

ANNALES
ECCLESIASTICI

AUCTORE

CÆSARE BARONIO

SORANO

E CONGREGATIONE ORATORII

S. R. E. PRESBYTERO

CARDINALI

TIT. SS. NEREI ET ACHILLEI

ET SEDIS APOSTOLICÆ BIBLIOTHECARIO

UNA CUM CRITICA HISTORICO-CHRONOLOGICA

P. ANTONII PAGII

DOCTORIS THEOLOGI

Ordinis Minorum Convent. S. Francisci:

In qua rerum narratio defenditur, illustratur, suppletur, ordo temporum corrigitur, & Periodo
Græco-Romana munitur.

Additur præterea Dissertatio Hypatica ejusdem PAGII; & Epistola consularis Henrici CARD. NORISII.

*In hac vero editione Fasti Consulares ab A. U. C. 709. ad annum Christi 567. illustrantur, suppletur,
& castigantur.*

Accedunt animadversiones in Pagium, & præcipue circa Chronologiam inferioris. ævi ab eo digestam.

Tomus Quintus.

LUCÆ

Typis LEONARDI VENTURINI MDCCXXXIX.

De Superiorum Licentia.

AMINELLE

BOULEVARD

CEZARRE BARONIO

STORAYO

STORAYO

STORAYO

CARDINALI

STORAYO

ANTONIPAGLI

STORAYO

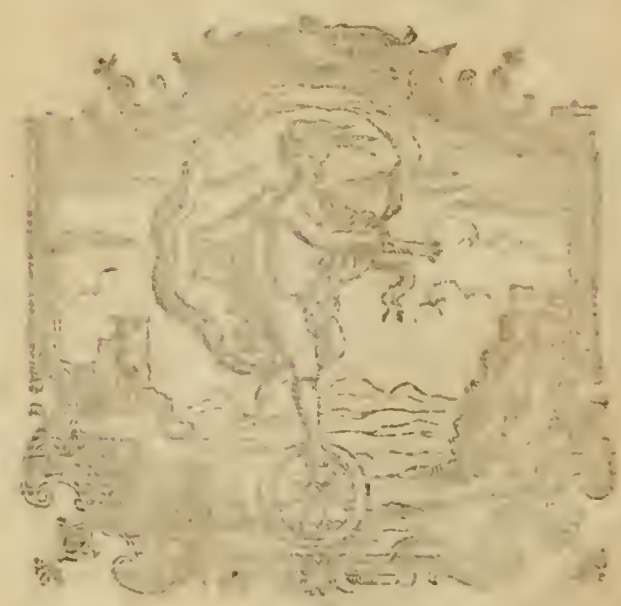
STORAYO

STORAYO

STORAYO

STORAYO

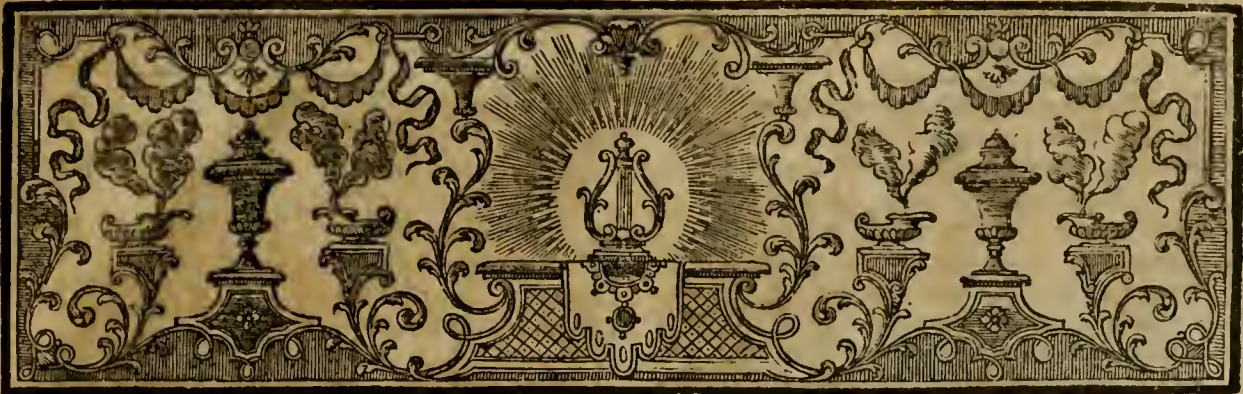
Tomus Quintus.

JUCAE

STORAYO

STORAYO

ANNALES ECCLESIASTICI.

JESU CHRISTI
ANNUS
360.

LIBERII PAP.
ANNUS
9.

CONSTANTII IMP.
ANNUS
24.

I.
Calamitas
ingens ex
Concilio
Constanti-
nopolitano.

Equitur annus Domini se-
xagesimus supra trecente-
simum, Consulatu Con-
stantii Augusti decimo, &
Juliani Cæs. tertio adno-
tatus, haud multo felicior
anno superiori: cum agi-
tationibus præteritæ tempestatis, Constan-
Ann. Eccl. Tom. V.

tinopoli tamquam ex alto pelago fluctus
impulsi, sese in diversa littora latius ef-
fundere: dum, inquam, quæ in Constan-
tinopolitano Concilio ab impiis impie de-
creta essent, edicto Imperatoris, indicta
contradicientibus pœna exilii, fuere in om-
nibus Romani Imperii provinciis promul-
gata. In hunc ipsum quoque annum Conci-
lium

PAGIUS
SÆC. IV.
Anno Ur-
bis 1113.
Olymp.
284. an. 4.
A. C. 360.

ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5853.

☉ 5. BA. ☽ 19. P. 23. April. secundum Ale-
xandrinis; 26. Mart. secundum Latinos.
Indict. 3.

JESU CHRISTI 360.

LIBERII PAPÆ 9.

CONSTANTII IMP. 24.

I. [1] AD num. I. *Coff. Constantius Aug. X. &
Julianus Cæsar III.* prior juxta tertiam

regulam, posterior juxta secundam, propter nem-
pe Cæsarei ejus Imperii Quinquennalia, quæ
Coff. & Quinquen-
agens apud Viennam Augustus jam edidit, ut af-
firmat Ammianus initio libri 21. nalia Ju-
liani Cæ-
saris.

A num. II. ad XV. D. Hieronymus in Chro-
nico secundum editionem Pontaci eodem anno
Hilarii in Galliam reditum & Constantii Impe-
ratoris obitum consignat. In Opere vero contra
Luciferianos tradit, post ejusdem Imperatoris
mortem Hilarium reversum esse in Gallias. Quod
ita intelligendum videtur, ut Constantio viven-
te, exilio solutus fuerit, eo vero mortuo Pi-
ctavos pervenerit. Ex quo annus Hilarii emor-
talis, de quo inter Eruditos controversa est,
innotescit. Nam cum Sulpicius Severus lib. 2. Hist.
scribat: *Hilarius sexto anno postquam redierat, in*
pa-

II.
S. Hilarius
exilio solu-
tus.

NOTÆ [1] *Coff. Constantius Aug. X. & Julianus Cæsar III.* Gruterus pag. CCLXXXV. 1. 3. 4. 5. cum
FL. CL. JULIANI. IMP. VII. COS. III. Ammianus, lib. XX. cap. 1. Consulatu
Constantii, decies, terque Juliani. Sozomenus, lib. IV. cap. XXVI. Constantio X. & Juliano Cæ-
sare III. *coff.* Titulus operis Aurelii Victoris: *Ab Augusto Octaviano usque ad Consulatum deci-*
imum Constantii Augusti, & Juliani Cæsaris tertium. Fasti Idatii, & Prosperi Chronicon: *Constan-*
tio X. & Juliano III. Lapis christianus ex Cœmeterio B. Helenæ apud Boldetium, pag. 85. n. 29.

PARENTES. DIONISIO. FILIO. DUL-
CISSIMO. VIX. AN. V. M. VII. D. VIII. D. P.
XVI. KAL. SEPT. CONSTANTIO. X. COSS. IN. P.

A.
DULCISSIMÆ. FILIÆ. EROTIANETI. VIX. ANN. II. M. VII.
D. XI. DEP. XIII. KAL. SEP. CONSTANTIO. X. IN PAC.

Laterculus Paschalis post Gennadium de Viris illustribus in Codice Vaticano, ita habet ad hunc an-
num; DOMINIS NOSTRIS, *Constantium Augustum, & Julianum Cæsarem* designans.

lium Constantinopolitanum propagatum esse, jam supra dictum est. Porro cladibus singularum Ecclesiarum prosequendis impar visa est quævis oratio, & plane gracilis ac debilis omnis stylus: unde Sozomenus (a) argumenti magnitudine superatus, summam rem complexus, una ferme periodo rem absolvit, cum sic ait: *Perdificile esset, omnes Episcopos, & sacerdotes, qui a suis civitatibus pulsati erant, enumerare: nulla enim gens Romano subiecta. Imperio, ab hac calamitate, credo, vacua liberaque fuit.* Hæc ipse.

II. Sed illud plane accidit admirandum, quod nonnisi præpotenti manu Dei dici potest esse confectum, ut inter tot Ecclesiarum naufragia, proscriptiones & exilia Episcoporum, unus S. Hilarius, qui exulabat, hujus anni exordio, his iisdem increbrescentibus turbis, fuerit ab exilio relaxatus, & in Gallias liber redire permittus; cum alioqui adversus Acacianos, quibus valuit viribus, obniti conatus sit, & ipsum Imperatorem gravissimis orationibus sæpe perstrinxerit. Sed quomodo isthæc se habuerint, jam aggredimur enarrare: atque primum hæc ex Severo (b) dum agit de Episcopis ex Seleucia Constantinopolim convocatis: *Aderat (inquit) ibi tum Hilarius e Seleucia legatus secutus, nullis certis de se mandatis, opperiens Imperatoris voluntatem, si forsitan redire in exilium juberetur. Is ubi extremum fidei periculum animadvertit, Occidentalibus deceptis Orientales per scelus vinci; tribus libellis publice datis, audientiam Regis poposcit, ut de fide coram adversariis disceptaret. Id vero Arianum maximopere abnuere. Postremo quasi discordia seminarium, & perturbator Orientis, redire ad Gallias jubetur, absque exilii indulgentia: nempe ut, ubicumque esset, reus haberetur exilii. Id quidem pro miraculo habendum esse, qui legit libellos ab eodem Hilario tunc Constantio datos Constantinopoli, haud puto negabit.*

III. De his dicturi, illud primum de ipsis libellis admonendum putamus: tres illos, quos oblatos Constantio Severus ait, diversos esse a libellis pro defensione fidei

PAGIUS patria obiit; liquet Hilarium ineunte anno Christi trecentesimo sexagesimo septimo ad cœlestem patriam migrasse: quod magis suo loco confirmabitur.

III. Liber Hilarii adversus Constantium Imp. hoc anno exaratus, ipso Hilario teste; qui initio refert, quæ ante quinquennium ipsemet præstiterat, cum Paulinus, Eusebius, Lucifer & Dionysius Ursacii & Valentis factione in exilium missi sunt, quod anno trecentesimo quinquagesimo quinto contigit. Verum quidem est, Hieronymum lib. de Script. Ecclesiast. testari, Hilarium contra Constantium jam dehortuum librum scripsisse. At major Hilario de se ipso loquenti fides, quam

ad Constantium datis, vel adversus ipsum scriptis. Siquidem hi tres (ut Severus ipse declarat) supplices erant, atque ejus argumenti, ut audientiam Imperatoris poposceret, quo adversus insultantes hæreticos coram ipso de veritate fidei disceptaret. Quod cum minime impetrasset, apud eundem Constantium fusioribus scriptis egit: binos, alterum post alterum, libellos scribens, de quibus singulis suo ordine dicendum est. Sed in primis, ad rerum gestarum elucidationem, illud præmittendum existimamus, tres reperiri libellos ab Hilario ad Constantium, seu contra Constantium scriptos: quorum ille primus habendus, qui mox post exilium Italorum Episcoporum, Eusebii Vercellensis, & collegarum, ad eundem Constantium scriptus est, ut ex illius contextu facile potest intelligi: est ejus exordium: *Benignifica natura tua, &c.* de quo suo loco superius actum. Secundus vero ille libellus est, seu potius oratio, quam ipse coram Constantio hoc anno habuit, cum esset Constantinopoli, quæ sic incipit: *Non sum nescius Imperator, &c.* Tertius demum ille, quem post præcedentem hoc pariter anno dedit Imperatori; licet perperam illi indita sit inscriptio, qua dicitur, ab Hilario scriptus post ipsius Constantii obitum deceptus est nimirum, quisquis ille fuit qui illam apposuit, quod S. Hieronymus (c) tradat, alium quemdam librum ab Hilario scriptum post mortem Constantii, cum antea meminisset de libello ab eo dato eidem Imperatori, dum esset Constantinopoli, cujus in Chronico itidem meminit. Porro libellus ille scriptus post mortem Constantii, desiderari videtur, sicut & ille, quem idem S. Hieronymus editum affirmat adversus Ursacium & Valentem, qui contineret historiam Synodorum superiore anno gestarum Arimini atque Seleuciæ: quem periisse, dolendum est.

IV. Agamus autem hic primo de oratione hoc anno coram Constantio habita, cujus est exordium: *Non sum nescius, piissime Imperator:* quam quidem hoc anno scriptam esse; ex eo certum deducimus argumentum, quod in ea ait (d) expositus

Hieronymo habenda; vel forsitan Hieronymus deceptus, quia nonnisi post Constantii mortem Opus illud publicatum, nisi Hieronymus de alio libro, qui perierit, loquatur, ut inquit Hermantius in Vita S. Athanasii lib. 9. cap. 10.

Eodem etiam circiter tempore, teste Hermantio citato, Hilarius librum adversus Ursacium & Valentem scripsit, in quo Historiam Conciliorum Ariminensis & Seleuciæ confecit. Hujus Historiæ fragmenta supersunt, ex quorum præfatione liquet, eam durante adhuc persecutione scriptam. Blondellus lib. de Primatu pag. 479. arbitratur, quæ a 37. pagina prioris editionis leguntur, extracta fuisse ex aliquo alio Opere a S. Hi-

IV. Quid Hilarius coram Constantio. (d) Hilarius ad Const.

IV. Alii Hilarii libri.

(c) Hier. de scrip. Eccl. in Hilario.

lans : Incerto enim doctrinarum vento vagamur : & aut dum docemus , perturbamus : aut dum docemur , erramus . Jam vero proximi anni fides quid jam de immutatione in se habet ? primum , quæ homouision decernit taceri : sequens rursus , quæ homouision decernit & prædicat : tertium deinceps , quæ usiam simpliciter a Patribus præsumptam per indulgentiam excusat : postremum quartum , quæ non excusat , sed condemnat . Et quo tandem progressum est , ut neque penes nos , neque penes quemquam ante nos , sanctum exinde aliquid atque inviolabile perseveret ? Hæc Hilarius , sugillans inconstantiam hæreticorum , cum in quatuor Synodis tunc habitis , nempe Ariminensi , Nicæna , Seleuciensi , & Constantinopolitana , tum ab Acacianis , tum ab eorum adversariis , quadruplices diversæ formæ fidei editæ essent , Scripsisse namque hæc visus est Hilarius , cum adhuc speraret a Constantio se publice audiendum ; nam post multa sic habet :

V. Retinenda semel suscepta fides .

Locuturus sum tecum cum honore regni & fidei tuæ , omnia ad Orientis & Occidentis pacem profutura , sub publica conscientia , sub Synodo dissentiente , sub lite famosa . Præmitto interim pignus futuri apud te sermonis mei , &c. In ipsius vero libelli exordio , cum de causa , cur exulet , plura differat , subinde admonet , ne adeo laboret in immutanda sæpius fide ; fatisque illam esse , quæ in baptismo esset accepta ; atque ait (a) : *Recognosce fidem , quam olim , optime ac religiosissime Imperator , ab Episcopis optas audire , & non audis . Dum enim , a quibus ea res quæritur , sua scribunt , non quæ Dei sunt prædicant : orbem terrarum erroris , & redeuntis in se semper certaminis circumtulerunt : oportuerat enim humanæ cognitionis modestiæ omne cognitionis divinæ sacramentum illis tantum conscientia suæ finibus contineri , quibus credidit : neque post confessam & juratam in Baptismo fidem in nomine Patris , & Filii , & Spiritus sancti , quicquam aliud vel ambigere , vel innovare .*

VI. Errores Hæreticorum .

Sed quorundam aut præsumptio , aut facilitas , aut error , Apostolicæ doctrinæ indevotabilem constitutionem partim fraudulentè confessa est , partim audacter egressa ; dum in confessione Patris , & Filii , & Spiritus sancti , veritatem naturalis significationis eludit , ne id maneret in sensu , quod in regenerationis sacramento

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

S. Hilario post aliquot annos elucubrato , quod continebat , ut ex sine colligitur , seriem Conciliorum Ariminensis & Seleuciensis ; quod conjicit Blondellus ex quibusdam literis ibidem recitatis , annisque CCCLXV. & etiam CCCLXVI. scriptis . Post hæc fragmenta novus quasi liber subjungitur , in quo varia Acta ad idem tempus

est confitendum . Ob hoc penes quorundam conscientiam , nec Pater , Pater ; nec Filius , Filius ; nec Spiritus Sanctus , Spiritus sanctus est . Sub cujus necessitatis tanquam improbabilis occasione , scribendæ atque innovandæ fidei exinde usus inolevit . Qui postquam nova potius cepit condere , quam accepta retinere ; nec veterata defendit , nec innovata firmavit ; & facta est fides temporum potius , quam Evangeliorum , dum & secundum annos scribitur , & secundum confessionem baptisimi non tenetur . Periculosum nobis admodum , atque etiam miserabile est , tot nunc fides existere , quot voluntates ; & tot nobis doctrinas esse , quot mores ; & tot causas blasphemiarum postulare , quot vitia sunt : dum aut ita fides describitur , ut volumus ; aut ita , ut volumus , intelligitur . Hæc & alia ad Constantium S. Hilarius , levitatis arguens mutata sæpissime fidei .

Sed illud ipsi singulare remedium proponit , atque eum egregiis hisce formulis instruit , quibuscumque a Catholicæ fidei certo tramite aberrantibus etiam profuturis . Quod (inquit b) hieme undoso mari observari a navigantibus maxime tutum est , ut , naufragio deserviente , in portum , ex quo solverant , revertantur ; vel incautis adolescentibus convenit , ut cum in tuenda domo sua , mores paternæ observantiæ transgressi , profusa libertate sua usi sunt , jam sub ipso amittendi patrimonii metu solus illis ad paternam consuetudinem necessarius & tutus recursus sit : Ita inter hæc fidei naufragia , celestis patrimonii jam pene profligata hereditate , tutissimum nobis est , primam & solam Evangelicam fidem , confessam in baptisinate , intellectamque retinere , nec demutare quod solum acceptum atque auditum habeo bene credere : non ut ea quæ Synodo Patrum nostrorum continentur , tanquam irreligiose & impie scripta , damnanda sint ; sed quia per temeritatem hominum usurpantur ad contradictionem , &c. inferius vero : Hoc qui repudiat , Antichristus est ; & qui simulat , anathema est . Sed unum hoc ego per hanc dignationis tuæ sinceram audientiam rogo , ut præsentè Synodo , quæ nunc de fide litigat , paucis me de scripturis Evangelicis digneris audire . Hæc & alia ipse ; quibus sane comperitur , ea non per libellum , sed coram egressè , antequam ipsa Constantinopolitana

VII.

(b) Hilar. ad Const. Remedium necessarium omnibus Hæreticis ut sanentur .

A 2

Sy-

pertinentia , quæque etiam Hilario attribuuntur , legere est . Sed non desunt , qui illud Opus ab eo abjudicent , quod verba , quibus Acta inter se aliquando connectuntur , tanto Doctore indigna videantur ; ob id tamen ea non minus faciendæ , ut inter Eruditos convenit .

Synodus, ob accusationem plurium Episcoporum longius in hunc quoque annum producta, absoluta esset.

VIII.
De libello
oblato
Constantio
ab Hilario.

Sed cum tertio (ut ex Severo diximus) libellis oblatis, sibi denegatum omnino esse sentiret, publice adversus ibi existentes hæreticos agere licere, Catholica fide prodita, & manifesta perfidia introducta, zelo æstuans, acrimonia plenum libellum conscripsit, eidemque Constantio obtulit; quem illum ipsum esse putamus, cujus meminit S. Hieronymus, cum ait, Constantinopoli dedisse Constantio viventi hoc ipso anno vigesimoquarto ejusdem Imperatoris, ut habet in Chronico. De quo mea quidem illa est sententia ex iisdem scriptis accepta; ut Hilarius, cum vidisset adeo prostratam Catholicam fidem, & perfidiam exaltatam, invalescentem impietatem summa potentia, grassantemque Imperatoris auctoritate; audientia sibi, quam petierat, publica denegata, meliorum rerum desperatione commotus, libellum illum scripserit, obtuleritque Constantio, quo non amplius blandimentis, ut antea ageret causam fidei, sed sacerdotali auctoritate temporis congrua, intrepido animo, Imperatoris inconstantiam exagitarer, atque perfidiam graviter exprobraret; & si nihil eidem profuturus, ex eo tamen inde promeriturus martyrium.

IX.
Falsa in-
scriptio
libelli ar-
guitur.

Sed antequam de ipso agamus; ut omnem de eo ex falso titulo, quæ irrepsit de scripto libello illo post Constantii obitum, tollamus ambiguitatem; ipsum hoc anno ab Hilario scriptum esse, ex ea certa firmaque ejusdem assertionem probatur, dum ait, quinque interlapsos esse annos ab exilii tempore Occidentalium Episcoporum, usque ad tempus illud, quo ea scribebat: nam inquit (a): *Post sanctorum virorum exilia, Paulini, Eusebii, Luciferi, Dyonisi, quinto ab hinc anno a Saturnini & Ursacii & Valentis communionem, me cum Gallicanis Episcopis separavi, &c.* Erat hic plane annus quintus exilii dictorum Episcoporum, quos exulasse constat ex Concilio Mediolanensi, Cos. Arbetione & Lolliano, anno Domini trecentesimo quinquagesimoquinto. Hac igitur habita de quinquennii temporis ratione, hoc ipso anno libellum illum ab Hilario lucubratum esse, affirmare certa fide compellimur.

X.
Mira Hi-
larii liber-
tas.

His itaque in hunc modum perspicuis de scripti libelli tempore redditis, ex eo aliqua hic adducemus, quibus intrepidi animi, sacerdotalis roboris, & invictæ constantiæ egregium specimen editur; ut cum sic orationem aggreditur: *Tempus est loquendi, quia jam præterit tempus taceendi. Christus expectetur, quia obtinuit Antichristus. Clament pastores; quia mercenarii fugerunt. Ponamus animas pro ovibus; quia fures introierunt, & leo se-*

viens circuit. Ad martyrium per has voces exeamus, &c. Quemnam per Antichristum intelligat, inferius declarat, cum hæc subdit in eum vehementer exacerbatus: *Utinam illud potius omnipotens Deus & universorum creator, sed unius Domini nostri Jesu Christi Pater, ætati meæ & tempori præstitisset, ut hoc confessionis meæ in te, atque in Unigenitum suum, ministerium, Neronianis Decianisve temporibus explesem.* Et paulo post: *At nunc pugnamus contra persecutorem fallentem, contra hostem blandientem, contra Constantium Antichristum, qui non dorsa cædit, sed ventrem palpat: non proscribit ad vitam, sed dat in mortem: non tradit carceri ad libertatem, sed intra Palatium honorat ad servitutem: non latera vexat, sed cor occupat: non gladio caput desecat, sed animam auro occidit: non ignes publice minatur, sed gehennam privatim accendit: non contendit, ne vincatur; sed adulatur, ne dominetur: Christum constitetur, ut neget: unitatem procurat, ne pax sit: hæreses comprimit, ne Christiani sint: sacerdotes honorat, ne episcopi sint: Ecclesiæ testamta ponit, ut fidem destruat.* Sed & post hæc:

Si falsa dicimus, infamis sit sermo maledicus: si vero universa hæc manifesta esse ostendimus, non sumus extra Apostolicam libertatem & modestiam, post longum hæc silentium arguentes. Sed temerarium me forte quisquam putabit, quia dicam Constantium Antichristum esse. Quisquis petulantiam istud magis quam constantiam judicabit, relegat primum, Joannem dixisse ad Herodem, &c. Inducit in exemplum sanctissimos viros, qui veritatis amore ipsos Reges redarguerunt. Sed & vehementius in eundem investus, his addit: *Proclamo tibi, Constanti, quod Neroni locuturus fuisset, quod ex me Decius & Maximianus audirent. Contra Deum pugnas: contra Ecclesiam sævis: sanctos persequeris: prædicatores Christi odis: religionem tollis: tyrannus non jam humanorum, sed divinorum. Hæc tibi a me atque illis socia atque communia sunt.*

At vero nunc propria tua accipe. Christianum te mentiris: Christi novus hostis es: Antichristum prævenis, & arcanorum mysteria ejus operaris. Condidis fidem, contra viveus. Doctor profanorum es, indotus piorum. Episcopatus tuis donas: bonos malis demutas: sacerdotes custodiæ mandas: exercitus tuos ad terrorem Ecclesiæ disponis: Synodos contrabis, & Occidentalium fidem ad impietatem compellis: conclusos urbe una minis terres, fame debilitas, hyeme conficis, dissimulatione depravas. Orientales autem dissensiones artifex nutris, blandos elicis, fautores instigas, veterum turbator es, profanus novorum es. Omnia sævissima sine invidia

XI.
Constantius arguitur Antichristus.

XII.
Constantii scelera summatione collecta.

gloriosarum mortium peragis: novo inauditoque ingenii triumpho de diabolo vincis, & sine martyrio persequeris. Plus crudelitati vestrae, Nero, Deci, Maximiane, debemus: diabolum enim per vos vicimus. Et infra: Scelestissime mortalium, omnia persecutionis mala ita temperas, ut excludas in & peccato veniam, & in confessione martyrium.

XIII.
Constantii fraudes.

Et post multa de Constantii in persequendo Christianos fraude magis infesta, quam gladio, hæc etiam in eundem: *Vestem ovis tuæ, lupe rapax cernimus. Aurora reipublicæ sanctum Dei honoras, & vel detracta templis, vel publicata edictis, vel exacta pœnis, Deo ingeris: osculo sacerdotum excipis, quo & Christus est proditus: caput benedictioni submittis, ut fidem calces: convivio dignaris, ex quo Judas ad proditionem egressus est: Censum capitum remittis, quem Christus, ne scandalo esset, exolvit: Vectigalia, Cæsar, donas, ut ad negationem Christianos invites: Quæ tua sunt relaxas, ut quæ Dei sunt amittantur: hæc tua, falsa ovis, indumenta sunt. At nunc fructus operum tuorum, lupe rapax, audi; neque alia potius, quam quæ gesta sunt in Ecclesia, refero, &c.* Pergit enim narrare illa quæ adversus Catholicos ubique locorum egisset; ut dicat: *Brevius enim adversus Persam, quam adversum nos, armis certatum est. Mutati Præfecti, electi Duces, corrupti populi, &c.* Postque narrata exilia Episcoporum, addit, quod summum scelerum fuit, proscriptionem Liberii Papæ, & de eo quod perpetrasset in Ecclesiam Tolosanam in Galliis: *Quos (inquit) tu deinde in Ecclesiam Tolosanam exercuisti furores? clerici fustibus casti, diacones plumbo elisi: & in ipsum (ut sanctissimi mecum intelligunt) Christum manus immisse.* Ita Hilarius, intelligens Rhodanium Episcopum Tolosanum in exilium ab eo missum: ex quibus perspicias auctoritate Hilarii probari lectionem Severi a nobis superius positam, ut loco *Dosanus*, legendum sit, *Tolosanus*. Reliqua autem ab eodem in Constantium prolixius perorata, si lector hæc avidius cupiat; apud ipsum Hilarium legat.

XIV.

(a) Job. 28.

(b) Gen. 31.
Hilarius ex inspecto relatur.

At quomodo post talia tantaque in Imperatorem prolata potuit Hilarius ipse a Constantio non occidi? Sed & a decreto exilio relaxari? quinimmo & in Gallias quoque restitui? Qui facit (a) ventis pondus, non pro arbitrio eos perflare sivit, sed nutu compescuit: & quemadmodum ad Laban de Jacob locutus est Dominus (b): *Cave ne quicquam asperum loquaris contra Jacob, sed in pace sine abire.* Ita Constantio præcepit de Hilario, quem in pace reverti jussit ad suos. Quod autem ad Hilarii reditum spectat; hoc ne anno vel sequenti contigerit, revocari posse videtur

in dubium: cum, quem constat a vivente Constantio relaxatum, post ejus obitum, qui anno sequenti accidit, reversum esse in Gallias, S. Hieronymus tradat (c); cum tamen in Chronico, hoc anno vigesimoquarto Constantii Imperatoris in Gallias rediisse, idem affirmet.

(c) Hier. advers. Lucif.

Redeunti vero, Romanque primum, adventanti, S. Martinus ex Gallinaria insula, in qua solitariam vitam agebat, festinavit occurrere: sed cum jam inde abisse comperisset, eum est secutus in Galliam. Hæc ex Severo: eadem & Fortunatus de Hilarii in Gallias reditu; quibus addit: *Sed hunc ipsum divino nutu servatum testificor pro correctione multorum. Nam pene totum mundum gravi errore confusum, factis sæpe in Gallia Synodis, per Hilarium fuisse ad viam veritatis adductum, confitetur lingua multorum. Quid autem interest, vel pro æterna vita factum martyrem fuisse, vel amplius vixisse, reliqui ne perirent? Igitur sanctissimam animam etsi gladius persecutoris non abstulit, ipse tamen palmam martyrii non amisit.* Hæc Fortunatus.

XV.
Martinus quarit Hilarium.

Sed luctui jam cedit oratio, & stylum e manu excutit inopinatus eventus: cum inter hæc de Hilario conscribenda, afferunt nuncium acerbissimum obitus Illustrissimi ac Reverendissimi D. Antonii Cardinalis Carafæ S. R. E. Bibliothecarii; quo auctore, monitore, dicam & impulsore, Annales hi nostri, qualescumque sint, intra ipsa tamen septa domesticæ cellulæ, instar puellæ, sese verecundius continentes, prodire tandem cœperunt in lucem. Cæterum qui tanti viri claritudine atque splendore prævio summa alacritate feliciter incedere videbantur; ejus discessu, densa obtekti caligine, mæsti resiliunt. Nam sicut eorum egressus ac progressus ipse extitit dux atque promotor; & totum id quod sunt, eidem lector debes acceptum ferre: ita jacturam quoque tuam in eo ex ipsius obitu senties, si forte lentiore gradu eosdem senseris mærentes incedere. Quanta vero putas illum sollicitudine pro te laborasse, cum nutu, voce, quin & clamore impellebat ad cursum, & addebat currenti calcaria? licet ad longioris viæ terminum Nisæus quoque equus ipsi segnior videretur.

XVI.
De Antonii Cardinalis Carafæ obitu Auctoris luctus.

At privata hæc dixerim damna, & nullius ferme momenti, si conferas cum illis, quæ universa Christiana Respublica, passa est tanti obitu sacerdotis, doctrina etsi non primi, inter primos certe adnumerandi, probitate vero nulli secundi. Quis umquam compluribus retro decursis sæculis adeo de Christianis litteris bene meritus reperitur? cujus industria, intermorta Editio Septuagintaduorum rediviva inexpectata comparuit; & nostra Vulgata, plurimo excusso pulvere, enitescit;

XVII.
Quantæ æstimationis Ant. Card. Carafa.

scit; cujus & diligentia, Oecumenica antiqua Concilia, tam Latine quam Græce conscripta, jam sunt candori pristino restituta: Quæ Federicus Borromæus S. R. E. diaconus Cardinalis Amplissimus, ei in adeo honestissima functione dignus hæres accedens, recognita & aucta sub prælo habet. Sed & ejusdem venerandæ memoriæ viri industria tres etiam tomi Epistolarum Romanorum Pontificum, ingens plane Ecclesiæ Romanæ thesaurus e rudibus antiquitatis effossus, jam habentur excusi. Quo quidem nomine quis neget universam ei Ecclesiam Catholicam debere plurimum; nisi ille tantum, qui instar porci negligit margaritas, & sacerdotum merita reddituum amplitudine & excrecentia sordide dimittitur? At dum hæc mecum verfor, hæud absque speciali Dei providentia accidisse videtur, ut post Hilarii recensita trophæa, præclarissimi sacerdotis monumentum hic intexamus: quippe qui in eo quod spectat ad ingenuam illam, nulloque humano affectu præpeditam in dicendo sententiam, & reprehendendo, qui reprehensibilis esset, animi libertatem, Hilarium egregie fuerit imitatus; quin & cæterarum quoque virtutum splendore coruscus, ac virginitatis præsertim nitore fulgens, vere Reverendissimus atque Illustrissimus & vixit, & obiit. At jam invita licet, tanto ductore orba, ad contextum rerum gestarum revocetur languida ac tristis oratio.

XVIII.
Macedo-
nius &
collegæ
quid in
Spiritu
sanctum.

Quod vero hæreticorum omnium commune est, nempe ut in deterius prolabantur: simulatque Macedonius Episcopatu Ecclesiæ Constantinopolitanæ abdicatus fuit; licet ab Acacio dissentiens, diceret Filium Deum esse, & cum aliis rebus omnibus, tum substantia Patri similem; Spiritum tamen sanctum non ejusdem cum Patre & Filio honoris participem esse docuit, sed ministrum eum & famulum vocavit, eademque de illo, quæ de Angelis vere dici possint, disseruit. In cujus opinionis cum eo societatem venire Eleusius & Eustathius, & quotquot eo tempore ab illis, qui contrariam sectam sequebantur, abdicati fuerunt. Basilium quoque Ancyranum eadem Macedonii venena ebibisse una cum Eustathio Sebasteno, testatur S. Hieronymus (a) eumque Macedonianæ partis principem nominat.

(a) Hier. de
Scrip. Eccl.
in Exilio.

XIX.
(b) Sozom.
l. 4. c. 26.
Maratho-
nius pro-
pagator
hæresis
Macedo-
nianæ.

Quorum quidem doctrinæ (inquit Sozomenus b) non exigua populi multitudo Constantinopoli, tum in Bithynia, Thracia, & Hellesponto, tum denique in aliis nationibus finitimis paruit. Etenim vitam, cui populus maxime solet animum attendere, non male instituebant. Nam incessus gravis illis, & vivendi ratio similis monachorum fuit, oratio non indiffera, indoles ad persuadendum apta; qualem etiam eo tempore Marathonium fuisse

tradunt: qui cum Quæstor esset publicus militum Præfectis inservientium, multas collegit divitias: & ut primum militiam deseruit, ad conventus agrorum & pauperum cura ac studio sublevandos, se totum contulit; postea vero Eustathii Episcopi Sebastie vitam monasticam amplexatus est, & conventum monachorum Constantinopoli coegit, qui etiam ad hoc tempus successionis serie continuatus manet. Hanc hæresin partim studio, partim pecunia adeo auxit Marathonium, uti non sine causa (ut mihi quidem videtur) Macedoniani a nonnullis Marathonium vocantur. Nam solus iste cum collegis suis monachis causa extitit, quo minus hæc hæresis Constantinopoli penitus extincta esset. Etenim ex eo tempore, quo Macedonius abdicatus erat, ad Imperium usque Arcadii, Macedoniani neque Ecclesiam, neque Episcopos habebant: nam illud minime ab Ariantibus permissum est, qui omnes secum doctrina & opinione dissentientes Ecclesiis ejecere, gravibusque affecere suppliciis. Hæc Sozomenus.

Qui tamen in eo corrigendus est, quod ait ab hoc anno usque ad tempora Arcadii Imperatoris Macedonios Episcopis caruisse: nam in primis liquet ex his quæ ex Basilio dicta sunt, Eustathium, Eleusium, Basilium Ancyranum, & si qui alii depositi ab Acacianis in Concilio Constantinopolitano Episcopi, hos omnes hæresi Macedonii adhæsisse. Ex Gregorio Nazianzeno item constat ad Nectarium, Episcopum Constantinopolitanum scribente (c), jam tempore Theodosii Macedonios sibi Episcoporum nomina usurpasse; nam ait: Macedoniani autem factione contententes eo temeritatis & vesaniae proraperunt, ut Episcoporum nomen sibi ipsis adsciscant, atque his in locis appareant, caputque exerant, Eleusium suæ electionis auctorem garrientes. Hæc Gregorius. Quod autem Eleusius Cyzici Episcopus ejusmodi Macedonianorum hæresis habitus sit facile princeps, inde accidit; quod cum Macedonius in suburbiis Constantinopolis agens, hæud diu post excesserit ex hac vita (d): post obitum Constantii Eleusius Cyzici prævalens, ibidem propagavit sectam Macedonianorum; ob eamque causam eadem urbs dicta fuit Civitas Macedonianorum: sic enim eam appellat Anastasius Nicænus Episcopus, cum præstigias ejusdem Macedoniani magi recenset his verbis (e):

Fui & aspexi hæreticum Cyzici, quæ est Civitas Macedonianorum, qui dicuntur Pneumatomachi; qui oleam arborem, ex loco in quo stabat, in alium locum precationis prætextu transtulit, adumbratam fenestram inanis eorum auditorii. Et cum quidam iniquus fœnerator vexaret mulierem viduam propter æs alienum, mari-

XX.
Eleusius
propaga-
tor sectæ
Macedo-
nianæ.

(c) Gregor.
Nazian.
ad Nectar.

(d) Sozom.
lib. 4. c. 25.
(e) Anast.
Nic. 99. l.
23. tom. 6.
Bibl.
Sanct. Pa-
trum.

XXI.
Præstigias
Macedo-
niani Epi-
scopi.

mariti, & ab ea exigeret non quod debebat, sed longe amplius: Hoc cum rescivisset predictus Episcopus hæreticus, ejus marito nondum sepulto, cum adhuc efferretur, detinuit lectum in quo jacebat, & effecit ut loqueretur mortuus, & diceret quantum deberet maritus suo creditori. Hoc autem hæretico mortuo, in ejus quoque monumento efficta sunt diversa spectra & signa. Propterea ergo non oportet, quemlibet qui signa facit, tanquam sanctum admittere, sed examinare convenienter ei qui dicit (a): Nolite omni spiritui credere: Probate spiritum, num ex Deo sit. Hæc ipse.

(a) 2. Cor. II.

XXII. Quales Auctores sectæ Macedonianæ.

Magna igitur facta est Macedonianis accessio tum ex affectatis operibus sanctis, tum etiam quorumdam ipsorum præstigiis. Cæterum provocasse eos ad suum ipsorum auctorem, hoc ipsum confutasse erat: siquidem (quod testificatione antiquorum omnium conitat) Macedonio nullus umquam hæreticorum reperitur extitisse crudelior; & Eunomio sectæ propagatore nemo scelerior, ut quæ sequenti anno de ipso dicenda sunt facile demonstrabunt: de immanitate autem Macedonii suo loco superius actum est: de Macedonianis vero sæpe dicendum inferius: modo satis de ipso exordio hæresis post Synodum Constantinopoli habitam, ejusque propagatione significasse.

XXIII. Serapion ad Athanasium de Macedonianis scribit.

Jam vero cum increbrescens fama novæ hæresis pervasisset quoque Ægyptum, Serapion ille Magnus Episcopus Thmuis reddidit de his certiore Athanasium latentem hoc quoque tempore in eremo: quibus ille auditis, licet e latebris, continuo & ipse primus jacula intorquere aggressus est in monstrum: id quidem reddita ab Athanasio litteræ ad Serapionem suo ipsarum initio his verbis significant (b).

(b) Ath. ad Serap. de Spir. S.

XXIV. Epistola Serapionis.

Litteræ tui sanctissimi affectus datæ mihi sunt in eremo. Etsi tum acerba erat contra nos persecutio, & multiplex pervestigatio eorum, qui me ad necem querebant; tamen Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis nos in litteris tuis consolatus est: nam refreata mihi memoria tuæ pietatis, cæterorumque qui legitimi ingenuique Christiani sunt, videbar mihi eos præsentibus habere. Diu igitur eas litteras cum gaudio in manu tenebam. Cæterum ubi eas perlegissem, incœpi denuo mærore angî. Scripsisti enim, carissime, & vere desideratissime, & ipse quoque mæstus, quosdam ex Arianis prodisse, qui cum male ferant blasphemiam in Filium, ipsi tamen male sentiunt de Spiritu Sancto: dicuntque non solum creaturam esse, sed unum quoque ex spiritibus ministris, & gradu tantum a cæteris Angelis differre, &c.

XXV.

Sed eo periculosius eadem hæresis grafari cœpit, quod licet prodiret ex Aria-

nis, tamen ejus promulgatores adversari se Ario profitebantur; atque adeo venenum melle illitum, nempe Catholico nomine super inducto, propinabatur. Unde idem Athanasius ad eundem prope finem, post multa in confutationem novæ hæresis egregie lucubrata, hæc addit: Sed gratiæ Deo, quod (ut scribis) latere nequiverunt sub eo prætextu, quo se simulant Arianis contradicere: nam & apud illos in odio sunt, eo quod Spiritum dumtaxat, & non pariter cum eo etiam Verbum creaturam esse pronunciant; & male apud omnes audiunt, ut perduelles, oppugnatoreque Spiritus sancti: Et paulo post: Ego igitur etsi agam in eremo; tamen ob improbitatem eorum, qui alios avertunt a veritate, nibili faciens eorum de nostræ dictionis tenuitate & humilitate subsanationes paucis scripsi, & tuæ pietatè transmisi, plurimum te exhortans, ut in istis legendis quædam emendes; & ubi imbecillior est dictio, veniam dones. Ego enim secundum Apostolicam a patribus acceptam fidem ista tradidi, nihil prorsus aliunde adiciens; sed sicut didiceram, scripsi, quæ cum sacris Scripturis congruerent, &c.

Prodit Hæresis Catholico nomine.

Ab Athanasio igitur, & ex eremo, ubi velut sagitta in pharetra latitabat (c), primum tamquam e nubibus fulmen, adversus Pneumatomachos recens obortos, scriptio prodiit; ut, quem acerrimum divinitatis Filii vindicem idem divinus Spiritus constituerat, eundem quoque voluerit esse suæ unius cum Filio & Patre substantiæ defensore. Hic rursus illud, lector, considera, a quonam ejusmodi hæresis promulgetur, & a quo primum pariter impugnetur; ut vel ex personis saltem discas dignoscere dogmatis veritatem.

XXVI. (c) Hierem. I. Athanasius primus oppugnat hæresin Macedonianam.

Ecce tibi Macedonius, ex hominum carnificina exiens, sanctorum cæde cruentus, martyrum madens sanguine, totus tumens, totus furens, adeo ut eam ob causam a cæteris Arianis, quod ejus nomine secta nimium infamaretur, & ab ipso Imperatore Constantio, Catholicorum alioqui pœnarum avido, odio haberetur, atque a sede Constantinopolitana pariter deponeretur magna cum ignominia: Hic, inquam, sic comparatus, cum in odium suorum, a quibus sententiam justam passus erat, Arianæ hæresi incæperit adversari; ne tamen impius & veterosus hæreticus impietate careret, hæresin talem, tantamque satanæ afflatus spiritu adversus Spiritum sanctum blasphemiam furibundus evomit. Cui ex adverso pro assertione divinitatis Spiritus sancti progreditur e sancta eremo Athanasius, mitissimus omnium hominum; non inferens, sed patiens persecutiones; non perdens quemquam, sed factus cæteris causa salutis, deque exantlatis pro veritate tuenda certami.

XXVII. Ex merit. personarum cognosci internum Dogmata.

minibus mille coronis auctus, ubique spectatus, & Ecclesie Catholice laudibus commendatus, licet nunquam satis laudatus.

XXVIII.
Perutilis
admoni-
tio.

Hos, inquam, cum tamquam in campo ad certamen positos contemparis, quem horum divino afflatum Spiritu, veritatis patrocinium suscepisse dixeris? Macedonium ne inferni fuligine plane furvum, gehennæque ignes spirantem, an Athanasium jubare operum sanctorum coruscantem, & divini Spiritus gratia sublimatum? Erit id perfacile cuique judicare; ut nec opus sit, ex aliis probationibus superadditis, secundam vel tertiam a Judicibus expectare sententiam. Sit tibi (quod alias te admonuisse meminimus) ad alia omnia dijudicanda dogmata, quænam vera, vel falsa, collatio ista tamquam lapis Lydius. Cum enim perspexeris, quis qualisve fuerit, & quem finem fortitus sit dogmatis cujusque auctor, & qui pariter qualesve ejus impugnatores extiterint; erit, ut in his dignoscendis, compendiosa quadam via scopum veritatis attingas.

XXIX.
Athanasii
modestia.

Sed ut ad Athanasium redeamus, admiranda plane in eo elucet modestia, animique demissio, dum sua scripta a Serapione cupit emendari. Talis namque esse consuevit Orthodoxorum tractatorum, quantumlibet scientia eminentium, mentis non sublime sapientis, vel fausto turgentis institutio, ut libenter sua exponant aliorum arbitrio, eorum præsertim, quos noverint cum fidei sinceritate egregiam scientiam habere conjunctam. Erat hujusmodi quidem Serapion iste, ex monacho Episcopus, & Theologicis facultatibus apprime imbutus; de cujus scriptis hæc Sanctus Hieronymus (a): Serapion (inquit) *Θυεσως* Ægypti urbis Episcopus, qui, ob elegantiam ingenii, cognomen Scholastici meruit, carus Antonio monacho, edidit adversus Manichæum, egregium librum, & de Psalmorum titulis alium, & ad diversos utiles epistolas: & sub Constantio Principe etiam in confessione inclutus fuit. Hæc ipse.

(a) Hier.
de Script.
Eccl. in
Serap.

XXX.
Ariani ii-
dem &
Macedo-
niani.

Porro blasphemia ista postea ab iis quoque qui Filium Dei pariter blasphemabant, ab Arianis inquam, avide suscepta est; ac proinde ubicumque tam in Oriente, quam in Occidente, Ariana hæresis diffunderetur, Macedoniana æque propagabatur: adeo ut ad novellam hæresin fulciendam nihil omitterent Ariani, falsantes ea de causa etiam sacros codices: hinc iusta illa S. Ambrosii querela in commentariis quos edidit de Spiritu sancto (b): Ipse (inquit) Dominus dixit in Evangelio: Quoniam Deus Spiritus est: quem locum ita expresse Ariani testificantini esse de Spiritu, ut eum de vestris codicibus auferatis: atque utinam de vestris, & non

(b) Ambros.
de Spiritu
Sanct. l. 3.
c. 11.

etiam de Ecclesie codicibus tolleretis. Eo enim tempore, quo impie infidelitatis Auxentius Mediolanensem Ecclesiam armis exercituque occupaverat, vel a Valente atque Ursacio nutantibus sacerdotibus suis incurfabatur Ecclesia Sirmiensis, falsum hoc & sacrilegum simulacrum tamen in Ecclesiasticis codicibus deprehensum est: & fortasse hoc etiam in Oriente fecistis. Et litteras quidem potuistis abolere, sed fidem non potuistis auferre: plus vos illa litura prodebat, plus illa litura damnavat: neque enim vos poteratis oblinire veritatem, sed illa litura de libro vite nomina vestra debebat. Hæc Ambrosius.

Sed & eodem ferme tempore Donatum Episcopum Carthaginensem partis schismaticorum, quod fœdus (ut dictum est) iniisset cum Arianis, testatur S. Hieronymus scripsisse librum de Spiritu sancto, Ariano dogmati congruentem. Sic igitur videas, eam hæresin ipso sui ortu, faventibus Arianis, eamque ferentibus, perinde ac Ariantum contagium, universon prope Christianum orbem occupasse: qua de re sæpius inferius.

XXXI.
Donatus
favet hæ-
resi Macedo-
niana.

Quod autem ad Eudoxium facem hæreticorum omnium spectat, quem tamquam ostentum Constantius Imperator in Ecclesia Constantinopolitana evexit Episcopum, Sozomenus (c) hæc habet: Ad decimum vero Consulatum Constantii, Juliani vero Cæsaris tertium: primo tempore quo conventus in dedicatione magna illius Ecclesie, quam Sapientie nomine nuncupant, agebantur; fertur, Eudoxium consensu Episcopali solio, quo populum doceret (subrogatus erat in locum Macedonii, ejus Civitatis Episcopi) in ipso concionis exordio dixisse, Patrem impium esse, Filium vero pium. Quo dicto cum populus tumultuari inciperet: Conquiescite, inquit: Patrem impium dico, quia neminem colit: Filium vero pium, quia Patrem coluit. Quod cum dixisset, risus auditoribus excitatus est. Sic ludebat scelestus in rebus maximi ponderis, veluti jocularior. At subdit Sozomenus.

XXXII.
(c) Sozom.
l. 4. c. 25.
Eudoxii
petulan-
tia.

Est porro ab isto & Acacio communi consensu maxime laboratum, ut omnes in oblivionem decretorum Concilii Nicæni adducerentur. Quinetiam formulam fidei Arimini perlectam, cum appendiculis, quas ipsi, quasi eam meliorem effecturi, adiecissent, passim in universon Imperium miserunt: jusserunt, idque de Imperatoris mandato, omnes qui ei subscribere recusarent, exilio multari. Nam ferunt hoc studium ab illis susceptum esse, quod putabant facile se ac sine negotio conatum suum ad exitum perducturos. Quod quidem calamitatum initium erat plane maximarum. Siquidem perturbatio non dissimilis his, quas ante commemoravimus, per totum Imperium pervasit; itemque persecutio par fere

XXXIII.
Studium
Eudoxii
& Acacii.

fere illis, quas Gentiles Imperatores jam olim excitaverant, omnes omnium Ecclesias occupavit. Nam licet quibusdam, quantum ad cruciatus corporis attinebat, remissior videretur; prudentibus tamen propter dedecus multo revera acerbior. Nam utrique, & qui persecutionem ciebant, & qui erant eadem afflictati, de Ecclesia fuerunt. Itaque eo turpior clades erat, quod quæ hostes facere solent, eadem in tribules facta sunt. Atqui sacra lex vetat, tales nos ostendere etiam adversus externos & peregrinos. Ista quidem novitas a multis approbata, in dies magis magisque crevit, & ad aliarum rerum novandarum studium serpsit; atque arrogantia elata, patria & avita instituta cepit contemnere, legesque proprias & suas condere. Hæc ex Sozomeno.

XXXIV.

Cæterum quod item ad Eudoxium spectat; tantæ compertus est fuisse impietatis, ut cum Eunomio paria de Filio Dei sentiret, esse Patri dissimilem: occultabat tamen scelus; suadens quoque scriptis Eunomio, ut horrendam blasphemiam ad tempus tegeret, fore aliquando ut eandem magnifice propalaret: isthæc quidem de eo pluribus Theodoretus (a); cujus quoque assertione illud compertum habetur, Eudoxio ob excellentiam impietatis Ætium inhæsisse: illum vero ambitiose obtinuisse, ut eorundem hæresis sectatores non ab Ætio Ætiani, sed ab ipso Eudoxio Eudoxiani nominarentur. Eunomius autem, licet ab Eudoxio adversus accusatores sæpe defensus; tamen cum impius esse convictus omnino fuerit, consilio ejusdem Eudoxii fugam arripens, hæresin, quam foverat verbis, scriptis audacius propalavit, atque præstans impietate evasit hæresiarcha, Ætio magistro non impar, de quo S. Basilii (b):

(a) Theod.
l. 2. c. 29.
Eudoxiani
dicti Ætiani.

(b) Basil.
advers.
Eunom.
l. 1. prope
Princ.

XXXV.
Eunomius
Hæresiarch.
procacissimus.

Eunomius iste Galata, qui e rebus sibi ipsi turpissimis factus illustrior (Gloria enim, inquit Apostolus, in confusione ipsorum) cum futuris pietati præmiis cum honorem prætulisset, qui ipsum consequeretur, si, quæ nullus umquam attigit, conscripisset; blasphemiam, quam pressis adhuc labiis aliqui obloquebantur, splendidis his scriptis suis ausus est prædicare: princeps enim atque defensor totius hæresis appellari concupivit. Hæc S. Basilii: qui cum Eunomium appellet Galatam, erroris arguitur Sozomenus (c), dum eum Cappadocem patria fuisse tradit, ex eo deceptus, quod, quem constat vixisse in Cappadocia, natum in ea Provincia existimavit: homo certe nequissimus, & si quis alius umquam immenso tumore mentis elatus. Etenim quo ejus processerit fastus, vel infania potius, vix credibile videtur: nam de eo Theodoretus (d) hæc ait: Ausus est enim dicere, nihil se ex rebus divinis ignorare, sed ipsam e-

(c) Sozom.
l. 7. c. 17.

(d) Theod.
l. 4. hæres.
fabul.

Ann. Eccl. Tom. V.

tiam divinam substantiam exacte novisse: eandemque de Deo se habere cognitionem, quam de se ipso habeat ipse Deus. Hoc ejus furore perciti qui sunt execrandæ illius sectæ participes, audent & aperte dicere, se ita Deum nosse, ut ipse se ipsum. Ita Theodoretus.

Isthæc de procacia Eunomii cum S. Basilii accepisset, ut ejus retunderet effrentem se adeo petulantiam, sic ad ipsum Eunomium scripsit (e): Qui ea quæ sunt, scrutatu facilia esse dicit, omnino viam quamdam ac rationem, ex eorum, quæ sunt, cognitione, mente sua complexus est, & in his quæ comprehensibilia sunt & minutiora, exercitatus, per hujusmodi cognitionem & incomprehensibilem phantasiam ultra omnem cognitionem promovit. Itaque qui se existentium scientiam assecutum esse gloriatur, exponat nobis, quomodo quod minimum est eorum, quæ in lucem prodierunt, natura habeat: & quæ formicæ sit natura, dicat: an spiritu, vel anbelitu vita ipsius contineatur: an corpus habeat ossium distinctione concinnatum ac discretum: nervisne ac nodulis conjuncturarum roborata sit: an musculorum & glandularum complexu, nervorum natura undequaque conservetur: an e sincipite per dorsuales nodos ad caudam usque medullâ progetur: utrum ex nervosæ pelliculæ conflexione motis membræ sit progrediendi facultas: habeat ne hepar: an sub hepate sit flavæ bilis folliculus: utrum renes habeat, & cor, & arterias, & venas, & membranas, & diaphragmata: nudave sit, vel crinita: an unius tantum generis, aut multifariis utatur pedibus: quamdiu vivat; & quæ sit illi propagandæ posteritatis ratio: quotuplo fœtu, dum generat, fœcundetur: & quomodo nec pedestres omnes sint formicæ, nec alatæ omnes; sed aliæ humi repant, aliæ vero per aera volitent. Dicat itaque formicarum nobis naturam, qui eorum, quæ in natura sunt, scientiam cum fastu se prædicat assecutum: atque ita demum de potentia illa omnem intellectum superante disputet. Si vero scientia minutissimæ formicæ nondum es assecutus naturam; quomodo incomprehensibilem Dei potentiam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris? Hactenus Basilii ad Eunomium.

XXXVI.

(e) Basil.
epist. 168.
Basilii
redarguit
Eunomii
temeritatem.

At qui tantam sibi divinarum rerum arrogabat scientiam, quique negabat Filium Patri similem, ipse se (proh scelus!) similem scientia prædicabat Altissimo. Sed quid inde evexit iste, cum scrutatus divinam majestatem, in terram descendens homines docuit? Audi Gregorium Nazianzenum (f) Eunomii & Eunomianorum, prodentem horrendam auditu blasphemiam: Deum quidem (inquit) Filium esse fatentur, cum hoc ab eis & ratio ipsa & Scripturæ testimonia extorqueant; sed æquivo-

XXXVII.
Eunomii
arrogantia
quo progressa.

(f) Gregori
Nazian.
de
Theod. or.
3.

B

cc

ce Deum dici, ac nominis solius participem esse contendunt. Perinde ac animal pictum, animal nomine tenus dicere consuevimus. Et de Incarnationis incomprehensibili mysterio quid affectum se dixerit homo vaniloquus, recitat Gregorius Nyssenus (a); nimirum, Dei Verbum non secundum substantiam, at secundum virtutes tantum humano corpori unitum esse.

(a) Greg. Nyssen. de anima l. 2. c. 12.

XXXVIII. Blasphemix alia Eunomii.

Sed & si ad inferiora descendas; videas, quid docuerit in Ecclesia homo scientia Deo non impar: qui Filium Dei negavit Deum; nec Verbum hominem factum, Joanne iste sapientior, affirmabat: hic, inquam, fidem, quam ipse prædicabat, sufficere ad salutem iactabat, etiam si gravia atque enormia quis crimina perpetraret, atque in iisdem perseveraret assidue. Testatur id de Eunomio Augustinus (b). En quam mirificum & excellentem recentiores hæretici gloriari possunt se nactos esse doctorem; qui quæ ille ex intimis penetralibus divinæ mentis secreta hausit, affatim participant, id ipsum erudent; satis scilicet fidem esse absque operibus ad salutem.

(b) Aug. de hæres. c. 54.

XXXIX. Recentiorum hæreticorum cum Eunomio antiqua cognatio.

(c) Hier. advers. Vigil. tom. 2.

Quin & hic idem illorum magister eas in ipsorum animos instillavit blasphemias, quas & avidè acceperunt, nimirum, sanctorum Martyrum reliquiarum, miraculorum, eisdemque adhiberi soliti religiosi cultus contemptum: de eo enim hæc habet S. Hieronymus (c) in Vigilantium: *Rides de reliquiis martyrum cum auctore hujus hæreseos Eunomio: Ecclesiis Christi calumniam struis; nec tali societate tereris, ut eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius Basilicas Apostolorum & martyrum non ingrediuntur, ut scilicet mortuum adorent Eunomium, cujus libros majoris auctoritatis arbitrantur, quam Evangelia, & in ipso credunt esse lumen veritatis.* Et inferius de eodem Eunomio tradit, ipsum, instar Porphyrii, impie detraxisse miraculis sanctorum Martyrum, quæ dicebat esse præstigias Dæmonum. Docuisse pariter eundem Eunomium anabaptismum, cum scilicet rebaptizaret eos, qui in nomine sanctissimæ Trinitatis baptizati essent, Epiphanius (d) auctor est. De origine præterea & creatione animæ male sensisse, a S. Gregorio Nysseno redarguitur (e).

(d) Epiph. hæresi 75.
(e) Greg. Nyss. de anima c. 6.

XL. Alia Eunomii deliramenta.

Porro adeo insensus hostis fuit sanctissimæ Trinitatis Eunomius, ut quælibet etiam signa, quibus illa repræsentaretur, amoverit: nempe trinam in Baptismo fieri solitam immersionem. Sed & illud ridiculum in baptizando homine excogitavit, ut magna cautela ageretur, ne aqua baptismi alia membra, quam quæ sunt supra pectus, cum quis baptizatur, abluerentur. Testatur id quoque de ipso Theo-

doretus (f), qui addit: *Ad hoc, ut id (f) Theod. integre præstare posset, plures baptizandi modos excogitavit, & inter alios illum, cum baptizandum hominem supra subsellium inclinatum ponunt, foras tantum capite prominente; vel modum illum, cum hominem in baptisterio positum totum pannis involutum usque ad unguis, parte superiori pectoris cum capite nudo relicto, baptizabat.*

Sed qualis doctrina Eunomius, talis & vitæ moribus fuit: quippe discipulus Ætii, asserentis, absque peccato licere se carnis libidinibus quomodocumque poluere, sicque omni ex parte turpissimus, a quibusnam putandus se temperasse impudicitias, quas censeret sibi perpetrare fas esse? *Vir (inquit Rufinus g) corpore & anima leprosus, & interius exteriusque morbo regio corruptus.* Magno namque damno Fidelium, vitam longius Eunomius propagavit: siquidem anno decimoquarto Theodosii Imperatoris adhuc superstes erat, quando S. Hieronymus scribebat commentariolum de Viris illustribus; de quo cum meminit, ait: *Usque hodie vivere dicitur in Cappadocia, & multa contra Ecclesiam scribere. Responderunt ei Apollinarius, Didymus, Basilus Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus.* Hæc S. Hieronymus. Legibus quoque Imperatorum Catholicorum damnatus est, quod secreto conventus cogeret: unde (inquit Theodoretus b) accidit, ut iidem Eunomiani dicti fuerint Trogloditæ. Sed & testatur ad sua tempora in exiguum numerum ejus sectam redactam esse. Habuit discipulos magistro impietate non impares, & inter alios Urbicum Potentinum, cujus meminit Athanasius (i): habuit & Philostorgium discipulum, ingentem laudum suarum præconem (k).

XLI. Eunomius impurissimus.

(g) Rufin. l. 1. c. 25.

(b) Theod. de hæres. fab. lib. 4.

(i) Athan. de fin. nom.
(k) Niceph. lib. 20. 29.

Quod autem ad Eunomii lucubrations pertinet; non tantum fuerunt impiæ, sed planæ insulsæ, utpote hominis dialecticis tantummodo disciplinis exculti, qui sacras litteras leviter attigit. Socrates (l), ejus scriptorum monumenta recensens, hæc de ipso ait: *Eunomius Ætii cognomento impii scriba fuit: qui cum eo vitam degens, fallaces ratiocinandi concludendique modos, qui sunt sophistarum proprii, ab illo didicit, eosque sedulo imitatus est. Quinetiam inanibus ineptisque vocibus operam dare, sophismataque quibus ipse irretiretur, contexere, impudens aggressus, illisque arroganter inflatus, ad blasphemiam præceps ruit.* Et paulo post: *At tamen si sacrarum litterarum prope ignarus imperitusque fuit, neque potuit omnino eas intelligere; tamen verba variare, eademque semper aliter atque aliter dicere potuit. At quod sibi ad dicendum proponebatur, numquam attigit, sicut septem*

XLII. Eunomii scripta qualia.

(l) Socrat. l. 4. c. 7.

romi ab illo in Apostoli Pauli ad Romanos epistolam tam inepte compositi satis perspicue declarant. Nam cum multa verba inaniter de ea epistola profuderit; institutum tamen Apostoli animo capere nullo modo valet. Extant alii ejus libri his consimiles; de quibus si cui in animo sit periculum facere, in magna verborum copia miram sententiarum inopiam reperiet. Hætenus Socrates: his consentientia alii quoque scripsere, & inter Græcos novissimos late Suidas.

XLIII. Jam vides, lector, ex infelici radice Arianae hæresis tot prava germina propagata, nempe Eusebianos, Aëtianos, Photinianos, Eudoxianos, Acacianos, Eunomianos, Macedonianos, atque Psatyrianos, quorum meminit Theodoretus (a); qui impie dixerant, idem esse in Deo gignere, atque creare: quibus adjungit Cyrilianos, atque Dulianos, qui Dei Filium Patris servum phanatrice dixerunt. His igitur de hæresibus, quæ ex Ariana hæresi pullularunt, deque amotione & suffectione diversarum sedium Episcoporum, ordine recensitis; reliquum est, ut de Antiochena sede, cui præerat Eudoxius translatus Constantinopolim, cuinam post illum obtigerit, pauca dicamus. Atque illud primo memoria repetendum, Anianum, illum, qui Eudoxio in Concilio Seleucienfi damnato, ab eadem Synodo fuerat substitutus, a Comitibus eidem Synodo præfidentibus fuisse in exilium amandatum: atque ob eam causam relicta erat ipsa Civitas absque Pastore, libentius ferens solitudinem suam, quam hæreticum sibi Episcopum dari.

XLIV. Quo tempore (inquit Sozomenus b) Eudoxio Ecclesiam Constantinopolitanam gubernante, multi sedem Antiochenam magno studio ambire cœperunt, & contentiones ac seditiones variæ (quod credibile erat in rebus ejusmodi evenire) tum in clero, tum in populo forte orta sunt: nam singuli eum, quem sperabant secum fide consensurum, ad Ecclesiam gubernandam delegerunt. Nondum enim desierant de doctrina fidei dissidere, neque adhuc in Psalmorum, & Hymnorum cantu consenserant: sed, quod caneatur, singuli ad suam opinionem (ut ante dictum est) accommodabant. Cum hic igitur esset Antiochena Ecclesie status; per commodum visum est Eudoxianis Meletium Sebastia Antiochiam transferre, virum tum ad dicendum, tum ad persuadendum valde idoneum, ipsu quoque vite ratione spectatum, & cum ipsis jam ante opinione conjunctum. Nam fama & æstimatione ejus futurum putabant, ut non modo accolas Antiochiæ, verum etiam urbes finitimas, & maxime olim Eustathianos, qui ita de Deo, sicut Concilium Nicænum tradiderat, sentiebant, omnino ad suam sectam attracturus esset.

Ann. Eccl. Tom. V.

Sed longe ipsos sua fefellit opinio. Nam ut venit Antiochiam, dicitur magnam populi multitudinem tum Arianorum, tum communionis Paulini in unum convenisse; partim quo eum, de quo tam celebris fama ante ejus adventum eo pervenerat, oculis viderent: partim quo quid dicturus, & quibus partibus esset suffragaturus, intelligerent. Etenim fama jam illo pervaserat, eum doctrinæ Concilii Nicæni approbatorem esse. Quod quidem eventus rei plane declaravit. Nam tametsi principio eo genere concionum, quod ad mores informandos pertinet, publice utebatur; ad extremum tamen, Filium ejusdem cum Patre substantiæ esse, palam asseruit.

Dicitur porro, Archidiaconum illius cleri, dum adhuc concionaretur, ad eum accurrisse, & manu admota, ejus os obturasse: eum autem manu multo evidentius, quam voce, sententiam suam populo indicasse: Nam primum tres tantum digitos palam, ut omnes viderent, extendisse; deinde eosdem rursus compressisse, uno solo porrecto: qua quidem manus suæ figura, tamquam effigie quadam, populo expressit tum quæ sentiret, tum quæ dicere constituisset. Cum autem hic conatus Archidiaconi frustratus esset, & ore dimisso manum Meletii comprehendisset; Meletius, cum linguam haberet liberam, clamore, voce, & oratione plenior suam declaravit opinionem, populumque cohortatus est decretis Nicæni Concilii adhærescere; ingenuè apud auditores testificatus, eos, qui aliter sentirent, a veritate penitus aberrare. Ubi vero non intermisit eadem ipsa, quantum poterat, adversus archidiaconum ipsum impedire conantem, modo ore efferre, modo manu vicissim demonstrare, & in utraque re enixe præstanda, homini omni certaminis genere exercitato se similem præbere: Eustathiani exclamare, gestire, & præ gaudio tripudiare: Ariani autem animos demittere cœperunt.

Qua re audita, Eudoxiani graviter succensere, sedulo operam dare, ut Meletius urbe illa pellatur: eum denuo accersere ad se, quo pœnitentia adductus tum opinionem mutaret, tum ea, quæ dixerat, corrigeret. At cum de sententia minime desisteret; Imperatoris mandato, & exturbatus Ecclesia est, & in exilium ejectus. Quo factò, sedes Antiochena Euzojo delata est, qui quidem jam antea simul cum Ario abdicatus fuerat: Meletii autem fautores, se ab Arianis segregantes, conventus separatim egerunt. Nam qui ab initio Filium Patri consubstantialem asseriebant, hi cum illis communicare propterea detrectarunt, tum quod Meletius ab Episcopis Arianis creatus fuerat Episcopus; tum quod hi, qui eum sequebantur, a sacerdotibus quoque Arianis baptizati.

B 2

Atque

XLV.

XLVI. Meletius ex insperato fidem Catholicam profitetur.

XLVII. Meletius ejectus in exilium.

Atque isti quidem, licet doctrina fidei consentientes, ob hanc causam divisi sunt. Imperator autem, simul ut accepit Persas res novas moliri, venit Antiochiam. Hæc Sozomenus. Porro adventum Imperatoris Antiochiam nonnisi circa finem hujus anni contigisse, Ammianus tradit (a). Eadem quoque de concione a Meletio habita Antiochiæ Epiphanius (b) meminit, immo & ipsam integre recitat; cujus est exordium: Sapiientissimus Ecclesiastes dixit, Melior est finis orationis, quam principium, &c. utpote quod Meletius in suæ ipsius orationis fine confessus esset sanctissimam Trinitatem. Cæterum de his agens Theodoretus (c) confundere videtur depositionem & exilium Meletii cum ingressu ejus in sedem Antiochenam: nam Synodum, cujus meminit, tempore depositionis ejus potius contigisse, ex his quæ cæteri tradunt, affirmari posse videtur.

(a) Ammian. l. 20. in fin.
(b) Epiph. hæresi 73

(c) Theod. lib. 2. c. 31.

XLVIII.
(d) Socrat. lib. 2. c. 34.
Eusebius Episc. Samosat. Meletii promotor.

Sed quod ad Meletium spectat, hallucinatus est Socrates (d), dum ait, ipsum Meletium ex sede Sebastena translatum Berœam, & ex hac civitate Antiochiam: cum potius Berœam in sedem Sebastenam in locum Eustathii nuper depositi fuerit subrogatus, & communi decreto populi, annuentibus Acacianis, Antiochiam accersitus. Eusebius enim Episcopus Samosatenus, cum Meletii animum satis exploratum haberet, sentire eum quæ pia sunt, consentientia Nicænæ fidei, ad eum eligendum Antiochenos Catholicos persuasit, cum reliqui putantes Meletium a suis partibus stare, quod ab Acacianis Sebastenæ Ecclesiæ præpositus fuisset, haud inviti electioni Meletii consenserint: quod quidem decretum electionis firmatum patris conventis, apud Eusebium, tamquam sequestrem, depositum est. Sed cum (ut diximus) in publica concione sese Meletius secundum Nicænâ fidem recte sentire professus esset, ob eamque causam e sede Antiochena depositus: Acaciani, qui tunc erant Antiochiæ, decretum illud de electione Meletii per ipsum Im-

peratorem nisi sunt surripere ab Eusebii manibus: at vicit ejus constantia. Rem porro gestam Theodoretus (d) narrat his verbis:

Eusebius vero ille admirabilis, cujus supra mentionem feci, cuique commune de Meletio decretum commissum fuit, cum videret pacta violata, ad urbem sibi creditam abiit. Ariani autem, verii ne decreti illius conscripti testimonio plane coarguerentur, persuadent Constantio, ut nuncium mitteret, decretum ab Eusebio petiturum. Imperator ergo eorum impulsu mittit nuncium, qui, equis in itinere crebro mutatis, quam celerrime tum aliquo proficisci, tum responsa ferre consueverat. Ubi venit ad Eusebium, & mandata Imperatoris ei exponit: Eusebius, vir sane numquam satis laudatus: Non possum inquit, commune decretum apud me depositum reddere, nisi omnes, qui meæ fidei illud commiserunt, in unum conveniant. Quod responsum nuncius refert ad Imperatorem. Ille ardens iracundia nuncium mittit denuo: jubet decretum reddi: additque in litteris se mandasse nuntio, ut nisi redderet illud, dexteram ejus amputaret: cum tamen hæc ad eum perterrefaciendum solum scripisset. Siquidem veterat, tabellarium illud facere, quod per litteras Eusebio minatus fuerat. Simulatque vero divinus ille vir resignatis litteris intellexit supplicium, quod Imperator ei minatus fuerat; non dexteram solum, sed lævam etiam extendit, jubetque utramque abscindere: Nam decretum (inquit) non reddam, quod Ariana improbitatis tam clarum indicium dat. Itaque Imperator, intellecta ejus animi magnitudine & constantia, & tum eum plurimum admiratus est, & postea laudibus efferre non destitit. Etenim inimici, præstantes adversariorum virtutes, magnitudine rerum gestarum ad id compulsi, etiam admirari solent. Hactenus de his Theodoretus.

(d) Theod. lib. 2. c. 23. XLIX.
Eusebii Episcopi Samosat. ni constantia.

Quod autem depositiones Episcoporum ab

PAGIUS

V.
Dua Synodi Antiochena in causa Meletii.

Ad num. L. ad LV. Valesius in Notis ad Theodoretum lib. 2. cap. 31. arbitratur, Synodum Antiochenam in causa Meletii habitam, de qua Theodoretus agit, eandem esse cum illa, de qua Socrates lib. 2. cap. 45. quam ait anno sequenti Antiochiæ celebratam. Sed tam Valesius, quam Baronius, aliique duas Synodos Antiochenas diversis annis congregatas perperam confundunt. Prior Synodus hoc anno coacta, in eaque Meletius e Sede Sebastena ad Antiochenam translatus. Hanc Theodoretus laudatus, & Libellus Synodicus diserte memorant: de translatione vero Meletii in ea facta agunt Socrates lib. 2. cap. 44. Sozomenus lib. 4. cap. 28. Philostorgius lib. 5. cap. 1. & Hieronymus in Chronico juxta editionem Scaligeri ad annum Abrahami 2376. qui cum mense Septembri currentis Christi anni desinit. Ex quo & constat, Meletium præsentem anno, non vero sequenti, ut male Valesius au-

tumat, ad Antiochenam Sedem translatum. Præterea Socrates citatus dicit, id factum, Concilio apud Constantinopolim congregato, id est, dum Concilium Constantinopolitanum anno præcedenti inceptum nondum absolutum esset. Quare uno eodemque anno duæ magnæ Synodi coactæ.

Posterior Antiochena Synodus habita Tauro & Florentio Coss. ut testatur Socrates cap. 45. anno sc. sequenti, cum Euzoius ei præset Ecclesiæ: Meletius enim in exilium actus est a Constantio, & ipso Antiochia agente, in patriam ipsius Melitenem, inquit Philostorgius lib. 5. cap. 5. ideoque hoc anno exeunte, vel initio sequentis. Etenim Constantius nonnisi hieme sub finem præsentis anni e prociectu Persico Antiochiam venit, teste Ammiano lib. 20. cap. 11. In hac secunda Synodo Antiochena Ariani eandem Fidei Formulam recitarunt, quam prius Constantinopoli ediderant, ut asserit Socrates citatus. Sozomenus

VI.
Secunda Synodus Antiochena.

Synodus Antiochena in causa Meletii. ab ipsis quoque Arianis absque Synodo minime peragi solerent; plane demonstrat, eam ipsam quæ fertur Synodus Antiochena hoc tempore habita auctoritate Constantii, ad exauctorandum Meletium, & substituendum Euzojum, fuisse collectam. Meletium vero hoc anno vigesimoquarto Constantii electum Episcopum Antiochenum, & paulo post dejectum, S. Hieronymus testatur in Chronico. Quæ igitur causa Meletii convenit Synodus Antiochiæ, novam rursus fidem, eandemque omnium deterrimam condidit, de qua hæc in primis Sozomenus habet (a):

(a) Sozom.
lib. 4 c. 28.
LI.

Acaciani vero adhuc quiescere non poterant; sed Antiochiæ rursus in unum cum paucis quibusdam congregati, decreta quæ ipsi sanciverunt, simulabant: statuebantque nomen, Simile, ex formula Arimini & Constantinopoli perlecta, eximendum esse: & Filium Patri tum substantia, tum voluntate dissimilem esse, & ex nihilo ortum, sicut Ario jam ab initio placuerat, docebant. Quibus fuere subsidio sectatores Ætii, qui primus post Arium his nominibus palam ausus est uti. Unde factum est, ut tum ipse ἄθεος, id est, aversus a Deo, tum ejus doctrinæ approbatores Anomianii, & Exuontii, id est, Filium Patri dissimilem & ex nihilo ortum statuentes, appellarentur. Ac cum fautores decretorum Concilii Nicæni sciscitarentur ab illis; quemadmodum cum Filium Deum de Deo confiterentur, eum dissimilem Patri, ex nihilo ortum, idque contra suam ipsorum fidei formulam, asserere auderent: respondebant, Paulum Apostolum dixisse, omnia ex Deo esse: & Filium in hac voce, Omnia, includi: hacque ratione scriptum a se propositum, in quo fidem se-

Ex ultima perfidia Ariano-
rum Anomiani
Hæretici.

cundum divinas Scripturas exposuerant, intelligendum esse. Atque istud quidem hoc modo invertere, captiosaque eludere conati sunt. Ad extremum cum non possent his qui eos accusarent, arguerentque satis plane respondere; lecta denuo fidei formula Constantinopoli approbata, decedunt, & ad suas ipsorum civitates revertuntur. Hæc Sozomenus: atque hic finis Arianorum sub Constantio Synodorum. Habet eadem Athanasius (b), ex quo videtur idem accepisse Sozomenus.

(b) Athan.
de Synod.

Porro horum omnium fuisse Constantium Imperatorem antesignanum, idem Athanasius subdit, eumque affirmat in hac ipsa perfidia omnium extrema usque ad obitum perseverasse, in qua & baptizatum esse ab Euzojo hæreticorum impurissimo. Cæterum etsi ex Athanasii sententia Constantius horum omnium scelerum auctor est habitus: Acacius tamen, qui ejus inhærebat lateri, ab eodem Athanasio prædicatur totius impiæ molitionis architectus: quod enarrata de eo superius facile docent. Cum igitur omnium sententia Acacius iste Cæsariensis Episcopus, nullo refragante, existimatus sit Ariano-
rum omnium nefandissimus: hic elucidandus est Hieronymi (c) locus subobscurus, quo ab hæreticorum classe visus est Acacium subtraxisse, cum ad Minerium* scribens sic ait: Ego & in adolescentia mea, & in extrema ætate protestor, & Origenem & Eusebium Cæsariensem viros esse doctissimos, sed errasse in dogmatum veritate: quod e contrario de Theodoro, Acacicio, & Apollinario possumus dicere: & tamen omnes in explanationibus Scripturarum sudoris sui memoriam reliquere. Hæc S. Hieronymus.

LII.
Acacius omnium scelerum architectus.

(c) Hier.
epist. 152.
* Minerium.

At

PAGIUS nus lib. 4. cap. 29. de secunda ista Antiochena Synodo loquitur, indicatque, secundam fuisse Antiochenam; ait enim: Acaciani Antiochia una cum paucis iterum congregati, ea qua prius ipsi decreverunt, reprehenderunt, nomenque illud simile ex Formula Fidei, Arimini & Constantinopoli recitata, expungere statuerunt. Jam itaque in electione Meletii, de qua proxime Sozomenus locutus erat, prima Synodus Antiochena celebrata fuerat.

VII.
Constantius Synodo priori Antiochena non interfuit.

Constantius Imp. priori Concilio Antiocheno in quo Meletius electus, non interfuit; hujus enim electione, seu potius e Sebastena Ecclesia ad Antiochenam translatione narrata, Sozomenus cap. 28. ait: Imperator vero, cum Persas res novas moliri accepisset, Antiochiam perrexit, sub finem nempe currentis Christi anni, ut ex Ammiano lib. 20. cap. 11. liquet. Neque Theodoretus lib. 2. cap. 27. ubi de utraque Synodo Antiochena in unum perperam confusa id dicit; imo contrarium insinuat, cum ait, Meletium ad Ecclesiam Antiochenam translatum Antiochiam venisse acceptis Imperialibus literis. Prior itaque Synodus Antiochena habita, dum adhuc Constantinopoli Constantius moraretur: secunda anno sequenti.

Sed incertum, an eidem Constantius adfuerit. Cum tamen ex Chronologia Codicis Theod. a Gothofredo condita constet, Constantium anno sequenti Antiochiæ fuisse, verosimilius est, eum Synodo interfuisse; & id Theodoretus insinuat, cum ait, in ea Synodo Meletium in exilium missum esse. Meletius nonnisi anno Christi CCCLXII. Antiochiam rediit. Auctor enim Chronici Alex. sub illius anni Consulibus scribit: Meletius, qui ob impietatem & alia crimina depositus fuerat, Antiochiam reversus, veterem Ecclesiam per vim occupavit, adjunctis illi Clericis, qui jam antea depositi fuerant a S. Synodo. Inter quos præcipuus erat Diogenes ex Presbyteris, præ reliquis omnibus concursans & partes adjuvans; & Vitalis Laicus, qui semper fraudes atque imposturas exercuerat. Hic ulterius progressus ad extremum offensus Meletio, ab illo sese abruptit, & hæresim ipse quoque ridendam condidit, a qua etiam hodie Vitaliani nuncupantur. Sunt hæc, inquit Valesius in Notis ad Theodoretum lib. 2. cap. 1. ex veteri quodam Auctore descripta, & ut videtur, Ariano. Nam idem Auctor Chronici Alexandrini sub Coss. anni Christi CCCLI. Leontium Episcopum Ariantum Antiochiæ multipliciter prædicat.

VIII.
Verosimile est eum interfuisse posteriori.

Ad

LIII.
Locus S.
Hieron.
de Acacio
elucida-
tur.

At Victorius emaculator atque elucidator scriptorum S. Hieronymi, licet vir plane disertus, nescimus quomodo, cum in locum hunc incidit, memoria temporum lapsus, quod S. Hieronymus de Theodoro & Acacio tradit, intelligendum putat de Acacio illo Episcopo Constantinopolitano, quem damnavit Gelasius Papa; & Theodoro illo Episcopo Mopsuesteno, damnato in Sexta Synodo, quorum ætates longe post Hieronymi tempora successere. Cæterum licet ex recitatis Hieronymi verbis aliqua possit de eorum sensu emergere, dubitatio; certe quidem de Hieronymi sententia, quin hos semper habuerit hæreticos, nulla penitus potest suboriri suspicio: nam & in eadem epistola, cum Acacii & Theodori scripta sæpe citasset, hæc subdit: *Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco; sciat me illud Apostoli libenter audire: Omnia probate; quod bonum est, tenete: & Salvatoris verba, dicentis: Estote boni nummularii.* Verum illud non male Victorius, ut id quod a Hieronymo dicitur e contrario, idem sit quod a fronte, & quod Græci dicunt ἐναντίον. At magis placet, ut pro *Quod*, legendum sit *Quid*, addito accentu interrogativo,

in hunc modum: *Quid e contrario de Theodoro, Acacio, Apollinario possumus dicere? & tamen omnes in explanationibus Scripturarum sudoris sui nobis memoriam reliquerunt. Quæ si sic legas, nihil in Hieronymo invenies obscurum, vel pravum. At de his hæc.*

Ultima hæc Antiochiæ celebrata Synodus Arianorum sub Constantio fuit: atque hic tandem finis magnæ tragædiæ ab Ariano post Nicænum Concilium per triginta & amplius annorum spatia confectæ; cuius tot fuerunt actus, quot celebrata Concilia, quorum ultimo, funestum illud, quod primum in eorum infedit animis, Dei Filium (proh scelus!) substantia & voluntate esse dissimile, infeliciter conclusum est.

Sed (o prodigium!) quo tempore a Constantio adimitur divinitas Filio Dei, eodem quoque ab ipso Imperium abripitur, cum in Galliis Julianus a militibus alias acclamatus, Imperator eligitur, & quantumlibet invitus cogitur imperare, a quo esset anno sequenti Orientali quoque Imperio ipse Constantius exuendus & vita, nisi eum mors citior confecisset. Hæc de Juliano creato ab exercitu Augusto, pluribus Ammianus (a). Invitum autem nolentem, atque penitus reluctantem, se ab exercitu coactum Imperium suscepisse, idem

LIV.
Ultima
Synodo-
rum Aria-
norum
sub Con-
stantio.

LV.
Julianus
acclama-
tus Impe-
rator.

(a) Ammi-
an. l. 20.

PAGIUS

IX.
Julianus
dicitur
Augustus.

Ad num. LV. Menssem, quo Julianus acclamatus est Imperator, unus nos docuit Anno Episcopus in epistola ad Theophilum Patriarcham Alex. de Conversatione & particulari vita SS. Pachonii & Theodori, ubi cap. 4. ait: *Persecutionis porro ejus, qua anno sexto, mense nono Athanasium Papam expulit, Julianus imperavit homo idololatra. Pachon mensis nonus Ægyptiorum cum die vicesima quinta Maii terminatur. Quare hoc anno inter illud intervallum Julianus Augustus nuncupatus, anno sc. sexto jam inchoato persecutionis Athanasii, quæ anno CCCLV. in Concilio Mediolanensi cœpta est. Ammonem vero menses Ægyptiacos usurpare ostendunt duo ejusdem epistolæ loca. Hujus auctoritatis ope declarandum Ammiani locus, qui lib. 20. cap. 3. antequam capite sequenti dicat, Julianum a militibus acclamatum esse Augustum, ait, *calum subtextum caligine obscura visum esse, & a primo aurora exortu usque ad meridiem intermicasse jugiter stellas.* Quibus verbis, ut advertit Calvisius in opere Chronologico, significatur Eclipsis Solis, quæ præsentis anno accidit die vicesima octava Augusti, feria secunda, paulo post exortum Solis, in Mesopotamia, ubi Sol totus obscuratus observatus est. Nam Ammianus eo libro partim de Juliano, partimque de Constantio agit: eclipsim autem illam narrat in ordine ad illa, quæ in Oriente, non vero quæ in Occidente gererentur.*

X.
Qua occa-
sione.

Ipsemet Julianus in epistola ad Senatam Populumque Atheniensem refert, qua occasione ipse Augustus renuntiatus fuerit, libellum, scilicet sine nomine sparsum fuisse, in quo multa adversus Constantium jactabantur: *Quo allato, inquit Julianus, qui Constantio erant addictissimi, valde commoti sunt, mihi ut quantum possent conatibus instarent, uti citius milites emitterem*

(in Orientem nempe, uti jusserat Constantius) priusquam in alios ordines similes libelli spargerentur. (Neque enim alius quispiam aderat eorum, qui benevolo in me animo esse viderentur.) Erant ii Nebridius, Pentadius, ac Decentius quem ad id negotii Constantius ipse miserat. Ad quæ verba Petavius in Notis ait: *Mendum subest huic loco. Neque enim isti (Nebridius, Pentadius, ac Decentius) vel tunc aberant; vel Juliano favebant. Imo vero a Constantio stabant. Nebridius ex Quastore Juliani Præfectus Prætorio Galliarum factus fuerat a Constantio in Florentii locum. Decentius vero Tribunus & Notarius ab eodem missus ad milites abstrahendos. Verum locus minime corruptus, sed ipsemet Petavius hallucinator, qui non advertit, Julianum aliud non significare, quam Nebridium, Pentadium, ac Decentium, qui Constantio erant addictissimi, valde commotos fuisse, non vero Julianum referre hæc verba: Erant ii Nebridius, &c. ad immediate præcedentia parenthesis inclusa, scilicet: Neque enim alius quispiam aderat eorum, &c. Nam tres illos viros a Constantio, non vero a Juliano stitisse, & tunc ibidem præsentem fuisse, ex Ammiano certo liquet. Quæ obiter dicta sunt ad loci illius elucidationem.*

Synodus Gangrensis ante Concilium Constantinopolitanum hoc anno absolutum, celebrata. Id Sozomenum insinuare diximus anno CCCLVII. cum de Synodo Melitenensi ageremus. A Sozomeno non dissentit Socrates: hic enim postquam scripsit, Eustathium e Sede Sebastenæ Ecclesiæ depositum fuisse, & in ejus locum Meletium subrogatum, ait: *Ceterum Eustathius post hæc etiam in Synodo Gangrensi, qua ipse causa in Paphlagonia coacta fuerat, condemnatus est, eo quod post condemnationis sententiam adversus ipsum prolatam in Synodo Casariensi, multa con-*

X.
Synodus
Gangrensis.

dem ipse Julianus in Misopogone contestatur. Hisce peractis, celebrans Quinquennalia, diademate usus est lapidum fulgore distincto: cum antea, præ penuria, torques aurea fuisset a milite capiti ipsius imposita. Defunctam inter hæc conjugem Helenam, Romæ in suburbano viæ Nomentanæ, ubi Constantina soror ejus, Galli conjux, sepulta erat, condi præcepit. Hæc omnia apud Ammianum (a).

(a) Ammian.
an. l. 21.
LVI.

Christianæ haud dubium erant hæc foeminae ambæ filia Constantini, sepultæ eodem in loco, in suburbano viæ Nomentanæ, ubi est insignis Memoria S. Agnetis virginis & martyris, quæ (ut dictum est) exposcente a patre Constantia virgine, ejusdem Constantini filia, ab eodem Imperatore erecta est: At Damasus totum id tribuit Constantiæ filia Constantini quæ nupsit Gallo prout S. Damasii Papæ epigramma docet his versibus:

*Constantina Deum venerans, Christo-
que dicata
Omnibus impensis devota mente paratis,
Numine divino multum Christoque ju-
vante,
Sacrauit templum victricis virginis Ag-
nes,
Templorum quod vincit opus, terrena-
que cuncta:
Aurea namvutilant summi fastigiatecti.*

Epitaphi-
um a S.
Damaso
scriptum.

PAGIUS

tra leges Ecclesiasticas ageret. Tum narratis falsis dogmatis ab Eustathio disseminatis, subdit: Hæc & hujusmodi alia plurima, cum ille & faceret & doceret, Synodus Gangris in Paphlagonia congregata eum deposuit, ejusque dogmata anatbematate damnavit. Verum hæc postea gesta sunt. Tunc vero expulso Macedonio, Eudoxius Cpoleos Episcopus constituitur, præsentis nempe anno, die vicesima septima mensis Januarii, ut anno superiori ex Chronico Alex. ostendimus. Quare inter Socratem & Sozomenum convenit, Gangrensem Synodum paulo ante Constantinopolitanam habitam esse, licet in variis circumstantiis inter se dissentiant.

XII.
Synodus
Casariensis.

Synodus Casariensis ante Gangrensem anno incerto habita, postquam Eustathius, qui in ea depositus fuerat, errores suos sparsit; quod Socrates citatus his verbis insinuat: Verum hæc postea gesta sunt. Quibus ex verbis Valesius in Notis ad Socratem male infert, Synodum Gangrensem juxta Socratis sententiam post Constantinopolitanam coactam esse. Nam Socrates eo in loco non respicit ad Synodum Constantinopolitanam, sed ad Casariensem, post cujus celebrationem ait, Gangrensem Eustathii dogmata anatbematate damnasse. In Casariensi Synodo Meletius Sebastenæ urbis Episcopus renuntiatus videtur, eaque Synodus anno trecentesimo quinquagesimo octavo, aut circiter celebrata. Nam Theodoretus lib. 2. cap. 25. postquam retulit Leonitii Episcopi Antiochenensis mortem, & Eudoxii in ejus locum subrogationem, quæ præfato anno contigere, ait: Per idem tempus Eustathius Episcopatam gerebat Sebastia. Quare nonnisi post Eudoxii ad Sedem Antiochenam translationem Eustathius dignitate abdicatus est, cum Meletius

Nomen enim Christi celebratur sedibus
istis,
Tartaream solus potuit qui vincere mor-
tem,
Invictum solus cælis inferre triumphum.
Dignum Agnes munus, martyr, devo-
taque Christo,
Ex opibus nostris per secula longa te-
nebris.
O felix virgo memorandi nominis Agnes:

hactenus Damasi epigramma. Constantiæ vero sepulchrum adhuc visitur porphyreticum in Baptisterio apud eandem Ecclesiam collocatum.

Ista dum aguntur in Occidente, invalescunt res Persarum adversus Romanos in Mesopotamia, expugnatis jam ante munitione dicta Singnara, Amida, & aliis locis. Quo vero tandem exterminii prolapsæ sint sub Constantio res Orientales, & in quod discrimen, ipse Constantius positus fuerit, Ammianus illis verbis significat (b) Sabinus fortuna & genere inter municipes clarus, ore volubili, replicabat, Constantium, immani crudescente bellorum materia, superatum a Persis, deductumque postremo persugam cum paucis adhibitam stationem intutam, panis frustra vixisse precario ab anu quadam agresti porrecto. Cætera autem anno sequenti, quo eadem contigerunt, dicenda sunt.

LVII.
Persæ ur-
gent Ro-
manum
Imperium

(b) Ammian.
an. l. 25.

Hoc

jam Sebastenus Episcopus Concilio Seleuciensi anno præcedenti celebrato interfuerit.

In Chronico Alex. sub hujus anni Consulibus legitur: Hoc anno mense Peritio (seu XV. Februarii) magna Ecclesia Constantinopolitana dedicata est. Macedonius Episcopus Constantinopolitanus propter multa ipsius propria crimina exautoratus est, & in locum ejus subrogatus Eudoxius mense Audynao (seu Jan. XXVII.) presentibus Episcopis LXII. Paulo post: In ea Synodo Episcoporum non post multos dies ab inauguratione Eudoxii Episcopi Cpoleos, Encania magna Ecclesia ejusdem urbis celebrata sunt anno trigesimo quarto plus minus, quam fundamenta Constantinus victor Augustus gesserat. Acta sunt Encania etiam his Coss. XVI. Kal. Martias, qui dies mensis Peritii (seu Februarii) XIV. Ad ea Encania Imperator Constantius Augustus vota seu munera, multa cimelia aurea & argentea ingentia, gemmeasque & auro intertextas telas pro altari multas contulit. Quin & in januis geminas utrinque fores aureas vario opere fecit, ipsasque exteriores portas auro mire variavit. Multa beneficia magnifice contulit, cum in universum Clerum, tum in religiosas virgines & viduas. In Xenodochia item & eorum alimenta, pauperum quoque & pupillorum domesticis frumentum auxit majori numero, quam pater ejus Constantinus erat elargitus.

XIII.
Dedicatio
Ecclesia S.
Sophia.

Loquitur Auctor Chronici Alex. de Concilio Constantinopolitano, in quo Eudoxius ad Sedem Constantinopolitanam translatus, quam hoc anno adhuc continuatam esse supra diximus. Sed loco XVI. Kal. Martias, legendum XV. Kal. Martias; & loco Februarii XIV. legendum, Februarii XV. eo enim die Ecclesiam Sanctæ Sophiæ dedicatam jam dixerat: quo etiam ea Encania

XIV.
Facta in
Synodo
Constanti-
nopolita-
na.

pe-

LVIII. Hoc eodem anno civitas Alexandrina, Georgio revertente ex Synodo, dire vexata est ejus tyrannica potestate; de qua sic *(a) Sozom.* Sozomenus: *(a) Eodem tempore, Athanasio* *l. 4. c. ult.* *ad huc in latibulo latitante, Georgius Alexandriam reversus, tum Gentiles, tum Christianos qui opinione ab ipso discrepabant, gravibus affecit incommodis; utroque ad suam religionem per vim adducere*

conatus est: & si qui renuerent, eos acerbe exagitavit. Habebatur odio tum a viris principibus, propterea quod ipsos contemnere, & magistratibus imperare; tum etiam plebi, quod tyranni partes agere, & omnes potentia superare visus est. Sed maxime omnium Gentilibus invisus erat, & quod immolare idolis ipsos, & quod dies festos patris peragere prohibuerat, & quod

Redeunte Georgio, Alexandria vexata.

PAGIUS peracta diserte testantur Idacius in Fastis, & Socrates lib. 2. cap. 43. Hæc dedicatio, ingentesque largitiones, de quibus Auctor Chronici Alex. loquitur, factæ occasione Quinquennialium Juliani adhuc tunc Cæsaris, quæ hoc anno exhibuit, postquam jam Augustus ab exercitu dictus esset. Porro dies XXVII. Januarii cum feria quinta, dies XV. Februarii cum feria VII. concurrunt; ideoque nondum similia solennia diebus Dominicis fieri solita.

XV. Data hoc anno a Constantio Lex 15. Codicis Theod. De *Episcopis*, adversus immunitatem Ecclesiarum & Clericorum, quam omisit Baronius in gestis hujus anni, quanquam illam referat anno præcedenti num. LIII. Eam egregie explicat Gothofredus in Commentario, quod ad ea, quæ Synodum Ariminensem proxime secuta sunt, pertineat, quæ alioquin vix alibi occurrunt. Primum ex ea Lege liquet, in Ariminensi Synodo non tantum tractatum habitum de Fide, vel etiam de causis Episcoporum (quod in ea tractari voluit Constantius, teste Sozomeno lib. 14. cap. 16.) verum etiam tractatum habitum in ea de privilegiis Ecclesiarum & Clericorum, ac nonnulla super his disposita ad Principem Constantium perlata, nempe de Ecclesiis & Clericis in universum plenissima immunitate, etiam a solitis & ordinariis functionibus & tributis, donandis. Secundo, ex hac Lege discimus, Constantium hanc Ariminensis Synodi dispositionem sanctione sua statim repulisse. Voluit itaque Constantius, Ecclesias, etsi ab extraordinariis muneribus & translationibus immunes essent, (ut ex fine Legis etiam liquet) attamen a canonicis & ordinariis immunes non esse; quod idem Honorio placuit, ut suo loco dicitur: adeo ut id etiam in Metropolitanis Ecclesiis obtinuerit, veluti Thessalonicensi, ut ostendit L. 33. Codicis Theod. De *Annona & Tributis*. De Clericis vero hæc Constantii mens est, ut non tantum canonica, verum etiam extraordinaria agnoscant; veluti translationem, itemque lustralem collationem, aliaque negotiorum munera & pensiones: quorum eo sine certa quædam matricula confecta fuit, quique postmodum Clerici facti operam mercimoniis addixere. Verum hanc Legem hac parte postea anno sequenti abrogavit L. 16. De *Episcopis*, quam, hac rejecta, confirmat Valentinianus Senior Lege 18. De *Episcopis*.

XVI. Tertio id observetur, post Ariminensem Synodum certam Clericorum negotiantium matriculam factam, ut ita negotiatorum pensiones agnoscerent. Excepti tantum Clerici & Copiata exiguis admodum mercimoniis tenuem sibi vicium, vestitumque conquirentes: quæ tertia Constantii, postremaque sententia hac parte fuit, quemadmodum & Honorii Lege 36. De *Episcopis*. Quarto observetur quod hac Lege dicitur de Episcopis, qui ad Comitatum Constantii venerunt ex partibus Italiae, ut & de Episcopis, qui ex Hispania & Africa eodem comitarunt. Quod utique non pertinet ad Lega-

tos, qui ex Ariminensi Synodo ad Constantium missi sunt; & quidem deni a Catholicis, decem ab Arianis: hi enim superiori anno ad Constantium missi, & quidem a Synodo fuere: de quo videndus Severus Sulpicius lib. 2. Hist. Etenim hi, quorum hac Lege mentio fit, hoc anno recenter ad Comitatum Constantii comitarunt, neque a Synodo missi fuere, verum etiam ex Italiae partibus, item ex Hispania & Africa comiteantes. Quod perpendens Gothofredus laudatus, atque nullam Gallorum mentionem fieri videns, in eam adducitur sententiam, cum totus jam Orbis ingemisset, atque Arianum sese esse miratus esset, post Ariminensis nempe Concilii exitum, (quod nonnominatim scribit Hieronymus adversus Luciferianos) & cum in Arianam pravitatem Italorum, Afrorum, Hispanorum plerique, etiam Hosius Cordubensis, concessissent, ac Arimini gesta confirmassent, eo jam nomine Episcoporum Legationes ex illis partibus ad Constantium comiteasse, & Constantinopolim ad Imperatorem concurrisse; quod etiam testatur Severus Sulpicius citatus.

Solæ Gallia, inquit Gothofredus, piaculo hæresis liberatæ fuere, Hilarii beneficio, ubi frequentibus intra Gallias Conciliis, atque omnibus fere Episcopis de errore profitentibus apud Ariminum gesta cõdemnata fuere, & in statum pristinum Ecclesiarum Fides reformatæ. Præterquam quod idem Hilarius ante Ariminense Concilium, edito ad Gallos de Synodis Commentario, eos a dolis Hæreticorum cautos reddidit. Quin imo & iidem Galli fidem suam testatam Hilario paulo ante reddiderant, idemque de eorum constantia gratulatur. Hæc igitur causa est, cur nulli hic de Gallia Episcopi memorentur, utpote qui in Fide sana sani manserunt. Proculdubio enim & Episcopi, quorum hac lege fit mentio, Ariani fuere, atque hæc Lex in favorem Arianorum emissa obstitentium Catholicorum dispositioni, seu postulationi de plenissima immunitate concedenda Ecclesiis & Clericis. Hæc Gothofredus, cujus conjecturam firmat Concilium Parisiense, quod hoc anno, Hilario agente, celebratum fuisse ad Arianam impietatem damnandam, anno CCCLXII. monstrabimus. Verum est, pridie Kal. Julii, quo die hæc Lex Mediolani data dicitur, Julianum jam Augusti titulum in Galliis usurpasse, sicque verosimile non esse, aulos fuisse Arianos Galliarum Episcopos Constantinopolim ad Constantium proficisci. At conicere possumus ex hac Juliani nuncupatione Hilarii animum ad Concilium Parisiense celebrandum excitatum fuisse; ideoque, cum illud hoc anno habitum fuerit, in eoque hæresis Ariana damnata, non fuisse, cur Galli Legatos Constantinopolim mitterent. Sed de hoc Concilio legenda, quæ infra anno CCCLXII. in medio adducimus.

Persica expeditio Constantii in hunc annum incidit, sc. post adultum ver, ducto itinere per Cæsaream Cappadocia, Melitinam, Lacotenam, Samosatam & Edessam, ubi diu moratus, post æqui-

XVII. S. Hilarii beneficio Arianismo Gallia liberata.

XVIII. Persica expeditio.

CHRISTI
360.

LIBERII PAP.
9.

CONSTANTII IMP.
24.

militibus ac Duce Ægypti cum armis in urbem introductis, statuas, monumenta, & omnia fanorum ornamenta abstulerat: quæ res causa extitit, cur sit postea interfectus: sed de hoc inferius. De eo illa quoque fuit querela, quod cirros puerorum
Ann. Eccl. Tom. V.

licentius tondebat. Hæc cum dicat Ammianus (a), idem est ac si diceret, ipsum Georgium invito pueros in clerum cooptasse. Isthæc ultimis ferme Constantii Imperatoris temporibus acciderunt.

(a) Ammian.
an. l. 22.

C Tre-

PAGIUS

æquinoctium tandem autumnale, in Persas movit, teste Ammiano lib. 20. & lib. 21. Ad hanc expeditionem referenda Lex 2. Codicis Theod. De Lustrali conlatione, hoc anno data, qua Constantius veteranos solos, verosque a Lustrali conlatione immunes esse jubet. Quæ Lustralis conlatio indicta hoc tempore videtur juvandæ ero-

gationi publicæ seu militari eo tempore, quo Constantius difficillimo bello Persico maxime il- ligatus erat, atque in id magnos belli apparatus facere necesse erat. Quo etiam pertinet Lex 6. Codicis Theod. De erogatione militaris anno- næ, quæ hoc anno XVI. Kal. Jun. data est Hieropoli, dum sc. Constantius in Persas moveret.

JESU CHRISTI
ANNUSLIBERII PAP.
ANNUSCONSTANTII IMP.
ANNUS

361.

10.

25.

I. Julianus simulat se Christianum.

Recentissimus sexagesimus primus Christi annus Tauro & Florentio Consulibus adscribitur Fastis, famosus morte Constantii Imperatoris. At quæ sint ejus obitum antegressa, servato rerum ac temporum ordine, describamus. Julianus Augustus ipso mense Januarii, licet animo averfus a Christiana religione prorsus esset; tamen ad stabiliendum collatum sibi a militibus nuper Imperium, quo sibi Christianorum animos conciliaret, quorum magna vis esset, eam ex more excolere simulans, una cum illis sacros celebravit conventus: Ammianus enim de eo hæc habet (a): Agebat (inquit) nihil interim de statu rerum præsentium mutans, sed animo tranquillo & quieto incidentia cuncta disponens; paulatimque sese corroborans, ut dignitatis augmento, virium quoque congruerent incrementa. Uique omnes, nullo impediante, ad suum favorem alliceret: inhærerere cultui Christiano fingebat, a quo jam pridem occulte desciverat, arcanorum participibus paucis, aruspicina auguriisque intentus, & cæteris quæ deorum semper fecere cultores. Et ut hæc interim celarentur, feriarum die, quem celebrantes mense Januario Christiani, Epiphaniam dicunt, progressus in eorum Ecclesiam solemniter numine orato discessit. Hæc Ammianus.

II. Julianus fingit ex numine collatum imperium.

At quam diversa a rebus gestis a Juliano hujus anni principio, quæ postea sunt ab eodem facta cessere! Siquidem obfirmato omni ex parte, ut sibi videbatur, Imperio, palam exiit, quam diutius occultavit, hypocrisis. Antehac autem, velut impellente numine subire Imperium cogere, multa variaque dictabat, & ad amicos pariter conscribebat; ut illud in primis, quod narrat Ammianus his ver-

bis (b): Nocte quæ declarationis Augusti præcesserat diem, junctioribus proximis retulerat Imperator, per quietem aliquem visum, ut formari Genus publicus solet, hæc objurgando dixisse: Olim, Juliane, vestibulum adium tuarum observo, latenter augere tuam gestiens dignitatem: & aliquoties tamquam repudiatus abscessi. Si sic nunc quidem recipior sententia concordare multorum, ibo demissus & mæstus: id tamen retineo in meo corde, quod tecum diutius non habitabo.

III: Huic plane haud dissimile illud est, quod idem ipse Ammianus inferius de eodem tradit (c): Item (inquit) cum apud Vienne postea quiesceret sobrius, horrore * mediæ noctis imago quædam visa splendidior, hos ei versus heroes modo non vigilantem aperte dixit, eadem sæpius replicando, quibus fretus nihil asperum sibi superesse existimabat:

Ζῆλος ὄταν ἐς πλατὺ τέρμα μόλη κλυτῆ
Υδροχόιο,
Παρθενικῆς δὲ Χρόνος μοῖρη βαίην ἐπὶ πέμπτη
Εἰκόση, βασιλεὺς Κονσταντίος Ἀσίδος αἰνῆς
Τέρμα φίλον βιοτῆ συγερὸν καὶ ἐπ' αἰδωὸν ἔζει.

Cum Juppiter in excelsum terminum venit turbulenti Aquarii.

Virginisque Saturnus in parte ingreditur quinta

Vigesima, Rex Constantius Asiaticæ terræ,

Finem amicum, vitæ odiosum, & dolorem plenum habebit.

Hæc apud Ammianum ex Græco translata. Recitat eisdem versus Zosimus, diversa tamen translatione, Latinitate donatos.

Ejus-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5854.

SÆC. IV. Anno Urbis 1114.

Olymp. 285. an. r. JESU CHRISTI 361.

A. C. 361. LIBERII PAPÆ 10.

JULIANI IMP. I.

I. Consules. [1] AD Num. I. Coss. Taurus, & Florentius. Lib. 4. Romæ Subterraneæ cap. 37. re-

fertur inscriptio posita FLAVIIS TAURO ET FLORENTIO CONSS.

Ammianus lib. 21. cap. 3. ait, Julianum mense Januario, die Epiphaniæ Ecclesiam Christianorum ingressum esse; Zonaras vero eum Ecclesiam introisse narrat Natali Domini. Orientales enim Epiphaniam & Natale Christi uno eodemque die, octavo nempe Idus Januarii, celebrabant, quia eo die Christum & natum, & baptizatum esse arbitrabantur.

II. Epiphaniæ & Natale idem apud Græcos.

NOTÆ (1) Coss. Taurus, & Florentius. Flavii prænomen utrique dat Relandus, ex inscriptione veteri apud Reinesium, cl. xx. pag. 997.

FLAVIIS. TAURO
ET. FLORENTIO
CONSS. VIII. KAL.
SEPT. DEP. IN. PACE

De his Ammianus, lib. XXII. cap. III. Socrates, lib. II. cap. XLV. XLVII. & lib. III. cap. I. Zosimus lib. III. Fasti Idatii, & Prosperus Chronicon: Tauro, & Florentio. Laterculus Paschalis in fine Genadii de viris illustribus in codice Vaticano: TAURO ET FLORENTIO, ut cæteri Fasti.

CHRISTI
361.

LIBERII PAP.
10.

CONSTANTII IMP.
25.

IV.
Juliani vi-
siones nu-
gaces.
(x) Jul. ep.
ad Oribas-
sum.

Ejusdem quoque generis, & argumen-
ti ea sunt, quæ idem ipse Julianus ad O-
ribasium sophistam magni nominis his fer-
me temporibus scripsit in hæc verba (a):
*Ego hodie tale quiddam vidi, Arborem
proceram in quodam triclinio peramplo
& spatiofo sitam putabam, quæ in terra
se inflecteret, atque arbusculam parvam
& teneram valdeque florentem ad radices
adgnatam haberet. Angebat me autem ve-
hementer metus de exigua illa arbore, ne
a quopiam una cum magna avelleretur.
Et cum propius accessissem, cerno magnam
arborem humi prostratam, parvam autem
erectam quidem, sed a terra suspensam.
Quod cum vidissem, æstuans ac laborans,
Heu, inquam quanta arbor! & tamen pe-
riculum est, ne surculus etiam ei adgna-
tus intereat. Hic quidam mihi ignotus
omnino: Contemplare, ait, diligenter, &
bono sis animo: radice enim humi manen-
te, parvula illa arbor permanebit, fir-
miorque hærebit. Isthæc de somnio Julia-
nus, seu potius de his quæ effingendo vi-
gilans somniabat de futuro, quod jam
prope adepturus erat, Imperio; se per
arbusculam, Constantium per grandem
arborem præfigurans.*

V.
Julianus
palam ce-
pit Deos
colere.

Cæterum cum primum tantum sibi inef-
se virium vidit, & exercitu ad sua vota
in omnibus comparato, quod clanculum
paucis arbitris sibi amicitia & superstitione
conjunctis agere (ut ait Ammianus)
solebat, jam palam facere non erubuit.
Id quidem ipse ad Maximum Ephesium
scribens, quo (ut dictum est) ad omnem
impietatem usus fuerat pædagogo, affir-
mat his verbis (b): *Illud maxime te au-
dire convenit, & quemadmodum uno tem-
pore præsens auxilium deorum sensimus,
& tantam insidiatorum multitudinem effu-
gimus, nemine occiso, aut spoliato, sed
iis tantum custodia traditis, qui in sce-
lere ipso deprehensi erant. Atque hæc
quidem fortasse melius erit dicere, quam
scribere: puto tamen abs te libentissimo
animo auditum iri. Deos publice & pa-
lam colimus, & totus meus exercitus pie-
tatem amat. Nos aperte boves immola-
mus. Diis gratias agimus multis heca-
tombis. Me jubent dii pure & caste, quo-
ad potero, vivere. Ego vero iis pareo,
& quidem libenti animo. Magnos fructus
laborum pollicentur, nisi segniter aga-
mus.* Sic Julianus ad Maximum, cum ex
Galliis (ut iisdem litteris ipse testatur)
ad Illyrios pervenisset; cum jam ultro citro-
que a Juliano atque Constantio missis le-
gationibus, iisdemque cassis redditis, in
apertum bellum progressa res esset.

VI.
Insidiæ in
Julianum.
(c) Ammi-
an. l. 21.

Insidiæ vero illæ, a quibus se deorum
beneficio liberatum tradit Julianus, de-
scriptæ videntur ab Ammiano (c). Cum
enim Constantius per secreta internuncia
tentasset fidem Vadomari Regis Franco-
Ann. Eccl. Tom. V.

rum sibi antea fœderati, ut eum in Ju-
lianum armaret: ille Rex ad fallendum,
idoneus, & ad insidias struendas satis cal-
lidus, officium omne suum per litte-
ras Constantio pollicitus est. Sed dum
hæc agerentur, litteris Vadomari ad
Constantium interceptis, re comperta,
capitur Vadomarus, atque victus a Ju-
liano in Hispanias amandatur: quando
Julianus, mox victis barbaris, qui pro-
pe erant in armis, pro acceptis (ut ipse
tradit) a diis beneficiis, placavit (ut
inquit Ammianus) secretiore ritu Bello-
nam, habuitque ad exercitum concio-
nem, & a singulis militare juramentum
exegit. Sic igitur cum appareat, Julia-
num, quamdiu fuit in Gallia, deos se-
creto coluisse; erroris arguitur Zosimus
(d), qui tunc in Galliis eum publice
immolasse testatur. Sed ex Juliani ad
Maximum litteris Ammianus (e) item
redarguitur, cum de Juliano ait, non
antea se palam sacrificium exhibuisse, at-
que manifestum deorum cultorem, quam
cum Constantinopolim pervenisset. At de
Juliani rebus gestis Constantinopoli, cum
nonnisi post mortem Constantii ad ter-
tium idus Decembris illuc ipsum contige-
rit pervenisse, suo loco dicendum erit.

(d) Zosim.
l. 3.
(e) Ammi-
an. l. 22.

Consules autem Taurus & Florentius,
cum audissent Julianum in Pannoniam
pervenisse, fuga ex urbe se subdlexerunt:
quos in publicis memoriis Julianus descri-
bi voluit, Consules fugitivos. Scripserat
ad Senatum litteras Julianus, ut Urbem
sibi conservaret. Hæc Zosimus (f). In-
terea conflato jam bello inter Julianum
atque Constantium; idem Julianus, dum
ageret ille in Oriente, præoccupare Con-
stantinopolim conatus est. Stravisse qui-
dem Juliano ad Imperium invadendum,
atque etiam obtinendum, viam sua im-
pietate Constantium, certum est. Etenim
quomodo passuri essent Fideles, aposta-
tam a fide regnare, nisi Constantii tyran-
nidem tum in Occidente, tum etiam in
Oriente, quamdiu imperavit, experti es-
sent; quem & Christianæ religionis nu-
per jam senserint, perduellem, cum in
Synodo Constantinopoli acta ipse cum
suis Christum negaverit esse Deum?
Christianorum igitur qui Catholici essent,
consultius rati sunt, pati dirum apertum
fidei inimicum, quam dolo serpentem ad-
versarium, qui abnegata Christi divini-
tate, ipsam integram (quod in se esset)
Christianam religionem penitus convul-
sisset. Cæterum qui essent hæretici, quod
ipsis (ut sæpe dictum est) insitum esset
temporibus inservire, Juliani gratiam po-
tius promereri, quam illi adversari, in
animum induxere.

VII:
Fuga Con-
sulum.

(f) Zosim.
l. 3.

Porro quid Juliano obtigerit, cum est
ingressus Illyricum, unde (ut dictum est)
ea ad Maximum scripsit, Sozomenus nar-
rat

VIII.

(a) Sozom.
l. 5. c. 1.
Crucis si-
gnum in
militum
vestibus.

rat his verbis (a): Fertur autem, cum primum fines Illyrici ingrederetur, vites post vindemiam, circiter Virgiliarum occasum, visis acerbis minimeque maturis onustas visas esse: roremque tum in ejus, tum in comitum suorum vestes ex aere delapsam singulis guttis signum Crucis in eis impressisse. Quæ res cum visa fuissent; non ipse solum, verum etiam alii qui eum comitabantur, visas haud maturas intempestive apparentes aliquid boni portendere; rorem autem demissum, vestem ejus, inquam forte cadebat tali nota casu ac fortuito signasse existimarunt. At vero ab aliis dicebatur; ostentorum alterum significare, Imperatorem immaturo ætatis suæ tempore non aliter atque visas immaturas periturum, & Imperium ad exiguum tempus duraturum: alterum indicare, religionem Christianam cælestem esse, & omnes figura Crucis signari oportere. Quæ conjectura fuere eorum, qui doctrina & religione ab Imperatore dissentiebant; neque certe (ut videtur) a veritate aberrantes: nam temporis progressio utrumque demonstravit vere dictum esse. In hunc modum Sozomenus.

IX.

Excusat se
Julianus
apud Con-
stantium.

Julianus vero quantumlibet sibi viam, quocumque progredere, vi exercitus aperiret; tamen excusationem quamdam, ut se purgaret apud Constantium de suscepto Imperio, forinsecus obtexebat, ne videretur esse tyrannus. Id sane S. Gregorius Nazianzenus in ipsum agens, atque acriter invehens, testatur his verbis (b): Primum quidem illius contumaciæ profligatæque vecordiæ facinus fuit, quod sibi diadema imposuit, magnique illius nominis honorem arrogavit (quod non fortunæ insolentia, sed pro virtutis præmio vel tempus, vel Imperatoris calculus affert, vel, ut moris antiqui fuit, Senatus judicium) nec honoris modum ejus arbitrio permisit, quem Imperii arbitrum dominumque habuerat. Deinde (jam enim ob ea, quæ perpetrarat, necessitatem sibi in omne flagitium ruendi impositam esse perspiciebat) quid cogitat, & quo tum impietatis, tum furoris progreditur? O miram illius animi vesaniam! adversus eum expeditionem suscipit, atque ab Occidente pedem movet; in speciem quidem quasi de suscepto diademate purgare vellet (adhuc amentiam suam occultare videbatur) re vera autem, ut totum Imperium ad se transferret, atque perfidia sua & ingratitude in hominum admirationem veniret. Hucusque Gregorius.

X.

(c) Jul. ep.
ad Julian.

At de causa adventus sui, ipse Epistola illa, quam audita morte Constantii, scripsit ad Julianum avunculum, agit his verbis (c).

Ad tertiam horam noctis ineuntis, cum neminem qui scriberet, haberem, quod omnes occupati essent, vix potui hæc ad

te scribere. Vivimus, deorum beneficio, liberati ab externis malis patiendis, vel faciendis. Testis mihi vero est Sol, cuius auxilium opemque in primis poposci; testis Juppiter Rex, quod Constantium occidere numquam optaverim; immo magis, id ne accideret, exoptaverim. Cur igitur veni? Quia videlicet dii aperte hortantur, salutem polliciti, si parerem; sin vero remanerem, id quod dii prohibeant. Accedit, quod cum hostis jam appellatus essem, terrere eum dumtaxat cogitabam; eoque pacto res ad colloquium aliquod lenius & mitius deventuras esse: aut si etiam bello decernendum foret, fortunæ diisque omnia permitterem; atque exitum, qualem ipsorum clementia afferret, expectarem. Hactenus ad Julianum Julianus. Naissum autem cum pervenisset, ibidemque substitisset, accepisse nuncium de Constantii obitu, auctor est Zosimus (d).

Sed ad res gestas Constantii hoc anno usque ad diem obitus, revertamur. Antiochiæ quidem eum hiemasse usque ad veris tempus, cum profectus est in Persas, Ammianus testatur (e). Ibi dum Constantius ageret, defuncto Hermogene Præfesto Prætorio in Oriente, in locum ejus subrogavit Helpidium. Hic (idem inquit Ammianus) ex Paphlagonia oriundus adeo æquus ac mitis fuit, ut, cum ei coram se innocentem quemdam Constantius torqueri jussisset, æquo animo abrogari sibi potestatem orabat, hæcque potius aliis ex sententia Principis agenda permitti. At quod de tanto viro Præfectura nobilissima aucto incidit mentio: nolumus his prætermisere, quod de eo, ejusque conjuge Aristæneta, clarissima ac prudentissima femina, scribit S. Hieronymus in rebus gestis B. Hilarionis; quam quidem historiam hic retexere, antequam ad res Constantii ulterius progrediamur, dignum fore existimamus. Ipse ergo S. Hieronymus de his agit his verbis (f): Aristæneta, Helpidii, qui postea Præfectus Prætorio fuit, uxor, valde nobilis inter suos, & inter Christianos nobilior, reverens cum marito & tribus liberis a beato Antonio, Gazæ propter eorum infirmitatem remorata est: ibi enim sive ob corruptum aerem, sive (ut postea claruit) propter gloriam Hilarionis servi Dei, hemitribæo pariter arrepti, omnes a medicis desperati sunt. Jacebat ululans mater, & quasi inter tria filiorum excurrens cadavera, quem prius plangeret, nesciebat. Cognito autem quod esset quidam monachus in vicina solitudine, oblita matronalis pompæ, tantum se matrem noverrat: vadit comitata ancillulis & eunuchis; vixque a viro persuasum est, ut assello sedens pergeret. Ad quem cum pervenisset: Per ego te, ait, Jesum clementissimum Deum nostrum obtestor, per Cru-

Epist. Ju-
liani de
causa ad-
ventus sui.

(d) Zosim.
l. 3.

XI.

(e) Ammi-
an. l. 21.
Præfectu-
ra Helpi-
dii.

(f) Hieron.
in Hilar.

tem ejus & sanguinem, ut reddas mihi tres filios, & glorificetur in urbe Gentilium nomen Domini Salvatoris: ingrediat-ur servus ejus Gazam, & Marnas corruat (erat idolum ibi famosum, quod illi Marnam, alii Jovem nominant.)

XII.
S. Hilari-
on inter-
pellatur
ab Aristæ-
neta pro
filiis.

Renuente illo, atque dicente, numquam se egressurum de cella, nec habere consuetudinem, ut non modo civitatem, sed ne villulam quidem ingrederetur: prostravit se illa humi, crebro clamitans: Hilarion, serve Christi, redde mihi liberos meos: quos Antonius tenuit in Ægypto, a te serventur in Syria. Flebant cuncti qui aderant; sed & ipse negans flevit. Quid multa? Non prius mulier recessit, quam ille pollicitus est, se post Solis occasum Gazam introiturum. Quo postquam venit, singulorum lectulos & arenaria membra considerans, invocavit Jesum. Et (o mira virtus!) quasi de tribus fontibus sudor pariter erupit. Eadem hora acceperunt cibos lugentemque matrem cognoscentes, & benedicentes Deum, Sancti manus deosculati sunt. Quod postquam auditum est, & longe lateque percrebuit, certatim ad eum de Syria & Ægypto confluebant, ita ut multi crederent in Christum, & se monachos profiterentur: necdum enim tunc monasteria erant in Palæstina, nec quisquam monachos ante S. Hilarionem in Syria noverat. Ille fundator & eruditor hujus conservationis & studii in hac Provincia fuit. Habebat Dominus Jesus in Ægypto senem Antonium; habebat in Palæstina Hilarionem juniorem. Hactenus Sanctus Hieronymus: hæcque nos occasione Helpidii, hoc anno a Constantio in Hermogenis locum creati Præfectoris Prætorio: quem tamen cum omni laude dignissimum dicat ob mansuetudinem & æquitatem; Ammianus (a), more videlicet Gentilium carpentium quoscumque Christianæ religioni addictos, sugillat hominem, dicens fuisse simplicioris ingenii.

(a) Ammi-
an. l. 21.

XIII.
(b) Hier. in
Hilarion.
De Aristæ-
neta hu-
militate
& fide.

Porro de eadem Aristæneta, cum Præfectura Helpidii, idem S. Hieronymus hæc inferius (b): Aristæneta illa, cujus supra fecimus mentionem, Præfecti tunc uxor, sed nihil de Præfecti ambitu habens, venit iterum ad Hilarionem, volens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens; Vellem, ait, ipse quoque ire, si non carcere hujus monasterii clausus tenerer, & si eundi fructus esset: biduum enim hodie est, quod totus mundus tali parente orbatus est. Credidit illa, & substitit, & post paucos dies veniente nuncio, Antonii dormitionem audivit. Hæc cum ipse dicat de

PAGIUS
III.
Tertia
Constantii
nuptia.

Ad num. XIV. Nuptiæ Constantii Aug. cum Maxima Faustina, ut in Nummis vocatur, tertiæ dicendæ, non secundæ. Notanda Ammiani lib. 21. cap. 6. verba, amissa jam pridem Eusebis, quam, ut docet Julianus in Orat. III.

Helpidii Præfectura tempore mortis Antonii: nisi dixerimus, præter omnium sententiam, in hunc usque annum Antonium fuisse superstitem; errasse oportuit Ammianum, Helpidii Præfecturam in hunc ipsum annum referentem, nisi secundum, hoc eodem anno, eum contigerit obire magistratum.

Sed jam ad Constantium redeamus: Qui Antiochiæ hiemavit; atque (ut Ammianus auctor est c) antequam expeditionem pararet in Persas, defuncta Eusebia conjugē, de qua multa superius, aliam, Faustianam nomine, uxorem sortitus est, ex qua genita est filia posthuma, Constantia dicta, quæ postea matrimonio juncta est Gratiano. Constantius igitur Antiochiæ agens, adversus Persas, in Mesopotamiam irrumpentes, expeditionem parat. Adventante autem vere, antequam proficisceretur, conciliaturus sibi numen, sic ad Antiochenos pro Christiana religione rescripsit (d):

XIV.
(c) Ammi-
an. l. 21.
Secundæ
nuptiæ
Constantii.

(d) l. 16. de
Epif. &
cle. C.
Theod.

In qualibet Civitate, in quolibet oppido, vico, castello, municipio, quicumque voto Christianæ Religionis meritum eximie singularisque virtutis omnibus intimaverit, securitate perpetua potietur. Gaudere enim & gloriari ex fide semper volumus: scientes magis religionibus, quam officiis & labore corporis, vel sudore, nostram Rempub. contineri. Dat. XVI. Kal. Mart. Antiochiæ, Tauro & Florentio Coss.

XV.
Rescri-
ptum pro
Christia-
nis.

Quibus item Consulibus, contulit Themistio philosopho Præturæ insignia, deque ea ad Senatam rescripsit (e). Hic ille Themistius, qui egregiis commentariis editis, Aristotelis scripta elucidavit; cujus meminit Suidas, atque eum a Juliano Constantini successore designatum fuisse Constantinopolitanæ urbis Præfectum. Porro cum adversus Julianum se bene putasset Occidentale Imperium munivisse Constantius; ipse primo vere (ut ait Ammianus) adversus Persas movens exercitum, pervenit Edessam, cum adhuc Julianus moraretur in Galliis: Qui cum superatis montibus pervassisset Illyricum: nuncii (inquit idem Ammianus (f)) ad Constantium percrebuere certissimi, quorum clara fide compertum est, Julianum Italiam, & Illyricum cursu celeri prætergressum, claustra interim occupasse Succorum, accita undique præstolantem auxilia ut multitudine stipatus armatorum pervaderet Thraciam. Quo cognito, mærore offusus Constantius, solatio uno sustentabatur, quod intestinos semper superaverat motus: communicatoque cum suis consilio

XVI.
(e) l. 12. de
Prat. Cod.
Theod.
Constant.
proficisci-
tur in
Persas.

(f) Ammi-
an. l. 21.

ad Eusebiam, profligata Magnentii tyrannide; uxorem duxerat. Duæ hæc itaque Constantii uxores diversæ sunt a priori, quam vivente Constantino Magno patre sibi copularat.

lio, communi omnium consensu decretum est, eum cum expeditione reverti; idque tunc opportunum, quod & Persarum Rex ad propria quoque revertetur.

XVII.
(a) Ammian. ibid.
Funesta
visa oblatio
Constantio.

In hoc rerum adversarum tumultu (subdit Ammianus (a) hærens ejus fortuna, jam & subsistens, adventantem casum vitæ difficilem modo non loquentibus signis aperte monstrabat. Namque & nocturnis imaginibus terrebaratur, & nondum penitusmersus in somnum umbram viderat patris obtulisse pulchrum infantem, eumque susceptum & locatum in gremio suo, excusam ibi projecisse longius spheram, quam ipse dextera manu gestabat. Id autem permutationem temporum indicabat; licet interpretes placentia responderent. Post hæc confessus est junctioribus proximis, quod tamquam desolatus secretum aliquid videre deserit, quod interdum affuisse sibi squalidius aestimabat, & putabatur genius esse quidam tutelæ salutis appositus eum reliquisse, mundo citius digressurum. Ferunt enim Theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salva firmitate fatali, hujusmodi quædam velut actus rectorum namina sociari, admodum tamen paucis visa, quos multiplices auxere virtutes. Ita & oracula, & auctores docuerunt præclari. Isthæc, & alia de his: pluribus Ammianus: quibus, paucis quibusdam demptis, concordat Christiana religio: atque idem auctor sic paulo post de Constantii obitu (b) :

(b) Ammian. lib. 21.

XVIII.
Constantii
Imp. obitus.

Ingressus itaque Antiochiam festinando Constantius, ad motum certaminum civilium, ut solebat, avide surrecturus, paratis omnibus, exire properabat, immodice renitentibus plurimis murmure tenuis: nec enim dissuadere palam audebat quisquam, vel vetare. Autumno jam senescente profectus, cum ad suburbanum venisset disjunctum exinde tertio lapide, Hippoccephalum nomine, lucente jam die, cadaver hominis interfecti dextera jacens, capite avulso, conspexit contra occiduum

PAGIUS

IV.

Obitus
Constantii.

Ad num. XVIII. & seqq. Auctor Chronici Alex. sub hujus anni Coss. scribit: Constantius initio quarta Indictionis (erat quinta Indictio a Septembri cœpta) denunciatis sibi Juliani Cæsaris insidiis concitus a Tarso Cilicia ad Mopsuestianam, seu Mopsi fontes veniens, accepto ab Euzoio Antiochia Episcopo ex Monasterio per Constantium ascersto, baptismate, Constantius Aug. mense Dio seu Novembri die tertia anno Antiocheno CDX. Indict. V. cum Ecclesia pacem annos quinquaginta habuisset, dictis Consulibus Tauro & Florentio mortem cum vita commutavit. Die tertia Novembris mortuum esse, testantur etiam Socrates lib. 2. cap. 47. Idacius in Fastis, Theophanes & Hieronymus in Chronico, ubi ait, Constantium regnasse annis XXIV. mensibus v. diebus XII. quod verum esse non potest, nisi die tertia Novembris e vivis excesserit. Quare Ammianus, qui lib. 21. cap. 5. ait: Abiit e vita III. Nov. Octobrium, Imperii vitæque anno qua-

latus extensum; territisque omnibus, finem parantibus factis, destinatus ipse tendebat (ita loquitur Ethnicus scriptor) venitque Tarsum, ubi leviori febre contactus, ratusque itinerario motu immunata valetudinis excuti posse discrimen, petit per vias difficiles Mopsuestiam Ciliciae, ultimam hanc pergentibus stationem sub Tauri montis radicibus positam. Egredique secuto die conatus, illabente morbi gravitate detentus est: paulatimque urente calore nimio venas, ut ne tangi quidem corpus ejus posset, in modum foculi fervens, cum usus deficeret medelarum, ultimum spirans deflebat exitium. Mentisque sensu tum etiam integro, successorem suæ potestatis statuisset dicitur Julianum. Deinde anhelitu jam pulsante lethali, conticuit, diuque cum anima coluctatus jam discessura, abiit e vita tertio Nonarum Octobrium, Imperii vitæque anno quadragesimo, & mensibus paucis. Hactenus Ammianus.

At quod ait, Constantium ultimo e logio statuisset Julianum sui Imperii successorem, puto commentum Ethnicorum Juliano faventium excogitatum, quo a Tyranni nomine ea arte redderent ipsum immunem: nam S. Gregorius Nazianzenus de Constantio in extremis laborante hæc tradit (c): Hic vitam cum morte commutat, pastoris adversarii (nempe Gregorii) confirmator & patronus, malum haud malo Imperio finem imponens; atque inutili, ut ferunt, pœnitentia in extremo vitæ spiritu affectus: cum nimirum ob alterius sæculi tribunal, rerum suarum æquus est uniusquisque iudex. Tria enim hæc mala, Imperioque suo & principatu indigna, ipsum agnovisse narrat: Unum, quod generi suo necem attulisset, ipso nimirum ejus ingressu in Imperium: Aliud, quod Julianum Apostatam Imperatorem nominasset, creando eum Cæsarem: Tertium quod novis fidei dogmatibus studisset; simulque cum his vocibus e vita discessisse.

XIX.

(c) Greg. Naz. orat. in laud. Athan. Constantii morituri pœnitentia.

dragesimo, & mensibus paucis; sicut errat in Imperii, vitæque annis, ita & in die emortuali Constantii, nisi locus corruptus sit: quod verosimilius.

Nam quoad tempus Imperii ejus, recte illud expressum a Victore in Epitome, licet Baronius locum mendosum perperam existimavit: Interiit anno avi quarto & quadragesimo, Imperii nono atque tricesimo; (quibus verbis evincitur, eum anno CCCXXIII. creatum fuisse Cæsarem; ab eo enim anno ad currentem, extremo incompleto pro integro numerato, anni sunt triginta novem) verum Augustus quarto viceesimoque (hic extremum annum incompletum Victor non numerat) octo solus (ab anno nempe CCCLIII. quo Magnentius extinguitur) cum fratribus atque Magnentio sedecim (ab anno sc. CCCXXXVII. quo Constantinus Magnus obiit, ad annum CCCLII. quo Magnentius profligatus) quindecim Cæsaris. (ab anno exeunte CCCXXIII. ad initium anni

V.

Duratio
Imperii
ejus.

XX. Cæterum utcumque hæc extrema Constantii se habuerint, illud exploratum habetur, ipsum eo tempore fuisse ab Euzojo Ariano Episcopo Antiocheno baptizatum. Id quidem S. Athanasius testatur, cum ait (a): *Constantius hæreticus fuit: qui ad finem usque permanens in ea impietate, ac deinde moriens, voluit non a piis viris, sed ab Euzojo, non semel, sed sæpius ob Arianam hæresin deposito rejectoque baptizari.* Hæc Athanasius. De obitu ejusdem Constantii sic etiam Sanctus Hieronymus (b) ad Heliodorum: *Constantius Ariane fautor hæreseos, dum contra inimicum paratur, & concitus fertur ad pugnam, in Mopsi viculo moriens, magno dolore, hosti reliquit Imperium: & alibi (c): Dominus excitatur, imperat temperati: bestia moritur, tranquillitas redit, &c.* At de baptismo suscepto ab hæretico homine Euzojo, absque controversia ab omnibus affirmatur.

XXI. Cum igitur majorum omnium constet assertione, Constantium Catholicos exagitantem, atque Arianis faventem, vixisse impium, & impie ab hæretico Episcopo baptizatum, clausisse infeliciter diem extremum: præconia de eo a S. Gregorio Nazianzeno conscripta permolestè piorum auribus ingeruntur. At quænam illa sint, hic describamus; ita tamen, ut & quonam modo valeant excusari, æque subdamus. Ab ipso itaque exordio laudum ejus ab apostrophe illa orationem auspicemur, qua Constantium ipsum hoc modo compellat: *Quid (inquit d) tibi accidit, o Imperatorum præstantissime, ac divinissime, Christianique amantissime? Eo enim provehor; ut tecum velut cum præsentè atque audiente expostulem; etsi multo excellentiorem te esse non dubitem, quam ut expostulatio nostra & reprehensio in te hæreat, utpote qui Deo adjunctus sis, caelestisque gloriæ hæreditatem acceperis, atque hætenus a nobis migraris, ut Imperium cum majore commutares. Quodnam hoc consilium iniisti, qui omnes non tui solum temporis Imperatores, sed etiam ætate tua superiores animi solertia atque acumine longe antecellebas? Qui barbaras nationes per gyrum repurgabas, tyrannosque intestinos ditioni tuæ partim sermonibus, partim armis subiciebas: & quidem utrumque ita dextere & egregie, quasi ab altero nihil mole-*

stia tibi exhiberetur: cujus cum magna & eximia trophæa, armis & prælio quaesita, tum majora & illustriora sine ulla cruoris effusione parta: ad quem legationes & supplicationes undecumque confluebant, cui nationes omnes parim obediabant partim jamjam obediuræ erant: ut in eadem causa essent omnes hi, quorum expugnatio in spe posita erat, ac si jam domiti & in potestatem redacti essent.

Qui Dei manu ad omnia consilia, resque omnes agendas uteburis: cujus denique & prudentia majorem admirationem sui movebat, quam manuum vires: & rursus vires majori admirationi erant, quam prudentia: atque utraque præclarior illustriorque erat pietatis gloria. Quonam igitur modo hic solum rudis, & imperitus, parumque circumspèctus apparuisti? Quæ hæc inhumane humanitatis & clementiæ celeritas? Quis Dæmonum ad hanc deliberationem simul irrepisti? Quo modo magnam illam hæreditatem, & patrium decus atque ornamentum (Christianos intelligo) gentem illam toto passim Orbe lucentem, Regale sacerdotium multo labore multisque sudoribus auctum, tam brevi atque exiguo temporis puncto communi huic pesti ac furie iradidisti? Juliano videlicet. Et post multa eodem argumento exaggerata, de ejusdem Constantii summo in Christiana religione propaganda & coonestanda studio, hæc subdit: Neque enim quisquam umquam ullius rei tam acri & vehementi amore ac cupiditate correptus est, quam ille Christianos crescere, atque in summam gloriæ potentique amplitudinem pervenire cupiebat. Ac neque subactæ nationes, neque Respublica præclaris legibus constituta atque gubernata, nec pecuniarum copia, nec amplissima gloria, neque quod Rex Regum esset & diceretur, nec quibuscumque aliis rebus hominis felicitas declaratur, neque quisquam ex omnibus rebus humanis summopere ipsius animum oblectabat, quam ut & nos per ipsum, & per nos ipse tum apud Deum, tum apud homines floreremus, ac perpetua & in omne tempus indelebilis potentia permaneret. Illud enim probe perspiciebat, alius videlicet, magisque regie, quam plerique soleant, de rebus nostris cogitans, quod cum Christianorum rebus, Romanorum simul increverunt, simulque cum adventu Christi

XXII.
Laudes
Constantii.

PAGIUS anni CCCXXXVII ubi ultimum annum incompletum pro completo numerat) Quare locus purus est, ex eoque discimus, quando Socrates lib. 2. cap. ultimo, Sozomenus lib. 5. cap. 1. & Hieronymus in Chronico scribunt, eum annos quinque & quadraginta vixisse, annum ultimum non integrum pro integro posuisse; ac Socratem & Sozomenum rectè scripsisse, Constantium imperasse annos octo & triginta. Tot enim ab anno CCCXXIII. quo Cæsar dictus est, usque ad præsentem fluxere. Discimus præterea, ma-

le hætenus Viros eruditos Cæsaream Constantii dignitatem ab alio anno, quam a CCCXXIII. auspiciatos esse; ac denique Constantium anno CCCXXVII. natum esse, vel Idibus Augusti, ut docet Lex 10. Codicis Theod. De Prætoribus, vel VII. Idus Augusti, ut testatur Kalendarium Lambecianum. Natum autem Constantium in Illyrico, prodit Julianus Orat. 1.

Julianus, cum Constantii Imp. mortem, dum in Dacia esset, ut ait Ammianus initio lib. 22. accepisset, Cpolim venit, testibus Mamertino in

VI.
Exequia
Constantii.
Pa-

Imperium ingressum est, cum nondum prius hoc evicisset, ut in unius principatum plane deveniret. Atque ea de causa causam nostram, ut par erat, studiosius mihi fovere videbatur: Hæc ipse.

XXIII.
Excusatur a Gregorio Constantius.

Idemque tacitæ illi occurrens objectioni de Constantio, quod quamplurimos Christianorum & meliorem Ecclesiæ partem exagitasset, hæc statim subinfert: *Qui quidem etsi quid nobis negotii faceffivit, non eo faceffivit, quod nos contemneret, contumeliaque opprimeret, aut quod aliis quibusdam potius quam nobis gratificari cuperet; sed ut omnes in unum coiremus, consensioneque animorum jungeremur: ne dissæcti, schismaticisque & dissidiis inter nos direpti atque disjuncti essemus. Sed, ut dicebam, parum cauta est simplicitas, clementiaque adjuncta est imbecillitas; minimeque is malitiam fraudemque suspicatur, cujus animus a malitia liber est & immunis. Ac proinde ab optimo Principe, quod futurum erat, ignoratum est, nec fucus simulatioque deprehensa est, sensimque obrepfit impietas: ac duæ benignitates simul occurrerunt, altera erga pium genus, altera erga omnium hominum impiissimum, maximumque divini numinis contemptorem, nempe Julianum. Ita ibi Gregorius. Sed & his jungamus quæ idem auctor adversus eundem Julianum agens, de funere ejusdem Constantii, quod ad hoc ipsum spectat, recenset his verbis* (a), postquam egit de infausto Juliani obitu.

(a) Greg. Naz. orat. 2. in Jul.

XXIV.
Celebrare nimium videtur Gregorius Constantium.

Quoniam (inquit) nos quoque mortuum habemus, eum scilicet qui ante jam e vita excessit: videamus hic quoque quantum inter utrumque Imperatorem discriminis fuit: siquid hoc etiam iis ad felicitatem vel infelicitatem momenti habet, qui ex hac vita migrarunt. Ille igitur (nempe Constantius) publicis laudibus, faustisque ominationibus, pompisque deducitur, ac religiosis etiam his nostratibus cultibus, nocturnis cautionibus, sacumque gestationibus, quibus nos Christiani pium e vita discessum honore prosequi consuevimus. Ac lætitia luctu permixta efficitur hujusmodi corporis exportatio. Sic ibi.

XXV. Post hæc vero Gregorius magnum ac plane mirandum quid subditurus, primo

PAGIUS

Panegyrico, Marcellino lib. 21. & Zosimo pag. 712. & seq. In eam urbem ingressus est die undecima mensis Decembris, Auctore Chronici Alex. Idacio in Fastis, Ammiano lib. 21. & Socrate lib. 3. cap. 1. affirmantibus. Ibi octo ferme mensibus egit, etsi Zosimus citatus decem dicat: eum enim errare anno sequenti videbimus. Hinc Constantii exequiæ, quas Julianus cohonestavit, ante diem XI. Decembris peractæ non fuere. Philostorgius lib. 6. cap. 6. testatur, Julianum, cum Constantii corpus ad sepulturam deferretur; ante feretrum processisse, diademate de capite sublato. Quod ex eo exscripsit Nicepho-

liberans fidem suam, quam sciret apud plurimos periclitaturam, isthæc caute præmittit: *Quod si cui hæc oratio credibilis videtur, id quoque multorum auribus divulgatum est. Quod cum corpus, Taurro monte superato, ad paternam Civitatem (nempe Constantinopolim) hanc, inquam, illis cognominem, in primisque claram & nobilem, veberetur; vox quædam summis locis a nonnullis exaudiebatur, velut psallentium, & prosequentium (angelicorum, opinor, cœtuum) quod pietatis illi præmium erat, funebrisque remuneratio. Nam etsi rectam & orthodoxam fidem nonnihil luxare visus est; hoc tamen crimen procerum importunitati, fideique pervertitati tribuendum est, qui simplicem, parumque impietate firmam animam, minimeque barathra prospicientem, quo libuit, abduxerunt, exactæque doctrinæ fucos atque prætextu, vitii zelum effecerunt. At nos, quod communius est, tum patrem, a quo Imperatoriæ potentia, & fidei Christianismo fundamenta jacta sunt, tum etiam doctrinæ hæreditatem ad filium devolutam cogitantes, ejus qui juste semper in Imperio vixerat, pioque sine vitam clauserat, nobisque principatum reliquerat, merito tabernaculum honore complectebamur. Ut autem magnæ & Imperatoriæ urbi propinquus fuit; quid totius exercitus satellitium, & stipitationem, armatamque turmam Imperatori, tamquam vivo exhibitam, commemorare attinet, aut præclaræ Civitatis effusionem, omnium, quæ unquam fuerunt, aut futuræ sunt, celeberrimam? Hactenus de laudibus atque Constantii funere Gregorius, quod curatum fuisse per Jovianum Protectorem, domesticorum Ammianus testantur (b).*

Fanus Constantii.

(b) Ammian. l. 21.

Videre jam videor, lector, ex obducto tuæ frontis inter legendum supercilio, te hæc infenso animo accepisse; sed amabote, animæquior esto, & patere nos de his paulo fusius differentes, atque suspende interea de Gregorio tanto viro ferre sententiam. Primum quidem illud absque contentione, puto, concedes, nullius animum levi saltem suspitione jure pulsari posse, Gregorium (quod sæpe fastidare solent encomiastæ oratores) in his dicendis adulationis vitio laborasse: si qui-

XXVI.

Gregorius ab auctore excusatur.

rus lib. 10. cap. 2. & habent etiam Acta S. Artemii die XX. Octobris apud Surium. Libanius in Oratione funebri pag. 289. ait, *Julianum* manibus contigisse feretrum, omnibus Regni insignibus præter chlamydem depositis. Imo Gregorius Nazianzenus hunc Juliani in Constantii funere habitum, sive vi, sive sponte adscitum ait, additque, *demisso vultu Imperatori extremum officium præstitisse*. Porro Julianus non annos undetriginta, ut scribit Baronius, sed annos triginta natus Imperium suscepit, ut ex his, quæ in morte ejus, dicemus, patebit.

Ad

quidem ejus laudes predicabat, qui vita defunctus esset, a quo aliquid sperare non poterat, nec a successoribus ejus, infanctula posthuma tantum post se relicta.

XXVII. Hoc igitur narrationis ingressu prae-
Diverfa ratio scri-
bentium
Diverfa.
hisce verbis adulationis suspitione pro-
sus absterfa, quae esse solet ad mentien-
dum illecebra; illud quoque velim, pie
lector, attendas, scriptioinum atque tra-
ctationum genera, cum soleant esse di-
verfa, non eadem ab omnibus requiren-
da: atque frustra in altero quaeri, quod
in altero tantum praestari solet. Quis,
rogo, nesciat encomiasticis tractatoris alios esse numeros, alios vero ab eo di-
verfos historiarum scriptoris? Ille nam-
que parva, etiam vera, amplificatiombus
tamen reddere solet maxima, & facere
verisimilia vera; coarctatur hic inter an-
gustos limites veritatis, quos cum semel
excesserit, esse desinit quod profuturum hi-
storicus, & alienis jam castris perflu-
ga vagatur: ita ut ex hujusmodi testera
agnoscatur encomiasticus, & qui censetur
historicus.

XXVIII. Cum itaque Gregorius nosfer summo fru-
dio eloquentiae binas illas in Julianum lu-
culentissimas scripferit orationes; unde
magna vis dicendi, ac vehemens appe-
titari solet oratoribus argumentum, ex
comparatione probi viri, aliquem demon-
strare esse deterrimum: haud arbitrator quom-
quam adeo severum ac plane rigidum,
posse Gregorii esse conforem, ut non hic
aliquid eidem concedendum putet, si com-
paras cum Juliano Constantium, ut il-
lum in locum istum deprimat, hunc
super sidera sit conatus extollere. Quae
enim imperts quodam dicendique copia
fertur oratio, nescit habetas; cum in
his praesertim opinione hominum videtur
oratoris gloria collocata, si, quae maxi-
ma existant, maxima omni ex parte esse
demonstret. Hac igitur ratione licuit Gre-
gorio, comparatione Juliani laudare Con-
stantium, & in laudando exortationem
mereri, si penitus indicat argumentis, &
quibuscumque alentis conjecturis, in eo
fuisse nimis videatur. Comparatione per-
fina laudari interdum malum, vbi saepe
venisse, immo & ex divina Scriptura pra-
scripto, quis ignorat? ut illud Ezechie-
lis (a) demonstrat, cum comparatione
sceleratissime Hierusalem, iustificari ait,
nempe videri iustas, Sodomam atque Sa-
mariam.

XXIX. At cum non liceat oratori omnino met-
tari, praesertim Christiano: hic modo ac-
curatius investigamus, an Gregorio, quem
comparatorem cum Juliano imita, Con-
stantium iure laudasse dicimus, & eo in
argumento veritatem, ex parvis magis
componere voluisse, possit aliquo modo
mendacii crimen impingi; in hoc tamque
totius huiusmodi controversiae veri car-
minis. *Act. Eccl. Tom. V.*

do videtur. Cum enim multus est in com-
mendando Constantio ex pietate, nem-
pe ex cultu erga Christianam religionem
exhibito: certe quidem ex promulgatis
ea de causa ab se legibus, aliisque edi-
ctis adversus idololatrias, supersticiosos,
incantatores, & magos saepe sanctis, cum
patri suo Constantino, tum aliis complu-
ribus Orthodoxae etiam fidei Principibus,
Constantius imperator excellens maxime pro-
test: quae de se cum a Gregorio merito
laudatur, tum inter alios ab Ambro-
sio (b) digno elogio predicatur, cum
ait: *Constantius augusta memoria nondum
sacris initiatus mysteris, contaminari se
putavit, si aram illam videret; iussit au-
ferri, non iussit repari.* Id quidem Ro-
mae accidisse diximus, cum ipse athen-
dens Capitolium, aram Victoriae inde tol-
li praecipit. Ex his igitur summarum lau-
dem sibi Constantium praecordia compa-
rante, nemo est qui iure inficias ire pos-
sit; hocque sensu accipienda sunt ea quae
alibi idem Gregorius (c) de eodem ipso
Constantio ait, fuisse religiosissimum Prin-
cipem, ut quique alios eorum, quos ipse
novisset, Imperatorum.

Quod vero spectat ad cultum Catho-
licae pietatis: licet idem Gregorius ipsum
excuset, haud tamen eum non errasse
defendit, quae a suis falsis deceptum,
tum ibi, tum aliis etiam in locis constan-
ter affirmat. Quae quidem in se, id ipsum
quod Gregorius praesertim Athanasium,
& Hilarium, qui gravissime a Constantio
verati sunt: cum scilicet interdum sic
eum redarguant, ut excusent; nam licet
illa sit Athanasius (d): *Ille (nempe
Episcopi Arian) praeter mentem Con-
stantis Imperatoris humani & sui, pro li-
beritate sua voluit promulgare, & facere
ea quae libet, & in faciendo utatur ma-
gna caecitate, &c.* Habet & id genus mol-
ta in Apologibus suis ad Constantium scri-
ptis: id ipsum Hilarius in libris ad Con-
stantium, aliisque locis superius recita-
tis, quae, pro veritate causa vitatae, hic
iterum repetere praetermittimus.

Verum quod Gregorius non Constantium
modo excusasse, sed & visum sit absolvisse,
quinetiam in oculis cum beatis spiritibus
collocasse; in his quidem a ceteris longe
discrepat. Sed venit dignus error: cum
ignorans facti, eum putaverit peniten-
tem, quae ultimis illis verbis, quibus ab-
solutis essent animam, doluisse ferunt
(e), quod novis indoluit dogmatibus:
magis profecto ista sunt Imperatoris con-
fessio, ultimo elogio refutata, quod vi-
ginti quinque annorum spatio magno la-
bore & industria extirpavit. Habet &
quidem pro Constantio Gregorius, quod
dicentis verbis affirmat (f), pro sua vi-
tam clavisse Constantium. Quod si vere;
prout ipse putavit, accidisse contingit,
haud

(b) Ambros.
ad Valer.
epist. 23.
ubi. ubi.

(c) Greg.
Natalium
caro. de
Constantio.

XXX.
Quae ex-
cuset, ex-
cuse.

(d) Athan.
oratio
contra A-
rianos.

XXXI.
Aliqua
Constantii
monentia
penitentia.

(e) Gregor.
Natalium
Oratio
de
Constantio
Oratio in
de Ju-
lian.

(a) Ezech.
16.

XXXII.
Constantius unde
vere laudari
debet.

CHRISTI
361.LIBERIE PAP.
10.CONSTANTII IMP.
25.

haud abhorret a fide, quod relatione multorum fuerat diffamatum de audito cælitus cantu: cum gaudium fiat in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente. At hæc, quæ de Constantii pœnitentia a Gregorio enarrantur, post susceptum ab Euzoio baptismum oportuit accidisse, cum jam (ut ait) proxime moriturus esset. Istæ autem a nobis dicta sunt, non ad absolvendum Constantium, sed ad excusandum atque defendendum Gregorium, quem inverecunde atque admodum temere complures in crimen vocant proditæ veritatis.

XXXII.
Mores
laudati
Constantii.

Reliqua vero, quæ ad ejus mores laudabiles spectant: eum enituisse egregia castitate, adeo ut nec aliqua potuisset adversa vel levi suspitione pulsari, Ammianus affirmat. Quod autem pertinet ad alios probe compositos actus, necnon quæ eidem vitio vertebantur, atque de ejus vultus effigie; habes hæc omnia fusius ab Ammiano recensita. Cui vero ipsum constat, ex iis quæ a Gregorio dicta sunt, fuisse Christiano ritu sepulturæ mandatum: miramur dici eundem Constantium inter divos esse relatum; nisi fortasse id Julianus Apostata præstitit ad abolendas contractas ex ingratitude notas. Hic tandem finis Constantii Imperatoris plane felicissimi, & nulli Augustorum secundi, nisi Catholicæ fidei professoribus negotium faceffisset. *Vixit* (inquit Victor historicus (a), quem hoc anno Julianus Consularem præfecit Secundæ Pannoniæ, & ærea quoque statua honoravit (b) annos quadragintaquatuor. Imperavit cum patre, fratribus, ac demum solus annos trigintanovem; factus Augustus annos viginti-quatuor expletos, octo solus, cum fratribus, & Magnentio sexdecim, Cæsar quindecim. Hæc cum ita legantur apud Victorem, depravata esse noscuntur. Illud autem de annis Imperii Constantii certum est, ejus Imperium inchoatum esse ab obitu Constantini, anno Domini trecentesimo trigesimo septimo, XI. Kal. Junii, quo ille mortuus est, productumque ad præsentem usque annum, quo obiit tertio Nonas octobris: ex quibus constat ipsum imperasse post patrem annos vigintiquatuor, menses quatuor, & dies quatuordecim. Cætera vero, quæ contigerunt hoc anno post Constantii obitum, cum Julianus solus cœpit moderari habenas Imperii, dicemus sequenti Annalium tomo.

XXXIII.
Miserandus
status
Ecclesiæ.

His igitur, quæ ad statum Romani Imperii pertinent, enarratis; modo, quoniam statu essent res Ecclesiasticæ, pertractandum. Ubique luctus, ubique dolor, dominantibus Arianis, Orthodoxis vero fidei defensoribus magna ex parte exilio pulsis, vel factis extorribus: reliquis ferme omnibus, perpaucis exceptis, fœdus

fœde ineuntibus cum Arianis. Sed qui regia sibi juncta potentia in populum Christianum diabolus adeo publice & aperte grassabatur ut leo; in secretiorem illam Ecclesiæ partem, quæ eremi detinebatur ergastulis, in monachos, inquam, illos, qui seclusi e sæculo, cælo viderentur, inclusi, Angelis parem vitam in terris agentes, sese serpentis instar occultis spiris obvolutum ingessit: pervasitque primum (quod superius dictum est) Ægypti solitudinis monachos, schismatis Meletiani & Arianæ hæresis complures complicatis nodis obvolvens.

Penetravit ejusdem quoque serpentis virus monachos qui erant in Mesopotamia (extitit provincia illa, in qua primum de abrenunciatione jussio data est a Deo fidei parenti Abraham, monachorum germinibus fertilissima) dum per pseudomonachos quosdam, quorum nomina recenset Theodoretus (c), Dadoen*, Sabbam, Adelphium, Simeonem, Herman, & alios quosdam, inter eos hæresis spargitur Massalianorum*, qui iidem Euchaitæ sunt dicti, Latine autem Precatores sunt nominati: quos & se Spirituales dicere solitos, idem Theodoretus affirmat (d). A temporibus namque Constantii hanc hæresin coaluisse in Mesopotamia, auctor est Epiphanius (e) cui majorem fidem præstandam putamus, utpote tunc viventi, & adversus eam scribenti, quam Theodoro affirmanti temporibus Valentiniani atque Valentis Impp. prodidisse. His jure congruit illud Davidicum (f): *In via hac, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi.* Dum enim (quod decet sanctos monachos) orationibus jugiter vacant (nam & Dominus (g) admonuit semper orandum) eo superbix atque arrogantix elati sunt, ut præter orationem, cætera cuncta esse parvi vel nullius plane momenti, affirmarent.

Sed hic primum altius est repetenda ex Epiphanio Massalianorum origo. Secta illa erat non ex Christianis, vel Judæis, Samaritixe comparata, dicta Euphemitarum, sed ex Gentilibus; qui cum plures deos assererent, nonnisi tamen unum adorarent, quem dicerent Omnipotentem: hique solerent in publicis a se ædificatis oratoriis convenire precum causa. Hos quoque seipfos nominasse Martyrianos, quod, cum Gentiles essent, a provinciarum Præsidibus persecutionem sine passi, & complures ex illis occisi a Lupicino Prætore, idem Epiphanius tradit. Sed & Satanianos eosdem se appellasse, propter cultum, quem exhiberent Satanæ, ne ab eo læderentur, idem affirmat. Cæterum diversæ plane ab his sunt, de quibus hic agimus, a precibus item dicti Massaliani: qui Constantii temporibus prodire ex Christianis, iidemque monachis,

XXXIV.
Massaliani
Hæretici.

(c) Theod.
hæret. fab.
l. 4. c. 10.
* Dao-
dem
* Messa-
lian.

(d) Theod.
hæret. fab.
l. 6.
(e) Epiph.
hæresi 80.

(f) Psalm.
141.

(g) Luc.
18.

XXXV.
Euphemitarum
Martyrianæ
hæretici.

iis scilicet, qui (ut dictum est) solitudinem Mesopotamiæ incolebant: qui quidem illud primum jecerunt struendæ impietatis fundamentum, ut assererent ex sententia Domini semper orandum, ac proinde pre-cationi semper vacandum esse, ac cætera omnia negligenda: idque affirmantes esse tanti momenti, ut solum sufficeret ad omnes potestates adversarias superandas. Ex hoc in primis provenit, ut, quod erat monasticæ disciplinæ conjunctum, opus manuum penitus prætermitterent, illud Domini (a) usurpantes: Operamini cibum qui non perit. Sed & jejunium penitus ignorabant; satis dicentes sufficere ad mentem expurgandam, orationem. Iidem quoque ad preces coibant permixti mulieribus, quod a sanctis Christianorum institutis penitus abhorrebat.

(a) Joan. 6.

XXXVI.
Deliramenta hæreticorum Massalianorum.

At parum fuit illis ex ejusmodi male assumpto principio, labefactare monasticam disciplinam, nisi etiam corrumpere Ecclesiastica dogmata. Siquidem eos nefandum illud dogma excogitasse, Theodoretus affirmat, ut dicerent sacramenta Ecclesiæ nec prodesse, nec obesse, sed oratione tantum peccata laxari, dæmonefque fugari: seque habere, impie jactabant, baptismum ad instar novaculæ: ut sicut hæc pilos corradit, & tamen iidem ex radicibus iterum pullulant; ita, ex illorum sententia, post baptismum remaneat peccatum originale; perpetua tamen oratione peccati radicem prorsus evelli, assererent: habereque unumquemque hominem dicebant habitantem in se dæmonem: nec ipso caruisse Apostolos; eum vero tantum oratione fugari; qua aiebant posse quoque effici homines impassibiles, atque participes divini Spiritus, & conjunctione animi cum cælesti sponso, mirandulcedine perfrui. Duas insuper addebant possidere homines animas, quarum alteram esse supercælestem: garriebant etiam capaces se esse corporeis oculis videndi sanctissimam Trinitatem. Unde accidebat ut hujuscemodi visionibus, quæ per dæmonum illusionem solent fieri, delectarentur; quarum apparitionibus ac pariter revelationibus eo insaniam pervenere. ut non tam dicerent se esse perfectos, sed vel Angelum, vel Prophetam, immo & Christum esse jactarent, reliquos autem indignos esse Christiano nomine. Addit his Theodoretus (b): Multa quoque alia faciunt, quæ eorum phrenesin arguunt. Nam (inquit) repente saltant, & super dæmones se saltasse jactant; & digitis sagittantium speciem præferunt, se in Dæmonem jaculari affirmantes; & quædam alia faciunt simili furore plena; & ideo Enthusiastarum, hoc est, divinatorum furore correptorum, nomen sortiti sunt. Ita Theodoretus. Et sane quidem ejusmodi visi sunt esse, ut inter insanos, mente captos, & furore

(b) Theod. haret. fab. lib. 4.

Ann. Eccl. Tom. V.

arreptos numerandi potius fuissent, quam inter hæreticos, nisi omnes hæretici diversis modis insaniam laborarent, & furore perciti essent.

Tractantur istæc non a Theodoro tantum, sed etiam a Damasceno, qui & de eorum in pauperes immanitate hæc addit (c): Inhumanitatem (inquit) in mendicos inducunt: negant enim iis dandum, qui publice ea, quæ ad victum pertinent, quaerunt; aut iis quorum manus opere labefactatae sint; aut iis qui adversa fortuna utantur, vel corporum debilitate, vel morbis, vel acerbitate creditorum vexentur, vel furum injuriis; vel aliis, qui hujuscemodi casus experti fuerint, subvenire oportere eos, qui ab illis discreti sunt, & aliquid boni agere instituunt; sed sibi omnia esse suppeditanda, eo quod ipsi soli sint pauperes spiritu. Hæc Damascenus, qui de his plura subdit; additque, eosdem docuisse, ad libitum dirimi posse conjugia; suadereque filiis neglectum parentum, & ad sibi omnia conferenda solitos exhortari: negasse quoque eos, quemquam initiari sacramentis, nisi super quem visibilis gratia Spiritus sancti descenderet: phantasticis enim hujuscemodi visionibus a Dæmone illudebantur, ut super eos visibili signo apparere videretur Spiritus sanctus, cum præsertim ordinationes celebrarent; nam habebant sacerdotes & Episcopos.

XXXVII.

(c) Damasc. hares. 80. Crudelitas Massalianorum hæreticorum.

Quod vero in unoquoque sacramento requirerent visibile signum, isthæc de eisdem risu digna narrat S. Augustinus (d): Nonnulli dicunt eos de purgatione animæ nescio quam phantasticam & ridiculam fabulam narrare; porcam scilicet cum porcellis suis videri exire de ore hominis, quando purgatur; & in eum visibili similiter specie, ignem, qui non comburat, intrare. Hæc Augustinus. Eo quoque illusio Dæmonis ipsos impulit, ut (quod testatur Theodoretus e) futurorum revelationes se habere gloriarentur. Quomodo autem hos expulerint Catholicæ professionis Episcopi, Latojus Melitensis, Amphilo-chius Iconii, & Flavianus Antiochiæ, idem subdit: sed de his suo loco dicendum. Non levis negotii erat opus, hos habitu sancto latentes detegere: nam illis ex dogmatis præscripto jurare ac pejorare fas fuisse, idem qui supra tradit Damascenus. Massalianorum quoque eam sententiam fuisse, S. Hieronymus docet (f), ut dicerent posse hominem ad perfectionem, atque ad similitudinem & æqualitatem Dei, humana virtute & scientia pervenire; ita ut assererent, se ne cogitatione quidem & ignorantia (cum ad consummationis culmen ascenderint) posse peccare: sic de his S. Hieronymus.

XXXVIII.

(d) Aug. de haresi c. 57. Ludibrium Massalianorum.

(e) Theod. haret. fab. l. 4.

(f) Hier. dial. advers. Pelag. in præf.

Quod vero ad habitum corporis spectat, hæc Epiphanius (g): Sed & in alia forma inventi sunt iidem venerandi nostri fra-

XXXIX.
(g) Epiph. haresi 80.

Massalianorum habitus.

tres, qui in Monasteriis per Mesopotamiam degunt (quas & Mandras, hoc est, ovilia, sive cohortes appellant) nam totas mulieres producunt, & sacco conspicuo incedunt. Oportebat autem filios sanctæ virginis matris nostræ Ecclesiæ esse reverendos in tonsura, & colere Deum occulte videntem occulta. Et paulo post: Alienum est a Catholica Ecclesia saccus conspicuus; & comia extenta, a prædicatione Apostolorum. Hæc ipse. Quod autem ad propagationem hujuscemodi generis monachorum; hæud prætergressi visi sunt Mesopotamiam, vel Syriam, occulte serpentes, eo quod expellerentur ab omnibus, sicubi detecti essent, cum occulte serperent sicut cancer.

XL.
Monachi negant operandum manibus.

(a) Vit. Pur. par. 2. c. 51.

Quod vero ad disciplinam monasticam pertinet; eam partem complures etiam in Occidente tunc sectati sunt ignavi monachi, qua negarent esse manibus operandum: adversus quos S. Augustinus commentarium illum scripsit, De opere Monachorum. Eiusdem plane generis ille visus est esse Monachus, quem Silvanus Abbas ad meliorem frugem restituit; de quo sic in Vitis Patrum (a): Quidam peregrinus frater venit ad Abbatem Silvanum in monte Sina, & vidit quod fratres operarentur, & dicit eis: Quare operamini escam, quæ perit? Maria autem optimam partem elegit. Tunc senex dicit discipulo suo Zachariæ: Da illi codicem, ut legat, & mitte illum in cellulam quæ nihil habet. Hora autem nona circumspiciebat frater ille viam, si forte vocaret eum senex ad comedendum. Postquam autem transit hora nona, venit ad senem, dicens ei: Numquid hodie non comederunt fratres, Abba? Cumque senex fateretur; ait ille: Quare me non vocasti? Tunc dixit ei Abbas Silvanus: Tu homo spiritualis es, & non habes necesse hanc escam: nos autem tamquam carnales opus habemus comedere, ideo operamur: tu autem optimam partem elegisti; legis enim quotidie, & non vis carnalem escam accipere. Quod cum audisset, cepit pœnitere, & dicere: Indulge mihi, Abba. Tunc respondit illi Silvanus: Ergo necessaria est Martha Mariæ: propter Martham enim & Mariam laudatur. Hæc ibi de Monacho ea ex parte Massalianorum errorem sectante: ipsi enim qui ejus sectæ erant (ut diximus) hi Spirituales se nominabant, reliquos vero Carnales.

XLII.
Monachi quidam Ægyptii fatuo errore lapsi.

(b) Athan. ad Ammonem Monachum.

Quod autem iidem dicerent Massaliani, ab hominibus orantibus Dæmones foras egredi per excrementa, per sputa, mucum, & alia; in memoriam revocatur, his contraria conatum esse dæmonem suadere monachis quibusdam Ægyptii, nimirum, peccatum esse ejuscemodi necessaria corporis excrementa egerere: in quos jure expostulat Athanasius, sic scribens ad Ammonem monachum, cum inter alia hæc ait (b): Diaboli ar-

tes nequeo non mirari; qui lues & corruptela cum sit, sanctitatis & puritatis specie plenas rationes subjiciat: at id potius ut insidietur, quam ut probet, facit. Ideo enim ista auribus Ascetarum insufurrat, quæ nihil ad vitam commodi aliud, quam quod novitatis, & nugarum plenas rationes diligenter evitandas (ut antea monui) conferunt: ut dum eos a consueto & salutari studio revocarit, regnare solus & rerum potiri videatur. Quid enim, rogo te dilecte, & in primis pie, sceleris aut labis habeat ipsa, quæ postulante natura fit, excretio? verbi gratia, si quis erumpentem e naribus mucorem, vel ipsa oris sputa vitio vertat? atque & his ampliora longe possumus addere ventris nempe dejectiones, quæ ita cunctis existunt necessariæ, ut sine his ne vivere quidem animal natura voluerit. Deinde cum hominem manum Dei opus esse, divina Scriptura (c) docente, credamus: qui fit, ut ex munda facultate polluti aliquid & contaminati operis prodeat? Deinde si, quod in Actis Apostolorum (d) didicimus, Dei genus sumus; immundum prorsus in nobis & contaminatum nihil habemus. Tum enim inquinamur solum, cum pessimi odoris opus, peccatum operamur. Subdit autem, ex sententia Domini male accepta, hanc eos hausisse hæresin; qui ait (e): Non quæ intrant per os inquinant hominem, sed quæ exeunt.

Porro ea scripta epistola Athanasius emergentem e scrupulo quorundam & dæmonis fallacia hæresin cito compressit atque succidit; quam eo usque progressam esse declarat, ut eadem ratione matrimonium quoque damnarent; quod in procreatione prolis e corpore progredi semen, necesse esset. Detecta est plane diaboli mira calliditas, qui sic (quod est apud Isaiam f) deduceret iniquitatem in funiculis, ut ex eis efficeret vinculum plaustris. Demum vero Athanasius ad eundem Archimandritam Ammonem eadem epistola hæc perorat: Quare hoc unum abs te contenderim, Pater, ut qui tuæ fidei commissi sunt preges, adversus ista munias, & Apostolicis verbis horteris, Evangelicis demulceas, iisdem Psalmis consulas, suasque ut secundum Dei oracula vivificari postulent: quæ nihil aliud, quam ut puro corde eidem serviamus, docent, &c.

In horum pariter classem adlegendi sunt illi pseudomonachi, quorum S. Epiphanius in sua Anacephalæosi meminit, atque in primis de Zacchæo, cum ait: Zacchæus, qui nuper mortuus est in Montana circa Hierosolymam regione, penitus cum nullo homine preces faciebat; sed & ob eam causam audenter sancta mysteria contrectabat; & sacrificia, cum laicus esset, impudenter tractabat. Alius vero quidam (quisquis tandem ille erat vir) qui vitam sane piam vivere putabatur, & in

(c) Gen. 2.

(d) Act. 17.

(e) Matth. 15.

XLII.
Nova hæresis extinguitur.

(f) Isa. 5.

XLIII.
Monachorum quorundam deliria.

& in monasterio circa deferta Ægypti habitabat; itemque alius & Sinæum montem habitans: qui ex somniis juvenilliter ac fortiter, sed temere egerunt, ut impositionem manuum ad Episcopatum susceperint, sederintque, ac quæ Episcoporum sunt, facere aggressi sint, ad se non pertinentia. Alii autem non pauci se ipsos castrare ausi sunt, præter mandata, nimirum juvenilis & robustæ actionis gratia. Alii vero fortiter sibi agere videntur, qui audent, non consultis aliis, & præter aliorum morem, velut ab Orthodoxis progressi, collegium sibi ipsis contrahere, & citra universalis Synodi approbationem, rebaptizare eos qui ad ipsos accedunt, nimirum ex Arianis: cum nondum res sit ex censura Synodi, velut dixi, decisa. Et paulo post: Sunt & alii, quorum unusquisque per seipsum precatur, & non cum aliquo in totum (nemini scilicet communicare volentes) aliqui vero precantur in vinculis præter Ecclesiæ statutum. Hæc Epiphanius.

XLIV.
Eustathius hæresiarcha.

At longe his tetriora videri possunt, quibus Eustathius infecit monachos, atque si licuisset, universam Dei Ecclesiam: hic enim, adeo favit monachismo, ut spreverit reliquos Christianorum ordines, & prætextu quodam sanctitatis, Dei Ecclesiam, quæ (instar sagenæ omnium genera piscium congregantis) cunctos amplectitur, pessum dederit, atque ferme penitus fuisset demolitus, nisi cito securis Apostolica infaustos palmites succidisset: cum auctoritate Romani Pontificis, Gangris civitate in Paphlagonia congregata Synodo, quot hæreses delirus Eustathius statuerat, tot adversus eas statutis canonibus Patres paribus suffragiis damnare. Porro hic de his agere ad calcem, ferme tomi hujus distulimus, ubi simul congesimus quæ ex monachis toto hoc annorum periodo, quo præsens tomus includitur, hæreses prodire; cum quoto potissimum anno Constantini dicta Synodus fuerit celebrata, minime appareret: cum tamen certum sit, ex præsentia Ossii Episcopi Cordubensis, qui eidem Synodo interfuisse legitur; ipsam celebratam esse temporibus Constantini Magni, cum Ossius a Romano Pontifice legatus in Orientem missus est, ut omnem labantem Ecclesiarum statum componeret; prout superius pluribus diximus. Quod igitur idem Ossius Apostolicæ sedis legatus eidem Gangrensi Concilio præsto fuit; inde puto accidit, ut Symmachus Papa in sexta Synodo Romana libere testatus sit, canones Gangrenses Apostolicâ auctoritate conditos esse.

XLV.

At priusquam de his agamus, de Eustathio pravorum hujusmodi dogmatum architecto differendum est. Hunc fuisse Eustathium illum Episcopum Sebastie in Minori Armenia, de quo sæpe superius, atque sæpius quarto tomo dicturi sumus,

Socratis (a), atque Sozomeni (b), & aliorum recentiorum, qui hos sunt secuti, historicorum assertione traditur. Quod quidem mihi nulla prorsus ratione probatur: cum e contrario plura sint, quæ dictis auctoribus magnoperè adversentur. Et in primis, quod S. Basilius duabus epistolis cum diligenti scopa cunctas ejusdem Eustathii Sebasteni turpitudines in unum congerat, easdemque singulas spectandas palam exponat; nullam prorsus de hujusmodi hæresibus, vel ejus damnatione facta in Gangrensi Concilio, mentionem habuit: quæ quidem ad totam ejus vitam fugillandam, ante omnia ponenda esse videbantur. Nec est quod dici possit; ante Conventum illum Gangrensem, eas a S. Basilio fuisse scriptas epistolas; cum illæ datæ habeantur tempore Valentis Imperatoris: Synodus autem illa, cui interfuit Ossius, Constantini temporibus superius a nobis notatis habita esse intelligatur.

(a) Socrat. l. 2. c. 33.
(b) Sozom. lib. 3. c. 15.
Eustathius Sebastenus diversus ab Hæresiarcha.

Rursum vero cum in compluribus Synodis, teste ibidem S. Basilio, & aliis, reperiat Eustathius fuisse damnatus a Catholicis ob perfidiam Arianam, quam sectabatur; in nulla ipsarum apparet proposita fuisse querela, vel saltem in memoriam revocata hominis damnatio, aut ad infamiam ipsius aliqua ex more facta mentio tot ejus hæresum, quæ damnatæ cum auctore habentur in dicto Gangrensi Concilio. Sed & quod magis istud ipsum, persuadendi vim habere posse videatur, illud plane est; quod fungente ipso Eustathio cum collegis legatione apud Liberium Romanum Pontificem (ut suo loco dicitur) cum, ut audiretur, professio ab eo exigeretur Catholicæ fidei; nulla alia ab ipso edita est, præter illam, qua se fidei a Patribus Nicææ editæ professorem esse significaret: cum alioqui hæresum omnium, quarum causa in Synodo ante damnatus fuerat, expressa mentio habenda, & peculiaris detestatio, plenaque illarum abdicatio, ex instituto Ecclesiasticæ disciplinæ, adjicienda fuisset, si re vera ipse tot hæresum pravus inventor atque promulgator extitisset.

XLVI.
Aliæ differentie quibus distinguuntur ab invicem.

Insuper cum apud neminem antiquorum auctorum, qui hæreticorum catalogum scriptis fuerit persecutus, idem Eustathius Sebastenus ea labore infamia, ut illorum errorum, qui Gangris recensiti atque damnati fuere, auctor esse dicatur, non apud Epiphanium, aut Philastrium, Augustinum, Theodoretum, vel Damascenum: plane satis aperte demonstrari posse videtur, aliquem alium Eustathium, a Sebasteno diversum, fuisse earumdem hæresum institutorem. Sed rursum, cum sicut nec ejus, ita nec ab eo promulgatorum dogmatum apud ipsorum aliquem, qui diligenti studio hæreses omnes atque hæresiarchas recensuere, mentio facta esse

XLVII:
Diversitas errorum diversos constituit Auctores.

reperiatur: illud facile persuadet, ut existimem ipso sui ortu hæreses illas cum hæresiarcha compressas, atque adeo extinctas penitus esse, ut etiam ab omni memoria fuerint oblivione deletæ. Cum igitur ejusdem Gangrensis Synodi Actis Socrates & Sozomenus invenerint eorumdem errorum in crimen adductum Eustathium quemdam: quod, quisnam ille fuerit, haud haberetur expressum, quodque alium nescirent Eustathium hæresis infamatum ea ætate, præter Sebastenum, qui hæresis Arianæ causa reperiretur sæpe damnatus; eidem ea omnia adscribere: perinde ac si uno invento fure, eidem furta omnia ejus regionis absque alio indicio tribuantur, quem tamen complures contrariæ probationes absolvant.

XLVIII. Sed malus opinator Sozomenus errores ex errore deducens; atque una confarciens, tradit eundem Eustathium Sebastenum auctorem fuisse vitæ monasticæ, quæ viguit in Armenia, Ponto, & Paphlagonia; nam ait (a): *Apud Armenos vero, Paphlagones, & Ponti accolæ fertur Eustathium Ecclesiæ Sebastie, quæ est urbs Armenia, Episcopum, primum cœpisse vitam monasticam & austeram illius institutionem colere; a cibus ad vivendum necessariis, & a vestibus quibus utendum est, abstinere; morum & vitæ accurate traductæ auctorem extitisse; adeo ut nonnulli constanter affirmant, librum Basilii Magni Cappadocis, qui Ἀσκητικός, id est, de Vita & disciplina monastica inscribitur, ab eo editum esse. Dicitur porro præ nimis exquisita disciplinæ norma in absurdas observationes lapsus esse, easque legibus Ecclesiasticis penitus discrepantes. At tamen sunt quidam, qui illum crimine eripiant, incusentque nonnullos ex ejus discipulis, quod nuptias reprehendant, &c.* Enumerat enim errores omnes in dicto Gangrensi concilio condemnatos.

XLIX. Sed hic siste, lector; ne inconsulto auctorem errantem sequens, æque cum illo in errorum foveas te præcipitem dedas. At jam singula ab eo descripta, hic vero recitata, exactissime disquiramus. Tantum abest ut Eustathius Sebastenus auctor dici possit monasticæ vitæ, quæ in Armenia, Paphlagonia, atque Ponto coaluit; ut nec, si ipse monachus fuerit, aliquo digno teste probari possit. Siquidem S. Basilii ejusdem viri vitam a cunabulis prope retexens (b), cum ejus institutionem Alexandria sub Ario magistro recenset, redditumque in patriam referat, & quas passus est abdicaciones ob Arianam hæresin, antequam Episcopus esset, vel cum factus Episcopus; nullam umquam habuit mentionem de suscepto ab eo monastico instituto: quod certe minime prætermittendum fuisset. Quin insuper scribens ad eundem Eustathium ipse Basilii

(c), & opportuna occasione recensens (c) Basilii epist. 79. diverfarum provinciarum, quos noverat, monachos; necessaria quadam illatione, de ipso Eustathio, quod monachus fuerit, mentionem facere debuisset: at cum ne verbum quidem, vel saltem nutum expresserit, omnis plane de Eustathii monachismo existimatio & conjectura penitus deficit. Rursus vero S. Epiphanius (d), (d) Epiph. hæresi 75. qui eodem quoque vixit tempore, dum de Ario hæresiarcha agit, quem condiscipulum fuisse tradit Eustathii, utpote qui simul Arianam hæresin didicerint, nullam prorsus de Eustathii monachismo habuit mentionem: qua quidem occasione, Aerii prava dogmata æque diffeminantis minime prætermittenda erant. Quo igitur teste prodit Sozomenus Eustathium monachorum primum in Armenia, Ponto, & Paphlagonia auctorem, quem nec fuisse monachum, certa alicujus testificatione poterit affirmare?

Sed demus licet Eustathium Sebastenum ante Episcopatum fuisse monachum; non tamen ulla prorsus ratione probare quis poterit fuisse in nominatis regionibus monachorum primum auctorem, institutoremque. Etenim quonam pacto, quæso, homo sub Ario Alexandria institutus, reversus in patriam semper perseverans Arianus, potuit auctor fieri monachorum, quos fide Catholica præ cæteris enituisse constat? Id quidem de Ponticis monachis pluribus testatum esse Gregorium Nazianzenum, superius demonstravimus. Cæterum ante Basilium nullum viguisse cœnobiticæ vitæ usum in Armenia, Ponto, Paphlagonia, aliisque adjacentibus provinciis, ex his quæ S. Basilii scribit ad Neocæsarienses, perfacile intelligi potest: ubi hæc ipse, quæ licet longe superius alia occasione recensuerimus, sunt tamen hic necessario repetenda: *Accusamur vero (inquit e) & hujus, quod homines habeamus monachos, pietatis studiosos, qui mundo renunciarint, & universis sæculi istius curis, quas Dominus comparat spinis fertilitatem verbi impredientibus: qui hujusmodi sunt, mortificationem Jesu corpore circumferunt, ac cruce quisque sua accepta, Deum sequuntur. Ego vero omnem vitam meam impenderem, ut mihi possent ista impingi delicta, haberemque apud me viros, qui, me doctore, hoc pietatis studium amplexi hactenus fuerint. Nunc autem in Ægypto quidem audio talem esse virorum quorundam virtutem, & forsitan in Palestina quoque sunt, qui ad Evangelii normam, vitæ suæ conversationem perfectam reddant. Audio & in Mesopotamia viros esse perfectos & beatos.* Hæc Basilii.

Quod si in propinquiore provinciis, nempe Minori Armenia, Ponto, & Paphlagonia monachi tunc fuissent, auctore (ut ait Sozomenus) Eustathio propagati; utique de illis dicere ob sui defensionem, sicut

L.

Basilii
Auctor
monachis-
mi in Pon-
to.(e) Basil.
epist. 63.

LI.

Monacho-
rum Pon-
ticorum
auctor Ba-
silii.(a) Sozom.
l. 3. c. 13.
Eusta-
thius Se-
bastenus
falso cre-
ditus au-
ctor Mo-
nach. Ar-
menia.(b) Basil.
epist. 74.
& 82. pro-
pe fin.

sicut de cæteris, Basilius necessario debuisset. Quid enim & Neocæsarienses, Ponti primariæ Civitatis accolæ, stulte admodum ejus rei auctorem Basilium accusassent, si antea, Eustathio inventore, monachi jam in Ponto coaluissent? En vides, lector, quam longe a scopo veritatis Sozomenus erret, cum primas deferat Eustathio Sebasteno institutionis vitæ monasticæ in regionibus nominatis; quæ sunt jure tribuendæ Basilio, non tantum sua, sed & Neocæsariensium æmulantium assertione; ut de his nihil penitus reliquum sit, quod dubites: cum tamen in Cappadocia alii tunc cœperint ejusmodi institutionem vitæ sectari, ut idem ad Eustathium ipsum scribens (a) affirmat; quos in unum collectos ipse Basilius regulis editis ad perfectam monasticæ disciplinæ normam primus excoluit.

(a) Basl. epist. 79.

LII.
Liber Asceticus vere Basilii.

Sicque & inanis prorsus esse convincitur illorum assertio, qui adeo temere effutierunt, commentarium illum egregium S. Basilii de regulis, quibus, monachi simul victuri essent instituendi, fuisse dicti Eustathii Sebasteni, non autem Basilii: cum assertione Gregorii Nazianzeni (ut suo loco dicturi sumus) id exploratissimum habeatur; ut hoc in dubium revocasse, summa stultitia sit. Cæterum, in eo quod demum idem Sozomenus aliorum assertione excusare videatur Eustathium; quasi non ipse, sed discipuli ejus fuerint illarum hæresum assertores; plane videtur minime accurate legisse dictum Gangrense Concilium, in quo primum mentio habetur de Eustathio, inde vero de ejus discipulis; quos quidem in Armenia docuisse hæreses, Synodica Patrum tunc ad Armenos scripta demonstrare videtur.

LIII.
Eutactus hæresiar-cha.

(b) Epiph. hæres. 40.

Sed quinam fuerit hic Eustathius, quod minime esse potuerit ille Sebastenus Arianus: cum remaneat sane incertum; moveor interim conjectura, ut loco Eustathii, Eutactus reponendus sit: facile enim in scribendo error potuit irrepsisse, ut pro Eutacto (quod esset nomen exoticum) sciens volensque librarius Eustathium scripserit. Mentio namque est de Eutacto monacho Armeno apud Epiphanium (b), quem vixisse ait Constantii imperatoris temporibus: ipsumque educatum refert in Palæstina a quodam Petro professione anachoreta, re vera autem impostore: *Qui (inquit) reversus ad suam patriam, multos ejusdem parvæ Armenia polluit, corruptis quibusdam divitibus & quondam Senatorii ordinis, & multis spectabilibus viris, per quos illustres homines multos illic perdidit. Verum Dominus citius ipsum e vita sustulit.* Relictos autem ab eo esse libros ait confertos hæresibus. Sed quod in dicto Concilio Gangrensi nullius earum mentio habeatur, sed tantum ipsarum quæ

pertinent ad Ecclesiasticam disciplinam; facile consenserim, illas post ejus obitum ex Eutacti libris ipsius discipulos promulgasse, ipsam vero Synodum adhuc eo vivente celebratam esse. Quod igitur hunc ipsum existimemus esse, quem Eustathium dicunt, cum similitudo nominis persuadet, tum locus, nempe Armenia, ubi docuit; tum etiam quod sic de ejus discipulis subdit Epiphanius: *Decipiunt (inquit) simpliciores homines habitu solitarie degentium, renunciationem quamdam jactantes.* At quænam hæc singularis renunciatio? utique ad illam Epiphanius visus est allusisse, qua dicerent (ut habet Patrum epistola ad Armenos) nisi Christiani omnibus renuncient divitiis, spem nullam apud Deum salutis suæ sibi reliquam fore: sed & illud. Non tantum filios relinquere debere parentes, & hos illos, verum uxores viros suos, ut salutem consequerentur: adversus quem errorem extant canones (c) ejusdem Gangrensis Concilii.

(c) Concil. Gangrenf. c. 14. 15. 16.

Sed & quod ad habitum spectat; hoc illud est quod idem ait Epiphanius, hos quamplurimos habitu decepisse, nempe quod novum quemdam sanctitatem præferentem gestarent amictum (fuisse namque eos in sæculo nobiles atque prædivites, ex eodem Epiphanio vidimus) ad quem canon ille Gangrensis Concilii respexisse videtur, cum hos damnat, qui sic circumspecte vestiti pallio, contemnerent eos, qui brevioribus uterentur indumentis, nempe birris (d). Quod insuper iidem sectarentur instituta Petri illius Palæstini, Eutacti magistri, quem Epiphanius refert quotidianas erogasse eleemosynas; inde potuit accidisse, ut iidem oblationes erogandas in pauperes, sibi dari, populo persuaderent; adversus quos hæc decernentes sancti fuerint in dicta Synodo canones septimus & octavus. Horum igitur omnium convenientia inducimur, ut credamus Eutactum pro Eustathio esse reddendum, cum præsertim nullus alius hac ætate reperiatur, qui in Minori Armenia id genus hominum in unum collegerit: sed quod cito (ut Epiphanius ait e) ex hac vita ipse decesserit, ob id remanserit ejus nomen obscurum. Rursum vero quod reliquit ille post se libros impietate refertos, eosdem probe cognitos idem Epiphanius impugnavit, prætermittis erroribus illis ad Ecclesiasticam disciplinam spectantibus in Concilio Gangrensi damnatis, quod vel post dictum Concilium esse deserint, atque oblivione sepulti, vel fuerint cum ipsorum auctore simul extincti. His addere non prætermittamus, errare Gratianum (f), cum existimat hos Manichæos extitisse. Nam quod isti eleemosynam facerent, plane ab ipso Manichæorum in-

LIV.
Eutacto conveniunt damnata in Gangrensi Concil.

(d) Concil. Gangrenf. c. 20.

(e) Epiph. hæres. 40.

(f) c. illud autem dist. 30.

sti-

stituto alienos fuisse constat: cum illi (ut superius dictum est) ex suæ ipsorum legis præscripto vetarent eleemosynas dari pauperibus; licet multa fuerint, quibus iidem participarent cum Manichæis. At de Eustathii nomine hæcenus: reliquum est ut singulos hic recensamus errores, qui ab eodem Concilio Gangrensi reperiuntur esse damnati.

LV.
Eutacti
prava do-
gmata.

Eutactius itaque, sive Eutactus potius dicendus, scelestissimi illius Petri discipulus, illud primum impie excogitavit, ut damnaret nuptias, virumque cum uxore dormientem execraretur, edentes carnes culpabiles esse jactaret: doceretque servos debere dominos suos, cultus divini prætextu, contemnere: inculcaret pariter, presbyteros illos contemnendos, qui aliquando habuissent uxores; nec ab illis oblationem esse accipiendam: contemptibiles esse Ecclesias, in quas Fideles promiscue convenirent: celebrans ipse conventus cum suis seorsum; sibi que ac suis oblationes dandas esse absque Episcopi scientia: itemque contemnendas esse agapes a Fidelibus fieri solitas, dictitaret; vituperaretque ipse palliatus birro utentes (quidnam autem per birrum, indumenti genus, intelligi debeat, secundo Annalium tomo diximus) hortareturque idem Eutactus fœminas sub continentia prætextu mutare habitum, induereque virilem vestem, capillos amputare, atque relinquere viros suos, necnon filios, religionis obtentu, parentibusque similiter ingratos esse, nec rependere illis vicem, præferendum his omnibus dicens divinum cultum: admoneretque insuper suos, propter continentiam jejunandum esse die Dominico, reliqua vero ab Ecclesia universali solita servari jejunia dissolvenda: contemnendosque prædicaret sacros conventus, qui in basilicis martyrum celebrari solent: ipsasque Sanctorum Memorias execraretur: quod ex Manichæis videtur accepisse, ab ipso vero, Eunomius: quæ cuncta, viginti distincta capitulis, apposito singulis anathemate, eadem S. Synodus Gangrensis damnavit.

(a) Socrat.
l. 2. c. 33.
(b) Sozom.
l. 3. c. 13.
(c) Conc.
Gangrenf.
in fin.

LVI.
Sancto-
rum Pa-
trum Ca-
tholica
assertio.

Hæc autem scripsimus, non vituperantes qui in Ecclesia Dei secundum Scripturas sanctum propositum continentia eligunt; sed eos, qui abutuntur proposito in superbiam, & extolluntur adversus simpliciores, abscindimus; & damnamus eos, qui adversus Scripturas, & Ecclesiasticas regulas, nova introducunt præcepta. Nos autem & virginita-

tem cum humilitate admiramur; & continentiam, quæ cum castitate & religione suscipitur, approbamus: & renunciationem secularium negotiorum cum humilitate recipimus, & nuptiarum castum vinculum honoramus, & divitias cum justitia & operibus bonis non spernimus, & habitum simplicem ac vestem viliores pro corporis indigentia non fucam laudamus, sicut solutas, & fractas in vestibibus processiones reprobamus: & domos Dei honoramus; & conventus, qui in eis fiunt, tamquam sanctos & utiles suscipimus, pietatem in privatis domibus non claudentes; sed omnem locum in nomine Dei edificatum honoramus; & congregationem in eadem Ecclesia factam pro utilitate communi recipimus: & bona opera, quæ juxta vires in fratres pauperes exercentur, secundum Ecclesiasticas traditiones beatificamus; & omnia quæ per sanctas Scripturas & per Apostolos sunt tradita, in Ecclesia celebrari exoptamus. Hæcenus Patres ad Armenos, & alia plura superius in exordio Synodi: qui & apposite ultimo canone adversus eosdem hæreticos, sanctorum martyrum cultum improbant, ista decernunt.

* supra
vires.

Si quis per superbiam, tamquam perfectum se existimans, conventus qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusaverit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, anathema sit. Non aliunde quippe, quam ex officina Manichæorum, ut dictum est, & ex eis Eunomium accepisse dici potest, quem post Gangrense Concilium, quod celebratum constat Osi tempore, vixisse liquet, ut hac ex parte etiam ea Eustathio Sebasteno minime posse convenire, certum, exploratumque reddatur: ut plane intelligas, ex face Christianorum, omnique scelerum impuritate pollutis hæresiarum ista blasphemia atque delira in Ecclesiam irrepsisse: nam quotquot hoc sæculo pii, sancti, atque eruditi claruere in Ecclesia Catholica viri, miraculorum quoque operatione, divina gratia, illustrati (quorum haud exiguus numerus fuit) omnes æque ex majorum traditione, frequenti usu in Ecclesia stabilita, Sanctorum cultum ardenti studio retinere: cujus quidem rei testes sunt crebræ illæ atque disertæ habitæ ab ipsis ad populum in natalitiis martyrum homilæ coram frequenti populo ad ipsorum Martyria undique conflente. Qui autem adhuc sub tam claræ lucis fulgore cæcutiunt, jam cum impiis in tenebris conticescant (d).

LVII.
Unde Ha-
giomachi
fluxere.

(d) Reg. 2.

LVIII.

Decursis his quæ ad novas novi hæresiarum blasphemias spectant, confutatique aliorum erroribus: quæ rursus ad hujus anni res gestas spectare noscuntur,

Athana-
sius e late-
bris sau-
ciat Aria-
nos.

ad-

CHRISTI
361.LIBERII PAP.
10.CONSTANTII IMP.
25.

adducamus in medium, finemque iam optatum tomū hujus hystoriæ imponamus. Hoc ipso anno Athanasius adhuc in latebris agens, quod scilicet Arianos favore Constantii summa rerum potitos, suam ipsorum perfidiæ professionem tradidisse Catholicis subscribendam, additoque ejusdem Imperatoris præcepto quamplurimos eandem sua ipsorum subscriptione corroborasse; summo dolore æstuans, clamat e deserto, ut leo rugit e lacu: dum hoc ipso anno, adhuc vivente Constantio, quatuor pro veræ pietatis defensione elaboravit atque edidit orationes, quibus Catholicæ fidei fundamenta stabiliret, & adversariorum falsitates retunderet. Extant illæ, & sane Magno Athanasio dignæ: in quarum prima, in ipsa ferme peroratione, certis notis se eam hoc anno scripsisse declarat, dum de Arianis hæc ait (a): *Isti vero ante trigesimum sextum annum hæretici declarati, & ab Ecclesia summoti, idque judicio Synodi universalis &c.* Est quidem hic ipse annus, qui a Nicæno Concilio celebrato, in quo universalis sententia Ariani damnati sunt, fluxit trigesimus sextus.

(a) Athan.
orat. 1.
contra Arian.

LIX. Cæterum quod hoc anno, & vivente adhuc Constantio ex ab Athanasio elucubrati fuerint orationes; quæ de eodem

Constantio superius dicit, perspicue demonstrare videntur, cum illum his verbis excusat (b): *Illi præter mentem Constantii Imperatoris humani & pii, pro libidine, quæ volunt promulgant, & faciunt quæ libet, & in faciendo utuntur magna vafricie; duabus potissimum de causis, ut mihi quidem videtur: quarum una est, ut nobis subscribentibus, infamiam Ariani nominis interquiescere faciant, nec ipsi interim sentiantur Ariane sapere: altera vero causa est, ut ista scribendo oblitterent Concilium Nicænum, fidemque inibi contra Arianos editam.* Sic Athanasius; qui & de eodem in fine: *Nos enim scimus, humanissimum Imperatorem, ubi rem cognoverit, cohibiturum esse eorum malitias: ipsosque diuturnos in vita non fore; sed secundum quod scriptum est: Corda impiorum brevi deficient.* Ita ipse, & quidem quod ad hæc novissima prophetice prælocutus: nam sequenti anno (ut suo loco dicemus) eorum antesignanus, & scelerum omnium architectus Georgius, furore Gentilium debacchante, dira morte e medio sublatus est. At jam Constantii exitu præsentem tertium tomum claudit oratio, quartum ab Imperio Juliani aggressura.

(b) Athan.
ibid.

(d) Joan. 4.

LX. **C**UM autem (ut ait Ecclesiastes c) ad locum unde exeunt, flumina revertantur, ut iterum fluant: dignum plane est, ut, quo ex fonte isthæc omnia nostra dimanarunt, illuc tanquam ad suum proprium principium revocentur, eodemque fluxu reciproco refundantur, ut inde in nos rursus effundantur uberius. Ipsi igitur, per quam a Deo totum id nobis muneris est, sanctissimæ, inquam, DEIPARÆ MARIE Virgini, præsentem ter-

(c) Eccles.
1.

Auctoris
peroratio.

tium Annalium tomum, sicut alios antea editos, supplicibus votis offerimus: ut, per quam in nos a Deo uberrima gratiarum fluentia fluxerunt, per eandem, quasi per alveum, ad ipsum velociore impetu plurimam gratiarum actione recurrant: quo denuo ipse eadem in nos per eam copiosus influat, ut effluant, adeoque exundent, ut fiant tandem in nobis (ex promissione Domini d) fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam. Amen.

Hic desinit tomus tertius Baronii.

ANNALES ECCLESIASTICI.

Præfatio
auctoris
cum im-
ploratio-
ne numi-
nis.

RURSUS revocamur ad opus, & absque intermissione laboris, vix edito tertio Annalium tomo, quartum suscipimus inchoandum; rursus, inquam, ad susceptum semel onus subeundum, divino fulti præsidio, haud tamen inviti recurrimus, attingentes jam in iisdem conscribendis Annalibus numerum voluminum quaternarium, quo & sacra Evangelica historia cæteris eminentior divino mysterio consecratur, consignata mirifica illa quatuor animalium visione, (a), ex qua alii, qui sacras res gestas conscripturi essent, complura quæ disce-
rent, invenirent. Etenim quod eadem animalia plena (b) erant oculis ante & retro, quodque ibant & revertebantur in similitudinem fulguris (c) coruscantis, symbolicis veluti formulis instituimus (ut sensus omittamus abstrusiores) oculatam atque in omnibus circumspexam tractationem Ecclesiasticarum rerum esse debere, pluribusque oculis cuncta perspicere, antequam conspicienda aliorum oculis exponatur, atque reciproca discussione veritatis fulgore corusca, fulguris instar, potens sit adversarias munitiones, Agiomachorum turres penitus demoliri. At talia tantaque præstare, haud humanarum virium, sed ejus solius est facultatis, qui fulgura in pluviam fecit (d); qui inquam, facto olim repente de cælo sono

(a) Exech. 1.

(b) Apoc. 4.

(c) Exech. 1.

(d) Psal. 134.

(e), dispersitas linguas tanquam ignis pluit super Apostolos: quibus ipsi armati fulminibus disjecerunt cuncta pietati obstantia munimenta, omnia consilia (quod ait Apostolus f) omnemque altitudinem destruentes extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi; verbi Dei pluvia Ecclesiam irrigarunt. Ut autem tam grandia tamque sublimia consequamur, eminentior illa atque præcellior, terræ cæloque miranda, Dei mater Maria Virgo sanctissima nobis a Deo precibus impetret. Quæ cum pulchra ut Luna, electa ut sol (g) ab Ecclesia prædicetur, iisdemque apud nos signis expressa colatur, ac præ tutela & patrocinio operis in superliminari cujusque tomi pro titulo ponatur impressa; ipsa sic duplici decora sidere, ut duo illa clarissima cæli astra ipso exordio rerum ac temporum (h), quarto primum illuxere diei; quartum hunc nobis Annalium tomum elaborantibus, die noctuque gemina luce resplendeat; donec vespere & mane, tamquam diei unius clausa periodo, totum hoc operis quod conamur, sit feliciter consummatum: aggredientibus jam illud nobis a vespere, nempe a tenebris Juliani, perducentibusque ad sequentis lucis occasum, nimirum ad obitum usque Theodosii Imperatoris.

(e) Act. 2.

(f) 2. Cor. 10.

(g) Cantic. 6.

(h) Genes. 1.

JESU CHRISTI
ANNUS
361.

LIBERII PAP.
ANNUS
10.

JULIANI IMP.
ANNUS
1.

1.
Julianus
solus im-
perat.

Trecentesimum sexagesimum primum Christi annum, Tauro & Florentio Consulibus; Fastis adscriptum, prosequimur potius, quam auspicamur, inchoatum jam tomo superiori, productumque ad Constantii obitum, & Juliani Imperium: cuius anni res gestas; quæ reliqua sunt, exacto ordine conscribamus. Cum igitur (ut dictum est) Constantius Imperator hoc anno, tertio Nonas Octobris, extremum clausisset diem; Flavius Claudius Julianus cognomento Apostata, Romanum Imperium, jam antea, vivente adhuc Constantio, favore militum tyrannice occupatum, solus atque securus obtinuit: idque in Dacia, ubi cum exercitu morabatur, opperiens de Constantii exitu certos nuncios; quos cum accepisset, per Thraciam pervenit Constantinopolim: Ubi (inquit Ammianus i) exceptus est tertio Iduum

(i) Ann. 16. 22.

Decembrium, verecundis Senatus officiis, & popularium consensibus; stipatusque armatorum & togatorum agminibus, velut acie ducebatur instructa: omnium oculis in eum non modo conuitu destinato, sed cum admiratione magna defixis. Hæc & alia de eius ingressu Constantinopolim Ammianus. Et Zozimus (k): Omnes, inquit, eum faustis acclamationibus excipiebant, civem & alumnum appellantes, velut in ea urbe natum & educatum. Eadem de patria Juliani habet Mamertinus Consul in Panegyrico (l): Hæc tibi, inquit, nominis novi, sed antiquissimæ nobilitatis civitas est patria, hic primum editus. Sic ipse de Juliano, quem natum diximus Consulibus Pacatiano & Hilariano, anno a Christo D. trigesimo secundo supra trecentesimum, Imperii Constantini vigesimo septimo: qua ratione, eum hoc anno

Juliani
adventus
Constantinopolim.

(k) Zosim. 1. 3.

(l) Mamertin. in Panegyrico dicto Juliano.

CHRISTI
361.

LIBERII PAP.
10.

JULIANI IMP.
1.

anno fuisse ætatis annorum undetriginta, dicere opus est. Qui igitur præ impietatis scelere a Christianis omnibus luctu excipiendus erat, nulla de his in præsentiarum habitatione, ab eisdem ut concivis officiis frequentatur, atque cumulat obsequiis.

II: Deorum cultum Julianus restituere conatur. At qui, ut vidimus, hujus anni primordiis jam acclamatus Imperator, cum in Illyricum una cum exercitu pervenisset, exuens Christianam religionem, quam in gratiam Constantii simulaverat; impietatem, qua apprime imbutus erat, palam profiteri cœpisset: nactus jam liberam habens Imperii, nihil antiquius habuit, quam collapsum sub Constantino & ejus filio Constantio deorum cultum in priorem statum reponere, ac magis magisque pro viribus illustrare. Id quidem cum Ethnicis scriptores, tum nostri testantur.

(a) Amm. lib. 22. Quamquam, inquit, a rudimentis pueritiæ primis inclinatio erat erga numinum cultum, paulatimque adolescens desiderio Dei * flagrabat; tamen agitabat quædam ad Deum, vel ad rem pertinentia, quantum fieri poterat occultissime. Ubi vero abolitis quæ verebatur, adesse sibi liberum tempus faciendi quæ vellet advenit, sui pectoris patefecit arcana, & planis absolutisque decretis aperiri templa, arisque hostias admoveere deorum statuit cultum.

(b) Socrat. l. 3. c. 1. Hæc Ammianus: eadem Socrates (b); additque ex hoc tempore, cum aperiri iussa sunt templa & sacrificia immolari, cœptos quoque fuisse festos dies ubique ritu Gentium celebrari. Quod enim deorum, ut existimabat, beneficio affecutum se affirmare soleret Imperium; ut debitas illis rependeret gratias, nihil officii, quo eosdem sibi conciliatos in omnibus redderet, voluit prætermisum: cum præsertim sic illi suum erga ipsum spondissent auxilium (ut ipse testatus est litteris ad Maximum scriptis, superius recitatis) si tamen haud segniter erga numina se gessisset. Quid autem post hæc pro cultu deorum restituendo statuerit, suo loco dicemus.

III. Rursus vero Imperii Juliani primordia, summa impietate famosa, a S. Gregorio Nazianzeno ex Ethnicis itidem (ut ipse ait) scriptoribus describuntur; refert e-
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS VII. Julianus fit Pontifex Maximus. Ad num. IV. & seq. Existimavit Baronius, Prudentium in Romano Martyre, Hymno 10. describere ritus prophanos, quibus Pontifices Maximi Gentilium inihiabantur, qui ritus cum impuri ac risu digni essent, & longe ab Imperatoria dignitate abhorrerent, cedunt in ignominiam perfidi desertoris, se tauri sanguine ad abstergendum Christi signum proluentis. At Prudentius loco laudato sacra *Tauropolia* dicta, seu consecrationem & regenerationem mysticam, quam Gentiles non solum pro se ipsis; verum & pro aliis suscipiebant, accurate describit; licet illo-

nim, ipsum ex abdicatione Christiani cultus Imperium auspicatum esse, cum scilicet sanctum Baptismum, quod olim religione Christiana initiatus susceperat, abstergere a se & abolere penitus conatus est. Hæc autem narratur his verbis (c): *Vix enim Imperii hereditatem adire cœperat, cum impietatem palam libereque profiteretur, perinde atque hoc nomine erubescens, quod Christianus aliquando fuisset, ac ea de causa Christianis succensens, quibus nominis societate junctus fuerat. Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quemadmodum narrant qui ipsius arcanis gloriantur (proh superi, in quos sermones incurrere cogor!) impuro & nefario sanguine lavacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponens: sus videlicet in cœno provoluta (sicut est in proverbio) manusque suas profanat, ut nimirum eas ab incruento illo sacrificio, per quod nos Christo, ipsiusque passionibus & divinitati communicamus, elueret ac repurgaret. Hæc Gregorius de apostasia illius solemniter facta, cum sanguine victimarum putavit delere potuisse lignaculum, quod Baptisma sacrum impresserat, & eodem manus illas abluere, quibus sacram Eucharistiam, ori eam admoturus acceperat: moris namque fuisse in Ecclesia olim, ut communicantes manibus sumerent a sacerdote oblatam Eucharistiam, eamque ori admoverent suo, superius pluribus dictum est. Porro quot annos Christianam religionem consecutus fuerit, & se addiderit Ethnicismo, ipsemet Julianus in epistola ad Alexandrinos, quam suo loco descripturi sumus, docet his verbis: Dum Julianum, inquit, auscultaveritis, qui illa (nempe quæ Christianæ religionis sunt) viginti jam secutus fuit annos; nunc vero deorum ope, duodenarius agitur annus, hanc gradimur viam. Istæc ipse ad eos anno ultimo sui Imperii; ut ex his appareat, jam ante decennium, ipsum a Christiana religione descivisse, cum tamen ob metum Constantii non nisi secreto numina coleret.*

IV. Qui igitur Christianitatis abdicatione palam facta, & sacrorum Gentilium initiatione impius studuit apparere; & illud addidit, ut more majorum Impera-

E 2 to-

rum nomen non exprimat, cum essent satis superque nota, quod ad ipsius usque tempora perpetrarentur. Salmasius aliquot versus, quamvis non satis integros, primus e tenebris eruit, qui versus ex Prudentio a Baronio allatos apprime illustrant, pluresque, licet breviter, hujusce fœdæ cæremoniæ circumstantias oculis nostris oblectant.

*Quis Tibi Taurobolus vestem mutare suavit,
Inflatus dives subito mendicis ut esses
Oblitus & paupis modicis tepesactus*
Sub

(c) Greg. Nazianz. orat. 1. in Julian.

Julianus Christianitatem abdicat ritu solemnissimi.

torum, una cum Imperio amplissimam Sacerdotii dignitatem, ipsum summum Pontificatum acciperet, non quidem (quod fecerant qui antecesserant Christiani Imperatores) nomine tenus, ut jus tantum illud contingeret omnium præstantissimum; verum ut qui novus progreditor sacrorum Romanorum Gentilium restitutor, vindex, & propagator, nec quid minimum passus est præteriri veteris observantiæ in re præsertim tanta, quæ omnium potissima haberetur, initiatione videlicet summi Pontificatus: sed quibusnam impuris ac risu dignis ritibus peragi soleret, occinitur a Prudentio, qui cum hæc agerentur, puer ætate erat, ut ipse profiteretur his versibus (a):

(a) Prud.
in Apo-
theosf.

*Principibus tamen e cunctis non defuit
unus,
Me puero, ut memini, ductor fortissimus
armis, &c.*

Summo
Pontifi-
catu Ju-
lianus ini-
tiatur.

(b) Prud.
Peristeph.
in Roman.
hymn. 10.

Ritus ergo illos profanos, quibus summus Pontifex initiandus fuit Julianus, ab eodem hunc in modum graphice descriptos, in ignominiam perfidi desertoris, se tauri sanguine ad abstergendum Christi signum proluentis, hic prodimus (b):

*Summus sacerdos nempe sub terram scrobe
Alta in profundum consecrandus mergitur
Mire insulatus, festa vittis tempora
Nexus, corona tum repexus aurea,
Cinctu Gabino sericam fultus togam.
Tabulis superne strata texunt pulpita
Rimosa rari pægmatis compagibus,
Scindunt subinde, vel terebrant aream,
Crebroque lignum perforant acumine,
Pateat minutis ut frequens biatibus.
Huc taurus ingens fronte torva, & hispida;
Sertis revinctus, aut per armos floreis,
Aut impeditus cornibus, deducitur;
Nec non & iuro fronts coruscat hostiæ,
Setasque fulgor bractealis inscit.
Hic ut statuta est immolanda bellua,
Pectus sacratio dividunt venabulo;
Eruclat amplum vulnus undam sanguinis
Ferventis, inque texta pontis subditi
Fundit vaporum flumen, & late aestuat,
Tum per frequentes mille rimarum vias*

PAGIUS

*Sub terra missus, pollutus sanguine tauri,
Sordibus infectus vestes servare cruentas,
Vivere cum speras viginti mundus in annos.*

VIII.
Sacra tau-
ropolia.

Neque tantum unus, duo, tresve viri feminæque, aut seorsim, aut simul pro se ipsis, vel etiam pro aliis; verum & integri ordines, ac civitates, Provinciæque pro salute Imperatorum hoc sacrificium celebrabant, ut liquet ex Inscriptionibus III. X. aliisque pag. 29. apud Gruterum, Dicebantur hæc sacra Tauropolia regenerationis: quod nemini mirum videri debet, cum ex Tertulliano, aliisque constet, etiam alias regenerationum species inter Ethnicos habuisse lo-

*Illapsus imber tabidum rorem pluit
Defossus intus, quem Sacerdos excipit,
Guttas ad omnes turpe subiectans caput,
Et veste & omni putrefactus corpore,
Quin os supinat, obvias offert genas,
Supponit aures, labra, nares objicit,
Oculos & ipsos perluit liquoribus,
Nec jam palato parcat, & linguam rigat,
Donec cruorem totus atrum combibat.
Postquam cadaver sanguine egesto rigens
Compage ab illa Flamines retraxerint,
Procedit inde Pontifex visu horridus,
Ostentat udum verticem, barbam gravem,
Vittas madentes, atque amictus ebrios.
Hunc inquinatum talibus contagiis
Tabo recentis sordidum piaculi
Omnes salutant, atque adorant eminus,
Vilis quod illum sanguis & bos mortuus
Fædis latentem sub cavernis laverint.*

Hætenus Prudentius de initiatione summi Pontificis, quam hisce versibus deridendam proposuit. Quonam pacto, quæso, hæc adeo cultui necessaria prætermisisset potuit Julianus, qui & quæ longe abhorrent ab Imperatoria dignitate, religionis tamen intuitu summa præstare soleret observantia? ut inter cætera de eo Gregorius Nazianzenus (c), summum deridens Sacerdotem, sic narrat: *Jam sufflationes, & resufflationes, quas eximius ille vir doctrineque nostræ sugillator vetulis mulierculis per contentionem ostentabat, altaris ignem accendens, quo tandem orationis loco ponemus? Quam vero præclarum, Imperatoris Romani maxillas indecore inflatas cernere, risumque multum non extraneis tantum, sed iis etiam, quibus eam rem gratam fore putabat, excitantes? &c.* Hæc Gregorius, exempli causa hic recitata ad insinuandam Juliani in adsciscendo sibi summum Pontificatum, exactam observantiam.

Julianus
turpis sa-
crificus.

(c) Greg.
Nazianz.
orat. 2. in
Julian.

Cæterum quamvis summum Sacerdotium Gentiliciæ superstitionis consecutus; tamen quod omnium esset superstitionissimus, voluit pariter Eleusiniorum sacrorum Pontifex creari: quod ipsi a prædecessore Antistite fuisse prænunciatum, docet Eunapius his verbis (d): *Palamque testatus est, illum a sua morte Antistitem fore, ta-*

V.

(d) Eunap.
Vit. Phil.
met

cum. De sacris itaque Tauropoliis, non vero de consecratione Pontificis Maximi loquitur Prudentius, ac de eodem sacro, de quo Firmicus lib. de errore prophanarum Religionum, ubi postquam de D. N. Jesu Christo locutus est, ita pergit: *Pro salute hominum Agni istius venerandi sanguis effunditur, ut Sanctos suos filios Dei profusione pretiosi sanguinis redimat: ut qui Christi sanguine liberantur, majestate prius immortalis sanguine CONSECRENTUR. Neminem apud idola profusus sanguis juverit. Et ne cruor peccidum miseris homines aut decipiat aut perdat, POLLUIT sanguis ille, non REDIMIT, & per varios casus premit in mortem. Miseri sunt, qui*

metſi nefus eſſet Antiftitis ſolum conſcendere, quiſquis alienigenis diis devotus fuerat, & initiatus, iisque ſacroſancte jurarat inſervire; agebat tamen Præſidem ſacrorum futurum, quamvis Athenarum indigena non eſſet. Hæc Eunapius de Juliano in Maximo.

VI.
Julianus
creat Pontifices,
accerſit
Magos.

Quod autem creatus ipſe jam antea eſſet culturæ deorum Pontifex maximus, minores Pontifices creat, quos in diverſas provincias mittat, ac primum omnium ex illis unum in Græciam amandavit: id quidem Eunapius Sardinianus teſtatur his verbis: *Post deſtructam Conſtantii tyrannidem, dimiſit Julianus Antiftitem in Græciam; qui pro Deo illis illuxit, & quæ vellet, pro arbitrio impertiit, addidit regalia dona cum comitatu pro tuendis Græciæ templis, ſacriſque.* Hæc ipſe; ſubditque creaffe in Lydia primarium Pontificem Chryſanthium philoſophum Ethnicum magiæ peritiſſimum, qui una cum Maximo ab eo vocatus, prohibentibus auſpiciis, venire renuit; de quibus hæc idem auctor refert: *Mox ut liberum Imperium nactus eſt, litteris evocavit Maximum & Chryſanthium, in eandem ſententiam conſcriptis.* Erat hic ille Maximus philoſophus, atque magus, quo (ut ſuperiori Annalium tomo dictum eſt) uſus in philoſophicis facultatibus præceptore, impietate pariter ab eodem imbutus erat: eo enim quem magis coleret & obſervaret, habuit neminem. Accerſivit etiani Julianus & Priſcum philoſophum: meminit de his idem Eunapius, cum ait inferius: *Ambo ſeorſum accerſiti fuerunt, Priſcus e Græcia, & Chryſanthius Lydia Sardibus.* Ita namque pendeat a Maximi conſuetudine divinus Julianus, ut ad utrumque teu neceſſarium & amicum ſcriberet; obſecrans ſuppliciter perinde ac deos, ut ad ſe venirent. Hæc ipſe. Porro quoniam adventus Maximi contigit anni ſequentis exordio, de eo ſuo loco agendum erit.

VII.
(a) Julian.
ad Hermog. epiſt.
23.

Rurſus vero, quod ſpectat ad reliquas a Juliano res geſtas hoc anno; ut primum poſt Conſtantii obitum accepit Imperium, ad Hermogenem Præfectum Ægypti ſic ſcripſit (a):

Permitte mihi juxta Poetas dicere. O me præter ſpem ſervatum! o nuncium præter expectationem allatum, quod evaſerim! Non mehercle hydram multorum capitum fratrem meum Conſtantium (fuit is qualis fuit) ſed belluas ipſius comites, quæ oculis unumquemque petebant, quæque illum reddebant atrocioſorem, qui per ſe non admodum clemens erat, licet multis eſſe videretur. Verum illi, quandoquidem a vita jam exceſſit, terra (ut ajunt) ſit levis. Iſtos autem iniuſte pati quicquam nolim: ſcit Juppiter: Sed quia accuſatores nacti ſunt multos, in Curiam advola, videre enim te medius fidius cupio: & nunc, cum te ſalvum eſſe libentiſſime audierim, venire te jubeo. Hactenus ad Hermogenem Præfectum Julianus: ex quibus plane detegitur, inſenſiſſimo animo ipſura fuiſſe tum in Conſtantium, tum item adverſus Conſtantii aulicos & magiſtratus; de quibus idem in Antiocheno (b): *Utinam vobis ſolis ex omnibus Romanis dent dii multos Conſtantios, vel potius amicorum ejus rapinas experiri.* Qua ratione factum eſt, ut qui ob impietatem alias execrandus videri potuiſſet, idem Julianus hac ex parte etiam Chriſtianis optatiſſimus videretur. Unde Mamertinus in gratiarum actione de ſuo Conſulatu hæc habet: *Exhaustæ provinciæ non minus exitialibus, quam pudendis Præſidentium rapinis, ultro opem Imperatoris expoſcerent.*

Juliani ad
Hermogenem epiſtola.

(b) Julianus
in Miſop.

Magna plane Dei providentia factum eſt, ut tale monſtrum prodierit Imperator in ultionem Conſtantii magiſtratum, atque domeſticorum, qui in gratiam ejuſdem Imperatoris faventes Arianæ hæreſi, magnis moleſtiis Catholicos affeciſſent; ut inter alios Taurus anni hujus Conſul ordinarius, qui impietate Conſulatum promeruit, dum vocatos ex univerſo orbe Occidentali Catholicæ Eccleſiæ Episcopos ad Ariminenſe Concilium, tyrannice detentos afflixit. Quid autem tunc collega Florentius: quid in primis Palladius Magiſter officiorum, & Evagrius Comes, quorum mentio eſt apud Athanaſium: quid Eufebius ille eunuchus Præfectus cubiculi, qui omnium cladum quæ ab Arianis in-

VIII.
Julianus
judicio
ſubjicit
magiſtratus
Conſtantii.

Ca-

PAGIUS

qui PROFUSIONE SACRILEGI SANGUINIS CRUENTANTUR. TAURIBOLIUM VEL CRIOBOLIUM SCELERATA TE SANGUINIS LABE PERFUNDIT. Lavantur itaque ſordes iſta, quas colligis. Quare fontes ingenuos, quare puros liquores, ut illic poſt multas maculas cum Spiritu S. Chriſti ſanguis incandidet. Taurorum nimirum & arietum, quibus prophana illa conſecratio fiebat, ſanguini, ſanguinem Chriſti ac Baptiſmum Firmicus opponit. Decepere Baronium, alioſque hi Prudentii verſus:

Summus Sacerdos nempe ſub terram ſerobe
Acta in profundum conſecrandus mergitur,

Mire infulatus, ſecta vittis tempora
Nectens corona tunc repexus aurea,
Cinctu Sabino ſericam fultus togam.

Sed obſervandum, inter Græcos & Romanos plures ſummos Sacerdotes plurimis in locis fuiſſe, ut patet ex Inſcriptionibus, quæ apud Gruterum pag. 313. 10. 448. 1. & 1024. 3. recitantur. Sufficiet hic eam referre, quæ tomo 1. pag. 394. & 395. Græce legitur, quam Antonius Van Dalen Diſſert. 1. de Oraculis Ethnicorum pag. 173. ita vertit: *Patria (erexit hoc monumentum) honori Marci Aurelii Diadochi (ſummi Sacerdotis ſui) Pontificis Aſia (Minoris) temporum, qua ſunt Pergami, & Pontificis (ſeu ſummi*

IX.
Summi Sacerdotes
diverſi a
Pontificibus
Maximis.

mi

CHRISTI
361.LIBERII PAP.
10.JULIANI IMP.
I.

Catholicos illatæ sunt, auctor extitit, vel fautor accessit, quidve alii passi sint, Ammianus (a) accurate recenset; ac primum de horribilo tribunali ad hoc Chalcedone constituto, his verbis:

(a) Amm.
lib. 22.

IX.

Brevi deinde Secundo Sallustio Promoto Præfetto Prætorio summam quæstionum agitandarum, ut fido, commisit, Mamertino & Arbetione & Agilone atque Nevicta adjunctis, itidemque Jovino Magistro equitum per Illyricum recens Præfetto. Qui omnes transgressi Chalcedona, præsentibus Jovianorum, Herculanorumque Principibus, & Tribunis, causas vehementius æquo, bonoque spectaverunt, præter paucas, in quibus veritas reos nocentissimos offerebat. Et Palladium primum ex Magistro officiorum in Britannos exterminarunt, suspitione tenus insinulatum quædam in Gallum composuisse apud Constantium, dum sub eodem Cæsare officiorum esset magister. Deinde Taurum ex Præfetto Prætorio in exilium egere Vercellum; cuius factum apud Judices justorum & injustorum distinctores videri potuit vini plenum: quid enim deliquit, si ortum turbinem veritus ad tutelam Principis sui confugit? Et Acta super eo gesta non sine magno legebanur horrore, cum id voluminis publici contineret exordium: Consulatu Tauri & Florentii, inducto sub præconibus Tauro. Et paulo post: Iniquitate simili Florentius tunc Magister officiorum Nigriani filius contrusus est in insulam Dalmatiam, Boas: alter enim Florentius ex Præfetto Prætorio Consul etiam tum, rerum mutatione territus subita; cum conjugis periculis exemptus diu delituit, nec redire ante mortem potuit; capitis crimine tamen damnatus est absens. Pari sorte Evagrius Comes rei privatae, & Saturninus ex cura Palatii, & Cyrinus ex Notario, portati sunt in exilium. Subdit de morte damnatis, nempe Ursulo Comite largitionum, Apodemio Agente in rebus, & Paulo cognomento Catena, vivis combustis: ac demum de Arianorum patrono Eusebio Præfetto cubiculi hæc habet:

X.

Eusebium super his, cui erat Constantiani thalami cura commissa, alte spirantem addixere & dirum poenæ lethali; quem ab ima sorte ad usque jubendum Imperato-

PAGIUS

mi Sacerdotis) eodem tempore patria sua & ad vitam primi Consiliarii, honorati a dignissimo Imperatore Marco Aurelio Severo Antonino Augusto, quod gloriose & magnifice studuerit injungere Pontificatum (Archiepiscopas) in ambabus civitatibus (Thyatira sc. & Pergami) acutis (eoque munere dignis) viris (vel Sacerdotibus) viri moribus, æquitate ac bona in patriam voluntate eximie excellentis. Vides hic summum Pontificem, qui & alios ipse Pontifices crearet civitatibus, qui tamen nullo modo erat Pontifex Maximus, quem Græci omnes ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΜΕΓΙΣΤΟΝ constan-

ri pene elatum; ideoque intolerabilem humanarum rerum spectatrix Adrastia, aurem (quod dicitur) vellens, monensque ut castigatius viveret, reluctanter precipitem tamquam e rupe quadam egit excelsa. Hunc tandem finem sortitus est impius erga Deum, & adversus sanctos Episcopos contumeliosus; cuius in Catholicos, Catholicamque fidem patrata scelera tertius Annalium tomus continet. Subdit deinde Ammianus: *Conversus post hæc Princeps ad Palatinos homines omnino, qui sunt, quique esse possunt, non ut Philosophus veritatis indaganda professor: laudari enim poterat, si saltem moderatos quosdam, licet paucos, retinisset, morumque probitate compertos. Namque fatendum est, pleramque eorum partem vitiorum omnium seminarium effusus aluisse; ita ut Rempub. inficerent cupiditatibus pravis, plusque exemplis, quam peccandi licentia laderent multos. Passi enim ex his quidam templorum spoliis, & lucra ex omni odorantes occasione, &c. Plura subdit de corruptis horum omnium occasione moribus sub Constantio, hæcque hoc anno ante sequentes kalendas Januarias a Juliano gesta refert, quo aulici omnes Constantii ab eodem vel capite male multari iussi, vel ejecti fuerunt: in quos audivimus atque retulimus superiori tomo querelas sanctorum Episcoporum, potissimum vero Athanasii in eunuchos maxime Palatinos; quibus ne quis suffragator accederet, sancita lege eundem Julianum vetuisse, idem auctor affirmat. Eadem de nec Eusebii, & pulsus eunuchis Socrates tradit (b); additque: *Lege sancivit, ut illis, quibus ab eunuchis facta fuisset injuria, facultates inique abreptæ redderentur, & ea potissimum, quæ iidem ex deorum fanis expilatis sibi vendicassent.**

Eusebii præfetti cubiculi supplicium, & aliorum Arianorum.

(b) Socrat. 1. 3. c. 1.

XI.

His quidem rebus gestis, Julianus animos omnium, etiam Christianorum, sibi devinxit; quos avaritia, & sævitia magistratum a Constantio abalienaverant; atque alia pleraque addidit, quibus plurimum conciliavit sibi gratiam subditarum provinciarum (quod Mamertinus publica oratione laudavit) nimirum cum civitates tributis exhaustas, ac pene desertas, mœnibusque orbatas, sua liberalitate crexit, in

Juliani munificentia erga provincias.

ter appellant. Non itaque Prudentius loco laudato de Juliano Imperatore loquitur, neque hunc ritum eidem, dum ipsemet puer esset, administratum fuisse dicit; sed de summo aliquo Sacerdote Gentilium, cuius nomen reticet, sermonem habet. Porro Julianum summum Pontificatum accepisse, ipsemet indicat in epistolis pag. 237. ubi ait: *Ego itaque quoniam patriorum sacerdotum sum Magnus Pontifex, &c.* Sed hac de re plura Antonius Van Valen citatus, ex quo præfata excerptimus.

CHRISTI
361.LIBERII PAP.
10.JULIANI IMP.
1.

in pristinumque splendorem restituendas curavit, ex ærario collata pecunia. Unde Mamertinus in Panegyrico: *Illud vero cuius miraculi est, neminem allum in tanto rerum paratu sensisse dispendium? in omnia pecuniam ab Imperatore depromi, & quoddam versa vice provinciis pendere tributum? illinc ad universos fluere divitias, quo prius undique consuebant? ut in maxima questione sit, a quo accipias, Imperator, qui sic omnibus largiaris. Sed qui vitæ tuæ instituta, rationemque cognoverit, facile fontem copiae hujus inveniet. Maximum tibi præbet parsimonia tua, Auguste, vestigal: quicquid enim alii in prodigas cupiditates prodigebant, id omne nunc in usus publicos reservatur.* Hæc & alia Mamertinus, pluribus recensens immoderatos luxus Constantii, & ministrorum ejus, quibus adeo exhauriebantur collata tributa, ut nova essent jugiter inferenda. In eandem quoque sententiam, quid hoc item anno cum tonsore Constantii actum sit, Ammianus narrat (a) his verbis.

(a) Amm.
lib. 22.XII.
Julianus
inutiles
expensas
resecat.

Evenerat iisdem diebus, ut ad fumentum Imperatoris capillum tonsor venire præceptus, introierit quidem ambitiose vestitus. Quo viso, Julianus obstupuit: Ego, inquit, non Rationalem jussi, sed tonsorem acciri. Interrogatus autem ille, quid haberet ex arte compendii: vicenas diurnas, respondit, anonas, totidemque pabula jumentorum, quæ vulgo dictitant capita, & annum compendium grave absque fructuosis petitionibus multis. Unde motus omnes hujusmodi, cum cocis, similibusque aliis, eadem accipere pene consuetos, ut parum sibi necessarios, data quo velint eundi potestate, projecit. Hæc Ammianus: quæ quidem, & alia id genus plura, ut Philoſophus ostentabat; eaque plurimum valuerunt; ut qui ob impietatem videri posset intolerandus, etiam diligeretur a multis. Nam & Romanæ urbi hoc anno summa penuria periclitanti, licet longe absens, mira celeritate subvenit. Rem summa laude dignam Mamertinus sic narrat: *Quemlibet alium a subveniendi conatibus gravissima fames, tristissimum Reip. periculum deterruisset: Sed stipendiis provinciarum, & patrimonii sui fructibus undique comportatis, usque ad opulentiam, abundantiamque esurientem jam Urbem referfit. Dicit aliquis: Quomodo tam multa, tam brevi tempore, & recte? Sed Imperator noster addit ad tempus, quod otio suo detrahit: Nihil somno, nihil epulis, nihil otio tribuit; ipse se naturalium necessariorumque rerum usurpatione defraudat, totus commodis publicis vacat.* Sic ipse.

XIII.

Sed & magnam inde sibi laudem comparavit apud optimos quosque, quod exulem diu pacem Catholicæ Ecclesiæ re-

stituit ab acerbissima illa tot annis per Arianos persecutione fugatam: nam quicumque fuerant a Constantio Episcopi exilio condemnati; eosdem, abolitis per Julianum damnationis illorum tabulis, ad suas Ecclesias postliminio redire permisit: hæc enim de his S. Hieronymus testatur, cum ait (b): *Periclitabatur navicula Apostolorum, urgebant venti, fluctibus latera tundeantur, nihil jam supererat spei: Dominus excitatur, imperat tempestati: bestia moritur, tranquillitas redit. Manifestius dicam: Omnes Episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam novi Principis ad Ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum Athanasium Ægyptus exceperit.* Cæterum quando hi, qui hoc anno sunt ab exilio relaxati, proprias repetierint Ecclesias, inferius dicturi sumus. Eadem de Episcoporum exulum restitutione habent Socrates (c), Sozomenus (d), atque Theodoretus (e).

Episcopi
exules re-
laxari
jussi.(b) Hier.
advers.
Lucif. t. 2.(c) Socrat.
l. 3. c. 4.(d) Sozom.
l. 5. c. 2.(e) Theod.
l. 3. c. 4.

At non Episcopi tantum, sed & alii religionis causa exules jussi sunt relaxari: nam inter alios Zenonem illustrem Medicum, qui factione Georgii Ariani Episcopi Alexandrini solum verterat (erat hic Alexandrinus) datis ad eum litteris, Julianus in patriam revocavit; sunt enim hujusmodi (f): *Cum multæ aliæ res testificarentur te ad summum medicæ artis gradum pervenisse, eique parem morum, ac vitæ temperantiam adjunxisse; tum vero hoc tempore maximum omnium testimonium accessit, quod Alexandriam absens universam in te convertis; tantum tuo discessu aculeum tamquam apis reliquisti; nec sane immerito: præclare enim Homerus: Vir medicus par est multorum millibus unus. Tu vero non tantum medicus es, verum etiam magister omnibus, qui ejus artis studio ducuntur; ut propemodum quod medici sunt populo, hoc ipse sis medicis. Hæc autem causa te liberat exilio, & quidem magnifice. Nam si propter Georgianam factionem Alexandria excessisti, non jure excessisti; justissime autem reverti potes. Redi igitur cum honore, & dignitate pristina: nobis vero gratia sit apud utrumque, & quia Zenonem Alexandrinis, & quia Zenoni Alexandriam restituimus.* Hæc Julianus. Cæterum quod Georgium Episcopum Arianum Alexandriæ non solum constat exagitasse Catholicos, sed etiam Gentiles, ut superius est demonstratum Annalium tomo tertio; fuerit ne hic Zeno Christianus, an Ethnicus; vel ille, cujus meminit Suidas, item Alexandrinus patria, qui & Judaicæ genti suæ nuncium publice remisit; vel quem genere Cyprium, & arte medicum hoc tempore vixisse tradit Eunapius, haud affirmari posse videtur.

XIV.

Zenonem
liberat
Julianus.(f) Julian;
cp. 45.

Verum quod ab eodem Juliano diximus

XV:

re-

CHRISTI
361.LIBERII PAP.
IO.JULIANI IMP.
I.Julianus
revocat
etiam
Hæreti-
cos exu-
les.

restitutos esse Catholicos: id quidem ille haud Catholicæ veritatis amore fecisse videtur, sed in odium Constantii, & regionum, quorum auctoritate Catholici vexati fuerant, ministrorum; etenim nulla habita ratione exulum Episcoporum, quinam vera fide præstantes, quive hæretici essent, sed Arianis haud in omnibus assentientes, atque ob eam causam proscripti; ex æquo omnes iussit exilio relaxari. Ita enim impium Ætium Hæresiarcham eadem pœna jure damnatum, magno honore, datis ad eum litteris, non solum liberavit, sed & in Regiam accersivit: litteræ autem sunt hujusmodi.

Julianus Ætio Episcopo.

XVI. *Cæteris omnibus, qui a Constantio vita defuncto ejecti patria fuerant propter amentiam Galilæorum, exilium condonavi. Te autem non solum ea pœna libero, verum etiam memor pristinae cognitionis, atque amicitia nostræ, hortor ut ad nos venias. Uteris autem vehiculo publico usque ad nostram cohortem, & uno parhippo. Sic ad Ætium Julianus, qui homine impio, & ad mala omnia egregie comparato noluit caruisse. Hæc eadem Sozomenus (a), qui & de illis, quæ ab eodem concessa sunt Novatianis, hisce meminit verbis: Addit his, inquit, Eleusium Episcopum Cyzioci, cui simili de causa in mandatis dedit, gravissima multa ei præscripta, ut suis sumptibus, intra bimestre spatium, Ecclesiam Novatianorum, quam imperante Constantio diruerat, denuo ædificaret. Hæc Julianus, officiis demereri studens sectarum omnium Christianos, impendens illis quæ poscerent beneficia. Porro ædificatæ Novatianorum, Ecclesiæ nomen esse inditum, Anastasia, quasi quæ exciderat resurrexisset, alibi idem affirmat (b). Cæterum quantumlibet isti extra Catholicæ fidei septa agerent; tamen quod in his, quæ spectant ad Filii Dei divinitatem in Nicæno Concilio confirmatam, iidem ea ipsa sentirent, atque Catholici, ut dictum est, Arianos infestos habuere: cujus rei causa ab Eleusio Nicænae fidei adversario passi sub Constantio fuerant suæ ipsorum jacturam Ecclesiæ.*

XVII. Rursum vero, ut hoc ipso Imperii exordio omnes conciliaret sibi fideles, publica edita sanctione, non tantum qui fuerant in exilium pulsi, ut diximus, revocavit: Sed (inquit Sozomenus c) *proscriptis lege sua bona restituit: quinetiam populo præcepit, ne quis quemquam Christianorum vel injuria afficeret, vel contumelia; neve ad immolandum eos invitos traheret. Qui autem eorum sua sponte ad aras forte accederent; ut hi primum demones, quos Gentiles ἀποτροπῆς, id est depulsores malorum, vocant, placarent, justis; & expiationibus, quibus ipsi uti so-*

lent, purgarentur. Istæc primum ipso in Imperium ingressu statuit Julianus, veritus (ut creditur) cum illis aperto Marte pugnare, quos sciret multitudine implese Romanum Imperium.

Insuper, ut hac ex parte etiam videretur præstare Constantio, & Christiani gauderent se in eo invenisse, quod in illo frustra desiderarant, gessit se inter Christianæ religionis Episcopos conciliatorem, pacisque sequestrem: quos tamen cum ut in unam eandemque sententiam convenirent, frustra tentasset; suo ipsorum omnes, ut quæ vellent sentirent, reliquit arbitrio; testatur hoc Ammianus, cum ait (d): *Utque dispositorum roboraret effectum, dissidentes Christianorum. Antistites cum plebe discissa in Palatium intromissos monebat, ut civilibus discordiis consopitis, quisque nullo vetante, religioni suæ serviret intrepidus. Quod agebat adeo obstinate, ut dissensiones augente licentia, non timeret una minantem* postea plebem, nullas infestas hominibus bestias, ut sunt sibi feralibus plerisque Christianorum expertus; sæpeque dictabat: Audite me, quem Alamanni audierunt, & Franci. Hæc Ammianus de Juliano, inde captante occasionem Christianis detrahendi, quod adeo pugnaciter inter se altercarentur; in quos etiam illud exprobrare non desinebat, quod quæ erant ad cultum deorum spectantia dissipassent: Unde ad Artabium, hæc his temporibus scripsisse reperitur (e):*

*Ego per deos, neque interfici Galilæos, neque cædi præter jus & æquum, neque molestiæ quicquam perpeti volo; sed tamen iis pios, & sanctos viros præferendos esse, vel maxime censeo. Etenim Galilæorum amentia propemodum omnia afflixit & perdidit, cum deorum benevolentia omnes salvi simus. Quare tum deos colere, tum pios & viros, & populos honorare debemus. Ita Julianus, ejusmodi ad construendam impietatem jaciens fundamenta, reddens nimirum Christianos Galilæorum nomine contemptibiles, & exilatione jam facta templorum exosos; Gentiles vero, dum eos pios, ac sanctos nominat, & dignos honore prædicat, sic proposuit imitandos; existimans fore Imperatoris sententiam ad idololatriam capessendam illecebram. Quæ insuper præstitit officia, ut deorum cultum jam collapsum in integrum restitueret, Sozomenus (f) tradit his verbis: *Ubi solus est Imperio potitus, in Oriente Gentilium delubra aperire: quæ eorum neglecta corruerant, reficere; quæ autem deturbata fuerant, denuo ædificare: quinetiam aras erigere mandavit; atque ad has res perficiendas multa tributa excogitavit. Vetera præterea, & patria civitatum instituta, atque sacrificia renovare, ipseque pa-**

XVII.
Julianus
laborat
pro pace
Ecclesiæ.(d) Amm.
lib.22.* unani-
mantem.(e) Julian.
epist.7. ad
Artab.XIX.
Juliani E-
pistola ad
Artabium.(f) Sozom.
l.5. c.3.Studium
Juliani in
restituendo
Deorum cul-
tu.

CHRISTI
361.

LIBERII PAP.
10.

JULIANI IMP.
I.

palam in loco publico idolis immolare, offerre illis libamenta; & eos qui harum rerum studiosi erant, magno in honore habere cepit. Horum autem sacrorum professoribus, sacerdotibus, interpretibus, & statuarum cultoribus pristinos honorum gradus reddere, rata facere ea quæ veteres Imperatores de his sanciverant; discernere illis immunitatem ministeriorum, & rerum quoque aliarum, sicut ante habuerant; frumenti congiaria Aedituis ablata restituere: jubere ut a profanis esculentis se puros conservent, & abstineant ab illis, quatenus convenit iis, qui ad prædicta mysteria jure suo (ut Gentiles loquuntur) accedere possunt. At hæc cœpta hoc anno majoribus in dies accessio- nibus aucta fuere. Quibus præterea arti- bus sensim in Christianam religionem in- surrexerit, dicemus opportunius suis locis ordine temporum definitis.

XX.
Mutatio
magistra-
tum, &
consilia
Juliani.

Satis namque sibi visum, his Imperii adepti primordiis, magistratibus a Con- stantio provinciis Imperii Romani præfe- ctis, & aliis publicis adscriptis muneri- bus, abrogatis, alios ex animi sui sen- tentia in locum ipsorum subrogasse; qui, quod scirent gratum sibi esse, perfice- rent. Quibus in hunc modum ad securi- tatem Imperii stabilitis, omnia versare consilia, meditari vias, excogitare mo-

dos, adhibere conatus, & jungere stu- dia, quibus Christianam religionem fun- ditus posset evertere, non prætermisit. Non deerant ad opus vires, utpote Im- perator, & solus, a cujus arbitrio cun- cta penderent; nec dolosæ molitiones, & cum astutia elaborata consilia, quod Philosophus esset, atque Magus; nec abesse poterat obstinata perfidia ab eo; qui impius esset apostata; adeo ut omni ex parte cæteris persecutionibus ab aliis Imperatoribus olim illatis hæc acerbior videri posset, si licuisset: quod pericu- losior illa sit pugna, quæ infertur ab ho- ste, qui cuncta quæ sunt adversariorum habeat explorata; & atrociori soleat mo- veri bellum, & vindicta crudelior expe- ti ab adversario, qui plurimis antea fue- rit contumeliis lacessitus, & damnis affe- ctus; qualis profecto videri poterat Ju- lianus, qui res cunctas Christianæ reli- gionis haberet exploratissimas; & acer- bissimo in Christianos odio moveretur, a quibus sciret idola esse contrita, templa diruta, vel expilata saltem & clausa; sacraque deorum verita, & tot annis ar- mis & legibus publice privatimque omni ex parte cuncta ferme quæ essent patriæ superstitionis everta. At quæ ab eo ge- sta sunt anno sequenti, pluribus dicturi sumus.

JESU CHRISTI
ANNUS
362.

LIBERII PAP.
ANNUS
11.

JULIANI IMP.
ANNUS
2.

Qui sequitur trecentesimus sexagesi- mus secundus Christi annus, Eccle- siæ admodum ærumnosus, Consulatu Ma- mertini, atque Nevictæ adnotatus habe- *Ann. Eccl. Tom. V.*

tur. Quod ad Mamertinum spectat, ad Consulatum adscitum indignissime, Ami- mianus his docet (a): *Mamertinum ad Consulatum evexit, nec vita, nec splendo-* *(a) Amm- lib. 21.*

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5855.

SÆC. IV. Anno Urbis 1115. Olymp. 285. an. 2. A.C. 362.

JESU CHRISTI 362.

LIBERII PAPÆ 11.

JULIANI IMP. 2.

I. Consules. II. [1] Num. I. ad XIII. Coss. Mamertinus, & Nevitta. Lambecius tomo 4. Bibliothecæ Cæsareæ Co-

dice CVII. qui est de S. Cæsarii Gregorii Nazian- zeni fratris Operibus, consutat quod scribit Ba- ronius, Cæsarium nempe donatum fuisse a Julia- no Præfectura custodiæ thesauri. Nam S. Gre- gorius Nazianzenus in Orat. funebri diserte as- serit, S. Cæsarium a Juliano accepisse *primum dignitatis locum inter Medicos*; atque insuper ob- variam eruditionem suam assumtum fuisse in *num- erum amicorum ejusdem Imperatoris*; ideoque apud hujus aulam in *maximo honore fuisse*. De Comitiva autem rerum privatarum & custodia the- sauri privati Imperatorii, non prius in eadem Oratione mentionem facit Nazianzenus, quam post Valentiniani & Valentis initium.

S. Cæsa- rius pri- mum di- gnitatis locum ac- cipit inter Medicos. Baron. n. VIII.

NOTÆ (1) Coss. Mamertinus & Nevitta. Lapis inter inscriptiones selectas Jo: Vignolii, & apud Fa- brettum, pag. 695. n. 170.

MAMERTINO. ET NEBITTA. CO. &c.
TRADIDERUNT. LEONTICA. KAL. APR.
FELIC. &c.

Ammianus lib. XVII. & XXI. cap. x. & lib. XXII. de his meminit. Laterculus Patthalis post Gennadium de Viris illustribus in codice Vaticano: MAMERTINO ET NEBITTA. Fasti Idatji, & Prosperi Chronicon: Mamertino & Nebitta.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

ve, ne usu, nec gloria horum cujusquam similem, quibus magistratum detulerat amplissimum Constantinus; contra inconsummatum, & subagrestem, & quod minus erat ferendum, celsa in potestate crudelem. Hæc ipse. Extat ejusdem Mamertini Consulis de sui Consulatus gratiarum actione oratio panegyrica, luculenta quidem, qua laudes novi Imperatoris mirifice prædicavit.

II.

(a) Amm.
lib. 22.

Julianus excipit Maximum philosophum.

Cumque ex more ab eodem Consule publica munera ederentur, ac die quodam (inquit Ammianus a) causa ejus spectandi venisse nunciatus esset ex Asia philosophus Maximus (hunc ab ipso Juliano litteris accersitum anno superiori diximus) exiit Imperator indecore; & qui esset, oblitus, effuso cursu e vestibulo longe progressus, osculatum, susceptumque reverenter secum induxit, per ostentationem intempestivam nimis captator inanis gloriæ visus, præclari illius dicti inmemor Tulliani, quod tales notando ita relatum: Ipsi illi philosophi etiam in his libris, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt, ut in eo ipso quod prædicationem nobilitatemque despicunt, prædicari de se & nominari velint. Hæc Ammianus. Sed in dijudicandis in excipiendo Maximo affectibus Juliani, in diversam potius, quam ab ipso Ammiano assertam sententiam pedibus imus: atque putamus, eo inopinato eventu Julianum, licet ostentantem Philosophum, erumpentes tunc erga Maximum affectus suos cohibendi, & philosophicis infrenandi habenis, minime tantum virium habuisse. Etenim ipsius divinationibus Imperium acceptum ferebat, immo & ex eo quamplurimi faciebat hominem, quod a Christianorum religione, quam putabat infaniam, revocatum se ad cultum deorum esse sciebat. Qui enim recitatus tertio Annalium tomo ejusdem Juliani litteras ad ipsum Maximum datas, & alia id genus superius recensita revolvent, nos haud vanos ejusdem Juliani affectuum conjectores & interpretes esse comperiet; memor quid de Juliano addidit Maximo Eunapius (b) tradat, qui & hæc inter alia: Ab eo totus pependit, & universam viri doctrinam mordicus retinuit. Quantum autem expetierit Julianus adventum Maximi, etiam cum adhuc in Gallis ageret, litteræ ad eum anno præterito datæ declarant; sed & quam observantissimus hominis esset, aliæ rursus ad eundem in hæc verba conscriptæ significant (c):

(b) Eunap.
Vit. Philosoph.(c) Julian.
epist. 15.
ad Max.

III.

Quanti fecerit Maximum Julianus.

Alexandrum Macedonem, ajunt, Homeri carminibus indormire solitum, ut notes diesque in bellicis ejus signis versaretur. At nos cum tuis Epistolis tamquam præonii medicamentis dormimus, easque assidue tamquam recentes & novas itera-

mus. Quare si tuarum litterarum colloquium, idest, tuam imaginem nobis representare vis, scribe, & assidue scribe; vel potius, diis juvantibus, veni; tibi que persuade, quamdiu absueris, nos vita frui non posse dicere, nisi eatenus, quoad litteras tuas legimus. Hucusque Epistola Juliani ad Maximum; ex quo jam olim totus impietatis fons erumpens, in eum effluxit. Cynicum secta hunc fuisse Philosophum, quas idem Julianus priores dederat litteræ non obscure illis verbis ostendunt: Cum prope abessem ab hac urbe, nempe Vicentione, vir quidam Cynicus cum pera & baculo mihi occurrit. Eum ego cum eminus aspexissem, te ipsum esse putavi, &c. Spectatus quidem erat habitus Cynicus baculo & pera, veluti quibusdam ornatus insignibus. At ne cui ex nomine & secta errandi tribuatur occasio, diversus hic est Maximus Cynicus ab illo aliò item Maximo Cynico, qui sub Theodosio S. Gregorio Nazianzeno negotium faceffivit: ille quippe patria fuit Alexandrinus, hic autem Smyrnæ natus Ephesus dictus est, quod ibidem diutius, ut de eo testatur Eunapius (d), egerit, qui & sub Valente Imperatore necatus est, de quo suo loco pluribus agendum.

Maximi Cynici duo.

(d) Eunap.
in Maximo.

IV.

Curavit præterea Julianus, quos seiret eruditione clarissimos esse viros, eosdem ad se vocatos nobilibus decorare præfeturis; nam Themistium philosophum Urbis Præfectum creavit; Libanium celebrem ejus temporis oratorem quæstura, & alios aliis magistratibus insignivit. Hinc Mamertinus (e): Sed multo multoque facilius est ratio honorum petendorum. Quisquis, inquam, capere magistratum volens, auri atque argenti negligens esto; nullas ostiatim potentium ades obito; nullius pedes, nullius genua complectitor. Adhibeto tantum tibi gratuitas & paratu facillimas comites, justitiam, fortitudinem, temperantiam, atque prudentiam: ultro ad te maximus Imperator accedet, & ut capeffas Rempubl. flagitabit: otioso tibi & alia curanti, provinciæ, præfecturæ, fasces, sella curulis; atque insignia omnia magistratum perferentur. Hæc ipse; qui & paulo inferius sic in eandem sententiam: Tu, tu, inquam, maxime Imperator, exulantes relegatasque virtutes ad Rempubl. quodam postliminio reduxisti; tu extincta jam litterarum studia flammasti; tu philosophiam paulo ante suspectam, ac nedum spoliatam honoribus, sed accusatam & ream, non modo judicio liberasti, sed amictam purpura, auro gemisque redimitam in regali folio collocasti. Hæc Mamertinus, sed encomiastice potius, quam historice, immo adulatorie atque mendaciter: nam quales præcipuos Imperii ministros habere consueverit, & quibus compositos moribus provinciarum

(e) Mamert. in Panegy. Philosophis collati magistratus.

(a) Greg.
Naz.
orat. 2. in
Jul.

rum Præfectos elegerit, sanctus Gregorius Nazianzenus, sincerissimus cultor & custos veritatis, qui cuncta & intuebatur oculis, & manibus atrestabat; declarat his verbis (a):

V.
Quales
electi ad
Magistra-
tus.

Atque hæc, ut gravissima illius crimina, maximeque propria, dicendo sum prosecutus; non alioquin nescius, duobus aut tribus aulicis assentatoribus, eique impietate paribus (alios enim consilio prætereo) tantam impietatis mercedem persolutam esse, ut nulla res obstitura fuerit, quo minus ipsi brevi temporis spatio terras omnes & maria Romanorum Imperio subdita expilarent, nisi rebus secundior finis citius contigisset. Adeo latrocinii & avaritia priores illos Centimanos excedebant, Briareos scilicet. Provinciarum vero imperia non moderatissimis, sed crudelissimis hominibus mandabantur, atque ad magistratus & præfecturas unum suffragium erat perfidia, Christianismique desertio; ab eoque beneficia consequentur, qui sibi ipsis sceleratissime consulissent. Atque posthæc, de his quos ad se accersisset, & elusisset, sic subdit: Non possum in eo non mirari; nam cum multos eorum, qui ex Asiaticis potissimum studiis, litterariisque gymnasiis ipsi noti familiarisque fuerant, summo studio accersivisset, quasi mirabilibus quibusdam beneficiis eos ornaturus; eximiaque spe ob veterum pollicitationum memoriam animos eorum extulisset; ut ad eum venerant, hoc illud videlicet calculorum impostura, & oculorum ludificationes: hos enim hoc modo, illos alio eludens, quosdam etiam mensa comiter accipiens, ac multum illud, Sodalis, propinans, instarque alius cujusdam illecebræ suaviter fundens, infestis tandem rebus dimittebat, haud satis constitutum habentes, illius fraudem magis, an suam ipsorum levitatem accusarent. Hæc Gregorius.

VI.

Cæterum haud in omnes ejuscemodi exercebat jocum, ut vacuos vocatos remitteret; sed eos tantum ejuscemodi comœdiæ catastrophe delusit, quos ad suam ipsius assectandam impietatem imparibus votis intelligeret respondere: siquidem non Gentiles tantum, sed & Christianos consuetudine litterarum sibi optime notos, datis ad eos litteris, accersivit; ut inter alios S. Basilium Athenis olim, cum illic Julianus ageret, egregia eruditione spectatum. Extant ejuscemodi litteræ, quas ad eundem, ab eo ante probe admonitus, reddidit his verbis (b): Non bellum denuncias (ait vetus verbum) at ego addam etiam illud comœdiæ veteris: O nuncium verborum aureorum! Age igitur istud re ipsa ostende, & ad nos quamprimum advola: certe amicus ad amicum venies. Assidua cura Reip. molesta est iis, qui negligentius in ea versantur, at qui

(b) Jul. ep.
12. ad Basil.
fil.

Julianus
vocat Basilium.

Ann. Eccl. Tom. V.

diligentia & industria utuntur, æqui sunt mea quidem sententia, & prudentes, omninoque ad omnia idonei. Quare ipse mihi opportunitatem hanc comparavi, ut sine ulla Reip. negligentia, nonnihil quoque spatii ad relaxationem animi sumam. Etenim adhuc ita vivimus, ut aulicæ simulationis nihil fere retineamus (quam quidem tu fortasse adhuc expertus fuisti; quam qui laudant, majore odio prosequuntur, quam inimicissimos) sed honesta moderataque libertate, cum opus est, nos mutuo accusamus atque reprehendimus: neque tamen propterea minus inter nos amamus, quam qui maxime amici sunt. Ex eo accidit (quod sine invidia dicere liceat) ut dum relaxamur, seria agamus; & dum hæc agimus, minime cruciemur, & secure dormiamus; quoniam cum vigilarem, non tam pro me ipso, quam pro cæteris omnibus, ut par est, vigilavi. Hæc forsitan apud te nugatus sum levitate quadam animi, & insolentia; me ipsum namque, sicut Astydamas, collaudavi. Veruntamen ut intelligeres multo magis tuum conspectum, sapientis videlicet hominis, nobis profuturum, quam impedimenti allaturum, hæc scripsi. Propterea igitur, ut dixi, & publicis equis uteris. Cumque apud nos, quantum tibi videbitur, fueris, tum a nobis honeste, & ut decet, dimissus, quo voles, proficisceris. Hactenus Juliani litteræ redditæ ad Basilium.

Alias etiam intervenisse inter eos Epistolæ, certum exploratumque ex eo redditur, quod ipse Basilium absens, nec ad eum jam impietate omnibus notum venire consentiens, ab eodem invitatus, ac provocatus ad impietatem, per litteras fidem Christianam magno animi robore confessus est, cujus quidem Epistolæ fragmentum recitatum habetur in Nicæno Concilio posteriori a Legatis Apostolicæ sedis, ex scripto codice, ex quo Demetrius (c) diaconus ita legit: Ex Epistola beati Patris nostri Basilii ad Julianum. Imp. Apostatam: Quemadmodum a Deo Christianam & inculpabilem vobis fidem veluti hæreditario jure accepimus, sic confiteor, & in ea maneo. Credo autem in unum Deum Patrem omnipotentem, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum: unum Deum hæc tria adoro & glorifico. Confiteor etiam Filii incarnatam æconomiam: Deinde S. Mariam, quæ secundum carnem illum peperit, hanc Dæiparam vocans. Suscipio enim S. Apostolos, Prophetas, & Martyres, qui pro me apud Deum supplicent, quo per illorum intercessionem propitius sit mihi Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quam ob causam & historias imaginum illorum honoro, & palam adoro: hoc enim nobis a sanctis Apostolis non est prohibitum; sed

VII.
Basilium
Juliano re-
fragatur.

(c) Concil.
Nican. 2.
Act. 4.

in omnibus Ecclesiis nostris eorum historias erigimus. Hucusque ibi ex dicta Epistola Basilii ad Julianum, quam Hadrianus Romanus Pontifex itidem citat, eademque ferme verba ex ea recitat, quæ extant etiam intexta in eisdem septimæ Synodi actione secunda. Quidnam autem post hæc Basilius egerit, quidve ea de re cum Gregorio Nazianzeno captarit consilii, inferius dicturi sumus. Constat quidem, æque ac Basilius, conatum esse Julianum blanditiis sibi devincire Gregorium: quem tamen acerrime sibi ob pietatem expertus est adversantem. Ipse enim Gregorius in fine posterioris invektivæ testatur, se una cum Basilio Cyclopeo honore ab eodem Juliano affici solitum: verum cum adeo obnitentes eos invenisset, constat sane illos ab ipso esse reiectos; quos & idem Julianus, ut acerbissimos adversarios, sævissimo odio infectatus, post bellum Persicum (si licuisset) reservavit ad necem. Sed de Gregorio rursus postea.

VIII. Qui vero agebat Constantinopli tunc temporis Cæsarius frater Gregorii Nazianzeni, philosophicis facultatibus nulli secundus, jam antea a Constantio Imperatore quæsitus, & in Senatum amplissimum cooptatus, ab eodem Juliano Augusto nobili præfectura donatur, nempe Thesauri custodia; quo munere functus erat, qui hoc anno Consul ordinarius creatus est, Mamertinus, ut ipsemet testatur

Cæsarius honoratur a Juliano.

(a) Mamert. in Panegy. dicto Jul.

(b) Gregor. Nazianz. epist. 17.

IX.

Gregorius Nazianzenus revocatur a Juliano Cæsarium.

Magnopere tua causa erubimus. Nam quod merore affecti fuerimus, quid scribere necesse est tibi utique hoc omnium maxime persuasum habenti? Etenim (ut de nobis nihil dicamus, nec quanta maestitia, addam etiam timore nos fama ea, quæ de te pervagatur, impleverit) vellem, si fieri posset, sermonibus iis, quos alii de te tam familiares & necessarii, quam externi quoquo modo nobis cogniti, dum tamen Christiani, & quidem omnes uno ore ferunt, interesses: quandoquidem libentius cupidiusque in alienis rebus, quam in suis, mortales philosophari solent. Instar alicujuspiam declamationis hæc verba ipsis fuerunt: Nunc Episcopi filium militare, nunc externam potentiam & gloriam expetere, nunc pecuniis servire, quando pecuniarum communis ignis accensus est, atque in salutis animæque periculo versantur homines; ac non potius unam hanc gloriam & securitatem & opes existimare, nimirum fortiter & strenue sese tyrannidis turbini opponere, & quam longissime se

ab omni scelere & piaculo removere. Quoniam autem modo Episcopi alium admonere queant, ne se a tempore distrabi sinat, idolisque commisceri? Quoniam modo eos, qui aliud quoddam flagitium admittunt, objurgare possint ipsi a lare libertatem loquendi non habentes? Hæc nos, hisque plura & graviora quotidie audientes partim ab his qui amico animo fortasse ac benevolo loquuntur, partim ab iis, qui inimice & malevole nobis imminent, quo tandem modo affici, & quem animum habere putas? nos, inquam, qui Deo servire proposuimus, nec ullam aliud bonum esse judicamus, quam ut futuræ vitæ scopum collinemus? Ac dominum quoque patrem nostrum sermones hos impatientissime ferentem, atque a vita ipsa abhorrentem, quoquo modo solor & demulceo, de tua voluntate illi spondens, atque confirmans, te nequaquam nobis diutius molestum fore. Dominam autem matrem, si quicquam de tuis rebus resciscat (nam ad hanc usque diem multis artibus eam celavimus) ita velim existimes, eam tantum dolorem habituram, ut nullo omnino solatio mitigari possit, utpote parvi animi foeminam, & alioqui ob pietatis magnitudinem modum in hujusmodi rebus tenere nequeunt. Quamobrem, si quam & tui & nostri rationem habes, melius tutiusque tibi consule. Nam proculdubio facultates nostræ ad vitam liberaliter degendam sufficientiunt, homini utique non nimis inexplebili, nec immodica plus habendi cupiditate flagranti. Quin etiam ad constituendas vitæ tuæ rationes haud video quodnam tempus expectabimus, si hoc nobis effluere siverimus. Quod si in eadem perstas sententia, & præ animi proposito atque impetu parva omnia existimas; aliud quidem acerbi proloqui non libet. Hoc tantum prædico & denuncio; e duobus alterum necesse esse; vel ut germanus Christianus manens, contemptissimæ ipsius classis adscribaris, indigneque vivas & te ipso & spe, quam concepisti; vel honorum desiderio æstuans, in capitalem fraudem incidas, fumique saltem, si non ignis fias particeps. Hucusque ad Cæsarium Gregorius.

Paruit sapientissimo fratri Cæsarius; ejusque consilio prætulit ignominiam (c) Crucis opibus & honoribus Pharaonis; magisque delegit abjectus esse in domo Domini, quam habitare (quod est in Psalmo d) in tabernaculis peccatorum: cuius rei causa indignantis Principis iram meruit, a quo & exagitatus, summa gloria Christum confessus est. Porro egregium tunc Cæsarii certamen pro fide Christi tuenda, ab eodem ejus germano exacte descriptum, suis hic a nobis red-detur verbis: in oratione enim in funere ipsius habita in hunc modum rem gestam

X. (c) Paulus ad Hebr. 11.

(d) Psal. 85.

Cæsarii rerum status.

Itam aggreditur: Cum in eum magni quotidie honores conferrentur, majoribus tamen, ac jam jamque affuturis dignus habebatur tum ab ipsis Imperatoribus, tum ab omnibus iis, qui proximum iis dignitatis locum tenebant: quodque maximum censendum est, nec a gloria, nec ab iis quibus circumfluebat deliciis, animæ illius nobilitas unquam labefactata est. Quin potius qui in multis magnisque dignitatibus florebat, hoc tamen ad decus & gloriam præcipuum ducebat, ut & esset, & diceretur Christianus: idque tanti æstimabat, ut præ hoc uno reliqua omnia in unum congesta ludi & nugarum instar haberet. Et paulo post: Atque ut alia omnia prætermittam; propinquorum nempe, qui fortune injuria facultatibus lapsi erant, curam & patrociniū; fastus contemptum; æquitatem eam, qua cum amicis ita versabatur, ut nihil sibi præter jus arrogaret; libertatem loquendi, qua apud Principes utebatur, certamina, quæ pro veritate suscepit; disputationes, quas permultas & sæpenumero, & cum plerisque habuit non argutas solum, sed etiam admodum pias & ardentes: facinus unum pro omnibus referam, quo in tota illius vita nihil est illustrius, magisque perulgatum.

XI.
Julianus
qualis in
perfe-
quendo fi-
deles.

Furebat adversum nos infandus imperator, & cum in se ipsum primum per Christianæ fidei repudiationem insanisset, jam aliis quoque intolerabilis erat, nequaquam cæterorum Christi hostium more, magno & strenuo animo impietatem profitens, verum clementiæ obtutu persecutionem celans, atque instar flexuosi illius serpentis, qui ipsius animum obsidebat, omni genere machinarum ad barathrum suum miseros callide pertrahens. Ac ne eos honores, qui Martyribus haberi solent, conlequeremur (hos enim Christianis homo egregius invidebat) prima illius fraus ac versutia hæc fuit, ut qui Christi causa excruciantur, non ut Christiani, sed ut facinorosi supplicio afficerentur: altera, quod huic rei, non tyrannidis, sed persuasionis nomen imponebat, scilicet ut major eorum infamia, quam periculum esset, qui sponte ad impietatem proruebant. Cumque alios pecuniis, alios dignitatibus, alios promissis, alios variis honorum generibus, quos ne regie quidem, sed perquam serviliter inspectantibus omnibus deferebat, omnes denique verborum præstigiis, suoque exemplo ad se alliceret; tandem Cæsarium quoque adorari instituit. O vesanum hominem, si futurum speravit, ut & Cæsarium & fratrem meum, & his parentibus natum prædaretur! Verum ut in hoc sermone aliquantulum moræ faciam, animumque hac narratione oblectem, quemadmodum spectaculo delectati sunt qui tum affuerunt: Iu-

grediebatur vir generosus Christi signo communitus, clypeique vice magnum Verbum obtendens, ad hominem rei militaris peritissimum, & dicendi facultate præstantem: nec vero illius aspectum contremiscebat, nec per adulationem de animi magnitudine quicquam remittebat; verum promptum se paratumque pugilem ostendebat, sive rebus, sive verbis ipsis cum eo dimicandum esset, qui utroque armorum genere decertare poterat. Ac tale quidem erat theatrum, talisque pietatis propugnator: certaminis etiam præses hac ex parte Christus passionibus suis pugilem ad pugnam instruens, ex illa gravis tyrannus tum verborum illecebris delinens, tum potentiæ magnitudine perterrere studens.

Quin etiam utrinque spectaculum erat, XII.
partim eorum qui in fidei pietate adhuc Cæsarii
perstabant, partim eorum quos secum ille coram
abripuerat; qui utraque ex parte obser- Juliano
vabant, quoniam illorum certamen propen- confessio.
deret, magisque solliciti & anxii erant, utrius futura esset victoria, quam illi ipsi, quos spectabant. Num extimuis-
tis, ne quid Cæsario accidat hujusmodi animi
alacritate parum dignum? At bono esto-
te animo: victor enim discedet juvante
Christo mundi victore. Ac nihil quidem
mallem, quam ut ea, quæ dicta sunt &
proposita, singillatim explicare possem.
Nam & eruditas aliquot verborum captio-
nes & argutias meo quidem judicio me-
moratu non injucundas ea disputatio com-
plectitur; verum intempestivum hoc foret,
& ab oratione alienum. Ut autem Cæsa-
rius, cunctis verborum illius nexibus, co-
natibusque omnibus tam apertis, quam ob-
fcuris, ludi cujusdam instar, propulsa-
tis, magnâ & clara voce, Christianum
se esse, semperque fore, pronunciauit, nec
sic quidem prorsus ejicitur: etenim mire
Imperator Cæsarii doctrina frui atque ex-
ornari gestiebat. Quo etiam tempore ce-
leberrimum illud, cunctis audientibus,
prolocutus est: O felicem patrem! o libe-
ros infelices! Nam nos quoque ignominie
societate honorandos duxit, quorum eru-
ditionem pietatemque Athenis cognoverat.
Verum ad secundam expeditionem reserva-
tus (commode enim illum adversus Persas
armabat divina justitia) se ad nos rece-
pit exul beatus, & victor incruentus, at-
que ob ignominiam clarior, quam ob pri-
stinam gloriam, nominisque splendorem.
Hanc ego victoriam magna illius potentia
& sublimi purpura & insigni diademate
longe superiorem excellentioremque esse cen-
seo: hac narratione magis efferor, quam
si univrsum Imperium cum illo partitus
esset. Malis igitur temporibus cedit, in-
eoque legi nostræ obtemperat, quæ præci-
pit, ut oblata quidem occasione, verita-
tis causa periculum adeamus (a), nec fi-
dei

(a) Mast.
10.

dei pietatem per animi ignaviam deseramus. Ceterum quamdiu licet, pericula ipsa ne excitemus; siue id ea ratione prescribat, quod animabus nostris metuat; siue quod eorum exitio occurrendum putet, a quibus nobis periculum vitæ creatur. Hactenus Gregorius de certamine fratris cum Juliano, quo evexit de impietate prostrata triumphum, erexitque de superato Apostata Imperatore trophæa, & quidem perennia, posteris semper dignis laudibus prædicanda. At hæc tanta Cæsarius, tanti patris ac fratris, totiusque domesticæ ipsorum Ecclesiæ precum præsidio consecutus est dona.

XIII.
Ecebolii
Rethoris
incon-
stantia.

(a) Socrat.
l. 3. c. 11.
* Ecebo-
lus.

Verum non eadem animi constantia infractus permansit adversus aurea tela, ipsa inquam mellita Juliani verba, Ecebolius rhetor magni nominis, idemque Christianus: qui turpiter manus dedit Apostatæ, factusque est Christianæ religionis desertor. Erat hic inserviens tempori, & pro Principum religione fidem ipse quoque mutabat; de quo Socrates (a): Ex his unus erat Ecebolius * sophista Constantinopolitanus (dicebantur autem eo quoque nomine rhetores ut Libanius) qui quidem se ad Imperatorum ingenia ac naturam conformans, dum Constantius regnabat, se ardentem fidem Christianam amplecti simulavit: dum Julianus potiebatur Imperio, Gentilitatem magnopere colere præsetulit; Julianoque mortuo, religionem Christianam denuo profiteri in animum induxit: nam ante portam Ecclesiæ se pronum abiciens, sic vociferatus est: Me quasi salem infatuatum pedibus conculcate. Hæc Socrates. Verum cum hic in gratiam Constantii Christianismum professus dicatur, proculdubio ejusdem perfidiæ Arianæ, qua Imperator imbutus erat, fuisse sectator, affirmari posse videtur. At quod ab hæresi ad Ethnicismum prolapsus esset, fuit Juliano percarus: quilibet enim transfuga, ex hostium castris deficiens, ab adversariis vultu hilari, & grato excipitur animo. Quæ porro extat Juliani ad Ecebolium scripta Epistola, quanti ipse virum fecerit, aperte significat; cujus est exordium: Pindarus argenteas Musas esse vult, &c. Subinfensus tamen; cum ille causam ageret pro Arianis Edeffæ commorantibus, Julianus ad eum has litteras dedit. (b):

(b) Julian.
ep. 43. ad
ad Ecebol.

XIV.
Julianus
quid in
Edeffæ
nos de-
cernit.

Equidem de Galilæis omnibus adeo clementer & humaniter statui, ut nemini vis inferatur, neque in templum trahatur, neque alia de re ulla præter voluntatem suam contumelia afficiatur. At qui sunt de Ecclesia Arianorum luxuriantes opibus, in Valentinianos invaserunt, eaque apud Edeffam perpetrarunt, quæ numquam in civitate bene instituta accidissent. Quare quod ipsis a lege admirabili, nempe Evangelio, imperatum est, quo facilius in re-

gnum cælorum veniant; nos ad id hominibus opem tulimus, eorumque pecunias omnes ab Edeffæ Ecclesia tolli jussimus, ut militi dividantur; & facultates, ut nostris privatis attribuantur: quo illi pauperes facti sapiant, neque regno cælesti, quod nunc etiam sperant, priventur. Iis autem qui Edeffam incolunt, edicimus, ut seditione pugnaque omni abstineant: ne si nostram humanitatem commoverint, vos ipsi pro communi omnium intemperie ac insolentia pœnas luatis, gladio, exilio, igne multati. Hactenus Julianus, mordacibus hisce salibus irridens Christianam religionem, quæ dispendio rerum terrenarum docet speranda esse bona cælestia, secundum illud (c): Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni & sequere me.

(c) Marc.
10.

Coluit præterea Julianus mirifice Oribasium Pergamenum, quem (inquit Eunapius d) cum ejus illustris esset ab adolescentia fama, idem Julianus ad Cæsaris titulum viam affectans, artis nomine secum abripuit medicum; qui tantum in cæteris quoque excelluit virtutibus, ut ad Imperium etiam Julianum evexerit: quæ res in Annalium historia exactius per scripta est. Hæc de Oribasio Eunapius, qui inter cæteros hujus temporis Philosophos eum plurimum celebrat. Observavit etiam Julianus Aristomenem Philosophum, ad quem hactenus extant ipsius litteræ illum vocantis. Sed ante hos omnes, Libanium sophistam Antiochenum, cujus superius mentio facta est, in honore habuisse videtur, cujus scriptis plurimum delectabatur, ut perbrevis illa Epistola ad eum scripta demonstrat, quæ sic se habet (e):

XV.

(d) Eunap.
Vit. Phi-
losoph.

Julianus
quos co-
luit viros
disertos.

(e) Juli.
ep. 14.

Legi hesternò die orationem tuam magna ex parte ante prandium, pransus vero sine ulla intermissione reliquum absolvi. O te felicem, qui ita possis dicere, aut sentire potius! o orationem! o mentem! o prudentiam! o partitionem! o argumenta! o dispositionem! o aditus! o verba! o numerum! o compositionem! Hucusque ad Libanium Julianus. Fortasse hæc illa fuit oratio in laudem ipsius Juliani conscripta, cujus Suidas meminit. Cæterum inter omnes, quos penes se habebat, Maximus a Juliano (f) deligitur, qui scriptas a se lubricationes cognosceret, & pro arbitrio emendaret; nam ad eum scribens hæc habet inter alia: At tibi nos, tanquam Mercurio eloquentiæ deo, scripta nostra offerimus; ut si aures tuas sustinere possint, tu pro arbitrio tuo statuas, an in vulgus evolare debeant: sin minus, ea continuo projicias tanquam a Musis aliena, aut flumine obruas ut adulterina. Coluit & Nymphidianum & Claudianum Maximi fratres (g).

XVI.
Quid Ju-
lianus ad
Liba-
nium.

(f) Julian.
epist. 16.

(g) Eunap.
in Vit.
Philosoph.

XVII.

Laude sane digna hæc videri poterant in

Julianus
Magos &
augures
alit.

(a) Greg.
Naz. orat.
1. in Jul.

in Juliano, eruditorum virorum consuetudine delectari, nisi complures ex illis (ut superius est demonstratum) sic foris Philosophos agerent, ut tamen magos & haruspices intus gererent; nam præter illa quæ de his dicta sunt, hæc addit Gregorius Nazianzenus (a) : *Haruspiciis autem & sacrificiis Imperialem aulam constituit, malis mali Imperii consiliariis utens.* At istæ omnia condonari forte illi ab aliquibus poterant, uti Ethnicò homini, & superstitioni addicto; & non mirum adeo esset, si ipse præcipuus impietatis artifex habuerit secum ejusdem professionis artifices, juxta illud poeticum: *Trætant fabrilis fabri.* Verum quid cum Imperatore philosopho, lenones, meretrices, atque cinædi? abhorrerunt hæc certe a Marco illo Imperatore philosopho. At horum omnium, quæ ab aliis silentio sunt prætermittenda, & sine gravissimo auctore, fidem haud inveniunt, testem adducam, qui ea præfens spectavit oculis, fidenique suam probatissimam reddit attestacione virorum qui adhuc superstites erant; quæ & egregia oratione, omni probationis genere consignata, posteris commendavit. Is est Joannes Chryostomus Antiochenus, tunc professor rhetoricarum facultatum Antiochiæ sub Libanio, cujus nuper mentio facta est: Hic enim nequaquam aliorum testificacione, quæ tradit, affirmat, sed quæ frequentissime, cum Julianus ageret Antiochiæ, spectare sibi contigit. Ipse igitur ab Imperii ejus exordio auspiciatus orationem, quibusnam aulicis referta Juliani regia esset, declarat his verbis (b) :

(b) Chry.
sost. orat.
adversus
Gent.

XVIII.
Juliani
domus
quibus re-
ferta.

Divulgato per universum terrarum orbem mandato, ut idolorum templa instaurarentur, aræ excitarentur, pristini honores dæmonibus redderentur, magni item illis proventus variis ex locis suppetere. Quo ex mandato, magi continuo, incantatores, augures, haruspices, menagyrtae, id est, menstrui viatores, seu præcones, denique omnifariæ imposturæ artifices undique ab universo orbe confluerunt. Hic cernere quidem licebat Regiam ipsam infamibus, abjectis, ac profugis hominibus refertam: nam quotquot usquam fame tabescentes, quotquot ob veneficia ac maleficia convicti, quotquot publicæ custodiæ addicti, atque ad metalli opus detrusi, denique quotquot sordidarum artium artifices vix inde victitare possent, cum se ipsi derepente sacerdotes esse profiterentur, mirum est; quanto in honore, quanto in pretio habitus omnes fuerint. Hic Imperator duces ipsos ac militum præfectos contemnere, assis unius non aestimare: contra mares meritorios, & meretrices fornicibus suis excitatas, una secum per totam urbem, per angiportus omnes circumducere; cum interim regius quidem equus, omnes-

Juliani
stipato-
res, mere-
trices &
cinædi.

que Prætoriani pone multo intervallo sequerentur: lenones autem & meretriculæ anteambulonum loco, & universus meritoriorum adolescentum chorus Regem medium stipantes, per forum inambularent, sermones eos proferentes, atque cachinnos attollentes, quos par erat hujuscemodi homines farinæ attollere. Quæ ipsa certe non nescimus talia tamque absurda fuisse, ut posteris fide majora futura sint; neque enim privatorum quisquam, eorumque qui humile pudendumque vivendi genus instituerint, velit tam turpis, tamque indecorus publice videri.

Sed eis sane, qui adhuc vita sunt superstite; oratione nulla opus est: qui enim adfuere, & ea quæ fierent spectavere, hi & quæ hic a me dicuntur, nunc exaudiunt, propterea enim superstitionibus etiam nunc testibus hæc scribo, ut ne quis vetera recensentem me inter eos qui rei ignari sint, magna licentia mentiri existimet. Ex his enim, qui ea viderunt, supersunt adhuc & senes & juvenes: quos omnes obsecro & obtestor, si quid a me historiæ adjectum fuerit, in medium prodeant, neque redarguant. Sed scilicet tantum abest, ut me de meo adjecisse quicquam sint redarguturi, ut deprehensuri etiam sint multa certe a me prætermittenda. Neque enim fieri potuit, ut oratione turpitudinis illius immensam magnitudinem repræsentarem. Posteris vero qui credituri isthæc non sunt, unum id dictum esse velim: dæmonem vestrum, quem Venerem appellatis, nequaquam pudere id genus administris uti. Itaque mirum nemini esse debet, si miser ille, qui prorsus Dæmonum ludibrio sese addixerat, ea minime dissimularet, propter quæ dii ii, quos coleret, magnopere sibi placent. Hæc de Juliani turpitudine, quam fovebat ille religionis obtutu, Chryostomus. Etenim sicut (ut vidimus) Constantinus Magnus turpissimos ejusmodi impudicissimæ Veneris cultores una cum eorum sacris ac templis penitus abolere curavit, ita amplissimus iste templorum & sacrorum atque Aedituum restitutor, cum obscæno numine, sacrificiisque obscænis, personas obscænas pariter revocavit; de quibus & Gregorius Nazianzenus sic ait (c) : Propinationes porro & potationes, quas meretricibus omnium oculos propinabat, vicissimque propinabantur, mysterii prætextu obscænitatem lasciviamque obtegens, quis non laude & admiratione prosequatur? Sed & de his Ammianus (d) : Culpabatur, inquit, hinc opportune, cum ostentationis gratia vehens licenter pro sacerdotibus sacra, stipatusque mulierculis letabatur.

XIX.

Turpitu-
do reli-
gionis
prætextu.

(c) Greg.
Nazianz.
orat. 2. in
Jul.

(d) Amm.
lib. 22.

XX.

Cæterum quænam aliquando portenta acciderint, cum Julianus sacrificaret, sanctus Gregorius Nazianzenus sic describit (e) : *At quoniam haruspiciarum mentionem feci, superstitionisque, aut, ut*

(e) Greg.
Nazianz.
orat. 1. in
Jul.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.Crux coronata in
extis in-
venta.(a) Num.
22. 2. Reg.
28.(b) Sozom.
l. 5. c. 2.
(c) Ni-
ceph. l. 10.
c. 3.(d) Prud.
in Apo-
theosi con-
tra Jud.Horrent
Dæmones
præsen-
tiam
Christia-
ni.

commodius loquar, diabolicæ vesaniæ, qua ad rem hujusmodi ferebatur: nondum satis constitutum habeo, litteris ne hoc miraculum, quod omnium sermone celebratur, mandare, an narrantibus fidem abrogare debeam. Etenim ipse ancipitis, & perplexi sum animi, nec utram in partem propendeam habeo; utpote mixtis iis quæ fidem mereri queant, cum iis quæ fide carere videntur. Et paulo post: Ferunt igitur, cum ipse sacris operam daret, exa animalium coronatam Crucem edidisse. Quæ res alios quidem horrore, summaque sollicitudine, & anxietate affectit, eoque adduxit, ut potentiam nostram persentiscerent: at impietatis magistro animum videlicet addidit, tamquam circumscripti atque undique conclusi essemus: sic enim Crucem & circumlum ex tempore interpretatus est. Atque hoc sane est; quod miraculi instar habeo: quod si falsum est, in auras abeat; si autem verum, rursus Balaam vaticinatur (a), & Samuel per ventriloquam trahitur, aut trahi videtur, & dæmones Jesum invitæ consententur; ac per contraria, quo plus fidei atque auctoritatis habeat, veritas demonstratur. At fortasse his rebus id agebat Providentia, ut illius impietatem compesteret: multas enim & mirabiles salutis vias Deus inusitato modo aperire novit, ad humanitatem & misericordiam propendens: Ita Gregorius: quibus ut veris certisque adstipulantur. Sozomenus (b), Nicephorus (c), & alii recentiores: quæ autem post hæc sequitur enarrare, evenisse ea diximus, cum sacris Eleusiniis Athenis initiatum ipsum narravimus, antequam Imperator creatus esset.

XXI.

Quid vero acciderit, cum jam Imperator diis victimam immolaret, adessetque una cum aliis sacrorum ministris Christianus adolescens, creditus esse Gentilis; Prudentius (d), qui tunc (ut ipse fatetur) puer erat, egregie hisce versibus cecinit, post alia quæ brevitate causa omittimus, quibus Gentilitia sacra illa describit, ab improvise sacerdotis terrore illo auspicatus:

Cum subito exclamat media inter sacra sacerdos
Pallidus: En quid ago? Majus, Rex optime, majus
Nescio quod numen nostris intervenit aris,
Quam sufferre queant spumantia cymbia lacte,
Cæsarum sanguis pecudum, verbena, coronæ.
Accitas video longe dispergier umbras.
Territa Persephone vertit vestigia retro,
Extinctis facibus, tracto fugitiva flagello.
Nil agit arcanum murmur, nil Thessala profunt

Carmina, turbatos revocat nulla hostia manes.

Nonne vides ut thuribulis frigentibus ignis
Marceat, ut canis pigrescat pruna favillis?
Ecce Palatinus pateram retinere minister
Non valet, elisa destillant balsama dextra.
Flamen & ipse suas miratur vertice laurus
Cedere, & incertum frustratur victima ferrum.

Nescio quis certe subrepsit Christicolarum
Huc juvenum: genus hoc hominum tremis
insula, & omne

Pulvinar divum. Lotus procul absit & unctus:

Pulchra reformatis redeat Proserpina sacris.
Dixit, & exanguis collabatur: at velut ipsum

Cerneret, exerto minitantem fulmine Christum,

Ipse quoque exanimis posito diademate Princeps

Pallet, & astantes circumspicit: necquis alumnus

Christi in scripto signaret tempora signos
Qui Zoroastræos turbasset fronte susurros.

Armiger, e cuneo puerorum fadicomantum
Purpurei custos lateris deprenditur unus:

Nec negat, & gemino gemmata hastilia ferro

Projicit, ac signum Christi se ferre fatetur.

Profuit pavidus, dejecto Antistite, Princeps,

Marmoreum fugiens, nullo comitante, sacellum:

Dum tremefacta cohors, dominique oblita supinas

Erigit ad calum facies, atque invocat Jesum.

Hucusque Prudentius; at de Juliani sacrificiis hætenus. Jam vero de excitata in Christianos persecutione agamus.

Longe dispar hæc persecutio fuit ab aliis per Ethnicos Imperatores illatis: cum illi Christianitate vetita, adversus ejus cultores sancirent ac promulgarent edicta, quibus & fideles omnes diis sacra facere acerbissimis poenis impellerentur: Julianus autem, ut ex ejusdem superius recitatis litteris satis exploratum habetur, colendi deos vim nemini adhibendam esse putavit, nec fieri quemquam invitum cogebat Christianæ fidei desertorem. Quamobrem nec inter persecutiones hanc recensendam esse, complures existimarunt. At vero S. Augustinus contrarium plane sentit, cum ait (e): Deinde quid respondent etiam de Juliano, quem non numerant inter decem? (persecutores scilicet) An ipse non est Ecclesiam persecutus, qui Christianos liberales litteras docere ac discere vetuit? Sub quo Valentinianus major, qui post eum tertius Imperator fuit, fidei Christianæ confessor extitit, militiaque pri-

XXII.

Persecutio
Juliani
diversa
ab aliis.(e) Aug.
de Civit.
Dei l. 18.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

privatus est; ut omittam quæ apud Antiochiam facere cœperat; nisi unius fidelissimi & constantissimi juvenis, qui, multis, ut torquerentur, apprehensis, per totum diem primus est tortus, inter ungulas cruciatusque psallentis libertatem atque hilaritatem miratus exhorruisset, & in cæteris deformius erubescere timuisset. Hæc S. Augustinus; de quibus uberius suo loco dicturi sumus. Cæterum quod non exerto palam gladio furem persecutio, ut priores illæ supra memoratæ, grassaretur; inde evenit, ut S. Joannes Chrysostomus dicat, in pace Ecclesiæ martyres illos passos esse, qui Juliani tempore fidei causa sunt necati; ut cum agens de Juventino & Maximo sub eodem Imperatore martyribus, de quibus & nos suo loco, hæc præfatur (a):

(a) Chry-
sost. ser. de
sanctis Ju-
vent. &
Maximo.

XXIII.

Hi enim tanto amore Dei flagrabant, ut etiam extra persecutionis tempus corona martyrii redimiti fuerint, absque pugna triumphum retulerint, absque prælio victoria potiti sint, absque theatri certamine bravium rapuerint. Et quo modo hoc? ego dicam: sed ferte me rem paulo altius enarrantem. Erat Rex quidam etiam nostro ævo, omnes qui se præcesserunt, impietate vincens, de quo & heri a me dictum; qui cum videret res nostras martyrum morte clariores fieri; & ea causa non solum viros, sed & teneros pueros, virginesque nondum nubiles, & in summa ex omni sexu & ætate quosdam pro religione ad mortem prosilire, cruciabat, & dolebat. Cæterum movere bellum manifeste volebat: Omnes enim dicebat, ad martyrium, quasi ad alvearium apes, volabunt. Hæc autem non a semetipso habebat, sed a progenitoribus suis didicerat. Etenim, & illi, utpote tyranni, Ecclesiam infestaverunt; & populi quoque in nos insurrexerunt, cum adhuc parva religionis scintilla esset: eam tamen non expugnarunt, neque confregerunt; sed ipsi potius confracti sunt. Augebatur quotidie scintilla hæc, ferebaturque in sublime, & omnem undique orbem invadebat. Cum occiderentur, adurerentur, suspendebantur, præcipitarentur, bestiis objicerentur fideles; carbones sicut lutum calcabant, mare & fluctus sicut pratium inzuebantur, ad gladium sicut ad diadema & coronam currebant: omniaque tormentorum genera ita contemnebant; ut ea non solum generose & fortiter ferrent, sed & alacriter & volupe. Enimvero sicut palma rigata magis crescit, ita & fides nostra oppugnata magis floret, & seditio ne agitata, incrementa majora sumit. Neque horti aquis irrigati ita germinant & fecundi sunt, ut Ecclesiæ, si martyrum irrigentur sanguine. Hæc omnia atque plura cum Rex ille sciret, meticulousior erat, quam ut manifeste cum nobis con-

Aun. Eccl. Tom. V.

fligeret. Non, inquit, triumphos, & victorias, & coronas mutuo parabimus. Sed quid facit? Vide, oro, malignitatem. Medicos, & milites, & oratores omnes, vel a professionibus suis discedere, vel fidem suam abjurare jubet. Excitavitque in hunc modum contra nostros bellum, tela eminens mittens; ut si a fide desisterent, ridicule viverentur, utpote qui fidem opibus non præferrent: sin generose perseverarent, & vincerent; neque sic egregia foret victoria, neque insignis triumphus: nihil enim magnum, artem vel professionem pro pietate contemnere. Neque is sævitia ejus finis erat. Nam ad hæc, si quis superioribus annis, cum adhuc piz Reges rerum potirentur, vel altaria demolitus fuisset, vel templa suffodisset, vel oblationes diripuisset, vel aliud tale quiddam egisset; rapiebatur ad tribunal, & occidebatur etiam insons, & dumtaxat delatus. Fingebat quoque & alias varias causas, ita ut pie viventium nemo non lugeret. Agebat autem hæc, ut obscuraretur, contemptaque esset martyrii corona, & nihilominus cædes & strages fierent. Hucusque de Juliani persecutione Chrysostomus, quam ipse oculis est proxime contemplatus.

Quasnam autem alias impius excogitarit artes ad faceffendum Christianis negotium, & occultis viis quasi cuniculis, omnes ingenii vires adhibens, suffodere & convellere penitus religionem Christianam conatus sit; S. Gregorius Nazianzenus, & ipse sui temporis res gestas conscribens, summa fide & observantia veritatis enarrat (b); atque in primis de animi ejus consilio, cur non palam, ut Gentiles alii Imperatores, sed clandestine atque dolose egerit invidens illis martyrii coronam, in eandem cum Chrysostomo sententiam multa locutus, hæc addit: Turpiter admodum & ignave pietatem vexat, animique fraudes & verfutias persecutioni, quam adversus nos excitabat, inducit. Quocirca cum potentia in persuasionem & coactionem divisa sit, ita se comparavit, ut, quod inhumanius erat, nimirum vim atque tyrannidem populari turbæ civitatibusque permitteret, ut quarum vesana audacia intolerabilior sit propter temerarios animi motus, atque præcipites ad omnia impetus; idque nequaquam publico edicto; verum ex eo quod impetum audaciamque minime reprimerebat, velut proposita quadam lege non scripta, sed id velle promulgans. Quod vero lenius atque humanius erat, magisque Imperatorem decebat, id sibi videlicet assumit, nempe suadendi atque illiciti partes; nec tamen id quidem usquequaque retinuit: non enim natura ferebat, ut vel pardus distinctas macularum notas, vel Æthiops nigrorem, vel ignis ardorem,

XXIV
Julianus
agit vi,
atque
persuasione.

(b) Greg.
Naz. orat.
I. in Jul.

G

vel

Julianus
invidet
Martyrii
gloriam
Christia-
nis.

vel diabolus homicidii crimine jam inde ab ipsa mundi origine constrictus hominis odium, vel iste improbitatem, qua adversus nos impellebatur, abiiceret: Verum quemadmodum chamaleontem ajunt in quidvis facile mutari, atque omnes subinde colores, candore uno excepto suscipere (fabulosum enim illum Proteum Ægyptium sophistam prætereo) sic etiam ille Christianis præter clementiam in quidvis se vertebat, ac perquam crudelis erat ipsius lenitas, & violenta persuasio; atque hujusmodi benignitate acerbitati crudelitæque suæ excusationem quærebat, ut non sine causa vim afferre videretur cum blandiendo & alliciendo nihil profecisset. Idque ex eo perspicuum, quod non multum suasionem utebatur, sed plus violentiæ confestim sequebatur; ut quemadmodum in venatione, aut laqueis, aut persecutionibus caperemur, atque alterutro omnino modo nos in potestatem redigeret. Hæc Gregorius: subditque ejusmodi persecutionis genere primum omnium domesticos insectari cœpisse, cæteros illiciendo, * fortiter reluctantes occidendo, alios expellendo: quo in certamine Cæsarium ipsius Gregorii germanum primas tulisse, superior dictum est; additque de aliis, aliis coloribus quæsitis, domo exactis: cum, ut ipse putabat, in hunc modum Regiam expurgavit.

XXV. Tunc etiam Helpidium insignis nominis Christianum; quem superiori anno (ut diximus) Constantius Imperator ob egregiam spectatamque hominis virtutem decorarat præfectura Prætorii, cum eum in his quæ religionis sunt, constantissimum comperisset, præfectura exutum redegit in ordinem: postea vero alia occasione quæsitæ, ut Imperii perduellem dire necandum præcepit: consignatum enim est & ipsius, & sociorum martyrium, tum apud Græcos, tum etiam Latinos, in Ecclesiasticis monumentis hoc titulo: *Sexto decimo Kalendas Decembris Natalis sanctorum martyrum Helpidii, Marcelli, Eustachii, & sociorum: ex quibus Helpidius cum esset ordinis Senatorii, & coram Juliano Apostata Christianam fidem constantissime profiteretur, primum equis indomitis cum sociis alligatus atque protractus, deinde in ignem injectus gloriosum martyrium consummavit.* Post hæc in milites eandem persecutionem convertit, de qua sic ipse Gregorius (a):

(a) Greg. Nazianz. orat. 1. in Julian.

XXVI. Milites etiam, partim per se ipse, partim per eos qui magistratibus fungebantur, allicit, quippe quos leviores magisque credulos arbitrabatur, alios honoribus capiens, alios animi simplicitate distrabens, nimirum eos, qui nullam aliam legem, quam Principis voluntatem agnoscebant. Immo si rectius loquendum est, militum partem non minimam ad se pertraxit, &

quotquot ex eis ægros & labescentes invenit, temporisque & tum, & jam antea servos; quos partim subegerat, partim subacturum sperabat. Non enim omnes pertraxit; nec tantum ille adversum nos dedit, qui per eum persecutionem excitabat, verum plures septem hominum millibus reliqui fuerant, qui non flexerunt genu coram Baal (b), nec auream imaginem adoraverunt, nec a serpentibus icti & vulnerati sunt, quod serpentem illum suspensum, Christi que passionibus oppressum atque confectum intuerentur: multi scilicet præfecturis, altissimisque dignitatibus ornati, quos mirum etiam minus fuisset tum periculorum metu, tum honorum spe cedere, & manus dare; multi etiam plebeji ordinis & numero solo cogniti, quos cum adortus fuisset, non aliter repulsus est, quam levis quædam machina tormentaria a firmissimo muro. Cæterum eo erat animo ut non magis angeretur propter eos qui ipsi elabebantur, quam (utpote furore percitus) ob eos qui capiebantur, præfideret; voluntasque ipsa, id quod spe conceptum erat, quasi jam manibus teneretur representabat.

Quin eo quoque audaciæ prorupit, ut adversus magnum illud vexillum præceptis ferretur, quod simul cum Cruce magnifice & insigni pompa exercitum ducit in sublime evehit, quod laborum solvendorum vim habet, ab eoque apud Latinos nomen trahit, principatumque, ut ita dicam, in reliqua omnia vexilla tenet, tam quæ Imperatorum imaginibus atque passis texturis in variis tinctionibus litterarumque picturis illustrantur, quasque gestiunt, quam quæ horrendis draconum hiatis super summas hastas elatis involantia, ac per tractatus contextis squamis distinctos ventilata jucundissimum simul & formidolosum spectaculum oculis præbent. Hæc de mutatione Labari Gregorius: in quam autem formam illud mutaverit, ita Sozomenus (c): *Signum quod Constantinus divino mandato (uti supra commemoratum est) in insigne Crucis commutaverat, ad veterem effigiem & figuram traducere decrevit: nam dedit operam, ut in publicis imaginibus juxta ipsum Juppiter depingeretur, velut e cælo apparens, coronam & purpuram, quæ sunt Imperii insignia, ipsi præbens: Mars item & Mercurius in eum intuentes; & tamquam obtutu oculorum testificantes, quod vir esset tum in dicendi arte, tum in re militari spectatus.* Hæc ipse.

At licet ejusmodi signis cusa Juliani numismata minime reperire licuerit; reddemus tamen, quæ his simillima, magna adhibita diligentia, nacti sumus: nimirum Juliani vultum cum inscriptione Serapidis, cui a sinistris inhæret effigies Isis, quibus imaginibus apud Ægyptios Sol atque Luna representari solebant.

Nec

(b) 3. Reg. 19. Dan. 3. Num. 20.

XXVII. Julianus mutat Labarum.

(c) Sozom. 1. 5. c. 16.

(a) Acceptum a Philippo Viginio Lovaniensi

(a)

XXVIII. Nec est quod vel minimum dubites, eundem, quem Serapidis nomine vultum vides inscriptum, esse ipsissimum Juliani, si conferas cum reliquis ejusdem Juliani antiquis nummis, in quibus eundem plane Juliani vultum invenies, quem hic titulo Serapidis habes inscriptum. Sed & ut hæc facilius assequaris, describemus hic pariter, quæ de Juliani imagine ab Ammiano invenimus litteris commendata, cum ait (b): *Figura talis utique membrorum, mediocris erat staturæ, capillis tamquam plexisset* *, *mollibus, hirsuta barba in acutum desinente, vultus venustate oculorum micantium flagrans, qui mentis ejus angustias indicabant, superciliis decoris, & naso rectissimo, ore paulo majore, labro inferiore diviso* *, *optima & incurva cervice, humeris vastis & latis, ab ipso capite usque ad unguium summitates lineamentorum recta compage; unde viribus valebat & cursu.* Hæc Ammianus, quibus videas respondere in numismatibus vultus expressos, quantum tamen licuit repræsentari ab illorum temporum crassæ minervæ sculptoribus atque fusoribus, quarum facultatum artes magna erant ex parte collapsæ.

(b) Ann. lib. 25.

* plexisset.

* demisso.

Sed quod ad idem numisma spectat; quam ex adverso latere illi conjunctam ejusdem prorsus effigiei geminam intueris imaginem, duplicem Isidem repræsentare non dubites; duas namque fuisse Isides nonnulli tradiderunt (c), quorum sententiam his vides signis optime comprobari. At quod Ægyptii simulacra Isidis aspidum fertis coronata capita repræsentabant, eadem forma hic vides expressa signa, alasque in eis volucris, quod vultures Isidi dicatæ essent; novaculam porro gestare dextera, quod ejus sacerdotes cunctis abrasis corporis pilis, & virilibus præcisus, eidem ministrarent.

XXIX.

(c) Consule Lilius de Diis Gentium syntag. 12. in fin.

At non primus id Julianus facere aggressus est, ut Serapidi vultum suum conformem redderet, sicut Commodus Herculis, sed more majorum suorum atque potissimum Hadriani Imperatoris fecisse, antiquum numisma docet, quod formis expressum hic tibi reddendum curavimus. Eum accepimus a Lælio Pasqualino viro disertio; in quo effigiatum Serapidem similem Hadriano, coma excepta, quæ in Serapide mysticum quid significabat, probe intelligi potest.

XXX.

Quod vero Sozomenus tradit, impium Julianum, sublato a Labaro Crucis signo, illud in pristinam redegisse figuram; quoniam modo sub Juliano Labarum invenitur expressum, quæ hic tibi e scripto li-

bro Pyrrhi Ligorii, qui in Farnesiana bibliotheca Romæ custoditur, expressa numismata reddimus, satis potuerunt indicare.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

Ita quidem ipse secundum pristinam Romanorum consuetudinem Labarum restituendum curavit; sed non id sibi satis, qui in odium Christi, loco ejus nominis & Crucis signi, quæ in Labaro a Constantino mutato intexta erant, sive suam imaginem, quæ in dextro Labaro hic,

haud satis exacte reddita est, sive serpentis (ut in sinistro Labaro vides) expressit, atque loco Crucis hastas ancilibus exornavit, & inter utrumque Aquilam, præcipuum apud Romanos militare signum, voluit collocari.

Hæc de imaginibus Juliani & vultu ejus præferente Serapidem deum, atque ejus militaribus signis satis. Addit ad hæc Sozomenus (a):

(a) Sozom.
l. 5. c. 16.

XXXI.

Ista quidem, & alia quæcumque ad cultum Gentilitium spectabant, imaginibus admisceri imperavit, ad eum finem, ut non modo simulatione honoris Imperatori decreti, subjectos latenter venerari cohereret res una depictas; verum etiam ut veteribus institutis ad suam libidinem abutens, omni solertia & mentis acumine adhibito, voluntates subditorum clam in fraudem induceret. Nam sic cogitabat; si hoc illis persuaderet, se multo facilius quæ in animo habebat, de cætero effecturum esse; sin repugnare animadverteret, in illos, utpote novas res contra Romanorum instituta molientes, & cum in Republicam, tum in Imperium peccantes, absque ulla venia vindicaturum. Quare pauci profecto erant, qui dolum ejus intellexerunt: qui quidem, cum (ut moris erat) adorare renuerent, penas dedere. Multitudo autem (quod fieri solet) præ ignorantia & mente simplici, legi veteri se omnino parere putavit, & ita inscitia decepta ad imagines colendas accessit. Hæc Sozomenus.

Imaginis Imperatoris cultu testis idololatriæ.

Intelligis ex his, puto, lector, sic Imperatoris imaginem renuisse venerari prudentiores fideles, quod cum illis deorum quoque Gentilium junctæ essent effigies; quibus si vexilla caruissent, ut erant signa illa, quæ (ut vidimus nuper ex Gregorio) expressas puras habere solebant Imperatorum imagines, minime cunctati fuissent debito ac consueto prosequi cultu. Si igitur pie sancteque absque ulla idololatriæ suspicionis labe Christiani milites & alii venerari soliti erant Imperatoris imagines; quis nefas esse putarit, Christi, Deiparæ, atque Sanctorum imagines pari saltem cultu prosequi, nisi qui Reges Christo ipsi Sanctisque prætulerit? Cæterum veneratio illa imaginum Imperatorum non adeo erat penes Christianos effusa, ut divino eas honore prosequerentur: quamobrem cum illis thus (ut peragi consuevit, cum milites donativum acciperent) offerendum esset, resiliabant omnino; quod & sub Juliano iidem, qui præstantiores essent, summa constantia præstitere, prout Sozomenus (b) ibidem ejusmodi rei gestæ narratione declarat:

XXXII.

(b) Sozom.
l. 5. c. 16.

Verum Imperator nihil ne ex hoc quidem XXXIII.

dem conatu perfecit. Ac tamen si hæc ejus astutia perspicue deprehensa est; tamen nihil de contentione animi ac studio remisit, sed omnem (ut dicitur) movit lapidem, ut subjectos ad parem secum religionis modum sequendum deduceret. Atque quamquam quod tum moliebatur, ab eo quod supra diximus, penitus non discrepavit; tamen & magis omnibus apparuit, & majore cum violentia susceptum est, & causa fuit nonnullis, qui in aula militabant, majoris constantiæ & fortitudinis. Ubi enim tempus advenit, ut Imperator milites remuneraret (quod quidem Kalendis apud Romanos & diebus festis natalibus tum Imperatorum, tum primarum urbium Imperii fieri solet) cum secum consideraret, quam simplex natura, quamque insulsum esset militum genus, & quam facile propter consuetam avaritiam, quæ in eo inesse solet, pecunia vinci posset: & singulis, qui ad munus accipiendum accedebant, datum esset in mandatis ab his qui Imperatori astabant, ut incensum offerrent (in proximo enim erat & ibus positum & ignis) proinde quasi olim hoc fuisset apud Romanos decretum; ibi tum alii absque metu præstantiam animi & magnitudinem declararunt, neque incensum offerre voluerunt, & domum ab Imperatore accipere prorsus renuerunt.

XXXIV. Alii simulatione legis & antiquitatis confisi, se deliquisse neutiquam in animum induxerunt: alii autem vel lucro, quod proponebatur, vel inescati, vel metu & perturbatione propter supplicium, quod eminebat, percussi, licet intelligerent se jam ritum Gentilium exequi, minime tamen isto scelere sese obstringere detrectarunt. Eorum autem, qui præ ignorantia in hoc peccatum incidebant, nonnulli dicuntur, cum amice inter se epularentur, sibi nutuo (uti in potando fieri solet) propinantes, Christum super poculis nominasse; quemdam autem e convivis interpellasse eos, ac dixisse, permirum esse illos voluisse nomen Christi invocare, quem paulo ante denegaverant, eo scilicet tempore, quo dono ab Imperatore accepto, thus in ignem imposuissent. Quod simul ut audire; intellexereque quod facinus conscivissent: illico inde prope egressi, palam per plateas curstare, clamare, lachrymas fundere, Deum ipsum & omnes homines testari, se Christianos esse, & in ea fide permanere; atque ignorantia illius quod factum erat (si verum omnino dicendum esset) solam manum, animo prorsus repugnante, Gentilitatis labe pollutam fuisse. Verum ubi ad Imperatorem veniunt, projecto ad pedes ejus quod dederat auro, valde constantibus & generosis animis postulant; ut suum ac proprium munus reciperent, hoc est, ut necem subirent: nam rem plane esse, cujus ipsos numquam pe-

niteret, si pro scelere, quod inconsiderate admisissent, toto corpore, idque propter Christum, pœnas persolverent. Imperator vero, licet ea re graviter commotus, noluit tamen eos interficere, quod inde illis honos tribueretur martyrii; sed e militum numero exemptos, aula sua exturbavit. Hucusque Sozomenus; at Gregorius Nazianzenus (a) rem paulo diversius recensere videtur, dum ait:

(a) Greg. Nazianz. oral. 1. in Julian.

Ferunt, quosdam eorum, qui ad hoc nefas errore atque ignorantia prolapsi fuerant; postquam eo admissio, domum se recepissent, sodales convictoresque suos mensæ participes habuisse; deinde convivio ad consuetam frigidæ potationem progresso, non secus ac si nihil gravius ipsis accidisset, ad aquæ poculum sublatis oculis, Christum cum Crucis signo appellasse. Et cætera supra relata, quæ brevitatis causa hic omittimus.

XXXV.

Hanc ipsam historiam describens Theodoretus (b), hæc præterea addit, quæ in Sozomeno desiderantur: Cum ejusmodi querela & clamore contendunt ad Regiam: contra tyranni fallacias vociferantur; postulant in ignem conjici, uti igne inquinati, igne denuo expientur. Hæc & alia his similia locuti, scelerati tyranni animum ad insaniam adegerunt. Itaque primum capita cervicibus abscindi jubet. Quos ad supplicium subeundum extra urbem adductos permagna populi multitudo secuta est; quæ quidem & magnitudinem animorum, & loquendi in tuenda pietate libertatem, quæ in illis elucebat, suspexit atque admirata est. Ubi autem ventum est ad locum, in quo malefici puniri solent; qui erat inter eos natu maximus orat carnificem, ut primum minimum natu securi percutiat, ne ille aliorum cædem intuens, præ timiditate succumbat. Romanorum vero legibus (c) (quod alias dictum est) sicut in quæstionibus inchoandum a minimo, sic in supplicio inferendo, a majori incipiendum esse, cautum est. Verum quid post hæc contigerit, subdit Theodoretus: At simul ut iste humi posuerat genua, & carnifex ensam vagina eduxerat, nuncius quidam accurrit, illis veniam indicaturus: qui tum longo intervallo a loco abisset, clamore vetuit cædem fieri. Tum ille natu minimus moleste ferens se cæde liberatum: Romanus, inquit (sic enim vocabatur) nequaquam dignus erat, qui Martyr Christi appellaretur. Atqui malitiosus ille tyrannus tamen cædem athletic illis inferri idcirco prohibuit, quod invidia inflammatus illos voluit martyrii gloria privare, tamen non sivit eos suas ipsorum incolere civitates, sed ad extremas Imperii Romani oras relegavit. Hæc Theodoretus.

(b) Theod. 1. 3. c. 26.

(c) l. unius ff. de pœnis.

De militibus itidem Christianis sub Juliano militantibus agens S. Augustinus hæc ait:

XXXVI.

Thurificatione probati milites Christiani.

Propinatio in nomine Christi.

Milites, qui thus obtulissent, refispiscunt.

(a) *Aug. de Civit. Dei* l. 18. c. 53. tom. 8. *ait (a): Julianus extitit infidelis Imperator; nonne extitit apostata, iniquus, idololatra? Milites Christiani serviebant Imperatori infideli. Ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum, qui in celo erat. Quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent; præponebant illi Deum. Quando autem dicebat: Pro-
ducite aciem, ite contra illam gentem; statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum a domino temporali; & tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam domino temporali. Hæc ipse de militibus Christianis in castris militantibus; quorum qui dicebantur Prætoriani, quibus salus ipsa Imperatoris potissimum concredita erat, hos omnes voluit Julianus deorum esse cultores; id quidem sic testatur Socrates (b): Porro ab Imperatore Juliano mandatum est, ut qui nollent Christianam religionem deserere, in Palatio militum Prætorianorum munere minime fungerentur, itemque ut omnes simulacris sacrificare properarent, Christiani in provinciis nullos magistratus gererent: Nam lex illorum, inquit, vetat gladio utendum contra eos, qui scelera digna morte admiserint; & propterea non sunt ad regendum idonei. Nonnullos autem assentatione & muneribus ad immolandum allexit. Extemplo igitur tum qui erant vere Christiani, tum qui speciem Christianorum præferebant, tamquam in teatro locati, se palam omnibus patefecerunt. Nam qui recta voluntate Christianam fidem profitebantur, propenso animo balteum pro fidei defensione deponere, omniaque cruciamentorum genera subire maluerunt, quam Christum Salvatorem denegare; in quorum numero fuere Jovianus, Valentinianus, & Valens, qui postea sunt Imperii gubernaculis potiti. Alii, qui animo parum sincero Christianam amplexabantur religionem, quique divitias & honores vere beatitudini anteferebant, abjecta cunctatione, ad immolandum se dederunt. Subdit postea de Ecebolio (de quo nos superius) qui Christo nuncium remittens, Ethnicorum superstitioni adhæsit.*

Prætoriani a Juliano probantur.

(b) *Socrat.* l. 3. c. 11.

XXXVII.

(c) *Theod.* l. 3. c. 5.

(d) *Sozom.* l. 6. c. 6.

PAGIUS III. Valentinianus a Juliano relegatur.

Ad num. XXXVII. Philostorgius lib. 7. cap. 7. de Valentiniani constantia frustra a Juliano tentata, ait; *Julianus Apostata Valentinianum Numeri cujusdam militaris rectorem: erat enim Comes eorum qui Cornuti dicuntur, cum, omnibus frustra tentatis, a pietate nunquam dimovere potuisset; dignitate privatum Thebas Ægyptias relegavit. Sozomenus tamen lib. 6. cap. 6. dicit Valentinianum in perpetuum exilium missum Me-*

norum, & Herculianorum, his nominibus dictæ cohortes, quæ Imperatorem stipare consueverunt) *singulare studium, quo erga pietatis defensionem flagrabat, manifeste declaravit. Nam cum amens ille & stupidus tyrannus Julianus in fanum Fortunæ choreas ducens ingrederetur, & Æditui utrinque ad januas consisterent, uti introeuntes aqua lustrali (ut ipsi opinabantur) expiarent: Tribunus Valentinianus Imperatorem præcedens qui hujus rei gratia utrumque Imperium consecutus est, ubi videt guttam aquæ suæ lævæ aspersam, pugnis cædit Ædituum, seque inde non expiatum, sed turpi labe pollutum ait: Sozomenus (e) hanc ipsam recensens historiam, hæc addit. Dicunt præterea, Valentinianum, Imperatore Juliano inspectante, tantum vestis suæ cum ipsa gutta excidisse, abjecisseque, quantum gutta madefecerat: Pergit Theodoretus: Quod factum execrabilis tyrannus conspiciatus, eum ad castellum in solitudine situm relegavit, ibique vitam degere jussit. At Valentinianus, anno & paucis mensibus interjectis, Imperium tamquam mercedem suæ confessionis obtinet. Nam Deus justus iudex pietatis studiosos non in illa vita beata solum honore, & gloria afficit; verum etiam spem de præclaris illis præclarorum laborum reñumerationibus, quæ in celo expectantur, conceptam, etiam donis in hac vita suppeditatis, plane confirmat. Hactenus Theodoretus de Valentiniani confessione.*

Valentiniani, Valentis, & Joviani confessio.

(e) *Sozom.* lib. 6. c. 6.

Hæc autem Constantinopoli gesta esse videntur, ubi in ipsa Regia Imperator aram Fortunæ statuerat, ut Socrates (f) tradit, qui de Valentiniani confessione pluribus agit (g), necnon de Valente ejus germano, qui Imperatori adhærebat domesticus Comes, meminit & Jovianiani; quos omnes licet fidei Christianæ professionis amore baltea deposuisse tradat; nequaquam tamen militiæ gradu privatos esse affirmat, cum de iisdem addit: *Valentinianum atque Valentem minime Imperator Julianus, quoniam eos tales esse homines intelligeret, quales Reipubl. plurimum possent commodare, de militaris honoris gradu dejecit; quemadmodum neque Jovianum, qui illi successit in Imperio. Hæc Socrates; cui potius assentimur, de Joviano præsertim, quem constat unacum ipso Juliano in expeditione adversus*

XXXVIII.

(f) *Socrat.* l. 3. c. 9.

(g) *Socrat.* l. 4. c. 1.

litenem Armeniæ. Præterea Socrates lib. 4. cap. I. inquit, etsi Valentinianus cum fratre Valente cingulum militare deponere maluisset, quam Fidem Christianam ejurare, attamen Julianum neutrum dignitate privasse, eo quod utrumque utilem Reipublicæ intelligeret. Qua in re Socrates dissentit a Philostorgio, Theodoretis & Sozomeno.

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

fus Persas militasse : quod vero spectat ad Valentinianum atque Valentem, secus, utpote quos Sozomenus etiam tradat (a) exulasse ea de causa Melætni Armeniæ civitatis; solutos autem ab exilio ab ipso Joviano Imperatore, atque ipso extincto assumpsisse Imperium, Nicæam antea revocatos. Hallucinatus tamen in eo videtur esse Sozomenus, cum ait hæc contigisse in Gallia: nam ibi dum fuit Julianus, semper Christianum prætulisse, superius satis perspicue demonstratum est: verum hæc omnia Constantinopoli ad ædem Fortunæ facta esse, reliqui æque consentiunt.

XXXIX. Quid autem in Julianum Fortunæ sacrificantem dixerit Episcopus Chalcedonensis, idem auctor docet his verbis (b): *Ferunt, Marin Chalcedonis Episcopum eidem Juliano Constantinopoli Fortunæ sacrificanti accessisse; palam, ut impium, contumeliis affecisse; ἀρεον, idest, aversum a Deo, & desertorem fidei appellasse: Julianum autem ei solam cæcitatem probri loco objecisse: venerat enim, utpote senex, & suffusione oculorum laborans, alterius manu ductus. Sed ubi irridere etiam, & in Christum, ut solet, blasphemiam loqui cœpit, dicereque Julianus: Non te Galilæus tuus sanabit; Marin respondisse: At ego gratiam Deo meo habeo, quod cæcus sum, ne te, qui a pietate excideris oculis aspiciam. Imperatorem vero, nullo dato responso, eum præterisse: putasse enim eo pacto religionem Gentium multo magis roboraturum, si se populo Christiano, præter omnium expectationem, patientem & mansuetum ostenderet. Hæc Sozomenus. At egregium senis facinus obscuratur Ariana ipsius professione: etenim licet ipse recantavit cum Arianis cæteris in Nicæno Concilio palinodiam; tamen una cum iisdem postea factus est (ut suis locis tertio Annalium tomo sæpius diximus) illius hæresis defensor acerrimus, inhærens Arianorum parti illi deterrimæ, cujus princeps erat Acacius; id quidem etiam ex eodem Sozomeno (c) atque Socrate (d) constat.*

XL. Quod vero spectat ad patientiam ac mansuetudinem Juliani, quam ait Sozomenus ad illecebram impietatis plurimum affectasse; in eandem sententiam Ammianus (e) plura adducit, quæ suo loco relaturi sumus. Verum adulatam eum esse Principi potius, quam (quod decebat sincerum historicum) puræ consuluisse veritati, satis perspicuum reddit quod de hoc scribit Gregorius Nazianzenus (f), qui hominem Athenis probe cognitum habuit; & quæ a fratre suo Cæsario aliisque accepit, summa fide conscripsit; apponam hic ejus verba: *Quemadmodum, inquit, Ætnæum ignem narrant Ætnæ radicibus abscondi, inferne exundantem, violenterque retentum atque compressum; sive hoc*

aliud quidpiam est, sive anbelitus excruciatu gigantis (utitur enim ea de gigante fabula Gregorius, quod comparationi, quam texit de Juliano, probe conveniat) de more quidem horrendum quemdam sonum ex ima parte edere, fumumque propinqui mali indicem vertice suo evomere; quod si forte exuberantior fuerit, nec jam vi ulla retineri queat, tum vero finibus suis æstu vehementi extrusum, sursumque tendentem, ac supra foramina sua sese effundentem, nonnullas quoque subjacentis terræ partes incredibili illo & horribili fluxu pervastare: Eodem quoque modo illum, Julianum scilicet, reperire licet; aliquantisper quidem sibi ipsi imperantem, ac sophistici edicti impostura res nostras gravibus incommodis afficientem; cæterum si quando iræ impotentia exuberantior esset; tum ne animi quidem perversitatem premere, tectamque habere posse, verum adversus pium divinumque ordinem nostrum nuda & aperta persecutione grassari. Ut enim edicta adversus ades sacras tum publice proposita, tum privatim expleta, & donariorum ac pecuniarum deprædationem non magis ab impietate, quam ab avaritia manantem, & supellectilis sacræ direptionem profanis manibus indigne contumelioseque tractatæ præteream; ut etiam sileam & præsules & subditos, qui pro his rebus extraherentur, gravissimeque torquebantur; ut præteream columnas cruoris plenas, horum manibus atque complexu, dum virgis conciderentur, per orbem cinctas; ut etiam sagittarios per regiones & urbes discurrentes, atque ipso etiam Edictorum auctore acrioribus & immaniores (quo nos videlicet pro Persis, & Scythis, aliisque barbaris, subjugaret) ut hæc omnia prætermittam: Eccui ignota est Alexandrinorum crudelitas, qui præter multa alia, quæ adversus nos designarunt, licentia temporis immodice usi, plebs etiam alioqui turbulenta & furiosa, hoc quoque impietatibus suis adjecisse feruntur, ut sacrosanctum templum nostrum duplici cruore implerent, victimarum, & hominum; idque Imperatorii cujusdam Philosophi ductu atque auspicio perpetrasse (Pythiodorus is erat) ab his tantum facinoribus nominis famam consecuti? Eccui seditiosa Heliopolitarum coitio incognita est? Eccui Gazæorum immanis audacia? qui apud eum in admiratione & honore erant, siquidem ipsius magnificentiam luculenter experti sunt: Eccui Arethustorum furor, prius quidem obscurorum, cæterum ab eo tempore admodum etiam clarorum atque insignium occultus latet? &c. At hæc singula ab ipso Gregorio adeo breviter tacta potius, quam recensita, ut fufius prout gesta sunt enarrentur, jure exigitur; agemus de singulis inferius, secundum ordinem temporum. Verum quid rursum

Juliani
præceps
furor.

(a) Sozom.
l.6. c.6.

(b) Sozom.
l.5. c.4.

Maris Episcopus
quid in
Julianum.

(c) Sozom.
l.4. c.23.

(d) Socrat.
l.1. c.35.

(e) Ammian.
lib.22.

(f) Greg.
Naz. orat.
1. contr.
Julian.

sum post multa superaddat de Juliani præcipiti iracundia atque infano furore, ad sugillandam affectatam interdum ab eo philosophicam patientiam, hic in medium adducamus.

XLI. Gregorius igitur hæc de eo per ironiam (a): *Illud vero an non in philosophi hujus doctrina laudabile, quod adeo ab ira alienus, animique perturbationibus superior erat, Principumque eorum similis, qui constantiæ tranquillitatisque laude aliquando floruerunt, nec etiam si quid molestiæ ipsis accidisset, vultum tamen quicquam immutarunt, atque ullum commoti animi signum dederunt? ut quod Judicis munere fungens, aulam clamoribus ac pedum strepitibus impleret, non aliter ac si ipse injuria & damno affectus esset, ac non aliis potius hæc patientibus succurreret, ne oratione quidem complecti velimus. Hoc autem eccui ex omnibus ignotum est, quod multos etiam e rusticioribus, qui ad eum accedebant, ut eorum quæ homines ab Imperatore petere, precibusque postulare ac contendere solent, aliquid consequerentur, ita multabat palam pugno feriens, calcibusque petens, ut præclare secum actum putarent qui atrocius aliquid non pertulissent?* Hæc Gregorius ad sugillationem ostentatæ, & prædicatæ ab Ethnicis patientiæ Juliani, quod soleat omne fucatum nequaquam diutius perdurare, & affectatum atque ad fallendum compositum minime fieri diuturnum. Præter hæc enim quæ obiter a Gregorio Nazianzeno de Juliani furore & immanitate dicta sunt; Nectarius (b) quoque Episcopus Constantinopolitanus, ea oratione quam habuit in exordio Quadragesimalis jejunii, detestatus tyranni sævitiam recenset illata ejus voluntate in Christianos cruciamenta, & crudelissimas neces, nempe ventris & viscerum sectiones, virginum publicas verberationes, oculorum effossiones, dentium ejectiones, linguarum & manuum præcisiones, tibiarum confractiones, excogitatas & adhibitæ craticulas, lebetes, subulas, sartagine, & alia genera cruciamentorum recenti usu iterum innovata; ita tamen (quod sæpius diximus) hujusmodi in Christianos supplicia adhibeantur, ut alia quavis potius; quam pietatis causa, ab eodem & ejus Præsidentibus ingeri fingerentur.

XLII.

Porro qui adeo immaniter in Christianos, aliis præteritis causis, clanculum sæviebat; artes præterea varias excogitavit, quibus posset in iis quæ foris essent, populum, invitum licet, absque publicis quæstionibus, idololatriæ reddere obsequentem. Nam cum primum (ut dictum est) in erogatione publici donativi, thuris oblatione fidem totius exercitus explorasset; nova quadam excogitata nequitia, universæ Constantinopolitanæ urbis

populum aggreditur pertentare: quidnam hoc fuerit, idem qui supra Nectarius (c) egregie litteris commendavit; licet ejus orationem ab aliquo ex Græcorum recentioribus depravatam esse, facile existimarem, quod Episcopus Constantinopolitanus, Patriarcha dictus habeatur, eidemque per visum apparuisse dicitur Theodorus martyr, commonuisseque eum de insidiis Juliani: quam quidem apparitionem cuiquam alii potius, quam Episcopo factam esse putamus, quod Eudoxius tunc præfesset Ecclesiæ Constantinopolitanæ, hæreticorum omnium scelestissimus. Res autem sic se habuit. Auspicantibus Christianis consueto animi ardore solemne jejunium Quadragesimæ, averfantibusque magis ac magis Juliani impietatem, contrariisque studiis exhibere se in omnibus Christianos elaborantibus; exacerbatus ipse nonnihil propensioribus ipsorum officii, dolosum hujuscemodi consilium inivit, conscio & administro urbis Præfecto Themistio.

Cuncta cibaria, quæ venum publice in foris exponi solerent, sacrificiis diis immolatis infecit ac polluit, ut sic illi omnes cibis cogerentur vesci immolatiis, nisi fame confici penitus vellent. Cum oraculo Theodori martyris, quonam modo consulendum esset fidelibus fame periclitantibus, fuit divinitus demonstratum, nempe ut tunc loco panis, costo omnes frumento uterentur in cibum. Tunc enituit Christianorum, qui ditiores essent, charitas erga egenos: qui, ne pauperibus pateret occasio idololatriæ illis publice expositis necessitate vescendi, costum frumentum sunt omnibus largiter impertiti: quod illi tanquam a martyre Theodoro collatum religiose sumpserunt; idque per totam hebdomadam illam. Quando Julianus desperans penitus perficere posse, quæ tot diebus frustra tentasset; cibos puros absque aliqua labe contactos in foris, ut antea, apponi iussit, jam Christianorum continentia victus, atque constantia. Placuit vero fidelibus, ut tam gloriose de Apostatæ impietate parta victoria perpetuis monumentis consignata dimanaret ad posteros, nimirum ut in honorem martyris Theodori, anniversaria die, cives Constantinopolitani costum frumentum erogarent in pauperes. Quod autem hæc ipsa describens incertus auctor addiderit, eadem Antiochiæ facta esse, certo certius errasse constat: nam cum ista de loco Nectarii testimonio fulciantur; ea item potissima ratione mendacii auctor redarguitur, quod cum hæc Quadragesimæ tempore contigisse ipse æque consentiat, Constantinopoli potius quam Antiochiæ id actum constat. Nam cum Zosimus (d) auctor sit, Julianum (d) Zosim.

(c) Extat apud Lipsi tom. 5. ex Metaphr. die 17. Febr.

Julianus dolo agit cum Constantinopolitanis,

XLIII.

com.

Qualis Julianus in audiendo & iudicando.

(b) Nectar. orat. apud Lipsi. tom. 5.

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

(a) *Amm. lib. 22.* commoratum esse, certumque pariter habeatur ex Ammiano (a) (quod dictum est anno superiori) tertio Id. Decembris ipsum ingressum esse Constantinopolim: affirmare necesse est, ibidem eum egisse usque ad tertium Idus Octobris; quod & confirmant data Constantinopoli nonnulla ejusdem Imperatoris rescripta. Addit Suidas (b), a Juliano terra obrutum Sanctissimum Crucis signum, quod Constantinus felicitatis urbis illius significandæ causa, in capite ejusdem urbis simulacri exculperat: sic namque impius, ne scilicet Christi virtuti tribueretur gloria amplissimæ civitatis.

XLIV. Cæterum quod Constantinopoli natus esset, erga concives suos universos voluit videri munificus, adeo ut a privilegiis illis concessis excludi noluerit Christianos; quod & rescriptum ab eo ad cives datum plane significat; est vero ejus titulus: *Julianus Byzantiis*: sic enim, quod maluit in odium Constantini civitatem illam veteri nomine quam Constantinopolim nominari. Rescriptum autem sic se habet (c). *Senatores omnes vobis reddimus, & Patrocles, sive in Galileorum religionem se dederint, sive aliud quidvis egerint, ut curiam effugiant; extra eos, qui in urbe primaria publico munere præfuerunt. Hæc ipse.*

(d) *Amm. lib. 22.* Commoratus Julianus Constantinopoli ad decem (ut dictum est) menses, Antiochiam profecturus, transgressus fretum. (inquit Ammianus d) Chalcedonem ex adverso littore positam venit. Ubi nactus Legatos a Rege Persarum missos, quid in eos contra jus gentium Julianus egerit, Nicephorus (e) paucis his narrat: *Affixit quoque Oratores Persas, qui ad eum Chalcedonem venerant, Manuel, Sabel, & Ismael, propterea quod Christianam colerent religionem; neque in eis Legatorum jus, contra receptum omnium gentium morem, violare est veritus. Hæc ipse.*

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS IV. *Julianus Antiochiæ venit.* Ad num. XLIV. *Julianus*, cum octo ferme mensibus Constantinopoli egisset, eamque maximis incrementis fulsisset, quod Ammiano lib. 22. & Zosimus pag. 713. scribunt, Antiochiam tendens per Chalcedonem, Libysam & Nicomediam transiit, teste Ammiano ibidem. Et sic in Bithynia egit, de qua Juliani in Bithynia mora, & Libanius epistola ad Sopatrum 22. libri primi, & Julianus ipse epist. 40. & Lex S. Codicis Theod. De erogatione militaris annonæ, Kal. Aug. data, fidem faciunt. *Julianus* Nicomedia digressus, per Nicæam, Ancyram, Pessinunta Phrygiæ, Pylas, Tartum Ciliciæ, Antiochiam tandem venit, ut docet Marcellinus lib. 22. his Coss. & Libanius in Orat. funebri in Juliani obitum pag. 254. & 255. Ingressus autem Julianus Antiochiam mense Julio extremo, ut indicant variæ Leges ab eo datæ; quod & ex Ammiano colligere est, qui ait Julianum Antiochiam ingressum per *Adonia* & *Adonicos luctus*, ut Macrobius docet lib.

Porro hos ignominia ab eo affectos, atque neci traditos esse, eorum martyrii Acta (f) significant; sed quod ab Alemundaro Rege missos perperam habent, cum constet hoc tempore Persis præfuisse Saporem, plane a veritate dissentiunt. Dum vero capitali supplicio eos affecisse Julianus dicitur, ea causa affertur, quod invitati ad sacrificium, magnis animis renuerunt; in eos enim tanquam impios, & contemptores Persarum numinum nempe Solis, Lunæ, & Ignis, quasi vindex legum Persarum, jussit animadverti. Horum autem memoria in publicis indices relata, decimaseptima Junii, qualibet anni periodo, tam apud Græcos, quam Latinos in Ecclesia celebratur. Sed quod dictum est usque ad tertium Idus Octobris Julianum mansisse Constantinopoli: dicendum est, non ultimæ inde migrationis tempore hos Chalcedone esse passos, sed ante, cum contigit Julianum illuc tam propinquum locum animi causa esse profectum, ut omnes consueverunt Imperatores, & alii Constantinopoli commorantes. Cæterum quod ad tempus spectat migrationis Juliani Constantinopoli, ex Ammiano Zosimus mendacii redarguitur, dum ait decem illic menses mansisse, ac proinde non ante tertium Idus Octobr. Julianum Constantinopoli recessisse, quem jam ante illud tempus, Antiochiam pervenisse idem Ammianus ostendit, dum postquam illic Julianus aliquandiu commoratus esset, Daphniticum templum illud famosissimum conflagrasse testatur vigesima secunda mensis Octobris. Cæterum eundem Julianum recedentem Constantinopoli, venturum Antiochiam, in ipso itinere pluribus in locis aliquantisper substitisse dum ostendit, æque demonstrat longe impossibile, quod ex Zosimo inferatur, ut non recesserit Constantinopoli ante tertium Idus Octobris, dum vult illic mensibus decem mansisse.

Post hæc vero Julianus cum Chalcedone

(f) *Metaphr. die 17. Jun.*

Julianus quando Constantinopoli discesserit.

XLV.

H re-

I. Saturnalium cap. 21. Quod sane in extremam Julium mensem incidit: quo dies jam imminuti recte apparent, post diem VI. Kal. Augustarum, quo brevissima nox, ut est in veteri Calendario Astronomico, seu Solstitium vulgare, quod incidit in XVI. Kal. Aug. Quare Hieronymi, vel Librarii ejus error est in cap. 8. Ezechielis, qui mensi Junio id adscribit. Hæc Gothofredus in Chronologia Codicis Theod. qui Leges a Juliano Antiochiæ constituto datas postea explicat. Per Nicæam in Galatiam venit Julianus, & Cæsaream Cappadociæ divertit. Fallitur autem Sozomenus lib. 5. cap. 4. quando ait, eam urbem, Mazacam antea dictam, Cæsaris nomine a Claudio Imp. donatam esse, eoque a Juliano privatam. Nam *Mazaca Cæsarea* a Tiberio Aug. appellata, ut docet Eusebius in Chronico.

Ad num. XLV. & seqq. *S. Amphilocheus* in Vita Basilii M. ait, hunc Sanctum cum sociis Juliano Imperatori obviam processisse, cum Cæsaream

V.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.(a) Amm.
lib. 22.Adventus
Juliani
Nicomediam.

* regia.

recessisset (inquit Ammianus a) Nicomediam venit, urbem antehac inclytam, ita magnis retro Principum amplificatam impensis, ut ædium multitudine privatarum & publicarum recte noscentibus regio * quædam urbis æstimaretur æternæ; cujus mœnia cum vidisset in favillas miserabiles concidisse, angorem animi tacitis fletibus indicans, pigriori gradu pergebat ad Regiam; hoc maxime ærumnis ejus illachrymans, quod ordo squallens occurrit populi nimium quantum ante hac florentissimus. Et agnoscebat quosdam ibidem ab Eusebio educatos Episcopo, quem genere longius contingebat; nempe materno. At divinæ plane vindictæ (quod tertio diximus tomo) de impietate ibi coalita hæresis Arianæ, exemplum extitit Nicomediam, in qua & nunc Zeno martyrio coronatur. Prosequitur Ammianus Juliani iter per Nicæam in Galatiam. Sed antequam res ibi ab illo gestas recenseamus; quid de his temporibus ab eo actum sit Cæsareæ in Cappadocia, narrare aggrediamur; id enim his verbis posteris tradidit Sozomenus (b):

(b) Sozom.
l. 5. c. 4.

XLVI.

Sub idem tempus Imperator iste Cæsaream, ad montem Argeum sitam, urbem amplam, locupletem, regionis Cappadociæ primariam ex numero civitatum delevit, & Cæsaris privavit nomine; quod quidem nomen, regnante Claudio, cum Mazaca jam ante appellata fuisset, obtinuerat. Nam contra cives ejus civitatis dudum gravissimum odium conceperat, tum quod omnes fidem Christianam profiterentur, tum quod olim fana Jovis urbis patroni, & patrii Apollinis diruissent; quin etiam universæ civitati graviter succensuit, iratusque est, quod templum Fortunæ, quod solum eo regnante supererat, a Christianis eversum esset; atque Gentiles, qui in ea urbe pauci numero erant, valde incusavit, quod non illud facinus ulti fuissent; & si forte calamitatis aliquid ideo subeundum esset, quod non libentibus animis pro Fortuna subiissent. Omnes præterea opes, omnemque pecuniam Ecclesiarum tum in Cæsarea, tum in confinibus ejus positarum, diligenter vestigari, atque in medium afferri atque statim trecentas libras auri ærario publico solvi; & clericos omnes in numerum militum, qui Præfecto illius regionis pa-

PAGIUS

S. Basilium
Ecclesiam
Cæsareensis
regit.

ream venit, ut videre est cap. 8. & 9. ejusdem Vitæ, quæ spuria, suppositivæque creditur Baronio, Bellarmino, aliisque Viris eruditis, quod plura continere videatur, quæ veritati Historicæ repugnant. Et quidem in locis citatis agitur de Basilio, quasi tunc fuisset Ecclesiæ Cæsariensis Episcopus: imo eodem capite nono Libanius Juliani Quæstor dicitur genibus Pontificis, nempe Basilii, advolutus. Sed, ut recte Combefisius in Notis ad eam Vitam, non mirum ita vocari ab Amphilochio Basilium, cum sub Juliani adventum ad urbem Cæsaream jam Præ-

rebant, adscribi jussit; quæ res & plurimum sumptus requirit, & in exercitiis Romanis magno probro ducitur. Itemque multitudinem Christianorum una cum uxoribus & liberis censerit, & non aliter atque in pagis fieri solet, tributa pensitare mandavit. Atque cum jurejurando minatus est, neque ab ira se, neque ab affligenda civitate temperaturum, neque permisurum Galilæis (sic enim per contumeliam Christianos appellare solebat) capita sua cervicibus retinere, nisi delubra idolorum quam primum de integro extruerent. Cujus minæ fortasse re ipsa impletæ fuissent, nisi celerius ipse e vita migrasset. Hæc Sozomenus.

XLVII.

Laudatur a Gregorio Nazianzeno Cæsariensium animi magnitudo, quod eo tempore, quo Gentilium res flourerent, & templa ubique aperirentur & instaurarentur collapsa; ipsi tunc impetu facto, quod reliquum fuerat Fortunæ delubrum fuerint demoliti; etenim Julianum irridens, hæc ait (c): Nam quæ in Cæsarienses nostros admisit, hos, inquam, animi magnitudine, flagrantique erga pietatem studio prestantes, ita ab eo factatos, contumelioseque vexatos, fortasse ne obicere, quidem æquum fuerit. Etenim justa indignatione succensus ob Fortunam melioris fortunæ tempore infortunatam, calamitateque oppressam, ad hanc ultionem progressus esse videbatur: quandoquidem iniustitiæ dominanti nonnihil concedendum est. At vero quis est nescius, cum promiscua plebs furenter in Christianos impetum fecisset, multaque cæde perpetrata, plura etiam comminaretur; gentis Præfectum, quoniam media via inter temporis tyrannidem & leges incedens (ut enim tempore servendum putabat, ita etiam leges quoque mediocriter verebatur) multis Christianorum abductis, de nonnullis etiam Gentilibus supplicium sumpsisset, orta post occasione, ad Imperatorem ductum esse, ac præfectura ignominiose abdicatum, hujus rei judicium subiisse; cumque se legibus, juxta quas judicandi sibi provincia commissa fuerat, tueretur; nihil proprius factum esse, quam ut ad mortem reparetur: ad extremum autem Imperatoris clementia exilio duntaxat multatum esse? Porro quam præclara & humana sententia! Quid enim

(c) Greg.
Naz. orat.
1. in Jul.

fulis partes ægeret, ejusdemque urbis & plebis Legationem pastor obiret, Episcopo vel absente, vel certe latitante. Dicitur est itaque Basilium Pontifex ab Amphilochio, quod officio, munere & jurisdictione, ut vocant, Pontifex esset. Quod confirmari potest ex Nicephoro lib. 10. cap. 25. qui de ejusdem Juliani per Cappadociam transitu loquens ait: τὸν ἐν καππαδοκίᾳ ἐκκλησιῶν τῶν ἐπιτροπῶν ἔχοντος, quæ verba Interpres sic vertit: Basilium qui eo tempore Cappadocia Ecclesiarum Episcopus curavit.

Hæc versio Baronium in errorem induxit, ut vi-

VI.

enim grave (inquit justus iudex, minimeque Christianos persequens) si decem Galileos manus una Græcæ sustulit? Hæc vero an non perspicua crudelitas? an non persecutionis edictum, & quidem iis quæ publice proponuntur, multo expressius & formidolosius? Quid enim interest, periculum Christianis edicas atque promulges, an præteferas te Christianorum persecutoribus delectari; magnique criminis loco ducas, moderatione quadam uti? Velle enim Imperatoris, lex est non scripta, imperii & potentis patrocini subnixæ, & quidem scriptis legibus, quæ potentia non fulciuntur, longe firmiter atque valentior. Hæc Gregorius, pluribus redarguens eos, qui a persecutoris nomine vindicare Julianum niterentur, eo quod persecutionis adversus Christianos minime promulgasset edicta; ostendens exemplis pluribus & rationibus, tum ex his quæ tunc per suos ageret, tum quæ meditaretur perficere, si per vitam licuisset, eam omnium acerbissimam dicendam fore persecutionem. Cæterum quod spectat ad leges ab ipso Juliano sancitas, quibus Christiana religio maxima esset detrimenta passura, aliasque si datum fuisset, proxime sancendas, paulo post dicturi sumus. Prosequamur modo institutam semel de rebus Cæsariensium orationem.

XLVIII. Qui incensi Fortunæ templi a Cæsariensibus Christianis exæstuabat ira Julianus, in Ecclesias illas Christianorum, quæ erant in Cappadocia, furorem convertit, sagittariis militibus in eas immisis; quibus invadentibus eam, quæ nobilissime Nazianzi nuper erecta erat; illius Episcopus, Gregorius nominatus, Gregorii cognomento Theologi pater, magna animi constantia infracto robore, quantumlibet summa senectute confectus, fortiter restitit. Hæc autem quomodo se habuerint, ab ipso ejus filio Gregorio (a), qui præsens fuit, accipiamus; luculenta enim oratione est omnia profecutus, nonnullaque prælocutus de impia ejusmodi Juliani persecutione sic ait: Hunc porro, nempe Imperatorem Apostatam, qui magis aut contempserit, aut oppresserit, equis tandem reperietur? At contemptionis quidem cum multa alia signa proferrî queunt, tum argumento etiam esse possunt sagittarii illi, Ann. Eccl. Tom. V.

(a) Gregor. Naz. orat. in funere patris.

PAGIUS videre est anno CCCLXIX. num. XLIII. Estimavit enim docuisse Nicephorum, imperante Juliano, Basilium jam Cæsareæ Episcopum fuisse, & tamen aliud non dicit Nicephorus, quam quod in ejus Vita Amphilochius tradit, Basilium sc. tunc illius Ecclesiæ curam suscepisse. Quare Nicephori verba Græcæ sic vertenda: Basilium, qui eo tempore Cappadocia Ecclesiarum curam gerebat. Præterea Auctor Chronici Alex. sub sequentis anni Coss. Juliani Imp. morte narrata inquit: Eadem porro nocte per nocturnam speciem sanctissimus Pontifex Basilus Cæsareæ Episcopus vi-

eorumque Præfectus, quos in Ecclesias nostras immiserat, ut eas vel voluntate sibi adjungeret, vel armis subigeret. Nam cum plerisque aliis oppugnatis, huc quoque cum eadem animi ferocia venisset, ac pro imperio & potestate templum sibi dedi jussisset; tantum absuit, ut quidpiam eorum quæ cupiebat, perficeret, ut nisi patri meo vel suoapte consilio, vel cujusdam admonitu protinus cessisset, calcibus etiam cæsus discersurus fuisset. Ita in illum templi sacerdos furore & zelo æstuabat.

Pestem autem, & exitium qua tandem ratione quispiam illi magis conflasse videri queat, quam & publice conjunctis totius populi votis & orationibus impium fundens ac profligans, ac ne temporis quidem turbinem reformidans, & privatim adversus eum nocturnam aciem opponens, hoc est humili cubitatione seniles, & roscidas carnes conficiens, & lacrymarum fonte pavimentum proluens, in annum etiam ferme integrum; idque eo solum, cui res occultæ perspectæ sunt, arbitro faciens; ac propter pietatem ab ostentatione, sicut jam diximus, alienam, sedulo adnitens, ut nos ea res lateret; atque omnino latuisset, nisi ipse aliquando ex improviso cubiculum ingressus, humilisque decubitus signa conspicatus, atque ex quodam ipsius famulo, quidnam hoc esset, percontatus, noctis arcanum intellexisset. Pergit deinceps Gregorius agere de electione Episcopi Cæsariensis tunc facta, cum Julianus Cæsareæ esset; remque gestam in hunc modum aggreditur enarrare.

Alteram ejusdem temporis, ejusdemque fortitudinis narrationem accipite. Cæsareæ cives de Archiepiscopi creatione inter se contendebant: nam alter clanculum se abduxerat, alter requirebatur (qui se subduxerat, Basilus fuit; qui requirebatur, Eusebius) acrisque seditio erat, compressaque atque sublata nequaquam facilis. Præter id enim, quod in hac re præsertim ob fidei fervorem natura sua ad tumultus excitandos proclivis est ea civitas; cathedræ insuper illius splendor & gloria contentions acrioris causam afferebat. Atque hoc statu res erat: ac nonnulli Episcopi aderant, Archiepiscopum electuri. Sed cum in plures sententias popularis multitudo distraberetur, aliique

L.

Electio Eusebii violenta.

H 2

alium

dit calos apertos, & Christum Salvatore in solio pro tribunali sedentem, magnoque clamore vocantem: Mercuri, abi, occide Julianum Imp. illum hostem Christianorum, &c. Quare Basilus per hæc tempora Episcopus dictus fuit, quod Ecclesiæ Cæsariensis, absente Pastore, curam gereret. Quo ad Libanium, de quo Amphilochius, non est hic Libanius Sophista, sed alter ejusdem nominis qui Christianus erat. Unde perperam Viri docti ob alterutrum caput hoc Opus Amphilochio abjudicarunt.

alium proponerent, quemadmodum in hujusmodi negotiis fieri consuevit, prout quisque vel cujuspiam benevolentia, vel Dei pietate movebatur; tandem plebs tota, uno consensu, primarii ordinis virum unum, eximia illum quidem vitæ probitate præditum, nondum tamen divino Baptismo consignatum, invitum & repugnantem corripientes, simulque militaribus copiis, quæ tum in urbem venerant, opem afferentibus, in sublimi sede collocarunt, Episcopisque obtulerunt, ab iisque petere instituerunt, ut eum salutaris aqua tingerent, atque Archiepiscopum nominarent: suasioni interim vim admiscentes, non id quidem admodum graviter & moleste, admodum tamen pie atque ardentem; nec enim cujusquam virtus, aut pietas, oblata occasione, clarius emicuit. Sed quid tum factum est, quoque progressus est tumultus? Coacti sunt, rore purifico hominem perfuderunt, Antistitem pronunciarunt, in throno collocarunt, manibus tamen potius, quam voluntate, sinceroque animi affectu, sicut postea declaratum est.

LI.

Ut enim volentes lubentesque discesserunt, ac quæ vellent, libere decernere potuerunt; consilium inter se ineunt, haud scio an spirituale, sed ineunt tamen: atque omnia quæ gesta fuerant, abrogare statuunt; eamque institutionem, ut minus legitime factam, pro irrita habere: vim ei, cui non minor vis illata fuerat, obijcientes, ac sermones quosdam petulanter magis quam sapienter eo tempore jactatos, urgentes. At magnus Episcopus noster, æquusque rerum æstimator, nec cum iis, qui hujusmodi consilium inibant, abductus est; nec eorum sententiam comprobavit, sed constans atque invictus permansit, haud minus, quam si nullam omnino vim perperisset fuisset. Nam cum utrisque vis allata fuisset; vel vicissim accusandos eos esse dicebat, si ipsum accusarent; vel culpa solvendos, si ipsum culpa solverent, vel quod justius erat, ne absolvendos quidem, tametsi ipse crimine solveretur. Si enim ipsis venia deberetur; utique & illi: sin illi ullo modo parcendum esset; multo minus iis delicti veniam esse sperandam. Longe enim ipsis honestius tum futurum fuisse, periculum subire, atque omni ratione obsistere, quam insidias postea moliri, eo præsertim tempore, quo veteres inimicitia potius essent deponenda, quam novæ excogitanda; sic enim res habet. Aderat quippe Imperator adversus Christianos fremens, atque hanc electionem irato infestoque animo ferens; gravesque in eum, qui Archiepiscopus institutus fuerat, minæ jactabantur; atque in novacula acie sitæ res civitatis erant, ab eo ne die in rerum natura esse desineret, an servaretur, atque clementiæ humanitatiisque nonnihil impetraret. Ad eum

Gregorii
Episcopi
sententia
de electio-
ne Euse-
bii.

enim dolorem, quem ob Fortunam secundioris fortunæ tempore solutam, eversamque, capiebat, nova hæc atque insolens Præfulis electio accedebat, quam publici juris convulsionem atque eversionem interpretabatur.

Quin ipse quoque provinciæ Præfectus rationes conquirebat, quibus temporis atrocitati obsequi, & eum malo aliquo posset multare, ne erga eum quidem aliquam amice & benevole affectus, sed quia adversas in Repub. partes tuebatur, inimice atque infensæ. Quocirca eos, a quibus electus fuerat, velut accusatores illius futuros, per litteras accersebat, non jam leniter & remisse, sed minis etiam quibusdam additis, tamquam hoc Imperator flagitaret. Cum igitur pater de ea re epistolam accepisset, sine ullo metu ac cunctatione ulla, responsum hujusmodi dedit, ex quo animadvertere licet quæ in eo libertas animi fuerit, quoque spiritu acta. Nos, inquit, optime Præfecte, rerum omnium, quæ geruntur, censorem unum ac Regem habemus, qui nunc armis propugnatur. Is & præsentem electionem expendet, quam nos rite ac legitime, atque ex ipsius voluntate fecimus. Vobis autem tametsi vim afferre, si ita tulerit animus, inproclivi sit; id tamen numquam extorquebitis, quin ea quæ facta sunt, ut recte justequè facta patrocinio nostro defendamus: Nisi hanc vobis legem promulgare libeat, quibus ne limis quidem oculis res nostras aspicere fas est. Hanc Epistolam Præfectus ipse admiratus est, tametsi ad breve aliquod tempus stomachatus, mirifice suspexit, quemadmodum ex multis intellectum est, qui res illius perspectissimas habebant. Atque hoc & Imperatoris represit impetum, & civitatem periculo, atque adeo nos dedecore atque infamia liberauit; hoc civitatis exigua, cathedræque summissioris Episcopus præstitit. Hæc Gregorius Nazianzenus de rebus Cæsareæ gestis, cum ibi Julianus adestet.

LII.

Gregorius
senior
obstitit
Præfecto.

Cæterum has omnes contumelias, quibus a Cæsariensibus affectus est Julianus, tum nece nobilissimi civis Euppsychii nomen reddentis antiquioris martyris Euppsychii, qui sub Hadriano ibidem fuerat passus, ulcisci voluit, de quo Sozomenus (a): Fertur item, Basilium presbyterum Ecclesiæ Ancyrae, & Euppsychium ex patriciis Cæsareæ Cappadociæ oriundum, qui nuper duxerat uxorem, & etiamnum velut sponsus novus erat, eodem tempore per martyrium e vita migrasse. Euppsychius quidem, quantum conjectura assequi possum, propter fanum Fortunæ, quo id temporis diruto, Cæsareæ cives (ut supra demonstravimus) ad unum omnes in Imperatoris odium incurrerant. Qui autem ad illud demolendum manus ipsi admovebant, pœnas dederunt, partim multati morte, partim exilio condemnati.

LIII.

Euppsychii
Martyrium.

(a) Sozom.
l. 5. c. 10.

Hæc

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

(a) *Ni-
ceph. l. 10.
c. 10.*

(b) *Meno-
log. & Ro-
man.
Martyrol.
die 9. Apr.*

(c) *Am-
mian. lib.
22.*

* *Cilicis.*

Hæc Sozomenus; eadem quoque Nicephorus (a), & alii. Quod vero, cum non unus Euppsychius, sed alii complures ea de causa subierint mortis supplicium, ipse tamen solus tam a Græcis (b), quam a Latinis publicis tabulis reperiatur inter martyres recensitus: aliqua alia fortasse accessit ad Euppsychii martyrium causa, quæ desiderari videretur in reliquis; nisi & illorum, & complurium aliorum martyrum memoria excidit. Cæterum, quod ad Euppsychium pertinet, quem Ethnici inclamaverint incendiarium; justissimam intercessisse causam martyrii, diximus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis. Quod autem tam ejus Martyris, quam aliorum, de quibus ageretur inferius, natales dies consignati in tabulis Græcorum, vel Latinorum consentire minime reperiantur temporibus illis, quibus Julianus iisdem in locis mansisse legitur; plane dicendum est (quod & in Notis est sæpius demonstratum) non semper in Menologiis, seu Martyrologiis poni diem, quo Sancti Martyres passi sunt; sed interdum eum notari, quo inventa, vel translata sunt eorumdem veneranda corpora, vel in eorum memoriam basilica dedicata, adeo ut ex notata die in Ecclesiasticis monumentis haud semper possit certa temporis eorum martyrii ratio definiri. Profecturo post hæc in Syriam Juliano Celsus provinciæ Præfectus occurrit, eumque est Tarsum usque comitatus; de eo enim hæc Ammianus (c): *Itineribus itaque emensis cum Julianus ad Pylas venisset (qui locus Cappadocas discernit, & Cilicias *) osculo susceptum Rectorem provinciæ, nomine Celsum, jam inde a studiis cognitum Atticis, adscitumque in confessum vehiculi, Tarsum secum induxit.* Hæc ipse: hunc autem Celsum ab eodem Juliano in exilium pulsam fuisse, Sozomenus tradit: quæ vero a Juliano gesta sunt, postquam e Cappadocia recedens, Syriam versus direxit iter, inferius enarrabimus.

LIV.
Basilii &
Gregorii
vitæ insti-
tutum.

Nunc autem in rebus Cæsariensibus versetur oratio, & pertæsa jam prolixioris Juliani rerum in Christianos gestarum narrationis; tamquam otium captatura, ad res Basilii Cæsariensis, & amantissimi ejus sodalis Gregorii Nazianzeni hoc anno transactas haud invita opportune se conferat, ad ea quæ reliqua sunt de Juliano postea reversura. Accidit in hisce turbis Cæsareæ occasione violentæ creationis Eusebii Episcopi excitatis, ut licet iidem Episcopi persuasi a Gregorio seniore (ut dictum est) ratam eam electionem habuerint; monachi tamen illi, quibus præerat S. Basilii, ea occasione se se ab Eusebii communicatione divellerent; atque ea & aliis de causis idem novus Episcopus parum æquo in ipsum Basilium animo esset. Qui-

bus obortis simultatibus, paci consulturus idem Basilii in Ponticas solitudines secessit: præsentia enim conflabat adversariorum invidiam. At audiamus hæc ab ipso ejus collega Gregorio, qui a reditu Athenis in patriam hunc in modum auspicatur orationem (d): *Domum, inquit, reversi, cum mundo ac scænæ nonnihil in- servissemus, hætenus scilicet, ut plerorumque hominum desiderio utcumque satisfacere (nam ipsi quidem ab ambitione & theatri quadam ingenii ostentatione procul abhorrebamus) ad nos ipsos quam primum redimus, atque ex imberbibus inter viros profiteri cæpimus, virilius jam ad philosophiam progredientes; non jam corpore (haud enim permittebat livor) sed desiderio & amore conjuncti.* Quod autem hic Gregorius dicat, post suum ipsorum reditum ex imberbibus profiteri cæpisse inter viros, metaphoricè potius (ut moris ejus est sæpius loqui) sunt hæc accipienda: nam grandioris eos fuisse ætatis, ex iis quæ superius dicta sunt, facile potest intelligi.

(d) *Greg.
Nazianz.
orat. in
laudem
Basilii.*

Sed pergit de Basilio dicere: *Ille a Cæsariensi civitate, ut alter quispiam conditor & conservator retinetur; ac deinde quoniam me non perfruebatur, necessarias quasdam peregrinationes, minimeque a proposito sibi philosophiæ scopo alienas inivit.* Putat interpretes, in Seleuciam ad S. Theclæ ejusmodi Basilii peregrinationem contigisse, quo pietatis ergo frequens erat accessus; sed mea quidem sententia fallitur: nam cum non peregrinationem, sed peregrinationes Gregorius dicat, manifestè significasse visus est peregrinationes illas, quas ad visendos monachos Ægypti, Palæstinæ, Syriæ, & Mesopotamiæ, instituit; cum eorum inflammatus exemplo, reversus in patriam, idem vivendi genus consecutus est, ut declarat ipsemet scribens ad Eustachium, quæ hic paulo post redditori sumus. Prosequitur deinde de se ipso Gregorius: *At me & parentum pietas & senilis ætatis curatio, & incurstantes calamitates ab illius consortio abstractum tenuerunt, haud rectè quidem ac justè fortasse; sed tenuerunt tamen. Atque haud scio, an mihi hinc quoque omnis vitæ difficultas, asperitasque fluxerit, quodque incommodum ac salebrosum ad philosophiam iter habuerim, nec cupiditate mea animique proposito satis dignum. Sed rerum quidem nostrarum status, quo Dei voluntas tulerit, feratur.* Hæc de se Gregorius, quod haud licuerit tam cito (ut exoptaverat) in solitudine, quam diutius fuerat meditatus, vitam monasticam exercere. De Basilio autem subdit:

LV.
Basilii pe-
regrina-
tiones.

Hanc vero multiplex Dei erga genus humanum beneficentia & providentia in multis ante muneribus exploratum, ac quo-

LVI.

Basiliius
initiatum
presbyteratu.

quotidie clariorem illustrioremque comper-
tum, in sacrum presbyterorum ordinem ad-
scribit, luculentamque Ecclesie faciem me-
morabilemque proponit, ac per unicam Cæ-
sariensem civitatem universo terrarum or-
bi præluet. In quo etiam hanc rationem
tenuit, ut minime repente eum ad hujus-
modi gradum subveheret, nec eodem tem-
poris momento salutaris aqua tingeret, ac
sapientia instrueret, quemadmodum plerif-
que eorum accidit, qui nunc ad præfectu-
ras inflammati cupiditate rapiuntur, ve-
rum ordine ac spiritualis progressionis le-
ge hoc eum honore afficeret. Et inferius
in pravum illum morem pluribus invec-
tus, quo non virtute meritique in sacerdo-
tium profilitur, quo digniori deferendum
esset, addit: Nunc autem, inquit, peri-
culum est, ne ordo in toto Christianismo
sanctissimus, in toto Christianismo ma-
xime sit ridiculus. Non enim virtute
magis, quam malitia & fraude sacerdo-
tii dignitas paratur; nec meliores ac di-
gniores, sed potentiores thronis insident.
Et paulo post: Cumque nec medici, nec pi-
ctoris nomen quisquam obtineat, nisi prius
morborum naturas expenderit, aut multos
colores miscuerit, variasque formas pe-
nicillo expresserit: Antistes contra facile
invenitur non elaboratus, sed recens quan-
tum ad dignitatem, simul satus ac prove-
ctus, quemadmodum gigantes poetæ finxe-
runt. Uno die sanctos fingimus, eosque sa-
pientes & eruditos esse jubemus, qui nihil
didicerunt, nec ad sacerdotium quicquam
antea contulerant, præterquam velle: ac
is quidem inferiori sede quiescit, humilif-
que stat, qui sublimem promeretur, &c.
Alludens nimirum ad Eusebium, de quo
nuper, & ad Nestarium qui item ex ca-
thecumeno ad Episcopatum sedis Constan-
tinopolitanæ postea evehctus est. Deplora-
ta hæc a Patribus deliniunt aliqua ex
parte bonorum dolorem, cum his simi-
lia, vel forte deteriora aliquando pera-
gi vident in Ecclesia Dei, dum facies
Christianorum (sic illos dixerim, qui ho-
noribus inhiant atque divitiis ex sanguine
Christi captandis) absque ulla probitatis,
& scientiæ facultate in sublimes Ecclesie
thronos provehi contemplantur, & mi-
scent cum sanctis crebra ex intimo cor-
dis dolore hausta suspiria. At non (mox
subdit Gregorius) eadem Magni egregii-
que Basilii ratio fuit; quin potius ut a-
liarum omnium virtutum, sic etiam mo-
derationis in his rebus tenendæ aliis exem-
plar se præbuit. Nam cum prius sacro-
sanctos libros populo lectitasset, qui &
eorum explanator erat, factus est presby-
ter ab Hermogene Episcopo Cæsariensi,
qui præcessit Eusebium, de cujus ordina-
tione hoc anno habita egimus, de quo &
hæc habet Gregorius:

LVII. Cum Basilio similtatem quandam is, qui

proximus ante eum Ecclesie præerat, exer-
cebat; quibus autem de causis, aut quo
modo, silentio præterire satius est: cate-
rum exercebat vir in reliquo quidem non
ingenerosus atque eximia pietate præditus,
ut persecutio tum temporis exorta, & a-
cris adversus eum suscepta contemptio per-
spicue declaravit; sed tamen in Basilio
humani aliquid passus. Neque enim viles
tantum & plebejos, sed etiam præstantis-
simos quosque viros Momus attingit; ut
soli Dei sit, omni peccato atque animi
perturbatione vacare. Ergo adversus eum
concitatur Ecclesia pars selectior, & sa-
pientior; si modo sapientiores ii habende
sunt; quam reliquum mortalium vulgus,
qui se ipsos a mundi consortio segregarunt,
ac vitam suam Deo consecrarunt: Naza-
ræos nostrates dico, atque in hujusmodi
res præsertim maxima animi intentione in-
cumbentes: qui turpe & in dignum esse ar-
bitrati, principis sui contumeliam, repul-
sæque injuriam dissimulanter ferre, peri-
culosum facinus aggrediuntur. Intelligit
more suo Gregorius per Nazaræos, mo-
nuchos; quorum cum dicit principem
fuisse Basilius, plane significat jam an-
te hoc tempus, cum adhuc Cæsariensis Ec-
clesie presbyter esset, arripuisse vitæ mo-
nasticæ institutum, quod postea (ut di-
cemus) perfecit in Ponticis solitudinibus.

Quid autem iidem monachi in Euse-
bium infensi moliti sint, mox subdit: A
magno & seditionis experte Ecclesie cor-
pore deficere, seque abrumpere constituunt;
non exiguam quoque multitudinis ejus par-
tem amputantes, tam eorum qui ple-
bejo ordine censebantur, quam eorum qui
magistratus gerebant. Id autem ob tres cau-
sas, easque firmissimas, perfacile erat.
Primum enim Basilius tanta apud omnes
veneratione erat, quanta haud scio an-
quisquam nostræ ætatis philosophorum;
eamque vim habebat, ut cohorti suæ, si
voluisset, animos ac fiduciam afferre pos-
set. Deinde qui negotium illi faceffe-
bat propter tumultum in ipsius electione
coortum, civitati suspectus erat, ut non
magis rite ac legitime, quam tyrannice
præfecturam consecutus. Postremo aderant
Episcopi quidam ex Occidente, qui Ortho-
doxos omnes ad suas partes pertrahabant.
Intelligit Gregorius de Eusebio Vercellen-
si Episcopo, & Lucifero Calaritano; qui
cum tunc essent in Oriente exules, Ju-
liani indulgentia in Constantii odium li-
berati, Apostolica functione eos qui in
Arianam hæresim lapsi essent, ad Eccle-
siam Catholicam revocare, provincias cir-
cumeuntes satagebant. Quid autem in-
tanta rerum perturbatione præstiterit Ba-
siliius, idem Gregorius institutam profe-
quens orationem docet his verbis:

Quid igitur præclarus ille & Pacifici
discipulus? Nec enim iis qui contumeliam
ipsi

Eusebii
cum Basilio
simul-
tates.

LVIII.

Quæ mo-
nachi in
Euse-
bium.

LIX.

ipſi inferebant, aut qui ipſius partibus ſtudebant, obluſtari poterat: nec illius erat dimicare, aut Eccleſiæ corpus lacera- re, alioqui etiam bello vexatæ, atque ab hæreticis, penes quos tum ſumma rerum erat, in periculum adductæ: ſimul etiam conſultoribus nobis, ſinceris que monitori- bus ea in re uſus, nobiſcum hinc profu- gus in Pontum ſecedit, pietatiſque gymna- ſia, quæ in illis locis erant, moderatur, atque cum Helia & Joanne ſummis Philo- ſophis ſolitudo amplectitur. Haſtenus Gregorius de tranſmigratione ſua atque Baſilii in Ponticas ſolitudo; de quorum vitæ inſtituto agemus anno ſequenti. Cum igitur ex his liquido conſtet; non niſi poſt creationem Euſebii Epifcopi Cæſarienſis Baſilium & Gregorium petiſſe Ponticas ſolitudo; erroris arguitur Gregorius preſbyter in vita Gregorii Nazianzeni, dum ait, id Conſtantii Auguſti tempori- bus contigiſſe. Interea vero cum Euſe- bius Baſilio inſenſus Gregorium demulce- re ſtuderet; haud his acquieſcens Grego- rius, quæ eſſet ea in re animi ſui ſenten- tia, hiſce datis ad eum litteris (a) libera fronte ſignificavit:

Baſilius & Grego- rius profi- ſciuntur in Ere- mum.

(a) Grego- riſ. 20.

LX.

Gregorii Epifto- la ad Euſe- bium.

Grego- rius re- darguit Euſe- bium.

Quoniam mihi cum eo viro ſermo eſt, qui nec mentiri amet, & in altero menda- cium omnium acutiſſime deprehendat, quan- tumvis callidis multiplicibus que labyrin- this obvolvatur. Atque inſuper ne mihi quidem fucus & ſimulatio placet (dicam enim, etſi moleſtius ſit) tum a natura ita comparato; tum a Scriptura inſtituto at- que informato. Idcirco quæ animo occur- runt, ſcribo. Ac tu meam dicendi liber- tatem in bonam partem accipias, velim: aut certe parum æquus in me eris, liber- tatem mihi adimens, cogens que conceptum mærorem velut morbum quemdam malignum & ſupputridum in me ipſo me continere. Ornari quidem me abs te, lætor (ſiqui- dem homo ſum, ut prius dixi, quiſpiam) atque & ad Concilium & ad conventus ſpi- ritualis vocari. Verum contumeliam cha- riſſimo fratri Baſilio a tua pietate illa- tam eſſe, atque etiamnum inferri, mole- ſte fero, utpote quem & vitæ & ſtudio- rum, excellentiſſimæ que philoſophiæ ſocium & jam elegi, & nunc habeo, nec quicquam ob iudicium de eo meum ſuccenſeo; ſic enim parcius loqui præſtat, ne alioqui ipſius virtutes prædicans, me ipſum laudare vi- dear. Tu vero, dum eo contempto, nos honore proſequeris; perinde mihi facere vi- deris, ac ſi quis unius viri caput altera manu demulceat, altera malam feriat; aut etiam convulſis domus fundamentis, parietes depingat, atque externas partes exornet. Proinde ſi quid mihi obſequen- dum putabis, hoc facies; ut autem ob- ſequaris, abs te peto atque contendo: æ- quum eſt enim. Si illum, ut par eſt, co- lueris, ipſe quoque ab eo viciffim obſerva-

beris; nos autem ſequemur, quemadmodum umbra corpora, utpote parvi, & ad pa- cem proclives. Non enim ita miſero ſta- tu res noſtræ ſunt, ut cætera quidem phi- loſophari, partique excellentiori adjungi velimus; cæterum dilectionem, quæ totius doctrinæ noſtræ caput eſt, contemnamus, ac pro nihilo ducamus: idque erga virum ſacerdotio inſignem, tantaque virtute præ- ditum, quem & vita, & doctrina, & æ- tate, omnium quos novimus, præſtan- tiſſimum eſſe cenſemus; neque enim mæ- ror, quo affecti ſumus, veritati tenebras offundet. Haſtenus Gregorius ad Euſe- bium; & quidem Chriſtiani philoſophi libertate hæc ſunt digna; quæ tamen in deteriore partem ab illo accepta eſſe, poſteriores ejuſdem Gregorii datæ litte- ræ ſignificant (b).

(b) Grego- riſ. Nazianz. epif. 169. edit. novæ Pariſien.

LXI.

Quod vero ad Baſilium ſpectat, haud invitus oblatam arripuit occaſionem ſe- ceden- di in ſolitudo, quam diutius exoptaſſet: de ſuo enim mentis propoſito, & quo modo veluti quibuſdam paſſibus atque vitæ grefſibus, ad ſummum hoc Chri- ſtianiæ vitæ culmen pervenerit, ipſe in Epifto- la ad Eufthachium ſcripta declarat hiſ verbis (c), totius vitæ ſuæ uſque ad illud tempus veluti epitomen texens: Ego, inquit, poſtquam multum temporis vanitati impendiſſem, & omnem prope ju- ventutem inani ſtudio attriviſſem, quo tenebar, cum apprehendendis inſatuata a Deo ſapientiæ diſciplinis immorabar; tan- dem aliquando, ubi velut ex gravi ſomno expergefactus, ad Evangelicæ veritatis admirabile lumen reſpexi, agnovique inu- tilitatem ſapientiæ principum huius ſæcu- li, qui abolentur; deplorata plurimum mi- ſerabili vita mea, ductorem mihi dari optabam, qui ad pietatis me dogmata in- troduceret; & cum primis hoc mihi curæ, ut morum correctionem aliquam inſtitue- rem, quos per diutinam conſuetudinem cum improbis contractam perverteram. Lecto itaque Evangelio, animadverſoque illic, quod plurimum occaſionis & momen- ti afferat ad perfectionis ſtudio, ſi quis bona ſua vendat, deque illis egenis fra- tribus communicet, & prorsus nulla teneatur huius vitæ cura, nec patiatur men- tem ſuam aliqua rerum præſentium affectio- ne turbari: optabam dari aliquem ex fra- tribus, cui iſtud vitæ genus arrideret, quo cum una profundum vitæ huius pela- gus ſuperare liceret. Inveni ſane multos apud Alexandriam, nec paucos apud reli- quam Ægyptum; deinde & alios in Pala- ſtina, & in Cœleſyria, & Meſopotamia, quorum admiratus ſum tum in ſervanda dieta temperantiam, tum in obeundis la- boribus tolerantiam; ad quorum obſtupui precandi vigorem & conſtantiam; cum ob- ſervarem, quo pacto nec ſomno victi, nec aliqua alia naturæ neceſſitate deſtixi, ſu- bli-

(c) Baſil. ep. 79.

Baſilii vi- tæ mona- ſticæ in- eundæ ra- tio.

blimem semper & invictum animi sensum in fame & siti, in frigore & nuditate, fervarent, nec corporis rationem habentes ipsi, nec ab aliis aliquid illi curæ impendi sustinentes: sed quasi in aliena carne degerent, ipso opere ostendentes, quid sit in rebus vitæ peregrinum esse, & conversationem in cælo habere. Cum illa admirarer, vitamque virorum illorum ob id beatam judicarem, quod ipso opere se mortificationem Jesu circumferre declararent; cupiebam & ipse quantum mihi possibile esset, illos æmulari.

LXII.

Hujus itaque gratia ubi videbam quosdam in patria mea illorum institutionem sectari cœpisse; commoditatem aliquam reperisse me ratus, invisibilium animi affectuum in his quæ videri possunt, experimentum cœpi. Quoniam igitur quæ in unoquoque nostrum occulta sunt, dignosci nequeunt, satis indicii ad declarandam animi humilitatem esse putavi, si humili veste induerer, sufficereque mihi ad faciendam ejus rei fidem, crassum ac rude pallium, & zonam, & e rudi corio calciamenta, &c. Porro tunc credimus Basilium illustrasse Ægypti solitudinem, cum postquam Athenis reverus est in patriam, conventurus Eustachium Christianum philosophum, Alexandriam venit, ut ipse in Epistola ad eum scripta testatur (a).

(a) Basil.
epist. 165.LXIII.
Basilii si-
gæ ratio.

Qui igitur cum quæreretur ad Episcopatum Cæsariensem, improvisa fuga sibi consuluit, & creato Eusebio Episcopo sibi parum æquo, una cum Gregorio Nazianzeno petiit Ponti silvas, a suis Cæsariensibus magnis studiis, re comperta, litteris revocatur; cum ipse Apologeticam ad illos dedit de sua discessione Epistolam, in qua hæc in primis ad eos (b): Sæpenumero admiratus sum, quidnam animos vestros erga nos affecerit, & unde sit quod tantopere a nostra mediocritate tam modica & exili, nullaque in re amabili, superamini, ut scriptis nos per amicitia & patriæ commemorationem adhortemini, & ut profugos filios assolent parentes, paternis ad vos visceribus revocare conemini. Ego quidem nos profugos esse factos, fateor, neque negaverim: causam autem fugæ jam ipsi nostis, si quidem cupitis. Ea vero potissima est, quod tum cum essem apud vos ex inopinato percussus, quemadmodum si quispiam repentinis terræ motibus consterneretur, animi considerationes haud cobibui, sed procul aufugi, multumque temporis mansi separatus a vobis. Postea vero subiit animum meum desiderium quoddam divinorum dogmatum, & quæ circa illa versatur philosophia. Quo enim aliquo pacto possem; quo, inquam, aliquo pacto possem, ego una nobiscum inhabitantem domare malitiam? O si mihi detur Laban quisquam, qui me liberet ab Esau, ducatque ad caelestis vitæ philosophiam,

(b) Basil.
epist. 141.

&c. Hæc Basilus de fugæ suæ & secessionis in eremum ratione; cum alioqui jamdiu ante, Cæsareæ cum esset, ut diximus, vitam monasticam excoluisset; quod & ex iis patet, quæ ad eum scripsit Libanius sophista, qui (ut dictum est) summa pollebat apud Julianum æstimatione; cujus pariter litteris significatur, præstantem virtutibus etiam in adolescentia semper viguisse Basilium, secundum ea quæ de ipso testatus est quoque Gregorius Nazianzenus. Ut intelligas, quæ ab ipso ad Eustachium scripta modo retulimus, magna animi summiffione esse locutum; ut qui putaverit, omnem superioris vitæ suæ institutionem, comparatam sublimiori illi Angelorum vitæ haud in impari eremo vivendi generi, fuisse penitus solutissimam.

Sed reddamus hic verba Libanii (c) ad Basilium hæc postea alia scribentis: Ego namque, quem tui putas oblitum, jam olim te, cum ad huc adolescens esses, dilexi, propterea quod te viderem temperantia ita præditum, ut cum senibus quoque decertares; idque in ea civitate quæ voluptatibus scatet: deinde & disciplinarum jam magnam esse partem consecutum. Quoniam vero operæ pretium esse putas, ut & Athenas videres, idque & Celfo persuaseras: gratulabar Celfo quod amicitia tuæ esset conjunctus. Hunc illum puto intelligendum esse Celsum, cujus nuper ex Ammiano meminimus, qui Athenis Juliano probe notus, ab eodem insignitus fuerat amplissima præfectura provinciæ Cappadociæ. Sed prosequitur Libanius: Postquam vero reversus esses & in patria constitutus; ad me ipsum: Quid nunc, agebam, molitur nobis Basilus, & ad quod vitæ genus sese contulit? An in forensibus actionibus versatur, veteres illos rhetores æmulatus? vel divitum liberos in rhetorica instituit? Cum vero venissent quidam nunciantes multo te potio rem viam ingressum esse, hocque spectare magis quomodo Deo reddaris amicus, quam quomodo divitias colligas; & te felicem esse dicebam, & Cappadocas: te quidem, quod malueris talis esse; illos vero, qui talem potuerint exhibere civem. Hæc Libanius licet Ethnicus, laudator tamen arrepti vitæ propositi a Basilio; quem quanti fecerit atque coluerit, dicturi sumus inferius. Jam puto, ex his quoque intelligas, quanto deteriores sint Ethnicis hæretici nostri temporis vitæ monasticæ detrahentes.

Quod vero ad ejus sodalem & in eremo collegam Gregorium spectat; ipse quoque, qui hoc diutius meditatus erat, sed tamen parentibus cum assideret senibus (ut ipse testatur) fuerat detentus & impeditus: mox liber, illis relictis, Basilium est consecutus: nam inde ei peropportuna manavit occasio, quod germanus ejus

Libanius
laudat Ba-
silium.

LXIV.

Basilium hæc postea alia scribentis: Ego namque, quem tui putas oblitum, jam olim te, cum ad huc adolescens esses, dilexi, propterea quod te viderem temperantia ita præditum, ut cum senibus quoque decertares; idque in ea civitate quæ voluptatibus scatet: deinde & disciplinarum jam magnam esse partem consecutum. Quoniam vero operæ pretium esse putas, ut & Athenas videres, idque & Celfo persuaseras: gratulabar Celfo quod amicitia tuæ esset conjunctus. Hunc illum puto intelligendum esse Celsum, cujus nuper ex Ammiano meminimus, qui Athenis Juliano probe notus, ab eodem insignitus fuerat amplissima præfectura provinciæ Cappadociæ. Sed prosequitur Libanius: Postquam vero reversus esses & in patria constitutus; ad me ipsum: Quid nunc, agebam, molitur nobis Basilus, & ad quod vitæ genus sese contulit? An in forensibus actionibus versatur, veteres illos rhetores æmulatus? vel divitum liberos in rhetorica instituit? Cum vero venissent quidam nunciantes multo te potio rem viam ingressum esse, hocque spectare magis quomodo Deo reddaris amicus, quam quomodo divitias colligas; & te felicem esse dicebam, & Cappadocas: te quidem, quod malueris talis esse; illos vero, qui talem potuerint exhibere civem. Hæc Libanius licet Ethnicus, laudator tamen arrepti vitæ propositi a Basilio; quem quanti fecerit atque coluerit, dicturi sumus inferius. Jam puto, ex his quoque intelligas, quanto deteriores sint Ethnicis hæretici nostri temporis vitæ monasticæ detrahentes.

(c) Extat
apud Ba-
sil. epist.
143.Epistola
Libanii ad
Basilium.

LXV.

Grego-
rius Na-
zianzenus
sequitur
Basilium.

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

ejus Cæsarius, relicta præfectura, qua fuerat a Juliano donatus, recedens ab aula (ut supra explicavimus) nobiliori purpura, nempe confessione decorus, in patriam remeaverat; in quem Gregorius mox rei familiaris parentumque curam, rejecit. Sed & nec passus est teneri se Gregorius vinculo spirituali, quo pater eum devinerat, nempe sacro ordine presbyterii, cujus ipse meminit illis versibus (a):

Nam me pater, quamvis nosset plane meam Sententiam (qua causa motus, nescio: Paterni amoris forsan benevolentia, Vehemens potestati junctus est amor) Ut vinculis me spiritualibus constringeret, Bonique me participem faceret, maxima Vi permovens folio secundo collocat, &c.

narrat deinde suum accessum post hæc in solitudinem. Contigisse plane videtur ejusmodi initiatio Gregorii eodem tempore cum ordinatione Basilii; nam ad eum tunc scribens hæc ait (b): *Ac tu quoque captus es, quemadmodum nos quoque qui hæc scribimus: quandoquidem in presbyterorum ordinem inviti adscripti sumus; nec enim a nobis expetebatur: nim uterque alteri, si alii quiquam, locupletes esse testes possumus, quam nobis cordi esset pedestris philosophia, humique depressa. Verum hoc non fieri fortasse quidem præstitisset (quoniam alio verbo utar, incertus sum, quoadusque Spiritus sancti consilium dispositionemque perspektam habuero) quoniam autem factum est, ferendum mihi videtur, ac præsertim propter hanc tempestatem multas nobis hæreticorum linguas invehentem; nec eorum, qui nobis fidem habuerunt, spes fallenda, nec superior vita nostra dedecoranda.* Hæc Gregorius.

At licet hisce spiritualibus compedibus teneri videretur adstrictus; haud tamen valuit retardari, quin Basilium sequeretur (c); quod ipsemet his versibus indicat:

Verum banc moleste adeo tuli tyrannidem (Nequeo enim eam appellare alio nomine, Sanctus quidem velim mihi ignoscat Spiritus)

Ut mox amicis derelictis omnibus, Parentibus, cognatis, atque patria, Instar bovis flagello forte perciti, In Pontum abirem, quæsiturus remedium Doloris ex amici consuetudine Plane viri divini, qui istic cum Deo Sub nube agebat, ut alter Moyses: Hic erat Basilius, vivens cum Angelis modo.

Hæc Gregorius; quibus etiam significatur, præcessisse Basilium, ipsum vero Gregorium postea subsecutum, detentum nimirum matris Nonnæ periculosa ægritudine, ex qua tandem (ut ipse pluribus

tradit (d) miraculo plane convaluit. Cum vero a Basilio, ut adventum suum maturaret in Pontum, sollicitaretur, sic ad illum rescripsit (e):

Ut expleatur quod jubes, partim in nobis situm est, partim autem, & quidem potissimum, ut opinor, in tua pietate; in nobis quidem cupiditas, animique promptitudo: nam nec alias unquam congressum tuum, societatemque fugimus, sed semper consecrati sumus, & nunc eam ardentius expetimus; in tua autem sanctitate, ut res nostræ melius constituentur. Assidemus enim dominæ matri, gravi jam pridem morbo laboranti. Quod nisi eam ancipiti vitæ statu deserturi simus; tua præsentia, mihi crede, diutius non carebimus. Tantum precibus tuis partim illius valetudini, partim itineri nostro succurre. Hæc ad Basilium Gregorius. Exigebat id ille importunius, & quidem exactis conventis olim, cum ambo simul essent Athenis. At ex his omnibus, aliisque eorumdem Epistolis in primis redarguitur erroris Ruffinus (f), cum ait per Gregorium Basilium e cathedra publice profitentem abstractum atque perductum in solitudinem; cum exploratissimum habeatur, primo Basilium, inde Gregorium sæpe ab eo vocatum, Ponticam solitudinem petiisse.

Cæterum ut migrationis utriusque certior ratio habeatur; quantum ex epistolis inter se ultro citroque datis colligere licet, illud in primis reperimus, Gregorium primo secessisse in rus paternum, nomine Arianzum, locum sui natalitii, qui quidem locus, ut auctor est Nicetas (g) ejusdem Gregorii interpres, situs erat in ea regione provinciæ Cappadociæ, nomine Tiberina. Quo tempore Basilium ob tumultus occasione Eusebii Episcopi Cæsariensis obortos, Cæsarea recedens, Neocæsaream in Ponto civitatem quasi ad portum confugit, inde in proximam commigraturus eremum. Erat namque civitas paternum solum, ubi a cunabulis assueverat: testatur id ipse ea epistola, quam ad cives Neocæsareæ scripsit, ubi inter alia (h): *Ego cum propter loci huius consuetudinem, qua illi a puero assuevi (hic enim a nutrice mea educatus sum) tum propterea quod postea quoque sæpenumero hoc in loco versatus sum; quem, cum urbanos tumultus fugerem, & propter solitudinis silentium ad philosophiæ studium commodum illum esse scirem, complures continuos annos incolui; & propter jam inhabitantium securitatem, brevem aliquam in negotiis, quibus distinebamur, respirationem adeptus, cum gaudio solitudinem hanc accessi, non ut aliis, hinc quicquam negotii facerem, sed ut desiderio meo morem gererem.* Hucusque Basilium.

Gregorius igitur cum ageret in Tiberina, Basilium sollicitabat, ut ad se ve-

(d) Gregor. orat. in funere patris
(e) Greg. epist. 4.

LXVII.

Epistola Gregorii ad Basilium.

(f) Ruffin. l. 2. c. 9.

LXVIII.
Prima secessio Gregorii.

(g) Gregor. Nazianz. orat. in plag. grand.

(h) Basil. epist. 64.

LXIX.

(a) Greg. Nazianz. in carmine de vita sua.

(b) Greg. Naz. epist. 11.

Causa suscepti Presbyteratus.

LXVI.

(c) Gregor. Naz. in carmine de vita sua.

Gregorii de Basilio desiderium.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.Quid
Gregor.
ad Basi-
lium lu-
dens .(29) Greg.
epist. 6.
recentioris
editionis.LXX.
Basilium ab
eremo
Pontica
vocat
Grego-
rium .(b) Apud
Greg. ep. 6.(c) Greg.
ep. 7.

niret, ac quam condixerat vitam Christianæ philosophiæ conciliatricem ibi una simul agerent. Basilium contra joco agens, laudatam a Gregorio Tiberinam falsis jocis est infectatus; lutosam namque esse, & velut in barathro constitutam, scriptis ad eum litteris infamabat: idque eo plane consilio, ut e patrio solo Gregorium divellere posset, atque ad Ponti desertam loca pelliceret. Desiderantur illæ quidem eo argumento a Basilio scriptæ litteræ; verum ex iis quas ad ipsum Gregorius reddidit, quales fuerint, facile assequi possumus; quæ cum perbreves sint, eas hic in gratiam lectoris reddere, dignum duximus; sunt autem hujusmodi (a):

Non fero mihi Tiberinam objici, atque hujus loci glaciem & hiemes (o vir luti admodum expers, summisque pedibus incedens, & tabulas calcans, ac pennate & pendule, simulque cum Abaridis sagitta delate) ut cum Cappadociam patriam habeas, Cappadociam fugias. An vero injuriam vobis facimus, quod cum ipsi palleatis, atque angustum quiddam spretis, Solemque ad certum modum accipiat: nos contra pingues & nitidi sumus, & saturamur, nec ullius loci angustiis circumscribimur? At vero hæc vestra sunt. Deliciis enim indulgetis, & opibus polletis, & in foro versamini. Hoc minime probo. Quocirca vel lutum nobis experare desine (nec enim tu urbem condidisti, nec nos hiemem) vel nos tibi pro luto caupones offeremus, & quicquid turpe & improbum urbes ferunt. Hactenus ad Basilium Gregorius.

Cum vero e Neocæsariensi in Ponto civitate, in ipsam Ponti montium solitudinem se Basilium contulisset; ut Gregorium adhuc in Tiberina regione commorantem inde divelleret, & ad se alliceret, illam tunc ad eum dedit epistolam (b), qua locum ipsum ad commorandum delectum cum describit, ac velut in tabula pingit, pluribus laudibus celebrat, adeoque ad institutum accommodatum, ut nihil sit, quod possit Tiberina cum illo aliqua saltem ex parte conferri; unde & illud habet in fine: *An non igitur animadvertis, quo periculi ego stultus venerim, cum hujusmodi sedem cum Tiberina, hoc est orbis barathro, commutare studerem?* Hæc idcirco Basilium, quod illi jam pene Gregorius suavisset, una secum in Tiberina vitam ducere solitariam. Sed Basilium ei, ut Tiberinam relinqueret, persuadet, & in eremum Ponticam migraret. Gregorius vero hisce jocis asperam cum Basilii epistolam accepisset, refertas jocis itidem ad eum litteras reddidit (c), quibus veluti Pausonii conversa tabula, eundem a Basilio descriptum Ponticæ eremi locum delectum, horridum, asperum, sterilem, ac ferarum potius

quam hominum, vel damnatis præscriptam sedem ad habitandum, esse demonstrat. Extant quidem ambæ ipsorum eadem tum scriptæ litteræ, quas licet sæpe perlectas rursus legens magnam ex eis capio animi voluptatem. Cæterum de loco a se ad monasticæ vitæ institutum delecto, haud falsa videri potest jactasse Basilium: ubinam autem in Ponti regione locus ille sit situs, cum diu pervestigarem, reperi tandem fuisse ad ripam Iris fluminis haud ignobilis: nam ipse Basilium ad Eustathium scribens, hæc habet (d): *Sæpenumero nos, ubi ad fluvium Iridem degebamus, invisisti, cum mecum esset Deo dilectissimus frater Gregorius, & ad eundem mecum vitæ scopum contenderet.* Locus autem ille, ubi consedit Basilium, Mataza nomine dicebatur, de quo ipsemet (e) meminit ad eundem Gregorium scribens.

Porro quales esse solerent regiones, quas Iris annis interluit, satis erit, uno teste (f) Strabone, hic referre; qui cum fluminis ortum in Pontica regione, & ad mar Euxinum exitum accurate describit, hæc de ipsis, quas allabatur, regionibus: *Hæc de causa, inquit, planicies hæc semper roscida est, & herbis viret, sufficitque alendis boum & equorum armentis, sementem plurimam excipit elymi atque milii, atque adeo numquam frugibus destituitur: nam aquarum copia quavis siccitate est valentior.* Itaque fames numquam ad istos homines pertingit, cum montana etiam tantam abundantiam præbeant sponte sua nascentium & silvestrium fructuum vitis, pyri, mali, & eorum quæ sunt de genere nucum; ita ut toto anni tempore largiter decerpere fructus possint, qui in silvas eunt: cum alii etiamnum de arboribus pendent; alii in foliorum, quæ defluerunt, strue copiosa & densa, jacentia inveniantur, omnis etiam generis venationes in frequentissimo sunt usu ob fertilitatem soli. Hactenus Strabo; ex quibus apparet, potiora fuisse jura Basilii, quam Gregorii. Cæterum erant hæc omnia amantium cavilli, dulcedine magna compositi, jocique festivi per jucundo lepore conditi: cum nihil penes Gregorium antiquius esset, quam ipsum Basilium convenire, atque una cum illo (quod in optatis diu fuit) reliquum vitæ tempus insolubili nexu transigere, & disciplinam monasticam profiteri, nec amplius aliquo casu ab illo divelli. Quod & incunctanter præstitit, ut diximus, ipsum evestigio consecutus. Nam ut in oratione in laudem Basilii scripta testatur, adeo modico temporis intervallo post ipsum Basilium eandem Ponticæ eremum petiit, ut una cum ipso eo se profectum esse testetur, cum ait: *Consultoribus nobis, sincerisque monitoribus ea in re usus, nobiscum hinc profugus in Pontum secedit, pietatisque gymnasia, quæ*

Locus E-
remi S.
Basilii.(d) Basil.
epist. 79.(e) Apud
Basil. ep.
120.

LXXI.

(f) Strab.
l. 12.

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

in illis locis erant, moderatur. Hæc ipse; ex quibus illud intelligas, etiam ante Basilii illuc adventum, apud Ponti solitudines jam quædam esse cœpisse habitacula monachorum; quod & Basilius ipse testatur ea epistola, quam scripsit ad Eustathium (a). Sed de his postea dicturi sumus.

(a) Basil. epist. 79.

LXXII.

Rursum vero, quod etiam ad tempus spectat horum perfectionis in Pontum; & illos quidem errare certum est, qui dixerunt, eam contigisse vivente adhuc Constantio Imperatore: nam cum nonnisi post Eusebii electionem id factum sit, liquido constat non ante Julianum Imperatorem extitisse, cujus tempore certum est, Eusebium ad Episcopalem Præfecturam fuisse evedum. Quæ autem attinent ad ipsorum vitæ institutum, inferius explicabimus. Nunc ad res gestas Juliani in diversas Ecclesias debacchantis redeamus, denuo opportuniori tempore Gregorium & Basilium invisuri.

Juliani persecutio in Galatia.

Quid interim in vicinia Cappadociæ provincia Galatiæ actum sit adversus Basilium Ancyrae presbyterum operæpretium est enarrare; refert sic Sozomenus (b): *Basilium, inquit, religionis Christianæ per studiosus, quamdiu regnavit Constantius, tamdiu Arianis dumtaxat impugnantis operam navavit; & eam ob causam sententia & decreto Eudoxianorum, conventus agere prohibitus est. Sed ubi Julianus solus administrabat Imperium, varia circumivit loca, quo sedulo hortaretur Christianos, ut suæ religioni mordicus adhaerescerent, & ne Gentilium vitæ se, & libamentis polluerent, proque nibilo ducerent honores ab Imperatore sibi delatos: eos enim ad solum tempus durare, & ad extremum mercede sempiterni exitii remuneratum iri. Dum ista sedulo molitur, non in suspicionem solum a Gentilibus, sed etiam in odium vocatur. Stansque in loco publico, & videns eos hostias immolantes, graviter ingemiscit: orat Deum, ut nullus Christianus illo errore capiatur. Ob quam causam illico comprehensus traditur Præsidi provincie: atque in singulis certaminibus multa perpessus tormenta, constanti animo ac virili martyrium sustinuit. Atque tametsi ista quidem hoc modo præter Imperatoris Juliani sententiam acciderunt (haud enim patiebatur gloria martyrii adeo celebris decorari Fideles) tamen constat, alios non paucos, eosque generosos viros, eo regnante, atque adeo volente, martyrio occubuisse. De quibus omnibus, licet variis temporibus martyrium subierint, uno tamen loco, quo planior fieret historia, pariter differuimus. Hucusque Sozomenus.*

(b) Sozom. l. 5. c. 10.

Basilii Ancyranum Martyrium.

LXXIII.

Duo Basilii Ancyranum.

Porro Basilii presbyteri Ancyranum, tam Græcis, penes quos passus est, quam Latinis, anniversaria diei natalis, undecimo Kalendas Aprilis, publicis scripta ta-

Ann. Eccl. Tom. V.

bulis in Ecclesia memoria perseverat. Et ne quempiam, vel levis suspicio tangat de ejus gentili, Basilio item dicto, ejusdem Ancyrae civitatis Episcopo, quem Arianæ blasphemiae fuisse acerrimum defensorem, tertio Annalium tomo sæpius demonstratum est; meminisse debes, lector, ejusmodi scrupulum nos dimovisse in Notationibus ad Romanum Martyrologium, ubi Sozomeni (c) auctoritate demonstravimus, post obitum Juliani, tempore Joviani Imperatoris ipsum Basilium Episcopum fuisse superstitem, atque recantasse palinodiam una cum aliis, oblato Joviano Imperatori libello, quo professus est se Nicænae fidei assertorem: ex quo perspicuum redditur, hunc Basilium presbyterum longe alium esse ab illo Ariano Episcopo Ancyrano. Passi quoque eodem Juliani tempore Ancyrae Melasippus, Antonius, & Carina leguntur: quorum dies natalis septimo Idus Novembris, tum Græcis, quam Latinis est nota (d).

(c) Sozom. l. 6. c. 4.

(d) Menolog. & Martyrol. Rom. ea die.

Nobile etiam in eadem Galatiæ provincia certamen exegit Philoromus presbyter, de quo hæc Palladius (e): *Hic eo tempore, quo Julianus infelix tenebat Imperium, sæcularibus renunciavit rebus; magnaque inde interrogatus ab eo cum auctoritate respondit. Quem tunc ille, calvitie eidem prius facta jussit a pueris verberari. Quæ supplicium plagarum patientissime ferens, maximas ei gratias egit, sicut postea nobis & ipse referebat. Ita de ejus confessione Palladius, plura autem addit de vita monastica ab eo suscepta, mira ciborum abstinentia, suorumque animi motuum moderatione; quem adhuc, cum ea ipse scriberet, fuisse superstitem annos natum octoginta, tradit, cum jam obiisset religionis causa longam satis peregrinationem; de qua sic ait: *Pedestre iter omne conficiens, Romam usque pervenit, atque in Ecclesia S. Petri Paulique orationibus factis, rursus ad Alexandriam pedestris remeavit, ubi iterum preces fudit in basilica martyris Marci. Hierosolymæ vero secundo fuit pro honore sanctorum locorum; propriisque semper sumptibus & pedibus martyres sanctos in omnibus sufficienter honoravit; qui & ad nostram ædificationem sæpe dicebat; non se meminisse, quod umquam sensibus suis a Deo fuerit separatus. Hæc Palladius.**

LXXIV. Philoromi certamen.

(e) Pallad. in Lausiac. c. 31.

At Julianus, qui absque ullo Catholicorum aut hæreticorum delectu Christianum nomen ubique infectaretur in omnibus; omnes cujusvis sectæ Christianos in se provocavit; atque adeo, ut hæretici quoque ei obniti magnis animis sæpe studerint. Nam præter Marin Chalcedonensem Episcopum, de quo dictum est (ne digrediamur a Galatia, de cujus rebus tum gestis agimus) præclara admodum extitit Busiris hæretici Encratitæ confes-

LXXV.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

(a) Sozom. l. 3. c. 10. *Busiris confessio.* fio; de quo hæc Sozomenus (a): Ajunt præterea Busirim Ancyrae, quæ est urbs Galatiæ, nobile ac strenuum pro fidei confessione certamen confecisse; quem tum quidem hæresis Encratitæ vocatum fautorem, Præses Provinciæ illum, quod juveniliter in ritus Gentilium insultaverat, comprehendit, cadereque verberibus constituit; atque in publicum locum ad equuleum deducens, sublimem suspendi jubet. Tunc Busiris manibus ad caput sublatis, sua nudavit latera, & ad Præsidentem dixit: non esse opus, ut lictores in ipso tum in equuleum tollendo, tum inde rursus deponendo, laborem frustra susciperent; se enim absque eorum opera, quo ille vellet modo, latera sua præbere tortoribus, paratum esse. Quam ejus pollicitationem licet Præses admiraretur, tamen in experiendo multo magis obstupuit. Nam cum latera ejus unguibus tantisper lacerarentur, dum visum esset Præsidi; manibus ad calum sublatis, patienter admodum toleravit. Ac plagas libenti animo excipiens, in vincula postea coniectus est. Non diu autem post, cum nunciatum esset, Julianum interfectum esse, inde dimissus est, & ad Imperium usque Theodosii vitam propagavit, condemnataque sua priore hæresi, se ad Ecclesiam Catholicam recepit. Hæc Sozomenus.

LXXVI. Venerat Julianus in Galatiam hoc anno circa mensem Septembrem, indeque Pessinuntem Phrygiæ civitatem, memoria Matris deum apud Ethnicos celebrem: Ubi (inquit Ammianus b) venerato numine, ostiisque litato, & votis, Ancyram rediit. Eumque exinde progredientem ulterius multitudo inquietabat, pars violentè abrepta sibi reddi poscentium, alii querentes confortiis se curiarum addictos injuste, &c. Fuisse has querelas Christianorum constat ex iis quæ dicentur inferius, cum de promulgatis ab eo in Christianos legibus agemus. Quid autem infamosum idolum per Julianum restitutum, contumeliose quidem, sed pie egerit Christianus adolescens; quæve tum ipse, tum alter passus fuerint, & specimen invidiæ constantiæ ediderint, Gregorius Nazianzenus narrat his verbis (c): Nec his quidem juvenibus sumus abjectiores, qui te imperante floruerunt. Ex quibus alter cum ob deorum tuorum Matrem contumeliose vexatam, aramque dirutam, in iudicium quasi capitis reus abductus fuisset, ut victor ingressus est, purpuramque tuam & sermones tuos ut inanes & futiles effusurisu persecutus, cum majori libertate & fiducia egressus est, non secus ac si a cæna & luculento convivio rediisset. Alter cum unguibus toto corpore altissime impactis laceratus esset, vulneribusque oppressus ac pene confectus; ab eo tamen tantum absuit, ut tormentis frangeretur, aut præ-

sentium dolorum quicquam grave & acerbum existimaret, ut posteaquam partem aliquam corporis a vulneribus intactam illasamque perspexisset, carnifices etiam ipsos accusaret ut contumeliosos, nec totum corpus decorantes, sed aliquod non concisum profanumque relinquentes; simul etiam tibiam ostenderet, velut solam unguularum expertem; eosque ut ne huic quidem parcerent, hortaretur. Hucusque Gregorius. Existimavit interpretes, posteriorem hunc fuisse Theodorum, de quo, cum agemus de rebus Antiochenis, dicturi sumus. Sed quod plures sub Juliano invidiæ animi constantiæ specimen ediderint, nec in Theodoro quicquam hujusmodi legatur; ut hæc illi potius quam reliquis adscribantur, nulla quidem specialis ratio suppetit.

Quod rursus spectat ad Pessinuntis Matris deorum sacra: cum primum illa restituit Julianus, creavit in eis sacerdotem Calixenem, ante Cereris sacerdotio insignitam, summe laudatam inter Ethnicas mulieres; ad quam extat hac de re ejusdem Juliani (d) Epistola, in cujus fine post alias laudes hæc habet: Tu, inquit, noli parvas has laudes ducere, pro quibus & dii omnes tibi meritas gratias relaturi sunt, & nos pro parte nostra te duplici sacerdotio ornamus, atque ad illud, quod antea habebas cum Cereris sanctissimæ, tum magnæ Matris Phrygiæ deæ in sacra Pessinunte sacerdotium adjungimus: Hæc ad eam Julianus.

Sed quid eodem ferme tempore in Phrygia itidem gestum sit, sic refert Socrates (e): Erat quidam Meri urbis Phrygiæ provinciæ Præfectus, nomine Amachius*: qui delubrum in ea civitate extinctum aperiri, sordesque in eo jam longo tempore coacervatas expurgari mandavit, simulacraque in eo cultu & observantia profecutus est. Quod illius factum Christianorum animis acerbum incussit dolorem. Idcirco Macedonius, Theodolus, Tatianus, zelo pietatis Christianæ inflammati, istam ægritudinem ferre non poterant; sed flagranti erga virtutem studio præditi, noctu in delubrum irruunt, simulacra confringunt. Quo quidem facinore cum Præses graviter animo esset commotus, & propterea complures in civitate, qui criminis omnino erant expertes, neci dare contenderet; auctores facinoris ultro se illi obtulere, proque veritate ipsi mortem multo maluerunt oppetere, quam ferre, ut aliorum causa vitam amitterent. Quibus comprehensis, Præses mandatum dat, ut pro facinore ab ipsis admissa, se simulacris immolando, purgarent: minaturque se illos, si istud facere recusarent, acerbis multaturum supplicio. Illi, utpote excelsa & magno animo præditi, neglectis ejus minis, ad omnem cruciatum sufferendum se paratos ostenderunt; malueruntque mul-

LXXVII.

De Calixene sacerdoti.

(d) Julian. epist. 21.

(e) Socrat. l. 5. c. 13.

* Amachius.

Martyres Phryges.

multo magis vitam deserere, quam se sacrificiorum labe ipsos polluere. Præses igitur, ubi aliis omnibus tormentorum generibus eos exercuerat, ad extremum craticulis imponit, ignemque subdi jubet; quo quidem cruciatu oppressi, e vita migravere. Et quo rebus tam fortiter pro veritate abs se gestis insigne quasi fastidium imponerent; hæc sunt verba ad Præsidem elocuti: Si cupiditate educeris, Amalchic*, carnes assas degustandi, verte nos in altera latera, ne in ipso gustu tibi semiaffi videamur. Hunc isti vitæ habuere exitum. Hactenus Socrates; eadem plane Sozomenus (a) & alii. Quorum memoria annua natali die perpetuo consecrata, pridie Idus Septembris, qualibet anni periodo Græcis & Latinis (b) publice in Ecclesia agenda recurrit.

LXXVIII. Antequam autem Juliani profectioem Antiochiam persequamur (ne quid retro relinquamus intactum) de reliquis rebus tum in Propontide, tum in Thracia gestis persequamur orationem. Cyzicus in Propontide civitas connixta erat Christianis atque Gentilibus: Hi (inquit Sozomenus c) de rebus suis & de perficiendis deorum delubris Legatos ad Imperatorem mittunt; quorum curam ac studium in rebus sacris positum laudat ille quidem, & sua ipsis postulata concedit omnia. Eleusium autem illius urbis Episcopum (quem inter Semiarianos profitentem diximus) in carcerem concludit, utpote qui illorum sana vastasset, delubra affecisset contumelia, parasset ades ad viduas alendas, monasteria sacris virginibus extruxisset, & Gentiles ad ritus patrios contemnendos induxisset. Interdixit præterea Julianus Christianis peregrinis, qui cum eo erant, urbis Cyzici introitu; causamque attulit, quod esset verisimile, eos religionis ergo seditionem concitatuos: quippe cum Christiani, qui in civitate habitabant, quique idem de Deo sentiebant, subsidio essent illis futuri; quorum nonnulli lanificio publico operam dabant, alii cudendæ monete artem exercebant. Qui cum essent quamplurimi, in duas numerosas classes divisi erant, & ex veterum Imperatorum mandato una cum liberis & uxoribus domicilia sua Cyzici collocabant, atque certum tributum quotannis ærario publico pensabant, alii chlamydes militares, novam recentemque monetam alii.

LXXIX. Quamquam autem omnino secum statuerat Julianus religionem Gentilium stabilire; tamen inscitia putavit esse, populum, qui victimas immolare nollet, vel cogere vi, vel supplicio afficere. Tanta enim erat eorum multitudo, ut magistratus cujusque civitatis ægre illorum numerum sub-

ducere, & in tabulas referre potuerint. Porro eos neque in unum convenire, neque pro arbitrio precos facere vetuit. Certo enim noverat, res, in quibus conficiendis libera voluntate opus est, per vim nunquam posse recte geri. At vero clericos & Ecclesiarum Antistites urbibus exigere maturavit: quorum ab Ecclesiis absentia (dicam equidem quod verum est) moliebatur populi conventus dirimere; ita ut neque convenirent in unum, neque doctores haberent, neque sancta perciperent mysteria; denique ut temporis diuturnitate in sua ipsorum religionis oblivionem venirent. Illudque simul considerabat, quod clerici populum ad dissidium inter se inducere poterant. Itaque cum in hunc modum perfecisset, ut neque seditio facta esset, neque ulla fieri expectaretur; Eleusium, & eos qui cum ipso erant, Cyzico exire jussit. Hæc Sozomenus.

In Thraciæ autem civitate Hadriano- poli passi sunt Philippus Episcopus, Severus presbyter, Eusebius, atque Hermes, qui post carceres & flagella incendio cremati sunt: quo gloriæ titulo natalis dies ipsorum penes Latinos ac Græcos in publicas Ecclesiæ tabulas relatus est, undecimo Kalend. Novembris (d). His jungimus Æmilianum, de quo Theodoretus (e): Præterea Dorostoli, quæ est insignis urbs Thraciæ, Æmilianus, invictus Christi athleta, a Capitolino totius Thraciæ Præfecto in rogam conjectus est. Meminit ejusdem Æmiliani S. Hieronymus in Chronico, aitque: Æmilianus ob ararum subversionem Dorostoli a Vicario incenditur. Sed paulo fufius Græci in Menologio his verbis: Hic fuit servus cujusdam Græci, temporibus Juliani Apostatæ, & Capitolini Præsidis: Cum vero Christum coleret, & idola insectaretur, nactus opportunum tempus, arrepto malleo, ingressus in templum, idolorum simulacra omnia contrivit, & sacrificia dispersit; adiensque Præsidem, seipsum denunciavit; quocirca verberatus, & in fornacem injectus, spiritum Deo commendavit. Hactenus ibi. Ad hunc plane alluisse videtur S. Ambrosius (f), cum scribens ad Theodosium ait: Quot se offerre habent tali optioni, cum meminerint, tempore Juliani, illum qui aram dejecit, & turbavit sacrificium, damnatum a judice fecisse martyrium? Hæc ipse. Quod enim impudentia Juliani in restituendo deorum cultu, erigendis simulacris, instaurandisque sacris, ubique ferveret; Spiritus Domini ad tam grandia peragenda, procacitatemque Apostatæ retundendam, complures Jerobaales (g) effecit, & ad aras destruendas armavit.

LXXX. Martyres. Thracæ.

(d) Rom. Martyrol. & Menolog. ea die.

(e) Theod. l. 3. c. 6.

(f) Ambr. epist. 19.

(g) Jud. 6.

* Amalchic.

(a) Sozom. l. 5. c. 10. Suidas, & alii.

(b) Menol. & Martyrol. Rom. ea die.

LXXVIII.

(c) Sozom. l. 5. c. 14.

Quid in Cyzicenos Julianus.

LXXIX. Conatus Juliani in Christianos.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

LXXXI. At jam ad res Antiochenas transeamus, quæ hoc pariter anno gestæ esse noscuntur. Julianus igitur cum mensibus decem Constantinopoli (ut testatur Zosimus a) commoratus esset, jam cogitans bellum Persicum, hiemare statuens Antiochiæ cum exercitu, illuc iter tendens, recedit Constantinopoli: *Quam* (inquit Ammianus b) *reliquit incrementis maximis fultam: natus enim illic, diligebat eam, ut genitalem patriam, & colebat: Potestatem enim* (ait Zosimus c) *urbi fecit habendi Sensus, ut in urbe Roma. Simul portum ei maximum struxit, qui naves ab Austro periclitantes ab injuriis defenderet, una cum porticu, quæ Sigma litteram potius, quam directam formam refert, & ad portum deducit. Itidem adificata in regia porticu bibliotheca, & in ea repositis libris, quotquot habebat; ad gerendum Persicum bellum se se parabat. Ubi decem totos menses Byzantii commoratus esset, Hormisdam & Victorem Duces constituit, eisque cohortium Præfectis & exercitibus traditis, Antiochiam profectus est. Quanta quidem cum tranquillitate ac religione totum hoc iter confecerint milites, non est necesse dicere. Redigit ipsum iter Ammianus (d); Zosimus (e) autem hæc addit: Antiochiam ingressum perbenigne populus exceptit; sed quod item natura spectandorum ludorum cupidus esset, magisque voluptatibus quam seriis negotiis deditus; non abs re prudentiam & modestiam Imperatoris in rebus omnibus ægre ferebat, qui & de theatris se subduceret & raro ludos, nec toto die spectaret. Itaque portentosis quibusdam vocibus jactatis, eum pungebant. Imperator semet ulcisci voluit non factò, pœna eis ulla irrogata, sed oratione quadam urbanissima tam in ipsos, quam urbem composita; quæ tantam in se cum irrisione continet acerbiter, ut ubique terrarum deridendis Antiochenorum probris suffecerit. Hæc Zosimus.*

LXXXII. Hanc quidem orationem idem Julianus (ut auctor est Gregorius Nazianzenus f) *Misopogonem, & Antiochicam* appellavit; in hoc ultimo titulo Dionem imitatus, qui ex locis, ubi dictæ essent, nomen apposuit orationibus: quod factitarunt & alii: *Qua* (inquit ipse Gregorius) *quid*

PAGIUS VII. A num. LXXXI. ad LXXXV. Ammianus lib. 22. cap. 14. sub Consulatu Mamertini & Nevitæ hoc anno gesto perperam scribit, Julianum hoc anno *Misopogonem* composuisse. Is enim liber, ut recte Valesius in Notis ad Ammianum, anno sequenti publicatus est. Etenim & Kalendarum Januariarum meminit Julianus, quibus ipse Consul processit, & Juliani avunculi sui mortem commemorat, qui anno CCCLXIII. interiisse dicitur ab Ammiano. Postremo in pag. 66. Antiochenes inducit conquerentes, quod gravitatem ac tristitiam ipsius jam mense to-

apud Christianos abjectius & contemptius? Misopogoni tum quidem purpura magnitudinem afferebat, & palpones illi, qui tua omnia laudibus in cælum ferebant. Nunc autem barba corrupta est & raptata, simulque cum iis, a quibus elaborata est, irrisa. Intelligit, puto, Libanium rhetorem Antiochenum, cujus scripta Julianus ut dictum est, adeo admirari consuevit; cum tamen & ipse Libanius eodem argumento duas scripserit orationes, de quibus hæc Socrates (g): *Ex qua re Libanius sophista* (hoc enim quoque nomine rhetores dicebantur) *ansam ad scribendum arripiens, tum orationem illam, quæ προσβεβηκός inscribitur, id est, qua Imperatorem pro Antiochenis exoravit; tum eam, quæ, Oratio ad Antiochenos de ira Imperatoris adversus illos, dicitur, composuit. Fertur, sophistam illum has quidem confecisse orationes, in vulgus tamen minime protulisse: Imperatorem autem non re ipsa in eos, qui contumeliis ipsum affecerant, vindicando, sed dicitia solum retorquendo, iram suam posuisse: Nam oratione illa, quæ, Antiochica, sive Misopogon, id est, Odium barbæ, inscribitur, ab ipso composita, civitati Antiochenæ contumeliæ notas inussisse ad perpetuitatem. Hæc Socrates. At secus accidit; nam summam inde Antiocheni laudem sunt consecuti. Sed quod eadem oratione Julianus nihil aliud conatus sit, quam philosophum ostentare; idcirco hæc mox Gregorius affirmat his verbis: In qua, inquit, oratione tu quidem nomine valde intumescis, ac velut admirandum quiddam profers, quod in corporis cultu frugalitatem colueris, nec ullam umquam ex ingluvie crudelitatem contraxeris; quod autem Christianos adeo acerbe insectatus sis, tantamque gentem, tamque sacram oppresseris, atque confeceris, consulto præteris. Hæc Gregorius de Misopogone.*

Cur autem id fuerit ab eo nomen inditum orationi, & quibus ipse ad ejusmodi conficiendam scriptionem impulsus fuerit, dicendum est. Cum enim Antiochena civitas Christianis referta esset, atque in Julianum ob impietatem infensissima; ut primum illum cum exercitu venientem excepit: quod aliter contemptum divinum numen vindicare cives non

lerarent. Ingressus autem erat Antiochiam sub exitum mensis Julii. Igitur anno sequenti id Opus Julianus edolavit. Quare Petavius in Notis ad Juliani Misopogonem, ubi hoc anno hunc librum scriptum dicit, ab Ammiano deceptus est.

Socrates lib. 3. cap. 17. non dicit, Julianum taurum in Numismate insculpsisse, qui mundum cornibus expugnaret, ut perperam Interpretes Socratis locum intellexeret. Hoc solum dicit Socrates, inquit Valesius in Notis ad Sozomenum lib. 5. cap. 19. Antiochenos Julianum deridentes dixisse: *Nurami tui tanquam habent, &*

Misopogoni

(g) Socrat. l. 3. c. 5.

LXXXIII. Dicitia in Julianum.

VIII. Dicitia Antiochenorum in Julianum.

Or.

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

non possent; deridere eum scommatibus, disteriisque proscindere aggressi sunt: atque in primis ab ipsius vultus specie, nempe a philosophica promissa barba occupati sunt ludibrii argumentum: ut eam ob causam illum nominarent hircum, utpote præferentem barbam hircinam, ex qua funis intorquendus esset; his addentes pleraque alia, quibus ejus impietas falsis derideretur dictis ac jocis. De quibus omnibus Ammianus (a): Post quæ, inquit, multa facete in se dicta comperiens, coactus dissimulare pro tempore, ira sufflabatur interius. Ridebatur enim, ut Cecrops, homo brevis, humeros ostentans angustos, & barbam præferens hircinam, grandiaque incedens, tamquam oti frater & Ephiaitis, quorum proceritatem Homerus in immensum tollit: itidemque victimarius pro Sacricola dicebatur, ad crebritatem hostiarum alludentibus multis: & culpabatur hic oportune, cum ostentationis gratia vehens licenter pro sacerdotibus sacra, stipatusque mulierculis letabatur; & quamvis his, paribusque de causis indignaretur; tacens tamen, motumque in animi retinens potestate, solemnia celebrabat. Sic ipse; atque hæc de barba & alia quædam, jam cum junior esset & in Galliis militaret, ab aulicis Constantii objectari illi solita erant; unde idem auctor superius (b): In Palatio adulandi professores jam docti, recte consulta prospereque completa verrebant in deridiculum, talia sine modo strepentes insulse: In odium venit cum victoriis suis capella, non homo; ut hirsutum Julianum carpen-

tes, appellantesque loquacem talpam & purpuratam simiam, & literionem Græcum, & his congruentia plurima atque vernacula.

Addit præterea Gregorius Nazianzenus (c): Quid, inquit, prohiberet, quominus nos quoque Romanorum atque adeo Orbis universi (quemadmodum ipse demum fraude circumventus existimabat) Imperatorem, eodem ludo ulciscentes, Iulianum vocemus, & Pysæum, & Adonæum, & Tauricremum, ut jam nonnulli quoque nostrum lepidi & festivi homines appellarunt (quandoquidem mira est hujus rei facilitas) aliisque omnibus nominibus, quæ vel inflectenda & commutanda, vel creanda, ac vere ipsi objicienda nobis historia porrigit? Hæc ipse. Porro dictum esse Julianum Pisæum a Jove Pisæo, qui colebatur in Elidis; & Adonæum ob Adonidis festa, quæ ipse cum mulierculis Antiochiæ celebrabat; omnes facile intelligere existimamus. Tauricremum vero appellatum esse ob tauros plurimos ab eo immolari solitos, nemo non intelligit: Imperatorem enim (inquit Socrates (d)) utpote superstitione admodum obligatum, tauros ad simulacrorum aras creberrime exsacrificasse constat; & ob eam causam jussisse, ut ara & taurus in ipsius numismate inciderentur. Quin etiam aliud ejusdem numisma taurum continuisse, ibidem Socrates tradit, qui mundum cornibus expugnaret. Sed hujusmodi numismata videre minime licuit: quod vero reperimus tauro signatum, hic tibi formis reddendum curavimus.

At

(a) Amm. lib. 22.

* hinc.

(b) Amm. lib. 17.

LXXXIV.

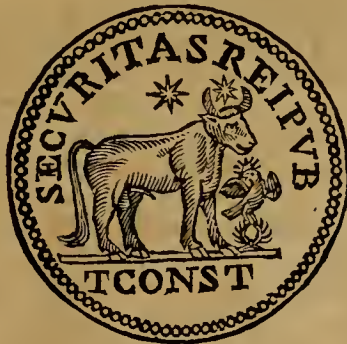
(c) Greg. Naz. orat. 1. in Jul. Nomina Iuliano imposta.

(d) Socrat. l. 3. c. 15.

(e) Acceptum numisma ab Angelo Breventino Papiensi.

(e)

PAGIUS Orbis eversus est. Gloriabatur nempe Julianus, quod templa ac sacrificia reparasset, quodque centenos interdum tauros Jovi immolaret, ut scribit Ammianus. Quare, cum in ejus Nummis taurus esset insculptus, hinc jocandi anam arripientes Antiocheni dicebant, non tauros a Juliano, sed Orbem mactatum esse, seu, ut loquitur Sozomenus, Orbem eversum esse, perinde ac tauros supinos: Resupinari enim, seu ἀνερπάζειν, quo verbo utitur Sozomenus, pro-

prium est victimarum, quæ cum immolarentur Diis cœlestibus, resupinari censueverant. Porro in Nummis Juliani postquam Augustus nuncupatus est, taurum insculptum fuisse, ostendunt ejus Numismata apud Mediobarbum. In uno exhibentur taurus cum aquila, in aliis taurus cum duabus stellis, & in altero taurus cum duabus stellis, ante quem aderat ciconia pede sinistro elato. Ex quibus Nummis plures Antiochiæ percussi, ut in illis legitur.

Inane studium Juliani.

At hæc omnia & alia his similia, publica voluisse oratione refellere, & contra vulgi blaterationes disertata, ut sibi videbatur, oratione differere, nec philosophi quidem, nec Imperatoris fuit officii: quorum alterius id fuisset muneris contemnere, deridere; alterius vero dissimulare, & alia occasione populum ad feria quæque alia cogitanda necessitate compellere. At quid hic luculenta illa præstitit oratione? nihil prorsus, nisi (quod Ammianus ait a) ut eos ad hæc crebrius inculcanda & alia his addenda provocarit: cum ea sit natura vulgi, ut in altercando minime patiat verborum jaculis superari; effecit & illud egregie, ut quæ jactata in auras inanes, si non aliter, temporis saltem spatio oblivione delenda forent; ex ea ab ipso conscripta oratione remanserint monumentis perpetuis consignata.

LXXXV. Quibus enim verbis se putavit abluere, illis seipsum deformius infecisse, quis dubitat? ut cum peregre in eodem Misopogone de barba ait ironice (b): *Me vero si maxime laudare vellem, non possem; at vituperare infinitis modis poterō; & primum a persona ordiar. Huic enim, quod, ut arbitror, natura non multum pulchritudinis ac venustatis dedisset, ipse morositate quadam & acerbitate animi longam istam barbam addidi, quasi pennis ab ea exigens, nulla quidem alia de causa, nisi quod natura elegantior non fuisset. Ideo discurrentes in ea pediculos perfero, tamquam feras aliquas in silva; neque large edendi & bibendi mihi potestas est: cavendum enim esse arbitror, ne imprudens pilos una cum pane devorem. Nam de accipiendis dandisque osculis nihil laboro: tametsi ad cætera & illud incommodi habere videtur barba, quod non sinit pura puris eoque suavioribus (ut opinor) labris labra adjungere: quod olim etiam quidam usurpavit, qui Pane & Calliope propitius in Daphnem fecit poemata. At vos etiam funes ex ea nequi oportere dicitis. Equidem id vobis perlibenti animo concedam, modo pilos possitis extrahere, neque eorum asperitas vestras molles & delicatas manus offendat. Sic ipse, qui & pluribus invenitur post hæc in glabros ac tonsos. Et inferius: Cum ad urbem liberam venirem, quæ capillorum squallorem ferre non potest; veni ad eam cum longissima barba & intonsus, quasi copia tonsorum deesset; judicasses profecto te Smictinem videre, aut Thrasyleonta, &c.*

LXXXVI. Querelæ Juliani in Antiochenos. (c) Julianus in Misopog.

At illud magis tetigit Julianum, cum iidem Antiocheni subobscuris quibusdam dictis ipsum execrari, Christi vero nomen & memoriam celebrare, & Constantium in Juliani impietatis ultionem expetere declararent: unde idem inferius (c): De-

inde ex barba mea funes nequi oportere: postremo me, x, Chi, bellum indixisse, & K, Cappa, desideratis (per X, Christum, per K, Constantium intelligentes) Utinam dii custodes hujus urbis id vobis duplex largiantur (nempe X, & K,) quoniam civitates finitimas, quæ & diis mecum serviunt, & sanctæ sunt, calumnia vexastis; quasi quæ in me composita sunt, ab illis profecta essent; quem, scio, magis amant, quam suos liberos; qui deorum templa quamprimum restituerunt; sepulcra vero atheorum omnia, signo a me nuper dato, everterunt, ita elati & erecti animis, ut scelera eorum, qui deos violarunt, acrius etiam quam mea ferebat voluntas, vindicarint. Quod vero ad vos attinet, plerique vestrum erectas olim aras everterunt, quos mea lenitas vix adhuc potuit ad sanitatem & quietem adducere. Ac rursus superius eandem ingerit ænigmaticam in se Antiochenorum querelam his verbis (d): *At enim, inquit, x, Chi, & K, Cappa nihil civitati nocuerunt. Hoc sapientiæ vestræ ænigma quale sit, difficile est intelligere. Nos tamen quosdam vestrum interpretes nacti, didicimus his litteris nominum quorundam initia significari, altera littera Christum, altera Constantium declarari. Sinite igitur me libere quod sentio dicere. Una in re tantum injuriam vobis fecit Constantius, quod me, cum Casarem fecisset, non vita privavit. Nam quid ad reliqua attinet, utinam vobis solis ex omnibus Romanis dent diem multos Constantios, vel prius amicorum ejus rapinas experiri: & paulo post de Christo: At, inquit, Christum amatis, & quasi numen tutelare colitis pro Jove, & Daphnæo, & Calliope, quæ vestram captivonem explicavit. An vero Emeseni Christum amabant, qui Galileorum sepulcra incenderunt? &c. Sed de Emesenis inferius.*

LXXXVII. Studia Antiochenorum in Julianum. (e) Julianus in Misopog.

Fuit & illa expositio Juliani, quod Christiani Antiocheni ad sepulcra martyrum preces ad Deum frequentarent, rogantes eripi a tyrannide Juliani: meminit horum ipse in eadem oratione, cum ex illorum persona sic ait (e): *Odiosam istam severitatem septimum jam mensem perpeffi, vota quidem & preces, quo tantis malis eriperemur, ad vetulas dimisimus, quæ circa sepulcra mortuorum assidue versantur. Subinfert clamores in se Christianorum, cum ipse templa adiret, & alios secum duceret. Cæterum & illud accessit, quo Julianus magnopere commotum se fuisse, eadem oratione testatur; quod scilicet Antiochenorum culpa Apollo Daphniticum templum deseruisset, & mutus prorsus redditus esset; testatur id ipse, cum eadem oratione hæc ait: *At mihi quidem videtur Deus multo ante conflagrationem templo excessisse: etenim primo statim introitu statua ipsa**

id

id mihi indicavit; atque hujus rei testem appello magnum Solem adversus eos, qui nolint credere. Id vero ipsorum civium culpa accidisse, mox subdit: Enimvero, inquit, alia mihi deinceps erga vos offensa commemoranda est; deinde me (quod adhuc feci) conviciis onerabo, deque ea me ipsum criminabor & vituperabo. Decimo fere mense, ut vos numeratis (is opinor, Lous a vobis nominatur) patrium festum est hujus Dei, nempe Apollinis Daphnæi, & magno studio ad Daphnem concurritur. Ego igitur ab Jove Casio illuc advolavi, existimans me ibi maxime vestras opes & magnificentiam spectaturum; atque jam tacitus apud me magnificam aliquam pompam fingebam, & quasi somnians victimas, libationes, choreas in deum, thura, pueros in templo, tum animis dignissime deo compositos, tum veste candida elegantique illustres intuebar. Ingressus autem in templum, neque thura, neque placentam, neque victimam ullam reperi; itaque continuo miratus sum, vosque extra templum esse, suspicabar; sed honoris causa signum a me, tamquam Pontifice, expectare. Percontatus autem de sacerdote, quid esset civitas in solemnibus illis feriis deo sacrificatura: Ego inquit ille, dono auserem istum deo affero; civitas enim nihil hoc tempore apparavit. Hæc ibi.

LXXX.
VIII.

Verum antequam ulterius progrediatur oratio, hic admonendum lectorem putamus, præpostero ordine rem ab Ammiano narrati, ex verbis Juliani convinci; dum ille primo accessum Imperatoris in Daphnem, templique exustionem contigisse narrat (a), postea vero profectioem ad Casium Jovem (est mons Casius in Arabia, (1) putaturque idem cum Sina) cum tamen ea oratione Julianus ipse testetur, e Jove Casio revertentem ad Daphnis sacra illa se contulisse. Cum vero apud Jovem Casium esset, illuc ad eum profectos ait Ammianus rhetores Ægypti, atque de inveniendi Api spem Juliano injecisse. Sed ad Julianum redeamus, qui cum Daphnitica sacra adeo frigida invenisset: Hic, inquit (b), ego (o me pacis & gratiæ inimicum) cum Senatu gravibus verbis exposulavi; quæ non sit fortasse incommodum hoc tempore referre.

(a) Amm.
lib. 22.(b) Julia-
nus in Mi-
sopog.

LXXXIX.

Juliani o-
ratio ad
Senatum
Antioche-
num.

Grave profecto (inquam ego) videtur, tantam civitatem sic deos contemnere, ut ne in extremis quidem Ponti finibus vicus ullus faceret; & cum agrum infinitum possideat, instantibus patrii dei solemnibus feriis, dissipata a diis impietatis nebula, avem pro se minime attulisse: cum deceret eam in primis boves tributum immolare. Quod si uni difficile erat; at certe universa civitas debuit & potuit deo taurum offerre. Unusquisque vestrum privatim in con-
Ann. Eccl. Tom. V.

viviis & feriis Majumæ pecuniam effundit, pro vobis autem ipsis & communi salute, neque privatim, neque publice sacrificatis; solus sacerdos, qui ex multitudine vestrarum victimarum debuit auctus parte aliqua domum redire, sacrificavit. At dii sacerdotibus tantum honestam ac virtuti consentaneam vitam pro omni cultu imperarunt, itemque ut sacra munera, ut decet, obirent: vestrum autem erat, ut opinor, publice privatimque sacrificare. Nunc vero unusquisque vestrum mandat uxori, ut omnia Galilæis largiatur: quæ ubi pauperes facultatibus vestris aluerunt, egregium impietatis miraculum egentibus, quorum plena sunt omnia, ostentant. Vos autem primum cum Dei cultum honoremque contemnitis, nihil offendere arbitramini. Nemo autem aufert res ad sacra necessarias: quod, credo, non sit ei unde alatur. Cum quispiam vestrum dat natalitia, magnificum apparat convivium, & amicos lautissimis mensis accipit; & tamen in feriis deorum solemnibus nemo oleum in deæ lampada, nemo libamentum, non thus, non victimam attulit. Ego vero, quemadmodum hæc a bonis viris istic accipiuntur, nescio; illud credo, diis ea minime placere. Hucusque de his ad Senatum Antiochenum oratio Juliani. Sed quid accidit?

Restiterunt tunc & Juliano inter alios Christianos duo presbyteri Antiocheni, spectatæ virtutis homines, eum coram arguentes: fuerunt hi Eugenius & Macarius, quorum res gestæ & initum adversus Julianum certamen expressa habentur in Actis Artemii martyris, qui hoc quoque tempore Antiochiæ martyrium consummavit; licet Ethnicus auctor Ammianus (c) eum obscurare nitatur (ut Gentiles affolent) criminum objectorum calumniis, nam ait: Tunc & Artemius ex Duce Ægypti, Alexandrinis urgentibus, atrocium criminum mole supplicio capitali multatus est. Hæc Ammianus. Passus quidem ille, cum a Juliano accersitus Antiochiam venisset, ut martyrii ejus (d) Acta testantur. At quænam fuerint Artemio objecta scelera, quorum causa Julianus in eum animadverti jussit, Theodoretus paucis his explicat (e): Idem porro tyrannus Artemium militum in Ægypto merentium Ducem, propterea quod illum magistratum Constantii temporibus nactus plurima simulacra confregerat, non solum exiit bonis, verum etiam obruncavit: hæc sunt mansuetissimi illius & iræ temperatissimi, nempe Juliani (ab impiis his nominibus appellatur) egregia facinora. Hæc Theodoretus. Hisce igitur criminibus, quod adversus simulacra deorum Artemius bellum acre gessisset, tamquam impius deferretur ad Julianum.

XC.

Eugenius
& Maca-
rius Ju-
liano re-
stiterunt.(c) Amm.
lib. 22.(d) Apud
Metaph.
dic 20.
Octob.(e) Theod.
lib. 3. c. 17.

K

Erat

NOTE (1) M^{ontem Casium}, de quo Julianus non fuisse in Arabia, sed in Syria superiori prope Seleuciam, docet Norisius dissert. II. pag. 202.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

XCI. Erat Artemius unus ex militibus iis qui sub Constantino Magno in bello adversus Maxentium tyrannum gesto meruerant, præsensque tunc fuit, oculisque spectavit una cum aliis qui aderant in exercitu Crucis signum, quod tunc in expeditione posito eidem apparuit Constantino: id enim ipse coram Juliano magna animi alacritate professus est, cum illi suam ipsius exprobraret atque objectaret impietatem. Defuncto autem Constantino, Constantius emeritæ militiæ virum, ætate senem, nobilissimis præfecturis honestavit, misitque novissime in Ægyptum cum amplissimo magistratu, quem sciret Imperio Romano fidum, & adversus idola Gentium summo ardore animi æstantem. Hunc ergo cum exercitu agentem in Ægypto, sub prætextu expeditionis belli Persici Julianus, datis ad eum litteris, Antiochiam ad se venire iussit. Sed opportune accidit, ut cum Antiochiam pervenisset, repererit Imperatorem de duobus illis presbyteris Antiochenis Eugenio atque Macario quæstionem habere. Hæc ipse spectans Artemius, magna animi libertate Julianum impietatis arguit, multaque in eum de falsitate deorum cultus, & Christianæ religionis veritate testatus voce libera inculcavit, eoque adegit ipsum Imperatorem verborum & consilii inopem, ut post alios exhibitos cruciatus eum capite truncari iusserit, non quidem ut Christianum, sed, quod diximus ex Ammiano, tamquam immanium scelerum convictum. reum: quod accidit, ut ejus Acta significant, vigesima mensis Octobris; quæ dies tam apud Græcos, quam Latinos (a), natalis ejus annua celebritate notatur. Quæ autem post auditam Artemii necem, secuta est Alexandriæ cædes Georgii Episcopi Ariani, dicemus inferius, cum de rebus Alexandrinis agemus. Cæterum Eugenium & Macarium, quod magnis animis adversus Julianum pro Christiana religione steterant; ipse, ne eos palam occidendo illustraret corona martyrii, in Oasim Ægypti solitudinem omnium famosissimam relegari mandavit; secreto tamen ministris jubens, ut cum eos il-

Artemii certamen pro fide.

Artemii Eugenio, & Macarii Martyrium.

(a) Menolog. & Martyrol. Rom. ea die.

PAGIUS Ad num. XCI. & seqq. Ammianus lib. 22. cap. 13. de rebus hoc anno gestis loquens, ait: Die XI. Kalend. Novembrium amplissimum Daphnæi Apollinis fanum subita vi flammarum exustum est. Tum lib. 23. cap. I. subsequentis anni Coss. Juliani olim Orientis Præfeti, & Felicis Præfeti ararii olim Christianorum, sed in gratiam Imperatoris Apostatarum factorum mortem recitat. Præterea Theodoretus lib. 3. cap. 10. de eo incendio & Translatione Reliquiarum S. Babylæ loquitur, ac postea cap. 13. de infelici morte Juliani & Felicis sermonem habet. Quare Daphnæi templi incendium hoc anno contigit, anno vero sequenti S. Babylæ Martyris Translatio peracta, ut Valesius in No-

IX.

S. Babylæ Martyris translatio.

Baron. n. CII. & seqq.

luc perduxissent, gladii animadversione necarent; quod & præstiterunt hoc eodem anno vigesima mensis Decembris, qua eorum anniversaria memoria tabulis Ecclesiasticis commendata, annis singulis, tum Græcis, tum Latinis (b) ex majorum instituto recurrit; in Arabia autem eorundem cultus celebrior extitit.

Cum vero quæstio de Artemio haberetur, deportarenturque confessores presbyteri in solitudinem Oasenam, exustum esse Apollinis templum in Daphne, eadem acta significant. Cæterum quod Ammianus ait, conflagrasse templum Apollinis undecimo Kal. Novembris, biduo post Artemii martyrium accidisse oportuit: nam ejus Acta habent, passum illum esse decimotertio kalendas Novembris; adeout vel in Ammiano, vel in illis Artemii Actis errorem inesse oporteat, in quibus non ante incendium templi, sed biduo post Artemius martyrio coronatus habetur. Porro ante incendium obmutuisse idolum, ipsemet Julianus in Mispogone testatur; qui tamen causam dissimulandam, immo penitus contegendam esse putavit, aliam afferens, nempe iratum Apollinem in Antiochenos contemptores deorum; de his enim agens hæc habet: *Talia me tum dixisse commemini; meamque orationem Deus testimonio suo confirmavit. Quod utinam nunquam fecisset, neque præsidium tam multis annis servatum deseruisset, ac potius in illa tempestate ac procella mentes potentiorum avertisset, manusque cohibuisset.* Hæc tunc ipse ea oratione. Cæterum quod satis perspectum haberet, ex propinquitate reliquiarum S. Babylæ martyris Episcopi olim Antiocheni, idolum obmutuisse; jussisse ipsum inde eas transferri, eadem superius indicat oratione, cum ait: *Postquam vero Daphnes mortuum remisimus, quidam e vobis paulo verecundiores erga deos, iis qui demortui reliquiis irati fuerant, templum Daphnæi dei attribuerunt; alii vero sive imprudentia, sive non, templum inflammarunt, horrendumque exteris spectaculum, populo autem vestro per-*

(b) Menolog. & Martyrol. Rom. ea die.

XCII. Conflagratio Templi Apollinis.

Causa irarum Juliani.

tis ad lib. 5. Sozomeni cap. 8. observavit, ubi D. Chrysofomi in Orat. 2. contra Gentiles de S. Babylæ memoriæ lapsum corrigit. Is enim de Juliano Comititis morte ita loquitur, quasi ea ante Translationem Reliquiarum S. Babylæ contigisset, cum tamen anno post illam Translationem acciderit, Juliano sc. IV. & Salustio Coss. ut constat ex Ammiano, initio lib. 23. & ex Theodoro in lib. 3. Hist. Ecclesiast. Nam Ammianus mortem Felicis ac Juliani refert statim post Consulatum Juliani & Salustii, idest, anno CCCLXIII. Theodoretus vero illorum obitum refert post Reliquiarum S. Babylæ Translationem.

Emendandi itaque Annales Baronii qui Chryso.

X.

jucundum, Senatui usque in hanc diem neglectum præbuerunt. At mihi quidem videtur deus multo ante conflagrationem templo excessisse. Etenim primo statim introitu statua ipsa id mihi indicavit; atque hujus rei testem appello magnum Solem adversus eos, qui nolint credere. Hæc Julianus de translatione facta ejus jussu reliquiarum S. Babylæ martyris, deque templi Daphnæi conflagratione. Quæ quidem tunc tamquam scientibus, ut qui eam spectassent, summam ab eo enarrata, latiori nunc indigent oratione.

XCIII. Audiamus hæc in primis ab Ammiano scriptore pariter Ethnico erga gentilem suum propensiori; indeque narrationem auspicemur, qua ipse demonstrat, Julianum, ut contempti dei sui jacturam resarciret, innumeram hostiarum multitudinem immolasse, ait enim (a): Hostiarum tamen sanguine plurimo aras crebritate nimia perfundebat, tauros aliquoties immolando centenos, & innumeros varii pecoris greges, ovesque candidas terra quæstas & mari; adeo ut in dies pene singulos milites carnis distentiore saginata victitantes incultius, potiusque aviditate corrupti, humeris impositi transeuntium, per plateas ex publicis ædibus, ubi vindicandis potius, quam cedendis contivitiis indulgebant, ad sua diversoria portarentur; petulantes ante omnes & Celtæ, quorum ea tempestate confidentia creverat ultra modum. Augebantur autem carimonia-rum ritus immodice cum impensarum amplitudine ante hac inusitata, & gravi. Et quisque (cum imprædite liceret) scientiam vaticinandi professus, juxta imperitus & docilis sine fine vel præstitutis ordinibus oraculorum permittebatur scitari responsa, & extispicia nonnumquam futura pandentia; oscinumque & auguriorum & omnium fides, si reperiri usquam posset, affectata varietate, quærebatur. Hæc Ammianus.

XCIV. Quam autem creber in templis & sacris esse soleret Julianus, ipsemet in Misopogonè docet his verbis: Sacrificavit semel Cæsar in templo Jovis, deinde in Fortunæ, deinceps ter ivit ad Cereris: neque enim quoties ad Daphnes templum ierit, Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS softomum secutus, id præsentis anno retulit. Neque enim hac in re standum Chrysoftomo, cum SS. Patres in Orationibus res historicas sine certa probatione aliquando narrent. Præterea Theophanes, narrato Daphnensi incendio, ait, iratum Imperatorem misisse Julianum & Felicem, qui magnæ Ecclesiæ bona publicarent: quod etiam scribit Cedrenus. Addit Theophanes, utrumque paulo post interiisse. Certe D. Chrysoftomus, qui annos tantum octo natus erat, eam historiam ab aliis didicerat, & in circumstantiis falli proclive est. Gothofredus in Disser. in lib. 7. Philostorgii cap. 10. observat, Philostorgium infelicem trium apostatarum, Felicis nempe, Juliani & Helpidii mortem narra-

memoria teneo, proditum quidem illud custodum negligentia, deletum autem impiorum hominum audacia. Veniunt Syrorum Kalendæ? Cæsar rursus ad Jovis Phili. Venit publicum festum? Cæsar continuo ad templum Fortunæ; intermisso vero die nefasto, rursus in ædem Jovis Phili more majorum vota suscipit. Et quis ferat Cæsarem tam sæpe ad templa ventitantem, cum liceat semel atque iterum diis molestiam exhibere? Hæc & alia Julianus ex persona Antiochenorum in se ipsum insultantium, seque deridentium. Subdit præterea Ammianus: Hæcque dum ita procedunt more pacis, multorum curiosior Julianus, novam consilii viam ingressus est, venas fatidicas Castalii recludere cogitans fontis; quem obstruxisse Cæsar dicitur Hadrianus mole saxorum ingenti; veritus ne ut ipse, præcinentibus aquis, capessendam Remp. comperit, etiam alii similia docerentur. Ac statim circumbumata corpora statuit exinde transferri, eo ritu, quo Athenienses insulam purgaverant Delon. Eodem tempore die undecimo Kalendarum Novembrium, amplissimum Daphnæi Apollinis sanum, quod Epiphanes Antiochus Rex ille condidit iracundus & sævus, & simulacrum in eo Jovis Olympici imitamenti æquiparans magnitudinem, subita vi flammarum exustum est. Quo tam atroci casu repente consumpto, id ad usque Imperatorem ira provexit, ut quæstiones agitari juberet solito acriores, & majorem Ecclesiam Antiochiæ claudi: suspicabatur enim id Christianos egisse stimulos invidia, quod idem templum inviti videbant ambitioso circumdari peristyllo.

Ferebatur autem, licet rumore levissimo, hac ex causa confluisse delubrum, quod Asclepiades philosophus, cujus in Actis Magnentii meminimus, cum visendi gratia Juliani ad id suburbanum venisset, deæ Cælestis argenteum breve figmentum quocumque ibat secum solitus efferre, ante pedes statuit simulacri sublimes, accensisque cereis exussisset: unde medietate noctis emensa, cum nec adesse quisquam potuit, nec juvare, volitantes scintillæ ad hæserè materiis vetustissimis; ignesque ar-

Templi
Daphnæi
conflagra-
tio.

XCIV.
Alia causa
conflagra-
tionis
templi.

K 2 dis

re, post ea, quæ circa S. Babylam acta sunt, & post Templi Daphnensis incendium. Quod valide confirmat Gothofredus de Juliano ex Codice Theod. Nam cum incendium illud XI. Kal. Novembris acciderit, duæ occurrunt, Constitutiones ad hunc Julianum post illud tempus datæ, puta L. 54. De Decurionibus, & L. 3. De contrah. empt. quarum prior emissa Kalend. Novemb. altera VIII. Idus Decemb. Erat enim Julianus Comes Orientis.

S. Artemii martyrium anno præsentis contigit, ut patet ex Ammiano lib. 22. cap. II. ubi illud recitat sub hujus anni Coss. aitque, Alexandrinos, Artemii comperto interitu, Georgium Sedis Alexandrinæ invasorem interfecisse. Quæ-

XI.
S. Artemius occi-
ditur.

Quæ-

(a) Amm.
lib. 22.

Juliani
immensa
superstio.

XCIV.
Julianus
creber in
sacris.

PAGIUS
Ad annum
sequentem
pertinet.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

dis nutrimentis eVecti, omne quicquid contingi potuit, licet discretum celsitudine, concremarunt. Hucusque Ammianus post Julianum. Ex quibus licet rem gestam, narratam habeanus, quam Orienti & Occidenti notam dissimulare minime potuissent; tamen instar furum, qui cum furto deprehensi, ubi nullus sit amplius negandi locus, rem esse alienam non inficias eunt, sed aliquo excogitato titulo sibi rem vendicant, vel alia se excusatione a facinore reddunt immunes; haud secus iidem quoque auctores, ad defensionem idoli virtute martyris superati, incensi Apollinis, templique divinitus e caelo igne demisso combusti, vera causa obvoluta silentio, alias ad excusationem asferre maluerunt.

XCVI.

At cum multi sint veteres historici, qui eodem saeculo res gestas Juliani scripsere, unus nobis pro cunctis in testimonium adducendus est sanctus Joannes Chrysostomus, qui fide certa caeteros antecellens, utpote patria Antiochenus, tunc sub Libanio sophista discipulus, cuncta praefens inspexit, atque luculenta oratione in Gentiles conscripta, publica fide, testibus compluribus eorum quae scripsit adhuc viventibus, consignavit; quos & provocat ad redarguendum quod minus certum exploratumque illis videri posset; ut nefas sit vel leviter suspicari, latum quidem unguem ipsum a recto veritatis tramite deflexisse: cujus sinceræ fidei, tamquam sacræ anchoræ, ut reliqui omnes scriptores illorum temporum tuto ac firmiter inhærescant, necesse est. Habuit eam orationem Chrysostomus post annos viginti (ut ipse testatur) ex quo facta fuere: quæ enim adolescens spectavit, jam vir Ecclesiastica tractans, adversus Gentiles edidit; confirmat autem ea quæ dicit, hujusmodi adjecta contestatione

(a) Chryf. orat. contra Gent. tom. 5.

Causa obmutescens Idoli.

(a): *Ex iis, inquit, qui ea viderunt, supersunt adhuc & senes, & juvenes; quos omnes obsecro & obtestor, si quid a me historiae adjectum fuerit, in medium prodant, meque redarguant, &c.* Ita Chrysostomus, ex cujus verbis plane dignoscitur, omni fide digna esse quæ ab ipso re-

PAGIUS

Quare male in Chronico Alex. martyrium illud in annum sequentem dilatatum est. Colitur S. Artemius die XX. Octobris, quo die ejus Acta apud Surium extant. In iis Artemius passus dicitur die XX. Octobris: quod tamen incredibile, cum nonnisi, eo occiso, Alexandrini in Georgium insurrexerint, & hoc interfecto, S. Athanasius Alexandriam venerit, unde ante primum diem mensis Decembris currentis anni, Juliano jubente, exire coactus est, ut Baronius observat. Cum itaque ea quæ Athanasius Alexandriæ egit, nonnisi intra aliquot menses peragi potuerint, liquet martyrium Artemii ante diem XX. Octobris, quem-

feruntur. At quod primum spectat ad loquacis idoli silentium; quænam causa præcesserit, liberius eam ipse dæmon latens in statua professus est, quam Julianus vel Ammianus rem silentio obvolverunt; licet quod verbis Julianus erubuit profiteri, facto egregie demonstravit: dum ut idolo muto loquendi tribueret facultatem, ossa Babylæ martyris proxime posita, quasi ipsa obstruxissent os dei sui, inde asportari præcepit. Sed istæ primo narrantem Joannem Chrysostomum audiamus; qui agens de translatione Babylæ corporis per Gallum Cæsarem, de qua nos tertio tomo Annalium egimus, hæc habet (b):

Verum antequam ad exactionis modum veniam, quoniam modo scilicet e delubro illo expulsus sit dæmon, illud vos adnotare postulo; Babylam non statim, ubi advenit, dæmonem ejecisse, sed manentem eum otiosum, inertem agendisque rebus ineptum reddidisse. Illi enim os ita obstruxit ut vel lapidibus ipsis magis mutus redderetur. Et quidem manentem ibi dæmonem superavisse, non minus fuit, quam si eundem de loco exegisset; cum qui loci illius accolis omnibus fucum prius faceret, ne extincti quidem Babylæ cineres contueri sustineret. Ea est enim sanctorum potestas, ut illorum superstitem dæmones ne umbras quidem aut vestes, vita autem sanctorum & loculos quoque reformident. Itaque si quis iis, quæ ab Apostolis facta fuisse prædicantur, fidem non habet, is tandem memoria hujus miracula intuitus, ab impudentia sua desistat: nam qui de omnibus olim Gentilibus victoriam reportabat, a martyre tamquam ab hero increpatus suppressa voce, latrare desit. Hæc ipse.

(b) Chryf. ead. orat. contra Gent. tom. 5. De Babylæ reliquiis.

At hic opportune conjungimus quod Gregorius Nazianzenus (c) in eundem Julianum acri illa investiva vehementer exaggerat, cum agens de ingenti vi sanctorum martyrum ita loquitur: Non vitimas pro Christo cæsas reveritus es? nec magnos pugiles extimuisi, Joannem illum, Petrum, Paulum, Jacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, ac eos qui & post illos & ante illos capitis sui periculo

(c) Greg. Naz. orat. 1. in Jul.

Magna virtus reliquiarum Sanctorum.

admodum & Athanasii in urbem Alexandrinam adventum, contigisse.

Neque quis dicat, Ammianum laudatum suffragari Actis S. Artemii. Nam cap. II. Artemii & Georgii mortem recitat, & mox cap. 13. ait: Eodem tempore die XI. Kal. Novemb. amplissimum Daphnsi Apollinis fanum exustum est. Quibus verbis indicare videtur, Artemium die XX. Octobris intererunt, & Templum Daphnes die XXII. ejusdem mensis incensum. At hæc difficultas evanescet, si consideremus, Ammianum, ubi adventum Juliani ad urbem Antiochensem narravit, Artemii mortem recitare, asserereque, Alexandrinos hujus mortis

XII.

S. Athanasius mense circiter Augusto Alexandriam introiit.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

lo veritatem protexerunt? qui cum igne & ferro & belluis & tyrannis & presentibus malis & denunciatis alacri animo velut in alienis corporibus, immo quasi corporum expertes dimicarunt: cur? ne pietatem, rectamque doctrinam etiam verbo tenus proderent, quibus præclari honores & festa constituta; a quibus dæmones propelluntur, & morbi curantur: quorum sunt apparitiones & prædictiones; quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue manibus contrectentur, siue honorantur: quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt quod corpora: hæc non colis, sed contemnis & aspernas; &c. Hucusque verba Nazianzeni: revertamur ad Chrysostomum, qui de idolo dicere ita pergit:

XCVIII. At primum quidem videbatur mutus esse demon scilicet ille qui (colebatur ut deus) quod sacrificiorum & aliorum id genus cultuum particeps minime fieret. Dæmonum enim mores ii sunt, ut dum mortales nidore, fumo, sanguine eos invitant & allecant, tanquam canes cruore avidi & belluones, bibendi absorbendique ejus causa præsto adsint: rursus vero dum nemo est, qui ea offerat, quasi fame quadam pereant. Et post nonnulla eodem argumento præscripta, hæc addit: Primum igitur videbatur hic demon hac, quam diximus, ratione obmutescere: postea autem convictus fuit violenta necessitate præpeditus id facere: metus enim, quo quasi indito in os fræno cogebatur, impedimento fuit illi, quo minus solita contra homines impostura abuteretur. Unde hoc liquet? Sed ne tumultuemini: id enim demonstrabo, atque ita monstrabo, ut ne illis quidem, quibus maxima cura semper fuit impudenter omnia asseverare, in posterum ea impudentia abuti liceat, quoties sermo incidit vel de veterum illorum dæmonum, vel de istius dæmonis infirmitate. Neque enim mihi conjecturis opus est? neque id attinet planum facere probabilibus quibusdam rationibus, sed ipsum dæmonis hæc de re testimonium adhibebimus. Ipse enim vobis lethalem plagam inflixit (Gentiles enim alloquitur) vestramque omnem fiduciam in libertatem concidit. At vos ne illi succenseatis: neque enim prudens, sed a majori quadam potestate coactus tyrannidem ipse suam delevit. Quomodo autem id acciderit eodem imperante Juliano, & plurimis hostiis falsum illum deum vocalem facere ipse conatus sit, sic enarrat (a):

XCIX. Daphnem itaque hic idem Imperator,

(a) Chryf.
lib. contra
Ge. c. 25.

PAGIUS tis nuntio accepto, Georgium interfecisse. Artemius autem, ut ejus Acta testantur, Antiochiæ, quæ non parum ab urbe Alexandrina distat, martyrium pertulit. Unde nonnisi post

gravitatem ore præferens conscendit, Excusat
multisque cum donariis & sacrificiis, ma-
filentium
nante etiam sanguinis torrente, quem ma-
Dæmon.
ctatarum pecudum cades effecerat. Tum a
dæmone magna instantia oraculum popo-
scit, postulans sibi ille iis de rebus respon-
sum ut daret, quas animo agitabat. Ibi
strenuus ille scilicet, qui pelagi motum, &
qui arenæ numerum novit; qui nutum ca-
pit & surdum, qui intelligit idem, ut de
seipso profitetur, belle admodum cavet, ne
in eum sermonem deveniret, ut aperte te-
staretur, per S. Babylam & vicinorum vir-
tutem obstructum sibi esse os, ac propterea
loqui nequaquam posse; nimirum veritus,
ne cultoribus suis ridiculus fieret. Cæ-
terum cum idem adumbrare vellet virum
suarum a Babyla devictarum conditionem,
eum taciturnitatis titulum aperuit; per
quem ridiculus magis reddebatur, quam
si prorsus tacuisset: tacens enim imbecil-
litatem tantummodo suam detexisset; nunc
vero & imbecillitatem & turpitudinem &
impudentiam declaravit, studens ea adum-
brare, quæ adumbrari minime queunt. Quis
enim color hic esse potest? Daphnes, in-
quit, locus cadaveribus scatet; id quod
oraculum arcet. Et quanto præstabat, pes-
sime dæmon; martyris virtutem non dissi-
mulare, quam titulum tam impudentem
prætexere? Et hæc quidem dæmon.

Imperator autem mente alienata cum es-
set, perinde ut in scena ludens, fabulam-
que agens, e vestigio ad beatum Babylam
fertur. Quamquam, o nequam ac nequis-
sime, nisi vobis ipsis mutuo verba dare-
tis, inque aliorum exitium colluderetis!
quam tandem ob causam tu quidem suppres-
sis manibus, atque in genere de cadave-
ribus loqueris? tu vero quasi certi alicujus
cadaveris nomen exaudisses, alijs inta-
ctis, Babylæ unius cadaver movendum ti-
bi sumis? oportebat enim juxta dæmonis
sententiam; conditoria ea omnia, quæ in
Daphne essent, effodere, & terriculum a
deorum aspectu quam longissime abducere.
At non de omnibus, inquis, mortuis dæ-
mon verba fecit. Cur igitur id non aper-
te professus est? nempe tibi imposturæ fa-
bulam agenti enigma istud reliquit. Equi-
dem cadavera (inquit) tibi dico, ut ne
palam fiat, me victum esse: nam & alio-
qui reformido Babylam nominatim designa-
re: at tu intelligito quod a me dictum
est, atque unum pro omnibus martyrem a-
moveto: ille enim est, per quem muti ef-
ficimur. Tantæ certe dementiæ dæmon cul-
tores suos a se damnatos esse voluit, ut
tam apertam imposturam capere nequirent.
Nam

C.
Babylam
potentio-
rem se
Dæmon
fatetur,

multos dies hujus mortis nuntium ad Alexan-
drinos perferri potuit; ideoque existimandum,
mense circiter Augusto Artemium & Georgium
occisos, & Athanasium Alexandriam ingressum;

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

Nam ut mente alienata atque insana omnes essent, tamen nec sic quidem ignorare debebant, quod victum sese dæmon fateretur; tam ea res manifesta, tam aperta futura erat. Nam si hominum cadavera inquinatum quiddam (quod tu esse vis) & execrabile sunt; multo magis brutorum cadavera; & tanto certe magis, quanto brutorum genus humano genere contemptibilis est: multorum enim canum, simiarum, asinorum ossa proxime templum defossa sunt, quæ potius movenda fuerant; nisi forte censes homines simiis viliores. Ubi nunc sunt, qui Solem pulchrum (quem dicunt Apollinem esse, cujus illic templum erat in Daphne) Dei opificium, & ad nostrum ministerium creatum, contumelia afficiunt, & dæmoni astrum attribuunt, & hunc illum esse affirmant? Sol enim in tanta etiam cadaverum in terra jacentium copia per universum orbem diffunditur, nec ullo loco neque radios neque radiorum efficaciam propter ipsius locorum inquinatio-nes contrahit. Hæc & alia Chryso- stomus, ad insinuandam dæmonis illius ex reliquiis Babylæ confractam potentiam; ac de Juliano rursus sic infra:

CI.
Reliquiæ
Babylæ
asportari
jubentur.

Hæc igitur ubi audivit fabulæ ipsius auctor Imperator, jubet statim capsulam deturbari, quo omnibus dæmonem victum esse innotesceret. Etenim si dixisset ille: Per S. Babylam loqui impediatur; sed hunc tamen ne loco suo moveatis, neve illius capsulam ulterius conturbetis; nimirum ea res dæmonis modo cultoribus innotuisset: illos enim puduisset factum id ad alios deferre. Nunc vero quasi ipsius infirmitatem traducere adlaboraret Imperator, sic nihil non fieri coegit, quo ne volenti quidem factum adumbrare licebat: neque enim jam simulatio salva atque integra esse potest, propterea quod non alias mortuus, sed solus Babylas illinc translatus est. Nec solum qui urbem & suburbium & agros item incolebant, sed qui remotissime etiam habitabant, in rem præsentem cum venirent, capsulamque non amplius illic esse viderent, quæ sita causa statim edocebantur, dæmonem ab Imperatore rogatum vaticinari, respondiisse id se præstare non posse, nisi beato Babyla a se procul amoto. Hæc & alia ipse.

CII.
Transla-
tio reli-
quiarum
Babylæ.
(a) Chry-
sostomus
eadem o-
rat. contr.
Gent. 1.5.

Sed & de translatione facta in civitatem cum pompa, sic eidem inferius (a): Trahebatur enim capsula per totam viam; revertebatur autem martyr, athletæ alicujus exemplo coronam alteram in suam urbem ferens, in qua & priorem coronam reportarat. Quamobrem si quis est forte, qui mortuorum resurrectionem neget, cum videat martyris nostri facta illustriora post obitum esse, in posterum erubescat; qui martyr strenui alicujus bellatoris more trophæis trophæa conjunxit, magnis majora, & mirabilibus mirabiliora. Tum enim,

cum scilicet accepit coronam martyrii, certamen illi cum Imperatore solo fuerat; nunc cum Imperatore pariter & dæmone. Tunc Imperatorem a sacro templi ambitu exegerat; nunc ex omnibus Daphnes locis pestilentissimum humani generis hostem expulit; non manum admovens, quemadmodum & prius fecerat; sed virtute invisibili invisibilem virtutem debellans. Hactenus de his Chryso stomus, aliaque plura adjungit.

De hac eadem translatione agens Sozomenus hæc ait (b): Itaque Christiani in unum congregati, loculum circiter quadraginta stadia in urbem trahunt; ubi jam martyr in loco, qui ab eo nomen accepit, repositus jacet. Ferunt eo tempore, viros & mulieres, juvenes & virgines, senes & pueros, mutua ipsorum cohortatione incitatos, per totum iter psalmos cantasse. Qui quamvis simularent, se, quo labores itineris levarent, cecinisse; tamen canebant re vera ardenti studio, & propensu erga pietatem voluntate incensu, propterea quod Imperator aliter omnino atque ipsi de Deo sentiebat. Psalmos autem ordiebantur hi qui eos canere accurate norant: multitudo autem simul voces fudit cum concentu, huncque versum addidit (c): Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis. Ob hanc causam Imperator, perinde quasi contumelia affectus fuisset, ira exardescere cepit; & propterea constituit supplicia Christianis irrogare. Verum Salustius ejus Præfectus, licet Professione Gentilis, illud quidem consilium non probavit: sed tamen cum resistere non posset, mandatum Imperatoris re ipsa exequitur; & postridie multos comprehendit Christianos, & in vincula conjicit. Ac primum omnium adolescentem quemdam, cui nomen erat Theodorus, in medium productum, ad equuleum applicat. Ille diu acutis testis suffusus, neque tormentis succubuit, neque Præfecto supplicem se præbuit: sed ita se gessit, ut nihil videretur sentire doloris: quin etiam velut spectator cruciamentorum sibi inflictorum, toleranter & placide plagas excepit, psalmumque cecinit rursus eundem, quem pridie cecinerat, nempe: Confundantur, qui adorant sculptilia, &c. atque ita ostendit, quam non curarit ea, pro quibus in judicium adductus fuisset. Præfectus autem constantiam adolescentis admiratus, cum venisset ad Imperatorem, res ab eo gestas illi exposuit; dixitque nisi celerius ab instituto desisteret, fore ut & ipsi omnibus haberentur ludibrio, & Christiani plus inde laudis & gloriæ colligerent: quod consilium cum magis approbaretur; qui erant comprehensi, vinculis liberantur. Dicitur porro, Theodorum, cum a quibusdam rogatus esset, num dolorem sensisset tormentorum? respondi-

CIII.

(b) Sozom.
1.5. c.18.
19.(c) Psalm.
96.Theodori
certamen.

se

se, se non omnino sensu doloris caruisse, verum adolescentem sibi adstitisse, qui doloris morsus sedasset, tenuissimo linteo absterfisse sudores: aqua frigidissima corpus perfudisse, qua & ardores restinxit, & ærumnas sublevavit. Videtur quidem certe mihi hoc non solum esse hominis quantumvis generosi, ut corporis afflictionem adeo contemnat, nisi qui forte robore & vi divina adjutus fuerit. Hæc Sozomenus. Porro Ruffinus eandem scribens historiam testatur (a) se Antiochiæ eundem Theodorum vidisse, & quæ dicta sunt, audire ab eo ipsum rogasse. Eadem habet Socrates (b), & alii. Ejusdem quoque ante eos visus est meminisse S. Gregorius Nazianzenus (c), & S. Augustinus (d).

CIV. Quod vero Julianus infensus in Babylæ ossa, non ea disjici, longeque dissipari, comburi, aliterve consumi, & in nihilum redigi jussit, sed cum honore in civitatem a Christianis reduci permiserit; facta quæ præcesserunt terribilia adversus ipsius avunculum, Julianum item nomine, necnon in Felicem Præfectum ærarii, eum exterruerant, admonuerantque cum Christianis mitius agendum. Quomodo hæc autem se habuerint, Chrysostomus (e) recenset, qui sic rem ab eadem objectione exorditur: Cur, inquit, capsulam in mare demergi neque dæmon jussit, neque posterior hic Imperator voluit? cur non attrivit & exussit? cur non in vastam aliquam solitudinem deserti eam amandavit? Nam si ea piaculum & scelus fuisset, si eam abominans ac potius reformidans illinc dimovisset; non intra urbem piaculum deducere, quin potius in montes quospiam vel saltus transferre oportuit. Sed scilicet perditio huic Imperatori, æque atque Apollini, Babylæ virtus, & quam cum Deo haberet fiducia cognita erat: ob id formidabat, si hoc fecisset, ne fulmen divinum, neve aliquem alium morbum in se ipse provocaret: multa enim habebat Christi virtutis tum in iis qui ante se imperaverant, tum in iis qui una secum Imperium administraverant, spectata argumenta. Nam ex superioribus Imperatoribus ii qui similia attentaverunt, multis, iisque intolerabilibus calamitatibus acceptis, fœda & miserabili morte interierunt; ita ut cujusdam, dum adhuc viveret, sponte ex oculis pupillæ exilierint: Maximinus hic fuit: alius autem furore, nempe Diocletianus; alius alia id genus calamitate vexatus, mortem cum vita commutavit.

CV. Cæterum ex iis qui tum cum ipso erant, avunculus (Julianus pariter nomine) cum licentiosus insaniam suam contra nos prodidisset, ausus impuris manibus sacra vasa contingere; hoc etiam scelere non contentus, sed contumelia ulterius progressus (vasis enim iis inversis, & su-

per pavimentum collocatis, atque extensis, ita super ea defedit) e vestigio illegitimæ hujusce sessionis pœnas luit. Illius enim verenda corrupta vermiculos generarunt; ita ut morbum divinitus illatum constaret: ad quem curandum medici aves pingues, easque peregrinas interficiebant: quibus ad putrefacta membra admotis, vermiculos evocabant: illi vero loco cum non moverentur, putridis partibus mordicus inbærebant, atque illum ita demum multis diebus absumptum perdidit. Alius porro regii ærarii Præfectus (Felix nomine) antequam aulæ regiæ limen transcenderet, de repente medius crepuit, & ipse id genus impietatis cujusdam pœnas luens. Hæc sane & his plura: neque enim omnia enumerare, temporis hujus est. Sed quæ? a libi idem auctor attingit (f); his enim enarratis, quæ Juliano avunculo, & Felici ærarii Præfecto contigerunt, mox subdit: Tunc etiam, inquit, regionis nostræ fontes, qui prius flumina ipsa cursu inundante vincebant, subito in se resiliendo fugerunt: nunquam hoc ante perpeffi, nisi postquam loca illa sacrificiis & victimis Julianus inquinavit. Quid vero memorem famem toto prorsus orbe terrarum cum impio Rege dominatam? &c. Eadem ipsa idem habet Chrysostomus homilia quarta in Matthæi Evangelium.

CVI. Fuit autem hic Julianus Præfectus Orientis, frater matris Juliani, antea Christianus, sed in gratiam nepotis Imperatoris Apostatæ & ipse est factus Apostata, prout Artemii Acta testantur. At quæ hic obiter Joannes Chrysostomus de eodem Juliano avunculo, atque Felice Præfecto ærarii, cursimque perstringit, paulo latiore indigent oratione: ut quæ ipse prætermisit, a nobis hic intextantur; ac primum quæ a Sozomeno (g) his verbis scripta leguntur: (g) Sozom. Memoria proditum est, cum id temporis serio moliretur Julianus avunculus Imperatoris, pretiosissima monumenta Ecclesiæ Antiochenæ in Syria posita, quæ quidem plurima erant numero, in Imperatoris æraria transferre, & Ecclesias quoque occludere: omnes illius clericos fugæ se mandasse, solumque Theodoritum presbyterum minime ab urbe secessisse: quem, quoniam thesaurum istum (utpote ejus custos) indicare poterat, Julianus primum apprehendit, deinde verberibus graviter cædit; postremo cum, quæstione de illo omni tormenti genere habita, forti animo & virili respondisset, seque in confessione fidei præclarum virum ostendisset, securi ferri mandavit. Hæc de nece Theodoriti Sozomenus. Porro hunc cum tam Græci, quam Latini inter martyres recensuerint; fateri necesse est, eum fuisse Catholicæ communionis presbyterum; aliasque cum Ecclesia illa Catholicis usui esset, eum illo munere functum esse; vel (quod de mul-

(a) Ruffin. l. 2. c. 36.
(b) Socrat. l. 3. c. 16.
(c) Greg. Nazianz. orat. 2. in Jul.
(d) August. de Civit. Dei l. 18. c. 52.

Cur Julianus cum honore patitur transferri reliquias.

(e) Chrysof. contr. Gent.

(f) Chrysof. in laudibus Pauli, hom. 4. l. 3.

Theodoriti certamen.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

multis accidit) in ipso martyrio detestatum esse hæresim Arianam. Constat enim Dominicum illud Aureum, ita nominatam Ecclesiam Antiochenam, fuisse sub ditione Arianorum. Porro Beda hæc amplius habet de Theodorito in Martyrologio (a): Post equulei pœnam & multos ac durissimos cruciatus, etiam lampades circa ejus latera appositæ sunt; sed his divina virtute restinctis, cum milites, qui eas tenebant, Angelorum aspectu territi ruisissent in faciem, & credentes in Christum, impium ministerium recusarent; jussit Julianus pelago immergi; quibus beatus Theodoritus * ait: Præcedite fratres: ego vero superans inimicum, sequar Dominum: sicque occisione gladii martyrium consummavit. Hæc ipse ex ejus Actis; ad quorum finem hæc scripta erant: Nos, qui Antiochiæ in Palatio eramus, & cum eo, nempe Juliano, in perfidia fuimus; licet peccatores, servi Dei, hæc quæ gesta sunt circa Dei famulum Theodoritum X. Kalend. Novembris, vera conscripsimus. Sed error in dierum numero reperitur: nam ex Joanne Chrysostomo, atque Sozomeno convincitur ante ejusdem templi incendium Theodoriti Martyrium contigisse.

CVII.

(b) Theod.
l. 2. c. 11.
12.Juliani
Comitis,
& Felicis,
& Elpidii
sacrile-
gium.

Quæ autem post direpta atque ignominia affecta sacra vasa, secuta sunt, a Theodoro sic enarrantur (b): Tyrannus item sacra vasa in ararium regium inferri, & portas Ecclesiæ, quam Constantinus edificaverat, obserari mandat, quo nullus aditus illis, qui in ea conventus agere solerent, omnino pateret. Hanc Ecclesiam id temporis occupabant Arianæ. In sacrosanctum autem templum, ad vasa sacra auferenda, simul ingrediuntur Julianus Præfectus Orientis, Felix regii thesauri Quæstor, & Elpidius privata pecuniæ & facultatum Imperatoris Procurator, quem Romani Comitem rerum privatarum appellare consueverunt. Felicem vero & Elpidium, cum essent Christiani, quo impio Imperatori gratificarentur, a vera religione ac pietate descivisse ferunt. Julianus autem cum esset in templo, adversus sacram mensam minxisse dicitur, atque Euzojo eum prohibere conanti, colapsum infregisse, dixisseque, res Christianorum divina cura & providentia prorsus destitutas esse. Felix sacrorum vasorum magnificentiam conspicatus (Constantinus enim & Constantinus splendide & ample ea conficienda curaverant) Ecce, inquit, quam sumptuosis vasis filio Mariæ ministratur. Sed quam pœna Julianus ob numinis contemptum mulctatus divinitus fuerit, idem narrat, atque addit quod a sancto Joanne Chrysostomo prætermittitur; dum ait:

CVIII.

Sed isti tyranni pro his impiis & insanis facinoribus non diu post pœnas per-

solverunt. Nam Julianus avunculus confestim in gravem morbum delapsus, visceribus putredine exesis, interit; atque stercus non amplius per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri solet, emisit; sed sceleratum ejus os, instrumentum blasphemiae, partis illius ad stercus ejiciendum natæ locum obtinuit. Ferunt ejus uxorem, mulierem ob fidei constantiam egregie nobilitatam, hæc ad maritum dixisse: Debes merito, mi vir, Christum Salvatorem laude prædicare, quod tibi hæc castigatione suam potentiam ostenderit. Nam quem oppugnasses, plane te præterisset, nisi consuetæ suæ lenitate usus has plagas tibi divinitus inflixisset. Miser igitur partim conjugis oratione, partim cruciatu sibi imposito, morbi causam perspicuens, orat Imperatorem, ut Ecclesiam iis, quibus erat ablata, redderet. Sed neque hoc ei persuasit; & ipse extemplo migravit e vita. Hucusque de vindicta divinitus in Julianum immissa Theodoretus. De Felice autem hæc adjungit:

Felix vero derepente flagello etiam cælitus impacto oppressus, sanguinem dies noctesque ex ore fudit. Quippe sanguis ex omnibus undique corporis (ut i'a dicam) vasis, quibus continebatur, ad eam partem conflavit. Itaque universo ejus sanguine in hunc modum exhausto, statim extinctus est, & aeternæ morti traditus. De eodem rursus Felice, quem Comitem sacrarum largitionum Ammianus appellat, repentina morte ex sanguinis profluvio, necnon de Juliano Comite Orientis & ipso morte absumpto, hæc habet Ammianus (c): Felice, inquit, largitionum Comite profluvio sanguinis repente extincto, eumque Comite Juliano secuto, vulgus publicos contuens titulos, Felicem, Julianum, Augustumque pronuntiabat. At hæc non repugnant iis quæ dicta sunt ex Chrysostomo de Felice interitu, quod crepuerit medius; immo maxime consentientia sunt: nam quod disruptis visceribus, ore vomens sanguinem, continuo expiravit, visus est medius crepuisse: corrigendus tamen videtur tum ex Ammiano, tum ex Joanne Chrysostomo Theodoretus, dum ait, dies noctesque sanguinem evomuisse; cum repentino exitu, Dei vindicta esse sublatum constat. Porro ad hunc ipsum Felicem Comitem sacrarum largitionum extat ejusdem Juliani adversus (ut puto) Christianos (d) hoc anno iisdemque Consulibus hujusmodi datum rescriptum.

Imp. Julianus A. ad Felicem Com. S. L. Quidam scelerate proscriptorum facultates occultant. Hos præcipimus, si locupletes sint, proscriptione puniri: si per egestatem abjecti sunt in faciem vilitatemque plebejam, damnatione capitali debita lue-re detrimenta. PP. Rom. VII. Id. Mart. Ma-

In Julia-
num sup-
plicium
divinitus
illatum.

CIX.

Felix a
Deo puni-
tus.(c) Amm.
lib. 23.(d) l. 5. de
bonis pro-
scrip. C.
Theod.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

Mamertino & Nevitta Coss. Peculiare namque erat Juliano (ut superius vidimus) bona Christianorum auferre: ad quod faciendum si quando aliqua non posset causa legitima fingi, illam ex Evangelio captabat, quod in ipsis Fidelibus abdicatio rerum temporalium commendetur.

CX. De Elpidio desertore. Elpidium quoque Comitum rerum privatarum ex Christiano factum desertorem infelicissime diem extremum clausisse, Nicephorus auctor est: *Ac tertius*, inquit

(a) *Niceph. l. 10. c. 29.* *(a)*, Elpidius, qui blasphemus quoque in Christum fuerat, tardius ille quidem quam alii, poenas luit; sed tamen inter eos qui tyrannidem affectarunt, deprehensus, bonis omnibus exutus, gravesque arumnas

Quid in Heronem actum & alios Apostatas. *alias in carcere perpeffus, turpiter vitam finit, execrandus & detestandus ab omnibus judicatus.* Hæc Nicephorus. Quid præterea aliis tunc acciderit, qui fidem Christianam deseruissent, ita recenset: *Sed & Heronem illum Thebis Ægyptiis ortum, qui Episcopus creatus, casu quodam ad Græcam superstitionem defecerat, subita putrida invasit aegritudo, quæ totum illius corpus depasta, abominationem eum omnibus reddidit. Quapropter rebus omnibus desperatis, in viam est projectus, nullam prorsus a quopiam miserationem consecutus. Christiani namque, perinde atque piaculum, omnibus modis eum averfati sunt: Græci autem hætenus tantum eum, quod se errori & fraudi eorum subjecisset, agnoverunt. Et Heron quidem acerbissime & miserrime ita e vita excessit. Alius autem, Theotecnus scilicet quidam, & ipse a nostra in Græcam religionem prolapsus, carne ejus omni putrida carie consumpta, vermium materia factus est; & oculis illorum morfibus amissis, moriens per insaniam, quæ eum corripuit, sua sibi dentibus conscissa & devorata lingua, e gravibus tormentis ad longe deteriores majoresque cruciatus migravit.*

Theotecni supplicium. *Sed & alii insuper talia quoque ausi, condigna sceleribus suis tulere supplicia. Ejusmodi multa eo tempore divinum nomen exhibuit miracula, commeritas justaque ab eis, qui impudenter & aperte veram pietatem oppugnarunt poenas exigens. Hætenus Nicephorus. Porro ad hæc alluisse Chrysofomus visus est, dum enarratis quæ accidissent Juliano & Felici Præfectis, mox illa subdit verba (b):*

(b) *Chryf. advers. Gent. tom. 5.* *Hæc sane, & his item plura (neque enim omnia enumerare, temporis hujus est) a-nimo lustrans impius Imperator, verebatur temeritatem suam ulterius promovere.*

CXI. Cæterum quod spectat ad tempus suppliciorum Juliani Comitum Orientis; & Felicis Comitum sacrarum largitionum, divinitus irrogatorum; cum ex sententia Joannis Chrysofomi ea spectantis Antiochiæ, constet ante translationem Babylonæ sacrorum ossium, & templi Daphni-

Ann. Eccl. Tom. V,

tici conflagrationem, contigisse; perperam ab Ammiano & aliis ordine præposito recensentur: his enim admonitum Julianum, atque exterrefactum suorum Præfectorum suppliciis, testatur ipse Chrysofomus, pepercisse reliquiis Babylonæ, ne eas in cineres redigeret, in ventum spargeret, vel in mare demergeret, aut in desertum & inaccessum locum penitus ablegaret; sed siverit e Daphne Antiochiam cum honore deduci, atque loco honestissimo collocari, & intra templum; ut ait, recondi, intra quod prius erant, antequam Daphnem translatae fuissent: Quid vero mox acciderit, ut capsula Babylonæ Antiochiam delata est, licet superius attigerimus; tamen ex Chrysofomo est fusius enarrandum, qui rem gestam recenset his verbis (c):

At malignus dæmon statim edoctus est, frustra sibi fraudis suæ artificia conficta, seque non jam certamen habere cum mortuo, sed cum eo qui viveret, qui efficax esset, quique non se modo, sed omnes, quoque dæmones fortitudine superaret. Is enim, nempe Babylas, Deum deprecatus ignem in templum ut calitus demitteret, totum illius tectum exussit, ipsoque idolo ad extremos usque pedes deleto, eodemque in cinerem ac pulverem reducto, ab omnibus parietibus, qui ipsi integri adhuc stant, abstinuit. At si quis nunc illo accesserit, numquam utique dixerit; factum id ignis opus esse. Neque enim incendium id non ex composito factum, neque ex materia inanimum natum, sed tamquam manu quadam ignem circumagente, atque indicante, a quibus abstinere, quæ porro absumere oporteret: tanta certe concinnitate, tanto artificio ipsum templum detectum est, nec simile quidem iis quæ casu ac temeritate incendio conflagrasse videmus; verum iis, quæ parietum ambitum integrum cum habent, tecto tamen carent: cætera enim omnia, & columnæ, item omnes, tam eæ quæ templi culmen, quam quæ vestibulum sustinebant, adhuc extant, præter unam, quæ ad posteriorem templi partem stabat; & hæc tamen non temere perfracta est, sed ea de causa, quam postea dicaturi sumus. Hæc ipse; quæ evenisse tradit, simulac Babylonæ ossa Antiochiam perlata sunt. Qualem autem de incenso templo Julianus adhibuerit quæstionem adversus Ædituum, idem auctor ita profertur:

Hoc incendium ubi accidit, statim dæmonis sacerdos in carcerem rapitur (hunc illum puto, qui solus gratus deo suo ex omnibus Antiochenis, dictus est ex oratione Juliani, anserem immolasse) sic con-jectus in vincula, incendii auctorem indicare coactus: qui ubi non habuit quem accusaret, intortis cubitis, multis flagris vapulavit, in sublime raptus, ac latera

(c) *Chryf. ubi sup.*

Templum cum Apolline conflagrat.

CXII.

Sacerdos ob inceudium Templi torquetur.

undique cæsus: quamquam nec sic quidem ex eo quicquam didicerit. Reique hujus eventus similis erat illi, qui in Christi resurrectione accidit: tum enim dispositi fuere milites, qui corpus Jesu custodirent, neque possent ejus discipuli furto illud auferre: cæterum is fuit rei ipsius eventus, ut nulla vel impudens species iis relicta fuerit, qui resurrectionis ejus fidem elevare ac calumniari vellent. Atque hic distrabebatur miser sacerdos, quo testificaretur factum id non divina ira, sed humano maleficio accidisse. Is autem contortus ac fœde laceratus; cum neminem haberet quem proderet, ignem de cælo delapsum testatus est; ut malevolis atque impudentibus nullus jam calumniæ locus relictus fuerit. Sed quod nos paulo ante dicere volentes in alium locum rejecimus, id ipsi hic tempestive dicemus.

CXIII.

Quidnam vero id esse potest? Certe martyr noster Babylas eo usque Imperatorem terruit, ut furori ille suo supersederet, Neque enim ipsum quidem sacerdotem, eumque quem tanto honore prosequeretur, tot malis, tecti exusti causa affecit, & immanius quam fera crudelis dilaniavit; a cujus etiam vorandis carnibus fortasse non temperasset, nisi res ea detestanda, omnibusque abominabilis visa fuisset. Babylam autem per quem dæmon os suum obstraxerat, rursus in urbem ea de causa transtulit, ut major illi honos ab omnibus haberetur. Etenim idem Imperator si minus prius, hoc est quo tempore victum se esse dæmon fassus est; at certe post ipsum incendium omnia subvertisset ac perdidisset, capsulam exussisset, utrumque item monumentum, tum quod Daphne, tum quod in urbe erat; nisi metus in eo major, quam ira fuisset, ac nisi ejus mæstitiæ timor imperasset. Solemne enim permultis esse videmus, cum eos ira ac dolor corripuerit, etiam si affectuum eorum auctores non nanciscantur, in obvios quosque ac suspectos iram effundere. Non procul autem ab hac suspitione Babylas erat: nam simul ut in urbem pervenit, statim ignis in templum invasit. Hæc Chrysostomus.

Incedium
Christia-
nis ad-
scriptum.

Cæterum Juliani furor simul cum malitia grassabatur: nam ne verum esse ab aliis crederetur, quod sacerdos vi tormentorum confessus esset, templum cælitus igne immisso conflagrasse, quasi a Christianis id facinoris perpetratum fuisset, eodem in crimen adducens, dirissimam quæstionem in eos exercuit. Par est quidem credere, qui nec sibi carissimo sacerdoti percussisset, sed sævissime cruciasset; in Christianos conversum, in eos acerbius desævuisse; seque tunc philosophum esse oblitum, quem tantopere affectabat. At licet id fecerit; a nullo tamen, quod optabat, potuit tale mendacium extorque-

re, ac tantæ falsitatis adstipulatorem habere: cum nihilominus ipse in vulgus, facinus a Christianis esse patratum diffamarit, quod & apud Gentilium nonnullos fidem invenit. Cæterum Artemius martyr, de quo dicturi sumus, qui tum erat Antiochiæ, coram Juliano exprobravit (a), non ab hominibus fuisse templum incensum, sed igne cælitus misso. Quinciam & de rusticis proxime habitantibus, atque testantibus fulmen e cælo se vidisse super templum delatum, Theodoretus affirmat (b).

(a) Acta
Artemii
Martyr. die
20. Octob.
Metaph.
& Sur.
(b) Theod.
l. 3. c. 10.

CXIV.

At qui virtutem exhorruit Babylæ martyris, in cujus reliquias nequicquam vel leviter peccare ausus est; in martyres longe positos vindictam de templi conflagratione & incensi Apollinis convertisse, sic Sozomenus tradit (c): His rebus in Daphne propter Babylam martyrem a Deo confectis, Imperator (credo, cum certior factus esset, Ecclesias quasdam in honorem martyrum esse prope Apollinis Didymei sanum, quod est pro Mileto situm, ædificatas) scripsit ad Præsidentem Cariæ, ut si tectum jam & mensam sacram haberent, eas incenderet: sin earum ædificia ex dimidia parte dumtaxat perfecta essent, fundamentis disturbatis, solo æquaret. At non inultam suam reliquere injuriam martyres, quorum precibus paucos post menses, impius qui talia præcepisset, miserando exitu e vita sublatus est: sed de his pluribus suo loco.

(c) Sozom.
l. 5. c. 19.
Julianus
insanit in
templa
Martyrum.

Cur autem non ipsum integrum Daphnes templum comburi, sed partem ejus Deus intactam permanere permiserit: idem Chrysostomus inferius tradit (d) id accidisse; ut parietes qui remanserant, atque columnæ, tamquam vocalia monumenta, dæmonis imposturam, deorumque Gentium imbecillitatem, & veri Dei summam potentiam posteris inclamarent: nam & post multa de his philosophatus, hæc addit: Ecce jam vicesimus ex eo annus agitur; nec tamen ædificii ab igne relicti pars ulla deleta est; sed quæ partes flammæ evaserunt, eæ solide ac firmiter stant, suntque etiam nunc sic validæ, ut vel ad centenos, ducentenosque & multo item plures annos durare possint. Id vero qui mirum videri debet, si ex columnis nulla prorsus ab altera avulsa ad solum deciderit? Columnarum enim earum, quæ ad posteriorem templi partem erant, una tantum tum pertacta, nec ea quidem corruit, sed a sua sede mota, ad murum dum caderet inclinata sic mansit: cujus quidem columnæ partes sunt duæ, quarum altera a basi ad sectionem oblique muro incubuit, altera a sectione eadem ad capitulum supina constitit, & ea ab inferiori parte suffulta. Quamquam autem & venti loco illi sæpe incubuere, & terramotibus crebris terra fuit

CXV.

(d) Chryso-
contra
Gent. tom.
5.

Cur pars
Daphnæi
templi in-
tegra re-
mansit.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

fuit concussa; ignis tamen reliquæ inconcussæ manserunt, quæ ipsæ firmiter stant, propemodum clamitantes sese ad posterorum emendationem servatas esse. Et quidem quod templum ipsum totum non conflavit, hanc dicere possumus causam esse.

CXVI.

Sæpe si-
gnis ad-
monitus
Julianus.

Quod autem Imperator fulmine percussus non fuerit, aliam, si quæsieris, causam reperies ex eodem bonitatis & benignitatis Dei fonte manantem. Propterea enim Deus ignem ab Imperatoris capite amovit, eundemque in templi tectum jaculatus est, ut alieno ille malo edoctus pœnam sibi reservatam effugeret, pœnitentia compunctus, & errore liberatus. Illi enim neque hoc solum, neque primum virtutis suæ signum Christus dedit, sed & alia item multa hoc ipso non inferiora. Nam avunculus ejus, & Quæstor ærarius, sic, ut dixi, uterque vitam finientes, præterea & fames in urbem statim una cum ipso invadens, & aquarum penuria numquam antea visa, quam ab eo sacrificia in ipsis fontibus facta fuissent, & multa præterea alia, tum ea quæ in ipsius castris, tum quæ in urbibus evenerunt, hujusmodi certe fuere, ut vel sæream animam flectere possent, non ob id quidem quod permulta essent, neque ob id quod omnia pariter ederentur, ac deinceps & post ipsa statim scelera perpetrata, ut quondam Ægyptiorum Regis tempore; sed quod quæ edebantur miracula per sese talia erant, ut ad eorum, qui ea cernebant, emendationem aliud alto non egeret, verum unum illorum quodque hoc ipsum per se præstare posset, &c.

CXVII.

Libanii
luctus de
incenso
Apollinis
templo.

At acerbissimum casum, incomparabile damnum, jacturam famosissimi templi, dispendium oraculi celeberrimi, omnes æque luxere immenso luctu Gentiles, ac potissimum ipse restitutor deorum Julianus Apostata, qui tantopere laboravit, ut Castalios latices expurgaret, & mutum deum suum vocalem redderet. Quamobrem Antiochenus sophista, ob consolationem mærentium Ethnicorum, threnos, lugubremque nœniam edidit: cujus aliquot a S. Joanne Chrysofomo recitata, fragmenta, hic in unum compacta reddam animi causa, ut ex tam præclari auctoris luctu lector comparet sibi risum. Sed licet Chrysofomus, quisnam iste ferit, minime nomine referet; tamen ex patria, professione, titulo orationis ipsius, loco, & tempore, non alium quidem fuisse, quam Libanium, certum est: eum enim patria extitisse civem Antiochenum, Eunapius tradit; quem & claruisse hoc tempore, dictum est, & Antiochiæ apud Julianum egisse, nullus dubitat: orationem vero de Daphne ipsum magna diligentia elucubrassè, auctor est ipse Julianus in epistola anno sequenti in procinctu belli Persici in itinere ad ipsum scripta: in ea enim hæc

Ann. Eccl. Tom. V.

leguntur (a): Sed de Daphne scripta est (a) Jul. ep. a te oratio, qualem nemo alius eorum qui nunc vivunt hominum, quamvis maxime contenderet, possit perficere: veterum autem non multos perfecturos fuisse existimo. Quid igitur ego de ea nunc scribam, cum tuâ tam luculenta extet oratio? Hæc Julianus (b). At qualem illam judicavit Chrysofomus, videamus; ut pariter una cum ipso & hominem, & superstitionem Ethnicorum derideamus: ait enim: Ipsa hic egolamenti & nœniæ ejus, quam civitatis sophista in dæmonem conscripsit, verba apponam; sic enim habet nœniæ initium.

Viri, quorum oculis æque ac meis caligo offusa est, in posterum neque pulchram neque amplam civitatem hanc vocemus. Deinde cum nonnulla attigisset, differuissetque de Daphnes fabula (neque omnem illius orationem huic nostræ inserere tempus patitur, ne longiores, quam par est, simus) Persarum, inquit, Rex, olim civitate hac capta, templo pepercit: verba porro ipsa sunt hæc: Ille quidem ducto contra nos exercitu, præstare putavit, si templum integrum esse sineret; ac certe statuæ decor barbaricæ iræ prævaluit: Nunc autem, o Sol, o Terra, quisnam & unde hostis hic? qui citra omne auxilium equitum, citra omne præsidium & gravis & levis armaturæ militum tenui scintilla omnia absumpsit? Sed rursus de Persarum Rege idem sophista: Persarum Regem, ejus qui nunc nobiscum bellum gerit ex majoribus unum, urbem prodicione captam cum exulisset, & Daphnem concederet idem factururus, dæmon sic immutavit, ut face, quam manu teneret, abjecta, Apollinem adoraret; adeo ejus animum delinovit. Sed his derisis, hæc ubi supra de Libanii oratione Chrysofomus: Postea ubi declaravit Babylam dæmone superiorem fuisse, tum cum Gentilium res victimis ac sacrificiis maxime florent: Et nostrum inquit, templum, ingens illud diluvium non disturbavit; in sudo autem, atque adeo cum nubes ipsa præteriisset, dejectum est, nimirum nubem & diluvium appellans Imperatoris ejus, nempe Constantii idola infensissimi, qui præcesserat, tempus. Rursum oratione paululum proventus id ipsum amarulentius deplorat his verbis: Ad hæc cum aræ tuæ sanguinem sitirent, sedulus Daphnes custos, vel contemptus cum esses, permansisti, o Apollo, aliquoties etiam injuria lacestus, atque externo spoliatus ornatu, patienter tamen tulisti; nunc vero multis ovibus, multis item bobus ad aram tuam mactatis, postquam sacrosanctum Imperatoris os pede excepisti, intuitus quæ prædicebas, visus liberatus esse mortuo quodam, quem tu judicaveras malum tibi vicinum esse, ac tibi obstrepere, de medio statim cultu solum vertisti. Undenam hoc tempore gloriabi-

(b) Chryf.
contra
Gent. to. 5.

CXVIII.

Nœniæ
Libanii
Sophistæ.

L 2

mur

mur apud eos, qui memores sunt sacrorum, statuarumque tibi erectarum? Post multa adversus hæc deliramenta cum differuisset lepide quidem Chrysoſtomus, ad nœnias Libanii revocat lectorem, hæc subdens.

CXIX.

Quæ
Chryso-
ſtomus in
Liba-
nium.

Sed enim suspensa hic a vobis oratione nostra, interim rursus exaudiamus sophistæ hujus lamenta: misso enim Apolline ad Jovem his verbis questus suos convertit. Quale, o Jupiter laborantis animi laxamentum perdidimus? Quam Daphnes regio tumultibus vacua erat? quanto etiam templum ipsum magis vacuum, utpote in quo natura ex sese quasi portum in portu fecerat, ambobus quidem admodum tranquillis, altero tamen majorem tranquillitatem præstante. Quis non ibi mortem, quis non ibi timorem, quis non ibi luctum deposuisset? Quis propterea Fortunatas insulas inibi desiderasset? Ad hæc Libanii verba Chrysoſtomus multa locutus de contagio pravorum morum & scelerum, quo illuc accedentes inficerentur, post multa rursus ad sophistæ verba revocat orationem, cum ille vecors in commendationem sui Apollinis sic rursus exclamat: O dexteram malignam, o iniquum ignem, quonam primum dilapsus est; quodnam mali hujus exordium? Num a tecto exortus, ad reliqua deinceps serpsit? ad illius caput, ad faciem, ad phialam, ad cydarim, & talarem vestem? Vulcanus enim ignis arbiter non comminatus est igni huic detrimentum afferenti, cum beneficio devinctus Apollini deberet, ob indicium olim sibi ab illo factum? Sed neque Jupiter, qui imbrium habenas tenet, aquam in ignem dimisit, præsertim qui olim Lydorum Regi periclitanti pyram

extinxerit, &c. Illa vero de Vulcano ex turpi fabula & obscœnis actibus Veneris cum Marte mutuatum sophistam Chrysoſtomus ludibrio insectatur.

At post hæc rursus sophista de idoli forma: Viri, trahitur mihi mens ad dei Apollinis speciem, ac mihi ob oculos cogitatio typum ipsum representat, formæ lenitatem, colli mollitiem, idque in lapide; cingulum, quo aurea tunica circa pettus sic colligebatur, ut partim subsideret, partim subsurgeret. Breviter totius diei habitus, cujus iram vel ferventem non sedavisset, ut qui similis esset cantilenam occinenti? & bercule audivit hunc olim aliquis (ut ajunt) in meridie cithara ludentem; o aures beatas? Cæterum cantus erat terræ laudatio; cui quidem de aureo cyatho libare mihi videtur, quod puellam oculuerit dehiscens, ac sese deinde contrahens. Hæcenus descriptio imaginis Daphnitici Apollinis ex Libanio a Joanne Chrysoſtomo recitata: quam quidem eandem esse reperi cum illa, quam in antiquo numismate expressam hic tibi reddendam curavimus: accepimus illud a Philippo Winghio nobili Lovaniensi, juvene erudito, ac rerum antiquarum studiosissimo, quarum causa, patrio solo relicto, Romæ versatur; miroque affectus est gaudio, dum eandem, quam ære expressam tunicati Apollinis imaginem ostendebat in nummo, nos stylo Libanii egregie descriptam inspiciendam proposuimus in Chrysoſtomo. Quam vero cernis ad pedes Genii dimidiam desuper terram eminentem imaginem, Daphnem puellam esse scito, cum a terra dehiscitur, secundum ea quæ ex Libanio sunt recitata. (I).

CXX.

CXXI.

Quod vero ex lapide efformatum simulacrum illud fuisse, idem sophista tradere videatur; erroris arguendus est auctor in Actis Artemii martyris, dum illud ex ligno vitis compactum fuisse docet, ipsum haud fideliter in omnibus ita describens: Imago autem Apollinis erat hoc modo constructa: Ei ex vite erat corpus compositum admirabili quadam arte ita compactum, ut præferret speciem unius ado-

lescentis: auro autem illitus totus quo induebatur amictus, nudatis & non auratis cæteris corporis partibus, ostendebat quamdam, quæ dici non potest, pulchritudinem: stanti vero erat in manibus cithara, & eam videbatur pulsare; comæ autem & lauri corona auro florebant permixto, ut magna effulgeret gratia spectatoribus; duoque magni hyacinthi implebant ei figuram oculorum in memoriam Hyacinthi pueri Amy-

NOTÆ

(I) Mago inferius media sui tantum parte apparens expressa in nummo cum epigrafe: Genio Antiochen. quam Baronius ad Daphnem refert, est figura Orontis fluvii Antiochiam alluentis, ut ostendit Norisius in Epochis Syro-Maced. Differt. IV. in fine pag. 396.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
11.JULIANI IMP.
2.

mycei. Et gemmarum pulchritudo & magnitudo imagini maximum afferebat ornatum, adeo ut quamplurimis in eo decipi contingeret, ut qui propter apparentis formæ pulchritudinem inescarentur ad eum adorandum; quod quidem ipsi quoque Juliano evenerat: majorem certe ei cultum exhibebat, quam aliis omnibus imaginibus, ex singulis generibus ei sacrificans, & ab eo expectans responsa. Hæc ibi auctor: qui ut Christianus homo, haud eum inspexisse putatur; sed ab alio relata, sic ut se habent, haud in omnibus fidelia memoriæ commendavit. Sed jam cætera prosequamur.

CXXII.

(a) Chryf. contra Gent.

Deliramenta Libanii sophistæ.

Post hæc (inquit Chrysofostomus a) pauca admodum ad incendium pertinentia. questus: Clamabat viator, flamma erumpente; turbabatur per lucum Daphnes inquilina sacerdos dei: plangens autem ætiorum, & ululatus ingens per locum arboribus densum percurrens, ad urbem usque vehemens atque horrificus pervasit. Imperatoris oculus vix somnum capere incipiens, amaro illo nuncio audito, e lecto surrexit. Ipse furore percitus, Mercurii talaria pervestigans, ad mali istius originem indagandam pergebat, æque intra se flagrans ac templum ipsum. Trabes ferebantur deorsum ignem ferentes, id omne, quod ignis comprehendisset, absumentes; ipsum scilicet statim Apollinem, tamquam a recto non admodum distantem; mox & alia Musarum ornamenta, signa inibi extantia, lapillorum fulgura, columnarum pulchritudinem. Vulgus autem circumstantans lugebat, auxilium tamen ferre minime valens; id quod usu venire solet iis, qui de terra naufragium spectant, quorum unum hoc superest auxilium, casum ipsum lacrymis prosequi. Nymphæ certe e fontibus suis egressæ ingentem luctum excitarunt; ingentem item & Juppiter, haud procul confidens; ejusmodi illum, verisimile est, labefactatis filii honoribus, concitasse: ingentem autem sexcentorum dæmonum in luco agentium turba; neque sane minorem e media urbe Calliope, ubi extabat templum ejus, præside Musarum Apolline ignis injuriam sentiente.

CXXIII.

Postea vero idem delirans Libanius sic sub finem ait: Præsta te mihi talem Apollo, qualem te reddidit Chryses, dum Græcis imprecaretur, ira plenum, & nocti adsimilem: quandoquidem tibi ornamenta cum redderemus, & quicquid olim de templo tuo ablatum fuerat restitueremus; præceptum est quod colamus simulacrum, hæud aliter, quam si sponsus aliquis, interim dum corollæ contexuntur, moriatur. Hucusque næniæ. Subdit Chrysofostomus: Et sophistæ quidem nostri lamentatio hæc fuit, seu potius parvæ quædam lamentationis partes hæc. Mibi vero succurrit admirari, qui factum est; ut ob quæ illum

præ pudore se avertere oportebat, ob ea ipse placere sibi putet; ut qui Apollinem eundem intemperati atque obscæni juvenis ritu per meridiem cithara personantem inducat; dicatque illi cantilenæ argumentum amasiam esse: aures autem eas beatas vocet, quibus obscænum id carmen exaudire contigerit. Hæc ipse & alia refert plane ridicula. Tantum valuit adlatio, ut nobilis ingenii sui vires ad hæc laudanda, quæ obruenda potius erant silentio, Libanius sophista penitus exhauriret. Sed hæc omnia Christianæ religionis cessere triumpho, quæ de idolo famoso combusto, templo incenso, Orbisque totius Imperatoris studiis superatis, & dæmonis potentia Babylonius ossium virtute prostrata, dicta sunt.

Ad hæc ipsa credimus spectare oraculum, quod ex Oribasio, Juliani medico, de quo dictum est superius, recitatur in Actis Artemii martyris, his versibus (b):

Dicite vos Regi: Pulcherrima corruit aula.

Non rectum pulcher, non laurum vatibus aptam

Phæbus habet, fontisque extincta est lymphæ loquentis.

hæc ab oraculo Delphico.

Sed ad hæc insuper, quæ spectant ad CXXIV.

Apollinis Daphnitici cultum, addimus corollarium de filio Sacerdotis ejus templi, invito parente, ad Christianam fidem perducto. Rei gestæ series diligentissime a Theodoreto describitur in hunc modum (c): Per id temporis, inquit, adolescens quidam filius sacerdotis, in impia educatione, se in numerum piorum aggregavit. Nam mulier quædam illustris ob pietatem & diaconatus munere dignata, matri hujus adolescentis per familiaris, eum cum matre adventantem (adhuc quidem valde adolescens erat) forte salutans, magnopere est ad veram pietatem cohortata. Mortua vero matre, venit ad eam adolescens, & consuetam ab ea disciplinam perdiscit; atque firme desigens in animo ejus consilia, percontatur magistram, qua via possit superstitionem patris devitare, & veritatis, quam illa prædicabat, compotem fieri. Cui illa: Oportet, inquit, patrem deserere, & illi tuum & illius fabricatorem præponere, & alteram petere civitatem, in qua potes latitare, & impii tyranni manus effugere; pollicitabaturque se ei rei prospecturam. Tum adolescens: At, inquit, deinceps veniam ad te, & tibi meam animam committam. Paucis interpositis diebus, Julianus Daphnem contendit, publicum epulum celebraturus; cumque eo una proficiscitur sacerdos adolescentis pater, qui Imperatorem comitari consueverat.

(b) Apud Metaphr. die 28. Octobr. habet Sur. tom. 5.

(c) Theod. lib. 3. c. 13.

Filius Sacerdotis converso ad Christum.

Ado

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

CXXV.

Adolescens erat cum patre, & fratre una: isti namque in cibo Imperatoris aqua lustrali expiando, Aedituorum munere fungebantur. Septem dies festum Daphnes agi solet. Primo die adolescens, ubi toro astans Imperatoris, opsonia aqua lustrali expiaverat, consuetoque scelere polluerat, curriculo currit Antiochiam; & ad eximiam illam mulierem recta profectus; Ego, inquit, venio ad te, uti a me promissum est: tu ergo salutem tam corporis, quam animæ consulito, promissumque præstato. Quamobrem illa consurgens ex templo, adolescentem deducit ad Meletium (hic erat partis Catholicorum Christianorum, qui Antiochiæ erant, Episcopus) qui eum in superiori parte ædium, in quibus habitabat, commorari iussit. Pater autem quærere adolescentem, perlustrareque undique Daphnem, atque ad urbem contendens, circumferre plateas & angiportus, circumferre in omnes partes oculos non cessat; quod quidem fecit magno illius inveniendi desiderio incensus. Ubi ventum est ad eum locum, in quo erant ades Meletii, oculis sublatis videt eum ex tabulato despicentem; ad quem accurrens, inde abstraxit, abduxitque. Atque ei domum reducto, primo permulta infixit verbera; deinde verucula candentia manibus, pedibus, & dorso impegit; postremo conclusit in cubiculo, ostio foris obserato: ipseque Daphnem revertitur. Ista ille ipse, cum ætate jam admodum exacta erat, mihi narravit; addiditque etiam, se numine afflatum, & divina repletum gratia, omnia patris simulacra confregisse, eorumque irrississe imbecillitatem.

Postea vero complexum animo facinus, quod consciverat, cepit patris adventum pertimescere, orasseque Christum Dominum, ut ipse ferret auxilium, seras perrumperet, & ostia patefaceret: Nam tua causa, inquit, hæc & perpesus sum, & admisi. Quæ cum dixisset; excidisse seras & ostia aperta esse. Inde igitur recurrisse ad magistram; quæ eum veste induit muliebri; & postquam in camera collocasset, iterum ad Meletium deduxit: Meletium vero Cyrillo, qui tum Hierosolymorum fuit Episcopus, ipsum commississe; & ita noctu ivisse Palestinam. Post mortem autem Juliani iste adolescens patrem ad veram traduxit religionem. Etenim cum istud, tum alia nonnulla ipse nobis narravit. Quare isti hoc modo ad Dei cognitionem adducti, veram salutem consecuti sunt.

CXXVI.

(a) Theod. lib. 3. c. 14.
Cibaria omnia labe Idololatriæ foedita.

Julianus (a) vero liberius, immo vero impudentius adversus verum Dei cultum arma ferre; & quamquam personam induebat modestiæ, tamen retia parare, & tendere plagas cepit, quæ homines errore deceptos in impietatis perniciem inducerent. Nam primum fontes, tum quæ in urbe erant, tum quæ Daphne, sceleratis victi-

mis contaminare, quo singuli qui aquam gustarent, tetra nequitiæ labe inficerentur. Deinde quæ in foro exponebantur eadem sceleris macula inquinare: nam panes, carnes, fructus, olera, & alia omnia esculenta, aqua lustrali aspergebantur. Quæ cum viderent Christiani, etsi non poterant non gemere, lamentari, & scelera illa impense detestari; tamen eisdem vescuntur, legi Apostoli (b) obsecrati, ita jubenti: Quicquid in macello venditur, comedite; nihil interrogantes, propter conscientiam. Hæc Theodoretus. Porro fontes istos, sic sorde sacrificiorum, pollutos divino miraculo exsiccatos esse, superius assertione Chrysostomi dictum est; quod & alii confirmant historici. Cæterum quod ad cibos pertinet; etsi vidimus Constantinopolitanos Christianos his laudabiliter abstinuisse esculentis Gentilitia superstitione pollutis; haud tamen damnandos esse Antiochenos, Theodoretus Apostoli auctoritate confirmat, juxta illud ejusdem Apostoli (c): Ut quid iudicatur ab aliena conscientia? si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago? Et illud (d): Qui non manducat, manducantem non spernat. Et rursum: Qui manducat, domino manducat & gratias agit Deo.

Tunc quoque accidit, ut Eufignius miles emeritus, annum agens ætatis centesimum decimum, cum in Julianum exprobraret Magni Constantini fidem, sub quo militaverat; atque præterea patriæ pietatis desertorem nuncuparet, virilique animo redargueret; ut majestatis reus ab eodem Apostata gladio amputari capite sit iustus; cujus triumphus præclaro notatus (e) est titulo in tabulis Ecclesiasticis tam Græcis, quam Latinis, memoria anniversaria repetendus.

Quo etiam tempore martyrium subiisse duos illos Christianos milites Juventinum atque Maximum, idem post hæc Theodoretus affirmat. Nos autem rem gestam, a S. Joanne Chrysostomo, qui tunc temporis aderat Antiochiæ, petamus, quam his verbis describit (f): Accidit, ut milites quoddam convivium haberent (hoc puto epulum illud publicum a Juliano paratum, cujus superius mentio facta est) in quo & martyres, quos hodie colimus, erant. Cæterum, ut conviviorum mos est; cum varii sermones hinc inde dicerentur, aliique alia tractarent; martyres nostri mala sui sæculi inter se deplorabant, longe potiora fuisse superiora tempora asserentes; dicebantque, & inter se, & ad sodales: Quem juvaret ultra vivere, vel spirare, vel Solem intueri, sacris legibus ita conculcatis, pietate ita violata, creaturarum omnium Domino ita contempto? Omnia nidore plena sunt & fumo, omnia sacrificiis immundis referta. Prob! neque pu-

(b) 1. Cor. 10.

(c) 1. Cor. 10.

(d) Rom. 14.

Eufignii Martyrium.

(e) Menolog. & Martyr. Rom. die 5. Augusti.

CXXVII.

(f) Chrysost. orat. in SS. Martyres Juvent. & Max. to. 3.

Certamen Juventini & Maximi Martyrum.

purum aerem spirare possumus. Dicta hæc ne perfunctorie transeas; & considera, quando ea locuti sunt, & quanta pietate. Nam si in militari symposio, ubi regnant ebrietas & intemperantia, ubi certatur de prodigalitate, ubi agon est stuporis & insipientiæ, sic ingemiscebant & lugebant; quales erant domi, cum soli inter se agerent? quales erant in precibus ac jejuniis, qui deliciarum tempore tam humiliari & tam Apostolica præferebant pectora? Gaudebant alii, hi vero lugebant: impie agebant alii, hi vero zelo urebantur. Sane ipsi ob fratrum valetudinem, suam sanitatem non sentiebant. Sic docebant & lacrymabantur in malis, quæ tunc fiebant, quasi universo mundo tutores dati essent. Neque clandestinum fuit, talia eos dixisse. Nam ex sodalibus & convivis, adulator & irrisor quidam obsequium Regi facturum, omnia ut dicta erant, detulit. Rex, accepta occasione diu quæsitâ, causatus est ex verbis illis affectatam tyrannidem, ut ita martyrii corona privaret, & jussit, confiscatis facultatibus eorum omnibus, nudos eos in carcerem conjici. Illi autem gaudebant, & exultabant, dicentes: Quid nobis divitiis, pretiosaque veste opus? Si & indusium intimum, nempe caro, propter Christum exuendum est; non oblectabimur, sed sponte concedemus. Et ocyus dicto, scripti sunt libelli indices, confiscataque omnia. Porro ut homines in patriam migraturi, substantiam omnem in pecuniam commutatam præmittunt; ita & illis accidit. Quoniam erant in cælos transaturi, inimicis ipsis negotium agentibus, & in hoc ministrantibus, opes suas ante se miserunt. Non enim illæ tantum opes, quas elemosynæ nomine dispendimus, transferuntur in cælum; sed etiam quascumque nobis hostes fidei, piorumque persecutores rapiunt, alibi thesauri erunt: est enim hoc non minus, quam illud. De hoc audi quid Apostolus (a) dicat: Etrapinam, inquit, facultatum vestrarum cum gaudio tulistis, scientes vos habere meliorem substantiam, & manentem in cælis.

CXXVIII. Ut autem ingressi sunt carcerem, confluit ad eos omnis Civitas; tametsi multis terroribus, minis, & periculis interdictum erat, ne quis ad eos accederet, vel eis loqueretur, vel quovis modo communicaret. Atqui timor Dei efficiebat, ut non curarentur ea Principis mandata. Unde multi ob consuetudinem, quam cum martyribus habebant, facti sunt & ipsi martyres. Multi enim, contempta præsentis vitæ, frequenter eos visitando, sacras apud eos vigilias continuis psalmis perficiebant. Erant familiaritates illæ spiritualis eruditionis & consolationis plenæ. Et clausa quidem tunc est Ecclesia: carcer autem Ecclesia facta est. Neque hi solum qui eos visebant, sed & qui intus cum eis tene-

bantur, veram patientiam & virtutem & patientiam & fide eorum discabant. Rex ut hæc audivit, valde stomachatus est; cupiens tamen eos supplantare, & ab alacritate sua destituere, avaros quosdam homines & impostores subornavit, qui si quando privatum colloquium sese offerret, eo accederent, non ut a Rege missi, sed quasi singulari compassione, & proprio consilio id agentes; & adhortarentur, ut a religione desistant, & ad impietatem transeant. Dicebant enim: Sic non solum imminens periculum effugietis, sed majori dignitate honestati, majorem quoque principatum adepturi estis, Regis ira feliciter placata. Nonne vidistis & alios vestri ordinis id ipsum fecisse? Quibus illi responderunt. Atqui nos hac potissimum ratione viriliter stabimus, & pro illorum ruina nosmetipsos in sacrificia offeremus: benignus & misericors nobis Dominus est: solet etiam uno accepto sacrificio, toti orbi conciliari. At sicut olim (b) tres pueri dixerunt: Non est in tempore hoc princeps & propheta & dux, neque sacrificium, neque incensum, neque holocaustum, neque locus primitiarum coram te, ut possimus invenire misericordiam; sed in animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur, quasi in holocaustis arietum, & taurorum, & sicuti in millibus agnorum pinguium. Ita & illi videntes altaria subversa, clausas Ecclesias, sacerdotes fugatos, Fideles omnes in exilium actos; studebant, ut pro omnibus offerrentur Domino, relictisque militaribus signis, angelicis sese choris adjungerent. Quocirca & dicebant: Quid? etiam si nunc non morimur, moriendum tamen omnino est non multo posthac. Satius igitur fuerit mori pro Rege Angelorum, quam pro Rege tam impio: hic etsi moriatur pro Rege quis, nihil accipiet a Rege sua dignum fortitudine. Et quid posset defuncto præstare, vel si maxime vellet? atqui eis sæpenumero ne sepultura quidem contingit, & non raro a canibus devorantur. Quod si pro Rege Angelorum mortui fuerimus; certi sumus, nos accepturos corpus multo gloriosus: majori gloria conspicui erimus, longe nobis majora erunt laborum præmia. Proinde arripiamus arma spiritualia: non opus jaculis & sagittis; sufficit pro omnibus lingua: sunt enim & sanctorum orapbaretræ, e quibus diabolico capiti continui & crebri ictus inferuntur.

Nunciata sunt hæc atque similia Regi; qui nec destitit, sed illecebrarum escis iterum atque iterum illos tentavit. Ita autem mandavit, quod si cederent victi, sub omnium oculos producerentur; si fortes perseverarent, uti perduellionis rei educerentur, & occiderentur: neque ulla Christianæ professionis, ob quam tenebantur, mentio fieret. At qui revelat profunda & abdita,

Tentantur Martyres.

(b) Daniel. 3.

CXXIX.

Falsus prætextus cædis Martyrum.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

non permisit, ut machinationes illæ occultæ manerent, ignotæ insidiæ. Nam quemadmodum olim mulier Ægyptia (a) Josephum in lecto apprehendens, licet speraret factum suum clam fore omnibus hominibus; non fuit tamen occulta vel oculo illi soporis nescio, vel posteritati; quippe quod absque arbitro illa Josepho dixit, id toto ubique mundo canitur: Ita & ea, quæ per subornatos illos consiliarios dolosus Rex agebat, sperans occulta fore, nequaquam manserunt occulta. Didicerunt enim posteri omnes, & insidias dolosas, & triumphantium victorias. Denique cum multo tempore exacto, alacritatem eorum non solum non frangeret multitudo dierum, sed potius studium & ardorem excitaret, emulatoresque multos faceret; jussit tandem media nocte in barathrum eos abduci. Ducebantur itaque in densas tenebras luminaria, & decollabantur. Cæterum capita detruncata tunc diabolo magis terribilia erant, quam cum adhuc vocem darent; sicut & caput Joannis non tantum terrebat cum loqueretur, quantum cum disco (b) mutum afferretur. Habet enim & sanctorum sanguis vocem suam, quæ non per aures auditur, sed occidentium conscientiam invadit & perstringit. Post beatam autem illam cædem, quidam etiam cum salutis periculo athletas illos optimos raperunt, etiam ipsi vivi martyres, ut eorum reliquias curarent decenter: nam quamvis non occidebantur, optabant tamen mori potius, quam ut corpora illa relinquerent inhumata; ita ad venationem eorum festinabant.

CXXX.

(c) Act. 6.

Martyres post mortem quales.

(d) 2. Reg. 1.

Cultus reliquiarum Martyrum.

Dicunt qui tunc affuere, & quibus corpora illa recens occisa videre datum fuit, quod jacentibus simul illis in sepulcro, talis quadam ex eorum oculis & vultu gratia resplenderet, qualem in Stephano Judæis responsuro fuisse Lucas dicit (c): neque ullus est, qui non pio quodam horrore illis adstiterit; adeo aspectus ille afficiebat omnes; quin & omnes clamabant in laudem eorum id quod a Davide dictum (d): In vita sua non sunt separati, & in morte non sunt divisi: pariter enim confessi sunt; pariter carcerem inhabitaverunt; pariter in barathrum abducti sunt, pariter capite mulctati; & unus utriusque corpora tumulus tenet; & unum quoque tabernaculum in cælis eos excipiet, quando ad majorem perventuri sunt gloriam, nempe immutandi. Et paulo post, hæc de eorumdem martyrum reliquiarum cultu: Idcirco sæpe eos invisimus, tumulos adornemus, magnaque fide tumulos eorum contingamus, ut inde benedictionem aliquam assequamur. Etenim sicut milites, vulnera in præliis sibi inflicta Regi monstrantes, fidenter loquuntur; ita & illi in manibus absecta capita gestantes, & in medium afferentes, quæ voluerint, apud Re-

gem calorum impetrare possunt. Proinde magna fide, promptitudineque hic veniamus, quo & visis sanctorum monumentis, & consideratis eorum præmiis, inde varios thesauros undequaque colligamus &c. Hæc Chrysostomus. Horum vero natalis dies tam in Oriente, quam in Occidente a Catholica Ecclesia annua celebritate recolitur vigesimaquinta Januarii: qui enim hujus anni ultimo tempore confessi sunt, in carcere detenti, ad illum diem delati, martyrium magna omnium Fidelium gloria consummarunt. Pari quoque certamine & persimili martyrio coronati sunt Romæ hoc anno Joannes, & Paulus, de quibus inferius pluribus agendum erit.

Quod rursus pertinet ad res Antiochenas; haud profuit Juliano luculenta illa oratione de barba hircina disteria refellisse, nec fortissimis militibus necem, clanculo intulisse; quin Christiana libertate Fideles sicut Christi gloriam prædicarent, ita falsitatem deorum Gentilium probris insectarentur; usque adeo, ut feminæ quoque Christianæ id ipsum summa constantia, animoque invicto præstiterint. Inter quas enituit magna laude veneranda matrona, nomine Publia, cujus egregium certamen in hæc verba a Theodoro (e) describitur: Hoc loco præterea (e) Theod. historiam de femina quadam præstantissima l. 3. c. 17. ma plane memorabilem narrabo: nam feminæ etiam divino pietatis amore ac studio armata, hujus tyranni rabiem prorsus contempserunt. Publia femina illis temporibus nobilissima, & propter virtutis suæ præstantiam plurimorum celebrata sermonibus, matrimonii jugo aliquandiu copulata, fructum Deo dignum sane admiratione obtulit. Nam Joannes, qui longo tempore presbyteris Antiochiæ præfuit, & sæpe ad primatum Apostolicum suffragiis delectus, semper illum honoris gradum recusavit, ex ejus ventre tamquam admirabili solo editus est. Hæc mulier chororum virginum perpetuam castimoniam professarum secum habens, Deum omnium opificem ac Salvatorem hymnis assidue celebrare solebat. At cum Imperator illac prætergrederetur, virgines inter se mutuo clariori voce canunt, ratæ illum consceleratum tyrannum contemnendum esse, & omnium irrisione ludendum. Canebant autem illos potissimum psalmos, quibus debilitas simulacrorum scite derideretur, & cum Davide (f) dicebant: Simulacra Gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. At postquam versus, qui illa sensus omnis expertia esse pronunciant, recitaverant, istum adjungebant: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

His Julianus cum maxima animi aegritudine auditis, jussit, ut eo progrediente conticescerent. At Publia ejus leges parvi æstimans, majori cum alacritate chororum vir-

CXXXI.

(e) Theod. l. 3. c. 17. Publiæ matronæ confessio.

(f) Ps. 113.

CXXXII.

(a) *Psalm.*
67.
Publia
acriter
verbera-
tur.

virginum in unum coegit, & illo prætereunte, denuo cantare mandavit (a): Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus; &c. Itaque tyrannus graviter commotus, jubet magistram chori ad se adduci: quam cum animi propter ætatem ingravescentem cum primis venerandam cerneret; tamen neque canicie corporis ad misericordiam illius capiendam, neque animi virtute ad honorem ei tribuendum adducitur; sed satelliti cuidam dat mandatum, ut utramque malam verberet, & genas cruentet manibus. Illa hanc contumeliam pro summo honore ducens, domum revertitur, & tyrannum, ut solebat, spiritualibus cantilenis perstringit, non aliter quam ipse psalmorum scriptor & magister David, qui malignum spiritum, quo Saul agitabatur, compressit. Etenim iste tyrannus, ubi sceleratos dæmones sibi familiares reddiderat, Corybantum more facere & contra verum Dei cultum rabiem exercere non destitit. Hactenus de confessione Publiæ Theodoretus.

CXXXIII.
Publia
cujus Jo-
annis ma-
ter.

CXXXIV.

Ætas
Chryso-
stomi.

(b) *Chryf.*
ad Vid.
junior. ep.
1. tom. 5.

Cum autem hanc fuisse Joannis matrem idem auctor affirmet: ea apud Græcos sententia invaluit, ut hæc fuerit parens Joannis Chryso-stomi: id quidem ipsi profitentur publicis monumentis, cum de Publia agunt in Menologio, die decima mensis Octobris. Quod quidem haud ita exploratum habetur, ut firmiter affirmari possit; cum multa sint, quæ repugnent; atque in primis quod ipse ait Theodoretus, Joannem illum Publiæ filium nunquam adigi potuisse, ut sedem Episcopalem capefferet: cum tamen Joannem Chryso-stomum fuisse constet Episcopum Constantinopolitanum. Sed & cum Theodoretus eam nomine Publiam dictam ferat; Chryso-stomi quidem matrem Anthusam appellatam tradunt. Rursum vero, quod me magis ab ea sententia distrahit, illud est, quod idem Theodoretus tradit, Publiam hanc anum fuisse jam ingravescentis ætatis; cum tamen constet matrem Joannis Chryso-stomi fuisse hoc Juliani tempore juniorem; ipsum vero Joannem ejus filium puerum; ita profecto invenitur, si ætas tum filii, tum matris reducatur ad calculum. Quem enim vixisse annis quinquaginta duobus & mensibus octo Joannem Chryso-stomum tradunt Leo Imp. Zonaras, Georgius, & alii; obiisseque diem, Honorio septimum & Theodosio secundum Coss. anno Domini quadringentesimo septimo; natum eum esse oportuit anno Domini trecentesimo quinquagesimo quarto, Constantio septimum & Gallo tertium Coss. sicque hoc eodem anno ipsum Joannem fuisse annorum ætatis octo, quem liquet a matre genitum adolescentula, quæ anno suæ ætatis vigesimo orbata viro, magna cum laude in viduitate permansit. Id quidem testatur ipse Chryso-stomus (b),
Ann. Eccl. Tom. V.

dum scribens ad Viduam juniorem, hæc de Libanio, cum ipse ab eo adolescentior imbuebatur rhetoricis disciplinis: Ego aliquando cum essem junior, doctori meo (erat autem ille omnium hominum maxime superstitiosus) animadverti matrem meam præ multis magnam excitasse admirationem. Nam cum eos, qui sibi assidebant, more suo interrogasset, cujus ego essem; ac responsum esset, me viduæ mulieris esse filium; de me quæsitæ ætatem matris, & viduatis tempus. Cum primum vero audivit quadraginta annos natam esse, vigesimum vero jam annum agi, ex quo patrem meum amiserit; obstupuit valde, atque ad eos, qui aderant, conversus clara voce exclamavit: En quales mulieres apud Christianos sunt! Tanta non modo apud nos, sed etiam apud Gentiles viduitatis laus est & admiratio. Hæc ipse. Ex his igitur satis liquet, ea quæ de Publia a Theodoretis scripta sunt, minime aptari posse matri Joannis Chryso-stomi; nisi dixerimus eum in ætate ejusdem errasse, eandemque duplici nomine Publiam Anthusam dictam esse. Hæc de matre Chryso-stomi, cujus patrem tradunt dictum fuisse Secundum nomine. Porro non ab anu fœmina tantum Julianus illusum est, sed & delusus insigniter a mimo, Porphyrio nomine; qui ut Christianam religionem risui exponeret, baptismo per jocum initiatus, serio exinde Christum confessus, summa constantia perstans in sententia bilem Principis movit; adeo ut oblitus se esse philosophum, in eum continuo animadverti jusserit: qui ex mimo martyr effectus, inter martyres relatus, anniversario honore colitur decimosextimo Kalendaris Octobris.

Sed & senex centum & decem annorum, Eufignius nomine, viridi animi robore fregit Juliani procaciam, exprobrans illi desertam, in qua educatus fuerat, pietatem; Constantinum Magnum contra mirifice ex religione commendans: at sic fidenter insultantem sibi hominem minime passus est Julianus; sed abductum delirantem (ut agebat) senem, ut eum curaret delirio, capite plecti jussit, quasi majestatis reum; utpote qui licet imbellis viribus, lingua tamen potens juventutem in Imperatorem sollicitaret: recensitus ergo & ipse inter martyres, anniversaria commemoratione Ecclesiæ lætus redditur Nonis Junii, quibus reliquiarum ipsius translatio facta videtur.

His omnibus exagitatus Julianus Apostata, gravibus Antiochenos affecit incommodis, atque in eo potissimum, quod exercitum ad bellum Persicum comparatum, ibidem, in hibernis continuit; ad quem alendum adegit Cives Antiochenos vili vendere annonam, quam ipsi caro ob penuriam pretio emissent; adeo ut ea ex

Matris
Joannis
Chryso-
stomi spe-
ctata vir-
tas, & æ-
tas.

CXXXIV.

Julianus
vexat An-
tiochenos.

re complures a mercatura desisterint, eamque ob causam magis magisque caritas rerum omnium creverit. Hæc quidem Socrates (a) tradit, additque, eundem irapercitum inde recedentem Tarsum concessisse, sed illinc, paratis quæ opus erant, citius abiisse. Quid autem actum sit, cum Tarfi Julianus esset, Zonaras (b) declarat his verbis: *Persis bellum illaturum Julianum Tarfi illustri urbe Ciliciæ convenit Artemius sacerdos Æsculapii, cujus templum Argis erat, celebri & ipsa ejusdem provinciæ urbe, columnas ab eo petens, quas Christianorum primarius sacerdos ex ea æde abstulisset, atque suam ædem sacram illis inædificasset, eodem restitui. Id desertor fidei ille statim sumptibus Episcopi fieri jubet. Pagani cum magnis sumptibus & laboribus unam columnam demoliti essent, & usque ad limen januæ Ecclesiæ cum machinis pertraxissent, ac longo tempore ulterius promovere non possent, ea relicta, discesserunt: quam Episcopus post Juliani interitum facillime levatam, in pristinum locum reposuit. Hæc Zonaras.*

CXXXV. Sed quia hic modico tempore Julianum commoratum esse constat: nam unde digressus fuerat, Antiochiam reversus est; nos quoque ad res ab eo Antiochiæ gestas redeamus; ubi licet quæ palam egit, magno fuerint Civibus detrimento; quæ tamen clanculum facta est ibi ab eo hominum cædes, magnopere Civitatem afflixit; sed nonnisi eo mortuo, jacturam, quam passa est, Civitas sensit; hæc quidem Gregorius Nazianzenus his paucis perstringit (c): *Quis mihi Herodoti & Thucydidis otium linguamque suppeditabit, ut istius improbitatem ætati futuræ transmittam, atque hujus temporis historiam quasi in columna sculptam posteris relinquam? Tacebo Orontem (fluvius hic est, qui præterluit Antiochiam) & nocturnos mortuos, quos hic tum Imperator occultabat, & cadaverum acervis compressis, atque obscure contrucidatis; hoc enim loco Poetæ verbis uti commodius est. Prætermittam etiam concavas, semotissimasque & abditissimas aulæ partes, quæque etiam in lacubus & puteis & fossis, malis thesauris, mysteriisque scatebant, non modo dissectorum puerorum & virginum ad animarum evocationem & divinationem, sacrificiaque minime legitima, sed eorum etiam, qui pro pietatis rectæque doctrinæ defensione periclitabantur. Hæc Gregorius; eademque Joannes Chrysostomus, dum ait (d): *Jam vero quis enumeraverit necromantiis? quis puerorum cædes? Nam victima illæ, a quibus homines ante Christi adventum non abstinebant, post ejus apparitionem repressæ, de integro renovabantur; non jam quidem in propatulo: nam tametsi Imperator esset, ac licentiose omnia**

ageret, tamen tanta erat earum rerum impietas, ut ea Imperatoriæ etiam licentiæ magnitudinem superaret: victima enim illæ de integro renovabantur. Hæc ipse; eadem quoque & Socrates (e).

Cæterum licet tam dira & execranda, Antiochiæ cum esset, Imperator Apostata perpetraret; nihilominus quibusdam iisdem Antiochenis concessis, voluit videri erga illos animo esse propensiore. Testatur quidem Zosimus, post has cum Antiochenis altercationes Julianum cum iisdem conciliatum esse, atque in signum inicitæ cum illis gratiæ, eisdem complura indulgisse, multosque Cives Decurionatus dignitate donasse, data insuper facultate eandem dignitatem in posteros propagandi. At hæc ipsa idem Julianus in Misopogone iisdem Antiochenis visus est tamquam ingratis exprobrasse, cum ait (f): *Quenam igitur causâ vestræ in nos offensionis atque invidiæ? Ego enim scio, nihil a me in vos commissum esse durius aut gravius, neque privatim in singulos, neque publice in universos ullo genere maledicti; immo & laude affeci, quantum visum est convenire: ac de Christo quidem concessi tantum, quantum erat æquum ei qui pro viribus cupit de multis bene mereri. At quid visus est sibi Julianus Christianis indulgisse de Christo? nihil profecto, nisi quod non cogeret (ut alii fecerant persecutores) eos palam ad Christum negandum; cum tamen dolo vim compensare soleret. Sed & subdit de remissis eidem aliqua ex parte tributis: *Fieri, inquit, non potest, ut & iis, qui vectigalia pendunt, omnia condonentur, & qui accipere consueverunt, dentur omnia. Cum igitur videar publicas largitiones, quas regius sumptus facere consuevit, nihil imminuisse, tributa autem vobis non pauca remississe: nonne res admirabilis, atque ænigmati similis videatur? Sed quæ fuerint nostræ in omnes Cives merita, nihil attinet hoc tempore referre: & inferius. Multum vobis auri & argenti, multa vectigalia peculiari beneficio præter alias Civitates remisi: præterea Senatorum numerum ad ducentos auxi, neque ulli rei pererci: id enim unum spectabam, ut Civitatem vestram majorem ac potentioorem redderem. Hæc & alia in eos Julianus, necnon de collato eis frumento tempore famis. At in his blanditiis hostis infensissimus Christianis se habuit tamquam scorpio, dum sic brachiis complecti ac demulcere videtur, ut tamen cauda pungat, & lethale venenum inferat; quod quidem in pluribus, cum oblata occasio fuit, exitus declaravit.**

Per id tempus cum Julianus ageret Antiochiæ (inquit Socrates g) *Persarum Legati ad Imperatorem adventarunt, postulatum, ut bellum palam indiceret, de-*

(e) Socrat.
lib.3. c.11.

CXXXVI.
Julianus
se erga
Antioche-
nos benig-
num ex-
hibet:

(f) Jul. in
Misopog.

CXXXVII.
(g) Socrat.
lib.3. c.16.
Legati
Persarum
ad Julia-
num.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

nunciaretque. Ille eos remisit, hæc solum locutus: Me ipsum brevi videbitis: & propterea Legatos hac de re ad vos mittere, non est opus. At de rebus Antiochiæ hoc anno gestis jam satis. Age modo ad ejusdem Juliani persecutionem in utriusque Syriæ Ecclesias orationem convertamus, indeque ad res Alexandrinæ recensendas stylum admoveamus. Atque primum quid in Cives Constantiæ Civitatis in littore Palæstino sitæ prope Gazam admiserit, ex Sozomeno recitandum est; ait enim (a):

Porro Civibus Constantiæ, quæ est urbs Palæstina, non dissimilia objectabat crimina (nempe quod cultum Deorum deseruissent, & Christum colerent) eorumque Civitatem Civibus Gazæ tribuit. Istam namque urbem Constantiam, sicut ex superiore sermone didicimus, cum esset navale Gazæ Civitatis, & Majuma vocaretur, Constantinus simul ut intellexit eam religioni Christianæ in primis esse deditam, Civitatis honore decoravit, filique Constantii appellavit nomine (Eusebius autem ab ipsius Constantini Imperatoris sorore fuisse denominatam tradit b) atque dedit mandatum, ut sui juris esset, suisque legibus ipsa se gubernaret; arbitratus sane iniquum esse, ut ditioni Gazæ urbis superstitioni Gentilium supra modum addictæ pareret. Verum ut primum Julianus ad Imperium regendum accessit, Cives Gazæ Constantiæ Civibus litem intendebant. Atque Julianus constitutus Judex, Constantiam, quæ Gaza abest circiter viginti stadia, Gazæ adjudicavit. Quæ ex eo tempore suo priore nomine orbata, pars urbis Gazæ maritima nuncupatur. Magistratus autem civiles, belli duces, respublica utrisque communis est, soloque Ecclesiæ statu & gubernatione duæ videntur hoc tempore civitates distinctæ. Nam utraque seorsum suum habet Episcopum, suum clerum, celebres quoque dies festos martyrum, memorias Episcoporum, qui in ipsis Ecclesiis rexerint; distinctos denique agrorum undique jacentium fines, quibus etiam altaria ad utrumque Episcopatum spectantia distinguuntur. Itaque quidam Episcopus Gazæ, qui hac nostra vixit ætate, Episcopo mortuo, qui ante Ecclesiam Majumatensem administraverat, laboravit, ut uterque clerus sibi subjiceretur: Non enim fas est, inquit, ut uni urbi duo præficiantur Episcopi. At cum Majumatenses huic refragarentur; Concilium gentis illius in unum locum coactum, causam cognovit, alterumque creavit Episcopum: Nam iniquum omnino existimavit, ut qui ob pietatem privilegia civitatis recepissent, ii tametsi iudicio Gentilis Imperatoris statum sacerdotii mutatum haberent, ordine Ecclesiastico & honoribus sibi olim tributis penitus spoliarentur. Hæc de Constantia civitate Sozomenus.

Ann. Eccl. Tom. V.

Quid autem Gazenses in Christianos, qui apud se essent, admiserint, idem auctor post multa sic narrat (c): Sed quoniam huc nostra proposita oratio est, & de Georgii atque Theodoriti nece differimus: tempus jam videtur postulare, ut de Eusebio, Nestabo, & Zenone fratribus mentionem faciamus; quos populus Gazæ eodem tempore odio persecutus, domi occultatos comprehendit, ac primum conjicit in carcerem, flagrisque cædit; deinde omnes ad theatrum convenire, & contra eos graviter propterea vociferari cœperunt, quod sacra ipsorum profanassent, eisdemque ad religionem Gentilium delendam, afficiendamque contumelia superioribus temporibus abusi fuissent. Qui partim clamando, partim se invicem incitando, ira succensi, in eorum necem avide feruntur. Atque ipsi se mutuo instigantes (quod a populo in seditione fieri solet) ad carcerem concursare; eosque inde deductos, modo pronos, modo supinos trahere, interdum ad terram allidere, jam cadere alii faxis, lignis alii, alii aliis rebus fortuito oblatis, sicque crudelissime interfecerunt. Accepi etiam, mulieres e texturinis egressas radiis illos confodisse; quin etiam coqui in foro, pars lebetes aqua ferventi ebullientes e focis arripere, inque illos effundere, pars verubus transfigere. Ut vero eos discerperant, & capita eorum confregerant, ut cerebrum in terram efflueret; extra urbem deducunt ad locum, in quo animalia expertia rationis mortua projici solent. Atque accenso rogo, eorum corpora comburunt: reliqua autem ossa, quæ ignis neutiquam absumpserat, ossibus camelorum & asinorum, quæ ibi projecta erant, admiscunt; adeo ut perdifficile esset ea inter tot ossa reperire. Atamen non diu sic latuerunt. Siquidem mulier quædam Christiana, quæ non ex urbe Gaza orta fuerat, sed ibi suum domicilium collocaverat, jussu divino ea noctu ex aliis ossibus selegit, atque in ollam injecta Zenoni eorum consobrino servanda dedit: nam ita Deus ei mandaverat in somnis, & virum etiam mulieri indicarat, quo in loco ætatem degeret, & antequam ad eum veniret ostendebat: quando quidem ei ignotus erat, & propter persecutionem, quæ recens concitata fuerat, in occulto latitabat: nam parum aberat, quin ipse quoque a Gazæ Civibus comprehensus trucidatus fuisset; qui, dum populus in consobrini ejus necandis occupatus teneretur, nactus tempus idoneum, profugit Anthedonem urbem maritimam, quæ Gaza aberat circiter viginti stadia, quæque id temporis similiter superstitioni Gentili dedita erat, & cultu ac veneratione statuarum cæcata.

Ubi vero per Judices ibi Christianus cognoscitur, graviter virgis ab Anthedonis tergo cæsus, ejicitur urbe; & ad Na-

M 2

va-

CXXXVIII.

(c) Sozom.
l. 5. c. 8.Martyres
Gazenses.Reliquiæ
Martyrum divinitus inventæ.

CXXXIX.

(a) Sozom.
lib. 5. c. 3.(b) Euseb.
Vit. Const.
lib. 4. c. 38.Constantia
adjudicata
Gazensibus.

CHRISTII
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

vale Gazæ profectus, ibi absconditus delituit. Quo in oppido mulier in illum forte incidens, reliquias dedit; qui eas ad tempus domi servavit. At ubi Episcopatum illius Ecclesiæ ad tempus forte cepit (quod quidem accidit regnante Theodosio) extra urbem extruxit Ecclesiam, & altare in ea erexit, martyrumque reliquias ibi reposuit prope reliquias Nestoris confessoris, qui cum istis Zenonis consobrinis, dum viverent, una versatus fuerat, atque simul cum illis a populo comprehensus, vinculo- rum factus erat & plagarum socius. Quem cum inter trabendum, qui eum traherent, pulchrum habere corpus viderent, ejus miserti sunt, & ante portas urbis adhuc spirantem quidem, expectantem tamen brevi moriturum projecerunt. Quem quidam inde sublatum ad Zenonem deportabant; apud quem dum ulceribus ejus & plagis adhibita sunt curationes, e vita migravit. Cives autem Gazæ, dum facinoris a se admissi considerant magnitudinem, supra modum extimescere incipiunt, ne Imperator ipsos inultos minime relinquat. Jam enim famam emanaverat, quod ægre admodum ferebat, & decimum quemque e populo necare constituerat. Sed hoc perspicue falsum erat, & rumor solum (ut credibile est) popularis, qui multorum animos conscientia maleficiorum exterritos occupaverat. Nam Imperator hoc facinus a civibus Gazæ perpetratum (quemadmodum pro scelere, quod contra Alexandrinos a Gentilibus in Georgium commissum esset, fecerat) ne litteris quidem coarguit; sed solum eum, qui illius gentis tum Præfectus erat, magistratu abdicavit, habuitque pro suspecto; & in judicium adducens, humanitatis officium esse duxit, eum morte neutiquam condemnare. Eum tamen vehementer incusabat, quod quosdam ex civibus Gazæ, qui seditionis & cædis auctores dicebantur, in vinculis tenerat, eo consilio, ut secundum leges pœnas persolverent. Nam quid causæ erat, inquit, ut ad supplicium adducerentur hi, qui paucos Galilæos pro injuriis, quas ipsis sæpe ac deis intulerant, probe uli fuissent? Hactenus de his Sozomenus.

CXL.
Julianus quomodo dire persequitur Christianos.

(a) Greg. Nazianz. orat. 1. in Jul.

Peculiare namque hoc erat Juliano dicere, atque ad Præfectos rescribere, quotiescumque accideret Christianos a Gentilibus vi publica & grassatione necari. Nam quæ hic habet Sozomenus de Gazensibus, eadem refert Gregorius Nazianzenus de Cæsariensibus (de quibus superius egimus) cum Julianus cædem Christianorum per Gentiles factam derideret; de quo illud ipsius Gregorii (a) hic repetendum: *Quam præclara, inquit, & humana sententia! Quid enim grave, inquit justus Judex minime Christianos persequens, si decem Galilæos manus una Græcanica sustulit? Hæc vero an non per-*

spicua crudelitas? an non persecutionis edictum? &c. Hæc Gregorius, jure existimans, hujusmodi licentiam & impunitatem occidendi Christianos, concessam a Juliano, æquipollere cuivis acerbissimo persecutionis edicto. Quidnam enim prætermisissent Gentiles in Christianos patrare sceleris, quod certo scirent non tantum a Principe inultum relinqui, sed & laudari?

Quomodo insuper Gazenses quæsierint ad necem S. Hilarionem in suo ipsorum agro degentem, idem Sozomenus (b) narrat, sic scribens: *Per idem tempus Hilarion etiam monachus a populo Gazæ quæsitus, profugit in Siciliam. Ibi ligna in desertis montibus colligens, & humeris portans, quadam in urbe ea vendidit, eoque pacto quantum sat erat ad quotidianum victum sibi comparavit. Verum tandem a viro quodam demone agitato, quo ipsum liberaverat, quisnam & qualis esset, indicatus, concessit in Dalmatiam. Qua in regione quoque cum maxima miracula divina virtute edidisset, adeo ut mare ejus precibus recessu prohibitum aridam undique inundatione obruisset; inde denuo secessit. Nam ei haud volupe erat, apud eos qui ipsum laudarent, commorari. Itaque loca subinde commutando, obscurus esse, & celebrem famam de se pervagatam crebris migrationibus delere laboravit. Postremo Cyprum prætervectus, Paphum appulit; atque rogatu illius, qui tum Cypri erat Episcopus, ibi commorari contentus est: inque loco, qui Charbyris dicitur, monasticum vite genus excoluit. Quod autem martyrio iste non occubuerit, fuga in causa fuit. Atque fugiebat, propterea quod sanctum Evangelii præceptum est, ut persequentes nos non expectemus. Quod si qui comprehensi fuerint, ut animo excelsi sint & robusti, vimque & violentiam a persecutoribus illitam strenue evincant. Hactenus Sozomenus.*

Quæ licet vera omnia sint; diverso tamen tempore contigisse fugam Hilarionis a profectioe ejusdem in Siciliam, S. Hieronymus, qui ejus res gestas exactissime est profectus, facile monstrat, dum hoc Juliani tempore eum petiisse Oasenam, Ægypti solitudinem, atque demum ipso defuncto reversum, profectumque esse in Siciliam tradit; qui de fuga Hilarionis hæc habet (c): *Urbs autem Gaza, postquam profecto de Palæstina Hilarione Julianus in Imperium successerat, destructo monasterio ejus, precibus ad Imperatorem datis, & Hilarionis & Hesyebii mariem impetraverat, amboque ut quærerentur, toto Orbe scriptum erat. Egressus ergo de Brutio, per inviam solitudinem intravit Oasam; ibique anno plus minus exacto, quia illuc quoque sua fama pervenerat, quasi jam in Oriente latere non possent, ubi multi illum & opinione & vultu nove-*

CXLI.

(b) Sozom. l. 5. c. 9.

S. Hilarion fugit persecutionem Gazensium.

CXLII.

(c) Hieron. in Vita. S. Hilarion. to. 1.

Fuga Hilarionis in Oasam.

rant,

rant, ad solas navigare insulas cogitabat, ut quem terra vulgaverat, saltem maria celarent. Eodem ferme tempore Hadrianus discipulus ejus de Palæstina supervenit, dicens Julianum occisum, &c. Hæc Hieronymus de fuga Hilarionis a Gazensibus eum ad necem quærentibus. Quod autem tanto studio iidem ejus necem expetiissent, ea potissimum causa intercessit, nimirum quod idem S. Hilarion apud eos agens, insignia cum miracula edidisset, uno ex illis in theatro facto perspicuo, ab omnibus fuerat acclamatum, Marnam Gazentium deum esse superatum a Christo: quodnam vero hoc fuerit, prætermittis cæteris, hic ex eodem Hieronymo recitemus, qui rem gestam ita describit:

CXLIII. *Italicus ejusdem oppidi municeps Christianus, adversus Gazensem Duumvirum Marnæ idolo deditum, Circenses equos nutriebat: hoc siquidem in Romanis urbibus jam inde servatur a Romulo, ut propter felicem Sabinarum raptum, Conso, quasi consiliorum deo quadrigæ septeno currant circuitu; & equos partis adversæ fregisse, victoria sit. Hic itaque æmulo suo habente maleficum, qui dæmoniis quibusdam imprecationibus, hujus impediret equos, & illius incitaret ad cursum; venit ad beatum Hilarionem, & non tam adversarium lædi, quam se defendi, obsecravit. Ineptum visum est venerando seni in huiusmodi nugis orationem perdere. Cumque subrideret, & diceret: Cur enim non magis equorum pretium pro salute animæ tuæ pauperibus erogas? Ille respondit, functionem esse publicam; & hoc non tam se velle, quam cogi; nec posse hominem Christianum uti magicis artibus, sed a servo Christi potius auxilium petere, maxime contra Gazenses & adversarios Dei, & non tam sibi; quam Ecclesiæ Christi insultantes. Rogatus ergo a fratribus, qui aderant, scyphum fictilem, quo bibere consueverat, aqua jussit impleri, eique tradi: Quem cum accepisset Italicus, & stabulum & equos & aurigas suos, rbedam, carcerumque repagula aspersit. Mira vulgi expectatio: nam & adversarius hoc ipsum irridens diffamaverat; & fautores Italici sibi certam victoriam pollicentes exultabant. Igitur, dato signo, hi advolant: isti præpediuntur. Sub horum curru rotæ fervent: illi prætervolantium terga vix cernunt. Clamor sit vulgi nimius, ita ut Eibnici quoque ipsi concreparent: MARNAS VICTUS A CHRISTO EST. Porro furentes adversarii Hilarionem maleficum Christianorum ad supplicium poscere. Indubitata ergo victoria & illis & multis retro Circensibus, plurimis fidei occasio fuit. Hucusque de his Sanctus Hieronymus; quibus Gazenses magna ira perciti, tanto studio Hilarionem, cum*

In Circensibus acclimatur Victoria Christi.

licuit per Julianum, ut eum necarent, pervestigarunt.

Cæterum adeo furens fuit Gazensium in Christianos persecutio, ut non tantum Hilarion cogeretur captare fugam, sed & alii omnes qui debebant in eorundem Gazensium ditione, fuga pariter atque latebris sibi consulere sint coacti: nam de majoribus suis hæc Sozomenus (a) posteris commendavit: *Hujus fugæ cum alii complures meorum majorum, tum avus meus particeps fuit: propterea quod cum patre Gentili natus esset, & ipse cum universa familia, & hi qui erant genere Alaphionis orti, primi in Bethelia pago, ditioni Gazensium subjecto, multis hominibus frequentato, & delubra habente, tum ob vetustatem, tum ob structuram magno ab habitatoribus in honore habita, & maxime omnium illud quod Pantheon vocabatur, supra clivum quemdam hominum manu factum, velut supra arcem positum, & toto pago undique eminens; & quantum conjectura assequor, locus inde nomen traxit, & ex Syriaca lingua in Græcam translatum, Domicilium deorum, propter illud delubrum, Pantheon appellatum est. Ferunt autem illis, qui ex eorum familia sati sunt, Hilarionem monachum, religionis Christianæ recipiendæ causam & auctorem extitisse. Nam cum Alaphion iste dæmonio agitaretur; & quidam tum Gentiles, tum Judæi incantationibus ad dæmonem ejiciendum, & aliis quibusdam superstitiosis ineptiis crebro multumque usi, nihil proficerent; Hilarionem, invocato nomine Christi, dæmonium expulisse, & hominem ad fidem Christi adduxisse. Meus autem avus in sacris litteris interpretandis magnam laudem est adeptus. Vir erat ingeniosus, & talis, qualis non in obscuro latere debeat: humaniore etiam litteratura non mediocriter institutus, ita ut arithmeticæ expertus non esset. Quamobrem Christianis qui Ascalonem, Gazam, & loca finitima incolebant, perquam carus erat, propterea quod ambiguas sacrarum litterarum sententias & ad religionem apte & aperte facile ad omnium intelligentiam dissolvere poterat. Virtus autem eorum, qui ex altero genere orti sunt, vix a quoquam oratione explicari potest: nam primi hoc in loco & Ecclesias & monasteria fundarunt, eaque tum vitæ integritate, tum benignitate in peregrinis & egentibus excipiendis ipsi exornarunt.*

Sed quo tandem progressa sit eorundem Gazensium & Ascalonitarum in Christianos sævitia, Theodoretus narrat, cum ait (b): *Quæ autem maleficia, hi qui falso simulacrorum cultu tenebantur obstricti, id temporis admiserint, quamquam per multa sunt, & opus separatum postulant: ego tamen ex multis pauca sumam mihi ad commemorandum. Ascalone & Gazæ, quæ*

CXLIV.

(a) Sozom. l. 5. c. 14.

Alaphionis conversio ex fuga.

CXLV.

(b) Theod. l. 3. c. 6.

Sævitia Gentilium in Christianos.

quæ sunt urbes Palæstinæ, primum viro-
rum sacerdotii dignitate exornatorum, &
mulierum perpetuam virginitatem profes-
sarum ventres discindunt; deinde far-
ciunt ordeo; ad extremum eos porcis de-
vorandos obiiciunt. Sebaste in Palæstina
item, quæ est urbs ditioni gentis, de
qua supra dixi, subjecta, Joannis Bapti-
stæ tumulum aperiunt; ossa tradunt igni
absumenda, & eorum cineres passim disper-
gunt. Hæc Theodoretus. At ex his pla-
ne ipsi videant, atque judicent Novato-
res hæretici, isthæc sæpius perpetrantes,
num sub Christi, an sub Juliani Aposta-
tæ recensendi sint disciplina. Hæc qui-
dem jubente ipso Juliano patrata esse,
idem ipse in Misopogone haud obscure
testari videtur, dum ait de Ethnicis ipsis
Syris: Deorum templa restituerunt, sepul-
cra vero atheorum omnia (sic nominat sa-
cra conditoria martyrum) signo a me nu-
per dato, everterunt; ita elati & erecti
animis, ut scelera eorum, qui deos viola-
runt, acrius etiam quam mea ferebat vo-
luntas, vindicarint. Hæc Julianus; ad
ea plane alludens, quæ facta sunt in Pa-
læstina. At non Joannis Baptistæ tantum
ossa, sed etiam Elisei prophetæ eadem fu-
isse affecta contumelia, Nicephorus (a)
& alii tradunt.

(a) Nicef.
l. 10. c. 13.
Metaph.
die 20.
Ostob. in
Acta Arte-
mii mart.

CXLVI.
(b) Ruffin.
l. 2. c. 28.

Reliquiæ
S. Joannis
Baptistæ
collectæ.

Ruffinus (b) de his agens, quomodo
ex tali jactura lucrum fecere monachi Hie-
rosolymitani, quos divina providentia,
tum direxit illuc, rem gestam narrat his
verbis: Juliani temporibus, velut relaxa-
tis frenis efferbuit in omnem sævitiam
feritas Paganorum. Ex quo accidit, ut
apud Sebastem Palæstinæ urbem, sepul-
crum Joannis Baptistæ, mente rabida &
funestis manibus invaderent, ossa disper-
gerent, atque ea rursus collecta, igne cre-
marent: sanctos cineres pulveri immixtos,
per agros & rura dispergerent. Sed Dei
providentia factum est, quosdam de Hie-
rosolymis ex monasterio Philippi hominis
Dei, orationis illuc causa per idem tem-
pus venisse. Qui cum tantum nefas, hu-
manis quidem manibus, sed ferina mente
fieri viderent; mori gratius habentes,
quam hujuscemodi piaculo funestari; inter
eos, qui ossa ad exurendum legebant, mix-
ti, diligentius, in quantum res patie-
batur, ac religiosius congregantes, fur-
tim se vel stupentibus, vel insanientibus
subtraxere, & ad religiosum patrem Phi-
lippum venerandas reliquias pertulere. Il-
le supra se ducens, tantum thesaurum pro-
priis servare vigiliis; ad Pontificem ma-
ximum tunc Athanasium hostiæ immaculatæ
reliquias per Julianum diaconum suum,
post etiam Palæstinæ urbis Episcopum,
mittit. Quas ille susceptas, paucis arbi-
traris, sub cavato sacrarii pariete inclusas
prophético spiritu profuturas generationi
posteræ conservavit. Quibus nunc, de-
jectis & prostratis idololatriæ vestigiis, in

ædibus quondam profanis aurea tecta con-
surgerent &c. Illatas enim tradit in no-
vum illud super Serapidem erectum augu-
stissimum templum ejusdem Sancti reli-
quias. Ut plane & in hoc demonstrata
fuerit veritas verborum Christi dicentis
(c): Nolite timere eos qui occidunt cor-
pus, post hæc autem non habent amplius
quid faciant.

(c) Luc.
12.

Nihil plane est, quantumlibet impie-
tas vesana grassetur in reliquias sancto-
rum martyrum, quod imminuat gloriam,
qua eorundem animæ potiuntur in cœlo;
sed nec ob eam causam obscurare possit
honorem, quo perfruuntur in terris, ut
plane de Joannis reliquiis cernimus esse
factum: nam & qui erat Sebaste ejus tu-
mulus, idem majori auctus gloria in po-
sterum perseveravit; & licet inde ejus
reliquiæ ablatae fuerint, tamen in earum
memoriam, disjectis deorum templis,
præclaræ fuerunt erectæ basilicæ. Cæte-
rum sive ex collectis ac repositis ibi ci-
neribus, sive ex carne ipsa, quæ tempo-
ris diuturnitate ossa deseruerat, & in se-
pulcris remanserat, mortuo Juliano, i-
psa eorundem cum Joannis, tum Elisei
monumenta, eadem qua prius, immo ma-
jori celebritate & veneratione, ob mi-
racula ibidem edi solita celeberrima cla-
ruerunt; ut merito acciderit quod ex
Gregorio Nazianzeno (d) dictum est su-
perius: Sanctorum vel solæ sanguinis gut-
tæ, atque exigua passionis signa idem pos-
sunt, quod corpora. Accedit his locuples
testis S. Hieronymus, qui in epitaphio
Paulæ (e) hæc habet ad Eustochium de
ipsum matre in Palæstinam ad loca sancta
peregrinante.

CXLVII.
Reliquiæ
sanctorum
magno in
honore
habitæ.

(d) Gregori.
Naz. orat.
1. in Jul.

(e) Hieron.
ep. 27.
10. 1.

Vidit, inquit, Sebastem, idest, Sama-
riam, quæ in honorem Augusti ab Hero-
de, Græco sermone, Augusta est nomina-
ta; ibi siti sunt Eliseus & Abdias pro-
phetæ, & quo major inter natos mulierum
non fuit, Joannes Baptista. Ubi multis in-
tremuit consternata miraculis: namque cer-
nebat variis dæmones rugire cruciatibus,
& ante sepulcra sanctorum ululare homi-
nes more luporum, vocibus latrare canum,
fremere leonum, sibilare serpentum, mu-
gire taurorum, alios rotare caput, & post
tergum terram vertice tangere, suspensif-
que pede feminis vestes defluere in faciem,
&c. Hæc Hieronymus: qui & in Abdiam
ait: (f): Sepulcrum ejus usque hodie cum
Mausoleo Elisei prophetæ, & Baptistæ Jo-
annis, Sebaste venerationi habetur, quæ
olim Samaria dicebatur. Et in Michæam
(g), de Samaria: Erat quippe in monti-
bus sita, ubi nunc Sebaste est, in qua &
S. Joannis Baptistæ ossa sunt condita.
Hæc S. Hieronymus, cum tamen illa alio
translata fuisse, alii tradant.

CXLVIII.
Miracula
ad sepul-
cra Pro-
phetarum
edi solita.

(f) Hieron.
in Ab-
diam c. 1.
tom. 5.

(g) Hieron.
in Mich.
c. 1. 10. 5.

Sed prosequamur quæ in aliis Palæsti-
næ civitatibus a Gentilibus adversus Chri-
stianos patrata sunt execranda facinora.

CXLIX.

Theo.

Quid Helio-
politani in
Christia-
nos.
(a) Theod.
lib 3. c.6.

Theodoretus enim hæc subdit (a): Scelus autem ab illis in Phœnicia patratum, quis est quæso, qui sine lachrymis possit commemorare? Nam Heliopoli, quæ est urbs Libano finitima, execrabiles isti Gentiles recordati facinoris Cyrilli diaconi, qui regnante Constantino, divino quodam zelo accensus, multa simulacra, quæ in ea urbe colebantur, confregerat; non modo eum interfecerunt, verum etiam, dissecto ventre, jecur ejus degustare non sunt veriti. Verum hoc Deum omnia contemplantem celare non poterant, sed debitas sui maleficii pœnas ei dederunt. Nam quotquot illius sceleris labe inquinati sunt, primum amiserunt dentes, qui pariter omnes ad unum excidebant; deinde linguas perdiderunt, quæ putredine labefactatæ ex ore effluébant; postremo oculis orbatii sunt; quorum calamitatibus veræ pietatis vis clare prædicata est. Emese item urbis vicinæ Baccho Mulieroso Ecclesiam nuper a Christianis ædificatam dedicaverunt; statuamque plane ridiculam, sexum utrumque, virilem scilicet & muliebrem, representantem in ea collocarunt. Hæc pauca de Emesensis Theodoretus.

de Heliopolitanis; eadem habet Gregorius Nazianzenus (c); qui & addit, non porcis tantum carnes virginum exposuisse, sed etiam ipsos easdem depastos esse, & earum se hepatibus crudis ingurgitasse.

Porro etiam Arethusii (subdit Sozomenus d) Marcum suum Episcopum jam admodum senem, canicie & vita pie acta venerandum, miserabiliter occiderunt. Quippe contra eum jampridem odium conceperant; tum quod Gentiles ejus impulsu multo alacrius, quam suavis Imperatoris Constantii, se ad fidem Christi transtulerant; tum quod delubrum apud eos longe augustissimum, magnificentissimæque extructum, ab illo deturbatum fuerat. Ubi vero Imperium Juliano delatum est, videns populum in se concitatum, simulque Imperatoris edicto, vel ut pecuniæ summam, quæ satis æstimaretur ad delubrum de integro extruendum, persolveret, vel ipse idem denno ædificaret, condemnatum; animoque complexus neutrum a se posse fieri, atque præsertim posterius, quod ne Christiano quidem fas erat, nedum Episcopo; primo tempore fuga suæ vitæ consuluit. Verum ut intellexit, multos propter se in discrimen venire, tum distractionem membrorum, tum judicia, tum tormenta cum his conjuncta subeundi; rediit Arethusiam, & sua sponte se populo tradidit, ut quod libitum erat, in ipsam ederent. Illi vero ob id ipsum factum, quod ut homine vere pio & sapiente dignum laudare debuerant, ab eo se contemni arbitrati, omnes gregatim in eum irruere per plateas, trudere, vellere, singuli denique membra promiscue ferire cœperunt.

In hoc facinus non viri solum, sed mulieres etiam, & alii omnes, cujuscumque essent ætatis, studio alacri, & ira quoque incensi, acriter incumbabant; adeo ut etiam aures ejus tenuibus quibusdam funiculis avellerent. Pueri præterea, qui scholas frequentabant factum hoc pro ludo habuerunt: quin etiam eum in sublime elatum instar globi inter se volvere ultro citroque, tum ab se projicere, tum denuo excipere stylis, quibus eum acerbe & crudeliter pupugerunt. Ubi vero corpus vulneribus ubique deformatum erit, & ipse nihilominus adhuc spiritum ducebat; illum melle & liquamine unguunt; imponunt in sportulam, quæ tota juncis contexta erat; in sublime denique suspendunt; quo quidem tempore cum vesperæ & apes ad eum advolarent, carnemque ejus exederent, ferunt eum Arethusii dixisse, se in sublimi positum esse, videreque eos infra humi repentes; quare ea quæ tum sibi, tum eis post ventura essent, præsignificasse dicunt. Traditur etiam præterea, eum qui tum illius loci Præfectus erat, virum scilicet superstitioni Gentilium in primis deditum, moribus tamen alioqui adeo præstabilem,

(c) Greg.
Naz. orat.
1. in Julian.

CLI.
(d) Sozom.
l. 5. c. 9.

Marci Episcopi Arethusii certamen.

CLII.

CL.
Quid etiam Arethusii in Christianos.
(b) Sozom.
l. 5. c. 9.

At res cum ab Heliopolitanis, tum etiam ab Arethusiis eodem tempore gestas Sozomenus (b) fusius describit; narrans eadem ab iis factitata, quæ ex Theodoro ab Acalonitis & Gazensibus adversus virgines perpetrata fuisse diximus. Porro rem gestam refert his verbis: Qui Heliopolim ad Libanum sitam, & Arethusiam Syriæ incolunt, hos, nempe Gazenses & Alexandrinos, crudelitate longe superasse videntur. Nam isti virgines sacras (incredibile quidem dictum, nisi quidam qui eorum eodem tempore vixerunt, idem ipsum narrassent) quæ a populo conspici minime solent, in loco publico veste nudatas, tum ad commune omnium qui eas intueri volebant, spectaculum, tum ad ipsarum contumeliam consistere cogebant; atque ut primum eò quo libitum erat modo in eas insultarant, ad extremum illarum capillam tondebant. Quin etiam eas dissecabant bifariam, & ad illarum intestina devoranda porcos provocabant, viscerum extremitate consueto illis alimento operata; quo porci non tam facile ea internoscerent; sed consuetum alimentum necessario appetentes, carnes etiam humanas discerperent. Ad hanc quidem contra sacras virgines crudelitatem, uti conjicio, Heliopolitani adacti sunt ex eo, quod vetitum ipsis fuerat, ne virgines suas, sicut patrius mos antea tulerat, homini fortuito occurrenti prius stuprandas traderent, quam cum viris, quibus desponsatæ erant, congregarentur. Nam Constantinus fano Veneris Heliopoli diruto, primus apud eos Ecclesiam ædificaverat, legeque prohibuerat, ne consuetudo supra admitterent. Hæc Sozomenus

nt

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

ut etiam adhuc celebris fama de eo percrebesceret, Marci constantiam & patientiam admiratum, libere Imperatorem tum admonuisse, tum incusasse; propterea quod ipsis ab uno sene, qui tot & tam gravibus tormentis adeo magno & forti animo se opposuerat, devictis, turpis merito nota inureretur dedecoris; & tum ipsi omnibus ridiculi; tum illi, contra quos ejusmodi facinora ediderant, illustres & gloriosi viderentur. Itaque beatus iste Marcus tam generosamente Arethusorum furori & multiplicibus tormentis ab illis sibi inflictis restitit, ut etiam sit ab ipsis Gentilibus magnam laudem consecutus. Hucusque Sozomenus. Describit eadem pluribus Gregorius Nazianzenus (a); addiditque Arethusios, quo se victores gloriari possent, extorquere conatos a sene etsi non integrum templi diruti pretium, perpauca saltem pecuniæ summulam, quam persolvere facile potuisset; at numquam voti compotes factos esse, propterea quod non pro pecunia, sed pro pietate certamen susceptum illud esset; sed ne passum quidem esse, eam ab aliis persolvi, qui miserati senis descriptionem, erogare parati erant.

(a) Gregor. Naz. orat. 1. in Jul.

CLIII. Juliani taxatur ingratitude, & crudelitas.

Rursum vero idem Gregorius ad fugilandam Juliani Imperatoris cum crudelitate ingratitude, hæc addit: An vero hæc lenitatis & clementiæ argumenta, an contra furoris & crudelitatis signa sunt, nobis exponant qui philosophum Imperatorem suspiciunt & admirantur: ipse quidem neminem fore existimo, cui justa sit & vera defutura responsio. Necdum illud adjeci; hunc Marcum, Arethusii Episcopum scilicet, ex iis unum fuisse, qui impurum illum & nefarium, Julianum videlicet, tum cum genus ipsius totum periclitaretur, servarant, furtimque subdlexerant; quo etiam solo nomine merito fortasse hæc perpetiebatur, ac plura perpeti merebatur, quod tantum malum universo terrarum orbi imprudens servasset. Hæc Gregorius. Sed & illud magis inficit nomen Marci (nam istud humanitatis officium erga puerulum exhibitum, laude dignum videri poterat) quod ex his quæ sæpe ac pluribus de eo dicta sunt tertio Annalium tomo, probatur manifeste ipsum stetit a partibus Arianis, etiam post palinodiam recantatam in Nicæno Concilio: nam & in Arianorum conventu Sirmiensi reperitur esse subscriptus impiæ professioni tunc editæ, quam Theodoretus (b) & alii recitant. Epiphanius (c) autem Marcum Arethusium inter eos allegit hæreticos, qui Semiariani dicebantur; de quibus satis superque superius actum est. Cæterum quod omnes historici, cum ejus egregiam in patiendo constantiam narrant, hominem pietate insignem prædicent; sed & (quod pluris æ-

(b) Theod. l. 2. c. 24. & 25. Sozom. l. 4. cap. 5. (c) Epiph. hæres. 75.

stimari debet) ipse Gregorius Nazianzenus eum appellet virum eximium, ac sacrosanctum senem; par est credere, illum post tantam dogmatum conflictationem sese ad castra Fidelium Orthodoxorum, ab hæreticis deficientem transtulisse.

Tunc temporis quoque Scythopoli in Palæstina, eadem ex causa, qui ibi erant Gentiles, in ossa Patrophili ibi diu perfuncti munere Episcopatus, & qui haud pridem ex hac vita decesserat, debacchati sunt: effodientes enim illa e sepulcro dissiparunt, caput vero in sublime elatum omni contumeliæ genere affecerunt. Hæc quidem de eo Nicephorus (d): At digne sane Patrophilus ista commeruit pati, licet pro pietate, in pœnam tamen impietatis, qui ad ultimum usque spiritum nefariæ hæresis Arianae patronus permansit; cujus crudelitas adversus Eusebium Episcopum Vercellensem apud ipsum exulem in primis innotuit. Bostreni quoque Christiani a Juliano ad persecutionem adversus Episcopum suum excitati sunt. Est Bostra civitas Phœnices ad mare posita, cui tunc Titus præerat Episcopus, quem in primis ipse Julianus exturbare conatus est: Nam (inquit Sozomenus) (e) civibus Bostre per præconem publicum mandavit, ut Titum tum illius Ecclesiæ Episcopum sua civitate pellerent. Ac postquam minatus fuerat, tum eum, tum clericos ejus in crimen vocaturum, si a populo ulla constaretur seditio; Titus libellum ad eum misit, estque testatus, quod quamvis Christiani Gentilibus adversarii essent, tamen quiete & tranquille se gererent, & suis hortationibus inducti nihil omnino seditiosum concitarent. Quibus ex verbis cum Titum plebi invisum & odiosum reddere pararet, scripsit Julianus ad cives Bostre litteras, eumque ut populi accusatorem apud illos insinulavit: nimirum quod dixerat, populum non sua sponte, sed suis hortationibus se a seditione temperasse. Itaque populum incitavit, ut illum velut sibi infensum e civitate exturbaret. Hæc Sozomenus. Sed reddamus hic ipsam Juliani epistolam tunc ea de causa ad Bostrenos datam (f).

CLIV. Patrophili ossa dispersa.

(d) Niceph. l. 10. c. 13.

Quid Bostreni in Titum Episcopum.

(e) Sozom. l. 5. c. 14.

(f) Julian. ad Bostren. epist. ad fin. editæ Grace.

Julianus Bostrenis. Opinabar quidem Galilæorum Præsules majorem mihi gratiam habituros, quam meo prædecessori. Contigit enim sub illo plerosque exulasse & vinculis detentos fuisse; plerosque etiam eorum, qui hæretici dicuntur, interfectos fuisse, ut Samosatis, Cyzici, & in Paphlagonia, Bithynia, Galatia, & aliis plerisque provinciis: vici passim depopulati, & eversti fuerunt. Nobis vero Imperatoribus, e contra: qui enim exulabant, redierunt: & iis, quorum bona fisco fuerant applicata, omnia reddita sunt. Hi autem ad tantam insaniam & rabiem de-

CLV. Juliani epistola ad Bostrenos in Titum Episcopum.

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

venerunt, ut parum absit, quin tyrannidem exercent, & quæ ad invicem quondam factitabant, adversus nos pios nunc faciant; nos irritantes, omnem movent lapidem, & populos concitare audent, ac seditiones moliri, adversus deos impie se gerentes, nostrisque mandatis, quamvis ita humanis, non obtemperantes. Neminem enim ipsorum invitum ad idolorum aras trahi permittimus: immo palam ipsis significavimus, quod si quis sua sponte nobiscum sacrificiorum & libaminum particeps esse voluerit, eum prius expiationes diis offerre oporteat, deosque rogare tutelares; ita procul absimus, ut aliquem impiorum velimus vel cogitemus nostrorum piorum sacrificiorum participem esse, antequam animam quidem precibus ad deos, corpus vero expiationibus purget.

CLVI.

Populi itaque ab his, qui clerici dicuntur, decepti, proculdubio ablata sibi illa prior licentia, seditiones concitant. Qui enim tantam antea exercebant tyrannidem, non solum non sunt contenti, quod eorum quæ male egerunt non solvunt pœnas, sed priorem desiderant principatum & Imperium, & cum non illis liceat jus dicere, testamenta condere, & alienas sibi adscribere hæreditates; omniaque sibi ut antea tribuere: omnem turpitudinis lapidem movent, & (ut fertur) ignem igni addunt, & prioribus malis majora adhibere audent, in dissidia populos adducentes. Visum itaque mihi fuit, omnibus populis indicare, & hoc mandato manifestum facere, ne cum clericis contendant, neque ab illis persuadeantur, ut lapides tollant, & Principibus non obediant; sed ut convenient quocumque voluerint, & orationes quas velint per se ipsos orent. Si vero eos persuaserint, ut sua causa contendant; amplius ne convenient, sed & sævas pœnas dabunt.

Dolus Juliani, ut populum adversus suum Episcopum concitaret.

Hæc autem præcipue Bostrenorum civitati significare volui, propter accusationes, quas Episcopus Titus & clerici adversus vestrum populum exhibuerunt. . . . hortantes populum, ne seditiones excitarentur, dum in confessionem cum impetu moventur. Verba vero, quæ Episcopus scribere ausus est, huic mandato inferere præcepi, quæ sunt hujusmodi: Quamquam Christianis Ethnici sint adversarii; cum tamen nostris monitis adducti, flagitiose vivere abstineant, &c. rursum: Cum tamen memoria teneant nostra monita, nemini licere flagitiose vivere, &c. Habetis vestri Episcopi verba. Videte, quomodo vestram recte ordinatam vitam, non ex vestra proficisci sententia, asserat; cum inviti, & (ut ipse dicit) per ejus monita a malis abstineatis. Vos autem e contra non inviti eum, ut vestrum accusatorem, ab urbe pellite; & ut populus invicem conveniat, curate: & nullus oppo-

Ann. Eccl. Tom. V.

natur, neque injuriam faciat; neque hæc qui a vera religione erraverunt, iis quæ recte ac jure Deum colunt, insultent, juxta eas quæ a sæculo traditæ sunt traditiones; neque deorum cultores contaminemini in domibus eorum, qui ignorantia potius, quam ex consilio decepti sunt: ratione enim adduci & instrui homines decet, non plagis vel injuriis, neque corporis supplicio. Vos itaque iterum atque iterum moneo, qui veram pietatem estis amplexi, ut nullam inferatis populo Galilæorum injuriam, neque illis insidiemini, qui in maximis rebus male agunt. Maximum bonum est pietas, sicut e contra maximum malum est impietas. Contigit autem hoc edici iis, qui mortuos & cadavera transmutant, ut hanc solvant impietatis pœnam. Quapropter compatimur iis, qui alicujus peccati sunt rei: iis vero qui liberi & absoluti sunt, in diis gratulamur. Data Kalendis Augusti * Antiochiæ. Hætenus epistola Juliani. Cæterum convincitur mendum irrepsisse in mensem datæ epistolæ Antiochiæ; cum nonnisi mense Octobri illuc Julianum se contulisse, Ammianus (a) affirmet; nisi potius ex data hujus epistolæ idem auctor sit arguendus erroris. Accepimus hanc epistolam translata a Federico Metio Græcas litteras Romæ publice profitente; quæ desideratur inter Latine redditas epistolas Juliani, sicut & illa data ad Alexandrinos pro Athanasio rogantes, quam suo loco inferius descripturi sumus.

(a) Amm. lib. 22.

Porro quod ad hanc ad Bostrenos conscriptam epistolam spectat; ejus sane argumenti & artificii est, ut vix quidem satis rimari quisquam queat, quot una epistola Julianus contexuerit dolos atque fallacias: qua cum specimen edere videatur optimi Principis, & de omnibus benemerentis, clam tamen infigit aculeos: cum non alio tendat totius epistolæ argumentum, quam ut populum in clericos concitet, ab ipsorumque divellat Episcopo. Sed & cum quos constat fuisse Catholicos, & dira sub Constantio passos, plerisque in locis hæreticos nominet; quodammodo Arianorum in eos persecutionem instaurasse videri potuit. Tali quidem nomine Julianum appellare consuevisse Catholicos, quæ ex ejus verbis in epistola ad Alexandrinos dicentur inferius, manifestissime declarabunt. Dumque etiam collata a se in Episcopos beneficia ostentat; & se a Christianorum persecutione longe abhorrere significat; nomen persecutoris ea arte vitare voluit. Sed & cum Episcoporum incuset temeritatem, quasi in tyrannidem erumpentem: infensos eos reddere populis laboravit, ut eo pacto, soluto inter pastores & greges vinculo charitatis, sic divulsos ab invicem, eos invadendi facilior pateret accessus:

CLVII. Juliani artes adhibitæ in Christianos.

N ve-

verum in eo potissimum insistere visus est, ne cum clericis populus coiret, quod veluti edicto sancito prohibuit. Id genus plane & aliæ esse noscuntur ejusdem Juliani epistolæ de Christianis eodem argumento conscriptæ, nempe ut extrinsecus summam præferant optimi Principis humanitatem, intrinsecus autem laqueos & gladios contineant involutos.

CLVIII.

At jam memorabile illud in Syriæ provincia Phœnicia gestum recolamus, quod tum summa Juliani adversus Christum temeritas & audacia declarata, tum divina in vindicando potentia est facta perspicua; quod a Sozomeno his verbis describitur (a): *Illud porro, inquit, dicitur a me, quod etiam regnante Juliano accidit; quod quidem ut Christi potentiam plane indicat, ita iram divinam adversus Imperatorem accensam evidenter ostendit. Cum certior factus esset Cæsareæ Philippi (est ea quidem urbs Phœnicia, quam Paneadem vocant) præclaram esse Christi statuam, quam mulier, quæ sanguinis profluvio laborabat, cum esset morbo liberata, ibi collocaverat; eam deturbavit, suamque in eo loco posuit. Quo factò, ignis violentus de cælo delapsus statuam illam circiter pectus percussit, caputque una cum collo in terram dejecit, atque in faciem humi ea in parte defixit, quæ fuerat a pectore divulsa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem atra atque fulminis ictu ambusta manet. Id temporis igitur Gentiles statuam Christi tanta cum violentia traherent, ut eam confringerent. At Christiani postea ejus fragmenta cum collegissent, in Ecclesia posuerunt, ubi etiam adhuc servantur. Ex basi, supra quam hæc statua locata erat, herba quædam (uti narrat Eusebius) quæ morbis cujusque generis mederi solet, enascebatur: quæ quidem cujus generis esset, nemo nostrorum medicorum, qui vel scientia valebant medendi vel experientia, omnino novit. Hæc Sozomenus: eademque habent Artemii Acta (b), Nicephorus, atque alii. Sed quanto justius, dicet aliquis, in ipsum Julianum fulmen illud cælitus fuisset intortum! At recordetur, quod scriptum (c) est: *Universa propter semetipsum operatus est Dominus; impium quoque ad diem malum.* Hanc autem voluit in Christi statuam Julianus exercuisse vindictam de compluribus deorum simulacris a Christianis tempore Constantini atque Constantii toto Orbe confractis: Sed malum conversum est in caput ipsius, ulciscente quamprimum numine: nam tantum prodigium fulminis, quod ejus statuam mediam scidit atque prostravit, ex Aruspicum, quos colebat atque observabat, sententia, Romani Imperii cladem, atque ejusdem Juliani portendit interitum.*

CLIX.

His de rebus gestis in Syria, Palæstina,

atque Phœnicia enarratis; jam ad res Ægypti decurrat oratio, quæ hactenus complexa est complurium provinciarum persecutionem sub Juliano grassantem: quod enim quæ simul acta essent, non valuerit simul eadem narratione complecti, discretione provinciarum ipsam dicendi seriem partita est, ordinemque distinxit; nimirum cum narravit quid Constantino- poli cum primum Julianus venit in Thraciam, quidve in Bithynia, Cappadocia, Galatia, Phrygia, quid etiam in Syria, ac potissimum Antiochiæ, ubi diutius commoratus est, & in Palæstina, atque adjacente Phœnicia actum sit: qua ratione reliquum esse videatur, ut res in Ægypto gestas ordine prosequatur. Vexatam quidem fuisse Ægyptum persecutione Juliani, Apollonii sanctissimi monachi Acta fidem inter alia faciunt; in quibus cum multa de eo præclare gesta narrentur, quæ hoc potissimum tempore Julianum ipsum pati contigerit, his verbis descripta ab Evagrion (d) referuntur: *Hic cum audisset Juliani, ut supra diximus, temporibus, fratrem quemdam ad militiam comprehensum detineri in carcere (cogebat impius clericos & monachos militare) in carcere venit ad eum consolandi gratia, ut moveret eum in necessitate tenere constantiam, atque imminetia contemnere ac deridere pericula. Tempus enim, ait, certaminis adest, in quo Fidelium mentes tentationibus probandæ sint & noscendæ. Cumque his & aliis verbis adhortaretur animum adolescentis; supervenit Centurio, & indignatus cur introire ausus esset, claves intrinsecus carceri imposuit; ipsum quoque, & omnes, qui cum eo venerant, pariter conclusit; quo scilicet etiam ipsi similiter ad militiam detinerentur officium; constituens quoque custodes quamplurimos, abscessit. Medio autem noctis astare visus est Angelus ingenti luce resplendens, & obstupefactis perterritisque custodibus, carceris claustra patefecit. Tunc vero ipsi custodes advoluti ad pedes sanctorum, rogabant eos discedere, dicentes, melius sibi esse mori pro his, quam divinæ virtuti obistere, quæ eorum curam gerebat. Mane vero etiam ipse Centurio cum principalibus viris festinus ad carcerem venit, rogans ut discederent omnes, qui teneri videbantur. Dicebat enim, domum suam terræmotu magno concidisse, & electos quosque famulorum suorum peremisse. Sancti vero his auditis, hymnum Deo laudesque cecinerunt; & regressi ad eremum erant in unum positi, secundum Apostolorum exemplum, habentes cor unum & animum unam. Hæc ibi.*

Rursum vero quid tunc temporis acciderit, cum daretur Gentilibus soluta licentia Orgia celebrandi, & alia a Christianis Principibus vetita, libere factitandi

(a) Sozom.
l. 5. c. 20.Communitur a
Juliano
Christi
statua.(b) Apud
Metaph.
die 20.
Octobr.
cap. 30.
Niceph.
lib. 10.
(c) Pro-
verb. 16.Persecu-
tio Julia-
ni in Æ-
gypto.(d) Evagr.
in Vit. Pa-
trum in
Apollonio.
c. 7.Apollonio
monachus &
socii ab
Angelo li-
berantur.

CLX.

Gentiles
Ægyptii
Orgia ce-
lebrantes
quid passi.

di, post nonnulla sic ibidem describitur: Erant aliquando in circuitu S. Apollonii positi decem circiter Gentilium vici, apud quos dæmoniaca superstitione summo studio colebatur. Templum erat ibi amplissimum, atque in eo simulacrum; quod moris erat circumferri a sacerdotibus bacchantium ritu, cum reliqua multitudo circumueantibus, & quasi pro aquis impetrandis profana mysteria peragentibus. Contigit autem sub eo tempore, quo hujusmodi ab eis Orgia gerebantur, iter facere beatum Apollonium per ipsa loca cum aliquantis fratribus. Et cum vidisset infelicitum turbas quasi Dæmone quodam agi, debaccharique per campos, miseratusque errorem eorum; fixis genibus invocabat Dominum & Salvatorem nostrum; & omnes eos qui cæremoniis Dæmoniis agebantur, cum simulacro suo stare fecit immobiles, nec progredi omnino usquam posse. Atque ita per totam diem rapidissimis adusti æstibus permanserunt, ignorantes, unde eis hæere uno in loco immobiliter contigisset.

CLXI.

Tunc sacerdotes eorum dicebant, quemdam Christianum in regionibus vicina e-remi commorantem, Apollonium nomine, præstitisse hæc sua opera; qui nisi esset exoratus, eis periculum permansurum. Ut autem ad rei tantæ miraculum convenerunt undique qui audierant, & percunctantes, quæ tanti causæ extiterat monstri, ignorare se penitus fatebantur; suspicionem tamen dari sibi dicunt supradicti viri; quem & exorari pro se deposcunt. Tunc quidam ex ipsis, vere eos opinari ait: nam & vidisse eum illo itinere prætereuntem confirmat. Attamen adhibere; & quæ putabant prodesse auxilia, non morantur. Adducunt boves; quorum virtute videretur posse moveri simulacrum. Sed cum nec sic quidem aliquid profecissent; omni auxilio frustrati, legatos ad hominem Dei mittunt; pollicentes, si eos resolvat ab his vinculis, pariter quoque erroris vincula dissolvi. Hæc ubi nunciata sunt ei, sine mora descendit ad eos; & oratione sola ad Deum fusa, omnes resolvit. At illi sine dilatione unanimiter omnes confugiunt ad eum, Salvatori Deo nostro credentes, & gratias referentes. Simulacrum vero, quod erat ligneum, continuo igni tradunt: ipsi autem secuti sunt hominem Dei, atque edocti ab eo fidem Christi, Ecclesiæ Dei sociati sunt; plurimi vero ex eis cum ipsis manserunt, & etiam nunc in monasteriis degunt. Facti tamen hujus mirabilis fama ubique diffusa est; & multi per hoc ad fidem Domini convertebantur, ita ut in regionibus illis nullus jam pene Gentilis remaneret. Hactenus de his Evagrius.

Satis quidem constitit, & pluribus sane exemplis, quod cum ab impio Apostata radicitus Christi fides convelli penitus tentaretur, tunc fortior Dei virtus per ad-

Ann. Eccl. Tom. V.

eo ingentia miracula & signa manifeste reddita est; eoque in loco potissimum, ubi sedes viguisset impietatis; ut plane satis aperte significaretur, frustra conari hominem demoliri, quod manu Dei intelligeretur erectum, ejusque semper auxilio majori fulciri, cum vehementiori impietatis impetu quassatur. Sed jam ad res Alexandriæ gestas admoveamus stylum, non quidem ad res martyrum recensendas, sed ad supplicium divina sententia irrogatum in Georgium Episcopum Arianum. At quod in primis ad tempus attinet, cum constet ex Ammiano (a), non antea sublatum de medio esse Georgium, quam cum Artemius Dux Ægypti, a Juliano accersitus, ab eodem supplicio capitis damnatus est; necesse quidem esse videtur asserere, Georgii necem hoc potius anno, quam superiori contigisse. De quo quidem acturi, in primis quid Ammianus Ethnicus auctor scriptis prodidit, hic reddemus; cujus hæc sunt verba (b):

(a) Amm.
lib. 21.

(b) Amm.
lib. 22.

Cum autem a morte Artemii tempus intercessisset exiguum; Alexandrini, Artemii interitu, quem verebantur, ne cum potestate reversus (id enim minatus est) multos læderet ut offensus; iram in Georgium verterunt Episcopum, vipereis (ut ita dixerim) moribus ab eo sæpius appetiti; qui in Fullio natus (ut ferebatur) apud Epiphanium Ciliciæ oppidum, auctusque in damna complurium, contra utilitatem suam, rei que communis, Episcopus Alexandria est ordinatus in Civitate, quæ suoapte motu, & ubi causæ non suppetunt, seditionibus crebris agitur, & turbulentis, ut oraculorum quoque loquitur fides. His efferatis hominum mentibus Georgius quoque ipse grave acceperat incentivum; apud patulas aures Constantii multos exinde causans, ut ejus recalcitrantes imperio, professionisque suæ oblitus, quæ nihil nisi justum suadet ac lene, ad delatorum ausu feralia decisebat. Et inter cætera dicebatur id quoque maligne docuisse Constantium, quod in urbe prædicta edificia cuncta solo coherentia a conditore Alexandro magnitudine impensarum publicarum extructa emolumentis ærarii proficere dicunt * ex jure. Ad hæc mala id quoque * debent, addiderat (unde paulo post ejectus est in exitium præceps) reversus ex Comitatu Principis, cum transiret per speciosum Genii templum multitudo stipatus ex more flexis ad ædem ipsam luminibus: Quamdiu, inquit, sepulcrum hoc stabit? Quo audito, velut fulmine sunt percussi; metuentesque, ne illud quod tentaret, everteret; quicquid poterant in ejus perniciem clandestini concitabant. Hæc ipse de causa necis illatæ Georgio.

At non hæc una tantum, sed plures alie extiterunt causæ, quibus Georgius Ethnicos Alexandrinos (ut taceamus de

CLXII.
Alexandri quid
in Georgium
Episcopum
Arianum.

CLXIII.

Catholicis Christianis) in se concitavit; quas adducit Julianus in epistola ad ipsos scripta, quam paulo post hic describemus; sed & alias recenset Epiphanius, hic pariter inferendas. Reddamus autem modo eam, quam Socrates (a) refert his verbis: *Locus, inquit, erat in ea Civitate jam ab antiquis temporibus desertus & neglectus, multaque sordium colluvione redundans; in quo ritibus & caeremoniis in honorem Mithrae celebratis, homines pro victimis sacrificare Gentilibus mos erat. Illum, utpote jam antea nulli usui inservientem, Ecclesiae Alexandrinae addixit Constantius. Georgius autem habens in animo Ecclesiam ibi edificare, locum purgari jubet. Quo purgato, adytum repertum est ingentis altitudinis, in quo Gentilium mysteria recondebantur; ubi erant multae hominum calvariae cum adolescentum, tum senum; quos fama est, olim cum Gentiles divinationibus, quae per exta inzeztinaque fiebant, utebantur, magicasque obirent victimas, quo hominibus aciem animorum perstringerent, mactatos fuisse. Quibus rebus in adytis Mithrae repertis, ab Christianis laboratum est, ut Gentilium mysteria palam haberentur ludibrio. Nudas igitur mortuorum calvarias quam-mox in apertum proferunt, quo populo exhiberent ad intuendum. Quae cum Gentiles, qui Alexandriae habitabant, conspicerentur, facinorisque admissi contumeliam iniquo animo ferrent; gravi iracundiae aestu exardescere, & armis quae fortuito illis obvenerant, in manus arreptis, impetum in Christianos facere coeperunt, & complures ex illis nullo non mortis genere afficere: nam hos gladiis, illos fustibus, alios lapidibus usque ad mortem cadere, alios funibus strangulare, quosdam cruci suffigere; hocque necis genus ad probrum Crucis illis inferre; plurimos sauciare. Tandem, sicut in ejusmodi tumultu evenire solet, ne ab amicissimis quidem manus abstinere; sed amicus amicum verberare, frater fratrem, parentes liberos; denique alter alteri ad eadem vim afferre. Proinde Christiani a Mithrejo adyto perpurgando desistere. Haec Socrates; addens eisdem in Georgium ipsum esse grassatos; sed quando id contigerit, Ammianus prosequitur, dicens:*

(a) Socrat. lib. 3. c. 2.

Refossa Gentilium Aegyptiorum arcanum sacra.

CLXIV. Georgius Episcopus Arianus dire necatus.

Ecce autem perlato lethali nuncio indicante extinctum Artemium; plebs omnis gaudet insperato, vocibus horrendis infrendens Georgium petit, raptumque diversis multandi generibus proterens, & conculcans, divaricatis pedibus; cumque eo Dracontius Monetae Praefectus, & Diodorus quidam veluti Comes, injectis per crura funibus, simul exanimati sunt; ille, quod arcam in Moneta, quam regebat, recens locatam evertit; alter, quod dum edificandae praesesset Ecclesiae, cirros pue-

rorum licentius detondebat, id quoque ad deorum cultum existimans pertinere. Quod de attonitione puerorum Ammianus suboscure ingerit, tonsuram illam, qua prima clericatus initiatio peragi solet, significare voluisse videtur; licet Gentilis scriptor, Gentilitio more locutus, ad deorum cultum illud dicat pertinere putasse. Nam quomodo, quæso, ad cultum deorum id potuit attingere; cum teste Herodoto (b), in Aegypto sacerdotes, non capillos tantum, sed pilos totius corporis tertio quoque die deraderent? Numquid hostis deorum (quod Julianus exprobrat) in gratiam deorum potuit puerorum totondisse capillos? vel si fecisset, reprehendendus ob id a Gentilibus esset? Sed subdit Ammianus: Quo non contenta multitudo immanis, dilaniata cadavera peremptorum, camelis imposita invexit ad lacus; iisdemque subito igne crematis, cineres projecit in mare; id metuens, ne collectis supremis, ades illis extruerentur cum reliquis, qui deviare a religione compulsi pertulere cruciabiles poenas, ad usque gloriosam mortem intemerata fide progressi, & nunc Martyres appellantur. Poterantque miserandi homines ad crudele supplicium ducti Christianorum adjumento defendi, nisi Georgii odio omnes indiscrete flagrassent. Hucusque Ammianus de exitu Georgii & sociorum, sub hujus anni Consulibus.

(b) Herodot. in Euterpe.

Et quoque modo Dei vindicta, licet sero respexit tandem in scelestissimum omnium hominum, & tot tantarumque cladum adversus Catholicos pluries immissarum auctorem. Qui enim Praefectorum (ut dictum est) amplissimo comitatu adeo gloriosa pompa Episcopus olim ingressus est Alexandriam; modo discerptus & extinctus, instar sarcinae funibus cum Praefecto & Comite complicatus, super camelum per mediam urbem sublimis conspicuus omnibus est sublatus ad lacus: dignum plane ac sibi congruens fastigium accepit impietas, nempe cameli tergum; quod quidem animal alias hero proficuum, gestatione Georgii adeo contaminatum putatum est, & redditum execrandum, ut ipsum cum Georgio ac sociis (ut habet Socrates c) iidem simul combusserint. Haec eadem de nece Georgii Gregorius Nazianzenus (d), Epiphanius (e), Sozomenus (f), & alii ferme omnes.

(c) Socrat. lib. 3. c. 2.

(d) Greg. Naz. orat. in laudem Athanasii.

(e) Epiph. bar. 76.

(f) Sozom. lib. 5. c. 7.

CLXV. Caeterum quod non defuerint Ariani Georgii sectatores, qui eum sic a Gentilibus caesum ut martyrem coluerint; S. Epiphanius de ejusdem miserando exitu agens, eum minime dignum esse nomine martyris tradit, illaque tantum nititur ratione, quam Petrus Apostolus docuit, excludendum nimirum esse e martyrum classe, qui licet Christianus sit, ob scelus tamen admissum dignas poenas persolvit; cum

Georgius minime dicendus martyr.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

(a) 1. Pet. cum ait (a): *Nemo vestrum patiatutur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor; si autem ut Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.* Epiphanius (b) itaque enarrata crudeli cæde Georgii, subdit: *Dixerit autem fortasse aliquis de eo, qui sic mortuus est: Igitur martyr factus est, qui a Græcis, nempe Ethnicis, hæc passus est. Et si quidem pro veritate fuisset ipsi hoc certamen, & hæc accidissent ei a Græcis propter invidiam, & ob confessionem in Christum; re vera inter martyres, eosque non parvos locatus esset. Non erat autem causa propter confessionem in Christum, sed propter multam violentiam, quam in suo appellato Episcopatu in Civitatem, & populum exercuerat; aliquando hæreditates hominibus a parentibus relictas diripiens. Et ut ne calumniemur virum: multa enim sunt quæ ab illo Alexandrinis sunt facta: Quomodo nitrum omne excepit? Quomodo paludes papyri & calani, & stagna salis gubernare, & ad se ipsum afferre excogitavit? Nam omnis turpitudine vitæ, quæstus gratia permultas artes, usque ad vilissimas res ab ipso non negligebatur. Etenim & lecticas excogitavit corporibus eorum, qui efferuntur, ad numerum centum facere; & sine his quæ ab eo ordinatæ fuerant, non efferebatur corpus mortuum, maxime peregrinorum; non propter hospitalitatem, sed (ut dixi) quæstus gratia. Si quis enim sepeliisset per se ipsum corpus, periculum subibat; sic autem a singulis qui efferebantur, lucri aliquid ipsi accedebat. At omitto de his dicere, quæ vir ille in deliciis & crudelitate & aliis accipiebat. Propter hæc igitur omnia Alexandrini in eum ira perciti, & maxime Græci, hæc ipsum morte multarunt. Hæc Epiphanius; qui cum subdat, id ab Alexandrinis perpetratum statim audita morte Constantii; hoc potius anno accidisse, enarratæ ab Ammiano res gestæ per Consules persuadent. Cæterum etsi non criminum causa, qui criminiosissimus erat, sed propter Christi confessum nomen Georgius necatus esset; haud tamen dignus martyris titulo videri poterat, qui extra Catholicam communicationem fidemque ob hæresim, & invasionem alienæ sedis, foris ab hæreticorum partibus staret; cum (quod pluribus dictum est secundo Annalium tomo) extra Catholicam Ecclesiam atque fidem non sit reperiri martyrrium.*

CLXVI. Julianus autem ad omnem simulationem & improbitatem probe compositus, audita dira mortem Georgii & sociorum, licet (quod de cunctis Christianis Episcopis contigisse optasset) summo gestiret gaudio; tamen qui extrinsecus agebat tamquam in scæna philosophum, se facinus ægro accepisse animo simulavit, & sce-

lus ulcisci velle monstravit; sed ab amicis placari, passus libenter est. Unde Ammianus de eo (c): *Hoc comperto, Imperator ad vindicandum facinus erectus, jamque expetiturus penas a noxiis ultimas mitigatus est, lenientibus proximis; missoque edicto acri oratione scelus detestabatur admissum, minatus extrema, si deinde tentatum fuerit aliquid, quod iustitia vetet & leges.* Hæc Ammianus. Porro ipsas Juliani tunc ea de re scriptas litteras ad Alexandrinos recenset Socrates his verbis (d):

Imper. Cæsar Julianus Max. Aug. Populo Alexandrino S. *Quod si ita sit, ut nulla reverentia vel erga Alexandrum vestræ urbis conditorem, vel (quod majus est) erga Deum illum magnum sanctissimum Serapidem in vestris animis resideat; tamen miror vos nullam rationem habuisse communis naturæ, humanitatis, decoris, addo etiam nostræ personæ, cui cum alii omnes dii, tum magnus ille Serapis in primis orbis terrarum Imperium largiri dignatus est; ad quam quidem vestrarum partium fuisset, injuriarum, quibus improbi vos affecissent, cognitionem ac iudicium reservasse. At iracundia fortassis, & fervor mentis, rationis cæcavit oculos; qui quidem cum animum de statu suo dimoverit, crudelia facinora edere solet. Et quamvis perturbationis impetus, qui subito perperam adhibitus erat, paululum repressus fuerit; postea tamen in legum contemptum irrupit. Vos igitur cum in numero populi habeamini, nullus pudor reprimere poterat, quo minus ea tentaretis, de quibus iustum odium contra illos animis concepissetis.*

Verum dicite mihi per Serapidem, quamnam fuerunt illæ injuriæ, quæ vos contra Georgium ad iracundiam provocarunt? Dixeritis fortasse, quod Constantium beatissimum Imperatorem adversus vos concitaverat; quod exercitum ad sacram vestram urbem deducendum curaverat; quod Præfectus Ægypti sanctissimum Dei delubrum occupaverat; quod imagines, ornamenta, & ornatum ad sacra spectantem inde abripuerat; quodque cum vos istud facinus ægre ferretis, deumque vestrum propugnare, immo Dei ornamenta custodire non sine causa niteremini; idem Præfectus iniuste, inique, impieque armatos in vos immiserat; qui sane Georgium magis quam Constantium veritus, eo pacto se ipsum conservare volebat: nam jam olim non tyrannico, sed modesto admodum & facili animo erga vos se gesserat. Quibus de causis in Georgium deorum inimicum iracundie incendio inflammati vestram sacram civitatem scelere contaminastis; id adeo, cum liceret illum ad iudicium adduxisse: nam ea ratione facinus neque ad cædem, neque ad iniquitatem prorupisset, sed fuisset

(c) Amm.
lib. 22.(d) Socr.
lib. 3. c. 3.

Juliani litteræ ad Alexandrinos.

CLXVII.

set summa transactum aequitate, quæ vos plane insontes servasset; quæ eum, qui scelera intoleranda nequiter conscivisset, multasset supplicio; quæ denique represisset alios omnes, qui non solum deos contemnunt, verum etiam ejusmodi Civitates & populos tam florentes in nullo numero ducunt, sed crudelitatem adversus illos usurpatam quasi accessionem suæ potestati adjungunt.

CLXVIII. Conferte igitur hanc meam epistolam cum illa, quam ad vos jamdudum misi; & quantum inter eas interfit, diligenter considerate: in illa enim priore plurimum laudis vobis tribui; in hac autem per deos immortales, cum vos laudare (uti debeo) aggredior, scelus admissum mihi est plane impedimento. Audet ne populus instar canum, hominem discerpere? An non eum pudet tam indigni facinoris? Est ne hoc, manus adeo puras & integras servare, ut eas nulla cruoris labe pollutas ad eos supplices tendatis? An Georgius ista pati commoverat. Ipse etiam fortasse dicerem, eum istis longe graviora acerbioraque subire debuisse. At etiam propter vos, dixeritis; & illud vobis assentior. Sed si dicatur, quod a vobis pœnas luere debuisset, hoc nullo modo possum concedere. Sunt enim vobis leges, quæ sancte coli, & ab omnibus tum privatim tum publice amari debent. Verum enimvero quamquam usu venit, ut nonnulli sigillatim delinquant; tamen communem Republicæ statum rite temperare, legibus morem gerere, & ea quæ ab initio præclare sancita fuerint minime violare, consentaneum est. Illud putatote

o Alexandrini, prospere & feliciter cecidisse, quod me regnante tale facinus a vobis admissum sit; quippe qui tum ob reverentiam erga deum, tum ob pietatem erga avum meum & gentilem, qui Ægypto vestraque Civitati præfuit, vos fraternam quadam benevolentia complecti non desino. Nam Princeps, qui se contemni non vult, & magistratus etiam severus accuratusque non debet hujusmodi facinus a populo admissum negligere, ne tamquam morbum gravem difficiliore acerbiorique medicina curare opus fuerit. Verum ego ob eas causas, quas modo citavi, curationem facillimam, mitissimamque nempe admonitionem verbaque benigna vobis servandis adhibeo; quibus certe equidem scio, si modo sitis (uti audio) ex veteri Græcorum stirpe oriundi, & adhuc eximia illa atque egregia nobilitatis nota in vestris mentibus (in vestris, inquam, qui estis Alexandrini Cives mei) inque omnibus vitæ officiis impressa appareat, perfacile estis obtemperaturi. Hactenus Julianus ad Alexandrinos.

Ex quibus illud in primis observatione dignum, Julianum adeo addictum fuisse Ægyptiorum idololatriæ, ut cum tot coleret deos patrios, uni tamen Serapidi (ut ait) ipsum Imperium acceptum ferret. Hinc quoque accidisse potuit, ut ipse vel una cum vultu Serapidis in numismatibus voluerit effigiari, vel solus, nomine ejusdem Serapidis inscripto, tamquam ille ipse esset, ut superius expressis formis demonstratum est, quas iterum spectandas hic tibi subijcimus.

CLXIX.

CHRISTII
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

Extant ejusdem Juliani duæ aliæ epistolæ datæ post extinctum Georgium ad magistratus Ægypti de libris ejusdem Georgii magna diligentia perquirendis: quarum prior ad Ecdicium Præfectum Ægypti his verbis conscripta habetur (a):

(a) Jul. ep. 9.

CLXX. Juliani epistolæ de libris Georgii perquirendis.

Quidam equis, alii avibus, nonnulli feris delectantur: ego vero inde usque a pueritia librorum cupiditate arsi. Quare absurdum est, has opes iis relinquere, quorum avaritia nequit auro expleri, præsertim cum facile videar eas illis posse detrabere. Quocirca mihi privatim beneficium dabis, ut Georgii scripta omnia reperienda cures. Multa enim apud illum philosophica, multa rhetorica, multa de Galileorum doctrina, quæ velim penitus extincta esse; sed ne cum his illa quoque pereant, omnia diligenter exquiri volo. Dux autem tibi esto ad inquirendum librarius ipsius Georgii; qui si fideliter in eam curam incubuerit, præmium sibi libertatem esse sciat; sin autem malitiose & astute rem gesserit, quæstionem de se habitum iri. Mihi enim, cum in Cappadocia essem, quædam describenda dedit, quæ ad eum postea remisi. Hæc ad Ecdicium. Ad Porphyrium autem Catholicum (erat hujus nominis magistratus cuius superius tomo tertio alias facta est mentio) in hæc scripsit verba (b):

(b) Julian. epist. 30.

Georgii magna sane & copiosa bibliotheca fuit, & philosophorum, & historicorum omni genere referta; sed de Galileorum maxime doctrina permulti & varii commentarii extabant. Quare totam eam bibliothecam perquire, & Antiochiam mitte. Scito autem, te quoque gravissimas pœnas esse daturum, nisi omnem diligentiam in inquirendo adhibueris. Et quos suspicio erit quacumque ratione libros aliquos intervertisse, tum argumentis omnibus, tum jurejurando multiplici, tum multo magis servorum quæstione, nisi queas convincere, saltem vi cogas eos in medium proferre. Hactenus ad Porphyrium: quam etiam epistolam Suidas descriptam habet.

Post sublatum dira morte Georgium, Magnus Athanasius emerfus e latebris, & e sepulcro, in quo sicut mortuus vivens diu permanerat, veluti e mortuis resurgens, perspicuus cunctis Alexandriam venit, ubi magna susceptus est gloria. Sed quod ad tempus spectat, æquius videretur ejus reditus collocandus anno superiori, quo Juliani edicto Episcopi ab exilio relaxati, omnes ad propria remearunt: quia tamen constans est assertio Nazianzeni affirmantis (c), nonnisi post extinctum Georgium, Athanasium Alexandriam rediisse; hic ea de re agere peropportunum vide-

CLXXI. Athanasii reditus Alexandriam.

(c) Greg. Naz. orat. in laudem Athan.

PAGIUS. XIII. Lucius Ariano-rum Episcopus.

Baron. n. CLXXV.

XIV. Latebra S. Athanasii.

Baron. n. CLXXI.

XV. Athanasius ab Alexandria summæ lætitiæ ex-ceptus.

A num. CLXXI, ad CLXXX. Georgio. Sedis Alexandrinæ invasori Ariani quidem Lucium subrogarunt, ut scribunt Socrates lib. 3. cap. 4. & Sozomenus lib. 5. cap. 7. sed ea subrogatio anno tantum trecentesimo septuagesimo tertio, post Athanasii nempe obitum, facta, ut suo loca videbitur, & constat ex ipsomet Sozomeno lib. 6. cap. 5. ubi de rebus Joviano imperante gestis loquens, Lucium Presbyterum appellat.

Athanasius Alexandriam circa mensem Augustum adventavit, ut ex iis, quæ de S. Artemii martyrio loquens dixi, intelligere possumus; ideoque verum est quod Sozomenus lib. 5. cap. 6. scribit, Athanasium per septem annos delituisse: quod etiam Palladius in Lausiaca cap. 135. testatur. Illi tamen anni septem utrimque incompleti numerandi sunt, ab anno CCCLVI. ad currentem. Qui loquendi modus, ut sæpe alibi, decepit Valesium, qui in Notis ad Sozomenum ait, si rem ad exactos calculos revocare voluerimus, reperiemus nos, Athanasium sex tantum annos, eosque non integros delituisse. Nam Antiquos, annos incompletos plerumque pro integris numerare, mille exemplis liquet. Præterea est hic octavus persecutionis Athanasianæ annus, quæ, ut supra ostendi, cœpta est ante finem Maji anni trecentissimi quinquagesimi quinti, a Concilio nempe Mediolanensi. Quare Athanasii persecutio secessum ejus. anno uno antecedit.

Baronius in Annalibus & Hermantius in Vita S. Athanasii lib. 10. cap. 4. ad reditum hujus Sancti in urbem Alexandrinam post Constantii mortem, referunt, quæ scribit Gregorius Nazianzenus in encomio S. Athanasii Tomo 2. hujus Operum, pag. 18. & 19. ubi effusam Alexandrinorum in istius adventu lætitiâ describit.

Papebrocius tamen Tom. I. Sanctorum mensis Maji, in Vita S. Athanasii cap. 18. Gregorium Nazianzenum de Athanasii in urbem Alexandriam adventu, qui anno CCCXLIX. contigit, & de Gregorio priori Sedis Alexandrinæ invasionem interpretandum contendit, imo & exceptionem illam Athanasii cum magna rerum ac temporum confusione Nazianzenum narrare: *Primum, inquit Papebrocius, cum post Georgii mortem, regnante jam sc. Juliano, facta scribit, qua necessario debent acta intelligi post mortem Gregorii. Deinde cum secundam Philagrii Præfecturam, quam ille iniit eo ipso tempore, quo infelicem suum Episcopatum, non dico Georgius, sed Gregorius, ea quam describit exceptione, facit posteriorem. Tertio, denique cum suum Gentilem Philagrium eum esse putat, cujus ad iterandam administrationem ingressus tanta occurrentis, exultantisque populi frequentia fuerit honoratus. Nempe encomium illud scripsit, dixitque Nazianzenus Constantinopoli, procul ab Alexandria, prout sibi vel suggererat senilis memoria, (erat enim octogenario tunc major) vel ipsius Athanasii Scripta quadam, fortassis non satis integra correctaque, decimo duntaxat post Sancti mortem anno. Tum encomii Athanasii a Nazianzeno compositi parte narrata subdit Papebrocius: Hactenus Nazianzenus nominum Gregorii & Georgii affinitate verosimiliter abductus a recta temporum ratione; imo nec satis constanter eos inter se distinguens; ut cum par fuerit utriusque in suo ingressu immunitas, nihil pene in Gregorium dicat, diræ autem omnia in Georgium: post cujus crudelissimam eadem a furente Ethnicorum plebe patratam, rursus quidem Athanasius Alexandria comparuit, vel ex suis ibidem latebris prodians, vel peregre reversus in urbem. Nullatenus tamen credi debet, quod sub*

Baron. n. CLXXI. & seqq.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

detur. De cuius reditu hæc in primis Sanctus Hieronymus (a): Dominus excitatur, imperat tempestate, bestia moritur, nempe Constantius; tranquillitas redit; manifestius dicam: Omnes Episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam novi Principis ad Ecclesias redeunt. Tum triumphatorem suum Athanasium Ægyptus excepit, &c. Hæc Hieronymus. Sed quali triumpho ab Alexandrinis Catholicis Christianis idem fuerit honoratus, præstat hæc audire a Gregorio Nazianzeno (b), qui in primis ejus reditus tempus describens, nonnisi post extinctum Georgium ipsum Alexandriam rediisse testatur, cum ait: Licentiam itaque rursus doctrina veritatis accepit, atque ii qui vexati & oppressi fuerant, solutam libertatem, zelo nempe iracundiam acuate. Quod etiam ipsum Alexandrinis accidit, qui ut in eos a quibus contumeliis affecti sunt, acerbissimi esse solent, importunam hominis audaciam indignissimis animis ferentes, tum novo mortis genere

(a) Hieron. advers. Lucif. t. 2.

(b) Greg. Naz. orat. in laudem Athan.

perverstatem, tum nova contumelia mortem notandam atque infamandam duxerunt. Notus est vobis camelus ille, atque insuetæ sarcina, & nova magnitudo, primaque illa, ac nisi me opinio fallit, sola circumductio, quæ etiamnum contumeliosis hominibus minaciter denunciatur.

Posteaquam autem illa injustitiæ tempestas, illa pietatis labe & corruptela, ille mali spiritus præcursor hujusmodi supplicio mulctatus est, meo quidem iudicio haud laudando (nec enim quid eum pati, sed quid nos facere decebat, spectandum fuit) sed mulctatus est tamen, totiusque populi impetum atque iracundiam subit: Tum vero athleta ille nobilis ex præclara peregrinatione (sic enim ipsius fugam pro Trinitate & cum Trinitate conceptam appello) in urbem redit, atque ita lætos & alacres omnes offendit, immo etiam universam prope Ægyptum undiquaque in unum concurrentem, atque ab omnibus editis locis; ut alii sola Athanasii voce, alii forma & aspectu ad satietatem frueren-

CLXXII.

PAGIUS novo Juliani dominatu, & rebus Orthodoxorum usque adeo dubiis, tam solennis exceptio potuerit adornari. Quare fidenter hæc omnia refero ad hoc tempus, (ad annum nempe CCCXLIX.) cum respectu ad primam ab exilio Gallicano reversionem, quæ Constantii junioris mortem præcessit, & splendidissima fuisse etiam debuit. Quidquid enim nunc factum est, quia summa duorum Imperatorum Constantii & Constantis voluntate nitebatur, sicuti extra periculum erat: sic potuit & debuit fuisse splendidissimum post tales ac tantas de calumnia & impietate victorias, publicis Synodorum iudiciis & ipsorum Imperatorum suffragiis relatas.

XVI. Ad Præfectum quod attinet, cuius prior Magistratus adeo fuit populo gratiosus, ut ad secundum postulari meruerit; nego cum fuisse Philagrium, hominem, uti supra vidimus, a Religione Christiana apostatam, & in vexandis Orthodoxis crudelissimum: de quo merito Athanasius queritur in epist. ad Solitarios Tom. I. pag. 844. quod eum Constantius, præter mentem patris Constantini, sub quo priora patrarat flagitia, ob eadem forsitan exauctoratus, pro secunda vice Præfectum misit, deteriora etiam patrarurum. Præterea non conveniunt tempora, quemadmodum exordiens insinuavi, & exceptio Philagrii Magistratum secundo ineuntis, quantocumque Gentilium & Arianorum studio fuisset celebrata, ut summum comparari potuisset cum ea, quæ Athanasio obtigit ante octennium. Ignorasse debuit hominem Nazianzenus, qui eum, quod Gentilis suus & Cappadox esset, tam honorifice hic nominavit. Quod autem factum, dictumque narrat, contigisse potuit, aliquo ex missis Præfectis ingrediente, puta Sancto Artemio, a cuius, duplici titulo sibi exossi, cade, quia & Christianus erat, & Gentilibus valde fuerat adversatus, auspiciatus & Julianus persecutionem eorum, qui præcipuos sub Constantio Magistratus gesserant. Ita Vir doctissimus.

XVII. Verumenimvero Nazianzenus, qui in ea laudatione, quam post Athanasii mortem habuit, ne verbum quidem de Gregorio habet, quemque nec nominat, pluribus in Georgium invehitur.

Extat ea Gregorii Oratio Tom. 2. Operum Athanasii in Appendice, ubi pag. II. de ejus facinoribus loqui incipit, tandemque pag. 17. & 18. de Athanasii secessu sexennali, de Constantii Imp. morte & Georgii interitu, qui ad currentem annum pertinet, sermonem instituit. Hinc transit ad Athanasii reditum, a quo ad Juliani persecutionem orationem convertit; qua narrata, de Athanasii ab exilio revocatione per Jovianum Imperatorem facta verba habet, & sic ex toto encomii contextu recte eam Baronius hoc anno recitasse, luce meridiana clarius patet. Sed, ut conjecturarum a Papebrocio in medium adductarum vanitas manifeste pateat, ejusdem encomii pars aliquibus notulis illustrata, hic necessario recitanda.

Tantum nobis in Athanasio, illo inquam, Ecclesia columine præsidii erat, quandiu nobiscum versabatur? Tantam rursus nobis ejusdem absentia calamitatem importavit, postquam improborum hominum conatibus cessit? Quemadmodum enim qui firmam quandam arcem expugnare in animum induxerunt, si eam accessu aliquo captivumque difficilem esse perspexerint, ad arcem se conferunt, atque arcis Præfecto pecuniis aut fraude ad suas partes pertracto, ita jam nullo negotio & labore arcem quoque ipsam, in ditionem redigunt: aut si major, quemadmodum qui Sampsoni insidias struxerant, erinem, in quo vires postas habebat, abstulerunt; ita demum Judicem in potestatem acceperunt, posteaque ipsi arbitrato suo insultarunt, pristinaque ipsius potentia parem ex adverso potestatem adepti sunt: sic quoque alienigena nostri, summo atque e medio sublato nostro robore, ac detonsa Ecclesia gloria, ita jam in impietatis dogmatibus & actionibus incredibili quadam cum voluptate versabantur: (hæc de secessu sexennali Athanasii) Hic vitam cum morte commutat adversarii Pastoris confirmator & patronus (Constantius nempe Imperator anno præcedenti demortuus) malum haud malo Imperio finem imponens, atque inutili, ut ferunt, penitentia in extremo vita spiritu affectus, cum nimirum ob alterius seculi tribunal, aquus rerum suarum unusquisque iudex est. Tri-

Nazianzenus de Athanasio post Constantii mortem reduce loquitur.

XVIII. Secessus sexennalis Athanasii, & interitus Constantii a Georgii.

enim

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

(a) Ath. 5.

ventur: alii (quod de Apostolis prædicatur a) ex umbra saltem ipsa, novaque corporis figura, sanctitate imbuerentur; ut cum multis jam sæpe numero ex omni hominum memoria honores habiti sint, multis etiam obviam proditum sit, idque non Præfectis tantum publicis & Episcopis, sed necessariorum quoque suorum amplissimis quibusque & clarissimis: nullius tamen occursum major frequentia & splendor memoretur; unum duntaxat Athanasium, eumque honorem, quo ad priorem urbis ingressum ornatus fuerat, cum ex eadem fuga & ob easdem causas inita Alexandriam repeteret, cum ea comparari posse. Quin & de honore illo hujusmodi quispiam sermo circumfertur: dicam enim (supervacaneus licet videri possit) ac velut condimentum, adventitiumque florem orationi adjungam.

CLXXIII.
Frequens
occurfus
populi A-
thanasio.

Post illius adventum vehebatur in urbem quidam, alteram jam præfecturam gerens (noster hic erat, quippe Cappadox, vir clarus & illustris: nec dubium est, quin Philagrium illum a me nominari sentiatis) Ea porro civium erga illum amoris flamma, ut nec ulla alia similis, nec erga alium; honor autem (ut rem totam paucis verbis ob oculos ponam) amoris magnitudini respondens; cui etiam urbis administratio, tum civium deprecatione, tum Imperatoris calculo & sententia, rursus demandata fuerat. Tum igitur e vulgo quispiam, cui infinita multitudo videbatur ac velut pelagus quoddam nequaquam oculis circumscriptum, ad amicum quemdam & familiarem (ut in hujusmodi rebus accidere solet) ita locutus esse fertur: Dic mihi, vir optime, tantam ne unquam populi multitudinem vidisti, tamque concordibus animis ad unum hominem ornandum effusam? Minime, inquit juvenis; ac ne Constantium quidem ipsum pari honorificentia exceptum fuisse opinor; Ann. Eccl. Tom. V.

tamquam videlicet per Imperatoris nomen summus honoris vertex significaretur. Tum ille perquam suaviter arridens: Quid ais, inquit, quasi magnum aliquid & admirandum dicens? immo Magnum quoque Athanasium pari honore introductum fuisse, vix adduci possum, ut credam. Simulque jusjurandum quoddam ad id quod dixerat confirmandum adjunxit. Eo autem hic sermo spectabat, quemadmodum etiam vobis perspicuum esse arbitror, ut Imperatori quoque ipsi Athanasium anteferet. Tanta erat viri hujus apud omnes veneratio: tanto stupore ingressus ejus memoria hominum mentes etiamnum defixas tenet. Nam secundum genera, ætates, artesque divisi erant: solet enim maxime civitas illa ad hunc modum instrui, cum publico honore afficiendum aliquem suscipit.

Quonam vero modo spectaculi hujus magnitudinem oratione referre queam? Fluvius unus omnes erant: Nilum etiam poeta quispiam diceret, illum vere aurifluum & spicis uberem ab urbe ad Chæream retracto cursu fluentem diei unius itinere, atque amplius. Liceat mihi per vos, quæso, paululum adhuc in hac narratione lascivire: illic enim animus versatur, nec sermone ab ea solemnitate revocare facile possum. Pullus ipsum vehebat (ac peto a vobis, ne me amentia accusetis) non secus fere ac Jesum (b) meum pullus ille, sive Gentilis populus, quem ignorantia vinculis solutum peropportune conscendit, sive quid aliud nobis hoc sermone designetur. Cæterum hoc unum inter utramque pompam interfuit, quod Christum rami susceperunt; & varia indumenta, multiplicique florum genere constrata ante ipsum projecta & subiecta sunt: excelso autem & magnifico Athanasio nihil tale factum est; in eoque uno impares honoris partes habuit. Jam hic quoque adventus Christi expressam imaginem videre licet, quod

CLXXIV.
Athanasii
triumphalis
ingressus.

(b) Matt.
21. Joann.
11.

PAGIUS

enim hæc esse aiunt, ob qua tanquam Imperio suo indigna penitentia ductus fuerit. Primum, quod propinquis suis necem inulisset: alterum quod Julianum Apostatam Imperatorem nominasset: postremum, quod novis Fidei dogmatibus studisset: simulque cum his vocibus e vita discessisset. Itaque veritatis doctrina potestatem ac licentiam rursus accipit, atque ii qui vexati atque oppressi fuerant, solutam libertatem, zelo nempe iracundiam acuate. Quod etiam ipsum Alexandrinis accidit, qui ut in eos, a quibus contumeliam acceperunt, acerbissimi esse solent, importunam hominis (nempe Georgii) audaciam indignissimis animis ferentes, tum novo mortis genere impravitate, tum novo dedecore mortem notandam atque infamandam duxerunt.

XIX.
Athanasius
summa
latitia
ab Alexan-
drinis ex-
ceptus.

Notus est vobis camelus ille, (sc. Georgius, qui ab Alexandrinis peremptus, camelo impositus est, & ad lacus vestus, ut scribit Ammianus lib. 22. cap. 11. Quare miror, Papebrocium hæc verba de Gregorio intelligere potuisse) atque insuetæ sarcina, & nova ma-

gnitudo, primaque illa, ac, nisi me opinio fallit, sola circumductio, qua etiamnum contumeliosis hominibus minaciter denuntiatur. Posteaquam autem ille injustitia turbo, illa pietatis labes & corruptela, ille pravi spiritus præcursor, hujusmodi supplicio multatus est, meo quidem iudicio, haud recte, (nec enim quid eum pati, sed quid nos facere decebat, spectandum fuit) sed multatus est tamen, totiusque populi impetum atque iracundiam subiit: tum vero nobilis ille Athleta (sc. Athanasius) ex præclara peregrinatione, (sic enim ipsius fugam pro Trinitate & cum Trinitate susceptam appello) in urbem redit, (præsenti nempe anno) atque ita latos & alacres cives offendit, imo universam prope Ægyptum undequaque in unum concurrentem, atque ab editis omnibus locis, ut alii sola Athanasii voce, alii forma & aspectu saturarentur, alii (quod de Apostolis predicatur) ex umbra saltem ipsa, novaque corporis simulacro sanctitatem contraherent; ut cum multis jam sæpe numero ex omni hominum memoria honores habiti.

quod erant etiam, qui ante ipsum clamarent, pompamque agerent; nisi quod non puerilis dumtaxat turba faustis illum acclamationibus excipiebat, verum etiam omnis lingua, concors, & adversatrix, hominum sese mutuo superare contendentium. Nam quid publicos plausus commemorem, & unguentorum profusiones, & totam urbem lumine coruscantem, publica item & privata convivia, ceteraque quibus argumenta lætitiæ Civitates edunt, quæ tum illi abunde, & supra quam par erat conferebantur? Sic vir eximius & cum tali pompa & celebritate Civitatem suam ingreditur. Hæc & alia Gregorius.

CLXXV. Et sane quidem ex hoc ipso vetus illud de Amân & Mardocheo repræsentatum in Georgio & Athanasio spectaculum vides: cum alter e summo fastigio honoris & dignitatis ad infame turpissimumque supplicium reperiatur additus: alter vero e faucibus mortis ereptus, ad regium triumphum conspiciatur evectus; apparuitque quam facile sit in conspectu Domini subito honestare (a) pauperem: patefactumque est, quo honore affectus sit, quem summus omnium Rex statuerit honorare; & pro miraculo plane habendum, digito Dei in Ægypto innovante iterum signa, ut in Civitate Gentilibus & Arianis conferta, omnibus his adversariis A-

Miraculum de triumpho Athanasii.

(a) Eccl. 11.

PAGIUS biti sint, multis etiam obviam proditum sit, idque non Præfectis tantum publicis & Episcopis, sed familiarum quoque amplissimis quibusque clarissimis, nullius tamen occursum major frequentia & splendor fuisse memoretur: unum dumtaxat Athanasium, eumque honorem, quo ad priorem urbis ingressum ornatus fuerat, (anno sc. CCCXLIX. quando Constantio & Constante imperantibus Alexandriam rediit, non vero, ut perperam interpretatur Papebrocius, anno CCCXXXVIII. quo post Constantini M. obitum ex exilio revocatus est, ut sequentia de ejus fuga verba manifeste indicant; tunc enim non fugerat, sed in exilium missus fuerat) eum ex eadem fuga & ob easdem causas inita, Alexandriam repeteret, cum ea comparari posse.

XX. Quin & de honore illo hujusmodi quispiam sermo circumfertur; dicam enim, supervacaneus licet videri possit; ac velut condimentum adventitiumque florem orationi adjungam. Post illius adventum (ideoque post currentem Christi annum) quidam in Urbem vehebatur, alteram jam Præfecturam gerens (δουραρχον, ut in Græco legitur, ideoque locus recte in Latinum versus) noster hic erat, quippe Cappadox, vir in primis clarus: nec mihi dubium est, quin Philagrius illum a me nominari sentiat. (diversus est hic Philagrius ab eo ejusdem nominis, qui Ægyptum administravit anno CCCXXXV. & anno CCCXLI. ejusque fuit, ut videtur, filius, bis etiam, ut pater, eadem Præfectura Ægypti decoratus, ut anno CCCXLI. num. XXVIII. explicavimus. Quare recte conjiciebat Papebrocius citatus, hunc Philagrium diversum esse ab eo, qui præfatis annis CCCXXXV. & CCCXLI. eandem Præfecturam gessit. Hæc fit & ad hunc locum Hermantius in Vita S. Athanasii lib. 10. cap. 2. ubi hunc Philagrium

Exceptio Athanasii cum paucis comparanda.

thanasii, & sub Pharaone, nempe Juliano tyranno, ejusque Ægypti Præfectis odio habentibus Pastores ovium, Athanasius ipse adeo præclarum, ac ne ipsis quidem Imperatoribus aliquando impertitum triumphum egerit; cum præsertim constet ex Socrate (b) atque Sozomeno (c), Arianos Alexandrinos nequam ob necem Georgii sui Episcopi demisisse animos, sed mox in locum ejus Lucium suffecisse: & de Gentilibus liqueat, eos Imperatoris gratia elatos in Christianos eorumque Episcopos insolentius debacchatos. Porro Gregorii Nazianzeni temporis sui res scribentis auctoritate Sozomenus redarguitur, qui ignoravit hæc a Gregorio scripta, dum ait (d), Athanasium, mox nunciata morte Constantii, notu in Alexandrina Ecclesia comparuisse.

CLXXVI. Athanasius igitur Alexandriam ingressus, Ecclesiam adiens, primum omnium cunctis eam Arianae hæreseos expurgat inquinamentis, ac sordibus diluit; non tamen utitur flagello; sed (quod ait Gregorius Nazianzenus) veritatis argumentis ad persuadendum maxime comparatis; tum inter eos qui dissiderent, pacem conciliat, oppressosque tyrannide liberat: & quo nihil antiquius habuit, prolapsam, inquit (e), fidei doctrinam erigit, ac libere rursus Trinitas prædicatur super can-

(b) Socrat. lib. 3. c. 4.
(c) Sozom. lib. 5. c. 7.

(d) Sozom. lib. 5. c. 6.

(e) Gregor. Naz. orat. in laudem Athanasii.

Nazianzeno parum cognitum arbitratur; cum tamen Nazianzenus de gentili suo, viroque notissimo se loqui ostendat) Ea porro civium erga illum amoris flamma, ut nec ulla alia par, nec erga alium: honor autem, ut rem totam paucis verbis ob oculos ponam, amoris magnitudini respondens: cui etiam urbis administratio, tum civium deprecatione. tum Imperatoris calculo & sententia rursus mandata fuerat. (post mortem nempe Constantii, quo imperante priorem Præfecturam adeptus erat; cum posterior gesta sit post præsentem Christi annum & post adventum Athanasii in urbem Alexandrinam) Tum igitur e vulgo quispiam, cui infinita multitudo videbatur, ac velut pelagus quoddam oculis haudquaquam circumscriptum, ad amicum quemdam & familiarem, ut in hujusmodi rebus accidere solet, ita locutus esse fertur: Dic mihi, Vir optime, tantam ne unquam populi multitudinem vidisti, tamque concordibus animis ad unum hominem ornandum effusam? Minime, inquit juvenis. Ac ne Constantium quidem ipsum pari honorificentia exceptum fuisse opinor (ex his verbis liquet, Constantium aliquando in Ægyptum venisse, quod aliunde nobis non innotescit. Hermantius laudatus observat, textum Græcum non exprimere, an juvenis ille de exceptione, quæ facta fuisset Constantio, aut de ea, quæ in ejus honorem fieri potuisset, si Alexandriam venisset, sermonem habeat, Ipsemet ea verba in secundo sensu accipit; & hoc modo vertit: Minime, inquit juvenis, & quando Constantius ipsemet veniret, illum pari honorificentia non excipiendum esse opinor. Sed interpretatio illa rejicienda; nam cum hic sermo sit de exceptione Philagrii iterum Præfecti, quæ post Constantii mortem contigit, vulgaris Nannii interpretatio certa est. Profectio si Constantius num-

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

candelabrum posita, splendidoque unius divinitatis lumine animas omnes collustrans. Leges etiam rursus orbi terrarum præscribit, atque omnium mentes ad se convertit, aliis epistolas mittens, alios accersens, nonnullos etiam ultro accedentes erudiens, &c. Hæc scribens Gregorius, plane allusisse videtur ad Concilium tunc temporis Alexandriae congregatum, cum ejus jussu ad Ecclesiam statum collapsum restituendum, aliarum Aegypti Ecclesiarum Episcopi, qui sub Constantio in exilium (ut vidimus) acti sunt, iidem ad proprias restituti sedes, statim necessitati Ecclesiae Catholicæ consulturi, sese ad antesignanum & propugnatorem fidei Athanasium Alexandriam contulerunt, quorum nonnullorum nomina conscripta habentur in Synodali epistola ejusdem Alexandrini Concilii ab iisdem tunc celebrati. Contulit etiam sese tunc Alexandriam ad Athanasium S. Eusebius Episcopus Vercellensis, qui in Palæstina primum, deinde in variis locis Arianorum opera exulavit: tunc vero in Aegypto exulem ipsum morari contigit: in superiores namque Thebas ultimo exilio amandatos fuisse Eusebium, & Luciferum Calaritanum Episcopos, auctor est Socrates (a); indeque solutos, libertatem consecutos esse. Porro non invisendi tantummodo Athanasii, omnes illos Episcopos accidit Alexandriam proficisci, sed & (quod dictum est) Synodi habendæ causa; qua rebus Catholicæ Ecclesiae tot annis dira persecutione exagitata, communi inito consilio, consulere possent.

CLXXVII. Porro horum omnium primum auctorem, & architectum fuisse Liberium Romanum Pontificem, paulo inferius hoc eodem anno aperietur. Ipse enim primus Ariminense naufragium reparare sollicitus, indulgentiæ vexillum erexit, ne qui decepti & Arianorum fraudibus circumventi fuerant, & timore perterriti minis cesserant Imperatoris, Nicææ confessionem visi fuerant deseruisse, in *Ann. Eccl. Tom. V.*

PAGIUS numquam Alexandriam adventasset, juvenis ille post hujus mortem non de Constantio defuncto, sed de Imperatore tunc regnante locutus fuisset.) tanquam videlicet per Imperatoris nomen summus honoris vertex significaretur: Tum ille perquam suaviter arridens: Quid ais, inquit, quasi magnum aliquid & admirandum dicens. Imo magnum quoque illum Athanasium pari honore introductum fuisse, vix adduci possum ut credam: simulque quoddam jusjurandum ad id, quod dixerat, confirmandum adjunxit. Eo autem hic sermo spectabat, quemadmodum etiam vobis perspicuum esse arbitror, ut Imperatori quoque ipsi Athanasium antefereat. Tanta erat apud omnes hujus viri veneratio &c.

XXI. Paulo post pag. 21. de persecutione a Juliano adversus Athanasium nuper Alexandriam reversum excitata loquitur: Sed se. fieri non po-

gnum Ecclesiae detrimentum, extra Ecclesiam diutius vagarentur, fierentque interea lupis præda, si quæ inviti fecissent, volentes jam obstinate defenderent. His inquam bene consulturus Liberius Pontifex, primum omnium iis qui in Italia lapsi erant, Episcopis erroris penitentibus, subveniendum putavit, & in Orientem respiciens, bene usus occasione illos ipsos, qui erant illic fidei causa exules Occidentales Episcopi magni nominis, Eusebium Vercellensem Episcopum, & Luciferum Calaritanum Episcopum in Sardinia legatos Apostolicæ Sedis creat, quorum alteri, nempe Lucifero, Ecclesiae Antiochenæ, ab Arianis diu possessæ curam delegat. Dicturi de his singulis, primum omnium hic ejusdem Liberii litteras recitemus, quas eodem argumento dedit ad Italiae Episcopos: nacti sumus eas ex Petri Pithœi antiquitatum promptuario, easdemque nuper a viro sincerissimæ fidei Nicolao Fabro editas accipe, ut se habent jam nimia vetustate corrosas (b).

Liberius Episcopis Catholicis in Italia consistentibus, in Domino æternam S.

*Imperitiæ culpam obliterat respiciens. Hoc autem & de scripturis sanctis advertere est. Pietatem ad omnia utilem esse legimus, cui cedit corporalis exercitatio, quamvis & ipsa utilitatis retineat fructus; quam sectandam nobis etiam ratio temporis præsentis exposcit. Non enim si aliqui forte qui hoc studii gerunt, ratione provisam destruere imprudenter sæviori censura hoc æstimaverint, & non a re, quod jam ex Apostolica auctoritate munitum est * de pietate cum dictum est, non esse parcendum his qui apud Arianum ignorantes egerunt, quibus nescire illicitum fuit captum errori incidere *, idcirco veritas repedanda est. Sed mihi cui convenit, omnia moderate perpendere, maxime cum & Aegyptii omnes, & Achivi accusati sententiam receperunt, multis parcendum quidem his, de quibus supra tra-*

(b) Hilar. fragment. lib. 1. pag. 37. 38.

CLXXVIII. Litteræ Liberii Papæ ad Italiae Episc.

O 2 Eta

terat, ut invidia hac ferret, atque Ecclesiam, Athanasii pristina gloria sua veterique sanitati restitutam sum a Juvidere sustineret, dissecit nimirum partibus cæliano in lerrima cicatrice, velut in corpore, obduclis. Ac exilium proinde Imperatorem (sc. Julianum) adversus missum Joecum. (Athanasium) excitat, in eodem, quo vianus honorat. ipse (nempe Constantius) defectionis crimine, norat. versantem atque improbitate parem, tempore solo posteriorem, qui primus Christianorum Imperatorum adversus Christum furor percitus, atque impietatis basiliscum, quem multo ante parturiebat, oblata occasione subito profundens, simul atque Imperator declaratus est, statim & erga Imperatorem (nempe Constantium) qui ipsius fidei Imperium commiserat, improbe, & erga Deum, cui salutem debebat, improbius se gerit, &c. Non multum temporis intercesserat, cum impium illum & sacrilegum ad Persas vis numinis

Etavimus; auctores vero esse damnandos, qui obliqua & maligna subtilitate & caligine offenderunt innocentium sensus, per quæ velamen obducerent veritati, tenebras lucem, & lucem tenebras venditantes.

CLXXIX.

*

Igitur si quis ignorationis captum * respiciens sermonis nostræ advectionis brevissima, illud virus in se pestiferum Arianæ dogmatis subdolum ac tenebrosum fuerat expertus, reparatus exhauriat, condemnet, vehementiusque in auctores ejus insæviat, quos in se violentos expertus est, totumque se fidei Apostolicæ & Catholicæ usque ad Nicænæ Synodi conventum de integro mancipet. Per quam professionem, etiam si quibusdam leve & remissum videtur, recuperet id quod per astutiam relicitatis amiserat. Verum si aliquis tam stolidæ mentis (quod haud credo) fuerit inventus, qui non solum nolit converti, antidotum recipiens sanitatis, venenum virisque noxius se se * vindicare crediderat, & ratione vincetur, & auctori perfidiæ perditæ deputatus, Ecclesiæ Catholicæ spiritali vigore plectetur. Hactenus Liberii ad Italiæ Episcopos litteræ, qui dicto obaudiens Salvatoris, cum Petro dixit: Tu aliquando conversus confirma fratres tuos; non tam præsentibus in Italia existentes, sed etiam in Oriente longe positos colligere studuit, curans de his una cum Athanasio haberi Synodum Alexandriæ; quod feliciter per Eusebium Vercellensem Episcopum Apostolicæ Sedis legatum, & Athanasium præstitum est. Quid vero ab eis gestum sit, paulo inferius dicturi sumus.

CLXXX.

Lucifer proficiscitur Antiochiam.

Inter hæc autem Lucifer Episcopus Cæsaritanus, & ipse exul fidei causa (ut tomo tertio fusiùs dictum est) qui acerbissimis in Constantium scriptionibus eum in se præ cæteris concitaverat; simul ac exilio solutus est, suppetias laturus Catholicis Antiochiæ commorantibus, jam ab exilii Eustathii tempore ab Arianis longa persecutione concussis, illuc festinus accessit; missis interim Alexandriam ad futuram Synodum duobus suis diaconis,

PAGIUS

nis ultrix ablegat, illique causam disceptat: & quem magnificum & honoris cupiditate flagrantem transmiserat, eundem mortuum reducit, &c. Surgit autem alter Imperator (nempe Jovianus) facie minime impudens, quemadmodum is, de quo ante verba fecimus, &c. Qui, ut pulcherrimum Imperii sui fundamentum jaceret, rectamque Legum sanctionem, unde conveniebat, aspiceretur, cum omnes alios Episcopos, tum cum ante omnes qui omnibus virtute præstabat, ac citra dubitationem ullam pietatis causa oppugnatus fuerat, ab exilio revocat. Certum itaque, exploratumque, Gregorium Nazianzenum in ea Oratione neque res, neque tempora confundere, nec memoria lapsum, nec Scriptis parum integris usum, nec de Gregorio ullo modo locutum, ac denique Philagrium illum duplici

Herennio & Agapeto. Quid porro ipse Antiochiæ egerit, Rufinus (a) docet, rem ab exordio auspiciatus, in hunc modum: Lucifer autem cum exoraretur ab Eusebio (quia uterque in partibus vicinis Ægypto fuerat relegatus) ut ad videntem Athanasium Alexandriam pergerent, communique tractatu cum his qui super fuerant sacerdotibus de statu Ecclesiæ decernerent; præsentiam sui abnegans, Legatum pro se diaconum suum mittit. Immo duos Legatos diaconos, quos recensuimus, qui Alexandrini Concilii Synodali epistolæ reperiuntur esse subscripti: Atque ipse Lucifer (subdit Rufinus) intento animo Antiochiam pergit; ibique dissidentibus adhuc partibus, sed in unum tamen revocari posse sperantibus, si sibi talis eligeretur Episcopus, erga quem non una plebs, sed utraque gauderet; præproperus Catholicum quidem & sanctum virum ac per omnia dignum sacerdotio Paulinum Episc. collocavit; sed tamen in quem acquiescere plebs utraque non posset. Hæc Rufinus de electione Paulini, a quo statim ad Synodum Alexandrinam duo Legati diaconi missi sunt, Maximus, & Calimerus, qui subscripti habentur Synodalibus ejusdem Concilii litteris, quas recitat Athanasius. Cæterum ante electionem Paulini, non inter Catholicos tantum & Arianos diffidium agitabatur, sed etiam inter ipsosmet Catholicos: quando quidem qui dicebantur Eustathiani, quique perpetuo fidem Catholicam defendissent, nequaquam Meletio & ejus sectatoribus (ut ait Socrates b) communicare voluerunt; tum quod Meletius ab Arianis fuisset electus; tum etiam quod qui eum sectarentur, ab Arianis baptizati essent. Ejusmodi tunc erat status Ecclesiæ Antiochenæ, ut jam tres essent Episcopi in una civitate; nempe Euzojus, qui Arianis præerat; Meletius, qui Orthodoxis, quocum haud omnes communicarent Catholicis, quod aliquando Arianis confisset, licet ab iisdem recedens egregium pro fide Catholica specimen edidisset (ut

(a) Rufin. l. 1. c. 27.

Ordinatio Paulini Episcopi Antiochiæ.

(b) Socrat. l. 2. c. 24.

CLXXXI. Tres Episcopi Antiochiæ.

ter-

Ægypti Præfectura cohonestatum, cujus Nazianzenus meminit, diversum esse ab altero Philagrion, qui iterato etiam illo honore ante Constantii mortem exornatus fuerat. Quod ait Papebrocius, nullatenus credi debere sub Juliano tam solennem exceptionem potuisse adornari, his Hieronymi lib. adversus Luciferianos verbis penitus evertitur: Omnes Episcopi per indulgentiam novi Principis ad Ecclesias redeunt. Tum TRIUMPHATOREM suum Athanasium Ægyptus excepit. Denique non mirum, si Nazianzenus honorifice loquatur de Philagrion, viro parum Christianis æquo, cum ibi nec de Fide, nec de re ad mores spectante sermo sit.

A num. CLXXX. ad CCXXIV. Meletius communi Catholicorum & Arianorum consensu Antiochenus Episcopus anno CCCLX. creatus est.

XXII.

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

tertio tomo superius diximus) Paulinus vero tertius haberetur, a Lucifero sic (ut vidimus) institutus, quod nulla umquam vel tenui suspitione pollutæ fidei Catholice laborasset, sed eam magna laude inter tot tantaque discrimina propugnasset. At subdit post hæc Ruffinus (a) de Eusebii Alexandriam professione his verbis.

(a) Ruffin.
l. I. c. 28.

CLXXXII.

Concilium Alexandrinum habetur.

Pergit interea Eusebius Alexandriam, ibique confessorum Concilio congregato; pauci numero, sed fide integritate & meritis multi, quo pacto post hæreticorum procellas & perfidia turbines, tranquillitas revocaretur Ecclesie, omni cura & deliberatione discutunt. Aliis videbatur fidei calore ferventibus nullum debere ultra in sacerdotium recipi, qui se utcumque hæreticæ communionis contagione maculasset. Sed qui, imitantes Apostolum, quærebant non quod sibi utile esset, sed quod pluribus; vel qui imitarentur Christum, qui cum esset omnium vita, pro salute cunctorum humilians se descendit in mortem, quo scilicet inveniretur & in mortuis vita; dicebant, melius esse humiliari paululum propter ejectos, & inclinari propter elisos, ut eos rursus erigerent; nec sibi solis puritatis merito calorum regna defenderent; sed esse gloriosius, si cum pluribus illuc mererentur intrare. Et ideo rectam sibi videri, ut tantæ perfidiæ auctoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si forte velint abjurato errore perfidiæ, ad fidem Patrum, statutaque converti; nec negare aditum redeuntibus, quin potius de eorum conversione gaudere; quia & ille Evangelicus junior filius, paternæ depopulator substantiæ, sed in semetipsum reversus, non solum suscipi meruit, sed & dignus paternis complexibus deputatur, & annulum fidei recipit, & stola circumdatur; per quam quid aliud, quam sacerdotii declarantur insignia? nec probabilis extitit apud patrem senior filius, quod invidit recepto; nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notæ contraxit non indulgendo germano. Hæc de primo Synodi decreto Ruffinus.

CLXXXIII.

Magni momenti quæstio inter Patres agitata fuit; num scilicet lapsi in hæresim Episcopi, vel quomodolibet hæreticorum communicatione fœdati, sic ad Ecclesiam Catholicam recipiendi essent, ut in Episcopatu, quem gesserant, agere sinerentur. Severior in his illa olim præ-

cesserat Patrum disciplina, ut lapsi tempore persecutionum Episcopi sic recipebantur, ut laica tantum communione impertirentur: id enim sæpius Cyprianus (ut vidimus) suis inculcat epistolis. Cæterum Patres, iidemque magni nominis viri, qui priori Concilio Antiocheno interfuerunt, in quo damnata est hæresis Pauli Samosatani Antiochenæ civitatis Episcopi, eundem Paulum, licet nefandissimæ hæresis hæresiarcham sic receperunt pœnitentem, ut etiam in eadem sede Episcopum permanere concesserint. Sed & liquet, Melchiam Romanum Pontificem eadem sententia allicere conatum esse schismaticos Donatistas ad Catholicam unitatem: quæ omnia suo loco superius pluribus dicta id aperte declarant. Verum & sacrosanctum Nicænum Concilium (b) ita cum Novatianis Episcopis transegisse constat, ut qui inter eos essent Episcopi, ad Ecclesiam redeuntes, in eadem quoque dignitate & munere permanerent, nisi in ea civitate alium contingeret fuisse Catholicum ordinatum Episcopum: tunc enim ille, ne duo Episcopi essent unius Ecclesie (quod haberetur pro monstro, duo inesse corpori uni capita) jubetur a Synodo Corepiscopus in eadem Ecclesia ordinari, vel saltem presbyter perseverare. His, puto, exemplis magna maturitate consilii in hoc conventum fuit a Patribus, ut Episcopi in hæresim lapsi, cum ad Catholicam reverterentur Ecclesiam, in eodem honoris gradu, quo insigniti fuissent, recipebantur. Suberat & magna ratio, quod multiplex illorum numerus esset, qui in Occidente interfuerant Concilio Ariminensi, nescientesque damnasse visi erant abdicatione nominis consubstantialis Nicænum Concilium; de quibus inferius pluribus dicturi sumus. Porro ita his indulgere Patres, ut tamen vigorem Ecclesiasticæ disciplinæ nequaquam inflecti sint passi in illis qui fuissent hæresum inventores.

Quæstio de Episcopis lapsis

(b) Conc. Nic. can. 8.

Hujus quidem canonis S. Hieronymus (c) meminisse videtur, cum post longam de his disputationem habitam, hæc demum verba subdit: *Ut dicere cœperamus, post reditum confessorum in Alexandriam postea Synodo constitutum est, ut exceptis auctoribus hæreseos, quos error excusare non poterat, pœnitentes Ecclesie sociarentur: non quod Episcopi possint esse qui hæretici fue-*

CLXXXIV.

(c) Hier. advers. Lucif. t. 2. Canon de recipiendis lapsis Episcopis.

PAGIUS

Paulinus creatur Episcopus Antiochenus.

est. Sed Ariani, præterquam quod fuerant opinati, videntes, eum profiteri Catholicam de Trinitate fidem, in exillum eiecerunt. Interim Catholici in partes divisi erant, quibusdam eorum Meletii ordinationes ideo reprehendentibus, quod ab Arianiis renuntiatus esset; ceteris eisdem inhærentibus, quod fidei causa illum relegendum constaret, & ordinationi ejus assensum a Catholicis præstitum nemo ignoraret.

Itaque cum redituri essent in Occidentem, Lucifer Calaritanus Episcopus & Eusebius Vercellensis Episcopus, qui uterque in Ægyptum relegatus fuerat, Eusebius Luciferum exoravit, ut ad videndum Athanasium Alexandriam pergerent, communique tractatu cum his qui super fuerant Sacerdotibus, de statu Ecclesie decernerent, sed præsentiam suam denegans Lucifer, Legatum pro se Diaconum suum mittit, atque ipse

fueraut, sed quod constaret, eos qui reciperentur, hæreticos non fuisse. Assensus est huic sententiæ Occidens, & per tam necessarium Concilium e Satanae faucibus ereptus est mundus. Hæc Hieronymus; cujus verborum ille sensus videtur esse germanus, ut S. Synodus nequaquam absque delectu generatim statuerit, ut omnes Episcopi lapsi in hæresim, absque ulla discretione, cum honoribus, quibus fungebantur, in Ecclesiam reciperentur: sed ii tantum qui vel ignorantes visi essent, vel vi adhibita, Arianis consensisse. Id enim ita se habere, declarat S. Athanasius in epistola ad Ruffinianum, quam suo loco inferius recitabimus. Hæc quidem ipse Hieronymus ad defensionem restitutionis eorum, qui in Synodo Ariminensi lapsi esse videri poterant, quod tacuissent nomen consubstantialitatis, retentis aliis vocibus, quæ satis videri poterant ad insinuandam Christi divinitatem, & eo modo Arianis consenserant: qui tamen (ut idem ait S. Hieronymus, & nos pluribus suo loco diximus) nequaquam vere dici possent hæretici, sed quod illa cum Arianis communicatione & consensione foedati essent, ab aliis jure rejiciendi viderentur; quos S. Synodus Alexandrina, cum his humaniter agens, in Ecclesiam recipiendos esse, & ante adepto dignitatis honore potiri debere, concessit. Quid præterea in eodem patrum conventu statutum fuerit, videamus.

CLXXXV. Agens Socrates (a) de ejusmodi Alexandrino Concilio, adversus Eunomium, (a) Soer. lib. 3. c. 4. 5. Macedonium, & alios Semiarianos negantes divinitatem Spiritus sancti, nec non tunc recens emergentem hæresim, quæ postea dicta est Apollinaris, perfectam Christi incarnationem diminuentem; nempe animam ab homine detrahentem; nova Patres tradit sanxisse decreta: nam ait: Spiritus sancti divinitatem stabilire, eumque in Trinitate consubstantiali comprehendere; & Filium hominem factum, non tamen solum carnem, sed etiam animam sumpsisse, affirmare sicut antiquis

PAGIUS ipse intento animo Antiochiam pergit, inquit, Rufinus lib. 10. cap. 17. Ex epistola tamen Synodica, quam Synodi Alexandrinæ nomine ad Episcopos Catholicos, qui erant in urbe Antiochia, Athanasius scripsit, discimus, Luciferum duos Diaconos suos Herennium & Agapetum misisse ad Synodum Alexandrinam, qui huic Synodo interfuere, & Synodicae epistolæ Athanasii subscribere. Rem sic se habuisse autumat Valesius in Notis ad Socratem lib. 3. cap. 5. a quo Baronius parum discrepat. Post professionem Eusebii ad Synodum Alexandrinam Lucifer una cum Episcopis Cymatio & Anatolio Paulinum Antiochiæ statim creavit Episcopum. Qui mox ordinatus Legatos suos Maximum & Calemerum ad Alexandrinam Synodum direxit. Apollinaris quoque Laodicenus

viris Ecclesiasticis visum fuit, &c. Consensionem ea de re sanctorum Patrum, qui præcesserunt, fuisse, pluribus citatis testibus docet; & post hæc de controversia in Synodo agit de substantia & subsistentia; undeque emerferit, ita declarat:

Porro autem Episcopi, qui in Concilio Alexandrino aderant, hanc de ὁσία, & ὑποστάσει substantia & subsistentia, seu persona, controversiam excusserunt. Nam Osius Episcopus Cordubæ civitatis Hispaniæ, cujus antea fecimus mentionem, ab Imperatore ad tumultum ab Ario concitatum sedandum missus, dum Sabellii Afri dogma explodere cogitavit, de ὁσία, idest essentia, & ὑποστάσει, idest substantia, seu persona, disceptavit; unde materia alteri contentioni suppeditata est. Verum id temporis in Concilio Nicæno de controversia illa ne verbum quidem factum est. At postquam cœpere de ea nonnulli digladiari, ob eam causam in hoc Concilio de ὁσία, idest, essentia, & ὑποστάσει, idest substantia seu persona, ista deciderunt. Hæc Socrates. At quomodo occasione Nicænæ fidei ejusmodi jam olim oborta sit controversia, S. Basilii (b) docet, cum sic ait:

Nonnulli ex illis, qui impietatem Sabellii Libyci sectantur, hypostasim, & usam idem esse arbitrati, illinc argumenta ad tuendam blasphemiam suam trahunt, quod in ea fide (nempe Nicæna, quam paulo post recitat) ita scriptum est: Si quis vero ex alia essentia, vel hypostasi, idest, subsistentia, Filium Dei esse dixerit, hunc anathemate rejicit Catholica, & Apostolica Ecclesia. Non enim idem esse dixerunt Patres illi essentiam, & hypostasim, hoc est, substantiam: si enim voces istæ unam eandemque significationem haberent, quid alterutram ponere opus fuisset? Sed liquet, ideo positas, quod alii quidem Filium esse ex Patris essentia negabant: alii vero & ipsi non esse ex Patris essentia Filium dicebant: adjiciebant autem, ex alia quoque esse subsistentia quadam. Atque ita utramque opinionem, tamquam alienam a sensu Ecclesiastico, a sanctis Pa-

C.
LXXXVI.
De Hypostasibus & Personis quæstio.

(b) Basil. epist. 78.

C.
LXXXVII.
Hypostasis pro substantia

Episcopus, qui Sectam propriam & Episcopum factionis suæ habebat Antiochiæ, Legatos eodem misit. Episcopi igitur Ægyptii, qui Alexandriæ congregati erant, cum Eusebium & Asterium, & Legatos Luciferi a Lucifero, Cymatio & Anatolio missos audiissent, Legatos etiam a Paulino & Apollinare suscepissent, singuli ad Sedes suas recesserunt, mandaruntque Athanasio & aliquot aliis Episcopis, qui Alexandriæ remanserant, ut epistolam ad Episcopos Antiochiæ coactos scriberent, de recipiendis in communionem Hæreticis & Schismaticis. Horum mandato obsecutus Athanasius scripsit epistolam ad Episcopos Antiochiæ congregatos, Luciferum sc. Eusebium, & Asterium, (hi enim jam ab Alexandrina Synodo redierant) Cymatium & Anatolium. Ita rem explicat Valesius.

Re.

Patribus rejectam esse. Alioqui ubi mentem suam simpliciter declararunt, ex Patris essentia Filium esse dixerunt; nec adjecerunt, & ex illius hypostasi. Itaque illud quidem ad reprobandum malum sensum positum est; hoc vero declarationem habet salutaris dogmatis. Hæc Basilus. At non mireris, sanctissimos Patres in definienda Filii Dei una cum Patre substantia, usos esse pro substantia, verbo illo, hypostasis: nam cum tam usita, quam hypostasis, significarent ambæ hæ voces, substantiam, tamen penes Græcos usitatus usurpari solitam hypostasim, quam usiam pro substantia, majores tradunt. Unde Marius Victorinus in libello de hominibus recipiendo, sic ait: Græci θείαν, vel ὑπόστασιν dicunt, nos uno nomine Latine substantiam dicimus; & θείαν Græci pauci & raro, ὑπόστασιν omnes: Scriptura divina Græce ὑπόστασιν sæpe dixit, & Latine substantiam. Hæc ipse.

Cæterum quod ad hypostasis vocem spectat: inter Catholicos, non autem hæreticos (quod testatur S. Hieronymus (a) scribens ad Damasum) de ejus proprietate, cum in re idem sentirent, non levis oborta est controversia: cum tamen sic contententes inter se contrariæ partes, altera alteram hæresis insimularet; impingens hæc illi Arianismum, huic vero illa Sabellianismum; cum alioqui revera ambæ Catholicæ essent, idemque sentirent. Quas quidem adeo deformes altercationes S. Synodus, auctore Athanasio, conata est conspire atque penitus tollere; de quo sic Gregorius Nazianzenus (b): Quod vero in ipso Athanasio mihi maxime mirari subit, quodque non citra damnum silentio præteriri potest, hac præsertim tempestate, qua multæ contentiones, dissidiaque gignuntur, hoc superioribus adjiciam: nam his quoque, qui nunc vivunt, documento esse queat hæc actio, si ipsum nobis imitandum proponamus. Et paulo post: Cum essentia una, & tres hypostases a nobis pie dicerentur, quod alterum divinitatis naturam, alterum personarum trium proprietates decla-

ret; ac simili quidem modo apud Romanos intelligerentur; cæterum ob linguæ illius angustiam, verborumque inopiam, hypostasim ab essentia distinguere non possent; eamque ob causam in illius locum, Personarum induxissent nomen, ne tres substantias admittere viderentur. Et inferius:

Quid postea? Cum parva quedam, ut in contentione fieri solet, molestiæ causa, semper accederet, eo tandem res adducta est, ut periculum esset, ne orbis terrarum fines una cum syllabis a se invicem distraherentur & abrumperentur. Quæ cum beatus ille vir, & vere homo Dei, magnusque animarum œconomus, oculis auribusque perciperet; tam stultam & absurdam Orthodoxæ fidei sectionem dissimulandam ac negligendam sibi non putavit; verum medicinam morbo quamprimum infert. Quoniam autem modo id facit? Utraque parte leniter & humaniter accersita, verborumque sententia diligenter & accurate perpensa, posteaquam concordēs comperit, neque quo ad doctrinam quicquam inter se dissidentes, ita negotium transegit, ut nomen usum ipsis concedens, rebus eos constringeret. Hæc Gregorius, plane alludens ad hanc de qua agimus Synodum, ubi diremptæ discordiæ, & de nominum proprietate fuit inter partes digne justeque transactum, prout ex epistola Synodali tunc scripta demonstratur, quam sumus inferius reddituri.

At licet inventæ sunt ambæ partes in unam eandemque convenire sententiam, relictumque tum Latinorum, tum etiam Græcorum arbitrio, suo quosque idioma te uti, nec curandum esse de syllabis (ut dictum est) dummodo nulla esset in ipsa discrepantia; tamen nequaquam videtur placuisse posteris Latinis vox, hypostasis, usurpari loco personæ, quæ videretur significare substantiam. Unde S. Augustinus hæc ait (c): Essentiam dico, θεία Græce dicitur, quam usitatus substantiam vocamus. Dicunt quidem & illi hypostasim; sed nescio quid volunt interesse inter usiam, & hypostasim; ita ut plerique nostri, qui hæc Græco tractant elo-

C.
LXXXIX.
Athanasius conciliat inter se Catholicos.

CXC.
Quid per Hypostasim Græci & Latini.

(c) Aug. de Trin. lib. 5. c. 8. 9. 10. 3.

CLXXX.
VIII.

a) Hieron. ep. 57. Controversia inter Catholicos.

b) Greg. Naz. orat. in laud. Athanas.

PAGIUS

XXIII.

Sed in Concilio Alexandrino vel post illud.

Rectius tamen Hermantius in Vita S. Athanasii lib. 10. cap. 9. Rufino lib. I. cap. 30. adheret, scribitque, Paulinum non nisi durante Concilio Alexandrino, aut eo celebrato, Antiochiæ Episcopum a Lucifero creatum esse. Nam, cum epistola Synodica Concilii Alexandrini, seu Athanasii, Ecclesiæ Antiochenis negotia præcipue concerneret, Paulino, si Episcopus erat, ante alios inscribi debebat; quod tamen factum non est. Præterea nunquam de illo in particulari in ea epistola mentio; sed de iis qui communionem Paulini sequebantur. Ibidem frater non vocatur; quod tamen nomen eidem denegari non potuisset, si Episcopus agnitus esset. Insuper aliquo modo ei præscribitur, ut cum Meletianis communicet.

Quare Paulinus, dum Concilium celebraretur, videtur electus: perperamque scribit Baronius, ejus ordinationem Concilium approbasse, quod eidem Concilio ejus Legati interfuerint, illique Paulinus ipsemet subscripserit. Ex Paulini enim subscriptione nihil inferri potest, cum textus doceat, ipsum Synodicæ subscripserit, quando Alexandriam perlata est. Athanasius Episcoporum, qui Concilio Alexandrino interfuerant, mandato obsecutus, scripsit epistolam ad Episcopos Antiochiæ collectos, Luciferum sc. Eusebium & Asterium, qui jam ab Alexandrina Synodo redierant, Cymatium & Anatholium. Hanc epistolam Baronius Synodicam esse Synodi Alexandrinæ existimavit. Apparet tamen ex ipsius epistolæ lectione, non a Sy-

no-

eloquio, dicere consueverunt, *μία ὄσια, τρεῖς ὑποστάσεις*, quod est Latine, unam essentiam, tres substantias. Sed quia nostra loquendi consuetudo jam obtinuit, ut hoc intelligatur, cum dicimus essentiam, quod intelligitur, cum dicimus substantiam; non audemus dicere unam essentiam, tres substantias; sed unam essentiam, vel substantiam, tres autem personas: quemadmodum multi Latini ista tractantes & digni auctoritate dixerunt, cum modum alium aptiorem non invenirent, quo enunciarent verbis, quod sine verbis intelligebant. Hæc Augustinus; qui tamen nequaquam eam ob causam illos damnandos putat (a), quod scilicet differentiam constituerent inter essentiam & substantiam, quam discriminationem Latini penitus ignorarent.

(a) Aug. de Trin. lib. 7. c. 4.

CXCI. (b) Basil. ad Terent. in addit. Differentia inter essentiam & substantiam.

Quænam autem hæc esset differentia a Græcis allata inter substantiam & essentiam, S. Basiliius (b) ad Terentium scribens, rem exacte declarat paucis his quibus ait: *Quam habet rationem id quod commune est ad id quod proprium, hanc habet essentia ad hypostasim, hoc est, substantiam, sive subsistentiam.* Sed pluribus de his agit in epistola seu potius commentario (sic enim ipse appellat) eo argumento conscripto ad ipsius fratrem Gregorium Nyssenum, ubi pluribus docet, sicut species ab individuo, & commune a proprio, differre substantiam a subsistentia; adeo ut hæc sententia iidem pie dicerent, tres personas in Trinitate, esse proprias substantias, vel subsistentias.

CXCII. (c) Theod. in Immutat. dial. 1. c. 22.

Sed & apud Theodoretum (c) rogat Eranistes: *Est ne, inquit, aliqua differentia inter substantiam & hypostasim? Orthodox. Si externa quidem spectetur sapientia, nulla est. Nam & substantia, seu essentia, idem significat; & id quod subsistit, est hypostasis. Sed si Patrum doctrina attendatur; quam habet differentiam commune & proprium, vel genus & species ac individuum, eandem habet substantia & hypostasis.* Hæc Theodoretus, qui eadem pluribus explicat, ad quem rejicimus lectorem uberiora quærentem. At licet hæc ita a Græcis recte proprieque dici viderentur; horrebant tamen Latinorum aures (ut vidimus) cum tres in divinis audirent dici substantias. Vel si & ipsi dicerent; tunc ad evitandum Arianis-

num, non tres personas, tres esse substantias; sed (ut idem Basiliius ubi supra testatur) tunc more Græcorum dicerent & voce Græca, usam unam, & hypostasies tres, sive subsistentias; nec e contrario ponerent unam substantiam, absque trium addito nomine personarum, ne eadem cum Sabellio sentire viderentur, quod Græci acciperent (ut dictum est) vocem hypostasis, nempe subsistentia, pro substantia. Cæterum quantumlibet hæc recte definita essent in Synodo Alexandrina, de qua agimus; rursus tamen eadem controversia temporibus S. Hieronymi refricata est, qui hujus quoque Concilii decreti meminit, cum ait (d): *Nunc igitur (d) Hier. (prob dolor) post Nicænam fidem, post Alexandrinum juncto pariter Occidente decretum, trium hypostaseon ab Arianorum præfule & Campensibus novellum a me nomine Romano nomen exigitur, &c.* At de his suo loco dicendum.

Actum præterea est in eadem Synodo Alexandrina, ut professio illa fidei ab Arianis titulo Concilii Sardicensis promulgata, esse spuria, publica testificatione demonstraretur; atque pariter declararetur, in eodem Sardicensi Concilio nihil fuisse additum ad Nicænam confessionem. De quibus omnibus scripta est epistola Synodalis, quæ apud Athanasium reperitur esse descripta his verbis (e) ad Antiochenos; cum jam, ut dictum est, Paulini ordinatio facta esset:

CXCIII.

Carissimis & optatissimis sacrorum ministris Eusebio, Lucifero, Asterio, Cyrmatio, & Anatolio, Athanasius, cæteri- que Episcopi, qui Alexandria ex Italia, Arabia, Ægypto, & Libya hic adsunt, Eusebius, Asterius, Gajus, Agathus, Ammonius, Agathodæmon, Dracontius, Adelpsius, Hermeon, Marcus, Andreas, Paphnutius, Marcus, Zoilus, Mynias, Georgius, Lucius, Macarius, reliqui deinceps in Christo salutem plurimam. Quod autem ad hujusmodi inscriptionem spectat; sicut & in ipsius contextu epistolæ, necnon in subscriptione, menda illa irrepsisse noscuntur, cum modo ad Eusebium & Asterium & alios Episcopos eadem epistola scripta dicatur, modo autem ab ipsis potius una cum Athanasio data ad alios Antistites appareat; hæc non aliter restituenda putamus, quam ut ex sententia

(e) Apud Athan. ad Antioch. Synodalis Epist. Concilii Alexandrini.

PAGIUS

nodo, sed ab Athanasio eam scriptam esse; nec ad omnes Episcopos, sed ad Antiochenos peculiariter datam. Quod quidem colligere est, tum ex inscriptione ipsa, tum ex textu totius epistolæ. De solius enim Antiochenis Ecclesiæ rebus illic agitur, ut præter cætera docet hic locus: *Omnes igitur, qui pacem nobiscum servare volunt, imprimis autem eos qui in veteri urbe Collectas agunt, & eos, qui ab Arianis veniunt, ad vos allicite, ut Athanasii locum ab Interprete non intellectum Valefius*

recte vertit. Intelligit Athanasius eos, qui Meletio Antiocheni Episcopo adhærebant. Hi enim ab Eustathianis segregati, in Palæa, id est, in veteri urbe Collectas agebant, ut testatur Theodoretus in lib. 2. cap. 31. & in lib. 3. cap. 4. De iisdem loquitur Athanasius in dicta epistola, ubi eos distinguit ab affectis Paulini, id est, ab Eustathianis. Ex horum enim numero erat, Paulinus. Illi ergo qui in Palæa Conventus agebant, alii esse non possunt, quam fautores Meletii, quos præcipue commendat Athanasius. Cæ-

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
11.

JULIANI IMP.
2.

antiquorum fere omnium historicorum affirmemus, Eusebium Episcopum Vercellensem huic Synodo præsentem fuisse; eandemque epistolam, sicut ab Athanasio atque aliis collegis, ita etiam ab eodem Eusebio fuisse conscriptam. Reddemus nos eam, uti apud Athanasium legitur, in hæc verba:

CXCIV.

Per-suasum habemus, vos, cum sitis ministri Dei, ac Domini dispensatores, idoneos aptosque esse ad Ecclesiæ negotia temperanda. Cæterum quia ad nos allatum est, plurimos superiori tempore per contentionem disgregatos a vobis, pacem jam optare; plurimos item a vobis Ariano-rum secta deficientes, vobiscum communio-nem affectare; necessarium visum est, ea quæ a nobis, nostrisque dilectis scripta essent Eusebio & Asterio, vestra bonita-ri insinuare, qui & ipsi estis dilecti, & vere nobis desideratissimi sacrorum commi-nistri: nimirum lætos quidem nos esse de hac fama; sed tamen magnopere cupere, ut eos qui adhuc in schismate hærent se-gregati a vobis, quique cum Arianis cœ-tus faciunt, resilire curetis ab istiusmo-di insania, ut omnes omnibus in locis præ-dicent unum Dominum, unam fidem. Quid enim est tam pulchrum, prout Psalmogra-phus (a) inquit, aut quod ita delecta-bile, quam habitare fratres in unum? Nam ita quoque fieri arbitror, ut Deus nobis-cum habitet, cujus hæc verba sunt (b): Habitabo in eis, & versabor inter eos, & illic habitabo, quoniam elegi eam; ita quoque quodammodo fit, ubi una fides & religio prædicatur.

(a) Psal.
132.

(b) Ezech.
43.

CXCV.

Vellemus equidem nos Ægyptii una-cum dilectis fratribus nostris Eusebio & Asterio multis de causis istuc venire, & in primis ejus rei gratia, ut vestros af-fectus complecteremur, frueremurque in-communione istiusmodi pace & concordia. Verum quia, ut in alia epistola indicavi-mus, & ex comministris nostris intelligen-re potestis, detinemur magnopere Eccle-siasticis necessitatibus, idque non sine do-lore nostro; ideo volumus comministros nostros in rebus sacris Asterium & Euse-bium in vicem nostri isthuc pergere, ac vos invisere. Gratias igitur ago eorum pietati; quod cum ipsis liceret properare ad suas diœceses, istam tamen profectio-Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

XXIV.

Episcopi de
statu Ec-
clesiæ repa-
randa soli-
citi.

Baron. n.
CCXII.

Cæterum, ut ibidem Valesius notat, non soli Eusebius & Lucifer de reparando Ecclesiarum statu & de stabilienda Fidei regula consilium inierunt; sed alii præterea Episcopi, qui Juliani Imp. edicto tunc ab exilio revocati sunt, sc. Asterius & reliqui, ut observat Theodor-etus lib. 3. cap. 4. Hi zelo Fidei Catholice incensi Hæreticos & Schismaticos ad verita-tis tramitem reducere & ad pristinam concor-diam revocare instituerunt. Quare, quod Bar-onius ait, Eusebium ac Luciferum Legatos Sedis Apostolicæ creatos esse a Liberio ad repa-

nem ad vos omnibus rebus suis anteposue-runt, idque in usum urgentis Ecclesiasti-ci negotii. Cum igitur istud inter nos decretum esset, memetipsum non parian con-solatus sum, quasi illis isthic præsentibus, ego quoque una isthic præsens interessem.

Omnes igitur, qui vobiscum pacifice a-gere volunt, in primis autem illos, qui in veteris Ecclesiæ communionem fuerunt, deinde qui ab Arianis redierunt, allicite ad vos, eosque ut patres assumite, & ut magistri & tutores recipite, coaptantes vos interim dilecto nostro Paulino, e-jusque sociis; nihilque amplius ab illis exigatis, quam ut execrentur Arianorum hæresim, confiteanturque sanctorum Pa-trum in Nicæna fidem. Execrentur item eos, qui dicunt Spiritum sanctum esse crea-turam, & divisum ex substantia Christi. Id enim vere est resilire a scelerata fa-ctione Arianorum, si non dividas sanctam Trinitatem, nec dicas aliquid ejus esse creatum. Nam qui simulanter sese jacti-tant de confessione Nicæna fidei, atque interim audent blasphemias dicere contra Spiritum sanctum, nihil aliud præstant, quam quod Arianam hæresim verbis infi-cientes, animo sensuque retineant. Ana-themate quoque inuratur Sabellii & Pauli Samosatani impietas, Valentini item & Ba-silidis insania, & Manichæorum stolidi-tas: quod si fit, omnis apud omnes suspicio delebitur, & sola Catholica Ecclesiæ fides pura apparebit.

CXCVI.

De reci-
piendis
redeunti-
bus ad Ec-
clesiam.

Quod autem hanc fidem tenemus nos, & qui perpetuo vobiscum communionem u-surparunt; nec vos, vel alium quemquam latere arbitrabamur. Cæterum quia cum volentibus volupe est conjungi, & qui-dem libenter cum omnibus, ita vero in primis iis qui in veteri ecclesia conventus agebant; & quia potissimum Dominum glo-rificamus, cum de omnibus, tum præcipue de hoc eximio proposito; visum est nobis, vos cohortari, ut sub istis conditionibus ineatur concordia; ita ut nihil ulterius, quam dictum est, vel illi, qui ex veteri Ecclesia sunt, a vobis flagitent; vel illi, qui cum Paulino sunt, aliud, præterquam quod inter Nicæni Concilii decreta reperit-ur, adjiciant; & tabellas, quas nonnul-li jactant, quasi ex Sardicensi Synodo de fide conscriptas, ne legi quidem semel aut

CXCVII.

Reici-tur fidei
confessio
nomine
Sard.
Conc. edi-
ta.

P

pro-

randum Ecclesiæ statum, verum esse non potest. Idem enim de Hilario ac reliquis dicen-dum esset. Adde quod Rufinus hoc diserte refellit cap. 29. Scribit enim, Legationem hanc Eusebio & Asterio ab Alexandrina Synodo in-junctam esse: Cum igitur, inquit Rufinus, hu-juscemodi sententiam ex Evangelica auctoritate pro-latam, ordo ille Sacerdotalis & Apostolicus ap-probasset, ex Concilii decreto, Asterio, ceteris-que, qui cum ipso erant, Orientis injungitur procuratio, Occidentis vero Eusebio decernitur.

proferrī sinatis. Nihil enim tale Concilium definiuit. Quamvis enim certi homines nonnulla, quasi quæ deessent, Nicæno Concilio adscribere vellent, idque acriter contenderent; sancta tamen Synodus, quæ Sardicæ convenit, indigne id tulit, decretoque sancivit, ne quid ulterius de fide scriberetur; & sese contentos esse Nicæna fide, declaraverunt, ut cui nihil deesset, & in qua integra & solida fides contineretur: neque edendam esse aliam professionem fidei; ne illa, quæ Nicææ scripta est, suos numeros non habere videretur: neve illis, quibus libido est semper nova statuere, occasio huiusmodi suppeditaretur, ut iterum atque iterum de fide definiant. Quapropter si quis hæc aut aliud quippiam cavillabitur, compescite illum, & ad studium pacis inducite; nihil enim est quod in his agnoscere possimus, nisi solam contentionem.

CXCVIII. Illis enim, qui nonnullos incusabant, ut trium hypostaseon affirmatores, cum huiusmodi voces in Scriptura non reperirentur, ac proinde suspecti videri possent; auctores fuimus, ne amplius in Nicænam confessionem inquirerent. Sed tamen de istis ob perveraciam rixandi quæstio est habita; interrogatique sunt, num pro Arianorum sententia alienas, peregrinasque, ac diverſas a se invicem substantiæ personas esse velint, & unamquamque hypostasim per se ac seorsim divisum esse pro ratione cæterarum creaturarum, eorumque qui ex hominibus nascuntur, existiment? An sic intelligant diversas res, quale est aurum, argentum, æs? An, ut alii hæretici, sub istis vocibus tria principia, & tres maximos deos constituent? Cæterum illi affirmabant, se ita nec dixisse, nec sensisse. Percunctantibus autem nobis, qua ratione ista dicerent, aut cur omnino istiusmodi vocabulis uterentur? Responsum dederunt, sese in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas, sed quæ vere Trinitas esset, & subsisteret; & Patrem, ut qui vere esset & subsisteret; & Filium, ut existentem & subsistentem; & Spiritum sanctum, ut subsistentem & existentem agnoscere: Non tamen se dixisse tres deos, aut tria principia; immo ne toleraturos quidem, si quis tale quidpiam aut dicat, aut sentiat: Sed se scire, esse sanctam Trinitatem, ut tamen una sit Deitas, & unum principium; & Filium se agnoscere esse coessentialem suo Patri, ut dixerunt Patres: & Spiritum sanctum non creaturam, neque alienum, sed proprium & indisgregatum ab essentia Patris & Filii.

CXCIX. Approbata igitur istiusmodi & interpretatione & excusatione, vicissim quoque & eos examinavimus, qui ab istis in culpam devocabantur, quasi dicerent, esse unam hypostasim: sciscitantes ab illis, num pro Sabelliano dogmate ea mente loquerentur,

ut sublato vellent in Trinitate Filium, & Spiritum sanctum, quasi Filius essentia careat, aut Spiritus sanctus non subsisteret? Qui & ipsi quoque affirmarunt, neque ita se dicere, neque se ita sensisse unquam, sed ὑπόστασιν eos intelligere idem esse cum ὁμοία: unam autem ideo sese hypostasim intelligere, partim quia Filius ex essentia Patris sit, partim quia in tribus sit identitas natura: unam enim sese Deitatem, & unam naturam credere; neque aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus sancti esse naturam. Quinimmo & illi, qui eo crimine postulati erant, quod tres hypostases inducerent, cum istis in eadem sententiam convenerunt; vicissimque illi, qui unam hypostasim asseverarent, istorum interpretationi acquieverunt; & & ambæ factiones pariter Arium execratae sunt, ut Christi hostem: Sabelliumque & Paulum Samosatensem, ut impios; Valentinum item & Basilidem, ut alienos a veritate: Manichæum quoque, ut malorum machinatorem. Omnes denique Dei gratia post huiusmodi verborum interpretationem optimam & exactissimam, quæ Nicææ Patres instituisſent, fidei esse approbarunt, ejusdemque fidei verba sufficere, ac ante omnia in usum esse deducenda, constituerunt.

Quinimmo de negotio dispensationeque carnis nostri Salvatoris, cum super ea quoque re nonnulli cum aliis contentionem moverent; & hos & illos examinationi subiecimus; & quod isti profitebantur, hoc & illi quoque suffragio assensuque profecuti sunt; nempe non ea ratione qua ad Prophetas factum est verbum Domini, factum esse Verbum & advenisse in Christum sub finem sæculorum; sed ipsum Verbum carnem esse factum: & cum esset in forma Dei, formam servi assumpsisse; & ex Maria (quantum ad carnem attinet) hominem esse genitum, hominum gratia; eoque modo solide & integre humanum genus liberatum a peccatis in ipso, & vivificatum a morte, introduci in regnum cælorum. Et hoc quoque itidem confitebantur, quod non corpus inanimatum, aut cogitationis aut mentis expertus Salvator habuerit. Nec enim possibile erat, ut Domino propter nos homine facto, corpus ejus sine mente existeret: non enim corpori dumtaxat, sed & animæ quoque nostræ per ipsum Verbum salus est conciliata. Idemque cum vere esset Filius Dei, filius hominis factus est; & cum esset unigenitus Dei Filius, factus est primogenitus in multis fratribus (a). Quapropter non alius erat ante Abraham, alius post Abraham, neque alius dum Lazarum excitaret, neque alius cum interrogaret de eo ubi situs esset; sed idem ille ipse erat; corporaliter quidem ut homo expuens; divinitus vero ut Dei Filius oculos aperiens ejus

CC.
De Verbi
Incarnatione
recta fides.

(a) Rom. 8.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

(a) 1. Pet. 4. *ejus, qui a nativitate cæcus fuerat; & carne quidem patiens (ut Petrus (a) dixit) divinitus tamen monumenta aperiens, & mortuos excitans. Ex quibus, omnia quæ in Evangelio sunt, intelligentes, affirmaverunt se idem sentire de incarnatione & humana natura a Dei Verbo assumpta.*

CCI.
Ad pacem exhortatio.

Cum igitur istiusmodi. illorum fuerit confessio; adhortamur vos, ne eos qui ita consententur, talemque interpretationem suæ confessioni accommodant, temere damnare, aut rejicere velitis; sed potius admissa illorum excusatione, recipiendos putetis. Eos e contra, qui talem confessionem non edunt, neque tali interpretatione in istis verbis niuntur, arcere vos vellemus, & aversari ut suspectæ mentis homines. Cæterum cum istos tolerandos non censebitis, consuletis illis qui recte interpretantur, & recte sentiunt, ne ulterior ulla inter vos adhibeatur disquisitio, neve verborum pugnis studeatis ad nullam prorsus utilitatem; sed sensus cogitationesque pietatis exhibete. Nam qui ita affecti non sunt, sed tantummodo super istiusmodi vuculis contentiose rixantur, & aliud quidpiam, præterquam quod Nicææ scriptum est, requirunt: hi profecto nihil aliud agunt, quam quod proximis suis turbidam subversionem propinant, ut inimici, & discordiarum schismatumque amulatores. Sed vos, o boni & fideles servi & dispensatores Domini, eos qui scandala & peregrina inferunt, compescite & arcete, & præ omnibus anteponite istiusmodi pacem, quæ sana fidei est. Forsitan Dominus misertus nostri coaptabit quæ sunt hiulca & divisa, atque unum ovile reformabit, quo unum habeamus ducem Dominum nostrum Jesum Christum.

CCII.

Hæc quidem nos, tum quia nefas est quicquam ultra Nicænum Concilium requirere, aut contentiosas sententias recipere, tum vel ob pacem solum, & ne qui recte sentiunt, pro rejectis habeantur, ad istum modum censuimus; & eorum confessionem qualis fuerit, nos qui relictæ sumus Alexandria, paucis indicavimus: idque in commune una cum reliquis comministris sacrorum Asterio & Eusebio: nam reliqui ex nostris quisque ad suas provincias abierunt. Vos rursus in commune, ubi soletis conventus agere, ista jubebitis pervulgari, eoque omnes evocate. Æquum est enim, ut in eo loco primum epistola recitetur, ibidemque omnes qui pacem amant, inter se concilientur; ac deinde ubi conciliati fuerint, ubicunque populis videbitur, præsentem quoque vestra humanitate, Synaxis celebretur, & Dominus publice ab omnibus glorificetur. Salutant vos fratres illi, qui mecum hic agunt. Bene valete, & nostri memoriam in Domino facite. Hactenus epistola Synodalis ad Antiochenos pri-
Ann. Eccl. Tom. V.

num, inde ad alias Orientis Ecclesias perferenda: cui inhæret subscriptio aliquot Episcoporum, atque in primis ipsius Athanasii, his verbis:

Ego Athanasius, cæterique Episcopi in hoc conventu præsentem, epistolæ subscriptissimus; idemque ab aliis factum est, qui huc Legati venerant; inter quos a Lucifero Sardinia insula Episcopo, diaconi duo Herennius, & Agapetus, a Paulino vero Maximus & Calimerus, qui & ipsi diaconi sunt. Aderant & aliquot monachi Episcopi Apollinaris in hoc ipsum missi. Episcoporum nomina ad quos epistola scripta est, sunt hi: Eusebius Vercellarum Civitatis Gallia, Lucifer Sardinia insula, Asterius Petra Arabia, Cymatius Palati Cœlesyria, Anatolius, Euboia. Cæterum qui epistolam scripserunt, sunt isti: Papa Athanasius, & qui cum illo Alexandria fuerunt: ipse quoque Eusebius inter eos est, Asterius item; reliqui, Gajus ex Paratheno proximo Libyæ Phragonis, & parus alterius Elearchia Ægypti, Ammonius, Pacnemuneus, & ex reliqua Elearchia Ægypti, Agathodamon Schedia & Menelaiti Episcopus, Dracontius parva Hermopolis, Adelphius Nuphæos, quæ est in Lychnorum, Hermion Taneos, Marchus Zygorum proxime ad Libyam, Theodorus Athrybeos, Andreas Arseniota, Paphnutius Sæos, Marcus Pylorum, Zoilus Andromena Antiphron. His etiam Eusebius Latine subscripsit, quorum hæc interpretatio, ex Græco iterum Latine reddita. Ego Eusebius Episcopus, secundum exactam vestram utriusque partis confessionem, qua in eadem sententiam in vicem convenistis, quantum attinet ad hypostases, fateor me quoque idem statuere: neque in id solum calculum meum addo, sed etiam in incarnationem Salvatoris nostri consentio, eum videlicet, cum Filius Dei esset, hominem esse factum, & excepto peccato, omnia quæ veteris erant nostræ humanitatis assumpsisse; idque prout habet epistolæ argumentum, meis suffragiis confirmo. Deinde quia fama apud exteros increbuit de tabella Sardiceni Concilii; ne ea ultra Nicenam fidem decreta esse putetur, meo suffragio denuncio, quo nihil luxamenti aut noxæ Nicænæ fidei inde oboriatur; neque eam ea de causa proferendam censeo. Valere vos omnes in Christo exopto. Ego Asterius superioribus scriptis ad stipulor, & vos in Christo bene valere precor.

Postea quoque & ipsi suscripserunt ab-
sentes, scilicet: Ego Paulinus (Episcopus Antiochiæ hic erat) ita sentio, quem admodum accepi a Patribus Filium esse, & subsistere perfectum; subsistereque Spiritum sanctum, enimque perfectum esse. Quapropter approbo superiorem interpre-
P 2 ta-

CCIII.
Subscriptio Episcoporum.Eusebii
confessio
& sub-
scriptio.CCIV.
Paulini
confessio
& sub-
scriptio.

tationem de tribus hypostasibus, & una hypostasi sive essentia; & eos qui ita censent, veros habeo; cum pium sit sentire & confiteri, Trinitatem in una Deitate consistere. Et de incarnatione Verbi Patris propter nos facta, ita decerno, quemadmodum scriptum est secundum Joannem, Verbum carnem esse factum: non autem secundum impiissimos homines, mutationem sui Verbum passum esse; sed nostri gratia hominem esse factum, & ex Maria Virgine Spiritu sancto genitum; & nequaquam inanimatum, aut absque sensu, aut sine mente corpus Salvatorem nostrum habuisse: quippe cum impossibile sit, Dominum propter nos hominem factum corpus habere sine mente. Idemque anathemate prosequor eos, qui confessionem fidei Nicænæ vilipendunt, & qui negant Filium ex substantia Patris, & coessentialem Patri existere. Execror item eos, qui dicunt, Spiritum sanctum propter Filium, creaturam esse factum. Præterea Sabellii, Photini, omnemque hæresim anathematizo, incedens secundum Nicænâ fidem, & secundum omnia superius scripta. Valere vos opto ego Cartherius. Hactenus subscriptiones.

CCV.

Quod autem in damnatione hæresis Apollinaris, nulla de eodem Apollinari ea sententia condemnato mentio habeatur; alterum de duobus contigisse oportuit; vel eam hæresim vulgatam nondum fuisse nomine Apollinaris, sed incerto auctore prodiisse; vel ipsum Apollinarem jam ante Synodum visum esse eandem abdicasse sententiam per monachos, qui Synodo interfuisse dicuntur. Nullam plane factam esse in hac Synodo Apollinaris mentionem, ex eo quoque potest intelligi, quod S. Basilius, etiam Valentis Imp. tempore, jure se putasse dicat, cum Apollinare communicare potuisse, quem nescisset errasse; ut suo loco inferius dicturi sumus.

CCVI.
Liberius
Papa au-
ctor credi-
tur Syno-
di & Le-
gationum.

At quod de rebus haud parvi momenti actum videretur in Synodo, de his omnibus, ut par erat, S. Athanasius reddidit certiores Liberium Romanum Pontificem; quarum quidem litterarum illud tantum fragmentum superest, quod spectat ad incarnationis mysterium, & perfectam Filii Deitatem: cætera autem quæ in Synodo gesta sunt, desiderantur. Cujus quidem scripti cum ille sit titulus: *Athanasii rescriptum ad Liberium Episcopum Romanum*; plane declaratur ipsum Liberium Alexandrinæ cogendæ Synodi fuisse auctorem, deque ea re ad Athanasium dedisse litteras, atque ejus auctoritate illuc convenisse Eusebium Episcopum Vercellensem, & Luciferum Calaritanum Legatos; cujus pariter jussu tanta iidem sibi sumpserint; nempe ut Lucifer, cæteris explosis, crearet Pauli-

num Episcopum Antiochenum (non enim id negotium erat unius Civitatis Sardinæ insulæ Episcopi, sed Præsulis summa potestate fungentis) utque Eusebius fundus sit legatione ad restituendas collapsas totius Orientis Ecclesias: nequaquam enim hæc ipsos jura accepisse a Concilio illo Alexandrino, quis dicere jure poterit: nam quid juris iisdem Occidentis Episcopis in res Ecclesiæ Antiochenæ, & in Syriam, Asiam, & Cappadociam, aliasque regiones, ad quas Eusebius tantæ restitutor cladis Legatus profectus est? Extat & ipsius Liberii Papæ epistolæ ad Athanasium fragmentum; quo idem Pontifex Rom. præmissa fidei suæ Catholicæ confessione, eandem ab ipso Athanasio exigit. Id enim a Liberio exposci videbatur ob suspectam redditam olim fidem ipsius ex inita (ut dictum est) cum Arianis communione. Quam & ipse exigit ab Athanasio post tot annorum latebras: ab eo namque tempore usque ad Constantii mortem nulla potuit inter eos esse ex litterarum consuetudine communicatio, nisi sub Juliano, cum ipse Liberius ad eundem Athanasium eam scripsit epistolam, cujus ejusmodi tantum apud eum fragmentum reperitur, quod sic se habet (a):

Est igitur nostra confessio, optatissime Athanasi: Verbum Dei Filium, secundum naturam ex Deo eodemque Patre suo genitum esse, non creatum, semper in imperio collegam Deo & Patri, & indefinenter regnum obtinere in infinita secula, Amen. Spiritum quoque sanctum vere ex Deo naturaliter Deum, indivisibilem a Deo secundum divinas Scripturas; ut sit vere Pater, vere Filius, & vere Spiritus sanctus; neque transferri debere unumquodque nomen a suo significato, cui assignatum est, quo vera sit Trinitas sub una Deitate, sub una potestate, & una substantia. Non enim disperditur Filius aut Spiritus sanctus a Patris substantia, quæ implet cælum & terram. Est igitur, ut dixi, Trinitas una substantia, non divisu, sed per essentiam una, Deitate una, potentia una, & regno una, una quoque gloria, una item imagine, una denique spiritu: spiritus enim non dividitur. Anathema igitur dices Sabellii & Arii dogmata, & supra annotatas hæreses ad æternam pœnam secundum Salvatoris vocem. Huic igitur confessioni, frater Athanasi, quæ vera fides in Catholica & Apostolica Ecclesia censetur, si mecum sentis coram judice Deo, & Christo, quæso subscribas; quo certiores reddamur, num ejusdem nobiscum suffragii sis, eademque statuas de vera fide; ut & ego securior efficiar, tuaque mandata indefinenter obtineam. Id tibi quoque cognitum velim, carissime; filios veritatis confiteri impa-

(a) Apud
Athanasium
extat.CCVII.
Fragmentum fidei
Liberii
Papæ.

ribilem esse Deitatem; & de adventu Verbi & Dei in carne ita sentire: Verbum scilicet genitum ex Patre Deo; hominem perfectum absque peccato assumpsisse ex Maria Virgine secundum Evangelia in Christo Jesu. Amen. Hactenus quod extat fragmentum ex epistola Liberii ad Athanasium. Porro multa in ea desiderari, nemo non affirmaverit: nam nulla in his mentio fit de personis & hypostasibus in Trinitate, quarum occasione inter Latinos & Græcos concitatas esse controversias, dictum est. Sed & alia plura deesse videntur, quæ spectabant ad Synodum celebrandam, & restituendum statum Ecclesiæ Orientalis.

(CCVIII.) Ejus autem, quam diximus, redditæ epistolæ Athanasii ad Liberium, carentis salutatione atque exordio, ejusmodi tantum superest fragmentum, quo summa Catholicæ fidei habetur expressa in hæc verba:

Fragmen-
tum epi-
istolæ
Athanasii
ad Libe-
rium.

Unus Deus immortalis, invisibilis, impalpabilis, eo quod Deus sit spiritus, idemque loco incomprehensibilis; neque uspiam est regio ubi non existat. Hujus verbum immortalis Sapientia est, incorruptibilis, invisibilis, idemque Filius primogenitus, operum socius, principio carens, impalpabilis, cui nullum ætatis aut initium aut finis; per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil. Hic est qui finxit hominem: hic est qui rationem fabricandæ Arcæ ostendit: hic est qui pollicitationes Abrahamæ fecit: hic est qui descendit, ut populum salvaret; qui Moysi legem dedit: hic est Deus Abrahamæ, Isaac, & Jacob, qui in Prophetis locutus est: hic est qui composuit novum & vetus Testamentum. Qui in ultimis diebus carnem ex virgine mortalem assumpsit, cum ipse interim immortalis esset, eandemque imbecillum ipse minime imbecillis, obnoxiam morti ipse nulli obnoxius, visibilem ipse invisibilis. Illa, inquam; caro suspensa est in Cruce, non ipse; in illa omnes humanas passiones ut homo sustinuit, non ipse. Ipse est enim Dei virtus, hoc est Deus, qui infernum expugnavit, & imperium diaboli demolitus est; qui Deus in descendendo, Deus in ascendendo, corpus suum a morte excitatum Patri repræsentavit, ac vindicavit a morte, sub cujus imperio tenebatur. In Filio Patrem intelligimus, cum unus cum eo sit Deitate, potentia, essentia, gloria, Dei appellatione. Et in Patre Filium quoque cognoscimus. Hic est, qui ubi assumpserat carnem, Jesus vocatus est, quatenus homo fuit: hæc est assumpsit hominem in seipso, in quo omnis plenitudo Divinitatis habitat corporaliter. Hunc existimamus non segregatum a Patre aut sancto Spiritu; neque tamen ita, ut dicamus Patrem descendisse, & in homine fuisse.

Ita unus Deus Pater omnipotens a nobis creditur. Ideoque fides nostra est in unum Deum Patrem omnipotentem, & ejus Filium Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum; eosque in unitate una, Potentia una, substantia una, essentia una, gloria una, dominatione una, regno uno, imagine Trinitatis una, consubstantiales esse credimus*: Per quem facta sunt omnia. Ita quoque in carnis resurrectionem credimus; hoc est, corpus nostrum (secundum sacras scripturas) ex corruptibili mortalique in incorruptibilitatem & immortalitatem a Deo mutandum esse. Amen. Hactenus quod extat epistolæ Athanasii ad Liberium Papam fragmentum. Scripsisse quidem Athanasium, atque collegas Episcopos, qui interfuerunt Concilio Alexandrino, ad eundem Liberium de cunctis rebus gestis in Synodo, idem ipse Athanasius disertis plane verbis testatur ea epistola, quam postea scripsit ad Ruffinianum; qua pariter declarat, quæcumque in eadem Synodo acta sunt, fuisse confirmata ab ipsa Romana Ecclesia: qua item epistola decretum de recipiendis lapsis in hæresim, plenius explicatur; & ne de fide eius dubites, scias eam fuisse perlectam atque recognitam probatamque in Nicæno Concilio secundo: ex quo quidem loco (quod desideretur hactenus inter ejusdem Athanasii opera) hic eam describendam putavimus: sic enim se habet ejus (a) editio in œcumenica tunc Synodo facta:

Confir-
mata Sy-
nodus a
Romano
Pontifici.

(a) Conc.
Nic. Act.
1.

Monachi dixerunt: Si jusserit sancta Synodus, afferatur ad Ruffinianum beati Patris nostri Athanasii epistola, & legatur. Sancta Synodus dixit: Satisfiat petitioni religiosorum monachorum. Stephanus præfatus monachus ferens in manibus librum, legere cœpit: Sancti Athanasii ad Ruffinianum. Domino dilecto & desideratissimo comministro Ruffiniano Athanasius in Domino salutem; & post alia: Quandoquidem studiose & Ecclesiastice (hoc enim tuæ pietati iterum convenit) de his, qui necessario redacti sunt, nec per improbam fidem sunt corrupti, inquisivisti, eaque de re ad Synodos & alios scribere voluisti, ut animi sententiam de his explicarent; velim, mi domine desideratissime, sic habeas. In primis cum a vi cessatum esset, Synodusque præsentium & eorum quæ longinquas regiones incolebant Episcoporum haberetur, nec modo comministris quæ per Græciam passim habitant, verum etiam in Galliis & Hispania. Intelligit per hos Athanasius Eusebium Vercellensem, & Luciferi Calaritani Episcopi Legatos; sed subdit:

CCIX.

Epistola
Athanasii
ad Ruffi-
nianum.

CCX.

Communi decreto placuit, ut hic, & ubique gentium quicumque lapsi fuissent proprio arbitrio, & antesignani fuissent impietatis; si respiscerent, ignoscendum quidem illis, verum non restituendos in cleri

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

cleri numerum. Qui vero non auctores, sed necessitate, & violentia compulsi fuissent; visum est illis quidem ignoscendum, & in cleri locum restituendos; maxime cum probabilem defensionem & excusationem dederint. Atque hoc quoque œconomice & rationabiliter factum videtur. Nam ipsi quidem animo statuerant, non velle ad impietatem delabi. Verum quoniam impiissimi quidem eorum causa statum Ecclesie ad seditionem trabebant; duxerunt longe satius esse, vi compulsos se concurrere, & onus gestare, quam populum perdere. Hæc cum afferrent, visi sunt nobis non absurda respondisse; quando & in occasionem facti exemplo Aaron fratris Moyses se defenderent, qui in eremo populi transgressionibus acquieuit, defensionem habens, ne populus in Ægyptum reversus, idolorum cultui iterum se manciparet. Videbat enim, si in eremi vastitate substitisset, futurum, ut paulatim ab impietate regrederetur: in Ægypto autem nullam esse ad pietatem regressus viam. Hac de causa clero per ea tempora ignotum est. Qui vero in errorem seducti erant, & violentia huc compulsi, data quoque iis communio est. Quemadmodum hæc & Romanam scripta sunt, Romanorumque Ecclesiam omnia comprobasse constat. Hæc quoque tuæ pietati confidenter scribo, & significo, quod tua pietas, ea quæ decreta sunt hoc modo, amplectatur. Hucusque lectum ex ea Synodo, in qua hæc ad declarationem ejusdem decreti subiecta leguntur:

CCXI.
Decretum de recipiendis lapsis elucidatum.

Sabas & qui cum eo aderant monachi dixerunt: Non hæc solummodo Sancti Athanasii vox est, verum etiam Synodorum, propterea quod inquit idem Pater, ipsos quoque Romanos totamque Græciam idem comprobavisse. Definit autem eos, qui ex hæresi ad pristinam mentem redeunt, suscipiendos ad pœnitentiam: verum sacerdotii dignitatem minime illis restituendam. Ibarasius beatissimus Patriarcha dixit: Non de quovis hæretico ad mentem redeunte recipiendo beatus Pater hæc statuit, sed de eorum principibus, & antesignanis, quique in sua hæresi veluti delictantur & se oblectant, verbisque artificiosis veritatem ipsam fucare student, baud aliter ac Orthodoxi cum libertate solent; ipsi autem sententiam Scripturæ perverse explicant. Verum iterum recitetur eadem epistola ad Ruffinianum. Epistola ejusdem Patris. Lecto autem loco, in quo beatus Pater lapsis veniam dat impietatis; sed qui præcipui hæreticorum fuerunt, negat restituendos in ordinem sacerdotalem: Qui vero antesignani non fuissent, sed vi & necessitate ad impietatem coacti; ignoscendum quidem illis, & in cleri locum restituendos, quod justam excusationem afferrent. Venerabiles monachi dixerunt: En quemadmodum in principio di-

ximus, sic est: siquidem beatus Pater eos, qui ex hæresi revertuntur, in sacerdotii dignitatem non recipit. Ibarasius sanctissimus Patriarcha dixit: Videmini mihi mentem Patris non intelligere: quandoquidem eos qui non fuerunt auctores hæreseos, vi autem compulsi sunt, recipit ad pristinam dignitatem; solummodo vero præcipuos, atque adeo parentes, sive auctores hæresum a dignitate sacerdotali recipienda excludit: recte profecto justaque id pronuncians, &c. Hæc ex Synodo secunda Nicæna ad perfectam elucidationem, hujuscemodi decreti exscriptisse volumus, necnon ad assequendum germanum sensum verborum Sancti Hieronymi, quæ superius citata sunt.

Quod autem in eadem Synodo auctoritate (ut dictum est) Romani Pontificis decretæ sunt legationes ad restituendas collapsas a fide Catholica Ecclesias, earumque ministros; erroris in primis arguendus est Ruffinus (a), dum ait procurationem Orientis injunctam fuisse Asterio, Eusebio vero Occidentis. Nam constat, eundem Eusebium ejus rei causa suscepisse in Orientem peregrinationem, Antiochiamque (ut dicemus) profectum esse, indeque etiam in Cappadociam pervenisse: quod quidem sententia illa S. Gregorii Nazianzeni superius recitata redditur manifestum, cum ipse agens de turbis illis, Juliani tempore in Cappadocia electionis Eusebii Episcopi Cæsariensis occasione excitatis, hæc addit (b): Postremo, inquit, aderant Episcopi quidam ex Occidente, qui Orthodoxos omnes ad suas partes pertrahabant. Quæ quidem nonnisi de Eusebio Episcopo Vercellensi & aliis qui cum eo erant, possunt intelligi: nam Asterius (ut sæpe diximus) in Arabia erat Episcopus. Affirmat id ipsum Socrates, dum ait (c): Eusebius partes Orientis peragrans, infirmos fide, instar præstantis medici, ad integram valetudinem restituit, doctrina Ecclesiastica instruxit, eruditique. Addit autem post hæc omnia Socrates: Eodem tempore Athanasius orationem apologeticam, quam in suæ ipsius fugæ defensionem jampridem confecerat, coram illis qui aderant, perlegit. Ea quidem ratione, quod livore tabescentes Arianiani adhuc carperent ipsum velut ignavum, quod non posuisset ex Domini sententia animam pro ovibus, sed perinde ac mercenarius, vestigio solum vertisset. Recitat idem Socrates (d) ex ea nonnulla: sed nos lectorem rejicimus in ipsum integrum, qui adhuc extat, commentarium. At de Alexandrina Synodo hætenus.

Quæ porro Synodum mox subsecuta sint, Socrates ita recenset (e): Eusebius vero Vercellarum Episcopus, statim post Concilium Alexandria decedens, Antiochiam contendit. Ac cum Paulinum a Lu-

CCXII.

(a) Ruffin.
l.1. c. 29.Legatio
Eusebii in
Orientem.(b) Greg.
Naz. orat.
in laudem
Basilii.(c) Socrat.
lib.3. c.7.(d) Idem
cap.6.CCXIII.
(e) Socrat.
lib.3. c.7.

Discordia *Luciferi* Episcopum designatum, populum-
inter Lu- que in duas factiones partitum offenderet
ciferum & (nam Meletii fautores separatim conven-
Eusebium. tus fecere) vehementer propterea animo
conturbatus fuit, quod electioni Paulini
minime ab omnibus esset assensum. Nam
intra suam ipsius cogitationem factum il-
lud damnavit ille quidem; sed præ reve-
rentia erga Luciferum rem tacitam habuit;
& ut primum promiserat, se Episcoporum
Concilio convocato, illis rebus re-
cte prospecturum, inde recessit: postea ve-
ro quamquam admodum laborabat, ut par-
tes dissentientes ad concordiam adduceret;
tamen nullo modo illud poterat efficere.
Nam Meletius ab exilio reversus, ubi
eos qui cum illo consentiebant, conventus
seorsum agere reperiebat, se illis ipse præ-
fecit. Quin omnibus fere Ecclesiis, quæ ibi
erant, Euzojus Arianae sectæ patronus præ-
fuit: Paulinus autem unam tantum obti-
nuit Ecclesiam parvarum, quæ erant in-
tra urbem; ex qua quidem ipsum Euzo-
jus, propter reverentiam, quam versus il-
lum habuit, non eiecerat. Meletius autem
extra portas Civitatis conventus celebra-
vit.

CCXIV. Id temporis ad hunc modum Antiochia
discedit Eusebius. Lucifer vero ubi acce-
perat suam electionem ab Eusebio improba-
ri, contumeliæ loco duxit, iniquoque ad-
modum animo passus est. Proinde recusavit
cum Eusebio communicare; studioque con-
ventionis inductus, Concilii decreta reje-
cit. Ista quidem tribus & afflictis Ec-
clesiæ temporibus obvenerunt multos ad
desiciendum ab Ecclesia impulere: unde
nova secta, quæ Luciferiana dicebatur,
nata est. Cæterum Lucifer suam iracun-
diam propterea saturare non poterat, quia
suis ipsius responsis, quibus per diaconum
missis pollicitus fuerat se decretis Con-
cilio contentum fore, omnino tenebatur ad-
strictus. Quapropter fidei & sententiæ Ec-
clesiæ assentiens, in Sardiniam ad pro-
priam sedem se recepit. Quorum autem a-
nimi non minus quam illius erant exulce-
rati, hi adhuc etiam ab Ecclesiis segrega-
ti manent. Hucusque de schismate Luci-
feri Socrates. Porro Antiochenam Eccle-
siam schismate divisam octogintaquinque
annos ita perdurasse, nimirum usque ad
Alexandrum Episcopum, Theodoretus af-
firmat (a). Quod quidem non sic intel-
ligendum est, ut ab hoc tempore, quo
creatus est Paulinus, & schisma consti-
tutum inter Catholicos, usque ad Alexan-
dram annorum octogintaquinque curricula
intercesserint: nam creatio Alexandri con-
tingit (ut suo loco patebit) anno Domi-
ni quadringentesimo octavo: sed oportuit
Theodoretum intellexisse ab eo tempore,
quo ejecto Eustathio, & subrogato in lo-
cum ejus Euphronio Episcopo Ariano,
scissa est in duas partes Ecclesia Antio-

(a) Theod.
lib. 3. c. 5.

chena; de cujus divisionis origine suo lo-
co superius actum est. Sed nec sic
liberatur Theodoretus quin arguatur er-
roris: nam ab eo tempore non anni octo-
gintaquinque, ut ait, intercedunt usque
ad Alexandri electionem, sed tantum se-
xaginta octo; adeo ut dicendum sit erro-
rem in Theodoretum irrepsisse. Ead-
dem quoque Sozomenus (b) de Luciferi &
Eusebii diffensione.

(b) Sozom.
lib. 5. cap.
12.

Cæterum asserta causa schismatis, &
diffensionis illius primæ inter Eusebium &
Luciferum, quæ a Socrate, Sozomeno,
& aliis eos secutis affertur, nullatenus
probari potest; siquidem nullo pacto po-
tuit accidisse, ut Paulini electionem
Eusebius improbarit, quam tum ipse,
tum etiam Athanasius, ac denique u-
niversa Synodus Alexandrina antea rece-
pissent, dum Legatos ab eo ad Synodum
missos suscipere, & ejusdem Paulini chi-
rographo ipsam subscribi Synodum volue-
runt. Non potuit igitur damnasse Euse-
bius, quod ante probasset, & Athanasius
cum aliis in Synodo confirmasset. Qua
quidem ratione & Ruffinus videtur hal-
lucinatus, qui id ipsum affirmat (c),
cum ait: Interim Lucifer injuriam dolens,
quod Episcopum a se ordinatum apud An-
tiochiam non recepisset Eusebius, nec ipse
recipere cogitat Alexandrini decreta Con-
cilio; sed constringebatur Legati sui vin-
culo, qui in Concilio ipsius auctoritate
subscripserat. Abicere namque eum non
poterat, qui auctoritatem ejus tenebat;
si vero recepisset, omne suum frustrandum
videbat inceptum. Diu ergo de hoc mul-
tumque deliberans, cum ex utraque parte
concluderetur, elegit, ut Legato suo ex-
cepto, erga cæteros sententiam disparem,
sed sibi placitam custodiret. Hæc ipse,
quæ ex nuper dictis facile refelluntur.
Certe quidem nisi Paulini electio ab A-
lexandrino Concilio probata fuisset, ne-
quaquam eam postea Romanus Pontifex
ratam habuisset. Quis enim existimare po-
test, gestas res a Lucifero schismatico
firmas potuisse consistere, nisi eas Syno-
dus, & Romanus Pontifex recepissent?
Cæterum Luciferi cum Eusebio similtas &
altercatio non aliunde sumpsisse exordium
videri potest, nisi quod ipse austerioris
spiritus cum esset, indigno animo ferret
ex Synodi decreto januam patere Episco-
pis omnibus lapsis, qui perinde ac si nihil
deliquissent, in suas sedes cum eodem
Episcopatus honore redirent; ideoque in
eundem Eusebium, quem advenientem
Antiochiam, iturum in Cappadociam,
primum est nactus, veluti in ejus decre-
ti auctorem investus est, eoque magis in
eum exacerbatus, quod ex suscepto mu-
nere legationis id ipsum passim præstaret,
ut Episcopos, qui cum Arianis communi-
cassent, ad suas ipsorum Ecclesias, im-
perti-

CCXV.
Causa dif-
fidi unde
manavit.

(c) Ruffin.
lib. 1. cap.
30.

pertita illis communicatione Catholica revocaret.

CCXVI. Sed dicit aliquis: Quo modo, prætermissio Meletio, Synodus probavit ordinationem Paulini? Nam si qui aliquando fuissent hæretici, & ad Ecclesiam reversi essent, recipiendos quoque ad Episcopatum eadem Synodus statuit; utique Meletio debebatur Ecclesia Antiochena ex ipsius decreto Synodi; atque eam ob causam Paulinus rejiciendus videbatur, tamquam sedis alteri debitæ occupator. Ad hæc dicimus, vitiosam ab initio fuisse Meletii sedem, utpote quod tunc ipse Arianus ab Arianis eam fuerit consecutus; sicque ab illo tempore cathedra vacasse videri poterat, ad quam suffragio populi Meletio minime recepto, jure ordinatus Paulinus fuisse censendus erat.

CCXVII. Non ergo cur Meletius non receptus esset, Eusebius conquestus est, cujus nullam fuisse ordinationem sciebat, utpote quod ab Acacianis & Eudoxianis creatus fuisset Episcopus Antiochiæ: verum si quæ dissensio ea de causa inter Eusebium & Luciferum oborta est; credimus Eusebium cum Lucifero familiariter conquestum esse, quod præpropere nimis Paulinum ordinasset, non tamen quod eam electionem improbaret, quam ipsemet una cum aliis in Synodo recepisset; sed quod Paulini ordinationis causa tantum abesset, ut Ecclesia Antiochena (quod in optatis erat) Catholicæ communionis fœdere jungeretur, ut major ob eam causam altercatio fieret post reversum Meletium, qui jam vivente Constantio ab Acacianis & fidei Catholicæ tuendæ causa exilium passus, & minas ejusdem Constantii expertus esset: qui enim ei adversabantur, ea ratione sedem illi negabant, quod ipse Meletius olim connivisset cum Acacianis & Eudoxianis Arianorum deterrimis, a quibus, & a Sebaste Armeniæ translatus fuisset in sedem (ut habet So-

(a) Socrates a) Berœensem, & inde in Antiochenam; cui etsi ex Synodi decreto indulgendum esset, ut pristinam sedem reciperet; non in aliam, quam in Sebastensem seu Berœensem restituendus fuisset: nam cum & illi exulanti suffectus Euzojus Antiochiæ fuisset; quid agendum, si ipse Euzojus reverti ad Ecclesiam Catholicam voluisset? Vertebantur hæc jurgia inter utriusque partis fautores; cum, inquit Sozomenus (b), Meletius ab exilio Antiochiam rediit, & seorsum cum suis extra urbem conventus agere aggressus est. Cæterum ob spectatam sub Constantio adversus eum & Arianos omnes Meletii confessionem, Orientalium studia erga ipsum videbantur esse propensiora, Occidentalium vero, ipsiusque in primis Romanæ Ecclesiæ Episcopi erga Paulinum; ut quæ sæpe di-

(b) Sozom. lib. 5. c. 12.

centur inferius, declarabunt: quod enim spectatissima hujus fides toto illo ab expulsionem Eustathii tempore extitisset, quodque ab ejus (ut dictum est) sedis Legato ordinatus esset, atque ab Athanasio & aliis in Alexandrina Synodo receptus fuisset, jure recipiendus ab omnibus videbatur.

Quod vero ad tempus reditus Meletii Antiochiam spectat; Sozomenus (c) illud in primis affirmat, eo tempore, quo Lucifer Antiochiam petiit, & Paulinum Episcopum ordinavit, Meletium nondum ab exilio fuisse reversum Antiochiam. Rursumque (d) inferius de ejusdem reditu agens, tum eum rediisse tradit, cum jam absoluta Synodo Alexandrina, Eusebius conciliandæ in eo populo discordiæ causa, Antiochiam perrexisset. Cæterum Joannes Chrysostomus, cui potius assentiendum putamus, quippe qui Meletii temporibus vixit, & Civis Antiochenus fuit atque ejusdem Ecclesiæ presbyter; in ea oratione (e), quam habuit in die natali ejusdem Meletii, anno quinto (ut ait) post obitum ejus; cum testetur, post reditum ab exilio non licuisse ipsi amplius triginta diebus agere Antiochiæ, sed impellentibus Valentem Imperatorem hæreticis, iterum solum vertere coactum esse; cui nec ante obitum Valentis reverti posse concessum fuisse, a quo teste Sozomeno (f), expulsus est; neque postea, defuncto Valente, amplius pulsus fuerit; affirmare necesse est, jam ante Valentis Imperium, eum Antiochiam rediisse, a quo inde pulsus est, cum imperare cœpisset; sicque sub Joviano Imperatore reversum, sub quo anno sequenti liquet Synodum Antiochiæ celebrasse, ut suo loco dicetur.

Sed jam Luciferum Antiochiam recedentem, & in Italiam redeuntem asseritur. Ex his autem, quæ de eo scribit Marcellinus presbyter & ipse schismaticus, secta Luciferianus, plane intelligitur, eum venisse Romam, execratumque esse communionem eorum, qui aliquando conjuncti fuissent Arianis; ut, cum Neapoli fuit, facto declaravit, vitans communionem Maximi, qui in Zosimi locum fuerat suffectus. Sed & reliquisse tradit suæ sententiæ in Oriente paucos quosdam asseclas, & inter alios Heraclidam Episcopum Oxirinchi in Ægypto, in Palæstina Hermionem virginem magni nominis, quæ eum Eleutheropoli sub Constantio exulantem fovebat; additque eandem Hermionem, ejus rei causa, quod revertentes ad Ecclesiam Arianos averfaretur, multa ab Eleutheropolitano Episcopo, Turbone nomine, passam esse. Sed & de eo Severus ait (g): Cæterum Lucifer tum Antiochiæ a-

(g) Sever. lib. 2. non

CCXVIII. (c) Sozom. lib. 5. c. 11.

Tempus reditus Meletii Antiochiam. (d) Idem l. 5. c. 12.

(e) Extat apud Lip. tom. 5. & Sur. tom. 1. die 12. Feb.

(f) Sozom. lib. 6. c. 7.

CCXIX. Luciferi reditus in Occidentem.

non tantum eos, qui Arimini fuerant condemnavit; sed etiam se ab eorum communione separarat, qui eos sub satisfatione & pœnitentia recepissent.

CCXX. At de exitu Luciferi hæc Ruffinus (a):

(a) Ruffin. Regressus ad Sardinia partes, sive quia
lib. 2. c. 30. cita morte præventus, tempus sententiæ mutandæ non habuit (etenim temere cœpta spatia corrigi solent) sive hoc animo immobiliter sederat, parum firmaverim. Luciferi miserandus exitus.

(b) Theod. quoque Theodoretus (b), eum post reditum novam quamdam excogitasse doctrinam, quam sectati sint qui ab eo nomen sunt consecuti. At nihil ad doctrinam Catholicam addidisse Luciferum, testatur Sanctus Ambrosius, cum hæc de eo habet (c): Lucifer enim se a nostra tunc temporis communione dividerat; & quamquam pro fide exulasset, & fidei suæ reliquisset hæredes; non putavit tamen (Satyrus frater scilicet) fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenerent, cujus patiebantur velut quosdam artus dividi, & membra lacerari. Etenim cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit; non videtur ab his exhiberi Christo fides, a quibus evacuatur ejus passio, corpusque distrabitur. Hæc Ambrosius.

CCXXI. Sed & S. Hieronymus multum abest,

ut Lucifero falsam doctrinam impingat; quin potius eum aliqua ex parte excusare nititur, cum ita ait (d): Venium est ad asperrimum locum, in quo adversus voluntatem, & propositum meum cogor de beato Lucifero, secus quicquam, quam & illius meritum & mea humanitas poscit, existimare. Sed quid faciam? Veritas os reserat, & invitam linguam conscium ad loquendum pectus impellit. In tali articulo Ecclesiæ, in tanta rabie luporum, segregatis paucis ovibus, reliquum gregem destruit: bonus quidem ipse pastor, sed multam prædam bestiis relinquens. Prætereo illa, quæ quidam ex maledicis quasi satis firma defendunt: hoc illum amore gloriæ & nominis in posteros transmittendi fecisse, necnon & pro similitate, quam adversus Eusebium propter Antiochenam dissensionem susceperat; nihil istorum de tali viro credo. Unum est, quod etiam in præseni constanter loquar; verbis eum a vobis dissentire, non rebus; si quidem eos recipiat, qui ab Arianis baptismum consecuti sunt. Hæc Hieronymus.

CCXXII. Equidem tam de Lucifero, quam de

(e) Aug. de Luciferianis ab eo ita dictis, illud asseritur etiam a S. Augustino, quod baptismum minime iterarint; nam de Agone Christiano sic habet (e): Nec eos au-
Ann. Eccl. Tom. V.

diamus, qui quamvis neminem rebaptizent, præcidere se tamen ab unitate, & Luciferiani magis dici, quam Catholici maluerunt. In eo enim quod intelligunt baptismum Christi non esse repetendum, recte faciunt: sentiunt enim sacramentum sancti lavacri nusquam esse, nisi ex Catholica Ecclesia; sed eam formam secum habere sarmenta præcisa, quam in ipsa vite, antequam præciderentur, acceperant. At paulo post: Quod cum Luciferiani intelligunt, & non rebaptizant, non improbamus, sed quod etiam ipsi præcidi a radice voluerunt, quis non detestandum esse cognoscat? & ideo maxime, quia hoc eis displicuit in Ecclesia Catholica, quod vere Catholicæ sanctitatis est. Nusquam enim tam vigere debent viscera misericordie, quam in Catholica Ecclesia, ut tamquam vera mater nec peccantibus filiis superbe insultet, nec correctis difficile ignoscat. Non enim sine causa inter omnes Apostolos hujus Ecclesiæ Catholica personam sustinet Petrus: huic enim Ecclesiæ claves regni (f) caloribus datæ sunt, cum (f) Math.

Petro datæ sunt; & cum ei dicitur, ad omnes dicitur: Amas (g) me? pasce oves (g) Joann: 17. Debet ergo Ecclesia Catholica correctis & pietate firmatis filiis libenter ignoscere: cum ipsi Petro personam ejus gestanti, & cum in mare titubasset, & cum Dominum carnaliter a passione revocasset, & cum aurem servi gladio præcidisset, & cum ipsum Dominum ter negasset, & cum in simulationem postea superstitiosam lapsus esset, videamus veniam esse concessam, eumque correctum atque firmatum usque ad Dominicæ passionis gloriam pervenisse. Itaque post persecutionem, quæ per Arianos hæreticos facta est; posteaquam pax, quam quidem Catholica in Domino tenet, etiam a principibus sæculi reddita est: Episcopi, qui perfidiæ Arianorum in illa persecutione consenserant, multi correcti redire in Catholicam delegerunt, damnantes sive quod crediderant, sive quod credidisse simulaverant. Hos Ecclesia Catholica materno recipit sinu, tamquam Petrum post fletum negationis per galli cantum admonitum, aut tamquam eundem post pravam simulationem Pauli voce correctum. Hanc illi matris charitatem superbe accipientes, & impie reprehendentes; quia (h) Petro post galli cantum surgenti non gratulati sunt, cum Lucifero, qui mane oriebatur, cadere meruerunt. Hucusque Augustinus. Ex quibus plane constat, Luciferum & priores illos ab eo dictos Luciferianos schismatis tantum labe esse pollutos, non nova doctrina novam hæresim excogitasse, vel veterem sectatos esse: unde & accidisse putamus, ut neque ab Epiphanio horum temporum scriptore, neque a Philastrio huic proximo, qui catalogum contexue-
runt

Schismatici cur facti Luciferiani.

(h) Matth. 26.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

runt hæreticorum, Luciferiani inter hæreticos numerati sint, prout S. Augustinus

(a) Aug. de hæres. c. 81.

(a) ad Quodvultdeum scribens animadvertit. Verum de iisdem alicubi se legisse testatur, dixisse, animam ex traduce generari, eamque ex carne, & carnis esse substantiam: quod tamen verum ne esset, haud satis sibi fuisse compertum tradit.

CCXXIII.

(b) Hier. advers. Lucif.

Cæterum adeo pertinaci animo sententiæ de non recipiendis cum dignitate lapsis Episcopis insistebant, ut (quod testatur de his S. Hieronymus b) inter eos Helladius quidam in Ecclesiam eo contumeliæ, & blasphemiarum prolapsus sit, ut cum videret tot Episcopos lapsos in hæresim, vel communionem hæreticorum, restitutos, diceret mundum esse diaboli, & Ecclesiam in lupanar esse conversam; in quem idem S. Hieronymus, scribens adversus Luciferianos, spiculum orationis intorquet.

CCXXIV.

De Hilario diacono.

Sed cunctis procacior habitus est Hilarius Ecclesiæ Romanæ diaconus, qui non tantum cum Lucifero schismate se ob eam causam ab Ecclesia Catholica segregavit, sed & addidit etiam hæresim, cum diceret nullatenus baptismum hæreticorum recipiendum esse; ad quam astruendam sententiam commentarios scripsit. Hunc fuisse junctum Lucifero collegam in legatione ad Constantium Imp. a Liberio Romano Pontifice, superius dictum est: ipse enim tunc & verbera expertus & vincula, & carceres, eadem tandem sententia qua Lucifer, ab eodem Imperatore damnatus atque proscripuit, in exilium missus est: sed infelix gloria nobilis confessionis elatus, spernens eos qui ceciderant, non solum una cum Lucifero schismate se ab Ecclesia separavit, sed plus quam ille præsumens, hæresim ad schisma superaddidit; quem & S. Hieronymus (c) ob rebaptizationem, Deucalionem Orbis appellat: qui quidem nec ex schismaticis ipsis aliquem habere potuit

(c) Hier. advers. Lucif.

PAGIUS

XXV. Hilarius R. Ecclesia Diaconus respiciit.

Ad num. CCXXIV. Hilarius Romanæ Ecclesiæ Diaconus, qui Luciferianorum Schismati adhaesit, Auctor fuit Commentariorum in Epistolas S. Pauli, jam olim D. Ambrosio adscriptorum. Ita enim Augustinus loquitur: Sic S. Hilarius intellexit quod scriptum est: in quo omnes peccaverunt. Ait enim: in quo, id est, in Adam omnes peccaverunt. Deinde addit; manifestum in Adam omnes peccasse, quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus est, & omnes quos genuit, nati sunt sub peccato. Hac scribens Hilarius, &c. Quæ totidem verbis leguntur in Commentariis cap. 5. epist. ad Romanos. Scripsit vero Hilarius iste, quem S. Augustinus laudat, sedente Damaso, ut ipse disertis verbis testatur in cap. 3. epist. I. ad Timot. Cum, inquit, totus mundus Dei sit, Ecclesia tamen domus ejus dicitur, cujus hodie rector est Damascus, qui anno CCCLXXXIV. supremum diem obiit. Præfatorum Commentariorum Auctorem Pelagianis erroribus refertum esse, Jansenius Yprensis lib. 7.

sectatorem, adeo ut cum homine interierit pariter & festa.

Lucifer vero, qui hoc Juliani Imperatoris tempore (ut idem quoque tradit S. Hieronymus d) in Sardiniam rediit, sub Valentiniano, qui post sequentem annum Imperator creatus est, ex hac vita decessit, absque pace Ecclesiæ, in schismate perseverans; quod Catholicis magnum intulit luctum, & timorem incussit. Luxerunt fideles & pii acerbissimum tanti viri casum, cum viderent hominem honestissimis magna gloria pro Ecclesia Catholica perfundum legationibus, tot confessionibus insigniter nobilitatum, quot apices in Constantium scripserat pro Athanasio & fide Catholica; totque martyria propemodum exantlatum, quot annis exul in diversa loca fuerat deportatus: hominem coryphæum & antesignanum Catholicorum in tam diuturno & difficillimo prælio Ariatorum, positum instar Hieremiæ in columnam ferream & murum æreum pro domo Dei, Ecclesia Christi; hunc ipsum, inquam (proh dolor!) post tot victorias & erecta de perfidia debellata trophæa, sub ipso triumpho tam infeliciter a dissensionum auctore diabolo superatum, & separatim ab Ecclesia esse, ac plane prostratum. Quem tunc optimis quibusque timorem casus incussit: ut illud Zachariæ merito usurparet (e): *Ulula abies, quia cecidit cedrus*. Quanta vero ejus esset æstimatio & laus in Ecclesia Dei, vel ab uno Hieronymo disce; qui licet post ejus obitum, & pro defensione Catholice veritatis de ipso agens, reveritus tamen ante actæ vitæ merita viri, & percelebre nomen, vim vix sibi satis inferre valuit, ut in eum exerat stylum; sed quem veritas acuit, reverentia mox obtudit, ut pro maledictione benedictionem inferat, cum beatum appellet, atque ut licuit, tandem excuset. Utinam ipse Lucifer, qui

CCXXV.

(d) Hieron. de Script. Eccl. in Lucif.

Lucius de casu Luciferi.

(e) Zach. II.

de hæresi Pelagiana cap. 4. & Possevinus in Apparatu perperam asserunt. Nam, licet aliqua in ea sint durius dicta, eadem tamen e Patribus Græcis, qui ante hæresim Pelagianam scripsere, præsertimque a S. Iohanne Chrysostomo iisdem pene verbis ad eodem locos Apostoli fuerunt prolata, quia nondum litigantibus Hæreticis, securius loquebantur, ut ait S. Augustinus. Quare tam in Hilario, quam in aliorum Antiquorum Commentariis benigna interpretatione loca molliri debent.

Hilarius Diaconus Auctor est etiam Operis XXVI. *Quæstionum Veteris & Novi Testamenti*, quod inter Opera D. Augustini circumfertur. Unum enim esse Commentariorum in Epistolas S. Pauli, & harum Quæstionum Auctorem, tempus & sententiarum communitas indicant. Scribit Auctor, se elucubrare illud Opus trecentis circiter annis post excidium Hierosolymorum a Vespasiano, ideoque anno trecentesimo septuagesimo, quo Damascus Ecclesiam Romanam admi-

mi.

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

(a) 3. Reg. 19. qui zelo æstuabat Helix, & Helix dictum audisset (a): Non in spiritu vehementi Dominus, non in commotione Dominus, nec in igne Dominus, sed in sibilo auræ tenuis; nempe in mansuetudine, benignitate, & misericordia vererat Dominus. Sed de Lucifero hactenus: de Luciferianis vero sæpe suis locis inferius.

CCXXVI. At reliquum est, ut qui Luciferi usque ad ejus obitum profecuti sumus historiam, Eusebii quoque Episcopi Vercellensis, ipsius olim collegæ, postea autem adversarii vestigia consecremur. Quid autem suscepta ad Orientales legatione pro reconciliatione lapsorum apud eos egerit; nihil præter ea, quam quæ ex Gregorio Nazianzeno atque aliis superius dicta sunt, reperimus memoriæ commendatum; bene autem gessisse negotium, omnium sententia est. Sed quando in Occidentem reversus sit; num in hujus anni fine, an sequenti anno; haud compertum habetur. Quanta vero vir sanctissimus, confessionibus adeo clarus, & legatione nuper obita celebris, fuerit ab Italis alacritate susceptus, quamque lapsis proficius fuerit ejus reditus, S. Hieronymus narrat. Sed de illo non omittendum, affirmare S. Basilium, quod redeuntem in Italiam Eusebium comitatus fuit Evagrius senior, parens scilicet Evagrii junioris; qui postea fuit Episcopus Antiochiæ; nam ait (b): *Senior Evagrius filius Pampiani Antiochenensis, qui quondam migravit versus Occasum cum S. Eusebio, rediit nunc Roma, &c.* S. Hieronymus igitur agens simul de reditu SS. Hilarii atque Eusebii, licet illius ante Constantii mortem contigerit, hujus vero postea, hæc ait (c): *Tunc Hilarium de prælio revertentem Galliarum Ecclesia complexa est. Tunc ad reditum Eusebii lugubres vestes Italia mutavit. Concurrerant Episcopi, qui Ariminensibus dolis irretiti, sine conscientia hæretici ferebantur; contestantes corpus Domini, & quicquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos. Putavimus, ajebant, sensum con-*
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS ministrabat. Præterea refellit argumenta Photini, quem adhuc tanquam viventem alloquitur, & disputat adversus Apollinarem, cujus hæresis a Damaso damnata. Hilarium porro respuisse, colligitur ex eo, quod honorifice de Damaso loquatur, eique communione jungatur. Secundo, quod contra Rebaptizantes Schismaticos luculentam dicat sententiam in cap. I. Epist. I. ad Corinth. ad illa verba: *Gratias ago Deo, quod neminem vestrum baptizavi, &c.* Per hoc, inquit Hilarius, arguens & baptizantes & baptizatos, qui ad injuriam Salvatoris baptizantis ejus gratiam hominibus deputabant, illis dissimulantibus gratia causa. *Sic enim erant, sicut nunc Novatiani & Donatiani, qui baptismum sibi vindicant, a nostris ba-*

gruere cum verbis; nec in Ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pura confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labiis proferri timuimus. Decepit nos bonæ de malis existimatio: non sumus arbitrati sacerdotes Christi adversum Christum pugnare. Multaque alia, quæ brevitatis studio prætereo, flentes asserebant, parati & subscriptionem pristinam, & omnes Arianorum blasphemias condemnare.

Hoc loco interrogo istos nimium religiosos, quid de confessoribus agendum putaverint? Depositis, inquit, veteribus Episcopis, novos ordinassent. Tentatum est. Sed quotusquisque bene sibi conscius patitur se deponi? præsertim cum omnes populi, sacerdotes suos diligentes, pene ad lapides & ad interemptionem deponentium eos convolaverint? Mansissent, ajunt, intra suam communionem. Hoc est dicere: Irrationabili crudelitate Orbem totum diabolo condonassent. Cur damnassent eos, qui Arianis non erant? Cur Ecclesiam scinderent in concordia fidei permanentem? Cur denique credentes bene, obstinatione sua facerent Arianos? Nam cum in Synodo Nicæna, quæ propter Arianam perfidiam congregata est, Episcopos Arianos susceptos sciamus, & Episcopus jam in mundo nullus sit, nisi quos Synodus illa ordinavit; quomodo potuerunt adversus eam facere, propter quam exilium sustinuerunt? Hæc S. Hieronymus pro defensione Hilarii atque Eusebii de receptis ab eis lapsis Episcopis, adversus Luciferianos rem bene gestam adeo improbantes.

Quid autem de Hilario separatim tradat Severus (d), hic describemus. Hilarius namque primus ad restitutionem lapsorum, qui prior rediit in Occidentem, viam aperuit; dum coactis Conciliis, in iisdemque convenientibus Episcopis Gallicanis; ibi qui olim lapsi perseverarent in errore impietatis, depositi sede sunt; qui vero pœnitentes veram fidem confessi sunt, receperunt pristinam sedem: hæc enim his verbis Severus: *Verum ubi permensus est orbem pene ter-*

Q 2 ra-

pizatos reprobantes, & baptizati ab his gloriantur in persona eorum. Denique Christi nomine abdicato, Novatianos & Donatianos vocari se gloriantur. Resipuit itaque, ut jam dixi, Hilarius a Rebaptizantium Hæresi & Luciferiano Schismate. Auctor tertiæ partis Quæstionum ait, se scribere anno mundi sexto millesimo, quem Garnerius in Appendice posteriori ad primam partem Operum Marii Mercatoris Dissert. I. cap. 9. existimat concurrere cum anno Christi CCCCLIX. secundum Græcos, ideoque transpositis numerorum notis errorem irrepsisse, & pro VI. millesimo legendum IV. millesimo, seu millenario. Verum Hilarius illarum Quæstionum Auctor, qui hoc tempore vixit, loquitur numero rotundo, utiturque Æra

CCXXVII.

CC. XXVIII. (d) Severi hist. lib. 2. Hilarii Episcopi res gestæ post reditum.

se.

rarum malo perfidiae infectum, dubius animi & magna curarum mole astuans, cum plerisque videretur non ineundam cum his communionem, qui Ariminensem Synodum receperunt; optimum factu arbitratus, revocare cunctos ad emendationem & poenitentiam: frequentibus intra Gallias Conciliis, atque omnibus fere Episcopis de errore profitentibus, apud Ariminum gesta condemnant, & in statum pristinum Ecclesiarum fidem reformant. Resistebant sanis consiliis Saturninus Arelatensis Episcopus, vir sane pessimus, & ingenio malo pravoque; verum etiam praeter haeresis infamiam multis atque infandis criminibus convictus, Ecclesia ejectus est. Ita partium vires, amisso duce, infractae; Paternus etiam a Petrocoris * aequo decors, nec detrectans perfidiam profiteri; sacerdotio pulsus, caeteris venia data: Illud apud omnes constitit, unius Hilarii beneficio Gallias nostras piaculo haeresis liberatas. Hec Severus; quae quidem haud potuerunt perfici, vivente Constantio Arianorum patrono; sed post ejus obitum, nudatis illis patrocinio Imperatoris, in hunc ipsum annum sunt protensa ac pariter absoluta. Quod autem unus Hilarius, confessoribus caeteris Episcopis vita functis, tanta praestiterit, mox idem Severus subdit de iisdem sanctis Episcopis, Paulino Treverensi, & Rodanio Tolosano (de quibus satis superius tomo tertio actum est) clarissimis ob defensionem Catholicæ fidei confessoribus, eosque in Phrygia tradit non sine corona martyrii exules diem extremum clausisse.

(*) Petrocoris.

CCXXIX.

Quod igitur tum Fortunati testificatione (ut superius dictum est) tum Severi, ut modo audisti, opera sancti Hilarii plura sunt in Galliis Concilia congregata, quibus Orientalium error adversus Nicænam fidei professionem in diversis Synodis comprobatus penitus damnaretur una cum suis auctoribus, qui

PAGIUS septuaginta Interpretum, quæ Christum anno mundi quinquies millesimo centesimo nonagesimo nono natum supponit: quo pacto certum est, Hilarium anno mundi sexto millesimo, seu sexto millenario Opus illud elucubrasse.

XXVII.

Synodus
Parisensis.

Ad num. CCXXIX. Hieronymus in Chronico Epocham Concilii Parisensis nos edocet, quando scribit: Gallia per Hilarium Ariminensis perfidia dolor damnat, in Concilio nempe Parisensi; quod hæcenus nemini observatum. Sed in eo Chronico annus juxta varias editiones varie consignatus. Non dubito tamen, quin Hieronymus anno trecentesimo sexagesimo Synodum illam celebratam docuerit. Sub eodem enim numero; quo de hoc Concilio loquitur, plura refert, quæ eo anno contigere, sc. hæc: Hilarius, cum apud Constantinopolim librum pro se Constantio porrexisset, ad Gallias redit. Tum: Macedonius Constantinopoli pellitur. Dein: Omnes pene toto Orbe Ecclesia sub nomine pacis & Regis Arianorum consortio polluantur. Ad hæc:

proscripserunt nomen consubstantialitatis in Filio Dei: Quid in uno ex iis Conciliis in Gallia congregatis factum sit, ut, & quæ in reliquis pariter acta sunt possumus intelligere, reddimus hic eam, quæ nunc extat Synodalem epistolam missam ex Parisiensi tunc celebrato Concilio ad Orientales, cum illi litteris suis conarentur Gallicanos Episcopos reddere in omnibus suæ ipsorum perfidiae professores: habetur in Pithœi Ecclesiasticarum antiquitatum officina; edita vero nuper diligentia doctissimi viri Nicolai Fabri; ejus autem sic se habet inscriptio (a).

Incipit fides Catholica exposita apud Fariseam civitatem ab Episcopis Gallicanis ad Orientales Episcopos: Pro Farisea autem, restituendam in mendoso Codice Parisiam, probe admonuit idem Faber. Dilectissimis, & beatissimis confacerdotibus Episcopis Orientalibus omnibus, per diversas provincias in Christo manentibus, Gallicani Episcopi salutem.

Omni quidem vitæ nostræ, fideique sensu gratias Deo patri, per Dominum nostrum Jesum Christum confitemur, quod nos in lumine scientiæ confessionis suæ, doctrinis & prophetis & Apostolicis collocavit, ne secularis imperitiæ tenebris detenti judicio sæculi teneremur: Cum sola spes sit plenissima ad salutem; Deum Patrem omnipotentem per unigenitum ejus Dominum Jesum Christum in sancto Spiritu confiteri. Sed plane non minor quotidie gratulationis nostræ causa cumulatur, quod liberans nos ab errore mundi, nunc etiam inexpiablem hæreticorum admisceri non patitur societati.

Ex litteris enim vestris, quas dilecto fratri & confacerdoti nostro Hilario direxistis, fraudem diaboli, & conspirantia adversus Ecclesiam Domini hæreticorum ingenia cognovimus, ut divisi in partibus Orientis, atque Occidentis, diversis invicem opinionibus falleremur. Nam plu-

(a) Hilar.
fragm. l.
2. pag. 1.
2. 3.

CCXX.

Epistola
Synodalis
Episc.
Galliæ ad
Orientales.

CCXXXI.

Constantinopoli Ecclesiarum maxima dedicatur. Postea: Meletius Sebastia Armeniorum Episcopus Antiochiam transfertur. Denique: Gallia per Hilarium Ariminensis perfidia dolor damnat. Quare sicut quæ mox retulimus, anno trecentesimo sexagesimo peracta; sic & Concilium Parisiense illis verbis indicatum.

Certe ante Constantii mortem illud habitum, non tantum certum facit Hieronymus laudatus, qui post hæc verba de ea loquitur; sed etiam Synodica Concilii Parisiensis: ex ea enim discimus, Episcopos, cum Concilium Parisiense habitum est, adhuc in exilio fuisse, a quo non nisi post Constantii obitum revocatos constat. Hæc Synodica verba: Blasphemias quoque omnes, quas literis vestris subjecistis, damnamus, maximeque eorum Sacerdotes Apostatas respicientes, qui in loca fratrum indignissime exulantium, quorundam aut ignorantione, aut impietate sunt substituti. Ad hæc in Lege II. Codicis Theod. De Episcopis, anno CCCLX, num. XV. & seqq.

XXVIII.

Ante Constantii
mortem
habita.

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

plures numero, qui aut Arimini, aut Nicaeae adfuerunt, sub auctoritate vestri nominis ad Usiam silentium sunt coacti; quod verbum a vobis quondam contra Ariomantaram haeresim inventum, nobis semper sancte, fideliterque susceptum est. Nim Homoussi sermonem ad veram & legitimam ex Deo Patre unigeniti Dei nativitatem sumus amplexi, detestantes secundum Sabellii blasphemias ipsam unionem, neque aliquam partem Patris esse Filium intelligentes, sed ex toto atque perfecto innascibili Deo, totum atque perfectum unigenitum Deum natum, unius a nobis idcirco, vel Usiae, vel substantiae cum Deo Patre confessum, ne creatura potius, aut adoptio, aut appellatio videretur. Et quia ex ipso esset, ut ex Patre Filius, ut ex Deo Deus, ut ex virtute virtus, ut ex spiritu spiritus, ut lumen ex lumine, similitudinem quoque ejus ad Deum Patrem non invidi audientes, quippe cum imago invisibilis Dei sit, sed eam solam similitudinem dignam ad Patrem intelligentes, quae veri Dei sit ad Deum verum, ita ut non unio divinitatis, sed unitas intelligatur; quia unio sit singularis, unitas vero secundum nativitatis veritatem plenitudo nascentis sit, maxime cum Dominus ipse Jesus Christus ad discipulos suos sit professus, dicens: Ego & Pater unum sumus, quo non solum charitatem quae ad Patrem est, sed & divinitatem quae Deo ex Deo est, significat, secundum illud: Qui me vidit, videt & Patrem; &: Si mihi non vultis credere, vel operibus meis credite, quia Pater in me est, & ego in Patre.

CCXXXII. Hanc igitur fitem semper tenentes, & tenebimus, detestantes quoque eos qui dicunt: Non erat antequam nasceretur; non quod unigenitum Deum innascibilem praedicemus, sed quod impium sit, maxime Deo temporum, tempus aliquod anteferre, cum ipsum illud, antequam nasceretur, non fuerit, sit temporis. Sed & obedientem quoque Patri Filium etiam usque ad

mortem Crucis, secundum infirmitatem assumpti hominis, non negamus; cum ipse de ascensu suo ad caelos locutus sit: Si diligeretis me, gauderetis, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est; per cuius carnis susceptionem nos sibi fratres connumerare dignatus est, cum in forma Dei manens, forma servi esse voluit.

Itaque, carissimi, cum ex litteris vestris in Usiae silentio fraudem se passam simplicitas nostra cognoscat, etiam pietatem eorum qui Arimino Constantinopolim reverterunt, * conventos sicut epistola nostra contenta testatur, neque eos ad tantam rem blasphemiarum damnationem potuisse compellere; fidelis Dominici nominis praedicator frater noster Hilarius nunciaverit. Nos quoque ab his omnibus, quae per ignorantiam perperam gesta sunt, referimus, Auxentium & Ursacium ac Valentem, Gajum, Megasium, & Justinum excommunicatos habemus secundum litteras vestras, & certe ut diximus, juxta fratris nostri Hilarii professionem, qui se pacem cum his, qui horum sectarentur errores, habiturum negavit, blasphemiasque omnes, quas litteris vestris subiecit, damnamus, maximeque eorum sacerdotes apostatas respicientes, qui in loca fratrum indignissime exultantium quorundam, aut ignorantiae, aut impietate sunt substituti; pollicentes hoc coram Deo, atque etiam confidentes, ut quisquis his quae statuerimus, intra Gallias putaverit renitendum, a communione ac sede sit sacerdotii abjiciendus. Neque enim ut alias, aut occasionem praedicandi non damnando permittens, aut contra Deum & Christi unigeniti Dei maiestatem aliter, quam nos de Homoussi significatione sentimus, obnitens; dignus erit sanctitatis sacerdotii nominis judicandus; a quo etiam Saturninum, qui statutis salubribus impiissime contradixit, secundum fratrum nostrorum geminas jam litteras excommunicatum ab omnibus Gallicanis Episcopis, charitas vestra

CC.
XXXIII.

*

60-

PAGIUS a nobis explicata, liquet, jam eo anno haeresim Arianam in Galliis profligatam fuisse; cum Hispanis, Italis & Afris ad Constantium Constantinopoli agentem Episcopos Arianos legantibus, Galli eorum exemplum secuti non sint, Juliani Caesaris rebellionem, quae eo anno in Galliis contigit, viam, ut conjicere licet, sancto Hilario aperiente, ut Concilium Parisiense aliaque celebraret, & Ariminensis Synodi dolos omnibus notos faceret.

XXIX. Praeterea Semiariani, qui in Concilio Constantinopolitano anno CCCLX. congregato ita se gesserant, ut Orthodoxi haberi possent, sicut testatur S. Hilarius lib. de Synodis, illius anni initio in exilium missi, quoquoque scripsere litteras adversus Eudoxium, aliosque ejusdem factionis Episcopos, ut Episcopi Orthodoxi ab eorum communione tanquam ab animarum peste abhorrent, quemadmodum liquet ex epistolis 72. 73. & 82. Basilii Magni. Imo Philostorgius lib. 5. cap. 1. de Episcopis in

Concilio Constantinopolitano relegatis loquens, ait: Qui cum in exilium ducerentur, subscriptiones suas, quibus Ariminensis Concilii Fidem confirmaverant, revocarunt: atque hi quidem constantialem, illi vero similis substantia Filium iterum praedixerunt. In Synodica vero Concilii Parisiensis legitur: Ex litteris vestris, quas dilecto fratri & Consacerdoti nostro Hilario direxistis, fraudem Diaboli, & conspirantia adversus Ecclesiam Domini Haeticorum ingenia cognovimus, ut divisi in partibus Orientis atque Occidentis, diversi invicem opinionibus falleremur. Nam plures numero, qui aut Arimini, aut Nicaeae adfuerunt sub auctoritate vestri nominis, ad Usiam silentium sunt coacti. Quare Orientales tunc ad Hilarium scripsisse videntur, & eorum epistolae Synodus Parisiensis respondere: Synodica enim Parisiensis ad Orientales Episcopos inscripta.

Neque apparet, alio tempore, quam anno CCCLX. Orientales illos ad Occidentales scri-

XXX.

be-

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

cognoscat; quem & vetera dissimulata, jam diu licet, crimina, & cætera edita epistolis suis, novæ temeritatis irreligiositas indignum Episcopi nomine esse fecerunt.

Explicit fides Catholica exposita apud Farisæam civitatem, ab Episcopis Gallicanis, ad Orientales Episcopos. Hætenus ibi. Ex his plane commendatur sincera fides atque constantia Ecclesiæ Gallicanæ, cum in tanto numero Episcoporum unus dumtaxat sit repertus Saturninus, qui inhæserit Arianis, reliquis omnibus sequentibus sanctum Hilarium, ex cujus litteris omnes tamquam leunculi post leonem adversus lupos ingruentes insilierint. Gloria hæc est sancti Hilarii, qui scriptis suis eisdem Galliarum Episcopos in Arianos commoverit, & jugiter adversus eos in officio continuerit.

CC.
XXXIV.(a) Hier.
apolog.
advers.
Ruffin.
lib. 2.
cap. 2.Ruffini
commen-
tum reji-
citur.

At quid Ruffinus commentus sit Hilario contigisse, cum uni ex his Synodis post Ariminense Concilium interfuit, sanctus Hieronymus ejus figmentum explodens narrat his verbis (a): Non ei sufficit Græcos & antiquos calumniari, de quibus pro vetustate temporum, & longinquitate regionum, habet licentiam quicquid voluerit mentiendi: venit ad Latinos, & primum ponit Hilarium confessorem, quod post Ariminensem Synodum liber illius falsatus ab hæreticis sit; & ob hanc causam, cum in Concilio Episcoporum ei quaestio moveretur, proferri librum de domo sua jusserit, qui nesciente se, in scriniis suis hæreticus tenebatur: cumque prolatus fuisset, & ab omnibus hæreticus judicatus, auctor libri excommunicatus de Concilii conventionem discesserit. Hæc Hieronymus ex Ruffino de Hilario. Sed tantæ (subdit idem Hieronymus) Ruffinus auctoritatis se putat, ut cum hoc familiaribus suis narrat somnium, nemo ei contra confessorem ista simulanti audeat contradicere. Responde, quaeso: Synodus, in qua excommunicatus est, in qua urbe fuit? Dic Episcoporum vocabula; profer sententias subscribentium, vel diversitatem, vel consonantiam. Doce, qui eo anno Consules fuerint; qui Imperator hanc Synodum jusserit congregari; Galliæ ne

PAGIUS
Quo anno.

bere potuisse. Quam conjecturam firmat quod in ea Synodica de Legatis Concilii Ariminensis dicitur: Itaque, charissimi, cum ex literis vestris in Usia silentio fraudem se passim simplicitas nostra cognoscat, eorum pietatem (legendum, impietatem) qui Arimino Constantinopolim reverterunt, conventos, sicut epistola nostra (legendum vestra) contenta testatur, neque eos ad tantam rem (legendum, tantarum) blasphemiarum damnationem potuisse compellere, fidelis Dominici nominis predicator frater noster Hilarius nuntiaverit. Ita hunc locum, qui sine dubio corruptus, emendat Hermantius in Vita S. Athanasii lib. 10. cap. 12. ubi licet Concilium Parisiense hoc anno cum Baronio in-

tantum Episcopi fuerint, an & Italia & Hispaniæ; vel certe quam ob causam Synodus congregata sit. Nihil horum nominas; sed virum eloquentissimum, & contra Arianos Latini sermonis tubam, ut Origenem defendas, excommunicatum a Synodo criminaris. Sed confessoris calumnia utcumque toleranda est; transit ad inclytum martyrem Cyprianum, &c.

At præter hæc quæ obiter S. Hieronymus attigit ad refellendam de Hilario imposturam; dixerim nimis insulsam atque frigidam videri hanc de excommunicato a Catholicis Hilario anilem recitatam a Ruffino fabellam ab omni prorsus verisimili ratione procul abhorrentem. Nam esto falsatus fuerit ejusdem Hilarii commentarius, & ita hæretice scriptus coram Patribus editus; potuit ne Hilarius tacuisse, in proditore non reclamasse, prodicionem non arguisse, ex aliisque ab ipso editis commentariis fraudem hæreticorum, suam vero innocentiam non demonstrasse? sed & quid ipse crederet, licet scripta deessent, nonne vel exilia ipsius pro Catholica fide pluribus annorum spatiis tolerata clamarent? vel si his omnibus caruisset, an non liberum esset, vel tunc saltem quid de fide sentiret coram Patribus aperire? verum potius quasi facti reus, criminis conscius, nulla defensione præposita, vel excusatione opposita e Synodo excommunicatus mutus abscesserit? Sed facebant prorsus deliramenta Ruffini, a S. Hieronymo jure meritoque derisa; quibus persimilis fabula, quam recentior auctor recitat de Hilarii in Synodo pariter controversia cum Leone quodam imaginarie excogitato Romano Pontifice, qui instar Arii crepuerit medius, & sic obierit.

Sed & provocandus Ruffinus est ad ea, quæ idem ipse de Hilario, cum liberior esset affectibus, & rem serio ageret, scriptis testata reliquit, necnon de Eusebio, cum ambo ab exilio in Occidentem reversi sunt, atque primum de Eusebio his verbis (b): Eusebius vero circumiens Orientem atque Italiam, medici pariter & sacerdotis fungebatur officio; singulas quasque Ecclesias, abjurata infidelitate, ad

CC.
XXXV.CC.
XXXVI.Eusebii
& Hilarii
res gestæ
post redi-
tum.(b) Ruffin.
l. 1. c. 30.
31.

sa-

dictum arbitretur, suspicatur tamen, illud jam ab anno CCCLX. haberi potuisse, innixus ultima ratione, quam mox ex illo retulimus. Denique in Chronico Hieronymi ab Auberto Miræo publicato, in quo solæ Olympiades notantur, hæc verba, Gallia per Hilarium Ariminensis perfidia dolo damnat, copulantur cum anno quarto Olympiadis CCLXXXIV. qui Kalendis Octobris anni Christi trecentesimo quinquagesimo noni inchoatur. In eo enim Chronico Olympiades cum anno populari Syrorum, & maxime Cæsariensium auspiciantur, idque anno ante Olympiades communes. Quare Concilium Parisiense anno CCCLX. ante mensem Octobrem celebratum.

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

sanitatem rectæ fidei revocabat. Maxime quod Hilarium, quem dudum cum cæteris Episcopis in exilium trusum esse memoravimus, regressum jam, & in Italia positum, hæc eadem erga instaurandas Ecclesias, fidemque Patrum reparandam, reperit molientem. Nisi quod Hilarius vir natura lenis & placidus, simulque eruditus, & ad persuadendum commodissimus, rem diligentius & aptius procurabat. Qui etiam libros de fide nobiliter scriptos edidit, quibus & hæreticorum versutias, & nostrorum deceptiones, & male credulam simplicitatem ita diligenter exposuit, ut & præsentibus, & longe positos, quibus ipse disserere viva voce non poterat, perfectissimâ instructione corrigeret. Ita duo isti viri, velut magnifica quædam mundi lumina, Illyricum, Italiam, Galliasque suo splendore radiarunt, ut omnes etiam de abditis angulis & abstrusis hæreticorum tenebræ fugarentur. Hactenus ipse; at de Hilarii laboribus contra Auxentium Mediolanensem Ecclesiam occupantem exantlatis, suo loco inferius pluribus, itemque de rebus Eusebii.

CC. Sed & de Hilario illam præmittimus calumniam refutare, quam calumniantium inciticia (a) ipsa redarguit; qui rerum gestarum prorsus ignari, nominum occasione errore labuntur, dum putantes eundem esse Hilarium Episcopum Pictaviensem cum Hilario illo diacono, cujus est mentio apud S. Hieronymum in commentario adversus Luciferianos, impingunt sanctissimo viro pergraves Hilarii illius errores, nempe cum schismate anabaptismum; in meridiana luce adeo turpiter caligantes, cum eum idem Hieronymus disertis verbis apertisque notis sæpe diaconum nominet, & ex rebus gestis accurate describat; ut ex his, lector, intelligas furentium hæreticorum rabiem, quovis prætextu sanctos viros carperet quæritantium.

CCXXX. Cæterum sicut summa industria vidimus collaborasse sanctos Episcopos confessores, ut quem dispererat Constantii persecutio, Catholicum gregem in sinceræ fidei ovile cogerent; ita & qui contradicentes Acacianis & Eudoxianis Semiariani dicebantur hæretici, persecutione non levi a Constantio exagitati, quod iisdem quibus ille patrocinebatur hæreticis minime consensissent; ejus morte excusso iugo, quo detinebantur oppressi, & ipsi edito Juliano ad proprias, ex quibus exularunt, Ecclesias restituti, adversus eisdem Eudoxianos & Acacianos magnopere incitati, conventus agebant. Quinam autem isti fuerint, quidve moliti sint, Sozomenus docet (b), dum post Hilarii atque Eusebii reditum ita ait: Dum hæc gerantur, Macedonii sectatores, quorum e numero fuit Eleusius, Eustathius,

(b) Sozomenus
l. 5. c. 13.
Macedoniani quid
machinati
sint.

& Sophronius, jam tum palam Macedoniani appellari coepti, & velut in separatum cætum segregati, atque morte Constantii impunitatem nacti, convocant in unum Seleuciam suæ opinionis fautores, & Concilia quædam habent, in quibus & abdicant Acacianos, & fidem Arimini stabilitam rejiciunt, formulæque fidei Antiochiæ editæ, & post a Concilio Seleuciam congregato confirmatæ suffragantur. Ac cum criminis loco illis esset objectum, quod cum Acacianis dissiderent, quippe cum ante eum iisdem tamquam ejusdem communionis communicassent; per Sophronium Paphlagonem respondebant; quod, quoniam Episcopi Occidentis Filium Patri consubstantialem asseruerant, Aëtius autem eum substantia Patri dissimilem docuerat; & illi separatas Patris & Filii substantias vocabulo consubstantialis, in unam confuse colligaverant; hic autem proprietatem naturæ Filii a Patris natura admodum disjunxerat; idcirco ipsi pie fecissent, quod Filium Patri substantia similem dixerant; & mediam hanc viam, quoniam utrique illi ad contraria extrema deflexissent, sibi delegerant ad insistendum. Atque hi quidem illis, a quibus erant accusati, hoc modo se purgare conabantur. At improbe quidem, perinde ac medium posset inveniri inter asserentes Christum vere Deum, & non Deum. Nam cum nonnisi unus sit Deus, unaque Divina substantia; si affirmandum erat, Christum Deum vere esse; plane Patri consubstantialem dicere necesse fuisset. Eadem quæ Sozomenus, ex Sabino Socrates (c). At hæc hactenus, reliqua autem de ipsis inferius suo tempore.

Rursum vero qui erant Alexandria Ariani, indigno ferentes animo, Athanasium sedem Alexandrinam, ex qua sæpe ejectus fuerat, recepisse, ejusque reditu redditam Ecclesiam Catholicam florentissimam; fecerunt ineunt cum Gentilibus, quos & in eundem Athanasium concitant, ea arrepta occasione, quod ille nobilissimas quasdam matronas Gentilium superstitioni addictas, ad Christianam fidem conversas, magno dedecore Imperii Juliani, & Christianæ religionis summa gloria baptizasset; simulque in Athanasium communicato consilio, ad Julianum adversus eum litteras dant; quin etiam addit Ruffinus (d), hostes Athanasii veluti tetros serpentes cavernis egressos una secum duxisse magos, aruspices, & augures, qui omnes simul contestarentur, nihil prosperum successurum, nisi Athanasius expelleretur: quibus ille acceptis, de expellendo ab ea urbe Athanasio, cum ad Alexandrinos, tum ad Ecdicium Ægypti Præfectum rescriptum dedit.

Hoc igitur anno ante Kalendas Decembris, S. Athanasius, cum Arianorum, tum etiam

(c) Socrates
l. 3. c. 8.

CC. XXXIX.
Ariani movent
Gentiles in Athanasium.

(d) Ruffinus
l. 1. c. 33.

CCXLI
etiam

Athanasius Alexandria recedit.

(a) Sozom.
l. 5. c. 14.

etiam Gentilium invidia, a Juliano exagitatus, Alexandria cogitur proficisci. Cur autem in eum adeo commotus fuerit Julianus, Sozomenus (a) hujusmodi causas affert, dum ait: Imperator cum accepisset, ipsum conventus in Ecclesia Alexandrina agere, libere populum docere, & multos Gentiles ejus suasu ad Christi fidem traductos; dat mandatum, ut exeat Alexandria; quod si sibi maneret, gravissima ei supplicia irrogata fore. Causam autem ad eum incusandum simulaverat, quod cum ab Imperatoribus, qui ipsum antegressi fuerant, esset exilio condemnatus, potestate a nullo accepta, ipse suo sponte nutu sedem Episcopalem denuo occupasset. Nam se non fecisse potestatem his, quos Constantius in exilium miserat, ad Ecclesias suas regendas, sed in patriam solum revertendi, dicebat. Hæc Sozomenus, & quidem ex litteris ejusdem Juliani ad Alexandrinos scriptis, quæ sic se habent (b).

(b) Julian.
ep. 27.

CCXLI.

Litteræ Juliani contra Athanasium.

Æquum erat, eum qui regis & Imperatoris edictis compluribus ejectus fuerat, unum saltem edictum regium expectare, ac tum denique domum suam redire; non autem singulari audacia atque amentia fretum, legibus tamquam omnino extinctis ac perditis illudere. Etenim nunc quoque nos Galilæis a Constantio ejectis, non reditum ad suas Ecclesias, sed in patriam cuique suam concessimus. Audio, Athanasium hominem audacissimum, solita audacia elatum, Episcopatus sedem (ut ipsi appellant) iterum usurpare, id vero non mediocriter Alexandrino populo displicere. Quare eum jubemus urbe excedere eo ipso die, quo humanitatis nostræ litteras acceperit. Quod si in urbe manserit, longe ei majores graviorefque pœnas denunciamus. Hæc Julianus ad Alexandrinos. Ad Eccliam autem Præfectum Ægypti eodem argumento sic scripsit, ubi veram causam, cur in eum infensus esset, patefacit (c):

(c) Julian.
epist. 6.

CCXLII.

Juliani epistola ad Eccliam.

Julianus Eccliam Præfecto Ægyptiorum. Etsi nihil de cæteris scribis, attamen de illo deorum hoste Athanasio scribere certe debuisti; præsertim cum præclara nostra decreta multo ante audivisses. Testor magnum Serapin, nisi ante Kalendas Decembris inimicus deorum Athanasius ex ea urbe, vel potius ex universa Ægypto discesserit, centum auri pondo cohortem, quæ tibi paret, multatum iri. Scis autem, quam sim lentus ad condemnandum, & quanto lentior, postquam condemnavi, ad ignoscendum. Per mihi molestum est, ejus opera deos omnes contemni. Equidem ex tuis factis nullum libentius videro, immo audiero, quam Athanasium illum scelestum ex omnibus Ægypti locis pulsum esse, qui ausus est in meo regno fœminas Græcorum illustres ad baptismum impellere. Hactenus ad Eccliam Julianus.

His omnibus Imperatoriis rescriptis coactus est Magnus Athanasius solum vertere: de cujus Alexandria discessu hæc habet Sozomenus (d): Cum vero, inquit, propter hoc Imperatoris edictum esset fugam facturum, videretque multitudinem Christianorum circa se lacrymas profundentem: Bono animo, inquit, estote: nebula enim est, & brevi evanescet. Quæ cum dixisset, ad iter se parat; & Ecclesia amicis, quibus cum arctiore amoris vinculo colligatus erat, commendata, ex urbe egreditur. Hæc Sozomenus de Athanasio ab urbe discessione. Addit vero Theodoretus (e), litteris Juliani secretioribus non Alexandria solum expelli jussum esse Athanasium, verum etiam occidi; nam inquit: Ubi intellexit Athanasius, quosdam ad se conquirendum missos, se clam inde subduxit, & reperto ad ripam fluminis navigio, recta in Thebaidem trajecit. Qui autem iussus erat ut eum occideret, factus de ejus fuga certior, quantum potest, persequitur. At cum quidam ex familiaribus Athanasii antevertisset, diceretque hominem eum propere persequi; nonnulli qui comitabantur Athanasium, orabant, ut de via in solitudinem deflecteret. At ipse dat mandatum gubernatori, ut navigium versus Alexandriam dirigat. Sic igitur illis ei, qui persequeretur, obviam factis; venit homo ille, qui mandatum de interficiendo Athanasio acceperat, sciscitaturque quantum inde abesset Athanasius: Cui Athanasius respondet, eum non longe abesse; sicque dimittit: ipse autem redit Alexandriam; atque reliquo tempore, quo vixit Julianus, ibi delituit. Hæc Theodoretus; ante ipsum eadem habent Ruffinus (f) & Socrates (g). Quod autem civitas Alexandrina referta esset Christianis Catholicis, ex quibus & Senatus amplissimus magna ex parte æque constaret, factum est, ut iidem indigno ferentes animo Athanasium ab urbe Alexandrina coactum esse discedere, pro ejus reditu ad eundem Julianum litteras supplices darent; quibus ille acceptis, infenso tum in eos, tum in Athanasium animo, ita rescriptit:

CCXLIII.
Redit Athanasius Alexandria.

(d) Sozom.
l. 5. c. 14.

(e) Theod.
l. 3. c. 8.

(f) Ruffin.
l. 1. c. 34.

(g) Socrat.
l. 3. c. 12.

CCXLIV.

Epistola Juliani ad Alexandrinos.

Julianus Alexandrinis. Si quis eorum, qui vestram incolunt urbem, contemptis vestris juribus, a vobis deficeret; quas deceret pravæ vitæ suæ pœnas vos ipsi ab eo utique acciperetis. At si quis novam religionem & novam introduceret doctrinam; congruum esset, ut nostram etiam operam in eum imploraretis; nec segniter ita vos haberetis, ut in Athanasium fecistis. Vos vero contra. Nam cum hujus urbis fundator fuerit Alexander, & ejus custos Rex Serapis, una cum Regina totius Ægypti Iside; non solum eos qui bene valent, hoc est qui nobiscum rite sentiunt, non imitamini; sed potius ea urbis pars, quæ ægrotat, id est non bene sentit de diis,

cognomen dedit civitati, scilicet ut Christiani dicamini. Me vero, per deos, pudet, si quis Alexandrinorum se Galilaum esse profiteretur: Hebræi siquidem horum patres Ægyptiis olim servierunt; vos vero nunc contra, viri Alexandrini, Ægyptiorum domini (vester enim fundator Ægyptiis imperavit) iis qui vestræ patriæ æternæ dogmata contempserunt, voluntariam quoque pro veteribus legibus vestris servitute servire sustinetis: neque in memoriam revocatis veterem illam felicitatem, cum iidem essent vobis dii, qui & toti Ægypto, quot fruebamini bonis. At qui novam hanc religionem introduxerunt, cuiusnam boni causa fuerunt, dicite mihi quaeso vos?

CCXLV. Fundator vobis fuit Alexander Macedo, vir pius; neque per Jovem, secundum hos fuit, neque quales sunt Hebræi, quamquam illi his longe erant meliores; & illis quidem Ptolomæus Lagi fuit auctor. Alexander vero, si cum Romanis bellum gessisset... Quid igitur post fundatorem Alexandrum? Ptolomæi cum urbem vestram, ut suam filiam, educassent; non verbis quidem Jesu auxerunt, neque doctrina inimicissimorum Galilæorum hoc regimen illi summo cum artificio instituerunt, quo nunc feliciter gubernatur. Tertii postquam nos Romani hujus urbis potiti sumus imperio, eiectionis Ptolomæis, qui eam, non ut decebat, gubernabant; & ad vos Augustus accessit, vestrosque allocutus est cives, & dixit: Alexandrini, condono urbi vestræ omnia, magni Dei Serapidis veneratione commotus, necnon ipsius populi & urbis magnitudinis: Tertia præterea causa est meæ erga vos benevolentiaë amicus noster Arius. Erat autem Arius civis quidem vester, Cæsaris Augusti familiaris (a), & philosophus. Quæ itaque privatim a cælestibus diis erga vestram urbem extitere (ut breviter dicam) talia sunt: omitto autem brevitatibus studio alia multa. Quæ vero communiter in dies una cum aliis hominibus non paucis quidem, vel cum uno genere, vel una urbe, sed cum universo simul Orbe ab illis diis sunt vobis concessa, quomodo vos illa nescitis? Soli ne vos splendorem a Sole proficiscentem sensu non percipitis? Soli ne æstatem ignoratis, & hiemem ab ipso fieri, & ab ipso singula produci, & vividificari? Non agnoscitis Lunam, quæ ex ipso & ab ipso est omnium procreatrix, quot honorum urbi sunt, causa? Et horum deorum neminem colere audetis; sed potius Jesum, quem neque vos neque parentes vestri crediderunt, Deum Verbum necessario esse opinamini? Quæ vero a seculo universum genus humanum & videt & audit; & qui dum colitur, nos felices reddit, magnum inquam Solem, vivam imaginem intelligibilis Patris, & animatam, & intelligibilem. Ann. Eccl. Tom. V.

Julianus
Audiofusus
Arii.

(a) Hæc ex
Plutarcho
in Antonio
& Dione
histor.
Rom. lib.
51.

gentem, & benefactorem parvipenditis? CCXLVI.

Si mihi obedieritis admonenti, vosque ad veritatem revocaveritis, dum eum auscultaveritis, Julianum scilicet, qui illa Christianorum, videlicet religionem, viginti jam secutus fuit annos; nunc vero, deorum ope, duodenarius agitur annus, hanc graditur viam; si igitur obedire placitum fuerit, magis letabimini. Sin autem in insania & catechesi pravorum virorum persistere velitis; invicem saltem convenite, nec Athanasium optate: sunt enim alii multi ejus discipuli, qui vestras prurientes aures, & quæ verborum indigent impiorum, consolari poterant. Utinam enim in Athanasio solo impia ejus scholæ occluderetur impietas, & in illo terminaretur: nunc vero complures ex vobis non ignobiles sunt, ut nihil eo sit opus: quemcumque enim ex plebe sumpseritis; quod ad Scripturarum doctrinam attinet, non est inferior Athanasio illo, quem exoptatis. Qui si diligentiam ac discursum videntes Athanasii (audio enim astutum & pravum hominem esse) ut domum illi redire liceat, petitis; scitote hac de causa ab urbe pulsum: inutilis est enim Reipub. & nobis, ut vir qui populo præsit, ubique se ingerat; sed minus dicendus vir sed homuncio humilis. Qualis iste Magnus, de cujus vita discrimen esse videtur, & perturbati ordinis initium præbet? Quapropter ne quid tale sit inter vos, ab urbe discedere præcepimus olim; nunc vero ab universa Ægypto expellere, integrum sit vestris civibus Alexandrinis de hoc sententiam dicere. Hactenus Julianus ad Catholicos Alexandrinos, in quos conversus est furor Gentilium, Arianorum, pariter, & Judæorum; nam subdit Socrates (b):

Juliani in
Athanasium
odium.

(b) Socras.
l. 5. c. 12.

Ejusmodi tempestates post crebras Christianorum persecutiones, post ærumnas a Gentilibus illis inflictas, sic in caput Alexandrini Episcopi redundarunt. Porro provinciarum Præsides rati ex Imperatoris religione sibi tempus opportunum oblatum, quo quæstum facerent, ultra quam Imperatoris edicta postulabant, Christianos vexare; majorem pecuniæ summam, quam oportebat, exigere; interdum eorum corporibus supplicia infligere cœperunt. Quæ cum intellexisset Imperator, neglexit, & Christianis, qui de istis injuriis expostulaturi ad eum venissent, ita (ex more videlicet) respondit: Vestrum est; cum estis animo afflictati, æquo animo tolerare, quippe istud a Deo vestro præceptum accepistis. Sed hoc commune cum aliis. Cæterum tunc accidisse putandum, quod S. Ambrosius (c) scribit ad Theodosium Imperatorem: nimirum, sub Juliano Judæos una cum Gentilibus incendisse basilicam Alexandrinam.

CCXLVII.
Persecutio in
Ecclesiam
Alexandri-
nam.

(c) Ambr.
epist. 29.

At ex his omnibus majora fuerunt A-

R tha-

athanasio trophæa victoriæ comparata, ut post alios Imperatores Julianum quoque adversarium experiretur, eumque Christi virtute prosterneret. Ad hæc omnia quidem alludit Gregorius Nazianzenus, dum ait: *Sic igitur (a) Athanasium egregium virum triplici certamine vincere oportebat, ut pleno atque perfecto laudis præconio celebraretur.* Nempe cum primo sub Constantino Magno, deinde sub filio ejus Constantio, demum sub Juliano certasset: quibus præliis non solum postremos ipsos duos Principes impios superasset, sed & sub illis militantes Ethnicos idolorum cultores, Judæos & Arianos. Non multum vero temporis intercessit (idem addit Gregorius) Deus ultus est ignominiam Athanasii, tradens hostibus impium persecutorem. Sed de his suo loco.

(a) Greg. Naz. orat. de S. Athanasio.

CCXLIX.

Juliani persecutio conversa in Romanam Ecclesiam.

Jam vero enarratis rebus gestis a Juliano Imperatore in Oriente; a nobis ratio temporis exigit, ut quod in Occidente, atque potissimum Romæ per ejus Præfectos, ipso pariter connivente, actum sit, recenseamus. Quod enim ibi magis Christiana religio & numero & infirmitate aucta videretur ac stabilita; rursusque Gentilicia superstitione magna ex parte collapsa esset, atque prostrata; haud mediocri studio & contentione illam deprimere, hanc vero excitare Julianus conatus est: pertigerat magnopere ipsius animum post alias innumerabiles plane clades a Constantino atque Constantio diis Romanorum illatas, quod nobilem apud eos in Capitolio sitam Victoriæ aram Constantius Augustus (ut suo loco dictum est) jussit auferri; sed sub Magnentio tyranno restitutam, Constantius iterum inde abstulit; quod & testatur Symmachus pro eadem ara Victoriæ certans, scribens ad Valentinianum. Qui item in Senatu Gentiles erant, & in populo patriis diis addicti, sub Constantino olim ea de causa tumultuati; iidemque sub ejus successoribus vix in officio contenti, & Imperatoria potestate cohibiti; jam defunctis Christianis Augustis, sub Juliano diis addicto, compressam diu cervicem erigere, & in Christianam religionem caput extollere, vindictam de contemptis atque ignominia affectis diis expetere, in Fideles insurgere, conceptum retentumque diu in stomacho odium evomere cœpisse, furoremque vi cohibitum impetu relaxasse, quis dubitat? Ex his enim, quæ in aliis civitatibus facta recensuimus; quid Romæ, ubi majora facta essent, & jam coaluissent semina contentionum atque rixarum, gestum sit, poterit quisque per facile intelligere, cum præsertim de Præfectorum ex Gentilibus ascitorum animis in Christianos exacerbatis nemo jure possit dubitare; quos liquet pariter Julia-

num clanculum in eorundem necem armasse. Quod enim idem Augustus nollet a Christianis palam persecutor haberi, invideretque illis itidem coronam martyrii: quodque etiam illi adeo crevisset numero, ut periculosam dubiamque aleam jacere videri posset, si exerto publice gladio in eos publice desæviret; more suo dolo in eos agere, alias diversasque prætexendo causas, easdemque remotas excogitando, ipsos per suos aggressus est persequi magistratus.

At quoniam non omnium, quæ adversus Christianos hoc tempore per Juliani novos Præfectos sunt aditata, memoria est: ex paucis quæ extant utcumque tradita posteris, reliqua oblivione sepulta contemplari licebit. Res quidem lento gradu agi cœpta est, cum in eorum bona primum fiscus insurgeret, qui in aula Christianorum Imperatorum militassent, causa illa communi obtenta (ne more prædonum in patrimonia locupletum grassari viderentur) quod ex templorum divitiis expilatis olim fortunas auxissent. Quod si adeo hæc causa deesset, ut nec locus videretur esse fictioni atque calumniæ; illa in promptu aderat, quam etiam (ut vidimus) in rescriptis inferere minime erubescat: nimirum Christianos ex Evangelii præscripto nequaquam affluere debere divitiis, sed eas petentibus impendere & superaddere; immo & perfectionis adipiscendæ gratia omnia penitus erogare debere: quod quibus manet regnum in cœlo, libenti animo patiantur dispendium terrenæ substantiæ. Hisce plane coloribus rapax fiscus injevit avidas manus in Gallicani viri Consularis, olim generi Constantini, opulentissimum patrimonium. Sed quid accidit memoria dignum? Ipse Christus, in cujus pauperes Gallicani divitiæ erogabantur, tutatus est reditus egenorum pavendis plane prodigiis: nam quicumque accedebat, ut prædiis vel domibus fiscales affigeret titulos, vel exigeret pensiones; arripiebatur a dæmone, vel percussus lepra, e vestigio recedebat. Sed nequam illi spiritus expetentes de Gallicano vindictam, ab obsessis corporibus se minime egredi posse jactabant, nisi idem ipse diis sacra ageret Gallicanus. Qui ea de re conventus, cum facere renuisset, Juliani rescripto ex Italiæ finibus abire jussus, se contulit Alexandriam: ubi a Rauciano Comite truncatus capite, martyrium feliciter consecutus est. Quo eodem tempore Romæ Hilarius Gallicani pernecessarius, necnon Donatus Episcopus Aretinus, spectatæ viri sanctitudinis, obtruncatione capitis martyrium consummarunt. Hæc autem tum ipsorum Acta, tum etiam tabulæ Ecclesiasticæ, quibus singulorum natales dies (b) conscripti habentur,

CCL.

Gallicani martyrium.

(b) die 25. Junii, 10. Julii 7. Augusti, an-

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

anniversariæ memoriæ celebratione te-
stantur.

CCLI. *Pauli & Joannis certamen.*
Sed post hæc Joannem, & Paulum in aula Constantini Magni inter primos olim educatos, & honoribus auctos, negantes se velle deinceps inter Juliani familiares adnumerari, Terentianus Prætorianorum Præfectus domi conventos, & ad Jovis cultum invitatos, renuentes, abscissis eorum capitibus, secreto sepeliendos curavit; rumorem illum de ipsis in vulgus dissipans, eos exilii sententia condemnatos solum vertisse. Sed dæmones martyrum gloria atque virtute magnopere cruciati, scelus perpetratum aperuerunt, dum ex obsessis corporibus inclamarent, Paulum, & Joannem gladio Terentiani esse necatos: quorum unus, idemque ejusdem Terentiani filius arreptitius ad sepulcrum martyrum, quod ipsi dæmones inviti manifestarant, adductus, continuo liberatus est. Quo tam mirifico signo ipse Terentianus admonitus, missum fecit prorsus patriorum deorum cultum; Christo- que credens, initiari voluit sacro baptismo; ipsumque certamen martyrum, cujus auctor extiterat, scriptorum monumentis perpetuæ memoriæ commendavit: quæ tamen haud ea esse prorsus contendimus, quæ præ manibus hodie habentur, sed ex illis nonnulla accepta, additaque alia, quæ veritati haud videntur posse congruere; ut dum res gesta ita ponitur Romæ, cum ibi Julianus Imperator adesset; quem constat his persecutionis temporibus, quibus solus regnavit, nunquam recessisse ab Oriente. Clara est horum martyrum memoria, publicis consignata monumentis, diei natalis dedicatione solemn*(a)*; qua anniversaria recurrente die, nempe sexto Kalen. Julii, Julianus occisus in Perside dedit meritas de effuso sanguine martyrum pœnas.

CCLII. *Pigmenii martyrium.*
Hoc tempore Pigmenius Romanæ Ecclesiæ presbyter tituli Pastoris, nihil sub impio Imperatore remittens vigoris animi in detestandis Gentium diis, ac sub Christianis Imperatoribus fecerat, violenta Gentilium manu præcipitatus in Tyberim, quam diu optaverat, martyrii coronam consecutus est nono Kalendas Aprilis, qua die ejus memoria in Ecclesiasticis indicibus adscripta integra permanet; Acta vero martyrii illius nonnihil apparent esse corrupta.

CCLIII. *Romani clerici & alii martyres.*
Ex clero item Romano gladio martyrium consummasse Priscum presbyterum, & Priscillianum inferioris ordinis clericum indicant pariter tabulæ Ecclesiasticæ pridie Nonas Januarii; qua etiam die sub eodem Juliano subiisse pro fide Christi.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS XXXI. *Ad num. CCLI. Joannes & Paulus fratres passi sunt quidem Juliano imperante; cum Beda, aliique Martyrologi hujus martyrii memi-*

stiana certamen Benedictam religiosam fœminam, in iisdem notatum habetur, nec non natalis Dafrosæ clarissimæ fœminæ uxoris Flaviani Expræfecti, quæ post damnationem viri exilium passi, religionis causa occidi jubetur: quorum filia Bibiana virgo tamdiu plumbatis cæsa est, quousque spiritum efflaret; cujus corpus insepultum cum biduo jacuisset, tandem apud matrem atque sororem Demetriam a Joanne presbytero tumultatum est quarto Nonas Decembris juxta Palatium Licinianum. Ipsa vero Demetria eadem ex causa undecimo Kalendas Julii nobile certamen exegerat, & ex victoria coronam martyrii fuerat consecuta. Pater vero, quem diximus, Flavianum (eum alii Fabianum dicunt, nonnulli Faustum) post præfecturam laudabiliter functam, proscriptione, & inscriptione instar servilis personæ damnatus ad Aquas Taurinas, apud Centumcellas exilio deportatus, ibi spiritum Deo reddens inter martyres meruit adnumerari. Extant horum martyrii Acta, sed depravata nonnihil; ut tutius sit pauca ex eorum titulis adscriptis in antiquis Ecclesiasticis tabulis certa sumere, quam ex incertis plura deducere. Tu consule de his omnibus nostras ad Martyrologium Notas. Nobilitata tunc quoque fuit Romana Ecclesia corona Joannis presbyteri nono Kalendas Junii, quo die natalis ejus anniversaria celebritate recurrit; hic enim ante simulacrum Solis via Salaria veteri decollatus est, corpusque ejus sepultum a Concordio presbytero ad Concilia martyrum.

Sed præstitit Deus in his martyrum Romæ exhibitis certaminibus, ut per Magistratum illum, vicariam præfecturam gerentem, per quem sic sævierat in Christianos, Gordianum videlicet, Juliani impietas argueretur, retundereturque temeritas, dum quem ad necem Fidelium ille delegerat, Christi nominis egregium confessorem ac martyrem factum Ecclesia lucrata est. Hæc autem quomodo se habuerint, ex antiquis monumentis Actorum ejus, atque tabulis Ecclesiasticis, rem paucis complexam in medium adducemus. Accidit namque, ut Januarius presbyter coram Gordiano Vicario religionis causa sisteretur, sub titulo tamen maleficii: Qui, afflante eum divino spiritu, sic cum eo locutus est, ut eundem apud se custoditum postea Gordianus notu una cum Marina conjugæ conveniret; ac pœnitens dolensque de fuso Christiano sanguine, spe veniæ consequendæ, baptismum æterni supplicii evitandi causa petierit: Qui & ab eodem piis monitis

R 2 con-

nerint. Verum hujus Passionis acta a Surio die XXXVI. Junii recitata spuria esse, jam anno CCCXXX. num. IX. ostendi.

A num. *Martyrium Joannis & Pauli*

CCLIV. *Gordiani certamen.*

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

confirmatus, una cum conjuge & ex familia quinquaginta tribus, baptizatus est, confato Jovis simulacro quasi fidei obfide tradito Januario. Re tandem per Clementianum Tribunum comperta, nunciataque Juliano; totoque negotio, quod tanquam portentum habitum est, magicis incantationibus adscripto, in Gordianum ira Imperatoris exarsit; quem in primis magistratu deposuit, suffecitque in locum ejus Clementianum, cujus & iudicio illum subjecit, qui habita de viro sævissima quæstione, sacrificare renuentem plumbatis cæsum, gladio subjecit capite amputandum ante templum Telluris. Expositum vero canibus corpus, sed divina virtute custoditum illæsum, quinta die a Fidelibus sublaturum, via Latina ad Cryptas deferretur, conditurque juxta Epimachum martyrem: unde & accidit, ut una eademque die ab Ecclesia utriusque natalis agatur. Uxor autem Gordiani Marina damnata est præ ignominia ad Aquas Salvas, seu potius (ut habet alia lectio antiquorum codicum) ad Aquas Salinas, ad servitium rusticorum. Januarius vero presbyter inscriptione notatus est. Quodnam autem hujusmodi supplicium esset, in Notis diximus. Hæc omnia ex ipsorum Actis, atque tabulis Ecclesiasticis.

CCLV.

Porro illud in Actis displicet (ut de aliis dictum est) quod quæ tempore Juliani & per ejusdem Imperatoris magistratus gesta sunt, & fortasse etiam ejusdem Juliani rescriptis, eadem coram ipso facta esse dicuntur, atque Romæ; cum ex Ammiano, & aliis satis liqueat, eundem toto Imperii sui tempore versatum esse in Oriente. Cæterum (ut vidimus) qui ab ipso Romæ rebus publicis magistratus præfecti erant, ex ipsius sententia negotium facessere Christianis, ut licuerat, non destiterunt, eo potissimum ad supplicia inferenda usi titulo, quod magi Fideles essent, in quos ut magiæ reos constitutos juberent animadverti; prout etiam Ammianus de Aproniano Urbis præfecto testatur: de ipso dicemus anno sequenti, quo eam præfecturam eum esse consecutum, idem auctor affirmat. Passus est item Romæ Leopardus domesticus Juliani pridie Kalendas Octobris; qua die

publico titulo ejus memoria in tabulis Ecclesiasticis notata habetur.

Cæterum quod in Oriente frequenter ac Romæ adversus Christianos actum novimus; id etiam in aliis provinciis Orbis Occidentalis Romano subjectis Imperio factitatum, non ambigimus: cum nihil antiquius esset apud Apostatam Principem, quam prostratum erigere deorum cultum, & excrecentem nimium (ut sibi videbatur) Christianam religionem comprimere. Hæc quidem absque nece piorum, rerumque ipsorum gravi jactura confici, haud facile concessum erat; sed quod (ut frequenter inculcatum est) absque titulo Christianitatis, sed aliis confictis criminibus ejusmodi de illis iudicia exercerentur; inde, puto, obscuræ remanserunt res gestæ plurimorum martyrum. In Galliis namque, ubi præfecturam gessit (ut dicemus) Sallustius Juliano omnium carissimus, ob idque Christianorum acerbissimus hostis, passos reperimus quatuor germanos, Eliphium Tullensem virum, ejus fratrem Eucharium Episcopum, & sorores Libariam, atque Susannam, ut eorundem martyrum Acta (a) significant: At perperam, mea sententia, dicuntur consummasse martyrium, dum Julianus adhuc cum exercitu in Galliis moraretur; nam eo tempore ipsum se Christianum fide saltem exhibuisse, & de rebus Christianorum bene meritum esse, superius dictum est.

CCLVI.

Martyres
passi in
Galliis.(a) Con-
scripte
Rubert.
Abb. Tuit.
Recitat
Sur. Tom.
5. die 16.
Octob.

Sed quodnam pugnans pro fidei confessione specimen Christianæ constantiæ ediderit in castris tunc militans sub Tribuno Vistricius, qui postea creatus fuit Episcopus Rhotomagensis; nobilem scriptam historiam a nobilissimo atque sanctissimo viro hic opportune recenseamus; certamen quidem ejus sub Juliano Apostata contigisse produnt Ecclesiastica monumenta, Martyrologium inquam Romanum die natali ipsius; sed cum nec alius post Julianum fuerit Ethnicus Imperator, in cujus castris Christianus miles absque dispendio pietatis militare valeret, certamen Vistricii ad istud ipsum tempus referendum esse, necessitas exigit argumenti. Paulinus igitur post multa egregia de viro hoc enarrata, hæc subdit (b) de ejus agone, sic ipsum alloquens:

CCLVII.

(b) Paulin.
epist. 26.

Cum

PAGIUS

XXXII.

Duo Salustii male
hactenus
confusi.

A num. CCLVI. ad CCLXI. Salustium Præfectum Prætorio Galliarum dire eas exagitasse, deducit Baronius ex Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis, in Hilario, ubi ait, S. Hilarius Pictaviensem Episcopum adversus eundem Commentarium scripsisse; quod verum esse non potest, nisi contra vulgarem sententiam duo Salustii distinguantur; quod Gothofredo in Prologographia Cod. Theod. verbo *Salustius*, & verbo *Secundus*, ac Hermantio in notis ad Vitam Gallicam S. Athanasii a se compositam lib. 10. cap. 11. nostra ætate observatum, quodque hic

certis argumentis magis stabiliendum, ne unus pro alio sumatur, aut quæ tanquam indubitata haberi debent, in dubium revocentur. Uterque itaque *Salustius* Præfectus Prætorio fuit, alter in Galliis, alter in Oriente. Qui in Galliis, anno sequenti Juliani in quarto ejus Consulatu Collega fuit; qui vero Præfecturam Orientis administravit, *Salustius secundus* appellatus est, secus quam putavit Gothofredus citatus, qui Salustii Secundi nomine Consullem intelligendum vult. Imo Salustius Secundus alius non est, quam *Saturninius Secundus*, quem tamen tam-

Go-

CCLVIII. Cum primo Christi amore succensus, ordinante ipso Domino quamdam operis sui pompam, per insignem consilio militari diem progressus in campum es, toto illo, quem jam mente respueras, muniminum bellicorum præcinctus ornatu, cunctisque mirantibus accuratissimos in te habitus ac terribiles apparatus, repente obstupefacto conversus exercitu ante pedes sacrilegi Tribuni militiæ sacramenta permutans, arma sanguinis abjecisti, ut arma pacis indueres, contemnens armari ferro, quia armabaris Christo. Et illico antiqui serpentis invidia concitato in furias Tribuno, districtus in verbera & vastis fustibus fractus; nec tamen victus es, quia Crucis ligno innitebaris; geminataque mox corpori pœna, acuto testarum fragmine, laniata immanibus plagis membra, substratus *
* subtritus. tunc mollius fulciente Christo, cujus tibi gremium lectulus erat, & dextera pulvinar: Unde ad majorem hostem, nec dum vulneribus obductis, incenso potius eorum dolore, quam fracta virtute, reparatus, fortior profiluisti; oblatusque Comiti, de potentiore inimico gloriosus triumphasti, nec ausis ultra diaboli satellitibus superata ingerere tormenta, capitalemque sententiam meditantibus, ut vel sine carnalis tuæ vitæ vinci desinerent: Dominus noster fortis, & potens & invictus in prælio, conspicuis mirabilibus pectora quamlibet obdurata confudit. Nam carnifex, qui in itinere, quo percussorem tuum sacra victima sequebaris, cervicem tuam insultans minaciter attingendi temeritate violaverat, quasi ictus sui locum præcurrente gladium manu palpans, excussis illico oculis cæcitate percussus est.

CCLIX. O Christi ineffabilis bonitas, quantum in suos ostendit affectum! Injuriam confessoris sui non tulit impunitam, qui suis crucifixoribus rogavit (a) ignosci: contumeliam martyris statim ultus est, qui pas-

(a) Luc. 23.

sionem suam noluit vindicari. Sed ea ipsa ira pietas est. Idcirco enim unus cæcatus est, ut plures illuminarentur; & ipse forsitan, qui oculos carnis amiserat, lumina mentis acciperet. Statim deinceps majore documento qui feralis custodiæ ministerium triste curabant, quas ipsi arctius innodatas & ad ossa depressas, vel exiguo, rogantibus vobis, beneficio relaxare noluerant catenas: conversa in conspectu ipsorum prece vestra ad Deum Christum, sponte de manibus absolutis fluere viderunt; nec ausi renectere, quod Deus solverat. Ad Comitem pavidi cucurrerunt, veritatem Dei pro confessoribus consistentes; quod auditum religiose & creditum Comes Principi suo cum testimonio militum retulit. Et ut ipsius quoque repentina ad clementiam de furore conversio inter mirabilia Dei numeraretur; factus est in te prædicator Christi, in quo esse devoverat persecutor.

Puto & ipsum, tamquam Saulem aliquando Spiritu sancto Dominus impleverat; quia & te sicut David suum diligebat: ut sicut ille Rex quondam, dum ad Prophetas persequendos proficiscitur, affectus est; ita & Comes ille respersus gratia Domini, quæ de fidei tuæ abundantia redundabat, qui ad puniendum confessorum venerat, & ipse confessor abscederet: credidit enim; & quos sæviens prædamnarat ut reos, laudans emisit ut sanctos; & testimonium perhibuit veritati, qui testes fidei punire cupiebat. Hæc Paulinus. At de Gallicanis martyribus hætenus: hi enim tantum sub Juliano passi reperiuntur in Galliis, & si qui alii nobis incomperiti: cum tandem dire exagitatitas esse eas provincias sub præfectura Sallustii, illud etiam admoneat, quod adversus eundem, sive Dioscorum vicem ejus gerentem, scripsisse commentarium S. Hilarius Episcopus Pictaviensem, S. Hieronymus (b) Hilario.

CCLX.

(b) Hier. de script. Eccl. in Hilario.

PAGIUS Gothofredus loco citato, quam Valesius in Notis ad lib. 6. Sozomeni cap. 3. in duos etiam dividunt, quod apud Gruterum pag. 465. num. 8. & apud Smetium in Inscript. antiquis In-

scriptio referatur, in qua Saturninius Secundus Salustius non nominatur. Eam Inscriptionem Romæ effossam hic represento.

SATURNINIO. SECUNDO. V. C.
PRÆSIDI. PROVINCIAE. AQUITANICAE.
MAGISTRO. MEMORIAE. COMITI. ORDINIS. PRIMI. INTRA. CONSISTORIUM. ET. QUÆSTORI. PRÆF. PRÆTORIO. ITERUM. OB. EGREGIA EJUS. IN. REMPUBLICAM. MERITA D. D. N. N. VALENTINIANUS. ET VALENS. VICTORES. AC TRIUMPHATORES. SEMPER. AUGUSTI STATUAM. SUB. AURO. CONSTITUIT. LOCARIQUE. JUSSERUNT.

XXXIII. Saturninium Secundum diversum non esse a Salustio Secundo, duplex Præfectura Prætoriana Orientis ante Valentiniani & Valentis mortem ab eo gesta certum reddit. Salustius enim anno Christi CCCLXVII. secundam Præfecturam

deposuit, Auxoniumque successorem accepit. Zonimus quippe lib. 4. pag. 741. de initio belli Gothici anno CCCLXVII. suscepti loquens de Valente scribit: Exercitum propter Isri ripam Secundus porrigens, & ipse Marcianopoli degens, &c. Præ-Salustius.

fe-

auctor est; cuius cum idem meminit in epistola ad Magnum, sic ait: *Brevique libello, quid in litteris posset, ostendit.* De Sallustio autem sequenti anno, quo gessit ordinarium Consulatum, agendum est. Utinam extaret liber ille, cuius iactura non res gestæ tantum adversus Ecclesiam Gallicanam, sed & aliæ complures ad alias Occidentis Ecclesias pertinentes, perpetua oblivione sepultæ remanserunt obscuræ.

CCLXI. Sed quinam fuerit sub Juliano status Ecclesiæ Africanæ, jam oratio prosequatur. Donatistarum enim, qui gravissime hætenus pertulissent Christianos Imperatores faventes Catholicis, Constantinum Magnum, Constantem atque Constantium filios; quorum rescriptis, qui cæteris ad schisma duces esse videbantur, exilio condemnati fuerant; novo adveniente Imperatore a fide apostata, quem & scirent detestari prædecessorum Christianorum Principum acta, atque relegatos a Constantio exilio solvisse; legationem ad ipsum mittunt, ab exilio irrogato liberari petentes, ablataque sibi basilicas reddi. Fuerunt nomina Legatorum, ut ex S. Augustino (a) didicimus, Rogatianus, Pontius, & Cassianus: *Antiquiores, inquit, sunt Ecclesiæ preces ad Dominum pro unitate Christi, quam Rogatiani, Pontii, & Cassiani ad Julianum pro parte Donati.*

(a) Aug. contra lit. Petil. l. 2. 79.

CCLXII. Magno plane malo Catholicæ Africanæ Ecclesiæ accidit Imperium Juliani: nam consopitum ac pene extinctum schisma tot annis, tantoque studio in hoc insudantibus, qui antecesserant, Christianis Imperatoribus; mox aspirante illis gratia Juliani, denuo excitatum majoribus flammarum globis erupit. Testatur id quidem in primis Optatus, cum ait (b): *Hoc eodem tempore duces & principes vestros merita relegaverant sua; in Ecclesia nulla fuerant schismata, nec Paganis licebat exercere sacra sacrilega: pax Deo placita apud omnes Christianos populos habitabat: diabolus mœrebat in templis, vos in regionibus alienis.* Deinde alter (ut omnibus notum est) secutus Imperator, vobiscum vota sinistra concipiens, ex famulo Dei factus est minister inimici, apostatam se edictis suis testatus est: *Quem precibus rogastis, ut reverti possetis. Quas preces si vos negatis misisse nos legimus.*

(b) Optat. lib. 2.

CCLXIII. Erant ejusmodi Donatistarum preces adulationis plenæ; de quibus Augustinus ad Donatistas (c): *Hæc, inquit, erat ejus prædicanda justitia, quam supplican-*

(c) Aug. ad Donat. epist. 166.

tes Rogatianus & Pontius laudaverunt; dicentes homini apostatæ, quod apud eum sola justitia locum haberet. Et adversus litteras Petiliani (d) sic: *Imperatori Paganus & apostatæ dixistis, quod apud eum sola justitia locum haberet; quibus precibus & rescripto, sicut ibi scriptum est (sicut allegationis gesta testantur) pars Donati universaliter usa est.* Quanti autem ponderis hæc essent verba, alibi scribens ad Vincentium, ita declarat (e): *Juliano Imperatori dixerunt, quod apud eum justitia sola locum haberet, quem certe apostatam noverant, & idololatriis deditum sic videbant, ut aut justitiam esse idololatriam faterentur, aut se scelerate mentitos negare non possent, ut apud eum dicerent solum locum habere justitiam, apud quem magnum locum cernerent habere idololatriam. Sed fuerit error in verbo; de facto quid dicitis? &c.*

(d) Aug. cont. lit. Petil. lib. 2. c. 97.

(e) August. epist. 48.

Quam vero facile his annuerit Julianus, sic subdit Optatus: *Nec difficultatem præbuit quem rogastis. Ire præcepit pro voto suo, quos intellexerat ad disturbandam pacem cum furore esse venturos. Erubescite, si ullus est pudor: Eadem voce vobis libertas est reddita, qua voce idolorum patefieri jussa sunt templa. Eisdem pene momentis vester furor in Africam revertitur, quibus diabolus de suis carceribus relaxatur. Et non erubescitis, qui uno tempore cum inimico communia gaudia possidetis? Quid autem Julianus tunc rescripserit pro Donatistis, ex ejus fragmento, quod superest, & recitat S. Augustinus, licet accipere; nam ait (f): *Eas enim, nempe Basilicas, jubente inimico Christi accepistis, in quibus jussa Christi contemnere, dum validum & verum vobis videtur quod Julianus constituit, dicens: Hoc quoque supplicantibus Rogatiano, Pontio, Cassiano, & cæteris Episcopis, sed & clericis, accedit ad cumulum ut abolitis quæ adversus eos sine rescripto perperam gesta sunt, in antiquum statum cuncta revocentur.* Hætenus recitata ab eo pauca verba rescripti; & inferius adversus ipsos post multa in eos invehens, hæc addit: *Cur in basilicis possidendis Juliani rescriptum tenetis, & in Ecclesiæ pace amplectenda Christi Evangelium non tenetis? Clamamus & nos: Quæ perperam gesta sunt, in antiquum statum cuncta revocentur; antiquus est Evangelium Christi, quam rescriptum Juliani, &c.**

CCLXIV. Julianus favet Donatistis.

(f) Aug. cont. lit. Petil. lib. 2. c. 97.

Juliani rescriptum pro Donatistis.

Porro ejusmodi Donatistarum a Juliano impetratum rescriptum, in ipsorum igno-

CCLXV.

PAGIUS festum quidem Pratorii declarabat Auxonium, Sallustio propter senectutem hoc munere liberato, qui jam secundo Magistratum hunc gesserat. Quod si Saturninius Secundus diversus esset a Sallustio Secundo, utriusque ejus Præfecturæ aliqua vestigia in Legibus Cod. Theod. per hæc tempora datis superessent. Decepit Viros doctos

cognominis Sallustii omissio in relata Inscriptio-
ne. Verum observare debuerant, quod anno CXXXVII. num. VIII. & seqq. offendimus, Romanos nempe ab Historicis & in usu vulgari loquendi quibusdam quandoque cognominibus appellatos, quæ eis numquam in Inscriptio-
nibus, Actisque publicis attribuuntur. Qua-
re

Honorius Imper. publice exponit edictum Juliani.

(a) l. 37. de heret. Cod. Theod.

(b) Chrysof. com. Gentil.

Confilium Juliani.

CCLXVI.

(c) Optat. lib. 2.

Donatistarum furor adversus Catholicos.

PAGIUS

ignominiam Honorius Imperator postea publicis locis affigendum curavit, hujusmodi ad Hadrianum Præfectum Prætorio dato edicto (a): *Rescriptum, quod Donatistæ a Juliano tunc Principe impetrasse dicuntur, proposito programme, celeberrimis in locis volumus anteferri, & gestu, quibus est ejusmodi allegatio inserta, subnecti: Quo omnibus innotescat & Catholicæ confidentiæ stabilita constantia, & Donatistarum desperatio fucata perfidia. Datum quinto Kalend. Martias, Ravennæ, Stilichone & Aureliano Coss.* Ex his quidem pensare licet quale fuerit ejusmodi pro Donatistis datum a Juliano rescriptum, quod post tot annos ipse Imperator Honorius publico voluit exponi ludibrio, quo illorum temeritas atque procacitas omnibus ostentui esset. Quid autem indulgendo Donatistis, relaxandoque eos ab exilio obtenderit Julianus, S. Joannes Chrysofomus alia occasione docet his verbis (b): *Vasfer ille & callidus, quos intelligebat ob peccatum aliquod Christianorum conventuum Principibus pœnas dedisse, & a præfectura, quam gerebant, amotos, omnes liberos esse sivit: hoc modo pessimis quibusque licentiam largiens, Ecclesiæ leges subvertens, denique omnes inter se committens: fore enim sperabat, ut postea minori negotio debellarentur, si prius bello inter se conflictati fuissent. Quin etiam quemdam (huic Stephano nomen erat) tum ob doctrinæ perversitatem, tum ob vitæ improbitatem, ab Ecclesiastico principatu amotum, jubet de integro magisterii sedem occupare. Hæc Chrysofomus.*

Ex sententia plane illi res accidit, ut ejus rescripto relaxati ab exilio Donatistarum Episcopi, factiosissimi duces schismatis, maximo ferrentur impetu in Catholicos, grassatorum instar atque prædonum. Quæ autem perduelles Christianæ concordiæ, Apostatæ Imperatoris innixi præsidio, egerint, & qualia quamque funesta ac deplorata pataverint, Optatus satis accurate (c) recenset, cum ait: *Venistis rubidi; venistis irati, membrulaniantes Ecclesiæ; subtiles in seductionibus, in cædibus immanes, filios pacis ad bella provocantes. De sedibus suis mul-*

re Secundus a Zosimo variis in locis, ab Eutrapio in vita Maximi, Rufino lib. 10. Socrate lib. 3. cap. 19. Sozomene lib. 5. cap. 10. aliisque Salustius vocatur: ab Ammiano modo simpliciter Salustius dicitur, uti lib. 13. cap. 5. ubi ait de Juliano Augusto: *Literas tristes Salustii Galliarum Præfecti suscepit, anno nempe CCCLXIII. dum in Perfidem pergeret; statimque ait eodem tempore visum cadaver cujusdam apparitoris, quem Præfectus Salustius præfens eare supplicio capitali damnarat.* (Qui ultimus Salustius diversus est a priori, qui Gallias, dum Secundus Orientem, regebat. Quo etiam ex hoc utriusque Salustii distinctio manifeste pa-

tos fecistis extorres: cum conductâ manu venientes, basilicas invassistis; multi ex numero vestro per loca plurima, quæ sub nominibus dicere longum est, cruentas operati sunt cædes, & tam atroces, ut de talibus factis ab illius temporis Judicibus relatio mitteretur. Sed intervenit & accurrit judicium Dei, ut ille, qui vos jamdudum redire jusserat, Imperator profanus, & sacrilegus moreretur; qui persecutionem, vobis provocantibus, jam miserat, aut mittere disponebat. Operata est apud loca supradicta in Catholicos trucidatio. Memoramini per loca singula, qui fuerint vestri discursus. Nonne de numero vestro fuerunt Felix Diabensis, Januarius Flamen Pistensis, & cæteri, qui tota celeritate cucurrerunt ad castellum Lemellense? ubi cum contra importunitatem suam viderent basilicam clausam, præfentes jusserunt comites suos, ut ascenderent culmina, nudarent testâ, jactarent regulas. Imperia eorum sine mora completa sunt; & cum altare defenderent diaconi Catholici, regulis plurimi cruentati sunt. Primus filius Januarii, & Donatus filius Nini, urgentibus & præsentibus Coepiscopis vestris supra memoratis; ut sine dubio de vobis dictum sit: *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. De qua re Primosus Episcopus Catholicus loci supra memorati in Concilio vestro apud Thævestinam Civitatem questus est, & querelas ejus dissimulanter audistis. Ecce a vobis factum est quod dixistis, Ecclesiam non esse, quæ cruentis morsibus pasciatur; & aliud sunt milites missi, aliud Episcopi ordinati: & paulo post:*

Similiter & apud Carpos non tibi videntur inexpiabiles sordes? In Mauritania Civitatibus, vobis instantibus, quasi satio populi facta est: mortui sunt in uteris matrum, qui fuerant nascituri: & rursus: Quid commemorem Thipasam Casariensis Mauritania Civitatem? ad quam de Numidia Urbanus Formensis, & Felix Idicrensis, duæ saculæ incensæ livoribus cucurrerunt; qui & eorum in pace positurum animos perturbantes, nonnullorum officialium & favore & furore juvante, & Athenio Præsidente præfente cum signis, Catholica frequentia exturbata & cruentata, de

CCLXVII.

ret.) Modo ab eodem Ammiano Secundus Salustius nuncupatur, uti lib. 22. cap. 3. ubi de rebus anno præcedenti gestis loquitur: *Brevi deinde Secundo Salustio promoti Præfecto Prætorio summam quæstionum agitandarum ut fido commisit.* Modo denique simpliciter & absolute Secundus vocatur, ut in Inscriptione omnium Legum Cod. Theod. quæ eidem inscribuntur, & a Philostorgio lib. 8. num. 8. ubi ait, *Secundum Præfectum Prætorio operam suam contulisse, ut Valentinianus Senior Imperator eligeretur.* Quæ narrans Zosimus lib. 4. pag. 734. ait: *Omnium suffragia in unum Salustium Præfectum Prætorii concurrebant: illo senectutem præ-*

CHRISTUM
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.Quid in
SS. Eu-
chari-
stiam Do-
natistæ.

de sedibus suis expulsa est: lacerati sunt viri, tractæ sunt matronæ, infantes necati, abacti sunt partus. Ecce Ecclesia vestra, Episcopis ducibus, cruentis moribus pasta est: & post pauca: Et quod, inquit, vobis leve videtur, facinus immane commissum est. Ut omnia sacrosancta supra memorati vestri Episcopi violarent, jufferunt Eucharistiam canibus fundi, non sine signo divini judicii: nam iidem canes accensi rabie, ipsos dominos suos quasi latrones, sancti corporis reos, dente vindice, tamquam ignotos & inimicos laniaverunt. Ampullam quoque Christumatis per fenestram, ut frangerent, jactaverunt; & cum casum adjuvaret abjectio, non defuit manus Angelica, quæ ampullam spiritali subvectione deduceret; projecta casum sentire non potuit, Deo muniente, illæsa inter saxa consedit. En probe vides, lector, inter quos recensendi sint, qui nostro hoc infelicissimo sæculo, vel his paria, vel certe magis horrenda, in sacrosancta Ecclesiæ Catholicæ sacramenta, eodem quo Donatistæ, satanico agitati spiritu perpetrarunt. Sed & puto intelligis, eos rabidiores canibus, & filicibus duriores redditos esse, qui divinorum sacramentorum veritatem adeo excutientes impugnant, hisce eam certis atque adeo manifestis miraculis contestantibus. Sed nec desunt istis scelera illa, quæ de iidem Donatistis Optatus mox subdit his verbis:

CCLXVIII.
Vim infe-
runt sa-
cris vir-
ginibus
Donatistæ

Inde revertentes Urbanus Formensis, & Felix Idicrensis, invenerunt Matres, quas de castimonialibus fecerunt mulieres. Ecce quales, frater Parmeniane, Episcopus celas; & cum pro tuis erubescere debueras, Catholicos innocentes accusas. Interea supra memoratus Felix, inter sua crimina & facinora nefanda, ab eo compressam puellam, cui mitram ipse imposuerat, a qua paulo ante Pater vocabatur, nefarie incoestare minime dubitavit; & quasi de peccato sanctior fieret, inde velociter properavit. Sic Donatum annorum septuaginta Episcopum, hominem innocentem, spoliare ausus est Episcopali nomine, & officio & honore. Venit schismaticus ad Ca-

PAGIUS

tendente, filium summa rerum præfici postulabant. Ex quo & habemus, Salustium istum Secundum vocatum fuisse.

XXXIV.

Duplex
Præfectura
Secundi
Salustii.

Sed, ut de utroque Salustio seorsim agam, Secundus Salustius anno præterito Præfectus Prætorio Orientis a Juliano Augusto post Constantii Augusti mortem renuntiatus fuit, ut mox diximus ex Ammiano lib. 22. cap. 3. Eum ea in dignitate Helpidio successisse, docet Libanius epist. ad Julianum 638. & 655. Sed utraque adhuc inedita. Fuit Helpidius Christianus, cujus uxor Aristanete extitit, mulier ob pietatem eximiam celebris, quæ Sanctos Antonium & Hilarionem magnopere coluit, ut docet Hieronymus in Hilarionis Vita. Secundus Gentilis erat, ut testantur Socrates, Sozome-

tholicum, ad innocentem reus, ad Dei sacerdotem sacrilegus, incoestus ad castum, ad Episcopum jam non Episcopus; sed de placito & de conjuratione vestra securus, vestris legibus, & decretis armatus: manus, quæ paulo ante peccata gravaverant, capiti innocentis injecit; & de illa lingua ausus est ferre sententiam, quæ jam nec ad pœnitentiam agendam vel idonea videbatur. Post hæc autem ab eodem Optato pluribus, ut par erat, exaggerata; quid tandem per expulsionem Catholicorum Episcoporum molirentur, subdit, sic dicens (a):

(a) Optat.
l. 2.

Nunc quoniam erubescenda gaudia vestra probavimus, & furor vester tot locis ostensus est; restat de profunda impietate vestra aliquid dicere. Nam omnia, quæ a vobis aut facta sunt, aut dicta, quis poterit explicare? Sic cuncta malignitate quadam ordinasse vos constat, ut in una specie operis, species alias impleretis; ut dum presbyter, aut Episcopus deficitur, sic populus caperetur. Quomodo posset turba hominum stare, quæ rectorem suum elisum esse conspiceret? Non aliter, quam quocumque cusu pastore occiso, lupi grassantur. Exorcizastis & lavistis sine causa parietes, ut hoc nequitiae genere subrueritis simplicissimorum hominum mentes. Talibus consiliis vestris nonnullorum animi jugulati sunt; & sub nube simplicitatis, obcæcato lumine, ut miseros sterneretis, sagittas de pharetra pectoris vestri seductionibus præmissistis; ut de vobis Spiritus Sanctus per David Prophetam in Psalmo decimo prædixerit: Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra, ad sagittandum in obscuro rectos corde. Quid a vobis minus factum est? Vestris consiliis sagittati sunt innocentes, exarmati Fideles, honore nominis sui spoliati sunt sacerdotes. O impietas inaudita! quem jugulaveris, inter pœnitentiam & tormenta servare! In comparatione operis vestri, latronum levior videtur immanitas. Vos vivum facitis homicidium; latro jugulans, dat de morte compendium. Paupertate sensus sui circumventi sunt, quos decipere potuistis: Per-

CCLXIX.
Impius
Donati-
starum
conatus.

nus & Rufinus locis laudatis; vir tamen perillustis, ut fidem facit statua aurea ei a Valentiniano & Valente Imperatoribus Christianis posita, exercitusque suffragium, ut Imperator fieret. Julianum Aug. in expeditione Persica comitatus est. Eam Præfecturam continuavit usque ad electionem Valentiniani, qua peracta, cum milites administrationes, aliosque magistratus a Juliano datos auferrent, eorum in numero Præfectus etiam Prætorii Salustius erat, inquit Zosimus lib. 4. pag. 735. In Secundi locum Nebridium subrogatum fuisse affirmat ibidem Zosimus pag. 737. ubi ait: Cumque Casarium, quem Imperatores Præfectum Urbis constituerant; itemque Nebridium, quem post Sallustium Præfectum Prætorii fecerant, apprehendisset:

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

Perfecti enim fuerant illi, opere scilicet Dei, qui in ejus nomine fuerant ordinati: at vos contra opus Dei hostiliter militatis, divinum opus malitiæ vestræ destruentes. Apparet ergo de vobis dictum esse in decimo Psalmo: Quoniam quæ tu perfecisti, ipsi destruxerunt. Fecit vos superbos impietas vestra; sed accensat vos prospiciens de cælo justitia; & iniqua vos gerentes error hominum laudat; ut de vobis in nono Psalmo dixerit Spiritus sanctus: Quoniam laudator peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua egerit benedicitur. Quid iniquius, quam exorcizare Spiritum sanctum, altaria frangere, Eucharistiam animalibus projicere? Et ut in errorem vos vester populus mittat; laudando felices appellant, & bene nominant, & per vos jurant, & personas vestras jam pro Deo habere noscuntur. Ac rursus de eorum sacrilegiis:

CCLXX. Indubitanter, inquit (a), & liquido demonstratum est, in divinis sacramentis quid nefarie feceritis. Jam illa ostendenda sunt, quæ crudeliter ac stulte vos fecisse, negare minime poteritis. Quid enim est tam sacrilegum, quam altaria Dei, in quibus vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remove? in quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens invocatus sit: quo postulatus descendit Spiritus sanctus; unde a multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est? Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non jussit Salvator poni, nisi quæ essent de pace condita: Depone, inquit, munus tuum ante altare, & prius concorda cum fratre tuo, ut possit pro te sacerdos offerre. Quid est enim altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester aut rasis, aut fregit, aut removit. Hoc igitur inexpiable nefas, si de aliqua ratione descendit, uno modo fieri debuit. Sed, ut æstimo; alio loco copia lignorum frangi jussit; alio, ut altaria raderentur, lignorum inopia imperavit; ut removerentur,
Annal. Eccl. Tom. V.

PAGIUS set: hos quacumque sibi viderentur, ad subditos scribere coegit, Procopius nempe, cum anno CCCLXV. mense Septembri Constantinopoli tyrannidem arripuit. Ammianus lib. 26. c. 7. Zosimo suffragatur, cum de eadem defectione loquens ait: Confestim Nebridius in locum Salustii Præfectus Prætorio factione Petronii recens promotus, & Casarius Constantinopolitana urbis Præfectus, in vincula compinguntur, a Procopio scilicet.

XXXV. Nebridium porro anno CCCLXIV. paulo antequam Imperatores inter se partiti fuissent Imperium, Secundo Salustio substitutum fuisse, modus loquendi Zosimi indicat, duplexque Secundi Præfectura Orientalis: alioquin hic non duplicem Præfecturam, sed triplicem administrasset. Quo pacto, Leges aliquæ Cod. Theod. anno CCCLXIV. & anno CCCLXV. ante men-

ex parte verecundia jussit; ubique tamen nefas est dum tantæ rei manus sacrilegas & impias intulistis. Quid perditorum conductam referam multitudinem, & vinum in mercedem sceleris datum? quod ut immundo ore sacrilegis haustibus biberetur, calida de fragmentis altarium facta est. Si livoris judicio nos vobis sordidi videbamur; quid vobis fecerat Deus, qui illuc * invocari consueverat? Quid vos offenderat Christus, cujus illic per certa momenta corpus & sanguis habitabat? Quid vos offendistis etiam vos ipsi, ut illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa temporum spatia sancte (ut arbitramini) obtulistis? Dum impie persequimini manus nostras illic, ubi corpus Christi habitabat, feristis & vestras. Et post alia plura id genus inculcata, sic de fractione sacrorum calicum (b):

Hoc tamen immane facinus geminatum est dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores; quorum species revocastis in massas, mercem nefariis nundinis procurantes; ad quam nec emptores eligere voluistis, sacrilegi dum inconsiderate vendidistis. Passi estis etiam comburi manus vestras, quibus ante nos eosdem calices tractabatis; eam rem tamen passim vendi jussistis. Emere forsitan in usus suos sordidæ mulieres: emerunt Pagani, facturi vasa, in quibus incenderent idolis suis. O scelus nefarium! o facinus inauditum! auferre Deo, quod idolis præstes; subducere Christo, quod proficiat sacrilegio! Rursum vero, quid in sacratas a Catholicis Deo virgines admiserint, dum & signum dedicationis impositum illis abstulerint, & aliud denuo ipsis imposuerint, idem declarat his verbis (c):

Jam illud quam stultum, quam vanum, quod ad voluntatem & quasi ad dignitatem vestram revocare voluistis, ut virgines Dei agerent pœnitentiam? ut jamdudum professæ signa voluntatis capitibus, postea vobis jubentibus immutarent? ut mitrellas alias projicerent, alias acciperent? Erant mitrellæ in Africana Ecclesia ornamentum capitis genus, quod sacran-

sem Septembrem Secundo Præfecto Prætorio directæ, anno CCCLXVI. vel initio CCCLXVII. (quo tempore secundam Præfecturam Secundus gessit) emissa; deceptusque Gothofredus in Chronologia Cod. Theod. qui Secundum anno CCCLXIV. & CCCLXV. Præfectum Prætorio Orientis fuisse credidit. Ille tamen ex variis Constitutionibus ad Volusianum P. U. idest, Præfectum Urbis anno CCCLXIV. & CCCLXV. datis, quo non Volusianus, sed Symmachus Præfectus Urbis erat, quasque ideo ad annum CCCLXXXIII. Gothofredus retrahendas esse recte vidit, intelligere poterat, Leges illas ad Secundum Pf. P. missas, extra ordinem in Codice Theodosiano pariter recitari: quæ transpositio eo in Codice non infrequens.

Sed quidquid hac de re sit, recte scribit Libanius in epistola ultima, Secundum a Juliano Pra-

* illic.

(b) Operat. 1.6.

CCLXXI. Confracti calices a Donatistis.

(c) Idem. 1.6.

CCLXXII. Sacratæ virgines ad secundam professionem coguntur.

S cran-

crandis virginibus ab Episcopis solet imponi, sicut Romæ & aliis in locis simplex sacrum velum. Quod enim virgines sic Deo dicatæ, sponsæ Christi ex more dicerentur; eo insigni illarum capita tegere, quo a nubendis discriminarentur virginibus, consueverunt Antistites: erat enim capitis tegumentum ex lana, purpura tamen pictum potius, quam tinctum; fortasse Christi nomen, vel Crucis signum in eo purpureo colore erat expressum; per quod omnibus indicaretur, virginem illud gestantem jam professam esse perpetuam virginitatem, & Christi desponsatione Deo dicatam. Nam idem Optatus (a) inferius, dum ait, virginitatem servare, esse voluntatis, non necessitatis, hæc de mitrella: *Nec ulla sunt præcepta conjuncta, vel de qua lana mitrella fieret, aut de qua purpura pingeretur: non enim panno potest virginitas adjuvari: non enim inde compescuntur æstus animi, quos interdum ætas accendit: & paulo post:*

(a) Optat.
lib. 6.

CCLXXIII.
Cur mitrella virginibus imponeretur.

Res inventa est ad signum capitis, non ad remedium castitatis. Denique talis pannus & deturbari, & rodi, & perire potest; & tamen virginitas si illa sit, sine mitrella iuta esse potest. Spiritale nubendi hoc genus est; in nuptias sponsi jam venerant voluntate & professione sua; & ut sæcularibus nuptiis se renunciaffe monstrarent, spiritali sponso solverant crinem, jam cœlestes celebraverant nuptias. Quid est quod eas iterum crines solvere coegistis? Quid, inquam, quod ab ipsis per vos exacta est professio secunda? Quis est alter spiritalis sponsus, cui iterum nubent? Quando mortuus est cui nupserant, ut iterum nubant? Nudastis denuo capita jam velata; de quibus professionis detraxistis indicia, quæ contra raptores aut petitores viderentur inventa. In mitrella indicium est voluntatis, non castitatis auxilium; ut rem jam Deo devotam, ne qui sponsabat, perseveret petere; aut ne raptor audeat violare; signum est ergo, non sacramentum. Invenistis igitur hujusmodi virgines, quæ jam spiritaliter nupserant; quasi secundas coegistis ad nuptias; ut crines iterum solverent, imperastis. Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt; ex quibus si alicui maritum mutare contigerit, non repetitur illa temporalis festivitas; non in altum tol-

PAGIUS
Secunda Præfectura Secundi Salustii.

Præfecturam Prætorianam primum nactum, in eaque a Valente Imperatore firmatum, & quidem, ut conjectura est, post Nebridii mortem, & non ante eam. Is paulo postquam in carcerem a Procopio conjectus fuit, fato functus est, ut Valeus in Notis ad Ammianum lib. 26. cap. 7. colligit ex Themistio in Oratione nona juxta veterem ordinem, ubi Themistius inquit: E summis vero Magistratibus alter qui erat vere mortuus, non credebatur: qui vivebat, mortuus putabatur. Hi enim summi Magistratus alii esse

litur; non populi frequentia procuratur: nempe quod nubentibus viduis festiva gaudia nuptiarum minime ab Ecclesia concedi solet.

Quoniam autem profano ritu sacratas a Catholicis sacerdotibus Deo virgines, illi, ut suæ eas facerent communicationis, purgare solet, idem Optatus subdit his verbis: *Jam consecratus Deo aspersistis immundis cineribus; crines jussistis etiam falsa aqua perfundi. Et utinam vel id quod tulistis, velociter revocare vellestis. Interposuistis moras, ut retractæ in pristino habitu aliqua diutius remanerent, retractis signis, quibus se jamdudum contra petitores & raptores muniverant. Qui cum viderent, præscriptionem sibi jamdudum oppositam a vobis esse sublatam, de sponsis raptores effecti sunt; nec visus est sibi unusquisque peccasse, dum talem rapit, qualem viderat, quando ut uxorem acciperet, postulabat. In hoc genere tanta damna fecistis Deo, quanta lucra Diabolo procurastis. Conflastis impie calices, crudeliter fregistis, & inconsulte rasistis altaria. Puellas miseras non sine opprobrio, ut secundas mitrellas acciperent, coegistis. Ac de his hæc Optatus.*

Quidnam vero significaretur per mitrellas, seu mitellas, quæ ut virginitatis signa, sacratas Deo virginibus imponi solet, est accuratius investigandum. Haud enim quis putet fuisse mitrellas capitis ornamentum pretiosum ac splendidum, instar illius Judith (b), de quo divina scriptura ait: *Colligavit cincinnos suos mitra: sed potius simplex tegumentum, de quo Ulpianus (c) ad Sabinum, cum agit de stola, palliis, tunicis, capitibus, zonis, ac mitris: Quæ, inquit, magis tegendi capitis, quam ornandi causa sunt comparata. De eodem capitis tegumento Apulejus (d): Mitella, inquit, textili contecto capite. Erat autem, & aliud genus mitræ, seu mitellæ, quod a Paulo Ju-reconsulto (e) inter ornamenta recensetur muliebria; de ejusmodi mitellis meminit S. Hieronymus (f) ad Marcellam, cum agit de S. Blefilla: Tunc, inquit, crines ancillulæ disponebant, & mitellis crispantibus vertex arctabatur innoxius; nunc neglectum caput scit sibi tantum sufficere, quod velatur: hæc ipse. Cæterum ad primum genus mitellæ, non ad secundum*

CC.
LXXIV.
Virgines sacra rediæ profanæ.

CCLXXV.
Quid mitrella.

(b) Judith.
16.

(c) l. 23.
ff. de aur.
& arg. legato.

(d) Apul.
de asin.
l. 7.

(e) l. 26.
ff. eod.

(f) Hier.
epist. 23.

non possunt quam Nebridius Præfectus Prætorio, & Casarius Urbi Præfectus. Quorum Nebridius cum brevi post abiisset e vita, adhuc vivere fingebatur, ut literis ejus nomine inscriptis Procopius populum ad se pelliceret. Nebridio demortuo, vel saltem in carcere detento, Valens Salustium seu Secundum iterum Præfectum Prætorio declaravit. Tradit enim Eunapius in Maximo, Procopio tyrannidem Constantinopoli exercente Salustium res Imperii curasse. Præfecturam itaque hac secunda vice usque

dum referendæ sunt mitellæ, quibus erant solitæ in Ecclesia Africana sacræ velari virgines; licet purpura illæ pictæ essent; cum tamen ejusmodi veli genus nigri coloris in Romana Ecclesia ad velandas Deo devotas virgines esse usui consueverit. De quarum velo hæc S. Ambrosius adversus Symmachum: *Non vittæ capiti decus, sed ignobile velamen usui nobile castitatis. sed de sacrarum velamine virginum diximus tomo primo Annalium.*

CC. LXXVI. Ablati codices, palæ & vela a Donatistis.

Addiderunt ad hæc & alia scelera, Donatistæ, nempe, ut adhibita potentia magistratum, sacros codices & pallas & vela, ab iis qui Catholicæ partis erant, violenter auferrent: unde ejusdem Optati hæc etiam addita est justa querela: *Et illud, inquit, prætermittere nequeo, quod nec Deo est placitum, nec a vestris cultoribus excusari, nec ab aliquo homine defendi potest. Per judicia sæcularia, & leges publicas, divinæ legis instrumenta, executione officiorum, a plurimis eripienda esse dixistis; volentes soli habere, quod pax in communionem possederat. Non vereor Christianus dicere, quod vobis postulanti- bus, Gentilis executio non potuit igno- rare. Velamina & instrumenta dominica extorsistis, quæ jamdudum fuerant in com- munionem possessa. Extorsistis cum codicibus pallas: judicio superbæ vestræ, utraque arbitrati estis esse polluta. Ni fallor, hæc purificare properastis; lavistis proculdu- bio pallas. Indicate quid de codicibus fe- ceritis; in omnibus judicium providentiæ vestræ debet esse æquale: Aut utrumque lava; aut utrumque dimitte; quod si ali- ter facis, corrupisti diligentiam tuam; pallas lavas, codicem non lavas. Si una parte bonum, in altera malum est; non potes negare offendere in una, si in al- tera promereris. Et si gaudes, quod in una videaris religiosus; debes & plange- re, quia teneris in altera parte sacrile- gus. Jam illud quale est, quod in mul- tis locis etiam parietes lavare voluistis, & inclusa spatia, falsa aqua & spargi * præcepistis? &c. Magna plane arte schif- matici, quo rudem populum execratio- ne, & odio imbuerent in Catholicos, quan- tum eos detestari deberent, his signis in- sinuare solebant, validioribus quavis alia comparata ad persuadendum oratione; quod ipsum alii quoque facitare schif- matici consueverunt, ac novissime Græ- Ann. Eccl. Tom. V.*

ci dicuntur eadem miserrime operari.

Quid rursum Donatistæ in Catholicos e- gerint, Imperatoris sibi arrogantes aucto- ritatem, idem Optatus (a) docet, hæc addens: *Quid referam etiam illam im- pietatem de vestra conjuratione venientem? quia ad hoc basilicas invadere voluistis, ut vobis solis cœmeteria vendicetis, non per- mittentes sepeliri corpora catholica: ut terreitis vivos, male tractatis & mortuos, negantes funeribus locum. Si inter viven- tes fuerat certamen; odia vestra, vel mors aliena compefcant. Jam tacet, cum quo paulo ante litigabas. Quid insultas funeri? Quid impetis sepulturam? Quid cum mor- tuis litigas? Perdidisti malitiæ fructum. Etsi corpora non vis in uno quiescere, animas tamen in uno apud Deum positas non poteris separare, &c. Hæc & alia plu- ra Optatus. His igitur Donatistæ Julia- ni Imperatoris fulti præsidis, qui pene vi- debantur extincti, adeo invaluerunt ad- versus Catholicos; ut omnes qui successerunt Catholici Imperatores, licet adver- sus eos plurimum laboraverint, ut ipsos ad communionem Catholicam restituerent, vel alio aliquo modo tollerent & abo- lerent, numquam tamen id efficere va- luerint. Quæ autem post Juliani tempo- ra ab eisdem gesta sint, suis locis di- cturi sumus; modo reliquas a Juliano sanc- itas leges recenseamus.*

Quod igitur de rescripto adversus Or- thodoxos pro Donatistis a Juliano dato pluribus actum est; jam de aliis ab eodem promulgatis adversus Christianos edictis, sancitisque legibus, & scriptis epistolis, hic ultimo loco anni hujus paulo fusior (quod id exigat rerum copia) oratio in- stituenda est. Atque in primis illud ad- vertendum, non consuevisse ipsum Julia- num tantum ignominie causa (ut sæpe vi- dimus) nominare Christianos, Galilæos; sed ut eodem nomine ab omnibus iidem dicerentur, scripto edicto sanxisse. Sic enim de ipso Gregorius Nazianzenus (b): *Atque illud sane perquam puerile, stultæ- que levitatis, ac ne ullo quidem alio ho- mine vel mediocri animi gravitate prædi- to, nedum Imperatore dignum; quod si- mul cum nominis commutatione, animorum quoque nostrorum commutationem secuturam esse arbitratus, aut certe nobis id pudori fore, quasi turpissimi cujusdam criminis accusatis, novandum nobis cognomentum*

CC. LXXVII.

(a) Optat. lib. 6.

Cœmete- ria sibi vendicant Donati- stæ.

CCLXX. VIII.

(b) Greg. Naz. orat. 1. in Ju- lianum.

Lex Julia- ni, ut Christiani Galilæi diceren- tur.

S 2

cen-

PAGIUS. que ad annum CCCLXVII. quo post inchoatum bellum Gothicum Valens ei Auxonium suffecit, continuavit, ut jam ex Zosimo docui- mus, quem etiam successorem ei Eunapius ci- tatus attribuit. In Codice Theodosiano aliquæ Constitutiones reperiuntur annis CCCLXV. & CCCLXVI. datæ, & ad Secundum Pf. P. in- scriptæ, & post eum annum nulla amplius ejus mentio. Sed earum Legum subscriptiones vel in urbe qua datæ sunt, vel in Consulibus, vel in aliis temporis characteribus mendosæ.

Venio ad Salustium alterum, cui pars maxima eorum quæ ad Secundum Salustium pertinent, huc usque per errorem attributa. Hunc Con- stantius cum Marcello in Gallias ablegavit, quan- do eisdem Julianum Cæsarem præfecit: *Illis ipsis, non Casari, tota isthic administratione cre- dita, ut prodit Zosimus lib. 4. pag. 703. qui postea pag. 707. dicit, Constantium Salustium accersisse. Hinc in Operibus Juliani Imp. ha- betur Juliani Imp. ob discessum Salustii consolatoria Oratio VIII. in qua quantum eum dilige- ret*

XXXVII. Præfectura Gallica Salustii.

censuit, Galilæos pro Christianis nominans, atque ita vocari, publica lege discernens. Ex quo perspicue ostendit, Christi appellationem honorificentissimam esse, maximique ad gloriam ponderis; quoniam eam nobis extorquere cogitavit. Nisi fortasse alia ratione fecit, quod hujusce nominis vim & potestatem instar dæmonum reformidaret, ac proinde ad aliud nomen minus notum & vulgare transferit. Hæc Nazianzenus. Meminit & hujus quoque latæ legis Chrysostomus (a), dicens: Adeo Christianum nomen tunc ut extingueretur, quoad ejus fieri poterat, elaborabat: Galilæos pro Christianis nos in edictis suis tum ipse appellans; tum Principes, ut id factitarent adhortans. Adeo enim infenso animo Christianam religionem infectatus est, ut ne ipsum quidem nomen voluerit superare. Sed derisa ejus impietas est, frustratusque conatus omnis.

(a) *Chris. contra Gentil.*

CC.
LXXIX.

(b) *Apud Cyrill. A. lex. l. 6. in Jul.*

Crucis cultum atque Sanctorum Julianus Christianis exprobrat.

(c) *Apud Cirill. in Jul. lib. 10.*

Rursum vero ignominie causa, cultum Crucis Christianis objectare, ob idque eos deridere consuevit; nec id quidem verbis tantum, sed scriptis; ut cum illis sic exprobraret: (b) *O miseri homines, cum servantur arma, quæ magnus demisit Jupiter, nempe ancilia, hoc est pater Martis, pignore dato, non verbo, sed re, quod Civitatem nostram perpetuo protecturus sit, cessatis adorare & colere? & interim Crucis lignum adoratis, imagines illius in fronte & ante domos pingentes. Igitur digne quis vestros prudentiores odio habebit, vel misericordia dignabitur imprudentiores, qui vos sequentes, in eam perveniunt calamitatem, ut etiam relictis æternis diis, ad mortuum Judæum transeant. Hæc ipse in Christianos. An non ex his intelligis, lector, una cum Apostata Juliano & ipso a fide Catholica refugas fœdus iniisse recentiores hæreticos, deridentes Catholicos Crucis Christi lignum venerantes, & signum vel manu deducentes, aut coloribus effigiantes? Atque in eo etiam hos cum illo contraxisse vides affinitatem, execrantes sanctorum cultum, & venerationem sacrarum reliquiarum: nam hæc etiam exprobrabat ita Julianus (c): *Addentes ad antiquum illum mortuum multos recens mortuos, quis pro dignitate abominaretur? Omnia monumenta implestis; quamquam vobiscum numquam dictum sit advolvi sepulcris, & ea amplecti debere. In hanc autem venistis ma-**

litiam, ut super hac re neque Jesu Nazareni verba audienda esse putetis. Audite igitur, quæ ille de monumentis dicit (d): *Scribæ & Pharisei & hypocritæ, quia similes estis sepulcris dealbatis, &c.* En quam insulse e Christi Evangelio adversus Christianos colentes sepulcra sanctorum enthymema deducit! At pluribus eum verbis S. Cyrillus redarguit; quem re ipsa Babylæ martyris ossa, ut vidimus, confutarunt. Sed ad alias leges ipsius redeamus.

(d) *Matth. 23.*

Concessa a Constantino Magno atque Constantio privilegia Decurionibus Christianis, quibus a curiæ munere essent immunes, dato hujus anni Cos. ad Sallustium Præfectum Prætorio rescripto (e), penitus abstulit. Quin etiam impertita ab iisdem Christianis Imperatoribus, clericis & miserabilibus personis dona, & immunitates, atque diversi generis privilegia cassa reddidit; nam de his agens Sozomenus sic ait (f): *At clericis omnem immunitatem, honorem, & frumenti congiaria ipsis a Constantio * donata ademittit, legesque eorum causa conditas abrogavit, & eos denuo curiis addixit. Porro a virginibus & viduis, quæ in clero erant propter egestatem descriptæ, ea exigenda mandavit, quæ ante ab ærario publico acceperant. Nam cum Constantinus res Ecclesiæ rite disposuisset, ex vestigalibus cujusque civitatis ea quæ erant satis ad res comparandas necessarias, clero cujusque Ecclesiæ erogavit; illudque lege stabilivit: Quæ lex eo ex tempore, quo moriebatur Julianus, hætenus diligenter observata fuit. Hanc exactionem multo crudelissimam fuisse & acerbissimam prædicant; atque tabulæ a Patribus confectæ ad eum finem, ut res quas ex lege Constantini acceperant, ita demonstratæ restituerentur, de his quæ erant a Juliano exulta, plane testificari possunt. Verum Imperator odium adversus religionem Christianam conceptum non his rebus exaturavit, sed flamma iræ contra fidem nulli perditum conatus genus prætermisit, quo Ecclesiam Dei everteret, &c. Hæc Sozomenus.*

CC.
LXXX.

(e) *l. 50. de Decurion. & l. 4. de lustrali coll. Cod. Theod.*

(f) *Sozom. lib. 5. c. 5. * al. Constantino.*

At non satis illi fuit quæ a Christianis Imperatoribus donata essent auferre; sed & quæ a Gentilibus aliquando ex certa causa collata fuissent, abripuit: nam ter mille modios tritici perpetua largitione collatos a Marco Aurelio Imperatore erogant-

CC.
LXXXI.

PAGIUS

ret, ostendit. Successit Salustius in Gallica Præfectura Nebridio, de quo Ammianus lib. 20. cap. 9. in gestis anni CCCLX. ait: *In locum Florentii Præfectum Prætorio Nebridium, tum Quæstorem ejusdem Caesaris promoverat, scilicet Constantius. Sed cum juramentum Juliano præstare nollet, ad larem suum recessit in Thusciam, inquit Ammianus lib. 21. cap. 5. dum de rebus eodem anno gestis sermonem habet. Tum cap. 8. loquens de rebus anni CCCLXI. Discedens*

*inter hæc Julianus a Rauracis Salustium Præfectum promotum remisit in Gallias, Germaniano jussu vicem tueri Nebridii. Erat autem Nebridius (ut hunc locum obiter explicem) Juliani Quæstor, cum Constantius eum Præfectum Prætorio Galliarum designavit, ut mox ex Ammiano diximus: cujus Quæsturam Constantius in dispositione Juliani Caesaris reliquerat, quia is factus a militibus Augustus ad Constantium scripserat Præfectos Prætorio se ab illo accepturum: re-
fiduos*

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

(a) Me-
zapbr.
in Act. S.
Abercii E-
pisc. Hie-
ropolit. die
2. Octobr.
Julianus
tributa
Christia-
nis indi-
cit.

gandos in pauperes Ecclesiae Hieropolita-
nae, petitione Abercii (a) ejus civitatis
Episcopi, in hanc usque diem etiam a cae-
teris persecutoribus perfolutos, prorsus
abstulit. Verum utcumque toleranda haec
fuisse; nisi postquam spoliavit Fideles
bonis omnibus munificentia Christianorum
Imperatorum olim acceptis, illud etiam
adversus eos promulgasset edictum, quo
ad expeditionem belli Persici ingens pec-
uniae vis a Christianis exigeretur; im-
munes tantummodo a dura tributi exactio-
ne fanciens futuros esse, qui Christiana
religione relicta, sese ad Deorum cultum
transferrent; nam Socrates (b): Cum ex-
ploratum, inquit, haberet, quot mala se-
cum bellum apportare soleat, quam ingen-
ti pecuniae vi ad istud administrandum o-
pus esset, & absque ea non posse recte
geri; pecuniam a Christianis veteratorie
extorquere cogitavit. Nam illis, qui sa-
crificare renuebant, multam imposuit pe-
cuniariam; ipsaque exactio in vere Chri-
stianos severa & exquisita fuit. Nam
quisque pro facultatum proportione tribu-
ta pensavit; & Imperator ex injusta
injuste exactae pecuniae collectione brevi
admodum locupletatus est. Ista quidem ute-
batur lege non solum in locis, quae ipse
peragravit, sed in illis etiam, ad quae mi-
nime accesserat. Haec ipse: ut plane in-
telligas, ejusmodi tributi indictionem con-
tingisse post scriptam orationem illam, Mi-
sopogonem dictam, in Antiochenos, qua
declarat nulla eos vexasse haecenus tribu-
ti exactioe.

CC.
LXXXII.
(c) Greg.
Naz. orat.
1. in Jul.

Adversus sane Ecclesias, ad expilanda
earum bona, promulgata fuisse ab eodem
Juliano edicta, praeter illa quae superius
narrata sunt, Gregorius Nazianzenus (c)
testatur his verbis: Edicta adversus aedes
sacras tum publice proposita, tum priva-
tim expleta, & donariorum ac pecunia-
rum depredationem non magis ab impie-
tate, quam ab avaritia manantem, &
supellectilis sacrae direptionem profanis
manibus indigne & contumeliose tractatae
praeteream; ut etiam & Praesules, & sub-
ditos, qui pro his rebus abstraherentur,
gravissimeque torquebantur, &c. At de

PAGIUS

fiduos vero ordinarios Judices, militiaeque mo-
deratores suo arbitrio concedi consentaneum esse.
Quas Juliani literas refert Ammianus lib.
20. cap. 8. post quas Constantius Nebridium Prae-
fectum Praetorio creavit, praecipitque Juliano,
intra Caesaris se potestatem continere, ut cap. 9.
habet Ammianus. In Codice Theodosiano nul-
lae Leges ad Salustium anno CCCLXI. directae
leguntur, sed anno CCCLXII. complures inscri-
ptae, modo Salustio Pf. modo Secundo Pf. ar-
gumento evidenti hos Praefectos diversos fuisse,
& Saturninium Secundum in Actis publicis
Salustium appellatum non fuisse. Salustius Gal-
liarum eam dignitatem gessit anno CCCLXIII.
quo Consul processit. Ammianus enim initio li-
bri 23. ait: Julianus jam ter Consul ascito in

his superius alias. Rursum vero de aliis,
quae impius meditatus est in Christianos,
inferius subdit his verbis (d): Constitue-
bat, inquit, Christianos omni libertate
& fiducia spoliare, eosque ab omnibus re-
bus arcere, Conciliis, foro, publicis coe-
tibus, ipsisque adeo tribunalibus: Neque
enim fas esse quemquam his uti, qui aris
antepositis thura non adoleverit, tantam-
que tantae rei mercedem pependerit. O leges,
& legislatores, & Principes; quae
quemadmodum caeli pulchritudo, & Solis
lumen, & aeris perfusio communi & per-
enni beneficentia omnibus patent; sic legum
quoque usum & perceptionem liberis
omnibus hominibus ex aequo proposuistis!
quam tamen ille Christianis extorquere,
in animo habebat; ut nec per vim oppres-
sis injurias suas judicio persequi liceret,
nec pecuniario detrimento affectis, aut quo-
quo modo praeter jus fasque laesis quicquam
opis leges afferrent, sed pellerentur, &
trucidarentur; respirationesque etiam ipse
pene interdicerentur. Quae ut iis qui pa-
tiebantur, majorem cupiditatem, animi-
que contentionem, fiduciamque apud Deum
& libertatem addebant, ita iis qui facie-
bant, injustitiae majori atque ignominiae
erant.

Quo autem ad haec decernenda praetextu
justitiae uteretur Julianus, idem Gregorius
mox addit, haec dicens: Porro quam scita
& acuta ratio carnificis illius & patroni
legum violatoris & legislatoris, aut (ut
aptioribus verbis utar) inimici & ultoris!
Quemadmodum ait Scriptura: Legem enim
nostram praescribere (e), ne injuriam ac-
ceptam ulciscamur: Ne litem intendamus:
Ne quicquam omnino possideamus, pro-
priumque existimemus: verum alibi viva-
mus; ac praesentia, ut vana & inania,
contemnamus, & pro nihilo putemus: Hoc
etiam vetare, ne malum pro malo rege-
ramus: Aut si quis nobis colaphum (f) in
genam unam impegerit, ne alteri parca-
mus, verum eam quoque percutienti offe-
ramus; ac praeter pallium, tunicam etiam
exuamus. Adjiciet fortasse eam quoque
hoc ferre, ut pro iis a quibus injuriam
accepimus, preces fundamus, ac perse-
quen-

Collegium Trabea Salustio Praefecto per Gallias,
quater ipse amplissimum inerat magistratum. Quis
ei in Praefectura Gallica successerit, incertum.
Ex his liquet, duos eodem tempore floruisse
Salustios, alterum Praefectum Galliarum, alterum
Praefectum Orientis: cujus diversitatis primi-
us ex Antiquis memiit Suidas in voce Σα-
λυστιος; & quibus characteribus alter ab altero
dignosci possit, quando ejus mentio, vel in An-
nalibus Ecclesiasticis, vel in Historicis profanis
occurrit. Anno CCCLXXXVI. loquitur Ba-
ronius de Salustio Praefecto Urbi sub Valentinia-
no Juniori, cui is literas dedit de construenda
Basilica S. Pauli Apostoli via Ostiensis: sed
Salustius iste a duobus praecedentibus diversus,
ac Christianus.

(d) Greg.
Naz. orat.
1. in Jul.

CCL.
XXXIII.
Injustissi-
mas Julia-
nus leges
in Chri-
stianos ex
lege ipso-
rum usur-
pat.

(e) Matth.
5.
Rom. 12.
1. Cor. 6.
Matth. 10.
Marc. 5.
Luc. 9. 10.
(f) Luc. 6.

XXXVIII.
Duo Salu-
stii eodem
tempore
floruerunt.

Baron. an-
no 386. n.
XXIX.

quentibus optima quæque exoptemus. Quid ni autem hæc apprime cognosceret, qui divina oracula quondam pro lectore recitaverat, atque inter magni sacrarii ministros adscriptus fuerat, martyresque templis & delubris ornaverat? Cujus hoc primum demiror, quo modo in his libris accurate versatus, illud non legerit, aut consulto præterierit: Malos male perdet, &c. Refellit deinde pluribus ipse Gregorius Juliani ex legibus Christianorum in Christianos insultandi licentiam; docetque eos ad omnem mansuetudinem ex divina lege sic esse compositos animo, ut omnia ferant atque contemnant potius, quam virtutis dispendium patiantur: cæterum sic affectos minime prohiberi uti virtute, & exhibito ex virtute remedio, nempe justitia. Rursumque demonstrat, alia ex divina lege præscripta, nempe præcepta necessario omnibus adimplenda; alia vero aliis suaderi, & verticem perfectissimæ vitæ attingere cupientibus inculcari. Hæc plane ipse Gregorius, pluribus Julianum exagitans. Sed & Sozomenus (a) de iisdem sic habet: *Jus Reipublicæ Christianis denegavit; & neque in communes hominum congressus, neque in forum venire, neque judicium exercere, neque gerere magistratum, neque ullum dignitatis gradum obtinere permisit.* Hæc ipse.

(a) Sozom.
l. 5. c. 17.

CC:

LXXXIV. manifestum patensque promulgasset editum, quo (ut ab aliis Imperatoribus factum erat) in Christianos persecutio indiceretur; tamen in eos sancita olim adversus sacrilegos templorum expilatores jura torquebat; unde S. Joannes Chrysostomus (b): *Si quis, inquit, superioribus annis, cum adhuc pii Reges rerum potirentur, vel altaria demolitus fuisset, vel templa suffodisset, vel oblationes diripuisset, vel aliud tale quid egisset; rapiebatur ad tribunal, & occidebatur etiam insons & dumtaxat delatus.* Hæc Chrysostomus. Tulisse insuper eam legem Julianum, ut Galilæi a militia pellerentur, auctores sunt Theodoretus (c) & Rufinus (d), dum ajunt, ab eo statutum esse, militiæ cingulum non nisi immolantibus dari, neque quemquam administrare posse provincias, nisi cultores deorum. Sed de his quoque superius actum est.

(b) Chryf.
orat.
de Juvent.
& Max.
mart.

(c) Theod.
l. 3. c. 7.

(d) Rufin.
lib. 1. c. 32.

CC.

LXXXV. Verum & lex illa ab eodem Juliano Imperatore promulgata, ut injustissima, ab ipsis etiam scriptoribus Ethnicis improba-

PAGIUS
XXXIX.

Julianus
Christianos docere
vetuit.

Ad num. CCLXXXV. & seq. Baronius putavit, Julianum prohibuisse quidem Christianos docere, sed a discendo eosdem ab eo rejectos non fuisse, ideoque & errasse Rufinum lib. 10. cap. 32. Socratem, Sozomenum, & Theodoretum, imo & Augustinum lib. 18. de Civit. Dei cap. 52. qui scripsere, edicto Juliani non tantum a docendo, sed etiam a discendo Gentilium lite-

tur; de qua sic Ammianus (e): *Post multa enim etiam jura quædam correxit in melius, ambagibus circumcisis, indicantia liquide quid juberent fieri, vel vetarent. Illud autem erat inclemens obruendum perenni silentio, quod arcebat docere magistros rhetoricos & grammaticos ritus Christiani cultores.* Et inferius (f), eadem ferme verba repetens, ait: *Erat inclemens, quod docere vetuit magistros rhetoricos & grammaticos Christianos, ne transirent a numinum cultu.* Hoc est, ne per eos cultores deorum ab eorum cultu desciscerent; docendo quippe illi humaniores litteras, pariter elucidabant, quæcumque de diis Gentium scripta erant, fuisse omnino figmenta; ita quidem de Juliani sententia animi Ammianus. At alturus Apostata id sane erubuit palam priori edicto manifestum sanciendo fateri; sed aliis fucatis coloribus id ipsum præstans, mense Junii ejusmodi edidit sanctionem (g):

(e) Amm.
lib. 22.

(f) Amm.
lib. 25.

Julianus
Christianos docere
prohibet.

(g) l. 5. de
professor.
C. Theod.

CC.

LXXXVI.

*Magistros studiorum, doctoresque excellere oportet moribus primum, deinde facundia. Sed quia singulis civitatibus adesse ipse non possum: Jubeo, quisque docere vult, non repente nec temere profiliat ad hoc munus, sed judicio Ordinis probatus decretum Curialium mereatur, optimorum conspirante consensu. Hoc enim decretum ad me tractandum referetur, ut altiore quodam honore nostro judicio studiis civitatum accedant. Dat. XV. Kal. Julii, Accepta quarto Kal. Augusti, Spoletio *:* Mamertino & Nevitta Coss. Cum igitur ejusmodi decretum ad se deferendum, quo a se probaretur, edixerit; quis non intelligit, suo voluisse arbitrio reservatum, quos vellet scientiarum præfici scholis? Hac primum, inquam, more suo, arte putavit, se Christianos omnes a docendo posse repellere. Sed haud diu post nempe hoc ipso anno (ut ex Ammiano res gestas cujuslibet anni Consulium limitibus conscribente constat) manifestum edictum protulit, vulgavitque sanctionem, qua hoc ipsum manifestius prohiberet; eamque quantumlibet judicio quoque suorum turpissimam legem, tamen sic compositis quibusdam de industria pigmentis delinitam, tamquam philosophica imposta larva decoram in medium protulit, his scilicet fucatis sermonibus (h):

(h) Extat
inter epi-
stolas e-
jusdem
Jul. epist.
42.

Doctrinam rectam esse arbitramur, non verborum linguæve magnificentum & exquisitum sonum, sed mentis bene constitutæ san-

CCL-

XXXVII;

nam

ras Christianos vetitos fuisse. Præcipuum Baronii fundamentum, epistola Juliani 42. ubi Christiani prohibentur docere. Verum quid vetat, inquit Hermantius in Vita S. Basilii M. lib. 2. cap. 26. Julianum alio postea edicto, quod ad nos non pervenerit, prohibuisse quod epistola illa 42. non prohibuit? Certe quod Nazianzenus Orat. 3. & Theodoretus lib. 3. cap. 4. re-

fe-

CHRISTI
362.

LIBERII PAP.
II.

JULIANI IMP.
2.

Sanctio
Juliani
adversus
doctores
Christia-
nos.

nam affectionem, & veras certasque de bonis & malis, honestis & turpibus sententias. Quare quisquis aliud sentit, aliud suos discipulos docet; is tantum videtur a scientia, quantum a probitate abesse. Ac si de parva re sit lingua animique dissenso; in hoc ipso etiam est improbus, tamen si modum non excedat sceleris magnitudo. Sin vero in maximis rebus aliud sentit, contraque ac sentit docet; nonne hæc cauponum, non dico bonorum, sed nequissimorum vita est? quippe cum id maxime doceant, quod maxime malum existimant, fallentes atque inescantes eos laudibus, quibus cum sua, ut arbitror, mala commutare volunt. Quamobrem omnes, qui quidvis docere profitentur, bonis moribus esse debent, neque opiniones novas & a sensu populari abhorrentes afferre; sed in primis tales esse debent, qui adolescentes in veterum scriptis instituunt, sive sint rhetores, sive grammatici, & præcipue sophistæ, qui non solum verborum, sed etiam morum magistros se esse volunt, & ad se philosophiam de administrandis rebus publicis pertinere contendunt; hoc verum sit, nec ne, in præsentia omitto.

CCLXX.
XVIII.
Quo dilemmate
ntus Julia-
nus.

Laudo eos, qui doctrinam tam præstantem expetant; plus certe laudaturus, si non mentirentur, neque se ipsi refellerent, dum aliud sentiunt, aliud discipulis tradunt. Quid? Homerus, Hesiodus, Demosthenes, Herodotus, Thucydides, Isocrates, Lysias deos habent doctrinæ suæ duces & auctores. Nonne eorum alii Mercurio, alii Musis sacros se esse arbitrantur? Quare absurdum est, qui horum libros exponunt, deos vituperare, quos illi coluerunt. Neque tamen quia id absurdum puto; idcirco eos discipulorum causa sententiam mutare jubeo: Verum do optionem, ut ne doceant quæ non bona esse censent: sin docere malunt; doceant re ipsa primum, & persuadeant discipulis, neque Homerum, neque Hesiodum, neque quemquam eorum, quos interpretati sunt, quosque impietatis, amentiae & erroris erga deos condemnarunt, talem esse. Nam altoqui cum ex eorum scriptis alantur, mercedemque capiant; avarissimos plane & sordidissimos se fatentur, si paucis drachmis id facere sustineant. Atque hætenus quidem multaverant, quæ eos templorum aditu prohiberent; & timor undique impendens excusa-

PAGIUS ferunt tanquam desumptum ex edicto, quod Christianis studia literarum interdicebat, in ea Juliani epistola non legitur. Quare cum Rufinus & Augustinus de re a se visa loquantur, tuto illis hac in re fides adhiberi potest.

XL. Nec urget quod ex Ambrosio epist. 30. ad Valentinianum Imp. scribente refert Baronius: Petunt etiam, ut illis privilegia deferat, qui loquendi & docendi nostris communem usum Juliani Lege proxima denegarunt. Quibus verbis, inquit

bat, quo minus de Diis verissimæ sententiæ explicarentur: Nunc autem cum deorum munere atque concessione, libertate potiamur; absurdum mihi videtur, ea homines docere, quæ non bona esse arbitrentur. Quod si in iis quæ docent, & quorum quasi interpretes sedent, sapientiam esse ullam arbitrantur; studeant primum illorum erga deos pietatem imitari. Sin in deos sanctissimos putant ab illis auctoribus peccatum esse; eant in Galilæorum ecclesias, ibique Matthæum & Lucam interpretentur, quibus vos obtemperantes, a sacris abstinere jubetis.

Cupio ego & aures & linguam vestram (sicut vos loqueremini) renasci in his rebus, quarum utinam & ego sim semper particeps, & omnes qui me diligunt. Doctoribus quidem & præceptoribus communis hæc lex statuatur: adolescentes enim, qui ire volent, minime prohibentur. Iniquum siquidem fuerit, pueros adhuc ignaros quo se vertant, ab optima via recedere, ac metu coactos ad patria instituta deducere. Quamquam autem verum erat, istos tamquam impotentes & insanos etiam invitos ac repugnantes curare; attamen liceat omnibus per nos isto morbo detineri; docere enim amentes, non punire opus est. Hætenus Juliani Imperatoris edictum; quo et si Christianos omnes a docendo revocat, non tamen adolescentes prohibet a discendo: hæcque omnia eo consilio, quod Christiani docentes, ex Gentilibus auctoribus deorum inanem prorsus esse cultum, argumentis pluribus demonstrabant; adeo ut eos sic interpretari nihil aliud esset, quam adolescentes vera religione imbuere, & a Gentilicia superstitione penitus dimovere: quos sic semel imbutos perfacile erat ad Christianam fidem amplexandam adducere. Quibus si iidem illi carerent magistris, & Gentiles auctores a Gentilibus doctoribus magno deorum præconio explicatos acciperent; fieret, ut eorum cultui addicerentur, retinerentque firmiter quod pueri didicissent.

Sed miramur, Ruffinum & alios dixisse, non tam a docendo, quam a discendo, Juliani edicto rejectos fuisse homines Christianos: id enim ipse Ruffinus verbis illis significare videtur, quibus ait (a): Studia auctorum Gentilium Christianis nos adire prohibens, ludos litterarum illis solis qui deos deasque venerarentur, pa-

CC.
LXXXIX.

Consilium
Juliani in
his decernendis.

CCXC.

(a) Ruffin
l. 2. c. 32.

Baronius, significat Ambrosius, Ethnicos edicto Juliani fultos Christianis denegasse jus acquisitum loquendi & docendi. At, ut recte Hermantius, vox illa loquendi studium eloquentiæ artemque sermonis, quam præcipue Christianis Julianus invadebat, designare potest. Afferret & Hieronymum in Chronico Baronius, ubi dicitur: Probare sius Sophista Atheniensis, Lege data ne Christiani liberalium artium Doctores essent, cum sibi specialiter Julianus concederet, ut Christianos do-

cerec

(a) Socrat. tere decernit: Sed & Socrates (a): Lege
 1.3. c.10. sancivit, ne Christiani litteris huma-
 nioribus instituerentur: Nam cum sint,
 inquit, lingua ad dicendum exercitata,
 facile dialecticorum, qui sunt apud Gen-
 tiles, argutiis occurrere poterunt. Theo-
 doretus etiam (b): Vetuit, inquit, ne Gal-
 1.3. c.8. ilia poeticam, rhetoricam, aut philoso-
 phiam discerent: Nam nostris ipsorum,
 inquit, pennis (ut est in proverbio) percel-
 limur: siquidem nostrorum scriptorum præ-
 fidiis muniti, contra nos bellum susci-
 piunt. Sozomenus in eandem sententiam
 affirmat, id ob invidiam in Apollinarem
 & alios celebres Christianos viros, qui eo
 tempore florebant poeticis facultatibus, at-
 que apprime Gentilium callebant litteras,
 fuisse a Juliano statutum; de his enim sic ha-
 bet (c): Porro vetuit, ne Christianorum
 1.5. c.17. liberi poetas & alios scriptores Gentiles
 perdicerent, neque horum doctores ad-
 irent. Nam non mediocriter ejus animum
 offendebant non solum Apollinaris Syrus
 vir omni doctrina genere & orationis for-
 mis instructus, verum Basilius & Grego-
 rius Cappadoces, qui omnibus illius æta-
 tis rhetoribus laudem præripiebant, at-
 que alii eodem tempore quamplurimi di-
 ferti viri, quorum alii sunt Nicæni Con-
 cillii decreta, alii hæresim Arianam ample-
 xati. Hinc igitur solum quoniam magnam
 ad persuadendum facultatem posse parari
 censebat, vetuit ne Christiani Gentilium
 disciplinis instruerentur.

CCXCI.

Apollina-
ris car-
men hero-
icum.

Quo quidem tempore Apollinaris, quem
 dixi, quo sua multiplici doctrina & boni-
 tate ingenii opportune multis prodesset,
 ad exemplar poematis Homeri, veterem
 Hebræorum historiam usque ad regnum Sau-
 lis carmine heroico conscripsit, & totum
 opus in vigintiquatuor libros distribuit,
 singulisque singularum litterarum Græca-
 rum nomen imposuit, numero earumdem &
 ordine omnino servato. Comædias quoque
 composuit, fabulis Meandri similes, item-
 que tragædias Euripidis, & lyricos Pin-
 darsi versus imitatione adumbravit. Ad
 summam argumentis e sanctis litteris de-
 promptis, de illis ad similitudinem earum
 disciplinarum, quæ ἐγὼνδία appellantur,
 scripsit; brevique temporis spatia opera
 edidit, quæ numero, dicendi vi, ipso o-
 rationis habitu, sermonis proprietate,
 forma denique & dispositione, scripta Gen-
 tilium, qui in his rebus in primis excel-
 lebant, exæquarunt; adeo ut nisi antiqui-

PAGIUS

ceret, Scholam sponte deseruit. Sed respondet
 Hermantius, satis fuisse Hieronymo de prohi-
 bitione docendi loqui, cum solum Probarefii oc-
 casione de Juliano edicto in Chronico ageret:
 quod factum videmus ab Augustino de Victo-
 rino sermonem habente lib. 2. Confess. cap. 8.
 Quod si ex Hieronymi omissione concludendum
 sit, ex ejus sententia Julianum studium Chri-

tatem admirarentur homines, & quibus
 assueti fuerint, ea cara haberent; lucubra-
 tiones Apollinaris non minoris quam vete-
 rum auctorum æstimarent, easque itidem
 docerent; ejusque ingenium eo magis sus-
 picerent, quod veterum singuli in uno ge-
 nere separatim elaborarunt: ipse autem ad
 omne genus scripti animum applicans, vim
 & virtutem cujusque, cum usus postulare,
 accurate expressit. Non obscurus est ille
 quidem liber, quem adversus Imperatorem
 Julianum, sive adversus philosophos Genti-
 les pro veritate inscripsit, in quo sine ul-
 lis sacrarum litterarum testimoniis plane
 ostendit, eos in illo quod de Deo sentien-
 dum est, per errorem vehementer lapsos es-
 se. Quæ irridens Imperator, Episcopis
 ejus temporis facile præstantissimis scripsit
 hæc: Legi, intellexi, improbavi. Ad quæ
 rescripsere Episcopi: Legisti quidem, sed
 non intellexisti: nam si intellexisses, non
 improbasses: Sunt qui hanc epistolam Ba-
 silio Ecclesiæ Cappadociæ Antistiti at-
 tribuunt; neque id sane immerito. Sed
 sive ejus sit, sive alterius qui eam scri-
 pserit, quisquis fuerit, jure tum propter
 magnitudinem animi, tum propter erudi-
 tionem debet laudari plurimum. Hactenus
 Sozomenus.

In actis autem Artemii martyris (d)
 (de quo plura superius) expressum ha-
 betur, alia ex causa Julianum ejusmodi
 promulgasse edictum, quo arcebat Chri-
 stianos a Gentilium disciplinis; nimirum
 cum experiretur Antiochiæ vim magnam
 Eugenii presbyteri in dicendo ac confu-
 tando falsam deorum religionem, ira per-
 citum sic jurasse: Per Solem mihi clarif-
 simum, non amplius feram Græcis discipli-
 nis institui maxime impium genus Chri-
 stianorum. Hæc ibi, S. Augustinus (e)
 etiam in eo cum iisdem consentit, ut edi-
 cto Juliano, non tantum a docendo, sed
 a discendo quoque Gentilium litteras
 Christiani vetiti fuerint, cum ait: An ipse
 non est Ecclesiam persecutus, qui Chri-
 stianos liberales litteras docere ac discere
 vetuit? Sed & alios reperies eodem
 errore lapsos; cum tamen ex ipso recita-
 to nuper Juliano edicto perspicue sit de-
 monstratum, a docendo tantummodo Gen-
 tilium litteras Christianos doctores fuisse
 rejectos; a discendo nequaquam: sic intel-
 lexit illud S. Hieronymus in Chronico,
 cui cognitum fuisse putamus: sic etiam
 S. Ambrosius scribens ad Valentinianum
 Im-

CCXCII.

(d) In Act.
Artemii
martyris. a-
fud Me-
taph. die
19. Octob.Causa,
cur Julia-
nus vetuit
Christianos doce-
re & discere res
Gentilium.(e) Aug.
de Civit.
Dei l. 18.
c. 52.

stianis non prohibuisse, idem dicendum erit de
 Augustino, quem tamen constat lib. 18. de Ci-
 vitate cap. 25. discrete exprimere quod lib. 8.
 Confess. cap. 2. silentio preffit. Gregorium Na-
 zianzenum, idem, quod Rufinus & Augustinus
 scripsere, asserentem, erroris arguere Baronius
 non audet. Sed, cum Nazianzenus magis ora-
 torie quam historice loquatur, in veram ejus
 men-

(a) *Ambr. Epist. 30.* Imperatorem (a), cum ait: *Petunt etiam, ut illis privilegia deferat qui loquendi & docendi nostris communem usum Juliani lege proxima denegarunt, &c.*

CC. *Gregorius Nazianzenus de ejusmodi edicto adeo iniquo agens, gravissima eundem legillatorem exagitat invectiva; atque in ipso propemodum orationis exordio (b), inde dicendi sibi comparans argumentum, hæc ait: Sed isti, nempe Juliano, quoque hæc pœna pulchre convenit, ut sermone crucietur pro eo scelere, quod in sermones admisit: qui cum omnium ratione præditorum communes sint; iis tamen, tamquam proprie ad se pertinerent, Christianis per invidiam interdixit: stultissime sane de sermonibus cogitans homo omnium, ut sibi videbatur, facundissimus; primum quia subdole & veteratorie nomen ad opinionem traduxit; quasi sermo Græcus non linguæ, sed religionis sit; atque ob eam causam, velut alieni boni surreptores, sermonibus nos arcere instituit; perinde vero ac si nos quoque artibus illis, quæ apud Græcos inventæ sunt, uti prohibuisset, easque propter ejusdem nominis appellationem suas esse duxisset ac vendicasset. Tum quia nobis obscurum esse putavit, id se nequaquam eo consilio facere, ut insigni quodam & primario bono nos spoliaret, quippe qui hos sermones admodum etiam aspernemur: verum quia impietatis confutationes extimescebat, velut in dictionis elegantia, verborumque lenocinio robur habentes, ac non in veritatis cognitione & argumentis; a quibus minus compefci ac reprimi possumus, quam inhiberi ne Deum confiteamur, cum linguam habeamus: quandoquidem ut alia, ita sermonem etiam pro sacrificio offerimus, quemadmodum & corpora, quando res ita natæ fuerint, ut his quoque pro veritatis defensione concertare necesse sit. Quare qui hoc edictum promulgavit, Attice quidem ac concinne loqui nos prohibuit.*

CCXCIV. *Quod autem hic ait Gregorius, vetitos esse Christianos Attice loqui, non sic quidem rude accipias, ut Orientalibus præsertim, penes quos nonnisi Græcus sermo vigeat, ne Græce loquerentur, lege cavisse Julianum existimes: nam cum de his nec verbum quidem in recitato ipsius contineatur edicto, id quoque impossibile penitus videbatur; sed, per sermonem Græcum, Atticamque locutionem, illud accepit, quod Græcorum scientias docere Christiani fuissent inhibiti, unde*
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS *mentem penetrare non ita facile. Cum tamen Gregorius Presbyter in ejus Vita, & Billius Abbas in Commentario eundem juxta nostram sententiam interpretati fuerint, non dubito, quin*

& inferius: Atque hæc sapiens noster imperator & legislator, qui ut ne tyrannidis suæ quicquam expers esset, verum amentis vecordis edictum proponeret, in Imperii sui primordio ante res omnes alias, sermones, liberalesque disciplinas tyrannide oppressit. At quod rursus ait, isthæc ab eo esse statuta Imperii ipsius primordio; ita accipias, ut primo ejus regni anno illud ab eo edictum fuerit promulgatum; qui quidem anno superiore a mense Novembris (ut diximus) inchoatus, in præsentem usque ad eundem mensum diemque protenditur, unde & secundus cœptus est numerari. Sed quod addit, ante omnia id ab eo fuisse sancitum; hyperbolice ab eo dictum esse, ipsiusmet testificatione, atque aliorum omnium, ut modo patebit, perfacile potest intelligi; cum plurima ab illo ante editam eam legem fuisse statuta, æque omnes affirmant.

Rursus vero eadem oratione idem Gregorius (c) hæc ipsa refricans, sic in eum invehitur acerbissime: *Unde igitur hoc tibi in mentem venit, homo omnium levissime, & maxime inexplebilis, ut sermones & doctrinæ humanioris studia Christianis auferres? Hoc enim ex eorum numero erat, quæ non in minis posita, sed etiam decreta & promulgata erant. Unde, & qua ex causa? Quis Mercurius Logius (ut ipse dixeris) hoc tibi in mentem induxit? qui Corybantes perversti, & invidi demones? Quod si ita placet, hujus quoque rei causam in medium afferemus. Te enim oportebat, cum multa & nefaria flagitia tentasses, huc tandem impelli, atque in te ipsum perspicue incurrere ac devolvi; ut qua re tibi maxime gloriandum existimabas, in eadem imprudens maxime ineptires, stoliditatisque & vecordis notam subires. Quæro enim ex te, quid tibi hoc dogmate, velis, quæque te ratio moveat, ut litterarum & eloquentiæ studiis nullo exemplo nobis interdicas? Quod si justam aliquam causam proferre visus fueris; dolebimus quidem: cæterum non conqueremur. Quemadmodum enim cum oratione vincere, sic etiam recte vinci ac cedere didicimus. Hæc ipse eum compellans.*

At quid hisce in rebus soleret Julianus in Christianos deridendo jactare, subdit his verbis: *Nostri sunt sermones, inquit, & nostrum Græcari, quippe qui deos quoque colamus; vestra est autem infantia & barbaries: nec quicquam aliud, quam, Crede, sapientiæ vestræ est. At hæc Gregorius insigniter refellit, quæ a Pythagoricis quoque ridenda fuisse demonstrat,*

& ipse idem quod Rufinus & Augustinus in literas miserit. Sed plura hac de re Hermantius laudatus.

Ad

CCXCV. *(c) Greg. Naz. orat. in Julianum. Invectiva Gregorii in Julianum deridentem fidem christianorum.*

CCXCVI. *Julianus quid in christianos jactare sole-ret.*

CHRISTI
362.LIBERII PAP.
II.JULIANI IMP.
2.

strat, quorum erat illa præcipua de præceptore sententia: *Ipse dixit*, nihil præterea quærendum. Cæterum altioris esse præstantiæ Christianorum, *Crede*, egregie probat, utpote non homini, sed Deo, & sic hominibus afflatis divino spiritu fidem habentium; siquidem illi ipsi, totum istud quod credendum proposuerunt, virtutibus declararunt, & signis atque miraculis veritatem plene testati sunt. Sed & pluribus docet, non fuisse a Græcis inventas scientias, verum eas a barbaris, nempe Ægyptiis didicisse, qui consuetudine Judæorum facti sunt eruditi. Versati quoque sunt pluribus in eo argumento antiqui Christiani Theologi, Justinus martyr, Athenagoras, Theophilus Antiochenus, Clemens Alexandrinus, Origenes agens contra Celsum, Tertullianus, Arnobius, Lactantius, & qui post hæc eadem est persecutus S. Augustinus de Civitate Dei, atque alii plures, quoad versus Gentes texuerunt apologias, quorum superius mentio facta est, Græcosque puerorum loco habitos tradunt (quod Soloni exprobratum fuit) facta cum Hebræis & Ægyptiis, quos barbaros illi dicebant, collatione.

CC. XCVII. Sic igitur a Juliano promulgato edicto, quo a docendo Christiani doctores arcerentur, nisi diis sese vellent addicere; scholas deseruere, qui publice hætenus professi in Civitatibus essent. De Musonio quidem testatur Eunapius, cum ait

(a) Eunap. Sard. in Vita Philosoph.

Musonius, Proeresius & Marius Victorinus scholas deserunt.

(a): *Idem Juliano imperante exclusus a docendi munere, quod Christianus haberetur, cernens Hierophantam tamquam Delphicum tripodem omnibus futura præscire optantibus esse expositum, mira quadam & nova arte cognitionem ejusce rei fraudulentè interceptit. Hæc ipse, Sed & S. Hieronymus de Proeresio magni nominis philosopho (de quo superius) testatur ipsum occasione ejusdem edicti Athenis publice docere cessasse; nam sic de eo in Chronico: Proeresius sophista Atheniensis, lege data, ne Christiani liberalium artium doctores essent; cum sibi specialiter Julianus concederet, ut Christianos doceret, scholam sponte deseruit. Hæc cum dicat ipse; eundem Proeresium fuisse Christianum, significare videtur; nam quorsum illum scholas ea ex lege deseruisse oportuit, si Ethnicus erat? vel ad quid specialem docendi licentiam eidem a Juliano oportuit impartiri, nisi Christianus fuisset?*

PAGIUS
XLI.

Musonius prohibitus non est docere.

Ad num. CCXCVII. Baronius, ut ostendat, Julianum vetuisse Musonium docere, affert hunc Eunapii locum in Vita Philosophorum: *Idem, Juliano imperante, exclusus a docendi munere, quod Christianus haberetur, cernens Hierophantam tamquam Delphicum tripodem omnibus futura præscire optantibus esse expositum, mira quadam & nova arte cognitionem ejusce rei fraudulentè inter-*

ceptus? tamen quicquam tale de illo nec Eunapius res ejus fufius profecutus, nec alii, quos viderim, scriptorum memoria prodidere. Rursum vero de Mario Victorino nobilissimo oratore, jam Christiano homine, Romæ rhetoricam publice summa cum laude profitente, S. Augustinus tradit, deserere cathedram potius delegisse, quam a Christiana fide deficere, quam prompto animo suscepisset; de ipso enim hæc habet (b): *Sed ubi mihi homo tuus Simplicianus de Victorino ista narravit; exarsit ad imitandum; ad hoc enim & ille narraverat. Posteaquam vero & illud addidit, quod Imperatoris Juliani temporibus lege data prohibiti sunt Christiani docere litteraturam & oratoriam; quam legem ille amplexus, loquacem scholam deserere maluit, quam verbum tuum, quo linguas infantium facis disertas (c); non mihi fortior, quam felicior visus est, quia invenit occasionem vacandi tibi.* Hæc Augustinus Christum alloquens de Victorino haud pridem ad fidem converso.

(b) Aug. Confess. lib. 8. cap. 5.

(c) Sap. 10.

Sed quonam modo sublimem ille cervicem humili Christi jugo subjecerit, præstat eodem auctore S. Augustino audire narrante; tantique viri ex deorum cultu, cui addictissimus fuerat, hic recensere conversionis historiam, quam accipiens ipse a S. Simpliciano, magnum inde consecutus est ad Christianam fidem capeffendam emolumentum: res quidem dignissima quæ intextatur Annalibus: haud enim diu ante Juliani Imperatoris tempus id contigisse videtur; quod idem S. Augustinus recenset his verbis (d): *Deinde, inquit, ut me Simplicianus exhortaretur ad humilitatem Christi, sapientibus absconditam, & revelatam parvulis; Victorinum ipsum recordatus est, quem, Romæ cum esset, familiarissime noverat; deque illo mihi narravit quod non silebo. Habet enim magnam laudem gratiæ tuæ confitendam tibi, quemadmodum ille doctissimus senex, & omnium liberalium doctrinarum peritissimus, quique philosophorum tam multa legerat & dijudicaverat & dilucidaverat, doctus tot nobilium Senatorum, qui etiam ob insigne præclari magistrati, quod Cives hujus mundi eximium putant, statuum in Romano foro meruerat, & acceperat, usque ad illam ætatem venerator idolorum, sacrorumque sacrilegorum participes, quibus tunc tota fere Romana nobilitas inflata spirabat, populusque etiam omni-*

CC. XCVIII.

(d) August. Confess. lib. 8. cap. 2.

cepit. Verum ille Eunapii locus, non de Musonio, sed de Proeresio intelligendus, ut jam Viris doctis observatum; etsi eo loco paulo ante de Musonio jam egerit Eunapius. Quare non tantum ex Hieronymi loco numero præcedenti recitato colligitur, Proeresium Christianum fuisse, verum & ex isto Eunapii.

Conversio omnigenum deum monstra, & Anubem la-
Marii Vi- tratorem, quæ aliquando contra Neptu-
torini. num, & Venerem, contraque Minervam
tela tenuerat, & a se victis jam Roma
supplicabat, quæ iste senex Victorinus tot
annos ore terricrepe defensitaverat, non
erubuerit esse puer Christi tui, & infans
fontis tui, subjecto collo ad humilitatis
(a) Psal. jugum, & edomita fronte ad Crucis op-
143. proprium. O Domine (a) Domine, qui in-
clinasti celos & descendisti, tetigisti mon-
tes, & fumigaverunt, quibus modis te
insinuasti illi pectori! Legebat (sicut ait
Simplicianus) sanctam Scripturam, omnes-
que Christianas litteras investigabat stu-
diofissime & persecrabatur. Et dicebat
Simpliciano, non palam, sed secretius, &
familiarius: Noveris me jam esse Christia-
num. Et respondebat ille: Non credam,
nec deputabo te inter Christianos, nisi
in Ecclesia Christi te videro. Ille autem
irridebat eum dicens: Ergo ne parietes fa-
ciunt Christianos? Et hoc sæpe dicebat,
jam se esse Christianum. Et Simplicianus
illud sæpe respondebat; & sæpe ab illo
parietum irrisio repetebatur. Amicos enim
suos verebatur offendere superbos damo-
nicolas, quorum ex culmine Babylonice
dignitatis, quasi ex cedris Libani (b),
(b) Psal. 128. quas nondum contriverat Dominus, gra-
viter ruituras in se inimicitias arbitra-
batur.

CC. Sed posteaquam legendo, & inbiando hau-
XCIX. sit firmitatem, timuitque negari a Christo
coram Angelis sanctis, si eum timeret co-
(c) Matth. ram hominibus confiteri (c); reusque sibi
10. magni criminis apparuit, erubescendo de
sacramentis humilitatis verbi Dei, & non
erubescendo de sacris sacrilegis superbiorum
demoniorum, quæ imitator superbus ac-
ceperat; depuduit vanitati, & erubuit ve-
ritati; subitoque, & inopinatus ait Sim-
pliciano (ut ipse narrabat:) Eamus in Ec-
clesiam, Christianus volo fieri. At ille
non capiens præ lætitia, perrexit cum eo.
Ubi autem imbutus est primis instructio-
num sacramentis; non multo post etiam
nomen dedit, ut per baptismum regenera-
retur, mirante Roma, gaudente Ecclesia.
(d) Psal. Superbi (d) videbant & irascebantur, den-
111. tibus suis stridebant & tabescebant: Ser-
vo autem suo Dominus Deus erat spes ejus,
(e) Psal. & non respiciebat in vanitates (e) & in-
39. sanias mendaces. Denique ut ventum est
ad horam profitendæ fidei, quæ verbis cer-
tis conceptis retentisque memoriter de lo-
co eminentiore in conspectu populi fidelis
Romæ reddi solet ab eis, qui accessuri sunt
ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat
Victorino a presbyteris, ut secretius red-
deret; sicut nonnullis qui verecundia tre-
pidaturi videbantur, offerri mos erat. Il-
lum autem maluisse salutem suam in
conspectu sanctæ multitudinis profiteri. Non
enim erat salus quam docebat in rheto-
Ann. Eccl. Tom. V.

rica, & tamen eam publice professus erat.
Quanto minus ergo vereri debuit mansue-
tum gregem tuum, pronuncians verbum
tuum, qui non verebatur in verbis suis tur-
bas insanorum? Itaque ubi ascendit, ut
redderet; omnes sibi invicem, quis-
que ut eum noverat, instrepuerunt nomen
ejus strepitu congratulationis: quis autem
ibi non eum noverat? Et sonuit presso so-
nitu per ora cunctorum collatantium: Vi-
torinus, Victorinus. Cito sonnerunt exul-
tatione, quia videbant eum; & cito silue-
runt intentione, ut audirent eum. Pronun-
ciavit ille fidem veracem præclara fidu-
cia; & volebant eum omnes rapere intra
in cor suum; & rapiebant amando & gau-
dendo; hæc rapientium manus erant. Hac-
tenus de Victorini conversione Augusti-
nus; cujus exemplo, ut ipse de se fate-
tur, exarsit ardore fidei consequendæ.

Sic igitur Victorinus, tanta animi ma-
gnitudine, refragante licet magna Sena-
tus populique Romani parte, Christianam
religionem semel amplexus, eam vehemen-
tioribus in dies studiis coluit & illustra-
vit; atque adeo ut maluerit (ut dictum
est) se abdicando, a docentium cathedris
cum professoribus Christianis, Juliani edi-
cto promulgato, e sublimique loco de-
scendere, & inter humiles profiteri, quam
ad Imperatoris & Præfectorum gratiam
sibi conciliandam, inter Gentiles adnume-
rari. Post hæc autem quamdiu ipse vixe-
rit, incertum est: cum vero decrepita
jam senectutis hoc tempore esset; haud
multum temporis posthæc potuit esse su-
perstes: nam in extrema eum senectute fa-
ctum esse Christianum, Sanctus Hierony-
mus tradit, cum ejus lucubrationes re-
censet his verbis (f): Victorinus natione
Afer Romæ sub Constantino Principe rhe-
toricam docuit; & in extrema senectute
Christi se tradens de fidei scripsit adver-
sus Arianos, libros more dialectico valde
obscurus, qui ab eruditis modo intelligun-
tur, & commentarios in Apostolum. Hæc
Hieronymus, qui & de ejus commenta-
riis in Epistolas Pauli cum meminit, haud
adeo feliciter id eum affecutum tradit;
quippe qui litteris philosophicis atque a-
liis humanioribus assuetus, in eisdemque
semper ad senectutem usque detentus, res
Christianæ religionis provecta nimis ætate
attigit; de quo hæc idem auctor (g):

Non quia ignorem, Cajum Marium Vi-
torinum, qui Romæ pueros rhetoricam do-
cuit, edidisse commentarios in Apostolum;
sed quod occupatus ille eruditione secula-
rium litterarum, scripturas omnino san-
ctas ignoraverit; & nemo possit quamvis
eloquens, de eo bene disputare, quod nes-
cit. Hæc ipse; qui in Chronico de eod-
dem testatur, tanta floruisse claritudine,
ut ex Senatusconsulto (quod dictum est)
dogari meruerit statua, in foro Trajani
ho-

CCC:

(f) Hieron.
de Script.
Eccles. in
Victorino.

Victorini
lucubra-
tiones.

(g) Hieron.
in præm.
comment.
in epist.
Pauli ad
Gal.

CCCC:

honoris causa collocata. Meminit ejusdem idem S. Hieronymus, cum fugillat Jovinianum hæresiarcham dicentem, virginem idem esse, quod nuptam: *Si id ipsum, inquit, virgo putatur & nupta; cur piaculum vocis hujus Romæ Victorinus audire non potuit? Virgo a viro, non vir a virgine generatur.* Scripsisse autem ipsum libros illos quatuor de Trinitate, vivente Constantio, certum ex iisdem deducitur argumentum, dum agens de Nicæno Concilio ait (a): *Probatum illud ab Imperatore Imperatoris nostri patre. Quin idem superius cum item agit de eodem Nicæno Concilio, celebratum, ait (b) ante quadragesimum annum; quem annorum numerum si quis velit ad exactum referre calculum; dicendum esset, ipsum nonnisi post duos sequentes annos, nempe Domini anno sexagesimo quinto post trecentesimo eos scripsisse, quo expletur numerus ille quadragesimarius a dicto Nicæno Concilio. Quamobrem sic ipse expressisse numerum illum intelligi posse videtur, non ut ea obiter tractans certum voluerit annorum numerum consignasse, sed quod post tertium annorum denarium quartus jam volveretur. Extant ejus viri hymni tres, & de Homousio recipiendo lucubratiuncula, necnon exametrum carmen de Machabæis, eadem omnia summa cum eruditione pietatem redolentia. Nec præterimus (quando de ejus scriptis est sermo) testari S. Augustinum, eundem Victorinum complures Platoniorum libros Latinitate donasse, quos se legisse tradit (c). Sed revertamur ad Julianum, unde occasione promulgati adversus Christianos litterarum professores edicti, ad Victorinum digressi sumus.*

(a) Victorin. de Trinit. lib. 2.

(b) Idem de Trinit. lib. 1.

(c) August. Confess. lib. 8. cap. 2.

CCCII. Julianus imitari conatus res Christianorum.

(d) Greg. Naz. orat. 1. in Julianum.

Mira quidem impii hominis procacia fuit, quæ Imperii conjuncta viribus nihil intentatum voluit reliquisse; qui enim temerario ausu a scientiarum professione Christianos ejecit; idem impudenter, qui optima ratione a majoribus instituti, & posteris traditi essent ritus Christianæ religionis & mores, in Ethnicismum transferre conatus est; nec erubuit imitari ipsa, quos probris, & ignominia affectos, ut infames, exagitabat. Quænam autem fuerint, in quibus Christianos voluit sequi, Gregorius Nazianzenus in primis docet his verbis (d): *Cum doctrinam nostram dogmatibus quidem & superioris testimoniis magnam esse perspiceret, eandemque veterem & novam, veterem vaticiniis ac sublucentibus Divinitatis notionibus, novam posteriori Dei adventu ac presentia, iisque miraculis, quæ tum ex ea, tum circa eam designata sunt; ceterum majorem atque insigniorem ob eas Ecclesiæ figuras, quas traditione acceptas in hanc usque diem servavimus. Ut ne hoc*

quidem ipsius malitiæ expertus maneret, quid comminiscitur? quid facit? Rapsacem illum Assyrium imitatur (e): qui ad reducendum in servitutem Hebræos, Hebræo voluit uti sermone, non Syro paucis illorum noto: Idem igitur, inquit, hic quoque cogitans, scholas in omnibus Civitatibus extruere parabat, & sacra-ria, sedesque partim altiores, partim depressiores; profanorum etiam dogmatum lectiones & explicationes instituire, tam quæ mores componerent, quam quæ in rerum abstrusorum tractatione versarentur: tum precationum alternatim cavendarum formam, & rationis, qua in eos qui peccarent, pro delicti modo animadvertetur, atque omnia quæ nostræ plane disciplina sunt. Constituebat etiam diversoria edificare, ac domos excipiendis hospitibus dicatas, necnon monasteria, & virginum cænobia; simulque humanitatem erga pauperes, beneficentiamque adjungere, cum ceteram, tum eam quæ in epistolaribus tesseris consistit, quibus eos, qui inopia premuntur, ex gente ad gentem transmittimus; quæ videlicet in nostris rebus, vel in primis suspexerat. Atque hæc quidem in animo habebat novus iste dogmatum auctor, & sophista.

(e) 3. Reg. 18. Isai 36.

Perficere tamen Julianus ea omnia haud valuit, licet summo studio pertentavit; ut ejus litteræ ad Arfacem Pontificem scriptæ testantur, quas paulo post ex Sozomeno describemus. Cur autem diu animo revoluta, magnoque consilio agitata minime ad optatum perduxerit exitum; non tam quidem accidit, quia citius ex hac vita abreptus est, & ob eam causam illa sicut alia quæ in Christianos excogitaverat, prosequi minime valuit; sed potius id evenisse, quod cærimoniarum, ritus, mores, traditionesque Christianæ religionis, ejusmodi sint, quæ Deum auctorem habeant, & sine Dei ope haud valeant consummari, idem Gregorius pluribus disserit: *Quippe qui, inquit, hujusmodi ritus, præscriptiones, & cærimoniarum Christianis bellissime congruant, talesque sint, ut nullus eorum qui vestigiis nostris insistere cupiunt, eas æmulari possit: quandoquidem non tam humanis ingeniis atque inventionibus, quam vi divina, temporisque firmitate vigorem obtinuerunt. Quamobrem idem existimatum est, Julianum res nostras imitari, ac simiam hominem agere, quippe quæ careat ratione, optima hominis parte; sic plane visus est nostram reddendo, ac tamquam in scena representando, interiori illa carens sapientia, qua res nostræ divinitus, non autem humana industria institutæ subsistunt. Hæc & alia Gregorius de his pluribus agens,*

Unde autem ejusmodi cupido animum inceperit Juliani, ut quos odisset, imitari instituerit Christianos, Sozomenus sic ape-

CCCIII. Res Christianorum superant humanum captum.

CCCIV.

(a) Sozom. aperit (a): Imperator cum jampridem stude-
ret, ut religio Gentilis per uniuersum
Imperium pervaderet; iniquo animo tulit,
cum videret eam religione Christiana lau-
de & hominum approbatione inferiorem esse.
Nam etsi delubra patefacta fuere,
& sacrificia atque dies festi patrii Gentili-
um in singulis urbibus sibi ex sententia
procedere videbantur; tamen discruciabatur
animo, cum secum cogitaret, si ejus con-
tus nudarentur, fore ut ista omnia brevi
commutarentur. Maxime autem omnium eum
angebatur, quod audiret, uxores etiam, li-
beros, & seruos multorum sacerdotum fi-
dem Christi profiteri. At vero cum existi-
maret religionem Christianam maximam ex
vita & moribus eorum, qui eam sequeban-
tur commendationem consecutam; instituit
animo, delubra Gentilium tum apparatu,
tum ordine Christianæ religionis adorna-
re. Hæc Sozomenus, quæ ante descripta,
modo ex Gregorio Nazianzeno retulimus:
idemque ipse inferius sic ait de ejusdem
in his componendis inani studio Julia-
ni (b):

(b) Greg.
Naz. orat.
1. in Julia-
num.

CCCIV.
Frustra
Julianus
imitari
tentat res
Christia-
norum.

Sit igitur theatrum paratum (nam quo
alio nomine templum suum vocari jubeant,
nescio) præcones clament, & populus con-
fluat, sublimioribus locis sedeant, vel qui
etate & canicie eximiaque functionis di-
gnitate præcellunt, vel qui generis splen-
dore & gloria conspicui sunt, ac sapien-
tia humi texta, plusque voluptatis habent,
quam veræ pietatis (hoc enim propter eos
faciemus) quid deinde agent? Ipsi suos An-
tistites describant: purpura eos ornabit,
& vittæ & floridæ atque egregiæ coronæ;
quandoquidem plerisque in rebus gravita-
tem splendoremque ab eis affectari sensi,
idque studiose curari, ut supra privatos
emineant; tamquam videlicet id quod com-
mune & plebejum est, facile in contemptum
veniat; quod autem elatum est, fastusque
plenum atque assecutu difficile, fidem &
auctoritatem habeat. An hi quoque ad
nos usque se dejicient, sublimitatemque non
tam in gestu ac rerum specie, quam in mo-
ribus sibi convenire, nostri instar existi-
mabunt? Nos enim quid externe appareat
ac depingatur, parum nostra referre arbi-
tramur; verum circa internum hominem e-
nixius laboramus; spectatoremque ad ea
quæ animo & intellectu percipiuntur, re-
trahere conamur, ex eoque vulgus magis
erudimus. Hæc Gregorius, plane signifi-
cans licuisse Juliano exteriorem Christia-
norum in templo cultum atque splendo-
rem imitari: mores vero, quibus interio-
ra exterioribus egregie respondebant, ne-
quaquam assequi valuisse; atque perinde
ac sine anima corpus, non hominis, sed
cadaveris dignum est nomine; ita repræ-
sentata ab illo nostra, visa fuisse cadaver
exanime.

CCCVI. Quanto autem studio in his Julianus

invigilarit, epistola ab ipso scripta ad Ar-
facium in Galatia Gentiliæ superstitionis
Pontificem locuples testis est; quam So-
zomenus cum Græce conscriptam recitet
(c), eadem sic Latine edita extat:

(c) Sozom.
l. 5. c. 17.

Quod quidem nondum religio Gentilium
ex nostra procedat sententia, impedimento
sunt hi, qui eam profitentur. Quæ autem
a diis nobis donata sunt, ea splendida
sunt, magna sunt, excellentiora sunt,
quam quæ omnino vel optari, vel sperari
poterant. Nam in tam exiguo temporis
spatio (sit quidem Nemesis nostris verbis
propitia) tantam ac talem rerum mutatio-
nem paulo ante ne optare quidem quisquam
audebat. Sed quid est causæ, cur in hisce,
perinde ac si nihil amplius opus esset, con-
quiescamus, ac non potius convertamus o-
culos ad ea, quibus impia Christianorum
religio creverit, id est ad benignitatem
in peregrinos, ad curam ab illis in mor-
tuis sepeliendis positam, & ad sanctimo-
niam vitæ, quam simulant? quorum singu-
la a nobis vere exequenda esse censeo. Ne-
que satis est istud solum institutum sancte
observari; sed velim omnes nostros sacer-
dotes omnino, qui Galatiam incolunt, vel
minis impellas, vel ratione persuadeas,
ut sint honesti; vel sacerdotali ministerio
abdices, si non una cum uxoribus, libe-
ris, & famulis, diis colendis sedulo ani-
mo attendant; & ne patientur, seruos aut
filios, aut conjuges Galilæorum impie in
deos se gerere, & impietatem pietati præ-
ponere. Deinde sacerdotem quemque hortare,
ne accedat ad spectacula, neve in ta-
berna bibat, neu artem aliquam aut opifi-
cium turpe infameve exercent. Et qui tibi
in his rebus morem gerunt, eis hono-
rem tribuito; qui autem resistunt, expel-
lito. Porro xenodochia multa in singulis
civitatibus extruito, ut peregrini nostra
benignitate fruantur, neque solum hi qui
nostram colunt religionem, sed & alii quo-
que, si pecuniarum indigeant. At ratio,
qua res tibi ad hoc institutum necessariæ
abunde suppetant, a me interim excogi-
tata est. Nam triginta millia modiorum
tritici in tota Galatia, & sexaginta mil-
lia sextariorum vini in singulos annos da-
ri iussit. Quorum quintam partem in pau-
peres, qui sacerdotibus inserviunt, in-
sumendam esse mando; quod reliquum
est, peregrinis & mendicantibus suble-
vandis distribuendum. Nam turpe pro-
fecto est, cum nemo ex Judæis mendicet,
& impii Galilæi non suos modo, sed
nostros quoque alant; ut nostri auxilio,
quod a nobis ferri ipsis debeat, destituti
videantur.

Juliani e-
pistola ad
Arsacium
Pontifi-
cem Gala-
tiæ.

Exhorta-
tio Julia-
ni ad bo-
nos mo-
res.

Quare doceto Gentiles in bujuscodi mi-
nisteria pecunias conferre, & pagos Gen-
tilium ex fructibus diis offerre primitias;
& ejusmodi beneficentiæ officiis assuefaci-
to; planumque illis facito, hoc nostrum
olim

Refusæ
Elemosia-
næ Chri-
stiano-
rum.

olim munus fuisse . Nam Homerus Eumæum sic loquentem facit :

Hospes si nostris succederet advena tectis Vilior ; acciperem placide . Sunt dives egenisque

A Jove . Parva mea est (fateor) sed gratia facultas .

ne hæc Christianis accepta ferret Julianus , ex Homero sibi vendicat . Sed subdit :

CCCVII. *Neque igitur permittamus , alios nostrorum imitatione bonorum nobis laudem præripere , ut ipsi propter socordiam turpitudine & infamia afficiamur ; immo potius ne pietatem erga deos penitus prodere videamur . Quod si te ista sedulo obire accepero , maxima sane lætitia gestiam . Præsides domi raro invisas ; sed scribas ad eos litteras sæpissime . Ingredientibus illis in urbem , nemo sacerdos obviam procedat , nisi quando ad templa deorum accedunt , solum intra vestibula . Eos intrantes nullus miles præcedat : sequatur autem qui vult . Nam simul ut ingredietur limen delubri , privati personam induit ; siquidem ipse , ut nosti , his qui intus sunt , præes , propterea quod divina lex istud postulat . Et qui tibi parent , sunt re vera pii ; qui autem præ arrogantia resistunt , ostentatores sunt , & inanis gloriæ appetentes . Pessimum opem ferre paratus sum , dummodo Matrem Deorum sibi propitiam reddant . At si eam contemnant , non modo culpæ affines erunt , verum etiam (quod dictu acerbius est) in gravissimam apud nos offensionem incurrent :*

*Nam scelus infandum est , dextram præstare benignam
Illis qui superis indicunt bella beatis .*

Persuade igitur illis , ut si a me curam de se suscipi cupiant , omnes una se deorum Matri supplices præbeant . Hactenus Juliani epistola ad Arfacem , sed considera ex his demum , accurate lector , quam dete-

riores Juliano Apostata exhibeant se ipsos recentiores apostatæ , antiquorum Ecclesiæ morum contemptores ; dum & despiciunt atque subsannant , quæ invidi hostis oculis sunt visa pulcherrima , atque omni acceptatione dignissima .

Ad postremum post alias recensitas ineptias insulsi legislatoris , vani philosophi , & impii Imperatoris a Gentilibus scriptoribus etiam condemnati , addamus his vanitatem illam , quam etiam lege sancire non pudit , cum statuit , ut liberum esset uxoris maritos dimittere . Est de his mentio apud S. Augustinum , ubi auctor ait (a) : *Ante Juliani edictum , mulieres viros suos dimittere nequibant , accepta autem potestate , cœperunt facere , quod prius facere non poterant ; cœperunt enim viros suos libenter dimittere . Et inferius : Hic enim in Urbe Roma & finibus ejus (quæ sacratissima appellatur) licet mulieribus viros suos dimittere , cum cautum sit lege divina , ut ne viri quidem hac potestate uterentur , excepta fornicationis causa . Ecce hac in re meliores sunt Barbari , &c .* Hæc auctor ; & si non Augustinus , certe Juliani æqualis , ut qui ibi numeret annos trecentos & circiter (ut ait) a tempore cladis Hierosolymitanæ in illum diem . Audisti portentum , quo una illa lege insanus homo , ea indulgens mulierum levitati , universos homines sub Romano Imperio constitutos illis subjecit .

Hoc insuper anno (ut tandem finem eidem imponamus) mense Decembris , quæ supererant Nicomediæ e priori terræmotus clade , eodem reciprocante impulsu terræ prostrata sunt ; quo & Nicæam haud mediocriter fuisse concussam , Ammianus (b) affirmat ; tristiaque hæc ait auspicia præcessisse Persicam , in quam incumberat Julianus , expeditionem . Vix credi potest , quot cladibus hoc anno fuerit Oriens afflictatus , cum Julianus instaret conciliare sibi numina hecatombis . Nicomediam vero ab eo valde amatam Themistius tradit in sua oratione .

CCCVIII.
(a) Apud Aug. in quest. ex utroque mixt. quest. 115. & 144.

CCCIX.
(b) Ammian. lib. 22.

JESU CHRISTI
ANNUS
363.

LIBERII PAP.
ANNUS
12.

JULIANI IMP.
ANNUS
2.

1. Sequens Domini annus trecentessimus sexagesimustertius, quo Juliani annus secundus coeptus mense Novembris anni superioris, pariter perseverans, ipsius morte interceptus haud valuit consummari, Consulatu ejusdem quarto, atque Sallustii, Fastis adscribitur: Videbatur novum (inquit Ammianus a) adjunctum esse in Consulatu Augusto privatum hominem, quod post Diocletianum & Aristobulum nullus meminerat gestum. Cæterum quantæ æstimationis Sallustius iste apud eum esset, non tantum collata illi Galliarum præfectura declarat, sed & ipsiusmet Juliani testificatione in epistola ad Oribasium satis perspectum habetur, cum ait: (b): Utinam dii Sallustium virum probum nobis concedant: Ac si propterea successor nobis dabitur, nihil erit, ut spero, molestum. Hæc ipse: Porro creatus est Consul ipse Sallustius hoc anno, cum ageret Præfectum in Galliis, unde & scri-

(a) Amm. lib. 23.
Consul Sallustius quantæ æstimationis.
(b) Jul. e-
pist. ad Oribasium.

psit ad Julianum proficiscentem in Persas, eumque per litteras obtestatus est, ne expeditionem illam maturaret, nondum pace numinum exorata; quod & Ammianus testatur (c):
Qui autem hoc anno Sallustium creavit Consulem Julianus (idem inquit auctor) (d) Apronianum Romæ decrevit esse Præfectum, Octavianum Proconsulem Africa, Venusto Vicario commisit Hispanias, & Ruffinum Aradium Comitem Orientis in locum avunculi sui Juliani recens defuncti provexit. Quibus, ut convenerat, ordinatis, terrebatur omine quodam, ut docuit exitus, præsentissimo. Felice enim largitionum Comite profluvio sanguinis repente extincto, eumque Comite Juliano secuto; vulgus publicos contuens titulos, Felicem Julianum Augustumque pronunciabat. Præcesserat illud sævum. Namque Kalendis ipsis Januariis, ascendente eo gradile Genii templi, e sacerdotum consortio quidam

(c) Amm. lib. 23.
II.
(d) Idem ibidem.
Omina de futuro interitu.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5856.

SÆC. IV. Olymp. 285. an. 3. secundum Baronium. Olymp. 285. Anno Urbis 1116. A.C. 363. I.

⊙ 8. E. ♃ 3. P. 20. April. Indict. 6.

JESU CHRISTI 363.

LIBERII PAPÆ 12.

JOVIANI IMP. I.

periori num. XXXII. & seqq. Juliani Consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam: cum enim Imperii Cæsarei Decennalia exhibuisse monstrant varia ejus Numismata a Mediobarbo recitata, in quorum postica legitur: VOTIS X. MULT. XX. Quæ formula in Decennialibus in Nummis per hæc tempora de more sculpta. Hæc autem solennia anno uno anticipata sunt; cum Quinquennalia anno CCCLX. dederit. Julianus antequam in Persas moveret, hæc Decennalia Vota emisisse videtur, ut Deos suos magis sibi propitios faceret. Horum Decennialium præbet indicium, quod scribit Ammianus initio libri 23.

Coff. & Decennalia Juliani.
Et

NOTÆ [1] C Off. Julianus Aug. IV. & Sallustius. Relandus habet: Secundus Sallustius: Lapis Gruterianus, pag. MXXIII. ubi Julianus IMP. VII. COS. IIII. Fabrettus, pag. 113. n. 281.

DEP. IIII. KAL. JUN. DORMIT...
D. N. CL. JULIANI. AUG. IIII.
ET. FL. SALLUSTII. CON.

Ex hac inscriptione prænomen Sallustii Flavius erit: Fabrettus item pag. 237. & 740.

DEP. X. KAL. SEPT.
JULIANO. AUG. IIII. ET. SALLUSTIO.

Fragmentum item veteris lapidis Romæ in pavimento Ecclesiæ SS. Silvestri & Martini tit. Equitis.

DEP. III. NON. FEBR.
..... AUG. IIII. ET FL. SALLUSTIO. CONSS.

Supplendum esse ante Augusti titulum, Juliani nomen quisque videt. De his Ammianus, lib. XXIII. in princip. Julianus vero jam ter consul, ascito in collegio urbe Sallustio præfecto per Gallias, quater ipse inierat amplissimum Magistratum. Aufonius in Professoribus Burdegalensibus, de Latino Alcimo Alerthio Rhetore: Sallustio plus conferent libri tui, Quam Consulatus addidit. De eo item Theodoretus lib. III. Cap. XI. Decennalia hoc anno a Juliano celebrata fuisse, putat Pagius; sed ejus conjecturas refellit Bandurius in nummis Juliani, tom. II. pag. 429. Fasti Idatii: Juliano IV. & Sallustio; Prosperi Chronicon: Juliano III. & Sallustio. Laterculus Paschalis in fine Gennadii: JULIANO IIII. ET. SALLUSTIO.

cæteris diuturnior, nullo pulsante, repente concidit, animamque insperato casu efflavit; quod astantes (incertum per imperitiam, an adulandi cupiditate) memorabant Consulium seniori portendi, nimirum Sallustio; & ut apparuit, non ætati, sed potestati majori interitum propinquare monstrabatur. His territamentis exagitatus Julianus præsentem auspiciatus est annum, cruciatus mirum in modum iis quibus intentus erat auspiciis.

Super his (idem subdit Ammianus) alia quoque minima signa subinde, quod acciderat, ostendebant. Inter ipsa enim exordia procinctus Parthici disponendi, nunciatum est, Constantinopolim terræ pulsu vibratam; quod horum periti minus lætum esse pronuntiabant aliena pervadere molienti Reftori. Ideoque intempestivo conatu desistere suadebant; ita demum hæc & similia contemni oportere firmantes, cum irruentibus armis externis, lex una sit & perpetua, salutem omni ratione defendere, nihil veniente vi moris.

III.
Conflagratio A-
pollinis
Palatini.

Sed quid his finestum est additum? iisdem diebus, inquit, nunciatum est ei per litteras, Romæ super hoc bello libros Sibyllæ consultos (ut jussérat) Imperatorem eo anno discedere a limitibus suis, aperto prohibuisse responso. Sed ex quibus foliis Juliano malum prænunciatum est; Apollinis ipsius, ex quo omnis divinatio hauriri solita, clades atque ruina, & oraculorum Sibyllinorum futura, nisi mox fuisset occursum, conflagratio minime prænosci valuit & anteverti. Nam, ut idem Ammianus affirmat, quatuordecimo Kalend. Aprilis, noctu Palatini Apollinis templum præfecturam regente Aproniano, in urbe conflagravit æterna; ubi ni multiplex juvisset auxilium, etiam Cumana carmina consumpsérat magnitudo flammarum. Porro asservari potuerunt ipsa oracula Sibyllina usque ad Honorii Augusti Imperium quando (ut suo loco dicturi sumus) auctore Stilicone igni tradita sunt.

IV.
(a) Amm.
lib. 26.

Sed quæ ab Aproniano Urbis præfecto his temporibus ibidem gesta sint, idem Ammianus sic narrat (a): Dum hæc in Oriente volubiles fatorum explicant sortes; Apronianus regens urbem æternam, Judex integer & severus, inter curarum

præcipua, quibus hæc præfectura sæpe sollicitatur, id primum opera curabat enixa, ut veneficos, qui tunc crescebant*, captos, postque agitatae quæstiones, nocuisse quibusdam, apertissime confutatos, indicatis consciis, morte mulctaret; atque ita paucorum discrimine, reliquos, si qui laterent, formidine parium exturbaret. Hæc egisse ideo efficaciter, fertur, quod Juliani promotus arbitrio, agentis etiam tum per Syrias, in itinere unum amiserat oculum; suspicatusque artibus se nefariis appetitum, justo quidem, sed inusitato dolore, hæc & alia magna quæritabat industria; unde quibusdam atrox visus est, in amphitheatri curricula undatim coeunte aliquoties plebe, causis dispiciens criminum maximorum. Deinde post hujusmodi vindicata complura, Hilarium aurigam convictum atque confessum, vix dum pubescentem filium suum venefico tradidisse docendum secretiora quædam legibus interdicta, ut nullo conficito adminiculis juvaretur internis, capitali animadversione damnavit. Qui, laxius retinente carnifice, subito lapsus, confugit ad ritus Christiani sacrarium; extractusque inde, illico, abscissa cervice consumptus est. Verum hæc similiaque tum etiam ut coercenda mox cavebantur; & nulli, vel admodum pauci in his versati flagitiis vigori publico insultarunt; sed tempore secuto longæva impunitas nutrit immania, usque eo grassante licentia, ut imitatus Hilarium quidam Senator, servumque suum modo non per syngrapham arcanis piacularibus imbuendum commississe doctori malarum artium confutatus, supplicium redimeret optima mercede, ut crebrior fama vulgaret, &c. Hæc Ammianus de Aproniano in magos sæviente; quo titulo Præfectos agere in Christianos consuevisse ob invidiam decori nominis martvrii, satis superius dictum est; ut dubium minime sit, ea inquisitione magorum, accusantibus eo nomine Christianos ex more Gentilibus, ex eis quamplurimos causam dicere iustos esse, atque diversis pœnis affectos.

Hujus quoque anni primordiis immensum Juliani conatum de restituendo Hierosolymorum templo a Tito diruto, idem Ammianus describit his verbis (b):

Aproniani
Præfecti
res gestæ
Romæ.
* rarefice-
bant.

V.
(b) Amm.
lib. 23.
cet

PAGIUS

Et videbatur novum, adjunctum esse Augusto privatum, quod post Diocletianum & Aristobolum nullus meminerat gestum. Novitates enim plerumque annis hujusmodi festivitatis addictis introducunt. Ammianus tamen memoria labitur, vel potius locus corruptus est: Maximianus enim Hercules Augustus secundum Consulatum Januario Collega gessit anno CCLXXXVIII. qui Consulatus quartus est a Consulatu Diocletiani & Aristobuli. Hujus festivitatis occasione persecutio adversus Christianos aucta fuit.

II. Ad num. V. & seqq. Philostorgius lib. 7. num.

14. pluribus agit de Hierosolymitani Templi Reaedificatio Templi
sub Juliano restitutione, quæ magna ex parte Nicephorus exscripsit. Julianus, inquit Philostorgius, cum urbem Hierosolyma instaurari jussisset, eo consilio, ut Domini nostri de illa prædictiones irritas esse convinceret, prorsus contrarium iis quæ moliebatur, effecit, &c. Hæc etiam reaedificatio Decennalium Juliani signum. Annis enim hujusmodi festis destinatis Tempora, urbes, aliaque publica monumenta de more constructa, non est cur ulterius moneamus.

Julianus restitutum curat templum Hierosolymitanum.

et accidentium varietatem sollicita mente præcipiens, multiplicatos expeditionis apparatus flagranti studio perurgeret; diligentiam tamen ubique diffidens, Imperiique sui memoriam magnitudine operum gestiens propagare; ambitiosum quondam apud Hierosolymam templum, quod post multa & internecina certamina obsidente Vespasiano, postea Tito, ægre est oppugnatum, instaurare sumptibus cogitabat immodicis; negotiumque maturandum Alipio dederat Antiocheni, qui olim Britannias curaverat pro Præfectis. Hæc quidem de causa iterum excitandi templi cum Ammianus recenset, haud veritatis scopum collimasse penitus visus est. Nec sane studium erga Judæos ad hoc ipsum Apostatam impulit, quorum doctrinam, patriamque religionem, æque ac Christianorum cultum editis (ut dicemus) commentariis exagitavit: Verum illa causa potissima intercessit; ut sic adversus Christianam religionem veluti munitionem ædificans, ac Judæos superexaltans, eam penitus sterneret.

VI. Quanti enim esset momenti, tales in

Christianos hostes immittere; quæ illi sponte egerant, relaxatis tantum ab ipso Juliano licentiæ habenis, satis perspicuum specimen nuper dederant, cum acrius quam Gentiles ipsi sævissent in Christianos; quorum quidem immanium scelerum exciderint licet Acta; quæ tamen S. Ambrosius paucis perstringit verbis ad Theodosium scribens (a), haud obscure significant, cum ait: *At certe, si jure gentium agerem, dicerem quantas Ecclesiæ basilicas Judæi tempore Imperii Juliani incenderint: duas Damasci, quarum una vix reparata est, sed Ecclesiæ non Synagoga impendiis; altera basilica informibus horret ruinis. Incensæ sunt basilicæ Gazis, Ascalone, Berythi, & illis fere locis omnibus; & vindictam nemo quæsit. Incensa est basilica & Alexandria a Gentilibus, & a Judæis, quæ sola præstabat cæteris.* Hæc Ambrosius. Porro Berythi Ecclesiam incensam fuisse a Magno Conite, Petrus Alexandrinus tradit (b).

VII. S. Joannes Chrysostomus hæc eadem tempora revocat in mentem, dum de Judæis agens sic ait (c): *Nemo vestrum ignorat, memoria nostra, quando Julianus, qui omnes homines impietate superavit, contra Christianos sæviret, quo modo plerique ex Judæis Gentibus adhærebant, & cultum idolorum præferebant. Quare si aliquo modo modestius nunc degere videntur, formidine Principum id simulant; quæ si nulla esset, crudeliora quam antea umquam facere auderent, cum omni pravitate atque malitia priscos nimium antecendant: maleficas artes atque magicas, petulantiam, audaciam, cæteraque vitia supra modum colentes; & quamvis tanto freno coerceantur, sæpenumero tamen in Princi-*

pes conspirarunt, & in extremas inde calamitates inciderunt. Hæc Chrysostomus qui & in destructione templorum prodigia quædam magna accidisse testatur (d), licet ea (quod obiter illa tractaret) quænam fuerint, minime recensuerit. Hac igitur una ex causa Julianus erga Judæos, quos ut diis Gentium adversarios oderat, visus est, aut videri voluit esse propensior. Ad quos officii plenam ejusmodi tunc dedit epistolam (e), quam Græce scriptam, Latine redditam hic describemus: meminit namque hujus epistolæ Sozomenus, (f) dum ait: *Scriptis ad populum Judaicum, ut pro se suoque regno preces funderent: Epistola autem sic se habet:*

Julianus Judæorum Reipublicæ. Superiora tempora non tam vobis ob servitutem molesta fuere, quam quod tabulis injussu Principis emissis obnoxii essetis, immensumque aurum in ærarium inferretis. Quam rem ego magna ex parte meis vidi oculis, tum multo magis ex ipsis tabellis, quæ contra vos asservabantur, perspexi: quin & paratum jam iterum contra vos vectigal prohibui, & impietatem hanc detestabilem compressi, tabulasque incendi, quæ in meis scriniis ad vos opprimendos custodiebantur; ut nemini liceat deinceps tantæ impietatis rumorem in vos spargere. Neque sane harum injuriarum causa Constantio fratri, viro memorabili, potius tribuenda videatur, quam nonnullis omnino barbaris, & mente impiis, qui ejus mensa utebantur; quos ego manibus meis arreptos, atque in foveam coniectos perdididi, ut ne memoria quidem ulla de eorum interitu apud nos supersit. Ego vero cum longe majoribus beneficiis vos ornare vellem, fratrem Julium * Patriarcham omni observantia dignum hortatus sum, ut & tributum quod vobis imperatum dicebatur, prohibeat, & nemini in posterum liceat vectigalia ejusmodi a vobis exigere; quo summa vobis securitas, & otium sit in meo regno, & majori studio pro meo regno vota faciatis Deo optimo & opifici, qui mihi dignatus est suis purissimis manibus coronam imponere.

Solent namque qui solitudine aliqua premuntur, mente constringi, neque tam confidenter manum ad Deum orandum tollere. At qui cura penitus vacui sunt, tota mente gaudent, & pro regno supplices manus ad Deum maximum porrigunt, in quo situm est, ut regnum nostrum in optimo statu versetur, sicut optamus. Id vos in primis curare atque contendere debetis; quo & ipse, bello Persico ex animi sententia gesto, sanctam urbem Hierusalem, quam multos jam annos habitam videre desideratis, meis laboribus refectam incolam, & una vobiscum in ea optimo Deo gratias agam. Hactenus epistola Juliani, in qua videas hominem tanquam noyem Proteum novam induere

(d) Chrysost. in Act. hom. 4.

(e) Extat. inter epist. Jul. ep. 35.

(f) Sozom. lib. 5. c. 21.

VIII.

Litteræ Juliani ad Judæos.

* Illem.

IX.

Fallax jactantia Juliani.

Julianus
novus
Proteus.

formam: Nam qui in omnibus fere literis suis non unum Deum, sed plures invocat, prædicat, & extollit; nunc quod sciat se cum Judæis rem agere, quorum in unius numinis cultu versetur religio, unius tantum Dei optimi maximi habuit mentionem, ut pene videatur Judæis factus esse Judæus. Sed ad constructionem templi revocemus orationem, atque ex Ammiano primum petamus auctoritatem; non quidem quod Ethnicus auctoris fides nostrorum testificationi sit præferenda, illorum potissimum, qui his viventes temporibus spectata sanctitate erant: sed ut etiam ex hostibus testatis his redditis, nulla vel hostibus possit dubitatio exoriri. Subdit igitur nuper recitatis hæc Ammianus (a): Cum itaque idem fortiter instaret Alipius, juvaretque Provinciæ Rector; metuendi globi flammarum prope fundamenta crebris assultibus erumpentes, fecere locum, exustis aliquoties operantibus, inaccessum. Hocque modo, elemento destinatus repellente, cessavit inceptum. Hæc de his summam Ammianus.

(a) Amm.
lib. 3.

De ædificatione
templi con-
narus Ju-
liani in-
nis.

X.

Sed videamus, quæ his consentientia pluribus in locis scribit Joannes Chrysostomus: quod enim ipso puero hæc gesta sint, altioribus fixa radicibus ejus memoriæ tenacius inhæserunt; factusque vir pro concione eadem crebrius, licet nota omnibus, in detestationem Judæorum perfidæ, Fidelium auribus inculcavit: nam inter alia adversus Judæos agens, hæc ait (b): Cum Julianus, qui Imperatores omnes superavit impietate, vocaret Judæos ad sacrificandum idolis, & ad suam impietatem pertrahere conaretur; ac mox objicerent illi priscum culturæ ritum, dicentes: A nostris majoribus Deus hoc modo cultus est; etiam nolentes tum fatebantur hæc quæ nos nunc demonstravimus, quod fas non esset extra Civitatem immolare victimas: Sed totam, inqueiebant, religionem violant, quicumque sacrificant in terra aliena. Proinde si vis nos videre sacrificantes, redde nobis Civitatem, restitue templum, exhibe nobis sancta sanctorum, colloca aram; & sacrificabimus nunc, quemadmodum olim. Nec puduit sceleratos, & effrontes hæc postulare a viro impio, Paganoque, & impuras manus vocare ad extructionem sanctorum; nec intelligebant se conari impossibilia; neque perpendebant, quod si homo illa demolitus esset, potuisset homo illis ea restituere: verum cum Deus esset, qui Civitatem illorum subverterat; fieri nequaquam posse, ut quæ Deus decreverat; unquam verteret humana potentia. Nam quæ Deus sanctus, inquit, statuit, quis dissipabit? ac manum illius excelsum quis avertet? Sicut enim quæcumque ille stabilierit, volueritque manere, nullus ho-

(b) Joan.
Chrys. ad-
ver. Ju-
daeos orat.
2.

mo potest demoliri; ita quæcumque destruxerit, volueritque manere diruta, nemo poterit instaurare: & paulo post:

Nibilominus ad omnia obcæcati, obscurabant, ac supplicabant, ut cum ipsis susciperet & aggredieretur instauracionem templi. At is qui & pecunias impendit, & Præfectis dedit negotium; viros primates artifices undiquaque accersi jussit, nihil non fecit, nihil non tentavit; paulatim ac sensim hoc agens, speransque futurum, ut si posset istos ad sacrificandum inducere, facile illos revocaret ad cultus simulacrorum. Simul & illud fore sperabat insanus ille ac vecors, ut Christi sententiam frustraretur, quæ non patitur templum illud instaurari. Verum is qui comprehendit sapientes in ipsorum astutia, protinus ipsis factis declaravit illi, quod Dei decretum omnibus est potentius, quodque valida sunt opera sermonum Dei. Nam simulatque tentassent hunc impium conatum, cœpissentque nudare fundamenta, multamque terram exhaustissent, restaretque ut jam structuram aggredierentur, protinus ignis exiliens e fundamentis exussit multos, & intempestivam pertinaciam interrupit.

Hæc ubi rescivit Imperator, quamquam tanta vesania deditus erat illi negotio; veritus tamen, ne ultra progressus, in suum ipsius caput ignem accerseret, destitit, extinctus cum tota gente. Et nunc si redeas Hierosolymam, conspicias nuda fundamenta. Quod si causam quæras, haud aliam, quam hanc, audies. Hujus rei nos omnes testes sumus. Nostra enim ætate hæc, non ita pridem acciderunt. Jam considera victoriam insignem. Non hoc accidit sub piis Cæsaribus; ne quid dicere possint, quod Christiani supervenientes opus perfici vetuerunt; sed tum cum res nostræ afflictæ, cum omnes de vita periclitaremur, cum omnis libertas esset sublata, cum floreret Paganismus; cum Fideles alii quidem in ædibus suis latitabant, alii vero in solitudines demigrabant, foraque fugerant; tum demum hæc acciderunt; ne qua istis vel impudens reliqua fieret occasio tergiversandi. Etiamne adhuc dubitas, Judæe, cum perspicias, & ex Christi prædicatione, & ex prophetarum vaticiniis, & ex ipsarum rerum demonstratione, testimonium adversus te confirmatum? &c. Hæc ibi Chrysostomus; eadem quoque habet in oratione adversus Gentiles; quippe prodigium illud adeo patens ingensque fuit, ut nisi obstinata pertinacia obstitisset, potentissimum censeretur non ad Judæos tantum, quorum causa præcipue ea divinitus agi videbantur, sed & Gentiles ad Christianam fidem pertrahendos. Porro ea oratione adversus Gentiles se hæc scripsisse testatur, non amplius quam anno vigesimo

XI.

Ignis e
terra e-
gressus æ-
dificantes
perterret.

XII.

(a) *Chryf. in Matth. hom. 4.* fimo ab his temporibus Juliani. Inculcat eadem ipse in commentariis in Matthæum (a), necnon & homiliis in Acta Apostolorum (b).

(b) *Chryf. in Act. A. post. hom. 41.* At multa alia tunc contigere portenta, quæ hoc ipso anno, quo acciderunt,

XIII.

(c) *Greg. Naz. orat. 2. in Jul.* S. Gregorius Nazianzenus luculenta illa profecutus est oratione, quam, mox ut Julianus numine ulciscente extinctus est, scripsit, eaque posteris in hæc verba tradidit (c): Cum autem per omnia alia grassatus, atque omne genus tyrannidis in nos, & crudelitatis ut leve & abjectum aspernatus esset (neque enim ulla umquam natura ad malorum inventionem excogitationemque illius natura uberior ingeniosiorque extitit) ad extremum Judæorum quoque nationem in nos immisit; tum veteri eorum levitate, tum antiquo nostri odio ipsorum pectoribus inusto, ad id quod moliebatur, perficiendum, adjuutoribus usus: fatale nimirum ipsis ex eorum libris & arcanis esse affirmans, in patriam redire, ac templum instaurare, patriorumque rituum vigorem reintegrare, hac benevolentia specie consilium celans. Postquam autem hæc in animum induxit, ipsisque persuasit (facile enim in imposturam facit, quod delectat) tum vero illi ad templi extruccionem se comparare, atque in id opus, & manu multa, & animi alacritate, laboreque incumbere. Illud quidem narrant, qui eorum facta laudibus, & admiratione prosequuntur; uxores quoque ipsorum non modo matronalem omnem mundum, corporisque ornatum prompto animo detraxisse, atque in operis structuram, laborantiumque opem contulisse; verum eo quoque animo fuisse, ut terram sinu efferentes, ac nec vestibus præclaris & sumptuosis, nec teneris membris parcemes, pietatis officio sese fungi existimarent, omniaque hoc conatu inferiora ducerent.

XIV.

Prodigia immensa in ædificatione templi. Ut vero a sævo turbine ac repentino æstuantis terræ tremore compulsi, ad propinquum quoddam templum perrexerunt, partim orationis causa, partim (ut in hujusmodi rebus accidere solet) eo quod offerebatur, ad periculi propulsationem utentes, partim cum tumultu abrepti, atque incitato cursu sese mutuo protrudentes; sunt qui ne a templo quidem eos admissos fuisse commemorent, sed cum ad apertas fores accessissent, repente easdem clausas, pessuloque obductas offendisse, potentia quadam obscura & invisibili, quæ ad impiorum terrorem, piorumque confirmationem, hujusmodi prodigia designat. Hoc vero uno jam ore omnes referunt, ac pro certo habent, quod eos per vim obnixamque contentionem ingressum sibi aperire conantes, ignis e templo occurrens inhibuit, eosque partim exussit & absumpsit (ut simile quiddam ipsis acciderit, *Ann. Eccl. Tom. V.*

quod Sodomitis (d), aut etiam Nadab (e), & Abiud novo atque alieno more thura adolentibus ac periclitantibus) partim insignioribus corporis partibus demutilatos, vivam columnam divina adversus sceleratos comminationis indignationisque testem, reliquit. Atque hoc quidem in hunc modum se habuit; nec fidem deroget quisquam, nisi qui eadem ratione aliis quoque Dei miraculis nullam fidem habendam putet.

Quod autem hoc etiam mirabilius clariusque fuit; lux in Cælo stetit, Crucem in orbem describens; ac nomen illud & figura, quæ in terra prius impiis contemptui fuerat, in Cælo nunc omnibus æque ostenditur, Deoque victoriæ de impiis relata trophæum efficitur trophæo omni sublimius & præclarior. Ad hæc porro quid dicturi sunt hujus seculi sapientes, suaque magnifice prædicantes, qui profundas promissasque barbas ferunt, & elegans illud pallium circumferunt? at post alia in eos dicta, hæc subdit: At Cæli quidem, & Terræ hæc ostenta fuerunt: cæterum homo hujusmodi tempore nihil portendit, nec passionis Christi signis sanctificatus est? Proferant nunc quoque vestes suas, qui hujus miraculi spectatores, & discipuli extiterunt; illas, inquam, Crucis notis tunc consignatas: simul enim atque quisquam hæc commemorabat (sive nostræ doctrinae esset, sive a religione nostra abborreret) aut commemorantes audiebat; statim hoc miraculum in se ipso experiebatur, vel in proximo fieri perspiciebat, stellatus nimirum ipse, notisque distinctus, vel illum talem in vestimentis intuens, omnem textorii artificii elegantiam, ambitiosaque elaboratam picturam varietate superantem. Quæ res spectantium animis tantum terroris injecit, ut omnes ferme quasi ex signo uno atque una voce Christianorum Deum invocarent, eumque multis laudibus precibusque placare studerent; multi etiam non in longius rem extrahentes, sed eodem ipso tempore, quo hæc acciderunt, ad sacerdotes nostros accurrentes, multumque obsecrantes, & obtestantes in Ecclesiam admitterentur, sublimioribusque mysteriis imbuerentur, sacro baptisinate purificati, ac timoris beneficio adjuti, utilitatemque consecuti. Ac de his quidem rebus hæcenus. Hucusque Gregorius.

Ruffinus vero, qui & hoc sæculo vixit, & Hierosolymis diu versatus eadem ab accolis novisse potuit, hæc (f) addit: Porticus quoque publicæ, in quibus Judæorum multitudo, quæ operi videbatur insistere, commanebat, ad solum deductæ, nempe ex ingruenti terræmotu, omnes Judæos, qui reperti sunt, oppresere. Luce vero orta, cum se mala cre-

(d) *Genes. 19.*
(e) *Num. 16.*

XV.

Crucis signum in Cælo, & in vestibus.

XVI.

(f) *Ruffin. lib. 1. c. 38. 39.*

Porticus diruta ex terræmotu.

derent effugisse, ad requirendos eos qui oppressi fuerant, reliqua multitudo concurret. *Ædes erat quædam in inferioribus templi demersa, habens aditum inter duas porticus, quæ fuerant complanatæ, in qua ferramenta aliaque operi necessaria servabantur; e qua subito globus quidam ignis emicuit, & per medium plateæ percurrens, adustis & exanimatis qui aderant Judæis, ultro citroque ferebatur. Hoc iterum sæpiusque & frequentissime per totam illam diem repetens, pertinacis populi temeritatem flammis ultricibus coercerat. Cum interim pavore ingenti, & trepidatione, omnes qui aderant, deterriti, solum verum Deum Jesum Christum confiteri cogebantur invitati. Et ne hæc casu fieri crederentur; in sequenti nocte vestimentis omnium signaculum Crucis ita evidens apparuit, ut etiam qui diluere pro sui infidelitate voluissent, nullo genere valerent abolere. Sic deterriti Judæi, atque Gentiles, locum simul & inaniter cæpta relinquere. Hæc Ruffinus.*

XVII.

Quod autem spectat ad ferramenta, de illis Theodoretus sic ait (a): *Ferunt autem, Judæos ligones ex materia argentea, palas etiam & sportas confecisse: quæ omnia quo modo conflagrarint, sic addit Socrates (b): Itaque cum adessent plurimi, aliud prodigium contigit. Ignis namque calitus demissus omnia opificum instrumenta absumpsit. Etenim licebat videre malleos, scalptra, ferras, secures, ascias, denique omnia, quæ opifices habebant ad opus perficiendum idonea, flammæ incendio vastata; totum diem ignis ista depastus est. Judæi igitur gravissimo timore percussi, etiam invitati Christum Deum confessi sunt, non tamen ejus voluntati gesserunt morem, sed opinione Judæismi mentibus antecepta omnino tenebantur astricti. Hæc ipse; qui & subdit quæ dicta sunt de notatis signo Crucis invisibili Dei virtute vestimentis. At non tantum terræmotu & igne exturbatum divinitus fuisse opus, sed vehementi ventorum vi oborta, materiam præparatam esse disjectam, Theodoretus affirmat, dum addit: *Verum postquam infinitos calcis & gypsi modios in unum congescerant; ex improvviso ventos vehementes cepisse spirare, turbines ingruere, tempestates ac procellæ oriri, quæ totam illam materiam penitus dissipaverunt.**

XVIII.

Addunt his Ruffinus ac Socrates, dum hæc agere cum Julianus, tum Judæi aggrederentur, Cyrillum Hierosolymorum Episcopum, qui ab exilio in patriam remeaverat, divinæ prædictionis illius firmitate confisum, quæ apud Danielelem legitur (c): *Usque ad consummationem & in finem perseverabit desolatio: sed & verborum Christi roboratum constantia, quibus dixerat (d), non mansurum in*

templo lapidem super lapidem; spe erectum rem tacitum spectasse, finemque magna fiducia præstolatum esse; quem qualis futurus esset, ex utrisque optime perspectis divinis oraculis intellexerat; dum tot prodigiis ingruentibus cæptum opus fuit penitus destitutum: sed & quod desiderari posse videbatur in Christi vaticinio, non relinquendum lapidem super lapidem, istud ipsum in fundamentis etiam spectavit impletum: muris jam, qui super terram fuerant, subversis a Tito; conspexit inquam impletum, cum admiranda quadam terræ concussione & excussione revulsa sunt, & foras emissæ templi vetera fundamenta; ut sic nec in fundamentis relictus esset lapis super lapidem. Hæc Ruffinus (e), & Socrates (f). Tradit quoque S. Hieronymus, aliquos esse interpretatos alium Danielis locum, quo dicitur (g): *Cumque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo, & applicabuntur eis plurimi fraudulentè; esse intelligendum de statu Judæorum sub Juliano, quo visi sunt Judæi sublevari auxilio parvulo, favente eis mirum in modum eodem Imperatore; cum scilicet (quod eodicitur) applicati sunt eis plurimi fraudulentè; cum nimirum Gentiles visi sunt, jubente Juliano, causam agere Judæorum; sed fraudulentè profecto; cum haud esset in Imperatoris animo exaltatio Judæorum, sed per eos procurata depressio Christianorum. Hæc quidem mirifice respondere videntur Prophetæ sententiæ; licet (ut idem S. Hieronymus ait) (h) diversi habeantur verborum illorum sensus & interpretationes.*

At licet perfidia Judæorum tot convicta prodigiis, minime (ut par erat) penitus cederet; complures tamen, quorum mens obstinationis pravitate haud omnino erat infecta, dedere manus, Christianique gloriam confessi, ejusdem fidem sunt avidè consecrati; de quibus Sozomenus (i), rem egregie testatam relinquens eorum testificatione, qui tam horrendo spectaculo præsentis fuerunt: *Quo factum est, inquit, ut alii eorum Christum Deum esse existimarent, iniquoque animo tulerint, quod templum de integro ædificare constituerant; alii paulo post ad Ecclesiam se transferrent, inittarentur mysteriis, hymnis & precibus Christum pro suis improbe factis placarent. Istis rebus si quis fidem minime adhibendam putaret, sit persuasus saltem ab iis qui eas ab eorum spectatoribus acceperunt, quique adhuc in hac vita manent; sit etiam persuasus cum a Judæis ipsis, tum a Gentilibus, qui opus inchoatum reliquerunt, immo vero ne inchoare quidem potuerunt. Hactenus Sozomenus. At tandem ut his ap-*

Sacra
racula manere in-
conculsa!

(e) Ruffin.
l.1. c.38.
(f) Socrat.
l.3. c.17.
(g) Daniel.
14.

(h) Hieron.
in Daniel.
l.1. c.11.

XIX.

Judæorum
plures ad
fidem con-
versi.

(i) Sozom.
l.5. cap.
ult.

(k) Oros.
l.7. c.30.
Oro-

(a) Theod.
lib.3. c.17.

(b) Socrat.
lib.3. c.17.

Judæi
tandem
resipi-
sunt.

(c) Daniel.
9.

(d) Matth.
24.

Orosius superioribus adnectamus, qui ait, Julianum ex congesta ad extruendum augustissimum templum materia (postquam impossibile visum est niti adversus Deum velle) præcepisse ædificari theatrum, in quo reversus e Perside, Episcopos, monachos, cæterosque ejus loci accolos Christianos traderet bestiis laniandos. Quod autem Nicephorus (a) his omnibus addit, sacrosanctum Dei Evangelium secundum Joannem repertum esse in specu deorsum, cum fundamentum templi jaceretur; quoniam recentioris auctoris rei tantæ assertio nulla fulcitur antiquorum fide, rejicimus totum id lectoris arbitrio, accipiendum putet, nec ne: habet locum in margine notatum, quem consulat, atque dijudicet: nos vero omitimus hic referre, ne certa veraque omnique fide testata, his juncta quæ haud adeo firma atque sincera videntur, in discrimen adduci possint. Ad postremum, ne quid de rebus sub Juliano Hierosolymis gestis relinquamus intactum; ibidem hoc tempore passus legitur in tabulis Ecclesiasticis Cyriacus Episcopus (cujus autem civitatis Præsul fuerit, ignoratur) qui ex more sancta invisens loca, urgente persecutione peremptus est; cujus natalem diem quarto Nonas Maji reddunt annis singulis redivivum Ecclesiasticæ tabulæ.

XX. Sed reliquum jam est, ut quæ ad Persicam expeditionem, quam diu Julianus meditatus fuerat, pertinent, prosequamur. Verum prius meminisse oportet ejusdem rescripti (b), quod mense Februarii hoc anno ad populum dedit, de non violandis sepulcris, neque efferendis interdiu, quod Christiani facere solebant, cadaveribus defunctorum: ideo enim Christianos ab his cohibuisse voluit, quod illi (ut diximus) haud paterentur in suis ipsorum agris permanere amplius loca religiosa diis manibus consecrata, lapidesve majorum suorum eadem Gentilicia inscriptione notatos, sed revellerent illos, locaque ipsa refodiendo atque culturæ reddendo facerent fructuosa. Sic autem illud se habet:

XXI. *Pergit audacia ad busta diem functorum & aggeres consecratos; cum & lapidem hinc movere, terram sollicitare, &*

caespitem vellere proximum, sacrilegio majores semper habuerint. Sed ornamenta quidem tricliniis aut porticibus auferunt de sepulcris. Quibus primis consulentes, ne in piaculum incidant, contaminata religione bustorum, hoc fieri prohibemus, pœna manium vindice cohibentes. Secundum illud est, quod efferri cognovimus cadavera mortuorum per confertam populi frequentiam, & per maximam insistentium densitatem; quod quidem oculos hominum infaustris incestat aspectibus. Qui enim dies est bene auspiciatus a funere? aut quomodo ad deos & templa venietur? Ideoque quoniam & dolor in exequiis secretum amat; & diem functis nihil interest, utrum per noctes an dies efferantur; liberari convenit populi totius aspectus; ut dolor esse in funeribus, non pompa exequiarum, nec ostentatio videatur. Dat. prid. Id. Februarii, Antiochiæ, Juliano quartum & Sallustio Cos. Hæc quidem ipse. Quod autem spectat ad primum caput rescripti; lege sane, duodecim tabularum id ita cautum erat (c): Deorum manium jura sancta sunt. Sed de efferendo mortuo diei tempore, nequaquam vetitum legimus jure antiquo, neque prohiberi adire templa, qui mortuos esset intuitus; immo, quod ex Fabio Pictore Gellius tradit (d), mortuum quidem attingere vetitum esse Flamini Diali, funus autem profequi nequaquam. Sed hæc idcirco Julianus, quod malum omen haberetur proficiscenti ad bellum, in cadaver incidere; ut de Constantio superius Ammianus tradit (e), aliique de aliis; cum alioqui ipse Julianus expeditionem parans, compluribus adversis omnibus fuerit perterrefactus, ut paulo post dicemus.

Acturi igitur de expeditione Persica, ea primum hic describamus, quæ sic tradit Gregorius Nazianzenus (f): *Ut enim Christianorum res ex animi sui sententia se habere existimavit; atque ex his quæ jam confecerat, in eam spem adductus est nihil esse, quod modo vellet superare & expugnare non posset; ac præterea prosperi cujusdam adversus Occiduos barbaros bellici successus occasionem rapiens, hoc unum consilium capit prudentissimum simul & humanissimum; duplicem enim inde exercitum movit, alterum*

Prohibet Julianus, ne Christianorum exequiæ interdiu agantur.

(c) Cicer. de legib. l. 2.

(d) Gell. l. 10. c. 15.

(e) Amm. lib. 21.

XXII.

(f) Greg. Naz. orat. 2. in Jul.

Apparatus Juliani ad bellum Persicum.

mi-

die factas tollere voluit: potioem rationem e veteri Jure Pontificio, qua & Majores nocturnam elationem inducere, desumit. Est autem hæc, quod videlicet funeris aspectu funestari, ac proinde ad sacra ineptos reddi, veteri illo Jure creditum esset: *Quod quidem, inquit Julianus, oculos hominum infaustris incestat aspectibus. Qui enim dies est bene auspiciatus a funere? Aut quomodo ad Deos & Templa venietur? Et mox: Liberari convenit populi totius aspectus. Quibus concinit Servius lib. 11. Æneid. ad verba illa, rapuere faces. Quis, inquit, in*

re-

PAGIUS Ad num. XX. & seq. *Julianus*, antequam in Persas duceret, dedit Legem 5. Codicis Theod. *De Sepulcris violatis*, & quidem ad populum sc. Antiochenum, in quem male affectus erat, utpote qui potissima parte Christianus esset. Sane Julianus ipse in *Misopogone* fatetur, totum populum Antiochenum impietatis sectam (sic impius ille Christianam Religionem vocat) sectari, ejusque civitatis Christum fuisse veluti Numen tutelare ab ipsis civibus habitum, & vehementer cultum. In eo edicto *Julianus* nocturna funera introducere, & exequias mero

(a) Niceph. l. 10. c. 33.

(b) l. 5. de sepulcr. violat. C. Theod.

Lex Juliani de sepulcris & funeribus.

III. *Julianus funera de die fieri vetuit.*

militum, alterum dæmonum, a quibus ducebatur, & in quibus major ipsi fiducia sita erat. Hæc Gregorius. At quod spectat ad exercitum militum; sexaginta, quinque millia armatorum delectu habito esse numerata, Zosimus tradit (a). Sed quod ad exercitum dæmonum pertinet, illud plane Gregorius significasse videtur, quod a Theodoro sic describitur (b): *Antequam armam sumeret, misit nuncios ad Delphos, ad Delum, ac Dodonem (famosissima hæc idola erant) ad alia denique oraculorum loca, sciscitatum vates, utrum ei bellum gerendum sit, Illi autem bellum suscipere jubent, pollicenturque victoriam, Unum vero ex oraculis, quo eorum mendacia perspicue coarquantur, hoc loco citabo, quod ita se habet:*

(a) Zosim.
l. 3.(b) Theod.
l. 3. c. 18.Oracula
falsa Ju-
liano re-
spondent,

*Ibimus in Therem, superi, victoria certa est.
Mars ego ductor ero, divum invictissimus armis.*

Quemadmodum his, qui Apollinem deum disertum, & Musarum principem vocant, ridiculos istorum carminum numeros lepide ut irrideant licet; sic ego, comperto hujus diei mendacio, vicem Juliani in errorem inducti merito deplorare possum. Iste deus Tigrim, Therem fluvium nuncupavit, propterea quod est θύριον, id est, bestia eo nomine appellata. Hic fluvius e montibus Armeniæ erumpens, labitur in Assyriam, & tandem in sinum Persicum influit. His igitur oraculis deceptus miser somniabat victoriam, & post Persicum bellum Galilæos adoriri cogitabat. His accedebant (quod ait Socrates c) promissiones Maximi philosophi, pollicentis victoriam non minorem, quam Alexander olim obtinisset. Justo plane Dei judicio deceptus est Julianus ab eo, qui illum a Christiana religione in Ethnicismi impietatem abduerat, ut qui ipsi fuerat tanti sceleris auctor, idem esset & ad supplicium, quod merebatur, impulsor.

(c) Socrat.
l. 3. c. 18.

XXIII.

Julianus
alter cre-
di voluit
Alexan-
der.

Sed & falsis hisce vaticiniis eo amenitæ progressus est, ut putaret ex Pythagoræ animarum transmigracione, Alexandri Magni animam in se transmigrasse, seque in altero corpore eundem Alexandrum existere. At vero quibus aliis in via deceptus oraculis fuerit, suo loco di-

PAGIUS

religiosa civitate cavebant, ne aut Magistratibus occurrerent, aut Sacerdotibus, quorum oculos nolebant alieno funere violari. Neque dicas cum Baronio, referre Gellium lib. 10. cap. 15. etsi fas non esset Pontifici, vel Flamini Diali mortuum intueri, & ferialia tangere, funus tamen exequi, ne quidem Pontifici religioni fuisset. Neque enim hæc sunt contraria. Non fuit religioni Pontifici funus exequi de nocte, quo tempore Sacra non celebrantur: religioni fuisset de die, ut in indistincto funere. Vide exemplum

cemus. Sic igitur Julianus (quod quæ cupit homo, ea magis vera esse putat) his oraculis plenissimam fidem præstans, contempsit alia, quæ ab his diversa aliunde efferebantur; nempe (ut dictum est) Romæ ex inspectione librorum Sybillinorum, & ex Galliis missa epistola a Salustio Galliarum Præfecto, hujus anni Consule ordinario. Ex quibus plane Julianus, si ipse sibi constans fuisset, falsitatem pariter suorum deorum intelligere potuisset: nam cum non nisi una veritas esse possit, eaque ex Deo; quæ huic adversa pronunciarentur, ex pravo dæmone mendaciorum concinnatore manasse, asserere necesse fuit. Sic igitur lymphata mente, neque (quod quisque prudens superstitionis cultor considerare debuisset) insanus homo animadvertit, quibus ab ea expeditione avocaretur prodigiis, quæ Ammianus recenset. At quosnam secum ducendos delegit sibi, parans expeditionem, socios? Audi: Ex Asia Maximum, & Priscum e Græcia, accersitos magorum præstantissimos, quos alii sunt subsecuti, quorum societate plurimum confidebat; de quibus sic Eunapius Sardonianus (d): *Ipse interim Julianus ad Persicum bellum copias comparabat; quem sequentibus Prisco, Maximoque, alii nonnulli comites expeditionis se adjunxerunt, numerum explentes, turba videlicet hominum, qui suas virtutes stulte prædicabant, & valde superbiebant ob dictum Imperatoris gloriantis se tales viros esse nactum. Putabat infelix horum magis divinum numen ad sua vota propitium reddendum fore, & quantumlibet renitens inflectendum.*

(d) Eunap.
in Vit.
Philosoph.

Sed & inde etiam summam sibi fiduciam comparavit, nempe ex votis, quæ nemo umquam antea, ipse vero tunc diis nuncupavit; quorum erat illud primum, se Christianos homines diis immolaturum, cum de Persis victor rediisset; id quidem S. Hieronymus testatur in Chronico. Hoc namque est quod de eo S. Joannes Chryostomus ait his verbis (e): *Contra Persas bellum suscepturus, tanto cum fastu cum discessisset, ac si omnem barbarorum gentem delecturus esset; identidem nobis comminabatur, cum diceret, omnes se post suum a Persis reditum funditus perditurum: Hoc enim bellum sibi esse Persico gra-*

XXIV.

Julianus
quid vove-
rit diis
pro victo-
ria conse-
quenda.(e) Chrys.
adv. Gent.

in Tiberio apud Dionem lib. 55. in funere Cæsaris Augusti, quo tempore Sacrorum celebratio diurna fiebat. Itaque deceptus est Baronius, cum rationem hanc, qua Julianus utitur, a prisco Jure Pontificio alienam prodit. Incestari quippe oculos hominum & conspectu fune- ris diurno, & funeris prosecutione diurna, veteri Jure Pontificio jactatum est, ut fufius probat Gothofredus, ex quo hæc exscripta, in illius Legis Commentario.

CHRISTI
363.

LIBERII PAP.
12.

JULIANI IMP.
2.

gravius: atque adeo oportere, minore illo confecto, tunc demum ad id quod majus foret, descendere. Et hæc quidem nobis annunciabant qui illi a consiliis erant. At de ejusmodi quoque adeo scelerata, & impia voti nuncupatione hæc Sanctus Gregorius Nazianzenus (a): Porro vota victima quam magna, quamque eximia? O Christe, & Verbum, & passionis impassibilis totiusque Orbis mysterium! Universam Christianorum gentem demonibus sistere, si propositi compos existeret. Hæc ipse. Jam vero (ut ex Orosio diximus) ad Christianorum cædem theatrum Hierosolymis ædificari jusserat, ut ibi esset ipsorum carnificina, unde religio ejusmodi videretur esse progressa. Ad hæc insuper Theodoretus (b): Oraculorum commentis fidem adbibens minabatur se in Ecclesiis Christianorum lascivæ deæ simulacrum collocaturum. Hæc scientes Christiani (ut ait Gregorius Nazianzenus. (c)) omnibus humanis auxiliis

(a) Greg. Naz. orat. 2. in Jul.

(b) Theod. 1.3. c. 18.

(c) Greg. Naz. orat. 2. in Jul.

destituti, Deum, in quem tantum unica spes collocata erat, assiduis precibus interpellabant, vigiliis atque jejuniis, aliisque pietatis officiis urgebant importune, ut destinato neci omni populo Christiano, Christianæque religioni funditus erudæ, quam citissime suppetias ferret; nec destiterunt, quousque Deus eos audivit: quo autem modo. id factum sit, dicemus suo loco.

Sed & præter vota a Juliano privatim emissa, alia quoque publica accessere; quibus Gentiles cum deos pro Juliano sollicitarent, diis in primis Ægyptiis, qui ab eodem Imperatore impentius colerentur, vota publica nuncupasse, antiqua numismata superius excusa suisque imaginibus expressa declarant, notata publicorum inscriptione votorum. Quibus addimus formas antiqui numismatis, hic ut vides expressas, de nuncupatis Isidi nutrici votis, ne exercitui deforet annona.

XXV.

(d)

(d) Exstat Roma apud Horatium Tigrium de Mariis.

Quam intueris foeminam; infantem in sinu tenentem, Isidem esse scito, quæ ab antiquis appellata reperitur $\pi\theta\eta\mu$, idest, nutrix, itemque $\pi\alpha\rho\delta\epsilon\chi\eta\varsigma$, hoc est, susceptrix; quod (ut ex Platone Plutarchus in Iside recitat) eadem dea totius humani generis videretur esse susceptrix & nutrix; quippe quod pro Iside terram ab Ægyptiis accipi, idem Plutarchus affirmet. Sed & ex diademate capitis, Isidem esse Ægyptiacarum rerum periti satis intelligent. Hæc idcirco ingerimus, quod sciamus quemdam rei antiquariæ visum sibi peritum, ex effigierum similitu-

dine fabulam concinnasse jactasseque illam sanctissimæ Dei genitricis Mariæ esse imaginem, cui pro Juliani salute, cum in Occidente se fingeret Christianum, fuerint a Fidelibus vota publica nuncupata. Sed totum hoc sic compositum evanescet commentum, dum exhibemus hic tibi Hadriani Imp. numisma eandem a tergo imaginem præferens; cum nihil prorsus sit, quod vel leve saltem Christianitatis signum in eodem Imperatore efformatum possit intelligi: absit enim, ut Christianam religionem velimus mendaciorum pigmentis illustrari.

(e)

(e) Exstat apud Lel. Pas. Rom. num. aur.

Sed ad Julianum redeamus: qui hisce tum publicis tum privatis votis propensus

nuncupatis, eo fiduciæ elatus est & spe erectus, ut certam sibi a diis victoriam affo-

affore firmiter credens, hominum spreverit adjuvamen; siquidem auxiliare copias, quas sociorum Legati Antiochiam venientes pollicebantur, ipse sibi ex diis satis superque virium esse putans, contempnit, id quidem Ammianus testatur, cum ait (a):

(a) Amm.
lib. 23.

XXVI. Inter hæc tamen, cum scilicet Antiochiæ pararetur expeditio, legationes gentium plurimarum, auxilia pollicentium, liberaliter susceptæ remittebantur; speciosa fiducia Principe respondente, nequaquam decere adventitiis adjumentis rem vindicari Romanam, cujus opibus fovere conveniret amicos & socios, si auxilium eos adegerit necessitas implorare. Solum Arfacem monuerat Armeniæ Regem, ut collectis copiis validis, jubenda opperiretur. At de litteris ad Arfacem, paulo post. Hinc jure Gregorius Nazianzenus in auspiciando bello Persico Juliani fugillat temeritatem his verbis (b): *Adversus Persas expeditionem suscepit præcipiti temeritate potius, quam virium firmitate certitudineque subnixus; ac ne illud quidem perspicuus vir sapientissimus, præsumptionem & audaciam, licet nominum sono cohibeant, potentia tamen plurimum inter se distinctas esse. Etenim in his rebus quas audacter aggredi convenit, perfidentem animum præstare, magnanimitatis est; quemadmodum contra, languere, ac periculum detrectare, servilis ignavia. At ubi plus periculi imminet; tum vero pedem conferre, seque in discrimen obtrudere, non autem retinere, temeritati ducendum est; quemadmodum e contrario, cedere cautioni, & prudentiæ. Nec eodem loco, & numero ponenda sunt, ea quæ ad sunt, tueri & conservare; & eorum quæ non habeas aliquid adipisci. Illius enim præcipua & primaria ratio cordatis viris habenda est: hoc vero, si quidem tute & facile liceat, amplectendum; sin autem in contrarium cedat, contemnendum.*

(b) Greg.
Naz. orat.
2. in Jul.

XXVII. Qui vero ut aliquid spe atque animo conceptum assequatur, fortunarum suarum periculo dimicat; in magna stultitia versatur, mibique malo pugili non dissimilis esse videtur artem suam, priusquam gradum recte fixerit, præferenti; aut gubernatori, effracta nave sua, nec ad navigandum commode instructa navem hostilem deprimenti, aut certe deprimeri conanti. Quorum ille nihil (ut mihi videtur) reputans, inconsulte ea quæ animo decreverat, aggreditur, rebus Romanis adhuc exulceratis, maleque præsertim ob excitatam persecutionem affectis, alienam regionem cogitans, ac Salmonem quemdam nobis referens e corio obtonantem, Trajanosque illos & Hadrianos sibi proponens, quorum non minus cautio, quam animi magnitudo admirationi esse solebat. At ei nec Cari illius in mentem veniebat, nec

Valeriani, qui impetus inconsulti pœnas dedere (ne, quemadmodum tragicus ait, fortunas exprobrem) in Persarum finibus, in medio felicitatis cursu oppressi atque extincti. Verum hæc ipsius animo insidebant, totusque in eam expeditionem ferebatur, omnem divinationis & præstigiatorum, dicendorumque & tacendorum sacrificiorum imposturam invehens, ut tota brevi deleteretur. Hactenus Gregorius, egregie sane de ejus in suscipiendo bello Persico temeritate philosophatus.

Quales autem fuerint Juliani litteræ illæ ad Arfacem Armeniæ Regem, Christianum quidem hominem, quibus eum monuisse Ammianus ait; licet ipsæ non extent; Sozomenus (c) tamen de illis agens, sic meminit: Porro litteras ad Arfacem Regem Armeniæ & Romanorum socium scripsit, ut in hac expeditione subsidio sibi veniret; quibus quidem in litteris de se extra modum gloriose prædicare, se ut valde ad Imperium gerendum idoneum insolenter extollere, & ut amicum illis, quos ipse pro diis habuit, arroganter efferre: Constantium autem, cui successerat, velut ignavum & impium lacerare. Ipsi denique Arsaci verbis admodum contumeliosis minitari non veritus est. Et quoniam eum Christianum esse acceperat; quo suam in eum augeter contumeliam, etiam nefandas in Christum blasphemias loqui (istud enim nusquam non audacter facere consueverat) cum superba quadam jactatione contendit. Cui etiam significavit, Deum, quem coleret, nequaquam eum defensurum, si imperata negligeret. Hæc Sozomenus de Juliani litteris ad Arfacem.

XXVIII.

(c) Sozom.
l. 6. c. 1.

Julianus
quid in
Arfacem
Regem
Armeniæ.

Quod vero ad tempus profectiois pertinet; qui temeritatis agebatur impetu, adhuc hyberno tempore, vere non expectato, Antiochia recessisse, Socrates (d) tradit, quod diceret hyemis frigoris, impatientissimos Persas esse. Cæterum Ammianus (e) auctor est, ipsum Julianum tertio Nonas Martias (hæc enim est verior lectio) Antiochia digressum, Hierapolim solitis itineribus pervenisse. Et Zosimus (f): Hyeme, inquit, exacta, collecto exercitu, eoque decenti ordine præmisso, egressus est Antiochia, cum ne perlitare quidem potuisset: id autem quo pacto acciderit, quamvis cognitum habeam, silentio præterire malo. Hæc ipse. Sed quænam (rogo eum) vel unde ejusmodi causa silentii? Num quia cælitus exustum fuerat templum Daphnes, & Apollinis simulacrum combustum, ubi ipse hecatombas consueverat immolare? sed hoc siluit, ne causam conflagrationis pariter promere cogeretur. Quamobrem ipse plurimum (ut dictum est) infensus Antiochenis, durum illis & immanem reliquit Præsidem, qui eos regeret; de quo

XXIX.

Julianus
recedit
Antiochia.

(d) Socrat.
l. 3. c. 18.
(e) Amm.
lib. 23.

(f) Zosim.
l. 3.

Am-

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JULIANI IMP.
2.

(a) *Ann.* Ammianus (a): Ipse autem Antiochia egressus, Heliopolitem quemdam Alexandrum Syriacæ jurisdictioni præfecit turbulentum & sævum: dicebatque non illum meruisse, sed Antiochenis avaris & contumeliosis hujusmodi Judicem convenire. Cumque eum profectum deduceret multitudo promiscua, itum felicem reditumque gloriosum exoptans, oransque ut deinde placabilis esset & lenior (nondum ira, quam ex compellationibus & probris conceperat, emollita) loquebatur asperius, se eos asperens postea non visurum. Disposuisse enim ajebat, hyemandi gratia, per compendiarium viam, consummato provincitu, Tarsum Ciliciæ reversurum, scripsisseque ad Memorium Præsidentem, ut in eadem urbe cuncta sibi congrua pararentur. Et hoc haud dia postea contigit. Corpus namque ejus illuc relatam exequiarum humili pompa in suburbano sepultum est, ut ipse mandaverat.

XXX.

Juliani iter.

(b) *Zosim.* lib. 3.(c) *Ann.* lib. 23.

* inevitabile.

Profectus igitur Antiochia quinque dierum spatio (ut ait Zosimus b) Hierapolim pervenit; ubi triduo tantum commoratus est; unde postea Batnas versus, oppidulum quoddam Oldroenæ, progressus est. Eadem Ammianus (c), qui addit: Ibiq; illatibile * portentum offendit. Cui enim calorum frequens multitudo ad suscipiendum consuete pabulum prope acervum palearum stetit impendio celsum (hoc enim modo per regiones illas tales species construuntur) rapientibus multis, quassata congeries inclinata est, parique exitio quinquaginta obruit homines mole maxima ruinarum. Mæstus inde digressus, venit cursu propero Charras, &c. Sed præstat ex ejus epistola ad Libanium sophistam tunc scripta, qua brevi compendio iter suum relegit, res in itinere gestas hic describere; hæc enim (d) habet:

(d) *Julian.* epist. 28.

Juliani res gestæ.

Ad Litarbos veni, quod est oppidum in Chalcide: Et post alia: Litarbis deinde ad Berœam veni, & Jupiter clarissimo ostento læta omnia denunciavit. Commoratus autem ibi diem unum, arcem invisi; & Jovi, regio more, taurum candidum sacrificavi. Cum Senatu autem pauca de religione differui. Et laudarunt quidem omnes orationem meam: pauci vero admodum assensere, atque isti ipsi erant, quos ante meam orationem sanos esse arbitrabar. Postea tamen quasi licentia arrepta, omnem pudorem excusserunt ac deposuerunt. Erubescunt enim homines vehementer, o dii immortales, in rebus honestis, ut in fortitudine animi ac pietate; in turpissimis exultant, ut in sacrilegio & corporis animique ignavia. Inde me Batnæ excipiunt; locus qualem nullum vidi unquam extra Daphnem. Et post multa in descriptionem & laudem loci insumpta, addit: Quid tum illic? *Ann. Eccl. Tom. V.*

Sacrificavi vesperi, & postridie summo mane; quod studiose singulis diebus facere consuevi: cumque læta ac præclara essent sacra, ad urbem contendimus: ibi nobis a Civibus itum est obviam, &c.

Sed de Berœensi mansione, quid ibi etiam ipsi contigerit, quod silentio obvolutum Julianus præterit, Theodoretus recenset his verbis (e): *Et si cum his minis proficisceretur, tamen Berœæ ab uno viro devictus est. Is tamen ob alias res illustris fuit, quippe qui in Berœensi Republica gerenda principem locum obtinuit; tamen singularis pietatis amor, quo flagrabat, eum multo reddidit illustriorem. Nam cum ad impietatem id temporis regnantem delapsus filium cerneret; expulit domo & palam abdicavit. Qui ad Imperatorem in diversorio urbi vicino commorantem accedens, ei tum quid ipse sentiret, tum quo pacto pater ipsum abdicasset, exponit. Tyrannus autem jubet adolescentem animo esse tranquillo, pollicitus se eum in gratiam cum patre reducturum. Itaque ubi venit Berœam, principes viros Civitatis vocat ad convivium, in quorum numero erat adolescentis pater; quem cum filio suæ accumbere mensæ imperat; atque circiter medium epulum sic patrem adolescentis alloquitur: Est iniquum plane, mea quidem sententia, alicujus animum, qui ad alteram religionem deflexit, vi cogere, & invitum ad contrariam traducere. Quapropter ne cogas filium etiam nolentem tuæ assentiri opinioni; quandoquidem neque ego tibi vim facio, licet per facile te possim compellere, uti meæ sententiæ obsequaris.*

XXXI.

(e) *Theod.* 1. 3. c. 18.

Berœensis adolescentis apostatæ pater quid in Julianum.

Tum pater adolescentis, fide in Deum animum exacuens: De istocine, inquit, scelerato, Imperator, verba facis, qui & Deo odiosus est, & mendacium veritati anteponit? Rursum Julianus personam induens mansuetudinis: Heus tu, inquit, desine maledicere. Atque ore ad adolescentem converso: Mibi, inquit, tuæ res curæ erunt; quandoquidem patri ut istud agat, persuadere non queo. Ista quidem narratio (subdit Theodoretus) non est frustra a me instituta: quippe ex ea plane ostendere volui, non modo admirabilem divini hominis in loquendo libertatem; verum etiam quod erant quidem plurimi, qui tyranni illius potentiam penitus contemnerent. Etenim Antiochiæ itidem vir quidam facile optimus, qui adolescentibus doctrina instituendis operam dabat, magnam familiaritatem, utpote multo literatior quam vulgus præceptorum solet, conflavit cum eo, qui id temporis inter doctores primas tenebat; Libanium, dico, tam crebris sermonibus apud sophistas celebratum. Qui cum impius esset, expectaretque victoriam, & minas Juliani ante mentis oculos statueret; a ludi magistro,

XXXII.

X quo

Quid vati-
cinatur
Christia-
nus de Ju-
liano.

quo nostra religioni quasi per jocum irri-
deret, sciscitatur: Quid rerum gerat fa-
bri filius? Qui divina completus gratia
prædixit quod erat paulo post eventurum:
Nam hujus, inquit, universitatis opifex
Deus, quem tu per risum fabri filium no-
minas, Juliano loculum fabricatur. Ne-
que certe multi dies præterierunt, cum
nuncius allatus est de scelerati illius mor-
te; qui in loculo reconditus, & ad sepul-
crum elatus, se frustra minas jactasse de-
claravit. Ex qua una re Dei gloria fuit
magnopere illustrata. Hastenus Theodoretus;
sed de nece Juliani suo loco pluri-
bus. Verum quod dicit, hominem illum
Christianum præfectum fuisse doctorem a-
dolescentibus erudiendis; non sic intelli-
gendum, ut tunc Antiochiæ publice pro-
fiteretur: nam Juliani edicto vetiti erant
Christiani præceptores a litterarum gym-
nasiis: sed quod ille ante paucos menses
his vacare (dum sibi liceret) solebat,
qui ob egregiam eruditionem optime no-
tus, immo & familiaris Libanio erat.

XXXIII.

Demum ut ad epistolam ad ipsum Li-
banium scriptam redeamus, hæc idem Ju-
lianus ad finem habet: *Quam vero mul-
tis & litteris & libris mandarim, ea quæ
mibi tamquam læta auspicia eveniunt (cir-
cumferuntur autem nobiscum) quid opus
est fastidiose ac moleste recensere? Hæc
ipse, fidens deorum patrociniis cuncta
prosperè obventura. Quonam autem pa-
cto quæ ejus interitus præfagia erant,
ipse stulte admodum in victoriæ omen
convertere soleret, unum hic ab Ammia-
no (a) narratum adducam exemplum;
Quieta, inquit, nocte emensa, mane ju-
mentum quo veheretur, ex usu poposcit:
oblatusque ei equus, Babylonius nomine,
ictu torminis consternatus, dum dolorum
impatiens volvitur, auro lapillisque or-
namenta distincta compressit. Quo ostento
latior clamavit, plaudentibus proximis,
Babyloniam humi procidisse ornamentis o-
mnibus spoliatam; & paulisper detentus,
ut omen per hostias litando firmaret. Da-
vanam venit, &c. Ejusmodi autem mul-
ta erant, quæ Julianus in suam inflectens
sententiam litteris commendabat, tam-
quam victoriæ certa præfagia. Adulaban-
tur enim aruspices, & quæ illi grata es-
se persentirent, propinabant cupienti:
de quibus S. Ambrosius (b) ad Valenti-
nianum Imperatorem: De Juliano, inquit,
quid loquar, qui cum responsis aruspicum
male credulus esset, ademit sibi subsidia
revertendi? Sed plane aruspices se de-
teriores exhibuerunt Juliano magi, qui
philosophorum titulo eum comitabantur,
Maximus, atque Priscus. Simile accidit
illud de leone jaculis confosso militum:
Quo veluti victoriæ certo signo (inquit
Ammianus) Julianus exultantius incede-
bat; quo tamen, ut ait, Regis obitus por-*

(a) Amm.
lib. 23.Falsis au-
guriis Ju-
lianus de-
ceptus.(b) Ambr.
epist. 31.

tendebatur: Erant enim, inquit, omnia
oracula dubia & ambigua, quæ nonnisi ca-
sus aperuere postremi, juxta illud vulga-
tum: Ajo te Æacida Romanos vincere
posse. Addit his Ammianus, tum aruspi-
ces Etruscos, quos secum ductabat Julia-
nus, eadem ex libris ostensa prodigiorum
significatione, eum a cœptis reprimere co-
natos esse: Sed calcabantur, inquit, phi-
losophis refragantibus, quorum reverenda
tunc erat auctoritas. Horum præcipui
fuerunt, quos diximus, Maximus, at-
que Priscus; quorum seductus consiliis,
ad interitum pariter perductus est. In ea-
dem insuper expeditione (quod summis
ducibus gloriæ datum est) idem Julianus
ipsas noctes pervigil in commentariis scri-
bendis suis, instar Cæsaris infumebat; ut
non litteras tantum diversas ad diversos
daret, sed & libros componeret, eos
præsertim, quos contra Christianam reli-
gionem elaboravit; de quibus hæc S. Hie-
ronymus (c) ad Magnum:

(c) Hieron.
epist. 84.

Julianus Augustus septem libros in ex-
peditione Parthica adversum Christum e-
vomuit; & juxta fabulas poetarum, suo
se ense laceravit. Si contra hunc scribe-
re tentavero, puto interdices mihi, ne ra-
bidum canem, philosophorum & Stoicorum
doctrinis, idest, Herculis clavam reper-
cutiam. Quamquam Nazarenorum nostram,
& (ut ipse solebat dicere) Galilæum sta-
tim in prælio senserit; & mercedem lin-
guæ putidissimæ, conto in illis perfos-
sus acceperit. Hæc Hieronymus. Por-
ro de iisdem contra Christum scriptis
libris hæc ipse Libanius (d): Hyeme, in-
quit, cum noctes sunt paulo longiores,
Imperator libros illos, qui hominem a Pa-
læstina oriundum, Deum & Dei filium
esse confirmant, diligenter evolvens, lon-
ga disputatione & firmis argumentis con-
vincebat esse ridiculos: religionemque ab
illis excultam, & magno in honore habi-
tam, nugis redundare: & se in illis Tyrio
illo sene sapientiore ostendit. Igitur Ty-
rius ille sit animo placato; & dicendi fa-
cultate superatus, æquo ferat animo, quod
sit in eum dictum a filio. Hæc Libanius,
præstantiora dicens scripta Juliani adver-
sus Christianam religionem fuisse, quam
quæ antea elucubrasset Tyrius ille senex,
nempe Porphyrius.

XXXIV.
Julianus
contra
Christum
scribit.(d) Apud
Socr. lib. 3.
c. 19.

At de compositis ab eodem Juliano li-
bris hæc etiam Cyrillus Alexandrinus (e):
Cum igitur potentissimus Julianus linguam
sortitus esset disertam, acuit eam contra
nostri omnium Dominum Salvatorem Chri-
stum, & tres scripsit libros adversus san-
cta Evangelia, & contra piam Christia-
norum religionem quibus multos commo-
vit, & haud mediocriter offendit. Ete-
nim leves facileque mobiles in ejus la-
queos cito cadunt, suntque demonis dul-
cis esca. Turbantur autem interim nonni-
hil

XXXV.
(e) Cyrill.
in præfat.
lib. cont.
Jul.
Juliani
libri ad-
versus
Christia-
nam reli-
gionem
damnos.

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JULIANI IMP.
2.

bil etiam ii, qui in fide profecerunt: credunt enim ipsum sanctas divinas litteras nosse; quandoquidem ex ipsis varia testimonia in suis libris accumulat, quamvis ignoret quæ dicat. Quoniam autem plurimi superstitiosi convenientes eos qui Christum sapiunt, susque deque prætexunt, nobis exprobrantes illius contra nos scripta, & dicunt tanta gravitate edita, ut carpi nusquam valeant; nullumque adhuc inventum esse ex nostris doctoribus, qui vel contradicere, vel subvertere dicta illius queat. Adhortantibus itaque multis atque fisis Christo dicenti (a): Et nunc vade & ego aperiam os tuum: accommodavi me, ut decutiam quidem Græcicum supercilium adversus Dominum Christum sese extollens: adjuvem autem, quantum licet, deceptos; demonstrando deceptum esse, & ignorasse sacras scripturas eum, qui nostri omnium Salvatorem Christum incusat. Hæc Cyrillus ad Theodosium Imperatorem. Quam vero egregie id præstitit; ex ipsis qui extant commentariis, quibus & libri illi intexti sunt Juliani, cuilibet utrumque textum legenti satis perspicuum esse potest. Quod autem S. Hieronymus dicat septem a Juliano contra Christianam religionem libros fuisse conscriptos, Cyrillus autem tres; ex diversa partitione operis id accidisse putatur. Porro decem extant Cyrilli libri, quibus Juliani commentarios validissime oppugnavit.

XXXVI.
Juliani
Scripta.

Sed quod hæc novissima esse credatur lucubratio Juliani, quam tamen primam omnium mente conceperat; agedum reliqua ab eo scripta recenseamus. Eorum quæ extant; præter illa quæ superius recensuimus, est hymnus in Solem, ad Salustium illum suum inscriptus, cui (ut ipse fatetur in fine) antea Saturnalia nuncuparat; in cujus descriptione trium tantum noctium spatium insumpsisse gloriatur. Sed illud magis mirandum, quod toto illo tractatu nihil contra Christianam ex more religionem oblatret, cum alioqui se Ethnicissimum in primis ostendat. Multa in eo de Sole mutuatus ex Platone in Timæo atque Cratilo, ex Aristotele Physicorum secundo & alibi, ex suo Jamblico, a quo & se omnia edoctum profiteretur; accepitque nonnulla ex Hesiodo in Thegonia, atque ex omnium vetustissimo Homero tum in Iliade & Odyseea, tum etiam in hymnis. Solem vero laudaturus, a suis laudibus exorditur, significans se ab ineunte ætate Solis fuisse cultorem. Inde & vanus homo titulum & nomen æmulatus est Solis, dum suam effigiem titulo & signis Serapidis, qui idem est quod Sol apud Ægyptios, una cum Iside, quæ Luna ab iisdem creditur, in nummis effingi voluit; quorum exempla superius habes formis expressa.

Ann. Eccl. Tom. V.

Enumerans Suidas ejusdem Juliani lucubrations, præter illas, quarum a nobis mentio facta est, recenset commentarium ad Canem, seu Cynicum Heraclitum, itemque de tribus figuris, & de Saturnalibus, epistolas itidem omnis generis multas, & alia. At de ejus scriptis hætenus: coeptum jam ab eo iter prosequamur in Persidem, in quo suum Edessenis negavit aspectum; ait enim Sozomenus (b):

(b) Sozom.
lib. 6. c. 1.

Prætergressus Edessam propter odium, fortasse incolarum (quippe Civitas illa jam usque ab Apostolorum temporibus univ ersa Christianam religionem professa fuerat) ad Charras venit; quo in loco cum delubrum Jovis offendisset, hostias immolavit, & suo more precatus est. Fuisse quidem Julianum insensissimum Edessenis, ejus litteræ ad Ecebolium superius recitatae, quibus omnes Edessæ Ecclesias divitiis expoliari mandavit, satis significant. Cæterum Edessæ sub Juliano passum esse Dorotheum presbyterum Tyrium decrepitæ admodum senectutis hominem, in notis ad Romanum Martyrologium dixisse meminimus. Charris autem cum esset Julianus decimoquarto Kalendas Aprilis, territum fuisse insomniis, quod ea die Romæ (ut dictum est) conflagrasset templum Apollinis significaretur, Ammianus tradit (c). Quid præterea Charris idem scelestus fuerit operatus, Cedrenus sic tradit: Ibi quamdam speluncam subiit; ibique execranda sacra operatus, fores feris occlusit ac consignavit, apposita custodia. Quibus foribus eo interfecto apertis, inventa est muliercula capillis suspensa, extentis manibus: cujus crudelis ille ventre dissecto, victoriam scilicet de Persis suam ex jecinore didicerat. Hæc ipse.

XXXVII.
Quid Julianus
Charris egerit.(c) Amm.
lib. 23.

Cum autem Nisibin apud Tigrin pervenisset: Ibi (inquit Zosimus d) octies mille gravis armaturæ milites ad loci munitionem reliquit; quorum duces essent Procopius, & Sebastianus. De Procopio ait Ammianus, (e), fuisse Juliani propinquum; eumque cum Charris Julianus commoraretur, & Lunæ sacra ageret, admissum absque arbitrio ante aras, induisse purpureo paludamento, mandasseque arripere fidenter principatum, si se interiisse disceret apud Parthos. Sebastianum autem, quem ait ex Duce Ægypti pari præfectura cum Procopio honestasse, haud alium puto ab illo, qui (ut tertio tomo Annalium dictum est) favit Alexandriae adversus Athanasium Arianis. Sed quod ad Juliani res Nisibi gestas pertinet: Cum locum illum Romanorum adversus Persas propugnaculum præ cæteris munire statuisset, omnemque operam atque studium ad id quam diligentissime præstandum impendisset; quamvis omnibus, quæ belli-

XXXVIII.
(d) Zosim.
lib. 3.Julianus
quid Nisibi.(e) Amm.
lib. 23.

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JULIANI IMP.
2.S. Jacobus
propu-
gnaculum
Nisibis.(a) Genn.
de Script.
Eccl. c. 1.
in Jacobo.(b) Mart.
Rom. 7.
Aug.

XXXIX.

Dæmon
nuncius
Juliani
detinetur.

us usus exposceret, eundem inexpugnabilem penitus reddidisset; debilem tamen esse existimavit, quod deorum videretur esse destitutus auxilio: nam acolæ Civitatis impii visi sunt ipsi, quod abdicatis diis, non modo Christum colerent, sed & memoriam celebrarent hominis mortui, nempe S. Jacobi ejus Civitatis Episcopi, cujus & reliquiis assisterent vigilando, & frequentando magnum honorem impenderent. Quamobrem eas extra Nisibim efferri præcepit, cum quibus pariter ipsam Civitatem omni prorsus præsidio nesciens spoliavit; quippe quod quândiu venerandum sanctissimi viri corpus illic mansit, ab omni Persarum aggressione, tamquam firmissimo roborata munimento, perseveravit incolumis; eo vero amoto, necesse fuit hostibus dedi; quod quidem Gennadius testatur his verbis (a): Moritur hic vir Constantii temporibus; juxta præceptum patris ejus Constantini intra muros urbis Nisibene sepelitur, ob custodiam videlicet Civitatis; quod secundum fidem Constantini evenit. Nam post multos annos ingressus Julianus urbem, & vel gloria sepulti invidens, vel fidei Constantini, cujus ob id domum persequabatur; jussit efferri de Civitate sancti corporis reliquias. Et post paucos menses (Juliano nimirum occiso, & toto in discrimen posito Romano Imperio) consulenda scilicet Reipublicæ causa, Jovianus Imperator, qui Juliano successerat, tradidit (secundum videlicet susceptas iniquas pacis conditiones) barbaris Civitatem, quæ usque hodie Persarum ditioni cum finibus suis subjecta servit. Hæc Gennadius, eademque alii post eum. Accidit autem, ut cum Julianus Nisibi esset, Dometius sanctissimus monachus Christianus, natione Persa, in ipsum magna constantia insurrexerit, exprobrans apostasiam, qua defertor pietatis factus, pro dæmonibus bellum gereret adversus sanctos; quod indigno ille perferens animo, mox ipsum cum duobus ejus discipulis lapidibus jussit occidi, victoriam putans auspiciatam de Persis nece hominis Persæ; sed contrarium plane accidit, cum victus potius a Persis monachis, eorum sanguinem pro Persis pugnantem senserit adversarium; vincique cœperit, cum se vincere inferendo illis necem existimavit. Porro memoria horum martyrum viget in monumentis Ecclesiasticis (b).

Sed & contigit quidem, cum Julianus apud Persas cum exercitu ageret, dignum memoria facinus: nam cum ex more ad discendas res absentes dæmone nuncio uteretur; quam imbecilles ejus vires essent, ut ab homine uno Christiano idem detineri potuerit, fuit certo demonstratum experimento. Res enim

sic se habuit (c): Cum ascenderet Julianus in Perside, ab eo missus est dæmon, ut velocius vadens in Occidentem, inde responsum aliquod de rebus, quæ illis agerentur in locis, afferret. Cum autem pervenisset dæmon ad locum quemdam, ubi monachus nomine Publius habitabat; stetit ibidem per dies decem immobilis, & non poterat ultra progredi, quia monachus ille die noctuque oraret. Sicque re infecta dæmon reversus est ad Julianum, qui eum miserat. Qui ei dixit: Quare tardasti? Respondit ei dæmon, dicens: Et moram feci, & sine actione reversus sum: sustinui decem dies monachum nomine Publum, si forte cessaret ab oratione, ut transirem; & non cessavit, sicque prohibitus sum transire, & redii nihil agens. Tunc impius Julianus dixit: Cum regressus fuero, vindictam in eum exercebo; & intra paucos dies interemptus est divina providentia. Hæc apud Vitas Patrum; eadem habent Cedrenus (d), Glicas (e), & alii, ut de ea re a nemine reperiatum esse dubitatum.

De Publico autem monacho, qui hoc sæculo claruit in Zeugmatensibus solitariis locis, mentio est apud Nicephorum (f). Addit vero ad hæc Cedrenus ex iisdem Vitis SS. Patrum: Hoc cum quidam proceram ejus inaudivisset de legatione dæmonis reddita irrita, admiratione ductus, post reditum omnia sua pauperibus distribuit, atque ad senem istum Publum profectus, præclarus monachus evasit, omnibus prædicans monachorum vim, qua adversus tenebrosos dæmones sunt præditi. Equidem prædixit Apostolus (g): Non esse nobis colluctationem adversus carnem, & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cælestibus: quos posse detineri spirituali virtute, quæ scripta sunt a Daniele (h) non obscure nos admonent verbis illis: Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus, &c. Porro virtute Christi adversus apostatas angelos magnam consecutos esse vim, & potestatem sanctissimos viros, quis dubitat? Ecce enim (dicebant (i) Christi discipuli) etiam dæmonia subjiciuntur nobis: & Fideles judicatos esse angelos, Apostolus contestatur (k).

Inter hæc autem Julianus cum pervenisset Cercusium monitionem positam ad ripam Euphratis fluminis, per navalem pontem exercitum in hostium ditionem, adversam regionem transmisit; ubi triste (ut Ammianus ait) omen occurrit, exanime cadaver apparitoris extincti manu carnificis, quem Præfectus Salustius præsens damnaverat. Sed hæc & alia

(c) Vit.
SS. Patrum.
par. 2.
cap. 19.(d) Cedr.
in Comp.
in Julian.(e) Glicas
Ann. par.
4.

XLI.

(f) Niceph.
l. 11. c. 41.De Publico
monacho
virtute in-
signi.(g) Ephes.
6.(h) Dans.
10.

(i) Luc. 10.

(k) 1. Cor.
10.

XLI.

alia his similia, philosophi illi eum comitantes, qui certam victoriam polliciti erant Imperatori, vel negligenda dicebant, vel in contrarium sensum interpretabantur. Tunc etiam accidit e Cælo prodigium, de cuius interpretatione aruspices & philosophi mutuo altercantes, ab invicem dissensere; sed in malum suum philosophis magis Julianus inhærens, illos ut bos ad victimam sequebatur. Rem gestam sic Ammianus describit (a): *Secuta itaque die, qui erat septimus Idus Aprilis, Sole vergente jam in occasum, & parva nubecula subito aere crassato, usus amittitur lucis; & post minacem tonitruum crebritatem, & fulgurum, Jovianus nomine miles Cælo tactus cum duobus equis concidit, quos potu satiatus a flumine reducebat. Eoque visio harum rerum interpretes accersiti, interrogatique etiam id vetare procinctum, fidentius affirmabant; fulmen consiliarium esse monstrantes (ita enim appellantur, quæ dissuadent aliquid fieri, vel suadent) ideoque hoc nimis cavendum, quod militem celsi nominis cum bellatoris iumentis extinxit; & hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere, fulgurales pronunciant libri. Contra philosophi, candorem ignis sacri repente conspecti nihil significare ajebant, sed esse acrioris spiritus cursum ex æthere aliqua via ad inferiora detrusum; aut si exinde prænosceatur aliquid, incrementa claritudinis Imperatori portendi gloriosa captandi; cum constet, flammam suapte natura, nullo operante, ad sublimia convolare. Hæc facta sunt, cum, parato ponte, Julianus Euphratem una cum exercitu transmisisset.*

XLII. Quæ autem prospere Juliano usque ad urbem Ctesiphontem evenerunt, Ammianus exactissime profecutus est; quem legat, qui præter res ad Ecclesiasticam narrationem spectantes, aliquid amplius cupit. Nos vero ea tantum hic reddemus, quæ Gregorius Nazianzenus (b) summam complexus est, cum ait: *Susceptæ quidem expeditionis principia illi admodum generosa, & a plerisque eorum quæ ejus partibus studebant, miris clamoribus elata, hoc modo se habent. Nam cum totam eam Assyriæ partem, quam perluens Euphrates, ac Persidem præterlabens illic cum Tigride miscetur, captam pervastasset; nonnullaque castella, nemine prohibente, diruisset, sive quia Persas incursionis celeritate fefellisset, sive quia ab eis consilio ita duceretur, sensimque ad ulterius progrediendum alliceretur (utrumque enim dicitur) ita demum iter faciens, atque exercitu a latere proficiscente, navibusque frumentum & vasa per fluvium convehentibus, paucis interjectis diebus Ctesiphonti castra admovet; cujus*

urbis tanto desiderio tenebatur, ut vel ad eam proprius accessisse, victoriæ partem existimaret. Hæc de Juliani adventu Ctesiphontem usque Gregorius.

Cum igitur victor Julianus illuc usque celeriter pervenisset, tum illud proditum est oraculum, sive adulantium magorum philosophorum arte confictum, sive deludentium dæmonum astu compositum, quod his verbis scriptum Suidas recitat (c):

Turrigenarum quondam genus delevit consilio pollens Juppiter

Inimicissimum beatis Olympias ædes tenentibus.

Romanorum Imperator Julianus Deo similis Pugnans Persarum urbes & mœnia longa Cominus pugnantium devastavit igne, validoque ferro,

Affidueque domuit & urbes & gentes multas:

Quin & Occidentalium virorum, Alemanico solo

Præliis crebris capto, vastavit arva.

extant eadem apud Nicephorum (d). Hæc tunc occinebantur; sed plane ante victoriam præana cantatum. Nam triste paulo post omen cunctis mærorem incussit, ipsumque Julianum in numinis deestimationem induxit; qualenam id fuerit; Ammianus his verbis significat (e):

Abunde ratus post hæc prosperitates adventare complures, hostias Marti parabat Ultori; & ex tauris pulcherrimis decem ad hoc perductis, nondum aris admoti voluntate sua novem procubere tristissimi; decimus vero, qui defractis vinculis ægre reductus est, mactatus ominosa signa monstravit. Observatum est a sacrificantibus (inquit Macrobius f) ut si hostia, quæ ad aras duceretur, fuisset vehementius reluctata, ostendissetque se invitam altaribus admoveri, amoveretur, quia invito deo offerri eam putabant; quæ vero stetisset oblata, hanc volenti numini dari existimabant. Et Suetonius (g), ut Julium Cæsarem ne religione quidem ulla a quoquam incepto umquam ab-

*sterritum, vel retardatum ostenderet, exempli causa subjicit, quod licet immolante ipso aufugisset hostia, profectionem tamen adversus Scipionem, & Jubam non distulit; additque tristis portenti loco habitum, si aut hostia ab ara profugisset, aut in aliam partem corporis opereretur cecidisset; sed supersticiosior Julio Julianus, & longe ille patientior isto, de quo Ammianus hæc subdit (b): *Quibus visis, exclamavit indignatus acriter Julianus; Jovemque testatus est, nulla Marti jam sacra facturum; nec reseravit, celeri morte præreptus. Sed o vir inconstans, ubi illa olim tua de Marte præ-**

XLIII.

(c) Suid. verbo Julianus Parabata.

Oraculum mendax, & adulatorium.

(d) Niceph. in fin. l. 10.

(e) Amm. lib. 24.

XLIV.

Julianus immolat Marti.

(f) Macrobius Saturnal. l. 3 c. 5.

(g) Suet. in C. Julio c. 59.

(h) Amm. lib. 24.

(a) Amm. lib. 23. Tristitia omnia Julianum exagitant.

Juliani res prospere gestæ.

(b) Greg. Naz. orat. 2. in Jul.

prædicatio gloriosa, recensita superius? Jam ipse fateris, nihil posse deos, quos non curas indignantes iteratis victimis tibi propitios reddere. Sed desperatio (excuso te) has a te voces, invito licet, extorsit, cum esses fortasse memor quod ante necem Galbæ accidisse Suetonius (a) tradit, & de Vitellio Tacitus (b) & Lampridius de Alexandro affirmant, nimirum ante ipsorum interitum tauros fractis vinculis ab ara secessisse.

(a) Suet. in Galba c. 18.
(b) Tacit. lib. 19.

XLV.
(c) Greg. Naz. orat. 2. in Jul. Ctesiphon. firma munio.

Euphrates in Tigrin fossa deductus.

At quid postquam Ctesiphontem Julianus pervenerit, Gregorius Nazianzenus (c) de eo? Hinc vero jam, inquit, velut arena pedibus subtracta, aut tempestate in navem illisa, res ipsi retro fluunt; Ctesiphon enim arx firma est, expugnataque difficilis, muris cocto latere conditis, & alta fossa, palustrique ac limoso amne communita; eam porro arx quoque altera firmiorem reddit (Cochen appellant) pari tam naturæ, quam artis præsidio constructa, alteri arcu ita conjuncta, ut unius tantum Civitatis speciem ambæ præbeant, intermedio amne inter se disjunctæ. Quas cum nec sine incurso atque impetu evertere, nec obsidione capere, & in potestatem redigere posset, nec vero ulterius cum exercitu, ac præsertim cum navalibus copiis pergere (periculum enim esse, ne e loco superiori telis utrinque peteretur, transituque prohiberetur) hoc demum modo eas a tergo reliquit: Euphratis enim fluminis omnium maximi partem baud minimam perrumpit, & circumducit; ut ex fossa, cujus vetera etiam vestigia extare ajunt, navibus permeabilis esset; atque ita per eam ad Tigrin aliquanto ulterius confluens, naves salvas & incolumes tuetur, e fluvio ad fluvium tuto pervectas; ita castellorum horum periculum effugit: id de fossa ex Euphrate in Tigridem ducta Gregorius: Quam (inquit Ammianus) antebac Trajanus, posteaque Severus, egresso solo fodi in modum canalis amplissimi, studio curaverunt summo, ut aquis illuc ab Euphrate transfusis, naves ad Tigridem commigrarent: tutissimumque ad omnia visum est eadem loca purgari, quæ quondam similia Persæ timentes, mole saxorum obruere multorum; hacque valle purgata, avulsis cataractis undarum magnitudine, classis secunda stadiis triginta depulsa, in alveum injecta est Tigridis. Hæc Ammianus; qui admissas inter eos velitationes quasdam & levia prælia recenset; quibus in præliis quodnam Persarum consilium fuerit, Gregorius Nazianzenus ita declarat: Ut autem progredienti Persicæ copiæ in conspectu venientes quotidieque incrementes, eam gerendi belli rationem tenere cœperunt, ut adversa quidem acie nequaquam sibi standum, nec, cum nullo periculo vincere liceret,

nisi magna necessitate urgente, tentandam sibi belli aleam judicarent; ceterum e tumultis, & locorum angustiis, ubi occasio offerretur, hostes sagittis impeterent, atque opportunissimis viæ transitibus occupatis, eos facillime, ne porro progredirentur, inhiberent; tum vero in magna animi perplexitate & inopia Julianus versabatur; quoque se verteret non habens, perniciosum tandem consultationis suæ exitum reperit. At quodnam ejusmodi consilium fuerit, & ejus captandi proditoris persuasio quænam præcesserit, idem subdit his verbis:

Vir enim quidam inter Persas non ignobilis, Zopyri (d) illius erga Cyrum in Babylonis obsidione facinus imitatus, quasi ob gravissimas quasdam causas in gravissimam offensionem Persarum Regi venisset, eaque de causa in eum pessime animatus, contraque erga Romanos optime affectus esset; cum hoc commento, & simulatione fidem apud eos invenisset: Quid, inquit, Imperator? Quid tam ignavum atque imbecillum de re tanti momenti consilium initis? Quis hic navalis commectus, onusque supervacaneum ignaviæ magistrum? Nihil enim ad expugnandum difficultius, nihilque pervicacius est, quam venter, sitamque in manibus habere spem salutis. Quocirca, si quid me audies, nauticum hunc apparatus valere jubebis, languoremque ex eo ad fortissimum hunc exercitum redundantem: tu autem via alia faciliore & tutiori, cujus tibi me ducem fore profiteor (nam Persicæ regionis tam peritus sum, quam quisvis alius) in hostium terram impressionem facies; rebusque ex animi sententia confectis, ad reditum te accinges. Me autem tunc demum beneficio afficies, cum re ipsa atque experimento benevolentia erga te mea consiliique mei documentum cœperis. Hac ratione cum Juliano, id quod proponebat, persuasisset (credula enim est levitas) præcipueque etiam Deo impium exagitante, omnibus simul incommodis premi cœpit exercitus. Naves igni conflagrabant; frumentum nullum erat; ac risus insuper accedebat (idem enim ferme erat, ac si manus sibi ipsi, necemque attulisset) spes omnes evanidæ; duxque itineris cum promissis suis abscessit. In orbem porro hostes instabant, bellum circumfluebat, progressio non facilis, victus egre parabilis: languebat exercitus, animisque concidebat; itaque Imperatorem ira prosequabatur; nihil bonæ spei reliquum erat; hæc una, ut in præsentis rerum statu, salutis ratio patere videbatur, nimirum scelerato imperio ac militari præfectura defungi. At quæ hucusque gesta sunt, ita se habent. Sed & Joannes Chrysothomus su-

XLVI.
(d) Justin. l. 1. Herodot. l. 3. Plutar. Apoph. Imp. Persa proditor decipit Julianum.

(e) Chrys. orat. contr. Gent.

plu-

Romanus
exercitus
angustiis
premitur.

plures militum miriadas secum duxerat, quam ullus umquam ante ipsum Imperator; quique Persidem omnem per incurSIONEM ac sine pulvere (quod ajunt) capturum se speraverat; huic sic infelicitè ac miserabiliter res successit, ut feminarum potius ac puerulorum, quam virorum exercitum, illum secum habuisse dicas. Primum enim imprudentia sua in tantam illos necessitatem adegit, ut equinis carnibus vescerentur, atque partim fame, partim siti absumpti perirent. Quasi enim in Persarum gratiam copias ageret, neque illos caperet, quin potius suos illis prodere studeret; sic eos in locorum difficultates quasdam conclusit, ac tantum non victos hosti tradidit. Enim vero calamitatum earum genus omne nullus possit, ne ex his quidem, qui illas vident, expertique sunt, recensere; ita omnem modum superarunt. Hæc & alia Chrysofostomus, cujus tempore hæc gesta sunt, & a multis qui interfuerunt facile audisse potuit.

XLVII.

Qui igitur deorum promissionibus animatus eam susceperat magnæ molis provinciam, majori desperatione Julianus urgetur, cum adeo manifestis signis a diis suis sibi visus est esse penitus derelictus: nam in tot tantisque constitutus angustiis, ab eis responsa querens, litatis victimis, haud valuit extorquere; ut merito in eum ac cæteros ejusdem superstitionis cultores illud ex Moyse cantico

(a) Deut. 32. (a) exprobandum fuerit: *Ubi sunt di-eorum, in quibus habebant fiduciam? Surgant, & opulentur vobis, & in necessitate vos protegant: nam de ipsis hæc*

(b) Amm. lib. 24. Ammianus (b): *Et cum nihil humani proficerent sensus, diu fluctuantes & dubii, extractis aris, cassisque hostiis, consultata numinum sciscitabamur, utrum nos per Assyriam reverii censerent, an præter radices montium levius gradientes, Chilio-comum prope Corduenam sitam ex impro-viso vastare; quorum neutrum, extis inspectis, confore dicebatur; stetit tamen sententia, ut omni spe meliorum succisa, Corduenam arriperemus. Hæc ipse; sed ad xvi. Kal. Julii arripietes iter ab adventantibus hostibus repressi sunt; postea vero fame enecti, conglobato agmine, dato ad decertandum solemniter signo, confertas hostium frontes nisu protruserunt acerrimo; majorque facta est hostium strages, Romanorum paucioribus cæsis, & cum eis*

* Vetera-nione.

* Veteranione, qui Triariorum legionem regebat; sed inter hæc trium dierum induciarum ad vulnera curanda spatia intercesserunt; cum jam fame haud toleranda afflictatus Romanus exercitus esset, ac profunda desperatione penitusmersus. At quid sequenti nocte Juliano per visum videre contigerit, Ammianus sic narrat (c):

(c) Amm. lib. 25.

Ipse autem ad sollicitam suspensamque quietem paulisper protractus, cum somno (ut solebat) depulso, ad æmulationem Cæsaris Julii quædam sub pellibus scribentis, obscuræ noctis altitudine sententiis cujusdam philosophi teneretur; vidit squalidius, ut confessus est proximis, speciem illam Genii publici, quam cum ad Augustum surgeret culmen, conspexit in Galliis, velata cum cornucopia per aula tristius discedentem. Et quamquam ad momentum hæsit stupore defixus; omni tamen superior metu ventura decretis cœlestibus commendabat. Relictoque humistrato cubili, adulta jam excitus nocte, numinibus per sacra depulsoria supplicans, flagrantissimam facem cadenti similem visam aeris parte sulcata evanuisse existimavit; horroreque perfusus est, ne ita aperte minax Martis apparuerit sidus: erat autem nitor igneus iste, quem *δίαζοτρα* nos appellamus, nec cadens umquam, nec terram contingens; & paulo post: Confestim itaque ante lucis primitias Etrusci aruspices accersiti, consultique quid astri species portenderet novi: Vitandum esse cautissime responderunt, ne quid tunc tentaretur: ex Tarquinianis libris in titulo, De rebus divinis id relatum esse demonstrantes, quod face in Cælo visa, committi prælium, vel simile quicquam non oportebat. Quo etiam id inter multa alia spernente, orabant aruspices, saltem aliquot horis profectioem differri; & ne hoc quidem sunt adepti, Imperatore omni vaticinandi sententiæ reluctante; sed exorto jam die promotæ sunt castra. Hæc Ammianus.

XLVIII.

Rursus
tristia or
mina.

Ad hæc infelix adactus est Julianus, ut qui ex sententia aruspicum cuncta aggredi solitus esset, & de victoria securus tantæ molis bellum auspiciatus fuisset, jam sibi cuncta prospera fore (ut ipse suis ad Libanium litteris testatus est) antea pollicentibus diis; modo cum & ab his se deceptum, & ab illis delusum, licet sero conspiceret, contemptor factus sit numinum, & refragator aruspicum; a quibus sic, eos consulens, responsa quærebat, quasi quod a diis promissum erat exigeret; sed tamen quæ illi dicerent contemnebat, quod promissionibus deorum esse adversa sentiret. Sicque miser his contrariis fluctibus agitatus, quod hostium vallatus cuneis, & fame acrius exercitum perurgente, nullum esse conspiceret humanis viribus e tot malis effugium; sed cœlestium tantum numinum esse, deploratis ac desperatis rebus succurrere; eadem iteratis sacrificiis exigebat. Rursum vero ipsa numina implorata, sacrisque placata, nec opem ferentia, sed deteriora minantia, veluti infida respuebat, ac devovebat ingrata; execrans deos, quorum cultum prostratum

XLIX.

Exprobra-tio in Ju-lianum.

cum penitus tanto labore & industria frustra restituere conatus esset, ornasset templis, atque ditasset, tot sacerdotia erexisset, immolasset sacrificia, hecatombas multiplicasset, humano quoque eodem cruore pavisset, quibus & de Christianorum cæde nuncupasset vota solemnia. Tot igitur tantisque facinoribus promeritos deos experiri jam sibi contrarios, patienter ferre nequibat. Martem, Pallademque a parte hostium stare, Victorem illos sequi; Altricem Isidem, ipsamque Cererem pascentem omnes, a Romano exercitu longius recessisse; ipsumque publicum Genium abcessisse, quam indigno ferebat animo! Et quam succensebat, cum nullum deorum, nisi Pallorem, & Pavorem, Timorem, Mortem, Pœnam, Necessitatem, Violentiam, Paupertatem, Invidiam, & alios his similes antitheos, quibus ut diis Gentes (a) erigebant templa, hisque conjunctas funestas Erymnas cum aliis adversariis & infaustis sibi numinibus in castris versari cognovit, quæ & procul abigere sacris depulsois frustra tentasset! Sed nullum infensus visum est superbo homini numen, quam quod appellant ipsi Ridiculum, a quo se instar Annibalis Urbem frustra tentantis, derideri conspiceret; eidemque inhærentes Momum exhorruit atque Selenum; quem omnes carpentem, ac ne optimis quidem parentem Imperatoribus, ipsemet in Cæsaribus accurate descripserat; quem & sciret e apud Jovem habiturum pugnacem accusatorem, subannatoremque egregium experturum. His igitur animo æstuans, velut cæstro percitus, & diris exagitatus, contemptis aruspibus fero sapientibus, in sui interitum, clademque suorum præceps fertur in hostes.

L.

Gentiles
historici
haud fideles.

(b) Amm.
lib. 25.

Sed antequam extremum Juliani exitum oratione prosequamur; illud monendum putamus, Ammianum & Zosimum Gentiles historicos, suæ ipsorum superstitionis Imperatorem, licet exitium Romano exercitui afferentem, ob eamque causam detestatione dignissimum, nihilominus omni laudum genere exornasse; eundemque ut strenuum ducem, insignemque philosophum celebrasse. Sed quid Ammianus de extrema clade ejusque nece testatum litteris memoriæ commendavit, ne quid detraxisse invidia videamur, hic in primis reddamus: Exorto jam, inquit, (b) die, permota sunt castra. Hinc nos egressos Persæ, cum sæpe afflicti peditum stabiles pugnas horrerent, structis infidiis occulte comitabantur, altrinsecus viantes catervas a celsis collibus explorando; ut id suspicans miles ad usque perpetuum diem nec vallum erigeret, nec sudibus se communiret. Dumque tegunt firmiter latera, & exercitus pro locorum

situ quadratis quidem sed laxis incedit agminibus; invasa subito terga pone versus arma cogentium Principi indicantur, etiam tum inermi ad speculanda anteriora progresso. Qua concitus clade, oblitus lorice, scuto inter tumultum arrepto, properans ultimis ferre suppetias, revocatur alio motu, qui etiam antesignanos, unde discesserat, paria perpeti nunciabat. Quæ dum sine respectu periculi sui redintegrare festinat, ex alia parte cataphractorum Parthicus globus centurias adortur medias; ac sinistro cornu inclinato acriter superfusus, fœtorem stridoremque Elephantorum impatienter tolerantibus nostris, contis & multiplicatis missilibus decernebat. Verum Principe volitante inter prima discrimina præliorum, exilivit nostra succinctior armatura, everforumque Persarum, & belluarum suffragines concidebat & dorsa.

Quos cum Julianus cavendi immemor diffluxisse trepidos, elatis vociferando manibus aperte demonstrans, irasque sequentium excitans audenter effunderet semet in pugnam; clamabant hinc inde candidati, quos dejecerat terror, ut fugientium molem tamquam ruinam male compositi culminis declinaret; & incertum subita * equestris hasta, cute brachii ejus præstricta, * costis perfossis, hæsit in imajecoris fibra; quam dum avellere dextra manu conatur, acuto utrinque ferro digitorum nervos sensit excisos; & provolutus jumento, præsentiumque veloci concursu relatus in castra, medicinæ ministeriis fovebatur. Moxque ubi lenito paulisper dolore, timere desit, magno spiritu contra exitum certans, arma poscebat & equum; ut reviso prælio, suorum fiduciam repararet, ac videretur sui securus, alienæ salutis sollicitudine vehementer astringi, eo vigore (licet in negotio dispari) quo Epaminondas ille dux inclutus, lethaliter apud Mantineam faucibus, & reversus ex acie conquirebat sollicitè scutum; quod cum vidisset propius, lætor vè vulneris, interiit; & qui animam intrepide amittebat, jacturam clypei formidavit. Sed cum vires parum sufficerent voluntati, sanguinisque profluvio vexaretur, mansit immobilis; ideo spe deinceps vivendi absumpta, quod percontando, Phrygiam appellari locum illum ubi ceciderat, comperit, hic enim obiturum se præscripta audierat sorte. Hoc amplius debuit diis suis Julianus, quod de loco sui exitus, sic eum responso ambiguo & voce æquivoca fefellissent. Pergit deinde Ammianus referre militum post vulneratum Imperatorem in eo bello insuperabilem fortitudinem, donec satietate vulnorum ambabus partibus fessis, nox (ut ait) diremit certamina tenebrosa.

Sed idem rursus hæc de Juliano, quem

in

LI.

Pugna extrema
Juliani cum
Persis.

* sublata.
* perstri-
cta.

LII.

Julianus
in proelio
vulneratus
quid
ad suos.

in extremo vitæ articulo sic orasse componit: *Hæc dum ita aguntur, Julianus in tabernaculo jacens, circumstantes allocutus est demissos & tristes: Advenit, o socii, nunc abeundi tempus e vita, impendio tempestivum; quam reposcenti naturæ, ut debitor bonæ fidei, redditurus exulto: non, ut quidam opinantur, afflictus & mærens; philosophorum sententia generali perdoctus, quantum corpore sit beatior animus; & contemplans, quoties conditio melior a deteriore secernitur, lætandum esse potius, quam dolendum; illud quoque advertens quod etiam dii cælestes quibusdam piissimis mortem tanquam summum præmium persolverunt. Munus autem id mihi delatum optime scio, ne difficultatibus succumberem arduis, neve me projiciam unquam, aut prosternam: expertus, quod dolores omnes, ut insultant ignavis, ita persistentibus cedunt. Nec me gestorumpœnitet, aut gravis flagitii recordatio stringit, vel cum in umbra, & angulis emendarer, vel post Principatum susceptum; sed tanquam a cognatione cælitum defluentem, immaculatum (ut existimo) conservavi, & civilia moderatius regens, & examinatis rationibus bella gerens, & repellens: tametsi prosperitas simul, utilitasque consultorum non ubique concordent; quoniam cæptorum eventus superæ sibi vendicant potestates. Reputans autem justum esse finem Imperii obedientium commodum & salutem; ad tranquilliora semper, ut nostis, propensior fui, licentiam omnem a cætibz meis exterminans, rerum corruptricem & morum; gaudensque nedum, sciens, ubicumque velut imperiosa parens consideratis periculis objecit Respublica, steti*
Ann. Eccl. Tom. V.

fundatus, turbines calcare fortuitorum asfuefactus. Nec fateri pudebit. Interiturum me ferro, dudum didici, fide fatidica præcinente. Ideoque sempiternum veneror numen, quod non clandestinis insidiis, nec longa morborum asperitate, vel delicatorum sine decesso, sed in medio cursu florentium gloriarum hunc merui clarum e medio digressum. Æquo enim iudicio juxta timidus est & ignavus, qui cum non oportet, mori desiderat, & qui refugiat, cum sit opportunum. Hactenus loqui, vigore virium labente, sufficiat. Super Imperatore vero creando caute reticeo, ne per imprudentiam dignum præteream; aut nominatum quem habilem reor, anteposito forsitan alio, in discrimen ultimum tradam: ut alumnus autem Reipublicæ frugi, opto bonum post me reperiri rectorem. Hactenus Juliani, seu potius Ammiani Livium imitantis oratio; atque subdit:

Post hæc placide dicta, familiares ope junctioribus velut supremo distribuens studio, Anatolium quasi vit officiorum Magistrum. Quem cum beatum fuisse, Sallustius respondisset Præfectus, intellexit occisum; acriterque amici casum ingemuit, qui elate ante contempserat suum. Et flentes inter hæc omnes qui aderant, auctoritate etiam tum integra, increpabat; humile esse, Cælo sideribusque conciliatum, lugeri Principem, dicens. Quibus ideo jam silentibus, ipse cum Maximo & Prisco philosophis super animorum sublimitate perplexius disputans, hiante latius suffossi lateris vulnere, & spiritum tumore cobibente venarum, epota gelida aqua, quam petiit, medio noctis horrore, vita
Y
fa-

LIII.

Juliani interitus.

PAGIUS
IV.

Juliani interitus.

A num. LIII. ad LXX. De genere mortis, quo Julianus Augustus periit, varix admodum sententiæ fuere, ut ostendit Gothofredus in Dissert. in lib. 7. Philostorgii cap. 15. ubi tamen oblitus est referre quod Eutythianus Chronographus, (1) qui huic bello interfuit, apud Joannem Malelam, & Auctor Chronici Alex. narrant, Julianum nempe lancea divinitus transfixum fuisse a S. Mercurio Martyre, quod S. Basilium Seleucenum Episcopum veneno extinxisset; quod inquit Cangius in Opere de Familiis Augustis Byzantinis pag. 51. antiquæ picture consentaneum, quæ in Codice MS. Operum Gregorii Nazianzeni, Basilio Macedone im-

perante, exarato, in Bibliotheca Regia cernitur. In eo depictus est Julianus ad terram prostratus, equite cum lancea instante, supra cujus caput inscriptum: ΑΓΙΟC ΜΕΡΚΟΥΡΙΟC, id est, Sanctus Mercurius. Sublatus est Julianus, VI. Kalendas Julias, die nempe vicesima sexta Junii, ut Ammianus, Socrates, Idacius in Factis & Auctor Chronici Alex. testantur. Socrates, qui anno tertio Imperii eum occisum scribit, initium ejus repetit a tempore, quo Parisiis, vivente adhuc Constantio, a militibus dictus est Imperator. Annum enim tantum ac menses octo inchoatos eum post Constantium imperasse certum est.

In-

NOTÆ (1) Eutythianus Chronographus &c. Hæc quidem narrat Malela, sed non ex Eutythiano, ex quo nihil refert aliud, nisi quod Julianus inter dormiendum per somnium vidit virum quemdam adultum lorica indutum, qui tentorium regium in Asia, (urbe Ctesiphonti vicina) erectum ingressus, hasta eum percussit. Hunc equidem virum fuisse S. Mercurium paulo post subdit quidem Malela; sed id ex alio profecto quam ex Eutythiano id accepisse videtur: Quin nec Malela ipse quidquam significat de causa qua S. Mercurius hanc ultionem de Juliano exegit. Juvat insuper hic ex eodem Malela adnotare Julianum obiisse hora quinta noctis diei 27. Junii, id est noctis diem illam præcedentis; ex quo factum est ut Auctores alii diem ejus emortualem 26. Junii statuerint, cum nox illa intermedia æque ad utramque diem rectissime adscribatur. Porro Malela in hac de Juliano historia Duces optimos & testes oculos sequutus est, nempe Magnum Carrensem Chronographum qui hoc bello sub Juliano militavit, & Eutythianum de quo supra, Scriptorem Cappadocem, & Vicarium Cohortis Primoarmeniorum.

facilius est absolutus, anno ætatis altero & trigésimo. Hactenus de ejus obitu Ammianus, testis plane domesticus; cui adjungimus comparem, nempe Libanium sophistam, qui Julianum sic extinctum luculenta scripta oratione laudavit; in qua de interfectione Juliani cum agit, Christianos ejus necis in crimen vocat, dum hæc ait (a): Quis igitur eum interemerit, audire quispiam cupit? Nomen ejus nescio. Non hostem autem percussorem eum fuisse, apertum indicium est, quod ex hostibus nemo vulneris ejus nomine honorem & præmium accepit; cum quidem Persarum Rex per præconem percussorem ejus evocaverit, & ingentia qui se indicasset, præmia percepturus fuerit; sed ne eorum quidem cupiditate quispiam est adductus, ut facinus sibi tantum per jactantiam arrogaret. Et multa profecto hostibus debetur gratia, quod cujus facti auctores non fuerunt, ejusdem sibi gloriam non vendicarunt. Sed nobis, ut interfectionem requireremus, permiserunt, quibus illum diutius vivere, bono non fuit. Sunt autem isti, qui nullis vivunt legibus; qui quidem quod dudum sunt conati, tunc demum cum possent, peregerunt; iniquitate reliqua eos cogente, cui sub ejus Imperio locus non fuit; & maxime deorum cultu, cui ipsi maxime sunt adversati. Hactenus Libanius, non obscure Christianus Juliani necis auctores suggillans; hæc quidem ille, quod hostium constaret assertionem, non ipsorum armis, sed telo Romano fuisse Julianum extinctum: nam Ammianus (b) sic de Persis inferius ait: Hocque viso, e saltibus nos hostes diversitate telorum, ac verbis turpibus incessabant, ut perfidos & lectissimi Principis peremptores. Audierant enim, ipsis quoque referentibus transfugis, rumore jactato incerto, Julianum telo cecidisse Romano. Verum (inquit Socrates c) Callistus satelles Imperatoris, qui ejus res gestas carmine heroico conscribit, bellumque id temporis confectum narrat; illum a dæmone transfixum interiisse, commemorat. Quæ quidem opinio magis increbuisse visa est; qua occasione id a dæmone, nempe a superiori numine admissum Ethnici existimarint, paulo post dicendum erit.

LIV. Certe quidem a quonam Julianus percussus interierit, haud satis fuisse explo-

(a) Apud Niceph. l. 10. c. 34.

Percussor Juliani quis creditus.

(b) Amm. lib. 23.

(c) Soerat. l. 3. c. 18.

PAGIUS

V.

Ætas Juliani.

Baron. n. LXIII.

Interfectus est anno ætatis altero & tricesimo, inquit Ammianus lib. 15. id est, anno ætatis tricesimo secundo, ut recte Hieronymus, Hermannus Contraſtus, Marianus Scotus in Chronis, & Valeſius in Notis ad Ammianum scripsere. Sic Cicero, Quintilianus, aliique loquuntur, & in numeralibus vocem *alter* sæpe pro secundo usurpari, Robertus Stephanus in Thesuro linguæ Latinæ aliquot exemplis demonstrat. Ipsemet Julianus in epist. 5. ad Alexan-

drinos, XXXII. annos natum se esse dicit; quod in *Misopogone* significat. Neque contrarius est, ut loco laudato arbitratr Valeſius, Socrates, quando lib. 3. scribit, Julianum anno ætatis tricesimo primo periisse, sed tantum indicat tricesimum secundum incompletum fuisse, quod verum est.

At quid ipse ea de re sentiret, superius prioris orationis exordio satis aperit, cum id ministerio Angelorum factum affirmat his plane verbis: *Atque ut mihi latius præconium pateat; omnis Cælorum virtus, omnes Angeli, quorum opera tyrannus extin-*

ratum scriptoribus illius temporis, immo nec iis cognitum, qui certamini interfuerunt, S. Gregorius Nazianzenus declarat his verbis (d): *Quæ autem sequuntur, non uno modo ab omnibus referuntur, sed alii alii sermoni assentiuntur, calculumque addunt non minus eorum, quibus certamini interesse, quam quibus abesse contigit. Nonnulli enim a Persis eum jaculis confixum fuisse affirmant, temere in hostes excursantem, atque huc & illuc vesane profultantem; idemque ipsi, quod Cyro Paryſatidis filio, accidisse; qui cum adversus Artaxersem fratrem cum decem hominum millibus ascendisset, egregieque pugnaret, temeritate tandem sua victoriam amisit. Alii hujusmodi quemdam de eo sermonem commemorant: Cum in sublimem quemdam tumulum ascendisset, ut velut e specula exercitum illustraret, quantumque bello superfuisset, cognosceret; magnasque copias, speque sua copiosiores perspexisset: Quam grave & indignum fuerit, dixisse, si hos homines ad Romanorum terras reducerimus! quasi videlicet ipsis salutem invidentem. Quibus verbis inflammatum militem quemdam, iraque præcipitem actum, nulla salutis suæ habita ratione, viscera ipsius gladio transfixisse. At hæc comienti sunt Gentiles in odium Christianorum, quibus refertus erat exercitus; quasi Julianus illos vivere ægro animo ferret; in quem indignatum dixerunt exeruisse gladium militem Christianum. Sed hæc ab ipsis scriptoribus Ethnicis sententia profus exploditur, qui pariter hæc cuspide percussum Julianum fuisse testantur. Sed subdit his, omnia undique allata referens, Gregorius: *Alii rursus facetum & ridiculum quemdam barbarum (quales in exercitus comitatu, tum ad leniendas animorum molestias, tum ad exhilaranda convivium esse solent) hoc facinus perpetrare ferunt. Nec desunt qui Sarraceno cuiſpiam egregiam hanc laudem arrogant. Hæc Gregorius de his, quæ a diversis ferrentur, casum incertum pro arbitrio confingentibus.**

At quid ipse ea de re sentiret, superius prioris orationis exordio satis aperit, cum id ministerio Angelorum factum affirmat his plane verbis: *Atque ut mihi latius præconium pateat; omnis Cælorum virtus, omnes Angeli, quorum opera tyrannus extin-*

LV.

Julianus divinitus percussus.

drinos, XXXII. annos natum se esse dicit; quod in *Misopogone* significat. Neque contrarius est, ut loco laudato arbitratr Valeſius, Socrates, quando lib. 3. scribit, Julianum anno ætatis tricesimo primo periisse, sed tantum indicat tricesimum secundum incompletum fuisse, quod verum est.

Cadaver Juliani in Ciliciam deportatum, non consulto quidem consilio, verum casu quodam, e Sepultura regione sepulcri, quo Maximiani ossa continebantur.

VI.

CHRISTI
363.

LIBERII PAP.
12.

JULIANI IMP.
2.

unctus atque oppressus est; non Seon ille Rex Amorrhæorum, neque Og Rex Basan, principes exigui, atque Israellem, hoc est, parvam Orbis partem vexantes; verum draco ille, Apostata ille, magna illa mens, Assyrius ille, ille communis omnium inimicus & hostis cum multo furore in terra debaccatus, & comminatus, tum multam iniquitatem in excelsum locutus, atque meditatus, &c. Rursum alibi (a), vi

(a) Greg. Naz. oras. in laudem Alban.

(b) Jo. Damas. de Imagin. orat. 1.

S. Mercurius martyr percussor Juliani.

(c) Glic. 4. par. An. nal.

numinis totum illud confectum esse negotium, tradit. At quid de his Basilii Magni successor Helladius scriptorum monumentis reliquerit consignatum, S. Joannes Damascenus docet his verbis (b): Quod autem imaginum institutio non nova, sed prisca sit, & apud sanctos & eximios Patres nota & usitata; disce ex his quæ in Vita beati Basilii ab Helladio ejus discipulo, in Pontificatuque successore, conscripta sunt. Pius enim vir (ut ipse narrat) Domina nostra adstabat imagini, in qua Mercurii etiam celebris martyris figura descripta erat: adstabat autem supplicans, ut impius Julianus Apostata tolleretur. Ex qua quidem imagine didicit, quid esset eventurum. Vidit enim martyrem ad exiguum tempus obscurum, non multo autem post hastam cruentam tenentem. Hæc ex Helladio Damascenus; qui sane commentarius de rebus gestis Basilii scriptus desideratur: nam qui extat nomine Amphilochoi, scatens mendaciis, hæc de Magno Basilio atque Mercurio Martyre longe diverse narrat; ne quis existimet, quæ de Basilio scripta essent ab Helladio, eadem esse cum his, quæ feruntur pulchro nomine Amphilochoi. Sensit imposturam in primis Glicas (c), qui eo uno argumento totum illud Amphilochoi nomine scriptum commentum dissolvit, cum ait: Quamquam enim perscriptum reperiamus in libro de S. Basilii miraculis, quæ magnus ille vir Amphilochoi litteris commendasse perhibetur, mandato perpetuæ Virginis Deiparæ per sanctum Mercurium, Magni Basilii precibus, desertorem hunc trajectum fuisse; non tamen hæc narratio meretur, ut ei continuo fidem adhibeas. Quam ob rem istud? quoniam in eodem scripto legimus, Magnum Basilius Cæsareæ Pontificem id tem-

Ann. Eccl. Tom. V.

poris fuisse, cum eas regiones Imperator improbissimus contra Persas expeditione suscepta peragraret. At vero aliter eximius ille Gregorius cognomento Theologus memoriæ prodidit. Nam si Basilius, hoc ita narrante, in Ponto degebat sub initium Imperii Valentis, qui aliquanto post tempore regnavit, cum Cæsareæ Pontifex esset Eusebius; multo minus Juliano imperante Basilius Antistitis munere fungebatur. De quo satis evidenter apparet, Julianum iter per Cappadociam facientem, neque Basilius istuc Pontificem reperisse, neque ipsius Ecclesiæ minatum esse. Consimili modo nec precatus est hoc nomine Deum Basilius Pontifex, nec ad tollendum e medio desertorem Mercurius ille Christi testis fuit ablegatus, quippe si hoc pacto res gesta fuisset, obscurum non esset in hodiernum usque diem, a quo Julianus telo confixus fuerit. Nam jaculo trajectum constat, auctore facti prorsus incognito.

At ipse tamen Glicas haud in eo nobis probari potest, cum eam ob causam, quod ea commentitia Amphilochoi nomine scripta haberentur, derogat penitus fidem historiæ, quæ auctoritate Helladii citati a Damasceno, quem ipse non vidit, aliter tamen rem gestam recitantis, egregie testata redditur. Sed non Basilio tantum hæc per visum ostensa fuere; verum & cuidam alii ad castra progredienti eadem divinitus innotuisse Sozomenus (d) auctor est, qui rem ita describit, cum in primis hæc ait: Equidem quisnam hujus cædis administer fuerit, nihil certi possum dicere, præter ea quæ modo dicta sunt. Sed tamen, uti hi, qui de ea re consentientibus sententiis differunt, affirmant: vera sane ea est opinio, quæ est ad nos perlata, quæ tradit, eum ultione divina e medio sublatum esse. Cujus rei certissimum argumentum est divina visio, quam cuidam ex necessariis ejus oblatam accepi. Nam dicitur, cum ad Julianum, qui erat in Perside, ire maturaret; in loco quodam, qui erat in via publica situs, diversatum, & ædium penuria coactum, in Ecclesia, quæ ibi erat, dormivisse; & secundum quietem vel rem gestam vidisse, vel saltem somniasse, Complures ex Apo-

(d) Sozom. 1.6. c.2.

LVI.

Y 2 sto-

PAGIUS Baron. n. LXIV. & seqq.

bantur, semita sola loculos ab invicem separante, inquit Philostorgius lib. 8. cap. 2. ubi de Maximino Imp. loquitur, qui errore familiari Græcis, sæpe dicitur Maximianus. Prope igitur Maximini cadaver convenienter, etsi casu, velut qui inter se tot in rebus conveniebant. Hinc factum, ut Zosimus lib. 2. Maximianum Herculium Tarsi sepultum perperam scripserit. Julianus in epist. laudata ad Athenienses, ut eis Religionem Christianam execrabilem redderet, de se loquens ait: Non a recto tramite aberrabitis, si ei fidem habeatis, qui ad annum usque vicesimum ætatis illa via progressus

est, (id est, Christianus fuit) & hanc alteram modo duodecimum jam insistit annum. Scripta, ut videtur, ea epistola præsentis anno ante expeditionem Persicam. Quare Julianus anno circiter trecentesimo quinquagesimo primo, clam Gentilium superstitionem amplexus est. Post hæc jam virilem ingressus ætatem promptius ad hæc ferri, eaque agere cepit, inquit Sozomenus lib. 5. cap. 2. Quo etiam ex loco liquet, Baronium & communiter recentiores Historicos, qui Julianum anno ætatis tricesimo primo occisum volunt, hallucinatos esse. Juliano successit So-

stolis & Propbetis in unum coactos, graviter de Imperatoris contumelia adversus Ecclesias facta conquestos esse; inivisseque consilium, quid de hac causa faciendum esset. At cum diu de ea re esset deliberatum & adhuc eorum animi velut in dubio versari viderentur, duos e medio surgentes exhortatos reliquos, ut bono animo essent, propereque tamquam ad delendum Juliani Imperium e Concilio egressos. Hominem illum, qui has res tam admirabiles contemplatus fuerat, iter de cætero neglexisse. Atque dum metu percussus hæsitaret, quis hujus visionis exitus futurus esset; secundo eodem in loco somnum capisse; vidisseque eundem Apostolorum & Prophetarum conventum; atque ex improvise velut e via in Concilium ingressos illos, qui superiori nocte ad Julianum expugnandum abierant; cæterisque nunciasse, eum occisum esse. Hæc Sozomenus. At Nicephorus (a) addit nomina illorum duorum, qui perrexerunt festini ad necem inferendam Juliano; nempe alterum ipsorum dictum esse Mercurium martyrem, alterum vero item martyrem Artemium Ducem, ambos olim egregios milites Christianos.

(a) Niceph. l. 10. c. 35.

Ut cumque res se habeat (inquit Gregorius b) lethale certe, Orbique universo salutare vulnus accepit, unoque facinore multorum perniciose vetitorum pœnas Julianus exolvit. Quod & ipsum miror, quomodo vanus homo, qui omnia hinc se scire existimabat, hoc unum ignoravit, nimirum vulnus visceribus suis infligendum. Hæc quidem de percussore & vulnere accepto jam satis.

(b) Greg. Naz. orat. 2. in Jul.

LVII.

(c) Theod. lib. 3. c. 20.

Quid in Christum Julianus moriens.

Quæ autem isthæc secuta sint, Theodoretus (c) narrat his verbis: Deinde, inquit, cum milites quererentur & ingemiscerent, ex improvise eum vulneratum offendunt, rabie contra conditorem suum furentem: Martem bellicosum ipsi, uti promiserat, auxilium minime tulisse, Apollinem falsa vaticinatum esse, Jovem denique fulminantem non in suum interfectorem fulmen torxisse. Itaque qui ante minas insolenter jactaverat, jam misere humi projectus jacuit: Et paulo post: Ferunt porro, ipsum tyrannum, simul ac plagam acceperat, manum protinus sanguine implevisse, illumque projecisse in aerem, ac dixisse: Vicisti Galilææ; & simul tum confessum esse victoriam, & blasphemiam (adeo enim a mente abalienatus erat) in Deum impudenter locutam. Hæc Theodoretus (d), & alii plerique. Sozomenus (e) vero hæc habet, cum de his agit:

(d) Niceph. l. 10. c. 35.

(e) Sozom. l. 6. c. 2.

Alii autem memorant, eum, cum sanguinem manu ostendisset, illum in aerem jecisse, perinde atque Soli iratum, quod Persis venisset subsidio, & se non servasset incolumem; præsertim cum suæ nativitatibus (sicut astronomorum scientia indi-

cabat) velut dominus esset & moderator. Hæc ille. Ac probe sane divino coactus est numine in Solem blasphemiam intorquere; ut quem potissimum coluisset, atque in laudem ejus hymnum celebrem conscripisset, ad postremum ita percitus prodicionis eundem accusaret. Sed subdit Sozomenus: At cum esset re vera moriturus utrum Christum viderit nec ne (uti solet accidere, quando anima e corporis custodia egreditur, & res diviniores, quam quæ ab homine conspici possint, videt) haud equidem habeo dicere: neque enim istud adeo a multis dicitur: veruntamen ut plane falsum rejicere non audeo: quippe cum credibile sit, alia etiam his multo admirabiliora contigisse, non alia de causa, quam ut constare possit, religionem Christianam non hominum studio & industria constitutam stabilitamque esse. Hæc Sozomenus; cum tamen alii eam rem haud dubiam confirment, nempe de ejus blasphemia in deos, & exprobratione in Christum, projectione illa sanguinis in altum facta, qua & exclamavit (quod tradit Nicephorus f) Saturare Nazarenæ.

(f) Niceph. l. 10. c. 34.

At quomodo ipse moriturus Julianus adsciscere sibi conatus sit divinos honores, Gregorius Nazianzenus (g) narrat, sic dicens: Sed ne hoc quidem prætereundum est, quod præter alia multa maximum perditæ illius amentia argumentum habet. In fluminis ripa jacebat, graviter ex vulnere egrotans. Cum autem permultos eorum, qui ante ipsius ætatem gloria floruerant, ut humana conditione majores censerentur, artibus quibusdam ex hominum oculis sese sustulisse, eamque ob causam pro diis habitos fuisse sciret; ejusdem gloria cupiditate captus, simulque talis mortis genere interire propter temeritatis ignominiam erubescens, quid molitur? quid facit? (neque enim simul cum vita improbitas extinguitur). In profluentem corpus projicere conatur; ad eamque rem nonnullorum, quos maxime fidos arcanorumque conscios habuerat, opera utebatur. Quod nisi quispiam ex eunuchis Imperatoris hanc rem persentiens, scelerisque odio & execratione aliis prodens, huic conatui obstitisset; novus utique alius ex calamitate deus recordibus hominibus extitisset. Hæc Gregorius de Juliano, non ignaro, Romulum in primis eadem plane arte comparasse sibi divinos honores.

LVIII.

(g) Greg. Naz. orat. 2. in Jul.

Julianus affectat divinos honores.

Quoniam vero id assequi Juliano minime licuit; ne tali tantoque fraudaretur honore, domestici ipsius jacturam alia excogitata arte cumulatus compensarunt, dum eum ad superos curru elevatum fin-

LIX.

(b) Extant apud Niceph. l. 10. c. ult.

tam-

tamquam ab Apolline illi viventi redditum.

Atque ubi Romanis Persas deviceris armis,
Usque Seleucaam bello progressus ad urbem;
Caestum te sublatum turbine currus
Evehet ignivomus, magnoque reponet Olympo
Defunctum curis hominum, duroque labore;
Et patriam aetherae lucis remeabis ad aulam,
Unde caduca hominis progressus membra petisti.

LX.

Fuit quidem ejusmodi Juliani casus eodem ferme temporis momento cognitus sanctis viris, quo contigit; immo (sicut diximus) & praecognitus, cum Athanasius de eo fuerat vaticinatus, nubeculam illam inani tonitruo perstreptentem quam citissime dissolvendam, & de fabro jam parante loculum Juliano fatidica illa fuerat dicta sententia. At quid ea hora, qua divina ultione tyrannus occisus est, divinitus ostensum fuerit magno illi anachoretæ Juliano Sabbæ, Theodoretus (a) sic narrat: Porro autem Julianus cognomento Sabba (sic namque Syriaca lingua vocabatur) cujus vitam in historia nostra, quæ Philotheus inscribitur, litteris mandavimus, eorum vivendi genus, qui sunt expertes corporis, in corpore imitatus; cum esset de Juliano minis certior factus, longe attentius preces Deo omnium moderatori adhibuit; atque eodem ipso die, quo Julianus interfectus est, quamquam inter viginti dierum & amplius aberat ab exercitu, eadem ejus inter precandum agnovit. Nam ferunt, eum, dum Dominum clementem & benignum supplex oraret, derepente fletum repressisse, & effusum in letitiam exultasse gaudio, hilarique vultu cepisse intueri; quare voluptas, quam capiebat animo, manifeste declarata est. Quem familiares ejus cum ita mutatum cernerent, orasse, ut causam letitiæ suæ ipsis indicaret. Eum autem respondisse: Aprum silvestrem, hostem vineæ Domini, debitas scelerum in Christum admissorum perpendisse penas, & mortuum jacere, ne amplius Christianis insidias struat. Quibus cognitis, omnes triumphare gaudio, & hymnum, quo Deo gratias agerent, cantare ceperunt. Postea autem facti sunt certiores ab illis, qui mortem ejus nuntiabant, sceleratum illum tyrannum extinctum eadem die & hora, qua divinus ille senex Julianus eum cecidisse cognoverat & prædixerat. Hæc Theodoretus.

LXI.

De Didymo autem ita Sozomenus (b): Eodem die Didymus, vir Ecclesiasticus, & divinæ sapientiæ ac pietatis studiosissimus, Alexandriae aetatem degens, supra

modum dolebat, non modo ob Imperatoris scelera contra Christianam religionem admissa, sed etiam quod cæco errore vagabatur, & Ecclesias contemnebat. Itaque jejunare, & Deum hac de re supplex orare cepit. Qui cum ob hanc causam animo adeo sollicito ac mæsto esset, uti sequenti nocte nihil comederet; forte in solio assidens, somno oppressus est; ac velut extra se positus, videbatur sibi videre equos albos in aere cursare, & quæ in eis vehebantur, eos ita prædicare: Nunciate Didymo, hodie Julianum hac ipsa hora interfectum esse; ipseque idem illud Athanasio Episcopo significet (latebat enim, ut dictum est, Alexandriae Athanasius, conscio Didymo) Didymus igitur illico somno solutus surrexit, cibumque cepit. Hæc Sozomenus; eadem quoque de Didymo Palladius narrat (c).

At hic siste gradum, lector, cum jam ad exitum, exitiumque infensissimi omnium hostis Christianæ religionis perveneris; atque memoria repete, mente cogita, expendeque animo, quot quantaque adeo brevi temporis spatio, nondum quidem duorum annorum curriculis evolutis, divinitus edita opera fuerint; quibus tamquam manifestissimis, signis atque impresis notis intelligas, divino numini res Christianorum curæ esse, inesseque in Ecclesia Catholica Deum, qui totam hanc agitet molem, regat, gubernet, tueatur, atque conservet; neque humanarum esse virium tanta præstare. Cum alioqui singulis ferme annis eadem; vel his similia, pluraque ejusmodi signa spectare liceat, dummodo simplices tibi sint oculi atque puri; sed apud nos ista tu transiens intueberis. Cæterum si ad opus considerare libeat, thesauros locupletissimos habes, duos inquam tomos a P. Thoma Bozio Collegii nostri Rectore nuper editos; in quo quidem argumento, quanto ordine, rerum copia, atque dicendi facundia versatus sit, tu ipse melius ex eis intelliges, quam ego ingeram: parco enim, quod inops sit illa probatio, quæ domestico perficitur teste. Sed erit plane, ut illa cuncta perlegens, intelligas quam fortis & inexpugnabilis sit Christiana religio, in qua fideles omnes sub centum illis militant signis; ita ut de Ecclesia Catholica digne occinas illud Jacob (d): (d) Genes. Vere Dominus est in loco isto: Meritoque & illud ejusdem adicias (e): (e) Genes. Castra Dei sunt hæc: Atque adeo, ut licet sis hostis, & ab adversariorum partibus stes; si quid tamen veri studium in te reliquum sit, mox de eadem Catholica Ecclesia coactus instar Balaam exclamare cogaris (f): (f) Num. Quam pulchra tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Israel, ut valles nemorosa, & horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus &c. Sed jam re-

Didymo quid ostensum de Juliano.

(c) Palladius in Lausiac.

LXII.

De signis Ecclesiæ libri Thomæ Bozii.

(d) Genes. 28.
(e) Genes. 23.

(f) Num. 24.

Visiones de interitu Juliani.

(a) Theod. 1.3. c.19.

(b) Sozom. 1.6. c.2.

CHRISTY
363.LIBERII PAP.
12.JULIANI IMP.
2.

reliqua, quæ ad Julianum pertinent, prosequamur.

LXIII.

(a) Amm.
lib. 25.
(b) Socrat.
lib. 3. c. 18.

Tempus
interitus
& ætas
Juliani.

Atque in primis quod ad diem ipsum, quo, sic divino ulciscente numine, extinctus est, spectat; eum VI. Kal. Julii, diem clausisse extremum, ex Ammiano colligitur (a): Socratesque id expresse testatur (b) cum ait: *Occubuit VI. Kalend. Julii, tertio anno sui Imperii, septimo autem postquam a Constantio renunciatus fuisset, ætatis suæ trigesimo primo.* Sed & ex die ejus occubitus, Dei licet æstimare vindictam; cum ea die, qua ipsius rescripto passi sunt Romæ nobilissimi atque innocentissimi aulici Constantini Imperatoris Joannes & Paulus (de quibus superius fusius egimus) nempe sexto Kalendas Julii, qua die natalis dictorum Martyrum in Ecclesiasticis tabulis adnotatus habetur, Julianus divinitus misso telo necatus habeatur.

LXIV.

Quod vero ad ejus Imperii tempus atinet; dum Socrates dicit; Julianum anno tertio sui Imperii vivendi finem imposuisse, plane hallucinatur: siquidem apertissime constat eum nec quidem in Imperio post obitum Constantii explese biennium. Cum enim Constantius Imp. ex hac vita decesserit (ut auctore Ammiano dictum est) tertio Nonas Octobris, Tauro & Florentio Coss. anno Domini trecentesimo sexagesimo primo, cum statim Julianus solus imperare cœpit; certumque sit, eundem hoc anno sexto Kalendas Julii morte abreptum imperare desuisse; dicere necesse est, eum minus habuisse in Imperio ab expleto biennio menses tres & dies novem. Sed inde Socrati errandi manavit occasio, quod sub Imperio Juliani a morte Constantii tres ponuntur Consulatus; Tauri & Florentii, quo imperare cœpit; Nevittæ & Mamertini, quem annum regnavit integrum; ac denique ejusdem Juliani Consulatus quartus cum Sallustio, quo pariter occisus est: sed primi Consulatus menses tres: postremi sex haud absolutos imperavit.

LXV.

Christia-
norum ga-
udium, &
Gentilium
mæror.
(c) Psal.
58.
(d) Exod.
15.

Audito igitur de interitu Juliani ubique terrarum Imperii certo perlato nuncio; qui devoti ab eo erant diis victimæ Christiani (secundum illud Davidicum, (c); lætabitur justus cum viderit vindictam) excusso statim pavore atque mærore, quo sub gladio tenebantur oppressi, exultantes, Deo canticum cecinere, instar Israelitici populi (d), cum insequentem cerneret Pharaonem una cum exercitu ejus extinctum: Sed robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt habitatores Chanaam. Amplissimi, inquam, magistratus illi, ac Gentiliciæ superstitionis Pontifices, quos ad restituendam propagandamque idololatriam Julianus elegerat, simulque Ethnici omnes, Chri-

stiani nominis hostes, cum suas ipsorum res magis magisque efflorescentes conspicerent, atque longe majora sperarent; eas omnes improvise turbine abreptas, spesque meliores excisas penitus esse cernentes, consternati sunt animo, oppressi dolore, ac pariter timore concussi; male conscii, quanta licentia atque procacia toto hoc Juliani regnantis temporis spatio in Christianam religionem insultassent.

Qui autem tunc rem altius attentiusque considerabant; Julianum non tam contra Persas, quam adversus Christianorum Deum, antiquius, diuturnius, acriusque bellum agentem extinctum considerantes, magnam Christi potentiam in Julianum adeo perspicue demonstratam admirabantur: deorumque contra imbecillitatem attendebant in protegendo provehendoque in ampliorem gloriam, quem scirent majore studio, quam quivis alius ante solertissimus numinum cultor, die noctuque pro eorum cultu fuisse sollicitum: sed & clarissime tunc perspexerunt, esse illos penitus impotentes, nimirum privatum fulminibus Jovem, Martem armis, Mercurium talaribus & caduceo, Herculem clava; Vulcani friguissse ignes, Victoriæ factam improbe transfugam; Castorem atque Pollucem castrorum custodes, jam factos eorumdem castrorum turpiter desertores; Isidemque nutricem, egentem. Erubescabant ad hæc Gentiles, ac pariter ulciscantis Dei Christianorum vim ac fortitudinem admirabantur, ut ex his quæ sanctus Hieronymus scriptorum monumentis memoriæ tradidit, intelligere facile possumus: nam in Commentariis in Habacuc (e) Prophetam hæc habet:

Dum adhuc essem puer, & in Grammatica ludo exercebam, omnesque urbes vicinarum sanguine polluerentur; ac subito in ipso persecutionis ardore, Juliani nunciatus esset interitus; eleganter unus de Ethnicis: Quo modo, inquit, Christiani dicunt, Deum suum esse patientem & ἀνεξιχνάστον? nihil iracundius, nihil hoc furore presentius: ne modico quidem spatio indignationem suam differre potuit. Hoc ille ludens dixerit. Cæterum Ecclesia Christi cum exultatione cantavit: Divisti in stupore capita potentium. Est sententia Habacuc (f), juxta Septuaginta. Erudiebatur ipse hoc tempore sub Donato grammatico, quem sæpe suum magistrum appellat; non autem sub Victorino, qui ex cultiori litteratura insignior habitus, desivit tunc publice profiteri, cum adversus Christianos professores idem Imp. Apostata (ut diximus) promulgavit edictum. Quotannis autem hoc Juliani obitus tempore Hieronymus fuerit, qui se puerum fuisse tradit; quoniam res perdifficilis est, & plurima indiget inspectione, de hoc agemus inferius anno Domini

LXVI.

Deorum
derisa im-
potentia.

(e) Hieroni-
in Habacuc
c. 3.

LXVII.

Ethnici de
Christo
querela.

(f) Habacuc
3.

ni trecentesimo septuagesimo secundo, cum de aetate, quam vixit, erit prolixior disputatio. Modo autem in rebus ad Julianum spectantibus versetur oratio.

LXVIII.

At in quod discrimen ex hoc tentato & male gesto Persico bello adductum sit Romanum Imperium; cum omnes lectu immenso eadem prosequantur historici; quid de his Patres scripserint, in medium adducamus; & in primis quod sic ait Hieronymus (a): *Julianus proditor patriæ suæ, & Christiani exercitus jugulator, Christum sensit in Media, quem primum in Gallia denegarat; dumque Romanos propagare vult fines, perdidit propagatos.* Et S. Augustinus (b) de eodem Apostata Juliano: *Cujus, inquit, egregiam indolem decepit amore dominandi sacrilega & detestanda curiositas, cum vanis de ditus oraculis erat: quando fretus securitate victoriæ, naves, quibus victus necessarius portabatur, incendit. Deinde fervide stans immodicis ausibus, & mox merito temeritatis occisus, in locis hostilibus egenum reliquit exercitum: ut aliter inde non posset evadi, nisi contra illud auspiciam dei Termini, de quo superiore libro diximus, Romani Imperii*

(a) Hier. epist. 3. Julianus lues Imperii Rom.

(b) August. de Civit. Dei. l. 5. c. 21.

termini moverentur. Cessit autem Terminus deus necessitati, qui non cesserat Jovi. Hæc Augustinus. Sed & ex Grecis Gregorius Nazianzenus (c) eisdem threnos ingeminat de clade illata Romano Imperio, necnon Joannes Chrysostomus (d) eam est pluribus prosecutus, quæ talis tantaque fuit, ut nullam huic æqualem subierit Romana Respublica; licet contigisset, ipsum Imperatorem captivum sub jugo teneri Persarum: adeo ut nec postea ullum advenerit tempus, quo talis jactura potuerit resarciri, vel tantæ ignominie nota deleri. Quod si quis dixerit, maximo omnium Romani Imperii damno Julianum esse natum, veritatis scopum collimasse, omnes recte judicantes æque sint consensuri. Ut plane habuerint, unde plurimum erubescerent Libanius & alii illi similes, qui Julianum viventem adulati turpiter fuerant, dicentes, eum magno Romani Imperii bono a diis esse concessum; necnon illi, qui hæc tam excelsa præconia incisa etiam silicibus posterorum memoriæ commendarunt; quorum hic tria vetera monumenta (e) describenda curavimus; est enim ejusmodi prima inscriptio:

(c) Greg. Naz. orat. 2. in Jul. (d) Chrys. contr. Gent.

(e) Extant in lib. Inscript. antiq. Smet. pag. 156. n. 13. 15. 16.

IMP. CAES. FL. CL. JULIANO. P. F. VICTORI
AC. TRIVMPHATORI. SEMPER. AVG
P. M. IMP. VII. CONS. III. BONO
REIP. NATO. PRO. CONS.

Secunda vero inscriptio sic se habet:
ÆTERNO. PRINCIPI. D. N. FLAVIO
CLAUDIO. JULIANO. UBIQVE
VENERANDO. SEMPER. AVG. BONO
REIP. NATO. ORDO. POSSESSORESQUE

Tertia vero talis est:
IMP. CÆS. D. N. FL. CL. JULIANO
SEMP. AVG. P. M. IMP. VII. COSS
III. BONO. R. P. NATO. PATRI
PATRIÆ. PRO. CONSS.

Talia igitur tantaque Ethnici de Juliano conceperant, ut ubique locorum ejusmodi titulo BONO REIPUB. NATO, signa illi dicarent; sed eventu contrario obscurata penitus remansere, oblita cæno, exposita cujuscumque ludibrio; ut lapides, licet elingues, iisdem decoris notis clamarent tamen ignominiam Juliani.

LXIX.

Jam vero agendum de funere ignobili, & infami Apostatæ sepultura, de quibus pauca hæc Ammianus (f): *Corpus ejus curatum præ copia rerum ac temporis, & ubi olim ipse statuerat conditum fuit: nempe Tarfi in Cilicia: hæc tantum ipse; cætera reticet, nempe a Perside in eum usque locum, ubi cadaver condendum erat, solemnis processio, & quo honore, quibusve laudibus a singulis acceptum sit civitatibus, cum quem triumphantem expectarent Imperatorem, in feretro supinum susceperunt. Sed Gre-*

(f) Amm. lib. 25. Funus Juliani.

gorius Nazianzenus, nolens tanta gloria tantum Imperatorem privatum sepulture donari, sic rem, ut est gesta, prosequitur, jam ante locutus magnifice de funere Constantii Imp. cum subdit (g): *Huic, Juliano scilicet, contra cum turpis & flagitiosa expeditio, tum turpior atque ignominiosior reditus contigit. Exagitabatur enim a populis & urbibus; publicisque atque scurrilibus vocibus, quarum nunc quoque permulti meminerunt. Quæ vero hæc ignominia erat? Mimi & histriones eum agebant, omnique scæne turpitudine lacebant, tibia canentes & saltitantes; eique fidei abjuratorem & cladem, vitæque finem exprobrantes; nihil denique ex iis non facientes ac dicentes, quibus hujusmodi homines, qui pro arte procacitatem & contumeliam habent, insolentius utuntur; quoad eum tandem Tarsensis civitas excepit, haud scio quomodo*

(g) Greg. Naz. orat. 2. in Jul.

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JULIANI IMP.
2.

modo & ob quam causam hac injuria mul-
tata: hic illi templum infame, tumu-
lusque impurus & execrandus, ac ne spe-
tabilis quidem piorum oculis. Hucusque
Gregorius; qui tamen alibi, cum Atha-
nasii celebrat laudes, hæc etiam habet
de ejusdem Juliani corpore tradito sepul-
turæ: *Quem magnificum & honoris cu-
piditate flagrantem transmiserat, eundem
mortuum reducit, nec miseratione quidem
quemquam permoventem; immo (ut mi-
hi quidam narravit) nec ad sepulturam
assumptum, sed a terra, quæ propter ip-
sius scelus tremore affecta fuerat, excus-
sum, æstuque vehementi projectum, inse-
quentis (ut opinor) supplicii primordi-
um.* Hæc Gregorius.

LXX.

Magi, &
philoso-
phi Julia-
ni ludi-
brio habi-
ti.

At sicut toto illo refectionis cadave-
ris e Persia in Ciliciam tempore æque
fuit de Juliano omnium derisio ac subsan-
natio; ita iisdem pariter probris affecti
sunt Philosophi illi, magi, atque augu-
res, quos carissimos amicos, certæque vi-
ctoriæ desponsos secum in Persidem du-
xerat Julianus: hos infelices disteriis,
fannis, scommatibus, ac denique sibilis
vulgus insectabatur; idque Antiocheni
præsertim, ubi diutius cum Juliano fue-
rant commorati, & magno in honore ha-
biti. Fuisse enim ejusmodi voces Antio-
chenorum in Maximum philosophum una
simul clamantium, Theodoretus (a) tes-
tatur, qui ait: *Urbs vero Antiochia ut
primum tyrannum trucidatum intellexit,
epulas publicas, crebrosque conventus ce-
lebrare, & non in Ecclesiis solum & mar-
tyrum monumentis tripudiare, verum etiam
in theatris Crucis prædicare victoriam,
& tyranni vaticinia irrisioni & ludibrio
habere cœpit. Voces autem Antiocheno-
rum contra eum emissas ponam equidem
hoc loco, quo earum memoria possit ad po-
steritatem remanere. Nam uno ore clama-
bant omnes: Ubi tua, o Maxime, o sto-
lide, vaticinia? Vicit Deus & Christus
ejus. Per id enim tempus erat vir qui-
dam nomine Maximus, qui tametsi Phi-
losophum se esse profitebatur, erat tamen
vera magus, futuraque se posse præ-
dicere jactabat.* Hæc Theodoretus.

LXXI.

Ex dete-
ctis impo-
sturis ma-
gis deri-
sus Julia-
nus.(a) Theod.
l. 3. c. 21.
22.

Sedeo magis tam in Julianum, quam
in ejus consiliarios & sacrificos est con-
clamatum, cum post obitum ejus, cu-
stodibus e regiis palatiis amotis, resera-
tis penetralibus, & abditis recessibus per-
vestigatis, inventa sunt humana corpora
(b) extincta, jam putredine exesa, quæ
ipse cum suis adeo execranda sacra im-
molaverat diis; quorum & ad futurarum
rerum scientiam consequendam, apertis
ferro visceribus, exta solebat inspicere;
unde infelix de vincendis Persis, eorum-
que potiundo regno, & nobili de bar-
baris debellatis adipiscendo triumpho cer-
tis (ut sibi videbatur) ex signis spem haud

dubiam conceperat; adeo ut ante victo-
riam cecinisset pœana, seque ipsum Ale-
xandrum Magnum esse jactasset; sibique
dixisset, æque ac illi olim, usque ad In-
dos, omnibus debellatis hostibus, patere
aditum, affectantibus Romanum exerci-
tum deorum phalangibus. Probrosa hæc
de humanis hostiis immolatis (ut dictum
est superius) tum Charris in Mesopota-
mia, tum vero abundantius Antiochiæ sunt
reperta, & in lucem prodita, publice-
que exposita, velut egregia trophæa de
hostibus debellatis erecta: cum in illum,
loco triumphalium acclamationum, ab
universo populo sunt jactata convicia, re-
petita probra, ac iteratæ etiam contum-
eliæ: Deoque simul immensæ actæ gra-
tiæ, quod a tali immanissimo Scythæ Ro-
manorum liberasset Imperium.

LXXII.

Discruciabantur hæc audientes Genti-
les & erubescabant, cum nulla satis ido-
nea ad excusandam deorum imbecillita-
tem, immo & prodicionem, qui falsis pro-
missionibus a limitibus Romani Imperii
exercitum abduxissent, & in manus ho-
stium conjecissent, verba suppeterent.
Unus tantum repertus est Libanius so-
phista Antiochenus, Juliano (ut vidimus)
magno amicitæ vinculo adstrictus, qui
funebrem in ipsius Imp. laudem scripserit
orationem, qua eum pro arbitrio lau-
dibus in cælum evexit, & inter numina
collocavit. Sed quid in ea homo vanus
somnia effutierit, Socrates (c), qui (c)
eam legit, his verbis significat, cum in
eundem Christianam religionem subsan-
nantem invehitur: Porro autem cum Li-
banius sophista Christianos false irrideat
his verbis: *Hominem ex Palæstina ori-
undum, Deum, Deique filium faciunt:
Mibi videtur penitus oblitus, se in ex-
trema oratione sua, Julianum in deos re-
tulisse, in hunc modum: Primum, inquit,
mortis illius nuncium parum aberat quin
lapidibus obruissent, tamquam contra deum
mentitum: quod scilicet Julianus deus
factus, mori non posset; sed subdit: De-
inde paulo longius progressus: O dæmo-
num, inquit, alumne, dæmonum disci-
pule, dæmonum denique assessor. Quam-
quam ille aliter ista intelligebat; tamen
cum nomen ambiguum, quo etiam diabo-
lus significatur, non vitaret, eadem vi-
sus est dicere, quæ Christiani in probris
objectandis dicere consueverunt. Quare si
ad quemquam laudibus ornandum omni
studio incubuisset, nomen ambiguum vitare
eo modo debuisset, quo aliam vitavit
vocem; quam quidem, cum esset ob eam
reprehensus, a suis libris prorsus dele-
vit.* Hæc Socrates: idemque testatur, ea-
dem de laudibus Juliani oratione Libanium
recensuisse libros ab eo compositos, cum
superius (d) de ipsa item oratione tunc ab
eo scripta mentionem faciens, sic ait: (d) Socrat.
l. 3. c. 9.

Libanius
laudator
Juliani.(c) Socrat.
l. 3. c. 19.(d) Socrat.
l. 3. c. 9.

Eo-

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JULIANI IMP.
2.

LXXIII. Eodem tempore Libanius sophista orationem, qua mortem deflevit Juliani, composuit, eamque Julianum, sive Funebrem inscripsit; in qua non modo omnes ejus res gestas illo dicendi genere, quo hominum laudes celebrantur, persecutus est, sed librorum etiam, quos contra Christianos ediderat, & quod in illis Christianorum scripta ridicula, nugisque referta monstraverat, mentionem fecit. Sed de illis superius satis. Addit auctor inferius, scriptum ab eodem Juliano commentarium, quem Cynicismum inscripsit. Cynicorum quippe philosophorum fuisse studiosissimum, epistola illa, quam adhuc, cum Cæsar esset, scripsit ad Maximum, declaravit. Lucubravit quoque librum illum, cujus est titulus, Cæsares; non aliam puto ob causam, nisi ut ea occasione carperet Constantinum, quem veste indutum muliebri deæ deliciarum jungeret una cum filiis, se vero Solis filium, Mercurii sententia comprobaret; ubi hæc in fine ridicula habet: *Dii vero, impietatis vindices, ut ipsum Constantinum, ita & ejus filios cruciabant, sanguinis cognatorum fusi pœnas exigentes: Donec Juppiter in Claudii & Constantii gratiam a malis respirare concessit. Tibi autem (Mercurius, ad me sermonem dirigens, inquit) feci, ut Solem patrem agnosceres. Tu vero ejus præceptis obtemperato: illum tibi tutum portum & perfugium, dum in vivis agis, compara; quando vero oportebit hinc excedere, cum bona spe tibi deum propitium ducem constitue.* Hisque verbis imposuit finem orationi. Sed ex impietate concepta spes eum vana fefellit; quippe tali parenti frustra confisus; cum se tum a Persis victum, tum vero a Christo (quod acerbius illi fuit) superatum cognosceret, plane desperans, ac numina blasphemans, e vita excessit. Porro quod ad ejus scripta pertinet; præter Misopogonem, alias quoque scripsit orationes. Sed de ejus scriptis alibi pluribus ex Suida.

LXXIV. Quod vero ad illius laudatorem Libanium spectat; ex ea plane oratione, quam post obitum Juliani in ipsius laudem conscripsit, qua & non leviter Christianam religionem carpit, prorsus eluditur commentum illud, quod sub falso Amphiloerii nomine narratur in Vita Magni Basilii; quo fertur, Libanium perfimilem de interitu Juliani (quam Basilium vidisse diximus) visionem noctu per somnium conspexisse, cum esset in castris: quem tamen ex litteris Juliani constat Antiochiæ fuisse relictum. Sed & quod ibidem dicitur, ipsum Libanium septimo post obitum Juliani die ab exercitu fugientem, ad eundem Basilium Cæsaream convolasse, atque ejus nunciassse obitum, pe-

Ann. Eccl. Tom. V.

Libanii
funebri
oratio.

tiisque fieri Christianum, consecutumque esse sacrum Baptismum, atque una cum ipso Basilio commoratum esse: sunt hæc plane digna risu, quæ & fidem derogent nonnullis, quæ ab aliis accepta, in eadem Vita vera esse probantur. Talis profecto est opera impostorum, ut cum falsa ingerant, vera mendaciorum admixtione corrumpant. Repugnant his etiam quæ post hæc ab eodem Libanio ad eundem Basilium epistolæ scriptæ sunt. Sed de Libanio Eunapius Sardonius hæc inter cætera: *Nemo omnium, inquit, qui a Libanio allekti, & in familiaritatem recepti fuerant, abiit a morfu immunis: nam quali quisque erat ingenio, confestim norat; illiusque animum in vitia, an virtutes pronior esset, perspectum habebat: egregius artifex in exprimenda atque ex vero confingenda morum similitudine in utramque partem.* Hæc & alia Eunapius. Tribuit & hoc illi vitio Socrates (a), (a) Socrat. l. 3. c. 19. quod pro tempore instar Protei, diversos animi vultus mutare soleret: nam regnante Constantio, eum scriptis mirifice commendavit; cum vero defunctus est, criminosis eundem contumeliis deturpavit. Caruisse autem uxore Libanium tradit Eunapius, usui tamen habuisse mulierculam concubinam, obiisseque longa senectute confectum. Cæterum licet in aliis lucubrationibus suis Libanius Gentilibus sapiens & eruditus videri potuerit, in duabus tamen illis ab ipsis Ethnicis pariter collaudatis, altera quæ de Daphne inscripta erat, altera vero de laudibus Juliani, quarum meminimus, apud viros prudentes, atque disertos magnæ insipientiæ specimen edidit; visusque iisdem est flaccidus, mollis, languidus, enervatus, ac scœna dignus; cujus dictio levis comœdi potius, quam quæ cujus personam ageret, gravissimi Oratoris referret exemplum.

LXXV. Cæterum in conscribendis Juliani rebus gestis, celebrandisque ejus laudibus, æquiores se præbuit Ammianus; qui etsi in his (ut sæpe demonstratum est) limen interdum veritatis transgressus est; tamen in memoriam revocans, sibi non encomiastæ, sed historici fore numeros exsolvendos; post contexta præconia Juliani virtutum laudans ejus justitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, castitatemque cum liberalitate conjunctam, nec non in militari disciplina solertiam; vitia tandem paucis, licet prolixiore indiguissent oratione, ita perstrinxit (b): *Levioris (nempe erat) ingenii; verum hoc instituto rectissimo temperabat, emendari se, cum deviaret a fruge bona, permittens: sic plane restituenda lectio est; cum pro levioris, aliqui codices legant, lentioris, alii lenioris: hæc enim exploditur penitus posterior lectio,*

(b) Amm.
lib. 22.

Z cum

cum ab auctoris sententia discrepet; cuius institutum est, in his vitia, & quæ in homine corrigenda fuissent non virtutes describere: Verum nec quod prior habet, fuisse lentioris ingenii, auctoris sensui satisfacit. Quamobrem textus emendatio illa placuit, quæ ab erudito viro Billio in suis observationibus adnotatur; ut loco *lentioris ingenii*, sit restituendum, *levioris ingenii*: etenim levitatis notam

(a) Greg.
Naz. orat.
1. in Jul.

(b) Amm.
lib. 22.

(c) Amm.
lib. 25.

LXXVI.

eidem Gregorius Nazianzenus (a) inurit; quæ quidem germana lectio ex eisdem Ammiani verbis superius positis restituitur; siquidem alibi (b) idem levitatis peccatum inculcans, hæc in eandem prorsus sententiam verba habet: *Levitatem agnoscens commotioris ingenii sui, Præfæctis, proximisque permittebat, ut fidenter impetus suos aliorum tendentes, ad quæ decebat, monitu opportuno frenarent.* Ita Ammianus; sed subdit de aliis eiusdem Juliani vitiis hæc insuper (c):
LXXVI. *Lingua erat fusioris, & admodum raro silentis; præfagiorum sciscitationi nimia deditus, ut æquiparare videretur in hac parte Principem Hadrianum; superstitiosus magis, quam sacrorum legitimus observator; innumeras sine parsimonia pecudes mactans: ut æstimaretur, si revertisset de Partis, boves jam defuturos: Marci illius similis Cæsaris, in quem id accepimus dictum, οἱ λαοὶ βόες, Μάρκου τῷ Καίσαρι ἂν σὺ νυκίῃς, ἡμεῖς ἀπωλόµεθα. vulgi plausibus lætus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans appetitor, popularitatis cupiditate cum indignis loqui sæpe affectans.* Subdit his post alia de legibus ab eodem injuste latis. At si cupis summam scire hominis pravos mores, ac præsertim levitatem, quam in eo omnes redarguunt, eamque certis signis representatam, simulque ejus exitum infelicem; accipe divinum diu ante pronunciatum atque posteris commendatum oraculum, inter divina scriptorum monumenta reconditum, in quo mireris videre expressum in omnibus Julianum; sic enim se habet (d): *Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia seminat. Huic extemplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.* Hæc in sacris proverbis Salomonis, Juliano in omnibus congruentia, licet dicta sint de apostatis omnibus.

LXXVII.

Orationes
investivæ
Gregorii
Nazianze-
ni in Ju-
lianum.

Sed age jam hominis turpitudinum monumenta vetera referamus. Extant duæ ingentes sceleribus Juliani sculptæ columnæ, duæ inquam illæ a Gregorio Nazianzeno orationes in Julianum conscriptæ, quarum excellentiam haud satis digne laudare queant clarissimi oratores; easque prudens quisque dixerit duo ful-

mina, magno cum fragore tonitruui, veritatis luce corusca, in horrendum monstrum valido impetu cælitus missa: ex quibus pro instituti ratione satis erit hic pauca, quæ ad finem, nempe posteriori oratione, congruam homini panegyrim absoluturus, munus tanto dignum Imperatore, illi offert, hæcque habet (e): *Hæc nostræ, hoc est, Galilæorum; hæc contemptorum & abjectorum hominum narrationes: Hæc nos, qui Crucifixum adoramus: Hæc piscatorum, & (ut ipsi ajunt) imperitorum discipuli: Hæc nos, qui cum vetulis sedemus, & psallimus: Hæc nos longis jejuniis confecti, & exanimis: Hæc nos, qui frustra vigilamus, atque in nocturnis stationibus nugamur; & tamen vos prosternimus. Ubi sunt grammatici? Ubi consilarii? (libet enim ab indoctorum nostratium quodam, ut idem vobis videtur, triumphalem hymnum mutuari)*

(e) Greg.
Naz. orat.
2. in Jul.

(f) *Ubi sacrificia, & sacra, & mysteria? Ubi victimæ tam apertæ, quam occultæ? Ubi aruspicinæ ars, quæ laude ac prædicatione effertur? Ubi præscientiæ vanitas, & ventriloquorum signa? Ubi clara illa Babylon sermone celebrata, & Orbis universus terrarum per exiguum & execrandum sanguinem cogitatione perceptus? Ubi Persæ illi & Medi, qui manibus tenebantur? Ubi dii illi, qui ducebantur, & deducebant, & propugnabant, simulque pugnabant? Ubi illa adversus Christianos oracula, & minæ, nostrique ad præstitutum diem etiam ad ipsum usque nomen oppressio? Evanuerunt omnia. Falsæ sunt, diffluxerunt, somno similes extiterunt impiorum jactationes. Et paulo post, recitato Sennacherib (g) exemplo in Judæos temere insultantis, & Ezechix in Deum Israel spem habentis, hæc addit:*

(f) Isaiæ
33.

(g) 4. Reg.
18.

Nos autem, quibus nulla alia arma, nec muri, nec præsidia, præter spem in Deum, reliqua erant, utpote omni humano auxilio prorsus destitutis ac truncatis; quem tandem alium aut precum auditorem, aut minarum depulsorem habituri eramus, quam Deum, qui jurat adversus superbiam Jacob (h)? O incredibiles narrationes! o rerum spe conceptarum temeritatem? Demonibus instar cuiusdam victimæ, promissi fueramus: ac magna illa Dei hereditas, gens illa sancta, regale sacerdotium, unius spei præmium, atque unius belli palma facti eramus. Hæc tu scilicet Christianis ob salutem per eos male acceptam præmia retulisti? (cum scilicet a vindice Constantii Imperatoris gladio puer subductus esset) Hæc Domino Deo tuo rependisti? Ac prius quidem, cum Deus suam pro nobis iram adhuc sustineret atque differret, nec dum omnem zelum suum inflammasset, verum sublimes adhuc adversus impium manus haberet, atque arcum

LXXVIII.

Christia-
norum in
Deum fi-
ducia.

(h) Amos 6.

Tametsi jam adductum atque paratum per vim retineret, tantisperque expectaret, dum tota illius improbitas, quasi suppuridus & malignus quidam morbus erupisset (hic enim divini iudicii mos est, vel ut per pœnitentiam salutem afferat, vel justius puniat) tum nos ea quæ fiebant, ægre & acerbe ferentes, atque ad futurum animis fatiscentes (nec enim ipsius benignitatem suis absconditam ferebamus) has ad eum voces emittebamus, partim Dominum invocantes, partim vel apud benignum & facilem patrem conquerentes, partim velut exprobrantes & cum eo expostulantes, ut solent qui in dolore versantur. Ut quid (a) Deus repulisti in finem, iratus est furor tuus super oves pascua tuæ? &c. Et paulo post: Hæc quidem ipse prius, & cogitabam, & ad Deum clamabam. Nunc autem quam diversus voces assumo! Impiorum exitium deinceps lugeo; iisque qui nos odio habent, benignum me præbeo, atque huiusmodi verbis utor: Quo modo (b) facti sunt in desolationem! subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam; tamquam pulvis, quam turbo abstraxit: tamquam lanugo, quæ a vento disjicitur; tamquam ros matutinus, tamquam emissæ sagittæ stridor, tamquam tonitruum impetus, tamquam fulgor emicans. Et post nonnulla de Gentilium salute, quam cuperet, e locutus, in triumphales rursus voces erumpens, hæc addit:

LXXIX. Mibi, inquit, rursus in triumphalem cantum sese oratio referet. Cecidit (c) Bel; contritus est Dagon; palus factus est Saron; pudefactus est Libanus. Non jam fatuum imperare jubebunt, hoc est idoloram agmen motus & sensus expers: nec muscam quærent deum Accaron, aut si quid ea magis est ridiculum: Non jam lucos, & excelsa loca mente concipient, montemque omnem frondosum & umbrosum: Non jam filios suos & filias demoniis immolabunt; quod olim Israel a Prophetis (d) obiiciebatur. Sed quid hæc colligo? Ad præsentia & nostra me convertam: Non jam in sacras nostras ædes pravos oculos conjicient: Non jam aras, a purissimo & incruento sacrificio nomen habentes, scelerato sanguine contaminabunt: Nec loca non adeunda per impia altaria probro ac dedecore afficient: Non jam sacrilega manu votiva dona diripient & profanabunt, impietatem avaritia cumulantes: Non jam presbyterorum caniciem, diaconorum sanctitatem, virginum pudorem contumelia perfundent: Non jam in sanctorum incisorum viscera fædos & impuros porcos immittent, ut simul & pabulo, & visceribus satientur: Non jam martyrum sepulcris ignem admovebunt, ut per eorum ignominiam alios a certamine deterreant: Non jam sanctorum reliquias cum vilissimis ossibus

per contemptum permixtas flammis absument, aut in ventos spargent, ut eo honore, qui ejusmodi hominibus debetur, eos privent: Non jam cathedram pestilentia construentes, maledicta, & convicia adversus Episcopos, & presbyteros, atque etiam Prophetas, & Apostolos, Christumque adeo ipsum conjecta, pro deliciis habebunt: Non jam adversus nos dies festos ac lætos agent, legis interdicto ab adulterina doctrina nos excludentes, perinde atque eadem opera linguas quoque nostras obstruunt. Age, Imperatorias tuas, & sophisticas orationes, atque inevitabiles tuos syllogismos, & enthymemata deprome. Videamus qualia etiam piscatores & rusticus apud nos loquuntur. Atque post multa de inani deorum potentia, castaque virtute, eorumque vaticiniis risu dignis, diserte locutus, hac demum apostrophe præmissa perorat (e):

Hoc tibi pro pede sit munus, vir optime, & prudentissime (libet enim tuis te verbis affari.) Hæc nos, qui præclara illa & admiranda lege tua a litterarum studiis exclusi fuimus. Vides tandem quod in finem usque tacituri, nec edictis tuis perpetuo silentio multandi eramus, sed liberam tandem vocem emissuri, tuæque stultitiæ indicem & confutatricem. Ut enim cataractæ Nili ab Æthiopia in Ægyptum cadentes, & Solis radii tametsi nube aliquantisper obducantur, nulla arte inhiberi queunt; sic nec Christianorum linguis compedes injici, portenta vestra proscinduntibus. Hæc a Basilio & Gregorio habes conatum tuorum adversariis atque hostibus, quemadmodum & ipse arbitrabaris, & aliis persuadebas, minis tuis nos videlicet ornans & celebrans, acriusque ad pietatem acuens; quos & vita & doctrina & mutua animorum concordia claros & nobiles jam inde a Græcia cognoscens, honore cyclopeo afficiebas, postremosque ad persecutionem reservabas, & fortasse velut triumphale quoddam donum dæmonibus offerre proponebas, si te a Perside redeuntem excepissent; aut etiam ad barathrum tuum abripere sperabas, multum opinione falsus. Neque enim adolescentibus illis ignaviores sumus, qui in flammis rore perfusi sunt, & belluas per fidem vicerunt, &c. Ac rursus:

Hanc orationem pro Porphyrii mendaciis & deliramentis habe, quibus vos tamquam divinis vocibus gloriamini; aut etiam pro tuo Misopogone, seu Antiochia (nam utrumque orationi titulum inscribis) qua quid apud Christianos abjectius aut contemptius? cui tum quidem purpura magnitudinem afferebat, & palposus illi, qui tua omnia laudibus in cælum ferebant: nunc autem barba corrupta est & raptata, simulque cum iis, a quibus elaborata est, irrisa. In qua tu quidem eo nomine

(e) Greg. Naz. orat. 2. in Jul.

LXXX.

Ex Odyss. X. Apostrophe in Julianum.

LXXXI.

mine valde intumescis : Atque demum : Hanc a nobis sempiternam ignominiam columnam habes , Herculeis columnis sublimiorem atque insigniorem . Illa enim uno dumtaxat loco fixa sunt , illisque solis sunt , qui illuc perrexerunt , conspicua : hæc autem , fieri non potest , quin viva & agitata omnibus innotescat ; quam futurum quoque tempus (mihi crede) suscipiet , te tuaque scelera proscindentem , ceterosque omnes erudientem , ne eadem audacia adversus Deum efferantur ; ne alioqui eadem crimina perpetrantes , iisdem quoque poenis multentur . At Gregorius hætenus , Hisque jam loco funebrium panegyricorum perpetuæ ignominiam titulo inscriptis sepulturæ commendetur Apostata ; cum , & iusto Dei iudicio factum sit , ut quos alii eum laudantes commentarios conscribere , omnino perierint ; utpote quod quæ mendacijs nituntur , stabilia firmaque esse non possint ; quæ vero a Gregorio scripta sunt , veritatis soliditate , constantia , æternitati consecrata tamquam in adamantino ungue conscripta immortalia perseverent : auctor est enim Zosimus (a) , complures historicos & poetas res Juliani persecutos fuisse : sed & Eunapius testatur , se res ab eo gestas per annos singulos collegisse atque scripsisse ; at perierunt hæc omnia , simulque oratio panegyrica Libanii , nec non carmen Callisti , cuius superius mentio facta est .

(a) Zosim,
lib. 3.

LXXXII.

Quod autem Basilii in primis nomine , suoque demum offerat Gregorius ejusmodi munus orationis ; non sic quidem accidit , ut eandem una simul elaborarint , quod in his conscribendis alter indigeret alterius ope ; sed quod , cum ea fuerit oratio a Gregorio elucubrata , dum in solitudine Pontica una simul cum Basilio versaretur ; sicut vltæ instituti , ita & lubricationum ac reliquorum laborum esset una communicatio , atque indiscreta conjunctio . Sic enim ambos e frequentia populi , & conturbatione hominum subduxit divinus Spiritus , atque in locum desertum impulit , & in Pontica solitudine velut in pharetra sua sagittas electas abscondit , ut opportuno tempore postea educeret ad faciendam vindictam in nationibus , & increpationes in populis : quarum altera (ut vidimus) fulguris instar sic jaculatus est celsam turrin , mentem magnam , superbiam ipsam atque fastum Imperatoris Apostatæ extollentem se adversus scientiam Dei , ut ignominiose ille prostratus , conversus sit in fabulam & opprobrium , expositusque omnium derisionibus atque sibilis : alteram vero , majorem stragem idem divinus Spiritus adversus hæreticos paraturus , exacuit . Sed jam cum ignominia sepulto tyranno , labore fessi ; tædioque prolixæ in eodem

Basilii ,
& Gregorius
accollere
eremi.

semper argumento versantis orationis affecti , confideamus ad breve saltem spatium temporis cum iisdem Gregorio atque Basilio in pontica solitudine simul agentibus , eorumdemque susceptum adeo admirandum vitæ institutum perdiscaamus .

Sed quid de his primo dicendum ? Cum enim haud ignavi fuerint jam ab ineunte ætate virtutum cultores , & inter improbos agentes inventi sint optimi ; quales putandi sunt evasisse , cum in hoc unum , cæteris omissis curis , omne studium impenderent , ac sollicitius laborarent ? nam de se ipso Gregorius omnem laborem in eo se insumpsisse testatur , ut rerum omnium temporalium compendiosam jacturam faciens , animi affectus quoscunque sic rationi subjiceret , ac spiritui redderet obsequentes , ut summum Christianæ philosophiæ verticem pertingeret ; cujus causa felicius , quam Athenas , Ponticas illas paucis pervias petierat solitudines ; ait enim in Apologetico : (b) Quamquam ab ipsa juventute accitus sum (libet enim aliquid multis incognitum afferre) atque ad Deum a vulva ipsa projectus , & ex materna pollicitatione donatus , ac postea periculis confirmatus ; simulque cupiditas crevit , & ratio concurrat ; omniaque ei , qui me in sortem accepit , & servavit , dono dedi , opes , splendorem , valetudinem , sermones ipsos , ex quibus hunc dumtaxat fructum cepi , quod eas contempsi , & quædam habui , quibus Christum anteponebam ; ac dulcia mihi facta sunt eloquia Dei , ut favus mellis ; ac prudentiam advocavi & sapientiæ dedi vocem meam ; aliaque etiam hæc adiunxi , nempe iræ moderari , linguam frenare , oculum coercere , ventrem regere , gloriamque humi manentem calcare . Inspicienter hoc quidem , sed tamen dicam : his rebus plerisque fortasse haud deterior factus sum : Hæc ibi ; idemque alibi alia hæc addit occasione (c) :

LXXXIII.

Gregorius
eximius
cultor vir-
tutum .

(b) Greg.
Naz. Apo-
log. 1.

(c) Greg.
Naz. de si-
lentio in
jejunio .

Fuit quondam illud tempus , cum inter juvenes & æquales meos nullus mihi robore par erat ; ac me Christus & fide adamantem ipso duriore præditum & validissimis armis undique septum atque munitum adversus hostem in certamen educabat . Et quidem ego divinis oraculis evolvens mentis puritatem collegi , ex sacris nimirum litteris spiritum exprimens : quarum lectio hoc mihi præstitit , ut amaram profanorum librorum , qui antea fucata , & nonnisi fictis coloribus indulta pulchritudine animum meum demulcebant , salsuginem expuerem . Ad hæc carnem meam ætatis flore lascivientem & æstuantem multis & crebris laboribus attrivi . Ventræ satietatem , vicinamque rabiem sustuli , oculos temperantiæ adjumento palpebris infixi , iram abrui , membra

LXXXIV.

Gregorii
Nazianze-
ni vitæ in-
stitutum .

de-

devinxi, risum deploravi. Omnia Christo cesserunt, priora omnia conciderunt, terra mihi lectus fuit, asperrima vestis membra contexit, pervigilias etiam, & lacrymarum imbres adbibui; interdum labori humores subjunxi, hymnis tota nocte concinendis corpus instar statuae defixi, nullam omnino humanam voluptatem ne in animum quidem & cogitationem admittens. Atque hoc quondam mihi vitæ institutum erat; caro quippe fervebat, cujus cura, omnis in hoc versatur, ut hominem cælesti ascensu prohibeat. Quin etiam gravem divitiarum molem abjeci; ut onere omni excusso, levis ad Deum ferar. Hæc quidem Gregorius (ut ibi apparet) cum juvenutis suæ jam factus senex, & morbo languens ista recolit, immo alleviandi mæroris causa versu cecinit. At nec his minora Basilus præstitit, cujus comparatione se peditem ad Lidium currum Gregorius fuisse testatus est (a).

(a) Greg.
Naz. orat.
in laudem
Basilii.

LXXXV.

Basilus, & Gregorius in eremo seorsum ab invicem habitant.

Qualisnam vero esset amborum in eremo vitæ usus, quæve studia, ex ejusdem Gregorii scriptis licet accipere. Quamvis autem ambo in eadem Pontica degerent solitudine, seorsum tamen ab invicem habitabant, instar monachorum Ægyptiorum, quos nominabant Anachoretas: quorum enim Basilus (ut superius dictum est) in Ægyptum peregrinatus mansuunculas inspexisset, prope fuerat imitatus exemplum. Quod autem separatas ab invicem casas seu tuguria habitarent, certum deducitur argumentum ex brevi illa (b) epistola ejusdem Gregorii ad Amphiloichium in eadem eremo commorantem, quæ sic se habet:

(b) Greg.
Naz. epist.
12.

LXXXVI.

Panes a te non postulavimus, ut nec aquam ab iis qui Ostratinem incolunt. Olera autem si a viro Ozizalense petierimus, quorum apud vos summa copia, apud nos vero magna penuria est, nec mirum fuerit, nec a consuetudine alienam. Ne graveris itaque ad nos olera mittere plurima & pulcherrima, aut quantum certe potueris: nam exigua quoque pauperibus magna sunt. Quandoquidem Magnum quoque Basilium cæna accipimus; quem cave, ne quemadmodum saturum philosophantem expertus es, ita etiam esurientem & indignabundum experiaris. Hæc ipse. Sed ex his quoque detegitur arreptum ab ipso Gregorio austerum vitæ propositum; quippe qui in regione frugifera, ut superius dictum est, adeo sterilem suppeteret abundantia: ut acciderit juxta illud divinæ scripturæ (c): Dedi ei in solitudine domum & tabernacula ejus in terra salsuginis. Cæterum licet sedes illa solitudinis squalens ac inamœna esset; tamen qui potens est Dominus parare mensam in deserto, dedit illis, ut licet circumvallati essent extrema rerum inopia, mœrore tamen va-

(c) Job. 30.

cuam atque in omnibus lætam vitam hilaremque transigerent; quod plane illa declarat epistola ad ipsum Basilium ab eodem Gregorio his verbis conscripta (d):

Quoniam quæ jocando ad te scripsimus, æquò animo fers; age quæ sequuntur adjiciamus, ab Homero initium ducentes: Nempe ex verbis Ulyssis in Odyssæa Demodocum hortantis ad equi Trojani ornatum decantandum:

Nunc age progrediens internum concine, quæso, Ornatum

tugurium videlicet tecto & januis carens, focum ignis & fumi expertem, parietes igni exiccatos, ne luti guttis impetamur, Tantali similes, eademque pœna multati; nimirum in aquis sitientes; jejunas etiam illas & miseris epulas, ad quas e Cappadocia, non tamquam ad Lotophagorum inopiam, sed velut ad Alcinoi mensam nos novi & ærunnosi naufragi evocati sumus. Memini enim panes illos, & juscula (sic enim nominantur) semperque meminero; dentibus circa fragmenta collabescentibus, ac postea sese erigentibus, velutque e cœno emergentibus. Quæ tu scilicet sublimius exaggerabis, propriis nempe calamitatibus orationis magnitudinem tibi suppeditantibus. Quibus nisi magna illa, vereque pauperum studiosa mater tua nos quam celerrime liberasset, nobisque tempestate jactatis velut portus extitisset; jam pridem apud vivos esse desissemus, fidei Ponticæ nomine non majorem laudem consequentes, quam miserationem moventes. Quoniam porro modo steriles illos hortos, oleribusque carentes præteribo? Augiæque finum e domo expurgatum, quo eos opplevimus, cum montosum illud plaustrum, & ego vindemiator, & tu facetus homo, hac cervice, manibusque his, quæ laborum vestigia etiamnum ferunt, traheremus (o Terra & Sol, o vir & virtus! paululum quidem more tragico exclamabo) non ut Hellepontum jungeremus, sed ut præruptum & præcipitem locum æquaremus. Harum rerum commemoratio si tibi molesta futura non est, utique nec nobis; si autem molestiam allatura est, quanto molestiores nobis res ipsas fuisse credendum est? Ac majorem partem prætermittimus: impedit enim timor, ne complura alia, quibus frui nobis contigit, exponamus. Hæc Gregorius.

Qualis eremus, ubi Basilus & Gregorius degerent.

Mater Basilii suppeditat annonam colentibus eremum.

Porro magnam illam, quam appellat, Basilii matrem, quæ iisdem in eremo agentibus atque fame propemodum enectis annonam suppeditavit, Emmelia (e) dicebatur; quæ olim una cum viro suo, item Basilio nominato, tempore persecutionis Maximini Imperatoris, pro fidei confessione facta fuit extorris; & ad hæc usque tempora vita superstes, nihil veritate

LXXXVIII.
Emmelia mater Basilii laudatissima.

(e) Greg.
Naz. orat.
1. in laud.
Basil.

se-

sexum aut aetatem, filium Basilium in eremum proficiscentem secuta est; sed quod monasticæ observantiæ instituta non patenterentur, una cum filio ipsam degere; in villa trans fluminis ripam sita habitare delegit: cujus quidem loci idem Basilus meminit in epistola ad Eustachium (a), post suæ habitationis loci cum Gregorio habitam mentionem, his verbis: *Aliquandiu in villa, quæ ultra fluvii ripam est, apud matrem meam, instar amicorum mutuo inter nos conversati sumus, atque noctes & dies colloquia miscuimus.* Hæc ipse. At non Basilus tantum, ut testatur, matrem trans anhem positam invisebat; sed ipsa mater (ut dictum est) ferens annonam, ad ipsos Basilium & Gregorium aliquando pergebat. Quando autem illam senectute jam valde confectam contigerit ex hac vita migrare, inferius dicturi sumus, sed ad Gregorium redeamus.

(a) *Basili.*
epist. 79.

LXXXIX.

(b) *Greg.*
epist. 9.

Cultus vitæ monasticæ Basilii & Gregorii.

Quid vero ipse Gregorius ad Basilium de his, in quibus versarentur, dum esset una cum eo in eadem Pontica solitudine, exercitiis, rursus post priores has recensitas litteras scribat, audiamus (b): *Quæ prius, inquit, de Pontica commoratione scribebam, joco, non serio scribebam; quæ autem nunc scribo, admodum serio scribo. Quis me secundum pristinorum illorum dierum statum constituet, in quibus ego tecum afflictionem pro deliciis habebam? quandoquidem molestia sponte suscepta voluptati minime voluntariæ præstat. Quis psalmodias illas & vigiliis dabit, atque ad Deum per orationem peregrinationes, illamque veluti materia vacantem & incorpoream vitam? quis fratrum eorum, qui dii a te efficiebantur, atque in altum evehebantur, concordiam, animorumque conjunctionem? quis virtutis certamen, & ad eam incitationem, quam scriptis legibus ac regulis obfirmavimus? Sunt enim hæc Regulæ illæ monasticæ Basilii, quæ extant; ex quibus reliqui, qui postea vixerunt sanctissimi Patres, monachorum institutores, disciplinam hauserunt. Sed subdit: *Quis divinatorum oraculorum studium, lucemque in ipsis ductu atque auspiciis Spiritus sancti inventam? dabit scilicet. Aut, ut minora & leviora dicam, quis diversas operum vices & labores? quis lignorum comparationes & lapidum fractiones? quis arborum consitiones & irrigationes? quis platanum illam auream, & Xersis platano præstantiorem, in qua non Rex, sed monachus afflictus luxu diffluens sedebat; quam ego plantavi, Apollo rigavit, hoc est tua excellentia, Deus autem in honorem nostri auxit, ut seduli laboris nostri, & industriæ monumentum apud vos conservetur: quemadmodum virga illa Aaronis, quæ floruerat, in Arca servata esse dicitur & creditur? Sed hæc optare quidem per facile, consequi autem**

non perinde facile. At tu mihi adesto; virtutemque conspiratione tua atque opera mihi fove: eamque utilitatem, quam quondam collegimus, precibus tuis conserva; ne alioqui paulatim velut umbra dilabamur, ad vesperascente die. Equidem ipse te magis, quam aerem, spiro; idque solum vivo, quod tecum sum vel coram, vel absens per animi simulacrum. Hucusque Gregorius ad Basilium, dulcem refricans memoriam beatissimi illius eremi incolatus; sicut & alias opportune facit, cum ægrotanti postea Basilio in memoriam revocat, quid ipse dixerit aliquando, cum Gregorius coram illo Psalmos Davidicos explanaret: ait enim ad ipsum scribens (c):

(c) *Apu*
Basili. *epist.*
120.

XC.

*Recordor adhuc præsentis tuæ, qua una conveneramus paulo ante in Matanza mea, sic locus ille incolatus eremi dicebatur (mea enim si qua voco, tua intelligo) simul & philosophiæ, qua tu philosophabaris; quam etiamnum ex recordatione stupeo. Ego quidem Psalmum tibi septuagesimum secundum exponebam (nam id jubebas, & mihi repugnare non licebat) in quo David primum (d) æstuat & turbatur propter reproborum prosperitatem; post vero, conversis ad futuri seculi iudicia & repositam cuiusvis vitæ generi retributionem cogitationibus, ab animi perturbatione quiescit, mæroremque solatur. Expositionem autem, quantum fieri poterat, ad commovendos affectus attemperabam; cum ex nostris, tum ex peregrinis eadem disputans; cum scirem me viro docto ac tanto differere; simulque sentirem ad hoc me differendi genus impulsu spiritus rapi, & ad doloris affectus exacui. Nihil enim ita ad exprimendos doloris affectus facundum reddit, atque ipsa animi passio. Fluebat quodammodo sermo noster: tu vero interea, dum loquebar, quasi stimulis quibusdam excitatus, manibus in Cælum extensis, vultuque quasi ad Orientem verso (Orientem enim aspicerre poteris) exclamabas: *Gratias ago tibi Pater, o conditor hominum tuorum, quod nos etiam invitos recte fingis, & per externum hominem internum purgas, & per adversa ad beatum nos finem perducis, quæ verba ipse nosti abs te prolata. Et quid opus est omnia recensere, quæ cum ante nos, tum una nobiscum philosophabaris, veluti exultans ex morbo, ita ut discipulum haberes, quem volebas esse doctorem? At cujus gratia ista commemoro? ut per te ad omnes illud vociferem ac pronanciem; quod in nobis deplorandi magis sunt, qui interno animæ morbo laborant, quam illis nos, qui corpore ægrotamus, si quidem ad hunc modum affecti fuerimus: & quod potior sit morbus philosophans, quam terrenarum rerum successus indomitus. Hactenus Gregorius. Ex quibus plane intelligis, quanti**

(d) *Psalm.*
71.

Gregorius priora in memoriam revocat Basilio.

Ba-

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JULIANI IMP.
2.

Basiliius Gregorium fecerit, dum ipsum divinam scripturam explicantem audiret quam libentissime. Sed reliqua prosequamur.

XCI.

(a) Ruffin.
lib. 2. c. 9.Distincta
officia Ba-
silii atque
Gregorii.

Ruffinus (a) agens de amborum in eremo consuetudine, partitisque inter eos officiis, hæc tradit: *Basiliius Ponti urbes, & rura circumiens, desiderans gentis illius animos, & parum de spe futura sollicitos stimulare verbis, & prædicatione succendere, callumque ab his longæ negligentia cepit abolere; subegitque abjectis inanum rerum, & sæcularium curis suimet notitiam recipere, in unum coire, monasteria construere; Psalmis, & Hymnis, & Orationibus docuit vacare, pauperum curam gerere; eisque habitacula honesta, & quæ ad victum necessaria sunt, præbere; virgines instituere, pudicam castamque vitam omnibus pene desiderabilem facere. Ita brevi permutata est totius Provinciae facies, ut in arido, & squallenti campo videretur seges fecunda, ac læta vinea surrexisse. Gregorius vero bonum semen non patiebatur aut per spinas jacere, aut inter saxa dispergere; sed bonam terram cordis sui jugi cultu & exercitiis indefinentibus excolebat. Et multo amplius hic in semetipso, quam ille in cæteris proficiebat. Suscipere ille quæ renunciantes sæculo deferebant ad pedes suos, & dividere, ut quisque eguisset, curam gerebat; iste nihil habendi & omnia possidendi contentus sacramento, erga solas sapientiae divitias avarus & multum cupidus inhaerebat. Ille coire plures in unum, & sui invicem in necessariis habere sollicitudinem docebat; hic sui exemplo, quod erat absolutus & liber, cunctis sermone Apostolico prædicabat (b): Ego autem volo vos sine sollicitudine esse; & Dominus in proximo est; nihil solliciti sitis; sed tamquam servi Christi hoc solum estote solliciti (c), quando redeat Dominus de nuptiis. Ille delinquentibus misericorditer condolere & a delicto revocare; hic per divini eloquii gratiam delinquendi incitamenta prævenire, nec sinere labi eum, qui difficulter erigeretur elisus. Ille in fide purus; hic in prædicatione liberior. Ille Deo humilis; hic etiam hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione vincebat. Sic in utroque diversa gratia unum opus perfectionis explebat. Hæcenus Ruffinus de partitis inter Basilium atque Gregorium pietatis officiis; sed quam vere, ipse viderit. Nam quantum ex ipsorum epistolis scriptis colligitur, uno eodemque spiritu, parique studio, iisdem ambos occupatos detentosque exercitiis perspiciere licet.*

XCII.

Basiliius
quanti fe-
cit Grego-
rium.

At si, ut vidimus ipsiusmet Gregorii testificatione, arcto ac plane insolubili amoris vinculo ipse Basilio junctus erat; certe haud impari dici potest fuisse Basili-

lius obstrictus in amando Gregorium: cuius quidem rei idem quoque ipse eadem epistola fideni facit, quam dedit ad suos, cum importunis precibus ex dignis quibusdam prætextibus comparatis tentaretur revocari Cæsaream; ubi inter alia illud habetur de Gregorio præclarum elogium: postquam enim sui recessus dignam attulit rationem, excusationem afferens, cur minime petitis assentiatur, hæc subdit (d): *Nunc quoniam per gratiam Dei voti nostri pro viribus facti sumus compotes, organum benedictum, puteumque profundum adepti Gregorium, os illud dico, Christi; parumper nobis, obsecro, parumper hanc morulam indulgete; quam non ad hoc petimus, ut urbium sectemur delicias, sed ut fruamur sanctorum convivu &c.* Pluribus insuper admonet amicos illos, ut cum Arianos, tum etiam Macedonianos vitent hæreticos, quorum errores disertis ex divina scriptura petitis rationibus confutat.

(d) Basil.
epist. 141.

Dum sic Basiliius una cum Gregorio in eremo versaretur; Libanius sophista Antiochenus, de quo multa superius, rursus cepit Rhetoricam publice profiteri: ad quem cum parentes suos filios miseri fuerent, nobiles adolescentes Cappadoces cupierunt se Basilii litteris commendari; sicque cum ab eorum parentibus interpellatus Basiliius esset, ad ipsum Libanium dedit ejus argumenti perbreve epistolam commendatitiam; quam cum ille accepisset; ubi Basilii esse cognovit, quem adolescentem Athenis probe novisset (quod est in proverbio) ex linea cognoscens Apellem, eidem coram astantibus in scribendi elegantia primas detulit; sed quibus hæc verbis; ipsum, quæso, Libanium audiamus (e):

XCIII.
Libanius
quanti fe-
cit Basili-
um.(e) Apud
Basil. epist.
145.

Ut ergo, inquit, epistolam reddiderunt qui illam attulerant, taciteque inspectis omnibus subridensque & gaudens: *Victi sumus, aiebam: Et quam victoria, rogabant illi, victus es? & quamobrem si victus es, non doles? In elegantium, inquam, epistolarum certamine victus quidem sum. At Basiliius est, qui vicit. Is autem amicus noster est, & ob eam rationem gaudeo. Cum hæc dicerem, ex ipsis volebant litteris judicare de victoria; legitque Alipius, audientibus reliquis qui aderant. Lata vero sententia est, me nihil esse mentitum. Et qui litteras habebat ac legerat, secum illas auferebat, ostensurus puto & aliis, ægreque ablatas restituit. Scribe ergo similia, & vince: hoc enim est me vincere. Hæc Libanius de Basilii in scribendo excellentia, & quidem cum jam eloquentiæ nuncium remisisset, & in eremo constitutus divinæ scripturæ potius delectaretur in dicendo simplicitate. Sed & ipse Basiliius (f) de his rursus ad eundem affectan-*

XCIV.

(f) Basil.
epist. 163.
tem

tem Atticam eloquentiam: *Quid enim habemus, quod ad linguam tam vehementer Attice loquentem respondeamus, nisi quod piscatorum discipulum me esse profiteor, & te complector?* sic ipse; qui & hæc ad aliam Libanii epistolam respondens (a):

XCV.

Nos quidem, o præclare vir, cum Mose & Helia, similibusque beatis viris versamur, qui nobis barbarica voce doctriam suam tradunt; & nos quæ ab illis audivimus, loquimur, sensu quidem vera, verbis autem rudia; ut & hæc ipsa, quæ scribimus, indicant. Nam etiam si aliquid consecuti fuerimus a vobis instructi, interea tamen temporis per oblivionem excidit. Hæc Basilius, quod olim rhetoricis facultatibus Libanio usus fuerat præceptore, non quidem Antiochiæ docente (ut vult Sozomenus b) sed Athenis, ubi Libanium docuisse tradit Eunnapius (c): quamobrem hunc ipsum, licet Gentilem hominem, nihilominus veneratione prosequi non prætermisit. Inerat & illud viro commendatione dignum, ac propterea a Basilio jure diligebatur; quod non sicut alii professores illius temporis, præditum filios, e quibus magnam vim pecuniarum exigeret, docere soleret, sed & pauperes, quos videret bonæ indolis & optimi esse ingenii adolescentes: unde de his hæc ipse iisdem quoque litteris ad Basilium (d): *Recte & illud conjectas, quod studia nostra pecuniis non æstimentur, sed satis sit non habenti quod det, si consuli sibi permittat. Etenim si sensero quemquam in rerum penuria constitutum amare litterarum studia, is mihi divitibus præferendus habetur. Quamquam tales præceptores nos, cum adolescentes essemus non simus experti. At nihil prohibet, quosdam esse meliores. Nemo ergo pauper ad nos sese recipere cunctetur, si hoc unum dumtaxat possederit, ut studiorum sciat perferre labores.* Hæc Libanius ad Basilium.

XCVI.

At quoniam ipse Ethnicus deorum (ut vidimus) superstitioni addictissimus erat; hoc illi de Basilio displicebat, quod Christianæ religionis studiosissimus cultor, divinæ scripturæ lectioni intentus, abdicasse jam, quibus operam dederat, rhetoricas, disciplinas, scriptis ad eum litteris significasset; unde hæc tunc ad illum subinfense Libanius (e): *Libros igitur, quorum pejorem dictionem, meliorem vero mentem ac sententiam esse dicis, habeto; nemo prohibet: eorum vero, qui nostri sunt semper, tui jam olim, radices adhuc in te manent, & manebunt, donec in hac vita fueris; nec ullo tempore excidentur, etiam si illas quam minime rigaveris: ac rursum (f): Si ista, inquit, sunt linguæ illaboratæ; qualis esses, si illam acueres? Ori tuo quidem*

insunt eloquentiæ fontes, quorum rivuli quosvis superant latices; nobis vero, nisi quotidie irrigemur, silentium relinquitur. Hæc ipse.

Sed nec illud excidat de æstimatione Basillii, quam ingentem de illo Libanium concepit, ipse ea plane declarat epistola, qua petitam ab eo orationem transmisit; est vero hujusmodi (g): *Ecce mihi ad te orationem meam abunde sudore perfusus. Quomodo namque non anxie sudarem, ei viro orationem meam mittens, cujus tanta est judicandi facultas; ut & Platonis sapientiam & Demosthenis in dicendo vehementiam frustra jactatas esse convincere queat? Sermo vero meus perinde est, atque si culicem conferas elephantanti. Unde & horreo & tremo diem illum cogitans, in quo sermonem meum judicaturus es: quin parum abfuit, quin mentis sim facultate destitutus.* Hactenus Libanius ad Basilium; quæ quidem nolui omisisse; quo quanti fecerint etiam Christianæ religionis hostes & in dicendo facile principes S. Basilium, omnibus perspicue innotesceret. Sed jam reliqua de Basilio incolente eremum prosequamur.

Dum vero in eadem Pontica solitudine Basilius versaretur, licet e fluctibus maris videri posset ad tutum portum natum esse confugium; haud tamen desivit jactari fluctibus, nec quidem levibus, qui contemni & pro nihilo duci possent; sed illis sane immensis, utpote a vehementiori flatu perfidiæ agitatatis. At unde ejus rei origo proveniret, jam in medium adducamus. Contigit his temporibus proximam sedem Neocæsariensis Ecclesiæ viduari pastore, cumque universæ Civitatis studia essent in deligendo Basilius propensiora; qui se in eam Ecclesiam intrudere conabantur, iidemque prava imbuti doctrina hæretici Sabelliani, nullam in electione Pontificis sui ipsorum rationem haberi videntes, indigno id ferentes animo, conspirant in ipsum Basilium; eumque hominem ambitiosum, novorum dogmatum inventorem, fideique sinceræ desertorem inclamantes, dictis scriptisque hominem lacerare, atque haud leve negotium illi faceffere non cessantes, Civitatem illam magnis dirisque motibus exagitarunt. Unde opus Basilio fuit, apud eosdem Neocæsarienses, datis ad eos litteris, suam agere causam, seque ab adversariorum purgare calumniis. Hæc quidem omnia ex ejusdem Basillii epistolis perspicua magis sient, e quibus ejusmodi historiam contexamus.

Sed primum, quæ ad Neocæsariensem Episcopum tunc defunctum pertinent, hic recolamus. Fuit iste Musonius, insignis pietatis ac sanctitatis Antistes: successerat vero Leontio nobilis spectatique nominis Epi-

XCVII.

(g) Apud
Basill. ep.
159.Quantæ
æstimationis
Basillii apud
Libanium.

XCVIII.

Basilius
exagita-
tur pro-
cellis.

XCIX.

Musonius
Epif. Neo-
cæsariens.
laudatissi-
mus.(a) Basill.
epist. 146.(b) Sozom.
l. 6. c. 17.(c) Eunnap.
in Vit.
Philosoph.Cur Basillii
Libanium ob-
servat.(d) Apud
Basill. epist.
145.(e) Apud
Basill. epist.
147.Mira Basillii
elo-
quentia(f) Apud
Basill. epist.
150.

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JULIANI IMP.
2.(a) *Basil.
epist. 62.*

Episcopo, qui interfuit Nicæno Concilio, de quo plura superius dicta sunt. Porro Musonii laudes idem Basilius (a) pluribus prædicat, cum de ejus obitu ad Neocæsarienses, eos consolans, scripsit epistolam, ubi hæc inter alia de ipso Musonio: *Viri hujus virtutes, in quarum potissimum privatione intolerabili nos affectos esse damno reputamus, tantæ sunt, ut epistolæ mensuram excedant. Et alioqui intempestivum fuerit, de multitudine eorum, quæ vir iste probe ac fortiter gessit, sermonem jam instituire, cum animus noster admodum sit ex mærore dejectus. Quid enim illius tale est, quod vel memoria nostræ excidere, vel silentio obtegi mereatur? Jam omnia summatim ac semel dicere, impossibile fuerit; particulatim vero si voluero, vereor ne sim impar futurus veritati. Mortuus est vir omnium clarissimus, lucidissime eos, quos juxta se habebat, omnibus simul humanis bonis excellens, fulcimentum patriæ, Ecclesiarum decus, columna & firmamentum veritatis, robur ejus, quæ in Christum est fidei, suorum munimentum, adversariis nullis prorsus expugnabilis machinis, custos rituum paternorum, inimicus novandarum rerum studio; qui in se ipso visendam præbuit priscam Ecclesiæ formam, velut ad sacram quamdam veteris status imaginem Ecclesiæ sibi commissæ faciem effingens; ita ut subditi illius cum illis vixisse videantur, qui ante ducentos annos, & ultra instar luminarium resplenderunt.*

C.
Vetus institutio retinenda, novitas explosenda.

Ita nihil de suo, nihil quod novæ alicujus cogitationis inventum resiperet, in medium attulit hic vir; sed juxta benedictionem Moysi ex ipsis arcanis cordis sui ac bonis thesauris vetera veterum, & quæ ante faciem juniorum vetera essent, proferre novit. Hac sane ratione, & in ipsis consortium ac coequalium consiliis primo honore potitus est, non propter ætatis prærogativam; sed quoniam omnes sapientiæ vetustate superabat, communi consensu, & condonatione primas obtinuit. Quantum vero lucri dederit talis institutio, nemo quæserit, is modo ad vos respexerit: nam soli inter eos, quos novimus, vel admodum cum paucis in tanta rerum tempestate ac turbine tranquillam per ejus gubernationem vitam egistis. Non enim apprehendit vos hæreticorum spirituum procella, quæ mentibus leviusculis & seductioni facile expositis subversiones affert & naufragia. Hæc in laudem Musonii Basilius. Ex quibus probe intelligis, lector, nullum in quam latissimo virtutum campo Basilium de ipso laudando argumentum dignius delegisse, quam de servata in docendo antiquorum doctrina, & de explosa recentiorum novitate efferre præconia. Ex his plane conspicias,
Ann. Eccl. Tom. V.

quali quantaque detestatione & execratione insectandi sint illi, qui nova quotidie pro animi sententia monstra parturiunt, inde sibi laudem majorem aucupari certantes, si deformius cæteris portentum ediderint.

Perseverasse Ecclesiam illam ab omni hæresi incorruptam, omnisque novitatis expertem a temporibus Magni illius fundatoris ejus Gregorii Thaumaturgi ad obitum usque Musonii, sanctissimis sibi invicem succedentibus Episcopis, idem Basilius testatur his verbis (b): *A tempore Magni præsidis Ecclesiæ vestræ Gregorii usque ad beatum istum, Musonium scilicet, alium post alium semper quasi ex quadam pretiosorum lapidum serie depromptos adjiciens & adaptans, admirabilem Ecclesiæ vestræ pulchritudinem Dominus largitus est.* Hæc Basilius, dum ad deligendum his haud imparem Episcopum pluribus eos hortatur: Neocæsariensis quippe Ecclesiæ amore, in qua fidei rudimenta prima perceperat, & una cum lacte etiberat pietatem, instillante Macrina sanctissima femina ipsius avia, sed in Christo nutrice, se vinctum obstrictumque teneri, ingenue professus est (c); quod & superius diximus. Sed quid infauftum accidit? plane illud, de quo in Psalmo (d): *Posuisti tenebras, & facta est nox; in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ, catuli leonum rugientes, ut rapiant & quærant a Deo escam sibi.* Extincto nempe, quod super candelabrum positum luminare majus in Ecclesia illa lucebat; e latibus egressæ sunt feræ silvarum, & e portis inferi hæretici prodire, qui sedem illam invadere atque polluere conati sunt: hi enim primo in Basilium, qui ex adverso pro domo Israel stare videbatur, dentes exacuerunt calumniis, linguamque armavere mendaciis.

Erant ii Sabelliani dogmatis impii sectatores, qui mira quadam arte populum illum ad hæresim pellicere laborarunt; eo nimirum ad eos decipiendos artificio comparato, quod dicerent, Magnum illum Gregorium, primum Ecclesiæ illius Antistitem, suæ ipsorum doctrinæ consentientia docuisse in iis, quæ ad Ælianum scripta (e) reliquisset fidei suæ testimonia, de quibus a nobis secundo Analium tomo pluribus actum est. Neocæsarienses igitur Christiani, qui primogenitoris sui Gregorii erant studiosissimi, haud intelligentes aureo calice sibi propinari venenum, ignorantes hæresi Sabelliana infeliciter potati sunt. Unde & in eam corruerunt erroris foveam, ut Basilium, quem ante studiose coluissent, expetissentque etiam Episcopum sibi dari, eundem veluti sanis sincerisque dogmatibus adversantem acerbissimo odio fuerint insectati; quibus tenebris sic semel of-

CI.

Neocæsariensis Ecclesiæ status felix.

(b) *Basil.
epist. 62.*(c) *Basil.
epist. 164.*(d) *Psal.
103.*

CII.

Sabelliani decipiunt Neocæsarienses.

(e) *Basil.
epist. 65.*

fusi orum animi, quicquid in Basilium iidem hæretici Sabelliani calumniarum inferrent, nulla veri vel falsi recta consideratione adhibita, tamquam si certa essent, admitterent. Quamobrem hac semel sibi patefacta ad calumniis impetendum virum sanctissimum janua, quæ non per eam illi inferrent plaustra mendaciorum? Dixere enim de Basilio, hæcque sparsere calumnias, nimirum virum esse gloriæ cupidum, inhiantem sedi Neocæsariensis Ecclesiæ, de fide haud pie sentientem, rerumque novarum cupidum & inventorem, nec recto pede incedentem in Evangelium.

CIII.

Basilium se purgat a calumniis Hæreticorum.

(a) Basil. epist. 63.

Hæc igitur cum Basilius perensisset, magno de pereunte populo dolore confectus, ad eosdem Neocæsarienses apologeticam scripsit epistolam (a), qua se ab illatis calumniis penitus expurgavit; est vero ejus exordium: *Quod concordiam nos odio persequimini, & ad unum usque omnes, &c.* Cum primum enim Catholicæ fidei sectatorem se esse declarasset, eosdem Neocæsarienses deceptos a Sabellianis magnopere dolet. Sed & de institutione monastica, cujus rei gratia ab hæreticis gravem patiebatur calumniam, quasi rerum novarum extitisset inventor, plenissimam affert rationem, dum nequaquam id genus vitæ & disciplinæ a se tradit excogitatum, quod in universa Ecclesia Catholica esset altis jam ante radicibus fixum, ac latissime propagatum.

(b) Basil. epist. 63.

(b): *Accusamur, inquit, & hujus, quod homines habeamus monachos pietatis studiosos, qui mundo renunciarint, & universis seculi curis, quas Dominus comparavit spinis fertilitatem verbi impediuntibus: qui hujusmodi sunt, mortificationem Jesu corpore circumferunt, ac cruce quisque sua accepta, Dominum sequuntur. Ego vero omnem vitam meam impenderem, ut mihi possent ista impingi delicta, haberemque apud me viros, qui me doctore hoc pietatis studium amplexi hæcenus fuerint, &c.* Subdit enim quæ & alibi alia recitavimus occasione; nimirum ejusmodi philosophiæ Christianæ sectatoribus esse refertas Ægyptum, Palæstinam, atque Mesopotamiam; quin & feminas ejusdem studii æmulas par vitæ institutum feliciter affectas esse: quod sublime vivendi genus cum jam apud se inciperet coalescere, optaret ut illud latissime propagetur. Cui quidem rei invidere, nihil aliud esse, quam diabolum ipsum superasse malitia, his, quæ subdit, verbis declarat: *Illud, inquit, vobis assero & confirmo; quod quæ hæcenus pater mendacii Satanas non est ausus dicere, ea temeraria corda jam, & nullo retento moderationis freno, ora indefinenter & cum summa licentia loquuntur.* Ex quibus perpende, quales habendi sint monachorum hostes hæretici.

Impugnatores Monasticæ disciplinæ quales.

Sed ad aliam rursus refellendam calumniam veniens ait: *Ad id vero, quod propter psalmodias accusamur: Quare potissimum simpliciores perterrefaciunt, qui nos traducunt, hoc habeo quod dicam; quod videlicet, qui jam obtinuerunt ritus in omnibus Ecclesiis Dei, concordantes sunt & consoni &c.* Pluribus enim ostendit, apud Christianos Ægyptios, Lybes, Thebæos, Palæstinos, Arabes, Phœnices, Syros, & Euphratenses, ac denique (quod ait) apud omnes ubique Christi fideles vigere vigiliis, & ritus canendi psalmos in pretio esse; demonstratque non explodendas res novas, quas universa colit Ecclesia, sed instar veterum eas esse magna veneratione suscipiendas. Vides, lector, iidem ferme spiritibus insurgere in Basilium veteres fidei proditores, quibus recentiores impetum faciunt in Ecclesiam. Sed fuere plane illæ leves velitationes; hoc autem quod experimur, gravissimum & funestissimum prælium. At adversus hos pro Ecclesiæ defensione nunc etiam in prima acie cum aliis antesignanis Catholicæ veritatis propugnatoribus in scriptis suis immortalis Basilius acriter pugnat. Cujus autem spiritus illi fuerint, qui Ecclesiastica instituta impugnantes contra Basilium in adversa acie dimicarunt, sat sit dixisse, fuisse Sabellianos; ut intelligas, quosnam in eo sectentur recentiores hæretici.

CIV.
Psalmodiæ usus in Ecclesia.

CV.

Ad calumniam vero de Episcopatu Neocæsariensi ab eodem expetito, sequenti ad eos data respondet epistola (c); ubi cum primum adversariorum illud refellisset, quo jactarant Basilium e Cæsarea Cappadociæ Neocæsaream in Ponto venisse, & proximam solitudinem delegisse, ut sedis ejus Ecclesiæ crearetur Episcopus; quam ipsa se aperuisse testatur, dum antea oblatam ab iidem sedem illam penitus accipere recusasset, ait enim: *Nunc igitur quemque vestrum oro, ut veterum actorum illorum recordemini, quæ gesta sunt, cum nos urbs vestra vocaret, mittereturque legatio virorum, qui magistratu apud vos funguntur; deinde quo modo passim nobis populus omnis circumfusus sit. Hic quid non dabant omnes? quid non pollicebantur? Et tamen obtinere nos nequibant. Quomodo igitur, qui tum cum vocabar, non obedivi, nunc citra vocationem me ipsum intrudere conatus essem? Quomodo confectarer, ut ambirem jam calumniantes, cum aliquando laudantes me & celebrantes fugerim? Ne credatis hoc, viri optimi. Non usque adeo nostra floccifacimus. Neque enim prudens quisquam navigium gubernatore destitutum ingredietur, neque ad Ecclesiam temere accedet, in qua qui ad clavum sedent, tempestatem ac turbinem ipsi excitant, &c.*

(c) Basil. epist. 164.

Procul ab ambitione Basilium.

Quod

CVI.

Cum Hæ-
resi omnia
mala jun-
guntur.

Quod enim commune est civitatibus omnibus, ut cum semel hæreticis aures præbent; mox una cum hæresi dissensiones, rixæ, ac mala omnia, fugata recta fide paceque subintrent, id plane Neocæsariensibus accidit, de quibus idem Basilii hæc inferius: Hoc studiose agitur apud vos, ut fides subvertatur; idque subversione Apostolicis & Evangelicis doctrinis inimica, adversaria quoque traditioni Magni re vera Gregorii, & eorum qui illum ex ordine subsequuti sunt ad beatum usque Musonium, cujus etiamnum dogmata quantum apud nos celebritatis obtineant, manifestum est. Sabellii quidem pestem, olim sine motam, traditione vero Magni Gregorii consopitam renovare conantur; qui ne deprehendantur, & convincantur, ista contra nos somnia confixerunt. Hæc ad Neocæsarienses Basilii, quos & vehementer hortatus est, ut impietate relicta, quæ sunt præsci ac sani dogmatis consequantur. Hiscè igitur, quamvis in solitudinis quiete Basilii ageret, quatièbatur fluctibus impiorum, linguis scilicet detrahentium ac subsannantium hæreticorum. Sed & non modicam iniecit in ejus animum perturbationem, quæ etiam de collegis ejusdem eremi monachis jactari ab invidis audiebat; nempe eos haud recte de fide sentire; quam tamen (ut ipse testatur (a) nullo posset signo habere suspectam; nam de illis hæc ad Eustachium habet: Licet multa essent, quæ me ab illorum consuetudine avocarent: non acquiescèbam tamen, cerneus eos delicate vitæ præferre laborum tolerantiam; sed magis propter conversationis admirabilem & insuetam rationem zelotypia quadam erga illos tenebar: unde & cum dogmatum gratia accusarentur, delationes haud admittebam; quamvis multi illos non rectas habere de deo opiniones; sed auctoris hæresis ejus, quæ nunc est, disciplina subditos, illius clanculum spargere dogmata, assererent: quæ quia ipse numquam ex illis vidi, pro calumniatoribus habebam qui ea referebant. Hæc Basiliius.

CVII.

(b) Greg.
Naz. ad
Hellenium.

Quale vero esse soleret diversorum monachorum agentium in Pontica solitudine admirandum illud, quod Basiliius prædicat, vitæ institutum, ex his quæ Gregorius Nazianzenus in unum collegit, uniusque est complexus epistolæ brevitate ad Hellenium scribens (b), hic referre, dignum existimamus: Ipsi, inquit, partim antris solitariisque & ad terram stratis rudibusque cubilibus delectantur; a domibus abhorrent; urbium frequentiam fugiunt; cognatamque cælestis sapientiæ quietem amplectuntur: Partim ferreis compedibus sese excruciant, ut vitium una cum corpore consciant. Alii rursus ferarum ritu, parvis angustiisque domibus inclusi, nec mortalis quidem cujusquam vul-

Ann. Eccl. Tom. V.

tum inspiciunt; ac etiam sæpe totos viginti dies totidemque noctes a cibo abstinent, dimidiaque ex parte Christi jejunium imitantur. Utque nonnihil ipse gloriose prædicem; quidam illorum mei gregis ovis erat, hinc parvo quodam oppido egressus. Sunt insuper, qui garrulam linguam quasi vinculis quibusdam astringant, labiaque silentio comprimant, summæque illi menti laudis sacrificium sola mente offerant. Est etiam, qui annos integros in templo stans, puras ad Deum manus expanderit, nec (quod vix cuiquam fidem facturum est) vel tantillum obdormierit; sed vivi lapidis instar, Christo defixus steterit, ac velut obriguerit; huic porro exigui cibi reliquias vicinus corvus impartiebat; panemque integrum, si forte duo simul essent, afferebat.

Quin etiam quo tempore Christus, salutifero illo supplicio perfunctus, mortales reliquit; invenis est quidam, qui hinc ad divinum montem ascenderit; ibique & sermone & mente & membris immotus stans, ventis nivibusque jactaretur; nec, quamquam alioqui complures viri eum circumstarent, ab eoque obnixè contenderent, ut aliquam sui corporis rationem haberet, precibus tamen ullis moveretur; sed Christum Regem fortissime consertisque (ut dici solet) manibus retineret, mentemque suam ab hominibus abstractam in sublime attollens, quoadusque domum novam morienti circumstruxit, cum ne pollinctoris quidem manum ipse ullo modo curaret. At hæc sane tam ardua & humanis inaccessa viribus cum minus se probare dicat, haud tamen ea omnino contemnere audere significat, cum horum suscipiendorum ritus ita describit:

Mibi enim vero animum horror subit, cum piis monachis, quos tamen quampluribus hominibus notos, nonnulli tamen ut ferventiores, quam piorum hominum ratio postulare videatur, aspernari ac sugillare non dubitant, hanc legem vitæque consuetudinem esse audio. Cum vir aliquis pius ad eos accessit, nostræque legis institutique nostri prorsus ignarus; primum eum lecto perhumane honorificeque excipiunt, omnique benevolentia genere complectuntur, atque ipsius animum divinis & a spiritu sculptis sermonibus in altum efferunt, luculentas epulas ipsi apponentes. Tum vero in medio cœtu quispian dura acerbæque legis mentionem facit; quæstionemque hujusmodi profert, An honestum ac laudabile sit piis hominibus pro Deo mortem oppetere? ea videlicet ratione occulte id agens, ut amarulentum aliquod verbum ab eo eliciat. Quod si ille præ imperitia, mortem hujusmodi laudandam esse respondeat: Atqui, subjunget quæstionis auctor, multas ipsi partim sua manu, partim fame atque inedia more-

Monachi
Pontici
quales.

CVIII.

Admiranda
quorundam
abstinentia.

CIX.

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JOVIANI IMP.
I.

tes, & quidem alacri animo ferunt, atque in scopulis & rupibus, in profundis ac reconditis cavernis, mediisque pluviis veritati testimonium dicunt, mortalique hac vita non secus ac tristi ac luctuoso bello defungi, alioque migrare gestiunt. Quod autem hæc minime probaret ipse Gregorius subdit, ut tamen potius excuset, quam damnet.

CX.

Nimia vitæ austeritas periculosa.

At o Christe, animis illis propitius esto, piis quidem fateor, cæterum non satis consultis ac circumspectis, perindeque affectis, ut equi illi in decursionibus militaribus, qui pernicitate pedum freti extra curriculum feruntur, nec freno ullo coerceri possunt. Jam vero alius alio virtutis genere gaudet. Nec mirum, cum multæ sint in cælo mansiones, multa quoque esse in terris vitæ genera & instituta. Quid autem singula recensere pergo? Angustam enim illam viam, quam perpauca in hac vita sequuntur, ipsi conficiunt, atque ad honorum portam multis gravibusque laboribus grassantur. Talis est Christi pars; talis passionum Christi fructus, quem ipse e terra ad Patrem desert; religionis inquam Christianæ columen, populi decus, mundi fundamentum, cum cælestibus pulchritudinibus elegantia prope modum certans, &c. Subdit quosdam nominatim recensere, de quibus inferius.

CXI.

(a) Matth. II. Sugillat inter alios Auctor Centuriatores.

Vides, lector, qui Dei spiritu agantur, ut Gregorius; qui vero satanico, ut novatores, quibus illud plane accidit, quod Dominus ait (a): Venit Joannes non manducans neque bibens; & dicunt: Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans & bibens; & dicunt: Ecce homo vorax & potator vini. Hi nempe cum hujusmodi aliqua audiunt, sublimem inquam & ab humanæ vitæ usu segregatam quorundam sanctorum vitam, mox eisdem malo arreptos dæmone esse inclamant: qui vero humilioris vitæ consecrati sunt disciplinam, ventri hos indulgere subsannant. Sed missos faciamus, consilio Domini, cæcos, ducesque cæcorum; nos vero Gregorii recta gradientis, fideique vero accensa iter certum lucidumque monstrantis vestigia consecremur; qui & alibi pluribus eisdem laudat scribens ad Julianum Tributorum Exæquatorem; sed & cum deplorat animæ suæ ærumnas, hæc de iisdem (b) monachis sui temporis, quibus cum idem ipse in nonnullis conforme vitæ genus ducebat:

(b) Greg. Naz. de Calamit. anima sua.

CXII.

Plerique sub ferreis vinculis ingemiscunt; rursumque alii pro cibo cineres habent. Sunt etiam quibus potus lacrymis temperetur. Alii bibernis nivibus impetiti, quadraginta dies, totidemque noctes velut arbores quædam perstant, corde nempe e terra migrantes, Deumque solum in mente habentes. Nec desunt qui labra sua vinculis premant, linguæque fre-

num injiciant; qui tamen haud quaquam ad omnia constrictam & freno compressam linguam habent; solis quippe Dei laudibus illa patet, non aliter ac viva quædam cithara a Spiritu sancto pulsata. Nam quid dicam de his, qui caput suum Christo consecrarunt, piique voti causa intonsum servant? Quid eos denique commemorem, qui oculos claudunt, & aures velut pessulo quodam obdunt, ne aculeus quispiam moris furtim irrepat? At hæc medicamenta carni hostique meo propino, &c. Hæc quidem Gregorius. Sed & Basilius in secunda allocutione ad monachum lapsum enumerat ferme omnes vitæ monasticæ asperitates, quibus ille, sicut & alii assueverat.

Basilius cultor vitæ monasticæ.

CXIII.

Cæterum idem Basilius una cum Gregorio, instar Joannis Baptistæ monachorum omnium patriarchæ, erat in deserto clamans (c): Rectas facite semitas ejus: Fiant prava in directa, & aspera in vias planas. Id enim præstitit, cum divino Spiritu afflatus regulas illas vere aureas monasticum institutum arripiantibus, ne ad dexteram vel ad sinistram declinarent; pie sancteque præscripsit; immo in solitudine fontes aperuit, e quibus cæteri vitæ monasticæ propagatores rivos uberimos deduxere; Quanto autem tempore in eadem solitudine perseverare tum ipsi, tum etiam Gregorio licuerit, & causas cur ad civitatem reverti iidem compulsi fuerint, suo loco dicemus. Jam vero ad Jovianum post Julianum Imperatorem convertamus orationem.

(c) Luc. 3.

JOVIANUS IMPERATOR.

Post Julianum Imperatorem extinctum, nec unius quidem diei spatio inter-regnum fuit: haud enim rerum angustia plura de re tanta agitari comitia passa est. Quamobrem illucescente die, quinto Kalendas Julias, magistratus, insigniores ipsi Duces exercitus, de eligendo Imperatore, expeditius agunt. Mira res accidit, ut cum Julianus Christianorum hostis infensissimus nihil curarit sollicitum, quam ut post se relinqueret in Romano Imperio successorem hominem æque impium, Christianorumque acerbissimum hostem, quique cœptam ab ipso persecutionem majoribus auget incrementis; & idololatriam sub Christianis Imperatoribus humi prostratam, ab ipso autem restitutam, omnibusque viribus roboratam, amplioribus spatiis propagaret; tamen (quod non hominum studiis, sed Dei voluntate Principes deligantur) cæteris prætermittis, qui Gentilicia superstitione polluti in exercitu reliquis eminere videbantur; omnium ferme in Jovianum unum conspirant, numine impellente, suffragia, paucis tantummodo refragantibus, haud dubium Gentilicæ factionis hominibus.

CXIV.

Jovianus Imperator eligitur.

Quid

CXV. Quid vero de hac re existimem, illud est: Paucis exceptis, quibus Christianæ religionis odium insitum erat, reliqui milites, & inter eos illi potissimum qui militares ordines ducebant, etsi in gratiam Imperatoris, deorum cultores foris in sacris publicis apparebant, intus tamen idololatriam penitus execrabantur, avide expectantes, ut quam assentabantur in-viti, extincto impio Rege, impietatem sponte palamque detestantes, ad Christianam fidem postliminio læti redirent. Venit tempus, affuit optata dies, qua protinus execrantes publice dæmonum cultum, Christianis, qui aderant, inhærentes; de Christiano homine in Imperium provehendo verba conferunt, sententia conveniunt, suffragiis communicant, feliciterque perficiunt quod consilio agitant, atque deligunt Jovianum. Sicque milites, qui olim Christianæ militiæ fuerant defertores, ad pietatis castra, quæ reliquerant, revertentes, non amplius Ethnicum sibi hominem passi sunt imperare, cujus impietate totus Romanus exercitus in discrimen illud inevitabile conjectus esset; sed Christianum, cui parerent, delegerunt. Erat Jovianus Singidone in Pannonia natus, & (quod testatur Suidas) (a) confessione clarus; quippe cum Julianus optionem dedisset militibus, ut aut sacrificarent, aut exauctorarentur; hic zonam militarem deponere maluit; permixtus tamen est militare ob spectatam parentis virtutem, cujus causa honorifice habitum tradunt. De cujus electione hæc Ammianus (b): *Inter has exiguas ad tantam rem moras, nondum pensatis sententiis, tumultuantibus paucis (ut in rebus extremis factum est sæpe) Jovianus eligitur Imperator, Domesticorum ordinis primus, paternis meritis mediocriter commendabilis: erat enim Varoniani notissimi Comitum filius haud dudum post depositæ militiæ munus ad tranquilliora vitæ digressi.*

CXVI. Accedit & illud admiratione dignum, quod vehementer commendat virtutem exercitus, dum quem non tantum scient esse Christianum, sed omnes noscent Juliano religionis causa sæpius adversatum, deligeretur ab exercitu Imperator. Porro & ipsis Joviani in eo tum egregia virtus enituit, dum nec sic ab eis electus consensit imperare, nisi explorata exercitus pietate; hæc enim omnia Theodoretus narrat his verbis (c): *Exercitus in unum congregatus Jovianum postulat Imperatorem, qui neque Dux, neque ex eorum numero qui secundas post Duces obtinebant, fuerat, sed tamen vir apprime nobilis & illustris & multarum rerum causa insignis: nam corpore robustissimo fuit, animoque excelso: quin etiam in bello gerendo solebat & in acrioribus cer-*

taminibus facile primas ferre. Porro contra impietatem libere loquebatur, tyranni potentiam contemnebat, animi propensione cum Salvatoris martyribus conjungebatur. Itaque Duces, consensum exercitus velut suffragationem divinam arbitrati, producunt in medium præstantissimum illum, ac celerrime primum suggesto constructo, in eo collocant. Deinde cum omnes nomina, quæ sunt Imperatorum propria, ei tribuissent, & Cæsarem & Augustum appellassent; vir ille admirabilis consuetæ loquendi usus libertate, & neque magistratus, neque milites, ut ad deteriorem partem deflecerent, omnino veritus: Non possum, inquit, cum sim Christianus, ejusmodi hominibus imperare, neque regere Juliani exercitum, qui tam pestifera doctrinæ præceptis imbutus sit. Nam qui sunt ita instituti, hi divina desituti providentia, tum ab hostibus facile expugnari, tum eisdem materiam ad lætitiæ præbere solent. Quibus verbis auditis, milites clamare uno ore, ac dicere: Ne animus tibi, o Imperator, ulla æstuet dubitatione, neque nostri imperium tamquam improbum devites: nam & Christianis hominibus & disciplina veræ pietatis educatis imperabis; si quidem qui sunt inter nos ætate proveciore, hi a Constantino eruditi erant; qui autem adolescentiores, illi præceptis Constantii instituebantur. Tempus cerse Imperii Juliani, qui jam morte occubuerit, ut perexiguum, ita non satis ad erroris perniciem in animis eorum, qui eadem infecti erant, alius insigendam, fuit. Quibus persuasus Jovianus, ipsis dantibus, accepit habenas Imperii. Ad-dit item Sozomenus (d), decretaffe Jovianum exercitui assentire, quousque milites se itidem Christianos esse clamassent; idque etiam affirmat Socrates (e), & ante hos omnes Ruffinus (f).

Cæterum militibus Ethnicis sicut luctuosus Juliani obitus extitit, ita lugubris Christiani hominis electio fuit: de his namque, & non de aliis accipienda sunt, quæ deorum æque cultor, Christianorum gloriæ invidens Ammianus tradit his verbis (g): *Confestim, inquit, indumentis circumdatus principalibus, subitoque productus e tabernaculo, per agmina jam discurrebat proficisci parantia; & quoniam acies adusque lapidem quartum porrigebatur, antesignani clamare quosdam Jovianum audientes Augustum, eadem multo magis sonabant: gentilitate enim prope perciti nominis, quod una littera discernerebat, Julianum recreatum arbitrati sunt deduci magnis favoribus, ut solebat; verum cum incurvus ille visus & longior adventaret, suspicati quod acciderat, in lacrymas effusi sunt omnes atque luctum. Quod si gravis quidam æquitatis prævaricator in ultimo rerum spiritu factum cri-*

Recusat Jovianus imperare Gentilibus.

(d) Sozom. l. 6. c. 3.
(e) Socrat. l. 3. c. 19.
(f) Ruffin. l. 2. c. 1.

CXVII.

(g) Amm. lib. 25.

Ethnici ægre ferunt electionem Joviani.

Milites fidei Christianæ defertores resipiscunt.

(a) Suid. verb. Jovianus.

(b) Amm. lib. 25.

(c) Theod. l. 4. c. 1.

Jovianus quasi miraculo electus Imp. hostis impietatis.

minatur improvide; nauticos idem justius incusabit, amisso perito navigandi magistro, sevientibus flabris & mari, quod clavos regendæ navis cuilibet periculi socio commiserunt. His ita cæco quodam judicio Fortuna peractis, Jovianorum signifer, quos Varronianus * rexerat, dudum cum novo dissidens Principe, etiam tum privato, ut patris ejus obtrectator immoderatus, periculum ex inimico metuens, iam communia supergresso, discessit ad Persas. Dâta dicendi copia quæ sciret, docet Saporem jam propinquantem, extincto quem verebatur, turbine concitato calonum, ad umbram Imperii Jovianum adhuc protectorem ascitum invertebat quemdam ac mollem. Hæc de Joviano non inter se tantum Gentiles verbis infensi miscabant, sed unus ex illis ad Saporem transfuga, in tanta rerum angustia Romano exercitu constituto, calumniatus est, malens Persarum Regi, quam Christiano Imperatori milites subdi, quem a calonibus, nempe vilissimis militum servis electum obtrectat, per eos significans Christianos.

* Varia-
nus.

CXVIII. Sed refellitur etiam illa Ammiani calumnia, qua tradit, Jovianum profectio-
Refellitur
Ammia-
nus.
nem instituentem deseruisse vallum, extorum inspectione suâsum; cum ait: Postremumque dum ultro citroque ordinantur hostiæ pro Joviano, extis inspectis pronunciatum est eum omnia perditurum, si intra vallum remansisset, ut cogitabat; superiore vero fore profectum. Hæc ipse, scite sane id tribuens extorum inspectio-
Juliano
potius,
quam Jo-
viano ad-
scribenda
clades Im-
perii.
ni, quod quisque vel imprudens conjectari facile potuisset. Qui enim poterat Romanus exercitus rerum inopia laborans intra vallum se continere? Sed & quæ tanta felicitas, una profectioe promissa, cum tristiora tristibus evenisse ipse conscribat? At quomodo potuit Jovianus extorum inspectione, tanta disporre, quem idem ipse Ammianus in fine prædicat fuisse Christianæ legis studiosum? Et quid idem cladem exercitus, Civitatum, Provinciarumque jacturam non Juliano, quem ex instituto laudandum suscepit, sed Joviano semper adscribit? Quisnam in ea tam sæva discrimina Romanum conjecit exercitum, ut tam indignas, tamque lugubres pro fœdere in-
(a) Greg.
Naz. orat.
2. in Jul.
CXIX. Statim autem post illius mortem, Imperium excipiens, qui post illum in ipsis castris, & in ipsa periculorum flamma Ducem necessario requirente, nominatus fuerat; vir ut aliis rebus, ita pietate clarus, & insignis, atque Imperatoria sane oris majestatem præditus; cum nec manus cum Persis conferere, nec progredi

ullo modo valeret (licet alioqui magnitudinis animi & alacritatis in eo desiderari nihil posset) quod milites manibus & animis & spe fracti debilitatique essent; castra movere, copiasque reducere satagebat; idque ut tuto sibi facere liceret, laborabat, perinde atque non Imperii, sed cladis hereditatem consecutus. Quod nisi Persæ moderate victoria utentes (hoc enim apud eos in more positum est, ut modum in prosperis teneant) aut aliud quiddam eorum quæ fama ferrebantur, metuentes, ad pactiones ineundas, easque adeo inopinatas, æquitatisque plenas, animos convertissent; ne ignifer quidem (ut dici solet) exercitus superfuisset; usque adeo eos ad manum Persæ habebant tum in terra sua dimicantes, tum etiam ob ea quæ contigerant, animis elati. Felix enim aliquis rerum successus eam vim habet, ut spem quoque latam futuri afferat. At tunc ille totus in eo erat, ut exercitum incolumem servaret, nervosque Romanis relinqueret: nervi enim erant, etsi rem male gesserant, ob Ducis, nempe Juliani, potius temeritatem, quam ignaviam suam. Persæ vero conditionibus turpibus sane, Romanorumque manu ac potentia (ut brevissime dicam) indignis, fœdus percusserunt; quarum nomine si quis, absoluto Juliano, Jovianum criminandum censeat; meo judicio perquam iniquus est eorum quæ acciderunt æstimator. Non enim ejus qui demersit, spica est, verum illius qui sementem fecit; nec ei incendium assignandum est qui ignem extinguere potuit, sed qui excitavit. Atque illud Herodoti de Samiorum tyrannide commode dixerim: Vestem hanc Istiaus quidem consuit, ceterum induit Aristagoras, qui antecessoris sui facta excepit. Hactenus Gregorius.

In eandem quoque sententiam hæc Chry-
CXX.
sostomus (b): Illo, nempe Juliano, tam
(b) Chrys.
advers.
Gent.
turpiter mortuo, cum viderent milites in extremo se periculo constitutos, cum hostibus pepigerunt; quibus cum jurejurando recepissent, abscessuros se a loco locorum omnium tutissimo, eodemque regionis nostræ tanquam muro quodam inexpugnabili, barbaros humanos erga se nacti ita evaserunt, atque e multis pauci reverterunt, & ipsi affecti admodum corporibus, erubescens ob fœdera cum hostibus pacta, coacti vero illis per jusjurandum paternis bonis cedere. Hic videre erat spectaculum qualibet captivitate miserabilis. Nam urbis illius Cives, nempe Nisibis, a quibus gratiam aliquam expectabant, quod suos omnes intus, muri instar, in portu collocaverant, pro omnibus semper ad omnia pericula objecti, ab iis hostilia omnia passi sunt, propriis domibus atque agris relictis, solum veterere coacti, & a majorum suorum posses-

CHRISTI
363.

LIBERII PAP.
12.

JOVIANI IMP.
I.

tionibus avulsi; & quidem injuriam a suis acceperunt. Hunc nos fructum ab egregii istius Imperatoris operibus percepimus: & alibi (a): Cum, inquit, Rege impio miserabiliter perempto, alter pius in ejus successisset Imperium; adversa omnia continuo dissoluta sunt; & exercitus, qui velut in mediis erat retibus involutus, nec ullum exitum aliquando se inventurum esse credebat, Dei jam nutu ab hostibus liberatus, cum omni securitate remeavit. Hæc de auctore malorum omnium Apostata Juliano Chrysothomus.

CXXI. Quænam autem fuerint fœderis in annos triginta conditiones indignæ, eas Ammianus (b) in primis narrat; nempe Susam, atque una cum ea quinque regiones Transigitanas, Arzamannam, Mizeam, Rhabdicensam, Rhesenam, & Corduenam cum castellis quindecim, Nisibin, & Singaram, & Castra Maurorum munimentum perquam opportunum tradere: hæc omnia cum petiisset Rex ipse Persarum, vix acquievit, ut Nisibis & Singara in Mesopotamia sine tamen incolis transfirent ad jura Persarum.

Nisibis data Persis.

His omnibus illud exitiale (subdit Ammianus) accessit & impium, ne post hæc ita composita, Arsaci majoris Armeniæ Regi poscenti contra Persas ferretur auxilium, amico nobis semper & fido. Hæc ipse. Auxit tamen contra Jovianum invidiam atque odium, dirum ac lamentabile spectaculum Nisibitarum in primis; cum inviti coacti sunt patriis sedibus cedere, recedereque a propria Civitate, dum ex pactis conventis Persis eadem daretur; quorum partem magnam Amidam, alios vero in alia oppida commigrasse, Zosimus tradit (c). De Nisibi quidem, nihil plane dexteri, sed omnia hæc adversa eidem Civitati contigisse, postquam Julianus Apostata inde sustulit venerandum corpus magni illius Jacobi, ejus Civitatis Episcopi, Gennadius fidem facit (d). At quonam migrarint populi Singaræ Civitatis, qui & ipsi instar Nisibitarum, ex conditionibus cum Persis initis, coacti dedere hostibus Civitatem munitam positam prope

(c) Zosima lib. 3.

(d) Genn. de vir. illust.

Singaræ Cives vasi.

Tigrin, nulla prorsus mentio reperitur apud scriptores veteres. Unde illud interdum in mentem occurrit, num hi patrium solum vertere coacti, post hæc per incertas sedes vagantes in Europæ regiones descendentes, illi ipsi sint, quos Singaros nominamus, quos tamen aliqui perperam Ægyptios esse putant; cum nulla sit memoria, Ægyptios e patriis sedibus esse pulsos; nec ratio subsit, ut Ægyptii Singari dicerentur. Sed hæc relinquimus opinatoribus otiosis. Constat quidem, Singaram haud ignobilem fuisse Civitatem: nam caput Arabum Rhetavorum Plinius fuisse testatur (e).

(e) Plin. l. 5. c. 24.

At hæc dura diraque maxime videri possent; cæterum rem ipsam statumque ejus temporis accuratius perpendentibus visum est quasi miraculum, ut fame & bello insumpto undique in terra hostili Romano exercitu, in locisque sterilibus atque desertis consistente, interceptoque comæatu, quas Romani ausi minime essent conditiones pacis petere, sponte eas tunc hostes offerrent. Unde Ruffinus (f): *Et modo a Joviano suscepto Imperio, statim ei affuit divina clementia; contraque omnem spem, cum clausi undique hostibus tenerentur, nec evadendi facultas ulla suppeteret, subito emissos a barbaris oratores esse vident, pacemque deposcere, exercituique inedia consumpto cibos cæteraque necessaria in mercimoniis polliceri, omni que humanitate nostrorum temeritatem emendare.* Hæc ipse. Verum Gentiles omnes mærore suffusi, quem de Juliani nece conceperant, & invidia tabescentes creatione Christiani hominis Imperatoris, nullam penitus rei, loci, vel temporis rationem habentes, quodam furore perciti in Jovianum maledicta jacere, eumque sannis atque diceriis deridere, ac proscindere contumeliis, si non palam, occulte saltem minime destiterunt.

CXXII. Insperata pax Romanis affulsit.

(f) Ruffin. l. 2. c. 1.

Deridebatur enim (inquit Suidas g) cantilenis & versibus alio detortis, & famosis libellis: Et de eodem paulo post: *Antiocheni autem Imperatori irati famosos libellos partim humi abiiciebant, ut quisvis tolleret ac legeret, partim parietibus affigebant; & erant hujusmodi: Ex Homero illos mutuati, cum vel Terstræ in illo ignaviam, vel Paridis fugillat lasciviam; quales fuere (b):*

CXXIII. (g) Suid. verbo Jovianus.

Jovianus ab Ethnicis derisus.

(b) Apud Suid. & Niceph. l. 10. c. ult.

Venisti ex bello, quo te periisse: decebat.

Item:

Degener excultor formæ, sectator amorum, &c. Item.

Quod nisi detracta tunicaque togaque pudendas

Insuper & partes quæ cingit veste, prehensum

Et cæsum plagis ad sevos misero Persus, &c.

Subdit his Suidas: *Anus autem quadam pulchritudinem & magnitudinem ejus conspicata: Quanta est, inquit, longitudo & profunditas, tanta est stultitia. Et alius quidam homo privatus magna voce in Circo equestri clamare ausus, risum præbuit omnibus, cum inania quadam & frigida de statura illius dixisset. Ac gravius aliquid commissum esset, ni Sallustius quidam (Ethnicus hic erat, Juliano olim percarus, præfectura Prætorii insignitus) seditionem compe-scuisset. Accidit autem, quod sicut cum viveret Julianus, qui Christianæ religionis sectatores erant, in*

Quid in Jovianum Antiocheni Gentiles.

eum

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JOVIANI IMP.
I.

eum (ut vidimus) his similia Antiochiæ potissimum egerebant; ita & Ethnici in Christianum Imperatorem paria pendere minime destiterunt, captantes anam ex iniquis pacis conditionibus a Persis acceptis; ceterum culpa, ex sententia Grægorii Nazianzeni & aliorum, qui absque aliquo privato affectu rem expenderunt, in Julianum potius, quam in Jovianum rejicenda erat.

CXXIV. Cum autem a Joviano complura Christiano Principe digna esse præstita, certum sit; de illo tamen dubitatum a me fuit aliquandiu, num deformatum a Juliano Labarum Crucis signo & Christi nomine insignitum in eam restituerit pristinam formam, quam instituerat Constantinus; cumque rei antiquariæ peritos, tum qui de veteribus nummis edidere volumina, tum eos qui adhuc superstites Romæ degunt, ejus facultatis viros celebres consuluerim, ne quicquam invenire potuerim, in eam sententiam pedibus abii; ut paucis mensibus quibus Jovianus imperavit, cum Romanus ille exercitus collectus fuisset, ut dictum est, majori ex

parte ex Gentilibus militibus, Labarum in pristinam formam minime fuerit restitutum; quamobrem ejus rei vendicationem Joviani successoribus, Valentiniano atque Valenti tribuimus, quorum numismata inveniuntur Labaro insignita atque signata secundum formam a Constantino præscriptam, & a successoribus Imperatoribus usu retentam & auctam. Sic igitur ex iis quæ tunc invenire potuimus, ex sententia omnium restitutionem Labari in veterem illam effigiem iisdem Valentiniano atque Valenti in prima tomii hujus editione Romæ cusa tribuimus. Accidit autem post hæc, ut asseratum, in Farnesiana bibliotheca nacti fuerimus Pyrrhi Ligorii nobilissimi Antiquarii volumen scriptum de antiquis nummis a se repertis atque in Musæo reconditis, in quo Joviani numismatum reperimus formas, quas hic tibi fideliter reddendas curavimus; ac primum illud quod ipsum obequitantem, Antiochiamque redeuntem e Persis referre videtur, in quo Romæ nomen, in Urbe fuisse cusum, significat,

CXXV. Vides prominentem in acumine Labari Crucem, erat & in Labaro Christi nomen intextum, sed in exigua ejus forma

Et ne quid desit ex iis, quæ in eodem Ligoriano libro invenimus, tertium hic ejusdem Joviani nummum ex æquo reddi-

minus apparet; ac reddet ex integro illud tibi, quod ex eodem auctore acceptum hic subjicimus numisma secundum.

mus, priscis illis characteribus efformatum, quo Christi nomen, & æternum ejus Imperium demonstratur.

His

CHRISTI
363.

LIBERII PAP.
12.

JOVIANI IMP.
I.

His igitur moniti, restitutionem Labarii Joviano tribuendam putamus, quam secuti alios ejus successoribus Valentiniano atque Valenti bona fide tribueramus. Sed reliqua prosequamur quibus ejus pietas declaratur.

CXXVI.

Jovianus restituit libertatem Christianis.

(a) Sozom. lib. 6. c. 3.

At ubi primum idem Imperium adeptus est, milites Christianos fidei confessionis causa evauctoratos, atque etiam proscrip- tos, & in exilium relegatos, in integrum restitui mandat: quando (ut ait Sozomenus a) Valentinianus ea de causa in Melitina Armeniæ relegatus, continuo liberatus est, atque pristinae militiæ redditus, sed & postea (ut suo loco dicturi sumus) in Imperium sublatus. Cæterum de Joviani pietate & rebus in Imperio bene gestis, ac primum de Christianæ religionis cultu a Juliano proscrip- to in pristinum restituto, quo nihil antiquius habuit, Sozomenus hæc tradit (b): Cum præterea experientia didicisset, Imperium propter iram divinam in Julianum, qui ante ipsum regnaverat, accen- sam, acerbè afflictatum fuisse; abje- cta omni cunctatione scripsit ad Præsides nostrarum Provinciæ, uti ad Ecclesias frequenter convenirent, divinum numen studiose colerent, docerentque suos, solam religionem Christianam verum Dei cultum in se complecti. Porro Ecclesiis & clericis, viduis & virginibus immunitatem reddidit, & si quid aliud vel ad commodum vel ad honorem religionis nostræ a Constantino ac liberis suis aut donatum, aut lege sancitum fuisset, postea autem a Juliano illis ablatum. Hæc Sozomenus.

CXXVII.

(c) Theod. lib. 4. c. 4.

Sed & Theodoretus (c) de his pluribus in hæc verba: Conscripsit legem, qua jubebat frumenti congiarium, quod Constantinus Magnus Ecclesiis donaverat, ei- dem reddi. Nam Julianus qui contra Deum & Salvatorem nostrum bellum suscepit, illud vetuerat dari. At quoniam fames ex Juliani impietate in Rempublicam illata obstabat, quo minus totum congiarium, quod Constantinus largitus fuerat, in Ecclesiis conferretur; idcirco Jovianus tertiam partem solum id temporis præberi mandat; polliceturque fame sedata, integrum con-
Ann. Eccl. Tom. V.

giarium donatum iri. Hæc Theodoretus.

Subdit autem Sozomenus (d) de Joviani lege custode sacrarum virginum, cum adversus earum raptores severissimum re- scriptum dedit; ait enim: Misit item ad Secundum Præsidem generale edictum, quo jubebat, ut qui sacram virginem vel ad nuptias contrabendas pellicere conaretur, vel lascivo quodam obtutu aspiceret, ma- xime omnium si per vim rapere tentaret, capitis supplicio multaretur. Istam legem ideo tulit, quod quidam improbi viri, re- gnante Juliano, tales virgines vel vi, vel persuasione in hanc corruptelam indu- ctas sibi connubio junxissent, quemadmo- dum fieri solet, cum religionis statu per- turbato, turpis libido id genus sceleris consciscendi impunitatem proponit. Hæc Sozomenus. Extat quidem legis ejus pars illa de iis qui adeo execrandum scelus vel tentare præsumpserint, tam in codice Theodosiano, quam Justiniano descripta his verbis (e):

Imp. Jovianus Aug. Secundo Præsente P. Si quis non dicam rapere, sed attentare tantum jungendi causa matrimonii, sacra- tissimas virgines ausus fuerit, capitali pœ- na feriat. Hæc in Codice Justiniano: habet amplius Codex Theodosianus illa- verba (f): Vel invitis. Sed & corri- gendus pariter est idem Justinianus Co- dex ex Theodosiano, dum in illo legitur data lex Gratiano & Merobaude Cofs. in hoc autem Joviano & Varroniano Cofs. qui anno sequenti Consulatum gesserunt. Sed & quod 11. Kalend. Martii lex ipsa Antiochiæ data in utroque Codice legi- tur, error irrepsisse videtur: nam ante- mensem Januarii Jovianus recesserat An- tiochia, in hisque Kalendis Januarii Ancy- ræ adiit Consulatum. Sicut etiam nec ullo modo cohærere sibi valent, ut lex data a Joviano dicatur sub Consulatu Gra- tiani & Merobaudis, quorum magistratus contigit post annos quatuordecim ab obi- tu Joviani. Cæterum & Secundi præfe- ctura docet nonnisi a Joviano datum esse re- scriptum. Porro ejusmodi facinus Con- stantius etiam lege data vetuerat (g); & in eos qui viduas raperent, pœnas exten-
B b de.

CXXVIII.

(d) Sozom. lib. 6. c. 3.

Quid Jovianus ad- versus rap- tores vir- ginum.

(e) Cod. 1.6. de Episc. & Cleric.

CXXIX.

(f) l. 1. de rapto vel matrim. C. Theod.

(g) l. 1. de rapto vel matrim. C. Theod.

CHRISTI
363.LIBERII PAT.
12.JOVIANI IMP.
I.

derat; quibus nec raptæ consensus ad excusationem foret vel minimum profuturus.

CXXX. Sed & illa summa plane laude digna habentur, quæ ab eodem Joviano primum ut Imperium adeptus est (ut decebat Christianum Principem) decreta fuisse

(a) Greg. Naz. orat. in laudem Athanasii. Gregorius (a) Nazianzenus tradit his verbis: Hoc porro, Juliano nimirum, ex quo ante verba faciebamus; nec duris & ærumosis operibus & edictis Israellem opprimens; sed mira pietate animique lenitate præditus. Qui ut præclarissimum sui Imperii fundamentum jaceret, rectamque legum sanctionem, unde conveniebat, auspicaretur, cum omnes alios Episcopos, rum eum, nempe Athanasium, ante omnes, qui omnibus virtute antecellebat, & citra dubitationem ullam pietatis causa bello vexatus fuerat, ab exilio revocat. Quin etiam fidei nostræ veritatem a multis laceratam & perturbatam, atque in sexcentas opiniones partesque distractam sibi tradi postulavit; ut maxime quidem universus Orbis, si fieri possit, in fidei negotio consentiret, spiritusque auxilio in unum coiret: sin minus, ipse certe optime parti sese adjungeret, simulque & ei robur afferret, & ab ea vicissim acciperet; excelsè simul & magnificè de rebus maximis cogitans.

Jovianus curat restitui exules Episcopos & fidem Catholicam. Jovianus curat restitui exules Episcopos & fidem Catholicam.

CXXXI. At hic potissimum Athanasius pietatis suæ, fideique in Christum firmæ & constantis specimen edidit. Nam cum ceteri omnes, qui doctrinam nostram profitebantur, trifariam divisi essent, ac multi circa Filium, plures circa Spiritum sanctum ægram fidem haberent; ubi levior impietas pietatis opinionem ferebat; pauci autem utrinque sani, & incolumes essent: primus ille ac solus, aut cum admodum paucis veritatem palam apertisque verbis promulgare non dubitavit, unam trium personarum divinitatem & essentiam scripto confessus: & quod multis illis Patribus in explicanda Filii divinitate prius concessum fuerat, idem ipse postea in asserenda Spiritus sancti divinitate superno afflatu consecutus. Atque Imperatori donum vere regium & magnificentum offert, scriptam nimirum fidei confessio-

Athanasii commendata fides Catholica.

nem adversus novum dogma nusquam in scriptura expressum; ut sic & Imperatorem Imperator, & doctrinam doctrina, & libellum libellus frangeret atque opprimeret. Nempe ut Joviani fides perfidiam Constantii, & veræ fidei confessio scriptam ab hæreticis novam fidei formulam confutaret. Hæc eadem de restitutione exulum Episcoporum & litteris Imperatoris ad Athanasium, Socrates (b) & alii quoque confirmant.

(b) Socrat. lib. 3. c. 20.

Cæterum licet Athanasius tantum prædicetur ejus fidei libelli auctor, tamen illum esse conscriptum in sacro Episcoporum confesso, ex ipsius titulo constat. Athanasius enim, mox ut audivit Julianum esse defunctum, quem & cito defiturum divino oraculo præmonitus senserat, atque de restitutione exulum Episcoporum fuisse a Joviano Imperatore promulgatum edictum, simulque Joviani ejusdem litteras accepisset, quibus se fidem Catholicam ab ipso edoceri velle significabat, evestigio primarios Episcoporum Orthodoxorum sibi subjectorum, Ægypti, Thebaidis, atque Libyæ, ad Synodum convocat Alexandriam. Ubi communi consilio decretum est, ut scripto libello Catholicæ fidei, mitterent ipsum ad novum Imperatorem, ne illè (ut de Constantio accidit) ab hæreticis præoccupatus in impietatem transversus penitus averteretur. Periculum igitur Athanasius antevertere omni celeritate procurans, scriptum in Synodo ejusmodi libellum misit ad Jovianum Imperatorem: qui hætenus extat inter alias ejusdem Athanasii lucubrationes, & apud alios quoque Auctores; sed fidelior textus penes ipsum Athanasium habetur; est autem ejus titulus apud Theodoretum (c), quo carent alii:

CXXXII.

Synodus Alexandrina ex qua libellus ad Imp. datus.

Religiosissimo, & clementissimo Victori Augusto Joviano Athanasius & Episcopi, qui nomine omnium, Ægypti, Thebaidis, & Libyæ Episcoporum in unum convenerunt, salutem.

(c) Apud Theod. lib. 4. c. 3.

Decora (d) & eximia ea res est in Principe, mens discendi avida, & rerum cælestium cupido: inde enim fit, ut vere cor totum sit in manu Dei. Cum igitur pietas tua cupiat a nobis cognoscere Ecclesiæ Catholicæ fidem; Deo super

CXXXIII.

Epistola Athanasii ex Synodo ad Jovianum Imp.

(d) Athan. de fide ad Jovian.

PAGIUS

VII.

Alexandrina Synodus.

A num. CXXXII. ad CXL. In libello Synodico Alexandrina Synodus ab Athanasio celebrata his verbis describitur: Piissimus Imperator Jovianus, missa Alexandriam ad Athanasium Legatione, immutabilem vera Orthodoxia definitionem quesivit. Is igitur delectos Ægypti, Thebaidos & Libya Episcopos congregans, definitionem Synodicam gratia & veritate plenam, Joviano Christi amanti misit. Quare rectè Baronius hanc epistolam scriptam existimavit in Synodo Episcoporum totius Ægypti, quos Athanasius, accepto Joviani edicto, statim Alexan-

driam evocaverat. Libello Synodico suffragatur Nicephorus lib. 10. cap. 42. ubi ait, Athanasium Synodum Provinciam Alexandriæ coëgisse, præfatamque Athanasii epistolam, quam integram recitat, ad Jovianum Aug. misisse. Valesius tamen in Notis ad Theodoretum lib. 4. cap. 3. suspicatur, hanc epistolam scriptam esse ab Athanasio Antiochia, quo una cum aliquot Episcopis Ægypti ac Libyæ se contulerat, ut Jovianum Imp. illic saluta ret. Cumque Imperator regulam Fidei ab illo & a reliquis Episcopis flagitasset, ut testatur Nazian-

ze-

per ea re gratiis habitis, nihil nobis consultius visum, quam ut fidem a Patribus Nicææ confossam tuo religioso animo recitarem. Hujus enim fidei aspernatores & mihi multifariam insidiati sunt, eo quod non obtemperarem Arianorum sectæ; & hæreses, & schismata in Ecclesiam introducere; cum tamen vera & pia in Christum fides ex sacris literis & liqueat, & agnoscat. Hac enim sancti viri initiati martyrium subierunt, & nunc resoluti a corpore cum Domino agunt. Mansisset hæc fides illæsa perpetua, nisi malitia quorundam hereticorum eam depravare ausa fuisset. Arius enim & socii illam vitare conati sunt, & ejus loco hæresim introducere, dicentes Filium Dei ex non entibus extitisse, & creaturam, facturamque & mutabilem esse. Multosque his verbis deciperunt, adeo ut qui aliquid esse viderentur, illorum blasphemiam seducti sint.

CXXXIV. Quapropter Patres quam primum Nicææ in Concilium venientes, ejus verba anathemate condemnarunt, & Catholica fidei confessionem scripto tradiderunt, ut ejus ubique promulgatione incendium hæreseos per sectarios excitatum restingueretur. Ea igitur sincere ubique per omnes Ecclesias, & legebatur, & predicabatur: cum quidam Arianorum hæresim renovare cupientes, hanc a Patribus Nicææ assertam fidem cæpere contemnere, præferentes ab ea non dissentire: cum interim re vera eam inficientur, male interpretantes consubstantialem, & blasphemias dicentes in Spiritum sanctum, quem creaturam & a Filio conditum asseverant.

CXXXV. Nos igitur conspicientes ex ejusmodi blasphemias non levibus populorum Dei calamitatibus perurgeri, necessario tibi fidem Nicææ Patrum confessionibus confirmatam porrigere studuimus; ut tua pietas & ea quæ ibi exactissime scripta, & quantum errent illi qui aliter sentirent, intelligeret. Cognosce igitur, religiosissime Auguste, hanc esse, quæ a condito ævo prædicata fuit, & quam Nicææ Patres congregati agnoverunt, ejusque suffragatrices esse omnes omnibus in locis Ecclesias, sive in Hispania sint, sive Britannia, Gallia, Italia universa, Dalmatia, Dacia, Mysia, Macedonia, sive universa Græcia, tota Africa.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS zenus in Oratione funebri de laudibus Athanasii, Athanasius, collatione habita cum Episcopis Ægypti ac Libyæ, qui ipsum comitabantur, epistolam de Fide scripsit ad Jovianum. Quam conjecturam confirmat Valesius titulo ipsius epistolæ, qui recte sic habet: Athanasius, & reliqui Episcopi, qui venerunt ex persona omnium Episcoporum Ægypti, Thebaidos, ac Libyarum. Ubi non dicit Theodoretus, Episco-

ca, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphilia, Lycia, Isauria, Ægypto, Libyæ, Ponto, Cappadocia, itidem quotquot nobis vicina sunt, nec non & Orientis Ecclesias, paucis admodum exceptis, quæ Arianae opinionis sunt. Omnium enim istorum & adhuc longinquorum animos experimentis cognovimus, & scripta habemus. Nec te lateat, piissime Imperator, quod tametsi pauci sint, qui huic fidei derogent; eos tamen (cum universus Orbis Catholicam fidem sequatur, & ipsi jam pridem Ariana hæresi infecti fuerint, & nunc acerrime pietati obstant) præjudicium facere non posse. Nobis autem, ut tua pietas cognosceret rem aliqui sibi cognitam, operæpretium visum est, fidem Nicænam Episcoporum confessionibus approbatam subnectere. Est igitur fides a Patribus subscripta hujusmodi: Credimus in Deum Patrem, &c. Symbolum enim Nicænum, jam superius recitatum, in eadem epistola descriptum habetur; post illud vero hæc sequuntur:

In hac, Auguste, omnes oportet manere, neque quicquam inde transmutare artificii contentionibusque verborum, quod faciunt Ariani, qui ex non entibus Filium Dei extitisse, eundemque non fuisse antequam fieret, eum denique creaturam, factum, & mutabilem esse dicunt. Ideo enim (quemadmodum prædiximus) Synodus Nicæna anathematizavit istiusmodi hæresim, & veritatis fidem confessionibus approbavit, neque levi aut simplici ratione Filium Patri similem esse asseveravit, eumque (ne ex levi re Deo similis, sed verus Deus ex Deo haberetur) consubstantialem esse scripto tradidit; quod proprium est genuini & veri Filii, veri, & naturalis Patris. Sed nec alienavit Spiritum sanctum a Patre, & Filio, sed enim una glorificavit cum Patre & Filio, & enim una sanctæ Trinitatis fide, eo quod una sit in sancta Trinitate Deitas. Hactenus Athanasii epistola ad Jovianum ex Synodo scripta; sed diversæ editionis apud Theodoretum habetur, in qua verba illa in ejus exordio superabundant, quibus dicitur: Imperium pacate, & tranquille ad multorum annorum curricula administrabis. Quæ cum in originario exemplari desint, ab aliquo Ariano fuisse addita, par est credere, nempe ut levitatis Athanasius ar-

B. b. 2. gue.

pos illos in unum convenisse, ut male vertit Christophorus, qui Baronio imposuit, sed tantum venisse. Quo verbo significatur, Episcopos illos, qui cum Athanasio erant, missos fuisse ab universis Episcopis Ægypti ac Libyæ, ut pro Athanasio testimonium redderent apud Jovianum Imp. Ita Valesius. Verum vana hæc conjectura. Theodoretus enim cap. 2. antequam epistolam illam Synodicam referat, ait: Scri-

CXXXVI.
Non recedendum a Patrum fide.

gueretur, falsusque vates pariter haberetur, cum Jovianus in Imperio nec annius periodum absolverit.

CXXXVII. *Hac perlecta (inquit Theodoretus a) epistola, tum cognitio Imperatoris, quam de rebus divinis imberat, confirmata est, tum amor ejus erga eandem exar-*

(a) Theod.
lib. 4. c. 4.

Hæretici
studium
insinuare
se Imperatori.

(b) Socrat.
l. 3. c. 20.

desere cepit. Sed haud segniore fuerunt hæretici, qui præoccupaturi animum ejus, obviam redeunti e Perside processerunt; de quibus hæc Socrates: (b) Imperatore Joviano ex Perside reverso, tumultus in Ecclesiis de integro excitatus est: Episcopi autem, dum singuli Imperatorem suæ ipsorum fidei assensurum expectarent; alius alium prævertere contenderunt. Imperator quoniam perpetuo fidei Consubstantialis adhæserat; omnibus respondet, se eam prælaturum; perque litteras Athanasium Alexandria Episcopum bono animo esse jubet: & inferius (c): Verum Christianorum res non adhuc pacata tranquillæque fuerunt. Nam qui diversæ religionis factionibus præerant, Imperatorem adeunt, rati sibi liberam ab eo potestatem permitti contra adversarios pro arbitrato dimicandi. Ac primum qui Macedoniani appellabantur, libellum illi offerunt, postulanteque, ut qui Filium Patri dissimilem asseverabant, id ab Ecclesia ejicerentur, ipsique in eorum sufficerentur loca. Hujus vero supplicis libelli auctores fuere Basilius Ancyrae Episcopus, Silvanus Tarfi, Sophronius Pompejopolis, Pasinicus Zenorum, Comanorum Leontius, Callierates Claudiopolis, Castabalarum denique Theophilus.

CXXXVIII.

Joviano
digna sententia.

Imperator, accepto eorum libello, ipsos absque responso dimisit, hæc verba dumtaxat locutus: Ego contentionem odio prosequor; eos, qui concordia dediti sunt, complector amore, venerorque. Quæ cum ad aures aliorum pervenirent, ferociam illorum, qui contendendi studio flagrabant, permulserunt. Quæ res Imperatori cessit exsententia. Præterea eodem tempore, cum Acacianorum mores, qui ad contentionem erant valde proclives, patefacti fuerunt: tunc quam illud ipsum hominum genus ad Imperatorum voluntatibus satisfaciendum se semper comparasset, satis perspicue intellectum. Nam hi Antiochiæ, quæ est in Syria, in unum coacti, cum Meletio, qui paulo ante se ab eorum communionem segregaverat, fideique assenserat Consubstantialis, in colloquium veniunt. Quod propterea ab illis factum fuit, quia cum

PAGIUS

psit etiam (nempe Jovianus Imp.) litteras ad Athanasium, egregium illum Nicæna Fidei defensorem, petens, ut accuratam de Divinis rebus institutionem ad se perscriberet. Hic igitur CONGREGATIIS Episcopis, qui doctrina excellere videbantur, rescripsit Joviano, suadens, ut Fidem Nicæna olim expostitam, tanquam Apostolica doctrina

in magno honore esse, qui tum ibi erant, animadvertent. Illi igitur libellum componere, Consubstantiali assentiri, fidem Nicæni Concilii ratam facere, libellum denique Imperatori offerre instituunt. Hæc Socrates.

Sed antequam libellum eorum hic recitemus, de Acacio Episcopo Cæsareæ Palæstinæ illud præponendum, quod & attingisse vidimus Socratem. Homo iste omnium deterrimus, fax, luesque totius Catholici orbis; cujus tyrannidem cunctæ ubique locorum positæ Ecclesiæ expertæ erant: quique non tantum fidem Nicænam procul abjecit, sed & hæreticos illos infectatus fuit; similitudinem qualemcumque Filii Dei cum Patre amplectentes; & Semiarianos, quod non penitus in profundum lapsi viderentur, detestabatur: hic inquam, qui dum Arianae hæresis fautor Constantius Imp. regnavit, eidem in omnibus obsecutus, perpetuo illi perfidia junctus inhæsit: ut rerum statum mutatum vidit, translatumque Imperium in hominem Nicænae fidei professorem, Athanasique studiosum, & Orthodoxorum omnium amantem; mox timore correptus, ne quod in Catholicos Episcopos sæpius fecerat, cum illis Ecclesias abstulit, proscripsit, & in exilium eos abjecit, id ipse tunc pateretur; confestim pietate simulata, ad Catholicorum castra se contulit; & primus omnium vaser ingenio, antiquus Proteus, aliam formam induens, conatus videri Catholicus, libellum confecit, quo se fidei Nicænae professorem exhibuit. Id cum complures alii, tum denique Suidas (d) testatur his verbis: Acacius Cæsareæ Palæstinæ Episcopus Joviano libellum fidei Orthodoxæ scripsit, Synodum Nicænam comprobans. Non possum præterea non mirari quantum referat in regno Principem palam profiteri se vere esse Catholicum, & Orthodoxæ fidei acerrimum defensorem: nam plane sit, ut hæretici tum erubescant, tum etiam timeant videri se alterius sectæ fidei Principis adversariæ affectatores; indeque accidat, ut vel timore correpti recantent palinodiam, vel rubore suffusi fileant, lateant, & alio procul abscedant. Quod si eis semel ille gratas præbuerit aures; iidem & cor quoque sibi vendicant Principis, & quasi ex ejus nutu omnia liceant, nihil non audeant, atque cuncta pro arbitrio gerant.

Quod

na consentientem servaret. Præterea cum in ea Synodica, ne verbum quidem in gratiam Athanasii legatur, verum esse non potest, quod ait Valefius, Episcopus illos, qui cum Athanasio erant, Antiochiam missos fuisse, qui pro Athanasio testimonium dicerent coram Joviano.

Ad

CXXXIX.

Acacius alter Proteus fidem mutat cum Imperatore.

(d) Suid. ver. Jovianus.

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JOVIANI IMP.
I.

CXL. Quod autem ad Antiochenum Concilium per Meletium ibidem Orthodoxorum Antistitem collectum spectat; interfuere ei viginti septem Episcopi, quorum nomina in subscriptione epistolæ Synodalis ad Jovianum Imperatorem datæ leguntur. Hi igitur cum in unum convenissent, absque aliqua altercatione prolata in medium Nicænam fidem, eademque recitatam atque recognitam, communibus, nemine refragante, comprobare suffragiis; illique ipsi, qui per tot annorum curricula eandem impugnant, quasi e longo insaniam expergefacti letargo, resipiscentes, absque tergiversatione aliqua cognoverè, atque suo ipsorum chirographo munivere, scribentes omnes ex Synodo ad Jovianum Imperatorem epistolam, cui & attexuerunt quam receperant Nicænam confessionem. Porro ipsa epistola ab eis in Synodo scripta sic se habet (a):

(a) Socras.
lib. 3. c. 21.
Sozom. l. 6. c. 4.

CXLI. Sanctissimo, Deoque carissimo Domino nostro Joviano Victori Augusto Concilium Episcoporum Antiochiæ in unum ex variis provinciis convocatum S.

Tuam pietatem, Imperator sanctissime, cum primis laborare, ut Ecclesiæ pax & concordia stabiliatur, nobis exploratum est. Neque sumus nesciti, te sapienter considerasse formam veræ & Orthodoxæ fidei ad hanc concordiam confirmandam valere maxime. Idcirco, ne in eorum numero, qui doctrinam veritatis adulterare stident, habeamur; visum est, tuæ prudentiæ significare, quod fidem sancti Concilii jam olim Nicææ congregati & approbamus & teneamus. Quandoquidem vocabulum **CONSUBSTANTIALIS**, quod quibusdam videtur parum recte in ea positum, est probe a Patribus commodaque interpretatione explanatum. Quæ quidem interpretatio ostendit, Filium ex Patris substantia genitum, Patri secundum substantiam similem, & neque affectionem ullam in ejus inexplanabili generatione debere intelligi, neque vocabulum substantiæ apud sanctos Patres ad consuetudinem Græci sermonis capi, sed ab illis poni ad evertendum illud pestiferum dogma, Chri-

PAGIUS VIII. Ad num. CXL. & seqq. Jovianus Imp. mensè Hyperberetæo, (id est, Octobri) Antiochiam advenit, inquit Theophanes. Ammianus lib. 25. testatur, eum in ea urbe moratum paulisper esse, & flagrante hieme inde profectum Tarsum Ciliciæ urbem venisse, ac postea Ancyræ. Quare post mensem Septembrem Synodus Antiochena habita videtur. Agit de ea Libellus Synodicus, ubi dicitur, eam Nicæna decreta synodice confirmasse. Sed quia hæc verba epistolæ Synodice a Sozomeno lib. 6. cap. 4. recitata, ut sc. Filius ex substantia Patris genitus, & quoad substantiam Patri similis esse, intelligatur, in perversum sensum ab his, qui non bene de Meletio sentiebant, accipe-

stum scilicet ex nihilo ortum esse, ab Ario impie inductum; quod etiam isti Anomiani, id est, qui Filium Patri dissimilem statuunt, nuper exorti, multo audacius impudentiusque ad Ecclesiæ concordiam labefactandam asseverant. Quamobrem exemplar fidei ab Episcopis Nicææ coactis exposita (quam sane vehementer amplectimur) his litteris, quibus animorum nostrorum sententiam tibi declaravimus, subjungere placuit: est enim plenum eruditionis & doctrinæ, seque habet ad hunc modum; **CREDIMUS IN UNUM DEUM PATREM OMNIPOTENTEM**; & quæ sequuntur Nicæni symboli confessionis; cui mox inhærebat Episcoporum subscriptio a Socrate recensita his verbis:

Ego Meletius Episcopus Antiochiæ, ea quæ supra scripta sunt, fateor me approbare. Ego Eusebius Samosata Episcopus eodem modo. Evagrius item Siculus, Uranius Apameæ, Zoilus Larissæ, Acaicius Casarea, Antipater Rossi, Abramius Urimorum, Aristonicus Seleucopolis, Barlamenus Pergami, Uranius Melitina, Magnus * Calcedonis, Eutychius Eleuteropolis, Isacoces Armenia majoris, Titus Bostrorum, Petrus Sypporum, Pelagius Laodiceæ, Arabianus Antri, Piso Adanorum per Lamydrionem presbyterum, Sabinianus Zeumatis, Athanasius Ancyra per Orphitum, & Ætium presbyteros, Ireneo Gaza, Piso Augusta, Patricius Palti per Lamydrionem presbyterum, Anatolius Borœnsium, Theotimus Arabum, Lucianus denique Arcorum Episcopus. Hunc libellam in Sabini libro, qui Collectio rerum in Concilio actarum, inscribitur, invenimus.

Ariani igitur in hac Synodo recantantes palinodiam, non tantum ad Catholicam religionem recepti, sed & in gradu Episcopatus permitti sunt agere, suasque Ecclesias retinere. Imperator autem ejusmodi ex Synodo epistola sive libello accepto, hæreticorum calliditatem probe considerans, fidemque illos simulare Catholicam, & præ timore, vel gratia modo huc, modo illuc levissime impelli; ne concordiam in Ecclesia ex dissimilibus,

CXLII. Episcopi qui interfuerunt Concilio Antiocheno.

* Maris.

CXLIII. Hæretici permitti libere agere, qui dolo cupiebant videri Catholici.

rentur; quod voces illæ, similis in substantia, Semiarianis & Macedonianis communes essent; scriptis adversus hanc Synodum Antiochenam liber, qui tom. I. Operum Athanasii legitur, cujus titulus est: *Refutatio Hypochrisicos Meletii, Eusebii & Pauli Samosatensis*. Qui liber Athanasio perperam adjudicatus, cum potius sit Paulini Antiochenis, aut alterius ex ejus factio- ne. Imo D. Hieronymus, qui Paulinum sequebatur, in Chronico suo scripsit: *Synodus Antiochia a Meletio & suis facta: in qua homoio- sion Macedonianum dogma vindicaverunt*. Ita enim in omnibus exemplaribus legitur.

Immo contrariis minimeque sibi invicem cohærentibus, ac proinde non firmam, sed labantem vi ab invitis exegisse videretur, iisdem hæc traditur respondisse

(a) Socrat.
lib. 3. c.
22.

(a): *Se nemini quidem qualemcumque fidem amplexanti molestiam exhibiturum: sed eos præter ceteros benevolentia & honore profecuturum, qui Ecclesie ad concordiam adducendæ auctores se ostenderent.* Hæc tunc illis Imperator, ut in officio contineret, quos jam in unum diversaratio conjunxisset.

CXLIV.

Hæreticorum inconstantia fugillata a Themistio Philosopho.

Ista quidem de hæreticis pro conditione temporis fidem mutantibus lepide sugillavit Themistius Philosophus ea oratione quam Consularem inscripsit, illis verbis: *Eos non Deum, sed purpuram coluisse; Euripoque admodum similes esse, qui modo in hanc, modo in illam partem præcipitatur.* Meminit ejusdem Antiochenæ Synodi Hieronymus in Chronico; sed depravatus est sane textus, qui ita restituitur, ut dicat: *Synodus Antiochiæ a Meletio & suis facta, in qua Homousio, & Homeusio rejecto, medium inter hæc Homousion receperunt, & Macedonianum dogma rejecerunt.*

S. Hieronymi textus restitutus.

Post hæc edita, missam ab amico doctissimo Frontone Ducæo hanc quam subjicimus, accepimus schedam de germana lectione, & restitutione textus S. Hieronymi, qua sic inquit: *At in Codice manuscripto S. Victoris ad muros Parisiensis Urbis, & in aliis pluribus ita legitur: In qua Homousio, anomæoque rejecto, medium inter hæc Homousion receperunt, & Macedonianum dogma vindicaverunt: pergit: Quæ lectio plane vera est, & legitima: nam ὁμοῦς dicitur Christus, idest ejusdem substantiæ cum Patre a Catholicis; ab Arianis vero ἰσὺς, idest dissimilis substantiæ: Meletiani vero intermedium quid meditati, τὸ ὁμοῦς adinvenirent; idest ut dicerent, non ejusdem, sed similis substantiæ esse Filium; atque ita discrimen erat unius litteræ, idest τὸ ὁμοῦς interpretatio a Meletianis: sic enim loquuntur, Filium ex Patris substantia genitum, Patri secundum substantiam similem; at eorum dolos retexit sanctissimus Athanasius in refutatione hypocrisis Meletii, Eusebii, & Pauli Samosatenis, sive quis alius ab Athanasio tom. 3. Qui enim, inquit, Filio adimit, ne sit consubstantialis Patri, sed similem eum statuit, Deum eum esse negat.* Hucusque in scheda. At ex ea primo dicendum, hujusmodi lectione veteres omnes mendacii arguendos esse, qui dixere, ab eisdem Arianis comprobata esse Nicænam fidem; attamen post Socratem, & Suidam superioris citatos, qui proxime citandus est Marcellinus, & alii, asserunt, dictos A-

rianos in hoc Concilio Nicænam fidem esse professos. At si asseruissent Patri Filium similem, non consubstantialem; non utique Nicænam fidem professi essent, sed magis Macedonianam perfidiam, qua negabatur consubstantialitas, & asserabatur Filii cum Patre similitudo. Sed nec negari potest subscripsisse eosdem Arianos Nicænae fidei, cujus symbolum in sua ipsorum synodali epistola ad Jovianum Imperatorem intexuerunt, ut nuper est proditum; secundum quam ipsorum subscriptionem Marcellinus ipse licet schismaticus presbyter Romanus, secta Luciferianus, cum hujus Synodi mentionem habet, confirmatque hæreticos Episcopos pœnitentes cum professione Nicæna esse receptos: haud tamen putavit jure factum; quod cum Episcopi titulo in suis ipsorum Ecclesiis permitti sunt permanere: id quidem magnopere detestatus est eo libello, quem ad Theodosium scripsit. Quin Socrates, ut vidimus, testatur expressius, Arianos in hoc ipso Concilio, consubstantialitati Filii cum Patre assensos esse, adeo non Arianus tantum error, sed & Macedonianus videri possit in hac Synodo esse damnatus. Ex horum igitur firmissima assertione dicentium, receptam in hac Synodo ab Arianis Nicænam Synodum cum voce consubstantiali, facta est recitata superius restitutio textus S. Hieronymi. Veruntamen, quod intelligi possit ex sua ipsorum epistola ad Jovianum Augustum, Arianos non simpliciter vocem recepisse consubstantialis, neque absolute Nicænum Symbolum professos esse, sed apposita sua ipsorum interpretatione, qua dicerent, ita Patres in Nicæno Concilio usos esse ea consubstantialitatis voce, ut significarent Filium Patri similem secundum substantiam: ut quoquo modo dida lectio codicis S. Victoris subsistere poterit; ita dicendum, non nisi ad fallendum, & circumveniendum novum Imperatorem, nominibus Nicæni Concilii, & consubstantialis esse usos hæreticos Arianos; id tantum lucratos, ut ex Arianis evaserint Semiariani; non autem penitus Orthodoxi. Sicque non expresse, ut ponitur in Codice Sancti Victoris, rejecerint verbum consubstantialis (nec enim id potuit sensisse & scripsisse S. Hieronymus) cum intexuerint illi suæ ipsorum epistolæ Synodali Nicænum Symbolum, cui & subscripserint; sed quod ut dictum est) per dolum, malum, captiosam fallaciam, & subdolum interpretationem, videri voluerunt Orthodoxi Nicænae fidei professores, qui re ipsa essent Semiariani, cum Macedonianis sentientes.

Qui autem in hæresi Ariana pertinaciter perseverare absque timore aliquo, vel erubescencia statuerunt, quorum omnium signifer videbatur Euzojus Arianorum Episco-

CXLV.

Euzojus, & Lucius agunt contra Athanasium. piscopus Antiochiæ; hi conati sunt ab amicitia, & cultu Athanasii Imperatorem erga eum propensiores divellere. Mollitur hoc Euzojus, machinaturque Lucius Arianus presbyter Alexandrinus, qui ad eundem Imperatorem veniens, plurimas in Athanasium accusationes plane calumniosas intulit. Athanasius vero, inito cum suis consilio, Antiochiam ad Jovianum se contulit; de cuius adventu Antiochiam, Sozomenus (a) totius rei gestæ seriem texens, narrat sic dicens: Dum hæc geruntur, Athanasius etiam Episcopus Alexandrinus, consilio suo cum quibusdam familiaribus suis communicato, necessarium putavit, Imperatorem, qui Christianus erat, visere; atque profectus Antiochiam, postulata sua Imperatori exponit. Sunt tamen qui dicant, Imperatorem eum ad se accersivisse, ut quid de religione, & sana doctrina agendum esset, ab illo cognosceret. Ubi vero res Ecclesiæ rite, quoad ejus fieri poterat, constituerat, de reditu cœpit cogitare.

CXLVI. Vocatum namque litteris Imperatoriis.

(b) Epiph. hares. 68.

Athanasius vocatus ab Imperatore Antiochiam.

(c) Sozom. l. 6. c. 5.

Lucius Arianus rejicitur.

Athanasium se Antiochiam contulisse, testatur Epiphanius (b), dum ait: Hic sane Imperator cum multo honore, & litteris fide dignis ad Episcopum Athanasium scripsit, ipsumque accersivit, & amplexus est, & dimisit ad proprium thronum; ita ut rursus receperit Ecclesia sancta Episcopum, & ad modicum tempus consolationem inveniret. Hæc ipse; eadem quoque Ruffinus. At Sozomenus (c) mox subdit de pravis Arianorum studiis tum temporis in Athanasium, his verbis: Euzojus autem Episcopus sectæ Ariane Antiochiæ, Probatum eunuchum sectæ ejusdem Alexandriae antesignanum constituere laboravit. Lucius igitur genere Alexandrinus, unus ex presbyteris, quos Georgius ordinaverat, cum Euzojus ejusque fautores istud instituisent, ad Imperatorem accedit; graviter criminatur Athanasium, primum quod toto tempore, quo Episcopatum gesserat, criminibus implicatus tenebatur; deinde quod a superioribus Imperatoribus sæpe erat exilio condemnatus: postremo quod auctor discordiæ in religione, & tumultus extiterat. Itaque postulat, ut alter ejus loco Ecclesiæ Alexandrinæ crearetur Episcopus. At Imperator (norat enim insidias, quæ erant tum Athanasio paratæ) criminibus ei illatis neutiquam auscultavit; sed Lucio quidem cum minis adjectis in mandatis dedit, ut quiesceret: Probatio autem, & aliis eunuchis, quos circum se habebat, utpote hujusmodi tumultus auctoribus, imperavit, ut tandem modestiam discerent. Athanasium vero, quem præsens congressus & colloquium ei carissimum reddiderat, misit in Ægyptum cum mandato, ut quo sibi liberet modo, Ecclesias & populum re-

geret. Nam dicitur illum tum ob virtutem, qua præditus erat, tum ob vitam pie actam, tam denique ob prudentiam, præstantiamque doctrinæ laudasse plurimum. Ad hunc modum ergo fides in Concilio Nicæno stabilita, quamquam ad aliquod temporis spatium, interjectum (ut supra docuimus), oppugnata fuerat; tamen, isto Imperatore regnante, caput de novo extulit. Hæc Sozomenus.

Cæterum inter ipsos Orthodoxos conflatum semel schisma tempore Juliani, inter eos inquam qui inhærebant Meletio, atque alios qui sectabantur Paulinum ibi (ut dictum est) a Lucifero creatum Antiochenum Episcopum, perseverabat: immo his Joviani temporibus, occasione Vitalis exagitantis Paulinum, magis magisque exacerbatum est. Intercessit Athanasius hoc tempore, dum Antiochiæ esset, inter utrumque sequester, ut eos inter se dissidentes mutuo conciliaret; sed minime valuit, Vitale adversus Paulinum pertinacius concitato. At quisnam hic Vitalis fuerit, primum ex Sozomeno (d) dendum est: Erat hic, inquit, presbyter Antiochenus, Nicænæ fidei assertor, & propugnator sub Meletio constitutus, vir sane si quis alius, ob piam vivendi rationem & mores spectatos perillustres, studio etiam erga eos profuit singulari, ac propterea a populo summa veneratione dignatus; qui ob indignationem quamdam adversus Flavianum compresbyterum, quod se contemptui haberi videret, adhasit Apollinari. Hæc de Vitale Sozomenus.

Accusabatur autem a Vitale Paulinus hæresis Sabellianæ, cuius rei gratia, ut ea omnino suspicione careret, scripta fidei Catholicæ confessione, coram Athanasio hoc tempore Antiochiæ commorante, se purgavit; quam Epiphanius recitat, dum de altercatione illa, quam ipse habuit alio post tempore ibidem Antiochiæ cum Vitale, ejusmodi narrationem instituit (e): Antiochiæ constituti, cum ramis & germinibus ipsorum, Apollinaristarum videlicet, congressi sumus; inter quos Vitalis Episcopus fuit (hunc enim Apollinaristæ Antiochiæ sibi delegerant in Episcopum) pientissimus olim vir vitæ statu & conversatione. Dicebamus autem consulentes, & rogantes ut concordessent cum Ecclesia Catholica, & sinerent contentiosum dictum. At Vitalis dicebat: Quid vero est quod in medio positum nos separet? Habebat enim hic dissensionem adversus venerandum quemdam virum ac insignem Paulinum Episcopum, & Paulinus rursus adversus Vitalem a nobis accersitum. Cum itaque cuperemus ambos ad pacem concordessent facere: videbatur enim uterque Orthodoxam fidem prædicare, & uterque dissidium habebat ob quemdam causæ prætextum: Vitalis enim objiciebat Paulino

CXLVII.

Controversiæ inter Vitalem atque Paulinum.

(d) Sozom. lib. 6. c. 27.

Vitalis Antiochenus.

CXLVIII.

(e) Epiph. hares. 77.

Quid de Vitale Epiphanius.

CHRISTI
363.LIBERII PAP.
12.JOVIANI IMP.
I.

lino dictum a Sabellio acceptum. Quapropter nobis istic presentibus abstinuit in totum a societate Paulini. Donec ipse Paulinus cum editione conscripta nobis persuasit, cujus iam antea assensionem fecerat, se purgandi gratia apud beatum Athanasium. Obtulit enim & tradidit nobis ipsius exemplar cum subscriptione, clare habens de Trinitate, simulque de intelligentia incarnationis Christi, manu ipsius Athanasii scriptum. Eam editionem subjunxit; & hæc est:

CXLIX.
Paulini
Episcopi
Antioche-
ni fidei
confessio
coram A-
thanasio.

Exemplar manus Paulini. Ego Paulinus Episcopus sic sentio, quemadmodum traditum accepi a Patribus: Esse & subsistere Patrem perfectum, & subsistere Filium perfectum, & subsistere Spiritum sanctum perfectum. Quapropter etiam recipio præscriptam interpretationem de tribus substantiis & una essentia, itemque eos qui sic sentiunt. Pium est enim sentire & confiteri Trinitatem in una Deitate. Et de incarnatione verbi Patris propter nos facta sic sentio, velut scriptum est, quod secundum Joannem, Verbum caro factum est: non enim secundum impientissimos, qui dicunt, transmutationem ipsum passum esse; sed quod propter nos homo factus est ex sancta Virgine, & Spiritu sancto genitus. Neque enim inanimatum, neque sensus expertum, neque mentis exors corpus habuit Salvator, ut in manu Athanasii habetur. Non enim possibile erat Domino pro nobis homine factum, mentis exors esse ejus corpus. Unde detestor eos, qui reprobant fidem, quam confessi sunt Patres Nicææ; & qui non consentientur aut ex essentia, aut consubstantiali esse Filium Patri. Detestor enim & eos, qui dicunt Spiritum sanctum creaturam per Filium factam: Insuper autem & detestor Sabellii & Photini & omnem hæresim; procedens ipse secundum fidem Nicææ editam, & secundum omnia præscripta. Hactenus Paulini professio Antiochiæ coram Athanasio edita; ex qua factum est, ut ejus communionem Athanasius in posterum assidue retinuerit. Cæterum ejusmodi altercationes inter Meletium, Paulinum, atque Vitalem, amplioribus odii radicibus propagatæ, adhuc sancti Hieronymi tempore virides erant. [1] Dicemus de his igitur sæpe inferius atque pluribus; at hic modo satis de controversiis hoc anno Antiochiæ agitatis.

CL.

Hoc eodem anno, cum adhuc Jovianus Antiochiæ moraretur, sicut Christianæ religioni in omnibus consultum voluit,

ut quæ fuerant a Juliano corrupta instaurarentur, atque disjecta componerentur; ita & odio in idololatriam Imperatoria auctoritate surrexit: quippe quod tum Charris (a) in Mesopotamia, tum Antiochiæ (ut superius dictum est) in lucem prodita essent execranda sacrificia Juliani, quibus humanæ hostiæ in abditis domorum recessibus cæsæ erant, eademque ostentata a piis in detestationem sacrilegæ impietatis. Quod sicut Gentilibus perpetuæ ignominie cessit atque dedecori, eorundemque factum atque superbiam Imperio Juliani in immensum auctam compressit; ita cum Christiani Imperatoris, tum etiam fidelium omnium animos adversus deorum cultum magnopere excitavit. Auctor est Socrates (b), iussa a Joviano delubra Gentilium claudi, & sacra cessare; cum & qui apud Julianum primum locum tenere videbantur palliati philosophi, præ timore pallia posuere; ait enim: Sub idem tempus Gentilium delubra occlusa fuere. Gentiles ipsi alii aliis in locis se occultare: qui autem pallia gestabant, pallia deponere, & communi usitatoque habitu uti coeperunt. Cruenta illa & scelerata sacrificia, quorum labe se palam contaminabant, & quibus regnante Juliano se exsaturaverant, omnino fuere sublata. Ita Socrates. Cæterum hæc philosophis contigisse potuerunt timore Christianorum, quod iidem cuncta quæ passi erant, iisdem philosophis accepta ferrent: nam præter spem omnem, æstimationemque de ipso conceptam, ipse Imperator Jovianus (ut Eunapius auctor est) non destitit illos honoribus prosequi, Maximum præsertim & Priscum, quos in Persidem secum duxerat Julianus, tum philosophia, tum etiam magia celebres; qua forte ex causa divinum in se numen Jovianus haud leviter concitavit; cujus exemplo admonitus Valens, qui post eum Orientale administravit Imperium, ejusmodi genus hominum (ut dicemus) graviter infectatus est.

Illud quoque accidit, cum Jovianus Antiochiæ moraretur, ut templum Trajani, quod Hadrianus ei tamquam divo erexerat, a Juliano in bibliothecæ locum conversum, idem instigante uxore cremarit; id Suidas (c) atque Nicephorus (d) tradunt. Antiochia autem recessit ante anni præsentis finem; siquidem Kalendis Januarii (ut diximus) una cum filio Varonianus in itinere constitutum, iturum Constantinopolim, Ancyra in Galatia ipsum

(a) Theod.
l. 3. c. 22.
22.(b) Socrat.
l. 3. c. 20.Idolo-
rum tem-
pla clausa
& sacrifi-
cia vetita.

CLI.

(c) Suid.
verbo Jo-
vianus.(d) Niceph.
lib. 10.

NOTÆ [1] Vide Spondani epitomen hoc anno II. XX. ubi Meletium defendit. Vide præterea Bollandianos Socios die XII. Februarii, pag. 585. & sequentibus.

CHRISTI
363.

LIBERII PAP.
12.

JOVIANI IMP.
I.

(a) *Ann.*
lib. 25. ipsum agere contigit quod, Ammianus (a) testatur. Porro eo tempore, quo Antiochiæ commoratus est Jovianus, multa (ut idem ait) per continuos dies visa sunt

portenta, atque apparuere cometæ, omnia nonnisi luctuosa atque dira pronunciantia; quæ eventus facile demonstravit.

JESU CHRISTI
ANNUS
364.

LIBERII PAP.
ANNUS
13.

JOVIANI IMP.
ANNUS
I.

I. **A** Nno Christi trecentesimo sexagesimo quarto, Jovianus cum iturus Constantinopolim, ipsis Kalendis Januarii, quibus novis Consulibus annus aperitur, pervenisset Ancyram Galatiæ; adiit Consulatum; ascito sibi in collegam filio parvulo, nomine Patris sui Varroniano. *Cum-Ann. Eccl. Tom. V.*

que inde profectus tandem pervenisset ad locum Dadastanam dictum: *Est locus (inquit Socrates b) inter Galatiam & Bithyniam medius interjectus, ibi Themistius philosophus, cum aliis ordinis Senatorii viris obviam factus, orationem suam consularem coram illo recitavit, quam* *(b) Socrat. lib. 3. c. 21. 22.*
C. c. qui-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5857.
SÆC. IV. Anno Urbis 1117. Olymp. 285. an. 4. A. C. 364.
⊙ 9. DC. D 4. P. 4. April. Indiæ. 7.
JESU CHRISTI 364.
LIBERII PAPÆ 13.
VALENTINIANI ET VALENTIS IMPP. I.

honestabantur, Consulatu posthac, non minus quam Cæsares, initio dignitatis exornati.

Jovianus decimo quarto Kalendas Martii, die nempe decima sexta mensis Februarii mortalitatem exiit. Major enim fides Eutropio tunc viventi, illudque restanti habenda, quam Socrati, qui XIII. Kalend. aut Auctori Chronici Alex. qui XII. Kalend. aut denique Idacio in Fastis, qui XI. Kalend. Martii diem supremum obiisse Jovianum tradunt. Quod ex eo certum redditur, quod Ammianus lib. 26. asserat, post Joviani mortem, diebus decem nullum Imperii tenuisse gubernacula. A die autem decimo quarto Kalendas Martias ad quintum Kalendas ejusdem mensis, quo ex Ammiano & Idacio, laudatis inauguratio Valentiniiani con-

II.
Obitus Joviani Aug.

I. *Consules.* [1] **A** Num. I. ad IV. Coss. Jovianus Aug. & Varronianus Nobilissimus puer: uterque juxta priorem Consulatum Cæsareorum regulam; qui enim Nobilissimi pueri nomine co-

NOTÆ [1] **C**oss. Jovianus Aug. & Varronianus nobilissimus puer. Relandus. prænomen Flavii ad utrumque Consulatum præmittit. Vetus inscriptio eruta ex cœmeterio SS. Epimachi & Gordiani a Boldetto A. D. 1714. & ab eo edita in Observat. pag. 84. n. 24. deinde a Blanchino in Prolegomenis ad Anastasii tom. II. pag. LXVIII. Nunc vero inscriptio in ædibus Capitolinis posita est:

PUER. NATUS.
DIVO. JOVIANO. AUG. ET.
VARRONIANO. COSS.
ORA. NOTIS. IIII.
IN UXIT VIII. IDUS. MADIAS
DIE. SATURNIS LUNA VICESIMA
SIGNO CAPIORNONOMINE SIMPLICIUS

Blanchinus legit,

ORA. NOCTIS. III.
IN UXIT VIII. IDUS MADIAS
DIE. SATURNIS LUNA VIGESIMA
SIGNO APIORNO NOME SIMPLICIUS

Jovianus decessit XIV. Kal. Martias hoc anno Hinc divi nomen in lapide, prout in nonnullis legibus Justinianeis. Diem luna vigesima positum in signo Capricorni die VIII. Maji hoc anno ex tabulis astronomicis demonstrat Blanchinus laudato loco.

De his consulibus Ammianus, lib. XXV. in fine: *Et quia huic nomini amplissimum magistratum portendi, per quietem prædictam est Seni, Varronianus nepos ejus infans etiam tum cum Joviano patre declaratus est, ut supra retulimus, consul. Socrates, Lib. III. Cap. XXVI. Gudiana inscriptio apud Relandum:*

.... C. JOVIANO. ET
FL. BARRONIANO. COS.

Laterculus Paschalis in fine Gennadii de Viris illustribus, ex codice Vaticano vetustissimo: JOVIANO. ET BORONIANO. Emendandum VARRONIANO. Fasti Idatii: Joviano Aug. & Varro: Prosperi Chronicon: Joviano & Varroniano.

quidem postea etiam Constantinopoli recitavit, coram populi multitudine. Hæc Socrates, qui & superius de eadem oratione verba faciens, hæc habet: Imperator vero qui apud animum suum proposuerat blanditiis & persuasionibus dissentientium lites dirimere, respondit, se nemini quidem qualemcumque fidem amplexanti, molestiam exhibiturum, sed eos præter ceteros benevolentia & honore prosecuturum, qui Ecclesie ad concordiam adducendæ auctores se ostenderent. Hæcque ab eo ad hunc modum gesta esse, Themistius philosophus commemorat: nam in ea oratione, quæ Consularis inscribitur, quam de eo conscripsit, eum propterea magnis ornat laudibus, quod potestate cuique pro arbitrato hanc, vel illam religionem profitendi permissa, assentatorum mores prorsus refutasset; quod genus hominum admodum facete perstringens, dixit, nemini obscurum esse, eos non Deum, sed purpuram coluisse. Nacti sumus eandem nos orationem, sed mutilatam magna ex parte, quod illis careat, quæ spectabant ad Consulatum, nuper per Imperatorem initum: sed satis hic ea, quæ ad argumentum propositum spectant. Cum igitur Imperator ad dictum locum pervenisset Dadastanam, qui Bithyniam dividit a Galatia, improvise casu nocte exanimatus inventus est. Hæc ex Ammiano (a), qui & subdit: Super cuius obitu dubietates emertere complures. Fertur enim recenti calce cubiculi illi ferre odorem noxium nequivisse, vel extupentibus berato capite periisse succensione prunarum immensa, aut certe ex colluvione ciborum avida cruditate distentus. Hæc ipse. Sunt qui dicant, ut inter alios Suidas (b), fungorum quos cœnarat, veneno periisse. Cæterum ea opinio verior credita est, ut denso prunarum vapore (ad exsiccandum enim recens ædificatum parietem, in ejus cubiculo incensæ fuerant collocatæ) spiraminum meatibus oclusis, spiritu intercepto mortuus sit; quod & sæpe Romæ nostra ætate audivimus contigisse. In hanc sententiam S. Hieronymus in epistola ad Heliodorum: Jovianus, inquit, gustatis tantum Imperialibus bonis, favore prunarum suffocatus est; ostendens omnibus, quid sit humana potentia. Hanc eandem sententiam ex historicis sequitur Sozomenus (c). Decessisse vero eum tradit Socrates (d) 13. Kalendas Martias; quod etiam affirmat Eutropius (e). Quamobrem ipsum imperasse oportuit menses

tantum septem, & dies viginti: nam (ut dictum est superius) quinto Kalendas Julii Imperator creatus est. Porro cum ex hac vita migravit, annum erat ætatis suæ agens trigessimum tertium; quod in primis Ammianus (f) testatur, cui adstipulantur Socrates & Eutropius; ex quibus omnibus Victor redarguitur, dum ait ad quadragesimum proxime pervenisse annum. Sed & in eo pariter corrigendi sunt omnes, qui ipsum Imperatorem non Jovianum appellant, sed Jovinianum: ex antiquorum enim nummorum inscriptionibus manifesti redarguuntur erroris. Fuisse autem Jovianum a Gentilibus ritu patrio relatum inter divos rescripta succedentium Imperatorum hujus anni fidem faciunt, in quibus Divus Jovianus Consul ponitur.

Cæterum ipse Jovianus decedens nullum sui Imperii reliquit hæredem: quod improvise mors de successore cogitare non siverit; nec quem ex ipsius cognatis everheret in Imperium exercitus Romanus habebat: nam Varronianus parvulus filius, quem secum Jovianus creaverat Consullem, suscipiendo tanto oneri impar erat; & Varronianus parens jam ante decesserat, ut filium Imperatorem creatum videre non potuerit: Januarium vero Præfectum rebus militaribus per Illyricum, ejusdem Joviani affinem, absentem exercitus parvificet; quod Ammianus (g) affirmat; qui & mores ejus formamque describit.

Cujus quidem interitus adeo inopinati, si causam ex infenso numine afferre licet (nam divino arbitrio hæc omnia transigi, nemo negarit) cum illa præcessisse videtur, quam diximus ex Sardonio, quod æque ac Julianus, Maximum ac Priscum philosophos atque magos coluit, quorum studiis mala omnia in Christianos adeo copiose manarant; tum etiam illud proxime est subsecutum delictum, dum (quod Ammianus tradit) Tarsum cum pervenisset, exornandum Juliani sepulcrum decrevit, hominis alioqui ne cæspititia quidem sepultura digni: quamobrem paucos post dies e medio sublatus est. Inipios enim indignos esse sepulcro, Josias Rex sanctissimus docuit; (b) nam ædificatione & ornatu sepulcri, probari acta eorum qui ibi reconditi sunt, sententia Domini (i) redditur manifestum. Porro Joviani corpus ex more curatum, missum esse Constantinopolim, ut inter Augustorum reliquias (nempe in atrio basilicæ Apostolorum) reconderetur, Ammianus tradit.

VA-

(a) Amm. lib. 25.

Joviani obitus referentibus extupentibus.

(b) Suid. in Jovian. II.

(c) Sozom. l. 6. c. 6.
(d) Socrat. l. 3. c. 22.
(e) Eutrop. l. 10.

(f) Amm. l. 25. 26.

(g) Amm. lib. 25. 26.

Jovianus Imper. in quibus deliquit.

(b) 2. Fa-ralip. 34.

(i) Matth. 23.

PAGIUS

contigit, decem dies intercedunt, bis VI. Kalend. (hic enim annus bissextilis est) numeratis. Valentinianus itaque die vicesima quinta Februarii, seu VI. Kalend. Mart. Imperator dictus, ipso nempe die intercalari: sed eo tanquam insausto vitato, postridie, quinto nempe Kalendas Martias, seu die XXVI. Februa-

rii Imperium suscepit, ut docet Ammianus initio lib. 25. Hoc bissextum præcedentium, subsequentiumque certa regula est, evincitque primum Christianæ Æræ annum cum anno Juliano quadragesimo sexto concurrere, ideoque Chronologiam Baronii ante Diocletiani Imperium annos bissextiles loco suo movere.

A num.

VALENTINIANUS IMPERATOR.

IV. Progresso autem exercitu Nicæam Bithyniæ usque, comitiisque habitis, frequentiora suffragia in Valentiniani electionem consenserunt; immo (utar Ammiani verbis *a*) Valentinianus, nulla discordante sententia, numinis aspiratione celestis, electus est, agens scholam scutariorum secundam, relictusque apud Ancyræ, postea secuturus, ut ordinatum est. Et quia nullo renitente, hoc e Republica videbatur, missis qui eum ocys admonerent, diebus decem nullus Imperii tenuit gubernacula. Hæc Ammianus. Jam enim olim prodigio quodam sub Imperatore Constantio Imperium Valentiniano prænunciatum fuisse, Nicephorus (*b*) tradit. Auctor est Suidas, (*c*) Valentinianum creatum fuisse Imperatorem a Sallustio tunc Præfecto Prætorio; cuius virtutes cum prædicat, & Valentiniani Imperii exordium ad justitiæ integritatem bene compositum refert, sic ait: Sallustius Præfectus Prætorio Valentinianum designavit Imperatorem, qui cum Imperium suscepisset, edito proposuit, ut si quis affectus esset injuria, Imperatorem adiret. Verum nemo questus est. Hic Valentinianus Præpositio eunuchorum Rhodano, qui Berenicem viduam injuriis affecerat, mulieri de illo conquestæ judicem dedit Sallustium, a quo condemnatus Præpositus, cum judicium illius nibili faceret, ab Imperatore in Hippico crematus est, omnibus Archi-eunuchibonis viduæ assignatis. Quo exemplo terribi mortales, omni injuria abstinerunt. Hucusque Suidas.

V. Sed antequam ad res gestas Valentiniani ulterius progrediamur, de tempore in primis, quo est acclamatus Augustus, dicendum est. Contigisse quidem ejus creationem quinto Kalend. Martii, Socrates (*d*) auctor est; eumque Pannonium Cibeles ortum tradit, patre Gratiano non generis nobilitate, sed propria virtute clarissimo: nam ipse ex non milite miles, atque ex infima militia ad ampliores provectus ordines (id ejus meritis exigentibus) ad sublime fastigium gloriæ est elatus. Fuisse autem ipsi ex eo Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS III. Valentinianus fit Imperator. A num. IV. ad IX. Socrates initio lib. 4. ait: Cum Imperator Jovianus Dadastranis extremum diem obiisset, die decimo tertio Kalendas Martii Consulatu suimet ipse & Varroniani filii: milites ex Galatia progressi septimo post die Nicæam Bithynia pervenerunt: atque ibi communi suffragio Valentinianum Imperatorem renuntiant sexto Kalendas Martii iisdem Consulibus. In Græco legitur, ἐν τῇ αὐτῆς ὀπαρσία, id est in ipso ejus Consulatu, Joviani nempe & Varroniani. Quare emendandum quod scripsi in secunda parte Dissertationis Hypat. cap. 13.

comparatum cognomentum, ut Funarius diceretur, tradit Victor (*e*), quod venalitium funem portanti quinque milites nequierint extorquere; eoque merito afficitus in militiam, usque ad Præfecturæ Prætorianæ potentiam conscendit; ob cuius apud milites commendationem, Valentiniano resistenti Imperium esse collatum, tradit Victor.

At Valentinianum etsi paternum genus minime illustrem reddidit, sed sua ipsius virtus in militaribus functionibus clarum effecit; pietas tamen Christiana, quæ inter alias virtutes in eo potissimum elucebat, apud Deum & homines plurimum commendavit, & post ipsum Imperatorem impium Julianum evexit; cui ne pareret, militia exui, & exilio relegari delegit. Qui igitur omnia pietati posthabuit, omnia consecutus est munere pietatis; siquidem Christiani milites haud passi sunt, mortuo Christiano Principe, in locum ejus Ethnicum subrogari, qui olim idololatra Imperatore necato, nec aliquem deorum cultorem eidem sufficere consenserunt. Ex his plane videas (ut hæc iterum refricemus) malitiæ imbecillitatem. Quippe cum nihil aliud toto sui Imperii tempore conatus sit Julianus, quam dejicere gradum milites Christianos, militiamque ex cultoribus idolorum stabilire, ut Imperii robore penes Ethnicos milites collocato, nulla de cætero spes reliqua esset homini Christiano Imperium capeffendi, sicque ea via apud Gentiles perpetua successione Romanum propagaretur Imperium: tamen cum humana omnia haud humano, sed divino consilio disponantur; ea omnia quæ impietas ante texuerat fila versutiæ, nox sunt instar aranearum telæ disrupta, adeo ut deorum cultores ab Imperio penitus exclusi fuerint, & Christiani delecti, illi ipsi, quos Julianus Christiani nominis causa vexarat; in quibus plane illud enituit (*f*). Non esse sapientiam, neque prudentiam, neque consilium contra Dominum; & quem Deus elegit, frustra ab impiis reprobari. Siquidem simulac ad e-

C c 2

xer-

*(e) Victor.
in Valent.**VI.
Valentinianus ex
confessore
Imp. creatus.**(f) Provs.
21.*

CHRISTI
364.LIBERII PAP.
13.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. I.

xercitum se contulit Valentinianus, cum ex more concionem esset habiturus ad milites, oborto tumultu, eorum scilicet, qui indigne ferebant ipsum profectum ad culmen Imperii; elata tunc ipse prospere dextra (ut ait Ammianus *a*) plena fi-

(a) Amm.
lib. 26.

ducia, seditiosos ac pertinaces increpans, ex insperato compescuit. Quin etiam subjecit quæstioni quosdam nobiles Juliani quondam amicos, quorum præstigiis sibi tunc repentinum morbum immissum putavit. Testatur id Zosimus (*b*).

Valentinianus sedat milites tumultuantes.
(b) Zosim.
l. 4.

VALENS COLLEGA IMPERII.

VII. Post hæc autem (Ammianus (*c*) subdit) Valentinianus Nicomediam itineribus citis ingressus Kalend. Martii, Valentem fratrem stabulo suo cum Tribunatus dignitate præfecit. Indeque cum venisset Constantinopolim, multa secum ipse devolvens, & magnitudini urgenti negotiorum jam sese parare considerans; nihil immorandum ratus, quinto Kalendas Aprilis productum eundem Valentem in suburbanum, universorum sententiis concinentibus (nec enim audebat quisquam refragari) Augustum pronunciavit; decoreque Imperatorii cultus ornatum, & tempora diademate redimitum in eodem vehiculo secum reduxit. Hæc Ammianus. Reprehendunt nonnulli Valentinianum, quod in electione collegæ, affectui potius privato germanitatis indulserit, quam utilitati Reipublicæ Christianæ prospexerit, cum (ut ajunt) Arianum hominem asciverit sibi collegam, qui postea Orientalem Ecclesiam jugi persecutione vexavit. At falluntur hi sane, mea sententia; siquidem quem sciverat & expertus fuerat confessorem, & imburum Catholica fide, consortem assumpsit Imperii. Fidei namque causa ambos, ne Juliano Imperatori obtemperarent sacrificanti, baltea deposuisse, auctor est Socrates (*d*). Sed & usque ad expeditionem adversus Gothos paratam, eum Catholicum perseverasse, Theodoretus (*e*) affirmat. Quo autem modo e Catholicorum castris defecerit ad Arianos, suo loco dicturi sumus.

(d) Socrat.
l. 4. c. 1.
(e) Theod.
l. 4. c. 1.

VIII. Ascitus igitur ad Imperium Valens nequaquam Arianis favit; sed quos sciret Catholica fide spectatos, eisdem contulit magistratus; & inter alios Cæsarium fratrem Gregorii Nazianzeni, temporibus Juliani (ut vidimus) nobilem confessorem, Quæstorem creat. Inter ipsos autem Imperatores, Valentinianum, atque Valentem fuisse certamen, quisnam Cæsarium sibi magis devinciret, & cujusnam ille magis amicus & familiaris diceretur, idem Gregorius (*f*) tradit. Cessit tamen

(f) Greg.
Naz. orat.
in laudem
Cæsarii.

Valentinianus Valenti, quod profecturus ipse in Occidentem, Cappadocem hominem Valenti fratri, cui curam Orientis refudit, magis deberi existimaret. Porro hoc exordio horum Imperii, eum insignitum nobili magistratu Comitatus rerum privatarum, docet rescriptum ad eundem hoc anno datum de confiscatione prædiorum, quæ templis fuissent addicta, his verbis.

Cæsarius comes rerum privatarum.

Imperator Valentinianus & Valens AA. Ad Cæsarium Com. rerum privatarum.

Unversa loca & prædia, quæ nunc in jure templorum sunt, quæque a diversis Principibus vendita vel donata sunt, retracta, ei Patrimonio, quod privatum nostrum est, placuit aggregari. Dat. prid. Non. Februarii. Med. * Divo Joviano & Varroniano Coss. Bene quidem accidit ex divina dispensatione, ut Cæsarius, qui sub Juliano, confessionis fidei causa, ab eo discesserat, a Christianis Imperatoribus magno honore revocaretur in aulam, fieretque idolorum templorum regia potestate æquissimus judex & vindex. Si demus unum eundemque fuisse Cæsarium Gregorii fratrem, & hunc ad quem præsens rescriptum datum invenitur; sed hoc quidem multipliciter depravatum invenitur, ac primum dum in ejus inscriptione uterque Imperator Valentinianus, & Valens prænotatus habetur, & dies promulgationis conscribitur pridie Non. Februarii. Nam eo tempore tantum abest ut Valens fuerit cooptatus in Imperium a fratre (quod accidisse quinto Kal. Aprilis dictum est superius ex Ammiano) ut nec ipse Valentinianus adhuc creatus esset Imperator, quod contigit circa quintum Kal. Martii, vigesimo saltem die post datum rescriptum. Nec est rursus ut in annum sequentem illud rescriptum referri possit, cum datum habeatur Coss. Joviano, atque Varroniano. Sed & cum datum dicatur Mediolani secundum antiquam lectionem, necessario dicendum sit ipsum tunc scriptum, cum illuc Valentinianus, adve-

* Constantinopoli.

PAGIUS Aprilis, ultimusque terminus excludendus. Alioquin a quinto Kalendas Martii seu a die vicesima quinta Februarii illi triginta dies numerati desinerent in diem vicesimum quintum Martii, seu octavum Kalendas Aprilis. Quare apparet Ammianum & Socratem inter se con-

sentire, & errare Idacium in Fastis ac Auctorem Chronici Alex. qui Valentis inaugurationem in diem IV. Kalendas Aprilis referunt.

Inter Valentinianum & Valentem divisum Imperium in Occidentale & Orientale. Valentinianus Occidentem integrum sibi servavit, qui Con-

IV.

CHRISTI
364.

LIBERTI PAP.
13.

VALENTINIANI IMPP.T.
VALENTIS

advenit hoc ipso anno; erratum vero fuisse in rescripto, ut vitio librariorum loco SEP, scriptum fuerit FEB. Sed & cum datum ipsum rescriptum habeatur ad Cæsarium Comitem rerum privatarum, diversum hunc a Cæsarii fratre fuisse, possumus intelligere, quem creatum fuisse Quæstorem, non Comitem rerum privatarum habet Gregorius ejus germanus; sed & remansisse in Oriente, in Occidentem vero transisse nunquam, ex eodem possumus intelligere; ac proinde non sub Valentiniano, sed sub Valente munus Quæsturæ exercuisse in Oriente. Ut ex his pateat duos eodem tempore fuisse Cæsarios, alterum sub Valente in Oriente Quæstorem, in Occidente alterum sub Valentiniano Comitem rerum privatarum. Legitur quoque apud Ammianum (a) & Zosimum (b), Cæsarium ab eodem Valente Imperatore creatum Constantinopoli Præfectum Urbis. hoc ipso anno, quo Procopius tyrannidem in Oriente exercere cœpit; sed alium hunc puto Cæsarium a Germano Gregorii: nam ipse in oratione in funere ejus habita, tantum testatur, Cæsarium ab Imperatore creatum esse Quæstorem, in eaque muneris functione permansisse usque ad obitum, vel saltem usque ad annum quintum ejusdem Imperatoris, quo Nicæa Bithyniæ, ubi Cæsarius erat, terræmotu collapsa est; nec majorem aliquem antea functum ipsum esse magistratum, sed ex illo iam (ut ait) ad sublimiorem provehendum, si vita superstitè licuisset.

(a) Amm. lib. 26.
(b) Zosim. l. 4.

IX.

Quisnam vero fuerit Imperii Romani status, cum Valentinianus Imperator crea-

(d) Num. aur. a Fulvio Ursino acceptum.

(d)

Quæ sequitur imago numismatis, Valentis est, habens in Labaro Crucem expressam.

(e) Num. aur. a Fulvio Ursino acceptum.

(e)

rus est; ut ex his quantum intulerit damni impietas temeraria Juliani, quantumque salutis per religionem Christianam fuerit consecuta Romana Respublica, possit intelligi; hic primum ex Ammiano rem paucis absolvente in medium adducamus: Hoc, inquit (c), tempore, velut per universum orbem Romanum bellicam canentibus buccinis, excita gentes sævissimæ, limites sibi proximos perculabant, Gallias, Rhetiasque simul Alemanni populabantur. Sarmatæ, Pannonæ, & Quadi, Rheti, Saxonæque & Scoti, & Alacitii * Britannos ærumnis vexavere continuis. Austriani, Mauricæque aliæ gentes Africam solito acrius incurfabant, & Thracias diripiebant prædatorii globi Gothorum. Persarum Rex manus Armenis injectabat, &c. Hæc Ammianus, quibus turpem rerum faciem præsentis temporis repræsentat. Quam deformiorem reddidit civile bellum Procopii prodicione constatum, de quo suo loco proxime acturi sumus.

Status Romani Imperii.

(c) Amm. lib. 26.

* Athacotti.

X.

Quibus autem viribus, armisve tot tantæ ingruentia mala superaturi, & Romanum Imperium Juliani impietate prostratum restitutum essent, iidem Christiani itidemque Confessores Imperatores probe norunt; nimirum nonnisi Cruce erigenda fore quæ Crucis abdicatione collapsa fuissent; in Cruce enim & Christi nomine omnem ipsos spem & fiduciam collocasse, eorundem cusa numismata docent, quæ dexteram Principum Cruce, & Christi nomine armatam in Labari signo demonstrant; ac primum Valentiniani numisma quod sic se habet.

Adjecimus alterius ejusdem Valentis numismatis effigiem, Christi nomen in Labaro exhibentis.

(a) Num.
ave. ab
Angelo
Beneven-
tano acce-
ptum.

(a)

XI.
Valens
Orienti
Valenti-
nianus
Occidenti
Præfeci.

Postquam autem Valentinianus Valentem fratrem in Imperii collegam assumpsit, ut tum Orientali tum Occidentali pariter languenti Imperio simul consultum esset, illud opportunum (quod videbatur) remedium excogitavit; nimirum ut relicto Valente in Oriente, ipse sese transferret in Occidentem; sicque fore, ut tumultuantes undique barbaros coercerent. Ejusmodi itaque consilio inito, partitis inter se exercitibus, eorumque ductoribus, rebusque dispositis, percursis Thraciis, una simul in Pannoniam descendentes, Sirmium pervenere. Inde tandem ab invicem digressi, Valens reversus est Constantinopolim, Valentinianus vero Mediolanum se contulit. Hæc omnia pluribus Ammianus. Quæ autem post hæc contigerint, suo loco dicturi sumus.

XII.
(b) Sozom.
lib. 6. c. 7.
Valenti-
niani sci-
te dictum.

Quod plane memoria dignum hoc itinere accidisse Sozomenus (b) tradit, sic se habet: Ubi, inquit, decessit Constantinopoli Valentinianus, perque Thraciam Romam versus iter fecit; Episcopi Hellepontii, & Bithyniæ, & alii omnes, qui Filium Patri consubstantialem asserendum putabant, mittunt ad eum pro se Legatum Hypatianum Heracleæ (quod est oppidum Perinthi) Episcopum, oratum, ut sibi de doctrina fidei rite constituenda in unum conveniendi potestas permetteretur. Qui cum venisset ad Valentinianum, & Episcoporum ei postulata exposuisset; respondet ille: Sibi, qui unus e laicorum nu-

mero erat, non licere se ejusmodi negotiis interponere: Et ideo sacerdotes & Episcopi, inquit, quibus hæc cura sunt, seorsum per se ubicumque ipsis libitum fuerit, in unum conveniant. Quo responso ad legationem Hypatiani dato, Lampfaci Concilium cogunt. Hæc Sozomenus. Verum Lampfacenum Concilium anno sequenti sub primo amborum Imperatorum Consulatu gestum esse, Socrates (c) tradit, qui & istud ipsum tempus ejusdem Concilii ea quoque chronographia certius reddidit, dum celebratum ait anno septimo post Concilium Seleuciæ habitum: est enim is sequens annus, quo de eadem Synodo pluribus agendum erit. Ex hoc itaque elucidato certo tempore Lampfaceni conventus anni sequentis, Sozomenus (d) erroris arguitur, dum ait, eo itinere, quo Valens fuerat comitatus Valentinianum, proficiscentem in Italiam, ipsi Constantinopolim redeunti occurrisse apud Heracleam Legatos missos e Concilio Lampfaceno, afferentes illi ejusdem Synodi Acta. Sed & hallucinatur idem Sozomenus, dum post Concilium Lampfacenum Procopii obortam esse tyrannidem tradit (e), quem hoc anno invasisse Imperium liquet.

Tempus
Concili
Lampfa-
ceni.

(c) Socrat.
l. 4. c. 3. 4.
5.

(d) Sozom.
l. 6. c. 7.

(e) Sozom.
l. 6. c. 8.

Fuit hic quidem natione Cilix, propinquus genere Juliano Imp. cui a Joviano cura delegata fuit deferendi cadaveris ejusdem e Perside usque Tarsum ad locum sepulcri; qui postquam supremam persolvit cognato suo, discessit; nec visus est.

XIII.
Procopius
tyrannus.

PAGIUS
Imperium
in Occi-
dentale &
Orientale
divisum.

Baron. n.
VIII.

Constantino juniore & Constanti cesserat; puta totum Illyricum ex Lege 7. Codicis Theod. De metallis, Italiam, Africam, Gallias, Hispanias, Britannias: Valenti vero fratri reliquit omnem Orientem, quod laudata Lex testatur, Ægyptum usque & Thraciam, teste Zosimo lib. 4. pag. 735. Quare in posterum qui Consules in Occidente, qui in Oriente designati fuerint, declarare juvabit, idque ex variis, quæ supersunt Antiquitatis monumentis. Factum id primum quidem ab Onuphrio in Fastis; sed quia post ejus mortem variæ Inscriptiones e terra erutæ, variaque hac in re a Viris doctis passim annotata sunt, hanc Fastorum partem non parum me illustraturum spero.

Ad num. XII. Sozomenus Concilium Lampfacenum hoc anno celebratum docet, Socrates vero illud in annum sequentem confert. Sed quia Baronius existimabat inter utrumque convenire, reprehendit Sozomenum, quod scripserit, Valenti, relicto fratre, Constantinopolim redeunti occurrisse apud Heracleam Legatos Concilii Lampfaceni. Verum non Sozomenus, sed Socrates reprehendus, qui Concilium istud in annum sequentem distulerit: quia in re non sequendus a Baronio, sed deferendus erat.

V.
Concilium
Lampfa-
cenum.

Ad num. XIII. Defectio Procopii anno tantum sequenti contigit, cum nempe exercitus adversus Gothos mittendus esset, Valente ex urbe Constantinopoli in Bithyniam transgresso, fit.

VI.
Procopius
Tyranni-
dem arri-
ul.

CHRISTI
354.

LIBERII PAPAE
13.

VALENTINIANI IMP. I.
VALENTIS

(a) *Amm.* est (ut ait Ammianus a) perquisitus studio ingenti, nisi multo postea, cum Constantinopoli apparuit subito purpuratus; quod contigit hoc ipso anno, autumnali tempore, ut ex eodem auctore colligitur, dum ait (b), rei gestæ nuncium esse perlatum ad Valentinianum adventantem Parisios prope Kalendas Novembris: confirmatur id ipsum, dum idem auctor subdit de Valente, æstivis jam elapsis caloribus, nuncium de ea re accepisse, cum esset Cæsareæ Cappadociæ. Hic enim ob propinquitatem Juliani, quem sine liberis esse sciebat, adhuc vivente ipso, ad Imperium anhelabat; quo occiso, increbrescente rumore, ejusdem Juliani fuisse ultimam voluntatem, ut in Imperium sibi substitueretur Procopius, istud ipsum avidius expetebat. Quamobrem novi Augusti vitans invidiam, longius recedens, ad dictum tempus usque delituit; atque opportunam nactus Valentis absentiam, coacto illo progredi ob tumultus Gothicos in Cappadociam, sese pavens licet dubiusque infudit in Urbem; ubi a paucis admodum primo, inde vero a vili plebecula acclamatus est velut in scœnicis ludis Augustus, nemine resistente. Sed ejusmodi levitas paulatim aucta viribus, in metuendam tyrannidem crevit, adeoque in arctum postea Valentem constrinxit, ut abjicere purpuram, ac privatus evadere aliquando decreverit; fecissetque nisi fuisset a comitibus impeditus. Habet hæc omnia pluribus Ammianus. Adjutum autem primum omnium fuisse Procopium ab Eugenio eunucho consilio, & opibus, auctor est Zosimus (c).

XIV.

Extat oratio Themistii clarissimi philosophi, & oratoris, dicta Valenti post debellatum Procopium, nona ordine, nunc primum Latinitati reddita a R. D. Sextilio Episcopo Alexano, habita collatione cum quatuor Vaticanæ Bibliothecæ exemplaribus, licet admodum depravatis; est ipsa apud me nondum edita. Quod enim prudens philosophus odoratus esset sævitiam hominis, quæ postea pluribus exemplis innotuit; totus in eo versatus est argumento, ut commendet inter alias virtutes potissimum in Imperatore clementiam; & ad eam rem illi persuadendam innumeris propemodum e diversis locis, petitis usus sit rationibus atque auctoritatibus; quod vero e divinis scripturis, licet aliis fucatum coloribus, mutuatus esse vide-

tur exemplum, ut vindicemus nostra, hic reddendum putavimus; ait enim: *Ego aliquando subaudi vi Assyrionum picturas id ipsum representantes, nempe, Regis mentem in palma Dei repositam. Et periculum animadvertere oportet, quantum sit ei qui in actionem a Deo alienam prorumpit, cadere ex manu conservante, &c.* Quis non sentiat Assyrios, quibuscumque Hebræi assueverunt, e Salomonis proverbii eam accepisse, quam pictura quoque putaverunt decorandam esse sententiam, ubi ait (d): *Cor Regis in manu Dei, quicumque voluerit inclinabit illud.* De his autem, qui Procopium secuti essent, hæc eadem oratione Themistius: *Non enim æquali pœna dignos putasti eos, qui ab initio seditionem consultarunt, & eos qui ab armis abducti sunt, & hos, qui se sub miserunt illi qui jam vincere videbatur; sed alios condemnasti, alios reprehendisti, cum aliis vero una doluisti, &c.* Ac inter hæc & Persici motus, & Gothorum progressio haud mediocrem timorem incutiebat.

Cæterum quod ad expeditionem Gothicam pertinet; quoniam eodem ferme tempore Valens Persici tumultus timore percussus Antiochiam cogitabat; ad coercendos ingruentes Gothos, attingentes collimitia Thraciarum (inquit Ammianus e) sufficiens equitum adjumentum & pedum mitti jussit ad loca, in quibus barbarici timebantur incursus. Cum ipse festinans in Syriam, in Bithyniam primo, indeque profectus in Cappadociam, jamque egressurus Cæsarea, Antiochiam versus, ipso autumnali tempore, de tyrannide Procopii Constantinopoli excitata, per Sophronium Notarium didicit; quando ille consulturus Imperio, posthabita Syria, abiit in Galatiam. Quæ autem hoc anno per Procopium adversus Valentem feliciter gesta sunt, & sequenti majoribus viribus actitata, idem auctor prosecutus est pluribus usque ad annum post sequentem, quo tyrannus tandem proditione extinctus est, ut suo loco dicemus. Ex his quoque & illi errare (f) convincuntur, qui proscriptionem Episcoporum per Valentem factam, ejusque accessum Antiochiam, hoc ipso vel sequenti anno recensent, quibus nullum prorsus fuit Valentis otium ab infecutione Procopii. Plane accidit, ut cum res gestæ temporibus suis minus accurate reddantur, quantumlibet ve-

(d) Prova
21.

XV.
Expeditio
Gothica.

(e) Ammi
lib. 26.

(f) Sozom.
l. 6 c. 15.

PAGIUS

ulteriusque tendente in Syriam adversus Persas. Qua de re legendi Ammianus lib. 26. Themistius Orat. 9. Philostorgius lib. 9. cap. 5. Socrates, Sozomenus & Zosimus. Theophanes ait, Procopium mense Septembri Constantinopoli rebellasse. Idacius in Fastis sub primo Valentiniani & Valentis Consulatu, anno nempe sequenti, habet: *Ipsa anno latro nocturnus, ho-*

stisq; publicus intra urbem Constantinopolim apparuit die IV. Kal. Octob. Theophani & Idacio suffragatur Ammianus laudatus, dum ait, prope Kalend. Novembris venturo Valentiniano Parisios, eam defectionem ea die nuntiata esse. Porro Lex 3. De metallis, & II. De Numerariis, quæ leguntur in Codice Theod. data sunt Parisiis, quemadmodum & Lex 23. De An-

veræ atque exploratæ videri possint, ambigua tamen ex ipsa sui confusione fiant. Nos igitur exquisita temporum ratione, cuncta quæ sub Valente in Oriente sunt facta, inferius explicaturi sumus.

XVI. Hoc item ipso anno, eoque tempore, quo Procopius invasit Imperium; Maximus philosophus Ephesus, ille qui Juliano adhuc adolescentulo instillaverat impietatem, & ad obitum usque eodem veneno nutriverat, e cujus fonte omnem in Ecclesiam sub Juliano persecutionem derivasse creditum est; jussu Valentis Imperatoris merita poena damnatur, sed a Clearcho Asiæ Proconsule Valentis perneccessario ex insperato liberatur. Rem gestam Eunapius Sardianus (a) ejusmodi narratione prosequitur; Inde Valentinianus, & Valens ejus frater, rerum potiti sunt. Quo tempore Maximus & Priscus simul in custodiam abripiuntur, diversa longeque alia acciti vocatione, quam cum a Juliano fuerant accersiti: illa enim erat theatralis quodammodo, & ad amplios honores faciem præferebat; sed in secunda hac periculum prima facie, nedum spes aliqua boni ostendebatur; usque adeo magnæ & insignis cujusdam ignominia terror oculis offundebat se. Porro Priscus nihil passus mali, & publico testimonio vir bonus declaratus in Græciam rediit, quo tempore hujusce commentarii scriptor adhuc puer in pubertatis limine constitutus literis erudiebatur.

(a) Eunap.
in Vit.
Philos.

Maximus
Philosofus
dicitur
patitur.

XVII. Maximus vero cum & publice in theatris, & privatim apud Imperatorem traduceretur validis clamoribus a populo, admirationi etiam sic erat, quod tantis erecto animo perferret ærumnas atque incommoda; gravissimos interim illi cruciatus admoverunt, tantam irrogantes multam pecuniariam, cujusmodi summam homo philosophia deditus numquam audisse potuit; suspicabantur namque illum cunctorum opes & fortunas obtinere. Sed mutata sententia posterius, exigua multa ei fuit imposta, dimissusque in Asiam, ut pecuniam, in quam damnatus fuit, dissolveret. Quanta vero sit passus, tragœdiæ modum excedit; neque temere invenies aliquem voce bona, & alienis malis gaudentem, qui tanti viri miseras, & incommoda verbis explicare possit. Nam scaphismus, supplicium Persis usitatum, præ tormentis huic illatis parvum fuerit. Taceo muliebria, & procacia tortorum lu-

Maximi
Philosof.
ph. cruciatus.

dibria, dum exquisitis pœnis corpus differunt, & uxor primaria femina, quæ præsens erat, mariti sortem miseratur. Cumque modus supplicii nullus esset, eaque incrementis aufererent; oravit uxorem, ut medicatam sibi potionem emeret; qua porrecta, a malis eriperetur. Ea vero emit, secumque allatam cum ille posceret, bibere præoccupat; quam mox exanimatam necessarij & genere proximi sepultura afficiunt; sed Maximus bibere supersevit. Hæc ipse; at quomodo liberatus fuerit, ista subdit:

XVIII. Hic mihi omnis eloquentia, & quicquid laudum natio poetarum canere possit, inferior fuerit factis Clearchi. Is fuit e Theoprotis oriundus, opulento genere, illustri, & secunda fama; qui mutatis jam rebus, Valentiniano ad Occidentis Imperium translato, & Valente extremis involuto periculis, nec de Imperio jam, sed de capite & vita periclitante (nam Procopius rebellans cum innumeris copiis undique vires illius ita carpebat, ut ad pactiones descendere eum compulerit) toti tunc Asiæ cum Imperio præfuit: Et inferius: Ea tempestate nactus Asiam sanam & morigeram Clearchus, invenit ibi Maximum. Clearchus Proconsul liberat Maximum. questionibus admotum, & in equuleo distentum. Postulat hic locus, ut divinum facinus eloquar (siquidem inexpectatus rei successus jure summo alii nemini acceptus ferendus est, quam Deo.) Nam satellites ille omnes, qui indefessis assiduisque viri tormentis adhibiti fuerant, majori vi fugam capere coegit, Maximum vinculis exolvit, corpus curavit rescindendum, suæque illum mensæ admovit, &c. Sic igitur opera Clearchi liberatus est Maximus; qui tamen postea (ut suo loco dicetur) magiæ iterum judicio postulatus, dato capite meritas luit pœnas; licet Eunapius, & ipse Ethnicus Ethnicis excuset facinus, prædicetque virtutes. At non Valens tantum, sed & Valentinianus (inquit Zosimus b) Maximo Philosopho succensebat, criminationis cuiusdam memor, quam ille Juliani temporibus adversus ipsum Valentinianum struxerat, quasi propter religionem Christianam ille sacros in ritus impie deliquisset. Additque eosdem Imperatores infestos fuisse his, quos scissent fuisse Juliano cariore. Certe quidem de Oribasio Philosopho ac Medico Juliani idem qui supra, tradit Eunapius, fuisse proscriptum, atque ad barbaros exulem aman-

(b) Zosim.
l. 4.

PAGIUS Annona, XV. Kal. Novemb. emissa. Valentinianus itaque non hoc anno, ut putavit Baronius, sed sequenti Parisios adventavit. Hoc vero anno ante mensem Septembrem in Italiam ex Oriente reversus non est, ut liquet ex subscriptionibus Legum Codicis Theod. quæ etiam indicant, cum usque ad mensem Se-

ptembris sequentis anni in Italia fuisse.

VII. Ad num. XVI. & seqq. Quæ de Maximo Philosopho, & Prisco item Philosopho in Anna. Valens in libris dicuntur, ad annum sequentem pertinent; Philosoph. cum contigerint eo tempore, quo Procopius invasit Imperium.

CHRISTI
364.

LIBERII PAP.
13.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. I.

amandatum; sed cum apud eos medicæ artis studio summam sibi conciliaffet gratiam, fuisse ab iisdem Imperatoribus postliminio restitutum affirmat.

XIX. Porro sicut Juliani magos Christiani recentes Imperatores exagitarunt, ita & idololatrias pariter insectati sunt scripta adversus eos ejusmodi lege ad secundum Præfectum Prætorio (a):

(a) l. 7. de malefic. C. Theod.

Lex adversus nocturna sacra.

(b) Zosim. l. 4.

Prætextatus Idolatriæ defensor.

Ne quis deinceps nocturnis temporibus aut nefarias preces, aut magicos apparatus, aut sacrificia funesta celebrare conetur: Detectum atque convictum competenti animadversione mactare, perenni auctoritate censemus. Dat. V. Id. Septembris, Divo Joviano, & Varroniano Coss. Hujus plane legis meminisse videtur Zosimus, quam in Græcia Prætextati Proconsulis precibus agentis apud Imperatorem Valentinianum fuisse abrogatam, tradit his verbis (b): Et quia legum quoque promulgationes instituire decreverat; exorsus ab ipso lare (quod ajunt) nocturna sacra fieri prohibuit: qua lege coercere volebat ea quæ scelerate designarentur. Sed cum Prætextatus, qui pro Consule Græciam administrabat, vir omni virtute præstans, hanc legem diceret vitam injucundam, & acerbam Græcis parituram, si futurum esset, ut mysteria sanctissima, quæ genus humanum continerent, prohiberentur; peragi ea rite, vi legis suæ ces-

sante, permisit; ita tamen, ut omnia secundum patrias consuetudines quales ab initio fuissent, perficerentur. Hæc Zosimus de Prætextato, quem vehementissimum fuisse Gentiliæ superstitionis defensorem ex multis constat, de quibus suis locis dicturi sumus.

Cæterum inter alia nocturna Gentilium sacra, ritus ille erat, cujus S. Augustinus (c) his verbis meminit: An non sacrificavit, qui imagines idolorum per noctem ludentes (quod nocturnum vocant) libentissime spectavit? Sacrificavit profusus, sacrificavit, &c. Porro Valentinianum Augustum hoc sui Imperii exordio dedisse legem, ut quisque quam vellet religionem coleret, idem ipse in alio a se postea dato rescripto testatur (d). Haud enim idolorum cultura, quam altas sub Juliano radices fixisse sciebat, ætutum sibi videbatur posse convelli.

Rursum vero quos arcuisset Julianus a docendo Christianos professores; iidem Imperatores Valentinianus & Valens, sancta lege, honorifice revocarunt, sic rescribentes hoc anno ad Mamertinum Præfectum Prætorio (e):

Si quis erudiendis adolescentibus vitam pariter & facundia idoneus erit; vel novum instituat auditorium, vel repetat intermissum. Dat. III. Id. Jan. * Divo Joviano, & Varroniano Coss.

XX.

(c) Aug. de tempore Barbaric. c. 4.

(d) l. 9. de malef. & mathem. C. Theod.

Professores Christiani restituti.

(e) l. 6. de med. & profess. Cod. Theod.

* Jun.

JESU CHRISTI
ANNUS
365.

LIBERII-PAP.
ANNUS
14.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 2.

I. Anno Christi trecentesimo sexagesimo quinto, Valentinianus, & Valens Augusti creati sunt Consules. Quibus Con- Ann. Eccl. Tom. V.

sulibus (inquit Socrates) (f) septimo scilicet anno post Concilium Seleuciæ sub Constantio Imperatore habitum, Lampsa- D d ci

(f) Socrat. l. 4. c. 4.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5858.

SÆC. IV. Anno Urbis 1118. Olymp. 286. an. 1. A.C. 365.

JESU CHRISTI 365.

LIBERII PAPÆ 14.

VALENTINIANI ET VALENTIS IMPP. 2.

I. Consules. [1] Num. I. ad VII. Coss. Valentinianus Aug. & Valens Aug. Uterque juxta primam regulam: ille in Occidente, hic in Oriente Consul processit.

Baronius tria reprehendit in narratione Concilii Lampfaceni, quæ apud Sozomenum lib. 6. cap. 7. legitur. Primum est, quod Sozomenus Catholicos, seu Consubstantialis assertores fuisse censet eos, qui ad Lampfacenum Concilium convenerunt. Baronius enim Semiarianos illos fuisse demonstrat. Secundum, quod Sozomenus eam Synodum refert ante tumultum Procopii, quem Baronius anno præcedenti coeptum esse contendit. Lampfacena autem Synodus hoc anno congregata est, ut ex Socrate Baronius docet. Postremo, Sozomenum arguit, quod dixerit, Legatos a Lampfacena Synodo missos convenisse Valentem in urbe Thraciæ Heraclea, redeuntem ex Thraciis. Fratrem enim Valentinianum Romam versus iter facientem aliqua te-

II.

Concilium Lampfacenum.

NOTÆ [1] Coss. Valentinianus Aug. & Valens Aug. Ammianus, lib. XXVI. cap. X. Consule Valentiniano primum cum fratre. Item lib. eodem. Socrates, lib. IV. cap. III. duobus Augustis primum consulibus. Ammianus item lib. XXVI. Hæc adulta hieme, Valentiniano & Valente coss. agebantur. Laterculus Paschalis in fine Gennadii de Viris illustribus: Valentiniano & Valente. Ibid. in fine, diem XII. Calen. Augustas, Coss. Valentiniano primum cum Fratre horrendi tremores per omnem Orbis ambitum grassati sunt &c. Fasti Idatii Valentiniano & Valente Augg. Prosper: Valentiniano & Valente.

CHRISTI
365.LIBERII PAP.
14.VALENTINIANI IMPER. 2.
VALENTISConcilium
Lampfacenum.

ci Civitatis in Helleponto Concilium celebratum est. Porro hujus celebrandæ Synodi causa potissima illa fuit, ut horrendas blasphemias editas in Constantinopolitano Conciliabulo ab Eudoxio, Acacio, & aliis Arianorum deterrimis, penitus abolerent, fidemque Antiochenam novissime Seleuciæ cognitam stabilirent. Qua in re illud primum animadvertendum est, errare Sozomenum, atque cæteros omnes, qui putarunt ejusmodi Concilium a Catholicis, qui fidem Nicænæ confessionis, nempe consubstantialitatem Filii Dei tuerentur, habitum esse, quod liquido constat a Semiarianis esse confectum; ab illis scilicet, qui sic Arianos oppugnarent negantes Filii Dei cum Patre similitudinem atque substantiam, ut tamen nequaquam essent assertores Nicænæ confessionis, qua idem Filius Patri consubstantialis asseritur. Cur autem qui prædicarent divinam substantiam in Filio, non æque eundem dicerent consubstantialem; & quinam in his lateret hæresis error, pluribus superiore tomo, atque sæpius dictum est. Quod igitur hi hostes viderentur Arianorum negantium divinam substantiam atque similitudinem Filii, visi sunt respectu illorum esse Catholici, ut ex Hilario suo loco superius demonstravimus: inde errandi occasio data est Sozomeno atque aliis pluribus, ut dicerent, a Catholicis celebratum esse Concilium, quod certo constabat adversus Arianos esse peractum.

II.
Concilium
Lampfacenum celebratum
ab hæreticis.(a) Socrat.
lib. 4. c. 4.

Cæterum re vera ab hæreticis ejusmodi habitum esse conventum, plura sunt, quæ id manifeste declarant; ut illud in primis, quod nequaquam in eo Nicæna confessio cognita atque probata fuit, ut par erat peragi in Synodo Orthodoxorum, prout in aliis omnibus factum vidimus; sed professio Antiochena tantum (a), quam Catholici (ut dictum

PAGIUS

tenuis comitatus fuerat Valens, ut scribit Sozomenus. Id autem contigisse anno præcedenti, Baronius credidit: ac proinde Sozomenum longe falli existimavit. Verum Baronius valde hallucinatus est, dum non animadvertit, Sozomenum & Socratem inter se non convenire, ac Socratem perperam Lampfacenum Concilium hoc anno celebratum putasse. Nec refert, quod is duos temporum characteres adhibeat, præsentis nempe anni Consules, & septimum post Seleuciæ Concilium annum. Socrates enim etiam dum hujusmodi notas temporarias usurpat, non raro in errorem labitur, ut v. g. cum de Athanasii morte agit. Quoad primum accusationis caput, difficile est excusare Sozomenum, nisi dicamus, inquit Valesius in Notis, pro voce ὁμοσίου, scribendum esse, ὁμοιόσίου. Certe Theodoretus in libris Hæreticarum Fabularum, ait Macedonianos, a quibus hanc Synodum collectam esse constat, primum invexisse τὸ ὁμοιόσίου. Sed & Sozomenus hanc emendationem confirmat: ait enim in hac Synodo stabilitum esse, τὸ ὁμοίον κατ' ἐσίαν, id est, simile secun-

est superius) ut imperfectam, & quæ haberet fraudem inclusam, respuerunt. Basilii præterea Lampfacenam confessionem inter eas adnumerat, quæ ab hæreticis diversis in locis editæ sunt; ut cum ait (b): Numquam ad rerum innovationem (b) Basil. consensimus: fides apud nos non alia in epist. 72. Seleucia, alia Constantinopoli, in Zelis alia, & in Lampfaceno alia, & alia Romæ. Quæ (ut paulo post dicemus) ab iisdem edita est coram Liberio, ut communicationem Catholicam aucuparentur. Et alibi idem Basilii (c): Quoties, inquit, fidem exponendo novarunt? Ancyra dederunt aliam, Seleuciæ aliam, aliam Constantinopoli, divulgatam illam, & aliam in Lampfaceno postea, & quam dederunt in Nicæa Thraciæ; & jam aliam in Cyzico; de qua etsi reliqua ignoro, hoc tamen audio, quod silentio omisso, Consubstantialis confessione, τὸ κατ' ἐσίαν ὁμοίον, similitudinem quamdam essentialis circumferunt, & præterea blasphemias contra Spiritum sanctum cum Eunomio conscribunt. Hæc de his, qui Lampfaceni & alibi convenerunt, Basilii.

Attamen quod cogendæ hujusmodi Synodi non erat ille Semiarianorum scopus, ut fidem Nicænam Catholicam impugnant, sed ut (quod dictum est) execrarentur editam Constantinopoli portentosam illam fidei formulam; hac de causa, tamquam acturi negotium Catholicæ fidei, quos possent ad Lampfacenum conventum adversus Eudoxium & ejus sectatores, convocare conati sunt, immo & alios accersere, etiam si non essent Episcopi, sed insignis nominis viri, ut Basilium Magnum adhuc inter monachos in Ponto degentem: testatur enim id ipse de se ad Eustathium Sebastenum scribens (erat hic omnium ferme antesignanus, qui Lampfaceni convenerunt): Me (d) Basil. Lampfacenum, inquit (d), cum pluribus epist. 79. com-

dum substantiam. Ita Valesius. In secundo accusationis capite Baronius ipsemet fallitur: motus enim Procopii, quem ipse confert in annum præcedentem, hoc anno certissime contigit, ut anno præcedenti num. VI. monstravimus.

Quoad tertium, scribit Sozomenus, cui omnino adhærendum, Valentiano Imp. cum relicta Itinera Constantinopoli, ubi triginta diebus cum Varium Valente confiterat, teste Auctore Vitæ Athanasii Iulianiani apud Photium pag. 1447. Romam contendente & Valentis. & per Thraciam iter faciente, Episcopos Helleponti Bithyniæ, Hypathianum Heracleæ Perinthi (urbs Thraciæ est) Episcopum elegisse, qui peteret ab Imperatore, ut eis convenire permetteretur: & facultate obienta, Episcopos Lampfacenum convenisse: tum Valentem Imp. e Thracia revertentem adiiisse: Fratrem enim, inquit, Romam proficiscentem comitatus fuerat. At Valens Legatos Lampfaceni Concilii hortatus est, ne ab Eudoxio dissiderent, quos contradicentes abire in exilium jussit. Post hac Imperator in Syriam perrexit: verebatur enim ne Persa in-

III.
Catholici
quoque
vocati ad
Concilium
Lampfacenum.III.
Varii Valentis.

CHRISTI
365.

LIBERII PAP.
14.

VALENTINIANI IMP. 2.
VALENTIS

compressuri Episcopi advocastis. Nonne de fide erant sermones nostri? Nonne per omne id temporis disputanti mihi contra haresim, praesto erant Actuarii tui? Nonne mecum erant toto illo tempore germanissimi tui discipuli? Cum fratrum contubernia inviserem, unaque cum illis in pre-cationibus pernoctarem, absque ulla con-tentione assidue dicens & audiens quae ad Deum pertinent; an non evidentes illic animi cogitationumque mearum notas & indicia exhibui? Haecenus Basilii ad sui defensionem, quod adhuc monachus ab haereticis haereticis infamaretur; sed de his inferius pluribus.

IV. Quot autem Episcopi convenerint Lamp-faci, nusquam expressum memini me reperisse. Caeterum quod ingruerent bel-la civilia, haud adeo frequentem fuisse conventum possumus existimare; quod & illud quoque demonstrare videtur, dum non uno tantum in loco ejusdem factio-nis Episcopis in una Synodo coire con-cessum fuit, sed diversis in locis ab iis-dem sunt eadem aditata, ut proxime di-cturi sumus. Quid vero in Lampfaceno Concilio actum sit, Sozomenus docet his verbis (a): Lampfaci Concilium cogunt; atque ubi ad bimestre spatium de rebus fidei deliberatum est; tandem decernunt, acta Constantinopoli, opera ac studio Eu-doxii & Acacii cum suis sancita, abro-ganda esse: deinde formulam fidei, quam velut ab Episcopis Occidentalibus editam explodendam proulerant, quosdamque ad eadem subscribendum impulerant, facto promisso, quod opinionem eorum, qui Fi-lium Patri dissimilem praedicant, penitus rejicerent; cui promisso neutiquam stete-runt. Tum doctrinam illam ratam fore, quae Filium Patri substantia similem as-ferit: nam adjectionem hujus vocis, Si-milis, ad planam personarum distinctio-nem necessariam esse. Porro formulam fi-dei in consecratione Ecclesiae Antiochena editam, & Seleucia omnium Episcoporum consensu confirmatam, in omnibus Ecclesiis tenendam. Quin etiam, ut qui ab iis, qui Filium Patri dissimilem asseverabant, abdicati essent, suas ipsorum sedes, ut-
Ann. Eccl. Tom. V.

Quid ac-tum in Synodo Lampfa-cena.

(a) Sozom.
lib. 6. c. 7.

PAGIUS

inducias rumpebant. Ita Sozomenus, qui capite sequenti addit, graviora tunc mala perpetrata fuisse, nisi bellum Procopii supervenisset. Imperatores, percursis Thraciis, in Daciam per-rexere. Postea Serdicam & Naissum venere, teste Ammiano lib. 26. cap. 5. ubi in suburbano, quod appellatur Mediana a civitate tertio la-pide disparatur, quasi mox separandi, partiti sunt Comites, &c. Post hac cum ambo fratres Sirmium introissent, diviso Palatio, Valenti-nianus Mediolanum, Constantinopolim Valens di-scessit, inquit Ammianus, cui suffragatur Co-dex Theod. ubi L. 13. De operibus publicis, di-citur dat. XIII. Kalend. Jul. Med. Divo Jo-viano & Varroniano Coss. id est, Mediana, ut

pote Ecclesis per nefas ejecti, denuo re-ciperent. Quod si quis eos insimulare vel-let, pari periculo obnoxium fore. Judi-cesque constitui Episcopos tum illius gen-tis Orthodoxos, tum alios, qui ex fini-timis Provinciis ad eam ipsam conven-irent Ecclesiam, in qua testes sunt rerum a singulis in vita gestarum. Haec fuisse in Synodo decreta, Sozomenus affirmat (b); eadem quoque Socrates paucis his: Lam-psaci in unum convenientes, ibi simulac fidei formulam Antiochiae olim editam de integro jam confirmaverant (eidem etiam Seleucia dudum subscripserant) illum, quae Arimini jam pridem ab Episcopis, qui con-sentientem de religione habebant opinio-nem, exposita fuit, anathemate condemna-runt. Rursusque contra Acacium, & Eu-doxium, utpote jure abdicatos, tulere sen-tentiam.

Quae (inquit Sozomenus c) cum decre-vissent, & Eudoxianos non vocassent so-lum, verum etiam locum illis dedissent pœ-nitentiae: hique tamen minime obtempera-vent; decreta omnibus ubique Ecclesiis si-gnificaverunt. Ac quoniam suspicabantur (uti erat certe verisimile) Eudoxium aulam Imperatoris ad suis partibus favendum iu-ducturum, atque ipsis calumniam intenta-turum; statuerunt eius conatum praver-tere, & Acta Lampfaceni Concilii Impe-ratori indicare; quod & fecere, &c. Er-rat tamen (ut dictum est) auctor, dum subdit, Legatos Synodi ad Valentem mis-sos ei occurrisse, cum relicto fratre re-diret Constantinopolim: nam ea praeter-ito anno contigerunt, haec autem praesen-ti, tempore belli excitati inter Proco-pium & ipsum Valentem. Consultius itaque Socrates de Eudoxio ait (d): His rebus, Lampfaci scilicet, in Synodo sta-tutis Eudoxius Constantinopolis Episcopus nullo modo refragari potuit: nam bellum, quod a populo, duce Procopio, jam con-citatum erat, impedimento fuit, quo mi-nus se de illis ulcisceretur. Quapropter Eleusius Cyzici Episcopus (erat hic Eu-doxio & Acacio adversarius) una cum suis tum superiores partes adeptus, ad aliquod temporis spatium dogma illud, quod a Ma-
D d 2 cedo-

(b) Socrat.
lib. 4. c. 4.

V.
(c) Sozom.
lib. 6. c. 7.

Damna-tur Eudo-xius cum suis.

(d) Soc.
ubi supra
c. 4.

Macedo-nii haere-sis inva-lescit.

recte interpretatur Gothofredus in Chronologia Codicis Theod. Lex vero 7. De pactis dicitur hoc anno data III. Non. Jul. Sirmio. Valens, nonnisi consumpta hieme Constantinopoli in Sy-riam festinavit, & Bithyniam ingressus est, inquit Ammianus, ideoque anno elapso, quo XIV. Kal. April. Legem Codicis Theod. 11. De ex-traordin. Constantinopoli dedit. Valentinianus Pannonia digressus per Arelapen & Emonam, Norici civitates Italiam tetendit. Unde mense Augusto datae Arelape L. 2. Cod. Just. De con-dit. in publ. horr. Emonae L. 2. Te Auro coro-nario. Tandem Valentinianus Italiam pervenit: mense enim Septembri & octobri praecedentis anni variae Constitutiones ab eo Aquileiae emis-sae.

CHRISTI
365.LIBERII PAP.
14.VALENTINIANI IMP. 2.
VALENTIS

cedonio ejus auctore nomen invenit, quodque tunc paulo ante in Concilio Lampfaceno multo evidentius omnibus patefactum fuit, propugnavit. Istud Concilium causam quidem fuisse arbitror; cur Hellepontus (est enim Lampfacus in angusto Hellepontis sinu posita) tanta Macedonianorum frequentia abundaret. Hoc quidem Concilium talem habuit exitum. Hucusque ipse; ex quo sane & illud redditur exploratum, præter confessionem Antiochenam ibi professam, additam ibidem, fuisse ab iisdem Semiarianis Spiritus sancti Divinitatis ex sententia Macedonii negationem. Quæ vero tum a Legatis Synodi, tum ab Eudoxio gesta esse cum Valente Imperatore Sozomenus tradit, ea omnia contigisse anno sequenti post extinctum Procopium, constat: siquidem hoc anno absque ulla temporis intermissione Valens accerrime a tyranno vexatus est, atque ad ultimum ferme discrimen adductus.

VI. Porro qui Lampfaci convenere Episcopi, illud quoque præstitere, ut quæ ab ipsis statuta essent, ad aliarum Ecclesiarum suæ communionis Episcopos missa, ab iisdem confirmarentur. Illi enim diversis in locis itidem tunc temporis coeuntes, ex eorum sententia qui conveniant Lampfaci, communi omnium consensu scripsere synodales epistolas ad Occidentales Episcopos, deferendas per Legatos ad hoc ipsum delectos; qui nomine omnium omnes pariter Occidentalis Ecclesiæ, ac præcipue ipsum Romanum Antistitem convenirent, a quo & Catholicam communicationem expeterent, immo fallaciis ad hoc compositis extorquerent. Cæterum quod ad legationis hujus tempus pertinet; equidem perperam recensetur a Socrate (a) sub Consulatu Valentiniani & Valentis secundo, tertio ab hinc anno. Nam si ex Synodo

PAGIUS sæ. Quare Hypathianus Heracleæ Episcopus Valentem Imp. mense circiter Junio anni superioris adiit.

IV. Concilii Lampfaceni episcopa. Ex his constat, Concilium Lampfacenum anno antecedenti celebratum esse, & Valesium in Notis ad Sozomenum perperam scribere, Valentinianum, cum Valentem fratrem Augustum nuncupasset, Constantinopoli digressum esse sub exitum anni trecentissimi sexagesimi quarti, comitante eum Valente Augusto; & per Thraciam profectos ambos Imperatores, Veris initio venisse in Daciam currenti anno, & in urbe Thraciæ Naïssæ, vel potius villa Mediana, exercitus inter se partitos esse. Mox cum in Pannoniam venissent, in urbe Sirmio Officiales Palatii inter se divisisse: & Valentinianum quidem Mediolanum, Valentem vero Constantinopolim venisse. Addit Valesius, ex his manifeste convinci Valentem anno currenti vernis mensibus e Thraciis rediisse, cum jam Consul esset. Ait enim Ammianus: *Agentes in supra memoratis urbibus Principes supervserunt primitus trabecæ Consulares*. Concluditque, ex Am-

Lampfacena missa est legatio atque litteræ scriptæ, quam ipsorum assertione constat hoc anno fuisse celebratam, nec ultra bimestris temporis spatium perdurasse: quoniam pacto, quæso, accidere potuit, ut post triennium ex Concilio Lampfaceno legatio missa sit? Nec est quod dici possit, aliarum Synodorum, quarum mentio in libello legationis est, tempus ad triennium esse dilatatum; cum constet ad illud tempus nequaquam Liberium pervenisse, sed Damasum Romanæ Ecclesiæ præfuisse Pontificem, sequenti anno ipso Liberio ex hac vita subducto. Itaque vel hoc anno, vel sequenti ad summum, ante Liberii tamen obitum, hanc legationem missam Romam, affirmare necesse est.

Mirum dictu! qui Lampfaci, aliisque in locis ejusdem factionis conveniunt Episcopi, facinus excogitant temerarium atque pudendum. Cum enim complures ex illis, qui in Concilio Lampfaceno damnassent Eudoxium; iidem verbis, quod olim in Concilio Constantinopolitano eidem obsecuti fuissent, ob eam causam suis ipsorum sedibus a Catholicis privati essent; ut inter alios Eustathius Episcopus Sebastie minoris Armeniæ, qui ob communicationem cum Eudoxio, a Concilio Melitinensi fuerat sede depositus, ut S. Basilii (b) tradit; hi, inquam, ut sedes, quibus juste privati erant, recipere possent, viam illam adveniunt, ut simularent se esse Catholicos, fideique Nicænæ observantissimos; libellumque offerrent Liberio Romano Pontifici; cujus auctoritate in suas ipsi restituerentur Ecclesias. Deliguntur ad hoc Legati, qui tum e Synodo Lampfacena, tum ex aliis eodem tempore convocatis, in Occidentem ad Romanum Pontificem proficiscerentur; quo coram ipso edita nomine omnium fidei confessione Catholica, tum ipsius, tum omnium Occidentalium Episco-

Tempus Lampfacenæ legationis.

VI.

VII. Vaftrum Concilium Hæreticorum.

(b) Basil. epist. 74.

miani narratione liquere, Valentem non rediisse ex Thraciis, nisi currenti anno, quo primum Consul cum Valentiniano fuit. At si Valesius subscriptiones Legum Codicis Theod. cum Ammiano contulisset, certo ei constisset; præfata omnia, quæ ex eo Historico refert, anno præterito contigisse, quo Valentinianus varias Leges dedit Mediolani, Aquileiæ, Altini & Veronæ, postquam Constantinopoli seu Sirmio in Italiam rediit. Valens etiam XVII. Kal. Janu. præcedentis anni Constantinopoli dedit Legem I. Cod. Theod. *Ne quibus publ. latitia*. Appetente enim Consulatu suo, concussionibus, quæ a Consulatu sui, hoc anno gesti, nuntiis adversus Provinciales exerceri poterant, ea Lege occurrendum voluit. Cæterum Valentinianum Mediolani, Valentem Constantinopoli hoc anno Consulatum exortos esse certum indubitatumque est.

A num. VII. ad XV. Valesius in Notis ad Sozomenum lib. 6. cap. II. existimat cum Baronio, Socratem Legationem Macedonianorum ad Liberium Papam referre cum Consulatu secundo

V.

scoporum communicationem aucuparentur, nec non etiam gratiam inirent cum Imperatore Valentiniano in Galliis tunc in expeditione agente; quorum tanto fulti præsidio, nihil esset, quod timerent Eudoxium Constantinopolitanum Episcopum, acerbissimum hostem.

VIII. Quod igitur probe scirent, nullam unquam se a Romano Pontifice extorturos fore communicationem, nisi cum Nicæne fidei confessione; improbe illud statuunt, ut ad tempus mentiantur se esse Catholicos, rectamque fidem afferant, quam nec si vellet posset Liberius ipse rejicere. His igitur in hunc modum dolose compositis, mercibus fraudum onusti Legati navigant in Occidentem. delecti illi quidem ex omnibus qui essent omnium audacissimi, & ad fingendum maxime præ cæteris comparati. Fuerunt hi Eustathius, Theophilus, & Silvanus, de quibus Socrates:

Legati ad
Liberium
Papam
missi.

(a) Socrat.
lib. 4. c. 11.

(a) Itaque Eustathium Sebastæ Episcopum, qui sæpenumero abdicatus fuisset, Silvanum Tarsi Ciliciæ, & Theophilum Castabatorum urbis Ciliciæ mittunt; illisque in mandatis dant, ut cum Liberio nequaquam de fide dissentiant, sed communicent cum Ecclesia Romana, fidemque Consubstantialis ratam faciant. Isti cum litteris eorum, qui Seleuciæ de fide dissenserant, ad veterem urbem Romam se conferunt; cum Imperatore minime colloquuntur (erat enim in Gallia in bello contra Sauromatas gerendo occupatus) sed Liberio litteras offerunt. Ille eas recipere noluit: nam eos sectæ Ariane fautores esse dixit, & propterea ab Ecclesia non posse recipi, utpote qui fidem Concilii Nicæni abrogassent. Cui illi respondent, se pœnitentia adductos, veritatem agnovisse; fidem eorum, qui Filium Patri dissimilem esse docent, jam pridem rejecisse; Filium in omnibus Patri similem confiteri, atque illam vocem, Similem, nihil a voce, Consubstantialis, discrepare. Quæ cum dixissent, Liberius postulat ab eis, ut opinionis suæ declarationem scriptis mandarent. Illi libellum ei obtulere, in quo verba in fidei formula Nicææ edita comprehensa fuere perscripta. Epistolas, quas partim conventis ab urbe Smyrna, quæ est in Asia, a Pisidia, Isauria, Pamphilia, & Lycia scripserunt, hoc loco citare, ne sim longus, non est consilium. Libellus autem, quem Legati cum Eustathio missi Liberio dederunt, ita se habet:

Domino fratri, & collegæ nostro Liberio, Eustathius, Theophilus, & Silvanus in Domino salutem. Ut omnem occasionem insanæ hæreticorum confidentiæ, quæ Ecclesiæ Catholica grâves afferunt offensiones, omnino adimamus: Concilia Episcoporum recte de religione sentientium, quæ Lampfaci, Smyrnæ, aliisque variis in locis aliquando habita fuerunt, nostro approbamus consensu. Atque quo magis constet nos eisdem assentiri, hanc obimus legationem; litterasque ad tuam benignitatem, & ad omnes alios Episcopos Italiæ, aliarumque regionum ad Solem Occidentem vergentium attulimus; ex quibus planum fiet, nos fidem Catholicam tenere, servareque, quæ in sacrosancto Concilio Nicæno, temporibus beati Constantini Imperatoris, a trecentis decem & octo Episcopis confirmata fuerit, atque adeo inviolata stabilitaque usque ad hodiernum diem perpetuo permanserit; in qua vox, Consubstantialis, ad perversam Arii doctrinam expugnandam, sancte ritæque posita est. Nam propriarum manuum subscriptionibus plane confitemur, nos non aliter atque illos Patres, quos diximus, sentire; sed eandem fidem cum illis & antehac servasse, & jam servare, & ad extremum usque spiritum servaturos esse: Arium autem, impiam ejus doctrinam, discipulos, opinionis fautores, qui etiam omnem hæresim Sabellii, omnes Patropassianos, Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, & Pauli denique Samolarenii sectatores penitus condemnare. Istorum doctrinæ, omnibus idem cum illis sentientibus, omnibus etiam hæresibus, quæ sacrosanctæ fidei prædictæ a sanctis Patribus pie, & Catholice in urbe Nicæna expositæ adversantur, itemque fidei formulæ in Concilio Ariminensi recitata, utpote fidei sancti Concilii Nicæni, quam diximus, prorsus repugnanti (cui quidam dolo & quorundam perjurio, propter nomen urbis Nicææ, quæ est in Thracia, fraudulentè inducti Constantinopoli subscripserunt) nominatim anathema indicimus.

IX.

Libellus
fidei lega-
torum ad
Liberium
Papam.

Fides autem tum nostrâ, tum eorum quos supra diximus, quorumque legationem obimus, est hæc quidem: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, omnium rerum & visibilium, & invisibilium effectorem. Et in unum unigenitum Deum, Dominum Jesum Christum Filium Dei, genitum ex Patre, hoc est ex substantia Patris; Deum de Deo, lumen de lumine; Deum verum de

X.

Confessio
fidei Ca-
tholicæ.

PAGIUS

do Valentiniani & Valentis anno CCLXVIII. gesto, & in Notis ad Socratem lib. 4. cap. 12. jam scripserat, eam in annum trecentimum sexagesimum septimum conferendam esse. Sed utrobique perperam. Socrates enim refert Consulatum illum secundum Valentiniani & Valentis aëa, quæ cap. II. narrat, quove ejusdem Consulatus meminit, non vero ad Legationem

Macedonianorum, quam capite sequenti narrat. Quare cum Lampfacena Synodus anno præcedenti celebrata fuerit, Legati Macedonianorum ultra præsentem annum iter differre non potuerunt; ideoque existimandum, eos sub hujus anni finem in Italiam pervenisse. Sozomenus enim lib. 6. cap. 10. inquit: Legati cum in Italiam venissent, Imperatorem in Gallis mora-

de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, sive quæ in celo, sive quæ in terra. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est; passus est, & resurrexit tertia die. Ascendit ad caelos, & venturus est judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Illis autem qui asserunt, tempus aliquando fuisse, cum non esset; aut non ante fuisse, quam natus esset; aut ex iis quæ non sunt, constare; aut ex alia, quam ex Patris substantia, vel essentia, constare; aut Filium Dei posse converti & mutari; anathema indicit Catholica & Apostolica Ecclesia. Hæc fuit horum plenissima Catholica fidei confessio, cui mox adjecerunt subscriptionem iidem Legati his verbis: Ego Eustathius Episcopus urbis Sebastia, Theophilus & Silvanus Concilii Lampfaceni, Smyrnenfis, & cæterorum Legati huic fidei nostræ declarationi manibus nostris, nostraque ipsorum voluntate subscripsimus. Quod si quis post hanc fidem a nobis expositam, aut contra nos, aut contra illos qui nos miserunt, aliquod crimen adduxerit; cum tuæ sanctitatis litteris ad Orthodoxos Episcopos, quos tua pietas probaverit; veniat, & coram illis nobiscum de eo disceptet; & si quid offensum esse constiterit, in auctorem illius vindicetur. At non tantum ipsi subscribere Legati, sed & suæ ipsorum subscriptioni nomina quoque subjecerunt Episcoporum, a quibus missi eorum nomine legatione fungebantur; quod testantur Liberii litteræ ad eosdem redditæ. Ac isto libello (subjungit Socrates) Liberius Legatos tamquam sponcione obstringens, in communionem recepit, datisque illis litteris, dimisit. Porro ex recitato modo libello Liberio a Legatis dato, satis perspicue demonstratur, illum scriptum esse ante persecutionem a Valente in ipsos Semiarianos atque Catholicos excitatam: siquidem nulla prorsus in ea mentio persecutionis habetur, cujus primum omnium meminisse oportuisset. Sed jam Liberii litteras redditas ad Orientales, a Socrate descriptas, hic recitemus.

XI.

* Hythio.

* Hyparechio.

Dilectis fratribus & collegis Hypatio *, Cyrillo, Hyparchio *, Uranio, Heroni, Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Heortasia, Severo, Dydimioni, Bretanio, Callicrati, Dalmatio, Aedesio, Eustachio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio, Paulo, Marcella, Heraclio, Alexandro, Adolio, Marciano, Stenello,

PAGIUS

vi didicerunt, bellum gerentem cum Barbaris eas accolentibus. Parte alia Ammianus lib. 26. cap. 5. affirmat, Valentinianum hoc anno ex Italia prope Kalendas Novembres Parisos venisse, quo anno, ut & duobus consequentibus, exer-

Joanni, Macario *, Charisio, Silvano, Photino, Antonio, Ayto, Celso, Euphranori, Meletio, Patricio, Severiano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Menodoro, Diocli, Chrysampelo, Neoni, Eugenio, Eustachio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leontio, Philagrio, Lucio, & omnibus in Oriente Orthodoxis Episcopis, Liberius Episcopus Italia, & alii Occidentis Episcopi, in Domino semper salutem. Hæc nomina ipsi libello fidei a Legatis dato erant apposta.

Vestra littera, fratres dilecti, lumineque fidei illustrati, de pace & concordia Ecclesie per honoratissimos fratres & Episcopos Eustachium, Silvanum, & Theophilum ad nos perlata, nobis maximam maximeque optatam lætitiã attulerunt. Id adeo in primis, quod vestras sententias & opiniones, tum cum mea, qui infimus omnium sum, tum cum aliorum Episcoporum Italia, cæterarumque omnium regionum versus Occidentem, sententiis consentire concordareque ostenderunt, atque adeo confirmarunt. Hanc autem Catholicam, & Apostolicam fidem agnoscimus, quæ usque a Concilio Nicæno hactenus integra stabilisque permansit. Hanc illi ipsi Patres se habuisse confessi sunt: atque adeo mira alacritate, & gaudio completi, omnia absurda opinionis vestigia, omnesque ejus quasi scintillas relictas substulerunt. Hancque fidem non solum apud populum concionando, verum etiam sedulo scribendo, omnibus proposuerunt. Cujus quidem exemplar his litteris necessario subiungendum duximus, ne qua hæreticis ad insidias tendendas relicta sit occasio: quam quidem nacti, de integro faces suæ malevolentia in Ecclesiam intentent; magnaue dissidiorum incendia (ut illis in more positum est) excuscent. Nam & hoc ipsum confitentur honoratissimi fratres nostri Eustathius, Silvanus, & Theophilus; nimirum & se ipsos & vestram charitatem semper hanc fidem servasse, & ad extremum vitæ diem servaturos esse; videlicet quæ fuerit a trecentis decem, & octo Episcopis Orthodoxis in urbe Nicæa probata, quæque & perfectam complectatur veritatem, & hæreticorum multitudini ora obturet, eorumque doctrinam penitus evertat. Neque enim tam ingens Episcoporum numerus fortuito, sed Dei nutu, & voluntate ad furorem Arii comprimendum coactus est. Immo vero eorum numero beatus Abraham tot-

bo-

citus magnus in Gallis oppositus erat adversus Alemannos potissimum, ut narrat initio lib. 27. Quare adventus Legatorum Macedonianorum a præsentis anno removendus non est.

Ad

* Macari.
Litteræ
Liberii
Papæ ad
Orientales.

XII.

CHRISTI
365.

LIBERII PAP.
14.

VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 2.

hominum millia per fidem profligavit. Quae quidem fides vi & nomine Consubstantialis comprehensa, tanquam propugnaculum firmum & inexpugnabile, omnes impetus, & nefarias pestiferæ opinionis Arii machinas retundit, reprimitque.

XIII.
Quid gestum in Concilio Arimineni.

Et quamquam nequam, & scelerati Ariani effecere, ut omnes Episcopi Occidentis Arimini in unum cogerentur, quo ibi vel persuasione, vel (uti verius dicam) Imperatoris auctoritate, illud quod erat ad summam cautionem in fidei formula positum, aut tollerent, aut perverſe inficiarentur; nihil hac fraudulenta molitione omnino profecerunt. Nam omnes illi fere Episcopi, qui Arimini convenierant, quique vel fallacibus inescati illecebris, vel vi compulsi, a fide tum quidem desciderant; nunc tamen ad sanam mentem reversi, fidei formulæ ab Episcopis Arimini convocatis editæ, anathema denunciarunt, & fidei Catholicæ, & Apostolicæ Nicææ confirmatæ subscripserunt, & nobiscum jam una communicant: Omnes illi, inquam, in præsentia maximo iracundiæ æstu contra dogma Arii, ejusque discipulos exardescunt. Quam rem vestræ charitatis Legati cum explorata cognitam planeque perspectam haberent, suæ ipsorum subscriptioni vestra etiam nomina adjungere. Ario autem & decretis Arimini contra fidem Nicææ stabilitam sancitis (quibus item vos per verſutas blanditias in fraudem inducti cum jurejurando adhibito subscripsistis) anathema edixere.

XIV.
Concors fides Catholica Occidentium.

Quapropter nobis videbatur consentaneum, litteras ad vestram charitatem perscribere, vobisque justa & æqua petitionibus opem ferre: præsertim cum per confessionem vestrorum Legatorum perspicue intelligeremus, Episcopos Orientis ad sanam sinceramque mentem reversos, cum Orthodoxis Occidentis Episcopis in fide concordare. Neque vos ignorare volumus, & blasphemias Arimini contra Filium Dei divulgatas, jam etiam ab his, qui tum videbantur fraudulenter, & repentino impetu a veritate tamquam abrepti, anathemate damnari, & fidei Con-

PAGIUS

VI.

Sicula & Tyanensis Synodi.

Baron. ad n. XVI. & XXVIII.

Ad num. XV. & seqq. Synodus Sicula anno sequenti coacta. Testatur enim Sozomenus lib. 6. cap. II. Legatos Mædonianorum Confessionem suam scriptis proditam Liberio tradidisse, & acceptis Liberii literis de rebus, quæ gesta fuerant, in Siciliam navigasse. Subdit Sozomenus cap. sequenti: Ibi congregato Concilio, cum Episcopi illius insula eadem decreverissent, his rebus confectis, in patriam reversi sunt. Eodem tempore cum Synodus Episcoporum congregata esset Tyanis, &c. Liberii & Occidentium littera recitata sunt. Quare & Tyanensis Synodus ad annum etiam sequentem referenda.

cilii Nicæni concordî animorum voluntate ab omnibus assensum esse. Quin etiam per vestras litteras omnes certiores fieri debent, ut qui per fraudem a recta fide abducti fuerint, jam tandem ex cæca hæresis caligine ad clarum divinumque lumen libertatis Catholicæ regrediantur. Qui quidem si post hoc Concilium lethale pestilentis doctrinæ venenum vomere noluerint, omnesque Arii blasphemias ex animis suis radicitus evellere, atque adeo illis anathema indicere; scient se pariter cum Ario & ejus discipulis, cum aliis serpentibus, utpote Sabellianis, Patropassianis, & alterius hæreticæ pravitatis cujuscumque modi sectatoribus a communione Ecclesiæ, quæ filios adulterinos non recipit, tanquam foederis, & societatis expertes omnino exclusos esse. Deus vos, fratres carissimi, diu servet incolumes. Hactenus Liberii Papæ litteræ ad Orientales; quibus significabatur, iisdem, ut Catholicis, Catholicam ab omnibus impetendam esse communionem.

Cæterum non has tantum pacificas, seu communicatorias litteras Liberius Papa Legatis dedit, sed & alias etiam, quibus Apostolica præcipiebatur auctoritate, ut iisdem qui fuerant antea expoliati sedibus, post professionem fidei Catholicæ habitam suis ipsorum restituerentur Ecclesiis; quarum quidem auctoritate suas singuli receperunt sedes Episcopales. Tanta enim inerat auctoritas Romano Pontifici, ut quantumlibet suspectos homines, & qui hactenus inhæssissent hæreticis; jam Catholicos redditos, ejusdem Romani Episcopi arbitrio; nemo eos recipere detrectaret. Meminit S. Basilus de iisdem Liberii Papæ litteris, quibus & præcipiebatur, ut inter alios ipse Legatorum primarius Eustathius reciperetur in suam Ecclesiam Sebastenam; qui eisdem ostensis in Concilio Tyanensi in Cappadocia, confestim suam recepit Ecclesiam. Porro idem Basilus (a) aperit veterinosi hæretici vastrum consilium in surripiendis hisce a Liberio Papa litteris; sed de his agemus paulo post, cum de Concilio Tyanensi sermo erit. Equidem Eustathius se tunc.

XV.
Liberius alias litteras dedit de restitutione Episcoporum.

(a) Basil. epist. 74.

Baronius & Collectores Conciliorum epistolam LXVIII. S. Basilii ad Tyanensem Synodum perperam revocant. Illa enim non ad Concilium Tyanense, sed ad Consilium, Curiam, vel Senatum Tyanensem a Basilio scripta. Hic quippe epistolæ titulus, ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΤΥΑΝΩΝ. & hanc dictionem ΒΟΥΛΗ pro Synodo significanda usurpatam non legimus. Id ante nos vidit Hermantius in Vita SS. Basilii & Gregorii Nazianzeni lib. 3. cap. 10. Sed is fallitur, quando scribit, eam epistolam a Basilio ad Tyanenses datam ob dissidia, quæ Anthimum inter Epi-

VII.
Epistola S. Basilii Synodo Tyanensi perperam attributa.

Baron. n. XXIX.

CHRISTI
365.LIBERII PAP.
14.VALENTINIANI
VALENTIS IMPER. 2.

tunc habuit tamquam nimus in scœna, dum una cum suis catholicam personam induens, habitus ubique est Catholicæ fidei professor atque defensor; cum ita Apostolica auctoritate suffultus, quocumque pergeret, Synodos cogeret, Nicænamque fidem probandam omnibus anteponeret.

XVI.

(a) Socrat.
l. 4. c. 11.

Concilium habitum in Sicilia

Quidam vero redeuntes, inter alia loca, in Sicilia Legati egerint, Socrates declarat his verbis (a): *His, inquit, acceptis litteris Legati cum Eustathio in Siciliam proficiscuntur; ubi Concilio Episcoporum Siculorum convocato, coram illis similiter fidem Consubstantialis servare constituentur, fideique formulam in Concilio Nicæno confirmatam, ratam faciunt. A quibus cum litteras in eandem cum epistola Liberii sententiam perscriptas ad Episcopos qui eos miserant, accepissent, recta reverterunt. Illi, epistola Liberii accepta, Legatos ad Episcopos cujusque civitatis, qui fidem Consubstantialis defendebant, oratum mittunt, ut omnes ex uno animorum consensu Tarsum Ciliciæ, tum ad fidem Nicæni Concilii confirmandam, tum ad omnem contentionem, quæ post illud in Ecclesia oriebatur, dirimendam, commearent. Quod quidem fortassis factum fuisset, nisi Eudoxius sectæ Arianae Episcopus, qui tum gratia apud Imperatorem plurimum poterat, obstitisset; qui propter Concilium editum permagna iracundiæ flamma incensus illos gravissimis affecit incommodis. Macedonianos vero per Legatos, quos miserunt, cum Liberio communicasse, fidemque Concilii Nicæni ratam fecisse, Sabinus etiam in libro suo, De collectione rerum in Conciliis gestarum, perspicue declarat. Hactenus Socrates: at id de inita gratia Eudoxii cum Valente postea contigit, ut ex Theodoreto suo loco dicemus.*

XVII.

Antequam autem res ab eis gestas ulterius prosequamur, deque Concilio Tyanæ in Cappadocia ea de causa habito agamus; reliqua, quæ ejusdem legationis tempore in Occidente sunt gesta, ordine prosequamur. Constat ex litteris Illyricorum Episcoporum, Eustathium legatum cum suis ad eos quoque in itinere profectum esse, atque pariter sicut Ro-

mæ & in universa Italia fecerat, fidem Catholicam prædicasse. Quod igitur visi essent Legati rem serio agere, Liberius Papa magnam inde sibi fiduciam comparavit, ut universus Christianus orbis sub una fide Catholica, ipsaque professione Nicæna, Ariana hæresi procul ejecta, redigi posset. Qui & ad id ipsum perficiendum haud impigre laboravit, sed omnes plane Apostolicæ functionis nervos contendit: nam non satis sibi visum Romæ ea de causa Synodum agere, sed & Legatos tum ad Illyricos, & inde ad Asianos perducendos, tum in Gallias misit, & ad alias Occidentis provincias, ex more, ut de fide Catholica Orientalium ad Ecclesiam redeuntium universam Occidentalem Ecclesiam redderet certiorum; quod & factum est, antequam Legati remearent in Orientem. Etenim Sozomenus (b) tradit, eosdem Legatos redeuntes in Orientem tulisse secum litteras ab Episcopis Italiæ, Galliæ, Africæ, & Siciliæ. Tunc autem per Liberium ad Illyricæ Ecclesiæ Episcopos, necnon ad Asianos Legatus est missus: fuit hic (ut ipsorum declarant litteræ) Elpidius Romanæ Ecclesiæ presbyter, & fortasse ille ipse Elpidius, qui cum Philoxeno alias missus est Legatus a Julio Papa ad Arianos in Orientem. Quid vero per eundem Apostolicæ sedis Legatum in Illyrico actum sit, litteræ Synodales in ipsorum conventu ab eisdem conscriptæ significant, quas recitat Theodoretus, sed confuso plane rerum gestarum ordine, dum eas post ordinationem S. Ambrosii Episcopi Mediolanensis perperam collocat; quas hoc tempore Eustathianæ legationis datas esse, eadem litteræ aperte declarant: ipsa autem synodalis epistola sic se habet (c).

Episcopi Illyrici, Ecclesiis Dei, & Episcopis dioceseos Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, & Pacatiana, in Domino S.

Cum in unum essemus coacti, & diu multumque de salutari verbo disceptatum esset; tandem confirmavimus, Trinitatem consubstantialem esse, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. De qua re consentaneum videbatur litteras ad vos perscribere, non captiose & vase ea quæ ad

Liberius pro fide Catholica naviter agit.

(b) Sozom.
l. 6. c. 12.

Legatio ad Illyricos.

(c) Theod.
l. 4. c. 8.

Illyricorum Episcoporum Epistola Synodalis.

PAGIUS

Episcopum Tyanensem, & Eusebium Cæsareæ Antistitem versabantur. Nam ex epistolæ lectione Basilium de dissensione, quæ inter se & alium, nempe Eusebium, vertebatur, loqui manifestissime patet. In eam sententiam abreptus Hermantius, quod existimavit, Basilium anno trecentesimo sexagesimo sexto in gratiam rediisse, & Concilium Tyanense anno tantum CCCLXVII. coactum fuisse. Verum hæc Synodus indicta vivente adhuc Liberio, quem certum est anno sequenti ad Deum migrasse: & præterea ea Basilii cum Eusebio reconcilia-

tio anno trecentesimo septuagesimo peracta, ut certis argumentis infra ostendam. Porro vocem BOYAH Consilium, Senatam & Curiam proprie significare demonstrat Andreas Morellius V. C. in Specimine universæ Rei Nummaria antiquæ pag. 63. explicans Nummum Marci Aurelii, in cujus postica legitur, BOYAH ΠΕΚΙΝΟΥΝΤΙΟΝ, id est, *Senatus Pessinuntiorum*. Erat Pessinus Phrygiæ quondam, postea Galatiæ urbs. Cæterum jam Viris doctis observatum, in epistola 73. D. Basilii, quam Baronius in Annalibus laudat, emendandam esse ver-

CHRISTI
365.

LIBERII PAP.
14.

VALENTINIANI IMPP.2.
VALENTIS

cultum Trinitatis pertinent tradendo, sed cum humilitate animi de illis decernendo. Has nostras litteras misimus per dilectum fratrem nostrum & collegam Elpidium presbyterum. Est quidem litteris proditum, non in epistola nostra manuscripta, sed in libris Salvatoris nostri Jesu Christi (a): Ego sum Pauli, ego vero Apollo, ego Cephæ, ego Christi: Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Atque nostra modestia his potuisset esse contenta, ut nullas omnino litteras ad vos scriberet: quippe cum vestra prædicatione, qua Spiritum sanctum a Patre & Filio separatis, tantus terror omnibus provinciis, quæ a vobis administrantur, injectus sit. Itaque coacti sumus dominum & collegam nostrum Elpidium cum litteris Roma, quæ est caput Imperii, ad vos mittere, ut discat, utrum vestra prædicatione ita se habeat, an non. Nam qui opinantur Trinitatem non esse consubstantialem, anathema sunt. Et si quis cum hujusmodi communicare deprehensus sit, anathema esto. His autem qui prædicant Trinitatem consubstantialem esse, regnum calorum paratum est. Quare obsecramus vos, fratres, ne aliud doceatis, neve aliud opinemini; sed prædicetis perpetuo Trinitatem consubstantialem esse, quo possitis hæredes regni Dei effici.

XIX.

Alia decreta Synodi Illyricæ.

Dum hac de re scriberemus ad vos, commonefacti sumus, ut in his nostris litteris scriberemus etiam de Episcoporum, collegarum scilicet nostrorum institutione; ut si quo modo fieri queat, e magistratibus qui probata spectataque fide fuerunt, Episcopatu functuri, cooptentur: sin autem tales non reperiantur, e sacerdotum collegio. Ad eundem modum tum presbyteri, tum diaconi de ordine sacerdotali sumantur, ut omni ex parte inculpati sint, minime vero de curia aut militum ductoribus. Atque propterea non erat animus ad vos pluribus scribere, quod unum omnium nomine ad vos misimus dominum & collegam nostrum Elpidium, ut accurate discat, utrum vestra prædicatione ita se habeat, uti a domino & collega nostro Eustathio accepimus. De cætero, fratres, tametsi dudum in errore versati estis; ta-

Ann. Eccl. Tom. V.

men vetere homine deposito, novum induite. Atque idem ipse frater & collega noster Elpidius docebit vos veræ fidei prædicationem, nimirum quod S. Trinitas consubstantialis est, & Deus Pater cum Filio & Spiritu sancto sanctificatur & glorificatur; & quod Pater in filio existit, & Filius in Patre una cum Spiritu sancto in omnem æternitatem.

Qua re perspicue declarata, poterimus vere confiteri sanctam Trinitatem consubstantialem esse, uti formula fidei olim in Concilio Nicæno edita vult; quam etiam Patres nostri confirmarunt. Itaque hac fide prædicata, poterimus scelesti demonis retia evitare; quo represso, copia erit cum nos per litteras ad pacem conciliandam mutuo salutandi, tum vitam quietam tranquillamque degendi. Proinde scripsimus ad vos, ut Arianos, qui sunt Concilii sententia abdicati, possitis cognoscere: qui quidem neque Filium Dei ex Patris essentia constare, neque Spiritum sanctum confiteri volunt; quorum nomina subjunximus; Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amantius, Cleopater. Atque hæc quidem ad hunc modum acta sunt, ad gloriam Patris, & Filii, & Spiritus sancti in sæcula sæculorum, Amen. Vos ad multorum annorum curricula optamus in Domino Patre & Filio Salvatore nostro Christo, cum sancto Spiritu, valere plurimum. Hucusque epistola Illyricorum. Quid autem actum sit per Elpidium in Asia, ignoratur.

Porro his literis synodalibus accesserunt litteræ Imperatoriæ ad eosdem Asianos conscriptæ, quas recitat Theodoretus, hæcque præfatur (b): Citabo, inquit, quoque legem quæ & pietatem perspicue ostendit Valentiniani; & suam itidem Valentis de religione doctrinam, quam eo tempore amplectebatur, manifeste declarat.

Imperatores Maximi semper Augg. Victorès, Valens & Valentinianus, Episcopis diœcesis Asiæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatiæ in Domino S.

Ubi frequenti in Concilio in Illyrico coacto multum in utramque partem de salutari Dei Verbo disceptatum erat; beatissimi Episcopi Trinitatem consubstantialem esse,

E e hoc

XX.

Fidei professio.

XXI.

(b) Theod. l.4.c.6.

Litteræ Imperatorum.

PAGIUS

sionem Latini Interpretis, qui perperam habet: Est Nicæna Fides, quam Occidentales attulerunt, Tyanensique Synodo tradiderunt. Loco enim Occidentales, legendum, ab Occidente, cum in Græco habeatur, ἀπὸ τῆς δύσεως, & qui Fidem præfatam Roma in Orientem attulerunt, eamque Synodo Tyanensi obtulerunt, non Occidentales fuerint, sed Orientales, sc. Eustathius Sebastenus, Silvanus Tarsensis, & Theophilus Castavabalenis. Quare illa versio, quod Baronius non animadvertit, Historiæ veritati & Græco textui adversatur.

Præterea Legati Macedonianorum Tyanenses rogarunt, ut ante exitum veris ad statutum diem, quem ipsi præscriperant, Tarsum Cilicia convenirent; inquit Sozomenus citatus, qui paulo post addit: Imperator vero Eudoxii impulsu, Concilium quod in Cilicia futurum sperabatur, dimisit, scriptis ea de re literis & adjectis minis, Specialiter quoque Rectoribus Provinciarum mandavit, ut Episcopos qui Constantii temporibus depositi, postea regnante Juliano Sacerdotium recuperaverant, Ecclesiis expellerent. Quod Valentis edictum anno trecentesimo sexagesimo septi-

VIII.

Tarsensis & Caricæ Synodi.

Baron. an. 366. n. XXV.

CHRISTI
365.LIBERII PAP.
14.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 2.

hoc est, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, certis rationibus ostenderunt. A qua fide ne digitum quidem (ut ajunt) deflectentes, debito cultu religionem præpotentis Regis prosequuntur; quam etiam nostra celsitudo passim prædicari mandavit.

XXII.

Attamen non est hæc causa, cur quidam dicant se religionem sequi Imperatoris, qui hunc mundum gubernat; neglecto scilicet illius mandato, qui nobis de salute nostra præcepta dat. Est enim præceptum Evangelii Dei nostri, qui hanc habet velut ratam definitamque sententiam (a): Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Quid ergo vos dicitis Episcopi, & verbi salutaris Antistites? Quod si vos eadem decernatis; tum certe mutuo vos ipsi complectimini, & Imperatoria celsitudine nolite abuti. Nolite persequi veros Dei ministros, quorum precibus & bella sedantur in terra, & incursiones angelorum, qui a Deo desciverunt, arcentur; qui etiam orando pestiferos demones repellere nituntur; qui vectigalia, uti leges postulant, pensitare non recusant; qui potestati Imperatoris non refragantur; sed sancte & sincere tum mandatum præpotentis Regis Dei observant, tum nostris legibus obsequuntur. At constat, vos obstinate his rebus restitisse.

(a) Marc.
12. Luc.
20.

XXIII.

Nos patientia semper a principio usque ad finem usi sumus: vos contra animi vestri impotentia obsecuti estis. Sed nos a vestra culpa volumus esse vacui & puri; non aliter atque Pilatus, qui cum de Christo jam tum inter nos vitam agente haberetur quaestio, noluit eum interficere; & rogatus a Judæis ut Cruci affigeretur, se convertere ad Orientem, petere aquam manibus, easque lavare cepit, simul hæc locutus: Innocens sum a sanguine justus hujus. Hæc caute legas: inscitia enim ejus qui Imperatori erat ab epistolis, Pilato Christum condemnanti adscribitur innocentia; perinde ac si Judæi absque Pilati sententia Christum crucifixissent. Sed pergit auctor: Ob quam causam nostra celsitudo semper istud imperavit: Ne quis quem persequatur: Ne quis quem submergat, vocetque in invidiam Christi agricolas: Neve procuratores summi Regis

exagitet; ne regnantibus nunc nobis, nihil hinc emolumentum consecuti, postea una cum sceleris exhortatore, in ea quæ testamenti ipsius sunt damna, incurramus: id quod in Zachariae sanguine eveniebat; nam funesti illi, perinde ac pestifer demon, qui cædis illius socius erat, mortis supplicio traditi, adveniente calitis Rege nostro Jesu Christo, disrupti perierunt.

Istud mandatum dedimus, præsentibus, audientibusque ea quæ facta sunt, Amegetio, Ceronio, Damaso, Lampono, & Brintesto. Qui hic nominantur, fuisse putantur Romani presbyteri apud Imperatorem Valentem legatione fungentes; sed subdit: Porro ipsa Acta ad vos misimus, ut intelligatis quæ hoc præclarum Concilium decreverit. Nam his litteris attexuimus decreta Concilii, quæ summam complectuntur ista.

Sententiam magni & Orthodoxi Concilii Nicæni sequentes, confitemur Filium Patri consubstantialem esse. Neque certe ita intelligimus Consubstantialem, ut quidam olim exponebant, qui non sincere & ex animo Concilio Nicæno subscripserunt: Neque ut alii, qui hoc tempore illos appellant Patres, & vim hujus verbi, CONSUBSTANTIALIS, tollunt; sequunturque opinionem eorum qui tradiderunt, per hanc vocem, Consubstantialem, nihil aliud significari, quam Similem; per quam vocem Filius nulli creaturæ per ipsum condita, sed soli Patri similis ostenditur. Qui ista tradunt, Filium Dei nihil aliud quam creaturam eximiam esse, impie plane definiunt. Nos autem non aliter sentimus, atque duo Concilia, quorum alterum jam Romæ, alterum habetur in Gallia: Nimirum unam eandemque essentiam esse Patris, & Filii, & Spiritus sancti in tribus personis, hoc est in tribus perfectis, ut Græci, loquuntur ὁμοῦς ἁπόθεν. Confitemur item (ut est in fidei formula Nicææ edita) consubstantialem Dei Patris Filium sumpsisse carnem ex sancta Virgine; inter homines habitasse; implevisseque omnem pro nobis æconomiam, nascendo, patiando, resurgendo, & in cælos ascendendo: venturum quoque denuo, ut in die Judicii, prout

Legati apud Imp.

XXIV.
Fides Illyricæ Synodi.

PAGIUS

ptimo ante Pascha emissum fuisse, anno CCCLXX. demonstrabo: Ex quo intelligimus, Concilium Tarsense celebrandum fuisse verno tempore anni trecentissimi sexagesimi septimi; Cariense, quod teste Sozomeno coactum erat, cum Synodus jam congreganda esset in urbe Tarso, ad initium anni CCCLXVII. pertinere; & Valesium in Notis ad Socratem & Sozomenum, aliosque quosdam Viros doctos male distulisse Legationem Macedonianorum ad Liberium Papam, Concilia Siculo & Tyanense usque ad annum trecentimum sexagesimum septimum; cum eo anno jam Liberius defunctus esset, & ante Pas-

cha ejusdem anni editum de pellendis Episcopis post illa Concilia celebrata emanatum jam executioni mandatum fuerit, ut infra videbitur.

IX.

Restat Concilium Illyricianorum, de quo Baronius hoc anno in Annalibus agit. Stabilita Synodus in eo consubstantialis Trinitatis Fides, quam Illyricia-totus Occidens profitebatur, ut ait Theophanes na. in Chronicò. Præterea Sozomenus lib. 6. cap. 22. ait, cum de Spiritu Sancto mota esset quaestio, decretum fuisse, eum Patri & Filio consubstantialem esse, & Episcopi Romani judicium. & concilio controversiam directam. Ubi Sozomenum sequi de

prout quisque se gessit in vita, reddat cuique: carni universæ visum fore; divinitatem suam demonstraturum potentiam; Deum carne indutum, non hominem indutum Divinitate (ne quis scilicet existimaret Divinitatem mensura hominis circumscriptam.) Illis autem qui contraria sentiunt, anathema denunciamus. Pari ratione bis, qui non ingenue dicunt anathema ei qui asserit Filium non ante fuisse quam nasceretur, sed tradit eum vi & facultate prius in Patre fuisse, quam re ipsa genitus esset, anathema denunciamus. Nam istud dici potest de omnibus creaturis, quæ non semper cum Deo sunt; sicut Filius semper cum Patre est, æterna generatione genitus. Hactenus professio Synodi Illyricæ apud litteras Imperatoris summiatim expressa.

XXV. Verum has litteras a Valente potius, quam a Valentiniano esse conscriptas, illud in primis persuadet, quod in earum titulo primo loco nomen Valentis habetur inscriptum, quodque etiam Valentinianus hoc tempore in Galliis ageret (ut Ammianus est auctor) in expeditione adversus Alemannos; & cum non Orientali, sed Occidentali præesset Imperio; haud ejus partium esse videbatur, ut Asianos Episcopos a recto fidei tramite deviantes admoneret, sed erat id potius operis ejus germani atque collegæ Valentis. Sed & si ad eos quacumque velimus ratione illum scripturum fuisse; ipse in Galliis agens, Galliarum potius Concilii fidem Catholicam, instar Romanæ, misisset, quam Illyricæ, cum alioqui omnes fidei formulæ unius ejusdemque sententiæ essent. Porro amplam a Deo mercedem Valens ex his consecutus est, ut ex insperato ab ingruente ac validius prævalente Procopio tyranno, ejus nutu liberaretur: quomodo autem id acciderit, dicturi sumus anno sequenti, quo id ipsum fieri contigit.

XXVI. Illyricis igitur Nicænam fidem recipientibus congratulati sunt Italiæ Episcopi, ejusmodi litteras ad eos dantes, quas liber S. Hilarii fragmentorum Synodi Ariminensis, nuper editus, tibi exhibet istis verbis (a):

(a) Hilarii
fragm. l. i.
pag. 38. 39.
Epistola
Episc. Ita-
liæ ad Il-
lyricos.

Dilectissimis fratribus per Illyricum fidem paternam retinentibus, Episcopi Italiæ, in Domino æternam salutem.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS de Concilio Illyriciano loqui, licet ejus mentionem non faciat; recte vidit Nicephorus lib. II. cap. 30. qui eo de Spiritu Sancto narraio, recitat literas Valentiniani Imp. ad Episcopos Diœcesis Asiæ, Phrygiæ, Carophrigiæ, Pacatiæ: ac postea epistolam Synodicam Illyricianorum ad eosdem Episcopos: quam utramque epistolam Theodoretus lib. 4. cap. 8. & 9. etiam recitat. Certum itaque, in ea Synodo substantiali Trinitatem comprobata; sed quo anno ea habita fuerit, hactenus valde obscurum.

Divini muneris gratia, ut secundum Apostolum omnes unum sapere, omnes unum confiteri cœperimus; & quantum ad Italiam quidem pertinet, cum fidei paternæ, hoc est apud Nicæam scriptæ se reddidit, fraudem quam passa est apud Ariminum recognoscens, Illyricum etiam Deum clementi nutu respexisse gaudemus, & consortio infidelitatis, quo gravabatur, abjecto, ea quæ sunt rectæ sententiæ probare cœpisse, gratulamur. Nostram igitur, dilectissimi fratres, unam eandemque accipite firmam subscriptione sententiam. Nicæni tractatus adversus Arium, Sabelliumque, cujus Photinus partiaria hæreditate damnatur, decreta servamus. Ariminensis Concilii statuta quorundam tergiversatione corrupta, consensu omnium provinciarum jure rescindimus, quorum etiam exemplaria transmittenda censuimus, ut nec in fide retinenda, nec in confutando Ariminensi Concilio aliqua videretur condissentio.

Quicumque igitur nostræ unanimi optat habere consortium, quicumque individuum pacem nobiscum habere desiderat, quæ sunt nostræ sententiæ comprobare festinet, & fidei nobis memoratæ subscriptionem, & rescissionem Ariminensis Concilii sine ambiguitate mittendo. Id certe petimus, quod complurium harum provinciarum porrigimus ipsi consensum. Auctores autem hæresis Ariana, vel Ætiana Valentem & Ursacium cæterosque eorundem consortes, non nunc esse, quod manifestari apud Illyricum cœperunt, sed olim condemnasse manifestum est. Explicit. Ita quidem Episcopi Italiæ, utique Liberii auctoritate isthæc omnia pertractantis, in unum collecto Concilio.

His itaque in Occidente a Liberio Papa rebus gestis, ipsisque Legatis ad propria redeuntibus; factum est, ut iidem Legati remeantes ab Occidente, nempe Eustathius Episcopus Sebastie atque alii collegæ, ad Synodum, quæ a Catholicis agebatur Tyanæ civitatis Cappadociæ (est enim civitas ad radices Tauri montis posita) se conferrent cum Liberii litteris, quibus inter alia ipse in sedem suam restitui Eustathius petiit: quod absque controversia omnes, primæ sedis veriti majestatem ac pariter auctoritatem, communi

XXVII.

XXVIII.

Synodus
Tyanensis.

E e 2 ni

Eam tamen anno trecentesimo septuagesimo secundo aut insequentis initio congregatam existimo, ideoque non Liberio, sed Damaso secundo, ut ex mox dicendis intelligi poterit. Habita est hæc Synodus post acceptam epistolam Synodi Romanæ, de qua agam anno CCCLXIX. quæ scripta fuit ad Episcopos Illyrici, quam referunt Sozomenus lib. 6. cap. 23. & Theodoretus lib. 2. cap. 22. nam in fine hujus epistolæ, Episcopi Synodi Romanæ Illyricianos invitant, ut fidem a se expositam amplecti velint; Vestra igitur reverentia judicium

X.

Anno

CCCL-

XXII.

aut inse-

quenti

coacta.

cum

ni sententia fieri decreverunt. Meminit ejusmodi Synodi Tyanensis Sozomenus (a) his plane verbis: Eodem tempore, dum Eusebius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ, Athanasius Ancyræ, Pelagius Laodiceæ, Zenon Tyri, Paulus Emesæ, Otrejus Melitinae, & Gregorius Nazianzi Episcopus (pater hic fuit Gregorii Theologi) & alii multi, qui regnante Joviano Antiochia decernebant doctrinam, quod Filius sit Patri consubstantialis; tenendam esse: Dum, inquam, isti omnes Tyanæ Concilium habent, litteræ Liberii & aliorum Episcoporum Occidentis recitantur. Ex quibus permagnam capientes lætitiā, scripserunt omnibus Ecclesiis, ut tum decreta Episcoporum Occidentis, tum litteras Liberii & aliorum Episcoporum Italiæ, Africæ, Galliæ ad occasum Solis spectantis, & Siciliæ (horum enim litteras quoque Legati ex Concilio Lampsaceno ad eos missi attulerant) diligenter perlegerent; deinde numerum omnium (Concilium enim Ariminense multitudine longe superabant) secum subducerent; tum & doctrinæ se illis & communionis sociis adjungerent; deinceps ut in ea sententia se esse suis ipsorum litteris declararent; postremo ut ad certum diem, quem præstituerant, dum adhuc ver esset, Tarsi Ciliciæ in unum convenirent. Atque hi quidem hoc modo ad conveniendum in unum locum se mutuo ipsi cohortati sunt. Hactenus de gestis in Synodo Tyanensi summam Sozomenus.

XXIX. At quod insuper de hac eadem Synodo Tyanensi, ex Basilio Magno diversis in locis licuit invenire, hic in medium adducamus: Atque illud in primis, quod cum ipse adhuc agens in solitudine accepisset de ejusmodi collecto conventu, scissetque illuc convenisse inter alios Eusebium Episcopum Cæsareæ Cappadociæ, qui jam a tempore suæ ipsius creationis adversus ipsum Basilium simultatem gerebat, cujus rei causa (ut dictum est) idem Basilius in solitudine se receperat; opportunum sibi visum est, ad eandem Tyanensem Synodum litteras dare, quibus significaret, nihil antiquius apud se esse, quam pacem cum omnibus exoptare. Porro litteræ ad conventum Tyanensem conscriptæ sic se habent (b):

(b) Basl.
epist. 68.

PAGIUS cum omnium Sacerdotum judicio consentiat: in qua fide vos stabiles & firmos manere confidimus. Episcopi Illyrici, cum hanc epistolam accepissent, Legatos suos miserunt ad Valentinianum Augustum, postulantes ut in unum coeundi, & Fidem Catholicam exponendi liberam ipsis facultatem concederet; quod nos docuit Theophanes in Chronico, ubi ait: Episcopi facta suis petitionibus a Valentiniano potestate, Synodum in Illyrico coegerunt, quæ Nicæa Fidem expositam confirmavere. Baronius quidem ad hanc Synodum Romanam refert aliam epistolam ad

Profunda detegens & cordium consilia perscrutans Dominus dedit etiam humilibus prudentiam difficilium (ut nonnulli existimant) machinamentorum. Nihil igitur nos latuit, neque ex factis aliquid occultatum. Attamen nos neque videmus, neque audimus quippiam aliud, quam Dei pacem, & quæ ad ipsam maxime spectant. Si enim alii potentes atque magni sint, suisque viribus confisi; certe nos, qui nihil sumus, & parvæ auctoritatis, nunquam nos attollemus, ut in solitudine possimus rebus superesse, cum exacte sciamus nos magis uniuscujusque fratrum auxilio indigere, quam altera manus alterius. Porro quod in ipsa corporis structura communio est necessaria, Dominus nos docuit. Cum enim hæc ipsa nostra membra respicimus, quod unum non sibi ipsi ad functionem satis est: quomodo censebo, me ipsum mihi sufficere ad vitæ negotia obeunda? Neque enim pes tuto ierit, altero non sublevante. Neque oculus ita recte viderit, nisi alterum habeat focium, & cum eo unanimiter visibilibus se obiciat. Jam auditus exactior est, qui per utrosque meatus vocem recipit: & multo validior apprehensio digitorum communiōne.

Ad hæc nihil eorum vel quæ a natura, vel quæ ex instituto recte peraguntur, sine consortis conspiratione perfici videmus, cum etiam deprecatio ipsa consonantes non habens multo est invalidior. Ac Dominus dixit, cum duo vel tres unanimes ipsum invocant, in medio se illorum fore. Insuper dispensationem ipsam Dominus suscepit, ut per sanguinem Crucis ipsius, sive terrena sive caelestia pacificaret. Quare ob hæc omnia, in pace manere vitæ nostræ residuos dies precamur: in pace esse dormitionem nostram optamus. Pro hac neque laborem effugere qualemcumque decrevi; non humile quicquam sonare vel facere; non itineris longitudinem abhorre; non aliud quid molesti detrectare, ut ex præmiis pacificationem consequamur. Et si quis hæc nos docentes sequatur, hic optimus etiam precatōnis terminus existit: sin autem in diversum trabatur, ego quidem neque sic a meo judicio recedam: singuli autem ipsimet suorum operum fructus in die retributionis agnoscent. Vale.

Le-

Illyricianos Episcopos scriptam, quæ legitur in Fragmentis S. Hilarii. Verum, ut ostendam anno CCCLXIX. ea Synodica scripta ab alia Synodo Romana, quæ inter eas, quæ sedente Damaso congregatæ sunt, prima dici debet. Porro Synodum Illyricianam circa annum CCCLXXII. indictam ostendunt quæ dicam anno CCCLXIX.

Baronius existimat, epistolam Imperatoriam ad Asianos scriptam, quam recitat Theodoretus lib. 4. cap. 8. Valenti, non vero Valentiniano ejus fratri attribuendam, in quo sine dubio

XXX.

Basilii epistola ad Synodum Tyanensem.

XXXI.

Basilii pacem quærit cum suo Episcopo Eusebio.

XI.

CHRISTI
365.

LIBERII PAP.
14.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.2.

Lectis his in Synodo litteris, haud po-
cuit tam sancta iustaque tanti viri postu-
lato sperni: quamobrem effectum est,
ut Eusebius Basilium pacem rogantem,
licet sero, tandem eandem impertiret.
Quo modo autem ex Synodo reversus ad
suam Caesariensem Ecclesiam eum ex ere-
mo accersiverit, suo loco inferius dicturi
sumus. Nunc vero Acta Tyanensis Syno-
di prosequamur.

XXXII. Cum igitur Eustathius atque collegæ in
Synodum admissi, Liberii Romani Pontifi-
cis litteras communicatorias, atque a-
liorum Occidentalium Episcoporum una
cum professione Nicæna recitandas obtu-
lissent; ab omnibus æque, ut Catholici,
communicatione Catholica digni habiti
sunt: insuper secundum mandatum Ro-
mani Pontificis, cujus extabant speciales
litteræ, idem Eustathius Sebastenus Epi-
scopus in suam sedem restitutus est. Sunt
de his omnibus Basilii litteræ testes; qui
quidem probe sciens omnia hæc subdole
a Legatis in Synodo aditata esse, & ni-
hil aliud habuisse apud eos Nicænam con-
fessionem, nisi ad decipiendum extitisse
mentitam larvam; voluit de his in pri-
mis suos admonuisse monachos, ad quos
hæc inter alia (a): Est, inquit, Nicæ-
na fides, quam Occidentales attulerunt,
Tyanensique Synodo tradiderunt, a qua &
suscepti sunt. Sed habent astutum quod-
dam dogma ad ejusmodi suas mutationes
paratum. Nam verbis fidei more medico-
rum utuntur pro commoditate, aliter at-
que aliter sese ad affectionum rationem ac
varietatem attemperantes, &c.

XXXIII. Quin etiam alia occasione idem Basi-
lius postea admonuit Occidentales, qui ab
Eustathio decepti essent sub prætextu Ca-
tholicæ confessionis; atque qualis ipse Eu-
stathius fuerit, a cunabulis pene ad il-
lud usque tempus res ab eo gestas sum-
matim perstringens, his insinuat verbis.
(b): Est itaque unus ex illis, qui plu-
rimum excitant turbamur, Eustathius ex
Sebastia minoris Armeniæ. Hic olim insti-
tutus ab Ario, cum is Alexandriæ florens
impias adversus Unigenitum Dei blasphe-
mias strueret, sefator illius, & inter
selectissimos discipulos connumeratus fuit.
Postea quam vero ad suos reversus, a
beatissimo Hermogene Caesareæ Episcopo

propter impiam opinionem condemnaretur;
confessionem illi obtulit sanæ fidei, atque
ita manus impositionem ab ipso obtinuit.
Ubi vero dormitionem accepit Hermogenes,
mox ad Eusebium Constantinopolitanum se-
se convulit, qui & ipse nihilominus impium
Arii dogma tueretur (hic est Eusebius, qui
antea Nicomediensem Ecclesiam rexerat,
antesignanus Arianorum.) Inde postea qui-
busdam ex causis pulsus, ad patriam sese
recepit; illique denuo erroris purgationem
obtulit; sed ita, ut celata & obiecta
mentis impietate, quamdam exhiberet ver-
borum rectitudinem. Mox vero ubi utrum-
que adeptus est Episcopatum, anathema-
tismum contra Homouision in Synodo Ancy-
ræ habita scripsisse deprehenditur. Ex il-
la ad Seleuciam profectus, cum illis quos
ejusdem habet opinionis, ea gessit, quæ
omnes norunt. Constantinopoli vero iterum
ad ea quæ ab hæreticis proposita sunt,
consensit.

Atque ita Episcopatu ejectus, propter
ea quod in Melitina Synodo depositus es-
set, viam sibi ipsi, per quam restituere-
tur, excogitavit, eam videlicet, ut ad
vos proficisceretur. Quæ vero sint illi a
beatissimo Episcopo Liberio proposita, &
ad quæ consenserit, nobis clam est, nisi
quod epistolam attulit, per quam restitue-
retur: eam ubi Tyanæ Synodo exhibuit,
in suum locum restitutus est. Iste itaque
jam fidem eam, in quam receptus est, de-
populatur; cumque illis facit, qui Homou-
ision anathemate percellunt; d'inde & hæ-
resi patrocinatur eorum, qui Spiritum san-
ctum spoliunt Divinitate. Quoniam igitur
istinc vires accepit lædendi Ecclesias,
ac publicandæ suæ impietatis fiducia,
quam vos dedistis, ad subversionem mul-
torum usus est; necesse est, ut istinc quo-
que veniat malorum istorum correctio; scri-
baturque Ecclesiis, quibus quidem condi-
tionibus ad communionem susceptus sit; si-
mul vero adiciatur, quomodo jam muta-
ta sententia, gratiam a Patribus qui tum
erant, acceptam, irritam reddidit. Hæc
de Eustathio Basilii ad Occidentales.

Idemque in eosdem Legatos hæc ad
Patrophilum (c): Non cogitant, inquit,
quod Romæ scriptum ipsorum, quo Nicæ-
nam fidem confessi sunt, reconditum habe-
tur; nec quod e Romæ acceptum libellum
Tya-

XXXIV.
Eusta-
thius cur
& quando
depositus.

XXXV.
(c) Basil.
epist. 82.
Res Eu-
stathii
post Sy-
nodum
Tyanen-
sem.

PAGIUS bio fallitur: data enim ea a Valentiniano, cui
integrum Illyricum parebat, quique Fidem Ca-
tholicam, a qua Valens abhorrebat, tuebatur.
Illyrici administratio varie ab Antiquis Princi-
pibus composita est, laxatis eorum arbitrio,
vel restrictis Provinciarum finibus; donec ex
Constantini M. decreto quatuor Præfecturæ in-
stitutæ sunt, sc. Galliarum, Illyrici, Italiæ &
Orientis. Tunc Præfectura Illyrici compacta est
ex Pannoniis, utroque Norico, Dalmatia, Da-
ciis, Mæsia, Dardania, Macedonia, Achaia, Thes-

salia, utraque Epiro & Creta, teste Zosimo, qui
solus hujus corporis membra distinxit. Sir-
mium autem Pannoniæ secundæ civitas, erat
Illyrici caput, ut ait disertè Anemius civitatis
illius Episcopus in Synodo Aquileiensi anno
CCCLXXXI. Caput Illyrici nonnisi civitas Sir-
miensis. Unde matrem urbium eam vocat Am-
mianus; ibique Principum Romanorum Regiam
seu Palatium fuisse docet lib. 21. & 26. & Zo-
simus lib. 4. Hic quoque erat Illyricianæ Præ-
fecturæ sedes, ut colligere licet ex eodem Am-
mia-

Tyanensi Synodo obtulerunt; quin & apud nos eandem hanc fidem habens Eustathius in sedem repositus est. Quin & propriae orationis obliti sunt, qua cum in medium tunc constituti essent, de seductione conquerebantur, qua illecti consensissent volumini, quod ab Eudoxii congregatione compositum fuerat. Quocirca & erroris illius istam excogitarunt defensionem, ut Romam abeuntes, Patrum inde fidem acciperent; atque ita noxam, qua Ecclesias ex mali consortio laeserant, per melioris inductionem corrigerent. Sed qui tam longinquarum profectio-
rum laborem sustinuerunt, tamque sapienter tum ista concionati sunt, nunc conviciantur: Ut agnoscas eos dolose legatione illa functos esse, & sub prætextu charitatis, insidiantium fraudem oculuisse. Et quæ jam circumferuntur, manifestum faciunt, quod Nicenam fidem condemnauerint. Et inferius, cum eundem Eustathium tradit una cum hæreticis maximam excitasse adversus Catholicos persecutionem, a quibus in communionem minime receptus fuisset, hæc subdit: Tamquam Homouisiastæ persecutionem patimur. Eustathius vero Sebastenus, qui Romæ acceptum Homouision in charta usque ad Tyanenses attulerat, jam illis con-

sensit, licet plurimum desideratam ipsorum communionem obtinere nequiverit; sive quod illi multitudinem contra se consentientium metuerint; sive quod hujus veriti sint auctoritatem. Hæc omnia Basilius. Sed & de Eustathio eadem plane Epiphanius (a) habet his verbis: Persecutionem passus est cum Basilio, Ancyrano scilicet, & Eleusio, ac reliquis. Visus est autem & ad Liberium beatum Romæ Episcopum una cum multis Episcopis Legatum agere, & editioni Synodi in Nicæa factæ, ac rectæ fidei confessioni subscribere; verum postea velut recordatus & ex somniis expergefactus, rursus priora præva opinionis Arianorum consecrari non destitit. Ita ipse.

(a) Epiph.
hæres. 75.

Ex tota hæc autem facti hujus serie illud in primis consideratione dignum putamus; tantam etiam ab hæreticis cognitam fuisse Romani Pontificis auctoritatem, ut iidem jam ante sede privati, licet postea in communi Concilio inter se habito fuerint cum aliis in communionem accepti, & ad sententiam dicendam admissi; tamen in propriam restitui sedem, e qua ob hæresim depositi essent, id non Synodi cujusquam, sed Romani tantum Episcopi esse muneris rati; ut id assequi possent

XXXVI.

Romani Pontificis summa potestas cognita etiam ab hæreticis.

PAGIUS miano lib. 15. quod etiam Justinianus annotavit Novella 11. Antiquis temporibus, Sirmii Præfectura constituta, ibique omne fuerat Illyrici fastigium, tam in civilibus, quam in Episcopali-
bus causis. Deinde sectum est in duas partes Illyricum, ita ut Diocesis Macedoniae, quæ Macedonias primam & secundam, Thessaliam, Achaiam, & utramque Epirum complectebatur, & Diocesis Daciae, adjunctæ sint Orientis Imperio, sub dispositione Præfecti Prætorio Illyrici, cujus sedes constituta est Thessalonica: Pannoniæ, utrumque Noricum, & ceteræ Provincie retentæ sint in Occidentis Imperio, sub Præfectura Prætorio Italiæ & Vicario Sirmii. Quæ omnia doctè a Marca in Dissert. de Primatu Lugdunensi num. XXX. & sequenti observata.

XII.

Non Valens, sed Valentinianus scripsit ad Episcopos Asianos.

Diviso inter filios Constantini Orbe Romano, solidum Illyricum absque ulla sectione cecidit Occidentis Imperio, quod Constantinus & Constans obtinuerunt; relicto penes Constantium Oriente, ut notavit Zosimus. Eandem formam secutus est Valentinianus senior, quemadmodum testatur idem Auctor lib. 4. Eandem divisionem referunt Sozomenus lib. 4. cap. 6. Theodoretus lib. 4. cap. 4. Ammianus quoque, testatur totum Illyricum Valentiniano paruisse, ut patet ex iis quæ lib. 30. de Epirotis narrat. Denique, Probo Illyrici Præfecto, Occidentis Imperio subjectam fuisse Diocesim Macedonicam anno CCCLXVIII. testatur Lex 7. Cod. Theod. De Metallis. Post Valentiniani senioris obitum, Italia, Africa & Illyricum Valentiniano II. paruerunt, teste Zosimo lib. 4. Nec Illyricum in Occidentale & Orientale divisum ante Theodosium M. in consortium Imperii ascitum, ut anno CCCLXXX. monstrabo. Quare, cum Illyricum integrum Valentiniano subesset, quando Concilium Illyricianum celebratum, non dubium, quin literæ Imperatoriæ Synodicis ad-

jectæ, scriptæ fuerint a Valentiniano, eoque tempore, quo Valens Orthodoxos persequebatur. Hinc Valentinianus in ea ad Asianos epistola, quam refert Theodoretus loco citato, Episcopis exprobrat, quod longa ejus patientia abusi fuerint, & contumaces ac rebelles apparuerint. Licet vero trium Imperatorum nomina in ea ad Asianam Diocesim epistola legantur, ea tamen a Valentiniano data. Hic enim de more illorum temporum Valentis etiam non consulti nomen apposuit. Deceptus est autem Theodoretus lib. 4. cap. 7. quando hinc intulit, nondum Valentem Orthodoxos persecutum esse, quando ea epistola missa. Nihil enim in Valentis favore magis inde concludi potest, quam ex restitutione Athanasii in Sedem Alexandrinam in gratiam Constantii ab eo prorsus aversi, sed Constantis fratris voluntati sese accommodantis. Licet enim tam Constantius, quam Valens ad sectam Arianam omnino propensi fuerint, sæpe tamen ea aut præstare, aut tolerare coacti sunt, quæ magis cum bono publico & propriis commodis congruerent. Sed uterque ostendit quantum differret Imperator, qui proprio instinctu agit, ab illo qui ad Collegæ nutum, arbitriumque se flecteret. Quare ex persecutione a Valente decreta male quis inferret, eum non permisisse, ut Valentinianus Orthodoxorum patrocinium suscipere-
ret. Valentem fratrem & Gratianum filium data sententia socios adhibuit, in eo edicto promulgando, sc. Valentinianus, ut tradit Theophanes, cui Cedrenus subscribit. Quare, cum Gratianus anno tantum Christi trecentesimo sexagesimo septimo mense Augusto, imperator nuncupatus fuerit, neque Baronii, neque Valerii sententia stare potest. Prior enim eam Synodum anno præsentis coactam dicit, alter in Notis ad Socratem lib. 4. cap. 12. eam confert

CHRISTI.
365.LIBERII PAP.
14.VALENTINIANI IMP. 2.
VALENTIS

sent, illuc publicæ legationis functione commigrarint, & fidem Catholicam professi sint, ut sic tum communionem Catholicam, tum etiam sedes, e quibus damnati excidissent, absoluti reciperent. Vides & illam Orientalium Episcoporum, eorum inquam qui Tyanæ convenerant, mirificam erga eundem Romanum Pontificem observantiam. Etenim semel inspectis allatis ab Eustathio Liberii Papæ litteris, eundem ut Catholicum in communem recepere confessum, atque in Sebastenam Ecclesiam restituerunt, hominem alioqui ipsis omnibus, utpote gentilem suum, probe notum; quem non ignorent antiquum discipulum Arij, atque in hæresim sæpe relapsum esse, & ad postremum Eudoxii blasphemis Constantino- poli editis subscripsisse; sed his omnibus præstare Apostolicæ sedis litteras arbitrati, nequicquam vel leviter saltem tergiversari sunt ausi, verum paribus votis obsequuntur Apostolicæ sedis Antistiti, nefas ducentes ejus decretis obniti.

XXXVII.

Liberius excusatur.

Erit fortasse, ut quis nimix facilitatis Liberium arguat, qui ejusmodi nebulones alias sæpe damnatos absolverit, eisdemque cum Catholica communione restituerit quoque sedes. Sed quis umquam potuit a subreptione reddi securus? Venerunt isti Romam non ut privati, sed publica legatione muniti, ac litteris libellisque sinceræ fidei cum sua ipsorum, tum etiam plurimorum Orientalium Episco-

porum subscriptione firmatis, quibus tum in primis Arianam, tum alias hæreses, detestabantur. Quis igitur publicæ fidei, adeoque testatæ, aliquid derogandum putasset, ac non (ut par erat) redeuntibus ad fidem Catholicam Orientalibus occurrendum potius cum panibus (ut est apud Isaiam *a*) quam renitendum, existimasset? Quod si culpa fuit, subreptores subdolos non cavisse; ea nequaquam uni est adscribenda Liberio, sed & ipsi Romano Concilio ea de causa tum coacto; immo & in alias quoque Synodos, ac denique in totius Occidentis Episcopos refundenda videtur, qui eorundem Legatorum scriptos fidei libellos accipientes, eadem ipsos cum Romano Pontifice Catholica communicatione dignarunt. Certe quidem nihil optatius his temporibus accidere potuisset piis omnibus, quam ut Arijani Nicænæ fidei perpetui oppugnatores, tandem post aspera atque sævissima bella pacem Catholicæ Ecclesiæ lassæ ac defatigati jam quærent; quibuscum eo indulgentius agendum videretur, quo major esset delinquentium multitudo, & difficilior, immo desperata cura salutis: at de his jam satis. Hæc autem omnia a tempore Concilii Lampfaceni usque ad absolutam Synodum Tyanensem excessisse hujus anni terminum, & occupasse partem sequentis, ob rerum multiplicatam facile adducimur ut credamus; sed quæ sunt anni hujus rerum gestarum reliqua, ordine profsequamur.

(a) Isaiæ
21.

Præ-

PAGIUS

fert in annum trecentesimo sexagesimo septimum, quo, inquit, Liberius in vivis esse desiit, ineunte Septembri. At cum Liberius anno CCCLXVI. hominem exuerit, Synodus Illyriciana neque anno CCCLXVII. neque sub Liberii Pontificatu celebrari potuit; eo enim sedente Gratianus Augustus non fuit.

XIII.

Baronii opinio refellitur.

Valesius in Notis ad Theodoretum lib. 4. cap. 8. solide refellit Baronius hanc epistolam non a Valentiniano Imp. sed a Valente scriptam esse existimantem. Nam cum in titulo qui epistolæ præfixus est, tam apud Theodoretum, quam apud Nicephorum, una cum Valentiniano & Valente, Gratianus quoque nuncupetur, proculdubio ante annum Christi CCC LXVII. hæc epistola scribi, & Synodus Illyriciana congregari non potuere. Neque etiam verum est, quod ait Baronius, Valentis nomen in titulo hujus epistolæ proponi, ac præterea res Asiæ Dicoeseos nihil ad Valentinianum attinuisse. Etenim ex Ammiano discimus, Valentinianum seniore, licet Valenti fratri Orientis Imperium tribuisset, cuncta tamen pro arbitrio suo esse moderatum, & Valentem instar apparitoris ei morigerum semper fuisse. Sententia itaque Baronii nullo pacto defendi potest.

XIV.

Baronii opinio magis confirmatur.

Neque fundamenta ejus & aliorum urgent. Primo enim, ex eo quod Episcopi Concilii Illyriciani ad Episcopos Dicoeseos Asiæ scribant, misisse se unum ex omnibus Dominum suum & Comministrum Elpidium, accurate exploraturum prædicationem eorum, utrum ita se habeat, inquirunt, uti accepimus a Domino & Comministro nostro Eustathio, inferunt, Illy-

ricianam Synodum eodem anno contigisse, quo Macedonianorum Legatio, cum Eustathius unus fuerit e Legatis a Macedonianis, seu Lampfacenis in Italiam ad Liberium Papam, indeque ad Concilium Tyanense missis. Sed quo ex Auctore Baronius, aliique didicere, Eustathium, a quo Asiæ fidei acceperunt Illyriciani, eundem esse ac Eustathium, Sebastenum Episcopum, unum ex Legatis Concilii Lampfaceni? Certe Illyriciani eum tantum Dominum & Comministrum vocant, non vero Sebastix Episcopum. Sane, inquit Petrus de Marca in Diatriba de Synodica Epistola Synodi Illyricianæ, quin dictio συλλειτουργῶν ad Presbyteros referri debeat, dubitare non sinit hæc epistola, in qua Elpidius, qui tantum Presbyter erat, bis nuncupatur συλλειτουργῶν. Ad cujus nominis dignitatem Diaconi quoque trahuntur, quoniam, ut loquitur Lex Theodosiana, Ecclesia est in Episcopis, & Presbyteris, & Diaconis. Ibidem. Marca reprehendit errorem Interpretum, qui, quod separatim dicitur in contextu ejusdem Synodicae de constituendis Episcopis, & de Comministris constitutis in versione miscet, & Collegas, vel etiam Comministros, Episcopos interpretantur, ut Christophorus, & Sirmondus in editione Operum Theodreti. Langus quidem in versione Nicephori distinguit Episcopos ab eorum ministris, sed creatos, vel creatos ad utrosque refert, quamvis in contextu inter se hæc distinguantur. Valesius in Notis ad Theodoretum existimat, Elpidium Episcopum fuisse, quod in ea Synodica Illyriciani eum fratrem suum & Comministrum appellent, & iis

CHRISTI
365.LIBERII PAP.
14.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 2.

xxxviii. Præsens quoque annus ingenti illa clade cælitus missa extitit memorabilis, quam tribuentes alii temporibus Juliani, vel Joviani in imperio successoris, plane errare noscuntur. Ammianum (a) enim, qui eodem tempore hæc scripsit, atque certis Consulibus consignata reliquit, potius auscultandum, quam quemvis alium post plures annorum decades eadem memoriæ commendantem, facile omnes puto concedere: ait itaque: *Hoc novatore adhuc superstite, nempe Procopio tyranno, cujus actus multiplices docuimus & interitum, ad diem duodecimum Kalend. Aug. Consule Valentiniano primum cum fratre, horrendi tremores per omnem Orbis ambitum grassati sunt subito, quales nec fabulæ, nec veridicæ nobis antiquitates exponunt. Paulo enim post lucis exortum, densitate prævia fulgurum acrius vibratorum tremefacta concutitur omnis terreni stabilitas ponderis; mareque dispulsum retro, fluctibus evolutis abscessit; ut resecta voragine profundorum species natantium, multiformes limo cernerentur hærentes; valliumque vastitates, & montium tunc, ut opinari dabatur, suspicerent radios Solis, quos primigenia rerum sub immensis gurgitibus amandavit. Multis etiam navibus velut arida humo connexis, & licenter per exiguas undarum reliquias palantibus plurimis, ut pisces manibus colligerent & similia; marini fluctus velut gravati repulsam versa vice consurgerent, perque vada ferventia insulis & continentis terræ porrectis spatiis violenter illisi, innumera quædam in civitatibus, & ubi reperta sunt adificia complanarunt. Proinde ut elementorum furente discordia, involuta facies mundi miraculorum species ostendebat.*

xxxix. Relapsu enim æquorum magnitudo, cum minime speraretur, millia multa necavit

PAGIUS & iis titulis, inquit, Episcopum potius designari videri, quam Presbyterum. Sed miror, Virum eruditissimum non animadvertisse, Divum Basilium in suis epistolis Diaconos fratris nomine sæpe appellare, ideoque exinde male inferri Elpidium Episcopum fuisse. Eustathius itaque cujus mentio in Synodica Illyriciana, aut Episcopus non fuit, aut saltem alterius urbis quam Sebastie, neque inter Lampfacenam & Illyricianam Synodum aliquid commune.

xv. Alterum Baronii, aliorumque fundamentum desumitur ex epistola Episcoporum Italiae ab Hilario lib. 1. Fragm. & a Baronio hoc anno numero xxvi. recitata, cujus hoc initium: *Dilectissimis fratribus per Illyricum Fidem paternam retinentibus, Episcopi Italiae, in Domino aternam salutem.* Sed ea alterius Synodi Romanæ epistola Concilium Illyricianum, de quo hic agitur, non respicit. In hoc enim consubstantialis Trinitatis Fides comprobata, ut jam ostendimus: epistola vero Episcoporum Italiae adversus Concilium Ariminense, Valentem ac Ursacium scripta. Utraque epistola inter se conferatur, certoque constabit, eas diversis

hominum, & submersit; recurrentiumque æstuum incitata vertigine, quædam naves, postquam humentis substantiæ consenuit tumor, pessumdata visæ sunt, exanimataque naufragiis corpora supina jacebant, aut prona. Ingentes aliæ naves extrusæ rapidis flatibus culminibus insidere tectorum, ut Alexandria contigit; & ad secundum lapidem fere procul a littore contortæ sunt aliquæ, ut Laconicam prope Methonem oppidum nos transeundo conspeximus diuturna carie fatiscentem. Hactenus Ammianus. De Alexandrinis quidem testatur Sozomenus, instituisse anniversariam memoriæ ejusmodi terræmotus, cum ait (b): *Eo die quo ista acciderunt (quem γενεσις, id est, natalitia terræmotus vocant) festum quotannis Alexandrini etiamnum agunt, in quo quamplurimis per totam urbem lucernis accensis, & precibus ad Deo gratias agendas fuis, cum magno splendore hunc diem festum, & non minore cum reverentia celebrant. Hæc ipse. Porro longe diversum fuit ejusmodi Alexandrinorum festum ab eo quod Gentiles Ægyptii ex avita superstitione, accensis item per totam provinciam lucernis (quod testatur Herodotus (c) agere consueverant.*

S. Hieronymus de his hoc item anno secundo Valentiniani & Valentis Impp. hæc summam habet in Chronico: *Terræmotu per totum Orbem facto, mare litus egreditur; & Siciliæ, multarumque insularum urbes, & innumerabiles populos oppressit. Idemque in rebus gestis S. Hilariionis, cum ejusdem meminit cladis, & ipsius Deo cari atque sanctissimi viri res præclare gestas commemorat, recenset grande illud ab eo tunc miraculum editum, his verbis: Ea, inquit, tempestate, terræmotu totius Orbis, qui post Juliani * mortem accidit, maria egressa sunt*

annis datas, & ob diversos fines exaratas fuisse. Illud itaque Concilium Romæ alio anno celebratum, indeque ad Illyricos scriptum, Damaso Ecclesiam Romanam gubernante, ut anno trecentesimo sexagesimo nono ostendo: Illyricianum vero ad Trinitatem consubstantialem tuendam eodem Damaso Pontifice habitum. Denique epistola Episcoporum Italicorum ad Illyricianos ante annum trecentesimo sexagesimum septimum, quo Sanctus Hilarius obiit, data, cum ab eodem Hilario in Fragmentis describatur. Concilium vero Illyricianum post diem vigesimum quartum Augusti anni trecentesimo sexagesimi septimi celebratum, cum Gratianus in titulo epistolæ Synodice Illyricianorum una cum Valentiniano & Valente Augustus appelletur. Quomodo enim Episcopi Italiae Illyricis congratulari potuerunt, quod Ariminense Concilii fraudem agnovissent, cum tempore, quo epistolam suam scripsere, Illyriciani nondum convenissent, & Trinitatem consubstantialem esse nondum professi essent? Hæc profecto se ipsis ruunt.

Petrus de Marca in Diatriba de Synodica epistola

XL.

Joviani.
ter-

XVI.

CHRISTI
365.

LIBERII PAP.
14.

VALENTINIANI IMPP. 2.
VALENTIS

S. Hilarionis grande miraculum.

terminos suos; & quasi rursus Deus diluvium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naves ad prærupta delata montium pependerunt. Quod cum viderent Epidauritani, frementes scilicet fluctus & undarum moles & montes gurgitum littoribus inferre, verentes quod iam evenisse cernebant, ne oppidum funditus everteretur; egressi sunt ad senem, Hilarionem videlicet, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cum tria Crucis signa pinxisset in sabulo, manusque contra tenderet; incredibile dictu est, in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit; ac diu fremens & quasi ad obicem indignans paulatim in semetipsum relapsus sit. Hoc Epidaurus & omnis illa regio usque hodie prædicat, & matresque docent liberos suos ad memoriam in posteros transmittendam. Vere illud, quod ad Apostolos dictum est

(a) Matth. 37.

(a): Si credideritis, dicetis huic monti, transi in mare, & fiet: etiam juxta litteram impleri potest, si tamen quis habuerit Apostolorum fidem, & talem, qualem illis habendam Dominus imperavit. Quid enim interest, utrum mons descendat in mare, an immensi undarum montes repente obriguerint, & ante senis tantum pedes saxei, ex alia parte molliter fluxerint? Mirabatur omnis civitas, & magnitudo signi Salonis quoque percubuerat. Quod intelligens senex, in brevi lembo clam nocte fugit; & inventa post biduum oneraria navi, perrexit Cyprum. Hæc Hieronymus de Hilarione magis expavescente fluctus humanarum laudum, quam ingruentes gurgites vastissimi pelagi exundantis.

XLI.

Meminit de eisdem quoque terræmotibus & maris excrecentia idem auctor in commentariis in Isaiam prophetam (b), cum agit de muris Areopolis terræmotu collapsi: quæ sua ipsius infantia, nempe, usitato ipsius more loquendi, cum puer esset, accidisse testatur: nam alibi tempore obitus Juliani, se sub grammaticæ professore, ea facultate institutum fuisse testatur. Agit quoque de iisdem Sozomenus (c), sed male refert ad tempora Juliani; quo errore etiam Nicephorus (d) lapsus est, & alii hos secuti; non sic quidem Orosius (e), qui ea sub Valentini Annal. Eccl. Tom. V.

(b) Hieron. in Isai. c. 15.

(c) Sozom. l. 6. c. 2.
(d) Niceph. l. 10. c. 35.
(e) Orosius lib. 7. c. 32.

PAGIUS
Decretum Synodi Illyriciana.

sola Synodi Illyriciana, quam præsentis anno male consignat, locum ejusdem epistolæ varie acceptum ab Interpretibus, qui sententiam Illyricianorum assecuti non sunt, ob vetus mendum quod in ejus lectione latet, feliciter emendavit; sicque legendum docuit: Hac de re ad vos scribentes, qua monenda habemus, hisce quoque literis nostris expressimus de constituendis Episcopis, & de Comministris quoque jam constitutis, nempe ut ex iis, qui sunt sancti magistratu, si sani, sint constituantur Episcopi; sin minus, ex ipso Presbyterio. Similiter & Presbyteri

niano atque Valente Imperatoribus contigisse tradit. Si quid autem futurorum malorum portendendi iis casibus vim inesse ex divina ordinatione quis velit; diri schismatis sequenti anno in Ecclesia Romana subsecuti, & persecutionis adversus Catholicos a Valente Imperatore in Oriente excitatæ, hæc fuisse prænuncia, dicere æque poterit: sed de his hætenus.

Eodem hoc anno ab iisdem Imperatoribus de clericis rescriptum datum est; qui e curia transissent ad munia clericatus. Quoniam autem complures (quod sæpe superius dictum est) vitandi causa onera curialia, atque potiendi Ecclesiæ privilegiis, inter clericos allegi festinant; placuit iisdem Augustis, ut non nisi qui decennio in clericali functione perseverassent, iisdem clericis concessis liceret potiri immunitatibus; ita ipsis Augustis rescribentibus ad Modestum (f) P. P.

XLII.
Probatus tempore clericatus dignus immunitate.

Quicumque ex curialium natus genere ad clericatum venerit, & per judicium sanguinis cæperit postulari; certi temporis definitione defendatur. Ut si in consortio clericatus decennium quietis impleverit; cum patrimonio suo in perpetuum habeatur immunis. Si vero intra finitos annos fuerit a curia revocatus; cum substantia sua functionibus subiaceat Civitatis. Observando hoc, ut hi quos decennium vindicat, petitione superflua minime fatigentur. Dat. XVI. Kalend. Novemb. Hierapoli, Valentiniano, & Valente AA. Coss.

(f) l. 103 de Episc. & cler. C. Theod.

Rursus vero quod Christiani sub Juliano Imperatore quamplurimum vexati fuissent, idemque jam regnantibus Principibus Christianis, in templa deorum acceptas injurias vindicare satagerent; visum est Gentilibus (ad eam evitandam incursionem) adhibendam esse custodiam Christianorum a magistratibus ingenti perfoluta pecunia impetratam: quod ne fieret, iidem Imperatores ad Symmachum præfecturam Urbanam Romæ administrantem in hæc verba rescripserunt:

XLIII.
Cur custodia adhibita templis Deorum.

Quisquis seu Judex, seu apparitor ad custodiam templorum homines Christianæ religionis apposuerit; sciat non saluti suæ, non fortunis esse parcendum. Dat. XV. Kalend. Decemb. Mediol. Valentiniano, & Valente

Leges Valentiniani & Valentis Imp.

F f lente

& Diaconi e sacro Clericorum Collegio, ut sint omni in parte inculpati; minime vero de Curia, vel ex officio militari. Existimarunt Patres, non scrupulose servandam veterem regulam, quæ ex solo Presbyterio Episcopos deligendos præscribebat; quin imo si fidei sanæ & integræ invenirentur aliqui viri, qui magistratu civili functi essent, hos potius Episcopos deligendos; deinde si tales non reperirentur, petendos juxta ordinem antiquum ex corpore Presbyterii. Presbyteros vero & Diaconos ex solo Clericorum corpore cooptandos docet, ne scilicet exemplum ejus

CHRISTI
365.LIBERII PAP.
14.VALENTINIANI IMP. 2.
VALENTIS(a) Hier.
in pref.
lib. 2.
comment.
in epist.
ad Galat.(b) Amm.
lib. 27.(c) l. 2. tri-
buta in
ipsis spec.
inferend.
C. Theod.(d) l. 4. de
cens. C.
Theod.

PAGIUS

XVII.
Procopii
defectio.XVIII.
Immuni-
tas tribus
persona-
rum gene-
ribus a
Valenti-
niano con-
cessa.

lente AA. Coss. Magno plane impetu populi quati idolorum templa consuevisse, S. Hieronymus (a) auctor est; sed de his suo loco inferius pluribus. Symmachi quidem putamus ejusmodi fuisse in Urbe studium, ut custodia Christianorum (quod aliter non videri posset satis consultum esse) idolorum templa custodirentur; quem scimus Gentiliciæ superstitionis fuisse acerrimum defensorem. Successisse autem in præfectura Urbana Symmachum Aproniano Christianorum persecutori tempore Juliani, Ammianus (b) est auctor. Porro Symmachi domum incensam fuisse a furenti populo ob vinum denegatum, idem affirmat; ad ipsum enim extat ea de re eorumdem Imperatorum rescriptum (c); cujus cum idem esset tardior executor, immo inficiator, eo modo, quem Ammianus describit, populi totius in se furorem convertit. At de Symmachi in Christianam religionem insidii saepe inferius.

XLIV. Laude quoque digna ea fuit eorumdem constitutio Imperatorum, qua sacras virgines, ac viduas, necnon pupillos exemptos voluerunt a censu capitationis, cum iidem sic rescripserunt ad Viventium Præfectum Prætorio Galliarum (d):

In virginitate perpetua viventes, & eam

ejus, quod de Magistratibus in Episcopatum asciscendis, singulari jure decernebat, putaret aliquis, Presbyteros quoque & Diaconos & Laicos probatis adlegendos. Legatur Petrus de Marca loco citato. Valesius in Notis ad Theodoretum lib. 4. cap. 9. præfatum locum ita vertit; *Scriptum item de Episcopis, qui constituuntur, aut qui constituendi sunt Commistri; si quidem sint idonei, ex Episcopis jam vita functis orti; sin minus, ex Presbyterorum ordine eligantur.* Sirmondus in editione Operum Theodoretii illum locum aliter legit; sed Petri de Marca versio præferenda, quæ quanta sit Magistratibus civilibus cum Episcopatu in tuenda Fide communio, manifestum facit, & solum vocem *Episcoporum* repetitam, secundo in loco expungit.

Procopii defectio hoc anno certissime contigit, ut ea quæ anno superiori in medium attuli, ostendunt.

Ad num. XLIV. & seq. Valentinianus senior Leg. 4. Cod. Theod. De Censu, dat. X. Kalend. Decemb. Valentiniano & Valente AA. Coss. tria personarum genera a censu, seu a plebeia capitatione exempta: primum, in virginitate perpetua degentes; secundum, viduas; tertium, pupillos, virilis scilicet sexus usque ad annos XX. feminei quousque virum sortitæ sint. Cum vero hoc ævo nullum jam amplius capitum, seu pro capite libero tributum usurparetur, omnino hæc Lex accipienda de capitatione & jugatione pro capitibus & jugis seu possessionibus. Cum autem ea Lex inscripta sit ad Viventium Pf. P. Galliarum, liquet, non tantum Legem hanc pro Gallis emissam; sed verosimiliter anno CCCLXVIII. quo Valentinianus & Valens iterum Consules fuere, ita ut numeralis nota neglecta sit; cum Viventius adhuc anno CCCLXVII. Præfectus Urbi fuerit, ut docet Ammianus lib. 27. & liquet ex subscriptione

viduam, de qua ipsa maturitas pollicetur ætatis, nulli jam eam esse nupturam; asplebeje capitationis injuria vindicandus esse decernimus. Item pupillos in virili sexu usque ad viginti annos ab istiusmodi functione immunes esse debere: Mulieres autem, donec virum unaquaque sortitur. Dat. X. Kal. Decembr. Valentiniano & Valente AA. Coss. Addiderunt insuper, ne Christiani ab exactoribus die Dominico conveniri possent (e). Sed & illud perutile Reipublicæ, cum voluerunt, ne mercatores carius suas merces vendant, esse muneris Episcopalis providentiæ (f). Lege etiam lata vetuerunt addisci atque doceri improbatas magicas artes (g).

Cohibuerunt quoque milites, ne in synagogis Judæorum hospitia sibi quærent. (b) Quod enim haud pridem cum Gentilibus, Juliani temporibus, adversus Christianos Judæi conspirassent; mutato jam rerum statu, sicut Gentilibus, ita & Judæis Christiani milites negotium facecebant. Vetuerunt etiam iidem Imperatores, ne Christiani delinquentes damnarentur ad ludum (i): id enim jamdiu ante abolitum, idem impius Julianus in odium Christianorum revocaverat in pristinum usum.

quarumdam Legum Cod. Theod. Unde demum Præfectus Galliarum factus est: quam Præfecturam administravit anno CCCLXVIII. & tribus consequentibus, ut ostendit Gothofredus in hujus Legis Commentario, ex quo hæc excerpta.

Data & a Valente Lex 8. Cod. Theod. De Maleficis & Mathematicis, qua Mathematicæ artis, vaticinandi, futura prænoscenti exercitium omnibus omnino publice, aut privatim per Orientem, omni tempore & loco interdicitur. Sed ea Lex ad præsentem annum referri non potest, cum inscribatur Modesto Præfecto Prætorio, qui ante annum CCCLXX. eam dignitatem non gessit, ut infra dicetur. Cum itaque dicatur, Dat. II. Id. Decemb. Constantinop. Valentiniano & Valente AA. Coss. ea revocanda ad annum CCCLXX. quo Valentinianus & Valens tertium Consulatum iniere, & Valens mense Decembri Constantinopoli fuit.

Neque denique hoc anno Lex Cod. Theod. 19. De Episcopis, emissa est; cum etiam Modesto Præfecto Prætorio inscripta sit, dicatur. Valentis que, Data XVI. Kal. Novemb. Hierap. Valentiniano & Valente AA. Coss. Hierapoli scilicet Phrygiæ, non vero Hierapoli Syriæ, ut perperam Gothofredus existimavit. In illa autem urbe anno CCCLXX. Valentem fuisse, eo anno ostendimus. Ea Lege Valens Curiales Clericos ad Curiam revocari jubet, nisi decennium in Clericatu fuerint, pariter ut Monachos Curiales ad Curiam revocari voluit Constitutione emissa ad eundem Modestum Præfectum Prætorio, puta Lege 63. Cod. Theod. De Decurionibus. Quare verosimile est, utramque Legem eodem anno, scilicet CCCLXX. datam esse. De hac ultima vide quæ anno CCCLXXV. dicemus, quo de ea Baronius agit; & de Lege 19. De Episcopis, lege Commentarium Gothofredi.

(e) l. 10. de
Exact. C.
Theod.(f) l. 1. C.
de Episc.
aud.(g) l. 8. C.
de malefic.

XLV.

(b) l. 3. C.
de Judais.(i) l. 8. de
panis C.
Theod.

Se-

XIX.

Lex Va-
lentis ad-
versus
Mathema-
ticos.

XX.

Valentis
Lex ad-
versus
Clericos
Curiales.

JESU CHRISTI
ANNUS
366.

LIBERII PAP.
ANNUS
15.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 3.

I. Sequitur Christi annus trecentessimus sexagesimus sextus, quo Gratianus filius Valentianii Imperatoris, nobilissimus puer, Consul creatus est, cui junctus collega Dagalaiphus; quem antiqua peritia probatum, militiæ rectorem constituerat Jovianus (a), eodemque munere in Gallis apud eundem Valentianum in Alemannica expeditione hoc tempore fungentem. Urbana vero præfectura post Symmachum Romæ est collata hoc anno Lampadio, ut puto, Christiano homini, qui expensas exhiberi solitas in munificentissima munerum editio-
(a) Amm. l. 26.
ne contulit in pauperes agentes in Vaticano; qua ex causa plebem in se concitavit, adeo ut parum abfuerit, quin ipse ædes positas prope Constantini Lavacrum injectis facibus illa combusserit: fed hæc de Lampadio pluribus Ammianus (b).

II. Quod autem primum ad hujus anni in Oriente res gestas pertinet; aperto jam vere, Valens juncto sibi Lupicino Magistro equitum, adversus Procopium tyrannum validius agens, desertum illum a suis fugamque captantem, sed a fugæ comitibus vinctum ad se perductum capite truncari jussit; quod ad Valentianum transmisit in Gallias: accepit illud ipse Parisiis, cum excepit Jovinum Magistrum equitum Victorem redeuntem ab
(b) Amm. l. 27.
Ann. Eccl. Tom. V.

PACIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5859.
SÆC. IV. ☉ II. A. D. 6. P. 16. April. Indict. 9.
Anno Urbis 1119.
Olymp. 286. an. 2.
A. C. 366.
JESU CHRISTI 366.
DAMASI PAPÆ I.
VALENTINIANI ET VALENTIS
IMPP. 3.

I. [1] AD num. I. *Coss. Gratianus Nobilissimus puer, & Dagalaiphus: uterque Occi-*

Alemannis; factumque est, ut cum Valens Lupicinum, tum Valentinianus Jovinum, ambos Magistros equitum, ob res præclare gestas in sequentem annum Consules designarent. Post extinctum Procopium, Marcellus ejus cognatus agens cum militibus apud Nicæam, tyrannidem arripuit: sed captus a Valentis militibus, diuque tortus occiditur: hæc autem omnia pluribus Ammianus (c). Talem consecuti sunt finem qui Juliano sicut sanguine, ita & impietate conjuncti; post eum vindicare sibi Imperium studuerunt; quibus extinctis, omni spe destituta Gentilitas languens emarcuit, desperans penitus, posse amplius a Christianis regimen Imperii in se transferre.

Cæterum si non ea qua cœptum est felicitate, fuit postea a Valente Imperium propagatum: id accidit, quod vera religione, ejus fundamento, cui tanta moles innititur, imperantis impietate convulsa; ipsum plane totum necesse fuit Imperium concuti, sed & prosterni, nisi fuisset aliena pietate suffultum. Præbens enim aures infelix domesticis Ariamis, Valens Arianus evasit. Utinam vel Themistium audisset post-victoriam de Procopio adeo opportune philosophantem, & inter alia verba illa in ejus aures ingerentem (d): *Non enim tibi tantum, o Rex, sancta convenit sapere; sed etiam,*
(c) Amm. l. 26. 27.
(d) Them. orat. 9.
F f 2 205

dentalis. Gratianus enim filius est Valentianii, qui, quod a patre Nobilissimus puer renuntiatus, hoc anno Fastis nomen dedit, ut in more positum fuisse jam diximus. *Dagalaiphus* hoc anno sub Valentiano Magister militum fuit, idque per Gallias, ut testatur Ammianus lib. 26. & 27.

Ad num. II. & seq. *Procopius Tyrannus* his Consulibus victus in Phrygia Salutari ad Nacoli-
II. Procopius tyrannus necatur.
am, interfectusque, Ammiano lib. 26. cap. 9. Zosimo lib. 4. pag. 739. Socrate lib. 4. cap. 5. & Hieronymo in Chronico testibus. Idacius in Fastis eum oppressum scribit *sexto Kalendas Junias*; Auctor vero Chronici Alexandrini XII. Kal. Julias. Philostorgius lib. 9. cap. 5. ait, eum capite truncatum esse, cum sex mensium spatium tyrannidem exercuisset. Sed ex dictis

NOTÆ (1) C *Oss. Gratianus nobilissimus puer, & Dagalaiphus. Lapis apud Boldettum; pag. 80. n. 6.*

DEP. III. KAL. DEC.
GRATIANO. ET DAGALAIFO
COSS.

Gruterus pag. MCLXII. 5.
DEPOSITA. IIII. KALENDAS
MARTIAS. POST. CONSULA
TUM. GRATIANI
ET DAGALAIFI.

Ammianus, lib. XXVI. *Translato in Gratianum & Dagalaiphum amplissimo magistratu.* Item lib. XXVII. Cap. II. Socrates, lib. IV. cap. V. Epistola Valentis & Ursacii inter S. Hilarii Opera, pag. 1361. *data XV. Kal. Jan. Gratiano nobilissimo puero, & Dagalaifo Coss. Fasti Idatii Gratiano nob. & Dalaiso. & Dalaiso.* Ita & Paschalis laterculus in fine Gennadii.

CHRISTI
366.LIBERII PAP.
15.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 3.

eos qui tecum versantur, sancta decet proferre; ac si unumquodque verbum eorum quæ in tuas aures incidunt, illorum esset, quæ pura manu inscribantur. Hæc, & alia multa optima proficuaque regi- mini coram illo disseruit; sed surdo (ut ajunt) ingessit fabulam: nam omnem post- hac cum pietate humanitatem exuens, factus est dirus piorum persecutor, cujus rei causa meruit ab eodem philosopho postea corripi.

III. At si civili bello jam penitus extincti

Bellum Gothicum triennale.

(a) Amm. lib. 27.

sunt duo hoc anno tyranni; nequaquam tamen ab externo cessatum est; siquidem coeptum bellum Gothicum, triennio perduravit. Valens enim (inquit Ammianus) (a) ut consulto placuerat fratri, cujus regebatur imperio, arma concussit in Gothos, ratione justa permotus, quod auxiliâ misere Procopio civilia bella coeptanti. Hæc Ammianus, qui res per Valentem gestas his tribus annis, quibus nihil mali intulit Gothiis, sed eos solum coegit ad pacem poscendam, exacte profequitur. Cum autem ipso expeditionis exordio ambitiosum apparatus (sic eum idem nominat auctor) ad proximum bellum idem Valens magno studio comparasset, decrevit ante professionem sacro initiari baptismo. Id quidem hoc anno tertio ejus Imperii factum esse, Sanctus Hieronymus habet in Chronico, cui consentiunt quæ tradit Theodoretus, dum ait id accidisse, cum ipse Gothicum bellum esset auspicator. Quomodo autem blanditiis conjugis pellectus sit, ut ab Eudoxio Episcopo Constantinopolitano hæreticorum omnium scelestissimo consenserit sacro initiari baptismo, idem auctor narrat his verbis (b):

(b) Theod. l. 4. c. 11.

IV.

Valens baptizatur ab Eudoxio, & labitur in hæresim Ariani.

Jam vero ad reliquam historiam veniam & tempestatem, quæ multos fluctus, eosque turbulentissimos in Ecclesiis excitavit, primum explanabo. Nam Valens potitus Imperio, quamquam primo doctrine Apostolicæ ornamentis decoratus; cum Gothi Istrum trajecissent, & Thraciam popularentur; consilio invito de colligendo exercitu, & bello contra eos suscipiendo, non putavit sibi consentaneum, ut

nudus divina gratia expeditionem faceret; sed se perfecta sacrosancti baptismatis armatura tegetet: idque præclare sapienterque admodum: Postea tamen & nimia animi mollicie diffuere, & veritatem aperte prodere cepit; idemque ei accidit misero, quod primo nostro parenti Adam. Nam verborum lenociniis conjugis suæ delinitus, in servitutem datus est, & factus non captivus solum, sed etiam muliebrium verborum fallacis obsequens. Si quidem illa erroris Ariani laqueis ante irretita, maritum in eosdem inducere laboravit, cujus hortatu in horrendum blasphemiae barathrum præcepit cum ea defectus est. Eudoxius autem, qui adhuc Ecclesiæ Constantinopolitanæ clavum tenebat, non ut eam rite gubernaret, sed tamquam navem undis obrueret, hos non modo in hunc induxit errorem, verum etiam eidem consecravit. Eodem tempore igitur, dum Valens sacro baptismatis initiatur mysterio, Eudoxius eum miserum obstringit jure jurando, ut in eo impio dogmate perseveret; & omnes qui contrariæ doctrine adhaerescunt, ubique Ecclesiis exigat. Itaque Valens, relicta doctrina Apostolica, hoc pacto ad partem adversariam tractus est; atque non longo temporis spatium interposito, cætera quæ jusjurandum postulabat, executus est. Hæc Theodoretus: quæ autem post subdit de expulsis ex ipsorum sedibus Episcopis Orthodoxis suo loco dicturi sumus.

Hic vero admonendum putamus lectorem, de exordio persecutionis Valentis complures antiquorum hallucinatos esse, ac primum Socratem (c), & Sozomenum (d), & alios horum vestigia consecutos; sed & Orosium, cum negat id factum, nisi postquam Valentinianus frater, cujus timore continebatur, ex hac vita discessit; ait enim (e): Valens ab Eudoxio Episcopo Ariani dogmatis assertore, & baptizatus & persuasus, in sævissimam hæresim declinavit; sed malignam insectationem diu texit, nec voluntati potestatem admiscuit, quoad viventis fratris auctoritate compressus est: contemplabatur enim de eo, quantam vim in ulciscen-

(c) Socrat. l. 4. c. 2. 3.
(d) Sozom. l. 6. c. 7.
(e) Oros. l. 7. c. 32.

Persecutio ab Arianiis adversus Catholicos excitatur.

PAGIUS

Ais anno CCCLXIV. eam per plures menses Procopius exercuit.

III. Initium belli Gothici.

Gothicum bellum, inter præcipua censendum, ut ait Eunapius in Excerptis, non hoc anno, sed sequenti, a Valente pubescente vere susceptum, castris prope Daphnen munimentum metatis: mox & Istro transitio. Ita Ammianus lib. 27. cap. 5. qui cum hæc referat post Procopii interitum, qui hoc anno post vernalis tempus, ut numero præcedenti dixi, contigit, non dubium, quin ad annum sequentem pertineant, & initium belli Gothici anno uno Baronius anticipavit. Hinc anno trecentesimo sexagesimo septimo, mense Maio data a Valente Marcioni-

poli Lex 1. Cod. Theod. Si Curialis relicta civitate, & Lex 1. De equorum collat. Docet enim Zosimus lib. 4. pag. 741. Valentem Marcionopoli fuisse, cum bellum illud suscepit: Initio vere Marcionopoli solvens Imperator Barbaros avertitur. Duravit bellum Gothicum annos tres, testibus Ammiano laudato, & Themistio in Orat. 10.

Ad num. IV. Valens non hoc anno, sed sequenti baptizatus, & Orthodoxorum persecutio ab eo coepta. Theodoretus enim lib. 4. cap. 12. ait, cum Gothi, trajecto Danubio, Thraciam popularentur, Valentem bellum iis inferre decrevisse, sed Baptismatis armatura mu-

ni-

CHRISTI
366.

LIBERII PAP.
15.

VALENTINIANI IMPER.
VALENTIS 3.

scenda fide Imperator posset exercere, qui tantam constantiam pro retinenda quondam miles habuisset. Hæc ipse. Cæterum Sanctus Hieronymus, una cum baptis- mate suscepto a Valente cœptos vexari Catholicos tradit, cum ait (a): *Valens ab Eudoxio Arianorum Episcopo baptizatus nostros persequitur*. In quam sententiam libentius imus; cum & illud Oro- sio concesserimus, eundem Valentem post fratris obitum gravius Ecclesiam pertur- basset. Qui enim non erubuit in contra- ria fratri fidei professione fieri Christia- nus, & a nefandissimo Ariano homine baptizari; haud existimamus pro eadem propaganda hæresi veritum esse germanum vindicem impietatis. At si hoc quoque dederimus, ipsum ab omni infestatione Ecclesiæ Catholicæ quievissè; quosnam spiritus animosque suscepisse putamus ipsos Arianos insurgendi adversus fidem rectam, ejusque studiosos, cum scirent Imperatorem ejusdem impietatis profes- sorem a suis ipsorum partibus stare? Quam- obrem ab hoc anno usque ad ejusdem Valentis necem, quam numine ulciscen- te subiit, Ecclesiam Orientalem exagita- tam esse Arianorum procellis, nemo ju- re poterit dubitare. Quin & cum rele- gationem Episcoporum factam esse se- quenti anno Socrates (b) ex Consulibus definiert: inde patet, non ipsos tantum Arianos, sed & Valentem Imperatorem eisdem conniventem, Catholicos Episco- pos infecutum esse.

(a) Hier.
in Chron.

(b) Socrat.
l. 2. c. 10.

VI.

Grego-
rius Na-
zianz. &
Basilius
vocantur
ex eremo.

Cum igitur omnibus Orientis Ecclesiis ex suscepto ab Ariano baptis- mate inno- tuerit perfidia Imperatoris; Orthodoxi omnes Episcopi, tamquam ad prælium classico excitati, arma cape- runt, contra- que omnes adversariorum futuros insul- tus sese muniunt, & obfirmant. Tunc namque opportunum visum est tempus, ut duo illa cœli tonitrua, Gregorius Na- zianzenus atque Basilius, ex eremo ad arenam certaminis prodeuntes, in hostes fidei cominus fulmina verbi jacerent. Pri- mum id obtinuit Gregorius pater jam se-

nio prægravatus, ut sibi ad subeundam senilibus humeris jam imparem sarcinam filius robustus viribus præsto esset: licet id sæpe ante frustra tentasset, illumque penitus refragantem expertus esset. At cum infelix status Orientalis Ecclesiæ, jam colla erigentibus Arianis, & minas cædesque spirantibus, tum etiam sacri parentis senectus sub onere pastorali fa- tiscens, eum invitum licet diuque refu- gentem ac penitus renitentem, traxere tamen e Pontica solitudine Nazianzum, adnitentibus eundemque funem cum pa- tre trahentibus aliis Gregorii pernecessariis, ad id litteris, precibus, atque ad- eo objurgationibus & amantium contu- meliis adhuc cunctantem hominem com- pellentibus: erat ex iis unus Bosphorius Colonix Episcopus, ad quem jam cedens dansque manus ipse Gregorius sic scri- bit (c):

(c) Greg.
Naz. ep.
14.

Arbitrabar mihi pro iis quoque quæ præ- ceperunt, a vobis purgationem excusatio- nemque deberi. Ita vecors sum & solidus. Quoniam autem objurgandi finem non facitis, sed prioribus certaminibus aliquid semper adiicitis, novisque contumeliis ve- teres cumulatis; haud scio qua causa per- moti, sive quod nos exosos habeatis, si- ve ut nostri contemptu aliorum gratiam vo- bis concilietis: hæc quidem Deo & noscen- da, & judicanda relinquimus, quem nul- la res fugit (ut ait Scriptura) etiam si veritatis larvam prætextamus, ut specio- sior sit apud multitudinem prætextus. Tuæ autem pietati hoc denunciatio, nos manus da- re, & cedere; atque Ecclesiæ curam, Deo dante, pro virili nostra, sine cunctatio- ne suscepturos esse (quandoquidem hoc contenditis, atque præsertim urgente hac tempestate, propter imminentem, ut ipse scribis, adversariorum incurssionem) hu- mileque hoc corpus Deo commendaturos es- se, quamdiu durabit, viresque nostræ fe- rent, ne nos oneremus, atque obruamur, tum a vobis condemnati, tum variis uni- versi cleri, querelis & lamentationibus nos opprimuntis, clamoribus impetiti, atque

VII.

Epist.
Gregor.
ad Bos-
phorium
de suo
reditu.

Ec-

PAGIUS

nitum ad certamen procedere voluisse. Tra- dit Ammianus citatus, bellum Gothicum a Thra- ciarum motibus inchoatum. Hinc liquet, Va- lentem circa vernum tempus anni sequentis bap- tizatum esse, eademque tempestate persecu- tionem in Orthodoxos motam. Quod confir- mabitur ex iis, quæ infra dicam de Sancti A- thanasii fuga, quæ anno CCCLXVII. contigit.

V.
Basilius
Casaream
venit.

Ad num. VI. & seqq. Hermantius in Vita SS. Basili & Gregorii Nazianzeni lib. 3, cap. 9. Baronium sequitur, & cum eo Basili e Ponto in urbem Casaream reditum, hujus cum Eu- sebio Casareæ Episcopo reconciliationem, & Valentis Imperatoris Casaream accessum præ- senti anno consignat. At hæc anno tantum tre- centesimo septuagesimo contigisse, & Sozo-

menum lib. 6. cap. 15. ea in re non errasse, eo anno demonstrabimus, ac Episcopatus Ba- silii initium hæcenus ignoratum anno suo red- demus: qua epocha recte constituta, plures er- rores a magnis Viris commissi emendari pote- runt. Quando porro Rufinus lib. II. cap. 9. scribit, Nazianzenum secum ad Monasterium ma- nu injecta Basilium perduxisse, ibique per an- nos (ut aiunt) tredecim solis Divinæ Scripturæ voluminibus operam dedisse, intelligendus est de priori utriusque in Pontum secessione, quæ ideo contigit anno circiter trecentesimo quin- quagesimo septimo. Ab eo enim anno ad tre- centesimum septuagesimum anni tredecim inter- jiciuntur.

*Ecclesiam neglectam cernentes, ac permul-
torum etiam animum offendentes & vul-
nerantes, tamquam Ecclesiæ negotia nibili
faciamus; ac denique ne vos diutius in
nostri contempione laboretis. Idque facie-
mus precum vestrarum auxilio suffulti,
etsi tu Ecclesiæ præfecturam accipere de-
rectas, ut & ipse scribis, & res ipsæ
fidem faciunt. Præstat enim illis curis
immorari, quam his: quandoquidem om-
nino nos vexari & affligi necesse est,
Deo res nostras ita constituyente. Hæste-
nus Gregorius ad Bosphorium.*

VIII.

Greg.
Naz. re-
versus
habuit
apologe-
ticam o-
rationem.

Erant namque illæ de Gregorio quere-
læ omnium, crebræque lamentationes &
jurgia, quod neglecta Dei Ecclesia, suæ
tantum salutis, sprete cæteris, ratio-
nem habuisset, instituisseque vitam sibi
tantum proficuum; quodque insuper pri-
vatæ suæ utilitati posthabuisse visus esset
parentum senectutem; unde & nonnullis
suppetebat occasio eundem etiam contu-
meliis incessendi. Quamobrem simul ac
rediit Nazianzum, pro concione suam.
Apologiam dixit in auditorio frequentis-
simo; ubi cum in primis fugæ suæ in so-
litudinem rationem attulisset, quæ omni-
bus digna iustaque videri potuisset; re-
ditus quoque sui, cur tandem cesserit,
causas adducit in medium, atque ait (a):
*Me in primis ad reditum impulit vestri
desiderium, & quia vos vicissim deside-
rio mei flagrare sentiebam: neque enim
quicquam ad amorem ita firmum est, ac
benevolentia mutuo repensa. Deinde mea
hæc cura, meus hic labor, hoc est sacro-
sanctorum parentum canicies & infirmitas,
mei desiderio magis quam senectute lan-
guentium; hujus, inquam, Patriarchæ
Abrabæ, cari ac venerandi mihi capitibus,
atque Angelorum numero habendi, & Sar-
ræ nos in fidei doctrina spiritualiter par-
zurientis; quorum cum senectutem, corpo-
risque imbecillitatem subsidio meo atque
ope fulcire summis votis optaverim, ea-
que pro virili mea expleverim; adeo ut
philosophiam quoque ipsam, nempe mo-
nasticum institutum, cujus possessione ac
nomine nihil carius habebam, contempse-
rim; vel, ut verius loquar, hoc primum
philosophice contenderim, ne philosophan-
tis speciem præberem; non tuli mihi ex
una causa laborum meorum omnium fru-
ctum intercidere, benedictionemque peri-
re, &c.* subdit etiam, se inobedienciæ
pœnæ metu tandem obsecutum esse pa-
renti, istis verbis:

IX.

Quomo-
do Gre-
gor. obe-
dire coa-
ctus redit
Nazian-
zum.

Cum diu in his animo perplexo & an-
cipiti fuisset, atque in utramque partem
me ipsum librasset, atque undæ more du-
biis ventis huc atque illuc inflexus fuisset;
tandem vehementiori cessi, meque
vinculum abstraxit inobedienciæ metus. Ac
denique perorans: *His, inquit, rationum
excantamentis memet delinso, sensimque*

*animus cedit, ac ferri instar emollitur,
rationibusque ipsis temporis auxilium ac-
cedit: Deique leges & justificationes,
quibus totam vitam meam commisi, in
consilium adhibeo. Quocirca non refrac-
tor, non contradico (ut Domini mei ver-
bis utar, cum non ad Imperium & præ-
fecturam vocaretur, sed tamquam ovis
ad eadem duceretur) sed & procum-
bo, & sub potentem manum Dei me deji-
cio, pristinamque meæ cessationis & ino-
bedientiæ (si quid hoc nomine peccavi)
veniam peto. Tacui, sed non semper tace-
bo. Subduxi me aliquantisper, ut me ipsum
inspicerem, ac merori solatium afferrem;
sed nunc eum in Ecclesia plebis exaltare,
& in cathedra seniorum laudare perplacet.
Si illa reprehensionem, hæc veniam meren-
tur. Quid longiori oratione opus est? Ha-
betis nos pastores atque collegæ; habes-
que grex sacrosanctæ, Christoque pastorum
principe digne; habes, o pater, me ad om-
nia victum, non tam externis, quam
Christianis legibus tuæ potestati subje-
ctum; habes obedientiam; benedictionem
repende &c.*

Hic autem admonendus est lector, er-
rare eos; qui existimarunt, eundem Gre-
gorium Theologum ex eremo redeuntem
sublatum esse ad thronum Episcopalem Ec-
clesiæ Nazianzi. Id quidem cum in pri-
mis vetaretur a Nicæno canone (b) haud
pridem edito, ne uno superstite alius da-
retur Antistes Ecclesiæ; quod & S. Au-
gustinus doluit ignorasse (c), cum a Va-
lerio Episcopo Hipponensi ordinaretur E-
piscopus; adhuc insuper ejusdem Grego-
rii assertione (ut suo loco dicemus) ex-
ploratum redditur, ipsum numquam Ec-
clesiæ Nazianzenæ fuisse ordinatum Anti-
stitem, sed accessisse patri Episcopo in sa-
cerdotali functione adiutorem; de quo su-
scepto in se munere hæc alias ibidem in
publica concione (d): *Nunc quidem cum
præclaro parente curam hanc suscipere non
recuso, velut magnæ aquilæ & altissime
volanti pullus non incommodus e propinquo
advolans. Hæc ipse. Quod vero illud
pariter iniisset consilium, sic seni paren-
ti præsto esse dum viveret, ut tamen eo
ex hac vita decedente, relictam repete-
ret solitudinem; ideo mox hæc subdit:
Postea vero pennam spiritui meo, quo vo-
let, & quoquo modo volet, ferendam da-
bo; nec quisquam erit, qui me cogere,
aut aliorum traducere possit, cum eo con-
sultantem. Nam etsi paternis laboribus suc-
cedere, dulce est; ac noto & familiari
gregi præesse jucundius est, quam exter-
no, & alieno; addam etiam, Deo carius
(nisi me amor fallit, & mentem eripit
consuetudo) non tamen conducibilius est,
nec tutius, quam ut volentes volentibus
præsent.*

Reversus igitur Gregorius Nazian-
zum,

X.

Gregor.
non est
factus E-
piscopus
sed adiu-
tor patris.

(b) Conc.
Nic. can.
8.

(c) Aug. e-
pist. 110.

(d) Greg.
Naz. or. ad
patrem.

XI.

Greg.
munus
conci-
nandi ar-
ripuit.

zum, illam potissimam sibi partem curæ pastoralis arripuit, quæ in Dei verbo prædicando, simulque hæreticos insectando, veritatemque Catholicam illustrando versatur; quod & ab eo in primis opportunitas temporis exigebat, cum hæresis Ariana decorata diademate Imperatoris petulans procaxque gestiret, instarque filix Herodiadis saltatricis, non unius tantum Joannis capitis dono contenta, omnium Episcoporum Orthodoxorum sanguinem temulenta sitiret. Prodiit ex adverso Gregorius, tuncque inter alias luculentas orationes, illam in ipso ingressu ad populum habuit, cujusest titulus, *Ad sancta lumina*: In qua plane conspicitur, quo animi ardore pugnaturus adversus hostes in campum descenderit: nam hæc inter alia (a): *Animi voluptatem tenere nequeo; divino furore rapior; propemodum etiam instar Joannis, faustum nuncium profero, non quidem ut ille præcursor, ceterum a solitudine veniens, &c.* Qua quidem oratione summo consilio, quos sciret nuper Dei Ecclesiam hostes esse pervasos, primum omnium expugnat atque prosternit, dum prima ab ipso initio orationis adversus inanem Gentilicix superstitionis cultum tela contorquet; ac subinde his succedentes Christianæ fidei perduelles Arianos viribus Imperatoris suffultos promotus adoritur. Sed fuerunt istæ Gregorii velitationes potius, quam pugnx, respectu plurium fortissimorum certaminum, quæ adversus eosdem postea iniit; de quibus singulis suis locis dicturum sumus.

(a) Greg.
Naz. orat.
ad sancta
lumina.

XII.

At cum ad tot tantaque adversus agmina hostium cienda prælia, præsentia quoque Basilii expetenda merito videretur; id ipsum Gregorius curavit propensius una cum Eusebio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ, antea (ut diximus) in eum infenso, sed jam æquioris animi reddito, ut Basilii e Pontica eremo revocaretur in patriam. Porro visum est Gregorio, his litteris prævenire Basilium, antequam ab Eusebio (b) accerseretur:

(b) Greg.
epist. 19.

Greg. cura in abstrahendo Basilium ab eremo.

Tempus jam est, ut prudens consilium ineamus, tolerantiaque laude floreamus, nosque ita comparemus, ut nec quisquam animi magnitudine præstantior nobis appareat, nec multi nostri labores & sudores temporis puncto collabantur & evanescant. Cur hæc scribam, quæris? Deo carissimus Episcopus Eusebius nosser (sic enim de eo nobis deinceps sentiendum & scribendum est) animo erga nos est admodum amico, & ad simultates componendas propenso, ac tempore velut igni ferrum emolitur; litterasque etiam deprecatrices & evocatrices ad te missurus est, quemadmodum & ipse mihi significavit, & multi ipsius animum perspicue cognitum habentes nobis fidem faciunt. Quem antevertamus, quæso,

vel ad eum venientes, vel scribentes, vel (quod erit rectius) prius scribentes, & deinde ad eum nos conferentes; ne postea nos pudeat, si victi fuerimus, cum vincere licuerit, præclare videlicet & philosophice cedendo; id quod plerique a nobis exposcunt. Mibi itaque obsequere, ac veni tum ob hanc causam, tum etiam propter tempus: quandoquidem hæretici conjuratis animis Ecclesiam percursant, partimque jam adsunt ac turbas movent, partim (ut fama jactatur) affuturi sunt. Ac periculum est, ne veritatis doctrina convulsa distrabatur, nisi primo quoque tempore Be-seleelis spiritus excitetur, hoc est sapientis hujusmodi disputationum ac dogmatum architecti. Quod si tibi operæpretium esse videtur, ut ipse adsim, atque hæc administrem, tibi que itineris comitem me adjungam; ne hoc quidem munus defugiemus. Hactenus Gregorii epistola ad Basilium.

Quid autem consilii captarit Basilii in his quæ a Gregorio scripta percepit; illud sane quod visum est rectius, nempe (quod Gregorius ad finem epistolæ pollicitus erat) se ad eum ipse conferret, cum ipso in patriam ad Eusebium rediturus. Testatur id quidem ipse Gregorius, cum res tunc ab eo gestas sic describit (c), atque in primis ait: *Quamvis autem adeo philosophica & admirabilis fuerit illius secessio; excellentiorem tamen & admirabiliorem ipsius reditum fuisse reperiemus. Ita enim se habuit. Cum in his studiis versaremur, institit repente nubes grandinis plena, & perniciose stridens, quæ Ecclesias omnes in quas incidit, prostravit; & quascumque invasit Imperator avarissimus, & Christi hostis insensissimus, ac duobus his morbis laborans, inexplibili nimirum avaritia, & blasphemia, post persecutorem persecutor, post apostatam non quidem apostata, sed nibilo tamen eo meliorem se Christianis præbens, vel (ut recte loquar) Christianorum purissimæ & piissimæ parti, ac Trinitatis adoratrici; quam quidem unam pietatem, salutaremque doctrinam voco. Non enim Divinitatem velut ad libram expendimus, nec unam & inaccessible naturam substantiarum diversitate a se ipsa separamus, nec malum malo curamus, impiam Sabellii contractionem magis impia divisione ac sectione dissolventes: quo morbo correptus ille a furore nomen habens, Arius, magnam Ecclesiæ partem labefactavit atque convulsit, nec Patrem honore prosecutus, & ea quæ ab ipso causam habent, aspernatus, dum inæquales Divinitatis gradus invenit. Verum unicam Patris gloriam esse censensus, æqualem Unigeniti dignitatem, unicam item Spiritus sancti cum eo exæquationem. Ac si quid horum trium in inferiori dignitatis gradu ponamus, Trinitatem*

XIII.

Greg. ad Basilium pergit, ac secum reducit.

(c) Greg. Naz. orat. 2. in laud. Basilii.

Persecutio Valentis dira nimis.

rem totam a nobis disjici atque perverti judicamus: tria quidem quo ad proprietates, unum autem quo ad Divinitatem agnoscentes, & colentes.

XIV.

Quorum ille, nimirum Valens Imperator, cum nihil animadverteret, nec sublimes oculos efferre posset, verum ab iis qui eum ducebant, deprimeretur; secum etiam Divinitatis naturam deprimere non dubitavit, ac scelerata creatura Dominum in servorum ordinem dejecit, naturamque increatam ac tempore superiorem in rerum creaturarum numero collocavit. Atque hoc quidem ille animo, & cum hujusmodi impietate adversus nos expeditionem suscepit. Nec enim aliud quiddam ea res aestimanda est, quam barbarica incurfusio, non moenia, non urbes, non domos, aut alia quaedam parva & manu facta, ejusque generis, ut denuo erigi aut exstrui possint, evertens, sed animas ipsas distrabens. Impetum quoque una cum eo facit exercitus ipso dignus, nefarii Ecclesiarum Antistites, sævi orbis illius Terrarchæ, qui ipsius imperio & ditioni subiacebat. Qui cum Ecclesias partim jam tenerent, partim oppugnarent, partim ob Imperatoris openi ac vim tum illatam, tum minaci oratione denunciata, in potestatem venturas sperarent; huc quoque ut Ecclesiam nostram in deditiorem acciperent, venerunt, nulla re perinde, ut prædictorum hominum simultate, atque illius qui tum nobis præerat, imperitia, morbisque nostris freti atque subnixi. Magnam ergo certamen propositum erat, non ignava etiam multorum alacritas, sed infirma erat acies, utpote propugnatoris carens, ac perito artifice tam in doctrinæ, quam in spiritus facultate.

XV.

Basilii studia ad-
versus hæreticos.

Quid igitur generosa illa mentisque magnitudine præstans anima, Christi que amore vere inflammata? Ne longa quidem ad hoc oratio comparanda fuit, ut ad nos se conferret, nobisque adjumento esset. Verum simulatque me legatione fungentem aspexit (erat enim utriusque nostrum commune hoc certamen, ut qui fidei defensores ac patroni designati essemus) statim legationi cessit; ac spiritualibus rationibus secum optime sapientissimeque distinguens aliud simultatis tempus esse (si quid etiam ejusmodi affectui indulgendum esset) aliud pacis ac tranquillitatis, aliud rursum æquanimitatis, nempe necessitatis, & periculorum tempus: hoc, inquam, secum reputans, confestim e Ponto nobiscum excedit, atque erga periclitantem veritatem zelo exæstuat, utroque suppetias nobis affert, totumque se matri Ecclesiæ tradit. At fortasse alacriter quidem hanc rem aggressus est, verum nequaquam, ut illa animi alacritate dignum erat? dimicavit, Aut strenue ille quidem dimicavit, sed non consulte ac prudenter? Aut ita pru-

denter, ut tamen sine periculo? Aut hæc omnia quidem cumulate, ac supra quam dici queat, præstitit: cæterum in illius animo veteris simultatis fomites quidam residebant? Minime gentium. Omnia quippe simul præstat; inimicitias ponit, consulat, aciem instruit, scandala & offendicula intermedia submovet, cunctaque ea quorum fiducia illi bello nos laceffendos putaverunt. Alios asciscit, alios retinet, alios propulsat: aliis murus firmus & vallum efficitur: aliis securis petram scindens, aut ignis in spinis (ut Scriptura sancta loquitur a) sarmentitios homines, & in (a) Psalm. Divinitatem contumeliosos facile absumentes. 117.
Hæc Gregorius.

XVI.

Quod autem idem Basilius reversus ad certamen adversus hæreticos ipsum sibi collegam Gregorium adjunxisset; idcirco idem subdit: Quod si quid auxilii Barnabas, qui hæc loquitur ac scribit, Paulo decertanti tulit: Paulo habenda est gratia, qui illum in certaminis partem & societatem ascivit. Atque illi sane, nempe Ariani, sic infectis rebus discesserunt, tunc primum turpiter pudefacti & profligati, atque edocti, etiam si alios omnes homines, Cappadoces tamen non ita temere contemnere ac pro nihilo putare: quorum nihil tam proprium est quam fidei certitudo, fidusque ac sincerus erga Trinitatem affectus; cujus etiam beneficio hoc habent, quod animis conjuncti sunt atque concordēs, viribusque pollent, eadem videlicet auxilia, quæ Divinitati ferunt, accipientes, multoque etiam præstantiora ac valentiora. Hæc quoad certamen atque victoriam de ingruentibus Arianis acceptam Gregorius. Quomodo autem erga Episcopum suum Eusebium, quem diutius adversarium passus fuerat, Basilius se gesserit, idem his verbis significat:

Basilii Gregorium ad pugnam sibi asciscit.

XVII.

Proximum autem Basilio negotium ac studium hoc fuit; Antistitem observare, suspicionem extinguere; mortalibus omnibus persuadere, merorem illum, quo affectus fuerat, tentationem quamdam colluctationemque perversi spiritus extitisse, honestæ ac laudabili concordie invidentis: cæterum non ignarum se esse, quid obedientiæ ordinisque spiritualis leges postularent. Ac proinde adesse, docere, dicto audientem se præbere, monere, quidvis denique illi esse, consultor bonus, opitulatore optimus, divinorum oraculorum explicator, rerum agendarum præmonstrator, senectutis subsidium, fidei adminiculum, domesticorum fidelissimus, externorum ad res gerendas aptissimus (ut unico verbo dicam) tantam ejus benevolentiam obtinens, quanto prius apud eum odio flagrare putabatur. Ex quo hoc assecutus est, ut etiam si illi cathedræ honore secundus esset, Ecclesiæ tamen imperio potiretur. Etenim pro benevolentia, quam conferebat,

Basilii quomodo se habuit cum Eusebio suo Episcopo.

CHRISTI
366.

LIBERII PAP.
15.

VALENTINIANI IMP. 3.
VALENTIS

auctoritatem vicissim accipiebat; ac mirus quidam erat inter eos concertus, nexu- que potestatis. Ille plebem ducebat, hic ductorem, atque instar cujusdam leonum- curatoris præpotentem arte cicurabat. Namque ut nuper in sublimi cathedra con- stitutus, quippe ex laico fuerat delectus Episcopus, & terrenæ materiæ nonnihil ad- huc spirans, nondumque in his quæ spiritus erant, numeris omnibus absolutus; ma- gnisque etiam fluctibus inservescentibus, atque ingruentibus Ecclesiæ hostibus, opus habebat homine, qui eum manu ductaret atque fulciret; eoque nomine ipsius ope atque auxilio acquiescebat, eoque impe- rante, seipsum imperare arbitrabatur.

XVIII.

Basilii of-
ficia erga
Ecclesiæ
admini-
stratio-
nem.

Jam vero ipsius erga Ecclesiam curæ ac patrociniæ quamquam multa quoque alia- signa, & argumenta sunt: libertas animi, qua cum cæteros magistratus, tum poten- tissimos quosque Civitatis alloquebatur; controversiarum solutiones nequaquam sus- pectæ, sed ab ejus voce formatae ac con- stitutæ, modoque ipsius tanquam lege re- ceptæ; pauperum tutelæ plures quidem spi- rituales, sed tamen corporeæ non pauca (nam id quoque sæpenumero animæ prodest, eos nimirum in quos beneficium confertur, per benevolentiam subigere) pauperum a- lendorum, hospitum excipiendorum, vir- ginum curandarum studium; monasticarum legum institutiones partim scripto, partim voce traditæ; precum descriptiones; sa- crarii concinnitates; ea denique omnia, quibus homo vere divinus, Deoque adjun- ctus plebi utilitati esse potest. Pergit de eodem dicere, quid egerit, cum vehe- mentissima Cæsareæ fames ingrueret; sed de his suo loco opportunius.

XIX.

Basilii
populo
explicat
divinam
scriptu-
ram.

(a) Basil.
in pr. no.
Proverb.

Eusebii quoque jussu divinas Scripturas Basilium ad populum explicasse, ipsemet in oratione in principium Proverbiorum testatur, cum ait (a): Præclara est obe- dientiæ merces. Obediamus igitur bono patri, certanimum præmia nobis ex spiri- tus oraculis proponenti; qui nos instar ve- nitorum in locis inviis, quasi catuli cu- jusdam venatici indicio cursus nostri ex- perimentum vult capere. Proposuit autem nobis ad enarrandum parœmiarum princi- pium, &c. Obibat idem Basilus in Syno- dis pro suo Episcopo legationem, ut in convenibus habitis tunc temporis diver- sis in locis, nempe Chalcedone, Hera- cleæ, & in ipsis Cæsareæ suburbiis; in quibus omnibus, quod sanæ sinceræque fi- dei erat, id summa libertate animi loque- batur: quorum idem Basilus meminit, ubi ad Eustathium scribens, adversus calum- niantes sic ait (b): Quem vero oportebat me animi mei præ te testem habere, quæ Chalcedone a nobis de fide dicta sunt, quæ & sæpenumero Heracleæ, & quæ an- tea in suburbio Cæsareæ, an non omnia consona nobis, & omnia inter se concor-

(b) Basil.
epist. 79.

Ann. Eccl. Tom. V.

dantia fuerint? Ex his igitur, quæ de reditu Basilii Cæsaream, & reconciliatio- ne cum Eusebio dicta sunt, quæ eodem argumento scribit Sozomenus (c), in- nonnullis sunt corrigenda: ut in primis cum eadem contigisse refert primo Valen- tis Imp. anno, quo (ut diximus) ipse Valens in Cappadociam profectus est, in- de descensurus in Syriam; deinde cum po- puli studio in Eusebium inclamantis, se- que ab eo separantis, revocatum Basilium tradit; vel cum adjungit, absque inter- nuncio eundem Basilium in Cappadociam ad eundem Eusebium Episcopum rediisse: quæ omnia, ex iis quæ ex Sancto Grego- rio Nazianzeno dicta sunt, arguuntur er- roris. Sed & corrigendus quoque Ruffi- nus (d) est, dum ait Basilium & Gre- gorium perseverasse in eremo annos tre- decim; cum habita exacta discussione tem- poris accessus & recessus, nonnisi quatuor annos illic mansisse reperiantur.

(c) Sozom.
l. 6. c. 15.

(d) Ruffin.
l. 2. c. 9.

Quod vero ad Arianos pertinet; eo fu- rore, Eudoxio Episcopo Constantinopoli impellente Imperatorem, ejusmodi persecutio cœpta est, ut non tantum Catholicos exagitarit, sed & Novatia- nos, alioqui hæreticos, in confessione tamen perfectæ Filii cum Patre substan- tiæ cum Catholicis eadem sentientes; quin & in Macedonios, & alios Semiarianos dictos, grassata est: quod sci- licet hi quoquo modo Filio Dei divi- nam substantiam (ut dictum est) tribue- re viderentur. Sed quod primum ad No- vatianos spectat, hæc Sozomenus (e) ei- dem sectæ conjunctus: Non dissimilibus porro afficiebantur incommodis etiam illi, qui Constantinopoli doctrinam Concilii Nicæni propugnabant; quorum incom- modorum socii quoque fuere Novatiani. Nam Imperator cum reliquos omnes urbe exigi, tum Ecclesias Novatianorum occludi man- davit. Cæterorum autem Ecclesias non erat causa cur occluderet: nam jam pri- dem eæ, regnante Constantio, ipsis ademp- tæ fuerant.

XX.

Ariani
perse-
quuntur
Novatia-
nos, &
Macedo-
nianos.

(e) Sozom.
l. 6. c. 9.

Quin etiam Agelium, qui temporibus etiam Constantii Ecclesiæ Novatianorum Constantinopoli præfuerat, multavit exi- lio. Is quidem dicebatur vitam cum sum- ma omnium admiratione secundum leges Ecclesiasticas instituisse. Vixit enim (quod in pia vitæ ratione ac disciplina facile primas obtinet) pecuniarum possessione li- ber; atque ipsa vitæ institutio illud pla- ne declaravit: nam una solum utebatur tunica, & sine calceis semper incedebat. Non ita multo post ab exilio revocatur; suas ipsius recuperat Ecclesias, & conven- tus libere ac sine metu agit. Quarum re- rum Marcianus quidam causa extitit, vir sane cum vita tum doctrina admirabilis, qui jam olim quidem in Regia satellitem egerat, at jam tum presbyter sectæ No-

XXI.

Agelius
Novatia-
nus exu-
lat.

vatiana erat, docebatque filias Imperatoris Anastasiam & Carosam præcepta grammaticæ; quarum nominibus sunt balnea Constantinopoli etiamnum appellata. Itaque ob reverentiam erga hunc & gratiam, hæc, quæ modo diximus, Novatianis concessa sunt. Hætenus Sozomenus de suis Novatianis. Sed plane in eo etiam hallucinatur, dum putat balnea Anastasiæ nomine dicta, denominata esse ab Anastasia filia Valentis Imperatoris: nam secus habet Ammianus, qui cum agit de tyranno Procopio, hæc ait: Ductus in cogitationes varias, Anastasianas balneas petit, a sorore Constantini cognominatas. Eadem tradit Socrates (a) de Novatianis.

(a) Socrat.
l. 4. c. 9.

XXII.

Macedoniani exagitantur ab Arianis.

(b) Socrat.
l. 4. c. 6. 7.

Quomodo autem his diebus se haberint res Arianorum cum Macedonianis, reliquum est ut dicamus: Imperator (inquit Socrates b) rebus tum prospere & feliciter gestis elatus, rursus in Christianos tumultus propterea ciere cœpit, quod omnes ad sectam Arianam traducere cupiebat. Atque Concilium Lampfaci habitam illi in primis bilem moverat, non modo quod Episcopos Arianos interdixerat Ecclesia, sed quod fidei formulæ Arimini editæ anathema denunciaverat. Itaque cum Nicomediam Bithyniæ venisset, Eleusium Cyzici Episcopum ad se accersit. Hic opinioni Macedonianæ (ut supra dixi) maxime deditus fuit. Quare Imperator, Concilio Episcoporum Arianorum convocato, Eleusium illorum fidei assentiri coegit. Qui quamquam antea illud se facturum omnino denegasset; postea tamen exilio, & publicatione bonorum, quæ ipsi interminatus fuerat Imperator, supra modum exterritus, opinioni Arianae assensit. Statim ut assenserat, in magno dolore fuit, & Cyzicum reversus (est notissima Civitas in Helleponto) coram universo populo de vi ipsi ab Imperatore illata graviter conquestus est; docetque vi se coactum, non sua adductum voluntate, doctrinæ Arianae assensisse; illisque alium conquirendum Episcopum, propterea quod ipse necessitate compulsus suum ipsius dogma denegasset. Cyziceni tamen præ incredibili amore, quo illum complectebantur, neque alii Episcopo se subicere voluerunt, neque Ecclesiæ suæ administrationem concedere. Quare cum ejus semper parvæ gubernationi, tum suam ipsorum hæresim minime deposuere. His rebus auditis Episcopus Constantinopolitanus, Eunomium, utpote qui dicendi vi, qua præditus erat, posset multitudinis animos in suam sententiam facile pertrahere, Episcopum Cyzici designavit. Quo cum adventasset Eunomius, ab Imperatore mandatum fuit, ut Eleusio exturbato, Eunomius in sede Episcopali collocaretur. Unde qui Eleusii favēbant opinioni, extra urbis mœnia ex-

Expulso Eleusio, ordinatur Eunomius.

truxerunt Ecclesiam, conventusque separatim egerunt; sed de Eleusio hætenus: de Eunomio autem jam pauca dicamus.

Eunomius Ætii, cognomento Athei, cuius supra mentionem fecimus, scriba fuit; qui cum eo vitam degens, fallaces ratiocinandi concludendique modos, qui sunt sophistarum proprii, ab illo didicit, atque eos sedulo imitatus est. Quin etiam inanibus ineptisque vocibus operam dare, sophismataque quibus ipse irretiretur, contexere imprudens aggressus, illisque arroganter inflatus ad blasphemiam præcepit; Arrii etiam opinionem sectari, veritatis dogmata variis rationibus impugnare cœpit. At tametsi sacrarum litterarum prope ignarus imperitusque fuit, neque potuit eas omnino intelligere; tamen verba variare, eademque semper aliter atque aliter dicere potuit: at quod sibi ad dicendum proponebatur, numquam attigit, sicut septem tomi ab illo in Apostoli ad Romanos epistolam tam inepte compositi satis perspicue declarant. Nam cum multa verba inaniter de ea epistola profuderit, institutum tamen Apostoli animo capere nullo modo valet. Extant præterea alii ejus libri his consimiles, de quibus si cui in animo sit periculum facere, in magna verborum copia miram sententiarum inopiam reperiet. Atqui istum Eunomium Eudoxius ad Episcopatus Cyzicensis dignitatem extulit.

XXIII.

Cum vero, ut ipsius mos ferebat, pro concione dialecticis argutiis uteretur, auditores admodum reddidit attonitos: unde Cyzici tumultus exortus est. Nam cum Cyziceni arrogantem illius in dicendo insolentiam ferre nullo modo possent, Civitate exturbarunt. Ille Constantinopolim se recepit; ibi cum Eudoxio ætatem degit, ab Episcopatus administratione vacans. Verum ne ista solum obrectandi causa dixisse videamur; ipsius Eunomii verba, quæ sophistæ more fallaciter, & veteratorie de Deo dicere non veretur, audiamus; sic enim loquitur: Deus de sua ipsius essentia nihilo plus intelligit, quam nos: neque ipsi magis est perspecta & cognita, quam nobis: sed quod nos de ea scimus, idem omnino & ipse scit, ac rursum quod ille novit, idem in nobis vicissim reperies. Istas aliasque commenticias complures fallacias imprudens contexit Eunomius. At qua ratione paulo post se ab Arianis segregavit, dicemus suo loco. Hucusque Socrates de Eunomio. Porro ejusdem nominis, ab hoc tamen diversus fuit Episcopus ille, quem in locum Eusebii Samosatæ Ariani substituerunt, de quo suo loco dicturi sumus ex Theodoreto (c). Cum vero ejusmodi Eunomii fastus, mentisque tumor blasphemii junctus, Catholicis innotuisset, obstupuerunt: Basilius vero Magnus ut elatum

XXIV.

Eunomii fastus, & Blasphemiae.

(c) Theod.
l. 4. c. 14.

CHRISTI
366.

LIBERII PAP.
15.

VALENTINIANI IMPP.3.
VALENTIS

tum viri animum deprimeret, hoc puto tempore, scripsit ad eum illam epistolam (a) de formicæ natura, quam ab eo investigari rogat: eam nos superius recitavimus; libros vero adversus ejus blasphemias postea lucubravimus, de quibus suo loco dicemus.

(a) Basil.
epist. 168.

XXV.

Concilium celebratum in Caria.

Ariani igitur in Macedonianos (ut dictum est) insurgentes hoc anno, impedimento fuere, quo minus ab illis indictum Tarsi anno superiori Concilium celebraretur; id quidem ita Socrates (b): Factum, inquit, fuisset Concilium, nisi Eudoxius sectæ Arianae Episcopus, qui tum gratia apud Imperatorem plurimum poterat, obstitisset: qui propter Concilium edictum permagna iracundiæ flamma incensus, illos gravissimis affectu incommodis. Hec ipse. Sozomenus (c) id ipsum; qui & celebratum fuisse aliud Concilium in Caria tradit, dum ait: Cum autem jam Concilium Tarsi cogere; circiter triginta-quatuor Episcopi Asiatici in Caria, quæ est regio Asiæ, in unum congregati, studium in Ecclesiæ concordia stabilienda positum probabant illi quidem; sed tamen vocabulum, Consubstantialis, rejiciebant, constanterque affirmabant, formulam fidei Antiochiæ, & Seleuciæ editam, tenendam esse: quippe quæ etiam a Luciano martyre ante edita habebatur: & non sine multorum tum periculorum, tum laborum susceptione, ab his qui ipsos ætate antebant, confirmata. Imperator vero impulsu Eudoxii, Concilium, quod in Cilicia futurum expectabatur, partim litteris, partim minis diremit. Hæc Sozomenus. At fuerunt ista futurorum malorum præludia. Quod enim Valens in expeditione Gothica totus esset, ea quæ spectarent ad dogmata, prætermisit, cum tamen Ariani ipsi haud destiterint ubique laceffere Catholicos, & hæreticos ab ipsorum dogmate discrepantes.

(b) Socrat.
l. 4. c. 11.

(c) Sozom.
l. 6. c. 11.

XXVI.

Conciliabulum Ariano-rum adversus Semiarianos.

Eodem anno fæces Ariano-rum Valens & Ursacius una cum ejusdem perfidiae collegis, Singeduni in Mysia conciliabulum habuere, non tamen adversus Catholicos, sed Semiarianos hæreticos, ægre ferentes, si quis errans non continuo in ejusdem qua ipsi profundum foveæ mergeretur, ex quo quidem conventu istam ad Germinium conscripserunt epistolam, quam liber fragmentorum S. Hilarii de Synodo Ariminensi, nuper editus exhibet istis verbis (d):

(d) Hilari frag. l. 1. pag. 40. 41.

Domino religiosissimo fratri Germinio Valens, Ursacius, Gajus & Paulus, S. Cum de spe & salute sollicitudo incubit, magis laudandi esse debent qui solliciti sunt, quam reprehensionem aliquam sustinere. Salus autem ac spes principaliter in fide Catholica consistit; & ideo quamvis conventionem ad omnes nostros fratres & Coepiscopos nostros * Valente &

Paulo admonita, noluerit, ad id quod rumor latitat de te respondere, domine religiosissime, tamen quia litteris tuis testificatus es, te in eadem charitate perseverare, & paratum esse inlibatam dilectionem habere erga nos ostendere: propterea in unum apud Singedunum congregati, iterum his commonefacimus sanctitatem tuam, ut omni occasione ambigui exclusa, digneris rursus rescribere nobis, si a fide Catholica, quæ Arimini a Sancto Concilio exposita confirmataque est, cui etiam universi Orientis Episcopi consenserunt, sicut jam professus es te non recessurum, apertus * queritur significes. Est autem hoc, sicut in ea cautum est: Similem dicimus Filium Patri secundum Scripturas, non secundum substantiam, aut per omnia, sed absolute. Si enim hæc expositio immutata fuerit, manifeste quondam Basiliæ perfida adsertio, propter quam Synodus facta est, qua etiam merito damnata est, reparabitur. Dignare igitur hoc, quod queritur, evidenter litteris tuis declarare; non dixisse, aut dicere, vel dicturum, similem esse per omnia Filium Patri, excepta innativitate, ne quod perlatores litterarum Jovianus diaconus & Martyrius subdiaconus verbo deprecationis suæ, ante prædictos dominos meos fratres & Coepiscopos nostros Valentem & Paulum adse-rebant, magis credibile esse videatur, quia per omnia similem esse Filium Patri profitearis. Si enim sic te, sicut optavimus, sentire scriptis tuis manifestaveris, querelam pro injuria a quibusdam clericis tuis Palladio & Gajo fratribus & Coepiscopis nostris factam, licet nolueris, sicut prima conventionem admonitus es, exquire-re, ad æstimationem tuam pertinet, illis scilicet præstantibus pro sui temeritate rationem. Hæc per Secundianum presbyterum, Pullentium lectorem, & Candidianum exorcistam transmisimus charitati tuæ 15. Kal. Januarias, Gratiano nobilissimo P. & Dagalaiso Coß. exemplum penes nos retinentes.

* aper-tius.

Quid autem Germinius? num his consensit? minime gentium: nam accipe ab eo scriptam eo argumento Epistolam (e):

XXVII.

Domini fratribus religiosissimis Rufiano, Palladio, Severino, Nichæ, Heliodoro, Romulo, Muciano & Stercorio, Germinius in Domino Salutem.

(e) Extat apud Hilari. frag. lib. 1. p. 41. 42. 43.

Vitalis nunc militantis in officio sublimis Præfecturæ relatione comperimus, desiderare sanctitatem vestram significari vobis aperte, quid est quod de fide nostra Valenti, Ursacio, Gajo & Paulo displiceat. Necessarium duxi his litteris patefaciendum sanctitati vestræ, & id quod in vobis ipsis ab initio esse confido, dicere, nos hoc quod & a Patribus traditum accepimus, & divinis Scripturis, quod semel didicimus & quotidie docemus, Chri-

Epistola Germinii Semiariani adversus Arianos

stum Dei filium Dominum nostrum per omnia Patri similem, excepta innativitate, Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de virtute, integrum de integro, perfectum de perfecto, ante secula & ante universa, quæ intelligi vel dici possunt, genitum, cujus nativitatem nemo scit nisi solus Pater, ipso Filio adserente: Quia nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare: per quem facta sunt omnia, sine quo factum est nihil, secundum divinas voces ipsius Salvatoris nostri Filii dicentis: Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Et iterum: Quæcumque enim Pater facit, hæc & similiter Filius facit. Et iterum: Ego & Pater unum sumus. Et iterum: Qui me vidit, vidit & Patrem. Et iterum: Quomodo Pater vitam habet a semetipso, ita dedit & Filio vitam habere in semetipso. Et iterum: Sicut Pater suscitavit mortuos & vivificavit, ita & Filius quos vult, vivificat. Et iterum: Creditis in Deum, & in me credite. Et iterum: Neque enim Pater judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Et iterum cui Pater dixit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram; nec dixit, ad imaginem tuam, vel ad imaginem meam, ne aliquam dissimilitudinem in Filii sui divinitate demonstraret, sed propterea conjunxit ad imaginem & similitudinem nostram, ut Filium suum sibi similem per omnia Deum manifestaret. Iterum Evangelista: Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre plenum gratia & veritate. Et Apostolus ad Corinthios: In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non resplenderent in illuminatione Evangelii gloriæ Christi, quæ est imago Dei. Et iterum idem Apostolus: Et transtulit in regno Filii charitatis, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum, qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Et iterum idem Apostolus: Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus. Quis non intelligat, quia quemadmodum secundum servi formam vera fuit caro nostra in Christo, ita & in Dei forma, vera sit divinitas Patris in Filio? Et iterum: Videte ne quis vos seducat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa hujus mundi, & non secundum Christum, quia in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Si ergo omnis plenitudo divinitatis inhabitat in Christo, jam non ex parte similis & ex parte dissimi-

lis, sicut nunc asserunt, qui propter contentionem suæ libidinis retrorsum abeunt, semetipsos a nobis avertunt.

Nam quod putant se pro magno de divinis Scripturis proferre, ut dicant, Christum facturam & creaturam: e contrario nos secundum Scripturas dicimus, & viam & januam, & lapidem offensionis, & petram scandali, & fundamentum, & brachium, & manum, & sapientiam, & verbum, & agnium, & ovem, & pastorem, & sacerdotem, & vitem, & diem, & alia. Sed hæc omnia sic intelligimus & dicimus, ut virtutes & operationes Filii Dei intelligamus, non ut divinam ejus ex Patre nativitatem hujuscemodi nominibus comparemus, quia ex nihilo omnia per filium facta sunt, Filius autem non ex nihilo, sed ex Deo Patre est genitus.

Miror autem prædictum Valentem aut oblitum esse, aut certe subdole dissimulare, quid in præteritum gestum definitumque sit. Nam sub bonæ memoriæ Constantio Imperatore, quando inter quosdam cæperat esse de fide dissensio, in conspectu ejusdem Imperatoris præsentibus Georgio Episcopo Alexandrinorum Ecclesiæ, * Pelusiorum, Basilio Episcopo tunc Anquiritano, præsentem etiam ipso Valente & Ursacio, & in ea pravitate post habitam usque in noctem de fide disputationem, & ad certam regulam perductam, Marcum ab omnibus nobis ejectum fidem dictasse, in qua fide sic conscriptum est: Filium similem Patri per omnia, ut sanctæ dicunt & docent Scripturæ; cujus integræ professioni consensimus omnes, & manu nostra subscripsimus. Si autem nunc aliquid spiritus hujus mundi suggerit, ex aperto adhuc scire non possumus. Nam, ut nos professi sumus de Scripturis, per omnia similem Filium Patri, excepta innativitate, exponant & illi de Scripturis, quemadmodum parte similis sit, parte dissimilis. Et ideo, fratres dilectissimi, hæc intrepidanter & sine mora vestræ dilectionis ad conscientiam, per Cyriacum officialem, cujus prima inventa occasio est post Carinium diaconum, quem ad vos misi, professionem destinavi, ut per vestram quoque vigilantissimam devotionem apud Deum universæ fraternitati intimetur, ne quis fallacia diaboli laqueis ignorans implicetur. Jam vestra est unanimatis rescribere mihi, quid vobis sanctus Spiritus suggerat. Sane intimo charitati vestræ, me huic epistolæ, propterea quod manus dolerem, subscribere non potuisse; subscribendum autem mandasse fratribus & presbyteris nostris Innocentio, Octavio, & Catulo. Hactenus Germinius adversatus Arianis, militans tamen inter Semiarianos.

Quo tempore, defuncto illo scelerum omnium architecto & vexillario impietatis Acacio cognomento Lusco, Episcopo Cæ-

XXVII.

XXIX.

XXX.

CHRISTI
366.

LIBERII PAP.
15.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 3.

Acacii E- *Cæsareæ Palæstinæ, Ariani æque Arianum*
piscopi *hominem dedere illi successorem Euzojum.*
Cæs. Pal. *Reliquit Acacius commentarios a se conscri-*
obitus. *ptos in Ecclesiastem decem & septem volu-*

(a) Hier. *fosque tractatus.* Hæc S. Hieronymus (a),
descrip. *qui Acacii scripta sic legere consuevit,*
Eccl. in *ut in nequam hæretici hominis lucubra-*
Acacio. *tionibus caveret a sordibus (b). Alius*

(b) Hier. *eodem Cæsareæ Palæstinæ, Libanii discipu-*
epist. ad *lus, ipsum magistrum superaturus, si li-*
Miner. & *cuiisset: nam juvenis (ut de eo testatur*
Alex. 152. *Eunapius c) decessit. Qui vero Acacio*

(c) Eunap. *in Episcopatu successit Euzojus (diver-*
in Vit. *sus hic plane fuit ab Euzojo itidem A-*
Philos. *riano, creato Episcopo Antiocheno sub*

Constantio) apud Thespesium rhetorem
cum Gregorio Nazianzeno (ut tradit san-
ctus Hieronymus) fuerat Cæsareæ erudi-
tus; ejusque postea factus urbis Episco-
pus, plurimo labore corruptam bibliote-
cam Origenis & Pamphili in membra-
nis instaurare conatus est; sed quod Aria-
nus esset, sub Theodosio Principe pul-
sus est, cui successus fuit Gelasius, de

quo inferius. Hæc ex Hieronymo (d). XXXI.

Hoc eodem anno, iisdemque Coss. Gra-
tiano & Dagalaipho, natus est filius Va-
lentiniano Imperatori, quem suo quoque
nomine Valentinianum nominavit: hæc
Socrates (e). Genitus hic fuit ex Justi-
na Ariana fæmina, de qua plura inferius
dicuri sumus. Licet igitur Valentinianus
ipse Augustus omnium sententia Catholi-
cus habeatur: tamen tum uxoris, tum
fratris perfidia infamatur; cum præfer-
tim nullus reperiatur ab eo adhibitus ef-
se conatus, vel studium, quibus eisdem
ad meliorem frugem revocare sategerit:
&, quod gravius existimatur, grassan-
tem Valentem fratrem in Orthodoxos in
Imperio illi subjecto minime cohibuerit:
quin & in Occidente Auxentium Arianum,
& ab Arianis Episcopum Mediolanensem
electum, licet Catholicis Episcopis & in-
ter alios Hilario Episcopo Pictaviensi ve-
hementer reclamantibus, numquam sede
expellendum curaverit, sed in ea usque
ad obitum siverit permanere. Hæc, in-
quam, eidem Valentiniano notam inuf-
ferere non levem. At de Auxentio suo lo-
co dicendum.

Valenti-
niani ju-
nioris na-
talis.

(d) Hier.
in Euzoio
& in Ge-
laffo de
script. Ec-
cles.

(e) Socrat.
l. 4. c. 9.

Chri-

PAGIUS

VI.

Nascitur
Valenti-
nianus
Valentis
filius.

Ad num. XXXI. *Valentinianus junior non Va-*
lentiniani Aug. sed Valentis Aug. filius fuit,
ut docet Idacius in Fastis, qui sub hujus anni
Consulibus scribit: His Cons. natus est Valenti-
nianus junior, filius Augusti Valentis, die XV.
Kal. Februariæ. Ita enim in MS. quod ser-
vatur in Bibliotheca Collegii Parisiensis Patrum
Societatis Jesu legitur, licet Sirmondus a So-
crate deceptus, in editione illius Operis repo-
suerit, filius Aug. Valentiniani, ut Valesius in
Noris ad lib. 4. Socratis cap. 10. observavit,
& ipsimet vidimus in eo MS. nobis a V. C.
Harduino ejusdem Bibliothecæ Præfecto exhi-
bito. Hic Valentinianus junior ipse est, ut in-
ter omnes constat, qui post biennium cum Vi-
gore Consul fuit, cuique Themistius Oratio-
nem Consularem dixit, in qua passim Valen-
tem hujus Valentiniani patrem, & Gratianum
patruelem appellat. Præterea idem Themistius
pag. 254. editionis Petavianæ Procopii interitum,
qui hoc anno contigit, ortu Valentiniani a
Deo significatum esse affirmat. At si Valenti-
nianus junior Valentiniani senioris filius fuisset,

ejus ortus nihil significasset Valenti. Valenti-
nianus junior alio nomine Galates dictus a So-
crate lib. 4. cap. 26. & Sozomeno lib. 6. cap.
16. ubi diserte asserit, Valenti unicum filium
fuisse ex Dominica uxore, nomine Galatem.
Porro Socratis ac Sozomeni, qui Valentinia-
num hoc anno natum, filium Valentiniani se-
nioris faciunt, error ex eo manasse videtur,
quod duos Valentinianos juniores, alterum Va-
lentis, alterum Valentiniani senioris filium in-
ter se confuderunt, & ex duobus unum fe-
cerunt. Putarunt enim, Valentinianum Nobi-
lissimum puerum hoc anno natum eundem esse
cum Valentiniano juniore, qui post mortem pa-
tris sui Valentiniani senioris Imperium tenuit
cum Gratiano, quod anno CCCLXXV. falsum
esse ostendimus. Hæc omnia Valesio laudato
accurate observata. Corrigendum itaque quod
scribit Baronius, Valentinianum juniorem senio-
ris ex Justina filium extitisse.

VII.

Liberius Papa hoc anno e vivis excessit, quem
excepit Damasus, ut anno sequenti videbimus.

Obitus Li-
berii PP.

JESU CHRISTI
ANNUS
367.

LIBERII PAP.
ANNUS
16.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 4.

I.
(a) *Annus.*
lib. 27.
(b) *Socrat.*
l. 4. c. 10.

Christi annus trecentessimus sexagesimus septimus Consulatu Flavii Lupicini atque Flavii Jovini adscribitur Fastis, sic ut ab Ammiano (a), Socrate (b), at-

que aliis notatus habetur. Hujus Flavii Jovini esse creditur epitaphium Flavie Jovinae filiae, quod sic se habet (c):

(c) *Roma*
apud Lal.
Pasquali-
num.

FL. IOVINA. QUAE. VIXIT.
ANNIS. TRIBUS. D. XXXII. DEPOS.
NEOFITA. IN. PACE. XI. KAL. OCTOB.

Præfetu-
ra Viven-
tium.

Quo etiam anno Romæ post Lampadium Viventius gessit præfecturam Urbanam, id eodem Ammiano atque etiam rescriptis Imperatorum testamentibus: nam sub iisdem Consulibus ad eundem Viventium extant data rescripta; ut illud de relaxandis vinculis die Paschatis, his verbis (d):

(d) *l. 3. de*
indul. C.
Theod.

Imppp. Valentinianus, Valens, & Grat. AAA. ad Viventium P. V. Ob diem Paschæ, quem intimo corde celebramus, omnibus quos reatus astringit, carcer includit, claustra dissolvimus. Attamen sacrilegus in majestatem reus, in mortuos veneficus, sive maleficus, adulter, raptor, homicida, communionem istius muneris

PAGIUS
SÆC. IV.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5860.

Anno Urbis 1120.
Olymp. 286. an. 3.
secundum
Baronium.
A. C. 367.

☉ 12. G. ☽ 7. P. 10. April. Indict. 10.

JESU CHRISTI 367.

DAMASI PAPÆ 2.

VALENTINIANI ET VALENTIS IMPP. 4.

GRATIANI IMP. 1.

[1] **A**D num. I. Coss. *Lupicinus & Jovinus*: prior Orientalis: Magister enim Equitum in Oriente fuit, ut testatur Ammianus lib. 16. cap. 5. posterior Occidentalis, cujus sæpe meminit Marcellinus lib. 25. 26. & 28.
A num.

NOTÆ

(1) **C**oss. *Lupicinus & Jovinus*. Relandus ex legibus utriusque codicis habet: *Post consulatum Gratiani nobilissimi pueri & Dagalaiphi*, ut etiam patet ex Inscriptione Gruteriana, ad annum superiorem producta, & apud Fleetwoodum pag. 501. deinde: *Lupicino & Jovino*. Reinesius Clas. XX. pag. 906. LUPICINO. & JOVINO. COSS. Inscriptiones Basilicæ S. Pauli, n. 410.

DEPOSITUS. XXI. K...
JOVINO. ET. LUPICINO.

Item n. 431.

LUPICINO. ET. JOVINO

Lapis demum in pavimento basilicæ S. Laurentii extra muros Urbis. Exscripti A. D. 1736:

PERFRUAR. UT. EGREGIIS. M...
VIXIT. ANN. LII.
DECESSIT. XVI. K. NOV.
FL. LUPICINUS CO...

Gudiana inscriptio apud Relandum:

VI. IDUS. MAIAS. LUPICINO. ET
JOVINO VV. CC. COSS.

Mabillonius in supplem. rei diplom. pag. 25.

FLAVIIS. LUPICINO. ET. JOVINO
CONSS. VII. IDUS. JUNIAS. &c.

Vide Relandum ad hunc annum. Laterculus Paschalis in fine Gennadii de viris illustribus: *Lupicino & Jovino*.

CHRISTI
367.

LIBERII PAP.
16.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 4.

ris sepulturentur. Dat. 3. Non. Maji, Rom. Lupicino & Jovino Coss. Sed & illud, quo prohibentur delinquentes damnari ad ludum.

(a) l. II. de penis C. Theod. *Iidem (a) AAA. ad Viventium P. V. Neminem de munus nŕstri sacrario prodeuntem arena suscipiat, lanista doceat, sava meditatio & pugnatrix exerceat: multa siquidem possunt esse supplicia, quibus culpa plectatur. Dat. V. Id. April. Lupicino & Jovino Coss.*

Cum igitur ex his rescriptis liquido demonstratur, præfecturam Urbanam Viventii contigisse sub Consulatu Lupicini atque Jovini; ex his pariter redditur exploratum tempus obitus Liberii Papæ, & creationis Damasi ejus successoris: nam sub ejusdem Viventii præfectura subortum esse sævum Ursicini schisma adversus Damasum, disertis verbis Ammianus affirmat (b). De his igitur pluribus acturi, ut de Liberii obitu primum instituamus orationem, exigit rerum ordo.

(b) Amm. lib. 27.

II.

Obitus Liberii Papæ.

De Liberio Papa, quot annis sederit, plane diversæ reperiuntur sententiæ, quas sive in codices menda illapsa, sive scriptorum incuria induxerunt. Nam in libro de Romanis Pontificibus, annis sex tantum, mensibus sex, & diebus quatuor sedisse legitur; totidemque apud Nicephori Chronicon numerantur usque ad Felicem. In Cresconiano autem Indice, decem anni, menses septem, & dies tres ejusdem Pontificatui tribuuntur. Cæterum apud Hieronymi Chronicon, ab ingressu Liberii usque ad Damasi successionem, anni intercedunt decem & octo. At vero habita exactiori ratione ingressus Liberii usque ad præsentis anni quintum Idus Septembris; dicere opus est eum sedisse annos quindecim, menses quatuor, & diem unum: nam ejus ingressus contigit VIII. Idus Maji (ut dictum est) anno Domini trecentesimo quinquagesimo-secundo.

III.

Basilica Liberii

De eodem autem Liberio hæc habentur in libro de Romanis Pontificibus: *Hic ornavit de platonis sepulcrum sanctæ Agnetis martyris. Et paulo post: Hic fecit basilicam nomine suo juxta Marcellum Lybiæ, alias Livie.* De Macello Liviano, loco sic dicto in Esquilino colle, est

PAGIUS

II. Liberii PP. obitus.

A num. II. ad VII. Liberii Papæ obitus anno antecedenti contigit, quo eum Hieronymus in Chronico juxta Pontaci editionem consignavit. Præterea Marcellinus & Faustinus Presbyteri Luciferiani, qui hoc tempore vixere, in Præfatione libelli precum ad Imperatores Valentinianum, Theodosium, & Arcadium, tradunt Liberium humanis rebus exemptum VIII. Kalendas Octobris Gratiano & Dagalaipho Coss. id est, anno præcedenti. Eadem die, nempe vigesima quarta Septembris memoratur in Martyrologio Bedæ: in quibusdam vero Martyrologiis, ut in Hieronymo, nomen ejus ad IX. Kalend. Octobris inscriptum. Qua ex diversitate intelligimus, Liberium die XXIII. Septem-

mentio apud Sextum Rufum, & P. Victorem. Porro quod ad ejusdem templi erectionem spectat; ex collatis impensis Joannis Patritii ea de re per visum admoniti, & miraculo confirmati, descendentes nivibus Nonis Augusti, formamque templi monstrantibus, eam basilicam erectam esse, ejusdem Ecclesiæ vetera monumenta declarant: verum ipsam ab ejus erectore, nomine Liberii nuncupatam esse, Marcellinus presbyter in libello de schismate Ursicini certam fidem facit. Rursum de Liberio hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus: *Hic fecit ordinationes duas in Urbe mense Decembris, & ordinavit presbyteros octodecim, diaconos quinque, Episcopos autem per diversa loca decem & novem. Qui sepultus est in via Salaria in cæmeterio Priscillæ.*

Remansit posteris Liberii Papæ memoria haud ignobilis, sed plane honorificentissima; de qua, ut ab homine hujus temporis, eodemque Romano cive, atque itidem doctrina & sanctitate claro, qui nullo privato affectu, sed veritatis tantum studio movetur, testimonium petamus; sanctus Ambrosius (c) testimonium affert, cum in commentariis de Virginibus, cui tamquam in auro gemmam voluit ejusdem Liberii Papæ intenuisse sermonem, ita præfatur: *Quoniam quæ habuimus, digessimus superioribus libris duobus: tempus est, soror sancta, ea quæ tecum conferre soles, beatæ memoriæ Liberii præcepta revolvere; ut quo vir sanctior, eo sermo accedat gratior. Namque is, cum in Salvatoris Natali ad Apostolum Petrum virginitatis professionem vestis quoque mutatione signares. (quo enim melius die, quam qua Virgo posteritatem acquisivit?) atque astantibus etiam puellis Dei compluribus, quæ certarent invicem de tua societate: Bonas, inquit, filia, nuptias desiderasti, &c.* Pergit integrum tunc ab eodem Liberio habitum sermonem recensere; ubi post finem hæc addit: *Hæc tecum sanctæ memoriæ Liberii, quæ apud alios majora verbis, apud te minora exemplis sunt, &c.* Ut plane appareat, omnem maculam, quam olim

IV.

Liberii memoria.

(c) Ambr. de Virg. lib. 3.

bris demortuum, sequentique sepulturæ mandatum. Ammianus lib. 27. cap. 3. dicit quidem, sub Viventii Præfectura, quæ in hunc annum incidit, ortum esse Damasum inter & Ursicinum dissidium pro Urbis Romæ Episcopatu. Sed Prætextatus jam mense Augusto currentis anni eidem successerat, ut liquet ex Lege Cœdici Theodosiani *De ingratis liberis. dat. XV. Kalend. Septemb.* Prætextato inscripta, ideoque Viventius jam anno præcedenti ante mensem Septembrem, quo Liberius obiit, dignitatem illam inierat. Quare dissidium illud quod Ammianus narrat, anno superiori contigit; cum non sit ratio, cur in morte Liberii Marcellino & Faustino fides non adhibeatur.

Ana-

CHRISTI
367.DAMASI PAP.
I.VALENTINIANI IMP. 4.
VALENTIS

lim exul Arianorum ad tempus communione, etiam non hæresis pravitate, contraxerat, posteriori illa confessione tempora Concilii Ariminensis profus deletam atque omnino fuisse oblivione sepultam. Hinc videas & a Græcis etiam ejusdem temporis sanctissimis atque doctissimis viris Liberium dignis titulis honestari: unde S. Basilius (a) nominat eum, beatissimum virum, scribens ad Occidentales: Epiphanius (b) vero, beatum; reperimusque ejus memoriam in nonnullis antiquis scriptis codicibus recensitam inter alios sanctos, anniversario die natali publice recolendam: ex quibus exscripsit Beda; in cujus Martyrologio 8. Kalend. Octobris Liberii Romani Episcopi nomen cum aliis sanctis habetur intextum; sed & a libi (c) cum aliis ejusdem diei Sanctis sic versibus decantatum, pridie tamen ejus diei, nempe 9. Kalendas Octobris.

Liberius
inter sanctos
relatus.(a) Basil.
ep. 74.(b) Epiph.
hæres. 75.(c) Martyr.
rol. V Van-
delbert.
die 23.

Septembri

*Nonum Thecla tenet roseo perfusa cruore,
Liberiusque dicat Romanam Papa per Urbem,
Levita & Sosius merito splendescit honore.*

V.

Ad hæc omnia de Liberio posita, addenda est inscriptio nuper reperta Spoleti in tumulo, exarata totidem verbis ac versibus, ut hic legitur.

D. P.
PICENTIAE
LEGITIMAE
NEOPHYTAE
DIE. V. KAL. SEP.
CONSIGNATAE
A LIBERIO PAPA
FL. HOSPITIUS
MARITUS
VXORI
BENEMERENTI
DUPLICEM
SARCOFAGUM
CUM TITULO
HOC LOCO
... OE ... I
POSUIT
... MARITO
... ET

PAGIUS

III.
De rebaptizatio-
ne ab hæreticis usur-
pata.

Anastasius juxta accuratorem editionem ab Holstenio curatam, de Constantio Imp. ait: *Missa auctoritate per Catulinum agentem in rebus, simul Ursatius & Valens venerunt ad Liberium, qui consensit præceptis Constantii, ut una participatio conveniret communionis cum hæreticis tantum, ut non rebaptizarent, ubi duo codices MSS. Florentini habent, rebaptizaret. Ad quæ verba Holstenius notat Arianos tempore Liberii Papæ rebaptizasse eos; qui ex Catholicis ad sectam suam veniebant, & Anastasium illum locum descripsisse ex auctiori Chronico veterum Pontificum. Addit Holstenius: Quandoque autem cœperint rebaptizare Ariani, nondum innotuit, verisimile tamen est eos rebaptizandi morem a Donatistis accepisse, & Do-*

fracta tabula & fragmentis deperditis, desunt reliqua. Quod autem audis, consignatam fuisse defunctam a Liberio Papa, per consignationem intelligere debes collatum sacramentum, quod dicimus Confirmationis seu Chrismatis, uti vetus loquendi usus obtinuit, quod accipi consuevit ab Episcopo suo: cum vero illud ipsa acceperit a Liberio Papa, placuit marito ejusmodi exhibitum ipsi munus a tanto Pontifice, relinquere perpetua memoria sepulchrali lapide consignatum.

Post obitum Liberii vacasse sedem dies sex, in ejusque locum Damasum Hispanum, Antonii filium, fuisse legitime subrogatum die decimaquinta Septembris, consentiunt omnes; Ursicinum vero postea eodem anno in schismate Pontificem acclamatum. Quæ enim olim cœperat in clero Romano dissensio ex substitutione Felicis (licet Liberius eam componere studisset, recipiens in clero atque uniens cum aliis eos qui ordinati fuerant a Felice) latenter serpens, novi Pontificis electionis occasione recruduit: dum alii ex parte Felicis, ex parte vero Liberii alii conarentur ordinare Pontificem. Itum est a majori saniorque parte in Damasi electionem; qui licet fuisset ex parte Felicis (d), Liberius tamen (ut dictum est) non tantum una cum aliis eundem receperat in clerum, sed etiam Vicaria præfectura donarat, cum post Concilium Ariminense (ut meminimus) Liberius iterum a Constantio vexatus in suburbiiis conventus ageret: quod ejusdem Liberii Acta (e) quantumlibet depravata testantur, in quibus hæc leguntur: *Nolite timere, quoniam ego vobiscum non habito in civitate Romana; sed habetis Vicarium, ecce fratrem & presbyterum Damasum cujus testimonium vos mihi perhibetis, &c.* Ex quibus erroris pariter arguuntur, qui Damasum dicunt ex Diacono creatum esse Pontificem. Senex erat sexagesimum secundum circiter annum agens, cum creatus est Pontifex; quem, postquam sedisset annos decem & octo, prope octogenarium decessisse affirmat S. Hieronymus (f).

VI.

Damasus
electio.(d) Mar-
cellin. de
schismat.
Ursicin.(e) Act. 2.
Liberii
cap. 2.(f) Hieron.
de Scrip.
Eccles. in
Damaso.

Pars

natistas, ne amplius in Africæ angulo latere dicerentur, ante Liberii tempora unio- nem cum Arianis iniisse.

Duratio Sedis Liberii tam in Anastasio, quam in Catalogis corrupte descripta. Sed cum eam inierit anno CCCLII. die XXI. mensis Junii, sedit annos quatuordecim, menses tres & dies tres emortuali incluso, qui dies tres in Anastasio, & in quibusdam Catalogis nostris, aliisque leguntur. Addit Anastasius, Liberium sepultum fuisse VIII. Kalendas Maii, & cessasse Episcopatum diebus septem. Sed dies ille ad aliam ejus Translationem referendus: in antiquo enim Martyrologio Sancti Cyriaci habetur: IX. Kal. Octob. Roma depositio sancti Liberii Episcopi. Ex quibus sequitur Damasum na-

IV.

Damasus
succedit
Liberio.

tio-

CHRISTI
367.

DAMASI PAP.
I.

VALENTINIANI IMP. 4.
VALENTIS

VII. Pars autem adversa indigne ferens ex
comunione Felicis electum esse Pontifi-
cem, una cum diaconis Romanæ Eccle-
siæ conspirans, occupansque basilicam Si-
cini *, creat contra Damasum Ursicinum
Diaconum Romanum Episcopum. Qui
vero tunc tumultus oborti, quæve cædes
fuerint in eadem basilica perpetrata, ex

Schisma
Ursicini.

* Sicini
ni.

(a) Amm.
lib. 27.

* Exqui-
stor.

* Et.

* Sicini.

(b) Panv.
in descrip.
Urbis.

* Marcell.
lo.

(a) hic potissimum describamus, licet Ethnico homine, & rerum Christianarum haud exacto exploratore. Ipse igitur postquam de præfectura Urbana Lampadii egit, de ejus successore Viventio ita scribit: *Advenit successor ejus ex Quæstore * Palatii Viventius, integer & prudens, Pannonius; cujus administratio quieta fuit & placida, copia rerum omnium fluens. Et hunc quoque discordantis populi seditiones terruere cruenta, quæ tale negotium excitavere. Damasus & Ursicinus supra modum ad rapiendam Episcopalem sedem ardentes, acissis studiis asperrime confitebantur, adusque mortis vulnerumque discrimina adjumentis utriusque progressis. Quæ nec corrigere sufficiens Viventius, nec mollire, vi magna coactus secessit in suburbanum. At*

* in concertatione superaverat Damasus, parte quæ ei favebat, instante. Constatque in basilica Sicini *, ubi ritus Christiani est conventiculum, uno die centum triginta septem reperta cadavera peremptorum, efferatamque diu plebem ægre postea delinitam. Ponitur in descriptione (b) Urbis basilica Sicini in regione quinta juxta forum Esquilinum, longe a Macello * Liviano, ubi fuisse ponitur basilica Liberii. Sed subdit his Ammianus, ita hostis Christianorum carpens Romanam Ecclesiam :

VIII. Neque ego, inquit, abnuo, ostentationem rerum considerans urbanarum, bujus rei cupidus, ob impetrandum quod appetunt, omni contentione laterum jurgari debere; cum id adepti, futuri sint ita securi, ut ditentur oblationibus matronarum, procedantque vehiculis insidentes, circumspecte vestiti, epulas curantes profusas, adeo ut eorum convivio regales superent mensas. Qui esse poterant beati re vera, si magnitudine Urbis despecta, quam vitiis opponunt, ad imitationem Antistitum quorundam provincialium viverent: quos tenuitas edendi potandique parcissime, vilitas etiam indumentorum, & supercilia humum spectantia, perpetuo numini verisque ejus cultoribus ut puros commendant & verecundos. Hactenus Ammianus.

IX. Negari quidem minime potest, deorum cultoribus movisse invidiam Christianæ religionis summum Pontificatum adeo insigniter externis quoque splendoribus illu-

Ann. Eccl. Tom. V.

stratum; ægroque tulisse animo, eo munere fungentem Romanum Episcopum ejusmodi claritudine magis conspicuum apparere, quam Gentiliæ superstitionis Regem sacrificum, sive alios Pontifices atque sacrificos, jam deorum cultu frigente, despectos.

Certe quidem adeo Romæ his temporibus effulgebat Romanorum Christianæ religionis Antistitum decor ac splendor, ut non Ammiani tantum vel cæterorum illi similibus commoverit animum; sed & clarissimorum virorum, immo amplissimorum magistratum invidiam concitarit. Unde Prætextatus ille nobilissimus Romanorum, quem Proconsulatum gessisse in Oriente horum Imperatorum exordio vidimus, & Viventio sequenti anno susceptum fuisse in Urbana præfectura, aliisque magistratibus auctum, suo loco dicemus; hic ipse prætextatus (inquit S. Hieronymus c) qui & consul designatus postea mortuus est, homo sacrilegus & idolorum cultor, solebat ludens beato Damaso dicere: *Facite me Romanæ Urbis Episcopum, & ero protinus Christianus.* Hæc Hieronymus: ut plane appareat, summo atque regali Christi Ecclesiæ sacerdotio regiam quoque magnificentiam fuisse conjunctam: quæ cum ab Ethnicis scriptore carpantur; æque ab hæreticis recentioribus canino dente rabiosius corroduntur; isthæcque ab Ammiano scripta, velut e divino oraculo prodita, in Romanam Ecclesiam exprobrant: minime considerantes, antiquam hanc esse calumniam ab Ethnicis in Christianos omnes illatam: cum (ut ait Tertullianus d) prodigas (d) Ter-
eorum cœnas sugillarent; quæ cum a cha-
ritate fuerint ἀγάπη denominatæ, quantif-
cumque, inquit, sumptibus constant, lu-
crum est, pietatis nomine facere sumptus.
Siquidem ex eis etiam inopes pascebantur: cum alioqui iidem frequentius jejunare solerent, ac Romæ potissimum; ubi tribus diebus cujuslibet hebdomadæ totius anni, excepto tempore Quinquagesimæ, Christianos omnes jejunare consuevisse, S. Augustinus (e) ad Casulanum scribens disertis verbis affirmat.

Sed quod ait Ammianus de profusioribus epulis; considerandum est, causa urgente interdum sanctissimos viros regias cœnas parare solitos. De sancto enim Ambrosio testatus est (f) Vincentius P. Prætorio in Galliis apud S. Martinum, ipsum agentem Mediolanensem Episcopum, consuevisse exhibere convivio Præfectis atque consulibus, & absque dubio, digno invitatis hominibus sumptu; cum tamen haud ipse Ambrosius voluptuosus esset, vel jejunare prætermitteret; de quo Paulinus

Rom.
Pontif. in
cultu ex-
terno ma-
jestas.

X.

Regius
splendor
regalis
Sacerdotii.

(c) Hieron.
epist. 61.

(d) Ter-
tull. in A-
ritate
pol. c. 39.

(e) Aug. ad
Casulan.
ep. 86.

XI.

Sancto-
rum con-
vivio.

(f) Sever.
in dial.
Gal. 1.

H h linus

PAGIUS tione Hispanum, ut habet Anastasius, ordinatum fuisse Pontificem Rom. die prima Octobris

superioris anni, in quam Dominica cadebat, ut in morte ejus constabit.

CHRISTE
367.DAMASI PAP.
I.VALENTINIANI IMPER. 4.
VALENTIS

(a) Paulinus in Vita S. Ambrosii.

linus tradit (a), quotidiano jejunio corpus attrivisse: Cui, inquit, prandendi nunquam consuetudo fuit, nisi Sabbato, & Dominico, vel cum natalitia celeberrimorum martyrum essent. Sicque secundum illud Apostoli (b): Scio abundare, & scio penuriam pati. Apostolici quoque viri, ut Ambrosius atque Damasus, ita noverunt vitæ institutum attemperare, ut juxta ejusdem Apostoli (c) sententiam; sive manducarent, Domino manducarent; sive non manducarent, æque Domini causa non manducarent; omniaque charitate jubente, arbitrio Spiritus agerent.

XII.
Clementis PP. VIII. dignum exemplum.

Sane quidem magna animi nostri voluptate factum est, quod his ferme diebus, cum hæc cudenda exhiberemus, Sanctissimus Dominus Noster CLEMENS Papa OCTAVUS hoc primo sui Pontificatus exordio inter alia ad disciplinam Ecclesiasticam componendam saluberrime instituta; quo cæteris hospitalitatis ac in pauperes beneficentiæ exemplo præluceat, quotidianæ illi mensæ tredecim ex ipsis veteri instituto parari solitæ adjecit alteram prope cænaculum suum pauperibus peregrinis potissimum e remotioribus regionibus in Urbem confluentibus in singulos dies parandam: e sua enim opipare referta dapibus, iisdem sacro ritu ex more sanctificatis, sedens ipse arbiter continentiae, delectumque adhibens, pretiosiora quæque ac lautiora jubet afferri pauperum mensæ, vilioribus sibi retentis ac modicis; tanto solum judicans dignos honore Dei servos, ipsos pauperes, Christi vicem agentes, Vicarius ipse Christi, & servus servorum Dei. At hæc obiter, occasione Ethnicorum sugillantium lautas mensas Romanorum Pontificum, dicta sunt.

XIII.
Adversus Clericos deliciosos.

(d) Hieron. in Michææ cap. 2.

Cæterum quod ad propositam rem spectat: sicut sanctissimos viros omnia sua ad spiritus regulam moderantes, dignos laude censemus; ita illos improbandos damnandosque putamus, qui carni indulgentes, de Christi patrimonio opsonantur: adversus quos iusta est S. Hieronymi ista reprehensio (d): Sed & Ecclesiæ quoque principes, qui deliciis affluunt, & inter epulas atque lascivias pudicitiam servare se credunt, propheticus sermo describit, quod ejiciendi sunt e spatiosis domibus, lautisque conviviiis, & multo labore epulis conquisitis; & ejiciendi proter malas cogitationes & opera sua. Et si vis scire quo ejiciendi sunt, Evangelium lege (e): In tenebras scilicet exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium. An non confusio & ignominia est, Jesum Christum crucifixum, magistrum, pauperem & esurientem fartis predicare corporibus, jejuniorumque doctrinam rubentes buccas tumentiaque ora proferre? Si in Apostolorum lo-

(e) Matt. 22.

co sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed conversationem quoque & abstinenciam amplectamur. Sanctum uique est & Apostolicum ministerium, viduis & pauperibus ministrare. Non oportet, inquit, dimisso verbo Dei, ministrare nos mensis (f). At nunc non dico pauperes, non dico fratres, & qui rursus invitare non possint (ex quibus, excepta gratia, nihil aliud Episcopalis speret manus) sed militantes & accinctos gladio, & Judices, excubantibus ante fores suas Centurionibus & turmis militum, Christi sacerdos invitat ad prandium. Tota clerici Urbe discursant, quærent exhibere Judicibus quæ illi in prætoriiis suis aut invenire non possunt, aut certe inventa non coeunt. Nec vero arbitrandum, quod generaliter ad omnes hæc dirigatur invectionio, sed quod eos qui tales sunt, pulset sermo propheticus, & comminetur eis supplicia & tenebras sempiternas: ut qui pudore & verecundia non tenentur, agant pœnitentiam saltem comminatione pœnarum. Hucusque Hieronymus, haud dubie ab hac objurgatione excipiens Damasum, quem mille locis sanctissimum prædicat. Sed ad schisma Ursicini, e quo divagata est oratio revocetur.

De eo schismate complura scripta habentur a Marcellino Romano presbytero in eo libello, quem una cum Faustino diacono obtulit Theodosio Imperatori. Sed cum constet, eum bis fuisse schismaticum, adhærentem nimirum primo Ursicino pseudo-pontifici, ac postea Luciferianis; ea in hac causa fides illi adhibenda est, quæ latronibus solet accusantibus eos, quos ipsi fuerint deprædati. Quis enim ipsum duxerit audiendum de Damaso, qui & in alios Orthodoxos fuerit contumeliosus, atque etiam in S. Hilarium Pictaviensem Episcopum calumniose æque ac audacter insultet? Porro res Damasi & Ursicini publicis judiciis sæpe discussæ ac ventilatæ, adeo exploratæ sunt redditæ atque perspicuæ, ut Imperatores ipsi sæpius ad Urbis Præfectos pro Damaso adversus Ursicinum ejusque gregarios reperiantur dedisse rescripta, quæ suis locis, secundum tempus quo scripta sunt, sigillatim reddemus inferius.

Sed illud in primis est redarguendum mendacium, quo dicunt, primitus Ursicinum, ac subinde Damasum post dies septem esse creatum Romanum Pontificem, occupasseque basilicam Lateranensem, atque inde impetum fecisse in basilicam Julii. Nam his manifeste adversatur Sanctus Hieronymus, quem hinc ipsis temporibus, Romæ fuisse monstrabimus. Ipse enim in Chronico contrarium penitus astruit, dum sic ait: Damasus trigesimus quintus Romanæ Ecclesiæ ordinatur Episcopus. Post multum

(f) Act. 6.

XIV.

Marcellinus & Faustinus schismatici.

XV.

Refelluntur mendacia in Damaso acervata.

tem-

CHRISTL
367.

DAMASI PAP.
I. 1

VALENTINIANI IMP. 4.
VALENTIS

* Ursinus. *temporis spatium (vel ut alii legunt) post non multum temporis spatium, Ursicinus * a quibusdam Episcopus constitutus, Sicininum cum suis invadit; a quo Damasciana partis populo confluyente, crudelissima interfectiones diversi sexus perpetrata. Affirmat hoc ipsum Ruffinus (a), qui etsi forte Romæ non erat, res tamen sui temporis vulgatas ubique conscripsit. Sed mox hic ejusdem Ruffini de oborto schismate integram ipsam sinceramque narrationem subjiciemus.*

(a) Ruffin.
l. 2. c. 10.

XVI. Verum & eo quoque impudentiæ adæctus est ipse ab Ecclesia & a Deo divinus, efferatus schismaticus Marcellinus, ut arguens Damasum, affirmet fuisse sævissimum hominem, in eumque tot cædium immaniter patrarum culpam rejiciat: ab ipso enim concitatos esse milites ait insectatores Ursicini. At ut hæc omnia apertius refellantur; in primis quæ scripta sunt eo argumento a Ruffino hic describamus: *Damasus, inquit, post Liberium per successionem sacerdotium in urbe Romana susceperat. Quem prælatum sibi non ferens Ursicinus * quidam ejusdem Ecclesiæ diaconus, in tantum furoris erupit, ut persuaso quodam satis imperito & agresti Episcopo, collecta turbulentorum & seditiosorum hominum manu, in basilica quæ Sicinini appellatur, Episcopum se fieri extorqueret, legibus & ordine & traditione perverfis. Quo ex facto tanta seditio, immo vero tanta bella coorta sunt, alterutrum defendentibus populis, ut replerentur humano sanguine orationum loca. Quæ res factione Maximi * Præfecti, sævi hominis, ad invidiam boni & innocentis versa est Sacerdotis; ita ut causa clericorum usque ad tormenta duceretur. Sed assertor innocentia Deus affuit; & in caput eorum qui intenderant dolum, pœna conversa est.* Hæc Ruffinus: eadem quoque Græci habent, nempe Socrates (b), Sozomenus (c), Nicephorus (d), & alii. Quisnam autem fuerit rudis ille & agrestis Episcopus, qui ausus est Ursicino manus imponere; Marcellinus in libello, quem scripsit, expresse nominat: aitque fuisse Paulum Episcopum Tiburtinum: quo quidem uno argumento, etsi reliquæ deessent pro causa Damasi defensiones, satis superque declaratur, Ursicinum fuisse schismaticum: cum ex his quæ ex S. Augustino & aliis superius dicta sunt, liquido constet, non alterius Episcopi quam Ostiensis fuisse, manus imponere super electum Romanum Pontificem.

* Ursinus.

* Maximi.

(b) Socrat.
l. 4. c. 24.
(c) Sozom.
l. 6. c. 23.
(d) Niceph.
l. 11. c. 30.

XVII.

Maximiani sævitia redundat in Damasum.

Quod autem spectat ad Maximum, seu potius Maximinum (sic enim eum nominat Ammianus) cujus sævitiam redundasse in invidiam & odium Damasi Papæ Ruffinus & alii citati nuper auctores testantur; fuisse quidem ipsum, cum Vicariam præfecturam, & Annonariam, ac postea

Ann. Eccl. Tom. V.

Prætoriam administraret, truculentum civium Romanorum carnificem ad omne immanitatis genus exercendum egregie comparatum, pluribus idem Ammianus (e) testatur; qui & ejus in cives Romanos diras recenset carnificinas. Porro ea quæ in Ursicini sectatores visus est, iste acerbius perpetrasse, in Damasi invidiam, cujus defensionis causa ille militum gladios cruentasset, obtrectantes schismatici convertunt; adeo ut ea de re numquam desiverint etiam post obitum Valentiniani apud Theodosium queritari iidem Marcellinus, & Faustinus. Porro Damasi incredibilis animi mansuetudinis locuplex testis est S. Hieronymus, qui tunc agens in Urbe erudiebatur rhetoricis disciplinis: ipse enim cum ad Innocentium amicum scribens, de muliere septies ista historiam enarrasset, in fine hæc de Damaso habet (f): *Romanum Episcopum jam pene factiois laqueis irretitum & vicisse adversarios, & non nocuisse superatis.* Quid amplius? S. Ambrosius & ipse Romanus, & Romæ adhuc in paterna domo cum Marcellina sorore ac fratre Satyro agens, scribens postea alia occasione ad Valentinianum juniorem Imperatorem, cum de Damaso Papa obiter incidere mentio, sic ait (g): *Damasus Romana Ecclesiæ sacerdos iudicio Dei electus.* Ita ipse.

(e) Amm.
lib. 28.

(f) Hieron.
epist. 49.

(g) Ambros.
epist. 30.

Cæterum, quod ejus legitima ordinatio nulla posset invidentium hostium labefactari calumnia, eademque nota esset & magistratibus & Imperatori; schismatici ad falsas easdemque turpissimas accusationes conversi sunt, ut litteræ Valentiniani Aug. inferius suo loco recitandæ declarant. Adulterii enim sanctissimum ac purissimum virum accusarunt, quem S. Hieronymus (h) virginem, Ecclesiæque virginis doctorem appellat ad Pammachium scribens; ejusque mores eximios Græci (i) pariter prædicant. Sed de his alias in ejus obitu. Hæc quidem nos de legitima Damasi electione; ejusque morum integritate haud otiose volumus ex certis ac probatis testibus inculcasse, ipsoque ejusdem Pontificatus ingressu lectori ob oculos posuisse; quod sciamus, levissimos quosdam, nulla rerum habita diligentiori perveſtigatione, una lectione libelli Marcellini schismatici, Damasi hostis implacabilis, imprudenter nimis ac potius stolide primas detulisse Ursicino; quem non solum fuisse tradunt verum legitimumque Romanum Pontificem, sed & moribus plane sanctissimum: neque erubuerunt post tot sæcula, hominem in publico sanctorum Patrum consensu damnatum legibus Imperatoris sæpe proscriptum, Catholicis omnibus, ut monstrum ostentui habitum, adeo imprudenter ac temere commendare; condemnare vero sunt aucti S. Damasum a sacro Concilio probatum,

XVIII.

Damasus accusatur adulterii.

(h) Hieron.
epist. 50.

(i) Theod.
lib. 5. c. 2.
Socrat. l. 4.
c. 27. Sozom.
l. 6. c. 28. Niceph.
l. 11. c. 20.

CHRISTI
367.DAMASI PAP.
I.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.4.

rescriptis Imperatoris ab oppressoribus vindicatum, antiquorum omnium præconiis laudatum, toti orbi Catholico communicatione conjunctum, vitæque moribus insignem atque perspicuum, miraculis etiam illustratum, ac denique universæ Catholicæ consensu Ecclesiæ a tempore obitus in hanc diem anniversaria memoria celebratum. Sed jam ad rei gestæ historiam revertamur.

XIX.
Plebs incitata falsa spe martyrii.

Ut autem furens plebecula adeo animata, libens volensque in militum gladios se ab illis trucidandam timoris expers immitteret; schismaticorum tuba illò furoris adegit, qua velut classico clangebant ac clamitabant, tempus esse martyrii, nec timendos eos, qui corpus occiderent. Quibus illa incauta decepta, eo avidius ruebat in cædem, quo ex suis alios se ad martyrii coronam præcessisse putabat; damnum existimans, ad cælestia præmia ab aliis anteverti. Id quidem ex ipso schismaticorum libello Marcellini atque Faustini colligitur, quem antiquitus scriptum Vaticana bibliotheca nobis exhibuit. Quomodo autem iidem schismatici sæpe multati, ab Urbe pulsi, atque iterum imperita venia ab Imperatore restituti, ac postea denuo tumultuantes longius fuerint ablegati, dicemus suis locis inferius, annis, ut sunt gesta, sequentibus: haud enim fuit istiusmodi unius anni negotium; sed decem & octo annis, quoad vixit Damasus, numquam destitit pertinacia schismaticorum, quantum ipsis licuit, eundem sanctum Pontificem graviter exagitare. Reperitur in antiquis inscriptionibus Damasus pro unione Sanctæ Ecclesiæ nuncupasse vota Martyribus, quæ & persolvit, ubi Romanus Clerus, relicto Schismatico Ursicino, Damaso conjunctus est: extat de his vetus (a) inscriptio istis verbis:

(a) Antiq. inscrip. in append. pag. 1171. nu. 3.

S. Damasus votum solvit SS. Martyribus.

*Sanctorum quicumque legis ventrare sepulcrum
Nomina nec numerum potuit retinere vestras
Ornavit Damasus tumulum cognoscite Restor
Pro reditu Cleri Christo præstante triumphans
Martyribus Sanctis reddit sua vota Sacerdos.*

(b) ead. pag. n. 6.

Sed & quod sequitur Epigramma (b) ad hoc ipsum spectare videtur, cum & furens populus secutus Ursicinum, projectis

PAGIUS
V.
Gratianus Augustus creatur.

Ad num. XX. Gratianus die IX. Kal. Septemb. Augustus a Valentiniano patre renunciatus est, Idacio in Fastis, Auctore Chronici Alexandrini, & Socrate lib. 4. cap. II. testibus; quod Ambianis factum testatur Hieronymus in Chronico, & Idacius in Fastis. Natus erat anno tre-

centesimo quinquagesimo nono, ut produnt Auctor Chronici Alex. & Idacius in Fastis, qui tamen in die Natali differunt: prior enim X. Kal. Junias; posterior XII. Kal. Aug. natum Gratianum scribit.

*Militia nomen dederant alnumque gerebant
Officium pariter spectantes jussa Tyranni
Præceptis pulsante metu servire parati.
Mira fides rerum subito posuere furorem
Conversi fugiunt Ducis impia castra relinquunt.
Proiciunt Clypeos faleras & tela cruenta
Confessi gaudent Christi portare triumphos
Credite per Damasum possit quid gloria
Christi.*

Jam vero quæ hujus anni reliqua sunt, ordine prosequamur.

Hoc eodem anno, iisdem Coss. Lupicino atque Jovino, 9. Kalend. Septembris; Gratianum Valentiniani filium, a patre creatum esse non modo Cæsarem, sed & Augustum, Socrates (c) tradit. Sed cum constet ex rescriptorum titulis superius recitatis, datisque mensibus Aprilis ac Maii, inter Imperatores legum lattores nominari quoque Gratianum, plane patet, hujus anni ferme principio eam summam dignitatem ipsi collatam esse: fecisse id tamen ipsum Valentinianum, postquam crebris pulsatus febribus vix ex insperato convaluisset, Ammianus (d) affirmat, qui Gratianum fuisse ætate adulto proximum ait: immo jam adultum fuisse, Valentinianus ea oratione, quam tunc habuit coram exercitu, palam testatus est.

XX.
Gratianus Augustus.
(c) Socr. l. 4. c. 10.

(d) Amm. lib. 27.

His proxime subdit idem Ammianus de quibusdam injuste jussu Imperatoris a magistratu necatis, & a Christianis (ut ait) instat martyrum cultis: *Eminuit, inquit, per id tempus inter alias humilium neces mors Dioclis ex Comite largitionum Illyrici, quem ob delicta levia flammis jussit exuri, & Diodori ex Agente in rebus, triumque apparitorum potestatis Vicariae per Italiam ob id vexatorum atrociter, quod apud eum questus est Comes, Diodorum quidem adversus se civiliter implorasse juris auxilium, officiales vero jussu Judicis ausos monere proficiscentem, ut responderet ex lege.*

XXI.
Exquisita crudelitas Imperatoris.

Quorum memoriam apud Mediolanum colentes nunc usque Christiani, locum ubi sepulti sunt, Ad innocentes appellant. Dein cum in negotio Maxentii cujusdam Pannonii ab executione a Judice recte maturari præcepta, trium oppidorum ordines

ma-

CHRISTI
367.

DAMASI PAE.
I.

VALENTINIANI IMP. 4.
VALENTIS

maſtari juſſiſſet, interpellavi Euphraxius tunc Quaſtor; & parcius, inquit, agito piſſime Principum: bos enim, quos inter- ſci tamquam noxios jubes, ut martyres; id eſt, divinitati acceptos colit religio Chriſtiana. Haecenus Ammianus. At pa- rum tutum eſt, exterto homini res no- ſtras ſcribenti fidem haud dubiam in omni- bus adhibere. Nulla enim in Mediola- nenſi Eccleſia tradita poſteris memoria extat, ut injuſte hi ab Imperatore da- mnati, fuerint inter martyres recenſiti.

XXII. De ſavitia rurfus Imperatoris hæc pau- lo ſuperius Ammianus (a): Et quam- quam Valentinianus, homo propalam fe- rus, inter imperandi exordia, ut aſpe- ritatis opinionem molliret, impetus tru- ces retinere nonnunquam in poteſtate ani- mi nitebatur; ſerpens tamen vitium & di- latatum aliquandiu licentius erupit, ad perniciem plurimorum; quod auxit ira acerbius efferveſcens. Cum enim præſe- ferret pravorum morum correctorem, e- jus quoque miniſtri ſæpe, omni æquitate poſthabita, ad ſummam ſeveritatem jura ſavire permiferunt. Nam præter eos, quos gladius vindex magiæ reos, ejus criminis leviter ſuſpectos, ab Ammiano recenſitos abſtulit; incredibilibus etiam quaſtionibus & cædibus exagitati ſunt il- li, quos adulterii vel ſtupri cauſa appa- ritores Præſidum inſcripſerunt: nec qui- dem viles tantum perſonæ, ſed nobiles; nec in provinciis ſolum, ſed Romæ; quod idem Ammianus (b) deplorat, cum ait: Nec minus femina quoque calamita- tum participes fuere ſimilium. Nam ex hoc quoque ſexu peremptæ ſunt virgines alia, complures adulteriorum flagitiis ob- noxiæ, vel ſtuprorum, inter quas notio- res fuere Claritas & Flaviana, &c. ſub- dit poſtea de Ruſſina adulterii rea, He- ſychia matrona, Fauſiana, & Anepſia, eadem ex cauſa Romæ morte mulctatis, vel ſpontanea nece peremptis.

Severum
Judicium
adverſus
adulteros.

(a) Amm.
lib. 27.

(b) Amm.
l. 28.

XXIII. At ſuperavit omnes hos ſavitia illa adverſus Chriſtianam feminam Ver- cellenſem exhibita, cum poſtulata eſſet rea, ſed innocens, criminis adulterii. Rem geſtam perpetua dignam memoria lucu- lento ſtylo S. Hieronymus (c) proſecu- tus eſt eadem epistoſta ad Innocentium, in qua de Damasi victoria adverſus ſchif- maticos agit; ut appareat hæc ipſa eo- dem ferme tempore contigiſſe. Rem er- go ſic aggreditur:

Igitur Vercellæ Ligurum civitas haud procul a radicibus Alpium ſita, olim po- tens, nunc raro eſt habitatore ſemiruta. Hanc cum ex more Conſularis inviſeret, oblatam ſibi quamdam mulierculam una cum adultero (nam hoc crimen maritus impeggerat) pœnali carceris horrore cir- cumdedit. Neque multo poſt cum lividas carnes ungula cruenta pulſuret, & ſulca-

Adoleſ-
cens in-
nocens
cedit tor-
mentis.

tis lateribus dolor quaereret veritatem; infeliciffimus juvenum, valens compendio mortis longos cruciatus vitare, dum in ſuum mentitur ſanguinem, accuſavit alie- num, ſoluſque omnium miſer merito juſſus eſt percuti, quia non reliquit innoxia, unde poſſet negare.

At vero mulier, ſexu fortior ſuo, cum equuleus corpus extenderet, & ſordidas faetore carceris manus poſt tergum vincu- la cobiberent; oculis, quos tantum ter- ror alligare non poterat; ſuſpexit ad cœ- lum; & volutis per ora lacrymis: Tu; inquit, teſtis es, Domine Jeſu, cui ocul- tum nihil eſt, qui es ſcrutator renis (d) & cordis: non ideo me negare velle, ne peream; ſed ideo mentiri nolle, ne pec- cem. At tu miſer homo, ſi interire fe- ſtinas, cur duos interimis innocentes? Equidem & ipſa cupio mori; cupio invi- ſum hoc corpus exuere, ſed non quaſi ad- altera; præſto jugulum; micantem intrepida excipio mucronem; innocentiam ta- men mecum feram. Non moritur quiſquis victurus occiditur.

Igitur Conſularis, paſtis cruore lumi- nibus, ut fera, quæ guſtatum ſemel ſan- guinem ſemper ſitit; duplicari tormenta jubet; & ſævum dentibus frendens, ſi- milem carnifici minatus eſt pœnam, niſi conſisteretur ſexus infirmior, quod non poterat robur virile reticere. Succurre, Domine Jeſu, ad unum hominem tuum com- plura ſunt inventa ſupplicia. Crines li- gantur ad ſtipitem; & toto corpore ad equuleum fortius alligato, vicinus pedibus ignis apponitur; utrumque latus carnifex fodit, nec papillis dantur induciæ. Im- mota mulier manet, & a dolore corporis ſpiritu ſeparato, dum conſcientiæ bono frui- tur, vetuit circa ſe ſavire tormenta. Ju- dex crudelis quaſi ſuperatus attollitur; illa Deum deprecatur. Solvuntur membra compagibus: illa oculos ad cœlum tendit. Quaſi de communi ſcelere alius conſite- tur; illa pro conſistente negat, & peri- clitans ipſa alium vindicat periclitantem. Una interim vox eſt: Cæde, ure, lace- ra: Non feci. Si dictis tollitur fides; veniet dies, quæ hoc crimen diligenter diſcutiat: habeo Judicem meum.

Jam laſſus tortor ſuſpirabat in gemitum, nec erat novo vulnere locus. Jam victa ſavitia corpus, quod laniarat horrebat. Extemplo ira percitus Conſularis: Quid miramini, inquit, circumſtantes, ſi tor- queri mulier mavult, quam perire? Ad- ulterium certe ſine duobus committi non potuit; & eſſe credibilius reor, noxiam ream negare de ſcelere, quam innocentem juvenem conſiteri. Pari igitur prolata in utrumque ſententia damnatos carnifex tra- hit. Totus ad ſpectaculum populus effun- ditur, ut prorsus quaſi migrare Civitas putaretur: ſtipatis proruens portis turba den-

XXIV.

(d) Pſalm.

7.

XXV.

Torque-
tur dire
innocens
femina.

XXVI.

Adoles-
cens capi-
te plecti-
tur, fe-
mina fru-
stra per-
cutitur.

densatur. Et quidem miserrimi juvenis ad primum statim ictum amputatur gladio caput, truncumque in suo sanguine volutatur cadaver. Postquam vero ad feminam ventum est, & flexis in terram poplitis, super trementem cervicem micans elevatus est gladius, & exertam carnifex dexteram totis viribus concitavit; ad primum corporis tactum stetit mucro lethalis, & leviter perstringens cutem, rasuræ modicæ sanguinem aspergit. Imbellem manum percussor expavit; & victam dexteram, gladio marcescente, miratus, in secundos impetus torquet: languidus rursus in feminam mucro dilabatur, & quasi ferrum eam timeret attingere, circa cervicem torpet innoxiam. Itaque furens, & anbelans lictor, paludamento in cervicem retorto, dum totas expedit vires, fibulam quæ clamydis mordebat oras, in humum excussit, ignarusque rei enssem librabat in vulnus.

XXVII.

Insultat
carnifici
innocens
femina.

En tibi, ait mulier, ex humero aurum ruit: collige multo quæsitum labore, ne pereat. Proh, rogo, quæ est ista securitas! Impendentem non timet mortem: lætatur percussa; carnifex pallet: oculi gladium non videntes, fibulam vident; & ne parum esset quod non formidabat interitum, præstat beneficium sævienti. Jam igitur & tertius ictus sacramentum frustratus erat Trinitatis; jam spiculator exterritus, & non credens ferro mucronem aptabat in jugulum, ut qui secare non poterat, saltem premente manu, corpori conderetur. O omnibus res inaudita sæculis! Ad capulum gladius reflectitur, & velut dominum suum victus aspiciens, confessus est, se ferire non posse. Huc buc mihi trium exempla puerorum, qui inter

(a) Dan. 3. frigidos flammaram globos hymnos (a) edidit pro fletibus, circa quorum saraballa sanctamque cæsariem innoxium luxit incendium. Huc beati Danielis (b) revoletur historia, juxta quem adulantibus caudis prædam suam leonum ora timuerunt. Nunc Susanna nobilis fide omnium subeat mentibus, quæ iniquo damnata judicio, Spiritu sancto puerum replente, salvata est. Ecce non dispar in utraque misericordia Domini. Illa liberata per Judicem, ne iret ad gladium: hæc a Judice damnata, absoluta per gladium est.

XXVIII.

Populus
pro inno-
cente fe-
mina in-
surgit.

Tandem ergo ad feminam vindicandam populus armatur: omnis ætas, omnis sexus carnificem fugat, & cœtu in circulum coeunte exclamat. Non credit pene unusquisque, quod videt. Turbatur tali nuncio urbs: propinqua, & tota lictorum turma glomeratur. E quibus mediis, ad quem damnatorum cura pertinebat, erumpens, & caniciem immundam persuso pulvere, turpans: Quin meum, inquit, o civis petitis caput? me illi vicarium datis? Si misericordes, si clementes estis, si vul-

tis servare damnatam; innocens certe perire non debeo. Quo fletu vulgi concussus est animus, mæstusque se per omnes torpor insinuat, & mirum in modum voluntate mutata, cum pietatis fuisset, quod defenderant; pietatis visum est genus, ut paterentur occidi. Novus igitur ensis, novus percussor apponitur. Stat victima, Christo tantum favente munita: semel percussa concutitur; iterum repetita quassatur; tertio vulnerata prosternitur. O divinæ potentie sublimanda majestas! quæ prius fuerat quarto percussa nec læsa, ideo post paululum visa est mori, ne pro ea periret innoxius.

Clerici, quibus id officii erat; cruentum linteo cadaver involvunt, & fossam humum lapidibus construentes, ex more tumulum parant. Festinato Sol cursu Occasum petit, & misericordia Domini celeriori cursu naturæ nox advenit. Subito femine palpitat pectus; & oculis quærentibus lumen, corpus animatur ad vitam. Jam spirat, jam videt, jam sublevaritur & loquitur: jam in illam potest vocem erumpere: Dominus (c) auxiliator meus; non timebo quid faciat mihi homo. Anus interim quædam, quæ Ecclesiæ sustentabatur opibus, debitum Cœlo spiritum reddidit; & quasi de industria, ordine currente rerum, vicarium tumulo corpus operitur. Dubia adhuc luce, in littore diabolus occurrit, quærit cadaver occisæ, sepulcrum sibi monstrari petit: vivere putat, quam mori potuisse miratur. Recens a clericis cæspes ostenditur, & dudum superinjecta humus cum his vocibus ingeritur flagitanti: Erue scilicet ossa jam condita: infer novum sepulcro bellum: & si hoc parum est, avibus ferisque lanianda membra discerpe. Septies percussa debet aliquid plus morte perpeti.

Tali ergo invidia carnifice confuso, clam Domini mulier refocillatur. Et ne forte creber medici ad Ecclesiam commeatu suspitionis panderet viam; cum quibusdam virginibus ad secretiorem villulam, secto crine transmittitur. Ibi paulatim, virili habitu veste mutata, in cicatricem vulnus obducitur. Et o vere: Jus summum, summa malitia: post tanta miracula adhuc sæviunt leges. En quo me gestorum ordo pertraxit. Hactenus S. Hieronymus, plane detestans severissimi Principis per ministros crudeliores sævientem nimium in persequendis delictis ardorem, quo innocentes quoque interdum puniri contingeret. Alumna hæc erat femina S. Eusebii ejus Civitatis Episcopi: quam ad tantam cum innocentia junctam constantiam sanctus Præsul cum verbis, tum etiam vitæ exemplo firmiter informarat.

Hæc omnia cum rescisset S. Damasus Romanæ Ecclesiæ Pontifex, admonitus, puto, a clericis ipsius Vercellensis Ecclesiæ

XXIX.

Clerici
funus cu-
rant ex
more.

(c) Ps. 117.

XXX.

Curatur
septies
icta mu-
lier.

XXXI.

CHRISTI
367.

DAMASI PAP.
I.

VALENTINIANI IMPP. 4.
VALENTIS

fiæ, sollicito studio pro impetranda femina salute apud Imperatorem severissimum egit. Testatur id quidem ipse Hieronymus in fine ejusdem epistolæ, ubi reddito certiore Innocentio, ad quem scribit, de rebus Mediolani gestis ab Evagrio adversus Auxentium, de Damaso hæc mox subdit: *Romanum Episcopum jam pene factionis laqueis irretitum, & vicisse adversarios, & non nocuisse superatis.*

(a) Virg. A. Georg. Verum (a) hæc ipse quidem spatiis disclusus iniquis
Prætereo, & aliis post me memoranda relinquo.

Præsentis tantum rei sine contentus sum: Imperatorem de industria adit, precibus fatigat, merito lenit, sollicitudine promeretur, ut redditam vitæ redderet libertati. Hactenus Hieronymus de Damaso & muliere ad Innocentium, quem illum ipsum esse putamus ejusdem Hieronymi perneccarium, in peregrinatione comitem, & in eremo Syriæ contubernalem, ubi & deploravit extinctum, cum ad Ruffinum sic de ipso postea scripsit (b): *Innocentium partem animæ meæ repentinus febrim ardor abstraxit.* At de his modo satis: jam vero ad reliquas anni hujus res gestas orationem convertamus.

XXXII. Quod autem spectat ad res Orientales; hoc anno pariter, iisdemque Coss. (inquit Socrates c) *grando magnitudine inusitata, lapidibus similis, Constantinopoli decidit. Est quidem multis in ore, illam grandinem, Deo irato, quod multi sacerdotes, qui cum Eudoxio communicare recusaverant, essent ab Imperatore relegati, dilapsam fuisse.* Hæc ipse. Complures quoque homines eadem grandine necatos esse, S. Hieronymus in Chronico hoc ipso anno quarto horum Imperatorum affirmat. Equidem Valentis temporibus diversis cladibus sæpe afflictatus est Oriens: nam præter maris eruptionem, & terræmotus ingentes, quos diximus, alii pariter subsecuti sunt vehementes tremores terræ; famesque dira Provincias sæpe vexavit; nec Constantinopolis tantum, sed aliæ quoque Provinciæ eadem affectæ sunt clade, ut Cappadocia; cujus rei testis est

celebris illa oratio, *De plaga grandinis*, inscripta, dictaque coram patre mærente a Gregorio Nazianzi: etenim his prope modum diebus, reversus ex eremo prædicationis munus, pastoralementemque functionem nomine patris obivit: quo etiam sensu pastorem se, & pastorem principem nominat, non ita tamen, quod fuerit Episcopus Nazianzenus, vel Sasimorum, sed quod (ut dictum est) apud parentem senem munere pastoris fungeretur, principemque locum in populo publice docendo teneret; ob id, inquam, ibi ait: *Hunc populum mihi compone* (parentem alloquitur) *mibi scilicet alumno disciplinae tuæ, deinde pastori, nunc autem principi quoque pastori.* Licet Niceta hæc referat ad tempus postquam Sasimorum est creatus Episcopus. Quod autem Socrates ait, creditum ex proscensione Episcoporum, ulciscente Deo, immisissam plagam grandinis; inficias nemo ierit, ab anno superiori (ut vidimus) cœptam esse Arianorum sub Valente persecutionem, eamque latioribus in annos singulos incrementis auctam: verum ipsam Catholicorum Episcoporum proscensionem nonnisi post annum sequentem inchoatam esse, suo loco apertius innotescet.

At non plaga tantum grandinis hisce temporibus complures Orientis regiones dire vexavit; sed quæ secuta est fames ingens, tum alios, tum præcipue Cappadocas magnopere exagitavit: cum Cæsareæ Cappadociæ S. Basilii adhuc presbyteri, sed post Episcopum primi, enituit in alendis pauperibus magna sollicitudo charitati conjuncta; de qua hæc Gregorius Nazianzenus (d): *Fames grassabatur, & quidem post hominum memoriam atrocissima: languerat Civitas, nec ex ullo loco auxilium afferebatur, nec ulla calamitatis medicina.* Nam maritimæ quidem urbes ejusmodi rerum penuriam facile sufferunt, dantes nimirum ea quibus affluunt, ac vicissim ea quibus carent a mari accipientes. At nos, qui procul a mari degimus, nec ex iis rebus quibus abundamus, utilitatem ullam capimus; nec ea quibus egemus, ulla arte comparare possumus; ut qui nec ea quæ habemus, exportare; nec ea quibus caremus, importare queamus. Sed in hujus-

XXXIII.

(d) Greg. Naz. orat. in laudem Basil.

PAGIUS VII. Ad num. XXXII. & seqq. Auctor Chronici Alexandrini sub hujus anni Consulibus scribit: *His Coss. Deus Constantinopoli grandinem saxeam depluit mense Desio, hoc est, Junio.* Idacius in Fastis dicit, id contigisse sub hujus anni Consulibus die IV. Nonas Julias: Socrates lib. 4. cap. II. VI. Nonas Julii. Porro Oratio Gregorii Nazianzeni *De plaga grandinis*, quam Baronius hanc in rem citat, a Gregorio Nazianzeno jam Episcopo composita, ut Nicetas observat, ideoque alia occasione dicta. Præterea fames quæ Cappadocas exagitavit, de qua Gregorius a Baronio citatus loquitur, contigit anno CCCLXX.

ut eo anno videbimus: eo enim Basilii adhuc Presbyter erat. Sed Baronius, qui Basilium Episcopum anno CCCLXIX. renunciatum credit, bis famem in Cappadocia grassatam scribere coactus est, quod constaret, Basilio adhuc Presbytero famem Cappadociam afflixisse, & existimaret, eum anno CCCLXIX. jam Episcopum fuisse. Inde enim intulit, famem, quæ anno CCCLXX. sæviit, aliam esse ab ea quæ contigerat Basilio adhuc Presbytero. Hermantius in Vita SS. Basilii & Gregorii Nazianzeni lib. 3. cap. 15. Baronium sequitur, & ex una fame duas etiam facit.

CHRISTI
367.DAMASI PAP.
I.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 4.

iusmodi malis nihil gravius atque acerbius, quam crudelitas, cupiditasque inexplebilis eorum qui rei frumentariae copia circumfluunt. Observant enim temporum difficultates, atque ex annonae penuria lucrum captant, & ex aliorum calamitatibus messem faciunt; nec illud audientes; eum

(a) Prov. 39.
(b) Prov. 31.
(c) Greg. Naz. ibid.

XXXIV. *Apertis enim oratione sua & cohortatione locupletum horreis, facit, quod est in Scriptura (d): Cibus esurientibus frangit, panibusque pauperes satiat, alitque eos in fame, atque esurientes animas implet bonis. Quo tandem modo? neque enim ad laudis cumulum hoc parvi momenti est. Nam cum eos quos fames vulneraverat, in unum coegisset, nonnullos etiam spiritum aegre trabentes, viros, feminas, puerulos, senes, omnem aetatem commiseratione dignam, omnia ciborum genera, quibus fames depelli solet, corrogans, atque ollas pulmentariorum, salsaque nostratis opsonii, atque ad levandam famem pauperum accommodati, plenas proponens, ac deinde Christi, qui linteo praecinctus discipulorum pedes nequaquam lavare gra-*

(d) Isai. 58.

vabatur (e), ministerium imitans, simulque puerorum sive conservorum suorum ad eam rem opera utens, corpora pauperum animasque curabat, honorem cum necessario alimento connectens, ac dolorem eorum utrinque leniens. Talis erat novus noster procurator, & secundus Joseph, &c. Hucusque verba Gregorii. Addit vero germanus ejusdem Basilii Gregorius (f) Nyssenus; tum etiam S. Basilium patrimonium ipsum in pauperes erogasse: Cum, inquit, fames aliquando gravis, & saeva tam ipsam urbem in qua habitabat, quam omnem urbi subditam regionem affligeret; venditis suis praediis & possessionibus, atque pecuniis in alimenta conversis; cum etiam rarum esset, ut illi qui valde sibi providissent, & instructi essent, ea quae ad mensam & victum pertinent, sibi conficere & suppeditare possent; ille per omne tempus famis, cum eos qui undique confluerent, tum juventutem totius urbanae plebis alere perseveravit, adeo ut etiam Judaeorum liberos hujus benignitatis, & liberalitatis ex aquo participes faceret. Nihil enim prorsus interest, utrum per vas olearum quis, an per aliam aliquam materiam, & occasionem divinum mandatum exequatur. Haec Nyssenus; atque de his hactenus; sequentis jam anni res aggrediamur.

(e) Joan. 13.
(f) Greg. Nyss. orat. in laud. Basilii.

JESU CHRISTI
ANNUS
368.DAMASI PAP.
ANNUS
2.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 5.

I. **A**nnus sequitur Christi trecentessimus sexagesimus octavus, adscriptus publicis Factorum indicibus Consulatu secundo duorum Augustorum Valentiniani at-

que Valentis, quo in Urbana praefectura subrogatur Romae Praetextatus, de quo sic Ammianus (g): *Hac inter Praetextatus praefecturam Urbis sublimius curans, per*

(g) Amm. lib. 27. in-

PAGIUS

SÆC. IV.
Anno Urbis 1121.
Olymp. 286.
an. 4.
A.C. 368.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5861.

☉ 13. FE. ☽ 8. P. 20. Mart. Indict. 11.

JESU CHRISTI 368.

DAMASI PAPÆ 3.

VALENTINIANI & VALENTIS IMPP. 5.

GRATIANI IMP. 2.

[1] **A**D num. I. Coss. *Valentinianus Aug. II. & Valens Aug. II.* Ille in Occidente, hic in Oriente; ille juxta tertiam regulam, hic jux-

I. Consules.

NOTÆ (1) **C**oss. *Valentinianus Aug. II. & Valens Aug. II.* Relandus primum exhibet: *Post consulatum Lupicini, & Jovini; deinde Valentiniano & Valente Augg. II. ex legibus utriusque codicis.* Fabreus, pag. 584.

DIE. III. NON. OC. VALENTINIANO
II. ET. VA.....

Vetus inscriptio apud Boissardum, par. III. pag. 114. cum *Fl. Valentiniani Trib. Pot. VII. Cof. II. & cum Fl. Valentis Trib. Pot. VII. Cof. II.*

Inscriptiones Basilicæ S. Pauli, n. 410. **DEPOSITUS. VI. KAL. OCTOB. VALENTINIANO; II. ET. Valente II. Coss.** Fasti Idatii, Prosperi Chronicon, & Paschalis laterculus: *Valentiniano II. & Valente II.* Laterculus Paschalis in fine Gennadii de viris illustribus: *Valentiniano & Valente II.*

CHRISTI
368.

DAMASI PAP.
2.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 5.

integritatis multiplices actus & probitatis, quibus ab adolescentiæ rudimentis inclaruit, adeptus est id quod raro contingit, ut cum timeretur, amorem non perderet Civium, minis firmari solitum erga Judices formidatos. Cujus auctoritate, justisque veritatis suffragiis, tumultu lenito, quem Christianorum jurgia concitaverunt, pulsoque * Ursicino, alta quies pari jam proposito Civium Romanorum aptissima adolefcebat, gloria clari Rectoris complura, & utilia disponentis. Hæc Ammianus de Prætextato Urbis præfectura hoc ipso anno post Viventium insignito: quod & complura ad ipsum, iisdem hujus anni Consulibus, Imperatorum rescripta exploratum reddunt.

* Ursino.

II. De expulsionem vero Ursicini ab Urbe facta a Prætextato (ut ex Ammiano dictum est) mentio habetur in Valentini-
ani rescripto ad eundem Prætextatum, quod extat cum aliis in perversto codice Vaticano, in quo scriptæ sunt epistolæ complurium Romanorum Pontificum: ita enim rescriptum se habet de restitutione basilicæ a schismaticis occupatæ.

Rescri-
ptum de
reddenda
Basilica
Damaso.

Imp. Prætextato. Dissensionis auctore sublato, omnis causa discordiæ sopienda est; ne aliqua remanente materia, nihil prosit e medio sustulisse fomitem jurgiorum, Prætextate parens carissime. Quamobrem præcelsa sublimitas tua, Defensoris Ecclesiæ urbis Romæ, sive Damasii sacra legis Antistitis petitione perspecta, qua una tantum Ecclesia ex Catholice religionis obsequio a dissidentibus adhuc dicitur retentari: quoniam pro publica securitate metuendum est, ne aliquis hinc iterum tumultus oriatur (quandoquidem non parva sit separationis effigies, ut tale aliquid putetur occlusum Damasio) eam jubebit aperiri; ut singuli universique cognoscant, quo unitas studio colenda sit, qua omnibus pace vivendum; cum Ecclesiis restitutis plenissimam postulet congregationem ubique promissa concordia. Hæc de reddenda Basilica Valentianus. De pellendis vero ab Urbe sociis Ursicini, ad eundem quoque Prætextatum sic scripsit:

III. Ea nobis innata est moderatio, ut publicam disciplinam sine cujusquam calamitate munire cupiamus. Itaque quoniam
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS
Quinquennialia
Valentis
Aug.

juxta secundam. Titulus enim Græcus Oratio-
nis S. Themistii in Valentis Quinquennialibus dictæ, quem e tenebris eruit Harduinus in nova editione Operum Themistii, ea Quinquennialia Marcionopoli habita docet. Hoc vero anno Valentem Marcionopoli fuisse testantur varix Leges Codicis Theodosiani, & Ammianus lib. 27. Anno CCCLXX. tertium Consulatum Imperatores gessere; sed cum eo anno Valens Marcionopoli non fuerit, Valentianum sua in eum Quinquennialia distulisse existimandum.

II. Data hoc anno a Valentiano seniori Lex 18.

animarum adversarum occasionibus non favemus Ursicini sociis & ministris, quos præcelsa sublimitas tua propter quietem Urbis æternæ de medio putavit esse tollendos: Roma tantum, cujus tranquillitati studemus, excepta, ubicumque voluerint absque religionis injuria (ut peregrinari potius, quam exulare videantur) proprio liceat jure versari, Prætextate parens carissime. Neque enim interest nostra, quem habitationis eligant locum; dummodo incentivis dissensionis ablatis, & firma sit rursus in plebe concordia. Dat. pridie Idus Jun. * AA. II. Cos. Indulsiit & illud quoque postea Imperator, ut qui expulsi fuerant, in Urbem revocarentur, ita tamen, ut si quid tumultus cicerent, multarentur graviori supplicio: rescriptum autem sic se habet:

Rescri-
ptum de
pellendis
ab urbe
schismaticis.

* Jan.

Abe * Prætextate carissime. Nobis licet justa videatur fuisse vindicta, quæ illic tumultuante exercitæ factionem sedat, ubi maxime debet esse concordia, scilicet in Ecclesia vel sede, vel casu; quarum rerum utraque modestiam possidet & cultum: Tamen nos, omnes qui nuper propter illum tumultum deportatione damnati sunt, & propria lenitate naturæ, & ipsius religionis ac legis contemplatione miserantur. Prætextate carissime ac jucundissime. Cunctos igitur, qui sunt ejus sortis & culpæ, præcelsa sublimitas tua nostri auctoritate judicii liberabit. Hanc vero formam tenebit in posterum, ut si iidem pristino statui restituti aliquid spiritu iterum gesserint inquieto, quo tranquillitas reformata turbetur; severissima in eos sententia proferatur. Nullam enim possunt veniam promereri, qui non desunt peccare post veniam. Hactenus de indulgentia collata schismaticis ad Prætextatum. Quoniam modo autem iidem schismatici, quod non haberent, intra Urbem Basilicam, nec communicare vellent cum Damasio, extra mœnia in suburbiiis conventus agerent, ex quo meruerunt longius ab urbe relegari, suo loco dicemus: quod enim ea sub Olybrii præfectura sequenti anno contigisse, certum appareat ex rescriptis ab eodem Valentiano ad Olybrium datis, in eum annum illa rejicimus.

IV.

* Ave.

Rescri-
ptum de
indulgentia.

Hoc eodem anno sub eadem præfectura
I i Præ-

V.

Codicis Theodosiani De Episcopis, a Baronio in Privilegia Clericorum
Annalibus omissa, qua privilegia Clericorum Catholicorum per Africam Proconsularem nominatim restituit Valentianus, quæ videlicet his Constantius Imperator ultimo vitæ suæ tempore concesserat; a Juliano vero Apostata, & sub eo, Clericis adempta fuerant: sub quo videlicet Paganorum animi adversus sanctissimam Legem quibusdam depravationibus fuerant irritati. Legendus Gothofredus in hujus Legis Commentario.

CHRISTI
368.DAMASI PAP.
2.VALENTINIANI
VALENTIS IMPER. 5.Clades
Mogunti-
na.
(a) Amm.
lib. 27.

Prætextati contigisse cladem Moguntiaë il-
latam ab Alemannis, Ammianus (a) te-
statur, cum ait: *Sub idem fere tempus,*
Valentiniano ad expeditionem caute (ut
rebatur) profecto, Alemannus Ragalifrando
nomine, diu præstruens, quod cogitabat,
Moguntiacum præsiis vacuum cum ex-
peditis ad latrocinandum latenter irrepfit.
Et quoniam casu Christiani ritus invenit
celebrari solemnitatem, impræpedite cujus-
que modi fortunæ virilem, & muliebrem
sexum cum supellectile non parva inde-
fersum abduxit. Hæc ipse. Porro diver-
sa hæc est ab illa clade, cujus S. Hiero-
nymus (b) his verbis meminit, cum ad
Ageruchiam scribens hujus sæculi funestos
casus commemorat, dicens: Moguntiacum
nobilis quondam Civitas capta atque sub-
versa est, & in Ecclesia multa hominum
millia trucidata. De ea enim suo loco di-
cendum.

(b) Hieron.
epist. 11.

VI.

Terræ-
motus in
Oriente.(c) Socrat.
lib. 4. c. 10.

Sed & Oriens rursus terræmotibus hoc
anno in Asia vexatus est, & non sine di-
vino quodam prodigio Nicæa urbs terræ
tremore collapsa, in qua fides antea con-
scripta atque probata mox ob diram A-
rianorum persecutionem, nisi Deus reli-
quisset semen, penitus videri potuisset ex-
tincta; ait enim Socrates (c): *Anno pro-*
ximo, Valentiniano, & Valente secundum
Coss. quinto Idus Octobris terræmotus in
Bithynia factus Nicæam urbem deturba-
vit. Recenset eandem cladem Hierony-
mus in Chronico hoc eodem anno quinto
Imperatorum, traditque eam funditus e-
versam. Sed subdit Socrates: Iste duo-
decimus annus fuit post ruinam Nicome-
diæ. Paulo post multæ partes Germæ ur-
bis Hellesponti altero terræmotu conqua-
sata ceciderunt. Verum quamvis ista hoc
modo evenirent: nihilo magis tamen Eu-
doxii Episcopi Arianorum, & Valentis Im-
peratoris animi ad pietatem, & rectam
de religione opinionem commoti fuerunt.
Nam crudeliter in eos sæviendi, qui ab
ipsis in fide dissentiebant, nullum aliquan-
do finem fecere. Isti terræmotus videban-
tur tumultus in Ecclesia certa fuisse in-
dicia. At quamquam complures sacerdo-
tes (ut dixi) erant in exilium ejecti;
tamen Basilius, & Gregorius soli (quo-
rum ille Cæsareæ Cappadociæ Episcopus
fuit, hic Nazianzi urbis obscuræ & per-
tenuis Cæsareæ finitimæ) divina provi-
dentia propter eximiam pietatem patriis
sedibus minime pulsati fuere. Hæc Socrates:
at hoc sane tempore neuter eorum erat
Episcopus: quando autem ambo ad Epi-
scopatus honorem fuerint evecti, inferius
suo loco dicturi sumus.

VII.

Cæsarius
frater
Gregorii
liberatus.(d) Greg.
Naz. orat
in laudem
Cæsarii.

Quod vero ad Nicænum terræmotum
spectat; occasione Cæsarii fratris, qui ibi
tunc degens magno miraculo divina ope
servatus fuit, meminit illius Gregorius
(d) Nazianzenus his verbis: *Jam vero quale*

miraculum censendum est, quod circa eum
contigit, ipsius simul, & parentum pieta-
tis illustrissimum præbens argumentum? In
Bithynia versabatur, imperium ab Impe-
ratore haud postremum administrans. Quæ-
storis siquidem munere fungebatur, ac the-
saurocuram gerebat. Hoc enim illi ma-
iorum dignitatum velut præludium esse
Princeps voluit. Cumque Nicæa terræmo-
tus ex omni hominum memoria maximus
accidisset, totamque ferme Civitatem so-
lo æquasset, atque omnes propemodum Ci-
ves cum urbis elegantia delevisset; solus
ex omnibus clari nominis viris, aut cum
admodum paucis ex hoc periculo salvus,
& incolumis evadit: idque modo vix cre-
dibili, hoc est, ipsa ruina protectus, ac
per exiguas quasdam periculi notas refe-
rens; hætenus videlicet, ut timore ad
majorem salutem magistro uteretur, atque
a rebus fluxis & incertis translata mili-
tia, totum se cælesti parti addiceret, si-
bique ipsi regiam aulam commutaret. At-
que hoc & in animo habebat, & votis o-
mnibus exoptabat, quemadmodum mihi
per litteras confirmavit, cum hanc occa-
ssionem ad eum admonendum arripuissem;
quod nec unquam facere destiti, moleste
ferens illius indolis præstantiam in vilio-
ribus studiis versari, tamque philosophi-
cam animam in rerum publicarum admi-
nistratione volutari, ac velut Solem nu-
bibus obduci. Hæc Gregorius; cujus eo
argumento tunc ad Cæsarium scripta epi-
stola adhuc extat digna Gregorio; quam
his attexere, jucundum putamus fore le-
ctori; est autem hujusmodi (e):

(e) Greg.
Naz. epist.
16.

Ne ipsi quidem timores prudentibus viris
inutiles sunt, quin potius mea quidem sen-
tentia valde commodi & salutare. Nam
etsi votis omnibus eos arcemus, venienti-
bus tamen erudimur. Ægra enim & affli-
cta anima vicina est Deo, ut eximie ali-
cubi loquitur Petrus; atque omnis qui pe-
riculum effugit, majori necessitudine cum
eo conjungitur, a quo salutem est conse-
cutus. Proinde non quia calamitatis par-
ticipes fuimus, ægro animo sumus; sed quia
e periculo extracti sumus, gratias aga-
mus: nec alios nos Deo inter pericula, &
alios post pericula exhibeamus. Verum si-
ve peregre agentes, sive privatam vitam
ducentes, sive publica negotia gerentes
(sic enim loquendum est, nec prætermi-
tendum) eum sequamur, a quo salutem ac-
cepimus, atque ad illius partes nosmet ad-
jungamus, parva & humi repentina parum
curantes. Atque historiam quamdam poste-
ris demus tum ad gloriam nostram, tum
ad animæ utilitatem amplam & præclaram,
quæ etiam ipsa utilissimo documento pleris-
que sit; nimirum periculum securitate, &
calamitatem rebus secundis potiore esse,
magisque expetendam: siquidem ante ti-
mores mundo addicti eramus, post timo-
res

VIII.

Epistola
Greg. ad
Cæsarium
fratrem.

CHRISTI
368.

DAMASI PAP.
2.

VALENTINIANI IMP. 5.
VALENTIS

res autem Deo nos addiximus. Fortasse graves tibi ac molesti esse videmur, qui de his rebus sæpius ad te scribamus; & sermones nostros non admonitionem, sed ostentationem esse æstimas. Quare de his rebus verborum satis. Nos vero, scias velim prompto animo esse, atque exoptare potissimum quidem tecum esse, ut de salute tua tibi gratulemur, ac de his rebus perfectius disseramus: sin minus, at certe ut te hic primo quoque tempore reducem videamus, atque una tecum in grati animi significationem festum diem agamus. Hucusque Gregorius ad Cæsarium: desiderantur autem Cæsarii litteræ ad eum redditæ, quarum meminit.

IX.

(a) Greg. Naz. orat. in laude Cæsarii.

Cæsarii obitus.

At quid post hæc Cæsarius? Subdit ipse Gregorius (a): Verum terræmotus quidem vim effugit, morbi vero non item: mortalis siquidem erat. Quibus plane ostendit, haud multum post spatium temporis interlapsum, Cæsarium ex hac vita migrasse; qui dum ægrotaret, bonorum suorum pauperes fecit hæredes; qua quidem re plurimum gavissus idem germanus ejus Gregorius ita ait: Hæredes ipse habebit, quos maxime conducit, & quos habere voluit, ut dives hinc migraret, omnia secum ferens. O egregiam munificentiam! o eximiam consolationem! o insignem eorum, ad quos hæc hæreditas jure devolvebatur, liberalitatem! &c. Magna profecto hæc visa est Dei misericordia erga Cæsarium, ut Imperatorem jam conversum in Ariannum; vel morte relinqueret, a quo ob magistratum, quem gerebat, perdifficilis videri poterat esse divisio. Obiit vero Cæsarius in patria, quem idem frater Gregorius egregia oratione laudavit: mortuus est, inquam, apud sanctos parentes, Gregorium Episcopum, atque Nonnam, eorumdemque pio funere sepultus. Sed quonam ritu? illo videlicet, quo pii cuncti sepeliri solent, quem & ipse Gregorius sic concinne describit his verbis (b):

X.

Funus pium Cæsarii.

At nunc nobis egregius ille Cæsarius servatus est, cinis pretiosus, laudabile cadaver, ac cum multiplici hymnorum cantu deducitur, celebrique pompa ad martyrum sedes effertur, sanctisque parentum manibus honoratur, matre accensas faces gestante, ac pietatem mærori subrogante, lacrymis sapientiæ cedentibus, psalmodiarum cantu luctum conspiciente; ac denique anima recens creata atque a spiritu per Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

III. Accurata series Episcoporum Carthaginensium Donatistarum.

Ad num. XII. & seqq. Longe ante hunc annum mortem Donati Episcopi Carthaginensis Donatistarum contigisse oportet. Nam in Sermone secundo Sancti Augustini De pace & charitate recitato ante Collationem Donatistarum anno CCCCXI. habitam, quem post obitum Baronii Sirmondus edidit, & Baluzius in nova sua Collectione Conciliorum pag. 1126. contulit cum veteri MS. Bibliothecæ Colbertinæ, legitur: Et tamen adhuc post Apostolicas voces, post Ecclesia

baptismum informata dignos honores percipit. Hæc Gregorius, quod Cæsarius haud pridem fuerat sacro initiatus baptismo. Erat ipse Cæsarius (ut idem Gregorius in fine testatur) inter cæteros fratres natu minimus: nam in fine ejusdem funebris orationis, digna apostrophe ad Deum conversus, pro ejus anima preces fundens, hisce verbis perorat:

O Domine omnium & creator, & præcipue hujus figmenti, o Deus tuorum hominum & pater ac moderator, o vitæ necisque jus & potestatem habens, o nostrarum animarum arbiter & benefactor, qui omnia commode; & quemadmodum ipse pro altissima tua sapientia gubernationisque ratione nosti, artificis Verbi tui opera facis atque transmutas; suscipe, quæso, nunc quidem Cæsarium velut primitias quasdam nostræ peregrinationis. Quod si minorem natu primum; tuis consiliis, quibus omnia reguntur, acquiescimus. Hæc Gregorius: quæ hic descripsisse voluimus, ut saltem hoc tam digno exemplo (licet innumera alia suppetant) quæ Christiani colent persolvere extrema defunctis, satis cunctis fieret exploratum. Porro adeo felix exitit exitus Cæsarii, ut dies obitus ejus, idemque natalis ad vitam æternam, dedicaretur publicis Ecclesiæ monumentis, atque adscriberetur Martyrologio cum aliis sanctis anniversaria memoria celebrandus: cuius animam jam cælestibus gaudiis locupletatam (ut ipse testatur c) Gregorius sæpe per visum aspexit.

Extant ejusdem Cæsarii piæ eruditæque lucubrationes, nempe de Anima dialogi. Varia insuper eum scripsisse opera, & potissimum contra Græcos, auctor est Suidas. Cum autem post ejus obitum bona ipsius ab hostibus (ut ait Gregorius) puto fiscalibus arpagonibus, iisdemque Arianis diriperentur; ut his occurreret Sophronius Præfectus, datis ea de re ad eum litteris, Gregorius intercessit (d); extant ipsæ, quibus de rerum humanarum volubili statu egregie philosophatur, pluraque habet de Cæsarii præclaris meritis. Mentio est hujus Sophronii apud Ammianum (e), aitque ex Notario creatum esse Præfectum urbis Constantinopolis.

Hoc tempore defuncto Donato Pseudoe-piscopo Carthaginensi partis schismaticorum, immo capite Donatistarum, subrogatus est in ejus locum ab iisdem factiosus

XI.

Precatio pro defuncto.

(c) Greg. Naz. ead. orat.

Cæsarii scripta.

(d) Greg. epist. 18.

(e) Ann. l. 26.

XII.

I i 2

Par-

declarationem, & toto mundo dilatationem dicitur mihi: Non dimitto Donatum, non dimitto nescio quem Caium, Lucium & Parmenianum. Quo ex Augustino loco discimus, quatuor priores Episcopos Carthaginenses Donatistarum post Majorinum schismatis auctorem, fuisse Donatum, Caium, Lucium & Parmenianum; huncque non Donato, ut putavit Baronius, sed Lucio successisse. Parmenianum excepit Primianus anno circiter CCCXCII. cum insequenti Maximianis-
eam

CHRISTI
368.DAMASI PAP.
2.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 5.Parmenia-
nus post
Donatum
Episcopus
Carthag.

Parmenianus eiusdem sectæ tenacissimus, custos atque defensor; qui mox ut cathedram illam pestilentiae nactus est, styli acule adversus Catholicos, scripta edens, conferta mendaciis, quibus si non alii, simpliciores saltem decipi potuissent: quod cum sensissent Catholici in Africa Episcopi, ad ejus confutanda deliramenta, cavendasque ex verborum lepore præstigias, provocaverunt hominem ad publicum Episcoporum conventum, ubi cum sita ab eo scripta possent accurate examinari; sed cum ipse & alii sibi subjecti excusandæ dissensionis Antistites id facere penitus recusarent, respuerentque Catholicos, quasi indignos ipsorum consortio, quod illos immundos, communicationeque lapsorum labefactatos, se ipsos vero sanctos prædicarent ac mundos; necesse fuit litteris saltem publice causam agere, ne veritas indefensa, mendaciorum nubibus tecta & obscurata, apud nutantes animos in discrimen adducta, periclitari aliquo modo posset.

XIII.

Optatus
Episc. Mi-
levitanus
adversus
Parmenia-
num agit.

Præstitit id egregie Optatus Episcopus Milevi in Numidia, vir quidem cum eruditione clarus, tum spectata vitæ morum integritate sanctissimus; qui zelo pietatis incensus, fortis defensor veritatis, unus in omnem illam schismaticorum phalangem intrepidus prodiit; scripsitque ad eundem Parmenianum primarium ipsorum Antistitem septem libros, ejus scriptis adversarios; quibus non solum mendacia illa ventosa hominis vesani, certis firmisque redargueret argumentis; sed diversa ac plane contraria dictione factum & arrogantiam protervi hominis, nonnisi contumelias stylo vomentis, deprimeret, deliniretque animum procacia tumidum, atque si liceret, charitate in eum introduceret veritatem: fratrem enim eum Optatus suis scriptis frequenter appellat, a quo peccator, legis transgressor,

immundus foris extra Ecclesiam vagans, exul, ac denique Paganus una cum Catholicis omnibus ipse nominatus fuisset; fratrem, inquam, eum Optatus dicit ex consortio sacramenti, quod uno baptismo ab una progenitrice Christiana religione geniti essent.

At antequam hac de re orationem longius protrahamus, temporis ratio ex more firmanda est; ut ea stabilita, cætera quæ dicenda erunt, inconcussa cohæreant veritati. Auctor est S. Hieronymus (a), Optatum sub Valentiniano & Valente Principibus scripsisse adversus partis Donatianæ calumniam libros sex (alias septem) quibus ostenderet crimen Donatorum in nos falso intorqueri. Sed quotopotissimum anno horum Imperii ipse scripserit, cum nec ipse, nec alius dicat; cur in hunc potius annum, nempe postquam Damasus sedere cœperit, rejecerimus, ratio postulat ut aperiatur. Sane quidem, si habenda ratio est Optati testificationis id ipsum bis affirmantis; ad hæc ipsa tempora ea scriptio referenda est; cum a tempore Diocletiani persecutionis in Africa sub Anulino Proconsule Carthaginis, & Floro in Numidia, usque ad tempus quo ea scribebat, numeret annos sexaginta, & quod excurrit: ait enim primo (b): *Firme ante annos sexaginta, & quod excurrit, per totam Africam persecutionis est devagata tempestas, quæ alios fecit martyres, alios confessores, nonnullos funesta prostravit in morte &c.* Et post multa (c): *Alia persecutio, quæ fuit sub Diocletiano & Maximiano; quo tempore fuerunt & impii Judices, bellum Christiano nomini inferentes; ex quibus in provincia proconsulari ante annos sexaginta, & quod excurrit, fuerat Anulinus, in Numidia Florus.* Porro secundum chronologiam ab ipso Optato præscriptam, & ea quæ dicta sunt de his suo loco superius

XIV.

Optatus
quando
scripsit.(a) Hieron.
de script.
Eccles. in
Optat.(b) Optat.
lib. 1.(c) Idem
lib. 3.

PAGIUS

eam ordinationem damnantes Maximianum Diaconum Episcopum sibi constituerint. Illud enim schisma non diu post Parmeniani mortem confutum fuisse ex Conciliis Carthaginensi & Carthaginiensi, de quibus infra, satis intelligitur.

IV.

Bellum
Gothicum.

Est hic annus secundus belli Gothici a Valente suscepti; quid eo peractum docet Ammianus lib. 27. cap. 5. ubi ait, *Valentem Marcionopoli in hiberna discessisse.*

V.

Status
Virginum
Vestalium
hoc tempo-
re.

Data hoc anno a Valentiniano seniore Lex 8. Cod. Theod. De Medicis & Professoribus ad Prætextatum P. U. ex qua liquet, Virgines Vestales hoc tempore Medicos peculiare habuisse, & inter labentis Romæ superstitionis rudera summam adhuc eidem Vestalibus religionem stetitisse; quod non tantum ex hac Lege a Baronio non memorata deducitur; verum etiam ex aliis monumentis. I. Vetus Orbis descriptio sub Constantio & Constante Imp. viginti ferme annis ante hanc Legem conscripta, inter ea quibus Romam celebrat: *Sunt autem, inquit, in ipsa Roma & Virgines septem ingenuæ & cle-*

rissima, quæ Sacra Deorum pro salute civitatis secundum Antiquorum morem perficiunt, & vocantur Virgines Vestæ. II. Symmachus in Relatione sua ait, *Constantium sacrarum Virginum privilegiis nihil detraxisse, decrevisseque nobilibus sacerdotia, Romanis criminibus non negavisse impensas.* III. Valentinianus senior hujus Legis auctor Virginibus Vestalibus sua jura reliquit; quod Symmachus testatur in laudata Relatione. IV. Gratianus Vestalibus virginibus subsidia vetera, prærogativam, agros detraxit, prædiæque hæreditate quæsitæ, & annonam seu victum, quæ de publico & populi annonis præbebantur. Quæ omnia Senatus a Gratiano petiverat: verum exclusa ejus petitio, & Legatis audientia denegata: quæ omnia tradit Symmachus in dicta Relatione. V. Sub Valentiniano jun. Senatus iterum per Symmachum P. U. anno CCCLXXXIV. repetiit, cujus est quoque in finem famosa illa Relatio ad Valentinianum jun. Verum, (quod Ambrosius testatur epist. ad Imp. Eugenium) ei nec quicquam detulit.

VI.

CHRISTI
368.

DAMASCI PAP.
2.

VALENTINIANI IMPER. 5.
VALENTIS

rius, cum constet ea contigisse anno Domini trecentesimo secundo ac tertio, additis his illis sexaginta annis, quod intercedit temporis usque ad illud tempus Optati: dicendum profecto esset, ipsum elucubrasse commentarium illum anno Christi trecentesimo sexagesimo.

XV. Sed quod adjicitur, *Et quod excurrit*: hæc ipsa verba ibi addita quoniam sint sensu accipienda, peruestigandum accuratius est. Usi sunt ea dicendi locutione S. Augustinus (a), antea vero Paulus Jureconsultus, & si qui alii; quod illud importat, quod alii frequenter dicere consueverunt, *Eo amplius*; non autem quod dici solet, *Plus minusve*, vel *circiter*: nam illud, *Quod excurrit* majorem semper notato significat numerum. Sed quousque eidem, *Quod excurrit* habentæ laxandæ sunt, ut currat? puto usque ad sequentem decadem posse terminum prorogari: quod enim ea verba non nisi numero denario simplici, vel per decades multiplicato, invenimus apponi consuevisse; inducimur, ut dicamus, illud, *Annos sexaginta*, & quod *excurrit*, usque tantum ad septuagesimum exclusive extendi potuisse; ac proinde quod Optatus ait, a persecutione Diocletiani, qua codices quæsi sunt ad comburendum, annos numerari sexaginta & quod *excurrit*, nihil prohiberi, quin illis verbis possit præsens annus includi, qui est quintus post sexagesimum a notata superius Diocletiani persecutione.

XVI. Quod autem ad hunc usque annum notatum tempus illud incertum excurrere sinamus; illud nos facile persuasit, quod idem Optatus (b) cum texit successionem Romanorum Pontificum, Damasi meminit post Liberium succedentis. Quod vero Siricius quoque post Damasum ponitur, additus creditur a Librario, qui Siricii tempore librum exscripsit: nam nequaquam tempus sedis Siricii Optatum attigisse, omnino æque consentiunt: neque enim sibi coherent (quod testatur S. Hieronymus). Optatum scripsisse sub Imp. Valentiniano & Valente, eodemque tempore sedisse Siricium; cum præsertim Augustinus de Optato agens, nequaquam ut sui temporis hominis, sed antiquioris meminisse videatur: quamobrem vix Damasi prima tempora attigisse putatur, neque diu suis scriptis supervixisse. Consentit quidem

etiam Balduinus, vir sane disertus, ipso initio sedis Damasi Optatum scripsisse; sed fallitur, dum ingressum Damasi ponit anno Domini trecentesimo septuagesimo, quem anno superiori sedere coepisse, perspicue demonstravimus: quamobrem hæc ipso anno, quo primus absolvitur sedis Damasi & secundus inchoatur, ipso quoque consentiente, Optatum scripsisse dicimus. His jam de tempore elucidatis, superest ut de causa tractemus.

Cum igitur (ut dictum est) Donatistæ, ipseque Parmenianus eorum primarius Antistes congregati cum Ecclesiæ Catholicæ Episcopis dedignarentur; Optato necessario incubuit, ut veritatis defensionem scripto perageret: contematur enim hoc ipse suæ lucubrationis exordio, cum post pauca ista præfatur (c): *Omnēs quidem, Donatistæ scilicet, per singula loca maledicis vocibus perstrepunt; sed unum quidem vix invenimus, cum quo per litteras hoc modo loquamur, Parmenianum scilicet fratrem nostrum: si tamen se a nobis vel hoc nomine nuncupari permittit. Et quia collegium Episcopale nolunt nobiscum habere commune; non sicut collegæ, si nolunt; tamen, ut supra diximus, fratres sunt. Frater meus igitur Parmenianus ne ventose ac nude, ut ceteri, loqueretur, quicquid sentire potuit, non solum dixit, sed etiam in scriptura digessit. Cuius dictis, cum respondere veritate cogente compellimur; erit inter nos absentes quoquo modo collatio. Eo modo & satisfiet desideriis aliquorum: nam a multis desideratum est, ut ad eruendam veritatem, ab aliquibus defensoribus partium conflictus haberetur; & fieri potuit. Sed quoniam & accessum prohibent, & aditus intercludunt, & confessum vitant, & colloquium denegant; vel tecum mihi, frater Parmeniane, sit isto modo collatio. Et quia tractatus tuos, quos in manibus & in ore multorum esse voluisti, non aspernavimus neque contempsimus, sed omnia a te dicta patienter audivimus: audias & tu humilitatis nostræ responsa. Hæc Optatus.*

Quid autem tractatibus illis suis Parmenianus probare nifus fuerit, idem Optatus hæc subdens declarat his verbis: *Ego intelligo, & tu non negas, & quivis sapiens pervidet, te nulli alia ratione, tam prolixè tractasse, nisi ut Ecclesiam Catholicam tuis tractatibus indignè pulsares.* Sed

PAGIUS VI. Neque Theodosius anno CCCLXXXVIII. vel CCCLXXXIX. quod & ipsum testatur citata epistola ad Eugenium. VII. Neque rursus idem Valentinianus junior, cum iterum Legatio missa ad eum fuisset intra Galliam anno CCCXCII. ut habetur in eadem epistola & memorat Paulinus in Vita Ambrosii. VIII. Tandem, cum ab Eugenio in primordiis Imperii eodem anno CCCXCII. hoc ipsum Legati postulasset, ut annonas Templi (perinde ac Ve-

stalibus) restitueret, non fecit; cum iterum alii postulasset, renisus est: tandem ea donavit quibusdam præcellentibus in Republica Gentilis observantiæ viris id petentibus; in quod invehitur Ambrosius in dicta epistola de quo & Paulinus in Vita S. Ambrosii. Quæ de Virginibus Vestalibus hac tempestate Romæ ad Historiæ Ecclesiasticæ illustrationem collegit Gothofredus in Commentario laudatæ Legis.

XVII. Declinant Donatistæ conferre cum Catholicis.

(c) Optatus lib. 1.

XVIII.

CHRISTI
368.DAMASI PAP.
2.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 5.Donatistæ
penes se
tantum esse
Eccle-
siam Ca-
tholicam
dicebant.

Sed ut intelligi datur, aliud habet animus, aliud sonat sermo; denique omnia te video dixisse contra Catholicam, immo multa pro Catholica, cum Catholicus non sis, &c. Hæc idcirco, quod Donatistæ, ne arguerentur esse schismatici, Catholicam Ecclesiam penes se esse tantum, probare niterentur; qui vero ab illis separati essent, extra Ecclesiam Catholicam vagari dicerent; hocque probare scriptis suis Parmenianus adnitebatur, in parte Donati esse Catholicam, reliquas vero omnes toto Orbe terrarum diffusas Ecclesias esse schismaticas; cum illud inter hæc; quod est verum, astrueret, Ecclesiam Catholicam non nisi unam esse posse. Quamobrem in eo potissimum totius quæstionis videbatur cardo revolvi, ut certis notis consignaretur, distinctis differentiis definitur, atque expressis proprietatibus monstraretur, quæ vere esset Ecclesia Catholica; ut sic apud quos esset, pariter intelligi posset.

XIX.

Nobilis sane fuit hæc tractatio argumenti, quam & Optatus digne quidem est prosecutus; ad quem provocandi essent omnes hæretici, illos dico, quibus inest aliqua veritatem indagandi voluntas, nec obstinato animo, per quam semel ingressi sunt erroris viam, obfirmato vultu securi percurrunt. Videas enim Optatum, more majorum asseveranter definire (a), a Catholico nomine eos prorsus excludi, quibus cum Romana Ecclesia non communicat, eosque tantum eo nomine legitime gloriari, quibus Romanus Episcopus conjungitur commercio Formatarum. Porro quod & illud etiam adversariorum affirmatione certum haberetur: Ubi non esset Catholica, nec ibi inesse posse veritatem; & contra: Ubi probaretur Catholica Ecclesia esse, inibi reperiri necessario veritatem; Optatus hæc in fine contra Parmenianum (b): *Si ita est, quæ apud vos veritas inveniri potest, cui Catholica videtur obistere? Aut quod apud nos esse mendacium, poteris approbare, in una communione esse cum toto Orbe terrarum? Numquid poteris approbare mendacium, symbolum verum & unicum retinere & defendere? Numquid poteris approbare mendacium, cathedram Petri, & claves regni calorum a Christo concessas, ubi est nostra societas? Hæc & alia ipse; at de his pluribus superius actum est.*

XX.

Cæterum non Optatus tantum Parmenianum ita delirantem redarguit, sed & ipsius communionis Ticonius Donatistarum prudentior impugnavit. Exhorrescebant plane aures blasphemiam illam audire, Catholicam Christi Ecclesiam toto Orbe diffusam jam penitus periisse; & in Africa tantum, nec apud omnes, sed eos solum qui essent partis Donati, tamquam arcam Noe, diluvio pereunte

Orbe, integram esse relictam. Ticonius, inquam adversatus Parmeniano, sectæ suæ, quam profitebatur, Episcopo, illud scriptis confirmavit atque defendit, Catholicam Dei Ecclesiam nequaquam coarctari angustiis terminis partis Donatistarum, sed longe lateque per orbem Christianum ubique perseverare diffusam, nec posse peccatis hominum tolli, evacuarique ex humanis excessibus Dei promissiones. Hæc ita sentientem Ticonium Parmenianus admonuit, scriptaque ad eum epistola, cum nihilominus in eadem sententia permaneret, eundem anathemate perculit. Testatur id quidem S. Augustinus (c) his verbis:

Ticonius enim omnium sanctarum paginarum vocibus circumtusos evigilavit, & vidit Ecclesiam Dei toto Orbe diffusam, sicut de illa tanto ante per corda & ora sanctorum prævisum atque prædictum est. Quo præcepto, suscepit adversus ipsos suos demonstrare & asserere, nullius hominis quamvis sceleratum & immane peccatum præscribere promissis Dei; nec id agere quorumlibet intra Ecclesiam constitutorum quumlibet impietatem, ut fides Dei de Ecclesia futura & diffundenda usque ad terminos Orbis terræ, quæ in promissis Patrum retenta & nunc exhibitæ est, evacuetur. Hoc ergo Ticonius cum vehementer copioseque disereret, & ora contradicentium multis & magnis ac manifestis sanctarum scripturarum testimoniis oppiliret; non vidit quod consequenter videndum fuit, illos videlicet in Africa Christianos pertinere ad Ecclesiam toto Orbe diffusam, qui utique non istis ab ejusdem Orbis communionis atque unitate sejunctis, sed ipsi Orbi terrarum per communionem connecterentur. Parmenianus autem cæterique Donatistæ viderunt hoc esse consequens, & maluerunt suscipere obstinatissimum animum adversus apertissimam veritatem quam Ticonius assererat, quam ea concessa superari ab Africanis Ecclesiis, quæ illius unitatis, quam Ticonius assererat, communionem gauderent, unde se isti separassent. Et Parmenianus quidem primo eum per epistolam, velut corrigendum putavit; postea vero ex Concilio eorum perhibet damnatum. Hæc Augustinus, apud quem est de eodem Ticonio crebrior mentio, ut cum in commentariis de doctrina Christiana de eodem sic ait: (d)

Ticonius quidam, qui contra Donatistas invectissime scripsit, cum fuerit Donatista; & illic invenitur absurdissimi cordis, ubi eos non omni ex parte relinquere voluit; fecit librum quem Regularum vocavit, quia in eo quasdam septem regulas executus est, quibus quasi clavis divinarum Scripturarum aperirentur occulta. Hæc ipse, qui eas singulas numerat. Cæterum quod ad scripta Ticonii

(c) Aug.
contra
Parmen.
l. 1. c. 1.

XXI.

Ticonii
sententia
de Eccle-
sia Catho-
lica.(d) Aug.
de Doctr.
Christ. l. 3.
c. 30.

XXII.

Scripta
Ticonii
spe-Ticonius
Donatista
adversatur
Parmeniano.

CHRISTI
368.

DAMASI PAP.
2.

VALENTINIANI IMPER. 5.
VALENTIS

(a) Genn. de Vir. illust. 18. spectat; recenset omnia Gennadius, de eo sic scribens (a): Ticonius natione Afer, in divinis litteris eruditus juxta historiam sufficienter, & in secularibus non ignarus, fuit in Ecclesiasticis quoque negotiis studiosus. Scripsit de Bello intestino libros tres, & expositiones diversarum causarum, in quibus ob suorum defensionem antiquarum meminit Synodorum; e quibus omnibus agnoscitur Donatianæ partis fuisse. Quod ad has Synodos pertinet; erant antiqui illi conventus ab iisdem Donatistis celebrati, quos Ticonius adversus Parmenianum adduxit in medium, ut ex illis convinceret, ipsum ac cæteros Donatistas a priscis ejusdem communionis Episcopis deviasse. Fidem facit horum omnium Augustinus (b), cum ad Vincetium scribens hæc ait: Scribit enim ille Ticonius, homo (ut dixi) vestræ communionis, a ducentis & septuaginta Episcopis vestris Concilium Carthagini celebratum. In quo Concilio per septuaginta & quinque dies, postpositis omnibus præteritis, limatam esse sententiam atque decretam, ut Traditoribus immensi criminis reis, si baptizari nollent, pro integris communicaretur; Deuterium etiam Macrinensem Episcopum communionis vestræ dicit, Traditorum plebem congregatam Ecclesiæ miscuisse, & secundum statuta illius Concilii a ducentis & septuaginta Episcopis vestris facti, fecisse cum Traditoribus unitatem; eique Deuterio post hoc factum jugiter communicasse Donatum; nec solum huic Deuterio, sed etiam universis Maurorum Episcopis per quadraginta annos, quos dicit usque ad persecutionem per Macarium factam Traditoribus sine baptismo communicasse. Sed dicitis: Quis est iste Ticonius? Ille est Ticonius, quem Parmenianus rescribendo compefcit, & eum deterret, ne alia scribat, non tamen refellit ea ipsa quæ scribit. Hæc Augustinus; ex quibus assertione Ticonii illud expressum habetur, rebaptizationem a Donatistis a temporibus Macarianis, nempe sub Constante Imperatore inductam fuisse. Sed ad cæptam a Gennadio de lucubrationibus Ticonii narrationem redeamus.

XXIII. Composit, inquit, & Regulas ad investigandam & inveniendam intelligentiam Scripturarum, octo, alias septem, quas in uno volumine conclusit. Exposuit & Apocalypsim Joannis ex integro, nihil in ea carnale, sed totum intelligens spirituale. In qua expositione dixit, Angelicam stationem corpus esse: Mille quoque annorum regni in terra justorum post resurrectionem futuri suspicionem tulit; neque duas in-

carne mortuorum resurrectiones futuras, unam justorum, & aliam injustorum; sed unam & semel omnium, in qua resurgerent etiam abortivi reformati, ne quid humani generis deformatum animata substantia intereat, ostendit. Distinctionem sane duarum resurrectionum ita facit. Primam, quam justorum Apocalypsis dicit, credimus modo in Ecclesiæ incremento agi, ubi iustificati per fidem, a morticiniis peccatorum suorum per baptismum ad vitæ æternæ stipendium suscitantur; secundam vero generaliter omnis hominum carnis. Floruit hic vir ætate, qua jam memoratus Ruffinus, Theodosio, & filio ejus regnantibus. Hæc Gennadius. Sed plane mea sententia errat; dum putat Ticonium æqualem fuisse Ruffini, nam constat eum vixisse Parmeniani temporibus, qui Donatistarum agebat Episcopum. Quod si velimus diutius post hæc supervixisse; illud asserendum est, Ticonium senem, juvenem vero extitisse Ruffinum.

At non Optatus tantum atque Ticonius scripta Parmeniani impugnarunt, sed multum post temporis id feliciter præstitit Augustinus, qui adversus illam potissimum epistolam, quam ipse contra Ticonium scripserat, tribus agens libris eam refellit. Quæ autem post hæc Parmenianus contra Catholicam in Africa Ecclesiam egerit, & quæ consecuta sint inter ipsos Donatistas conflata dissidia, suo loco dicendi sumus. Quod modo reliquum est de Optato Episcopo Milevitano, cujus occasione ad hæc de Ticonio & Augustino digressi sumus; magna ipse apud posteros Africanos Catholicos veneratione viguit; etenim sanctus Augustinus digno præconio eum nominat (c), atque inter præclaros Ecclesiasticos tractatores adnumerat (d). Fulgentius eundem cum sanctum appellat, ejus in exponendo sensum Pauli interpretationem commendat (e). Porro ejus memoria relata in tabulas Ecclesiasticas pridie Nonas Junii, publica lectione fit in Ecclesia annis singulis rediviva (f). Cæterum ab hoc, de quo agimus, longe discreti sunt Optati illi, qui hoc eodem sæculo vixisse reperiuntur, nempe Optatus Donatista, qui interfuit Concilio Cirtensi, alius item Donatista in Concilio Bagajensi, vel ille nefandus Optatus Gildonianus, de quibus inferius mentio erit. Porro status Africanæ Ecclesiæ in deteriorius dilabebatur, impiis Donatistis non scriptis tantum, sed vi grassantibus armatis nimirum (quod dictum est superius) ad omnium terrorem Circumcellionibus. Sed de his alias pluribus.

XXIV. S. August. impugnavit Scripta Parmeniani.

(c) Aug. contra Parm. l. 1. c. 3. (d) Aug. de doctr. Christ. l. 2. c. 40. (e) Fulg. ad Nomin. l. 2. (f) Martyrol. Rom. die 4. Junii.

Plures Optati.

JESU CHRISTI
ANNUS
369.

DAMASI PAP.
ANNUS
3.

VALENTINIANI
VALENTIS
IMPP. 6.

I. **T**Recentesimo sexagesimo nono Christi anno, Valentiniano nobili puero & Aurelio Victore Cos. Olybrius praefecturam Urbanam gessit; sub quo Romae & in suburbiis denuo Schismatici tumultuantes repressi sunt tum per eundem Olybrium, tum etiam per Aginatium ejus Viarium, favente in omnibus justae causae Damasi Valentiniano Imperatore, cujus ea de re extant rescripta hoc anno data tam ad eundem Olybrium, quam etiam ad Aginatium, quae ex Codice Vaticano superius citato reddemus. Sed primum ne ambiguitas aliqua orlatur, de ejusdem Olybrii tempore praefecturae; sub memoratis quidem Consulibus eam accidisse, complura ejusdem Imperatoris citata (a) in margine rescripta significant.

Olybrii
Praefectura
Urba-
na.

(a) l. 1. de
fructib. &
lit. expen.
C. Theod.
l. 6. de fid.
test. C. Th.
l. 3. de na-
vicular.
C. Theod.
l. 13. de ep.
C. Theod.

II. Schisma-
tici quid
Romae
moliantur.

Et usque proruperunt Ursicini partis Romae schismatici, ut compressi licet manu militari, atque etiam basilica (quod dictum est) quam occupant, spoliati fuissent, reddita illa Damaso, nequaquam acquieverint; sed obduratis animis abhorrentes penitus communicare cum legitimo Urbis Antistite; novum illud parant consilium, a mente admodum obdurata suggestum; nempe, quod Praefectis prohibentibus, intra Urbem conventus agere non liceret; in suburbiis, in cryptis

arenariis, aliisque privatorum locis ecclesiam congregarunt, in qua insano conatu cathedram contra cathedram erexerunt, ubi Ursicinum venerabantur Pontificem, quem accensis studiis vulgus adeo obstinate fovebat. Sed cum haec pro maxima impietate execranda omnibus haberentur, intoleranda quoque sunt visa; etenim quae gerebantur in suburbiis, ab iisdem schismaticis intra moenia jactanter & insolenter ostentabantur, atque arroganter praedicabantur, unde & fomites rixarum ministrabantur; De quibus omnibus Valentinianus Imperator ad Olybrium Praefectum ita rescripsit (b):

Tu quidem, sicut proximis litteris indicasti, enixissimo studio praestare voluisti, ut nulla in urbe Roma posset esse discordia, Christianorumque populus profunda in otio securitate gauderet. Sed quantum Aginatii clarissimi viri Vicariae praefecturae scripta restata sunt; adhuc aliquanto placata misceri delectat; extramuraneisque conventibus frequens strepitus excitatur, Olybri parens carissime Augustorum. Quamobrem egregia sublimitas tua, ipsius auctoritate praecceptionis, & patriae praestet & legi * ut populo dissentienti nulla * & intra vigesimum lapidem vel religio ad coeundum possit esse, vel copia, ut si cessare non vult, migret (ut jussum est) insana

(b) Extat
in Cod.
Vaticano,
ubi sunt
epist. ant.
Rom. Pont.

III. Rescri-
ptum Imp.
ad Oly-
brium de
schismate.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5862.

SÆC. IV. ☉ 14. D. ♃ 9. P. 12. April. Indict. 12.

Anno Urbis 1122. JESU CHRISTI 369.

Olymp. 287. an. 1. DAMASI PAPÆ 4.

secundum Baronium VALENTINIANI & VALENTIS IMPP. 6.

1120. GRATIANI IMP. 3.

A. C. 369.

I. [1] **A**D num. I. Cos. Valentinianus Nobilissimus puer, & Victor, nonvero Julius

Felix Valentinianus vir privatus, ut perperam Onuphrius. Est enim Valentinianus Valentis filius secundum primam regulam Consulatum Cæsareorum Consul, & quidem Orientalis, quemadmodum & Victor, qui sub Valente Magister militum fuit, ut liquet ex Lege 12. Codicis Theod. De erogat. ann. Ad hunc Victorium extat S. Basilii epistola 347. ut & Gregorii Nazianzeniepist. 133. & 134. ubi diserte dignitatem, seu officium ejus militare designat, quem Christianum & Orthodoxum fuisse testatur Basilii citatus & Gregorius dicta epistola 133. qua eum hortatur ad promovendam Ecclesiae pacem; ut observat Gothofredus in Prosopographia Codicis Theodosiani. Quare is Victor non est Aurelius Victor celebris Historicus, ut cum Onuphrio Baronius putavit. Idacius in Fastis

NOTÆ (1) **C** Off. Valentinianus nobilissimus puer (& Victor. Fasti Idatii: Valentiniano nob. & Victore. Prosperi Chronicon: Valentiniano N. P. & Victore. Paschalis laterculus Bucherianus: Valentiniano nobiliss. & Victore. Fabrettus, pag. 419. n. 380. ex veteri inscriptione, eruta A. D. 1689.

FUIT. IN. SAECULUM. QUOD. VIXIT. ANNOS
XXXII. DEP. XIII. KAL. SEPT. VALENTI
NIANO. N. P. ET. VICTORI. CONSS.

Boldettus, Lib. I. Cap. XIX. n. 14.

DEP. VIII. KAL. AUG. VALENTINIANO.
N. P. (idest nobilissimo puero) ET. VICTORE.

Paschalis laterculus in fine Gennadii de Viris illustribus; Valentiniano Aug. (intellige Augusti filio, qui & Julius Felix Valentinianus nobilissimus puer) & Victore, nempe Sex. Aurelio Victore. Vide Relandum de hoc Valentiniano, ubi plura ex Ruperti historia universali.

CHRISTI
369.

DAMASI PAP.
3.

VALENTINIANI IMP. 6.
VALENTIS

na collectio. Ita demum etiam tumultuan-
tibus cunctis longe proculque summotis,
certa pax plebi in ævum esse tribuatur.
Hactenus Imperatoris rescriptum ad Oly-
brium. Sed & ad Aginatium Vicarium
ita rescripsit:

IV.
Rescri-
ptum
Imp. ad
Aginat-
ium.

Omnem bis dissenſionibus occasionem,
quæ (ut prudentia tua scripsit) ſacratiffi-
mam Urbem Chriſtianorum populo fluctuan-
te confundunt, auferre cupientes; jubemus
his litteris, ut ab his, quos juvat tur-
bulenta ſejuñctio, nullus intra vigefimum
lapidem conventus habeatur, Aginati ca-
riſſime & jucundiffime. Itaque ſpectata ſe-
veritas tua admodum ſalutare præceptum,
& quod nullum interpretationibus locum ex
aliquo relinquatur ambiguo, bis animis
exequatur, quos pacis tranquillitatisque
recuperandæ & Judex debet & Civis. Ha-
bes & Urbane ad hoc auxilium præſectu-
ræ. Nam & Olybrium, clariffimum & il-
luſtrem virum, pari ſerenitas noſtra con-
citavit arbitrio in factioſorum impios cœ-
tus; ut termino, qui evidenter eſt limita-
tus, excluderet, quo nec in vicino qui-
dem exoriretur vel motus, qui in Urbe
non eſſet. Et facile præſtabitis duo, quod
ſinguli præſtare poſſetis. Hucusque Valen-
tinianus ad Aginatium; quem Vicariam
præſecturam functum eſſe apud Olybrium

(*) Amm.
lib. 28.

Urbis Præſectum, etiam Ammianus (a)
affirmat, cum de eo ſic ait: Quod Agi-
natus indigniſſime ferens, dolensque in e-
xaminandis cauſis Maximinum ab Olybrio
ſibi prælatum, cum eſſet ipſe Vicarius Ro-
mæ familiari ſermone docuit Probum occulte,
&c. Erat autem hic Probus ſummam
omnium gerens poteſtatem nempe præſe-
cturam Prætorii. Quo modo vero idem
Aginatus dolo arteque Maximini primum
Annonæ, inde vero Prætorio Præſecti, ca-
pite truncari ſit juſſus, idem Ammianus
narrat, rem geſtam pluribus proſecutus.
At in codice Vaticano, ex quo omnia ci-
tata ſuperius in hac cauſa Valentiniiani re-
ſcripta deprompſimus, aliud rurfus ad O-
lybrium datum habetur in hæc verba re-
ſcriptum, quo declaratur, ab eodem co-
hibitos eſſe ſchiſmaticos.

V.
Rescri-
ptum
Imp. ad
Olybrium

Idem AAA. ad Olybrium Præſectum
Urbis. Cum nihil poſſit eſſe jucundius, vel
abundantia, vel quiete, ac ſumma felici-
tas ſit, quoties duo iſta junguntur; pro-
culdubio ſublinitas tua proſpicit, quam
gratæ nobis litteræ tuæ fuerint; cum &
eos eſſe compreſſos, qui ſanctiſſimam legem
tumultu, & ſeditione miſcuerant, & an-
nonam communis omnium patriæ paulatim
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS
II.
Hilarius
contra Au-
xentium
agit.

ſis Valentinianum Nobiliſſimum appellat.
A num. VI. ad XXII. Valentianus Augu-
ſtus, exeunte anno trecentefimo ſexageſimo quin-
to, relicta Italia, in Galliam venit, neque
in Italiam rediit, niſi diu poſt currentem an-
num, ut ex Chronologia Codicis Theodoſiani a
Gothofredo confecta inaniſte deducitur. Qua-

in ſtatum priſtinum redire cœpiſſe teſtate
ſunt. Sed hoc propemodum non ſtupemus
in voto. Talem enim te futurum eſſe præ-
ſumpſimus, cum detulimus tuis meritis præ-
ſecturam, qualem ſtatim in adminiſtra-
tionis exordio invenimus. Denique nos mo-
nemus, ut illuſtris auctoritas tua, eam-
dem efficaciam devotionemque cuſtodiens,
penitus ſtatum plebis, vel reformationem
priſtinæ diſciplinæ, vel neceſſariorum pro-
viſionibus commodorum & modeſtiæ gloriæ
& bonis ſecuritatis accumularet (Olybri
pater cariſſime AA.) Prompto quippe cu-
ra ingenio ſatis eſt, ut inceſtis poſterio-
ra reſpondeant. Neque ita origines cri-
minum metiaris, ut manſuetudinem noſtram
de correctionibus ſingulorum exiſtmes con-
ſulendam: cum omnia, ex quibus aliqua
poteſt eſſe confuſio, ſponte præveniens, ac
ſic ſolicite verecundeque compeſcas, ut no-
bis non tam incitandi neceſſitas relinqua-
tur, quam gratia comprobandi. Hæc Val-
entinianus cupidiffimus ut ſchiſmatici pe-
nitus coercerentur. Sed quo modo ſequen-
tibus annis, iisdem tumultuantibus, rur-
ſus oportuit eodem ab Imperatore per
Urbis Præſectos cohiberi, inferius dicturi
ſumus. Jam vero ad congreſſum S. Hila-
rii Epifcopi Pictavienſis cum Auxentio A-
riano Epifcopo Mediolanenſi orationem
convertamus.

Hoc enim anno, qui decimus numerat-
ur poſt Concilium Ariminenſe, S. Hila-
rius cum accepiffet, Valentianum Imp.
confecto tandem Alemannico bello Medio-
lanum ſe contuliſſe, atque reſcriptum
quoddam pro Auxentio Ariano Pſeudo-
epifcopo Mediolanenſi, qui ſe catholi-
cum eſſe ſimulabat, dediſſe; dolens Impe-
ratorem a verſipelle inſidiatore deceptum
eſſe, extortumque ab eo ad ſuam ipſius hæ-
reſim propagandam edictum colore pietatis
maxime impium; ad illum profeſtus eſt, a-
cturus coram adverſus Auxentium; cui,
licet Eufebius Epifcopus Vercellenſis, Eva-
grius, & Philaſtrius Brixianus crebro
negotium faceſſiffent, & vehementer exa-
gitaffent; haud tamen tantum fuit apud
eos virium, ut valuerint veternoſum co-
lubrum e foramine foras abducere, atque
e ſede accepta a Constantio Imp. depel-
lere. Hilarius igitur indigno animo ferens,
unum hunc in Occidente tam nobili Ec-
cleſiæ præſidere Epifcopum Arianum, arte-
que ſua ceu præſtigiis quibuſdam fallen-
tem, oculos intuentium, atque inſtar Pro-
tei diverſas mutantem ſpecies, pro arbi-
trio interdum apparere Catholicum; ut hu-
K k juſ-

VI.
S. Hila-
rius quid
contra
Auxen-
tium.

re quæ S. Hilarius apud Valentianum Imp. ad-
verſus Auxentium Arianum Mediolani egit, ad
annum Chriſti trecentefimum ſexageſimum quin-
tum, quo Mediolani Valentianus fuit, re-
vocanda. Decepit Baronium libellus Auxentii,
quem recitat, ubi is ait, Hilarium alioſque
ei adhærentes abjicere decreta ante annos de-
cem

CHRISTE
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI IMP. 6.
VALENTIS

jusmodi ludificationes solveret, atque detegeret imposturas, magna fiducia de Catholico Imperatore suscepta animatus, munitusque divino præsidio, Mediolanum concessit hoc ipso anno, ut libellus ipsius Auxentii manifestat, ubi testatur, se illum scribere post decem annos a Concilio Ariminensi, quod celebratum diximus sub Consulatu Eusebii, & Hypatii, anno Christi trecentesimo quinquagesimo nono; reddemus vero illum inferius.

VII. Quæ autem acta sint ab eodem Hilario Mediolani adversus Auxentium, cum satis expressa habeantur in ejus epistola ad omnes Christi fideles conscripta: hic eam describendo, verbis ipsius Hilarii res gesta cunctis certior innotescet. Est enim ipsa ultima lucubratiō sanctissimi Patris jam senio ærumnisque fracti, sed satagentis ante obitum jam imminentem, tum factis, tum scriptis, sub Catholico nomine latentem Arianorum impietatem omnibus Orthodoxis testatam reddere, quod hac epistola egregie præstitit; qua primum omnium Arianorum impietatem factis expressam, sed dictis velatam insinuat atque detegit; inde vero de congressu, quem habuit cum Auxentio, narrationem instituit. Accipiamus avide novissima hæc sanctissimi viri facta ab eodem postremis characteribus consignata. Est autem eidem epistolæ præfixus ejusmodi titulus (a):

(a) Hilari, contra Auxent.

VIII. Hilarii Epistola circularis.

Dilectissimis fratribus in fide paterna manentibus, & Arianam hæresim detestantibus Episcopis, & omnibus plebibus, Hilarius servus vester S.

* unicam.

Speciosum quidem nomen est pacis, & pulchra est opinio unitatis; sed quis ambigat, eam solam Ecclesiæ atque Evangeliorum unitam pacem esse, quæ Christi est, quam ad Apostolos post passionis suæ gloriam est locutus, quam ad æterni mandati sui pignus commendavit abiturus? Hanc nos fratres dilectissimi, & amissam querere, & turbatam componere, & repertam tenere curavimus. Sed hujus ipsius fieri nos vel participes, vel auctores nec temporis nostri peccata meruerunt, nec imminentis Antichristi prævii ministrique sunt

passi; qui pacis suæ, idest, impietatis suæ unitate se jactant, agentes se non ut Christi Episcopos, sed Antichristi sacerdotes.

Ac ne maledicis verborum in eos uti conviciis arguamur; causam perditionis publicæ, ne cuiquam ignorata sit, non taceamus. Antichristos plures esse, etiam Apostolo Joanne prædicante, cognovimus. Quisquis enim Christum, qualis ab Apostolis est prædicatus, negavit, Antichristus est. Nominis Antichristi proprietates est, Christo esse contrarium. Hoc nunc sub opinione falsæ pietatis efficitur; hoc sub specie prædicationis Evangelicæ laboratur, ut Dominus Jesus Christus, dum prædicari creditur, denegetur. Ac primum misereri licet nostræ ætatis laborum, & præsentium temporum stultas opiniones ingemiscere, quibus patrocinari Deo humana creduntur, & ad tuendam Christi Ecclesiam ambitione seculari laboratur.

Oro vos, Episcopi, qui hoc vos esse creditis: Quibusnam suffragiis ad prædicandum Evangelium Apostoli usi sunt? Quibus adjuti potestatibus Christum prædicaverunt, gentesque fere omnes ex Idolis ad Deum transtulerunt? An ne aliquam sibi assumebant e Palatio dignitatem, hymnum Deo in carcere inter catenas & post flagella cantantes? Edictisque Regis Paulus, cum in theatro spectaculum ipse esset, Christi Ecclesiam congregabat? Nerone se, credo, aut Vespasiano, aut Decio patrociniatibus tuebatur, quorum in nos odiis confessio divinæ prædicationis effloruit? Illi manu atque opere se alentes, intra cœnacula secretaque coeuntes, vicos, & castella, gentesque fere omnes terra ac mari contra Senatus-consulta, & Regum edicta peragrantes, claves, credo, regni cœlorum non habebant? Aut non manifesta se tum Dei virtus contra odia humana porrexit, cum tanto magis Christus prædicaretur, quanto magis prædicari inhiberetur? At nunc, proh dolor, divinam fidem suffragia terrena commendant; inopseque virtutis suæ Christus, dum ambitio nomini suo conciliatur, arguitur. Hæc idcirco S. Hilarius, quod hæresis Ariana niteretur potentia seculari, cum in Oriente*

IX. Ariano- rum mos favore Impo. hæresim propagare.

* Domitiano.

PAGIUS

com a sexcentis Episcopis edita. Quæ Auxentii verba de Concilio Ariminensi anno CCCLIX, celebrato intelligenda Baronius putavit. Sed, ut recte Hermantius in lib. II. Vitæ S. Athanasii cap. 8. observavit, videtur Auxentius respexisse ad ea, quæ Mediolani anno trecentesimo quinquagesimo quinto acta in Synodo ibidem congregata, aut ad ordinationem suam eodem anno peractam. Neque enim Libellus ille hoc anno offerri potuit, cum dicatur porrectus Valentiniano & Valenti Augustis, & nulla Gratiani Augusti jam a biennio ea dignitate præditi, in eo mentio sit; qui tamen, secundum morem tunc receptum, non minus quam Valentinianus & Valens nominari debuit. Præterea S. Hilarius, qui Mediolani erat, quando

Auxentius Libellum illum obtulit, ante hunc annum mortuus est. Quare non dubito quin decem illi anni a Concilio Mediolanensi sint desumendi. Bollandus die XIII. Januarii in Vita S. Hilarii arbitratur, errorem irrepsisse in numeros præfati Libelli; & cum Hilarius ad cœlum migravit anno trecentesimo sexagesimo septimo, loco, ante annos decem, legendum, ante annos septem. Sed frustra recurritur ad numerorum errorem, ubi certiora argumenta suppetunt. Denique cum ipsemet Hilarius tradat, post oblatum illum Fidei Libellum, jussu se Mediolano egredi, & Eusebius Vercellensis Episcopus eum anno CCCLXII. in Italia, quo e Gallia se contulerat, invenerit, & cum eo ad Ecclesiarum pacem procurandam sese conjun-

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI IMP. 6.
VALENTIS

te Valentis Imperatoris edictis (de quibus paulo post dicturi sumus) hoc anno latis, adversus Catholicos Episcopos persecutio grassaretur; unde & subdit:

X.
Persecutio
Arianorum.

Terret exiliis, & carceribus Ecclesia, credique sibi cogit, quæ exiliis & carceribus est credita? Pendet a dignatione communicantium, quæ persequentium est consecrata terrore? Fugat Sacerdotes, quæ fugatis est Sacerdotibus propagata? Diligi se gloriatur a mundo, quæ Christi esse non potuit, nisi eum mundus odisset? Hæc de comparatione traditæ nobis olim Ecclesiæ, nunc quam deperditæ, res ipsa quæ in oculis omnium est atque ore, clamavit. Quid autem illud sit, quod ignorandum ultra non sit, breviter exponam. Secundum placitam Deo plenitudinem coarctata sunt tempora, incircumscripita enim ratio eorum cælestibus libris docetur; ac necesse est, in ipsam nos ætatem Antichristi incidisse, cujus secundum Apostolum ministris in lucis se angelum transformantibus, ab omnium fere sensu & conscientia is qui est Christus aboletur. Ut enim erroris affirmatio certa sit, incerta vero opinio antefertur, sitque Antichristo jam pervium, Christum eum esse se fallere, de quo nunc usque dissensum est. Hinc illæ variæ opiniones: hinc sub unius Christi fide prædicatio plurimorum: hinc Arianus spiritus nuper ex angelo diaboli in lucis angelum transfiguratus, cujus hæreditas nominis ad Valentem, Ursacium, Auxentium, Germinium, Caium, successoresque defluxit: nam ipsi nunc Christum novum, per quem Antichristus subreperet, intulerunt. Hæc Hilarius, qui conspiciens Arianam hæresim in dies magis magisque invalescentem, Principisque favore polentem, per quam Christus Deus verus, novo eoque falso superinducto, abdicaretur, revera existimavit adventasse tempora Antichristi.

XI.
Antichristus ab Arianis inductus.

Quomodo autem Arianus Antichristum inducere viderentur, idem subdit his verbis, Arianæ hæresis distinctas proprietates enarrans: *Volunt, inquit, hunc suum Christum non ejus divinitatis esse, cujus & Pater est; sed esse eum præstantem cæ-*

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

junxerit, valde verosimile, *Hilarium* usque ad annum CCCLXV. in Italia constitisse, eoque anno adversus *Auxentium* studium suum ostendisse.

III.
Pax Episcoporum & decreta Mediolanensis ad diverfos annos pertinent.

Verum quidem est *Auxentium* in libello suo Concilii Ariminensis anno CCCLIX. celebrati, his verbis meminisse: *Ego quidem existimo piissimi Imperatores, non oportere sexcentorum Episcoporum unitatem post tantos labores ex contentione paucorum hominum refricari; & his verbis aperte designare DC. Episcopos, scilicet CCCC. & amplius Occidentales Arimini, & CLX. ac amplius Orientales, Seleuciæ eodem tempore congregatos, & denique inferius scribere: Ut autem Pietas vestra cognosceret, ea qua gesta sunt in Concilio Ariminensi transmissi, & peto, ut ea*

teris aliis creaturis creaturam; eumque per voluntatem Dei ex nihilo substituisse; & eum ante omnia quidem sæcula & ante omne omnino tempus natum ex Deo Deum esse, sed non ex substantia Dei esse; neque Divinæ in eo nativitatibus, majestatisque ejus quæ Dei est, intelligendam veritatem; ne quam verus sit Deus qui Pater est, tam verus sit Deus qui Filius est; ut id quod unum esse Filius & Pater in Evangeliiis prædicantur, in voluntatis tantum sit & charitatis societate, non in divinitatis veritate. Quæ si in Filio non eadem est ipsa illa quæ Dei est, ut in confessione fidei Deus unus sit; cur Deum Filium, cur ante tempora & sæcula confitentur, nisi quia Dei nomen sancto cuique per indulgentiam est destitutum, & regenerati omnes vere Dei filii sunt, & angeli omnes per Christum utique conditi, non ante omnia omnino sæcula sunt creati? Hæc ipse.

Sed & quod in Occidente *Auxentius*, ut subjectum sibi populum, quem sciret esse Catholicum, deciperet, larvam ipse sibi Catholici nominis imposuerat: ob id *Hilarius* rem patefacere, perspicuamque omnibus reddere conatus, addit hæc verba:

Verum Antichristum arbitror minori invidiâ introducendum, miserisque credendum. Tribuunt Christo Dei nomen, quia hoc & hominibus sit tributum. Fatentur Dei vere Filium, quia sacramento baptismi vere Dei filius unusquisque perficitur. Ante tempora & sæcula confitentur, quod de angelis & diabolo est non negandum. Ita Domino Christo sola illa tribuuntur, quæ sunt vel angelorum propria, vel nostra. Caterum quod Deo Christo legitimum & verum est, Christus Deus verus, id est eadem esse Filii quæ Patris divinitas, denegatur. Et hujus quidem usque adhuc impietatis occasio per fraudem perficitur, ut jam sub Antichristi sacerdotibus Christi populus non occidat, dum * concidat. Audiunt Deum Christum; putant esse quod dicitur. Audiunt Filium Dei: putant in Dei nativitate inesse Dei veritatem. Audiunt ante tempora: putant id ipsum ante*

K k 2

te

libenter legi præcipiatis. Sed ibi Auxentius duo ab Hilario & sociis violata fuisse criminatur; primum unitatem seu pacem Arimini & Seleuciæ inter Christianos compositam, nempe sexcentorum Episcoporum unitatem post tantos labores refricando; secundum vero decreta ab Hilario & sociis abjecta, quæ ante annos decem sancita fuerant in Concilio Mediolanensi, ubi Athanasius damnatus, repugnantisque Episcopi exilio multati, ut Paulinus, Eusebius, Lucifer, &c. Distinguenda itaque, non vero confundenda hæc duo plane diversa, unitas sc. seu pax Episcoporum & Ecclesiarum Arimini & Seleuciæ anno CCCLIX. constituta, & decreta Mediolanensis anno CCCLV. edita.

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI
VALENTIS IMPF. 6.

te tempora esse, quod semper est. Sanctiores aures plebis, quam corda sunt sacerdotum. Si Deum verum Ariani prædicant; Christum Deum sine fraude confessi sunt. Quod si Deum dicunt, & negant verum; tribuunt nomen, adimunt veritatem. Hæc Hilarius, sugillans Auxentium, cum populum ipsum, tum etiam Imp. Valentinianum, mentito Catholico nomine decipientem, Quid autem in eum Mediolani tunc egerit, declarat his verbis:

XIII. Quamquam igitur impiissimis eorum blasphemis plenæ omnes Ecclesiarum chartæ, plenique iam libri sint; quid proxime tamen acciderit, non tacendum est. Cum edicto gravi sanctus Rex perturbari Ecclesiam Mediolanensem, quæ Deum verum Christum & unius cum Patre divinitatis & substantiæ confitetur, sub unitatis specie & voluntate iussisset; etiam importuna interpellatione suggesti Auxentium blasphemum esse, & omnino hostem Christi habendum, atque adieci, eum aliter credere, quam Rex ipse aut alii omnes haberent. Quibus rebus permotus, audiri nos a Quæstore & Magistro præcepit, confidentibus uni nobiscum Episcopis fere decem. Primumque (ut in foro solet) de persona calumniatus est; damnatum quondam me a Saturnino, audiri ut Episcopum non oportere. Non est nunc temporis, quid ad hæc responsum sit, enirrare; sed qui tum audiebant de fide potius, ut Regi placuerat, agendum esse decernunt.

XIV. Cumque jam in arcto esset negandi periculo; credere se Auxentium Christum Deum verum, & unius cum Deo Patre divinitatis & substantiæ, est professus. Placuit igitur hoc scribi. Et ne memoriis audientium quæ dicta essent, elaberentur; continuo libellum Regi per Quæstorem offero, quo quid convenisset, contineretur. Et ne mentiri arguar, ejusdem exemplar subjeci. Placet omnibus, Auxentium hæc ipsa profiteri frequenter: qui ut ipse scriberet, est coactus. Qui diu consilia sua versans, callidissime fidem Regis eludit: dat scripturam stylo Antichristi compositam. Nam primum ea quæ Nicææ Thraciæ omnium impietas ex se solvisset; sancta esse testatus; vim scilicet illatam Episcopis, fidem esse veræ confessionis affirmans. Negat quoque se scire Arium, cum in Alexandria in Ariana Ecclesia, cui Gregorius præerat, presbyter esse cœpisset. Sed de Ariminense Synodo, quæ ab omnibus est religiose dissoluta, nihil dicamus: tantum diaboli commenta pendenda sunt. Hæc modo Hilarius. Cæterum desideratur illa confessio relata in Acta, cui & subscripta: illa vero subdula posterior extat, tum Nicææ in Thracia, tum Arimini edita, quam scripto libello obtulit Imperatori Valentiniano; habetur in fine epistolæ Hilarii: nos autem hic ipsam de-

scribemus, licet nonnulla in ea verba deesse videantur, quæ ab eodem Hilario arguuntur hæretica: est autem hujusmodi:

Beatissimis, & gloriosissimis Imperatoribus Valentiniano ac Valenti Augustis, Auxentius Episcopus Ecclesiæ Catholice Mediolanensis. Ego quidem, piissimi Imperatores, existimo non oportere sexcentorum Episcoporum unitatem post tantos labores ex contentione paucorum hominum, refricari, abjectis decretis ante annos decem, sicut & scripta manifestant. Sed etsi aliqui e plebe, qui numquam communicaverant, neque his qui ante me fuerunt Episcopis, nunc amplius excitati ab Hilario & Eusebio, perturbantes quosdam, hæreticum me vocaverunt: iussit vero pietas vestra, cognoscere de his viros laudabiles Quæstorem, & Magistrum; & sicut prædixi, non eos personam habere accusatorum, aut judicare qui semel depositi sunt: dico autem Hilarium, & qui ei consentiunt: Tamen obediens serenitati vestræ, processu manifestare, falsa docentibus & blasphemantibus & vocantibus me Arianum, & quasi non confitentem Christum Filium Dei Deum esse: exposui amicis pietatis vestræ meam confessionem; primum satisfaciens, quia numquam scivi Arium, non vidi oculis, non cognovi ejus doctrinam.

Sed ex infantia, quemadmodum doctus sum, sicut accepi de sanctis scripturis, credidi, & credo in unum solum verum Deum Patrem omnipotentem, invisibilem, impassibilem, immortalē. Et in Filium ejus unigenitum Dominum nostrum Jesum Christum, ante omnia sæcula & ante omne principium natum ex Patre, Deum ex vero Deo Patre, secundum quod scriptum est in Evangelio (a): Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum: per ipsum enim facta sunt omnia visibilia, & invisibilia. Qui descendit de cælis voluntate Patris propter nostram salutem, natus de Spiritu sancto ex Maria Virgine secundum carenem, sicut scriptum est; & crucifixum sub Pontio Pilato, sepultum tertia die resurrexisse, ascendisse in cælos, sedere ad dexteram Patris, venturum judicare vivos & mortuos; & in Spiritum sanctum paracletum, quem misit Dominus & Deus noster Salvator Jesus Christus discipulis veritatis spiritum. Sic credidi & credo, sicuti & ascendens in cælos unicus Filius Dei tradidit discipulis dicens (b): Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Duos autem Deos numquam prædicavi: nec enim sunt duo Patres, ut duo Dii dicantur, nec duo Filii, sed unus Filius ex uno Patre, solus a solo, Deus ex Deo, sicut scriptum est: (c) Unus Pater Deus, ex quo omnia; & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia; pro-

XV.
Auxentii
libellus fi-
dei.

XVI.

(a) Joan.
17.(b) Matth.
28.(c) I. Cor.
8.

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI IMPER.
VALENTIS 6.

propter quod & unam Deitatem prædicamus. Omnes ergo hæreses, quæ adversus Catholicam fidem veniunt, semper quidem congregati Episcopi Catholici condemnaverunt, & anathematizaverunt, specialiter autem convenientes Arimini, & inde condemnavimus, Catholicam autem & Evangeliorum, quæ tradiderunt Apostoli, hæc fideliter custodivimus. Ut autem pietas vestra verius cognosceret ea quæ gesta sunt in Concilio Arminensi, transmissi; & peto, ut ea libenter legi præcipiatis: sic enim cognosceret serenitas vestra, quia iam dudum damnati, depositi, hoc est, Hilarius & Eusebius, contendunt ubique schismata facere. Quæ enim bene de sanctis Scripturis Catholicæ fidei exposita sunt, pietas vestra pervidet hæc retractari non oportere. Hactenus libellus Auxentii. Subdit Hilarius de eadem subdula confessione:

XVII.
Calliditas
& dolus
Auxentii
detegitur
ab Hilario.

Cum placuisset igitur scribi: Deum verum esse Christum, & unius cum Patre divinitatis esse atque substantiæ; ponitur talis ab eo, ut a callidissimo diabolo sententia, quæ significaret Christum ante omnia tempora natum Deum verum Filium; ut secundum Arianos, veritas ad Filium, non ad Deum referretur. Et ut longe major differentia huius significationis existeret, subjicitur: Ex vero Deo Patre; ut in Patre Dei veritas esset, in Christo veritas tantum Filii scriberetur. Dehinc procedente sermone, una ab Auxentio divinitas prædicatur, & in ea non confitetur & Filium; ut in solo Patre, non etiam in Filio esset una sola divinitas. Hæc Hilarius, probe noscens omnia improborum Arianorum diverticula & subdulas captiones. Sed tamen (proh dolor) prævaluit error: etenim Auxentius est acclamatus Catholicus, Hilarius vero habitus calumniator, & discordiarum auctor; quod ipse testatur, cum subdit hæc in epistola:

XVIII.
Deceptus
populus,
& Imperator.

Spargitur vero per populos, Auxentium, verum Deum Christum, & unius cum Patre divinitatis ac substantiæ, scripsisse, neque ab exposita per me fidei dissidere sententia. Post quæ ad communionem ejus Rex pro fidei sinceritate advenit. Sed cum hoc mysterium impietatis diu occultatum jam non taceretur; diceremque fingi omnia, fidem negari, Deum atque homines illudi; jubeor de Mediolano proficisci, cum consistendi mihi in eo, invito Rege, esset nulla libertas. Hactenus Acta Mediolani; quæ adeo expectationi contrarium finem sortita sunt, dum incuria quadam hæreticus retinetur, & Catholicus defensor fidei excluditur. His itaque ab Hilario scriptis, & redditis Fidelibus omnibus certioribus, hanc insuper elucidationem, Auxentii perfidiæ idem subjungit his verbis:

Hæc igitur, fratres, quibus Dei iudicium in metu est, ita gesta esse, significo. Auxentius, quod negare timuit, noluit confiteri: nam expositionis ipsius exemplar subjeci. Si idem scripsit; arguite fallentem. Si vero aliud scripsit, quam professus est; intelligite jam Christum per eum alium, id est, Antichristum prædicari. Lusst quidem ille verbis, quibus posset fallere electos; sed patet impietatis tantæ confessio. Negat se duos Deos prædicare, quia non duo Patres sunt. Quis secundum hæc non videt, unius Dei confessionem idcirco tantum Patri propriam esse, quia solus esset? Unde & ille Satanæ stylus extitit: Novi unum solum verum Deum Patrem. Et post malevolas significationes: Similem, inquit, secundum Scripturas Filium genitori suo Patri. Si usquam in sanctis voluminibus hæc scriptum est, habet innocentie professionem. Si veritate divinitatis Pater, & Filius unum sunt, quid similitudinis imperfecta opinio antefertur? Imago quidem Dei Christus est; sed & hominem imaginem Dei esse, non dubium est, cum ad imaginem, & similitudinem Dei Adam factus sit. Quid tu, hæres Arii, Christo tantum nostra concedis? Quid Regem, quid Comites, quid Dei Ecclesiam, patris tui, id est Satanæ arte circumvenis? Christum Deum dicis; quid fallis in nomine? Nega Mosen Pharaoni Deum dictum: Christum Filium & primogenitum Dei loqueris? Nega primogenitum filium Israel Deo esse. Si Christum ante tempora asseris natum & creatum? Nega diabolium ante tempora & sæcula substituisse. Christum similem Patri memoras? Nega, ad imaginem, & similitudinem Dei hominem esse cœpisse. Solum in Christo quod est denegas, ne Deus verus & unius cum Patre divinitatis atque substantiæ sit; & solitus es una cum magistris tuis me hæreticum arguere.

XIX.
Hilarius
aperit
versutias
Auxentii.

Expone, quibus potes litteris impietatis meæ causam, & blasphemiarum mearum titulum propone. Mibi Antichristus est, qui unius divinitatis esse Filium cum Patre non confitetur, quique non ita unum Deum verum Patrem prædicat, ut veritas quoque divinitatis non intelligatur in Filio. Si igitur unius divinitatis Christus & Deus sunt; cur hoc non simpliciter scripsisti? Si tibi non sunt; cur hoc non simpliciter denegasti? Arcanum igitur tam pestiferi mysterii optasem, fratres, ipse potius, quam per litteras revelare, & omnes blasphemias Auxentii verbis singulis explicare: verum quia id non licet, saltem unusquisque, quod sibi licet, intelligat. Multa alia proferre, Ecclesiæ me pudor inbibet, & committere epistolæ Arianorum blasphemiarum dedecora pertimesco. Hucusque Hilarius versatus in
ape.

XX.
Hilarii
proficua
admonitio.

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI IMP. 6.
VALENTIS

aperiendo latentes sinus impiæ Auxentii confessionis; subdit post hæc admonitionem ad omnes Catholicos, ut caveant Auxentii communionem, cum ait:

XXI.

Unum moneo: cavete Antichristum. Male enim vos parietum amor cœpit: male Ecclesiam Dei in tectis ædificiisque veneramini; male sub his pacis nomen ingeritis. An ne ambiguum est, in his Antichristum esse sessurum? Montes mihi, & silvæ, & lacus, & carceres, & voragine sunt tutiores; in his enim prophetæ aut manentes, aut demersi, Dei spiritu prophetabant. Abstinate igitur ab Auxentio Satanae angelo, hoste Christi, vastatore perditio, fidei negatore; quam sic est Regi professus, ut falleret; sic fellit, ut blasphemaret. Congreget nunc ille quas volet in me Synodos; & hæreticum me, ut sæpe jam fecit, publico titulo proscribat; & quantam volet, iram in me potentium moliat; mihi certe ille numquam aliud quam diabolus erit; quia Arianus est: neque pax aliquorum unquam optabitur, nisi eorum qui secundum Patrum nostrorum apud Nicæam tractatum, anathematizatis Arianis, Christum Deum verum prædicabunt. Hactenus Hilarii epistola, quam S. Hieronymus (a) appellat libellum contra Auxentium; eamque novissimam ejus lucubrationem esse putamus; quod post hæc haud diu supervixisse reperitur: immo & secundum S. Hieronymi in Chronico assertionem, hoc ipso anno eum ex hac vita migrasse, dicendum est: nam licet sub Valentiniani, & Valentis Imperatorum anno quinto Hilarii obitum ponat; tamen quod ipse incipiat numerare annos eorundem ab anno sequentipost obitum Joviani; hic pariter annus ab eo positus quintus, idem erit sextus, numerando ab ipso anno, quo iidem creati sunt Imperatores.

XXII.

(a) Greg. Tur. hist. Franc. l. 1. c. 39.
(c) Sever. hist. l. 2.

Arguuntur autem erroris de tempore obitus Hilarii tum Gregorius Turonensis (b), tum etiam Severus (c) Sulpitius: ille, dum ait, anno quarto eorundem Imperatorum mortum esse: iste vero, dum tradit, anno sexto postquam idem Sanctus Hilarius rediit ab exilio Orientis in Gallias, diem obiisse: secundum quam quidem rationem eum anno secundo dictorum Augustorum esse defunctum, di-

cere oporteret. At cum ex nuper recitato Auxentii libello constat, post decimum annum a Concilio Ariminensi, hoc nempe Domini anno, Hilarium Mediolani adversus Auxentium stetit; satis perspicue demonstratur, ipsum ad hunc usque saltem annum fuisse superstitem. Sanctissimo porro sine eum in Domino quiescisse, idem Gregorius his verbis significat: *Plenus, inquit, sanctitate & fide, multis undique virtutibus editis, migravit ad cælos: nam & ipse legitur mortuos suscitasse.*

Hilarius quando obiit.

Lucubrationes vero ab eo conscriptas recenset S. Hieronymus, cum ait: *De Synodo Bytterrasi in Phrygiam relegatus, duodecim adversus Arianos confecit libros; & alium librum de Synodis, quem ad Galliarum Episcopos scripsit: & in Psalmos commentarios, primum videlicet & secundum, & a quinquagesimo primo usque ad sexagesimum secundum, & a centesimo decimo octavo usque ad extremum; in quo opere imitatus Origenem, nonnulla etiam de suo addidit. Est ejus & ad Constantium libellus, quem viventi Constantinopoli porrexerat; & alius in Constantium, quem post mortem ejus scripsit; & alius liber adversus Valentem & Ursacium, historiam Ariminensis & Seleuciensis Synodi continens: & ad Præfectum Sallustium, sive contra Dioscorum; & liber Hymnorum, & Mysteriorum alius: & commentarii in Matthæum: & tractatus in Job, quos de Græco Origenis ad sensum transtulit: & alius elegans libellus contra Auxentium: & nonnullæ ad diversos epistolæ. Ajunt quidem, scripsisse eum & in Cantica Cantorum; sed a nobis hoc opus ignoratur. Mortuus est Pictavis, Valentiniano & Valente regnantibus.* Hucusque Hieronymus. De commentariis in Job, hæc Cassiodorus (d): *Quidam etiam est anonymus, ex*

XXIII.
Hilarii scripta.

(d) Cassiod. instit. di. viii. lect. c. 6.

(e) Hieron. prolog. in Mich. c. 4.

PAGIUS

IV.

S. Hilarii Pictaviensis Epistolæ obitus.

Ad num. XXII. Sancti Hilarii obitus anno trecentesimo sexagesimo septimo contigit; cum Hieronymus in Chronico juxta editionem Scalligeri, Hermannus Contractus, & Marianus Scotus id testentur, & Gregorius Turonensis lib. 1. cap. 39. prodatur, Hilarium demortuum quarto Valentiniani, & Valentis anno, anno nempe Juliano, & utroque extremo incompleto pro integro numerato. Præterea Severus Sulpicius lib. 2. Hist. ait: *Hilarius sexto anno postquam redierat, in patria obiit.* Cum itaque anno trecentesimo sexagesimo ab exilio revocatus fuerit, mors ejus ad annum CCCLXVII, perti-

net. Severus enim, ut quandoque alii Antiqui, utrumque ultimum annum incompletum non numerat. Colitur Hilarius in Martyrologiis die XIII. Januarii, & in quibusdam die prima mensis Novembris, qui ultimus dies Translationis ejus communiter creditur: sed idem dicendum de die XIII. Januarii. Epistola enim Synodica Conciliabuli Singidini in Mysia habiti, quæ ab Hilario in Fragmentis retetur, dicitur data decimo quinto Kalend. Januarii Gratiano Nobilissimo P. & Dagalaipho Coss. die nempe decima octava mensis Decembris anni trecentissimi sexagesimi sexti. Quod si Hilarius die XIII. anni in-

se-

CHRISTI
369.

DAMASI PAP.
3.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 6.

XXIV. Quod autem ad Hilarii stylum spectat; quod fuerit in dicendo copiosus, S. Hieronymus (a) appellat eum Latinæ eloquentiæ Rhodanum. Cæterum haud æque cultum ac copiosum fuisse, alibi idem affirmat ad Paulinum (b), cum ait: S. Hilarius Gallicano coturno attollitur; & cum Graciæ floribus adornetur, longis interdum periodis involvitur, & a lectio- Hilarii di- ne simpliciorum fratrum procul est. Fuisse cendi ge- perquam studiosum Hieronymum scripto- nus. rum Hilarii, quod scribit ad Florentium, (c) declarat, cum ait: Interpretatio- nem quoque Psalmorum Davidicorum, & prolixum valde librum de Synodis S. Hilarii, quem ei apud Treviros manu mea ipse descripseram, æque ut mihi transfe- ras, peto. Commendat idem scribens ad Lætam (d) scripta Hilarii ut sincera, cum ait: Athanassi epistolas & Hilarii libros inoffenso decurrat pede: illorum delectetur ingeniis, in quorum libris pie- tas fidei non vacillat; ceteros sic legat, ut magis judicet, quam sequatur. Hæc S. Hieronymus quo ad sanam de Trini- tate doctrinam, de qua vigeant inter Arianos, & Catholicos controversiæ. Cæ- terum cum divinæ tantum Scripturæ sit, nihil habere erroris, quod corrigatur; nec ipse Hilarius nævis caruit; ut illis, quos notavit Claudianus Mamertus (e) Episcopus Viennensis in commentariis de statu animæ ad Synodium Apollinarem; & alii discusserunt, atque perperam alii (f) secuti sunt. Porro quanta mode- stia, cum quid apud ejus scripta emen- datione dignum Patres invenirent, id præstiterint, S. Hieronymus (g) sit ex- emplo, qui hæc de eo errorem alterius sequente ait: Quid igitur faciam? Tan- tum virum & temporibus suis disertissi- mum reprehendere non audeo, qui & con- fessionis suæ merito, & vitæ industria, & eloquentiæ claritate, ubicumque Ro- manum nomen est, prædicatur; nisi quod non ejus culpæ adscribendum est, qui He- bræi sermonis ignarus fuit. &c. Et Clau- dianus Mamertus (h) de eodem: Sed quo- niam, inquit, B. Hilarius opinionis hu- jusce vitium virtute confessionis abolevit; sic sustinet reprehensionis stylum, quod non patitur detrimenta meritorum. Hæc ipse.

(a) Hier. in
proem.
com. epist.
ad Galat.
l. 2.

(b) Hieron.
epist. 13.
Hilarii di-
cendi ge-
nus.

(c) Hieron.
epist. 6.
Hilarii
scripta
sincera.

(d) Hier.
ep. 7.

(e) Clau-
de stat. a-
nim. lib. 2.

(f) Sixt.
Senen Bi-
blioth. l. 5.
c. 58.

(g) Hieron.
epist. 141.

(h) Clau-
de stat. a-
nim. l. 1.

XXV. Verum non Latinis tantum, sed & Græcis S. Hilarius extitit admirandus; nam de ipso, atque collega Eusebio Ver- cellensi hæc Sozomenus (i): Porro au- tem apud Italos, & illius partis Imperii incolas, Eusebius & Hilarius de quo su- pra dixi, propter singularem patrii ser-

(i) Sozom.
l. 3. c. 14.

monis & eloquentiæ præstantiam, magna in laude fuerunt. Hilarii autem libros de fide, etiam ab iis, qui contrariam tue- bantur fidei Catholicæ opinionem, admo- dum commendatos esse prædicant. Habet idem Sozomenus (k) de Hilario, se cum S. Martino subduxisse, cum ille jam antea ab Auxentio persecutionem passus esset: at diversis plane temporibus con- tigit utriusque vexatio ab Auxentio illa- ta. Extat de eodem epigramma Venan- tii Fortunati (l), qui itidem edidit duos libros, quorum prior, De vita, posterior, De miraculis ejusdem S. Hilarii inscri- pti habentur. Cæterum cum virtutum om- nium Hilarius fuerit vivum quoddam exemplar; mansuetudine potissimum eni- tuisse, Ruffinus tradit (m). Quod autem subdoli ac cæcutientes recentiorum hæ- reticorum historici delirantes confundunt S. Hilarium Pictaviensem Episcopum cum Hilario diacono Anabaptista, schismatico- que Luciferiano, satis demonstratum est superius. Sed & errore aliquos eundem S. Hilarium confasse simul cum Hilario Arelatensi, quæ dicturi sumus inferius, demonstrabunt.

(k) Sozom.
l. 3. c. 13.

(l) Venant.
Fort. l. 2.

(m) Ruffin.
l. 1. c. 31.

His de Hilario usque ad ejus obitum recensitis, ad Auxentium redeamus; qui cum a populo ignaro se vidit acclamari Catholicum, Valentinianumque Impera- torem jam sibi, ut Catholico inhærere, atque communionem accipere; Hilarium vero ut calumniatorem justum Mediola- no discedere; gaudet, exultat, ac super omnes arroganter extollitur; dictis factisque insultat in Ecclesiæ Catholicæ Sanctos Episcopos, quos semper passus fue- rat adversarios; & inter alios exagitat Eusebium Vercellensem Antistitem, assi- dua in ipsum jacula cominus intorquen- tem; necnon Philastrium Episcopum Bri- xianum; quem etiam jugiter adversus Auxentium pro fide Catholica tuenda certasse, S. Gaudentius (n) ejus succes- sor docet his verbis: Non solum contra Judæos & Gentiles, verum etiam contra hæreses omnes, & maxime contra eo tempore furentem Arianorum perfidiam tanto fidei vigore pugnavit, ut etiam verberibus subderetur, & in corpore suo stigmata Domini nostri Jesu Christi portaret. Nam & in Mediolanensi urbe ido- neus olim custos Dominici gregis fuit, Ariano repugnans Auxentio, priusquam beatus eligeretur Ambrosius. Romæ etiam non exiguo tempore moratus, multos & publica, & privata disputatione lucratus in fide est. Hæc Gaudentius; quibus e- tiam

XXVI.
Auxentius lætatur victoria.

(n) Gaud.
in Vit. S.
Philast.
apud Sur.
die 18. Ju-
lii.

PAGIUS sequentis, sc. CCCLXVII. mortuus fuisset, Synodicam illam Fragmentis suis inferere non potuisset, cum Pictavis obierit, urbe nempe a My- sia non parum distita. Vita S. Hilarii legenda apud Bollandum tomo 1. die XV. mensis Janua-

rii, ubi tamen mors ejus eo die accidisse non bene dicitur. Ejus Opera cum variis MSS. col- lata studio Patrum Benedictinorum nova editio- ne donata.

CHRISTE
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 6.

tiam significare videtur, remansisse post discessionem Hilarii, Philastrium Mediolani, ut quoquo modo posset, Catholicum populum fidelem in officio contineret: ob quam causam, ut ait, verbera passus est; cum interim Auxentius formulam fidei Ariminensis, eandemque Nicææ Thraciæ promulgaret, compluribus eidem assentientibus Episcopis in Illyrico constitutis.

XXVII. Stetisse quoque adversus Auxentium infracto animo Evagrius, S. Hieronymus (a) ad Innocentium scribens testatur his verbis: *Jam enim ad Evagrii nostri nomen pervenimus; cujus ego pro Christo laborem si arbitrer a me dici posse, non sapiam; si penitus tacere velim, voce in gaudium erumpente, non possim. Quis enim valeat digno canere præconio, Auxentium Mediolani incubantem hujus excubiis sepultum pene ante, quam mortuum? Quisnam autem fuerit Evagrius iste, haud exploratum satis habere potuimus.*

XXVIII. Cæterum res Auxentii eo status provectæ erant, adeoque firmatæ patrocínio Imperatoris, ut privatorum omnes in eum conatus infirmi viderentur, atque omnino irrita studia. Quamobrem Romani Pontificis requiri videbatur auctoritas & industria. Præstitit id impigre Damasus ejusdem Ecclesiæ Præsul, qui potestate qua pollebat, & studio adversus Auxentium Romæ Concilium congregavit. Haud enim amplius dissimulanda res erat, cum jam idem Auxentius Illyrici Episcopos magna ex parte seduxisset, proposita illis fidei formula Nicææ Thraciæ edita, eademque Ariminensi. Ne igitur lethale virus, quod lento tabo proxima membra infecerat, latius serperet, Damasus una cum aliis simul collectis Episcopis velox occurrit. Innotuit Græcis quoque scriptoribus egregie navata a Damaso opera; de quo Theodoretus (b) sic scribit: *Quod autem ista fidei formula, Nicææ Thraciæ scilicet edita, ab omnibus veritatis athletis, & ab his potissimum qui versus Occidentem habitabant, reprehensa sit; ex litteris ab eisdem ad Illyricos conscriptis, satis*

constare potest. Inter eos vero, qui istarum litterarum auctores erant, principem locum obtinuit Damasus in Ecclesiæ Romanæ primatu successor Liberii, vir plurimis virtutis insignibus eximie ornatus. Nonaginta habuit Episcopos ex Italia, & Gallia Romæ in unum coactos, qui his litteris consenserunt: quorum nomina hoc loco citarem, nisi quod supervacaneum esse arbitror. Eorum litteræ scriptæ sunt in hunc modum: [1]

Episcopi ad sanctum Concilium Romæ convocati, Damasus, Valerianus, & ceteri, dilectis fratribus Episcopis qui sunt in Illyrico in Domino S.

Etsi nobis pro certo persuasum est, sacerdotes Dei sanctissimi, vos sacrosanctam fidem nostram, quæ doctrina Apostolorum fundata est, firme retinere, eamque populo prædicare; quæ certe a decretis Patrum, a quibus par est reliquos erudiri, nulla ex parte discrepat; tamen significatum est nobis a fratribus, qui in Gallia & in agro Venetorum habitant, nonnullos ad hæresim amplexandam omni studio incumbere. Quod quidem malum ne existat, non modo præcavere debent Episcopi; verum etiam quicumque errores, vel quarundam inscitia, vel simplicitate eorum, qui perversas interpretationes secuti sunt, in Ecclesiam inveci videntur, his se opponere, Concilioque providere, ne deinceps in varias discrepantesque doctrinas denuo prolabantur imperiti; sed quoties dissentientes opiniones ipsorum auribus inculcata fuerint, firme Patrum sententiis adhaerescant.

Hac de causa a nobis decisum est, ut Auxentius nominatim condemnetur. Quare omnes legis divinæ doctores, qui ditioni Romanæ subiiciuntur, ea quæ legis sunt sapere, & fidem variis doctrinis nequaquam contaminare debent. Etenim ubi primum vitiosa Arianorum doctrinæ & blasphemia vigere inciperet, quæ etiam hoc tempore latissime serpit; trecenti decem & octo Episcopi, Patres nostri, habito Nicææ Concilio, hoc muro ad arma diaboli arcenda fidem nostram cinxere, & hoc antidoto vena

PAGIUS A num. XXVIII. ad XXXVII. Duorum priorum Conciliorum Romæ sub Damaso celebratorum epocha magnis tenebris sepulta. Primum tamen anno trecentesimo sexagesimo sexto, adversus Valentem & Ursacium, aliosque Arianos jam damnatos coactum. De eo loquitur Athanasius ad Episcopos Africanos, ut optime Baronius notavit: *Sufficiunt, inquit Athanasius, scripta Damasi Comministri nostri dilecti & magna Roma Episcopi, & tam multorum cum ipso congregatorum Episcoporum &c. Et paulo infra: Gra-*

tiam habemus & illius pietati (nempe Damasi) & ceteris qui cum ipso fuerint Episcopis, quod Ursacio & Valente cum sociis suis ejusdem sententia ejetis, concordiam Ecclesiæ conservarint. Hujus Concilii Synodica perperam a Baronio, quemadmodum & a Conciliorum Collectoribus inter Acta Synodi Illyricianæ relata, ut jam anno CCCLXV. numero X. observavi. Nam cum Synodi Illyricianæ epistolam Synodicam a Theodoretis recitatam habeamus; in eaque Synodo, non de Valente & Ursacio, sed de Spiritu San-

NOTÆ [1] **C**onstantius in Monito prævio ad hanc Epistolam, pag. 470. n. V. Synodum Romanam in qua exarata est epistola Damasi ad Episcopos Illyrici, circa initium A. D. 372. habitam esse putat.

XXIX.

Epistola
Synodalis
ex Roma-
no concilio.

XXX.

Baron. an-
no 365. n.
XVIII.

CHRISTI
369.

DAMASI PAP.
3.

VALENTINIANI IMP. 6.
VALENTIS

na depulere mortifera; sic ut crederetur, unam esse Patris, & Filii substantiam, unam Deitatem, virtutem unam, unam potentiam, unam figuram, quin etiam Spiritum sanctum unam eandemque cum illis substantiam habere & substantiam. Eam autem qui aliter sentiret, a nostra communione judicarunt alienum. Quam salutarem decisionem, & decretum plane venerandum nonnulli postea aliis novis decretis violare labefactareque studuerunt.

XXXI.
Auxentius
Romæ
damnatus.

At vero initio (quod peccatum erat ab illis, qui Arimini formulam fidei Concilii Nicæni novare retractareve coacti sunt) aliqua ex parte propterea sarciebatur, quod se disputatione alio tempore habita fatebantur a veritate abductos, quodque suam fidei formulam nequaquam sententiæ Nicæni Concilii adversari cogitabant. Siquidem numerus Episcoporum, qui erant Arimini in unum congregati, præjudicii vim habere non debet: præsertim cum formula illa composita sit, neque Episcopo Romano, cujus sententia præ cæteris omnibus expectanda erat; neque Vincentio, qui tot annis Episcopatum integre gesserat; neque aliis eidem consentientibus; cumque etiam (quod est omnium maximum) illi ipsi, uti ante diximus, qui in fraudem illecti, a veritate deflexisse visi sunt, & post ad meliorem mentem denuo traducti, plane testentur, hanc formulam sibi magnopere displicere.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS Sancti consubstantialitate sermo fuerit, male ad eam refertur præfata Synodica, cujus hæc inscriptio: Dilectissimis fratribus per Illyricum Fidem paternam retinentibus, Episcopi Italia in Domino aternam salutem. In ea scribunt Episcopi illi, se Concilii Ariminensis recisionem mittere, subduntque: Auctores autem hæresis Ariana vel Aetiana Valentem & Ursacium, ceterosque eorundem consortes; non nunc esse, quod manifestari apud Illyricum ceperunt, sed olim condemnasse manifestum est. Nonne clare apparet, eam epistolam non in Illyrio, sed in Italia & in alia Synodo Romana scriptam? Secundo, ideo eam ad Illyrios missam, quia Valens Mursi, & Ursacius Singidonis in Illyrio ante depositionem, Episcopi fuerant. Tertio, Synodum, in qua ea data, non sub Liberio, sed sub Damaso habitam esse. Ac denique, Athanasium laudatum, & Episcopos Italiæ, de una eademque re loqui, de Valente nempe, Ursacio, & sociis.

VI.
Ejus Synodi epistola.

Cum S. Hilarius eam Synodicam inter Fragmenta recitet, isque anno trecentesimo sexagesimo septimo obierit, liquet, eam epistolam ipso Damasi Pontificatus initio in Concilio Romano scriptam, ideoque primum Concilium Romanum sub Damaso anno trecentesimo sexagesimo sexto exeunte, aut saltem sexagesimo septimo ineunte congregatam fuisse, eoque etiam tempore illam Athanasii epistolam exartam. Certe Damasum, ubi Pontificatum adeptus est, confessim Synodum congregasse, testatur Auctor libelli Synodici, qui tamen in eo errat, quod dicat, eam fuisse contra Auxentium. Contra vero de secunda Synodo Romana loquens ait, eam Damasum congregasse pro

Itaque vestra integritas manifesto videt, hanc fidem solam, quæ auctoritate Apostolica Nicæa stabilita est, firme perpetuo retinendam esse. Atque de hac ipsa fide tum Episcopos Orientis, qui se de Catholica Ecclesia esse profitentur, tum Occidentis etiam Episcopos nobiscum una gloriari constat. Porro autem pro certo credimus, eos qui alia opinione tenentur irretiti, propter suum conatum brevi fore & a nostra segregatos communionem, & nomine Episcoporum privatos; ut tandem populo errore ipsorum liberato, detur respirandi locus. Nam multitudinis error tandiu nullo modo corrigi poterit, quandiu Episcopi eodem tenentur implicati. Quocirca facite, ut vestræ reverentiæ iudicium cum omnium Dei sacerdotum iudicio, cui vos firme & constanter adherere credimus, omnino consentiat. Quod si fiat, eandem vobiscum rectam credendi viam nos quoque debemus insistere. Vestra charitas, quæso, ad nos rescribat, ut inde letitiam capiamus: Valete, fratres honoratissimi. Hastenus ad Illyricos Synodi Romanæ admonitio: extat eadem apud Sozomenum (a). Constat insuper ex Imperatoris Valentiniani litteris suo loco inferius recitandis, in hac eadem Synodo rursus damnatum fuisse Ursacium schismaticum, crebrius in Damasum studia renovantem; ex quibus manifesti mendacii libellus Marcellini & Fauisini schismatici

XXXII.
Excommunicationem & privationem Damasi comminatur.

(a) Sozom.
l. 6. c. 23.

L I CO-

Homouso contra Auxentium, ubi vides hunc Auctorem perperam scribere, utramque Synodum Romanam adversus Auxentium coactam esse, & quæ gesta in priori Synodo, ubi Nicæna Fides confirmata, attribuire posteriori. Recte tamen asserere, Damasum, confestim ac Pontifex creatus, Synodum congregasse, adversus nempe Valentem & Ursacium.

Secunda Synodus Romana, a Damaso adversus Auxentium coacta anno trecentesimo septuagesimo secundo. Ejus Synodicam ad Episcopos Illyrios scriptam referunt Theodoretus lib. 2. cap. 22. Sozomenus lib. 6. cap. 23. & Nicephorus lib. II. cap. 31. Sed duo ultimi proxime ante Sancti Ambrosii ordinationem. Præterea Divus Athanasius in epistola ad Epictetum, ait, Auxentium, aliosque Lucifugas diversis Conciliis per Galliam, Hispaniam & Roma celebratis anathemate percussos fuisse. Quare Concilium Romanum secundum ante Sancti Athanasii mortem habitum. Notanda hæc verba, quæ de ea Synodo in Collectione Romana leguntur: *Explicat hæc epistola, vel expositio Synodi Romana habitæ sub Damaso Papa, & transmissa ad Orientem; in qua omnis Orientalis Ecclesia, facta Synodo apud Antiochiam, consona fide credentes, singuli sua subscriptione confirmant.* Post septem Episcoporum subscriptiones ibidem legitur: *Similiter & alii CXLVI. Orientales Episcopi subscripsere.* Numerosior itaque Synodus Antiochena, quæ Romanam confirmavit, quam hæc, in qua tantum XCIII. ex rescripto Imperiali interfuerunt, ut habetur in epigraphe Synodicæ Collectionis Romanæ post Baronii mortem ab Holstenio publicatæ.

VII.
Secunda Synodus Romana sub Damaso.

Ceterum, quod in Collectione Romana titulus

VIII.

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI IMPER. 6.
VALENTIS

corum convincitur, dum in eo habetur, collectos a Damaso ad Synodum Episcopos anathemati Ursicini assensum minime præstitisse: sed de his inferius.

XXXIII.

Auxentius & socii ubique damnati.

Damnato Romæ Auxentio, qui hætenus (ut vidimus) involucro verborum simulaverat se esse Catholicum, adeo ut magnam populi partem, & ipsum quoque Valentinianum Imperatorem ad suam communionem adduxerit; in aliis quoque Catholici orbis provinciis convenientes Episcopi eundem Auxentium, ejusque in impietate collegas pariter damnare, jam ante ad id præstandum S. Hilarii litteris circularibus incitati. Testis horum est Athanasius ad Epictetum sic scribens: (a) *Diversis conciliis per Galliam & Hispanias & Romæ celebratis, omnes qui in eo conventu fuere, istos lucifugas, qui sese etiam occultant, & quæ Arianæ sunt, sapiunt, Auxentium dico Mediolanensem, Ursicium, Valentem, & Cajum Pannonem communi calculo, unius spiritus incitatu, anathemate percusserunt, eo quod isti sibi nomina vendicaverint Synodorum, cum nulla sit in Catholica Ecclesia Synodus existimanda præter unicam Nicænam, &c.*

(a) Athanasius ad Epictetum Episcopi Corinthi.

XXXIV.

Præcesserat hanc Synodum Romæ habitam alia ab eodem Damaso ibidem congregata; in qua qui manifesti convincebantur Arianæ, Valens & Ursacius, damnati fuerant: de quorum damnatione, & approbatione Nicænae fidei, idem Damasus ad universos Christi fideles publicas litteras dederat: sunt enim hæc illæ,

PAGIUS

Damasus scribit ad Episcopos Orientales.

lus hujus epistolæ præfert, eam scriptam esse Episcopis Catholicis per Orientem constitutis, falsum non est, ut Valesius laudatus perperam scribit, quod Sozomenus & Theodoretus citati eam ad Episcopos Illyrici scriptam esse habeant, idque ex ipsis Synodice verbis appareat. Nam, ut animadvertit Hermantius in Vita S. Ambrosii lib. I. cap. 17. ideo hæc epistola ad Catholicos Orientis Episcopos directæ, quod ejus exemplar ad eosdem, quemadmodum & ad Illyrios, missum fuisset. Quod demonstrant verba præfata Synodice Collectionis Romanæ subiecta: *Ego Sabinus Diaconus Mediolanensis Legatus de authentico dedi.* Hermantius loco laudato scribit, hunc Sabinum non videri diversum a Sabino, quem S. Basilius Romam ad Damasum misit. Quæ conjectura prorsus certa; cum Sanctus Basilius in epistola CCLXXIII. de literis ad Occidentales scribendis loquens, dicat: *Ego cum inciderim in Sabinum Diaconum; quo nuntio huc ad nos illi usi sunt, ad Illyricos scripsi, ad Italos præterea & Gallos Episcopos.* Ex quo liquet, Synodum Romanam, ante annum trecentimum septuagesimum primum, quo Basilius Cæsareæ Episcopus creatus, coactam non fuisse; quod & de Illyriciana dicendum, de qua egimus anno CCCLXV.

IX.

Epocha Synodi Romanæ II.

Porro hic ostendendum hanc secundam Synodum Romanam ad annum CCCLXXII. pertinere. Damasus enim Papa in Fragmento decreti in ea emissi, quod subjicitur huic Synodo Romanæ in Collectione Romana, & ex ea Tom. II. Concil. edit. Labbeanæ pag. 893. ait:

quarum meminit Athanasius scribens ad Africanos Episcopos, cum ipso litterarum exordio ita ait (b): *Sufficiunt quidem scripta Damasi comministri nostri dilecti, & magnæ Romæ Episcopi, caterorumque tot numero ibi congregatorum; nibiloque minus sufficiunt scripta aliorum Conciliorum, quæ partim in Gallia, partim in Italia habita sunt, ad astruendam eam quæ in nobis est fides, quam Christus largitus est, & Apostoli prædicarunt, & Patres qui in Nicæa undiquaque ex nostro habitabili orbe convenerant, tradidere.* Hæc & alia Athanasius ad Africanos Episcopos eum rogantes de Synodo Ariminensi, cujus formulam fidei tunc temporis promulgatam audierant. Qui vero consuluerant Athanasium Episcopi Africani, haud putant eos fuisse Provinciæ Carthagenensis, sed Cyrenaicæ, Africam enim Cyrenaicam Provinciam Cyrenensem Dio appellat (c).

(b) Ath. ad Episc. Afric.

(c) Dio Hist. lib. 23.

XXXV.

Quod autem citatæ nuper ab Athanasio scriptæ litteræ Damasi diversæ plane sint ab ea quæ paulo ante recitata est epistola itidem ex Romana Synodo ad Episcopos Illyrici; illud manifestum est argumentum, quod cum eas scriberet litteras Athanasius ad Episcopos Africanos, nondum ab ipso Damaso Romæ nominatim damnatus erat Auxentius: nam in fine ejusdem ad Africanos epistolæ hæc habet: *Interim non soli sumus qui ista scribimus, sed omnes in Ægypto & Africa Episcopi nonaginta numero. Omnium enim idem*

Athanasius agit apud Damasum de damnatione Auxentii.

Quod ad removendas vestrae dilectionis spectat injurias, nec frater noster Dorotheus Presbyter explicare omnia vivaciter præternittit, nec nixus nostri, ut ipse testis est, defuerunt. Dorotheus autem Presbyter a Basilio in Occidentem missus non est, nisi post suam ad Episcopatum Cæsareensem ejectionem, & paulo ante mortem divi Athanasii Alexandriae Patriarchæ, ut ex ejusdem Basilii epistolis inter se collatis liquet, ex quibus etiam habemus eum tunc de Occidentalibus valde conquestum esse. Præterea Tom. II. Concil. pag. 1001. recitatur Epistola Concilii Romani IV. ad Gratianum & Valentinianum Imp. scripta, quæ est de Episcopis e factione Ursicini damnatis, in qua dicitur Florentium Episcopum Puteolanum post defectionem suam ex Episcopatu, illum temere resumisse: *Post sextum annum, inquit Patres illius Concilii anno CCCLXXVIII. habiti, repit ad civitatem, tenuit Ecclesiam, &c.* Gratianus autem & Valentinianus ad eam Epistolam, quæ ibidem extat, quæque recitatur a Baronio anno CCCLXXXI. num. II. & seqq. rescribentes, jubent Aquilino Vicario Urbis, ut sententias, adversus Ursicini factionis Episcopos latas exequi mandet, & de Florentio Puteolano scribunt: *Florentius Puteolanus, post damnationem, quam recto judicio convictus accepit, mansuetudinem nostram inquietare conatus, dignum tulit in progressionem responsum. Post quintum decimum annum Ecclesiam, de qua extrusus fuerat, rursus contaminare conatur. Sed loco, post quintum decimum annum, legendum, post quintum de-*

CHRISTI
369.

DAMASI PAP.
3.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 6.

idem est sensus, & alii pro aliis, si quem contigerit abesse subscribunt. Certe cum hoc anima essemus, & contigisset nos in unum convenire; scripsimus dilecto Damaso Episcopo magnæ Romæ contra Auxentium invasorem Mediolanensis Ecclesiæ, eumque non solum in communionem esse Arianicæ sectæ, sed præter hoc multorum scelerum reum esse, quæ designavit cum Georgio socio suæ impietatis. Miramurque cur nondum depositus ejectusque sit ex Ecclesia. Gratiam habemus & illius pietati, & cæteris qui Romæ convenerunt, quod Ursacio & Valente cum sociis suis ejusdem sententiæ ejectis, concordiam Catholicæ Ecclesiæ conservarint. Hæc Athanasius, cujus testificatione illud plane compertum habetur, ante damnationem Auxentii Romæ factam, duas tempore ejusdem Damasi Synodos habitas; ab ipso Athanasio alteram in Ægypto, ex qua de damnando Auxentio Romam litteras dedit ad Damasum; Romæ alteram ab ipso Damaso, qua dicti Ariancæ hæresis duces Ursacius ac Valens fuerunt condemnati. At quoniam quo potissimum anno Pontificatus Damasi hæc gesta fuerint, primo ne, vel secundo, aut tertio, minime scitur: nec alia eorumdem Conciliorum Acta extant, quæ doceant: hic de eis meminisse satis.

XXXVI. Vides ex his, lector, damnationem ac depositionem Episcoporum, esse Romani Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS domum annum, ut scite monet Blondellus in lib. contra Primitivum Ecclesiæ pag. 194. & post eum Labbeus in calce illius rescripti. Quare Florentius anno CCCLXXII. Synodi Romanæ II. iudicio damnatus fuit; annoque sequenti CCCLXXIII. Imperatoris jussu Puteolis expulsus, anno CCCLXXVIII. qui sextus fuit a Synodi Romanæ II. celebratione, & quintus post extrusionem, turbas denuo ciere cepit, ut infra de Synodo Romana IV. loquentes magis explicabimus. Ex quibus tandem omnibus consequitur Synodum Romanam II. in qua Florentius damnatus, ab anno CCCLXXII. remove-ri non posse. Episcopos autem nonnisi in Synodis deponi solitos, innumeris exemplis liquet.

X. Celebris fuit hæc Synodus, in qua pluribus de consubstantialitate Spiritus Sancti cum Patre actum, ut videre est in laudata Synodica, & ex fragmentis Epistolæ Damasi, ei subjectis intelligitur. Unde etiam constat eam Synodum Basilio jam Episcopatum adepti, celebratam esse: eo enim Episcopo ea quæstio maxime agitata. Hujus Synodi mentio in decretali Epistola Damasi, quam refert Baronius anno CCCLXXIII. num. XI. ex Theodoretis lib. 5. cap. 11. In Latino enim exemplari hujus Epistolæ quædam adduntur quæ Theodoretus omisit. Nam ubi Theodoretus habet: *Et quis post Concilium Nicanum hic error inolevit, ut quidam ore sacrilego audent dicere, Spiritum Sanctum factum esse per Filium;* in Latino apud Justellum legitur: *Post Concilium itaque Nicanum, & quod in urbe Roma Concilium congregatum est a Catholicis Episcopis, addiderunt de Spiritu Sancto, quia postea inolevit;* &c. Porro de processione Spiritus Sancti magna erat hoc tempore controversia, quæ tandem Con-

Pontificis opus; cujus rei gratia Athanasius ex Ægypto Damasum Papam litteris interpellat, ut damnet atque deponat Auxentium. Quod ne idem Romanus Pontifex (ut par esse videbatur) ante præstiterit, cum alios consortes ejusdem impietatis Ariancæ damnasset; illud in causa fuisse videtur, quod latebat coluber in foramine, dum pro tempore simulabat se esse Catholicum: nam vidimus, in Actis illis publicis, præsentibus S. Hilario, scripsisse Auxentium ac subscripsisse, sæpeque rogatum, sæpius dolose professum Catholicam fidem. Cum vero postea sui editione libelli ad Valentinianum, per eundem Hilarium, qualis re vera esset apparuisset; nihil amplius a Damaso immoratum est; sed collecto, quod vidimus, Romæ Concilio, Auxentium ipse damnavit. Supervixit post hæc Auxentius adhuc quinquennio, nec nisi morte valuit ab Ecclesia Mediolanensi depelli, favente illi Imperatore, errore decepto existimante ipsum calumniam passum: nam quoniam pacto subsistere potuisset tot Conciliis ipse damnatus, & a populo Mediolanensi ut hæreticus derelictus, nisi eum summa Imperatoris suffulisset auctoritas? Quamobrem idem Augustus iram Dei in se filiosque suos iustissime provocavit, ut citius quam par esse videretur, Imperio exuerentur & vita.

Cur fero damnatus Auxentius.

L 1 2. In-

cilio Oecumenico Constantinopolitano I. dirempta fuit. Hinc Synodus ista II. citatur, tam in Synodo Romana III. quam in Synodo Romana IV. & quod de Divinitate Spiritus Sancti; decisum ibidem confirmatum. Imo in Concilio Antiocheno post S. Basilii mortem anno CCCLXXX. celebrato, lecta est Synodica hujus Synodi Romanæ II. & a magno Episcoporum numero approbata, ut ex clausula in fine Synodice ejusdem Synodi Romanæ II. subjuncta & a me num. VII. recitata manifestum sit. Eam vero Synodicam ante annum CCCLXXX. in ea Synodo lectam non esse liquet, ex subscriptione duorum Episcoporum, Eulogii nempe Episcopi Edesseni, & Diodori Episcopi Tarsensis. Uterque enim, dum adhuc Presbyter esset, a Valente in exilium missus, & uterque nonnisi aliquanto tempore post pacem Ecclesiæ redditam ad Episcopatum evectus, ut docet Theodoretus lib. 5. cap. 4. ubi de utriusque Episcopi virtutibus, & de tempore illorum evectionis ad Episcopatum, agit. Valesius quidem in Notis ad lib. 5. Theodoretis cap. 2. observat Epistolam Synodicam Synodi Romanæ II. lectam esse in Concilio Antiocheno, sed illud in annum CCCLXXVIII. quo sanctum Basilium vita functum esse supponit, perperam confert; indeque in alium errorem delabatur, quod Epistola Basilii numero LXIX. ad omnes Episcopos Italiæ & Galliæ missa illius Concilii Antiocheni Epistola Synodica fuerit, quod & viris doctissimis persuasit; cum tamen Concilium illud Antiochenum nonnisi post Sancti Basilii mortem celebratum fuerit.

Valesius in Notis ad Sozomenum lib. VI. cap. 25. existimat hunc Historicum, dum de duobus Apollinaribus patre & filio, & de Vitali Pre-

XI.

Pre-

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 6.

XXXVII. Invitis quoque magistratibus Auxentium detinuisse usque ad obitum sedem illam, ex eo exploratum videri potest, quod Ambrosius a Probo ad eam Provinciam administrandam missus, Mediolanique agens, licet ut pius Auxentium execraretur, pati tamen coactus est. Hoc enim anno Anicius Probus Prætorii præfecturam accepit, ut ex Ammiano atque Imperatorum rescriptis (a) apparet; eoque munere diutius functus est: nam, ut Ammianus testatur, eandem præfecturam ad multorum annorum spatia propagavit. Ex institutione autem Constantini Imperatoris (b), qui universum Romanum Imperium in quatuor partitus est Præfectos Prætorio: Probo curæ erant Italia, Sicilia, ac circumjacentes insulæ, necnon Sardinia, & Corsica, & Africa a Syrtibus Cyrenem usque; in quas quidem Provincias alios legabat pro arbitrio magistratus. Probus itaque pro officii munere delecturus Rectores Provinciarum; in primis nobilissimi viri Ambrosii Romani Civis, ex patre Ambrosio Galliarum olim Præ-

(a) Annm. l. 27. 28. l. 5. de off. rest. provinc. C. Theod. l. 5. de metat. l. 2. de abolit. C. Theod. (b) Zosim. lib. 2.

PAGIUS

Locus Sozomeni ad hanc secundam Synodum referendus.

Presbytero loquitur, mentionem facere Synodi Romanæ anno CCCLXXVII. aut CCCLXXVIII. celebratæ, in qua lecta est Epistola Damasi in secundo Concilio Romano adversus Auxentium data. Hæc verba Sozomeni: *Primus Damascus Episcopus urbis Roma, & una cum illo Petrus Alexandrinus Antistes, cum hanc hæresim latius serpere intellexissent, Concilio Roma congregato, eam ab Ecclesia Catholica alienam esse decreverunt.* Verum certum est Sozomenum eo loco sermonem habere de iis, quæ gesta sunt tempore persecutionis a Valente adversus Orthodoxos excitatæ, quod capita tam præcedentia, quam subsequenter ejusdem libri ostendunt. Ea itaque Sozomeni verba non nisi de Concilio Romano II. sub Damaso intelligenda, ut ibidem Valesius loco citato subodoratus erat. Certe Petrus Episcopus Alexandrinus Roma anno CCCLXXVII. in Ecclesiam suam rediit, ut eo anno num. II. Baronius recte observavit.

XII. Synodus Ægyptiaca.

Synodus Ægyptiaca ab Athanasio celebrata, & de qua mentio in ejus ad Africanos epistola, revocanda, ut videtur, ad annum trecentimum septuagesimum primum; cum in ea dicat Athanasius, scripsisse se ad Damascum contra Auxentium invasorem Mediolanensis Ecclesiæ, & mirari se, cur nondum depositus, ejectionisque sit ex Ecclesia. Quare Concilium anno trecentesimo septuagesimo secundo Romæ a Damaso adversus Auxentium indictum, hujus S. Athanasii monitionis effectus videtur. In Concilio Ægypti non tantum epistola ad Damascum adversus Auxentium scripta; sed alia etiam ad Episcopos Africanos, qua ii rogati sunt, ut eos rejicerent, qui Concilium Ariminense adversus Nicænum tuebantur. Existimavit Baronius, Episcopos illos Africanos fuisse Provinciæ Cyrenaiicæ, non vero Carthagenensis. Sed, ut recte observat Hermantius lib. II. Vitæ S. Athanasii cap. 22. Episcopi Cyrenaiicæ Patriarchatui Alexandrino subditi erant, ideoque cum Athanasio eam epistolam ad Africanos seu Carthagenenses scribere. Præterquam quod Africa nomen per hæc tempora Libyæ Cyrenaiicæ non attributum, & regio prope Carthagenem sita ab hujus tempo-

sto nati, rationem habuit, quem noverat eruditione præclarum, eloquentiæ studiis egregie excultum, optimisque compositum moribus; eidemque Insubriam, Liguriam, & Æmiliam cum insignibus Consularibus tradidit gubernandas.

Ambrosium igitur in Provincias proficiscentem, ad optimum regimen illis verbis, veluti quodam futurorum vaticinio, Probus cum eum dimisit, hortatus est, dicens (c): *Vade age non ut Judex, sed ut Episcopus;* quæ quidem verba etsi ab eo futura nesciente propheticè pronuntiata videri poterant; tamen ejus admonitionis ratio illa digna præcessit, quod nimia severitas magistratuum, ad severissimi Principis gratiam captandam accommodata, tempora propemodum Neroniana redderant; prout docent ea quæ a Valentiniano Mediolani adversus nonnullos, eosque innoxios, Ammianus (d) gesta esse commemorat, nosque superius recensuimus; vel quod in eadem Provincia actum esse de muliere septies ista Vercellis, ex testificatione S. Hieronymi, ipso tempore

Ambrosius mittitur Præfectus trium provinciarum.

XXXVIII.

(c) Paul. in Vita S. Ambros.

(d) Amm. lib. 27.

EXOR-

ris Auctoribus Libya non vocata. Hoc itaque nomine designabantur Provinciæ Ægypto vicinæ, quæ a Patriarchatu Alexandrino & Imperio Orientali pendebant; reliquum, quod Episcopum Carthagenensem & Imperium Occidentale agnoscebat, Africa nomine exprimebatur. Hos Episcopos nonaginta fuisse, quando eam epistolam dedere, ipsimet in eadem profitentur, indicantque, in Synodo Alexandria seu Ægyptiaca lecta fuisse scripta Damasi adversus Valentem & Ursacium in Ægyptum allata.

A num. XXXVII. ad XL. Annus Natalis genuinus Sancti Ambrosii postea Mediolanensis Episcopi incertus. Opinio tamen Hermantii in Vita S. Ambrosii lib. I. cap. 3. præferenda. Is Divum Ambrosium anno circiter trecentesimo quadragesimo natum arbitratur, quod Paulinus in ejus Vita de eo scribat: *Cum adolescent, & esset in urbe Roma constitutus, cum matre vidua & sorore, qua virginitatem jam fuerat professa, cum videret Sacerdotis a domestica sorore vel matre manus osculari, ipse ludens offerebat dexteram dicens & sibi fieri oportere, & quidem Episcopum se futurum esse memorabat.* Marcellina Sancti Ambrosii soror ante annum trecentimum quinquagesimum secundum virginitatem professa non est; cum teste D. Ambrosio lib. 3. de Virginibus, velum acceperit a Liberio die Natali Christi, & Liberius anno trecentesimo quinquagesimo secundo Pontifex ordinatus fuerit. Quod si Ambrosius anno trecentesimo tertio in lucem prodiiisset, ut putavit Baronius, anno trecentesimo quinquagesimo secundo annum ætatis vicesimum attingisset, & tamen eo Christi anno adhuc in pueritia versabatur; actio enim de qua Paulinus loquitur, puero tantum convenire videtur. Præterquam quod incertum sit, quo anno Liberius velum Marcellinæ dederit. Quod si tertio aut quarto Pontificatus anno hanc Virginem Deo sacravit, Baronii opinio minus verosimilis comperietur. Fundamentum, quo Cardinalis eruditissimus ad eam opinionem adductus, anno trecentesimo octogesimo septimo evertetur.

XIII. Nascitur S. Ambrosius.

Paul.

CHRISTI
369.

DAMASI PAP.
3.

VALENTINIANI IMP. 6.
VALENTIS

exorti schismatis Ursicini narravimus; aliaque declarant exempla, tum ab eodem auctore in Chronico, tum ab aliis adnotata.

XXXIX. Probus igitur, quem optabat cum justitia æquitatem clementiamque ad populorum regimen habere conjunctam, Ambrosium cum mitteret in Provinciam, admonuit; agere non ut Judicem, sed ut Episcopum. At hæc modo satis de Præfecturæ Prætorio Probi principio, & Ambrosio ad dictarum Provinciarum administrationem assumpto. Cujus sicut infantia divino quodam fuit nobilitata prodigio, ita & pueritia liberalibus imbuta scientiis, & egregiis extitit exulta virtutibus: & queinadmodum adolescens factus, consuetudine sanctæ sororis Marcellinæ Virginis, & fratris Satyri Romæ in domo paterna cum matre vidua coalescens, ab omni libidinum sorde se impollutum omnino servavit; ita factus vir, non sibi, sed Reipublicæ atque in primis religioni natum se intelligens, utrique prodesse consiliis, opibus, ac viribus quibus valuit, numquam defuit, & domi forisque summa gloria omnibus in rebus ubique refulsit. Ejus vero ætatem hoc ipso anno, cum dictam præfecturam Provinciarum accepit (habita ratione annorum quibus vixit, ex obitu tempore retro revolutis annis, cum inveniatur natus sub Consulatu Dalmatii atque Xenophili, est is annus Domini trecentessimus trigessimustertius) ad annos triginta sex pervenisse, exacta temporum di-

Ætas Ambrosii.

PAGIUS

XIV. D. Ambrosii Arelati natus non est.

Paulinus in Vita S. Ambrosii ait: In administratione Galliarum patre ejus Ambrosio natus est Ambrosius, qui infans in arca Pratorii in cunabulis positus. Quibus verbis fultus Theophilus Raynaudus persuasum habuit, Divum Ambrosium in urbe Arelatensi natum esse, quod ex Constitutione Honoriana anno quadragesimo decimo octavo data, & ex libello precum Episcoporum Gallicanorum ad S. Leonem Papam constet, eam urbem sedem fuisse Præfecti Prætorio Galliarum. Neque obstat inquit, quod Divus Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes de Paulino Trevirensi Episcopo dicat: Paulinus Episcopus Trevirorum Metropolis Galliarum. Quia illis verbis aliud non designat, quam urbem Treverensem Metropolim fuisse in Galliis. Verum anno quadragesimesimo visuri sumus sedem Præfecturæ ex urbe Trevirensi ad Arelatensem post Concilium Taurinense translata fuisse, ideoque circa præfatum Christi annum. Erat itaque Arelatum, quo tempore Ambrosius in lucem prodiit, non Metropolis Galliarum, sed secunda post Augustam Trevirorum civitas, ut docet anonymus Auctor Græcus Descriptionis veteris Orbis, qui libellum suum aureum post annum Christi CCCXLVII. & ante annum CCCL. in lucem emisit, ideoque decem circiter annos post Divi Ambrosii ortum: Πόλιν δὲ μεγίστην φασὶ ἔχειν, ἢ καλεῖται Τρίβηρις, ὅπου καὶ οἰκεῖν ὁ Κύριος λέγεται, καὶ ἐστὶ μετόγειον Ὀμίως. δὲ ἔχει ἄλλην πόλιν ἐν πᾶσι βοηθῶσαν, ἢ ἐστὶν ἐπὶ τῆς θαλάττης, ἢ λέγουσιν Ἀρέλατον, ἢ ἀπὸ παντὸς κῆρυκος ἐμπορίας λαμβάνουσα, τῇ προ-

spositione comperimus. Quomodo autem post annos quinque divino nutu ex Præfecto Episcopus delectus sit Mediolanensis Ecclesiæ, suo loco dicturi sumus.

Hoc item anno, iisdemque Consulibus, Valentinianus Imperator una cum collegis AA. Chronopium quemdam Episcopum in Synodo condemnatum, appellan-tem ad sæculare tribunal, ob indignum facinus, pecuniaria pœna pauperibus eroganda multavit, sic de eo ad Claudium scribens (a):

Quoniam Chronopius ex Antistite idem fuit in tuo, qui fuerat in septuaginta Episcoporum ante iudicio, & eam sententiam provocatione suspendit, a qua non oportuit provocare; argentariam multam, quam hujusmodi facto sanctio generalis imponit, cogatur expendere. Hoc autem non fisco nostro volumus accedere, sed his qui indigent, fideliter erogari. Quod in hac causa & cæteris Ecclesiasticis fiat. Dat. VIII. Id. Jul. Valentiniano N. P. & Victore Cos. Quæ citatur sanctio generalis, illam esse puto, qua vetitum erat, ne clerici coram sæcularibus Judicibus causam dicerent: cujus quidem legis ab eodem Valentiniano editæ meminit S. Ambrosius (b) scribens ad Valentinianum juniorem his verbis in ipso epistolæ exordio: Nec quifquam contumacem judicare me debet, cum hoc asseram, quod Augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit; in causa fidei vel Ecclesiastici alicujus ordinis cum ju-

XL.

(a) l. 20. quorum appell. C. Theod.

Forum sæculare vident Clerici.

(b) Ambrosii epist. 32.

ειρημὴν πόλει ἐκπέμπει id est: Civitatem porro maximam habere dicitur (Gallia nempe) qua vocatur Triveris, ubi etiam Imperator morari dicitur: eaque mediterranea est. Pariter & aliam civitatem habet in omnibus ei adminiculantem, qua ad mare sita est, quam vocant Arelatum: qua cum ab omni Orbe commercia suscipiat, & prædicta civitati ea submittit. Is Auctor in Descriptione Galliæ nullius civitatis præterquam harum duarum meminit; cui suffragatur Ausonius in Claris Urbibus, ubi de Arelato canit:

Per quem Romani commercia suscipis Orbis. Natale itaque Divi Ambrosii longe ab Arelato quærendum, sed non extra Galliam, imo nec extra urbem Trevirensis; cum Paulinus in Vita ejus dicat: Qui infans in arca Pratorii positus. Certum est autem, Prætorium in ea urbe fuisse.

Ad num. XL. Data hoc anno a Valentiniano seniore Lex 20. Codicis Theodosiani, Quorum appellationes non recipiantur, qua Chronopius quidam Episcopus a multis Episcopis damnatus, quia a sententia, quæ juste prolata fuerat, in rat, appellavit, multa quinquaginta librarum pauperes argenti eidem imponitur. Hoc autem, inquit eroganda. Valentinianus, non Fisco nostro volumus accedere, sed his qui indigent, fideliter erogari. Quod in hac causa & cæteris Ecclesiasticis fiat. Quod utique pium Valentiniani institutum fuit; quod secutus & Athalaricus in eadem fere specie apud Cassiodorum. lib. 8. epist. 24. servantque passim hodie Galliæ Parlamenta; ut nempe multæ Ecclesiasticis exculptæ, in pauperes erogentur, ut observat Gothofredus in hujus Legis Com-

XV.

Multa Ecclesiasticis inflata, in rat, inquit eroganda.

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 6.

dicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis. Hæc enim verba scripti sunt; hoc est sacerdotes de sacerdotibus voluit judicare. Quin etiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa; etiam hanc voluit ad Episcopale judicium pertinere. Hæc Ambrosius.

XLI.
Eusebius
moritur,
Basilii
creatur
Episc.
Cæsareæ
Cappado-
ciæ.

Jam vero ad res gestas Orientalis Ecclesiæ oratio progrediatur. Hoc ipso anno, defuncto Eusebio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ, in locum ejus S. Basilii electus est. At quoniam de tempore creationis Basilii diversæ admodum sententiæ reperiuntur; antequam ad res gestas enarrandas deveniamus, consignatæ chronologiæ certa est ratio disquirenda: Auctor enim ille, quisquis fuerit, qui pulchro Amphilocho nomine usurpato, res Basilii scripsisse reperitur, oscitanter nimis, Imperii anno sexto Valentiniani Augusti, cum nec dum creatus esset Episcopus, eundem Basilium vita functum affirmat; cum tamen S. Hieronymus de eodem vivente, & in Ecclesia magna laude florente, decimo tertio Valentis Imperatoris anno in Chronico meminerit; & alibi testatus (a) sit, sub Gratiano, cum scilicet solus regnaret, mortuum esse: sed & res ab eo gestæ ejusdemque scripta plane indicant, eum multos post hæc annos vixisse, ac pro Dei Ecclesia strenue laborasse.

(a) Hier.
de Script.
Eccles. in
Basilio.

XLII.

Ex tempore itaque Basilii obitus, & annis quibus sedit (cum hæc explorata reddentur) possumus pariter certum annum, mensem, & diem facile intelligere, quo Cæsariensis Ecclesiæ Episcopus creatus est. Gregorius Nyssenus, ipsius germanus, in epistola ad Olympium monachum de obitu S. Macrinæ virginis, utriusque sororis; cum Basilium fratrem haud pridem defunctum recolit, eum sedisse ait annos octo absolutos, nonum vero ex parte tantum attigisse. Apponam hic verba Gregorii, quæ hæc sunt, cum agit simul de ejusdem Basilii ordinatione & obitu: *Interea, inquit (b), insignis inter sanctos Basilii magnæ Cæsareæ declaratus est Antistes, & mysticis sacrificiis suis fratrem, nempe Petrum, consecrans, ad sacram presbyteratus dignitatem provexit. Atque hic rursus ejus vitæ cursus ad graviora sanctioraque dirigebatur, cum sacerdotii dignitas sapientiæ studio conjuncta cumlaretur. Post autem annis octo transactis, & nono inchoato, per totum Orbem celeberrimus Basilii ab*

(b) Greg.
Nyss. ep. ad
Olymp.
monach.
Exat a-
pud Lip-
tom. 2. &
apud Sur-
tom. 4.

PAGIUS

mentario, ubi plura alia de eadem Lege.

XVI.
Episcopa-
tus S. Ba-
silii.

Ad num. XLI. & seqq. Sanctus Basilii neque hoc anno, ut Baronio visum, neque sequenti, ut passim Viri doctissimi scribunt, sed anno trecentesimo septuagesimo primo ad Episcopatum Cæsareensem euectus, ut quæ sequentibus annis in medium adducemus, manifestum

hominibus ad Deum concessu, communem patriæ & Ecclesiæ luctus occasionem præbens. Hæc Nyssenus. Sed & Gregorius Nazianzenus æque de annis octo sedis ejus testatur in sepulcralibus, ubi de Basilio ait (c): *Octo annos pii populi habenas tenuisti: hoc unum, Basili, in tuis rebus parvum ac breve fuit.*

(c) Apud
Greg. Naz.
1. 2. edit.
Chesneau.
pag. 1443.

His igitur de annis sedis Basilii certis firmisque testibus consignatis; jam reliquum est, ut quod nemo tradit, quo potissimum anno sedere cœperit, ex tempore ejus obitus hoc ipsum intelligamus. Hæc ut sciamus, eundem germanum ipsius Gregorium percontemur; qui ait, ex hac vita migrasse Basilium ante menses novem a celebrato Concilio illo Antiocheno post Valentis Imperatoris obitum: ex quo idem Gregorius eam, de qua agit, legationem accepit ad restituendas collapsas Orientales Ecclesias, Ariatorum sub eodem Valente persecutione vexatas: sic enim ipse in eadem citata nuper epistola ad Olympium: *Erat post hanc jacturam, nempe Basilii obitum, nonus mensis & paulo amplius, cum Episcoporum Concilium indictum est Antiochiæ; cui nos item interfuimus.* Hæc ipse. Sed quoniam tempore ejusmodi Synodus fuerit celebrata, id accuratius pervestigandum est. Constat quidem, dum vixit Valens Augustus dirus Ecclesiæ Catholicæ persecutor, exturbatis e suis ipsorum Ecclesiis Episcopis Orthodoxis, nullum ejus celebrandi Concilii locum fuisse relictum vel tempus: eo autem divina vindicta de medio sublato (quod contigit sub ipsius Consulatu sexto, quinto Idus Augusti, anno Domini trecentesimo septuagesimo octavo) statim a sanctis Episcopis confessoribus ad suas Ecclesias restitutis indictum est ipsum Concilium Antiochenum: sicque eodem anno Domini trecentesimo septuagesimo octavo, quo Valens dicta mensis Augusti die obiit, indictam fuisse oportuit eam Synodum. Cum vero ante ejus indictionem novem menses & paulo amplius elapsos dicat a morte Basilii; constetque ex indicibus publicis (d), eum ex humanis desisse Kalendis Januarii; necesse est affirmare, eodem anno trecentesimo septuagesimo octavo, quo Valens Augustus decessit, in pace requievit Basilium Magnum. Quem etiam cum æque certum sit ex tabulis Ecclesiasticis (e) ordinatum fuisse Episcopum decimo octavo Kalend. Julii; ut eum sedisse dicamus, annos secundum Gregorium Nyssenum, annos octo

XLIII.
Basilii
electionis
tempus.

(d) Marty-
rol. Rom.
& alia die
1. Januar.

(e) Marty-
rol. Rom.
& alia die
14. Junii.

facient: Quo Episcopatu anno suo reddito, Chronologia per hæc tempora in multis illustrari poterit. Cogimur autem, quæ ad Episcopatum illum adstruendum faciunt, præter morem in sequentes annos differre, ut res clarior procedat.

CHRISTI
369.

DAMASI PAP.
3.

VALENTINIANI IMP. 6.
VALENTIS

octo absolutos, nono inchoato, hoc est, non absoluto; utique affirmandum est, eundem hoc anno fuisse ordinatum Episcopum, sedisseque annos octo & quod excurrit a decimooctavo Kalendas Julii usque ad Kalendas Januarii; sicque fiet tempus sedis Basilii anni octo, menses sex, & dies sexdecim. Ad hæc autem dilucidius examinanda nos errores aliorum adeo deformes obligarunt, dum qui nomen Amphilocho ad mentiendum accepit, ante velit Basilium esse defunctum, quam creatum Episcopum: cujus quoque erroris redarguendus est Nicephorus (a), qui hoc ipsam sensisse visus est, dum vult eundem Basilium tempore Juliani jam sedisse Episcopum.

(a) Niceph. l. 10. c. 25.

XLIV.

Magnum opus, ut Basilii crearetur Episc. Cæs. Cappadociaz.

His igitur de tempore ingressus Basilii in Episcopatum præmissis; reliquum est; ut quæ ad ejus electionem spectant notatu digna, pariter enarremus. Quod enim magni ponderis opus esset, tantum virum eminentium latebris evocatum, tamquam accensam facem super candelabrum ad lucem omnium sublimem statuere, ut tamquam e nubibus Sol e ductus in Oriente refulgens, Occidentem pariter illustraret; non nihil adversus impios adversantes homines id impediens, pravosque demones eosdem impellentes conflictatum est: sed prævaluit tamen Dei virtus, qua Basilii in sedem Episcopalem e vestus hoc perditissimo tempore factus est adversus ingruentes hæreticos & furentem cum eis Imperatorem Ecclesiæ Catholicæ propugnaculum, Orthodoxorumque omnium robur & fortitudo: seditque invito licet & obaitente Imperatore Valente, ac frustra sævientibus magistratibus, usque ad obitum, divino plane miraculo inconcussus. Sed rem ipsam aggrediamur.

XLV.

(b) Greg. Naz. orat. in laud. Basilii.

Basiliius fugit, ne creetur episcopus.

(c) Greg. ibid.

Eusebio itaque Episcopo Cæsariensi, celeri (ut ait Gregorius Nazianzenus) (b) morte abrepto (repentino enim violentoque morbo confectus ex hac vita sublatus est) Basilii qui aderat, quippe qui ægrotanti Episcopo assiduo ministerio usque ad ejus vitæ exitum præsto fuit, adeo ut in ejus manibus, ut idem auctor affirmat, contigerit ipsum animam exhalasse; sciens plurimorum in se studia, ut crearetur Episcopus, conspirasse, mature fugam arripuit (c); ita tamen, ut in destitutam pastore Ecclesiam oculos conversos haberet, timens illi, ne a schismaticis & hæreticis invaderetur: scripsit enim tunc de his litteras inter alios ad Gregorium Nazianzenum his verbis e latebris:

XLVI.

(d) Greg. Naz. post. epist. 20.

Basilii ep. ad Gregorium.

Basilii (d) Gregorio. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? vel quomodo renovabitur senectus mea, ut ad charitatem vestram transire, desideriumque vestri, quod teneor, lenire, animique molestias exponere, ac vestra opera quoddam afflictio-

num solamen reperire queam? A morte enim beati Episcopi Eusebii metus non parvus nos invasit, ne forte si qui Metropolitanæ Ecclesiæ nostræ quondam insidias struebant, eamque hæreticis zizanias implere cupiebant, occasionem nunc nacti, pietatem in hominum animis multo labore sparsam perniciosis suis doctrinis radicitus evellant, ipsiusque unitatem scindant, quemadmodum in plerisque Ecclesiis fecerunt. Quoniam autem litteræ quoque clerici ad nos allatæ sunt, quibus rogamur ne tali tempore eos negligamus: in orbem circumspiciens, charitatis vestræ recordatus sui, rectæque fidei, ac zeli, quo pro Dei Ecclesiis semper flagrans. Eaue de causa dilectum condiaconum Eustachium misi, ut veneratio vestra illius hortatu precibusque permota, omnibus laboribus & ærumnis Ecclesiarum causa susceptis hunc quoque adjungat, senectutemque meam congressione reficiat ac recreet, recteque Ecclesiæ celebrem illam pietatem dirigat, nobiscum scilicet, si modo digni habiti fuerimus, qui vos in bono hoc opere juvenem, pastorem illi juxta Domini voluntatem præficiens, qui plebem ipsius moderari queat. Est quidem nobis præ oculis vir, quem nec ipsi ignoratis: quo si divina gratia, potiamur; magnam haud dubie nobis libertatem apud Deum comparabimus, maximoque beneficio populum, qui opem nostram imploravit afficiemus. Verum te rursus ac sæpius rogo, ut abjecta omni cunctatione, hic nobis præsto sis, hiemisque molestias anticipes. Hactenus Basilii ad Gregorium; quem dum rogat ut maturet adventum, & antevertat hiemis tempus, plane significat, anno superiori Eusebium esse defunctum, vacasseque sedem usque ad dictam diem mensis Junii.

Quod vero Gregorius nec his litteris monitus festinaret adventum, rursus ad eundem Basilii alias litteras dedit; quibus & significavit, se morbo laborare, ac in extremis propemodum constitutum: quod finixisse creditus est Basilii, tum ut Gregorium ad se traheret, tum ne eligeretur Episcopus. Quibus acceptis Gregorius litteris, has reddit, quibus complura scitu digna aperiuntur; sic autem se habent:

Noli (e) mirari, si quid præter opinionem tuam dixero, nec prius a quoquam homine dictum. Quamquam tu mihi viri constantis & certi, atque animi firmitate præditi existimationem habere videris; multa tamen simpliciter magis, quam circumspicte & secure deliberas ac facis. Nam qui a vitio liber est, is vitium in alio minus prompte suspicatur. Hujusmodi tibi quiddam nunc accidit. Ad Metropolitanam urbem nos accivisti, cum de Episcopo creando consultatio proposita esset. Ac quam specioso & ad persuadendum

XLVII.

Basilii ne eligatur episcopus simulat ægritudinem.

(e) Greg. Naz. ep. 21.

Gregorii epist. ad Basil.

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI IMP. 6.
VALENTIS

dum appposito pretextu usus es! Ægrotare te finxisti, atque extremos spiritus edere, cupereque nos videre, atque extremum alloqui. Quod quo consilio feceris, assequi nequeo, nec quid presentia nostra ad eam rem utilitatis allatura sit. Ego vero ad iter me accinxi, rem hanc ægerrimo animo ferens. Quid enim mihi vita tua sublimius, aut discessu tristius & acerbius? Ac fontem lachrymarum profudi, & ingenui: nunquæ me primum aliter affectum sensi, quæ Philosophi ratio postulet? Denique quid epitaphiis non implevi? Posteaquam autem Episcopos ad urbem concurrere intellexi, profectiois consilium abrupti; demirarique cœpi primum, si quid deceret ac honestum esset non perspiciebas, atque improborum linguis occurrendum putabas, quæ simplicissimis quibusque celerime calumniam struunt. Deinde, si non hæc tibi & nobis convenire existimas, quibus & vita & doctrina & reliqua omnia communia sunt, nimirum a Deo ita jam inde a prima ætate consociatis. Tercio (liceat enim hoc quoque dicere) si piorum Deique metu prædicatorum hominum hujusmodi electiones esse censuisti, ac non potentium & apud vulgus gratiosorum. Atque ego his de causis navigii proram (ut dici solet) converti, ac proficisci detrectavi. Tibi autem, si videtur, hoc quoque fixum constitutumque sit, inter medios tumultus, pravasque suspiciones fugere. Tuam vero pietatem tum demum videbo, cum & negotia constituta fuerint, & per tempus licuerit: ac plura etiam & graviora exprobrabo. Hæc Gregorius ad Basilium.

XLVIII.

(a) Greg.
Naz. oral.
de pace.Gregorii
de sede
Basilii vaticinium.

Cæterum ipse Gregorius immenso æstibat desiderio, ut Basilium Ecclesiæ Cæsariensi præficeretur Episcopus; quod aliquando pro concione quoque vaticinatus fuerat, ista dicens (a): Nec dubito, quin pastorem longè præstantissimum sibi assumpturus; tametsi spiritualibus quibusdam rationibus pascendi gregis provinciam a se rejiciat: & cum creditum sibi spiritum, talentorumque negotiationem, gregisque curam commissam habeat, oleoque sacerdotii & perfectionis delibutus sit; adhuc tamen pro sua sapientia præfecturam suscipere cunctetur, lucernamque subter modium retineat (brevis illam quidem super candelabrum collocandam, quo omnibus Ecclesiæ animabus illuceat, semitisque nostris lumen porrigat) ac montes adhuc & saltus & fluentia circumspiciat, ac lupis animarum raptoribus laqueos moliantur, ut commodo quoque tempore pedum etiam ipsum accipiat, ac cum vero pastore gregem hunc ratione præditum pascat in loco pascuæ, hoc est, semper virenti Dei verbo tabernaculum ei figens, ac refocillatrice aqua, hoc est, Spiritu sancto eum alens. Atque hoc quidem speramus,

omnibusque votis expetimus. Hæc Gregorius; qui licet absens, omni tamen sollicitudine procuravit, ut Basilium Cæsaream crearetur Episcopus. Nam cum ad electionem futuri Antistitis comprovinciales omnes convocarentur Episcopi, atque ejus pater Episcopus Nazianzenus tum senio, tum mala detineretur valetudine, quo minus se Cæsaream conferre valeret, suffragium ipsius, quo decerneret Basilium deligendum esse Episcopum, scripta patris nomine ad Cæsarienses epistola, significavit. Litteræ autem ipsæ Gregorii parentis sic se habent:

Sum (b) quidem pastor exiguus, exiguique gregis Antistes, minimusque inter ministros spiritus: cæterum gratia nequaquam angusta est, nec locis circumscripta. Quocirca parvis quoque libere loquendi potestas concedatur, præsertim de communibus maximisque rebus orationem habentibus, & cum hac canicie consultantibus, quæ aliquid fortasse prudentius & solertius habet, quam plerique e vulgo. Non de parvis & levibus rebus deliberatis, verum quibus vel recte vel secus habentibus, Rempublicam quoque vel hoc vel illo modo se habere necesse est. De Ecclesia enim nobis sermo est, pro qua Christus mortuus est, ac de illo, qui hæc Deo sistat & conciliet. Lucerna enim corporis est oculus (ut docet Scriptura) (b) non modo hic corporaliter aspiciens & aspectus, sed etiam qui spiritualiter cernit ac cernitur. Lucerna autem Ecclesiæ est Episcopus, quemadmodum ipsi perspicue nobis, etiam si non scripserimus. Itaque quemadmodum illo puro atque incolumi, corpus quoque recte ducitur; impuro autem & vitato, non recte: consimili quoque ratione utrolibet modo sese Ecclesiæ Antistes habuerit, omnino vel periculi vel salutis participem esse Rempublicam, necesse est. Porro cum omnibus Ecclesiis tamquam Christi corpori summa cura & sollicitudine prospiciendum sit, tum maxime vestra, quæ omnium fere Ecclesiarum mater & a principio erat, & nunc est, atque censetur, & ad quam tota Respublica Christiana oculos coniecit, non secus ac circulus centro circumscriptus, non modo propter fidei integritatem jam olim omnibus prædicatam, sed etiam ob concordie gratiam divino haud dubie beneficio ipsi concessam.

Quoniam igitur ad deliberationem, quam de hac re habetis, nos quoque (ut rectum erat & Ecclesiastica regula postulabat) vocastis; senectute autem & morbo correpti tenemur: si quidem ipsi quoque Spiritu sancto vires nostras obfirmante, adesse queamus (neque enim quicquam fide præditis incredibile est) hoc sane & publicæ utilitati melius & nobis jucundius sue-

XLIX.

(b) Apud
Greg. ep.
22.Epistola
Gregorii
Episcopi
Nazianz.(c) Matth.
6.

L.

Gregorius
suffragium
conferit in
electione
Basilii.

CHRISTI
369.

DAMASI PAP.
3.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 6.

fuert, ut & vobis aliquid conferamus, & ipsi benedictionis participes efficiamur. Si autem per corporis infirmitatem adesse non licuerit: id certe, quod absentes possunt, conferimus. Et quidem alios quoque apud vos praefectura dignos esse, confido, utpote in urbe amplissima, atque ita praecclare & ab huiusmodi Praesulibus jam olim gubernata. Ceterum ex omnibus, qui honore & gloria apud vos florent, neminem Deo dilectissimo filio nostro Basilio presbytero anteferre possum (haec autem quasi teste Deo dico) viro tum morem integritate, tum doctrina purgato, solique omnium vel certe potissimum iis viribus subnixo, ut perditissimo huic tempore, vigentique haereticorum loquacitati, linguaeque prurigini utraque re obsistere possit. Haec & sacerdotali classi & monachis scribo: haec & iis qui magistratus gerunt, & qui senatorii sunt ordinis, ac denique plebi universae. Si igitur huic sententiae assensum fuerit, suffragiumque nostrum adeo sanum & integrum unaque cum Deo latum vicerit; & spiritualiter adsum & adero, immo etiam jam manum imposui, spiritusque fiducia nitor. Sin autem aliud quippiam potius quam hoc placeat, ac per sodalitia & cognationes eiusmodi res. expendantur, ac miscellanea turba exactum & severum electionis morem convulserit & distraxerit; seorsim sane id quod vobis arriserit, facite; nos autem intra nosmetipsos collecti quiescimus. Hucusque Gregorius senior ad Caesarienses. Habes ex his, lector, illud antiquitus observatum, ut cum a populo postulatio legitime fieret futuri Episcopi, nequaquam ille turmatim atque clamoribus expeteretur, sed per sodalitia artificum & nobilium cognationes suffragia conferrentur; tunc vero perperam, cum miscellanea turba clamoroso impetu profiliret.

LI. Quoniam vero qui Caesareae conveniant Episcopi ad futuram electionem, haud (ut par erat) certas ad eam ipsam rem dederunt litteras, quibus Gregorius vocaretur: ipse ea de re nonnihil conquestus, has reddidit ad eos litteras, quibus rursus in electionem eiusdem Basilii calculum confert (a): *Quam suaves estis & humani, ac singulari charitate praediti! Ad Metropolitanam urbem nos vocastis, de Episcopo (ni fallor) consilii aliquid iniriuri (hoc enim vos in animo habuisse sentio) cum nec quod adesse necessesse sit, nec quam ob causam, nec quo tempore praedixeritis; sed repente nobis, si quid facere aggressi estis, declaraveritis, tanquam videlicet non nos honorare constituentes, aut habere expetentes, sed praesentiam nostram studiose impediennes, ne in nos invitos & repugnantes incidatis. Ac tale quidem vestrum faci-*
Ann. Eccl. Tom. V.

(a) Apud Greg. ep. 25.

Gregorii genitoris litterae ad Episcopos Caesareae congregatos.

nus est, injuriamque hanc feremus. Quid autem ipsi sentiamus, exponemus. Alii quidem alios creabunt atque proponent, nimirum pro suis quisque moribus ac copiis & facultatibus, quemadmodum in his rebus accidere consuevit. Nos vero neminem (nec enim fas est) carissimo filio nostro Basilio presbytero praeferre possumus. Ecquem enim ex omnibus, quos novimus, vel vita probatiorem, vel doctrina valentior, magisque ad virtutis elegantiam undique perpolitum reperiemus? Quod si quis illius infirmitatem sententiae suae praetexit; non athletam creatis, sed doctorem. Atque in hoc virtus illius elucet, qui infirmos (si quidem tales sint) fulcit ac corroborat. Si huic suffragio calculum vestrum adjeceritis; & adero, & me vobis vel spirituali vel corporali modo adiutorem profitebor. Si autem certis conditionibus via capessenda est, factionesque & dissidia contra jus fasque valitura sunt; volupe est, vobis contemptui esse. Vestrum sit hoc opus. Pro nobis autem orate. Hucusque ad eos Gregorius major.

Quid vero post haec sanctus senex? Quantumlibet senio gracilis, aegraque valetudine jam videretur proxime moriturus; divino nihilominus spiritu fervens, animo roboratus, juvanda causa electionis Basilii, Caesaream versus iter arripuit; haud dubie id filio suadente Gregorio, penes quem nihil antiquius erat, quam ut Magnus Basilius ad summum totius provinciae thronum promoveretur; qui de studio patris, ut sacris comitiis interesset, iter Caesaream maturantis haec ait (b): *Quamvis non solum senectute confectus, sed etiam morbo fractus ac debilitatus esset, animamque ageret; iter tamen capessere non dubitavit, ut calculo suo electionem juvaret, spiritus videlicet ope, atque auxilio fretus. Atque ut rem in pauca conferam, vehiculo non secus ac mortuus feretro impositus, juvenis redit, firmus ac vegetus, sublimes oculos gerens, a manuum impositione & unctio, addo etiam & ab illius qui ungebatur, capite confirmatus, bonaque valetudini restitutus.*

LII. Gregorius senior petit Caesaream.

(b) Greg. orat. in laudem Basilii.

Quod autem Gregorius junior accepisset opportune admodum, Eusebium illum ubique Orthodoxae fidei causa spectatum Episcopum Samosatenum se contulisse eadem de causa Caesaream; eidem gratulatus, sciens eum magnopere studere Basilio, has ad ipsum proficiscenti patri litteras dedit (c), quas ob tanti viri praecordia hic intexere dignum existimamus; sic enim se habent:

LIII.

(c) Greg. Naz. ep. 29.

Unde tuarum laudum exordium ducam? & quo nomine proprie te appellabo? An te columnam & firmamentum Ecclesiae vocabo? aut luminare in mundo iisdem verbis cum Apostolo utens? aut gloriationis

Gregorii epist. ad Eusebium Samosat.

coronam incolumi Christianorum parti salutemque adepturæ? aut Dei donum? aut patriæ adminiculum? aut fidei regulam? aut veritatis Legatum? aut hæc omnia simul, atque his plura? At hanc laudum exuberantiam, fidem prope excedentem, per ea quæ videmus, confirmabo. Quæ enim pluvia ita matura & tempestiva sitienti terræ illapsa est? Quæ aqua ex petra, iis qui in deserto habitabant, exundans? Quem talem Angelorum panem homo manducavit? Quibus Jesus communis ille Dominus discipulis suis pessime euntibus ita opportune astitit, ut & mare tranquillaret, & periclitantibus salutem afferret; ut tu laborantibus nobis ac mærentibus, ac velut naufragium jam facientibus apparuisti? Et quidem de aliis quid loqui necesse est, quanta nimirum lætitia & voluptate Orihodoxorum animas perfudisti, & quot hominum desperationem sustulisti?

LIV.

At mater nostra Ecclesia, Cæsariensem dico, nunc profecto ob tui aspectum viduitatis vestes exuit, & stolam oblectationis resumit; magisque etiam splendescet, cum pastorem & se & antecessoribus Episcopis & manu vestra dignum consecuta fuerit. Nam quis sit rerum nostrarum status, ipse quoque perspicis, quamque insigne miraculum zelus tuus paravit; & sudores, & Deo grata fiducia & libertas. Senectus restorefcit, morbus superatur, lecto affixi exiliunt, infirmi potentia accinguntur. Quæ res mihi conjecturam afferunt, negotia nostra ex animi sententia successura esse. Ac patrem quidem tum suo, tum nostro nomine habes, præclarum omni vitæ canicieque venerandæ finem impositurum, nimirum præsentem hanc pro Ecclesia dimicationem. Ac certum habeo, fore, ut precibus vestris, quarum fiducia nemo non sibi quidvis polliceri debet, firmiorem eum valentiorumque recipiamus. Quod si in hac quoque cura extremo vitæ die perfungatur; nequaquam detrimento & calamitati ducendum est, talem & ob res tales vitæ finem consequi. Mibi vero ignoscite, obsecro, si improborum linguis paulisper cedens, aliquanto post ad complexum vestrum accurram; & ea quæ nunc in laudatione prætermissa sunt, per me ipsum adjiciam. Hæc ad Eusebium Magnum Gregorius.

LV.

At quid post hæc factum est? Cum in unum Episcopi, calatis comitiis, de electione Episcopi acturi convenissent: multis licet adversantibus obnitentibusque promotioni Basilii, vicit tamen pars illa quæ ipsi favebat: Non id quidem (inquit Gregorius a) citra laborem, nec citra invidiam & dimicationem tum eorum, qui patriam cum imperio administrabant, tum perditissimorum quorundam hujus urbis civium, qui ab illorum partibus sta-

bant. Verum fieri aliter non poterat, quin Spiritus sanctus vinceret; atque adeo abunde vicit, &c. Pergit pluribus dicere de electione tum facta Basilii in Episcopum Cæsariensis Ecclesiæ, qua quidem hoc perditissimo tempore opportunius nihil contingere potuisset.

Gregorius autem audita electione Basilii, licet eum videndi violento quodam desiderio traheretur; cohibuit se tamen, modestiæque consulens adventum suum ad tempus opportunius distulit, ut ipse his verbis significat (b): Cum omnes in hac opinione versarentur, me statim facturum, ut summa cum animi voluptate ad eum accurrerem (id quod fortasse alius quispiam fecisset) cum eoque imperium potius partirer, quam proximam auctoritatem habere; idque ex amicitia nostra conjectarent; ego tamen cum in omnibus rebus arrogantis suspicionem, ut si quis alius, fugiens, temporis illius invidiam vitans, simul etiam quod negotia ipsius adhuc turgere & perturbari viderem, cupiditati meæ frenum injeci, domique me continui. Quo nomine quidem ille mecum expostulat; cæterum veniam concedit. Hæc ipse, qui ad eundem Basilium electum Episcopum perbreve hanc scripsit epistolam (c):

Postquam te in sublimi throno collocatum, lucernamque ac illam quidem prius obscure lucentem a Spiritu victore supra candelabrum oculis omnium expostitam esse intellexi; magnam me cepisse voluptatem, fateor. Quidni enim, cum Ecclesiæ corpus graviter laborare, atque huiusmodi ductu & auxilio opus habere cernerem? Non tamen ad te statim advolavi, nec advolabo; nec tu ipse id a me exposcas. Primum, ut auctoritatem gravitatemque tibi sartam tectamque custodiam; ac ne ineptia quadam & præcipiti animi impetu, quemadmodum obrectatores dicere queant, tui studiosos colligere videaris. Deinde, ut mihi ipsi constantiam æquabilitatemque comparem, invidiæque occurram. Quando igitur venies, fortasse dixeris, & quamdiu procrastinabis? Quoad Deus jusserit, atque eorum qui nunc insidiosè imminent, invidiæque flagrant, umbra præterierint. Non enim diutius (mibi crede) leprosi resistant, David (d) Hierosolymis excludentes. Hactenus Gregorius ad Basilium.

Erant autem hi qui exagitabant Basilium, & invidia tabescebant, magistratus Valentis Imperatoris, nempe Præfectus Provinciæ Cappadociæ, & alii huic proximi, Cæsareæ agentes, Civitatemque ipsam sursum deorsumque commiscentes, ut in gratiam Ariani Imperatoris aliquis alius crearetur Episcopus: qui cum res fecus quam animo concepissent, accidisse viderent; livore incensi, negotium successere eidem Basilio, ipso primo ejus creationis ingressu minime destiterunt. Quæ

au-

Basilii
creatur
episcopus
Cæsareæ.

(a) Greg.
Naz. orat.
in laudem
Basilii.

LVI.

(b) Greg.
ead. orat.

(c) Greg.
ep. 24.

LVII.

Epistola
Gregorii
ad Basilium
creatum
episcopum.

(d) 2. Reg.
5. licet ibi
non nisi de
claudis &
cæcis.

LVIII.

Adversarii
S. Basilii.

CHRISTI
369.

DAMASI PAP.
3.

VALENTINIANI IMPER. S.
VALENTIS

audiens Gregorius, jamque opportunum tempus adesse existimans, ut Basilio laboranti præsto esset, ante suum adventum, has eum consolaturus litteras præmittendas putavit (a):

(a) Greg. epist. 25.

Rursum ad Basilium Gregorius.

Audio te novo hoc rerum motu perturbari, tibi que a versuta quadam & usitata eorum, qui potentia & auctoritate florent, curiositate molestiam exhiberi. Nec sane mirandum est. Neque enim invidiam ignorabam, quodque permulti ex iis qui latus tuum cingunt, negotia sua per te procurant; malevolentiaque, & invidia fomitem excitant. Illud vero non metuo, ne quid parum philosophicum in his molestiis atque & te & nobis indignum facias. Quin potius nunc vel maxime futurum existimo, ut Basilius meus cognoscatur, & quam omni vitæ ætate sapientiam collegisti, eam ut luculenter demonstrates, obrectatorumque improbos conatus superes, ac velut in altissimis fluctibus immotus maneat, aliis perturbatis. Quod si ita tibi videtur, ipse quoque adero, fortasse quidem consilii quoque tibi aliquid impartiturus (si tamen mari aqua opus est, ac tibi consultore) proculdubio autem ut a te utilitatem percipiam, patientiaque tuæ in ferendis contumeliis socium me præbeam.

(b) Greg. Naz. orat. in laudem Basilii.

Hæc Gregorius, qui de eodem suo ad Basilium accessu, & quonam modo ab illo sit acceptus & honore dignatus, hæc alibi (b):

LIX.

Gregor. ad Basilium se confert.

Postea cum ad eum venissem, atque eadem de causa cathedræ honorem, insignioremque inter presbyteros sedem repudiassem; non modo meum hoc factum non accusavit, sed vehementer etiam, ut debuit, comprobavit: atque a nonnullis, qui rationis ipsius ignari erant, fastus insimulari maluit, quam aliquid facere, quod rationi consiliiisque suis adversaretur. Quoniam porro modo luculentius specimen edere potuisset animi ab omni adulationis furore liberi, solamque honesti legem intuentis, quam ita de nobis, quos primo amicorum ac necessariorum loco numeroque habuit, constituens? Ita de se Gregorius. Quoniam vero pacto ipse Basilius adversarios superavit, sic subdit: Deinde eos, qui cum ipso dissidebant, mitigat, & magnifico medicinae genere curat. Non enim id assentatorie & abjecte facit, sed perquam graviter, & præclare, utpote non presentis solum temporis rationem habens, sed hoc etiam agens, ut eos in posterum dicto audientes haberet. Nam cum molliem dissolutos & enervatos homines efficeret, asperitatem rursus feros & contumaces reddere perspiceret; utrique malo ab altero opem paravit: rigiditatem nimirum humanitate, molliem autem severitate temperans; sermone ad animarum curationem haud multum indigens, opere quamplurima perficiens; nec callide homi-

Ann. Eccl. Tom. V.

nes sui inservire cogens, sed benevolentia devinciens; nec imperii potestate utens, sed potestatis repressione atque ignoscendi facilitate pelliciens. Hæc & alia Gregorius. Quæ autem vehementiora prælia cum ab hæreticis atque ab ipso potentissimum Imperatoris, tum a falsis fratribus in eum fuerint excitata, suis locis dicturi sumus inferius.

Hic illud unum antequam ad alia percurrat oratio, de Basilio dicendum est; quod hoc primo anno electionis suæ, cum videret haud tutos sibi ministros assistere, quibus res magni momenti crederet; non solum sibi in curarum partem allegit Gregorium fidissimum socium & amicum; sed fratrem suum Petrum, ex decem ultimo loco natum, virtutibus vero consummatum, primoque loco habendum, ex monacho presbyterum ordinavit; de quo germanus ejus pariter Gregorius (c) Nyssenus hæc ait in epistola ad Olympium: Interea insignis inter sanctos Basilius magna Cæsareæ declaratus est Antistes, & mysticis sacrificiis suis fratrem consecrans, ad sacram presbyterii dignitatem provexit. Atque hic rursus ejus vitæ cursus ad graviora sanctioraque dirigebatur, cum sacerdotii dignitas sapientiæ studio conjuncta cumularetur. Hæc Nyssenus.

LX.

(c) Greg. Nyss. ep. ad Olymp. apud Sur. t. 4.

Petrus a Basilio creatus presbyter.

Sed cum ejus quoque assertione illud exploratum habeatur, hoc ipso anno, ante tamen creationem Basilii, vel superiori, post famem illam, quæ Cappadoces vehementer afflixit, contigisse ex hac vita migrare ipsorum matrem Emmeliam, sanctissimam feminam; de ipsa modo agemus: quod enim interlapsum est temporis a fame illa Cappadocum superius recensita, usque ad creationem Basilii Episcopi, tunc contigisse ejus obitum, idem Gregorius haud obscure significat. Habetur quoque ejus obitus mentio in epistola ejusdem Basilii ad Eusebium his verbis (d): Si omnes ordine causas scriberem, quibus in hunc usque diem fuerim detentus, quantumvis etiam vehementer cupissem tuam erga Deum pietatem intervisere; infinitum historiae campum explerem. Morbos quidem alios aliis succedentes, hinc inde odium, negotiorum assiduitatem prætermitto dicere, ut quæ tibi cognita sint, & pridem significata. Nunc autem quod unicum habebam vitæ solatium, matrem etiam hanc propter mea peccata amisi. Time me derideas, qui in hac ætate orbitatem deslere soleam; sed hoc scias, me animæ secessum nequaquam ægre ferre, cui quid in reliquis dignitate respondeat, non invenio. Rursus igitur in morbum incidi, iterumque in lecto decumbo, exiguis omnino viribus fluctuans, & propemodum in unaquaque hora necessarium vitæ finem expectans. Porro Ecclesiæ fere ut corpus meum affectæ sunt, nulla quidem spe bonæ

LXI.

Emmeliae matris Basilii obitus.

(d) Basil. ep. 7.

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 6.

affulgente, verum in deteriora rebus semper delabentibus. Hactenus ipse.

LXII.

(a) Apud
Lipom. l. 2.
& Sur. 10.
4.

Cæterum de obitu ejusdem Basilii matris Emmeliæ agit idem qui supra Gregorius Nyssenus ejus filius, dum in epistola (a) ad Olympium profecutus res Sanctæ Macrinæ sororis, ejusdemque Emmeliæ filiæ, hæc intermiscet: *Interim senex admodum mater in utriusque filii manibus, nempe Macrinæ primogenitæ, & Petri ultimo loco nati, moriens migravit ad Deum. Cujus quæ vox benedictionis fuerit illius, qua erga liberos usa est, commemorare non erit alienum. Nam cum de absentibus sigillatim amanter mentionem fecit, ut nullus esset expers benedictionis, tum præcipue præsentibus ipsa precibus suis obtulit Deo, Etenim cum ei ex utraque parte lectuli adversi assiderent, altera manu utrumque tangens, hisce verbis postremis Deum allocuta est: Tibi, Domine, & primitias & decumam dico fructuum uteri mei. Primitiarum enim locum hæc mihi obtinet primogenita, decumæ vero extremus hic decimus filius. Tibi autem lege utraque debentur, & tua sunt munera. In hanc igitur primogenitam meam, & hunc decimum veniat sanctimonia; oratione perspicua designans filiam & filium. Ita benedictioni simul, & vitæ finem statuit, cum prius mandasset filiis, ut se in sepulcrum paternum inferrent. Id illi, ut jussi erant, cum præstitissent, in reliquum tempus ad sapientiæ fastigium semper cum anteacta vita pugnantes, & præterita benefacta posterioribus superare studentes; contendebant. Hæc Gregorius, qui mox subdit ejusdem Basilii in sedem Episcopalem promotionem. Emmeliam vero nonagenariam vel grandiozem decessisse, ex eo facile potest intelligi, quod tempore persecutionis Maximini ipsa cum viro suo facta est in Ponticas solitudines extorris. Meruit dies transitus ipsius ad Deum, qui fuit 3. Kal. Junii, adscribi Ecclesiasticis monumentis, atque anniversaria memoria consecrari sanctissimæ feminæ, sanctorum matris, conjugis confessoris, illiusque in omnibus ejusdem coronæ consortis.*

LXIII.

Filii Emmeliæ.

Porro ex decem filiis, quatuor tantum virorum, & feminæ unius expressa sunt nomina ab ipso Gregorio, nempe Basilii inter masculos primogeniti, secundo loco Naucrati, qui adolescens decessit; tertius vero ordine ipse Gregorius numeratur; quartus autem, quem nunc diximus, Petrus monasticæ vitæ cultor; e feminis vero nominatur tantum Sancta Macrina nomine aviæ nuncupata, cum tamen ab Angelo adhuc in utero matris suæ Thecla fuerit appellata: quæ desponsata viro, illo mox vita functo, virgo permansit, monasticum amplexa institutum: reliquarum vero sororum, aliis item virginibus perseverantibus, aliis vero in matrimo-

nio collocatis, atque reliquorum liberorum ignorantur nomina: quotque mares quotque feminæ essent, haud exploratum habetur; sed omnes pro status sui conditione vitam sanctissime egisse scimus: de his enim hæc Gregorius Nazianzenus, post recensitas Basilii, & Emmeliæ eorum parentum virtutes innumeras & egregias, subdit (b): *Mibi tamen nullo nomine celebriores atque illustriores esse videntur, quam egregiæ proles procreatione. Nam eosdem, & multorum filiorum & honestorum parentes in fabulis fortasse reperias: Felix de hos autem experientia ipsa nobis exhibuit, tali nimirum ipsos virtute præditos, ut etiam si nequaquam tales liberos extulissent, sibi ipsis tamen ad nominis commendationem sufficere possent; rursus hujusmodi liberos gignentes, ut licet eo virtutis minime pervenissent, omnes tamen sobolis felicitate superaturi essent. Nam cum unus dumtaxat aut alter cum laude vivunt, id tale est, ut bonitati naturæ adscribere possit; at undique perfectæ, & ad summum proveccta omnium virtus, iis haud dubie, a quibus procreati atque instituti sunt, assignari debet. Quod quidem liquido demonstrat beatus sacerdotum & virginum numerus, eorumque qui in conjugata vita eam vim sibi adhibuerunt, ut matrimonium nihil ipsis impediendi afferret, quo minus ad parem virtutis gloriam aspirarent, sed ea vitæ generum potius quam rationis vivendi discrimina esse censerent. Hucusque Gregorius Nazianzenus.*

(b) Greg. Naz. orat. in laudem Basilii.

Felix decem filiorum soboles.

Quod vero spectat ad Nyssenum, ante Episcopatum fuisse conjugio obligatum, cum Nicetas (c), tum Nicephorus (d) testari videntur. Annuit hoc idem ipse in libro, quem de Virginitate conscripsit. Fuit illi nomen Theosebia; quæ, sicut vir ejus muneri sacerdotali, ita ipsa seorsum a viro se Ecclesiæ ministerio mancipavit; de cujus obitu extat Gregorii Nazianzeni epistola ad ipsum Gregorium consolatoria (e); cujus cum eam sanctam beatamque sororem appellet, castitatem consensu mutuo custoditam insinuat, quam & clarissimo hujusmodi præconio celebrat: *Quid faciamus adversus Dei legem jam olim vigentem & dominantem, quæ Theosebiam meam habet? (meam enim eam voco, quæ, ut Dei legibus consentaneum erat, vixit, quandoquidem spiritualis cognatio carnalem antecellit) Theosebiam Ecclesiæ decus, Christi ornamentum, ætatis nostræ utilitatem, feminarum fiduciam: Theosebiam in tanta fratrum pulchritudine formosissimam & clarissimam: Theosebiam vere sacram, & sacerdotis conjugem, & honore parem, magnisque mysteriis dignam: Theosebiam, quam futurum quoque tempus excepturum est in immortalibus columnis, hoc est, omnium tam quæ eam nunc norunt, quam qui posthac futuri*

LXIV.

Gregor. Nyss. coniugatus.

(c) Nicet. schol. 19. in orat.

Greg. Naz. in laud. Basil.

(d) Niceph. l. 11. c. 9.

(e) Greg. Naz. ep. 95. in addition.

De Theosebia uxore Greg. Nysseni.

ri sunt, animis insulam. Nec vero mirum tibi videatur, quod eam saepe appellem; nam etiam beatae illius feminae memoriam pro deliciis habeo. Haftenus verba Gregorii, qui eam sacram & honore parenti sacerdoti (quantum fas est feminae sacris officiis mancipari) ideo appellat, quod fungeretur in Ecclesia munere diaconissae.

LXV. Quod vero ad ipsum Gregorium Nyssenum spectat; quoto potissimum Domini anno Episcopus Nyssae creatus fuerit, & num ante Basilium, an post, eam sit dignitatem consecutus, haud satis comperit habetur: eum tamen constat sequenti anno iam agentem Episcopum persecutione Valentis Imperatoris a propria Ecclesia expulsum esse, ut suo loco inferius dicturi sumus. Ejus autem in dicendo facultatem ita majores omnes praedicant, ut non impar veteribus cunctis habitus fuerit (a). Porro quod plus satis quam deceret Christianum hominem, rhetoricis disciplinis incumberet, a Gregorio Nazianzeno meruit reprehendi, qui eo argumento auream plane illam scripsit epistolam, quam huic temporis congruam hic describere, operae pretium existimavimus: cum enim re vera historia sit humanae vitae bene instituendae ratio, quae huic conducant, minime praetermittenda censemus; sic enim se habet (b).

LXVI. Inest mihi natura dextrum aliquid & commodum (liceat enim mihi quoque hoc de me arrogantius praedicare.) Peraeque & mihi malum consilium ineunti succensio, & amicis. Quoniam itaque omnes, qui secundum Deum vivunt, atque eodem Evangelii tramite incedunt, amicitia & cognationis jure inter se devincti sunt; quid non a nobis libere audiunt, quae omnes submurmurant? In gloriam tuam gloriam (ut more vestro loquar) minime laudant, tacitamque, & furtivam in detertius prolapsionem, ac daemoneum pessimam (ut ait Euripides) ambitionem. Quid enim tibi accidit, vir sapientissime, quidque tibi de ipso displicuit, ut sacris illis suavissimisque libris, quos quondam populo lectitabas (non enim haec audiens erubescas) calcatis atque projectis, aut etiam ad fumum suspensis, non secus atque navium gubernaculis, & lignonibus hiemis

tempore, falsos & amarulentos in manus sumpseris, ac Rhetor vocari, quam Christianus malueris? Nos contra hoc patius, quam illud; eoque nomine maximam Deo gratiam habeo. Nequaquam, quaeso, quondam optime, ne diutius animo ita affectus sis. Verum serius quidem, sed tamen aliquando resipisce, atque ad te redi; teque & piis hominibus & fide praeditis purga, & Deo, atque altaribus, & mysteriis, a quibus te procul submovisti. Ac ne mihi scita haec, & rhetorica proferas: Quid vero? an non Christianus eram, cum eloquentiae artem profitebar? an non pius & fidelis, cum inter adolescentulos versarer? Ac fortasse etiam Dei fidem implorabis. Minime, vir eximie, saltem quantum par erat, etiam si partem aliquam concedamus. Ubi autem illud ponemus, quod ex his quae nunc facis, alios, hoc est, eos qui natura ad malum procliviores sunt, offendis ac vulneras, atque occasionem iis praebes de te sinistre partim suspicandi, partim loquendi? Falso sane & inique id faciant; quid tamen necesse est hanc illis occasionem suppeditari? Neque enim quis sibi ipsi tantum vivit, sed & proximo; nec sibi ipsi fidem facere satis est, nisi aliis quoque fides fiat. An tu pugnis in publico coetu decertans, aut etiam in theatris colaphum in malam accipiens, vicissim atque impingens, aut denique turpiter & foede te ipsum inflectens atque contorquens, postea te animo sobrium esse dices? Sobrii hominis non est haec cogitatio: levis animi est haec admittere. Ac si quidem meliorem mentem indueris, gaudebo, ut Pythagoricus quidam Philosophus dicebat, cum prolapsi sodalis vicem lugeret: sin minus (ille quidem scripsit) mihi mortuus es. Ego autem in gratiam tuam nondum hoc dicam: nam ille ex amico hostis factus est, ut ait Tragicus: verum acerbè feram. (sic enim parcus & moderatius loquar) si nec ipse, quid officii sit, perspicis (quae prima bonorum hominum classis est) nec alium recte monentem sequaris (qui ordo secundus est.) Habes admonitionem nostram. Ac mihi, quaeso, ignosce propter amicitiam dolenti, atque aequè ut tua & totius sacerdotalis ordinis, addam etiam & omnium Christianorum causa inflammato. Quod si etiam tecum, vel pro te oran-

PAGIUS Ad num. LXV. Quo anno Gregorius Nyssenus Sancti Basilii frater Episcopus dictus sit, incertum. Baronius existimans, epistolam Gregorii Nysseni ad Olympium de Sancta Macrina, scriptam esse anno trecentesimo septuagesimo octavo, infert eum anno trecentesimo septuagesimo in exilium missum, cum jam Episcopus esset, quod ipsemet in ea epistola dicat, se jam ab annis octo in persecutione versari. At cum ex infra dicendis constet, eam ad Olympium epistolam ante finem anni trecentissimi octogesimi datam non esse, liquet ejus exilium ante

annum trecentimum septuagesimum tertium non contigisse. Quare Gregorius magis verosimiliter anno trecentesimo septuagesimo secundo ad Episcopatum promotus, non Nyssa in Asia Minori, ubi urbs hujus nominis, sed Nyssa in Cappadocia, a Caesarea triginta quinque circiter leucis distita. Unde Theodoretus lib. 4. cap. 27. eum inter eos, qui fidem in Cappadocia propugnarunt, numerat. Videtur itaque Gregorius, a Basilio fratre ordinatus; cum epistola 385. ab Episcopis, a quibus Gregorius consecratus, Basilio attribuitur.

CHRISTI
369.DAMASI PAP.
3.VALENTINIANI
VALENTIS IMPER. 6.

orandum est; Deus infirmitati tuæ opem ferat, qui mortuos quoque ad vitam revocat. Hactenus Gregorius ad Gregorium; quem amico auscultasse, par est credere: quippe quem non ex verbis, sed ex recte factis sibi gloriam immortalem comparare posthac studuisse, certum est: eum enim gloriosius labores octo annorum exilii pro Catholica religione exantlati corona confessionis in perpetuum illustrarunt, legationesque pro Catholica religione susceptæ honestissime decorarunt. At de ipso Nysseno Gregorio sæpius postea.

LXVII.

Hoc eodem anno bellum Gothicum, quod adversus Athanaricum Regem Valens gessit jam triennio, redempta ab eo (ut Ammianus ait a) pace pecunia, absolutum est. Hæc Ammianus pluribus: Quomodo autem sequenti anno idem Gothorum Rex infidelis persecutionem adversus Christianos in iis partibus agentes moverit, suo loco dicturi sumus. Quod vero ad res ejusdem Orientalis Imperii pertinet: Arsaces Rex Armeniæ, idemque Christianus, de quo plura superius, dolo pacis captus a Sapore Rege Persarum, dirissima pati cogitur. Res autem ipsa ab Ammiano sic describitur (b): Rex vero Persidis longævus ille Sapor, & ab ipsis imperitandi exordiis dulcedini rapinarum addictus, post Imperatoris Juliani

(a) Amm.
l. 27.Pax cum
Gothis.(b) Amm.
l. 27.

PAGIUS

XVIII.
Pax Gothos inter
& Romanos inita.

Ad num. LXVII. Athanaricus Gothorum Rex hoc anno regnare cepit, ut videre est tam in Chronico Isidori, quam Hieronymi. Is enim de eo agit anno Abrahami 2385, qui anno Christi CCCLXVIII. incipit. Præterea Athanaricus, qui initio anni CCCLXXXI. obiit, dicitur ab Isidoro annos tredecim regnasse. Valens itaque tertio hoc, ultimoque belli Gothici anno, per Noviodunum perrupto Barbarico, Grutungos aggressus, Athanaricum Judicem eorum coegit in fugam, ut diserte Ammianus lib. 27. Inde data a Valente mense Julio hujus anni Novioduni Lex I. Codicis Theodosiani De vestibus oliveris, & Lex 2. De Fiscis debitoribus. Hoc ipso tempore, ut recte conjicit Gothofredus in Chronologia Codicis Theodosiani, videtur Valens Tomos profectus, (urbs est ad mare sita in sinistro latere Ponti Euxini) de qua profectio Sozomenus lib. 6. cap. 20. a Baronio ad annum trecentessimum septuagesimum primum non bene relata, ut ex iis, quæ eo anno dicemus, intelligi poterit. Tandem bellum Gothicum hoc anno confectum, pace cum Athanarico sancita, de qua Ammianus lib. 27. Themistius Orat. 10. qui indicare videtur, eam factam media ætate, & Zosimus lib. 4. pag. 741.

XIX.
Bello Gothico successit Persicum.

Post eam pacem Valens Constantinopolim rediit, ut patet ex Ammiano lib. 27. Zosimo 741. & 742. & Socrate lib. 4. cap. 13. Hinc data mense Decembri hujus anni ab eo Constantinopoli Lex. 2. Codicis Theod. De legitimis hereditatibus ad Auxonium P. F. P. Auxonius itaque sub hujus anni finem adhuc Præfectus Prætorio erat. Philostorgius lib. 9. cap. II. ait, post Au-

excessum & pudendæ pacis ista fœdera, cum suis paulisper nobis visus amicus, calcata fide sub Joviano pactorum, injectabat Armeniæ manum, ut eam velut placitorum abolita firmitate, ditioni jungeret suæ. Et primo per artes fallendo diversas, nationem omnem renitentem dispendiis levibus afflictabat, sollicitans quosdam optimatum & satrapas, alios excursionsibus occupans improvisis. Deinde per exquisitas perjuriisque mixtas illecebras captum Regem ipsum Arsacem, adhibitumque in convivium, jussit ad latentem trahi posticam; eumque effosis oculis vinctum catenis argenteis, quod apud eos honoratis vanum suppliciorum aestimavit esse solatium, exterminavit ad castellum Agabana nomine, ubi discruciatu cecidit ferro pœnali. Hæc Ammianus. Sicque factum est, ut Armeniæ majoris Christiani durum jugum Persarum Regis cœperint experiri; adversus quos Valens Imperator exercitum misit per Terentium atque Arintheum duces. Gesta ab eis Ammianus pluribus profectus est. Quomodo autem uterque dux fuerit adjumento Catholicis in minori Armenia persecutione Arianorum vexatis, dicemus anno sequenti, in quem jam demigret oratio, absoluta anni hujus rerum gestarum narratione.

Tre-

xonium, Modestum Præfectum Prætorio constitutum fuisse, & quidem anno sequenti. Quod confirmat Zosimus loco laudato, qui ait, Valentem pace cum Gothis sancita, Constantinopolim profectum esse, & quia Præfectus Prætorio, quem antea Auxonium fuisse dixerat, diem suum supremum clauserat, Modesto magistratum hunc tradidisse. Ex quo apparet, Sanctum Basilium, neque sequenti anno Cæsareæ Episcopum creatum esse, cum Modesto Præfecturam Prætorii gerente, Basilium adhuc Presbyter fuerit: qua de re infra. Cæterum Gothico bello successit Persicum post Propocpii necem ortum, aut saltem post rebellionem, ut indicat Zosimus lib. 4. pag. 740. Adversus Persas Valens anno tantum sequenti profectus est, ut ex dicendis anno sequenti patebit.

Rufus Festus Breviarium rerum gestarum populi Romani Valenti Imperatori dicatum in lucem emisit post annum CCCLXVI. ut liquet ex verbis, quibus illud absolvit: Ut ad hanc ingentem de Gothis etiam Babylonia tibi palma pacis accedat. Cœptum autem bellum Persicum tertio hujus Imperatoris anno, Christi scilicet CCCLXVI. ut testatur Philostorgius lib. 9. num. 5. Valens tertium sui Imperii annum ingressus, expeditionem adversus Persas suscepit. Sed, cum pax sancita fuerit cum Gothis media ætate currentis anni, ut mox ostendimus, Opus illud sub hujus anni finem, vel saltem sequenti publicatum. Quare decepti sunt aliqui Viri docti, qui illud initio ejusdem Imperatoris editum credidere.

XX.
Breviarium Rufi quando editum.

JESU CHRISTI
ANNUS
370.

DAMASI PAP.
ANNUS
4.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.7.

I.
Valens
Impera-
tor perfe-
cutionem
excitat.

TRecentissimus septuagesimus sequitur annus, Cōsulatu tertio Valentini-
ni atque Valentis Augustorum Fastis ad-
scriptus, ejusdem Valentis persecutione ad-
versus Episcopos Orthodoxos Orientalis
Ecclesiæ excitata plane funestus. Qui enim
hactenus (ut dictum est) bello Gothico tri-
ennii temporis spatio fuerat occupatus,
atque Persicis tumultibus nonnihil exagi-
tatus, conceptam diu animo, nempe a
tempore quo ab Ecclesia Catholica desciv-
vit, & Arianis adhæsit, persecutionem jam
vehementiori conatu adversus Catholicos
Orientis Episcopos furens Arianus Imper-
ator immittit, edictumque promulgat,
quo adversantes sibi Episcopos Ecclesiis

spoliari, vertereque solum in exilium ju-
bet. Hæc autem nequaquam ante præsen-
tem annum ipsum aggressum esse, sed hoc
ipso, cum Consulem tertium ageret, præ-
sumpsisse, multa sunt quæ aperte demon-
strant: ut illud in primis, quod dictum
est superius, ipsum Valentem jam trien-
nio in Imperio Catholicum perseverasse,
moxque triennale bellum adversus Gothos
(quod Ammianus affirmat) propensiori in-
defessoque studio exercuisse: quo toto
tempore in præsentem usque annum sci-
mus Catholicos Episcopos in suis ipso-
rum Ecclesiis liberos permanisse, nempe
Athanasium una cum suis anno superiori
Concilium celebrasse, Episcopos Cappa-
do-

Occidente, hic in Oriente, ille juxta secun-
dam regulam.

Quinquennalia enim uno anno dilata dedit:
hic juxta tertiam. Neque enim hujus Consu-
latus alia ratio assignanda. Horum solennium
indicia variæ Leges Codicis Theodosiani hoc an-
no a Valentiniano datæ, & dedicatio Ecclesiæ
Sanctorum Apostolorum, de qua infra.

Edictum Valentis adversus Episcopos Ortho-
doxos, & fuga Sancti Athanasii ad annum tre-
centessimum sexagesimum septimum pertinent,
ideoque Valentis persecutio triennio tardius quam
oportuerit, a Baronio consignata. Gregorius Nys-
senus in epistola ad Olympium, enumerat qui-
dem annos octo exilii sui; sed ea anno
CCCLXXVIII. non scripta, ut putavit Baro-
nius; verum anno trecentesimo octogesimo ex-
eunte

II.
Valenti-
niani Au-
gusti
Quin-
quennalia.

III.
Persecutio
Orthodo-
xorum.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5863.
SÆC. IV. ☉ 15. C. ☽ 10. P. 28. Mart. Indict. 13.
Anno Ur-
bis 1123.
Olymp.
287. an. 2.
A.C. 370.
JESU CHRISTI 370.
DAMASI PAPÆ 5.
VALENTINIANI ET VALENTIS IMPP. 7.
GRATIANI IMP. 4.

I. [1] **A** Num. I. ad XIII. Coss. *Valentinianus*
Aug. III. & Valens Aug. III. ille in
Consules.

NOTÆ [1] **C**oss. *Valentinianus Aug. III. & Valens Aug. III.* Gruterus pag. XXVIII. I.

XVI. KAL. JULIAS. DD. NN.
VALENTINIANO. ET. VALENTE
AUG. III. COSS.

Reines. cl. XX. pag. 999. & Fabrettus pag. 507. n. 128.

DEPOSITA. PRI. KALENDAS. DEC.
COSS. VALENT. ET. VALEN. III.

Idem Fabrettus ibid. n. 129.

XII. KAL. SEPT. VALENTINIANO
ET. VALENTE. III. CONS.

Ibidem, n. 130.

PRID. IDUS. OCTOB. DD. NN. VA
LENTINIANO. ET. VALENTE
AUG. III. CONSS.

Boldettus, lib. 1. cap. XIX. n. 7.

DP. XII. OCTOB. VALENTINIANO
III. ET. VALENTE. III. COSS.

Ibid. n. 12. alia inscriptio apud Fabrettum pag. 507. n. 130. Item apud Boldettum lib. II.
pag. 546.

DP. IIIIX. KL. FEB. PO.....
VALENTINIANO. III.

Paschalis laterculus in fine Gennadii: *Valentiniano & Valente III.* Fabrettus, Inscript. antiq.
pag. 507. notat, consulatus *Valentiniani* cum *Valente* multiplicatos, unico post *Valentem* numero
designari, cujus rei vide ibi exempla. Fasti vulgati: *Valentiniano III. & Valente III.* Ammia-
nus, lib. XVIII. cap. V. *Augustis ter consulibus.*

docie Orthodoxos Cæsaream ad electionem futuri Episcopi convenisse, elegisseque S. Basilium, & inter eos Eusebium Samosatenum, quem postea hujus persecutionis turbo ab Ecclesia sua procul eiecit: quæ sicut non ante præsentem annum contingere potuisse liquet, ita nec postea facta esse, illud insinuat, dum Gregorius Nyssenus, qui ex hoc ipso edicto, sicut alii plures, in exilium pulsus est, in epistola (a) ad Olympium de rebus gestis S. Macrinæ sororis octo numerat annos exilii sui; quod solutum est non nisi morte Valentis, anno decimoquinto sui Imperii ex hac vita nece subtracti. Quamobrem ex his omnibus certis deductis rationibus, affirmamus hoc ipso anno de expulsionem Episcoporum Orthodoxorum ab eodem Valente fuisse promulgatum edictum; longeque longius errare eos, qui ejusmodi persecutionem ad exordium illius Imperii referunt; sicut & qui multo postea, nempe post obitum Valentiniiani, a Valente persecutionem excitatam ferunt, ut Orosius (b) & alii eum secuti.

II. Sed qualenam ejusmodi edictum fuerit, qui item Episcopi expulsi sint, jam oratione prosequamur. Sozomenus enim cum hujus edicti meminit, ita ait (c):

Quin etiam singulis cujusque gentis magistratibus dedit mandatum, ut Episcopi temporibus Constantii abdicati, & iterum regnante Juliano ad sacerdotia sua restituti, Ecclesiis expellerentur. Id quidem vafre admodum Valens: ut enim populi vitaret invidiam, nequaquam se ejus edicti auctorem voluit exhibere: sed duplo auxit, cum ex hoc se magis impium, quam Julianus Apostata, exhibuerit; dum ille, quos Constantius inique damnasset Episcopos, liberavit; Valens vero iterum eisdem restitutos crudelius relegavit.

III. *Hujus edicti auctoritate* (subdit Sozomenus) *Ægypti magistratus impulsu Athanasium Ecclesiis illius regionis privare, & urbe Alexandria ejicere laborarunt.* Nam litteræ Imperatoris non levem complectebantur penam, sed omnibus ex æquo magistratibus & militibus quoque illis subjectis, quin etiam curiis ingentis pecuniæ

PAGIUS

eunte, ut suo loco videbitur: præterquam quod Nyssenus de sua, non vero de aliorum Episcoporum persecutione loquitur. Quare motæ persecutionis tempus ex ea epistola minime deduci potest. Sozomenus lib. 6. cap. 12. illud nos edocet, cum ait, Concilium, quod Tarsi in Cilicia sperabatur futurum, Valentem Imperatorem Eudoxii impulsu diremisse, & Rectoribus Provinciarum mandasse, ut Episcopos, qui regnante Juliano Sacerdotium recuperaverant, Ecclesiis expellerent. Ob quam jussionem, qui in Ægypto magistratum gerebant, Athanasium Alexandria ejicere studuisse. Concilium autem Tarsi in annum CCCLXVIII. indictum fuit, ut suo loco dictum. Addit Sozomenus, post edictum illud promulgatum pluribus Episcopis ademptas

multam irrogabant, & corporis præterea cruciatum minabantur, nisi imperata facerent. Itaque multitudo Christianorum in unum coacta postulabat a Præside, ut non temere & inconsulto Athanasium urbe exturbaret; sed consideraret secum accuratius, quid esset litteris Imperatoris definitum: eas enim contra illos solos valere, qui temporibus Constantii in exilium missi, postea regnante Juliano redierant. At vero Athanasium dicebant, tametsi temporibus Constantii exularat, ab eodem tamen revocatum fuisse, & ad Episcopatum restitutum: Julianum vero, cum alios omnes reduxisset, eum unum in exilium ire compulsisse; quem Jovianus rursum domum revocavit. Hæc quidem a Sozomeno sic enarrata haud consentiunt rebus superioribus de Athanasio recitatis: nam usque ad Constantii obitum latuisse, eoque extincto tandem se Alexandriam contulisse; Juliani vero postea rescripto iterum abire jussum, superius dictum est. Poterat autem Alexandrinorum ea captata pro Athanasio legitima defensio esse: nempe minime constare potuisse Constantii præcepto, vel aliorum ejus nomine magistratum sententia Athanasium exilio fuisse damnatum; sed ipsum sponte fugisse, atque latebris se usque ad Constantii obitum continuisse: quamobrem haud videri posse, ipsum Valentis edicto comprehensum.

Hac vero oratione habita (subjungit Sozomenus) *cum ei persuadere non possent; restiterunt ejus conatibus, & vim afferræ Episcopo non permiserunt.* Quare cum populus undique conflueret, ac ingens tumultus ac turba cièretur, adeo ut omnes seditionem futuram expectarent; Præses de his rebus gestis Imperatorem facit per litteras certiorum, & interim Athanasium in urbe manere patitur. Multis vero diebus intermissis, cum jam tumultus videretur sedatus esse; Athanasius clam ex urbe egreditur, & in locum quemdam separatim se abdidit. Nocte vero intempesta Præses Ægypti, & Præfectus præsidiariorum militum, ad Ecclesiam in qua domicilium habebat, contendunt. Eo cum pervenissent, & il-

fuisse Ecclesias, Athanasium vero Imperatoris jussu suam Ecclesiam recepisse: & dum in alios persecutio incumberet, Ægyptum istarum calamitatum expertem fuisse, Athanasio adhuc superstite. Quare Theophanes de Athanasii morte loquens recte scribit: *Annos integros quadraginta in persecutionibus, periculisque pro Fide & pietate susceptis peregisse; quod verum esse non potest, nisi ejus fuga & restitutio anno trecentesimo sexagesimo acciderit.*

Auctor Farraginis a Scaligero publicatus prodit, Tatianum Lupicino & Jovino Coss. anno nempe CCCLXVII. primum Augustalem in Ægyptum missum, & VI. Kalend. Februarias Augustalis Alexandriam introisse. Cui Auctori fidem adhibendam esse ostendit Lex 1. Codicis Theodosiani

Athanasius defenditur a populo.

IV. Athanasius latebras captat.

IV. Tatianus primus Augustalis Ægypti.

(a) Apud Lipo. l. 2. & Sur. l. 4. die 19. Jul.

(b) Oros. l. 7. c. 32.

(c) Sozom. l. 6. c. 12.

Edictum Valentis adversus episcopos.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

& illum in tabulatis quæsiuissent, consilio quod intenderant, frustra suscepto, inde recedunt. Nam putabant, cum populus jam in superioris tumultus oblivionem venisset, & omnes somno se dedissent, futurum esse ut facile deinceps, si modo aggredierentur, mandatum Imperatoris conficerent, urbemque conservarent a seditione liberam. Sed cum Athanasius minime esset repertus, omnes non sine causa magna inaccessit admiratio. Et siue divina quadam vi, siue quorundam indicio præmonitus secesserit, utrumque certe eodem spectabat. Quin etiam ut tam opportuno tempore, tum præcognosceret insidias, tum vitaret, majoris videtur esse providentiæ, quam quæ homini attribui queat. Sunt autem alii, qui dicunt, eum, cum mente perciperet temerarium populi tumultum, & vereretur ne cladis, quæ inde forte accideret, ipse auctor, & causa videretur, toto hoc tempore in patris monumento delituisse. Atque hoc modo Athanasium istud evitasse periculum accepimus.

V.
Athanasius ad Ecclesiam redire jubetur.

Haud diu post Imperator Valens scripsit litteras, ut Athanasius rediret, Ecclesiamque denuo capesseret. Suspicio equidem, Valentem non de suo ipsius consilio has litteras scripsisse; sed vel quod opinionem de Athanasii virtute omnium animis institam non parvi aestimabat: quodque verisimile erat, Valentianum, cum fidem Concilii Nicæni propugnaret, ipsum hac de re incusaturum; vel quod metuebat, ne cum tam multos Athanasius haberet fautores, tumultum ejus causa cicerent, & res novas non sine Reipublicæ damno molirentur. Arbitror præterea sectæ Arianae Antistites (uti sane credibile est) non adeo magno studio ad eum Alexandria pellendum incubuisse; propterea quod complectebantur animis, si urbe ejectus esset, denuo molestiam Imperatoribus exhibiturum, indeque nacturum occasionem cum illis ad colloquium veniendi; & Valentem quidem fortasse in suam sententiam perducturum; Valentianum autem, utpote ejusdem doctrinæ fautorem, ad iram contra ipsos inflammaturum. Nam ejus virtutem, in his quæ regnante Constantio acciderant, satis experti, maxime ab illo metuebant. Siquidem eo tempore ita omnes adversariorum pro-

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

fiani Si Curialis relicta civitate, data VI. Idus Maii, & directa ad Tatianum PF. Ægypti. Quæ Lex præfata anno CCCLXVII. emissa. Porro Auctor anonymus Vitæ Athanasii apud Photium, & Metaphrastes in Vita ejusdem Sancti asserunt, Tatianum Ægypti Præfectum fuisse, quando Athanasius fugere coactus est, illumque Orthodoxos valde afflixisse: Tatiano tum temporis Ægypti Præfecto horrenda Christianos omnes, horrendi & graves cruciatus manebant, & multi per eum martyrii finem adepti sunt, inquit Anonymus Photianus: Tum temporis Tatiano Ægypti Præfecto multi non solum diversas

figabat insidias, ut haud invita Ecclesias Ægypti ei concederent, & tamen ipse vix litteris Constantii eo adduci posset, ut Alexandriam reverteretur. Causam igitur, cur Athanasius non esset perinde ac cæteri Episcopatu privatus, hanc sane fuisse conjicio. Cæteros autem persecutio, similis fere persecutioni Gentilium, exagita- vit. Nam qui ipsorum doctrinam respuebant, illis non modo parabantur exilia, verum etiam Ecclesiæ auferebantur, aliisque tradebantur. Ægyptus interim, dum Athanasio vita suppetebat, istarum calamitatum prorsus expers fuit. Hactenus Sozomenus.

Epiphanius (a) autem, rerum suorum temporum scriptor, illam unam probat causam exhibitæ Athanasio indulgentiæ, ne cum aliis Orthodoxis Episcopis ab Ecclesia abstractus in exilium pelleretur, quod veritus esset popularem tumultum amplissimæ Civitatis: Arianos vero tradit expetisse ab Imperatore, ut Alexandriam Lucius mitteretur: quod, quamdiu Athanasius vixit, minime obtinere valuerunt.

Reveritus quoque est Valens ipsum Epiphanium ore omnium celebratum, virtutibusque insignem, ne cum cæteris Orthodoxis eum damnaret exilio, necnon præstantissimum illum Paulinum Episcopum Antiochenum: de ambobus enim cum Athanasio hæc S. Hieronymus ad Pammachium (b): Eo tempore, quo totum Orientem, excepto Papa Athanasio atque Paulino, Arianorum, & Eunomianorum hæresis possidebat, quando tu Occidentalibus, & in medio exilio confessoribus non communicabas, ille, nempe Epiphanius, vel presbyter monasterii ab Eutychio audiebatur, vel postea Episcopus Cypri a Valente non tangebatur: tantæ enim venerationis semper fuit, ut regnantes hæreticæ ignominiam suam putarent, si talem virum persequerentur. Hæc Hieronymus investus in Joannem postea Episcopum Hierosolymitanum, his autem temporibus cum hæreticis partem habentem, & eam ob causam ab eodem Epiphanio datis litteris hæreticum appellatum; de Paulino hæc etiam Sozomenus (c): Paulino autem propterea pepercit, quod vitæ ejus sanctimoniam reverebatur. At Socrates (d): Paulinum

N n Epi-

plagas sustinebant, sed & martyrio afficiebantur, multa illo contra Ecclesiam moliente: quem Tatianum ultio Divina ad penam traxit, inquit Metaphrastes. Sed de magni hujus Athanasii persecutoris, cujus nulla apud recentes Auctores, qui ejus vitam scripsere, mentio, funesto obitu suo loco agetur.

Tatianum, ubi primum Alexandriam advenit, persecutionem exorsum esse, colligitur ex epistola S. Athanasii super Sancti Theodori Pachomii discipuli mortem, Orsiesum ejusdem Pachomii in Monachorum Tabennensium Præfecturam successorem solantis. Nam in epistolæ sine gratulatur

VI.
(a) Epiph.
har. 68.

VII.
Cur Paulinus, & Epiphanius in Ecclesiis relicti sint liberi.

(b) Hier.
ep. 61.

(c) Sozom.
l. 6. c. 7.
(d) Socrat.
l. 4. c. 2.

V.
Initio anni CCC-
LXVII. decreta persecutio.

CHRISTE
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

Episcopum, inquit, propter eximiam ejus pietatem nullo affecit incommodo. Cum alioqui nec hi Valentis comprehensi viderentur edicto, quo ii pelli jubebantur, qui jam a Constantio ejecti, per Julianum fuerant restituti: cum hi post Constantii obitum creati Episcopi videantur, Athanasius vero sponte solum vertisset.

VIII.

Quam dira autem reliqui Episcopi Orthodoxi in Oriente sint passi, cum edicto Valentis jussi sunt Ecclesias cedere Ariani, ipsi vero allo exules amandari, ex paucorum rebus gestis quæ memoriæ commendatæ reperiuntur, licebit reliquorum ærumnas, quæ habentur incognitæ, meditari. De Eusebio enim Episcopo Samosateno, quem anno superiori interfuisse electioni Basilii Magni diximus, hæc habet Theodoretus (a): Jam vero quantam animi magnitudinem, quantamque sapientiam idem Eusebius demonstravit, cum edictum Imperatorium, quo jubebatur in Thraciam proficisci, ad eum esset perlutum; arbitror, his qui ejus rei ignari sunt, pernecessarium ad cognoscendum. Sub crepusculum enim venit nuncius, qui hoc edictum afferebat; quem Eusebius tacere, & causam adventus occultare jubet: Nimis plebs, inquit, studio pietatis educata intellexerit, te demergit in flumen, & a me certe pœna tuæ mortis experientur. Hæc locutus, & vespertino precum ministerio de more perfunctus; tempore quo somnus solet obrepere, senex, solus, fide unius famuli fretus, ex urbe egreditur. Sequitur famulus, cervical tantum & librum secum deportans. Cum autem ventum est ad ripas fluminis (nam muros urbis præterlabebatur Euphrates) conscensa nave, jubet remiges recta trajicere Zeugma. Ubi illuxit dies, iste Zeugma appulit: Samosata querelis & luctu redundarunt. Nam ejus discessu per famulum illum, qui necessariis Eusebii quædam exposuerat mandata, & quinam essent eum comitaturi, qui etiam libri una exportandi, indicaverat, patefacto; omnes se pastore orbatos lamentabantur. Itaque frequentes per flumen navigare, quo eum quarant, cœperunt. Atque ut primum ad eum veniunt, videntque pastorem suum desideratum, conqueri, gemere, & ingentem vim lachrymarum fundere; quo persuadeant ei, ut a-

(a) Theod.
l. 4. c. 13.Eusebii
Samosatē-
ni exi-
lium.

puer ipsos maneat, & minime sinat oves lupis tradi. Verum cum persuadere non possent, audivissentque eum recitantem præceptum Apostoli, quo perspicue jubemur magistratibus & potestatibus obtemperare, pars aurum, pars argentum, vestem alii; alii famulos ei offerunt, utpote in regionem peregrinam & longe illinc sitam profecturo. Iste autem, paucis quibusdam rebus ab iis qui erant familiaritate conjunctiores acceptis; ubi omnes tum doctrinæ, tum precatationis armis communi verat, & magnopere cohortatus fuerat, uti dogmata Apostolica viriliter propugnarent; ad Istrum contendit. Illi ad urbem suam reversi, se ipsi mutuo excitare, & luporum incursiones fortiter depellere nituntur. Hæc de exilio Eusebii Theodoretus.

Deducendus vero in Thraciæ fines prope Istrum fluvium Eusebius, per Cappadociam a satellitibus trahebatur; cui cum Gregorius Nazianzenus tunc ægotans occurrere ob morbi causam minime potuisset, has ad eum litteras postea dedit (b):

Eusebio Samosateno Episcopo in exilio agentis. Quo tempore per patriam nostram pietas tua transibat; nec e cubiculo proficere poteram, extremo morbo laborans; me porro non tam excruciat morbus, licet mortis metum invehens, quam quod bono, & sacrosancto tuo congressu privabar. Tanta nimirum vultus istius honorabilis videndi cupiditate tener, quanta eum teneri par est, qui spiritualium vulnerum curatione indiget, eamque se a præstantia tua consecuturum sperat. Etsi autem hoc peccatis meis adscribendum est, quod tuo congressu tuo frustratus sum: potest tamen nunc quoque per bonitatem tuam molestis meis nonnihil medicinæ afferri. Nam si me quoque memoriam in Deo acceptissimis tuis precibus habere digneris; id utique mihi omnis divinæ benedictionis viaticum futurum est tum in hac vita mea, tum in futuro ævo. Tantum enim virum, ita in Evangelii fide certantem, persecutionesque tantas perpeffum, tantamque sibi ipsi apud justissimum Deum libertatem per calamitatum perpeffionem comparantem: hunc, inquam, patronum quoque nostrum per orationes fieri dignari, tantam vim habere mihi persuadeo, quantam si vel a quodam sanctorum martyrum id mihi contingeret.

Quo-

IX.

(b) Greg.
Naz. epist.
28.Gregorii
ad Euse-
bium lite-
ræ.

FAGIUS

tur sibi Athanasius, quod Pascha & Pentecostes solemnitates animo securo agere potuerit. Scripta ea epistola, ut notat Papebrocius in Vita SS. Pachomii & Theodori Abbatum Tabennensium in Thebaide, die XIV. Maii, Paragrapho 17. anno Christi trecentesimo sexagesimo octavo, post Theodori mortem, quæ, ut legitur in laudata Vita, contigit Dominica Gaudii, id est, Paschatis, ut Papebrocius interpretatur. Quare laudatis verbis Athanasius insinuat, sese anno trecentesimo sexagesimo septimo Paschatis & Pentecostes festa animo securo agere non potuisse,

ob Tatiani persecutionem. Et profecto, cum teste Socrate lib. 4. cap. 13. quatuor integros menses in paterno monumento delituerit Athanasius, in festis Paschatis & Pentecostes adhuc in eo latebat, verumque est quod jam dixi, Tatianum Alexandriam ingressum, die nempe vicesima sexta Januarii, statim edictum adversus Orthodoxos publicasse. In laudata Farragine duo de Tatiano adduntur, scilicet eum condidisse in Alexandria fluvium (id est, lavacrum vel aqueductum) qui vocatur Tatianus. Item eum portas fecisse, dictas Petrinæ, auro perfusas.

In

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.7.

Quocirca te obsecro, ut in his Gregorii tui assidue sis memor, in quibus me dignum memoria tua esse summopere opto.

X. Post hæc autem cum Eupraxius clericus, insigni viri pietate adductus, ad eum in Thracia exultantem perrexisset; eidem ad ipsum Gregorium litteras dedit; quibus acceptis Gregorius alias reddidit, quas hic describendas curavimus; sunt autem hujusmodi (a):

(a) Greg.
ep. 30.

Aliæ Gregorii ad Eusebium litteræ.

Quamquam mihi semper carus fuit ac sincerus amicus venerabilis frater noster Eupraxius: carior tamen, & sincerior visus est ob animi affectum erga te suum: quippe qui nunc quoque ad tibi inserviendum non aliter perrexerit, quam, ut ait David, cervus siti oppressus, intolerabilem sitim pura & dulci aqua refrigerans. Ac beatus, qui consuetudine tua & congressu dignus habitus fuerit: beatorum autem, qui calamitatibus pro Christo susceptis, laboribusque pro veritate exhaustis, talem coronidem imposuerit, qualem non multi Dei metu præditi consecuti sunt. Non enim inexploratum virtutem ostendisti, nec tranquillo tempore solum navigasti, aliorumque animas gubernasti; sed in tentationum quoque difficultatibus & procellis fulxisti, persecutoribusque sublimior extitisti, dum forti animo exilii causa solum vertisti. Et alii quidem patrium solum habent, nos autem supernum Civitatem; alii nostrum fortasse thronum, nos Christum. O præclaram negotiationem! qualia contemnescentes, qualia accipimus! Transivimus per ignem & aquam; confido autem, nos in refrigerium quoque exituros esse. Non enim Deus nos in perpetuum deseret, nec rectam doctrinam persecutionibus vexari sinet; verum secundum multitudinem dolorum nostrorum consolationes ipsius nos exhilarabunt. Atque hoc quidem pro certo habemus, & optamus. Te vero obsecro, ut pro abjectione nostra preces fundas, & quotiescumque occasio dabitur, bene precari nobis per litteras non graveris, ac rerum tuarum statum declarando, lætiores alacrioresque nos reddere; id quod nunc facere dignatus es. Hæc Gregorius. Quid autem Samosatæ contigerit post Eusebii relegationem, Theodoretus (b) his prosequitur verbis:

(b) Theod.
l. 4. c. 14.

XI. Atque hoc loco ardentem, & sinceram eorum fidem, nempe Samosatænorum, exponam. Quandoquidem me illis injuriam facturum censerem, si ea non scriptis ad memoriam sempiternam proderetur. Postea autem quam Ariani gregem pastorem
Ann. Eccl. Tom. V.

longe optimo privarant, & alium in ejus subrogarant locum; nemo ex urbis incolis, vel pressus egestate, vel divitiis affluens, famulus vel artifex, agricola vel confessor, vir vel mulier, juvenis vel senex, ad conventum Ecclesiasticum, ut moris erat, accedere voluit, sed Episcopus solus agebat; quippe nemo aut in ejus venit conspectum, aut cum eo sermonem contulit, licet diceretur vitam apud eos valde modeste instituisse. Cujus rei hoc erit argumenti, quod sum jam dicturus. Cum ei in animo esset, se in balneo lavare; famuli, quo ingredi cupientes prohiberent, fores balnei occluserunt: at ille ubi videt multitudinem pro foribus stantem, fores aperiri, & omnes audacter se in balneo una lavare jubet. Idem quoque præstitit in interiore balneo testudineato. Nam cum sibi lavanti multos astare cerneret, mandat ut fruantur una aquis calidis. Illi autem taciti consistebant. At iste eos honoris causa stare arbitratus, surgens ocyus, egreditur e balneo. Illi vero aquam hæreticæ nequitie contagione infectam esserati, eam in cloacam emittunt, novamque sibi infundi imperant. Qua re cognita, iste, urbe relicta, abiit; quippe stultitia immo summæ dementiæ esse putavit, urbem infestam, & communem similitatem erga ipsum exercentem incolere. Quapropter ubi Eunomius (ita enim vocabatur) Samosatam reliquerat, tametsi Lucium in ejus locum sufficiebant, lupum plane & insidiatorem ovium; tamen oves desertæ a pastore, pastoris munus ipsæ obierunt: nam doctrinam Apostolicam integram conservarunt. Verum in quantum odium etiam iste ab omnibus vocatus sit, historia, quam deinceps narrabo, docebit.

Pueri in foro pilam mutuo contorsere, quo quidem ludo se admodum oblectabant. Ac forte fortuna dum transibat illac Lucius, pila e manibus pueri cujusdam elapsa, per asini ejus pedes perolvebatur. Pueri autem vociferari; quippe pilam scelerate pollutam existimarunt. Qua re intellecta, dat mandatum uni ex comitum suorum numero, ut maneat, discatque quid factum sit. Pueri vero igne accenso pilam per ejus flammam torquent, sicque eam purgatum iri arbitrati sunt. At tametsi non sum nescius, hoc puerile esse, & inveteratæ consuetudinis velut reliquias; tamen satis indicii inde capi potest, quam esset secta Ariana urbi illi odiosa. At vero Lucius Eunomii mansuetudinem nequam est imitatus; sed sicut persuasit magistratibus, uti illi alios complures sa-
N n 2 cris

Samofate-
ni ex-
crantur
novum E-
piscopum
Euno-
mium.

Pueri
quam sue-
runt exe-
crati Lu-
cium A-
rianum
Episco-
pum.

PAGIUS VI. In eadem Farragine iterum Augustalius fuisse dicitur annis CCCLXXIV. CCCLXXV. & CCCLXXVI. Verum in ea Consules turbati. Gothofredus in Prosopographia Codicis Theodosiani verbo Tstianus, ostendit, anno, CCC-

LXXIV. eum Comitem fuisse sacrarum Eargi- In Egypte-
tionum, & ab eo anno ad CCCXCI. quo Con-
sul cum Symmacho fuit, multas ad eum Leges
inscriptas, & in Lege 19. Cod. Theod. De ex-
traordinariis, a Theodosio, Magno data, diserite
stalem
Ta- fuit.

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 7.

cris initiatos in exilium mitterent; ita ipse eos potissimum, qui sanctam divinamque propugnabant doctrinam, ad ultimas Imperii Romani oras relegavit: Evoltium dico diaconum, quem Oasim usque (de hujus solitudine multus habetur sermo) amandavit; & Antiochum tum cognatione cum Eusebio conjunctum, cujus sororis filius erat, tum multis recte factis nobilitatum, tum sacerdotali dignatum honore, ad extremos Armeniæ fines expulit. Quam vero præclare iste pro divina doctrina decertavit, postea ostendemus. Hæc Theodoretus. Porro (ut subdit) Sanctus Eusebius eorum Episcopus relegatus in Thraciam, prope Istrum vitam traduxit: quo quidem tempore Gothi, ut ejus scripta declarant, Thraciam populabantur, ejusque Civitates obsidebant; ut plane intelligatur, illud fuisse consilium Arianorum eum illuc amandantium, ut S. Episcopus ab hostibus necaretur.

XIII.

Pelagius
Episcopus
Laodice-
nus exul
pro fide.
(a) Theod.
l. 4. c. 12.

Rursum vero Theodoretus inter alios Episcopos a Valente Imp. Ariano expulsos (de quibus singulis, quorum est memoria, suo ordine apposite dicturi sumus) adnumerat Pelagium Episcopum Laodicensem, de quo ita scribit (a): *Laodicensem autem Pelagio pastore sane egregio orbavit. Qui cum adolescens esset, duxit uxorem; primoque nuptiarum die in ipso nuptiali thalamo sponsæ persuasit, ut castitatem pluris quam concubitum æstimaret; & ut amorem fraternum pro conjunctione jugali teneret, edocuit. Verum quamquam temperantiæ munus hoc pacto probe administravit, & alias quoque habuit virtutes huic persimiles, quæ pariter cum ea velut choros ducebant; ac propterea communi omnium consensu ad Præsulatum illum ascenderat; tamen splendores illos vitæ præclare institutæ hostis veritatis minime reveritus est, sed tum istum in Arabiam, tum S. Meletium in Armeniam, in Thraciam vero Eusebium, qui in doctrina Apostolica divulganda permultos labores collocasset, relegavit. At de Meletio inferius. Legimus eundem Pelagium interfuisse Antiochenæ Synodo sub Joviano Imp. atque subscripsisse Catholicæ fidei, de qua superius.*

XIV.

Eusebius
Samofa-
tenus E-
pisc. inco-
gnitus lu-
strat Ec-
clesias.

Idem vero Theodoretus cum hæc de Pelagio enarrasset; mox ita de eodem, de quo nuper, Eusebio subdit: *Iste Eusebius cum multas Ecclesias pastoribus orbatas intellexisset; habitu militari indutus, & capite tiara operto, Syriam, Phœniciam, & Palestinam peragravit, quo tum presbyteros & diaconos crearet, tum alia Ec-*

PAGIUS

Tatianum in inscriptione Legis Præfectum Orientis vocari. Tanta auctoritate per hæc tempora Tatianus florebat. Sed de eo rursus infra.

VII.

Exilium
S. Pelagii.

Ad num. XIII. Cum Basilii epist. 311. ad Pelagium Laodicenum Episcopum scribat, valde se cupere cum adire, liquet, tempore, quo ea

clesiastica obiret officia. Quod si quando in Episcopos secum doctrina conjunctos inciderebat; eos Ecclesiis, quæ carebant pastoribus, præfecit. Hæc Theodoretus. Quæ quidem cum accidere minime potuerint ante editum de expellendis Episcopis Orthodoxis, quod absque mutatione habitus liberum esset cuique Catholico Episcopo, quo vellet professionem instituire; facta esse necesse est affirmare, postquam relegatus fuit in Thraciam; ubi ingruentibus Gothis in Romanum solum, relictus ille sine custodia, ejusmodi Ecclesias visitandi inierit consilium: cum & ne quis esset agnosceretur, ex Episcopo se transformavit in militem. Nec vero ob id sacrorum canonum prævaricator habendus fuit, si quod alias veritum esset, ordinaverit clericos in aliena Diocesi; cum necessitate urgente, privato quodam divini Spiritus instinctu, id fecisse, non dubium sit; quod a nemine, nec quidem ab hostibus fuisse legimus improbatum.

Extant ad hunc ipsum Eusebium S. Basilii, præter illas quæ excusæ habentur, epistolæ tredecim inter alias centum viginti duas, vel plures nondum editas, quas Sextilius Episcopus Alexanus in Latinum vertit; sed ipsarum interea moratur editionem, quod nactus exemplar admodum depravatum, optaret (si dabitur) cum fideliori conferre. Nos interim ex eis fragmenta aliqua nostro instituto conducentia mutuati, hic ea suis locis intexuimus: cum alioqui omnes ferme ejus argumenti sint, ut res præsentis temporis contineant atque deplorent: inter alias autem quæ est numero duodecima ad eundem Eusebium scripta hæc habet: *Equidem volebam (si fieri a me potuisset) quæ quotidie nobis contingunt, tibi annunciare: sic enim multæ & præter opinionem sunt res, ut historia quotidiana quoque egeant; quam etiam composuissem, bene scias, nisi assiduitate occurrentium, cogitationes habuissem cum occurrentibus conflitantes. Adfuit nobis Vicarius (quod est primum, & maximum inter nostra mala) homo: siquidem etiam hæreticus mente, nescio: puto enim eum omnis rationis esse imperitum, & neque habere aliquod studium, neque curam circa hujusmodi: in aliis enim video ipsum animo & corpore noctu, & interdium occupatum: verumtamen amicus est hæreticorum, & non plus est erga eos benevolus, quam contra nos odiose se habens.*

Con-

scripta, Pelagium nondum in exilium missum esse. Cumque ea anno trecentesimo septuagesimo quinto data videatur, ut ex professione Sanctissimi, de qua loquitur, colligitur, Pelagii exilium eo anno consignandum.

XV.

S. Basilii
epistolæ
ad Euse-
bium.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMPER.
VALENTIS

XVI. *Congregavit enim Synodum pravaricatorum in media hieme in Galatia, & ejecit quidem Hypsium, & substituit Endicium. Judicatum autem fuisse statuit fratrem meum, nempe Gregorium Nyssenum Episcopum, ab uno homine & hoc insigni accusatum. Deinde parum occupatus circa exercitum, rursus rediit ad nos, iram & odium anhelans; & omnes quidem una voce sacerdotes Cæsuriensis Ecclesie tradidit Concilio. Sebastie autem sedit multos dies, iudicans per tribus; & eos qui nobis communicant, insidiatores nominans, & damnans ministerio populari; adjungentes autem se Eustathio maximis honoribus, proficiens. Rursus Synodum circa Nyssam Galatarum & Ponticorum congregari precepit. Illi autem obedierunt, & concurrentes miserunt quemdam ad Ecclesias: quem ego non eligerem dicere qualis fuerit; conjicere autem licet tue prudentie quantum est conveniens, eum qui talibus institutis hominum servit... Et nunc quando has litteras mittebam, hoc idem preceptum ad Sebastiam paravit, partim, ut conjunctio fiat cum Eustathio, partim ut cum ipso res Nicopolitane convertantur: beatus enim Theodotus mortuus est, & interim primos impetus Vicarii generose & fortiter propulsarunt: conabatur enim persuadere, ut ipsi susciperent Eustathium, & per ipsum acciperent Episcopum. Ut autem vidit ipsos sponte non cedentes, nunc tentat violentiori manu constituere datum*. Divulgatur etiam quedam Synodi expectatio, secundum quam convocatis nobis, instituunt vel capere communicantes, vel facere quod assueti sunt. Res igitur Ecclesiarum hoc modo se habent. Ego autem ipse quo modo affectus sim corpore, tacere melius puto, quam scribere; eo quod si vera dicam, morore te affecero; mentiri vero non sustineo. Hucusque ad Eusebium S. Basilium.*

XVII. *At prestat hic ea quae breviter tantum pertigisse stylo Basilium visus est, fufius enarrare: ac primum quidem, quod de fratre suo damnato in Synodo habet. Fuit illud consilium Valentis Imperatoris atque Arianorum, ut Episcopi illi Orthodoxi, qui a promulgato edicto, quo damnati olim a Constantio, in exilium pelli jubebantur, minime comprehendi videri possent, quod postea electi fuissent; iidem collecta ab Arianis Episcopis Synodo damnarentur: quod in primis factum constat adversus Gregorium Nyssae Episcopum, sic in Synodo (ut ex epistola Basilii vidimus) ab Arianis conspirante cum illis Vicaria praefectura damnatum. Porro de ejusdem Gregorii depositione, & exilio irrogato extat ipsius Basilii ad eumdem Eusebium epistola; licet alia inscriptio perperam praesferat datam esse*

ad Gregorium Theologum; ubi haec inter caetera superius recitatis consentientia: (a): *Quanto impotentiores redduntur Ecclesiae, tanto magis dominandi libido in hominibus augetur. Haec tempestate Episcopatus nomen ad infelices homines vernarum filios devenit, cum nullus ex Dei famulis se ipsum velit contra ipsos introducere, vel ex deploratis: quales sunt quos nunc misit Anysius Evippii alumnus, & Editius Parnassenus; quem malum futurae vitae viaticum sibi ipsi adscivit Ecclesiarum Praefectus. Hi nunc fratrem meum ex Nyssa ablegarunt, & ejus loco virum introduxerunt immo mancipium triobolare. Ita Basilium: haec autem hoc ipso anno facta esse, ipsiusmet Gregorii Nysseni testificatio declarat, qua ad Olympium scribens (b) affirmat annos octo interlapsos suarum afflictionum usque ad Valentis obitum, significans se tanto temporis spatium a sede ejectum errasse.*

At ipse Gregorius Nyssenus sede pulsus, factus extorris, nequaquam alicubi resedit ignavus & otiosus; sed Ecclesias lustrans, de omnibus studebat bene mereri; ad quem tunc scripsit Gregorius Nazianzenus has perbreves litteras (c):

Angeris tot locorum peragrations, & discursatione, tibi que inconstans esse videris, quemadmodum ligna quae aquis feruntur. Nequaquam, vir egregie, nequaquam ita affectus esto. Illorum enim coactus est cursus, tua vero discursatio Deo grata & accepta est; fixumque ac certum est de multis bene mereri, quamvis loco minime fixus sis. Nisi vero quis Solem accuset, quia in orbem currit, radios fundens, atque omnibus rebus quas peragrat, vitam afferens: aut etiam sidera fixa laudans, planetas vituperet, quorum error quoque ipse compositus est atque conditus. Haec ad illum prioribus litteris ad quem rursus alias, ipsum consolans, dedit his verbis (d):

Rebus acerbis ne nimis discrucieris: si enim ex iis minus acerbum dolorem capiamus, minus acerbae erunt. Non ita grave putandum est, quod recalescant haeretici, ac veris amoenitate freti ex latebris suis prorepant, ut ipse scribis. Paulum, mihi crede, sibilabunt, ac postea terram subibunt, tum a veritate, tum a tempore oppugnati; idque eo magis, si rem totam Deo permiserimus. Hactenus Gregorius his temporibus ad Gregorium, Theologum ad Nyssenum Episcopum.

Quod autem spectat ad Nicopolitanos in minori Armenia populos; quos Catholica fide praestantes post obitum Theodori ipsorum Episcopi ab Arianis exagitatos Basilium in litteris superius recitatis ad Eusebium datis affirmat: cum adduci

(a) Basil. epist. 10.

(b) Greg. Nyss. ad Olymp. de S. Macrina.

XVIII. (c) Greg. Naz. ep. 34.

Gregorii Naz. ep. ad Greg. Nyss.

(d) Greg. Naz. ep. 35.

XIX.

XX. Nicopolitani exagitati ab Arianis.

hi ipsi non possent, ut Arianæ sectæ hominem accipere vellent Episcopum; dolo actum est cum eis, ut scelestus quidam Phortanus, qui se illis Catholicæ fidei defensorem esse simularet, cum eis, quo ipsos deciperet, versaretur; sed vir iste probus ad Arianos transierit spe illectus Episcopatus; quem quidem ab illis consecutus est: detectus autem cum fuisset hæreticus, omnes se ab ejus communione subtraxerunt; quam ob causam ignominiosus ubique est redditus; de quo idem sanctus Basilius ad Eusebium (a) (ut Græca habet inscriptio, licet ad Gregorium Latine perperam data reperitur) hæc habet: *Quis autem res Nicopolitanorum miseri Phortani dignis suspiriis queat prosequi? qui prius veritatis patrociniū quoddam repræsentabat, tandem vero & fidem & se ipsum turpiter prodidit, proditoris autem mercedem, nempe ignominia nomen adeptus: nam ad Episcopatus fastigium, ut putat, per ipsos euectus est; sed Deo gratia, communis totius Armeniae execratio factus est.* De eodem pseudoepiscopo extat ad Nicopolitanos Basili epistola, qua declarat, eosdem Nicopolitanos, quod nollent cum apostata communicare, expulsos fuisse a civitate; quos pluribus consolatus in fine hæc habet (b): *Si vero id vos conturbat, quod extra muros eiectionis estis; at in protectione Dei cæli commorabimini; & Angelus ille Ecclesiarum præses vobiscum est egressus.* Ac rursus sequenti ad eosdem epistola eodem argumento conscripta, post multa quibus eos exhortatus est, hæc addit (c) de eodem apostata pseudoepiscopo Phortano: *Etenim unum hoc tantum dolore dignum est, quod periit ille, qui temporariae gloriae gratia (si tamen gloria vocari debet, quod publico cum dedecore geritur) sempiterno se ipsum privavit honore. Estis filii confessorum, estis filii martyrum, qui ad sanguinem usque peccato resistunt. Utatur propriis quisque exemplis adversus instantiam, qua pietas impugnatur. Nemo vestrum plagis affectus est, nullius ædes publicatae sunt, nondum in exilio viximus, nec carceres experti sumus. Quidnam mali pertulimus? Nisi id forsitan triste est, quod nihil dum perpeffi sumus, nec digni habitii qui pro Christo patiamur. Si vero quod ille, nempe Phortanus, domum orationis occupat, vos vero sub dio Dominum cæli & terræ adoratis, id vos conturbat; cogitate undecim quoque Apostolos in cœnaculo fuisse conclusos, cum interea qui Dominum crucifixerant, in templo celebri Judaicum cultum perficerent. Judas etiam quoniam suffocationis mortem dedecorosa vitæ prætulit, illis se præferendum ostendit, qui nullo nunc pudore ab omnibus hominibus damnati afficiuntur, at-*

que eam ob causam impudenter quæ turpia sunt committunt. Id tantum curetis, ne mendaciis illorum decipiamini, quibus fidei reſtitutionem profitentur. Non enim Christiani sunt tales, sed Christempori, qui magis hoc quærent, quod ad hanc præsentem illis vitam conducit, quam ut secundum veritatem vivant. Ubi vanum hunc principatum adipisci se posse judicaverunt, Christi se conjungere inimicis. Ubi plebem irritari viderunt, rursus fidei reſtitutionem prætexunt. Non agnosco Episcopum, nec Christi illum sacerdotibus adnumeraverim, qui a profanis est manibus ad fidei destructionem Præsul electus. Hæc mea est de illo sententia. Vos, si quam nobiscum partem habetis, eadem etiam nobiscum sentietis. Si vero vestro ipsorum utimini consilio, suæ quisque sententiæ potestatem habet; nos insontes erimus ab hoc sanguine. Hæc non ideo scripsi, quod vobis diffidam, sed ut quorundam hæsitacionem declaratione meæ sententiæ confirmem. Ita Basilius. Verum perstantes illi in sententia, cum omnino abhorrent, ab Ariani Episcopi communicatione, dirissima ab Ariano militum duce passi sunt; de quibus idem Basilius per brevem hanc ad eosdem Nicopolitanos epistolam scripsit (d):

Cum sanctitatis vestrae litteras consecutus essem, admodum ingemui, ac lamentatus sum eam ob causam, quod mala ista meis ipsis percepissem auribus, utpote verbera & probra vobis illata, populationem ædium, desolationem civitatis, totius patriæ subversionem, persecutionem Ecclesiæ, fugam sacerdotum, insolentiam luporum, ac dispersionem gregum. Verum ubi a gemitibus ac lacrymis quievi, & ad Dominum in cælo suspexi; cognovi, persuasusque sum, quod & vobis notum esse volo, quod cito aderit auxilium, nec in finem usque deserendi sumus. Quod enim passi sumus, propter peccata nostra, passi sumus. Auxilium vero suum benignus Deus propter dilectionem & misericordiam, qua erga Ecclesias, afficitur, declarabit. Haud tamen negleximus, quo minus simul & præsentibus illis, qui rerum potiuntur, supplicaremus, & iis qui nos diligunt, in castra scriberemus, quo iram insanientis cobibeant. Et arbitror illum a multis fore reprehendendum; nisi forsitan impletum tumultuationis tempus tantum otii non permittat illis, qui rebus gerendis occupantur, ut hisce de rebus agant. Hæc ipse.

Quod autem his litteris pollicitus est S. Basilius, cito illis affere divinum auxilium, quo ab ingruenti illa liberarentur afflictione, aliis quoque superioribus litteris æque promiserat verbis illis (e): *Quemadmodum ubi grandinis nubilum præterit, & torrens alveo suo effluxit, illud in serenitatem dissolvitur, iste pro-*

(a) Basili.
epist. 10.De Phortano
Pseudoepiscopo.(b) Basili.
epist. 10. in
addition.(c) Basili.
epist. 10. in
addit.Expulsi
ab Ecclesia
Nico-(d) Basili.
epist. 9. in
addit.

XXI.)

Basilius
hortatur
Nico-

XXII.

(e) Basili.
epist. 11. in
addit.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

fundo absorptus, viam qua fluxerat siccam & aridam relinquit; ita & tempestas ista, quæ nos jam apprehendit, paulo post non erit: modo sustineamus non inspicere præsentia, sed spem in ea extendere, quæ paulo sunt ulteriora. Hæc inquam haud temere aut inaniter Basilius ipse effutiit, sed profetico sane spiritu vaticinatus; siquidem effectum est, ut intruso ab Arianis Phortano procul ejecto, facultas data sit iisdem Nicopolitanis Catholicum Episcopum deligendi. Adnitente enim primario exercitus duce Arintheo, Nicopolitanis cum pietate libertas affulsit. Hic quidem Arintheus (ut vidimus ex Ammiano a) his temporibus adversus Saporem Regem Persarum cum exercitu militabat. Adjuvit quoque Nicopolitanorum negotium Terentius dux, S. Basilii per necessarius; qui pariter principem locum in eodem exercitu (ut idem testatur Ammianus) tenebat: dicturi autem sumus de ambobus inferius. Cum igitur data per hos esset facultas Catholicis Episcopis in unum conveniendi ad electionem Nicopolitani Antistitis; præstiterunt id illi egregie, probatumque rectæ fidei virum delegerunt: quod factum cum S. Basilius horum omnium sapientissimus architectus accepisset, magnopere gavisus; eosdem scriptis litteris hortatus est, ut datum sibi Episcopum diligerent, ex animoque eidem consentirent; quantum autem id ponderis esset, declarat his verbis (b):

Dispensationes Ecclesiasticæ sunt quidem per eos, quibus est illarum cura concredita, verum a plebe confirmantur. Itaque quod Deo dilectissimos Episcopos concernebat, impletum est; quod reliquum est, ad vos spectat: ut videlicet datum vobis Episcopum ex animo complecti dignemini, & pericula extrinsecus imminentia fortiter repellatis. Nihil enim sic absterret tam Principes, quam reliquos pacatum hunc statum vobis invidentes, ac concursus erga traditum vobis Episcopum dilectio & infracta resistencia: incutit enim illis omnium malorum conatum desperationem, si nec tulerum, nec plebem ad inventiones ipsorum amplecti viderint. Et paulo post: Optamus autem, ut & nos aliquando digni habeamur, qui ad vos veniamus, & Ecclesiam pietatis altricem invisamus: quam tamquam rectæ doctrinæ metropolim propterea veneramus, quod ab honestis viris &

electis Dei gubernata est, qui fideles secundum doctrinam sermoni ad hæserunt, quibus dignum esse hunc præsentem & vos iudicatis, & nos consensimus, modo per gratiam Dei custodiatur, &c. At de rebus a Nicopolitanis magna gloria gestis hætenus.

Hæc quidem & alia plura curans Basilius, ægra tamen (ut ipse superioribus litteris ad Eusebium datis affirmat) laborabat valetudine, qua adeo affectus est, ut appropinquaverit usque ad portas mortis, quod ipse pluribus ad diversos scriptis litteris testatus est. Sane quidem illud admirandum fuit, ut doloribus febribusque confectus licet, nihil tamen totius ferme Orientalis Ecclesiæ tot exagitata fluctibus, propensioris curæ & sollicitudinis intermitteret, & cum alioqui numquam ferme bona valetudine potiretur; unde ipse ad eundem Eusebium (c): Si enim, inquit, in apparente bona valetudine inter desperatos constitutus sum, eo quod vitam habeo infirmiore; cognoscere licet, quisnam poteram esse in infirmitate. Ac rursus (d) ad eundem: Puto etiam famam ad tuam sanctitatem pertransisse, quod præ infirmitate detentus sum (ne scilicet ad Synodum profectus sim) quæ deduxit me usque ad portas mortis. & nunc quando mittebam has, reliquias ferens infirmitatis scripsi. Et rursus inferius agens de persecutionibus hæreticorum Ecclesias vexantium: Præ hoc, inquit, mærore magna ex parte impediatur, ne convalescam, continue ad me revertentibus infirmitatibus ex vehementi dolore. Addit tunc temporis penes nonnullos nuncium de sua morte pervasisse, id vulgantibus hæreticis; quos ipse conveniens ac disputatione refellens, se docuit adhuc esse superstitem; nam ait: Veni usque ad civitatem, cum fama erat me esse mortuum; quoniam autem placuit Deo nos viventes derelinqui, disseruimus cum ipsis quæ conveniebant. Et præsentiam quidem venerantur, & promittunt omnia convenientia; cum absunt autem, rursus ad suam ipsorum sententiam recurrunt. Hæc Basilius: cuius tanta etiam apud hæreticos erat reverentia, ut ipsi præsentem contradicere vel adversari necirent. Sed jam reliquas hujus anni res gestas ordine prosequamur.

Hoc item anno, sicut aliæ Orientis Ecclesiæ, qui Constantinopoli agebant Catholici Christiani persecutione Arianorum dire

XXIV.

(c) Epist. 5. ad Euseb. ex versione Sextilii.

(d) Epist. 10. ad Euseb. ex versione Sextilii.

Sedata persecutio Nicopolitano-

(a) Amm. lib. 27.

(b) Basil. epist. 13. ad Nicopolis addit.

XXIII.

Basilius hortatur Nicopolitanos datum Episcopum diligere.

PAGIUS

VIII. Eudoxii Constantino-
nop. Episcopi obitus.

Ad num. XXV. Eudoxius sub huius anni Consulibus mortuus, ut tradit Socrates lib. 4. cap. 14. & insinuat Philostorgius lib. 9. cap. 8. Quod vero apud Socratem dicitur, eum Constantinopolitanam Ecclesiam annos novemdecim rexisset, error Librarii est, non Socratis, ut observat Valesius in Notis. Alioquin Socrates a se ipso dissentiret, cum lib. 2. cap. 42. eum in Concilio Constantinopolitano anno CCCLIX, in-

choato, sequentique continuato, Eudoxium in locum Macedonii depositi substitutum testetur. Obiit porro, quando Valens Antiochiam tendens, paulatim Nicomediæ substitit, ut habet Sozomenus lib. 6. cap. 13. ideoque circa mensem Maium, ut mox videbitur. De Demophilo ab Arianis in locum Eudoxii subrogato legendus Philostorgius lib. 9. cap. 10, & 14.

XXV.

Ad num.

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTISObitus
Eudoxii
Episcopi
Constantinopolis.(a) Socrat.
l. 4. c. 13.

dire vexati sunt, quod mortuo Eudoxio Constantinopolitano Episcopo, hi Demophilumæque Arianum, isti vero Evagrium Episcopum subrogarint. Quæ autem hinc mala provenerint, Socrates (a) rem gestam his verbis profecutus est: Imp. Valens denuo Antiochiam ire maturans (puto ob ingruens bellum Persicum) Constantinopoli decedit. Qui cum venisset Nicomediam Bithyniæ, ibi ad tempus commoratus est ob hinc causam. Eudoxius Ecclesiæ Arianæ Episcopus statim post Imperatoris discessum, cum Ecclesiæ Constantinopolitanæ sedem ad decem & novem annos occupasset, abiit e vita (hoc ipso anno scilicet) Valentiniano jam & Valente tertium Consulibus. Quamobrem Ariani in locum ejus Demophilum sufficiunt. Sed qui fidei Consubstantialis favebant, se tempus opportunum nactos arbitrati, Evagrium quemdam suæ ipsorum fidei fautorem designant. Quem quidem Episcopum creat Eustathius ille, qui olim Antiochiæ fuisset Episcopus, quique & jamdudum a Joviano ab exilio esset revocatus, & tum forte Constantinopoli versaretur, fidei Consubstantialis fautores confirmandi gratia, ibique in occulto delitesceret.

XXVI.
Ecclesia
Constantinopolis
ab Ariani
vexata.

Quo factò, alia arrepta occasione, Ariani illos de integro acerbe persequi cœperunt; quæ res ad aures Imperatoris celerime pervenit. Ille igitur admodum veritus, ne ex populi contentione seditio conflata civitatem labefactaret, copias militares ex Nicomedia Constantinopolim misit; præcepitque ut uterque, tum qui creaverat, tum qui creatus fuerat, alter in alterum locum relegaretur. Quocirca Eustathius Byzam Thraciæ urbem amandatus est, Evagrius alio abductus. His rebus ita confectis, Ariani majores spiritus sumere, & eos qui de Ecclesia erant, verberando, contumelis afficiendo, in carcerem conjiciendo, pecunia multando, omnia denique incommodorum genera, quæ erant plane intolerabilia, illis imponendo, gravissime divexare cœperunt.

XXVII.
Legatio
Orthodoxorum
ad Valentem Imp.

Illi cum hæc ferre non possent, Imperatorem deprecatum adeunt, ut si non omnino, aliqua ex parte tamen Arianorum violentia liberarentur. Verum istud animo agitantes, longe opinione aberrarunt, præsertim cum ab eo jus suum obtinere sperarent, qui injuriarum ipsis illatarum auctor fuisset. Nam cum pii viri ordinis Ecclesiastici octoginta numero ad eam rem de-

PAGIUS

IX.
Fames
qua Phrygiam, Cappadociam
etiam afflixit.

Ad num. XXVIII. Dira illa Fames, quæ Cappadociam afflixit, hoc anno contigit. Idacius enim in Fastis sub hujus anni Consulibus scribit: His Cons. magna fames fuit in partibus Phrygiæ. Quæ verba etiam in Chronico Hieronymi hoc anno leguntur, quia nempe magis in Phrygia quam in aliis partibus sæviit. Baronius eam famem diversam existimavit ab ea, de qua Gregorius Nazianzenus Oratione in lau-

lecti, inter quos principem locum obtinebant Urbanus, Theodorus, & Menedemus, Nicomediam adventarent, Imperatorem supplices orarent, vim sibi illatam docerent, & incommoda quæ ab Arianis accepissent, ei proponerent: ille quamquam iracundia ultra modum erat in eos inflammatus, eatenus tamen eam occultavit, quoad Modesto Præfecto clam dedisset mandatum, ut illos comprehensos morte multaret. Mortis genus, quoniam novum & peregrinum fuit, operæpretium arbitror litteris ad posterorum memoriam commendare.

Præfectus admodum extimescens, ne si illos palam & in oculis omnium trucidaret, multitudo impetu temerario incitata ipsum seditiose adoriretur, simulat se in exilium eos missurum. Illi rem excelso & erecto animo ferunt. Præfectus itaque jubet eos in navigium imponi, perinde ac si in exilium recta amandarentur: nautis autem in mandatis dat, ut cum in medium pelagus perventum foret, navigium succenderent; uti hoc modo e vita migrantes, non haberent qui eos sepulturæ mandarent. Sic igitur factum est. Nam nautæ ad medium pelagus Astacenum pervecti, imperata faciunt; ipsique succenso navigio, scapham, quæ sequebatur, conscendentes revertuntur. Forte fortuna ventus Subsolanus graviter spirat, navigiumque succensum tam vehementer pellit, ut celerrimo cursu per mare proberetur, & eo usque duraret, quoad in navale, quod Dacidizus vocatur, appelleret: ubi pariter cum ipsis piis viris tandem penitus absumptum est. Creber quidem sermo apud multos usurpabatur, hoc crudele & impium facinus minime inultum fuisse. Nam statim post fames acerbissima per universam Phrygiam pervasit; ita ut complures incolæ illius regionis exiguo temporis spatio necessitate adducti, tam Constantinopolim, quam ad alias regiones confugerent. Constantinopolis enim quamvis infinitam hominum multitudinem alat sustentetque; tamen partim propter rerum ad vitam necessariorum invectionem, quæ per mare fit, partim propter pontum Euxinum, qui ei finitimus est, quique frumentum, cum opus sit, abunde suppeditat, maxima omnium rerum copia circumfluit. Hæc Socrates: ejus quoque famis meminit S. Hieronymus in Chronico hoc eodem septimo anno Valentis Imperatoris. In reliquis item habet Socrates adstipulatorem Sozomenum (b), qui

XXVIII.
Martyrium
LXXX. legatorum.(b) Sozom.
lib. 6. c.
13. 14.
eam-

dem Basilii, in qua ait, eam maxime Cappadocias afflixisse, eoque tempore Cæsareæ S. Basilii adhuc presbyteri magnam in alendis pauperibus charitatem enituisse. Quæ duplex fames ideo ab eo excogitata, quia Basilium anno CCCLXIX. Cæsareæ Episcopum renuntiatum credidit; cum tamen fames, quæ Cappadociam exagitavit, Basilio adhuc Præsbytero contigerit. Verum, cum certis argumentis constet, Basilium cur-

Baron. an.
367. n.
XXXIII.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

eamdem omnino historiam recitatum enarrat. Sed in quibus uterque sit corrigendus, jam expendamus: parvi namque momenti est, ab aliis conscripta describere, nisi num omnia in omnibus consent, diligenti discussione tractentur. Nos quidem interdum aliena describimus venerandæ antiquitatis ergo, ne rerum antiquarum recentes habeamur auctores, atque vetera ex animi sententia prosequi videamur; sed & sic antiquis jungimus nostra, ut veritas a mendaciorum tenebris vindicetur, labansque interdum adminiculis fulciatur, lectorique certum ac tutum sternatur ad res antiquitus gestas iter, ne ubique ambiguus semper hæreat, vel in errorum scrobes incautus offendat.

XXIX. Corrigendus itaque in primis est Socrates, quod ait, discessisse Valentem Constantinopoli, ut iterum veniret Antiochiam: nam numquam antehac illuc profectum esse, Ammianus satis demonstrat; quod illo dirigens iter, oborta Procopii tyrannide, coactus sit a cœpto itinere desistere. Sed & quod idem affirmat, Eudoxium annos decem & novem sedisse, plane hallucinatus est: nam a tempore illius acceptæ sedis in hanc diem, Episcopatus ipsius nonnisi anni undecim numerantur; quod Sozomenus probe novit, dum undecim tantum annos Eudoxium sedisse tradit (a). Sed graviore plane errore uterque lapsus est, dum Eustathium Episcopum Antiochenum diu ante Constantii tempora vita functum, redivivum inducunt a Joviano restitutum, & hoc tempore res Catholicorum curantem. Quo modo enim Orthodoxi Episcopi, & populus Antiochenus Catholicus passi sunt ordinari sibi Paulinum atque Meletium, vivente adhuc ipsorum Episcopo magno Eustathio? Vel quonam pacto, si a Joviano Imperatore hic Antiochiam restitutus est, nulla prorsus de eo mentio sit in Concilio Antiocheno tunc a Catholicis celebrato? Vel quo modo illuc accedente Eustathio jam ante tempus Nicæni Concilii illic Episcopo ordinato, mox Paulinus atque Meletius non eidem loco cesserunt?

XXX. At de rebus tum ab Arianis, tum ab Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS currenti anno adhuc Presbyterum fuisse, manifestum est, eandem famem & in Cappadocia & in Phrygia eodem anno grassatam.

X. Atque hinc validum eruitur argumentum ad initium Episcopatus Basilii recte consignandum. Gregorius enim Nyssenus in epistola ad Olympium de Sancta Macrina, affirmat, post famem illam, quæ Cappadoces invasit, & ante creationem Basilii Episcopi, Sanctam Emmeliam hujus matrem ex hac vita migrasse. Colitur S. Emmelia in tabulis Ecclesiasticis die tricesima mensis Maii. Quare si eo die obiit, ut mox visuri sumus eam vita functam, ea mors ad alium annum quam ad præsentem pertinere non potest; constatque, Basilium currenti anno post

ipso Imperatore Valente adversus cives Constantinopolitanos Catholicos gestis, Gregorium Nazianzenum audianus ex ipsorum factis se purgantem, atque hæc pro concione recensentem (b): *Quot hominum contumelias prius pertulimus? Quid acerbitatis passi non sumus? non injurias? non minas? non exilia? non pecuniarum direptiones? non bonorum proscriptiones? non presbyterorum in mari conflagrationes? non templa profanata, atque ex templis in sepulcra mutata? non publicas senum Episcoporum, aut, ut magis proprio verbo utar, Patriarcharum cædes? non eam immanitatem, ut piis solis invius esset omnis locus? non denique quicquid calamitatis ullis verbis exprimere quisquam possit. Et a libi (c) cum in ipsos Arianos invehitur, Constantinopoli sic post alia ad populum orans: *Quin potius, inquit, tuam quidem inhumanitatem & multi libri & linguæ circumferunt, quas etiam posteritas omnis exceptura est, æternam (nisi me opinio fallit) rebus a te gestis ignominie notam inustura. Meam vero ipse orationem prosequar.**

Quem populum audacia furentem in te immisi? ut vos scilicet in nos. Quos milites in aciem eduxi? Quem belli ducem ira inflammatum, iisque quorum jussa facecebat, atrocior, ac ne Christianum quidem ipsum, sed commodo atque congruenti sacrificio impiam adversus nos immanitatem demonibus suis offerentem? Quosnam precibus incumbentes, manusque ad Deum attollentes, obsidione cinxi? Quas psalmodum cantiones tubarum clangore compressi? Quorum mysticum sanguinem cum mortifero sanguine permiscui? Quos spirituales fletus exitiosis fletibus sustuli? Quas pœnitentiæ lachrymas tragediæ lacrymis depuli? Quam orationis adem in sepulcrum converti? Quam supellectilem rei sacræ ministerio dicatam, manibusque profanis non atrectandam, flagitiosis manibus exposui, vel Nabuzardæ (d) eorum principum, vel Balthasaro, qui in sacrosanctis poculis nefarie perbacchatus (e) est, atque adeo dignas amentia sua pœnas exolvit? Altaria dilecta (ut ait Scriptura f) nunc autem contumeliose prostrata, quis-

(b) Greg. Naz. orat. ad centum quinquaginta Episcopos.

Quæ passi Constantinopolitani Orthodoxi.

(c) Greg. Naz. orat. ad Arian.

XXXI.

Ab Arianis patrata scelera.

(d) 4. Reg. 25.

(e) Dan. 3.

(f) Psalm. 83.

O o

famem illam adhuc Presbyterum fuisse, & ante ordinationem suam Emmeliam matrem amississe.

Nec audiendi Hermantius lib. 6. Vitæ S. Basilii cap. 8. & Papebrocius in Elogio S. Emmeliæ ad diem XXX. mensis Maii, qui contendunt, Emmeliam exeunte anno trecentesimo septuagesimo secundo ad Deum migrasse, quod epistola septima Basilii ad Eusebium Samosatensium Episcopum, in qua de morte matris, de Ecclesiæ negotiis, & de suis persecutionibus loquitur, videatur ab eo scripta, non Presbytero, sed jam ad Episcopatum evecto. Nam, cum Hermantius Basilium currenti anno Episcopum renuntiatum tradat, Emmeliæ mortem, quæ Basilio

XI.

S. Emmeliæ obitus.

Baron. an. 369. n. LXI. & seqq.

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 7.

quisnam impudicus ac perditus adolescens turpiter cantillans, corpusque inflectens impulsu nostro vobis insultavit, vel potius per quem hujusmodi nebulonem ego umquam magnum atque augustum mysterium prodidi, ludibrioque habui?

XXXII. O cathedra præclara, & præclarorum virorum sedes ac requies, quæque multos pios sacerdotes, qui jam olim sacræ disciplinae munus obierunt, subinde commutasti: ecquis tandem Ethnicus concionator te conscendit, & scelerata lingua Christianorum religionem in vectiva oratione proscindens? Virgines castæ & verecundæ, ne honestorum quidem virorum conspectum præ pudore ferentes, ecquis tandem ex nostris vel ad has usque corporis partes, quas inspicere nefus erat, probro contumeliaque vos affecit, impiorumque oculis triste spectaculum proposuit, flammaque Sodomitica multandum? mitto enim cædes, stupri dedecore tolerabiliore. Quas feras in corpora sanctorum immisimus, ut quidam factitarunt, humanam naturam ob oculos omnium proponentes, nec ullum aliud crimen ipsis obiciunt, quam quod impiis dogmatibus assentiri, eorumque societate contaminari recusassent, quam veluti serpentis virus fugimus, non illam quidem corpus labefactantem, verum ipsa animæ penetrantia inficientem? Quibus crimini datum est, quod mortuos terra condidissent, quos ipsæ quoque bestię honore & reverentia sunt persecutæ? Et quidem quale hoc crimen judicatum est? alio scilicet theatro atque aliis bestiis dignum.

XXXIII. Quorum Episcoporum inspectantibus discipulis, nec præter lachrymas quicquam opis ipsis afferre valentibus, seniles carnes ferreis unguis laceratæ sunt, cum Christo suspensæ, ac perpetiundo victoriam asscutæ, populumque pretioso sanguine aspergentes, ac postremo ad necem adductæ cum Christo inhumandæ, gloriamque adepturæ; Christo, inquam, qui per hujusmodi cædes ac victimas de mundo triumphavit? Quosnam presbyteros ignis & aqua, elementa inter se contraria divise-

runt, novo & inaudito more navigantibus prælucentes, simulque cum ea navi, in quo silverant, conflagrantes? Quinam (ut majorem calamitatum nostrarum partem silentio tegam) ex iis qui talibus obsequiis gratiam apud Principes inire studebant, ab ipsis quoque crudelitatis accusati sunt? Nam etsi cupiditatibus eorum inserviebant, sævum tamen & crudele mentis propositum execrabantur. Illud enim turbulenti temporis erat, hoc rationis & consilii; illud imperatorii sceleris, hoc animi sibi conscii, quid leges, ex quarum præscripto ius dicendum erat, postularent. Hæc Gregorius, qui postea orationem convertit ad res in Ægypto ab eisdem adversus Athanasium fabricatas, & alia subinfert de Eustathio Antiocheno Episcopo, nec non de cæde facta nuper Sancti Episcopi ab exilio redeuntis, de quo suo loco dicendum.

De his autem quæ hoc potissimum anno XXXIV. gesta esse constat, nempe de presbyterorum in mari conflagratione, idem meminit alias ea oratione, qua persecutus est laudes Basilii; sed & in illa dicta in laudem Heronis, presbyterum unum tantum idem supplicium passum narrat, remque gestam (ut apparet saltem ex numeri diversitate) a priori distinctam graphice representat his scilicet verbis (a), dum primum de acerbitate persecutionis Valentis ita prefatur: *Tanta utique præcedente persecutione* (sub Juliano videlicet) *acerbior ista; quod tum quidem minime dubia & obscura erat martyrum decertatio: nunc autem res eo rediit, ut persecutio quoque ipsa laude careat, dumtaxat apud iniquos martyriorum expensores. Vultis omnibus qui adsunt, atque huic etiam fortasse quamlibet insigni animi robore ac tolerantia prædito, perturbationibusque superiori, unius dumtaxat ex his quæ tunc perpetrata sunt, narratione lachrymas extundam? Testes autem hujus sermonis permultos habeo: nam apud multos hujus supplicii tragœdia permanavit; illiusque etiam tempestatum historiam (nisi me opinio*

(a) Greg. Niz. orat. in laudem Heron.

Dira Valentis persecutio.

PAGIUS filio adhuc Presbytero contigit, ad annum CCCLXXII. nullo modo differre potuit. Basilii in epistola 254. ad Eusebium Samosatensem data, ait, hiemem adeo intolerabilem fuisse, ut per duos integros menses, intra domum, tanquam intra cavernam, clausus manere coactus fuerit. Quæ hiems adeo inclemens currenti anno sæviit, quod non tantum fames, quæ Phrygiam & Cappadociam vexavit, a vi frigoris hiemisque, ut videtur, illata, demonstrat; sed etiam quod in ea Basilii de Demophilo Constantinopolitano Episcopo tanquam de re recenti loquatur. Quare cum Demophilus hujus anni initio Episcopus Constantinop. dictus sit, ea epistola præsentis anni sine dubio data, quemadmodum & epistola VII. Basilii ad Eusebium Samosatensem post eam epistolam 254. exarata; cum in septima Basilii dicat, præ-

termittere se dicere hiemis odium, aliaque, ut eidem pridem significata. Nam Basilium anno CCCLXXI. vel CCCLXXII. ad amicos de intoleranda hieme anni trecentissimi septuagesimi scripserit, nullus sibi persuaserit.

Unde, cum in iisdem epistolis, & de hiemis inclementia, & de Emmeliæ matris obitu fermo sit, manifestum est, Basilium de rebus, quæ hoc anno acciderint, verba facere, ideoque Emmeliam præsentis anni demortuam, idque die XXX. Maii, quo ejus memoria celebratur, non vero versus hiemem, ut ex epistola septima ad Eusebium Samosatensem deduci putat Hermantius. Nam in ea epistola ait tantum Basilii, se jam pridem significasse Eusebio hiemis odium, & negotiorum continuitatem. Tum subdit: *Nunc autem, quod unicum habebam vita solatium matrem, etiam hanc propter*

XII. Ab hoc anno non re-movendus.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

nio fallit) omnium saeculorum posteritas exceptura est.

XXXV. *Navis presbyterum portans, eumque non sceleris alicujus convictum, sed fidei causa periclitantem, in mare demittitur, non ut vectorem servet, sed ut perdat. Atque is quidem qui vehebatur, utpote vir pietate praestans, animo erat prompto & alacri; comes autem illi ignis adjungitur; ac novitate poenae majorem in modum oblectatur persecutor. Proh spectaculum grave! pro gravem tragœdiam! Navis mari fertur: spectantium multitudo ad litus effunditur, partim insultantium, partim illius vicem lugentium. Quoniam pacto rem tantam brevi oratione representabo? Ignis accenditur, navis una cum onere suo absumitur, ignis aqua miscetur, resque inter se contrariae ad pii viri supplicium concurrunt, duoque elementa corpus unum partiumur, & novo atque inaudito more facula super mare attollitur; ad*
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS *mea peccata amisi. Quamobrem epistola illa septima non hieme, sed vere vel aestate scripta; cum in ea dicat Basilus, se jam diu hiemis odium, nunc vero matris mortem significare.*

XIII. *Sed praefatae duae Basilii epistolae deinceps scriptae ad hujus temporis Historiam illustrandam magis examinandae. Ex epistola 254. ad Eusebium Samosatenum eruimus, Valentem hujus anni initio professionem suam ad Orientem instituisse, ipsoque mense Januario Nicomediam pervenisse, ubi, inquit Socrates lib. 4. cap. 14. substitit, quod Eudoxius Arianæ factionis Episcopus statim post Imperatoris discessum extremum diem obierat, & Ariani Demophilum in ejus locum substituerant, Orthodoxi vero Evagrius, exindeque contentiones inter Arianos & Orthodoxos ortæ essent. Quam Eudoxii mortem hujus anni initio contigisse ex laudata Basilii epistola 254. manifeste colligitur. Ubi enim Basilus de hiemis rigore locutus est, ait: Jam dudum Constantinopoli haeret Demophilus, de quo qui huc ad nos appellant singuli, unanimi consensu depradicant, illum veritatis & pietatis fidei sibi personam superinduxisse, eo tamen successu, ut divulsa civitatis illius, & distracta factiones coaluerint, &c. Tum subdit: Ecclesia vero partes cetera, per Dei gratiam rectissime sunt affecta. Deum porro omnes venerantur obnixius, ut vere proximo te liceat in hisce regionibus coram denuo intueri & affari. Scripta itaque ea epistola hieme currentis anni, ut in eadem Basilus diserte indicat, & demonstrat desiderium videndi verno tempore Eusebium, quo se teneri scribit. Præterea, cum in ea epistola de Ecclesiarum persecutione sermonem non habeat, ea ante hujus anni ætatem, qua Valens Ecclesiarum pacem turbavit, data. Denique ex epistola septima ad Eusebium Samosatenum post epistolam 254. scripta, manifeste apparet, hanc ante ætatem missam. In illa enim Ecclesiam jam vexatam scribit: Porro Ecclesia fere ut corpus meum affecta sunt, nulla quidem spe bona affulgente, verum in deterigra rebus semper delabentibus. Quare coepit tunc erat persecutio, cumque in ea epistola Emmelia matris mortem Eusebio significet, non dubium quin ea die XXX. Maii, quo nomen ejus in Martyrologiis legitur, e vivis excesserit, & post illum*

quam ut suam & amicam fortasse quispiam accessit; propior autem factus, miserandum atque incredibile spectaculum offendit, navigationem sine gubernatore, naufragium sine tempestate. Sic presbyter in cinerem dilabitur, immo ne in cinerem quidem, utpote per undas sparsus. Nec vero tantum apud barbaros homines sacerdotii dignitas impetrare quivit, ut minus inhonesto saltem mortis genere interiret; aut si hoc nimium erat; at certe sepultura, quæ ne impiis quidem & facinorosis hominibus negari debet, concederetur. Hæc impii hominis, nempe Valentis, æquorea expeditio fuit; hic pii viri finis. Atque hætenus de eo Gregorius, quem Elias Cretensis ab aliis dictum Urbanum, ab aliis vero Theodolum, sive Theodorum tradit, qui videtur numeratus inter illos octoginta presbyteros: sed haud facile adducimur ut credamus unum hunc a cæteris Gregorium separasse, cum quod

O o 2 . ora-

diem Basilus hanc epistolam 7. scripserit.

Idacius in Fastis sub hujus anni Consulibus scribit: *Dedicata est Sancta Ecclesia, ubi beati Apostoli positi sunt, V. Idus April. id est, die nona Aprilis, quæ hoc anno cum feria sexta concurrebat. Ex quo & liquet, nondum usum hoc tempore invaluisse, ut Ecclesiarum dedicationes diebus Dominicis, aut festis solennibus fierent. De eadem dedicatione loquitur Hieronymus in Chronico hoc anno, licet diem non exprimat, quem tamen diserte memorat Auctor Chronici Alexandrini. Ecclesia Apostolorum a Constantino quidem ædificata & dedicata fuerat, sed jam anno CCCLVIII. ruinam minabatur; quod in causa fuit, cur Macedonius Constantinop. Episcopus Constantini Magni corpus inde auferri jufferit, ut legitur in Annalibus. Hermantius in Vita SS. Basilii & Gregorii Nazianzeni lib. 4. cap. 24. existimat, Valentem Constantinopoli ante eam dedicationem peractam digressum non esse. Sed ex duabus præfatis Basilii literis inter se comparatis apparet, ipso anni initio Valentem professionem suam instituisse, cum Demophilum jam ante verno tempore Eudoxio successisse ex iisdem constet. Denique septima illa epistola a Basilio adhuc Presbytero proculdubio scripta, ut ex ejus lectione colligere est, saltem nullum in ea verbum, quod eum tunc Episcopum fuisse insinuet.*

In utraque laudata epistola se morbo affici ad Eusebium Samosatensem scribit Basilus, indeque intelligimus, eas epistolas alio quam currenti anno datas non esse. In epistola enim sexta, quam post eandem ad eundem Eusebium scripsit Basilus, ait, paululum se ex morbo convalescere, & in foetibus adesse hiemis inclementiam, quæ etiam si insolito contigerit tolerabilior, se tamen domi cohibere. Concludit, se intra ædes ejus eum complexurum, si vitæ tempus non defecerit, nec fames minus pervium iter reddiderit. Quamobrem hæc epistola ipso hujus anni fine ad Eusebium missa, ex eaque manifeste liquet, non alio anno scriptam, quam eo, quo fames Capadociam afflixit, currenti nempe. Baronius in Annalibus, ubi Basilium anno CCCLXIX. Episcopum renuntiatum esse credit, antequam de ejus inauguratione verba faciat, de Emmelia obitu sermonem habet, recitatque epistolam

XIV.
*Dedicatio
Ecclesia
Constantinopolitana.*

XV.
*Ex Basilii
morbo annuo emortualis matris ejus innotescit.*

le-

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI IMPER. 7.
VALENTIS

oratione profitetur (id scilicet recensere, ut ab audientium oculis præ commiseratione excutiat lachrymas) magis miserabilis casus omnium, quam unius tantum, præstare id uberius valuisset.

XXXVI. Quo tempore, cum Ecclesia Constantinopolitana acerbissimis hisce quateretur fluctibus, Damasum Romanum Pontificem illuc misisse sanctum Zenobium creatum postea Episcopum Florentinum, qui insultantem Arianorum petulantiam penitus coerceret, ejus vitæ (a) Acta habent: ibique cum duos a dæmonibus obsessos, spectante populo, liberasset, Arianorum quoque procacia eo spectaculo coercita pariter traditur: non tamen pro vero habendum (quod eventus probavit) ipsos posthac omnino quievissent, ut falso existimatum est; quin potius eo recedente, liquet eosdem acrius sævisse. Constat quidem sanctum Basilium ad Occidentales Episcopos, de his quæ Orientalis Ecclesia pateretur, litteras dedisse, quarum ipse meminit in secunda ad eosdem missa legatione, de qua agemus anno sequenti. Desiderantur tamen ipsæ litteræ Basilii primo loco ad Occidentales scriptæ: siquidem quæ ad eosdem ab ipso datæ leguntur, de aliis antea ad eos scriptis litteris mentionem faciunt, quæ non extant: aliæ vero inferius secundum legationum ordinem disponentur.

XXXVII. Jam reliquum est, ut Valentis Imperatoris iter Antiochiam proficiscentis, & ubique impietatis suæ atque sævitæ impressa vestigia relinquentis, eademque indelebilia posterorum memoriæ conservata, oratione prosequamur. Nicomedia enim recedens, contulit se cum suis Cæsaream Cappadociæ, vexaturus Ecclesiam illam, a qua hætenus visus esset haberi contemptui; nempe quod præter suorum magistratum sententiam creassent Orthodoxæ fidei insignem defensores, acerrimumque propugnatores Magnum Basilium; quodque reliquis jam prope omnibus Episcopis Catholicis ex suis ipsorum sedibus pulsus, ipse solus videretur invito Imperatore sedere, aliisque cunctis periclitantibus Ecclesiis præsto esse. Quid autem actum sit a Valente adversus Basilium, cum Cæsaream venit; Sozomenus (b) & alii cum recitant, plane hallucinantur, dum putant adventum Valentis Cæsaream eo tem-

pore contigisse, quo Eusebii ejus civitatis Episcopi adversus Basilium simulas illa vigeat. Nam Basilio jam Episcopo creato, Valentem eo pervenisse, ipsa rerum gestarum series plus certo declarat: sed & ipsum accessum Valentis Cæsaream accidisse hoc anno, ipso Valente cum fratre tertium Consule, quo Eudoxius defunctus est, satis est superius demonstratum. Ait igitur Sozomenus (c).

Valens, relicta Nicomedia, iter Antiochiam versus cepisset; quo quidem in itinere cum Cappadociam pervenisset, Orthodoxos pro more suo gravibus afficere incommodis, & ecclesias eorum Arianis tradere laboravit, &c. Hæc Sozomenus. Quonam modo autem cuncta se habuerint, a nullo certius atque fidelius, quam ab ipso Gregorio Nazianzeno, qui aderat & magna pars fuit, accipere licet. Ipse igitur publice pro concione eandem peregrinam profecutus historiam, hisce verbis eam exorditur (d):

XXXVIII. Ut vero alia omnia pervagatus Valens, in hanc, nempe Cæsariensem, firmam & ab omni injuria tutam Ecclesiarum matrem impetum fecit, ut vitalem quoque illum veritatis igniculum, qui solus reliquus erat, opprimeret; tum primum malum se consilium iniisse intellexit. Nam, ut sagitta in durius ac solidius corpus incidens, repulsus est, ac rudentis instar effractus cessit. In talem Ecclesiæ Antistitem incidit; in tantum scopulum impactus se se infregit ac dissolvit. Atque alia quidem ex eorum, qui tunc periculum fecerunt, sermone ac commemoratione accipere licet. Nemo autem est, qui non hæc memoriæ prodat: verum ii demum admiratione defiguntur, qui perspecta atque explorata habent illius temporis certamina, insultus, pollicitationes, minas, illos ex Senatorio ordine ad eum missos, eumque flectere adnitentes, illos ex militari, illos ex gynæceo, nempe Eunuchos, illos, inquam, inter feminas viros, & inter viros feminas, atque una tantum impietate viriles, qui cum naturali modo libidinari nequeant, quod unum possunt lingua scortantur; illum denique Nabuzardum (e) coquorum præfectum artis suæ gladios minitantem atque ad ignem sibi congruentem transmissum. Erat hic Demosthenes dictus, de quo inferius; sed pergit Gregorius:

Ego

PAGIUS septimam Basilii ad Eusebium, in qua eadem mors nuntiatur. Recte quidem Baronius, juxta eam quam de Basilii Episcopatu imberat opinionem. Sed, cum modo certo constat Basilii Episcopatus initium anno CCCLXXI. assignandum esse, Enmelia obitus septimaque illa epistola a currenti anno removeri non possunt.

XVI. A num. XXXIX. ad LVII. S. Basilii bis a Valente Aug. impugnatus. Primo, dum Cæsariensis Ecclesiæ adhuc Presbyter esset. Secundo, cum ejusdem urbis Episcopatum admini-

straret. Primam incursionem Baronius consignat anno CCCLXVI. quam opinionem secutus est etiam Hermantius in Vita SS. Basilii & Gregorii Nazianzeni lib. 3. cap. 10. Verum eo anno Valens Aug. Cæsaream non venit, sed anno CCCLXV. teste Ammiano lib. 26. in illius anni gestis; quod etiam clare testatur subscriptio Legis 5. Codicis Theodosiani De Susceptoribus, quæ data dicitur IV. Non. Jul. Cæsareæ Valentiniano & Valente A. A. Coss. anno nempe CCCLXV. In ea vero urbe constitutus Valens

(c) Ibidem.

XXXVIII.

(d) Greg. Naz. orat. in laudem Basilii.

XXXIX.

Valens quid cum Basilio Cæsareæ.

(e) 4. Reg. 25.

Basilii bis a Valente impetitus.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 7.

XL. Ego vero id, quod ex omnibus ejus laudibus summe admiror, & quod ne, si cupiam quidem, præterire queam, breviter, quoad ejus fieri poterit, exponam. Ecce tandem incognitus ille est, qui tum apud nos Præfecti munere fungebatur, cum suate feritate adversus nos præsertim inflammatus (nam ab illis quoque baptismi aqua tinctus vel potius obrutus atque confectus fuerat) tum amplius quam necesse habere, Imperatori subserviens, atque ex eo quod illi omnibus in rebus obsequeretur, diuturnius imperium sibi conservans? Erat hic Modestus nomine, auctor cædis (ut vidimus) octoginta illorum presbyterorum nuper in mari apud Nicomediam incensorum; qui ob egregiam improbitatem & navatam impigre operam adversus Catholicos præcipue, non præfecturis tantum insignitus fuit; sed & post sequentem annum cum Arintheo Consulatum gessisse reperitur; verum & auctum quoque nobilissima præfectura Prætorii, Zosimus, Imperatoria rescripta ad eum data; cui his versibus eleganter illudit Cyrus Theodorus (b):

(a) Zosim.
lib. 4.

(b) Vide orat. in laudem Basilii schol. Bil. lii 70. al. in nova edit. 72.

Præfectus es tu cæteris quidem omnibus,
Modeste, verum Basilio Magno subes:
Præesse quamvis gestias, subes tamen:
Formica sane es, rugias licet ut leo.

XLI. Sed subdit Gregorius: Ad hunc adversus Ecclesiam frementem, leonisque speciem præferentem, ac leonis more rugientem, tamque ferum & immanem, ut a multis ne adiri quidem posset, vir præclarus addu-

PAGIUS lens, indeque jam profecturus, ut vaporatis astibus Cilicia jam lenitis ad Antiochiam procureret, de Procopii Tyrannide didicit. Quare factum, ut Valens retrocederet. Unde cum Procopii defectio anno CCCLXV. acciderit, eo anno, non vero insequenti, Valens Cæsareæ fuit. Sed eo tempore Basilii in eremo latitabat, & Valens Orthodoxos nondum persequeretur.

XVII. Iterum impetitur. Posteriorem incursionem Baronius hoc anno narravit. Certum tamen indubitatumque, anno tantum currenti Basilium adhuc Presbyterum a Valente Imp. primo impetum, alteramque in eum jam Cæsareæ Episcopum renuntiatum impressionem nonnisi post aliquot annos factam esse. Combessius in Notis ad Theophanem pag. 565. scribit, Baronium errasse, quod uno Valentis Cæsaream accessu posito, eo profectum existimet, cum Nicomedia iter agens Antiochiam perrexit. Subjungit Combessius, semel & iterum, Antiochiam videlicet eantem, & ea revertentem, iter Cæsarea Valentem fecisse, & in eam ingressum, Baronium non advertisse. At dupliciter ipsemet Combessius fallitur. Nam Baronius primam Valentis in Basilium Presbyterum incursionem loco laudato ex Gregorio Nazianzeno recitat. Secundam vero pluribus hoc anno refert. Deinde verum non est, Valentem, dum Antiochia rediret, Cæsaream

venisse, cum, ut mox visuri sumus, longe tardius Valens Cæsaream Basilium Episcopum ad suam sectam deducturus, dedita opera sese contulerit. Tria itaque hæc ignorata nobis hic demonstranda. Primum, Basilium anno tantum sequenti Cæsareæ Episcopum ordinatum, ideoque præsentis anno a Valente primo impugnatum. Secundum, eundem Imperatorem præsentis anno Antiochiam non pervenisse, sed Cæsarea Constantinopolim rediisse. Tertium, secundam Valentis in Basilium jam Episcopum impressionem contigisse anno circiter trecentesimo septuagesimo quinto. Quibus demonstratis, Basilii epistolæ magna ex parte a Viris doctis suis annis reddi poterunt.

Hac oratione commotus Præfectus, & majori ira succensus, de subsellio sur-rexit, atque asperioribus verbis cum eo agere perrexit. Quid? inquit ille, po-

Conflicta-
tio Mo-
desti cum
Basilio.

XLII.
Modestus
urget Ba-
silium.

1e-

venisse, cum, ut mox visuri sumus, longe tardius Valens Cæsaream Basilium Episcopum ad suam sectam deducturus, dedita opera sese contulerit. Tria itaque hæc ignorata nobis hic demonstranda. Primum, Basilium anno tantum sequenti Cæsareæ Episcopum ordinatum, ideoque præsentis anno a Valente primo impugnatum. Secundum, eundem Imperatorem præsentis anno Antiochiam non pervenisse, sed Cæsarea Constantinopolim rediisse. Tertium, secundam Valentis in Basilium jam Episcopum impressionem contigisse anno circiter trecentesimo septuagesimo quinto. Quibus demonstratis, Basilii epistolæ magna ex parte a Viris doctis suis annis reddi poterunt.

XVIII. Basilii supra ostendimus. Aberat Constantinopoli Imperator in Oriente, inquit Gregorius Nyssenus lib. I. contra Eunomium pag. 312. elatus mente, rebus contra Barbaros non illa pridem feliciter gessis, existimansque cupiditatibus suis nihil omnino adversari debere: precedebat eum Præfectus (scilicet Modestus) specie quidem, quasi necessaria Imperatoris adventui preparare deberet; revera autem, ut Orthodoxos propriis sedibus exterminaret, in ejectorumque locum alios non legitime

XVIII.
Basilii
ad hoc Pre-
supra ostendimus.
Aberat Constantinopoli Imperator in Oriente, inquit Gregorius Nyssenus lib. I. contra Eunomium pag. 312. elatus mente, rebus contra Barbaros non illa pridem feliciter gessis, existimansque cupiditatibus suis nihil omnino adversari debere: precedebat eum Præfectus (scilicet Modestus) specie quidem, quasi necessaria Imperatoris adventui preparare deberet; revera autem, ut Orthodoxos propriis sedibus exterminaret, in ejectorumque locum alios non legitime

Baron. an. 366. n. XVI.

restatem hanc non pertimescis? Cur vero pertimescam? inquit Basilius. Quid fiet? quid patiar? Quid patieris? intulit ille; unum e tam multis, quæ meæ sunt potestatis. Quænam hæc? subjunxit Basilius; fac enim intelligamus. Bonorum, inquit ille, proscriptionem, exilium, cruciatus, mortem. Tum Basilius: Si quid aliud habes, id mihi minitare: horum enim quæ adhuc commemorasti, nihil nos attigit. Quoniam modo? inquit ille. Quoniam, inquit Basilius, bonorum proscriptioni obnoxius non est, qui nihil habet; nisi forte laceris, & detritis hisce pannis indiges, ac paucis libellis, in quibus omnes mihi facultates & copiæ sunt. Exilium autem haud cognosco, qui nullo loco circumscriptus sum; ac neque terram hanc, quam nunc incolo, meam habeo; & eam omnem, inquam projectus fuero, pro mea duco; immo, ut rectius loquar, universam terram Dei esse (a) scio, cujus advena ego sum & peregrinus. Jam tormenta quid accipere queant, cum corpus desit? nisi forte primam plagam dixeris; hujus enim solius penes te arbitrium & potestas est. Mors porro beneficii loco mihi erit; citius enim me ad Deum transmittet, cui vivo, & munere meo fungor, maximaque ex parte mortem obii, & ad quem jampridem propero.

(a) Psalm.
23.

XLIII.

Quo sermone obstupefactus Præfectus: Nemo, inquit, me (nomenque suum adjunxit) ad hunc usque diem ita est allocu-

PAGIUS

me vocatos & ordinatos, in contemptum & injuriam Ecclesia, substitueret. Hæc igitur mente, velut nube quadam malorum, cum violentia & exagitatio contra Ecclesias ex Propontide progressa esset, & Bithyniam quidem ex improviso desolasset, Galatiamque sine labore vastasset, & cum omnia illis ad voluntatem fluxissent; jam serpenti malo objiciebatur nostra Regio. (nempe Capadocia) Quid igitur Magnus Basilius? &c. Vides, Valentem Imp. Cæsaream non venisse ad Basilium impugnandum, nisi post bellum Gothicum confectum, pacemque cum Athanarico Gothorum Rege anno præcedenti sancitam: verumque esse quod Socrates lib. 4. cap. 14. Sozomenus lib. 6. cap. 13. & Auctor Vitæ Sancti Athanasii apud Photium pag. 1449. testantur, Valentem scilicet Constantinopoli Nicomediam Bithyniæ venisse: ubi ob Evagrii ordinationem, post Eudoxii Constantinopolitani Episcopi Ariani mortem, a Catholicis factam, aliquantisper substitit, ut Sozomenus & Socrates notant. Tunc etiam factum quod scribit Philostorgius lib. 9. cap. 8. Post hæc Nicæam profectus, ut Episcopum illic ordinaret, mortuus evim erat Eugenius urbis illius Episcopus: priusquam ei negotio finem imposuisset, obiit e vita. Demophilus vero a Berræa translatus est Constantinopolim, Imperatore sententiam Synodi comprobante. Dein Valens Cyzicum Mysiæ urbem ad Propontidem venit, ubi IV. Idus Junii dedit Legem 17. Codicis Theodosiani Quorum appellationes. Cyzico in Galatiam se contulit, ut ex Gregorio Nysseno mox laudato colligere est, qui & asserit, Valentem e Galatia Cæsaream, ubi

tus, nec pari verborum libertate. Neque enim, ait Basilius, fortasse in Episcopum incidisti; alioquin hoc prorsus modo disse-ruisset, pro hujusmodi rebus in certamen veniens. Nam cæteris quidem in rebus, o Præfecte, mansueti & placidi sumus, atque omnium abjectissimi, quemadmodum nobis hoc lege præscriptum est (b); ac non dicam adversus tantum Imperatorem, sed ne adversus plebejum quidem quemquam & infimi ordinis hominem supercilium attollimus. Verum ubi Deus nobis periclitatur ac proponitur, tum demum alia omnia pro nihilo putantes ipsum solum intuemur. Ignis autem, & gladius, & bestia, & ungula carnem lacerantes, voluptati nobis ac deliciis potius sunt, quam terrori. Proinde contumeliis nos affice, comminare, fac quicquid collibuerit, potestate tua fruire; audiat hæc etiam Imperator; nequaquam profecto nos vinces; nec efficies, ut impiæ doctrinæ assentiamur, ne si ipse quidem atrociora miniteris.

Hæc postquam Præfectus dixit, atque audiit, ipsiusque contentionem animi eam esse cognovit, ut nulla vis eum perterrefacere ac superare posset; ipsum quidem foras misit, atque ablegavit, non jam cum iisdem minis, sed cum quadam reverentia, & submissione. Ipse autem quam celerrime potuit, Imperatorem adiens; Imperator, inquit, ab hujus Ecclesiæ Antistite victi sumus; minis superior est, sermonibus fir-mior,

Episcopus
quomodo
elatus &
humilis.

(b) Luca
22. Natib.
20.

XLIV.

Modestus
victus a
Basilio.

Sanctus Basilius erat, sese contulisse.

Basilium tunc tantum Presbyterum fuisse scribunt Theophanes & Cedrenus, ac ante eos Sozomenus lib. 6. cap. 15. ubi de Valente & Arianis Episcopis, quos secum ducebat, loquens tradit: Simul atque nuntiatum est, eos in Cappadociam contendere, Basilius Ponto decedens suo motu venit Cæsaream. Et cum Eusebio (Cæsareæ Episcopo) quidem in gratiam reversus est: Ecclesiam vero opportune admodum eloquentia sua subsidio adjuvit. Valens itaque una cum Episcopis, quos secum habebat, conatu suo depulsus, tum quidem re infecta discessit. Huc retrahenda, quæ Baronius anno CCCLXVI. de discessu Basilli & Gregorii Nazianzeni e Ponto, ac de Basilli cum Eusebio Episcopo suo reconciliatone dicit. Ea enim, ut ex his Sozomeni verbis liquet, hoc anno gesta. Quamobrem Basilius adhuc Presbyter erat quando hoc anno Valens Cæsaream venit. Respondet Baronius, Sozomenum hac in re errasse. At Gregorius Nyssenus loco laudato, Sozomenum recte scripsisse Eusebium Cæsareæ Episcopum adhuc vixisse, confirmat. Ait enim: Post illas in Bithynia tragædias, devotissimæ solita facilitate Galatas, nullius negotii existimabat, etiam apud nos arbitrato suo insanire. Rebus vero futuris exordium dedit oratio minis simul & promissis mixta: & siquidem obtemperaret Basilius, promittebat honores omnes ab Imperatore, & præterea Ecclesia gubernaculum & clavum; si reluctaretur, proponebat omnia, quæ acerbitas animi cum potestate quidvis agendi conjuncta excogitare potest. Postea Nyssenus pag. 315. scribit, Imperatorem

XIX.
Basilium
tunc Pres-
byterum
fuisse ma-
gis proba-
tur.
Baron. an.
366. n.
XII. &
seqq.

ira

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMPER. 7.
VALENTIS

mior, verborum blanditiis fortior. Ignavorum alius quispiam tentandus est; huic autem aut vis aperte inferenda, aut non expectandum ut minis cedat. Qua de causa factum suum improbens Imperator, Basilique laudibus victus (virtus enim hosti quoque admirationi est) vim ipsi adhiberi vetuit; idemque ipsi accidit, quod ferro solet, quod quamvis igni emolliatur, ferri tamen naturam retinet; minisque in admirationem converfis, illius quidem societatem haud quaquam amplexatus est, quod mutationem erubesceret; ceterum rationem quaesivit, qua honestissime ipsi satisfaceret, quam etiam oratio declarabit.

XLV. Nam cum universa satellitum manu stipatus inrecessus fuisset in templum (erat autem Epiphaniae dies, coetusque amplissimus) ac laicorum numerum auxisset, ad hunc modum defunctorie cum eo se conjunxit. Ac ne hoc quidem praetermittendum est. Postquam enim intus fuit, atque ipsius aures psalmodiarum cantu non secus ac tonitruo quodam personuerunt, plebisque pelagus vidit omnemque ordinem, & concinnitatem, quae tam in sacrario quam prope sacrarium erat, angelicam potius quam humanam; atque ipsum quidem ante populum recto corpore stantem, qualem Scriptura (a) Samuellem describit, nec corpore, nec oculis, nec animo, perinde ac si nihil novi contigisset, ullam in partem se moventem, sed Deo, ut ita dicam, & altari affixum; eos autem, a quibus cingebatur cum timore quodam ac reverentia stantes; haec, inquam, simulatque perspexit (nec enim si-

Valens Imperator adiit Ecclesiam Basilii.

(a) 1. Reg. 7.

PAGIUS ira inflammatum rursus fortunam expertum esse, Modesto ira multo vehementius quam prima impressione accessit. Utraque itaque incurso facta, dum Modestus Praefectus Praetorio esset. Is autem ante currentem annum Praefectus Praetorio non fuit, ut in fine anni superioris dixi; ideoque Basilium hoc anno adhuc Presbyter erat, quando Modestus eum minis & promissis flectere conatus est. Quod si Basilii ordinatio in diem XIV. Junii, quo in omnibus Martyrologiis & Menæis notatur, facta fuerit, manifestum est, eum hoc anno Episcopum renuntiatum non esse: non enim parum Cyzicum, ubi IV. Idus Junii Valentem fuisse diximus, ab urbe Caesariensi distat, ideoque non nisi post decimum quartum Junii diem Valens Caesaream pervenire potuit. Sed argumenta, quae a diebus ordinationis, aut natalibus Sanctorum in Martyrologiis descriptis eruuntur, non magnum robur habent; cum innumeris exemplis constat, non raro Sanctos, aut mortuos, aut ordinatos aliis diebus, quam quibus in Tabulis Ecclesiasticis coluntur. Hoc unum nobis sufficere debet, Basilium, quando primum a Valente impugnatus, Presbyterum tantum fuisse, eamque aggressionem ante currentem annum nullo modo accidere potuisse.

XX. Valens videns, Basilium neque potentia perfringi, neque labefactari minis, neque exorari promissis posse, petendae Antiochiae consilium mutavit, & Constantinopolim hoc anno rediit. Jam pridie Nonas Aug. Hierapolim, quae

Valens Constantinopolim rediit.

mile quippiam unquam viderat) humanum quiddam passus est, atque oculorum vertigine ac tenebris totus impletur. Atque id plerisque adhuc obscurum & incognitum erat.

Verum cum dona, quae ipsemet effecerat, divina mensae offerenda essent, nec quisquam ut mos ferebat, simul ea caperet (quod non satis liqueret an ea Basilium accepturus esset) tum vero manifeste se affectus prodidit: Ita enim titubare cepit, ut nisi quispiam ex sacrarii ministris vacillantem supposita manu retinisset, misere utique & luctuose prolapsurus fuerit. Jam vero quae ad ipsum Imperatorem & quanta cum sapientia prolocutus est (cum quidem ille nescio quomodo rursus nobiscum in Ecclesiam se contulisset, & intra velum exitisset, atque in illius conspectum colloquiumque quod jam pridem expectabat, venisset) quidnam aliud dicendum est, nisi Dei voces eas fuisse, quas & qui cum Imperatore erant, & nos qui simul ingressi fueramus, audivimus? Hinc Imperatoriae erga nos humanitatis, & clementiae principium natum, & constitutum est: haec occasio maximam impressionis illius, qua tum vexabamur, partem, non secus ac fluctus quosdam, fregit ac dissolvit.

Sequitur alia narratio superioribus nequaquam inferior. Vincebant improbi, atque adversus Basilium exilium decernitur; nec quicquam eorum quae ad eam rem attinebant, desiderabatur. Nox aderat, in promptu currus, in plausu hostes, in luctu pii; nos parati atque alacris viatoris la-

XLVI. Valens prope exanimatur.

XLVII. Basilio decernitur exilium.

urbs magna Phrygiae, pervenerat; eo enim die emisit Legem unicam Codicis Theodosiani de iure Italico urbis Constantinopolitanae. Ibidem IV. Idus Aug. dedit Legem 3. Codicis Justiniani De Defensoribus civitatum. Tum XIV. Kal. Octob. Legem 6. Codicis Theodosiani De Tyronebus, ad Modestum P. P. Ac denique XVI. Kal. Octob. Legem 19. ejusdem Codicis De Episcopis ad Modestum P. P. Digressus Hierapoli Constantinopolim reversus est, ubi II. Idus Decemb. currentis anni dedit Legem 8. Codicis Theod. De Maleficia ad Modestum P. P. Quibus positis, quis sibi imposterum persuadere poterit, Valentem hoc anno, vel sequentis initio Antiochiam accessisse, Constantinopoli octingentis circiter passuum millibus distitam. Illuc enim neque antequam Cyzicum veniret, proficisci potuit; cum Cyzicum, ubi in eunte Junio Imperator erat, non longe ab urbe Constantinopolitana posita sit: neque etiam postquam Cyzicum reliquit, Antiochiam sese conferre potuit; cum hinc ad Caesaream longissima sit via, per tres circiter menses Valens Hierapoli moratus fuerit, & mensis Decembris initio Constantinopoli jam fuerit. Perperam itaque Zosimus lib. 4. pag. 742. & Ammianus initio libri 29. a Gothofredo in Chronologia Codicis Theodosiani hoc anno eam in rem adducti; ut anno CCCLXXII. quo Valens Antiochiam adventavit, demonstrabimus. Neque etiam Hierapolis, ubi memoratae Leges emissa, Hierapolis Syriae est, ut explicat Gotho-

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI
VALENTIS IMPF. 7.

rus cingebamus; nihil denique, quod ad præclaram ignominiam spectabat, requirebatur. Qui hæc scribit Gregorius, cum tunc simul esset inter illos qui cingebant latus Basilii, seque exilii comites sancto viro exhibere studebant, inferius tradit eadem oratione, nihil amplius Basilium fatigisse, quam ut unum ex comitibus, acceptis pugillaribus, juberet se sequi. Rursum vero ubi supra Gregorius: Sed quid, inquit, accidit? Exilii decretum Deus rescindit. Nam qui Ægypti adversus Israelitas sævientis primogenitos percussit, idem Imperatoris quoque filium morbi plaga afficit; & quidem qua celeritate! Illinc exilii tabulæ, hinc morbi decretum ac scelerati scriptoris manus inhibetur, & sanctus periculo liberatur. Ita febris beneficio servatur vir pius, Imperatoris audaciam coercentis. Quid hoc Dei iudicio vel æquius, vel celerius fingi atque excogitari potest? Postea autem Imperatoris filius ægrotabat, afflictoque corpore erat: pater etiam, utpote pater, simul ægrotabat, remedium undecumque morbo conquirens, atque optimos quosque medicos seligens, ac precibus ut si alias umquam, incumbens, humique provolutus: nam Reges quoque humiles & abjectos reddit calamitas; nec mirum, cum Davidem etiam prius ob filii morbum eodem morbo affectum fuisse, Scriptura testetur (a).

(a) 2. Reg.
32.

XLVIII. Cum autem huic malo medicinam nullam inveniret, ad Basilii fidem confugit; & quoniam ob contumeliam recens ipsi illatam, eum suo nomine accersere præ pudore non auderet; aliis, quos arctissima familiaritate & benevolentia devinctos habebat, hanc legationem committit. Ille vero

PAGIUS thofredus citatus, sed Hierapolis Phrygia, quod ostendit ipsemet Zosimus, quando ait, Valentem verno tempore Antiochia Hierapolim profectum esse, id-oque non hoc anno, quo tantum sub ætatis finem Hierapolim venit.

XXI.
Eusebii
Cæsariensis
Episcopi
obitus.Baron. an.
369. n.
XLVI.

Enituit & Eusebii Cæsareæ Episcopi virtus, sive in sustinenda, sive in depellenda Hæreticorum procella. Gregorius enim Nazianzenus in Oratione de funere patris non tantum mortem ejus gloriosam fuisse, ac non longe post reconciliationem cum Basilio, repulsumque ab utroque Valentem accidisse refert, sed etiam Eusebium in persecutionibus invictum animum ostendisse ait: Rursus eadem civitas eandem ob causam seditione laborabat, (sc. post mortem Eusebii) eo nimirum, qui honesta & egregia vi ad Episcopatum pertractus fuerat, celeri morte arrepto, atque ad Deum, cujus causa in persecutionibus fortiter, strenueque decertaverat, profecto. Non una illi fuit persecutio: nam sub Juliano Apostata multa passus est, & sub Valente secundæ persecutionis agonem fortiter explevit. Ex celeri a Gregorio vocata morte Eusebii Baronius deducit, eum repentino, violentoque morbo confectum ex hac vita sublatum. Verum Gregorius aliud non indicat, quam Eusebium cito mortuum esse, postquam Basilius e Ponto rediit Cæsaream. Amphilocheus quippe in Vita S. Basilii dicit, Eusebium post

nihil cunctatus, nec, quod fortasse alius fecisset, adversus tempus insultans, confestim affuit, atque ad ejus adventum statim levior fit morbus, paterque meliorem spem animo concipit. Quod nisi salsam aquam dulci admiscuisset, simul videlicet & ipsum advocans, & hæreticis credens, sanum quoque, & incolumem filium fortasse recepisset; atque id pro certo, & indubitato habebant qui tunc aderant, calamitatisque participes erant.

Idem autem & ipsi Præfecto, nempe Modesto, non multo post accidisse narrant. Nam hunc quoque morbus quispiam obortus viri sancti manibus substernit. Nam profecto plaga cordatis hominibus doctrina efficitur, ac plerumque prospero rerum successu potior & præstabilior est afflictio. Ægro corpore erat, illachrymabat, distorquebatur, Basilium accersebat, obsecrabat: Satisfactionem habes, clamabat; da salutem. Et quidem hanc consecutus est, ut & ipse fatebatur, & multis huius rei ignavis persuadebat. Neque enim illius virtutes admirari ac prædicare desinebat. Hucusque Gregorius. Modesto quidem Præfecto ægrotanti, exposcentique Basilii auxilium Cyrus Theodorus illis versibus insultavit:

Eccumne nuper qui fremebat ut leo,
Virumque sanctum territabat insolens:
Nunc ingemiscit, nunc miser jam supplicat,
Petit levamen; quodque postulat, capit.

His autem sic de Valente a Gregorio recensitis veteres alii alia addunt, ut inter cæteros Gildas Sapiens (b): Cum, inquit, ab iniquo Principe minæ hujusmodi

Valens
filio orba-
tur.XLIX.
Modestus
Præfectus
ægrotans
supplex
orat Basili-
um.L.
(b) Gild.
orat. in
in Ecl.
ordin.

adventum Basilii non multo post temporis obiisse. Idem affirmat Gregorius Presbyter in Vita S. Gregorii Nazianzeni, qui de Eusebio Cæsariensi ait: Neque multo interjecto tempore (post reditum sc. Basilii) Præses Ecclesie, quem diximus, (sc. Eusebius) meliorem ad vitam translatus est. Ex quibus etiam liquet, Basilium ante præsentem annum e Ponto Cæsaream reversum non esse; cum Eusebii mors anno sequenti contingerit. Præterea Nazianzenus in Oratione de laudibus Basilii, explicationem Baronii rejiciendam demonstrat; cum tradat, Eusebium in manibus Basilii suavissime animam exhalasse: Cum is, qui nomen a pietate apposite ducebat, (Eusebius enim, Pium Latine significat) ex hac vita migrasset, atque in ipsius manibus animam suaviter exhalasset, ad excelsam Episcopatus Sedem evebitur, nempe Basilius.

Hinc in Martyrologio Hieronymiano ad diem XXII. XXI. Junii legitur: In Cæsareâ Depositio S. Eusebii Episcopi. Quæ verba tam in hoc, quam in aliis Martyrologiis de Eusebio Cæsareæ in Cappadocia Episcopo intelligenda esse, ostendi anno CCCXL. num. XXIV, dum de Eusebio Palæstino egi. Baronius Eusebium nostrum non solum in Sanctorum Episcoporum classem non retulit, ut videre est anno CCCLXII. num. LXIII. sed etiam ejus electionem, ut quodammodo violentam, damnare videtur. Verum Florentinus

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 7.

intentarentur, quod nisi in crastinum Ariano cœno, ut cæteri, macularetur, esset omnino moriturus; dixisse fertur: Ego sane cras ero sicut hodie; tute utinam mutares. Ac rursus: Utinam haberem aliquid digni muneris, quod offerrem huic, qui maturius Basilium de nodo follis hujus absolveret. Sed & Theodoretus (a)

(a) Theod.
l.4. c.17.

Calamus
frangitur
& dextera
obriget.

de Valente subscribere conante decreto exilii Basilio irrogandi: Jubet, inquit, edictum de illo in exilium mittendo conscribi. Quod cum sua manu ratum facere conaretur; ne apicem quidem unum alicujus litteræ facere potuit: siquidem raptus est calamus; neque id semel, sed iterum ac tertio accidit. Ac cum impium illud edictum confirmare impensius laboraret, concussa est dextera, tremorque eam occupavit, atque cum animo esset præ metu prope attonito, chartam manibus laceravit. Hæc Theodoretus. Socrates (b) vero de puero ægrotante hæc amplius:

(b) Socrat.
l.4. c.21.

LI.
Galates fi-
lius Va-
lentis.

Filius Valentis, nomine Galates, qui tenera admodum ætate fuit, graviter ægrotare cœpit, ut medici de ejus vita penitus desperarent. Cujus mater Dominica Imperatrix retulit ad Imperatorem, se per quietem ab horrendis visis valde divexatam fuisse; puerumque propter contumeliam, quam Basilium Episcopus fuisset ab eo perpeffus, morbo afflictiari. Quæ Imperator animo diligenter complectens, accersit Basilium, & quo illius faceret periculum, sic illum alloquitur. Si vera sunt tua de fide dogmata, precare ut filius meus non moriatur. Tunc Basilium: Si, inquit, credes, o Imperator, quemadmodum ego, & efficies ut Ecclesia ad concordiam reducat, vivet puer. Cui cum Imperator minime consentiret: Idcirco, inquit Basilium, de puero fiat voluntas Dei: Basilium, cum hæc dixisset, dimitti jubet; puer statim post exiit e vita. Hactenus Socrates; sed Theodoretus (c) hæc habet:

(c) Theod.
l.4. c.17.

Magnus Basilium tum profectus ad regiam, & filium Imperatoris morti vicinum conspiciatus, pollicetur eum ad vitam reversurum, modo sacrosancto baptismate a piis Ann. Eccl. Tom. V.

hominibus donaretur. Quæ cum dixisset, exiit. Imperator vero iurejurando, more dementis Herodis, obstrictus (nimirum dato olim Eudoxio juramento se numquam recessurum ab hæresi Ariana) quibusdam sectæ Arianae, qui aderant, pueri baptizandi negotium dat; puerque extemplo obiit mortem. Hæc Theodoretus; at non de Baptismo, sed de precibus id accidisse, Sozomenus (d) tradit; nempe puerum, qui adventu Basilii nonnihil convalescisset, eo dimisso, & superinductis ad preces super puerum fundendas Arianis, expirasse.

(d) Sozom.
l.6. c.19.

Rursus vero a cæteris prætermissa de principe illo coquorum, quem Nabuzadum jure Gregorius nominat, Theodoretus hæc addit (.e): Aderat, inquit, etiam quidam nomine Demosthenes culinae Imperatoris præfectus, qui more plane barbaro orbis terræ magistrum Basilium reprehendit. At S. Basilium subridens: Demosthenem, inquit, illitteratum vidimus. Ubi vero ille majore exardescens iracundia minari cœpit: Tuum est, inquit Basilium ille Magnus, jusculorum curare condimenta: nam cum aures habeas oppletas sordibus, sacrosancta dogmata audire non potes: Atque ita ei a Basilio responsum est. Hæc ipse. Sed post hos omnes, præstat hic, rem tantam, nempe præclarum certamen Basilii adversus Valentem, ab ipsius æquali atque perneccessario magno illo Ephræm diacono Edeffeno audire, qui sic ait (f): Dum gravi morbo detineretur filius tyranni, rogabant sanctum hunc virum, ut pro eo Deum deprecaretur. Cumque is hanc conditionem proponeret: Si eum, inquit, mihi ita tradideris, ut eum ad immaculatam fidem traducam, & ab omni doctrinæ Arianae impietate liberem; curabo ego eum. Tyrannus vero cum esset assensus, subito Basilium pro Imperatore terreno apud cœlestem se Mediatorem interposuit, cujus accepit promissum; & illi sanitatem filii attulit. Ut autem puerum sanitati restitutum viderunt serpentes, rursus levis Imperatoris

LII.
(e) Theod.
l.4. c.17.

Demo-
sthenes
coquorum
Princeps.

Res gestæ
Basilii cum
Valente.

(f) Ephr.
orat. de
laud. Ba-
silii. versio-
nis Vossii.

PP ris

Initium Episcopatus Basilii ab anno ejus emortuali pendet. Quare cum anno trecentesimo octogesimo Kalendis Januarii ad Deum migravit, ut infra demonstrabitur, idque post annis octo transfactis in Episcopatu, & nono inchoato, ut testatur Gregorius Nyffenus in epist. ad Olympium, consequens est, Basilium anno insequenti Episcopatum Cæsariensem adeptum esse, non quidem die decima quarta Junii, qua ejus ordinatio in Martyrologiis & Menæis notatur, quæque anno sequenti cum feria tertia concurrat, sed die aliqua dominica: licet enim hoc sæculo Augustorum & Cæsarum nuncupationes diebus dominicis, aut solemnioribus festis de more non fierent; ordinationes tamen Episcoporum Romanorum, imo & plerumque aliorum, jam diebus dominicis fiebant. Dies itaque ordinationis Sancti Basilii incertus.

XXIII.
S. Basilium
Episcopus
Cæsariensis.

Baron. an.
369. n.
XLi. &
seqq.

Re-

PAGIUS nius in Notis ad Martyrologium Hieronymianum ad diem XXI. Junii, quo S. Eusebius colitur, ad omnia dubia, ac conjecturas Baronii solide respondet, & Eusebium inter Sanctos & recensendum & alias recensitum fuisse doctæ ostendit. Porro paulo ante hiemem anni sequentis, non vero die XIV. Junii, quo ejus ordinatio celebratur, Episcopum creatum esse Basilium, ostendere videtur ipsemet Basilium in epistola ad Gregorium Nazianzenum apud Baronium anno CCCLXIX. num. XLVI. qua eum rogat, ut in Ecclesiam Pastore destitutam veniat: Verum te rursus ac sapius rogo, ut abjecta omni cunctatione, hic nobis præsto sis, hiemisque molestias anticipes. Quare cum Gregorium oret, ut hiemem antevertat, ante hiemem obierat Eusebius, & ante eandem anno CCCLXXI. electus Basilium videtur.

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

ris animum depravarunt; ejusque filio accepto, baptizarunt illum aqua, non tamen spiritu: docebant rejicere Filium Dei, intus irretientes eum, & foris induentes. Intus ille Christum induebat, & intra abscindebat. Ideoque non multo post spiritum miseri illius & infelicis peremit, ingratis illius mentem redarguens. Atque ita rebus stupendis Eliæ non inferiora, signisque Eliæ non minora Basilius edidit. Quemadmodum enim illi mortuos ad vitam revocant, sic & fidelis Basilius oratione moriturum jam puerum a periculo abripuit. Et sicut rursus Petrus Ananiam & Saphiram fraudantes de pretio agri enecavit; ita & Basilius locum Petri obtinens, ejusque pariter auctoritatem libertatemque participans, suam ipsius promissionem fraudantem Valentem redarguit, ejusque filium morte multavit; unde ad summam animi deiectionem & anxietatem redegit miseros illos, & Imperatorem ipsum infidelem. At quis digne enarrare poterit imbres miraculorum, quæ ostendit beatus, & fidelis Basilius rebus ipsis? Cum autem impossibile sit narratione complecti tanta illius viri recte facta; omnibus prætermisissis, unum tamen commemorantes, ostendemus etiam, quo modo rationis ac sensus expertia simul cum viro isto pugnaverint.

LIII. Nam cum omnem moverent lapidem gemina viperarum, quo justum e medio tollerent, assidue præsertim illius verbis simul ac miraculis tamquam telis quibusdam vulnerati, acceperunt, postulantes e medio eum tolli & exterminari: Gravis enim, inquiunt nobis est etiam aspectu; siquidem valde nostris adversatur sermonibus; propterea impossibile est, o Imperator, nostram fidem progressum habere, isto superstite. Imperator autem illorum adductus sermonibus, incubuit ad voluntatem ejiciendi Basilium in exilium. Cæterum calamus statim, nolens iniquo subvenire consilio, ultro confractus est, insipientem

Valentis calami tres perfracti.

PAGIUS Reliquum est, ut ostendam, quo anno Basilius jam Cæsariensis Episcopus sese Valenti Cæsaream reverso iterum opposuerit. Hucusque ab omnibus creditum, id præsentem, vel saltem insequenti anno contigisse. At perperam, cum Antiqui omnes a priori Basilii victoria hæc anno relata, ad posteriorem aliquod tempus effluxisse insinuent. Gregorius Nazianzenus Orat. in laudem Basilii ait: Ut vero alia omnia pervagatus Valens in hanc (nempe Cæsariensem) firmam & ab omni injuria tutam Ecclesiarum matrem impetum fecit, ut vitalem quoque illum veritatis igniculum, qui solus reliquus erat, opprimeret. Theodoretus lib. 4. cap. 19. Valens cum omnes propemodum Ecclesias Pastoribus suis expoliasset, Cæsaream profectus est, quam incolunt Cappadoces. Cum autem per aliquot annos Valens Episcopos Orthodoxos persecutus fuerit, Cæsariensis Episcopus, quem ultimum aggressus est, non nisi tarde ab eo impetitur. Socrates lib. 4. cap. 26. utramque Valentis in Basilium molitionem recitat post S. A-

erudiens, quam enorme facinus patrare niteretur in servum Christi, unam divinitatem Patris, & Filii, & Spiritus sancti prædicantem, eosque qui secus sentirent aut dicerent, tamquam canes rabidos sapienter reprehendentem. Cum autem non intelligeret tyrannus, ut qui inanimato calamo insensibilior erat, ac filius erroris, secundum quoque arripuit ad subscribendum sententiæ exilii, & ad voluntatem suam iniquam perficiendam; quem etiam vidit confringi, nolentemque communicare malo, quod ipse enitebatur facere.

Quid studes, o Imperator, in peregrinam ejicere regionem eum, qui continet inhabitatorem universa implentem? Cur circumvenire & opprimere tentas eum, qui a nemine capi potest? Quamobrem civitate pellis civem caelestem & domesticum Dei? Nam si & tertium calamum sumpseris, etiam confringi videbis; nolentemque parere ac cooperari tibi, sicut re ipsa compertum est. Tunc perspicue omnibus præconis voce victoria pronunciata est, & illustre trophæum invicti militis Christi erectum. Tres calami consubstantialitatem Trinitatis prædicanti patrocinati sunt. Manus ad sententiam profectam accelerabat, & calami illum iniustam demonstrarunt. Manus ad improbum exilii decretum scribendum festinabat, & calami inanem festinationem ac studium retardabant. Et sicut virga Moysis confudit omnes incantatores & reliquos veneficos Ægypti, ita & calami subito consilium impiorum ac filiorum tenebrarum destruxerunt. Hactenus S. Ephræm; quæ quidem haud latere voluit Deus Magnum Basilium tot tantisque victoriis auctum, ut ejus victoriæ atque triumpho eximius fieret prædicator. Quomodo autem id acciderit, ipso narrante discemus.

Deus enim Ephræm per visum admonuit, ut egregium conveniret athletam, & qualis quantusque esset ostendit. Res gesta

LIV.

IV. Ephræm convenit Basilium.

thanasii mortem, & post exilium SS. Monachorum. Sed quid alios quærimus, cum ipsum Basilium hujus rei testem habeamus? Is in epist. 297. ad Chalcedenses scripta ait: Incendium certe illud quod plerasque Orientis deformavit, ad nostras regiones etiamnum serpit, & postquam cuncta in circuitu depavit, Ecclesias involvere sagit per Cappadociam, quas ad hunc usque diem, non nisi a vicinis fumus ad lacrymas commovit. His reliquum est, ut nos apprehendere deinceps tentet, quem spiritu sui oris avertat Dominus, & improbi hujus incendii flammam dividat. Quid clarius dici potest.

Rei gestæ annum Theophanes in Chronico, licet non sine errore, nos edocet. Anno enim Incarnationis secundum Alexandrinos trecentesimo sexagesimo octavo, qui Kalendis Septemb. anni Christi trecentissimi septuagesimi quinti incipit, hanc secundam Basilii Episcopi de Valente victoriam recitat, ideoque eam initio anni Christi trecentissimi septuagesimi quinti mense Januario relatum significat. Et ratio

XXV. Quo anno secunda illa incursio contigit.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

gesta ita ab ipso S. Ephræm describitur in Panegyrico, quem dixit in ejusdem Basilii laudem, his verbis: Dominus miserandi occasione se offerente, in quadam Civitate misericordia motus est super me. Illic vocem ad me dicentem audiui: Surge, o Ephræm, & comede cogitationes, & sententias. Cui respondens dixi in magna anxietate: Unde ego, Domine, comedam? Et ait ad me: Ecce in domo mea vas splendidum & magnificum est, quod tibi suppeditabit cibum. Super dictis autem, multum admiratus exurgens perveni ad templum Altissimi; & cum sensim ad vestibulum ascendissem, & præ desiderio introitum prospexissem; vidi in sanctis sanctorum vas electionis coram armento ovium præclare extensum, verbisque majestate plenis exornatum, atque distinctum, omniumque oculos in illud defixos. Vidi Ecclesiam ab eo spiritu vegetatam, ejusque in viduas ac orphanos potissimum commiserationem. Vidi ibi apud eum fluminis instar lachrymarum fluentia, & vellus vitæ cunctis quasi aureos radios diffundens; ipsum autem pastorem pennis spiritus sursum pro nobis preces sustollentem, filumque orationis deducentem. Vidi ab ipso, Ecclesiam ornatum & dilectam, aptissime compositam. Prospexi ab ipso, manare scilicet, doctrinam Pauli, legem Evangeliorum, & timorem mysteriorum. Prospexi ibi utilem & salutarem sermonem ad ipsum usque cælum fideliter tollentem se, atque ut rem paucis complectar, universum illum cætum splendoribus gratiæ revidentem. His vero cunctis ita religiose ex electo vase regni efflorescentibus, laudavi sapientem & benignum Dominum, qui sic eum glorificantes glorificat.

LVI.

Congressus Basilii & Ephr.

Peracto autem auditorio, Spiritu sancto revelante, me adesse cognovit. Qui meam vilitatem accersendam curans per interpretem interrogabat me, dicens: Tu ne es Ephræm, qui præclare collum inclinatum. Ann. Eccl. Tom. V.

jugo salutaris verbi subiecisti? Et respondens dixi: Ego sum Ephræm, qui me ipsum a cœlesti cursu sequestravi. Cumque me apprehendisset, sancto suo osculo consalutavit, instruxitque mensam epulis sapientis ac sanctæ & fidelis animæ ipsius, non quidem corruptibilibus conditam ferculis, sed immortalibus refertam sententiis. Dicebat enim quibus recte factis possumus nobis conciliare Dominum, quo pacto peccatorum probibeamus insultus, quo pacto etiam passionum ocludamus ingressum, quo pacto Apostolica virtutis possessionem capiamus, & quo pacto incorruptum placabimus Judicem. Lugensque exclamavi, & dixi: Tu pater me remissum ac segnem custodi, tu me in rectam semitam dirige, tu cor meum lapideum compunge. Ad te enim per spiritum Deus abiecit me ut animam meam cures. Ipse anima mea navem perduc ad aquam requietis. Hic mihi præclari magistri studium diligenter attende, &c. Subdit his, S. Basilium disertis & opportuno sermone imbuisse spiritum ipsius, ut plane maximam cum gaudio utilitatem sit consecutus, cum præsertim Basilii oratio in laudem quadraginta martyrum tunc se copiose diffuderit; ubi e contra post ejus obitum ipse Ephræm memor insignium certaminum Basilii adversus Modestum Præfectum, atque Valentem Imperatorem, sua oratione parem illis Basilium prædicavit. Hæc ipse pluribus. Addunt nonnulli, tunc temporis S. Basilium eam Ephræm fuisse gratiam impertitum, ut Græce dicta intelligeret; atque Græce pariter loqueretur: sed quoniam nihil de his ipse Ephræm, qui testatur sibi Basilium per interpretem esse locutum; libentius dicere prætermittimus, pauciora potius referre contenti, quæ omni sint fide munita, atque acceptatione dignissima, quam plura veritate nutantia inculcare.

Pp. 2.

At

PAGIUS

tio est, quia Theophanes tam priorem victoriam, quam initium Episcopatus Basilii uno anno tardius narrat. Quare & in victoria secunda recitanda in eodem errore perstitisse eo magis existimandum, quo ex subscriptionibus Legum Codicis Theod. pateat, Modestum, qui Valentem Cæsaream comitatus est, Præfectum Prætorio fuisse anno trecentesimo septuagesimo quinto: incertum vero sit, an eam dignitatem initio anni trecentissimi septuagesimi sexti adhuc gesserit. Præterea D. Hieronymus in Chronico juxta editionem Scaligeri anno 2392. qui mense Octobri anni Christi trecentissimi septuagesimi quinti incipit, ait: Basilii Cæsariensis Episcopus Cappadocia clarus habetur. Quæ verba Marianus Scotus in suum Chronicon anno Christi CCCLXXV. transtulit. Porro Hieronymus de Scriptoris, aliisque Viris illustribus, illis, similibusque verbis loqui solet, annis quibus aliquod Opus in lucem emisere, aut aliquo præclaro facinore magnam sibi gloriam peperere. Ob defensam itaque Cæsariensem Eccle-

siam anno Christi CCCLXXV. ubique Basilii nomen inclaruisse indicat Hieronymus.

Die Epiphaniæ sacro Valentem Ecclesiam Cæsariensem ingressum esse, diserte scribunt Sozomenus laudatus & Nicephorus lib. II. cap. 8. & quod rem certam reddit, Gregorius Nazianzenus in Oratione funebri Basilii. Quo modo vero res gesta sit, Theophanes citatus paucis accurate explicat: Valens devastata universa Ecclesia, in Divinum Basilium furens, ex Oriente Cæsaream se contulit, ubi demum ea commisit, quæ Gregorius in funebri Oratione in Basilium refert: quo tempore Calates Valentis filius gravi morbo jactatus perit, & conjux Dominica difficili agitudine vexata est, &c. apud eum legenda. Quibus ex verbis constat, Valentem ex Oriente Cæsaream venisse, seu ex urbe Antiochena, ut habet Nicephorus lib. 9. cap. 18. qui Socratem lib. 4. cap. 26. emendat scribentem, Basilium ab urbe Cæsarea Antiochiam abductum. Quem etiam errorem Sozomenus laudatus ante Nicephorum correxerat.

XXVI.
Valens ex urbe Antiochensis Cæsaream venit.

LVII.

(a) *Nicat. schol. in Greg. Naz. orat. in laud. Basilii.*
(b) *Greg. Naz. or. in laud. Basilii.*
(c) 3. Reg. II.

Eusebius
Præfectus
quid in
Basilium.

At ad Basilii nova certamina redeamus. Non hic quidem finis impositus est Basilii cum magistratibus certaminibus. Si quidem Eusebius (a) avunculus Imperatricis, natus Ponti, & Cappadociæ præfecturam, alio tempore (quo autem anno Basilii Pontificatus, nescitur) eidem non parum negotii facessivit; de quo idem Gregorius Nazianzenus hæc habet (b): *Is qui nefarium Ader (c) adversus Israelem olim excitavit, idem contra hunc quoque Ponticæ Provinciæ Præfectum excitat; hoc quidem prætextu, quasi mulierculæ cujusdam causa stomacharetur, sed vera quod impietatis patrocinium susciperet, ac pietatem oppugnaret. Mitto alias contumelias, quibus Basilium vexavit; quod perinde est, ac si Deum dicerem, adversus quem & cujus causa bellum gereretur. Quod vero & cum qui contumeliam inferebat, maxima ignominia affecit, & pugilem nostrum summopere extulit (si modo magnum quiddam, & excelsum existimandum Christiana sapientia florere, & hujus laude vulgus anteire) id oratione persequar. Mulieri cuidam amplissimo loco natæ, cujus maritus haud pridem extremo vitæ die functus erat, Judicis assessor vim afferebat, invitamque ad nuptias pertraherebat. Illa autem cum nulla ratione hanc vim effugere posset, consilium capit non majoris audaciæ quam prudentiæ plenum. Ad sacram enim mensam confugit, Deumque adversus hanc injuriam propugnatorem sibi adoptat.*

LVIII.

Quid igitur per Trinitatem ipsam (ut forensi quoque dicendi genere nonnihil inter laudes utar) faciendum fuit, non dico Magno Basilio, ac de his rebus aliis leges statuenti, sed alii cuiquam longe illo inferiori, dum tamen sacerdoti? Quid aliud, nisi ut eam asserveret, retineret, omni cura tueretur; Dei clementiæ & legi, quæ altaribus honorem haberi jubet, manum porrigeret; omnia denique potius faceret & pateretur, quam ut inhumanius ullum adversus eam consilium iniret, sicque & mensam sacrosanctam, & fidem etiam illam, cum qua supplex erat, contumelia afficeret?

LIX.

Apparitores
scrutantur
cubiculum
Basilii.

Nequaquam, inquit, novus Judex; sed omnes imperio meo cedere, ac Christianos leges suas perfide prodere oportet. Ille igitur supplicem deposcebat: hic omni vi retinebat. Ille rursus furore concitatur, ac magistratus quosdam mittit, qui sancti viri cubiculum perscrutarentur, ignominie causa potius id faciens, quam quod ejusmodi quicquam necesse esset. Quid ais? illiusne viri cubiculum ab omni vitioso affectu tranquillum, quem Angeli completuntur, quem vel solum intueri femine

PAGIUS

XXVII.

Præfectus
Ponti Ba-
silium ve-
nat.

Ad num. LVII. & seq. Certamen S. Basilii cum Eusebio Ponti & Cappadociæ Præfecto post annum sequentem consignandum; cum Basilium

reformidant? Hæc Gregorius; sed & in talem audaciæ ita Cyrus invehitur jamicis;

*Præfekte, quodnam dedecus? injuria
Quenam hæc? Requiris in domo mulierculas
Tectisque puris Angeli Basilii?
Nec extimescis vindicis fulmem Dei?*

Sed pergit Gregorius: Nec eo contentus, ipsum insuper adesse, & causam dicere jubet, neque id placide & humane, sed quasi unum ex iis qui capitis damnati sunt. Aderat Basilium. Ille ergo ira & arrogantia plenus sedebat; hic stabat, quem admodum Jesus meus, Pilato judicante (d). Cunctabantur porro fulmina, Deique gladius (e) adhuc exacuebatur & differrebat, arcusque ita contendebatur, ut tamen retineretur (f), pœnitentiæ videlicet tempus aperiens. Hoc enim apud Deum in more atque usu positum est.

At hic mihi, quæso, alterum persecutoris, & athletæ certamen vide. Pallium detrabi ac lacerari jubebat. At ille: Exuam præterea, si ita libet, etiam tunicam. Carnis expertem verberibus se affecturum minabatur. Corpus submittebat. Ungulis lacerare. At ille: Hujusmodi, inquit, laniatione medicinam afferes hepatis, magno pere, ut vides, me affligenti ac debilitanti. Atque hi quidem in his erant. Civitas autem simulatque hujusce mali communisque periculi certior facta est (neque enim quisquam erat, qui non contumeliam ipsius periculum suum esse interpretaretur) tota furore corripitur atque inflammatur; ac velut fumo examen movente, certatim omnes cujuslibet generis & ætatis excitantur & exurgunt, ac præsertim armorum opifices, Imperatoriique textores. Nam hi in hujusmodi rebus acrius incitantur, atque ob libertatem ac licentiam, qua fruuntur ad audendum sunt paratiores. Unicuique porro armorum vice erat vel quod ars offerebat, vel quod in re præsentit tumultuarie consecerat. Faces in manibus, saxa, fustes in promptu, unus omnium cursus, unus clamor, communis animorum alacritas. Armabat eos ira, immo ad prælium ducebat. Ne mulieres quidem tunc armis carebant, hac nimirum occasione animos earum exacuate (radii autem ipsis hastarum loco erant) immo nec mulieres jam manebant, quippe quas zelus roborasset, atque in virilem fortitudinem animique magnitudinem traduxisset. Quid multa? Pietatem omnes ita demum inter se partituros censebant, si ipsum Eusebium Præsidentem dividerent, ac discernerent. Atque is ma-

Basilium
ignominiose
sistitur
coram
Præfide.

(d) *Matth. 27.*
(e) *Ezech. 21.*

(f) *Psal. 7.*

LX.

Populus
insurgit
in Præfide
pro
Basilio.

ante annum CCCLXXI. Episcopus creatus non fuit.

LVIII.

Ad num.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

jorem apud eos pietatis laudem habiturus videbatur, qui primus ei, qui tantum facinus aggressus esset, manum injiceret.

LXI.
Basilium liberat Praesidem.

Quid tum igitur audax ille & fastuosus Judex? Supplex erat, miserandus, calamitosus, quovis homine dejectior; quoad in conspectum ille citra sanguinem martyr, & citra plagas victricem coronam assecutus, populo sui reverentia agre represso, supplicem suum ac vexatorem a periculo vindicavit. Hæc sanctorum Deus, qui omnia facit atque in melius commutat, qui superbis (a) resistit, humilibus gratiam imperititur. Quidni autem is qui mare scidit & fluminibus cursum inhibuit, & elementis vim attulit, & manuum extensione trophæum erexit, ut exulem populum conservaret, idem hunc etiam a periculis extraheret? Atque hic mundanum externumque bellum conclusum est, finemque habuit, Deo favente, letum atque felicem, qualemque fides illius merebatur. Hactenus de his Gregorius.

(a) Jacob. 4. 1. Petr. 5.

LXII.
Vestiana vidua monialis.

At quid de vidua illa? Transmisit eam mox S. Basilium ad monasterium sacrarum virginum, cui soror Basilii S. Macrina præerat, illicque una cum virginibus magno studio monasticæ vitæ institutum, & ipsa excoluit: ipsius namque meminisse putatur Gregorius Nyssenus. in epistola illa ad Olympium (b), qua ejusdem S. Macrinæ res gestas post obitum ejus conscripsit, his verbis: In earum erat numero quædam femina nobilissima divitiis & genere & corporis forma atque aliis nominibus illustris in ipsa adolescentia constituta. Hæc viro cuidam honestissimo in matrimonio collocata fuerat, sed brevi tempore cum illo vixerat. Quare conjugio liberata, viduitatis suæ custodem & magistram magnam Macrinam elegerat, & cum virginibus plurimum versabatur, ut ab eis rectam & ex virtute vivendi rationem edisceret. Vestiana illi nomen erat, pater Araxius vocabatur, unuse numero Senatorum summi Consilii. At de rebus Basilii hoc anno gestis hactenus.

(b) Extat apud Lep. t. 1. & Sur. t. 4. die 19. Jul.

LXIII.
Valens proficiscitur Antiochiam.

Quantum autem temporis manserit Valens Cæsareæ Cappadociæ, hæud certum est: illud tamen constat, institutam profectionem Antiochiam, postquam inde discessit, profecutum esse, id testantibus Socrate (c) atque Sozomeno (d), affirmantibus iisdem inde esse profectum Edessam Syriæ Civitatem; cum nihilominus præpostero ordine Theodoretus (e) primum recenseat res a Valente gestas Edessæ, inde vero quæ cum Basilio Cæsareæ Cappadociæ contigerunt. At refellimus superius, & hic quoque confutamus, quod tradunt iidem Socrates atque Sozomenus,

(c) Soerat. 1. 4. c. 13.
(d) Sozom. 1. 6. c. 18.
(e) Theod. 1. 4. c. 15. 16. 17.

istiusmodi profectionem Valentis Antiochiam accidisse ipso ferme ejusdem Imperatoris exordio: nam Ammianus (f) ab instituto revocatum tradit a Procopii ex-citata tyrannide. Accuratius sane Cedrenus adventum Valentis Antiochiam ponit anno sequenti. Quæ ergo dicti auctores gesta referunt a Valente Antiochiæ, ut Meletii exilium & alia, non tunc quidem, sed hoc ipso tempore contigisse, affirmare necesse est. At quænam ea sint, hic singula reddamus.

Qui tanto studio Cæsareæ in Cappadocia Valens Imperator S. Basilium aggressus est, ab ea Ecclesia eum exturbare conatus, eodem plane nisu Meletium, Antiochenæ Ecclesiæ unius ibi Orthodoxorum partis agentem. Episcopum (nam alteri Paulinus præerat) invasit; qui haud pridem pulsus a Juliano, post longas peregrinationes ob Orientales Ecclesias insumptas Antiochiam reversus erat. Tertio namque ipsum, exulasse cum Gregorius Nyssenus (g) affirmet; eum primo sub Constantio, secundo sub Juliano, tertio vero sub Valente eadem exilii sententia condemnatum fuisse, dicere opus esse videtur. Ait enim Gregorius: Denuo reditus, ac rursus exilium, idque tertium accidit, donec hæretica caligine discussa, Dominus radio pacis admoto, requies aliquam a diuturnis laboribus spem fecit. Hæc ipse. At de Valente & Meletio sic Sozomenus (h): Interim vero ipse Valens in Syriam concedit: nam verebatur, ne Persæ fœdera ad triginta annorum spatium; regnante Joviano, facta, rumperent. Cæterum cum hi nihil novarum rerum molirentur, Antiochiæ commoratus est. Quo quidem tempore Meletium Episcopum addixit exilio: Paulino autem propterea pepercit, quod vitæ ejus sanctimoniam verebatur.

LXIV.
Valens quid in Meletium.

(g) Greg. Nyss. orat. in funere Meletii.

(h) Sozom. 1. 6. c. 7.

Joannes vero Chrysostomus in oratione illa (i) panegyrica, quam habuit anniversaria die natalis Meletii, anno quinto. (ut ait) ab ejus exitu, unius tantum meminuit exilii Meletii; post quod cum reversum dicat quiete egisse, quousque vocatus est a Theodosio ad Concilium Constantinopolitanum, de ultimo ejus exilio intellexisse oportuit. De quo antequam ejus verbis agamus, sciat lector, hominiam illam esse germanam Joannis Chrysostomi; quippe cujus fragmentum recitatum habetur in Concilio Nicæno (k) secundo, necnon a S. Joanne Damasceno (l), ut tanti patris testificatione pius antiquorum sacrarum imaginum cultus redderetur firme probatus atque defensus. Agens enim Chrysostomus de proposito Antiochenorum erga Meletium studio & amore, hæc in-

LXV.
(i) Extat apud Sur. t. 1. die 12. Februar.

(k) Nicæ. Conc. sct. 4.
(l) Jo. Damasc. de imag. 1. 2.

pore Meletium Episcopum exilio damnavit. Cum Meletius igitur initio tantum anni trecentesimi septuagesimi secundi Valens Antiochiam pervenerit, missus ut

PAGIUS Ad num. LXV. & seqq. Scribit Sozomenus lib. 6. cap. 7. Valens cum Persæ nihil novi moturi essent, Antiochia consedit. Quo quidem tem-

XXVIII.

Meletii
nomen &
imaginem
Antio-
cheni sunt
venerati.

primis digna memoria prædicat: Cum, inquit, eum a principio in Civitatem ingressum excepissetis, unusquisque filium suum appellabat ab illius appellatione, per appellationem existimans unusquisque in domum suam sanctum illum introducere; patresque, avos, & proavos matres prætereuntes, beati Meletii nomen imponebant liberis, quos pepererant: & inferiori eosdem Antiochenos alloquens subdit:

LXVI.

Non ad nomen autem solum adeo fuistis affecti, sed ad ipsam etiam figuram corporis. Quomodo enim fecistis in nominibus, hoc etiam fecistis in illius imagine. Etenim in palis annulorum, & in simulacris, & in phialis, & in thalamorum parietibus, & ubique sacram illam multi expresserunt imaginem; ut non solum audirent sanctam illam appellationem, sed etiam ubique viderent figuram corporis, & ejus excessus duplicem haberent consolationem. Hæc de Meletio Chrysofostomus, citata (ut diximus) in Nicæno Concilio. Sed & de ejus tam animæ quam corporis facie, necnon de nomine hæc jambis habet Gregorius Nazianzenus (a):

(a) Greg. Naz.

Carm. de vita sua.

Meletii
effigies ad
mansuetudinem
composita.

Quos inter unus vir erat pius admodum, simplex, apertis moribus, plenus Deo, placidusque vultu, fortis & prudens simul, segetem vel ipso spiritus vultu indicans. Quis, nostra quem vox sonat, ignorat vicinorum, Antiochiæ urbis Præsulem? in quo nomini Res congruebat, rursus ac nomen rei: Nam nomen illi melleum & mores erant:

Hæc Gregorius.

LXVII.

Sed age jam ipsam de ejus exilio historiam percurramus. Post triginta enim dies, ex quo Antiochiam reversus erat; rursum coactum fuisse exilio solum vertere, Chrysofostomus tradit; sed quid tunc acciderit, idem subdit his verbis (b): Operæpretium est autem, ne illud quidem prætermittere, quod accidit in ejus persecutione. Nam cum Præses Civitatis curru vectus exiret per medium forum, & prope fecisset sedere illum sanctum; lapides nive crebriores undique in caput Præsidis ferebantur, civitate nequaquam ferente separationem, sed potius volente privari vita præsentis, quam videre sanctum illum avelli. Quid ergo tum fecit ille beatus? Cum vidisset ictus lapidum, complexus suis vestibus contexit caput Præsidis, simul & inimicos pudore afficiens ob insignem mansuetudinem, & suos docens discipulos, quantam ostendere oporteat patientiam in

(b) Chryso. ho. de S. Meletio apud Sur. l. 1. die 12. Feb.

Meletii
exulantis
virtus
spectata.

PAGIUS

ut infra ostendetur, ante eum annum Meletius Antiochenus Episcopus in exilium non amandatus. Quare Concilium Antiochenum paulo post secundum Concilium Romanum sub Damaso habitum, potuit celebrari anno trecentesimo se-

eos qui injuria afficiunt, & quod non solum nihil oporteat eis mali facere, sed etiam si ab aliis eis imminet periculum, id quoque omni studio propulsare. Quis tunc non fuit obstupescens, videns, & insanum amorem Civitatis, & summam philosophiam, lenitatemque & mansuetudinem Meletii? Erant enim admirabilia ea quæ acciderunt. Pastor abigebatur: & greges non dispergebantur; gubernator expellebatur, & scapha non mergebatur; agricola fugabatur; & vitis plus fructus ferebat. Quoniam enim vinculo charitatis eratis inter vos invicem colligati; non illatæ tentationes, non impendentia pericula, non viæ longitudo, non diuturnitas temporis, neque quicquam aliud potuit vos disjungere a beati pastoris Meletii consuetudine. Sed expellebatur quidem, ut esset procul a filiis; contigit autem contrarium: magis enim vobis constringebatur vinculis charitatis; & cum secum universum accepisset Civitatem, ivit in Armeniam. Hæc Chrysofostomus. Quid vero idem Meletius una cum S. Basilio in Armenia egerit, dicemus anno sequenti.

Cum igitur longas moras Valens trahe-
ret Antiochiæ, in eo totus fuit, ut Arianæ doctrinæ adversantes valide oppugnet; id quidem Socrates in primis testatur his verbis (c): Ibi commoratus, omnes qui Arianam detestabantur doctrinam, hostiliter expugnare cepit: nam eos, utpote contra Arianam opinionem fidei substantialitatis firme adhaerentes, non solum per omnes fere Orientis Civitates ab Ecclesiis expulit; verum etiam hoc supplicio de illis sumpto minime satiatus, varia cruciatus genera illis irrogavit; ac multo majorem numerum, quam qui supra citatus sit, nempe octoginta presbyterorum, cum aliis diversis mortis generibus, tum potissimum in flumina demergendo, e medio sustulit. Hæc Socrates, eadem quoque Sozomenus (d). Ingentem quidem fuisse persecutionem illam atque posteris memorabilem, qua Valens Orthodoxos exagitavit, S. Augustinus contra Petilianum agens insinuat (e).

Quid vero Catholici? Addit ad hæc Theodoretus (f): At Flavianus & Diosdorus, tamquam rupes quædam fluctus irruentes fregerunt. Nam Meletio longe a suo grege vitam degere coacto, hi duo curam gregis suscipiunt; & tum lupis sua fortitudine & sapientia resistunt, tum ovibus convenientem curationem adhibent. Itaque a radicibus montis depulsi (nam antea ejecti fuerant e Civitate) oves ad

LXVIII.

(c) Socrat. l. 4. c. 14.

Quid Valens in Antiochenos.

(d) Sozom. l. 6. c. 18.

(e) Aug. cont. lit. Petil. l. 2. c. 91.

LXIX.

(f) Theod. l. 4. c. 23. 24.

ptuagesimo primo exeunte, aut insequentis exordio. Neque Episcopos congregari Valentem prohibuisse, colligitur ex Concilio Nicopolitano, de quo in Epitome Spondani anno sequenti num. 2. licet loco non suo.

Flavianus & Diodorus loco Meletii magna præstant.

ripas vicini fluminis pascabant. Non enim more eorum, qui Babylone olim capti videntur, organa suspenderunt, sed conditorem & patronum suum in omni loco dominationis ejus hymnis celebrarunt. Cæterum ne isto quidem in loco conventum piorum pastorum Christum Dominum divinis laudibus efferentium agi, hostis ille passus est. Proinde duo illi pastores admirabiles, divinis ovibus velut in gymnasium bellicum coactis, spirituales herbas eis demonstrant. Atque Diodorus vir sapientissimus fortissimusque tamquam fluvius limpidus & ingens tum suorum animos fortitudinis rivulis irrigavit, tum adversariorum blasphemias sinceræ doctrinæ undis penitus obruit. Qui ut generis splendorem pro nihilo putavit, ita ærunas pro fidei defensione lubens perpessus est.

LXX. Flavianus autem, optimus vir, etsi ex patriciis ortus, tamen solam pietatem nobilitatis loco numeravit, & tamquam palæstræ magister, magnum Diodorum, velut athletam, in omni certaminum genere exercitatissimum perunxit. Nam id temporis, quamquam ipse in conventibus Ecclesiasticis minime concionatus est; illis tamen, qui illud munus obibant, magnam copiam argumentorum, & sententiarum e sacris litteris petitarum suppeditavit. Atque ut illi arcus contra Arianam blasphemiam tendebant; ita hic ex mente, tamquam ex phretra, tela eis subministrabat. Quin etiam hæreticorum retia privatim & publice disputando facile dirupit, & argumenta ab illis proposita araneorum telis similia esse demonstravit. Istis duobus se in prælio socium præbuit Aphraates, cujus vitam in historia nostra, quæ inscribitur, Philotheus, conscripsimus. Nam salutem ovium suæ ipsius tranquillitati anteponens, gurgustio, in quo vitam monasticam excoluerat, relicto, labores pascendi gregis Dominici sibi imposuit. At licet supervacaneum putem hoc loco commemorare, quantas virtutis opes collegerit, præsertim cum in alio opere illud ipsum litteris consignarim; unam tamen rem ab eo gestam huic peraccommodatam historiæ perensebo.

LXXI. Orontes fluvius palatium a Septemtrionibus præterfluit; a meridie autem amplissima duarum contignationum porticus, turres utrinque habens excelsas, in ipso urbis muro ædificata est. Inter palatium, & fluvium est via publica, quæ eos qui per portas suas ex urbe egrediuntur, excipit, rectaque ad agros suburbanos ducit. Hac forte transiens divinus ille Aphraates, se ad bellicum gymnasium, quo sanctis omnibus convenientem curationem adhiberet, contulit. Hunc Imperator, oculis de sublimi ex porticu regia dejectis, vidit pallio vilis ac sordido indutum, & cito gradu, licet confectum pene ætate, incenden-

tem. Ac cum quidam dixisset: Hic est ille Aphraates, ex cujus nutu pendet Civitas universa. Ibi tum Imperator: Cedo inquit, quo te conferas? Ille tum sapienter sane & apposite: Pro tuo, inquit, regno precaturus. Tum Imperator: At domi, inquit, tibi manendum est, & intra cellam, uti lex monastica postulat, orandum. Cui divinus ille vir: Præclare admodum, inquit, dicis, o Imperator. Istud sane mihi faciendum est, & hætenus feci, dum oves Salvatoris pace fruere viderentur; verum quoniam jam magnopere perturbantur, & multum illis impendit periculi; necesse est omnes vias persequi, non modo ne a feris capiantur, sed etiam ut conferrentur incolumes.

Nam dicito mihi, quæso, o Imperator; si filia alicujus essem, & sederem in conclavi, uti ædes curarem, atque inde cornem flammam in eas incidisse, ædesque paternas jam conflagrare; dicito mihi, inquam, quid me facere oporteret; intus ne manere, & ædes incensis negligere, expectareque donec flammæ impetus longius pervaderet; an relicto conclavi, sursum deorsumque cursitare, & aquam afferre, qua flammam extinguerem? Hoc certe te responsurum constat: nam hæc sunt partes filia prudentis, & provida. Atque hoc ipsum nos agimus, o Imperator. Etenim cum tu jam in Patris nostri ædes flammam injeceris, nos circumcursumus, quo eam mature possimus extinguere. Quæ cum locutus esset Aphraates, Imperator ei interminatus conticuit.

Verum unus ex ejus cubiculariis graviores contra hominem divinum jactavit minas, & propterea talem plagam accepit. Forte ei cura balnei commissæ fuit; qui simul ut Aphraatem verbis contumeliosis insectatus fuerat, ad balneum Imperatori parandum se contulit. Cumque ingressus esset, repente de potestate mentis deturbatus, in aquam calidissimam minimeque temperatam se præcipitavit, illicoque obiit mortem. Imperator autem sedens illum expectat, uti indicet, quando ad balneum intrandum sit. Ubi vero multum temporis præterierat, alios mittit, qui moræ causam sibi significant. Hi ingressi balneum, cum omnia intus loca oculis lustrassent, tandem offendunt hominem in aqua fervente minimeque temperata mortuum, corpusque ejus ardore dissolutum. Qua re Imperatori nunciata didicere omnes, quantum ponderis Aphraatis haberet oratio. Attamen de impia sua doctrina minime destiterunt, sed more Pharaonis cor suum induraverunt; ipseque ille Imperator, quamvis cognito sancti viri miraculo obstupesceret, non tamen ejus furor contra pietatem incitatus confedit. At Theodoretus de Aphraate atque Valente hic hætenus; cæterum in Philotheo hæc addit (a):

Hinc

LXXII.
Digna
collatio.

LXXIII.
Cubicularius
dat
pœnas
temeritatis.

(a) Theod.
in Philot.
c.8.

LXXIV. Hinc, inquit, factum est, ut metus invaderet Imperatorem, & omnes qui armabantur adversus pietatem. Sparsa est autem fama per totam Civitatem, quales infelix ille luerit pœnas contumeliæ, qua affecit Aphraatem; omnesque Deum Aphraatis perpetuis celebrari laudibus. Hoc, etsi instarent adversarii, obstetit, quo minus homo Dei mitteretur in exilium. Imperator enim perterritus, eos quidem qui hæc suadebant, aversabatur, virum autem reverebatur. Porro aliunde quoque ejus virtutem didicit: Equus quidam bono genere natus, & portare apprime doctus, erat Imperatori carissimus. Morbus quidam, qui ei acciderat, male habebat Imperatorem: retinebatur autem humidorum excrementorum excretio. Ad eum curandum accerserantur, qui in hac arte fuerant exercitati. Sed cum ea esset etiam morbo inferior, Imperator quidem molestia afficiebatur; lamentabatur autem is, cui equorum cura fuerat credita. Cum esset autem pius & fide firmus, in meridie venit una cum equo ad magni Aphraatis habitaculum; & cum morbum dixisset, & fidem suam significasset, oravit ut solveret morbum suis precibus. Ille vero nihil cunctatus, sed statim Deum precatus, jussit aquam hauriri ex puteo; & cum ei salutaris Crucis signum imposuisset, jussit eam ad equum afferri. Is autem bibit plusquam consueverat. Deinde cum oleum divina invocatione impleisset benedictione, equi ventrem inungit, & manus contrectatione statim morbus est sublatus. Lætus ergo homo, equo accepto, cucurrit ad stabulum. Vespere autem (solebat enim eo tempore venire ad stabulum Imperator) venit, & interrogavit quomodo equus se haberet. Is vero cum & sanum esse significasset, & equum valentem & exultantem, hinnientemque & collum superbe erigentem eduxisset; rogavit eum causam sanitatis. Ubi autem diu cunctatus (verebatur enim ostendere medicum, sciens eum qui rogabat, esse ei infensum) tandem verum coactus est dicere, & docuit modum curationis; obstupuit quidem Imperator, & confessus est eum esse virum admirabilem; nec tamen a priori destitit insania, sed perrexit furere adversus Unigenitum, donec a barbarico fuit igne consumptus. Sed hæc multo postea. Recenset autem Theodoretus alia ejusdem viri sancti miracula, quibus pariter fides Catholica cunctis rem attentius considerantibus testata reddebatur.

LXXV. Fuit Catholicis Antiochenis haud minori adjumento, quam Aphraates, insignis ille Julianus cognomento Saba, & ipse gratia miraculorum insignis, quique feliciter id ipsum præstitit, quod ille; quæ omnia ad maximum profectum Evangelii conducebant; ut dici posset illud Davidicum (a) ad hæc accommodatum: Mira-

biles elationes maris, mirabilis in altis Dominus. Nam cum persecutionis altiores fluctus naviculam urgerent Ecclesiæ, Dei omnipotentis eam regentis virtus excelsior miraculorum operatione cunctis spectantibus apparebat. Quanam autem occasione Julianus perductus fuerit Antiochiam, idem Theodoretus docet his verbis (b): Eodem tempore ille famæ celebritate insignis Julianus, cujus supra mentionem feci, & relinquere solitudinem & Antiochiam venire coactus est. Nam cum Ariani educati mendaciis & ad calumnias contexendas valde parati, magnum illum virum suæ sectæ fovere constanter affirmarent; tria veritatis luminaria, Flavianus, Diodorus, & Aphraates, Acacium strenuum veritatis athletam, qui postea Ecclesiam Berœensem valde sapienter gubernavit, mittunt ad Julianum virum omni genere laudis præstantem, oratum, ut in infinitam hominum multitudinem misericordem se præbeat, adversariorum de se confutum mendacium coarguat, doctrinam denique veritatis confirmet. Quoniam modo autem id ipse Acacius ad hanc rem legatus tandem persuaserit Juliano, secumque duxerit, & quæ egregia miracula tum in via tum Antiochiæ ab eo edita sint; hæc omnia ad confutandam Arianorum calumniam & doctrinam per eum a Domino facta enarrare ex ejusdem auctoris Philotheo, in quo viri clarissimi res gestas est fusius profecutus, dignum existimamus: accepit ille cuncta hæc de ipso ab eodem ejus comite Acac-

io Berœensi per omnia fide integerrimæ viro; quæ sic ipse describit (c).
Persuadent iidem qui supra, Meletius, Diodorus, & Aphraates magno illi Acac-

io, cuius fecimus mentionem, ut acciperet comitem suum quidem magistrum, sancti vero senis discipulum insignem illum Asterium; curreret autem ad communem pietatis splendorem & Evangelicæ doctrine sustentaculum, & persuaderet, ut relinqueret quidem illam in solitudine ver-

Julianus Saba vocatur Antiochiam.

(b) Theod. l. 4. c. 25.

(c) Theod. in Philot. c. 2.

LXXVI.

Convenit Acacius Julianum.

Persuadet Juliano Acacius adventum Antiochiam.

(a) Psal. 92.

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

ne, sed ut qui id ab ejus doctrina didicerim. Cum enim Petrum aliquando rogasset, an eum plusquam alii amaret (a), & didicisset id quod sciebat vel ante Petri vocem: Tu enim, inquit, nosti Domine, quod amo te; ostendit ei quidnam agens eum magis coleret: Si enim, inquit, amas me; pasce oves meas, & pasce agnos meos. Hoc quoque tibi, o pater, est faciendum: periculum enim est, ne oves a lupis intereant: eas autem valde amat, qui a te valde amatur. Est vero proprium amantium, illa facere, quæ cum sunt, ei qui amatur, grata sint. Et alioqui non parvum est periculum, multorumque & magnorum illorum sudorum detrimentum, si pati potueris negligere & tacitus præterire, veritatem quidem graviter oppugnari, eos autem qui ei adhaerent, captari, ad eos vero venandos esse escam tui nominis appellationem; te enim habere socium suæ impietatis gloriantur & jactant præsidis Aarii abominationis. Hoc cum primum audisset senex, quietem quidem jubens valere ad tempus, neque civitatis strepitus, quod eis non esset assuetus, refugiens, accurrit Antiochiam.

Cum autem duorum vel trium dierum iter confecisset in solitudine, noctu venit in quoddam prædium. Quædam autem dives muliercula, cum sacrum illum chorum audisset venire, cucurrit, ut perciperet eorum benedictionem; & ad eorum pedes provoluta, rogabat ut suæ domus esset eorum diversorium. Concessit senex, idque cum plusquam quadraginta annis a tali fuisset spectaculo separatus.

LXXVII.
Exemplum magne femine, & miraculum Juliani.

Cum vero admirabilis illa mulier esset in sacris illis viris ministrando occupata; puer septem annos natus, cujus solius erat mater, quæ hospitalitatem Saræ est emulata (esset autem vesperum & tenebræ) cecidit in puteum. Cum autem ex eo, ut est consentaneum, exortus esset tumultus, mater vero sensisset; jubet quidem omnes quiescere, puteo autem operculo imposito, instabat Ministerio. Mensa vero viris divinis apposita, divinus senex jussit vocari puerum mulieris, & accipere benedictionem. Cum autem admirabilis mulier diceret, eum male habere; perstitit ille jubere, ut is duceretur. Sed posteaquam ei, id quod accidisset, significaverat mulier; mensam quidem relinquit senex; accurrens autem ad puteum, cum auferri quidem operculum, afferrique lumen jussisset, videt puerum sedentem super aquæ superficiem, & aquam manu pueriliter pulsantem, & eum ludum putantem, qui reputatus fuerat interiisse; & cum quosdam fune alligassent, & eos demississent, puerum extraxerunt; & statim accurrit puer ad pedes senis, dicens se eum vidisse in aquis ipsum ferentem, & ne mergeretur, prohibentem. Hanc hospitalitatis mercedem.

Ann. Eccl. Tom. V.

recepit illa mulier a beato sene.

Et ut alia præmittam, quæ facta sunt in itinere; venerunt quidem Antiochiam: omnes autem undique concurrebant, Dei hominem videre cupientes, & morbi sui medicinam unusquisque accipere desiderans. Habitabat autem in speluncis, quæ erant in latere montis; ubi divinum quoque Apostolum Paulum & habitasse dicunt, & latuisse. Sed statim, ut scirent omnes eum esse hominem, eum invadit febris vehementissima. Cum autem videret magnus Acacius multitudinem eorum qui simul erant congregati, & eam quæ acciderat, ægro ferret ægritudinem: existimabat enim fore, ut is qui convenerant, perturbarentur, si viri morbum resciscerent, a cujus manu se inventuros sperabant medicinam: Noli angi animo, inquit senex; si enim est necessaria sanitas, eam statim dabit Dominus. Mox ergo post hæc verba ad preces conversus, & ut solebat, & genua, & frontem solo admovens, rogavit, ut assequeretur sanitatem, si ex ea reditura sit aliqua utilitas ad eos qui convenerant. Nondum finierat preces, & repente multus sudor profluens extiuxit flammam febris.

Cum illic autem liberasset multos a morbis omnis generis, profectus est ad conventum piorum. Transeunte vero eo per portas Regiæ; mendicus quidam, qui clibus utebatur pro pedibus, & per terram trabebatur, cum manum extendisset, & ejus pallium attigisset, fide quidem morbum exegit: exiliens autem ostendit se æque currere, atque ante morbum; idem faciens, quod claudus, quem Petrus & Johannes erexerunt. Hoc cum factum esset, confluit totus populus civitatis, eratque bellicum gymnasium plenum iis qui concurrebant; pudore autem afficiebantur calumniatores & mendacii artifices; læto autem & tranquillo animo erant alumni veritatis. Exhinc in domos suas trabebant lumen veritatis ii, qui opus habebant ut curarentur.

Vir autem quidam, cui fuerat maximus mandatus magistratus, cujusque fidei commissus erat clavus Orientis (dicebantur hi Præfecti seu Comites Orientis) ad eum misit, rogans ut ad se veniret, & a morbo urgente liberaret. Ille vero accessit, nihil cunctatus, & communi Domino fufis precibus, verbo solvit ægritudinem; & jussit, ut Deo gratias ageret. Cum hæc & talia fecisset, statuit reverti deinceps ad suæ exercitationis monasticæ tugurium. Sed cum per Cyrum iter faceret (distat autem hæc civitas duorum dierum itinere ab Antiochia) divertit quidem ad ædem præclari martyris Dionysii. Qui illic vero Dei cultui & rectæ religioni præerant, convenientes supplicarunt, ut sibi opem ferret, exitium prævisum expectantibus: dicebant

Qq

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 7.

cebant enim, Asterium, qui in sophistica & falsa differendi arte fuerat educatus, & se in hæreticorum Ecclesiam injecerat, & Episcopale munus erat assecutus, falsum acriter defendere, & improbo uti artificio adversus veritatem: Et veremur, inquebant, ne facundia veluti quadam esca falsum contegens, & nexus syllogismorum tamquam quadam retia extendens, capiat multos ex simplicioribus: ea enim de causa fuit ab adversariis accersitus. Senex autem: Estote, inquit, bono animo, & Deo nobiscum supplicate, orationem & corporis afflictionem precibus adjuvantes.

LXXXI. His Deum sic rogantibus, uno die ante diem festum ac celebrem, quo verba erat factururus falsi defensor & hostis veritatis, is divinitus immixtam accepit plagam, & cum uno tantum die ægrotasset, excessit e vivis; illam, ut est probabile, vocem audiens (a): Stulte hæc nocte animam tuam a te repetent; quæ autem parasti retia & laqueos, iis tu implicaberis, & non alii. Hunc tandem finem est consecutus Allophilus ille, qui tanto tempore insultavit agminibus Dei viventis, ab ipso jam tempore Nicæni Concilii, ut superius dictum est, lues Ecclesiarum, non nisi ad perditionem hominum comparatus, ubique semper & adversus bonos omnes atque Fideles inventus scelestissimus. Arii fax ad inflammandas Ecclesias paratissima, quam sanctus senex exsufflans extinxit. Quæ autem reliquerit post se scriptorum monumenta, S. Hieronymus numerat, cum

(a) Luca 12. Asterius Sophista creatus Episcopus excedit e vita.

(b) Hier. de Script. Eccles. in Asterio. de eo sic ait (b): Ariana philosophus factionis scripsit regnante Constantio in epistolam ad Romanos, & in Evangelia & Psalmos commentarios, & multa alia, quæ a suæ partis hominibus studiosissime leguntur. Tanta victoria, tantaque erecta de Arianorum antesignano trophæa insignes alias atque plane divinas operationes a viro sanctissimo editas magis magisque illustres reddiderunt & immortales, succedentibus his aliis prioribus haud indignis.

PAGIUS Ad num. LXXXI. Baronius duos Asterios, utrumque Sophistam, ac præterea Arianos confundit. Primus Cappadox fuit, & Constantino Magno imperante floruit: secundus Ecclesiæ Cyrensis præfuit ante Isidorum Theodoretum decessorem. Primus neque Episcopus, imo nec Presbyter fuit, si Athanasio credimus: fuit vero secundus. Theodoretus enim in Hist. Religiosa cap. 2. a Baronio hoc anno recitato, eum Cyri, oppido duorum dierum itinere ab Antiochia distante, creatum Episcopum testatur; eoque non multo post demortuo, Cyrensis Ecclesia per aliquot annos vidua mansit, donec post Valentis Imperatoris interitum Isidorus ab Eusebio Samosatensi Episcopus ordinatus est. Prior Asterius ad currentem Christi annum vitam producere non potuit, nisi centenarius, aut cen-

Hujus nempe, cum in narrationem incidit monachorum, Johannes Chrysostronus obiter meminit (c) dicens: Scitis utique & audivistis & vidistis etiam nonnulli virum, quem sum dicturus, Julianum dico illum admirandum. Hic erat rusticus, humilis & humili loco natus, & nec externæ quidem eruditionis omnino peritus, sed non ficta & simulata philosophia repletus. Hoc ingrediente civitates (quod quidem raro fiebat) neque oratoribus, neque sophistis, neque ullo alio ingrediente, tantus fiebat concursus. Quid autem dico? Non nomen ejus nunc quoque clarius decantatur, quam quorumvis Regum? Hæc ipse. Porro dies natalis ipsius una cum cæteris clarissimis Dei amicis adscriptus indicibus Ecclesiasticis ab eo tempore cum in Orientali, tum etiam Occidentali Ecclesia jugi memoria perseverat (d).

At non unum tantum Julianum, alterumve Aphraatem, sanctissimos monachos nutrierant his temporibus Syriæ solitudines, sed alios plerisque his virtute haud impares, de quibus hæc Theodoretus (e): Erant, inquit, etiam eodem tempore alii vitæ monasticæ disciplinæ valde præstantes. Nam in solitudine Chalcidensi Avitus, Murtianus, Abrahamus, & alii præterea non pauci in corporibus perturbationibus obnoxii vitam ab omni perturbatione vacuum traduxerunt. In Apamea item Agapetus, Simeon, Paulus, & alii in eo genere vitæ facile primas tulerunt. In solitudine porro Zeugmatensi Publius & Paulus; in Cyrestensi quoque vir ab omnibus laudatus Acapsimas se conclusit in cellulam, & eum vitæ modum sexaginta annos continuos transegit, neque visus a quocquam, neque cuiquam locutus. Adde his Zeugmatium virum cum primis admirabilem; qui tametsi luminibus orbatus erat, tamen circuibat sedulo, tum ut confirmaret oves, tum lupos dimicando profligaret; quam ob causam cellula ejus monastica incensa fuit; alteram tamen Trajanus dux fidelissimus ei ædificavit, aliasque res ad cultum vitæ necessarias imperavit.

tenario proximus periisse dicatur; cum in persecutione Diocletiana immolarit: quo tempore cum jam magni nominis esset, minor triginta annis non extitit. Duo itaque fuere Asterii, uterque Arianus, uterque Sophista. Prioris mentionem facit Athanasius lib. de Synodis, Socrates ac Sozomenus: Posterioris, nempe Episcopi, Theodoretus loco laudato. Baronius hoc anno hæc verba D. Hieronymi lib. de Script. Ecclesiast. de Asterio Episcopo intellegit: Asterius Ariana Philosophus factionis scripsit regnante Constantio in Epistolam ad Romanos, & in Evangelia & Psalmos Commentarios, & multa alia quæ a suæ partis hominibus studiosissime leguntur. Sed de quo Asterio Hieronymus loquatur, non liquet. Theodoretus in allocutione dicta Chalcedone contra sanctæ me-

LXXXII.
(c) Chrysostr. in epist. ad Ephe. c. 6. homil. 21.

Celebris memoria Juliani Sabæ.

(d) Mart. Rom. die 14. Jan.

LXXXIII.

(e) Theod. l. 4. c. 29. Celebriores in Syria monachi.

CHRISTY

DAMASI PAP.

VALENTINIANI IMPER. 7.
VALENTIS

370

4.

iii. In solitudine etiam Antiochena Mar-
rianus, Eusebius, Ammianus, Palladius,
Simeon, Abrahamus, & alii quoque, qui
imaginem Dei, ad cujus similitudinem con-
diti erant, integram conservarunt. Atque
tum horum, tum illorum vitam scriptis
prodiderunt. Itemque mons, qui urbi illi
amplissima imminet, hujusmodi floribus
pratensibus pulchre vestitus est: nam in
eo cum magna nominis celebritate vixit
Petrus Galata, & ejus gentilis Ægyptius,
quinetiam Romanus, Severus, Zeno, Mo-
ses, Malchus, & alii quamplurimi vulgo
quidem ignoti, Deo autem penitus perspe-
cti & cogniti. Hæc Theodoretus de san-
ctis Syriæ solitudinum monachis, quo-
rum nonnullorum res gestas ipse scriptis
edidit in Philotheo, nempe de Juliano,
& Aphraate, quos diximus, Martiano,
Eusebio, Publico, Simeone, Palladio lon-
ge alio ab illo Galata, de quo suo loco
dicendum, Abrahamo, Acepstima: memi-
nit & de magno quodam (ita enim ipse

(a) Theod.
hist. SS.
Patrum c.
16. & 21.

LXXX-
IV

(b) Socrat.
l. 6. c. 27.

(c) Sozom.
l. 6. c. 36a
37.

(a) eum iterum appellat) Marone, nec-
non de Mose & Malcho, cujus res gestas
S. Hieronymus profecutus est; qui tan-
torum virorum fama pellectus, monasti-
cæ vitæ institutum arripiens, Syriæ po-
tius elegit solitudinem, de quo suo loco
dicemus. Institutam jam de Antiochena
Ecclesia persecutione Valentis exagitata
ordine prosequamur orationem.
Putarunt Socrates (b) atque Sozome-
nus (c), Valentem Antiochiæ adversus
Orthodoxos furentem, ad meliorem sta-
tum mentis revocatum esse oratione The-
mistii. Cæterum licet Socrates tradat ha-
buisse ea de re Themistium coram Valen-
te orationem, Sozomenus autem ipsum eo
argumento scriptum librum eidem dedi-
casse testetur; tamen una eademque pro-
cul dubio scriptio fuit; sed desideratur
ipsa, & multa alia, quæ horum tempo-
rum rebus magnam potuissent lucem af-
ferre: longe vero diversa hæc habenda ab
ea coram eodem Valente dicta oratione
post debellatum Procopium, de qua su-
perius mentio facta est. Cum autem is es-
set lugubris status Orthodoxorum in O-
Ann. Eccl. Tom. V.

riente, ac præsertim in Syria; audita Ma-
gnus Basilius Antiochenæ Ecclesiæ dira
jugique afflictatione, eam scriptis est con-
solatus, & ad fidem acceptam a Patri-
bus fideliter custodiendam adhortatus, e-
pistola ad ipsam data, quæ sic se ha-
bet (d):

(d) Basil.
epist. 60.

Quis dabit mihi alas instar columbæ?
& volabo ad vos, expleboque desiderium,
quo ad dilectionis vestræ congressum aspi-
ro. Nunc vero non solum alis destitutor,
sed ipso quoque corpore, quod & longa
jamdudum ægrotatione confectum, & nunc
continuis tribulationibus prorsus attritum
est. Quis enim usque adeo animo est ad-
amantissimus? quis ita plane omnis commise-
rationis expertus & immitis, qui cum au-
diat, quo modo undique nos gemitus ac lu-
ctus, velut ex tristi quodam choro, com-
muni quadam & consona lamentatione ap-
plorante impetat, non condoleat animo,
inque terram præ luctu defleatur, &
immensis istis curis omnino tabefiat? Sed
potest sanctus Deus aliquam ab immensis
ac deploratis curis dare relaxationem, &
a diuturnis laboribus quamdam largiri re-
spirationem.

LXXXV.
Basilius e-
pistola
consola-
tur An-
tiocheno;

Itaque & vos oro, ut eandem consolatio-
nem amplectamini, ac spe consolationis cum
gaudio præsentem tribulationum luctum to-
leremus. Sive namque peccatorum pœnas
damus; valebunt ad hoc flagella, ut post-
hac iram Dei quæ imminabat, avertant;
sive in certaminibus, quæ pietatis gratia
decertamus, per tribulationes corroboramur:
justus est is, qui nos ad tolerandos agones
præmiis invitat, ut non sinat
nos tentari supra id quod ferre possu-
mus; sed pro toleratis jam laboribus pa-
tientiam nobis & spei in ipsum coronam red-
dat. Ne igitur ad decertandos pietatis
agones defatigemur; neque per desperatio-
nem, quæ jam decreta sunt, amittamus.
Non enim uno actu fortitudinis, neque
modico quodam labore constantis animi spe-
cimen datur; sed qui corda nostra probat,
longa nos ac prorogata probatione vult
justitiæ coronam adeptos demonstrare.
Dumtaxat constans ac fidelis servetur a-

LXXX.
VI.
Utilitas
tribula-
tionis.

Q 9 2. ni-

PAGIUS

memoriæ Cyrillum mense Septembri anni
CCCCXXXI. ut observat Garnerius in Auc-
tario Operum Theodoretii pag. 34. ubi hanc allo-
cutionem Theodoretii eff: ostendit, ait: Disce
tuum Doctorem. Hoc Asterius Arianus genuit,
& Apollinarius tuus pater. Te ipsum enim il-
lius filium constituisti. Ubi Theodoretum de prio-
re Asterio locutum arbitratur Garnerius: po-
sterior enim, inquit, Constantinopoli innotescere
facile non potuit.

XXX.
Fuit &
tertius A-
sterius A-
masæa E-
pisc.

Utriusque Asterii occasione observandum, flo-
ruisse hoc sæculo alium Asterium Amasæa in
Ponto Episcopum doctrina & sanctitate illustrem,
qui post annum Christi quadringentesimum ad-
huc in vivis fuit, ut liquet ex Oratione de Ka-
lendis eo anno scripta, de qua infra sermo
erit. Jam tamen Juliano Apostata imperante

celebris erat, ut colligitur ex Orationibus de
Kalendis & adversus Avaritiam, ubi antequam lo-
quatur de iis, quos is Imperator ad Fidem
negandam induxerat, ait: Et hæc quidem, in-
quit, anteriorum exempla temporum memoria ser-
vavit: sunt etiamnum recentia ac nostra atatis.
De ejus Operibus legendus Labbeus in Dissert.
de Scriptoribus Ecclesiasticis, ubi & mentionem facit
quarti Asterii Petræ in Arabia Episcopi,
qui hac ætate vixit, quique die X. Junii in
Martyrologio Romano colitur, de quo Baron.
n. LXXXVI.
Post Labbei mortem Cotel-
rius in tertio tomo Monumentorum Ecclesiæ Græ-
cæ aliqua Divi Asterii Amasensis Episcopi O-
puscula publicavit, & in linguam Latinam con-
vertit. De Asterio Philosopho Spondanus in E-
pitome anno CCCXXXVI. num. V.

Baron. n.
LXXXVI.

nimus noster, fidei nostræ in Christum robur custodiatur immotum; & brevi ac velociter veniet auxiliator, veniet & non tardabit. Amplectenda enim tribulatio, super tribulationem, spes super spem, adhuc modicum, adhuc modicum. Ad istum modum alumnos suos Spiritus sanctus futurorum promissione recreare novit: post tribulationes enim sequitur spes; quæ vero sperantur, e vicino subsequuntur. Nam etiam si universam hominum vitam quis objecerit; brevissimum tamen est illius spatium, respectu infiniti sæculi, quod in spe nostrâ reconditum est.

LXXXVII. Fidem autem nos neque recentiore ab aliis conscriptam acceptamus, neque ipsi mentis nostræ fœtus aliis obtrudere audemus, ne humana putentur pietatis verba; sed quæ a sanctis Patribus edocti sumus, ea rogantibus nos annunciamus. Est itaque Ecclesiæ nostræ a Patribus administratæ, etiam a sanctis Patribus qui Nicææ convenere, conscripta fides; quam etsi arbitramur ore tenus & apud vos in usu haberi; non tamen detrectabimus, ne desidia crimine notemur, ipsi quoque verba litteris annotare; sunt enim ista: Credimus in unum Deum, &c. Ipsum Nicænum symbolum Basilius integrum in eadem describit epistola, quod ab ipsis integrum custoditum exoptat.

LXXXVIII. Quod autem Ecclesia Antiochena præter afflictionem Valentis Imperatoris alia rursus intestina affligeretur vexatione, dum Catholicæ fidei professores inter se divisi, alii Meletio, Paulino alii adhererent; idem sanctus Basilius, quod non levioris negotii, sed magni momenti id esset opus, ad eam rem conficiendam Magnum Athanasium litteris ad eum scriptis rogat, ut inter utramque partem pacis sequester accedat. Sed in illud primum vehementer incumbit, ut quoniam Orientalis Ecclesiæ ejectione Episcoporum Catholicorum & subrogatione Ariatorum jam penitus videretur esse collapsa, unum tantum doceat superesse remedium, illudque in eo repositum, si ab Occidentalibus Episcopis sublevarentur; atque istud ipsum ut curet, enixius rogat his verbis (a): Olim novi & ipse secundum admensuratam mihi rerum gerendarum cognitionem; unam sciebam acquirendi auxilii viam; quæ res Ecclesiis nostris cum Occidentalibus Episcopis conspirat & convenit. Si namque voluerint illi eundem zelum, quo contra unum & alterum qui in Occidente diffamabantur, nempe Auxentium & socios, usi sunt, & pro nostrarum partium incolatu solliciti demonstrare; forte fiet aliquid, quod proderit communiter omnibus. Unde & qui rerum potuerunt, multitudinis auctoritate permoveantur, & populi quaquaversum illos sine contradictione sequantur.

(a) Basil. ep. 48.

Quis autem ad ista perficienda prudentiam tuam excellat? Quis acutius, quid faciendum sit, expendet? Quis ad utilium energiam efficacior? Quis ad considerandum fratrum necessitatem condolentis affectu magis præditus? Quis universo Occidentis honorabili canicie tua venerabilior? & paulo post: Ad Occidentales Episcopos mitte, qui calamitates, quibus occupamur ac premimur, illis exponant. Instrue illos forma narrandi, qua utantur. Esto Samuel Ecclesiis; particeps esto afflictionum laborantium populorum, &c. ac post hæc, res Antiochenæ Ecclesiæ ut solite curet, rogat his verbis:

Antiochenæ sane Ecclesiæ status manifeste a tua pietate pendet, ut alios quidem ædifices, alios vero compefcas ac quietos reddas, atque Ecclesiæ vires per unanimum consensum restituas. Quod enim juxta eos qui medicorum sapientissimi sunt, curandi initium ab illis sumere debeas, qui periculossime laborant, nemo est qui te melius intelligat. Quid autem poterit rotius Orbis Ecclesiis, ea quæ apud Antiochiam est, lethalius esse? Quam si contigerit ad concordiam redire; nihil prohibebit, quo minus universo corpori, tamquam corroboratum caput, sunitatem suppeditet. Re vera autem sapientia tua & Evangelica sympathia urbis illius ægritudines opus habent; quæ non ab hæreticis solum scissa est, sed & ab illis qui idem sentire dicuntur, discerpitur. Ista vero componere, & in unius corporis harmoniam reducere, vere illius est, qui & siccis ossibus, ut ad nervos & carnem iterum restituerentur, ineffabili virtute sua largitus est. Magna vero omnino Dominus per sanctos suos operatur, &c. Hæc Basilius, qui & in his multus fuit, aliis sæpe litteris eundem Athanasium interpellans pro infelicissimo statu Orientalis Ecclesiæ, ac potissimum Antiochenæ, ut complures litteræ ad eundem Athanasium eodem ferme argumento datæ significant (b). Quoniam modo autem ipse Athanasius, opem laturus Basilio & Ecclesiæ Orientali, Petrum Alexandrinæ Ecclesiæ ministrum ad ipsum legarit, & de legatione ab eo ad Occidentales missa, dicemus anno sequenti.

Quod rursus ad Athanasium spectat; etsi (ut dictum est) & ipse in sua Ecclesia absque vexatione quiete agere permixsus fuit; Ecclesiæ tamen sibi subjæctæ a Præfectis earum provinciarum nonnihil vexatæ sunt; & inter alias Ecclesiæ Libyæ a quodam Præfecto Cappadoce, homine moribus depravato, licet fide Catholico, labefactata est; quem in deteriora prolabantem, nec mores emendare curantem S. Athanasius sententia excommunicationis percussit; scripsitque ex more publicas litteras, quibus significaretur, ne qui excommunicatus ab ipso esset,

LXXXIX.

Basilius Athanasium cupit agere cum Episcopis Occidentis.

XC.

Basilius Athanasio commendat Eccl. Antioch.

(b) Basil. ep. 49. 50. 51. 52.

XCI.

Præfectus Libyæ ab Athanasio excommunicatus.

ab

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

ab alio usquam Episcopo recipere^{et}ur. Pervenerunt eadem litteræ in Cappadociam, quo idem reversurus erat; quas cum in primis Basilii universæ illius provinciæ metropolitanus Episcopus accepisset, in nefarium hominem æque ac Athanasius ipse commotus, eundem a fidelium consortio penitus declaravit extorem, deque his sic a se gestis eundem S. Athanasium reddidit certiolem, perbrevis ad eum ejusmodi epistola scripta (a):

(a) Basil.
ep. 47.

XCIII.

Basilii
ratam ha-
bet Præ-
fecti ex-
communicationem.

(b) Eccl.
10.

Pœna ex-
communicati.

Incidit in sanctitatis tuæ litteras, in quibus adversus Libyæ Præfectum, virum infamem, ingenuisti. Deploramus quidem patriam nostram, quod talium malorum & mater est ac nutrix. Deploramus vero & Libyam nostræ proximam, quod malorum nostrorum particeps facta, ferinisque viri hujus moribus tradita est, qui a pueritia crudelitati pariter & lasciviæ assuevit. Hoc scilicet erat, quod sapienter dixit Ecclesiastes (b): Væ tibi terra, cujus Rex est puer, & cujus principes mane comedunt, & in ipso meridie lascivunt, post alienos thoros, plusquam irrationales bestie insanientes. Itaque illum quidem flagella manent apud justum Judicem ad eandem mensuram commensurata, juxta quam ipse jam antea sanctos Dei affligere præsumpsit. Innotuit autem id & Ecclesiæ nostræ ex litteris pietatis tuæ: atque averfandum & execrabilem illum averfabantur omnes, ita ut nec ignis, nec aqua, nec tecti communionem cum illo sint habituri: siquidem prodest, ut violenti isti tyranni communi & unanimi judicio condemnentur. Sufficiet autem ipsi damnationis titulus, & ipsæ sententiæ, quibus undique ab omnibus condemnabitur. Neque enim omitteremus, quo minus condemnationem istam omnibus ipsius & familiaribus & amicis atque advenis ostendamus. Quod si vero non statim illum istæ reprehensionis, quemadmodum & Pharaonem, permovebunt; attamen postremam aliquando & gravem illi ac tristem retributionem afferet. Hactenus Basilii ad Athanasium; quæ hic descripsisse volumus ad excommunicationis cenfuram etiam in provinciarum Præfectos ab Episcopis exerceri solitam in

Ecclesia insinuandam. De reliquis autem Basilii rebus cum Athanasio gestis agetur anno sequenti.

Hoc eodem anno, quo venit Valens Imperator Antiochiam, ipsius tertio Consulatu, præfecturam Prætorii Modesto administrante, dixæ sunt habitæ quæstiones de compluribus, qui de vita ipsius Imperatoris. consulissent magos, aruspices, vel alios; qui malis artibus futura prænoscere profitebantur; de quibus omnibus Ammianus (c) pluribus agit, cujus ipso anno agi cœpta, nimirum cum, ut ait, præfecturam Prætorii Modesti administraret; ad quem eodem munere fungentem extat Valentis rescriptum ipso tertium Consule hoc anno datum (d), nec non (e) aliud adversus maleficos (quod ad hanc rem, de qua agitur, pertinet) his verbis: *Cesset mathematicorum tractatus. Nam si quis publice aut privatim, in die noctuque deprehensus fuerit in cohibito errore versari, capitali sententia feriatur.*

XCIII.

Valens
exagitat
magos di-
vinatores.

(c) Ammianus
lib. 29.

(d) l. 6. de
de tyron.
C. Theod.
(e) l. 8. de
malef. C.
Theod.

Quinam autem fuerint, qui pertæsi Valentis Imperii, curiose de futuro scrutarentur Imperatore, Sozomenus narrat, cum ait (f): *Eo quidem tempore omnes prope philosophi Gentiles extincti sunt; idque hac de causa. Nonnulli eorum qui aliis in philosophia præstare putabantur, incrementum religionis Christianæ ægre admodum ferentes, inivere consilium de prænoscendo, quis esset Valenti in Imperio successurus. Qua de re cum omnia omnium generis divinandi genera experti fuissent; ad extremum tripodem ligneum e lauro fabricati, invocationes demonum & verba execrabilia pro more suo usurparunt: adeo ut ex conjunctione singularum litterarum per tripodis machinam & divinationem significatarum, futuri nomen extaret Imperatoris. Philosophi igitur cum Theodorum virum inter satellites Imperatoris insignem illum quidem & illustrem, sed Gentilem, Imperatorem fieri avidè expecterent, utque ordo litterarum usque ad D, hujus nomini conveniret, in fraudem inducti sunt, dum hac conjectura nixi,*

XCIV.

(f) Sozomenus
lib. 6. c. 35.

Philosophi avidi
scite successorem
Valentis.

Theo.

PAGIUS

Ad num. XCIII. & seqq. Cum Valens Imperator ante verum tempus anni trecentissimi septuagesimi secundi Antiochiam non pervenerit, ut ex his quæ infra dicemus, constabit, annus, quo dixæ habitæ sunt quæstiones de iis, qui de hujus Imperatoris vita consulissent Magos, quove celebriores Philosophi occidi jussi, qui annus utique hæcenus in obscuro fuerat, in manifestam lucem educitur. Illud enim contigit anno trecentesimo septuagesimo tertio. Scribit quippe Zosimus lib. 4. pag. 742. *Cum Antiochia degeret Imperator, magis præfignis de Valentis successore consultum esse, cui Socrates & Sozomenus a Baronio citati suffragantur. Ammianus vero initio libri 29. in-*

XXXI.
Insidia Valenti Aug.
extructa.

sinuat, factum id æstate consumta, & dum Modestus Præfectus Prætorio formidine successoris agitaretur in dies. Quare cum Modestus, qui huic crimini vindicando incubuit, anno trecentesimo septuagesimo tertio ultimum Præfecturæ suæ annum egerit, non dubium, quin eo anno quæstiones illæ exercitæ sint, & quin l. 8. Cod. Theod. De Maleficis, quæ sine die & Consulibus est, ad eundem annum pertineat, ut Gothofredus in ejusdem Legis Commentario suspicatus fuerat. Nam Modestum anno trecentesimo septuagesimo quarto Prætorio Præfectum non fuisse, liquet ex Legibus Codicis Theod.

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

Theodorum Imperio potiturum expectarent. Quo illorum conatu indicato, Imperator extra modum ira exardescere cepit, quasi saluti suæ insidias comparassent.

XCV.

Theodorus ex nomine reus capitis.

Quam ob causam tum Theodorus, tum tripodis opifices comprehensi sunt, mandatumque ut ille igni, hi autem gladio necarentur. Pari ratione omnes illustriores in toto Imperio philosophi eadem ipsa de causa extincti. Quin etiam cum Imperatoris ira nullo modo comprimi posset; etiam in eos qui philosophi non erant, sed illorum duntaxat vestitu utebantur, invidiæ flamma pervasit; sic ut qui alias artes profitebantur, neque crocotis, neque palliis philosophorum se induere vellent, idque ob periculi metum, ne viderentur ex eorum numero esse, qui vaticinia illa & ritus ad tripodem peregissent. Istam quidem implacabilem Imperatoris iram, atque adeo crudelitatem, addo etiam philosophorum temerarium facinus, philosophis indignum & imprudentem conatum a bene sanis hominibus arbitror merito damnandum.

XCVI.

Litteræ in suspicionem adductæ.

Nam cum hac inscitia Valens impulsus animum induxisset eum interficere, qui esset sibi in Imperio successurus, neque vitæ illorum qui divinatione ea de re usi fuissent, neque ejus de quo divinassent, percipit; quin etiam, ut ferunt, neque eorum quidem qui tum eodem nomine, si modo illustres essent, appellabantur, vel saltem simile nomen habebant, cujus primæ litteræ a Th, usque ad D, eadem essent. Porro philosophorum huc processit amentia, uti crederent in sua situm potestate, ut tum Imperatorem e medio tollerent, tum denuo excitarent. Hæc & alia de philosophorum Gentilium stultitia affert Sozomenus; qui ægre ferentes Christianum hominem Romano Imperio diutius dominari; adhuc mærentes Julianum cito extinctum, hisce magiæ præstigiis de venturo consulebant Imperatore, avidèque ex elementis illis patefactum nomen Theodori illius acceperunt, utpote Ethnici hominis; quem tamen moribus probe compositum Ammianus describit (a), cum ait: *Visus est aliis excellere Theodorus secundum inter Notarios adeptus jam gradum; & erat re vera ita, ut opinati sunt. Namque antiquitus claro genere in Galliis natus, & liberaliter educatus a primis pueritiæ rudimentis, modestia, prudentia, humanitate, gratia, litteris ornatissimus, semper officio, locoque quem retinebat, superior videbatur, altis humilibusque juxta acceptus: solusque pene omnium erat, cujus linguam non infrenem, sed dispicientem, quæ loqueretur, nullius claudebat periculi metus.* Hæc de eo Ammianus: quem Constantinopoli accersitum, ut ait, quæstionibus Imperator subjecit.

(a) Amm. l. 29.

XCVII.

(b) Socrat. l. 4. c. 15.

Addit ad hæc de aliquibus Socrates (b): *Itaque omnes qui erant Theodori, vel*

Theodosii, vel Theoduli nomine, vel aliis consimilibus nominibus appellati, Valens interficit: in quorum numero fuit Theodosius vir nobilis ex genere patricio; qui ab Hispania ad Valentem adductus, morte multatus est. Multi igitur præ metu ipsorum animis injecto sua commutaverunt nomina; & quæ parentes illis in lucem editis imposuerant, tamquam plena periculi denegarunt. Hæc ipse; his adjiciendam putamus, quam S. Joannes Chrysostronus de nece alterius Theodori affert historiam sub eodem Valente, eadem, ut putatur, causa, periclitantis. Existimari quidem, possit, hunc unum eundemque esse cum illo, cujus Ammianus (c) tragœdiam, narrat, nisi quod ille ab ipso dictus Galus, hic vero Siculus nominatur. Ait igitur Chrysostronus (d):

Multi ex nomine facti rei capitis.

(c) Amm. lib. 29.
(d) Chrysostr. epist. ad viduam juniorem.

Revocabo autem tibi in memoriam Theodorum illum Siculum (fortasse audisti, erat enim in primis notus & celebris). Hic & pulchritudine & magnitudine corporis & auctoritate apud Imperatorem omnibus præstans, qui ea poterat, quæ interiorum familiarium nemo, prosperam illam fortunam non moderate tulit: sed insidiatus Imperatori ac deprehensus, ipse quidem valde miserabiliter obtruncatus est; ipsius autem uxor neque educatione, neque genere, neque ulla alia re nobilitati tuæ concedens; omnibus repente rebus suis spoliata, ac libertate amissa, cubiculariis ancillis adnumerata, ac nulla non ancilla miseriorem ac magis lacrymabilem vitam agere coacta est, hoc uno cæteris antecellens, quod propter incomparabilem calamitatis magnitudinem, lacrymas eorum omnium, qui ipsam aspicerent, eliciebat. Fertur etiam Artemisia viro valde claro nupta, quoniam & ille tyrannidem affectavit, in eandem incidisse paupertatem, ac præterea oculis esse capta; nam magnitudo ægritudinis & lacrymarum multitudo lumina extinxit. At nunc quidem hominibus eget, qui deducant, & ad alienas portas adducant, ut hoc modo necessarium sibi victum comparare queat. Ista Chrysostronus adolescens Antiochenus ibidem agens, ubi hæc omnia tractabantur. At quod ait dictos clarissimos viros ob affectatam tyrannidem extinctos esse; hæc idcirco, quod qui eos neci traderent Judices (ut ex Ammiano colligitur) hanc de damnatione singulorum causam justam apparentem prætexerent. Subdit idem ibi Chrysostronus de ipsius Valentis Imperatoris miserando interitu, de quo opportunius suo loco agendum erit. At Zosimus quoque, dum de Theodoro agit, affectatum ab eo Imperium tradit, ac malis artibus conquiritum, licet eum Ammianus excuset.

XCVIII.

Theodori Siculi causus.

Nominat idem Zosimus celebriores philosophos tum jussu Valentis occidi iussos, cum

XCIX.

CHRISTE
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

Qui Philosophi occisi a Valente. (a) Zosim. l. 4. cum ait (a): *Primus ex nobilibus philosophis interfectus est Maximus, & post illum oriundus e Phrygia Hilarius, qui ambiguum quoddam oraculum clarius fuisse interpretatus: secundum hunc Simonides, & Patricius Lydus, & Andronicus e Caria; qui omnes ad summum doctrinae fastigium pervenerant, & potius invidia, quam justo judicio damnati fuerant. Hæc Zosimus: at neutiquam cum his Themistius comprehensus est, utpote vere philosophus & ab omni magicæ studio procul abhorrens. Porro quod spectat ad Maximum illum olim Juliani in magia magistrum, ista de eo Ammianus (b): Neque ita multo post, Maximus ille philosophus, vir ingenti nomine doctrinarum, cujus ex uberrimis sermonibus ad scientiam copiosus Julianus extitit Imperator, oraculi supradicti versus audisse insimulatus, seque comperisse assensus, sed retinenda professionis consideratione non effudisse, verum ultro prædixisse consultores ipsos suppliciis pœnalibus perituros; Ephesum ad genuinam patriam ductus, ibique capite truncatus, sensit, docente periculo postremo, quæstoris iniquitatem omnibus esse criminibus graviolem. Sic ipse. Fuisse autem, qui de Maximo habuit quæstionem, Festum Judicem, Eunapius tradit (c), qui & pluribus ejusdem Maximi necem profecutus est. Qui igitur eadem divinandi arte summam apud Julianum (ut diximus) gratiam fuerat consecutus, cum jam illi de ejus Imperio esset vaticinatus, justo Dei judicio eadem ex causa sibi ultimum supplicium comparavit: hic ergo vanissimi hominis finis fuit, quem aliqui errore ducti nominarunt Tyrium, cum Ephesus dictus fuerit, origines vero Smyrneus, ejusque germani Nymphidianus item Smyrnæ oriundus & Claudianus, quorum Eunapius (d) meminit. Porro Maximus ille Tyrius Platonius, cujus extant conciones, sub Commodò vixit, ut de eo testatur Suidas. De Maximo autem alio Cynico Ægyptio suo loco dicemus.*

C. Libri magicæ inquiri iussi. (e) Amm. lib. 29. (f) Chryf. hom. 3. cont. Anomæos. Cum igitur de his Ammianus agit, magnam factam inquisitionem refert veterum artium codicum, quorum reperendorum causa fuerint cujusque ferme domus penetralia accurate quæsitæ; eisdemque inventos publice combustos tradit, cum ait (e): *Deinde congesti innumeri codices, & acervi voluminum multi sub conspectu Judicum concremati sunt, ex domibus eruti variis ut illiciti, ad leniendam cæсорum invidiam. Ita Ammianus. Hæc illa plane tempora, quorum meminit Chrysofostomus (f), cum inquit: Ante annos decem capti sunt nonnulli tyrannidem appetentes, cujus rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidam dignitate ac principatu præditus: qui cum da-*

mnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia universus Prætozem adiit; & deprecandi communi opera efficere potuit, ut reus ille venia nulla dignus liberaretur ab ira Imperatoris. Hæc ipse: fortasse hic ille Sallustius, quem damnatum capite & liberatum, vel potius quem filium Alypii, Ammianus (g) tradit. Tunc plane & illud accidit, ut complures, ne apud se ejusmodi codices reperirentur, eos igni confestim tradiderint, vel in proximum fluentem conjecerint: cujus rei causa Joannes Chrysofostomus jam periclitatus esset, nisi divino quodam præsidio (quod ipse testatur) fuisset adjutus. Porro rem gestam sic ipse refert (b):

Mota est olim, me adhuc adolescentulo, magna tyrannorum hostilitas; militibus etiam foris extra civitatem ad insidias positis, forte fortuito libellos quærebant incantatorios & magicos. Et qui scripserat librum, nondum perfectum in flumen abjecerat; & captus, cum postularetur ab eo, reddere non poterat, sed dicebatur per totam civitatem vinculus: & cum ita accusaretur, dedit pœnam. Tunc ergo ad martyris adem proficisci volens, transibam per hortos juxta flumen cum alio quodam. Ille autem viso libro, qui in superficie fluebat; primum quidem putabat linteum esse: propior autem factus, agnovit esse librum, & descendens recepit. Ego autem contemnebam, ut de communi invento, & ridebam. Sed videamus, inquit, quidnam hoc sit. Revolvit partem paginae, & invenit scripta magica. Accidit autem eodem tempore, militem transire; qui hoc animadvertens abiit & timere nos fecit. Quis enim credidisset, quod e flumine sumptum sustulisset; cum omnes tunc, etiam qui non suspecti essent, detinerentur? & abjicere non audebamus, ne videremur; idem erat periculum, si scinderemus. Concessit igitur Deus, & abjecimus, & postea a periculis liberati sumus. Hactenus Chrysofostomus, ista recolens, tamquam maximum a Deo tunc beneficium consecutus, ex quibus cum cæteris levioris quoque suspicionis reis postulatis judicio pœnam capitis exolvisset, si cum libro illo prehensus fuisset. Agebat autem hoc tempore Chrysofostomus suæ ætatis annum decimum sextum, secundum rationem superiorum initam, cum de matre ipsius actum est.

CII. In Occidente quoque ab anno superiori diræ agitari cœptæ sunt quæstiones adversus ejusmodi delinquentes, qui curiosis per divinationem scientiis operam darent; adeo ut ipso exordio in Senatorias quoque personas exhibitæ fuerint unguæ, fideiculae, & alia pœnarum genera, quæ licet servilibus tantum personis ex præfice legi-

(g) Amm. lib. 29.

(b) Chryf. in Ast. Apost. hom. 38.

CI. Johannes Chrysofostomus in magno discrimine positus vitæ liberatur.

Magicæ artis rei inquisitionem etiam in Occidente.

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 7.

legibus consuevissent admoveri, per Constantium (a) tamen odio magiæ (ut dictum est) in quosque etiam nobiles fuerunt relaxata. Quamobrem (inquit Ammianus b) ne tot malis dissimulatis, paulatimque serpentibus, acervi crescerent ærumnarum; nobilitatis decreto Legati mittuntur, Roma scilicet, Prætextatus ex Urbi Præfecto, & ex Vicario Venustus, & ex Consulari Minervius, oraturi ne delictis supplicia sint grandiora, neve Senator quisquam inusitato & illicito more tormentis exponeretur. Qui cum intromissi ad consistorium hæc deferrent; negantem Valentinianum se id statuisse, & calumnias perpeti clamitantem, moderate redarguit Quæstor Eupraxius, &c. Rescriptis tunc Valentinianus ad Præfectum Urbis Olybrium his verbis (c):

(a) l. 6. de malef. C. Theod.

(b) Amm. lib. 28.

(c) l. 1. de quæst. C. Theod.

CIII.

Nullus omnino ob fiducias perferendas, inconsultis ac nescientibus nobis, vel militia auctoramento, vel generis aut dignitatis defensione nudetur; excepta tamen majestatis causa, in qua sola omnibus æqua cognitio est. Hi quoque citra consultationis modum subjiciantur quæstioni, qui evidentibus argumentis subscriptiones nostras finxisse prodentur; qua in re ne Palatini quidem nominis assumptionem hujus esse volumus quæstionis exortem. Hæc, ut dictum est, anno superiori. Cæterum ejusmodi quæstiones de magis & maleficis agitatae sunt usque ferme ad ejusdem Imperatoris obitum, prout apparet ex ipsius rescriptis eadem ex causa datis, de quibus anno sequenti agemus.

CIV.

Quoniam autem hæc quæ dicta sunt de Valente, Joannes Chrysostronus (ut vidimus) testatur contigisse, cum ipse adolescentior esset; his hæc pro ratione temporis adjicienda putamus, quæ eadem sua ipsius ætate accidisse tradit Antiochiæ memoria digna, de conversione famosissimæ meretricis: homilia enim in Matthæum sexagesima octava habet ista: *At non audistis quomodo illa meretrix, quæ omnes impudicitia superavit, universos rursus continentia & virtute a tergo reliquit? Non dico illam de qua in Evangelio scribitur, sed hanc quæ nostra memoria ex Phœnice omnium civitatum iniquissima fuit. Hæc enim pueris nobis apud nos erat, & cum prima in theatro esset, nomen ejus ubique ferebatur; non in urbe nostra solummodo, sed ad Cilicas usque & Cappadocas. Hæc multorum patrimonia exhaurit, hæc multos parentum orbos tenebat, hæc maleficis quoque uti artibus dicebatur, quasi non elegantis corporis forma solum, verum etiam magicis cantibus & herbis retia tenderet: hæc Regiæ quoque fratrem attraxit; tanta cupidinis tyrannide pollebat. Sed subito nescio qua re, immo vero certissime scio; voluntate namque commutata, & Dei gratia hoc modo*

impetrata, omnia illa sprexit & calcavit; ita diaboli officina projecta, facile ad cælum ascendit: & quamvis nihil erat ea petulantius, dum in scæna versaretur, postea tamen continentia magnitudine multas antecelluit. Cilicium enim induta per totam reliquam vitam hoc se pacto exercebat. Hujus gratia & Præfectus, a scœnicis perturbatus armatos milites misit, qui non potuerunt eam rapere, nec a numero virginum, quæ ipsam receperunt, abducere. Hæc cum ineffabili sacramento communicasset, & condigne suscepta gratia vixisset, universis per gratiam maculis deterfis, naturæ demum concessit. Mirabilem enim philosophiam, post baptismum ostendit, nec umquam amantibus antea, eamque sequentibus, ac diligenter quærentibus visa est; sed postea quam semel se ipsam inclusit, multos annos quasi vincita in carceribus peregit. Hæc de ea Chrysostronus. Jam reliqua prosequamur.

Interea vero Athanaricus Rex Gothorum, memor quæ quantave trienniali bello a Valente Christiano Imperatore passus esset; quod non liceret, pacis istæ legibus prohibentibus, vel potius quod haud tantum virium penes se esse sentiret invadendi Romanum Imperium, Christianos apud se agentes ipse Ethnicus persequi cœpit, nec desinit, quousque publica expeditione, transmissis Istris, ipsum Valentem aggressus est. Quod autem ad tempus inchoatæ ejusmodi persecutionis spectat; istud ipsum S. Hieronymus profiteatur, qui cum anno sexto Valentis Imperatoris id factum recenseat, plane ad hunc ipsum annum septimum referendum est: ipse enim sequenti anno a creatione Valentis, quo primus absolvitur annus & secundus incipit, ejusdem Imperatoris annos aggreditur numerare. Hic igitur primus ejusmodi persecutionis annus jure statuitur; de qua ita Hieronymus (d):

Athanaricus in Christianos persecutione commota, plurimos interficit, & de propriis sedibus in Romanum solum expellit. Hæc ipse. Rursum vero eandem persecutionem cœptam esse hoc anno, inde etiam deducitur argumentum, quod cum S. Epiphanius testetur se commentarium illum adversus hæreses scribere anno undecimo Valentiniani atque Valentis Imperatorum, id ipso exordio libri primi affirmans; rursumque cum agit (e) de Audianis hæreticis, tradat monachos Gothos persecutionem passos a Rege Gothorum jam quatuor ante annos, ex quo illa scribebat; hac ratione dicendum est, ipsos expulsos e Gothia fuisse anno septimo eorundem Imperatorum. At de monachis illis inferius. Sed & Orosius (f) de fuga eorum hæc amplius: Athanaricus Rex Gothorum Christianos in gente sua crudelissime persecutus, plurimos barbarorum

CV.

Athanarici Regis Gothorum persecutio.

(d) Hier. in Chron.

(e) Epiph. hæres. 70.

(f) Oros. l. 7. c. 7.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPR. 7.

Ob fidem interfectos ad coronam martyrii sublimavit; quorum tamen plurimi ad Romanum solum non trepidi velut ad hostes, sed certi, quod ad fratres, pro Christi confessione fugerunt: Ita Orosius.

CVI.

Contigit autem hæc persecutio, antequam iidem Gothi Arianæ hæresis labere conspergerentur; adeo ut qui apud eos passi sunt, Catholici omnes habiti fuerint; quod quidem S. Augustinus testatur his verbis (a): Rex Gothorum in ipsa Gothia persecutus est Christianos crudelitate mirabili, cum ibi non essent nisi Catholici; quorum plurimi martyrio coronati sunt; sicut a quibusdam fratribus, qui tunc illic pueri fuerant, & se vidisse incunctanter recordabantur, audivimus. Hucusque Augustini verba; cui magis assentiendum jure quis dixerit rem adeo certa fide testatam reddenti, quodque his temporibus vicinior fuerit, quam (b) Sozomeno eos hæresi Ariana labefactatos affirmanti. At rem maximi ponderis, quod de fide Catholica martyrum sit controversia, accuratius pervestigemus; atque in primis quid de his post Socratem (c) ipse Sozomenus habeat, in medium adducamus; omittis iis, quæ de sede antiqua Gothorum, & eorum e limitibus egressione ab ipso descripta sunt, utpote re omnibus ferme nota, ac multorum scriptorum chartis memoriæ commendata.

(a) Aug. de Civ. Dei l. 18. c. 52.

Qui martyrium in Gothia, Catholici erant.

(b) Sozom. l. 6. c. 37.

(c) Socrat. l. 4. c. 37.

CVII.

Sozomenus undique confutatur.

Quod vero ad persecutionem, de qua agitur, pertinet; in eo in primis erroris arguitur Sozomenus, dum ait, ante persecutionem a Gothis motam, concessum esse ipsis ab Imperatore, agente ad hoc legationem apud eum Vulphila ipsorum Episcopo, Thraciam habitare; quod quidem falsum omnino esse, Ammiani (d) auctoritate convincitur; cujus sententia liquet, Valentem Imperatorem, cum eos prælio pertentavit, Istrum semper fluvium pertransisse, quod scilicet illi regiones transflumen positas incolerent. Transitus autem eorum in Thraciam postea contigit, ut dicemus. Sed audiamus quid ipse Sozomenus dicat de occasione concitatæ ab Athanarico in Christianos persecutionis; ait enim (e):

(d) Amm. lib. 27.

(e) Sozom. l. 6 c. 37.

CVIII.

Athanasius & Phritigernes.

* Athalaricum.

Haud adeo diu post, seditione intestina inter ipsos Gothos conflata, bipartito divisos esse, atque alteri factioni Athanaricum*, Phritigernem alteri præfuisse dicunt. Prælio igitur inter eos commisso, Phritigernem, re male gesta, auxilium a Romanis petiisse. Quod cum ei Imperator Valens concessisset; & milites Romanos, qui erant in Thracia, ei subsidio venire permisisset; prælio redintegrato, victoriam consecutus esse, & Athanaricum cum suo exercitu in fugam vertisse. Atque quo gratiam Valenti referret, & se ei in omnibus rebus amicissimum fore confirmaret, se ejus de fide & religione sententiæ addi-

Ann. Eccl. Tom. V.

xisse, persuasisseque barbaris sibi subiectis; ut eadem sentirent. At vero non istam solum causam fuisse puto, cur universa Gothorum gens ad hoc tempus usque Arianis adjuncta sit; sed quod Vulphilas* eorum* Vlphilas. Episcopus, licet initio ab Ecclesia Catholica nihil dissentiret; tamen post, regnante Constantio, per inscitiam una cum Eudoxio, & Acacio, utpote ex Episcoporum numero, qui in Concilio Nicæno convenierant, Concilio Constantinopoli habito interfuit. At hic quoque magnopere hallucinatus est Sozomenus, dum ait Acacium & Eudoxium Nicæno interfuisse Concilio: neuter enim illorum præsens fuit, sed ipsorum prædecessores Antistites. Sed pergit ipse: Qui simul ut eo venit, dicitur, cum principes sectæ Arianæ cum ipso de religione differuissent, essentque polliciti legationem ei apud Imperatorem ex sententia confectam fore, si modo ipsorum opinioni se vellet addicere, vel necessitate compulsus, vel quod eadem de Deo opinionem meliorem judicaret, communioni Arianorum se addixisse, & totam suam gentem ab Ecclesia Catholica separasse. Hæc ipse.

CIX.

At quam hic sibi adversetur auctor, considera. Si enim (ut ait) jam a tempore Constantii Imperatoris in Concilio illo Constantinopolitano post Seleuciense mox celebrato Vulphilas una cum suis omnibus Gothis descivit a fide Catholica, atque Arianis inhæsit; quid intercessisse ait postea cum Valente Phritigernis promissionem, se una cum suis eandem, quam ipse Imperator coleret, Arianam perfidiam sectaturum, quasi pergratum oblatum munus offerret pro gratiarum actione de impertita sibi adversus Athanaricum ope? Si enim ex ejus assertione, jam temporibus Constantii, Gothi Arianæ facti erant; quid ultra Phritigernes ea pollicitaturus erat? Certe quidem usque in hanc diem Gothos perseverasse Catholicos: eos vero qui sub Phritigernis ditio- ne erant, ex conditione istius fœderis cum Valente Imperatore, mutatos in Arianos, testatur Orosius, necnon Theodoretus (f), qui affirmat etiam id factum sub Valente Imperatore, Eudoxio id suadente ipsi Valenti; deceptosque ab eo tradit Gothos, quod falso jactaret, nullam inter utramque sectam differentiam intercessisse, sed verbalem potius inter Catholicos, & Arianos controversiam illam extitisse: sicque nihil dubii remanet, Gothos antehac fuisse Catholicos, subditos vero Phritigerni hoc anno cum ipso deviare cœpisse. Sed quid post hæc Sozomenus?

(f) Theod. l. 4. c. 41.

Gothi, inquit, ab eo doctore, nempe Vulphila, ad pietatem, & verum Dei cultum amplectendum instituti, & per eum ad mansuetiores mores traducti, in omnibus rebus facile ejus consilio parvere; pro cer-

CX.

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 7.

Vulphilas episcopus Gothorum inventor literarum Gothicarum.

to persuasi, nihil ab eo vel dici improbe vel fieri, sed omnia ad utilitatem eorum, qui ardenti pietatis studio flagrabant, transigi. Quin etiam maximum dedit suæ virtutis specimen, infinita pericula pro religione Christiana tum subeundo, eum iidem ipsi barbari Gothi, quos diximus, adhuc religionem Gentilium coluerunt. Sed & hic siste gradum, lector, ne errantem inconsulto sequens, in eandem erroris foveam inducaris. His omnibus nihil aliud auctor videtur asserere, nisi Vulphilam primum auctorem fuisse, qui Gothos ex Gentilium reddidit Christianos. At res Gothorum parum compertas habuit, ignorans nimirum jam temporibus Constantini Magni Gothos fuisse Christianos, ipsorumque Episcopum Theophilum nomine interfuisse atque subscripsisse Nicæno Magno Concilio, prout index Episcoporum eidem subscriptorum, satis aperte significat. Sed auctor hæc addit:

CXI.

Sæva persecutio Athanarici.

Primus præterea fuit, qui litteras apud eos invenerit, litterasque sacras in patrium sermonem converterit. Quare quod barbari prope Istrum omnino sectam Arianam sequebantur, hæc quidem causa fuit. Per idem tempus magnus numerus eorum, qui Phritigerni parebant, propter Christum martyrio e medio sublatis sunt. Nam Athanaricus, cum Vulphilas multos ejus ditioni subiectos ad religionem Christi deduxisset, iniquo animo ferens, perinde quasi avita & patria religio innovata fuisset, eorum complures multis ac variis multavit suppliciis; quorum pars in iudicium adducta cum viriliter & magno animo fidem Christi defendisset, interfecta est; pars, nulla pro se habita ratione, trucidata.

CXII.

Ariani Gothi nequaquam pati martyrium potuerunt.

Siquidem fertur, eos quibus huius rei conficiendæ negotium Athanaricus imposuerat, statuatam quamdam in curru collocatam per singula Christianorum tabernacula circumduxisse, jussisseque ut eam adorarent, eique hostias immolarent: quod cum facere recusassent Christiani, tabernacula cum ipsis hominibus incendio consumpsisse. Porro aliam cladem hac multo miserabiliorem eodem tempore quoque accidisse accepi. Nam multi tum viri tum mulieres, quarum aliæ pueros secum adduxerant, aliæ infantes recens natos, & adhuc sugentes ubera, violentiæ eorum qui ipsos ad sacrificandum impellebant, succumbentes, ad tabernaculum Ecclesiæ, quod ibi fuit, profugerunt: qui omnes, tabernaculo illo a Gentilibus incenso, pariter extincti sunt. Non longo tempore post Gothi ad mutuam fuere inter ipsos concordiam adducti; qui insolentia elati, Thracas gravibus affecere incommodis. Hæc Sozomenus; cujus sententia illud affirmari videtur, quotquot apud Atha-

naricum martyrio vita functi sunt, quod essent subditi Phritigerni jam Ariana labe infecto, ut paulo ante dixit, fuisse eosdem pariter Arianos; ac proinde ipsos ejus assertione ex errore deducta, ex nece consecutos esse impietatis supplicium, non autem adeptos coronam martyrii.

Sed videas nimia quadam oscitantia, sicut in aliis nuper confutatis, ita in his auctorem minime sibi constare, suisque ipsius scriptis pervalide confutari. Etenim quonam pacto, rogo, Athanaricus Christianos subditos Phritigerni, eo modo, ut ait, male affecit, si ipse in prælio posteriores retulit & in fugam conversus est: Phritigernes vero ut victor, non solum non amiserit sibi subditos, sed (quod accidit prælio vincentibus) adversariæ partis homines sibi subjecerit? Cum igitur tum ipsius Sozomeni, tum etiam Socratis assertione satis liqueat, Arianam fidem in gratiam Valentis illos tantum Gothos amplexatos esse, qui Phritigerni subditi erant; cumque & hos nequaquam devenisse constet in manus Athanarici, qui potius suorum nonnullos amisit; dicere opus est, Athanaricum sibi subditos tantum vexare voluisse. Quamobrem cum recitata a Sozomeno omni ex parte, ut vidimus, fide corruant; æque despicienda sunt: quæ etsi consistrent, præponenda tamen illis esset Augustini sententia, ut longe magis probatæ fidei auctoris, id in primis ex Gothorum gentili, qui ea spectavit, testantis: cum præsertim eidem suffragentur antiquæ tabulæ Ecclesiasticæ tam Græcorum, quam Latinorum, in quibus æque ac cæteri sanctissimi martyres, Gothi illi ab Athanarico fidei causa occisi, adscripti leguntur, publiceque statis diebus in Ecclesia recitantur, ut Saba atque Nicetas; de quibus suo loco dicturi sumus: perseverasse enim ejusmodi persecutionem triennio, ea quæ narranda sunt, inferius declarabunt.

Ad hos alludens Cyrillus (a) Hierosolymitanus, qui & hoc florebat tempore, ait: Persæ, Gothi, & omnes gentes testantur morientes pro illo, quem corporis oculis non viderunt. Hæc ipse, haud dubium Catholicos citans fidei testes. Scimus & sanctum Epiphanium, qui (ut diximus) anno quarto post indictam a Rege Gothorum persecutionem Panarium suum scribebat, cum agit de Audianis hæreticis, præter Gothos illos, quos Audæus in monachos convertisset, cæteros omnes Catholicæ pietatis fuisse cultores affirmare; nec quod Ariani fuerint, vel in suspicionem venisse visum esse. Sed quid ipse dicat de Audianis, audiamus: *Sustinuit, inquit (b), ipse Audæus senex exilium, ad Scythiæ partes a Rege relegatus, eo quod rebelles faceret populos: nam*

CXIII.

CXIV.

(a) Cyril. Cathec. 10.

(b) Epiph. bar. 70.

ab

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI IMP. 7.
VALENTIS

Audiani
ex Gothis
plures.

ab Episcopis ad Regem delatus est. Illic enim annorum tempore (haud scio dicere quanto) commoratus est, ulterius progressus, & ad intima Gothiæ, multos Gothorum in fide instruxit. Ab ipso sane etiam monasteria in eadem Gothia facta sunt, & vitæ conversatio instituta, virginitasque atque exercitatio pietatis non vulgaris. Fuit enim re vera hic ordo in valde admiranda conversatione, & omnia in ipsorum monasteriis recte se habent, exceptis his contentionibus tum evariati Paschatis, tum peculiaris pertinaciæ in exponendo id quod est secundum imaginem, nempe Andropomorphitem facere Deum. Cæterum quod gravissimum ac horrendissimum est, non faciunt preces cum aliquo, etiamsi probatus videatur, & nihil habeat quod accusari mereatur, neque scortationis reprehensionem, aut adulterii, aut avaritiæ, sed quod talis in Ecclesia conversatur. Atque hoc horrendum est, quod immutant nomen Christianorum a sancta Ecclesia impositum, quæ non habet addititium nomen, sed solum Christi; & quod Christiani, Audiani vocantur, assentiunturque in constitutionem humanæ naturæ, cujus ratio ab ipsis exigitur, etiam si vitæ sinceritate & iustitia is ordo sit ornatus.

CXV. Multi porro & post illius obitum fuerunt cum ipsis, & post ipsum ordinis ipsius Episcopi; Uranius quidem Mesopotamiæ, sed & e Gothia habuit aliquos, ipsosque constituit Episcopos: fuit & Silvanus, & alii quidam, quorum aliqui a vita decesserunt, præsertim Uranius, qui ex medio istorum gloriosus erat. Verum post obitum horum ipsorum Episcoporum Uranii & Silvani, qui ex Gothia originem traherant, plerique dissipati sunt, & valde imminuta est horum congregatio, & in partibus Chalcidicis ad Antiochiam sita & in partibus Euphratis. Nam e Gothia plerique fugati sunt non solum ex illis, sed etiam nostri illic Christiani, persecutione magna instante sub Rege Gentili, qui valde malus fuit & Romanis infestus, eo quod Romani Reges essent Christiani; ita ut tota gens Christianorum ab illis partibus fugata sit, ne restaret radix sapientiæ, neque planta fidei. At tamen videntur omnes esse fugati, omnino sunt illic Fideles homines: non enim possibile est fidei fontem deficere. Multi igitur ipsorum Audianorum, ubi discesserunt a Gothia & nostris partibus, huc delati cohabitant a tempore hoc annorum quatuor. Hæc Epiphanius, de Arianis nullam penitus habens mentionem, sed tantum Gothorum Audianorum & eorum qui Christiani (ut ait) essent, nempe Orthodoxæ communio- nis.

CXVI. Cæterum haud posthac collapsa repe-
Ann. Eccl. Tom. V.

ritur illa Gothorum atque aliarum Borealium Provinciarum Ecclesia; quin egregie exulta est a sanctissimo viro Niceta eorum Episcopo, de quo meminit S. Paulinus; qui cum & ipse pariter hoc eodem claruerit sæculo, minime potuit quæ scriptis edidit ignorasse, dum ejusdem Nicetæ advenientis Nolam ad Sanctum Felicem martyrem in patriam reditum sapphico cecinit carmine, & inter alia hæc habet:

Gothorum
Apostolus
Niceta.

Te patrem dicit plaga tota Borea,
Ad tuos fatus Scythæ mitigatur,
Et sui discors fera te magistro
Pectora ponit.
Et Getæ currunt & uterque Dacus;
Qui colit terræ medio, vel ille
Divitis multo bove pelleatus
Accola ripæ.
De lupis hoc est vitulos creare,
Et bovi junctum palea leonem
Pascere, & tutis cava viperarum
Pandere parvis. Et Paulo post:
Orbis in muta regione per te
Barbari discunt resonare Christum
Corde Romano, placidamque casti
Vivere pacem.

Porro quod de Getis ait, de Gothis esse intelligendum, S. Hieronymus (a) in Quæstionibus Hebraicis persuadet, dum tradit omnes eruditos per Getas intellexisse Gothos. Meminit alibi idem S. Hieronymus (b) de Gothis simul cum aliis Christiana religione philosophantibus. Quod autem ad Nicetam spectat; diversus esse Niceta Paulini ab illo ejusdem nominis martyre, qui hac persecutione durante, tempore tamen Imperii Gratiani, martyrio coronatus est, intelligi ex eo potest, quod ea a Paulino conscripta, post Gratiani Imperium contigisse videantur. Porro in Actis Nicetæ martyris, de quibus suo loco dicendum, dum agitur de bello Phritigernis adversus Athanaricum suscepto, hæc (c) leguntur: Phritigernes Thraciæ exercitu accepto, & eo qui sibi ramanserat, transmittit Istrum. Itaque ferentes divinam Christi Crucem, milites præcedentem omnes suas copias, prælio configunt cum adversariis, & eum qui vicerat, facile vincunt; & illius multitudo partim quidem cæditur, partim capitur, cum Athanaricus turpissime cum paucis suæ vitæ fuga consulisset. Ita ibi. Ex quibus videas & intelligas, Athanaricum a gente Christiana & signis Christianæ religionis se superatum indigne ferentem, in Christianos Gothos sibi subiectos odium convertisse, in eosque furorem conceptum exercuisse. Sed jam ad Valentiniani rescripta ultimo loco anni hujus orationem convertamus.

(a) Hieronymus
Quæst.
Hebraic.
in Genes.
(b) Hier.
epist. 3.

(c) Extant
apud Me-
taphrast.
die 15. Se-
ptemb. &
eadem die
apud Sur-
iom. 5.

Gothi si-
gno Cru-
cis præ-
vio vin-
cunt.

Hoc ipso anno, iisdemque Consulibus, CXVII.

CHRISTI
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 7.

Valentinianus Imperator ad Damasum Romanum Pontificem ejusmodi rescriptum dedit (a) quod in Codice Theodosiano positum his verbis descriptum legitur:

(a) l. 20.
de Episc.
& Cleric.
C. Theod.

Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA.

Lege Valentiniani cohibita avaritia clericorum & monachorum.

Ecclesiastici, aut ex Ecclesiasticis, vel qui continentium se volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillorum domos non adeant; sed publicis exterminentur judiciis, si posthac eos affines earum vel propinqui putaverint deferendos. Censemus etiam, ut memorati nihil de ejus mulieris, cui se privatim sub pretextu religionis adjunxerint, liberalitate quacumque vel extremo judicio possint adipisci. Et omne in tantum inefficax sit; quod alicui eorum ab his fuerit derelictum, ut nec per subiectam personam valeant aliquid vel donatione vel testamento percipere. Quin etiam si forte post admonitionem legis nostrae aliquid iisdem ex femina, vel donatione, vel extremo judicio putaverint relinquendam, id fiscus usurpet. Ceterum si earum qui voluntate percipiunt, ad quarum successionem vel bona jure civili, vel edicti beneficii adjuvantur, capiant ut propinqui. Lecta in Ecclesiis Romae 3. Kal. Augusti Valentiniano, & Valente III. AA. Cos.

CXVIII.

Causa sancienda legis.

At quoniam de lege nova & parum æqua atque a Christiano Imperatore sancita agitur, de ea accuratius disquirendum, & in primis de causa ejus ferendæ, qua permotus Valentinianus Imperator hæc ipsa statuerit. Putas ne eadem peccata in Ecclesia desisse, quæ etiam ipsis Apostolorum temporibus, iisdem licet ex adverso clamantibus, pravorum Christianorum studio in castra Fidelium irrepperunt? An non sumus memores, versatos inter eos, qui ex Evangelio conficerent mercaturam, quæstum (quod ait Paulus b) existimantes esse pietatem? An non de his est illa ejusdem Apostoli querela ad Titum (c) scribentis, qui turpis lucri gratia circuirent, atque domos subverterent; quique (quod Timotheum (d) admonet, ut hos vitet) speciem habentes pietatis, penetrarent domos, captivæque ducerent mulieres oneratas peccatis? Et sane non unum tantum vel alterum id genus homines reperire erat in Ecclesia illa Apostolorum manu plantata; sed adeo abundanter ejusmodi mali frutices excrevere, ut cum non valuerint eorundem Apostolorum falce succidi, eo angustiae inter alios ipsum Paulum redegerint, ut manibus potius victum quæreret, quam a Fidelibus aliquid accipiendo, ex eorum numero esse videri posset; cum alioqui victum sibi necessarium jure ex Evangelio accipere potuisset: nam sic ipse ad Corinthios (e): Non usi sumus hac potestate; sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi. At quanto pu-

(b) 1. Tim.

6.

(c) Tit. 1.

(d) 2. Tim.

3.

(e) 1. Cor. 9.

tas pretio Paulus redemisset, si quod non Ecclesiastica disciplina compescere posset, non coercerent Apostolicæ minæ atque censuræ, hoc Pauli ipsius persuasione sæcularis judicii severitas sustulisset; amputassetque penitus infestos segetibus vepres gladius potestatis, quos Apostolica securis succidere minime valuisset? Duos plane gladios Ecclesiæ usui inservire, eosdemque sub Petri jure contineri sua sententia Dominus comprobavit (f).

(f) Luca
22.

CXIX.

In quam autem densam latamque silvam excrevisse oportuit in Ecclesia ejusmodi spinas se invicem complectentes, ex eo saltem intueri licet. Etenim si Apostolorum temporibus ager ille Dominicus, sub Apostolorum cultu inter tot Gentilium ac Judæorum persecutiones, hisce tamen pravis germinibus refertus erat; quid factum putandum tempore pacis Ecclesiæ, sub Christianis Imperatoribus, & in ea potissimum Urbe, in quam e toto Orbe divitiæ tamquam in mare flumina confluxissent? Ut non mireris, si Ammianus (g) dicat, adeo ditatam Romanam Ecclesiam oblationibus matronarum. Sed hujuscemodi nundinationis hoc tempore Romæ exerceri solitæ, ex S. Hieronymo qui aderat, petita hic afferamus exempla de turpi clericorum quorundam assentatione, qua aucuparentur munera feminarum: Clerici, inquit (h), ipsi, quos & magisterio esse oportuerat & timori, osculantur capita matronarum, & extenta manu, ut benedicere eos putes velle, si nescias, pretia accipiunt salutandi. Illæ interim, quæ sacerdotes suo viderint indigere præsidio, eriguntur in superbiam; & quia maritorum expertæ dominatum, viduitatis præferunt libertatem: Et post multa: Quidam in hoc omne studium vitæ tamque posuerunt, ut matronarum nomina, domos, moresque cognoscant; ex quibus unum, qui hujus artis est princeps, breviter strictimque describam; quo facilius magistro cognito, discipulos recognoscas. Cum sole festinus exurgit, salutandi ei ordo disponitur, viarum compendia requiruntur, & pene usque ad cubicula dormientium senex importunus ingreditur; si pulvillum viderit, si mantile elegans, si aliquid domesticæ suppellectilis; laudat, miratur, attrectat; & se his indigere conquerens, non tam impetrat, quam extorquet; quæ singulæ metuunt veredarium Urbis offendere, &c. Fortasse hic ille Sophronius, de quo idem paulo superius: Talem olim Antymum, talem nuper Sophronium Roma congemit; qui postquam nobilium introierunt domos, & deceperunt (i) mulierculas oneratas peccatis, semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes, tristitiam simulant, & quasi longa jejunia furtivis nocturnis cibis protrahunt. At hi monachorum nomine vagabantur.

(g) Amm.
l. 27.

Clericorum & monachorum excrevens cupiditas coercenda.

(h) Hieron.
epist. ad
Eust. 22.

(i) 2. Tim.
20.

Sed

CXX. Sed quid ad Heliodorum? audi (a):
(a) Hieron. epist. 3. *Alii nummum addant nummo, & in mar-
supium suffocantes, matronarum opes ve-
nentur obsequiis: sint ditiores monachi,
quam fuerant saculares; possideant opes
sub Christo paupere, quas sub locuplete
diabolo non habuerant; & suspiret eos Ec-
clesia divites, quos tenuit mundus ante
mendicos, &c.* Et ad Nepotianum, quan-
to studio solerent ejusmodi personas as-
sectari, & quovis ministerio aucupari se-
num hæreditates, hæc habet (b): *Audio,
inquit, præterea in senes & anus absque
liberis quorundam turpe servitium. Ipsi
apponunt matulam, obsident lectum; puru-
lentiam stomachi & flegmata pulmonis ma-
nu propria suscipiunt; pavent ad introi-
tum medici; tremantibusque labiis an com-
modius habeant, sciscitantur; & si pau-
lum senex vegetior fuerit, periclitantur;
simulataque lætitia, mens intrinsecus ava-
ra torquetur: timent enim ne perdant mi-
nisterium; & vivacem senem Mathusalem
annis comparant. O quanta apud Deum
merces, si in præsentem pretium non spera-
rent! quantis sudoribus hæreditas cassa
expetitur! minori pretio margarita Christi
emi poterat.* Hucusque Hieronymus. At
dices: Cur hæc refossa, ac in unum col-
lecta, omnibus spectanda in Annalibus
ponis, perpetuo obruenda silentio, quo-
rum causa ipse S. Hieronymus complures in
se studia clericorum armavit? Ut ex his,
lector, intelligas sancientiæ ab Imperato-
re legis occasionem; meque (quod inge-
nuum scriptoris est) veri amantis historici
probe scias explere numeros, nec in gra-
tiam hominum, vitia reticendo laudare
virtutes.

CXXI. At quam apposite ejusdem sanctionis e-
ditæ Hieronymus in epistola ad Nepotia-
num (c) meminit, ex his accipe: *Pudet
dicere: Sacerdotes idolorum, mimi, & au-
rigæ, & scorta hæreditates capiunt; so-
lis clericis ac monachis hoc lege prohibe-
tur, & non prohibetur a persecutoribus,
sed a Principibus Christianis; nempe Va-
lentiniano, Valente, & Gratiano Impe-
ratoribus; quorum nomina in sanctionis
incriptione legebantur, & subdit: Nec
de lege conqueror, sed doleo, cur merue-
rimus hanc legem. Caeterum bonum est:
sed quo mihi vulnus, ut indigeam caute-
rio? Provida severaque legis cautio; &
tamen nec sic refrenatur avaritia. Per fi-
dei commissa legibus illudimus; & quasi
majora sint Imperatorum scita, quam Chri-
sti, leges timemus, & Evangelia contem-
nimus. Sit hæres, sed mater filiorum, id
est gregis sui Ecclesia, quæ illos genuit,
nutrivit, & pavit: quid nos inserimus in-
ter matrem & liberos? Ex his videas Hie-
ronymum eidem alludere sanctioni, quæ
quidem nequaquam prohibentur Ecclesiæ
hæreditates accipere vel legata, vel quid*

hujusmodi; sed Ecclesiasticæ personæ, si-
ve clerici sive monachi, qui continentium
nomine honestabantur: ut plane intelli-
gas hosce nebulones privatim aucupantes
hæreditates, tamquam harpias quasdam in-
hiantes matronarum divitiis, & impuris
moribus cuncta sædantes proscribere ab
Urbe studuisse ipsos Imperatores: nam &
de eisdem mox subdit: *Gloria Episcopi
est pauperum inopiæ providere; ignominia
sacerdotis est propriis studere divitiis.* Et
de aliis in sua persona, ut minus verbo-
rum flagra læsos cruentent: *Natus in pau-
pere domo & in tugurio rusticano, qui vix
milio & cibario pane rugientem saturare
ventrem poteram, nunc simillam & mella
fastidio: novi & genera & nomina piscium:
in quo littore concha lecta sit, calleo: sa-
poribus avium disceruo Provincias, &c.*
Hæc de helluonibus illis aliorum divitiis
inhiantibus, quos Imperatorum lex sanc-
ta coercuit.

Meminit ejusdem quoque legis Ambro- CXXII.
sius, dum ad Valentinianum juniorem
scribens sic ait (d): *Nobis etiam priva-
ta successu emolumenta recentibus legi-
bus denegantur, & nemo conqueritur. Non
enim putamus injuriam, quia dispendia non
dolemus: Et paulo inferius: Scribuntur
testamenta templorum ministris, nullus
excipitur profanus, nullus ultimæ condi-
tionis, nullus prodigus verecundiæ: soli
ex omnibus clerico commune jus clauditur,
a quo solo pro omnibus votum commune
suscipitur, officium commune defertur, nul-
la legata vel gravium viduarum, nulla
donatio. Et ubi in moribus culpa non de-
prehenditur, tamen officio multa præscri-
bitur. Quod sacerdotibus phari legave-
rit Christiana vidua, valet; quod mini-
stris Dei, non valet. Quod ego, non ut
querar, sed ut sciant quid non querar,
comprehendi: malo enim vos pecunia mi-
nores esse, quam gratia. Sed referunt ea
quæ vel donata, vel relicta sunt Ecclesiæ
non esse temerata. Hæc Ambrosius cum
agit adversus Symmachum postulantem sa-
cerdotibus atque virginibus Vestalibus e-
molumenta restituenda esse: cum alio-
qui idem S. Ambrosius æque ac S. Hie-
ronymus alibi damnet clericos ex pietate
quæstum captantes, his verbis (e): *Si e-
nim non contentus stipendiis fuerit, quæ
de altario, Domino jubente, consequitur,
sed exercet mercimonium, intercessionem
vendit, viduarum munera libenter ample-
ctitur; hic negotiator magis potest videri,
quam clericus. Nam licet dicere possumus;
nemo nos invasoris arguit violentiæ, nul-
lus accusat: quasi non interdum majorem
prædam a viduis blandimenta eliciant,
quam tormenta: non interest apud Deum,
utrum vi, an circumventionem quis res a-
lienas occupet, dummodo quoquo pacto te-
neat alienum.**

Quod

CXXIII.

Consensu
Damasi
PP. lex il-
la sancita
putatur.

Quod autem tum Hieronymus tum Ambrosius eodem ferme tempore æque inventantur in clericos bonis viduarum anhelantes; quodque Damasus, ad quem Imperatorum rescriptum datum est, illud in Ecclesiis Urbis legi voluerit, cum tamen id minime reperiatur ab iisdem Augustis fuisse præceptum, nec exemplum ullum præcesserit, ut Imperatoriæ sanctiones in Ecclesiis legerentur, sed affigerentur illæ in Albo Prætoris; equidem verisimile est, ipso Damaso id agente, ab iisdem Imperatoribus ejusmodi fuisse editam sanctionem adversus divinorum decretorum contemptores, ad demoliendam clericorum, & monachorum ejusmodi quæstuariam ac sordidam officinam: ut qui contemnerent sancta Evangelii præcepta, & pro nihilo ducerent sacros Conciliorum canones, ipsorumque Romanorum Pontificum decreta quælibet deriderent, sic saltem iidem procaces ab ipso Imperatore Valentiniano compescerentur, quem constat in cæteris jura Ecclesiastica sancta testata servari voluisse: nam de eo S. Ambrosius (a) ad ipsius filium Valentinianum juniorem: *Nec quisquam, inquit, contumacem vocare me debet, cum hoc asseram, quod Augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit; in causa fidei, vel Ecclesiastici alicujus ordinis, eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis.* Quod scilicet jura & causas, resque omnes Ecclesiasticas voluerit ab Ecclesiasticis pertractari, ut alias de his superius pluribus dictum est.

CXXIV.

Valentini-
ani lex de
duabus du-
cendis u-
xoribus

Cæterum quod in hoc argumento versamur, ut de legibus parum æquis a Valentiniano Imperatore promulgatis agamus; de ea haud dissimulandum esse putamus, qua Socrates ait ipsum sancivisse, ut quicumque vellet, duas posset uxores habere. At res magni momenti haud perfunctorie tractanda videtur; sed accurate de ejus veritate disquirere, operæpretium existimamus. Verum quoniam ejusmodi assertionis unus Socrates primus habetur auctor; hic verba singula ab eo descripta reddemus (b): *Justina, inquit, orbata patre Præfesto Provinciæ Picenæ sub Constantio, virgo permansit. Postea tempore progrediente, Severæ Imperatoris Valentiniani conjugii nota esse cœpit, crebroque cum illa venit in colloquium. Postquam vero crevit inter eas consuetudo & familiaritas, iisdem balneis pariter lavabant. Idcirco Severa, ubi Justinam in balneis lotam vidisset, virginis pulchritudine mire capiebatur; cœpitque de ea apud Imperatorem verba facere: *Justi filiam virginem esse pulchritudine admodum admirabili, seque licet esset mulier, ejus forma adeo venusta vehementer oblectari. Imperator uxoris verba mente interiori re-**

(b) Socrat.
l. 4. c. 26.

condens, consilium de Justina in uxorem ducenda inquit, Severa, de qua Gratianum, quem paulo ante Imperatorem declaraverat, suscepit, ne utiquam repudiata. Quare legem tulit, ut cuique volenti liceret duas uxores habere legitimas, eamque in singulis Civitatibus divulgavit. Lege itaque divulgata, ipse Justinam duxit uxorem, ex qua Valentinianum juniorem, & tres filias, Justam, & Gratam, & Gallam procreavit, quarum duæ vitam in virginitate traduxerunt, Galla autem postea Theodosio Magno in matrimonium collocata fuit, ex qua Placidia filia ei nata est. Hucusque Socrates.

At convincitur ex pluribus apertissimis mendacii anilem vel ab eo concinnatam esse fabellam, vel potius ipsum ab aliquo e trivio acceptum ut verum, conscripsisse commentum. Unde, quæso, Socrati, Justinam fuisse virginem, cum eam Valentinianus accepit in conjugem, quam constat uxorem fuisse Magnentii tyranni? testatur id quidem inter hujus temporis scriptores Zosimus (c); qui certe quo non pretio redemisset, ut in Christianum Imperatorem proxime succedentem post Julianum, quem in odium Christianæ religionis adeo celebrat, potuisset tantum facinus exprobrare? Et quid dicemus de Ammiano æque Gentili, & in Christianos Principes (ut vidimus) parum æquo, qui tamen nihil adeo celebrat in Valentiniano atque commendat, ac castitatem? sed ejus verba reddamus (d): *Omni pudicitie cultu domi castus & foris, nullo contagio conscientie violatus obscenæ, nihil incestum: hancque ob causam tamquam retinaculis petulantiam refrenavit aula regalis, &c.* Hæc ad finem vitæ ipsius Ammianus. Appello nunc rectum eruditorum omnium sanumque judicium. Potuissent ne hæc de Christiano Principe a scriptoribus in Christianam religionem infensis adeo prædicari, si Valentinianus fuisset publica illa obscenitate pollutus, quam scimus a Romanorum rerum historicis (e) in barbaris esse derisam, & in Romano (f) Imperatore id tentante magnopere improbatam?

At quomodo non magis iidem scriptores Ethnicis pudendum scelus voce præconis in unaquaque civitate Romani Imperii proclamatum fuissent investivis gravissimis insectati? cum non solum id minime fecisse reperiuntur; sed contra potius virtutem illam domi forisque lucentem, perspicuam conspicuamque omnibus factam, nulla valentem offundi caligine, castitatem tanti Principis tanto præconio efferant, quanto sciam nec antea nec postea quemquam eo nomine ab eis esse laudatum; cum alioqui si talia perpetrasset, turpior videri potuisset Commodo & Heliogabalo, qui licet impurissimi, numquam

CXXV.

Refellitur
falsa opi-
nio de le-
ge lata.(c) Zosim.
l. 4.(d) Amm.
lib. 30.(e) Sallust.
de bell.
Jugurt.
(f) Sueton.
in C. Jul.
cap. 32.

CXXVI.

CHRISTI
370.

DAMASI PAP.
4.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 7.

quam tamen hujusmodi facinus pertentaf-
sent: Et quidem honestiores illo Vale-
(a) l. 18.C. ad leg. Jul. de adul. rianus & Gallienus Imperatores (a), qui
suis legibus duas simul habentes uxores
notarunt infamia: Quin & Valentiniano
puriores ac justiores dicendi Diocletianus
& Maximianus Augusti, qui hæc re-
(b) l. 2.C. de incest. nupt. scripserunt reperiuntur ad Sebastianum (b):
*Neminem, qui sub ditione sit Romani
nominis, binas uxores habere posse, vul-
go patet; cum etiam in edicto Prætoris
hujusmodi viri infamia notati sint. Quam
rem competens Judex inultam esse non pa-
tiatur. Hæc ipsi.*

CXXVII. At quantum re vera execrabilis fuerit
Christianis Principibus ejusmodi polyga-
mia, docuit Theodosius Imperator, qui
post Valentinianum cum Gratiano regnavit:
nam ejusmodi scelus sic persecutus est,
(c) l. 7.C. de Judais. ut correxerit in externis (c);
prohibuit enim Judæos duas simul habere
uxores; quod multo magis emendasset in
Christianis, si talibus invenisset sordibus
inquinatos; quorum innumera tunc plane
multitudo fuisset, si quod vult Socrates,
Imperator lata per Orbem lege, carnis
immunditiis laxasset habenas, immo &
nefandæ licentiæ justo prætextu viam a-
peruisset. Sed & quem tunc oportuisset
concitatum esse per universum Romanum
Imperium tumultum, cum abrogata tur-
pi lege a successoribus Imperatoribus, quæ
secundo loco ductæ erant uxores, dimit-
tendæ fuissent? cum tamen nulla de his
vel levis memoria habeatur, quod scilicet
hæc omnia falso essent asserta.

CXXVIII. Sed & quonam modo, quæso, res to-
to Romano Imperio diffamata, nonnisi
uni, qui post hæc tempora vixit, inno-
tuit Socrati? ex eo enim cæteri descri-
psere, Paulus Diaconus, Zonaras, qui
uno eodemque tempore duas Valentinia-
num tradunt habuisse uxores, atque Ni-
cephorus, & si qui alii qui inconsulte ni-
mis prævium ducem cæcum secuti sunt.
Non hæc Hieronymus, Orosius, non Se-
verus, & alii plures Latini, qui his tem-
poribus claruere scriptores, hujus ætatis
eventa scribentes: neque penes Græcos
Sozomenus, vel Theodoretus, qui ejus-
dem Imperatoris res gestas profecuti sunt;
qui de his ne verbum quidem vel nutum
minimum edidere. Plus sane quam millies
necessitas poposcisset, hujus sæculi La-
tinos Ecclesiasticos tractatores ejusmodi
Valentiniano editæ legis meminisse, Hie-
ronymum, Ambrosium, & Augustinum,
cum eos de polygamia frequenter dispu-
tare contigerit, & illud Pauli ad Timo-
(d) 1. Tim. 3. theum (d) sæpe sæpius reciprocare: *Unius
uxoris virum*: si aliquando edita illa fuisset,
cujus quidem apud eos nec vel levis
mentio reperitur; cum alioqui penes Hie-
(e) Hieron. ep. 49. ronymum (e), Valentinianum ipsum ut
austerum nimis vindicem violatæ castita-

tis videas in crimen adduci, dum agit
de muliere septies ista. Sed & Ammia-
nus (f) fidem facit sub ejus Imperio com-
(f) Amm. lib. 28. plures virgines & nuptas adulterii Ro-
mæ esse damnatas. At si cessarent hæc om-
nia; illud unum satis ad ejusmodi explo-
dendum commentum. Passurus ne fuisset
Damascus Papa, laturive id reliqui Catho-
licæ communionis Episcopi, a Christiano
Imperatore promulgari legem, qua sol-
veretur penitus Christianæ disciplinæ cen-
sura; atque hæresis sanciretur? Quorum
causa obnitendum erat omnibus, ut gene-
ralibus coactis Conciliis, adversaria de-
creta ederentur, lagarenturque Episcopi,
qui velut Joannes, Herodem redarguerent
Imperatorem. At de his ne levis quidem
rumusculus; cum alioqui, si vera fuissent;
totus commovendus fuisset Catholicus or-
bis. Cesset igitur de infami lege suspi-
cio, & de duarum simul uxorum conju-
gio sileat falso asserta calumniæ, atque
evanescat in auras qui summa levitate con-
cinnatus & ab aliquibus acceptus est er-
ror. Duxit quidem Justinam, sed post
Severæ prioris uxoris obitum, cujus nul-
la postea mentio prorsus habetur.

Quod rursus ad ejusdem Valentiniani
rescripta hoc eodem anno data spectare
videtur; laude plane dignum extitit il-
lud, quo iis qui Romam se conferrent
liberales disciplinas addiscendi causa,
consuluit, eorumque vitæ moribus opti-
me prospectum voluit. Est autem hujus-
modi ad Olybrium iterum Urbanam præ-
fecturam gerentem (g):

*Quicumque ad Urbem discendi cupiditate
veniunt; primitus ad magistrum cen-
sus provincialium Judicum, a quibus copia
est danda veniendi, ejusmodi litteras
proferant, ut oppida hominum & natales
& merita expressa teneantur. Deinde, ut
in primo statim profiteantur introitu, qui-
bus potissimum studiis operam navare pro-
ponant. Tertio, ut hospitia eorum solici-
te censualium norit officium, quo ei rei
impertiant curam; quam se asseruerint
experisse. Idem immineant censuales, ut
singuli eorum tales se in conventibus præ-
beant, quales esse debent, qui turpem in-
honestamque famam, & consociationes,
quas proximas putamus esse criminibus,
æstiment fugiendas; neve spectacula fre-
quentius adeant, aut appetant vulgo in-
tempestiva convivium. Quin etiam tribuimus
potestatem, ut si quis de his non ita in
Urbe se gesserit, quemadmodum liberalium
rerum dignitas poscat; publice verberibus
affectus statimque navigio superposi-
tus abjiciatur Urbe, domumque redeat.
His sane, qui sedulo operam professionibus
navant, usque ad vigesimum suæ ætatis
annum Romæ liceat commorari. Post id
vero tempus qui neglexerit sponte remeare,
solicitudine Præfecturæ etiam impu-
rius*

(f) Amm. lib. 28.

CXXIX.

(g) l. r. de stud. liber. urb. Rom. C. Theod.

Romanæ scholæ lege Valentiniani optime institutæ.

CHRISTE
370.DAMASI PAP.
4.VALENTINIANI IMPP. 7.
VALENTIS

rius ad patriam revertatur. Verum ne hæc perfunctorie fortasse curentur; præcelsa sinceritas tua officium censuale commoneat, ut per singulos menses, qui vel unde veniant, quæ sint, pro ratione temporis ad Africam vel ad cæteras provincias remittendi, Brevibus comprehendat; his dumtaxat exceptis, qui corporatorum sunt oneribus adjuncti. Similes autem Breves etiam ad scriinia mansuetudinis nostræ annis singulis dirigantur; quo meritis singulorum, institutionibusque comparatis, utrum quandoque nobis sint necessarii judicemus. Dat. III. Id. Mart. Trev. Valentiniano & Valente III. AA. Coss.

CXXX. Ad hujus plane legis decreta spectat, quod S. Augustinus de se ipso in suis Confessionibus ait (a): Non ideo Romam pergere volui, quod majores quæstus, majorque mihi dignitas ab amicis qui hoc suadebant, promittebantur (quamquam & ista ducebantur animam tunc meum) sed illa erat tunc causa maxima & pene sola, quod audiebam quietius ibi studere adolescentes, & ordinatiore disciplinæ coertione sedari, ne in ejus scholam, quo magistro non utuntur, passim & proterve irruant, nec eos admitti omnino, nisi ille permiserit. Contra apud Carthaginem fœda est & intemperans licentia scholasticorum. Irumpunt impudenter, & prope furiosa fronte perturbant ordinem, quem quisque discipulis ad proficiendum instituerit. Multa injuriosa faciunt mira hebetudine, & puniendâ legibus, nisi consuetudo patrona sit, hoc inferiores eos ostendens, quo jam, quasi liceat, faciunt, quod per tuam æternam legem numquam licebit, & impune se facere arbitrantur, cum ipsa faciendi cæcitate puniantur, & incomparabiliter patiantur peïora quam faciunt. Hæc Augustinus; ex cujus quoque sententia atque aliorum, & illud probe prudenterque statuisse visus est Imperator, ut in eisdem scientiis addiscendis operam Romæ navantes adolescentes nequaquam post annum ætatis vigesimum diutius ibidem agere sinerentur; ne scilicet jam liberiores otio torpescentes urbanis irretirentur illecebris. Magno sane bene ante institutæ vitæ discrimine adolescentes desides Romæ morari, illud Paulini hujus quoque temporis viri ordinis Senatorii, postea vero Nolani Episcopi sanctitate clarissimi admonet, cum ad Licentium olim Romæ ab Augustino imbuto rhetoricis facultatibus ita versibus scribit (b):

Nunc te sollicitat variis male suada figuris

Heu validos etiam sternere Roma potens:
Sed tibi, nate precor, semper Pater Augustinus

Occursset cunctas Urbis ad illecebras:
Illum tanta inter fragilis discrimina
vita
Aspiciens, & habens pectore, tutus
eris.

Ista Paulinus in epistola ad Romanianum. Et quidem quod ad hæc spectat (ex eo quod in hæc incidimus) illa de Roma mea sententia est, ut qualem quis eam velit, talem inveniat; instarque sit feracissimi agri, qui quodcumque suscipit semen, illud multiplicato reddit fœnore; adeo ut injusta plane & invidiosa appareat esse multorum querela quamvis occasionem captantium de Romana Ecclesia & de ipsa Urbe quasi omnium vitiorum altrice obtrectandi; cum fortasse Romæ versati, nullum penitus de viris spectata probitate atque litteris egregie excultis, quibus illa abundat; neque de locis delectum habentes, in quas semel incidere cloacas, in iisdem mersi, loco impudenter adscribant, quod suæ ipsorum recordiæ in primis fuerat tribuendum. Mihi certe de Urbe illud liceat haud ingrato fateri, quod de Athenis Gregorius Nazianzenus affirmat, nimirum Roma ipsa etsi aliquibus fortasse perniciofa fuerit, mihi certe gemmea, omnique ex parte beata atque proficua semper exitit, utpote quæ me plenæ pubertatis adolescentulum vagum & infrenem excipiens, mox sub Christi jugo redactum alumnum quem suscepit, edomuit, sedula magistra morum existens, ac litterarum: ut plane intelligam, quod minus in utrisque profecerim facultatibus, mihi cedere culpæ, non Urbi. At de his hætenus. Jam quæ anni hujus sunt reliqua prosequamur.

Eodem quoque anno pro virginibus viduis; & pupillis Valentinianus legem sanxit, qua eos a censu plebis exemit; sic enim de his rescripsit ad Viventium Præfectum Prætorio (c) Galliarum: Nulla vidua, nemo pupillus ex utroque sexu, donec eos ingrediatur annos, qui jam tutoribus, curatoribus, vel publicis non egeant, exactionem plebis agnoscat. Simili devotione habeantur immunes, & si quæ se sacræ legis obsequio perpetuo dedicaverunt, nempe moniales. Dat. III. Kalend. Aprilis, Treveris, Valentiniano & Valente III. AA. Coss.

Hoc ipso anno a S. Hieronymo basilicæ Apostolorum Constantinopoli dedicatio facta ponitur in Chronico, anno nimirum eorundem Imp. septimo, nisi magis placeat rejicere in annum sequentem, habita ratione ejusdem ordinis numerandi annos (quod attigimus) dictorum Imperatorum.

(a) Aug.
Confess.
lib. 1. c. 8.

Augustinus cur se
Romam contulit
ad docendum.

(b) Apud
Aug. ep.
36.

Roma incautis juvenibus
damnosa.

Romam
qualem
quis vult,
talem habet.

CXXXI.
Quibus
capitatio-
nis census
relaxatur.
(c) l. 6. de
Censib.
C. Theod.

CXXXII.

JESU CHRISTI
ANNUS
371.

DAMASI PAP.
ANNUS
5.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 8.

I. Urficini Schismatici in Gallias relegatio.

(a) l. 3. de denunciatione.

C. Theod.

(b) l. 1. de natur. fil.

C. Theod.

l. 2. de Curf. pub. C.

Theod. l. 1.

de equis Curul. C.

Theod. l. 10

de malef.

C. Theod. l.

21. de epi.

& cleric.

C. Theod.

ANus advenit Domini trecentessimus septuagesimus primus, Consulibus Gratiano secundum atque Anicio Petronio Probo: Quo, Urficino schismatico jam (ut dictum est) sæpe damnato, sæpeque veniam confecuto, cum tandem ob ejus in scelere pertinaciam Valentinianus Augustus in Gallias eum jussisset exulare; eidem exilii indulgentiam impartiens Imperator, de eo ab exilio relaxando rescriptum dedit ad Ampelium Urbis Præfectum: hoc namque anno Ampelium ipsum Urbanam præfecturam gessisse sub Consulatu secundo Gratiani cum Probo, ejusdem Valentiniani rescriptum (a) ad eundem Ampelium datum, & alia plura quæ habes in margine notata significant (b). Ad Ampelium igitur Præfectum Urbis de Urficini indulgentia idem Valentinianus

Ann. Eccl. Tom. V.

cum aliis Augustis ita rescripsit (c):
Valentinianus, Valens, & Gratianus
AAA. Ampelio P. V.

(c) ExCod. Vat. Episc. Rom. Pont.

Jure mansuetudinis nostræ sensibus vel divinitus damnatum est, vel tranquillitate naturæ, ne cum delinquentium facinore legum severitate certemus, ac spe emendationis futuræ mitiorem esse velimus correctionis injuriam, quam provocat meritum nostrum, Ampeli pater carissime Augustorum. Dudum Urficini inquietudine provocati, faventes concordie populi Christiani, quieti etiam Urbis sacratissima providentes, uno interim loco, intra Gallias dumtaxat, perturbatorem tranquillitatis publicæ statueramus jure cohiberi, scilicet ne applicatione morum late dissensionis incommodum spargeretur. Verum naturæ nostræ mansuetudine levigati, ita memo-

Rescriptum indulgentiæ ad Ampelium.

S S rato

PAGIUS
SÆC. IV.
Anno Urbis 1124.
Olymp. 287. an. 3.
secundum Baronium.
Olymp. 287.
A. C. 371.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5864.

⊙ 16. B. ☽ 11. P. 4. April. Indict. 14.

JESU CHRISTI 371.

DAMASI PAPÆ 6.

VALENTINIANI ET VALENTIS IMPP. 8.

GRATIANI IMP. 5.

[1] AD num. I. & seqq. Coss. Gratianus Aug. II. & Sextus Petronius Probus, uerque Occidentalis. De ultimo, qui e familia Anicia erat, legendus Onuphrius in Fastis. Gratiani Consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam sumtus: ejus enim Quinquennalia in hunc annum incidunt, quorum occasione data a Valentiniano Leges, de quibus in Annalibus num. I. & seqq.

I. Consules Quinquennalia Gratiani Aug.

II. Epistola Basilii loco non suo recitata. Baron. n. VII. & seqq.

Pleraque quæ hoc anno ex epistolis D. Basilii a Baronio narrantur, ad sequentes annos pertinent, cum Basilii circa hujus anni medium creatus fuerit Episcopus, eaque omnia Basilii jam Episcopatum adepti acciderint.

NOTÆ [1] Coss. Gratianus Aug. II. & Sex. Petronius Probus. Relandus Probo addit Anicii quoque nomen. Gruterus, pag. CLXIV. 4.

CONSULATU. D. N. GRATIANI: AUG.
II. ET. PROBI. V. C.

Vetus inscriptio apud Boldettum in appendice monumentorum, pag. 808.

DEP. XV. KAL. AUG. GRATIA. NO.
IIII. (mendose exscriptum) legendum II.
ET. PROBO. CONSS. IN. PACE.

Paschalis laterculus in fine Gennadii; Gratiano II. & Probo.
Fabrettus, pag. 271. 272. & 237.

DEPOSITA. XVI. KAL. OCTOB. D. N.
GRATIANO. AUG. II. ET. PROBO. CON.

Item:

GRATIANO. ET. PROBO COS. TERT.
NON. FEB.

De Sexto Petronio Probo Ferretus in Musis lapid. pag. 213. Vide Ansonium epistol. XVII. Epigramma sepulcrale Petronii Probi extat apud Baronium, & apud Gruterum, pag. CCCCL. 4. 5. ubi Probus dicitur:

Fascibus illustris, Consule dignus avo.

Et

Consulibus proavis, socerisque & consule major,

Quod geminas Consul reddidit ipse domos.

Vide Prosopographiam Codicis Theodosiani in Probo, ubi Probus, Sex. Anicius Petronius Probus appellatur. Ejus paternus avus fuit Petronius Probianus, Consul A. D. 322. cujus filius Calius Probinus A. D. 341. consul fuit. Fasti Idatii: Gratiano Aug. II. & Probo, Prosperi Chronicon: Gratiano & Probo, omi ista nota gemini consulatus in Gratiano.

rato abscedendi copiam dedimus, ne ad Urbem Romam, vel certe suburbicarias regiones pedem inferat, neque nequitia suæ contagionem concietur infundere.

II. Id etiam de cæteris erroris sui consortibus, Gaudentio videlicet, Urso, Ruso, Auxanone, Auxanio, Adiedo, & Ruffino sancimus; ut quos nequitia similitudo complectitur, eosdem etiam conditio emendationis astringat. Quod si quispiam ex memoratis sacrilega intentione statutum mansuetudinis nostræ transgrediendum putaverit; non jam ut Christianus, sed ut legum ac religionis ratione seclusus, severitatem publicæ animadversionis agnoscat. De hac autem eadem observantia ad Maximinum Vicarium Urbis Romæ dedisse nos conducibilem jussionem, etiam censuræ tuæ volumus innotescere. Quo circa memoratorum personas ab his qui Reipublicæ nostræ præfident, proclivior statutis executio deferatur; majorque sit eorum moderatio, quam qualitatem morum suorum ad multorum secula senserint pertinere. Hucusque ad Ampelium. Ad Maximinum autem sic:

Iidem AAA. Maximino Vicario
Urbis Romæ.

III. Est istud divinitus institutum mansuetudinis nostræ, ut etsi morum emendatio in hominum vita sufficiat, numquam tamen ab indulgendi studio & voluntate cessemus; mitioremque esse cupiamus correctionis injuriam, quam provocant merita delinquentium. Ex quo oritur ut Ursicino, quem propter quietem populi Christiani, & debitam religioni ac legibus disciplinam, uno interim loco morari intra Gallias jusseramus, discedendi copiam fecerimus sub ea conditione, ne vagandi arbitrium præberemus, neve ad Urbem Romam, vel regiones suburbicarias valeat commanere. Qui si ingrata pertinacia statutum mansuetudinis nostræ egrediendum putaverit; eundem non jam ut Christianum, quippe quem a communione religionis mentis inquietudo disternat, sed ut hominem factiosum, perturbatoremque publicæ tranquillitatis, legum & religionis inimicum juris severitas persequatur, Maximine carissime ac jucundissime.

IV. Sinceritas igitur tua, jussionis nostræ serie debita veneratione probata, singularem urbium atque regionum, quibus temporarie præest, primores atque incolas propria scriptione conveniat, quatenus sciant ita memorato egrediendi terminos circumscriptos una cum inquietudinis suæ erroris consortibus Gaudentio, Urso, Ruso, Auxanone, Auxanio, necnon Ruffino licentiam præbitam, ut ab interdicitis locis incessu intelligant abstinendum. Sic enim mansuetudinis nostræ indulgentiam temperamus, ne occasione præstita, vicinitate inquietorum ad aliquam forsitan vociferationem religiosi populi studia provocemus.

Hæc ad Maximinum. Excepimus ambo hæc rescripta ex citato superius codice Vaticano; & licet ejusdem argumenti eisdem ferme verbis concepta sint, venerandæ tamen antiquitatis ergo ad verbum voluimus descripsisse. Et quamvis careant die ac Consule, quos fortasse imperitus librarius putavit esse superfluos; tamen ex certa hujus anni Ampelii præfectura, hoc eodem anno data esse satis apparet.

At quid post hæc proscripti semel atque iterum legibus Ecclesiasticis atque Imperatoriis perfidi in incertum vagantes, errantesque & in errorem ducentes schismatici? Nihil sane, dum vixit Valentinianus, reperimus innovasse: eo autem vita functo, & Valentiniano juniore cum Gratiano imperante, iterum majores movisse turbas, & excitasse tumultus, rescripta dictorum Principum, quæ suo loco descripturi sumus, aperient. Quod vero pertinet ad nominatos in rescriptis socios Ursicini, Marcellinus presbyter recenset Lupum quemdam & Amantium, additque omnes tunc diaconos Ursicinum sectatos esse; quos, id enixius postulante plebe, sequenti anno, decimo octavo Kalend. Octobris restitutos fuisse tradit. At Ursicini asseclas una cum eo non semel, sed sæpius, pulsos esse, recitata Valentiniani rescripta docent.

Hoc eodem anno ad eundem Ampelium præfecturam Urbanam agentem, sub iisdem Consulibus, datum est ab iisdem Augustis rescriptum adversus Senatores maleficii accusatos (a). Est apud Ammianum (b) mentio de iisdem Ampelio Præfecto & Maximino Vicario simul judicantibus, & de Senatoribus maleficiorum insimulatis severas quæstiones exercentibus. Accidit namque ut quidam ex Senatoribus, qui in gratiam Imperatorum potius quam ex animi sui sententia religionem Christianam amplexi fuerant, haud ita digne ut par erat, eam colerent, sed pristinis idololatriæ usibus adhuc tenerentur impliciti, atque aruspicinæ ad divinationem, aliisque dæmonum invocationibus essent intenti; quos severitas Imperatoris invigilans Maximino omnium Judicum crudelissimo (ut Ammianus ait) puniendos tradidit. Sed & S. Hieronymus in Chronico hoc anno octavo Valentiniani Imperatoris hæc habet: Maximinus Præfectus annonæ, maleficos ab Imperatore investigare jussus, plurimos Romæ nobilium occidit. At de his Ammianus pluribus, nosque alias supra attigimus.

Quod autem ad rerum Orientalis Ecclesiæ deploratissimum statum pertinet; maximis undique fluctibus agitatam fuisse liquet; adeo ut illud Propheticum (c) lugubre tunc occinere licuisset: Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, & quasi Gomorrhæ simi.

V. Schismatici ad tempus tantum quiete.

VI.

(a) l. 10. de Malefic. C. Theod.

(b) Amm. lib. 28.

Senatores magicis intenti dire vexati.

VII.

(c) Isai. 1.

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI IMP. 8.
VALENTISAthanasii
ac Basilii
labores
pro Eccle-
sia.

similes fuiffemus. Nempe penitus deleti atque consumpti. Divina enim factum est providentia, ut post tot tantaque naufragia Orientalium Ecclesiarum, liberi relinquerentur duo illi Magni, qui videbantur esse columnæ, Athanasius inquam, atque Basilius: quorum labores his temporibus pro Dei Ecclesia toleratos, narrare quisnam umquam pro dignitate sufficiet? Nos autem perpauca quædam ex ipsorum scriptis elicita, e quibus reliqua possint intelligi, quæ temporum delevit oblivio, in medium adducemus. Ac in primis in memoriam revocanda, quæ de S. Basilio iteratis litteris ab Athanasio auxilium implorante superius dicta sunt. Interpellatus itaque a Basilio Athanasius pro Ecclesia Antiochena, aliisque aliarum Ecclesiarum ærumnis, misit Petrum Ecclesiæ Alexandrinæ clericum (quem puto illum qui ei in sede Alexandrina successit Episcopus) ut lustraret Ecclesias, eisdemque pene prostratis, quas valeret suppetias ferret. De ejusmodi enim Petri legatione ab Athanasio missa meminit ipse Basilius ad eundem Athanasium sic scribens: (a)

(a) Basil.
epist. 12.

VIII.

Quam de dignitate tua jam olim concepimus opinionem, ipsam semper ipse temporis progressus corroborat, immo & adauget accessionibus eorum, quæ per partes contigerunt. Quoniam aliorum quamplurimis satis habetur, si sibi ipsi quisque circumspiciat: at tibi istud haud satisfacit; sed tantam geris omnium Ecclesiarum curam, quantam ejus quæ tibi peculiari-ter a Domino nostro credita est: ita ut nullo non tempore de sacris edisseras, admoneas, scribas, frequenterque mittas aliquos, qui undelibet, quid optimum sit, admoneant. Et jam quoque a sacro cleri tui catu missum venerandissimum fratrem Petrum multo cum gaudio excepimus, bonumque peregrinationis ipsius laborem probavimus, quem juxta dignitatis tuæ mandata executum se esse ostendit, conciliatis quæ erant contraria, ac conjunctis quæ erant divulsa. Hactenus de legatione Petri Orientis Ecclesiis admodum proficua atque opportuna Basilius.

IX.

Cæterum etsi magno fuerit adjumento ejusmodi ab Athanasio in Orientem missa legatio; tamen quod immensæ cladi maximæque ruinæ impares vires Athanasii visæ essent, requiri necessario videbatur Pontificis omnium maximi, nempe Episcopi Romani subsidium, a quo dirigerentur Legati in Orientem, qui nutantia roborarent, prostrata erigerent, atque collapsa penitus ædificarent. Quod quidem licet ipse Basilius generalibus ad Occidentales datis litteris anno superiore (ut diximus) curavisset, misso in Occidentem Dorotheo presbytero una cum Probo Sanctissimo pro cæteris Orientis Orthodoxis

Ann. Eccl. Tom. V.

Episcopis eadem legatione fungente; tamen id etiam per Athanasium agi rogat; eaque de causa Dorotheum alium nomine, Antiochenæ Ecclesiæ diaconum, ad ipsum mittit; & quid agere debeat, iisdem litteris admonet, cum hæc subdit (b): Unde & nos ad rerum istarum studium nonnihil conferre cum voluissemus, accommodatissimum rebus istis initium fore arbitrati sumus, si veluti ad omnium nostrum verticem, ad tuam integritatem refugiamus, teque & consultore & rerum gerendarum duce ac principe utamur. Hac de causa & fratrem nostrum Dorotheum ejus Ecclesiæ, quæ sub colendissimo Episcopo Meletio est, diaconum bono circa rectam fidei zelo usum, cupientemque & ipsam Ecclesiarum videre pacem; ad pietatem tuam remisi, ut consiliis tuis obsequenter (quæ in illo & tempore, & rerum experientia, & quod spiritu consilii reliquos excellis, certiora reddere potest) ita rebus agendis ac prosequendis admoveas: quem absque dubio suscipies, oculisque pacificis aspicias, confortans ipsum precum tuarum auxilio, instituensque in litteris; immo & quibusdam illic tuorum studiosis adjunctum ad propositum duces. Hæc ipse de legatione Dorothei diaconi, quibus subdit:

Visum est autem mihi consentaneum, ut scribatur Episcopo Romæ, ut quæ hic geruntur consideret, detque consilium. Et quoniam difficile est, ut communi ac Synodico decreto aliqui illinc mittantur; ipse sua auctoritate in ista causa usus, viros eligat ad ferendas quidem itineris molestias idoneos, verum juxta ad hoc quoque accommodatos, ut mansuetudine & facilitate ingenii eos qui distorti & obliqui apud nos sunt, corrigant, apte ac dispensatorie sermonem attemperantes; omniaque secum habentes, quæ Arimini ad necessariam solutionem gestorum illic facta sunt. Et hoc nemine sciente, absque strepitu tacite per mare ad eos qui hic sunt vadant: ne qui pacis sunt inimici, adventum ipsorum persentiscant. Quæritur autem & hoc a nonnullis illic, quod & nobis videtur necessarium; ut Marcelli hæresim illi, cum venerint, tamquam malam ac nocivam & a sana fide alienam exterminent. Quoniam ad hunc usque diem in omnibus quas scribunt litteris, pessime audientem quidem Arium sursum ac deorsum versantes anathematizare atque ex Ecclesiis exterminare non cessant; Marcellum vero, qui ex diametro respondentem Ario impietatem attulit, atque contra eandem Unigeniti divinitatisque essentiam impie egit, Verbique appellationem male usurpavit, ne semel quidem accusare videntur: qui Verbum quidem Unigenitum vocari traditione ministerii ac dispensationis, & quatenus in tempore natus prodiit; cæterum ad eum unde egressus erat, rever-

De lega-
tione mit-
tenda ad
Occiden-
tales.(b) Basil.
epist. 52.X.
Quæ pe-
tenda ef-
fenda a Ro-
mano Pon-
tifici.Petri Ale-
xandrini
ad Orien-
tales Ec-
clesias ab
Athanasio
legatio.

sum, nec ante egressum fuisse, nec post regressum subsistere. Et hujus quidem experimentum ac demonstrationem reconditi apud me iniquæ illius syngraphæ libri continent.

XI.

Attamen istum nequaquam reprobare visi sunt, & per hæc culpandi veniunt, ut qui ab initio illum per ignorantiam veritatis in Ecclesiasticam etiam communionem receperint. Igitur & illius decenter fieri mentionem, præsentia negotia exposcunt. Itaque ne occasionem habeant qui occasionem quarunt, ex eo quod sanctitati tuæ conjunguntur qui fide sani sunt, manifestandi sunt omnibus, qui ad veram fidem claudicant: & ut post hæc agnoscamus consentientes, & non perinde atque in nocturna pugna inter amicos & inimicos sine discrimine versetur.

Tantum adhortare, ut mox cum prima quaque navigatione prædictus diaconus mittatur; ut sequenti anno fieri queant, quorum & ipse videlicet curam habes; & cum qui mittendi sunt, volente Deo advenierint, non inferant Ecclesiis schismata, sed magis idem sentientes, quovis modo ad unitatem pertrahant, etiam si quosdam invenerint qui peculiaris quædam dissidii inter se argumenta præferant; ne populum Orthodoxum a præpositis suis separent, inque multas partes dividant. Curandum est enim, ut paci posthabeantur omnia, & cum primis Antiochenæ Ecclesiæ medeatur; ne in illa sincera pars imbecillis facta, personarum respectu scindatur. Tu vero tandem hæc omnia magis ipse quam nos curabis: quandoquidem (quod & auxiliante Deo precor) intelligis omnes tibi qui Ecclesiarum statum concernunt, permittere & commendare. Hactenus Basilius de legatione Romam mittenda, & Roma postea ad Orientalem Ecclesiam deleganda.

XII.

Basilius tuetur causam Meletii contra Paulinum.

(a) Basil. epist. 50.

Cæterum quod spectat ad causam Ecclesiæ Antiochenæ schismate afflictæ Meletii atque Paulini, de quibus pluribus dictum est; Basilius adversus Paulinum studuisse Meletio, aliæ ipsius ad eundem datæ litteræ per ipsum Dorotheum diaconum satis ostendunt; quæ sunt hujusmodi (a): Mibi quidem superioribus ad dignitatem tuam litteris sufficere videbatur, si tantum ostenderem, quod populi sanctæ Antiochenæ Ecclesiæ circa fidem robur ad unam oporteat concordiam & unitatem conciliari, ut declaretur quod pientissimo Episcopo Meletio opus sit, quæ jam in plures partes dissecta sunt coadunare. Quot enim illic sectæ, tot etiam Episcopi eisdem præfecti erant, nempe Arianis Euzojus, Apollinaristis Vitalis, Meletius vero atque Paulinus Catholicis schismate inter se divisus; quos in unum conciliandos esse Meletio, Basilius eidem favens existimavit; qui ut in suam sen-

tentiam Athanasium quoque traheret, hæc de eodem Meletio subdit:

Quoniam vero ipse hic dilectus Syndiaconus noster Dorotheus dilucidiorum de rebus istis sibi memoriam quæsit; necessarius subscripsimus, quoniam & in universo Oriente per preces id agitur & nobis, qui quovis modo illi conjuncti sumus, ut desiderabilem hunc virum Ecclesia videat adhærentem Domino & fide irreprehensibilem & vita: cui & reliqui nulla ratione comparari queant; & ut universo (ut ita dicam) Ecclesiæ corpori ipse præsit: reliquæ vero sunt tamquam desectæ particulæ: igitur undique & necessarium pariter est & frugiferum isti viro, ut reliqui, perinde atque magnis fluviis, minores concilientur. Hæc Basilius, commendans Athanasium in fide Catholica tuenda studium & vigilantiam; quibus ut in universa Ecclesia recta fides firma perstaret, nervis omnibus contendebat, non quidem quod universalis Ecclesiæ idem Athanasius Episcopum ageret, quem ad tantam rem auxilio indiguisset Romani Pontificis, tum superioribus litteris, tum aliis postea datis aperitissime declaravit.

XIII.

Idemque Basilius ad Meletium ipsum, scribens, de eadem Dorothei diaconi ad Romanum Pontificem legatione reddidit eum certiore his verbis (b):

XIV.

Decretum est, ut hic ipse frater noster Dorotheus Syndiaconus Romamque proficiscatur, & permoveat quosdam ex Italia, ut nos invisant; idque per mare, quo eos effugiant, a quibus possent impediri. Intellexi enim, eos qui apud rerum dominos potentes sunt, nihil neque velle illis, neque posse de causa effectorum suggerere, sed hoc lucro deputare, si nihil in Ecclesiis pejus geri videatur. Igitur si & prudentiæ tuæ consilium nostrum utile visum fuerit, dignabere & epistolas formare, & monita dare, de quibus oporteat ipsum narrare, & ad quos, & quando, ut fidem habeant litteræ & auctoritatem, comprehendentes simul non admodum consentientes, etiam si non adsint. Hæc ad Meletium Basilius. Qui etiam antea egerat de his cum sanctissimo illo confessore Eusebio Samosateno; cuius quoque consilio illud decretum esset, ut litteræ ad Occidentalem Ecclesiam mittendæ a se scriberentur, subscriberentur vero ab aliis Episcopis Orthodoxis: significat enim hæc omnia Basilius, ad eundem Meletium ita scribens (c): Litteras accepi a pientissimo Eusebio Episcopo, quibus mandatur, ut Occidentalibus iterum de quibusdam rebus Ecclesiasticis scribatur. Et voluit quidem, ut a nobis scribatur epistola, ab omnibus vero consentientibus subscribatur. Quoniam igitur non inveni quo modo de quibus il-

(b) Basil. epist. 57.

Meletius scribit litteras ad Occidentales.

(c) Basil. epist. 58.

le

le præcepit ut scriberem, commentarium pietati tuæ missi, &c. Extant ipsæ litteræ a Meletio quidem scriptæ, utpote primario totius Orientis Antistite, subscriptæ vero ab aliis Orthodoxis Episcopis, quas direxerunt per Sabinum in Occidentem, qui una cum Dorotheo Basilii Legato profectus est.

XV. Porro in dictis Meletii & collegarum, Orthodoxorum litteris, sicut nonnisi Meletii, Eusebii, & Basilii nomina sunt expressa, reliqua vero brevitatis causa prætermiſſa esse in inscriptione videntur; ita & nomen Romani Pontificis desideratur, ad quem primo directas fuisse Romam, quæ dicta sunt nuper, satis ostendunt; sic enim se habent (a):

(*) Basil.
epist. 69.

Italæ & Gallis, Deo dilectissimis ac sanctissimis fratribus & coadjutoribus in Italia & Gallia unanimis & concordibus Episcopis, Meletius, Eusebius, Basiliius in Domino salutem.

Epistola
Meletii &
aliorum
Orthodo-
xorum ad
Occiden-
tales.

Sæpe etiam suspirium ex alto cordis editum, solatium aliquod animis indolentibus affert, atque lacrimæ erumpentes afflictionis copiam discutiunt. Nobis autem, quod affectus nostros vobis aperimus, non tantum solatii experimur, quantum gemitus, & lacrymæ exhibent. Verum quænam nos spes etiam melior fovet. Nam forsân si vobis ea quæ molesta sunt nunciemus, incitabimus vos ad nostrum auxilium, quod jamdudum a vobis pro Orientalibus Ecclesiis expectavimus, sed nondum sumus assecuti, Deo plane nostra gubernante, secundum invisibilia ejus judicia, qui nos longiori tempore his infestari temptationibus voluit. Non enim ignoratis nostra negotia, fratres honore præcipuo digni, ut quæ extremi Orbis fines auditu perceperint; neque omnino alienos ab affectu fratrum unanimum vos autumo, cum sitis discipuli Apostoli docentis perfectionem legis esse proximi dilectionem. Sed verum quod diximus, justum Dei judicium impetum vestrum cohibuit, qui pro peccatis æquam afflictionem instituerit.

XVI. Atqui nunc vos adhortamur, ut veritatis zelo incumbatis, & nostrum condolentiæ, ubi didiceritis etiam quæ antehac vos latuerunt, a pio fratre nostro Sabino coadjutore; qui vobis poterit etiam quæ in epistolis non comprehensa sunt, commemorare; per quem, inquam, virum adhortamur vos, ut viscera miserationis induatis, omnique deposita segnitie, dilectionis studium recipiatis; neque via longitudinem, neque domus negotia, neque aliud quid humanum causemini. Neque enim una Ecclesia, neque duæ vel tres in gravem hanc tempestatem illapsæ periclitantur: sed a finibus Illyrici ad Thebaidem usque hæreseos malum depascitur; cujus prava semina prius quidem auspica-

Miseran-
dus status
Orientalis
Ecclesiæ.

tus Arius sparsit; radicitus autem fixa a multis in medio viris impietatem studiose colentibus, nunc perniciosos fructus generarunt. Eversæ sunt pietatis doctrinæ, confusa solutaque pietatis vincula: dominandi libido eorum qui non timent Dominum, præfecturas invasit, & ex propatulo præmium impietatis præfectura proposita est. Qui in graviores blasphemias relapsus est, is in populi Episcopatum præ aliis eligitur.

Periit gravitas Pontificum, pastores cum scientia gregem Domini reliquerunt, dum Præfecti distributiones pauperum in proprios usus donaque semper insumunt. Canonum exacta observatio pessum iit: multa peccandi libertas patet. Nam qui favore humano ad præfecturam deveniunt, eodem ipso favoris gratiam implent. Justum judicium periit; quisque cordis sui desiderio ambulat; malitia immodica, populi immorigeri; præfecti non libere loquuntur; nam qui per homines potestatem acquisiverunt, servi sunt eorum, quorum favore adjuti sunt. Jam enim arma belli invicem (ultio videlicet sanæ doctrinæ) excogitantur; & privatas inimicitias occultantes, pro pietate odium gerere assimulant. Alii vero ob turpissima reprehensionem a se declinantes, populum in contentionem accendunt, ut communibus malis sua vitia adumbrent, abscondantque. Quare etiam bellum hoc prava operantium irritum est, dum communem pacem tamquam occultam ipsorum ignominiam detegentem fugiunt. Ob hæc rident infideles, imbecilles fluctuant, fides in ambiguo est, ignorantia animis offunditur; quod adulerantes verbum in malitia veritatem videantur imitari. Taceo enim impiorum ora. Omnis blasphema lingua soluta est: profanata sunt sacra: ex populo qui sanæ mentis sunt, deprecatorias domos, si ve oratoria fugiunt, tamquam impietatis scholas: in solitudine vero ad caelestem Dominum cum suspiriis & lacrymis manus attollunt. Cæterum ad nos quoque venerunt, quæ in pluribus Civitatibus gesta sunt. Populus cum mulieribus & pueris ipsisque senibus ante portas effusus, sub dio preces fundunt, omnes aeris injurias cum magno animo sustinentes, & auxilium a Domino expectantes.

Quæ deploratio his calamitatibus digna aut par esse possit? quales lacrymarum fontes his malis sufficient? Quamdiu igitur stare quidem adhuc videntur, tamdiu adhuc vestigium veteris status præservatur, priusquam consummatum Ecclesiis naufragium eveniat. Præsens instat jam nobis; instat, inquam, integerrimi fratres: porrigite manus, genua inclinate; commoveantur in vobis fraterna vestra viscera; profundatis lacrymas condolentiæ, & non negligite dividium Orbis ab erroribus ab-

XVII.

Præfectu-
ræ Eccle-
siasticæ
collatæ in-
dignissi-
mis.

XVIII.

Deplora-
tus status
Orientalis
Ecclesiæ.

for-

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 8.

sortum; non finite extinguere fidem apud quos primum illuxit. Quid igitur facientes rebus occurretis, & quo modo erga oppressos condolentiam ostendetis; id a vobis nequaquam vos discere oportebit, sed Spiritus ipse sanctus vobis suppeditabit; nimirum ut cito auxilium præstetis, quo comprehensos servetis incolumes, & qui adsunt fratres complures. Nam peregrinantes Synodi existunt supplementum, ut non solum ex Legatorum gravitate, sed etiam proprio numero ad instaurationem fidei fiduciam habeant: qui etiam in Nicæa scriptam a Patribus vestris fidem renovabunt, & hæresim funditus extirpabunt, & Ecclesiis pacifica prædicabunt; eos qui non idem sentiunt, in concordiam ducentes.

XIX.
Catholici
inter se
sciunt.

Hoc enim nimirum omnium miserrimum est, quod & pars quæ sanioris doctrinæ esse videtur, invicem divisa est; & circumstant nos persimiles afflictiones iis sane, quæ in Vespasiani obsidione urbi Hierusalem acciderunt. Hujus siquidem populus simul externo bello occupabatur, & simul intestina obsidione ejusdem tribus consumebatur. Nobis autem præter apertum hæreticorum bellum, adhuc etiam ille qui ab unanimis doctrinæ existimatis dissidet, ad extremam imbecillitatem Ecclesias deduxit; propter quæ a vobis potissimum desideramus, ut qui Apostolicam fidem profitentur, schismatibus quæ noverint dissolutis, deinceps auctoritati Ecclesiæ subjiciantur, ut sacrum Christi corpus fiant, omnibus membris ad integritatem redactis. At non solum aliorum bona laudibus extollamus, quod nunc facimus; sed & nostras quoque ipsorum Ecclesias inspiciamus, veterem integræ doctrinæ gloriam adeptas. Absque dubitatione enim summa laude dignum judico, quod vobis a Domino concessum est, ut fucatum a probato puroque discernatis, Patrum autem fidem sine ulla prævaricatione prædicetis, quam & nos suscepimus, cognovimusque ex Apostolicis characteribus formatam, conjuncti quoque ipsi & omnibus, quæ Synodi scriptura regulariter, & legitime sunt instituta. Hucusque Meletii & collegarum epistola, cui subscripserunt reliqui Orthodoxi Orientales Episcopi: nam de ipsis hæc Meletium ipse Basilius (a) ante monuerat his verbis: Itaque, si videtur epistola ad Orientales necessarium quid complecti, postquam eam fide dignam scripseris, ad nos trans mitte; ut curemus ab omnibus consentientibus subscribi; & charta quam efformaris, locum habeat subscriptionibus accommodatum, quam conjungere possumus ei, quæ a fratre sympresbytero * circumfertur.

(a) Basili.
epist. 59.

* syndiacono.

XX.

Præter has litteras erat iisdem annexus libellus petitionum, quo explicabatur quid vellent iidem Orientales præstari ab Oc-

cidentalibus; quo a Meletio misso, atque a Basilio perspecto, quid amplius illi esset addendum, sic Basilius admonet eadem epistola: Ego siquidem quoniam causæ summam in commentario inveni. Sic enim libellum nominat quod & alii Breve dixere, Indiculum vero alii; & paulo post: Illud vero mihi argumentum velut intactum adhuc esse, locumque dare scribendi visum est; admonere illos ne sine discrimine quorumvis communionem ex Oriente venientium accipiant; sed una semel electa parte reliquos ex consentientium testimonio admittant, & non cuiusvis sub prætextu Orthodoxæ doctrinæ fidei formulam scribenti adstipulentur. Nam isto pacto deprehendentur cum adversariis facientes, qui eadem sæpenumero verba prætexunt quidem, inter se vero pugnant, ut qui plurimum divisi dissidentesque fuerunt. Ne igitur amplius hæreses eorum qui inter se mutuo dissident, per ipsorum scripta, quæ prætexere & objicere solent, incautos seducant; admonendi sunt, ut arcanas accedentium communionem, & scriptis juxta formam Ecclesiasticam comprehensas faciant.

Libellus
petitionum
junctis
litteris.

Hæc Basilius scribens, caveri cupit ab ipso Romano Pontifice damnum illud, quod sub Liberio illarum est Ecclesiæ Orientali, cum recepisset Eustathium Sebastenum & collegas, eisdemque omnes hæreticos, sed dolose professos Nicænam fidem: nam illi in Orientem reverti, quasi Auctoritate Romani Pontificis roborati, hæresim, quam fovebant, liberius prædicarunt. Optat igitur S. Basilius non communicandum facile omnibus ex Oriente Romam accedentibus, etiam si viderentur profiteri Catholicam fidem, nisi secum litteras afferrent partis illius, quam Pontifex ipse probarit; nec eosdem recipi debere, nec item dimitti sine arcanis litteris, nempe Formatis. Porro eodem petitionum libello contenta esse ea quoque capita, quorum meminit litteris ad Athanasium scriptis, existimamus.

XXI.

Basili ad
monitio
unde.

Scriptis & tunc suas privatim Basilius litteras, quas perferendas tradidit eidem sæpius nominato Dorotheo; sed sicut præstabat cæteris in scribendo Basilius, ita eisdem litteris eloquentius atque nervosius calamitosus Orientalis Ecclesiæ status ab ipso describitur; quas, ut exactissima tantæ legationis cognitio habeatur, & quo loco repositæ essent hoc tempore res Orientalis Ecclesiæ, plenius intelligatur, hic intexere operæpretium existimamus; sunt vero hujusmodi (b):

XXII.

Dominus noster Jesus Christus, quoniam omnem Ecclesiam Dei suum ipsius corpus nominari sustinuit, & unumquemque nostrum alterius esse membrum declaravit, dedit quoque nobis, ut erga omnes juxta membrorum consensum amice simus affecti.

(b) Basili.
epist. 70.
Basili legatio, &
litteræ ad
Occidentales.

Qua-

Quapropter etiam si habitationibus sumus alter ab altero quam longissime distiti ac dirempti, ratione tamen conjunctionis huius, propinqui sumus invicem.

Quoniam igitur pedibus caput dicere non potest: Non estis mihi necessarii: plene neque vos amicitiam nobis renunciare sustinebitis; sed tantum vos ad commiserationem movebunt afflictiones nostrae, quibus propter peccata nostra traditi sumus, quantum nobis congratulationis affert, quod in pace quam vobis largitus est Dominus, celebres estis. Hac itaque ratione & nunc, & alias dilectionem vestram voce lugubri opploravimus, ut nostrae miseriae condoleatis ac succurratis. Verum plene prohibiti estis, ne ad juvandum nos excitaremini: propterea quod ultio divina, qua castigandi eramus, nondum esset impleta. Nam hoc potissimum est, quod requirimus, ut ipsi quoque Imperatori per vestram pietatem innotescat Orbis nostri perturbatio confusioque. Hoc si factu difficile fuerit, ut vel aliqui vestrum ad visendum, & consolandum affictos veniant, qui ipsis oculis aspiciant calamitatem Orientis, qua auditu percipi nequit; propterea quod nullo vobis sermone res nostras dilucide exprimere possumus.

XXIII. Persecutio nos apprehendit, fratres colendissimi, persecutionum omnium gravissima. Abiguntur enim pastores, ut greges dispergantur: & quod omnium est durissimum, neque qui affliguntur, per martyrii certitudinem illatas passiones tolerant, neque plebs martyrum loco, athletas habet ac veneratur, propterea quod Christianorum nomine tecti sunt persecutores. Unum jam crimen est, quod vehementer punitur, si paternas quis traditiones diligenter observet. Ob hanc causam paternis sedibus abiguntur pii, & ad solitudines migrare coguntur. Nulla est apud Iudices iniquo canis capitis reverentia: non jam ulla conspicitur religiosa pietatis exercitatio; nullu conversationis initur ratio, quae ad Evangelii normam ab adolescentia ad senectam usque legitime perficiatur. Sed cum nemo sceleratus sine certis iudiciis condemnatur; Episcopi sola intercedente calumnia damnantur, & nulla evidenti probatione assertis ac corroboratis criminationibus, supplicii traduntur. Nonnulli ne noverunt quidem accusatores suos, neque tribunalia viderunt, neque delati sunt primum; sed nocte intempesta abrepti, in exilium fugati sunt, solitudinis calamitatibus ad mortem usque traditi.

XXIV. Quae vero ista concomitentur, neminem latent, etiam si nos sileamus; exilia presbyterorum, exilia diaconorum, totiusque cleri depopulationes: necesse enim est, vel adorare imaginem, vel saevae flagitiosorum flammæ tradi. Gemitus plebis, lacrymae continuae, & per singulas domos, & publi-

ce omnibus quae patiuntur inter se complorantibus. Nemo enim corde est adeo usque lapideo, ut patre privatus placide ferat se orphanum. Sonitus lamentantium in Civitate, sonitus in agris, in viis, in solitudinibus; vox una omnium miseranda ac tristitia loquentium. Sublatum est gaudium & letitia spiritualis; in luctum mutatae sunt festivitates nostrae. Domus precationum clausae sunt; altaria cultu spirituali vacant; nulli amplius Christianorum coetus: nulla amplius doctorum praesidentia: cessarunt doctrinae salutare; cessarunt pagnegres ac festivi conventus publicique; hymnodiae nocturnae non habentur; neque superest beata illa exaltatio, qua Domino credentium animae in synaxi ac communione spiritualium charismatum exhilarantur.

Nobis autem dicere licet, quod in hoc tempore sit neque Princeps, neque propheta, neque praeses, neque oblatio, neque incensum, neque locus ubi coram Domino possit offerri sacrificium, ac misericordia acquiri. Haec scientibus scribuntur; propterea quod nulla Orbis pars est, quae calamitates nostras ignoret. Quare non putabitis, quod ista vobis docendi vel admonendae diligentiae vestrae gratia loquamur: novimus enim quod nostri numquam sitis obliti, non minus quam mater filiorum uteri sui. Sed quemadmodum qui dolore aliquo occupantur, per gemitus solent relevare maiorem; ita & nos facimus: Ut maestitia gravitatem nonnihil rejiciamus, multiformes nostras calamitates vestrae dilectioni narramus, si quo pacto ad precandum pro nobis aliquanto ferventius permoti, impetretis a Domino, ut nobis placatus concilietur.

XXV. Quod si haec tribulationes nos solos pressissent; visum nobis utique fuisset, & silentio has obtegere, & de afflictionibus pro Christo illatis gloriari; quoniam praesentis temporis afflictiones non sunt pax ad gloriam quae futura est, ut reveletur in nobis. Nunc autem metuimus, ne quandoque malum hoc acceptis viribus, instar flammæ per accensam & ardentem materiam serpentis, seseque effundentis, si quae vicinia sunt corripuerit & absumperit, corripiat & remotiora. Hoc enim haereseos malum cuncta depascitur; ac periculum est, ne vastatis nostris Ecclesiis, & ad sanam incolatus vestri partem serpat. Nos enim forsitan primi quidem propter exuperans peccatum nostrum crudis istis hostium Christi dentibus, ut absumamur, sumus objecti. Fortassis autem (quod vero propius est) quoniam a nostris locis exortum Evangelium regni in totum Orbem egressum est; hac ratione communis animarum nostrarum hostis defectionis quoque seminaria, quae in eisdem nostris locis initium coeperunt, in univsum Orbem transmittere contendit: nam quibus illuxit cognitio Christi-

Lugubris facies Orientalis Ecclesiae.

XXV.

XXVI. Imminens majus periculum.

Christi lumen, super eosdem & impietatis tenebras inducere cogitat.

XXVII.

Digna
causa cui
opem fe-
rant.

Afflictiones itaque nostras, vestras reputate, tamquam germani Domini Discipuli. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriae splendorem, non propter aliquid aliud rerum temporalium; sed propter communem thesaurum, propter hereditatem paternam, propter sanam fidem in certaminis procinctu consistimus arrecti. Lugete nobiscum, o fratres amantes. Occlusa namque apud nos sunt piorum ora, reſerata vero est quaelibet audax blasphemaeque lingua eorum qui adversus Deum loquuntur injustitiam; columna & stabilimentum veritatis dissipantur. Nos, qui tenuitatis gratia despiciuntur, fiducia loquendi destituti sumus. Ipsi, quaeso, & pro isto populo decertate, & non vestra tantum spectate; quoniam ad portus appulsiſtis tranquillos per gratiam Dei, quae vos a turbine malorum spirituum protegit: sed & Ecclesiis illis, quae per tempeſtatem jactantur, manus porrigite, ne quando omni prorsus destituta auxilio, fidei naufragium patiantur. Ingemiscite nostri gratia. Nam Unigenitus blasphematur, & nemo est qui contradicat: Spiritus sanctus debonestatur; & qui reprehendere posset, fugatur. Error multorum deorum obtinuit; magnus apud illos Deus est parvus: Filius non naturae nomen, sed honoris appellatio reputatur: Spiritus sanctus nec ad Sanctae Trinitatis complementum pertinere, nec divinae beataeque naturae consors, sed ex creaturarum numero temere & utcumque Patri, & Filio adjectus esse docetur. Quis dabit capiti meo aquam, & palpebris meis fontem lacrymarum? & deplorabo complures dies populum perverſis istis doctrinis ad perditionem adaptum.

XXVIII.

Irrepara-
bile ma-
lum ex
haeresi.

In transversum rapiuntur simpliciorum aures, ac deinceps in consuetudinem tranſeunt haereticae impietatis: in istiusmodi sermonibus doctrinae plusquam impiae educantur Ecclesiae infantes. Nam quid aliud etiam facienti? Baptismata sunt apud haeticos; illi deducunt peregre quovis progredientes, invisunt infirmos, solantur maestos, adjuvant laborantes & pressos, omnis generis opem afferunt, mysteriorum communionem administrant. Quod omnia per illos dispensantur, & perficiuntur, quasi retinaculum quoddam est plebis, quo ad illorum concordiam astringuntur; ita ut brevi temporis discursu, etiam si restituatur aliqua libertas, nulla tamen spes reliqua futura sit ad veritatis iterum agnitionem reducendi eos, qui diuturna dilectionis vinculo haeticis obſtricti sunt.

XXIX.

Quapropter complures ex nobis oportebat ad gravitatem vestram accurrere, & unumquemque rerum suarum expositorem fieri. Jam vero & hoc ipsum documentum vobis sit afflictionis ejus, in qua vitam

vivimus plane miserabilem; quod ne ad vos quidem detur viam capeſſere & proficisci. Nam si quis Ecclesiam suam vel brevissimo momento deseruerit, plebem confestim insidiatoribus expositam relinquet. Verum per gratiam Dei unum misimus pro multis, piensimum hunc & dilectum fratrem nostrum Dorotheum sympresbyterum*; qui & quaecumque litteris nostris non satis exprimuntur, sua ipsius poterit narratione adimplere; quia & cuncta diligenter perveſtigavit, & zelo rectae fidei ducitur. Quem ubi pacifice susceperitis, prope ad nos bona nobis studii vestri, quo ad juvandam fraternitatem praediti estis, nuncia referentem remittite. Haecenus ad Occidentales Basilius. At haec Dorothei legatio fuit privatim a Basilio missa.

Dorotheus presbyter legatus.

* al. syn-
diaconum.

XXX.

Præter autem Sabinum directum a Melitio, & Dorotheum Legatum a Basilio, his junctum fuisse quoque presbyterum nomine Probum Sactesimum, ejusdem Basilii epistolae indicant (a). Porro omnes haec litterae etsi ad Occidentales vel Occidentis diversas Provincias habeantur inscriptae; tamen ad ipsum in primis munum Pontificem datas esse, quae recitata sunt superius ex litteris S. Basilii ad Athanasium, plenissimam fidem faciunt. Desiderantur autem litterae Athanasii ad ipsum Romanum Pontificem, quarum superius mentio facta est. Quid vero actum sit hac legatione; illud tantum potuimus invenire; Occidentales scilicet, redditis ad Orientales litteris, eos consolatos esse, bonaque spe pariter roborasse; quod quidem in primis ex ejusdem Basilii litteris ad eosdem postea datis significatur, cum ait (b): Tantum cuique vestrum Dominus Deus noster, in quem speravimus, largiatur gratiae, ut proposita spe potius, quanto ipsi gaudio pectora nostra repleſtis tum per litteras, quas per desideratissimos sympresbyteros nostros scripsistis, tum ex eo quod calamitatibus nostris, tamquam viscera commiserationis induti, condoletis, quemadmodum nobis praedicti fratres indicarunt. Nam etsi vulnera nostra eodem modo perseverant; nonnihil tamen inde relevamur, quod paratos habemus medicos, qui velocem ac maturam possunt, si detur opportunitas, doloribus nostris afferre medelam. Haec ibi. Et ad Antiochenos (c): Sollicitudinem illam, quam pro Ecclesiis Dei geritis, ex parte recreabit desideratissimus, ac religiosissimus frater & consenior noster Sactesimus*, qui vobis Occidentis erga nos charitatem & affectum exponet; & rursus ex parte animos vestros excitabit, & adhuc amplius provocabit, dum vobis per se ipsum luculenter declarabit, quantum studii ac diligentiae res praesentes exposcant. Etenim aliorum quilibet veluti dimidiato de sententiis virorum Occidentalium & sta-

Legatio Sactesimi presbyteri (a) Bas. ep. 10. & 58. & in add. ep. 18.

(b) Basil. epist. 74. Damasus consolatus est litteris Orientalibus.

(c) Basil. ep. 18. in add.

* Sactesimus.

CHRISTI
371.

DAMASI PAP.
5.

VALENTINIANI IMP. 8.
VALENTIS

in rerum narravit; ipse vero quoniam sufficiens ad hoc fuit, ut & voluntatem virorum cognoscere, & de statu rerum exacte inquireret, narrabit vobis omnia, & bonum vestrum studium ad cuncta veluti manu ducet; quæ materiam convenientem ad hoc habeatis, ut propositum vestrum perficiatis, quod indefinenter pro Ecclesiis Dei solliciti ostenditis. Hucusque Basilus.

XXXI.
Quid ad Athanasium Damasus referri possit.

(a) Basil. epist. 61.

Rescripserunt pariter Romanus Pontifex Damasus & alii Episcopi ad Athanasium: quas acceptas ipse litteras, ad Basilium, quo eum consolaretur, in Cappadociam misit. Id quidem ex aliis post hæc ejusdem Basilii ad Occidentales iteratis litteris accipimus, quibus dicitur (a): Bonus ille Deus, qui afflictionibus semper solatium adjungit, dedit etiam nunc nobis inter varios dolores modicam quamdam consolationem ex litteris, quas a vobis acceptas carissimus Pater noster Athanasius Episcopus nobis tradidit, sanæ fidei testimonium, & inoffensæ unanimiis, & conspirationis demonstrationem referentes: & ut pastores ostenderet Patrum insistere vestigiis, & populum Domini cum scientia pascentes. Hæc omnia me tantum exhilararunt, ut mœrorem nostrum omnino discusserint, & risum quemdam exiguum animis nostris infuderint a tetrico hoc rerum statu, in quo nunc agimus. Auxit autem nobis solatium Dominus per apprime religiosum filium coadjutorem nostrum Sabinum; & relatione eorum, quæ apud vos honeste aguntur, animos nostros pavit. Hæc de his quæ spectant ad præsentis anni a Basilio & aliis Orientalibus Orthodoxis Episcopis ad Damasum Papam, & cæteros Occidentales Antistites legationem: de aliis autem postea ab eodem Basilio datis ad eosdem Occidentales litteris agemus annis sequentibus, quibus scriptæ fuisse videntur.

XXXII.

Officia Athanasii erga Basilium.

(b) Ath. ep. ad Jo. & Antioch.

Jam vero quæ reliqua sunt Magni Athanasii erga Magnum Basilium officia, ut hic ante obitum ipsius Athanasii recensamus, ratio a nobis postulat; quæ sane in medium afferemus, prout ea cum ex ipsius Basilii, tum etiam Athanasii scriptis licuit expiscari. Scribens enim ipse Athanasius ad Joannem & Antiochum presbyteros, hæc de Basilio in fine habet (b): Valde autem admiror audaciam eorum, qui non reformidant oblatrare dilecto nostro & vere Dei famulo Episcopo Basilio; cum ex huiusmodi oblatratione deprehendi & convinci possint, quod ne Patrum quidem confessionem aut ament, aut amplectantur: idemque rursus ad Palladium presbyterum

(c) Ath. sequenti ep.

(c): Quod de monachis Cæsariensibus significasti, hoc ipsum quoque didici a dilecto nostro Diane, quod graventur, & resistant dilecto nostro Episcopo Basilio. Tibi certe, quod mihi rem indicasti, gratias ago; illis vero quæ decuit scripsi, ut

Ann. Eccl. Tom. V.

veluti filii obsequantur patri; nec iis, quæ ille probat, contradicant. Nam si suspectus esset in negotio veritatis, recte pugnarent: Sin autem confidunt, ut nos confidimus, eum esse gloriam Ecclesiæ, dum ita decertat pro veritate, & docet eos qui indigent doctrina; non fas est cum tali homine pugnas conferere; sed amandus est potius ob pium animum. Nam ex iis quæ cognovi ex dilecto nostro Diane, nulla de causa eum gravatum ferunt. Ipse enim (ut plane mihi persuadeo) infirmus efficitur apud infirmos, ut infirmos lucretur. Dilecti autem fratres nostri respicientes ad scopum ejus, quo ad veritatem tendit, glorificent Dominum, quod talem Episcopum Cappadociæ dederit, qualem singulæ Provinciæ sibi optant. Tu autem, dilecte, velis iis indicare, ut credant me hæc scripsisse: id enim vos erga patrem benevolentes reddet, & pacem in Ecclesiis conservabit. Hactenus Athanasius de Basilio ad Palladium. Quæ autem hæc fuerint turbæ & malæ suspiciones adversus Basilium a suis Cæsariensibus monachis atque aliæ ab aliis excitatæ, dicemus suo tempore.

Talem vero tantamque fidem de Basilio Athanasius concepit, ut eidem injungeret visitationem Episcoporum extra Provinciam Cappadociæ positorum, nempe Macedoniæ & Achajæ; cui & in mandatis dedit, ut lapsos omnes reciperet cum fidei Nicænæ confessione. Testatur id quidem ipse Basilus ad Neocæsarienses scribens, cum ait (d): Hac in re non nostro ipsorum erga tales usi sumus iudicio; sed magis decreta Patrum nostrorum, quibus illi de talibus jam olim quid faciendum sit, nempe in recipiendis lapsis, statuerunt, sectati sumus. Ego enim cum accepissem beatissimi Patris Athanasii Alexandrini Episcopi litteras, quas etiamnum in manibus habeo, & requirentibus legendis obijcio; quibus ille manifeste edixit, quod si quisquam ex Arianorum hæresi ad nos transire voluerit, admittendum esse, nec quicquam in illa assumendo hæsitari debere, si Nicæni Concilii fidem constiteatur, & dogmatis hujus consortes: ille cum mihi omnes tum Macedoniæ, tum Achajæ Episcopos allegasset; necessario arbitratus sum, ut tanto viro propter fide dignam auctoritatem eorum qui id decreverunt (nimirum in Concilio Alexandrino) obsequer; simulque præmium pacis studiosis destinatum adipisci cupiens, eos qui fidem istam constitebantur, communicantium parti adscripsi. Hæc Basilus. Sed unde ipsi & a quibus de re adeo bene gesta negotium factum est, vel quam occasione? Rem gestam hic referemus.

XXXIII.

Athanasius usus Basilii opera in rebus magni momenti.

(d) Basil. ep. 75.

Cum Sanctus Basilus minorem Armeniam visitaret, ut gregibus pastoribus destitutis daret Episcopos, aliaque ad pie-

XXXIV.

T t ta-

Basilii
visitat Ar-
menia Ec-
clesiam.

tatem spectantia sedulus obiret officia, nempe lapsos in hæresim pœnitentes Catholicæ conciliaret Ecclesiæ; accidit, ut cum in Nicopolitano in Armenia conventu Eustathium Episcopum Sebastenum, fidem Catholicam profitentem ac subscribentem in communionem acceperit, ab illius loci Episcopo primum, deinde ab aliis in suspicionem collusionis cum Eustathio adduceretur. Re igitur undique diffamata, atque pro monstro habita, opus habuit Basilii scribere apologiam, quam ad Terentium Comitem misit, quem ex Ammiano diximus his temporibus ad cohibendos Persas in Armenia cum exercitu in jugi procinctu stetisse. Ex quibus quidem litteris cum historia ipsa exactissime describatur; aliunde petere, vel aliis enarrare verbis otiosum putamus. Ait ergo Basilii paulo post exordium ejus epistolæ ad Terentium scriptæ (a):

(a) Basl.
epist. 60. in
addit.

XXXV.

Alienatus a nobis est Episcopus ille, qui nobis cooperationis est gratia datus. Haud enim novi quid reverendissimo fratri nostro Theodoto acciderit; qui cum nobis iuitio pollicitus esset, quod in cunctis adjutor esse vellet, & a Gerasibus nos Nicopolim deduxisset, ubi nos in civitate vidit, ita est abominatus, & sic sibi a peccatis nostris metuit, ut nos nec ad matutinas, nec ad vespertinas preces assumere sustinuerit. Qua in re quod ad nos quidem attinet, iuste & vitæ nostræ convenienter egit: verum haud utiliter communi Ecclesiarum constitutioni consulit. Hujus autem nobis causam assignavit, quod venerandissimum Episcopum Eustathium in communionem receperimus. Est autem quod nos fecimus hujusmodi.

XXXVI.

Basilii
recipit Eu-
stathium
Catholi-
cam fidem
profiten-
tem.

Cum ad Synodum, quæ a fratre Theodoto celebratur, vocati, illoque profecti essemus, ut vocationi propter charitatem obtemperaremus; ne ignavi illic & otiosi videremur, studiose curavimus, ut colloquium cum prædicto fratre Eustathio misceremus; proposuimusque illi, quæ in causa fidei a Theodoto illi objiciebantur, ac simul ab eo petivimus, ut manifestum nobis faceret, rectam ne fidem sequeretur, quo consortes esse possemus; si vero alienatus esset, ut perspicue sciret nos quoque a se fore abalienatos. Igitur cum multis inter nos ea de re contulissimus, totumque diem illum causam hanc inquirendo consumpsissemus; appetente vespera, alius ab alio avellimur, nulla dum certa colloquii nostri conclusione posita.

XXXVII.

Sequenti die rursus mane confidentes, iisdem de rebus differere cœpimus: Cum autem & Pœmenus & frater, Sebastena Ecclesiæ presbyter accessisset, & adversaria nobis doctrina vehementer urgeret; paulatim nos & ea diluimus, quæ nobis objicere videbatur: & illos ad consensionem eorum quæ a nobis quærebantur, in-

duximus; sic ut per gratiam Domini, ne in minimo quidem a nobis invicem dissidere deprehenderemur. Igitur circa nonam horam ad precandum surreximus, ac Domino gratias egimus, qui dedisset nobis idem & sentire, & loqui. Propterea oportebat me scriptam quandam ab eo viro confessionem accipere, quo & adversariis illius manifestaretur consensus, & reliquis sufficienter viri hujus propositum monstraretur. Verum volebam ipse, multa diligentia cum fratribus, qui circa Theodotum sunt conversans, scriptum fidei ab illis accipere, & dicto Eustathio proponere, ut utraque ista fierent; ipse videlicet rectam fidem confiteretur, & illi de veritate hac persuasum nullam retinerent contradictionis occasionem, si ab ipsis proposita fuissent accepta.

At Theodotus, priusquam cognovisset quam ob causam convenissemus, & quidnam eo colloquio effecissemus, & quidnam amplius vocare ad Synodum. Itaque e medio itinere reversi sumus tristes, quod labores nostros pro pacandis Ecclesiis susceptos, inefficaces reddidisset. Postea cum in Armeniam necessario proficiscendum esset, sciremque viri huius mores & ingenium, ac sub fide digno teste & gestorum reddere rationem & illi satisfacere vellem; veni Gerasa in agrum Deo dilectissimi Episcopi Meletii, ubi & ipse dictus Theodotus comparebat; atque ibi, quoniam ab ipso fueramus propter Eustathii conjunctionem accusati, quid eo congressu effecissemus, exposui, quod videlicet deprehenderim eum nobiscum sentire per omnia. Cum autem ille affirmaret, eum post discessum nostrum consensum hunc abnegasse; & suis discipulis affirmasse, quod haud quaquam nobis in causa fidei consensisset; respondi ad ista (tu autem celeberrime virorum considera, an non iustissime & irrefragabiliter responderim.) Ego, inquam, hoc mihi persuadeo, conjectura ex reliqua viri huius constantia sumpta, haud ita leviter virum illum in contrarium mutari, ut jam confiteatur, jam quæ dixerit, neget; qui etiam in vulgaribus rebus mendacium, perinde ac rem horrendam, aversatur: tantum abest, ut in rebus tanti momenti, & sic apud quosvis celebratis, veritati ullo pacto adversari velit. Hæc quidem de Eustathio cum dicat Basilii, haud ita probe tunc hominem novisse visus est, ac postea perspectum habuit: ejus enim deinceps cum mores describit (ut suo loco dicemus) nihil magis eidem atque inconstantiam inhæsisse, constanter exprobrat. Sed addidit hæc tunc Basilii ad Terentium:

Esto tamen vera sint quæ a vobis sparguntur; oportet illi scriptum proponere, quod cunctam rectæ fidei apodixim contineat. Quod si eum dato rescripto consentientem reperero, manebo in illius communionem. Si vero recusantem deprehendero,

de-

XXXVIII.

Theodoti
Epis. Ni-
copol. in-
fensus Ba-
silio ob re-
ceptionem
Eustathii.

XXXIX.

Theodorus iterum Basilium respuit.

deficiam ab illius consortio. Cum ista probaret Meletius Episcopus, qui Antiochia pulsus illic exul agebat, & frater Diodorus sympresbyter (nam & ille aderat) consentiens esset; venerandissimus frater Theodorus hortabatur nos, ut Nicopolim descenderemus, & Ecclesiam ipsius inviseremus, ac Satalos usque comitem ipsum itineris reciperemus, sic ut nos Gerasius relinqueret. Ubi vero Nicopolim venimus, oblitus eorum quæ a nobis audierat, & quæ nobis pactus fuerat; contumeliis illis ac probris, quorum paulo ante mentionem feci, nos iterum affecit, & a se dimisit.

XL.

Quomodo igitur venerandissimum caput, fieri potuisset, ut aliquid eorum quæ injungebantur, efficerem, & Episcopos Armenia darem, cum ad hunc modum affectus erga me sit is, qui curarum debebat esse confors, & particeps? apud quem ego me viros aptos, & commodos inventurum sperabam, quod sint in ipsius parocia & religiosi & prudentes, ac simul linguæ hujus periti, & qui reliqua gentis hujus idiomata sciunt: quorum nomina cognita volens tacebo, ne quid impeditenti nascatur, quo minus alio saltem tempore Armenia profum. Subdit mox de aliis ad eam visitationem spectantibus.

XLI.

Quod autem ad Eustathium in communionem receptum pertinet; extat apud eundem S. Basilium fidei libelli exemplum, quem ipse tunc Eustathio subscribendum obtulit; cujus est exordium (a): Tam illi qui alia hætenus fidei confessione præoccupati ad Orthodoxorum jam unitatem transire volunt, quam qui nunc primum ad veritatis doctrinam & instructionem assumi desiderant, eam fidem docendi sunt, quæ in Synodo Nicæa olim collecta a beatis Patribus conscripta est, &c. Subjicitur ibi non ipsum tantum Nicænum symbolum, sed specialis damnatio Marcelli hæresis atque Sabellii, aperiunturque abditissimæ Ariatorum latebræ, ne quid subterfugii esse posset dolosæ impietati: necnon blasphemiam condemnantur in Spiritum sanctum; in cujus libelli fine adjacet ipsius Eustathii tunc his verbis concepta subscriptio: Eustathius Episcopus tibi Basilio. Legi, agnovi, & probavi hæc præscripta. Subscripsi autem cum his qui mihi aderant fratribus, Phortone, & Corepiscopo Severo, atque aliis nonnullis clericis. Hæc ibi; ex quibus videas haud imprudenter a Basilio Eustathium fuisse receptum.

XLII.

Eustathius in deteriorius lapsus struit calumnias Basilio.

At quid post hæc accidit? Cum Eustathius atque Socii viderent Basilium a Theodoto in communionem minime recipi, sequere cum suis æque repellere; quod spe frustratus esset, nec ex ea a se subscripta fidei professione, quam aucupatus fuerat, gloriam consecutus esset; terga impudenter vertit, & in Basilium verbis jactare convicia, & scriptis quoque in eum dis-

Ann. Eccl. Tom. V.

seminare calumnias aggressus est, quasi de fide haud recte sentiret; hanc suæ ipsius rationis causam sæpe prætexens, ne levitatis argui posset, curavitque ejusmodi a se scriptas adversus Basilium litteras circumferri. Testatur id quidem ipse Basilius ad eundem Eustathium data epistola, qua suam parat defensionem; ubi hæc ad finem ipsius (b): Putarunt suaves isti (b) Basil. homines impedimento sibi ad acquirendum epist. 79. potentatum nostram fore communionem. Et quoniam quadam fidei subscriptione præoccupati sunt, quam nos illis protulimus, non quod ipsi de illorum sententia hæsitarem (fateor enim) sed quod suspicionibus, quibus apud complures fratres nobiscum concordēs laborabant, miederi cuperemus: ne quid ipsis ex ea confessione impeditenti ad hoc, ut ab iis qui nunc dominantur susciperentur, videretur occurrere, communionem nobis denegarunt, & pro separatione hujus causa litterarum istarum prætextum commenti sunt. Evidentissimum vero eorum quæ dico, indicium est, quod cum a nobis deficerent, accusationesque quas volebant contra nos fingere, litteras circumquaque ad omnes, antequam ad nos miserunt. Septem namque dies priusquam in nostras manus veniret, visa est illorum epistola; & qui illam ab aliis receperant, ad alios quoque illam missuri erant. Nam ita instituerant, ut unus alteri illam traderet, quo protinus in universam regionem distribueretur. Hæc ipse de vulgatis ab Eustathio & sociis contra se litteris.

XLIII.

Quod igitur Basilius tardius sceleratorum hominum fraudes dolosque sensisset, nec Theodoto Episcopo Nicopolitano ista monenti acquiescisset; facti sero pœnitens, hujusmodi ad eundem Theodotum litteras dedit (c):

(c) Basil. ep. 15. in addit.

Recte nos & competenter reprehendis, venerandissime & re vera desideratissime frater, propterea quod ab eo tempore, quo a reverentia tua propositiones illas de fide ad Eustathium ferentes discessimus, nihil tibi nec modicum nec magnum de causa illius significavimus. Ego vero id non ob eam causam feci, quod susque deque faciam, quasi contemptibilia, quæ in nos ille commisit; sed quod fama illorum apud quosvis passim pervagata est; & nemo sit qui opus habeat, ut a nobis, quodnam sit viri hujus propositum discat. Nam hoc & ipse curavit, velut metuens, ne paucos habeat sententiæ suæ testes ac conscios: ideoque & ad quosvis confines epistolas suas adversus nos scriptas emisit. Itaque a communionem nostram se ipse avulsit; quandoquidem nec in locum determinatum convenire nobiscum sustinuit, nec discipulos suos (quod tunc pollicitus fuerat) adduxit. Sed nos etiam in frequentissimis Synodis perstrinxit una cum Theophilo Cilice, nuda & manifesta

Basilii epistola ad Theodotum de rebus gestis ab Eustathio.

Tt 2

bla-

blasphemia, quasi aliena a doctrina sua animis plebis insinuet dogmata. Sufficiebant quidem & ista ad dissolvendam omnem nostram conjunctionem. Postquam vero & in Ciliciam venit, ibique cum Gelasio quodam degens, fidem illi exposuit, quæ a solo Ario, vel germano aliquo ejus discipulo conscribi debuisset; tum adhuc amplius ad separationem & disjunctionem obfirmati sumus, cogitantes fieri non posse, ut vel pellem suam unquam mutet Æthiops, vel maculas suas pardus; vel qui perverfis est dogmatibus innutritus malum hæreseos abstergere queat.

XLIV.

Eustathii
Sebasteni
simulata
fides dete-
cta.

Et tamen ultra hæc & illud temeritatis ausus est. Scripsit contra nos, immo conscripsit sermones prolixos, omnis generis conviciis & sycophantiis refertos: quibus hætenus nihil respondimus, propterea quod ab Apostolo docemur ne nos ipsi ulciscamur, sed locum iræ demus. Et simul ubi de profunditate hypocriseos cogitamus, qua se nobis toto tempore blandiuscule insinuavit, stupore quodam præconsternatione corripimur. Nam etiamsi nihil illorum esset; tamen quod jam recens ausus est, cui non horrorem, & omnimodam viri hujus abominationem incuteret? qui, sicuti audio (modo verus est rumor & non figmentum delationis gratia compositum) etiam manum quibusdam denuo imponere præsumpsit; quod nemo unquam ex hæreticis fecisse videtur. Itaque quomodo fieri potest, ut talia placide feramus, & viri hujus delicta curabilia esse putemus? Quare videte ne falsis sermonibus seducamini, neve prætextibus virorum istorum omnia ad malum facillime excipientium fidem accommodetis. Ista quo modo in nullo discrimine ponemus? Scias itaque, desideratissime ac venerandissime, haud concium me esse, quod unquam tantum doloris animo meo conceperim, quantum nunc ex eo patior, quod Ecclesiasticas leges confundi percipio. Verum id unice precare, ut largiatur nobis Dominus, nihil ex affectibus iræ moliri, sed retinere dilectionem, quæ nihil agit perperam, nec inflatur. Etenim vide, quo modo qui illa carent, supra humanæ mediocritatis mensuram elati turpiter & indecenter vivant, ea facere præsumentes, quorum nulla præteritum tempus habet exempla. Hætenus ad Theodotum Basilium, quem ei minime auscultasse pœnituit.

XLV.

Calumnia
in Basili-
um pluri-
mos com-
movere.

Vix credi potest, quantum hæc ad aliquod spatium temporis Basilii famæ attulerint detrimenti; quod & ex eo probe possumus intelligere: Nam si qui plus satis perspectum habuere Basilium, nempe monachi ipsius alumni, scandalum haud leve passi sunt; atque adeo, ut opus fuerit (quod nuper dictum est) Athanasium ad eisdem atque alios pro Basilii integritate litteras dare, ut eos retineret cum

Basilio communionem conjunctos; quid putas cæteris evenisse, quibus Basilium fama tantum cognitus esset? Quid vero de eo existimasse censes qui fluctuarent? Quid denique ipsos hostes Basilii his adjecisse credendum, quod infensorum animorum sit levia reddere gravia, & parva maxima? Sed illud plane in Basilio admirandum apparuit, absolutissimo Christiano philosopho dignum, cujus est dare locum iræ, nec proprias ulcisci injurias: Cum se (quod fatetur in recitatis litteris ad Theodotum) adversus Eustathium mirum in modum animo exacerbatum sentiret; ne suam defensionem ira percitus institueret (probe noscens, quod ira viri justitiam Dei non operatur) triennio se continuit, stylumque incitatum repressit, ne in Eustathium præceps excurreret.

Id quidem ipse Basilium ea de re ad suos Monachos scribens testatur his verbis (a): Tertius jam annus hic est, ex quo a calumniatoribus notatus accusationis flagella sustinere cœpi; hoc uno contentus, quod Dominum habeo secretorum cognitorem, ac calumnie istius testem. Quoniam vero multos jam silentium nostrum eo rapuisse video, ut ex illo intentatas calumnias confirmarint; nosque non lenitatis ac patientiæ gratia, sed quod ad expromendam veritatem os aperire nevitquam ausim, eoque silere me arbitrentur; ob eam vobis causam scribere conatus sum, &c. Sed & ad ipsum nebulonem Eustathium tandem scribens (b) sic exorditur: Tempus esse tacendi, & tempus loquendi, sermo est (c) Ecclesiastes. At nunc igitur quoniam abunde satis silentii hætenus præcessit, opportunum deinceps erit, ut ad patefactionem eorum quæ ignoruntur, os nostrum aperiamus: & paulo post: Nobis igitur jam in tertium usque silentii annum imitabilis visa est Prophetæ gloriatio illa, qua dicit (d): Factus sum quasi homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Quocirca in profundo pectoris nostri dolorem, quem incussit calumnia, inclusum tenuimus, &c.

At id tolerandum plane videri potuisset, si Orientales tantum oras ejusmodi de Basilio conflata calumnia pervasisset; sed fama volans, terras oberrans, trans mare quoque penetrans, oras Occidentales etiam velocior vento pertigit. Unde evenit, ut studium illud Damasi Romani Pontificis erga Basilium, quod litteris demonstrarat, & officium quod pollicitus fuerat, nonnihil refrigerit; adeo ut sæpe ipsum, clamantem licet, minime exaudierit, accedentibus aliis insuper adversus eundem Basilium sparsis haud levioris momenti rumoribus, de quibus singulis modo opportuna occasione dicendum.

Atque in primis illud in medium ad-

XLVI.

(a) Basil.
epist. 73.Admiranda
Basilii
patientia.(b) Basil.
epist. 79.
(c) Eccl. 3.Basilium
quid tandem
ad
Eustathium.(d) Psalm.
37.

XLVII.

Damasi
studium
erga Basili-
um rela-
xatur.XLVIII.
du-

ducendum, eundem Basilium ab Arianis accusatum, quod litteras dederit ad Apollinarem: hoc namque anno, nempe sequenti a gravissima illa, quam passus est ægritudine, id accidisse, idem Basilus ad Patrophilum scribens affirmat (a); adeo ut eodem ferme tempore ipse in crimen adductus sit de communicatione inita cum Eustathio, & de scriptis litteris ad Apollinarem; cuius rei causa complures se a Basilii communione subtraxerunt. Agit de his ipse in dicta epistola ad Patrophilum, hisce scilicet verbis: *Haud vero multum temporis intercessit, confestim in Ciliam legatio, atque inde reditus, moxque litteræ adsunt, communionem nobis denegantes. Abruptionis autem hujus ac secessus causam assignarunt, quod Apollinari scripserimus, & quod sympresbyterum nostrum Diodorum habeamus consortem.*

(a) Basil.
epist. 81.

Accusatur
Basilus de
communi-
one cum
Apollina-
re.

XLIX.

Quomodo
Basilus se
excuset.

Ego vero Apollinarem quidem numquam putavi inimicum esse; immo sunt quædam, quorum gratia virum veneror etiam; ac me homini non ita conjunxi, ut ipsius velim in me recipere crimina, cum & ipse, quædam habeam, quæ in illo reprehendo propter nonnullos illius codices, quos legi. De Spiritu sancto vero non novi me vel petisse ab ipso vel ultro missum accepisse librum. Audio tamen ipsum, omnium eorum qui libros conscribunt, esse verbosissimum. Legi autem paucos illius commentarios: non enim mihi quæ hujusmodi sunt, scrutari vacat. Et alioqui eo sum ingenuo, ut haud facile neoterica admitam; quemadmodum & corporis mei imbecillitas haud patitur, ut vel divinis scripturis cum diligentia, & ut dignum est, immerer. Quid ergo mea interest, si quisquam aliquid conscripsit, quod cuiquam displicet? Quamquam, si ita fieri oportet, ut alius pro alio rationem reddat; qui me propter Apollinarem culpât, rationem nobis reddat pro Ario præceptore suo, & pro discipulo suo Ætio. Nos vero neque præceptoris neque discipuli loco unquam fuimus isti viro, cuius in nos vitia contorquent & revolvunt. Hæc de Apollinare, ad quem scripserat Basilus, quod nondum damnatus esset; sed de consuetudine cum Diodoro hæc subdit: Porro Diodorum, tamquam beati Silvani alumnum primum suscepimus, nunc vero diligimus & complectimur propter sermonis quem habet gratiam, per quam multi eorum qui virum audiunt, meliores redduntur. Hæc de his Basilus.

L.

Quod autem ad Apollinarem spectat; antequam Romæ in Concilio damnaretur a Damaso, nequaquam ut hæreticus vitabatur: nam de eodem S. Hieronymus sic ad Pammachium (b): *Apollinarius Laodicenum audiivi Antiochiæ frequenter & colui; & cum me in sanctis scripturis erudiret, numquam illius contentiosum su-*

(b) Hieron.
epist. 65.

per sensu dogma suscepi, &c. Eum enim in divinis litteris suum fuisse magistrum, ingenue profitetur. Immo &, quod his amplius existimari debet, ipse Damasus Vitalem primarium Apollinaris discipulum, ab ejusque sectæ hominibus factum postea Episcopum Antiochenum, dolose profitemtem Romæ Catholicam fidem, recepit, eidemque litteras communicatorias tradidit: sed postquam rem scivit, perspectamque habuit illius hæresim, ipsum cum suis omnibus Romæ damnavit, ut Gregorius Nazianzenus testatur, cum de sua cum Vitale vel Apollinare consuetudine se excusat: nimirum quod eo tempore illos receperit, quo & a Damaso Vitalis admissus fuerat; rejecerit autem, cum ab eodem Romano Pontifice pariter damnatus fuit: hæc ipse pluribus ad (c) Cleodonium; sed de his fusius agendum inferius. Modo pro his omnibus Justiniani Imperatoris sententia satisfaciat ita dicens (d): *Invenimus quod multi sanctorum Patrum quosdam hæreticos collaudaverunt, sicut & S. Damasus & Athanasius & Basilus Apollinarem, & S. Leo Eutychen; & non propter hoc hæretici facti sunt; sed cognita eorum impietate, anathemate condemnarunt. Hæc Justinianus.*

Apollina-
ris ante-
quam
damnaretur
ab om-
nibus æ-
que rece-
ptus.

(c) Gregor.
Nazianz.
epist. 2. ad
Cleod. ad-
vers. Apol-
linar.

(d) Justin.
Imp. in edi-
cto fid. con-
fess. ad Jo-
annem Pa-
pam.

LI.

Athanasius
Ancyranus
ad-
versus Ba-
silium
commotus.

Rursum vero ad cumulum id genus ærumnarum Basilii illud accessit, quod Athanasius Ancyranus Episcopus, spectatæ fidei vir & integritatis, in ipsum vehementer commotus est; adeo ut etiam illi graviter fuerit comminatus, quod audisset quædam ab eo esse conscripta fidei Catholicæ adversantia. Quod cum rescivisset Basilus, & quænam illa essent scripta ignoraret; cupiens de his reddi certior, ad ipsum litteras dedit, in quibus hæc (e) inter alia: *Nunc vero cuiusnam auribus non obstrepit eorum, qui negotiorum quorumdam gratia quandoque ad vos accedunt, quasi noxia quædam scripserimus, aut scribentibus aliis subscripserimus? Nam isto te verbo usum esse ferunt, qui tua ad verbum referunt. Me sane, quæ mentem meam multis ac variis cogitationibus distrabunt, nihil magis quam stupidum relinquunt. Itaque & tale quid suspicari cœpi, ne forsitan hæreticorum quisquam nomen meum commentationibus suis subdole adscripserit, atque ita rectitudinem tuam contristarit, & ad istam vocem, nempe comminationis, emittendam induxerit: & in fine: Liberabis autem nos ab hoc stupore, si quibus de causis ad istam adversus nos injuriam permotus sis, aperte significare volueris.* Et aliis rursum ad eum datis litteris (f) de calumniis quibus undique exagitur, illud Athanasio ingerit, ne adeo facile absque alterius partis defensione in quemquam sententiam ferat, ista perbelle suggerens: *Cum, inquit, omnino audiverimus; si ni-*

(e) Basil.
epist. 54.

(f) Basil.
epist. 54.

bil

bil aliud, vel illud Alexandri saltem dicemus: Alteram auriculam delato, sive calumniam perpeffo, sinceram & integram conservamus. Hæc ipse. Certe quidem magna erant hæc cruciamenta Basilio. Nam male audire apud hæreticos, gloriæ loco ducendum erat; sed apud præclaros fidei Catholicæ defensores ejusmodi dictari atque credi, his præsertim temporibus, cum hujuscemodi disseminatæ calumniæ in grave totius Catholicæ Ecclesiæ præjudicium verterentur, intolerandum plane & quovis supplicio gravius videri poterat.

LII.

Qualis enim quantusve fuerit Athanasius ille Episcopus Ecclesiæ Ancyranæ post Basilius illum hæreticum sæpe damnatum, cum a Sozomeno (a) inter præclaros fidei Catholicæ defensores adnumeretur: quæ de eodem postea luculento ipsius Basilii stylo describantur, accipe: Basilius enim ubi audisset eum vita functum, ad Ancyranam Ecclesiam de ejus obitu consolatorias scribens litteras, hæc inter alia de ipso habet (b): *Mortuus est qui columna erat & stabilimentum Ecclesiæ; immo magis ad beatam vitam sublatus, a nobis abscessit. Haud parum autem periculi est, ne subtracto hoc fundamento, simul cum illo multi decidant; & quæ in nonnullis sunt putrida ac marcida, manifesta fiant. Clausum est os, quod hæctenus & competenti fiducia & sermonibus gratiæ ad fraternitatis ædificationem scaturivit. Ablata sunt consilia mentis, quæ re vera divinitus agitabantur. O quoties animum meum (accusabo enim me ipsum) nonnihil contra hunc virum indignationis subiit, quod totus hoc desiderio tenebatur, ut dissolveretur & esset cum Christo, nec hoc pluris faciebat; ut diutius propter nos in carne maneret! Hæc & alia plura Basilius, dum ægre ferret, nulla admittæ animi consolatione, tantum virum abreptum; ex quibus plane ejusdem Basilii mentis candorem animumque Christi animum inspicias, e quo omnis confestim injuste ab eo passæ calumniæ excussus est pulvis, & irrogatæ comminationis livor extersus, cum eundem de veritate redditum certiozem ac persuasum coluerit postea, ampliusque dilexerit.*

LIII.

At an hic finis calumniarum undique in Basilius congestarum? minimè gentium; immo his acerbiores ipsum excruciarunt: siquidem illæ magis urgent vexationes, quæ a propinquiore irrogantur; quæ & eo redduntur acerbiores, quo diuturnius in adversantium animis insidentes, duritien quamdam, lapidum instar contrahunt, ut frangi quavis arte minime valeant. Ex quo enim (ut diximus) Basilius cum Gregorio agebat in Pontica solitudine, hæreticorum quorundam calumniis factum est, ut suorum Neocæsariensium, penes quos educatus fuerat, ex quibus & pater-

num genus ducebat, grave expertus sit odium; quod cum nullo litterarum inter-nuncio potuerit delinire, jam factus Episcopus acerbius recruidisse sensit; utpote qui vitaretur ab illis ut hæreticus & confortio pollutus hæreticorum. Cujus rei causa egregiam illam ad eos epistolam (c) scribere, qua se illis Catholicæ esse fidei integerrimum professorem argumentis plurimis demonstraret, coactus est; ac primum illo: *Sunt, inquit, idem & nobis & vobis doctores mysteriorum Dei, & spirituales patres, qui vestram ab initio fundaverunt Ecclesiam; Gregorium dico priscum illum, cognomento Thaumaturgum, & quotquot post ipsum Episcopalem apud vos sedem susceperunt; qui ordine succedente, instar astrorum exorti, iisdem ingressi sunt vestigiis, ita ut haud facile sit volentibus conversationi ipsorum indicia deserere: & post multa hæc subdit: Fidei vero nostræ quæ potuit evidentior esse probatio, quam quod a nutrice beata femina, quæ ex vestro gremio progressa est (Macrinam dico, illustrem illam) educati sumus, a qua & beatissimi Gregorii verba, quæ memoriæ beneficio ad illius usque ætatem servata ipsa retinuit, edocti sumus, quibus illa nos adhuc infantes tamquam pietatis dogmatibus finxit atque formavit? quam quidem fidem semper servasse impollutam ostendit, cum addit:*

Neque, inquit, mentem nostram umquam execranda Arianorum blasphemiam polluimus; sed si nonnullos aliquando Arii discipulos ad communionem assumpsimus; ita illos admisimus, ut morbum suum quam intime celantes, pietatis verba loquerentur, vel certe doctrinæ nostræ nihil oblectarentur. Seque in his addit secutum canones sanctorum Patrum, necnon jussionem Magni Athanasii Episcopi Alexandrini. Denique ex communionem Episcoporum totius Ecclesiæ se esse Orthodoxum docet, hisce ad postremum positus verbis: Fuerat, inquit, justius res nostras æstimare, non ex uno aut altero eorum qui ad veritatem haud recto pede ingrediuntur, sed ex multitudine totius Orbis Episcoporum, qui gratia Christi conjuncti sunt nobis. Requiritur vero Pisdæ, Licaones, Isauri, Phryges, & qui utriusque sunt Armeniæ, quotquot vicini nobis sunt, Macedones, Achæi, Galli, Illyrici, Hispani, tota simul Italia, Siculi, Afri, & qui in Ægypto adhuc sani sunt, & quæ reliqua portio est Syriæ; qui quidem litteras ad nos mittunt, nempe communicatorias, & vicissim a nobis recipiunt; ex quibus cum quæ illinc ad nos feruntur, tum quæ vice versa istinc ad ipsos mittuntur, cognoscere potestis, quod unanimes omnes eodemque sensu præditi sumus. Itaque si quisquam communionem nostram fugit, ne prudentiam vestram lateat ab universa illum Ecclesia sese

(c) Basil.
epist. 75.

LIV.

Basilius
semper &
ubique ca-
tholicus.

(a) Sozom.
1.6.c.12.

(b) Basil.
epist. 67.

Athanasii
Ancyrani
laudes.

Basilius a
Neocæsari-
ensibus
ut hæreti-
cus habi-
tus.

CHRISTI

371.

DAMASI PAP.

5.

VALENTINIANI

VALENTIS

IMPP. 8.

se se divulgasse. Attendite igitur, fratres, cum quibus communicetis; postquam a nobis excludimini, quis deinceps nos sit agnitus. Hæc & alia ad suos Neocæsarienses Basilii calumniis undique obrutus.

LV.
Gravior
tentatio
Basilii pa-
ratur.

Sed quid his deterius accidit Catholicam fidem defendenti Basilio? Dum adversus Sabellium atque Marcellum concionibus sæpe dimicans, tres in Trinitate distinctas hypostasas, sive subsistentias ad invicem per se singulas distinctas niteretur demonstrare; qui adstabant auditores, ut eum carperent, non ut differerent, inde arripientes occasionem diffamandi Basilium, ajebant ipsum esse trium deorum assertorem. Unde cum hæc in fidelium aures illapsa, audientium animos non nihil admiratione perculerint; opus fuit, ut frequenti populo ambonem conscendens, se deorum trium cultorem numquam fuisse vel assertorem, publica assertionem omnibus redderet exploratum; extat ipsa Basilii oratio, cujus est titulus: *Adversus eos qui calumniantur, quod tres deos colamus, &c.*

LVI.
Basiliius
maximam
calumniam
passus.

His accessit calumnia alia huic minime impar, qua adversarii Basilio turpissimam notam inusserunt: ipsum nempe contra Catholicam assertionem male credere de Spiritu sancto: quæ quidem Basilio infamia irrogata, non tantum in civitatum populis jactabatur, sed ipsos in Ponticis desertis latentes monachos ejusdem Basilii alumnos pervaserat: hæc enim una cum aliis, quorum superius facta mentio est, adeo Basilii monachos perturbavit, ut parum abfuerit, quin ab ejus communione, tamquam hæretici, se divulgarent. Penes quos de omnibus idem Basilii defensionem litteris instituens, inter alia de his quæ ad rem hanc spectare videbantur, hæc habet (a): *Traducunt, inquit, nos, quasi insolens ac novum quiddam de Spiritu sancto doceamus. Rogate igitur ipsos, quæ sit illa nostra insolentia. Nos enim, quod & accepimus, Paracletum Patri & Filio conjunctum, non creaturæ connumeratum esse, confitemur. In Patrem namque & Filium ac in Spiritum sanctum credimus. Denique in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti baptizamur. Quapropter numquam a conjunctione Patris & Filii Paracletum separamus, &c.* Plura subjungit de conglorificatione in una Deitate Spiritus sancti cum Patre & Filio: aliaque addens ad suam defensionem, demum eos admonens, ne calumniantibus aures præbeant, hæc subdit: *Si vero nos in reddenda ratione deficere senseritis, tum demum accusatoribus nostris tamquam veracibus fidem habebitis. Vigilant illi in hoc ut nobis noceant, &c.* Sic namque Basiliius justissimæ causæ fidens, innocentie protectione securus suam parat defensionem.

(a) Basil.
epist. 73.

At res tanta haud ita levioris negotii videbatur, quæ brevibus litteris curari posset. Quamobrem exigentibus illis, scripsit ad eosdem Basiliius libellum de vera ac pia fide (ut ejusdem præferebat titulus) egregium sane opus: quo quidem quantum abhorruerit a novitate, cujus ab adversariis insimulabatur, in primis declarat his verbis (b): *Quæ ejus generis essent, ut præter vocis novitatem, sensum etiam nobis novum atque inusitatum afferrent, & apud sanctos viros nusquam in usu fuisse reperirentur, hæc omnia veluti peregrina atque a pia fide penitus aliena repudiarem atque averfärer. Sic ipse; atque demum ad calcem operis: Hæc, inquit, sunt quæ vestra pietate admonitus necessario mihi duxi facienda, ut ad vos in postremis perscriberem, sensumque animi super his rebus mei vobis & per vos fratribus iis qui in Christo sunt explicarem; utque & vestris & illorum animis omni ex parte satisfaceret in nomine Domini nostri Jesu Christi: quo omnis prorsus omnibus de fide nostra dubitatio tolleretur, orta fortasse propter diversam rationem eorum, quæ alias alio modo exposita a nobis sunt. Quæ res eo nimirum usu venit, quod necessario assidue cogebamur adversus proposita nobis a pietatis veræ impugnatoribus argumenta, quæque ab ipsis in medium affererentur, depugnare; neque cuiquam esset causa cur fluctuaret; summe contra adnitentibus illis, qui quæ aliena sunt, nobis attribuunt; aut sæpenumero etiam quo facilius simpliciores in sententiam suam rapiant, depravatæ suæ ipsorum mentis flagitiosa commenta falso nobis affingunt, &c.* Sane quidem calumnia hæc erat ingens, ut Basilio Eunomiani impingeret doctrinæ novitatem; cum e contra ipsi hæreticorum, se docere quæ a majoribus accepissent, magna ostentatione jactarent. Erant enim hæc verba Eunomii (c) hæresiarchæ in sermonis ipsius exordio: *Eam quæ jamdiu apud Patres obtinuit pia traditio, tamquam amissam quamdam & regulam exponendo præmittamus, &c.* Peculiaris sane est hæreticis, cum impugnent traditiones antiquas, nihilominus se earumdem vindices profiteri, quod sciant novitatem fore ab omnibus explodendam.

LVII.
Basiliius
scribit li-
bellum de
fide.

(b) Basil de
vera ac pia
fide.

Traditio-
nibus in-
hærendum,
no-
vitas ex-
plodenda.

(c) Apud
Basil. adv.
Eunom. l. i.

Porro quod ad Basilium pertinet; dum undique in se conflari calumnias, & non ab hostibus tantum, sed a proxime sibi studio atque affectione conjunctis, fideique professione cohærentibus in suspicionem hæreseos adduci videret; factum est (quod ipse testatur) ut nemini jam se propemodum crederet, omnesque pariter vereretur, ac dolorem immensum in penetrabilibus cordis occultans, illum mærore decoqueret: quod cum nihil penes se ab ipsis canabulis antiquius fuerit, quam Catholicam fidem illibatam in omnibus con-

LVIII.
Oppressus
calumniis
Basiliius de
fide omni-
um dubi-
tat.

fer-

(a) Basil.
epist. 79.

servare, ejus tamen prævaricator deser-
torque sæpius & a pluribus accusaretur.
Deplorat ipse ejusmodi suæ ipsius vitæ in-
felicem conditionem in litteris ad Eusta-
thium redditis, cum hæc ait (a): Post-
eaquam vero ad gubernandam Ecclesiam
vocati sumus; qui nobis quasi prætextu
adjutorii, & communionis charitatem con-
cernentis, additi sunt custodes & specu-
latores, tacebo; ne videar vel me ipsum
traducere, quasi qui nulli fidem habendam
pronunciem; aut certe si persuaderem, in-
humanitatis causam darem credentibus:
quod & mihi ipsi prope accidisset, nisi me
propere miserationes Dei præservassent. Nam
parum aberat, quin erga quosvis in id su-
spicionis incidissem, ut putassem nihil in
quoquam esse fidei; propterea quod animus
meus subdolis quorundam actionibus per-
cussus erat; attamen videbatur interea no-
bis aliquis esse prætextus ejus necessitudi-
nis, quam cum illis habebam. Contulimus
vero semel atque iterum de dogmatibus;
nec putavimus fugiendos esse una nobiscum
consentientes. Nam deprehendi nos utrin-
que idem loqui de fide in Deum, quod il-
li perpetuo ex nobis audierant. Licet enim
reliqua vita nostra digna sit cujus gratia
ingemiscamus; de hoc tamen uno in Domi-
no gloriari ausim, quod numquam falsas
opinionem habuerim de Deo, neque aliter
sentiendo animi postea judicium mutave-
rim; sed quam a puero sententiam de Deo
a beata matre, deinde & nutrice mea Ma-
crina recepi, illam justis incrementis au-
ctam & adultam in me ipso conservarim.
Hæc & alia id genus Basilii.

LIX.

Juges ex-
ploratores
doctrinæ
Basilii.

Quod autem spectat ad circumstantes &
observantes eum semper exploratores, ut
ipsum caperent (quod Phariseorum mu-
neris erat, cum inter eos Dominus Jesus
Christus versaretur) in sermone; cum ii-
dem aliquando concionanti Basilio arre-
ctis auribus astarent, verbaque singula
exponderent iniqua lance, unde ipsum
calumniandi quamlibet occasionem capta-
rent: detegens eos Basilius, adversus
Sabellianos pro concione differens, in-
ter concionandum sic eos affatus est (b):
Ego vero absque ulla curiosa vestigatione
assensum illis præbui; ita & auditoribus
tradere vellem, ut non semper de iisdem
reddenda mihi esset ratio; sed ut ex una
confessione persuasos haberem discipulos.
Quoniam vero nos circumdatis iudices ma-
gis quam discipuli, ut experimentum de
nobis capiatis, non ut aliquid a nobis di-
scatis; necessarium est, ut objectionibus
quidem, velut in jus vocati, respondeamus.
Idemque sæpe alias conqueritur de
circumstantibus in auditorio exploratori-
bus; sicuti illa oratione, quam habuit ad-
versus calumniatores, ubi ait: Plurimi
præsentium exploratores magis sunt eorum
quæ dicuntur, quam discipuli eorum quæ

(b) Basil.
orat. contra
Sabell.

docentur; & doctrina verbi non requiri-
tur ad ædificationem præsentium, sed ad
calumnias insidiantium. Hæc ipse. Cæte-
rum se in omnibus custodem esse antiqua-
rum traditionum, post assertam in dicta
oratione contra Sabellianos, testatamque
divinitatem Spiritus Sancti, hæc subdit:
Dominus ita docuit, Apostoli prædicave-
runt, Patres observarunt, Martyres con-
firmarunt; satis tibi sit ut dicas quemad-
modum edoctus es. Appendicem autem
hanc ad argumenta apposuit sanctus Ba-
silii, ut coram ipsis illatam calumniam
refelleret, qua illi dicere confueverant,
novitate vocum delectari Basilium, quem
constaret esse antiquitatis Ecclesiasticæ
observantissimum: quippe qui perstringens
Eunomianos hæreticos impugnantes divi-
nitatem Spiritus sancti, totus in eo est,
ut demonstret eam semper fuisse in Eccle-
sia prædicatam, in sacro nimirum hymno
glorificationis, atque ipsa forma baptismi.

LX.

Sed quid accidit his circumdato, dum
concionaretur, feris bestiis S. Basilio?
Equidem licet prudentis ac sanæ mentis
hominis sit, omne in dicendo cavere
mendacium, erroremque vitare; haud ta-
men in cujusquam sapientis viribus repo-
situm est (quod id in aliena potestate
situm sit) a calumniis esse liberum. Ete-
nim præter alias ab adversariis illatas
illi calumnias, ea recens accessit, quæ
plus cæteris ipsum exagitavit; cum uni-
us voculæ, minimæ scilicet dictionis oc-
casione ab eodem Basilio pro concione
prolatæ, ab adversariis vero tamquam
lucrum ingens obviis arreptæ manibus,
ingentes in eum concitatae sunt turbæ.
Quomodo autem res se habuerit: Grego-
rius Nazianzenus, scripta eo argumento
ad ipsum epistola, exacte recenset: quæ
sic se habet (c):

(c) Gregor.
Nazianz.
epist. 26.

Ego te pro vitæ duce, pro fidei ac dog-
matum magistro, & quicquid præclari
a quoquam dici potest, tum antiquitus ha-
bui, tum nunc habeo. Et si quis alius
tuarum laudum prædicator est, omnino vel
mecum est, vel post me. Usque adeo me
tibi devinxit pietas tua, atque adeo sin-
cere & ex animo sum tuus. Nec vero hoc
mirum videri debet; nam ubi amplior vitæ
consuetudo est, illic quoque amplius est
experimentum, ubi autem uberior est ex-
perimentum, illic etiam perfectius est testi-
monium: & siquidem alium ex hac vita
fructum capio, hunc ex amicitia tua &
contubernio colligo. At de his rebus ita
sentio, utinamque sentiam. Quæ autem
nunc scribo, invitatus quidem scribo, sed
tamen scribam.

LXI.

Admonet
Basilium
Gregorius.

Ac mihi eo nomine minime succenseas ve-
lim: aut admodum ipse acerbe feram, si
fidem tibi non fecero, me hæc benevolo a-
nimo loqui, atque ad te scribere. Mul-
ti nos ut circa fidem parum firmos accu-
sant,

Gregorius
simul cum
Basilio ac-
cusatur.

fant , quotquot nimirum (idque merito) res nostras communes utriusque esse censent. Atque alii quidem plane nos impietatis insimulant , alii timiditatis : impietatis quidem , qui nec sanam doctrinam a nobis promulgari credunt , sibi que persuadent : timiditatis autem , qui nobis dissimulationis prævaricationisque crimen impingunt. At aliorum sermones quid referre attinet? Quod vero nuper accidit , tibi exponum .

LXII.

Convivium celebrabatur , cui non pauci illustres viri intererant , nobisque amicitia conjuncti , atque inter eos vir quidam pietatis nomen habitumque præferens . Nondum compositari cæptum erat , cum , ut in conviviiis accidere solet , de nobis sermo excitatur , instar cujusdam adventitiæ rei in medium propositus . Omnibus porro virtutes tuas magnifice prædicantibus , nosque etiam , ut isdem vitæ studiis deditos adjungentibus , amicitiamque nostram & Athenas commemorantibus , in rebusque omnibus concordiam , animorumque conspirationem : grave quoddam facinus hic philosophus edit .

Basilium cum Gregorio in convivio acerbe taxatur .

Quidnam hoc (inquit admodum furiose exclamans) o viri , quam insigniter mendaces & assentatores estis ? Cætera quidem laudentur viri isti , si ita lubet , nec ipse sane contradico : cæterum , quod maximum est , non illis concedam . Orthodoxiæ nomine frustra laudatur Basilius , frustra Gregorius : ille quidem , quia veritatem suis disputationibus prodidit ; hic quia tolerantia sua proditionis socium se præbet . Hic ego : Unde hoc , o homo vane , atque amentia nove Dathan , & Abiron ? Unde nobis dogmatum promulgator venis ? Quomodo tantarum rerum judicem te ipsum facis ?

LXIII.

Objicitur Basilio de Spiritu Sancto error .

Tum ille : Ex Euppsychii martyris conventu nunc venio , cumque dicti mei testem habeo (sic enim se res habebat) atque illic Basilium Magnum audiivi de Patre quidem & Filio optime ac præstantissime , atque ut vix quisquam alius facile queat , differentem , Spiritum sanctum autem convellentem ac disjicientem . Ac similitudinem quandam adjiciebat a fluviis petitam , qui rupes cursim prætereuntes arenosa loca excavant . Et cur tandem , vir egregie (inquit me intuens) tu quidem jam perspicuis verbis Spiritum sanctum Deum esse doces (simulque vocem quamdam meam commemoravit , cum ego ut in frequentissimo cætu de divinitate verba faciens , pervulgatum illud de Spiritu sancto interfatus essem : Quousque lucernam sub modio abscondemus ?) Basilius autem fidei doctrinam obscure subindicat , ac velut adumbrat , nec veritatem libere profiteretur , oratorie magis quam pie auditorum aures obruens , dicendique facultate subdolum animi consilium regens ?

LXIV.

Quoniam , inquam , ego in obscuro post-
Ann. Eccl. Tom. V.

tus ac plerisque incognitus , sic ut nec quæ loquar , nec an loquar , ferme homines sciant , tuto philosophor : illius autem major habetur ratio , utpote cujus nomen tum ob ipsius virtutem , tum ob Ecclesiæ splendorem multo sit illustrius ; tum etiam quod id omne quod dicit , in publico hominum cætu dicit , gravique hæreticorum bello urgetur , nudam præsertim a Basilio vocem arripere quærentium ; ut eo (qui solus ferme reliquus est veritatis fomes , visque vivifica , vicinis omnibus captis ac subjugatis) ab Ecclesia pulso & exturbato , malum istud in civitate radices agat , atque ab Ecclesia non secus atque ex aggere quodam & propugnaculo , terrarum orbem pervastet ac populetur . Præstare itaque veritatis doctrinam cautius aliquanto , minusque libere profiteri , temporique quasi nubecula cuidam cedere , quam eim aperta prædicatione opprimere . Nos enim ea ex re nihil damni facere , si ex aliis quoque dictionibus , quibus id cerio colligatur , Spiritum sanctum Deum agnoscimus : neque enim in sono verborum potius , quam in mente & sententia veritatem esse sitam : Ecclesiam autem grave detrimentum accepturam esse , si unius hominis oppressione veritas profligetur .

Quid Gregorius in defensionem Basilii .

Hoc consilium ii qui aderant , tamquam vanum ac frigidum , ipsosque ludificans , non modo non comprobarunt , sed etiam nos clamoribus insectati sunt , ut ignavia nostræ potius quam Orthodoxæ doctrinæ consulentes : longe enim præstantius esse nostros per veritatem tueri atque conservare , quam hujusmodi cautione & dispensatione eos inutiles reddere , nec interim alienos elucrari . Hucusque de rebus tunc gestis dictisque Gregorius ; atque mox subdit : Enimvero quæ & dixi , & audiivi , & quam immodice , & præter mores meos adversus eos qui contra nitebantur , stomachatus sum , sigillatim exponere , prolixum nunc fuerit , minimeque fortasse necessarium . Ut autem finem dicendi faciam , sic eos amandavi . Tu vero , divine vir ac sacrosancte , facito ut nos doceas , quousque in disputatione de Spiritu sancti divinitate progredi , quasque voces usurpare , & quousque cautione certa que dispensatione uti debeamus , ut ea adversus illos qui contradicunt , in promptu habeamus . Nam si hoc nunc ipse abs te doceri postularem , cum te resque tuas omnium mortalium maxime perspectas habeam , ac certissimam de his rebus fidem sæpius dederim , vicissimque acceperim ; omnium profecto stolidissimus essem atque miserrimus . Hactenus de his Gregorius ad Basilium . Quid ad hæc autem ipse rescripserit , paulo post dicturi sumus .

LXV.

Gregorii defensionem pro Basilio haud accepta .

Interea vero (quod ea res maximi momenti habita fuerit) hic repætamus necesse est quæ idem Gregorius Nazianzenus

LXVI.

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 8.Ad defen-
sionem Ba-
silii manu-
ductio .

nus eadem ipsa tractans de Basilii consilio, eisdemque integerrima fide Catholica pluribus differit. Sed quo cuncta absque offensa alicujus accipiantur; illud in primis exemplum de eo, quod tertio tomo fufus est pertractatum, in medium adducere, operæpretium ducimus; firmatum stabilitumque superius sententia sanctorum Patrum Hilarii, Augustini, & aliorum; nimirum haudquaquam confessionem illam fidei dicendam fuisse hæreticam, in qua divinitas Filii Dei cum Patre æqualis, aliis vocibus, quibus & Ariana hæresis condemnaretur, haberetur expressa; etiam si in Nicæno Concilio decretum nomen CONSUBSTANTIALIS esset silentio prætermisum; quod pluribus est demonstratum; cum egimus de Liberio, deque Concilio Ariminensi. Atque adeo si quis pro concione Filii Dei æquam cum Patre divinitatem aliis plerisque vocibus audientium animis insinuasset, erroremque Arianum pariter convulsisset; haud jure in crimen adduci potuisset, quod CONSUBSTANTIALIS vocabulum ex causa aliqua tunc temporis prætermittendum existimasset. Quod si absque veræ pietatis offensa silentio licuit præterire vocem contentiosam alioqui a sanctis Patribus in Nicæno Concilio consilio divino decretam; cur crimini dandum Basilio fuit, vocem unam, non tamen a Synodo aliqua definitam, pro ratione temporis silentio ab ipso prætermisam, cum, aliis illi æque pollutibus, pro assertionem divinitatis Spiritus sancti tunc iusta de causa usus fuerit? His non tam ad defensionem Basilii, quam ad elucidationem eorum quæ de Basilio S. Gregorius pluribus narrat, in hunc modum præmissis, cum per salebras incedendum sit, facilius fiet de Basilii defensione ipsius Gregorii enarratio, quæ sic se habet (a):

LXVII. *Sermones cum iudicio dispensare, de Davidis (b) consilio & sententia necessarium esse iudicabat, atque aliquantisper belli tempus & hæreticorum principatum tolerare, quoad libertatis tempus tranquillitatisque successisset, linguaque libertatem ac licentiam attulisset. Illi enim nudam atque apertam vocem, quæ spiritui sancto divinitatem tribueret, arripere cupiebant (quod quidem tametsi verum erat, impium tamen illis ac nefario impietatis Antistiti videbatur) ut eo cum summa Theologica lingua a civitate pulso, Ecclesiam ipsi occuparent, eamque sceleris sui propugnaculum præsidiumque facerent; unde postea, velut ex arce quadam, omnia quæ reliqua erant, popularentur, atque incursionibus pervastarent. Quas eorum insidias ut eluderet Basilius, aliis quidem vocibus e Scriptura petitis, testimoniisque minime dubiis eandem vim habentibus, necessariisque argumentis adversarios ita*

(a) Gregor.
Naz. orat.
in laud.
Basilii.LXVII.
(b) Psalm.
111.Basilii in
concionan-
do discre-
tio .

comprimebat, ut nullo modo repugnare, atque in contrarium niti possent: sed quæ maxima disputationis & ingenii virtus est, propriis vocibus constringerentur; quemadmodum is liber, quem hoc argumento edidit perspicuo ostendet, in quo calamum quasi ex Spiritus pyxide movet.

Sed tamen propriam & apertam vocem interim usurpare differebat, tum ab ipso Spiritu, tum ab aliis etiam sinceris ipsius propugnatoribus gratiam petens, ac rogans ne hoc suo consilio offenderentur; nec committerent, ut dum unam voculam mordicus retinere conarentur, propter inexplebilem cupiditatem omnia perderent, convulsa nimirum turbulentissimo tempore ad distracta pietate. Ipsos enim nihil ex eo incommodi ac detrimenti accepturos, si dictiones paululum immutentur, modo aliis verbis eadem doceantur: neque enim salutem nostram in sermone magis, quam in rebus consistere; quippe cum ne Judæi quidem rejiciendi sint, si ad aliquod tempus pro Christo, vocem Uncti sibi concedi postulantes, religioni nostræ assentiri velent. At Reipublicæ non posse majorem pestem ac perniciem afferri, quam si ab hæreticis occuparetur Ecclesia. Nam quod alioqui melius, quam quivis alii, Spiritum sanctum Deum nosset, cum perspicue ex eo constat, quod & hoc sæpe de loco superiore, quoad per tempus licebat, prædicavit, & privatim apud eos, a quibus interrogabatur, haud cunctanter confessus est; tum vero in suis ad me sermonibus apertius id ostendit (neque enim quicquam unquam, cum de his rebus mecum colloqueretur, animum tectum occultumque habuit) non simpliciter hoc affirmans; sed quod antea ipsi perraro acciderat, sibi rem omnium maxime horrentam imprecatus, nempe ut ab ipso Spiritu sancto excideret, nisi cum Patre & Filio, Spiritum, ut consubstantialem & æqualem coleret. Et paulo post:

Nec vero hæc a me eo commemorata sunt, ut illius gloriam oratione mea defenderem (præstantior enim est, quam ut accusatoribus, si qui tamen sunt, in ipsius famam quicquam liceat) sed ne iis solis vocibus, quæ in illius libris reperiuntur, pietatem circumscribentes, imbecilliori fide nitantur; eamque de divinitate disserendi rationem, quam ei tempus illud non sine spiritus numine afferebat, versutæ malitiæ suæ prætexant: verum eorum quæ scripsit, sensum ac scopum, quem sibi inscribendo proponebat, expendentem, ad veritatem magis accedant, atque impiæ doctrinæ professoribus os obstruant. Mihi quidem, omnibusque qui me carum habent, utinam adsit illius Theologia. Atque adeo tam certam de ipsius circa hanc rem animi puritate fiduciam habeo, ut præter alia omnia, hoc quoque cum eo habere com-

LXVIII.

Tacere
aliquid in-
terdum
absque fi-
dei iactura
licere .

LXIX.

Conventio
Basilii cum
Gregorio .

mune non recusam; ita ut illi mea, mihi vicissim illius omnia & apud Deum & apud candidissimos quoque homines adscribantur: nam neque Evangelistas idcirco inter se pugnare dixerimus, quoniam alii in exponenda Christi humanitate plus operæ posuerunt, alii ad explicandam divinitatis materiam se contulerunt &c. Hæc Gregorius pro Magno Basilio.

Ecclesia consuetudo, ut concionator in absolute sermone, invocatione sanctissimæ Trinitatis cum gratiarum actione orans concioni finem imponeret, non tamen ut eadem semper uteretur præscripta forma verborum.

Sed unde pii, fideque præstantes qui tunc erant, scandalum passi sint, id primum intelligendum. Antiochiæ olim obortam esse dissensionem inter Catholicos & Arianos, superius dictum est ex Theodoro (c) atque Sozomene (d), dum illi hymnum glorificationis occinentes dicebant: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*. Ariani vero aliter, nempe: *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*. Quod igitur S. Basilius in hymno glorificasset *Patrem per Filium cum Spiritu sancto*, magnam attulit Orthodoxis admirationem & scandalum. Porro ut eo modo Catholici hymnum dicerent; non quidem, ut multi putant (quod diximus) ex præscripto venit Nicæni Concilii: quid enim ea de re decreverit S. Synodus, suo loco superius demonstratum est. Nec rursus ex canone aliquo postea edito usque ad hæc tempora, statuta forma aliqua reperitur, quam qui non servaret, excidisse dici posset a Catholica fide, & inter Arianos adnumerari: adeo ut illud esset servandum, istud vero evitandum; illudque demonstraret quempiam esse Catholicum, hoc vero hæreticum: sed erat illud in usu in Antiochena tantum Ecclesia, nec alibi (quod legatur) quam Antiochiæ observatum.

LXXII.

LXX. Quæ licet certa veraque essent, & quæ esse satis possent ad tanti viri excusationem, animique consilium penitus aperiendum; tamen ejus hostes, qui ipsi viventi de his negotium faceffere non sunt veriti, haudquaquam eidem mortuo pepercerunt; unde opus fuit viros insigniter eruditos pro eodem Basilio defensionem parare, scribereque apologias. Præstitisse id quidem in primis ejus germanum Gregorium Nyssenum, qui libros Basilii adversus Eunomium scriptos ab adversariorum calumniis vindicavit, auctor est Photius in sua Bibliotheca: post Gregorium vero id ipsum egisse Theodorum Antiochenum, necnon Sophronium, idem auctor affirmat, dum eorumdem Ecclesiasticorum virorum lucubrationes recenset: Ut plane intelligas viros improbos ac refractarios minime acquievissse Gregorio Nazianzeno, Ecclesiæ Theologo, dignissimo viro de Basilio summa fide exhibenti testimonium; qui rursus hæc de eodem Basilii commentario (a): *Cum, inquit, tractatum, quem de Spiritu sancto conscripsit, evolvo; Deum quem habeo, nanciscor, ac libero & præfidenti animo veritatem confiteor, illius videlicet & Theologiæ & speculationi insistens: Hæc ipse.*

LXXI. At sentio curiosum lectorem avide a nobis exigere, quænam esset vocula illa, immo dictio brevis vel syllaba, cujus causa tum a Gregorio, tum etiam ab eodem ipso Basilio & aliis clarissimis viris fuerint elucubrata apologiæ. Dicam equidem eodem ipso Basilio auctore; qui cum eadem ex causa ab amicissimo Amphiloquio Iconii Episcopo interpellatus esset, ut obortam de syllabis quæstionem in causa gravissima, nempe de Spiritus sancti divinitate elucidaret; obtemperans ei, peregrinum commentarium eo argumento conscribens, in fine præfationis hæc habet (b): *Ad hujus quæstionis originem me paulisper convertam. Nuper oranti mihi apud populum, & utroque modo glorificationem absolventi, Deo ac Patri, interdum cum filio ipsius ac Spiritu sancto; interdum, per Filium in Spiritu sancto; cum alii quidam ex iis qui tum aderant, id observarant, dicentes, nos non modo peregrinis ac novis usos vocibus, verum etiam inter se pugnantibus; tum tu præcipue aderas, nimirum consulens illorum utilitati. Hactenus Basilius de origine quæstionis. Viguit enim ea semper in*

Cæterum S. Basilius, quod optime sciret, tum divinæ scripturæ auctoritate, tum antiquæ traditionis exemplo, tum denique sanctorum Patrum testificatione id absque dispendio Catholicæ fidei licenter dici posse, ad optimum finem ea licentia usus est. Cujus quidem rei causa probandæ, præclarum illum atque eruditum commentarium scripsit ad Amphiloquium; quem consulat, qui hæc ab eo exacte probata optat plene cognoscere. Sed quod pertinet ad antiquam traditionem atque majorum consuetudinem, qua diceretur, *Gloria Patri, & Filio cum Spiritu sancto*; ita ipse (c): *Mentiuntur & illud; hanc vocem, Cum quo, ab usu piorum alienam esse. Quotquot enim morum constantia, antiquitatis majestatem novis ornamentis prætulerunt, ac majorum traditionem citra mutationem conservarunt, singulis cum regionibus, tum civitatibus hac voce sunt usi. Et paulo post: Itaque videtur & hodie a rusticanis hanc vocem more veterum pronuncari. Ac rursus: Proinde quod a majoribus nostris dictum est, & nos dicimus, gloriam esse communem Patri cum Filio, &c. Quod enim Basilius a Patribus accepit traditum, id ipsum ex divina etiam scriptura vindicare sibi aucto-*

(c) Theod. l. 2. c. 24.

(d) Sozom. l. 3. c. 19.

Unde occasio scandalici contra Basilius.

LXXIII.

Divisiones per, in, cum, licite in glorificatione poni.

(e) Basil. ad Amphiloc. c. 7.

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI IMP. 8.
VALENTIS

toritatem pluribus docet. Sed & quod æque divina scriptura usa sit, *in, per, cum*; sicut recte dici, *Cum Spiritu sancto*, ita etiam æque bene proferri, *In Spiritu sancto*, pluribus probat (a); & quid inter se differrent, luculenter elucidat; atque post multa:

(a) Basil. ad
Amphiloc.
c. 25. &
27.

LXXIV. *Veneranda sunt*, inquit (b), *vetusta dogmata, quod ob antiquitatem ceu caniciam quamdam habeant quiddam reverendum. Enumerabo itaque vobis hujus sermonis auctores. Atque subdit: Ipse quidem (si de me proprie quid loquendum est) vocem hanc tamquam hereditatem paternam conseruo acceptam a viro multo tempore in servitio Dei versato, per quem baptizatus sum, & Ecclesie ministerio admotus, &c.* Citatque antiquos Patres in glorificatione sanctissimæ Trinitatis usos utroque more dicendi, nempe Clementem Romanum, & Alexandrinum, Irenæum, Dionysium Alexandrinum, Africanum, Athenogenem, Gregorium Thaumaturgum, Firmilianum magni nominis antiquum suum prædecessorem, necnon præstantem illum Meletium Ponticum.

(b) Basil. ad
Amphiloc.
c. 29.

Majorum
auctorita-
tem Basili-
us secutus
est.

LXXV. At ne quis putaret exolevisse ejusmodi veterem morem, antiquataque tot majorum exempla; de his quæ tunc temporis omnibus ferme in locis agerentur, ejusmodi affert testificationem (c): *Sed quid, inquit, opus est vetera commemorare? Immo qui nunc sunt Orientales, nonne hoc uno potissimum pie sentientes agnoscunt, hac voce veluti signo suos ab alienis judicantes? Ut autem ego a quodam Mesopotamio audiivi, viro & linguæ eruditæ, & mentis integræ; ne licet quidem illis, etiam si velint, aliter sonare vocem eo loco receptam, sed necesse est illis per voces idem cum hac pollentes juxta quamdam majorem proprietatem glorificationem offerre. Quin & Cappadoces sic juxta regionis morem loquimur, jam tum in linguarum divisione dictionum usum providente Spiritu. Quid porro Occidens totus, propemodum ab Illyrico usque ad fines nostri Orbis, nonne per hanc vocem orat? Qui fit igitur, ut ego sim innovator, & recentiorum verborum architectus, cum omnes nationes, & civitates, & consuetudinem omni hominum memoria vetustiore, insuper & viros Ecclesie columnas, & omni scientia & virtute spiritus venerandos, duces & auctores hujus vocis exhibeam? Hæc & alia plura Basilius.*

(c) Basil. ad
Amphiloc.
c. 29.

Recentiores eodem modo quo Basilius Trinitatem glorificavit.

LXXVI. Quibus plane videas Antiochenæ Ecclesie ritum illum, & contentionem adversus eos qui glorificarent Patrem per Filium in Spiritu sancto, fuisse ipsius tantum peculiarem, cum liceret Catholicis ubique positis absque detrimento Catholicæ veritatis iisdem uti in glorificatione atque gratiarum actione dictionibus: cujus rei de Romana Ecclesia ex disertissi-

Leonis Pa-
pæ exem-
plum.

mo ac pariter sanctissimo viro ejus Episcopo satis esse potest exemplum. Etenim S. Leo Papa concionatus in die Natalis Domini (d), his verbis ad agendas Deo gratias populum invitavit: *Agamus ergo, dilectissimi, gratias Deo Patri per Filium ejus in Spiritu sancto &c.* Vitium plane fuit Arianorum, ut ea texturæ verborum uterentur in sancto baptismo, adulterantes formam ipsam a Christo præscriptam: a quo quidem Arianorum usu Orthodoxi penitus abhorruerunt, nefas existimantes aliter illa pronunciare verba, quam a Domino fuerint imperata. Quonam modo autem eadem verba in glorificatione dicentes Ariani blasphemarent, Catholici vero laudarent sanctissimam Trinitatem, idem Basilius pluribus docet (e).

(d) Leo
serm. 1. in
die Nat.
Dom.

Ipse igitur ubi gravi fortique apologia de objectis criminibus ab amicis & adversariis se purgavit; quod videlicet undique in se certamina concitari, & cum hostium, tum amicorum jaculis confodi sentiret; præsentis temporis statum Ecclesie Orientalis, tamquam in tabula imaginem coloribus pictam, stylo reddit his verbis (f): *Cui, inquit, comparabimus præsentem statum? Profecto similis bello navali, quod ex multo odio, ex veteribus offensis inter ipsos per longum tempus alio, naumachi quippiam ac bellaces instituerunt. Nunc igitur in hac imagine mihi spectata terribilem utrinque concursum, mox ira jam eo erumpente, ut sit immedicabilis, utramque partem simul prostratam confici. Pone, si vis, violento turbine circumagi classem, caliginemque densam e nubibus incumbere, adeoque obscurare rerum visibilibus species, ut nulla sit amicorum & hostium discretio; propterea quod ob confusionem symbola militaria sint ignota. Huic imagini propter evidentiam addamus etiam mare intumescere, atque ab imo subverti, rapidumque Aquilonem e nubibus deorsum erumpere, horribilemque procellam ingentibus fluctibus, quos tricymias vocant, exurgere. Post hæc ventis undique concursantibus, totam classem inter se cum fragore collidi; atque in conflictu alios quidem velut sui proditores ad ipsam desperationem ultro transfugere, alios cogi, ut pariter & scaphas impellant a ventis actas, & occurrant irrupentibus, seseque mutuo per seditionem trucidant; quam seditionem partim jam ad extremum propecta invidia, partim quæ singulis adest vincendi cupiditas excitavit. Ad hæc cogita confusum quemdam & indiscretum clamorem per universum illud mare resonantem, partim e ventorum strepitu, partim e collisione navium, partim ex undarum impetu ferventium, partim ex vociferatione præliantium variis voces pro singulorum affecti-*

(e) Basil. de
Spir. sanct.
ad Amphi-
loc. c. 4. 5. 8.

LXXVII.
Descriptio
status O-
rientalis
Ecclesie.

(f) Idem
cap. ult.

Egregia
collatio
navalis
pugnæ
cum tem-
pestate
Ecclesie.

bus emitti, ut neque naucleri, neque gubernatoris vocem exaudire liceat, sed prodigiosam quamdam mixturam, confusionemque incredibilium malorum, dum ob omnem vitæ spem ereptam prorsus non timent peccare. Adjice iisdem & immedicabilem quemdam morbum, ac insanabilem præ gloriæ cupiditate insaniam, ut cum navis jam in fundum maris deferatur, tamen nautici duces primam asequendi laudem contentionem non remittant. Transi jam ab imagine ad ipsum mali archetypum, &c.

LXXVIII. Convenientiam imaginis hujus cum Ecclesiæ hujusce temporis statu in omnibus recte respondentem idem post hæc exacte demonstrat; quæ omnia brevitatis causa hic describere prætermittimus; cum ex his quæ dicta sunt, atque dicentur, veritas ipsa satis descripta noscatur. Porro idem Basilius ad Athanasium scribens (a), eadem collatione atque imagine statum orientalis Ecclesiæ repræsentat. Sed & Gregorius Nazianzenus (b) nulla aptiori comparatione visus est sibi describere valuisse mutuo inter se digladiantium Orientalium Ecclesiarum faciem, quam exemplo navalis nocturnæ pugnæ. Quamobrem æque Basilio accidit atque Eliæ, qui tædio jam victus mortem vitæ præfert, & sicut Paulo dicenti: Tentati (c) supra modum, ita ut tæderet non vitæ: Nam ad Demophilum scribens ait (d): Anno præterito cum ex gravissima febre ægrotaassem, & prope ad ipsas portas mortis devenissem, bonitate vero Dei revocatus essem, ægre ferebam illam mei restitutionem, expendens ad quæ mala iterum re-

(a) Basil. epist. 51.

(b) Greg. Naz. Apo- log. 1.

(c) 2. Cor. 2.

(d) Basil. epist. 82.

LXXIX.

In tot tantisque ærumnis Basilio constituto, unum illud sibi relictum videbatur esse confugium, ut Magni Athanasii auxilium litteris absens expeteret, cujus & ad Deum precibus fulciretur; ad quem hoc tempore perbreves has ea de causa litteras dedit (e):

(e) Basil. ep. 49.

Basilius pressus malis Athanasium interpellat.

Quanto Ecclesiarum languores auctiores evaserunt, tanto universi ad tuam convertimur integritatem, unam nobis malorum consolationem in tuâ tutela relictam esse credentes, qui & precum virtute & scientia rerum gerendarum, qua quid optimum factu sit admonere potes, ex horribili ista tempestate conservare nos, ab omnibus qui aliquantulum integritatem tuam vel auditu vel experientia cognoverunt, crederis. Quocirca ne cesses orare pro animabus nostris, excitareque litteris; quarum si agnoscis quantus sit usus, nullam unquam si qua dabitur, scribendi ad nos occasionem negligas. Si vero digni habemur adiutorio precum tuarum, ut & videamus te, & bonis quæ in te sunt perfruamur, & ad historiam vitæ nostræ congressum cum magna vere & Apostolica mente tua adjectimus; omnino & ex æquo respondentem to-

rius vitæ nostræ afflictionibus consolationem nos Dei solita benignitate accepisse reputabimus. Hactenus ipse ad Athanasium.

Sed & quem sciebat sibi esse fidelem, Gregorium Nazianzenum, qui ipsum de his primus admonuerat; cum ad eum rescribit, inter alia, ut sit sibi auxilio, ad se vocat non sine querela, quod a se recedens minime steterit pactis conventis; nam ait (f): Si ut inter nos olim convenerat, & cura & sollicitudo, quam nunc Ecclesiis debemus, efflagitat, bonam anni partem simul traduxissemus, ansam atque aditum obrectatoribus haudquaquam dedissemus. Tu vero (si ita videtur) hos valere sine, nostrisque precibus adductus, nos in præsentis certamine laborantes adjuva, simulque cum eo qui adversus nos cum exercitu grassatur, manus confere. Nam si vel solus conspectus fueris, ejus impetum infringes; eosque, qui ad patriæ res enervandas instructi sunt, fundes ac dissipabis: perspicuum videlicet eis faciens, te cætus nostri ducem futurum, atque os omne injustum hominum iniquitatem adversus Deum loquentium obstruendum. Quod si contigerit, res ipsæ declarabunt quis ille erit qui te ad præclara negotia sequetur, quis rursus claudicet, ac veritatis doctrinam ignavia prodat, &c.

LXXX.

Basilius Gregorium Nazianzenum accersit.

(f) Greg. Naz. ep. 20.

His, ut ita dicam, Basilius dolentis clamoribus Gregorius interpellatus, ad eum rescribens, suum pollicetur adventum, ubi ait ad finem (g): Hoc autem habeto, me Deo aspirante, & tibi affuturum, simulque dimicaturum, virilemque operam impensuram esse. Quis enim languescet, immo quis non magno & fidenti animo futurus est, te duce ac socio de veritate disputans ac certamen conferens? Hæc ipse. Porro magnum emolumentum ac robur prædicationi Evangelicæ accessisse, perspicuum fuit, ubi simul juncti Basilius atque Gregorius adversus hæreticos dimicarunt. Quomodo autem in eo certamine inter se partiti sint munera, idque magno consilio, Gregorius tradit his verbis (h): Quod si quis in hujusmodi rebus me illius socium admiserit; aliquid quod plerisque incognitum ante fuit evulgabo. Nam cum temporis angustiis premeremur, hanc ipse rationem inibat; ut sibi quidem verbi dispensationem; nobis autem, quos ob nominis obscuritatem nemo accusaturus, patriæque ejectionis esset, loquendi libertatem committeret. Atque ita Evangelium nostrum firmum validumque erat virisque auxilio suffulium. Hæc Gregorius.

LXXXI.

(g) Greg. Naz. ep. 27.

Basilius, & Gregorii in prædicatione distincta munera.

(h) Greg. Naz. orat. in laud. Basilius.

Ceterum non adversus hæreticos solum reprimendos eo modo usus est Basilius Gregorii opera; sed etiam adversus secundæ Cappadociæ Metropolitanum Anthimum, alienæ invasorem diocesis, primæ nimirum Cappadociæ, cui præerat ipse Basilius

LXXXII.

Altercationes Basilius cum Anthimo.

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI IMP. 8.
VALENTIS

lius, usus est administro, quem veluti aggerem opponendum Anthimi temeritati putavit. Quonam autem modo ista acciderint, & quem finem fuerint consecuta, ab ipso Gregorio petitam integram rei gestæ seriem recitemus: *Hinc*, inquit (a), jam Episcoporum, & eorum qui militiæ societatem cum illis inierant, bellum incipit: bellum cum per se admodum turpe & ignominiosum, tum subditis ipsis non minus perniciosum. Quis enim alios ad moderationem ac tranquillitatem inducere queat, sic affectis Præsulibus? At tres quidem erant causæ, cur multi etiam ante parum æquo & amico erga eum animo essent. Prima quod in fidei negotio nequaquam cum eo sentiebant, nisi quantum id ipsis, cogente multitudine, necessario faciendum erat. Altera, quod dolorem ex ipsius electione conceptum ex animis nondum penitus ejecerant. Postrema, quod se longe multumque ab eo gloria superari acerbissime ferrent, tametsi id confiteri turpissimum esset. Orta est & alia quædam simultas, quæ hæc omnia redulcoravit.

(2) Greg.
Naz. orat.
in laud.
Basilii.

LXXXIII.

Nam cum patria nostra in duas provincias & metropoles divisa esset, ac multa ex priori novæ metropoli adjungerentur; ea de causa inter illos dissidium excitatum est. Hic enim æquum esse dicebat, ut cum publicis diocesis nostræ quoque simul dividerentur: ob eamque causam eas parvas, quæ novæ provinciæ nuper adjunctæ fuerant, ut jam ad se pertinentes, atque ab illo distractas, vendicabat. Basiliius contra veteri consuetudine nitebatur, atque huic divisioni, quæ olim a Patribus facta fuisset, inhærebat, & optimo quidem jure. Atque ex hac contentione permulta mala partim jam accidebant, partim impendebant. Episcopus subdole ad se pertraherebat novus Metropolitæ, proventus diripiebat; Ecclesiarum presbyteros partim oratione inflectebat, partim subrogatis aliis ejiciebat. Ex quo efficiebatur, ut Ecclesiarum negotia deterius se haberent, utpote quæ in partes ac studia scinderentur. Homines quippe rerum novatione quodammodo deletantur, ac libenti animo noxas suas obiter eluctantur; faciliusque est instituta labefactare, quam labefactata in pristinum statum reducere.

LXXXIV.

Quod autem illam magis in furorem agebat, Taurici reditus ab ipso quidem obiter cernebantur, verum ad Cæsariensem devehebantur. S. Orestis proventus colligere maximi aestimabat; adeo ut ipsius etiam iter facientis mulos aliquando corripuerit, ac ne ultra progredierentur, cum prædatoria manu prohibuerit. Et quam speciosus his rebus prætextus adhibebatur! Filii spirituales, & animæ, & fidei doctrina, cæteraque hujusmodi cupiditatis inexplebilis integumenta (res inventu perfacilis) itemque illud: *Vestigal* hæreti-

cis persolvendum non esse. Quisquis enim illi molestiam exhibebat, in hæreticorum numero babebatur.

Nec tamen ille Dei sanctus sublimisque Hierusalem vere Metropolitæ, nempe Basiliius, aut errantes secutus est, aut hoc dissimulare sustinuit, aut parvum hujus mali remedium excogitavit: sed perspiciamus, quæso, quam magnum & admirandum, & illius (quid enim aliud dicam?) anima dignum. Etenim dissidium hoc in Ecclesiæ lucrum emolumentumque convertit, ex eaque calamitate insignem utilitatem traxit, patriam nimirum pluribus Episcopis communiens. Ex quo tres præclarissimæ res secutæ sunt: nam & animarum cura major suscepta est, & quælibet civitas proventus suos habuit, & bellum hac ratione compressum & extinctum est. Creavit enim Basiliius inter alios novum Episcopum, cui Tauricæ regionis S. Orestis martyris redditus tunc adscriptus, quos Anthimus sibi manu prædatoria vendicabat.

LXXXV.

Quod vero ad divisionem Cappadociæ spectat; una in duas provincias partita est, quarum altera Cappadocia prima, secunda altera dicebatur. Potior autem prima erat, in qua Cæsarea, cui S. Basiliius præerat Episcopus; secunda vero metropolis Tyana, cui Anthimus præsidebat. Rursum sub secunda Cappadocia situm erat Nazianzum, & Arianzum, ubi natus est Gregorius cognomento Nazianzenus. Id quidem testatur Justinianus Imperator in edicto de fide ad Joannem Romanum Pontificem, cujus est exordium: *Scientes quod nihil aliud, &c.* ubi prope finem habentur quæ diximus de Nazianzo & Arianzo Cappadociæ secundæ subjectis sub metropoli Tyanensi. Cum igitur ita inter se altercarentur Anthimus atque Basiliius, salubre hoc (inquit Gregorius) consilium excogitavit, ut plures in sua diocesi crearet novos Episcopatus; sed illud plane salubrius, ut a ditione Anthimi vendicaret sibi Gregorium, quem novæ institutæ sedi Sasimorum crearet Episcopum; qui & compescere posset Anthimum ab alienæ invasione diocesis. Id sane quantumlibet honestissima de causa a Basilio factum fuerit, ægro tamen animo ipse Gregorius pertulit; qui de his agens ita conqueritur (b):

Divisione
Cappadociae
Nazianzum
erat sub
Anthimo.

(b) Greg.
Naz. orat.
in laudem
Basilii.

Hujus consilii vereor ne velut appendix quædam ipse fuerim: neque enim honestius ac speciosius verbum, quo utar, occurrit. Nam cum cætera omnia hujus viri facta supra quam dici queat, admirer; unum hoc laudare nequeo (affectum enim animi confitebor; alioqui nec multis incognitum) eam nimiram, quam in nos adhibuit novationem ac diffidentiam. Ita Gregorius, quod Basiliius veritus ne ab ipso desereretur, arcto eum vinculo ligandum

LXXXVII.

Basiliius
agit de
præficiendo
Gregorio
Ecclesiæ
Sasimorum.

putavit: sed subdit: Hujus rei merorem ne tempus quidem adhuc exhaurire potuit. Hinc enim mihi omnis vitæ inconstantia, & perturbatio manavit, quodque philosophari nequiverim, aut certe non existimer, tametsi de posteriori non magnopere laborem. Nisi quis tamen hoc a me pro illius purgatione accipiat, quod sublimiora, quam pro hominis conditione sentiens, atque hinc priusquam etiam e vita excederet, digressus, omnia ad Spiritum referebat; atque amicitia officia, quæ alioqui sancte colebat, hic solum aspernabatur, ubi Deum anteponi oportebat, atque antiquiores habere res in spe positas quam fragiles & caducas. Hæc Gregorius de Basilii consilio in præficiendo ipsum Ecclesiæ Sasmorum; quod quidem viribus omnibus contendit ut faceret, cupiens Gregorium adsciscere sibi collegam, operaque tanti viri uti ad comprimendos nimia temeritate insolescentes Episcopos, sciens ipsum præ excellenti virtute atque doctrina ab omnibus fore colendum.

velut sordidissima vasa & instrumenta projeceris, vel tamquam adminicula ea quæ in fornicibus supponuntur, ac simul atque structura firmata atque compacta est, subduci ac pro nihilo haberi solent.

Verum hoc sane valere sinamus, & quæ dicunt, dicere: Nemo linguæ libertatem coercebit. At tu beatas illas spes & inanes mercedis loco persolve, quas adversus eos excogitasti, qui te eo nomine lacerant, quod per honoris speciem leves nos atque ad res huiusmodi promptos & obvios contumeliose protriveris. Ego vero quid animi habeam, explicabo; nec mihi propterea irascaris: dicamenim quæ flagranti etiam dolore prælocutus sum, non usque adeo vel ira æstuans vel rei eventu percussus & attonitus, ut ratio se subduceret, ac quid dicerem ignorarem. Non arma comparabo, nec rei militaris artem discam, quam prius non didici, cum hujus rei commodius tempus videbatur, omnibus videlicet arma induentibus & furiose inter se congregantibus (nosti infirmorum morbos) nec Martium Anthimum certamine excipiam, quamvis alioqui immaturum bellatorem, nimirum ipse rei bellicæ ignarus, vulneribusque magis expositus. Quin tu potius (si ita videbitur) cum eo bellum gerere: nam infirmos quoque sæpe necessitas ipsa pugnaces efficit; aut quare qui bellum gerant, cum ille mulas tuas arripuerit, locorum angustias observans; quemadmodum ille Amalec, cum transitu Israelæm arceret. Nobis autem aliarum rerum omnium loco quietem concede. Quid enim opus est pro lactentibus & avibus & quidem alienis, non secus ac pro animabus & canonibus digladiari? Quid etiam splendidis illis Sasmis Metropolitanam urbem privare, ac mentis arcanum, quod premendum & occultandum erat, detegere? Quocirca tu quidem viriliter age, & confortare, omniaque ad tuam ipsam gloriam (quemadmodum fluvii torrentes) trabe, nec amicitiam nec vitæ consuetudinem & familiaritatem virtute ac pietate potiore habens, nec quæ ex his rebus hominum opinio de te futura sit, quicquam curans, sed uni dumtaxat Spiritui te addicens. Nos vero id dumtaxat lucrari ex amicitia tua capiemus, ut amicis posthac minime fidamus, nec Deo quicquam præferamus. Hactenus ad Basilium Gregorius iuste ut sibi videbatur, exoptulans.

LXXX-IX.

Gregorius reculat omnino Præfecturam.

LXXX-VIII.

Absens erat Gregorius, dum hæc per Basilium agerentur; quæ cum internuncio litterarum ipse Gregorio significasset, restitit ille, obfirmatoque animo renuit: cumque nullo persuadendi genere inflectere posset, neque eum adducere ut acquiesceret; ad ipsum rursus scribens, ammicabili quadam fiducia durius increpavit, usque adeo, ut rusticum, asperum, durumque moribus nominaret; quibus Gregorius acceptis a Basilio litteris; pari fiducia, magnaque animi ingenuitate ita rescripsit, non tamen sine stomacho (a):

(a) Gregorius Nazæp. 31. Gregorii querela de Præfectura Sasmorum.

Defines ne nos tandem maledictis incessere ut insulsos, & rusticos, & ab amicis inopes, ac ne vita quidem dignos, quoniam ea quæ passi sumus, intelligere ac persentire ausi sumus? Neque enim quidquam aliud proferre queas, in quo a nobis læsus sis; nec ulla in re omnino nobis conscii sumus, nos inquam aliquid in te admisisse (atque utinam numquam conscii simus) nisi quod fraudem in quam inducti sumus, serius quidem quam oportuit, sed tamen aliquando cognovimus; atque hujus rei culpam in Episcopalem thronum conferimus, utpote qui te repente supra nos evexerit. Ac vehementer fatigamur, dum tua nobis objiciuntur, eaque apud illos, qui & pristina nostra ac præsentia perspicue norunt, defendimus. Hoc enim omnium quæ patimur, maxime ridiculum est, vel potius miserandum, nimirum quod iidem & injurie afficiuntur & accusantur; id quod nobis hoc tempore accidit. Objiciunt porro alii aliud quippiam & quicquid uniuscujusque voluntas tulerit, prout vel moribus comparati sunt, vel nostra causa irascuntur: benignissimi autem quique neglectum & contemptum, & quod nos, posteaquam opera nostra usus fueris,

Quod autem ait complures succensuisse Basilio, quod ipsum tentarit præficere Sasmis loco humillimo atque Gregorio prorsus indigno; in hanc sententiam Cyrus Theodorus jambos illos admirans occinuit: Quid hoc, Basili, sacrum & venerandum caput,

XC.

Querelæ de Episcopatu Sasmorum.

Quod Sasmorum collocas in oppido vilissimo Gregorium maximum virum? Non mente dignum facinus hoc reor tua. Hæc ille.

Qua-

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI IMP. 8.
VALENTIS

Qualis autem esset Sasimorum locus, ipse
(a) Gregor. Naz. in Carm. de Vit. sua Gregorius describit his versibus (a):
*In Regiæ medio viæ est vicus situs,
Qui scindit in tres se vias, lymphis
carens,
Exors viroris, libero indignus viro,
Arctumque prorsus oppidum, triste &
nimis.
Hic cuncta strepitus, pulvis hic cum
curribus,
Lamenta, fletus, carnifex, & com-
pedes,
Tormenta, cives, hospites hic & vagi.
Erat hæc meorum Sasimorum Ecclesia.
His liberalis scilicet vir me dedit,
Denos haberet quinquies cum Antistites
Sub se: & quidem, vi vendicante ut al-
tero,
Victor maneret, erigens sedem hanc no-
ve, &c.*

At Gregorii recusantis animus ille fuit,
non ut humilem locum despiceret; sed
(quod sæpe refricat) quoniam locus ille
cujusnam esset, primæ ne an secundæ Cap-
padociæ, inter Anthimum atque Basilium
in magna controversia positum esset; ipse-
que Anthimus furore percitus, ducis exer-
citus potius, quam pastoris speciem præfe-
reret, quam ob causam eum idem Gregorius
Martium Anthimum nominat. Porro his se
immiscere turbis admodum præter institu-
tum Gregorius sibi videbat accidere, qui
tenebatur quietis amore.

XCI. Sed urgente adhuc Basilio, atque litte-
ris exposulante; rursus idem Gregorius
litteris pariter redditis, firmiori mentis
proposito oblatam sedem Sasimorum recu-
sat, ad ipsum ita rescribens quam bre-
vissime fieri licuit (b):

(b) Greg. epist. 32. Perstat Gregorius in sententia de præfectura Sasimorum.
*Desidiam & inertiam nobis objicis,
quia Sasima tua recusavimus, nec Episco-
patus cupiditate incitatur; vobis, non
secus atque esca canibus in medio proje-
cta, arma induentibus. Mibi vero maxi-
ma actio est otium. Atque ut quippiam
laudum mearum intelligas; usque adeo
quiete atque otio glorior, ut me mutuo
adversus vos animi magnitudinis ejus,
quæ hic sita est, legem omnibus esse pu-
tem. Quod si nostrum exemplum omnes sibi
imitandum proponerent; nec Ecclesiæ qui-
dem negotii quicquam haberent; nec fides,
quæ propriarum cuique contentionum telum
est, misere distraberetur. Hæc ipse.*

XCII. Duabus hisce litteris, & fortasse aliis
quæ non extant, eodem argumento in-
tercedentibus, percussus nonnihil Basilii
animo est, quod apud Gregorium paulo
liberius hæc scribentem videretur ipse
contemptui esse, dolens plurimum se ad-
eo ab eo vilipendi, ac pro nihilo pror-
sus haberi: hæcque alia id genus miscens
querelarum, eadem Gregorio significavit.
Quæ cum ille accepisset, ut suspicionem
hanc a Basilii animo dimoveret, officii

plenas ad eum reddidit litteras; illud ob-
texens, quod non contemptus causa, sed
amore tranquillioris vitæ parere penitus
recusasset. Extant ipsæ litteræ & alio
loco perperam collocatæ, alioque illis
indito argumento; quas necessario hic pu-
tavimus esse reddendas; quo ex ipsis om-
nibus innotescat, Gregorium paulo li-
centius apud Basilium agentem, haud fa-
ctu tumidum ejus spernendi causa fecisse,
sed optatæ quietis amore. Sic enim illæ
se habent (c):

Quomodo exigua nobis, & viles res tuæ
sunt, o divinum & sacrum caput? Quod-
nam hoc effugit verbum dentalia septa?
Aut quomodo hoc dicere ausus es? (ut ipse
quoque audacter aliquid dicam) Quomodo
vel animus id proposuit, vel atramentum
scripsit, vel charta excepit? O studia, &
Athensæ, & virtutes, & litterarii sudores!
Me enim litteris tuis pene tragicum facis.
Utrum nos, an te ipsum ignoras? tu, in-
quam, Orbis lumen, magna vox & tuba,
doctrinæ palatium? Tua ne Gregorio parva
sunt? Quid igitur aliud quispiam admi-
retur eorum, quæ in terra sunt, nisi te
Gregorius? Unum ver inter anni partes,
unus Sol inter sidera, unum cælum omnia
complexu suo coercens, una vox tua de
omnibus triumphans; si modo satis meus
sum qui de hujusmodi rebus iudicium fe-
ram, nec mihi amor imposturam facit; quod
non existimo. Quod si nobis hoc nomine
succenses, quod te minus, quam tua vir-
tus meretur, suspicimus & admiramur;
omnibus quoque mortalibus succenseas o-
portet: neque enim alius quisquam sa-
tis digne te laudavit aut laudaturus est,
præter te, tuamque in dicendo libertatem,
siquidem fieri posset, ut quispiam laudes
ipse suas prædicaret, idque sermonum lex
ferret. Quod si contemptum tui nobis obi-
cis; ipse prius insaniam. At quod philo-
sophamur, indignaris? liceat mihi cum
bona tua venia dicere: hoc unum doctri-
na quoque tua & eruditione sublimius est
& præstantius. Hucusque Gregorius. At
inconsulte quidem putat aliquis has a
Gregorio scriptas esse litteras, cum a Ba-
silio in Ponticam eremum vocatus veni-
re recusaret; cum contrarium penitus ap-
pareat; siquidem philosophiæ amor, quem
prætexit Gregorius, ad Basilium acce-
dendi, ipsum potius impulisset.

XCIV. Perstans tamen adhuc Basilius in sen-
tentia, ut Gregorium Sasimorum crearet
Episcopum, usus est ad hoc opera paren-
tis ipsius, qui adhuc superstes erat, &
Nazianzenam curabat Ecclesiam in extre-
ma senectute constitutus; cujus tandem
Gregorius cessit imperio, de quo ipse sic
his versibus (d):

ipse me tamen vi præfulem
Facit, atque fallens rursus hic natum pater.

Sic-

CHRISTI
371.

DAMASI PAP.
5.

VALENTINIANI IMP. 8.
VALENTIS

XCV. Sicque tandem patitur Gregorius se Sasimorum Episcopum ordinari. Conveniunt igitur ordinantes Episcopi, ipseque in primis S. Basilius, ac pater Gregorii; advenit vero postea Basilius germanus Gregorius Nyssenus, qui ex Ecclesia (ut dictum est) opera Arianorum vagabatur extorris. Ubinam vero locorum ejusmodi ordinatio facta fuerit, haud compertum habeo: Nazianzi non puto, quod, ut diximus, Civitas illa ad Anthimi Diocesim pertinere dicebatur, prohibentibus canonicibus in aliena ditione haberi ejusmodi functiones.

Cum autem Gregorius Sasimorum ordinatus est Episcopus, apologeticam habuit coram Episcopis ipsum ordinantibus orationem, quam sic exorditus est (a): *Super me rursus unctio & Spiritus, & rursus marens & tristis incedo. Iteratam dicit unctioem respectu illius, quam, cum presbyterio fuit initiatus, suscepit. Qua oratione iterum de Basilio queritur, sed perquam modeste, cum ait: Verum nonnihil habeo quod cum amico expostulem. Quis ex communibus amicis hanc causam disceptabit? quis incorruptus erit iudex, ut justam sententiam ferat, ac non quod plerique facere solent, plus gratiæ, quam veritati tribuat? Vis crimen proferam, nec propterea orationis tuæ aculeum in me rursus immittes? Fuit quondam tibi nobiscum arcanum, vir clarissime, arcanum vere, fidemque superans, nec antebac de nobis umquam fando auditum. At quodnam hoc? aperit ipse sic in carmine de vita sua.*

*Qui sæpe vocem hanc ore de nostro legens,
Animo ferenda cuncta nunc æquo mihi:
Ac si parentes clauderent vitæ dies,
Negotiorum linquerem ut molem, fore,
Quo ferre fructum quempiam vitæ fœco
Possẽm carentis, Civis in quovis loco.
Hæc cum audiisset sæpius, dicta & mea
Probaret; ipse me tamen vi Præsulem
Facit, &c.*

Se enim vim passum pluribus dolet; hæc quidem ipse cum jam Episcopus ordinatus fuit; postridie autem ejus diei, iterum in adventu Gregorii Nysseni coram iisdem concionatus, de Basilio atque ejus fratre Gregorio Nysseno hæc habuit (b):

Horum alter nos unxit, latentesque in medium produxit; quod quid ei acciderit ut faceret, aut quid eum ad hanc rem impulerit, haud scio, certe non ut dignum erat eo spiritu, qui in ipso est; dicam enim, etsi durior sit hæc oratio; omnia perferet amicitia, sive quid duri patiat, sive audiat: Alter hanc causam huc veniendi habuit, nempe Gregorius Nyssenus, ut nos consoletur, ac per spiritum componat, spirituique mansuetos sistat. Hæc tunc Gregorius.

Quo itidem tempore eodem ferme argu-

mento eam dixit orationem, in qua, de causa cur cesserit tandem, ita præfatur (c): *Nihil senectute fortius, nihil amicitia venerabilius: Ab his ad vos ductus sum ego vinculus in Christo, non catenis ferreis, sed tenacissimis spiritus vinculis constrictus. Et inferius: Amicitia me subegit, nempe Basilius; patris canonicæ in potestatem redegit; senilis inquam prudentia, vitæ limes, portus tutior, atque illius amicitia, qui & apud Deum ipse dives est, & alios divites efficit. Jam enim iram abjicio, audiant mansueti & latentur; manumque hanc, quæ mihi vim attulit, placido vultu aspicio, &c. Palinodiam enim recantat de his quæ dixerat in Basilius, quæ aspera ac dura ibi commemorat; atque de unctioem sacerdotali rursus his verbis: Idcirco me Pontificem ungis, ac podere cingis, capitique cidarim imponis; atque holocausti spiritualis altari admoves, & sacrificiationis vitulum mactas, manusque Spiritui consecras, & sancta sanctorum spectatum introducis, verique illius tabernaculi, quod non homo, sed Dominus construxit, ministrum facis, &c. Hæc ipse, alludens ad sacras Ecclesiæ ceremonias, quarum in antiqua lege figura quædam erat expressa, ritusque insinuans ordinandorum Episcoporum, quos adhuc Ecclesia a majoribus acceptos custodit.*

At quid post hæc? Simulac Anthimus Episcopus Tyanensis secundæ Cappadociæ Metropolitanus de ordinatione Gregorii certum accepit nuncium; quamprimum Nazianzum se contulit, alio quodam prætextu, quasi Gregorium seniore agrotantem inviseret, re vera tamen ut ipsum Gregorium nuper ordinatum tentaret, atque divelleret a Basilio. Quæ autem tunc inter eos gesta fuerint, ipse Gregorius scriptis litteris reddidit Basilio (d) certiore, in quibus hæc inter alia: *Ut autem brevi declarem, fortissimus Anthimus ad nos cum Episcopis quibusdam venit, sive ut patrem meum inviseret (nam id quoque præsefererat) sive ut ageret quæ egit. Cumque multis modis animum nostrum tentasset, paræcias commemorans, & Sasimas paludes, nostrique electionem, nunc blande nos alloquens, nunc precibus contendens, nunc minitans, nunc expostulans, nunc laudans, nunc vituperans, variis denique orationis circulis, strophis & ambagibus utens, tanquam is solus nobis intuendus esset, novaque metropolis, utpote magnitudine amplitudineque superior: Quid inquam, civitatem nostram intro circumscribis, cum ipsi quoque Ecclesiam faciamus, utpote Ecclesiarum vere & jam olim matrem? Hæc de Cæsariensi Ecclesia Gregorius, & quidem nobilissima, ut nulla ex parte Tyanensis ei fuerit comparanda; matremque nominat Ecclesiarum*

XCVI.
Gregorius publica concione se excusat.

(c) Gregor. Naz. Apolog. 30.

XCVII.
Anthimus convenit Gregorium Nazianz.

(d) Gregor. Nazianz. epist. 33.

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 8.*(a)* Justinian.
novell.
30. de Pro-
consul.
Cappad.

XCVIII.

Anthimus
in Grego-
rium in-
fensus.

Cappadociæ, sicut & Solinus matrem Cæsaream vocat urbium Cappadociæ, cujus laudes celebrat Justinianus Imperator (a); sed de his alias. Subdit Gregorius de eodem Anthimo:

Postremo, negotio infecto, abscessit, crebris spiritibus interruptis, ac Basilisimum nobis, quasi Philippisimum quemdam obiciens. Nempe quod Gregorius Basilio deditus omnia in ejus gratiam loqueretur, sicut olim falsa oracula sacerdotum in gratiam Philippi Macedonum Regis composita. Sed post hæc Gregorius addit de epistola ab Anthimo ad se scripta, cum ait: Jam etiam quo pacto nostra illa, ad nos scilicet scripta, hoc est hominis insolentis & contumeliosi epistola se habuerit, expende. Evocationem Synodalem exculptam ad nos miserant. Me vero contra repugnante, contumeliamque nobis fieri contendente, secundo loco postularunt, ut hortatu meo & rogatu de his rebus consultationem haberetis. Id quod ego, ne, quod prius moliebantur, fieret, me recepti facturum, rem omnem arbitrii vestri faciens, an eos colligere ac congregare velitis, & ubi, & quando: quod quidem hominis erat non contumelia, sed honore vos afficientis. Et paulo post de eadem epistola Anthimi: Ipsum Anthimi epistolam vobis perlegam, quam cum paludes nobis prohibentibus & adinantibus invasisset, ad nos misit, probris contumeliisque nos proscindens, ac velut triumphum quemdam adversus nos ut victos & prostratos canens. Quam autem rationem habet, ut cum tua causa illius offensionem incurramus, tibi rursus displiceamus, velut, illi faventes? Hæc & alia Gregorius pluribus, & quidem subinfense, quod apud Basilium in suspicionem adduci videretur, ne Anthimo adhæsisset.

XCIX.

Quod igitur ipse Anthimus Sasima occupasset, ne illuc eundi Gregorio facultas daretur; quodque insuper Basilium pateretur subinfensum, ab Anthimo autem minas ac jurgia experiretur; magna animi afflictione confectus, in tanta tempestate cum quid faceret non haberet, omni navigandi spe ablata, in tranquillitatis portum se recipere, consilium iniit: quando & ad Bosphorium postea Colonæ in Cappadocia civitatis Episcopum, qui & interfuit Constantinopolitano Concilio, hæc pauca animo nonnihil commoto per-

(b) Gregor.
epist. 15.

scripsit (b):
Hoc jam secundo a vobis supplantatus atque deceptus sum (quid dicam nosti) ac siquidem juste, odoretur a vobis Deus odorem suavitatis; sin autem injuste, hanc noxam vobis Dominus condonet. Sic enim me de vobis loqui æquum est, quandoquidem injurias acceptas ferre jubemur. Cæterum ut penes vos est voluntatis vestræ potestas, sic meæ quoque penes me est.

Non ultra vobis gravis erit ille Gregorius. Ad Deum secedam, qui solus purus est & a fraude alienus; in me ipsum colligar. Hæc mihi ipsi consului. Bis enim in eundem lapidem impingere, vecordibus solum tribuit paræmia. Hactenus ad Bosphorium Gregorius.

Quidni hoc faceret Gregorius, cui nulla spes amplius, vivente Anthimo sedis Sasimorum invasore, ut Sasima vel saltem inviseret, relicta erat, cum & ille occupasset redditus omnes, adeo ut nec cibus adesset, quo vesceretur, nec alio aliquo modo sibi illum comparare posset? exprimit quidem hæc ipse eleganter illis verbis (c):

Quid facere, quæso, per Deum, par hic erat?

Retinere sedem? tam graves ferre impetus?

Telis feriri? sordido immergi luto?

Cum nec ubi senium ponerem locus foret, Tectis subinde sed meis extruderet:

Nec panem haberem, quem ministrarem hospiti,

(Ut rector ipse pauperis pauper gregis)

Nec quid labore consequi possem meo, Viderem, &c.

Unde accidit, ut ne invisere quidem Sasima ipsi licuerit. Quamobrem & hæc idem inferius.

Datam quidem mihi Sasimensem Ecclesiam Non attingi; sic ut sacrum nec unicum Illic obirem, jungerem aut preces meas Cum plebe, cuiquam vel manus imponerem.

Hæc quidem Gregorius, haud contemnens sedem exigua, ut haberet maximam, omnibus penitus carere cupiens; sed quod vilis sane causa videretur, nec digna ut inter Catholicos, eo potissimum tempore, tot tantaque miscerentur certamina: non enim hæc agebantur pro salute animarum, aut fide Catholica tuenda, quorum quisque causa in hostes alacris deberet irrumperere: Anthimus enim Catholicus erat; sed quod ditionis tantum suæ defendendæ causa inter Episcopos ejusmodi implacabilia diffidia fuerant concitata, magis magisque augenda illa fuissent, si obstinata mente illic, Anthimo invito, contradicente, minante, bellumque ciente, consistere statuisset. Inter hæc igitur tot tantaque discrimina, in solitudinem secedere ad tempus saltem, sibi visum est optimum; sed haud diu licuit solitarium agere: accersitus enim coactusque est patris nonnihil subirascentis imperio, quod ipse testatur his jambis (d):

Quid dicam? & omnem quo tibi pacto meum

Pan.

Gregorius
fugit in
solitudi-
nem.C.
Cur Gre-
gorius
non adivit
Sasima.*(c)* Gregor.
Naz. in
carm. de
vita sua.Gregorii
fuga in so-
litudinem.*(d)* Gregor.
Naz. in
carm. de
vita sua.

CHRISTI
371.

DAMASI PAP.
5.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.8.

*Pandum dolorem? Pungor hic rursus,
fugam
Conscisco rursus, ac celer montem peto,
Dulcisque furtim persequor vitæ genus.
Quid juvit hoc me? Non enim constans
eram
Profugus: in aliis rebus at firmus licet,
Ignavus hic sum, patris haud iram fero:
Ac primo tentat Susimis me figere.*

CI. His autem cum dictis ex causis Gregorius patri minime acquiesceret; ille ne quem sibi obtemperantem revocaverat a solitudine, nimia faceret asperitate iterum in eremum perfugam, aliud animo concilium agitatur, nempe ut demulceat filium, ac precibus agat, suadeatque curæ pastoralis coadiutorem sibi senio jam fatiscienti assistere. Ad hæc persuadenda non defuerunt seni verba gestusque ad delinendum quemvis licet animo durissimum comparata. At qualia ista fuerint, jucundum fore putamus ab ipso Gregorio hæc cuncta carmine præcinate audire, cum ait (a):

(a) Gregor. Naz. in carmin. de vita sua.

Quod cum negarem pertinax, cursum alterum

*Tenet, rogatque sede ne maneam infima,
Sed collaborem (namque erat gravis admodum*

*Ætate) pondus & levem promptus suum.
Manusque tendit, ac meam barbam simul*

*Capessit, ad me vocibusque his utitur:
O care fili, te pater supplex rogat,
Senex vigentem, dominus & famulum suum:*

Natura enim te & lex duplex subdidit mihi.

Non posco nummos, non lapillos fulgidos,

Agrosve, mollis quicquid & luxus jubet,

Cupio te Aaroni jungere, atque Anna fato,

Ut præpotenti semper assistas Deo.

Te, qui dedit, habet, nate, ne spernas patrem:

*Sic solus ille sit tibi facilis pater.
Honestas posco: sin minus, pater petii.*

Nondum tot anni sunt tui, quot jam in sacris

Mibi sum peracti victimis. Da quod peto &c.

multis enim illud ipsum inculcat argumentis, quo Gregorium domi sistat, qui sibi comminister assisteret.

CII. At cave lector, hyperbolem in historia; in præceps enim ferreris currens, nisi ubi vestigia figas, caute consideres. Quidnam est dicere, plures habuisse annos in Episcopali functione Gregorium seniore, quam Gregorius filius ætatis esset; nisi necessario affirmare, ipsum ge-
Ann. Eccl. Tom. V.

Gregorii natalis tempus.

nitum esse, cum jam pater esset Episcopus? Quam enim caro pretio sibi emerent ejusmodi exemplum tum recentiores Græci, tum Latini incontinentes, atque ii potissimum qui a fide Catholica exulant hæretici cœlibatus hostes? Cæterum id hyperbolice dictum esse; etsi aliæ rationes ad manifeste probandum deessent, illud perspicue omnino demonstrat, quod generare filios in Episcopatu, procul a moribus legibusque Ecclesiasticis esset, tamque in Occidentali, quam etiam in Orientali Ecclesia, hoc potissimum sæculo, firmiter custoditum; quod quidem certum exploratumque haberi, quæ primo Annalium tomo, ubi de his fusius actum est, aliisque in locis sæpe dicta sunt, luce clarius manifestant. At quoniam modo vel fingi potest, Gregorium seniore adeo ignominiose leges Ecclesiasticas proculcasse, quem etiam adhuc Ethnicum virtutibus egregie excultum, Gregorius filius prædicat, factumque Christianum omni studio mores fidei adæquasse (b) commendat? Vel quoniam pacto ejusmodi suorum natalium labem sic ipse Gregorius propalare non veritus esset, quæ divinitus accidisse tantopere prædicat (c)

(b) Gregor. Naz. orat. in fun. patris.

(c) Gregor. Naz. in carm. de vita sua & in carm. de reb. suis.

Sed & præter hæc quæ sufficere satis possent, fortiori adhuc argumento res tanta demonstranda est. Revocemus itaque orationem ad ipsius Gregorii junioris ætatis annos; ut ex his, ratione numeri recte subducta, intelligere valeamus, ipsum non solum ante parentis Episcopatum natum esse, sed etiam antequam ille fieret Christianus. Testatur namque ipse de se; cum Athenis esset una cum Basilio, se fuisse ætatis annorum triginta; ait enim (d):

CIII.

*Nam tempus ingens fluxerat jam in literis,
Triginta & annos pene tunc exegeram.*

(d) Gregor. Naz. in carmin. de vita sua.

Erat autem id tempus, quando Julianus Apostata (ut idem Gregorius tradit e) Athenas se contulit, nempe Consulibus Constantio septimum & Gallo tertium, est is annus Domini trecentessimus quinquagesimus quartus, ut superius suo loco demonstravimus. Quod si tunc erat Gregorius annos triginta natus; fateri opus est, natalem ejus contigisse anno Domini trecentesimo vigesimo quarto, nempe anno ante Nicænum Concilium, quo tempore Gregorius parens Ethnicus adhuc erat; quem baptizatum fuisse idem Gregorius minor tradit eo tempore, quo celebratum est ipsum Nicænum Concilium, nempe anno Domini trecentesimo vigesimo quinto. Quanto autem tempore vixerit laicus, antequam initiaretur sacris ordinibus, vel postea eligeretur Episcopus, X x 2 igno-

(e) Ambr. Marcellin. lib. 15. & Gregor. Naz. orat. in Julian.

Ætas Gregorii Nazianzeni.

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI IMP. 8.
VALENTIS

ignoratur. Ut plane intelligas, longe abesse, ut parente Episcopo ipse Gregorius nasceretur; si præsertim his consentientia jungas quæ habet idem ipse Gregorius in oratione habita in funere patris, ubi adeo manifeste natalem suum recenset, antequam pater initiaretur sacro baptismo. At hæc de his satis. Erat igitur Gregorius hoc anno, secundum initam a nobis ejus natalis temporis rationem, ætatis annorum quinquaginta & unius, pater vero agebat in Episcopatu annos circiter quadraginta tres, vel quatuor; qui (ut dicemus) functus jam Episcopatu annis quadraginta quinque ex hac vita decessit.

CIV.
Qua conditione
Gregorius suscepit
regimen
Ecclesiæ
Nazianzenæ.

Tunc temporis igitur ipse Gregorius Sasimorum Episcopus, quod in sede sua agere minime sibi concessum esset, post fugam (ut dictum est) revocatus patris imperio, ipsi roganti inhæsit in Episcopalibus functionibus adjutor; ea tamen lege, ut quoadusque pater viveret, ipsi inhæreret, postea vero, quo vellet, liberum esset abire; quod ipsemet in primis in Vita sua his Jambis expressit, ubi egit de patre rogante, cui tandem ipse assensus fuerit:

Hæc cum audissem: jamque, Sol nubem velut,

*Mens depulisset nonnihil pondus grave:
Quid fit? meorum & quæ malorum clausula?*

*Sic cogitavi, nil mihi hinc damni fore,
Adusque solium vota si explerem patris.
Nec enim, inquebam, me reluctantem
ista res*

*Stringet, liget me nulla cum promissio.
Sic me reduxit obtinens palmam timor.*

Hæc de animi sui consilio Gregorius, quod & publica concione etiam omnibus notum testatumque voluit.

CV. Cum enim ipse Nazianzum rediisset, illam coram patre publice habuit orationem, cujus est exordium: *Os meum aperui & attraxi spiritum; quam hoc ipso tempore ab eo dictam esse, non autem antea, post priorem fugam, scito: licet enim ex ea fuerint aliqua superius recitata ad declarandum mentis ejus jurgæ propositum; ex iis tamen quæ idem ipse habet in carmine de Vita sua, ad hæc ipsa tempora eadem oratio est necessario referenda, qua primo de illata vi queritur, sed quamam? audi: *Vis, inquit, nobis illata est, fratres & amici (vestram enim fidem, si non eo tempore, nunc certe implorabo) vim inquam nobis attulit tum patris senectus, tum amici, ut levi ter dicam, benignitas. Ac mihi, quaeso pro vestra quisque facultate opem afferte, ac manum porrigite oppresso, atque a cupiditate & spiritu valde distracto:**

Illa fugam suadet & montes & solitudines, & corporis animique tranquillitatem, & cætera: Hic contra, ut in medium prodeam, hortatur, publicæque utilitati consulam. Ac post alia demum contestatur, se ejus sedis suscipere ministerium, quousque patër vivat, postea autem, quo velit, sibi migrandum; ait enim: Proinde nunc quidem cum præclaro parente curam hanc suscipere non recuso, veluti magnæ aquilæ & altissime volanti pullus non incommodus e propinquo advolans. Postea vero pennam meam spiritui, quo volet, & quomodo volet, ferendam dabo; nec quisquam erit, qui me cogere, aut aliorsum traducere possit cum eo consultantem. Nam etsi paternis laboribus succedere dulce est, ac noto & familiari gregi præesse jucundius est, quam externo & alieno, addam etiam Deo carius (nisi me amor fallit, & mentem eripit consuetudo) non tamen conducibilius est, nec tutius, quam ut volentes volentibus præsent; quandoquidem neminem vi duci vult lex nostra, ac coacte & non sponte gubernari. Et paulo post ad populum: Hæc, inquit, habui, viri Nazianzeni, quæ simplici animo benevolentia pleno ad vos dicerem: habetis occultum animi mei consilium, &c.

At illud de Gregorio plane accidit admiratione dignum, quod omnes ipsum Episcopum Nazianzenum affirmant, hæcque opinio apud omnes ferme adeo invaluerit, ut nec ea de re dubitandi saltem locum admiserint. Et quid mirum si posteri eo errore lapsi sunt, cum hoc ipsum crediderint homines hujus temporis, iique præsertim, qui in Concilio Constantinopolitano eidem refragati sunt, dicentes ipsum trium sedium Episcopum esse, nempe Sasimorum, Nazianzi, atque Constantinopolis? Cum igitur id de eo creditum atque scriptum appareat, & ejusmodi causa eo statu collocata esse videatur, ut contrarium testem admittat neminem, in aliorum quoque sententiam & ego pedibus irem, nisi (quod instar omnium est, & plus omnibus æstimari debet) ipsemet Gregorius contrarium affirmaret. Quis enim contra S. Hieronymum (a) (ut omittamus Gregorium presbyterum auctorem Vitæ ejus, itemque Ruffinum (b), Socratem (c), Sozomenum (d), & alios fere innumeros) id affirmare auderet, nisi fortiori certiorique fide esset de adversantium errore persuasus? Ipse enim Gregorius Nazianzenus cum in primis expresse contestatus sit publica oratione (ut modo dictum est) se ad tempus, usque ad obitum videlicet patris, illam præfecturam administraturum fore; postea vero alio ex voluntatis arbitrio migraturum; plane constat, nequaquam fuisse ordinatum ejus

CVI.

Gregorius an fuerit ordinatus Episcopus Nazianzi.

(a) Hieron. de Script. Eccl. in Gregor. Nazianz.

(b) Ruffin. l. 2. c. 9.

(c) Socrat. l. 3. c. 35.

(d) Sozom. l. 6. c. 17.

CHRISTI
371.

DAMASI PAP.
5.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 8.

Gregorius ad breve tempus Nazianzenae Ecclesiae praefuit adjutor. Ecclesiae Episcopum: temporariae enim & conditionales Ecclesiam praefecturae nequaquam conferri solebant. Quid amplius. Si ipsius pater ejusdem Ecclesiae agebat Episcopum, ut ex locis nuper citatis satis evidenter colligi potest: quoniam pacto, quae, accidisse potuit, ut ejusdem Ecclesiae uno eodemque tempore duo simul praefecti essent Episcopi, refragante praesertim Nicæno canone, qui ordine habetur octavus? Insuper quid manifestius dici potest, quam quod ipse Gregorius Nazianzenus ad Gregorium Nyssenum scribit, cum de subrogato Eulalio in locum patris sic ait (a): *Inter omnes enim constat, me non Nazianzi, sed Sasimorum Antistitem creatum fuisse; tamen si patris reverentia, & eorum qui supplices hoc a me contenderunt, ad breve tempus praefecturam quasi hospites acceperimus.* Nimirum administrationem ejus Ecclesiae ad modicum tempus, usque scilicet ad patris obitum; quem haud diu post supervixisse ab hoc tempore, non tantum hic Gregorius significare videtur, sed & in carmine de Vita sua iisdem ferme verbis ad Jambi metrum accommodatis affirmat:

*Ut hospitem aliena brevi me tempore
Gessisse curam non nego.*

CVII. Sed & ad Philagrium scribens, cum ab eo redargueretur, quod post mortem patris Ecclesiam reliquisset Nazianzenam, sic se excusat (b): *Quod si Ecclesiam relinquere periculosum est, ut scribis; quam tandem si nostram, recte dicitis, idemque ipse ajo; si vero nihil ad vos attinentem, nec nobis assignatam atque decretam; culpa vacamus. Quod si idcirco tenemur, quia ipsius curam aliquantisper gessimus; multi utique alii eadem ratione teneantur, quotquot nimirum hospitum curam habuerunt.* Hæc ipse; ex quibus illud exploratum perspicuumque reddi-

PAGIUS Ad num. CVIII. Scribit Baronius, cum Valens Antiochia recedens in Syriam superiorem peregrinaretur, Edessam profectum, Orthodoxos ibidem variis modis afflixisse. Verum Valens Augustus ante anni insequentis initium Antiochiam non pervenit. Substitit itaque Constantinopoli ad mensem saltem Maium. Nam in ea urbe VIII. Kal. Feb. dedit Legem Cod. Theod. 7. De censu ad Modestum Pf. P. Dein XII. Kal. Feb. dedit ibidem Legem 2. Cod. Justiniani De sententiis ex periculo recit. Tum tertio Id. Feb. Legem Cod. Theod. 14. De naviculariis. VII. Id. April. Legem ejusdem Codicis I. De conlat. aris. Et denique Kal. Maii Legem ejusdem Codicis 14. De annona & tributis. Quæ omnia rescripta Constantinopoli hoc anno a Valente data, & ad Modestum Praefectum Prætorio directa. Inde Valens discedens Ancyræ Galatiæ primariam venit, ubi tertio Idus Ju-

tur, Gregorium nequaquam creatum fuisse Episcopum Nazianzenum, sed ad breve tempus, patre vivente: eo vero paulo post ex hac vita decedente, Gregorium pariter administrationem cessisse. Quando autem id contigerit, dicemus anno sequenti: interlapsus enim putatur annus, ex quo Gregorius rediit Nazianzum, usque ad obitum patris. Sed quod de Sasimorum Ecclesia nulla posthac mentio habeatur; id inde evenisse existimamus, quod Anthimus alium Sasimis, quæ sibi vendicasset, Episcopum ordinaverit; & Basilium ad dirimendas Ecclesiae controversias inter Catholicos periculoso illo tempore obortas, Anthimo pugnaci homini loco cesserit. His de Gregorio atque Basilio enarratis, ad res gestas Valentis Imperatoris jam revocemus orationem.

Meminiſſe oportet, dictum esse anno superiori, ipsum se Antiochiam contulisse, nonnihilque Ecclesiam illam vexasse, atque inde peregrinatum esse in superiorem Syriam, inventosque ibi Catholicos dire exagitasse, quod hoc ipso anno contigiſſe videtur. Nos vero de his in primis quæ facta sunt Edessæ, agere aggrediamur, & primum de causa Valentis in eam civitatem profectiois; de qua sic Socrates (c): *In ea civitate templum magnificum & egregium est S. Thomæ Apostolo dedicatum, crebraque hominum multitudo eo propter loci sanctitatem confluit; quod quidem Valens videre cupiens, illuc contendit.* Quid autem egerit, cum frequentem Orthodoxorum multitudinem eo accedentem conspexisset, idem auctor narrat, necnon Sozomenus, cujus hic verba reddemus; ait enim (d): *Qua in urbe omnibus Ecclesiis Orthodoxorum ablatis, cum vidisset populum Ecclesiae Catholicae in campo ante civitatem conventus egisse, dicitur verbis contumeliosis Praesidem generalem arguisse, & pugnum in maxillam ejus inflixisse, propterea quod contra suum mandatum ejusmodi conventus fieri permit-*

Altercationes de Sasimis sublatæ.

CVIII.

(c) Socrat. l. 4. c. 14.

Quid in Edessæ Ecclesiam Valentis.

(d) Sozom. l. 6. c. 18.

lias emiſit Legem Codicis Theod. 76. De Decurionibus, ad Modestum Ff. P. Quo postea Valens profectus fuerit, incertum. Eum tamen neque Cæsaream, neque Antiochiam se contulisse, certum. Cæsareæ enim hoc anno esse non potuit Valens, cum, ut anno præcedenti ostendimus, in eam urbem venerit mense Januario, quo mense hoc anno adhuc Constantinopoli constitit. Præterea Valens ex urbe Antiochenſi Cæsaream abiit, ut anno superiori ostendi. Antiochiam autem ante anni insequentis initium non pervenit, ut tunc demonstrabo. Quare pro certo tenendum, hallucinatos esse Viros doctissimos, qui scripsere, Valens hoc anno Cæsaream profectum esse, & Basilium jam Episcopum ad suam sectam pertrahere conatum esse. Id enim longe post hunc annum factum. De persecutione Ecclesiae Edessæ agemus anno sequenti.

mississet. Ac eidem Præfecto (inquit Theodoretus a) cui Modestus nomen erat, imperat, suos milites qui tributa solebant exigere, in unum cogat, & reliquas copias quæ aderant, assumat, quo multitudinem congregatam dissipent, virgis fustibusque cadant, & aliis instrumentis bellicis, si opus sit, castigent. Itaque Præfectus prima luce imperatum facit. Qui dum per forum transibat, mulierculam infantem gestantem manibus & admodum properantem videt: Quæ (inquit Sozomenus b) præ celeritate amiculum, contra quam sexum muliebrem deceret, negligenter sibi circumjecerat: nam militibus omnibus contemptis, primum eorum perripit agmen; quandoquidem animus ejus divino amore succensus hominum violentiam nihil extimuit; sed hujusmodi terrores pro risu habuit ac ludibrio. Quam tum conspicatus Præfectus, cum quid factum esset, intelligeret, eam jubet ad se adduci; rogat quo se conferre velit. Tum illa: Cognovi, inquit, insidias contra famulos Dei paratas, & in animo est ad fratres fide mecum consentientes contendere, magno flagrans desiderio cædem a vobis intentatam una cum illis subeundi. At infantem, inquit Præfectus, quorsum tandem tecum fers? Ut tecum, inquit, mortis optatissimæ participes fiat. Quæ cum Præfectus a muliere accepisset, & ex ejus animo aliorum omnium alacritatem perspiceret, refert ad Imperatorem, & cædem illis frustra illatam fore, docet: Nam & ipsi, inquit, nihil præter dedecus inde consequemur, & eorum tamen propensum ac paratum studium haudquaquam extinguemus. Hæcenus de his Theodoretus & alii.

CIX.

Barthæ Episcopi Edessæ exilium.

(c) Theod. l. 4. c. 15.

At de Edessæ Episcopo jam ante adventum Valentis in exilium misso, aliisque ejusdem Ecclesiæ clericis tunc exulare jussis atque male habitis, hæc idem scribit Theodoretus (c): Barsen præterea, cujus gloria etiam hoc tempore perillustris est non Edessæ solum, quam gubernabat, & in civitatibus ei finitimis, verum etiam in Phœnicia, Ægypto, & Thebaide (per has namque nationes universas fama ejus propter virtutis splendorem permanerat) primum Valens Aradum insulam incolere mandavit. At ubi intellexit infinitas hominum multitudines ad eum confluere (etenim Apostolica repletus gratia morbos verbo depulit) Oxyrinchum, quod est oppidum Ægypti, relegavit. Rursum postquam ejus gloria omnes etiam eo frequentes pertraxit, ad castellum misit in extremis oris illius regionis positum, vicinumque barbaris, qui illic habitant, cujus nomen Phœno est. Valens senem illum, idoneum sane regno cælorum incolam, abducendum curavit. Ferunt ejus lectum in Arado insula ad hodiernum diem remanere, multo sane honore decoratum: nam

multi morbis vexati, ubi in eo decubuerint, ad integram valetudinem per fidem restituantur.

Valens autem, grege pastore orbato Lupum in pastoris locum substituit. Et quoniam omnes, urbe relicta, extra mœnia conventum agebant; ipse Edessam proficiscitur. Ubi viso spectaculo multitudinis Orthodoxorum in agro convenientium, flagrantique studio martyrium expetentium, uniusque mulieris illius perculos exemplo, sicut abstinere præcepit a nece populi, ita in Ecclesiæ ministros qui aderant, iram convertit. Quid autem in eos decreverit, idem auctor sic narrat (d): Ejus Præsides (Presbyteros dico & diaconos) jubentur abduci, & alterum e duobus præstare, nempe vel communicare cum Lupo, vel in ultimas Imperii oras relegari. Itaque ut primum omnes in unum Præfectus coegerat, leni & blanda oratione conatur persuadere uti legibus Imperatoris morem gerant: Nam est, inquit, extrema demerentia, ut pauci homines Imperatori tam multis atque præpotentibus viris moderanti resstant. At quoniam omnes taciti consistere, Præfectus Eulogium, eorum presbyterum primum, virum sane magna laude prædicandum, sic alloquitur: Cur tandem non respondes ad ea quæ modo dixi? Sane inquit, non putabam, me minime rogatum, quicquam debere respondere. Atqui, inquit Præfectus, multa verba feci, quo vos ad ea quæ sunt vobis emolumento futura cohortarer. Tum Eulogius: Est, inquit, tua ad omnes habita oratio, & propterea absurdum certe putavi, ut ipse, aliis a respondendo exclusis, solus responderem. Verum si a me libet quicquam sciscitari, non te celabo quid sentiam.

Cui rursus Præfectus: Proinde, inquit, comunica cum Imperatore. Ad quem Eulogius dissimulanter quidem, sed valde facete respondit. Numquid cum imperio est etiam sacerdotii dignitatem consecutus? Præfectus igitur intellecta ironia, cœpit graviter succensere, convicia in presbyterum jacere, & hæc quoque verba addere: Non istud dixi, o stupide: sed vos uti quibuscum communicet Imperator, cum iisdem communicetis, hortatus sum. Atque simul ut senex dixerat se habere pastorem, cujus nutum sequerentur, Præfectus octoginta pariter comprehensos in Thraciam amandavit. Irrumpentibus enim (ut dictum est) in earum regionum partes Gothi, insanienteque Athanarico eorum Rege in Christianos, ad necem potius, quam ad exilium iidem missi esse videbantur. Qui cum abducerentur (subdit Theodoretus) in exilium, cultu & observantia summa dignati sunt. Nam civitates & pagi processerunt illis obviam, & maximum honorem, utpote invictis Christi athletis, deferunt. Sed adversarii invidia armati referunt ad

Im-

CX.

Lupus Arianus Episcopus Edessæ.

(d) Theod. l. 4. c. 16.

CXI.

Octoginta confesso- res exules.

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 8.

Imperatorem, idem ipsum quod hisce hominibus dedecori fore putabatur, summum honorem attulisse. Qua re cognita, Valens dat mandatum, ut bini duntaxat simul eant, & pars in Thraciam, pars ad extremos Arabiae fines, alii in quædam Thebaidis oppidula dispergantur. Ferunt autem, crudelissimorum quorundam opera, tum eos quos natura conjunxerat, distractos fuisse, tum qui fratres erant, ab se mutuo segregatos: Eulogium vero, qui aliis præfuit presbyteris, & Protogenem secutum ab eo, in Antinonem, quæ est in Thebaide, relegatum; quorum virtutem oblivione obrui non sinam.

Eulogii & Protogenis exilium.

CXII.

Postquam enim compererunt Episcopum illius urbis eundem secum fidem amplectantem, Ecclesiasticis conventibus communicarunt illi quidem; sed cum viderent paucos admodum in unum coeuntes, & civitatis habitatores Gentiles esse accepissent, doluerunt certe plurimum, ut puer erat, & eorum infidelitatem graviter lamentati sunt; attamen non satis esse censuerunt dolore propterea tangi; sed quoad poterant, eorum animos sanare laborarunt. Nam sanctus Eulogius in cella conclusus, dies noctesque totas universitatis gubernatorem Deum oravit. Protogenes autem vir apprime admirabilis, in litteris educatus ab Eunomia, & in celeriter scribendo exercitatus, cum locum reperisset idoneum, ludum apernit, & pueris docendis operam dedit, atque eos non modo exercuit ad celeri manu scribendum, verum etiam sacra Dei eloquia edocuit. Nam hymnos Davidis, tamquam dictata, illis proposuit; & eas Apostolicæ doctrinæ sententias, quas eorum ingenio accommodatas putabat, ediscendas tradidit.

CXIII.

Protogenes convertit Gentiles ad fidem.

At cum unus ex pueris in morbum esset delapsus, venit ad domum ejus, & dexteram ægrotantis tangens, precibus morbum depulit. Qua re intellecta, aliorum puerorum patres eum ad suas quoque ædes deducunt, orantque ut liberis morbo vexatis opem ferat. At ille respondit, se non prius Deum deprecaturum uti morbum depellat, quam qui ægrotaret baptismi lavacro tinctus esset. Cui rei a patribus libenter assensum est: nam sanitatis desiderium eos ad istud faciendum impulit; & simul tum animo, tum corpore sanati sunt. Verum si quando quemquam ex numero ægrotantium ad divinam Spiritus Sancti gratiam recipendam induxisset; eum ad Eulogium deducit, pulsat ostium, orat uti tum aperiat, tum sigillum Dominicum ei, quem verbo Dei ad fidem traxisset, imponat. At cum Eulogius ægre ferret, velut precibus interruptis; tum Protogenes: est, inquit, errantium salus magis necessaria. Itaque mirari omnes Protogenem, cum eum huiusmodi miracula edere,

& tam multis lucem divinæ cognitionis impertire cernerent, primis Eulogio concessisse, & eos quos verbo Dei ceperat, ad illum deduxisse. Merito igitur multo majorem præstantioremque virtutem in eo esse suspicant sunt. Postea vero quam persecutionis tempestas sedata fuit, & Ecclesiis allata tranquillitas, istique duo jussi domum reverterunt; omnes eos producere, lamentari eorum discessum, lacrymas fundere ceperunt, & maxime omnium Ecclesiæ illius Antistes, quippe qui illis in agro Dominico colendo deinceps careret. Ubi in patriam veniunt; sanctus Eulogius, Barba illo magni ad vitam nullis aspersam molestiis translato, Ecclesiæ ab eo gubernatæ clavum obtinet. Protogeni autem illi admirabili dabatur in mandatis, uti Charras coleret, urbem sine incultam, & spinis Gentilium refertam, multosque & graves requirentem labores. Atque hæc quidem, pice in Ecclesiis constituta, acciderunt. Hactenus de his Theodoretus. Porro horum illustrium confessorum Barba & Eulogii Edeffæ Episcoporum, nec non Protogenis Charris Præfeti viget in tabulis Ecclesiasticis (a) memoria diversis diebus annotata, quibus ex hac vita eos feliciter migrasse contingit.

Exules reversi postliminio.

Jam quod reliquum est peregrinationis & persecutionis Valentis Imperatoris simul absolvamus: utrumque enim ipse una simul conjunxit, nempe peregrinari & persequi; in tarque impetuosi torrentis, per fines quos transit, omnia devastavit. Quid autem cum pervenisset in Scythiam, adversus ejus provinciæ Ecclesiam egerit, Sozomenus ita describit (b): Prædicant fideles Scythas simili de causa in ea ipsa fide persistere. Gens ista multas quidem habet urbes, pagos, & castella, sed principatum obtinet Tomis, quæ est urbs magna & opulenta prope mare sita ad levam, cum quis ad pontum Euxinum navigat. Vetus consuetudo est, quæ ibi etiamnum servatur, ut unus Episcopus totius illius gentis Ecclesiis præsit. Itaque tempore de quo jam loquimur, illas administravit Britannio, quando etiam Imperator Tomis advenit. Postquam autem accessit ad Ecclesiam, & pro more suo ei persuadere conatus est, ut cum Arianis communicaret; Britannio constanter admodum apud Imperatorem & libere pro doctrina Concilii Nicæni locutus, recessit ab eo, & ad alteram Ecclesiam se contulit; quem populus quoque secutus est. Fere autem ab universa civitate eo concursus est, partim quo Imperatorem viderent, partim quo aliquid novarum rerum eum moliturum expectarent.

(a) Martyrol. Rom. die 30. Januarii. 5. & 6. Maji.

CXIV.

Quid in Scythiæ Ecclesiam Valentis.

(b) Sozom. l. 5. c. 22.

Valens igitur cum suis derelictus, illud velut contumeliæ loco factum, graviter tulit; atque Britannionem comprehensum

CXV.

Valens ve-
ritus Scy-
thas, revo-
cat eorum
Episco-
pum ab ex-
ilio e

sum in exilium deduci mandavit; quem non multo post denuo reduci permisit. Nam cum videret, credo Scythas Episcopi exilium iniquo animo pati, non parum verius est, ne novis rebus studerent; quos quidem & fortes esse sciret, & ipso locorum suo Imperio Romano necessarios, quippe qui impetum barbarorum illam Orbis partem incolentium propulsarent. Itaque Imperatoris conatus sic a Britannione compressus est viro cum in aliis rebus spectato, tum ob divinam virtutem adeo insigni, ut etiam ipsi Scythæ laudis testimonium ei tribuerent. His ergo de causis Imperatoris ira in cunctum totius Orbis terræ clerum, Ecclesiis solum Occidentis exceptis, suam vim exercuit. Hactenus Sozomenus. Est celebris Britannionis memoria in Ecclesia Dei, ex tabulis Ecclesiasticis quolibet anno VIII. Kalendas Januarii redidiva. Successit Britannioni Gerontius, qui interfuit Concilio Constantinopolitano œcumenico sub Theodosio Imperatore.

CXVI.

Eusebii
Vercellen-
sis obitus
tempus.

Hoc item anno relata habetur in sancti Hieronymi Chronico mors sancti Eusebii Episcopi Vercellensis: nam licet sub septimi anni horum Imperatorum laterculo posita reperitur; quod tamen idem Hieronymus incipiat numerare annos eorumdem Augustorum ab anno sequenti eorum electionis, in hunc ipsum incidit annum octavum eorumdem Imperii, qui ab ipso septimus numeratur. Cæterum quod in primis ad tempus obitus spectat; haud hæc sine dubitatione pertranseunt; cum tamen absque controversia recipiendum sit, quod idem Hieronymus (a) testatur alibi, ipsum Eusebium sub iisdem Imperatoribus ex hac vita migrasse. Quod enim retardare maxime potest animum, ne hoc anno, sed ut longe post præsens tempus putemus Eusebium diem obiisse, illud est; quod S. Ambrosius, qui nonnisi post triennium, anno nimirum Domini trecentesimo septuagesimo quarto creatus est Episcopus Mediolanensis, ad Vercellenses scribit (b) litteras, cum adhuc ipsa Vercellensis Ecclesia esset destituta Episcopo successore. Cæterum hæc facile refelluntur, si quis recte consideret, non fuisse epistolam illam ab Ambrosio scriptam, cum vacaret sedes ob mortem Eusebii, sed obitu successoris eius Limenii, qui reperitur interfuisse Concilio Aquilejensi sub Damaso; cum tamen illa epistola data appareat tempore Siricii Papæ, ipso ortu hæresis Joviniani, ut quæ præcedunt eorumdem Ambrosii atque Siricii epistolæ declarant.

CXVII.

His de temporis ejus obitus ambiguitate dilutis, de mortis genere pervestigandum est. Haud enim levis est hæc controversia, num re vera martyrio occubuerit, quo titulo in Ecclesia sua co-

latur, & in tabulis Ecclesiasticis adscriptus habetur; cum tamen S. Ambrosius eundem sæpe confessorem tantum appellet, immo & a martyrio disertis verbis excludat, cum in nuper citata epistola ad Vercellenses hæc dicat: Itaque ut S. Eusebius prior levavit vexillum confessionis, ita B. Dionysius in exilii locis proprio martyribus titulo exhalavit. Hæc ipse. Quid igitur pro priore martyrii titulo Dionysius Mediolanensis Episcopus mortuus dici potest, si & ipse Eusebius æque ab Arianis occisus interiiit? Quin si (ut volunt) idem Eusebius ab Arianis impetitus lapidibus necatus est; certe proprio titulo martyrii dicendus erat Eusebius occubuisse, quam Dionysius, qui in exilio positus, absque vi alia adhibita, quievit in Domino. Sed & Gregorius Turonensis (c) cum agit de miraculis in ejus ecclesia fieri solitis, confessorem appellat, & inter confessores adnumerat; cum alioqui nec indignus fuerit martyris titulo, secundum veterem loquendi usum, quo (ut superius dictum est secundo Annalium tomo) illi etiam martyres dicebantur, qui fidei causa post confessionem aliquid in corpore passi essent, etiamsi ex illatis pœnis minime contigisset, spiritum exhalare.

Cæterum ipsum etiam præter graves illas, quas exulans passus est ærumnas, post sævam illam sub Constantio factam sanctissimi viri per scalas protractionem, postquam est reversus in patriam, Arianorum insultu, lapidum ictibus morte affectum, monumenta Vercellensis Ecclesiæ docent; quæ eum magis proprio titulo martyrem dicunt; & a confessore distinguunt. Quæ enim sub Bonomio ejus Ecclesiæ Episcopo, & Gregorio Papa XIII. ejus vita conscripta est, hæc de Eusebii martyrio habet: Aliquot vero post diebus, domum ubi sanctus Episcopus habitare consueverat, Arianis confertissimo agmine veniunt; a quibus is primum raptatus, mox cruciamentis varie tortus, tum lapidibus, quorum aliqui adhuc sanguine aspersi in sepulcro ejus nuper inventi sunt, obrutus, capite confracto, martyrii cursu egregie confecto, superatisque importunissimis religionis Catholicæ hostibus, victor, & rerum cum primis admirandarum nomine maxime illustris, annos octoginta octo fere natus, in cælum migravit ad Dominum, pro cuius divina gloria perpetuo dimicavit. Hæc auctor, qui & hujus martyrii generis ante recensuit hos astipulatores, Antoninum Archiepiscopum, Florentinum, Volaterranum, & ipsius Ecclesiæ Vercellensis Ecclesiasticum officium: quorum omnium testificatione cum illud asseritur, adeo audax facinus Arianos aggredi præsumpsisse, quod Valens Arianus Imperator regnaret, narratæ historiæ fi-

Eusebius
Confessor
a majori-
bus dictus.

(c) Gregor.
Tur. de
gloria con-
fess. c. 3.

CXVIII.

Eusebius
a scripto-
ribus
martyr
etiam no-
minatus.

(a) Hieron.
de Script.
Eccl. in
Eusebio
Vercellens.

(b) Ambro.
epist. 82.

des

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 8.

des minuitur; siquidem Valens non nisi Orientis Imperii habenas moderabatur, Occidentis vero Valentinianus, quem omnes veteres historici Catholicum fuisse dicunt. Optassem hæc de martyrii genere ex antiquioribus esse deprompta scriptoribus. Magna enim admiratione sum affectus, quod in his quæ collegit diligens auctor cuncta ejus Ecclesiæ monumenta, & inter alia octo sermones ab antiquis Episcopis in Eusebii anniversariis natalitiis ad populum dictos, aliisque quæ idem Eusebius ab Arianis fidei causa passus fuerit, summo studio in memoriam restituit; de hujusmodi tamen martyrii genere, quod lapidibus obrutus finem vivendi fecerit, nihil prorsus habeatur, nisi in novissimo tantum illorum; cum alioqui & in aliis sermonibus interdum confessor, & martyr aliquoties appelletur; eo (ut diximus) titulo dignus, quod tormenta & carceres sub Constantio expertus fuerit, etiam si nihil præterea pari contigisset: quandoquidem in primo eorum sermone, qui sub nomine Ambrosii aliquando editus fuit, ex diro illo supplicio, quo per scalas tractus quassatus est capite, & membris confractus, martyris nomen consecutus ostenditur.

CXIX.
Eusebius
Vercellensis
in epitaphio
versibus
acrostichis
martyr
dictus.

Sed & in epitaphio ad sepulcrum ejus invento, acrostichis versibus cum martyrii titulus egregie habeatur expressus, quod autem lapidibus consummarit, ne verbum quidem; dici posse videtur inde martyrii titulus comparatus, quod haud dubium constet ipsum fudisse sanguinem, sed infecisse etiam tunc cruore fracto capite lapideos gradus, vel alios deorsum, ut asolet, in via politos sparsos lapides sanguine conspersisse; quos a suis collectos, & ad sepulcrum, tamquam victoriæ trophæa positos, æquum est existimare, atque etiam asserere poterit, qui assertam de lapidatione sub Catholico Principe historiam, contra Ambrosii sententiam recitatam, haud facile admittendam putarit. Sed quid interest, num illiso lapidibus capite, sparsoque cruore, vel ictibus lapidum fracto itidem capite, fuso sanguine, fuerit Eusebius martyrii titulum consecutus; cum alioqui licet priori illo supplicio & aliis in Palæstina additis pœnis minime contigerit ex hac vita migrare; tamen ipsum dignum titulo martyrii omnis antiquitas prædicet? At de his hætenus: ad hæc enim digressi sumus occasione S. Ambrosii præferentis martyrium Dionysii, qui exul finem vivendi fecit, Eusebio qui in suam Ecclesiam rediit postliminio. Quod autem ad lucubrations ejus spectat; cum Græcarum æque ac Latinarum literarum fuerit callentissimus, haud otiosus absque scriptione vitam exegisse creditur, urgentibus præsertim ad hoc eum quotidie adversariis; verum de illis nulla est memo-

Ann. Eccl. Tom. V.

ria, nisi de translatione in Latinum facta commentarii Eusebii Palæstini super psalmos, quæ & excidit. Cæterum sic ipse hæretici hominis commentarium Latinitate donavit, ut tamen (quod idem Sanctus Hieronymus (a) testatur) quæ ad hæresim pertinerent, omitteret, quæ vero pia sanctaque esse viderentur, acceperit. Sed dolentius nobilissimi ingenii nihil aliud superesse, nisi epistolam illam ad suos e carcere Scythopoli datam, quam suo loco superius recitavimus. Porro ejus memoria tam in Occidentali, quam in Orientali Ecclesia ubique semper clara refulsit, quæ Kalendis Augusti anniversaria celebritate recurrit.

Quanta autem miraculorum effulserit post obitum gloria, adeo ut oleum lampadum in Ecclesia ipsius ex more ardentium dæmones ab energumenis pellerentur, Gregorius Turonensis certam fidem reddit, dum hæc de eo in libro illo de Gloria Confessorum describit (b): *Eusebius Vercellensis Episcopus magnum huic Hilario adiutorium contra hæreses fuit, qui vivere se post tumulos, presentibus virtutibus manifestat. Nam in die natalis sui cum multi infirmi salventur; energumeni tamen rotatu valido per totam Ecclesiam debacchantes, & nimio confitentes se torqueri cruciatu, elevati in aera lychnos qui ad officium luminis succenduntur, manu verberantes effringunt; de quorum perfusi liquore, illico discedente dæmone, personæ purgantur; scitque tunc populus tot infirmos esse mundatos, quot viderit lychnos effractus. Sed & omnia quæ sub ditione Basilicæ ejus habentur, ita pia protectione conservat, ne exinde quicquam auferatur ab aliquo. Nam videres inter hostes iniquos greges pecorum, jumentorumque, & ovium, nec penitus a quoquam attingi, cum vox sonuerit, Confessoris hæc sunt Eusebii. Hujus Sancti reliquias mater mea in oratorio domus suæ locavit. Factum est autem quadam die per hiemem, dum colloquutione hilari pro longitudine noctis diutius ante focum, qui multa lignorum strue compositus fuerat, resideret; familia jam dormitante, surrexit, & se lectulo haud procul ab ipso igne locavit. Dormientibus autem cunctis, scintilla flammaram ad trabes usque conscendunt, de quibus apprehensa una earum valide cœpit flammam spargere; sed credo virtute sancti illius, cujus reliquiæ propinquæ erant, flamma contra naturam desorsum incurvata retorquetur; nec ad tectum, ut mos est, extenditur, sed deorsum fluit, ut putares non flammam, sed vellera lanæ de trabe pendere; nec exurebat trabem, nisi tantum ardens per ipsam vagabatur; donec expergefacta mater familias, vocatis servientibus, aqua superposita, restinxit*

(a) Hieron.
epist. 65.
advers. Vigilant.

CXX.
Miracula fieri solita in Ecclesia S. Eusebii.

(b) Gregor.
Turon. de
Glor. confessor. c. 3.

Y y in

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI IMPP.8.
VALENTIS

incendium, quo facile omnis domus, cunctis dormientibus, exuri potuisset, si virtus beati defuisset. Hæc Gregorius, atque de Eusebio hætenus.

CXXI: Eodem quoque anno, quo Eusebii obitus a S. Hieronymo in Chronico ponitur, æque & ejus gentilis, licet communicatione divisi, recensetur interitus Luciferi Episcopi Calaritani in Sardinia, de cujus obitu superius egimus, cum ejus in schisma lapsus suo loco mærentes deploravimus. De quo tamen cum dicat S. Hieronymus: *Lucifer Episcopus Calaritanus moritur, qui cum Gregorio Episcopo Hispaniarum, & Philone Libyæ nunquam Ariana se miscuit pravitati.* Non sic quidem hæc accipienda quis pütet, ut hi dumtaxat ex omnibus Episcopis immunes fuerint ab Ariana hæresi: nam in Occidente vix aliquem Episcopum, præter Auxentium & paucos illos damnatos in Concilio Aquilejæ, fuerit facile reperire, qui ejusmodi fuerit sectator impietatis; sed ita dictum, quod iidem nominati Episcopi abstinerint a communicatione Episcoporum illorum, qui cum Ariani quantumlibet pœnitentibus communicarant; hoc enim sensu accipienda esse S. Hieronymi verba, quæ superius de Lucifero dicta sunt, manifeste declarant.

Adversus Johannem Arcam, qui Luciferum Calaritanum Episcopum schismaticum Sanctorum numero adscribit.

Quod autem secundum Apostolum, sapientibus & insipientibus debitor sum; hic, ubi agitur de Luciferi obitu, quod contemnens omiseram, addere, impulsus ab amicis, non prætermittam adversus delira prorsus scripta cujusdam Joannis Arcæ natione Sardi, qui dum de Sanctis Sardinia insulae volumen edidit, in tertio ejus libro, ubi agit de Lucifero Calaritano, eum novo miraculo ex schismatico constat in Sanctum, sed in constatorio mendaciorum constator ipse apertissimus falsitatum. Nam in primis cum hæc ait: *Calaritana Ecclesia, in qua mortuus & sepultus, suum tam sanctum venerata Præsulem, natalem ejus celebravit sanctissime, erecto sub ejus nomine prope Calarim templo, in quo sancti martyres jacent Cesellus & Camerinus. Sic enim habet de martyribus istis vetustissimus codex.* Hæc dum dicit ipse, quem citat antiquum codicem, ubi locorum esset, significare debuisset, sed voluit ejusmodi verborum involucro mendacia quæ texuit operire. Sed nolens idem ipse illa detexit, ubi in fine ejus opusculi, cum recitat Kalendarium Sanctorum Sardinia Insulae, ab omnibus hætenus receptum & custoditum, in quo per singulos menses certis diebus Sancti qui ibi colantur, positi annotantur; cum in nullo totius anni curriculi die viderit legi Luciferum, ad calcem ista ipse addidit temere admodum: *Sanctus Lucifer. Quo mense tamen, nescimus.* Hæc audax homo, addere præsumens Sanctum Kalen-

dario, quod nec ejus loci Archiepiscopo facere licuisset, Sede Apostolica inconsulta. Sed attende quomodo mendaciam tegit, detegit: Qui nuper dixerat, ac mentitus fuerat, Calaritanam Ecclesiam veneratam esse Luciferum, natalenique ejus sanctissime celebrasse; quomodo non solum quo die celebrandus fuerit ejus Natalis, sed nec quo mense, notum esse, negavit? Sed & si verum esset, quod nunquam probare poterit, celebratum ibi natalem Luciferi statim post obitum ejus, & tunc certa sciretur dies, sed intermissa fuerit oblivione deleta; tunc ipsum rogo, dicat, quæ potuit causa intercessisse intermissionis hujusmodi specialis in Lucifero, cum de nullo alio Sanctorum illorum, qui in eadem coluntur Insula, id factum appareat? nisi quod si quando ibi ejus solemnium cultu dies natalis fuerit celebrata, eadem jure vetita penitus exolverit, ut etiam ab omnium memoria omnino recesserit. Verum nec celebratam aliquando, vel semel saltem quis poterit demonstrare, quod ipse asseruit mentiendo. Sed & turpius mentitus convincitur, cum ait, ejusdem Luciferi nomine erectum fuisse templum, ipsi tribuens quod in Martyrum memoriam longe ante Luciferum fuerat ædificatum. Absque memoria autem, sine Ecclesia, inquam, illic peculiare loci Martyres cultos esse, quis dixerit? Porro ab ipsis Gentilibus suis Romæ degentibus, quos de his rogavi, mendax idem conclamatur auctor, atque vesanus, qui ista finxerit de templo Luciferi, quod nunquam extiterit. Quod ut credamus, inde magis inducimur, dum & in his quæ ibidem scribit de Vercellensi Ecclesia, reperimus insigniter esse mentitum; ait enim: *Conjuncta Calaritana Vercellensis Ecclesia, divinas laudes in hymnis Eusebii persequens, auxilium a Lucifero implorare consuevit, & opem.* At adversus ista adeo falsa reclamatur, & exclamatur eadem ipsa Vercellensis Ecclesia, querens se pati calumniam. Nam qui & hodie in Urbe est ipse Ecclesie Episcopus Johannes Stephanus Ferrerius, vir præstanti fide atque doctrina, qui res S. Eusebii, & aliorum ejusdem Ecclesie Episcoporum digne conscripsit, his auditis, exhorruit, mendaciumque pudenter id esse testatus, & detestatus, asseruit nullam mentionem prorsus in Vercellensi Ecclesia de Lucifero, nisi historice fieri, in precibus nullo modo ejus opem, & auxilium implorari. Explosis igitur falsis ab auctore prolatis, exufflemus jam inania ad suam vanam sententiam probandam adducta. Nititur auctoritate Petri de Natalibus qui Luciferum in suo Sanctorum catalogo scripserit; sed non ejus est facultatis, non sanctos sua scriptione reddere sanctos, quem in Notis redarguimus etiam hæ-

hæreticos in illo suo catalogo miscuisse cum Sanctis. Nec sunt majoris auctoritatis quos citat dixisse, Luciferum defunctum esse Catholicum; cum alioqui respectum iidem habuisse potuerint ad successores Luciferianos, qui ex schismate transferunt in hæresim, a qua Lucifer abhorruisse sciatur. Somniat vero cum cæteris qui dixere, Luciferianos non a Lucifero Calaritano esse denominatos, sed a conficto quodam Lucifero Smyrnenſi Episcopo, antiquioribus penitus refragantibus, Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Ruffino, Socrate, & etiam Marcellino ejusdem scholæ professoribus, ejusdem sæculi scriptoribus, & aliis innumeris hos secutis. Delirat magis, cum ait, Luciferum errorem suum deposuisse in Synodo Alexandrina, quem constat ad illud usque tempus numquam errasse, postea vero schismate deviare cœpisse. Sed & frustra in subsidium S. Hieronymum nominat, quod aliquando Luciferum beatum dixerit: nam ad illa priora Luciferi tempora ipse respectum habuit, cum ille omni gloriæ titulo dignus esset; quem idem paulo post, ab Ecclesia scissum schismate docet, dolens viri tanti naufragium. Quem utinam ostendi posset non errasse, vel de errore palinodiam recantasse. Quam mihi jucundum & optatum foret, offusam caligine stellam iterum suo nitore fulgentem in Regno cœlorum (quod est Ecclesia) cernere; & quod cecidit potius quam occidit Lucifer astrum iterum post mille ducentos atque triginta annos novum inferens orbi Catholico diem conspiceret. Sed Dei non hominis arbitrio cœlum hoc vertitur, cujus est (quod ait Sanctus Job a) stellæ claudere quasi sub signaculo; ipseque *clavis David*, quæ claudit, & nemo aperit. Quod autem ad eundem Luciferi consortes schismatis pertinet, præcipue vero quod spectat ad Gregorium, quem Hispaniarum Episcopum nominat; hunc fuisse Episcopum Eliberi, quæ de eo extant scripta in libello Marcellini atque Faustini schismaticorum significant: siquidem hic olim pariter ibi dicitur esse execratus quos & Lucifer detestabatur Episcopos: qua ratione a Catholice communionis Episcopis una cum aliis nonnihil exagitatus est; quam ob causam pro eo supplicatum fuit Theodosio Imperatori; qui cum de ipso Gregorio, tum de aliis ad Cynegium in hæc verba rescripsisse reperitur (b):

(a) Job 9.

Gregorius Eliberinus Episcopus confors schismaticis.

(b) Extant in libello Marcellini.

CXXII.

Quid Theodosius Imp. pro Gregorio, & collegis.

Et si nulla humanis: Et infra: Cynegi carissime & pater amantissime, sublimitas tua præceptum nostræ serenitatis, quo Catholicam fidem omni favore veneramus, & sine qua salvi esse non possumus, ita jubeat custodiri, ut Gregorium & Heraclidam (erat hic Episcopus Oxyrinchi in Ægypto) sacræ legis Antisites caterof- Ann. Eccl. Tom. V.

que consimiles sacerdotes, qui se parili observantiæ dederunt, ab impiorum hominum atque hæreticorum tueatur ac defendat injuriis; sciantque cuncti ita sedere animis nostris, ut cultores omnipotentis Dei, non alios nisi Catholicos esse credamus. Hæc Theodosius de Gregorio atque focis, quod pro iisdem querelæ schismaticorum fuissent, ab hæreticis male habitos esse; illos nimirum fugillantium, qui ex Ariana hæresi ad Ecclesiam rediissent. Nam eodem libello explicuerunt hos ab Arianis Episcopis in Ecclesiam receptis multa passos eam ob causam, quod nolent illis communionem misceri. Mentio quoque in eodem libello de Vincentio quodam Hispano presbytero habetur, qui etiam eo quod communicare cum hujusmodi Arianis recusasset, a Lucioſo & Hygino Episcopis gravissima passus fuerat: cum (ut eodem libello testantur) iidem cum fustibus in Ecclesiam irruentes, ubi plebs illi commissa convenerat, nonnullos illic occiderint; ex quibus quidam, licet decurionatus honore insigniti, nihilominus in carcerem detrusi fuerint, unusque ex iisdem peremptus. Rursum vero de iisdem addiderunt eo libello, eosdem, cum idem Vincentius cum suis in agro synaxes haberet, in eos irruentes, adeo deturbasse, ut altare sublatum contemptus gratia sub pedibus posuerint idolorum.

Habet libellus & illud, Aurelium quemdam Episcopum, ex eo quod cum dicto Gregorio communicasset, Romæ pœnas dedisse; sed & de Macario presbytero illud additur, eum cum ejusdem esset cum Gregorio communionis, Romam quoque vocatum, fuisse supplicium, atque a Damasi Papæ communionem abhorrentem, ab Urbis Præfecto, fuisse exilii sententia condemnatum; atque a militibus acceptum, cum perductus fuisset ad Ostia Tiberinâ, illic animam exhalasse. Meminit & de aliis Luciferianæ communicationis hominibus Romæ malæ multæ a militibus, & ut mentitur, Damaso impellente. Itâ plane schismatici illi apud Theodosium agentes, Imperatoris invidiam in Romanum Pontificem concitare studuerunt, sibi vero inde gratiam concilians, quasi essent fidei Catholice accerrimi defensores; quos scimus (ut superius est manifestissime demonstratum) in sanctissimos probatosque Catholice religionis Episcopos plurimas easdemque ingentes coacervasse calumnias. Sæpe enim Romæ (ut vidimus) ejusmodi schismatici ab Urbana præfectura pulsi atque repulsi, indeque diversa loca in exilium acti; cum omni destituerentur auxilio, ex calumniis in diversos consarcinatis sibi patrociniū quæſivere.

Cæterum quod ad Gregorium spectat, CXXIV. qui ex Theodosii rescripto liber dimissus est; ipsemet in commentario illo, quem

CXXIII. Quæ passi sunt schismatici.

CHRISTI
371.DAMASI PAP.
5.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 8.

Gregorius
Eliberinus
gloriat
de fide
sincere
servata.

(a) Gregor.
de fide ad
finem.

(b) Tit. 3.

(c) Isai.
46.

(d) 2. Cor.
6.

(e) Rom. 1.

quem de Fide scriptum ad Gallam Placidiam dedit, de incorrupta fide servata, nec umquam communionem se pollutum, hæreticorum magnopere gloriat, cum ait (a): *Piam confessionem in nobis ex Dei gratia præstitam cupimus usque ad mortem, auxilio ejus qui præstitit, vindicare sine labe communionis hæreticorum atque prævaricatorum; quia, & Deo teste, metuimus eorum damnationis participes inveniri. Viderit, si quis putat se de eorum societate reum non posse fieri, habens conscientiam propriam fiduciam, quia fidem integram vindicat ita, ut numquam ejus fidei prævaricator extiterit. Tamen ego in causa Dei cautius timere compellor; siquidem & de ipsis cautum legimus (b): Hæreticum hominem post unam correctionem devota, sciens quoniam perversus est hujusmodi, & peccat, & est a semetipso damnatus. Sed & de pena prævaricatorum legimus, dicente Isaiam (c): Et veniet omnis caro in conspectu meo adorare in Hierusalem, dicit Dominus Deus, & procedent sancti, & videbunt membra hominum qui prævaricati sunt in me: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in visione omni carni. Sed & Apostolus ait (d): Nolite jugum ducere cum infidelibus: Quin & alibi idem Apostolus post descriptionem malorum: Non solum, inquit (e), qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus ea; & multa alia testimonia divina, quibus supradictorum consortium prohibetur. Sed ego hæc ipsa, licet breviter, intimavi; ne nos de vana superstitione credat aliquis nolle communicare cum talibus, quos perspicit per divinam sententiam reprobari. Ita Gregorius Eliberinus pro sua defensione, causam reddens cur noluit cum Arianis communicare, qui ad Ecclesiam reversi essent: nam de aliis in hæresi permanentibus, nemo Catholicorum ab eo umquam potuit dissentisse. Hæc igitur cum ex Marcellino atque Faustino collega, tum etiam ejusdem ipsius Gregorii scriptis deprompsisse volumus, ut locus citatus S. Hieronymi in Chronico, quo ait, tum Luciferum, tum Gregorium, & Philonem numquam communicasse cum Arianis, cunctis elucidatus atque perspicuus redderetur.*

CXXV.

Porro Gregorius creditur postea saniori menti redditus, duramque austeritatem illam flexisse in Catholicæ observantiæ relicitudinem: nam Orthodoxorum nonnullorum præconiis celebratus habetur; nisi hæc quis dixerit eo turpiter ignorasse; quod affirmare numquam auderem. Quæ autem spectant ad ejus res gestas cum Osio, quas ex eorundem schismaticorum libello recitat Isidorus; cujusnam fidei sint, superius est demonstratum. Sed & quod de eodem Isidorus ait in Osio, Gre-

gorium fuisse ex numero vindicantium fidem integram; ex verbis S. Hieronymi petenda est verborum horum interpretatio; nimirum significatum, eum aliquando fuisse ejusdem cum Lucifero sententiæ.

Post Luciferi exitum, qui ante illi inhæserant pertinacius in sententia perstiterent, ut affirmarent non communicandum cum illis qui Arianos Episcopos vel inferioris ordinis clericos ad Ecclesiam redeuntes, cum honoribus & ordinibus, quibus antea ministrassent, in communionem recepissent; quam quidem quæstionem parvi momenti fuisse ait S. Hieronymus (f), dum verbis, & non rebus a nobis iidem dissentirent, nec dignam quidem ut ab Ecclesia ea de causa se dividerent. Erat autem horum numerus sane exiguus, qui se in Hispaniam receperunt: ibique ut solos sanctos & puros a reliquis omnibus Orthodoxis divisos confidisse, idem S. Hieronymus docet, his verbis (g) per ironiam illis exprobrans, qui se solos mundos prædicabant: *En si Britannias, Gallias, Orientem, Indorum populos, barbaras nationes, & totum simul mundum possidet Satanas; quomodo in angulum universæ terræ Crucis trophæa collocata sunt? Nimirum adversarius potens concessit Christo Hiberiam & Celtiberos; luridos homines, inopemque Provinciam dedignatus est possidere. Quasi hi soli a Christo in hæreditatem fuerint vindicati, qui & veritatis vindices dici volebant. Hos quidem, quod refugerent Catholicorum communionem, nonnihil vexatos esse a vicinis Episcopis, libellus Theodosio datus (ut superius dictum est) indicat.*

Porro hos ut schismaticos non solum vicini cavebant Episcopi, sed & alii omnes Catholici; cujus rei experimentum præstitit Satyrus S. Ambrosii (h) Mediolanensis Episcopi frater, cum ex Africa in Italiam navigans, ad horum oram maris tempestate delatus, baptismi cupidus exhorruit ab ipsorum Episcopo baptizari; quod & superius, dum de ejus in Italiam ex Oriente reditu egimus, verbis ejusdem Ambrosii enarravimus, deque ejusdem Luciferi obitu egimus, & cujus æstimationis apud posteros fuerit pariter cum luctu ob lapsum ejus ingessimus; ut non sint iterum hic repetenda, ubi de Luciferianis quæ reliqua sunt, tantummodo sermo est. Sed & hi ipsi, licet turbas plurimas in Ecclesiam concitaverint, & apud Imperatores adversus Catholicos obstreperint; tamen quod post Theodosium Augustum de Luciferianis nulla sit mentio, eos hoc ipso, quo oborti sunt sæculo extinctos esse putamus.

Eodem anno Valentinianus Imperator de Scœnicis poenitentibus, & Christianos fieri cupientibus, ita rescriptit (i): *Scœ-*

CXXVI.

(f) Hieron.
adv. Luciferian.

Luciferiani in angulo Hispaniarum collecti.

(g) Hieron.
adv. Luciferian.

CXXVII.

(h) Ambrosii
orat. in
funer. fratris.

Luciferiani rejecti ab omnibus cito extincti.

CXXVIII.

(i) l. i. de Scœnic. C. Theod.

CHRISTI
371.

DAMASI PAP.
5.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.8.

Quid de Scenicis
conversis
in fine vi-
tae.

nici, & Scenicæ, qui in ultimo vitæ, necessitate cogente interitus imminentis, ad Dei summi sacramenta properarunt, si forlasse evaserint, nulla posthac in theatralis spectaculi conventionem revocentur. Ante omnia tamen diligenti observari ac tueri sanctione jubemus, ut vere, & in extremo periculo constituti id pro salute poscentes (si tamen Antistites probant) beneficium consequantur. Quod ut fideliter fiat, statim eorum ad Judices, si in præfenti sunt, vel curatores urbium singulorum, desiderium perferatur: Quo inspectoribus missis, sedula exploratione quærat, an indulgeri his necessitas postulat extrema suffragia. Dat. III. Idus Februarii Trever. Gratiano A. II. & Probo Coss. Erant Scenici, & Scenicæ servi publici ad lætitiâ publicam theatricis spectaculis mancipati. Quod autem legibus Ecclesiasticis vetitum erat Christianos theatrales esse; ac proinde qui ejusmodi essent, simulac per baptismum Christiani efficiantur, Scenicum munus exercere amplius non valerent: vetuit Imperator, haud quidem pie, ejusmodi homines non nisi in mortis articulo baptizari. Vides quam perperam & inconsulte Principes, ea quæ sunt Ecclesiastici muneris, tractare consueverint.

CXXIX. Sed his haud justiora idem Valentianus sanxit, cum licentiâ Gentilibus dedit aruspiciam exercendi, dummodo id facerent absque magia, ita ad Senatû ignominiose rescribens (a) de impertita colendi deos patriis facultate:

Aruspici-
na con-
cessa Gen-
tilibus.
(a) l. c. de
malefic. &
mathemat.
C. Theod.

Aruspiciam ego nullum cum maleficiorum causis habere consortium judico, neque ipsam aut aliquam præterea concessam a majoribus religionem genus esse arbitror criminis; testes sunt leges a me in exordio Imperii mei datæ, quibus unicuique quod animo imbibisset, colendi libera facultas tributa est. Nec aruspiciam reprehendimus, sed nocenter exerceri vetamus. Dat. IV. Kalen. Junii Trever. Gratiano A. II. & Probo Coss. Ex his quidem & aliis ab eodem Imperatore Gentilibus concessis indulgentiis factum est, ut ab eisdem ipse fautor eorum superstitionis sit habitus: nam Symmachus in relatione ad ejus filium Valentianum juniorem missa sic habet in fine: Eum religionum statum petimus, qui divo parenti culminis vestri servavit Imperium, qui fortunato Principi legitimos suffecit hæredes. Spectat senior ille divus ex arce siderea lacrymas sacerdotum, & se culpatum putat, more violato, quem liberenter ipse servabat. Hæc Symmachus pro Gentilicia superstitione causam agens.

CXXX. Permissit & iste, sicut alias, aram Victoriam in Capitolio stare, illicque Senatores Gentiles sacra facere; licet eum S. Ambrosius, quod tantum nefas ignorave-

rit, excuset, cum ait (b): Quid respondetis etiam patri? qui te majore dolore conveniet, dicens: De me, fili, pessime judicasti, qui putasti quod ego Gentilibus conniventiam præstitissem. Nemo ad me detulit, aram esse in illa Romana curia; numquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Christianorum Gentiliumque concilio sacrificarent Gentiles, hoc est, insultarent Gentiles præsentibus Christianis, & inviti Christiani interesse sacrificiis cogerentur. Multa & diversa crimina, me imperante, commissa sunt; ultus sum quacumque sunt deprehensa. Si quis tunc latuit, debet ergo dicere, me probasse quod ad me nemo detulerat? De me pessime judicasti, si, mihi superstitione aliena, non fides mea servavit Imperium. Hæc Ambrosius, & puto quidem rhetorice potius ad deliniendum Valentianum junioris Imperatoris animum, atque revocandum ne paterno exemplo permetteret Gentilibus aram Victoriam; quam publico loco expositam, Orbi ob frequentiam accedentium notam, Imperatorem dumtaxat ignorasse, haud fidem invenit. Sed & hoc eodem anno ejusdem Valentianum rescriptum legitur pro sacerdotibus Gentilicis ritus, quibus privilegium indulgit, honoremque Excomitibus exhiberi solitum eisdem impertit, prout ejus rescriptum sub hujus anni Consulibus ad Viventium Præfectum Prætorio datum docet; sic enim se habet (c):

Qui ad sacerdotium Provinciae & principalis honorem gradatim & per ordinem muneribus expeditis, non gratia emendicatisque suffragiis, & labore pervenerint, probitis actibus, si consona est civium fama, & publice ab universo ordine comprobantur, habeantur immunes, otio fruenturi, quod continui laboris testimonio promerentur; liberumque sit corpus eorum ab his injuriis, quas honoratos non decet sustinere: Honorem etiam eis Excomitibus addi censensus, quem si consequi solent, qui fidem diligentiamque suam in administrandis rebus publicis approbarint. Dat. IV. Kalen. Julii Trever. Gratiano II. & Probo Coss. Et ne quis putet de sacerdotibus hic agi Christianæ religionis, legat ejusdem Imperatoris rescriptum datum item Treveris sequenti anno ad Probum Vicarium (d). Sic igitur videas Symmachum, qui Gentilicæ superstitionis majorem gerebat Pontificatum, jure appellasse Valentianum seniore ritus veteris conservatorem; utpote quod (ut dictum est superius, diciturque alibi pluribus) ipse Imp. Valentianus siverit Gentiles pro arbitrio deos colere. Unde quidem errare eum facile continget, qui legens Prudentii carmen adversus Symmachum in fine vidit commendari fidem antecessoris Imperatoris, quod veterit sacrificia, cum ait (e) Ille

Valentianus permittit aram Victoriam (b) Ambr. epist. 30.

(c) l. 75. de Decurion. C. Theod.

CXXXI. Favet Valentianus sacerdotibus Gentilium.

(d) l. 77. de Decurion. C. Theod.

(e) Prudent. l. 2. cont. Symmach.

CHRISTI
372DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

Ille Urbem vetuit taurorum sanguine
tingi.
Putans ad Valentinianum juniorem esse
sermonem illum, quem constat dictum es-

se ad Honorium Imperatorem de Theo-
dofio patre, cujus tempore (ut suo lo-
co dicetur) Prudentius adversus Sym-
machum scripsit.

JESU CHRISTI
ANNUS
372.DAMASI PAP.
ANNUS
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.I.
Quales
Consules
Modestus
& Arin-
theus.

Christi annus trecentessimus septuagesimus secundus ingreditur una cum Consulatu Modesti atque Arinthei; amboque Consules ex Valentis familia, iidemque fama notissimi, sed diversi inter se studiis fuere: nam horum alter Arianus, ad insequendos Orthodoxos (ut vidimus) Valenti usui erat; alter vero, nempe Arintheus, pius & de Ecclesia Catholica benemeritus. At qualis hic fuerit, dicamus aliqua, & in primis quæ de ejus obitu ex litteris (a) S. Basilii datis ad ipsius conjugem consolatoriis produntur; ut cum ait: *Me vero præcipua quadam tristitia replevit recogitantem, quo me vir ille sit honore profecutus, tum quæ sit Ecclesiis communiter adempta gubernatio: nimirum quod Arianis quibusdam pulsus, his Catholicos subrogavit; at de eodem rursus inferius: Erat quidem ille honestus, magnus, celebris, & animi virtutem robore corporis adæquabat, quod & ipse fateor, & utroque nomine excellebat; attamen homo erat, & mortuus est, sicut Adam, sicut Abel, sicut Noe, sicut Abraham, sicut Moyses, & si quem alium ejusdem naturæ consortem nominaveris.* Hæc Basilus. Prævalidus quidem dux erat, de quo plura Ammianus (b), & inter alia quod exercitu cohibuisset Persas invadentes Armenos; nam hæc de eo: *Hac clade late diffusa, Armenia omnis periisset, ni propugnatoris Arinthei adventu territi Persæ eam incurfare de novo distulissent.*

(a) Basil.
epist. 5. in
addition.(b) Amm.
l. 27. in fin.II.
(c) Basil.
ead. ep. 5

Per ejus uxorem hunc redditum Christianum, inque vitæ finem baptizatum esse, idem Basilus tradit, cum ait (c): *Decessit moriens splendide, nec senectute decrepitis, nec aliqua parte celebritatis*

sua diminutionem passus, sed magnus adhuc in præsentis hac vita, & magnus in futura, nec ex præsentis splendore damni quicquam in futura ac sperata gloria expertus; propterea quod in ipso vitæ exitu cunctam maculam lavacro regenerationis accepto purgavit; cujus rei cum illi conciliatrix & operatrix fueris, maximam ex ea consolationem cape. Hæc quidem de Arintheo hoc anno Consule, Catholicæque Ecclesiæ defensore.

Quoquidem tempore, magna Dei dispensatione, huic sicut pietate non impar, ita & munere haud inferior Terentius extitit, cui (ut idem Ammianus (d) est auctor) duodecim parebant legiones, qui sancto Basilio æque familiarissime usus est, ut ex ipsius litteris ad eum datis, de negotiis Ecclesiasticis constat. Horum Basilus vallatus præsidio, invitis non Arianis cæteris tantum, sed ipso quoque Valente Imperatore, non solum in sua Ecclesia tutus agebat, sed & aliis etiam longe positis suppetias promptè ferebat. At hic opportune egregium facinus ejusdem ducis maxime pii ex Theodoro narrare, pergratum erit; ait (e) enim: *Cum Terentius dux longe præstantissimus, & pietatis insignibus egregie exornatus, ab Armenia, erectis victoriæ trophæis, revertisset; Valensque ei imperasset, uti donum aliquod pro labore peteret; ipseque donum quod cupiebat, dignum homine pietatis institutis educato; Valenti indicasset (petebat enim non aurum, non argentum, non agros, non domum, sed ut una ecclesia illis qui pro doctrina Apostolica se in discrimen obtulissent, concederetur) Valens accepto libello supplici, & cognitis rebus quæ in eo continebantur, admodum stomachatus, il-*

III.
Terentii
ducis spe-
ctata pie-
tas.(d) Amm.
l. 27.(e) Theod.
l. 4. c. 28.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5865.

SÆC. IV. ☉ 17. AG. ☽ 12. P. 8. April. Indiēt. 15.

Anno Ur-
bis 1125.
Olymp.
287. an. 4.
A.C. 372.

JESU CHRISTI 372.

DAMASI PAPÆ 7.

VALENTINIANI ET VALENTIS IMPP. 9.

GRATIANI IMP. 6.

[1] AD num. I. Coss. Modestus & Arintheus, I. uterque Orient. ut ex Onuphrio in Consules. Fastis, & Gothofredo in Prosopographia Cod. Theod. constat.

NOTÆ [1] Coss. Modestus, & Arintheus. Relandus Modesto dat Domitii nomen; ut ex Idatio observavit Gothofredus. Vulgati Fasti: Modesto & Arintheo. Paschalis laterculus in fine Genadii: Modesto & Arintheo. Utrique consuli Flavii prænomen quidam addunt.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

illum dilaceravit, jussitque ut alias res peteret. Terentius vero collectis laceris libelli particulis: *Accepi, inquit, jam abs te, o Imperator donum, habeoque, neque aliud petam. Nam quid ego animo instituerim, judicet ille qui hujus universitatis judex est.* Hæc Theodoretus. De epistola autem ad hunc ipsum Terentium a Basilio scripta, suo loco agemus, nunc vero de tertia ejusdem Basilii ad Damasum Papam & omnes Occidentales Episcopos epistola missa dicendum.

IV. Meminisse debemus, anno superiori ad datas ab eodem Basilio & aliis Orthodoxis Orientis Episcopis ad Damasum & cæteros Occidentis Antistites, ab eisdem officii plenas litteras redditas esse. At quoniam sub Ariano Imperatore Ariani magis magisque adversus Catholicos insoluerent; idem S. Basilius alios rursus Legatos in Occidentem mittit: qua quidem legatione quid ab eis ipse optaret perfici, datis litteris significavit, quas pro certiori rerum notitia hic describimus. Deest illis germana inscriptio, sed tantum, *Ad Occidentales*, titulus ponitur, cum tamen primo loco eas ad ipsum Damasum Romanum Pontificem esse conscriptas, quæ superius dicta sunt atque dicentur, evidentissime doceant. Litteræ autem sic se habent (a):

(a) Basili.
epist. 74.

V. *Tantum cuique vestrum Dominus Deus noster, in quem speravimus, largiatur gratiæ, ut proposita spe potiamini, quanto ipsi gaudio pectora nostra replestis, cum per litteras quas nobis per desideratissimos presbyteros nostros scripsistis, tum ex eo, quod calamitatibus nostris, tamquam viscera commiserationis induti condoletis, quemadmodum nobis prædicti fratres indicarunt. Nam etiam si vulnera nostra eodem modo perseverant, nonnihil tamen inde relevamus, quod paratos habemus medicos qui velocem ac maturam possunt, si detur opportunitas, doloribus nostris afferre medelam. Quapropter jam denuo vos per dilectos hosce fratres compellamus & obsecramus, ne, si dederit vobis Dominus copiam ac securitatem accedendi, invisere nos detrectetis: maximum enim Domini mandatum est infirmorum visitatio. Si vero optimus Deus ac sapiens vitæ nostræ moderator hanc gratiam ad aliud tempus rejecit; saltem scribite nobis, quæ vos cum ad consolationem afflictorum, tum ad erectionem confractorum scribere decet. Plurimum enim jam confracta est Ecclesia, cujus nomine & nos multum in modum contristamur. Non est autem quod aliunde opem expectemus, nisi per vos Dominus, a quibus & sincere colitur, curationem miserit. Hæc præfatus Basilius admonet de Eustathio Sebasteno dolose inter Catholicos agente, cujus ipse Basilius (ut anno superiori vidimus) simulatione deceptus*

eidem communicationem fuerat impertitus; qua de causa in suspicionem haud levem ac reprehensionem Orientalium Orthodoxorum Episcoporum inciderat. Ne igitur adversariorum calumniis eadem infamia laboraret apud Romanum Pontificem & alios Occidentis Episcopos, prudenter profecto de Eustathio meminit, e jusque scelera commemorans, ejusdem criminum accusatorem agit, atque ait:

Improba quidem & imprudens Arianorum hæresis manifeste ab Ecclesiæ corpore divulsa proprio immoratur errori, parumque nos lædit, propterea quod illius impietas omnibus nota est. Qui vero ovinam pellem induti, mansuetudinem ac placiditatem externe quidem simulant, interne vero gremem Christi crudeliter lacerant; & hoc nomine quod ex nostro gremio progrediuntur, simpliciores facile lædunt; ii sunt perniciosi illi, & qui non ita facile caveri possunt; quos per vestram diligentiam omnibus Orientis Ecclesiis publicari ac manifestari petimus, ut vel recta gradientes sincere nobis conjuncti sint, vel si perversi esse perrexerint, pestem suam sibi ipsis solum contineant, nec posthac per incautam communionem morbum suum vicinioribus affricare possint. Puto te, lector, hæc prudenter attendere, maximi ponderis a Basilio æstimari judicium Apostolicæ sedis, ipsius inquam Romani Pontificis, cujus sententia damnari Eustathium petit, ejusque judicii calculum Orientalibus omnibus innotescere; cum alioqui deterrimus homo in pluribus Synodis fuerit prædamnatus: hæc sane enixius a Damaso Basilius petit, quod probe sciret, illos omnino ab omnibus esse habendos hæreticos, atque vitandos absque aliqua tergiversatione vel controversia, quos ab Apostolicæ primæ sedis Antistite constaret esse rejectos: nam Synodis aliis aliæ adversæ Synodi obici potuissent, & Episcopis Episcopos contradicere; quod autem a summo totius universalis Ecclesiæ Præsule factum esse sciretur, omnes, nisi qui extra Ecclesiam esse vellent, amplecterentur; cum (ut sæpe superius demonstratum est) ejusdem Romani Pontificis Formatarum communionem, quis Catholicus, quisve esset hæreticus, tantummodo intelligi posset. Sed rursus ibi Basilius:

Necessarium vero est, ut mentionem istorum nominatim faciam, ut & ipsi cognoscatis eos qui nos conturbant & offensa gignunt, illosque Ecclesiis vestris manifestos, ut vitari possint, faciatis. Quæ enim nos loquimur, multis suspecta sunt, quasi propter privatas quasdam contentiones, metum & pusillanimitatem illis incutere velimus. Vos vero quanto ab his remotiores estis, tanto plus apud plebem habetis fidei; ad quod & hoc accedit, quod ad curandos oppressos adjumento vobis

VI.
Basilius
defert Eustathium
Damaso &
aliis Occidentibus
episc.VII.
Eustathii
causa ab
exordio
repetita.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

bis est gratia Dei. Quod si plures quoque unanimes eadem decreveritis; manifestum est, quod multitudo eadem decernentium indubitata omnibus efficiet dogmatis susceptionem. Est itaque unus ex illis, qui plurimum excitant turbarum, Eustathius ex Sebastia minoris Armeniae. Hic olim institutus ab Ario, cum is Alexandriae florens impias adversus unigenitum Dei blasphemias strueret, sectator illius, & inter selectissimos discipulos connumeratus fuit. Posteaquam vero ad suos reversus, cum a beatissimo Hermogene Caesareae Episcopo propter impiam opinionem condemnaretur; confessionem illi obrulit sine fidei, atque ita manus impositionem ab ipso obtinuit. Ubi vero dormitionem accepit Hermogenes, mox ad Eusebium Constantinopolitanum sese contulit: (fuerat hic antea Episcopus Nicomediae) qui & ipse nihilominus impium Arii dogma tuetur. Inde postea quibusdam de causis pulsus, ad patriam se recepit, illique denuo erroris purgationem obtulit, sed ita ut celata & oblecta mentis impietate, quandam exhiberet verborum relictitudinem. Mox vero ubi utcumque adeptus esset Episcopatum, anathematismum contra homousion in Synodo Ancyrae habita scripsisse deprehenditur; & ex illa ad Seleuciam profectus, cum illis quos ejusdem habet opinionis, ea gessit, quae omnes norunt. Constantinopoli vero iterum ad ea quae ab haereticis proposita sunt, consensit. Atque ita Episcopatu ejectus, propterea quod jam in Melitina Synodo depositus esset; viam sibi ipsi, per quam restitueretur, excogitavit, eam videlicet, ut ad vos proficisceretur. Quae vero sint illi a beatissimo Liberio Episcopo proposita, & ad quae consenserit, nobis clam est, nisi quod epistolam attulit, per quam restitueretur; eam ubi Tyanae Synodo exhibuit, in suum locum restitutus est.

VIII. *Iste quidem jam fidem eam, in qua receptus est, depopulatur, cumque illis furit qui homousion anathemate percellunt. Deinde & haeresi patrocinatur eorum, qui Spiritum sanctum spoliunt divinitate. Quoniam vero istinc vires accepit ledendi Ecclesiae, ac publicandae impietatis fiducia, quam vos dedistis, ad subversionem multorum usus est; necesse est, ut istinc quoque veniat malorum istorum correctio, scribaturque Ecclesiae; quibus quidem conditionibus ad communionem susceptus sit; simul vero adjiciatur, quomodo jam immutata sententia, gratiam a Patribus qui tunc erant acceptam irritam reddat. Hactenus de Eustathii causa Basilius, qui eadem plane de eodem habet in epistola ad Patrophilum (a). At nemo putet hanc ab eo epistolam scriptam antequam ab ipso Eustathius reciperetur, eo quod nullam ejus rei faciat mentionem: nam*

(a) Basl. epist. 82.

cum hac eadem epistola inferius damnandum dicat Apollinarem, cui tunc temporis ipse nesciens communicabat; satis perspectum habetur, illa antea accidisse, quam haec epistola scriberetur.

Tacuit prudenter de Eustathio Basilius, quod contigit in Nicopolitano conventu, ubi idem Eustathius, edita sincere fidei professione, ab ipso Basilio susceptus fuit, reclamantibus Orthodoxis, ut anno superiori fusius dictum est: idcirco enim ista tacuit, quod jam apud Occidentales communicationis cum Eustathio fuerat in suspensionem adductus; qua ut se purgaret, atque ostenderet Eustathio praeter caeteris adversari, tot tantaque adversus eum hac epistola voluit congestisse. Nam ad Eusebium Samosatenum ipse scribens, haec de Occidentalium conflata adversum se suspicione habet (b): *Senior Evagrius filius Pampiani Antiochenis, qui quondam migravit cum S. Eusebio versus Occidentem, rediit nunc Romam, petens a nobis litteras eisdem illorum scripta ad verbum continentes: Vicissim retulit quae nostra non probantur a doctoribus qui illic sunt, & legationem quamdam per viros fide dignos jam adornare, ut coram sit occasio nos inspicienda. Qui nostram doctrinam profitentur, Sebastienus Eustathii improbatam doctrinae ulcus retegentes purulentum, petunt a nobis quandam Ecclesiasticam procuracionem. Haec ipse. Porro Evagrium istum, quem tradit profectum esse cum Eusebio in Occidentem, illo scilicet Eusebio Vercellensi Episcopo, ut alias diximus, eundem esse cum Evagrio illo putamus, qui ex sententia S. Hieronymi ad Innocentium, valide oppugnavit Auxentium Arianum Mediolanensem Episcopum. Hic enim Vercellis apud Eusebium fuisse videtur usque ad ejus obitum, eoque defuncto rediisse in Orientem, atque ea Basilio significasse.*

Rursum vero, quod idem Basilius apud nonnullos in crimen adductus fuisset, quod litterarum consuetudine cum Apollinari haeresiarcha communicasset; ipseque se pariter excusasset, nescisse hominem alicujus esse pravae opinionis auctorem; re tamen postea comperta, tum ut se suspicione inita cum eo communionis penitus liberaret, tum etiam ut latentem adhuc sub Catholico nomine haeresiarcham omnes agnoscerent damnatum esse ab Apostolica sede; Damasum rogat ut cum suis Episcopis istud ipsum agat, ita subdens (c): *Alter ex illis, de quibus vos admonemus, est Apollinaris, haud parum & ipse Ecclesiae contristans; facilitate namque scribendi, qua per occasionem ad quosvis irrepit, conjunctam habens sufficientem linguae facultatem. Orbem libris suis replevit contempto Ecclesiaste (d), qui cavendum esse dicit, ne multi fiant libri*

IX. De causa Apollinaris.

(c) Basl. epist. 74.

(d) Eccl. 12.

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI IMPP.9.
VALENTIS

libri. In multitudine autem certum est quod multa delinquantur: nam quo modo potest in multiloquio vitari peccatum? Sunt vero quæ scribit, etiam ad Theologiam pertinentia, non ex Scripturæ probationibus, sed ex humanis argumentis astructionem habentia. Scripsit & de resurrectione quædam fabulose, immo Judaice composita; in quibus dicit, nos iterum ad cultum a lege præscriptum reversuros, itaut iterum & circumcidamur, & sabbatum observemus, & a cibis a lege prohibitis abstinemus, sacrificiaque Deo offeramus, & in templo Hierosolymis adoremus, atque prorsus ex Christianis Judæi reddamur; quibus quidnam poterit ridiculum magis, magisque alienum ab Evangelico dogmate dici? Deinde & de incarnatione tantam movit fratribus perturbationem, ut pauci eorum, quibus colloqui cum illo nonnihil intercessit, præscum pietatis characterem conservent: multi vero rerum mutationi attendentes, ad quæstiones & contentiosas inutilium verborum hæreses aversi sint. Hæc de Apollinari Basilii.

Romanus Pontifex solus damnat novas hæreses cum hæresiaris.

At cur Apostolicæ sedi defert damnationem Apollinaris hæresiarchæ, cur non ipse Cappadociæ Metropolitanus eam hæresim cum auctore damnavit? Nosti causam, lector, si memoria tenes quæ superius sæpe sunt repetita atque exemplis sæpius demonstrata; nimirum illum viguisse usum ab ipsis Apostolorum temporibus, ubi primæ sedes Petri Romæ locata est, ut nova hæresis, recensque emergens hæresiarcha, non ab alio quopiam cujusvis auctoritatis Episcopo, quam a Romano Pontifice, causa exacte pervestigata, Apostolica damnarentur auctoritate. Quomodo vero Damasus, his a Basilio acceptis de Apollinari atque ejus erroribus Romæ coegerit Synodum, atque eandem hæresim cum auctore damnarit, dicemus suo tempore.

XI.

At quid insuper egit apud Damasum hac missa Legatione Basilii? Ipse subdit, cum ait: Paulinus vero an aliqua in re, quod manus impositionem concernit reprehendendus sit, vos ipsi dicetis. Parcius hæc Basilii atque modestius, quod de insignis nominis viro ageret, eodemque Antiocheno Antistite instituto a Lucifero Episcopo Calaritano Apostolica legatione fungente; cum ante ipsum (ut suo loco dictum est) Meletius ab Arianis olim præfectus, conversus ad fidem Catholicam, ibi eadem valide propugnauerit, cujus causa exilia passus antea fuerat, atque hæc hæc pateretur; cui quidem (ut diximus) Basilii studebat, utpote illi intima familiaritate conjunctus, stantibus Occidentalibus a parte Paulini, ut paulo inferius dicturi sumus.

De causa Paulini Episcopi Antiocheni.

XII.

Insuper eadem legatione Basilii de Ann. Eccl. Tom. V.

Marcelli hæresi hæc ad Damasum habet in fine: Nos sane contristat, quod Marcelli dogmatibus fidem habet, & sectatores illius sine discrimine ad communionem admittit. De Marcelli causa pluries superius actum est. Invenit ille fidem dum vixit, quod ejus causa cognita in Romano Concilio, necnon œcumenico Sardiceno, semper magna gloria fuerat absolutus, adversariorum vero repulsæ atque confutatae calumniæ; nec alia postea reperitur ab Orthodoxis habita esse Synodus, in qua fuerit Marcellus condemnatus; cum præsertim Athanasius eundem nunquam condemnare præsumperit, utpote (quod refert Epiphanius a) qui habuerit ipsum qui se purgasset, & haud vehementer errasset: subdit tamen de eo Basilius enormia, quæ vera ne essent, an ab adversariis calumniose composita, haud satis exploratum est nobis: nam si verum Marcelli illud dogma fuisset, non ita perfuntorie a quoquam disimulari potuisset, præsertim a Magno Athanasio cujusque hæresis infensissimo hoste, ac veritatis Catholicæ acerrimo propugnatore. Porro hæc addit de eo Basilius (b):

De hæresi Marcelli Ancyranæ Episcopi.

(a) Epiph. hæres. 72.

(b) Basl. Epist. 74.

Scitis, colendissimi fratres, quam omnem spem nostram irritam faciat dogma Marcelli, quod neque Filium propria ac discreta hypostasi præditum confitetur, sed productum, & in eum ipsum iterum conversum, ex quo venerat, tradit. Neque Paraclitum propriam habere hypostasim contendit. Ita ut non aberret, si quisquam hanc hæresim prorsus esse alienam a Christianismo determinet, ac corruptum quemdam Judaïsmum appellet. Horum curam a vobis requirimus: Eam adhibebitis, si universis Orientis Ecclesiis scribere dignabimini, ut eos qui veritatis doctrinam ad hunc modum adulterarunt, tum demum ad communionem admittant, si quando errata correxerint; si vero contentiose rerum novationi immorari voluerint, ab illis secedant. Cæterum haud ignoramus & ipsi, quod oportuerat nos vestrae prudentiæ assessores, communi de his rebus consideratione tractare; verum quoniam nec temporis id ratio permittit, & dilatio perniciofa est, propterea quod hominum istorum pestis radices altius infixit; necessitate adacti fratres bosce misimus, ut simul quæcumque litteras fugiunt, denuo vos perdocentes, pietatem vestram eo invitent, ut quæsitum Ecclesiis Dei auxilium exhibeatis. Hactenus Basilius.

XIII.

Quod insuper ad Marcellum Ancyranum pertinet; ex Epiphano datur colligere, hoc eodem ipso anno illum ex hac vita desisse; siquidem cum de eo agit, hæc habet (c): Marcellus fuit in Ancyra, qui sane hucusque pervenit, & duobus plus minus annis ante hunc annum e vita dis-

XIV. Marcelli Ancyranæ obitus tempus.

(c) Epiph. hæres. 72.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

(a) Epiph. l. i. circa princ.
cessit. Hæc ipse. Porro cum ea scriberet (ut idem testatur ipso exordio (a) operis) anno undecimo Valentiniani Imperatoris, Gratiani autem septimo; plane opus est asserere, hoc ipsum anno defunctum, addito tamen illo, plus vel minus, ab Epiphanio posito.

XV. At quid hac legatione Basilii actum est? nihil penitus. Accidit enim, ut ipsius Basilii adversarii, qui tot calumniis, quas anno superiori recensuimus, eum obruere conati sunt, haud satis habuerint, illum ipsius gentilibus fidei dubiæ immo & hæresis (ut vidimus) suspectum reddere; quin etiam easdem in eum Romam intulerunt ad Romanum Pontificem, nec illas quidem leviter effusas, vel ab hæreticis diffamatas, ut in ventum dissipatas, quæ nullam apud audientes invenirent fidem, sed plane ejusmodi, ut Catholici Episcopi, iidemque Basilio familiaritate conjuncti, immo & ejus alumni sanctissimi monachi, fidem eas dictitantibus (ut superius demonstratum est) adhibuerint. Quam ob causam Damasus his acceptis, dignum existimavit ad aliquod temporis spatium, quousque videlicet de his adversus Basilium prolatis certior redderetur, abstinere a consuetudine litterarum; & quamvis a Basilio scripta minime spreverit (nam de cogenda Synodo adversus Apollinarem, ex ejus sententia in animum induxit) nihil tamen per Legatos rescripsit: plura enim erant, quæ ipsum Romanum Pontificem cautius agere cum Orientalibus admonebant.

XVI. Hæc sane cum Basilius rescivisset, magno animi dolore confectus, quod res maximi ponderis videretur, alienatum a se experiri Romanum Pontificem; iterum ad eundem legationem mittit, nec eam cuicumque credidit, sed Petro suæ Ecclesiæ presbytero; quem ejusdem nominis germanum ipsius existimamus, ex monacho (ut dictum est ex Gregorio Nysseno) creatum ab eo presbyterum Cæsariensis Ecclesiæ mox ut Episcopatum accepit; cui ejusmodi functionem delegavit, eidemque litteras ad Romanum Pontificem & alios collegas Episcopos dedit; quas hic recitare, dignum existimamus: magni enim momenti legationum vel apicem prætermittere, religionem putamus; sic autem se habent (b):

XVII. *(b) Basl. epist. 77.*
Magno desiderio congressum vestrum expectanti, semper impeditenti aliquid accidit, unde prohibeor ne voti compos evadam. Aut enim corporis imbecillitate impediatur, quam plane haud ignoratis, quanta mihi sit a prima ætate ad istam usque senectam una mecum educata, nempe juxta justum Dei judicium, qui omnia sapienter disponit, castigans & erudiens; aut sollicitudo nos Ecclesiarum, vel certamina, quibus resistendum est veritatis sermonem

impugnantibus, remorantur. Quocirca in hunc usque diem, in multa tristitia & maestitia dego, sciens, quod ope vestra destituor. Ego enim quoniam audiivi a Deo, qui ob id per carnem ad nos accessit, ut & factorum suorum exemplis vitam nostram instrueret, & voce sua Evangelium regni nobis annuntiaret (c): In hoc cognoscetis omnes quod mei discipuli eritis, si dilectionem habueritis adinvicem; & quod pacem suam veluti extremum munus discipulis suis, cum jam dispensationem, quam in carne obibat, absoluturus esset, reliquerit dicens (d): Pacem relinquo vobis; pacem meam do vobis: non possum mihi ipsi persuadere; quod sine mutua charitate, & nisi quantum in me est, paci erga quosvis studeam, servus Jesu Christi digne vocari queam.

Multum jam temporis expectavi, an aliquando & a vestra dilectione aliqua nostri habeatur ratio. Non enim clam vobis est, quod publice quibusvis expositi, velut eminentes maris scopuli, furias hæreticorum fluctuum excipimus; qui ubi nobis illi infringuntur, quæ retro nos sunt, haud quaquam redundant, aut alluunt. Quando vero de nobis dico, non ad humanas vires refero, sed ad gratiam Dei, qui in mortalium imbecillitate potentiam suam declarat: quemadmodum Propheta sub persona Domini loquitur dicens (e): An me non timebitis, qui arenam mari terminum posui? Arena namque, re omnium infirmissima & nullius momenti, amplitudinem ac magnam molem maris cobiuit potens Deus. Cum itaque ad hunc modum se habeant res nostræ; debebant continuo a vestra dilectione ex sinceris fratribus aliqui mitti, qui nos afflictos & oppressos inviserent, & multo crebrius amicæ ad nos vestræ destinari litteræ, quibus vel in proposito confirmaremur, vel si qua in re offendimus, corrigere: non enim negamus innumeris nos erroribus obnoxios esse, cum homines simus, & in carne vivamus.

Verum quoniam superiori tempore, fratres colendissimi, vel quia quid ex decoro faciendum fuerit, ignorastis, debita nobis obsequia exhibita non sunt, nempe per pacificas litteras communicatio; vel quia quorundam malitia factum est, ut in calumniis, quibus traducimur, abrepti & præoccupati, indignos nos amica visitatione judicaveritis: ecce jam litteris vos ipsi provocamus, & causas hujus rei quæ nobis adscribuntur, fatemur, paratè vestram hac in re institutionem amplecti; hoc tantum orantes, ut si quos admiseritis, qui nos traducant ac vituperent, in conspectu nostrum coram vestra pietate constituentur. Nos enim si convincamur, peccatum nostrum cognoscemus; & vobis post eam reprehensionem a Domino non im-

(c) Joan. 13.

(d) Joan. 14.

XVIII.

(e) Job. 20.

XIX.

imputabitur, si communionem nostram tamquam peccatorum declinaveritis; deinde & primum habebitis, si nos reprehenderitis, ut qui occultam nostram malitiam patefeceritis. Sin vero antequam convincamur, nos condemnaveritis; equidem nos nihil inde dispendii accipiemus; propterea quod omnium pretiosissimum bonum nostrum, charitas videlicet, qua erga vos præditi sumus, lædi nequit: vos autem & hoc ipsum nobis amissis patiemini, & Evangelio repugnare videbimini dicenti: Num lex nostra judicat (a) hominem, nisi primum audiverit, cognoveritque quid faciat?

(a) Jo. iii. 7.

XX.

Qui vero nobis calumnias quidem offendit, non autem quæ dicit, certo probat; videbitur sibi ipsi mali nominis accersere appellationem, ex eo quod verbis inique & absurde utitur. Quo namque alio nomine delatorem vocare conveniet, nisi ea appellatione, quam ex re ipsa, cui studet, sibi ipse imponit? Neque igitur qui nos vituperat diabolus sit, sed accusator; immo neque accusatoris nomen accipiat, sed frater sit in dilectione nos admonens, & ad emendationem reprehensionem nostri inducens: nec vos auditores sitis convicio- rum, sed redargutionum probatores & examinatores: neque nos sine remedio relinquamus, nondum patefacto nobis quid deliquerimus. Nolim enim vos hac teneri cogitatione, qua dicatis: Quoniam loca transmarina inhabitamus, extra periculum sumus earum afflictionum, quæ complures occupant, neque opus habemus aliorum auxilio; itaque quid proderit nobis, ut cum aliis communicemus? Nam insulas quidem Dominus a continenti per maris interstitium divisit; insulanos vero cum his qui terram continentem & firmam inhabitant, per charitatem conjunxit. Nihil nos separat, fratres, nisi animi proposito separationi causas roburque demus.

XXI.

Unus nobis est Dominus, una fides, spes eadem. Sive caput vos ipsos universalis Ecclesiæ reputatis; non potest pedibus dicere caput: Non est mihi opus vobis. Sive in reliquum vos Ecclesiasticorum membrorum ordinem locatis; non potestis nobis dicere, qui in eodem vobiscum corpore constituti sumus: Non estis nobis necessarij. Nam & manus mutuam inter se operam necessariam habent, & pedes mutuo sese firmant, & oculi per concordiam habent, quod obiecta clare & dilucide apprehendunt. Nos quidem nostram ipsorum imbecillitatem agnoscimus, & vestram avidè concordiam requirimus. Novimus enim, quod etiam si corpore non adfueritis, precum tamen auxilio magnum nobis gravissimis istis temporibus emolumentum asserere poteritis. Vobis vero nec coram hominibus decorum erit, nec coram Deo gratia quicquam conciliabit, si talibus volueri-

Ann. Eccl. Tom. V.

tis uti vocibus, quibus nec gentes, quæ Deum non noverunt, usæ hætenus sunt. Nam & illas audimus etiam, ubi pro omni sufficientia agrorum fructus demetunt, propter futurorum incertitudinem, mutuam obsequium amica invicem salutatione offerre, & mutuam commercium inter se tamquam rem utilem sectari. Nos vero cum simus ex illis patribus, qui vel modicis indicibus consortii symbola de terræ finibus ad fines usque circumferenda, & quosvis ejusdem fidei pro civibus & familiaribus habendos esse putarunt; jam nos ipsos a reliquo Orbe separamus, & neque de singularitate erubescimus, nec damni quicquam concordie diruptionem asserere putamus; neque horremus quod in nobis formidanda Domini prophetia adimpletur, qua dixit (b), quod propter iniquitatis abundantiam refrigescet charitas multorum?

(b) Matt. 24.

Nolite fratres colendissimi, nolite hoc perpeti; sed cum propter præcedentia nos litteris pacificis consolemini, & amicis salutationibus, veluti mihi quadam & blanda contrectatione pectoris nostri ulcus, quod ipsi nobis præterita nostri negligentia infixistis, mitigate: tum sive volueritis ad vos proficisci, & per vos ipsos infirma nostra scrutari, an vere ita se habeant, ut auditis, vel ex falsis adjectionibus graviora de nobis sint ad vos relata delicta; fiat & hoc. Pirati namque sumus obviis manibus vestrum excipere adventum, nosque ipsos diligenti sistere exanimi; dumtaxat in his quæ fiunt, superiores habeat charitas. Sive vestro iudicio locum quemdam designare placuerit, in quo & quod nos concernit, visitationis debitum implebimus; & quantum fieri potest, nostri experientiam offeremus, ut & præterita curentur, & nullus deinceps calumnie locus relinquatur, per nos licebit, ut & hoc fiat: nam omnino, licet infirmam circumferamus carnem; tamen donec spirare datur, nostri est officii, ut nihil omittamus eorum, quæ ad Ecclesiarum Christi ædificationem pertinent.

XXII.

Contestatio Basili de retinenda semper Charitate.

Ne velitis igitur astutis nos rationibus hac, quam petimus, consolatione fraudare; ne in eam nos necessitatem constituatis, ut & aliis nostrum revelare dolorem cogamur. Nam hætenus, ut scitis, fratres, maestitiam nostram in nobis ipsis contegimus, pudore prohibiti, quo minus consortibus nostris procul distitis vestram erga nos abalienationem significemus; ne & illos tribulemus, & iis qui nos odio prosequuntur, gaudendi occasionem demus. Hæc quidem solus jam, attamen ex omnium Cappadociae fratrum sententia scripsi, qui me & hoc rogarunt, ne quovis tabellione ad vos utar, sed virum mittam, qui quæcumque per epistolam assecuti non sumus, veriti ne ultra competentem mensuram ser-

XXIII.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS

monem extendamus, sua prudentia, quam ex gratia Dei habet, ipse sufficienter exequi valeat: Dicimus autem desideratissimum ac religiosissimum fratrem & sympresbyterum nostrum Petrum; quem & in charitate complectimini, & cum pace ad nos, ut rerum secundarum sit nuncius, ante vestrum adventum præmittere dignabimini. Hactenus Basilius, expectans & expetens adhuc quod aliis litteris efflagitarat, ab Ecclesia Romana mitti in Orientem Legatos.

XXIV.
Simultas
inter O-
rientales
& Occi-
dentales.

Quid autem ad hæc rescripserint Damasus & alii Episcopi Occidentales, vel an rescripserint, haud apparet; illud quidem certius, eosdem minime rescripsisse: nam quæ anno sequenti ad Occidentales eisdem Basilius datæ sunt litteræ, eandem querelam ingeminant, nullas litteras ab eis datas, nullosque Legatos fuisse missos. Sane quidem nonnihil diffidentia, ne dicam simultatis & odii (nam salva charitate, hæc omnia aditata esse, Basilius modo recitata litteræ indicant) inter Basilium & Occidentales intercessisse, certum est; ut licet inter eos communicatio ablata minime fuerit; usum tamen ejus, quousque omnia exploratiora haberentur, fuisse intermissum, ex iisdem ad eos Basilius litteris possimus intelligere. Jam ante auguratus hæc ipse Basilius fuerat, ex eo tempore, quo edicto Valentis cœperunt Orientales Episcopi exulare, cum Gregorius Nyssenus ab Ecclesia pulsus est, ut ejus litteræ ad Eusebium (a) datæ significant, quibus postquam de exilio fratris & aliis egit, hæc de Occidentalibus subdit:

(a) Basl.
epist. 10.

XXV.
Sugillan-
tur turpi
nota Occi-
dentales.

Etenim si Dominus sit nobis propitius, quali adminiculo indigemus? Sin autem ira Dei permanserit, quale nobis auxilium ab Occidentalium supercilio & fastu aderit? qui veritatem neque norunt, neque discere sustinent; verum falsis opinionibus præpediti, illa nunc faciunt, quæ prius in Marcello patrarunt; nempe cum iis qui veritatem ipsis annunciant, contendentes, hæresim autem per se ipsos stabilientes. Ego sane ipse absque communi litterarum figura volebam ad eorum antesignanum scribere; de Ecclesiasticis quidem nihil nisi per ænigmata; quoniam nec intelligunt nostratum veritatem; neque viam, qua possunt addiscere, amplectuntur. In universum hoc litteris volebam significare, non per afflictiones oppressis humiliatisque pœnam esse irrogandam, neque dignitatem æstimandam superbiam; quod etiam solum peccatum Deum inimicum reddere sufficit. Hucusque ipse. Cæterum ab hac sententia recessisse, suæ ipsius ad Occidentales datæ post hæc litteræ officii plenæ aperte demonstrant; ut videas sanctissimos viros interdum impetu haud omnino in omnibus rationi consentaneo com-

moveri, & quod naturæ est, facere; mox vero, quod virtutis est, eundem motum antequam exiliat, carceribus coercere. Quænam, rogo, officiosiores, animoque submissiori a quovis scribi litteræ potuerunt, quam illæ a Basilio datæ postea ad Occidentales?

Sed plane maxima ex verbis Basilius in-
stat objectio; cujusnam rei occasione, quæ-
ve sint istæ querelæ ab ipso Basilio utcum-
que prolata. Sunt hæc magna considera-
tione peruestiganda, ac pariter expendenda. Quis enim Novantium hæreticorum ista perlegens, non continuo, & manu plaudet, exclamabitque Basilius sententia Occidentales omnes, ac potissimum ipsum Romanum Pontificem veritatis desertores haberi, atque hæresis condemnari? At bona verba quæso (ut Comici istud usurpem) sed accommodatius hoc Evangelii (b): *Patientiam habe in me, & omnia (b) reddam tibi;* & quidem non sine fœnore. Ad hos isthæc clamorose & insulse objectantes uno istu penitus prosternendos, atque inscitia infanæque temeritatis arguendos, illud unum sufficere posset argumentum, si dixerimus: Quonam pacto habuit Basilius re vera Occidentales omnes hæreticos, si crebris cum publicis, tum privatis legationibus, atque litteris tam suis, quam Athanasii & aliorum procuratis, adeo avide tantoque studio, dixerim & importune interpellarit, expectaritque ipsorum opem, litteras, & Legatos; & retardantes illos litteris ardentioribus excitavit; cum alioqui hæreticorum communio a Catholicis rejiciatur etiam oblata? Sed perquiramus quid sibi velint verba Basilius.

Quid est igitur quod Basilius ait: Ut olim factum est in causa Marcelli, Occidentales contendere cum his qui annunciant veritatem, atque hæresim stabilire? Quod ad Marcellum cum Romæ, tum in Concilio Sardicensi absolutum spectat, satis ea sunt, quæ haud pridem & alias sæpe ante diximus, ne tædio legentium eadem crebrius repetamus; sed in eo quod sequitur, versetur. In quibusnam, rogo, Occidentales altercantes cum iis qui veritatem annunciant, hæresim stabilire? Hæc est illa, lector, vetus controversia inter Orientales & Occidentales de vocibus, *substantia*, & *subsistentia*: de qua fultus actum est superius ex Actis Concilii Alexandrini anno Domini trecentesimo sexagesimo secundo, cum ex harum vocum diverso modo facta interpretatione pars altera adversariis impingeret Arianismum, Sabellianismi vero altera alteram redargueret; cum tamen (ut idem testatur Theologus c) ambæ partes id ipsum re vera sentirent, & æque Catholicæ essent, prout S. Athanasio satis exploratum fuisse confirmat.

XXVI.
Novantium
fortis ob-
iectio di-
luitur.

(b) Matt.
18.

XXVII.
Contro-
versia de
hypostasis
nomine.

(c) Greg.
Naz. orat.
in laud.
Athanas.

Sed

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS

XXVIII. Sed ex plurimis quæ superius dicta sunt, hic satis erit repetere duntaxat verba Gregorii Nazianzeni, quæ sic se habent: *Cum essentia una & tres hypostases a nobis pie dicerentur, quod alterum divinitatis naturam, alterum personarum trium proprietates declaret; ac simili quidem modo apud Romanos intelligeretur: cæterum ob linguæ illius angustiam, verborumque inopiam, hypostasim ab essentia distinguere non possent, eamque ob causam in illius locum, personarum adjunxissent nomen, ne tres substantias admittere viderentur. Quid tandem contigit? res profectoridicula, vel potius miseranda. Diversæ fidei speciem præbuit levis illa circa vocis sonum contentio. Hic deinde alii Sabellii errori adstipulari visi sunt, quod tres personas dicerent: alii impietatem amplecti visi sunt Arii, quod rejectis personis, tres hypostases nominarent; quorum utrumque pertinax contendendi studium effinxerat. Quid postea? Cum parva quædam (ut in contentione fieri solet) molestiæ causa semper accederet; eo tandem res adducta est, ut periculum esset, ne orbis terrarum fines una cum syllabis a se invicem distraberentur & abrumperentur, &c. Subdit de S. Athanasio ejusmodi ambarum partium sententiam pervestigante, & inter se eas simul conciliante: *Utraque parte, inquit, leniter & humaniter accersita, verborumque sententia diligenter & accurate perpensa, postquam concordem reperit, nec quantum ad doctrinam quicquam inter se dissidentes; ita negotium transiit, ut nomen usum ipsis concedens, rebus eos constringeret. Hæc Nazianzenus.**

XXIX. Rursum verò quod apud Latinos (ut S. Augustinus (a) testatur) idem esset nomen *hypostasis*, quod *substantiæ*; ac dicere *unam usiam & tres hypostases*, nihil aliud esset, quam affirmare unam essentiam & tres substantias; abhorruisse Latinos tradit ab *hypostasis* nomine, & tutius tres professos esse personas. Et hoc ipsum profecto est, quod S. Basilius ubi supra de Occidentalibus ait, quod veritatem ignorant, nec discere velint, utpote qui haud facile admitterent nomen *hypostasis*, quasi ejus vocis ignari. At licet Latini calentes præsertim Græcas litteras, differentiam inter *usiam*, *substantiam*, & *hypostasim*, idest *substantiam*, optime noscent; tamen quod apud ipsos Latinos (ut testatur Victorinus, & ita obtinuisse usum loquendi affirmat S. Augustinus) idem esset *hypostasis*, quod *substantia*; scite quidem jureque a nova voce abstinere satius judicarunt: qua etsi uterentur, æque penes Græcos scientes illud nomen apud Latinos pro substantia usurpari, suspecti essent; quod docuit experimentum: nam de se, cum in Syriæ eremo S. Hieronymus ageret, ad Damasum scribens, sibi

hæc his prope temporibus contigisse testatur (b): *Nunc igitur, inquit, præb do-* (b) Hieron. *lor! post Nicænam fidem, post Alexandri-* *epist. 37.* *num juncto pariter Occidente decretum, trium hypostaseon ab Arianorum Præsule (hic erat Euzojus Episcopus Antiochenus) & a Campensibus (hi erant Catholici partis Meletii, sic dicti, ut vidimus, quod pulsi Antiochia in campis synaxes agerent, quibus Basilius communicabat) novellum a me homine Romano nomen exigitur. Qui, quæso, ista Apostoli prodidit? Quis novus magister gentium Paulus hæc docuit? Interrogamus: Quid tres hypostases posse arbitrentur intelligi? Tres personas subsistentes, ajunt. Respondemus, nos ita credere. Non sufficit sensus; ipsum nomen efflagitant, quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus: Si quis tres hypostases, aut tria enypostata, hoc est, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Et quia vocabula non ediscimus, hæretici judicamur. Si quis autem hypostasim usiam intelligens, non in tribus personis unam hypostasim dicit, alienus a Christo est. Et sub hac confessione nobiscum pariter cauterio unionis inurimur. En quam perspicue vides, lector, cujus rei causa una cum S. Damaso Hieronymus in crimen hæresis adducebatur.*

At quam juste, id docet, quod subdit: XXX. *Tota secularium litterarum schola nihil aliud hypostasim, nisi usiam novit: & quis rogo, ore sacrilego tres substantias prædicabit? At inferius: Quisquis tria esse, hoc est, tres esse hypostases, idest, usias, dicit, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Si ita est, cur ab Ario parietibus separamur perfidia copulati? & paulo post: Sufficiat nobis dicere, unam substantiam, tres personas subsistentes, perfectas, coæquales, coæternas. Taceantur tres hypostases, si placet, & una teneatur. Nam bonæ suspicionis est, cum in eodem sensu verba dissentiant; sufficiat nobis memorata credulitas. Aut si rectum putatis tres hypostases cum suis interpretationibus debere nos dicere, non negamus; sed mihi credite, venenum sub melle latet; transfiguravit se angelus satanæ in angelum lucis. Bene interpretantur hypostasim; & cum id quod ipsi exponunt, habere me dicam, hæreticus judicor. Quid tam anxie unum verbum tenent? quid sub ambiguo sermone latitant? Si sic credunt ut interpretantur, non damno quod retinent; si sic credo, &c. Ecce tibi tamquam in tabula pictura, ex verbis rebusque gestis S. Hieronymi causa omnis Occidentalium, ipsiusque Romani Pontificis Damasi ob oculos posita; judica, quæso, quisquis es, num hæresis crimen jure objicerent illi Hieronymo, vel Basilius Occidentalibus omnibus, vel incitiæ nomine*

Hypostasis
quid apud
Latinos.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI IMPP. 9.
VALENTIS

ne iidem jure redarguendi essent.

XXXI. Tandem nomen hypostasis receptum. Accidit autem deinde, ut post editas a S. Basilio, Theodoro, & aliis de nominis hypostasis interpretatione scriptiones, atque agitata ea de re controversias, velut assidua confricatione, quod novum, asperum, & ambiguum videbatur nomen hypostasis, redditum fuerit tandem ex usu jam vetus, lene, facile, atque certum; ut vox hypostasis, æque ac personæ, a Latinis omnibus intrepide secureque fuerit usurpata. At vero, ut demum his finem imponamus, re a S. Basilio accuratius considerata, tantum abest ut Occidentales hæresis suspectos haberit, ut eos solos puriores remansisse prædicet Orthodoxos ultimis litteris ad ipsos anno sequenti datis, in quibus hæc verba leguntur (a): *Cunctis mortalibus prædicamini, quod in fide illibati permaneat, & Apostolicum depositum illæsum servetis; non sic habent res nostræ &c.* Hæc Basilius; describemus autem eam epistolam integram suo loco. En quam probe intueris, lector, sublimes illos Novantium fluctus, cum ad littus veritatis adhæserint, in spumas graciles disjici atque resolvi.

XXXII. Objectio de fastu diluitur. At quid (dicet aliquis) cum idem S. Basilio erecti supercilii æque insimulet Occidentales? & alibi de Romana Ecclesia dicat: *Odi fastum illius Ecclesiæ;* utpote quæ ex dictis superius causis detrectaret Legatos in Orientem mittere, suppetias ferre, atque demum pacificas litteras reddere? Condonandum quidem esse etiam sanctissimis viris afflictis animo, ærumnis pressis, oppressisque densa molestiarum caligine, si in aliquod interdum verbum erumpant exorbitans, facile judicabunt, qui præstantissimos illos Job atque Hieremiam considerant, veniamque puto concedent. Absit tamen omnino, ut in Basilium, dum fastum Romanæ expro-

PAGIUS II. Floret S. Theodosius Abbas in Scopulo. Ad num. XXXIII. & seqq. Jam hoc tempore mortuus erat *Sanctus Theodosius* Antiochenus, Abbas *Monasterii in Scopulo* (est mons inter Seleuciam & Rosum Ciliciæ) qui deprecatione & hymnodia assidue utebatur, & ejus Vitam scripsit Theodoretus in *Historia Religiosa* cap. 10. Divus Hieronymus ad vitam monasticam anhelans ad eum, & alios Anachoretas scripsit epistolam XXXVIII. petens eorum precibus solvi vinculis sæculi, quibus adhuc se detentum fatetur. *Isauri, qui nec urbi ulli, nec vico pepercerant, sed quotquot capere licuit, direptioni flammisque tradiderant, hominem illum reveriti sunt, & panem tantum poscentes, & ut pro se orarent innuentes, intactum illud monasterium, non semel, sed iterum reliquerunt. At tamen veriti Ecclesiarum Antislites, ne diabolus pecuniarum cupiditatem Barbaris injiciens, auctor esset, ut magnum Lumen illud captivum abduceretur, hortatu suo persuaserunt, ut se conferret Antiochiam, ubi in Lucem prodierat. Jam enim captivos egerant duos*

brat Ecclesiæ, in ipsum inquam maxime piæ, maxime sanctum, illud Platonis in Cynicum calcantem ipsius fastum scomma retorqueam: *Sed majori fastu: quamvis Gregorius Nazianzenus de eodem Basilio testetur, ipsum fastus atque supercilii nomine ab aliis reprehensum; cum tamen ipse eum excusans hæc dicat (b): Quid ad hæc nobis dicturi sunt, qui homini fastum superciliumque obijciunt? iniqui sane, & acerbi rerum hujusmodi judices, &c.* At quod mireris, idem ipse Gregorius, qui modo Basilium ait fastus expertem, eumque excusat atque defendit; alibi tamen, cum ab eo invitatus Salsimis præficeretur Episcopus, non sine stomacho illum fastus insimulat, cum de eo sic ait (c):

— *An te, summe vir, potius notem, Tuumque fastum, quem tibi invexit thronus?*

Ex quibus evidenter lector intelligis, quod nuper diximus, sanctorum quoque viro- rum animos interdum ex perturbatione, instar Solis alioqui semper effulgentis, ad breve temporis spatium pati deliquium. At de his hæc.

Jam ad S. Hieronymum ad Damasum ex Syriæ eremo scribentem redeamus, & de tempore ejus illuc accessus pariter pervegemus. Hoc namque anno, quo (ut dicemus) defuncto Magno Athanasio, dira persecutio exagitavit Ecclesiam Alexandrinam, totamque Ægyptum, ipsum Hieronymum ex Syriæ solitudine ad Ruffinum Ægyptum petentem, & monachos illic confessores invisentem, scripsisse, litteræ tunc ab eo datæ significant (d). Sed quando illuc contigerit proficisci Ruffinum, ut ex iis pariter intelligamus Hieronymi in eremo incolatum, exquiramus. Instituisse vero ejusmodi peregrinationem Ruffinum una

Ecclesiarum Præsules, & XIV. annorum millia ab utroque acceperant, antequam eos dimitterent. Ubi Antiochiam advenit, monasterium condidit; sed brevi apud Antiochiam tempore superstes, in Angelorum cætum receptus est inquit, Theodoretus.

III. *Isauros vicinas provincias, veluti Lyciam, Pamphyliam, Cyliciam, Lycaoniam & Pisidiam sæpe infestasse Historiæ Augustæ Scriptores nos edocent. Ammianus lib. 27. cap. 9. loquens de gestis circa annum CCCLXVI. scribit: In Isauria globatim per vicina digressi pradones, oppida, villasque uberes libera populatione vexantes, magnitudine jacturarum Pamphyliam affligebant, & Cilicis. De qua Isaurorum irruptione Theodoretum intelligendum non dubito. Neque enim Sanctus Theodosius ad hunc Christi annum, quo de eo loquitur Baronius, pervenire potuit; cum Theodoretus narrata ejus mortè habeat: Gregis præfecturam suscepit admirandus Helladius, qui per annos sexaginta laboribus illis defunctus, Cilicum divinitus postea factus est*

(b) Gregor. Naz. orat. in laudem Basil.

(c) Gregor. Naz. in carm. de vita sua.

(d) Hieron. epist. 41.

Melanix & Ruffini peregrinatio.

III. Investigatur annus emortualis S. Theodosii Abbatis.

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

una cum Melania Romana clarissima femina Hierosolymam, sed in Ægyptum, primo ad invisendos illic agentes sanctos monachos navigasse, idem S. Hieronymus ad Florentium, necnon ad Ruffinum scribens (a), duabus epistolis declaravit, quas ex Syriæ solitudine dedit: accedunt his alii testes; confirmat enim hoc ipsum de peregrinatione Ruffini cum Melania S. Paulinus (b) in epistola ad Severum, necnon Palladius de eadem Melania agens.

(a) Hieron. epist. 5. & 41.

(b) Paulin. epist. 9.

XXXIV.

Quonam vero potissimum tempore ejusmodi Ruffini cum Melania peregrinatio acciderit, diversæ ea de re reperiuntur sententiæ: nam Palladius (c) ipso exordio Valentis Imperii id factum esse affirmare videtur; sed apud S. Hieronymi Chronicon anno decimo ejusdem Imperatoris hæc leguntur: *Melania nobilissima mulierum Romanarum, & Marcellini quondam Consulis filia, unico Prætore tunc Urbano filio derelicto, Hierosolymam navigavit; ubi tantum virtutum præcipuæque humilitatis fuit miraculo, ut Theclæ nomen acceperit.* Hæc ibi: quæ intelligenda putamus, non cum primum Roma profecta est, sed cum ex Ægypto Hierosolymam pervenit. Nam quod spectat ad profectiorem in Ægyptum; cum ipsius Ruffini, necnon Palladii assertione constet Melaniam ac ejus comites, vivente adhuc Athanasio, fuisse Alexandriæ, quem liquet hoc ipso anno ex hac vita migrasse, utique ante decimum Valentis annum eam cum suis in Ægyptum profectam esse, affirmare necesse est. Quod enim contigerit, ipso vivente adhuc S. Athanasio, Melaniam Alexandriam pervenisse, Palladius ex eo perspicue demonstrare videtur, cum ait Melaniam ab ipso Athanasio donatam esse ovina pelle, quam dono acceperat a Macario Abbate, oblata ipsi munere a leone pro gratiarum actione de catulis cæcis

(c) Pallad. in Lausiac. c. p. 33.

Melania ab Athanasio donata pelle ovina.

PAGIUS

Antistes, idest Metropolitæ Tarfi in Cilicia prima, interfuitque Concilio Ephesino anno CCCCXXXI. celebrato, qui ideo ante annum CCCLXX. Abbas creatus fuerat; sed de eo pluribus suo loco agetur. Bollandus quidem ad diem XI. Januarii, quo Theodosius a Græcis colitur in Menæis, vitam ejus ad annum circiter CCCCXII. protrahit, quia Theodoretum explicat de infestatione Isaurorum, quæ anno CCCCXV. contigit. Sed opinionem hanc Sancti Hieronymi Monachatus, & Helladii Episcopatus plane evertunt.

IV.

Hieronymus enim qui in Syria erat, ubi Theodosius Abbas Antiochiam venit, laudatam ad eum epistolam dedit, neque ejus monachatus post annum CCCLXVIII. differri, aut citius quam ab anno CCCLXVII. inchoari potest. Ipsemet quippe testatur se Romæ fuisse quando Juliani Apostata mors nunciata, anno scilicet CCCLXIII. deinde in Gallias venit, ubi per aliquot annos commoratus est; tandemque in Orientem profectus ibi Monachum induit,

Investigatur initium Monachatus S. Hieronymi.

ab ipso luci redditis: cujus rei adeo admirandæ Ruffinus (d) historiam narrat; qui & ait, se præsentem fuisse, cum persecutio est illata monachis post Athanasii obitum ab Arianis: *Enim*, inquit, *quæ præfens vidi, loquor, & eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui.* Hæc ipse: de eadem Melaniæ peregrinatione dum Palladius agit (e), ait eam duce Isidoro eremum Ægypti lustrasse, & inter alios magni nominis monachos invisisse Pambonem, eidemque pro monachorum usu donasse trecentas libras argenti. Cum autem (quod diximus) tunc contigerit Hieronymum eam epistolam scribere ad Ruffinum, cum ille inviseret monachos persecutione vexatos (quod hoc ipso anno factum est post obitum Athanasii, de quo paulo post dicturi sumus) affirmandum esse videtur, hoc eodem quoque anno a S. Hieronymo ad Ruffinum eas litteras datas esse; ubi inter alia (f): *Audite te*, inquit, *Ægypti secreta penetrare, monachorum invisere choros, & cælestem in terris circumire familiam.* Et inferius: *Rursum suspensam voto nutante mente, quidam Alexandrinus monachus, qui ad Ægyptios confessores & voluntate jam martyres pro plebis jamdudum fuerat transmissus obsequio, manifestus ad credulitatem nuncii auctor impulerat.* Et paulo post: *Ruffinum Nitriæ esse, & ad beatum perrexisse Macarium crebra commentium multitudo referebat.* Hæc ipse.

(d) Ruffin. l. 2. c. 4.

(e) Pallad. in Lausiac. c. 2. Lipom. tom. 3.

(f) Hieron. epist. 41.

Quibus omnibus redditur manifestum, Melaniam cum Ruffino hoc anno, superstitite adhuc Athanasio, Alexandriam pervenisse, & S. Hieronymum (ut dictum est) post Athanasii obitum, excitata hoc anno ab Arianis persecutione in Ecclesiam Alexandrinam, & incolas eremi, illam ad Ruffinum epistolam conscripsisse ex Syriæ eremo, ubi agebat subægotans; nam

XXXV.

Hieronymus ex Syriæ eremo scribit ad Ruffinum.

quod contingere non potuit, nisi sub finem anni CCCLXVII. aut insequentis initio, quidquid Baronius in contrarium afferat. Certe quando Ruffinus & Melania Alexandriam venerunt, sub finem scilicet currentis Christi anni, Hieronymus jam monachus erat; & Ammianus citatus, postquam de Isaurorum prædationibus locutus est, subdit: *Hæc inter Prætextatus Præfecturam urbis sublimius curans, & c. Urfinum Roma expulit. Liberio autem Damasus die prima Octobris anni CCCLXVI. successit, dum Viventius Præfecturam Urbanam administraret, ut ex Ammiano Baronius anno CCCLXVII. num. VII. ostendit. Viventius Lupicino & Jovino Coss. anno sc. CCCLXVII. III. Non. Maii adhuc Præfectus Urbi erat, ut liquet ex L. 3. Cod. Theod. de indulg. Criminum, eodemque anno, mense incerto Prætextatum successorem habuit, ut docent Leges Cod. Theod.*

Baron. n. xxxvii. & seqq.

Verum est in eodem codice Legem 10. De panis datam VIII. Idus Octob. Remis, dirigi ad Pra-

V.

CHRISTE
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 9.

nam ait: *Ægrotum esse me dolui; & nisi me attenuati corporis vires quadam compede præpedissent; nec mediæ fervor æstatis, nec navigantibus semper incertum mare pia cum festinatione gradienti valuisset obistere.* Hæc ipse. At de rebus magna laude dignis a Melania gestis ejusmodi persecutionis tempore, inferius sermo erit: hæc enim non ad insinuanda Acta Melaniæ atque Ruffini; sed ex eorundem peregrinationis tempore, incolatus tempus Hieronymi in eremo voluimus demonstrasse: etenim sic ex longe petitis sæpe contigit tempora reddi certa.

XXXVI. Quam autem diximus Melaniam cum Ruffino atque sociis ante obitum Athanasii certum esse Alexandriam ex Urbe venisse; quonam potissimum tempore id accidisse putandum? Si Palladio assenserimus affirmanti id factum circa exordia Valentis Imperii, ipsum Ruffinum (a) adungere possemus adstipulatorem, ubi ait annis sex se Alexandriæ commoratum esse, & postea iterum ad aliquot dierum spatium illuc reversum commorari contigisse: Sed hoc rursus dissuadet ut credamus, quod ex nuper citata Hieronymi epistola ad Ruffinum inauditus antea & inopinatus adventus ejus in Ægyptum & quam recentissimus fuisse videtur, ut superius dictum est.

XXXVII. Sed ad Hieronymi in Syriæ eremum accessum redeamus. Quando autem contigerit, ut ipse sic monasticæ vitæ arripuerit institutum, diligenti rerum ac temporum discussione pervestigandum est. Cæterum quod in re dubia, & incerta versemur, nitendum est conjecturis, aliisque argumentis, quantumlibet videri possint a longe petita: sic enim sæpe accidit per angustas rimulas perspicere, quæ indagatur solícite veritas. At quod ad hanc rem pertinet; haud assentiri possumus affirmanti, (b) Hieronymum cum Ruffino atque

collegis itineris sociis primum Hierosolymam petiisse, inde vero inter se divisos, Ruffinum in Ægyptum, Hieronymum autem in diversas Provincias peregrinationem instituisse, atque illinc deserta Syriæ petiisse. Nam Ruffinum Roma recessisse cum Melania, profectumque in Ægyptum, indeque Hierosolymam pervenisse, cum jam S. Hieronymus in Syriam monachus degeret; tum quæ superius dicta sunt, tum quæ dicuntur inferius, perspicue demonstrabunt. Ex peregrinatione vero ipsius Hieronymi a se descripta possumus pariter intelligere tempus ipsius ex Occidente in Orientem migrationis: ad Ruffinum enim, cum ille jam pervenisset in Ægyptum, ex eremo Syriæ scribit (c), se primo profectum in Thraciam, inde in Pontum atque Bithyniam, postea in Galatiam & Cappadociam, deinde per Ciliciam in Syriam descendisse, ubi confedit in solitudine monachus: hic totius ejus est peregrinationis periodus, una cum fidiis comitibus Evagrio presbytero Antiocheno, Innocentio, Heliodoro, &, ut ait, cum Hyla S. Melanii famulo.

At quod primum ad Evagrium Antiochenum spectat, hunc insigniter eruditum diximus jam superius temporibus Juliani Apostatæ, eumque una cum S. Eusebio Episcopo Vercellensi in Occidentem venisse: idque testificatione S. Basilii de eo ita testantis in epistola ad Eusebium Samosatenum (d), ubi ait ipsum redeuntem ex Italia ad se litteras attulisse. Cum igitur reperiamus Evagrium individuum comitem fuisse S. Hieronymi; æque etiam cum eo Hieronymum peregrinatum ex Occidente in Cappadociam, par est credere; cum de se tradat ipse Hieronymus, cum eo profectum esse in Cappadociam. Hæc igitur, ut asseramus, eadem certa Hieronymi atque Evagrii in Cappadociam per-

(c) Hieron.
epist. 4.

XXXVIII.

(d) Basil.
epist. 8.

Peregrinatio Hieronymi & Evagrii eadem.

PAGIUS *Prætextatum P. V. & subscribi Gratiano A. I. & Dagalafo Coff. qui Consulatus in annum CCCLXVI. cadit. Verum error est in inscriptione, legendumque ad Viventium P. V. Cum certum sit hunc dignitatem illam obtinuisse die prima Octobris illius Christi anni, quando Damasus ordinatus est Pontifex Romanus; eam adhuc exercuisse initio mensis Maii anni CCCLXVII. eodemque anno Prætextatum ei successisse. Vidit Gothofredus legem illam 10. de Pœnis in aliqua parte mendosam esse; cum Gratianus dicatur Augustus, qui tamen anno tantum CCCLXVII. hunc honorem assecutus est, atque mendum cubare in Consulatu, legendumque, post Consulatum Gratiani & Dagalsiphi, qua formula annus prædictus notatus fuit. At hoc pacto ordinem Legum invertit, & quæ est decima de Pœnis, rejicitur post undecimam. Quare non dubium quin error in inscriptione versetur, & quin littera illa A ibi intrusa sit. Ex quibus tandem omnibus sequitur anno CCCLXVII. Prætextatum Urbis Præfectum re-*

Corrigitur
in scriptio
Legis 10.
Codicis
Theod. de
Pœnis.

nunciatum esse. Secundo motus *Isaurorum* ab Ammiano narratos eodem etiam anno accidisse. III. *Santum Theodosium* Abbatem Antiochiam secessisse. IV. *divum Hieronymum* citatum epistolam ad eum tunc dedisse. Et denique eundem sub illius anni finem, aut insequentis initio monasticæ vitæ sese addixisse.

Valens Imp. hujus tantum anni initio Antiochiam pervenit. Adeo enim intolerabilis in Cilicia, qua transeundum erat, æstus invaluerat, ut anno trecentesimo sexagesimo quinto Valens Antiochiam proficiscens, Cæsareæ constiterit, donec vaporati æstus Cilicia jam leniti essent, ut ait Ammianus lib. 26. cap. 7. Quam etiam in rem Quintus Curtius scribit: *Et tunc æstus erat, cujus calor non aliam magis quam Ciliciam oram vapores Solis accendit.* Denique Hieronymus in epist. ad Rufinum anno præcedenti scripta, ait: *Cum me Thracia, Pontus, atque Bithynia totum Galatia & Cappadocia iter, & fervido Cilicum terra fregisset æstu, Syria mihi velut portus occurrit.* Ex quo penitus evertitur do-

VI.
Valentis
Imp. Antiochiam
adventus.
Baron. an.
370. num.
LXIII.

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS

peregrinatio persuadet : huncque ipsum Evagrium, de quo Sanctus Basilius meminit, eundem esse cum Evagrio Hieronymi socio atque comite, cum nomen, tum munus presbyterii, tum patria, nempe Antiochia, necnon locus ipse unde venit, nimirum ex Italia, æque demonstrant; eundemque Evagrium illum esse, qui egregiam navaverat operam Mediolani ad verlus Auxentium, de quo ad unum ex comitibus Innocentium ante Hieronymus scripserat (a), nos suo loco retulimus.

(a) Hieron.
epist. 49.

XXXIX.

Quando autem acciderit Evagrium ad Sanctum Basilium in Cappadociam pervenisse ex eadem Basilii epistola possumus intelligere; qua, antequam de Evagrio faciat mentionem, de vehementi morbo in quem tunc inciderat, agit, cum ait (b): *Quinquaginta his diebus æger decubui, quibus mihi sedulo affuit dilectus & omnium studiosissimus frater noster, & cooperator Elpidius. Multum enim febre consumptus, penuria nutrientis materiæ, arida hac carne ceu lucernarum papyro circumdatus, marcida linguaque ægritudine laboravi: antiquum vulnus huic accedens, a cibis me abstraxit, oculis somnum ademit, tandem morti & vitæ confinem me effecit, tantum vivere permittens, quantum ad dolorem sentiendum opus est.* Hæc & alia plura de eadem corporis infirmitate Basilius, quam ei contigisse superius diximus anno quo creatus est Cæsareæ Episcopus, qui numeratur Domini trecentessimus septuagesimus: quo pariter dixerimus Hieronymum cum eodem Evagrio, & aliis sociis devenisse in Syriam, inde vero ejusdem Provinciæ deserta petiisse, non ante (mea sententia) annum Domini trecentessimum septuagesimum primum; quod quidem & *Ann. Eccl. Tom. V.*

Quando Evagrius & Hieronymus in Cappadociam profecti.

PAGIUS

doctorum Virorum sententia, quæ fert, anno CCCLXX aut CCCLXXI Valentem Antiochiam venisse: hoc enim pacto æstivis caloribus Cilicia ei pertransenda fuisset. Et tamen Valentem hieme Antiochiam pervenisse, ostendit etiam Lex Codicis Theod. unic. *Ne conlatio per Logographos celebretur*, data pridie Nonas Aprilis Seleucia, quæ haud procul Antiochia. Tum Idibus Aprilis Lex 19. ejusdem Codicis *De Prætoribus, Antiochia* emissa. Currentis itaque anni initio Valens Antiochiam ingressus est. Certe Libanius in Vita sua se quinquagenarium fuisse Joviano imperante testatur pag. 46. postea pag. 48. annum ætatis octavum & quinquagesimum egisse se dicit, tum cum Valens Antiochiam venit. *Jovianus Augustus* Antiochiam profectus est sub finem anni trecentissimi sexagesimi tertii, teste Ammiano lib. 25. Quare, si eo anno Libanius quinquagenarius erat, præsentem quinquagesimum octavum compleverat, ideoque non alio anno Valens Antiochia adventavit. Quod si jam antea ad eandem urbem is accessisset, prioris illius adventus mentionem Libanius fecisset. Interim obiter observandum, Imperatores nonnisi per hiemem in Cilicia iter habuisse. Ammianus enim laudatus, ubi dixit, Jovianum Antiochiæ paulisper

insinuare videntur citatæ ejusdem superius litteræ ad Ruffinum. Ex his igitur inducimur, ut credamus præsentem annum esse secundum ejus in eremo incolatus. Quoniam autem suadente, Hieronymus ad habitandum Syriæ eremum elegerit, paulo post dicturi sumus.

Decens est enim, ut antea tanti Patris hic summatim in hanc diem vitæ cursum recenseamus, ex suis ipsius scriptis elicittum. Natus est Stridone oppido in Dalmatia, honestis quidem parentibus, & substantiis haud infimis, quas postea pro ædificatione monasterii per Paulinianum fratrem distraxit (c): non enim de se ipso, sed de voluptuosis clericis atque monachis, ex persona tamen sua illa ait (d): *Natus in paupere domo, & in tugurio rusticano, qui vix millio & cibario pane rugientem saturare poteram ventrem, nunc simillam & mella fastidio, &c.* Bonosum habuit collataneum (e), & cum eodem coaluit in liberalibus disciplinis, prædixit adolescentem: a puero enim excolendus bonis litteris traditus est præceptoribus; de quo ipso (f): *Memini me puerum cursum per cellulas servulorum, diem feriaturum duxisse lusibus, & ad Orbilium sævientem de aviæ sinu tractum esse captivum.* Romam veniens cum eodem ipsius gentili Bonoso Donatum audivit; ipsum enim suum nominat (g) præceptorem: tum, ut ipse tradit (h), scholastico more lusit in controversiis declamandis. Ibi adulta ætate sacro baptismo initiatus (i) est; quo suscepto, paulo solutiorem vitam, quam gesserat, continuo emendavit: nam priori amissa corporis integritate, secundam quam vocat continentiam, post baptismum servavit immaculatam (k).

XL.
S. Hieronymi primordia.

(c) Hieron.
epist. 26.

(d) Hieron.
epist. 2.

(e) Hieron.
epist. 41.

(f) Hier. Apolog. adv. Ruffin.

(g) Hieron. in Chron. anno 20. Constantii.

(h) Hier. l. 1. contra Pelag. & in epist. ad Galat. c. 2.

(i) Hieron. epist. 57.

(k) Hier. Apol. pro l. advers. Jovin.

A a a To-

moratum esse, addit: *Flagrante hieme, inde profectus, Tarsum urbem Cilicum nobilem introiit: & cum introisset Ancyram Imperator Consulatum iniit, Kalendis nempe Januarii anni CCCLXIV.*

Quæ Zosimus lib. 4. pag. 742. de Valente Imp. scribit, Viris eruditus ansam dedere existimandi, eum & anno CCCLXX. Antiochiam venisse, & illuc postea anno præcedenti vel currenti rediisse. Verumenimvero non solum hoc Zosimus non insinuat; sed etiam nostram sententiam aperte confirmat. Hæc Zosimi verba: *Valens Imperator contra Persas in Orientem, quo tendebat initio, se parat; ac lente progressus, (annis nempe CCCLXX. & CCCLXXI.) oppidis Legatos ad se mittentibus, ubi postcret usus, opitulatur; aliaque multa rite administrat, æqua petentibus facile postulata concedens. Antiochiam cum pervenisset (præsentem sc. anno), omnino caute res bellicas administrat. Et hieme quidem in Antiochena Regia commoratus, Hierapolim veruo tempore profiscitur: (Hierapolim nempe Syriæ non longe ab Antiochia positam) atque inde contra Persas ducens exercitus, instante rursus hieme, revertitur Antiochiam. Ac bellum quidem Persicum in hunc modum extrahatur. Gothofredus in Chronologia Cod. Theod. eo Zosimi loco abutitur, ut ostendat, Valentem anno CCCLXX*

VII.
Ante hunc annum Valens Antiochiam non venit.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

Totus piis officiis deditus una cum eisdem instituti sodalibus, singulis diebus Dominicis (ut ipse tradit *a*) invisebat in subterraneis cœmeteriis reliquias sanctorum martyrum. Nihilque cæteris diebus otii sibi relinquens totus erat in describendis libris : sic enim bibliothecam Romæ summo studio atque labore sibi confecisse testatur (*b*). In Gallias post hæc peregrinatus cum ipso Bonoso, eadem siti librorum, Treveris S. Hilarii libros de Synodis manu sua descripsit; aliosque ibi positos antiquos codices, usus opera amicorum atque inter alios Florentii, describendos curavit (*c*).

(*a*) Hieron.
in Ezech.
c. 20.

(*b*) Hieron.
epist. 22.

(*c*) Hieron.
ep. 41.

XLI.

Contigit autem post hæc, ut qui semel peregrinari cœperat, proficisci quoque in Orientem, in animum induxerit: id quidem cum eruditionis, tum etiam religionis causa; ut ex his quæ gessit, inspicere licet. Porro peregrinationis ejus quæ remanent vestigia affectantes, dicimus eum cum Bonoso comite e Galliis revertentem, Aquilejam pervenisse, confedissequē ibi aliquo temporis spatio fruiturus consortio sanctissimorum virorum, nimirum S. Valeriani ejus Civitatis post Fortunatianum Episcopi, Heliodori, Nepotiani, Ruffini, Chromatii, Jovini, Eusebii, Bonosi, Florentii, Nicææ subdiaconi, Chryfogoni monachi, ad quos omnes intimæ necessitudinis testes ejusdem Hieronymi litteræ (*d*) extant.

(*d*) Hieron.
ep. 41 42.
43-44.

XLII.

Ecclesia
Aquile-
iensis flo-
rentissi-
ma.

Summa quidem laude florebat tunc Aquilejensis Ecclesia, ubi extincto Fortunatiano Episcopo Arianae sectæ fautore, eam Arianorum labe scædatam Valerianus vir sanctissimus ab omni prorsus impietatis scæce purgavit, ut idem S. Hieronymus tradit (*e*); adscitisque ad officia Ecclesiastica viris optimis ac eruditis, sic claruit, ut de eis ipse Hieronymus in Chronico ita digne meminerit: *Aquilejenses clerici, quasi chorus beatorum habentur; per quos omne Ariani quondam*

(*e*) Hieron.
epist. 43.

PAGIUS

Antiochiæ fuisse, quia eo anno aliquas Leges Hierapoli dedit, ut suo loco dixi. Verum Leges illæ Hierapoli Phrygiæ, & quidem ante hiemem emissæ. Quare, cum ipsemet Gothofredus fateatur, *Valentem* sub finem anni CCCLXX Constantiopolim rediisse, liquet, eum illo anno Antiochiam non venisse; & ex dictis, nec etiam anno CCCLXXI, illuc pervenisse.

VIII.

Valens, dum Antiochiæ moratur, eos qui A-

dogmatis (f) virus exclusum est: sed & quod qui ibi erant clerici essent & monachi, hoc præconio ex iisdem tres potissimum laudantur in Chronico, cum ait: Florentius, Bonosus, & Ruffinus insignes monachi habentur; ex quibus Florentius tam misericors in egenos fuit, ut vulgo Pater pauperum nominatus esset. Ab hoc adjutum Heliodorum in Orientem peregrinationem confecisse, ejusque expensis Hieronymum complures libros exscribendos curasse, ejusdem litteræ ad eum datæ (g) significant, quibus rursus ejusdem viri misericordia erga pauperes commendatur illis potissimum verbis: Prætermitto innumerabiles, in quibus Christum sustentasti, pavisti, visitasti, &c. Horum igitur suavissima consuetudine aliquantisper detentus est S. Hieronymus Aquilejæ, cum inde recedere cogitur nescio quo improviso rerum eventu, ut ipse ex eremo ad Ruffinum scribens testatur verbis illis (h): Postquam me a tuo latere subitus turbo convulsit, postquam glutino charitatis hærentem impia distraxit avulsio, &c. Tunc Aquileja recedens, in Dalmatiam patrium solum veniens, sororem juvenulam ætatis lubrico lapsam, primum viro maxime pio Juliano diacono, qui eam ad meliorem frugem restituit, deinde etiam per litteras Chromatio commendavit (i). Post hæc autem una cum dictis supra comitibus recensitas Provincias peragravit, nempe Thraciam, Pontum, Bithyniam, Galatiam, Cappadociam, Ciliciam, atque Syriam, ubi cum Evagrio Antiocheno in via comite, Antiochiæ confedit.*

(*f*) Hieron.
epi. 41.

* Florentinus.

(*g*) Hieron.
epist. 5-6.

(*h*) Hieron.
epist. 41.

(*i*) Hieron.
epist. 37.
& 43.

Erat Evagrius prædives ac nobilis, dominusque villæ, Maronia dictæ; ubi aliquando agens Hieronymus cum eodem Evagrio, nactus ibi sanctissimum illum Malchum monachum, totius vitæ ipsius cursum, quam postea factus senex conscripsit, accepit; testatur id quidem Hieronymus ipse

XLIII.
Quid Hieronymus
Antiochiæ.

rianam opinionem averfabantur, hostiliter vexavit, ut narrat Socrates lib. 4. cap. 17. qui cap. sequenti recitat quæ *Edeffa* in Mesopotamia facta sunt adversus Orthodoxos. In Palestina Orthodoxi non minus quam in Mesopotamia vexati, ut testatur Epiphanius hæresi LXXIII. & Hieronymus epist. 61.

Persecutio
grassatur.

[1] Magna hucusque de anno, emortuali S. Athanasii controversia fuit. Socrates lib. 4. cap.

IX.

20.

NOTÆ

[1] Quamquam adducta Pagii argumenta pro assignando anno obitus S. Athanasii valida sunt; adhuc tamen illa non plane inepte diluit P. Sollerius in Historia Patriarcharum Alexandr. præfixa tomo V. Junii Actorum SS. pag. 40. Ad Epistolam enim S. Proterii respondet illam, sicut aperte mendosa est dum nomen *Anastasio* præfert; ita forte & mendose legere *επιβιοτος* superstitie pro *αποβιοτος* defuncto. Illud Cyrilli de annis 46. integris in Episcopatu actis ex genio linguæ Græcæ non semper annos completos designat, ut Pagius ipse non semel agnoscit. Hieronymi Chronicon ex editione Scaligeri ordinationem Petri illius, qui Athanasio successit, non decimo, ut est in multis editionibus, sed nono anno Valentiniani & Valentis illigat, id est anno 372. Chronicon autem illud eo in loco menda plura chronologica præferre notat. His late deductis, Athanasii obitum anno 371. diei 2. Maii assignat.

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

(a) Hier. in ipse, cum ait (a): *Maronia triginta fe-*
vit. Mal- *re millibus ab Antiochia urbe Syriae baud*
chi. *grandis ad Orientem distat viculus: hic*
post multos vel dominos, vel patronos,
dum ego adolescentulus morarer in Syria,
ad Papae Evagrii necessarii mei possessionem
devolutus est; quem idcirco nunc nomina-
vi, ut ostenderem unde nossem quod scri-
pturus sum. Nominat Hieronymus Eva-
grium Papam, quod cum ipse senex ea
scriberet, jam ipse Evagrius factus fuerat
(ut suo loco dicemus) Episcopus Antio-
chenus; post vero descriptam egregie vi-
tam Malchi, ista ad postremum: Hæc, in-
quit, mihi senex Malchus adolescentulo re-
tulit, hæc ego vobis narravi senex, & cas-
tis historiam castitatis expono. Quo pla-
ne Malchi exemplo, & aliorum plurimo-
rum monachorum, quibus (ut vidimus)
Syria tunc florebat, incaluit cor ejus ad
consecrandum vitam monasticam institutum;
cum & ad Theodosium magni nominis vi-
rum, & alios præclaros anachoretas lit-
teras (b) dedit, petens eorum precibus
solvi vinculis sæculi; ubi hæc inter alia:
Nunc vestrum est, ut voluntatem sequatur
effectus; meum est, ut velim; ob-
secrationum vestrarum est, ut quod velim
& possim. Inter hæc temporis spatia, cum
quid esset decernendum de statu suo, Deum
servosque Dei ita consuleret, agens An-
tiochiæ docentem audivit Apollinarem,
de quo ipse ad Pammachium (c): Apol-
linarem Laodicenum audivi Antiochiæ fre-
quenter & colui; & cum me in sanctis
Scripturis erudiret, numquam illius con-
tentiosum super sensu dogma suscepi. Hæc
ipse. Porro cum (ut superius dictum est)
Apollinaris nondum perfecte cognitus,
neque damnatus esset, licenter docebat,
audiebaturque licentius.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS 20. eum Gratiano iterum & Probo Coss. præ-
cedenti nempe anno, mortuum scribit, eum-
que Hermantius in Vita S. Athanasii, & Pa-
pebrocius die secunda Maii in ejusdem Sancti
Vita sequuntur. Imo Petavius in Notis ad epi-
stolam Proterii Episcopi Alexandrini, quam in
fine tomi secundi de Doctrina Temporum re-
citat, eandem sententiam tuetur, & in Dis-
sert. de Photini damnatione cap. 2. inquit,
Socratem numquam temere, aut falso notas
Consulares adhibere. Sed Episcopatus S. Basilii
initium anno suo redditum, & adventus Va-
lentis Antiochiam hoc anno consignatus, So-
cratis errorem manifestum faciunt, evincunt-
que, Sanctum Præsulem anno tantum sequenti
ad Deum migrasse. Cum enim dies mortis ejus
certus sit, secundus nempe mensis Maii, quo
colitur, ipseque Basilium Episcopum in suis Ope-
ribus vocet, mors ejus die secunda Maii anni
trecentissimi septuagesimi primi contingere non
potuit, sive Basilii die XIV. Junii ejusdem
anni Cæsareæ Episcopus dictus sit, sive alio die
ordinatus fuerit; cum certum sit, eum nonum
Sedis annum tantum inchoasse. Ad hæc Socra-
tes lib. 4. cap. 27. narrata Athanasii morte,
ait: *Confestim igitur Ariani animos resumere*

Quod autem ad Theodosium anachore-
tam spectat, cujus precibus adiutus S. Hierony-
mus monasticæ vitæ arduum insti-
tutum animo ardenti arripuit; idem ille
est, qui hoc tempore in iis regionibus e-
gregia claruit sanctitate; cujus res præ-
clare gestas Theodoretus (d) conscripsit;
cumque patria Antiochenum, eo sanctita-
tis pervenisse tradit, ut nautæ, ejus no-
mine invocato, tempestatem maris ingruen-
tem sedarent; quem Antiochiæ defunctum
affirmat, sepulturaque sanctorum honori-
fice tumulatum. De loco vero a S. Hie-
ronymo in Syriae solitudine ad habitandum
delecto, ad Chromatium (e) scribens
ita ipse meminit: *In ea eremi parte dela-*
tæ sunt, tuæ scilicet litteræ, quæ inter
Syros, & Sarracenos vastum limitem du-
cit. Eadem habet ad Florentium (f).
Chalcidicæ Provincie ea erat (ut alibi (g))
ipse testatur solitudo. Fuere ejus comi-
postea Heliodorus. His omnibus Evagrius
Antiochenus cuncta necessaria ministrabat
(h), quin & ejus impensis Hieronymo
ad scribendos libros suppeditati sunt an-
tiquarii; illis enim se ibi abundasse testa-
tur (i); ejusdemque Evagrii opera, lit-
teræ quæ diversis ex locis Antiochiam
afferebantur, eidem reddebantur, vicif-
simque ad alios mittendas ab ipso ille ac-
cipiebat.

Sed rebus in hunc modum probe dispo-
sitis, illud funestum in primis accidit, ut
dulcissimo comite Innocentio morte ex-
tincto privaretur (k), Heliodorusque ci-
to recesserit (l), spe tamen redeundi;
ipse vero crebris (m) laboraret corporis
infirmatibus, quod sæpe queritur ad di-
versos amicos scribens (n). Quas insuper
præter hæc passus sit impugnationes dæ-

A a a 2 mo-

ob Imperatoris Religionem insolentia elati. Et abs-
que mora Valenti, qui tunc Antiochia versaba-
tur, rem significarunt. Quare, cum currenti
tantum anno Valens Antiochiam adventarit,
non potest dici, Athanasium anno præcedenti
mortuum esse; constatque, fidem Socrati in
morte Athanasii narranda adhibendam non esse,
cum ipsemet fateatur, Valentem Antiochiæ ver-
satum esse, quando Ecclesia magnum illud lu-
men amisit.

Recte itaque S. Proterius, unus ex successo-
ribus S. Athanasii, anno sequenti Athanasium
mortuum tradit; quæ & Hieronymi & Theo-
phanis in Chronicis sententia fuit. Proterius in
epist. quam anno CCCCLIV. ad S. Leonem
PP. scripsit de Paschate, inquit: *In octogesimo*
anno ab Imperio Diocletiani superflite beata me-
moriam Patre nostro & Episcopo Anastasio (legende-
dum, Athanasio) cum XIV. Luna Paschalis
XXVIII. die mensis Phaminoth (id est, nono Ka-
alendarum Aprilium) die provenisset, die Domi-
nico, in subsequenter translatus est Dominicum,
ita ut quinta die mensis Pharmoti (hoc est, pri-
die Kalendarum Aprilium) celebraretur Pascha
Dominicum. Quos characteres omnes annum
CCCLXXIII. notare, nullus inficias ierit. I-
dem

XLIV.
Hierony-
mus cul-
tor cremi
factus.

(d) Theod.
in Philoth.
c. 10.

(e) Hieron.
epist. 43.

(f) Hier.
epist. 6.

(g) Hieron.
prafat. in
Abdiam.

(h) Hieron.
ep. 41. 43.

(i) Hieron.
epist. 6.

XLV.

(k) Hieron.
epist. 41.

(l) Hieron.
epist. 1. 37.

(m) Hieron.
epist. 3.

(n) Hieron.
ep. 37. 41.

X.
Certum
testimoni-
um mortis
Athanasii.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

monum, & quæ eum exercuerint prælia carnis, hic retexam ex ejusdem epistola ad Eustochium (a); O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta Solis ardoribus horridum monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis! Sedebam solus, qui amaritudine plenus eram; horrebant sacco membra deformia, & squalidum cutis situm Æthiopicæ carnis obdlexerat: quotidie lacrymæ, quotidie gemitus; si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes monachi aqua frigida utantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipsè damnaveram, scorpionum tantum socius, & ferarum, sæpe choris intereram puellarum; pallebant ora jejuniis, & mens desiderii aestuabat in frigido corpore, & ante hominem sua jam carne præmortuum sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam. Non erubescō confiteri infelicitatis meæ miseriam; quin potius plango me non esse quod fuerim. Memini me clamantem diem crebro junxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret, Domino increpante, tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam pertimescebam; & mihi met iratus, & rigidus solus deserta penetrabam; & sicubi concava vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum;

& ut ipse testis est Dominus, post multas lacrymas, post cælo in hærentes oculos, nonnumquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum; & lætus gaudensque dicebam (b): Post te in odorem unguentorum tuorum cucurrimus. Hactenus ipse.

Verum non jejunia solum, aliasque afflictiones ad carnis impetus infrocenandos adhibebat, sed & jure studium litterarum; unde ipse ad Rusticum scribens hæc ait (c): Dum essem juvenis & solitudinis me deserta vallarent, incentiva vitiorum, ardoremque naturæ ferre non poteram; quem cum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus aestuabat; ad quam edomandam, cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi, ut post Quintiliani acumina, Ciceronis fluvios, gravitatemque Frontonis, & lenitatem Plinii, alphabetum discerem, & stridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quoties cessaverim, & contentione discendi rursus inceperim, testis est conscientia tam meæ qui passus sum, quam eorum qui mecum duxerunt vitam. Et gratias ago Deo meo, quod de amaro semine litterarum dulces fructus carpō. Hæc ipse.

Ex multis vero ærumnis, quibus ibi graviter afflictatus est, illæ quidem sibi maximæ visæ sunt; quod Occidentalis ipse homo, collegis parum cognitus, suspectæ illis fidei haberetur; cumque scissæ esset schismate Ecclesia Antiochena, totaque illa Provincia; ipse pariter invitaretur in schisma, atque cogeret alteri saltem partium inhære, sive Paulini, sive Meletii, Orthodoxis ambobus Episcopo-

PAGIUS dem scribit Auctor Historiæ Patriarcharum Copitarum, quam Abrahamus Ecchellenis Latinam fecit & vulgavit; ait enim, obiisse S. Patriarcham septimo Bescinas die Jovis. Est mensis Ægyptiacus, cujus dies septimus cum die secunda Maii concurrat. Quare cum anno trecentesimo septuagesimo tertio dies secunda Maii in feriam quintam inciderit, (erat enim littera Dominicalis F) S. Athanasii mors accurate in eo Chronico consignata. Respondet Papebrocius loco laudato, Auctorem illum feriam ex suo calculo addidisse. Sed Basilii Episcopatus exordio, & Valentis Antiochiam adventu exacte constitutis, manifestum est, illum Anonymum ex veteri aliquo monumento eam feriam mutuatum esse.

XI. His accedit auctoritas D. Cyrilli Alexandrini in epist. prima ad Solitarios, qui tradit hunc Christi Athletam integros quadraginta sex annos Ecclesiam Alexandrinam moderatum esse; quod verum esse non potest, nisi usque ad annum sequentem vitam produxerit. Vanzque quæcumque horum verborum interpretationes a contrariæ sententiæ assertoribus in medium adducuntur. Denique Theophanes non tantum anno Christi CCCLXXIII. Athanasium mortuum

dicit; sed etiam addit, post gesti Episcopatus annos sex & quadraginta, quorum integros quadraginta in persecutionibus, periculis pro Fide & pietate susceptis peregerat. Athanasius anno CCCLXVII. mense circiter Junio, in Ecclesiam suam revocatur, ut anno CCCLXX. monstrevi. Quare ab eo anno ad initium insequentis, sex illi anni, quibus in tranquillitate vixit Athanasius, sunt numerandi. Nicephorus Patriarcha in Chronico post priores viginti Episcopos Alexandriæ memoratos, scribit: XX. Athanasius Martyr, ab Arianis frequenter a Sede pulsus, in cujus locum Gregorius Arianus suffectus annis. . . . XXI. Athanasius secundo, eoque Constantini (id est Constantii) jussu expulso. XXII. Georgius Cappadox Arianus annis. . . . Athanasius tertio, itemque quarto, & etiam quinto Sedi restitutus; ejus anni universi XLVI. Ubi Nicephorus ab Athanasii expulsionibus ad ejus restitutiones transit, & primam restitutionem, quæ post Constantini M. mortem, ab hujus filiis facta est, prætermittit; quæ tamen numeranda fuisset. Secunda enim restitutio anno CCCXLIX. a Constantio Aug. peracta. Tum Athanasius tertium a Juliano Aug. anno CCCLXII. Ecclesiæ suæ redditus. Rursus quarto anno CCCLXIII.

a Jo-

CHRISTI
372.

DAMASI PAT.
6.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

scopis, aliis cum Paulino communicare ipsi suadentibus, cum Meletio aliis, aliis insuper cum Vitale antesignano hæresis Apollinaris; magnumque etiam illi a Syriæ monachis factum est negotium (ut diximus) ob nomen hypostasis: cum ipse tunc his vallatus angustiis, quid acturus esset consulit Romanum Pontificem Damasum (a), quem hisce primùm vocibus interpellat:

(a) Hieron. epist. 57.

XLVIII. (b) Joan. 19.

(c) Cant. 2.

(d) Jer. 2.

(e) Cant. 4.

Hieron. consulit Damasum, cum quo Antiochiæ debeat communicare.

(f) Luca 17.

(g) Isai. 14.

(h) Mat. 5.

Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam (b) Domini tunicam & desuper textam minutatim per frustra discerpit, & Christi viciniam exterminant (c) vulpes; ut inter lacus contritos, qui aquam non habent (d), difficile ubi fons signatus, & hortus ille conclusus sit (e), possit intelligi: Ideo mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam censui consulendam; inde nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi vestimenta suscepi. Neque vero tanta vastitas elementi liquentis, & interjacens longitudo terrarum, me a pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Ubi cumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ; (f) prostrigato a sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum servatur hæreditas. Ibi cæspite terra fecundo, dominici seminis puritatem centeno fructu refert; hic obruta sulcis frumenta in lolium avenasque degenerant. Nunc in Occidente Sol justitiæ oritur; in Oriente autem Lucifer ille qui ceciderat, supra sidera (g) posuit thronum suum. Vos (h) estis lux mundi, vos sal terræ: Vos aurea vasa & argentea; hic testacea vasa, vel lignea virgam ferream & æternum operiantur incendium. Quamquam igitur tui me terreat magnitudo, invitat tamen humanitas. A sacerdote victimam salutis, a pastore præsidium ovis flagito. Faceat invidia, Romani culminis recedat ambitio; cum successore

piscatoris, & discipulo Crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, idest, cathedræ Petri communionem consocior; super illam petram edificatam Ecclesiam scio (i). Quicumque (i) Mat. 16. extra hanc domum agnum comederit (k), (k) Exod. 12. profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit, regnante diluvio. Et quia pro meis facinoribus ad eam solitudinem commigravi, quæ Syriam juncto Barbariæ sine determinat; nec possum sanctum Domini, tot interjacentibus spatiis, a sanctimonia tua semper expetere; ideo hic collegas tuos Ægyptios confessores sequor, & sub onerariis navibus parva navicula delitescio. Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, spargit; hoc est, qui Christi non est, Antichristi est, &c. Quæ enim subdit post hæc de controversia vocis hypostasis, jam superius sunt recitata. Rogat demum; ut cuiam illarum trium sectarum auctoribus communicare debeat, litteris significet Antiochiam ad Evagrium dandis.

Quod autem diu expectans, nondum tamen cui communicare deberet, Damasum responsum acciperet, atque interim factio schismaticorum magis magisque ipsum urgeret; rursus ad eundem Romanum Pontificem eodem argumento litteras dedit (l), quibus hæc inter alia: Ita me (l) Hieron. epist. 58. incessabilis inimicus post tergum secutus est, ut majora in solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præsidii fulta mundi Ariana rabies fremit: hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat. Monachorum circa manentium antiqua in me surgit auctoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri jungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus, tibi hæerere se dicunt. Possem credere, si hoc unus assereret, nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcirco obtestor bea-

XLIX.

(l) Hieron. epist. 58.

Rursus de iisdem Hieron. ad Damasum.

PAGIUS a Joviano Aug. in Sedem restitutus. Quinto & ultimo, anno CCCLXVII. a Valente Aug. Alexandriam redire iussus. In Martyrologio Hieronymiano ad diem XIII. Octobris legitur: In Alexandria Athanasii Episcopi. Sed. is dies ad aliquam Translationem referendus; quamvis Florentinius in Notis suspicetur, hunc esse ejus diem natalem, quod Genebrardus die secunda Maii, quo Athanasium mortuum diximus, habeat: Translatio Reliquiarum Athanasii Magni. Nam corpora Sanctorum sæpe die eorum natali translata fuisse, aliquot exemplis ostendimus. Persecutio post Athanasii obitum adversus Orthodoxos in Ægypto suscitata ad annum sequentem revocanda, quo Athanasium e vivis excessisse mox demonstravimus. Ex Farragine Alexandrina, quam Scaliger publicavit, discimus, Publium anno Christi trecentesimo septuagesimo tertio Augustalem Ægypti fuisse. & Tariano Orthodoxorum persecutori successisse. Sed loco Publii, reponendum, Palladium, quem Theodoretus lib. 4. cap. 22. Ægypti Rectorem, dum

de ea persecutione loquitur, vocat. Petrus Baron. n. LXVII. & seq.

D. Athanasii successor statim literas Synodicas ad Damasum PP. misit, quibus persecutiones Arianorum, ac Gentilium adversus se excitas narravit. His literis Damasus respondens, literas communicatorias simul & consolatorias scripsit ad Petrum, ut is festatur apud Theodoretum loco laudato. Ex quo apparet, inquit Valesius in Notis ad eum locum, inter ordinationem Petri, ac fugam satis longum temporis spatium intercessisse; nec probabilem videri Baronii sententiam, qui ordinationem, ac fugam Petri in eundem annum conjicit, nempe præsentem, quo Athanasium mortuum credidit.

Rufinum Aquileiensem anno superiori in Syriam, Melaniam vero currenti Hierosolymam adventasse, Baronius alias mihi penitus persuaserat. Verum utrumque anno superiori ex Occidente solvisse, & in Ægyptum tunc pervenisse certis tandem argumentis detexi, varique de Melania, hucusque dubia in bono lumi-

XIII.

XII.

Ægyptus post Athanasii mortem vexata.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS

beatitudinem tuam per Crucem Domini, per necessarium fidei nostræ decus, per passionem Christi, ut qui Apostolos honore sequeris, sequaris & merito. Ita in solio cum duodecim iudicaturus sedes; ita te alius senem cum Petro cingat, ita municipatum cæli cum Paulo consequaris; ut mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despiciere animam, pro qua Christus mortuus est. Hæc ad Damasum Hieronymus; at non hoc anno, sed saltem post biennium ambæ hæ scriptæ sunt a Hieronymo epistolæ ad Damasum, nimirum, cum jam S. Ambrosius creatus fuisset Episcopus; nam in superiori ad Damasum epistola meminit de Auxentio atque Ambrosio, quem constat anno undecimo Valentiniani fuisse factum Episcopum, post sequentem videlicet annum, de quo suo loco dicturi sumus.

L. Quid autem ad hæc responderit Damasus; licet litteræ ejus non extent; tamen ex multis constat ipsum respondisse, ut cum Paulino communicaret; id quidem primo ex eo redditur manifestum, quod idem S. Hieronymus ab eodem presbyter ordinari voluit, quod certe minime facere ausus fuisset, nisi scisset Romanum illi Pontificem litteris pacificis communicare. Rursum vero ex his quæ S. Basilii ad Terentium scribit (a), liquet Damasum ad Orientales dedisse litteras pro Paulino; nam ait: *Super istam autem famam iterum apprehendit nos, auditus, quod & fratres, qui cum Paulino constituti sunt, colloquuntur aliqua tuæ relictudini de ea quæ nobiscum est unitione: nos autem dico partis hominis Dei Meletii Episcopi.* * Quos audio & litteras nunc Occidentales alium circumferre, præcipientes eos alium habere Episcopum Antiochenæ Ecclesiæ, rejicientes admirabilem Episcopum veræ Dei Ecclesiæ Meletium. Et non admiror istud. Quidam enim omnimodo ignorant ea quæ in istis sunt partibus; quidam autem etsi videntur scire, concertando magis, quam veritatem.

PAGIUS mine collocavi. Romam Melania ipsumque etiam parvulum filium reliquit, ut impofterum Hierosolymis vitam traderet; indeque Hieronymus magnus tunc ejus amicus in Chronico anno Abrahami 2390. secundum editionem Scaligeri scribit: *Melania nobilissima mulierum Romanarum, & Marcelli quondam Consul filia, unico Pratore tunc Urbano filio derelicta, Hierosolymam navigavit, ubi tanto virtutum; præcipueque humilitatis fuit miraculo, ut Tecla nomen acceperit.* Quare licet Melania in Ægypto primum fuerit, ibique per menses sex, antequam Hierosolymam veniret, commorata sit, ut statim ostendam, ea tamen mente Roma digressa est, ut reliquum vitæ Hierosolymis traderet.

XIV. Negari tamen non potest, quin Hieronymus memoriæ lapsu adventum Melaniæ in Orientem

dicendo, eis referunt. Et illos quidem nihil mirum est aut ignorare veritatem, aut occultare causam, propter quam ad scribendum Paulino perductus est beatissimus Episcopus Athanasius. Tuam autem perfectionem ibi agentem, quæ postea sub Principatu Joviani inter Episcopos facta sunt, integre referre rogamus, ut ab ipsis quæ facta sunt discas. Verumtamen quia nullum accusamus; oramus autem magis ad domesticos fidei; congratulamur iis qui apportaverunt de Roma litteras; & si magnam aliquam & venerabilem habent eorum testificationem, & oramus illam veram esse, & ex operibus ipsis confirmari. Non autem propter hoc possumus nobismet ipsis aliquando suadere, quia Meletium ignoremus, aut ut eam quæ sub ipso est Ecclesiam obliviscamur; aut inquisitiones, pro quibus ab initio dissensio facta est, minimas arbitremur, aut putemus modicam habere differentiam ad eam quæ de pietate est, intentionem. Hæc Basilii de his quæ spectant ad causam Meletii.

Ex his in primis videas Athanasii cum Paulino communionem persuasum inductumque Romanum Pontificem cum eodem, Paulino communicasse. Quod autem expectat a Terentio perquiri mittique ad se Acta Concilii Antiocheni sub Joviano; illam puto causam, quod in eo Concilio cognitus fuit Meletius ejus Ecclesiæ Episcopus, in cujus Synodali epistola primo loco ille subscriptus habetur. (b) Vides ex his etiam Basilii modestiam, qui licet eidem plurimum deferret Meletio, excusat tamen iudicium de Paulino Romæ prolatum, nimirum haud vera illuc de Meletio esse perlata. Cæterum non sic exclusus Meletius, & Paulinus receptus fuisse videtur, ut tamen Meletio communicantes anathematis damnatione ferirentur, & ita extorres fierent ab Ecclesia; id quidem haud Basilii tacuisset, cujus sententia in primis veniret ipse damnandus; immo nec Meletius ipse, licet privatus sede illa, fuit sententia Damasi excommunicatus,

cum anno Abrahami 2390. qui Kalend. Octob. anni Christi CCCLXXIII. exorditur perperam alligavit; & quin in eodem Chronico in Chronologiam sæpe peccavit; cum eam ante Sancti Athanasii mortem in Oriente fuisse, indubitatum esse debeat. Nec enim existimandum Librariorum culpa hunc locum transpositum esse; cum numero sequenti ibidem narretur divi Ambrosii Mediolanensis ordinatio anno CCCLXXIV. peracta, & altero post istum numero Valentiniani senioris Mors, quæ ad annum CCCLXXV. pertinet. Numeri quidem, seu anni Abrahami, Librariorum oscitantia, sæpe loco moti, uti in editione Pontacena, ubi de Melania agitur; in ea enim laudata Hieronymi verba cum anno Abrahami 2391. magno errore copulantur, sed eum Melaniæ Hierosolymam adventum ante mensem Octobris anni

Cum quo communicandum decreverit Damasus.

(a) Extat in ultima edit. nuptiana ante canonicas epist.

Paulinus præfertur Meletio.

*

LL.

(b) Socrat. l. 3. c. 21. & Sozom. l. 6. c. 4.

Qualis fuerit sententia Damasi Papæ de Meletio.

Annus discessus Melaniæ ex Occidente collocatur in Chronico Hieronymi.

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS

rus, utpote vir Catholicus probe notus, deque Catholica veritate optime meritus.

LII.
Transactum inter Meletium & Paulinum.

Sed quid accidit? Cum omnes ferme Orientales Episcopi Catholicæ religionis reperirentur studere Meletio, atque averfari Paulinum, indigne ferre, Episcopum ob fidem Catholicam sæpe exulem, post immensos perfunctos labores ignominiose sede privari; resque jam eo statu reposita esset, ut nonnisi magno scandalo quæ decreta fuerant, perfici possent; placuit, & quidem puto assentiente, vel saltem ratum habente ipso Romano Pontifice, ut amicabili transactione inter eos intercedente, res ita componeretur, ut sic ambo sederent, regens quisque illorum gregem sibi subjectum; ut tamen alterutro ex hac vita migrante, nullo ei substituto alio Episcopo successore, qui superesset alteri, solus universam illam curaret Ecclesiam: quando autem id fieri contingerit, suo loco dicitur ex Socrate (a) atque Sozomeno (b), refelliturque Theodoretii commentum. Porro Hieronymus postea admonitus litteris Damasi Papæ, Paulini communionem amplexus est, cui & inhærebat Evagrius ejus pernecessarius, & ejusdem Paulini deinde in sede successor.

(a) Socrat. l. 5. c. 5.
(b) Sozom. l. 7. c. 3.

LIII.
Quid de tribus hypostasibus Damasus

Quid autem ad eundem S. Hieronymum de tribus hypostasibus exquirentem Damasus Papa rescripserit, licet ejus non extent litteræ, tamen nonnisi ex sententia ejusdem Hieronymi respondisse videtur; nempe confitendum tres in Trinitate personas, tacendumque nomen hypostasis: id sane assequi possumus ex Cyrillo Alexandrino Episcopo inter alia ita scribente ad Acacium (c): *Quod beato Paulino accidit, qui detrectabat tres dicere hypostasies, diserte cum virtute & veritate eadem sentiens ac tractans. Adhæsit autem Occidentalibus Deo dilectissimis Episcopis; propterea quod angustior*

(c) Cyrill. Alex. epist. 15.

PAGIUS anni Christi CCCLXXIII. in suo Chronico consignasse, dici minime potest. Quando itaque certiora monumenta suppetunt, ejus Chronico minime adhærendum; cum ex ipsis Sancti Doctoris Operibus constet res in eo suis temporibus non raro redditas non esse.

XV.
Melania neptis fuit Marcellini Exconsulis non veræ filia.

Præterea laudatus Hieronymi locus in eo corruptus, quod in editione Scaligeri Melania dicitur filia Marcelli Consulis, loco Marcellini, ut recte in editione Pontacena, & in Historia Lausiaca Palladii cap. 17. editionis sc. Græco Latinæ, Parisiis anno MDLXX. prodiit, Melania dicitur Marcelli filia. Verum hæc inter se non pugnant, ut multi arbitrati sunt. Melania enim neptis quidem erat Marcellini anno CCCXLI. Consulis ordinarii; sed Hieronymus & Palladius eam ejus filiam appellat eo modo quo divus Gregorius Nazianzenus in suo testamento neptes suas filias vocat, ut observat Baronius anno CCCLXXXIX. num. XXXV. & seqq. Imo in Galliis neptes vulgo *petites filles* nuncupamus, ut subodoratus est Pontacus in Notis ad cita-

est Romana lingua, quam quæ juxta nostram Græcorum phrasin tres hypostasies dicere queat. Verum quoniam nos omnes, qui Ecclesiæ Dei & condolere, & compati possumus, magno æstimare debemus, si vox illa expresse pronunciata reprimi possit, ne occasio detur iis qui ad hoc parati sunt, ut Ecclesiam Dei dividant ac scindant, &c. Hæc Cyrillus, plane docens eam Occidentalium de tacendo hypostasis nomine fuisse sententiam, quam ipse Paulinus ex eorum præscripto fuerit amplexatus. Verum (ut dictum est superius) cum ex pluribus Orientalium scriptionibus innotesceret, nomen hypostasis nullam in eo pronunciando habere fallaciam; sicut a Græcis, ita quoque a Latinis susceptum esse, atque usu frequentatum apparet, adeo ut vox Græca in Latinitatem frequenti usu transierit.

Cæterum etsi Meletius laude dignissimus haberetur, cui merito favissent magni nominis Orientales Episcopi; tamen eo absente his temporibus, exule (ut vidimus) causa fidei, illi qui ab eo dicti sunt Antiochiæ Meletiani, illa quidem culpa minime caruere, cum ut præstarent viribus pollerentque multitudine, conjunxerunt se Tarsensibus, sic dictis, hæreticis: Erant hi Semiariani a Silvano (d) ipsorum Episcopo ita instituti, qui cum horrebat Arianos profiterentur, confitentes in Dei Filio divinam substantiam, nolebant tamen cum Orthodoxis afferere ejus consubstantialitatem, iis de causis, quæ superius sunt memoratæ. Attamen non omnes qui Meletio communicabant, cum Meletianis pariter juncti cum Tarsensibus participationem habebant: siquidem S. Basilius exhorrebat Tarsenses hæreticos; hinc illa ejus deploratio de Tarsensi Civitate ab hæreticis occupata, ut suo loco superius dictum est. Porro licet sic divisi inter se essent Catholici Antiocheni; in eo tamen haud inviti conveniebant

LIV.

Meletiani juncti Tarsensibus.

(d) Sozom. l. 6. c. 4.

tum Hieronymi locum. Hanc nostram conjecturam certam reddit Rufinus laudatus, qui exprobrans Hieronymo quod tunc aversus esset a Melania, quam in suo Chronico laudarat, verba Hieronymi refert ac filia nomine Hieronymum neptem denotasse indicat: *Et jam nec illud admirabile factum silendum est, ne pudorem incutiamus audientibus, quod Marcellini Consulis neptem, quam Romana nobilitatis primam, parvulo filio Roma derelicto Hierosolimam petiisse, & ibi ob insigne meritum virtutis Teclam nominatam in ipsis Chronicis suis scripserat &c.*

Verum hæc verba unico Pratore tunc Urbano filio derelicto, in omnibus editionibus depravata, legendumque, unico Pratori tunc Urbano filio derelicto. Et ratio est quia Rufinus loco laudato dicit Melaniam Parvulo filio Roma relicto Hierosolimam petiisse. Ad hæc Paulinus citatus insinuat hunc Melaniæ filium ex tribus quos pepererat minorem fuisse: *Ita crevit arumnis, inquit, ut duos filios & maritum intra anni tempus amitteret; unico tantum sibi parvulo ad me-*

XVI.

Melania filium Romanæ reliquum non vero urbis pratorum.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

bant in unum, ut Euzojum illic Episcopum Arianum execrarentur, qui pulso olim Meletio ab Arianis favore Imperatoris fuerat institutus ipsorum Antistes; de quo Gregorius Nyssenus (a): *Jam, inquit, multum temporis intercesserat, cum quidam adulterandi animo immaculatum lectum conjugalem aggreditur; sed sponsa non poterat corrumpi, &c.* De hæretico enim illic Instituto Episcopo ipsum intelligere, quæ subdit ibi significant.

IV.

Hieron.
tricensarius scribit super Abdiam.

Sed de rebus Antiochenis hætenus: redeamus ad S. Hieronymum in ejusmodi Provinciæ eremo commorantem, recensemusque ejus illic lucubrationes elaboratas. Cœpit ibi primum ipse sui experiri vires ingenii, atque ut pullus aquilæ primo volatu celsa petens, culmen propheticæ eminentiæ ausus est penetrare: cui tamen ætate grandiori sublimiora scandenti, humilia sunt visa, ita ut illa ante elucubrata omnino despexerit, posterioribus priora emendans. Fuit hic Commentarius in Abdiam Prophetam, quem cum juvenis elaborasset, erubuit postea senex audiens per Italiam circumferri, quem oblivione putabat esse deletum. Scripserat illum priorem hoc puto, vel sequenti anno, quo dictam ad Ruffinum dedit epistolam, cum Heliodorum ad se venisse testatur (b), antequam ille recederet, quem haud diu ibi commemoratum esse constat; ait enim in ejusdem Commentarii præfatione ad Pammachium (c): *Hoc illud tempus, mi Pammachi, ac luce dulcior, quo egressi scholam rhetorum diverso studio ferebamur; quando ego & Heliodorus carissimus pariter habitare solitudinem Syriæ Chalcididis nitebamur.* Hæc ipse.

LVI.

Quotennis autem tunc S. Hieronymus esset, idem plane ibidem supra declarat, ubi ait: *Quanto magis ego, qui necdum ad ætatem perfecti viri & in mensuram*

*Christi veni, mereri debeo veniam: & inferius, tot annis postea, quot habebat quando ipse scripserat, allatum ad se ab Italia tradit exemplar, nempe triginta; nam & paulo post: Nec diffiteor per hoc laborasse: sicque videas ex verbis ipsius S. Hieronymi illum elici sensum, jam natum annos triginta illa scripsisse, post annos vero item triginta eadem corripisse, nempe sexagesimo ætatis anno, Christi vero circa quadringentesimum secundum. Nec est quod alius sensus accomodari possit Hieronymi verbis, cujus testificatione (d) constat, anno quartodecimo Theodosii Imperatoris nondum edidisse secundam in Abdiam interpretationem. His insuper consentiunt quæ idem in fine ejusdem posterioris Commentarii in Abdiam ita habet: *In hoc Propheta & adolescentuli lusimus, & senes præsumpsimus: adeo ut omnis prorsus ambiguitas auferatur, ne quis vel possit existimare anno trigesimo ætatis secundam ipsum edidisse in Abdiam interpretationem, sed re vera post annos triginta a prima elaborasse secundam; quot enim annos natus erat, cum jam priorem elucubraret, tot sane annis postea interlapsis (ut ait e) posteriorem elaboravit.**

At quorsum, dices, tam exacta de Hieronymi ætate, cum primo in Abdiam Commentarios scripsit, temporis exploratio? Haud quidem intelliges otiose susceptam, si de ætate Hieronymi diversas consideres diversorum sententias, easdemque longe a verbis ejus abhorrentes. Ut in primis cum testetur S. Prosper in Chronico, S. Hieronymum diem obiisse Theodosio juniore nonum, & Constantio tertium Cæs. (est is annus Domini quadringentesimus vigesimus) addatque eum tunc fuisse ætatis annorum nonaginta unius: ea ratione dicendum esset, hoc anno Domini trecentesimo septuagesimosecundo pervenisse jam ad

(d) Hieron.
de script.
Eccles. &
præfat. in
Amos.(e) Hieron.
præfat. in
Abdiam.

LVII.

De Hieron.
nymi ætate disceptatio.

PAGIUS

moriam potius quam ad compensationem affectuum derelicto. Tum Melaniam cum Anna de qua in lib. I. Reg. cap. 3. quæ filium suum in templo deposuit ut Domino serviret, comparans ait: *Ista (nempe Melania) ut unicum suum a pectore suo abscidit, & in sinum Christi jactavit, ut cum ipse Dominus enutriret, nihil postea illi sua sollicitudinis dedit, dissidentia peccatum judicans, si quem Christo commiserat, ipsa curasset. Quanta autem hoc fide fecerit, hinc perspicitur licet, quod in magna licet potentissimorum, & clarorum propinquorum Roma copia, nemini parvulum suum verbo, ut dici solet, alendum, erudiendum, tuendum mandare dignata est. Tam certa fuit a Christo esse susceptum; & ideo meruit obtinere, quia frui noluit: & nunc revivere meruit per ejus fidei pietatem, qua semel relictum in Deo non desideraverat in hoc sæculo. Quæ verba de Pratore Urbano, qui nec parvulus esse potuit, nec indigere, ut aleretur, erudiretur & defenderetur, interpretari non possunt, Quare fallitur Palladius loco citato scri-*

bens: Cum curasset ut filii sui nominaretur tutor, ipsa acceptis suis mobilibus, & in navem injectis cum aliquot famulis & ancillis, cursu navigavit Alexandriam, major enim fides hac in re Paulino habenda, cui Hieronymus suffragatur cum ait Melaniam unicum filium suum ei qui tunc Præturam urbis gerebat, dereliquisse.

Nostram textus Hieronymi emendationem certissimam esse, ostendo ex lib. I. Institut. tit. 20. ubi legitur: *Si cui nullus omnino tutor fuerat, filius non ei dabatur in Urbe quidem a Pratore Urbano & Prator ur- majore parte Tribunorum Plebis ex lege Attilia: his, sed in Provinciis vero a præfidibus Provinciarum ex lege Julia & Titia Sed ex his legibus tutores pupillis deserunt dari, postea quam primo Consules pupillis utriusque sexus tutores ex inquisitione dare caperint; Deinde Pratores ex constitutionibus. Primus fuit Claudius Imperator, qui pupillis tutores assignandi jus Consulibus attribuit, ut tradit Suetonius in ejus Vita cap. 23. Sed postea Marcus Aurelius, ut prodit Capitolinus in ejus Vita cap. 10. illud rursus in*

XVII.
Melania
Prator non
sub hujus
tutela fuit.

Præ-

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI IMPP. 9.
VALENTIS

(a) Beda,
Ufuard.
Ado in
Martyrol.
Sigerbert.
in Chron.
Auctor in-
certus in
vita S.
Hieronym.

ad annum ætatis suæ quadragesimumter-
tium. At quomodo hæc concilies cum plu-
ribusejusdem Hieronymi locis citatis supe-
rius, & aliis inferius adducendis, quibus se
adolescentem, vel adolescentulum sæpe
nominat? Quod si cum aliis (a) dixeris Hie-
ronymum pervenisse ad annos ætatis nona-
ginta octo vel novem; jam hoc tempore
quingagenarium ipsum constitues. Sed
plane & hallucinati sunt iidem, dum ha-
bent, ipsum decessisse anno duodecimo Ho-
norii Imperatoris, qui est annus Domini
quadringentesimus septimus; qua ratione
illud sequeretur absurdus, ac plane porten-
tum, ipsum hoc tempore annorum fuisse se-
ptuagintatium, quo (ut diximus) se a-
dolescentulum sæpe nominat.

LVIII.
Ætas Hie-
ronymi
tempore
Juliani
obitus.

Sed missis his, Prosperi tantum Chro-
nologix nobis habenda ratio est, utpote
res sui temporis consignantis; quem sicut
non dubitamus certum verumque annum
ejus obitus ex Consulibus demonstrasse,
quod res illa esset ob egregiam viri fa-
mam omnibus manifesta; ita de numero
annorum quo vixit (cum de his haud ita
certa & explorata veritas esse continge-
ret) putamus errasse. Nam quem ea ra-
tione constat hoc tempore fuisse annorum
quadraginta trium, tempore obitus Ju-
liani Apostatæ eum natum fuisse annos tri-
ginta-quatuor dicendum esset: nam Julia-
num certum est obiisse anno Domini tre-
centesimo sexagesimo tertio. At si ita est,
quonam pacto verum erit, quod de se
testatur S. Hieronymus (b), tunc tem-
poris fuisse puerum, & grammaticis fa-
cultatibus adhuc sub Gentili imbui præce-
ptore? Sed secundum veriore a nobis ex
verbis ipsius Hieronymi initam rationem,
quem hoc vel sequenti anno diximus suæ
ætatis annum trigessimum attigisse, erat
ipse tempore obitus Juliani annum agens
circa vigesimum.

(b) Hieron.
in Abac.
cap. 3.

LIX. Sed quonam modo, rursus instabis, se
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

Prætorem Urbis transfudit: Prætorem, inquit,
tutelarem primus fecit, cum ante tutores a Con-
sulis poscerentur, ut diligentius de tutoribus tra-
ctaretur. Præfectus quidem Urbanus Tutores
etiam dabat, ut asserit Triphonius Jurisc. Di-
gest. lib. 27. tit. 5. Leg. 45. sed tantum ut de-
legatus a Principe, & iudex extraordinarius;
cum tamen Prætor tutelarum rerum huiusmodi
in urbe Romana iudex ordinarius esset, uti
scribit Hermogenianus Jurisc. Digest. 26. tit. 5.
leg. 27. Pupillus qui tam Roma, quam in Pro-
vincia facultates habet, verum qua sunt Roma
Prætor, Provincialium Præses tutorem dare potest.
Dein Theodosius Magnus Timasio & Promoto Cos.
anno scilicet CCCLXXXIX. dedit legem I.
Cod. Justin. De tutoribus vel curatoribus illustrium
vel clarissimarum personarum, his verbis conce-
ptam: Illustribus præfectus Urbi adhibitis decem
viris e numero Senatus amplissimi, & Prætor
clarissimo viro, qui tutelaribus cognitionibus præ-
sides, tutores curatoresque ex quolibet ordine ido-
neos faciat retentari. Verum Lex hæc tantum

puerum esse ait, & adhuc sub magistro
grammatices, quem pernicitate ingenii
ejusmodi rudimenta ante pubertatem af-
secutum esse, quisque jure putarit? Ex
his perspicio, lector, quantum abhorreas
ab aliorum sententia de majori numero
annorum ætatis ipsius Sancti Hieronymi,
qui nobis longe minorem statuentibus mi-
nime acquiescis. Ut autem cuncta magis
perspecta habeas, illud in primis attende:
Facile erit ut in mille labatur errores &
in diversa feratur, qui ejusdem Sancti Hie-
ronymi in locutione tropos minime con-
sideraverit & figuras, cum interdum at-
tenuatione, amplificatione vero aliquando
utatur. At quod ad præsens pertinet ar-
gumentum, nihil est quod mireris, si se
annorum viginti puerum vocat: nam &
cum de commemoratione sua in eremo ad Ne-
potianum scribit, sic ait (c): *Dum essem* (c) Hieron.
adolescens, immo pene puer, & primos *epist. 2.*
impetus lascivientis ætatis eremi duritia
refrænarem, &c. cum alioqui, ut ex ipsius
niet assertionem vidimus, esset tunc annos
natus amplius triginta; nam constat de
eo loqui tempore, quo jam ex eremo He-
liodorus recesserat, quem illis de quibus
meminit, profecutus est litteris. Sed quid
amplius? quod magis mireris; agens de
memorabili illo terræmotu & Orientis cla-
de, cum maris excrecentia urbes obruit,
quam ex Ammiano vidimus accidisse sub
Consulatu Valentiniani atque Valentis,
anno Domini trecentesimo sexagesimoquin-
to; ipse tamen Hieronymus postea jam
senex, cum ejus meminit in Commenta-
riis in Esaiam (d), ea prodigia accidisse
dicit in sua infantia; cum juxta minimam
annorum a nobis initam rationem appa-
reat, eum tunc fuisse ætatis annorum vi-
gintiduorum: Sed & quem tradit Com-
mentarium in Abdiam, de quo est sermo,
anno trigesimo ætatis elucubrasset, postea
cum jam sexagenarius in idem opus rur-
sum

(d) Hieron.
in Esai. c.
15.

pro urbe Constantinopolitana emissa, ubi Pro-
culus, ad quem dirigitur, eo Christi anno Præ-
fecturam Urbanam regebat, ideoque Melaniam
non respicit, quæ pluribus, ante hujus consti-
tutionis publicationem, annis Romam reli-
querat, qua etiam Romani non adstringeban-
tur. Denique pupillis Prætor tutores dabat,
quando parentes, nullis tutoribus nominatis,
e vivis excefferant; sed etiam quando tam illi
quam tutores absentes erant, & aut nolent,
aut non possent redire, uti cum ab hostibus
capti fuerant, quemadmodum rem dirimit Ul-
pianus Leg. I. tit. 4. lib. 26. Digest. Sect. 2. *Si*
apud hostes sit frater inferioris gradus adgnato
tutela non defertur; sed interim a Prætoro datur.
Unde cum Melania bona, familiam, omniaque
dereliquerit, ut Deo liberius serviret, ejus fi-
lii cura ad Prætorem Urbis pertinebat. Non
itaque Melaniæ filius, ut hætenus ab omnibus
creditum, Urbis Prætor tunc erat, sed sub
ejus tutela relictus.

Hieronymus in epistola XXV. ad Panlam
narra-

XVIII.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS(a) Hieron.
prafat. in
Abdiam.

sum incubuit, ait (a): *Per vetera vestigia rursus ingrediar, emendans, si fieri potest, curvos apices litterarum; infans eram, necdum scribere noveram; titubabat manus, tremebant articuli, & quæ sequuntur.*

LX.

Cæterum quod non puerum tantum se fuisse significat tempore obitus Juliani, sed qui Grammaticis litteris imbueretur: nec quidem, puto, dabis viginti annorum numerum ætatis ejus. Verum attende verba illa Hieronymi: *Dum essem puer, & in Grammaticæ ludo exercerer; haud ita accipienda esse, quasi tunc addisceret rudimenta Grammatices, sed, quod eadem voce significatur, in ipsa versaretur recte loquendi atque scribendi scientia, quæ ita ex sententia Quintiliani, quod multiplex & varia sit accopiosa, viros quoque faciat esse discipulos: hisque S. Hieronymum non modo usque ad illum ætatis annum fuisse detentum, sed etiam (ut ipse testatur b) usque ad professionem in eremum, dum ait, post Quintiliani, Ciceronis, Frontonis atque Plinii perlecta volumina, cœpisse Hebraicæ addiscere elementa. Sed & cum dicat alibi (c), se puerum in controversiis habuisse; plane declarat, quid est quod item ait, se puerum tempore obitus Juliani in ludo Grammaticæ exercuisse, cum tamen aliarum scientiarum facultates minime prætermiserit; nam ipse alio in loco (d): *Ab ipsis, inquit, cunabulis inter Grammaticos & Rhetores atque Philosophos detriti sumus: ut intelligas, qui se Grammatices tradit tunc imbutum disciplinis, aliis simul facultatibus excultum fuisse, ac plane cognoscas, haud tunc sub ferula puerum, sed adolescentem etiam inter Philosophos versatum esse.**

(b) Hieron.
epist. 4. &
epist. 120.(c) Hier. l.
1. contra
P lag. &
in epist. ad
Galat. c. 2.(d) Hieron.
prafat. in
Job. 11.

LXI.

Hac igitur de annis S. Hieronymi accurata habita ratione, quem hoc tempore dicimus fuisse annorum triginta vel

paulo amplius, consentientes pariter Prospero affirmanti sub nono Consulatu Theodosii junioris, anno videlicet Domini vigesimo supra quadringentesimum, defunctum esse, dicimus eum vixisse annos septuaginta & octo vel novem, natumque sub Constantio Imperatore, Christi trecentesimo quadringesimo secundo vel tertio. Sed ad scripta ejus in eremo redeamus. Origenis homilias ab illo ad populum dictas se adolescentem in Latinum, vertisse tradit (e). Indeque etiam epistolas complures dedit, ut inter alias ad Ruffinum, qua eum de Bonosi perarduo arrepto vitæ instituto reddidit certiore, & quas recensuimus epistolas duas ad Damasum, necnon illam ad Heliodorum, cum ab eo recessisset, ad Florentium duas, ad Julianum diaconum, ad Nicæam subdiaconum, ad Chromatium, Jovinum & Eusebium fratres, necnon ad Chrysogonum monachum. Quantum vero temporis in ea permanerit solitudine, dicemus postea.

(e) Hieron.
Apolog. ad-
vers. Ruf-
fn. l. 2.

Hoc ipso tempore Gregorius Nazianzenus parentum obitu exsolvit se ab administratione Ecclesiæ Nazianzenæ, prout ante condixerat, cum ad ejus regimen, cogente parente, invitatus attractus est; quod contigisse diximus anno præterito. Parentes vero modicum post tempus elapsum ex hac vita migrasse, ejusdem Gregorii testificatione retulimus. Defunctus est igitur pater (ut ipse Gregorius ait) cum annos quadragintaquinque eidem Ecclesiæ præfuisset, natus annos quasi centum: *Cum autem, inquit (f), centum ferme annos vixisset, hoc est ultra Davidicos de temporis nostri spatio terminos, exiisque sacerdotio quinque & quadraginta, quæ fere humanæ vitæ mensura est, exegisset, ita demum in bona senectute vitam claudit.* Hæc Gregorius illa ipsa oratione, quam in funere patris habuit, præsentem

LXII.
Obitus
patris
Gregor.
Nazianz.(f) Greg.
Naz. orat.
in fun. pa-
tris.

S. Ba-

PAGIUS

Annus dis-
cessus Me-
lania ex
Occidente
certo argu-
mento pro-
batus.

narrata Melania constantia in morte mariti & duorum simul filiorum, qua anni tempestate ea se se mari commiserit nos edocet. Ait enim: *Sed forsitan superatur in cateris. Quin imo, qua illos mente contempserit, in unico possessa filio probat, cui omni quam habebat, possessione concessa, ingrante jam hyeme Hierosolymam navigavit. Quare hyeme anni CCCLXXI, jam sæviente, Melania Hierosolymam profectura Alexandriam navigavit. Cumque hyeme anni CCCXCVII, exeunte seu initio ejusdem anni post quinque lustra in Occidentem remearit, ut suo loco ex divo Paulino epist. XXIX. alias X. ad Severum demonstravi, laudata Hieronymi verba non nisi de hyeme, seu de anno CCCLXXI, exeunte intelligi possunt. Ubi illic pervenit, cum illic res suas vendidisset, ingressa est in montem Nitria, Sanctos patres conveniens, Pambo, & Christi servum Arsilum, & Serapionem magnum, & Paphnutium Scatitem, & Isidorum Confessorem Hermipolis, & Dioscorum, & versata est apud eos: circiter annum dimidium, obiens solitudinem, & videns omnes*

sanctos, inquit Palladius citatus, ubi Græcum habet, *ὡς ἡμι ἔτος*, id est media parte anni.

Alexandriæ Melania donata est a Sancto Athanasio ovina pelle, quam dono acceperat a Macario Abbate, oblata ipsi munere a Leæna, pro gratiarum actione de catulis cæcis ab ipso luci redditis, ut refert Palladius in Lausiaca cap. 20. Sed Græcus textus corruptus est: sicuti & versio; *Καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, κώδιον προσβάτης μεγάλης ἤνεγκεν τῶν ἀγίων καὶ Μαρίας Μάρκου ἕπερ κώδιον ἔτος ὃ τῆ χριστῆ δέλος καταλέλοιπεν, τῶ ἀγίῳ καὶ μακαρίῳ Ἀθανασίῳ τῶ μεγάλῳ ὡς δὲ καὶ ἡ μακαρία δέλη τοῦ χριστῆ Μελάνη μοὶ εἶπεν ὅτι παρὰ τῆ ἀγίας καὶ θαυμασίας ἀνδρός Μαρκαρίου (legendum, μακαρίου Ἀθανασίου) ἔγω ἔλαβον τὸ κώδιον ἐκείνο, id est die autem sequenti attulit (hyæna seu leæna) Sancto & beato Marco pellem magna ovis: quam pellem ipse Christi servus (nempe Macarius, ad quem antea Palladius dixerat hyænam attulisse suum catulum, qui erat cæcus) reliquit Sancto & beato Athanasio magno. Beata autem Christi ancilla Melania dixit mihi, quoniam a Sancto & mirabili*

XIX.
Melania
ante S. A-
thanasii
mortem in
Egyptum
appulit.

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS

S. Basillo, quem contigit tunc adesse, cum etiam matrem adhuc licet viventem eadem oratione laudavit, ejusdem, qua pater, ætatis, nam ibi de ea: *Restat jam ut cum spirituali Sara, magni nostri patris Abrahamæ coniuge, atque ejusdem ætatis, de iis quæ ad funus spectant, philosophet.* Quantum autem post obitum Gregorii senioris ipsa superstes fuerit, haud compertum habetur; sed quod ipse dicat cito se post susceptam curam Ecclesiæ Nazianzenæ parentibus orbatum fuisse, eam quoque non diu supervixisse possumus intelligere; nam ait (a).

(a) Greg. Naz. in earm. de vita sua.

*Ast ut parentes ultimo functi die
Tenuere sedes expetitas perdiu:
Liber relictus sumque plane incommode.*

Gregor. Naz. fugit Seleuciam.

Sic igitur Gregorius orbatus parentibus, haud adduci potuit, ut vel diem unum in administratione Ecclesiæ Nazianzenæ perseveraret, rogante licet S. Basilio, & aliis simul Episcopis & Civibus precibus importunis id ipsum efflagitantibus; a quibus omnibus, captata fuga, se abripuit, profectus Seleuciam, pietatis ergo ad Memoriam S. Theclæ, quo frequens Fidelium peregrinatio esse solebat, ut ipse hisce jambis cecinit (b):

(b) Greg. in earm. de vita sua.

*Non desinebam dicere gregi Præsulum,
Magni hoc ab ipsis muneris poscens loco,
Episcopum quemdam oppido ut præporent:
Illudque vere dictitans, nullam mihi
Datam esse sedem publico præconio:
Ac rursus istud pectori jam olim meo
Sedisse, amicos linquere & negotia.
Cum non moverent hæc eos, vel quod
mei
Amor hos teneret, vel quod hos fastus
gravis;
Ann. Eccl. Tom. V.*

PAGIUS

bilibi viro beato Athanasio ego accepi pellem illam, quæ appellatur munus hyæna. Quam enim hyæna Palladius, Rufinus lib. 2. Hist. Ecclesiast. cap. 4. Leånã appellat, quia hæc animalia promiscue usurpantur, & Plinius lib. 8. cap. 10. scribit: Hujus generis (nempe hyæna) coitu Leånã Æthiopica parit crocutam. Quare ex hoc Palladii loco corrupto perperam Viri docti deduxerunt Athanasium jam e vivis abiisse, cum Melania in Ægyptum ex Occidente venit, & Melaniam non ab Athanasio, sed a Macario pellem illam accepisse; quod prorsus incredibile, cum Macarius non dedisset pellem suam ovis Melaniæ, quam testamento jam Athanasio reliquerat. Quare voce μακαρίης non Macarius Monachus, ut perperam interpretes, & alii cum eo, sed Athanasius intelligendus. Quem errorem hic indicare placuit, quia post ea, quæ de anno emortuali Sancti Athanasii scripta sunt, contrariæ sententiæ penitus profligantur, & nostra hæc Palladii explicatio indubitata redditur.

*Primum fuga me confero Seleuciañ,
Ubi virgo Thecla fanum habet celebre
admodum:*

*Sic forte, dicens, temporis fessi mora
Tradent habenas cuiquam: hoc sperans
fore,
Illic peregi tempus haud sane breve.*

Permansit autem Seleuciæ Gregorius usque ad Valentis obitum; quando reversus, licet Ecclesiam Nazianzenam reperisset adhuc pastore carentem, Episcoporum tamen concilium haud amplius de eo præficiendo illi Ecclesiæ laboravit, sed saluberrimum illud consilium iniiit, ut ipsum mitteret Constantinopolim ad erigendam jacentem Ecclesiam tot annis sub Arianis Episcopis Arianoque Imperatore gementem. Quomodo autem hæc se habuerint, & quo potissimum anno id acciderit, suo loco dicemus. Quod ergo ait ad S. Theclæ Martyrium Seleuciæ haud breve tempus peregrisse; si quis numeret tempus medium interlabens ab anno præsentis usque ad Valentis necem, sex ibi eum annos confedisse inveniet.

Hoc item anno, iisdemque Consulibus, S. Athanasius Episcopus Alexandrinus post innumeros pro tuenda fide Catholica susceptos labores, cum sedisset annos quadraginta sex, sexto Nonas Maji, solutus carnis vinculis, accepturus immortalitatis coronam, migravit in cælum. Hic primo corrigimus, quod aliquando cum Socrate nos dixisse meminimus, ipsum anno superiori, nempe trecentesimo septuagesimo primo, defunctum esse. Porro cum constet, anno sequenti a Nicæno Concilio, nempe Domini trecentesimo vigesimo sexto fuisse creatum Episcopum Alexandrinum, atque annis quadraginta sex supervixisse, ad hunc usque annum oportuit pervenisse, licet apud Hieronymi Chronicon anno sequenti ponatur substitui.

LXIII.
Obitus
S. Athanasii
episc.
Alexand.

B b b 2 tu-

Hieronymus magna tunc cum Rufino amicitia conjunctus, ubi hunc Nitriæ, quæ civitas est juxta Alexandriam, esse accepit, ad eum scripsit epistolam XLI. in qua ait: *Rufinum Nitriæ esse, & ad beatum pervenisse Macarium, crebra commercantium multitudo referebat. His vero tota credulitatis frana laxavit; & tunc vere, agrotum esse me, dolui; & nisi me attenuati corporis vires quadam compede præpedissent; nec media fervor æstatis, nec navigantibus semper incertum mare, pia cum festinatione gradienti, valuisse obsistere.* Cum vero Rufinus hyeme in Ægyptum venerit, uti jam ex Hieronymo de Melania loquente monstravi, hæc verba sic explicanda sunt ut Hieronymus denotet, se ejus adventu accepto, ni morbus impedisset, ad illum accessurum fuisse, etiamsi media ætate & tempore incommodissimo peregrinatio illa suscipienda fuisset. Hæc epistola dum adhuc Rufinus in Ægypto esset ab Hieronymo data, ideoque ipso fine superioris anni, vel currentis initio, cum hyeme Rufinum, & Melaniam in Ægyptum appulisse constet.

XX.
Hieronymus ad
Ruffinum
scribit.

Vere

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 9.

tutio successoris. De tempore sedis ejus Ruffinus, qui tunc cum Melania erat in Ægypto, ita scribit (a): Igitur ea tempestate cum quadragesimo, & sexto anno sacerdotii sui Athanasius post multos agones multasque patientiæ coronas quievisset in pace, sciscitatus de successore, Petrum tribulationum suarum participem, & socium delegit. Hæc ipse; itemque S. Cyrillus ejusdem Ecclesiæ Episcopus, de tempore quo sedit idem Athanasius ad monachos scribens hæc ait (b): *Celebris memoriæ pater noster Athanasius, qui Alexandrinæ Ecclesiæ sedem integros quadragesex annos cum decore moderatus est, & loquacibus impiorum hæreticorum nugis inexpugnabili quadam & Apostolica prudentia resistit, quasi flagrantissimo quodam unguento ipsum cælum scriptis suis exhilaravit, &c.* Si igitur ex sententia Cyrilli, quem hæc omnia exploratissima habuisse oportuit, utpote ejusdem Ecclesiæ Episcopum, quadragesex annos, eisdemque integros Athanasius sedisse traditur; mendacii arguitur Socrates, qui cum totidem ejus sedis annos eidem tribuat, decessisse tamen ait anno superiori, Gratiano & Probo Consulibus. At hæc satis de tempore.

LXIV. Porro de ejus obitu sic Gregorius Nazianzenus (c): *In bona, inquit, senectute vitam claudit, patribusque suis Patriarchis, & Prophetis, & Apostolis, & martyribus, qui pro veritate dimicaverant, adjungitur. Atque ut epitaphium quoddam paucis complectar, excellentiori honore in discessu decoratur, quam quo in civitatis ingressibus cumulatus fuerit; sic videlicet e vita migrans, ut multas lacrymas excitaret, majoremque iis rebus quæ in aspectum cadunt, nominis sui gloriam in omnium animis reconderet.* Hæc & alia plurima in ejus laudem Gregorius; qui probe sciens precibus sanctorum hic adjuvari Fideles, ad postremum ipso fine

PAGIUS XXI. Melania Monachos in persecutione sequitur, & Rufinus Alexandriam redit. Baron. a n. LXVII. ad C. Vere circiter exeunte Melania & Rufinus Hierosolymam perrexere, ibique sublitere usque ad mortem Sancti Athanasii, quam diximus contigisse die secunda mensis Maii anni CCCLXXXIII. tunc enim Palladius Ægypti Augustalis, agente Lucio invasore Sedis Alexandrinæ, Monachos Ægypti persecutus est, & dirissime exagitavit, ut narrat Baronius hoc anno: *Post hac autem, inquit Palladius in Lausiaca cap. 117. cum Augustalis Alexandria relegasset Isidorum, & Pissimum, & Adelpium, & Paphnutium, & Pambolo & inter eos etiam Ammonium unam habentem auriculam, & XII. Episcopos, & Presbyteros, & Clericos, & Anachoretas, ut essent omnes numero centum viginti sex, in Palaestinam circa Diocæsaream, ipsa eos est secuta, eis ex suis propriis pecuniis ministrans, &c.* De horum sanctorum Monachorum exilio plura Baronius citatus habet. Eo vero narrato Palladius cap. 118. de Melania tradit: *Hæc, postquam hi fuerunt revocati, Monasterio adificato Hierosolymis, XXVII. annos versata est in Hierusalem, habens*

orationis eundem ejusmodi interpellat apostrophe: *Nos autem utinam ipse benignus e cælis aspicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris & Filii & Spiritus sancti contemplatione percipitur & colitur, adoratorem; neque siquidem res pacatæ futuræ sint, in vita retinens, gregem mecum pascas; si autem Ecclesia bellis flagratu-ræ est, reducas atque assumas tecum, & cum tui similibus colloques, tametsi magnum sit quod postulo.* Hæc ipse in oratione panegyrica habita in die anniversaria natalis illius, quæ sicut Orientalibus, ita & Occidentalibus remansit perpetua memoria consecrata.

Sunto hic loco epitaphii quæ idem Gregorius Nazianzenus in oratione quam habuit in laudem Heronis, de Athanasio prædicat, cum hisce titulis eum celebrat, nominatque Orbis oculum, sacerdotum Antistitem, confessorem, ducem & magistrum, sublimem vocem, fidei columen, secundam Christi lucernam, præcursorem. At prægrandis quidem liber conficiendus esset, si omnes præstantissimi sacerdotis laudes a Patribus editas quis simul in unum congereret; cum nihilominus impar sit omnis lingua ad celeberrima ejus recensenda certamina, primo sub Constantino, sub Constantio postea, inde sub Juliano, atque ad ultimum Valentiniano Imperatoribus, pro fide suscepta; ut nullus alius (fidenter dicam) sit inveniri post Apostolos in Ecclesia Dei, qui acerbiora diuturnioraque subierit prælia pro patrum fide tuenda, ac Magnus hic, immo maximus Athanasius.

Reliquit præclara scriptorum suorum monumenta, de quibus hæc in primis S. Hieronymus (d). *Feruntur ejus adversus Gentes duo libri, & contra Valentem & Ursacium unus, & de Virginitate, & de persecutionibus Arianorum plurimi, & de*

conventum virginum quinquaginta. Dein de Rufino habet: *Cum qua vixit etiam nobilissimus, & moribus simillimus, & fortissimus Rufinus, &c.* Viginti autem & septem annis excipiebant eos qui veniebant Hierosolyma voti causa, &c. Denique cap. 119. dicitur Melaniam XXXVII. annos hospites excepisse. Sed non dubium quin numeri in tribus illis locis corrupti sint, & quin Palladius scripserit annos XVII. Monachi enim Diocæsarea in Ægyptum rediisse non videntur ante annum CCCLXXVII. aut insequentem quibus persecutio cessavit. Tres circiter anni in ædificatione monasterii consumpti, ideoque Melania, & Rufinus ab anno CCCLXXX. ad finem anni CCCXCVI. quo in Occidentem reversi sunt, hospites excepere. Dum vero Melania Sanctis Monachis per annos sex famulata est, Rufinus Alexandriæ mansit, ubi erat Didymus, ille enim lib. 2. Invecl. adversus Hieronymum pag. 399. ait: *Ego qui sex annis, Dei causa commemoratus sum; & iterum post intervallum aliquot aliis diebus, ubi Didymus &c.* Quare perperam

LXV.

LXVI. Scripta S. Athanasii. (d) Hieron. de Script. Eccl. in Athan.

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS

de Psalmorum titulis, & historia Antonii monachi vitam continens, & εὐπραγία ἐπι-
στολά, de festis scilicet diebus conscriptæ;
& multa alia, quæ numerare longum est.

Dolemus epistolarum ejus factam esse ja-
cturam, quas alibi etiam idem Hierony-
mus (a) laudat: erat una ex ipsis epi-
stola ad Ruffinianum, cujus fragmentum
recitatur in Concilio Nicæno (b) secun-
do. Ex Athanasii scriptis hæc recitat Da-
mascenus (c): Scimus beatum Athanasium
sanctorum reliquias non in urnis collocan-
das, sed humi condendas esse, eo consilio
censuisse, ut absurdum Ægyptiorum morem
abrogaret, qui mortuos suos non sub ter-
ra condebant, sed in lectulis & sympodiis
collocabant. Meminimus alias de ejusmo-
di Ægyptiorum consuetudine. Ex anti-
quo autem Ecclesiæ usu altaria esse sole-
re sepulcra martyrum, superius est de-
monstratum: scimus tamen Alexandriae
etiam sub Theophilo ejus sedis Episcopo
perseverasse morem illum, ut reliquæ
martyrum extra tumulum positæ populo
certis diebus venerationi exponerentur;
ut Eunapius Sardinus, cum agit de Se-
rapidis templi ruina, testatur. De Atha-
nasii scriptis magna aviditate perquiren-
dis, perquisitisque colendis, est illa præ-
clara Cosmæ, (d) Abbatis apud Sophro-
nium sententia: Cum, inquit, ex S. A-
thanasii opusculis aliquid inveneris, nec
ad scribendum chartas habueris, in ve-
stimentis tuis scribe illud.

LXVII. Sed jam ad ea quæ post sanctissimi viri
obitum gesta sunt Alexandriae, funesta-
quidem & deplorata, convertamus ora-
tionem. Qui stabat pro muro domui Isra-
el, sublato pariete, quo stante, Ariano-
rum nemini, ac ne ipsi quidem Impera-
tori ad Alexandrinam Ecclesiam invaden-
dam accessus patuit; mox iidem fidei ho-
stes magno impetu atque furore in eam
grassati sunt. Defuncto scilicet Magno il-
lo Athanasio, ejus calculo probatus suc-
cessor Petrus ejusdem Ecclesiæ presbyter,
ætate senex, virtutibus omnibus consum-
matus, quem Gregorius (e) Nazianze-
nus summis laudibus celebrat, evedus in
thronum, movit vehementer Arianorum in-
vidiam: qui freti auxilio Præsidentum, & in
primis Valentis Imperatoris auctoritate at-
que potentia qua pollebant, Lucium illum
omnium Arianorum nequissimum, quem
olim necato Gregorio illo teterrimo, in
locum ejus subrogaverant successorem, A-
lexandrinum ostentant Episcopum, ad ei-
que uni parendum populum vi adhibita

militari compellunt. At quonam modo
cuncta hæc gesta fuerint, ex Theodore-
to (f) in primis petita prosequamur hi-
storia, qui a suffectione Petri narratio-
nem aggreditur verbis istis:

Petrus vir facile optimus præsulatum il-
lum obtinuit, quem primum beatus Atha-
nasius suo suffragio designarat: ejusque e-
lectioni ab omnibus tam sacerdotibus, quam
magistratibus assensum est; populusque uni-
versus acclamationibus, quantum lætitiæ
percepisset, demonstravit: nam laborum
ab Athanasio susceptorum socius & parti-
ceps fuit, & cum eo tum ibi vitam de-
gente, tum peregrinante, semper versatus
est, & varios labores cum illo una exant-
lavit. Quapropter Episcopi vicini eo si-
mul ire maturant; & qui vitam severa
disciplina exigebant, nempe monachi, in
ea relicta, ad Petrum in sede Athanasii
collocandum se conferunt. Postquam vero
in sede Episcopali locatus erat, Præfectus
illius provincie, collecta Gentilium & Ju-
dæorum multitudine, Ecclesiæ parietes cir-
cumsedit, deditque Petro mandatum, ut
exiret; atque adeo minatus est, eum, nisi
exiret, invitum inde exturbaturum. At-
que ista egit, simulans quidem se velle
Imperatori gratificari, & contrariam do-
ctrinam tuentes gravibus afficere incom-
modis; sed re vera ut impiæ iræ, qua exar-
descebat, indulgeret: nam colendis si-
mulacris penitus addictus erat, & festi
splendidissimi loco habuit turbulentam Ec-
clesiæ jactationem. Proinde Petrus ille,
admirabilis, cum bellum ex inopinato or-
tum videret, de Ecclesia egreditur, &
conscensa navi Romam contendit.

Paucis intermissis diebus, Euzojus An-
tiochiæ Episcopus Lucium secum ducens,
Alexandriam adventat, eique tradit Ec-
clesias, de cujus impietate ac scelere Sa-
mosata satis fecisset periculi. Populus au-
tem doctrina Athanasii educatus, cum
contrarium alimentum sibi præberi cerne-
ret, conventus Ecclesiasticos deseruit.
Quapropter Lucius subsidio satellitum, qui
simulacra colebant, usus, alios verberibus
cædere, includere in carcerem alios,
nonnullos per vim in fugam vertere, quo-
rumdam ædes instar barbarorum vastare
cepit. Hæc ipse. Sed antequam ulterius
progrediamur, de fuga Petri quid alii
scripserint, in medium afferamus. Sozo-
menus (g) enim habet, Euzojum una cum
Magno Quæstore venisse Alexandriam,
arreptumque Petrum detrusisse in carce-
rem, ipsum vero inde clam fuga lapsum,
con-

(f) Theod.
l. 4. c. 28.
19.

LXVIII.

Petrus fu-
gatus a
Præside
Romam
petit.

LXIX.

Populus
aversatur
Lucium.

(g) Sozom.
l. 6. c. 15.

PAGIUS peram hætenus tempus commorationis Melaniæ
& Rufini in Oriente ex præfatis locis Palladii
ab omnibus deductum fuit; cum præter-
quam quod numeri in iis depravati sunt, ani-
ni illi XXVII, vel XXXVII. seu, ut legi de-

bet XVII. proficiscuntur ab eo quo hospites
Hierosolymis excipere cœpit, quod non con-
tingit nisi post Monachos exilio solutos, & Mo-
nasterium ab ea Hierosolymis conditum.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. 9.

conscensa navi, Romam ad Romanum Pontificem se contulisse, utpote ejusdem Catholicæ fidei protectorem: hæc eadem quoque Socrates (a); sed Ruffinus (b) nihil de Petri carcere. At grassationem hanc primo factam ab Arianis, ex Gregorio Nazianzeno eam exacte describente reddamus, qui hæc ait (c) in primis de Lucio: Postquam ille, Athanasius, extremo vitæ die functus est, ac secunda quædam Ægypti plaga se in ipsam Ecclesiam immisit, ille inquam veritatis proditor, ille luporum pastor, ille per caulam transcendens latro, secundus ille Arius, turbida illa & amara everfio, ille impio fonte uberius fluvius; piget me quidem temporis illius flagitia, immanesque cædes, cum quibus sacrosanctam sedem homo ferus & barbarus invasit, nefarii que illius ingressus præludia referre: ex multis tamen pauca deplorabo, quæ vos quoque mecum deplorabitis, & jam ante deplorastis, ad eamque etiam Davidis (d) verbis utar: Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam. Et paulo post:

LXX. Ducis munere fungebatur homo sceleratus, Deique contemptor, ne Christiani quidem nomen gerens (hoc enim rotius contumeliæ indignissimum est) verum ab idolis ad Dei templum properans, ab impuris sacrificiorum cruoribus ad execrabiliores & detestabiliores, ac fortasse hujusmodi adversus nos contumelia quasi victima quadam demonibus litans (Palladius hic erat Gentilis homo Ægypti Præfectus.) Prohibant in aciem copiæ iracundia ferventes, immanis & importunus exercitus adversus inermes homines, bellicæque rationis ignaros; expellebatur Antistes Athanasii successor, quem præter inaugurationem rite atque ordine spirituali peractam, canities & prudentia decorabant: regnabat autem Tabeel alienæ sedis hæres (e); adversus sanctos arma; adversus eas res quas diripi nefas erat, impuræ manus; adversus psalmos tubarum clangor.

LXXI. Jam quæ sequuntur, considera, cadentes viros in locis sanctis, pedibus protritas mulieres, nonnullas etiam cum naturæ onere, præmaturus partus, vel ut aptius dicam, non partus, virgines miserabilem in modum distractas foedius etiam cruciatas (jam & ob feminas & ob viros pudore impediatur, quo minus crudelitatis modum exponam, atque occulta dedecoris sermone denudem, utpote ob quas etiam tum denudatas erubescam) alias in interioris templi puteos sese deficientes, alias ex editiore loco se ipsas in præceps dantes propter earum rerum quas cernebant indignitatem, alias denique super eas quæ jacebant, acervatim collabentes. Adde cædes cædibus, casus casibus succedentes, sancta profanis pedibus calcata; altaria per obscenos gestus & impudicas cantiones, at-

que ut audio (hoccine lingua audax proferet?) saltationes, foedasque membrorum inflexiones probro & contumeliæ habita. Adde blasphemias linguas in sacrosanctis thronis concionantes, mysteria sugillata, psalmodias silentio compressas, gemitus in earum locum excitatos, fluentes sanguinis rivus, lachrymarum fontes, sacerdotes per vim abductos, monachos laceratos, expressam denique incursionis illius imaginem, qua quondam Assyrîi sanctam Hierosolymam populati sunt; quam nec oratio, ut dignum est, exprimere, nec auris capere potest; unus ut Hieremias ad eam calamitatem pro dignitate deplorandam adhibendus sit, qui etiam lachrymarum (f) fontes exposcit, atque ex urbis mœnibus ob easdem calamitates ad luctum (g) homines hortatur, viisque Sion luctum indicit, eo quod nullos, a quibus festa celebrentur, adducant. Hanc tragediam Oriens quidem vidit, at Occidens quoque deflevit, cui immanitatis huiusce signa fugitivus Antistes publice spectanda proposuit.

Nam pro cadaveribus cruentas vestes Ecclesiæ Romanæ protulit, & per tucitam accusationem omnibus lachrymas movit, ut calamitatis magnitudinem in oculis & aspectu defigeret, atque auxilium nancisceretur, quemadmodum etiam nactum esse scimus. Fit enim fere, ut qui opibus & potentia præcellit, ad infirmi afflictique miseriam sublevandam maxime inflectatur, ac spontaneæ benevolentiae affectu ad eum qui dignitate imminutus est, se adjungat. Hæc quidem Damasus Petro præstitit; sed de his postea. Ita itaque a Gregorio Nazianzeno summatim recensita scias, paucisque narrata; extat enim ipsius Petri Episcopi Alexandrini circularis epistola tunc ad omnes Christianæ religionis toto Orbe diffusas Ecclesias scripta; quam hic describendam putamus, ut se habet apud Theodoretum (h), prætermisso ejus exordio & aliis, a narratione sic inchoantes:

Provincia illius Præfectus Palladius, professione Gentilis, & simulacris colendis semper deditus, quoniam sæpe animo instituerat bellum contra Christum gerere; tandem copiis, quas supra dixi, in unum coactis, Ecclesiam non aliter quam barbaros subjugare maturat. Tum vero, tum inquam, facinora longe improbissima admissa fuere; quæ dum volebam solum commemorare, eorum memoria tantum mihi attulit doloris, ut immensam vim lacrymarum profuderim; quæ sane ægritudo me diu admodum oppressisset, nisi divina quadam cogitatione eam lenire aggressus fuisset. Nam copiæ in Ecclesiam Theonæ (sic enim vocabatur) ingressæ, pro verbis gravibus & Ecclesia dignis, simulacrorum laudes decantare; pro divinarum litterarum lectigone, plausus indecoros edere, fractas-

(a) Socrat. l.4. c.16. 17.

(b) Ruffin. l.2. c.3.

(c) Gregor. Naz. orat. in laudem Hieron.

Grassatio facta per Lucium in Alexandrinam Ecclesiam.

(d) Psal. 78.

LXX.

(e) Esai. 7.

LXXI.

Deploranda calamitas Ecclesiæ Alexandrinæ.

(f) Hier. 9.

(g) Thren. 1.

LXXII.

(h) Theod. l.4. c.20.

LXXIII. Epistola Petri Alexandrini Episcopi de clade Alexandrinæ ecclesiæ.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

que voces cum obscœnitate fundere, & contumelias in Christi virgines jacere non sunt veritæ: quas quidem contumelias lingua referre reformidat, quippe cum dictu turpes sint; nam quisnam bene sanus, cum eas tantummodo audiret, non aures penitus obstrueret, immo vero optaret se potius surdum esse, quam ut tantam obscœnitatem auribus perciperet? Sed utinam verborum turpitudine contenti in ea re solum deliquissent, & non improbitate factorum verborum petulantiam longe superassent. Nam convicium, qualecumque illud sit, est quidem tolerabile, præsertim his in quorum animis Christi prudentia & doctrina divina habitat. At isti vasa iræ aperta ad interitum nati, qui strepitum lascivorum sonorum, & velut ex aquæ ductu (ut ita dicam) erumpentem per nares effundebant; vestes sanctarum Christi virginum, quarum piæ vitæ cultus exemplar vivendi sanctorum Angelorum expressit, dilacerare, easque nudas, ut in lucem editæ erant, per urbem triumphali loco ducere, & pro sua libidine petulanter & obscœne irridere cœperunt.

LXXIV.

Immania
impiorum
scelera.

Denique quæ perpetrata sunt, tum crudelia erant, tum peregrina. Quod si quis his rebus ad misericordiam inductus, eos vel vi prohibere, vel hortando a talibus facinoribus dissuadere conaretur, non sine vulneribus discessit. Verum, proh dolor? multæ virgines per vim stupratæ, complures etiam fustibus in capite cæcæ mortuæ jacuerunt: quarum corpora tumulis mandandi, nulla omnino permissa potestas est; & propterea complura earum corpora, quæ sunt ab illarum parentibus cum multo gemitu quæsitæ, nondum reperiuntur. Sed quid inter res magnas, eas quæ sunt exigui momenti prosequor? Aut quid, in his immoror, & non ad eas quæ propter acerbitatem me ad se rapiunt, propere sermonem transfero? quarum, certo scio, vos magna capiet admiratio, & velut attoniti juxta nobiscum consistetis, obstupescentes admodum, quod Dominus tanta clementia usus sit, & non funditus hanc universitatem deleverit. Nam quæ neque facta sunt, uti scriptum est, neque audita in diebus patrum nostrorum, hæc impii in ipso altari designarunt. Etenim velut in proscenio, in quo turpis aliqua ageretur fabula, puerum masculum, qui sexum denegaverat virilem, & muliebrem sibi effinxerat, quique tum oculos habebat (ut scriptis proditum est, nempe de Jezabel) stibio oblitos, & vultum simulacrorum more fuco rubentem, habitu muliebri in ipso sancto altari, ubi pro Spiritus sancti descensu invocari solet, corpore in orbem acto, & manibus huc illucque cum gestis jactatis saltare compulerunt, atque in risum immoderatum effusi nefarias voces ore extulerunt.

LXXV.

Rursus cum istud quoque ad rectum

ordinem spectare, & præterita facinora decora potius, quam nefaria existimarent; unum ex suis turpitudine insigniter nobilitatum, & ut pudore, ita vestibus, sicut natus erat, nudatum in summo Ecclesiæ solio collocant, turpemque contra Christum concionatorem appellant. Nam pro verbis divinis turpitudinem, pro gravi oratione petulantiam, pro pietate impietatem, pro continentia stuprum, adulterium, concubitum cum masculis prædicavit; docuitque tum alia, tum furtum, cibum & potionem vitæ hominum utilia esse. Quæ cum ita se haberent, & ipse de Ecclesia decessissem; qui enim ibi manere poteram, ubi incursiones a militibus factæ, ubi multitudo argento conductæ ad seditionem, ubi nimia pecuniæ cupiditas, ubi turbæ Gentilium amplissimis promissis ad maleficia invitata? Noster scilicet successor Lucius, qui partes lupi nequitia & improbe factis agere impense studebat, quique Episcopatum non consensu Episcoporum Orthodoxorum in unum convenientium, non suffragiis vere clericorum, non postulatione populi, uti sacra Ecclesiæ canones præscribunt, sed pecunia tamquam dignitatem quamdam (ut ita dicam) sæcularem emerat, illo cum mandato advenit. Istum autem comitati sunt (solus enim in urbem ingredi non poterat) non Episcopi ulli, non presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non monachi hymnos ex sacris libris depromptos canentes, sed Euzojus, qui jampridem in sancto & celebri Nicæno Concilio, cum diaconus esset in urbe nostra Alexandria, una cum Ario abdicatus fuerat, nunc autem Præsul Ecclesiæ Antiochenæ, quam velut pestis labefactat, & Magnus quidem Comes provincialium largitionum cum ingenti militum manu, vir nullo non impietatis genere semper nobilitatus; qui Juliani temporibus Ecclesiam Berithi (ea autem est urbs Phœnicæ perillustis) incenderat; sed Joviano piæ memoriæ Imperatore regnante, eandem suis ipsius impensis erat denuo ædificare coactus; parumque aberat, quin securi fuisset percussus, nisi multis pro eodem precantibus, veniam ab Imperatore impetravisset.

Monstruo-
sa præ-
sumptio.Petri fuga
& Lucii
suffectio.LXXVI.
Lucii ex-
cellens im-
pietas.

Itaque vos, qui incredibili pietatis studio flagratis; quorum opem ad hæc scelera vindicanda imploro; hinc considerare debetis, quæ & quanta maleficia ab isto, quem dixi, tyranno Lucio, qui in nos impetum fecit, contra Ecclesiam Dei designata sint. Nam non a vestra pietate solum, verum etiam ab Episcopis omnibus Orthodoxis sæpenumero abdicatus, civitatem sibi justis de causis admodum insensam occupavit. Quin etiam non modo, uti insipiens ille blasphemus in Psalmis loquitur: Dixit insipiens, non est Deus scilicet quod Christus non est vere Deus; sed

sed etiam vitæ instituitis & ipse corruptus est; & alios corrumpit, inque maledictis contra Salvatorem ab his qui creaturam creatoris loco colunt, jactatis plurimum delectatur. Et quid, quæso, causæ est, cur cum simili cum Gentilibus opinione imbutus sit, non nova quadam & inaudita impudentia sceleratus Deum colere audeat? In cujus conspectu Gentiles has laudes prædicarunt: Gratus est nobis tuus, o Episcopo, adventus, qui Filium Dei negas. Serapis te amplectitur, hucque adduxit. Atque isti quidem in eo excipiendo nomen simulacri sui patri recitarunt.

LXXVII. Porro autem vix momentum temporis jam præterierat, cum Magnus, quem supra nominavi, individuus impietatis istius comes, satelles truculentus, satrapa crudelissimus, copiis commissis suæ curæ in unum collectis, presbyteros & diaconos numero decem & novem, quorum nonnulli octogesimum ætatis annum præteriissent, comprehendit, & de illis velut in aliquo scelere, eoque Romanorum legibus contrario deprehensis, iudicium publicum exercere, & ignarus legum quæ sunt pro Christianæ pietatis defensione sancitæ, eos compellere cœpit, ut avitam fidem ab Apostolis per Patrum successionem nobis traditam proderent. Affirmavitque Valentem Augustum Imperatorem clementissimum hac re vehementer delectatum iri. Postremo cum maxima contentione vocis hæc verba protulit: O miseri, obsequimini, Arianae opinioni assentite. Nam divinum numen, licet illa quam colitis religio vera sit, si non vestra sponte, sed necessitate adducti ab ea discedatis, veniam vobis daturum est, etenim in his quæ necessitate peccantur, relinquitur excusationi locus; sed cum sua sponte quisquam deliquerit, carere reprehensione non potest. Quo circa his rationibus ante oculos mentis positis, abjecta omni cunctatione, alacri animo nostræ accedite sententiæ; & dogmati Ariano, quod jam Lucius (eum namque nominavit) palam prædicat, subscribite; pro certo persuasi, quod si istius doctrinæ obtemperaveritis, sitis pecuniam, opes, & honores ab Imperatoribus consecuturi: sin autem restiteritis, tum carceres, tormenta, quæstiones, flagella, & carnificinæ vobis subeundæ sunt, tum pecuniis una cum possessionibus orbati eritis, tum denique ejecti e patria, ad loca molestissima incolenda condemnabimini.

LXXVIII. Ad hunc modum igitur generosus iste dux, minis cum fraude temperatis, omnes a pia doctrina & sententia, partim cohortando, partim cogendo deducere studuit. At vero illi quoniam pietatis proditionem plus habere acerbitalis (uti re vera habet) quam ullum cruciatus genus, existimabant; demum necessitate compulsæ, his verbis ei responderunt, virtuteque & viri-

li animorum celsitate fraudem ejus pariter & minas profligarunt: Desine posthac, desine his vocibus nos perterrere: a verbis inanibus proferendis tu te cobibe. Nam nos neque novitium, neque recentem colimus Deum. Ac tametsi tu velut fluctibus jactaris, spumam ore temere fundis, & tamquam ventus violentus in nos cum impetu ruis; tamen nos ad extremum usque spiritum sumus doctrinæ pietatis firme adhaesuri. Neque certe umquam sensimus, Deum potentia, sapientia, aut veritatis expertem esse: neque Patrem interdum existere, interdum non existere, uti impia Arianorum opinio fert: neque Filium in tempore ortum, aut momentaneum esse, opinati sumus. Nam si Filius (sicut Ariani somniant) creatura sit, & non sit Patri consubstantialis; inde efficeretur ut Pater quoque non sit; quippe si, ut illi sentiunt, quodam tempore non extabat Filius, Pater etiam quodam tempore non fuit. Verum si Pater semper existit, Filio videlicet vero germine, & non ex seminis profluvio enascentis existente (Deus enim impatibilis) quid est cur non demens & insanus existimetur ille, qui Filium, per cuius gratiam factum est ut sint omnia, quodam tempore non fuisse sentiat? Nam Patres nostri per universum orbem terrarum diffusi, ex quorum fide isti excidentis, merito sane patre carere dicantur, Nicææ in unum convocati, perversa Arii opinioni, cuius patrocinium novitius iste suscipit, anathema denunciarunt: & Filium non ex alia essentia quam Patris, quod tu nos jam dicere urges, sed ex eadem ipsa constare asseruerunt. Quod quidem præclare & pia cogitatione complexi, Filium & crebra vocum e Sacris litteris petitarum collocatione Patri consubstantialem ingenue confessi sunt.

LXXIX. Itaque cum hæc & alia similia dixissent, ad multorum dierum spatium in carcerem eos conclusit Magnus, ratus se eo pacto illos a pia sententia deducturum. Verum illi, non aliter quam fortissimi in stadio athletæ, omni metu penitus deposito, se rebus præclare a Patribus divina mente & cogitatione gestis quasi perurgentes, multo excelsiores animos ad pietatem propagandam habuerunt, tormenta nihil aliud quam virtutum gymnasium arbitrati. Sic igitur cum decertarent, & spectaculum (uti scribit B. Paulus) tum Angelis tum hominibus fierent; accurrit tota civitas, visura Christi athletas, verbera Judicis eos torquentis tolerantia vincentes, & contra impietatem per patientiam erigentes trophæa, & triumphos adversus Arianos agentes: quos quidem per minas & fraudem oppressos dirus iste hostis libidini eorum, qui impietatem contra Christum exercebant, se dediturum censuit. Cum igitur tormentis crudeliter eis infligendis fatigatus esset

Confessores detrussi in carcerem cæsi, & missi in exilium.

Libera confessio Catholicorum.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI IMPP. 9.
VALENTIS

esset, populusque universus variis querela generibus & multo luctu uteretur; truculentus ille Dux qui omnem exuerat humanitatem, consuetis suis copiis denuo ad ciendum tumultum collectis, Christi athletas ad iudicium, immo vero ad injustam condemnationem vocat, eosque ad littus maris sisti iubet: in quo loco cum simulacrorum cultores, & Judæi mercede conducti, more suo contra eos vociferarentur; & illi manifestæ insanorum Arianorum impietati cedere nollent; sententiam de illis, populo universo ante tribunal graviter lamentante, pronunciat Magnus; ut Alexandria exacti, ad incolendam Heliopolim urbem Phœnicia transportarentur; in qua sane urbe ne unus quidem habitabat, qui Christi nomen audire (omnes enim simulacra colebant) omnino sustineret.

LXXX.

Itaque iussis illis actutum navem conscendere, ille ipse in littore stans (nam in balneis publicis, quæ prope inde aberant, eos condemnaverat) enses distributum illis ostendit, ratus quidem se terrorem injecturum eis, qui ancipiti gladio spiritus infestos demones sæpenumero vulnerassent. Dat igitur mandatum, ut jam, cum neque comœatum ullum in navem imposuissent, neque quicquam omnino haberent, quo exiliis molestias sublevarent, inde solvant. Quo quidem tempore ipsum mare (quod plane mirandum est & prope incredibile) uadis agitatam spumare cepit, rei indignitatem, credo, ægre ferens, & penitus (ut ita dicam) recusans eos viros excipere, ne eo pacto iniqui mandati exequendi particeps fieret: quippe his qui ignari erant, barbaram & immanem Iudicis voluntatem perspicue patefecit; adeo ut vere dici posset, hac re cælum ipsum obstupuisse.

LXXXI.

Luctus Alexandrinorum Catholicorum.

Quin etiam tota ingemuit civitas, & alibi lugere non desinit. Nam pars alternis manuum ictibus pectora tundendo, ingentem strepitum edere: pars manus simul & oculos ad cælum tollere, quo Deum de vi sibi illata testarentur, & ita fere loqui: Audi cælum, & auribus percipe terram, quam iniqua atque adeo indigna editu sint facinora. Denique omnia luctu redundare, planctus & ejulatus per universam urbem pervadere, flumenque tantum lacrymarum derepente manare, uti ipsum mare sua inundatione obruere quodammodo videretur. Cum autem Dux jam ad littus astans imperaret remigibus, ut vela erigant; tum fiebat fletus promiscuus virginum, feminarum, senum, & juvenum, tum lamenta cum amaris lacrymis permixta, tum clamores ab omnibus tam ingentes editi, ut maris undosi murmur, quod tumidi fluctus mutuo collisi excitare solent, propemodum obscurarent. Ut primum vero athletæ Christi, quos diximus, appulere Heliopolim, ubi omnes erant superstitioni dediti, ubi in

Ann. Eccl. Tom. V.

stituta diaboli ad voluptatem explendam comparata, ubi horrenda ferarum latibula: nam montes undique cælum propter altitudinem pene attingentes urbem illam obvallabant, omnes deinceps in media urbe communiter, & singuli privatim lamentari, & lugubres voces fundere cœperunt. Dabatur mandatum a Palladio urbis illius Præfecto, homine superstitioni deditissimo, ut omnino lacrymari desinerent. Unde multi qui plorabant, hique præ divino zelo strenui Ecclesiæ propugnatores arrepti, primum in custodiam conjiciebantur, deinde verberibus cæsi, lacerati, & tormentis affecti, ad metalla in Pheno & Proconesso amandabantur; inter quos complures erant monachi ad numerum vigintitrium, qui quo severam disciplinam excolerent, in solitudine habitaverunt; quibuscum una diaconus, qui litteras tum consolationis, tum communionis a Damaso Episcopo Romano ad nos attulerat, manibus a tergo colligatis, a licitoribus palam tamquam maleficus insigniter improbus traheretur.

Catholici vetiti lugere.

Qui acerbioribus tormentis, quam quisquam homicida, excruciatu fuit; cujus cervicibus lapidibus & plumbo crudeliter verberata erant. Postremo nave ad trajiciendum conscensa, eodem modo cum eo atque cum cæteris actum est: nam omni ope ac subsidio destitutus erat, & propterea signo sanctæ Crucis frontem signavit; sicque metallis æneis in Pheno traditus est. Ita impie actum adversus diaconum a Damaso Roma tunc missum Alexandriam. Sed pergit: Porro autem cum Iudex tenera puerorum corpora torqueret, quidam eorum post cruciatu remansere extincti & jure sepulturæ defraudati, idque cum parentes, fratres, cognati, & tota pene dixerim civitas postularet, ut unum hoc atque adeo ultimum vitæ solatium illis tribueretur. Sed o sæva judicantis, immo vero condemnantis crudelitatem! Nam qui pro pietate decertarint, idem cum homicidis iudicium subeunt, corporaque eorum manent insepulta; & qui pro fide strenue dimicarint, bestiis & volucribus obijciuntur ad vorandum; qui denique patres cæsoforum conscientia causa commiserati sint, tamquam impii facinoris auctores securi feriuntur. Quæ Romanorum lex, quæ barbarorum sententia judicavit in eos, qui patribus cæsoforum condolaerunt? Ubinam tale scelus a quoquam veterum fuit unquam patratum? Olim Pharaon jussit Hebræorum masculos trucidari; verum invidia & metu adductus hoc mandatum dedit: At quæ tum gerebantur, quanto sunt his, quæ modo designata sunt, mitiora? quanto optabiliora, si in injuria optio ulla sit? quanto tolerabiliora, si scelus cum scelere (cum aliud ab alio seiungi nequeat) velimus comparare? Sunt ista quæ commemoro, incredibilia quidem, immania, dira,

LXXXII.

Quid in Damasi Diaconum Ariani.

Quid actum in pueros, & parentes eorum.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPF. 9.

crudelia & barbara, sine misericordia, amara, sed tamen amentes Ariani in illis insolenter gloriati sunt, atque adeo tripudiarunt.

LXXXIII.

(a) Exod.
92.

Cum enim tota civitas in luctu & dolore esset (nulla enim domus erat, in qua, uti in Exodo (a) scriptis proditum est, non jaceret mortuus) hi, quorum crudeles animi nullo modo exaturari poterant, non conqueverunt, sed scelus de integro exercere aggressi sunt. Nam voluntatem suam, quæ ad deteriora inclinabat, patefacientes, suæ malevolentia virus in illius provinciam Episcopos effundere cœperunt. Si quidem opera Magni, quem diximus, Comitibus largitionum, satellites ad injuriam satis instructi, nonnullos eorum in iudicium adducere: aliis, quo libitum erat modo insidias parare, eo consilio, uti omnes ubique impietatis laqueis irretirent, nihil intentatum relinquentes. Quin etiam omnia loca circuire, non aliter atque diabolus ipsorum hæreseos parens, querentes quem devorent. Atqui cum in eo quod conabantur, ab omnibus se destitutos viderent; undecim tamen Episcopos Ægypti, viros qui ab ineunte ætate ad summam usque senectutem solitudinem severæ disciplinæ causa incoluerant, qui sanctam ac sinceram fidem audacter & libere prædicarant, qui pietatis dogmata una cum lacte nutricis suxerant, qui victoriam contra demones reportarant, qui virtute adversarium represserant, qui Arianam hæresim suis (ut ajunt) coloribus depinxerant, Magno illo, quem supra nominavimus, velut instrumento crudelitatis usi, in exilium ejecerunt; oppidumque nomine Diocæsaream, a Judæis, qui dominum interfecerant, inhabitatum, incolere compulerunt. Et tamen non aliter quam orcus, morte fratrum minime satiati, ubique terrarum velut amentes ac stupidi, suæ crudelitatis monumenta relinquere non verentur, atque adeo maleficiis se nobilitare student.

LXXXIV.

Antiochenos pertigit persecutio.

Ecce enim rursus Ecclesiæ Catholice clericos, qui Antiochiæ commorabantur, quique cum quibusdam monastica vitæ spectatis, tragica eorum scelera testata apud omnes relinquere constituerant, isti vocibus maledicis contra eos in auribus Imperatoris infusis, Neocæsaream urbem Pontii relegandos curaverunt; qui quidem propter locorum asperitatem vita quoque brevi expoliati sunt. Hucusque ex epistola Petri narratio apud Theodoretum, qui mox subdit: Tales quidem tempora illa tulere tragædias; quæ tametsi silentio & oblivione obruendæ sunt, tamen litterarum monumentis produntur ad eos coarquandos, qui linguis petulantibus Dominum sunt insectati; qui quidem morbo blasphemiae infecti, non modo in totius universitatis Dominum & moderatorem Deum

convicia jacere, verum etiam contra pios ejus famulos bellum exitiale suscipere non dubitarunt. Hæc ipse. Meminit quoque ejusdem diræ persecutionis sanctus Epiphanius (b), qui & præter alia supplicia Catholicis Ægyptiis irrogata, nonnullos ex illis tradit fuisse damnatos ad bestias. Sed & Cassianus de sanctis monachis tum sub Lucio in Pontum & in Armeniam relegatis hac meminit occasione (c): Temporibus siquidem Lucii, qui Arianae perfidia Episcopus fuit sub Valentis Imperio, dum diaconiam nostris fratribus deferremus, bis videlicet qui de Ægypto & Thebaide fuerant ob Catholice fidei perseverantiam metallis Ponti atque Armeniae relegati, licet cœnobiorum disciplinam in quibusdam civitatibus rarissimam viderimus, anachoretarum tamen apud illos ne ipsum quidem nomen auditum fuisse comperimus. Hæc per Abbatem Piammonem, Cassianus, in quem potius quam in illum ad ejus libitum interloquentem rejicienda culpa est, si de Ponto, quod ait, & Armenia, mendacii arguatur ex iis quæ superius recitata sunt ex Gregorio Nazianzeno atque Basilio, de Ponticis eremis abundantibus anachoretis.

(b) Epiph.
hæres. 68.(c) Cassian.
collat. 3. c.

LXXXV.

Persecutio Arianorum adversus Ægypti monachos.

(d) Ruffin.
l. 2. c. 4.
& 4.

Quod autem ad Ægypti monachos spectat dirissime a Lucio exagitatos: Ruffinus, qui cum Melania in Ægypto agebat, hæc de illis scriptorum monumentis posteris legenda (d) tradidit: Inde post fugas civium & exilia, post cedes & tormenta, flammæque quibus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma convertit, vastat eremum, & bellis quiescentibus indicit. Tria millia simul, aut eo amplius viros per totam eremum secreta & solitaria habitatione dispersos oppugnare pariter aggreditur; mittit armatam equitum & peditum manum, Tribunos, Præpositos, & bellorum duces, tamquam adversus barbaros pugnaturus, eligit: Qui cum venissent, novam belli speciem vident, hostes suos gladio objectare cervices, & nihil aliud dicere, nisi: Amice ad quid venisti? Per id tempus patres monachorum, vitæ & antiquitatis merito, Macarius, Isidorus, aliusque Macarius, atque Heraclides & Pambus Antonii discipuli per Ægyptum, & maxime in Nitriae deserti partibus habebantur viri qui consortium vitæ & actuum non cum cæteris mortalibus, sed cum supernis Angelis habere credebantur. Quæ præsens vidi, loquor; & eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui: & in epistola ad Anastasium Romanum Pontificem hæc item se passum esse gloriatur cum ait: Quamvis igitur fides nostra persecutionis hæreticorum tempore, cum in sancta Alexandrina Ecclesia degeremus, in carceribus & in exiliis, quæ pro fide inferrebantur, probata sit; tamen & nunc si quis

quis est, qui vel tentare fidem nostram cupiat, sciat, &c.

LXXX-
VI.

Ruffinus
jaçtante
confessio-
nem
ostentat.

(a) Hieron.
Apol. 1.2.

(b) 2. Tim.
4.

At hæc de summa jaçtancia ab ipso Ruffino esse commenta, exclamat sanctus Hieronymus, cum his recitatis ipsius verbis, sic subdit (a): *Miror quod non adjecerit: Viuctus Jesu Christi, & liberatus sum de ore leonis (b), & Alexandria ad bestias pugnavi, & cursum consummavi, fidem servavi; superest mihi corona justitiæ. Quæ, malum, exilia, quos iste carceres nominat? Pudet me apertissimi mendacii; quasi carceres & exilia absque Judicum sententiis irrogentur. Volo tamen ipsos scire carceres, & quarum provinciarum se dicat exilia sustinuisse. Et utique habet copiam de multis carceribus & infinitis exiliis unum aliquod nominandi. Prodat nobis confessionis suæ Acta, quæ hucusque nescivimus; ut inter alios Alexandria martyres hujus quoque gesta recitemus; & contra latratores suos possit dicere (c): De cætero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto. Hæc Hieronymus.*

(c) Galat.
6.

LXXX-
VII.

Certe quidem Melania clarissima femina, Consulis Marcellini neptis, antiqua nobilitate & filii Præfecturæ Urbanæ magistratu toto Romano orbi notissima, apud quam primum locum Ruffinus obtinebat, omnium Præfectorum, quocumque pergeret, frequentabatur obsequiis, tantumque abfuit, ut vel ipsi vel alicui ex ejus familia irrogata exilia fuerint, quod Ruffinus jaçtat, ut etiam qui persecutionem fidei causa paterentur, ad ipsam tamquam ad asylum confugerent, ab eademque pariter in tuto collocarentur, atque etiam alerentur; ut quæ de ea proxime dicturi sumus, cum ipsa processit ad Judicem, fidem certam faciunt. At cur Ruffinus, sicut aliorum, non etiam suam recensuit confessionem exemplo Pauli Apostoli? quod præsertim sciret, rem tantam haud ab adversariis facile ratam fore habendam absque aliqua certiori probationis fide, cum alioqui aliorum confessiones adeo exacte describat? Si qua tamen tunc Alexandriæ contigit Ruffini confessio: ea tantum fuisse existimatur, cum provocata Melania ad judicium, quod faveret Orthodoxis, ipse putetur eam comitatus esse: sed dimissa illa quantocyus, utique & qui cum ea erant, rediere domum. Sed de his satis.

LXXX-
VIII.

Miraculis
probata
fides Ca-
tholica.

Pergens Ruffinus recensere res tunc gestas a Nitriæ monachis hæc subdit: *Hi ducebant exercitum Domini non mortalibus telis, sed fide religionis armatum, exercitum moriendo vincemem, & qui sanguinis sui profusione victor Christum sequeretur ad cælum. Quique dum in tabernaculis positi & orantes expectarent interfectores suos; delatus est ad eos homo olim membris omnibus, & præcipue pedibus a-*
Ann. Eccl. Tom. V.

ridus; sed cum ab eis in nomine Domini oleo fuisset perunctus, statim confirmata sunt plantæ ejus. Et dicentibus eis: In nomine Jesu Christi, quem Lucius persequitur, surge & sta in pedibus tuis, & redi ad domum tuam; continuo exurgens, & exiliens, benedicebat Deum, ostendens quia vere erat in eis Deus. Ante aliquantulum vero temporis cæcus quidam rogabat deduci se ad cellulam Macarii, quæ erat in deserto, itinere trium dierum; quo postquam cæcus multo ductantium labore pervenit, Macarium non reperit domi; & contristatus valde, nullatenus mitigare mæsticiam poterat, sanitatis solatio carens. Tum vero fervore fidei concalescens: Deprecor (inquit ad eos qui deduxerant) applicate me ad illam partem parietis, ubi cubare senior solet. Et cum fuisset admotus, parum luti aridi, unde paries oblitus videbatur, assumens, palmæ suæ superposuit. Rogat etiam, ut aquam de puteo, ex quo bibere solebat, haurirent; qua resolvens glebulam, eodemque luto oculos suos superungens, & lavans de aqua, quæ hausta fuerat, repente recepit visum, ita ut nullo indigens adminiculo rediret ad sua. Sed ne secundum leprosos illos ageret, quos a se curatos in Evangeliiis ingratos Dominus notat: cum omni domo sua regressus, & Deo Gratias referens, rem ut gesta fuerat indicavit. Subdit post hæc Ruffinus de eodem Macario, qui leuculos cæcitate curavit, proque gratiarum actione a leena pelle ovina donatus est: at hæc contigisse diximus vivente adhuc Magno Athanasio; subjungit vero Ruffinus:

Sed in his omnibus Lucius non erubuit, nec aliquid reverentiæ virtutum mirabilibus detulit; quinimo jubet, Patres ipsos ablatos a grege suo, immo clam raptos, in insulam quandam Ægypti paludium deportari, in qua compererat neminem prorsus esse Christianum, quo per hoc vel absque solatiis, vel absque consuetis actibus viverent. Senes igitur cum duobus solis pedissequis noctu ad insulam deducuntur, in qua erat templum quoddam summa veneratione a loci incolis observatum. Cumque primum navicula senum oram soli illius contigisset: ecce subito sacerdotis templi illius virgo filia correpta spiritu cum ingenti vociferatione & clamoribus usque ad cælum datis, agi per medios populos cæpit; & crebros ducens rotatus, stridens, huc atque illuc rabida ora vibrare. Cumque ad spectaculum tam ingentis monstri maxime, quo desset sacerdotis filia, qui in honore præcipuo apud illos erat, populi convenissent; per auras eam raptam sequentes, perveniunt usque ad naviculam senum. Ibi vero projecta eorum pedibus & prostrata, clamare cæpit: Quid venistis huc, o servi Dei summi, antiquis nos & veternostis evolvere domiciliis? In hoc loco depulsi, un-

LXXX-
IX.

Monachi
relegan-
tur in in-
sulam.

Populi ad
fidem con-
versi per
monachos
exules.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPER. 9.

dique latebamus: quo modo vos nequaquam latere potuimus? Cedimus antiquis sedibus; populos vestros, terrasque recipite. Cum hæc diceret, increpitus ab eis erroris spiritus effugatur; & puella sana una cum parentibus suis iacebat ad pedes nostris temporis Apostolorum. Qui talibus exordis prædicantes eis fidem Domini nostri Jesu Christi, in tantam conversionem repente eos perduxerunt, ut statim manibus suis antiquissimum templum & in summa veneratione habitum destruerent, & Ecclesiam confestim ædificarent. Nec ad deliberandum spatium temporis eguerunt, quibus fidem rerum fecerant non verba, sed virtus. Sed hoc cum fuisset Alexandria nunciatum; veritus Lucius, ne forte etiam suorum in eum odia iusta consurgerent, qui aperte jam bellum non hominibus, sed Deo indiceret; occulte eos revocari, & in eremum remitti iubet. Hac tenus de his adversus sanctos monachos gestis Ruffinus præsens omnium testis, in Ægypto tum (ut dictum est) cum Melania agens.

XC.

Auctoris
digna
considera-
tio.

Vide, lector, bella Domini, & considera; stare pro Arianis Præfectos, Prætores satellites, apparitores, truculentosque carnifices, æstare de Catholicis carceres, exeri gladios, parari secures, incendi ignes, solvi virgarum fasces, bestias introduci, armari Judæos simulque Gentiles cum Arianis, scribi sententias, proscribi Catholicos, repleri metalla piis, exulibus & extorribus exundare Provincias, cædibus demetiri Civitatem, sanctorum carnibus pasci volucres atque canes: contra vero intueri, stare pro piis Deum, ac suam præsentiam evidentissimis reddere certam miraculis, cogereque impiorum omnium ductores dæmones suam ipsorum fateri imbecillitatem, victos recedere, sedibus abscedere diutius occupatis; ut occinere illud libere liceat (a): *Nobiscum Deus*. Atque illud majori fiducia prædicare: *Plures (b) pro nobis, quam contra nos*. Sunt hæc adeo perspicua omnique fide dignissima, & quavis existimatione majora, ut neminem putem ita impium, menteque alienatum, sui que oblitum, qui ista considerans, non potius stans medius eligat castris sanctorum mereri, quam a Lucii partibus stare; cui militare scias non Arianos tantum sed omnes hæreticos, qui quacunque occasione a fide Catholica defecerunt; sub qua quidem non illos tantum agere, certum est, quos diximus sanctissimos anachoretas, sed pios omnes hæresum adversarios, eandem in hanc diem fidem Catholicam profitentes, quam Athanasius, Antonius, ipsorumque alumni magna constantia sectabantur: eamque a majoribus acceptam, ad posteros propagatam, atque ab ipso virtutum Domino tot signis evidentiori-

(a) *Isai. 7.*(b) *4. Reg. 6.*

bus confirmatam retinentes, quamque ipsa præsens quoque Ecclesia retinet atque docet, firmè custodientes.

Sed quod ad eandem persecutionem spectat, Socrates (c) addit accessisse ad sævitiam Præsidum Valentis Imperatoris iussionem: Nam, inquit, ex edicto Imperatoris mandatum est, ut omnes qui fidem Consubstantialis tenebant, non Alexandria solum, sed ex universa etiam Ægypto penitus expellerentur. Quin etiam Præfecto imperatum, ut cum ingentibus copiis omnes ubique persequeretur, quos Lucius indicaret. Hæc ipse; eademque a Ruffino sunt recitata. Itemque Sozomenus, (d) nec non Theodoretus (e) fideles testes sunt miraculorum in confutationem hæreticæ impietatis tunc editorum. Sed & quod silentio Ruffinus præterit dignum memoria tunc officium exhibitum a Melania, nobilissima Romana femina, his ex Paulino jungamus: scribens enim ad Severum inter alia digna præconia Christianæ femine Consularis hæc habet (f):

Tempore illo Valentis, quando Ecclesiam Dei vivi furor Arianorum, Rege ipso impietatis satellite, persequeretur; hæc erat princeps & particeps cunctis pro fide instantibus; hæc fugatos recipiebat, aut apprehensos comitabatur. Sed cum eos recepisset in latebram, qui propter insignem fidem, & majore hæreticorum odio infestabantur, & occultantium tangebantur invidia; gravi tunc seditione diabolicis facibus inflammata, quasi contra legem publicam contumax, protrahi ac pati iussa est quæ illos manebant, nisi prodere maluisset. Processit impavide, cupida passionis, & injuria publicationis exultans, quamvis non expectasset trahi, tracturos intevolans ad Judicem; qui confusus veneratione præsentis, non executus est infidelitatis iram, dum fidei miratur audaciam. Eadem tempestate per triduum quinque millia monachorum latentium panibus suis pavit; ut per ejus manum iterum Dominus (g) Jesus pristinum numerum in deserto pasceret, tanto quidem nunc impensiore clementia, quanto minori licentia fovebantur occulti, quam illi quondam, qui ad Dominum voluntarie in libertate & pace convenerant. Sed hæc nec timida deprehendi, interdictum secreta præbebat officium; nec volens gloria operationis agnosci, tamen operis magnitudine prodebat, totidem apud homines testimoniis gloriosa, quot pascis, Deo conscio. Hæc Paulinus, mirifica prædicatione tam egregia facta celebrans; quæ sane gesta esse in Ægypto, non autem in Palæstina, illud persuadet, quod nullibi tam ingens numerus monachorum simul collectorum nisi in Ægypto fuerit reperiri: mansisse quidem ipsam Melaniam in Ægypto mensibus octo, Palladius (h) docet. Porro ab his diversa esse

XCI.

(c) *Socrat. 1.4. c. 17. 19.*Valentis
Imp. edi-
ctum.(d) *Sozom. 1.6. c. 21.*(e) *Theod. 1.4. c. 19.*(f) *Paulin. epist. 10.*

XCII.

Melania
occultat
& pascit
Monachos.(g) *Matt. 14. Marc. 6. Luc. 9.*Melaniæ
constantia.(h) *Pallad. in Lausi- ac. c. 33.*

esse

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS

esse noscuntur, quæ de eisdem Melaniæ officiis, quibus profecuta est in Palæstina relegatos confessores, idem Palladius tradit, quæ paulo post narraturi sumus.

XCIII.

Ut autem tam ingenti opere, in occultandis atque pascendis monachis quinque millibus in deserto, veluti contumeliis provocatus Præfectus, libens ejus responsionibus cesserit; summa feminæ claritudo, quæ apud hostes quoque reverentiam sibi conciliabat, in causa fuit. Erat quidem Melaniæ nomen (ut dictum est) non Romæ tantum, sed ubique locorum Romani Imperii cognitum, atque honore habitum tum nobilitate generis, tum egregiæ pietatis præstantia; de qua hæc idem qui supra Paulinus (a): *Mulier celsiore gradu ad humilitatis cultum ob amorem Christi dejecta sublimiter, ut viros desides in infirmo sexu fortis argueret, arrogantes in sexu utroque personas, pauperata dives, & nobilis humiliata confunderet. Igitur Marcellino Consule avo de ambitu generis & opum luxu in teneris adhuc annis nuptias passa, & brevi mater, sed infelicitate mortalium non longum potita est, ne diu terrena diligeret. Nam præter alias orbitates, quas irritò in foetibus abortivis labore, adhuc marito particeps deflevit; ita crevit ærumnis, ut duos filios, & maritum intra anni tempus amitteret, unico tantum sibi parvulo ad memoriam potius, quam ad compensationem affectuum derelicto. Hæc & alia de ipsa Paulinus; sed quod eam dicat habuisse Marcellinum avum Consulem, Hieronymus (b) filiam ejus appellat; at Ruffinus (c) Paulino consentit, qui etiam eam neptem Marcellini Consulis nominat: Palladius vero res ab ea gestas conscribens, cum Hieronymo Marcellini filiam vocat; gessisse reperitur Consulatum ordinarium Marcellinus cum collega Probino anno Domini trecentesimo quadragesimoprimo, ut legitimi Fasti Consulares indicant. Porro Melaniæ filio hoc tempore Præturam Urbanam fungenti junctam fuisse constat in matrimonium Albinam (d), Melania vero junior ejus neptis Piniano in matrimonium tradita fuit; sed de his inferius. Laudat S. Hieronymus feminæ summam constantiam, quod simul siccis oculis sepelisset virum suum ac duos (e) filios; uno vero superstite derelicto, peregrinata fuerit in Ægyptum primo, inde Hierosolymam; ibique ad quinque lustra esse commorata, Paulinus (f) tradit; amplius vero annos duos, nempe viginti-septem, Palladius (g) affirmat.*

(a) Paulin. epist. 10.

Melaniæ genus.

(b) Hieron. in Chron.

(c) Ruffin. 1. inæct. in Hieron.

(d) Pallad. c. 33.

(e) Hieron. epist. 25.

(f) Paulin. ad Sever. epist. 10.

(g) Pallad. in Lausiac. c. 33.

Porro Melaniæ in Ægypto commoratio magnum plane cum ipsi, tum Ruffino attulit detrimentum, siquidem cum Didymo Alexandrino magni nominis viro, & ob eximiam conjunctam cum oculorum cæcitate peritiam plane cunctis admirabi-

li, intimam consuetudinem habentes, propinante illo ipsis sitientibus, quem mirifice prædicabat, Origenem suum; hauserunt isti una cum dulci potu venenum.

XCIV.

Hujus autem ut hic repetamus exordia, anno hic quinto ætatis suæ (ut auctor est S. Hieronymus (h)) oculos perdidit, sed tamen lectore adhibito tanta didicit, ut admirationi omnibus esset, ac plane miraculo, quod geometricas assecutus fuerit facultates, quæ ut addisci possint, maxime visu indigent: testatur id quidem Hieronymus de eo (i). De cujus vitæ instituto hæc quoque Ruffinus (k): *Indefinenter Dominum deprecabatur, non ut oculorum carnalium visum, sed ut illuminationem cordis acciperet: miscebat autem precibus studia & laborem, & juges continuasque vigiliis non ad legendum, sed ad audiendum adhibebat, ut quod aliis visus, hoc illi conferret auditus. Cum vero post lucubrationis laborem somnus, ut fieri solet, legentibus advenisset: Didymus silentium illud non ad quietem vel otium datum ducens, tamquam mundum animal, ruminans cibum quem cæperat, ex integro revocabat; & ea quæ dudum percurrentibus aliis ex librorum lectione cognoverat, memoria & animo retexebat, ut non tam audisse quæ lecta fuerant, quam descripsisse mentis suæ paginis videretur. Ita in brevi, Deo docente, in tantam divinarum humanarumque litterarum eruditionem ac scientiam venit, ut scholæ Ecclesiasticæ doctor existeret, Athanasio Episcopo, cæterisque sapientibus in Ecclesia viris Dei admodum probatus; sed & in cæteris sive Dialecticæ, sive Geometricæ, Astronomiæ quoque vel Arithmeticæ disciplinis ita esset paratus, ut nullus umquam philosophorum aliqua ex his artibus proponens, obtinere eum, vel concludere quiverit, sed statim ut responsiones ejus acciperet, magistrum eum etiam illius de qua proposuisset, crederet disciplinæ. Hujus aliquanti dicta vel communiter disputata, vel proponentibus responsa, adhibitis notariis, descripsere; quæ & nunc in magna admiratione habentur. Nos autem, qui viva vocis ejus ex parte aliqua fuimus auditores, & ea quæ a nonnullis, dicente eo, descripta legimus; longe majorem gratiam, & divinum nescio quid ac supra humanam vocem sonans, in illis magis sermonibus qui de ore ipsius proferebantur, agnovimus. Hæc Ruffinus de eo: res vero gestas cum Antonio superius diximus; eadem quoque Theodoretus (l), atque Sozomenus (m). Quantum eum coluerit S. Hieronymus, dicemus suo loco.*

(h) Hier. in Chron. anno 9. Valent.

(i) Hier. de script. eccl. in Didymo

(k) Ruffin. l. 2. c. 7.

De Didymo Alexandrino.

(l) Theod. l. 4. c. 27.

(m) Sozom. l. 7. c. 14.

Sed illud plane lugendum, ut Didymus: qui ex cæco factus sit scientia videns, eadem ex vidente cæcus evaserit; quippe qui sui Origenis amore captus,

XCV.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

ita erga eum affectus est, ut quæcumque ille scripserat, velut e caelo lapsa acceperit, magnoque Ecclesiæ detrimento aliis communicaverit; nec id quidem palam, vel omnibus, sed furtim in aures curiosorum audientium instillaret, quos facile omnis agitare doctrinæ ventus. Talibus ab ipso compertis (proh dolor!) Melania atque Ruffino, sic eorum animis Periarcho Origenis infudit, ut eo tamquam magno thesauro ditati cuperent totum Catholicum orbem locupletari; sed plane aspidis ova foverunt; quibus ruptis, prodire serpentes, quorum lethali veneno quamplurimi misere periire. At de his inferius suis locis pluribus agendum erit: hæc modo satis in his quæ spectant ad Melaniæ & Ruffini consuetudinem cum Didymo in Ægypto hoc tempore, quo illuc sunt peregrinati. Mentio est apud Socratem (a) de alio Didymo monacho sene solitarie agente, ab hoc de quo agitur longe diverso.

(a) Socrat.
l. 4. c. 20.

XCVI.

His de Didymo Alexandrino narratis, jam Melaniæ vestigia affectemur: Quæ hoc eodem anno, quo ex Petri Alexandrini litteris vidimus Ægypti Episcopus & monachos relegatos esse Diocæsaream oppidum in Palæstina situm, illis ministratura, magno fidei ardore succensa, Hierosolymam profecta est. Quid vero ipsa ibi egerit, Palladius docet his (b) verbis: Post hæc autem, cum Alexandria Præfectus Augustalis Isidorus, Pithy-mum*, Adelpium, Paphnutium, Pambonem, inter quos etiam senem Ammonium unam habentem auriculam, & duodecim Episcopus, presbyterosque & alios quosdam usque ad centum duodecim numero circa Palæstina Diocæsaream damnasset exilio; istos hæc beatissima omnes secuta est, & propriis facultatibus ei ministerium suum præbuit. Cumque ab illis qui in memoratorum custodia erant, prohiberetur hæc facere (sicut mihi & ipsi sæpe referebant: nam & ego S. Pithy-mum & Isidorum & Paphnutium vidi) benedicta tunc illa, sumpta veste servili circa vespertinas horas, omnia eis vitæ necessaria afferebat.

(b) Pallad.
in Lausiaco.
c. 33.
* Euthy-mium.Melaniæ
profectio
in Palæsti-
nam.

XCVII.

Præfectus
Palæstinae
quid in
Melani-
am.

Quo cognito, Palæstinae Provinciae Consularis, credens quod sinus suos posset summo quodam atque terrore ex pecunia ejus implere; iussit eam (ignota enim ipsi erat) corripere, & in carcerem trudi. Ex quo loco tunc ei per internuncios quosdam sancta illa mandavit. Ego, inquit, illius filia, & illius conjux fui, ancilla vero nunc Christi sum; ne ergo me ob vilitatem præsentis habitus contemnendam putaveris; quia facile extollere, si velim, me possum; nec terrere igitur me in aliquo valet, neque quicquam mihi de meis rebus auferre. Atque ideo ne fortassis ignorans periculum aliquod aut

crimen incurras; idcirco ista tibi mandavi; quasi quæ diceret: interdum enim necesse est adversus imprudentes hæc agi, & veluti accipitre vel cane contra eos arrogantia uti, quæ congruo tempore superbos comprehensura imitatur. Talibus ergo verbis mox ipse territus Judex excusavit eidem factum suum; & ita eam, ut meruerat, honoravit; & iussit, ut ad illos viros, quoties vellet, accederet. Hactenus de illius ministerio exhibito confessoribus.

De commoratione vero ejus Hierosolymis sic mox subdit: Hæc autem, revocatis ab exilio memoratis viris, monasterium apud Hierosolymam sibi fecit, in quo viginti & septem annorum tempus implevit, quinquaginta secum sorores virgines habens. Erat etiam cum ea Ruffinus quidam nomine, Italus, Civis ex Aquilejensi oppido, vir nobilium & in proposito singulari satis fortium morum, qui ad presbyteratum postea meruit pervenire; quo nullus mansuetior, fortior, & placidior tamquam omnia sciens, in sexu virili potuit inveniri. Hæc quidem de Ruffino Palladius, de Origenis sectatore Origenista, Hieronymo eam ob causam perinfectus; ut non mireris, si qui Ruffinum immensis laudibus ornat, Hieronymum eodem in commentario contumeliis laceret. Sed de Palladio suo loco plura inferius; qui de instituto Melaniæ atque Ruffini toto illo temporis spatio, quo vixerunt Hierosolymis, ista subdit:

XCVIII.
Quæ egerit
Melania Hierosolymis

Isti igitur in viginti & septem annis omnes apud Hierosolymam sanctos, atque peregrinos Episcopos & Monachos, virginesque (hoc enim voverant Deo) suscipere propriis sumptibus ac fovere consueverunt, omnesque ad se venientes meliores tantarum ac talium rerum contemplatione fecerunt. Illos enim quadringentos numero monachos, qui propter Paulinum, Antiochenum Episcopum scilicet, se ab Ecclesia separabant, sanctæ rursus Ecclesiæ reddiderunt. Omnes etiam præter hos perversæ sectæ homines, & contra Spiritum sanctum sacrilego ore certantes, ad Ecclesiam nostram, vera suadendo, ac jugiter cunctos docendo, revocaverunt, honorantes quidem ac sæpe pascentes ejusdem loci clericos; & hæc pariter facientes, vitam suo pio studio finierunt, nulli quidem ex se vel levem dantes scandalum suspicionem, totum vero orbem terrarum spirituali ædificatione plenissimum relinquentes. Hactenus Palladius. Sed jam his de peregrinatione Melaniæ recensitis, ad cladem Alexandrinæ Ecclesiæ prosequendam revocemus jam diu intermissam orationem.

XCIX.
Opera
Melaniæ
atque
Ruffini.

Cum autem tantæ cladis Ecclesiæ Alexandrinæ illatæ fama præ sui immanitate toto Christiano orbe diffusa esset; S.

C.

Ba-

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI IMPER.
VALENTIS

Basilii Episcopus Cæsareæ Cappadociæ, ea accepta, ejusmodi ad Alexandrinos consolatorias litteras dedit (a):

(a) Basil.
epist. 71.

S. Basilii
litteræ ad
Alexan-
drinos.

De persecutionibus apud Alexandriam, & reliquam Ægyptum jamdudum ad nos fama pervenit; animosque nostros, ut par erat, affecit. Expendimus enim astutiam belli diabolici; quo modo is, ubi Ecclesiam ex persecutione ab inimicis illata multiplicari, magisque florere vidit, insidias suas mutaverit; ut jam nos non ex aperto oppugnet, sed occultas insidias struat, consilium suum per nomen Christianum, quod hæretici prætexunt, obtegens; ut & eadem cum patribus nostris patiamur, & tamen haud videamur pro Christo pati, propterea quod & ipsi persecutores nostri Christianorum nomine censentur. Ista considerantes, plurimum temporis ex iis quæ apud vos gesta nunciata fuerant, animos nostros stupore repleverunt, & perculerunt. Re vera namque insonuerunt utræque nostræ aures, ubi cognovimus impudentem, & humano generi inimicam hæresin eorum qui vos persecuti sunt; quo modo nec aliquam reveriti sunt ætatem, nec molestias caniciei, nec plebis dilectionem, sed corpora verberarunt & debonestarunt, inque exilia ejecerunt, ac bona diripuerunt, quæcumque accipere potuerunt, neque humanam veriti condemnationem, neque terribilem justis Judicis retributionem prævidentes; ista nos stupefecerunt, & ipso prope sensu destituerunt.

CI.

Ex dira
persecu-
tione quid
in men-
tem Basi-
lii vene-
rit.

Accessit autem ad hæc animi mei disceptationes & ista cogitatio: An Ecclesias suas prorsus reliquit Dominus? An novissima hora est, & hoc pacto initium sumit defectio, ut jam deinceps reveleetur iniquus ille filius perditionis, qui adversatur, & extollitur super id omne quod dicitur Deus, aut numen? Attamen sive temporaria est ista tentatio, ferte eam ut boni Christi athleteæ; sive omnimodo res nostræ traditæ sunt corruptioni; ne socordes simus ad ea quæ accidunt, sed revelationem e cælis, & apparitionem magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi expectemus. Si namque universa creatura solvetur, & transmutabitur figura hujus mundi; quid fuerit insolentia, si & nos qui creaturæ portio quædam sumus, communes afflictiones tulerimus, tribulatio-

PAGIUS

XXII.
Mauvia
Sarraceno-
rum Regi-
ne conver-
sio.

A num. CIII. ad CVIII. Mauvia Sarraceno-
rum Regine conversio recte post Athanasii mor-
tem a Baronio recitatur. Theodoretus enim lib. 4. cap. 23. de ea conversione agit, ipso Lucii Pseudo-Episcopi Alexandrini initio, quemadmodum & Rufinus lib. II. cap. 6. Præterea Euphrosimus in Excerptis ait, Valentem adversus Gothos, qui anno CCCLXXVI. bellum Romanis intulere, aliquot Sarracenos Constantinopolim præmisisse. Quare ante eum annum pax inter Saracenos & Romanos sancita, Mauviaque ad Fidem conversa. Ex quibus liquet, errasse So-

nibusque traditi fuerimus, quas pro mensura potentia suæ super nos justus inducit Judex, qui nos tentari non sinet supra quam ferre poterimus, sed & cum tentatione exitum dabit, ut ferre possimus?

Expectant vos, fratres, Martyrum coronæ: parati sunt confessorum chori, ut manus vobis porrigant, inque numerum suum vos recipiant. Memores estote veterum sanctorum, quam nemo sit illorum deliciis & assentionibus, patientiæ coronis dignus effectus; sed omnes per magnas tribulationes ingressi, experimentum sui dederint. Alii cum illusionibus & flagellis probati sunt, alii tentati sunt, secti sunt, occisione gladii mortui sunt. Hæc sunt, unde decorantur sancti. Beatus est qui dignus habetur ut pro Christo patiat; beatior is est, qui abundantiores afflictiones tulit: afflictiones enim hujus temporis non sunt condignæ ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Quod si ipse ad vos venire potuissem, congressu vestro nihil fuisset carius, ut & athleteas Christi viderem, & complecterer, & precum donorumque spiritualium, quæ vobis data sunt, consortio potirer. Quoniam vero corpus habeo diuturno morbo confectum, ita ut ne lecto quidem descendere queam; & multi sunt qui instar luporum rapacium nobis insidiantur, occasionem venantes, an aliquo pacto oviculas Christi aliquando rapere possint; necessario per litteras invisere vos institui, obsecrans cum primis quidem, ut continue pro nobis precemini, quo reliquos dies aut etiam horas Domino secundum Evangelium regni servire merear: deinde vero, ut & imperitiæ meæ & litterarum tarditati ignoscatis. Nam ægre nobis ejus hominis copia facta est, qui desiderio nostro servire queat; dico autem de Eugenio monacho filio nostro, per quem vos obsecro, ut pro nobis, & universa Ecclesia oretis; deque rebus vestris rescribatis, ut cognitis illis, alacriores redamur. Hactenus Basilius ad Alexandrinos.

CII.

Basilii
exhortatio
ad Alexan-
drinos.

At quid interea magna admiratione dignum accidit? Dum negat Romanus Imperator fidem Catholicam, & confitentes illam ignominie afficit, direque persequitur; profitetur eam ac prædicat Regina

CIII.

zomenum, qui lib. 6. cap. 38. bellum Sarracenos inter & Romanos, ac conversionem Mauvia refert post Valentiniani senioris mortem; quem errorem hausit ex Socrate, qui lib. 4. cap. 36. bellum Saracenicum recitat post Valentis discessum ex urbe Antiochia, qui contigit anno CCCLXXVII. Bellum itaque Saracenicum per hæc tempora gestum, & post Athanasii obitum pax inita, & Mauvia Regina Fidem Christianam amplexa.

Quoad S. Hilarionem Abbatem, qui apud Saracenos Fidei fundamenta jecerat, is anno Chri-

XXII.

fi

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPF. 9.

Imperato- gina Sarracenorum, quosque ille spernit, ris Rom. hæc honorat; ille fugat, hæc revocat; apostasia, pellit ille Episcopos, pulsos ipsa petit; & Sarracenorū atque adeo ubi crudelis, & ignominiosa Regiæ Alexandria viguit persecutio, Catholicus confessio. ibi Dei nutu in honore habetur Episcopus, atque magno exemplo fides Catholica prædicatur; & Arianus ipse respuitur Antistes. Sed quonam modo tantum prodigium factum sit, aggrediamur enarrare. Jecerat jam ante fundamenta fidei apud Sarracenos S. Hilarion Abbas, qui (ut testatur S. Hieronymus *a*) multos Sarracenorum arreptos a dæmone frequenter liberavit, cultuique Veneris addictæ gentis illius sacerdotem convertit ad fidem; qui quidem nec ipsum Hilarionem abire passi sunt ante, quam futuræ Ecclesiæ lineam mitteret. Qui ergo adeo magna ab Hilarione sunt consecuti, eo defuncto, illi parem quæsierunt dari sibi hominem Episcopum Orthodoxum. At quo modo res se habuerit, Ruffinum audiamus auctorem: Dum, inquit (*b*), Lucius omni arrogantia atque sævitia ageret, Mauvia Sarracenorum gentis Regina vehementi bello Palæstini, & Arabici limitis oppida atque urbes quater, vicinasque simul vastare Provincias cœpit; cumque frequentibus bellis Romanum attrivisset exercitum, & plurimis peremptis reliquos vertisset infugam; orata pacem non aliter se amplexuram promittit, nisi Moyses quidam nomine, monachus, gentis suæ ordinaretur Episcopus; qui in eremo partibus suis propinqua vitam solitariam ducens merito & virtutibus, ac signis quæ faciebat Deus per illum, magnifice innotuerat.

CIV. *Petitio ejus Principi indicata Romano, sine ulla dilatione jubetur impleri a ducibus nostris, qui ibi infelicitè pugnauerant. Captus Moyses ad sacerdotium suscipiendum Alexandriam ex more deducitur. Adest Lucius, cui ordinandi ferebatur officium. Quo viso, Moyses præsentibus ducibus, qui perurgebant, & populis ait: Ego quidem me non esse dignum tanto sacerdotio judico; verumtamen si aliqua in me licet indigno divina dispensatio putatur explenda: Deum nostrum cœli ac terræ dominum testor, quod Lucius sanctorum sanguine pollutas & cruen-*

PAGIUS *sti ducentesimo nonagesimo natus erat. Mortuus est enim octogenarius, ut scribit S. Hieronymus in ejus Vita; eratque ætatis sexaginta quinque annorum, quando D. Antonius M. decessit, teste eodem Hieronymo. Obiit autem D. Antonius anno trecentesimo quinquagesimo sexto mense Januario. Quare Sancti Hilarionis mors ad annum trecentessimum septuagesimum retrahenda. Colitur tam a Græcis quam a Latinis die XXI. Octobris.*

XXIV. *Ad num. CXI. & seqq. Valentinianus anno præcedenti emisit Legem 9. Codicis Theod. De Maleficis, qua magiæ & maleficiorum exerci-*

*tas super me non iniiciet manus. Cumque Lucius tam gravi nota iniustum se videret in oculis plurimorum: Quare, inquit, o Moyses, tam facile condemnas eum, cujus fidem ignoras? Aut si tibi aliquis de me aliter indicavit; audi fidem meam, & tibi ipse magis quam aliis crede. Tum ille: Desine, inquit, o Luci, dolosis tuis me quoque imaginibus aggredi: Bene mihi nota est fides tua, quam protestantur servi Dei per metalla damnati, Episcopi in exilium trusi, presbyteri & diaconi extra Christiani nominis habitacula relegati, bestiis alii, alii etiam ignibus traditi. Numquid potest verior esse fides, quæ auribus capitur, quam quæ oculis pervidetur? Apud me certum est, quod qui Christo recte credunt, ista non faciunt. Et ita Lucius majore dedecore deformatus (quoniam perurgebat necessitas Reipublice consulendi) compulsus est acquiescere, ut ab Episcopis quos in exilium truserat, sacerdotium sumeret. Quo suscepto, & gentis ferocissimæ pacem tenuit, & fidei Catholicæ custodivit intemerata consortia. Hucusque Ruffinus; eadem etiam Socrates (*c*), Sozomenus (*d*), atque Theodoretus (*e*). Pacis quoque fœdera stricta fuisse vinculo nuptiarum, dum hujus Regiæ filia desponsata fuit Victori exercitus duci, Socrates auctor est. Meminit hujus Victoris Ammianus (*f*), fuisseque tradit Magistrum equitum, sed & Præfecturæ Orientalis magistratum gessisse.*

De Moysè autem Episcopo Sarracenorum creato, quid apud eos egerit, Theodoretus, (*g*) & Sozomenus paucis tractant. Theodoretus igitur hæc habet: *Polestremo Moyses, ubi cum fide admirabili gratiam Episcopalem receperat, ad illos qui eum requirebant, profectus est, & partim doctrina Apostolica, partim miraculis eos ad veritatem traduxit. Hæc ipse; eadem ferme Sozomenus (*b*), qui & hæc admiranda addit: Fertur etiam, id temporis gentem quandam universam ad religionem Christianam traductam, Zocomo ejus principe & rectore tali de causa baptizato. Iste cum sobolis omnino expertus esset, ad monachum fama illius adductus venit, uti cum eo colloqueretur; apud quem de sua calamitate graviter conqueri cœpit*

tium *Manichæis prohibuit. Manichæi enim curiosas & magicas artes tractabant, ut docet L. 3. ejusdem Codicis De apostatis. Atque hoc etiam contemplatu, ut notat Gothofredus in Commentario Legis 3. Cod. Theod. De Hæreticis, Valentinianus hanc Legem 3. De Hæreticis, hoc anno promulgavit. Ex quo liquet, nihil commune habere hanc Legem cum his quæ narrat longe post Augustinus de Moribus Manichæorum lib. 2. cap. ultimo, & contra Faustum lib. 5. cap. 6. quæ ad hanc Legem perperam refert Baronius.*

(*c*) Socrat.
l. 4. c. 29.(*d*) Sozom.
l. 6. c. 38.(*e*) Theod.
l. 4. c. 2.(*f*) Amm.
l. 26. & l.

30.

CV.

(*g*) Theod.
l. 2. c. 22.(*b*) Sozom.
l. 6. c. 36.Manichæi
magia de-
diti.Baron. n.
CXI. &
seqq.

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

Fidei pro-
pagatio
apud Bar-
baros.

pit; siquidem tum Saracenis, tum omni-
bus aliis, credo, barbaris, liberos pro-
creare, permagni aestimari solet. Mona-
chus autem jubet eum bono animo esse, &
precibus Deo adhibitis, eum dimittit,
pollicitus pro certo, eum filium habitu-
rum, si modo in Christum crederet. Ubi
vero Deus promissa re ipsa præstiterat,
& filius Zocomo natus erat; ipse Baptis-
mi mysterio initiatus est, suosque subjectos
ad idem ipsum induxit. Sed de Sarace-
nis idem ait, quod haud diu ante Va-
lentis Imperium, per monachos juxta
ipfos degentes didicerant Christianam pie-
tatem; cum postea (ut dictum est) au-
cto fidelium numero, Moysen sibi dari
Episcopum postularunt, qui Lucii impie-
tatem publica est detestatus confessione.

CVI.

Hæc autem de Saracenis occasione
persecutionis sub Lucio factæ Alexandriæ
& in universa Ægypto sunt recensita;
quam quidem sicut exortam scimus hoc
anno post obitum Athanasii, nequaquam
tamen hoc eodem anno cessavit, sed us-
que ad ultimum ferme Valentis annum
perduravit: quod vero haud licuit distin-
guere quid quoto ejus anno factum sit,
hic in unum cuncta quæ ex antiquioribus
monumentis de his reperimus, sub hoc
ipso anno jure descripsimus. Quibus ad-
dimus, horum martyrum perseverare ju-
gem memoriam in chartis Ecclesiasticis
descriptam, publiceque recoli in Ecclie-
siis tertio Idus Maii (a). At quo mo-
do alia quoque via Valens Imperator ag-
gressus sit persequi monachos, cogendo
eos adscribi militiæ, inferius suo tempo-
re dicturi sumus. Quod autem ad Petrum
Episcopum Alexandrinum spectat, de ejus
quoque Romam adventu meminit S. Hie-
ronymus (b); quem mansisse apud Da-
masum constat, quamdiu ejusmodi perse-
cutio perduravit; ea vero quiescente, tes-
tatur Socrates (c), Alexandriam rediisse
munitum ejusdem Damasi litteris, quibus
cum fides Catholica, tum etiam ejusdem
Petri ordinatio probaretur; sed de his
suo loco agendum.

(a) Marty-
rol. Rom.
13. Maii.

(b) Hieron.
epist. 16.

(c) Socrat.
1.4. c.30.

CVII.
S. Hilari-
onis ob-
itus.

Hoc ipso anno S. Hilarion præstantissi-
mus monachorum, post innumera mira-
cula edita, clarissimus sanctitate ex hac
vita migravit anno ætatis suæ (ut testa-
tur S. Hieronymus) octogesimo; ex cu-
jus etiam testificatione colligitur, eundem
hoc ipso anno ex hac vita discessisse: si-
quidem ipsum tempore obitus Antonii Ma-
gni, qui contigit anno vigesimoprimo
Constantii Imperatoris (hic est annus Do-
mini trecentismus quinquagesimus octavus)
egisse annum ætatis sexagesimum quintum
tradit; quibus si addas annos quindecim,
ut pervenias ad octogesium quo obiit,
utique deduces anno ætatis ejus usque ad
præsentem trecentesium septuagesimum
secundum. Scripsisse de laudibus Hilario-
Ann. Eccl. Tom. V.

nis epistolam S. Epiphanium, idem testa-
tur Hieronymus, cujus occasione vitam
ejus litteris commendasse tradit, cum ait
(d): Quamquam enim S. Epiphanius Sa-
laminæ Cypri Episcopus, qui cum Hila-
rione plurimum versatus est, laudem ejus
brevis epistola scripserit, quæ vulgo le-
gitur; tamen aliud est locis communibus
laudare defunctum, aliud defuncti proprias
narrare virtutes; unde & nos favore ma-
gis illius, quam injuria, cœptum ab eo
opus aggredientes, maledicorum voces con-
temnimus. Hæc ipse.

(d) Hieron.
in vita S.
Hilarion.

Sed quod de Epiphani cum Hilarione
consuetudine ex Hieronymo mentio facta
est; dignum videtur, ut ejusdem Epipha-
nii his primordia jungamus, ac ex-
plodamus ea ipsius Acta, quæ compluri-
bus conferta reperiuntur esse mendaciis:
cum enim rebus ab eo gestis qui postea
sequuntur anni intexti sint, haud æquum
est ipsius ignorasse principia. Quod pri-
mum ad Epiphani ætatem spectat, ut e-
jus natalis temporis aliqua ratio haberi
possit; S. Hieronymus de eo agens in
commentario de viris illustribus, ipsum
ad extremam senectutem jam pervenisse
tradit (e): optime namque eum nove-
rat, cui & magno erat consuetudinis &
amicitiæ usu conjunctus. Porro quando
hæc de Epiphano ipse scribebat, erat
annus (ut ipse testatur f) Theodosii Im-
peratoris decimusquartus, Christi vero tre-
centismus nonagesimus secundus. Qui igitur
eo anno ad ultimam pervenerat se-
nectutem, possumus æque opinari hoc tem-
pore ipsum non minorem sexaginta anno-
rum fuisse, & quidem tantæ æstimationis
Episcopum, ut (quod dictum est supe-
rius) Valens Imperator persecutor eum
vexare timuerit. De ejus patrio solo
& exercitatione monastica ab adolescen-
tia, hæc Sozomenus habet (g), cum
monachos Palæstinos recenset: Ex eo-
rum numero fuere Hesychius Hilarionis
sodalis, & Epiphanius, qui postea Sa-
laminæ, quæ est urbs Cypri fuit Epi-
scopus. At Hesychius eo ipso in loco, in
quo magister ejus, vitam egit monasticam;
Epiphanius autem circiter Besanducem pa-
gum in tractu Eleutheropolitano situm,
unde etiam ortus fuerat, in eodem vitæ
genere colendo se collocavit; qui ab in-
eunte ætate a monachis præstantissimis in-
stitutus, & in Ægypto longissimo tempo-
re eadem de causa versatus in disciplina
monastica, cum apud Ægyptios, tum a-
pud Palæstinos illustrissimus habitus est.
Hucusque Sozomenus.

CVIII:
Epiphani
primor-
dia.

(e) Hieron.
de script.
Eccl. in E-
piph.

f) Idem
ibid. in fin.

(g) Sozom.
1.6.c.32.

Quidnam vero Epiphano periculosum,
cum esset in Ægypto, contigerit, adeo
ut parum abfuerit quin seduceretur a
Gnosticis; ipse narrat (h), cum de iis-
dem turpissimis Gnosticis agit, his ver-
bis: In hanc hæresim, o carissimi, etiam
ipse

CIX.

(h) Epiph.
hæres. 26.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI IMPER. 9.
VALENTISEpiphanius
tentatus a
Gnosticis.

ipse incidi, & ex ore eorum qui hanc tractant, hæc in propria persona audiui. Mulieres autem sic deceptæ, non solum de his verba apud nos fecerunt, & talia nobis revelarunt, sed etiam in Ægyptia illa perniciofa ac fugitiosa Archimagiri terra, eadem effreni audacia nos attrahere in juventute nostra, lascivia concitæ aggressæ sunt. Verum qui tunc astitit S. Joseph, etiam nobis affuit; & eum qui illum liberavit, nos indigni, & insufficientes invocantes, misericordiam consecutus sumus, & perniciosas ipsarum manus effugimus; ac Deo sanctissimo hymno decantato, etiam ipsi dicere potuimus: Canteamus Domino, gloriose enim magnificatus est; equum & ascensorem projecit in mare. Non enim simili iustitiæ illius virtute, sed suspiriis ad Deum misericordiam consecuti, servati sumus. Imperabant enim mihi perniciosæ illæ mulierculæ, & deridebant me, velut indicabant ipsæ sibi ipsis mutuo illudentes, nimirum: Non potuimus, inquebant, servare adolescentem, & dimissimus ipsum in manibus Principis perire. Hæc illæ impudentes, quod ex præscripto nefarii dogmatis perire dicerentur, qui continentem vitam agerent; & paulo post: At misericors Deus ab improbitate ipsarum nos liberavit; ut etiam post lectos a nobis ipsorum Gnosticorum libros, & vere cognitam eorum opinionem, neque abductu sim, & effugerim, ac tunc non inescatus fuerim, sed studium adhibuerim, ut etiam Episcopis illius loci eos ostenderem, & nomina in Ecclesia latentia deprehenderem, quo iidem Civitate exigenterentur (erant autem nomina circiter octuaginta) & civitas a zizaniis ac spinis eorum purgaretur. Hucusque Epiphanius; qui iterum inferius se ab omni eorum sorde impollutum cunctas ipsorum lustrasse fæces affirmat; ista quidem adolescens. Sed subdit Sozomenus:

CX.

Epiphanius
clarus toto
orbe.

Postea quoque apud Cyprios non minore gloria fuit; apud quos electus est primariae urbis totius insulæ Episcopus. Unde, credo, in universo prope dixerim orbe terrarum est maximam nominis celebritatem consecutus. Nam cum in multitudine hominum, & in urbe ampla, eaque maritima sacerdotio fungeretur, ob præstantiam virtutis, qua etiam negotiis civilibus occupatus usus est, brevi tum Civibus, tum peregrinis cujusque nationis notus factus est: illis quidem, ut qui eum coram vidissent, ejusque piæ vitæ fecissent periculum; his autem, ut qui illis idem de eo narrantibus, fidem adjuverunt. Hæc Sozomenus. Auctor qui Epiphanius Acta

(a) Apud
Metaphr.
die 12.
Maii Sur.
rom. 3.

(a) conscripsit, Johannes nomine, qui & se ejus fuisse comitem in Ægypto tradit, de eodem ait, disputasse cum Hierace hæresiarcha, ipsumque divino miraculo mutum reddidisse testatur, eidemque

pœnitenti usum linguæ restituisse. Verum scias auctorem esse mendacem, multaque finxisse: nam quod ad Hieracem spectat, necdum natus Epiphanius erat, quando Hierax in Ægypto docebat. Accedat de his testis ipse Epiphanius, qui Hieracem mox post Manetem ordine ponit, etiam ante Meletium atque Arium; deque ipso pluribus agens, nihil penitus de miraculo vel pœnitentia Hieracis habet; hoc quidem minime prætermisisset, quod in primis exigebat argumenti ratio enarrari. At alia complura his monstruosiora idem compingit auctor, quæ suis locis confutanda erunt. Cæterum claruisse ipsum miraculis, floruisse doctrina cum vitæ admirabili sanctitate, fama ejus ubique diffusa, ac reverentia qua coerciti sunt infensissimi ipsius hostes Ariani & ipse Valens, certo esse possunt argumento. Res autem ab eo gestas, annis singulis, adhibita ratione temporum inferius describemus: jam vero quæ reliqua sunt anni hujus acta recenseamus.

Hoc item anno, Valentinianus Imperator Treveris in Galliis agens ad Ampellium Præfectum Prætorio adversus Manichæos ita retcripsit (b):

CXI.

Ubicunque Manichæorum conventus, vel turba hujusmodi reperitur, doctoribus gravi censione multatis, domus & habitacula, in quibus profana institutione docentur, filii juribus indubitanter adsciscantur. Dat. VI. Non. Mart. Trever. Modesto & Arintheo Cos. Cujus quidem legis

(b) l. 3. de
hæretic. C.
Theod.Manichæi
lege vetiti.

S. Ambrosius (c) visus est meminisse, cum ait, impietatem Manichæorum Imperatoris auctoritate damnatam. Quænam autem præcessit occasio, ut Manichæos jam diu ante etiam Diocletiani lege proscriptos oportuerit iterum Christiani Principis auctoritate damnari, deque his scribere Romam ad Præfectum Prætorio, S. Augustinus satis manifeste insinuare videtur eo commentario, quo agit de Manichæorum moribus, his verbis (d):

(c) Ambr.
epist. 81.

Quid dicam de moribus vestris? Dixi quæ ipse comperi, cum in ea essem Civitate, ubi ista commissa sunt. Romæ autem, me absente, quid actum sit, longum est explicare; dicam tamen brevi. Eo enim res erupit, ut occulta esse non posset absentibus; & ego quidem postea Romæ cum essem, omnia vera me audisse firmavi; quamvis tam familiaris & mihi probatus, qui præsens erat, ad me rem pertulerat, ut omnino dubitare non possem. Nam quidam vester Auditor in illa memorabili abstinentia nihilo Electis cedens, qui & liberaliter institutus esset, & vestram sectam copiose vellet & soleret defendere, molestissime ferebat, quod ei vage pessimæque habitantium passimque viventium Electorum mores perditissimi sæpe disputanti objiciebantur. Cupiebat itaque, si fieri

(d) Aug. de
morib. Manichæorum.
ult.

CHRISTI
372.

DAMASI PAP.
6.

VALENTINIANI IMP. 9.
VALENTIS

fieri posset omnes qui secundum illa præcepta vitam degere parati essent, congregare in domum suam, & suis sumptibus substinere: erat enim & non mediocriter pecuniæ contemptor, & non mediocriter pecuniosus. Querebatur autem impediri tantos conatus suos Episcoporum dissolutione, quibus adjuvantibus implere debebat.

CXII. Interea autem Episcopus quidam, Manichæorum scilicet, homo plane, ut ipse expertus sum, rusticanus atque impolitus, sed nescio quo modo ea ipsa duritia severior in custodiendis bonis moribus videbatur. Hunc diutissime desideratum & aliquando præsentem arripit iste, exponit voluntatem suam; laudat ille atque consentit; placet ut in domo ejus prior ipse incipiat habitare. Quod ubi factum est, eo congregati sunt Electi omnes, qui Romæ esse potuerunt. Proposita est vivendi regula de Manichæi epistola. Multis intolerabile visum est; abscesserunt, remanserunt tamen pudore non pauci. Cæpit ita vivi, ut placuerat, & ut tanta præscribebat auctoritas; cum interim Auditor ille vehementer omnes ad omnia cogeret, neminem tamen ad id quod non prior ipse susciperet. Interea rixæ inter Electos oriebantur creberrimæ; objiciebantur ad invicem crimina; quæ ille omnia gemens audiebat; dabatque operam, ut se ipsos in jurgando incautissime proderent. Prodebant nefanda & immania. Ibi cognitum est, quales essent, qui tamen inter cæteros vim præceptorum illorum subeundam sibi putaverunt esse. Jam de cæteris quid suspicandum erat, aut quid potius judicandum? Quid plura? Coacti aliquando murmuraverunt, sustineri illa mandata non posse. Inde in seditionem.

CXIII. Agebat Auditor causam suam complexione brevissima; aut illa omnia esse servanda; aut illum qui talia sub tali conditione præcepisset, quæ nullus posset implere, stultissimum existimandum. Vicit tamen (non enim aliter poterat) unius sententiam effrænatissimus plurium strepitus. Postea etiam ipse cessit Episcopus, & cum magno dedecore aufugit. Hujus sane cibi præter regulam clanculo accepti & sæpe inventi ferebantur, cum ei de proprio sacculo diligenter occultato pecunia copiosa suppeteret. Hæc si falsa esse dicitis, nimis apertis & pervulgatis rebus obsistitis. Hactenus Augustinus. Quisnam autem fuerit Auditor iste adeo opulentus, ut omnes Manichæos in domum suam reciperet suis sumptibus alendos, idem S. Augustinus agens contra Faustum ejusdem sectæ patronum prodit his verbis (a): Adhuc in rebus humanis est ille Constantius, modo jam frater noster Catholicus Christianus, qui multos vestrum Romæ in domum suam congregaverat propter

implenda præcepta Manichæi, satis quidem vana & inepta, sed tamen quæ magna existimatis; quibus cum vestra infirmitas cederet, dispersi estis quisque in viam suam. Unde illi qui in eis perdurare voluerunt, a vestra civitate schisma fecerunt. Et quia in mactis dormiunt, Mactarii appellantur; a quorum stratis longe dissimiles fuerunt plumæ Fausti & caprinæ lodices; qua deliciarum affluentia non solum Mactarios fastidiebat, sed etiam domum patris sui hominis pauperis Melevitani. Auferte ergo perditam simulationem, &c. Lege itaque Valentiniani iidem cum innotuissent Manichæi, vetiti sunt conventus agere. Quod igitur simulando, summam affectarent sanctitudinem; in calumniam jejunantium Christianorum versa Romæ res est, ut (quod ait S. Hieronymus b) quem viderent pallentem atque tristem, miserum & Manichæum viderent. At quonam modo qui lege prohibiti sunt in unum convenire, clandestinos conventus postea egerint, resque maxime abominandas perpetrarint, inferius dicturi sumus.

Hoc item anno, iidemque Consulibus, Saba Gothus, perseverante persecutione Athanarici, de qua plura superius, martyrium consummavit: extant ejus martyrii Acta & quidem fidelia, in quibus hæc in fine de tempore necis ipsius: Martyrio coronatus est quinta die sabbati post Pascha, hoc est, pridie Idus Aprilis, Valentiniano & Valente Imperatoribus, Consulatum gerentibus Modesto & Arintheo. Hæc ibi; qua pariter die adscripta reperitur ipsius memoria in Ecclesiasticis tabulis; meminit ejus quoque Suidas.

Nec prætereundum quod S. Hieronymus sub anno octavo absoluto, nono tamen inchoato Valentiniani & Valentis Imperatorum (est hic ipse annus) in Chronico ait: Presbyter Sirmii iniquissime occiditur, qui Octavianum ex Proconsule apud se latitantem prodere nolisset. Hæc ipse. Persimile namque huic factum de Firmo Episcopo narrat S. Augustinus ad Cosentium ita scribens (c): Quanto ergo fortius, quanto excellentius dices: Nec prodam, non mentiar. Fecit hoc, quondam Episcopus Tagastensis Ecclesiæ, Firmus nomine, firmiter voluntate. Nam cum ab eo quæreretur homo jussu Imperatoris per apparitores ab eo missos, quem ad se confugientem diligentia quanta poterat occultaverat; respondit quærentibus, nec mentiri se posse, nec hominem prodere; passusque multa tormenta corporis (nondum enim erant Imperatores Christiani) permansit in sententia. Deinde ad Imperatorem ductus, usque adeo admirabilis apparuit, ut ipsi homini, quem servabat, indulgentiam sine ulla difficultate impetraret. Quid autem hoc fieri potest fortius & con-

Constantius Manichæus conversus ad fidem.

(b) Hieron. epist. 23.

CXIV. Sabæ Gothi Martyrium.

CXV.

(c) Aug. ad Cosen. de mend. c. 13.

(a) Aug. contra Faust. l. 5. c. 6.

CHRISTI
372.DAMASI PAP.
6.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 9.

stantius? Hæc S. Augustinus; ex quibus videas æquiores erga Episcopum fuisse Ethnicum Imperatorem, quam contra presbyterum Valentinianum, ab omnibus crudelitatis nimie condemnatum; hujus autem Firmi dies natalis in sanctorum memoriam descriptus habetur pridie Kalend. Augusti.

CXVI. Hoc pariter anno de curanda Constan-

tinopolitana bibliotheca Valens ad Clearchum ejus urbis Præfectum ita rescripsit (a):

Antiquarios ad bibliothecæ codices componendos, vel pro vetustate reparandos, quatuor Græcos, & tres Latinos scribendi peritos legi jubemus, &c. Dat. VIII. Idus Martii. Modesto & Arintheo Coss.

(a) l. 2. de stud. liber. C. Theod.

JESU CHRISTI
ANNUS
373.DAMASI PAP.
ANNUS
7.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. 10.

I. Valentinianus, & Valens Augusti, quarto inito Consulatu, dedere nomen in Fastis anno Christi trecentesimo septuagesimotertio, quo Romæ celebratum est a Damaso Papa Concilium adversus Apollinarem hæresiarcham, in quo & aliæ grassantes in Oriente hæreses damnatæ sunt. Quod autem ad tempus spectat;

cum exciderint plane Synodi Acta, ex quibus id accipere licuisset, aliunde ratio consignati temporis petenda est; ad quam inlinuendam, illud in primis meminisse oportet, ex tertia legatione Basilii ad Damasum missa anno superiori, inter alia (ut vidimus) significatum esse de hæresi Apollinaris damnanda, quæ hac-

te-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5866.

SÆC. IV. ☉ 18. F. ☽ 13. P. 31. Mart. Indict. 1.

Anno Urbis 1126. Olymp.

288. an. 1. DAMASI PAPÆ 8.

A.C. 373. VALENTINIANI ET VALENTIS IMPP. 10.

GRATIANI IMP. 7.

cidente, hic in Oriente: ille juxta tertiam regulam, hic juxta secundam: Decennalia enim exhibuit Valens. Extat adhuc Oratio, quam Themistius in hujus Decennialibus recitavit.

Synodus Romana consignatur a Theophane anno Incarnationis secundum Alexandrinos CCCLXVII. qui Kalendis Septembris anni Christi CCCLXXIV. inchoatur. Et quidem recte: nam Petrus Alexandrinus Episcopus, qui hoc anno D. Athanasio successit, quique eidem Concilio interfuit, non nisi sequenti anno Romam pervenire potuit, ut liquet ex iis, quæ anno præcedenti num. XII. dixi. Præterea Sozomenus lib. 6. cap. 25. de hac Synodo loquitur post narratam D. Ambrosii ordinationem anno CCCLXXIV. factam. Denique S. Epiphanius, qui anno CCCLXXIV. Panarium scripsit, non so-

II.
Synodus
Romana.

I. [1] AD num. I. & seqq. Coss. Valentinianus Aug. IV. & Valens Aug. IV. ille in Decennialia Valentis.

NOTÆ [1] Coss. Valentinianus Aug. IV. & Valens Aug. IV. Gruterus, pag. MLXI.

DIE. PRID. KAL. MAIAS. VALENTINIANO. ET. VALENTE. AUGG. IIII.

Inscriptiones selectæ Vignolii, pag. 332.

DEP. V. NON. OCTOB:
VALENTINIANO. AUG. IIII.

Fabrettus, pag. 507. num. 127.

X. KAL. SEPT. VALENTINIANO
ET. VALENTI. IIII.

Boldettus, lib. II. Cap. III. pag. 398.

DEP. XV. KAL. APRIL. D. LVN.
CONS. VALENTIN. ET. VALE. XII. DI. . . .

Anno æræ christiæ 373. littera dominicalis fuit F. & dies Luna incidit in XV. Kal. Aprilis: In oppido S. Gemini in Umbria in D. Augustini, epitaphium Aurelia Iguia depositæ. PRID. KAL. MAIAS. VALENTINIANO. ET. VALENTE. VV. CC. IIII. Fasti Idatii, Prosperi Chronicon, & Laterculi Paschales: Valentiniano IV. & Valente IV. Paschalis laterculus in fine Gennadii: Valentiniano, & Valente .IV.

CHRISTI
373.

DAMASI PAP.
7.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. IO.

tenus nulla cohibita lege Ecclesiastica, libere ab auctore Antiochiæ doceretur; immo quod auctor vir pius atque eruditus existimaretur, ac proinde qualis re vera esset, ignoraretur; non Basilium tantum & Gregorium Nazianzenum, sed etiam Damasum atque Hieronymum (ut dictum est) ad præsens usque tempus cum homine litterarum consuetudine saltem communicasse certum est: hæresi autem ejus curiosius explorata, quamprimum Orthodoxi Orientales sese ab ejus communicatione divisere, deque ipso S. Basilus ad Damasum scripsit anno superiori; qui acceptis ea de re a sancto Basilio litteris, adversus Apollinaris hæresim Romæ Concilium convocavit: res enim haud longiori mora retardanda erat, ne patientia Damasi cum eo communicantis mutux cum Apollinari societatis suspensionem afferret. Rursum vero quod eadem Apollinaris hæresis Romæ damnata esse dicatur a Damaso atque Petro Episcopo Alexandrino Romæ tunc existente; cum ejusdem Petri Romam adventum ex persecutione Arianorum concitata post ingressum Lucii Alexandriam contigisse oporteat prope finem anni superioris; jure in præsentem annum idem Romanum Concilium referri debet, de quo Sozomenus (a) : *Hanc quidem Apollinaris hæresim apud multos serpere, Damasus Episcopus Romanus, & Petrus Episcopus Alexandrinus certiores facti, primi omnium, Concilio Romæ convocato, eandem alienam esse ab Ecclesia Catholica pronunciarunt.* Hæc ipse, atque hætenus quo ad tempus.

(a) Sozom.
l.6.c.25.

II. Quod autem ejus Synodi Acta penitus excidisse videantur; ex fragmentis hinc inde petitis, quantum fas est, restituamus in integrum. Ac primum illud non ignorandum, Vitalem Antiochiæ agentem patronum hæresis Apollinaris, ea de causa in crimen vocatum, ad dicendam causam apud Damasum Romam se contulisse, edidisseque Catholicæ fidei formulam, seque injuste hæresis accusatum exclamasse. Cum igitur fidei libello edito, ut Catholicus probatus esset, ab eodem Romano Pontifice sic acceptus est, ut ejus causam Paulino Antiocheno Episcopo cognoscen-

PAGIUS solum Apollinarem damnatum non dicit, sed etiam eum fratrem, imo charissimum & maxime ubique honorandum prædicat. Quare, licet jam in Oriente multi in ejus blasphemias insurrexissent, non deerant tamen qui eum excusarent; nondumque damnatus erat, quando Epiphanius Opus illud scripsit; aut saltem ejus damnationis nuntium nondum in Orientem perlatum erat; aut denique Epiphanius, ut multi alii, Apollinari favebat. Cum vero Theophanes de hac Synodo loquatur post S. Ambrosii ordinationem, eodemque anno, quo Valentiniani senioris mortem recitat, ea Synodus post hunc annum celebrata fuit.

dam delegaverit, libellumque ad eundem Paulinum dederit, cui Vitalis subscripsit; quod postquam a Vitale factum est, in communionem Catholicam fuit acceptus. Sic igitur Vitalis, Damasi communionis virtute, ab aliis quoque Orthodoxis in communionem admissus est, & inter eos a Gregorio Nazianzeno; qui postea ejus rei causa insinulatus, ad Cleodionem scribens (b), sic se apud eum excusat: *Ne autem nos, inquit, hoc nomine accusent, quod Vitalis, viri nobis carissimi fidem, quam, ita postulante Damaso Papa Romæ Episcopo, litteris consignatam edidit, prius quidem probaverimus, nunc vero repudietur, de hac quoque re pauca differemus, &c.* Post multa vero: *Quoniam igitur eadem voces, si recte intelligantur, cum pietate conjunctæ sunt; si perperam exponantur, impietate non carent; quid mirum, si Vitalis quoque verba nos quidem, ita suadente voluntate, in pium sensum accepimus, alii vero ad eorum quæ scripta sunt mentem exasperantur & inflamman-*

(b) Gregor.
Naz. ad
Cleodionem.
adversus A-
pol. ep. 2.

Quænam igitur fuerit Vitalis Romæ edita fidei confessio, ut ita a Damaso minime rejiceretur; ex iis quæ ibidem Gregorius Nazianzenus habet, satis apparet. Quod enim Vitalis atque Apollinaris ejus magister hæresis accusarentur, quod affirmarent Christum fuisse mentis expertem, carnemque tantum absque mente suscepisse humanam; cum ipse Vitalis disertis verbis sua fidei professione confessus esset in Christo sicut carnem, ita & mentem: quidnam in tam aperta confessione credi poterat laqueus occultari? Sed latentem dolum aperit idem ipse Gregorius, cum ait: (c) *Pias quidem dictiones consentuntur, verum circa mentem dolum struunt, quidem animæ, nec rationis, aut mentis expertem, nec imperfectum hominem consententes, ceterum animæ ac rationis ac mentis loco divinitatem inducunt: Et infra: Christum mentem habere, prave & perquam stolidè interpretantur; nimirum, per Christi mentem divinitatem significari contententes, non autem hunc locum more nostro exponentes, &c.* At quid faciendum fuisset, quæritur, si verba pia atque Catho-

III.

(c) Gregor.
Naz. ubi
supra.

lica

Porro in hac Synodo Romana multipliciter ab Historicis erratum. Primo, in anno, ut jam vidimus. Secundo, quia Baronius ad eam refert epistolam Damasi PP. quæ incipit: *Quod debet tam Apostolicæ Sedis reverentiam exhibet; quæ recitatur a Theodoro lib. 5. cap. 10. post Synodum Constantinopolitanam anno CCCLXXXI. habitam.* Verum, ut observat Valesius in Notis ad Sozomenum, hæc epistola non est Synodica, sed Decretalis tantum ipsius Damasi. Ac præterea, ut idem Valesius in Notis ad Theodoretum laudatum, ea jam diu post hoc tempus scripta. Ait enim Damasus: *Quid depositionem Timothei a me denuo postulatis? Qui & hic judicio*

III.
Anno se-
quenti ce-
lebrata.

cio

CHRISTI
373.DAMASI PAP.
7.VALENTINIANI IMPER. IO.
VALENTIS

lica falsa interpretatione Vitalis callide corrupisset, falsoque jurasset?

IV.
(a) Elias
Cretens.
apud Greg.
Naz. epist.
2. ad Cle-
don.

Audiamus ab Elia Cretensi (a) totam hanc de Vitali Romæ causam actam, cum eam his verbis enarrat: Hic igitur Vitalis cum apud beatissimum Damasum (erat autem hic veteris Romæ Episcopus) tamquam Apollinaris sectator accusatus fuisset; poscente sanctissimo illo Episcopo, ut fidem suam exponeret, eam scriptis mandata edidit. Et quia prima fronte recta & sana esse visa est; idcirco & Damasus, & item divinus hic magister, nempe Gregorius Theologus, eam admiserunt, quod abditam & occultam fraudem nullo modo deprehendissent, nec versutam malignitatem sub verbis latentem animadvertissent. Etenim in suo de fide libello divinæ scripturæ verba sine ulla depravatione collocabat, nihil prorsus immutans, nec orationis seriem adulterans: at vero pietatis sensum apud eos, qui sincero erga ipsam animo erant, pervertere minime desinebat; effringens videlicet & invertens, atque ad hæresis suæ sententiam oborto collo trabens. Quid igitur? Statim ut dolum senserunt, fraudulentum ac versutum hominem, ut merebatur, ab Ecclesia proscribunt. Quo nomine cum ab iis qui mutationis eorum causam minime cognitam habebant, in crimen vocarentur; idcirco vir sanctus adductus est, ut & pro Damaso Romæ Episcopo, & pro se ipso causam diceret. Hæc Elias de his quæ ad historiam pertinent. Cæterum constat, nequaquam Romæ a Damaso tunc susceptum esse Vitalem, probatamque penitus ejus confessionem, sed ejus causam delegatam fuisse (ut diximus) Paulino Episcopo Antiocheno; quod sane Damasi indicant litteræ postea ad Paulinum ipsum datæ; extant ipse, quibus ejusmodi affixus est titulus (b):

(b) Tom. I.
Conc. edit.
nova.

V.

Ad Paulinum Antiochenum Episcopum de fide & libelli formula, cujusmodi qui ab hæresi revertuntur, debeant profiteri.

Dilectissimo fratri Paulino Damasus.

Epistola
Damasii ad
Paulinum
de recipi-
piendo
Vitali.

Per filium meum Vitalem ad te rescripta direxeram, tuæ voluntati & tuo iudicio omnia derelinquens; & per Petronium presbyterum breviter indicaveram me in articulo jam profectiois ejus aliqua ex

parte commotum. Unde ne aut tibi scrupulus resideret, & volentes forsitan Ecclesiæ copulari tua cautio probanda differret; fidem nostram misimus, non tam tibi qui ejus fidei communionem sociaris, quam his, qui in ea subscribentes, tibi, idest, nobis per te voluerint sociari dilectissime frater. Quapropter si supra dictus filius meus Vitalis, & qui cum eo sunt, tibi voluerint aggregari; primum debent in ea expositione fidei subscribere, quæ apud Nicæam pia Patrum voluntate firmata est. Deinde quoniam nemo potest futuris vulneribus adhibere medicinam, ea hæresis eradicanda est, quæ postea in Oriente dicitur pullulasse. Idest, confitendus ipsa Sapientia, Sermo, Filius Dei humanum suscepisse corpus, animam, sensum, idest integrum Adam, & (ut expressus dicam) totum veterem nostrum sine peccato hominem. Sicut enim confitentes eum humanum corpus suscepisse, non statim ei & humanas vitiorum adjungimus passiones; ita & dicentes eum suscepisse & hominis animam & sensum, non statim dicimus & cogitationum eum humanarum subjacuisse peccato. Si quis autem dixerit, Verbum pro humano sensu in Domini carne versatum; hunc Catholica Ecclesia anathematizat, nec non eos qui duos Salvatores Filios confitentur, idest, alium ante incarnationem, & alium post assumptionem carnis ex Virgine, & non eundem Dei Filium & ante & postea confitentur. Quicumque huic epistolæ subscribere voluerit, ita tamen ut in Ecclesiasticos canones, quos optime nosti, & in Nicænam fidem ante subscripserit; hunc habebis absque aliqua ambiguitate suscipere. Non quod hæc ipsa quæ nos scribimus, non potueris convertentium susceptioni proponere; sed quo tibi consensus noster liberum in suscipiendo tribuat exemplum. Hactenus epistola Damasi ad Paulinum.

At quid ipse Vitalis? Audisti ex Gregorio Theologo & Elia Cretensi. Subscripsit, probavitque oblatam a Damaso Catholicæ fidei confessionem, in communionemque susceptus est. At quomodo Catholicus non inventus? eo quod pura sinceraque ejus verba in pravum illum, qui

VI.
Vitalis
doloſe
honestis
verbis
hærefim
occultat.

PAGIUS

cio Sedis Apostolica, prasente etiam Petro Alexandrinorum urbis Episcopo, depositus est una cum magistro ipsius Apollinare. Perperam itaque ea epistola ad prasens Concilium Romanum, in quo Apollinaris & Timotheus a Damaso & a Petro Alexandrino damnati, relata. Tertio, Anathematismi adversus Apollinarem, aliosque Hæreticos ex alia Damasi epistola desumpti, & a Theodoroto lib. 5. cap. II. post Synodum Constantinopolitanam anno CCCLXXXI. coactam recitati, optime etiam ad Concilium Romanum IV. referuntur.

IV.

Sozomenus lib. 6. cap. 25. loquens de duobus

Apollinaribus, patre & filio, & de Vitale Presbytero hæc de hac III. Synodo Romana scribit: Primus Damasus Episcopus urbis Roma, & una cum illo Petrus Alexandrinus Antistes, cum hanc hæresim latius serpere intellexissent, Concilio Roma congregato, eam ab Ecclesia Catholica alienam esse decreverunt. Valesius in Notis ad Sozomenum existimat eum intelligere Synodum quæ Roma celebrata est anno Christi CCCLXXVII. vel CCCLXXVIII. Ex qua Synodo nihil ad nos pervenit præter partem epistolæ, sive expositionis fidei, quæ transmissa est ad Orientem, & cui Orientales Episcopi facta Synodo apud Antiochiam sub-

Synodus
Romana
III. magis
explicatur.

CHRISTI
373.

DAMASI PAP.
7.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. IO.

qui dictus est, sensum convertit. Dectus autem, Apostolici iudicii censuram, quam merebatur, excepit. Nam hæc omnia in præsens, de quo agitur, Concilium Romanum allata cum fuissent, detecta ejus impietate, fuit ipsa hæresis omnium damnata calculo, atque auctores hæresis, ejusdemque sectatores ab Ecclesia pœna excommunicationis ejecti. De ejusmodi autem Damasi habito Romæ iudicio ita meminit idem Gregorius Nazianzenus (a), ubi ait: *Quod etiam in causa fuisse reor, cur ipse quoque Damasus, cum postea rectius edoctus fuisset, simulque in pristinis ipsos expositionibus perstare audisset, eos ab Ecclesiæ cætu abdicarit, fideique libellum (oblatum scilicet ante Romæ) cum anathematismo deleverit; tum etiam quod fraudem eam, in quam per simplicitatem inciderat, permolestè ferret. Hæc Gregorius, haud conscius (ut apparet) rem ipsam integram fuisse a Damaso Paulino Antiocheno Episcopo delegatam.*

(a) Gregor. Naz. epist. 2. ad Helen.

VII.

De damnatione Apollinaris atque Timothei.

(b) Theod. l. 5. c. 10.

Qui igitur damnavit Vitalem, Apollinari ejus auctori & primario hæresis inventori Damasus nequaquam pepercit, sed & in hoc Concilio Timotheum alium ejus discipulum pariter condemnavit; testatur id quidem ex ejusdem Damasi litteris Theodoretus, cum ait (b): *Damasus item vir omni genere laudis florentissimus, simul ut hanc sectam exortam accepit, non Apollinarem solum, verum etiam Timotheum ejus discipulum abdicavit: Quam rem Episcopis etiam Orientales Ecclesias gubernantibus significavit per litteras, quas in historiam illigare, non incommodum existimavi: sic enim se habent:*

VIII.

Quod vestra charitas debitam sedi Apostolicæ reverentiam tribuit, filii honoratissimi, vobis ipsis quoque maximo sane honori est. Nam tametsi sancta Ecclesia, in qua S. Apostolus sedens nos docuit, quo pacto illius gubernacula, quæ suscepimus, tractanda sint, nobis primæ

partes deferuntur; tamen confitemur, nos illo dignitatis gradu longe inferiores esse. Verum ob hanc causam omnibus modis laboramus, uti ad gloriam beatitudinis ejus, si qua ratione p̄ssimus, tandem aliquando perveniamus.

Sciatis velim, fratres, nos Timotheum illum profanum Apollinaris hæretici discipulum cum impio suo dogmate jampridem abdicasse; & ob eam causam credimus reliquias ejus nihil in posterum momenti habituras. Quod si antiquus ille serpens semel atque iterum ictus ad suam ipsius pœnam augendam revixerit, & extra Ecclesiam ejectus nonnullos etiamnum fideles suis mortiferis venenis, quibus eos tentare aggreditur, ad exitium trahere non cessat; vos hanc ejus astutiam velut pestem quamdam declinate, & recordamini sedulo tum fidei ab Apostolis traditæ, tum hujus vel maxime quæ est a sanctis Patribus in Concilio Nicæno scriptis prodita; inque eam gradum firme defegentes, immobiles perstate; & ne posthac sustinete, ut vel clerici vestri, vel laici inanes sermones quæstionesve obscuras audiant.

Jam enim semel formulam edidimus, ut qui se Christianum profiteatur, illud teneat quod ab Apostolis traditum est; quippe divinus Paulus sic loquitur (c): Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit. Nam Christus Filius Dei Dominus noster generi humano per passionem suam plenissimam salutem reddidit, ut totum hominem peccatis implicatum ab omni peccato liberaret. Hunc si quis aut imperfectam humanitatem, aut imperfectam divinitatem habuisse dixerit; spiritu diaboli completus, se filium gehennæ ostendit. Itaque quid est cur abdicationem Timothei a me rursus requiratis, qui etiam hic iudicio sedis Apostolicæ, Petro quoque Alexandria Episcopo præsentè, abdicatus est una cum magistro suo Apollinare, qui item in die iudicii debitas pœnas & supplicia persolvat? Quod si ille, qui veram spem

IX.

(c) Galat. 1.

PAGIUS

subscripserunt, ut legitur in Collect. Rom. L. Holstenii pag. 166. Id autem factum est anno Domini CCCLXXVIII. Verum Sozomenus tam capitibus ea verba præcedentibus, quam illa subsequentibus, verba facit de iis, quæ durante persecutione Valentis contigere, & Petrus Alexandrinus Romæ anno CCCLXXVII. discessit; idemque non dubium quin ibidem Sozomenus tertiam Synodum Romanam intelligat. Sed hucusque has Romanas Synodos, Damaso sedente habitas distinguere facile non fuit. Cæterum Synodus IV. Romana nonnisi sub finem anni CCCLXXVIII. congregata, ex eaque aliqua ad nos pervenere, quæ infra in medium adducam.

Denique Synodus Antiochena, de qua loquitur Holstenius loco a Valefio citato, nonnisi post Sancti Basilii mortem, ideoque anno CCCLXXX. coacta fuit, ut suo loco demonstravi. In Libello Synodico, in quo quatuor priores Synodi Romanæ sub Damaso accurate recitantur, de hac tertia legitur: Petrus (postquam Alexandria ejectus fuit) Romam contendit: eoque recepto, Papa Damasus Romæ divinam & sanctam Synodum convocavit: qua amentem illum Apollinarium, Stephanumque ejus discipulum (legendum Timotheum qui Apollinaris discipulus fuit) & latronem Lucium anathemate notavit. [1]

NOTÆ [1] Synodica Damasi contra Apollinarem & Timotheum non A. D. 373. scripta est; sed post annum 377. datam esse, quanquam quo præcipue anno incertum sit, Coustantius censet in. Monito. prævio ad hanc Synodicam, pag. 569. num. 1.

CHRISTI
373.DAMASI PAP.
7.VALENTINIANI IMPF. IO.
VALENTIS

spem in Christum una cum fidei confessione mutarit, velut spem quamdam salutis retinens, alios quosdam, qui sunt leviores, ad suam perducatur sententiam; sciant illi, se propterea cum eo similiter perituros, quod animum aliquando induxerint Ecclesie canonis repugnare. Deus autem vos, filii honoratissimi, servet incolumes. Hactenus Damasi epistola ad Orientales.

X. Scripti sunt autem ab eadem Synodo anathematismi non adversus tantum hæresim Apollinaris, sed etiam contra alias ingruentes hæreses Arii, Sabellii, Macedonii, Eunomii, & Photini; recitat eisdem Theodoretus (a) ex epistola ad Paulinum Thessalonicensem, immo puto legendum, Antiochensem, ad quem tunc sedentem Antiochiæ Episcopum superius citata extat epistola; sic vero illi se habent:

(a) Theod.
l. 5. c. 11.

XI.
Anathematismi
adversus
hæreses
horum
tempo-
rum.

Quoniam post Concilium Nicænum ejusmodi error emerfit, ut quidam profano ore dicere audeant, Spiritum sanctum per Filium factum esse: Anathema denunciavimus omnibus qui non libere prædicant Spiritum sanctum unius & ejusdem tum essentia, tum potestatis cum Patre & Filio.

Pari ratione anathema indicimus Sabelliani erroris fautoribus, qui dicunt Patrem & Filium eundem esse.

Anathemate item damnamus Arinum, & Eunomium, qui pari impietate, licet verbis discrepent, tum Filium, tum Spiritum sanctum creaturam esse asserunt.

Sint porro Macedoniani mulctati anathemate, qui ex radice Ariani exorti, non impietatem, sed nomen solum commutarunt.

Photino quoque sit pœna anathematis irrogata, qui hæresin Ebionis renovans, Dominum nostrum Jesum Christum ex Maria solum editum asseverat.

Illi præterea anathemati addicantur, qui duos Filios esse affirmant, unum ante secula, & alium post carnem ex Maria sumptam*.

* assumptam.

Anathema etiam illis adjudicavimus, qui asserunt, quod in carne humana Verbum Dei, loco animæ rationis participis habitavit. Nam idem ipsum Dei Verbum non animæ rationis & mentis compotis locum in corpore, quod sibi sumpsit, obtinuit, sed nostram animam, hoc est ratione, & mente præditam, expertem tamen peccati accepit, servavitque.

Denique sit illis inflictum anathema, qui dicunt Verbum Dei productione & contractione a Patre secerni, ipsumque essentia expertem esse, aut morte interiturum, scelerate impieque prædicant. Quæ autem sequuntur usque ad sequentem anathematismum habet amplius Theodoretus, videlicet: Eos autem qui ab Ecclesiis, in quibus vixerunt, ad alias se transtulerunt,

usque eo sint a nostra communione alieni, quo ad ipsas urbes redierint, in quibus erant primum ad aliquem honoris Ecclesiastici gradum elati. Quod si quis in alterius locum, qui sedem mutavit, cooptatus sit; tantisper a sacerdotali dignitate vacet ille qui civitatem propriam deseruerit, dum qui ei successerat, obdormierit in Domino.

Si quis non dixerit, Patrem semper esse, semper esse Filium, & semper Spiritum sanctum; anathema esto.

Si quis negaverit Filium genitum a Patre, hoc est, ex divina ejus essentia; anathema esto.

Si quis negaverit Filium Dei perinde verum Deum, ut Pater verus Deus, & omnia posse, omnia scire, Patrique æqualem esse; anathema esto.

Si quis dixerit, Filium Dei, cum in carne viveret inque terris degeret aetatem, non in cælis etiam cum Patre fuisse; anathema esto.

Si quis dixerit, Filium Dei, cum passus sit in cruce, non in carne solum & anima rationis participem, quam accepit in forma servi, uti sacris litteris proditum est, sed in sua etiam divinitate dolorem sustinuisse; anathema esto.

Si quis negaverit Verbum Dei passum in carne, crucifixum in carne, mortem gustasse in carne, & primogenitum ex mortuis fuisse, quatenus vita est, & Deus auctor vitæ; anathema esto.

Si quis negaverit eum in carne, quam assumpsit, sedere ad dexteram Patris, in qua etiam venturus est ad iudicium de vivis & mortuis exercendum; anathema esto.

Si quis negaverit Spiritum sanctum vere & proprie ex Patre esse, perinde atque Filium ex divina essentia, & Deum Dei Verbum, anathema esto.

Si quis dixerit Spiritum sanctum non perinde omnia posse, omnia scire, & ubique terrarum adesse, ut Patrem & Filium; anathema esto.

Si quis dixerit Spiritum sanctum creaturam esse, aut per Filium factum esse; anathema esto.

Si quis negaverit Patrem omnia per Filium incarnatum & Spiritum sanctum condidisse, hoc est, visibilia & invisibilia; anathema esto.

Si quis negaverit unam Patris, & Filii & Spiritus sancti divinitatem, auctoritatem, potestatem, gloriam unam, dominatum unum, unum regnum, voluntatem, & veritatem, anathema esto.

Si quis negaverit tres veras personas esse Patris, Filii, & Spiritus sancti, semper vivere, omnia continere visibilia & invisibilia, omnia posse, omnia iudicare, omnibus vitam tribuere, omnia fabricari, omnia conservare; anathema esto.

Si quis negaverit Spiritum sanctum ab o-

mni

XII.

CHRISTI
373.

DAMASI PAP.
7.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. IO.

nni creatura perinde adorandum, ut Patrem & Filium; anathema esto.

Si quis de Patre & Filio recte sentiat, de Spiritu sancto autem non item; hæreticus est; quandoquidem omnes hæretici, qui de Filio Dei & de Spiritu sancto prave sentiunt, in Judæorum & Gentilium infidelitate versari deprehenduntur.

Si quis Deitatem diviserit; dixeritque Patrem Deum, Filium Deum, & Spiritum sanctum Deum separatim; affirmaveritque etiam Deos dici, & non Deum, propter unam divinitatem & potentiam, quam credimus & agnoscimus Patris & Filii & Spiritus sancti, cum sit unus Deus in tribus personis; aut rursus ita exceperit * Filium & Spiritum sanctum, uti Patrem solum Deum dici, aut unum credi Deum existimet; anathema esto. Nam, nomen Deorum & Angelis & omnibus sanctis a Deo donatum est. In Patre, & Filio, & Spiritu sancto propter unam æqualemque divinitatem, non nomina Deorum, sed nomen Dei nostri offertur, & significatur, ut credamus quod in Patrem & Filium & Spiritum sanctum baptizati sumus, & non in nomine Archangelorum, aut Angelorum, sicut hæretici, Judæi & Gentiles delirant.

Hæc igitur Christianorum salus est, ut credentes in Trinitatem, id est, in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & baptizati in eadem credamus quoque unam in ea Deitatem esse, unam potentiam, unam divinitatem & essentiam denique unam. Hactenus Damasi Papæ in Concilio Romano fidei decretum.

XIII.

Sed quod rursus ad eosdem Damasi anathematismos pertinet; non prætereundum, quod Justinianus Imperator ait, ab eo excommunicatos fuisse omnes sive adhuc viventes, sive defunctos, qui Nicænam sacrosanctam fidem violassent; sunt enim hæc verba ipsius in epistola, cujus titulus est: *Ad Joannem Romanum Pontificem*, sed tamen scripta Vigilii Papæ tempore; ejus autem est exordium: *Scientes quod nihil aliud &c.* ubi post multa prope finem: *Etiam, inquit, quod est amplius, dicemus; quia quidam ex ipsis, qui in Nicæna sancta Synodo convenerunt, & expositione ab ea fidei definitioni vel symbolo subscripserunt; quoniam postea contraria sapientes apparuerunt, alii quidem vivi, alii autem post mortem anathematizati sunt a Damaso sanctæ memoriæ Papa antiquioris Romæ, & ab universali Sardicensi Concilio.* *Ann. Eccl. Tom. V.*

cilio, prout testatur S. Athanasius. Hæc ipse. (1) Sed desiderantur ejusmodi Damasi scripta Athanasio cognita, cujus tempore in alia aliqua Synodo id a Damaso factum oportuit ab hac diversa: nam huic Petrus ejus successor interfuit.

Quod autem ad hujus anni Romani Concilii res gestas spectat; sic in eo damnati sunt Apollinaris, Vitalis, Thimotheus, aliique omnes ejusdem sectæ participes, ut etiam una cum ipsis omnia eorundem hæresum capita fuerint condemnata, ut illud in primis, quod ad antiquam hæresim Millenariorum spectabat; quam idem Apollinaris, scribens adversus Dionysium Alexandrinum illam destruentem, restituere conatus est. Sicque actum, ut post damnatam Romæ in Apollinare eam hæresim loquacem antea, omnino conticuerit, ut vix fuerit aliquando audita. Erant Apollinaris hæresis alia quoque capita, eademque cum auctore damnata, quæ singula recensebimus. Plane accidit de Apollinare, ut quod magna cum laude versatus fuerit in Ecclesia, ejus errores haud crediti fuerint, vel saltem excusati, ut ex Epiphonio (a) superiori tomo diximus. Magnæ quidem ipsum fuisse in Ecclesia æstimationis, ostendit etiam Cyrillus Alexandrinus (b), cum sic eum redarguit: *Quid enim, inquit, utilitatis Apollinaris Laodicensis attulit, unus ex primoribus, magnus ille agonista, qui cum pro recta fide adeo fortiter contra inimicos dimicavit, sua ipsius sapientia fretus, velletque in puram & sinceram Christi fidem ex perplexis & invidis meatibus quosdam introducere; an non hoc effecit, ut inter schismaticos a Catholica reputetur Ecclesia? &c.*

XIV.
Millenariorum error damnatus.

(a) Epiph. hæresi 76.

(b) Cyrill. epist. 15. ad Acac.

XV.
Apollinaristarum multiplices errores.

(c) Gregor. Naz. ad Cled. ep. 1.

(d) Theod. hæret. f. lib. 4.

E e e Ri-

NOTÆ

[1] Ad ea verba Justiniani Imperatoris adversus tria capitula, ubi: *Alii autem post mortem anathematizati sunt a Damaso sanctæ memoriæ, & ab universali Sardicensi Synodo, prout testatur S. Athanasius.* Coustantius in notis ad epist. III. S. Damasi pag. 480. Baronii conjecturam non amplectitur, putantis desiderari scripta Damasi, quibus anathemate perculit in Arianam hæresim lapsos, etiam post eorum mortem. Censet enim Coustantius, hujus edicti auctorem, assentandi gratia, & Damasum & Athanasium in testes vocasse, atque id totum effinxisse.

CHRISTI
373.DAMASI PAP,
7.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. IO.

stimans, quod cum Apollinaris Nicænæ fidei assertorem sese diceret, ista tam absurda deliraret. Rursum vero Theologus ex libello ejusdem Apollinaris portentosas quasdam ejus sententias patefecit (a), nimirum effutiisse blasphemiam, atque dixisse, carnem Christi de cælo allatam esse; addidisse insuper Christum in sua divinitate passum esse. At idem Gregorius ad Cledonium (b) scribens, cum decem statuit anathematis adversus hæreses Apollinaris, totidem, cum ab ipso, tum a suis impias prolatas esse sententias, immo horrendas blasphemias, docet. Sunt autem hi qui sequuntur;

(a) Greg.
Naz. ad
Nestor.(b) Gregor.
Naz. ep. 1.
ad Cled.XVI.
Anathe-
matismi
Gregorii
Nazianze-
ni adver-
sus hære-
ses Apol-
linaris.

Si quis sanctam Mariam Deiparam non credit; extra divinitatem est. Asserebat id Apollinaris, dum carnem Christi de cælo sumptam esse dicebat; unde & subdit:

Si quis Christum per Virginem tanquam per canalem decurrisse, ac defluxisse, ac non in ea divino modo, quia absque viri opera, humano, quia procreationis lege formatum esse dixerit; in simili impietate versatur.

Si quis creatum hominem fuisse, Deumque postea subisse, pronunciarerit; damnationi obnoxius est.

Si quis duos filios, alterum ex Deo & Patre, alterum ex matre, non autem unum eundemque induxerit, is ab ea quoque filiorum adoptione excidat, quæ recte credentibus promissa est. Et post nonnulla adversus hanc blasphemiam dicta, subdit:

Si quis divinitatem in eo velut in Propheta per gratiam operatam fuisse, ac non secundum essentiam connexam fuisse atque connecti dixerit; divino afflatu careat, immo contrario, nempe diabolico, impleatur.

Si quis Cruci affixum non adoret; anathema sit, atque in eorum qui Deum interemerunt, numerum adscribatur.

Si quis eum ex operibus perfectionem, assecutum fuisse, aut post baptismum, vel resurrectionem a mortuis in Filium adoptatum fuisse dixerit, quemadmodum quos Græci deos adscriptitios inducunt; anathema sit. Neque enim id quod caput, aut progreditur, aut perficitur, Deus est; tametsi hæc de eo idcirco dicantur, quod paulatim hominibus innotuerit.

Si quis sanctam carnem nunc exutam & abjectam, divinitatemque corpore spoliatam esse, non autem cum assumpta parte & esse, & venturam esse dixerit; præsentia illius gloriam non cernat. Et paulo post:

Si quis carnem e cælo descendisse, & non hinc atque a nobis esse dixerit; anathema sit. Ac demum:

Si quis in hominem mente carentem speret; amens profecto est, nec dignus qui totus salute donetur. Quod enim Apollinaris negans in Christo mentem, Christum semihominem colere videretur, id-

circo idem Theologus eadem epistola subdit; *Tu Sarcolatra, siquidem ego Anthropolatra sum.* Hæc ex Gregorio Nazianzeno de erroribus Apollinaris, ejusque discipulorum, quos potentissime confutat. Erant omnes horum errorum sectatores ab Apollinare dicti uno eodemque nomine Apollinariani, sive Apollinaristæ, cum tamen inter se non unius ejusdemque essent sententiæ assertores: nam & recitata modo eorum pravæ sententiæ longe inter se reperiuntur esse diversæ; accidit enim (quod Epiphanius in Panario atque in Ancorato testatur) ut ex Apollinaristis alii alia atque diversa sentirent.

Primus autem omnium, qui Apollinaristarum errores confutarit, Magnus Athanasius fuit, ut ex Epiphanio liquet, qui ait missum fuisse ad eum ab Episcopo Corinthiorum Episcopo exemplar commentarii errorum ipsorum: adversus quos eruditam illam ad eundem Episcopum idem Athanasius scripsit epistolam, quam ipse etiam Epiphanius (c) recitat; ubi inter alia hæc quoque ex ipsorum blasphemis, quod scilicet asserentes carnem Christi descendisse de cælis, eam Verbo coæqualem dixerint; itemque illud, quod affirmarent Verbum sic carnem factum, ut mutatum in ipsam fuerit; quodque Verbum ipsum passum sit, & alias purulentas assertiones, quas in unum colligens Athanasius sic de illis ad Episcopum (d): *Qualis infernus eructavit, ut coessentialis dicatur corpus genitum ex Maria Verbi Deitati? Aut quod Verbum in carnem & ossa ac pilos & totum corpus transmutatum est, & a propria natura immutatum? Quis vero omnino audivit a Christianis, quod adoptione, & non natura corpus genuit Filius; Aut quis adeo impius fuit, qui dixerit simul & senserit, quod Deitas ipsius, quæ est coessentialis Patri, ipsa circumcisa est, & imperfecta ex perfecta facta; & quod clavis affixum erat, non erat corpus, sed ipsa opifex naturæ essentia? Quis vero audiens, quod non ex Maria, sed ex sua essentia, transmutavit sibi ipsi Verbum desideratum corpus, dixerit Christianum esse eum qui hæc dicit? Quis autem nefariam hanc excogitavit impietatem, ut vel in mentem venerit, ut diceret: Qui dicit ex Maria esse Dominicum corpus, non amplius Trinitatem, sed quaternitatem in Deitate docet? Quare propter hoc hi qui sic sentiunt, carnem quam induit Salvator ex Maria, essentiæ ipsius Trinitatis dicunt. Unde vero rursus eructarunt aliqui æqualem prædictis impietatem, ut dicant non esse recentius corpus Deitate ipsius Verbi, sed consempiternum ipsum per omnia genitum esse? Ac postea;*

Qui igitur adeo audaces fuerunt, ut dixerint, Christum carne passum & crucifixum, non esse Dominum ac Salvatorem, & Deum

XVII.
Athanasius impugnavit Apollinaristas.(c) Epiph.
har. 77.(d) Ath. ad
Epist. Epi-
phan. ubi
supr. hæres.
77.

XVIII.

CHRISTI
373.

DAMASI PAP.
7.

VALENTINIANI IMP. IO.
VALENTIS

& Deum, & Filium Patris? Aut quomodo Christiani volunt nominari hi, qui dicunt, in sanctum hominem, velut in unum ex Prophetis venisse Verbum, & non ipsum hominem factum esse, accepto ex Maria corpore, sed alium Christum esse, & alium Dei Filium, qui ante Mariam & ante secula Filius est Patris? Aut quomodo Christiani esse possunt, qui dicunt, alium Deum esse, & aliud esse Dei Verbum? Hæc erant in commentariis indifferenter quidem dicta, unam vero eandemque habentia sententiam respicientem ad impietatem. Isthæc adeo infana cum deploret Athanasius, æque dissolvit atque rejicit illa ad Epitæctum scripta epistola, ut apud Epiphanium translata leguntur, alia vero versione apud ipsum Athanasium habentur; sed illud primo in Apollinarem ipsum Athanasius (a) intorsit spiculum ea oratione, qua omnes hæreses infectatur: etenim eo tempore ille tantum Apollinaris error innotuerat, quo diceret, corpus solum a Verbo assumptum ex Virgine, non integrum cum anima hominem. At non his tantum scriptis, sed egregia edito Commentario de Incarnatione Christi, hos omnes refellit errores; meminitque unius ex his, Rhetorii nomine, qui diceret illud nefas, Christi carnem necesse esse fateri increatam, ut adorationem consequi posset, cum nihil creatum adoratione divina sit dignum: hæc, inquam, omnia cum validissime confutat, ostendit pariter magnam his cum Manichæis intercessisse conjunctionem, utpote qui sicut illi dicerent peccatum ex natura esse. Rursum vero adversus Apollinarem idem Athanasius, quo in omnibus relinqueret posteris testatam fidem Catholicam, eruditum illum Commentarium scripsit, *De salutari adventu Christi*.

(a) Athan. orat. adv. omnes hæreses.

XIX.

Alii Apollinaris errores.

(b) Hieron. epist. 82. ad Oceanum.

(c) Theod. hæret. fabul. lib. 4.

(d) Basil. in Hexamer. homil. 3.

Quod rursus spectat ad prava Apollinaris dogmata; fuisse de origine animarum ejus communem cum Tertulliano sententiam, S. Hieronymus (b) testatur, eas nimirum ex traduce generari, atque instar corporum ex corporibus, ex animabus animas pariter propagari. De eodem quoque hæresiarcha Theodoretus (c) hæc habet: *Hic ergo rursus in nonnullis scriptis hypostaseon, seu personarum proprietates confundebat, & idem faciebat in Trinitate; unde etiam infimulatus est, quod esset Sabellianus*. Duplicuit Magno Basilio (d) illud etiam in Apollinare, quod Genesim interpretatus, totum se convertit, spreta littera, ad allegoricum sensum. Sed & fastus & arrogantiae sugillatus est Apollinaris, cum pro antiquis Ecclesiasticis canticis ex divina Scriptura acceptis, novos in Ecclesiam a se editos Psalmos & diversa genera canticorum introduxerit, atque multiplici tate librorum sibi gloriam studuerit comparare.

Ann. Eccl. Tom. V.

Unde Gregorius Nazianzenus hæc ad Cleodonium: (e) *Quod si prolixi libri, & nova psalteria Davidique ex adverso resonantia, & versuum lepos pro tertio quodam testamento habentur; nos quoque Psalmos elaborabimus, & multa conscribemus ac modulabimur, quandoquidem ipsi quoque spiritum Dei habere videmur, si tamen spiritus gratiæ hoc est, & non potius humana novatio. Hæc te apud plebem protestari volumus, ne hominum sermonibus, veluti hujusmodi malum distimulantes obruamur, ac pestiferum dogma propter inertiam nostram, & socordiam latius grassari atque invalescere videatur*. Hæc Gregorius, quod scilicet Apollinaristæ calumniose gloriarentur, ipsum Apollinarem eadem cum Catholicis sentire. Immo eo procaciæ pervenerunt, ut cum damnati Romæ a Damaso Papa essent; mentirentur tamen, atque dicerent, se ab eo fuisse receptos; ut idem Gregorius eadem ad Cleodonium epistola testatur, sed de se in primis his verbis (f): *Sed quod nos in eadem opinione ac sententiâ esse mentiuntur, hanc suam hac escâ circumteperantes, atque hoc fuco, & prætextu cupiditatem suam nefarie explentes; simplicitatemque nostram, qua fiebat ut non alienorum loco eos haberemus, sed fraternâ benevolentia complecteremur, in sceleris occasionem arripientes*. Atque addit:

(e) Greg. Naz. ad Cleod. ep. 1.

(f) Gregor. Naz. ad Cleod. ep. 3.

Illud etiam indignitatis accedit, quod ab Occidentali Synodo sese, ut audio, susceptos esse affirmant; a qua eos prius condemnatos esse, nemini est obscurum. Quod si vel nunc vel ante suscepti sunt qui cum Apollinare sentiunt; hoc ostendant, & nos acquiescimus. Perspicuum enim erit, eos rectæ doctrinæ assentiri (neq; enim aliter se res habere potest) si hoc consecuti sunt. Id autem omnino liquebit, si vel Synodalem codicem, vel epistolas, quibus ad communionem admitti jubebantur, protulerint; nam hic Synodorum mos est. Hæc Theologus.

XX.

Apollinaristæ mentiuntur se receptos a Damaso Papa.

In his vero illud in primis observa, quod dum ait in Occidentali Synodo Apollinaristas (quod notum dicit omnibus) jam fuisse damnatos; de nulla alia Synodo Occidentali potuit intellexisse, nisi de qua nunc agimus, ubi a Damaso (quod testatur idem ipse Gregorius in posteriori epistola ad Cleodonium) iidem Apollinaristæ damnati sunt: nullum enim aliud vel somnari potest in Occidente hoc tempore contra Apollinaristas Concilium congregatum, nisi Romanum. Sed & habes hic lector, quod magnopere admireris, Gregorii scilicet erga auctoritatem Romani Pontificis incomparabilem observantiam, dum illud putaret a se tato recipiendum fore, quod constaret ab illo esse decretum; & licet videri posset, ipsum posterioribus delevisse priora, nullum tamen

XXI.

(a) Galat.
2.

men crimen in eo putavit considerandum esse prævaricationis, extraque legem positum, qua Apostolus ait (a): *Si quæ edificavi, hæc destruo, nonne prævaricatorem me constituo?* Ecce tibi Theologus, Theologorumque vertex, quantumlibet sciret Apollinaristas complurium accusatos errorum, quos eadem ipse impugnat epistola, quosque omnibus compertum esse dicit in Occidentali Concilio fuisse damnatos; tamen si verum esset, quod illi mendaciter asserbant, ab eadem Synodo iterum congregata esse receptos; se acquieturum, neque illis adversaturum amplius pollicetur; sic namque contestatus est verbis illis hic iterum repetendis: *Ab Occidentali Synodo sese, ut audio, susceptos esse affirmant; a qua prius condemnatos esse, nemini est obscurum. Quod si vel nunc vel ante suscepti sunt qui cum Apollinare sentiunt; hoc ostendant, & nos acquiescemus. Sed cur istud? mox subdit: Perspicuum enim erit, eos rectæ doctrinæ assentiri (nec enim aliter se habere res potest) si hoc consecuti sunt. Ut plane appareat, ex arbitrio pependisse Rom. Pontificis, fidei decreta sancire & sancita mutare, atque decernere quibuscum a reliqua Ecclesia communicandum esset.*

Fidei Decretum semel sancitum Pontifex Romanus numquam mutat.

(b) Jerem.
1.

At non eo sensu a quoquam accipi velim hæc nostra verba: *Fidei decreta sancire, & sancita mutare; ut dictum existimet, quod semel de Fide Catholica ab ipso Romano Pontifice definitum est; idem ab ipso mutari posse, atque contraria priori decreto sanciri. Absint hæc ab auditu fidelium: nimis enim crassæ stultitiæ est id Orthodoxorum quempiam affirmare. Sed secundum quod a Domino dictum est Jeremiæ (b): Constitui te super gentes, & regna, ut evellas & plantes, destruas & ædifices; non ut ab ipso Propheta voverit simul præstari contraria, ut eadem quæ evelleret plantaret, & quæ destrueret, rursus ædificaret, absque prævaricationis nota, secundum illud Apostoli*

(c) Galat.
2.

(c): *Si quæ edificavi, hæc destruo, prævaricatorem me constituo.* Sed intellexisse haud dubium voluit, ut operaretur illa circa diversa; ita dictum accipias de Romano Pontifice, *sancire decreta Fidei, atque sancita mutare; nimirum rectam fidem decreto sancire, male vero sancitam a perversoribus, delendo mutare; a cujus decreto cæteri Orthodoxi ita dependeant, ut quæ recipienda pronunciet, omnino recipiant; quæ vero rejiciendo mutaverit, avertentur; prout S. Gregorius Theologus, de quo est sermo, fecisse cognoscitur, ab eo dependens, uti perfectissimus Orthodoxus (quod profiteretur) in recipiendo, vel damnando, ex ipso Romanæ Sedis arbitrio Apollinaristas; nempe rejiciendo ipsos, quos sciret damnatos ab ipsa; recipiendo eosdem, quos ab ea-*

dem sciret esse receptos, utpote jam rectæ Fidei consentientes. His igitur recensitis occasione Synodi hoc anno Romæ habitæ, jam describamus quæ de codice Athanasii Romæ tunc sub Damaso ab Apollinaristis depravato Ruffinus narrat his verbis (d):

Damasus Episcopus, cum de recipiendis Apollinarianis deliberatio haberetur, editionem Ecclesiasticæ fidei (cui item editioni, si Ecclesie jungi velint, subscribere deberent) conscribendam mandavit cuidam amico suo presbytero viro disertissimo, qui hoc illi ex more negotium procurarat. Necessarium visum est dictanti, in ipsa editione de Incarnatione Domini, Hominem Dominicum dici. Offensi sunt in hoc sermone Apollinaristæ; novitatem sermonis incusare cœperunt. Adesse sibi cœpit qui dictaverat, & ex auctoritate verascriptorum Catholicorum virorum confutare eos qui impugnabant. Accidit, ut unus ex ipsis, qui novitatem sermonis causabantur, ostenderet in libello Athanasii Episcopi scriptum esse sermonem, de quo quæstio habebatur. Quasi suavis jam ille, cui probatum fuerat, rogavit sibi dari codicem, quo & aliis ignorantibus, & contradicentibus satisfaceret. Accepto codice, inauditum excogitavit adulterationis genas. Locum ipsum, in quo sermo iste erat scriptus, rasit, & ipsum sermonem rursus rescripsit, quem raserat. Codex redditur, simpliciter receptus est. Movetur iterum pro eodem sermone quæstio. Ad probationem codex profertur. Invenitur sermo, de quo erat quæstio, ex litura in codice positus. Fides proferenti talem codicem derogatur, eo quod litura illa corruptionis ac falsitatis videretur indicium. Sed quoniam (ut iterum eadem dicam) viventi hæc facta sunt a vivente; continuo egit omnia, ut fraus commissi sceleris nudaretur, & nequitie macula non innocenti viro, qui nihil tale gesserat, adhereret, sed in auctorem facti atque in uberiores ejus infamiam redundaret. Hactenus Ruffinus.

Quæ quidem de se dicta, utpote familiare Damasi, & qui illi esset ab epistolis Synodicis, existimans S. Hieronymus (e), totam historiam fabellæ loco ducit; ad illam namque Synodum ipse ea visus est retulisse, quæ sub eodem Damaso, imperante Theodosio, collecta est, quando Orientalibus quoque Episcopis convocatis, Paulinus Antiochenus ad eam se contulit cum Epiphano, quibus ipse Hieronymus comes adhæsit. Cæterum quod longe ante, nempe hoc anno (ut vidimus) cum Petrus Alexandrinus Episcopus profugus Romæ esset, aliam sub eodem Damaso contigit itidem Romæ peragi Synodum, in qua primum actum de Apollinare & Apollinaristis hæreticis; cum & a

(d) Ruffin. de adulter. l. Orig. apud Hiero.

XXII. Athanasii codicem Apollinarista corrumpit.

XXIII. Ruffini historia a S. Hieronymo impugnata.

(e) Hieron. Apol. adv. Ruffin. l. 2.

CHRISTE
373.

DAMASI PAP.
7.

VALENTINIANI IMPER. IO.
VALENTIS

Damaso diximus scriptum esse libellum, cui subscriberent, qui ab hæresi Apollinaris ad Ecclesiam redire vellent; nonnihili animi pendeo, immo magis adducor, ut credam de aliquo alio presbytero Damaso inhærenti Ruffinum intellexisse, quam de Hieronymo; cum dubium non sit, multis annis antequam Hieronymus eo ministerio illi usui esset, alios ad eandem functionem Damasum habuisse ministros. Quod si in hac Synodo, de qua est sermo, ea a Ruffino narrata contigisse dixerimus; de alio potius quam de S. Hieronymo ipsum intellexisse oportuit: siquidem certum firmumque est ipsum Hieronymum his temporibus in eremo Syriæ degisse; nec venisse Romam, nisi sub Theodosio Imperatore, ut suo loco aperte constabit. Cæterum si consenserimus, Ruffinum de S. Hieronymo intellexisse; tunc affirmare necesse est, easdem de Apollinaristis altercationes reficatas esse in alio Concilio Romano Theodosii tempore a Damaso celebrato, cui idem Hieronymus præsens fuit.

aut hominem Angelis dominantem, aut hominem a rebus creatis adoratum, aut hominem Dominicum *, cum Apostolus dicat: Paulus servus Jesu Christi: aut hominem crucifixum, Dominum gloriae, aut hominem audientem: Sede a dextris meis; aut hominem venientem, ut iudicio judicet: hæc est lutulenta vestra ex imo subruta aqua, quam ebibendam hominibus offertis, &c. Cur autem illi sic semper Christum hominem, numquam Deum? Ita subdit paulo post: Ideo enim dicitis Deum ex Virgine natum esse, ac non Deum hominem, ut Evangelista definit, ne genituram carnis confitendo, necessitas vos cogat, ut naturalem eum esse cognoscatis. &c. Pluribus enim agit de ejusmodi differentiis; quibus pravum suum ipsorum dogma illi astruere contendebant. Cæterum a piis pio sensu has voces usurpatas esse constat, & ab ipso Athanasio in expositione fidei, ubi ait: Dominicus enim homo, quem ad salutem nostram exhibuit, conditus est, ut esset initium viarum, &c. & in sermone majore contra Apollinarem pro fide, hæc habet: Dominicus autem homo non infirmatus, neque nolens mortuus est. Citatur hic textus in Synodo Lateranensi sub Martino Papa & martyre in Secretario quinto.

Cæterum complexio ista, Homo Dominicus, etsi a Catholicis interdum fuisse usurpata noscatur; tamen haud tute dici S. Augustinus eadem aliquando usus existimavit, qui hæc in retractationibus habet (c): Non video, utrum recte dicatur, Homo dominicus, qui est mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, cum sit utique Dominus: Dominicus autem homo quis in ejus sancta familia non potest dici? Et hoc quidem ut dicerem, apud quosdam legi tractatores Catholicos divinorum eloquiorum: sed ubicumque hoc dixi, dixisse me nollem; postea quippe vidi non esse dicendum, quamvis nonnulla possit ratione defendi. Hæc ipse, ex quibus etiam suspecta redditur tota illa Ruffini narratio.

At quoniam ludibrio eundem Apollinarem hæresiarcham sanctus Ephræm affecterit, cum ad publicam ipsum disputationem aliquando provocasset; Gregorius Nyssenus ita describit (d): Sermone quodam, qui fama etiam potius, quam scriptis ad nos devenit, unde ipsum veritatis studiosissimum extitisse facile intelligi poterat; Apollinarem levem, immo dementem ac insinum nuncupabat: qui res novas moliens, multa impia, Scripturaeque sacrae adversantia duobus comprehensa libris, e suo eructans ventre admodum insulse ac temere proloqueretur. Illos vero libros cuidam, quam in deliciis habuisse ferebatur, femina asservandos commiserat. Quæ cum magno innovissent Ephræm; ejusdem se esse opinionis confingens

XXIV.

Christum appellatum esse Dominicum hominem ab Apollinaristis.

(a) Greg. Naz. ep. 1. ad Cled.

Sed hæc omnia fuisse Ruffini figmenta, illud me magnopere persuader: Nam quid est quod ait, complexionem illam, Dominicum hominem, a Damaso positam ad suggestionem hæresis Apollinaris, ab Athanasio (ut tradit) acceptam, ab ipsis Apollinaristis quasi novam esse rejectam; adeo ut ejus obliterandæ causa, eo modo codicem depravarint; cum e contra constet ex Gregorio Nazianzeno, eas fuisse peculiare Apollinaristarum voces? ait enim ad Cledonium (a) scribens adversus eosdem Apollinaristas: Ne imposturam faciant homines, vicissimque ipsi fallantur, hominem Dominicum (ut ipsi loquuntur) vel potius Dominicum nostrum, & Deum mentis expertem esse asserentes: non enim hominem a divinitate separamus, sed unum eundemque profitemur, &c. Et Elias Cretensis ibidem locum Gregorii explicans, fuisse has voces ab Apollinaristis usurpatas, ostendit.

(b) Ath. de adventu Christi advers. Apollinar.

In quam sententiam & Athanasius (b), cum invehitur in eosdem, hæc ait: Quam igitur causationem excogitatis? Aut qua simulatione prætextum quæritis? Ac cur non potius expressim dicitis, cum non accepta forma servi, hominem esse factum, sed quasi hominem apparuisse? Hunc enim intellectum habet vester sermo, quo ad prætextum dicitis hæc verba. Qui idem est, idem est: ideoque obirectare veræ dispensationi humanitatis assumptæ per sycophantiam satagitis dicentes, Christum hominem deificatum esse: ac rursus illud. In principio erat Verbum, quod accepta forma servi homo sit genitus; aut hominem eum dicitis, qui cum Deo sit, aut hominem Deo implicatum, aut hominem pro mundo mortuum, & qui pars aliqua mundi erat, aut hominem peccati incapacem,

* Dominum.

XXV.

Dominicum hominem Christum haud recte dici.

(c) Aug. retract. l. 1. c. 19.

XXVI.

(d) Gregor. Nyss. ser. de S. Ephr.

Libri Apollinaris glutino compacti.

CHRISTI
373.DAMASI PAP.
7.VALENTINIANI
VALENTIS IMPER. IO.

gens, feminam quæ libros custodiebat, ad-
iit; & de se, quis sit, & quam fausta
ei ex eremo afferat, patefecit; nonnulla-
que forte id genus alia adjiciens, tan-
dem rogat, ut præceptoris sibi scripta pub-
licæ utilitatis causa exhibeat; ut nobis
scilicet, quos tunc hæreticos vocabat, re-
pugnare commodius posset. Quibus capta-
verbis femina, eumque ex illis unum qui
Apollinaris sustinerent partes reputans,
libros præbuit, eos tamen sibi celeriter
restitui deprecans. Cæterum magnus hic

(a) Genes.
25. 27.

Jacob dementem supplantans Esau (a), ac
flagitiosa illa primogenita rapiens pruden-
ter oppressit: nam piscis glutino omnes
illiniens chartas, ita folium folio conne-
xit, ut cum pars una ab altera ob fir-
mam conjunctionem plane sejungi nequiret,
in unam quasi tabulam singuli libri appa-
rerent redacti; sicque eos mulieri, a qua
commodato acceperat, reddidit. Quæ qui-
dem artificii hujusmodi uti mulier igna-
ra, cum formam eorumdem exteriorem sal-
vam esse cerneret; quicquid intrinsecus
esset, diligentius inspicere neglexit.

XXVII.

Apollina-
ris delu-
sus ab E-
phræm.

Dies vero haud ita multi elapsi erant,
cum Orithodoxis quibusdam desertur san-
ctus senex, qui Apollinarium accivisset,
& cum eo sermones contulisset. In ju-
diciū itaque vocatus, impiis illis li-
bris fretus, ad statutum diem venit;
ac dicere quidem pro se, quod gravi-
jam premeretur senio, renuit; postula-
vitque ideo sibi proferri libros, ut ex
illis respondere posset atque contradice-
re. Cum ergo istius delatoris socii fre-
mentes in medium libros produxissent; in-
veteratus ille dierum malorum injustitiæ
judex, unum ex eis in manus sumens, a-
perire atque explicare nitebatur; sed quod
glutino vinctus non cederet, ad partem
ejus mediam aperiendam est aggressus, e-
amque ipsam eodem conglutinatum modo in-
venit. Quare sua ille ex priorē libro
frustratus spe, ad alterum se contulit:
quem quidem totum ita firmiter connexum
cernens, ut prorsus explicari nequiret,
tanto rubore atque pudore suffusus est,
animoque usque adeo perturbatus, ut ex
eo confesso abiens, quasi mentis atque
consilii mops & exanimatus in morbum la-
psus sit; illamque ignominiam notam ita æ-
gre & moleste tulit, ut parum admodum
abfuerit, quin tum mortem obiret. Hæste-
nus de his Nyffenus; eo autem morbo A-
pollinarem periisse, habet Metaphrastes;
quod quidem si verum esset, Ephræm ne-
quaquam ante præsens tempus, sed post
ipsum Apollinarem ex hac vita discessisse
dicendus foret; quod tamen falsum est,
testante S. Hieronymo, Ephræm sub Va-
lente, Apollinarem vero sub Theodosio
esse defunctum; nisi quis dixerit hæc de
Apollinari seniori junioris parente esse in-
telligenda.

Quod pertinet ad ejusdem Apollinaris
scripta; testatur S. Hieronymus (b), re-
liquisse illum præter innumera pene vo-
lumina, triginta libros adversus Porphy-
rium, qui inter cætera ejus opera ma-
xime probarentur. Conatum insuper eum
fuisse divinorum librorum translationes om-
nes in unum assuere, idem tradit S.
Hieronymus (c), qui tamen opus mini-
me probavit. Eiusdem quoque Apollina-
ris in Prophetas commentarios, necnon
in Matthæum Evangelistam, idem auctor
citatur; quos ita se legisse affirmat (d),
ut habito delectu, ex stercore aurum se-
ligeret. Patrem eum eloquentiæ prædi-
cat Philostorgius; sed tamen quæ esset
verbosa potius, quam nervosa. Multis
rursus voluminibus complures hæreses
oppugnasse, tradit Vincentius Lirinensis:
sicque de eo accidisse ait; ut quem
populi quasi arietem gregis sequebantur,
eum deinceps ut lupum fugere cœperint.

XXVIII.
(b) Hieron.
de script.
Eccles. in
Apollin. &
de eod.
epist. 65.(c) Hieron.
Apologet.
advers.
Ruffin.(d) Hieron.
epist. 152.

Ex scriptis autem Apollinaris Polemium
quemdam, Theodoretus (e) testatur, il-
lam hæresim deduxisse, qua affirmaret,
Verbi atque carnis commixtionem con-
fusionemque factam esse: a quo deno-
minatos Polemianos hæreticos, tradit.
Rursus vero discipulos quosdam ejusdem
Apollinaris in Arabia hæresim adversus
Dei genitricem disseminasse, Epiphanius
habet; illamque horrendam iactasse blas-
phemiam, qua dicerent post natum Chri-
stum Josepho viro conjunctam esse: quam
sceleatissimam opinionem impius Helvidius
in Occidente studuit propagare; sed ne
profanæ quidem & impiæ mentes tantam
blasphemiam calumniam in aures admit-
tere tolerarunt: quamobrem utrobique
pravum semen exaruit. Sed de Helvidio
dicendum inferius. Ad hos confutandos
hæreticos, dictos Antidicomarianitas, ro-
gatus S. Epiphanius epistolam scripsit ad
Ecclesiam quæ est in Arabia (f); qui, &
in Panario adversus eosdem pluribus di-
sputavit, ubi ipsa epistola ad Arabes scri-
pta legitur (g).

XXIX.
(e) Theod.
har. fabul.
1.4.Hæreses
aliæ ex
scriptis A-
pollinaris.(f) Epiph.
bar. 77.
(g) Epiph.
bar. 78.

In ea etiam Provincia addit exortam
tunc esse aliam hæresim, dictam Colly-
ridianorum, qui eandem Sanctissimam
Virginem ut Deum colerent, placentam-
que illi sacrificantes offerrent; de qui-
bus ita Epiphanius (b): Admirati, in-
quit, sumus, cum aliud rursus audivis-
semus, alios nimirum ita decipere, ut in
tractatione de ipsa sancta semper Virgi-
ne, pro Deo hanc introducere studuerint,
& adhuc studeant, & furore quodam ac
amentia ducantur. Narrant enim, quod
quædam mulieres in Arabia e partibus
Thracæ hanc vanitatem invexerunt, ut
in nomen semper Virginis collyridem quam-
dam sacrificent, & simul congregentur,
& in nomen sanctæ Virginis ultra modum
quid tentent aggredi nefaria ac blasphemio-
mo

XXX.
Collyri-
diani hæ-
retici.(b) Epiph.
bar. 78.

CHRISTI
373.

DAMASI PAP.
7.

VALENTINIANI IMPER. IO.
VALENTIS

mo negotio, & in nomen ipsius sacra celebrent per mulieres; quod totum impium est & nefarium, alienum a prædicatione sancti Spiritus: & alibi (a) de iisdem: Quædam enim mulieres currum quemdam sive sellam quadratam ornantes, expansa super ipsam linteo in quadam illustri die anni, per aliquot dies panem proponunt, & offerunt in nomen Mariæ: omnes autem pane participant, &c. Cum autem Epiphanius hæresim confutat, primo loco demonstrat, procul a more Catholicæ Ecclesiæ abhorrere, ut mulieres sacrificent; deinde pluribus docet, nequaquam Dei genitricem colendam, tamquam Deum. Cæterum Catholica Ecclesia sic semper suscepit cultum sanctorum, ut tamen nunquam ipsis, vel in nomine ipsorum obtulerit sacrificia, sed in eorum commemorationem dumtaxat eadem Deo offerat; quod primo Annalium tomo fusius dictum est. Quam procul autem abhorreret Epiphanius ab Agiomachorum sententia, qua sanctorum cultus impugnatur, plane docet ubi agit de Vitis sanctorum Prophetarum; ubi sæpe confirmat morem Ecclesiæ, cum tradit fideles supplicare solitos ad Hieremiæ sepulcrum, Isaacque intercessionem multa petentibus beneficia impertiri, eademque præstari in sepulcris Ezechielis, & aliorum.

(a) Epiph.
bar. 79.

XXXI.
Litteræ
Basiliæ ad
Occidentales.

Hoc item anno, qui est decimus tertius a persecutione a Constantio, indicta in Oriente, ex Synodo Constantinopolitana post Concilium Ariminense (ut suo loco dictum est) in qua decreta sunt ab Imperatore Constantio exilia Episcoporum; S. Basilius, ut ipse testatur, iterum scribit ad Occidentales, nempe ad Romanum Episcopum, & alios (quarto loco data hæc est epistola) exostulans toties imploratum auxilium, minime hætenus impertitum: litteræ autem sic se habent (b): Quoniam in se sperantibus Dominus pollicitus est, quod eos ex omnibus tribulationis genere velit educere; quamvis in medio malorum pelago detineamur, ac sævissimis procellis a spiritibus malitiæ excitatis agitemur; perduramus tamen in Christo, qui nos confirmat; nec vigorem ejus studii remittimus, quo curam gerimus Ecclesiarum: neque veluti de salute propter excrescentem tempestatem desperantes, animi dissolutionem patimur; sed adhuc, quoad ejus fieri potest, omnem operam impendimus, scientes etiam eum quem cæcus devoraverat, quoniam animum non desponderat, sed ad Dominum clamaverat, salutem esse consecutum. Ad hunc sane modum & ipsi, licet in extrema mala inciderimus; spem tamen, quam in Domino collocatam retinemus, non abjicimus; sed undiquaque auxilium illius circumspicientes requirimus. Unde

(b) Basil.
ep. 1. in
addit.

est quod ad vos quoque respeximus, fratres venerandissimi, quos in præsentibus tribulationum tempore frequenter ad nos venturos speravimus. Verum spe ista frustrati, ipsi quoque illud nobis occinimus: Expectavi qui simul contristaretur, & non fuit; & qui consolaretur, & non inveni. Sunt enim ejusmodi nostræ afflictiones, ut & hi qui extremum Occidentem incolunt, merito ad hunc nostrum Orbem se se recipere deberent. Et quoniam uno membro afflicto, reliqua simul omnia compatiuntur; conveniebat, ut & nobis jamdiu admodum laborantibus affectu commiserationis condoleretis. Non enim locorum vicinitas, sed conjunctio spiritus conciliare, & propinquos facere solet; quam inter nos ac dilectionem vestram intercedere persuasi sumus.

Qui sit igitur, quod nullas consolationis litteras, nullam fratrum visitationem, nec aliud quidquam normæ ac debito dilectionis conveniens a vobis accepimus? jam enim tertiusdecimus annus est, ex quo nobis hæreticum hoc bellum exortum est; in quo pluribus tribulationibus afflicta sunt Ecclesiæ, quæ ab eo tempore commemorari possunt, quo primum Evangelium annunciari cœpit. Quarum vobis singulas recensere nolumus, ne malorum illorum evidentiam sermonis nostri imbecillitas suboscuret. Simul etiam haud necessarium esse judicamus, ut hisce de rebus doceamini, cum veritatem illarum jam olim vel famæ judicio cognoveritis.

XXXII.
Basiliæ
justa
exostulatio.

Summa enim mali hujus est: Plebs orientis relicta, in solitudine congregatur. Spectaculum videretis miserabile; mulieres, parvuli, senes & alias imbecilles, imbrium vehementissimorum, nivium, ventorumque molestiam sub gelu hiemali, consimiliter & Solis ardorem æstate sub dio agentes perferunt: & hæc propterea patiuntur, ne pravum illud Arii fermentum recipere cogantur. Quomodo autem fieri poterit, ut ista vobis sermone aliquo perspicua reddantur, nisi ipsa vos experientia & spectaculum in oculos, incurrens ad compassionis affectum permoveat? Obscramus itaque, ut vel nunc tandem manum Orientalibus porrigatis Ecclesiis, quæ jam velut in genua depressæ inclinant: ac viros aliquos mittatis, qui illas de præmiis admoneant, quæ patientiæ ac passionibus pro Christo tolerantis reservantur. Haud enim tantum habet efficaciam sermo consuetus, quantum vox peregrina ad consolandum dejectos valet: præsertim si illa afferantur a viris qui cum primis gratia Dei instructi esse cognoscuntur: quales vos cunctis mortalibus prædicamini, quod in fide illibate permaneat, & Apostolicum depositum, illæsum, servetis. Non sic habent res nostræ; sed sunt apud nos quidam, qui gloriæ desiderio & ma-

XXXIII.
Status
miserandus
Ecclesiæ
Orientalis.

CHRISTI
373.DAMASI PAP.
7.VALENTINIANI IMP. IO.
VALENTIS

xime inflatione ista, qua Christianorum animi subvertuntur, perciti, verba quædam novandi studio excogitata inducere præsumunt. Unde Ecclesiæ debilitatæ, quasi vascula quædam laxata, influentem hæresim receperunt. Vos itaque, o dilecti & desiderati fratres, sitis vulneratorum medici, & eorum qui adhuc sani sunt, pædotribæ, quod morbidum est curantes, & quod sanum ad pietatem instituentes. Hucusque Basilii epistola ad Occidentales, & quidem aliqua ex parte decurtata: non enim ex more, cui has litteras dederit perferendas, quemve legaverit in Occidentem, mentionem aliquam habet. Quænam autem causæ intercesserint, cur Damasus retardaverit legationem, visitationemque Orientalis Ecclesiæ, satis recensitæ sunt anno superiori: ex his vero litteris abunde declaratur, longe abesse, ut a communione Occidentalium se Basilii continuerit; ac longe longius procul esse, ut idem Basilii Occidentales hæresis nomine suspectos habuerit, quos solos puros sincerisque Orthodoxos permansisse testatur his litteris.

XXXIV.

Hæresibus innumeris exagitata Ecclesia Orientalis.

Sed quod ad Orientalem Ecclesiam spectat, jure deplorat ejus calamitatem Basilii, apteque comparat diversarum civitatum Ecclesias laxatis vasculis undique hæresim ebibentibus. Nam præter Sabelianam, Arianam, Macedonianam, Eunomianam, Photinianam, & alias superius recensitas, accesserunt quas nuper diximus diversæ Apollinaristarum hæreticorum classes, ut taceamus de schismatibus inter Catholicos excitatis. At tolerandum quoquo modo malum videri poterat, si nonnisi una civitatis unius populum hæresis seduxisset; sed videre funestissimum erat, quot domos, tot pene hæreses peculiare fuisse: sed quod impossibile est dicere de singulis, ex iis quæ contingebant Ancyre primariæ in Galatia civitatis, cæterarum Orientis urbium statum possumus intelligere. Etenim S. Hieronymus, qui Ancyram invisit, cum in recensita superius peregrinatione ex Cappadocia atque Galatia venit in Syriam, hæc habet (a): *Scit mecum qui vidit Ancyram metropolim Galatiæ civitatem, quod nunc usque schismatibus dilacerata sit, quod dogmatum varietatibus constuprata. Omitto Caraphrygas, Ophitias, Borboritas, & Manichæos: nota enim jam hæc humanæ calamitatis vocabula sunt. Quis unquam Passalor incitas, & Ascodrobos, & Artotyritas, & cætera magis portentosa, quam numina in aliqua parte Romani orbis audivit? Hæc ipse. Meminit de his (b) Philastrius; Borboritasque esse ait, qui dediti concupiscentiis futurum negarent judicium: Passalorincitas, qui digitum naribus orique imponentes, perpetuum silentium servan-*

(a) Hieron. in proem. ad epist. ad Galat. l. 2.

Ancyrana Ecclesia quibus hæresibus vexata.

(b) Philastr. c. 74. 75. 76.

tes, nihil præterea curarent: Ascodrogitas, sive Ascodrobos, qui bacchanalia in Ecclesiam induxerunt: Artotyritas autem qui in sacrificio panem & caseum offerebant: hæc monstra alebat his temporibus Ancyra, licet sanctissimus eidem præfret Episcopus Athanasius, quem defunctum Basilii adeo luxit atque laudavit; (c) post quem Leo sanctissimus monachus, cujus meminit Sozomenus (d) cum hæc ait de monachis Cappadociæ atque Galatiæ: *Inter monachos autem, quos illic vixisse accepi, primas tulit Leo, qui postea Ecclesiæ Ancyre Episcopus creatus est.* Si igitur civitas, cui præerant magni nominis Episcopi Orthodoxi, adeo lancinata erat diversis sectis hæreticorum; quid putandum de aliis, quibus vel segnes præerant Antistites, & magna ex parte fugatis illis, pastoribus quoque carebant, vel hæreticos acceperere Præfatos? Justa igitur angebat doloris causa mentem Basilii, ut ita ab Oriente vociferaretur ad Occidentem. Sed hoc cæteris deterius (ut dictum est) malum operata est astutia Satanæ, ut inter Occidentales, & Orientales, Damasum atque Basilium, tum occasione nominis hypostasis, tum defensione Meletii vel Paulini, atque etiam calumniis de eodem Basilio ubique sparsis, damnosa admodum diffidentia orta esset, magno totius Ecclesiæ Catholicæ detrimento.

(c) Basil. epist. 67.

(d) Sozom. l. 6. c. 34.

Ecclesia Africana vexata a Donatistis & tyrannide Firmi.

Hoc pariter anno Valentinianus Imp. cum adhuc in Galliis ageret, Donatistas Episcopos rebaptizantes cohibuit, dato hoc ad Julianum Proconsulem Africæ rescripto (e):

Antistitem, qui sanctitatem baptismi illicita usurpatione geminaverit, & contra instituta omnium, eam gratiam iterando, contaminaverit; sacerdotio indignum censens. Dat. 10. Kalend. Mart. Trever. Valentiniano & Valente III. AA. Coss. Hæc vero post liberatam a Firmo tyranno Africam fuisse rescripta putamus. Invaluerat enim in Africa his temporibus Firmi tyrannis; ad quem oppugnandum Theodosius senior, Theodosii Imperatoris pater, a Valentiniano in Africam missus est; qui post diversas pugnas eundem oppressit, sublevavitque Africam ea clade diutius afflictam. Res gestas Ammianus accurate descripsit (f), ad quem lectorem hæc cupientem plenius enarrata rejicimus; illa hic tantum, quæ argumenti nostri esse videntur, nolumus præterisse, cum scilicet viribus fractus Firmus legatione Episcoporum a Theodosio pacem expetiit, de quibus hæc ipse (g): *Fessus ærumnis gemini prælii Firmus, imoque æstuans corde, ne quid ultimæ rationis omitteret, Christiani ritus Antistites oraturos pacem cum obsidibus misit. Qui quoniam suscepti lenius, pollicitique victui congrua militibus*

(e) l. 1. ne sanct. bapt. iteret. Cod. Theod.

(f) Amm. l. 28. & 29.

(g) Amm. l. 29.

CHRISTI
373.

DAMASI PAP.
7.

VALENTINIANI IMP. IO.
VALENTIS

bus (ut præceptum est) læta retulere respon-
sa; præmissis muneribus Maurus ipse
fidentius ad Romanum perrexerat ducem,
equo insidens apto ad ancipites casus.
Cumque prope venisset, fulgore signorum
& terribili vultu Theodosii perstrictus,
jumento defiliit, curvataque cervice, hu-
mi pene affixus, temeritatem suam flebiliter
incusabat, pacem obsecrando cum venia.
Susceptusque cum osculo (quoniam id Rei-
publicæ conducebat) bonæ spei jam plenus,
sufficiencia præbuit alimenta; & quibus-
dam propinquis suis ad obsidum vicem re-
lictis, abscessit, captivos, ut spon-
derat, redditurus, quos primis turba-
rum exordiis rapuit. Biduoque post Ico-
sum oppidum, cujus supra docuimus con-
ditores, militaria signa & coronam sacer-
dotalem cum cæteris quæ interceperat,
nihil cunctatus restituit, ut præceptum est.
Hæc de pace.

XXXVI. Quod spectat ad coronam sacerdotalem
redditam; illa esse creditur pretiosior mi-
tra sic dicta, qua in solemnioribus functio-
nibus uti solent Episcopi. Fuit hujus Fir-
mi tyranni frater Gildo nomine, ut Am-
Ann. Eccl. Tom. V.

mianus (a) atque Claudianus (b) testan-
tur: qui tyrannidem fratris collapsam repa-
rans, Romano Imp. in Africa negotium
faceffivit, partesque Donati vehementer
suscipiens, maximo fuit Catholicis detri-
mento; unde factum est, ut quidam Do-
natistarum Episcopus, Optatus nomine,
quod palam cum Gildone sæviret, fue-
rit cognomento dictus Gildonianus; sed
de his inferius. Finis vero Firmi ille fuit,
ut rursus tyrannidem exercens, rursus
per Theodosium oppressus, eo desperatio-
nis re-lactus sit, ut spontaneo ne-tens col-
lum laqueo, misere vitam finierit. At
quid gratiæ redditum sit Theodosio, qui
Africam ab infestissimo tyranno liberavit;
audi Orosium (c) : Post, inquit, cum
experientissima providentia totam cum Mau-
ritania Africam meliorem pristinis legi-
bus reddidisset; instimulante & obrepente
invidia, jussus interfici, apud Car-
thaginem baptizari in remissionem pecca-
torum præoptavit; & postquam sacramen-
tum Christi, quod quæsierat, affectus est,
post gloriosam sæculi vitam, etiam de vi-
tæ æternitate securus, percussori jugulum
F f f ul-

PAGIUS Ad num. XXXVI. Firmus Africae Tyrannus
hoc quidem anno periit, ut recte in Annali-
bus; sed Theodosii Comitum patris Theodosii Au-
gusti, qui Firmum debellavit, mors anno tan-
tum trecentesimo septuagesimo sexto contigit,
ut Hieronymus in Chronico testatur. Quare er-
rarunt Socrates lib. 4. cap. 19. & Paulus Dia-
conus, qui scripsere, eum propter nomen suum
in conjuratione Theodori, de qua Baronius agit,
a Valente Aug. morte affectum fuisse. Nam
Carthago Africae caput, ubi Theodosius Comes
jugulatus est, non Orientali, sed Occidenti pare-
bat, ideoque Valentiniano juniori, cujus curam

ac tutelam cum matre tunc Gratianus gerebat.
Non itaque Theodori conjuratio, sed aulicorum
& inimicorum calumniæ hujus mortis causæ fue-
re, neque a Valente, sed a Gratiano Imp. frau-
de invidiorum decepto, cædes ista iniqua man-
data. Tradit quidem Orosius lib. 7. cap. 19. Co-
mes Theodosius a Valente missus effusus Maurorum
gentes multis præliis fregit. Sed vel legendum
a Valentiniano, vel Orosius hallucinatus est.
Canusii (Apuliæ Peucetiæ oppidum est) egre-
gia superest Inscriptio post Theodosii Comitum
mortem posita, quæ hic ex Reinesio in suo Syn-
tagmate pag. 326. referenda.

INCLYTAE VENERANDAEQ MEMORIAE VIRO
FLAVIO THEodosio GENITORI DOMINI NOSTRI
INVICTISSIMI PERENNIQ PRINCIPIS THEODOSII
PERPETUI AUGUSTI CUJUS VIRTUTE FELICITATE
IUSTITIA PROPAGATUS TERRARUM ORBIS EST
ET RETENTUS. STATUAM EQUESTREM SUBAURATAM
POSUERUNT CURANTE AC PERFICIENTE
FLAVIO SEXINE VIRO PERFECTISSIMO
CORRECTORE APULIAE ET CALABRIAE

Notat Reinesius, loco Sexine, legendum esse,
Sextione. Nam Flavius Sextio Theodosio seniore
imperante Rector Calabriae fuit, ut docet
Symmachus lib. 2. epist. 43.

VI. Pax Gothos inter & Romanos anno quidem
CCCLXIX. sancita fuit; sed, ea contempta, hoc
anno exeunte Gothi in Thraciam excursiones
fecere, ut docet Ammianus lib. 30. cap. 2. ubi
proxime ante Gratiani III. & Equitii Consula-
tum anno CCCLXXIV. gestum, ait: Rem Ro-
manam alius circumfleerat metus totius Gothia
Thracias licentius perumpentis; qua funera tunc
explicari poterunt carptim, si ad ea quoque ve-
nerimus, id est, si Historiam nostram perdu-
camus ad annum CCCLXXVI. quo Gothi, Istro
superato, majorem vastitatem Thraciæ, aliis-
que Provinciis intulere. In his rerum angustiis
Valens, tum contra Persas bellum gerens, au-
xiliares copias reprimendis Gothorum incurfionibus

a Valentiniano fratre petiit, qui mittere detre-
ctavit, dicens: Homini Deo bellum inferenti sup-
petias ferre mihi nefas est. Ita Theophanes eod-
em anno, quo initium Episcopatus D. Ambrosii collocat, cui Cedrenus suffragatur. Idem
habet Theodoretus lib. 4. cap. 31. & 32. ubi
ait: Mist ad fratrem, militares copias ab eo pe-
tens. Valesius in Notis existimans, Theodoretum
loqui de bello a Valente post Valentinia-
ni fratris obitum adversus Gothos suscepto, ait
Theodoretum pro Valentiniano Gratianum scri-
bere debuisse, & ἀνελαπίδῃ, pro ἀδελφῶν, sed per-
peram. Theodoretus enim loquitur de incurfio-
nibus, quæ hoc anno, ut docet Ammianus,
contigerunt. Quod ex eo certum reddiur,
quod statim subdat: Nec tamen a pristina te-
meritate desistit, sed in oppugnanda veritate per-
severavit, sc. Valens. Et tamen Socrates lib.
4. cap. 5. scribit, Valentem, cum accepisset Go-
thos

CHRISTI
373.DAMASI PAP.
7.VALENTINIANI IMP. IO.
VALENTIS

ultro præbuit. Hæc Orosius. Quæsitum quoque fuisse ad necem Theodosium juniorem ejus filium, sed divina voluntate antevertisse periculum, S. Ambrosius illis verbis testari videtur, ubi in oratione in funere ejus habita ita dicit (a); *Portavit jugum grave Theodosius a juventute, quando insidiabantur ejus saluti, qui patrem ejus triumphatorem occiderant*. Fuisse autem ipsum hoc tempore prima lanugine pubescentem, Ducemque Mœsiæ adversus Sarmatas fines Rom. Imperii invadentes electum, egregiaque virtute spectatum ob plures de eis victorias reportatas, Ammianus (b) affirmat, inde vero tantam æstimationem rei bellicæ ex his sibi Theodosius conciliavit, ut postea ad sublevandum collapsum in Oriente Romanum Imperium, Dux & Imperator a Gratiano electus fuerit, ut idem auctor Zosimusque (c) testantur. Unde autem contigerit, ut Theodosius parens post tot præclaras victorias capite truncatus sit, & Theodosius filius

(a) *Ambr. orat. in funere Theo. in fin.*

Theodosii filii spectata virtus.

(b) *Amm. l. 29.*(c) *Zosim. l. 4.*

eodem modo pene periclitatus sit; neminem inveni qui tradat. Factum tamen id existimatur dolis atque insidiis Valentis Imperatoris, qui post patefactum oraculum, successorem sibi fore, qui his litteris primis, THEO, conscriptum nomen haberet, complures (ut vidimus) Theodoros, atque alios his nomine similes subjecerat quæstionibus, ac morte multarat. At vero eo clariores Theodosii filii victoria adversus Sarmatas effulserunt, quo reliqua facies Occidentalis Imperii lugubrior apparebat; siquidem repentino motu Quadi ac Marcomanni (ut Ammianus (d) est auctor) Alpes transgressi Julias, Opitergium exciderunt, Aquilejam vero diutius obsederunt; parumque abfuit, quin Constantii Imperatoris filia Gratiano nuptura, in villa Pistrensi agens, caperetur a Barbaris. Perseverasse autem has clades etiam post obitum Valentianiani Hieronymus tradit (e).

(d) *Amm. lib. 29.*(e) *Hierom. ep. 3.*

Se-

PAGIUS thos Istrum superasse, Orthodoxos Episcopos de exilio revocasse; quod etiam testantur Hieronymus in Chronico & Orosius lib. 7. cap. 19. Ex quibus liquet, Theodoretum, quem Nicephorus lib. II. cap. 49. exscribit, loqui de re ante Valentianiani mortem gesta; Socratem vero & alios, de iis, quæ post Valentianiani obitum acciderunt.

VII. Imo interpretatio Valesii ex ipso Ammiano evertitur. Hic enim lib. 31. cap. 7. tradit, postquam Gothi Istrum trajecerunt anno CCCLXXVI. Gratianum Valentis petitu suppetias adversus Gothos misisse. Hoc itaque anno contigit, quod narrat Theodoretus de Terentio Duce, qui unam Ecclesiam iis concedi petiit, qui Apostolicam doctrinam tuerentur, cujus tamen libellum Valens dispersit. Baronius in Annalibus anno CCCLXXII.

Egregium Terentii Ducis facinus.

num. III. illud factum recitat, sed anno non suo; tunc enim pax Gothos inter & Romanos vigeat. Theodoretus præclarum illud Terentii facinus recitaturus ait; *Reversus tunc erat ex Armenia, devictis hostibus*. Terentius autem anno CCCLXX. Armeniam adversus Persas tuebatur, ut testatur Ammianus lib. 27. cap. 12. Præterea D. Basilius circa hæc tempora Armeniæ Ecclesias visitans ad Terentium Comitem, qui huic Provinciæ præerat, epistolam CCCXLIX dedit; ideoque non dubium, quin Theodoretus & Nicephorus res diversis annis gestas uno tenore narraverint, eoque agendi modo recentes Chronologos in errorem induxerint. Ab his enim Gothorum irruptio, quæ hoc anno accidit, cum iis, quæ post triennium factæ sunt, confunditur.

JESU CHRISTI
ANNUS
374.

DAMASI PAP.
ANNUS
8.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. II.

I. **S**Equens Dominiannus trecentesimus septuagesimusquartus exorditur Consulatu Gratiani Augusti tertio & Equitii; quo absoluto anno decimo Imperatorum Valentiniani atque Valentis, & undecimo inchoato post Auxentii seram mortem (ut ita dicam cum S. Hieronymo) Mediolani Ambrosio Episcopo constituto, omnis ad rectam fidem Italia convertitur. Sic ipse. Quæ quidem verba ita accipienda sunt, quod morte Auxentii factum fuerit, ut, unico illo Ariano Episcopo extincto; nihil superesset amplius in Italia Arianae contagionis; quo superstite ea Ecclesia Ariano polluebatur Antistite, ac proinde ea ex parte Italia dicebatur immunda: munda vero tota, cum illo sublato de medio, Catholico illic Episcopo constituto, sordes omnes videri possent ablutæ. Scimus Cedrenum anno superiori, nempe decimo Imperatorum, referre ordinationem Ambrosii; sed præstat audire Hieronymum res suorum temporum conscribentem. Quo-
Ann. Eccl. Tom. V.

Ambrosius
creatur
Episcopus
Mediolanensis.

nam autem modo ejusmodi Ambrosii electio se habuerit, Theodoretus in primis narrat his verbis (a):

(a) Theod. l. 4. c. 5. 6.

Cum Auxentius Mediolanensis Ecclesie Episcopus labe Ariana infectus, & in multis Conciliis abdicatus, e vita exivisset; Imperator iste, Valentinianus videlicet, accersitis ad se Episcopis, sic apud eos verba facit: Est nobis, utpote sacris & divinis litteris institutis, explorate cognitum, qualis debeat esse is qui sit ad Episcopatum gerendum delectus; & quod necesse sit gregem non doctrina solum, verum etiam præclara vivendi ratione moderari, & se cujusque virtutis exemplar ei præbere, suæque disciplinae rectam vitam, & morum institutionem testem habere. Quare hominem ita instructum in sede & gradu Episcopali jam collocare; uti & nos, a quibus hoc gubernatur Imperium, ei vere & ex animo capita inclinemus, & illius reprehensionem (nam cum homines simus, errore labi necesse est)

II.
Oratio
Imp. ad
Episcopos.

F f f 2

ve-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5867.

SÆC. IV. ☉ 19. E. ☽ 14. P. 13. April. Indict. 2.

Anno Urbis 1127. JESU CHRISTI 374.

Olymp. 288. an. 2. DAMASI PAPÆ 9.

A.C. 374. VALENTINIANI ET VALENTIS IMPP. II.

GRATIANI IMP. 8.

te creatus. Onuphrius quidem Equitium Consullem Orientalem dicit. Verum ex Victore in Epitome, Zosimo lib. 4. pag. 746. & Ammiano lib. 30. cap. 6. constat, eum apud Valentinianum seniore, quando obiit, fuisse, & Magisterium militum exercuisse. Consulatus Gratiani juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, propter nempe Decennaliæ ejus, quæ ideo anno uno anticipavit.

Consules;
& Decennaliæ
Gratiani.

Edita a Valentiniano Aug. hoc anno Decennalia. Hinc Ammianus lib. 29. cap. ultimo de Claudio hoc anno urbis Romæ Præfesto ait: Instauravit vetera plurima, inter quæ porticum excitavit ingentem, lavacro Agrippæ contiguam. Eorum etiam indicium L. 18. Cod. Theod. De operibus publicis. & L. 10. De Lustrali collatione, a Valentiniano datæ.

II.
Valentiani
Decennalia.

S. Ann.

I. [1] A Num. I. ad XII. Cos. Gratianus Aug. III. & Equitius, uterque in Occiden-

NOTÆ [1] C Cos. Gratianus Aug. III. & Equitius. Fabrettus, pag. 666. num. 522.

ARAM. DICAVIT
D. N. GRATIANO. AUG. TER. ET
AEQUITIO. CONSS.

Gudiana inscriptio apud Relandum:

M. D. M. IDAFÆ. ET. ATTINIS. MINO
TAU TYRANNI. ET ECDESTINI. XVII. KAL.
MAR. FL. GRATIANO. AUG. III.
ET. C. EQUITIO. VALENTE. V. C.
COSS.

Lapis christianus vulgatus ab Antonio Maria Lupo in dissertatione ad epitaphium S. Severæ martyris, pag. 98.

BENEMERENTI
IN PACE LIBERA
QUE BIXIT AN. CII.
NEOFITA. DEP. DIE
III. NONAS MAIAS CONS.
GRATIANO III. ET EQUITIO.

Paschalis laterculus in fine Gennadii: Gratiano, & Equitio, sine nota tertii consulatus Gratiani.

CHRISTI
374.DAMASI PAP.
8.VALENTINIANI
VALENTIS IMP. II.

velut medicinam animarum cupide amplexe-
mur. Hucusque dixit Valentinianus; sub-
dit his Theodoretus hæc verba:

III. *Hac oratione ab Imperatore habita,
Concilium Episcoporum contendit ab eo,
uti ipse, utpote sapientiæ & pietatis insi-
gnibus præclare ornatus, Episcopum eli-
gat. At ille: Major est, inquit, hæc
provincia quam quæ viribus nostris sustine-
ri possit; proinde vos divina repleti gra-
tia, & illius splendore illuminati, multo me-
lius hoc Episcopi deligendi negotium trans-
igetis: Illi igitur egressi separatim per
se de eo deliberare cœperunt: Civitatis au-
tem habitatores inter se ipsos dissidere;
quorum alii hunc, illum alii deligere con-
tendebant. Nam qui errore Auxentii e-
rant imbuti, hi suæ opinionis fautoribus
suffragati sunt: qui vero a partibus sanæ
sinceræque doctrinæ stabant, illi rursus
Episcopum secum de fide consentientem ha-
bere laborarunt. Hæc Theodoretus de par-
tis utriusque studiis in Episcopo deligen-
do. Commendatione quidem digna fuit
Valentiniani modestia, cum oblatam sibi
electionem tantæ Ecclesiæ Episcopi recu-
savit, secundum quod alias (quod dictum
est superius) fuerat contestatus, sui mu-
neris minime esse Ecclesiasticis se immi-
scere negotiis. At quid post hæc?*

IV. *Cum igitur eo modo in electione novi
Episcopi partium studia essent inter se
diversa, magnaue timerentur conflari
dissidia: Ambrosius illius provinciæ Præ-
fectus, Mediolani cum esset, veritus ne
quid novarum rerum diversæ factiones mo-
lirentur, propere ad Ecclesiam contendit:
Ubi (inquit Paulinus a) cum alloqueretur
plebem; subito vox fertur infantis in po-
pulo sonuisse, Ambrosium Episcopum. Ita-
que qui ante turbulentissime dissidebant,
quia & Ariani sibi, & Catholici sibi Episco-
pum cupiebant, superatis alterutris, ordina-
ri; repente in hunc unum mirabili & incredi-
bili concordia consenserunt. Hæc Paulinus.*

V. *Ambrosius vero repentino casu percul-
sus, ac veluti improvise quodam tonitruo
terrefactus; ut primum sese collegit, co-
gitare cœpit quibus valeret artibus popu-
lum & Episcopos ab eiusmodi sententia
revocare. Quid facit? Egressus Ecclesia
(Paulinus ait) tribunal sibi parari fecit,
quippe mox futurus Episcopus altiora con-
scendit; tunc contra consuetudinem suam*

(minus enim sibi tunc utile ratus confi-
lium Probi) *personis jussit adhiberi tor-
menta; nec se jam ut Episcopum, sed
severissimum Judicem exhibet. Conscendit
tribunal, truces carnifices assistere, simul-
que tormenta congeri, victosque catenis
miseros reos adduci palamque torqueri,
nulla adhibita commiseratione, minaci vul-
tu ad incutiendum terrorem composito,
præcipit, quasi vir sanguinis esset, indi-
gnus altaris ministerio, & a pastoralis
consuetudine alienissimus. Sed cum hæc
spectans populus, magis magisque clama-
ret, Ambrosium Episcopum; spe ille fru-
stratus, ad potiora remedia convertit ani-
mum; eoque progressus est, ut speciem
quandam præferens hominis impurissimi,
& ab Episcopali castitate & vita remo-
tissimi, quo populum ab eo consilio di-
moveret, impudicas mulieres ad se pu-
blice ingredi faceret. At cum hæc, velut
in scœna, fiste repræsentari populus non
ignoraret, eaque ex causa ardentiori stu-
dio postulare Ambrosium Episcopum non
intermitteret; seque populus peccati illius,
quod specie quadam & simulatione effi-
ctum esse non dubitabat, reum clamaret;
totamque adumbrati criminis pœnam in
se reciperet, sibi que imprecaretur; omni
prorsus ille consilio destitutus (quod tan-
tummodo reliquum esse videbatur) in so-
la fuga spem ponit.*

VI. *Itaque nocte intempesta, civitate egres-
sus, Ticinum versus dirigit iter, neque
ad memoriam revocans, non esse hominis
dirigere vias suas (b). Cum enim se Ti-
cinum pervenisse putavit, divino quodam
interceptus numine, cursu reflexo Medio-
lanum redit, jamque luce clara portam
Romanam ante oculos positam videt. Tum
vero incredibili stupore affectus, animo-
que consternatus, re ipsa experitur, non
esse consilium contra Dominum (c). Quid
faceret? Qui magistratu præerat cæteris,
fasces deponit, victum se fatetur; totius
populi voluntati, immo verius divinæ
auctoritati se subjicit. Audit populus, cu-
stodiam adhibet, ne iterum fugam arri-
piat; idque ad extremum usque quaque
perfici sedulo curat, quod tanto studio
exoptaverat. Igitur ad Valentinianum Prin-
cipem relatio mittitur; illius enim requi-
ri videbatur assensus: nam Imperatoriis
sanctionibus (d) vetitum erat, ne Decu-
rio-*

Ambrosii
fuga irri-
ta.(b) Prov.
16.(c) Prov.
11.(d) l. 3. &
9. de Epif.
& cleric.
C. Theod.

PAGIUS *S. Ambrosii ordinatio hoc anno peracta, ut
recte Hieronymus in Chronico secundum editio-
nem Scaligeri, anno sc. Abrahami 2391. per-
peram vero in editione Pontaci anno sequen-
ti: quam tamen Petavius lib. 6. Rationarii Temp.
alique quidam secuti sunt, non animadverten-
tes, septimo Idus Decembris anni sequentis, quo
die, tam Græci, quam Latini ejus ordinatio-
nem celebrant, Valentinianum Aug. jam demor-
tuum fuisse; cum tamen certum sit, eo vivente
Ambrosium renuntiatum fuisse Episcopum. Præ-*

*terea hoc anno dies septimus Idus Decembris,
seu dies septimus Decembris in Dominicam in-
cidit, qua Episcoporum ordinationes jam hoc
sæculo de more peractæ. Qui mos ostendit, die
XIV. mensis Junii, quo Basilii ordinatio in Mar-
tyrologiis memoratur, Episcopum Cæsariensem
creatum non esse; cum anno CCCLXXI. is dies
cum feria tertia concurrerit, non vero cum
die Dominica.*

Quomodo
electus
Ambro-
sius.(a) Paulin.
in vita S.
Ambrosii.Ambrosi-
us multis
modis ten-
ent evade-
re.

CHRISTI
374

DAMASI PAP.
8.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. II.

riones vel publicis obligati functionibus adsciscerentur in clerum. Ea re percepta

(a) Paulin.
in vita
Ambrosii

Imperator (a) summopere lætatur; actales a se constitutos magistratus esse, qui in Episcopos eligantur, accepit libentissimo animo: Probusque suum de Ambrosio iudicium, ac præiudicium cum præfatio felici eventu comprobatum, gaudebat.

VII.
Ambrosii
latebræ.

At pendente adhuc ea relatione, Ambrosius fallens suos custodes, iterum fuga sibi consuluit, atque in suburbano Leontii clarissimi viri delituit. Sed ubi relationi responsum est, & Imperatoris decretum publicatum, quo iubebat Ambrosium extemplo sacris initiari mysteriis (b)

(b) Theod.
l. 4. c. 6.

(adhuc enim catechumenus erat) & Episcopum ordinari, idque Vicario in mandatis datum, ut rebus perficiendis instaret; mox Leontius Ambrosium prodit; qui statim Mediolanum perducitur. Hosce ipse conatus, quibus sæpius reluctatus est ne Episcopus crearetur, non Paulinus tantum, sed reliqui omnes tum Latini (c)

(c) Ruffin.
l. 2. c. 11.
Socr. ut. l.
4. c. 25.
Sozom. l.
6. c. 24.

tum Græci historici profitentur. Quintetiam ipse scribens ad Vercellensem Ecclesiam hæc eadem his verbis affirmat? Quam inquit, resistebam ne ordinarer: postremo cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur? Sed non valuit præscriptio, prævaluit impressio. Hæc ipse. Differendo enim ordinationem, putabat eludere posse populum ipsum postulantem Episcopum; præscriptio autem præcedebat, non tantum ne catechumenus nondum pene

(d) 1. Tim.
3.

Christianus, sed ut nec neophytus (d) ordinaretur Episcopus; quibus suffragabantur canones Apostolici (e) nec non Nicænum (f) Concilium. Cum igitur, ipso licet invito, omnia perficienda essent; ipse se professionis esse Catholicæ illo potissimum argumento perspicue demonstravit; dum (quod Paulinus, ait) (g) nonnisi a Catholico Episcopo petiit baptizari. Octava vero die post baptismum fuisse ordinatum Episcopum, idem affirmat, quod contigisse septimo Idus Decembris, Dei Ecclesia hæcenus celebrans illum diem, anniversaria solemnitate testatur.

(e) Canon.
Apost. 80.

(f) Conc.
Nicen. c. 2.

(g) Paulin.
in vita
Ambrosii.

VIII. Interfuisse ejus ordinationi Valentianum Imperatorem, auctor est Theodoretus, de qua hæc habet (h): Postea vero quam Ambrosius divinum sacrosancti baptismatis munus adeptus est, & gratiam Episcopalem receperat; dicitur Imperator longe præstantissimus (nam rebus his gestis intererat) hymnum ad gratias Salvatori ac Domino agendas recitasse, his ferme verbis: Gratia tibi sit Domine omnipotens & Salvator noster, quod cum ipse corpora huic viro commississet, tu ei etiam animas commendasti, indeque declarasti meam justam fuisse sententiam: subdit his Paulinus (i): Cum primum autem ordinatus esset Episcopus; omne aurum atque

(i) Paulin.
in vita
Ambrosii.

argentum, quod habere poterat, Ecclesia vel pauperibus contulit: prædia autem, quæ habebat, reservato germanæ suæ usufructu, donavit Ecclesiæ; nihil sibi quod hic suum diceret, relinquens, ut nudus & expeditus Christum Dominum sequeretur. Hæc ipse. Sic igitur Ambrosio ordinato Mediolanensi Episcopo, totus congaudet Catholicus orbis, communicatorique litteræ ex more ultro citroque redduntur. Quid autem ad eum scripserit Basilius Magnus (ut quæque annis reddantur suis) dicemus anno sequenti: nam cum Ambrosii ordinatio in fine anni contigerit; non prius eas potuit dedisse Basilius. Si quis vero integram, serieque rerum gestarum continuatam legere cœpit vitam Ambrosii; sciat nos eam ex Annalibus hisce depromptam, monitu Sixti Papæ Quinti, simul contexuisse; quam ipse recenti a se factæ Operum Ambrosii præponi, edique iussit; cum tamen nos hic addere aliquid, vel mutare contigerit.

Quod autem Annalium scribendorum ratio nihil importunius a nobis exigat, quam ut quæque res gestæ certis suis quibusque reddantur annis, atque sic institutæ chronographiæ ex firmis probationibus pateat demonstratio; cur hoc anno contigisse dixerimus Ambrosii Episcopatum (cum alii ea de re aliter sentiant) jam ut dicamus, astringimur. Ac primum quid senserint alii, in medium afferamus. Errandi in his illa nonnullis præcessit occasio, quod Ruffinus (k) & Socrates (l) simul ac de Damasi Papæ agunt electione, statim subdunt narrationem de Ambrosii electione; perinde ac iidem Annales scripserint, & non historiam; cum sæpe contingat, eos post alias res gestas recensitas, de electione quorundam præcipuarum sedium Episcoporum simul agere, quos tamen constat plurimum interdum annorum interstitio inter se fuisse discretos. Rursum vero recentior quidam auctor (m) tempus electionis Ambrosii revocans ad tertium annum Damasi Pontificatus, rationem iniisse visus est ex Probi Præfecturæ exordio, a quo credita est Ambrosio provinciarum administratio. At quis nescit, Probi Præfecturam Prætorii sæpe repetitam, atque diutius propagatam, id Ammiano (n) testante? ipsumque Ambrosium, antequam in provincias mittteretur, in ejusdem præfecti Prætorii Probi auditorio (quod testatur Paulinus) causas orasse? ut plane appareat, nequaquam ut Probus illum adeptus est magistratum, Ambrosium provincias suscepisse administrandas. Sed quis locus esse potuit electioni Ambrosii, superstitite adhuc Auxentio? post cujus obitum ipsum electum cum Latini tum Græci absque controversia omnes affirmant (o): immo ipse S. Hieronymus sub præsentis undecimo Im-

IX.

De tempore electionis Ambrosii.

(k) Ruffin.
l. 2. c. 11.
12.

(l) Socrat.
l. 4. c. 25.
26.

(m) Panvin. in fast.

(n) Amm. l.
27. 28. 29.
30.

(o) Ruffin.
l. 2. c. 11.
Socr. ut. l.
4. c. 25.
Sozom. l.
6. c. 24.

Theod. l. 4. c. 5.

peratorum anno, Auxentii obitum cum Ambrosii electione consignat. Aut quo modo vel fingi potest cum Auxentio simul Ambrosium consedisse; si cum tot certaminibus exagitatus Auxentius ab Hilario Pictaviensi Episcopo, Eusebio Vercellensi, Philastrio Brixiano, Evagrio presbytero Antiocheno Mediolani tum agente, & si remotiores quæras, a S. Athanasio de his perscribente ad Damasum, ab ipsoque Romano Pontifice in Concilio Episcoporum damnatus sit; de quibus omnibus diximus suis locis superius; toto tamen hoc tempore de Ambrosio nulla vel levis mentio habetur? Quæ enim adversus Auxentium, Ambrosii certamina recensentur, ea contra juniorem Auxentium esse habita, & post obitum Valentiniani senioris, suo loco perspicue demonstrabimus. Quod igitur nulla antehac Ambrosii Episcopi facta mentio reperiat, quodque ad hunc usque annum testificatione Hieronymi cariosum senem Auxentium pervenisse constet; ejusdem auctoritate hoc anno ponimus electionem Ambrosii.

X. Sed posset quis objicere, utraque, nempe exitum Auxentii & creationem Ambrosii rejicienda esse in annum sequentem, quod scilicet ibidem apud Hieronymi Chronicon sub eodem laterculo signetur annus post Consulatum Gratiani & Equitii, qui sequens numeratur. Sed scias, lector, annum illum post Consulatum ibi positum, restituendum esse subsequenti laterculo (ut emendatiores codices habent) sub ipso anno duodecimo Valentiniani, quo ipsum mori contigit: nam non pervenit ullo pacto ad annum sequentem post dictorum Consulatum, quo creati sunt Consules Valens quinto & Valentinianus majoris filius; sed ipso anno Consulibus vacuo (ut dicitur) finem vivendi fecit. Hisce quidem ultimis Valentiniani senioris temporibus, contigisse Ambrosium creari Mediolanensem Episcopum, ex eo intelligi potest, dum de rebus gestis cum eo nihil præterea legitur, nisi quæ Theodoretus his verbis enarrat (a): *Paucis post diebus, ab ordinatione Ambrosii scilicet, cum S. Ambrosius valde libere apud Imperatorem verba faceret, resque nonnullas tamquam minus recte a magistratibus administratas coargueret; respondit Imperator: Novi jampridem tuam in loquendo libertatem, qua explorata cognita, non modo tuæ in Episcopum ordinationi non restiti, verum etiam suffragatus sum. Quare, sicut divina præscribit lex, nostrorum animorum erratis medicinam facito.* Hæc Theodoretus: cæteræ autem Ambrosii res gestæ sane quidem cum Gratiano & Va-

Ambrosius quid cum Valentiniano.

(a) Theod. l. 4. c. 6.

lentiniano filio, non amplius cum patre leguntur esse transactæ; de quibus singulis suo loco. At de Ambrosii electione jam fati.

Ejusdem anni Consulibus datæ habentur litteræ nomine Damasi ad Aurelium Episcopum Carthaginensem, positæ ab Isidoro Mercatore in suæ collectionis exordio, quas præcedunt litteræ ejusdem Aurelii nomine ad Damasum primo scriptæ, quibus petierat ab Apostolica sede ad se mitti decreta Romanorum Pontificum. At quid opus fuit (pace illius dixerim) mendaciis exornare vestibulum amplæ domus, ut in non levem suspicionem adducat cætera quæ vera intus habentur? Quomodo, quæso, potuit Aurelius Episcopus Carthaginensis scripsisse ad Damasum Romanum Pontificem, & hunc ad illum litteras reddere, hoc potissimum anno, sub his præsertim Consulibus, si adhuc cum S. Augustinus factus Christianus est, reversus in Africam, reperit dictum Aurelium diaconum agere Ecclesiæ Carthaginensis, post aliquod vero temporis spatium factum esse ejusdem civitatis Episcopum? testatur id quidem ipse Augustinus, ac disertis plane verbis (b), cum in commentario de Civitate Dei meminit de reditu suo ex transmarinis partibus Carthaginem; recensetque miraculum illud de Innocentio ex incurabili morbo sanato, atque denum hæc ait: *Visitabant eum quotidie sancti viri, Episcopus tunc Uzalensis beatæ memoriæ Saturninus, & presbyter Gelosus, ac diaconi Carthaginensis Ecclesiæ, in quibus erat, & ex quibus solus est nunc in rebus humanis jam Episcopus cum honore a nobis debito nominandus Aurelius, cum quo recordantes mirabilia opera Dei, de hac re sæpe collocuti sumus, eumque valde meminisse, quod commemoramus, invenimus.* Ita ipse. Vides igitur ad quanto posteriora tempora sit referendus Aurelii Carthaginensis Episcopatus; & quam longe absit, ut ipse jam Episcopus hoc anno ad Damasum scripserit, vel acceperit a Damaso litteras; cum certum sit reditum Augustini in Africam, postquam Christianus jam effectus Mediolano recesserat, & a Portu Romano solverat, contigisse anno Domini trecentesimo octogesimonono; ut appareat nec post annos quindecim Aurelium creatum esse Episcopum Carthaginensem, sed perseverasse diaconum. Vides igitur quo modo recta temporum norma tortuosa aliorum figmenta improbentur: ut non mireris, si in dignoscenda certa temporum ratione crebrius atque solertius occupemur.

XI. Celebratum habetur hoc anno, iisdemque Cofs. Concilium Valentinum in Gal-

XI. Commenciatia litteræ nomina Damasi & Aurelii.

(b) Aug. de Civit. Dei l. 22. c. 8.

XII. Concilium Valentinum in Gal-

PAGIUS Ad num. XII. Celebratum hoc anno Concilium Valentinum, in quo statutum canone IV.

ut quisquis de se vel vera, vel falsa dixisset, Concilium Valentinum, fides ei, quam suomet testimonio confirmaret, haberetur.

CHRISTI
374.

DAMASI PAP.
8.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. II.

Gallia IV. Idus Julii; cujus extant quatuor tantummodo canones, & perbrevis epistola de ordinationibus legitime faciendis, deque lapsorum pœnitentia. In eo primum locum tenuit Fægadius, qui ille putatur, ad quem simulque Delphinum Episcopum Burdegalensem sancti Ambrosii (a) epistola scripta legitur. Interfuit eidem Rodanius, quem alium esse puto ab illo Episcopo Tolofano, quem fidei causa cum S. Hilario exilium passum esse, atque

(a) Ambr. epist. 55.

PAGIUS

beretur. Hujus canonis edendi materiam præbuit, non *Acceptus* electus Episcopus Forojulienfis, qui, ut dignitatem effugeret, falso se criminum reum propalarat, sed aliorum Sanctorum Sacerdotum humilitas, qui tremendum ministerium suscipere veriti, piissimam illam fallendi artem excogitaverant. Et ratio est, quia *Accepti viri sanctissimi* factum, post conditum canonem illum, a *Concordio* Arelatensi Episcopo in medium adductum est. Præterea alia de causa dubium illud in Concilio fuisse propositum, definitumque mansisse, ut cuilibet fides, quæ suomet testironio confirmaret, haberetur, liquet ex verbis ejusdem Synodi in causa *Accepti* prolatis. *Tamen quia in Synodo jam fecerat*, id est, jam statutum fuerat, & continenter, non potuit præstari uni quod cæteris negabatur. Quare hæc sanctio inserta canoni IV. hujus Concilii facta non est *Accepti* occasione, ut inquit Antelmius in Dissert. de initiis Ecclesiæ Forojulienfis cap. 10. qui subdit, ante *Acceptum* alios quidem Sedeni Forojuliensem occupasse, sed eos penitus ignotos esse, sicuti & incertum, an *Quillinius*, vel Sanctus *Leontius* electus postea fuerit Forojulienfis Episcopus: nam electionem in alterutrum cecidisse non videtur dubitandum.

V.
Institutio
Quinque
Provinciarum
vulgo
dictarum.

Hujus Concilii Synodica inscripta est: *Dilectissimis fratribus per Gallias, & quinque Provincias constitutis Episcopis*. Hic prima *Quinque* Provinciarum vulgo dictarum mentio, ultimeque in Concilio Taurinensi anno CCCCI. celebrato occurrit; quia post eum annum *Septem* Provinciæ vulgo dictæ institutæ sunt, ut anno CCCCI. demonstrabo. Hæc *Quinque* Provinciæ, & postea *Septem* Provinciæ speciale Reipublicæ corpus constituerunt in Galliis, cujus partes, quia hæcenus non satis notæ, nobis explicandæ erunt, non solum quia Baronius de neutra harum divisionum egit; sed etiam, quia ex earum elucidatione Antiquitas Ecclesiastica non parum illustrari, & doctorum Virorum lapsus detegi emendarique poterunt. *Quinque* itaque Provinciæ vulgo dictæ, quæ Galliis absolute positæ opponuntur, aliquando seorsim, aliquando cum Galliis, memorantur: seorsim, uti in Notitia Imperii, ubi sub dispositione Comitum rerum privatarum, quinque Provinciæ ita designantur: *Rationalis rei privata per Hispanias: Rationalis rei privata per Gallias: Rationalis rei privata per quinque Provincias: Rationalis rei privata per Britannias*; conjunctim vero, uti in laudata Synodica, & in epistola Maximi Tyranni ad Siricium Papam anno CCCLXXXV. scripta: *Quorum* (nempe Episcoporum) *Conventum ex opportunitate omnium, vel qui intra Gallias, vel qui intra Quinque Provincias commorantur, in qua elegerint urbe, constituam*. Conquestus erat Siricius Papa apud Maximum de Agroetio quodam, qui indebite

exulem defunctum, ex Severo superius diximus. Evortius quoque adfuit, qui jam a tempore sancti Silvestri Aurelianensem signo cœlesti accepit Ecclesiam gubernandam. Dignum plane memoria est, quid statuerint Patres de his qui oblatis sacerdotii fugiendi occasione, aliquod admisisse delictum confessi essent, his verbis: (b): *Licet non ignoremus, multos verecundia, & nonnullos horrore suscipiendi sacerdotii, & ut trepidos (quæ signa sunt*

(b) Epist. Concil. Valent. ad Forojul. 10. 1. Concil.

consecutus erat Presbyterii gradum: rescriptique *Maximus*, se ut difficultatem illam solvat, congregaturum Synodum ex omnibus Galliis, vel ex *Quinque* Provinciis tantum.

Quæ fuerint hæc *Quinque* Provinciæ in controversia positum, distractis in varias, easque improbabilis, sententias Eruditis. Ea valde communis, quæ docet, *Quinque* Provincias vulgo dictas, alias non fuisse, quam eas, in quas solida Provincia Narbonensis divisa fuisse vulgo dicitur, *Narbonensem* scilicet *primam*, *Viennensem*, *Alpes maritimas*, *Alpes Graias*, & *Narbonensem secundam*. Gothofredus Codicem Theod. egregiis Commentariis locupletans, in Commentario Legis 15. ejusdem Codicis *De Paganis*, aliam opinionem proposuit, asseruitque apud se certum esse, *Quinque* Provincias vulgo dictas alias non fuisse, quam *Aquitaniam primam* & *secundam*, *Lugdunensem Senoniam*, in qua *Parisii*, *secundam Lugdunensem*, in qua *Rothomagum*, & *tertiam Lugdunensem*, in qua *Turones*. Quo pacto Galliarum quinque Provinciis oppositarum nomine, intelligenda veniret antiqua Provincia Narbonensis, & pauca aliæ Provinciæ. Verum ea quemadmodum & vulgaris opinio mox recitata hic evertenda, eamque ob rem variæ Galliarum divisiones, ut ea, de qua agitur, certius innotescere possit, percurrendæ.

VI.
Quæ fuerint
Quinque
Provincia
vulgo ap-
pellata.

Gallia, inquit Cæsar initio libri primi suæ Historiæ, est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celta, nostra Galli appellantur. Ubi Cæsar Narbonensem Provinciam a Gallia excludit, quia pridem Romanorum erat, Provinciisque Romanis accensita. Eandem divisionem nos edocent Agrippa apud Plinium, Suetonius in Julio, Solinus in cap. 24. aliique. Quare, ut recte Scaliger in Notitia Galliæ observavit, ante tempora Augusti, quide Imperii Romani Provinciis scripserunt, in divisione Galliarum numquam Provinciam Narbonensem comprehendunt: ideoque, cum apud illos Scriptores Galliarum mentio occurrit, excipienda semper Narbonensis, si res gestæ ante Augusti Imperium narrantur. Hæc divisio non solum ab Historicis profanis; sed etiam Ecclesiasticis per plura sæcula usurpata; ita ut urbes antiquæ Narbonensis, Galliarum nomine non intelligerentur. Ecclesiæ Lugdunensis & Viennensis de Martyribus Marco Aurelio imperante apud se passis, ad Ecclesiam Asiæ, Phrygiæque scribentes, sic suam epistolam apud Eusebium lib. 5. cap. I. incipiunt: *Servi Christi, qui apud Viennam & Lugdunum Gallia degunt, fratribus per Asiam, & Phrygiam constitutis*. Ubi Lugdunum civitatem Galliarum vocant, non vero Viennam, quia hæc sita in antiqua Provincia Narbonensi, quæ a Galliis distincta erat. Quare cum Severus Sulpicius lib. 2. Hist. de Martyribus Lugdunensibus loquens,

VII.
Antiqua
Provincia
Narbonensis
a Gallia
distincta.

ait

CHRISTI
374.DAMASI PAP.
8.VALENTINIANI IMP. II.
VALENTIS

sanctitatis) falsa in se rejiciendi honoris causa, dixisse; tamen quia omnium fere ad ea quæ sunt pejora, proclive judicium est; & hinc materies disputationum in ob-

trellatione sacerdotum Dei queritur, sed in Synodo (placuit nimirum) ut quisquis de se vel vera, vel falsa dixisset, fides quam suimet testimonio confirmaret, babe-

PAGIUS

ait: *Sub Aurelio Antonino (sic Marcus Aurelius vocabatur) visa primum in Galliis Martyria, Galliarum nomine antiquam Provinciam Narbonensem minime comprehendit. Præterea Amnianus lib. 15. cap. II. locum, qui est ad confluentes Araris & Rhodani, exordium Galliarum appellat, & in Itinerario Peutingeri legitur: Lugdunum caput Galliarum; quia scilicet post emensam Viennensem Provinciam antiquæ Narbonensis partem, prima Romanis civitas occurbat, ex iis, quæ apud Gallias specialiter dictas, sitæ erant. Hinc Plinius Provinciam Narbonensem sejunctim a Galliis cum Provinciis Italix describit, de eaque ait: Breviusque Italia potius quam Provincia. Hic etiam loquendi modus a sacris Conciliis usurpatus. In subscriptionibus Concilii Arelatenfis primi anno CCCXIV. celebrati, post Episcopos Provinciæ Viennensis nominantur Episcopi Gallicani e Provinciis Lugdunensi, Belgica & Aquitanica, sed præmissis hoc titulo: Item e Gallia. In Concilio etiam Aquileiensi anno CCCLXXXI. congregato, initio referuntur nomina Episcoporum qui eidem interfuere, inter quos Episcopus Arausionis, Episcopus Massiliensis, alique ex antiqua Narbonensi Provincia. Tum hi Episcopi nominantur: Constantius Episcopus Sciscianensis Legatus Gallorum. Justus Legatus Gallorum. Felix Legatus Afrorum, &c. Quare Episcopus Arausionis, Massiliensis, alique ex antiqua Narbonensi, qui huic Concilio præsentis fuere, pro Gallis non habiti. Quod & factum in Synodo Vasensi anno CCCXLII. habita, quæ ex Episcopis antiquæ Narbonensis constabat, ubi Episcopi Lugdunensis, Belgicæ, & Aquitanicæ Provinciarum, dicuntur Gallicanarum Provinciarum Episcopi. Ex quibus liquet, quinque Provincias vulgo dictas in alia Provincia non querendas, quam in antiqua Gallia Narbonensi, quæ a Scriptoribus tam profanis quam Ecclesiasticis, tanquam pars Galliarum non esset, memoratur.*

VIII.
Secunda
divisio
Galliarum

Augustus aliam Galliarum divisionem instituit, in qua Provinciam Narbonensem complexus est, easque in quatuor partes secavit, videlicet, Narbonensem, Aquitanicam, Lugdunensem & Belgicam, ut videre est apud Strabonem, Melam, Plinium & Ptolomæum, qui sub Hadriano & Antonino vixit, quique eam divisionem in Gallix descriptione sequitur.

IX.
Tertia di-
visio Gal-
liarum.

Tertia divisio fuit in XIV. Provincias hoc ordine: Narbonensis partita est in Narbonensem, Viennensem, Alpes Maritimas, Alpes Graias & Penninas. Aquitanica in duas Aquitanias, & Novempopulanam. Lugdunensis in Lugdunenses duas, & Maximam Sequanorum. Et denique Belgica, in duas Belgicas, & duas Germanias. Primus omnium hujus divisionis meminit Rufus Festus in Breviario, quod Valenti Imperatori post annum CCCLXIX. dicavit. Ibi enim ait: *Sunt Gallia cum Aquitania & Britannii Provincia decem & octo: Alpes Maritima, Provincia Viennensis, Narbonensis, Novempopulana, Aquitania dua, Alpes Graia, Maxima Sequanorum, Germanis dua, Belgica dua, Lugdunenses due: in Britannia Maxima Casariensis, Flavia Casariensis, Britannia prima, Britannia secunda.* Quare si ex eo numero quatuor Provincias, quas in Britannis transmarinis ponit,

demas, supererunt quatuordecim. Quidam hanc divisionem ab Hadriano, quidam a Constantino, quidam a Theodosio inductam volunt. Sed ultimi manifeste hallucinantur; cum Theodosius anno CCCLXXIX. imperare cœperit, & jam initio Imperii Valentiniani & Valentis hæc divisio vigeret. Verosimile est, inquit Marca in Dissert. de Primatu Lugdunensi num. LXII. inductam primo esse hanc divisionem in quibusdam Provinciis ex mero Principum arbitrio, deinde sub Hadriano vel Antonino, qui disponendi Imperii curam singularem gessere, ad numerum XIV. Provinciarum perductam esse. Verum neque hæc sententia admittenda. Ille itaque Provinciarum Gallicarum numerus paulatim auctus, & Valentiniani senioris tempore ad numerum illum perductus. Jam Lugdunensis in duas secta erat Constantino M. imperante: Lex enim I. Cod. Theod. De censu, data Constantino II. & Licinio Coss. anno sc. CCCXII. directa est ad Antonium Marcellinum Præsidentem Provincia Lugdunensis prima. Quare ea divisio eo anno jam facta erat. Verum Aquitania initio Imperii Valentiniani & Valentis adhuc unicam Provinciam constituebat. Gruterus enim pag. 465. Inscriptionem profert jam a nobis anno CCCLXII. num. XXXII. exhibitam, in qua cum Saturninus non dicatur Præsides Aquitania prima, aut Præsides Aquitania secunda, initio Imperii horum Imperatorum ea Provincia nondum in duas divisa. Sed, cum Rufus Breviarium suum, in quo utriusque Aquitanix mentio fit, composuerit post annum Christi CCCLXIX. ut supra ostendi, & ante currentem annum, intra illud intervallum Provinciarum Galliarum ad numerum XIV. auctæ, tandemque ad numerum usque XVII.

Quarta Galliarum divisio instituta, ut videtur, a Gratiano ante præsentem annum, cum in ea enuntietur Provincia Narbonensis secunda, cujus in Breviario Rufi nulla mentio, quæque ideo post annum Christi CCCLXIX. & ante annum præsentem nata. Lugdunensis itaque & Narbonensis in varias Provincias sectæ sunt, avulsæque Senonia a prima Lugdunensi, & tertia Lugdunensis seu Turonia a secunda: Narbonensis etiam in primam & secundam Narbonensem divisa. Narbonensis secunda, Lugdunensis tertia, atque Senonia quatuordecim prioribus Provinciis adjunctæ, efficiunt numerum Provinciarum XVII. Marca loco laudato num. LXIV. non Narbonensem, sed Viennensem partitam contendit; ideoque Narbonensem secundam partem fuisse, non Narbonensis primæ, sed Viennensis, etsi nomen hanc sectionem a Narbonensi prima factam fuisse demonstrare videatur. Etenim, inquit Marca, Narbonensis prima Rhodano terminabatur; Viennensis vero Arelatem & Massiliam comprehendebat. Unde sequitur, Narbonensem secundam, quæ civitatem Aquesem, & reliquas usque ad Alpiam Maritimarum fines continebat, a Viennensi distractam, non autem a Narbonensi prima, a qua tanto intervallo distita erat. Marcam alii passim sequuntur. Verum longe potior conjectura aliorum qui putant, Narbonensem scilicet secundam partem fuisse Narbonensis primæ, ab eaque distractam. Quod ex eo liquet, quod Viennensi, cum

X.
Quarta
divisio
Galliarum.

CHRISTI
374.

DAMASI PAP.
8.

VALENTINIANI IMP. II.
VALENTIS

babereur. Hæc ibi ; quid simile nuper vidimus in Ambrosio : nam ut sacerdotii dignitatem effugeret, crudelis atque impudicus universo populo videri voluit ; at ne sic quidem valuit onus effugere , qui
Ann. Eccl. Tom. V.

hujus canonis paulo ante promulgati auctoritate nonnihil juvari potuisset, nisi populi in eo petendo constantia fuisset quavis lege superior.

Quod autem ad res Orientales pertinet
G g g

XIII.

PAGIUS cum a Narbonensi separata est, attributa fuissent civitates viginti, novem tantum Narbonensi relictis. Contra vero, si Narbonensem secundam a Narbonensi prima avulsam fuisse dixerimus, quando facta est divisio in Narbonensem & Viennensem, tredecim civitates utrique Provinciæ assignatae fuerint, & postea in subdivisione Provinciæ Narbonensis, Narbonensis prima sex civitates retinuerit, & septem Narbonensi secundæ attributa fuerint; quod longe verosimilius est, quam si dicamus, Narbonensem secundam a Viennensi separatam, & in ea separatione tredecim civitates Viennensi relictas, & septem tantum Narbonensi secundæ adscriptas. Hæc enim divisio proportionem non habuisset. Præterea quemadmodum Provinciæ a Lugdunensi prima avulsæ ejus nomen retinuerunt, dictæque sunt Lugdunensis secunda, & Lugdunensis tertia; pari eademque ratione, quinta Provincia antiquæ Narbonensis, dicta est Narbonensis secunda, quia a Narbonensi prima

disjuncta. Nec refert, quod Narbonensis secunda tanto intervallo a prima distita sit, & Viennensi ita vicina. Viennensis enim Rhodano cum Arelate, & mari Mediterraneo cum Massilia jungebatur: ideoque ex urbe Viennensi ad Massiliensem, qua secundo amne, qua maritimo itinere, facilis accessus erat. Unde in Notitia Imperii Viennensis Provincia passim vocatur *Gallia Ripensis*, vel *Gallia Ripariensis*, a Rhodano nempe, quo hæc Provincia alluitur.

Quia vero hanc divisionem Galliarum in XVII. Provincias Ecclesia in constituendis per Gallias Metropolitanis & Episcopis plerumque secuta est, exhibenda hic Notitia Provinciarum & civitatum Galliarum, quam primum Sirmondus cum Conciliis Gallicanis in lucem emisit, non solum ad locupletandos Annales Ecclesiasticos, sed etiam, ut Quinq; ac Septem Provinciæ a Galliis distinctæ in aspectum lucemque quodammodo proferantur.

XI.
Notitia Provinciarum Galliarum.

NOTITIA PROVINCIARUM ET CIVITATUM GALLIÆ.

In Provinciis Gallicanis, quæ civitates sint.

PROVINCIA LUGDUNENSIS PRIMA
numero V.

Metropolis Civitas Lugdunensium.
Civitas Æduorum.
Civitas Lingonum.
Castrum Cabilonense.
Castrum Matiscouense.

PROVINCIA LUGDUNENSIS SECUNDA,
numero VII.

Metropolis Civitas Rotomagensium,
Civitas Bajocassium.
Civitas Abrincatum.
Civitas Ebroicorum.
Civitas Sagiorum.
Civitas Lexoviorum.
Civitas Constantia.

PROVINCIA LUGDUNENSIS TERTIA,
numero IX.

Metropolis Civitas Turonorum.
Civitas Cenomannorum.
Civitas Redonum.
Civitas Andicavorum.
Civitas Namnetum.
Civitas Coriofopitum.
Civitas Venetum.
Civitas Ossiſmorum.
Civitas Diablintum.

PROVINCIA LUGDUNENSIS SENONIA,
numero VII.

Metropolis Civitas Senonum.
Civitas Carnotum.
Civitas Antisiodorum.
Civitas Tricassium.
Civitas Aurelianorum.

Civitas Parisiorum.
Civitas Meldorum.

PROVINCIA BELGICA PRIMA,
numero IV.

Metropolis Civitas Treverorum.
Civitas Mediomatricorum Mettis.
Civitas Leucorum Tullo.
Civitas Verodunensium.

XII.
Alia Galliarum Provincia.

PROVINCIA BELGICA SECUNDA,
numero XII.

Metropolis Civitas Remorum.
Civitas Sueſſionum.
Civitas Catuellaunorum.
Civitas Veromanduorum.
Civitas Atrabatum.
Civitas Camaracensium.
Civitas Turnacensium.
Civitas Silvanectum.
Civitas Bellovacorum.
Civitas Ambianensium.
Civitas Morinum.
Civitas Bononiensium.

PROVINCIA GERMANICA PRIMA,
numero IV.

Metropolis Civitas Moguntiacensium.
Civitas Argentoratensium.
Civitas Nemetum.
Civitas Vangionum.

PROVINCIA GERMANICA SECUNDA,
numero II.

Metropolis Civitas Agrippinensium.
Civitas Tungrorum.

Pro-

CHRISTE
374.DAMASI PAP.
8.VALENTINIANI IMP. II.
VALENTISLegatio
ex Pam-
philia ad
Epipha-
nium.net; iisdem Consulibus missa est legatio
a magistratu & clericis Ecclesiæ Suedro-
rum in Pamphilia ad sanctum Epiphanium,
qua petierunt de fide Catholica ejus lit-teris plenius instrui & informari. Extant
binæ eodem argumento ab iisdem ad ipsum
Epiphanium datæ litteræ (a). Quibus il-
le acceptis, epistolam reddidit, immo
COM-(a) Apud
Epiph. an-
te Anco-
rat.PAGIUS PROVINCIA MAXIMA SEQUANORUM
numero IV.Metropolis Civitas Vesontiensium.
Civitas Equestrium Noiodunus.
Civitas Elvitiourum Aventicus.
Civitas Basiliensium.
Castrum Vindonissense.
Castrum Ebredunense.
Castrum Rauracense.
Portus Abucini.PROVINCIA ALPIUM GRAIARUM
ET PENNINARUM
numero II.Civitas Centronum Darantasia.
Civitas Vallensium Octoduro.*Item in Provinciis Septem.*XIII.
*Septem
Provincia
vulgo di-
cta.*PROVINCIA VIENNENSIS,
numero XIII.Metropolis Civitas Viennensium.
Civitas Genavensium.
Civitas Gratianopolitana.
Civitas Albensium.
Civitas Deensium.
Civitas Valentiorum.
Civitas Tricastinorum.
Civitas Vasiensium.
Civitas Arauscorum.
Civitas Cabellicorum.
Civitas Avennicorum.
Civitas Arelatensium.
Civitas Massiliensium..PROVINCIA AQUITANICA PRIMA
numero VIII.Metropolis Civitas Biturigum.
Civitas Arvernorum.
Civitas Rutenorum.
Civitas Albiensium.
Civitas Cadurcorum.
Civitas Lemovicum.
Civitas Gabalum.
Civitas Vellavorum.PROVINCIA AQUITANICA SECUNDA
numero VI.Metropolis Civitas Burdigalensium.
Civitas Agennensium.
Civitas Ecolismensium.
Civitas Santonum.
Civitas Pictavorum.
Civitas Petrocoriorum.PROVINCIA NOVEMPAPULANA,
numero XII.Metropolis Civitas Elusatum.
Civitas Aquensium.
Civitas Lactoratium.
Civitas Convenarum.
Civitas Conforanorum.Civitas Boatium.
Civitas Benarnensium.
Civitas Aturensium.
Civitas Vasatica.
Civitas Turba, ubi castrum Bigorra.
Civitas Elloronensium.
Civitas Aufciorum.PROVINCIA NARBONENSIS PRIMA
numero VI.Metropolis Civitas Narbonensium.
Civitas Tolosatium.
Civitas Beterrensium.
Civitas Nemaufensium.
Civitas Lutevensium.
Castrum Uccienfe, alias Civitas Uccienfis.PROVINCIA NARBONENSIS SECUNDA.
numero VII.Metropolis Civitas Aquensium.
Civitas Aptensium.
Civitas Rejensium.
Civitas Forojuliensium.
Civitas Vappincensium.
Civitas Segefteriorum.
Civitas Antipolitana.PROVINCIA ALPIUM MARITIMARUM
numero VIII.Metropolis Civitas Ebrodunensium.
Civitas Diniensium.
Civitas Rigomagensium.
Civitas Solliniensium.
Civitas Sanitiensium.
Civitas Glannatina.
Civitas Cemelenensium.
Civitas Vinciensium.*In Provinciis XVII. Civitates CXV. alias
CXIII.*Hæc Galliarum Notitia, ut in memoria pe-
nitus insideat, identidem pervolutanda & re-
legenda. Eandem Galliarum in XVII. Provin-
cias divisionem sequitur Notitia Imperii Roma-
ni, post Honorii mortem sub Valentiano Pla-
cidia Augustæ filio facta. Notitia vero Gallia-
rum imperante Honorio descripta, cum in ea
Septem Provinciarum numero XI. mentio sit:
quæ institutio eum auctorem agnoscit. Denique
in ea Notitia Provinciæ Gallicanæ a *Septem Pro-
vinciis* distinguuntur, & Gallicanarum Provin-
ciarum nomine decem Provinciæ Galliarum, vi-
delicet Lugdunenses IV. Belgicæ II. utraque Ger-
mania ad Rhenum, Maxima Sequanorum, &
Alpes Graiæ & Penninæ; nomine autem *Septem
Provinciarum*, Provincia Viennensis, Aquitania
prima & secunda, Novempopulana, utraque Nar-
bonensis, & Alpes Maritimæ designantur. Qua ob-
servatione magis confirmatur quod supra num. VI.
diximus, Narbonensem scilicet antiquam sæpe ab
Antiquis, ut a Galliis separatam, habitam esse.Quesnellus in Dissert. 8. Apologetica pro S.
Hilario Arelatensi Episcopo parte I. cap. 10. cum
persuasum haberet, *Arelatum* per hæc tempora
Metropolim civilem fuisse, videretque, eam in
No-XIV.
*Notitia
Galliarum
imperante
Honorio
scripta.*

XV.

CHRISTI
374.

DAMASI PAP.
8.

VALENTINIANI IMP. II.
VALENTIS

commentarium, quem librum Ancoratum nominavit, eruditum quidem, continentem cum fide Catholica hæresum omnium confutationem; in quo his notis præ-
Ann. Eccl. Tom. V.

sentem annum designat (a): *Hic an- (a) Epiph. nus est nonagesimus Diocletiani, & Valen- in Anco- tiniani & Valentis decimus (quo & exor- rat. ditur undecimus) Gratiani sextus, Con- G g g 2 su-*

PAGIUS Notitia Galliarum tanquam civitatem Viennensis Metropoleos proponi, imo inferiorem etiam locum in ea Provincia tenere, hanc simileve Galliarum Notitias, non Honorii temporibus, sed longe posterioribus esse conditas, & Hilarii, Leonisque Pontificum Romanorum ætate inferiores esse affirmavit. Verum conjecturæ ejus leviores, quam ut nos movere debeant. Ait primo, ex Constitutione Honorii anno CCCCXVIII. data patere, Arelatam Metropolim appellatam esse: *In Metropolitana*, inquit, *id est, in Arelatensi civitate*; ideoque præfata Notitia alio tempore scripta, quam Honorii. At, cum in hac Notitia singularum Provinciarum Metropoles ac capita in speciali describantur, nulla in ea mentio de Arelate, quæ Metropolis Galliarum recens effecta fuerat, fieri debuit. Dicit secundo Quesnellus, Arelatam penultimam omnium civitatum Viennensi subjectarum numeratam non fuisse, si Honorii tempore hæc Notitia scripta esset; cum post Convenum Septem Provinciarum apud Arelatam constitutum Sedes Præfecturæ in ea posita fuisset. Sed in ea Notitia non ordo dignitatis, verum positionis urbium plerumque servatus; quo pacto, quia Arelatum & Massilia a civitate Viennensi remotiores erant, ideo ultimo loco collocatæ sunt.

XVI. Dicit tertio, si ante Leonis tempora descripta esset hæc Notitia, lectum iri inter civitates Provinciæ Alpium Maritimarum *Nicæense castrum* seu civitatem, in quo ad extrema usque Leonis tempora proprius fuit Episcopus a Cemelenensi distinctus. Sed nec etiam hæc conjectura urget. Ex eo enim quod castrum *Nicæense* in hac Notitia prætermittatur, intelligimus illud jam hoc tempore ad eas angustias, eamque tenuitatem redactum esse, ut inter castra numerari non deberet: quod ex eo confirmatur, quod Hilarii Papæ tempore, id est, post annos circiter sexaginta a descriptione hujus Notitiæ, Episcopali Sede, qua honorabatur, spoliatum fuerit, & ex duobus Episcopatibus, Cemelenensi nempe & *Nicæensi*, unicus effectus. Quid mirum igitur, si Honorius Niciam a numero civitatum & castrorum excluderet; cum aliquot post annos Pontifices Romani Episcopali honore eam privarint? Ea oppidorum inclinatio in deteriorem statum notatur in Provincia *Narbonensis* prima num. XI. ubi legitur: *Castrum Uccienense, alias Civitas Uccienensis*. Sed, cum jam Nicia, nec civitas, nec castrum, sed tantum castellum esset, neque hæc dejectio e priore statu, ideoque nec ipsa Nicia memorari debebat. Denique in Notitia Provinciarum Galliarum agitur de statu civili, non vero de Ecclesiastico: quare *Honorius* in ea condenda nullam Episcopatum rationem habuit.

XVII. Quarto, si Honorii ætate, inquit Quesnellus, facta esset ea Notitia publica auctoritate, vel ex indubitata omnium cognitione, non accipites & dubii mansissent Patres Concilii Taurinensis, utri amborum Episcoporum, Arelatensi, an Viennensi, Metropolitanam in rebus Ecclesiasticis dignitatem attribuere deberent; nec ad hanc sententiam coarctati essent, *ut qui ex eis approbaret suam civitatem esse Metropolim, is totius Provincia honorem Primatus obtineret*. Quod rerum illius temporis statum demonstrat minus distinctum fuisse, & jura minus clara, quam in

Notitia repræsentatur. Hæc Quesnellus, qui vulgari opinione decipitur, quod nempe in Concilio Taurinensi actum fuerit de Metropoli civili. Dissidium enim erat de Metropoli Ecclesiastica, quod inter Galliarum invasionem a Tyrannis factam alteruter ex illis Episcopis jus sibi Metropolitanicum asseruisset, licet in Provincia Viennensi unicus tantum antea Metropolitanus fuisset. Quare in Gallia contigit, quod Socrates lib. 5. cap. 7. accidisse dicit. Loquens enim de Synodo Oecumenica Constantinopolitana anno CCCLXXXI. coacta, ait: *Sed & Patriarchas constituerunt, Provinciarum divisione facta, ita ut nullus Episcopus ultra propriam Diocesim alienas Ecclesias invaderet*. Id enim antea propter persecutiones promiscue factum fuerat. Ad quæ verba Valesius in Notis inquit: *In secundo canone Synodi Constantinopolitana, quem hic designat Socrates, nulla fit mentio Patriarcharum. Eo enim tempore nondum usu receptum erat Patriarcharum vocabulum. Nulla item in eo canone divisio fit Provinciarum. Quinam ergo sensus est illius canonis? Agitur in eo de Diocesis Orientalis Ecclesia: & interdicit Synodus, ne Episcopi ex una Diocesi in aliam transiliani ad ordinationes faciendas, aut ad alia negotia Ecclesiastica: jubetque ut Episcopi ea tantum curent, quæ sunt sua Dioceseos. Quare hic canon non ad Patriarchas solum pertinet & Exarchos; sed ad omnes generaliter Episcopos cujusque Diocesis*. In Galliis itaque quemadmodum & in Oriente, tam Proculus Episcopus Massiliensis, quam Episcopus Viennensis Episcopos ordinarant, indeque jus Metropolitanicum sibi asserbant, ille in Provincia *Narbonensis* secunda, hic in Provincia Viennensi, ut anno CCCCI. ostendimus. Quare eo tempore, quo Taurinense Concilium habitum, status Ecclesiarum utriusque civitatis minus quidem distinctus erat, & jura minus clara; sed status politicus & civilis tam notus erat, quam quod notissimum; neque ullus ignorare poterat, *Viennam* esse Metropolim civilem, & caput Provinciæ Viennensis, & *Arelatum* puram putam civitatem, licet celeberrimam, eadem in politia civili subjectam. Sed hac de re plura infra.

XVIII. Quinta Galliarum divisio, cujus occasione de præcedentibus locuti sumus, fuit in Gallias & Quinque Provincias; cujus cum prima mentio occurrat in Concilio Valentino hoc anno habitato, & anno CCCLXXX. secunda Provincia *Narbonensis*, quam unam ex Quinque Provinciis vulgo dictis mox dicemus, nondum nata esset, ut liquet ex Breviario Rufi circa illum annum composito, ubi inter Galliarum Provincias, *Narbonensis* secunda non numeratur; manifestum est hanc quintam Galliarum divisionem inter annum CCCLXX. & currentem factam esse. Post præsentem annum secundæ *Narbonensis* mentio est in epistola Concilii Aquileiensis anno CCCLXXXI. scripta, cujus hæc inscriptio: *Concilium quod convenit Aquileia, dilectissimis fratribus Episcopis Provincia Viennensis & Narbonensium prima & secunda*. Præterea ejusdem *Narbonensis* secundæ mentio in Concilio Taurinensi anno CCCCI. congregato.

Tota controversia est, quænam fuerint hæc Quinque Provinciæ. Berterius Diatriba prima cap. 5. arbitratus est, eas fuisse duas *Narbon-*

XIX.

nen-

CHRISTI
374.DAMASI PAP.
8.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP. II.

Sulatus Gratiani Augusti tertium & Equitii illustrissimi, indictio secunda. Ex quibus certam habes chronologiam de annis Diocletiani, quoto nimirum Domini anno

ille regnare cæperit, nempe ducentesimo octogesimoquarto. Cur autem librum de fide nominaverit *Ancoratum*, ita ipse alibi ait (a): *Verum jam de his a me tra-*

(a) Epiph. hæresi 69.

PAGIUS

Quanam fuerint Quinque Provincia a Galliis distincta.

nenses, Viennensem, Alpes Maritimas, & Alpes Penninas. Idem docent Marca in Dissert. de Primatu Lugdunensi num. LXV. aliique passim; quod *Quinque* Provinciæ sint partes solidæ Narbonensis antiquæ, quæ olim distincta fuit a reliquis tribus Provinciis Galliarum. Verum, licet certum sit, antiquam Narbonensem *Quinque* memoratas Provincias oim comprehendisse, eamque partem Galliarum habitam non fuisse, dubitandi tamen locus non videtur, quin *Quinque Provincia* vulgo dictæ, inter *Septem* Provincias vulgo dictas, quæ anno circiter CCCC. institutæ sunt, ut infra ostendam, locum habuerint, iisque duæ aliæ adjectæ fuerint. Cum autem ex Notitia Galliarum num. XI. supra recitata constet, *Septem* Provincias vulgo dictas alias non fuisse, quam Provincias Viennensem, Aquitanicam primam, Aquitanicam secundam, Novempopulanam, Narbonensem primam, Narbonensem secundam, & Provinciam Alpium Maritimarum, manifestum est, *Alpium Graiarum* Provinciam, quæ in eadem Notitia inter Provincias Gallicanas, ibidem a *Septem* Provinciis separatas, numeratur, a *Quinque* Provinciis vulgo dictis excludendam esse.

XX. *Alpes Graia non sunt una ex Quinque Provinciis.*

Ratio autem cur sola Provincia Alpium Graiarum ex *Quinque*, quæ alias in Provincia Narbonensi comprehendebantur, inter *Quinque* Provincias vulgo dictas recensita non fuerit, petenda vel ex eo quod ea longe minor esset, quam quatuor aliæ, vel quia Provincia erat sine ulla Metropoli, duabus tantum civitatibus comprehensa, Nostra sententia eo probabilior, quod, qui vulgarem sententiam tuentur, Alpium Graiarum Provinciam a *Septem* Provinciis vulgo dictis, exclusam fuisse fateantur; cum tamen incredibile videatur, eam Provinciam unam ex *Septem* vulgo dictis non fuisse, si una ex *Quinque* vulgo dictis extiterit. Neque audiendus Marca citatus num. LXVI. quando ait: *Harum Quinque Provinciarum corpus Petronius Præfectus Prætorio Galliarum immutavit. Expuncta enim Provincia Alpium Graiarum; ex reliquis quatuor & ex duabus Aquitanis, & Novempopulana, Conventus Septem Provinciarum apud Arelatam agi constituit: eujus formam confirmavit Honorius Constitutione lata anno CCCCXVIII.* Nam Petronius harum quidem *Quinque* Provinciarum corpus immutavit, sed duas Provincias prioribus quinque addendo, non vero unam ex illis expungendo. Quesnellus in Dissert. pro S. Hilario Arelatensi Episcopo parte 2. cap. 7. hunc Marcæ errorem agnovit, sed dum corrigere vult, in alium incidit: *Cum Petronius, inquit, Præfectus Prætorio Galliarum Honorii tempore, Septem Provinciarum corpus composuit, quorum Concilium apud Arelatum constituit singulis annis congregandum, vix dubitari potest, quin Alpes Graias & Penninas eisdem annumerarit. Qui enim corporis hujus amplificandi causa duas Aquitanias cum Novempopulana antiquæ Narbonensis partibus annectere compulsus est, num illud Alpium Penninarum & Graiarum detractio- ne minuisse? Hoc certe verosimile non est: sed par est potius credere Viennensi annexam esse tanquam partem ejusdem & illius Septem Provinciarum corporis. Recte Quesnellus scribit, omnino improbabile videri, Petronium Alpium Graiarum detractio- ne, corpus quod amplificare vo-*

lebat, minuisse. Sed perperam sibi persuadet, Alpium Graiarum Provinciam cum Viennensi conjunctam fuisse; cum ex Notitia Galliarum manifestum sit, illam Provinciam post institutionem *Septem* Provinciarum, remansisse decimam ex Provinciis in ea Notitia *Gallicanis* appellatis. Ad hæc, verum non est, *Petronium* tres Provincias *Quinque* Provinciis vulgo dictis adjecisse, ut statim patebit.

Quintam Provinciam ex vulgo dictis Severum Sulpicium cum Philastrio collatum nos edccere prima fronte existimavi. *Philastrius*, qui hoc tempore floruit, in hæresi Manichæorum 62. de Priscillianistis agens: *Ut latrones, inquit, jam sub figura Confessionis Christianæ, multas animas mendacio ac peculiari turpitudine non desunt captivare, qui & in Hispania, & Quinque Provinciis latere dicuntur, multosque hac quotidie fallacia captivare.* Priscillianistas vero in secunda Aquitania & Novempopulana errores suos disseminasse diserte testatur Sulpicius lib. 2. Hist. Philastrio coævus: loquens enim de Inlantio, Salviano & Priscilliano a Synodo Cæsaraugustana in Hispania condemnatis, & Romam atque Italiam proficiscentibus, ait: *Sed iter eis præter interiorem, Aquitaniam fuit, ubi tum ab imperitiis magnifice suscepti sparsere perfidia semina, maximeque Elusanam plebem, sane tum bonam & Religioni studentem, pravæ prædicationibus pervertere, a Burdigala, per Delfenum repulsi: tamen in agro Euchrocia aliquantisper morati infecere nonnullos suis erroribus. Inde iter captum ingressi sane turpi judibundoque comitatu, cum uxoribus atque alienis etiam faminis, in quibus erat Euchrocia, ac filia ejus Procula, de qua fuit in sermone hominum, Priscilliani stupro gravidam, partum sibi gramini- bus abegisse.* Burdigala secundæ Aquitanix, civitas vero Elusatium Metropolis Novempopulanæ, ut videre est in Notitia Galliarum. Quare alterutram ex his duabus Provinciis unam ex *Quinque* Provinciis vulgo dictis fuisse arbitrabar; cumque *Novempopulana* Narbonensi primæ contigua sit, ab ea vero Aquitania secunda separetur, concludebam, *Quinque* Provincias fuisse Viennensem, utramque Narbonensem, Alpes Maritimas & Novempopulanam.

Verum in animum postea venit, *Honorium Imp.* in rescripto suo anno CCCXVIII. emisso, ubi de *Septem* Provinciis sermonem habet, jubere ut *Judices* singularum Provinciarum, singulis annis ad Conventum Arelates celebrandum veniant; ita ut, inquit Honorius, de *Novempopulana & secunda Aquitania, qua Provincia longius constituta sunt, si earum judices-certa occupatio tenuerit, sciant, Legatos juxta consuetudinem esse mittendos.* Cum autem certum sit, Aquitaniam primam unam ex *Septem* Provinciis fuisse, eaque in laudato rescripto censeatur proximius constituta, quam Aquitania secunda & Novempopulana, quia scilicet ex urbe Bituricensi, quæ caput Aquitanix primæ, ad urbem in qua Conventus habebatur, navigio facilis descensus erat, nunc non dubito, quin quando corpus *quinque* Provinciarum vulgo dictarum conflatum est, Aquitania prima, quæ Narbonensi primæ contigua, una ex illis fuerit; & quin postea *Novempopulana & Aquitania secunda* quinque præfatis Provinciis ad-

XXI.

An Novempopulana una ex Quinque Provinciis fuerit?

XXII.

Fuit tantum una ex Septem Provinciis.

ditæ

Statum est in magno de fide sermone, si-
ve libro, in quo rursus juxta nostram me-
diocritatem ac debilitatem coacti a fra-
trum exhortatione scripsimus de fide; cui
libro imposuimus Ancorati nomen. Etenim
quemadmodum exigua mens nostra valuit
per Dei auxilium, ex universa Scriptura

doctrina Dei veritatem congregantes, ve-
lut ancoram his qui volunt sanctam Patrum
fidem Apostolicamque ac Prophetica[m] &
ab initio usque huc in sancta Dei Eccle-
sia predicatam clare proposuimus, quo quis
contineatur & muniatur, &c. Sed ad se-
quentis anni res gestas transeamus.

Chri-

PAGIUS

ditæ fuerint, eo magis, quo de his tantum
duabus mentio sit in Constitutione Honoriana.
Sed de hac re legenda quæ dico anno CCCC1,
cum de Septem Provinciis vulgo dictarum
institutione verba facio. Interim obiter obser-
vandum, Priscillianistas, cum in quinque Pro-
vinciis latuerint, ut dicit Philastrius, etiam er-
rores suos per Aquitaniam primam sparsisse,
cum una ex quinque Provinciis vulgo dictis fue-
rit. Unde & ea hæresis in Gallia non parum
propagata.

nam & secundam, Senoniam, secundam Lugdu-
nensem & tertiam. Quod testimonium ita cla-
rum Gothofredus arbitratur, ut miretur, Vi-
ros doctos in hac inquisitione ad illud non at-
tendisse. Sed quæstio non est, per quas Pro-
vincias Tractus Armorici & Nervici limitis
extenderetur. Nullus enim in dubium revocat,
quin per quinque illas Provincias in Notitia
Imperii designatas extenderetur. Verum, an
quinque illæ Provinciæ ibidem expressæ, sint
Quinque Provincia vulgo dictæ, quæ in Gallia-
rum divisione, de qua est sermo, tanquam a
Galliis distinctæ proponuntur; quod Gothofredo
probandum incumberebat. Cæterum hujus loci ex-
plicatio legenda apud Blondellum lib. contra
Primum pag. 704. cum enim ea ad rem non
faciat, hic eam in medium non afferam. Ex
iis, quæ anno CCCC1. de septem Provinciis di-
cemus, tam Gothofredi, quam aliorum senten-
tiæ magis convellentur, nostraque majus robur
accipiet.

Gothofredus in Commentario Leg. I. Cod.
Theod. de Desertoribus, & aliis in locis testa-
tur, in veteri Indice Sconhoviano Provincia-
rum Imperii Romani, Theodosio M. Imperan-
te confecto, & a se publicato, Alpes Graias
Italiae adscribi. Quare cum Quinque Provinciæ
Galliarum vulgo dictæ paulo ante Theodosianum
Imperium institutæ fuerint, eaque institutio a-
liquot annos post mortem ejus perseveravit, Al-
pes Graia una ex illis Provinciis esse non po-
tuere. Gavissus sum, rei tantum per conjectu-
ras a me detectæ certum argumentum nactum
esse. Statim itaque Lugdunum, Genevam, u-
bi Gothofredus moratus est, ac ad alias quas-
dam urbes scripsi, ut Indicem illum habere pos-
sem: sed cum ab illarum urbium Bibliopolis
responsum mihi sit, libellum illum ibi non re-
periri, sufficiat hic de hac Provinciæ Alpium
Graiarum cum Italia conjunctione Lectorem mo-
nuisse. Salmasius in Epistola VII. recte obser-
vavit, Provinciarum Romanarum statum non
semel immutatum esse, & modo ex una pro-
vincia duas, modo ex duabus unam factam; &
Alpes Graias & Penninas, Plinio, Ptolomæo,
aliisque Antiquis testibus, Italiae aliàs accen-
sitas fuisse, quas rursus hoc tempore Italiae uni-
tas ex eo indice discimus. Docet Gothofredus,
eum anno circiter trecentesimo nonagesimo com-
positum, ideoque & quo tempore Quinque Pro-
vinciæ Galliarum vulgo dictæ vigeant. In No-
titia Galliarum imperante Honorio facta Alpes
Graia Galliis rursus restitutæ, sed cum Septem
Provinciis Galliarum vulgo dictis nequaquam con-
junctæ; quia sc. inter Quinque Provincias Gal-
liarum vulgo dictas antea recensitæ non fuerant.

XXV.
Provincia
Alpium
Graiarum
hoc tempo-
re Italia
adscripta.

XXIII. „ Ex dictis plane evertitur opinio Gothofredi
Singularis Gothofredi de „ citati, qui sibi persuasit, Quinque Provincias
Quinque „ fuisse Aquitaniam primam & secundam, Se-
Provinciis „ noniam, secundam & tertiam Lugdunensem;
epimo e- „ quia, inquit, ex Synodo Valentina apparet,
vertitur. „ Viennensem. (saltem primam & secundam)
„ in qua Valentia, Narbona, Massilia, Vi-
na, harum Quinque Provinciarum numero.
„ non fuisse, utpote cum non alibi quærendas.
„ quam in Galliis appareat ex scopo ipso Ma-
ximi Tyranni, Concilii Valentini & Tauri-
nensis. Maximus agit de Concilio quod agi
debebat in judicio Agroetii Presbyteri Gal-
licani: Concilium Valentinum mittens de-
creta sua in Gallias, eas dividit in Gallias
& Quinque Provincias. Concilium Taurinen-
se, quod a Conciliis Gallicanis ignotum erat,
rationem reddit judicii sui. Ita Gothofredus.
Verum tam ex scopo ipso Maximi Tyranni,
quam ex Conciliis Valentino & Taurinensi con-
trarium colligitur. Cum enim Quinque Provin-
cias a Galliis proprie dictis diserte distinguant,
Quinque Provincia minime quærendæ in ea Gal-
liarum parte, quæ propriæ Gallia dicta est,
uti sunt Senonia & Lugdunenses Provinciæ:
quod eo magis dicendum, quod Lugdunum exor-
tium Galliarum, & caput Galliarum ab Anti-
quis appellatum sit, ut supra monstravi; cum
e contra antiqua Provincia Narbonensis ab iis-
dem tanquam a Galliis separata memoretur.
Verum quidem est, Aquitaniam aliquando tan-
quam a Galliis distinctæ Veteres meminisse;
sed Narbonensis solida magis proprie a Galliis
distinguitur, sæpiusque quam Aquitania tan-
quam a Galliis separata legitur. In casu autem
de quo agitur, antiquam Narbonensem, non
vero utramque Aquitaniam intelligendam, tum
ex dictis, tum ex dicendis de Septem Provin-
ciis vulgo dictis manifeste liquet. Sicque ruit
alterum Gothofredi fundamentum.

XXIV. Tertium ejus fundamentum deducitur ex No-
Magis re- titia Imperii, quæ cum de Duce Tractus Ar-
fallitur. „ morici & Nervici limitis agit: Extenditur,
inquit, Tractus Armorici & Nervici limi-
tis per Provincias quinque; per Aquitaniam pri-

JESU CHRISTI
ANNUS
375.

DAMASI PAP.
ANNUS
9.

VALENTINIANI
VALENTIS
IMPP. 12.

I. **C**hristi Redemptoris nostri annus trecentefimus septuagesimusquintus, quod ordinariis, qui darent nomen anno, Consulibus caruit, post Consulatum Gratiani & Equitii in Fastis inscribitur. Cur autem desierint ex more creari Consules, sanctus Hieronymus rationem affert (a). Sed fortasse nec Consulatum ordinariis hic annus exors fuit: nam cum Pontius Paulinus, ut dicitur, Consulatum ordinarium gessisse reperiatur apud Ausonium, ejus tamen nomen desideratur in Fastis. Ait Hieronymus: *Quia superiore anno Sarmatae Pannonias vastaverunt, iidem Consules permansere. Qui enim compescebantur fortitudine Theodosii, eo invidia fugato, acriori odio in Romanum Imperium, quod victi antea saepe fuerant, exarsere. Mæroris igitur eo signo notatus est annus qui lætis novorum Consulatum auspiciis atque muneribus consueverat inchoari; sed tristior atque infelicio redditus est repentino obitu Valentiniani Imperatoris, cum adversus Quados movit exercitum; quo modo autem id contigerit, Ammianus (b) docet; sed prius nobis dicenda sunt, quæ hoc eodem anno ipsi ante obitum acciderunt.*

(a) Hieron.
in Chron.

(b) Amm.
lib. 30.

II. Hoc ipso anno, antequam Valentinianus e vita migraret; sanctus Martinus si-

mulac creatus est Turonensis Episcopus, ad eundem Valentinianum Imperatorem, se contulit; quid vero apud eum egerit, Severus narrat in hæc verba (c): *Eodem ferme tempore, quo primum Episcopus datus est, fuit necessitas adire Comitatum. Valentinianus tum major rerum potiebatur. Is cum Martinum ea petere cognovisset, quæ præstare volebat, jussit eum Palatii foribus arceri. Etenim ad animum illius immitem ac superbum uxor accesserat Ariana, quæ totum illum a sancto viro, ne ei debitam reverentiam præstaret, averterat. Itaque Martinus, ubi semel atque iterum superbum Principem frustra adire tentavit, recurrit ad nota præsidia; cilicio obvolvitur, cinere conspergitur, cibo potuque abstinet, orationes diebus noctibusque perpetuat. Septimo vero die astitit ei Angelus, jubet eum ad Palatium ire securum, regias fores quantumlibet clausas sponte reserandas, Imperatoris spiritum superbum molliendum. Igitur istiusmodi præsentis Angeli confirmatus alloquio, & fretus auxilio, Palatium petit. Patent limina, nullus obsistit; postremo usque ad Regem, nemine prohibente, pervenit. Qui cum venientem eminus videret; infrendens, cur fuisset admissus, nequaquam assurgere dignatus est*

(c) Sever.
dial. l. 1.
c. 5.

S. Martinus Episcopus quid apud Valentinianum.

astan-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5868.
SÆC. IV. ☉ 20. D. ☽ 15. P. 5. April. Indiæ 3.
Anno Urbis 1128.
Olymp. 288. an. 3.
JESU CHRISTI 375.
DAMASI PAPÆ 10.

VALENTIS 12. GRATIANI 9.

VALENTINIANI JUNIORIS 1.

[1] **A**D num. 1. Hic annus hac formula notatus Post Consulatum Gratiani Aug. III. & Equitii, quia sc. propter bellorum tumultus Consules creati non sunt.

secundum
Baronium
Olymp.
288.
A.C. 375.
I.
Consules

Ad

NOTÆ [1] **C**os. Post consulatum Gratiani Aug. III. & Equitii. Propter bellorum motus nulli hoc anno creati sunt Consules. Gruterus, pag. MXVIII. 8.

POST. CONSULATUM. GRATIANI.
AUG. III. ET EQUIT. OC. CONSULIBUS.

Rein. Cl. XX. pag. 997.

DIES. XV.
I. SEPT. POST. CONS. GRATIANI. III.

Inscriptio eruta A. D. 1720. ex coemeterio Commodillæ, apud Boldettum in appendice monumentorum, pag. 808.

PETRONIAE. DIGNAE. COIUCI. QUE. VIXIT. ANNIS.
XXI. ET FECIT CUM COMPARE SUO M. X. D. V.
KAL. NOB. POST CONSS. GRATIANI ET EQUITI.

Fragmentum inter inscriptiones Basilicæ S. Pauli num. 102.

POST. GRATIANI ET Equitii.

Fasti Idatii, Prosperi Chronicon, & Paschales laterculi: Post consulatum Gratiani III. & Equitii. Paschalis laterculus in fine Gennadii; P. C. Gratiani, & Equitii.

CHRISTI

375

DAMASI PAP.

9.

VALENTINIANI

VALENTIS

IMP. 12.

astanti, donec regiam sellam ignis operiret, ipsumque Regem ea parte corporis, qua sedebat, adflaret incendium. Ita solio suo superbus excutitur, & Martino invitus assurgit; multumque complexus, quem spernere ante decreverat, virtutem sensisse divinam emendatior futebatur; nec expectatis Martini precibus, prius omnia præstitit, quam rogaretur. Colloquio illum atque convivio frequenter adsciivit; postremo abeunti multa munera obtulit; quæ vir beatus, ut semper paupertatis suæ custos, cuncta rejecit. Hæc Severus; eadem quoque Venantius Fortunatus carmine cecinit (a).

(a) Venan.
Fortun.
Vit. S.
Martini
l. 3.

III.

Tempus
Episcopa-
tus S. Mar-
tini.

Cum hæc autem S. Martini sedis exordio contigisse, Severus affirmet; hoc anno, fatendum est ipsum fuisse creatum Episcopum: nam cum sedisse eum dicat Gregorius Turonensis annos vigintifex, menses quatuor, & dies vigintiseptem; hæc ratione ipsum pervenisse oportet ad annum Domini quadringentesimum secundum, ad quod usque tempus S. Martinum vixisse, ex Severo collegimus (b): ipse enim cum dicat, sub Consulatu Eyodii, anno Christi trecentesimo octogesimo sexto, Martinum jam fuisse sexagenarium, vixisseque ab eo tempore annos sexdecim; ad dictum annum Domini quadringentesimum secundum oportuit fuisse superstitem; ad quod tempus cum ejus sacerdotium fuerit propagatum, ab hoc anno incœpisse dicendum est. At licet a Severo discrepet ipse Gregorius, dum ait (c), octavo Valentiniani anno Martinum fuisse electum Episcopum; præstat tamen Severum audire, utpote Martini pernecessarium; cujus sententia, additis ex Gregorio annis qui-

(b) Sever.
dial. 1. c. 7.
& dial. 3.

(c) Greg.
Taur. hist.
lib. 10.

PAGIUS

II.
Obitus Va-
lentiniani
senioris.

Ad num. IV. Idacius in Fastis hoc anno habet: *Diem sanctus Valentinianus senior XV. Kal. Decemb. in Castello Virgitione. Et levatus est Valentinianus junior Aug. filius Aug. Valentiniani ab exercitu in tribunali, die X. Kal. Decemb. in civitate Acinco*, quam Cluverius Budam esse, autumat. Ammianus lib. 30. cap. 6. ait, mortuum esse Valentinianum aino atatis quinquagesimo quinto, Imperii, minus centum dies, secundo & decimo. Ex quo liquet, Ammianum emortualem diem non excludere, sc. decimum septimum Novembris. Quo tam Idacius, quam Socrates Valentinianum mortuum testantur; reque Socratem lib. 4. cap. 1. scripsisse, Valentinianum die vigesima quinta Februarii dictum esse Imperatorem; cum a die XVII. Novembris præsentis anni, quo is mortuus, ad vicimum quintum Februarii anni sequentis dies centum numerentur, die vicesimo quinto, quo Valentinianus electus, excluso: sequens enim annus bissextilis fuit.

III.

Numisma
Valentini-
ano se-
niori male
adscri-
ptum.

Cangius in *Constantinopoli Christiana tabula*, 17. inter Valentiniani senioris Numismata istud describit: D. N. VALENTINIANUS P. F. AUG. in postica: IMP. XXXII. COS. XVII. PP. CON. OB. id est, *Pater Patriæ Constantinopoli obsignata. Qui Nummus Viris eruditus crucem fixit.* Cangius in *Dissert. de inferioris avi Numisma-*

bus Martinus sedit, affirmandum est hoc anno, quarto Nonas Julii esse creatum Episcopum; ea enim die id factum fuisse, idem Gregorius Turonensis alibi tradit (d). Verum de annis ejusdem S. Martini superiori tomo pluribus actum est, dum de tempore ejus baptismi prolixius disseruimus, & inferius dicturi sumus in ipsius morte.

(d) Greg.
Tur. hist.
Franc. l. 2.
c. 15. & l.
1. mirac.
c. 6.

IV.

Cæterum quod spectat ad Valentiniani obitum, quem hoc anno accidisse constat mense Novembris; de eo ita Ammianus (e): *Post hæc (cum scilicet Valentinianus esset in procinctu, & jam trans annem in Quados trajecisset exercitum) Quadorum venere legati, pacem cum præteritorum obliteratione suppliciter obsecrantes; quam ut adipisci sine obstaculo possent; & tyrocinium & quædam utilia rei Romanæ pollicebantur. Quos quoniam suscipi placuit & redire, induciis quæ posebantur indultis (quippe eos vexari diutius nec ciborum inopia, nec alienum tempus anni patiebantur) Equitio in Consistorium introducente, sum intromissi. Cumque membris incurvatis starent metu debiles & præstricti, docere jussi quæ ferebant, usitatas illas causationum species, jurandi fidem addendo, firmabant, nihil ex communi mente procerum gentis delictum asseverantes in nostros, sed per eximios quosdam latrones, annique confines evenisse quæ inciviliter gesta sunt; etiam id quoque addendo ut sufficiens ad facta purganda, firmantes, quod munimentum extrui cœptum nec juste nec opportune ad ferociam animos agrestes accendit. Ad coercendos enim barbaros præsidia ædificari Valentinianus jusserat.*

(e) Amm.
lib. 30.

Valentini-
iani Imp.
obitus.

Ad

tibus numero XXXVIII. de hoc Valentiniani Nummo loquens ait: *Cur Valentinianus Consul decimum septimum inscribatur, nemo, opinor, attigit, cum semel hanc dignitatem cum filio inierit, adeo ut dicendum sit hæc in longioris vita ac Imperii vota fuisse adscripta.* Mediobarbus pag. 505. hunc Nummum Valentiniano etiam seniori attribuens, ait XVII. *Consulatum Valentiniani in Nummo signari monstrum est; nam revera quatuor tantum vicibus Consul processit, & nisi Illustrissimus Eruditissimusque Dominus de Cange Nummum in sua Constantinopoli Christiana proferret, omnino incredibilis mihi visa foret hujus Nummi epigraphe. Hercules aliquis Gallicus monstrum hoc vincat, quod mihi certe persuasum est Monetarii errore natum.* Verum, ut jam alibi demonstravi, in averfa parte Nummi aliquid Imperatoris non raro epigraphe legitur, quæ ad alium referenda est. Nummus itaque ille perperam Valentiniano seniori attributus, est Placidii Valentiniani, qui Theodosii junioris tempore in Occidente imperavit, & Liciniam Eudoxiam hujus Imperatoris filiam uxorem duxit, qui in foceri honorem in averfa suorum Numismatum parte Consulatum ejus decimum septimum anno Christi quadringentesimo tricesimo nono gestum, ac titulum Imperatoris XXXII. in Nummis Theodosii cum eadem epigra-

CHRISTI
375.DAMASI PAP.
9.VALENTINIANI IMP. 12.
VALENTIS

V.

*Ad hæc (subdit Ammianus) Imperator ira vehementi percussus, & inter exordia respondendi tumidior, increpabat verborum objurgatorio sono nationem omnem ut beneficiorum immemorem & ingratham; paulatimque lenitus, propensior, tamquam ictus e cælo, vitalique via, voceque simul obstructa suffocatus igneo lumine cernebatur, * erumpente subito sanguine, lethali sudore perfusus, ne laboretur, spectantibus & vilibus, concursu ministrorum vitæ secretioris ad conclave ductus est intimum; ubi locatus in lecto, exiguas spiritus reliquias trabens nondum intelligendi minuto vigore, cunctos agnoscebat astantes, quos cubicularii, ne quis eum necatum suspicaretur, celeritate maxima corrogarant. Et quoniam viscerum flagrante compage, laxanda erat necessario vena, nullus inveniri potuit medicus hanc ob causam, quod eos per varia sparserat curaturos militem pestilentia morbo tentatum. Unus tamen repertus, venam ejus iterum sæpiusque pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate caloris ambustus, vel ut quidam existimabant, arefactis ideo membris, quod meatus aliqui (quas hæmorrhoidas venas vocant) obserati sunt gelidis frigoribus con crustati. Sensit immensa vi quadam urgente morborum, ultimæ necessitatis adesse præscripta; dicereque conatus aliqua vel mandare (ut singultus ilia crebrius pulsans,*

* & re-
pente co-
hibito.

stridorque dentium, & brachiorum motus velut cæstibus dimicantium indicabat) jam superatus, liventibusque maculis interfusis, animam diu colluctatam efflavit, ætatis quinquagesimo anno & quinto, Imperii minus centum dies secundo & decimo. Hactenus Ammianus; addit his Socrates (a), eum defunctum in Bergitione castello XV. Kalend. Decembris: sed idem corrigendus est, dum ait vixisse eum annos quinquaginta quatuor, & imperasse tredecim. Remansit posteris Valentinianus humanæ calamitatis exemplum; unde S. Hieronymus ad Heliodorum (b): Valentinianus vastato genitali solo, & inultam patriam derelinquens, vomitu sanguinis extinctus est.

(a) Socrat.
1.4. c.26.(b) Hieron.
epist.3.

Eo defuncto, Gratianus Augustus jam ante annos septem nuncupatus, solus imperare cœpit cum Valente. Corpus autem Imperatoris Constantinopolim translatum esse, ut inter Christianorum Imperatorum reliquias humaretur, idem Ammianus affirmat. Cum interea (c) sexto die post parentis obitum, opera Cerealis avunculi, Valentinianus tum quadrimus, Justinæ filius, Augustus solemniter nuncupatus est; quod factum Gratianus animi benignitate præditus ratum habuit. Quod autem Ammianus eum quadrimum fuisse testetur, haud probari potest; adversatur enim Socrates, qui cum natum affirmet Coss. Gratiano & Dagalaipho, hac

VI.

Gratianus
Imperat.
cum fra-
tre & pa-
truo.(c) Amm.
lib.30.

PAGIUS

IV.
Ad Placi-
dium Va-
lentinia-
num refe-
rendum.

graphe copulatum, insculpi jussit. Averfam enim partem illam Nummi Valentiniani ad Theodosium juniorem referendam demonstrat hic Eudocia ejusdem Theodosii uxoris Nummus a Mediobarbo pag. 536. productus. AEL. EUDOCIA AUG. in postica: IMP. XXXII. COS. XVII. P. P. CON. OB. Nam inter Numismata Theodosii junioris, alia habent, IMP. XXXII. COS. XVII. Alia vero, IMP. XXXII. COS. XVII. Producit ibidem Mediobarbus alium ejusdem Eudocia Nummum, cujus hæc postica pars: VOT. XX. MULT. XXX. CON. OB. qui etiam recitatur a Cangio in Constantinopoli Christiana tabula 21. quibus ex Nummis regula a nobis supra statuta, certa redditur, utramque nempe alicujus Numismatis Imperialis partem ad diversos Imperatores aliquando pertinere, constatque præfatos Nummos, in quibus Consulatus decimus septimus legitur, de Theodosio juniore, qui decimum septimum Consulatum gessit, interpretandos esse; ideoque citatum Valentiniani Nummum Placidio Valentiniano, Theodosio æquali, attribuendum esse. Ultimus autem Eudocia Nummus exhibet in postica Vicennalia Theodosii junioris. Quando Dissertationem Hypaticam composui, nondum in hoc arcanum penetrarim, ideoque in parte 2. cap. 14. num. 7. Gallæ Placidia Nummum explicans in quo legitur DN. GALLA PLACIDIA PF. AUG. & in postica VOT. XX. MULT. XXX. ex hac epigraphe parperam intuli, Placidiam Augustam Imperatorum instar Decennalia & id genus festa celebrasse. Verum ex laudato Eudocia Nummo & regula a nobis constituta, intelligimus, hæc Vicennalia ad Valentinianum

III. ejus filium referenda esse. Postquam hæc scripsi, venit in manus meas Opus Begeri V. C. de Numismatis Selectis S. E. Palatini, ubi laudatum Valentiniani Nummum ad Valentinianum III. referendum, etiam observavit.

Valentiniano seniori successit Valentinianus junior ejus filius, adhuc quadrimus. Verum quidem est, plures annos ei Baronium attribuere, quod existimet, eum esse Valentinianum illum, qui anno CCCLXI. in lucem prodit, quique non multo post, Victore Collega, Consulatum gessit. At is error jam supra confutatus, ostensumque, Valentinianum illum Dominicæ & Valentis filium fuisse, ac hoc tempore, ut videtur, jam obiisse: Valentinianum vero, qui hoc anno Valentiniano seniori successit, filium fuisse ejusdem Valentiniani ex Justina secunda ejus uxore. Socrates itaque non solum Baronium, sed etiam Cangium in Familiis Augustis Byzantinis, aliosque Viros doctos in errore induxit.

Quod habet Turonensis lib. 10. cap. 31. Martinam anno VIII. Valentis & Valentiniani Turonensem Episcopum ordinatum esse, ab aliquo fabulatore accepit. Quod vero ibidem subdit: Sedit annos XXVI. menses quatuor, dies XXVII. ex Sinceris Ecclesiæ suæ documentis haust. Cum enim Sanctus Martinus die XI. Novembris anni quadringentesimi spiritum Deo reddiderit, ejus Reliquiæ centesimo anno ab ejus ordinatione, a sancto Perpetuo translata fuerint, manifestum est eam in annum trecentimum septuagesimum quartum, diemque decimum quintam mensis Junii, qui Dominicalis erat incidisse.

Celebratur quidem dies ejus ordinationis IV. No.

V.

Ætas Va-
lentiniani
junioris.

VI.

S. Marti-
nus fit E-
piscopus
Turonensis.Baron. n.
11. & seq.

VII.

CHRISTI
375.

DAMASI PAP.
9.

VALENTIS IMP.
12.

hac ratione hoc anno novennem fuisse asferere oportet; confirmant & Tabulæ Confulares, dum anno Christi trecentesimo sexagesimonono habent Confules Valentianum nobilem puerum, & Aurelium Viftorem. Ex eadem (a) quoque Juftina genitas Valentinianus junior fiores habuit, Gallam, Gratam, & Juftam; quarum duæ posteriores in virginitate vitam duxerunt, Galla poftea juncta connubio Theodofio fuit.

(a) Socrat.
l. 4. c. 26.

VII.

Quod autem ad Cerealem avunculum fpectat, penes quem tanta inefle videbatur, creandi novi Imperatoris auctoritas; non alius hic putandus eft ab illo, qui fub Constantio præfefturam Urbanam geffit, & fub eodem poftea Confulatum: alius enim ab ifto nullus reperitur clarus memoria hoc tempore Cerealis. Hunc igitur ipfum effe jure dixerimus, quem nuptias quæfiffe S. Marcellæ, S. Hieronymus meminit; de quo ad Principiam virginem fcribens, hæc ait (b): *Orbata Marcella patris morte, viro quoque poft nuptias feptimo mense privata eft. Cumque eam Cerealis, cujus clarum inter Confules nomen eft, propter ætatem & antiquitatem familiæ, & infignem (quod maxime viris placere confuevit) decorem corporis ac morum temperantiam, ambitiofius peteret, fuasque longævus polliceretur divitias, & non quafi in uxorem, fed quafi in filiam vellet donationem transfundere: Albinaque mater tam clarum præfidium viduatæ domus ultro appeteret; illa refpondit: Si vellem nubere, & non æterna me cuperem pudicitia dedicare; utique maritum quærerem, non hereditatem. Illoque mandante, poffe & fenes diu vivere, & juvenes cito mori; eleganter luft: Juvenis quidem poteft cito mori, fed fenes diu vivere non poteft. Qua fententia repudiatus, exemplo fuit cæteris, ut ejus nuptias defperarent. Hæc de Cereali Hieronymus. Quod autem Confulatum hunc geffiffe dicat, contigit ille anno Domini trecentefimo quinquagefimo octavo una cum Da-*
Ann. Eccl. Tom. V.

(b) Hieron.
epift. 16.

Cerealis
vir Confularis.

PAGIUS

Ejus ordinatio alio die quam quo celebratur perafta.

Nonas Julii, feu die IV. ejufdem menfis, ut præter Turonenfem lib. 2. cap. 14. varia Martyrologia docent. Verum ficut ordinatio Divi Bafilii, quæ cum die XIV. menfis Junii in Tabulis Ecclefiasticis copulatur, eo die perafta non eft, fic nec ordinatio Sancti Martini die IV. menfis Julii. Teftatur enim Turonenfis lib. 1. de Mirac. S. Martini cap. 6. anno LXIV. poft tranfitum Sancti Martini, ideoque anno Chrifti CCCCLXI. juxta fupputationem Gregorii, quæ hanc epocham ab anno CCCXCVII. deducit, Turonicæ Sedis cathedram Perpetuum fortitum effe, & Reliquias S. Martini in ampliori Templo, quam illud quod Briccius conftruxerat honorari voluiffe. Bafilicam itaque in honorem Sancti Martini ædificavit, & vicinos Epifcopos ac Abbates convocavit, ut eam in Kalendis Julii dedicaret, & in eadem S. Martini Reliquias transferret; fed cum terra quæ

ciano collega; cujus & ejufmodi reperitur in fcriptio in bafi ftatuæ ipfi dicatæ (c):

(c) Romæ
in adibus
Cævolis
via Julia.

NERATIUS CEREALIS V. C.
CONS. ORD. THERMARUM
RESTITUTOR CENSUIT

extat & alia in Via lata ejufdem fententiæ in fcriptio de reftitutione thermarum facta per Cerealem Confulem; atque alia rursum, qua de ejufdem Præfeftura Urbana mentio habetur fuperius tertio tomo fecunda editione fuo loco reftituta, quæ errore pofta erat tempore Constantini. Porro ex ampliffimo Cerealis nomine & auctoritate, metire sanctæ Marcellæ clariffimæ femine excellentem inter omnes Romanas mulieres amplitudinem, quæ eo majoribus crevit acceffionibus, quo propter Chriftum ab ipfo magis defpecta eft; ut vere non in Urbe tantum, fed toto Romano orbe effulferit egregium Chriftianæ pietatis exemplum; fed de ipfa sæpe inferius, immo & quinto Annalium tomo pro temporis ratione dicturi fumus. At jam reliquas hujus anni res geftas ordine profequamur.

Eodem tempore quo Valentinianus extinctus eft (inquit Sozomenus d) Valens Antiochiæ, quæ eft in Syria, ætatem degens, majore odio in dies in fuæ opinionis adverfarios exardescere, acerbeque affligere, & exagitare cœpit. Cum vero Themiftius philofophus librum ei dicaret, hortabatur, docebatque non oportere mirari diffenfionem, quæ in Ecclefiasticis opinionibus verfabatur, cum multo inferior, multoque minor fit, quam quæ extaret apud Gentiles: nam permultæ funt apud ipfos opiniones; & diffenfionem ob multitudinem dogmatum fufceptam, complures contentiones de ejufmodi rebus, & difceptationes excitare neceffum eft: fiquidem Deo fortaffe vifum fit, ut ipfe non facile nofcereetur, & variæ exifterent de eo opiniones; quo finguli magis eum vererentur, cum exquisitam ejus cognitionem comprehen-

VIII.
(d) Sozom.
l. 6. c. 25.

Themiftius curare fludet vefaniam
Valentis.

H h h

super sanctum erat tumulum effodi non poffet, dicit ei unus ex Clericis, fcias, quia, poft hoc triduum natalis Epifcopatus ejus effe confueverat; & forftan in hac die (quarta nempe menfis Julii) fe transferri debere vos admonet, ut refert Turonenfis loco laudato, qui addit, ita factum fuiffe.

Porro Kalendæ Julii ab anno CCCCLXII. ufque ad annum CCCCLXXIII. in Dominicam non incidere nifi hoc ultimo Chrifti anno, & nonnifi dies feftus aut Dominicalis eligi potuit a Perpetuo, ad hanc Translationem de more illorum temporum. Quare cum illa Bafilica nonnifi intra aliquot annorum fpatium abfolvi potuerit, ejus Dedicatio & S. Martini Reliquiarum Translatio alio anno facta non eft quam CCCCLXXIII. qui centefimus erat ab ejus ordinatione, quæ ideo a Sigeberto in Chronico ad præcedentem annum perperam re-

VIII.
Annus ordinationis ex anno translationis ejus Reliquiarum innovatefcit.

CHRISTE
375.DAMASI PAP.
9.VALENTIS IMP.
12.

bendere non possint, secum reputantes quanta sit, & cujusmodi ille quidem, ad cuius cognitionem venire cogitant. Huc oratione a Themistio habita, Imperator etsi factus animo aliquanto mansuetior, nec tam acerba adversariis ut antea supplicia irrogavit; non tamen iram suam contra sacerdotes accensam penitus restinxisset, nisi cura de Republica sibi iniecta fuisset impedimento, quo minus ad eiusmodi scelera suum studium & operam conferret, &c. Gothorum namque novo bello fuisse exagitatum tradit, de quo inferius.

IX.

Quod ad Themistium philosophum spectat; cum plura de eo superius dicta sint, hic his addendum (quod ratio exigit argumenti) ipsum erga Orthodoxos propensio-rem fuisse: multis enim id signis apparuit; usque est eo familiarissime Gregorius Nazianzenus, ut ex litteris (a) ad eum scriptis intelligere facile est; ex quibus etiam habetur, ipsum non philosophia tantum celebrem, sed etiam apud Imperatores potentia claruisse; quippe qui jam ab ipsis Constantii temporibus functus sit amplissimis magistratibus. Unde ad eum inter alia Gregorius (b): *Tu vero id quod a tuo Platone dictum est, confirma; nempe Civitates non ante malorum finem habituras esse, quam philosophia cum potentia conjuncta sit: utraque enim re polles. Egenti manu porrige, eum videlicet, ut consentaneum erit, monens, ac iuvans. Nihil certe melius philosophari possis, quam si nunc justitiæ patrocinium suscipias; ne dicam quod hac quoque re nos laudum tuarum præcones beneficio afficies.* Hæc ipse; sed illa adverte verba Gregorii ad Themistium: *At tuo Platone dictum est; sic esse accipienda, quod in his quæ ad politica pertinerent, primo loco Platonem haberet, secundo vero Aristotelem; prout videre est in orationibus ejus, ac præsertim in sexta, ubi ait: Adjuvabit autem me in primis in te instituendo egregius ille Plato, & admirabilis Aristoteles.* In naturalibus autem speculationibus Aristoteli primas detulit. Quam vero familiarissime usus sit eo Theodosius Imperator, suo loco dicturi sumus. At non licuit orationem illam, quam citat Sozomenus, invenire; sed intueris, puto, lector, ex ejus argumento eo prolapsam hæreticorum amentiam, atque furorẽ ipsorum progressum, ut etiam Gentiles ad

(a) Greg.
Naz. epist.
139. 140.(b) Greg.
Naz. epist.
140.

PAGIUS

refertur. Turonensis lib. 2. cap. 14. postquam de hujus Basilicæ constructione & dedicatione verba fecit, subjicit: *Solemnitas ipsius Basilicæ triplici virtute pollet, idest, dedicatione Templi, Translatione corporis sancti, ordinatione ejus Episcopatus. Hanc enim (scilicet festivitatem Dedicationis, Translationis & Ordinationis) IV. Nonas Julias observabis: depositionem vero ejus (seu festivitatem illius transitus) tertio Idus Novembris esse cognoscas.* Quæ habet Cointius an-

commiserationem Catholicorum inflexerint; usque adeo ut pro eis apud ipsum Imperatorem adversarium Themistius causam agere non dubitarit.

At Valens Imperator nequitia exarscens sic oratione Themistii visus est ab Ecclesiarum persecutione abstinuisse, ut tamen alia via, novo excogitato prætextu, diram adversus monachos persecutionem conflaret, cum eos exutos monastica professione, e monasteriis, lege lata, ad militiam revocari præcepit, hoc ipso anno, quo Valentinianus ex hac vita sublatus est, ut S. Hieronymus habet in Chronico his verbis: *Multi monachorum Nitriæ per Tribunos & milites casti: Valens enim lege data, ut monachi militarent, nolentes fastibus interfici jussit: Et Orosius (c): Valens illico, post fratris obitum, velut effrenata libertatis audacia legem dedit, ut monachi, hoc est Christiani, qui ad unum fidei opus, dimissa sæcularium rerum multimoda actione, se redigunt, ad militiam cogentur. Vastas illas tunc Ægypti solitudines, arenasque diffusas, quas propter sitim, ac sterilitatem, periculosissimamque serpentum abundantiam conversatio humana non nosset; magna habitantium monachorum multitudo compleverat. Huc Tribuni & milites missi, qui sanctos & veros milites Dei alio nomine persecutionis abstraherent; interfecerunt ibi agmina multa sanctorum.* Hæc Orosius. Conjungit hanc persecutionem Socrates illi, quæ Alexandria per Lucium Arianum (ut dictum est) commota fuit.

Præcesserant iniquissimæ persecutionis hujus ante præludia, cum ad Modestum Præfectum Prætorio de iisdem ipse Valens ita rescripsit (d):

Quidnam ignaviæ sectatores, desertis Civitatum muneribus, captant solitudines ac secreta, & specie religionis cum cœtibus Monazonton congregantur: Hos igitur, atque hujusmodi intra Ægyptum deprehensos, per Comitum Orientis erui e latebris, consulta præceptione mandavimus, atque ad munia patriarum subeunda revocari, aut pro tenore nostræ sanctionis familiarium rerum carere illecebris, quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. PP. Beryti Kal. Jan. Valentiniano, & Valente AA. Coss.

At non adscriptos tantum militiæ mon-

X.

Valens cogit monachos ad militiam.

(c) Oros.
1.7. c. 33.

XI.

(d) l. 63. de Decurion. C. Theod. & C. Justin. codem tit. l. 26.

XII.

na-
no CCCCXCVIII. num. VI. & XXIV. adversus hanc explicationem, solide a nobis confutabuntur in Dissert. De Anno & die mortis sancti Martini Turonensis Episcopi, quæ hic iterare opus non est.

Ad num. IX. Oratio Themistii ad Valentem, de qua Socrates lib. 4. cap. 32. quam Baronius periisse existimabat, post hujus mortem Latine edita fuit a Dudithio. In ea leguntur quæ a Socrate laudato summarie narrantur.

IX.

Oratio Themistii ad Valentem.

Ad

Monachi
persecu-
tionem
passi a
Valente.

nachos ita vexavit Valens Imperator, sed reliquos omnes dira exagitavit exactione tributi, quos antea Constantinus atque Constantius ab hujusmodi pensitatione capitacionis census exemerant. Extant de his scripta Gregorii ad Julianum, necnon carmen ad Hellenium, quem illum ipsum puto, ad quem Vicariam Præfecturam Constantinopolitanæ Civitatis agentem extat Theodosii Imperatoris rescriptum. (a) Ad Julianum enim de iisdem monachis (b) sic scribit, cum eidem illos commendat: Philosophorum, inquit, cœtum commendo, qui scilicet nullo vinculo humi tenentur; qui sola corpora, nec ea quidem tota possident; qui Cæsari nihil, Deo omnia habent, hymnos, preces, vigiliis, lacrimas hoc est, hujusmodi opes, quæ manibus premi nequeunt; qui mundo mortui sunt, Christo vivunt, carnem confecerunt, animam a corpore abstraxerunt; hos si mitius tractaris, aut etiam omnino Dei servos & discipulos, & cœlestium rerum inspectores, his inquam generis nostri primitias, hæc columina, hæc fidei coronas, hæc pretiosas margaritas, hos templi illius lapides, cujus fundamentum & lapis angularis Christus, hoc est, egregii Ecclesiæ complementi: hos inquam si Deo plane reddideris, præclarissime utique & ipsis, & nobis, & tibi consulueris, &c. At longe pluribus cumulat eos laudibus, cum in carmine ad Hellenium eosdem commendat.

(a) l. 2. de
surat. Ca-
lendarii.
(b) Gregor.
Naz. orat.
ad Julian.
Trib. exeq.

XIII.

Præcefferunt ista de tributis diram hanc de qua est sermo, adversus monachos persecutionem Valentis; qua non Ægyptii tantum monachi, sed in aliis quoque regionibus agentes vexati sunt: ex eo enim quod cognitum fuit ejusmodi genus hominum esse Imperatori invisum; quibuscumque scelestis in eosdem debacchandi viros crevit audacia, ut ex S. Basilii ad ipsos monachos scripta epistola intelligere possumus, quam ad rerum gestarum concinnationem & veritatem hic describemus; est vero hujusmodi (c):

(c) Basil.
ep. 19. in
addit.

XIV.

Desideratissimis ac religiosissimis fratribus & sympresbyteris Acacio, Ætio, Paulo, Silvano, & Diaconis etiam, & religiosiis monachis fratribus Basilii Episcopus.

Cum de gravi persecutione adversum vos excitata percepissem; & quod confestim post Pascha qui ad lites & pugnas jejunarant, in tabernacula vestra irruentes, labores vestros igni tradiderint, cognovissem (qui vobis quidem domum in
Ann. Eccl. Tom. V.

cœlis sine manibus constructam, sibi ipsis vero ignis, quo ad nocendum vobis usi sunt, thesaurum pararunt) ingemui quidem super eo quod accidit; non ut vobis, fratres (absit) sed ut illis condolerem, qui usque adeo absorpti sunt a malitia, ut in tantum usque facinus malitiam suam extenderint. Verum expectabam futurum, ut confestim ad humilitatem nostram, tamquam paratum refugium, universi accurreretur; sperabamque daturum mihi Dominum indefinentium dolorum meorum refocillationem e vestro complexu; & sudore illo, quem propter veritatem distillatis, in corpus hoc otiosum excepto, habiturum me consortium præmiorum illorum, quæ vobis a Judice veritatis sunt recondita.

Basilii
consolatus
est mona-
chos.

Postquam autem id vobis ne in mentem quidem venit, nec aliquid refocillationis a nobis expectastis; continuam mihi ad vos scribendi occasionem dari optavi; ut quemadmodum aliqui decertantibus acclamant, ita ego, & bono vestro certamini adhortatione aliqua per litteras acclamarem. Fuit autem nobis ne hoc quidem factum facile, idque duabus de causis; una, quod ignorabam ubinam locorum ageretur; altera, quod non adeo multi sunt, qui ad vos proficiscantur. Nunc vero obtulit nobis Dominus desideratissimum ac religiosissimum fratrem Sactesium presbyterum; per quem charitatem vestram salutamus, obsecramusque ut pro nobis quoque oretis, lætantes & exultantes, quod merces vestra multa est in cœlis. Et quoniam fiduciam habetis in Domino; ne cessetis noctes & dies clamare ad illum, ut certamen hoc Ecclesiarum compeccat, plebibus pastores restituat, & Ecclesiam ad suam pristinam dignitatem redire faciat. Persuasus enim sum, si vox aliqua reperitur, quæ optimum Deum flectat, non elongaturum eum misericordias suas, sed daturum nobis posthac una cum tentatione & exitum ut ferre possimus. Cunctam in Christo fraternitatem nostro nomine salutate. Hactenus Basilii.

XV.

Puto autem hos nominatos hic monachos primores fuisse archimandritas in Syria apud Chalcidem habitantes: si quidem ejus nominis ibi Acacius claruit, cujus est frequens mentio apud Theodoretum in commentario historiæ sanctorum Patrum: nam hujus, nec non Pauli, cujus hic item nomen exprimitur, archimandritarum extat epistola ad S. Epiphanium, qua petierunt conscriptum librum de hæ-

XVI.
Monachi
Syriæ con-
sulunt E-
piphanium.

H h h 2

re.

PAGIUS
X.
S. Epipha-
nii scribit
Panarium.

Ad num. XVI. Sanctus Epiphanius scripsit Panarium, seu librum adversus hæreses anno præcedenti: ipse enim ejus exordio indicat, fuisse tunc annum undecimum Valentis & Valentiniani, qui anno præterito mense Februario cœptus est. Recte itaque eo anno Baronius in An-

nalibus hunc librum scriptum notavit.

Valens Imperator Lege 63. De Decurionibus, definivit, non posse omnino Curialem conditionem Monachismo vitari: sed si qui e Curialibus ad monasticam vitam sese contulerint, erui eos oportere, & ad alterutrum adigendos, vel ad

XI.

resibus ad se mitti: anno enim superiore eum elaborare cœpisse Epiphanium, ipse ejus exordio indicat, (a) signans illa sua tempora, Valentiniani & Valentis anno undecimo, & Gratiani septimo: * octavo * ipsi autem epistolam scripserunt hoc anno, librum quem scripserat ab eo exigentes, ut inscriptio litteris affixa testatur, quæ sic se habet:

*Epistola scripta nonagesimo secundo anno regni Diocletiani, Valentiniani & Valentis anno duodecimo, & Gratiani anno octavo * ad Epiphanium Palæstinum Eleutheropolitem, qui fuit pater monasterii in ejusdem Eleutheropolis vicinia, tunc vero urbis Constantiæ provinciæ Cypri Episcopus extitit, ab Acacio & Paulo presbyteris & archimandritis, hoc est, patribus monasteriorum partium Chalcididis & Bercæ Cava Syria, de eo quod contra omnes hæreses scripsit, immo quod & multi adhortati sint, ac coegerint ipsum ad hoc opus aggrediendum.*

XVII. Quanta vero hi Epiphanium coluerint observantia, illis in primis verbis indicant: *At quando via intercepta est per infirmitates & arumnas corporales, non potuimus ipsi proficisci, & ad pedes tuos provolvi, &c. Vides priscum morem cultus & venerationis etiam Abbatum ad pedes se Episcoporum prostrandi; & paulo post: Confitemur enim non solum nos, sed etiam omnes, quod in hoc sæculo novum te Apostolum & præconem Dominus excitavit, Joannem novum, & prædicantem quæ debent servari ab his qui cursum hunc propositum habent. Hæc & alia ibi. Reddidit ad eosdem ipse Epiphanius litteras una cum libro, quas & præfationem totius operis esse voluit, & inter alia rationem affert, cur Panarium, nempe casulam medicam, voluerit nuncupari, egregium plane opus, & Catholicæ Ecclesiæ valde proficuum.*

PAGIUS ad Curia munia subeunda, vel ad cedendum bonis suis in eorum gratiam qui loco illorum, patriæ, Curiaque munera subituri sunt. Dicitur hæc Lex PP. Beryto Kalend. Januar. Valentiniano & Valente A. A. Coss. Ubi cum non adscribatur numerus Consulatus, eam refert Baronius ad annum CCCLXV. quo Valentinianus & Valens primum Consulatum gessere. Verum numerali nota omissa, Consulatus in ea Lege, ut in quibusdam aliis, simpliciter editur; cum inscripta sit ad Modestum Pf. P. qui eam dignitatem sub finem anni CCCLXIX. iniit, & sequentibus aliquot annis continuavit, ut suo loco dictum. Quare ea anno CCCLXX. quo Valentinianus & Valens tertium Consulatum gessere, vel anno CCCLXXIII. quo quartum Consules processere, emissa est. Gothofredus ad ultimum istum Consulatum eam revocat, quod existimet, Divum Athanasium mortuum esse mense Maio anni trecentesimi septuagesimi secundi, & Valentem Monachis & Ægyptiis contrarium sese non ostendisse, quandiu Athana-

Hoc item anno S. Basilius, cum ante de mirifica electione Ambrosii in Mediolanensis Ecclesiæ Episcopum ipsius litteris certior factus esset, ingenti perfusus gaudio ad eum ita rescripsit (b):

Magna semper & multa quidem sunt Domini nostri dona, quorum neque magnitudo mensurabilis, neque multitudo numerabilis est. Unum vero, quod inter maxima reputari potest ab his qui non difficili beneficiorum Dei in se collatorum sensu tanguntur, & præsens hoc est, quod quam longissime propter locorum distantiam sejunctis, per litterarum alloquium mutuo coalescere dedit. Largitus est autem duplicem cognoscendi modum, unum per præsentem convictum & congressum, alterum per consuetudinem litterariam. Quoniam igitur te per ea quæ locutus es cognovimus: cognovimus vero non ex eo quod nota quedam corporis tui menti nostræ impressa sit, sed quod interioris hominis tui pulchritudinem velut ex variegata sermonum pictura novimus: nam quisque nostrum ex abundantia cordis loquitur.

Glorificamus autem Deum nostrum, qui ex quavis mortalium generatione eos qui sibi placuerint deligit; qui olim quidem ex pastoribus ovium populo suo Principem excitavit, & Amos de grege caprarum sumptum spiritu suo instruxit, & ad propheticam dignitatem extulit: nunc vero virum ex urbe regia, cui totius gentis principatus concreditus erat, sapientia sublimem, generis claritudine, vitæ splendore, orandi facultate, & rebus secularibus illustrem ad gregum Christi pasturam traxit. Qui projectis hujus vitæ opibus universis proque damno habitis, ut Christum lucrifaceret, commissa sibi magni ac præclari navigii, Ecclesiæ videlicet Dei, in fide Christi gubernacula accepit. Age igitur, o homo Dei, quandoquidem non ab hominibus accepisti, aut doctus es Evangelium

sus vixit. Verum, cum certum sit, anno uno tardius Athanasium devixisse, mense scilicet Maio anni CCCLXXIII, Lex hæc proposita Kalendis Januariis, quatuor scilicet mensibus ante Athanasii mortem, nihil commune habere potest cum persecutione, quæ, mortuo Athanasio, Alexandriae adversus Monachos excitata est; præsertim si eam Valens dedit anno CCCLXX, quod non parum verosimile.

Quidquid de hac re sit, de qua mox, notandum, hanc inter alias fugiendæ, evitandæque Curia rationes, miseros Curiales hac ætate advenisse, ut ad Monachismum concederent, quasi ea re maxime tuti futuri, & latitaturi. Gothofredus in illius Legis Commentario arbitratur; eam diversam non esse ab ea, quæ dicitur in Hieronymi Chronico a Valente in Monachos promulgata, de qua in eo Chronico, Valentiniani senioris morte narrata, hæc verba leguntur: *Valens, Lege data, ut Monachi militarent, nolentes fustibus jussit interfici. Observat enim Gothofredus hoc ævo militia, & militan-*

(a) Epiph. in præf.

* octavo *

* nono.

Epiphanius laudes, & lucubrationes.

Lex Valentis adversus Curiales Monachismum professos.

XVIII.

(b) Basil. epist. 55.

Basilii litteræ ad Ambrosium.

XIX.

XII.

Lex Valentis adversus Monachos.

lium Christi, sed ipse te Dominus e medio Judicium terræ desumptum ad præsentiam Apostolicam transtulit; certa bonum certamen; corrige ac moderare infirmitatem populi, si qua Ariana vesania labe tactus est; renova pristina Patrum vestigia; & quod dilectionis erga nos fundamentum jecisti, in ipsam structuram assiduitate mutui nostri colloqui excitare ac provehere stude: nam hoc pacto spiritu poterimus conjuncti esse, licet terrestri habitatione quam longissime alter ab altero distiti simus. Hucusque Basilius ad Ambrosium.

XX. Perseverasse quidem mutuum inter utrumque litterarum consuetudinem, certum est; siquidem complura inter eos noscuntur esse transacta. Expetiisse enim Ambrosium a Basilio ejus lucubrations tum explicantes divinam scripturam, tum prava dogmata confutantes, facile intelliget qui utriusque legerit commentarios in Hexaëmeron, & de Spiritu sancto; videbitque magna ex parte quæ Basilius Græce edidit, Ambrosium tradidisse Latinis. Sed & illud erga Ambrosium Basilio pium intercessit officium, dum corpus Sancti Dionysii Mediolanensis Episcopi & martyris, qui pro fide Catholica exul obierat in Cappadocia, procurante Aurelio Episcopo, e Cappadocia Mediolanum translatum est.

XXI. At vero non unus dumtaxat Basilius in Oriente Ambrosii electionem, quamvis resistente canone actam probavit, sed omnes Occidentales & Orientales Catholicæ communionis Episcopi: quod ipse ea sententia declaravit, qua ait (a): *Ordinationem meam Occidentales Episcopi iudicio, Orientales etiam exemplo probarunt.* quibus illud in primis innuit, quod minus rite actum videbatur, id iudicio sedis Apostolicæ publico decreto esse firmatum: Orientales vero & exemplo probasse, dum quod factum est Mediolani in crean-

do Ambrosio Episcopo, Orientales idem præsterint Constantinopoli postea eligendo Nestarium catechumenum. Cæterum ejusmodi licentia quamplurimos abufos esse ex laicis & neophytis ad sacros ordines, & Episcopatum etiam irreperere favore diverforum sollicitantes, fuit postea querela Siricii Papæ, qui inter alia hæc (b) habet: *Certe illud etiam non fuit præmittendum, ut quod semel aut secundo necessitas hæreticorum intulit contra Apostolica præcepta, velut lege licitum, præsumi; neophytum vel laicum, qui nullo Ecclesiastico functus fuerit officio, inconsiderate vel presbyterum vel diaconum ordinare, quasi meliores Apostolis sint, quorum audeant mutare præceptum. Et qui non didicit, jam docere compellitur. Ita nullus reperitur idoneus clericorum, nec inter diaconos, nec inter alios clericos invenitur qui sacerdotio dignus habeatur, sed ad condemnationem Ecclesiæ laicus postulatur? Quæ ne fiant ultra, admono.* Hæc Siricius. Porro de hujusmodi abusione in Ecclesia Dei licentius usurpata, ut laici & ipsi etiam conjugati ad Episcopatum postularentur, S. Hieronymus (c) agens contra Jovinianum meminit. Quod vero Siricius dicat bis in Ecclesia id usurpatum propter hæreticos; puto eum intellexisse de ordinationibus S. Hilarii, necnon etiam S. Ambrosii, quas constat multum proficuas fuisse Catholicæ fidei, cum a duobus his hæresis Ariana in Occidente potissimum fuerit profligata.

XXII. At Ambrosius cum sic ex laico esset ordinatus Episcopus, undique sibi auxilium comparare satagit; cui etiam longe positi Antistites adjumento fuere; siquidem præsto fuit eidem in fide tyroni suis scriptis (ut diximus) S. Basilius; sed ad novæ præfecturæ regimen missus est ad illum a S. Damaso Papa egregiæ eruditionis & spectatæ probitatis Romanæ Eccle-

Abusus invaluit in electione Episcoporum.

(b) Siric. epist. ad Orthodoxos.

(c) Hieron. cent. Jovin. l. 1.

Simplicianus Rom. presbyter jungitur Ambrosio.

PAGIUS *litandi, στρατίας καὶ στρατιῶδες*, voce designari quæcumque officia, munitaque publica: unde Militia non tantum Armata, sed etiam Togata Palatina, Officialium Advocatorum militia, λαιτῆρῶν, tandem omne publicum ministerium, atque adeo Municipalia quoque seu Curialia officia, munitaque pro patria. Inde igitur errorem natum putat ex hujus vocis homonymia, quasi Monachi a Valente militare jussi fuerint, & quidem in Militia Armata, eoque adacti, & quidem indiscrētis; cum tamen Valens non nisi Monachos ex Curialibus ad Militiam Curialem retrahi jusserit. Ita Vir doctissimus.

XIII. Verum, cum tam Hieronymus citatus, quam Orosius lib. 7. cap. 33. Legem Valentis Monachos ad militiam adigenis post Valentiniani senioris obitum datam diserte scribant, Lex laudata De Decurionibus, ab ea prorsus diversa. Nec est quod dicat Gothofredus, verba laudata non esse Hieronymi, sed Prosperi Aquitani, qui ejus Chronicon continuavit: certum enim,

Hieronymi Chronicon in Valentis interitu desinere, ideoque quæ post Valentiniani senioris mortem in eo leguntur, Prospero nequiquam attribui possunt. Ex Orosii verbis, qui primus post Hieronymum illius Legis meminit, quæque perperam pro se Vir eruditissimus adducit, eodem modo ea opinio jugulatur: *Imperium quatuor annis Valentiniano mortuo tenuit, qui solus cum impie ageret, & posset erubescere, illico velut effrenata libertatis audacia Legem dedit, ut Monachi, hoc est, Christiani, qui ad unum Fidei Opus dimissa secularium rerum multimoda actione se redigunt, ad militiam cogerentur. Vastas illas tunc Ægypti solitudines, arenasque diffusas, quas propter sitim ac sterilitatem, periculosissimamque serpentum abundantiam conversatio humana non nosset: magna habitantium Monachorum multitudine compleverat. Ut Tribuni & milites missi, qui sanctos & veros milites Dei, alio nomine persecutionis abstraherent, interfecerunt ibi agmina multa Sanctorum: quæ autem per diversas*

Lex Valentis adversus Curiales diversa a lege ab ea adversus monachos.

(*) *Aug. Confes. l. 8. c. 2.* clesiae presbyter Sanctus Simplicianus (a); de quo nonnulla superius; quem cum in omnibus S. Ambrosius habuerit monitorem atque doctorem, ut patrem observare consuevit, cujus scientiam in docendo, dexteritatemque in agendo, satis exploratam reddidit conversio Marii Victorini celeberrimi oratoris, de qua superius actum est. His denique aliisque auxiliis, sed praecipue divina accedente gratia, quasi miraculo factum est, ut qui nuper e tribunali populo jus reddebat, e cathedra eundem divinam legem edoceret.

XXIII. Porro quod Simpliciani status humilis, Ambrosii vero sublimis esset, illud in eo excolendo consilium iniiit, ut ipse licet magister, discipulum ageret, Ambrosiumque tamquam magistrum difficillimis interdum pulsaret quaestionibus, ita provocans ad volandum pullum suum; ad quem aliquando sic Ambrosius (b): *Quid est, inquit, quod ipse dubites, & a nobis requiras, cum fidei & acquirendae cognitionis divina gratia totum Orbem peragraveris, & quotidianae lectioni nocturnis ac diurnis vicibus omne vitae hujus tempus deputaveris, acri praesertim ingenio etiam inintelligibili complectens? utpote qui etiam philosophiae libros, quam a vero sint devii, demonstrare soleas, & plerosque tam inanes esse, ut prius scribentium in suis scriptis sermo, quam vita eorum defecerit.* Haec ipse de Simpliciano, de quo plura inferius. Sic igitur bene accidit, divino operante Spiritu, a quo ad tantum regimen assumptus erat, ut catechumenus in Episcopum, & discipulus in Ecclesiae doctorem fuerit continuo transformatus, junxeritque in regimine Episcopatus vitam monasticam cum muneribus & officiis clericalibus. Ipso enim in Episcopatum ingressu sic vitam instituit, ut curam rerum domesticarum Satyro fratri reliquerit (quod ipse testatur) sese vero totum spiritualibus Ecclesiae curis penitus mancipavit: erat Satyrus frater adeo spectatae virtutis, ut in rebus agendis ac moderandis ipsum habere consueverit consultorem & arbitrum (c).

Ambrosii
vitae institutio.

(c) *Ambr. orat. in funer. fratris.*

PAGIUS

ubique Provincias, his similibusque jussis adversus Ecclesias Catholicas, & recta Fidei populos gesta sint, satis significatum, &c. Quae manifeste arguunt earundem Legum diversitatem. A Lege porro, qua Monachi militare jubentur, ortum habuisse videtur quod apud Basilium epist. 264. legitur. Ibidem enim habetur, Vicarium quendam Ponticæ omnes Sacerdotalis ordinis una voce Curiae mancipasse. Denique quod ea Lege contra Curiales a Valente, vivente Valentiniano seniore mandatur, aliis Principum Constitutionibus conforme.

XIV. Quod vero post Valentiniani fratris mortem eidem attribuitur, ut scilicet Monachi militare cogentur, omnibus improbatum. Valens itaque Imperator L. 63. De Decurionibus, neque simpliciter Curiales e monastica vita retrahi ju-

bet, quomodo saepe alias Curiales e Clericatu abstrahi absolute Imperatores voluere; se sub alternativa, vel retrahi, vel bonis suis cedere oportere eis, qui vice eorum munera functionum subituri essent. Id vero ipsum de Clericis frequentibus Constitutionibus statutum, ut videlicet bonorum jacturam facerent; sic ut (exceptis quandoque solis Episcopis) modo vice sua Curialia munia subituris extraneis vel propinquis, modo etiam Curiae ipsi, modo in totum, modo pro parte, cedere necesse haberent, ut liquet ex Legibus Cod. Th. 49. 59. 99. 104. 121. 123. 163. 172. De Decurionibus; Lege 7. ejusdem Codicis De Cohortibus; & Lege 21. ejusdem Codicis De Episcopis. Legendus etiam Ambrosius epist. 2. adversus Symmachum. Quae omnia a Gothofredo loco laudato observata. Ca-

Ad sacrificium celebrandum ita assiduus erat (quod ipse tradit d.) ut quotidie illud egerit, summa praevia animi praeparatione; quolibet vero die Dominico (ut auctor est S. Augustinus e) in Ecclesia pro concione populum docendum susceperit: caetera autem munia Ecclesiastica sic strenue solus obierit, ut (quod ait Paulinus f) circa baptizandos ipse solus impleveret, quod post ejus obitum vix quinque Episcopi perficere potuerunt. Caeterum ita curavit Ecclesiastica, ut externa & saecularia minime neglexerit, verum audiret frequenter litigantes, causas judicaret, componeret, & aequissimus arbiter, utrisque acquiescentibus partibus, definiret. His atque aliis ex causis Episcopum requirentibus omnibus, in omnibus se paratum exhibuit, ut nemini ad eum aditus esset aliquando interclusus, nullius ostii velum esset oppansum; nec qui ad eum duceret, esset alicujus e cubiculariis officium requirendum: testatur id quidem S. Augustinus (g) admiratus hominis in audiendis omnibus tolerantiam. Corpus vero ea disciplina coercuit, ut jejunium custodiret assiduum, numquam prandendi (ut Paulinus ait) usum admittens, nisi religio, Ecclesiaeque illius consuetudo mandasset, nempe sabbatho, die Dominico, & natalitiis martyrum, quibus diebus prandium revocaret, quo etiam non solum pauperes reficerentur; sed & viri clarissimi exciperentur; hisce enim charitatis obsequiis etiam duces exercitus demerere consuevit, ut de Arbogaste Comite ac strenuissimo duce constat, qui magna gloria praedicare solebat, se ab Ambrosio saepe acceptum esse convivio (h): id ipsum quoque Vincentius Galliarum Praefectus sibi concessum, pro magno munere ostentabat (i). At licet sic ipse omnes exciperet; numquam tamen ad convivium invitatus accessit: tradit enim Possidius (k) in Augustino, quod etsi Ambrosius factus omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret, ab tribus tamen perpetuo se continuit, nimirum ut nemini uxorem quaereret, nullique militiam suaderet, neque ad con-

XXIV. (d) *Ambrosii in precat. 1. ad Mil. & ep. ad sororem.*

(e) *Aug. Confes. l. 5. cap. 13.*

(f) *Paulinus in Vit. Ambrosii.*

(g) *Aug. Confes. l. 6. c. 3.*

(h) *Paulinus in Vit. Ambrosii.*

(i) *Severus dialog. l. 1. c. 17. in fin.*

(k) *Possidius in Vit. Aug. c. 27.*

Lex Valentis adversus monachos explicata.

CHRISTI
375.

DAMASI PAP.
9.

VALENTIS IMP.
12.

vivium invitatus accederet. Hæc sunt quæ summam collecta ab ipso in eam sedem ingressu ad exitum usque Ambrosius sibi servanda præscripsit, quæ hic tantum attingisse sat est.

XXV. Quod vero Ecclesiam diu ab Arianis possessam, instar dumosi nemoris, prorsus incultam invenerit, in qua ex tanta populi multitudine vix paucos esset reperire, qui aliqua ex parte vel leviter saltem non essent Arianæ communicationis labefactati contagio; ut par erat ad recipiendos eos in Ecclesiam pœnitentes, omnibus fores Ecclesiæ patere iussit: cujus rei causa quod facilis esset ad indulgentiam (quod accidit postea quoque Gregorio Nazianzeno Constantinopoli) multorum invidiam passus est; de quibus sic ipse (a): *Vos indignamini, & contra Ecclesiam congregatis Concilium, quia videtis mortuos in Ecclesia reviviscere, & peccatorem indulta venia resuscitari. Itaque quod in vobis est, per invidiam rursus vultis interficere suscitatos, &c.* Inferius vero de se ipso ista conante, magna animi modestia ita subdit ex adversantium invektivis: *Dicetur: Ecce ille non in Ecclesiæ nutritus sinu, non edomitus a puero, sed raptus a tribunalibus, abductus a vanitatis huius sæculi, a præconis voce ad psalmistæ assuefactus canticum, in sacerdotio manet non virtute sua, sed Christi gratia, & inter convivas mensæ cœlestis recumbit. Serva Domine munus tuum; custodi donum, quod contulisti etiam refugienti. Ego sciebam, quod non eram dignus vocari Episcopus, quoniam dederam*

Ambrosii insignis humilitas

(a) Ambr. de pœnit. l. 2. cap. 7. 8.

PAGIUS

terum, prorsus incertum, an Lex illa De Decurionibus, anno CCCLXX, vel anno CCCLXXIII. emissa fuerit; cum utroque anno Valentinianus & Valens factis nomen dederint, Quod si ea anno CCCLXX data, prorsus corrumpit Gothofredi sententia; cum diu post eum annum Monachi in Ægypto a Valente vexati fuerint, post Athanasii nempe obitum, quem suo loco demonstravi mense Majo anni CCCLXXIII. contigisse.

XV.

Post mortem Valentiniani senioris Imperium ejus inter se partiti sunt Gratianus & Valentinianus junior, teste Zosimo lib. 4. pag. 746. Gra-

me sæculo huic: sed gratia tua sum id quod sum, & sum quidem minimus omnium Episcoporum, & infimus merito. Tamen quia & ego laborem aliquem pro sancta Ecclesia tua suscepi; hunc fructum tuere; ne quem perditum vocasti ad sacerdotium, eum sacerdotem perire patiaris; ac primum ut condolere norimus peccantibus affectu intimo. Hæc ipse. At quidem cumulate, quod a Deo sic est precatus, obtinuit: nam (ut de eo Paulinus (b) habet) quotiescumque aliquis ad promerendam pro peccatis veniam illa ipsi confitebatur, adeo intima cordis commiseratione afficiebatur, ut deflens audita peccata, ad secum flendum pœnitentis provocaret affectum. Fuisse autem ejusmodi peccatorum secretam confessionem, perspicue illis verbis Paulinus insinuat, dum ait, quod: *Crimina ab illis accepta, nulli nisi Domino, apud quem intercedebat, loquebatur; relinquens exemplum posteris sacerdotibus, ut intercessores apud Dominum sint magis, quam accusatores apud homines.* Hæc Paulinus. Quo modo vero post evulsas delinquentium per pœnitentiam spinas, Ecclesiæ agrum culturæ redditum sanctis seminibus severit, suo loco dicemus.

(b) Paulin. in vit. Ambros.

Hoc eodem anno duodecimo Valentis decessisse ex hac vita nequissimum hominem hæresiarcham Photinum, S. Hieronymus notat in Chronico: plura eum scripsisse volumina alibi tradit (c), in quibus præcipui erant contra Gentes & adversus Valentinianum libri; at de ipso plura superius.

(c) Hieron. de script. Eccl.

Chri-

tiano cessere Galliæ, Hispaniæ, Britanniæ: Valentiniano Italia, Illyricum, & tandem Africa, postquam nempe Theodosius Magnus a Gratiano Augustus dictus est. Gratianus vero, quamvis frater ejus Valentinianus Augustus proclamatus fuisset, quandiu Valens superest fuit, & Gratianus solus Imperium Occidentale administravit, ut patet ex omnibus Legibus ab eo Trevisis vel Moguntiæ datis annis CCCLXXVI, CCCLXXVII, & CCCLXXVIII, quibus annis nullæ Valentiniani junioris occurrunt, ut observat Gotofredus in Chronologia Codicis Theodosiani.

Diviso Imperii inter perii inter Valentinianum juniorem, & Gratianum.

JESU CHRISTI
ANNUS
376.

DAMASI PAP.
ANNUS
10.

VALENTIS 13.
GRATIANI 10. IMPPP.
VALENTIN. 1.

I.
Gratianus
vetat con-
ventus hæ-
retico-
rum.

Christi annus trecentessimus septuagesimus sextus Coss. Valente quintum, & Valentiniano juniore Impp. incipit. Cessit humanitas Gratiani anni hujus Consulatum ordinarium fratri, quem etiam Imperii collegam habere consensit, cum fratris primus annus notetur Imperii, Gratiani vero mense Augusti decimus inchoetur, qui novem ante cum patre regnarat. Ipse vero probe intelligens, nimia indulgentia patris permittentis Arianos in Ecclesia Occidentali pacifice agere, immo & Episcopatus gerere, ut vidimus de Auxentio tot annis Ecclesie Mediolanensi incubante, adversante licet Damaso Romano Pontifice, & aliis Orthodoxis Episcopis, hæreticos audaciores factos magno Catholicae pietatis detrimento; sancita lege vetans eos conventus agere, a Fisco vindicandum statuit locum illum sive in Civitate, sive in agro, ubi ad synaxim celebrandam convenissent: est mentio ejus institutionis in rescripto hoc anno dato ad Hesperium Præfectum Prætorio his verbis (a):

(a) l. 4. de
hæret. C.
Theod.

Olim pro religione Catholicae sanctitatis, ut cætus hæreticæ usurpationis conquiescerent, jussimus, sive in oppidis, sive in agris extra Ecclesias, quas nostra pax obtinet, conventus agerentur, publicari loca omnia, in quibus falso religionis obtentu altaria locarentur; quod sive dissimulatione Judicum, seu profanorum improbitate contigerit, eadem erit ex utroque pernicietas. . . . cætera desunt, nam hæc mox ibi: Dat. 10. Kal. Marti Trever. Valente & Valentiniano AA. Coss.

II.

Porro eorundem Judicum dissimulatione non solum hæretici talia præsumpserant; sed & Gentiles quam sub Valentiniano seniore Augusto usurpaverant sibi licentiam idola colendi, suam ipsorum superstitionem exercere pergentes, eandem publicis quoque monumentis testatam relinquere auli sunt. Inveniuntur istiusmodi audaciæ testes in antiquis inscriptionibus semper loquentes, quæ hujus anni Consulibus notatæ (b) habentur in Romanæ Urbis veteribus monumentis.

III.

Judicum
ignavia
gentilicia
superstitione
reviscit.

(b) Apud
Smetium
l. Inscript.
pag. 29. n.
1.

DIS

VALENTIS 13. GRATIANI 10.

VALENTINIANI JUNIORIS 2.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5869.

SÆC. IV.
Anno Urbis 1129.
Olymp.
288. an. 4.
A.C. 376.

☉ 21. CB. ☽ 16. P. 27. Mart. Indict. 4.

JESU CHRISTI 376.

DAMASI PAPÆ 11.

[1] AD num. I. Coss. Valens Aug. V, & Valentinianus junior Aug. Hic in Occidente, & quidem juxta primam regulam, ob Imperium nempe anno præcedenti initum: ille in Oriente, ac juxta tertiam.

I.
Consulcs.

NOTÆ [1] Coss. Valens Aug. V. & Valentinianus junior Aug. Gruterus, pag. XXVII. 4.

IDIBUS. AUGUSTIS. DD. NN.
VALENTE. AUG. V. ET VALENTINIANO
AUG. CONSS. FELICITER.

Ibid. pag. XCII. 3.

DD. NN. VALENTE V. ET VALENTINIANO
AUG. CONSS.

Item, pag. MLXXX. 4.

DD. NN. VALENTE. V. ET VALENTINIANO
NO. IUNIORE PRIMUM AUGG. CONS.
VI. IDUS. APRIL.

Lapis Ligorianus in lucem erutus tom. III. pag. 8r. & tom. VII. veteris Latii pag. 10r.

SACRAVIT. DD. NN. VALENTE. IV.
ET FLAVIO. VALENTINIANO. IUN. AUG.
COSS. IDIBUS. AUG.

Perperam exscripta est a Ligorio numeralis nota consulatus Valentis, nam V. non IV. est iste Valentis consulatus, quem cum Valentiniano juniore gessit.

Fasti Idatii: Valente Aug. V. & Valentiniano juniore Augusto. Prosperi Chronicon: Valente V. & Valentiniano. Paschalis laterculus Bucherianus: Valente V. & Valentiniano Cas. jun. Paschalis laterculus in fine Gennadii: Valente & Valentiniano, sine nota V. consulatus Valentis. Ammianns lib. XXX. in fine narrat, Valentinianum puerum, defuncti Valentiniani filium adhuc quadrimum, a Valente Augustum declaratum.

CHRISTI
376.

DAMASI PAP.
10.

VALENTIS 13.
GRATIANI 10. IMPPP.
VALENTIN. I.

DIS. MAGNIS

MATRI. DEUM. ET. ATTIDI. SEXTILIUS. AGESILAUS. ÆDI
SIUS. V. C. CAUSARUM. NON. IGNOBILIS. AFRICANI. TRI
BUNALIS. ORATOR. ET. IN. CONSISTORIO. PRINCIPUM
ITEM. MAGISTER. LIBELLORUM. ET. COGNITION. SACRAR
MAGISTER. EPISTOLAR. MAGISTER. MEMORIÆ. VICA
RIUS. PRÆFEPTOR. PER. HISPANIAS. VICE. S. I. C. PA
TER. PATRUM. DEI. SOLIS. INVICTI. MITHRÆ. HIERO
PHANTA. HECATÆ. DEI. LIBERI. ARCHIBUCOLUS. TAU
ROBOLIO. CRIOBOLIOQ. IN. ÆTERNUM. RENATUS
ARAM. SACRAVIT. DD. NN. VALENTE. V. ET. VALENTI
NIANO. JUN. AUGG. CONSS. IDIB. AUGUSTIS

Sub iisdem quoque Consulibus alia id genus Inscriptio sic se habet, eodem die no-
tata (a)

(a) Apud
eundem
ubi supra
pag. 19.
nu. 11.

DIS. MAGNIS

ULPIUS. EGNATIUS. FAVENTINUS. V. C. AUGUR. P. U. B
P. R. Q. PATER. ET. HIEROCERYX. D. S. I. M. ARCHIBU
CULUS. DEI. LIBERI. HIEROPHANTA. HECATAE. SACERDOS
ISIDIS. PERCEPTO. TAUROBOLIO. CRIOBOLIOQ. IDIBUS
AUGUSTIS. D. D. N. N. VALENTE. AUG. V. ET. VALENTI
NIANO. AUG. CONSS. FELICITER

Ibidem hi versus :

VOTA. FAVENTINUS. BIS. DENI. SUSCIPIT. ORBIS
UT. MACTET. REPETENS. AURATE. FRONTE. BICORNES

IV.

At hæc non tam ob nominatorum Con-
sulum memoriam descripsisse volumus,
quam ad infelicia hæc tempora significan-
da, quibus publicæ aræ diis dedicaban-
tur, & sacrificia in eisdem immolabantur,
impartita jam semel Valentiniani & Valen-
tis Augustorum Imperii exordio cunctis gen-
tibus facultate, ut quæ velle quisque numi-
na coleret: quod suo loco superius diximus.
Errant enim quam maxime, qui putant
quæ ad finem carminis adversus Sym-
machum Prudentius (b) habet, a paren-
te Imperatoris illius quem alloquitur,
vetita fuisse sacrificia; ad Valentinianum
seniorem esse referenda: non enim Valen-
tinianum juniorem auctor alloquitur, sed
Honorium Imperatorem; ut manifestum
sit ipsum intelligere de ejus patre Theo-
dosio, qui re vera omnia sacra Gentilium
abolevit. In quem errorem nos etiam fide-
dem secutos aliorum illapsos ipsi correxi-
mus. Permississe quidem Valentinianum se-
niorem, ut quam quisque vellet religio-
nem amplecteretur, ejusdem Imperatoris
assertione demonstratum est superius Im-
perii ejus exordio editi ab eo auctorita-
te rescripti. Quod licet plusquam satis
ad certam astruendam fidem esse possit;
accedit tamen his insuper testificatio Am-
miani disertis verbis ista firmantis, ubi ait
(c): *Postremo hoc moderamine Principatus
inclaruit, quod inter religionum diversita-
tes medius stetit; nec quemquam inquie-
tavit; neque ut hoc coleretur, impera-
Ann. Eccl. Tom. V.*

(b) Prud.
adversus
Symmach.

(c) Amm.
lib. 30.

vit, aut illud; neque interdictis minaci-
bus subjectorum cervicem ad id quod ipse
voluit, inclinabat; sed intemeratas reli-
quit has partes, ut reperit. Hæc Ammia-
nus, ab ipso, ut vides, plurimum com-
mendata, quod superstitioni Gentilicæ be-
ne cesserit tanta facilitas Imperatoris; ut
non veteres tantum frequentarentur sacri-
ficiis aræ, sed & recentes erigerentur.
Ex quo etiam fonte manavit, ut idem si-
neret in Occidente inter Christianos quam
quis vellet fidem amplecti, atque pro ar-
bitrio hæreses confectari. Hinc videas
Mediolani Auxentium securum egisse, i-
psumque Valentinianum conjugium Aria-
næ femine Justinæ nimine detrectasse.

Valenti-
nianus li-
berum si-
nens Deo-
rum col-
tum a Deo
punitur.

At quam ista ipse consulte, exitus de-
claravit! Duo enim filii, iidemque Au-
gusti, factione ac proditione Gentilium
necati sunt, Gratianus a Maximo, con-
spirantibus cum eo Gentilibus Senatori-
bus, & Valentinianus junior proditione
æque Gentilium laqueo strangulatus; fa-
ctumque est divini libramento judicii, ut
transferretur Romanum Imperium in Theo-
dosium, qui deorum omnium demoliretur
cum idolis aras, & templa, omnesque
hæreses severissimis propulsaret edictis.
Unde hæc ipse considerans, cogor illud
(d) Davidicum vehementius inclamare:
*Et nunc Reges intelligite, & erudimini
qui judicatis terram.* At jam quæ sunt
reliqua prosequamur.

V.

(d) Psal. 2.

Quod ad rerum Ecclesiasticarum com-
I i i po-

VI.

PAGIUS Ad num. VI. Gratianus dedit hoc anno
II. Legem, 23. Cod. Theod. De Episcopis, qua-

jubet, ut si qua sunt, ex quibusdam dif-
fensionibus, levibusque delictis, ad Religionis ob-
ser-

CHRISTI
376.DAMASI PAP.
10.VALENTIS 13.
GRATIANI 10. IMPPP.
VALENTIN. I.

ponendum ordinem spectat; ibidem Treveris Gratianus ad Episcopos ita rescriptit (a):

(a) l. 23. de Episc. & cleric. C. Theod.

Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. Artemio, Euridico, Appio, Gerasimo, & cæteris Episcopis.

Quid Gratianus de iudicio Ecclesiastico,

Qui mos est causarum civilium, idem in negotiis Ecclesiasticis obtinendus est, ut si quæ sunt ex quibusdam dissensionibus, levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia, locis suis, & a

PAGIUS Synodi unius Diœcesis quandoque congregata,

servantiam pertinentia, locis suis, & a sua Diœcesis Synodis audiantur. Ubi indicatur duplex gradus audientia, seu cognitionis Ecclesiasticæ. Negotia Ecclesiastica primum locis suis, idest, apud civitatis Episcopum audiebantur: dein in Synodo totius Provinciæ, seu apud Metropolitanum & Primatem cum omnibus Provinciæ Episcopis (quod & ipsum Plenarium Concilium dicitur cap. 9. Codicis Africani) hæc enim duo locorum suorum appellatione hic intelligenda sunt, ut ostendit Gothofredus in Commentario Legis 12. Cod. Theod. De panis, ubi de loci propria significatione agit. Tandem negotia in Synodo totius Diœcesis agitantur, ut docet quoque Canon VI. Concilii I. Constantinopolitani. Est autem Synodus Diœcesis Synodus Episcoporum e multis Provinciis sub uno Patriarcha vel Primato, seu Exarcho constitutorum coacta. Cujus generis fuit Aquilejense Concilium, cui Ambrosius Mediolanensis præfuit, ex epistola Imp. Theodosii & Valentiniani, qua jubentur Episcopi ex Diœcesi (scilicet Italiæ) in Aquilejensem civitatem ad Concilium convenire. Talia etiam fuere Concilia Africana, seu Carthagenensia, Gallicana, Hispanica, Britannica, & similia. Hinc patet, ut observat Gothofredus in hujus Legis Commentario, hallucinatum Marcam lib. 3. de Concordia cap. 1. pag. 378. cum ait, hac Lege primos omnium Valentem, Gratianum, & Valentinianum Imperatores Episcopis unius Diœcesis concessisse ad exemplum Judicum & Honoratorum, ut non solum in singularum Provinciarum Synodis, sed etiam generali totius Diœcesis Synodo in unum coire, jure ordinario sine mandato speciali possent. Gratianus enim hac Lege De Synodis Diœcesis, agit tamquam jam usitatis, quasque jungit locis suis, idest, Provincialibus Synodis: tantum earum audientia qua amplificata, qua restricta. Et sane, (quod tamen perperam negat Marca) ante hanc Legem Synodi Diœcesis habitæ sunt, & quidem non extraordinario Principum imperio, verum more ordinario. Quæ Synodi majores dictæ, ut docet jam triginta quinque ante hanc Legem annis, Canon XII. Antiocheni Concilii anno CCCXLI. celebrati, & ostendunt tot Synodi Diœcesis ante hanc Legem habitæ. Sicut & deinceps frequenter usitatae sunt, quæque Plenaria dictæ.

III. Concilium Gallicanum.

Hæc porro Lex, ut in ejus fronte legitur, directa est Artemio, Euridico, Appio, Gerasimo, & cæteris Episcopis, qui quidem in Synodum Diœcesis alicubi collecti tum coierant, præcipuis tantum nomine expressis, cæteris generali voce comprehensis. Quod eo magis existimandum, quod hac in Lege de his Diœcesis Synodis agatur. Quare cum hæc Lex data sit Treveris, sequitur, habitam eam Synodum sub Gratiano in Occidente. Gothofredus in hujus Legis Commentario autumat, hanc Constitutio-

suæ diœcesis Synodis audiantur; exceptis quæ actio criminalis ab ordinariis, extraordinariisque Judicibus, aut illustribus potestatibus audientia constituit. Dat. XVI. Kalend. Jun. Trever. Valente V. & Valentiniano AA. Coss. Graviora namque crimina, per quæ etiam pœna sanguinis irroganda foret; per sæculares Judices exerceri siverunt Episcopi.

Quod autem ad res Orientis pertinet; hæc ex Ammiano (b) collegimus; prodigioso quo-

VII. Amm. l. 31.

nem pertinere ad Priscillianistas, & Episcopos ejus sectæ, inter quos & Catholicos per hæc tempora digna memoratu certamina extitere; & Episcopos hic nominatos Aquitanos fuisse, quod Artemius, qui primus nominatur, Arvernorum, quæ prima civitas erat Aquitanicæ primæ, Episcopus esset. Verum incertum, an Artemius iste idem sit cum Artemio Episcopo Arvernensi Nepotiani successore, cujus meminit Gregorius Turonensis lib. 1. cap. 46. præsertim cum Savaro in Originibus Claramontanis pag. 123. Nepotianum circa annum Christi CCCLXXVII. mortuum arbitretur. Addit Gothofredus, credere se, hanc Legem pertinere ad Synodum aliquam per quinque Galliarum Provincias, prout a Galliis distinguuntur, celebratam contra Priscillianistas, qui teste Sulpicio Severo per urbes Burdegalam & Elusam perfidiæ suæ semina sparserant. Sed hæc conjectura non admittenda: Burdegala enim secundæ Aquitanicæ, Elusa vero Novempopulaniæ Metropolis erat; constatque ex Prospero Chronico, Priscillianum anno tantum CCCLXXIX. Aufonii & Olybrii Consulatu notato sectam suam in Hispania condidisse, quam in primam Aquitaniam ubi Arvernum civitas posita, penetrasse, vetera monumenta non produunt. Præterea cum secta in Hispania orta fuerit, primumque adversus eam in ea regione celebratum Concilium fuerit Casar-Augustanum, anno CCCLXXX. habitum, non videtur verosimile, ante Concilium illud alia in Galliis contra Priscillianistas celebrata.

Incertum itaque quo in loco, quave de causa Concilium illud habitum fuerit. Porro adeo magna erat horum universæ Diœcesis Conciliorum auctoritas, ut ab illis ne Episcopis quidem provocare liceret, eaque ad universam Diœcesim extenderetur. In Concilio Parisiensi Episcoporum Gallicanorum anno CCCLX. celebrato, ubi Formula Fidei in Ariminensi Concilio proposita, revocata est, & Saturninus Arelatensis Episcopus depositus, Episcopi Synodicam suam epistolam ad Episcopos Orientales miserunt sub titulo Episcoporum Gallicanorum; ad cujus calcem iis verbis utuntur, quibus testatum voluerunt, auctoritatem suam extendi ad universam Galliam: Quisquis his qua statuimus intra Gallias, putaverit renitendum, a communione ac sede Sacerdotii sui abjicendum. Infra: Saturninum excommunicatum ab omnibus Gallicanis Episcopis charitas vestra cognoscat. De Synodis Gallicanis stante Imperio celebratis legendus Marca lib. 6. de Concordia cap. 17. ubi tales fuisse ait Colonensem anno CCCXLVI. Arelatensem anno CCCLIII. Biterrensem anno CCCLV. Parisiensem anno CCCLX. non vero, ut ipse habet, CCCLXII. celebratas.

Ad num. VII. Norisius Cardinalis eruditissimus lib. I. Historiæ Pelagianæ cap. 2. existimat

IV. Incerto loco habitum.

V.

CHRISTI
376.

DAMASI PAP.
10.

VALENTIS 13.
GRATIANI 10. IMPPP.
VALENTIN. I.

Barbari in quodam motu, sed non nisi numine impel-
Oriente lente, Hunnos ultra paludes Meoticas in-
grassantur colentes, in Alanos, qui Scythicas solitu-
in Roma- dines habitabant, irrumpentes, ab illis re-
num Im- pulsos descendisse in regiones trans Istrum,
perium. quas occuparant Gothi; Hi vero sub Re-
gibus Alarico & Fritigerne (Athanaricus
autem ad tutiora loca confugerat) per
Legatos apud Valentem Imperatorem ege-
re, ut Thraciæ ipsi darentur ad habi-
tandum; spondentes se Romanis subditos
fore, tutaturoque fines Romani Imperii
ab omnibus aliis barbarorum incurtibus.
Permissi sunt igitur magno Romani Im-
perii damno barbari Istrum transire; sed
& aliæ proximæ nationes se iidem adjun-
xere, transmisereque & ipsæ Istrum, Ro-
manis licet invitis. Meminit horum S.
Ambrosius barbarorum, & aliorum inter
se confligentium; & quæ Ammianus plu-
ribus chartis est profecutus, ipse his pau-

Buculus. — — — Dic age Tityre,
Quis te subripuit cladibus his
Deus,
Ut pestis pecudum, quæ popula-
ta sit

Tityrus. Signum, quod perhibent esse Cru-
cis Dei,
Magnis qui colitur solus in ur-
bibus:
Christus, perpetui gloria numinis,
Cujus filius unicus,
Hoc signum mediis frontibus ad-
ditum,
Cunctarum pecudum certa salus
fuit.
Sic vero Deus hoc nomine præ-
potens
Salvator vocitatus est.
Fugit continuo sæva lues greges,
Morbis nil licuit. Si tamen hunc
Deum
Exorare velis, credere sufficit.
Votum sola fides juvat.

hæc de peste, signo Sanctæ Crucis pro-
pulsari solita.

VIII. Quod pertinet ad res bellicas , fa-
ctum est, ut barbari qui Istrum transi-
erant, victus inopia laborantes, gras-
sari cæperint in vicos, & oppida, una-
que conspirantes tentarent etiam Civita-
tes, provocati Civium contumeliis, &
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS mat, Gothos anno trecentesimo septuagesimo ter-
Gotbi a tio Istrum superasse, quod Ammianus lib. 30.
Romanis cap. 2. proxime ante Gratiani III. & Equitii
recepti. Consulatum anno CCCLXXIV. gestum id indi-
cet. Verum eo anno numero VI. ostendimus,
Ammianum explicandum esse de quibusdam tan-
tum, quæ eo anno contigere, Gothorum in-
curtionibus, non vero de ingentibus direptio-

cis absolvit, ubi ait (a) : Quanta enim (a) Ambr.
prælia, & quas opiniones accipimus prælio- comment.
rum? Hunni in Alanos, Alani in Go- in Luc. l. 9.
thos, Gotbi in Taisalos & Sarmatas in- c. 21.
surrexerunt: Nos quoque in Illyrico exules
paria Gothorum exilia fecerunt; & non-
dum est finis. Quæ omnium fames, lues
pariter bouum atque hominum, cæterique
pecoris, ut etiam nos, qui bellum non
pertulimus, debellatis tamen pares fece-
rit pestilentia. Hæc Ambrosius. Quam
autem immensa, nempe universam Euro-
pam occupans, quam dira animalium pes-
tis ista, & quomodo a Christianis per
signum Crucis facillime curaretur, quo
tanto miraculo Gentiles ad Christi Fidem
converterentur; est elegans Ecloga Seve-
ri sancti Endeleichi Rhetoris, (hujus me-
minit Sanctus Paulinus Nolanus) ubi hæc
post alia :

Non ullis madida est ara cruo-
ribus,
Nec morbus pecudum cæde repel-
litur,
Sed simplex animi purificatio
Optatis fruitur bonis.

Buculus. Hæc si certa probas, Tityre, nil
noror
Quin veris famuler religionibus:
Errorem veterem diffugiam libens;
Nam fallax & inanis est.

Tityrus. Atqui jam properat mens mea
visere
Summi templa Dei; quin age Bu-
cule,
Non longam pariter congregimur
viam:
Christi & * numen agnosci- * numina
mus. noscimus.

Ægon. Et me consiliis jungite prosperis:
Nam cur addubitem quin homi-
ni quoque;
Signum profut idem perpete sæculo,
Quo vis morbida vincitur?

Lupicini in Thracia Romani Ducis exerci-
tus avaritia atque perfidia. Qui adversus
eos copias parans, universum Romanum
exercitum barbaris ad internecionem sub-
jecit: fuga vero ipse sibi consulens, ad
Macrianopolim proximam Civitatem con-
fugit; sicque occisorum Romanorum ar-
mis, barbarorum est armatus exercitus:
I i i 2 hæc

nibus, quas post Valentiniani senioris mortem
Romanis intuiere; quo tempore se eas nar-
raturum spondet Ammianus, & reapse pro-
missis stat. Gotbi itaque anno tantum currenti
expulsi sunt ab Hunnis, & suscepti in Roma-
nia Valentis Augusti jussu, Hieronymo, Cas-
siodoro, & Prospero in Chronicis, Idacio in
Fastis, ac Orosio lib. 7. testibus. Neque hac de
re

CHRISTI
376.DAMASI PAP.
10.VALENTIS 13.
GRATIANI 10. IMPPP.
VALENTIN. I.

hæc quidem hoc anno facta esse, ex eodem Ammiano auctore colligitur, professionem vero Valentis Antiochia Constantinopolim contigisse anno sequenti. Si autem tot tantaque fufius scripta scire lector cupis, consule Ammianum; licet & ipse rerum immensitate superatus, nonnisi stricim se historiam hanc profecutum esse, testetur illis verbis: *Id lecturos obtestamur, ne quis a nobis scrupulose gesta, vel numerum exigat percipientium, qui comprehendendi nullo genere potuit; sufficiens enim, veritate nullo velata mendacio ipsas rerum digerere summatates.* Ita ipse. Verum illud velim accuratius contempleris, quam æqua divini pensata lance iudicii talia impius Imperator pati cogatur. Qui enim haud pridem (ut vidimus) sanctos monachos ad militiam subeundam adigere conatus est, & renuentès militare, necavit; incautus volens libensque in Romanum solum hostes, per quos occideretur, adduxit; ut plane perspicuo fuerit demonstratum exemplo, nihil aliud esse piis sanctisque viris negotium facessere, atque eos persequi, quam in Reipublicæ certam cladem hostes armare.

IX.
Pax Mediolanensis Ecclesiæ.

Ex recitata nuper auctoritate Ambrosii commentariorum in Lucam, qua bella tunc inter barbaros ingruentia narrantur; plane declaratur, ipsum tunc temporis eandem præ manibus habuisse lucubrationem. Jam cesserant Ariani ad tempus saltem, ipseque Ambrosius in Ecclesia Mediolanensi pacifice agebat; qui eo otio bene

PAGIUS

re nos dubitare patitur Eunapius in Excerptis de Legationibus, ubi ait, Valentem Scythas admitti iussisse, ex amulatione quam habebat cum his, qui Imperium cum eo tenebant. Erant autem filii fratris, & vero ipsi prima partes attribuebantur, sed illi Imperatoriam potestatem ex æquis partibus inter omnes dividi oportere censebant, neque ulla in re patris concedebant. Ita Eunapius, qui pluribus postea, quæ mala Gothi, quos Scythas vocat, quemadmodum plerique Antiquorum, susceptibus suis importarint, profecquitur. *Ister itaque a Gothis non superatus, nisi Gratiano & Valentiniano juniore in Occidente regnantibus.* Adducit præterea Card. Norisius Claudianum, sed argumento ex eo deducto anno CCCCIII. commodius satisfaciemus.

VI.

Ad num. IX. Commentaria Divi Ambrosii in Lucam longe post hunc annum scripta, cum

usus, ad eos commentarios conscribendos utiliter digneque stylum admovit. De pace enim, qua tunc ea potiebatur Ecclesia, hæc ipse paulo superius: (a) *En, inquit, tempus acceptabile, quo non hiemalibus perfidiæ caligantis pruinis annus riget, nec altis nivibus informis crusta blasphemæ gelu durante concrevit; sed procellis sacrilegi liberata, novos fructus terra jam parurit, veteres præterit. Dissensionum quippe omnium procella deferebuit; cuncti secularis cupiditatis ardores, æstusque omnes, quibus Italiæ populus per Judaicæ olim, Arianae proximæ, sævitatis incendia coquebatur, sereno jam spiramine temperantur. Sedata tempestas est, concordia navigat, fides spirat; certatim nautæ repetunt fidei quos reliquere portus, & dulcia patrius oscula littoribus affigunt, liberatos se periculis, absolutos erroribus gratulantes. Salve vinea tanto digna custode, &c.* Hæc S. Ambrosius, in memoriam revocans quot fluctibus haud pridem ipsa Ecclesia Mediolanensis, & tota simul Italia ex Arianorum procella fuerit agitata. Quæ quidem aura lenis pacem & tranquillitatem adducens, anno sequenti spirare cepit in Oriente, ut proxime dicturi sumus.

Quo tempore hæc actitarentur (inquit Socrates b) *Euzojus, qui Antiochiæ Arianæ sectæ Episcopus fuit, extremum vitam diem confecit ad quintum Consulatum Valentis, Valentiniani autem junioris primum, in cujus locum Dorotheus successit est.*

Qui

in iis Lectorem remittat ad tertium & quartum librum de Fide, quem anno trecentesimo septuagesimo nono elucubravit. Præterea non obscure in iis Apologia David citatur: in hac autem memoratur Principis mors, qui postquam Imperium a patre accepisset, suorum perfidia necatus; quod nonnisi de Gratiano anno trecentesimo octogesimo tertio occiso interpretari potest. Denique manifesta in iisdem mentio persecutionis a Justina & Auxentio adversus Divum Ambrosium excitatæ: quibus rationibus fultus Hermantius in Vita S. Ambrosii lib. 4. cap. 20. hoc Opus anno trecentesimo octuagesimo sexto scriptum putat. Baronius ea hoc tempore elucubrata existimat, quia in iis sermo est de bellis & devastationibus Gothorum, Hunnorum, & aliorum Barbarorum, sed hæc depopulationes post viginti adhuc annos durabant, ut scribit Hieronymus epist. 3.

D. Ambrosius scribit Commentaria in Lucam.

X.
(b) Socrat. l. o. c. 28. Euzoji obitus, Dorothei ordinatio.

(a) Ambr. comm. in Luc. l. 9. cap. 20.

JESU CHRISTI
ANNUS
377.

DAMASI PAP.
ANNUS
II.

VALENTIS 14.
GRATIANI 11. IMPPPP.
VALENTIN. 2.

I. Qui sequitur annus trecentessimus septuagesimus septimus, Consulatu Gratiani quarto cum collega Merobaude reperitur Fastis adscriptus. Est mentio

horum Consulum in ara quæ vetustate corrosa hos habet versus, inferius (a) qui leguntur:

(a) Roma in adibus Colorii ad Aquam Virginem, Apud Smetium pag. 20. n. 4.

GRATIANO. IV. ET MEROBAUDE CONSULIBUS DEDICAVIT.
ANTIQUA GNEROSE DOMO CUI REGIA VESTÆ
PONTIFICI FELIX SACRATO MILITAT IGNE
IDEM AUGUR TRIPPLICIS CULTOR VENERANDE DIANÆ
PERSIDICIQ. MITRÆ ANTISTES BABILONIE TEMPLI
TAURIBOLIQ. SIMUL MAGNI DUX MYSTICE SACRI

Adfunt ibi sculpta signa immolantium, nempe madati arietes; quibus intelligas impietatem adhuc publicos sibi vendicasse honores.

Gothis facta depopulatione, Antiochia (b) cito digressus est Constantinopolim perventurus: Tunc (inquit Socrates c) destitit ab illis in exilium mittendis, qui fidem Consubstantialis amplexabantur. Sed verius S. Hieronymus, qui hoc anno decimoquarto Valentis de eo ita habet in Chro-

(b) Amm. lib. 31. (c) Socrat. l. 4. c. 28. Valens exules Orthodoxos relaxat exilio.

II. Quo anno, Valens Imperator, accepta immensa clade illata Romano exercitui sub Lupicino, funestaque Thraciarum a

fulatum auspiciatus: Merobaude enim opera Valentianus junior ad Imperium evehus est, ut testatur Marcellinus lib. 30. Sumtus hic a Gratiano Consulatus juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, ob ejus nempe Quindecennalia, sive ea anticipaverit, sive anno sequenti ediderit.

Coff. & Gratiani Quindecennalia.

Valens Imp. hoc anno modo Antiochia, modo Hierapoli Syriae fuit, ut ex subscriptionibus Legum Codicis Theodosiani liquet, idque propter Persas & Armeniarum statum, de quo Ammianus lib. 31. Cum illis tamen mox pacem pepigit, ut testatur Eunapius in Excerptis. Tum ex urbe Antiochensi Constantinopolim profecturus discessit; sed ad eam urbem non adventavit ante diem tertium Kalendas Junias anni sequentis. Diu Valens Antiochiae moratus

II. Valens ex Urbe Antiochena Constantinopolim se confert.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5870.

SÆC. IV. Anno Urbis 1130. Olymp. 289. an. 1. A.C. 377.

☉ 22. A. ☽ 17. P. 16. April. Indict. 5.

JESU CHRISTI 377.

DAMASI PAPÆ 12.

VALENTIS 14. GRATIANI 11. VALENTINIANI

JUNIORIS 3.

I. [1] Ad num. I. Coff. Gratianus Aug. IV. & Merobaude, uterque in Occidente Con-

NOTÆ [1] Coff. Gratianus Aug. IV. & Merobaude. Gruterus, pag. XXVIII. 6.

ET ARAM. IIII. ID. MART.
GRATIANO. V. ET MEROBAUDE
CONSULIBUS DEDICABIT.

Ferretus in Musis lapidariis legit IV. & recte, ut apud Gruterum, pag. CCCLXX. 3. & apud Baronium A. D. 377. sequens lapis:

DEDICATA. III. KAL. MAIAS
D. N. GRATIANO. IIII. ET. MEROBAUDE. COS.

Cuperus in epistola consulari, n. XIII.

XVII. KAL. IUL. D. N. GRATIANO. IV. ET
MEROBAUDE. COS.

Ara effossa Romæ in fundamentis Pronæ Basilicæ Vaticanæ, a Donio exscripta, nunc inter ejus inscriptiones, cl. 1. n. 24. pag. 7.

D. N. GRATIANO AUG. ET MEROBAUDE
CONSS. III. IDUS. MAIAS.

Ammianus, lib. XXXI. cap. VIII. Hac Gratiano quater, & Merobaude Coff. agebantur, anno jam in autumnum vergente. Ita quoque vulgares Fasti. Laterculus Paschalis in fine Gennadii: Gratiano IIII. & Merobaude.

CHRISTY
377.DAMASI PAP.
II.VALENTIS 14.
GRATIANI II. IMPPPP.
VALENTIN. 2.

Chronico: *Valens de Antiochia exire compulsum, sera pœnitentia nostros de exiliis revocat. Eadem & Orosius (a);* quin & ipsum Socratem id significasse oportuit, dum Petri Episcopi Alexandrini restitutionem Alexandriam, adhuc Valente Imperatore vivente, factam affirmat, cum inferius ait (b): *Per idem tempus, simulatque Valens Imperator Antiochia decesserat; omnes qui ubique persecutionis tempestate jactabantur, & Alexandria potissimum, magnopere recreati fuerunt, propterea quod Petrus Roma cum litteris Damasi Episcopi Romani eo reversus erat: quæ quidem & hominibus fidem confirmabant, & Petri creationem. Populus igitur illis confusus expellit Lucium, Petrum autem in ejus locum introducit. Hæc ibi. Vides summam in Romano Pontifice auctoritatem, cujus arbitrio Alexandrinæ Ecclesiæ primæ sedis post Romanam Episcopus in suam Ecclesiam restituitur; quem ejusdem auctoritate redeuntem, contempto Valentis Imperio, immo tyrannica potestate, populus in sua cathedra collocat, ejecto ejusdem sedis turpissimo invasore. Eadem habet de restitutione Petri facta per Damasum Sozomenus; ex quibus erroris arguuntur, qui post obitum Valentis Petrum restitutum affirmant: major certe auctoritas S. Hieronymi, ac cæteris præferenda, hoc eodem tempore de gentis in Syria, & cum Valentis Imperio finem Chronico imponentis.*

III.

Intueris, lector, novum Pharaonem, Valentem Imperatorem, nonnisi potenti gravique Dei manu cogente relaxasse tandem liberum populum Dei; atque invitum licet, gravioribus tamen imminentibus hostibus, urgentibusque periculis, indulgisse, quod nulla persuasione iustorum, divinarumque operatione virtutum tot annis potuit extorqueri. Sed & hoc quoque signo penset aliquis gravius fuisse Valentis delictum, dum Pharaon ille aquas sceleris sensit ultrices, hic vero ignem impietatis expertus est vindicem. At de ejus obitu anno sequenti.

IV.

(c) Amm.
l. 31.
Ricomeres
dux cum
exercitu
mittitur
in Orientem.

Hoc autem anno, periclitanti Imperio Orientali Gratianus (c) laturus suppetias, Ricomerem illuc cum copiis misit: qui junctus Ducibus Valentis Imperatoris, iidem simul diro prælio barbaros afflixere, attriti tamen & ipsi ab adversariis multa cæde: sed autumnii tempore ob novos barbarorum in Gallia inotus, Rico-

PAGIUS

tus est, ut insinuant Zosimus lib. 4. pag. 747. Ammianus lib. 31. cap. II. Socrates & Sozomenus, ab anno nempe trecentesimo septuagesimo secundo usque ad currentem, nisi quod dum illic moraretur modo Cæsaream, modo Edeffam, modo in alias Orientis urbes sese contulerit. Fallitur enim Gothofredus in Chrono-

meres in Occidentem revocatur a Gratiano; cum interea Gothi, aliis barbaris in societatem adscitis, non Thracias tantum, sed alias interiores depopulati sunt regiones: hæc ita usque in annum sequentem funesta jugique clade perseverarunt, quæ cuncta Ammianus copiosiore tractat historia.

Quod rursus ad res Ecclesiasticas pertinet; hic ipse annus est, qui decimus septimus numeratur a tempore probrosi illius Constantinopolitani Concilii, quod sub Constantio celebratum diximus anno sequenti a Concilio Seleuciensi, nempe Domini trecentesimo sexagesimo: quo inquam ipso anno S. Basilius scripsit epistolam ad Ecclesiam Evasenam in Armenia sitam, ut ipse in ea testatur (d), ex qua nonnulla quæ ad præsentem Orientalis Ecclesiæ statum spectant, habentur: nimirum Acacianos, Eudoxianosque qui olim Semiarianos in dicto Concilio Constantinopolitano excommunicantes sedibus depofuere, transactione inter se quadam facta, prout commodum cujusque suadebat, inter se fœdere junctos esse, sedesque partitos Episcopales. Illud quoque observatione dignum, quod etsi Semiariani omnes adversus spiritus sancti divinitatem blasphemias docuissent, scripsissent, ac promulgassent, milleque modis insinuare curassent; haud tamen perficere potuerunt, ut multos invenirent hæresis hujusmodi sectatores: nam sic ad eos S. Basilius (e): *Ipsam Orbem inspicite, & videte quam modica sit ea portio, quæ hoc morbo laborat; reliqua vero universa Ecclesia, quæ ab Orbis finibus usque ad fines Evangelium recepit, sanam hanc & rectam doctrinam sectatur; a cujus communione ut ne excidatis, petimus.* Hæc Basilius. Cæterum etsi pauci essent qui ejusmodi detestandam hæresim sectarentur; tamen vix erat reperire in Oriente Ecclesiam, quæ alicujus hæresis penitus experta esset: nam idem Basilius ipso exordio ejusdem epistolæ eos commendans hæc habet: *Re vera namque insolens jam est, ac vehementer rarum, Ecclesiam videre sinceram, quæ nihil sit a malitia temporum istorum læsa, sed integram & inoffensam servet Apostolicam doctrinam; qualem præsentibus temporibus vestram ostendit, qui singulis generationibus eos qui vocatione sua digni sunt, manifestat.*

Quod autem ad statum Occidentalis Ecclesiæ spectat; Gratianus Imperator, no-

V.

(d) Basil.
epist. 72.Hæresis
Macedo-
nii haud
progressa
longius.(e) Basil.
epist. 72.

VI.

logia Cod. Th. ubi anno CCCLXXIII. ait, illum eo anno Constantinopoli constituisse, quod Leges duæ Cod. Theod. eo anno Constantinopoli datæ dicantur; at in iis Legibus per data, intelligendum accepta, vel proposita, ut ipsemet Gothofredus in variis aliis rescriptis verbum illud intelligendum docet.

Ad

CHRISTI
377.

DAMASI PAP.
II.

VALENTIS I4.
GRATIANI II. IMPER.
VALENTIN.2.

Donatista va edita sanctione, Donatistas in Africa rebaptizantes iterum baptizantes compescuit; locaque coercentur occupata Catholicorum tempore Firmine tyrannidis, iisdem restituenda precepit, ita rescribens ad Flavianum Vicarium Africae (a):

(a) l. 2. ne sanct. bapt. iteret. Cod. Theod.

Eorum condemnamus errorem, qui Apostolorum precepta calcantes, Christiani nominis sacramenta sortitos alio rursus baptisinate non purificant, sed inconstant, lavacri nomine polluentes. Eos igitur austeritas tua erroribus miseris iubebit abstinere, ecclesiis, quas contra fidem retinent, restitutis Catholicæ; eorum quippe institutiones sequendæ sunt, qui Apostolicam fidem sine intermutatione baptismatis probaverunt. Nihil enim aliud præcipi volumus, quam quod Evangeliorum & Apostolorum fides & traditio incorrupta servavit, sicut & lege divali parentum nostrorum Constantini, Constantis, Valentiniani decreta sunt (hæc spectant ad Donatistas; quæ autem sequuntur, ad Manichæos.) Sed plerique expulsus de ecclesiis, occulto tamen furore grassantur, loca magnarum domorum, seu fundorum, illicite frequentantes: quos fiscalis publicatio comprehendet, si piaculari doctrinæ secreta præbuerint, nihil ut ab eo tenore sanctio nostra diminuat, qui dato dudum ad Nitentium * præcepto fuerat constitutus. Quod si errorem suum diligunt, suis malis, domesticoque secreto, soli tamen foveant viros impiæ disciplinæ. Dat. XVI. Kalend. Novemb. C. P. Gratiano A. IV. & Merobæude Coss. Porro hanc posteriorem sanctionis partem de Manichæis decernere, huic similis citata (b) lex Valentiniani superius docet.

Manichæi in Africa compressi.

* Viven-tium, Vincen-tium.

(b) l. 3. de Hæret. C. Theod.

VII.

Erat inter Manichæos in Africa tum commorantes S. Augustinus Auditor, annumque agens quartum sub eorum disciplina sectator, suæ vero ætatis vigesimumtertium: quod quidem a natali die ratione subducta, ex scriptis ipsius (ut inferius demonstrabimus) certa supputatio collecta declarat. Natus est ipse anno Domini trecentesimo quinquagesimoquinto, Ar-

betione & Lolliano Consulibus, Constantii Imperatoris XIX. Idibus Novembris: eam enim diem natalem suum dicit in libro de Vita beata (c). Idemque decimoseptimo ætatis suæ anno, Domini autem trecentesimo septuagesimoprimum, litterarum studii causa (ut ipse testatur d) Carthaginem petiit, quo & orbatus est patre (e). Decimonono vero, nempe Christi trecentesimo septuagesimotertio, impedit in Manichæos, de quibus ait (f): Incidi itaque in homines superbe delirantes, carnales nimis & loquaces, in quorum ore laquei diaboli & viscum confectum commixtione syllabarum nominis tui, & Domini Jesu Christi, & Paracleti consolatoris nostri Spiritus sancti. Hæc enim nomina non recedebant de ore eorum, sed sono tenuis & strepitu linguæ, cæterum cor inane veri. Et dicebant, Veritas, & Veritas; & multum eam dicebant mihi, & nusquam erat in eis. Et inferius (g): Per idem tempus annorum novem ab undevigesimo anno ætatis meæ usque ad duodetrigesimum seducebamur & seducebamur, falsi atque fallentes in variis cupiditatibus, & palam per doctrinas, quas liberales vocant, occulte autem falso nomine religionis, hic superbi, ibi superstitiosi, ubique vani, ac popularis gloriæ sectantes inanitatem usque ad theatricos plausus & contentiosa certamina, & agonem coronarum fœnearum, & spectaculorum nugas, & intemperantiam libidinum. Et infra (h): Docebam illis annis rhetoricam, &c.

(c) August. de Vit. beat. circ. princ.

(d) Aug. confess. l. 2. c. 2.

(e) Aug. ib. l. 3. c. 4. (f) Aug. ib. l. 3. c. 6.

(g) Aug. ib. l. 4. c. 1.

Augustinus Carthagine seductus a Manichæis.

(h) Aug. confess. l. 4. c. 2.

VIII.

Quid autem tunc sanctissimæ matri ejus Monicæ viduæ deploranti filii perditionem eam consolaturus ostenderit Deus, ipse narrat his verbis (i): Misisti manum tuam de alto, & de hac profunda caligine eruisti animam meam, cum pro me ploreret ad te mater mea fidelis tua, amplius quam flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam ex fide & spiritu, quem ex te habebat; & exaudisti eam Domine, nec despexisti lacrymas ejus, cum profluentes rigarent terram sub oculis ejus in omni loco orationis ejus, & ex-

(i) Aug. confess. l. 3. c. 11.

Divinam visionem de futura conversione filii S. Monica accepit.

au-

PAGIUS III. Nascitur S. Augustinus.

Ad num. VII. Chronologia Vitæ Sancti Augustini ex ejusdem libri a Card. Norisio in quodam suo Opusculo hoc modo ordinata. Augustinus Tagaste in Africa natus est Idibus Novembris anni trecentesimo quinquagesimi quarti, non vero quinquagesimi quinti, ut perperam Baronius habet. Diem ipsemet nos edocet lib. de Vita beata. Anno trecentesimo octogesimo quarto Mediolanum venit, ac elapsis feriis vindemialibus, Rhetoricam docuit, & de more ineunte anno CCCLXXXV. Bautoni Consuli Magistratum auspicanti panegyrim recitavit: libro enim 3. contra literam Petilianum cap. 25. ait: Cum ego Mediolanum ante Bautonem Consulem venerim, eique Consuli Kalendis Januariis laudem pro mea tunc Rhetorica professione recitaverim. Anno itaque CCCLXXXV.

quo Bauto Consul fuit, annum ætatis tricesimum agebat Augustinus. Nam annum ætatis vicesimum nonum egit Carthagine cum Fausto: lib. enim 6. Confessionum cap. 11. scribit: Et ecce jam tricenariam aetatem gerebam in eodem luto bastans, dum dico: Cras inveniam: ecce manifestum apparebo, & tenebo, & ecce Faustus venit, & exponet omnia. Erat tunc annus Christi trecentismus octogessimus tertius. Libri 5. Confessionum caput 8. exorditur: Egisti mecum, ut mihi persuaderetur Romam pergere, quo paulo post transmisit, ibique scholam privatam aperuit, ut ipsemet eo loco cap. 9. & 10. testatur.

Interea Symmachus Urbis Præfexus eum Mediolanum ad docendum Rhetoricam misit, ipso Augustino teste cap. 13. Symmachi autem Præ-

IV. Docet Rhetoricam. fe-

CHRISTI
377.DAMASI PAP.
II.VALENTIS 14.
GRATIANI II. IMPER.
VALENTIN. 2.

audisti eam. Nam unde illud somnium, quo eam consolatus es, ut vivere me secum crederet, & habere secum eandem mensam in domo, quod nolle ceperat, aversans & detestans blasphemias erroris mei? Vidit enim stantem se in quadam regula lignea, & advenientem ad se juvenem splendidum, hilarem, atque arridentem sibi, cum illa esset mœrens, & mœrore confecta. Qui cum causas quæssisset ab ea mœstitiæ suæ, quotidianarumque lacrymarum, docendi (ut assolet) non discendi gratia; atque illa respondisset, perditionem meam se plangere; iussisse illum, quo secura esset, atque admonuisse, ut attenderet & videret ubi esset illa, ibi esse & me. Quod illa ubi attendit, vidit me juxta se in eadem regula stantem. Unde hoc, nisi quia erant aures tuæ ad cor ejus? O tu bone omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrum, tamquam solum cures, & sic omnes tamquam singulos. Unde illud etiam, quod cum mihi narraisset ipsum visum, & ego ad id trahere conarer, ut illa se potius non desperaret futuram esse quod eram; continuo sine aliqua hæsitatione: Non, inquit, non enim mihi dictum est: Ubi ille, ibi & tu; sed ubi tu, ibi & ille. Atque paulo post (a):

(a) Aug. confess. l. 3. c. 12.

IX.

Quid Episcopus auguratus est de S. Augustino.

Dedisti alterum responsum per sacerdotem tuum quemdam Episcopum nutritum in Ecclesia & exercitatum in libris tuis. Quem cum illa femina rogasset, ut dignaretur mecum colloqui, & refellere errores meos, & dedocere me mala, & docere bona (faciebat enim hoc, si quos forte idoneos invenisset) noluit ille; prudenter sane, quantum sensi postea. Respondit enim me adhuc esse indocilem, eo quod inflatus essem novitate hæresis illius, & nonnullis quæstiunculis jam multos imperitos exigitassem, sicut illa indicaverat ei: Sed si ne, inquit, illum ibi & tantum roga pro eo Dominum; ipse legendo reperiet quis ille sit error, & quanta impietas. Simul etiam narravit, se quoque parvulum a seducta matre sua datum fuisse Manichæis, & omnes pene non legisse tantum, verum etiam scriptitasse libros eorum; sibi que apparuisse, nullo contra disputante & con-

PAGIUS

fectura in annum CCCLXXXIV. incidit, ut Baronius observavit. Quod si Augustinus anno trecentesimo quinquagesimo quinto natus fuisset, anno vicesimo nono exeunte, ac jam tricenariam ætatem agens, Christi CCCLXXXIV. fuisset Rhetor Carthagine, Fausto convixisset, & ab eo discessisset; cum tamen anno CCCLXXXIV. Romæ docuerit, indeque Mediolanum a Symmacho missus fuerit, ubi incumbente autumno publicum Rhetorem agere cœpit; & ineunte anno CCCLXXXV. tanquam Oratoriæ artis Professor ad Bautonem Consulæm Orationem habuerit. Ex Symmachi itaque Præfectura Augustini atas eli-

vincente, quam esset illa secta fugienda; itaque fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa nollet acquiescere; sed instaret magis deprecando, & ubertim flendo, ut me videret, & mecum disereret; ille jam substomacatus tædio: Vade, inquit, a me, ita vivas: fieri enim non potest, ut filius istarum lacrymarum pereat. Quod illa ita se accepisse, inter colloquia sua mecum sæpe recordabatur, ac si de celo sonuisset. Sic ipse, qui hoc tempore in his totus erat; sed quando tandem e sæce emerferit, dicendum suo loco erit. Gratianus autem cum accepisset ab hujusmodi nebulonibus curiosam juventutem duci captivam, his & aliis, quas dicemus, legibus eos exagitare curavit.

Hic ipse etiam annus est, quo sanctus Ambrosius, mense Januarii, ipso die natali S. Agnetis exorsus de virginitate sermonem, propagavit illum in libros tres ad sororem conscriptos de Virginibus: profiteretur enim id ipse, cum ait (b): Hæc ego vobis, sanctæ virgines, nondum triennialis sacerdos munuscula paravi, licet usu indoctus, sed vestris edoctus moribus: Quantus etenim adolescere usus poterit in tam parva initiata religionis ætate? Hæc ipse. Porro hic ille est annus, quem tertium agebat in fede Ambrosius, absolvendum post decem menses & semis; unde jure illud: Nondum triennialis sacerdos. Sed miraculum plane istud ingens, ut qui necdum Christianus ad docendum alios Episcopus creatus est; hoc ipso anno, secundo jam in cathedrâ expleto & mense uno cum dimidio, tot tantaque de fide, moribus, & Ecclesiæ institutis Ecclesiastica elucubraverit monumenta: quippe qui anno superiori in Lucam commentarios pereruditos scripserit, hoc vero anno de Virginibus luculentam elaboraverit tractationem; ut re vera appareat, nonnisi divino eum afflatum spiritu hæc adeo magna tantaque copia præstare valuisse. Qui igitur semel ad culturam eam sedulo studio redegisset Ecclesiam, fertilem quidem terram, Ariani autem Anstitis impietate factam sterilem; quæ nobiliora essent in Ecclesia Catholica semina, nempe sanctæ virginitatis, in ea se-

X.

Ambrosius scribit de virginitate.

(b) Ambr. de Virg. l. 2.

cienda, de qua rursus infra sermo erit.

Petavius in Notis ad Orationem XIII. Themitii suspicatur, Gratianum currenti anno Romam venisse, ibique triumphasse, quod Themitius dicat: At certe Scipio cum assertum a vinculis Terentium Carthagine adauceret, jucundius est a vetustis illis Romanis conspectus: atque hæc triumpho maxime splendida & magnifica pars fuit, Vir Romanus illustris, Scipionem in libertatis pileo asectans. At Gratianum solemnè pompa ingredientem, quantum agmen eorum, qui servati & soluti sunt, sine pileo, aut alia libertatis nota sequitur? Ego vero sanctiorem hunc triumphum existimo

V.

Gratianus nunquam Romæ fuit.

CHRISTI
377.

DAMASI PAP.
II.

VALENTIS 14.
GRATIANI II. IMPPPP.
VALENTIN. 2.

(a) *Ambr. de Virg. l. 1.* rere laboravit; nec tamen fessus est aliquando, si reddere solita terra fructum centuplum, ne jactum quidem semen ingrata rependeret; hinc ipse (a): *Dicet aliquis; tu nobis quotidie virginum canis laudes. Quid faciam, qui eadem quotidie cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Denique de Placentino sacrandæ virgines veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, ut hic velentur. Magnam rem videtis; hic tracto, & alibi persuadeo. Si ita est; alibi tractemus ut vobis persuadeamus. Quid quod etiam qui me non audiunt, sequuntur; qui audiunt, non sequuntur? Nam plerasque virgines cognovi velle, & prohiberi etiam prodire a matribus, & (quod est gravius) viduis, cum quibus hic mihi sermo est.*

XI. Aderat tunc in auditorio, cum hæc S. Ambrosius concionaretur, S. Eusebius Bononiensis Episcopus; de quo ipse (b): *Bene, inquit, accidit, quia nos laboraturos Dominus sciebat; & auxilium de sociis ministravit. Adest piscator Ecclesiæ Bononiensis aptus ad hoc piscandi genus. Hæc idcirco Ambrosius, quoniam Eusebii cultura & studio Bononiensis Ecclesia ea præclara sobole fœcundata admodum videbatur, ut idem Ambrosius eodem libro primo testatur; ad quem & scripsit commentarium, cujus est titulus, Institutio virginis.*

XII. Erant plane sacræ virgines Ecclesiæ gemmæ ornantes Episcoporum coronas, eademque Deo dicatæ duplicis erant generis, alterius nimirum eæ quæ in domo paterna cum suis parentibus & cognatis agebant, e quarum numero sancta Marcellina Ambrosii soror fuit, quæ Romæ a Liberio Papa Deo sacrata domi degebat, atque alias ipsa dives in eandem professionem & consortium sibi adlegerat; sicut & Romæ itidem Eustochium, Principia, Demetria, & aliæ apud suos habitantes, atque Deo servientes: alterum autem earum genus erat, quæ sub uno conclavi, nempe in monasterio religiosam vitam ducerent, quarum supra suo loco meminimus. De Orientalis quoque Ecclesiæ.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS *stimo, quem de iis, quos servaverit & custodierit, ducet. Hæc quæ de apparatu triumphali dicuntur, quo Gratianus Romam ingrediens excipiendus erat, magnam mihi suspensionem faciunt, inquit Petavius, id quod tamen ex nullis aliis monumentis liquet, Gratianum Romam venisse, quo anno dicta est Oratio hæc, id est, anno CCCLXXVII. circa mensem Aprilis aut. Maium: quo tempore nulla Constitutio, nullum rescriptum proferri potest, a Gratiano alibi datum; nullum denique vestigium, quo ejus vel in Galliis, vel in aliâ terrarum parte commoratio demonstratur. Auger vero suspensionem meam, quod Orat. 15. pag. 198. conceptis verbis Theodosio audiente confirmat, Gratianum a se visum olim. &*

eiusdem institutionis observantia, duplicique genere distinctis sacris virginibus sanctus Gregorius Nazianzenus in carmine ad Hellenium (c) his verbis meminit: *(c) Greg. Naz. ad Hellen. Multas quidem in omnibus illis regionibus, quas salutifera Christi doctrina peragravit, invenire est, quæ partim in sodalitiis vivunt, eandemque cælestis vitæ cupiditatem fovent, atque idem vitæ institutum sequuntur, partim infirmis suis parentibus aut fratribus, quos castitatis suæ testes habent, sedulæ assident. Mibi quidem etsi parvus est hujusmodi mulierum numerus; cælestibus tamen, pulcherrimisque Christi sideribus adeo gestio atque exulto, ut pro paucis his meis de virtutis præstantia cum multo pluribus in contentionem venire non dubitem. Sic ille.*

Ejusmodi autem sacris virginibus ad ecclesiam venientibus, locus ab aliis tabulati interstitio separatus dabatur, & quidem ornatus diversis appositis ex divinis Scripturis virginitati congruis monumentis; prout S. Ambrosius, virginem lapsam alloquens, docet his verbis (d): *Nonne (d) Ambr. ad Virgin. lapsam c. 6. & illum locum tabulis separatam, in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti ad quem religiosæ matronæ & nobiles certatim currebant tua oscula petentes, quæ sanctiores & meliores te erant? Nonne vel illa præcepta, quæ oculis tuis ipse scriptis paries ingerebat, recordari debuisti? Divisa est mulier & virgo: Quæ, non est (e) 1. Cor. 7. (e) nupta, cogitat quæ Domini sunt, quomodo sit sancta corpore & spiritu. Tu autem in contrarium vertens dictum, &c.*

Porro etsi in his Ambrosius admodum versatus est; nihil tamen apud eum antiquius fuit, vel curavit propensus, quam ad exactam absolutamque Ecclesiasticam disciplinam clerum componere; cujus rei causa tres illos egregios de Officiis libros scribere postea est aggressus, cum aliquandiu populum docuisset, in quorum exordio ita præfatur (f): *Ego enim raptus de tribunalibus atque administrationis insulis ad sacerdotium, docere vos cœpi, quod ipse non didici. Itaque factum est,*

K. k. k

„ oratione compellatum: se vicissim dicentem ab „ eo auditum, acceptumque comiter & perbenigne. Romæ igitur id factum oportuit, quo „ & se venisse Gratiano hortatore, profitetur „ Orat. 31. ubi denique expectari Gratianum hoc „ loco testatur. Ita Petavius.

„ Verum hæc conjectura neutiquam admittenda: ab anno enim trecentesimo quarto ad quadriagesimum quartum nempe per integrum seculum ter tantum Augusti Romæ visi, ut inquit Claudianus in sexto Consulatu Honorii, cujus versus anno CCCXCV. explicabimus. Quare Constantini Magni tempore ipse & Maximianus Herculeus Romæ fuerunt. Secundo, Constantinus ibidem triumphavit, & tertio, Theodosius Magnus & Valentinianus junior in eandem Urbem

VI. Imperatores qui hoc saculo Romam venere.

CHRISTI
377.DAMASI PAP.
II.VALENTIS 14.
GRATIANI II. IMPPP.
VALENTIN. 2.

est, ut prius docere inciperem, quam discere. Discendum igitur mihi simul & docendum est; quoniam non novi ante discere. Et quantumlibet quisque profecerit; nemo est qui doceri non egeat, dum vivit. Ita ipse. Qualem autem delectum habuerit in clericis deligendis, quamque in singulos ad officia Ecclesiastica cooptandos fixerit oculorum obtutum; quæ ipsemet habet in iisdem tunc a se editis commentariis, his verbis significat (a): *Meministis, filii, quemdam amicum, cum sedulis se videretur commendare officiis, hoc solo tamen in clerum a me non receptum, quod gestus ejus plurimum dedeceret: Alterum quoque cum in clero reperissem, jussisse me, ne unquam præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verberare oculos feriret meos. Idque dixi, cum redierint post offensam muneri; hoc solum excepi. Nec fefellit sententia. Uterque enim ab Ecclesia recessit, ut qualis incessu prodebatur, talis perfidia animi demonstraretur. Namque alter Ariana infestationis tempore fidem deseruit; alter pecuniæ studio, ne iudicium subiret, sacerdotem se nostrum negavit. Lucebat in illorum incessu imago levitatis, species quædam scurrarum percurfantium. Hæc ipse.*

(a) Ambr.
de offic. l. 1.
c. 18.

* redderentur.

XIV.

Ambrosius corrigit
pravos usus.(b) Ambr.
serm. 30.
(c) Ambr.
serm. 81.

At sicut ex Ariani Episcopi administratione populum magna ex parte corruptum curavit, atque clerum Ecclesiastica disciplina solutum correxit; ita ad Gentilicis mores incuria ministrorum coalitos quantocivus extirpandos incubuit. Fidem horum facit declamatio illa adversus Januarii (b) Kalendas superstitione colentes. Acclamationesque illas in Lunæ defectu penitus sustulit (c); auctorque extitit, ut diem illum Kalendarum, quo po-

pulus Gentilis genio indulgebat, Fideles jejunando transigerent. Sed & quæ symbolo aliquo & affinitate Gentilicis ritibus viderentur esse conjuncta, protinus abolevit, ut inter alia piorum illa conviviva, Agapes nominata, in ecclesiis peragi consueta, quorum meminit Augustinus (d); quæ quod imaginem quamdam Parentalium representarent, Ambrosii exemplo idem sanctus Augustinus postea in Africana Ecclesia auferenda curavit (e). In eo quoque multus fuit, ut pravam illam consuetudinem, quæ tam in Occidente, quam etiam in Oriente usu temporis coaluerat, qua Fideles quamplurimi usque ad provectiorem ætatem baptismum differrent, penitus ut malum germen ex agro Dominico evelleret; & quod se fecisse doluit, ab aliis ne in posterum fieret, vehementer admonuit (f); præstitertuntque hoc ipsum apud Orientales Basiliius atque Gregorius Nazianzenus, necnon Gregorius Nyssenus, ut ipsorum de Baptismo editæ orationes significant. At de rebus ab Ambrosio gestis hoc tempore hactenus; convenimus eum sæpe in futurum.

(d) August.
confess. l. 6.
c. 2.(e) Conc.
3. Carthagin.
c. 30.
Augustin.
epist. 64.(f) Ambr.
ser. de Sanctis,
& aliis in locis.

Hoc eodem anno idem Imperator pro clericorum immunitate ita rescripsit (g): *Presbyteros, diaconos, subdiaconos, atque exorcistas, & lectores, ostiarios etiam, & omnes perinde qui primi sunt, personalium munerum expertes esse præcipimus. Dat. III. Non. Mart. Gratiano IV. & Merobaud. de Coss.*

XV.
(g) l. 24. de
Episcop. &
cleric. C.
Theod.

Hoc pariter anno, magno favore Imperatorum, tum Romæ, tum etiam Constantinopoli Symmacho Consulari, ipsis Principibus carissimo dedicata statua est: ejus autem quæ Romæ erecta est, basis e jussu habuit inscriptionem (h):

XVI.
Symmachus
honoratus.(h) Lib. Inscript.
edit. Plantin.
n. pag. 704.

PHOSPHORII

L. AUR. AVIANO. SYMMACHO. V. C. PRAEFECTO. URBI CONSULI. PROPRAEFECTIS. PRAETORIO. IN. URBE. ROMA FINITIMISQUE. PROVINCIIS. PRAEFECTO. ANNONAE. UR BIS. ROMAE. PONTIFICI. MAIORI. QUINDECENVIRO. S. F MULTIS. LEGATIONIBUS. PRO. AMPLISSIMI. ORDINIS. DESIDERIIS. APUD. DIVOS. PRINCIPES. FUNCTO. QUI. PRIMUS. IN SENATU. SENTENTIAM, ROGARI. SOLITUS. AUCTORITATE. PRUDENTIA. ATQUE. ELOQUENTIA. PRO. DIGNITATE. TANTI. ORDINIS. MAGNITUDINEM. LOCI. EIUS. IMPLEVERIT. AURO. INLUSTREM. STATUAM. QUAM. A. DOMINIS. AUGUSTISQ. NOSTRIS. SENATUS. AMPLISSIMUS. DECRETIS. FREQUENTIBUS. IMPETRABIT. IDEM, TRIUMPHATORES.

PRIN-

PAGIUS bem venire; sed nullus alius Imperator toto illo sæculo Romæ fuit, ut loco citato magis explicabimus. Themistius itaque loquitur de ingressu Gratiani in urbem Trevirensis post victoriam Alamannicam hoc anno reportatam, de qua anno sequenti agemus. Post pugnam enim Argentuarensis, seu victoriam, Treveros reversus est; ubi data ab eo XV. Kal. Octob. Lex 3. Codicis Theodosiani Tributa in ipsis speciebus, Mense

Februario Alemanni Rhenum transiere, adversus quos Gratianus Duces suos misit, quos ipsemet postea secutus est, ut habet Ammianus lib. 31. cap. 10. Themistius Gratianum videre & oratione compellere potuit anno trecentesimo septuagesimo octavo, aut insequenti, quo eum Constantinopolim venisse, anno CCCLXXVIII. num. V. & VII. dicemus.

CHRISTI
377.DAMASI PAP.
II.VALENTIS 14.
GRATIANI II. IMPPP.
VALENTIN. 2.

PRINCIPES. NOSTRI. CONSTITUI. APPOSITA. ORATIONE
JUSSERUNT. QUAE. MERITORUM. EIUS. ORDINEM. AC. SE
RIEM. CONTINERET. QUORUM. PERENNE. JUDICIUM. TAN
TO. MUNERI. HOC. QUOQUE. ADDIDIT. UT. ALTERAM. STA
TUAM. PARI. SPLENDORE. ETIAM. APUD. CONSTANTINO
POLIM. COLLOCARET : a dextero latere ejusdem basis hæc :
DEDICATA. III. KAL. MAIAS. D. N. GRATIANO. IIII. ET. ME
ROBAVDE. COSS.

haftenus inscriptio Symmachi, de qua moniti errorem corrigimus, siquidem secuti fallaces duces, cum ipsis erravimus, dicentes hunc ipsum esse Symmachum Urbis Præfectum, qui pro Ara Victoriæ laboravit. Verum erratum corrigimus, asserentes hunc ab eo diversum; parentem tamen ipsius prænomine Lucium Avianum, filium vero Quintum esse dictum, cujus tamen Urbana Præfectura non ante annum Domini trecentessimum octogesimum quartum contigerit, post annos septem.

XVII.

At visis his, quæ Principes sæculi Romæ Symmacho præstiterunt; quid ibidem majoris honoris contulerit Deus Ambrosio, haud tacendum: accidit enim, quo anno, nescitur (post aliquot enim annos ab Ambrosii ordinatione contigisse tradit Paulinus ejus Romam adventum) ut illud insigne miraculum ederetur, quod idem auctor describit his verbis (a): *Per idem tempus cum Transiberim apud quamdam clarissimam invitaretur, ut sacrificium in domo offerret; quædam balneatrix, quæ*

(a) Paulin.
invita
Ambros.

paralytica in lecto jacebat, cum cognovisset ibidem esse Domini sacerdotem, in sella se ad eandem domum, ad quam ille invitatus advenerat, portari fecit, atque oranti & imponenti manus vestimenta attigit; quæ cum exosculetur, statim sanitate recepta, ambulare cœpit; ut impleretur illud Dominicum dictum ad Apostolos (b): Etiam majora his facietis credentes in nomine meo. Quod tamen signum sanitatis ut mirabile fuit, ita etiam nec occultum: nam ego post annos plurimos, sanctis viris referentibus, positus in Urbe cognovi. Hæc Paulinus. Vides ex his pariter pristinam illam adhuc perseverare Romæ consuetudinem, quæ tempore persecutionis usu fuerat necessario introducta, nempe ut in domibus privatis sacra agerentur Missarum solemniam; quod pluribus exemplis tomo secundo Annalium est demonstratum: quomodo vero post hæc Ecclesiastico canone decretum sit, ne in privatis ædibus sacrificia offerrentur, suo loco dicendum erit.

JESU CHRISTI
ANNUS
378.

DAMASI PAP.
ANNUS
12.

VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPPP.
VALENTIN. 3.

I.
S. Basilii
magni obi-
tus tem-
pus.

ANnus trecentessimus septuagesimus-octavus aperitur novis Consulibus Valente sextum & Valentiniano juniore; cujus exordio, ipsis Kalendis Januarii, S. Basilus octo annis, mensibus sex, & diebus sexdecim in Episcopatu perfunctus, feliciter ad Deum ex hac vita migravit; quibus agitur in Ecclesia ejus natalis dies, per annos singulos jugi memoria repetendus, sed & dies electionis ejusdem decimoctavo Kalendas Julii in Ecclesiasticis tabulis adnotatur. Annum vero octavum Basilium in sede absolvisse, nonumque inchoasse, testificatione Gregorii (a) fratris ipsius Nysseni Episcopi superius in eus electione dictum est; sed & Gregorius Theologus in ipsius epitaphio octo itidem annos eum in sede absolvisse confirmat; ut nulla plane de his remaneat dubitatio. Quod si S. Hieronymus sub Gratiano, absque Valentis Imperii mentione, dicat S. Basilium decessisse; hæc idcirco, quod maluit retulisse obitum ejus ad tempus pii Imperatoris, qui hoc ipso anno, extincto Valente, Orientis quoque sibi subje-

(a) Gregor.
Nyss. epist.
ad Olymp.
de obitu S.
Macrina.

ctum administrandum suscepit Imperium. His vero de tempore obitus Basilii elucidatis, jam ipsam de morte ejus historiam prosequamur, petitam ex Gregorio Nazianzeno, qui eam ita describit (b):

Cum autem cursu confecto, fideque servata, resolutionis desiderio teneretur, tempusque coronarum appeteret, atque illud quidem non audisset (c): Ascende in montem, & morere; verum: Morere, & ad nos ascende; hic quoque miraculum edit superioribus nequaquam inferioribus. Nam cum ferme mortuus & inanimis esset, maximaque ex parte vita perfunctus, circa extremos sermones invalescit, ut cum pietatis verbis abscederet, ac fidelissimis suis cultoribus ad Ecclesiasticos gradus provehendis manum & spiritum præberet, ne sacrario fraudarentur, quos discipulos atque in sacerdotio adjuutores habuerat. Et paulo post: Jacebat ille extremos spiritus ducens, atque a caelesti choro, ad quem jam pridem oculos conversos habebat expectitus. Circumfusa autem illi erat tota civitas, calamitatem hanc ægerrime ferens, ac

(b) Greg.
Naz. orat.
in laud.
Basilii.

II.
Qualis
Basilii ob-
itus.
(c) Deuter.
32.

PAGIUS
SÆC. IV.
Anno Ur-
bis 1131.
Olymp.
289. an. 2.
A.C. 378.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5871.

⊙ 23. G. ☽ 18. P. 11. April. Indict. 6.

JESU CHRISTI 378.

DAMASI PAPÆ 13.

GRATIANI 12. VALENTINIANI JUNIORIS

IMPPP. 4.

I. [1] A Num. I. ad XII. Coss. Valens Aug. VI.
& Valentinianus junior Aug. II. Ille

in Oriente, hic in Occidente: ille juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam; Quindecennalia enim exhibuit: hic juxta tertiam.

Divus Basilus Cæsareæ Episcopus Kalendis Januariis, anni trecentessimio octogesimo mortalitatem explevit. De die nulla difficultas esse potest; sed annus hæcenus ignoratus fuerat. Hunc tamen indicarat Amphilochius in fine Vitæ hujus Sancti; sed quia locus interpolatus est, a recentibus Scriptoribus non intellectus. Ait Amphilochius: *Requievit Basilus primo Januarii anni quinti Valentis & Valentiniani* Baronius in Annalibus anno sequenti numero XLIII. ea verba interpretatur de anno quinto Imperii Valentiniani senioris & Valentis, quoniam nondum Basilus Episcopus erat; hincque Amphi-

Coss. &
Quinde-
cennalia
Valentis.

II.
Obitus D.
Basilii.

NOTÆ [1] Coss. Valens Aug. VI. & Valentinianus junior II. Socrates, lib. IV. cap. XXXVIII. Valens Consulatu suo sexies, & Valentiniano bis. Fasti Idatii, & Prosperi chronicon: Valente VI. & Valentiniano II.

Chronicon Paschale, seu Alexandrinum: Valente Augusto VII. Mendose pro VI. & Valentiniano Casare II. S. Hieronymus in epistola præfixa translationi Chronici Eusebii: Valente sexies, & Valentiniano iterum. Laterculus Paschalis Bucherianus, & Chronicon Cassiodori consulares Fastos hujus anni exarant in hunc modum: Post consulatum Gratiani III. lege IV. & Merobaudis. & post hæc Bucherianus: Valente VI. & Valentiniano juniore. Apud Hieronymum in Chronico habentur hæc: Quia superiore anno Sarmata Pannonias vastaverant, iidem Consules permansere. Paschalis laterculus in fine Genadii: Valente, subandi VI. & Valentiniano II. Vetus lapis erutus in vinea Naria, via Salaria A. D. 1735.

DECESSIT X KAL. JUNIAS
ET. DEPS.....
DD NN VALENTE AUG. VI.
ET VALENTINIANO II. Coss.

Fragmentum item veteris lapidis in cœmeterio Callisti repertum eodem anno 1735.

..... COMPARI SUAE
..... ANN. P. M. XI.
Valente VI. ET VALENTINIANO II.

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPPPP.
VALENTIN. 3.

ac discessum perinde ac tyrannidem accusans, ejusque anima non secus ac si vel manibus, vel precibus retineri ac cogi posset, arripere tentans. Mentis enim errorem maiore contraxerant, nec quisquam erat qui non aliquam suæ vitæ partem, si fieri posset, illius vitæ addere paratus esset.

III. Ut autem victi sunt (oportebat enim eum hominem inveniri atque convinci) atque ipse ad Angelos eos, a quibus abducebatur, postrema hæc prolocutus: In manus tuas commendo spiritum meum (a); animam lætus exhalasset, non ante tamen quam sacrosancta doctrina eos qui aderant nonnihil instruxisset, extremisque alloquiis meliores effecisset; tum vero miraculum omnium quæ umquam fuerunt celeberrimum designatur. Efferebatur vir sanctus, sanctorum manibus exaltatus; atque omnes operam dabant, partim ut fimbriam arriperent, partim ut umbram, partim ut feretrum, quo sanctus portabatur, vel solum attrectarent (quid enim illo corpore sanctius ac purius?) partim ut propius ad eos qui corpus ferebant, accederent, partim ut aspectu solo fruerentur, tamquam eo quoque utilitatis aliquid afferente. Plena erant fora, porticus, duplicia & triplicia tabulata hominum illum deducentium, præeuntium, sequentium, affectantium, seque invicem conculcantium, multa millia hominum omnis generis & ætatis ad eam diem incognita: psalmodiæ luctu interrumpebantur ac vincebantur, patientia

(a) Luc. 16.
& Psal. 30.

Basilii funus.

PAGIUS

philochium jocosè ludit, quod Basilium ante mortuum, quam Episcopum crediderit. Combessius in Notis ad Amphiloichium eadem verba intelligit de quinto Valentis Consulatu, qui in annum Christi CCCLXXVI. incidit. Sed vana utraque explicatio: Amphiloichius enim loquitur de anno quinto Valentiniani Junioris, mense Novembri anni trecentesimi septuagesimi noni inchoato, ideoque significat, Kalendis Januarii anni trecentesimi octogesimi Basilium mortuum esse. Eum quippe Kalendis Januariis ad Deum migrasse diserte asserit. Nomen itaque Valentis a sciolo quopiam intrusum, ideoque ex Amphiloichii textu expungendum. Nec mirum, Amphiloichium Basilii mortem anno quinto Valentiniani junioris, qui in Occidente imperabat, consignasse, cum Hieronymus eundem sub Gratiano, qui etiam in Occidente regnabat, decessisse scripserit. Quare non dubium, quin Combessius citatus hallucinatus fuerit, quando scribit annum illum quintum sive Imperii, sive Consulatum Valentis & Valentiniani falsum esse; quod, inquit, ea temporis nota in Vitis Sanctorum non solet apponi. Nam nihil frequentius in eisdem, quam similes temporis characteres occurrunt. Recte tamen Combessius ait, eam Sancti Basilii vitam Amphiloichio abjudicandam non esse; quod eo magis existimandum, quod in ea certus Basilii mortis annus, qui alibi non legitur, diserte memoretur. Quod si Basilius anno tantum trecentesimo septuagesimo primo Episcopus Cæsareæ

doloris magnitudine frangebatur. Certabant nostri cum exteris, cum Ethnicis, Judæis, advenis, iique vicissim nobiscum, utris uberiores lacrymæ uberiores utilitatem afferrent. Ut finem faciam, in periculum etiam luctus desinunt, pluribus nimium hominibus illa propulsione & protrusione violentia extinctis, atque hinc simul cum eo digressis; qui etiam mortis nomine felices existimati sunt, ut ipsius itineris comites, atque (ut ferventiorum quispiam dixerit) funebres victimæ. Tandem corpus vix raptoribus elapsum, ac prosequendum victor in parentum sepulchro conditur, ac sacerdotibus sacerdotum princeps, prædicatoribus magna vox, meisque auribus insonans, martyribus martyr adjungitur.

At nunc ille quidem in cælis est, illicque ut opinor, sacrificia pro nobis offert, ac pro populo preces fundit (neque enim ita nos reliquit, ut prorsus reliquerit) ego autem semianimis & semiconfectus Gregorius, utpote a præclara illa conjunctione abreptus, ac tristem vitam & difficilem trabens, ut probabile est eum qui ab eo disjunctus sit, haud scio quid de me tandem fiet illius castigatione privato. Quamquam nunc quoque ab eo admoneor, ac per nocturna visa castigor, si quando ab officio recessero, &c. Summo quidem dolore ex Basilii obitu Gregorius affectus est, utpote illi ætate æqualis, educatione similis, religione frater, sacramento collega, professione par, studiis laboribusque conjunctus, atque amicitia idem ipse unus cum

IV.

Basilii in Cælo pro his qui in terra sunt precatur.

dictus fuerit, ut suo loco ostendi, mors ejus in alium annum, quam in trecentesimum octogesimum incidere non potuit. Præterea Cotelerius in 2. tomo Monumentorum Ecclesiæ Græcæ refert ex duobus Codicibus Bibliothecæ Regiæ epistolam, cui titulus: ΒΑΣΙΛΑΙΟΣ τῷ μεγάλῳ βασιλεὶ Θεοδοσίῳ. id est: Basilii Magno Imperatori Theodosio. Theodosius die XIX. Januarii anni trecentesimi septuagesimi noni Imperator nuncupatus est: Basilii vero Kalendis Januariis ad cœlestem patriam migravit. Non itaque ante annum trecentesimum octogesimum: alioquin ad Theodosium Imperatorem, scribere non potuisset, cum mortuus fuisset, vel hoc anno, ut vult Baronius, vel Kalendis Januarii anni sequentis, ut Hermantius in Vita SS. Basilii & Gregorii Nazianzeni, aliique Viri doctissimi tradidere. Hæc epistola certo difficultatem dirimeret, si constaret, eam legitimum Sancti Præsulis foetum esse. Verum Cotelerius in Notis ad eam epistolam ait: In primo & Codicibus emuncta naris Criticus adnotaverat. ἡ ἐπιστολὴ αὐτῆ, ἔτε ἀπὸ τῶν νοσημάτων, ἔτε ἀπὸ τῆς φράσεως νοικιν εἶναι τῷ μεγάλῳ βασιλεὶ. hoc est: Ista epistola neque ex sensu neque ex dictione videtur esse Magni Basilii. Ipseque Cotelerius, dum viveret, illius epistolæ stylium Basilio. non convenire sese autumare, mihi ore tenus affirmavit. Sed quidquid hac de re sit, Basilium hoc vel sequenti anno mortuum gratis asseritur, ut mox magis videbitur.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPER.
VALENTIN. 3.

cum eo, prout hæc omnia ipse deplorans in orationis ejus sine testatur. Quam ob causam diu multumque flevit Basilium, non ut amicum tantum ac fratrem, sed ut Ecclesiarum Orientis lumen & gloriam. Unde ipse hoc tempore ad ipsius Basilii germanum Gregorium Nyssenum, audita ejus morte, gemens hæc scribit (a):

(a) Greg.
Naz. epist.
37.

V. Hoc quoque ærumnosæ huic vitæ reliquum erat, ut Basilii mortem audirem, sanctæque illius animæ peregrinationem, qua a nobis peregre profectus est, ut præsens sit apud Dominum, utpote toto vitæ curriculo hoc unum meditatus. Mibi vero præter alia hoc quoque ereptum est (quod etiamnum gravi ac periculoso morbo laborem) ut & sanctum cinerem exosculer, tibi que præsto sim convenientibus muneribus perfungenti, communibusque amicis nostris consolationem adhibeam. Nam Ecclesiæ solitudinem intueri hujusmodi gloria detonsæ & spoliatæ, atque hujusmodi corona excussa tam grave est, ut nec oculis spectari, nec auribus concipi possit cordatis utique & prudentibus viris. Tu vero, quamquam & amici multi & sermones ad consolationem tibi adsint; tamen a nullo perinde mihi solatium capere posse videris, quam a te ipso, illiusque recordatione; quippe qui aliis quoque omnibus philosophiæ exemplum fueritis, ac velut regula quædam spiritualis tam moderationis in rebus secundis, quam tolerantia in adversis. Quandoquidem duo hæc novit philosophia, nimirum & prosperitate modeste uti, & calamitatem honeste ferre. Atque hæc a nobis ad præstantiam tuam scripta sint. Me vero hæc scribentem quod tempus, quæ ratio consolabitur præter tuam societatem & congregationem, quam beatus ille vir pro omnibus rebus nobis reliquit, ut virtutes illius vitæ quasi in pulchro & perspicuo speculo intuentes, illum quoque habere existimemus? Hactenus ad Nyssenum Theologus, cum & ad Eudoxium (b) rhetorem eodem argumento paucis his:

(b) Gregor.
Naz. epist.
39.

VI. Quæris, quo statu res nostræ sint? admodum acerbo; Basilium non habeo: Cæsarium non habeo, spirituales fratrem meum & corporalem; pater meus & mater mea dereliquerunt me (ut cum Davide (c) loquar) corpus adversa valetudine laborat, senectus caput premit, curæ aliæ aliis intexuntur, incurfant negotia, infidi amici, Ecclesiæ res pastore & gubernatore carent: pereunt bona, nuda & aperta sunt mala; navigatio in nocte, fax nusquam, Christus dormit. Quid faciam? Una mihi malorum depulsio mors. At res etiam alterius vitæ mihi formidolosæ sunt, ex hujus vitæ rebus conjecturam ducenti.

(c) Psal.
26.

Porro idem Gregorius luculentam quidem funebrem habuit orationem, qua ejusdem Magni Basilii res gestas contextuit, dignum plane atque nobile monumentum,

nobilis instar columnæ & vivæ statuæ, in qua cum Basilii egregia relucet imago, tum Gregorii excellens exprimitur artificium, utrumque ubique perspicuum, & immortale. Laudarunt autem Basilium non solum Gregorius Nazianzenus atque Nyssenus clarissimi hujus sæculi oratores; sed & magnus ille Syrus Ephræm diaconus Edeffenus eidem postrema persolvit, qui & hujusmodi præconiis, instar tituli sepulcralis, hac apostrophe ad finem orationis apposita, amicum quem adeo coluit, sepelivit:

O fidelis, inquit, Basili, velut Abel acceptus es, sicut Noë salvatus, tamquam Abraham amicus Dei vocatus, ut Isaac pro victima Deo oblatus; instar Jacob tentationes fortiter pertulisti, & sicut Joseph magnifice glorificatus es; ut Moyses, Pharaonem posteriorem virga Crucis demersisti, mare passionum secans; ut Aaron, summus sacerdos Domini fuisti: ut Jesus filius Nave, inimicos in fugam vertisti: ut Phinees amulator, gratia dignus habitus: ut Isaias, spiritali igne mundatus: ut Ezechiel, sedentem super cherubin spectasti; ut Daniel, ora leonum obturasti; & sicut tres pueri, adversariorum flammam recte conculcasti. Instar Petri prædicasti, instar Pauli docuisti, instar Thomæ Filium Dei passum confessus es: instar Matthæi, Marci, Lucæ, & Joannis, de rebus divinis differuisti; instar Apostolorum, iniquos erudisti, impios convertisti, & Deo gratus fuisti; deprecare pro me admodum miserabili, & revoca me tuis intercessionibus pater. Hæc & alia plura in laudem Basilii Ephræm, vir quidem ab adulatione remotissimus, verique si quis alius studiosissimus, ac proinde ab historia minime explodenda. Quidni summis efferret virum præconiis, quem divini Spiritus sciret aperta testificatione laudatum? siquidem (ut auctor est Gregorius Nyssenus & ejus vitæ Acta testantur) cum illum convenit, vidit super Basilii dexteram insidentem columbam, eidem concionanti sermonem suggerentem; columbam quidem hieroglyphicum esse Spiritus sancti, ex sancto Evangelio omnibus notum est.

Tanta porro refulsit Basilii claritudine, ut eum omnes tamquam omnibus numeris absolutum sibi proposuerint imitandum, exemplar: nullum putantes in eo habendum esse delectum, ut quid deligendum, seligendum vero quid in eo existimarint; sed quæcumque ejus essent dicta vel facta, etiam quibus natura minus feliciter arrisisset, eadem ex eo tantum, quod Basilii essent, exacta perfectaque putarint. Audi de his Gregorii testimonium (d):

VII.

Quas laudes Basilii tribuit Ephræm,

VIII.

Basilium imitati sunt omnes.

(d) Greg.
Naz. orat.
in laud.
Basili.

de.

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPPP.
VALENTIN. 3.

defectibus ab aliis ad gloriam nominis-
que claritudinem parandam excogitata
sint; cuius generis sunt pallor, barba,
certus incedendi modus, tum etiam ad lo-
quendum minime promptum esse, sed ut
plurimum, cogitabundum atque intro col-
lectum (id quod multi non recte imitan-
tes, nec animadvertentes, in odiosam quam-
dam tristitiam inciderunt) vestis etiam ge-
nus, & lectuli species, & cibi sumendi
modus; quorum nihil ille dedita opera, sed
simpliciter ac fortuito factitabat. Ac mul-
tos jam Basilios specie tenuis videre licet,
statuas nimirum in umbris: multum enim
fuerit, si repetitam Echus vocem esse di-
xero: nam illa quamvis postremam dum-
taxat vocis partem, expressius tamen ef-
fingit; hi autem longius ab eo distant,
quam quantum accedere concupiscunt. Il-
lud vero non parvi, sed maximi etiam
momenti ad gloriam haud immerito existi-
matur, consuetudinem cum eo aliquando
habuisse, aut eum coluisse, aut quippiam
ab eo, vel joco vel serio dictum aut fa-
ctum monumenti loco ferre; quemadmodum
ipse quoque me hoc nomine saepe gloriatum
esse scio; quoniam quæ ab illo velut ob-
iter fiebant, multo præstantiora erant,
quam ea in quibus alii elaborant. At de
his hætenus.

IX. Quod autem spectat ad Basilii scripta,
sanctus Hieronymus hæc tantum relegit,
cum ait (a): *Egregios contra Eunomium
elaboravit libros, & de Spiritu sancto vo-
lumen, & in Hexameron homilias novem,
& ἀσκήτων, & breves variosque tractatus.*
Hæc ipse, ea tantum (ut par est crede-
re) enumerans, quæ ad manus ipsius per-
venissent; cum longe plura ab eo fuisse
scripta elucubrata, ex Cassiodoro (b)
possimus intelligere, dum Basilium nu-
merat inter eos Græcos scriptores, qui
a principio ad finem usque divinam scri-
pturam sunt interpretati: quantam vero
curam Basilii adhibuerit, ut ipsius scripta
quam accuratissime describerentur, ele-
ganti epistola ad suum librarium data si-
gnificat (c), & alia ad notarium docet
(d). Extant ejusdem sancti Basilii com-
plura decreta, quæ Ecclesia Orientalis
pie sancteque observanda suscepit, ut quæ
continentur in tribus epistolis ad Amphi-
lochium datis; in alia ad Theodorum,
scripta, alia ad Gregorium, sive Para-
gorium, qua vetuit senem septuagenari-
um habitare cum sæmina; & ad Core-
piscopos de ordinandis; insuper & per-
strinxit graviter simoniacos (e), sed &

(a) Hier.
de scrip.
Ecl. in
Basil.
(b) Cassiod.
in præfat.
lib. insti-
tut. divin.
lection.
(c) Basil.
epist. 188.
(d) Basil.
ep. 178.
(e) Basil.
epist. 76.

nundinationes fieri solitas in festis sancto-
rum martyrum vetuit (f).

Qui autem tam monachis, quam cleri-
cis necnon laicis vivendi regulas præscrip-
sit, ipse factus erat (ut dictum est) for-
ma omnibus: nam ut omittamus interio-
ra; quod ad abstinendam spectat & pau-
peratatem, hæc omnia paucis his Grego-
rius (g) absolvit: *Illi tunica una, & pal-
lium unum, & humi cubatio, & balnei con-
temptus, illa ejus decora ornamenta, &
vigilia, & cæna suavissima atque pulmen-
tum illi erat, novum inquam illud condimen-
tum panis & sal, & potio sobria & u-
berrima, quam nobis nihil laborantibus
fontes proferunt.* Erga proximum vero ta-
lem se præbuit, ut ægrotos amplexibus
atque osculis quoque foveret; hæc & alia
plura Gregorius. Post Basilii vero obitum
suffectus est in locum ejus Helladius ipse
discipulus, a quo scriptas fuisse res ab eo-
dem S. Basilio gestas, auctor est Dama-
scenus (h), sed non extant; quæ autem
Amphilochii falso nomine fertur Vita Ba-
silii, haud digna satis habetur, quæ eru-
ditorum auribus ingeratur, nisi adeo sint
perspicaces, qui in eis, quæ sint vera a
falsis disquirere atque secernere valeant:
complura enim ibi vera esse, inficias ne-
mo iverit, ut ea præfertim quæ ab ambo-
bus Gregoriis, Nazianzeno atque Nyssen-
o, necnon ex Ephræm esse noscuntur
accepta, vel ab Helladio mutuatus est
auctor.

Porro ad postremum ex anonymo Va-
ticano, qualis esset S. Basilii effigies, hæc
accipe: *Magnus Basilius procerus fuit ha-
bitu corporis, & recto, siccus, gracilis,
color ejus fuscus, vultus temperatus pal-
lore, justus nasus, supercilia in orbem in-
flexa, & adducta, cogitabundo similis
fuit, pauca in vultu ruga, eaque reni-
dentes, genæ oblongæ, tempora aliquan-
tum cava, promissa barba, & mediocris ca-
nicies.* Hæc de vultu ibi; quæ autem sub-
duntur, ab alio aliquo auctore addita ef-
se putantur, quod veritati minime con-
sentiant, dum ista ibi leguntur: *Quadra-
ginta natus annos in Episcopalem sedem
evehctus est; annos quinque Ecclesie præ-
fuit: nam certioribus initis rationibus, &
firmioribus testificationibus, rem aliter se
habere, jam declaratum est. Accepimus
hæc a viro disertio Petro Morino Parisien-
si, qui una cum aliis ex eodem codice
in Latinum vertit.*

Hoc eodem anno Kal. Februarii S. E-
phræm diaconus Edeßæ ex hac vita disces-
sit

PAGIUS Ad num. XII. S. Ephræm post Sanctum Ba-
silius III. filium ex hac vita migravit, ut ex Sancti Ba-
silius Vita ab Amphilochio elucubrata liquet.
S. Ephræm Quare verum est, quod in Anthologio ab An-
ebitus. tonio Arcudio publicato legitur, Ephræm sci-

licet temporibus Theodosii Magni floruisse. E-
phræmi Vita die prima mensis Februarii, quo
colitur, a Bollando & Henschenio illustrata,
sed perperam mors ejus præfenti anno collo-
cata est. In dubium revocat Baronius, quod
Am-

(f) Basil.
reg. fusi.
disput. in-
terrog. 40.
X.

(g) Greg.
Naz. orat.
in laudem
Basil.

(h) Dam.
de imag.
orat. 1.

XI.
S. Basilii
effigies.

XII.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPPP.
VALENTIN. 3.De tem-
pore E-
phræm
obitus.

fit, post mensis unius spatium a Basilii migratione, vel (ut Græci ejus diem natalem colunt) duodetrigesimo die. Expetierat id ipse ab eo in fine orationis panegyricæ, quam post obitum ejus habuit, illis videlicet verbis ad finem positis: *Deprecare pro me admodum miserabili, & revoca me tuis intercessionibus, &c.* Ut autem hæc de tempore ejus exitus statuamus, evidens certaue ratio persuadet. Etenim testificatione S. Hieronymi in commentario de scriptoribus Ecclesiasticis liquet ipsum mortuum esse Valente adhuc Imperatore regnante; quem constat hoc ipso anno, mense Augusti, ut dicemus, extinctum esse. Rursum vero cum certum pariter sit, ipsum supervixisse Basilio: nam (ut demonstratum nuper est) in ejus laudem panegyricum dixit; utique cogimur affirmare, tempore hoc interlabente inter Basilii obitum atque Valentis, ipsum Ephræm ultimum clausisse diem, nec alio quidem, quam qui vel a Latinis vel Græcis reperitur ejus memoriæ dedicatus, nempe a Latinis prima Februarii dies, a Græcis vero vigesima octava Januarii. Qui autem ista convellenda putat, necesse est ut S. Hieronymum erroris arguat, ostendatque Ephræm supervixisse Valenti: siquidem superstitem fuisse post Basilium, negari minime potest, oratione illa testimonium perhibente; quam esse dictionem Ephræm qui ejus scriptis assueverunt, numquam inficias ierint; hæc quæ ad temporis rationem pertinent, satis.

XIII.

De obitu modo dicendum. Extat oratio, & quidem peregrina ab eo jam proxime morituro astantibus fratribus habita, quæ ea de causa Testamentum Ephræm est appellata; utpote quod illa divinam hæreditatem sanctis admonitionibus consignatam suis possidendam reliquit, cum inter cætera de vitandis hæreticis plurima inculcavit, nominans inter alios Vitalianos, illos nimirum qui a Vitale Antiocheno Apollinaristarum Episcopo ita vocati erant. Rursum vero inter alia quæ eo testamento suos admonitos voluit, illud fuit, quod perfectæ humilitatis, quam vivens præ cæteris virtutibus excoluit, egregium specimen dedit, dum magna contestatione prohibuit, ne exhiberi solita sanctis viris sumptuosa funera, exanimi suo corpori impenderentur; cum tamen illa postrema, quæ a sancta Eccle-

sia pro salute animarum præstari solent officia, nempe preces, & sacrificia, ea sibi impendi sollicitus postularit, ac in primis his verbis:

Hortor vos, ut loco suavissimum aromatum odoris, vestris me adjuvetis orationibus, in ipsis continue mei memoriam facientes: Et inferius: Comitemini me Psalmis & orationibus vestris, & assidue pro mea parvitate offerre dignemini; & cum trigesimum diem complevero, mei memoriam faciatis. Mortui enim beneficio afficiuntur in oblationibus recordationum sanctorum viventium. Hæc ipse, qui tamen respuit cætera quæ honoris essent, defunctorum corporibus exhiberi solita, quod se illis indignum penitus judicaret; utpote qui se (ut ibi præfatus est) scelestissimum peccatorem existimaret, cum alioqui sanctissimus esset. Tale ultimis illis verbis, quorum major cæteris in unoquoque ratio haberi solet, quasi testamento & fide publica consignatum postremum reliquit elogium non suis tantum Edeffenis, sed universæ Catholicæ Ecclesiæ Magnus Ephræm. *Qui (inquit S. Hieronymus a) ad tantam venit claritudinem, ut post lectionem Scripturarum, publice in quibusdam Ecclesiis ejus scripta recitentur.*

Quis ergo sanæ mentis homo non auscultandum tanto viro potius judicavit (etiam si cætera innumera ea de re testimonia minime suffragarentur) quam Novantibus una cum fide Patrum traditiones Ecclesiæ convellentibus? Lucubrationes ejus, quod Syro idiomate essent conscriptæ, haud confestim Græcorum aut Latinorum Ecclesiis innotuere: nam S. Hieronymus unius tantum voluminis meminit, quod ex Syro * in Græcum translatum accepit; pedetentim autem alia complura viri egregii monumenta per Græcorum alveos in Latinam Ecclesiam confluxerunt, quorum omnium in unum colligendorum, edendorumque fuit opus eruditi viri Gerardi Vossii. Quod autem dicatur presbyter a S. Basilio ordinatus; minime assentiri possumus; cum præter alia quæ repugnant, haud esset Basilii juris, Syrum hominem ordinare.

Rursum vero quod ad postremos illos perpetua memoria dignos ejus affatus pertinet; auctor est Gennadius (b), Ephræm commonuisse Paulinum discipulum suum caute agere, ne in hæreseos barathrum se præ-

XIV.

Ephræm
vita fun-
gendus
pro se
preces of-
ferri ad
Deum ju-
bet.(a) Hier.
de scrip.
Eccles. in
Ephræm.

* Syrio;

XV.

(b) Genn.
de vitis
illustr. c. 3.

PAGIUS Amphilocheus in Vita S. Basilii cap. 13. dicit, Basilium nempe Sanctum Ephræmum ordinasse, quod haud esset Basilii juris Syrum hominem ordinare. Sed non dubito, quin Basilii Spiritu Divino impulsus, ut Ecclesiæ laboranti, & tunc ab Arianis oppugnata succurreret, extra ordinem Ephræmum Sacerdotem ordinasse.

Multa enim similia in Historia Ecclesiastica occurrunt contra vigorem Canonum gesta a præstantissimis Episcopis, qui, ubi Christianam Religionem periclitari videbant, parvipendere solebant regulas & Canones Ecclesiæ, dummodo Ecclesiam ipsam salvam & integram conservarent. Quare in hujusmodi discriminibus valebat hæc

IV.

Salus Ec-
clesiæ su-
prema lex.

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPPP.
VALENTIN. 3.

Paulinus
discipulus
Ephræm
in trans-
versum
actus.

præcipitem daret: nam de his hæc ipse: *Paulinus presbyter discipulus B. Ephræm diaconi, homo acris valde ingenii, & in divinis doctus valde scripturis; sed vivente magistro clarus in doctoribus Ecclesiasticis fuit, & maxime ex tempore declamator. Post illius autem obitum amore primatus & nominis, separans se ab Ecclesia scripsit contraria fidei multa. Huic obituro B. Ephræm astanti sibi dixisse fertur: Vide, Pauline, ne te submitas cogitationibus tuis, & eleveris, sed cum te ad purum comprehendisse putaveris Deum, crede nec intellexisse. Præferat enim illum ex studiis vel sermonibus nova investigare, & in immensum intellectum hæreson tendere; unde & frequenter Bardeſanem novellum vocabat. Hæc Gennadius, quæ tamen desiderantur in testamento, ubi complurium aliorum discipulorum ejusdem Patris benedictiones & monita recensita leguntur.*

Contem-
ptus Epi-
scopatus
exem-
plum.
(a) Sozom.
l. 3. c. 15.

At infelicissimo Paulino satis ad Episcopatus dignitatis contemptum esse poterat ejusdem Ephræm exemplum, quod a Sozomeno narratur his verbis (a): *Quodam tempore quidam ei ad Episcopatum gerendum suffragati, comprehendere hominem sonantur, uti ad locum in quo crearetur Episcopus deducerent. Quod simul ut intellexit; in forum curſitat, atque in composita incedendo, vestem lacerando, & cibum palam capiendo, se furere monstrat. Ubi vero hi qui eum comprehenderant, illum e mentis potestate exiſſe arbitrarentur, & appetitio qua ad eum constituendum Episcopum ferebantur, restincta est; ille idoneum tempus nactus clam auſugit, & tantisper latitavit, dum alter ejus loco creatus esset Episcopus. Hæc, inquam, si Paulinus considerasset, & desiderii habenas injecisset, magistri gloria haud impari clarisset. At de Ephræm Ann. Eccl. Tom. V.*

satis, cujus memoriam Catholica Ecclesia anniversaria commemoratione profecuta est, in qua & S. Gregorius Nyſſenus orationem ad populum habuit, atque res ab eo gestas omni fide testatas complectitur.

Hoc eodem anno Gratianus Imperator cum expeditionem adversus Gothos Thracias devastantes, suppetias Valenti laturus, pararet; in ipſo ferme militari proſpectu, quo scuto fidei melius quam quibusvis armis servaretur incolumis, gladioque verbi Dei validius quam lanceis hostes conficeret; petiit a Sancto Ambrosio, quem sincerissimum noverat Orthodoxum, libellum fidei; cum ille, secundum Domini admonitionem (b): *Si quis petit pallium, da ei & tunicam; & si quis te angariaverit mille passus, vade cum eo & decem millia.* Duos elucubratos scripsit ad eum de fide libros, quibus & tertium postea addidit; in quorum exordio hæc de Gratiani studio pietatis (c): *Petis a me fidei libellum, sancte Imperator, profecturus ad prælium: Nostri enim, fide magis Imperatoris, quam virtute militum quæri solere victoriam. Nam & Abraham (d) trecentos decem & octo duxit ad bellum, & ex inimicis trophæa hostibus reportavit, signoque Dominicæ Crucis, & nominis, quinque Regum victoriumque turmarum subacto robore, & ultus est proximum, & filium meruit & triumphum. Jesus (e) quoque filius Nave, hostes, quos totius exercitus manu valida superare non poterat, septem tubarum sacerdotium sono vicit, ubi ducentum militum caelestis agnovit. Ergo & tu vincere paras, qui Christum adoras; vincere paras, qui fidem vindicas, cujus a me libellum petisti. Mallem quidem cohortandi ad fidem subire officium, quam de fide disceptandi; in altero enim religiosa confessio est*

XVI.
Gratianus
adversus
Gothos
parans
exerci-
tum fide
se munit.

(b) Matt. 5.
(c) Ambr.
de fide ad
Grat. lib.
1. cap. 1.

(d) Genes.
14.

(e) Jos. 6.

L 11

PAGIUS

hæc regula: *Salus Ecclesia suprema Lex esto.* Combesſus laudatus alias hujus facti rationes affert; sed hæc, qua Valeſius in simili casu in Notis ad Theodoretum lib. 3. cap. 6. utitur, præferenda. Cotelerius tomo 3. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ pag. 453. refert Sancti Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani epistolam continentem responsiones ad quasdam interrogationes sibi factas, in qua legitur: *Interrogatus 1. de Presbyteris ordinatis Roma, Neapoli & in Longobardia, absque acclamatione & titulo, an oportet eos recipere, & una cum iis communicare, vesci, psallere? Responsio. Hæresos tempore propter cogentem necessitatem, non ea plane omni ex parte sunt, qua in pace sancita sunt. Id quod fecisse cernitur tum Beatissimus Athanasius, tum sanctissimus Eusebius, qui ambo extra Provinciam ordinationes peregerunt. Idemque nunc in presenti hæresi factum conspicitur. Itaque memorati Presbyteri, si palam non sunt reprehensibiles, nequaquam ob hujusmodi ordinationem averſandi sunt; verum admittendi secundum quatuor*

propositiones, &c. Quod idem in re de qua agitur, dicendum. Est is Eusebius Samosatensis Episcopus, de quo mox.

Ad num. XVI. Victoriæ Alamannicam a Gratiano relatam sub præcedentis anni Consulibus Cassiodorus in Chronico his verbis recitat: *Alamannorum triginta circiter millia apud Argentariam oppidum Galliarum (ab exercitu Gratiani) caſa. Quæ verba leguntur etiam in Chronico Hieronymi sub eodem Christi anno, nempe CCCLXXVII. juxta editionem Scaligeri; Pontacena enim per hæc tempora depravata. Quare quando Ammianus lib. 31. cap. 10. dicit, Alamannos transiſſe Rhenum gelu per vium pruinis Februario mense, loquitur de mense Februario præcedentis Christi anni. Verum est, Hermantium lib. 8. Vitæ SS. Basilii & Gregorii Nazianzeni cap. 4. contendere, eam pugnam ad Argentariam oppidum in Alſatia situm, nuncque Colmaria appellatum, hoc anno habitam esse, quod eam referat Ammianus inter ea quæ sub finem anni præcedentis, & adventum Valen-*

V.
Gratianus
Alaman-
nos vincit.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPPP.
VALENTIN. 3.

est, in altero incauta præsumptio. Sed quoniam neque tu cohortatione indiges, neque ego excusandi liber: audax negotium verecundior occasione suscipiam, ut de fide pauca disceptem, de testimoniis plura contexam. De Conciliis id potissimum sequar, quod trecenti decem & octo sacerdotes, tamquam Abrabæ electi iudicio, consona fidei virtute victores, velut tropheum toto Orbe, subactis perfidis, extulerunt; ut mihi videatur hoc esse divinum, quid eodem numero in Conciliis fidei habemus oraculum, quo in historia pietatis exemplum: & in fine posterioris libri (a):

(a) Ambr.
de fide ad
Grat. lib.
2. prope
fin.

XVII.
Victoriam
certam vati-
cinitur
Ambrosius.

(b) Ezech.
38.

Progredere plene scuto fidei septus, & gladium spiritus habens, progredere ad victoriam superioribus promissam temporibus, & divinis oraculis prophetatam. Namque, & futuram nostri depopulationem, & bella Gothorum Ezechiel illo jam tempore prophetavit (b), sic enim habet: Propterea prophetiza fili hominis, & dic; O Gog, hæc dicit Dominus: In die illa, cum constitueretur habitare populus meus Israel in pace, surges & venies de loco tuo ab extremo Aquilonis, & gentes tecum multæ, sessores equorum omnes, congregatio multa & magna & virtus copiosa, & descendet ad populum meum Israel, ut nubes operiet terram in novissimis diebus, &c. Gog iste Gothus est, quem jam videmus exisse, de quo promittitur nobis futura victoria, dicente Domino. Et deprædabuntur eos qui deprædati eos fuerant, & despoliabunt eos qui sibi spolia detraxerunt (dicit Dominus) eritque in die illa, dabo Gog, hoc est Gothis locum nominatum, monumentum in-

Israel, multorum virorum congestum, quæ supervenerunt ad mare, & per circuitum struet vallis peristomium, & obruet illic Gog, & totam multitudinem ejus, & vocabitur Polyandrium Gog; & obruet eos domus Israel, ut purgetur terra.

Nec ambiguum, sancte Imperator, quod qui perfidie alienæ pugnam excepimus: fidei Catholicæ in te vigentis habituri sumus auxilium. Evidens enim antebac divinæ indignationis causæ præcessit, ut ibi primum fides Romano Imperio frangeretur, ubi fracta est Deo. Non libet confessorum neces, tormenta, exilia recordari, piorum sacerdotia, peritorum munera. Nonne de Thraciæ partibus per Ripensem Daciam, & Mysiam, omnemque Valeriam Pannoniarum, totum illum limitem sacrilegis pariter vocibus & barbaricis motibus audivimus inhorrentem? Quid poterat nobis vicinia tam feralis inverte? Aut quemadmodum res Romana talituta poterat esse custodia? Sed jam satis superque omnipotens Deus, nostro exilio, nostroque sanguine confessorum neces, exilia sacerdotum, & nefas tantæ impietatis luimus; satis claruit, eos qui violaverunt fidem, tutos esse non posse. Convertere Domine, fideique tuæ tolle vexilla. Non hic aquilæ militares, neque volatus avium exercitum ducunt, sed tuum Domine nomen & cultus. Qualianam esse solerent hæc signa Occidentalium Imperatorum Gratiani & Valentiniani, hic impressa ipsorum numismata declarant, nempe Christi nomine Labara insignita, ut ipse probe intueri potes; in quo (ut inscriptiones in orbe ipsorum positæ docent) vir-

XVIII.

Cladium
Thraciarum
causa.Ambrosii
apostro-
phe.

PAGIUS lentis Constantinopolim, quo die XXX. Maii præsentis anni pervenit, contigere. Et quia Ammianus affirmat, bellum hoc ortum, quod Germani noscerent exercitus plerumque partem in Illyricum, ut Imperatore mox affuturo, progressum, ut nempe Valenti adversus Gothos Gratianus auxilio esset. Quæ verba ad exordium anni CCCLXXVII. referri non posse arbitratur Vir eruditissimus, quia non apparet, Gothos jam tum rebellasse, ideoque nec Valentem auxilium, nec præsentiam Gratiani postulare coactum fuisse. Nam leves hæc conjecturæ; cum certum sit, jam ab anno CCCLXXVI. Gothos adversus Romanos tumultuosos esse, & anno CCCLXXVII. ut tradit Ammianus citatus cap. 7. Ricomerem imperatu Gratiani e Galliis properasse ad Thracias petitu Valentis; imo & Valentem eo anno circiter medio Antiochia, ubi a pluribus annis agebat, adversus Gothos movisse. Cyrillus enim in Vita S. Euthymii a Cotelerio tomo 2. Monumentorum Ecclesiæ Græcæ publicata cap. 3. ait: Valens nondum quinto mense post Euthymii natiuitatem elapsa exercitum duxit adversus Barbaros. Natus est Sanctus Euthymius quarto Gratiani Consulatu, ut ibidem prodit Cyrillus, anno nempe Christi trecentesimo septuagesimo septimo, idque ante mensem Maium, ut tomo sequenti ostende-

mus. Quare, licet Valens hoc tantum anno Constantinopolim pervenerit, præcedenti tamen, cum accepisset Gothos Constantinopolim usque excurrere, auxilium Gratiani Imo. imploravit, ac dein Constantinopolim profecturus, ex urbe Antiocheni discessit. Imo Valentem copias auxiliaries anno CCCLXXVI. a Gratiano postulasse existimandum, cum eo anno jam Gothi rebellarint. Nec refert, quod Ammianus de hac victoria sermonem habeat, postquam narravit quæ anno præcedenti in autumnum vergente in Thracia a Gothis gesta. Is enim de more res uno tenore recitat, sicque cum ad narrationem rerum in alia parte Imperii gestarum orationem convertit, rursus ad principium anni redit. Quare, non mirum si post narrata quæ in Thracia æstate contigere, motus Alemanniorum recitaturus, regrediat ad mensem Februarium, quo Rhenum transire.

Post priorem hujus Tomi editionem Patres Benedictini San-Germanenses publicarunt Tomum VI. Valens Imp. mense V. sui Consulatus in Gothismo-vit. primum Analectorum Græcorum, inter quæ extat Sancti Euthymii Vita a Cyrillo Monacho vere scripta, ex qua liquet, eam quam promulgavit Cotelerius scriptam esse a Simeone Metaphraste, eamque hætenus viris doctis errandi anam quandoque dedisse. In vera autem S. Euthymii Vita cap. 7. legitur: Natus est, ut acce-

pi-

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPPP.
VALENTIN. 3.

virtutem inesse exercitus, & Rempubli-
cam collapsam restitui in adversa parte,
numismatis Valentiniani pueri manifestif-

simo signo declaratur, & inscriptione a-
perte docetur.

(a) Exiat
apud La-
lium Pa-
squali-
num.

(a)

(b) Præ-
grande nu-
mismis au-
reum extat
apud La-
lium Pa-
squali-
num.

(b)

Jure igitur: Non hic Aquilæ exercitum
(inquit Ambrosius) ducunt, sed tuum Do-
mine nomen. Jam vides patenter, lector
militaria signa Christi nomine insignita,
quibus S. Ambrosius. certam victoriam
consequendam fore ante prædixit. Sed
subdit Ambrosius de ejusdem Imperatoris
Gratiani exercitu :

XIX.

Non hic infidelis aliqua regio, sed ea quæ
confessores mittere solet Italia, aliquando
tentata, mutata numquam; quam dudum
ab hoste barbaro defendisti, nunc etiam vin-
dicasti. Non hic Imperatoris mens lubrica,
sed fides fixa. Ostende nunc evidens tuæ ma-
jestatis indicium; ut is qui te verum virtutem
Dominum, & celestis militiæ ducem;
Ann. Eccl. Tom. V.

is qui te veram Dei virtutem credit esse at-
que sapientiam non temporalem utique, &
creaturam, sed sempiternam (sicut scrip-
tum est c) Dei virtutem & divinitatem, (c) Cor. I.
tuæ majestatis fultus auxilio, fidei suæ
trophæa mereatur. Hactenus Ambrosius,
hisque finem imponit posteriore volumine.
Quo modo autem vera vaticinatus sit san-
ctus Episcopus, & quam exercitus optarat
victoriam consecutus, immo & majorem
quam prædixerit, a Deo acceperit fide ro-
boratus exercitus, proxime dicturi sumus.

Hic unum illud non prætereat de Gog
vaticinium Ezechielis, quod S. Ambro-
sius existimavit intelligendum esse de Go-
this, S. Hieronymo haud probari in om-
nibus.

XX.
Gog Go-
thos intel-
ligi puta-
vit S. Am-
brosius.

PAGIUS. pimus, mense Augusto, quarto Gratiani Consu-
latu, ideoque anno Christi CCCLXXVII. Me-
taphrastes mensem prætermisit. Tum subdit Cy-
rillus: Nondum expleto quinto mense, sexto Con-
sulatu elatus impius Valens, exercituque in Bar-
baros Thraciam depopulantes ducto. irruen-
tes Barbari ipsum incenderunt, nondum completo
primo anno ab Euthymii ortu. Valens hoc anno
sextum Consulatum gessit, & die III. Kalend.
Jun. Constantinopolim venit incensus a Barba-
ris, & ex die V. Idus Augusti nunquam ap-
paruit, ut habet Idacius in fastis. Quare Euthy-
mii post diem nonum mensis Augusti anni
superioris natus erat. Eum vero natum esse
mense Augusto confirmat Cyrillus ibidem pag.
40. ubi dicit LIV. Euthymii ætatis anno Syno-
dum Oecumenicam Ephesi celebratam esse; pag.
54. LXXV. Euthymii ætatis anno, Chalcedone

Synodum habitam; & pag. 74. XC. Euthymii æ-
tatis anno Theodisium Abbatem mortuum esse,
mense Septembri, die tertia, principio quinta in-
dictionis, anno sc. Christi CCCCLXVI. Syno-
dus autem Ephesina mense Junii anni CCCCLXXI.
Chalcedonenfis mense Octobri anni CCCCLI. ce-
lebratæ, ideoque sibi Cyrillus constat in nati-
vitatibus Euthymii mense, & ubi a se ipso dis-
sentit, librarii numeros corrupere. Ex quibus
sequitur pag. 7. perperam annotatum esse in mar-
gine ejusdem Vitæ Cyrillum Monachum confer-
re annum natalem Euthymii in annum Christi
CCCLXIX. meque deceptum a quibusdam locis
ejusdem Vitæ depravatis deduxisse Euthymium
natum esse ante mensem Maium, & denique Me-
taphrastem loco, nondum expleto quinto mense,
sexto Consulatu, * verba Græca, de quinto na-
tivitatibus Euthymii mense male interpretatum esse.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPPP.
VALENTIN. 3.(a) Hieron.
pref. in E-
zech. ad
Eustoch.

nibus; ipse enim ad Eustochium (a) in primis hæc habet: *Illud quod vir nostræ ætatis haud ignobilis ad Imperatorem scribens super hac natione dixerit: Gog iste, Gotbus est. Cui qua ratione possunt omnia quæ in ea scripta sunt, coaptari: non est meum, sed eorum qui hoc putant, dis-*

(b) Hieron.
quest. in
Genes.

serere: hæc ibi. Alibi (b) vero sic: Scio quemdam Gog & Magog; tam de præsentis loco, quam de Ezechielis, ad Gothorum nuper in terra nostra vagantium historiam retulisse; quod utrum verum sit, prælii ipsius sine monstrabitur. Hæc ipse. Scimus S. Proclum (c) vaticinium Ezechielis de Gog ad aliam de Barbaris victoriam obtentam aptasse, ut suo loco nos inferius dicemus. Tu de his interim consule Augustinum (d): haud enim patitur historię profectio, in his diutius immorari.

(c) Apud
Socrat. l. 7.
c. 42. Ni-
ceph. l. 14.
cap. 38.(d) Aug. de
Civ. l. Dei
l. 20. c. 11.

XXI.

Mira plane divini consilii dispensatione actum est, ut exercitus fide armatus, cui & jure victoria deberetur, sic vicerit, ut tamen impium Imperatorem Valentem nequaquam ab internecione, divina vindicta parata, servaverit; eo vero primum extincto, atque cum ipso impietate sepulta, & fide Catholica restituta, magna Dei virtute ab Italiæ exercitu hostes fuerint penitus debellati. Quo modo autem omnia ista contigerint, rerum gestarum ordine referemus. Auctor est Ammianus

(e) Amm.
lib. 31.

(e), barbaros Lentenses, populum Alemannicum, audita expeditione Gratiani adversus Gothos suscepta, moræ impatientes, antequam ille e Galliis recederet cum exercitu, hujus anni mense Februarii Rhenum gelu pervium cum copiis depopulatos Gallias transisse, isto nuper fœdere perfide fracto. Quo factum est, ut paratas copias ad bellum Orientale adversus eos dirigens Gratianus, apud Argentariam commisso prælio, ipsos penitus superavit, occideritque omnes, exceptis quinque millibus montana petentibus: quos postea in deditionem acceptos, liberos abire jussit; cum fuisset horum exercitus quadraginta millia armatorum, vel (ut habent alii) septuaginta millia. Subdit his præterea hæc Ammianus (f): *Hanc victoriam opportunam & fructuosam, quæ gentes hebetavit Occiduas, sempiterni numinis nutu Gratianus, incredibile dictu est, quanto cum vigore exerto, celeritate aliorum properans, expeditavit præclaræ indolis adolescens, facundus, & moderatus, & bellicosus, & clemens, ad æmulationem lectorum progrediens Principum, dum etiam tum lanugo genis inserperet speciosa, &c. Quod autem subdit postea esse mutatum; agemus de his inferius. Tam præclaris brevi temporis spatio rebus gestis, Galliarumque turbis compositis, Gratianus magna celeritate recedens, Sirmium usque pervenit; cum*

(f) Amm.
lib. 31.

Valens eo non expectato, temere cum hostibus de rerum summa decernens, turpiter victus est, turpiusque igne crematus. Sed quo modo hæc se habuerint, ut singula clarius innotescant, res cunctas ab eodem Valente hoc anno gestas in primis recensemus.

Qui (ut vidimus ex Ammiano) Valens Imperator ob tumultus Thracios, anno superiori recesserat Antiochia, hoc anno (idem addit g) longitudine viarum emensa venit Constantinopolim; ubi eum moratum dicit paucissimos dies popularium seditione pulsatum. Ex his erroris arguitur Theodoretus (b), qui Valentem longo tempore Constantinopoli mansisse tradit. De adventu autem ejus hoc anno Constantinopolim hæc Socrates (i): *Imperator Valens ad sextum suum Consulatum, Valentiniani autem secundum, tertio Kalendas Junii adventans Constantinopolim, populum in mæore magno constitutum offendit. Quænam autem ea fuerint, & cujus causa populus mæstus esset ex seditione concitata, dicendum, & in primis de Lucio, de quo habet Socrates (k) Lucium Episcopum Arianum Alexandria, recepto Petro per Damasum restituto, pulsatum, venisse ad Valentem Imperatorem Constantinopolim. Addit vero Sozomenus (l), quod Valenti (ut est verisimile) curis implicato, vim in istos qui expulerant Lucium, inferendi otium minime suppetebat: *Siquidem, inquit, barbari & Thraciam populati, & ad usque suburbia progressi, jam ipsa urbis mænia, nemine prohibente, oppugnare aggressi sunt. Quibus de rebus, Civibus in eum graviter commotis; Imperatori, quod non restitit hostibus, sed bellum gerere distulit, iidem crimini dabant, dissipabantque rumorem, hostes ab illo in urbem deductos fuisse. Tandem vero cum ludis Circensibus interesse viderent; palam contra eum, utpote Reipublicæ salutem contemnentem, vociferari, & arma postulare cœperunt, ut illi ipsi cum hoste configere possent. Itaque Valens his affectus contumelias, ad bellum cum barbaris faciendum proficiscitur; minaturque si redeat, se populum tum harum contumeliarum causa, tum quod ante Procopio tyranno se adjunxerant, probe ulturum. Habet eadem quoque Socrates (m).**

XXII.

(g) Amm.
lib. 31.(b) Theod.
l. 4. c. 29.(i) Socrat.
l. 4. c. ult.(k) Socrat.
l. 4. c. 30.(l) Sozom.
l. 6. c. 39.(m) Socrat.
l. 5. c. ult.

Subdit vero Theodoretus de eodem Valente adversus nobilem ducem Traianum temere concitato, propterea quod in præterita pugna Gothica posteriores retulisset, ejusque ignaviæ illud adscribente, quod ipsius impietati potius fuerat tribuendum. Insignis plane religione Traianus fuit; cujus uxor, Candida nomine laudatissima femina, post viri obitum magno animo monasticum vitæ institutum arripuit

XXIII.

Trajanus
dux pius
quid in
Valen-
tem.

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

VALENTIS 15.
GRATIANI 12. IMPPPP.
VALENTIN. 3.

puit, secumque duxit filiam virginem Christo dicendam; quarum in suscepto instituto laudabilem perseverantiam & optimum finem Palladius (a) in Lausiatis testatum reliquit. Ait igitur Theodoretus (b): *At postquam Trajanus ab hostibus superatus revertit; Valens illum convinctus vultu lacerare, & molliciem ignavi. amque ei objicere cepit. At ille libere uti virum generosum decebat: Non ego inquit, o imperator, victus sum; sed tu ipse prodidisti victoriam, qui contra Deum aciem instruere non desinis, & ita ejus auxilium barbaris concilias: nam abs te oppugnatus, se illis adjungit, atque Deum semper sequitur victoria, & ad eos accedit, quibus Deus se ducem præbet. Non nosti, inquit, quos viros Ecclesiis expuleris, & quibus eas tradideris? Ista quidem ita se habere, & Arintheus & Victor, qui duces quoque erant, ingenue confessi sunt: Imperatoremque hortati, ne reprehensiones cum veritate conjunctas iniquo animo ferret.* Hæc Theodoretus. Spectato pietate Trajano duci (c) Ammianus affirmat pedestres copias commissas fuisse, sed a Valente exauctoratum eo munere, collatumque illud Sebastiano ex Italia accersito duci strenuo, atque militia diu summa cum laude perfuncta egregie nobilitato.

(a) Pallad. in Lausiatis. 6.44. (b) Theod. lib. 4. c. 29.

(c) Amm. lib. 31.

XXIV. (d) Theod. 4. c. 30.

Quid Idacius adversus Valentem.

At rursus Theodoretus (d): *Fertunt Idacium, qui in eo loco cellam habebat monasticam, ubi vidit Valentem cum exercituum egredi, contenta voce ei dixisse: Quo proficisceris, o Imperator, qui auxilio Dei, contra quem bellum gesseris, prorsus destitutus es? Nam quoniam tu multorum linguas ad blasphemias adversus eum loquendis acuisi, & pios laudibus illum celebrantes Ecclesiis exturbasti: idcirco ille barbaros adversus te concitavit. Desine igitur tu bellum contra eum facere, & ipse bellum contra te committum sedabit. Redde gregibus optimos pastores, & victoriam facile reportabis. Quod si, his omnibus neglectis, bellum suscipias; rerum eventu experiere, quam*

durum sit contra stimulos calcitrare. Nam neque ipse reverteris & exercituum propterea amittes. Cui admodum iratus Imperator: Revertar, inquit, & te interficiam, falsaque prædictionis pœnas abs te repetam. Tum ille minas nequiquam veritus, clara voce: Eneca, inquit, si quid falsi me dixisse deprehenderit. Hæc Idacius ad Valentem. Quod autem Theodoretus ait, eum expetiisse ab Imperatore, ut destitutis suis pastoribus Ecclesiis, iidem redderentur; plane apparet, sic a Valente Episcoporum Orthodoxorum esse solum exilium, ut tamen suæ ipsorum Ecclesiæ iidem minime fuerint restitutæ; sed subdit: Breiannion quoque omni genere virtutis insigniter decoratus totius Scythiæ Episcopus, animo divino pietatis amore incenso, pestiferam dogmatum Arianorum corruptelam, & iniqua facinora contra sanctos edita coarguit, & cum sanctissimi (e) Psal. mo Davide (e) clamavit: Loquebar de 118. testimoniis tuis in Conspectu Regum, & non confundebat. Hastenus Theodoretus.

Egressus (ut dictum est) Constantinopoli Valens, ad Melantiada villam Cæsarianam cum exercitu quievit; ubi accepit nuncium de Alemannis victis a Gratiano, deque ejus profectio in Thracias cum exercitu, adventuque Sirmium. Cujus gloriæ æmulus, quasi ad majorem certamque proficisceretur ipse victoriam, inde recedens, Hadrianopolim veniens, in suburbiis castra locavit, ubi suscepit Ricomerem præmissum a Gratiano, qui nunciaret ejus proxime futurum adventum. Ibidem degens, Regis Gothorum Fritigeris Christianæ religionis presbyterum Legatum excepit, rogantem ab eo honestis conditionibus pacem. Sed mali dæmonis impulsu Valens nec Gratianum expectandum putavit, licet præstantissimi duces id suaderent; & legationem Gothi Regis inanem remisit; concituque ad pugnam profluit, se suosque incautus in discrimen adducens. Commissoque prælio, suis mox in fugam conversis, & ipse fugiens, inter gregarios milites latens, sagitta percussus.

(e) Psal. 118.

XXV: Valens invenit Gratiano victoriam.

PAGIUS

VII. Valentis Aug. interitus.

Ad num. XXV. Idacius in Fastis hoc anno scribit: *His Cons. ingressus est Valens Aug. ab Oriente Constantinopolim, die III. Kal. Jun. & ipso anno profectus est Valens Aug. ex urbe ad Fossatum, die III. Idus Jun. & pugna magna fuit cum Romanis & Gothis milliario XII. ab Adrianopoli die V. Idus Aug. Ex ea die Valens Aug. nunquam apparuit, & toto anno per diæcesim Thraciarum & Scythia & Mæsia Gothi habitaverunt simul, & eas prædaverunt. Deinde usque ad portas urbis Constantinopolis venerunt. Eadem scribit Socrates cap. ultimo libri quarti & cum Idacio tam in narratione, quam in temporum characteribus convenit. Gratianus Valenti opitulaturus adversus Gothos e Galliis in Illyricum festinavit per Felicem Arborem, Lau-*

riacum, Bononiam, Sirmium, Martis castra, (in Dacia Ripensi) præmissis ad Valentem Ricomere, a quo quemadmodum & a Trajano & Profuturo Ducibus, anno præcedenti in autumnum vergente, variis casibus adversus Gothos pugnatum est, ut videre est apud Ammianum lib. 31. Valens autem non expectato Gratiano, neque ejus copiis mox secuturis, infeliciter, ut mox diximus, pugnavit. Gratianus in hac rerum perturbatione e Galliis in Pannoniam, Mysiam, Thraciasque (quo pertinet & quod Ambrosius scribit in fine lib. 2. de Fide) imo & Constantinopolim venit, ibique præsens (ut referunt Joannes Antiochenis & Suidas) Orientem, Danubique litem ordinavit pacavitque.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.GRATIANI 12.
VALENTIN. 3. IMPP.

cussus est; delatusque a suis fuit in agrestem casam, quam intus occlusam cum expugnare barbari in prædam effusi, & terere tempus haud utile sibi putarent, suppositis lignis & stipula incenderunt; cum unus ex comitibus inhærentibus Imperatori, e fenestra elapsus, ardere intus nunciavit Imperatorem. Exinctique sunt eodem prælio præcipui militiæ duces, Trajanus atque Sebastianus.

XXVI.

Valentis
interitus.(a) Amm.
lib. 31.(b) Ruffin.
l. 2. c. 13.(c) Socr. et.
l. 4. c. ult.(d) Sozom.
l. 6. c. ult.(e) Theod.
l. 4. c. 31.(f) Nicoph.
l. 11. c. 50.(g) Hieron.
epist. 3.(h) Chry-
sost. ad
Vilium
junioem.(i) Psal.
82.(k) Zonar.
Annal. 3.

Contigit tam dira clades quinto Id. Augusti, ejusdem Valentis quinquagesimo ætatis anno, Imperii decimoquarto, adjectis mensibus quatuor, & diebus novem; hæc omnia ex Ammiano (a); eadem ferme Ruffinus (b), Socrates (c), Sozomenus (d), & Theodoretus (e) habent. Addit his Nicephorus (f), Isacium agentem Constantinopoli monachum, ea ipsa hora qua male perit Valens, divino afflatum spiritu, dixisse: *Nunc Valens igne torretur, & nares profluentem ab eo ingratum odorem sentiunt.* De eodem S. Hieronymus (g): *Valens, inquit, Gothico bello victus in Thracia, eundem locum mortis habuit & sepulcri.* Sed & in Chronico plenius: *Lacrymabile, inquit, bellum in Thracia, in quo, desrente equitum præsidio, Rominae legionis a Gothicis cinctæ, usque ad interuentionem cæse sunt. Ipse Imperator Valens, cum sagitta saucius fugeret, & ob dolorem nimium sæpe equo liberetur, ad cujusdam villulae casam deportatus est; quo persequentibus barbaris, & incensa domo, sepultura quoque caruit.* Sed & S. Joannes Chrysostomus (h) ex Valentis miserando casu consolans alios hæc habet: *Ecquid vero mirum, si multi ex ducibus hoc modo interierunt, quando & Imperator ipse in vicum quendam cum paucis militibus conclusus, exire quidem & sese invadentibus opponere, minime ausus est; sed intus manens, accenso ab illis igne, ut cum iis omnibus quos secum habebat, combustus est, nec viris solum, sed etiam equis, & trabibus, & muris; & omnia in unum atque eundem cinerem abierunt. Atque hunc nuncium ii qui cum Imperatore ad bellum profecti erant, loco Imperatoris ipsius ad uxorem (hæc erat Dominica Augusta) reportantes, redierunt. Ut plane prophetica illam indignationis divine pœnam Valens incurrit (i): *Sicut ignis qui comburit silvam, & sicut flamma comburens montes; ita persequeris illos in tempestate tua, & in furore tuo conturbabis eos.* Post barbarorum discessum (inquit (k) Zonaras) cum Imperatoris corpus quaereretur, inventum est in iis adibus, ubi combustus fuerat, vetus sepulcrum cum hac inscriptione: **HIC MACEDO MIMAS IMPERATOR EST SITUS;** quod quidem spectabat ad oraculum illud Valenti antea demonstratum eo distico:*

*Miser ad Mimanta magnum iter capessito
Citius: hic te sevea mortis opprimet dolor;*

hæc enim in somniis ipsis dicta testatur auditor, ab eruditis interpretata de Mimante monte Asiæ ad mare sito. Præcesserunt & alia signa prænuncia mortis Valentis, ut inscriptio illa reperta Chalcedone; necnon vulgi clamores Antiochiæ editi: **VI-VVS ARDEAT VALENS;** & alia quæ (l) Ammianus (l) narrat.

Ex hujusmodi acerbissima illata a barbaris clade sub Christiano Imperatore, datum est Gentilibus occasionem omnem captantibus in Christianam religionem insultandi argumentum haud leve; ad quod Orosius, dum de his agit (m): *Consolentur se, sed in hoc solo pervicacia, miscrigibus Christianis tantæ simul congestæ clades pressam Reipublicæ oneravere cervicem, eversa provinciæ, deletus exercitus, Imperator incensus. Magnum re vera hoc est ad nostrum dolorem, magisque miserum, quo magis novum. Sed quid hoc ad consolationem proficit Paganorum, qui palam pervident & in his quoque; persecutorem Ecclesiarum fuisse punitum? Unus Deus unam fidem tradidit, unam Ecclesiam toto Orbe diffundit, hanc aspicit, hanc diligit, hanc defendit. Quolibet se quisquis nomine tegat; si huic non sociatur, alienus; si hanc impugnat, inimicus est. Consolentur se Gentiles in quantum volunt, Judæorum, hæreticorumque suppliciis; tantum & unum Deum esse, & eundem personarum acceptorem non esse, vel ex hac potissimum Valentis extincti probatione fateantur. Gothi antea per Legatos supplices poposcerunt, ut illis Episcopi, a quibus Christianæ fidei regulam discerent, mitterentur. Valens Imperator exitiabili pravitate doctores Ariani dogmatis misit: Gothi primæ fidei rudimentum, quod accepere tenuerunt. Itaque justo Dei judicio ipsi eum vivum incenderunt, qui propter eum etiam mortui, vitia erroris arserunt sunt. Hucusque Orosius; & quidem apposite accidit, ut quos Valens ex fide Catholica ad sectam Arianam civesendam adduxisset, immo conditione pacta icti fœderis coegisset, ab iisdem flammis ultricibus cremaretur, digno supplicio impiorum.*

Quod ad cladem acceptam spectat; e-
quidem perfidia Imperatoris tot tantisque malis exagitatam esse Romanum Imperium, cum prudentes omnes æque sentiant, sanctissimi quoque viri Ecclesiarum magistri sua ipsorum testificatione postestatum: nam ante Orosium Gregorius Nazianzenus refricans ista adeo tristitia, sic dixit (n) pro concione Constantinopoli: *Gravia sunt insuper quæ nunc partim cer-*

(l) Amm.
l. 31.XXVII.
Gentiles
quid in
Christia-
nam reli-
gionem.(m) Oros.
l. 7. c. 33.XXVIII.
Perfidia
non igna-
via perdi-
dit Rom.
Impe-
rium.(n) Greg.
Naz. orat.
de Pace.

cer-

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

GRATIANI 12. IMPF.
VALENTIN. 3.

cernimus, partim audimus. Patrie captivitate oppressæ, innumerabiles copiae ferro procumbentes, terra cruore & cadaverum mole laborans, externa natio alienam regionem velut propriam percurrens, non ob defensorum molliciem & ignaviam (neque enim eam quisque accuset: hi enim illi sunt qui universum pene Orbem bello atque armis subegerunt) sed propter vitia nostra, impiamque doctrinam adversus Trinitatem invalescentem. Hactenus Gregorius; eadem quoque (ut vidimus) S. Ambrosius (a) vaticinando ante testatus est; nempe ob impietatem Principis, & blasphemias suorum gregalium in Filium Dei, atque persecutiones adversus pios sanctosque viros ab eisdem excitatas, digna peccatis ultione pensata, traditos esse eosdem in manus barbarorum; fore tamen, ut per impios illata tam gravis Romano Imperio iactura, per pios viros, nempe Italos, ut ait, Catholicos inquam ipsos, sub Gratiano ad bellum proficiscentes, resarciretur, pellendosque esse barbaros & in pristinum statum restituendum Imperium; quæ cuncta vera, explorataque in omnibus probavit eventus.

(a) Ambr.
de fide ad
Gratian.
l. 2.

XXIX.

Antequam autem adventaret Occidentalis exercitus, audita clade Orientalium, neceque Valentis, confedit ad tempus Sirmii, donec adversus victores Gothos majoribus fulcirentur auxiliis: alii vero qui erant in Oriente Catholici, Constantinopoli periclitanti suppetias attulere. Etenim veluti miraculo accidit, ut præsto fuerint Saraceni, iidemque non Christiani solum, verum & Orthodoxi (ut vidimus) sub sanctissimo Episcopo Moysæ anachoreta. Ammianus (b) enim de Gothis post victoriam consecutam tradit tentasse primo crebris insultibus Hadrianopolim, sed spe frustratos concessisse Perinthum; verum inde quoque ejectos, venisse Constantinopolim, eamque obsidione cinxisse. Quo modo autem sic laborantes Cives a Saracenis sint liberati, Socrates (c) ita narrat, atque Sozomenus (d): Barbari (inquit iste) victoria elati Thraciam universam depopulati sunt, & in ipsa suburbia demum Constantinopolis incursions fecerunt. Rebus tunc in discrimen adductis, ingenti præsidio fuere primum pauci quidam ex confederatis Saracenis a Maxima ipsorum Regina submissi; deinde & ex ipso populo quamplurimi. Hi enim, quia Dominica Valentis uxor ipsis ex ærario certum stipendium persolvebat (ut quisque poterat) armati obviam hostibus ierunt, eosque facto impetu procul ab urbe fugarunt. Hæc ipse; sed paulo fusius ac dilucidius Ammianus his verbis (e): Saracenorū cuneus (super quorum origine, & moribus diversis in locis retulimus supra) ad sortem magis expeditionaliū rerum, quam ad concursatorias habi-

Saraceni
liberant
Constanti-
nopolim.

(b) Amm.
lib. 31.

(c) Socrate
l. 5. c. 1.
(d) Sozom.
l. 7. c. 1.

(e) Amm.
lib. 31.

lis pugnas, recens illuc accersitus, congressurus, barbarorum globo repente conspecto, a Civitate fidenter erupit: diuque extento certamine pertinaci, æquis partes discessere momentis. Sed Orientalis turma novo neque ante viso superavit eventu. Ex ea enim crinitus quidam, nudus omnia præter pubem, subraucum, & lugubre strepens, educto pugione, agmini se medio Gothorum inseruit, & interfecti hostis jugulo labra admovit, effusumque cruorem exhaussit. Quo monstruoso miraculo barbari territi, postea non ferocientis more, cum agendum appeterent aliquid, sed ambiguis gressibus incedebant. Hæc Amianus: Addit vero his, Gothos omnes jam foederatos ante, in militiamque acceptos atque securos, una die opera Julii Magistrī militiæ trans Taurum ex improvise esse iustos occidi, datis ad alia loca ubi degerent ad Provinciarum rectores secretis litteris.

At quantum roboris esset ad barbaros, eosdemque hæreticos propellendos fides Catholica etiam in homine inerme & infirmis viribus, satis apparuit in S. Acholio Episcopo Theffalonicensi, qui eosdem barbaros ab ingressu ejus Civitatis his temporibus sæpe repressit; quod S. Ambrosius docet his verbis (f): Hunc ipsum nimirum Acholium, toties ingruentibus Gothorum catervis, nequaquam tamen potuerunt barbarica penetrare tela, expugnare multarum gentium bellicus furor. Denique in cæteris populatores locis, illic pacem rogabant. Mirantibusque quid sibi sine milite ullo obsisteret; a prudentioribus intimabatur, Elisæi intus imitatorē degere ætate supparem, non imparem spiritu; caverent, ne exemplo Syriaci agminis, sibi quoque cæcitas offunderetur. Et tamen circa discipulos suos diversa sunt dona Christi. Elisæus quidem in Samariam captivas acies induxit Syrorum: sanctus autem Acholius precibus suis fecit, ut de partibus Mace doni & victores fugaret. Nonne & hoc intelligimus virtutis superioris fuisse, ut ubi miles nullus aderat, illic pellerentur sine milite? Nonne & hoc cæcitatē est, ut fugerent, quos nullus urgebat? Sed urgebat, & præliabatur Sanctus Acholius, non gladiis, sed orationibus, non telis, sed meritis. An incognitum nobis est, dimicare sanctos etiam, cum ferientur? Et paulo post, quo modo pulsi sint, declarat hæc addens:

XXX.

Acholius
Episcopus Theffalonicensis fugat Gothos.

(f) Ambr.
epist. 59.

Non enim inani metu, nec superflua suspicione, sed sævientē lue, & ardenti pestilentia perturbati Gothi ac territi sunt. Denique tum fugerunt, ut evaderent; regressi postea pacem rogaverunt, ut viverent. Vidimus itaque in tanti viri meritis superiora sæcula; & opera Prophetarum, quæ legebamur, aspeximus. Quasi Elisæus inter arma, inter acies dum vi-

XXXI.

Fugit exercitus Gothorum.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.GRATIANI 12.
VALENTIN. 3. IMPP.

xit, versutus est, meritis suis componens prælia. Hætenus S. Ambrosius. Ex quibus plane perspicue declaratum est, datum esse Gothorum agminibus adversus Romanum exercitum robur propter peccatum, ipsam scilicet perfidiam Imperatoris; quibus ubi fides vera licet inermis occurrit, eisdem ferratas barbarorum cohortes redditas esse prorsus imbelles; superasseque senem unum omnem exercitum barbarorum, qui victor Regem dimidiæ Orbis partis subegerat, extinxeratque una cum suis copiis Imperatorem. Adeo ut si haberent Gentiles quid oblatrent in religionem Christianam ob perfidum ducem; non deesset quid mirantes prædicarent ob sanctum Episcopum legitimum fidei Catholicæ cultorem ac defensorem.

XXXII.

Clades a
Gothis illata.
(a) Amm.
lib. 31.(b) Hieron.
epist. 3.

Recessisse ex his regionibus perfractos Gothos, atque retrogressos devenisse usque ad Julias Alpes, Ammianus (a) affirmat; eosdemque palabundos omnia quæ sibi occurrerent, devastasse, S. Hieronymus tradit, dum non has tantum hoc anno illatas per barbaros clades, verum alias simul, congerens, quæ postea per quatuor lustra acciderunt, ita scribit ad Heliodorum (b): *Viginti, inquit, & eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim & Alpes Julias quotidie Romanus sanguis effunditur: Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Thessaliam, Achajam, Epiros, Dalmatiam, cunctasque Pannonias Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni vastant, trahunt, rapiunt. Quot matronæ, quot virgines Dei, & ingenua nobilitaque corpora his belluis fuere ludibrio? Capti Episcopi, interfecti presbyteri, & diversorum officia clericorum, subversa ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, martyrum effossæ reliquiæ; ubique luctus, ubique gemitus, & plurima mortis imago: Romanus orbis ruit, & tamen cervix nostra erecta non flectitur. Quid putas nunc animi habere Corinthios, Athenienses, Lacedæmonios, Arcades, cunctamque Græciam, quibus imperant barbari? Hæc Hieronymus, ex cladibus mundi consolans Heliodorum lugentem nimirum Nepotianum; cæterum eadem Gothorum incursione patriam suam, Stridonem civitatem, fuisse subversam, alibi idem tradit (c).*

(c) Hieron.
de Script.
Ecel.

XXXIII.

Extincto Orthodoxæ fidei perduelle Va-

PAGIUS
VIII.
Synodus
Antiochena
anno CCC-
LXXX.
constit.

A num. XXXIV. ad L. Concilium Antiochenum nono post Basilii obitum mense celebratum, teste Gregorio Nysseno in epistola ad Olympium, pertinet ad mensem Octobrem anni trecentissimi octogesimali; ideoque ante eum annum Basilii mortuus non est. Valente currenti anno, mense Augusto, extincto, Gratianus cunctos, qui ab eo in exilium ejeti fuerant, re-

lente, irrita pariter reddita sunt ejus edita pro Ariana hæresi adversus Catholicam fidem sæpe statuta; cum & qui (ut dictum est) anno superiori exules relaxati sunt, etiam facultas iisdem data fuit ad suas revertendi Ecclesias, a quibus, Arianis Episcopis subrogatis, ejeti fuerant. Agens de his Sozomenus hæc ait (d): *Gratianus interim una cum fratre universum Romanum Imperium adeptus, cum patrii sententiam non probaret, qua ille pertinaciter istos, nempe Catholicos, fuerat persecutus, qui religione ab ipso disenserant; omnibus iis qui ab illo vivente religionis ergo in exilium pulsati fuerant, redditum concessit (ad suas scilicet Ecclesias) legemque tulit, ut quisque libere quamcumque religionem, quemcumque cœtum vellet, sectaretur, exceptis Manichæis, Photinianis, & Eunomianis. Ita ipse; satis namque visum Imperatori, ulcerosum morbum pedetentim curare, hocque primo initio fidem Catholicam postliminio restituere, ac viros Catholicos suis Ecclesiis reddere, illosque comprimere hæreticos primum omnium, qui execrabiliores haberentur: nam Eunomiani ejus pravæ æstimationis erant, ut ipsos Ariani quoque detestarentur, licet re vera impietate consortes; de iisdem enim ita Ambrosius ad Gratianum (e): *Sed quem potissimum legam? Eudoxium, Eunomiumve, an Arium, vel Ætium ejus magistros? plura enim nomina, sed una perfidia, infirmitate non dissonus, communionem discordans, non dissimilis fraude, sed cogitatione discreta. Cur enim secum nolint convenire, non intelligo. Eunomii personam diffugiunt Ariani, sed ejus perfidiam asserunt, impietatem assequuntur. Ajunt eum prodidisse effusus quæ Arius scripserat. Magna cæcitatibus effusio, auctorem probant, executorem refutant. Itaque nunc in plures se se divisere formas: alii Eudoxium, alii Eunomium, vel Ætium, alii Palladium, vel Demophilum, atque Auxentium, vel perfidiæ ejus hæreses sequuntur, alii diversos. Ita S. Ambrosius de una Ariana hæresi diversis capitibus sibilante, quorum duo illa præcipua primo demetenda præsentis sanctione hoc anno Gratianus constituit; cujus etiam editæ legis meminit Socrates (f).**

Gratiani
edictum
pro Ca-
tholicis.(d) Sozom.
l. 7. c. 1.(e) Ambr.
de fide ad
Gratianum.
l. 6. c. 4.(f) Socrat.
l. 2. c. 2.

At licet de Arianis nullam factam esse in edicto mentionem Socrates demonstrare videatur; tamen satis eos lege Gratiani

XXXIV.

vocavit. Lege præterea sanxit, ut omnes cujuscumque Religionis homines in Ecclesiis convenirent: soli autem Eunomiani, Photiniani & Manichæi pellerentur Ecclesiis. Ita Socrates lib. 5. cap. 2. cui suffragatur Sozomenus lib. 7. cap. 1. Tum anno trecentesimo septuagesimo nono, tertio Nonas Augusti, Mediolani aliam Legem dedit, qua eam revocavit, omnesque hæreses per-

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

GRATIANI 12. IMPP.
VALENTIN. 3.

ni restrictos esse, videri poterat, cum jussu ejusdem Imperatoris juberentur, Catholicis, quas occupaverant, Ecclesias cedere, de qua quidem lege hæc Theodoretus (a): *Conscripsit, inquit, legem, qua jubebat, tum pastores ejectos in exilium redire, suisque gregibus restitui, tum sanctas Ecclesias tradi iis qui Damasi communionem amplexarentur. Hic Damasus Episcopus Romanus fuit in illius Ecclesiæ administratione successor Liberii, vir sane propter vitæ præstabili ornamenta insignis; qui quoad ejus fieri poterat, doctrinam Apostolicam assidue tutatus est. Ut autem lex, quam dixi modo, majorem haberet auctoritatem, misit cum ea Ducem Saporem, virum id temporis propter nominis & famæ celebritatem facile præstantissimum; cui dedit in mandatis, ut tum Arianae blasphemiam præcones, tamquam feras quasdam agrestes, ex sacrosanctis templis exigeret, tum optimos pastores sanctis eorum gregibus restitueret.* Hæc Theodoretus. Vides, lector, quam scite atque prudenter in tanta hæreticorum ac diversarum hæresum colluvie norit piensissimus Imperator, una data tessera, Catholicos distinguere ab hæreticis, nempe communicatione cum Romano Pontifice; nimirum ex more, illos dumtaxat Orthodoxos esse significans, quibus tali edito signo sinceræ & solidæ fidei comprobatis, tuto committendæ forent Ecclesiæ. Subdit Theodoretus (b), ipsum Saporem Ducem a Gratiano cum edicto in Orientem missum, venisse Antiochiam, edictumque promulgasse, cujus occasione illic Concilium celebratum fuit.

(a) Theod.
1.5.c.2.

Gratiani
lex adver-
sus Aria-
nos.

(b) Theod.
1.5.c.3.

XXXV.
Concilium
Antioche-
num.

Qui igitur Valentis primum edicto ab exilio relaxati sunt Episcopi Orthodoxi, Gratiani vero sanctione suas Ecclesias receperunt; unanimi conspiratione, mutuoque

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

perpetuo conquiescere jussit. Ea Lex memoratur in Epitome eo anno num. III. estque 5. Codicis Theod. De Hæreticis. Tum Theodosius Magnus anno trecentesimo octogesimo, Kalendis Martii, Thessalonicae edictum promulgavit, quo jussit omnes in ea Religione versari, quam Damasus Pontifex, & Petrus Alexandriae Episcopus sequerentur. Ea Lex secunda est Cod. Theod. De Fide Catholica. Theodoretus tamen lib. 5. cap. 2. ubi narravit, Gratianum hoc anno Valenti patruo successisse, ait: *Lege lata præcepit, ut Pastores qui in exilium ejecti fuerant, redirent, utque ades sacra iis traderentur, qui cum Damaso communicarent.* Ea Lex hodie non extat. Addit Theodoretus: *Porro simul cum Lege Saporem quoque Magistrum militum misit, qui tunc celeberrimus habebatur, & Ariana quidem blasphemiam prædicatores, tanquam feras quasdam a sacris adibus excludi jussit: optimis autem Pastoribus ac Divino gregi easdem restitui. Atque id quidem in singulis Provinciis sine controversa executioni mandatum est: Antiochia vero, qua Metropolis est Orientis, hujusmodi contentio extitit, &c.* Tum capite sequenti; quæ idem Sapores post Concilium Antiochenum præ-

consensu hoc anno mense Septembris Antiochiæ convenerunt, ut prostratæ Orientali Ecclesiæ paribus votis consulentes, supplicatasque laturi, quid agendum esset, una decernerent. Sed antequam de rebus in eo Concilio gestis narrationem aggrediamur; ne quid animi arbitrio absque majorum testificatione temere effundere videamur; quod ad tempus spectat, docet id in primis Gregorius Nyssenus in epistola ad Olympium monachum de vita obituque S. Macrinæ sororis: cum enim ibi dicat ejusmodi Synodum, cui ipse interfuit, Orthodoxorum Episcoporum collectam Antiochiæ nono mense ab obitu S. Basilii, quem superius demonstravimus hujus anni exordio, ipsis Kalendis Januarii, ex hac vita migrasse; plane ejusdem irrefragabili auctoritate dicendum est, eam hoc anno mense Septembri fuisse habitam. Sed subdam verba Gregorii (c): *Post hanc jacturam (nempe obitus S. Basilii Episcopi Cæsareæ Cappadociæ) nonus mensis aut paulo amplius, cum Episcoporum Concilium indictum est Antiochiæ, cui nos item interfuimus.* Hæc quod ad tempus pertinet.

(c) Greg.
Nyssen. ad
Olymp.
apud Sur.
tom. 4.

Quæ autem in eo Concilio gesta sint, ex abditis perquirenda sunt locis. Atque in primis memoria repetendum, quod sæpe sæpius diversis obortis occasionibus dixisse meminimus: Catholicos Antiochenos Nicænæ fidei professores fuisse longo schismate, nempe a tempore Juliani, ab invicem separatos, inhærentibus aliis Meletio, Paulino aliis communicantibus: negotium autem tale erat, ut totus ferme Oriens, & fortasse etiam Occidens in schisma induci facile potuisset, pro cujusque studio alterutri parti aliis faventibus, aliis adversantibus. Quod igitur desperata prorsus videretur, ac frustra tentata omnis me-

XXXVI.
Conciliati
simul Me-
letius at-
que Pauli-
nus.

M m m de-

stiterit narrat Theodoretus. Quare cum Sapores post Synodum Antiochenam Legem a Theodosio Magno anno trecentesimo octogesimo datam promulgaverit, constat, ante eum annum Basilium e vivis non excessisse; cum Concilium Antiochenum nono post obitum ejus mense celebratum fuerit.

Nec est quod quis dicat, Saporem a Gratiano in Orientem missum esse, ut Legem ab eo ante Principatum Theodosii emissam exequeretur; non vero eam, quæ anno trecentesimo octogesimo a Theodosio Magno data est. Illud enim, inquit Valesius in Notis ad præfatum locum Theodoretum, nunquam a Gratiano præsumtum fuisset, si tunc temporis Theodosius Orientis Imperium obtinuisset. Sed vana hæc Valesii evasio. Quemadmodum enim Valentinianus postquam Valentem fratrem Orientali Imperio præposuit, negotiis Orientis sese sæpe immiscuit, adeo ut Ammianus lib. 26. cap. 4. scripserit, Valentem fratri in modum apparitoris morigerum fuisse: ita non dubitandum, quin Gratianus negotio Fidei ante evectionem Theodosii cæpto, sese interponere, illudque ad debitum finem perducere voluerit. Rem itaque ita se habuisse existi-

IX.
Sapores
Dux ad
Synodum
Antioche-
nam mis-
sus.

Baron. n.
XXXIV.

dela erigendarum Orientis Ecclesiarum, nisi in una eademque pacis & unitatis concordia convenirent; ante omnia ejusmodi inveteratum schisma tollendum, Patres necessarium existimarunt. Hujus itaque rei causa Antiochiæ (ubi malum exortum erat atque in immensum coaluerat.) duxerunt illi celebrandum esse Concilium. Ubi quod neutra pars alteri cederet, remedium illud excogitatum est, ut inter utramque partem ita transigeretur (quod superius diximus) nempe, ut cum alteruter ex duobus, Paulinus, vel Meletius, prior ex hac vita decederet; qui superstes esset, in locum demortui nullo alio creato Episcopo successore, solus remaneret Ecclesiæ illius Antistes: ad quod præstandum jurejurando adegerunt sex primores Ecclesiæ illius presbyteros, qui propinquiores ad eum gradum consequendum esse viderentur: quod quidem, ambabus partibus consentientibus, fuit salubriter constitutum: testantur id Socrates (a) atque Sozomenus (b), & alii hos secuti, quibus potius standum esse, quisque jure sentiet, quam Theodoro, quem in suo narrationis contextu errores admiscuisse cognoscet, dum ipse res tunc Antiochiæ gestas sic narrat (c):

(a) Socrat.
l. 5. c. 5.
(b) Sozom.
lib. 5. cap. 3.
(c) Theodor.
lib. 5. cap. 3.

XXXVII.
Flavianus
quid in
Paulinum.

Id temporis autem adventante Antiochiam Sapores Duce, cum legem Gratiani ostendisset; Paulinus se a partibus Damasi stare constanter affirmat; idem quoque affirmat, morbo erroris sui occultato, Apollinaris. At divinus ille Meletius se & quiete gessit, & ab eorum contentione continuit. Flavianus vero vir sapientissimus, qui adhuc fuit ex numero presbyterorum, ad Paulinum, Duce audiente, sic verba facit. Si Damasi communionem, o amice amplecteris; nobis tuæ & illius doctrine consensum, cognationemque manifesto demonstra: Nam ille unam Trinitatis essentiam constituetur, tresque personas palam prædicat; at tu contra Personarum Trini-

tatem penitus tollis. Quare ostende doctrinæ consensum, & Ecclesias capesse, uti lex jubet. Qui cum illi os hac refutatione obturasset, ita Apollinarem alloquitur: Demiror, o amice, te non solum tam impudenter velle veritati repugnare, cum certo scias, Damasum, virum sane admirabilem, affirmare perfectam nostram naturam a Deo Verbo sumptam esse; verum etiam contrariam te opinionem docere: nam mentem nostram salute privas tu quidem. Quod si nos hæc tibi objectando falsa dicimus, jam ergo tute novam doctrinam a te primum in lucem editam denega, Damasi doctrinam amplectere, & sacrosanctas Ecclesias capesse.

Cum autem sapientissimus Flavianus certis verisque rationibus eorum compressisset audaciam; Meletius vir omnium mansuetissimus comiter admodum & benigne Paulinum compellat his verbis: Quoniam & mihi istarum ovium procuracionem commisit Dominus, & tu aliarum curam suscepisti, ipseque oves inter ipsas veræ pietatis communionem consentiunt; greges, o amice, concordie vinculis jungamus, atque contentionem de primatu dirimamus; & cum oves communiter pascamus, communionem illis rite moderandis curam adhibeamus. Quod si sedes contentionem gignit; ego hanc contentionem a nobis repellere conabor. Nim ponamus, quæso, in ea librum Evangelii, & utrinque nos sedeamus. Quod si ipse prius e vita abiero; tu solus, amice, gregem moderaberis; sin autem tibi illud contigerit, ego rursus curam ovium pro virili geram. Verum tametsi ista placide & leniter a Meletio dicebantur: Paulinus tamen illis minime acquievit. Itaque Dux Sapores, eorumque utrinque dicta erant, Judex constitutus, magno Meletio Ecclesias tradidit: Paulinus autem ovium, quas ab initio a reliquis segregaverat, Antistes permansit. Hucusque Theodoretus. At non sunt hæc

XXXVIII.
Quid Meletius cum Paulino.

PAGIUS

stimandum. Præsenti anno, Valente extincto, edicti in favorem Orthodoxorum emissi executioni Sapori Orientis Duci, ut docet Theophanes in Chronico, a Gratiano mandata, & quinque post menses ab ea morte, Theodosius Imperator Orientis renuntiatus, cui Gratianus, qui eum hoc honore donavit, eam Fidei causam commendavit; utque Sapores mandatam sibi commissionem prosequi posset, postulavit. Videtur itaque inter utrumque convenisse, ut Hæretici omnes comprimerentur, Saporesque Leges omnes hanc in rem latas vel ferendas exequeretur; quod cum conjectura scripserim, gavitus sum illud postea in Theophane literis mandatum reperisse. Ait Theophanes: Gratianus & Valentinianus Episcopus exilio damnatos data Lege revocaverunt ad Sedes sibi proprias, &c. Imperatores porro Legem Orthodoxorum commodo latam per Saporem quendam Orientis Ducem miserunt. Hic Antiochiam profectus, &c. Quæ verba a Theophane scripta, postquam de Theo-

dosi Magni in Imperii consortium assumptione proxime locutus est. Quare Imperatorum nomine tres Imperatores intelligit Theophanes.

Theodoretus itaque quascumque Leges post Valentis mortem in Orthodoxorum gratiam emissas conjunctim considerans, easdem Gratiano attribuit, resque variis temporibus tam a Theodosio, quam a Gratiano decretas in unum conjunxit. Idque brevitatis & identitatis materiæ causa. Unde, licet Lex 2. Codicis Theodosiani De Fide Catholica, a Theodosio data, non tantum de iis, qui cum Damaso, sed etiam de iis, qui cum Petro Alexandrino communicarent, loquatur, per synecdochen tamen Damasum solum memorat. Imo Legem 25. Cod. Theod. De Episcopis, datam III. Kalend. Mart. Theffalonica, anno Christi trecentesimo octogesimo, his verbis Theodoretus exprimit: Optimis Pastoribus ac Divino regi easdem (nempe sacras ædes) restitui iussit; quod docte Gothofredo in Commentario legis 2. de Fide Catholica observatum. Similis facti il-

X.
Omnes Leges adversus Hæreticos pro una reputata.

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
2.

GRATIANI 12. IMPP.
VALENTIN. 3.

hæc perfunctorie transeunda, sed magna consideratione adhibita expendenda, quod de re haud levi controversia agitetur.

XXXIX.

Defenditur Paulinus a calumnia Flaviani.

Hic primum attende, Theodoretum vel ignorasse, vel dissimulasse Synodum Antiochenam hoc anno (ut perspicue est demonstratum) a Catholicis Episcopis congregatam; sed iudicium causæ tanti momenti uni tribuere Saporì Duci; idque præsertim contra præscriptum sanctionis, quam ibi promulgavit, Gratiani Imperatoris, cujus illa erat certa disertis expressa verbis assertio, ut illis tribuerentur Ecclesiæ, quos constaret cum Damaso Romano Pontifice communicare. Porro Paulinum junctum fuisse communicatione litterarum formatarum ipsi Damaso, superius luce clarius est demonstratum. Sed & extitisse calumniam Flaviani, & Vitalis primum, Paulinum distinctionem personarum auferentem in Trinitate, consentientem fuisse Sabellio; ea quæ suis locis superius de eo sunt enarrata, manifestè declarant, demonstrantque ipsum semper integerrime in omnibus fidei Catholicæ assertorem fuisse probatum.

Scias lector, eam de Sabellianismo calumniam jam olim tempore Joviani Imperatoris, cum Athanasius & Epiphanius Antiochiæ essent, fuisse a Vitale Apollinaris hæresis patrono objectam Paulino, ipsum vero edita tunc oblataque Athanasio fidei suæ professione, quæ & inter alia Sabellium quoque damnaret, se qualis semper fuerat, demonstrasse Catholicum, purissimæque Patrum fidei assertorem; recitat enim, qui interfuit, hæc omnia Epiphanius (a), nosque suo loco pluribus egimus; demonstravimusque ex litteris Damasi ad Paulinum non solum illi ipsi fuisse communionem conjunctum, sed & tantæ apud eum æstimationis, ut qui recipiendi Antiochiæ essent, ejusdem Paulini arbitrio crederet.

(a) Epiph. barefi 77.

XL.

Theodoretus strophæ detegitur.

At cogimur tandem lapsum Theodoretum detegere. Nec quis tamen ob id adversum me clamet, revelari a me ignominiam

Ann. Eccl. Tom. V.

Patris: nam vulgatum est omnibus, Theodoretum male cœpisse, misericordia autem Domini bene consummasse; eundemque veracem in reliquis historicum comprobari, in his vero quibus privato favit affectu, indigere censura, prout prudens lector intelliget. Quod enim post mortem Meletii etiam idem conflatum schisma perseveraverit in posteris, & Flavianus contra præstitum jusjurandum fuerit suffectus in locum Meletii, ipseque Theodoretus ejusdem Flaviani partes sectatus sit; hoc modo inversa alea res gestas in Antiocheno Concilio aliter quam se haberent, in gratiam ac excusationem Flaviani narravit, & contra adversarium ejus Paulinum male congesit. Cujus infensi animi adversus eundem Paulinum & illud certum accipe argumentum. Quod enim sciret ex litteris Synodicis Damasi ad Paulinum de fide Catholica scriptis manifeste probari mutuum inter eos communionem, ac proinde adversariæ partis causam infirmari; quid indignum quovis Christiano homine, nedum Catholico Episcopo ausus est perpetrare? Dicere cogor invitatus, dicam tamen studio veritatis, cui tantum absque aliqua privata affectione ex instituto devincior.

Scripta fuit Synodalis epistola a Damaso ex Romano Concilio ad Paulinum Episcopum Antiochenum, quæ continet anathematismos adversus omnes adhuc oblatrantes hæreses; eam cum intexuit Theodoretus loco non suo in historia, pro Paulino Antiocheno, posuit Paulinum Thessalonicensem, ne videlicet ex illis saltem litteris communicatio Damasi cum Paulino convinci posset. Latina omnia exemplaria, quævis consulas antiquitus scripta atque etiam typis excusa, habent Paulinum Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum. Theodoretus autem ita disertis verbis ejus epistolæ titulum ponit (b): *Confessio fidei Catholicæ quam Damasus Papa misit ad Paulinum Thessalonicæ urbis Macedoniae, sive Macedoniae*. Ita ibi, & perperam

XLI.

Theodoretus depravat inscriptionem epistolæ Damasi.

(b) Theod. l. 5. c. 11.

M m m 2

ram

PAGIUS

lustre exemplum extat apud Socratem lib. 4. cap. 12. Is de Legatione Macedonianorum ad Liberium Papam loquens, libellum Fidei recitat, quem Legati Liberio obtulerunt; in quo postquam de pluribus Synodis mentionem fecere, de Lampfacena videlicet, aliisque in Lycia, Pamphilia, Pisidia atque Isauria celebratis, dicunt se ab una Synodo Legatos venisse, & unius Synodi epistolam deferre: ἢς συνόδου προσειάν ποιούμενοι πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἰταλίας τε καὶ δυτικῆς ἐπισκοπῆς γράμματα κομίζομεν. id est: *Cujus Synodi Legationem obtulerunt, tum ad Tuam Benignitatem, tum ad universos Italia & Occidentis Episcopos literas afferimus*. Causa cur ita Legati loquantur, ut Valesius ad illum locum optime adnotavit, hæc est, quod Synodus Smyrnenfis & reliquæ per Pisidiam & Isauriam, Pamphyliam & Lyciam a Macedonianis celebratæ, ad exemplum &

similitudinem Synodi Lampfacenæ, a qua delegati fuerant, compositæ erant, ejusque Fidem & doctrinam tanquam primitivum exemplar exprimebant. Quamobrem omnes istæ Synodi pro una sumuntur a Legatis Macedonianorum: & singularum Synodorum epistolæ, quas ab iisdem Legatis perlatas esse paulo antea retulit Socrates, pro una eademque sumuntur epistola, eo quod eandem Fidei doctrinam complecterentur. Eundem igitur Socratis loquendi modum usurpat Theodoretus; frustra que Blondellus libro contra Primatum Ecclesiæ pag. 191. & seqq. contendit, edicti Ecclesiarum possessionem iis, qui cum Damaso communicarent, adjudicantis, executionem Saporì committi non potuisse. Frustra etiam Gothofredus loco laudato ait, Baronium jam recte omnino observasse, turbide multa hac parte Socratem narrare. Perperam etiam Valesius in lib. 5. Theodoretus

XI.

reti

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.GRATIANI 12. IMPER.
VALENTINI. 3.

ram quidem; nisi ad eum excusandum dixerimus, ejusmodi mentitum titulum ab aliquo alio esse appositum. At quam prudenter omissa antiqua lectio, & auctoritate Latinorum exemplarium, in recentiore Conciliorum editione facta Venetiis in Nicolina typographia, posita sit ea epistola ex Theodoro cum falsa illa inscriptione; ipse videat, quisquis auctor extitit, qui & superioris epistolæ titulum ad eundem Paulinum inscriptum, ex eo ambiguum quoque reddidit, ponens in margine pro *Antiocheno Thessalonicensem*. Quisnam quæso, dixerit textum unum Græci auctoris præferendum sexcentis Latinis, in rebus præsertim primam Latine conscriptis in Ecclesia ipsa Latina?

XLII.

Episcopi
Thessalonicenses
hujus temporis.

Sed manifestum in nomine convincamus errorem, atque videamus quisnam eo tempore, quo Theodoretus scriptam esse a Damaso eam vult epistolam, cum ageretur Constantinopolitanum Concilium sub Theodosio, Thessalonicensi Ecclesiæ præerat Episcopus, num Paulinus, ad quem vult eam datam epistolam, an alius aliquis. At relegamus catalogum Episcoporum Thessalonicensium hujus sæculi. Tempore Constantini præfuit illi Ecclesiæ Alexander, qui interfuit Nicæno Concilio, cujus extant litteræ ad Athanasium; tempore vero Concilii Sardicensis ejus Ecclesiæ Episcopus erat Ætius; post autem Concilium Ariminense Ireminus *, de quo Athanasius in Apologia ad Constantium; post vero Ambrosii (a) certa testificatione constat, his temporibus, quibus Oriens afflictabatur a Gothis; præfuisse Ecclesiæ Thessalonicensi Acholium Episcopum sanctitate clarissimum, de quo haud pridem dictum est. Quin etiam invenies idem nomen Acholii in epistola Synodali Concilii Constantinopolitani apud ipsum Theodoretum (b): etenim idem Acholius cum Pau-

* Irenius.

(a) Ambr.
epist. 59.(b) Theod.
l. 5. c. 9.

PAGIUS reti cap. 2. ait, præfatam Legem 2. de Fide Catholica, datam esse a Gratiano: constat enim, eam a Theodosio emissam; quod aperte docet ejus inscriptio, *Edictum ad populum urbis Constantinopolitanae*, & subscriptio, *Dat. Thessalonica*, & confirmat Sozomeni auctoritas.

XII.
Legationes
in Synodo
Antiochena
facta.Baron. n.
XLV.

Quæ in ea Synodo gesta, Baronius recitat: Sed eum, dum Legationes, quas in diversas Provincias, ad componendum Ecclesiarum statum in ea decretas esse dicit, hallucinatum credit Valesius. Verum quidem est, Gregorium Nyssenum se a Concilio in Arabiam missum testari, ob idque non improbabile esse, eam Legationem a Synodo Antiochena decretam; sed de Eusebio Samosatensi Episcopo nihil hujusmodi proditum est ab Antiquis; nec credibile, Synodum huic potestatem dedisse, non in una duntaxat Provincia, sed in pluribus; adeoque in Syria-Coele, quæ Diocesis erat Meletii, Episcopos ordinandi; cum id Meletio contumeliosum fuisset. Censet igitur Valesius, Eusebium, quod jam de Ephremo diximus, spiritu Divino impulsam Ecclesiæ laboranti auxilium tulisse. Diu antea idem præstiterat Eu-

lino, Epiphano, & aliis compluribus Orientis Episcopis Romam ad Synodum, se contulit; ut plane intelligas, ipsius quoque Theodoretus testificatione eo tempore non alium quempiam, quam dictum Acholium Ecclesiæ Thessalonicensi Episcopum præfuisse, dum recitat titulum epistolæ Synodi Constantinopolitanæ scriptæ ad Episcopos Romæ in Concilio congregatos, ubi inter alios Acholii nomen habetur expressum.

At si hæc non sufficiunt, suffragetur etiam apertissima fides de Acholio Episcopo, Thessalonicæ hoc tempore præsententi, utpote qui anno sequenti (ut auctor est Sozomenus c) baptizavit Theodosium Imperatorem morbo laborantem. Constat etiam auctoritate Ambrosii (d) Acholio subrogatum Anysium, eumque vixisse diutius: nam liquet ejusdem Ambrosii assertionem (e), ipsum fuisse superstitem post Concilium Capuanum, quod celebratum esse dicemus anno Domini trecentesimo octogesimo nono, Siricii Papæ anno Pontificatus undecimo. Vides igitur, lector, ne fingi quidem posse, ut Paulinus, quem jactat Theodoretus, fuerit Episcopus Thessalonicensis tempore Concilii Constantinopolitani, nec ante vel postea, quousque federunt Acholius atque ejus successor Anysius; quamque præstet in his auscultare Socratem atque Sozomenum, utpote externos homines neutri harum partium addictos Novatianos. Visa est ista justa reprehensio Theodoretus, quousque consulimus textum Græcum, ex quo idem Theodoretus omni carere culpa probatur, interpres autem hallucinatus convincitur; sic enim se habet: *Ὁμολογία τῆς καθολικῆς πίστεως, ἣν ὁ πάπας Δάμασος ἀπέστειλε πρὸς ἐπίσκοπον Παυλίῳ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ὃς ἐγενέτο ἐν Θεσσαλονίᾳ, id est, Confessio Fidei Catholica, quam Damasus*

XLIII.

(c) Sozom.
l. 7. c. 4. &
Socrat. l. 5.
c. 6.
(d) Ambr.
ep. 59. &
60.
(e) Ambr.
epist. 79.

Papa

sebius, & Valentis temporibus Presbyteros, Diaconos & Episcopos in alienis Provinciis ordinarat, ut auctor est Theodoretus lib. 4. cap. 13. Quemadmodum ergo tunc temporis nulla Legatione freius id gessit; sic etiam nunc post reditum ab exilio, nulla Legatione opus habuit, ut idem præstaret. Quod ante Valesium Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus num. IV. citatus, diserte de eodem Eusebio etiam scripserat. Denique Gregorius Nazianzenus anno CCCLXXX. quo Synodus Antiochena celebrata, jam Constantinopoli docebat, ut suo loco ostendam.

Cæterum recte a Baronio scriptum, in Synodo Antiochena stabilitam fuisse regulam Fidei, itemque hæresibus nuper obortis, puta Apollinaristarum, anathema dictum: idque appare ex epistola Synodica Concilii Constantinopolitani ad Damasum apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. Sed in eo deceptus est Baronius, quod existimavit, eam Synodum Romanam, ex qua Damasus eam Syroicam misit, diversam non esse ab ea, quæ post Divi Athanasii mortem Romæ habita est anno CCCLXXIII. ut vult Baronius

XIII.
Apollina-
ris in Sy-
nodo An-
tiochena
damnatus.

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

GRATIANI 12. IMPF.
VALENTIN. 3.

Papa misit ad Paulinum Episcopum in Macedonia, cum esset Thessalonica. At de his hactenus. Jam reliqua ejusdem Synodi Antiochenae Acta prosequamur.

XLIV.
Fidei regula firmata in Concilio Antiocheno.
(a) Apud Theod., l. 5. c. 19.

Rursum vero recognitam in eodem Concilio fuisse rectam fidei regulam ac stabilitam apparet ex Synodica epistola Concilii Constantinopolitani ad Damasum, ubi hæc leguntur (a): *Atque ista de fide a nobis libere ingenueque prædicata summam differuimus, de quibus plenior cognitionem animis poteritis percipere, si libellum, Concilio Antiocheno convocato, de fidei decisione editum, & eum etiam qui superiore anno a Concilio generali compositus est, legere placuerit, in quibus tum fidem nostram uberius exposuimus, tum hæresibus nuper excogitatis anathema scriptis proditum denunciavimus.* Hæc ibi, quibus etiam innuitur recens obortam hæresim Apollinaris in hac eadem Synodo Antiochena fuisse damnatam.

XLV.
Decretæ legationes in diversas provincias.

Præterea (quod maximi ponderis negotium visum est) decretæ sunt legationes complures ad visitandas Orientis Ecclesias, easque sublevandas, atque in fide Catholica stabiendas. Electi ad hoc opus qui præclarioris nominis in ea Synodo interfuissent Episcopi, nempe Gregorius Nyssenus, Eusebius Samosatenus, Gregorius Nazianzenus, atque Meletius Episcopus Antiochenus: agemus autem de singulis. Legationis in primis Gregorii Nysseni testis est ipse, cum sanctam Macrinam sororem ita sibi loquentem introducit (b): *Te ad ferendum auxilium, te ad res constituendas Ecclesie mittunt, & Dei munus non aspicias?* Idemque missum se alibi testatur ad invisendam atque componendam Ecclesiam provinciæ Arabiæ, cum ita ait (c): *Mibi propter hanc vivendi rationem, in qua ut vivam, ab eo qui*

(b) Gregor. Nyss. ad Olymp. monach. de S. Macrina vita apud Sur. to. 4.
(c) Gregor. Nyssen. de peregrin. Hierosol.

dispensat vitam nostram, constitutus sum; necesse fuit pro sancto Concilio habito, emendandæ Arabiæ Ecclesie gratia ad loca ista proficisci. At cum esset Arabia locis Hierosolymitanis contermina, pollicitus eram me cum his qui sanctis Hierosolymitanis præsentibus disceptaturum, quod rerum illis esset status perturbatus, ac quodam qui medius intercederet, egerent. Præterea vero ipso quoque piissimo Rege viâ facilitatem concedente curru publico, nulla nobis necessitas fuit ea perpeti, quæ etiam alias cogitabamus. Vehiculum enim nobis pro Ecclesia & monasterio erat, omnibus per totam viam simul psallentibus & jejulantibus in Domino. Hæc ipse. Placuit tamen ut antequam colatum sibi munus obiret, rediret in patriam, sororemque sanctam Macrinam virginem in monasterio agentem inviseret, quam octo annorum spatio, quibus extorris ab Ecclesia atque a patria fuerat, numquam viderat. Accidit id quidem divino plane consilio, ut sanctam sororem proxime morituram videret, de cujus obitu in via per visum admonitus fuit, ut ipse testatur ea epistola, quam de rebus ab ea præclare gestis ad Olympium scripsit.

Gregorius Nyssenus adiit S. Macrinam sororem & morti ejus interfuit.

Porro Gregorii eam invisendi illud fuit institutum, ut de obitu Basilii aliquam ab ipsa, utpote sanctissima atque doctissima femina, consolationem acciperet; quo tempore idem Gregorius ex iis quæ tunc soror ipsa cum eo differuit, librum illum aureum conscripsit de Anima & Resurrectione, in quo eam ob ipsius insignem eruditionem nominat sæpe magistram. Quanta vero emerit illa vitæ sanctitate, ex eadem epistola ad Olympium poterit quisque abunde cognoscere. Quam autem prædivitem Gregorius ex bonis ejus post obitum

XLVI.

PAGIUS

ronius, aut anno CCCLXXV. ut suo loco diximus. Petrus de Marca in Opusculis posthumis pag. 192. & seqq. explicans Canonem quintum prioris Synodi Constantinopolitanæ, his verbis conceptum: *De libello Occidentalium etiam eos suscipimus, qui Antiochia unam Patris & Filii & Spiritus Sancti Deitatem consententur, Baronio adhæret, nisi quod Synodum Romanam, quam is anno Christi CCCLXXIII. illigat, ipse ad annum CCCLXXVIII. (quo etiam Antiochenam post Basilii mortem coactam credit) differt.* Quam etiam opinionem Valesius in Notis ad Sozomenum lib. 6. cap. 25. tuetur; dubius tamen, an Romana anno CCCLXXVII. an vero CCCLXXVIII. habita fuerit. Sed hæc magnorum Virorum sententia penitus explodenda. Ut enim recte idem Valesius in Notis ad Theodoretum lib. 5. cap. 10. docet, epistola Synodica Damasi, quam eo loco Theodoretus recitat, data non est in Synodo Romana post Athanasii mortem coacta; cum in ea Damascus dicat: *Quid depositionem Timothei a me denuo postulastis? qui & hic, iudicio Sedis Apostolica, prasente etiam Petro Alexandrinorum urbis Episcopo depositus est, una cum magistro ipsius Appollinare.*

Quare hæc Synodica Damasi ex alio Concilio Romano, quam ex eo, cui Petrus interfuit, & Appollinaris primum damnatus est, missa in Orientem, hactenusque quod in una Synodo Romana gestum, alteri perperam non raro adscriptum fuit, qui error ut vitetur, observandum ante annum Christi CCCLXXXII. non plures, nec pauciores Synodos Romanas sub Damaso congregatas fuisse, quam quatuor, unamque tantum Antiochenam, quantum hactenus ex veteribus monumentis colligi potuit. Antiochena habita est post divi Basilii mortem, ideoque anno CCCLXXX. ut me demonstrasse existimo. Prior Synodus Romana sub finem anni CCCLXVI. aut insequenti adversus Valentinum & Ursicinum indicta. Secunda anno CCCLXXII. contra Auxentium celebrata. Tertia anno CCCLXXV. adversus Appollinarem & Timotheum. Quarta denique hoc anno tam adversus varios hæreticos, quam adversus Episcopos e factione Ursicini. Quare cum Appollinaris & Timotheus anno CCCLXXV. a Damaso damnati fuerint, hujus epistola adversus utrumque ab eodem scripta, & recitata a Theodoreto lib. 5. cap. 10. pertinet ad IV. Concilium

XIV. Quatuor Synodi Rom. sub Damaso distinguenda.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.GRATIANI 12. IMPP.
VALENTIN. 3.

itum acceperit hæreditatem, haud erit otiosum referre, cum ex iis sanctorum erga sancta pium studium referetur: ait enim hæc Gregorius (ut plurima de ea digna memoria prætermittam). *Illam de qua mentionem fecimus, Vestiana, quæ curam ornandi suum corpus acceperat, illudque munus obiret, propriis manibus ornans sacrum caput illud, cum ejus cervici manum submisisset: Ecce (inquit ad me respiciens) quale e collo sanctæ monilis ornamentum pendet. Et hæc dicens, solutis a tergo vinculis protendit manu ferreum Crucis signum, & annulum quemdam ex eadem materia; quæ quidem utraque cordi semper adhærebant. Et ego: Communis, inquam, sit hæc possessio; ac tu quidem habeas Crucis insigne, mihi autem hæreditas annulli satis erit; siquidem in hujus etiam pala Crux erat impressa. At eum mulier intuens, rursus ad me: In deligendo, inquit, non aberrasti; etenim excavatus est annulus sub ipsa pala, ibique de ligno vitæ particulam conditam habet, quod superadjacens pala simili nota significat. Hæc ibi; atque satis ad alia festinanti, cum alioqui jucundissimum foret integram illam epistolam de clarissimæ virginis vita, & obitu a sancto fratre conscriptam audire.*

XLVII. Gregorius vero religiose curato sanctæ sororis purissimo corpore, Ecclesiæ antiquo more, cum psalmorum cantu, noctis pervigilio, & accensis cereis ad martyrum ædem religioso funere collocato, susceptum legationis munus obivit, scripsitque dictam ad Olympium sanctissimum monachum epistolam; quem Antiochiæ, dum ibi Gregorius hujuscemodi causa Synodi moraretur, cognovit illac transeuntem, Hierosolyman ad sancta loca vi-

senda peregrinantem, prout idem Gregorius in eadem ad ipsum epistola scripta præfatur. Cætera autem ejus legationis monumenta penitus excidere; sed quæ præstiterit, ex S. Eusebii collegæ functionibus possumus existimare, nimirum quod horum in diversas provincias Legatorum idem muneris esset, ut quos scirent Catholicos sacerdotes, Ecclesiis ab Arianis obsessis Episcopos constituerent: hoc quidem exhibuisse in sua legatione officium magnum illum virum, de quo sæpe superius mentio facta est, Eusebium Samosatenum Episcopum, Theodoretus (a) docet his verbis:

Porro Magnus Eusebius ab exilio reversus, Acacium qui in magna gloria apud omnes fuit, Berææ Episcopum ordinavit, Theodotum autem Hierapolis, cujus severa vivendi disciplina ad hodiernum diem ab omnibus celebrata est: Eusebium Chalcædonis*, & Cypri nostræ Isidorum Antistitem constituit, utrumque admirabilem & divino pietatis studio egregie exornatum (fuerant hi præstantissimi monachi, quorum idem Theodoretus (b) alibi meminit). Ferunt quoque eundem, Eulogium illum qui pro doctrina Apostolica strenue decertaverat, quique apud Antinoem una cum Protogene relegatus erat, pastorem Edessæ (jam enim divinus Barsees e vita excefferat) creavisse: Protogenem vero eorumdem certaminum socium Charris, urbi haud sana doctrina imbutæ, tamquam medicum ad ejus errores curandos præfuisse; postremum autem Episcopum ab eodem divino viro ordinatum fuisse Marin, quem Dolichæ parvo oppido, & per id temporis morbi Ariani contagione admodum infecto præposuit. Quem quidem Marin, virum sane præstantem, & omni virtutum

(a) Theod.
lib. 5. c. 4.XLVIII.
Eusebii
Samosate-
ni legatio.* Chalci-
dis.(b) Theod.
in hist.
sanct. patr.
c. 3.

PAGIUS lium Romanum hoc anno habitum; cum in ea Damafus scribat: *Quid depositionem Timothei a me denuo postulastis? Quia scilicet in Concilio Romano, aliquot ante annos habito, jam damnatus fuerat Timotheus. Nec dici potest illam Damasi epistolam referri posse ad aliquod aliud Concilium Romanum post annum CCCLXXXI. congregatum; cum Theodoretus capite immediate sequenti referat aliam Damasi epistolam decretalem seu confessionem fidei adversus diversas hæreses, quam jam ostendimus emissam esse in quarta Synodo Romana.*

XV. Porro difficile est statuere cui Synodo Romanæ Acacius Beræensis Episcopus interfuerit. Is enim anno tantum currenti, post sedatam persecutionem Episcopus dictus, ut videre est apud Baronium, & in cap. LVII. Synodici adversus Tragediam Irenæi recitatur epistola Alexandri Hierapolitani ad Acacium Beræensem Episcopum, in qua dicit Alexander: *Scit enim Sanctitas tua, sicut olim mihi per epistolam scripsit, quia & in Roma coram sancta memoria Episcopo Damaso, presente tua Sanctitate, motum est de hæresi Appollinarii: & nobis duas naturas consentibus, ut non Divinitati passionem tribuamus, dicebant hi qui erant Appollinarii, duos nos dice-*

re filios. Lupus in scholiis ad illam epistolam existimat sermonem hic esse de Synodo Romana tertia: Sed, ut animadvertit Baluzius in Notis ad eundem, Acacius tunc nondum erat Episcopus. Huc usque detegere non potui, an Acacius sub hujus anni finem, vel anno CCCLXXXII. quo alia Synodus Romana celebrata, in Occidentem venerit.

Tam Antiochena, quam Romana Synodi, ex Petro de Marca laudato sic explicandæ. Editus est libellus Fidei ab Antiochena Synodo, & Constantinopolim ad Concilium missus ad Orientis Concilium; quod docet epistola Synodica Constantinopolitana apud Theodoretum, qua testantur Patres, qui secundo in urbe regia conveniunt, anno scilicet trecentesimo octogesimo secundo: Ex qua, (nempe Fide) majorem adhuc voluptatem vobis capere licebit, si libellum Antiochia conditum a Synodo, qua illic celebrata est, legere dignemini. Porro hanc Fidei Formulam missam fuisse non solum ad Concilium Constantinopolitanum; sed etiam ad Occidentis & Romanum Concilium, nemo dubitare poterit, nisi qui relationes decretorum Fidei ab Oriente in Occidentem, & vicissim mitti solitas ignoret. Missa ergo ab Antiochenis ad Romanos & ce-

XVI.
Gesta in
Synodis
Antioche-
na & Ro-
mana anno
CCC-

LXXX,

teros

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

GRATIANI 12. IMPP.
VALENTIN. 3.

genere eximie illustratum, cum Eusebius ipse Magnus in sede Episcopali collocare vellet, Dolicham contendit.

- XLIX. In quo oppido mulier quaedam perversæ Arii doctrinæ peste admodum laborans, tegulam e superiori loco dejecit, qua caput ejus diminutum fuit; quo quidem vulnere prolo post ex hac in aliam longe præstantiorem vitam migravit. Qui cum jam esset moriturus, eos qui aderant, jurejurando obstrinxit, ne ullum supplicium de ea quæ facinus fecerat, omnino sumerent. Etenim in eo imitatus est tum Dominum suum, qui pro iis qui eum Cruci affixerant, sic oravit (a): Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: tum conservum Stephanum, qui post crebros lapidum ictus, quibus obrutus erat, clamavit (b): Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Ta-
- Eusebii Samofatani martyrium.
- (a) Luc. 23.
- (b) Act. 7.

li mortis genere Eusebius ille Magnus post multa pro fide confecta certamina occubuit: qui licet barbarorum in Thracia effugisset crudelitatem, impiorum tamen hæreticorum manus baudquaquam effugit, sed per eos coronam martyrii consecutus est. Hactenus de Eusebio Theodoretus; qui licet ab Antiochena Synodo eum esse legatum ad illud opus, silentio præterierit; tamen certum constansque est, eum ipsum unius civitatis Episcopum in aliena metropoli tot tantaque præsumpsisse, ut in Syria atque Mesopotamia Episcopos ordinavit; cum nonnisi ex Synodi decreto potuerit tam ampla illi tunc fuisse impertita auctoritas. Verum præstantissimi Præsulis jugem memoriam, cum Orientalis, tum etiam Occidentalis Ecclesia profecuta est, diem natalis ejus, quo coronatus martyrio.

PAGIUS teros Occidentales Fidei Formula, ut in eadem communionis societate se conjunctos esse profiterentur, quid aliud expectamus, quam, ut Synodus Romana Antiochenam Formulam amplecti profiteatur, epistola data ad Orientales Episcopos, qui Synodum Constantinopoli habebant anno trecentesimo octogesimo primo. Ad hoc Concilium Antiochenum pertinent quæ anno CCCLXIX. in medium adduxi.

XVII. Quartæ Synodi Romanæ epocham, a libello Synodico indicatam, certo nos edocent Epistola Concilii Romani ad Gratianum & Valentianum, quæ est de damnatis e factione Ursinici, & Rescriptum Gratiani Augusti juxta illius Epistolæ relationem, datum ad Aquilinum Vicarium Urbis, quæ duo Antiquitatis monumenta referuntur Tom. II. Concil. edit. Labbeanæ pag. 1001. & seqq. Recitat etiam Rescriptum istud Bironius anno CCCLXXXI. num. II. & seqq. sed loco non suo. Cum enim Rescriptum nec Valentis, nec Theodosii mentionem ullam habeat, post illius interitum, & ante hujus ad Imperium ejectionem emissum fuisse manifestum est, ideoque inter diem IX. Augusti currentis anni, quo Valens periit & diem XIX. Januarii proxime sequentis, quo Theodosius Augustus salutatus, Rescriptum illud a Gratiano emissum, ut ibidem Labbeus. ex Blondello in libro contra Primatum Ecclesiæ pag. 193. & seqq. ostendit; quod & confirmant aliæ rationes apud Blondellum vel Labbeum legendæ. Non dubium itaque quin Concilium Romanum IV. a Damaso Papa sub hujus anni finem coactum fuerit.

XVIII. Gesta in eo ex parte discimus ex Libello Synodico, in quo de hac Synodo scriptum est: Valens cum in Thracia adversus Gothos pugnasset, in Chalceide ab ipsis igne absumptus in quadam palearum receptaculo ad æternum ignem migravit. Valentino etiam (legendum. Valentiniano, seniori scilicet) in Christo Deo nostro defuncto, Gratianus filius, & Occidentis & Orientis Imperator factus, pius Episcopus ab exilio revocavit. Quo tempore beatus etiam Damasus sacram Romæ convocavit Synodum adversus Arianos, Pneumatomachos, & alios plurimos hæreticos: exposcitque definitionem divinarum capitum, Thessaloniam ad Paulinum misit, quæ ex divina dispensatione ubique maxima profecit, & Trinitatis homousion adorandam esse omnibus persuasit. Post hanc Synodum Romanam in Li-

bello Synodico recitatur summarium Concilii Antiocheni, anno CCCLXXX. habiti.

Ex quibus palam fit primo, Concilium Romanum IV. sub hujus anni exitum celebratum esse. Secundo, damnatos in eo Arianos, Pneumatomachos, aliosque Hæreticos. Tertio, datam in eo epistolam decretalem contra diversas hæreses, Sabellii & aliorum, quam recitat Baronius anno CCCLXXIII. num. X. & seqq. quia scilicet existimavit eam eodem anno, quo Synodum Romanam III. habitam credidit, emissam esse. IV. mentionem, quæ in ea Decretali fit de Concilio Romano, in quo iidem hæretici olim damnati fuisse dicuntur, esse de Concilio Romano II. in quo de Consubstantialitate Spiritus Sancti actum fuisse diximus. Licet enim in exemplari, quo usus est Theodoretus, nulla Synodus Romana memoretur, in MS. tamen quo usus est Justellus, ut videre est Tom. II. Concil. pag. 900. hujus fidei Professionis, Synodicæ, vel decretalis, ut maueris, initium est: Quia post Concilium Nicanum, aliud in urbe Roma congregatum est, quo Catholici Episcopi addiderunt de Spiritu Sancto, quia postea inolevit, ut quidam ore sacrilego audent dicere, Spiritum S. factum esse per Filium, &c. Quare perperam Valesius in Notis ad illum Theodoreti locum, eam Synodicam refert ad annum CCCLXXXII. sed optime observat in Notis ad Sozomenum lib. VI. cap. 25. quod in ea de Synodo Romana dicitur, referri ad Synodum Romanam adversus Auxentium congregatam. Porro an illa fidei Confessio Decretalis Damasi, vel Epistola Synodica Damasi, appellari debeat, cum tituli singulis capitibus Historiæ Theodoreti præfixi ejus non sint, ut patet ex prioribus editionibus textus Græci Theodoreti, ubi desunt, de loquendæ modo. hac in re parum curandum.

Actum denique in hac quarta Synodo Romana de Ursicino, qui licet anno CCCLXXIV. Gratiani Imp. judicio relegatus fuisset, ipse tamen, ejusque exemplo nonnulli Episcopi Ecclesiis incubabant, & contemptis Cognitoribus, vel fugatis, plures ex ea factione Ecclesias suas retinebant. Præterea Florentius Puteolanus anno CCCLXXII. Episcopatu dejectus fuerat; & tamen, ut inquit Patres Concilii Romani IV. in Epistola laudata ad Gratianum & Valentianum, post sextum annum (currenti scilicet) repit ad civitatem, tenuit Ecclesiam, multas in oppido Pu.

XIX. In ejus Synodica mentio est Synod. Romana II.

XX. Alia de quibus in ea Synodo actum.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.GRATIANI 12. IMPP.
VALENTIN. 3.

vio triumphavit in cælo, incertum publicis Ecclesiæ monumentis, anniversaria memoria celebrans.

L. Inter alios autem Episcopos, qui ab eadem Synodo ad diversas provincias legati sunt, sanctus Gregorius Nazianzenus Constantino-polim a Synodo mittitur. Inter alios autem Episcopos, qui ab eadem Synodo ad diversas provincias legati sunt, sanctus Gregorius Nazianzenus Constantino-polim a Synodo mittitur. missus est a Patribus Constantinopolim ad ruinas tantæ Ecclesiæ reparandas: quo enim difficilior provincia, opusque durius ac pene desperatum videri poterat, eo doctior atque sanctior, animique viribus præstantior ex sacro illo confessorum conventu delectus est. Quis enim satis valeat Ecclesiæ illius statum deploratissimum mente assequi, cui tot annis fæx hæreticorum Eudoxius, idemque perditissimus hæresiarcha præfuit, & post eum Demophilus æque impius atque nefandus? adeo ut qui ibi reliqui erant pauci Catholici, sicut oves errantes absque pastore, luporum semper paterent incursum. Eligitur ad illos expugnandos, hos autem sublevandos atque firmandos, potens opere & sermone Theologus, qui aliquot annis a parentis obitu (ut dictum est) a pastoralis cura liber, in abscondito faciei Domini, Seleuciæ apud sanctam protomartyrem Theclam magno negotio otiosum agebat. Puto hunc inde abduxisse secum Meletium, cum ab exilio ex Armenia rediit Antiochiam. Quid autem adeo nobili legatione perfunctus

egerit, dicturis per singula, ante omnia certa ratio temporis ejus Constantinopolim profectiois exquirenda nobis est, quod sciamus alios ejusdem Gregorii res gestas profectos longe ante præsentem annum ejus adventum Constantinopolim posuisse.

Etenim Gregorius presbyter, qui encomiastica oratione vitam ejusdem Gregorii Nazianzeni tractavit, cum tradat ipsum duodecim annis egisse Constantinopoli, constetque ejusdem tempus certum, quo inde recessit; ex ejus sententia dicendum esset, ipsum anno sexto Valentiniæ atque Valentis Imperatorum se Constantinopolim contulisse, Christi vero anno trecentesimo sexagesimo nono, quem liquet recessisse tempore œcumenicæ Synodi illic habitæ, Syagrio & Eucharis Cofs. anno Domini trecentesimo octogesimo primo. In eadem quoque sententiam de annis duodecim commorationis Gregorii Constantinopoli visus est Nicephorus in Chronico abiisse, dum ait eum sedisse annis duodecim Constantinopolitanum Episcopum. Prætermittimus autem recensere alios hos secutos, eadem quoque scribentes, a quorum omnium sententia ut penitus abhorreamus, ipsemet Gregorius Nazianzenus imprimis admonet, dum in carmine de Vita sua de se testatur, non recess-

LI.
Tempus adventus Gregorii Nazianzeni Constantinopolim.

PAGIUS Puteolano, de quo dejectus fuerat, seditiones insolentia concitavit. Addunt Patres de Restituto Episcopo, quem jusserat Imperator, ut causam diceret apud Episcopos, eum morem gerere noluisse, & in Africa Claudianum ab rebaptizatoribus qui expulsi fuerant ordinatum, ad perturbandam urbem Romam, quasi Episcopum destinari. Denique Isaacum Judæum a factione Ursicini subornatum, in Damasum Papam insurrexisse, ejusque caput petiisse; quibus malis remedium petunt a Gratiano & Valentiniano Impp.

XXI. Ad hanc Epistolam iidem Imperatores rescribentes jubent sententias in eisdem seditiosos alias latas executioni mandari, datis hac de re litteris ad Aquilinum Vicarium Urbis a Baronio anno CCCLXXXI. num. II. & seqq. recitatis. Verum exemplar quo usus est doctissimus Cardinalis mendosum fuit. Nam ibidem numero III. de Florentio Puteolano Episcopo legitur: *Florentius Puteolanus post damnationem, quam recto iudicio convictus accepit, mansuetudinem nostram iniquitate conatus, dignum tulit in progressionem responsum: post quintum decimum annum Ecclesiam, de qua extrusus fuerat, rursus contaminare conatur.* Verum loco, post quintum decimum annum, legendum, post quintum decimum annum, ut alibi diximus, & legere est apud Labbeum Tom. II. Concil. pag. 1004. Hunc errorem cum neque Baronius, neque Sirmondus in Auctario Cod. Theod. advertissent, annum illum XV. ab anno CCCLXVII. deduxere, & Epistolam ad Gratianum, hujusque Rescriptum in annum CCCLXXXI. distulere; quam tamen opinionem certa argumenta evertunt, ut videre est apud Labbeum citatum.

XXII. Ad num. L. & seqq. Divus Gregorius Nazianzenus ad curandam Ecclesiam Constantino-

politam hoc, vel sequenti anno missus est, sed non a Synodo Antiochena post Sancti Basilii mortem habita, ut perperam Baronius existimavit; cum hæc Synodus ad annum trecentesimo octogesimo pertineat, & ut Theophanes in Chronico, postquam de ea sermonem habuit, scribit: *Tunc Gregorius Theologus Constantinopoli in Oratorio Sanctæ Anastasiæ majori cum libertate docuerit.* Idem Theophanes, antequam Valentiniani senioris mortem narret, ait: *Tunc etiam Gregorius Theologus, Basilii, Meletii & aliorum pietatis propugnatorum industria Constantinopolitana Ecclesia regimen suscepit.* Tradit hæc Theophanes, postquam proxime locutus est de Concilio Illyriciano anno trecentesimo septuagesimo primo congregato. Ex quo liquet, Nazianzenum non a Synodo Antiochena, verum ab aliqua alia Constantinopolim destinatum, quæ non nisi post Valentis mortem celebrata fuit. Eo enim vivente Nazianzenum adversus Arianos Constantinopoli docuisse, nullus sibi persuaserit. Baronius in Annalibus duo egregie demonstrat. Primum, Nazianzenum triennio tantum Constantinopoli docuisse, ideoque ante præsentem annum illuc sese non contulisse. Secundum, eum non sponte Constantinopolim venisse, sed coactum ab Episcoporum Conventu. Verum in eo erravit Baronius, quod Conventum illum Antiochenum post Divi Basilii mortem habitum fuisse existimaverit.

Certe Divum Basilium adhuc in vivis fuisse, quando hæc cura Nazianzeno commissa, docet Gregorius Presbyter in Nazianzeni Vita, dicens: *Divino spiritu ad eam expeditionem impulsus fuisse, ut illic pro ipso spiritu depugnaret: statim autem Magnum Basilium hortatorem accessisse, quæsiq; ad spiritualia certamina eum inunxi e: ac*

Baron. n.º
LI. & seq.

XXIII.
Hortatu S. Basilii.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.GRATIANI 12. IMPP.
VALENTIN. 3.

cēssisse Nazianzo, nisi post obitum patris, quem tempore Nicæni Concilii redditum Christianum, sedisse tradit Episcopum annos quadragintaquinque, sicque propagasse vitam ad annum Domini saltem trecentessimum septuagesimumsecundum. At postquam Nazianzo recessit; cum testetur ibidem, se ad ecclesiam S. Theclæ profectum esse Seleuciam, ibique esse diutius commoratum; nihil esse loci potest dictæ ipsorum sententiæ de annorum duodecim commoratione Constantinopoli; quam qui sequuntur, ipsi Gregorio deformiter adversari noscuntur: nam præter hæc, idem ipse alibi certum definit annorum numerum quibus Constantinopoli detentus est: ut plane nullus de his remaneat amplius dubitandi locus.

LII.

Triennii
moræ
Gregorii
Constanti-
nopolim.
(a) Gregor.
Naz. carm.
de Episc.
edit. Leu-
venklai.

Ipse, inquam, Gregorius Theologus, cum tantum triennio tradat se commoratum esse Constantinopoli, certe non ante præsentem annum illum profectum esse declarat; sunt enim hæc verba ipsius (a): *Vos laborum meorum testes estis. Quid improbum, quid vobis contrarium, quid noxium vel verbis protuli, vel designavi toto hoc jam triennio? unum licet excipiatis, quod malis pepercerim, a quibus ingressu primo lapidatus, hoc ipsum constanter toleravi, &c.* Hæc ipse; quibus probe consentit Ruffinus, qui ea ferme, quæ præ oculis habebat temporum suorum gesta scribebat, dum ait (b) de Gregorio: *Reddita vero pace, Constantinopolim ad Ecclesiam docendam venire cohortatus, non abnuvit: ubi brevi tempore tantum ad emendandum populum vetustis hæreticorum infectum venenis profecit, ut tunc primum Christiani fieri viderentur, &c.* Quod igitur nonnisi reddita pace Ecclesiæ, illum Gregorium accessisse, brevique tempore permanisse dicat; plane recitatæ ipsius Gregorii sententiæ de triennio assentitur. Sed illud male Ruffinus, dum ibi affirmat Gregorium ante creatum fuisse Episcopum Nazianzenum: nam eodem in loco ipse Gregorius, ubi agit de adventu suo Constantinopolim, sic ait: *Nequaquam deserto populo, cui aliqua necessitudine obligatus essem: nam illa sunt hostium meorum fragmenta, fulsque sermones, &c.*

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

complures Episcopos, & Regiæ urbis cives obnixè ab eo poposcisse. Imo ipse Gregorius Nazianzenus in Oratione funebri de laude Basilii, quam altero, aut circiter anno, post hujus obitum habuit, istius officii tarditatem excusans inquit: *In vera doctrina periclitantis negotio interim occupati fuimus, pulchre coacti, & propter Deum tantum non extranei effecti, scilicet a Cappadocia, in qua natus Nazianzenus; qui addit, quod hoc non videatur præter mentem generoso isti veritatis pugili accidisse, qui nihil ita spiravit, ac veram & totius mundi salvificam doctrinam. Recte itaque Theophanes prodidit, Basilium hor-*

Quod vero illuc non sponte profectus sit, sed coactus ab Episcoporum conventu, Catholicis qui erant reliqui Constantinopoli maxime id petentibus, alibi ipse etiam Gregorius testatur, cum ait (c): *(c) Gregor. Nazian. in carm. de Episc. edit. Leuvenklai.* *Huic orationi testimonio sum ego ipse qui hæc dico. Cum supra res spectabiles positus essem, & mente cum solis intelligibilibus versarer abjecta gloria, possessionibus, spe, doctrina, deliciis ex eo ipso capiens, quod delicias nullas sectarer, exiguo pane contentus jucundam vitam agerem ab omni petulantia liber; præter omnem spem, a bonis his abreptum me quispiam longe abduxit. Et quis ille fuerit, dicere non habeo, divinus ne Spiritus, an peccata mea, ut electionis pœnas darem. Hoc quidem manifestum est, impulisse me huc pastorum conventum, & populum recte sentientem, qui tamen nondum amplius & copiosus erat. Hæc ipse, qui & in catmine de vita sua:*

*Ad hos (quod esse crederemur in Deo
Sermone, vita & nobiles, quamvis fere
Semper secuti rusticum vitæ genus)
Me misit almus Spiritus, vocantibus
De plebe multis, atque item pastoribus;
Plebem ut juvarem, pro fide arma sumere.
& paulo post:*

*Sic sum profectus, sponte non certe mea,
Verum coactus, ut fidem defenderem.*

Sic itaque cum ipsius iterata assertione liqueat, coactum a conventu Episcoporum Constantinopolim profectum esse; licet ubi ejusmodi Synodus Episcoporum collecta sit, minime dicat; tamen quod nullum aliud reperiat hoc anno convocatum Concilium Episcoporum, nisi Antiochenum; immo quod nec alibi ab aliis colligi potuerit, cum eo tempore perpauci qui erant in Oriente Episcopi Orthodoxi (ut dictum est) coierint Antiochiæ: sed & quod nec quævis alia Synodus in Oriente celebrata tantæ auctoritatis esse potuerit, ut ad curandam Constantinopolitanam Ecclesiam valuerit renitentem Gregorium cogere; necessitate adstringimus profiteri id factum in Antiocheno Concilio, in quo & aliæ huic si-

N n n mi-

A Synodo
Antioche-
na Grego-
rius Na-
zianzenus
missus
Constanti-
nopolim.

tatum fuisse Nazianzenum, ut Ecclesiæ Constantinopolitanæ curam susciperet. Hermanius in Vita S. Basilii lib. 8. cap. 18. & Papebrocius die XII. Maii in Vita S. Gregorii Nazianzeni arbitrantur, Nazianzenum nonnisi post Basilii mortem Constantinopolim missum esse, Gregorium Presbyterum deceptum scribunt, & locum laudatum Nazianzeni interpretari conantur. Sed Basilii Episcopatu, & obitu suis annis redditis, hujusmodi interpretationes evanescent, constatque, Basilii mortem profectionem Constantinopolitanam Nazianzeni non præcessisse, sed subsecutam esse.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.GRATIANI 12. IMP.
VALENTIN. 3.

miles (ut diximus) legationes decretæ fuerunt.

LIV. De vi autem, quam tunc passus est, hæc idem ipse Constantinopoli cum esset pro concione ad Arianos (a): Ego parvulus ille obscura & ignobili patria natus (objectabant enim hæc in eum Ariani), ad vos accessi; idque non ultro, nec me ipsum offerens, ut moris est hodie plerisque qui ad Ecclesiæ gubernacula temere profiliunt; sed accitus, ac vi compulsus, ac timori Spirituique obsecutus. Quod si falsa loquor; hoc mihi pro sceleris pena imprecor, ut diutius hic belli molestias incassum sustineam, nec quemquam errore liberem, sed voti sui compotes fiant, qui animæ meæ sterilitatem imprecantur. Hæc ipse. At antequam Gregorii proficiscentis Constantinopolim vestigia assestemur, pauca quæ reliqua hujus Antiochenæ Synodi sunt, hic addamus.

LV. Theodoretus addictus Meletio, & a Paulino perquam aversus, nulla penitus de collega in munere pastorali & societate laborum habita mentione, nec aliorum qui Synodo interfuerunt, sed omnia in ea gesta Meletio tribuens, ita narrat (b): Divinus vero Meletius Diodorum illum, cujus ante mentionem feci, qui navem Ecclesiæ in gravissima tempestate incolumem servaverat, Tarsi pastorem designavit, Cilicumque gentem ei concredidit; Episcopum vero Apameæ Joannem creavit, qui illustri genere ortus quidem fuit, sed suis ipsis recte factis multo majorem splendorem, quam ex majorum rebus præclare gestis est consecutus: nam non doctrinæ solum, sed præstabilis vitæ ornamentis insigniter decoratus erat. Hic turbulentis procellæ temporibus, conventum eorum qui fide secum sentiebant, gubernavit, sociumque habuit & adiutorem Stephanum virum cum primis laudatum. Verum istum divinus Meletius ad alia transtulit certamina: nam ubi intellexit Germaniciam labe Endoxii infectam, eum velut medicum (nam & humaniore litteratura & sacris litteris ab ineunte ætate instructus fuerat) ad morbum curandum misit. Neque certe spes eum frustrata est. Siquidem spiritualis doctrinæ subsidio lupos in oves mutavit. Hactenus Theodoretus; atque finis esto Synodi Antiochenæ: si quæ autem alia ibi decreta sunt, nos latent. Addimus tamen his appendicem de Meletio; qui cum visitaret Diocesim, Ecclesias erigens, & Syriæ quoque monachos inviseret sibi subditos, invenit inter alios Simeonem Stylitam habitationem sibi super columnam statuisse, inauditumque hæcenus vitæ institutum arripuisse: quem cum vinctum quoque arte ferro spectasset, jussit acciri fabrum, qui solveret ferri vincula, illud addens: Amanti Deum homini satis pro vinculo esse mentem. In

cæteris eum ab instituto minime dimovere voluit. Fuerant hæc ejusdem Simeonis primordia, & quidem Deo juvante felicia, utpote qui in eodem, immo arctiori vivendi genere propagavit ætatem usque ad tempora Theodosii junioris; hæc modo factis indicasse de eo ex Theodoro (c): cætera autem alias, ut occasio feret inferius.

At prosequamur jam Gregorium properantem Constantinopolim. Cum enim illuc pervenisset, hospitio excipitur a piis viris sanguine sibi conjunctis: testatur enim id ipse, cum ait (d): Quod si gravavimus, parcendo potius & repudiando, quam accipiendo graves fuimus. Hujus rei si causam quæritis, domus quædam pia Deique amore flagrans, non secus atque (e) Elisæum Sunamitidis domus nos refocillavit, hominum corporis spiritusque cognatione mecum conjunctorum, ac singulari liberalitate præditorum; apud quos hic quoque populus compactus est, cum furtim adhuc Orthodoxam fidem persecutionibus vexatam atque afflictam hauriret, nequaquam libere ac sinepericulo. Reperdit illis Dominus in die retributionis. Hæc Gregorius. Erat hic Nicobolus Nicoboli junioris parens; de quo inferius. Quod igitur maxima ex parte Civitas illa Arianis hominibus conferta esset sub Ariano Episcopo præpotente; quanvis Valens extinctus esset, Gratianique edictum fuisset promulgatum; haud tamen his poterat contineri procacia atque ferocia Arianorum publice in Catholicos debacchantium; cujus rei causa ipse sui adventus initio domi clandestine docebat.

At divino plane miraculo factum, ut domus illa in Ecclesiam converteretur; atque cresceret in Basilicam: quod & ipse ante prædixit, nempe ut Jebus in Hierosolymam, & Bethlehem mutaretur in Silo: quæ ab ipso vocata est Anastasia, ea de causa, ut idem testatur, quod compressa & extincta fides Catholica in ea civitate (f), ibi excitata revixerit. Cæterum haud assentiri possumus Gregorio presbytero, qui locum illum antea Anastasiam appellatum putat, fuisseque Ecclesiam ab Arianis velut ignobilem derelictam: nam illam ipsam privatam domum extitisse, & ab effectu eo nomine decoratam, idem ipse Gregorius sæpe affirmat, de qua ita ait (g): Illa primum Dei verbum, quod prius in radicibus manebat, ad supremum montis cacumen evexit, ob idque Anastasiæ nomen adepta est, Anastasia inquam illa laboriosum manus meæ opus insigne. Porro ob loci angustiam (ut dictum est) eandem sæpe Bethlehem nominavit. Sed & illam dicatam fuisse in memoriam sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, Sozomenus testatur; qui & ait (h), sententiam quorundam fuisse, ex

(c) Theod.
l. SS. Patrum c. 26.

LVI.

(d) Gregor.
Naz. orat.
in Maxim.(e) 4. Reg.
4.Gregorii
Nazianzeni
hospitium
Constantino-
poli.

LVII.

(f) Greg.
Naz. orat.
ad centum
quinquag.
Episc.(g) Gregor.
Nazian. in
somnia An-
astasiæ.(h) Sozom.
l. 7. c. 5.

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

GRATIANI 12. IMPP.
VALENTIN. 3.

eo dictam Anastasiam, quod mulier grava e sublimi porticu, cum verbum Dei audiret; deorsum lapsa, atque extincta, communibus omnium precibus revocata ad vitam fuerit. Sed præstat audire Gregorium ipsum tantæ fabricæ architectum, qui a fidei resurrectione locum nomen adeptum, sæpe confirmat. Potuit verum esse, quod de muliere collapsa Sozomenus tradit; siquidem ob loci angustiam & sexus honestatem structa illic fuerant tabulata, ex quibus Dei verbum feminæ audirent, ut apparet ex ejusdem Gregorii carmine de Insomnio Anastasiæ.

LVIII.

Accidit postea, ut quæ latioribus fidei terminis longe lateque crescens totum ambitum Civitatis complexa fuit, æque creverit amplioribus murorum spatiis: nam post hæc Martianus (a) nobilis Civis idemque prædives, ingentem ibi suo patrimonio extruxit Ecclesiam; in qua ipse presbyter semper vixit. Auctor est Theodorus Lector in Collectaneis, ob nomen Anastasiæ illuc postea fuisse delatas Anastasiæ sanctissimæ martyris reliquias, ejusdemque martyrii die natali ipsam Basilicam in ejus memoriam consecratam. His addimus (ne quid prætereat) fuisse Constantinopoli aliam ejusdem nominis ecclesiam, Anastasiam dictam, sed (ut habet Sozomenus b) fuisse Novatianorum, ab Arianis dirutam, ab ipsis vero denuo excitatam; unde & consecrata fuerit id ipsum nomen, Anastasia: sed hæc ab Anastasia Gregorii longe diversa, in qua ipse tamquam certaminis campo omnes profligans hæreticos, victricia erexit trophæa victoriæ: illic enim pro concione insignes quinque illas inter alias de Theologia habuit orationes, ex quibus nomen est Theologi consecutus, quibus exultantes & insultantes repressit hostes: qui diutius summa rerum potiti, nemine adversante factu tumido incedentes, magnam cum potentia ex perfidia & impietate sibi gloriam comparaverant: sed cum fortis ille armatus (c) fores observaret, quo tuta esset absque exturbatore possessio, fortior illo veniens, nempe in Gregorio. Christus, ablata aucta fœnore recuperavit. Quam autem opportunus atque pernecessarius fuerit Gregorii tunc adventus, & qualis esset urbis ipsius status; ex iis intelliges, quæ ipse aliquando pro concione ad ingratum populum dixit (d): nimirum non secus ac si navi tempestate jactatæ & periclitanti manum porrexisset, aut urbi obsidione cinctæ, vel ædibus flammaram ardore conflagentibus, instrumentis extinguendæ flammæ accommodatis opem tulisset: his & aliis symbolis usus est ipse: apologiam habens adversus eos qui ipsum ambitionis nomine redarguerent.

(a) Martian. act. apud Mezapbr. die 10. Jan.

(b) Sozom. l. 4. c. 19.

(c) Luca 21.

(d) Gregor. Nazian. de non affect. cathed. Constantinop.

LIX.

Cum autem detectus esset Gregorius suscepisse patrociniū Catholicæ fidei, mox

Ann. Eccl. Tom. V.

sensit Arianos infestos; qui eo audaciæ atque furoris adacti sunt, ut eum hæreticum inclamarent, atque etiam lapidibus sanctissimum virum impeterent: testatur id ipse pluries; & in Vita sua his versibus (e):

(e) Gregor. Naz. in vita tua

*At qui mearum tunc fuit rerum status?
Ingressus urbem plurimis jactor malis.
Exarsit in me tota primum civitas,
Multos perinde ac si deos inducerem.
Mirum nec est hoc: instituti sic erant,
Ignota prorsus ut quibus fides pia
Esset, modoque trina quonam est unitas,
Atque una rursum Trinitas; siquidem pice
Intelligantur hæc duo.*

Gregorius primo ingressu quæ passus.

Sic namque res se habebat hoc tempore: quod reciperetur ab omnibus nomen hypostasis, hæctenus pro substantia usurpatum; plane accidebat, ut qui tres hypostases dicerent, ac proinde tres substantias, alias subsistentias prædicarent, trium deorum assertores inclamarentur; sicut e contra qui eam vocem non reciperent, ab istis nominarentur Sabelliani, ut nuper vidimus de Paulino, dicturique fumus de S. Hieronymo. Sed de furente in ipsum plebe hæc ibidem subdit:

*— Plebsque insuper
Læsis favere suevit, ut tum Præsuli
Suo, vicem ejus graviter infaustram ferens:
Plebs tanta & animis plena non in omnibus
Superare rebus, quæ probrum ingens duceret.
Imbres tacebo saxeos, epulas meas;
Vanos fuisse quos queror tantummodo,
Hæc assecutos, assequi quæ nil juvat.
Necem nec infert.*

Plebs lapidibus Gregorium petit

ista a plebe Ariana Gregorius passus est. Qui autem modestius cum eo visi sunt agere; eundem raptum ad tribunal, quasi maleficum ac seductorem, falsæque doctrinæ auctorem, traxerunt. Nam ipse hæc mox addit:

*— Post velut sicarius
Vultu superbo præditos ad Præsides,
Queisque una studio lex erat plebi obsequi,
Trahor ipse, sceleris qui nihil patraveram,
Nec cogitaram; discipulum Christi ut decet.
Ac tum patronus astitit Christus mihi, &c.*

Gregorius rapitur ad tribunal.

Etenim magna fiducia Gregorius in se Dei sæpe expertus auxilium (licet undique impendere sibi mala conspiceret, & ex multitudine Arianorum, florentique rerum statu consterni animo potuisset) divinitus confortatus spe certa melioris temporis, his se consolabatur alloquiis (f): *Hic, inquit, mecum cogitans ajebam: Domos*

Consolatio Gregorii.

(f) Gregor. Nazian. ad Arian. & de se ipso.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.GRATIANI 12. IMPP.
VALENTIN. 3.

Ariani habent, nos inquilini; hi templa, nos Deum, idque præterea quod Dei vivi templa sumus, victimæ vivæ, holocausta spiritualia, sacrificia perfecta, Dei denique, Trinitatis adoratæ beneficio: hi vulgus habent, nos Angelos; hi temeritatem & audaciam, nos fidem: hi minas, nos preces & orationes: hi ferendi insolentiam, nos patientiam: hi aurum & argentum, nos purgatam fidei doctrinam:

(a) Agg. 1. Fecisti tibi (ut cum Scriptura (a) loquar) duplices & triplices contignationes, domum fenestris distinctam: At hæc fide mea nondum sublimiora sunt, calisvæ, ad quos excelsus feror: At mihi grex exiguus, sed ad præcipitia non fertur: At angusta mihi caula, sed lupis inaccessa, & latrones non admittens; atque ejusmodi, ut nec a furibus, nec ab extraneis transcendere queat. Nec dubito, quin eam quoque aliquando latiore prospecturus sim: multi enim ex iis qui in luporum numero sunt, a me inter oves recensentur, ac fortasse etiam inter pastores. Hæc mihi feliciter annunciat bonus ille pastor, propter quem ego animam meam pro ovibus pono. Hæc Gregorius, quem Deus aliqua visione (ut olim (b) Petro ostenso linteo) eorum quæ futura essent bonorum, fuit in tanta rerum angustia consolatus. At ista modo satis de Gregorii primis illis diebus commemoratione Constantinopoli: reliqua autem ab eo gesta rejicimus in sequentem annum.

LX.

Hieronymus calumniam passus in eremo.

Sed ut ad res Syriæ redeamus. Pamdem prorsus calumniam, quam Paulinus Episcopus Antiochenus (ut vidimus ex Epiphano atque Theodoro) passus est a Vitale primum, ac deinde a Flaviano, cum ab eis Sabellianus appellaretur, pati cogitur S. Hieronymus in Syriæ solitudine apud Chalcidem in eremo degens, quod communicaret cum eodem Paulino, a Meletii puto studiosis exagitat, nominatus & ipse ab iisdem Sabellianus, adeoque vexatus, ut coactus fuerit inde recedere. Tradit hæc omnia ipse scribens ad Marcum presbyterum Chalcidensem (ut habet vetus exemplar) non Celedensem: degebat enim ipse (ut dictum est) in Syriæ solitudine Chalcidense, cum quæ pateretur ab illis, narrat his verbis (c):

(c) Hieron. epist. 77.

(d) Psal. 38.

(e) Psal. 37.

Decreveram quidem utendum mihi psalmistæ voce dicentis (d): Cum consisteret adversus me peccator, obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis. Et iterum (e): Ego vero tamquam surdus non audiebam, & tamquam mutus non aperiens os suum, & factus sum, ut homo non audiens. Sed quia charitas omnia superat, & propositum vincit affectus, non tam injuriam facientibus reddo vicem, quam tibi respondeo postulanti. Apud Christianos enim non qui patitur (ut quidam ait) sed qui facit contumeliam, miser est. Et pri-

mo quidem antequam de fide mea, quam optime nosti, tecum loquar; adversus barbariem hujus loci versu cogor clamare vulgato (f):

(f) Virgil. l. 1. Æneid.

Quod genus hoc hominum? quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? Hospitio prohibemur
arenæ:
Bella cient, primaque vetant consistere
terra, &c.

Quæ idcirco de Gentili poeta sumpsimus, ut qui Christi pacem non servat, pacem saltem discat ab Ethnico. Hæreticus vocor, homousion prædicans Trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes, veras, integras, perfectasque personas indefessa voce pronuncians. Si ab Arianis, merito. Si ab Orthodoxis; qui hujusmodi arguunt fidem, Orthodoxi esse desierunt. Aut si eis placet; hæreticum me cum Occidente, hæreticum me cum Ægypto, hoc est cum Damaso, Petroque condemnent. Quid unum hominem, exceptis sociis, criminantur? Si rivus tenuiter fluit, non est alvei culpa, sed fontis. Hæc idcirco S. Hieronymus, quod cum Damaso, Petro Alexandrino, totaque Ecclesia Occidentali, dicere mallet tres in Trinitate personas, quam hypostases: cum (ut diximus) per hypostases intelligerent Latini substantias: quod etiam ex ejusdem Hieronymi ad Damasum epistola (g) cognosci potest. At observa, lector, qua etiam adversarii reverentia profecuti sint Romanos Pontifices: ut licet Flavianus, & alii cum Paulinum, tum Hieronymum Sabellianæ hæresis insimularent; adversus tamen Damasum, ex cujus hi ore pendebant, nequaquam ausi sint loqui. Sed subdit idem S. Hieronymus:

(g) Hieron. epist. 57. Reverentia erga Romanum Pontificem.

LXI.

Pudet dicere. De cavernis cellularum damnamus Orbem; in sacco & cinere volutati, de Episcopis sententiam ferimus. Quid facit sub tunica pœnitentis regius animus? Catena, sordes, & coma non sunt diadematis signa sed fletus. Permittant me, quæso, nihil loqui. Cur eum lacerant, qui non meretur invidiam? Hæreticus sum: quid ad te? quiesce, jam dictum est. Ista quidem Hieronymus, quod non esset monachorum, sed Episcoporum hæc perscrutari atque punire; sed paulo post: Hæc venerabilis & sancte pater, cum quali gemitu, cum quali dolore conscripserim, testis est Jesus. Tacui: Numquid semper tacebo, dicit Dominus (h)? Non mihi conceditur unus angulus eremi. Quotidie exposcor fidem; quasi sine fide renatus sim. Confiteor ut volunt, non placet; subscribo, non credunt. Unum tantum placet, ut hinc recedam. Jam jam cedo; abruperunt partem a me animæ meæ carissimos fratres. Ecce discedere cupiunt, immo discedunt, melius esse dicentes, inter

Episcoporum, non monachorum esse de fide cognoscere.

(h) Isai. 42.

CHRISTI
378.

DAMASI PAP.
12.

GRAIANI 12. IMPP.
VALENTIN.3.

ter feras habitare, quam cum talibus Christianis. Et ego ipse, nisi me & corporis imbecillitas, & hiemis retineret asperitas, jam modo fugerem. Verumtamen dum verum tempus adveniat, obsecro, ut paucis mihi mensibus eremi concedatur hospitium; aut si hoc tardum videtur, abscedo: Domini (a) est terra, & plenitudo ejus. Ascendant soli cœlum; propter illos tantum Christus mortuus sit, habeant, possideant, glorientur. Mihi (b) autem absit gloriari nisi in Cruce Domini nostri Jesu Christi, &c.

(a) Psalm. 23.

(b) Gal. 6.

LXII.

Hæc quidem passus est S. Hieronymus, non (ut multi putant) ab hæreticis, sed ab iis qui communicantes Meletio, infestabantur Catholicos Paulini communione; qualis erat ipse Hieronymus, ut superius pluribus demonstratum est. At plane consilium Dei fuit, ut his turbis S. Hieronymus exagitatus, eremum licet invitus relinquere cogeretur, cum tamen nunquam monachus esse desierit, factumque est, ut sub modii angustia lucerna latens, super candelabrum in Ecclesiæ amplitudine collocata, longe lateque splendoris sui radiis efflueret.

Quo autem profectus sit ipse egressus ex Syriæ eremo; certe quidem Hierosolymam ante abiisse, quam Romam veniret ad Damasum, ex ipsius assertione probatur, dum in præfatione ad Paulinum in Didymi commentarium de Spiritu sancto, recedens tunc Roma post obitum Damasi, se postliminio Hierosolymam reversum affirmat; & in epistola ad Asellam (c), quam Roma egressus, navem conscensurus descripsit, ait: *Ora autem ut de Babylonie Hierosolymam regrediar*: quibus intelligas, jam ante ipsum Hierosolymis versatum fuisse quam Romam veniret ad Damasum. Quantum vero temporis Hierosolymis manserit, haud satis liquet; constat tamen eum posthac esse profectum Constantinopolim, ubi audivit illic docentem Gregorium Nazianzenum; quando autem id contigerit, suo loco dicemus.

(c) Hier. epist. 99.

LXIII.

Cum vero S. Hieronymus Hierosolymis moraretur, totus erat in rebus Hebraicis perscrutandis, prout intelligi potest ex ejus ad Damasum eo tempore datis litteris (d). Quando etiam Damasus Pape eundem epistolis frequentabat, crebris eum divinæ Scripturæ quæstionibus pulsans, prout ejusdem Damasi litteræ ad eum datæ significant. Intercurrebat tanta viarum spatia Etherius tabellarius, idemque diaconus, cujus cum in Damasi, tum etiam in Hieronymi litteris habetur men-

(d) Hier. epist. 125.

tio (e). Admiratione quidem dignum erat, tantum Antistitem, atque doctorem, qui munere pastorali ex sublimiori cathedra in medio Ecclesiæ sita omnes doceret; tamen non dedignatum aliqua, ut plenius disceret, a privato homine percontari; ut ex his saltem videas, quam procul ab omni fastu, cujus aliquando infimulatus fuerat, Damasus abhorreret; quod & facilius ex ejusdem Damasi verbis intelliges, cum ad Hieronymum scribens postquam Syriæ reliquerat solitudinem, hisce verbis eum compellat (f) [1].

(e) Apud Hier. epist. 124. & 125.

(f) Apud Hier. epist. 124.

Dormientem te longo jam tempore, legentem potius quam scribentem, quæstionculis ad te missis excitare disposui; non quo & legere non debeas (hoc enim veluti quotidiano cibo alitur & pinguescit oratio) sed quo lectio sit fructus iste, si scribas. Itaque quoniam Etherio tabellario ad me remisso, nullas jam te epistolas habere dixisti, exceptis his, quas aliquando in eremo dictaveras, quasque tota aviditate legi atque descripsi: & ultro pollicitus es, te furtivis noctium operis aliqua si vellem, posse dictare; libenter accipio ab offerente, quod rogare volueram, si negasses. Neque ullam puto digniorem disputationis nostræ confabulationem fore, quam si de Scripturis sermocinaremur inter nos, id est, ut ego interrogem, tu respondeas; qua vita nihil puto in hac luce jucundius, quo animæ pabulo omnia mella superantur. Hæc & alia quam familiarissime Damasus cum Hieronymo. Quibus itidem litteris, non nuper eum ex eremo egressum, sed jam pridem inde recessisse demonstrat; sed quoniam potissimum anno Domini id acciderit, ignoramus; quatuor tamen anni mansionis ejus in eremo ab incerto auctore (g) numerantur; qua ratione dicendum esset, ipsum egressum ab eremo ante annum superiore, nimirum Domini trecentesimo septuagesimo sexto: at quoniam haud solidæ fidei auctor ille est qui complura de S. Hieronymo mendacia confarcinavit, noluimus hæc dubia certo superius consignare anno, sed hic potius occasione calumniæ Flaviani in Paulinum ejusdem meminisse. At de lucubrationibus ipsius Hieronymi ad Damasum agemus inferius.

LXIV.

Damasus ab omni fastu alienus consult S. Hieronymum.

(g) Extat apud Hier. t. 9.

Placuit Paulino Episcopo Antiocheno, eundem sanctum Hieronymum ordinare presbyterum; cui tamen sic ipse assensit, ut non pateretur alicui adscribi Ecclesiæ, quippe qui sic consentiret in clerum adsciri, ut tamen nollet deferere esse mona-

LXV.

Hieronymus presbyter ordinatur a Paulino.

NOTÆ [1] Hanc epistolam Hieronymus non Hierosolymis, sed Roma accepit, neque ibi legendum, Quoniam Etherio tabellario, sed ut habent veteres codices: Quoniam & veri tabellario. Scripta autem creditur hæc epistola A. D. 384. paucis ante Damasi obitum mensibus.

CHRISTI
378.DAMASI PAP.
12.GRATIANI 12. IMP.
VALENTIN. 3.(a) Hier.
epist. 61.

nachus, sed pro animi arbitrio liber quo vellet, pergeret; testatur id ipse Hieronymus, cum a Joanne Episcopo Hierosolymitano ipsius Ecclesiæ subjici tentaretur, ad Pammachium (a) scribens, ipsum Joannem ita compellans: Porro quod dicis, te petiisse, ut subjicerentur Ecclesiæ Dei, & non scinderent eam, neque proprium sibi facerent principatum; de quibus dicas, non satis intelligo. Si de me & presbytero Vincentio; satis multo dormisti tempore, qui post annos tredecim nunc excitatus hæc loqueris. Ob id enim & ego Antiochiam, & ille Constantinopolim urbes celeberrimas deseruimus, non ut te in populis prædicantem laudaremus, sed ut in agris & in solitudine adolescentiæ peccata desentes Christi in nos misericordiam desletteremus. Sin autem de Pauliniano tibi sermo est; vides cum Episcopo suo esse subiectum, versari Cypri, ad visitationem nostram interdum venire, non ut tuum, sed ut alienum, ejus videlicet a quo ordinatus est. Quod si hic etiam esse voluerit, & in exilio nostro quietus in solitudine vivere, quid tibi debet, nisi honorem, quem omnibus debemus Episcopis? Fac a te ordinatum; idem ab eo audies, quod a me misello homine sanctæ memoriæ Episcopus Paulinus audivit: Num rogavi te, ut ordinarer? Si sic presbyterium tribuis, ut monachum nobis non auferas; tu videris de judicio tuo. Sin autem sub nomine presbyteri tollis mihi, propter quod sæculum reliqui; ego habeo quod semper habui: nullum dispendium in ordinatione passus est. Hæc ipse.

LXVI.

Ex his vides, nequaquam sustinuisse Hieronymum alicui, cum ordinatus est,

adscribi titulo, nec postea in aliquam referri Ecclesiam tolerasse; immo de amobus, nempe de Hieronymo & Vincentio, Epiphanius (b) ad Joannem scribens testatur, nec precibus adduci umquam potuisse, ut vel saltem in monasterio sacerdotis munere fungerentur. At si quod plerique dicunt, idem Hieronymus a Damaso Papa factus est Cardinalis tituli Sanctæ Anastasiæ; cur cum redigi vellet a Joanne sub Ecclesia Hierosolymitana, non æque excepit, sicut de ordinatione a Paulino facta, ita de Cardinalatu, quo dicunt a Damaso Romæ donatum? Vel cur ex illa facta contestatione Paulino, se omnino liberum esse declarat, si postea a Damaso in titulum Cardinalis cooptatus est? Sed cum omnino se liberum fateatur, nec umquam tituli vinculo voluisse astringi testetur; vide quo modo subsistat, ut fuerit ipse creatus a Damaso presbyter Cardinalis. Da igitur presbyterum Cardinalem sine titulo, & aquiescent qui de his dubitant, dicentibus Hieronymum ordinatum a Damaso presbyterum Cardinalem: sunt enim correlativa, & ad aliquid significantia antiquo more presbyter Cardinalis & titulus, ut alterum sine altero esse non valeat. Nec est quod fingere quis possit, Hieronymum postquam recusavit adscribi Ecclesiæ Hierosolymitanæ, venientem rursus Romam, passum a Damaso in titulum Cardinalis adscribi: nam illa epistola (uti ibi testatur) decimotertio anno scripta est, postquam Hieronymus Hierosolymis commoratus est, totidemque & amplius post obitum Damasi; sed de his rursus inferius.

(b) Apud
Hier. ep.
60.

JESU CHRISTI
ANNUS
379.

DAMASI PAP.
ANNUS
13.

GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPPP.
THEODOSII I.

I. **T**Recentissimus undeciesagesimus annus Domini Aufonium Gallum, & Olybrium habuit Consules ordinarios. Eiusmodi honore primario Gratianus Augustus, Aufonium magistrum suum ornare voluit; illud probe sciens, magistris æque ac parentibus haud dignam meritis vicem referri posse. Rependit illi pro munere & ipse Aufonius egregiam gratiarum actionem, quam coram ipso Imperatore & amplissimo Senatu dixit; qua & hæc inter alia (a): *Tu Auguste venerabilis, distributor maximè bello, assultantibus tot millibus barbararum, quibus Danubii ora protegitur, Comitibus Consulatibus mei armatus exeres. Tribunitia ista quod in urbe Sirmio geruntur, an ut quod in procinctu, Centuriata dicentur? an (ut quondam) Pontificalia vocabuntur? sine arbitrio multitudinis sacerdotum tractata collegio? sic potius sic vocentur; quæ tu Pontifex Maximus Deo participatus habuisti. Non est ingenii mei, piissime Imperator, talia comminisci; verba sunt litterarum tuarum, quibus apud me auctoritatem summi nominis & tuæ voluntatis amplificas; sic enim loqueris: Cum de Consulibus in annum creandis solus mecum volutarem, ut me nosti, atque ut facere debui, ut velle te scivi; consilium meum ad Deum tuli. Eius auctoritati obsecutus, te Consulem designavi, &c. Hæc ibi; & inferius de Gratiani pietate:*

(a) *Aufon. Grat. act. pro Cons.*

Pietas Gratiani.

tate: Nullum tu unquam diem ab adolescentia tua, nisi adorato Dei numine, & reus voti, & illico absolutus, egisti laudis manibus, mente pura, immaculabili conscientia, & (quod in paucis est) cogitatione sincera. Hæc ipse. Ita volumus retulisse ad insinuandam Christiani Principis pietatem; cui etsi hucusque cum Imperio titulus ille nomine tenus potius, quam re inhereret, Pontificis Maximi, sicut aliis superioribus Christianis Imperatoribus: ipse tamen (ut dicemus) pietatis purus cultor abjecit.

Porro autem idem Aufonius (b) in precatatione illa, qua sui Consulatibus auspicia occinuit, hæc haud vane anni hujus auguratus est bona, dum post alia ita habet:

II. *(b) Aufon. in precat. prid. Kal. Jan. Idyl. 8.*

*Jane veni, novus anne veni, renovato veni Sol,
Hostibus edomitis, qua Francia mixta Suevis.
Certat ad obsequium, Latiis ut militet armis;
Qua vaga Saurmates sibi junxerat agmina Chunis,
Quaque Getis sociis Histrum adsubabat Alanis.
Hoc mihi præpetibus Victoria nunciat alis.
Jam venit Augustus, nostros ut comat honores*

Offi.

PAGIUS
Anno Urbis 1132.
secundum Baronium
1130.
Olymp.
289. an. 3.
secundum Baronium
Olymp.
289.
SÆC. IV.
A.C. 379.
I.

ANNO PERIODI GRÆCO- ROMANÆ 5872.
© 24. F. D 19. P. 21. April. Indiæ. 7.
JESU CHRISTI 379.
DAMASI PAPÆ 14.
GRATIANI 13. VALENTINIANI JUNIORIS 5.
THEODOSII I.

[1] **A**D num. I. & seq. *Coff. Aufonius, & Q. Clodius Hermogenianus Olybrius; uterque Oc-*

cidentalibus: nam post Imperii in Orientale & Occidentale divisionem, Imperatoribus Quinquennialia vel id genus festa in Occidente edentibus, uterque Consul sæpe in Occidente creatus, & vice versa in Oriente, ut multis exemplis liquet. In hunc porro annum *Valentiniani junioris Quinquennialia* incidunt. De Olybrio legendus Gothofredus in Prosopographia Cod. Theod. *Aufonius* Treviris positus Panegyricum Gratiano dixit, in quo accepti Consulatibus ei gratias agit. Qui Panegyricus, ut docte notavit Gothofredus in Chronologia Cod. Theod. non hujus anni initio, ut perperam Aufonii Interpretes, sed circa finem recitatus. Quomodo enim *Kalendis Januariis*, ut vult *Vinetus, Gratianus*.

II. *Aufonii Panegyricus sub finem anni recitatus.*

NOTÆ (1) **C**off. *Aufonius & Q. Clodius Hermogenianus Olybrius.* Relandus ita: *Decimus Magnus Aufonius & Q. Clodius, &c.* ut Pagius. Alii *decimum* pro *decimo* habent. Gruterianus lapis ex Pinciana villa Burghesia, pag. CCCLIII. 2.

CONIUGI. Q. CLODI. HERMOGENIANI
OLYBRI &c.

CONSULIS ORDINARII.

Reines. cl. XX. pag. 983.

DIE. XVI. KAL. SEPT. AUSONIO. ET
OLYBRIO CONSS.

Gudianæ inscript.

IDIBUS JUL. DEPOS. XVII. K. AUG.
AUSONIO. ET. OLYBRIO. CONSS.

Paschalis laterculus in fine Gennadii, & Prosperi Chronicon: *Aufonio, & Olybrio;*

CHRISTI
379.DAMASI PAP.
13.GRATIANI 13.
VALENTIS 4. IMPER.
THEODOSII I.

Officio exornans, quos participare cupisset.
& paulo post:
Ecce ubi se cumulat mea purpura (mitibus audi
Auribus hoc Nemesis) post me dignatur oriri

Augustus Consul, plusquam conferre videtur
Me sibi, qui iussit nostros precedere fasces:

de Theodosio nimirum eodem mense Imperatore creato intelligens.

Nam

PAGIUS

tianus initium Consulatus Præceptoris sui, præsentia sua honorare potuit; cum is die decimo nono ejusdem mensis Januarii Sirmii fuerit, ibique Theodosium Magnum Orientis Imperatorem, ut mox dicitur, renuntiavit, ipsoque Vineto fatente, Treviros inter & Sirmium sint plus mille & quingenta milliaria, & sic plus septuaginta quinque dierum iter, aut circiter? Ausonius in fine suæ Gratiarum adionis ait: Dein quia interesse primordiis dignitatis per locorum intervalla non poterat, (scilicet Gratianus) ad solennitatem condendi honoris occurreret, beneficiis ne deesset officium. Tum paulo post: Tu Gratiane, tot Romani Imperii limites, tot flumina & lacus, tot veterum interseptæ regionum, ab usque Thracia, per totum, quam longum est, latus Illyrici, Venetiam Liguriamque & Galliam veterem, insuperabilia Rhætia, Rheni aquosa, Sequanorum invia, porrecta Germania, celeriore transcurso, quam est properatio nostri sermonis, evolvis, nulla requie otii, ne somni quidem, aut cibi munere liberali, ut Gallias tuas inopinatus illustres, ut Consulatum tuum, quamvis desideratus, anticipes. Gratianus itaque, ut Gothofredus citatus observat, mensibus Januarii & Februarii Sirmii fuit, ubi VI. Kal. Mart. dedit Legem I. Cod. Theod. De Palatinis S. L. Sirmio in Galliam reversurus per Venetiam, ubi Aquileia, & Liguriam, ubi Mediolanum, transit, teste Ausonio laudato. Itaque data mense Julio, Aquileia L. 2. Cod. Theod. De desertoribus, & L. II. De lustrali conlat. eodemque mense Julio extremo & Augusto Mediolani L. 4. Cod. Justin. Quemadmodum testam. aperiantur, & L. 5. Cod. Theod. De Hæreticis. Mediolano profectus Liguriam, Galliam veterem, Rhætiam, Rheni accolas, Sequanos, Germaniam (primam scilicet) pertransiit. Hujus celeritatis rationem assignat Socrates lib. 5. cap. 6. ubi ait: Et Gratianus quidem confestim ad Gallias reversus est, eo quod Alamanni Provincias illas depopularentur. Emenfis illis regionibus Treviros pervenit, ubi XVIII. Kal. Octob. dedit L. 12. Cod. Theod. De Medicis & Professoribus. Hinc est quod Ausonius in ea urbe Gratiano de Consulatu gratias agens, ait: Quia interesse non poterat, &c. ad solennitatem condendi honoris occurrisse, beneficiis ne deesset officium, id est, circa finem Consulatus, ut Gothofredus interpretatur. Porro ex hoc Ausonii loco valide confirmatur quod anno CCCLXXVIII. num. VII. affirmavimus, Gratianum nempe, Valente mortuo, Gothisque ad portas usque urbis Constantinopoleos excurrentibus, teste Eunapio in Excerptis, in eam urbem in Thracia sitam venisse, indeque Sirmium; cum Ausonius dicat, eum a Thracia digressum, totum latus Illyrici, cujus initium Sirmio longe remotius, percurrisse.

III.

Ex ea Ausonii Oratione constat, annos certos fuisse Imperatorum Consulatibus destinatos; ait enim: Te videre sapius in hoc magistratu, Gratiane, desidero, ut & sex Valerii Corvini,

& septem Caii Marii & cognominis tui Augusti Imperatore tredecim Consulatus unus aequipares. Tibi plures ex præres potest atas & fortuna tua præstare: (vides scripto Consulatus aliquos ab ætate pependisse, qui nempe Decennialibus & id genus festis addicti erant, cum summe debebant, quosdam vero a fortuna, qui scilicet propter victorias, aut triumphos assumi poterant) verum ego in numero parior, quia tu in munere liberalior. Ipsum enim te sapius hoc honore defraudas, ut & aliis largiaris. Erant itaque Consulatus aliqui Imperatoribus proprii, quibus plerique seipso sæpe privabant. Difficile tamen annos reperire, quibus se Gratianus Consulatu fraudavit. Is anno CCCLXVII. Augusteam dignitatem adeptus est, annoque insequenti, quo juxta primam Consulatum Cæsareorum regulam Consul procedere debuit, locum aliis reliquit. Sed in Quinquennialibus, Decennialibus, & Quindecennialibus Consulatum assumpsit. Quomodo itaque dici potest, eum se sæpius Consulatu defraudasse; cum semel tantum Consulatum in alios transfuisse videatur? Sed cessabit admiratio, si consideremus, Gratianum semel & iterum cum Valentiniano patre triumphasse, ut indicat Ausonius in Mofella, de Rheno fluvio loquens;

Spestravit junctos Natique, Patrisque triumphos
Hostibus exactis Nicrum super & Lupodunum.

Ad quos triumphos referenda Inscriptio, quæ extat apud Gruterum pag. 285. 6.

VICTORIIS. TRIUMFISQUE
MAGNIFICO
D. N. VALENTINIANO
INCLYTO. PRINCIPI
SEMPER. AUG
RUFII. VOLUSIANI
NUS. V. C. PRAEF
URB. ITERUM
JUDEX. SACRARUM
COGNITIONUM
CLEMENTIAE. EJUS
DEDICATUS

Quare, cum propter utrumque triumphum Gratiano Consulatus debitus esset, isque eum non capessierit, jure merito scribit Ausonius, Gratianum sæpius sese Consulatu defraudasse. Fatendum tamen, Imperatores triumphum cum Decennialibus, & id genus festis plerumque copulasse, & quando aliis annis triumpharunt, ut plurimum Consulatum suscepisse: indeque intelligimus, indicare Ausonius, Gratianum in Quinquennialibus propriis, vel patriis, in quibus Consulatum suscepit, triumphasse; quamvis speciales Consulatus triumphis suis destinare potuisset. Dicit etiam potest; Oratorem significare, Gratianum, tam anno CCCLXVIII. quo propter Imperii exordium annum aperire debebat, quam præsentem, quo ob victoriam Alem-

IV.
An Gratianus triumphavit?

man-

CHRISTI
379.

DAMASI PAP.
13.

GRATIANI 13.
VALENTINI. 4. IMPPPP.
THEODOSII I.

III. Nam paulo post, nempe ejusdem mensis Januarii (a) die decima sexta, idem Gratianus Augustus proxime spectans imminentes in cladem totius Romani Imperii Gothorum victrices turmas; cum ipse revocaretur in Gallias ob Alemannos iterum rebellantes Imperatoris absentia, & ob cladem Orientalem ferocioribus animis insolescentes; Sirmii agens, adoroque numine, ejus instinctu publicis Comitibus militaribus creat Orientalis Imperii in locum Valentis defuncti Theodosium Imperatorem annum agentem ætatis tertium supra trigessimum, qui tempore Valentiniani senioris post præclaras adversus barbaros res gestas, invidiam passus, atque ad necem quæsitus, servatus tamen fuit magno Dei consilio ad erigendum collapsum in Oriente Romanum Imperium ob incursiones barbarorum, & ad vindicandum Occidentale e cruentis sanguine regio manibus tyrannorum. Affulisse divinitus numen in ejus natalibus, ut bonorum futurorum prænuncium nomen consequeretur, Theodosiusque diceretur, auctor est Aurelius Victor, qui ait (b): Huic ferunt nomen somnio parentes monitos sacravisse, ut Latine intelligimus A Deo datum. De hoc etiam quibusdam oraculis in Asia divulgatum est, cum eum Valenti dicerent successurum, cujus nomen è Θ, Ε, Ο, atque Δ, Græcis litteris initiaretur, qua cognatione principii deceptus Theodorus, cum sibi Imperium præsumeret, scelestæ cupidinis supplicia percepit. Hæc Victor, qui eum patre Honorio, matre Thermantia, genere Hispanum, originem a Trajano traxisse dicit. Cæterum quod ad parentem ejus spectat, non Honorium fuisse sed Theodosium, Sanctus Ambrosius (c), Orosius (d), Ammianus & alii testantur; patriam vero ipsius Marcellinus (e) tradit Italicam: Zosimus autem (f) eum Caucæ Galleciæ oppidi natum dicit. Unus hic inter tot tantosque Imperatores inventus, sententia Claudiani (g) qui non quæserit purpuram; sed ipse quæsitus sit ab ea; nam ait:

Hæc sunt innumeris per se quæsitæ trophæis:

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS mannicam Consulatus ei debitus erat, ea se dignitate fraudasse. Ausonius enim in laudata Oratione de Consulatu suo loquens, ait: *Quartum hunc gradum novi beneficii tui, Auguste, constituis, auferre tibi ipsi, quo alter ornatur.* Verum quidem est victoriam Alemannicam pertinere ad annum CCCLXXVII. ideoque videri Gratiano anno CCCLXXVIII. purpuram Consularem debitam, sed obstabat designatio Valentis & Valentiniani Augustorum in eundem annum CCCLXXVIII. quo revera Consules processere.

V. Ad num. III. Theodosius, non XVII. Kalend. Februarii, ut perperam scribit Socrates & Ba-

Non generis dono, non ambitione potitus.
Digna legi virtus: uliro se purpura
supplex.
Obtulit, & solus meruit regnare rogatus.

Laudatur summopere de Theodosii electione Gratianus, utpote qui prospiceret publicæ potius, quam privatæ utilitati, fortissimo duci dimidium cedens Imperium, qui reliqui dimidii jam ante fratrem adscivisset sibi consortem. Commendat eum S. Augustinus his verbis (b): Gratianus Theodosium regni participem fecit, cum parvulum haberet, & fratrem, avidior fidæ societatis, quam nimia potestatis. Ita ipse. Porro de creatione Theodosii errasse convincitur Theodoretus, dum ait nonnisi post adeptam victoriam de Gothis fuisse a Gratiano nominatum Imperatorem; cum reliqui omnes antiqui historici dicant eum ante creatum fuisse Augustum; postea vero cum exercitu profectum esse contra barbaros. Pugna autem ab eo inita adversus Gothos, victoriaque adepta sic ab ipso Theodoretus describitur (i): Theodosius fide communitus, alacri animo & erecto iter suscipit; & ingressus in Thraciam, barbarosque ex adverso venientes conspicatus, aciem velut prælium facturum instruit. Facta autem levi pugna, cum barbari Romanorum impetum sustinere non possent, aciem deserunt, atque terga dantes fugæ se mandant; quos Romani, quantum poterant, persequuntur, magnaque barbarorum fit cædes: nam non a Romanis solum, sed ab se mutuo interfecisti conciderunt. Quare cum quam plurimi essent ad hunc modum trucidati, & pauci qui latere poterant, Istrum trajecissent: Dux ille longe præstantissimus Theodosius, copiis suis ad vicinas urbes distributis, ad Imperatorem Gratianum celerrime, quo suæ victoriæ ipse nuncius esset, proficiscitur. Atque cum Gratianus Imperator, quæ narrabat, ne credibilia quidem putaret, & factum supra modum miraretur; illi quos stimuli pungebant invidiæ, ajunt eum & fugæ se dedisse, & exercitum amississe. Theodosius igitur postulat ab illis qui contradicerent, uti mittant nuncios,

O o o per-

ronius cum eo, sed XIV. Kalend. Februarii seu die XIX. Januarii in consortium Imperii adscitus, ut Idacius in Fastis, Auctor Chronici Alexandrini, Marcellinus in Chronico & Farrago Alexandrina testantur. Hinc nova Imperii divisio facta. Theodosio cessit Oriens cum Thracia, ut docent Zosimus lib. 4. Orosius lib. 7. & Miscella lib. 12. Inter Gratianum vero & Valentinianum fratres divisum Imperium Occidentale, ita ut Gratiano cesserint Gallia, Hispania, Britannia; Valentiniano Italia, Illyricum & Africa. Nuncupatio Theodosii Augusti indicium Quinquennialium Valentiniani junioris.

IV.

(b) Aug. de Civit. Dei lib. 5. c. 25.

(i) Theod. lib. 5. c. 5.

Theodosius debellat Gothos.

CHRISTI
379.DAMASI PAP.
13.GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPP.
THEODOSII I.

perque eos multitudinem barbarorum interfectorum diligenter cognoscant; facile namque esse ex spoliis numerum addiscere. Cui orationi assensus Imperator, misit nuncios qui res gestas explorarent, eique postea referrent.

V. Duci autem optimo Theodosio interim apud Gratianum commoranti divina quædam visio ab ipso omnium rectore Deo objecta est. Videbatur enim videre divinum Meletium Ecclesiæ Antiochena Præsulem, lanam sibi Imperatoriam injicere, & coronam illi honori convenientem capiti imponere. Quæ cum noctu secundum quietem vidisset, prima luce cuidam ex familiaribus indicavit. Ille somnium manifestum esse, & nihil obscuri ambiguisse in se complecti dixit. Ac pauci dies jam intercesserant, cum redierunt nuncii, qui ad res a Theodosio gestas explorate cognoscendas profecti fuissent, retuleruntque permulta barbarorum millia esse trucidata, &c. Hæc de victoria Theodosii, postquam perperam ponit ipsum creatum Imperatorem: quamobrem & visionem recensitam longe ante contigisse oportuit. Non enim uno, sed multis ante præliis victos a Theodosio Gothos, testantur Victor & Marcellinus. Quanti momenti fuerit ista victoria, Claudianus his versibus cecinit (a):

(a) Claud.
de 4. Consulatu Honorii.

Nulla relicta foret Romani nominis umbra,

Ni pater ille tuus jam jam ruitura subisset
Pondera, turbatamque ratem, certa que levasset

Naufragium commune manu, &c.

VI. Sozomenus de bello nihil, sed Gothos per Legatos tradit pacem petentes in amicitiam esse receptos: Gratianum autem profectum contra Alemannos, eos feliciter debellasse; nam ait (b): Sub hoc tempus Gratianus, Alemannis Galatas, Gallos scilicet, Occidentales adhuc infestantibus, ad paternam imperii sortem reversus est; quam ipsi, fratrique ipsius gubernandam reliquerat, cum prius Illyricos & Orientis Imperium Theodosio commisisset. Res autem illi ex voto contra Alemannos, ut & Theodosio contra Istrum accolentes barbaros, confecta est. Illos quidem bello subegit, hos in amicitiam populi Romani supplices recepit; a quibus acceptis obsidibus, firmata pace, Thebalonicam venit. Hæc Sozomenus.

(b) Sozom.
lib. 7. c. 4.

Gratianus
vicit Alemannos.

VII. Sane quidem ingentem hostium multitudinem a Gratiano prostratam, reliquos vero in deditionem acceptos fuisse Zosimus (c) auctor est. Sed unde tanta hæc Gratiano, nisi precibus sanctissimi sacerdotis Ambrosii? Accipe quid ipse in litteris postea redditis ad Gratianum (d) habeat, cum se excusat, quod redeunti ipsi ex Illyrico profecturo in Gallias non occurrerit: Revertenti tamen, inquit, etsi

(c) Zosim.
lib. 4.

(d) Ambr.
epist. 26.

non occurri vestigio, occurri animo, occurri voto, in quo majora sunt officia sacerdotis. Occurri dico? Quando enim abfui; quem toto sequebar affectu, cui sensu ac mentibus inhærebam? Et certe major animorum præsentia est. Tuum quotidianum iter legebam, nocte ac die in tuis castris cura & sensu locatus orationum excubias prætendebam, etsi invalidus merito, sed affectu sedulus. Et hæc quidem cum pro tua salute deferebamus, pro nobis faciebamus. Nihil hic adulationis est, quam tu non requiris, & ego alienam nostro duco officio; sed plurimum gratiæ, quam dedisti. Scit ipse nostri arbiter, quem fateris, & in quem pie credis, resciri viscera mea tua fide, tua salute, tua gloria, meque non solum officio publico debitas pendere preces, sed etiam amore privato. Reddidisti enim mihi quietem Ecclesiæ, perfidorum ora atque (quod utinam) & corda clausisti, & hoc non minore fidei quam potestatis auctoritate fecisti. Hæc ipse.

At non Ambrosius dumtaxat pro Gratiani victoria sollicitus juges obtulit Deo preces, sed Fidelium omnium vota publica nuncupata sunt, frequensque tunc pro eo piorum ad basilicas concursus prospera illi assidue postulantium; unde Eusebius hujus anni Consul in gratiarum actione: Non forum, & basilicæ olim negotiis plenæ, nunc votis, votisque pro tua salute susceptis; nam de sua cui non, te imperante, securitas? Ex his plane intelligis hoc esse tempus, quo Gratianus Imperator eas litteras ad Ambrosium dedit, quibus ab eo petiit scribi non libros fidei (nam hos jam ante dederat) sed de Spiritu sancto, quos post sequentem annum ab ipso Ambrosio esse conscriptos, inferius demonstrabimus. Qui ergo adeo perspicuis cognovisset exemplis, pietate Deum conciliari, præstoque ipsum esse cultoribus religionis; reversus e prælio nihil antiquius habuit, quam in veram, incumbere religionem; quamobrem ut eam omni studio perfectam omnibusque numeris absolutam redderet, Ambrosium ad se his litteris accersivit (e):

VIII.
Piorum
vota pro
Gratiano:

Ambrosio religiosissimo sacerdoti omnipotentis Dei Gratianus Augustus.

Cupio valde, ut quem recordor absentem, & cum quo mente sum, cum eodem corpore sim præsentem. Festina igitur ad me, religiose sacerdos, ut doceas doctrinam vere credentem; non quo contentioni studeam, aut velim magis Deum verbis quam mente complecti, sed ut magis aperto pectori revelatio divinitatis insideat. Docebit enim me ille, quem non nego, quem fateor Deum ac dominum esse meum; non ei objiciens, quam in me video creaturam, qui Christo nihil me addere posse confiteor;

(e) Apud
Ambr. ep.
25.

IX.
Litteræ
Gratiani
ad Ambrosium.

CHRISTI
379.

DAMASI PAP.
13.

GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPP.
THEODOSII I.

teor; verumtamen ut etiam Patri me commendem, Filium prædicando. Non ego in Deum verebor invidiam, non me talem laudatorem putabo, qui divinitatem verbis augeam. Ego infirmus & fragilis quantum possum prædico, non quantum est ipsa divinitas. Rogo te, ut mihi de ipso tractatu, quem dederas, augendo illic de Spiritu sancto fidelem disputationem, Scripturis atque argumentis Deum esse convincas. Divinitas te servet per multos annos, cultor Dei æterni, quem colimus Jesum Christum. Hactenus Gratianus ad Ambrosium.

Ecclesia, perfidorum ora, atque (quod utinam) & corda clausisti. Quoniam vero modo hoc? utique sanctionem pio dignam Imperatore promulgando, qua hæreticorum omnium ora blasphema compefcuit, ad Hesperium Præfectum Prætorio ita scribens (b):

(b) l. 5. de
hæret. Cod.
Theod. &
cod. tit. C.
Justin. l. 2.
*

Omnes vetitæ legibus & divinis & Imperialibus hæreses perpetuo conquiescant. Quisquis opinionem plecilibus * Dei profanus immittit; sibi tantummodo nocitura sentiat, aliis obfutura non pandat.

Gratiani
lex adversus hæreticos.

Quisquis redempta venerabili lavacro corpora, parata morte, tabificat; id auferendo quod geminat (nempe baptismum) sibi solus talia noverit, alios nefaria institutione non perdat: Omnesque perversæ istius superstitionis magistri pariter & ministri, seu illi sacerdotali assumptione Episcoporum vomen infamant, seu quod proximum est, presbyterorum vocabulo religionem mentiuntur, seu etiam se diaconos, cum nec Christiani quidem habeantur, appellant: hi conciliabulis damnatæ dudum opinionis abstineant. Denique antiquato rescripto, quod apud Sirmium nuper emerfit; ea tantum super Catholica observatione permaneant, quæ perennis recordationis pater noster & nos ipsi victura in æternum æque numerosa jussione mandavimus. Dat. III. Non. August. Mediol. Accept. XIII. Kal. Septemb. Ausonio & Olybrio Coss. Hæc ex Codice Theodosiano, ut antiquiori, deprompsimus; in Codice autem Justiniano (c) cum hæc habeantur summamim perstricta, his additur ista appendix: Hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis adversus eos sanctionibus succumbere debent, qui vel levi argumento a judicio Catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deviare. Hæc ibi.

(c) l. 2. C.
de hæreticis

Porro jam intelligis absque alia admonitione, lector, una cum hæresi in regna cladem invehi, & cum fide Catholica salu-

XII.
Victoria
Religioni
conjuncta.

O o o 2

salu-

X. Abierit ne ad eum Ambrosius, licet quid certi minime affirmari possit; non deuisse tamen ipsum adeo religiose petenti, par est credere: cæterum antequam proficisceretur, liquet ad ejusdem Gratiani recitatas litteras rescripsisse; extat ipsa epistola (a) omni plena officio, ex qua ea quæ paulo ante sunt recitata, hic exscriptis sufficiat, & meminisse tituli, cum Christianissimum Principem nominat. Insuper excufans, scriptionem elaborandam de divinitate Spiritus sancti haud ita cito a se mittendam, cum magni momenti esset opus, hæc ait: De Spiritu vero interim veniam scriptioni peto; quoniam quem judicem mei sim sermonis habiturus, agnovi, &c. Porro non ante biennium eam lucubrationem ab Ambrosio absolutam, & ad Gratianum missam, suo loco dicturi sumus. Expetiisse interim ipsum Ambrosium lucubrationes Basilii eo argumento conscriptas, facile intelliget, qui leget utriusque doctoris ea de re commentarios editos; quod & S. Hieronymus probenovit.

(a) Ambr.
epist. 26.

XI. Post tantam autem adeptam victoriam, quamnam gratiarum actionem Gratianus Deo, populoque fideli pro precibus impensis munus rependit? utique illud quod ait Ambrosius: Reddidisti mihi quietem Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS. A Num. XI. ad XIV. Gratianus hoc anno III. Non. Aug. Mediolani emisit Legem 5. Cod. Theodosiani De Hæreticis, qua Cætus seu Conciliabula omnium omnino Hæreticorum, itemque suas hæreses Hæretici pandere, aliosque in his instituire prohibentur: revocato rescripto Sirmienfi nupero; firmatis contra Valentiniæ patris, suisque jussionibus. Indicat autem Gratianus Legem a se post Valentis obitum editam, cujus meminere Socrates lib. 5. cap. 2. & 4. Sozomenus lib. 7. cap. primo, Suidas in voce Τραχισιανός & Joannes Antiochenus in Excerptis Constantinianis, qua cautum fuerat, ut sine fraude vel metu, quam quisque Fidem profiteretur, impune sceleretur, omnibusque adeo passim coeundi licentia esset, exceptis tantum Manichæis, Photinianis, & Eunomianis. Gratianus itaque, Valente superflite, in Hæreticos omnes infurrexit; eo vero mortuo in Orientem profectus, non nisi in Manichæos, Photinianos & Eunomianos:

mox hac Lege in omnes rursus. Eam Ambrosio Mediolanensi Episcopo auctore Gratianum emisit, vel saltem communicato cum eo consilio, Gothofredus in ejus Commentario suspicatur, quod hoc tempore Ambrosius, Gratiano petente, libros de Fide scripserit, ut apparet ex fine libri 2. ubi Valentis necem perstringere videtur Gratiano ad bellum protecto.

Dedit & Gratianus III. Non. Jul. Aquileia Legem Cod. Theod. 11. De lustrali collatione, qua cum Valentiano fratre certum solidorum numerum statuit, intra quem Clerici negotiantes immunes essent a lustrali collatione: nempe in Illyrico (Occidentali scilicet: nam Orientali potiebatur Theodosius Magnus) & Italia intra decem solidos, in Galliis intra quindecim. Clericis hactenus a Constantio immunitas a lustrali collatione, haud adeo distincte & limitate data fuerat, verum indeterminate: vel enim ab eo data fuerat alimonix tantum causa negotiationem

VII.
Immunitas clericis negotiantibus concessa.

Baron. n. XII.

CHRISTI
379.DAMASI PAP.
13.GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPP.
THEODOSII I.

salutem ferri; perdidisse profanam hæresim simul cum Imperatore pariter Orientis Imperium; restitutum tamen ipsum atque amplius & pulchrius redditum, simulac fides Catholica imperavit: sicque in Occidente cumulari victoriis Gratianum, & frementes undique barbaros reddi debiles ac prorsus imbelles, cum in castris excubat cum gratia atque precibus sacerdotum sancta religio: contra vero felicissimum ac tranquillissimum Imperii statum inverti senties, mox ut Augustos hæreticis favere videris, atque pro defensione Catholicæ veritatis torpescere, vel religiosos Antistites ab iisdem impie perturbari; adeo perspicue intelligas, aliam Victoriæ (si dicere ita licet) religionem penitus consequi; hæreses vero tristes Erymnas evocatas ab inferis secum ducere: hæc enim S. Ambrosius in libris ad Gratianum de fide scriptis consideranda proponit, atque in iis etiam quos de Spiritu sancto ad eundem adiecit, in mentem revocat, ut diximus suo loco, & inferius dicturi sumus.

XIII. Compefcuit hoc item anno, dato rescripto ad eundem Hesperium PP. Gratianus avaritiam clericorum exercentium mercaturam, quos a lustrali collatione non nisi in denis vel quindenis solidis voluit immunes esse (a). Extat præterea hoc eodem anno ejusdem Gratiani rescriptum (b) ad Catervium Comitem sacrum largitionum, virum pietate insignem, cujus memoria viget titulo sanctitatis apud Tolentinos: Acta tamen ejus, quæ vidimus, erroribus scatent. Sed jam ad res Orientalis Ecclesiæ hujus anni se convertat oratio.

XIV. Quod autem hoc anno post edomitos Gothos Theodosius nequaquam Constantinopolim se contulerit, immo nec ultra Thessalonicam sit progressus, sed ibidem ei hãmære contigerit; quodque insuper idem Imperator adhuc cathecumenus nesciretur a cujusnam sectæ baptizari vellet

PAGIUS nem exercentibus, Lege 8. Cod. Theod. De Episcopis, si exiguis admodum mercimoniis victum sibi & vestitum conquirent Lege 15. ejusdem Codicis De Episcopis; vel etiam indistincte data fuerat, Lege 10. & 14. ejusdem Codicis De Episcopis, hoc præsupposito quod quæstum negotiationis omnem in pauperes erogaturi essent. Valens contra & contraria illatione, Clericos omnes negotiantes lustrali collationi obnoxios fecit Lege 5. Cod. Theod. De lustrali collatione, quam Valentis constitutionem Gratianus & Valentinianus junior hoc anno ex parte abrogant. Nempe quandiu & ubi Clerici nondum, vel non adeo divitiis abundavere, ac maxime cum divites ad Clericatum non assumerentur; qua de re videndæ Leges Cod. Theod. 3. 6. 17. De Episcopis, negotiationem quandam alimonix causa exercentibus ipsis, & ut victum sibi vestitumque conquirent, ea immunitas data. I-

Antistite, cum præsertim in baptizandis Imperatoribus in Oriente Ariani id sibi muneris arrogassent, baptizatis ab eis Constantio atque Valente, immo de Constantino Magno id ipsis mendaciter asserentibus; inde accidit, ut iisdem Ariani adhuc animis erecti Catholicos inceserent, lacefferentque illis præsertim in locis, in quibus numero præstarent, atque favore magistratum auctoritate pollerent; ut inter alia loca scimus accidisse Constantinopoli. Ibi enim S. Gregorium Nazianzenum fidem Catholicam edocentem, lapidibus primum impetiere, traxerunt, ut maleficum ad tribunal; cum ille inter hæc divina confortatus spe de magno ex prædicatione futuro proventu, omnia sustinebat propter electos, sciens agrum Dominicum asserere solere fructum centuplum in patientia; sicque appetitus lapidibus tolerans, contumeliisque vexatus, uberes benedictiones rependens, plane effecit, ut etiam complurium perditorum animos sibi conciliaret, atque ad fidem Catholicam suscipiendam magnopere provocaret.

Id quidem de se ipse coram amplissimo Synodi auditorio, coactus sua prosequi instituta, atque pro concione suæ sementis fructus ostendere, his verbis significat (c): *Vultis aliquid elatius adjiciam? Videtis adversarias linguas, postea feritate mitescentes, atque eos qui divinitati bellum indixerunt, nihil jam turbarum nobis faceffentes? Id quoque spiritus, id quoque agricultura nostræ est. Non enim inscite atque inerudite docemus, nec adversarios contumeliis & conviciis incessimus, quemadmodum plerique faciunt, non cum dogmate, sed cum dogmatis assertoribus confligentes, ac rationum & argumentorum infirmitatem maledictis interdum contegentes, non aliter ac sepias ante se atramentum vomere ajunt, ut piscatores effugiant, aut conspectum sui eis eripiant. Verum nos pro Christo bellum gerere perspicuo argumento declaramus, dum secundum illum paci-*

Gregorius Nazianzenus quanta passus ab Arianis.

(c) Gregor. Naz. orat. ad 150. Episcop.

XV.

tem aliquando data indistincte, ut ipsi pauperes juvare possent, quod utique peculiare votum Clericorum erat, ut docet Lex 5. Cod. Theod. De lustrali collatione. Iterum adempta indistincte, ubi jam satis divitiarum in Ecclesiam & Clericos congestum videbatur, appareretque, non pauperibus eos, verum suis commodis studere. Tandem data distincte hoc anno Lege II. laudata De lustrali collatione, & determinate: quia visum, aliquid his deesse: & quidem varie; nempe ubi ditiores Clerici erant, veluti in Italia & Illyrico, intra minorem summam; ubi non adeo divites, veluti in Gallis, intra dimidio majorem. Hæc enim, neque alia proportionis istius ratio reddi potest, ut recte observat Gothofredus in hujus Legis Commentario, ubi plura de hac Lege.

CHRISTI
379.

DAMASI PAP.
13.

GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPP.
THEODOSII I.

Gregorii Nazianzeni in docendo modestia. *cificum & clementem Christum, atque infirmitates nostras portantem, dimicamus. Neque enim cum veræ atque Orthodoxæ fidei perniciæ pati studemus, nonnihil de animorum contentione remittentes, ut moderatiōnis, & æquitatis famam colligamus (non enim quod bonum est, male aucupamur) atque interim tamen pacem colimus, legitime nimirum pugnantes, atque intra limites nostros, spiritusque regulam nosmet continentes. Ac de his quidem ita sentio, cunctisque animarum dispensatoribus rectæque doctrinæ arbitris legem statuo, ut nec asperitate sua adversariorum animos exulcerent, nec submissione insolentiores efficiant, sed prudenter & consulte in fidei causa se gerant, nec in alterutro horum mediocritatis lineas transfiliant. Hæc Gregorius.*

XVI. *Hisce quippe exemplo & doctrina Christi comparatis ad expugnandos implacabiles hostes armis Gregorius vicit tandem, cum alioqui aliis ex causis contemptui esset atque despectui haberetur, ut ipse testatur his jambicis (a):*

(a) Gregor. Naz. in carm. de vita sua *Nec enim ferebant pauperem plane virum, Rugis aratum, visibus fixis humi, Vilique veste, tabidum fletu & fame, Metu & futuri, cæterisque etiam malis, Nec eleganti præditum vultu, hospitem, Vagumque tenebris horridis terræ abditum.*

Gregorii Nazianzeni virtus innotescit. *At plane accidit, ut quemadmodum si fumus clarescat in flammam, qui ante molestus oculis erat, suo splendore visum illustret, exhilaretque, ita sane evenit de Gregorio; ut quod vitæ durtia, vultusque asperitate horridum & tetrum aspectum præferret; puritate tamen doctrinæ lucescens, animique moderatione, aliarumque virtutum fulgore resplendens, hostium quoque oculos in se converteret, alliceretque eos, atque adduceret ad rectam semitam veritatis: adeo ut quæ cæcutientibus oculis prius esse videbantur horrore, fierent eadem ad pietatem illecebræ; sicque quod scriptum est in Proverbiis (b): *Iustorum semita quasi lux splendens procedit & crescit usque ad perfectam diem; Gregorius longe lateque doctrina & sanctitate refulgens, admirationi esse cœperit cunctis, etiam absentibus. Haud enim urbis licet amplissimæ ambitu valuit contineri insigne nomen Gregorii, quin etiam provincias remotissimas penetraret.**

XVII. *Gregorii enim fama permotus, impulsusque S. Hieronymus una cum collega Vincentio, e Syria, tam longinquo terrarum spatio, contulit se Constantinopolim. Res plane admiratione digna est; hominem quem ob insignem eruditionem*

*consulerent Occidentales Episcopi, immo ipse Episcopus Episcoporum Damasus id crebrius fastidiret, tam longa difficiliaque itinera peragrassæ, ut Gregorii esse mereretur auditor, ac sub tanto magistro posset profiteri discipulum, inde sibi summum gloriæ decus conciliaturum existimans cum accessione doctrinæ. Quam autem magni ipse hoc idem fecerit, audi quanta gloria id ostendet: Eo ego (inquit (c) adversus Ruffinum agens) magistro gloriæ & exulto. Et alibi ad Domnicnem scribens, Gregorium Nazianzenum suum cathechistam appellat (d), quasi ejus comparatione plane rudis, qui fidem eo explanante didicerit, videretur; & adversus Jovinianum (e) agens, putans tanti nominis auctoritate perfringi posse procaciam petulantis hæresiarchæ, eum sic citat: *Præceptor meus Gregorius Nazianzenus virginitatem & nuptias disserens Græcis versibus explicavit. Et cum alibi præclara ejusdem Gregorii scriptorum recentet monumenta, quanta gloria id exaggerat, cum ait (f): Gregorius Nazianzenus Episcopus, vir eloquentissimus. Sed non id sibi fatis; unde illud addit: Præceptor meus: & hoc parum, nisi adjiciat: Quo Scripturas explanante didici.**

Quæ autem ipse sitiens ex uberrimo limpidissimoque fonte potavit, ita mente retinuit, ut non ea solum quæ serio ab ipso explanata essent in cathedra, sed & quæ familiariter joco jactata essent, tenacis memoriæ thesauro condita custodierit, posterisque tradiderit, ut illud ad Nepotianum (g) docet, cum ait: Præceptor quondam meus Gregorius Nazianzenus, rogatus a me, ut exponeret, quid sibi vellet in Luca (h) sabbatum δευτεροπρωτον, eleganter lussit: Docebo te, inquit, super hac re in ecclesia; in qua mihi omni populo acclamante, cogere invitatus scire quod nescis; aut certe si solus tacueris, solus ab omnibus injustitiæ condemnaberis. Nihil tam facile, quam vilem plebeculam & indoctam concionem linguæ volubilitate decipere; quæ quicquid non intelligit, plus miratur. Hæc Hieronymus; ex quibus & illud plane significatur, jam agnitum Gregorium Constantinopoli eo æstimationis pervenisse, ut excipi solet magno plausu quicquid ipse dixisset. At ejusdem Gregorii dexteritas quam suavis, dum se a discipulo magistrum ex tempore magna quæstione pulsante sic comiter liberavit, & pulchra honestaque tervigilatione delussit!

Inhærens tunc Gregorio Hieronymus, ut magnæ aquilæ pullus, qui ejus interdum humeris portaretur, ausus est sublimi volatu sperare cælos, & usque ad Dominum sedentem super folium excelsum & elevatum pervenire, seque admiscere

Hieronymus venit Constantinopolim ad Gregorium Nazianzenum.

(c) Hieron. ad Pam. macb. adv. Ruffin. (d) Hieron. epist. 51. (e) Hieron. adv. Jovin. l. 1.

(f) Hieron. de Script. Eccl. in Gregor. Nazianz.

XVIII.

(g) Hieron. epist. 2.

(h) Luc. 6

Gregorius Nazianzenus facete eludit Hieronymum.

XIX.

Hieronymus duce Gregorios Nazianzeno celsa petit.

CHRISTI
379.DAMASI PAP.
13.GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPP.
THEODOSII I.

scere Seraphinis; ubi quæ didicit arcana myſteria, ſcriptis mandata tradidit Damaso Romano Pontifici: teſtatur id ipſe, cum ſextum Iſaiæ caput poſt annos triginta interpretaturus, his ſe verbis excuſat (a): *De hac viſione ante annos circiter triginta, cum eſſem Conſtantinopoli, & apud virum eloquentiſſimum Gregorium Nazianzenum tunc ejus urbis Episcopum ſanctarum Scripturarum ſtudiis erudire; ſcio me brevem diſtaſſe, ſubitumque tractatum, ut experimentum caperem ingenioli mei, & amicis jubentibus obedirem. Ad illum itaque libellum mitto lectorem, oroque ut brevi hujus temporis expoſitione contentus ſit.* Hæc Hieronymus. Ex amicis jubentibus Damasus præcipuus fuit, ad quem ipſe tractatum illum inſcripſit (b). Porro quod tanto doctore quæ didicit ſecurus ſcripſerit; haud opus habuit poſt annos triginta eamdem repetens interpretationem, priora (ut fecerat ſecundo interpretatus Abdiam) delere poſterioribus, aut amplioribus eam terminis dilatari. Hoc plane ipſum tempus conſignat, cum de erroribus Origenis ad Pammachium & Oceanum Hieronymus ſcribens epiſtolam ait (c), ab hoc tempore, quo edidit ejuſmodi interpretationem in Iſaiæ caput ſextum, intercurriſſe ſpatia annorum viginti.

XX. Quantum autem temporis contigerit Hieronymum apud Gregorium Conſtantinopoli commorari, exactius diſquiramus ex conſignata ab ipſo ſuperius ejus ſcriptionis chronographia, cum teſtatur ſe illa ſcripſiſſe, Gregorio ipſo jam facto Conſtantinopolitano Episcopo: contigit id poſt annum ſequentem; quod inſuper ſe ibi Gregorium Nyſſenum cognoviſſe teſtatur, quem tempore indiſtæ Conſtantinopolitanæ Synodi illuc cum aliis Episcopis contigit proficiſci; ex his inquam (ſi a præſenti anno numeres) invenies Hieronymum tribus ferme annis Conſtantinopoli audiſſe Gregorium. Ipſe vero de Gregorio Nyſſeno ita meminit (d): *Gregorius Nyſſenus Episcopus frater Baſilii Cæſarienſis ante paucos annos mihi & Gregorio Nazianzeno contra Eunomium legit libros, &c.* Sed redeamus ad Theologum Conſtantinopoli publice profitentem.

XXI. Quonam modo qui inter alia nobiliſſima ingenia Hieronymum Gregorius diſcipulum habuit, ad eum docendum eſt comparatus? nun ſupercilio præceptoris, doctorisve tumido factu? minime gentium, ſed familiariter omnia, ac velut cum ſocio & æquali (niſi quando ille e ſuggeſtu doceret) mutua colloquutione diſceptationeque pari: ut interdum ab omni arrogantiâ ipſe Gregorius procul abhorrens, ſe minorem imparemque ſublimi Scripturæ ſenſu fateri non erubeſceret. Sit in

exemplum quod de ipſo in commentariis in epiſtolam ad Ephesios idem Hieronymus docet his verbis (e): *Gregorius Nazianzenus vir valde eloquens & in Scripturis apprime eruditus, cum de hoc mecum tractaret loco, ſolebat dicere: Vide quantum iſtius capituli ſacramentum ſit, ut Apoſtolus in Chriſto & in Eccleſia illud interpretans, non ſe ita aſſerat, ut teſtimonii poſtulabat dignitas, expreſſiſſe; ſed quodammodo dixerit: Scio quia locus iſte ineffabilibus plenus ſit ſacramentis, & divinum cor quærat interpretis.* Hæc Hieronymus; qui quidem mente retinens ſublime illud in Gregorio dicendi genus, ſcriptaque ejus ferri velut flumen exundans, in quod omnium ſcientiarum rivi confluerint; non potuit non ſuccenſere Ruſſino, qui exiguo anguſtoque alveo illud in Latinos derivare præſumpſerit, ob id jure illud in eum exclamans (f): *Reſponde, cur ſcribere aliqua auſus ſis, & virum diſertiffimum Gregorium pari eloqui ſplendore transferre: Unde tibi tanta verborum copia, ſcientiarum lumen, translationum varietas? &c.*

Cæterum quod gloria patris ſit filius ſapiens, diſcipulique excellens doctrina decori ſit præceptoris, ſecundum illud antiquum: *Multi diſcipuli prudentiores magiſtris*: ſi conſeras Hieronymum cum Gregorio, invenies aliqua quibus amplius hic excellat; ut veram judices Ennodii Ticinensis eſſe ſententiam, ita dicentis: *Hieronymus noſter, niſi præceptorem ſuum Gregorium diceret, illo melior cenſeretur: ſed illi applicanda ſunt bona nominatim a quo ſumpſiſſe videntur originem.* Hæc ipſe. Certe quidem in his quæ ſpectant ad multiplicum linguarum peritiâ, quam in divinis explicandis ſcripturis, & diverſarum linguarum ſcriptoribus conſulendis, magni momenti eſſe nemo negarit, abſque controverſia Gregorium primas dare Hieronymo certum eſt, utpote qui profiteatur etiam Latinam linguam toto orbe Romano diſfuſam ſe penitus ignoraffe: quod ad Poſthumianum Græcam Latinamque linguam callentem, ſcribens, ita teſtatur (g): *Sublimis eſt eruditione, & quidem utroque eruditionis genere, & utraque dicendi facultate: alterius enim quantam famam audivimus? (nec enim lingua Romanus ſum, nec Italicam doctrinam calleo) alterius autem periculum ipſi fecimus, &c.* Factus vero poſtea Episcopus Conſtantinopolitanus Gregorius ordinavit preſbyterum Vincentium Hieronymi comitem, ita tamen, ut non paſſus ſit ille Conſtantinopoli, ſicut nec ipſe Antiochiæ retineri, prout idem Hieronymus teſtatur in epiſtola ad Pammachium (h). Sed de Hieronymo ſatis: quando autem contigerit ipſum inde receſſe, Romamque ad Damasum ſe conferre, dicemus ſuo tempore.

At

(a) Hieron.
in Iſa. c. 6.(b) Hier. ep.
142. 143.(c) Hieron.
epiſt. 65.(d) Hieron.
de Script.
Eccleſ. in
Gregor.
Nyſſ.(e) Hieron.
de Nazianzeno
qualis
cum Hieronymo.(e) Hieron. ad
Ephes.
cap. 5.(f) Hieron. ad
Pammach.
adverſ.
Ruſſin.XXII.
Hieronymus in
quibus ſuperavit
Gregorium Nazianzenum.(g) Gregor.
Nazian. in
epiſt. 71. ad
Poſthumianum.(h) Hieron.
epiſt. 61.

CHRISTI
379.

DAMASI PAP.
13.

GRATIANI 13.
VALENTINI 4. IMPPP.
THEODOSII I.

XXIII. At vero Gregorius Constantinopoli docens, haud ita felix in Evagrio Pontico suo discipulo fuit, sicut extitit in Hieronymo. Hunc quidem tradit Palladius (a) ordinatum fuisse lectorem a S. Basilio, secutum vero post illius obitum Gregorium Constantinopolim, ab eoque ordinatum fuisse diaconum, commendatumque ab eodem Constantinopoli recedente ejus successori, Nestario, sed coactum postea recedere ab urbe profectum esse in Ægyptum; ubi ipse cum Didymo Alexandrino Origenis studiosissimo consuetudinem habens, dogmata Origenis comminiscens, renovansque illius pravas opiniones, factus est Origenistarum dogmatum assertor & propugnator: de quibus singulis dicendum est inferius pro temporis ratione, simulque recensendæ lucubrations ab eo editæ, quas enumerat Socrates (b); qui tamen in eo magnopere errat, cum ait Gregorium Nazianzenum una cum Evagrio post abdicatam sedem esse profectum in Ægyptum: quoniam vero se contulerit Gregorius, cum recessit Constantinopoli, dicemus inferius.

De Evagrio Pontico discipulo Gregorii Nazianzeni (a) Pallad. in Laus. c. 25.

(b) Socrat. l. 4. c. 18.

XXIV. Inter hæc autem Maximus ille Alexandrinus ex philosopho Cynico Christianus, qui se jactabat martyr filium, & pro fide exulem in Oasis solitudine; quasi gloria confessionis illustris, Constantinopolim veniens, tamquam in scæna ludens edidit ostentationis spectaculum ob oculos omnium; cum Gregorius, ut par esse videbatur, hominem suscepit, amplexatusque est, quasi a prælio victorem redeuntem, inque laudem ejus luculentam habuit orationem, de qua hæc S. Hieronymus: (c) *Scriptis Gregorius lau-*

Maximi Cynici adventus Constantinopolim.

(c) Hieron. de Script. Eccl. in Greg. Naz.

PAGIUS. Ad num. XXIV. & seqq. Maximus Cynicus Constantinopoleos Episcopus ordinatus est a Petro Alexandrino Episcopo, qui ad eam ordinationem peragendam tres Episcopos ex Ægypto misit, quemadmodum affirmat Epistola Episcoporum Italiæ ad Theodosium Imp. quam Sirmondus post Baronii mortem publicavit, quæque tomo 2. Conciliorum Generalium pag. 1007. legitur. Baronius quidem ait, Petrum Alexandrinum septem Episcopos Ægypti ad id perficiendum misisse, citatque hanc in rem Orationem Gregorii in Ægyptiorum adventum. Verum, qui in ea nominantur, non Episcopi erant, sed nautæ, seu potius gubernatores classis Alexandrinæ, qui frumentum ex Ægypto Constantinopolim advexerant. Quo maxime argumento vincitur, eos Episcopos non fuisse. Neque enim Episcopali dignitati convenit frumenti advectio. Denique in tota illa Oratione eos nunquam Episcopos, semper vero Laicos Nazianzenus appellat, cum dicit toties, λαὸς ἐμὸς, & λαὸς Θεοῦ, id est, populus meus, & populus Dei. Et verba hæc Gregorii: *Verum posteaquam Casari, qua sunt Casaris contulistis, Deo etiam, qua Dei sunt, tribuistis; illi nempe veltigal, huic timorem; & postquam cibus vestris populum aluistis, ipsi quoque, ut alimini, huc acceditis;* hæc inquam,

VIII. Maximus Episc. Constantinopolitanus creatus.

des Maximi philosophi post exilium reversi, quem falso nomine quidam Heronis superscripserunt, quia & est alius liber vituperationem ejusdem Maximi continens: quasi non licuerit eundem laudare & vituperare pro tempore. Hæc ipse. Venit quidem is dolose, ut exturbaret Gregorium Constantinopoli, ipse vero cathedram illam arripere: significat id sane Gregorius illis versibus (d):

— improbe quod struxerat
Sæveque solio scilicet me ut pelleret,
Cui nec thronus erat, ulla nec alia dignitas,
Instructor essem quam quod & custos grecis.

(d) Gregor. Nazian. in carmin. de vita sua.

excepit autem eum domi Gregorius, suæque mensæ participem fecit, & inter suos primo loco habuit, ut paulo inferius idem ipse Gregorius ita docet:

Amicus ille fit mihi, sicut fide
In me anteiret Maximus cunctos viros;
Mensæ, domusque, dogmatum hunc, & consilii
Consortem habebam.

Porro Maximus ad tantam rem, quam moliebatur, jacere instituens fundamenta, aggressus est primum aucupare animum majoris imperatoris, nempe Gratiani: quambrem Mediolanum ad eum profectus, obtulit illi librum, & quidem (ut ait S. Hieronymus e) insignem, de fide adversus Arianos.

Maximus adit Gratianum.

(e) Hieron. de Script. Eccl. in Maximo.

Inter hæc autem, cum opera Gregorii crevisset magnopere numerus Orthodoxorum

XXV.

rum

verba aperte Laicos designant, & nautas qui frumentum seu Canonem urbis Constantinopolitanæ advexerant: quæ observatio est Valesii in Notis ad lib. 5. Theodoretii cap. 8.

Cæterum, Damasus Papa non favit Gregorio Nazianzeno in hac causa, ut putavit Baronius. Damasus enim in epistola generali ad aliquot Episcopos Ægyptios data, primum graviter reprehendit ordinationem Maximi, deinde vero damnat eorum consilium, qui Gregorii translationem peregerant, tametsi hunc non nominet. Decursis litteris dilectionis vestra (inquit Damasus in Collect. Romana Holstenii pag. 37.) fratres charissimi, satis sum contristatus, eo tempore quos Deo præstante, Hæretici iverant abjecti, nescio quos ex Ægypto venientes in postulatione contra regulam Ecclesiastica disciplina alienam a nostra professione in Constantinopolitana civitate Cynicum ad Sacerdotium vocare voluisse. Tum exagitata ordinatione illa, addit, commonere se eos, ut in Concilio Constantinopolitano, quod indictum ob eam causam erat, darent operam, quemadmodum prædictæ civitatis Episcopus eligatur, qui nullam habeat reprehensionem. In fine eos hortatur ad custodiam Canonum, & ne patiantur aliquem migrare de civitate ad civitatem. Quod adversus Gregorium scriptum esse, nul-

IX: Damasus translationem Nazianzeni ad Sedem Constant. improbatur.

Baron. an. 380. n. v.

CHRISTI
379.DAMASI PAP.
13.GRATIANI 13.
VALENTINI 4. IMPER.
THEODOSII I.Gregorius
Nazianzenus postu-
latur Epi-
scopus.

rum Constantinopoli; iidem Catholici, in odium Demophili Ariani in eadem urbe Episcopi, ne ipsi soli pastore carere viderentur, Gregorium postulant ejus urbis Episcopum: cujus quidem postulationis licet nullus fuerit plenus consecutus effectus, quod ipse in folio invidioso sedere penitus recusaret; tamen Petrus Alexandrinus eundem Gregorium instituit per litteras Episcopum Constantinopolitanum, prout his versibus ipse Gregorius indicat (a):

(a) Gregor.
Nazianz.
in carm. de
vita sua.

*Qui Petrus ipse Præsulum illorum ar-
biter
Prius quidem nos litteris clarissimis
Fucque vacuis, littera ipsa ut fidem
Facient, sacro fixerit nos in throno.*

Episcopi
Ægypti
pro Maxi-
mo agunt.

Sed haud stetit in sententia Petrus; qui ab instituto revocatus, favens Maximo adversus Gregorium, manibus pedibusque nisus est ut idem Maximus ordinaretur ejus sedis Antistes: ad quod perficiendum septem legavit Episcopos, alia tamen occasione prætexta; nempe ut frumentum debitum Imperatori navigiis impositum portarent Constantinopolim: erant hæc Episcoporum nomina, Ammon, Apammon, Harpocras, Stippas, Rhodon, Annubis, & Hermanubis. Hi vero quod Catholici essent, declinantes in urbe communionem Demophili Arianorum Episcopi, Gregorio adhæserunt, a quo & benigne suscepti sunt, immo & ab eo laudati publica concione (b), cujus est exordium: *Eos qui ab Ægypto venerunt, prout debeo, salutabo, &c.* qua quidem

(b) Gregor.
Naz. orat.
in Ægypt.
Episc. ap-
pulsum.

PAGIUS

nullus est dubitandi locus. Sic enim ait Damasus: *Illud præterea commoneo Dilectionem vestram, ne patiamini aliquem contra statuta Majorum nostrorum de civitate alia ad aliam transduci, & deferere plebem sibi commissam, & ad alium populum per ambitionem transire. Tunc enim contentiones oriuntur, tunc schismata graviora occipiunt, &c.* De Gregorio hic agi manifestum est, & docet præterea epistola Concilii Italiae apud Theodosium de ordinatione Maximi agens, his verbis: *Tamen ne absentibus partibus præsumpte aliquid definisse videremur, Clementiam tuam, datis literis, putavimus instruendam, ut ei consuleretur ex usu publica pacis atque concordia, quia revera advertēbamus, Gregorium nequaquam secundum traditionem Patrum Constantinopolitana Ecclesia sibi Sacerdotium vindicare.* Extat ea Epistola in Appendice Codic. Theod. pag. 104. Præter illam Epistolam generalem, Damasus aliam seorsum dedit ad Acholium Thessalonicensium Episcopum, a quo & ipse seorsum ab Episcopis scriptam epistolam acceperat de ordinatione Maximi, ad eumque rescripsit, non sibi placuisse ordinationem illam, hortaturque eum dare operam, uti Catholicus Episcopus in Constantinopolitana urbe constituatur. Extat hæc epistola apud Holstenium laudatum pag. 43. Has epistolas Baronius non vidit, quia ejus ætate nondum editæ erant, ex iisque evertitur ejus

oratione, cum S. Athanasium, tum Petrum, totamque Ægypti Ecclesiam custodem Catholicæ fidei plurimum prædicavit; ipsos denique ex eo potissimum commendavit, quod Constantinopolim venientes declinassent Arianorum communionem, & Catholicis adhæssissent; aitque: *Non enim vos promiscuæ multitudini admiscuistis, nec hominum numero pietatem definiistis, nec miscellaneum vulgus potius esse sustinistis, quam populus Dei verbo purgatus. Verum posteaquam Cæsari quæ sunt Cæsaris (ut par erat) contulistis, Deo quoque quæ Dei sunt attribulistis, illi nempe vectigal, huic timorem. Ac nutrito cibus vestris populo, ipsi quoque cibi accipiendi causa ad nos perrexistis: nam & ipsi frumentum erogamus, &c.*

Quod audis allatum ab Episcopis vectigal ad Imperatorem, nequaquam existimes id pensatum ab Ægypti Ecclesia: nam tantum abest ut Ecclesiæ triticum, pro tributo perferrent ad Imperatorem, ut etiam ab Imperatore clerici omnes ex Constantini munificentia (ut dictum est superius) solerent illud accipere. Publicum namque totius Ægypti vectigal id erat, quod legatione Episcoporum Constantinopolim, Episcopi Alexandrini accedente opera, mitteretur; indeque accidit (quod suo loco diximus) ut inter alias calumnias in Athanasium ab Arianis confarcinatas, illa fuerit, quod comminatus esset, si vellet, impedire, ne frumentum Constantinopolim deferretur; id quidem ipsemet (ut hic etiam eadem repetamus) docet his verbis (c):

Sed

(c) Athan.
Apolog. 2.

conjectura ex epistola Nicolai I. Papæ ad Imperatorem Michaelē scripta. Excerpta hæc observatio ex lib. 5. Marcæ de Concordia cap. 21.

Maximus Cynicus Damasum Papam aliosque Italiae Episcopos circumvenit: hæc enim universa Maximi gestorum series a Blondello in Apologia pro sententia Hieronymi de Episcopis & Presbyteris sect. 3. recte observata. Anno CCCLXXII. Maximus ob fidei confessionem ab Ariomanitis virgis casus & Oasim deportatus est, ut testatur ipsemet Nazianzenus Orat. 23. Anno CCCLXXVIII. Valente mortuo, Alexandriam rediit, unde, ut inquit Gregorius Carm. de Vita sua, cum consuetia alimenta deessent, hoc anno ineunte Constantinopolim se contulit, a Gregorio laudibus ornatus fuit ob simulatum pietatis zelum, ex eodem Orat. 23. ejusdem convictu usus est ex eodem Carmine; donec cum Hamnone, aliisque sex classariis, quos Petri Alexandrini Episcopi exploratores vocat Gregorius, advenientibus, prima de Constantinopolitano throno invadendo consilia agitavit, ac paulo post cum Ducibus & Pastoribus, qui priores miserant, idest, Præsulibus a Petro delegatis, Presbyteri Thassii auro redempta factiosorum colluvie, conspiravit, Anastasiæ Basilicam de nocte invasit, ac inde fugatus in Choraula domo tonsus & ordinatus est. Constantinopolitanis ejus conspectum non ferentibus, Theodosium Thessalonicæ degentem adiit, cum-

XXVI.

Episcopi
frumenta-
rii.

X.

Maximi
invasio ex-
plicatur.

CHRISTI
379.

DAMASI PAP.
13.

GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPP.
THEODOSII I.

Sed frumentum ab Athanasio, navesque detentas, calumniati sunt; eumque gloriatum esse dixere, quod frumenti deportationem ex Alexandria Constantinopolim impedire posset. Hæc ibi, & licet calumniose, ex usu tamen rerum verisimilitudo videri poterat comparata. Quin & Constantii quoque Ariani tempore persolvebatur Ecclesiæ Ægypti frumentum, ex Constantini munificentia annua pensatione debitum: id sane epistola Synodalis Concilii Alexandrini testatur ad finem (a): habetur ipsa intexta ab Athanasio in secunda ipsius Apologia. Fortasse tunc accidit, ut quemadmodum postea lege Theodosii junioris (b) scimus præceptum fuisse, ut ad prædam curialium antevertendam, ad ejusmodi negotia frumentaria Alexandriæ alia certa designarentur officia; ita id muneris antea fuerit delegatum Episcopis. Sed ad Gregorium redeamus.

(a) Apud Athanas. Apolog. 2.
(b) l. 1. de frumento Alexand. C. Theod.

XXVII.
Studia Maximi pro sede adipiscenda.

Quid autem post hæc ausu temerario Maximus pertentavit ipse Gregorius in carmine de Vita sua satis abunde explicat; coisse nimirum simul cum Maximo quemdam presbyterum Constantinopolitanæ Ecclesiæ ordine secundum, Catholicæ communionis, ob æmulationem vero atque livorem in Gregorium infensissimum, quod præreptam fortasse doleat spem illius Ecclesiæ Episcopatus, quam conceperat ob toleratum multorum annorum bellum ab Ariani illatum. Hic itaque adversus Gregorium cum Maximo conspiravit. Qui quidem Maximus suffarcinatus auro mutuo accepto ab amico qui appulerat Constantinopolim pecunia publica empturus tabulas fabricam templi construendam, Ægypti Episcopos illic agentes illo sibi conciliat: idque iidem simul tractant, quod gratum Petro ipsorum Episcopo esse scirent, gentilem suum sedi Constantinopolitanæ præficere cupienti; occasionis interea opportunitatem expectantes, quo secretius, quoad fieri posset, Maximum detonsa Cynica coma, Episcopum ordinarent. Quid plura? Accidit ex sententia, ut Gregorius ægrotans foris in
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

cumque repulsam passus esset, in patriam rediit, Petrum Alexandrinum (qui eodem anno satis concessit) minis perculit, ab eo literas ad Occidentales extorsit, Gratiano Mediolani insignem de Fide librum dedit, Italorum animos sibi conciliavit; qui simul ac rescissam anno CCCLXXXI. a Synodo Constantinopolitana ejus ordinationem audierunt, scripta ad Theodosium Synodica, de Collegarum judicio conquesti sunt. Licet autem Theodosium Theffaloniciæ toto fere anno CCCLXXX. hæsisse latè ibidem leges doceant, ut videre est in Chronologia Cod. Theod. indeque certum fiat, Illyricum Orientale, cujus caput Theffalonica, ei a Gratiano attributum fuisse, ineunte tamen vere a Theodosio

suburbio esset; cum illi ea captata occasione, noctis tempore in ejus irrumpunt Ecclesiam, atque in sede collocant Maximum.

Mane autem facto, magnus clericorum Orthodoxorum excitatus est ob facinus deformis tumultus, atque universa commota est civitas, detestantibus omnibus etiam Ariani nefandum scelus: quod concinne a Gregorio his jambis concinnatur (c):

XXVIII.

Nox erat, at ager ipse eram; cum isti, velut
Caulam introgressi conciti rabie lupi,
Nautas habentes plurimos pecunia
Partos, facile Alexandriam qui incendere
Solent (eos nam junxit irrumpens cohors
Secum) locare in sede detonsum canem
Nituntur, antequam gregi ac primoribus
Hoc indicassent, aut mihi, saltem ut cani:
Sic impetratum: nam sibi ipsi distitant.

(c) Gregor. Nazian. in carmin. de vita sua.

Maximus intruditur in sedem Constantinopolitanam.

& paulo post ista subdit:

Ut luxit autem, clerus (etenim proxime Habitabat) ira frendet, atque celerrime
Disseminatur ista res. Tum maxima
Hinc flamma surgit: nam magistratus statim
Multi, exterique confluunt etiam nobis;

Ariani videlicet.

Ob hoc furebant nam scelus cuncti, mihi
Pendi laborum præmia hæc cum cernerent.

At ne sic quidem perfracta est illorum audacia, quæ eo impudentius urget opus, quo viribus premi contrariis sensit: siquidem quod perficere non licuit in Ecclesia, in scenici hominis divertentes domum, sacrilegum munus explent. Subdit de his ita Gregorius:

Quid multa? referunt illico e templo pedem

Ordinatio Maximi in domo scenici.

P p p

Il-

rejectionem Maximum necesse est, quandoquidem Theffalonica excedens Maximus Alexandriæ turbas concitavit, antequam e vivis excessisset Petrus, literisque ab eo quomodocumque impetratis, in Occidentem properavit. Hinc deceptus est Baronius quando hoc anno scripsit, Maximum ad tantam rem, quam adversus Gregorium moliebatur, jacere instituentem fundamenta aggressum esse primum aucupare animum majoris Imperatoris, nempe Gratiani: quamobrem Mediolanum ad eum profectum, obtulisse illi librum & quidem, ut ait Sanctus Hieronymus in Catalogo, insignem. Nam id ex ipsomet Hieronymi loco refellitur: cum enim Maximum Constantinopoli pulsum, insignem de Fide adversus

sus

CHRISTI
379.DAMASI PAP.
13.GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPP.
THEODOSII I.

*Illud dolentes maxime, cœpta irrita
Cessisse. Verum ne mali incassum forent;
Explere pergunt, decrat quod fabulæ.
Namque in choraulæ sordidam ingressi
domum
Graves superno & numini cari viri,
Ac quosdam habentes face de vulgi in-
fima,
Canem reseſta Præsulem signant coma
Nequissimum, &c.*

Re autem comperta, quo animo id ac-
ceperint Cives, ita narrat ipse Gregorius:

*Certe ob patratum tum scelus tantus do-
lor
Invasit Urbem; nemo non ut tum foret,
Qui non fureret, ac multa in ipsum
effunderet
Acerba, vitamque illius præscinderet,
Ira efferente quicquid animus sinxerat.
Hic illud, aliud ille promebat mali,
Quo pingeretur unius peruersitas
Insignis.*

At quid tandem? ab iisdem Civibus Ma-
ximus pulsus est Urbe; qui ne sic quidem
cessit, sed Theſſalonicam proficiſcitur ad
Theodosium Imperatorem, prout ipse Gre-
gorius inferius narrat; quæ tamen rejici-
mus in sequentem annum, quod Theodo-
sium constet Theſſalonicæ diutius quie-
visse; qua ratione & quæ de Maximo nar-
rata sunt, hoc ipso anno contigiſſe oportuit.

XXIX. Hæc dum exacte copioseque Gregorius
describit, addit (a) appendicem, excu-
sationem de eo quod talem hominem, im-
mo monstrum recepisset, ac tantopere
publice pro concione laudasset; excusat se
inquam ita dicens:

(a) Gregor.
Nazianz.
in Carm. de
Vita sua.

PAGIUS sus Arianos scripsisse librum, quem Mediolani
Gratiano Principi dedit, totidem verbis Hiero-
nymus asserat; postquam magnis excidit ausis,
non quo tempore eadem moliebatur, Mediola-
num ad Gratianum profectum fuisse res ipsa
clamat, inquit Blondellus.

XI. Contra vero Nazianzenus desideratus ad Con-
stantinopolitanos accessit, a Concilio Illyricia-
no, vel ab alio nobis ignoto delegatus, Thra-
cum nemine reclamante. Petrus enim Alexan-
drinus, cui tandem Maximi partes fovere vi-
sum est, factum laudavit; sic enim de eo Gre-
gorius in Carm. de Vita sua: *Pastorum illorum
arbiter ipse Petrus, literis adeo manifeste du-
plicitate liberis (prout ipsa ad nos data litera
fidem facient) nos primum stabilit, sedisque tes-
seris honorat. Maximum thronum invadere au-
sum, urbe exegere Constantinopolitani, hinc
Gregorius: Illinc male malus, aut (si verum
loqui malis) ut malus bene latratibus abactus
est. Eadem in positis ad Theſſalonicam Impe-
ratoris castris passum, & Alexandriam repe-
tere coactum paulo post Præfectus fugavit: Ad
castra accurrit, inquit ibidem Gregorius, &*

*Quid igitur? An non carus hic nu-
per tibi?
Non hunc ferebas laudibus summis prius?
(Fortasse dicet quispiam, hæc qui sciet,
Ac facilitatem vertat hanc mihi cri-
mini,
Per quam colebam pessimos etiam canes).
Culpanda prorsus hæc mea ignoratio.
Me gustus, Adamum ut, traxit in frau-
dem improbus.
Visu decorum lignum erat, re non item.
Fidei fefellit larva me; fucum mihi
Fecere verba subdolo corde edita.*

Gregorius
Nazianze-
nus recan-
tat palino-
diam de
laudato
Maximo.

Sic plane Gregorius deceptus ab hypocri-
ta Maximo. Sed paulo post:

*Quid erat agendum? dicite o sciti viri,
Aliud ne quiddam cuipiam vestrum pla-
cet?
Angusta cum tam foret adhuc Ecclesia,
Stipulas ut ipse cogerer quoque legere:
(Namque arcta tantam non ferunt li-
centiam,
Quam lata quæ sunt tempora, & late
fluunt;
Magni æstimabam, quod canis caulam
meam
Tereret.*

Adeo namque tenues, & exiles erant res
Catholicorum ipsis primordiis adventus
Gregorii Constantinopolim, ut magno lu-
cro duceret, si quem invenisset Catholi-
cum hominem sibi communicatione inhæ-
rentem, præferentem ignominiam Christi
divitiis Pharaonis.

Sed & quid amplius elucere videbatur in
Maximo, si quæ ille jactabat, vera fuissent?
illa omnia, quæ in ea oratione in ejus lau-
dem, mutato titulo, in laudem Heronis scri-
pta leguntur; nempe, ut paucis multa per-
strin-

XXX.
Laudes di-
cæ de
Maximo.

*inde rursus ut canis pulsus, &c. Alexandriam
denuo se se confert, &c. Præfecto concitatam flam-
mam verente, foras mittitur. Gregorio contra
anno CCCLXXX. Novemb. XXVI. Basilicam
majorem Arianis ademptam tradidit Theodo-
sius. Dat, inquit Imperator apud Gregorium
ibidem, templum per nos Deus tibi tuisque la-
boribus, ac exinde invitum in cathedra collo-
cavit populus: Zelo & ira ferventes, vos (qui
plebs estis) clamantem me & lamentantem in
hoc throno collocastis, inquit Gregorius Orat. 27.
idque postea ex Orientali, Pontica, Asiana,
& Thracia Diocæsibus in urbe Regia congregata
Synodus anno CCCLXXXI. incunte con-
firmavit: Quotquot per Orientem erant (Egypto
excepta) populorum præſides usque ad Romam se-
cundam, ex intimis terra marisque recessibus,
nescio quibus Dei verbis moti conveniunt, &c.
Hi me clamantem & gementem in venerandis
thronis collocant, inquit Gregorius in Carm.
de Vita sua.*

In alia tamen Itali cœtanei, contra quam
putavit Baronius, sententia fuisse videntur. Re-
vera, inquiunt in Epistola num. IX. citata
ad-

XII.

CHRISTI
379.

DAMASI PAP.
13.

GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPPP.
THEODOSII I.

stringam, quod se ex parentibus martyribus prognatum diceret, quodque Christo ipse totum se addixisset, temporeque persecutionis sævissimæ sub Lucio Alexandria adversus Catholicos excitatæ stetisset infractus pro fidei patrocinio, cujus causa dire virgis cæsus fuisset, ad postremum vero in Oasin deportatus, illic quadriennio permansisset. Accedebat iis, quam hypocrita affectabat, Christiana in omnibus philosophia, nempe gloriæ divitiarumque contemptus, modestia, animique fucata submissio, charitas erga omnes, studium salutis omnium, & ad confutandos hæreticos, Gentilesque convincendos scientia minime vulgaris. His inquam coloribus pictam larvam, absolutissimum reddentem omnium virtutum exemplar, tali tempore, tali loco non potuit non magni facere Gregorius tantopere indigens in tanto prælio non ducibus tantum fortissimisque militibus, sed lixæ cujusvis etiam ministerio.

Alter hic plane Proteus; sic enim quoque ipsum appellat Gregorius: & ut proprius dicam, alter hic Luciani Peregrinus, qui ex Evangelio captans sibi gloriam, quæ scelestus ob delicta passus esset, fidei defensionis causa se tolerasse jactaret; nam & id quoque testatur ita Gregorius (a):

(a) Greg.
in carm. de
Vita sua.

Hocque majus, quod fugam ob noxas graves
Velabat, ut si pro Deo hanc passus foret,
Qui vapularat ut nocens, hunc martyrem
Falso arbitrabar, &c.
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS advertēbamus Gregorium nequaquam secundum traditionem Patrum Constantinopolitana Ecclesia sibi Sacerdotium vindicare. Unde advertēbant? Si nunquam sibi (æmulo carens) vindicaverat, imo oblatum a Petro Alexandrino, Theodosio, Constantinopolitanis, Orientis totius Synodo, pro virili recusaverat, quantum minus post inthronizatum Nectarium sibi vindicaverit? Quamprimum ipsum post intrusum Maximum de recessu cogitare sensit Ecclesia. Exurgit continuo, inquit Gregorius in Carm. de Vita sua, non secus ac apum vi fumi infestatum examen, & clamoribus furit, viri, mulieres, virgines, juvenculi, pueri, senes, nobiles, ignobiles, praesides, veterani quidam, unusquisque ira & desiderio fervet ex aquo, ira adversus hostes, & Pastoris desiderio, sed meum non erat ad vim genusflectere, nec illegitimam Sedem exosculari, qui ne coactus legitimam admiserim. Et tamen Maximus aliter Italiam persuasit. Hæc eorum ad Theodosium Aug. verba sunt in Appendice Cod. Theod. pag. 104. In Concilio nuper Maximus Episcopus, Alexandrina Ecclesia communionem manere secum lætis Petri sancta memoria viri literis prodidit. Ignorabant itaque Italiae Episcopi, Petrum paulo antequam Constantinopolim advenisset Maximus, scriptis Epistolis Nazian-

Postquam autem talia tamque nefanda XXXI. Maximus præsumpsisset; Gregorius e suburbano, ad quod valetudinis causa concesserat, Constantinopolim rediit, Ecclesiamque quam tanto labore collegerat, schismate scissam reperit: nam presbyter ille nefarius cum adhæssisset Maximo, nonnullos e Catholicis eidem conciliarat. Hæc ergo sciens, immo oculis spectans ipse Gregorius, orationem illam habuit, cujus est exordium: *Desiderabam vos, filii, parique a vobis desiderio expetebam, &c.* Post multa vero hac investiva perstrinxit Maximum ac sectatores ipsius (b): *Jam, inquit, mihi quoque timorem injiciunt canes, per vim pastores sese constituent, idque (quod absurdum est valde) cum ad pastoralis muneris administrationem nihil omnino aliud contulerint, quam quod comam, cui ornanda & alenda turpiter studuerant, raserunt: qui nec in canum ordine manserunt, nec pastores facti sunt, nisi ut lanient ac dispergant, laboresque aliorum infringant.* Et paulo post: *Ac proinde ne nunc quidem insolentius efferantur qui canes adversus gregem concitarunt, qui nec oviculam quidem unam proferre possunt, quam adduxerint, vel conservant; nec enim recte facere didicerunt, qui improbitatem studiose coluerunt, &c.* Post multa vero in schismaticos dicta, eosdem contestatus, exprobrat animi sui moderationem, quam experti jam essent ab omni sedis cupiditate remotam; cum videlicet illi jam ante delegissent eum Episcopum, & in sede voluissent collocare, nec acquieverit ait enim (c):

Gregorius Nazianzenus rediens orat in Maximum.

(b) Greg. Naz. orat. in Max.

(c) Greg. Naz. ead. orat.

Quid præterea? agent ipsi scilicet. Episcopatum abrogabunt, & thronis dejicient? P p p 2 Et

XXXII.

zeni Episcopatum firmavisse, eundemque stylium subinde cum mente vertere solitum, Maximi terrore ac minis, ut pro eo scriberet, coactum fuisse. Tandem Maximus patria profugus in Occidentem abiit, Synodique Italiae Patribus, non sponte scriptas, quod videbatur, sed extortas a Petro literas exhibuit, idemque sibi intra privatas ades (quia Ariani Basilicas adhuc tenebant) secretum esse, mandatoribus Episcopis ordinantibus, dilucida testificatione docuisse visus, ut in laudata Appendice pag. 104. dicitur, Orthodoxos ab anno CCCLXXXVIII. in sanctæ Anastasiæ Basilica, expulsam se, ac deum in Choraula infami domo ordinatum tacuit. Imo quam aliis intulerat, vim sibi repugnanti a plerisque, etiam de populo & Clero illatam, ne quid in quo de Episcopatu ejus dubitare possent, habere se deinceps profiterentur Itali, mentitus est. Quare, non mirum si Damasus & Episcopos Italiae Maximus circumvennerit. Hæc Blondellus, quibus illustrari potest Vita Sancti Gregorii Nazianzeni quæ extat Tomo II. Actorum Sanctorum mensis Maii Bollandianorum, & refelli aliqui Scriptores Catholicos, qui Gregorii electionem ejusque agendi modum criminati sunt.

CHRISTI
379.DAMASI PAP.
13.GRATIANI 13.
VALENTIN. 4. IMPPP.
THEODOSII I.

Gregorius Nazianzenus non est passus fieri Episcopus.

Et quos tandem aut nunc, aut antea prompro atque hilari animo conscendi? An vero eos qui ascendunt, beatos predicare soleo? Scilicet, mihi eos dulces ac iucundos reddis, ita indigne concedens? Quid? ne hæc quidem quæ nuper acciderunt, animi mei sententiam voluntatemque declararunt? An illa quoque deliciae quædam & fucus erant, atque amoris erga me vestri & desiderii exploratio? Nimirum callidi ac versuti homines facile adducuntur ut vitia sua de aliis partim suspicentur, partim loquantur. Quid vero illa animi oppressio? quid illæ imprecationes, quas adversus nos ipsos publice concepimus? quid illæ lacrymæ, quarum tantam vim profudimus, ut vobis etiam misericordiam moveremus, quamvis alioqui propter oblationem odio pene essemus? Hæc & alia Gregorius, illis in memoriam revocans, quantopere refragatus fuerit, cum ab ipsis eligeretur Episcopus. Demum in Pe-

trum Episcopum Alexandrinum, quem propitium primo, postea vero sensit aversum, ita jure conqueritur: Nihil proprius factum est, quam ut Petrus etiam me abjurares. Ac fortasse nec flet quidem amare, ut peccato medeatur. Ac rursus schismaticos ejusmodi compellat apostrophe: Quomodo distracti estis, & distraxistis, quasi boves teneri vinculis soluti? Quomodo altare adversus altare erexistis? Quomodo repente in desolationem ac vastitatem facti estis? Quomodo & ipsi hac præcisione extincti atque mortui estis, & dolorem nobis inussistis? Quomodo pastorum simplicitate ad gregis everisionem & interitum abusi estis? non enim eorum imperitiam reprehendo, sed vestram malitiam accusabo. Sic Gregorius adversus Ægypti Episcopos, qui Maximo manus imposuerant, additque alia fletu digna: quæ autem postea acciderint, sequenti anno dicemus.

JESU CHRISTI
ANNUS
380.DAMASI PAP.
ANNUS
14.GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPPP.
THEODOSII 2.I.
Theodosius baptizatur.(a) Socr.
l. 5. c. 6.

Christi sequitur annus octogesimus supra trecentimum, Consulatu quinto Gratiani atque Theodosii inchoatus: quo idem Theodosius Imperator ab Achilio Episcopo Theffalonicensi baptizatur. Qua autem occasione ibi eo sacramento ipsum initiari contigerit, sic narrat Socrates (a): Theodosius autem post erecta trophæa, Constantinopolim ire maturans, Theff-

salonicam pervenit. Ibi in morbum incidens, cupiebat baptismo donari: quippe ex majoribus religionem jam olim didicerat Christianam, fideique Consubstantialis se totum addixerat. Et cum propter morbi gravitatem baptizari properaret, & Episcopum Theffalonicensem ad istud munus obeundum requireret; primum sciscitabatur ab Episcopo, quam fidem ample-

PAGIUS
SÆC. IV.
Anno Urbis 1133.
Olymp. 289. an. 4.
A.C. 380.

ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5873.

☉ 25. ED. ♃ I. P. 12. April. Indiæ. 8.

JESU CHRISTI 380.

DAMASI PAPÆ 15.

GRATIANI 14. VALENTINIANI JUNIORIS 6.

THEODOSII 2.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. Gratianus Aug. V. & Theodosius Aug. hic juxta priorum

Consulatuum Cæsareorum regulam, ob Imperium nempe anno præcedenti susceptum: ille juxta secundam. Ausonius in Edyllio VIII. cujus titulus: Precatio Ausonii Consulis designati, pridie Kalendas Januarii fascibus sumtis, dicto die tricesima prima mensis Decembris anni trecentissimi septuagesimi octavi pridie quam Consul Olybrio Collega procederet. In eo Edyllio hæc Poeta habet:

Jane, veni: novus anne, veni: renovate veni Sol.
Hostibus edomitis, qua Francia mixta Suevis
Certat ad obsequium, Latiis ut militet armis:
Qua vaga Sauromates sibi junxerat agmina Chuni,
Quaque Getes sociis, Histrum adsultabat Alanis.
Hoc mihi præpetibus victoria nuntiat alis.
Jam venit Augustus, nostros ut comat honores.
Off-

NOTÆ [1] Coss. Gratianus Aug. V. & Theodosius Aug. Vetus lapis apud Boldettum pag. 83. n. 20.

LEO. DEPOSITUS. III. NONAS OCTO
BRIS. DD. GRATIANUS (ET) THEO
DOSIO AVGG. COSS.

Ita Fasti Idatiani, Prosperi Chronicon, Paschalis laterculus, Marcellinus Comes, & Socrates, lib. V. cap. VI. Paschalis laterculus in fine Gennadii: Gratiano (subintellige V.) & Theodosio.

CHRISTI
380.

DAMASI PAP.
14.

GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPPP.
THEODOSII 2.

plexaretur. Et cum Episcopus respondisset, opinionem Arii minime per Illyricum pervasisset, neque novam illius doctrinam ejus regionis Ecclesias potuisse occupare; sed omnes qui in illis versabantur, antiquam illam & vetustam fidem ab Apostolis traditam, inque Concilio Nicæno confirmatam semper observasse: Imperator ab Acholio* (ita enim vocabatur Episcopus) libentissimo animo baptismum recepit. Paucis igitur post diebus a morbo recreatus Constantinopolim contendit octavo Kal. Decembris, Gratiano jam quintum Consule, eoque ipso Theodosio primum. Hucusque Socrates, in eo sane corrigendus, dum loco Macedoniae ponit Illyricum: Thessalonica enim, cujus Acholius erat Episcopus, non in Illyrico, sed in Macedonia sita est. Cæterum ipsum delegisse ab Acholio baptizari ob insignem viri vitam miraculorum virtute conspicuam, existimamus. Qualia autem quantave adversus Gothos divina virtute operatus sit, cum victorem exercitum, qui copias Romanorum vicerat, & ipsorum Imperatorem extinxerat, superavit, superius enarratum est. Deo igitur omnia accepta ferens Theodosius; Imperium atque vitam, nihil antiquius habuit, quam de fide Catholica bene mereri; de quo S. Augustinus sic ait (a): Inter hæc omnia ex ipso initio Imperii sui non quievit iustissimis, & misericordiosissimis legibus adversus impios laboranti Ecclesie subvenire, quam Valens hæreticus favens Arianis vehementer affixerat; cujus Ecclesie membrum esse magis quam in terris regnare gaude-

bat. Hæc ipse. Hujus quidem rei fidem facit aurea illa sanctio ab eo hoc anno Thessalonicae promulgata, quæ sic se habet (b):

Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad populum urbis Constantinopolitane.

Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in tali volumus religione versari, quam divinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, religio usque nunc ab ipso insinuata declarat; quamque Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriae Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis: Hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinam, Evangelicamque doctrinam, Patris & Filii & Spiritus sancti unam Deitatem sub parili majestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes Christianorum Catholicorum nomen jubemus amplecti; reliquos vero dementes, vesanosque judicantes, hæretici dogmatis infamiam sustinere, nec conciliabula eorum, Ecclesiarum nomen accipere; divina primum vindicta, post etiam motus nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Dat. III. Kal. Martias, Thessalonica, Gratiano A. quintum & Theodosio A. I. Coss. Qua die hæc quæ sequuntur itidem Thessalonicae rescriptis reperitur (c):

Qui divine legis sanctitatem aut nesciendo confundunt, aut negligendo violant & offendunt, sacrilegium committunt. Dat. III. Kal. Mart. Thessal. Gratiano Aug. V. & Theodosio A. I. Coss. Sequenti vero mense de pio religiosoque cultu sacri Qua.

(b) l. 2. de fide. Cathol. C. Theod.

II.

Theodosii sanctio de fide Catholica.

(c) l. 25. de Episc. & cler. C. Theod.

III.

Aliæ Theodosii leges.

PAGIUS Officio exornans, quos participare cupisset. Jane, veni; novus anne, veni; renovate veni Sol.

Aurea venturo Sol porrige gaudia Jano: Fascibus Ausonii succedet Caesar in annum, Quintam Romulei prætextam habiturus honoris. Ecce ubi se cumulat mea purpura (mitibus audi Auribus hoc Nemesis) post me dignatur oriri Augustus Consul. Plusquam conferre videtur Me sibi, qui iussit nostros præcedere fasces.

Ex his discimus, Gratianum anno CCCLXXVIII. Consulem se se in præsentem annum designasse, & quidem juxta secundam Consulatum Cæsareorum regulam, ob Vicennalia nempe uno anno anticipata. Quid vero dicere velit Ausonius, quando ait, Gratianum honores ejus Consulatus participare cupisse, in obscuro est. Vinetus in Notis ad Ausonium ait: Cur non fuisset Gratianus Collega si voluisset? Cui interrogationi ipse non respondet.

II. Denique ex laudatis Ausonii versibus, in quibus nulla mentio victoriæ de Alanis, Hunnis & Gothicis reportatæ, manifeste colligitur, eam ad annum CCCLXXIX. pertinere, hosque, postquam Theodosius in Imperii consortium a Gratiano adscitus est, profligatos fuisse, ut recte a Zosimo lib. 4. pag. 751. proditum, & a Victore in Epitome insinuatum. Si enim anno

CCCLXXVIII. Theodosius adhuc privatus Barbaros illos devicisset ut vult Theodoretus lib. 5. cap. 5. & ex eo Anctor Miscellæ lib. 12. cap. 19. Ausonius, qui Edyllium præfatum sub illius anni finem cecinit, insignem adeo victoriam silentio non præterisset. Quare Baronius recte illum Theodoretum lapsam agnovit; sed perperam Theodoretum narrationem amplexus est. Cum enim hic in tempore, quo ea victoria relata, peccarit, verosimile est, in narrando factio etiam errasse, Zosimo eam longe aliter referente, ut apud ipsum legere est. Zosimo suffragantur Socrates lib. 5. cap. 6. Sozomenus lib. 7. cap. 4. Orosius lib. 7. cap. 20. Jornandes tam in lib. de Regnorum successione cap. 93. quam in libro de rebus Geticis cap. 26. Marcellinus in Chronico, & Idacius in Fastis, uterque anno CCCLXXIX. Imo Idacius diem memorat, quo hujus victoriæ nuntium Romam perlatum est. Ausonio enim & Olybrio Coss. anno sc. CCCLXXIX. prodit: Ipso anno multa bella Romani cum Gothicis commiserunt. Deinde victoria nuntiata sunt adversus Gothos, Alanos atque Hunnos die XV. Kal. Decemb. Error itaque Theodoretum excusari non potest.

Theodosius Magnus ab Acholio Episcopo Thessalonicensi baptizatus est, ut docet Socrates lib. 5. cap. 6. quam urbem in Illyrico fuisse sitam recte insinuat; totius enim Illyrici Metropolis erat, ut Theodoretus lib. 5. cap. 16. ostendit, ideo-

III. Thessalonica in Illyrico sita. Baron. n.

CHRISTI
380.DAMASI PAP.
14.GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPPP.
THEODOSII 2.

Quadragesimalis temporis ibidem loci ita ad Albucianum Vicarium Macedoniæ re-
scripsit (a);

(a) l. 4. de
quæst. Cod.
Theod.

*Quadragesima diebus, qui auspicio cere-
moniarum Paschale tempus anticipant, om-
nis cognitio inbibetur criminalium quæ-
stionum. Dat. VI. Kalen. April. Thessalo-
nicæ, Gratiano quintum & Theodosio I.
Coss.*

IV.

Maximus
redit Ale-
xandriam.

Dum autem adhuc Theodosius Thessa-
lonicæ moraretur; Maximus Cynicus,
qui Constantinopolitanam sedem invadens
pulsus ab urbe fuerat, Imperatorem con-
venit, rogans ab eo sibi cathedram con-
firmari: Verum ab ipso penitus repulsus
est atque rejectus; immo & nisi a cœptis
desisteret, graves minæ intentatæ fuerunt:
quamobrem desperatus infelix, magno æ-
stimationis suæ mendaciis comparatæ di-
spendio se contulit Alexandriam ad Pe-
trum adhuc in humanis agentem: hæc om-
nia pluribus enarrata Gregorius ipse ha-
bet (b). Quid vero idem Maximus insa-
niens nimia Episcopatus cupiditate Ale-
xandriæ egerit, idem subdit his verbis:
*Aggreditur, atque non parum angustat
senem,*
nempe eundem Petrum Episcopum Ale-
xandrinum,

(b) Greg.
Nazian. in
carm. de
vit. sua.

*Posteaus vel illam, finxerat quam spe sibi
Sedem: vel ejus in throno sese, minans,
Sessurum; Hyparchus donec hanc (ut par
erat)*

*Flammam expavescens, vetera ne ad ma-
la quippiam*

Adjungeretur, urbis hunc pepulit solo:

At nunc videtur hic quidem quiescere.

At est verendum, ne gravi quæ grandine

Est fœta nubes, aspero vento incita

In non putantes grandinem effundat suam.

PAGIUS

ideoque non solius Macedoniæ, quæ tamen &
ipsa in Illyrico fuit. Quare lapsus est Baro-
nius, cum Socratem hac parte erroris arguit,
& Thessalonicam non in Illyrico, verum in
Macedonia fuisse scribit. Illyricum quippe Ori-
entale ex duabus Diœcesibus constabat, Ma-
cedonia videlicet & Dacia, & Macedoniæ Diœ-
cesis Thessalonica Metropolis fuit; Episcopus ve-
ro Thessalonicensis Illyrici totius Primas.

IV.

Quando
Illyricum
in Orien-
tale & Oc-
cidentale
divisum.

Hic autem gravis difficultas oritur, quomo-
do sc. Theodosius Magnus baptizari, ac tot Le-
ges tam præsentis, quam præcedenti anno Thes-
salonica dare potuit, cum Illyricum illi non
crediderit Gratianus, sed eam Imperii partem,
quam Valens rexerat, ut scribit Theodoretus
lib. 5. cap. 6. Idem confirmat Zosimus lib. 4.
inquit Marca in Dissert. de Primatu Lugdu-
nensi, num. XXXIII. qui Theodosium Orien-
tis & Thraciæ rebus, non autem Illyrici a
Gratiano præfectum docet lib. 4. Inde est,
quod Probus Valentiniani II. beneficio Præ-
fectura Italiæ, Africa & omnis Illyrici po-
tiebatur anno CCCLXXXIII. ut colligitur
ex l. l. Cod. Theod. Si per obrep. reser.
fuer. Imp. Quare Sozomeni hallucinatio

Nec enim quieti pravitas umquam studet.

Hæc ipse, & quidem prophetice. Etenim
lapsus est in hæresim Apollinaris; cujus
rei causa ab Episcopis (ut Theodoretus
(c) ait) damnatus fuit. Constat insuper
eundem Maximum post hæc aliqua advet-
sus ipsum Gregorium conscripsisse: quæ
tamen ut valde inepta ipse contempsit;
satisque sibi visum, qualis ille qualiave
ejus scripta essent, paucis occinere, cum
ita rem exorditur (d): *Quid de his di-
cam? Audes ne tu quoque, Maxime, ali-
quid scribere? Tu ne scribere audes? Prob-
quanta hæc est impudentia! Profecto hac
ex parte canes alios, nempe Cynicos, su-
peras. Omnia scilicet quibusvis jam ten-
tare licet. Et inferius: O rem incredibili-
lem & inauditam! Saul vates est, Maxi-
mus librorum scriptor. Quis deinceps non
vates esse volet? quis a scribendo manum
continebit? Omnium scilicet est charta,
vel aniculæ scriptorium sibi calamum usur-
pent. Hæc & alia plura lepide quidem at-
que animo imperturbato Gregorius. Cœpta
itaque contentio Maximi cum Gregorio an-
no superiori, præsentis jam anno extin-
cta fuit.*

(c) Theod.
l. 5. c. 8.
Maximus
scribit in
Grego-
rium Na-
zianz.
(d) Greg.
Naz. carm.
in Maxi-
mum tom.
3. edit.
Leuven-
klai.

Quod autem Theodosius eum cum pri-
mum vidit, despexit, a seque repulit, homi-
nem alioqui profitentem fidem Catholicam;
id ea de causa opinamur contigisse, quod
sciret Damasum Romanum Pontificem
adversus eum in capeffendo Episcopatu
favisse Gregorio. Dolemus excidisse ipsas
Damasii litteras tunc pro Gregorio con-
tra Maximum scriptas, quarum meminit
Nicolaus Rom. Pontifex in epistola ad
Michaellem Imp. in quibus hæc habet (e):
Denique ut ex his paucos commemoremus:
Nonne Maximus, postquam multum a Da-
ma-

V.
Damasus
Papa favit
Gregorio
Nazianz.

(e) Extat
10. 2. Conc.

„ excusari non potest, qui commissum Theo-
„ dosio Illyricum, & Orientem scripsit lib. 7.
„ cap. cum Illyricum & Orientis partes Theo-
„ dosio tradidisset, nempe Gratianus. Post ne-
„ cem Gratiani a Maximo Tyranno cæsi an-
„ no CCCLXXXIII. Valentinianus II. eundem
„ Maximum in societatem Imperii adscivit: &
„ statim, ut caput suum tueretur ab insidiis
„ Tyranni, qui contra fœderis leges Italiam
„ cum copiis ingressurus erat, ex Aquileia in
„ ultimos Regni fines, nempe per Thessaloni-
„ cam, navigio aufugit cum Justina matre an-
„ no CCCLXXXIII. teste Zosimo. Quod re-
„ tulit Socrates ad consilium Probi Præfecti lib.
„ 5. ca. 11. quem ab Italia discedentem ad Il-
„ lyricum se contulisse scribit, & constitisse
„ Thessalonica: *Confestim ex Italia digressus ve-
„ nit in Illyricum, & in urbe Macedonia Thessa-
„ lonica sedem fixit.*

„ Hic dissimulari non debet lapsus Theodo-
„ reti lib. 5. cap. 15. qui forma Imperii Orien-
„ talis, quæ sua ætate, id est, anno CCCCL.
„ vigeat, inspecta, putavit, Valentinianum
„ II. in ditionem Theodosii, regno suo dereli-
„ cto, confugisse: cum tamen, ut monui, &
„ testi-

V.
Lapsus
Theodoret.

CHRISTI
380.

DAMASI PAP.
14.

GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPPP.
THEODOSII 2.

maso Papa (sicut ejus ad diversas epistolas indicant) laboratum est, Constantinopoli pulsus est? Ita ipse. Equidem, puto S. Hieronymum auditorem Gregorii (ut dictum est) Constantinopoli tunc agentem, apud Damasum pro ipso Gregorio litteris egisse; factumque ut cum tententia Damasi innotuisset Civibus Constantinopolitanis, iidem ipsi confestim infelicem Maximum ab urbe pellerent; deque his admonite Theodosius Imperator eundem ad se venientem Thessalonicam æque fugarit. Et quis dubitat de re tanta, cum scriberet Damasus in Orientem, eodem quoque argumento ex more scripsisse etiam ad Theodosium Imperatorem? Sedisse aliquantisper in sede Maximum, indicium illud est, quod fecit ibidem ordinationes, quas Synodus Constantinopolitana celebrata anno sequenti irritas penitus esse decrevit, ut ex ejus Concilii Actis Sozomenus (a) testatur. At de Maximo haec tenet; ad res autem Gregorii hujus anni, Constantinopolitanæque Ecclesiæ statum oratio convertatur.

(a) Sozo.
l. 7. c. 9.

VI.

Perculsis licet Arianis nova Imperatoris edicto dato ad populum Constantinopolitanum; tamen tantum abfuit, ut ita compressi quieverint, quin potius majoribus audaciæ spiritibus sumptis, insolentius adversus Catholicos insulerunt, instar sævissimæ bestię, quæ etsi semper noxia visa sit & infesta; cum se se laqueis constringi senserit, tunc violentius commovetur, & in quemcumque sibi obvium furit. Arianis enim cum se Theodosii legibus vinciri scirent, acrius in Orthodoxos exacerbabantur, eoque furoris adacti sunt, ut in confessorem haud pridem ab exilio reversum incidentes, eum lapidibus impetentes occiderint.

Testatur id quidem Gregorius Nazianzenus ea oratione, quam habuit ad Arianos: ibi enim Catholicorum commendans animi moderationem, qua feliciore tempore uterentur, illorum contra in pios viros ac in Ecclesiam ipsam Catholicam immania scelera perpetrata recenset; atque ad postremum quod nefas admisissent, ob oculos ponit his verbis: Nonnulli, inquit, (b), atrociores quoque atque immaniores se se præbuerunt, quam temporis ratio ferre videretur; non secus ac fues, qui per septa quedam violentius impelluntur. Hominem meum posco, quem hesternis die trucidastis, senem inquam illum & Abrahamicum patrem, quem ab exilio redeuntem & huc appellentem, medio die, in media urbe saxis excepistis. At nos (nisi hoc dictu grave & invidiosum est) obtruncatores etiam ipsos deprecatione nostra periculo mortis liberavimus. Et post multa in exprobrationem ipsorum arrogantiam, & petulantiam, in commendationem vero modestiæ Orthodoxorum hæc addit: Et quid ex hac temporis insolentia perperam æmulatus sum? idque cum talia exempla ob oculos posita haberem, quibus etiam remotis, a vitio tamen abstinere difficile atque arduum est, rarique exempli? De quibus Ecclesiis vobiscum contendimus; de quibus pecuniis? præsertim cum utraque re ipsi afflueretis, utrisque autem nos inopia premeremur? Ecquod Imperatoris edictum a vobis contemptum & pro nibilo habitum ardenti zelo persecuti sumus? Quos principes in perniciem vestram colimus atque observavimus? Quorum importunam audaciam judicio nostro prodidimus? Domine ne statuas illis hoc peccatum, dicebam (nam opportune Stephani (c) verba in mentem venerunt) & nunc eadem vota facio

(b) Greg.
Naz. orat.
ad Arianos.

Arianisæ-
viunt ma-
gis.

(c) Act. 7.

PAGIUS

testimoniis certissimis atque adeo ipsius Theodoretici, probavi, solidum Illyricum, & Thessalonica civitas tunc temporis pars esset Occidentalis Imperii. Eodem anno CCCLXXXVIII. Theodosius expeditionem in Maximum suscepit, & ab eo devicto meritis pœnas ob Gratiani cædem sumpsit; compositisque rebus Valentinianum II. integro Occidentis Imperio præfecit; relictis illi Provinciarum his tractibus, quos pater illius Valentinianus senior possederat, id est, Gallia, Britannia, Hispania, Africa, & solido Illyrico, usque ad Thraciam. Deinde Valentiniano II. per summum Arbogastis scelus Viennæ intra Gallias strangulato anno CCCXCII. Theodosius iterum, ulior Regii sanguinis in Occidentem penetravit, sublatoque Eugenio Tyranno, ipse quoque Mediolani obiit, collato Occidentis in Honorium filium Imperio, & in Arcadium Orientis, anno CCCXCXV. Tunc Illyrici sectio in duas partes, quas Notitia Imperii exhibet, inducta est, ex Theodosii arbitrio, aut ex Arcadii usurpatione. Variant enim in hoc capite veteres Historici. Major apud me fides Zosimi, cujus hæc sunt verba: Theodosius Imperator gentes Italia adjunctas, Hispanos, Gal-

los, atque omnem Africam Honorio filio tradidit. Illyrici Præfecturam omisit, quia transfreta erat in Arcadium. Ita Marca laudatus.

Verum existimo, Præfulem eruditissimum halucinari, & Illyricum, quod usque ad annum præcedentem indivisum fuerat, ascito in Imperium Theodosio, abiisse in Orientale & Occidentale, ut notavit Gothofredus in Commentario Leg. 8. Cod. Theod. De metallis. Quod licet is non probet, illud tamen evidenter ostendunt, non tantum præfatæ Leges Thessalonica datæ, & Theodosii baptismus Thessalonica susceptus; sed etiam quod Theodosius, postquam a Gratiano Augustus renuntiatus est Sirmii, Thessalonicam profectus, illic diu sedet, & Legationes civitatum Orientis excepit. Præterea, inquit Valesius loco mox citando, in Synodo Constantinopolitana anno sequenti habita, cui solos Episcopos Orientales interfuisse constat, recensetur Acholius Episcopus Thessalonicensis, ut videre est apud Socratem lib. 5. cap. 8. Respondet Marca lib. 5. cap. 20. seu potius Baluzius, cujus est illud caput, Acholium non fuisse unum ex Episcopis Orientalibus, cum Illyricum solidum accenseretur Occidenti, & præterea eum interfuisse huic Syno-

VI.
Refellitur
opinio
Marca cir-
ca divisio-
nem Illyri-
ci.

CHRISTI
380.DAMASI PAP.
14.GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPER.
THEODOSII 2.

(a) 1. Cor. 4. *facio. Maledicimur (a) & benedicimus; persecutionem patimur, & sustinemus. Hæc & alia multa id genus Gregorius objecit ea oratione in Arianos, & quidem post Gratiani prius & Theodosii posterius promulgatum edictum, cum res Catholicis arderent.*

VII.

Catholici
cur irati
Gregorio.

Sed quid accidit? Tolerantia ista Gregorii, & pro illatis ab eis contumeliis atque cædibus officiorum compensatio nonnullorum Orthodoxorum animum exacerbavit, illorum præsertim, qui in eam ferme diem a temporibus Constantii Imperatoris ab eisdem insolescentibus Arianis dirissima jugiter passi essent: quippe hæc dicere solebant, quæ ipse Gregorius in oratione, quam coram Episcopis ad Synodum convenientibus habuit, recitat his verbis (b): *Jam crimina quoque nostra, quæso, expendite. Tanto jam tempore, inquit, Ecclesiæ præces, temporis favore & auxilio fultus, Imperatorisque generoso impetu, quod maximi æstimari debet. Ecquod mutationis signum nobis affulsit? Quot hominum contumelias prius pertulimus? Quid acerbitalis passi non sumus? non injurias? non minas? non exilia? non pecuniarum directiones? non bonorum proscriptiones? non presbyterorum in mari conflagrationes? non templa profanata, atque ex templis in sepulcra mutata? non publicas senum Episcoporum, aut ut magis proprio verbo utar, Patriarcharum cædes? non eam immanitatem, ut piis solis invidius esset locus omnis? non denique quicquid calamitatis ullis verbis exprimere quisquam possit? Quorum quidnam iis qui nos læserunt rependimus? Quandoquidem versis, ut pars erat, rerum vicibus, rependendi potestas nobis facta est, atque eos a quibus importune vexati fueramus, castigari*

PAGIUS

Synodo, ut unum Occidentalium; cum in epistola Concilii Italiæ ad Theodosium Imp. dicant Patres, se ita unius Acholii expectasse judicium, ut de Occidentalibus partibus Constantinopolim evocandum putarent. Verum ipsemet Valefius in Notis ad lib. 5. Theodoretii cap. 8. illum locum laudavit, & cap. 9. observat Acholium interfuisse Synodo Romanæ anno CCCLXXXII. celebratæ, quod esset Occidentalium Episcopus. Erat itaque Occidentalis, quia Thessalonica pendebat a Patriarchatu Romano; erat vero Orientalis, quia Thessalonica parebat Theodosio. Hinc Theodoretus lib. 5. cap. 7. recte scripsit: *Theodosius Episcopus duntaxat Imperii sui Constantinopolim jussit convenire.* Denique Marca lib. 1. de Concordia cap. 4. recte docet, secundum Patrum Constantinopolitanorum sententiam pro Occidentalibus haberi, qui circumscripti non sunt Diocæsi illis quinque, Thracia, Pontica, Asiana, Orientali, & Ægyptiaca; quod probat ex Canone V. illius Synodi, ut apud eum videre est.

VII.

Valefius in Notis ad Socratem lib. 5. cap. II. existimat, Valentem post mortem fratris Valentiniani, Macedoniam & Daciam Imperio suo adjunxisse, ex consensu filiorum fratris sui;

oportebat. Atque ut omissis aliis calamitatibus, ad nostras, ne dicam ad tuas calamitates, veniamus, his scilicet quæ cum Gregorio iidem passi essent, postquam venisset Constantinopolim: *Nonne persecutionibus vexati sumus? non injuriis omnibus oppressi? non Ecclesiis, domibus, & quod acerbissimum est, solitudinibus exturbati? non furentem populum tulimus? Præfectos violentos & importunos? Imperatores simul cum edictis suis contumeliose spreto? Quid postea? superiores extitimus, & persecutores nostri pœnas effugerunt.*

Ista erant quæ Catholici Constantinopolitani subinfense in Gregorium ab hoc tempore ad finem usque ejus commorationis Constantinopoli jactare solerent: ad quos hæc erat Gregorii responsio, quam subdit: *Ita sane est, inquam. Mibi enim adversus eos qui injuriam intulerunt, satis gravis pœna est referendæ injuriæ potestas. Quæ quidem responsio haud illis aridere videbatur, qui (ut subdit) incitabant Gregorium ad ultionem, illa rursus verba ingeminantes: Quis Præfectus multatus est? inquit. Quis Populus castigatus est? Quinam plebis inflammatores? Quem terrorem nobis ipsis in posterum indulsimus? Ita illi quidem, qui hanc ob causam deinceps animo abalienato a Gregorio esse cæperunt; sicque propemodum factum est, ut divulgis ab eo Catholicorum nonnullis prius (ut diximus) schismate Maximi, compluribus autem ab eo dictis ex causis animis frigescentibus, res Gregorii paulatim diffluerent: verum populi amor erga eum erat immensus; cujus quidem rei periculum factum est, cum ipsum recedere cupientem non permisit.*

His enim agitato molestis Gregorius,

cum

quod se colligere ait ex lib. 31. Ammiani in fine, ubi ait, milites ac Palatinos Valentis, qui apud *Hædrianopolim* obsessi fuerant a *Gothis*, soluta tandem obsidione digressos, alios in *Daciam*, alios in *Mæcedoniam* properasse, Valentem eo se recepisse existimantes. Verum hæc conjectura levissima; cum Valens, si in fugam tantum a *Gothis* anno CCCLXXXVIII. conjectus fuisset, potuisset in *Mæcedoniam* vel *Daciam*, quæ *Valentiniano* juniore nepoti suo parebant, sese recipere, ad eas præsertim incitas adactus. Divisio itaque *Illyrici* in *Occidentale & Orientale*, non *Theodosio* Magno orienti, sed *Gratiano*, hunc in Imperii confortium asciscenti, videtur attribuenda. Nec obstat Lex unica Cod. Theod. Si per obreptionem fuerint impetrata, a *Valentiniano* II. data: in qua *Probo* Præfecto Prætorio injungit, ut eam observari curet per omnem *Italiam*, tum etiam per *Urbicarias*, *Africanasque* regiones, ac per omne *Illyricum*; *Valentinianus* enim intelligendus de omni eo *Illyrico*, quod *Probo* subditum erat, non vero etiam de ea *Illyrici* parte, quæ jam a quinquennio Imperatori *Orientis*, nempe *Theodosio* Magno, a *Gratiano* concessa fuerat.

Illy.

VIII.

Expostulatio
Catholico-
rum in
Gregorio.

IX.

Divisio Il-
lyrici a
Gratiano
facta.

CHRISTI
380.

DAMASI PAP.
14.

GRATIANI 14.
VALENTINI. 5. IMPPP.
THEODOSII 2.

Gregorius cum jam res Catholicæ fidei sub Catho-
cogitat de lico Imperatore in tuto collocatas esse vi-
discessio- deret, consideraretque nequaquam se illius
ne. sedis astringi vinculis, ut ibi permanere
cogeretur: etenim quamvis a populo ele-
ctus, acclamatusque fuisset Episcopus, non
tamen ea electio legitima secundum cano-
nes Ecclesiasticos sibi videbatur; quamob-
rem recedendi Constantinopoli consilium
iniit: sed cum clandestine facere minime
licuisset; communicato cum populo animi
sui decreto, piorum precibus, clamoribus,
lacrymisque retinetur invitus; sed quibus
conatibus, ipse versibus illis insinuat (a):

(a) Greg.
Nazian. in
carm. de
vita sua

*Hæc verba simulac audiit plebs, illico
Effrenis altum quippiam questum dedit,
Populusque surgit, agmen ut fumo solet
Apum: furitque maximis clamoribus
Uterque sexus, virgines, juvenuli,
Pueri, senesque nobiles, ignobiles,
Vita quieti, Præsides, ac militum
Nonnulli: amore quilibet & ira æstuans,
Iratus hosti, Præsulem exposcens suum.
At non decebat me genu ad vim flectere,
Nec capere sedem rite non mihi traditam.*

Hæc ipse.

X. Ariani autem, qui absente Imperatore
ejus edictum contemnere visi sunt, eum
jam Thessalonica Constantinopolim venien-
tem cœperunt præsentem timere; conti-
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

VIII.
Illyricum
Orientale
Theodosio
paruisse
probat.

Illyricum Orientale Theodosio Magno paruisse
certum facit L. 17. Cod. Theod. De Cohorta-
libus, data a Theodosio Magno Timasio & Pro-
moto Coss. anno sc. Christi CCCLXXXIX. qua
mandat, ut aurum ad Officium Illustris per Il-
lyricum Præfectura cum certa taxatione perferat-
tur, seu ad Officium Præfecti Prætorio Illyri-
ci. Adjutum tunc Illyricum auro Orientis, ad
cujus Prætorii Præfectum ea Lex directæ, con-
ficiendis forte reliquiis Barbarorum, qui in Ma-
cedonum, Thessalorumque fortunas grassati fue-
rant, absente Theodosio in Occidente, adver-
sus Maximum Tyrannum; de qua grassatione,
& victoria Theodosii de illis relata legendus
Zosimus lib. 4. pag. 770. & 771. Macedonia i-
taque, cujus caput Thessalonica, & Thessa-
lia subjectæ erant Theodosio Magno, ut ex
Zosimo ibidem deducitur. Hic itaque in di-
visione Imperii de Illyrico non loquitur, quia
ejus tantum partem Gratianus Theodosio cessi-
dit. Contra vero Illyricum Theodosio cessisse
se dicit Sozomenus a Marca citatus & perpe-
ram reprehensus, ob eam nempe, quæ ei
data est, partem. Sic male Theodoretum ar-
guit Marca, quod scripserit, Valentinianum II.
reliquis Imperii sui partibus, in ditionem Theo-
dosii se recepisse. Thessalonicam enim, quæ
Theodosio Magno parebat, venit. Thessalonica
etiam anno CCCXC. magna hominum cædes
facta, ob quam D. Ambrosius Theodosium ob-
jurgavit, quod septem millia hominum occidi
passus esset. Quare Theodosio tunc Thessa-
lonica parebat. Legendus Gothofredus in Com-
mentario L. 2. Cod. Theod. De Constit. Prin-
cipum, ubi multa scitu digna habet de Præ-
fectis Prætorio Illyrici, qui tamen contra illud

git ejus adventus in urbem (ut ex Socra-
te (b) dictum est) hoc anno iisdemque
Consulibus octavo Kalendas Decembris.
At quid tunc primum in Arianos egerit,
Marcellinus Comes (c) docet, cum ait:
*His Consulibus, Theodosius magnus, post-
quam de Scythis & Getis triumphavit,
expulsis continuo ab Orthodoxorum eccle-
siis Arianis, qui jam fere per quadragin-
ta annos eas sub Arianis Imperatoribus te-
nuerant, nostris Catholicis. Orthodoxus re-
stituit Imperator mense Decembris. Hæc
ipse. Quomodo autem id factum sit, So-
zomenus (d) sic narrat: Imperator vero
per nuncium præcepit Demophilo (erat hic
post Eudoxium Episcopus Constantinopoli-
tanus hæreticus) ut aut ex decreto Nicæni
Concilii religionem propagaret, & populum
ad concordiam reduceret, aut Ecclesiis exce-
deret. Ille vero, convocato populo, mandatum
Imperatoris exposuit, & in posterum diem se
extra urbem concionaturum significavit:
Quandoquidem, inquit, divina lex jubet
(e), ut si vos ex hac urbe pellant, fugiatis
in aliam. Hæc cum præfatus esset, deinceps
extra urbem concionatus fuit, & una cum
eo Lucius, qui ab Arianis quondam Ale-
xandrinæ Ecclesiæ præfectus fuit, & qui
expulsus, exul, ut dictum est, Constan-
tinopolim concessit, ibique moratus fuit.
Postquam igitur Demophilus Ecclesiam
reliquisset, ingressus Imperator preces fun-
dit;*

(b) Soz.
lib. 5. c. 6.

Theodo-
sius venit
Constanti-
nopolim.

(c) Mar-
cell. in
Chronic.
hoc anno.

(d) Sozo.
lib. 7. c. 5.

(e) Matt.
10.

Q q q

quod in Comm. L. 7. De metallis, jam citato
scripserat, ait, Illyricum non cessisse Theodo-
sio Magno, nisi post cædem Valentiniani ju-
nioris anno CCCXCII. patratam, exindeque
tantum Illyricum divisum fuisse in Orientale
& Occidentale. Nam verum est, tunc to-
tum Illyricum Theodosium obtinuisse; sed jam
ipso sui Imperii initio pars ei Illyrici tra-
dita fuerat; quod recte quantum in re ob-
scurissima assequi possum, scripsit postea Go-
thofredus in Comment. laudato in Leg. 7. De
metallis. Quas Provincias complecteretur Illy-
ricum Orientale, dixi anno CCCLXV. n. XI.

A num. X. ad XIV. Idacius in Fastis sub
hujus anni Consulibus scribit: *His Const. victo-
ria nuntiata sunt amborum Augustorum. Et ipso
anno ingressus est Theodosius Aug. Constantinopoli-
lim die XVIII. Kal. Decemb. Verum, ut obser-
vat Gothofredus in Chronologia Codicis Theo-
dosiani, nota numeralis X. rejicienda, repen-
dendumque, VIII. Kal. Decembris. Nam XV.
vel XVI. Kal. Decembris Theodosius erat ad-
huc Thessalonice, ut docet Lex 15. Cod. Theod.
De petitionibus. Præterea Auctor Chronici Ale-
xandrini Theodosium VIII. Kal. Decemb. Con-
stantinopolim ingressum diferte scribit, quod
etiam Socrates laudatus docet. Theodosius Con-
stantinopolim ingressus Orthodoxis Ecclesias de-
dit: Annus autem hic erat, quo Gratianus quin-
tum & Theodosius primum Consulatum gessere:
ex quo vero Ariani Ecclesias occupaverant, qua-
dragesimus, inquit Sozomenus lib. 7. cap. 5. ab
anno nempe trecentesimo quadragesimo, quo
Eusebius ex urbe Nicomediensi ad Sedem Con-
stantinopolitanam translatus. Hinc manifestum
fit, Ecclesias ab Arianis occupatas non anno
CCC-*

IX.
Ecclesia
Constanti-
nopolitana
Orthodoxis
reddita.

CHRISTI
380.DAMASI PAP.
14.GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPPP.
THEODOSII 2.

dit; & ex eo tempore qui consubstantialem Trinitatem profitebantur, templa recuperarunt. Erat autem hic annus, quo Gratianus quintum, Theodosius primum Consul fuerunt, quadragesimus scilicet ex quo Ariani Ecclesias occuparunt. Hucusque Sozomenus: quæ quidem (ut dicemus) anno potius sequenti contigerunt; nam ab his diversa ipse Gregorius tradit; nimirum Arianos totos in armis fuisse, ut primarium templum tuerentur.

XI. Visus est autem Gregorio Theodosius paulo frigidius agere, si comparatio facienda fuisset cum Arianis Imperatoribus longe majori animi ardore hæresim propagantibus: in carmine (a) enim sæpe citato, quo res suas contexuit, hæc habet de Theodosii adventu Constantinopolim:

(a) Greg. Nazian. in earm. de vita sua.

Theodosius visus paulo frigidior excusatur.

— Dum statu nos hoc sumus,
En Imperator advenit nobis repens
Terra ex Macedna, Marte domitis
barbaris,
Stimularat ingens quos manus, & ingens furor:
Minime quidem ille vir malus, quantum ad fidem:
Tenere mentes possit ut qui simplices,
Triadisque sanctæ cultor esset maximus:
(Sic quippe & ipse sentio, & cuncti asserunt,
Qui sede stabili tuto amant insistere.)
Fervore sed non præditus tanto tamen,
Æquaret ut cum pristinis præsentia,
Sanaret atque temporis mala tempore.
Fervore vel si par erat, non par erat
Fiducia ne pectoris, an audacia
Dicam? Vocare præstat hoc prudentiam.
Suadere quippe est æquius, quam cogere.

Sic ille lenitati adscribens tarditatem atque remissionem Theodosii Imp. nam paulo post:

Hæc ille opinor cogitans, nulli gravem
Metum inferebat, comiter cunctos trahens,
Cujusque mentem liberam lege & sinens.

Hæc Gregorius de Theodosio.

XII. Quomodo autem tunc, cum venisset Constantinopolim Imperator, ad Ecclesiani, ubi erat Gregorius & Catholici conveniant, properarit, & quid ipsi Gregorio.

PAGIUS CCCXXXIX. ut credit Baronius, sed anno CCCXL. alioquin hic annus non quadragesimus, sed quadragesimus primus, aut secundus fuisset.

X. Marcellinus in Chron. postquam anno superiori narravit Theodosii M. prælia & victorias de Alanis, Hunnis, Gothis, & gentibus Scythicis reportatas, hoc anno ait: His Coss. Theo-

gorio dixerit Theodosius, idem sic narrat:

Ut ergo cupidus venit ad cupidos sui,
Complexus ut me sit statim: quæ dixerit,
Quæ perlubenti rursus aure acceperit,
Quid est necesse dicere? Pudendum foret,
Si gloriarer tum senex ob talia,
Quæ cuncta parvi deputo præter Deum.
Tandem ista fatur: Dat tibi per nos
Deus
Nunc hocce templum, dat tuis laboribus.

Hæc licet Theodosius Gregorio polliceretur; ut tamen præstaret effectu, impossibile tradit esse visum, resistantibus Arianis, quibus referta Civitas erat, iidemque incensis animis ut templum tuerentur, ne cederent sedem alicui, paratis etiam si vis adhiberetur, in Gregorium impetum facere.

Post hæc autem Theodosius occupat templum, relinquitque ad custodiam militum partem; atque reliquæ exercitus parti jubet, ut Gregorium ad templum perduceret, ut collocaretur in throno. Cum vero Ariani in eum se resistere non posse cernerent, omnia miscent luctu atque clamoribus; quæ quidem eleganter ipse ita describit (b):

XIII. Theodosius occupat templum introducitque Gregorium Nazianzenum.

(b) Greg. Nazian. in earm. de vita sua.
Jam tempus aderat, militum & vis maxima
Templum obtinebat, bellicos enses gerens.
Faciebat omnis impetum contra tumens
Populus, arena ut, nix vel, aut fluctus maris,
Utens & ira, precibus & blandis simul,
Iratus in nos, Principi supplex. Erant
Plenæ viæ, dromique pleni omnes loci,
Plenæ domusque tum viris, tum feminis
Ætate quassis, parvulis spectantibus.
Gemitus, dolores, lacrymæ, clamor gravis,
Imago capti bellico insultu oppidi.
Ego vero fortis ille dux ac strenuus
Ægro tametsi corpore essem ac debili,
Spirante quiddam languidum ac fere mortuum,
Inter duces medius & inter milites
Ibam bona spe fultus, & sursum videns,
In æde donec collocor, &c.

Subdit vero mirum quiddam accidisse, nimirum

dofius M. postquam de Scythicis gentibus triumphavit, expulsis continuo ab Orthodoxorum Ecclesiis, Arianis, qui eam per XL. ferme annos sub Arianis Imperatoribus tenuerant, nostris Catholicis Orthodoxis restituit Imperator mense Decembri.

Triumphus Theodosii M. de gentibus Scythicis.

CHRISTI
380.

DAMASI PAP.
14.

GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPPP.
THEODOSII 2.

Non patitur Gregorius Nazianzenus collocari in throno.

mirum tunc temporis atram nubem sic radios Solis obtegisse, ut media die noctem ferme redderet; quo tamquam prodigio exultarent hæretici, metuerent autem pii: sed quasi miraculo factum, ut simulac Gregorius sacros cancellos introivit, adorato numine, nube disjecta, Sol purissimis radiis effulserit; perinde ac si superi accensa cælitus face, Gregorii lætum, Deoque gratum ingressum significarent. Secutaque mox est Orthodoxorum omnium acclamatio, qua peterent Gregorium collocari in throno, reclamante tamen ipso Gregorio, atque dicente:

*Hunc premitte, quæso, premitte clamorem
o viri:*

*Nunc sunt agenda gratiæ summæ Deo.
Majoraque sunt, his erit tempus suum.
Hæc verba plausu maximo plebs excepit.
Amica namque est omnibus modestia,
Abiitque Princeps maxima hæc laude
effrens.*

Hic concionis exitus tandem fuit.

XIV.

Additque ob nimiam compressionem, confusionemque prementium, ensen evaginatum ad incutiendum terrorem a quodam, sed mox in vaginam reductum. Cum autem templi & ædium Episcopialium possessor effectus esset, Ariani æstuabant adversus Gregorium immenso implacabilique odio: quos tandem ipsius Gregorii insignis animi modestia delinivit: quæ cum in omnibus rebus quas gereret eluceret, novo casu adeo omnibus perspicua atque manifesta reluxit, ut sibi etiam hostium animos devinciret. Accidit enim, ut ipso subægrotante Gregorio in lectulo decumbente, sicarius ad eum conficiendum, clam ingressus sit, testus multitudine accedentium, ut ei gratularentur de templo recepto, ab Arianisque vindicato; pro quo munere vota Deo nuncupassent. Eoque perfuncto officio, cum discessissent, sicarius ille solus ibi relictus, manibus pedes sanctissimi viri præhendens, lacrymas copiose fundens atque lamentans supplex veniam postulavit. Gregorio autem sciscitante, quid hoc sibi vellet; atque præ immenso dolore, ipso tacente, unus ex his qui aderant, rem sentiens, Gregorio dixit: Hic ille carnifex tuus est, o pater, qui a nonnullis subornatus ferrum tibi in præcordia defixurus erat, nisi Christus perspicue tibi auxilio fuisset: quod enim ad eorum voluntatem spectat, scelus est consummatum: proinde hic facti pœnitens ad pedes tuos lacrymis veniam petit. Ad quem conversus Gregorius ait: Propitius sit tibi Deus, tibi que ignoscat, qui me servavit; hocque solum pro noxia peto, ut hæresim execrans, meus fias.

Ann. Eccl. Tom. V.

Gregorius Nazianzenus appetitur a sicario.

Hoc autem cum universæ innotuisset civitati; hostium Gregorii, Arianorum hominum nonnihil emollita sunt corda, ergaque ipsum reddita propensiora: hæc omnia brevi compendio recitata, ab ipsomet Gregorio fusus descripta sunt (a).

(a) Greg. in earm. de vita sua.

Quod autem sequenti anno Orientales Episcopi Orthodoxi Constantinopolim, ut Gregorium collocarent in throno, vocati fuerint a Theodosio Imperatore; id quidem suadente Damaso, qui (ut dictum est) Gregorii suscepit patrocinium, factum putamus. Cujus etiam admonitione, idem Episcoporum Concilium collectum Constantinopoli condemnasse hæresim Macedonii, quis est qui non facile sibi persuadeat? Cum enim certum sit, Romanos Pontifices solere litteris salutare novos Imperatores, ad eosdemque de tollendis hæresibus, sedandisque schismatibus scribere, hortari, viamque qua id perficerent aperire; par est credere Theodosium Damaso suadente, ad hæc omnia perficienda sedulo animum addixisse: docet enim id etiam vehemens conjectura, ex frequenti rerum usu comparata, exemplisque sæpe monstrata. At de his suo loco pluribus agendum erit: hic vero jam esto finis rerum Gregorii præsentis temporis.

XV.

Damasus agit cum Theodosio pro Ecclesia Orientali.

Hoc itidem anno moritur Petrus Episcopus Alexandrinus, cum sedisset annos octo: in locumque ejus est subrogatus Timotheus ipsius frater; cujus mentio habetur in Theodosii sanctione anno sequenti data (b): in illa autem quam datam diximus præsentis anno cum Petri sit mentio, plane apparet, alterum eorum nempe Petrum hoc tempore desisse; alterum vero, Timotheum videlicet, Episcopum ejus Ecclesiæ creatum esse. Sunt qui ut excusent Petrum faventem adversus Gregorium Nazianzenum Maximo Cynico, ea omnia quæ dicta sunt, adscribant ejusdem Petri successoris Timotheo: sunt hi Theodoretus, (c) Cassiodorus (d), Nicephorus (e), & fortasse alii. At certe nugæ sunt hæ: nam querelæ ipsius Gregorii de Petro satis perspicuæ extant, ut de his dubitandi omnis prorsus occasio auferatur. Non ita quidem de Petro ista se habent, ut illa quæ in ipsum vulgo jactata tradit S. Hieronymus: nimirum, quod reversus in Ecclesiam, adeo facilis fuerit in recipiendis ad communionem lapsis hæreticis, ut nonnullis acceptæ pecuniæ in suspensionem venerit: nam scimus ex instituto Athanassi ad Basilium scribentis (quod supra suo loco demonstratum est) omnes Arianos ad Ecclesiam redire volentes, oblata fidei Nicænæ confessione, nullatenus debuisse repelli. Quod autem idem Petrus Maximo favorit pecuniæ causa, ut credamus adduci non pos-

XVI. Obitus Petri, subrogatio Timothei.

(b) l. 3. de hæret. C. Theod.

(c) Theod. l. 5. c. 8.
(d) Cassiod. l. 9. c. 13.
(e) Niceph. l. 12. c. 11.

CHRISTE
380.DAMASI PAP.
14.GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPER.
THEODOSII 2.

sumus, sed ab eo deceptum aliqua nova larva, sicut ab eodem vidimus ipsum Gregorium fuisse delusum.

XVII.

Cæterum quod pertinet ad Timotheum successorem; quantumlibet Petrus defunctus esset, nulla tamen spes fuit sub Catholico Principe Lucio Ariano Episcopo Alexandrino eam recuperandi sedem, ipso Theodosio resistente, e qua & pulsum ab eo tradit S. Hieronymus, qui de Lucii scriptis ita subdit: *Extant ejus solemnes de Pascha epistolæ, & pauci variarum ὑποθέσεων libelli.* Vendicarat sibi profanus Arianorum Antistes, ut Paschales epistolas scriberet ad Catholicam Ecclesiam, quæ annis singulis dari solebant ab Episcopo Alexandrino universis Christi fidelibus ad Paschatis certum tempus insinuandum. Cæterum Theophilum ejusdem Ecclesiæ postea Episcopum ab hoc anno Paschalem cyclum annorum centum inchoavisse, nimirum a primo Consulatu Theodosii, testatur S. Leo Papa (a) in epistola ad Marcianum Imperatorem; erat tunc ipse Theophilus Ecclesiæ Alexandrinæ clericus apprime ejusmodi scientiam callens; quam ne quis hæreticus sibi in posterum arrogaret, centum ipse annos inclusit, quibus dies Paschatis exploratus annis singulis haberetur.

Theophili
Cyclus
Paschalis.(a) Leo ep.
64.

XVIII.

Justina
Augusta
favei
Arianis.

Eodem plane tempore quo hæc agebantur in Oriente, contigit Mediolanensem Ecclesiam perturbari cœptam esse a Justina Augusta Valentiniani senioris Imperatoris conjugis, Ariana femina audacissima. Hæc quidem hæresi patrocinatora, cum accepisset Sirmiensis Ecclesiam (est Sirmium Civitas posita in Illyrico) (b) destitutam esse pastore, illuc properavit, quo Arianum illi Antistitem præfici procuraret. Ambrosius etiam illuc se contulit (perseverabat enim antiqua illa divisio Provinciarum, qua lege Vatinia (c) conjuncta erat Provincia Illyrici Galliæ Cisalpinæ) ut Ecclesiæ Sirmiensis suæ Diocesis consulturus præficeret Catholicæ communionis Episcopum. Quænam autem tum ibi contigerint, Paulinus

(b) Ambr.
l. 15. & 16.
Socrat. l. 5.
cap. 2.(c) Suet.
in C. Julio
cap. 22.

PAGIUS

XI.
S. Ambrosius
Sirmium
venit.

Ad num. XVIII. & seq. Baronius existimat, ideo Divum Ambrosium hoc anno Sirmium venisse, ut Sirmiensis Ecclesiæ Orthodoxum Episcopum præficiendum curaret, quia Lege Vatinia conjuncta erat Provincia Illyrici Galliæ Cisalpinæ. Verum ex Suetonio in Julio cap. 22. quem Baronius citat, liquet, in favorem Julii Cæsaris illas duas Provincias unitas, sed a Constantino M. duobus Præfectis Prætorio subjectas. Quare quando ea etiam unio durasset post Julium Cæsarem, Constantini tamen tempore cessasset. Sirmium itaque Episcopo Mediolanensi subjecta non erat: ideoque illuc venit Ambrosius, aut quia a Provinciæ Episcopis vocatus, aut ut laboranti Ecclesiæ opem ferret, ut notavit Hermantius in Vita S. Ambrosii lib. 2. cap. 19.

ita describit (d): *Cum Ambrosius Sirmium ad creandum Episcopum Anemmium * perrexisset, ibique Justina tunc temporis Reginæ potentia & multitudine coadunata, de Ecclesia pelleretur, ut non ab ipso, sed ab hæreticis Arianis Episcopis in eadem Ecclesia ordinaretur; essetque constitutus in tribunali, nihil curans eorum quæ a muliere excitabantur: una de virginibus Arianorum impudentior cæteris, tribunal conscendens, apprehenso vestimento sacerdotis, cum illum attrahere vellet ad partem mulierum, ut ab ipsis cæsus de Ecclesia pelleretur; audivit (ut ipse solitus erat referre:) Etsi ego indignus tanto sacerdotio sum; tamen te non convenit, vel professionem tuam, in qualemcumque sacerdotem manus injicere: unde debes vereri Dei judicium, ne tibi aliquid eveniat. Quod dictum exitus confirmavit: nam alio die mortuam ad sepulcrum usque deduxit; gratiam pro contumelia rependens. Sed hoc factum non levem adversariis incussit metum, pacemque magnam Ecclesiæ Catholicæ in ordinando Episcopo tribuit.* Hæc Paulinus. Ordinatus: est itaque Anemmius; quem cum constet anno sequenti interfuisse Aquilejensi Concilio, pariterque ejus nomen reperiatur inter Episcopos Occidentales, ad quos Synodalis epistola e Concilio Constantinopolitano data est. plane declaratur Anemmi electionem ante sequentem annum contigisse, sed non quidem (ut putamus) ante præsentem: nam hætenus res Ambrosii tranquillissime se habuisse, quæ sunt recensita demonstrant. Hoc vero tempore Arianos favore Justinæ tumultuari cœpisse liquet, atque adeo res perturbasse, ut Gratianus Basilicam unam, quam peterent ipsi Ariani sibi tradi, ab Ambrosio abstulerit, non tamen illis dederit, sed eidem Ambrosio restituerit; ut ex iis quæ S. Ambrosius ad eum scribit, intelligi potest; dum ait (e): *Neque enim aliud possumus dicere, nisi sancti Spiritus hanc fuisse gratiam, quod ignorantibus omnibus subito Basilicam reddidisti: & paulo post: Etenim Ba-*

(d) Paul.
in vita S.
Ambrosii.
* Aven-
nium.Quid Sir-
mii Am-
brosius.(e) Ambr.
de Spiritu
S. l. 1. c. 1.

fili-

Sapores Perfarum Rex, qui tot annis imperavit quot vixit, septuaginta nempe, hoc circiter anno mortuus est, postquam multas de Romanis victorias reportasset, Post Saporem Artaxerxes germanus frater, ut regni tum particeps, quatuor ubi regnans egisset annos, emoritur. Hujus filius Sapores & ipse dictus, annos quinque regnavit; totidem vero & geminatos, alteroque adjecto Saporis filius Varanes. Post hunc Isdigertes filius suscepit Principatum, qui & magnus apud Romanos habetur, & celeberrimus, inquit Agathias lib. 4. num. 12. De Isdigerte seu Isdigerde, ut alij eum appellant, sæculo sequenti sermo erit; alij enim Perfarum Reges, qui eum præcessere, obscuri, & hoc loco solum memorati, ut illorum Regum serie Annales illustrentur.

XII.
Obitus Sa-
poris Per-
farum Re-
gis.

CHRISTI
380.DAMASI PAP.
14.GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPPP.
THEODOSII 2.

flicam sequestrasti, ut fidem probares. Implevit igitur propositum suum pietas tua quæ sic sequestraverat, ut probares; sic probavit, ut redderet. Nec fructum amisit sed iudicium tenco: patuitque omnibus in quadam facti discretionem, discretam tibi numquam fuisse sententiam: patuit inquam omnibus, & tuum non fuisse cum sequestrares, & tuum esse cum redderes. Hæc Ambrosius.

XIX.

Cum autem Ariani instarent, & perinde atque justam foverent causam; quod Conciliabuli Ariminensis patrocinium suscepissent, eundem Gratianum Imperatorem hoc anno Sirmium venientem interpellant (a), querentes se a Catholicis undique pelli; ob idque se generale postulare Concilium, quo in eo universæ Ecclesiæ demonstrare possent se esse Catholicos, atque injuria infamari hæresis Arianæ, instant, urgent, obtunduntque Principis aures, donec ab eo quod petierant extorserunt de indicendo generali Concilio. Cæterum cum hæc ab Imperatore esse decreta Ambrosius intellexisset; continuo intercessit, probrosum esse & indignissimum asserens, propter duos cariosos hæreticos, totius Catholici Orbis Episcopos convocare, magno Ecclesiarum detrimento, quæ pastoribus destitutæ, luporum paterent incursum. Sicque ex sententia Ambrosii factum est, ut Imperator acquiesceret Aquilejense celebrari Concilium, in quo finitimi tantum convenirent Episcopi, ex Africa autem & Gallia satis esse Legatos adesse. Indictio autem Synodi dilata est in annum sequentem Aquilejæ celebrandæ mense Septembris, in qua eorundem causa tractanda esset hæreticorum: nos vero de ea suo loco

(a) Conc.
Aquilejen.
in princ.

Ariani
agunt apud
Gratianum
Imp.
de cogendo
Concilio.

pluribus. Hæretici autem qui id extorserunt a Gratiano, fuerunt Palladius, & Secundianus Episcopi; quorum frequens est mentio in ipso Aquilejensi Concilio.

Novissime autem quod ad privatas res gestas anni hujus pertinet; hoc ipso anno tertia Januarii (ut ex Eunapio Sardonio (b) colligitur) Festus Proconsul in Asia cum idolorum cultui se dedisset, miserando modo diem clausit extremum. Quo vero pacto id se habuerit, Eunapius docet his verbis: *Tertius illuxerat dies a Kalendis Januariis, quas ita Romani nuncupant, quando omnes Festo gratulantes, convivium addicunt; ipse vero Eumenidum delubrum accedit, haud temere umquam deos colere suetus; quippe qui omnes a se supplicio affectos, hanc potissimum ob causam de medio sustulerit. Ingressus ad eas narrat visum sibi somnium, atque inter narrandum lacrymis vultum aspergit: id autem ejusmodi erat. Dicebat Maximum (philosophum nempe illum Juliani Apostatæ magistrum, qui sub Valente accusatus magiæ male periit) numella collo injecta, visum fuisse ipsum ad orcum pertrabere, sistendum Plutonis iudicio. Qui aderam, conterriti, vitamque viri totam recolescentes, lacrymas quisque pro se profusus siccabant, jubebantque veniam & pacem a deabus precari. Ille dictis audiens, vota facit. Sed dum egreditur, ipse concidit humi, duobus pueris in terga delatis, vocisque usu defectus jacuit; ac domum relatus, confestim expiravit. Ea res visa est a divina providentia procurata. Hæc quidem Eunapius, qui & ipse deorum cultor & impius, talia effari de suis cogitur. Sed jam ad sequentis anni res gestas progrediamur.*

XX.

(b) Eunap.
vii. philos.
in Maxim.

JESU CHRISTI
ANNUS
381.

DAMASI PAP.
ANNUS
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

I.
* Euche-
rii.

Urficini
schisma
vigens.

TRecentesimus octogesimus primus Christi annus Eucharrii * & Syagrii Consulatus auspiciis aperitur, idemque numeratur decimusquintus pontificatus Damasi, atque ab exorto schismate Urficini: quo tribus jam lustris sæpe compresso, numquam autem extincto; Gratianus & Valentinianus in Occidente Imperatores novissime adversus eosdem schismaticos rescripserunt. Acciderat enim, ut etsi iidem schismatici sæpe damnati fuissent, atque in diversa loca exules amandati; iidem nihilominus, torpescens Judicibus, inde recedentes, atque ad propria remeantes rursus seditiones turbasque consularint non sine magno Catholicæ Ecclesiæ pacis detrimento. Quamobrem iidem Imperatores in primis redarguentes ignavos Judices, quid ab eis post hæc de iisdem agendum esset, decernentes, rescriptum ad Vicarium ordinariorum judiciorum dederunt, quod hic primo cudendum curavimus ex bibliotheca Vaticana acceptum, ex codice inquam illo ubi descriptæ habentur complures Pontificum Romanorum epistolæ, a nobis sæpe citato: quod sane scatebat mendis, sed collatione habita cum alio exemplari, ut licuit, restituimus.

Gratianus & Valentin. AA. Aquilino
Vicario Ordinariorum.

II.
Quid Imperatores
in schismaticos
rescribunt.

Sententias Judicum aut quæ temporum limes, aut contumacis pronuntiatio, aut habitum coram patribus sanxit examen, nec a mediocri auctoritate labefactari, atque convelli, nec a potentioribus, nec ab impudentibus pertimescunt nostra præcepta per vestram negligentiam destituta. Quæ tandem poterit ferri sententia, quam quidem dum despicitis, non excitetis, ut longæ tolerantie in desperatos sumat effectum, & officium metus cogat agnosci? At non-

ne absurdus est quod Urficini jussit amentia, quam quod serenitas nostra mitibus persuasit edictis, ut omnes qui impios cœtus profanata religione tentarent, vel ad centesimum Urbis milliare pellerentur? ubi pertinax furor ab obsequentibus destitutus in ejus tantum perniciem rueret, qui solus erraret, & ut condemnati judicio rectæ sentientium sacerdotum, reditum postea vel ad Ecclesias, quas contaminaverant, non haberent, vel redintegrationem judicii frustra a nobis imprudenti pervicacia precarentur. Repetat laudanda, & spectata tua sinceritas, quales ad virum clarissimum Simplicium quondam Vicarium litteras clementia nostra transmiserit; & desinat iterationem sperare * mandati; quia * expectandus mansuetudinis nostræ pudor est, re. instaurare præceptum.

Urficinum quidem Gallia coercet, & ne motus aliquos inquietos exercent, cohibet Agrippina secessio; quem tamen ipsum per occursum obtundentem sæpius, quam momentem, ad hoc ut sequentes abjiceret, audivimus. Hisacem remotus Hispaniæ angulus titulo damnationis inclusit. Non bene capiti consultum, si quid turbarum vesanus agitaverit Parmensis Episcopus eo perniciosior, quod inclytæ Urbi magis proximus, & imperitorum multitudinem magis exagitat, & Ecclesiam, de qua judicio sanctorum præsulum dejectus est, inquietat, inanem videlicet gloriam sententiæ gravioris expectans: quem, si quid decessor tuus devoti vigoris habuisset, protinus ultra fines debuisset extrudere. Et Florentius Puteolanus post damnationem, quam recto judicio convictus accepit, mansuetudinem nostram inquietare conatus, dignum tulit in progressionem responsum: post quintum decimum annum Ecclesiam, de qua extrusus fuerat, rursus contaminare conatur, con-

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5874.
SÆC. IV. ☉ 26. C. D 2. P. 28. Mart. Indiæ. 9.
Anno Urbis 1134. JESU CHRISTI 381.
Olymp. DAMASI PAPÆ 16.
290. an. I.
A.C. 381.

GRATIANI 15. VALENTINIANI JUNIORIS 7.
THEODOSII 3.

[1] **A**D num. I. Coss. Flavius Eucherius Orient. & Flavius Syagrius Occident. Consules. De utroque fuse egi in Prolegomenis Dissert. Hypat. num. 27. Eucherius fuit Arcadii Imperatoris propatruus, ut suo loco dicam. De Syagrion multa habet Gothofredus in Prosopographia Cod. Theod.

NOTÆ [1] **C**oss. Flavius Eucherius, & Flavius Syagrius. Nonnulli ita hos consules exhibent: Posthumius Syagrius, & Annius Eucherius. Ammianus lib. XXVIII. Cap. II. Syagrium tunc notarium, postea Præfectum & Consulem. Vulgares Fasti, & Marcellinus Comes: Eucherio & Syagrion. Item Syagrion, & Eucherio. Vetus fragmentum in Gudianis.

..... G R I O . E T . E U C H E R I O . V V . C .

Prosperi Chronicon: Syagrion, & Eucherio. Paschalis laterculus in fine Gennadii: Syagrion & Eucherio, pro Eucherio, coss.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

congressiones illicitas facere molitur, e-
gentemque consilii multitudinem perditis a-
nimi persuasione depravat, nostrorum vi-
delicet Judicium socordia fretus, qui pri-
vata gratia Imperialia praecepta condon-
nant; & religionem, quam nos jure vene-
ramur (quam fortasse ipsi negligunt) in-
quietari patienter accipiunt.

IV.
De Clau-
diano
schismati-
co.

Claudianus etiam ab his qui contra di-
vina praecepta vitia religionis instau-
rant, ab his inquam, quos expelli jusse-
ramus, accitus, quasi parum facinoris ag-
gressus esset, si in Africa perstitisset, Ro-
mae sese dicitur intinasse, falsusque prae-
ceptor, vel expertes adhuc devio profana-
re mysterio, vel jam initiatos ex integro
nititur flagitio majore corrumpere, cum
religionis sanctissimae disciplinam non cu-
mulet iteratio, sed evertat. Quem nos Clau-
dianum dissimili poena ac meruit prosequen-
tes, repetere tantummodo patriam hactenus,
remota severitate, praecepimus: sed reside-
re etiam nunc dicitur imperitos sollicitans,
& cassam omnino mercedem requirens per-
dit animas corporum redemptorum. Hinc
illi insectatores sanctissimae sedis, non so-
lum Dei numine (quod satis erat) sed et-
iam judiciorum examine exploratum men-
tis sanctissimae virum (ut etiam divo pa-
tri Valentiniano est comprobatum) turpis-
simis calumniis Episcopum Damasum inquie-
tare non veriti; postquam desperaverunt
posse percelli, populum pro quo ille divi-
nitati obses est, inquietant. Sed hactenus
stertit iners dissimulatio judicantium (nec
est admonere necesse, quo possit sanctio con-
tempta procedere) hactenus, inquam, ster-
tit apparitorum supina desidia.

V.
Poena in
schismati-
cos itera-
ta.

Post haec nisi omnes (ut nominatim jus-
sionis nostrae summa complectitur, vel quos
turbas istiusmodi molientes sanctorum E-
piscoporum Concilia consensu ostenderit)
ultra centesimum milliarium ab urbe de-
puleris, atque eorum Civitatum finibus
extorres esse praeceperis, quarum plebem,
vel Ecclesias, vel per se, vel per simile sui
vulgus exercent; praeter aestimationis inju-
riam, cujus apud bonos non levis jactura
est, piaculum neglectae sanctionis incurres.

VI.
Judicia E-
piscopo-
rum di-
versa.

Volumus autem, ut quicumque judicio
Damasii, quod ille cum consilio quinque
vel septem habuerit Episcoporum, vel eo-
rum qui Catholicis sunt, judicio vel con-
silio condemnatus fuerit; si juste voluerit
Ecclesiam retentare, ut qui evocatus ad
sacerdotale judicium per contumaciam non
ivisset; ut ab illustribus viris Praefectis
Praetorio Galliae atque Italiae, auctorita-
te adhibita ad Episcopale judicium remit-
tatur, sive a Proconsulibus * vel Vicariis,
ut ad urbem Romam sub prosecutione per-
veniat: aut si in longinquioribus parti-
bus alicujus ferocitas talis emerferit, om-
nis ejus causae edictio ad Metropolitanam in

* Consula-
ribus.

eadem Provincia Episcopi deduceretur exa-
men; vel si ipse Metropolitanus est, Ro-
mam necessario, vel ad eos quos Romanus
Episcopus Judices dederit, sine dilatione
contendat: Ita tamen, ut quicumque detecti
sunt, ab ejus tantum urbis finibus segre-
gentur, in quibus fuerint sacerdotes.
Mitius enim graviter meritos coercemus,
& sacrilegam pertinaciam lenius quam me-
retur ulciscimur.

Quod si vel Metropolitanus Episcopi, vel
cujuscumque sacerdotis iniquitas est suspecta
aut gravis; ad Romanum Episcopum, vel ad
Concilium quindecim finitimorum Episcopo-
rum accersitum liceat provocare; modo ne
post examen habitum, quod definitum fuerit,
integretur. Jam vero illud quod in nego-
tiis quoque rerum minorum, & in levibus
causae dictionibus animis nostris justitia
naturalis inseruit, multo diligentius in-
causis justissimis volumus convalescere, ne
facile sit cuiquam praedito notabili pravi-
tate morum, aut infami calumnia notato
personam criminantis assumere, aut te-
stimonii dictionem in accusationem Episco-
pi profiteri. Hactenus Imperatorum re-
scriptum: ex quo cum Damasus calumniis
schismaticorum impetitus cognoscitur;
tum Ursicinus exilio longinquo multatus,
eodemque in praesens continuato, percipi-
tur. Ex his omnibus suspectum redditur
falsitatis, quod habetur in libro de Ro-
manis Pontificibus; ipsum Neapolis in
Campania fuisse post schisma creatum Epi-
scopum: cujus quidem Episcopatus nec
Marcellinus ejus fautor in libello dato Theo-
dosio, quo ejus causam profecutus est,
meminit; quod (ut puto) non tacuisset,
si id vere accidisset. Hic quidem positum
volumus Imperatorum a nobis recitatum
rescriptum, cujus testificatione hoc anno
decimoquinto Damasi datum constat: sed
jam ad res a Theodosio Imperatore in
Oriente pie gestas orationem converramus.

Hoc ipso anno, iisdemque Consulibus,
quarto Idus Januarii Theodosius Impera-
tor cum aliis Imperatoribus adversus haereticos
hujusmodi edidit sanctionem (a).

Nullus haereticis mysteriorum locus, nul-
la ad exercendi animi obstinatoris demen-
tiam pateat occasio. Sciant omnes, e-
tiam si quid speciali quolibet rescripto
per fraudem elicitum ab hujusmodi homi-
num genere impetratum est, non valere.
Arceantur cunctorum haereticorum ab illi-
citis congregationibus turbae. Unius & sum-
mi Dei nomen ubique celebretur. Nicenae
fidei dudum a majoribus traditae, & divi-
nae religionis testimonio atque assertione
firmatae observantia semper mansura teneat-
ur. Photiniana labis contaminatio, Aria-
ni sacrilegii venenum, Eunomiana perfidi-
ae crimen, & nefanda monstruosis nomi-
nibus auctorum prodigia sectarum ab ip-
so

VII.
Romanæ
Ecclesiæ
supremum
tribunal.

VIII.

(a) l. 6. de
haeret. C.
Theod.Theodosii
lex contra
Arianos.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTINI. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.* substan-
tia.

so etiam aboleantur auditu. Is autem Nicæna assertor fidei, Catholicae religionis verus cultor accipiendus est, qui omnipotentem Deum, & Christum Filium Dei unum nomine * confitetur, Deum de Deo, lumen de lumine; qui Spiritum sanctum, qui id quod ex summo rerum parente speramus, accipimus, negando non violat; apud quem intemerata fidei sensu viget incorruptæ Trinitatis indivisa substantia, quæ Græci assertione verbi, *ἕως*, recte credentibus dicitur. Hæc profecto nobis magis probata, hæc veneranda sunt. Qui vero iisdem non inserviunt; desinant affectaris dolis alienum veræ religionis nomen assumere, & suis apertis criminibus denotentur, ab omnium summo ecclesiarum lumine penitus arceantur: cum omnes hæreticos illicitas agere intra oppida congregationes vetemus. Ac si quid erectio factiosa tentaverit; ab ipsis etiam urbium mœnibus, exterminato furore propelli jubemus, ut cunctis Orthodoxis Episcopis, qui Nicænam fidem tenent, Catholicæ Ecclesiæ toto Orbe reddantur. Dat. IV. Id. Januar. C. P. Eucherio & Syagrio Coss.

IX.

Hujus quidem edendæ sanctionis causa efficax illa præcessit; quod cum ab ipso Theodosio (ut vidimus) in fine anni superioris tradenda esset Ecclesia primaria Gregorio Nazianzeno, Ariani adeo perstreperere, atque cedere tumultus, ut opus fuerit armato exercitu adire templum, & illuc Gregorium introducere: quos omnes una cum aliis hæreticis ejusmodi promulgato edicto Theodosius coercendos esse jure decrevit. Mentio hujus legis qua Photiniani interdicti sunt conventus, est in epistola Synodali Concilii Aquilejensis, de quo inferius. Post hanc autem sanctionem contigisse videtur, quod ex Sozomeno dictum est, Arianos exutos ecclesiis conventus extra mœnia collegisse.

PAGIUS

II.

Athanarici Gothorum Regis obitus.

Ad num. X. Idacius in Fastis hoc anno habet: *Hic Coss. ingressus est Athanaricus Rex Gothorum Constantinopolim die III. Idus Januar. Eodem mense diem functus Athanaricus VIII. Kalend. Februar. Sub sequentis vero anni Consulibus scribit: Hic Coss. Theodosius Aug. corpus Augusti Valentini in sarcophago deposuit die IX. Kal. Mart. Ipso anno universa gens Gothorum cum Rege suo in Romaniam se tradiderunt die V. Non. Octob. Die itaque undecima Januarii Athanaricus Constantinopoli susceptus est, dieque vicesima quinta ejusdem mensis obiit. Hinc Isidorus, Prosper, & alter Idacius in Chronicis aiunt, die XV. quo susceptus fuerat, mortuum esse. Anno insequenti, Marcelino & utroque Idacio testibus, Gothi Romano sese tradidere Imperio, sed infida pace, inquit Idacius in Chronico. Quare in Fastis Idacii loco, cum Rege suo in Romaniam, legendum, cum Regno suo in Romania; cum anno sequenti, quo Gothi Romanis se tradidere, Regem non haberent. Isidorus currenti anno Gothos*

Hoc quoque Januarii mense (inquit Marcellinus a) Athanaricus Rex Gothorum, cum quo Theodosius Imperator fœdus pepigerat, Constantinopolim venit, eodemque mense morbo periit. De quo Ammianus hæc ait (b): Athanaricus proximorum factione genitalibus terris expulsus, Constantinopoli fatali sorte decessit, & ambizioso exequiis ritu sepultus est nostro; nempe Gentilitio: non enim Christianus, sed Christianorum persecutor extiterat. Tanta clementia inerat Christiano Principi Theodosio, ut ea etiam voluerit hosti Christianæ religionis impertiri. Zosimus & ipse Ethnicus hæc vehementer admiratus, ita rem gestam scribit (c): Athanaricus a suis expulsus, se celeriter ad Theodosium contulit non ita pridem morbo liberatum, qui spem de vita dubiam fecerat. Theodosius vero hominem cum barbaris comitibus amanter excipit, spatium non exiguum extra Constantinopolim obviam ei progressus. Cumque festim extinctus fuisset, regia sepultura mortuum terræ mandavit: & tantam sepulturæ magnificentiam adhibebat, ut tam superbo funere barbaris omnibus obstupefactis, Scythæ quidem domum redirent, nec Romanos amplius infestarent, bonitatem Principis admirati: quotquot autem cum Rege vita defuncto venerant, custodienda ripæ fluminis Istri intenti, diu, quo minus Romani vexarentur incursionibus, impedirent. Hæc Zosimus.

Sed & Themistius philosophus & ipse Gentilis, quanta bona Theodosii clementiam fuerint consecuta, admiratus hæc ait (d): Quibus munitus præsidis, Rex, non sagittariis, non armatis militibus, non Armeniis, aut Hispanis, non equorum armatorum agmine ad extinguendam Scytharum flammam eguisti, sed tuo usus consilio & prudentia, flamma illa per se extincta est. Verum & Orosius (e)

ex

Romano se tradidisse Imperio scribit; annoque sequenti ait, Gothos patrociniū Romani fœderis recusantes Alaricum Regem sibi constituisse. Verum Isidorus hallucinatum ostendit Themistii Gratiarum actio ad Imperatorem Theodosium, ob pacem cum universa Gothorum gente factam, & ob Consulatum Saturnini militum Magistri anno CCCLXXXIII. gestum. Rupta itaque pax videtur anno CCCLXXXIII. quo ea Oratio recitata, eoque anno Alaricus a Gothis Rex declaratus: ait enim ibidem Isidorus, eum vicesimo octavo anno Regni defunctum esse, anno nempe CCCCX. ut suo loco ostendam; ideoque anni illi XXVIII. utrimque incompleti fuere.

Non hinc discedam, quin prius observavero, vocem *Romania* alias Imperium vel Occidentale, vel Orientale designasse. Athanasius in epist. ad Solitarios ait, Arianos Liberio Episcopo Romano non pepersisse, nec reveritos fuisse Romam *Metropolim esse Romania*, id est, Imperii Occidentalis. Epiphanius in hæresi

X.

(a) Marcellin. in Chron.

(b) Ammian. l. 27.

Obitus Athanarici Regis Gothorum.

(c) Zosim. l. 4.

XI.

(d) Themist. orat. 6.

(e) Oros. l. 7. c. 34.

CHRISTY
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPPP.
THEODOSII 3.

Quid hæresis quid vera religio affectat. ex nostris: *Universæ, inquit, Gothorum gentes, Rege defuncto, aspicientes virtutem benignitatemque Theodosii, Romano sese Imperio dederunt. In iisdem etiam diebus Persæ, qui Juliano interfecto aliisque Imperatoribus sæpe victis, nunc etiam Valente in fugam acto recentissime victoriæ satietatem cruda insultatione ructabant; ultro Constantinopolim ad Theodosium misere Legatos, pacemque supplices poposcerunt. Istumque tunc fœdus est, quod universus Oriens usque ad nunc tranquillissime fruitur.* Hæc Orosius. At Pacatus (a), Persas munera detulisse ad Theodosium Imperatorem, affirmat.

(a) Pacat. in Panegyric. Theodosii.

XII.

Quot quantaque bona secum vehat fides catholica.

Quis hæc tot tantaque considerans, non admiretur, quot mala hæreses invexerint in Orientem, & quot bona restituta postliminio Catholica fides secum attulerit; ut eodem ferme tempore quo scriberet Theodosius leges pro Orthodoxa fide adversus hæreticos, eodem e Gothis & Persis victoribus hostibus de ineunda pace Legatos idem exceperit? Hæc tam perspicua considerans pariter S. Ambrosius, scribens ad Gratianum commentarios de Spiritu sancto, ista præfatur (b): *Etiã Constantinopolis jam verbum Dei recepit, & evidentia meruit tui documenta judicii. Etenim quamdiu venena Arianorum suis fovebat inclusa visceribus, bellis finitimis inquieta, murus armis circumsonabat hostilibus. Postea vero quam fidei exules abdicavit; hostem ipsum Judicem Regum, quem semper timere consueverat, deditum vidit, supplicem recepit; morientem obruit*, sepultum possidet. Quantos ergo & Constantinopoli, quantos postremo toto hodie in Orbe mundasti? Non mundavit Damasus (Deum alloquitur) non mundavit Petrus, nempe Alexandrinus, non mundavit Ambrosius, non mundavit Gregorius: nostra enim servitia, sed tua sunt sacramenta.* Hæc Ambrosius; quibus plane & illud innotescit, haud ante præsentem annum ipsum ad Gratianum Imperatorem scripssisse duos libros illos de Spiritu sancto.

(b) Ambr. in prolog. 1. de Spiritu sancto.

*obtinuit.

XIII.

Porro hoc ipso anno hæc scripta esse ab Ambrosio, certum argumentum est, quod meminit Petri, de cujus obitu, ipse *Ann. Eccl. Tom. V.*

PAGIUS

refi 46. scribit, *Manem*, Persarum regione relicta, *Romaniam* invasisse; & hæresi 49. inquit, Constantinum literas adversus Arium misisse per totam *Romaniam*: & denique Possidius in Vita Augustini cap. 30. de Vandalis Africanis depopulantibus loquens, eos *Romania* everfores appellat. Ex quibus omnibus liquet, *Romania* nomine alias Imperium Romanum significatum fuisse; quo etiam nomine sæpius ab Idacio in Factis & ab Auctore Miscellæ in libris 18. 19. 20. 21. 22. 23. & 24. Imperium Orientis designatur. Illud tamen nomen hodie æquivocum: ut enim animadvertit Blondellus in lib. de Primatu Ecclesiæ pag. 125. Myræus lib. 2. de statu

se nondum certior redditus esset: nam Timotheum nominasset, si scisset ipsum in locum Petri subrogatum fuisse. Quod vero spectat ad ipsum commentarium de Spiritu sancto ab Ambrosio ad Gratianum elaboratum; nescio quid sibi velit Ruffinus his verbis (c): *Ambrosius sanctus de Spiritu sancto non solum verbis, sed & sanguine suo scripsit; obtulit enim persecutoribus sanguinem suum, quem in se fudit; sed a Deo ad alios ad huc reserwabatur labores.* Hæc ipse; quem miror ignorasse libros illos, exposcente Gratiano Catholico Principe, scriptos, ab eo primum expetitos, a videque susceptos, qui eundem Ambrosium ut parentem coluit, & adversus Arianos, ut ipse testatur, suscepit patrocinium.

Ambrosii libri de Spiritu sancto.

(c) Ruffin. invelt. in Hieron.

XIV.

Sed & calumnia Ruffini ibidem in Hieronymum illa est, dum subdit ea de causa ipsum interpretatum esse Didymum de Spiritu sancto, ut Ambrosii furta detegeret: siquidem longe ante, quam Ambrosius in opus incumberet, illud aggressus fuerat S. Hieronymus, ut testatur litteris (d) ad Damasum scriptis ex Oriente, antequam Romam rediisset: nam in Orientem postea non nisi post mortem Damasi reversus est; quod suo loco dicemus: ut plane appareat aliud fuisse consilium Hieronymi in opere aggrediendo, quam quod Ruffinus calumniose sugillat.

Confutatur Ruffini calumnia in Hieronymum. (d) Hieron. epist. 125.

XV.

Quod rursus spectat ad felicitatem Theodosii ex pietate comparatam; præstat audire Pacatum (e), quam feliciter sub pio Principe barbari orbis Orientalis coluerint, obedierint, vel saltem timerint Theodosium imperantem: *Si qui, inquit, forte sunt barbarorum, qui nondum virtutis tuæ fulmen exceperint; nominis terrore perculsi, & velut afflati quiescant. Tua enim, Imperator, auspicia non hæc tantum gentes tremunt, quas ab Orbe nostro silvarum intervalla vel flumina, montesve distinguunt, sed quas æternis ardoribus inaccessas, aut continua hieme separatas, aut interfusis æquoribus adjunctas natura determinat. Non Oceano Indus, non frigore Bosphoranus, non Arabs medio Sole securus est: & quo vix pervenerat nomen, ante Romanum accedit Imperium*

(e) Pacat. in Panegyric. Theod.

R x r

rium

Religionis cap. 27. Malabariæ Indiæ tractus populos Romaniam vocare testatur, regiones, quæ alias Imperii Occidentis pars fuere, quod eorum Lingua e Latino seu Romano derivata sit. Sic Turcæ Thraciam Provinciam, Constantinopoli vicinam, *Romaniam* seu *Rumeliam* nominant, quod Constantinopoli nova Roma dicta alias fuerit. Sic denique Itali antiquum Ravennæ Exarchatum Romandiolam, vulgo *la Romagna*, nuncupant, quod illum *Pipinus* Pontifici Romano tradiderit. Quæ variæ significationes Historicos legentibus negotium facessere possent.

A num.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPPP.
THEODOSII 3.

rium. Dicam ne ego receptos ad servitium Gothos castris tuis militem, terris sufficere cultorem? Dicam a rebellibus Sarracenis penas polluti fœderis expetitas? Dicam interdictum Scythibus Tanaim? & imbelles arcus esse fugientis Albani? Quæcumque natio barbarorum robore, ferocia, numero gravis nobis unquam fuit; aut boni consulit, ut quiescat; aut latatur quasi amica, si serviat. Persis ipsa Reipublica nostræ retro æmula, & multis Romanorum ducum famosa funeribus, quicquid unquam in Principes nostros inclementius fecit, excusat obsequio. Denique ipse ille Rex ejus dedignatus antea se fateri hominem, jam fatetur timorem, & in his te colit templis in quibus colitur, tum legatione mittenda, tum gemmis, sericoque præbendo: ad hoc triumphalibus bellis in tua es fœdera suggerendis, etsi adhuc non est fœderatus, jam tamen tuis cultibus tributarius est. Hucusque Pacatus.

XVI.

Qui igitur favendo pietati, quam amplissimos inde proventus se præcoci messe collegisse cognovit Theodosius Imperator, eandem magis magisque excolere perseverans, paulo post sub iisdem Consulibus ultima die Martii clericis ejusmodi indulgit privilegium (a):

(a) l. 26. de
Episcop. &
Cleric. C.
Theod.

Universos quos constiterit custodes Ecclesiarum esse, vel sanctorum locorum ac religiosi obsequiis deservire, nullius attentationis molestias sustinere decernimus. Quis enim eos capite censis patiatur esse devinctos, quos necessario intelligit supramemorato officio mancipatos? Dat. Prid. Kal. April. Constantinopoli, Eucherio & Syagrio Coss.

XVII.

Hoc eodem anno mense Maji celebrata est Constantinopoli Synodus centum, quinquaginta Episcoporum: ita sane Socrates, qui & causam hujus indicendæ

Synodi recensens hæc ait (b): Imperator nulla mora interposita, Concilium Episcoporum ipsius fidem amplectentium convocat, quo tum fides Concilii Nicæni corroboraretur, tum Constantinopoli designaretur Episcopus. Ac quoniam in spem venerat, se posse Macedonianos ad concordiam cum illis Episcopis qui erant ejusdem cum illo fidei reducere; Episcopos sectæ Macedonianæ accersivit. Itaque in unum conveniunt qui fidem tenebant Consubstantialis, Timotheus Alexandria Episcopus, Hierosolymorum Cyrillus, qui id temporis penitentia adductus, fidei Consubstantialis se totum addixerat: Meletius autem jam pridem aderat, eo scilicet tempore, quo erat propter designationem Gregorii illo accersitus: Ascholius * etiam Thessalonica Episcopus, & alii complures: erant omnes numero centum quinquaginta. Partis Macedonianæ primas obtinuerunt Eleusus Episcopus Cyzici, & Marcianus Lampfaci. Omnes illius sectæ erant ad numerum triginta sex, quorum major pars e civitatibus Hellepontii fuit. Ad Concilium igitur conveniunt, Eucharis * & Evagrio * Coss. * Eucherio. Hæc Socrates. Porro Concilium hoc nominatum esse Generale, ex epistola Synodali ad Damasum & alios Episcopos Romæ ad Synodum congregatos certum est.

Concilium
Constanti-
nopolita-
num.(b) Socr.
l. 5. c. 8.* Acho-
lius.* Euche-
rio.

* Syagrio

XVIII:

Quod vero Socrates ait, diu ante accersitum fuisse Meletium Antiochia Constantinopolim, ut in throno Gregorium collocaret; haud dubium ante mensem Maji id factum apparet, sed non ab uno Meletio, verum ab ipsa Synodo Episcoporum, quam & ad hoc fuisse collectam, idem Gregorius docet his jambicis versibus (c):

Mala auspicatur hic mihi celso a throno;
Nam

(c) Greg.
Nazianin
carmin. de
vita sua

PAGIUS

A num. XVII. ad XXXV. Synodus Oecumenica Constantinopolitana mense Maio, ut habet Socrates, celebrata: perperamque Spondanus scribit, eam ad finem anni coactam aperte intelligi ex literis Synodalibus, quibus Patres testantur, eam convocatam esse post Concilium Aquileiense Nonis Septembris habitum; cum Episcopi in ea loquantur, non solum de Synodo post Concilium Constantinopolitanum Oecumenicum congregata, sed etiam de ipso Concilio Oecumenico; dataque sit ea Synodica anno sequenti; & dicant Patres, se eo anno Constantinopolim convenisse juxta literas Damasi Papæ, superiore anno (currenti nempe) post Aquileiense Concilium ad piissimum Imperatorem Theodosium missas. Literæ itaque Damasi post Concilium Oecumenicum, ac post mensem Septembris scriptæ, sed illud jam mense Maio coactum.

V.

A Theodo-
sio indicta.

Porro hæc Synodus a Theodosio Magno convocata, ut liquet ex epistola Synodica ad Theodosium, qua Episcopi se & ejus mandatis ad eam vocatos testantur, & gestorum confirmationem ab ipso petunt. Præterquam quod Socrates lib. 5. cap. 8. Sozomenus lib. 7. cap. 7.

& Theodoretus lib. 5. cap. 7. Theodosium suæ Fidei Episcoporum Concilium convocasse discrete testantur, atque Theodoretus: Theodosius Episcopos duntaxat Imperii sui Constantinopolim jussit convenire. His adde Auctorem Anonymum Vitæ Sancti Pauli Constantinopolitani Episcopi apud Photium in Bibliotheca codice 257. Convocat Concilium pius Imperator, medians & Macedonianos conciliare Orthodoxis, & qui Consubstantialitatem profiterentur. Denique si Theodosius Damasum consulisset, is procul dubio Legatos ad hanc Synodum misisset, & ad eam Episcopos Occidentis convocasset. Quare vi convocationis solius Orientis Synodus fuit, & tantum ex postfacto Oecumenica extitit, Damaso, totaque Occidentali Ecclesia hanc illi suo consensu dignitatem & auctoritatem tribuentibus.

Hanc Synodum per se habitam non esse pro Oecumenica, ex epistola Concilii Italiæ hoc anno coacti ad Theodosium Imp. colligitur. In ea enim Episcopi inquirunt: Nos in Synodo ea qua tetius Orbis Episcopis videbatur esse præscripta, nihil temere statuendum esse censuimus. At eo ipso tempore, qui Generale Concilium decli-

VI.

Per se ha-
bita non
est pro Oc-
cumenica.

CHRISTI
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

Nam quicquid Ortus Præfulum (Ægyptum citra)
Habebat usque ad inclytam Romam novam
Terræ marisque ex intimis recessibus
(Quo concitatum cælitus pacto, haud scio)
Coit repente, firmet ut thronum mihi.
Quos inter unus, vir erat pius admodum,
Simplex, apertis moribus, plenus Deo,
&c.

describit enim Meletium illis versibus, quos superius recitavimus. Ex his quidem duo consideranda sunt; asserere in primis Gregorium, hos Episcopos ad confirmationem electionis ipsius convenisse, ut scilicet quod populus postularat & Princeps, iidem Ecclesiastico ritu perficerent; deinde aperte affirmare, eo tempore, quo isti convenere, abfuisse Timotheum Episcopum Alexandrinum, accessisse vero postea, ut dicemus; atque adeo conventum hunc diversum fuisse ab illo, quem mense Maji Socrates & alii collectum fuisse tradunt, damnatumque in eo Macedonium hæresiarcham & alios; huncque licet hoc anno, ante tamen illud tempus celebratum fuisse liquet, in eoque nihil præterea actum esse, quam de confirmatione electionis Gregorii, deque ejusdem cathedræ possessione adipiscenda.

XIX.
Vocatio secreta.

Sed quod Gregorius ait, se ignorasse, quonam modo totius Orientis Episcopi, ut confirmarent collatam sibi antea sedem, Constantinopolim una convenerint; putamus id ipsum latere voluisse auctores Synodi, quod timuerint, ne si scisset, evestigio solum verteret. Cæterum quod Ægypti Episcopi minime vocati tunc fuerint; id quidem jure sibi visi sunt Antistites vindicasse, quod illi nefarium hominum.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS *noverant, Constantinopoli qua gessisse dicuntur? Nam cum cognovissent, ad hoc partium venisse Maximum, ut causam in Synodo ageret suam, quo etiam si indictum Concilium non fuisset, &c. Ubi Episcopi Generale Concilium Constantinopolitano opponunt, illudque appellant quod Romæ anno superiori a Damaso, ad Maximi Cyrenici causam discutiendam, indictum fuerat. Quod cum Orientales Episcopi detrectassent, iterum hoc anno Italiæ Episcopi post Aquileiense Concilium, Theodosium Imp. rogarunt, ut Romæ Generalis Synodus Orientalium simul & Occidentalium congregaretur. Ad quam convocati a Damaso Episcopi Orientales, moram suam Constantinopoli excusarunt, quod ob suarum Ecclesiarum discrimen in Oriente detenti, Romam proficisci non possent, temporis angustias insuper causati: agnoscentes nihilominus Romani Pontificis auctoritatem, qua eos ad suum Concilium jure convocabat, ut legere est in illorum epistola Synodica.*

VII. Neque Baronii rationes in contrarium urgent. Nam Codices MSS. quos citat, ante octavum

minem Maximum scelerate admodum in Ecclesiam creatum Episcopum intrusissent. Accidit vero, ut cum tot tantique in unum convenissent Episcopi, de Macedonii hæresiarche damnatione in Synodo ageretur; placuisse in primis id Damaso Romano Pontifici, ipsumque de his egisse apud Theodosium Imperatorem, jure opinari licet, quod sextæ Synodi Acta ope Damasi atque favore Theodosii id factum testentur his verbis (a): *Macedonius Spiritus negabat Deitatem & Dominum, eumque conservum prædicabat: sed maximus Theodosius Imperator, & Damascus fidei adamas obstiterunt; quorum solidam mentem aggressiones atque conflictus nullatenus sauciunt, &c.* Hæc ibi. Sed hujus quoque veritatis vetera reperiuntur Romanæ Ecclesiæ monumenta, quibus res gestæ Damasi describuntur, quæ in eadem Ecclesia Romana publice recitari solebant: extant ipsa in nostra bibliotheca: sed ne domesticos testes citare videamur; habentur eadem in scripto codice pervetusto Vaticanæ bibliothecæ, necnon in alio S. Mariæ Majoris, in quibus hæc scripta leguntur: *Sententiam de damnatione Macedonii & Eunomii Damascus confirmari præcepit etiam in sancta secunda Synodo, quæ præcepto & auctoritate ejus apud Constantinopolim celebrata est.*

Damasus & Theodosius simul agunt pro pietate.

(a) Sext. Syn. Act. 18.

At quisnam de his potuerit dubitare, cum constet absque auctoritate Romani Pontificis ejusmodi Synodos congregari minime licuisse? cujus quidem veteris observantiæ probatum antiquitus usum Lucæ centius Apostolicæ sedis Vicarius in Concilio Chalcedonensi libera voce his verbis testatus est (b): *Judicii sui ipsum, nempe Dioscorum, necesse est reddere rationem; quia cum nec personam judicandi haberet, subrepsit; & Synodum ausus est facere sine auctoritate sedis Apostolicæ; quod ri-*

XX.

Non potuit Synodus agi absque Romano Pontifice.

(b) Concil. Chalced. Act. 1.

R r r 2 te

Ecclesiæ sæculum exarati non videntur, & non potest non esse suspecta ac dubia Codicum, licet pervetustorum, fides, quibus veterum omnium Historicorum, & ipsius epistolæ Synodicae a Patribus Constantinopolitanis ad Theodosium Imp. data auctoritas refragatur. Deinde ex auctoritate sextæ Synodi, qua dicitur Theodosium, & Damasum Macedonio obstisse, non sequitur, hunc Concilium Constantinopolitanum convocasse; cum in Concilio Romano ejus hæresim anathemate confixerit, & quæ Constantinopoli contra eam decreta sunt, assensu suo firmarit. Denique regulæ quidem Ecclesiasticæ Synodos facere, & decreta in Ecclesiis sancire absque Romanorum Pontificum auctoritate vetant; sed non prohibent absque ejus auctoritate Nationales Synodos, vel totius etiam Orientis Concilia convocari, quæ Oecumenica quidem non erunt vi convocationis ab Imperatoribus, Patriarchis, vel Metropolitanis factæ; eorum tamen auctoritatem consequentur, si Romani Pontificis & totius Occidentalis Ecclesiæ assensus accesserit, ut jam diximus.

Non indicta a Damaso.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

re numquam factum est, nec fieri licuit. Ita ipse; sed de his esse regulas Ecclesiasticas & Patrum instituta, Paschasinus Legatus addit. Testatur & ipse Damasus (a), nullius esse momenti decreta Synodi, cui ipse per se vel per Legatos assensum non præbisset. Confirmat id Socrates (b), prohibereque ait Ecclesiasticum canonem, ne decreta absque sententia Romani Pontificis in Ecclesiis sancirentur: quod & Sozomenus pariter (c) attestatur. Sed ad Gregorium redeamus. Ipse quidem sic dicit, se nescire, quo vocante convenerint Orientales Episcopi Constantinopolim ad sui in eam sedem promotionem, quod res (ut dictum est) secretior ageretur: constat tamen eisdem litteris Imperatoris convocatos: testantur enim id iidem ipsi qui convenerunt Episcopi in sua ipsorum epistola Synodali (d) ad Episcopos Occidentales; affirmatque id ipsum Johannes Chrysostomus in oratione dicta in laudem Meletii.

XXI.

Gregorius Nyssenus venit ad Synodum.

(e) Hieron. de Script. Eccl. in Gregor. Nyssen.

(f) Extat apud Sur. t. 1. die 12. Febr.

XXII.

Episcopi insigniores hujus Concilii.

Interfuerunt huic Synodo post Gregorium alii complures ex confessoribus; qui tempore persecutionis Valentis Imperatoris exilium passi fuerant, ut ipse Meletius inter primos adnumerandus, & alii, quos complexa est Theodosii constitutio, quam suo loco inferius recitabimus. Verum & præsto fuerunt plures ex illis, qui antea, Valentis tempore, pulsus Orthodoxis, Arianorum favore, vacantes sedes acceperant: hi enim tempori inservientes, sub Catholico Imperatore æque Catholicæ fidei defensores se præbuere, cum antea vel gratia ducum exercitus, vel favore aliorum magistratum in Episcopatum omnino licet indigni, nihilominus irrepsissent; de quibus omnibus fusius ipse Gregorius Nazianzenus inferius.

XXIII.

Quod autem pertinet ad rerum in Synodo gestarum ordinem; errore quidem

laphi mihi videntur Socrates (g), atque Sozomenus (h), qui post creationem Nestarii tradunt transactas fuisse in Synodo controversias, actumque de perperam facta electione Maximi & aliis, quæ in hac Synodo statuta esse reperiuntur. Nam, quo modo id potuit accidisse, si testificatione Gregorii Nazianzeni (ut suo loco dicemus) satis aperte constat, post abdicationem ipsius Gregorii ante electionem Nestarii, qui prudentiores erant in Synodo Episcopi ob indignum facinus protinus secessisse? Rursum vero quo modo non prioris Synodi tempore de his actum esse dixerimus, si Meletius, qui ante abdicationem Gregorii mortuus est, ipsi Synodo reperitur esse subscriptus? Nos ergo concinnum magis ordinem rerum gestarum in Synodo prosequemur firmiori ratione subnixum. Qui igitur omnes convocati Constantinopolim fuerunt, ut Gregorio sedem Constantinopolitanæ Ecclesiæ stabilirent; antequam id agerent, aggressi sunt Maximi causam pertractare, qui adversus Gregorium sedem erexerat, ordinatus ab Ægyptiis Episcopis ejus sedis Antistes, & Episcopales ibidem functiones administrarat, utpote qui aliquot ordinasset, & in clerum ejus Ecclesiæ adscivisset.

Percognita itaque fuit in primis, examinataque causa Maximi: judicialis enim Ecclesiasticus ordo id exigebat, ut antequam in sede legitimus collocaretur Antistes, ejus qui primo fuerat perperam ordinatus, causa Maximi tractaretur. Quamobrem præpostero plane ordine cum Theodoretus (i), tum Sozomenus (k) post Nestarii etiam creationem, qui successit Gregorio, abdicationem a Synodo factam Maximi collocant. Cæterum de eodem Maximo constat S. Synodum in eam sententiam abiisse, ut communi consensu declararet, eum nec fuisse, neque esse Episcopum, clericos item ab eodem ordinatos omnis Ecclesiasticæ functionis & muneris expertes vacuos abire debere: hæc Sozomenus. Addit Theodoretus, eundem Maximum hæresis Apollinaris sectatorem quoque fuisse convictum, ob idque etiam Ecclesiastica communione privatum; sed alii id postea. Synodi vero canone quarto de damnatione Maximi ita decernitur: *Quod ad Maximum Cynicum attinet, & ea quæ illius tempore inhoneste, indecenter, ac flagitiose Constantinopoli acciderunt; decrevimus, ac censuimus, Maximum neque Episcopum fuisse, aut esse; neque eos qui ab eo in quocumque gradu Ecclesiæ ordinati sunt, clericos vel fuisse, vel esse debere: omnibus his quæ circa ipsum, vel ab ipso acta sunt, improbatas ac rescissas.*

Ejecto igitur ab Ecclesia Maximo ante perperam intruso, cætuque Fidelium inter-

XXIV. Primum de Maximi ordinatione actum.

(i) Theod. l. 7. c. 8.
(k) Sozo. l. 7. c. 9.

Quid decretum in Maximo.

XXV.

CHRISTII
381.

DAMASI PAT.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

Gregorius terdicto, communi Patrum calculo probata confirmataque est electio Gregorii Nazianzeni: cui enim debebatur messis, nisi qui seminarat; cuive domus, nisi qui cum eam dirutam invenisset, ædificarat? Id vero pergratum Deo, id hominibus veræ religionis cultoribus jucundum, id denique acceptum scientes Imperatori, omnes Episcopi mox læta citaque nulla cunctatione præpedita de sede Gregorii tulere suffragia; solus ipse mærens tunc erat & lugens, ut declarat illis versibus (a):

(a) Greg. Nazian. in carmin. de vita sua.

— *Sacris me collocant his sedibus
Flentem, gementem, &c.*

Addit enim, se una illa causa permotum acquievisse, ut dissidentes in Ecclesia Episcopos simul pace conciliaret: quod & perficere curavit; nam in dicendis sententiis in Synodo nonnisi paci consuluit: de pace enim tunc egregiam habuit concionem, adjecit & alia, de quibus suo loco dicturi sumus.

XXVI.

Dato jam obfirmatoque in Ecclesia Constantinopolitana Gregorio Episcopo, sublato in hunc modum schismate, ad concordiam unitatemque omnibus una redactis; jam de his quæ spectarent ad fidem Catholicam aditatum est inter Patres. Hoc namque ordine Synodum progressam esse, declarant ejusdem Concilii litteræ ad Theodosium datæ, inferius describendæ. De fide igitur tractaturis Patribus exhibitum fuisse volumen Occidentalium, ejusdem Synodi canon quintus significat. At quodnam Scriptum per illud volumen Occidentalium intelligendum sit, explorandum est. Ad quod assequendum, illud considerandum: cum in dicto canone compro-

Editum in Synodo Constantinopolitana voluminem Occidentalium.

(b) Extat i. l. Concil. in Damasc.

(c) Theod. l. 5. c. 11.

bari dicatur cum eo volumine etiam fidem Antiochenorum unam substantiam in personarum Trinitate consentientium; in eam sententiam adducimur, ut nihil aliud per volumen Occidentalium Patres intellexerint, quam professionem illam fidei a Damaso ex Concilio Romano (b) scriptam ad Paulinum Episcopum Antiochenum, quæ continet anathematismos adversus omnes hæreses tunc temporis Orientalem Ecclesiam potissimum infestantes: recitat eam Theodoretus (c), sed perperam mutato titulo, cum loco Paulini Episcopi Antiocheni apposuerit ipse Paulinum Episcopum Thessalonicensem: quod, cum de eadem scriptione egimus, superius dictum est. Rursum vero ipsum errasse diximus, cum eam suo loco minime ponit, post Concilium Constantinopolitanum collocans, quam constat scriptam esse ex Romana Synodo superius recensita: nam quomodo potuit ea Damascus scripsisse ad Paulinum Episcopum Antiochenum, quem (ut demonstrabimus suo loco) liquet tunc

una cum Damaso præsentem fuisse Romano Concilio? Ex volumine igitur illo Occidentalium, nempe Damasi, elicitam esse plenissimam de Spiritus sancti divinitate assertionem in Symbolo in hac Synodo instituto collocatam, omnes qui eam legent, intelligent: ut non mirum sit, si de his quæ ad fidem spectant, Damascus Oecumenicam hanc voluerit Synodum nominari, in qua quid Occidens, quid Oriens, quid universa demum Catholica Ecclesia, ipseque præsertim Romanus Pontifex, quid de Spiritu sancto sentiendum esset, paribus votis, unaque sententia ediderunt.

Quod vero Patres, qui eidem Constantinopolitano Concilio præsentem fuerunt, optime scirent Antiochenos communicationis Paulini recepisse a Damaso fidei professionem; haud potuerunt eosdem communicantes cum Damaso Romano Pontifice non recipere. Quamobrem ad tollendam omnem schismatis suspicionem, se eos recipere, publica attestazione decernunt, cum ejusmodi in eadem Synodo canonem statuerunt.

Quod ad volumen attinet Occidentalium; etiam eos qui sunt Antiochiæ, approbavimus, unam consententes Patris & Filii & Spiritus sancti divinitatem. Hæc canon in libello Synodicarum constitutionum (d), necnon apud Theodorum (e), sed paulo diverse. Sic igitur ex his plane intelligis, ita divisos fuisse inter se Christianos Catholicos Antiochenos, ut tamen id fieri absque schismatis labe contigerit: qua etiam conditione ea divisio perseveravit in posterum.

Præter autem Damasi volumen fidei, cognitum pariter fuit in hoc eodem Concilio atque ab omnibus absque cunctatione receptum Nicænum fidei Symbolum: Sed cum in eo parcius de divinitate Spiritus sancti actum fuisset, eo quod nulla tunc hæresis ei adversaria emerisset; placuit S. Synodo de Spiritus sancti divinitate addere aliqua (ut olim de Filio in Nicæno Concilio factum fuerat) quibus adversus omnes hæreticos ejusdem Spiritus sancti una eademque cum Patre & Filio divina substantia prædicaretur, idemque Dominus diceretur, quem servum esse impii blasphemabant hæretici: scriptum namque fuisse in hac Synodo a Patribus libellum fidei, iidem ipsi testati sunt in epistola sequenti anno data ad Damasum & alios Episcopos qui Romæ conveniant, his verbis (f): *De his plenorem cognitionem animis poteritis percipere, si libellum Concilio Antiochiæ convocato de fidei decisione editum, & eum etiam qui superiori anno a Concilio generali compositus est, legere placuerit: in quibus tum fidem nostram uberius exposuimus, tum hæ-*

XXVII.

(d) Conc. Constant. l. c. 5.

(e) Theod. in Nomo-can. Photii.

XXVIII.

De divinitate Spiritus sancti patres decernunt.

(f) Apud Theod. l. 5. c. 9.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

hæresibus nuper excogitatis anathema scriptis proditum denunciavimus. Hæc ibi. Porro ipsum libellum fidei, sive dixerimus Symbolum summa deliberatione sanctorum Patrum examinatum, atque decretum, tradunt (a) scriptum fuisse a S. Gregorio Nysseno Episcopo; quod sic se habet recitatum in Concilio Chalcedonensi (b), his præmissis:

Sancta fides, quam exposuerunt sancti centum quinquaginta Patres, consona est sanctæ & magnæ Nicænæ Synodo.

XXIX.

Symbo-
lum Con-
cilii Con-
stantino-
politani.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium & invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; natum, non factum; hominison Patri (hoc est ejusdem cum Patre substantiæ) per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines & nostram salutem descendit: Et incarnatus est de Spiritu sancto & Maria virgine humanatus est: Et crucifixus pro nobis sub Pontio Pilato, & sepultus: Et tertia die resurrexit: Et ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris: Et iterum venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos; cujus regni non erit finis: Et in Spiritum sanctum Dominum & vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio coadorandum, & conglorificandum; qui locutus est per Prophetas. In unam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Constatemur unum baptismum in remissionem peccatorum: Et expectamus resurrectionem mortuorum; Et vitam venturi sæculi. Amen: Subditur ibi: Omnes reverendissimi Episcopi clamaverunt: Hæc omnium fides; hæc Orthodoxorum fides: omnes sic credimus. Idem reperitur apud Latinos, diversa tamen translatione, & cum illo-additamento, FILIOQUE; quod quando, quave occasione appositum fuerit, suo loco dicturi sumus. Ut autem in Occidente infra sacrorum solemnia caneretur, recentior usus fuit, non autem (ut aliqui purant) ex Damasi Papæ decreto: nam auctoritate Ruffini (c), qui his temporibus scribebat, liquet nullum aliud Romanam Ecclesiam novisse in sacris ritibus, quam Symbolum Apostolicum. Tantum namque abest ut id Damaso tribui possit, ut quod careret hac consuetudine Occidentalis Ecclesia, Toletanum (d) tertium Concilium eum se profiteatur ab Ecclesia Orientali accipere velle laudabilem usum.

(c) Ruffin.
in exposi-
tion. in
Symbol. in
Princ.(d) Con-
cil. Tolet.
3. c. 2.

XXX.

Post scriptum libellum fidei, consecutam esse in Synodo communi omnium Patrum sententia damnationem hæresum, decreto edito, eorum epistola ad Damasum scripta testatur (e). Illum vero ipsum tunc ea de re ab iisdem Patribus sancitum

(e) Apud
Theod. 1. 5.
c. 9.

canonem hic subjicimus, qui sic se habet (f): *Ne rejicitor, reprobatorve fides trecentorum decem & octo Patrum, qui in Nicæa Bithyniæ convenerunt; sed maneto ea firma ac rata. Et extrema execratione ac detestatione damnator omnis hæresis, per-versæ & impia opinio, præcipue Eunomianorum, sive Anomæorum, item Ariano-
rum, sive Eudoxianorum, item Semiarianorum, sive Pneumachomachorum, Sabellianorum, Marcellianorum, Photinianorum & Apollinarianorum. Hæc canon. At non tantum hæreses, sed eorum auctores nominatim in hac Synodo fuisse damnatos, omnes æque consentiunt.*

XXXI.

Quod autem hoc eodem canone damnati scribantur hæretici Eudoxiani, ita dicti ab Eudoxio Episcopo Constantinopolitano, de quo superius; cum iidem desierint Eudoxiani nominari, redactique essent unde exierant, in classem Ariano-
rum; accidit ut posteris obscurum redditum fuerit Eudoxii quoque nomen. Indeque est quod S. Gregorius (g) ita scribit ad Eulogium Episcopum Alexandrinum: *Præterea idem frater noster, nempe Cyriacus Episcopus Constantinopolitanus, omnia in suis Synodicis catholice, Deo auctore, locutus est, quemdam vero Eudoxium damnavit, quem neque in Synodis damnatum invenimus, neque a decessoribus ejus in suis Synodis reprobatum, Et canones quidem Constantinopolitani Concilii Eudoxianos damnant; sed quis fuerit eorum auctor Eudoxius, minime dicunt. Romana autem Ecclesia eosdem canones vel gesta Synodi illius hætenus non habet, nec accipit; in hoc autem eadem Synodum accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum. Reliquas vero hæreses, quæ illic memoratæ sunt, ab aliis jam Patribus damnatas reprobat. De Eudoxianis vero nihil hætenus agnovit. In historia autem Sozomeni de quodam Eudoxio, qui Constantinopolitana Ecclesia Episcopatum arripuisse dicitur, aliqua narrantur; sed ipsum quoque historiam sedes Apostolica recipere recusat, quoniam multa mentitur. Hæc Gregorius. At præter Sozomenum, a pluribus antiquioribus Patribus Eudoxium nefandæ hæresis infamatum atque convictum fuisse, quæ dicta sunt superius manifeste declarant. Sed ex Gregorii verbis jacturam passâ esse Romana archivia significantur, in quibus de rebus impie ab Eudoxio gestis & ejus damnatione nihil præterea reperiri daretur, quam quæ a Sozomeno scripta essent. Cur autem factum sit, ut canones Constantinopolitani Concilii apud Occidentales in suspicionem adducti sint, ut eos nec vellet habere, nec recipere; dicemus postea id accidisse impostura Græcorum quorundam veris falsa miscentium.*

(g) Greg.
1. 6. ep. 15.

Quod

CHRISTI
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

XXXII. Quod ad Semiarianos, de quibus sæpe superius, damnatos hoc eodem Concilio pertinet; adhuc superstitem fuisse eorum antesignanum Eleusium Episcopum, & ad Synodum convocatum, tradit Socrates (a), cum ait: *Ab Imperatore itaque & Episcopis, qui eandem cum eo fidem amplexabantur, modis omnibus laboratum fuit, ut Eleusium cum suis ad concordiam fidei adducerent; eumque non solum legationis, quam Eustathius, & alii cum illo eorum nomine ad Liberium jamdudum Romanum Episcopum obierant, in memoriam redegerunt; verum etiam quod cum multo ante, nullo habito discrimine, sua sponte cum illis qui fidem Consubstantialis tuebantur, communicaverant; eosque nequam pie & religiose facturos, si cum antea consentientem cum illis de fide opinionem agnovissent, jam rursus ea quæ præclare decreverant, penitus evertere molirentur. Verum apud illos nec admonitioni, nec reprehensioni locus relictus fuit: Nam se malle opinionem Arianam asseverare, quam fidei Consubstantialis assentiri, dixerunt. Quæcum respondissent, Constantinopoli abscesserunt: perque litteras populo cujusque Civitatis significarunt, ut fidei Concilii Nicæni minime consentirent.* Hactenus Socrates. De consuetudine vero Eleusii cum Catholicis olim tempore Constantii, dictum est supra ex Hilario.

XXXIII. His autem in sacrosancto Patrum Concilio pro fide Catholica adversus hæreticos eam labefactantes stabilitis; ad pacem inter Catholicos initam conservandam aliud decretum recentis mali occasione a sancta Synodo excogitatum est. Quod enim Ægyptii Antistites, Petro Alexandrino Episcopo (ut vidimus) annuente, præsumpissent in tam remota a sua Diocesi Civitate Episcopum ordinare; ejusque rei adeo perperam factæ causa destruendæ opus fuerit (ut diximus) tot ex universo Oriente Constantinopolim Antistites convenire, ut statum illius Ecclesiæ perturbatum componerent; ne id ulterius a quovis præsumeretur Antistite, quæ decreta fuerant in Nicæno Concilio de distinctione Dioceseon innovantes, e-

PAGIUS
VIII. Patriarchatus Constantinopolitani instituitur.
Ad num. XXXV. & seq. Canon tertius, qui est de secundo Episcopi Constantinopolitani in Ecclesia loco, & honoris primatu post Romanum, commentitius non est, ut putavit Baronius; cum antiqui omnes Codices, & Collectiones omnes antiquæ mediæ ætatis & posteriorum sæculorum illum continent; ac præterea Socrates lib. 5. cap. 8. Sozomenus lib. 7. cap. 9. & Nicephorus lib. 12. cap. 13. conditum illud decretum testentur. Neque hic tertius Canon adversatur secundo, quo ex præscripto Nicæni Concilii decrevit Synodus Constantinopolitana, quibuscunque Provinciis jura sua esse servata: quia privilegium legem firmat, ideoque non sequitur aliarum Sedium jura convel-

lusmodi canonem Patres sanciverunt (b):

Qui ultra quamquæ Diocesium sunt Episcopi constituti, ne ad Ecclesias extra suæ administrationis fines sitas accedunt, neque confundunt Ecclesias. Sed secundum canones (c) Alexandrinus quidem Episcopus res Ægypti dumtaxat administrato. Orientis autem Episcopi Orientem solum regunt (reservatis Ecclesiæ Antiochenæ iis quæ in canonibus Nicææ editis continentur, dignitatibus, prærogativisve) Asiaticæ item administrationis Episcopi res Asiaticæ Dioceseos dumtaxat regunt. Item Pontici res Ponticas solas, similiter Thracii Episcopi res Thraciæ administrationis administrant. Invocati autem neque accersiti Episcopi ultra Diocesim ne accedunt, neque ordinandi, neque alias Ecclesiasticas res administrandi causa, observato veteri superscripto canone de Diocesebus. Nam hoc clarum & manifestum est, quod in quaque Provincia, præfecturave ipsius Provinciæ Concilium administrare debet ea, quæ Nicææ decreta atque statuta sunt. Ecclesias autem Dei in barbaricis nationibus constitutas administrari oportet secundum eam quæ obtinuit & in usu habetur, consuetudinem Patrum. Hactenus ibi; hæcque omnia ex præscripto Nicæni Concilii sibi visi sunt agere. Unde in epistola Synodali anno sequenti ad Damasum data hæc leguntur (d): De administrationibus autem quæ sunt cujusque Ecclesiæ propriæ, cum vetus (ut nostis) lex est, tum sanctorum Patrum in Concilio Nicæno decisio; ut videlicet singularum provinciarum Antistites una cum finitimis, modo id ipsum visum fuerit Episcopis, ministros ad Ecclesiarum commodum in suis ipsorum provinciis ordinent. Ex cujus legis & decisionis præscripto scitote tum alias quoque Ecclesias apud nos administratas esse, tum illustrissimarum Ecclesiarum sacerdotes electos. Sic ibi. Porro ad hunc canonem hæc habetur appendix adjecta (e):

XXXV. Constantinopolitanus tamen Episcopus obtineto præcipuum honorem & dignitatem secundum Episcopum Romanum, ideo quod Constantinopolis nova Roma est. Hæc ibi: in

li; etiamsi æqualibus privilegiis Constantinopolitana exornetur. Præterea constituit quidem Canon ille, ut in limitibus, quos figit, Dioceseon, Orientis Episcopi Orientem tantum gubernent, reservatis privilegiis, quæ Nicænis Canonibus Ecclesia Antiochena tributa sunt. Sed per erectionem Sedis Constantinopolitanæ in Patriarchicam, non fuit imminutus Antiochenæ Sedis honos.

Imo nec fuit derogatum aliquid Alexandriæ Ecclesiæ juribus; quia Thracica Diocesis, cujus administratio in Constantinopolitanam translata est, a nullo Patriarcharum pendeat; Quod etiam de Asiana & Pontica dicendum, quæ postea Regiæ urbis Episcopo subjectæ sunt. Nec

XXXIV. (b) Concil. Constantin. c. 2. ex libel. const. Synod. to. 1. Concil.

(c) Concil. Nicæn. c. 6.

(d) Apud Theod. l. 5. cap. 9.

(e) Concil. Constantin. c. 4. alibi 5. apud Theod. dor. 3.

XXXV. Canon de sede Constant. qualis habeatur.

IX. Sine derogatione aliqua Patriarchatus Alexandrini.

(a) Socr. l. 5. c. 8. Eleusii hæretici obstinatio.

Decretum de servandis limitibus dioceseos.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPER.
THEODOSII 3.

in cujus canonis explanatione ait Theodorus, fuisse olim Byzantii Ecclesiam sub metropoli Heracleæ; sed hisce postea auctam privilegiis cum a Constantino collatis, tum ab hac Synodo impertitis, primum post Romanam Ecclesiam locum obtinuisse. Sed quod in eo commenticium prorsus illud privilegium (ut vidimus) habeatur, quo ea dicuntur ab ipso eidem Ecclesiæ esse collata; quodque insuper (ut ex S. Gregorio nuper recitavimus) Romana Ecclesia non nisi quæ in causa fidei ab hac Synodo essent decreta receperit; hinc illud libera voce Gelasius Papa (a) adversus Acacium profert elogium: *Cujus sedis Episcopus? Acacius scilicet. Cujus metropolitana civitatis Antistes? nonne parochia Heracliensis Ecclesiæ? &c.* Siccinne mutus fuit Timotheus Alexandrinus Episcopus, ut præferri sibi æquo animo Constantinopolitanum Antistitem passus esset? At præter id quod constat hunc canonem a Romana Ecclesia minime fuisse receptum; imposturæ nomine etiam suspectus habetur, immo plane additicius esse atque suppositus, vel ea saltem ratione docetur, quod in Synodo immo post absolutam Synodum Chalcedonensem, id tamquam ibi in ea Synodo factum usurpare conatus Anatolius Constantinopolitanus Episcopus, mox Leonem Romanum Pontificem expertus est sibi acerrime adversantem. Quod si id ante Constantinopolitanæ sedi concessum fuisset ab hac Oecumenica Synodo; satis erat Anatolio præsentem citare canonem, cujus numquam vel levem saltem habuit mentionem; qui quidem canon si extitisset, fuisset omnino sæpe citandus, cum S. Leonis sibi refragantis litteris tantopere urgeretur.

XXXVI.
(b) Socr.
l. 5. c. 2. &
Sozom. l. 7.
cap. 8.

Quod si quis objiciat, hujus canonis mentionem haberi apud Socratem (b) & Sozomenum; dicam majoris apud me argumenti esse, quod cum Episcopi, qui sequenti anno Constantinopoli convenere, scripserint litteras ad Damasum de rebus hoc anno gestis in Synodo, nullam penitus habuere hujus canonis mentionem; qui quidem si sancitus esset, minime prætermittendus fuisset. Rursum vero quod hic canon adversari videatur superiori edito canonem; haud par est credere ab eadem Synodo eundem esse decretum. Quoniam modo, quæso, ex præscripto Nicæni Con-

cilii voluit S. Synodus quibuscumque provinciis jura sua integra esse servata, si in præjudicium aliarum Ecclesiarum uni Ecclesiæ Constantinopolitanæ tanta contulit? Certe nisi canonem istum commenticium fuisse dixerimus; ille saltem post hæc primo decreta, postque Nestarii electionem sancitus esse dicendus erit, ab iis qui remanserunt Constantinopoli Episcopi Orientales; quorum (ut dicemus) tantum studium fuit, ut Orientalem Ecclesiam etiam præferrent Occidentali; ipsorumque decreto tunc factum, ut Episcopus Constantinopolitanus curaret Ecclesiās non Thraciæ tantum & alias proximas, sed Asiæ quoque. Nam in Concilio Chalcedonensi, ubi actum est de jure ordinationis Episcopi Ephesini totius minoris Asiæ Metropolitanis, hoc spectare ad Episcopum Constantinopolitanum, proclamaverunt clerici ejusdem Constantinopolitanæ Ecclesiæ, id sibi ex hujus Synodi canone vendicantes: Hæc enim ibi leguntur (c): *Clerici Constantinopolitanæ Ecclesiæ clamaverunt: Ea quæ sanctorum Patrum centum quinquaginta sunt, teneant privilegia Constantinopolis, ne depereant: Ordinatio secundum morem ab Archiepiscopo nostro fiat.* Ita ibi. Et ne putes juris fuisse Episcopi Constantinopolitani Episcopum Ephesinum tantum deponere & ordinare; ex S. Joannis Chrysostomi Actis constat ipsum non solum ejus urbis Antistitem deposuisse, sed & alios plures Asianos Episcopos, aliosque in ipsorum locum substituisse. Quinetiam ex alia ejusdem Synodi Actione pariter intelligitur (d) Bythinæ Provinciæ Ecclesia posita fuisse ex privilegio sub Diocesi Constantinopolitana. At hæc quidem non nisi hujus Synodi auctoritate potuit huic temporis proximus sibi vindicare Chrysostomus, qui successit Nestario, substitutus ipse Magno Gregorio, qui hoc anno in ejusdem Ecclesiæ thronum ab hac Synodo evehctus est: haud enim par est credere tantum Episcopum ea sibi usurpasse absque majoris Synodi auctoritate.

Denique canon (e) in hoc eodem Concilio statutus reperitur de accusationibus Episcoporum; novissime vero quo modo ab hæresi redeunte hæretici recipiendi forent. Quibus omnibus absolutis, hæc ad Theodosium Imperatorem iidem Patres simul convenientes conscripserunt (f):

Re-

dum Chalcedonensem canonem illum laudaret; cum a S. Leone urgebatur; cum eum apprimere calleret Sanctus Leo, utpote in Concilio Chalcedonensi citatum. Imo Anatolius canonem illum protulit, ut patet ex epistola S. Leonis ad ipsum data, in qua his verbis ipsum compellat Leo: *Persuasioni enim tua in nullo penitus suffragatur quorundam Episcoporum ante LXX. ut factas, annos facta subscriptio, &c.* Legenda quæ de hoc tertio Canone Viri doctissimi dissertarunt.

A num.

PAGIUS Nec enim Dioceses Synodis suis commissæ, Euxarchis suis parebant, Pontica Cæsariensi, Thracica Heracleensi, Asiatica Ephesino. Quare soli Episcopo Heracleensi injuria aliqua irrogata censerit potest. Quæ tamen injuria dici non debet, cum penes Concilium esset jus administrandi Ecclesiam Thracicam, sibi per Nicænam Synodum quæsitum, in alium Episcopum, vel in Constantinopolitanum transcribere. Neque opus fuit, ut Anatolius post Syno-

(c) Con-
cil. Con-
stantin.
Act. 11.

(d) Con-
cil. Chal-
cedon. Act.
13.

(e) Can.
6. & 7.
ex libello
Syn. Con-
stantin. l. 1.
Concil.

XXXVII.

(f) Extat
in libello
Constit. Sy-
nodic. l. 1.
Concil.

CHRISTE
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

Synodi
ad Theo-
dosium
litteræ
pro con-
firmatio-
ne.

Religionis ac pietatis observantissimo, Deique amantissimo Imperatori Theodosio sanctum Concilium Episcoporum, qui ex diversis Provinciis præfecturisque Constanti- nopolim convenimus.

Initio quidem nostri ad tuam pietatem scripti, gratias agimus Deo, qui tuæ pietati Imperium constituit ad communem pacem Ecclesiarum, & sanæ fidei confirmationem. Agentes autem Deo debitas gratias, necessaria quoque ea, quæ acta sunt in sancto Concilio, ad tuam referimus pietatem; nempe quod ex quo tempore ex mandato tuæ pietatis Constantinopoli convenimus, primum quidem mutuam inter nos concordiam renovavimus; deinde vero breves etiam præscripsimus ac prænucciavimus quosdam quasi terminos, regulasque, quibus & Patrum qui Nicææ congregati fuerunt, fidem confirmavimus comprobavimusque, & quæ adversus eam obortæ sunt, perversas hæreses ac pravas opiniones extrema cum execratione ac detestatione repro- bavimus. Præterea etiam ad recte constituendum ac ordinandum statum & disciplinam Ecclesiarum, certos canones statuimus ac præscripsimus. Quæ omnia huic nostro scripto subjecimus. Rogamus igitur tuam clementiam, ut per litteras tuæ pietatis ratum esse jubeas, confirmesque Concilii decretum: & sicuti litteris, quibus nos convocasti, Ecclesiam honore profecutus es; ita etiam summam eorum quæ decreta sunt, conclusionem sententia atque sigillo tuo corroboret. Dominus autem Imperium tuum in pace & justitia stabiliat, transmittatque, & producat in multas & infinitas usque ætates & generationes, atque ad terrenam potentiam cælestis quoque regni gaudium & fructum adjiciat. Gratificetur Deus Orbi terrarum, ut te, qui revera pietatis studiosissimus, Deique amantissimus Imperatores, valentem, omnibusque præclaris rebus florentem, & excellentem videat; id quod sancti etiam ab illo precibus ac votis petunt & orant. Hactenus Patres, qui his sancitos canones subjecere.

XXXV-
III.
Cur vo-
lunt con-
firmari ab
Impera-
tore de-
creta
Concilii.

Quod autem adeo studiose exposcunt statuta in Synodo ab eo confirmari, atque sigillo muniri; id quidem prudenter, quod eo modo sibi fidem Imperatoris stabilem duraturam oppignerarent; utpote qui experti essent Valentem Imperatorem in deterius esse mutatum. Porro eandem Synodum Constantinopolitanam. Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS
X.
Gregorius
Nazianze-
nus Sedem
Constanti-
nopolim
relinquit.

A num. XL. ad LXXXI. Amphilochius in Vita Sancti Basilii de Gregorio Nazianzeno scribit: Qui & annos circiter duodecim Apostolica Sedis gubernacula tenuit. Gregorius Presbyter in Encomio, quo textit Vitam Gregorii, duodecim annos ipsum Constantinopoli commoratum esse scribit, Nicephorus Patriarcha annos ei XII. attribuit. Idem habent Menza die XXX. Januarii in memoria trium Sanctorum Ecclesie Doctorum, Denique Cedrenus ait, decen-

confirmatam fuisse a Damaso Papa Pho- tius tradit in libello de septem Synodis: quod sane intelligendum est in his quæ spectant ad fidem Catholicam, ut ex sententia S. Gregorii paulo superius est declaratum. Cæterum auctoritate ejusdem Damasi, eadem ex parte, hoc Concilium constat obtinuisse nomen Oecumenici: eo enim nomine posteri omnes ipsum nuncupare soliti sunt. Etenim tantum roboris & firmitatis quælibet Synodus consequi solet, quantum eidem auctoritatis imperit Romana Ecclesia, ipsa Apostolica sedes; quod multis exemplis demonstratum est, & alias sæpe continget inferius diversis temporibus demonstrari.

Post hæc autem consecuta est subscriptio XXXIX. Patrum, ita tamen, ut nomina postea De sub- supervenientium Episcoporum, nempe Ti- scriptione mothei Episcopi Alexandrini, Dorothei Episcopo- rium. Oxyrinci in Ægypto Episcopi, & aliorum, immo & Nectarii, qui post abdicationem Gregorii creatus est Constantino- politanus Episcopus, fuerint superadjecta. Sed perperam factum, nescimus a quo, ut quoniam Gregorius nuncium remisit sedi, qui ante subscripserat Episcopus Constantinopolitanus, inveniatur inter Episcopos Provinciæ Cappadociæ & ultimo loco positus, quasi non fuerit Constantinopolis Episcopus, sed Nazianzi. Nec est, quod quis dicere possit, post ejus abdicationem, & subrogationem Nectarii, Patres Synodo subscripsisse. Nam id omnino falsum esse, ex eo convincitur, dum subscriptus huic Synodo reperitur Meletius Episcopus Antiochenus, post cujus mortem liquet Gregorium sedem reliquisse, eamque tandem collatam fuisse Nectario, qui ultimo loco habitæ Synodo suum apposuit chirographum, sed librarius qui exscripsit, imprudens quidem (si tamen velimus dolum malum abuisse) quod sciret sedem Gregorii collatam esse Nectario, sublato a Gregorio ejus sedis titulo, ne duo simul invenirentur subscripti Constantinopolitani Episcopi Gregorius, & Nectarius; illum inglorio patriæ tantum nomine, exiguæ civitatis Episcopum ultimo deposuit Cappadocum Antistitum loco, Nectarium autem titulo Episcopi Constantinopolitani in eadem subscriptione recensuit, quod scilicet absurdum sibi visum esset, duos ejusdem sedis ibidem Antistites nominari.

Licet autem ita, ut dictum est, sacro- S s s fan.

XL

nium & paulo amplius Constantinopoli moratum esse Gregorium. Et tamen certum est, hunc non amplius quam triennio in ea urbe docuisse. Baronius existimat, hos Scriptores duodecim illorum annorum principium ab anno CCCLXX. deduxisse, ideoque valde hallucinatos esse. Combefisius in Notis ad Vitam S. Basilii ab Amphilochio compositam idem scribit. At incredibile, eos in tam crasso errore versatos esse, dicendumque, illos Gregorio Nazian-

Baron. n.
LIV. & seq.

Baron. n.
378. n. LI.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.De obitu
Meletii
Episcopi
Antioche-
ni.

sancta Synodus fuerit absoluta, atque præsentium Episcoporum subscriptione firmata; novi tamen eventus retinere Patres ne recederent Constantinopoli, sed illic diutius morarentur. Fuit moræ prima causa, ex qua aliæ confluxere, obitus Meletii Episcopi Antiocheni, viri quidem ob consummatam longævamætatem in exiliis, ad quæ ob tuendam Catholicam fidem tum a Constantio, tum a Valente, Brianis Imperatoribus sæpius pulsus fuerat, aliaque pro pietate officia honestissime perfuncta, omnium ore laudati, summaque veneratione ab omnibus culti. Laudavit eum tunc Gregorius Nyssenus (a) panegyrica illa oratione, cujus est exordium: *Auxit nobis numerum Apostolorum novus Apostolus, qui cooptatus est in ordinem Apostolorum, &c.* Immo ante ipsum alius ex Patribus, fortasse Amphilocheus disertissimus vir, pro concione pariter ejusdem prosecutus fuit laudes Meletii: quod idem Gregorius illis verbis testari videtur, quibus ait (b): *Meministis omnino, quemadmodum vobis ante hanc nostram habita oratio labores & certamina viri exposuit, quod cum per omnia sanctam Trinitatem honoraret, etiam in numero certaminum honorem conservavit, ut qui in tribus incursum tentationibus decertaverit; audistis continuationem, contextum & seriem laborum, qualis in primis, qualis in mediis, qualis esset in postremis, &c.* utpote qui sub Constantio primum, inde sub Juliano, demum sub Valente Augustis gloriosa pro fide certamina obliisset. Quomodo autem publico & celebri funere fuerit honoratus, idem Gregorius in fine sic habet:

XXI. *Exponite bonas narrationes, dicite miraculum, cui fides derogetur: Quomodo maris in modum condensati, innumerorum hominum populus, unum continuum corpus universi erant, tanquam aqua quædam circa tabernaculi pompam æstantes: Quomodo præclarus David multifariam multisque modis in innumeros ordines sese distribuens, inter diversa simul & ejusdem lingue homines circa tabernaculum tripudiabat & saltabat.* Significat hac figura Gregorius diverforum ordinum psalmodiam, qua venerandum corpus prosequabantur. Sed addit de luminaribus: *Quomodo utrinque quasi ignei amnes continen-*

PAGIUS *zono* attribuisse tempus, quod ab anno trecentesimo septuagesimo nono, quo Constantinopolim se contulit, usque ad mortem ejus fluxit.

XI. Licet enim Sedem Constantinopolitanam hoc anno abdicavit, ea tamen quæ ad Catholicam fidem spectare videbat, gnaviter semper impievit. Sic Apollinaris rursus Conventum facientibus, dormientem in his Nestarium Constantinopolitanum Episcopum, scriptis ad eum literis, ad tanti mali depulsionem & correctionem hortatus est. In eo tamen ab aliquibus

tribus facibus, tractu continuo perpetuoque fluentes, quoad oculi longissime prospicere possent, porrigebantur. Exponite studium totius populi, Apostolorum contubernium, quomodo sudaria faciei ejus ad præsidium atque custodiam Fidelium discerpebantur. Adjiçiat orationi etiam Imperator mærens ob calamitatem, & e folio exurgens, totaque Civitas una cum pompa Sancti transiens; & consolamini vos invicem in sermonibus istis: post hæc vero de Meletio in cælo cum Deo agente: *Intercedit autem pro nobis & populi erratis, &c.* Hæc Gregorius Nyssenus coram amplissimo Patrum Senatu; ut probe intelligas, id ipsum esse professum, quod universum Concilium & cum eo Catholica Ecclesia pie crederet, sanctos in cælo pro nobis apud Deum preces fundere.

Translatum deinde fuit corpus ejus Antiochiam, ibique summo honore exceptum, anniversariaque celebritate perpetuaque memoria consecratum, nomine ejus relato in tabulas Ecclesiasticas die festo jugiter celebrando. Avoluto autem lustro, postea S. Joannes Chrysostomus (c) in laudem ejus habuit frequenti populo concionem. Quod vero tertio Idus Februarii Meletii memoria in publicis monumentis legatur adscripta; non quidem quod eadie ex hac vita migravit, id factum est; cum constet æstivo tempore esse defunctum, sed quod, more majorum, vel ea die fuerit Episcopus ordinatus, vel forte quod Constantinopoli Antiochiam ea die transferri contigerit: De cujus translatione Gregorius Nazianzenus ita jambicis breviter agit (d):

Ecclesiamque veltus est post ad suam. Thesaurus ingens, hoc bonum agnoscentibus.

Rursum vero de translatione reliquiarum Meletii hæc Sozomenus (e): *Meletii reliquæ Antiochiam translatae, juxta loculum Babylæ martyris condita fuerunt. Fertur autem eas regia continue via ex Imperatoris mandato intra mœnia in civitates fuisse receptas præter consuetudinem Romanis usitatam, & alternatis psalmodiarum cantibus unoquoque in loco honoratas, donec Antiochiam usque transportarentur.*

Hæc

ex citatis Scriptoribus erratum, quod tradiderint, Nazianzenum per annos duodecim Constantinopoli moratum esse. Qui error inde profluxit, quod in antiquis Auctoribus legerant, eum per annos duodecim Ecclesiæ Constantinopolitanæ curam gessisse, a morte nempe Valentis, seu anno CCCLXXIX. ad trecentimum nonagesimum primum, quo ad Deum migravit. Nam si rigore loquendum sit, paucis hebdomadis Gregorius Episcopus Constantinopolitanus fuit; cum eadem Synodo & renuntiatus

XLII.

Meletii
corporis
translatio
Antiochiam.(c) Extat
apud Li-
pom. die
12. Febr.
& Sur. 1.
1. ca die.(d) Greg.
Naz. in
Carm. de
vita sua.(e) Sozom.
lib. 7. c. 10.

CHRISTI
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPER.
THEODOSII 3.

Actum in
Synodo
de ordi-
nando suc-
cessore
Meletii.

Hæc Sozomenus. Gregorius Nazianzenus de eodem S. Meletio tradit, ipsum morientem commendasse Episcopis pacem Ecclesiæ: Ex cuius plane sententia, de non subrogando aliquem in locum ipsius a prudentioribus in Synodo agi cœptum, idem Gregorius affirmat; sed per factiosos quosdam Flaviani studiosos, qui in locum Meletii sufficiendum ipsum Flavianum Antiochenum presbyterum conabantur, constatae sunt turbæ, tumultusque concitati non leves; de his enim ita Gregorius:

*De non movenda re statim coeptum est
agi,
Quam turbulenti scilicet urgebant viri:
Hoc molientes improbi, ut tunc unico
Opponeretur Præsuli Præsul novus.*

Jam dictum est, divisum a tempore Juliani, citra tamen schisma Orientem ab Occidente ob Meletium atque Paulinum Catholicos Episcopos Antiochenos, studuisse Orientales Meletio, Paulino autem, quem creaverat Lucifer Calaritanus, fuisse Ægypti Episcopos & omnes Occidentales. Porro seniores, prudentioresque pacis cupidi Patres ex facta jam ante transactione, quam diximus, cessandum esse ab ordinando successore Meletii, æqua lance rem tantam pensantes, existimabant: erat autem minor longeque inferior horum numerus, respectu eorum qui contrariam suadebant, indigne ferentes ordinatum ab Occidentali Episcopo præesse Orientalibus populis.

XLIII.
Sententia
Gregorii
Nazianze-
ni cele-
berrima.

Cum de tanto negotio Patrum sententiæ rogarentur. Gregorius Theologus gravissimam sane sententiam dixit: cui quidem si paruissent cæteri, ingens illa discordia fuisset penitus consopita, immo prorsus extincta: suadere enim conatus est, ut sineretur Paulinus: jam ætate consumptus, paucis diebus quibus vita superstes foret, solus sedere Episcopus Antiochenus.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS tiatus sit Episcopus & exauctoratus. Certe hoc anno III. Kalend. Aug. quo Theodosius dedit Legem 3. Codicis Theodosiani *De Fide Catholica*, jam Nestarius Episcopus Constantinopolitanus erat; ejus enim in ea Lege mentio. Liqueat præterea ex eadem Lege, eo die jam finitum fuisse Concilium Constantinopolitanum, cujus ideo Canones recte ideo præferunt diem septimum Iduum Juliarum.

XII. In Lege 3. Codicis Theodosiani *De Fide Catholica*, memorantur Nestarius Episcopus Constantinopolitanus, & Timotheus Alexandrinus Episcopus; Episcopi vero Antiocheni nulla mentio fit, quia paulo post absolutam Synodum Meletius Episcopus Antiochenus mortuus est, cui Flavianus per factiosos quosdam substitutus fuit, cujus electioni Catholici refragati sunt: unde de novo schisma in Ecclesia Antiochena obortum. Igitur cum Theodosius ea

Antiochenus; eo vero defuncto (ne quid suorum jurium Orientales dispendii paterentur) in defuncti locum tunc subrogarent quem cuperent; ita namque fore, ut Oriens & Occidens summa concordia jungerentur; quod si secus fieret, discordias novas iterum pullulare, & veteres recrudescere oportere.

Hanc autem ipsam quam Gregorius sententiam dixit, in Vita sua carmine scripta, jambicis exaravit metris, ubi post multa, quibus eos ad pacem exhortaretur, & exacerbatorum molliret animos, dicta, quid ipse sentiret, his explicat:

*Thronum retineat, qui tenuit ad hunc
diem,
nempe Paulinus.*

*Quid hoc nocebit, paulo si diutius
Nos lugeamus hunc virum, mos ut vetus
Ferebat? Ætas post dabit cana exitum
Rebus secundum, quique mortales manet
Omnes caduca terminus vita: bonus
Abibit ille morte, quo pridem cupit,
Functus, datori spiritum reddens Deo.
Plebisque tum nos scilicet concordibus,
Antistitumque calculis prudentium,
Alium, favente Spritu, dabimus throno,
Si forte præsens opprimi poterit malum.*

scitum sane probumque consilium; & post multa:

*Cedamus ipsi paululum, palma amplior
Hinc ut paretur, nosque servemur Deo,
Servemus atque perditum Orbem pessime,
&c.*

At quid consultissima hac sententia profecit Gregorius? nihil prorsus: tantumque absuit, ut quod vellet persuaderet, dissidentesque in concordiam revocaret; ut contrariæ factionis Episcopos magis magisque ad iram provocarit, reddideritque eorumdem animos odio concitatos, in se ipsum hæc sapientissime perorantem,

Gregorius favere visus Occidentalibus concitat adversarios.

S s s 2

justa-

Lege Catholicorum Episcoporum exempla prælata, vellet, Antiochenæ præferre non potuit, utpote cujus communioni Catholici communicare nollent, ut recte Gothofredus in Commentario hujus Legis. Lex 8. ejusdem Codicis *De Hæreticis*, dicitur data XIV. Kal. Aug. ideoque post celebratum Concilium Constantinopolitanum, non vero dum illud ageretur, ut perperam scribit Baronius. Denique Theodosius VI. Nonas Maii Legem 1. Codicis Theodosiani *De Apostatis*, emisit, qua iis, qui ex Christianis Pagani fierent, testandi facultatem eripuit. Primus Theodosius fuit, qui non tantum in Paganorum ritus, quod superiores Principes fecerant; sed etiam qui in Apostatas, e Christianis ad Paganorum ritus transeuntes, quod alii Imperatores nondum fecerant, insurrexit. Legendus rursus Gothofredus in illius Legis Commentario.

CHRISTE
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANE 15.
VALENTIN. 6. IMPER.
THEODOSII 3.

justaque suadentem, infensos ac plane implacabiles; utpote qui illis visus esset ab Occidentalibus stare, eorum causam fovere, patrocinarique sententiæ Damasi Romani Pontificis Paulino studentis: id enim versibus illis Gregorius ipse significat, quibus ait:

*Hæc conciones comprobant nostræ, licet
Saxis petita; livor unde in me improbus
Exarsit.*

& quæ sequuntur:

XLV. Cæterum qua cœperat animi constantia dicere quod æquum, utile, omnique ex parte optimum videbatur, eadem perseveravit in finem, contestatus se cessurum throno potius, quam ut illis injusta, damnosa, in omnibusque pessima decernentibus, inhæresceret: quod his quoque versibus explicat:

*At mihi carentem vos throno concedite
Vitam, periculo liberam, etsi ingloriam:
Illic sedebo, nulla ubi sedes malis.
Hoc namque præstat, cæteris quam ut
miscar,
Meamque nec eos flectere in sententiam
Possim, nec illos rebus in pravis se-
qui, &c.*

Quid demum illi post novissimam hanc contestationem Gregorii; ipsum probe describentem audiamus; ait enim:

— *Clamitant illi undique,
Ut graculorum turba, rem unam mo-
liens
Juvenum caterva (quam tabernam di-
ceres)
Trahensque turbo pulverem venti æmuli:
Dignatus esset cum quibus nemo metu
Sancto, thronoque præditus, quicquam
loqui:
Præpostere ut qui funderent verba, &
velut
Vespæ insilirent concito in frontem im-
petu.
At hos secutus est tamen cæcus senum
Motus juventæ fervidos, quos par erat
Frænare. Hæc ipse.*

At non omnes puto senes Orientales de electione Flaviani tumultuantes alios esse sectatos, sed ex iis aliquos erga eundem Flavianum nimium studiosos; resiliisse autem sanctissimos confessores veri amantes, quibus æque ac Gregorio mens nulla privata cujusquam flecteretur affectione.

XLVI. Cæterum minime levis hæc quidem culpa fuit, noxave tenuis, sed ea plane quæ turpem illis notam inussit; cum præsertim qua ratione, quoque prætextu rem prorsus iniquam velarent, nullum habuerint:

cum iidem miseri ut consulerent pudori; primorum instar parentum, opus haberint consuere ficus folia, quibus denudata peccato verenda contegerent. At quænam ista? ridebis: cum Gregorio, si audias. Factiosi enim illi quo probarent præstare Orientalem Ecclesiam Occidentali, quod omnibus aliis destituerentur probationibus & argumentis, unam illam rationem afferebant, dicentes: Quoniam Christus in Oriente natus est, idcirco potior esse debet auctoritas Orientalis Ecclesiæ. Scite quidem, nisi eadem ratione contra eos dicendum quoque fuisset, Ægypti provinciæ, quæ jungitur Judæorum regioni in qua natus est Christus, potiora esse jura debere, quam aliarum remotiorum provinciarum; ob eamque causam controversiam illam adjudicandam fore Paulino; cujus electioni (ut sæpe diximus) favit in primis Magnus Athanasius, & omnes Ægypti Pastores.

At indignam prorsus tanto cœtu sententiam, & perpetuo silentio condemnandam, ipse Gregorius deridet hisce versibus:

— *Ratio porro quam scita, aspice:
Debere nostras nempe res Solem sequi:
Ortum hinc trahentes, unde regnator
poli
Nobis, amictus carne, primum splen-
duit.*

& inferius his alludens.

Adversa stabat his tumens Phæbo phalanx.

Porro qualesnam essent, qui adeo insulsa effutirent, pluribus docet, nempe Episcopos, qui temporariam solerent habere fidem & cum Principibus mutarentur, quorum arbitrio solerent esse Catholici, vel hæretici: horum vero inconstantiam, & perditum studium idem Gregorius hac fuggillat ironia (a):

*Alloquimur omnes: intret huc quisquis
volet,
Fidem licet bis, pluries aut verterit.
Nunc nundinarium tempus est, questu
sine
Nullus recedat. Versa erit quando alea,
(Mutationem facile nam tempus capit)
Artem ipse calles: protinus rursus exeas.*

Hæc ipse, & alia plurima de iisdem omni contemptu dignis Episcopis.

Ex quibus colligere potes, quali quantove libramento justitiæ, Romana Ecclesia hujus Synodi canones respuerit; & tantum quæ de fide statuissent, secernens pretiosum a vili summa auctoritate ample-

Futile ar-
gumen-
tum ad-
versario-
rum.

XLVII.

(a) Greg.
Naz. in
carm. de
vita sua.
Quales
Episcopi
tumulta-
antes.

XLVIII.

CHRISTI
381.

DAMASCI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

xa fuerit; utpote, quod nihil præterea novi in ea apposuissent, sed quod antiquitus traditum, divinis Scripturis probatum, a veteribus Patribus custoditum, & a recentioribus Scriptoribus declaratum, nimirum a S. Basilio, qui decesserat, & Gregorio Nazianzeno atque Nysseno, qui aderant; quod vero magnæ videbatur esse securitatis atque fiduciæ, omnia iidem decrevissent secundum quod acceperant per recitatum in Synodo volumen Damasi ab Occidente. At cur, dices, summa auctoritate idem Damasus ejusmodi Synodum honestavit, paremque Nicænæ esse statuit, cum eidem Oecumenicæ nomen indiderit, utpote cum qua tum Oriens, tum Occidens conspirarint consenserintque, si tamen indignam existimavit, cujus præter id quod de fide in ea statutum fuisset, cætera probarentur? Ex nuper dictis causam ipse conijcere poteris, quam tibi apertius pandam.

Consilium
Damasi de
Concilio
Constanti-
nopolita-
no Oecu-
menico
nominan-
do.

XLIX.

Intelligis, puto testificatione Gregorii Nazianzeni, quales exceptis paucis, tunc esse solerent Episcopi Orientalis Ecclesiæ, quo modo fidem habere consueverint pro ratione temporis mobilem, & non nisi ad privatum commodum accommodatam: cujus quidem rei non Gregorius dumtaxat, sed & Basilius suis scriptis locuples testis accedit, ut suo loco superius est demonstratum. Quod erga Macedoniana & Eunomiana hæresis invaluisse in Oriente, licet eam Damasus in Concilio Romano damnasset; cum idem percepisset ab amplissimo Patrum conventu, ab omnibus inquam qui tunc post persecutionem colligi potuerunt Orientales Episcopi, ipsas damnari, Nicænæque fidem firmiter stabiliri; oblatam ansam libenter arripiens, quo eosdem motu leves in officio contineret, firmaretque, ipsi Synodo summam est imperitus auctoritatem, ut sic iidem suis ipsorum vinculis firmiter stringerentur, qui posthac nefas ducerent, quod summo consensu fuerat institutum, & ab Occidentalibus receptum, ac sublimi loco repositum, solita levitate convellere, atque infringere temeritate. Quod quidem consilium Damasi magno fuisse Catholicæ Ecclesiæ emolumento, eventus edocuit. Sed ad res in Synodo gestas redeamus.

L.
Tentatur
Gregorii
constan-
tia.

Quod autem in ea Synodo suprema videretur esse Gregorii Nazianzeni auctoritas, tum ex eminenti doctrina, fideque Catholica, tum optimis moribus longo usu rerum ad senectam usque indefesso studio propagata (ut onittam dicere de throno sublimi, in quem nuper evehus erat) haud ausi sunt improbi tentare tanti viri constantiam, quem cuperent ad vota pertrahere, quo æstimatione Gregorii suam ipsorum valerent turpitudinem honestare. Quid faciunt contentiosi illi & male compositi juniores Episcopi?

Quod scirent & reliquos seniores Episcopos invitos obtortoque collo ab eis traduci absque Gregorio; ausi sunt illud ipsum quod conabantur de Flaviano per ejus familiares eidem suadere. At quam procul abfuerit ut ab his ipse Gregorius ageretur in præceps, ita idem narrat (a):

(a) Greg.
Naz. in
carm. de
vita sua.

Quid me necesse est dicere, quibus vocibus.

*Ab his amicis nostra canicies fuit
Tentata? cum illi cederent primas mihi,
Aliquid petentes pro fide summa
A fido amico, sed fide summa in malis:
Nempe ut juvarem rebus hos in omnibus:
In omnibus ne? Finxit hoc quisnam sibi,
Quo turbam sequeretur ipse, non gnatum
Dei?*

*Natura sursum fontium tendet prius,
Partesque ad imas flammæ labetur vorax,
Quam quid salutis perfidus prodam
meæ.*

Eximere capi hinc ipse de medio pedem.

sicque indignans abscessit e Synodo.

Quid demum? Cum e Synodo Gregorius recessisset, qui remanserunt communibus votis eligunt Flavianum presbyterum Antiochenum Meletii successorem: sicque continuata est prior discordia, ut unius Ecclesiæ Catholico populo duo præessent Episcopi, nempe Paulinus, atque Flavianus: sed & his defunctis, eorum successores in locum ipsorum suffecti, adeo ut usque ad annum Domini quadringentesimum octavum minime valuerit (licet plurimum in hoc insudaverint sanctissimi viri) schisma componi; quod tandem per Innocentium Romanum Pontificem vix potuit, reddita pace, tolli. En vides quam bene consuluerit Gregorius sapientissimus architectus, & quam male consilium juvenum reliqui secuti fuerint seniores. Laudanda magnopere enituit in his fluctibus Damasi Pontificis Maximi incomparabilis longanimitas, qui licet id minime probarit quod egerant, haud tamen nexu excommunicationis eos obvolvitur, ne magna scissura in duas Ecclesiam Catholicam partes divideret, separaretque ab invicem totum Orbem: sed tum ipse, tum posteri successores opportuna tolerantia agendum existimarunt, officii potius & beneficiis adversarios demerentes, prout inferius sæpius ac pluribus dicturi sumus.

LI.
Flavianus
Episcopus
Antiochenus
eligitur.

Rem indignam indigne adeo Gregorius tulit, ut non e Synodo tantum, sed ex ipsius Episcopatus ædibus (ut ipse testatur) excesserit; quo significaret se potius absque Episcopali functione otiose vitam acturum, quam ut talia tantaque adversus jus nefasque tractari conspiceret. At illi qui ejus secessione debuerant emolli-

LII.

ri;

CHRISTE
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPER.
THEODOSII 3.

ri; ut quem pro Occidentalibus agentem experti fuerant adversantem, e throno prorsus dimoverent, novam oblatam sibi recens occasionem quam libentissime arripuerit: Quænam autem ista fuerit, rerum ordo postulat ut dicamus.

LIII.
Timothei
Episcopi
Alexan-
drini ad-
ventus
Constan-
tinopo-
lim.

Timotheus Episcopus Alexandrinus venit hoc tempore Constantinopolim unacum suis, & cum eo aliquot Episcopi Macedoniæ, acciti hi quidem omnes, ut ipsorum quoque sententia componerentur res Antiochenæ: sed cum pervenissent, resque deploratas ob electionem Flaviani reperissent, indignantesque ipsis non expectatis, sedem Gregorio confirmatam, quam ante Ægyptii tempore Maximi improbaverant; ejus promotionem, ut illegitime factam cœperunt arguere, negantes fuisse id juris Episcopi Antiocheni, nempe Meletii. Etenim Episcopus Alexandrinus, quod primæ sedis post Romanam præesset, id ad se spectare contendebat, atque jam Timothei prædecessor Petrus in ordinando Maximo ejusdem sedis Antistite quasi jus debitum antea vendicarat, Quin & post hæc, scimus, defuncto Nectario ejusdem sedis Episcopo, in ordinatione Joannis Chrysoctomi ejus successoris requisitum esse consensum Theophilii tunc Episcopi Alexandrini, ut Socrates

(a) Socrat. lib. 6. c. 2.
(b) Sozom. lib. 8. c. 2.
(c) Pallad. in dialog. de Actis S. Jo. Chrysoctomi.
(d) Greg. Naz. in earm. de vita sua.

*Veniunt repente: nam vocati, fœderi
Ut sanciendo jungerent vires suas,
Niloticque, Macedonesque, operarii
Mysteriorum seduli & legum Dei,
Inbalitantes Hesperium in nos & grave.
Adversa stabat his tumens Phæbo phalanx.*

Discordia
inter Æ-
gyptios,
& Orientales.

Hæc idcirco Gregorius, quod Ægyptii atque Macedones tuerentur partes Paulini, Orientales vero partes fuerint consecrati Meletii, Ægyptii ergo atque Macedones, cum cernerent ipsos Orientales, contempta pace de electione Antiocheni Episcopi decrevisse; & ipsi nulla habita communis concordie ratione, confirmationem (ut dictum est) Gregorii ab ipsis factam impugnare cœpere, non quidem in odium ipsius Gregorii, sed in invidiam Orientalium Episcoporum: quod idem Gregorius testatur his verbis, cum pugnas inter eos acerbissimas excitatas reeuset:

*Odio quidem non tam mei, vel ut in throno
Alium locarent, quam dolorem ut inu-
rerent*

*Aliquem his, throno me fixerant qui in
Præsulis.*

*Saltem remotis hoc mihi interdum ar-
bitris*

*Ipsi asserebant. Non enim nec pristinas
Se ferre posse, nec novas injurias.*

Et quidem haud poterant, qui partes Occidentalium tuerentur Ægyptii atque Macedones Episcopi, non bene velle Gregorio, qui (ut demonstratum est) tam vehementem pro componenda pace Occidentalium Episcoporum susceperat patrocinium, adeo ut eisdem disertâ oratione & vehementi contradictione restiterit. Sic igitur erat causa Gregorii, ut in eum, a quibus collocatus in throno fuerat, Episcopi Orientis ob defensionem causæ Occidentalium infenso animo essent, & Occidentales ipsi in odium Orientalium de sede illegitime occupata negotium illi facefferent. At quonam, rogo, animo Gregorius ista tulit? ipsum audi, ante stomachatum in Episcopos ob res inique perpetratas, cum jam secessionem paravit, ait enim:

*Movere at ista cœpit ut primum hæc co-
hōrs;*

*Effringo vincla, traditamque ansam
libens*

Arripio, &c.

At non sic quidem abscessit Gregorius, ut quod erat officii prætermitteret, nempe ut ad simul conciliandos eos tam asperè inter se concertantes sequester medius intercederet. Tunc enim orationem de pace habuit, quam tertiam ordine positam dicunt, cujus est exordium (e): Pax amica, non re dumtaxat, sed nomine quoque ipso suavis, &c. Ibi autem post multa, quod ad causam de qua agitur spectat, hæc habet: *At nunc alii, mea quidem sententia, per quam misere mutuis opibus, auxiliisque fulciuntur; adeo ut mundus, qui diuturno labore vix tandem & paulatim, nec sine plurimi cruoris effusione collectus fuerat, in duas jam contrarias partes distinctus sit: quicumque autem paci student, mediosque se profitentur, ab utrisque male mulcentur, utpote qui vel contemptui sint, vel etiam bello laceantur. A qua parte cum ipsi quoque hodierno die stemus, qui hæc reprehendimus, ac propterea cathedram certaminis invidiæque plenam accepimus; haud mirandum erit, si ab utroque laceremur & proculcemur, ac post multos sudores & ærummas de medio submoveamur; ut sublato jam omni obice atque interstitio, cominus atque omni animi ardore sese mutuo convulnerent. Enim vero hæc sedare atque comprimere, maxime quidem Dei fuerit omnia*

Ægyptii
Episcopi
quales er-
ga Grego-
rium.

LIV.
Gregorius
conciona-
tur in Sy-
nodo de
pace.

(e) Greg.
de Pace
orat. 3.

CHRISTI
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPPP.
THEODOSII 3.

omnia amicitia vinculo constringentis; deinde autem & hominum eorum, qui virtutem summo studio colunt, & concordia bonum cognitum atque perspectum habent, &c. At licet hæc Gregorius sapientissime perorasset, altercantium tamen aures pertinacia & obstinatione simul obductæ nihil admittere poterant, quod Christiana professio suaderet.

IV. Eodem ferme tempore, cum adversarii oblatrantes in Gregorium, de eo sparsissent in vulgus, non defendendæ veritatis amore Constantinopolim se contulisse, sed ejus sedis cupiditate incensum; idem Gregorius egregiam illam habuit Apologeticam orationem, cujus est titulus:

Gregorius ob pacem fedi renunciat.

De non affectata cathedra Constantinopolitana. Sed licet animis affectibus vacuis hæc plus satis persuasa essent; apud adversarios tamen odio turgescentes nihil omnino profecit, ut erga ipsum (quod dignum erat) æquanimiores redderentur, sed contra exasperarentur magis. Re igitur penitus desperata; Gregorius quod ante fuerat meditatus, jam perficiendi tempus opportunum accepit, oblatamque occasionem abdicandi se Episcopatu libenter arripuit: eo nimirum iusto dignoque prætextu, ut quia suæ causa sedis inter se mutuo concertarent Episcopi, ea sublata, tamquam obstaculo quodam medio interjecto remoto, dissidentes sanctæ unitatis fœdere jungerentur in unum; præstare quidem ratus, ut sedis suæ jactura, omnes concordiam mutuamque pacem inirent. Quamobrem ipsam Synodum ingressus, ut desinerent inter se mutuo concertare, & procellosis exagitati fluctibus, tandem reddita tranquillitate quiescerent, cohortatus; ut alter Jonas, devovere se mari, suæque sedis dispendium perlibenter fore passurum, liberaliter obtulit; quod & ingenue præstitit: hæc enim ipse his jambis (a):

(a) Greg. Naz. in eam. de vit. sua.

Tempusque nactus commodum, in medio offero

Hæc dicta cœtu: Vos viri, quos hic Deus,

Grata statuatis ut suo quæ numini,

Junxit, videte postero de me loco.

Quid namque de me, cœtus hic si maximus

Consideretur, fiat, haud magni interest.

Erigite mentes altius vestras, precor:

Coite in unum: vos amor tandem liget,

Quousque sævi ut & truces ridebimur:

Præterque pugnas omnium ut rerum inscii

Dexteras amici fœderis date invicem.

(b) Jonæ 1.

Ego vero Jonæ (b) facinus excelsum æmulator.

Me pro salute do libens nostræ ratis,

Licet excitati turbinis causa haud siem,

*Nos forte captor mergite insano mari:
Nos hospitalis cœtus excipiet. Sit hoc
Concordiæ vobis initium: pergite
Ad cuncta deinceps alia. Latitudinis (c) (c) Gen.
Locus hic vocetur. Splendidior hinc surget mibi,
Si stetis in me, &c.*

Hæc & alia ad eos Gregorius, egregia plane comparatione alludens etiam ad puteum, quem post multa Philistinorum jurgia S. Patriarcha Isaac effodiens, absque altercatione possedit, ob idque eum *Latitudinem* nominavit. Et quidem puto ex verbis his Gregorii in magna Synodo coram Patribus dictis, factum esse, ut locus ille, ubi ejusmodi Concilium celebratum fuit, nuncupatus esset *Concordia*: id enim S. Joannes Damascenus testatur (d), cum ita ait: *Erant in oratorio reliquæ Pantalemoni & Marini martyrum, Quod quidem oratorium, Concordia nominatur; quoniam illic centum quinquaginta Episcopi, Theodosio Magno Imperatore regnante, in eandem sententiam convenere.* Hæc ipse.

Locus Synodi Concordia nuncupatus. (d) Jo. Damascen. de Imag. li. 3.

Sic rebus dispositis, haud fuit qui (ut par erat) Gregorium sedere coegerit. Etenim Orientales, a quibus fuerat in throno illum impositus, in ipsum ob denegatum Flaviani electioni suffragium subinfecti, se frigidis justissimæ causæ exhibuere defensores. Ægyptii autem atque Macedones, quod infectum irritumque reddere cuperent quicquid ab illis non expectato ipsorum adventu de Antiochenis rebus decretum fuerat, æque passi sunt Gregorium sedi cedere; qui de Synodi consensu subdit:

LVI. Cur Gregorius abire permittitur.

Facilis repente cætus assensit mibi.

Si quis autem requirat quantum temporis Gregorius ipse sederit; certe quidem habita ratione ejus in throno sessionis, cum hoc anno (ut dictum est) ipse in sede collocatus fuerit ab hac ipsa Synodo, rursus autem cum in hac eadem Synodo se abdicarit; paucas sane numerabit hebdomadas, ne dicam menses: unde ipse inferius ad eosdem:

Heri locastis in throno, nunc pellitis.

Porro egressus e Synodo Gregorius (ut ipse tradit) ad Theodosium Imperatorem se contulit, quem enixis rogavit precibus, ut acquiesceret ob totius Ecclesiæ pacem, sedem quam acceperat Constantinopolitanam altercantibus se relinquere Episcopis, ut ita inter se mutuo digladiari desisterent; fore namque, ut jurgiorum causa submota, tot fluctibus exagitatis Ecclesiis optata diu tranquillitas redderetur, quo nihil excogitari posset utilius universo cui ipse præesset Imperio. Sed quid ad hæc

LVII. Gregorius adit Theodosium Imperatorem.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPER.
THEODOSII 3.

hæc Theodosius? ipsemet subdit Gregorius (a):

(a) Greg. Naz. in
carm. de
vita sua.

His Imperator vocibus plausum dedit, Aliique pariter. Cedit at votis meis Ille haud libenter, ut ferunt: cedit tamen.

LVIII.

Erat quidem Theodosius Imperator erga Gregorium propensiori animo, quem venerabatur ut dignissimum sacerdotem, atque colebat ut amantissimum patrem, eumque excipere conviviis consuevit; quibus tandem caruisse, ad quæ abducebatur invitus, Gregorius maximo lucro duxit. Id quidem ipse alibi testatur his verbis (b):

(b) Greg. Naz. in
carm. de
vit. differrent,

Non jam, inquit, Imperatori, ut prius, contubernalis erit Gregorius, utri suo nonnihil gratificans, atque inter medios epulones tristis & tacitus accumbens, ægre anhelitum ducens, & servilem in modum edens. Hæc ipse.

LIX.

De oratione Gregorii ad centum quinquaginta Episcopos.

His diebus idem Gregorius cum sedi nuncium remisisset, in primario urbis templo, ubi aderant omnes illi Episcopi numero centum quinquaginta, egregiam eandemque novissimam habuit orationem; cujus est exordium: *Quomodo res nostræ vobis se habere videntur, o cari pastores, &c.* est quidem oratio ejusmodi, ut neminem, qui Gregorii ante aetas dignissimas actiones accurate consideret, eam sicis putem oculis perlecturum. In ipsa igitur magna Synodo, centum simul ac quinquaginta Episcopis confidentibus, perorans Gregorius, ut alter Samuel (c) populum contestatus, vel ut alter Paulus (d) Ephesios, primum omnium cunctarum a se gestarum rerum, ex quo tempore Constantinopolim venit, exactam redditurus rationem, quo statu illas collocatas inveniit, & quo relinquat, ob oculos ponit; nempe e gutta progressum fluvium, e scintilla fornacem globos igneos in cœlum extollentem, atque e granos sinapis arborem crevisse, demonstrans; aliisque his similibus usus exemplis, quantum profecerit insinuans, labores, ærumnas, quas subierit, contumelias, jurgia, atque mortis pericula, quæ a fidei hostibus passus sit, quæve ab invidis & amicis dolose agentibus pro gratia receperit mala, adducit in medium tamquam vivos testes pro ipso Gregorio in adversarios inclamantes. Ipsam insuper tamquam monilibus ornatam sponfam, Constantinopolitanam Ecclesiam, coram omnibus representat, quæ expurgata nigredine Ariana, abstersisque aliis sordibus hæreticorum, Catholicæ fidei candore refulgeat, sacrorum ministrorum nitore splendeat, sacrarum virginum agnium decore relucent, emicetque egregiis totius populi vitæ cum integra fide moribus; ac denique (ut paucis absolvam)

(c) 1. Reg. 12.
(d) Act. 20.

omnibus charismatibus insignita, longe lateque nitescat; pro quibus omnibus quid sibi ab illis compensari optet, ita declarat (e):

Quid igitur est, inquit, quod dico? Non enim gratuitus virtutis sum cultor, nec in eam virtutis magnitudinem perveni. Laborum meorum præmium mihi date. Quod tandem? Non quod nonnulli fortasse ex his qui ad quidvis supplicandum facile adducuntur, existimarint; sed quod mihi tuto postulare liceat. Diuturnis laboribus me levate, atque in quietem vindicate. Moveat vos hæc canicies, flectat hospitii & peregrinationis ratio: alium subrogate, qui pro nobis hostiliter prematur, qui purus sit manibus, qui voce non tarda & inerudita; qui ita animo comparatus, ut omnibus in rebus vobis obsequi, curasque Ecclesiæ simul perferre possit; quandoquidem tales præsertim hoc tempus efflagitat. At mihi cernitis quomodo corpus etiam hoc se habeat, nimirum & tempore, & morbo, & labore confectum. Quid vobis timido & ignavo sene opus est, atque in dies singulos (ut ita loquar) moriente, non corpore tantum, sed etiam curis & ærumnis? qui vix hæc quoque vobis loquor, &c.

Cur autem præterea abdicationis consilium inierit, explicat, simulque defensionem struit de his quibus ab adversariis impugnaretur, ista subdens: *Non jam ultra ferre queo facilitatem animi atque clementiam criminis loco mihi objici; non jam ultra cum dogmatibus & cum invidia pugnare queo, cum hostibus, & cum sociis. Quam autem immania & implacabilia hæc essent prælia, pluribus docet, cum hæc addit: Quin hæc quoque fortasse nobis exprobraverit (jam enim exprobrarunt) quod nec mensa lauta & opipara, nec augusta veste utimur, nec magnifice in publicum prodimus, nec eos a quibus convenimur, fastuose excipimus. Nesciebam scilicet, nobis cum Consulibus, & Præfectis, clarissimisque belli Ducibus, qui tot opibus copiisque circumfluunt, ut quo sua projiciant non habeant, æmulationem ac certamen esse; dandamque esse operam, ut & nobis pauperum bonis ad luxum & delicias abutentibus, venter undique comprimatur, & necessaria in res superfluas effundantur, atque altaria ipsa ructibus nostris contaminentur. Nesciebam nos equis insignibus & lascivis ferri, sellisque & curribus magnifice attolli, ac cum fastu & pompa deduci, velutque blanda manu demulceri oportere, atque omnes nobis perinde ac beluis de via decedere, & in utramque viæ partem scindi ac distrabi, aut etiam tantam præeuntium turbam esse, ut procul conspicuus sit incessus noster. Si hæc gravia & acerba fuerunt, præterierunt; hanc injuriam mihi condonate. Antistitem alium, qui*

(e) Greg. Naz. orat. ad 150. Episcop. vct. edit.

LX.
Petit Gregorius ab Episcopis missionem.

LXI.
Cum Apologia reprehensio conjuncta.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

qui multitudini placeat, create: mibi autem solitudinem date, & rusticam vitam, ac Deum, cui soli per frugalitatem etiam pertenuemque victum cultumque placebimus.

LXII.
Gregorius cur
contemnat quæ
alii cupiunt.

At grave est, concionibus, & cætibus & publicis conventibus, & plausibus his, a quibus quasi pennis in sublime ferimur, & familiaribus, & amicis, & honoribus, & urbis pulchritudine ac magnitudine, & hoc denique fulgore qui eos qui hæc intuentur, nec oculorum aciem intro collectam habent, circumfundit & illuminat, privari. At hoc mibi minus grave fuerit, quam si diutius in tumultu verser, ac civilis vitæ turbis & fervoribus commaculer, atque ad vulgi mores me ipsum inflectere neceße habeam. Non enim sacerdotes, sed rhetores quarunt, nec animarum dispensatores, sed pecuniarum custodes, nec puros sacrificos, sed fortes & robustos defensores, &c. atque demum: Hoc mibi sit dimicationis præconium; missionis libellum mibi date, quemadmodum Imperatores militibus solent; ac si quidem vestra voluntas tulerit, cum fausto & præclaro elogio & testimonio, ut honori meo consulatur. Sin minus, utcumque vobis collibuerit. Nihil de ea re altercabor, quamdiu Deus rerum nostrarum statum inspectabit. Quem igitur tibi substituemus, dicet aliquis? Videbit sibi Dominus pastorem ad præfecturam, quemadmodum ovem vidit ad holocaustum. Hoc unum requiro, ut ex eorum numero sit, qui aliis invidiæ sunt, non miserationi: qui non in omnibus rebus cunctis obsequuntur, sed qui in quibusdam etiam ob recti studium in hominum offensionem incurrunt: alterum enim in præsens jucundissimum est, alterum in posterum utilissimum. Ac vos quidem orationes discessui meo congruentes parate. Hæc & alia Gregorius.

LXIII.

Gregorii
ultima fa-
lutatio.

Atque tandem ad calcem oratione perducta, novissimis verbis omnibus salutationem impertiens, postremæ finem imponit orationi. Dignum vero est ut ultima hæc tanti Patris eloquia, tali tempore, tali loco prolata, hic singula perpetuæ memoriæ consecrentur; sic enim se habent: Ego autem his verbis extremum vos salutabo. Vale Anastasia, nomen a pietate habens: tu enim nobis fidei doctrinam, quæ adhuc contemptui erat, excitasti. Vale, inquam, communis victoriæ sedes, nova Silo, in qua primum arcam fiximus quadraginta annis in deserto circumactam, incertisque sedibus vagantem. Tuque o magnum hoc templum & nobile, nova hæreditas, quod magnitudinem, quam nunc habes, ab Orthodoxa doctrina suscepisti, quodque nos, cum prius Jebus eses, Hierusalem effecimus: Vosque etiam aliæ ædes sacræ huic dignitate proximæ, alia aliam quam-
Ann. Eccl. Tom. V.

dam urbis partem complectentes, quasi vincula quædam & compages, ac propinqua loca vindicantes, quas cum hac corporis imbecillitate non nos, sed Dei gratia nobiscum, qui pro perditis & desperatis habebamur, implevit. Valete Apostoli (nempe templum Apostolorum) præclara colonia (in illud enim Andreæ, Lucæ, Timotheique reliquiæ translatae fuere) certaminis mei magistri, etsi minus sæpe festa vestra celebravi, fortasse Pauli vestri satanam ad utilitatem (a) meam in corpore circumferens, ob quem nunc a vobis abscedo.

Vale cathedra, invidiosum hoc & periculosum fastigium; Pontificum Concilium, sacerdotum non minus majestate, quam ætate ornatorum, & quicumque tandem alii circa sacrosanctam mensam Domini ministratis, atque ad appropinquantem Deum appropinquatis. Valete Nazaræorum chori (nempe monachi) psalmodiarum concentus, nocturnæ stationes, virginum sanctimonia, mulierum modestia, viduarum & orphanorum cætus, pauperum oculi in Deum & in nos intuentes. Valete domus hospitales, & Christi amantes, infirmitatisque meæ adjutrices. Valete sermonum meorum amatores, & cursus & concursiones, & calami tam perspicui, quam occulti (nempe exceptores concionum) atque hujus suggesti cancelli a multitudine compressi, hominum audiendi studio sese mutuo protrudentium. Valete Imperatores, & Palatia, atque omnes Imperatoris famuli & cubicularii; si quidem Imperatori fideles, haud quaquam certum habeo, Deo autem magna ex parte infidi. Manibus plaudite, acute clamate, Rhetorem vestrum in sublime tollite: siluit vobis improba & loquax lingua nec tamen silebit: pugnabit enim manu & atramento: cæterum in præsentia consilium us.

LXIV.

Vale magna civitas & Christi amore prædita (vera enim testabor) etsi non secundum scientiam hic zelus est; benigniores nos disjunctio reddidit: ad veritatem accedite, ad meliorem frugem tandem aliquando vos convertite: Deum amplius quam consuevistis colite. Non turpe est sententiam mutare; sed in malo perseverare, funestum & exitiosum. Vale Oriens & Occidens, pro quibus & a quibus oppugnatur: testis est ille qui pacatos nos reddet, si nonnulli secessionem meam imitentur. Hæc dicens Gregorius haud dubium alludit ad Flavianum nuper creatum Episcopum Antiochenum; cujus causa tot dissidia conflata erant. Sed subdit: Non enim Dei jacturam quoque facient qui thronis cesserint, sed supernam cathedram habebunt his multo sublimiorem & tutiorem. Præter omnia & ante omnia clamabo: Valete Angeli, hujus Ecclesiæ præsides, meæque præ-

LXV.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

sentia & peregrinationis, si modo in manu Dei res nostræ sunt. Vale Trinitas, meditatio mea & decus meum: His velim serveris, & hos serves, meum hunc populum (meus enim est, etiam si aliter gubernemur) atque audiam te quotidie tum sermone, tum vita, & moribus auferi & in sublime attolli. Filioli, depositum, quæso, custodite; mementote lapidationum mearum. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis. Amen.

LXVI.

At quid tunc accidit? commiseratione plane dignum, ac novum. Populus enim sui amantissimi Præfulis studiosus, absoluta lacrymabili concione, loco acclamationum, quibus dicta Patris prosequi consueverat, rependit luctus & ejulatus, pro lætis plausibus tristes manus ad manum, verberationes, pectoris tunctiones, lamenta, fletus, atque singultus: soli persecutores Episcopi siliice duriores perseverabant immobiles; illi autem quorum mens sanior & erga Gregorium propensior animus, longe aliter: hi enim cum hunc tandem infelicem exitum rem consecutam fuisse conspicerent, adeo percussi animoque consternati sunt, ut protinus in sedes reversuri, lugentes discesserint Constanti-nopoli, haud ferre valentes alium videre in throno Gregorii collocari; de his

(a) Greg. enim hæc ipse (a):

(a) Greg. Nazian. in carmin. de vita sua. Episcopi quidam recedunt, cum Gregorius se audiat.

*Antistitesque carpsit quos hinc dolor:
Plerique siquidem capta consilia ut statim
Senserunt, fugiunt illico, ictum ut ful-
minis,
Aurem obstruentes, atque ferientes ma-
nus,
Tam triste ne ipsi cernerent spectaculum,
Alium insidentem scilicet nostris thronis.*

Quinam autem hi fuerint, licet verbis non exprimat; conjectura tamen ducimur, fuisse veteres ipsius collegas, amantissimos amicos, quibuscum arcta necessitudo ex diuturna consuetudine intercesserat; quales fuere Amphilo-chius Episcopus Iconii, Gregorius Nyssenus, Petrus germanus ejus Episcopus Sebastenus, Helladius Cæsariensis Antistes, & alii Cappadoces, nec non Otrejus Melitenus, Eulogius Edessenus, Bretannio Scythæ, & si qui alii magni nominis viri mente stabiles inventi sunt ibi Gregorio studentes.

At qualiter tunc affectus Gregorius? ipse fatetur; nimirum contrariarum passionum ventis animo agitatum, ac primum quidem ingenti gaudio, utpote quod e tempestate pervenisset ad portum; immenso vero dolore, quod Ecclesiam suo labore cultam, ac filios carissimos, quos in Evangelio genuisset, deserere cogeretur, nec sciret cui relinqueret: quem quidem animi mœrorem, quoad vixit, numquam po-

tuit superare, sed (ut ipse fatetur) semper ut sævum tyrannum sibi expertus est dominantem, adeo ut illa sua Anastasia semper esset in mente, in ore versaretur assidue, eademque semper calami litura formaret, sedi & dormienti quoque ipsi eam somnia repræsentarent. Sic igitur magnus Gregorius, sublimis Ecclesiæ Theologus, post triennii commorationem, paucos post dies ex quo thronum acceperat, pacis studio, sedi vale faciens, inde recedens revertitur in Cappadociam. Quæ autem post hæc ejus fuerint studia & actiones, dicturi sumus inferius. Hic vero admonitum lectorem volumus, Prosperi Chronicon sui exordio totum pene inversum esse, ac depravatum, dum sub hujus anni Consulibus ponitur ibi obitus ipsius Gregorii Nazianzeni; & Concilium hoc, de quo agitur, celebratum habetur anni superioris Consulibus; & alia pleraque in nominibus & numeris penitus labefacta. Quod volumus admonuisse lectorem, ne imprudens in foveas errorum incurrat.

Gregorius redit in Cappadociam.

Quod rursus ad Gregorium spectat; illud certe hic dicere minime prætermittimus, ipsum tanto stomacho discessisse a convento Episcoporum, ut numquam amplius Synodo tumultuantium interesse decreverit; sunt enim hæc verba ipsius (b): *Mihi enim vero certum est & deliberatum, numquam posthac anserum aut gruam temere inter se pugnantium Synodis interesse, in quibus omnia contentione ac bello ardent, flagitiaque prius obscura atque incognita in unum collecta, ab inimicis in lucem proferuntur, &c.* Quo tempore ipsum scripsisse carmen de Vita sua, ut credamus, eo certo ducimur argumento, quod illud non nisi usque ad sedis abdicationem appareat persecutus. Sunt & aliæ ipsius, eorundem sacerdotum causa, adversus Episcopos gravissimæ invectivæ, eademque versibus decantatæ, ut illa in carmine de Vitæ differentiis, & contra falsos sacerdotes, vel cujus est titulus, *Ad Episcopos*; & in eo cujus est inscriptio, *De Episcopis* (c), ubi inter alia de his junioribus Antistitibus, a quibus persecutionem passus est, quales fuerint, docet his verbis: *Dimiserunt me ab urbe non admodum repugnantem; quippe turpissimum erat illorum me fidei cauponum in numero esse; quorum alii nepotes erant eorum, qui tributorum scribæ fuerant, & aliud nihil animo voluebant, quam falsas & subdolas rationum depravationes; alii ab aratris venerant adusti a Sole; alii a ligone vel bidente totum diem non quiescente; alii remos, exercitusve reliquerant, redolentes adhuc sentinam, vel corpus fœdatum cicatricibus habentes, populi gubernatores, ac duces militum, qui ne mini-*

LXVII.

(b) Greg. Nazian. in carmin. de vita sua different. in fin.

(c) Habetur in edit. Leuven.

1.3. Quales Episcopi adversantes Gregorio.

num

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

mum quidem concessuri videntur ; nonnulli etiam opificiorum, quæ citra ignem operas suas perficere nequeunt, gnari, ne fuliginem quidem carnis integre abluerant, flagriones, ac pistrinis digni, &c.

LXVIII.

Sed unde ista sæx hominum emerfit ad sacerdotium? Meminisse oportet, eodem auctore Gregorio, superius dictum esse ejusmodi sacerdotes nundinarios ex lucro temporali fidem temporariam coluisse. Quod enim Valentis tempore contigerit Episcopos Catholicos exulare, & complures ex illis vita functos esse, tunc cuique audaci invadendi Episcopatum additus animus ex oblata occasione fuit, quod scirent ad publicum præconium satis esse perfidiam Arianam. Hi vero sub Catholico Imperatore mox evasere Catholici, & quo imperitiores erant, eo loquaciores, & eruditius infestiores esse solebant. A quibus in hac Synodo illud tantummodo bonum provenit, ut fidei Catholicæ formulæ subscriberent, suoque chirographo ita tenerentur perpetuo obligati. Sed ne pie sancta vilium subscribentium personarum nomine periclitari possent omnino, Damasus summa (ut dictum est) auctoritate munivit, ut quicquid ibi de fide Catholica statutum esset, tamquam totius Ecclesiæ Catholicæ decretum (utpote in id ipsum cum majoribus omnibus iisdem consentientibus) Oecumenici Concilii nomine munitum, stabile firmumque in perpetuum perduraret.

LXIX.

Sed ad res gestas post Gregorii & aliorum ipsi similium Episcoporum discessionem, & ad electionem successoris Gregorii redeamus: de qua illud in primis admonendum est, errare eos qui tradunt ante Meletii obitum Nectarium electum fuisse, deceptos nimirum ordine narrationis epistolæ Synodalis ad Damasum scriptæ: nam assertionem Gregorii historiam hanc exactissime describentis liquet, longe ante electionem Nectarii Meletium esse defunctum. Quod autem ad creationem Nectarii spectat; accidit plane prodigium, ac plane monstrum: etenim cum Episcopus Gregorio haud impar meritis atque doctrina, qui in locum ejus sufficiens esset, quæri deberet (nam secundum sententiam Joannis Chryostomi (a), cum lapis e structura tollitur, illi magnitudine similis collocandus ibidem est, ne quid vacuum in pariete maneat) contigit loco absolutissimi Christiani, sufficiens hominem nondum Christianum, sed catechumenum adhuc; & loco Theologi perfectissimi, subrogari hominem rerum Ecclesiasticarum penitus imperitum; ac denique pro consummatissimæ perfectionis monacho, hominem petitem e curia; & loco virginis, dari qui hæctenus intemperantius vixisset; quod ipsemet apud Sozomenum (b) te-

De electione Nectarii.

(a) Chryf. de translatione S. Ignatii.

(b) Sozo. l. 7. c. 10.

Ann. Eccl. Tom. V.

statur: qui licet in sæculi obeundis negotiis dexter videri potuerit, tamen in Ecclesiasticis functionibus (ut ita dicam cum Gregorio c) præferret cadaver vivum, nulla penitus ex parte conferendum cum ipso Gregorio. At quo modo id factum sit ab iis qui remanserunt Constantinopoli Episcopis, sic describitur a Sozomeno (d).

Et, inquit, tempore, Nectarius quidam Tarsensis e Cilicia splendidissimo Senatorii ordinis gradu ortus, Constantinopoli morabatur. Is jam accinctus ad iter in patriam, Diodorum Tarsi Episcopum convenit, ut litteras peteret, si quas ille scribere vellet. Meditabatur autem Diodorus tum forte secum, quemnam potissimum ipse ad electionem tam seriam proponere deberet; & intuitus Nectarium, dignum Episcopatu censuit, eique statim tota mente addictus fuit, cum propter caniciem viri & vultum sacerdote dignum, tum propter suavitatem morum. Itaque velut aliud agens, eum ad Antiochiæ Episcopum (hic erat Flavianus) adduxit, commendavit, & ut illi studeret hortatus est. Hic vero in negotio serio, ad quod multi viri spectatissimi suffragiis expeterentur, resistit votum Diodori: nihilominus tamen accitum ad se Nectarium, paulisper adhuc manere jussit. Non multo post, cum sacerdotibus nomina eorum, quos ad ordinationem dignos judicabant, chartæ inscribere Imperator jussisset, ac sibi ipsi ex omnibus iis unius electionem reservasset; alii alios in album retulerunt; quare & Antiochena Ecclesiæ Præsul inscripsit quoque quos voluit; quibus omnibus ultimo loco & Nectarium adjecit in gratiam Diodori.

Imperator igitur, perlecto inscriptorum catalogo, substitit in Nectario, & intendens mentis aciem, secum tacite consultabat, impresso ultimæ nomenclaturæ digito. Rursusque ad caput egressus, cunctos ordine percurrit, ac Nectarium deligit. Hoc factum admirantur omnes; ac sciscitantur, quisnam esset iste Nectarius, & quod sectaretur institutum vitæ, & unde esset: multo etiam magis admirati sunt insolentiam judicii in Imperatore. Ignorabat autem id, opinor, etiam Diodorus; neque enim ausus fuisset sciens, nondum baptizato dare suffragium sacerdotii; sed ut consentaneum est, quia canus erat, putavit eum jam olim fuisse baptizatum. Facta vero sunt hæc non sine providentia divina, cum & Imperator, postquam baptisimi expertem intellexisset, in eadem sententia persisteret, multis sacerdotibus reluctantibus. Postquam igitur omnes cesserunt, & in Imperatoris calculum consenserunt; baptizatus fuit, & sacri baptismatis convenienti habitu etiamnum indutus,

(c) Greg. Nazian. in carmin. de vita sua.

(d) Sozo. l. 7. c. 8.

LXX.

Diodorus Tarsensis audet Nectario.

LXXI.

Theodosius Nectarium eligit.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

communi Synodi suffragio Constantinopolis Episcopus declaratus est. Hæc Sozomenus de electione Nectarii; de quo illud sententia omnium affirmatur, probum quidem virum fuisse, imparem tamen tanto oneri & inexpertum; unde factum est postea, ut nimia viri facilitate & imperitia confisi hæretici, rursus Constantinopolim magno Catholicae fidei irreperint detrimento, ut constat ex his quæ de eodem Nectario suo loco dicturi sumus. Porro auxit Nectarii electio mærorem Iustumque Gregorii, utpote qui sciret sub tali pastore patere relictum gregem incursioniluporum, sicut postea apud ipsum litteris conquestus est.

LXXII.

Jactantia
Episcoporum
Gregorio ad-
versarium.(a) Apud
Theod. l. 5.
c. 7.

De eadem electione Nectarii, iidem qui convenerant iterum Constantinopoli anno sequenti Orientales Episcopi, ad Damasum Romanum Pontificem inter alia ita scripsere (a): *Ecclesie Constantinopolitane recens (ut ita dicam) edificata, quamque ex hæreticorum blasphemiam, tamquam ex ore leonis per misericordiam Dei nuper eripimus, reverendissimum, sanctissimumque Nectarium in Concilio generali communi omnium consensu, præsentem Theodosio Imperatore religiosissimo, totius denique cleri totiusque civitatis suffragiis Episcopum constituimus.* Hæc ipsi. Intelligis ne perspicue, lector, vel saltem aspicias pertransennam, quales sint isti? qui nulla habita honesta mentione Gregorii Theologi sponte se in eadem Synodo abdicantis, & laborum ipsius in eadem Ecclesia ab hæresibus liberanda, & e fundamentis restituenda, totum id immensa gloria sibi tribuunt, illud summa jactantia magna emphasi effutientes: *Ex hæreticorum blasphemiam, tamquam ex ore leonis per misericordiam Dei eripimus.* Egregiam sane laudem, ut cum sapientissimum, qui molem construxerat, architectum eiecissent, se ipsos exhiberent, ac inaniter ostentarent esse ejusdem ædificii erectores. Ex his disce alia, nempe quam vera sint quæ in eodem Gregorius sæpe conscripsit. Horum quoque arbitrio illud potuisse statutum esse decretum post discessionem Timothei Episcopi Alexandrini, in cuius Ecclesie præjudicium vertebatur, ut Constantinopolitana Ecclesia præferretur Alexandrinæ, de quo superius actum est, mihi facile persuadeo: nam quod furtive res est transacta, in eadem epistola ad Damasum nuper citata, cum de reliquis hoc anno rebus gestis in Concilio generali statutis exacte distincteque fecerint mentionem, rem tantam silentio obvolutam penitus reliquerunt. Cætera autem de Cyrillo in hac eadem Synodo statuta, & de aliis confirmatis Episcopis, dicentur, cum eadem epistola inferius suo loco & tempore describetur.

Quod vero spectat ad tempus electionis Nectarii; licet qua potissimum hujus anni die contigerit ignoretur; tamen ante Augusti menssem factam esse, Theodosii Imperatoris sanctio edita tertio Kal. Augusti, in qua de Nectario mentio habetur, ratio manifesta demonstrat. Ad hanc quoque Synodum spectare videtur, quod idem Theodosius Imperator cum sciret complures hæreticos sub Catholico nomine adhuc retinere Ecclesias, ad horum fraudes convincendas in diversis provinciis Orientis quosdam nominavit sacerdotes, quorum fides Catholica spectata esset, quibus qui communionem jungerentur, iidem Catholici haberentur, & Ecclesiis præficerentur; qui secus, exploderentur: sanctio autem sic se habet (b):

Theodosius Imp. ad Auxonium
Proconsulem Asiae.

Episcopis tradi omnes Ecclesias mox jubemus, qui unius majestatis atque virtutis Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum continentur ejusdem gloriae, claritatis unius, nihil dissonum profana divisione facientes, sed Trinitatis ordinem, personarum assertionem, & divinitatis unitatem: quos constabit communionem Nectarii Episcopi Constantinopolitane Ecclesie, necnon Timothei intra Aegyptum Alexandrinæ urbis Episcopi esse sociatos; quos etiam in Orientis partibus Pelagio Episcopo Laodicensi, & Diodoro Episcopo Tarsensi; necnon in Asia Proconsulari atque Asiatica diocesi Anphilochio Episcopo Iconiensi, & Optimo Episcopo Antiocheno; in Pontica diocesi Helladio Episcopo Casariensi, & Otrejo Meliteno, & Gregorio Episcopo Nysseno, Bretunio * Episcopo Scythia, Marmario * Episcopo Marcipolitano communicare constituerit. Hos ad obtinendas Catholice Ecclesie ex communionem probabilium sacerdotum oportebit admitti: omnes autem qui ab eorum quos commemoratio specialis expressit, fide communionis dissentiant, ut manifestos hæreticos ab Ecclesiis expelli, neque his penitus posthac obtinendarum Ecclesiarum Pontificium, facultatemque permitti; ut veræ ac Nicænæ fidei sacerdotia casta permaneant, nec post evidentem præcepti nostri formam malignæ locus detur astutiæ. Dat. III. Kal. August. Heracleæ, Eucherio & Syagrius Coss.

Hujus quidem sanctionis meminisse visus est Gregorius Nyssenus in epistola ad Flavianum, cum ait in fine: *Quod si ex sacerdotio dignitas æstimanda est; par & idem a Synodo concessum est privilegium, vel potius cura emendationis publicæ; idque in eo quod jure pari esse iussi essemus.* Hæc ipse: ex quibus quoque colligitur, quod Theodosius postea promulgavit, jam ante fuisse decretum in Synodo: nam ex Syno-

(b) l. 3. de
fide Cathol.
C. Theod.

LXXIV.

* profi-
tentes.* Tyranno
Terrenio.
* Martyrio.

LXXV.

Synodi
decreta
de probandis
Catholicis.

CHRISTI
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

Synodi canone, non autem Imperatoris sanctione id sibi Gregorius Nyssenus vindicat: ut appareat ex his etiam eos in Theodosii edicto esse nominatos, quos jam Episcopi in Synodo tali honore dignassent: ut non mireris si ille doctrina excellens, & qui in his dignoscendis accuratissimus esset, atque demum in omnibus omnium celeberrimus, præteritur silentio, & relinquitur prorsus inglorius Gregorius Nazianzenus, jam ab illis penitus oblivione sepultus. Porro Episcoporum in edicto nominatorum diversis locis superius facta est mentio. Otrejus autem Episcopus Melitinæ in Armenia, cujus ibidem nomen exprimitur, non solum fide Catholica insignis habitus est, sed vitæ quoque sanctitate clarus enituit: ejus enim meminit Cyrillus Monachus in Actis S. Euthymii, qui infantulus (ut tradit) Deo oblatus est ab eodem Otrejo, necnon tonso capite in clerum cooptatus.

LXXVI.

(a) So-
cr. st. lib. 5.
c. 8.

Socratis
error de
institutos
Patriar-
chis.

Sed hic adverte, Socratem (a) a veritatis scopo longe aberrare, dum putavit ex hoc Concilio Metropoles, immo Patriarchatus a Patribus constitutos fuisse; ait enim: *Dispartitis Provinciis, Patriarchas constituunt, deciduntque, ut nullus Episcopus relicta suæ Diœcesi ad exterarum Ecclesiarum demigraret: nam antea propter persecutionum tempestates istud facere, cuique liberum erat. Nectario igitur ampla illa Civitas Constantinopolis, & tota Thracia obvenit. Ponticæ autem Diœcesis Patriarchatus Helladio Cæsareæ Cappadociæ post Basilium Episcopo, Gregorio Nyssæ (hæc est etiam urbs Cappadociæ) fratri Basilii, & Otrejo Melitinæ quæ est in Armenia, contigit. Patriarchatum autem Asianum Amphilocheus Episcopus Iconii, & Optimus Antiochiæ Pifidiae sortito capiunt. Ægypti Diœcesis Timotheo Alexandria Episcopo tribuitur. Ecclesiarum denique versus Orientem Diœcesim iidem Episcopi qui antea, Pelagius scilicet Episcopus Laodiceæ, & Diodorus Tarsi, honoris prærogativa Ecclesiæ Antiochiæ reservata, quam Meletio tunc præsentibus tribuerunt. Itemque statuerunt, ut si usus postularet, res cujusque Provinciæ Concilium Provinciale dispensaret: his etiam Imperator suffragatus est. Istud itaque Concilium talem exitum est consecutum. Hactenus Socrates, qui non unum, sed plures (pace ipsius dixerim) simul coarceperat errores, licet haud volens, sed quod minime sit assecutus sensum decreti Synodi, Theodosique sanctionis nuper recitatæ. Undenam somniavit tot tunc Patriarchatus institutos, Cappadociam divulsam a Cæsareâ Metropoli, datamque Asiam Amphilocheo, & alia id genus multa?*

(b) Sozo.
l. 7. c. 9.

LXXVII.

Sed feliciter Sozomenus (b) ex senten-

tia ejusdem Imperatoris sanctionis ait, non ad distinguendas Provincias, sed ad dignoscendos vere Catholicos ab hæreticis, Imperatorem eam voluisse adhiberi cautelam, nimirum ut hi censerentur esse Catholici, quibus & committi possent Ecclesiæ, qui in eo edicto nominati essent insignioris nominis Orthodoxi Episcopi: *Hos porro, inquit ipse, esse, qui congruerent in fide cum Nectario Constantinopoli, & in Ægypto qui cum Timotheo Alexandria Episcopo; in Orientalibus vero Ecclesiis qui cum Diodoro Tarsensi, & cum Pelagio Laodicensi in Syria Episcopo; apud Asianos, qui cum Amphilocheo Iconiensis Ecclesiæ Præsule; in Civitatibus vero Ponti a Bithynia usque ad Armeniam cum Helladio Cæsariensis in Cappadocia Ecclesiæ Episcopo, & cum Gregorio Nyssæ, & Otrejo Melitinæ Episcopo; in Thracia autem Scythiaque urbibus, qui cum Terentio * Tomorum, & Martyrio Marcianopolis Episcopo convenirent. Hos enim & Imperator quoque visos & coram allocutus approbavit, de quibus & integra constabat fama, quod suis Ecclesiis religiose præessent. Postquam autem hæc ita peracta essent, finemque Concilium cœpisset, ceteri quidem domum quisque reversi sunt. Hæc Sozomenus.*

Sozomeni
recta sen-
tentia.

* Tyran-
nio Bre-
tannio.

At quoniam Nectarius haud tantæ erat scientiæ, ut hæreticorum dolos cavere posset; ne ab illis deciperetur, caute egit, ut retineret sibi unum ex Episcopis Cilicibus gentilibus suis, & alios, ejusdem Provinciæ disertos viros; de quibus hæc idem Sozomenus (c): *Nectarius autem præceptore Cyriaco Adanorum Episcopo officium sacerdotale didicit; cum hoc enim ipso, ut secum aliquamdiu maneret, Diodorum Tarsensem Episcopum rogaverat; invitaverat & alios multos Cilices, ut secum morarentur; ex quibus & Martyrium, quem ut medicum familiarem, ita commissorum in juventute delictorum conscium habuerat, diaconum ordinare cogitabat: cæterum Martyrius in eo adversatus est, indignum se esse ministerio divino asseverans, actæque sibi antea vitæ testem Nectarium ipsum citans. Cui Nectarius: Numquid ego, inquit, idem qui nunc sacerdos sum, vitam meam hactenus multo magis dissolute traduxi, quam tu tuam, cum vel tu ipse id testari possis, qui frequenti intemperantiæ meæ opem per sæpe tulisti? Tum ille vicissim: Atqui tu, o beate recens baptizatus ac purificatus, & mox insuper sacerdotio auctus es: utraque autem hæc peccatorum expiatoria esse, Deus constituit: ac proinde, ut mihi quidem videris, tu ab infantibus jam recens natis nihil differs; ego vero jam olim sacri baptismi factus particeps, in consuetudine vitæ meæ usum semper antiquum obtinui. Atque il-*

LXXVIII.

(c) Sozo.
l. 7. c. 10.

Cilices vi-
ri eruditi
retenti a
Nectario.

le

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

le quidem talia causatus, ordinationem non admisit. Hæc Sozomenus. Erat tunc Ecclesiæ Constantinopolitanæ diaconus a Gregorio ordinatus Evagrius (a) Ponticus, qui ibi remansit post ejus discessionem, eo consilio, ut qui discipulus ipsius Gregorii extitisset, esset adjumento Nestario in dogmatibus disquirendis: sed quoniam pacto iste coactus fuerit Constantinopoli proficisci, dicemus suo tempore.

LXXIX.

Quod vero Episcopi confessores exules Imperatoriis sanctionibus jam ante in suas ipsorum Ecclesias fuerant revocati; æquum visum est Theodosio, inspirante numine, ut & qui ejusdem persecutionis Arianae tempore subiissent martyrium, e remotioribus locis eorum reliquiæ cum honore, tamquam triumphantium athletarum, in suas ipsorum revocarentur Ecclesias: unde de Pauli sanctissimi Episcopi Constantinopolitani, qui apud Cucusum Armeniæ oppidum sub Constantio fuerat strangulatus, ut ejus venerandum corpus Constantinopolim transferretur, mandatum dedit hoc ferme tempore, ut Sozomenus tradit his verbis

Translatio
Pauli Episcopi
Constantino-
politani.

(b): Porro Imperator ubi cognovisset ea quæ Paulo quondam Constantinopolis Episcopo acciderant, transtulit ejus corpus, & in ecclesia sepelivit; quam Macedonius Episcopus ejus persecutor extruxerat, quæque adhuc de ipsius nomine nomen servat, augustissima existens ades & nobilissima: quæ res multos veritatis ignaros, velut & mulierculas & e plebe complures, suspicari facit, Paulum Apostolum illic esse conditum. Ita ipse. Socrates etiam ejusdem translationis meminit (c). Quod autem ea semel fama vulgo concepta, posteris eodem errore tradita; auctaque magis magisque fuerit; inde puto accidisse, quod legimus in epistola Clementis Quarti Romani Pontificis ad Reginam Francorum de homine Græco, qui attulit ad ipsam caput, quod diceret esse Pauli Apostoli: illud enim (nisi stropa ab eo conficta fuit) potuit jure existimari fuisse caput Pauli Episcopi Constantinopolitani insignis martyris, errore vulgi creditum Apostoli Pauli.

(b) Sozo.
4.7. c. 10.(c) Socr.
4.5. c. 9.

LXXX.

Dum autem adhuc Synodus ageretur, quæ (ut vidimus ex Theodosii nuper recitato edicto) usque ad finem mensis Julii producta est, eodem mense idem Theodosius Imperator edicto vetuit ab hæreticis fabricari ecclesias intra vel extra ur-

PAGIUS

XIII.
Acta Con-
cilii Aque-
lejenfis.

Ad num. LXXXI. & seqq. Petrus Franciscus Chiffletius e Societate Jesu, qui Vigilii Tapsensis libros adversus Arianos scriptos Notis illustravit, contendit, Altercationem contra Palladium, germana Concilii Aquilejensis Acta complecti, una cum epistola ad Gratianum, alteraque ad Episcopos Gallorum, ac Scripto adversus Arianos Divo Ambrosio attributo; ideoque quæ hujus Concilii circumferuntur Acta, sup-

bes. Quod enim expulsi ab ecclesiis essent, vetitique synaxes agere; iidem qui potentes divitiis essent, utpote penes quos sub duobus Imperatoribus Constantio atque Valente summa rerum fuisset, aggressi sunt fabricare novas ecclesias, alias in urbibus, alias in suburbiis, ad quas convenirent: id quidem cum Theodosio innotuisset, dato ejusmodi rescripto ad Comitem Orientis, ipse occurrit (d):

Nullum Eunomianorum atque Ariano-
rum vel ex dogmate Aetii in civitatibus
vel agris fabricandarum ecclesiarum co-
piam habere præcipimus. Quod si temere
ab aliquo id præsumptum sit; domus ea-
dem ubi hæc constructa fuerint, quæ con-
strui prohibentur, fundus etiam vel pri-
vata possessio protinus Fisci nostri viribus
vindictetur, atque omnia loca fiscalia sta-
tim fiant, quæ sacrilegi hujus dogmatis
vel sedem receperint, vel ministros. Dat.
XIV. Kalen. August. C. P. Eucherio &
Syagrio Coss. Porro non hos tantum hæ-
reticos sed & alios, nempe Manichæos,
Encratitas, Apotacticos, & Hydropara-
stus idem Theodosius suis hoc anno legi-
bus exagitavit (e), eosdemque infamia
notatos intestabiles reddidit, & ne quid
caperent ex testamento prohibuit. Quo
item tempore & hæc rescriptis adversus
apostatas (f):

(d) l. 8. de
hæret. C.
Theod.

* juribus.

(e) l. 7. de
hæret. Cod.
Theod.(f) l. 1. de
apostat. C.
Theod.

His qui ex Christianis Pagani facti
sunt eripiatur facultas, jusque testandi.
Omne defuncti si quod est testamentum,
submota conditione rescindatur. Dat. VI.
Non. Maii. C. P. Syagrio & Eucherio Coss.

Eodem anno Nonis Septembris cele-
bratum est Concilium Aquilejense a Gra-
tiano, extortum illud a duobus Episco-
pis Palladio & Secundiano, ut dictum est
anno superiori. Hi enim cum a Catholi-
cæ Ecclesiæ Episcopis, ut Ariani, extra
Ecclesiam pulsi vitarentur; callida arte
nomen sibi Catholicum usurpantes, tales
se re vera esse apud Imperatorem Gra-
tianum conquesti, a Concilio universali
suam ipsorum causam examinari experie-
runt. Cum Gratianus, licet invitus, de
cogenda Synodo Aquilejæ hoc anno, lit-
teras ad Italiæ comprovinciales Episcopos
dedit; cum reliquis autem externarum
provinciarum Episcopis ea est usus mo-
destia, ut neminem cogeret, sed cujusque
arbitrio relinqueret adventum: venientes
tamen ut publicis deducerentur expensis,
præ-

LXXXI.

Conci-
lium A-
quileien-
se.

posititia esse. Sed Hermantius lib. 3. cap. 3. Vi-
tæ S. Ambrosii, quam lingua Gallica compo-
suit, fuisse ostendit, Chiffletium hac in re de-
ceptum fuisse; cum in iisdem Actis nihil lega-
tur quod Ambrosio hujus Concilii Aquilejensis
quasi anima dignum non sit. Argumenta, qui-
bus Chiffletius motus, ibidem confutata videri
poterunt.

CHRISTI
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

præcepit: Orientalibus quoque Præfetti Italix litteris significatum est, ut si velent, conveniendi liberam potestatem haberent. Sed satis illis visum hoc anno (ut vidimus) convenisse Constantinopoli; cum nonnisi in Oecumenicis Conciliis una simul Orientales & Occidentales convenire, Ecclesiasticæ consuetudinis esset: hæc omnia ex Actis ejusdem Synodi, quæ extant, certa, redduntur.

LXXXII.

Episcopi insigniores qui huic Synodo interfuerunt.

Qui autem Aquilejæ convenerunt Episcopi, pauci quidem extitere, sed iidem virtute sublimes, omnesque numero triginta duo: quorum ex Africana Catholica Ecclesia missi fuere Legati duo, Felix, & Numidius; ex Galliis Narbonensi, Viennensi, & Lugdunensi Legati tres, Constantius, Proculus, atque Justus. Horum igitur omnium qui antiquorum scriptorum monumentis celebrati reperiuntur, post Ambrosium omnibus fama notum, est in primis numerandus Valerianus ipsius Aquilejæ civitatis Episcopus, qui labefactam a Fortunatiano Ariano Antistite prædecessore eam Ecclesiam ab omni quam citissime labe purgavit, reddiditque eam nova propagine eruditorum & morum præstantia illustrium clericorum toto Orbi conspicuam, ut suo loco superius dictum est. Porro ejusdem Valeriani nomen jugi memoria in publicis Ecclesiasticis tabulis perseverat (a). Huic in eadem Episcoporum serie proximo loco jungitur Eusebius Bononiensis Episcopus, & ipse sanctitate clarus, Sancti Ambrosii elogio (b) commendatus, interque sanctos post obitum receptus sacris dypticis retinetur adscriptus. Quartus vero ordine positus Limenius Vercellensis Episcopus, post Sanctum Eusebium primus ejus civitatis creatus Antistes.

LXXXIII.

Anemmius autem Sirmiensis quinto loco recensitus habetur, eodem Ambrosio promotore, adversantibus licet Arianis & Imperatrice Justina, factus Episcopus Sirmiensis, ut anno superiori dictum est. Sed mea sententia, qui sequitur ordine sextus, sive spectes doctrinam viri, sive vitæ egregiam sanctitudinem, inter primos adnumerandus Sabinus Episcopus Placentinus: quanta enim hujus esset in litteris sacris peritia, illud unum satis tibi evidens sit argumentum, quod magnus noster Ambrosius huic sua scripta dignoscenda atque emendanda credebat: locupletes hujus rei testes sunt ejusdem Ambrosii ad eundem ea de re scriptæ (c) litteræ: sed & quam insignis miraculorum operatione nituerit, S. Gregorius (d) qui ea describit, amplam sane fidem facit: recensetur & ipse in Ecclesiasticis (e) tabulis digno præconio sanctitatis. Octavus vero ibi ordine collocatus Philastrius Episcopus Brixianus scriptorum memoria clarus, & cer-

(a) Ambr. ep. 40.

(d) Greg. dialog. 1. 3. cap. 10.

(e) Mart. tyr. Rom. die 11. Decemb.

taminibus adversus Arianos insignis habitus, accedentibus ad doctrinam dignis vitæ meritis, & ipse inter claros scriptores & viros sanctos adnumeratus habetur (f), de quo plura superius dicta sunt: hunc apud S. Ambrosium se novisse Mediolani, Sanctus Augustinus (g) gloriatur. Recensetur post alios nonnullos Heliodorus Episcopus Altinensis, quem sciimus Sancti Hieronymi (h) litteris plurimum commendatum: quantum præterea Græcarum litterarum facultate imbutus esset, superius est demonstratum: accessit vero ad ipsius coronam Nepotiani nepotis egregia morum institutio: hic in bona senectute diem claudens extremum, adhuc anniversaria commemoratione in Ecclesia (i) vivit; sicut & collegæ Eventius (k) Ticinensis, & Bassianus (l) Laudensis inter sanctos relati. Qui sequitur ordine Exuperantius Episcopus Dertonensis, ille esse putatur discipulus S. Eusebii Episcopi Vercellensis, de quo magna cum laude fit mentio in sermone sexagesimo nono, sed primo de S. Eusebio apud S. Ambrosium.

(f) Mart. tyr. Rom. die 18. Jul. (g) Aug. de hares. ad Quodvult deum. (h) Hier. ep. 1. 2. 3.

(i) Mart. tyr. Rom. die 3. Julii (k) Mart. tyr. Rom. die 18. Febr. (l) Mart. tyr. Rom. die 19. Januar.

Qui vero adfuerunt Legati ex provincia Narbonensi & Viennensi Constantius & Proculus, ut Synodi litteræ declarant, ille Arausicæ, Proculus vero Massiliensis fuit Episcopus, insignes plane hujus sæculi viri; quorum Proculus a S. Hieronymo mirifice commendatur; nam scribens ad Rusticum Narbonensem (m): *Habes istic, inquit, sanctum & doctissimum Pontificem Proculum, qui viva & præsentis voce nostras schedulas superet, quotidianisque tractatibus iter tuum dirigat.* Mentio ejusdem est etiam in Concilio Taurinensi. Qui vero Gallorum Legatus Justus nominatus legitur; fuit hic Episcopus Lugdunensis sanctitate clarus, cujus jugis memoria in Martyrologio perseverat (n), ejusque res gestæ conscriptæ leguntur (o). His & aliis clarissimis viris tunc enituit illa corona sanctorum tanquam floribus semper vividis atque odore fragrantibus in Ecclesia Dei; adeo ut vix sit reperiri alia Synodus, in qua tam exiguo Episcoporum numero, tot comprehensum habeantur viri sancti & eruditi, fama que celebres, vigentes in Ecclesia memoria sempiterna, anniversaria commemoratione votis fidelium redivivi. At quam commode accidit, ut qui a nobis ex instituto fuissent magno labore colligendi, hic una collectos, uno eodemque confesso dispositos, perfacile fuerit recensere, atque de singulis agere.

LXXXIV.

IV. Viri clarissimi qui interfuerunt Concilio Aquilejensi. (m) Hieron. epist. 4.

(n) Mart. tyr. Rom. die 2. Septembr. (o) Apud Sur. tom. 5. die 2. Sept. Ado in Chron. & Alii.

Jam vero par esset, ut ipsa Acta Synodi Aquilejensis hic verbatim describerentur; singulæque tot sanctorum Patrum sententiæ, ut divina quædam oracula ex integro redderentur: sed quoniam ea singula pluries edita adeo innotuerunt, ut

LXXXV. Acta Synodi summatim collecta.

cui-

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPER.
THEODOSII 3.

cuicumque ea cupienti pateant; abstinemus, satisque erit omnia summatum complexa (quod ad rerum cognitionem spectat) hic paucis repræsentare. Fuit ejus Synodi unica tantum Actio, quod a prudentibus bellatoribus dolosa impietas e latebris in lucem coacta progredi, cito citius tamquam horrendum monstrum jaculis omnium confecta est; adeo ut (quod eadem Acta habent) una die a prima hora usque ad septimam totum proelium confectum sit, licet visæ fuerint Patribus longæ moræ, laborque supervacaneus, jam publice notos hæreticos ad defensionem admitti, atque iterum condemnari; quos manifesta impietatis nota semel inuitos, ab Ecclesia Catholica extorres, ubique profugos, omnes vitarent, atque maxime exhorrent.

LXXXVI. Ante sessionem Ambrosius diu (ut ipse tradit) differuit cum iisdem Palladio & Secundiano hæreticis, si forte eos ad meliorem frugem perducere potuisset: sed opera frustra impensa, in ipsa sessione prælocutus, in Acta redigi omnia postulavit; quo eorum blasphemiam cunctis patentes, nulla valerent postea tergiversatione celari. Sicque in Acta primum omnium relata est epistola Imperatorum, qua Episcopos spontaneos ad Synodum convocarunt. Inde causa agi cœpta est, recitataque epistola Arii, in qua dictum erat, *Solus æternus Pater*. Et rogatus Palladius, quid sentiret; subterfugiens ille, negavit se respondere posse, absentibus Episcopis suis, nempe Orientalibus: quos vocatos Præfeti litteris venire noluisse, respondit Ambrosius. Urget tum ipse Ambrosius cum aliis Episcopis, ut propositæ rogationi respondeat de divinitate Filii Dei, quam Arius scripto negarat; eundemque moras nestentem eo dilemmate arctat, cum diceret: *Soles te Arianum negare: Aut damna hodie Arium aut defende*. At cum nec sic responderet, sed de minus pleno Concilio congregato querelas jungeret; Ambrosius a Synodo petiit, damnari Palladium, qui Arium damnare nollet; atque ad ipsum Palladium conversus, illud addidit: *Dubitas damnare post divina judicia, cum crepuerit medius? Interpellatique Legati Afrorum, Gallorum, & primæ sedis Illyrici Episcopus Sirmiensis, omnes una voce, anathema dixerunt omnibus secundum Arium sententibus*.

LXXXVII. Rursum rogatus Palladius, sic tandem Christum Filium Dei confessus est verum, ut secundum cavillos Auxentii, confiteretur verum Filium, non verum Deum. Sed cum adigi non valeret hæreticus, ut diceret Filium verum Deum; ab omnibus ei dictum est anathema, qui non confiteretur Filium Dei verum Deum. Post hæc

cum ex sententia Apostoli (a), Patrem (a) 2. solum habere immortalitatem Palladius *Tim. 6.* diceret, ac ex eo divinitatem Filii Dei negaret; dicentibus Episcopis secundum divinitatem æque Patri ac Filio & Spiritui sancto eandem immortalitatem competere; detrectante hoc profiteri Palladio, a Synodo anathema dictum omnibus id non affirmantibus.

Ac rursus Palladius spiris se, serpentis instar, involvens, quod non explicaret quid sentiret sincera fidei libertate; iterum anathema dictum est ei. Sed cum idem Palladius eo blasphemiam prorumperet, ut palam negaret Filium Dei sapientem; iterum anathema eidem inflictum est. Quodque itidem sic diceret Filium bonum, ut asserere nollet Deum bonum; iterum anathema ipsi irrogatum est. Sic item eadem percussus est sententia, cum nollet asserere Filium Dominum omnipotentem; sed provocaret ad Concilium generale. Post hæc autem ipse Palladius percontari cœpit Catholicos, & disputationem struere ex verbis illis Domini: *Pater major me est*. Sed etiam a Sabino repulsus est, ut indignus qui audiretur, nisi prius Arium condemnaret; tamen & hoc eidem indulserunt.

Urgete vero adhuc Palladio Catholicos illa sententia: *Pater major me est*; & illis perspicue omnes solventibus ambages; falsa usus Palladius textus ejus allegatione, distabat esse scriptum: *Qui misit me, major me est*. Sentiens igitur Ambrosius ab illo adulterari divinam Scripturam adjectione illorum verborum: *Qui misit me*; inclamavit cum aliis in eum anathema, dicens: *Anathema illi qui divinis Scripturis addit aliquid vel minuit*. Appellante vero illo alios auditores, sententia Sabini Episcopi definitum est, deteriores esse Palladii blasphemias, quam Arii. Surgente autem illo, ut exiret, & persistente in sententia, majorem secundum divinitatem Patrem esse Filio; iterum in eum a Patribus inculcatum est anathema. Instantibus rursus Catholicis, ut contra Arium, Filium æqualem Patri profiteretur; cum nollet respondere, eam ipse silentii falsam causam prætexuit, quod quæ dicerentur ab eo, minime a Notariis exciperentur. Quare ad omnem cavillationem eludendam permisit illi Synodus ut ipsius Notarii exceptores introducerentur. Sed cum rursus Palladius provocaret ad plenum Concilium; detrectante illo damnare epistolam Arii, ac diversis subterfugiis utente, Valerianus Episcopus Aquilejæ detexit larvam, nempe Palladium ordinatum fuisse a Photinianis, atque cum illis jam antea damnatum: quare dicto in eum rursus anathemate, ille iterum ad alios provocat auditores.

Cum

CHRISTI
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

XC.
Palladius
appellat
judices
sæculares.

Cumque eo tandem dementiæ venisset Palladius, ut sæculares etiam Judices peteret; Sanctus Ambrosius gravem illam sententiam dixit: *Sacerdotes de laicis judicare debent, non laici de sacerdotibus*: atque tandem novissimam hanc in eum damnationem his verbis intulit: *Esi Palladius in multis impietatibus deprehensus sit; erubescimus tamen ut videatur qui sacerdotium sibi vendicat, a laicis esse damnatus. Ac per hoc, quoniam & in hoc ipse damnandus est, qui laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeant judicare; juxta ea quæ hodie audivimus Palladium profitentem, & juxta ea quæ condemnare noluit, pronuncio illum sacerdotio indignum & ejiciendum, & ut in loco ejus Catholicus ordinetur. Ita Ambrosius: in quam sententiam a cæteris omnibus Patribus itum est.*

Sententia
in Palladium.

XCI.
Secundiani
Episcopi
Ariani
causa.

Damnato Palladio, Secundianus rogatus est sententiam dicere, quid profiteretur de Filio Dei: qui eadem quæ Palladius de ipso Filio Dei sentire professus est, licet circumventionem videri vellet esse Catholicus; sed tamen quadam inversione verborum, quemadmodum arte jocularia impostores visum fallunt, ita assereret Filium esse Deum verum unigenitum, ut dictionem illam, *Verum*, ad Filium, non autem ad Deum relationem habere vellet; ut cum Deum verum diceret, Verum ad unigenitum referret; quasi diceret, Filium verum esse Patris unigenitum. At licet hic terminentur Acta quæ extant, nec ea integra omnia habeantur; tamen ex epistola a Synodo scripta, æque damnatum esse Secundianum atque Palladium, apparet. Quinetiam Attalum presbyterum ex Catholico Ariano factum, Patres eadem sententia perculere: Valentem quoque Pseudoepiscopum intrusum in locum Marci Petavionensis Episcopi, quod a populo ejectus, patriam Gothis prodicione tradidisset, habitu Gothico cum torque & brachialibus incedentem, nec non ordinationes illegitimas ubique facientem, detulerunt per litteras Imperatoribus; a quibus & petierunt, ne Photinianis cogendi conventum apud Sirmium, quod tentabant, facultas daretur. Sed Synodalem hic epistolam ad Augustos per Legatos missam recitemus, prout de aliis factum est.

XCII. *Imperatoribus clementissimis & Christianis, beatissimisque Principibus Gratiano, Valentiniano, & Theodosio sanctum Concilium quod convenit Aquilejæ.*

Litteræ Synodi ad Imperatores. *Benedictus Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, qui vobis Romanum Imperium dedit; & benedictus Dominus noster Jesus Christus unigenitus Dei Filius, qui regnum vestrum sua pietate custodit; apud quem gratias agimus vobis, clemen-*
Ann. Eccl. Tom. V.

tissimi Principes, quod & fidei vestræ studium probavistis, qui ad removendas altercationes congregare studuistis Sacerdotale Concilium, & Episcopis dignatione vestra honorificentiam reservastis, ut nemo deesset volens, nemo cogere tur invitus. Itaque juxta mansuetudinis vestræ statuta convenimus sine invidia multitudinis, & cum effectu disceptationis; nec ulli de hæreticis Episcopi sunt reperti, nisi Palladius & Secundianus, homines vetustæ perfidiæ; propter quos congregari Concilium postulabant de extrema parte Orbis Romani. Ecce nullus senectutis annis gravatus, cujus vel sola esset reverenda canities, de ultimo sinu maris Oceani venire compulsus est, & Concilio nihil defuit; nullus debile corpus trabens jejuniorum stipendiis oneratum, itineris est coactus injuria, fortitudinis amissæ damna destere; nullus postremo pauperiem, in sacerdotibus gloriosam, subsidio veniendi destitutus ingemit.

*Unde completum in te est, clementissime Principum Gratiane, quod Scriptura divina laudavit (a): Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Quam grave autem, si propter duos in fide carissos, toto in Orbe essent Ecclesiæ sacerdotibus destitutæ? Qui etiam si venire propter prolixitatem itineris nequiverunt; tamen omnes prope ex omnibus Provinciis Occidentalibus, missis adfuere Legatis, & altercationibus evidentibus id se tenere, quod nos asserimus, & in tractatu Nicæni congruere Concilii designarunt, &c. Postque enarrata Acta Concilii superius explicata, ibidem Patres, ut damnati hæretici ministerio Præfectorum ab Ecclesiis arceantur, auxilium implorant his verbis: *Vestram fidem, vestram gloriam deprecamur, ut reverentiam Imperii vestri deferatis auctori, censeatisque impietatis assertores & adulteros veritatis, datis apicibus clementiæ vestræ ad judicia competentia ab Ecclesiæ arcendos esse liminibus; ut in damnatorum locum per nostræ parvitatatis Legatos sancti subrogentur sacerdotes. Attalum quoque presbyterum de prævaricatione confessum, & palam sacrilegiis in hærentem par sententia comprehendat. Nam quid de magistro, ejus Valente dicemus? Qui cum esset proximus, declinavit sacerdotale Concilium, ne ever-
sæ patriæ, perditorumque Civium causas præstare sacerdotibus cogere tur. Qui etiam torquem, ut asseritur, & brachialia, impietate Gothica profanatus, more indutus Gentilium ausus sit in prospectum exercitus prodire Romani. Quod sine dubio non solum in sacerdote sacrilegium, sed etiam in quocumque Christiano abhorretur more Romano, nisi forte sic solent idololatræ sacerdotes prodire Gothorum. Episcopos**

XCIIL.

(a) Psal.
40.

De Attalo, & Valente proditore patriæ.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPER.
THEODOSII 3.

Arianos torquatos interdum incedere consueviffe, alibi diximus, & inferius quoque aliis patebit exemplis. Subdunt iidem Patres:

XCIV. *Moveat pietatem vestram sacerdotale nomen, quod ille sacrilegus infamat; qui etiam suorum vocibus (qui tamen superesse possunt) nefandi sceleris arguitur: Certe domum repetat suam; non contaminet florentissimas Italiae Civitates, qui nunc illicitis ordinationibus consimiles sui sociat sibi, & seminarium quærit suæ impietatis atque perfidiæ per quosque perditos relinquere, qui Episcopus esse nec cæpit. Nam primo Petavione superpositus fuerat sancto viro Marco admirabilis memoriæ sacerdos: & postquam deformiter dejectus a plebe est, qui Petavione esse non potuit, is nunc Mediolanum post eversionem patriæ, ne dicamus proditorem, inquietavit. Super omnibus igitur pietas vestra* consolari dignetur, ne obtemperantes vestræ tranquillitatis statutis, frustra convenisse videamur. Non solum enim cavendum est, ne nostra, sed ne vestra decreta infamantur. Petimus igitur, ut Legatos Concilii sanctos viros æque clementia vestra audire dignetur, & cum effectu eorum quæ poscimus, maturius redire præcipiat, ut mercedem accipiat a Domino Deo Christo, cuius Ecclesias ab omni sacrilegorum labe purgastis. Photinianos quoque, quos & superiori lege censuistis nullos facere debere conventus, & eam quæ de Concilio sacerdotum data est congregando, removistis: petimus, ut (quoniam in Sirmiensi oppido adhuc conventus tentare cognovimus) clementia vestra, interdicta etiam nunc coitione, reverentiam primum Ecclesiæ Catholicæ, deinde etiam legibus vestris deferre jubeatis; ut & vos, Deo præstante triumphetis, qui paci Ecclesiarum, quietique consulitis. Hactenus Episcopi ad Imperatores.*

XCIV. *Dederunt quoque iidem litteras ad comprovinciales Episcopos, qui Legatos ad Concilium miserant; quarum ibidem extat exemplar, earum scilicet, quæ missæ sunt ad Episcopos Galliarum Provinciæ Narbonensis ac Viennensis, ex quibus Proculus & Constantius Synodo interfuere Legati: Quod vero nulla legatio ab Hispaniarum Episcopis missa fuerit, cum ex Africa etiam advenerit; illa causa creditur, quod universa Hispania hoc tempore ob Priscillianum hæresiarcham maxima jactabatur dissidii tempestate. Quomodo autem hæc se habuerint, proxime dicturi sumus. Lex vero illa, qua Photinianos conventus interdicti erant, utique ea est, quam superius recitavimus hoc anno datam quarto Idus Januarii, iisdem Consulibus Eucherio atque Syagrion. Quod item ajunt Arianum hominem Mediolanen-*

sem Civitatem perturbare; tantam fiduciam haud dubium Justinæ Augustæ favore sibi impios vendicasse, certum est: cuius quoque studio ejusdem sectæ homines sese in aulam etiam Gratiani insinuarunt, eoque insolentiæ progressi sunt, ut duo ex illis illudere conati sint sanctissimo sacerdoti Ambrosio: quonam modo id acciderit, Paulinus narrat his verbis (a):

Fuerunt etiam duo cubicularii tunc temporis Gratiani Imperatoris de hæresi Arianorum, qui tractandam Episcopo quæstionem proponerent. Ad quam audiendam altero die ad Basilicam Portianam se adfuturos promiserant. Erat enim quæstio de Incarnatione Domini. Sed alio die miserandi homines superbiæ tumore completi, nec memores promissorum, contemnentes Deum in sacerdote ipsius, nec plebis expectantis considerantes injuriam, immemores etiam dictorum Dominicorum (b): Quoniam qui scandalizaverit unum ex minimis istis, oportet ut mola asinaria collo ejus alligetur, & demergatur in profundum maris; conscendentes in equos, quasi gratia gestandi, Civitate egressi sunt, expectante sacerdote & plebe in Ecclesia constituta. Sed hujus contumaciæ quis finis fuerit, horresco referens. Subito enim præcipitati miseras animas emisserunt, atque corpora illorum sepulturæ sunt tradita. Sanctus vero Ambrosius cum ignorasset quod factum esset, nec diutius posset plebem tenere, ascendens pro tribunali, de eadem quæstione quæ fuerat proposita, sermonem adorsus est, dicens: Debitum, fratres, curo solvendum, sed besternos meos non invenio creditores, & reliqua quæ sunt scripta in libro, qui de incarnatione Domini intitulatur. Hæc Paulinus: ex quibus videas juxta illud Proverbiorum (c) eisdem accidisse: Parata sunt derisoribus judicia: at de rebus Ambrosii hactenus: ad Romanum Pontificem orationem convertamus.

Post hæc autem cum de rebus gestis in Synodo Constantinopolitana Damasus Romanus Pontifex nuncium accepisset, & inter alia quod in Paulini Episcopi Antiocheni contumeliam creassent Episcopum in locum Meletii Flavianum; quod res eo progressa esse videretur, ut dissimulari non posset, agit cum Imperatoribus de cogendo anno sequenti Romæ Concilio generali; ad quod ut Orientales Episcopi, qui hoc anno convenerunt Constantinopoli, venire compellerentur, auxilium implorat Theodosii Augusti Constantinopoli commorantis: id quidem testantur litteræ (d) Orientalium Episcoporum, qui sequenti anno Constantinopoli convenerunt. Sed & Gratianum quoque interpellatum a Damaso, ut id perficiendum curaret, Sozomenus affirmat, qui

(a) Pauli.
in vit. S.
Ambrosii.XCVI.
Ariani aulici quid in Ambrosio sum.(b) Matt.
28.(c) Prov.
9.XCVII.
Damasus agit pro cogendo Romæ Concilio generali.

(d) Apud Theod. l. 5. c. 9.

CHRISTE
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPER.
THEODOSII 3.

(a) Sozo. 1.7. c. 11. de his ejusmodi instituit orationem (a): Ex eo, inquit, nempe quod Flavianus in locum Meletii Episcopus Antiochenus subrogatus est, maxima rursus perturbatio Antiochenam Ecclesiam corripuit, ac plurimi se a Flaviani communione abstraxerunt, & privatim sub Paulino conventum egerunt. Quin & ipsi quoque sacerdotes ob hanc rem inter se contende-
bant; atque Ægyptii quidem, & Arabici, & Cyprii velut ob Paulinum injuria affectum stomachabantur: Syri vero, Palesti-
ni, Phœnices, tum etiam ex Armenis, ex Cappadocibus, ex Galatis, & ex Ponticis plurimi pro Flaviano stabant. Non mi-
nime autem indignatus fuit Episcopus Ro-
manus, & cum eo cuncti sacerdotes Occi-
dentales: ac Paulino quidem ceu Antio-
chiæ Episcopo consuetas scribebant episto-
las, quas Synodales appellant; ad Fla-
vianum vero silentium agebant. Quin &
Diodorum Tarsi, & Acacium Berææ Epis-
copos, qui illum ordinarant, reos agebant
& pro excommunicatis habebant. Itaque
ut de hisce rebus cognosceretur, scripse-
runt tum ipsi, tum Gratianus Imperator,
in Occidentem convocantes Episcopos O-
rientales. Hæc Sozomenus. Cæterum ha-
ud eo res pervenit, ut sectatores Flaviani
sententia excommunicationis percellerentur,
licet Sozomenus dicat ordinatores fuisse
excommunicatos. Verum tolerantum id diu,
quod non unius Civitatis, vel Ecclesiæ, sed
totius Orientis hæc causa esset. Isthæc omnia
per Damasum apud Theodosium acta esse post
Aquilejense Concilium, litteræ (b) Orientalium
fidem faciunt; quibus pariter declaratur
paruisse Damaso Theodosium, ut datis ad
Episcopos Orientis literis, eos Romam ad
Concilium proficisci debere significaret.
Meminit & S. Hieronymus (c) ejusmodi
Imperialium litterarum, quibus Episcopi
Orientis in Occidentem, Romam convocaban-
tur: ex quibus ipse Paulinus Episcopus
Antiochenus, Epiphanius in Cypro Constantiæ
Episcopus, & alii accersiti Romam se con-
tulerunt, cum & ipse quoque S. Hieronymus
in Urbem reversus est. Sed de his anno
sequenti.

XCVIII. Jam vero reliquum est, ut de rebus
Hispanicis hujus temporis hic contexamus
historiam; cui sane Ecclesiæ exagitata
turbis Priscilliani hæresiarchæ, minime
liberum fuisse, ut Legatos mitteret ad
Concilium Aquilejense, paulo superius
diximus. Unde autem ejusmodi hæresis
ex Gnosticis irrepsit in Hispanias
atque Priscillianum infecerit, ut ipse in
ea provincia hujuscemodi primus auctor
haberetur; res ex altiori principio repe-
tenda; quam Severus (d) ita describit:

Hæresis
Gnosticorum
illa in His-
panias.
(d) Sever.
hist. lib. 2.

XCIX.

Sequuntur tempora ætatis nostræ gravia
Ann. Eccl. Tom. V.

& periculosa, quibus non usitato malo pol-
luta Ecclesiæ, & perturbata omnia. Nam-
que tum primum infamis illa Gnosticorum
hæresis intra Hispanias deprehensa, super-
stitio execrabilis, arcanis occultis secre-
tis. Origo istius mali oriens ab Ægyptiis.
Sed quibus ibi initiis coaluerit, haud
facile est differere. Primus eam intra
Hispanias Marcus intulit ex Ægypto
profectus, Memphis ortus. Hujus audito-
res fuere Agape quædam non ignobilis mulier,
& rhetor Helpidius. Hæc Severus de ori-
gine & loco unde manavit. Hic tibi, le-
ctor, in memoriam revoco quæ dicta sunt
superius; nimirum S. Epiphanium (e) Con-
stantiæ in Cypro Episcopum, cum in Ægypto
juvenis esset, impegisse in hujusmodi
latentes ibi turpissimos Gnosticos, pa-
rumque abfuisse, quin ipse blanditiis
illius sectæ feminarum fuerit irretitus: qui
divina fultus gratia liber exiens, eos la-
titantes circiter octoginta denunciavit lo-
corum illorum Episcopis, quorum studio
iidem infames hæretici ex Ægypto expulsi
fuerunt: quos assertione Severi in His-
panias navigasse scimus, licet quo pro-
fecti fuerint Epiphanius nihil dicat. Cer-
te quidem conveniunt tempora, nempe
Epiphanius juvenis cum Marco ex Ægypto
veniente, & alios edocente, a quibus
Priscillianus veneno potatus fuit.

Gnostici
ex Ægypto
in Hispanias.

(e) Epi-
phan. hæ-
res. 26.
prope fin.

Porro Marcum in Gallias primo, deinde
navigasse in Hispanias cum his mercibus,
Sanctus Hieronymus tradit, dum ita de his
scribit: (f) Insidiatur in apochrypho,
quasi in spelunca sua, insidiatur ut rapiat
pauperem. Ascensio enim Isaiæ, Apocalypsis
Eliæ, hoc habent testimonium; & per hanc
occasionem, multaque hujusmodi, Hispaniarum
& Lusitanæ deceptæ sunt mulierculæ
oneratæ peccatis, quæ ducuntur desideriis
variis, semper discentes, & nunquam ad
scientiam pervenientes, ut Basilidis, Balsami,
atque Thesauri, Barbelonis quoque & Leusibote,
ac reliquorum nominum portenta susciperent;
de quibus diligentissime scribit vir Apostolicus
Irenæus Episcopus Lugdunensis & martyr,
multarum originem explicans hæreseon, &
maxime Gnosticorum, qui per Marcum Ægyptium
Galliarum primum circa Rhodanum, deinde
Hispaniarum nobiles feminas deceperunt,
miscentes fabulis voluptatem, imperitiæ
sua nomen scientiæ suæ vendicantes, &c.
Hæc Hieronymus. Sed prosequamur
narrationem Severi, rem accurate ita describentis:

(f) Hiero.
in Isai. c. 44.

CI.
Qualis
Priscillianus.

Ab his Priscillianus est institutus, familia
nobilis, prædives opibus, acer ingenio,
facundus, multa lectione eruditus,
disserendi ac disputandi promptissimus;
felix profecto, si non pravo studio corrupisset
optimum ingenium; prorsus multa in eo
animi & corporis bona cerneret;

CHRISTE
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPER.
THEODOSII 3.

vigilare multum, famem ac sitim ferre poterat, habendi minime cupidus, utendi parcissimus, sed idem vanissimus, & plus justo inflatior profanarum rerum scientia. Quin & magicas artes ab adolescentia eum exercuisse, creditum est. Is ubi doctrinam exitiabilem aggressus est, multos nobilium, pluresque populares auctoritate persuadendi, & arte blandiendi allucit in societatem. Ad hoc, mulieres novarum rerum cupida, fluxa fide, & ad omnia curioso ingenio catervatim ad eum confluebant; quippe humilitatis speciem ore & habitu præterens, honorem sui & reverentiam cunctis injecerat.

CII.

Hispaniæ corrupta a Priscilliano.

* Higinus

Concilium Cæsaraugustanum.

Jamque paulatim perfidiæ istius tabes pleraque Hispaniæ loca pervaserat. Quin & nonnulli Episcoporum depravati; inter quos Instantius & Salvianus, non solum consensione, sed sub quadam etiam conjuratione susceperant. Quo Adyginus * Episcopus Cordubensis, ex vicino agens, comperito, ad Idacium emeritæ atatis sacerdotem refert. Is vero sine modo & ultra quam oportuit, Instantium & socios ejus laceffens, facem quandam nascenti incendio subdidit, ut exasperaverit malos potius, quam compresserit. Igitur post multa inter eos & digna memoratu certamina, apud Cæsaraugustam Synodus congregatur; cui tum etiam Aquitani Episcopi interfuerunt. Verum hæretici committere se judicio non ausi. In absentes tum lata sententia, damnatique Instantius & Salvianus Episcopi, Elpidius & Priscillianus laici. Additum etiam, ut si quis damnatos in communionem recepisset, sciret in se eandem sententiam promendam. Hæc Severus. Extant fragmenta quædam ejusdem Concilii Cæsaraugustani, non autem ipsum integrum, in nominibus Episcoporum enormiter depravata, atque errore Collectoris rejecta ad tempora Hormisdæ Papæ; cum idem Concilium ex certa auctoritate Severi sub Da-

PAGIUS

XIV. Synodus Cæsaraugustana.

Ad num. CII. & seqq. Concilium Cæsaraugustanum Æra 418. celebratum, ut titulus hujushabet, ad quem Baronius animum non advertit, proindeque anno Christi trecentesimo octogesimo. Prosper in Chronico sub Ausonii & Olybrii Consulatu anno CCCLXXIX. gesto ait: Ea tempestate Priscillianus Episcopus de Galacia ex Manichaorum & Gnosticorum dogmate hæresim nominis sui condidit. Eo itaque anno ea hæresis agnita, & insequentem Synodus hæc adversus eam habita. Idacius in Chronico anno Abrahami 2401. qui Kalendis Octobris anni Christi trecentessimi octogessimi quarti incipit, ait: Priscillianus declinans in hæresim Gnosticorum per Episcopos, quos sibi in eadem pravitate collegerat, Abula Episcopus ordinatur. Qui aliquot Episcoporum Conciliis auditus, Italiam petit & Romam. Ubi ne ad conspectum quidem sanctorum Episcoporum Damasi & Ambrosii receptus, cum his, cum quibus ierat, redit ad Gallias. Inibi similiter a Sancto Martino Episcopo,

maso collocandum fuisset: reddamus hic ipsum decurtatum (ut reperitur) & emendemus pro virili qui irrepperunt errores; sic enim se habet (a):

Quarto Nonas Octobris Cæsaraugustæ, in Secretario residentibus Episcopis Siradio, Delphino, Raticio, Ampelio, Augentio, Lucio, Italio, Splendino, Valerio, Symposio, Caterio, & Italio, ab universis dictum est: Recitentur sententiæ, &c. Habes hic Delphinum nominatum, quem fuisse Burdegalensem Episcopum & adversarium Priscilliani idem Severus (b) affirmat. Legis insuper, Italium & Italium; scias legendum ex eodem Severo, Idacium & Ithacium, qui fuerunt acerrimi oppugnatores Priscilliani. At sicut defunt integra Synodi Acta, ita etiam excidisse plurimorum nomina Episcoporum, qui eidem Synodo interfuerunt, possumus existimare. Ac ne dubites hunc illum ipsum esse conventum, quem Severus describit; habes in primis Severi sententia decretum esse in ea Synodo, ut damnatos hæreticos nemo in communionem reciperet, alioqui eadem ipsum sententia plestendum esse: quod invenies expressum in quinto canone his verbis (c):

Item lectum est: Ut hi qui per disciplinam aut sententiam Episcopi ab Ecclesia fuerint separati, ab aliis Episcopis non sint recipiendi. Quod si scientes Episcopi fecerint, non habeant communionem. Ab universis Episcopis dictum est: Qui hoc commiserit, Episcoporum non habeat communionem. Hæc ibi. Sed & ex dogmatibus atque corruptelis Priscilliani, quæ sancitis contrariis legibus idem Concilium conatum est convellere; plane intelliges, hoc illud ipsum esse Concilium Cæsaraugustanum, cujus Severus meminit. Ut in primis, quod constat cum ex Severo, tum etiam ex S. Hieronymo (ut dictum est) a Priscilliano atque collegis deceptas esse plu-

ri-

& ab aliis Episcopis hæreticus judicatus, appellat ad Cæsarem; quia in Galliis his diebus potestatem Tyrannus Maximus obtinebat Imperii. Baronius Chronicon illud non viderat, cujus ope Annales variis in locis illustrari poterunt. Idacius ex Episcopis Hispaniarum unus, qui nascenti huic hæresi sese opposuit, vocatur a Severo lib. 2. Hist. quando de hoc Concilio loquitur, emerita atatis Sacerdos. Sed locus corruptus, videturque fuisse Emeritæ Episcopus, ideoque legendum, Emerita civitatis, ut Viris doctis observatum. Quesnellus in Notis ad S. Leonem scribit, Priscillianum nunquam agnitus fuisse Episcopum, & locum Hieronymi ad Ctesiphontem, ubi habet, in Labilensi oppido, corruptum esse. Sed perperam; cum præter Hieronymum, Prosper & Idacius eum Episcopum in suis Chronicis vocent.

Duodecim tantum Episcoporum nomina, eaque corrupta in Actis leguntur: primus est Siradius, qui videtur esse Sanctus Phæbadius Ag-

(a) Tom. Concil. veter. edit.

CIII.

Acta Concilii Cæsaraugustani contra Priscillianum.

(b) Sever. hist. lib. 2. prope fin.

(c) Conci. Cæsaraugust. c. 5. t. 1. Concil.

CIV.

XV.

gen-

CHRISTE
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

rimas nobiles feminas, atque seductas sub specie pietatis & disciplinæ: en quam, apposite ad hæc avertenda Patres primum omnium statuere:

CV. *Ut mulieres omnes Ecclesie Catholice fideles a virorum alienorum lectione & cæribus separentur; nec ad ipsas legentes alii studio vel docendi vel discendi conveniant; quoniam & hoc Apostolus (a) jubet. Ab universis Episcopis dictum est: Anathema futuros, qui hanc Concilii sententiam non observaverint. At quod iidem hæretici jejunarent die Dominico, & abominanda perpetrantes, clandestinos conventus agerent; his occurrentes Patres hæc secundo canone decreverunt, quem ita ibi legit Lucius Episcopus:*

(a) 1. Cor.
14. 1.
Tim. 2.

Ne quis jejUNET die Dominico causa temporis, aut persuasionis, aut superstitionis; nec Quadragesimæ diebus ab ecclesiis fideles desint. Nec habitent in latibulis cubiculorum ac montium qui in suspicionibus perseverant; sed exemplum & præceptum custodiam sacerdotum; & ad alienas villas agendorum conventuum causa non conveniant, &c. Sane quidem Priscillianistas consuevisse jejunare die Dominico, S. Leo in epistola ad Turibium (b) expresse testatur, atque alii antiquiores affirmant.

(b) Leo
epist. 93.

CVI.

*Quod insuper iidem ut laterent, convenientes ad ecclesiam Catholicorum, ut viderentur communicare, sic accipiebant Eucharistiam, ut eam non comederent; hæc ob eam causam contra eos decrevit Synodus: Eucharistia gratiam si quis probatur acceptam non consumpsisse in ecclesia, anathema sit in perpetuum. Rursus adversus eorumdem occultas collectiones hæc iidem: Vigesimo & primo die *, id est, a decimosexto Kalen. Jan. usque in diem Epiphaniæ, qui est octavo Idus Januarii, continuis diebus nulli liceat de Ecclesia se absentare, nec latere in domibus, nec secedere*

* Viginti
& uno
diebus.

in villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad Ecclesiam. Quod qui non observaverit de suspectis, anathema sit in perpetuum. De his idem qui supra S. Leo tradit, eosdem Priscillianistas jejunare consuevisse tempore Natalis Domini, ea nimirum ex causa, quod non credebant eum carnem suscepisse humanam.

Rursum vero quod (ut ex Severo dictum est) Priscillianus affectaret sanctitatem in habitu, quem & ejus sectatores imitarentur; idcirco Patres hæc statuere: *Si quis clericus propter luxum, vanitatisque præsumptum de officio suo sponte discesserit, ac velut observatorem legis, monachum videri se maluerit esse quam clericum; ita de Ecclesia repellendum, ut nisi rogando, & obsecrando plurimum temporis satisfecerit, non recipiatur. Sed & illud etiam contra Priscillianum: Ne quis doctoris nomen sibi imponat, præter has personas quibus concessum est. Jam probe ex his vides, hoc illud esse Concilium Cæsaraugustanum, cujus Severus meminit, qui & mox subdit (c): Ithacio Sossubenfi * Episcopo negotium datum, ut decretum Episcoporum in omnium notitiam deferret, in sin. maximeque Hyginum extra communionem * Suffaceret: qui cum primus omnium insectari palam hæreticos cœpisset, postea turpiter depravatus, in communionem eos recepisset.*

CVII.

Interim Instantius & Salvianus damnati judicio sacerdotum, Priscillianum etiam laicum, sed principem malorum omnium una secum Cæsaraugustana Synodo notatum, ad confirmandas vires suas Episcopum in Abilensi oppido constituunt (sic restituendum Labilensi: nam Abilæ Episcopum postea factum Priscillianum fuisse, S. Hieronymus contra Pelagianos affirmat) rati nimirum, si hominem acrem & callidum sacerdotali auctoritate armaissent, tutiores fore

CVIII.
Priscillianus expellitur.

PAGIUS gennensis in Aquitania secunda Episcopus, qui ob antiquitatem, sanctitatem, ac scientiam primum locum tenere potuit. Secundus est, Delphinus Burdigalæ Aquitanicæ secundæ Metropoles Episcopus. Septimus est Ithacius, vocatus Itacius ab Isidoro Hispalensi, Clarusque cognominatus. Hic Episcopus Hispaniæ erat, & verosimiliter Ossonobensis, ut existimat Mariana, quia Sulpicius Severus vocat eum Episcopum Sossabensem, quod nomen corruptum. Ossonoba autem urbs Lusitanicæ fuit. Nomina cæterorum vel corrupta, vel eorum Sedes adhuc ignotæ. Cæterum Severus Sulpicius de hac hæresi loquens, ait: *Primus eam intra Hispanias Marcus intulit, Ægypto profectus, Memphis ortus: hujus auditores fuere, Agape quadam non ignobilis mulier, & Rhetor Helpidius. Qui Helpidius non videtur diversus ab Helpidio in Concilio Cæsaraugustano damnato. Quare Marcus iste alius a Marco auctore sectæ Marcistorum, cujus mentionem facit Irenæus lib. I. cap. 89. & de quo loquitur Baronius anno CLXXV. num.*

Marcus
auctor hæresis
Priscillianistarum.

XXIV. & seqq. Secta enim Priscillianistarum, ex Manichæorum & Gnosticorum dogmate conflata, ut numero præcedenti ostendi: Manes autem hæresim suam publicavit anno CCLXXVII. sæculo ferme post hæresim Marcistorum.

Et tamen Baronius utrumque Marcum confundit, innixus auctoritate Divi Hieronymi, qui in Commentario ad Isaiam cap. 44. scribit, Marcum in Gallias primo, deinde navigasse in Hispanias. *Et per hanc occasionem, inquit Hieronymus, multaque hujusmodi, Hispaniarum & Lusitania decepta sunt muliercula onerata peccatis, &c. de quibus diligentissime scribit Vir Apostolicus Irenæus Episcopus Lugdunensis & Martyr, multarum originem explicans hæresion, & maxime Gnosticorum, qui per Marcum Ægyptium Galliarum primum circa Rhodanum, deinde Hispaniarum nobiles feminas deceperunt. Qua de re idem Hieronymus epist. 29. ubi magis mentem suam aperit. Verum hallucinatur Sanctus Doctor, ut etiam observavit Hermantius in Notis ad Vitam Gallicam Sancti Ambrosii lib. 3. cap.*

XVI.
Diversus est a Marco de quo loquitur S. Irenæus.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTINI 6. IMPER.
THEODOSII 3.

fore sese. Tum vero Idacius, atque Ithacius acrius instare, arbitantes posse inter initia malum comprimi; sed parum sanis consiliis sæculares Judices adeunt, ut eorum decretis atque executionibus hæretici urbibus pellerentur. Igitur post multa & fœda, Idacio supplicante, elicitur a Gratiano tum Imp. rescriptum, quo universi hæretici excedere non Ecclesiis tantum, aut urbibus, sed extra omnes terras propelli jubebantur. Quo comperto Gnostici diffisi rebus suis, non ausi iudicio certare, sponte cessere qui Episcopi videbantur; ceteros metus dispersit.

CIX. Priscillianus venit Romam. At tum Instantius, Salvianus, & Priscillianus Romam profecti, ut apud Damasum Urbis ea tempestate Episcopum objecta purgarent. Sed iter eis præter interiorem Aquitaniam fuit; ubi tum ab imperitis magnifice suscepti, sparsere perfidia semina, maximeque Eleusanam plebem sane tum bonam & religioni studentem pravæ prædicationibus pervertere. A Burdegala per Delphinum repulsi; tamen in agro Euchrocia aliquantisper morati, infecere nonnullos suis erroribus. Unde iter ceptum ingressi, turpi sane pudibundoque comitatu cum uxoribus atque alienis etiam feminis, in quibus erat Euchrocia, ac filia ejus Procula, de qua fuit sermo hominum Priscilliani stupro gravidam, partum sibi graminibus abegisse. Hi ubi Romam pervenere, Damaso se purgare cupientes, ne in conspectum quidem ejus admissi sunt. Regressi Mediolanum, æque adversantem sibi Ambrosium repererunt.

CX. Priscillianus subripit rescriptum. Tum vertere consilia, ut quia duobus Episcopis, quorum, ea tempestate summa auctoritas erat, non illuserant; largiendo & ambiendo, ab Imperatore cupita extorquerent. Ita corrupto Macedonio tum Magistro officiorum, rescriptum eliciunt, quo calcatis quæ prius decreta erant, restitui Ecclesiis jubebantur. Immane profecto piaculum, quo suggestione Macedonii Gratianus Princeps maxime pius, ejus quod pie sancteque sanxerat, prævaricator est factus: ex quo quidem facinore sibi necem comparavit. Nam ad immane scelus vindicandum, & hæreticos libera voluntate indulgentia Gratiani vagantes comprimendos, atque digna animadversione ple-

PAGIUS 3. cap. 10. Irenæus enim de alio Marco loquitur, qui ante originem hæresis Manichæorum devixerat, ut mox dixi. Secundo, non dicit Irenæus, Marcum a Rhodano in Aquitaniam, & postea in Hispaniam transisse, sed tantum habet: Talia dicentes & operantes, & in iis quoque, quæ sunt secundum nos regiones Rhodanenses, multas seduxerunt mulieres. Verum itaque non est. Gallias primum hæresi Priscillianistarum infectas fuisse, & Marcum, cuius meminit Irenæus, eundem esse cum Marco hæresicos Priscillianistarum auctore. Perperam

atendos, suscitavit adversus eum Deus Maximus tyrannum, qui Imperatori necem intulit, & in principes hæreticorum gladio animadvertit. Sed hæc licet postea, ex præsentis tamen causa contigisse, nemo non videt.

Sed nec inultus abiit improbus Macedonius hæreticorum fautor, erga Catholicos parum æquus, de quo ista Paulinus (a): Temporibus Gratiani, cum ad prætorium Macedonii tunc Magistri officiorum pro quodam intercedendo Ambrosius perrexisset, atque præcepto prædicti viri fores invenisset clausas, nec copiam ingrediendi adeptus esset, ait: Et in quidem venies ad Ecclesiam, quam nec, clausas januas inveniens, ingredieris. Quod factum est, mortuo Gratiano. Confugiens etenim Macedonius ad Ecclesiam, patentibus januis aditum reperire non poterat. Hæc Paulinus. Quod enim scirent aulici nihil a Gratiano Imperatore Ambrosio denegari; invidiæ æstu succensi, præcludere aditum illi interdum consueverunt; ut aliquando contigit, cum Ambrosius pro pœna mortis damnato intercedere conaretur; rem gestam Sozomenus ita narrat (b): Paganus quidam ordine vir illustris Gratianum quidem conviciis prosciderat, & patre indignum appellaverat, ejusque rei habito iudicio capite damnatus erat. Cumque jam ad supplicium duceretur, venit ad Palatium Ambrosius pro illo supplicaturus. Cæterum cum Gratianus eorum instinctu qui illi damnato insidiabantur, distineretur spectaculis venationum (quales privata delectationis, non publici commodi gratia Principes exhibere consueverunt) nec atriensium quisquam illi rem indicaret, quasi opportunum non esset, recessit. Progressus autem ad illam portam, per quam feras introducebant, clanculum se habuit; ac simul cum venatoribus ingressus, non antea rei causam agere omisit, neque prius Gratiani & aulicorum ejus obscrationibus cessit, quam salutiferum suffragium Gratiano extorsisset, quo morti destinatum liberaret. Hactenus de his Sozomenus. Sed redeamus ad institutam de Priscilliano & sociis orationem.

Quid demum scelestissimi hæretici, extorto atque subrepto edicto a Gratiano?

subdit

etiam Baronius existimat, Marcum hunc venisse ex Ægypto anno CCCLXXII. quo credit, Epiphanium ibi fuisse, & octoginta circiter Gnosticos latitantes locorum illorum Episcopis denuntiasse, ut ipsemet Epiphanius ait hæresi 26. Nam, ut Papebrocius observat die XII. Maii, in Vita Sancti Epiphanii cap. 12. illa Gnosticorum denuntiatio referenda ad annum circiter CCCXXVI. ut ibidem explicat, quo tempore Marcus Priscillianistarum auctor nondum forsan natus erat.

CXI.
Macedonius contumeliosus.

(a) Paulinus in vita S. Ambr.

(b) Sozomenus l. 7. c. 24.

CXII.

CHRISTI
381.

DAMASI PAP.
15.

GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

(a) Sever. subdit ita Severus (a): Hoc freti Instan-
tius & Priscillianus, repetivere Hispanias.
Nam Salvianus in Urbe obierat. Ac tum
sine ullo certamine Ecclesias, quibus præ-
fuerant, recepere. Verum Ithacio ad resi-
stendum non animus, sed facultas defuit.
Quia hæretici corrupto Volventio * Pro-
consule, vires suas confirmaverant. Quin-
etiam Ithacius ab his, quasi perturbator
Ecclesiarum, reus postulatus, iussusque per
atrocem executionem deduci, trepidus per-
fugit ad Gallias. Ibi Gregorium Præfe-
ctum adiit. Qui compertis, quæ gesta e-
rant, rapi ad se turbarum auctores jubet,
atque de omnibus ad Imperatorem refert,
ut hæreticis viam ambiendi præcladeret.
Sed id frustra fuit: quia per libidinem &
potentiam paucorum, cuncta ibi venalia
erant. Igitur hæretici suis artibus, gran-
di pecunia Macedonio data, obtinent, ut
Imperiali auctoritate, Præfecto erepta co-
gnitio, Hispaniarum Vicario traderetur:
nam jam Proconsulem habere desierant.
Missique a Magistro officiales, qui Ithacium
tum Treveris agentem ad Hispanias re-
traherent: quos ille callide frustratur, ac
postea per Pritannium Episcopum defensus,
illisit. Hactenus Severus de his quæ con-
tulerunt usque ad Maximum tyrannum;
nempe ad annum sequentem, qui (ut di-
ctum est) pro Catholicis adversus hære-
ticos suscepit patrocinium. Vides, lector,
quibus suffulciatur fundamentis Imperium,
nempe veræ religionis defensione; a qua si
deficiant Imperatores, omnia quantumli-
bet firma corruere necesse sit atque prosterni.

CXII. Cæterum Idacius non apud Iudices tan-
tum sive Ecclesiasticos, sive sæculares Pri-
scillianum cum focis persecutus est, sed
scriptis editis eosdem exagitavit, de qui-
bus Isidorus (b): Idacius Hispanus Epi-
scopus, cognomento & eloquio Clarus, scri-
psit quemdam librum sub Apologetici specie,
in quo detestanda Priscillianorum dogma-
ta, & maleficiorum ejus artes, libidinum-
que ejus probra demonstrat, ostendens Mar-
cum quemdam Memphisiticum magicæ artis
scientissimum discipulum fuisse Manis, &
Priscilliani magistrum. Hæc ipse, qui sic
dixit Marcum Manis discipulum, quod
etiam Manichæorum hæresim sit amplexus,
non autem Manetis temporibus vixerit:
nam quod ad Priscilliani dogmata spectat,
hæc S. Augustinus (c): Priscillianistæ,
quos in Hispania Priscillianus instituit,
maxime Gnosticorum & Manichæorum dog-
mata permixta sectantur; quamvis & ex
aliis hæresibus in eas sordes tamquam in
sentinam quamdam horribili confusione con-
fluxerint. Et S. Leo epistola ad Turibium
(d) tradit, ita Manichæos & Priscilliani-
stas inter se mutuo fœdere esse connexos,
ut solis fuerint nominibus discreti.

GXIV. Subdit vero Augustinus hæc de Priscil-

lianistarum erroribus: Propter occultandas
autem contaminationes & turpitudines suas,
habent in suis dogmatibus & hæc verba:

Jura, perjura, secretum prodere noli.

Hi animas dicunt ejusdem naturæ atque
substantiæ, cujus est Deus, ad agonem
quemdam spontaneum in terris exercendum,
per septem cælos, & per quosdam grada-
tim descendere principatus, & in mali-
gnum principem incurrere, a quo istum mun-
dum factum volunt, atque ab hoc princi-
pe per diversa carnis corpora seminari. A-
struunt etiam fatalibus stellis homines col-
ligatos, ipsumque corpus nostrum secundum
duodecim signa cæli esse compositum: sicut
hi qui Mathematici vulgo appellantur, con-
stituentes in capite arietem, taurum in cer-
vice, Geminos in humeris, cancrum in pe-
ctore, & cætera nominatim signa percur-
rentes ad plantas usque perveniunt, quas
piscibus tribuunt, quod ultimum signum
ab Astrologis nuncupatur. Hæc & alia fa-
bulosa, vana, & sacrilega, quæ persequi
longum est, hæresis ista contexit: carnes
tamquam immundas escas etiam ipsa devi-
tat; conjuges, quibus hoc malum potuerit
persuadere, disjungens, & viros a nolen-
tibus feminis, & feminas a nolentibus
viris; opificium quippe omnis carnis non
Deo bono & vero, sed malignis angelis
tribuunt; hoc versutiores etiam Manichæis,
quod nihil scripturarum canonicarum re-
pudiant, simul cum apocryphis legentes om-
nia, & in auctoritatem sumentes, sed in
suos sensus allegorizando vertentes quic-
quid in sanctis libris est, quod eorum ever-
tat errorem, De Christo Sabellianam se-
ctam tenent, eundem ipsum esse dicentes
non solum Filium, sed etiam Patrem &
Spiritus sanctum. Hæc Augustinus; qui
& alibi (e) ait, Priscilliani fuisse asser-
tionem de mendacio, quod peccatum non
esset, etiam juncto perjurio: quo tanto
errore permotus, ut eum confutaret, se
tradit scripsisse librum contra mendacium.
Porro hisce ipse Priscillianus offusus te-
nebris, cunctas quæ umquam excogitari
possent, cum suis quas seduxisset feminis
turpitudines operabatur. Idem de his ali-
bi (f) dicit, solitos habere librum, quem
Libram appellarent, eo quod duodecim
quæstionibus velut unciis explicaretur,
quibus horrendæ continebantur blasphem-
iæ. Eosdemque ait uti solitos hymno
quodam peculiari; eumque ipsum esse di-
cebant, quem Dominus post cœnam di-
xisset. De eorundem dogmatibus plane
ridendis est epistola Orosii (g) ad Augu-
stinum; ibi de duodecim Patriarcharum
nominibus, duodecim præcipuis corporis
membris attributis, & aliis deliramentis
ex Manichæorum petitis insomniis. Eju-
dem

Unde cla-
des Impe-
rii.

(b) Isidor.
de Vir.
illustr.

Idacius
urget
scriptis
Priscillia-
num.

(c) Aug.
de hæres.
c. 70.

Dogmata
Priscillia-
ni.

(d) Leo
ep. 93.

(e) Aug.
retract. l. 2.
c. 11.

(f) Aug.
contr. men-
dac.

(g) Apud
August. in
consul. de
error. Pri-
scill.

CHRISTI
381.DAMASI PAP.
15.GRATIANI 15.
VALENTIN. 6. IMPPP.
THEODOSII 3.

dem vero Orosii impulsu sanctus Augustinus volumen scripsit peculiare adversus Priscillianistas.

CXV.

(a) Hier.
adv. Pelag.
ad Ctesiphont.

S. Hieronymus (a) adversus Pelagianos agens, Priscillianistarum quoque detegit turpitudines, eosdemque ex parte Manichæos fuisse testatur, eosque solos cum solis claudi solitos mulieribus, & carmina illa inter amplexus canere (b):

(b) Virg.
2. Georg.

*Tum pater omnipotens fecundis imbribus
æther
Conjugis in gremium late descendit, &
omnes
Magnus alit magno commixtus corpore
fœtus :*

& post pauca, hæc de Agape, femina illa, quæ seduxit Elpidium: *Mulier, inquit, virum, cæcum cæca duxit in foveam, successoremque sui Priscillianum habuit Zoroastris magi studiosissimum, & ex mago Episcopum; cui juncta Galla nongente, sed nomine, germanam huc illucque currentem, alterius & vicinæ hæresis reliquit hæredem, nunc quoque mysterium iniquitatis operatur, &c.* Porro capita singula dogmatum Priscilliani S. Leo (c) Papa in epistola ad Turibium complexus est; de quibus alia occasione suo loco dicendum: hæc modo de his, quod ad in-

(c) Leo
PP. ep. 93.

stitutum pertinet orationis, satis sunt.

Hoc eodem anno mense Decembris a Theodosio Imperatore adversus idololatricam ejusmodi rescriptum (d) datum reperitur:

CXVI.

(d) l. 7. de
Pagan. C.
Theod.

Si quis se vetitis sacrificiis diurnis nocturnisque velut vesanus & sacrilegus incertorum consultorum immerferit, fanumque sibi aut templum ad hujusmodi sceleris excusationem assumendum crediderit, vel putaverit adeundum, proscriptioni senoverit subjugandum; cum nos justa institutione moneamus castis Deum precibus excolendum, non diris carminibus profanandum. Dat. XIII. Kal. Januarii Constantinopoli, Eucherio & Syagrio Coss. Valentis enim temporibus, cujus adversus Catholicos, tantummodo odium fervecebat, in Orientali Imperio in primis adeo invaluerat Gentilium licentia contra eos, ut Alexandria (quod dictum est superius) iidem cogere præsumperint Catholicos ad deorum cultum, tempore persecutionis Lucii Episcopi Ariani. Quam illatam sub Christianis Imperatoribus tunc ignominiam ipse Theodosius alta mente conservans, non hoc tantum adversus eos promulgavit edictum, sed opportuniori oblata occasione, mirificum illud templum Serapis Alexandria situm demolitus est; de quo suo loco dicendum erit.

Rescri-
ptum ad-
versus
Gentiles.JESU CHRISTI
ANNUS
382.DAMASI PAP.
ANNUS
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

I.

Concilium Romanum.

Recentissimus octogesimus secundus Domini annus Consulatu Syagrii secundo cum collega Antonio annotatur: quo Romæ Concilium celebratum est ex

Episcopis diversarum provinciarum, nempe Orientis, aliarumque Catholici orbis regionum. Inter alios autem venerunt ab Oriente Paulinus Episcopus Antiochenus, & ex

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5875.

SÆC. IV. ☉ 27. B. ☽ 3. P. 17. April. Indiæ. 10.

Anno Urbis 1135. JESU CHRISTI 382.

Olymp. 290. an. 2. DAMASI PAPÆ 17.

A.C. 382. GRATIANI 16. VALENTINIANI JUNIORIS 8.

THEODOSII 4.

I.
Consules.

[1] AD num. I. Coss. Antonius, & Syagrius: ille in Oriente, hic in Occidente crea-

tus. Syagrius diversus est a Syagrio, qui anno præcedenti annum aperuit, ut ostendi in Prolegomenis ad Dissert. Hypaticam num. XXVIII. ideoque perperam cum nota numerali a Baronio editur. Antonius erat pater Placillæ prioris Theodosii Imperatoris uxoris. Themistius enim in Oratione, quæ inscribitur, Gratiarum actio ob pacem & ob Consulatum Saturnini anno sequenti gestum, quam Harduinus in nova Operum Themistii editione publicavit, Theodosium laudat his verbis: τὴν γὰρ τῆς γενέας ἀγχιστεῖαν πρῶτην τιμήσας τὸν πατρίδελφον λίγῳ καὶ τὸν κηδεστῆν, &c. id est: Postquam enim generis propinquitati primas honoris detulisti, patruo videlicet & affini. Ubi patruus est Eucherius, qui anno præcedenti Consul fuit; affinis vero, seu, ut vox Græca κηδεστῆς magis proprie significat, alius non

NOTÆ [1] Coss. Antonius & Syagrius. Relandus habet: Afranius Syagrius, ex opinione Jacobi Gothofredi in Prosopographia Codicis Theodosiani. Alii Fastos hujus anni his nominibus disponunt: Flavius Antonius, & Postumius Syagrius II. Cæterum vulgati Fasti: Antonio, al. Antonino & Syagrio. Prosperi Chronicon: Antonio & Syagrio. Paschalis laterculus in fine Gennadii: Antonio & Syagrio.

CHRISTI
382.

DAMASI PAP.
16.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPER.
THEODOSII 4.

(a) Hier. epist. 27. & ex Cypro insula Epiphanius Episcopus Constantiæ; de his enim hæc S. Hieronymus (a) ad Eustochium: *Cumque Orientis & Occidentis Episcopos ob quasdam Ecclesiarum dissensiones Romam Imperiales litteræ contraxissent; vidit admirabiles viros Christique Pontifices Paulinum Antiochena urbis Episcopum & Epiphanium Salaminae Cypri, quæ nunc Constantia dicitur. Quorum Epiphanium etiam hospitem habuit (S. Paula scilicet mater Eustochii) Paulinum in aliena manentem domo, quasi proprium humanitate possedit. Quorum accensa virtutibus, per momenta patriam deserere cogitabat; non domus, non familia, non possessionum, non alicujus rei quæ ad seculum pertinet, memor, sola (si dici potest) & incommittata ad eremum Antoniorum atque Paulorum pergere gestiebat; tandemque exacta hieme, aperto mari, redeuntibus ad Ecclesias suas Episcopis, & ipsa voto cum eis ac desiderio navigavit. Hucusque Hieronymus, quibus non tantum Episcoporum adventus Romam ad Concilium significatur, sed tempus, quo Romæ manserunt, pariter innotescit, nempe commoratos esse Romæ usque ad sequentis anni veris tempus.*

II. (b) Hier. epist. 61. Hieronymi rediit Romam. Idemque S. Hieronymus (b) ad Principiam scribens tradit se quoque tum Romam ex Oriente venisse cum iisdem sanctis Episcopis; nam ait de S. Marcella: *Denique cum & me Romam cum sanctis Pontificibus Paulino & Epiphanio Ecclesiastica traxisset necessitas, &c.* Indicat his sane verbis Hieronymus, se vocatum a Damaso. Sed quod ait venisse Romam cum iisdem nominatis Episcopis; haud puto intelligendum eum Antiochia una cum Paulino solvisse, vel cum Epiphanio e Cypro insula: nam cum ipsius sententia (ut dictum est superius) constet, ipsum apud Gregorium Nazianzenum permansisse Constantinopoli usque ad tempus, quo idem Gregorius Episcopatum ejus Ecclesiæ consecutus est, plane apparet eum non ante præteritum annum recessisse Constantinopoli; quem quidem haud existimo Antiochiam reversum esse, ut cum Paulino *Ann. Eccl. Tom. V.*

& Epiphanio se Romam conferret; sed Damasi monitum litteris, venturum Romam iter per Græciam suscepisse; eoque tempore Athenas adire voluisse: ipsum namque petiisse Athenas, verba hæc in commentariis in Zachariam (c) fidem faciunt: *In arce, inquit, Atheniensium iuxta simulacrum Minervæ, vidi spheram aream gravissimi ponderis, quam ego pro imbecillitate corpusculi movere vix potui. Cum quærerem quidnam sibi vellet; responsum est ab urbis ejus cultoribus, athletarum: in illa massa fortitudinem comprobari, nec prius ad agonem quemquam descendere, quam ex levatione ponderis sciatur quis cui debeat comparari.* Hæc ipse. Sic igitur qui Constantinopoli recedens per Græciam in Italiam venit, iisdem Episcopis eodem tempore vocatis Romam venientibus potuit occurrere. Venisse creditur vocatus & ipse a Damaso Papa, qui eo in responsonibus Synodalibus uteretur. Contigisse autem videtur ipsius Hieronymi & aliorum Episcoporum Romam adventus autumnali tempore: nam cum ad Asellam scribens dicat se prope triennium Romæ mansisse, minime tamen absolvisse; rursusque ejusdem Hieronymi in Apologia adversus Ruffinum assertione certum sit, ipsum mense Augusti Romam profectum; certe quidem ipsum hoc anno, autumnali (ut dictum est) tempore, vel hieme Romam venisse oportuit.

(c) Hier. in Zach. c. 12.

Venit ad eandem Synodum Romam. Acholius Episcopus Thessalonicae, Anemmius Episcopus Sirmii metropolis Illyrici, Valerianus Episcopus Aquilejæ, S. Ambrosius Mediolanensis Episcopus, & alii qui nominati habentur in epistolæ Synodalis inscriptione Constantinopoli hoc anno tempore Concilii Romam missæ; licet paucorum tantummodo ibi nomina Episcoporum habeantur expressa (d), reliqua silentio prætermissa: nam (ut de aliis taceamus) nec Paulini Antiocheni, nec Epiphanii, quos constat interfuisse Synodo, in ea epistola nomina recensentur. [I]

III. Episcopi alii qui venerunt ad Synodum.

(d) Apud Theod. l. 5. c. 9.

Sed quid inter hæc moliantur Orientales

IV.

X x x

les

PAGIUS non est, quam Antonius hoc anno in Oriente Consul Placcillæ Augustæ pater. Verum est, Zosimum lib. 5. pag. 781. vocare Eucherium. *ὁν τὴ βασιλείᾳ τοῦ βασιλέως*, id est, Imperatoris patrum, nempe Arcadii, de quo ibidem loquitur. Sed

vox *βασιλέως*, quæ proprie patrum, aut avunculum significat, eo in loco *propatrum* significare existimo, qualis erat Eucherius respectu Arcadii.

NOTÆ

[1] Oportet Baronius, ut in fronte Epistolæ Episcoporum Constantinopolitani Concilii, nomina Episcoporum qui Romæ convenerant, præponerentur. At id dolose minime factum notat Constantinus in Monito ad hanc epistolam, pag. 557. n. VI. observat enim Baronii suspicionem, qua censet Orientales, *astuto consilio subterfugium quavis occasione captantes, ex condito consilio Cpolim venisse*, ut Romanam Synodum declinarent, probabilibus conjecturis non inniti. Nisi ergo, inquit Constantinus, falsa sit Theodoretii narratio, lib. V. Cap. VIII. Orientales nequaquam Cpolim venire cæperunt, quum litteras Occidentalium accepissent, sed quum jam Cpoli propter alia negotia essent, tum demum ibi Occidentalium Episcoporum Synodicam acceperunt, qua Romana venire hortabantur.

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPER.
THEODOSII 4.

Orientalibus Episcopi, qui anno superiori interfuerunt Constantinopolitano Concilio, cum litteris Theodosii (ut diximus) Romam ad Synodum vocarentur? Astuto consilio subterfugium quavis occasione captantes, veniunt ex condito Constantinopolim; persuadent Theodosio, maximam iacturam passuras Orientales Ecclesias ob eorum absentiam, hereticis etsi ab eis expulsis, pro foribus tamen excubantibus, paratis in eas irumpere, cum illas pastoribus vacuas vidissent; satisfactumque Damaso fore addiderunt, si Constantinopoli ipsi Concilium celebrantes, Romam ad Synodum Legatos Episcopos mitterent; quod & persuasum Theodosio fuit. Cogunt itaque Constantinopoli Concilium, ad quod etiam plures absentes vocant Episcopos, & inter alios nomine Imperatoris accersendum curant Gregorium Nazianzenum, puto quidem ut tanti viri presentia ipsorum Synodus majorem sibi conciliaret auctoritatem. At quid ipse responderit, antequam describamus; quo statu ipsius res sita essent, cum Constantinopoli reversus est Nazianzum, operæpretium est recensere.

V.
Res Gregorii cum est reversus in patriam,

(a) Greg. Nazianz. epist. 54.

Cum in patriam pervenisset, eamque Ecclesiam adhuc pastore destitutam ab obitu parentis comperisset; ne illud subire onus cogeretur, nihil antiquius habuit, quam ut ageret cum Metropolitanano Antistite Helladio Cæsariensi de creando Episcopo Nazianzeno; salutatus enim ab eo litteris tempore festi Paschalis, inter alia ita rescripsit (a): *Nunc autem purius ex hac gravi & caliginosa vitæ Aegypto egressus, & luto ac lateritio opere, cui astringimur, liberatus, ad promissionis terram transferri concupisco: Hanc nobis precare, si quid tibi curæ est quam præclarissime de nobis mereri, Tibi vero utinam vivo & incolumi sæpius contingat simul cum Ecclesia festum celebrare. Quod si mihi senectutem quoque beneficio vestro egregie claudere licuerit, constituto nimirum a vobis huic Ecclesiæ Episcopo, quem Spiritus sanctus designavit; egregio opere perfuncti fueritis, paternisque (ut sic loquar) benedictionibus digno. Hæc ad eum, qui sibi jus ejus Ecclesiæ vendicarat.*

VI.

Annuit Helladius Gregorio, Ecclesiæque Nazianzenæ præfecit Eulalium, quem missis illuc Episcopis provincialibus ex more ab eisdem ordinandum curavit. Non adhuc autem consolidata fuisse videntur & usu recepta, quæ de facta divisione Provinciæ Cappadociæ in duas, sunt dicta superius, per quam Nazianzum sub Metropolim Tyanensem redacta videbatur: nam si constitisset, non Cæsariensis Archiepiscopi, sed Tyanensis id munus erat. Sed quid accidit? Falsus

rumor increbuit invito Gregorio id factum esse, eumque etiam ab Helladio sede paterna spoliatum. Quo & ad Gregorium Nyssenum perlato, cum de his Gregorio Nazianzeno litteris condoleret, ita ipse ad illum rescripsit (b): *De nobis autem & dominis Episcopis, ne quisquam obsecro, falsos sermones jactet, eos nimirum, invitis nobis ac repugnantibus, Episcopum alium nominasse. Non enim usque adeo illis contemptus sumus, nec ita infesto odio in nos commoventur; sed multum diuque obestatus propter effæctum anis & emortuum corpus, simul etiam quod neglectæ Ecclesiæ gravitatem pertimescerem, hanc ab iis gratiam postulavi, & nos resocillantem, ut is Ecclesiæ pastor daretur, qui & precibus tuis datus est, pietate vestra dignus; quem tibi quoque in manus trado & colloco; venerabilem dico Eulalium, cujus utinam manibus immori mihi contingat. Quod si quis est, qui putat, Episcopo vivente, alium institui non debere (prohibitum id enim est decreto Magni Concilii Nicæni) is scias, se ne huc quidem in parte nobis causa superiorem esse. Inter omnes enim constat, me non Nazianzi, sed Sasimorum Antistitem creatum fuisse; tametsi patris reverentia, & eorum qui supplices hoc a me contenderunt, ad breve tempus præfecturam quasi hospites accepimus. Hæc Gregorius, qui & de hoc quoque calumniam passus est, cum obtrectatores in eum tacite susurrarent, ipsum nimirum fastu contempsisse parvam Ecclesiam, qui maximam adeo affectasset. Has vero & alias mente volvens ærumnas ipse suas, pro solatio sic versibus cecinit (c):*

*Ut vero ad patrios idem remeare penates
Me voluit, morbis natum, curisque molestis:
(Cura homini porro crux & letibale venenum est)
Exigue fessos recreavi corporis artus,
Insigni pastore dato, ne Præsule cassas
Aggrederetur oves quisquam, raptasque voraret;*

& paulo post subdit;

*Pars hominum nostris omnino incredula morbis
Usque meum tacito lacerabat murmure nomen;
Meque pium nimio populum contemnere fastu
Censebat, si non verbis jactabat apertis.
At cernit nostros, qui cernit cuncta, dolores.*

Hæc & alia ipse.

Falsus rumor de Gregorio sede privato.

(b) Greg. Nazianz. epist. 42.

Eulalius Episcopus Nazianzenus creatur.

(c) Greg. Naz. carm. quo queritur de calamitatibus suis.

Cum

CHRISTI
382.

DAMASI PAP.
16.

GRATIANI 16.
VALRNTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

VII.
Gregorius
recusat
venire ad
Synodum.

(a) Greg.
Nazianz.
epist. 55.

Cum autem hoc statu res Gregorii essent, & ad Synodum Constantinopolim Imperatoris Theodosii nomine litteris Praefectorum accerferetur, ita ipse breviter ad Procopium primo scripsit (a):

Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, ut omnia Episcoporum Concilia fugiam; quoniam nullius Concilii finem latum, faustumque vidi, nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem & incrementum habuerit. Pertinaces enim contentiones & dominandi cupiditates (ac ne me, quaeso, molestum & importunum existimes haec scribentem) ne ullis quidem verbis explicari queant; citiusque aliquis in culpam vocabitur, dum de aliena iudicium fert, quam ut aliorum peruersitatem comprimat. Quocirca egomet me collegi, animaeque securitatem in sola quiete solitudineque mihi positam iudicavi. Nunc vero huic quoque meo iudicio patronus morbus accedit, quippe qui me ita distorqueat, ut quotidie fere extremos spiritus efflem, nec ulla re me ipso uti queam. Atque ob hanc causam ignoscat mihi tua animi magnitudo; detque operam, ne pietissimus Imperator me inertiae condemnet, sed infirmitati veniam det, ob quam se quoque nobis, instar alius cuiuspiam beneficii hoc postulantis, secedendi potestatem fecisse novit. Haec ad Procopium tunc Gregorius, recusans plane ad conventus illorum accedere, quos inter se discordia sciebat esse conscissos, faventibus aliis Flaviano, aliis vero Paulino. Cum autem rursus iteratis litteris, immo edicto Imperatoris importunum vocaretur, ita ad Olymptium Praefectum Cappadociae (b):

(b) Greg.
Nazianz.
epist. 76.

VIII.
Gregorius
vocatus
iterum se
excusat.

Hoc mihi morbo ipso gravius est, quod ne aegrotanti quidem fides habetur, sed peregrinationem ita longam inire jubeor, atque in medios tumultus me me intrudere; quorum secessionem ita amavi, ut hoc nomine gratiam quoque corporis afflictioni propemodum habeam. Quicquid enim & a negotiis semota vitae ratio actuosae vitae splendore praestantior est. Hoc illustrissimo quoque Icaro non ita pridem scripsi, cum idem ab eo edictum accepissem. Magnificentiam autem tuam rogo, ut pro nobis quoque id scribere dignetur: quippe quem morbi nostri locupletem testem habemus. Argumento est detrimentum illud, quod nunc accepimus, cum per corporis infirmitatem nec ad te accurrere, nec te frui nobis licuerit, Principe adeo commodo, tamque admiranda virtute praedito, ut praeludia quoque ipsa magistratus tui excellentiora sint ea gloria, quam alii toto Imperii tempore consequuntur. Haec enim Gregorius, qui non sic contempsit Synodos, ut communis Ecclesiae utilitatis causa, cum se occasio daret, accedere penitus recusavit; sed Synodi illorum vitavit accessum, quos quales essent,

Ann. Eccl. Tom. V.

& quam praeter jus Flavianum instituisent, superiori anno plus satis (ut vidimus) expertus fuerat. Nam quantum ipse aliis Patrum conventibus detulerit, & pro Ecclesiae pace sollicitus fuerit, dicemus inferius.

Qui igitur declinantes Romanam Synodum Orientales Episcopi convenerunt Constantinopoli, Legatos Romani miserunt ad congregatum ibi Concilium, litterasque dedere, quibus quae gessissent anno superiori in generali Synodo, pariter significarunt. Recitantur eadem litterae a Theodoro, quae sic se habent (c):

IX.

Dominis honoratissimis & cum primis reverendis fratribus ac collegis Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Acholio*, Avemnio*, Basilio & ceteris Sanctis Episcopis in celebri urbe Roma convocatis sanctum Concilium Orthodoxorum Episcoporum in ampla urbe Constantinopoli coactum in Domino salutem.

(c) Apud
Theod. l. 5.

c. 9.
Epistola
Concilii
Constanti-
nopolitani.

* Avemnio.
* Bassiano.

Multitudinem calamitatum nobis a demeritis sectae Arianae principibus inflatarum, vestrae reverentiae tamquam earumdem ignarae exponere, narrareque erit fortasse supervacaneum. Nam neque vestram pietatem res nostras tam parvo aestimare arbitramur ut de his docendi sitis, pro quibus deberetis nobiscum una condolere: neque ejusmodi sunt tempestates illae, quibus undique jactamur, uti propter earum parvitatem vos latere queant. Quinetiam tempus persecutionis adeo nuper praeteriit, ut non illi solum qui in eo afflictati erant, verum etiam eorum amici qui propter amorem in doloris cum illis venerant societatem, recentem ejus memoriam teneant. Nam heri (prope dixerim) & nudius tertius, nonnulli exilii vinculis liberati, & infinita fere afflictionum genera perpassi, ad Ecclesias suas redierunt. Aliorum autem exilii cruciatibus extinctorum reliquiae dumtaxat in patriam sunt reportatae. Quidam post reditum ab exilio in furorem haereticorum adhuc saevientem incidentes, graviora tormenta in sua ipsorum, quam in aliena regione tolerarunt, & more B. Stephani lapidibus obruti occubuerunt. Alii variis cruciatibus dilacerati, stigmata Christi & vibices in corpore adhuc circumferunt. Porro pecuniae jacturam, amissiones civitatum quas incolebant, proscriptiones, singulorum insidias, contumelias, carceres quis poterit enumerare? Nam afflictionum genera nobis impactarum vix numero comprehendi possunt, propterea fortasse, quod poena peccatis debita nobis persolvenda erant. Fortasse autem quod benignus Deus per ingentem rerum adversarum multitudinem nos exercere volebat; pro quibus Deo certe agenda sunt gratiae, qui per tot cruciatus servos suos erudit, & secundum multitudinem miserationum suarum rursus eduxit nos in refrigerium.

Status Ec-
clesiae O-
rientalis.

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.X.
Jugis in-
festatio
heretico-
rum.

Nobis quidem diuturno otio & multo tum tempore, tum labore ad Ecclesiarum emendationem opus est, uti corpus earum tamquam diuturno morbo vexatum, curationibus pederentim adhibitis, recreantes, tandem ad pristinam pietatis sanitatem reducamus. Nam etsi videmur persecutionis asperitate penitus liberati, & Ecclesias diu ab hæreticis occupatas modo recuperasse; tamen lupi nobis permultum faciunt molestiæ; atque licet ab ovilibus abacti sint, in silvis tamen greges diripere, conventus contrarios nobis audacter opponere, populi seditiones concitare non cessant: denique nihil omnino prætermittunt, quod Ecclesiis quicquam afferre possit incommodi. Itaque erat (ut diximus) pernecessarium, ut in his rebus rite constituendis plus temporis collocarem.

XI.
Excusatio
Episcoporum.

Jam vero, quoniam vos, quod fraternam vestram erga nos charitatem declararetis, Concilio Dei voluntate ac nitu Romæ coactio, nos velut membra propria per Imperatoris sanctissimi litteras accessivistis; ne cum nos soli jam antea res acerbis subire coacti essemus, nunc Imperatoribus de pietate consentientibus, sine nobis vos regnaretis, sed potius, (uti loquitur Apostolus a) ut nos vobiscum corregnarem: est certe nobis in optatis, si posset fieri, Ecclesiis penitus relictis, vestro desiderio, aut necessario potius Ecclesie negotio inferuire. Quis enim nobis dabit pennas sicut columbæ, & volabimus, & requiescemus apud vos? Verum quoniam hoc modo Ecclesie nuper renovatæ nudarentur, & res a plerisque fieri omnino non queat, propterea quod Constantinopoli mandato litterarum superiori anno à vestra reverentia post Concilium Aquilejense ad sanctissimum Imperatorem Theodosium missarum, ad iter dumtaxat Constantinopolim usque faciendum nos præparavimus, atque de hoc uno Concilio celebrando consensum Episcoporum qui in provinciis manserant una vobiscum attulimus; idcirco neque longiore itinere opus esse expectabamus, neque de ullo alio omnino ante acceperamus, quam Constantinopoli in unum conventum esset. Huc accedit, quod temporis præstituti angustia, neque ad longius iter parandum, neque ad Episcopos in singulis provinciis, qui sunt ejusdem nobiscum communionis, de hac re commonefaciendos, neque ad eorum consensus obtinendos satis spatii dedit.

XII.
Legatio a
Synodo
Constanti-
nopolita-
na.

Itaque cum & hæ res & aliæ præterea complures majori parti Episcoporum impedimento sint, quo minus ad vos veniant; idcirco quod secundo in loco faciendum erat, tum ad statum rerum Ecclesiasticarum rite ordinandum, tum ad ostendendum quanti vestram erga nos charitatem æstimemus, illud certe fecimus: quippe oravi-

mus reverendissimos, honoratissimosque fratres & collegas nostros Episcopos Cyriacum, Eusebium, & Priscianum, uti laborem ad vos proficiscendi suscipere non gravarentur. Qui quidem non solum vobis exponent, quam nostra voluntas pacis studiosa sit, & quo pacto nihil aliud quam Ecclesie concordiam sibi proponat; verum etiam quam ardentis studio ad sanam fidem tuendam accensi simus, perspicue significabunt. Nam persecutionum procellus; cruciatus, minas Imperatorias, crudelem magistratuum violentiam, aliarumque rerum incommodarum tentationes, quas ab hæreticis sustinuimus, pro fide Evangelica a trecentis decem & octo sanctis Patribus Nicææ urbis Bithyniæ confirmata pertulimus. Etenim ista fides tum a nobis, tum a vobis, tum ab omnibus qui non verbum veræ fidei pervertunt, approbari debet: quippe cum & antiquissima sit, & lavacro baptismatis, quo tincti sumus, consentanea, & nos doceat credere in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, hoc est in divinitatem, potentiam, & substantiam unam Patris & Filii & Spiritus sancti, æqualem dignitatem, & coæternum regnum in tribus perfectis ὑποστάσεων, id est, in tribus personis, adeo ut neque quicquam loci detur pestifera Sabellii hæresi, qua confunduntur persona, hoc est, proprietates earum tolluntur; neque blasphemia Eunomianorum, Arianorum, aut eorum qui Spiritum sanctum oppugnant, quicquam habeat ponderis, quæ quidem essentiam, naturam, & divinitatem Trinitatis discindit, & ei quæ nec creata est, & consubstantialis est, & coæterna est, naturam posterius genitam, aut creatam, aut quæ sit alterius essentia, tribuit.

Nos autem Doctrinam Dominicæ incarnationis integram & perfectam tenemus; & neque æconomiam carnis Christi vel animæ vel mentis expertem vel imperfectam esse asserimus; sed agnoscimus Verbum Dei ante secula omnino perfectum esse, & perfectum hominem in novissimis diebus pro nostra salute factum esse. Atque ista de fide a nobis libere ingenueque prædicata summam differuimus: de quibus plenorem cognitionem animis poteritis percipere, si libellum, Concilio Antiochiæ convocato, de fidei decisione editum, & eum etiam qui superiori anno a Concilio generali compositus est, legere placuerit: in quibus tum fidem nostram uberius explicavimus, tum hæresibus nuper excogitatis anathema scriptis proditum denunciavimus.

De administrationibus autem quæ sunt cujusque Ecclesie propriæ, cum vetus (uti nostis) lex est, tum sanctorum Patrum in Concilio Nicæano decisio: Ut videlicet singularum provinciarum Antistites una cum finitimis, modo ipsis ita visum fuerit Episcopis, ministros ad Ecclesiarum commodum

XIII.
Decreta
in priori
Synodo
Constanti-
nopolita-
na.XIV.
De Fla-
viani ele-
ctione.

CHRISTI
382.

DAMASI PAP.
16.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

dum in suis ipsorum provinciis ordinent. Ex cujus legis & decisionis præscriptio, scitote, tum alias quoque Ecclesias apud nos administratas esse, tum illustrissimarum Ecclesiarum sacerdotes delectos. Unde Ecclesiæ Constantinopolitanæ recens (ut ita dicam) edificata, quamque ex hæreticorum blasphemiam, tamquam ex ore leonis per misericordiam Dei nuper eripimus, reverendissimum Sanctissimumque Nestarium in Concilio generali, communi omnium consensu, præsentem Theodosio Imperatore religiosissimo, totius denique cleri, totiusque civitatis suffragiis, Episcopum constituimus. Ecclesiæ autem vetustissimæ & vere Apostolicæ Antiochiæ urbis Syriæ, in qua primo venerandum Christianorum nomen auditum est, reverendissimum & sanctissimum Flavianum Episcopi illius provincie & dioceseos Orientales in unum convenientes, tota illa Ecclesia (uti canon postulat) suffragante, & velut uno ore virum illum honorifice collaudante, Episcopum ordinarunt: quæ quidem ordinatio, uti legitima, communi Concilii consensu approbata est.

XV.
De confirmatio-
ne Cyrilli
Episcopi
Hieroso-
lymitani.

(a) 1. Cor. 1.

Porro Ecclesiæ Hierosolymitanæ, quæ est aliarum omnium mater, reverendissimum & sanctissimum Cyrillum Episcopum vobis ostendimus, tum ab Episcopis provincie (uti canon vult) jam pridem creatum esse, tum plurimâ prælia adversus Arianos variis in locis confecisse. Quibus rebus tamquam legitime & secundum Ecclesiæ canones constitutis, obsecramus vestram reverentiam, uti congratuletur; spirituali charitate nos mutuo devinciente, & timore Domini, qui omnem humanam affectionem reprimat, Ecclesiarumque ædificationem amori illi & benevolentie, qua singuli singulos complectuntur, longe anteposit. Quod si doctrina fidei ad hunc modum communi consensu stabilita sit, & charitas Christiana in nobis confirmata; posthac desinamus dicere illud quod ab Apostolis (a) condemnatum est, nimirum: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cepha: atque omnes cum simus Christi, qui in nobis non est divisus, corpus Ecclesiæ, Dei largiente gratia, integrum conservabimus, & ad tribunal Domini fidenti animo nosmet sistemus. Isti contra Arii, Aetii, & Eunomii insaniam, quin etiam contra Sabellii, Photini, Marcelli, Pauli Samosatani, & Macedonii amentiam scripserunt. Simili ratione & novæ Apollinaris doctrinæ palam anathema indixerunt: quandoquidem, nos, inquit, doctrinam incarnationis Dominicæ integram tenemus, & neque carnis ejus æconomiam animæ mentisve expertem aut imperfectam asserimus. Hactenus Synodalis epistola secundi Constantinopolitani Concilii ad Synodum quæ Romæ hoc anno agebatur.

Quonam animo, quoque consilio ista scripserint Episcopi iterum congregati Constantinopoli, recte cognosces, lector, si memoria retinens quæ gesta sunt anno superiori ab eisdem Episcopis in Concilio generali ibidem confidentibus; nempe in hoc incubuisse, ut jure quibusdam prætextibus declinarent Romanam Synodum, in qua reddituri rationem essent de Flaviani electione perperam facta adversus Paulinum, cui cum Ægyptiis Occidentales favebant; pariterque de canonibus ab eis statutis, num recte legitimeque sanciti essent, judicandi fuissent. Sed & quod superius attigimus & magnopere displicet, vides ex iis ingratum de Gregorio Nazianzeno eorumdem Episcoporum silentium, & inanem falsamque obstentationem jactantiæ de Constantinopolitana Ecclesia ab hæreticis liberata: itemque quod de Flaviani electione dicitur ab Episcopis Provincialibus habita: Synodi enim id tunc fuisse operis, ex Gregorio factis superius demonstratum est. Verum & quod intelligis nullam hic haberi mentionem de primatu sedis Constantinopolitanæ post Romanam, sicut de aliis rebus in Synodo institutis; jam manifeste apparet, vel id minime factum, vel si vere contigit, illud fuisse clandestinis suffragiis sancitum, latereque voluisse tum Damasum Romanum Pontificem, tum Timotheum, quos scirent habituros acerrimos adversarios.

XVI.

Quale
Concilium
Oecumenicum
Episcoporum.

Quid autem Romæ his acceptis litteris Synodalibus, auditisque Legatis, factum sit, latet; deperiere enim Acta Romani Concilii: nam quæ Theodoretus (b) de damnatione Apollinaris atque Timothei facta dicit post has acceptas litteras in dicto Romano Concilio, haud ei satis aptari posse videntur: nam in litteris Orientalium nulla reperitur facta mentio quod ipsi petierint damnandum Apollinarem ab ipso Romano Pontifice: Sed & sequens fidei professio, quod scripta esse appareat in legitima codicum electione ad Paulinum Episcopum Antiochenum absentem, nequaquam ab ista Synodo potuit esse conscripta: nam de Paulino (ut dictum est ex Sancto Hieronymo) liquet Romæ hoc tempore eidem interfuisse Synodo, nec nisi ea absoluta, Antiochiam reversum esse. Cæterum quonam consilio ab eodem Theodoro, loco Paulini Antiocheni, positus fuerit Paulinus Thessalonicensis, cum nec nunc, nec ante a tempore Nicæni Concilii præfuerit Ecclesiæ Thessalonicensi aliquis Paulinus nomine, suo loco superius pluribus demonstratum est. Scias ergo, eadem a Theodoro sub hoc Romano Concilio posita, jure meritoque collocata esse in superiori Romana Synodo adversus hæresim Apollinaris congregata; de qua pluribus actum est.

XVII.

(b) Theod.
l. 1. c. 10.
11.

Cæ-

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPPP.
THEODOSII 4.XVIII.
Paulino
causa ad-
judicata.

[1] Cæterum licet hujus Synodi Acta non extent; tamen quæ in ea fuerint definita, ex rerum eventibus indicantur. Cum enim Paulinus reperiatur (ut dictum est) absoluto Concilio, sequenti anno esse reversus Antiochiam, atque etiam ipso defuncto, in locum ipsius non sine assensu Romani Pontificis fuisse subrogatus Evagrius; plane eidem adjudicatam sedem Antiochenam ex Synodi Romanæ decreto affirmandum est; cum & Paulini partes successores Damasi Romani Pontifices, ut æquiores, defendendas susceperint. Sed de his inferius suis quibusque annis agendum erit. Admonemus te interim, lector, caute legendum esse Theodoretum (a) in Paulinum & Evagrium plus æquo invehentem, ac nonnulla a veritate abhorrentia scriptis prosequentem; prout quæ superius dicta sunt sub priori Romano Concilio aperta luce declarant. Cujusnam autem potentiora jura essent, Flaviani, an Evagrii Paulini postea successoris, Ambrosius (b) testis accedat; apud quem ex rebus gestis, & causa in pluribus Synodis examinata, nullum vel ignoratio, vel privata affectio locum habere potuit, utpote hominem sinceræ veritatis amantem. Sed de his inferius. Illud tamen æque prudenter factum reperimus, quod Flavianus, quamvis ejus ordinatio minime probata esset, toleratus tamen fuerit, nec ab Ecclesia Catholica anathematis sententia segregatus, ea nimirum (ut demonstratum est) ex causa, ne totus ferme Oriens una cum illo, cui communicaret, & cujus causam foveret, a Catholica communicatione pariter scindendus esset.

(a) Theod.
l. 5. c. 23.(b) Ambros.
epist. 78.

XIX.

Quod rursus ad hoc ipsum Romanum Concilium spectat; in Collectione Cresconiana nobili antiquitate veneranda, tam

in Vaticano codice, quam in nostro, post descriptos recensitos superius anathematismos, & divinarum scripturarum catalogum, ejusmodi de sedium Patriarchalium prærogativa editum habetur decretum:

[2] Post has omnes Propheticas & Evangelicas & Apostolicas, quas superius deprompsimus, scripturas, quibus Ecclesia Catholica per gratiam Dei fundata est; etiam intimandum putavimus, quod quamvis per Orbem Catholicæ diffusæ Ecclesiæ quasi unus thalimus Christi sit: Sancta, tamen Romana Ecclesia nonnullis Synodis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est: sed & Evangelica voce Domini Salvatoris nostri primatum obtinuit: Tu (c) es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam; & tibi dabo claves regni cælorum; & quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque solveris super terram, erunt soluta & in cælo. Addita est etiam selectio beatissimi Pauli Apostoli, Vasis electionis, qui non diverso (sicut hæretici garriunt) sed uno tempore, uno eademque die, gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cæsare Nerone agonizans, coronatus est; & pariter supradictam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt, aliisque omnibus in universo mundo sua præsentia atque veniendo triumpho prætulerunt. Est ergo prima Petri Apostoli sedes Romana Ecclesia non habens maculam, neque rugam, neque aliud hujusmodi. Secunda autem sedes apud Alexandriam Beati Petri nomine a Marco ejus discipulo atque Evangelista consecrata est; ipseque in Ægyptum directus a Petro Apostolo, verbum veritatis prædi-

Canon de
prærogativa
sedium.(c) Matt.
16.

NOTÆ

[1] Baronius A. D. 867. Fidei catholicæ expositionem de qua supra actum est, truncatam esse censet, & a Theodoreto dolo malo falsatam. Ab opinione Baronii abit Coustantius in Monito prævio in Epistolam Damasi ad Paulinum, n. VI. pag. 503. nam præterquam quod anathematismi Damasi ex collectione Cresconiana a Baronio edita, longe abhorrent ab anathematismorum illorum stylo: iis verbis, quæ Baronius laudavit, adjecta sunt nonnulla, quæ in Damasum convenire minime possunt. Palam est, huic scripto Damasi nomen falso inditum esse; quippe in eo Cælestini Papæ, Cyrilli Alexandrini, Leonis, Nestorii, Eutychetis, Conciliorum Ephesini & Chalcedonensis mentio fit. Quod vero ex Gennadio Patriarcha Constantinopolitano & ex Damaso citat, id eductum esse ex Toletana prima Synodo, in qua regula Fidei Leonis Papæ temporibus edita citatur, ibidem docet Coustantius, n. VII. Erroris origo, inquit Coustantius, n. VIII. ex eo orta est, quod in codice Canonum, ad calcem operum S. Leonis editum, occurrit hæc fidei regula, qua inscribitur: Libellus catholica fidei Augustini contra omnes hæreses, ex quo libello, & anathematismis Damasi conflatus est sermo, alias Augustini de tempore 129. nunc in Append. 233. Si autem huic sermoni, in quo nihil est Augustini, ipsius Augustini nomen præfixum est: idem sermo propter anathematismos, qui Damasi sunt, potiori jure ipsi Damaso inscribi potuit. Hæc autem Damasi epistola ad Paulinum, ut censet Coustantius, scripta est circa exitum anni 378.

[2] Decretum de prærogativa Sedium, non a Damaso in Synodo Romana A. D. 382. editum esse, ostendit Coustantius in notitia Scriptorum seu gestorum Damasi, §. XV. n. 26. pag. 600. propterea quia Baronius deceptus sit fragmento Gelasiani decreti, quod in nonnullis codicibus Damasi nomen pro Gelasii præfert. Nam in eo fragmento, Ephesina & Chalcedonensis Synodus, Cælestini & Leonis Papæ, & Nestorii atque Eutychetis nomina memorantur. Ex quo liquet, falso huic fragmento Damasi nomen præfixum.

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

cavit, & gloriosum consummavit martyrium. Tertia autem sedes est apud Antiochiam beatissimi Apostoli Petri, quæ habetur honorabilis, eo quod illam primitus quam Romam venisset, habitaverit, & illic primum nomen Christianorum novellæ gentis exorditum est. Hucusque canon: cujus quidem sancienti occasionem inde credimus emanasse, quod licet Orientales Episcopi Constantinopoli congregati ad Concilium Romanum nihil scripserint de prærogativa collata Ecclesiæ Constantinopolitanæ super Alexandrinam; Damasus tamen hoc ipsum subodoratus, una cum universo Concilio ista de legitima & antiqua sedium prærogativa palam scriptis ediderit, quo audax illorum retunderetur præsumptio: qua etiam occasione hæc eadem scimus a Gelasio Papa (a) iterum scriptis prodita in Romano Concilio, & adversus Acacium Constantinopolitanum Episcopum eadem pertentantem sæpius inculcata.

(a) Cap. Sacrosanct. dist. 15. ex Rom. cont.

XX. In Actis autem Damasi Papæ in Ecclesiis recitari solitis, de quibus inferius erit mentio, habentur aliqua ab eodem Pontifice decreta in Romano Concilio, hoc ne, an priori haud certum est: Ac primo, ut decimæ atque primitivæ a Fidelibus darentur; & qui detrectarent, anathemate ferirentur: Eadem quoque plectendos sententia, qui fœnori vacarent. Ejici etiam ab Ecclesia præcipiuntur, qui in ea vanis sermonibus operam darent: Nec non etiam excommunicandos esse omnes maleficiis, auguriis, sortilegiis, omnibusque aliis superstitionibus vacantes: qua sententia præsertim feminas illas plectendas esse, quæ illusæ a dæmone, se putant noctu super animalia ferri, atque una cum Herodiade circumvagari. Prohibitum etiam ex præscripto (ut ibi ponitur) Nicæni canonis, ne ante horam tertiam diebus festis Missæ canerentur, aliis vero diebus a media hora quarta usque ad nonam facere liceret. Decretumque ibi ponitur, quo jubetur in fine cujusque Psalmi apponi: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, &c.*

XXI. At hic opportune admonendus est lector, nequaquam fluxisse ab Oriente (quod multi putarunt) ut in fine cujusque Psalmi caneretur *Gloria Patri*. Licet enim istiusmodi glorificatio Trinitatis quæ & a majoribus appellata est *Hymnus glorificationis* (ut superius dictum est) ab exordio nascentis Ecclesiæ, ipsis Apostolorum temporibus, in Ecclesiis a Christianis cani solet; nondum tamen usu receptum erat in Oriente, ut caneretur in fine Psalmi, sed in fine hymnorum recens conscriptorum, ut in Ecclesia Mediolanensi fecit S. Ambrosius more Orientalium, ut

S. Augustinus affirmat (b); vel in fine Antiphonarum, sicuti Cassianus docet. Ut autem in fine cujuslibet Psalmi, *Gloria Patri* dicatur, ut moris est, peculiaris fuit Occidentalis Ecclesiæ usus; audi Cassianum (c): *Illud etiam quod in hac provincia vidimus, ut uno cantante, in clausula Psalmi omnes astantes concinant cum clamore: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, nusquam per omnem Orientem audivimus. Sed cum omni silentio ab eo qui cantat, finito Psalmo, orationem succedere. Hac vero glorificatione Trinitatis, tantummodo solere Antiphonam terminari.* Hæc ipse.

(b) Aug. Confess. l. 9. c. 7.

(c) Cassian. l. 2. de noctur. orat. mod. c. 8.

XXII. Quod autem spectat ad canonem de feminis eo modo a dæmone illis: eadem ferme a S. Augustino descripta (d) habentur, nec non in appendice Ancyrani Concilii, & apud Gratianum sub eodem titulo (e) collocata. Constat quidem auctoritate Severi (f), hoc tempore tum in Occidente tum etiam in Oriente maleficorum hominum artes plurimum invaluisse. Qui quidem Severus ubi narrat quemdam Sabbatium monachum a dæmone illulum, ista mox subdit: *Animadversum est tamen eodem fere tempore fuisse in Hispaniis juvenem, qui cum sibi multis signis auctoritatem paravisset, eo usque elatus est, ut se Eliam profiteretur. Quod cum plerique temere credidissent, addidit, ut se Christum esse diceret: in quo etiam adeo illusi, ut eum quidam Episcopus, nomine Rufus, ut Dominum adoraret: propter quod eum postea ab Episcopatu dejectum vidimus. Plerique etiam nobis e fratribus retulerunt, eodem tempore in Oriente quemdam extitisse, qui se Joannem esse jactaret. Ex quo conicere possumus istiusmodi pseudo prophetis existentibus Antichristi adventum imminere, qui jam in istis mysterium iniquitatis operatur.*

(d) Aug. de spirit. & anim. c. 28.

(e) 26. qu. 5. c. 12.

(f) Sever. Vit. S. Martini. c. 25.

XXIII. Sed quod deterius videri poterat, in ipsos sacros Dei ministros præstigiæ quoque magicarum excantationum irrepserunt. Audi quidnam de Gerontio diacono S. Ambrosii habeat Sozomenus (g): *Hic, inquit, cum sub Ambrosio Mediolanensi Episcopo diaconus esset, haud scio qua remotus, utrum ne præstigiis molitus, an vero dæmonis instigationibus ac spectris agitato, noctu indicabat se Onoscellidem (hoc est, dæmonum genus asininis cruribus apparens) apprehensum, capite raso, in pistrinum conjecisse. Qua de causa Ambrosius eum ut indigna ministro Dei locutum, præscripto tempore manere domi, & penitentia expiari juserat. Ille vero, cum & medicus præstantissimus, & ad dicendum persuadendumque promptissimus, & ad amicos conciliandos accommodatissimus esset, Constantinopolim profectus est eo proposito, ut Ambrosium criminaretur, &c.*

(g) Sozom. li. 8. c. 6.

tra-

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

tradit demum ipsum a Chrysoſtomo Neſtarii ſucceſſore exauctoratum fuiſſe. At pleni ſunt Ammiani ultimi libri de quæſtionibus tum Antiochiæ, tum Romæ adverſus maleficos his temporibus agitat. Sed reliqua proſequamur.

XXIV. His igitur de Romano Concilio enarratis, jam ſupereſt, ut res geſtas S. Hieronymi Romæ toto triennio, quo illic ipſum morari contigit, perveſtigemus. Ac primum quod ad publicas pertinet functiones: Damafus Papa, qui eum longe licet abſentem de divinæ Scripturæ locis conſulere, crebrisque epistolis excitare conſuevit; cum haberet præſentem, haud paſſus eſt degere otioſum: ſiquidem in primis ejus opera uſus eſt in conſcribendis epistolis ad diverſas conſultationes ex diverſis Eccleſiarum Conciliis ad ipſum Romam perlatas; teſtatur id quidem ipſe Hieronymus his verbis (a): *Ante annos plurimos, cum in chartis Eccleſiaſticis juvarem Damafum Romanæ urbis Episcopum, & Orientis, & Occidentis Synodicis conſultationibus reſponderem &c.* Sed periire hæc omnia cum ipſis Conciliorum Actis adeo egregia monumenta Hieronymi. Quantæ vero tunc ob conſuetudinem cum Damafus adeo intimam apud omnes fuerit æſtimationis, ipſe alibi ad Aſellam ſcribens ita ait (b): *Antequam domum S. Paulæ noſſem, totius in me Urbis ſtudia conſonabant, omnium pene judicio dignus ſummo ſacerdotio decernebar. Beata memoria Damafus meus ſermo erat; dicebar ſanctus, dicebar humilis & diſertus, &c.*

XXV. Ex his autem quod dicat dignum ſummo ſacerdotio æſtimationem, opinati ſunt, puto, nonnulli eundem Hieronymum creatum fuiſſe a Damafus Papa præbyterum Cardinalem, non intelligentes, per ſummuſ ſacerdotium, quemlibet Episcopatum deſignari, ut pluribus in noſtris ad Romanum Martyrologium Notis palam fecimus. Sed & quod intime Damafus inhæreret, eam dignitatem exiſtimant conſecutum; quaſi necesse fuerit, omnem qui ab epistolis eſſet ſummo Pontifici, fuiſſe Cardinalem, cum de S. Proſpero, auctore Gennadio (c), certum ſit in eodem miniſterio uſui fuiſſe S. Leoni Pontifici, nec tamen Cardinalem extitiſſe. Vel ex eo alii deduxerunt argumentum, quod S. Auguſtinus ad ipſum Hieronymum ſcribens (d), hæc dicat: *Quamquam ſecundum honorum vocabula, quæ jam Eccleſiæ uſus obtinuit, Episcopatus præbyterio major ſit; tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt.* Ita ipſe. Sed quæ hæc multa? accipe: quod ætate grandior, cui plurimum deferendum erat; quodque Chriſtianus a puero; quod inſuper linguarum peritia excellebat; quod nulla aliquando hæreſi fuerit infamatus, vel ſpu-

ria ſobole auctus; quibus omnibus Auguſtinum Hieronymo fuiſſe minorem, liquido conſtat. Sed & quod ſuperius a nobis pluribus dictum ſit, Hieronymum ita creatum eſſe præbyterum Antiochiæ a Paulino, ut numquam paſſus fuerit alicui adſcribi titulo; haud adeo libere poſſumus, ipſo contradicente, ejus Cardinalatui ſuffragari.

Sed contra ipſam ejuſdem Hieronymi aſſertionem auctor illorum ſermonum quos Auguſtino ſuppoſuit, & ad fratres de eremo inſcripſit (quiſquis ille fuerit, hæc certe ex parte nonniſi impoſtor dicendus, cum multorum mendaciorum ſanctiſſimum ac doctiſſimum virum conſtituerit aſſertorem, ut in Notis ad Romanum Martyrologium demonſtravimus) hic inquam adverſus ejuſdem Hieronymi aſſertionem hæc habet (e): *Legimus enim, fratres cariſſimi, ſanctum Patrem Hieronymum Cardinalem fuiſſe in Eccleſia Sancti Laurentii martyris, &c.* At quam perſpicue ſe detegit recentior auctor, cum ait: *Legimus?* Sed & quod eodem ſermonem ait S. Hieronymum reſceſſiſſe ab Urbe una cum Paula & Eutochio, rogatu patris illarum; certe exiſtimaffe videtur Paulam, & Eutochium fuiſſe ſores, eodemque parente genitas. Vides quos ea aſſertio aditipulatores habeat. Sed & idem auctor (f) Cardinalatus Hieronymi, quantum calluerit res ejuſdem Hieronymi, ex eo intelliges, dum ait ipſum perveſſiſſe uſque ad Sixtum Pontificem; quem conſtat diem obiſſe ſub Bonifacio, Conſulibus Theodoſio octavam atque Conſtantio. Rurſus vero alius ille anonymus auctor (tutius enim ſine auctoris nomine produntur mendacia) qui ſcripſit vitam S. Hieronymi, æque Cardinalatus ejus aſſertor eſt (g); ſed quot portentofis mendaciis conſarcinatus ſit libellus ille, ſuo loco dicturi ſumus. Ecce tibi jam habes, e quibus fontibus hauſere recentiores ſcriptores, atque pictores prototypum mutuati ſunt. Verum in his non immorandum diutius; ſed jam quæ ſunt germana Hieronymi proſequamur.

Damafus divinarum ſcripturarum ſtudioſiſſimus indagator, plura ab ipſo S. Hieronymo (ut dictum eſt) præſente exegit, quam quæ ab eo abſente accipere conſueverat: haud enim voluit Romæ agere otioſum; ſed aliqua ſemper percontatus, pulſans hominem quæſtione, latius diſſerendi anſam præbebat. Etenim tunc ipſum Hieronymum ea credimus elucubrante, quæ tractationem potius quam epistolam repræſentant, utpote præſenti traditam, non autem ad abſentem per tabellarium miſſam, nimirum de Ofanna quæſtionem, appendicem ad tractationem de Seraphim; tractatum de filio prodigo, tranſ-

XXVI.
Aſſertores
Cardinalatus
Hieronymi.(e) Serm.
ad fratres
de eremo

24.

(f) Mi-
crolog c. x.(g) Apud
Hier. t. 9.XXVII.
Hieronymi
Romæ
elucubrationes.

CHRISTI
382.

DAMASI PAP.
16.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEFODOSII 4.

translationem duarum Origenis homiliarum in cantica canticorum, emendationem quatuor evangeliorum editionum inter se discrepantium, nec non canones Concordantiæ Evangelicæ; sed & emendationem quoque Psalterii, Romæ cum esset, elaboravit, atque septuaginta duorum translationem accommodavit; sed cursim factam eandem iterum majori diligentia examinandam subjecit incudi.

XXVIII.
Helvidium
Hieronymus
confutat.

Insuper Romæ cum esset S. Hieronymus, inter alios exantlatos labores oblatrantem canem Helvidium, hominem imperitum, sed blasphemis pollentem compescuit. Fuit hic hostis virginitatis, utpote qui diceret ejusdem esse gloriæ virginis ac maritatus (a); eoque sceleris atque dementiæ prolapsus est, ut sanctissimæ Deiparæ negare scelestus virginitatem post partum auderet: quem tam sacrilega audentem Hieronymus non confutavit solum, sed & derisit, contemptuique, ut par erat, illum exposuit, qui ex blasphemia sibi comparare gloriam studuit; de eo enim hæc inter alia ipse Hieronymus: *Quis te, oro, ante hanc blasphemiam noverat? quis dupondii supputabat? Consecutus es quod volebas, nobilis es factus in scelere. Ego ipse qui contra te scribo, cum in eadem tecum Urbe consistam, albus (ut ajunt) aterve sis, nescio. Scripsisse autem Hieronymum, hunc librum Romæ, & Damaso ostendisse, ipse quidem testatur in Apologia ad Pammachium, in qua hæc verba leguntur (b): Dum adhuc viveret sanctæ memoria Damasus, librum contra Helvidium de beatæ Mariæ virginitate perpetua scripsimus, in quo necesse fuit nobis ad virginitatis beatitudinem prædicandam, multa de molestiis dicere nuptiarum. Num vir egregius, & eruditus in scripturis, & virgo, Ecclesiæ virginis doctor aliquid in illo sermone reprehendit? In libro quoque ad Eustochium multo duriora de nuptiis diximus, & nemo super hac re laesus est. Hæc Hieronymus. Porro tractationem illam de custodia virginitatis ad Eustochium Romæ itidem scripsit post editum commentarium adversus Helvidium; quod ipsemet tradit (c), simulque addit S. Damasum eodem argumento carmine & prosa scripsisse libellos, ac S. Ambrosium alios: quod ipsum in Oriente Basilium, necnon Gregorius Nazianzenus paulo ante, Chrysostomus vero postea præstiterunt; ut plane intelligas, instinctu divino sanctissimos atque doctissimos Patres tam in Oriente, quam in Occidente, in eadem versatos esse materia, cum diabolus sua monstra erat in medium producturus, impios, qui nobilem Ecclesiæ thesaurum voce Domini commendatum, oreque Apostolico prædicatum, majorum omnium*

(a) Hier.
cont. Hel-
vid.

(b) Hier.
epist. 50.

(c) Hier.
epist. 22.

Ann. Eccl. Tom. V.

denique præconiis celebratum terræ infoderent nulli usui profuturum. Cæterum tractationem illam ad Eustochium de custodia virginitatis, quod post editum in Helvidium commentarium scriptam fuisse constet, ultimo ferme anno ejus commorationis Romæ, nempe trecentesimo octogesimo tertio, vel quarto, elucubrata esse putamus, ex rationibus inferius subjiciendis.

At non Helvidius tantum repertus est ejus fuisse falsitatis assertor, licet primus Romæ ausus sit tot tantasque inelamare blasphemias; sed Epicuræus Jovinianus pseudomonachus eidem extitit in impietate collega. Præcursor namque hujus fuit Helvidius; sed egregius potensque confutator utriusque Hieronymus, cujus Romam hac tempestate contigit opportunus adventus. Quam enim oportuit præmunire castas aures, atque sepire spinis, hortum sponsæ claudere, fontemque puritatis signare adversus irruentem aprum de silva cuncta dire vastantem, ac foede spurcantem? Nam de eo hæc Augustinus: (d) *Joviniana hæresis sacrarum virginum meritum æquando pudicitia conjugali tantum valuit in Urbe Roma, ut nonnullas etiam Sanctimoniales, de quarum pudicitia suspicio nulla præceserat, dejecisse in nuptias diceretur, hoc maxime argumento, cum eas urgeret, dicens: Tu ergo melior es quam Sara, melior quam Sufanna, sive Anna? & cæteras commemorando testimonio sanctæ Scripturæ commendatissimas feminas, quibus se illæ meliores vel etiam pares cogitare non possent. Hoc modo etiam virorum sanctorum sanctum calibatam commemoratione patrum conjugatorum & prædicatione frangebatur. Huic monstro sancta Ecclesia, quæ ibi est, fidelissime ac fortissime restitit. Damaso nimirum & S. Hieronymo ex adverso pugnantibus.*

XXIX.

Joviniani
hæresiar-
chæ ori-
go.

(d) Aug.
Retract. l.
2. c. 22.

Sed unde prodierit bestia lutulenta, deque ejus ortu, moribus, habitu & caractere diligentius exquiramus; ut monstrato fonte, qualis inde aqua potuerit emanasse, lector prudens intelligas. Ab Auxentio Ariano, illo seniore qui post S. Dionysium in Mediolanensem Ecclesiam intrusus est, Helvidium originem duxisse, Gennadius (e) auctor est. At Jovinianus cum collegiis impietatis sub Catholico nomine & habitu monastico aliquandiu delituit in monasterio Mediolanensi, illo nimirum sacrosancto spectatæ disciplinæ laudatæque observantiæ habitaculo, cujus cum S. Augustinus meminit, ait (f): *Erant monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra urbis mœnia sub Ambrosio nutritore. Quod instar maris expuit latentia ibi cadavera, nempe Jovinianum ac socios, Deo quidem mortuos, & aquis jam concupiscentiæ turgidos.*

XXX.

(e) Gen-
nad. de
vir. Illust.
in Helvi-
dio c. 52.

Monaste-
rium Me-
diolanen-
se.

(f) Aug.
Confess. l.
8. c. 6.

Y y y

Id

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

XXXI.

Id vero factum esse post Limenii Vercellensis Episcopi obitum, quem anno superiori interfuisse vidimus Aquilejensi Concilio, non autem post mortem Eusebii, Ambrosius in epistola ad Vercellenses declarat: nam quod ibi ait electionem suam Orientem exemplo probasse, alludens ad electionem Nestarii, qui pariter contra canones catechumenus adhuc electus fuit Constantinopolitanus Episcopus; quando scripserit, docet. Ad ipsam igitur Vercellensem Ecclesiam viduatam pastore morte Limenii S. Ambrosius eam scribens epistolam, egredientes e silvis lupos ut caveant, monet his verbis (a): *Audio enim homines, qui dicunt, nullum esse abstinentiæ meritum, nullam frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari pretio, delirare eos qui jejuniis castigant carnem suam ut menti subditam faciant. Quod numquam fecisset, numquam scripsisset ad instruendum alios Paulus Apostolus, si deliramentum putasset; gloriatur itaque dicens (b): Sed castigo corpus meum & servituti redigo, ne aliis prædicans, ipse reprobus inveniar. Ergo qui non castigant corpus suum, & volunt prædicare aliis, ipsi reprobi habentur. An quicquam tam reprobum, quam quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad lasciviam provocat, quam incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ istos Epicureos nova schola misit? non philosophorum, ut ipsi ajunt, sed imperitorum, qui voluntatem prædicent, delicias suadeant, castimoniam nullius esse dicant utilitatis. Fuerunt nobiscum, sed non fuerunt ex nobis (neque enim pudet dicere quod dicit Evangelista Joannes c): Sed hic positi, primo jejunabant, intra monasterium continebantur, nullius erat luxuriæ locus, interdicitæ ludibrosæ disputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre: abierunt: deinde volentes redire, non sunt recepti: plerique enim audierant, quæ deberent cavere: monueram; nihil profeceram. Effervescentes itaque, disseminare talia cœperunt, quibus inceptores essent vitiorum omnium. Miserabiles perdididerunt utique quod jejunaverunt: perdididerunt quod aliquo se continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico studio invident aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt, &c.*

XXXII.

Metamorphosis Joviniani.

(d) Hier. cont. Jovinian. l. 1.

(e) 2. Petr. 3.

Sed egressus e monasterio, quodnam vitæ genus Jovinianus impurus exercuerit, egregie describit S. Hieronymus (d), sic exordiens: *Completum est in eis verissimum illud proverbium: Canis revertens ad vomitum suum, & sus lota in volutabro luti: nolui omnem locum secundæ (e) Petri epistolæ ponere, ne longum facerem, sed tantummodo ostendi Spiritus*

sancti vaticinio hujus temporis & doctores, & hæresim pronunciatam. Denique manifestius eos denotat, dicens: Venient in novissimis diebus illusores, seducentes, juxta propria desideria ambulantes, &c. Descripsit sermo Apostolicus Jovinianum loquentem buccis tumentibus, & inflata verba trutinantem, promittentem in cælis libertatem, cum ipse corruptionis servus sit atque luxuriæ, canis revertens ad vomitum suum. Nam cum monachum esse se jactitet, & post sordidam tunicam, & nudos pedes, & cibarium panem, & aquæ potum, ad candidam vestem & nitidam cutem, ad mulsam & elaboratas carnes, ad jura Apicii & Paxami, ad balneas quoque ac fritillas & popinas se conferat; manifestum est, quod terram cælo, vitia virtutibus, ventrem præferat Christo, & purpuram coloris ejus putet regna calorum. Et tamen iste formosus monachus, crassus, nitidus, dealbatus, & quasi sponsus semper incedens, aut uxorem ducat, ut æqualem virginitatem nuptiis probet; aut si non duxerit, frustra contra nos verbis agat: Et inferius (f): Ante nudo eras pede, modo non solum calceato, sed & ornato: tunc pexa tunica & nigra subucula vestiebaris, sordidatus, & pallidus, & callosam opere gestitans manum; nunc lineis & sericis vestibus, & Atrebatum ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis: rubent buccæ, nitet cutis, comæ in occipitium frontemque tornantur, protensus est aqualiculus, insurgunt humeri, turget guttur, & de obestis faucibus vix suffocata verba promuntur. Hæc ipse de monstruosa metamorphosi monachi in Sardanapalum.

At hujusmodi sic compositum hominem a S. Hieronymo concinne descriptum; quid illum, lector, putas eructare potuisse? verbum bonum, an crapulam? fructum Spiritus, an opera carnis? jam tu ipse tibi responde: ego certe aliis novi characteribus insignitum, stigmatibusque notatum prædicatorem veritatis, assertoremque virginitatis Paulum Apostolum, dicentem (g): *Usque ad hanc horam esurimus & sitimus, nudi sumus, &c.* Ac illud ab Ambrosio adversus eisdem nuper inculcatum: *Castigo corpus meum, & in servitutum redigo.* Numquid ergo immutata divina lex, alius innovatus est Spiritus, & diversus a priori Deus innotuit, quem contraria prioribus nunciaturum hominibus, contrarios oportuerit Apostolos delegisse; dedignatumque Spiritum sanctum per alia organa, quam per distenta crapula membra palam facere hominibus veritatem? Vides igitur, quam procul abfit, ut e limoso fonte bestiarum pedibus agitato, vel gutta potuerit fluxisse aquæ limpidiæ veritatis: quod magis intelliges, si an-

(f) Hieron. contra Jovinian. l. 2.

XXXIII. Convincitur hæresis ex promulgatore ipsius.

(g) 1. Cor. 4. 1. Cor. 9.

CHRISTI
382.

DAMASI PAP.
16.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPER.
THEODOSII 4.

si antiquiores mente recoles lacunas illas aquarum putentium, ex quibus rivus Jovinianus eduxit, nimirum sordidissimas illas recensitas superius hæreses, carnis spurcitas omnibus præferentes.

XXXIV.

Cæterum illud quod mireris, & fortasse laudes, invenis in homine; ipsum nimirum quantumlibet ab institutis & legibus monachorum penitus abhorreret, haud tamen eo pervenisse audaciæ & impudentiæ, ut & nomen quoque abjecerit monachi, sed retinuerit, eodemque (ut diximus ex Hieronymo) magnopere gloriari soleret; ut ex his intelligant recentiores apostatæ, quam deteriores, execrabilioresque Joviniano existant, qui cum eadem sæpe damnatam putentem hæresim denuo excitaverint, nomen quoque monachorum ut portentum exhorruerunt. Sed & eo quoque se Joviniano turpiores esse cognoscant, dum haud ille ita improbabat sicut isti virginitatem, ut rem detestabilem esse diceret, verum non esse eam tantæ excellentiæ, ut mereretur præferri conjugio, sed æquandam. Nec aliter sentire poterat, qui ex Stoicis meritorum æqualitatem acceperat, & ab Epicuro lasciviam; de quo ita Hieronymus (a) eleganter ludit: *Lubricus serpens & Proteus noster in variarum se mutat portenta formarum. Qui enim in coitu & saturitate Epicureus est, subito in retributione meritorum Stoicus efficitur: Hierosolymam Cithio, Judæam Cypro, Christum Zenone commutat.*

(a) Hier. contra Jovinian. l. 2.

XXXV.

Hæreses Joviniani.

Porro ejus dogmata ita describit, cum ait: *Proponam breviter adversarii sententias, & de teuebrofis libris ejus, quasi de foveis serpentes protraham, neque sinam venenosum caput spiris maculosi corporis protegi. Pateat quod noxium est, ut possit conteri cum patuerit. Dicit, virgines, viduas, & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, ejusdem esse meriti. Nititur approbare, eos qui plena fide in baptisate renati sunt, a diabolo non posse subverti. Tertium proponit, inter abstinentiam ciborum, & cum gratiarum actione perceptionem eorum, nullam esse distantiam. Quartum, quod & extremum, esse omnium, qui suum baptisma servaverint, unam in regno cælorum remuneratiouem. Hæc sunt sibi serpenti antiqui; his consiliis draco de paradiso hominem (b) expulit, &c. Hæc Hieronymus; qui & scripta ipsius Joviniani prorsus delira, incompta, nulla sibi compage cohærentia, & prorsus inerudita fuisse demonstrat. Præterea eo blasphemix adactum esse procacem hominem a malo dæmone impulsus, ut instar Helvidii diceret, Deiparam Mariam desisse Virginem esse cum Christum peperit, S. Ambrosius tradit: sed & illud Ma-*

(b) Genes. 33.

nichæorum coacervasse, ut negaret Filium Dei veram carnem suscepisse, idem sanctus affirmat. Eadem de Joviniani hæresi Augustinus (c), dum ait eam obortam esse cum juvenis ipse esset; cumque addat cito extinctam fuisse, neque sacerdotem aliquem decipere voluisse, plane significat his ipsis temporibus Mediolani in monasterio exoriri cœpisse, at nonnisi post obitum Damasi Romæ innotuisse, & sub Siricio Papa damnatam esse; ut vere intelligas quod dictum est, Helvidium Romæ præcursorem fuisse Joviniani. Porro de Joviniani & sociorum damnatione suo loco dicemus sub Siricio Romano Pontifice.

Sed prosequamur jam reliquas Hieronymi lucubrationes. Hoc ipso triennio quo in Urbe permansit, elaboratus ab eo creditur liber adversus Luciferianos: etenim schismatici, qui adversus Damasum ordinarant Ursicinum, sæpius ab Urbe pulsi, & in exilium relegati, cum Luciferianis conspirarant, ut ex libello Marcellini & Faustini Theodosio Imperatori oblato liquet, qui Romæ agentes pro Lucifero ac ejus sectatoribus certamen inibant. Quod vero ad reliqua Romæ scripta Sancti Hieronymi pertinet; pauca numerare continget, si conferas cum quotidianis familiaribus colloquiis illis, cum a diversis de diversis interrogaretur quæstionibus. Verum audiamus ipsum ad Principiam virginem hæc (d) scribentem de S. Marcella ipsius matre: *Cum me, inquit, Romam cum Sanctis Paulino, & Epiphano Ecclesiastica traxisset necessitas; quorum alter Antiochenam Syriæ, alter Salaminiam Cypri rexit Ecclesiam; & verecunde nobilium feminarum oculos declinarem; ita egit, Marcella scilicet, secundum Apostolum (e), importune, opportune, ut pudorem meum sua superaret industria. Et quia alicujus tunc nominis esse existimabar super studio Scripturarum, numquam convenit, quin de Scripturis aliquid interrogaret; nec ut statim acquiesceret, sed moveret e contrario quæstiones, non ut contenderet, sed ut quærendo disceret earum solutiones, quas opponi posse intelligebat. Quid in illa virtutum, quid ingenii, quid sanctitatis, quid puritatis invenierim, vereor dicere, ne fidem credulitatis excedam, & tibi majorem dolorem incutiam, recordanti, quanto bono carueris. Hoc solum dicam, quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatum, & meditatione diurna quasi in naturam versum, hoc illa libavit, didicit, atque possedit; ita ut post profectiorem nostram, si in aliquo testimonio Scripturarum esset oborta contentio, ad illam judicem pergeretur. Et quia valde prudens erat, & noverat illud quod appellant philosophi,*

(c) Aug. de hæres. c. 82.

XXXVI: Hieronymus Luciferianos confutat.

(d) Hier. epist. 16.

(e) 2. Tim. 4.

Marcellæ spectata scientia & virtus.

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPER.
THEODOSII 4.

τὸ πρῶτον, id est, decere quod facias; sic ad interrogata respondebat, ut etiam sua, non sua diceret, sed vel mea, vel cuiuslibet alterius; ut in eo ipso quod docebat, se discipulam fateretur; sciebat, enim dictum ab Apostolo (a): Docere autem mulieri non permitto; ne virili sexui, & interdum sacerdotibus, de obscuris, & ambiguis sciscitantibus, facere videretur injuriam. Hæc Hieronymus.

(a) 1.
Timot. 2.

XXXVII.

Porro ipsa quidem S. Marcella non semper cum quid addiscere vellet, eum præfens adibat, sed per epistolam id etiam facere consuevit, ut idem S. Hieronymus tradit (b). Docuit (c) eam inter alia plurima decem voces, quibus apud Hebræos Dei nomen appellatur. Explicavit (d) eidem dictiones Hebraicas, Alleluja, Maranatha, necnon Diapsalma (e) Græcam vocem, ac tractatum (f) de blasphemia in Spiritum sanctum; disseruit (g), & de aliis variis quæstionibus. Ingens plane Christianæ virtutis Marcella exemplum ediderat: quippe quæ post septem menses, quibus viro conjuncta fuit, vidua relicta (ut testatur S. Hieronymus epistola ad Furiam h) repudiatis, ut dictum est, nuptiis Cerealis clarissimi viri, absque ulla vel levi suspitione vitam castissimam custodierit. Erat & hæc consobrina Pamachii, ut idem Hieronymus tradit (i). Quantum autem ejusdem S. Marcellæ constantia Ecclesiæ Romanæ profecerit, cum silentibus cæteris, ipsa se pro muro objecit, ne hæresis Origenis jam in Urbem inuenta una cum Periarcho a Ruffino translato, radices figeret, suo loco dicturi fumus.

(b) Hier.
epist. 147.(c) Idem
epist. 136.(d) Idem
epist. 137.(e) Idem
epist. 138.(f) Idem
epist. 147.(g) Idem
epist. 148.(h) Idem
epist. 10.(i) Idem
epist. 52.

XXXVIII.

Sed quæ doctrinam Hieronymi consecuta est, quo modo vitæ quoque monasticæ imitata sit institutum, quod & propagavit in alias; idem tradit his verbis (k): Suburbanus ager vobis pro monasterio fuit, & rus electum pro solitudine, multoque ita vixistis tempore, ut ex imitatione vestri & conversione multarum, gauderemus Romam factam Hierosolimam: crebra virginum monasteria, monachorum innumerabilis multitudo: ut pro frequentia servientium Deo, quod prius ignominia fuerat, esset postea gloria. Hæc ipse, Porro & Marcellæ mater Albina discendi cupidissima S. Hieronymum frequentavit; de qua ipse (l): Certe cum Romæ essem, numquam tam festina me vidit, ut non de Scripturis aliquid interrogaret; neque vero more Pythagorico, quicquid responderam, rectum putabat: nec sine ratione præjudicata apud eam valebat auctoritas; sed examinabat omnia & sagaci mente universa pensabat, ut me sentirem non tam discipulam habere, quam Judicem. Hæc de Albina Hieronymus.

(k) Idem
epist. 16.De Albi-
na.(l) Hier.
in præfat.
in epist.
Paul. ad
Galat.

XXXIX.

Harum vero adeo illustrium feminarum exemplo, aliæ quoque Romanæ nobiles

viduæ Christianæ, quin & virgines cum ipsis adire consueverunt Hieronymi habitaculum, ut ab eo erudirentur; nam ad Asellam hæc ipse (m): Pene certe triennium cum eis vixi; multa me virginum crebro turba circumdedit: divinos libros, ut potui, nonnullis sæpe disserui; lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerat. At quam id caste, quam sincere, idem mox subdit: Dicant quid unquam in me aliter senserint, quam Christianum decebat? Pecuniam cujusquam accepi? munera vel parva vel magna non sprevi? in manu mea æs alicujus insonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit? &c.

(m) Idem
epist. 99.

XL.

Cæterum inter alias nobiles matronas, feminas Consulares, S. Paula majori pietatis studio erga Hieronymum propensior fuit, licet eum serius nacta esset; nam de illa ita ipse Hieronymus (n): Antequam domum S. Paulæ nossem, totius in me Urbis studia consonabant. Quæ tamen tardius ipsum cognoverat, plus tamen cæteris ejus eruditione profecit. Siquidem non ipsa tantum, sed & filii atque cognati, ejus usu perfectissimi redditi sunt Christiani, & domus ejus veluti in Ecclesiam commutata. Erat (o) genus maternum ejus nobilissimum ex Gracchorum ac Scipionum familiis prognatum: matre orta Blefilla seniori, patre peregrino sed regio Græcorum stemmate, Rogato nomine; virum nacta Toxotium seniore, ex quo quinque suscepit liberos, nempe primo loco Blefillam, deinde Paulinam, tertio Juliam Eustochium, quarto Ruffinam, quinto & ultimo Toxotium. Horum vero primogenita Blefilla nupta, sed mox relicta vidua est: Paulina conjugio juncta Pamachio: Eustochium autem virgo permansit: Ruffina Aletium virum accepit: Toxotius vero duxit uxorem Lætam, Albinæ filiam, Ethnici hominis & Gentiliciæ superstitionis Pontificis; ex quibus genita est Paula junior. Sed agamus de singulis, ut quantum in eis Hieronymus profecerit, cognoscamus.

(n) Hier.
ead. ep. 99.

Paulæ familia Deo addita.

(o) Idem
ep. 26. &
27.

XLI.

Mirandum plane accidit, ut pia conversatione Toxotii atque Lætæ, Albinus Pontifex, Christianæ religionis hostis implacabilis, admirante præ miraculo Urbe, jam evaserit Christianus, ut idem S. Hieronymus narrat his verbis (p) scribens ad ejus filiam Lætam de Paula filia: Quis, inquit, hoc crederet, ut Albinus Pontificis neptis de promissione martyris nasceretur? ut præsentem & gaudentem avo, parvula adhuc lingua balbutiens, Christi Alleluja resonaret? ut virginem Christi in suo gremio nutrirer senex? Et bene feliciterque expectavimus. Sancta & fidelis domus virum sanctificat infidelem. Jam candidatus est fidei, quem filiorum & nepotum

(p) Idem
ep. 7.

Albinus Pontifex idololatra ad Christum conversus.

sum

CHRISTI
382.

DAMASI PAP.
16.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

rum credens turba circumdat. Ego puto, etiam ipsum Jovem, si habuisset talem cognationem, potuisse in Christum credere. Hæc ipse. Grande sane miraculum, potuisse senem renasci denuo, atque idolorum Pontificem in extrema Fidelium classe profiteri, & incipere discere religionis elementa, qui apud suos sacrorum agebat Antistitem, & decrepitum senem a nepte infantula balbutiente depromptum reddere Alleluja; quam ipsam mater Læta sanctissima femina cupida despondere virginem Christo, ab eodem Sancto Hieronymo petiit & accepit de institutione ejusdem filia epistolam (a) pareneticam; qua ipsa quantum profecerit, illud modo satis sit indicasse, eandem ætate auctam ad aviam Paulam Hierosolymam navigasse, ibique cum S. Eustochio in sancta Deo dicata virginitate consenuisse.

(a) Hier.
ep. 7.

XLII.

Quod autem pertinet ad Blefillam; tanta hæc virtutis fuit, ut viginti annorum vidua a viro relicta, quoque mensibus tantum septem vixerat, magis (inquit Hieronymus b) ipsam deploraverit amissam virginitatem, quam mariti obitu doluerit. At quoniam modo ad mundi contemptum hanc idem S. Hieronymus instituerit, ipse ad Eustochium sororem scribens docet his verbis (c): *Memini me ante hoc ferme quinquennium, cum adhuc Romæ essem, & Ecclesiasten sanctæ Blefillæ legerem, ut eam ad contemptum mundi hujus provocarem, & omne quod in mundo cerneret, putaret esse pro nihilo, rogatum ab ea ut in morem commentarioli obscura quæque differerem, ut absque me posset intelligere quæ legebat. Itaque quoniam in procinctu nostri operis subita morte subtrahita est, &c.* Porro quantæ hujus adolescentulæ viduæ virtutes extiterint, idem Sanctus Hieronymus in consolatione de obitu ejus ad Paulam matrem conscripta (d) pluribus docet. Fuisse autem excultam Græcis ac Latinis litteris, idem affirmat, cum ait: *Si Græce loquentem audisses, Latine eam nescire putares. Si in Romanum sonum lingua se verterat, nihil omnino peregrini sermo redolebat. Sed & de eadem subdit: In paucis non dicam mensibus, sed diebus ita Hebrææ linguæ vicerat difficultates, ut in discendis canendisque psalmis cum matre contenderet.*

(b) Hier.
epist. 25.

Blefillæ
spectata
virtus.

(c) Idem
epist. 116.

(d) Idem
epist. 25.

XLIII.

Inter quatuor Sanctæ Paulæ filias, nempe Paulinam, Eustochium, Blefillam, atque Ruffinam, primam omnium Blefillam contigit ex hac vita migrasse, ut idem S. Hieronymus ad Pammachium scribens affirmat; de cujus ad Christum conversione extat ejusdem ad S. Marcellam epistola, ubi agit de ægrotatione Blefillæ. Quod autem reperitur Blefillæ epitaphium, alterius potius esse convincitur, quæ non vidua esset, sed reliquisset post se virum

superstitem: puto tamen fuisse monumentum feminæ Christianæ: nam nequaquam præmittitur illa præfigi solita, DIIS MANIBUS, ex more Gentilium dedicatio; sic enim se habet (e).

HIC. EST. POSITA
ALLIA. BLESILLA. RARI. EX
EMPLI. FEMINA. QUÆ. VIXIT
ANNIS. XXVI. M. II. D. XII.
.....FECIT. DULCISSIMÆ. CONIUGI:
sed rursus ad Paulæ filias.

(e) Extat
apud Ald.
de Ortho-
graph.
pag. 34.

De Paulinâ autem ejusdem Sanctæ Paulæ filia, sorore Blefillæ, extat in ejus dormitione Sancti Hieronymi epistola ad Pammachium consobrinum Sanctæ Marcellæ, ut idem S. Hieronymus tradit (f), qui fuit ejus Romæ condiscipulus (g).

XLIV.

Quarto loco nata Ruffina nupta est viro clarissimo Aletio; quæ immaturo funere (inquit Hieronymus b) pium matris animum consternavit. Hujus præclaras virtutes S. Paulinus Nolanus Episcopus scripsit in consolatione obitus ejus ad Aletium virum ipsius. Porro hæc minor natu nondum nupserat, quando ab Urbe recessit Paula mater Hierosolymam profectura; sed jam nubilis facta, ut testatur S. Hieronymus (i), feminâ matris educatione sanctæ æque viro sancto conjuncta; de qua idem Paulinus (k): *Est enim conjux fidei, soror virginitatis, filia perfectionis, cui Paula mater, soror Eustochium, tu maritus.*

(f) Hier.
epist. 52.

(g) Hier.
epist. 50.

(b) Idem
epist. 27.

De Ruffina & Aletio.

(i) Idem
ep. 27. in
epitaphio
Paulæ.

(k) Pauli.
epist. 31.

De Eustochio vero, minores sunt omnes laudes sancto proposito quod suscepit, & vitæ instituto quod arripuit, quas majoribus in dies virtutum incrementis adauxit, ac tandem feliciter consummavit; de qua ad Pammachium hæc Hieronymus (l): *Quid Eustochio fortius, quæ nobilitatis portas & arrogantiam generis Consularis virginali proposito fregerit, & in Urbe prima primum genus subjugaverit pudicitia? Hanc altiozem gradum cæteris conscendentem idem S. Hieronymus scripto ad ipsam de custodia (m) virginitatis libello adjuvit, Quidnam autem terribile acciderit Prætextatæ amitæ, virginem a suscepto proposito abripere conanti, ita narrat Sanctus Hieronymus (n): *Prætextata nobilissima quondam femina, jubente viro Hymettio, qui patruus Eustochii virginis fuit, habitum ejus cultumque mutavit, & neglectum crinem mundano more, texuit * sibi, vincere cupiens & virginis * propositum, & matris desiderium. Et ecce tibi eadem nocte cernit in somnis venisse ad se Angelum terribili voce minitantem pœnas, & hæc verba frangentem: Tu ne ausa es viri imperium præferre Christo? tu caput virginis Dei tuis sacrilegis atrectare manibus? quæ jam nunc arescent, ut sentias excruciatam quid feceris, & finito mense quinto ad inferna duceris; sin**

XLV.

De Eustochio, & Prætextata.

(l) Hier.
epist. 26.

(m) Idem
epist. 22.

(n) Idem
ep. 7.

* pexuit.

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPER.
THEODOSII 4.

autem perseveraveris in scelere; & marito simul orbaberis & filiis. Omnia per ordinem expleta sunt; & seram miseræ pœnitentiam velox signavit interitus. Sic ulciscitur Christus violatores templi sui, sic gemmas, & pretiosissima ornamenta defendit. Et hoc retuli, non quod insultare velim calamitatibus infelicium, sed ut moneam cum quanto metu & cautione servare debeas, quod Deo spondidisti. Hactenus Hieronymus ad Lætam hæc probe scientem, quæ Paulam filiam natam ex promissione (ut dictum est) martyris, virginem permanfuram Deo dicaverat adhuc tenellam. At de Eustochio, & Paula sæpe dicendum inferius.

XLVI.

Quod rursus ad res gestas anni huius spectat; promulgatum constat edictum ab Imperatoribus adversus Gentilitium Idolorum cultum, nempe ut redditus qui pendi Romæ solerent pro sacris faciundis Virginitibus Vestalibus, pendi omnino cessarent. Hoc quidem hoc anno contigisse ex eo possumus affirmare, quod post ejusmodi sancitum ab Imperatoribus edictum de auferendis redditibus, qui sacris Gentilium erant adscripti (ait Symmachus in eodem Relationis libello) diram famem esse consecutam, quam suo loco ostendemus accidisse anno sequenti, qui præcessit ejusdem Symmachi Præfecturam. Cæterum hoc ipso anno, biennio nimirum ante dictam Symmachi Urbanam Præfecturam, a Gentilibus Senatoribus legatio missa est ad Imperatorem: cui quidem legationi intercessit primo Romæ Damasus, & Senatores Christiani, quo minus superstitionis Gentilicæ sectatores voti compotes fierent. Horum testis est S. Ambrosius, qui ad Valentinianum Imperatorem scribens hæc ait (a): *Pauci Gentiles communi utuntur nomine: nam & ante biennium ferme, cum hoc petere tentarent, misit ad me Sanctus Damasus Romanæ Ecclesiæ Sacerdos, judicio Dei electus, libellum, quem Christiani Senatores dederunt, & quidem innumeri, postulantes * nihil se tale mandasse, non congruere Gentilium istiusmodi petitionibus, non præbere consensum. Questi etiam publice, privatimque se non conventuros ad Curiam, si tale aliquid decerneretur. Dignum non est temporibus vestris, hoc est, Christianis temporibus, ut dignitas Christianis Senatoribus abrogetur, quo Gentilibus Senatoribus profanæ defertur voluntatis effectus. Hunc libellum ego fratri clementiæ vestræ direxi. Unde constitit, non Senatui aliquid de superstitionis impensis mandasse Legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudum non interfuerint Senatui, cum ista peterentur? Satis loquuntur quid velint, qui non interfuerunt; satis locuti sunt, qui apud Imperatorem locuti sunt, &c.*

Legatio
Gentilium
Senatorum
pro cultu
Deorum.(a) Ambr.
epist. 30.* expo-
stantes.Damasus
restitit
Gentilibus
Senatoribus.

XLVII.

Hoc item anno, qui numeratur vigesi-

mus a conflagratione templi Apollinis; Daphnitici apud Antiochiam, S. Joannes Chrysostomus, ut ipse testatur, adversus Gentiles disertissimum commentarium elaboravit: nam ait (b): *Ecce enim jam vigesimus ex eo annus agitur, nec tamen ædificii ab igne relicti pars ulla deleta est.* Hæc ibi Chrysostomus; qui & eodem anno quinque illas nobilissimas orationes adversus Judæos elucubravat: significat id ipse etiam, cum in earum secunda hæc item habet (c): *Sub Imperatore qui fuit ætate nostra ante annos viginti, Julianus scilicet, qui Imperatores omnes superavit impietate, &c.* Insuper & eodem itidem anno adversus Anomæos hæreticos de incomprehensibili Dei natura quinque hominibus erudite, copioseque tractavit. Id enim facile inde potest intelligi, quod in secunda earum sic ipse ait: *Nuper cum in hoc venissemus curriculum disputandi, & luctandi captus eosdem tetigissemus, quemadmodum meministis, pugna nos cum cuneo Judæorum excepit.* En vides, tunc contra hæreticos illos exeruisse stylum, cum paulo ante conseruisset manus adversus Judæos. Sed & inferius cum dicat ante decem annos accidisse sævitiam illam Valentis Imperatoris Antiochia exhibitam adversus eos, qui Imperium affectassent, eandem utique chronologiam consignat.

(b) Chry-
sost. ad-
vers. Gen-
til.Jo. Chry-
sostomus
scribit ad-
versus
Gentiles.(c) Chry-
sost. orat. 2.
cont. Judæos

Vides magno miraculo, ipso sui ortu statim in tria flumina erumpere fontem, & in militia tyronem adversus triplicem armata in Ecclesiam agmina Gentilium, Judæorum, & Hæreticorum irrumpere, eadem summa felicitate, atque facilitate disjicere, ardua petere, appetereque acerbiores Ecclesiæ hostes. Haud enim pridem Diaconus a S. Meletio Joannes fuerat ordinatus; Antiochiæque degens, absente Flaviano successore Meletii, docendi munere ejus vicem agebat. De absentia enim Flaviani hæc ipse in exordio tractationis adversus Anomæos hæreticos ait: *Quid hoc sit, fratres carissimi? pastor abest; & tamen oves suum cum diligentia servantem ordinem video. Profecto boni illius pastoris id quoque officium est, ut non modo illo præsentem, verum etiam absente, ovile studium omne adhibeat.* Quoniam autem profectus fuerit Flavianus jam anni huius initio dictum est, nimirum ad Constantinopolitanum Concilium, ut Romanam declinaret Synodum, ad quam una cum Epiphano venisse Paulinum alterius partis Antiochiæ Episcopum, & cum aliis S. Hieronymum, jam demonstratum est.

XLVIII.
Jo. Chry-
sostomi fa-
cundia
cum do-
ctrina.
conjuncta.

Sed quid insuper hoc eodem anno ad populum tractasse Antiochiæ reperitur? Habuit eodem tempore sermonem illum cui est titulus, *De anathemate*: ab alio vero perperam addita inscriptio illa: *Quod neque vivi, neque mortui Anathe-*

XLIX.
Jo. Chry-
sostomi
tractatio
de Ana-
themate.

ma-

CHRISTI
382.

DAMASI PAP.
16.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

mate plectendi sint: eam quidem hominiam dictam esse ab ipso mox post quinque illas adversus Anomæos orationes, plane fatetur ejus exordio, cum his verbis orationem auspicatur: *Nuper ad vos de incomprehensibili cognitione Dei differens, tam Scripturarum testimoniis, quam rationibus, quas natura suppeditat, copiose declarabam: & paulo post: Age nunc & de Anathemate, quæ convenit in medium fideliter afferamus.* Sic igitur videas perspicue demonstratum certa quadam concinnatione temporum, tanquam in catena anulum inclusum annulo, hoc anno Chrysostrum primo adversus Gentiles scripsisse, deinde differuisse adversus Judæos, confutasse postea Anomæos, atque ad postremum de Anathemate sermonem habuisse. At quorsum, dices, ejusmodi adeo exacta de scriptis Chrysostrum disquisitione? Plurimi quidem interest, nosse quo tempore eam ipse de Anathemate tractationem instituit; ut & ex hujus temporis rebus gestis nonnulla quæ in eo sermone habentur obscura, quæ & in petram scandali insipientibus posita esse videntur, in quam offendant, perspicua fiant, & manifesta luce intelligantur.

L. At quænam ista? Audi: *Heus tu, inquit, qui tantæ auctoritatis, qui tantam tibi usurpas potentiam?* ut scilicet dicere audeas anathema, quo qui separatur a Deo, mancipatur diabolo. *Tunc enim sedebit filius Dei, & statuet oves a dextris, & hædos a sinistris.* Cur igitur dignitatem tantam assumis, quæ Apostolis tantum communicata, & iis qui illorum sunt idonei successores, vere pleni gratia & virtute? Jam Apostoli diligenter id mandati servarunt: sic enim hæreticos ejiciebant ex ecclesiis, quasi effodiendus esset dexter oculus: qua tempestitiva membri defectio magnum suæ compassionis & doloris indicium præseferabant &c. ostendit enim Apostolos perraro & perægre ea usos esse potestate; atque subdit: *Vultis discere qualia de hoc, nempe qui indebitum sibi jus usurpans, audeat anathema inferre, qui & Apostolorum temporibus martyrium meruit? Monstraturus hujus verbi gravitatem, tali utebatur exemplo: Sicut privatus homo regiam sibi ipsi purpuram circumponens, una cum omnibus qui eum juvant, punitur ut tyrannus; ita & qui Dominicam sententiam fert, & hominem facit anathema Ecclesiæ, abducit se ipsum in extremam perniciem, usurpando dignitatem filii Dei.* Sic ille dicebat: *Putatisne hanc parvi momenti rem esse, ante judicem, judicii que tempus, aliquem hujusmodi sententia condemnare? At quæ his graviora subdit, attende: Obsecramus & contestamur vos, ut a tanto malo desistatis.*

Nam is quem tu anathematizare decrevisti, vel vivit, & adhuc in mortali vita hac superest, vel mortuus est. Quod si adhuc superest; impie agis, qui eum, qui a malo in bonum se vertere potest, crudeliter abssecas: Sin mortuus est, multo magis crudelis es. Cur ita? Quia Domino suo stat, vel cadit, non jam sub jure humano existens: atque tandem hæc ad finem: En propter vos oro, ne vobis verba hæc mente excidant. Dogmata enim impia, & quæ ab hæreticis profecta, arguere, & anathematizare oportet: hominibus autem parcendum, & pro salute ipsorum orandum.

Hæc vero cum tanta energia inculcet Chrysostrum, ejus stylum exosculantur hæretici, quasi unum invenerint qui eadem quæ ipsi sapiat, tantum doctorem, excommunicandi jus e manibus Episcoporum injuste hætenus usurpatum extorquentem. Sed hos omnes una, si velimus, responsione perfacile possemus eludere, si dixerimus, ipsum quod hoc anno adhuc diaconus, novus miles (quod fert ætas) inconsulte differuit, postea provectioris factum ætatis atque maturioris consilii, cum dictis tum factis abundantius emendasse, dum de infligendo ab Episcopis anathemate sexcentis (ut ita dixerim) locis pro concione tractavit, & sublimiores quoque personas (ut inferius apparebit) anathemate condemnavit. Hæc inquam, si dixerimus, errasse Chrysostrum, quod humanum est; quod juvenum est; sed factum virum, cum verbis, tum operibus perperam dicta correxisse: quid esset quod objectare adhuc valeant obgannientes hæretici? nisi nolint poenituisse, quem incaute semel lapsum esse constasset; quod S. Augustinum laudabiliter sæpe fecisse, omnes prædicant. Non habes igitur quid, hæretice, dicas, si Chrysostrum opponimus Chrysostrum, senem adolescenti, veteranum tyroni, peritorem perito, verbo semel lapsa contrarium sæpius verbis & operibus astruentem, & ad rectam Ecclesiastici dogmatis lineam veritatem vim, passam accommodantem.

Sed absit, ut vel minimum quicquam eum in his errasse dicamus: non enim recto pede incessisse ad Evangelii veritatem, ipsis tantum videri potuit, qui limis oculis intuentes, strabones nostri temporis, quæque a recto distorquent. Ex tempore enim, loco, rebus, personis, quisnam sit germanus sensus verborum Chrysostrum, quisque cupidus veritatis facile allequetur: quorum omnium nisi ratio habeatur, vix erit, ut objectionum multiplices laqueos quis evitet. Considera, inquam, tempus; hoc nempe anno, quo est celebratum Romæ Concilium, & sedes Antiochena est adjudicata Paulino, Joan-

LI.

Chrysostrum assertor Anathematis.

LII.

Verborum Chrysostrum germanus sensus.

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPER.
THEODOSII 4.

Joannem Chrysoftomum eum habuisse sermonem. Attende & illud, Antiochiæ concionem dictam, absente ejus partis Episcopo Flaviano (ut diximus ex ejus verbis) qui Constantinopolim profectus erat ad Synodum. Intuere pariter, Chrysoftomum ea perorasse ad populum communionis Flaviani, exasperatum in adversæ partis Fideles Paulino communicantes, & in eundem odio percitum anathema, inclamantem; locutum ad ignobile vulgus, quod nec quid vox anathema significaret, intelligeret: in hos ipso pene exordio his verbis Chrysoftomus sic invehitur: *En specta viros, qui nullum ex sacris litteris germanum sensum, immo nihil omnino sacrarum litterarum tenent, & (ut pleraque transeam, nam erubescere dicere) furibundos, nugaces, contentiosos, qui neque sciunt quæ dicunt; neque de quibus affirmant; in hoc uno tantum audaces, quod dogmata statuunt, & anathema declarant ea quæ maxime ignorant.* En vides ad quos sit sermo Chrysoftomi, & quibuscum tota illa disceptatio infumatur. In hos, inquam, est tota illa de non inferendo anathemate exaggeratio, vel cum ait: *Heus, quis tu tantæ auctoritatis, qui tantam tibi usurpas potentiam? &c.* Vel cum illam citat martyris sententiam, qui Apostolorum temporibus vixit. At quisnam hic qui scriptorum monumenta reliquerit, alius quam Ignatius? Est sane locus in epistola ad Smyrnenfes, ubi hæc leguntur verba (a): *Si enim jure censetur pæna dignus qui adversus regem insurgit, ut qui violet bonas legum constitutiones; quanto putatis graviore subiacebit supplicio, qui sine Episcopo quid volet agere, concordiam rumpens, & decentem ordinem confundens? &c.* Reddidit ipse sententiam, & non verba Chrysoftomus, atque ad propositum illud suum inflexit.

(a) Ignat.
epist. 10.

LIII.

Qua motus occasione Joannes eam habuit Orationem.

Sed & illo quoque dilemmate convincenda erat plebs ipsa, & omni denique argumenti genere infrenanda, quo a cœpta reprimeretur audacia: plurimi namque intererat Flaviani communionis homines in officio continere; ne qui a Romana tolerabatur Ecclesia Flavianus ipse cum suis, nec anathemate hætenus percussus erat, licet improbaretur ejus electio, pateretur ipse cum illis, quod inferretur in Paulini communionis homines anathema. Magna quidem indulgentia Romanæ Ecclesiæ ea fuit, ut cujus non probaret electionem, eum a communionem minime separarit. Versans igitur in re magni momenti Chrysoftomus, acerrime in eos invehitur, qui in Paulini sectatores anathema conclamarent, perinde ac si essent hæretici, atque eadem ratione qua Apollinaristæ censendi: quorum temeritatem,

procaciamque retundens, vanumque prætextum redarguens, ista subdit: *Ad hæc quid respondent illi malitia potentes? Hæreticus, ajunt, ille factus est, & inhabitantem habet diabolum: adversus Deum injustitiam loquitur; multos in profundum perditionis abducit eloquentiæ suæ efficaci suadela & deceptione. Sane propter hoc a Patribus ejectus est, maxime quia ejus magister quoque partem Ecclesiæ abstulit, Paulinum vel Apollinarem designando. Sane de istorum singulorum discrimine sermo multis bene novitatem refutavit, errorem in perniciosissimæ præsumptionis penetralibus invaluisse redarguens.* Hæc ipse, plane significans, longe diversam esse Paulini causam atque Apollinaris, quorum differentias alio sermone se discriminasse testatur, qui non extat.

Jam puto, probe intelligis, lector, ex tempore, loco, personis, & rebus, Chrysoftomum tumultuantem populum (ut ipse profitetur) redarguere voluisse, qui inanibus vocibus in adversarios, Paulini affectas anathema inclamaret; cujus rei nec jus, nec tempus, nec locus esset. Intueris pariter, quam necessarium sit, ex occasione oblata vim orationis expendere; cum interdum contingat, his minime perspectis, aliquem existimari loqui blasphemias; cum tamen habita causæ perfecta cognitione, nihil dici inveniat potuisse sanctius, atque rectius. Nam ex sententia Salomonis (b), *Sermo opportunus, ille est optimus: cum alioqui nec ipsa Chrysoftomi oratio ita solute fluat, ut quis licet ignoret ex rebus gestis comparatam occasionem, necesse sit errore labatur: habet enim ossa sua, quibus subsistat, aliosque labentes sustentet, cum ait jus excommunicationis a Christo communicatum Apostolis, & successoribus ejus Episcopis; illisque tantum denegatum, qui ab horum numero haberentur extorres; nam hæc adjecit verba: *Cur igitur dignitatem tantam assumis, quæ Apostolis tantum communicata, & iis qui illorum sunt idonei successores vere pleni gratia & virtute? &c.* Quibus plane intelligis, in eos invehi doctorem Ecclesiæ, qui extra ordinem Apostolicæ successionis existunt homines, ista sibi temere vendicantes, quæ tantummodo Episcoporum esse noscuntur: quo nihil rectius, nihilque dici potuit aureo ore dignius: At de his hætenus.*

(b) Prov.
150.

Hæc omnia (ut diximus) Chrysoftomus cum diaconus esset, ad populum peroravit: secundum enim Marcellini atque Palladii calculum, dicentium ipsum quinquennio ministrasse diaconum, duodecim vero annos egisse presbyterum usque ad tempus quo Episcopus creatus est; plane invenitur, eum anno superiori sacro diaconatus

LIV.

Ætas Joannis Chrysoftomi & vitæ ejus institutio.

tus

CHRISTE
382.

DAMASI PAP.
16.

GRATIANI 16.
VALENTINI. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

tus ordine initiatum, & ut omnes affirmant, a Meletio, antequam scilicet ad Constantinopolitanum Concilium se conferret. Ex quibus & Socratem & alios confutes, qui scripta Chrysoctomi nuper recensita, ab eo elucubrata tradunt, cum esset Antiochenæ Ecclesiæ lector. Sed ut ejusdem Joannis ætatis & rerum gestarum scriptorumque ratio ineatur; auctore Palladio æquali ejus, & aliis, sic se habuit. Ex auditorio ad forum, e foro in eremum, & ex eremo in lectorem adscitus fuit Ecclesiæ Antiochenæ; ubi diaconatu, ac deinde presbyteratu auctus permansit usque ad tempus, quo inde abstractus Constantinopolim ad ejus Ecclesiæ regimen vocatus est. At tanta hæc nimia brevitate complexa, quo adeo celebris viri res gestæ aliqua saltem ex parte innotescant, paulo prolixiori prosequamur oratione.

præstitit tanta Chrysoctomus? Secundum initam superius ejus ætatis rationem, agebat ipse tempore senioris Valentiniani obitus annum vigesimum primum. At licet oratio ipsa desideretur dicta in laudem patris & filiorum Imperatorum; tamen qualis illa fuerit, ex aliis ejusdem scriptis tunc temporis editis (si ex germani superstitis vultu, prædefuncti fratris effigiem quis existimet contemplandam) intelligi facile poterit: proxime enim, nempe sequenti anno, aureos illos de Sacerdotio dialogos elucubravimus, cum jam ad Episcopatum adscito Basilio amico carissimo, ipse ne teneretur, fuga sibi consuluit; & e foro (ut idem ibi testatur) in solitudinem exculturus monasticam vitam, se contulit.

Agebat tunc, ut ipse fidem facit, annos viginti duos: nam in eodem libro de Sacerdotio id accidisse testatur, cum tunc impleisset annos adolescentiæ, ab heri (ut agebant æmuli) & nudius tertius; nempe cum exegisset annum vigesimum primum, qui est terminus adolescentiæ, & vigesimum secundum inchoasset: tali enim termino etiam apud Græcos & illius temporis scriptores distingui adolescentiam a juventute, sanctus Basilius docet homilia in psalmum centesimum decimum quartum. His etiam bene consentiunt, quæ itidem Chrysoctomus (b) alibi de se affirmat, nimirum quo tempore Valens Imperator diras illas in magos & sacrilegos quæstiones exercuit Antiochiæ, fuisse ætate adolescentulum, nempe sexdecim aut septemdecim annorum. Quibus omnibus egregie responderet quod Græci (c) testantur auctores, eundem Chrysoctomum vixisse annos quinquaginta duos & menses octo, obiisseque anno Domini quadringentesimo septimo, Honorio septimum, & Theodosio secundum Consulibus.

Qui igitur erat annorum octo tempore (ut dictum est) quo Julianus degebat Antiochiæ, & templum Apollinis conflagravit, atque decimum sextum vel septimum agebat, cum Valens itidem adversus magos quæstiones agitaret, & tempore Valentiniani majoris obitus & filiorum successione vigesimum primum annum, vigesimum vero secundum cum scripsit de Sacerdotio, & secessit in eremum; idem hoc anno vigesimum octavum implens annum, jam diaconus ea quæ paulo ante recensuimus contra Gentiles, Judæos, & hæreticos peroravit, atque etiam ad sedandos populares tumultus, sermonem illum de Anathemate habuit.

De tempore autem commorationis ejus in eremo (ne quid retro intactum relinquamus) diversæ reperiuntur sententiæ, cum alii dicant sexennio in eo vitæ instituto perseverasse, alii quadriennio apud

LVIII.

LVI. E rhetoricis scholis egressus, quantum cum felicitate in agendis causarum controversiis in foro versatus sit, ex litteris Libanii tunc temporis ad eum scriptis satis assequi vales: recitat eas Isidorus Pelus. l. 2. epist. 42. (a) Isidor. Pelus. l. 2. epist. 42. *Quod non dicam alii (parvum enim id fortasse plerisque videri quæsit) verum etiam ipse Libanius, qui eloquentiæ nomine apud omnes clarus & celebris est, præclari viri Joannis linguam ac sententiarum pulchritudinem & argumentorum densitatem ad stuporem usque miratus sit: argumento est ea epistola, in qua non modo eum qui tanta dicendi facultate præditus sit, beatum prædicat, verum etiam eos quorum laudes oratione celebrarat, & quidem qui Imperatores essent, quod hujusmodi laudum suarum præconem consecuti essent. Hujus autem epistolæ hoc exemplum est.*

Libanius Joanni S.

LVII. Cum pulchram tuam & elegantem orationem accepissem; viris quibusdam, qui & ipsi orationum opifices & architecti sunt, eam legi. Quorum nullus erat, qui non saltaret, & clamorem ederet, eaque omnia faceret, quæ homines admiratione percussit & attoniti facere solent. Ego igitur eo nomine voluptate affectus sum, quod ad forenses operam, in qua arte specimen edis, demonstrativum quoque dicendi genus adjungis. Atque & te beatum duco, qui ad hunc modum laudare queas, & item eos qui talem suarum laudum præconem nacti sunt, hoc est, & patrem qui Imperium dedit, & filios qui acceperant. Atque hæc quidem scripsit Libanius. Hactenus Isidorus. Porro in laudem Valentiniani senioris, & ejus filiorum Gratiani atque Valentiniani junioris illam fuisse elucubratam orationem, apparet, cum videlicet Valentiniano hac vita defuncto, ejus filii in Imperium successere. At qua ætate

Ann. Eccl. Tom. V.

(b) Chrysoctomus in Act. Apost. Rom. 48.

(c) Leo Imper. in Encom. de S. Jo: Chrysoctomus in vita ipsius Chrysoctomi & Zonaras.

LIX.

Ratio annorum & lucubrationum Joannis Chrysoctomi.

LX.

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

De Basilio ad quem Joannes scripsit de Sacerdotio.

Cartherium egisse. Errant tamen qui post presbyteratum consecutum, eum in eremum profectum esse tradunt, cum ipsius assertione pateat, e foro foras esse progressum in solitudinem. Sed & graviore illi detinentur errore, qui Basilium illum, quocum a puero allueverat, quique postea ad Episcopatum assumptus est, existimant (a) fuisse ipsum Basilium Magnum Cæsareæ Cappadociæ Episcopum: nam agebat jam septimum annum in Episcopatu Cæsariensi Basilium, cum iste junior creatus est, ut ex temporum exacta ratione habita perspicue licet inspicere. Sed & cum attestatione Chrysostomi constet Basilium juniozem eo tempore cum creatus est Episcopus, non excessisse ætatem annorum viginti duorum (æquales enim erant) quo modo fingi potest, hunc illum esse Basilium ætate senem, qui & post sequentem annum ex hac vita migrasse dicitur? Cæterum, & cum ipse Chrysostomus de juniore Basilio dicat, eadem illum qua se patria esse natum, nempe Antiochiæ, facultatibus pauperem; quam longe discrepat ab illo Magno, patria Cæsariense, quem prædivitem fuisse, Gregorius Nazianzenus & Nyssenus affirmant? Vel quid conveniens, ut Basilius Cæsariensis Antiochiæ electus esset ab Episcopis Syriæ, sicut junior iste, de quo Chrysostomus scribit? Vel cum constet Basilium hunc eremum cogitantem esse electum, Basilium vero Magnum liqueat, postquam cum Gregorio Nazianzeno eremum incoluisset, vocatum esse ad Episcopatum?

LXI. At licet longe alium hunc Basilium ab illo Cæsariensi fuisse pateat; extitisse tamen doctrina & moribus valde conspicuum, nec adeo Chrysostomo imparem, potest intelligi; cum utriusque vix egressi limen adolescentiæ quæsi fuerint ad Episcopatum, tentusque ille, cum Chrysostomus fugam arripens in sui excusationem commentarium illum tam celebrem de Sacerdotio elaboravit; de quo audi quid Isidorus Pelusiota ad Eustathium scribat (b):

LXII. Ego quidem librum, quem a me petiisti, misi: fructumque ex eo per te expecto, qui ab omnibus exigere consuevit. Nullum enim, nullum inquam, peccatum hujus lectio penetravit, quod non divino amore sauciavit; ut qui angustam quidem ac venerandam rem accessuque difficilem sacerdotium esse ostendat, verum sine ulla reprehensionis labe consecrandam esse doceat. Siquidem sapiens ille & eruditus arcanorum Dei interpret Joannes Byzantiæ Ecclesiæ, atque adeo Ecclesiarum omnium oculus, librum cum ita subtiliter & prudenter atque accurate condidit, ut omnes, tam qui ut Deo gratum sacerdotio funguntur, quam qui negligenter & ignave sa-

cerdotalem dignitatem administrant, hic & virtutes suas & offensionis reperiant. Hactenus Isidorus.

Quisnam vero fuerit ille Basilius Chrysostomi pernecessarius; haud quid certum habemus, quod firmiter affirmare possimus; scimus tamen, eodem tempore, in eadem Syriæ provincia duos vixisse Basilios, qui interfuerunt Synodo Constantinopolitanæ, nempe Basilium Raphanensem in Syria, & alium Episcopum Bibli in Phœnicia. Opinantur alii fuisse Basilium Seleuciæ Isauriæ Episcopum; attamen constat, Theodoro (c) auctore, illum vitam egisse monasticam sub sancto Marciano abbate, & cum eo diu versatum, Episcopum vero postea claruisse tempore Concilii Chalcedonensis, cui & subscriptus habetur, post annos septuaginta unum minus: cum tamen Seleuciæ Syriæ tempore Chrysostomi esset Episcopus Maximus, qui (ut auctor est Socrates d) collega fuit ipsius Joannis in exercitatione vitæ monasticæ una cum Theodoro illo postea Mopsuestiæ Episcopo plane infelicissimo: nam a monachatu excidit & a fide; ad quem lapsum scribens ex eremo ipse Chrysostomus recenset insigniores collegas Valerium, Florentium, & Porphyrium. Hos autem omnes sub cura egisse Diodori & Chartherii Abbatum, Socrates tradit: quorum priorem Tarsensi ait Præfectum Ecclesiæ: addit Evagrium juniorem filium senioris Evagrii nobilissimi civis Antiocheni in eremum jam antea concessisse, & ejus exemplo nonnihil esse permotum Chrysostomum. Eremus porro illa fuit in Syria: nam Diodorum, sub quo etiam Chrysostomus excoluit vitam monasticam, in ea regione habitasse, Theodoretus affirmat (e).

Quodnam autem vivendi genus arripuerit; vel ex eo probe poteris intelligere, dum crimini sibi tribuit delicias vel cogitasse; ait (f) enim: *Quid ais, o homo, quid loqueris? Arctam viam & angustam jussus es ambulare; ut quid de requie? ut quid de abundantia percontaris? Per angustam januam transire jussus es; quid amplos requiris ingressus? est aliquid ista perveritate nequius? est aliquid ista perveritate deterius? Verum ne existimes me hæc dicentem alios incusare; jam nunc tibi de me, de me ipso inquam narrabo. Etenim cum sedisset in animo meo quondam, relicta urbe, transire ad habitacula monachorum; ego scio quam solcite perscrutabar, unde nobis in illis locis quæ necessaria sunt corpori præberentur; & si possibile esset, & recentis & diurni panis habere quotidie copiam: sed & illud non segniter requirebam; ne forte eodem oleo olla & lucerna esset aptanda, si non leguminis gravis & solitarius cibus sumi juberetur; sed & ne*

LXIII.

(c) Theod.
l. SS. Patr.
c. 3.(d) Socr.
l. 6. c. 3.(e) Theod.
l. SS. Patr.
c. 8.

LXIV.

(f) Chrys.
de comp.
punct.
cord. l. 3.Joannis
Chrysostomi
in eremo
vitæ
institutio.

ope-

CHRISTI
382.

DAMASI PAP.
16.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

operis aliquis gravis esset exactor, ne forte fodere terram cogere, aut ligna deferre, aut aquam humeris portare, vel cætera hujusmodi exhibere ministeria: ita omni sollicitudine pro requie corporis percontabar, &c. Doluit inquam, & maxime doluit hæc aliquando vel animo revolvisse postea, cum libens volensque durissimum vitæ illius institutum sectatus est.

LXV.

Lucubrationes
Chryso-
stomi in
eremo.

Sed quæ fuere ejus lucubrationes in eremo? Posita sunt namque tunc, secundum propheticum illud, deserta in stagna aquarum, cum fluenta doctrinæ ex ejus pectore pro opportunitate manarunt. Etenim ad Theodorum collegam ignavum, desertorem, insignem edidit commentarium, quo eum ad eremum, unde excesserat, revocaret: tradit vero Hesy-chius (a) Hierosolymitanus, eum scriptis Chryso-stomi revocatum, sed iterum lapsum, atque deteriorem redditum, pessimum hæreticorum omnium evasisse; ut esse solent omnes qui semel exciderunt e monachismo, qui soleant pro defensione hæresis suscipere patrocinium. Ad eum scripsisse Chryso-stomum, restatur quoque Imperator Justinianus: Scripsit, inquit, epistolam ad Theodorum Mopsuestenum, non tamen laudibus, sed querimoniis & increpationibus plenam, utpote illo a bona conversatione lapsa, &c. Elaboravit tunc pariter duos illos de Providentia Dei, magna admiratione habitos; sed & adversus vituperatores vitæ monasticæ nobile opus elucubravit tribus libris distinctum; magnopere admiratus, non inter Gentiles tantum, sed inter Christianos aliquos adeo infelices reperiri, qui tam sublimi detraherent philosophiæ, homines plane, quorum Deus venter esset, & gloria in confusione, terrena tantummodo sapientes. De virginitate quoque tunc elaborasse tractatum, complures affirmant (b): sed alias inde epistolas idem Chryso-stomus. Ann. Eccl. Tom. V.

(a) In A-
gria quinta
Synodi
Act. 5.

(b) Socr.
1.6. c.3.
Niceph. 1.
13. c.2. &
alii.

mus dedisse putatur, quæ non extant.

Redditum vero ipsum fuisse patriæ ob graves contractas ex duro vivendi genere ægritudines, moxque ibi ordinatum esse lectorem a Zenone Episcopo, auctor est Socrates: quod contigisse videtur, absente Meletio, Zenone ibi vicariam præfectorum agente, non quidem (ut ait) Episcopo Hierosolymitano (nulli enim ejus nominis his temporibus illi Ecclesiæ præfuit) verum Zenone Tyri Episcopo, qui interfuit Concilio Constantinopolitano, vel (quod tradit Nicephorus c) Majumæ Episcopo: At de Chryso-stomo ha-

LXVI.

Chryso-
stomus or-
dinatus le-
ctor.

(c) Niceph.
1.13. c.2.

Jam vero reliquas hujus anni, quæ extant, res gestas recenseamus. Theodosius Imp. hoc anno concessit Gentilibus, ut suas adirent basilicas, illas sane, in quas negotiorum causa confluere consueverant, ita tamen ut omnino a sacrificiis abtinerent. Reperitur enim ea de re rescriptum ad Palladium (d) quod sic se habet.

LXVII.

(d) 1.8. de
Pagan. C.
Theod.

Impp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. Palladio Duci Osdroenæ.

Ædem olim frequentæ dedicatam, cœtui etiam, populo quoque communem, in qua simulacra feruntur posita, artis pretio quam divinitate metienda, jugiter patere publici consilii auctoritate decernimus. Neque huic rei obreptivum officere sinimus oraculum; ut conventu Urbis & frequenti cœtu videatur experientia tua, omni votorum celebritate servata, auctoritate nostra ita patere templum permittat oraculis, ne illic prohibitorum usus sacrificiorum hujus occasionis *aditus permissus esse credatur. Dat. prid. Kal. Decemb. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss.

Lex de
Basilicis
adeundis;

* occasio-
ne j

Hoc etiam anno, iisdem Consulibus adversus Manichæos clandestinos conventus agentes, iidem ediderunt Impp. sanctionem, qua cum pluribus illos pœnis afficiant, eosdem jubent inquiri, omnique

LXVIII.

Manichæi
lege
Impp.
cohibiti.

Z z z 2

foli-

PAGIUS

II.
D. Chryso-
stomus sit
Lector Ec-
clesiæ An-
tiochena.

Ad num. LXVI. Nicephorus lib. 13. cap. 2. Zenonem, qui Sanctum Chryso-stomum Lectorem ordinavit, Gaza, seu Majumæ Episcopum facit. Sed, cum Zeno Episcopus Majumæ regnante Theodosio creatus fuerit, ut scribit Sozomenus lib. 5. cap. 8. alius sit oportet ab illo Zenone, qui Chryso-stomum Lectorem ordinavit; cum Chryso-stomus Lector factus sit Principatu Valentis Augusti anno circiter CCCLXX. Baronius Zenonem hunc, a quo Chryso-stomus Lector Antiochiæ est ordinatus, tradit, Episcopum fuisse Tyri, eum qui interfuit Concilio Constantinopolitano; & tunc absente Meletio Vicarium ejus fuisse in Ecclesia Antiochena. Quæ conjectura verosimilis. Sed, quod Socratem reprehendit, qui Zenonem illum fuisse dixerit Episcopum Hierosolymorum, in eo perspicue fallitur, inquit Valesius in Notis ad lib. 6. Socratis cap. 3. Neque enim Socrates Zenonem facit Episcopum Hierosolymorum; sed

tantum ait, Zenonem Episcopum Hierosolymis redeuntem, ordinasse Chryso-stomum Lectorem Antiochiæ. Joannem, inquit Socrates, Zeno Episcopus Hierosolymis rediens Lectorem Antiochena Ecclesia designavit. Profectus fuerat Zeno Hierosolymam vel orationis causa, ut mos fuit illorum temporum, vel ob aliquam Ecclesiasticam necessitatem. Palladius in Vita Chryso-stomi, scribit, eum a Meletio Lectorem esse ordinatum; quod ita intelligendum putat Valesius, ut a Meletio id factum esse dicatur, quod a Zenone ejus vices agente factum est.

Ad num. LXVII. Lex 3. Codicis Theodosiani De Apostatis, non a Gratiano, ut existimat Baronius, sed a Valentiniano juniore emissa, Me-robaude II. & Saturnino Coss. anno scilicet sequenti. Inscripta est enim ad Hypatium PF. P. Africa, ut liquet ex Legg. Codicis Theodosiani 13. & 15. De extraordinariis, directis ad Hypatium PF. P. & Carthagine propositis.

III.

Lex ad-
versus A-
postatas.

Baron. an.
383. nu.
xxi.

CHRISTI
382.DAMASI PAP.
16.GRATIANI 16.
VALENTIN. 7. IMPPP.
THEODOSII 4.

(a) l. 9. de hęc habent (a): Sublimitas itaque tua det inquisitores, aperiatur forum, indices denunciatoresque sine invidia delationis accipiat. Nemo prescriptione communi exordium accusationis hujus infringat: nemo tales occultos cogat latentesque conventus: agris vetitum sit, prohibitum mœnibus, sede publica privataque damnatum: ac summa exploratione rimetur, ut quicumque in unum Paschæ diem non obsequenti religione convenerint, tales indubitanter, quales hac lege damnavimus, habeantur. Dat. prid. Kalend. April. C. P. Antonio & Syagrius Coss.

LXIX. Quo pariter anno adversus validos mendicantes est promulgatum edictum (b). Effusa namque largitas Christianorum, pauperibus bona erogantium, alliciebat ad mendicandum validos etiam. Nam Hieronymus (c) de Pammachio: Fores quæ prius salutantium turmas vomebant, nunc a miseris obsidentur, &c. Agit ibi pluribus de multitudine & miseranda conditione quærentium stipem, atque addit: Hoc

exercitu comitatus incedit, in his Christum confovet, horum sordibus dealbatur; munerarius pauperum, & egentium candidatus sic festinat ad cælum. Hęc ipse; & alibi de aliis multa id genus: hoc ipsum S. Paulinus in epistola ad Aletium (d). Cum igitur liberalis esse soleret Fidelium erga pauperes omni tempore munificentia; in obitu tamen alicujus ex caris erat effusa, ut iidem citati auctores pluribus docent exemplis: idque ex antiquo Ecclesiæ more, ut Origenes (e) tradit in Job. Cæterum locus mendicantium præforibus esse solebat ecclesiarum in portibus atrii: id colligitur in primis ex Gregorio Nazianzeno (f) illis verbis: Petitionum clamor internis templi cantibus ex adverso respondet, atque e regione mysticarum vocum miserabilis luctus excitatur. Et Joannes Chrysostomus (g): Propterea, inquit, & ante ecclesias & martyrum monumenta pro foribus pauperes sedent, ut nos ex hujusmodi spectaculo multum capiamus utilitatis. At de his hactenus.

(d) Pauli. epist. 31.

(e) Orig. in Job. l. 3.

(f) Greg. Naz. orat. de amor. pauper.

(g) Chrys. ad popul. Antiochen. homil. 28.

JESU CHRISTI
ANNUS
383.

DAMASI PAP.
ANNUS
17.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 8. IMPPP.
THEODOSII 5.

I. **Q**ui sequitur annus Domini trecentessimus octogesimus tertius, inchoatus est Merobaude & Saturnino Consulibus, quo & Gratiani decimus sextus absolvitur. Horum Consulium nota, consi-

gnatum habetur epitaphium a S. Damaso Papa conscriptum versibus istis, hoc anno (a):

Quid loquar, aut sileam? prohibet doctor ipse fateri.

(a) Extat in titulo Equitii, nunc dislo S. Martini in Montibus.

Hic

ra *Valentinianus junior* ad Imperium evehctus, de quo *Ammianus* lib. 30. posterior *Orientalis*, ad quem extat non una *Gregorii Nazianzeni* epistola, qui & Comes *Orientis* fuit, ut liquet ex epistola *D. Basilii* 315. *Iteratus Merobaudis* Consulatus, & *Augustea* dignitas *Arcadio* a *Theodosio* patre concessa, *Quinquennialium Theodosii Magni* hoc anno editorum indicia: sed certum eorum anuum nos docuit *Themistius* in *Oratione* gratulatoria ad *Theodosium* de pace & Consulatu *Saturnini Ducis*, quæ opera *Joannis Harduini* prodiit in nova *Themistii* editione anno 1684. In ea *Oratione*, quæ modo ordine 16. est, *Themistius* non tantum docet, *Theodosium* *Magnum* currenti anno *Quinquennialia* dedisse; sed & *Imperatores* annis hujusmodi solennibus addictis Consulatum inire so-

Coff. & Quinquennialia Theodosii Magni.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5876.
SÆC. IV. Anno Urbis 1136. Olymp. 290. an. 3. secundum Baronium Olymp. 290. A.C. 383.

⊙ 28. A. ☽ 4. P. 9. April. Indict. 11.

JESU CHRISTI 383.

DAMASI PAPÆ 18.

VALENTINIANI JUNIORIS 9.

THEODOSII 5. ARCADII 1.

I. [1] **A**D num. I. Coff. *Merobaudes II.* & *Saturninus*: prior *Occidentalis*, cujus ope-

NOTÆ [1] **C**off. *Merobaudes II.* & *Saturninus*. Ara effossa in fundamentis pronai Basilicæ vaticanæ, quam vidit & exscripsit *Donius*, quæque extat inter ejus inscriptiones cl. 1. n. 25. pag. 7.

AR AM DICAVIT NONIS. APRILIBUS
FF. LL. MEROBAUDE. ET SATURNINO
CONSS.

Hæc autem inscriptio legitur etiam apud *Fabretum* pag. 659. ex quo discimus, siglas FF. LL. *Flavios* duos denotare; atque hinc horum consulum prænomina. Idem *Fabretus* pag. 666. n. 521.

NONIS APRIL. FL. MEROBAUDE
V. C. ITERUM. ET. FL. SATURNINO
V. C. CONSS.

Post *Fabrettianum* lapidem adde epigramma, Romæ in pavimento Ecclesiæ SS. *Silvestri* & *Martini* tit. *Equitii*, in cujus epigrammatis sine hæc leguntur:

DEP. III. KAL. IAN. FL. MEROBAUDE
ET FL. SATURNIN. CONSS.

Ex quibus sane dubitari non potest, quin toto hoc anno *Saturninus* collega fuerit *Merobaudis*. Inscriptiones Basilicæ S. *Pauli* n. 340. depo SITA. IN. PACE Coff. *Merobaudis* ET SATURNINI. Ibidem n. 345. DEPOSIT MEROBAUDE & Saturnino. *Sponius* in *Miscellan.* pag. 86. lapidem *Apollini Præsanti* dedicatum protulit sub die PRID. . . . AUGUST. CATULINO ET MEROBAUDE. Cos. quem ex schedis *Barberinis*, veluti *Ardeæ*, in *Latio* quondam urbis extantem, se excerpisse scribit. Mendum certe in schedis his est; erratque ipse *Sponius*, qui putat *Catulinum* initio anni 377. cum *Merobaude* consulatum iniisse; eo vero vita functo, *Gratianum* in demortui locum successum. Legendum itaque SATURNINO pro CATULINO. In Codice *Theodosiano* *Saturnini* & *Merobaudis* consulum nomina leguntur, in legibus latis a IV. Id. *Januarias* usque ad Kal. *Augustas*.

Flavii prænomen, ut hoc etiam moneamus, non modo *Augustis*, *Gothorum Regibus*, & *Lombardorum*, sed *Prætoribus*, *Præsibus*, *Consulibus*, aliisque Viris clarissimis, præsertim *Constantini ævo*, placuisse, pluribus ostendit *Carolus Cangius* in dissert. de inferioris ævi numismatibus cap. XXXVI. De *Saturnino* & *Merobaude* vide *Gothofredum* in *Prosopographia* Cod. *Theod.* *Fasti Idatii*, & *Prosperi* chronicon: *Merobaude II.* & *Saturnino*. *Paschalis laterculus* in fine *Gennadii*, *Merobaude iterum* & *Saturnino*.

Inscripctio apud *Boldettum* lib. 1. Cap. XIX. n. 9:

DEP. III. KAL. MAI. MEROBAUDE
ET. SATURNINO. CONSS.

Socrates lib. V. Cap. X. *Arcadium* a *Theodosio* patre *Augustum* renunciatum scribit, XVI. Kal. Febr. *Merobaude iterum*, & *Saturnino* coff. De consulatu *Saturnini* orationem habuit *Themistius*, quam primus edidit *Jo. Harduinus* inter *Themistii* opera pag. 499.

CHRISTI
383.DAMASI PAP.
17.GRATIANI 16.
VALENTIN. 8. IMPPPP.
THEODOSII 5.

Hic tumulus lacrymas retinet, cognosce, parentum
Projecta, fuerat primo quæ juncta marito
Pulchra decore, suo solo contenta pudore.
Heu dilecta satis miseræ genitricis amore.
Accipe, quid multis, thalami post fœdera prima
Erepta, ex oculis Flori genitoris abiit
Ætheriam cupiens cœli conscendere lucem.
Hæc Damasus præstat cunctis solatia
fletus.

Vix. an. XVI. M. X. dies XXV. Dep. III. KAL. Jan. FL. MEROBAUDE ET FL. SATURNIN. COSS. Hæc Damasus; qui licet summus Pontifex, tamen & in his quoque se servorum Dei servum exhibuit, ut parentes de filix obitu mœrentes, ita (ut legisti) scripto epitaphio consolaretur. His occasione novorum Consulium positus, jam quæ sub iisdem hoc anno gesta sunt, videamus.

Maximi Tyrannis. Hoc anno Maximus Dux exercitus in Britannia tyrannidem arripiens, acclamatus a militibus Imperator, transmittens exercitum in Gallias, ab infensis Gratiano legionibus exceptus, Imperium si-

PAGIUS solitus; illum vero in Saturninum Theodosium hoc anno transfuisse.

II. Insignis Themistii locus Hypat. Disfert, regu. las mire firmans. Magnus, inquit Themistius de Consulatu Saturnini loquens, ex iis, qua dixi, merito præfens est habendus honor: sed ex iis, qua deinceps audietis, multo pluris existimandus est. Nam, cum superioris memoria Imperatores omnes hoc sibi devitandum inprimis putare consuevissent, ut ne Quinquennali, aut Decennali vertente curriculo, eum magistratum a quo annus inscribitur, cuiquam concederent: hanc tamen ille prerogativam isti detulit, & Consulatum dedit, nequam cum aliis numerandum; sed tanto pluris estimandum, quanto præfentia Quinquennalia annis prioribus antecellunt. Sic quod nemini antea tributum fuit, in Imperatorio lustro primas in Republica privatus tenet; neque hoc simplici ratione: sed ita ut id in primo lustro, & propterea grato & accepto, sit consecutus. Quem igitur pro se, quem ipsemet, quem in primo annuali Imperii orbe Consulatum fecit: nonne ille beatus, & in pretio habendus, qui tot nominibus ceteros vincit, qui eundem honorem aliquando sunt adepti. In Dissertatione Hypatica anno millesimo sexcentesimo octogesimo secundo, in lucem emissa, variis conjecturis & inductionibus innixus docui, Imperatores annis eorum Quinquennalibus & Decennalibus destinatis, Consulatum sumere solitos, aut illum in Viros illustriores transferre. Fuere postea qui Canonem illum a me statutum impugnarint, falsum esse contententes. Sed laudata Oratio Themistii, quæ tunc mihi prorsus ignota, quia lucem non viderat, non solum hanc meam regulam, quæ secunda Consulatum Cæsareorum est, verissimam ostendit; sed etiam omnia Censorum argumenta in alias eorundem Consulatum re-

bi corroborat. Hæc Victor (a), & Zosimus (b). Treveris ipsum collocasse thronum Imperii, Gilda (c) Sapiens tradit, qui & hæc de eo summatim habet: Maximus callida primum arte potius quam virtute, finitimos quosque pagos vel provincias contra Romanum statum, retia perjurii mendacique sui facinoroso regno adnectens, & unam alarum ad Hispaniam, alteram ad Italiam extendens, & thronum iniquissimi Imperii apud Treveros statuens, tanta insania in dominos debacchatus est, ut duos Imperatores legitimos, unum Roma, alterum religiosissima vitæ pelleret, &c. Hæc ipse. Ut autem obsequentes sibi milites redderet, ea usum arte, & colorasse mendacia, Pacatus (d) tradit, ut se Theodosio Imperatori affinitate conjunctum assereret; quasi eadem ipse, conscio Theodosio, aggressus esset. Affirmant alii, Maximum Britannum genere, ex Helenæ Constantini matris propagine originem mentientem, Britannicæ Regulorum ope fultum audax facinus perentasse. Britannum quidem ipsum fuisse, Socrates (e) tradit; de stemmate vero Constantini sibi aliquid arrogasse, cognomen Flavium indicium est; dicebatur enim ipse Flavius Clemens Maximus, licet Zosimus (f) Maximum Hispanum genere fuisse velit.

Gra-

gulas in medium adducta, prorsus evertit; cum contra ceteras nihil objectum fuerit, quod contra secundam etiam non militet, quam tamen certam, indubitatumque esse nullus nunc negare potest. Valentini junioris Decennalia in hunc annum incidunt:

Memorable est quod testatur Themistius, post divisum inter filios Constantini M. Imperium, quod anno CCCXXXVII. contigit, Imperatores omnes Orientis (de his enim tantum loquitur quando ait: sic quod nemini antea tributum fuit &c.) in primis suis Quinquennalibus, seu in primo Imperii sui lustro semper Consulatum capessisse, & Saturninum hoc anno Orientis Consulatum, primum ex privatis fuisse, qui in primo Imperii orbe, seu quinquennio Consul processerit; hoc enim hactenus ignoratum fuerat, & unus locus ille nos docuit. Certe Constantius, primus post Constantinum M. patrem Orientis Imperator anno CCCXLII. quo Augustei Imperii Quinquennalia dedit, Consulatum tertium inivit; Julianus anno CCCLX. quo Imperii Cæsarei Quinquennalia exhibuit, tertium Consul fuit, & Valens, qui ei successit, anno CCCLXVIII. quo eadem solemnia representavit, iterato Consulatu exornatus est.

Maximum Tyrannum Hispanum fuisse testatur Zosimus lib. 4. Nominatur tamen a Gilda germen plantationis Britannica, & ab Aufonio de Claris Urbibus, Rutupinus latro, quod, ut docet Victor in Epitome, apud Britanniam Tyrannidem arripisset, indeque in Galliam transfisset. Nec alia mens Socratis lib. 5. cap. 11. cum scripsit: μέγιστος ἐκ τῶν περὶ τὰς ἑσπεριανὰς μερῶν ἐπανάστην τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, id est, ut recte vertit Usserius lib. de Britannicarum Ecclesiarum pri-

(a) Victor in Gratiano.

(b) Zosim. l. 4.

(c) Gilda de excid. Britan.

(d) Pacat. in Panegyric. Theodos.

(e) Socrat. l. 5. c. 11.

(f) Zosim. l. 4.

III. Locus ille magis explicatur.

IV. Maximus Tyranni patria. Baron. n. 1.

CHRISTI
383.

DAMASI PAP.
17.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 8. IMPPP.
THEODOSII 5.

II. Gratianus autem cum se non Britannia tantum copiis, Galliarumque exercitu destitutum videret, sed & infidos esse putaret (quod & expertus est) reliquos, qui apud se erant milites; Hunnos sibi concilians, in Gallias eos vocat adversus Maximum: quorum alios classe voluit infestare Britanniam, ut horum fatigatus molestiis revocari ab inceptis Maximus posset; alios vero Alanis conjunctos in Gallias properare iussit, ut aliis copiis jungerentur. Sed Gratiano exercitus prodicione extincto, Valentinianus frater, sub pacis spe cum Maximo ineunda, alio eos abire mandavit: id quidem S. Ambrosius in relatione ad Valentinianum, Maximo inculcatum a se fuisse inter alia tradit, cum ait (a): *Vide autem, quid intersit inter tuas minitaciones, & Valentiniani Augusti pueri mansuetudinem. Tu flagitabas, quod barbarorum stipatus agminibus Italiae te infunderes: Valentinianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Galliae, per Alemanniae terras reflexit. Excusat tamen non contra Maximum praecipue accitos esse Hunnos, sed contra Juthungos Rhætias populantes.*

(a) Ambr.
epist. 27.

III. Inter haec autem, cum Maximus transiens in Gallias cum Britannis Armoricos e sedibus eiecisset, atque uberem sed habitatoribus vacuum regionem iisdem Britannis militibus tribuisset; quo novam coloniam in posteros propagaret, Connani Britanni Reguli, quem Britannorum ducem habebat in exercitu, consilio; e Britannia novis colonis singulas virgines singulis militibus conjugio foederandas, missa legatione ad Connubiae in Britannia Regem, expetiit. Nihil visum est nega-

ri debere novo Imperatori; quem in Britannia exortum iidem Britanniae Reguli omni studio confovissent, cum praesertim nonnisi gentilibus suis, iisdemque donatis nova provincia praedivitis, suas ipsorum filias matrimonio honestissime conjungendas fore, certum haberent. Duabus igitur legionibus Britannicis, pro numero militum, qui tunc in eis reperti fuere, totidem delectae sunt virgines, omnes numero undecim mille; quarum principem locum tenebat Ursula Regis Cornubiae, nomine Dionoci, filia, desponsa Connano duci exercitus Britannorum. Cunctae Londini collectae, impositaeque sunt invitae navigiis; dumque nautae solvunt Armoricorum regionem versus, a saeva procella impelluntur ad Germanicum litus; ubi dum essent, Melga Pictorum & Gaunus Hunnorum pyrae, qui pro Gratiano adversus Maximum mare illud incurfabant, eas nacti, in ipsas irruentes ut hostium feminas; saevitia pugnarunt atque libidine. Sed cum hortante Ursula, mortem pati potius delegissent, quam virginei pudoris ferre dispendium; barbarico illi in eas incensi furore, quod properarent alio, nec esset otium eas demulcere blanditiis; in ipsas armis ut in hostes insiliunt, trucidantque singulas: quas duplici auctas corona, martyrii scilicet atque virginitatis, caelum excepit. Haec quidem ex antiquis monumentis rerum Britanniae excepisse, Gaufridus Episcopus Apsaphensis in suo de rebus Britannicis commentario tradit.

De S. Ursula & sociis martyribus.

IV. At licet multa de aliis auctor habeat fabulosa, quae veris nonnihil fidei detrahant, ut magno delectu sit liber ille legen-

PAGIUS primordiis pag. 198. *Maximus ex partibus Britannia arma contra Imperium Romanum tulit; licet Baronius, alique Christophoriolum secuti, patria illum Britannum fuisse hinc collegerint. Ethelwerdus in Chronico, & Annales Anglo-Saxonici natum in Britannia asserunt. At Pacatus, qui tum vixit, in Panegyrico Theodosio Magno dicto, homines insulanos totius incendium continentis adolevisse, & Regali habitu exulem suum illos exules Orbis induisse affirmans, ipsumque Maximum Orbis extorrem, patriaeque fugitivum appellans, inter Britannos toto Orbe divisos, & ea ratione Orbis exules atque extorres, ab isto Oratore habitos, relicta propria patria, advenam illum vixisse non obscure significat, inquit Usserius laudatus. Maximi itaque Tyranni genus ex Helena, Constantini Magni matre, deductum prorsus fabulosum, praesertim cum Helena in Britannia nata non fuerit.*

V.
Passio Sanctae Ursulae & sociarum.

Ad num. III. & seq. Per haec tempora Sancta Ursula cum sociis martyrii palma coronata est; sed ejus Historia multa fabulosa continet, nec legitima sunt Acta, quae a Surio ad diem XXI. Octobris ex Auctore Anonymo referuntur; sicut nec quae citantur a Baronio in Notis ad Martyrologium Romanum, quaeque in Breviariis plerisque leguntur. Hermannus qui-

dem Crombak Societatis Jesu Theologus tomum integrum de Ursula vindicata composuit. Sed quam causam tuendam suscepit, magis incredibilem reddidit. Licet enim certissimum sit, Pontianum & Antherum Pontifices Romanos immediate sibi successisse, Crombakius tamen Cyricium fictitium Pontificem Romanum interserit, qui undecim mille Virgines, relicta Sede, fuerit comitatus, martyrii, cujus palmam in illarum societate sibi conferendam revelatione divina praenoverat, desiderio.

Ussardi Martyrologium Caroli Calvi jussu conscriptum Sanctae Ursulae & XI. millium Virginum Martyrum ad diem XXI. Octobris non meminit, sed die XX. Octobris adscribit Passionem SS. Virginum Marthae & Sulae, cum aliis pluribus; & quidem Colonia, ubi Martyrologium Romanum & alia recentiora S. Ursulae & sociarum Passionem die XXI. consignant. Denique Schola Sorbonica, quae Sanctam Ursulam & socias, ut Patronas veneratur, in sacro, quod in illarum festivitate persolvit, Officio, de earum historia unicum tantum Lectionem recitat, Ursulae sociarum numerum silens; & Breviariorum Colonienfium tam veterum, quam recentium Collectores multa referant, quae fabulosa esse non dubitabant. Martyrium itaque S. Ursulae & sociarum certum; sed

VI.
De earum numero.

CHRISTI
383.DAMASI PAP.
17.GRATIANI 16.
VALENTIN. 8. IMPPP.
THEODOSII 5.

gendus; cum tamen eo loco constituta res sit, ut inter apochryphorum quilibet arbitri confidentes, quæ magis verisimilia comprobentur, ea jure deligenda putemus; obviis accepimus manibus, quæ ab eodem auctore narrantur, quod eadem pluribus fulciantur verisimilibus conjecturis, reliqua vero quæ edita habentur Acta plurimis consentient prudenti referta esse figmentis. Disseruimus de his in nostris Notis ad Romanum Martyrologium, Lindanique Episcopi Gandavenfis viri eruditione clarissimi ad stipulationem adjecimus. Quibus accedant, quæ vir nobilis & cum primis disertus Marcus Vellserus in Fragmentis Itinerariæ antiquæ tabulæ summa peritia illustratis haud pridem edidit, ubi agit de Prætorio Agrippinæ ad mare sito: cujus sententiæ antiquorum monumentorum fide certa testatæ haud inviti subscribimus. Tu velim ipsum consulas. Nos jam reliqua percurramus.

V. Hoc anno res Gentilium Romæ mirum in modum collapsæ sunt: demptis enim

PAGIUS sed harum numerus incertus, pluraque ad eam Historiam pertinentia prorsus fabulosa. Recte Martyrologium Romanum ad die XXI. Octobris, ubi prius legebat: *In Colonia Agrippinensi Natale sanctarum undecim millium Virginum, qua pro virginitatis constantia, martyrio vitam consummaverunt*; nunc habet: *Apud Coloniam Agrippinam Natalis Sanctarum Ursula & sociarum ejus, qua pro Christiana Religione, & virginitatis constantia ab Hunnis interfecta, martyrio vitam consummaverunt, & plurima earum corpora Colonia condita fuerunt*. In recognitione etiam Breviarii Romani tantæ Virginum multitudinis mentio prudenter omissa.

VII.
Armorica dicta Minor Britannia.

*Maximum Tyrannum Britanniam ingenti juventute & omni armato milite spoliasse, militaribus Britannorum copiis, quæ postea non redierunt, secum in Galliam transestitis, hincque minoris Britannia agros, pulsus inde Armoricis, distribuisse, atque Conanum Meriodacum illis præfuisse, Britannici nonnulli Scriptores, quos Baronius secutus est, tradiderunt; sed Britannorum Coloniam in Armoricam post Saxonum adventum traductam esse, ostendit Usserius in lib. de Britannicarum Ecclesiarum primordiis pag. 420. & sequentibus. Testatur id vetus Scriptor Armoricanus, qui Fracanam consobrini Cotoni Regis Britannici cum filio suo e majore Britannia in Armoricam transmigrasse ostendens, de tempore Britannicæ Coloniz eo deductæ ista præmittit: *Britannorum soboles ratibus ad istam deventa est citra mare Britannicam terram, tempore quo gens barbara (dudum aspera in armis, moribus indiscreta) Saxonum maternum possedit cespitem. Tunc se cha-**

sumptibus sacrificiorum ac stipendiis sacerdotum, illud superadditum est, ut Gratianus nomen respuerit Summi Pontificis, quod hætenus more majorum, absque tamen labe ipsorum sacrorum, Christiani Imperatores ob summam potestatis amplitudinem retinuerant: sed & Urbis Præfecto de rebus ad Gentiliciam substitutionem pertinentibus (quod Pontificum erat) auctoritatem tribuit judicandi, quod ex Symmachi (a) epistolis colligi potest. Verum his accessit, quod cum Præfecturam Prætorii sive Urbanam Gracchus vir clarissimus candidatus Christianæ religionis gereret, in deiciendis idolis egregiam navavit operam. Contigisse quidem hoc anno ejus Præfecturam Prætorii, complura Imperatorum rescripta declarant (b); licet S. Hieronymus scribens ad Lætiam ejus consanguineam, Præfecturam Urbanam gessisse dicat: sed cum de ea nulla sit mentio penes antiquos, facile irrepsisse error potuit, ut loco Urbanæ, Prætorii, vel e converso Prætorii pro Urbana sit posita. Porro de zelo no-

(a) Symm.
l. 5. ep. 11.

(b) l. 3. de
qu. Cod.
Theod. l.
10. Cod. de
dignit. l.
12.

vi

ra soboles in istum conclusit sinum: quo loco magnis laboribus festâ confedit sine bello quæta, inquit præfatus Anonymus in Vita Sancti Winguæ filii Fracani memorati. Similiter & Eginhardus in Annalibus anno DCCLXXXVI. Cum ab Anglis & Saxonibus Britannia insula fuisset invasa, magna pars incolarum ejus mare trajiciens, in ultimis Gallia finibus Venetorum & Carosolanorum regiones occupavit. His adde Fragmentum Historiæ Francicæ a Petro Pithæo editum: *Juxta Normannos habitationem habent Britanni, qui pulsus a Britannica insula dudum a Saxonibus, eandem regionem, quam modo incolunt, sibi vindicantes, appellaverunt a sua gente Britanniam, qua prius Cornu Gallia dicebatur*. Mitto Gobelinum in Commentario Pii II. lib. 3. Krantzius, & alios recentiores: pro quibus, inquit Usserius citatus, illud maxime facit, quod ante tempora Childerici I. Francorum Regis, qui eo prope tempore, quo Saxonibus in Britanniam venere, regnare cœpit, Britannorum Galliam incolentium nulla certa apud Auctores mentio occurrit; neque ulla causa afferri possit, quare vel *Βρατανες* Dionysii Periegetæ, vel *Britones* sive *Brittones*, Juvenalis, Martialis, & Aufonii, de minoris hujus magis quam de majoris Britannia incolis accipere debeamus. Vide quæ dixi anno CCCCLX. num. IX. & seq.

Ad num. V. & seq. [1] Gracchus Præfectus Urbis sub Gratiano anno trecentesimo septuagesimo sexto in deiciendis idolis egregiam navavit operam. Fuit enim is Præfectus Urbi Kalendis Decembris illius anni, eique inscripta Lex unica Cod. Theodosiani, *Ne in sua causa quis*

VIII.
Templa Idolorum eversa.

ju-

NOTÆ

[1] Egēs illæ ad Gracchum datæ, quas ex Codice Theodosiano Pagius laudat, ad virum illum non quidem ut Præfectum Urbi P. U. sed ut Præfectum Prætorio P. P. directe sunt; nec nisi ex sua conjectura Gothofredus pro P. P. emendandum censet P. U. Cæterum Præfecturam Urbanam, in qua Gracchus tam de Christiana religione egregie, quam de Pagana pessime meruit, non nisi post annum 378. gessit, ut invictis argumentis Cl. Philippus a Turre de Mithra cap. ult. probat.

CHRISTI
383.

DAMASI PAP.
17.

GRATIANI 16.
VALENTIN. 8. IMPPP.
THEODOSII 5.

(a) Hier.
ep. 7.

vi Hierobaal, hæc ipse Hieronymus habet (a): *Ante annos paucos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriciam sonans nomine, cum Præfecturam gereret Urbanam, nonne specum Mithræ, & omnia portentosa simulacra, quibus Corax, Niphus, Miles, Leo, Perfes, Helios, Bromius pater initiantur, subvertit, fregit, exussit, & his quasi obsidibus ante præmissis, impetravit baptismum Christi? Solitudinem patitur & in Urbe Gentilitas: dii quondam nationum cum bubonibus & noctuis in solis culminibus remanserunt: vexilla militum Crucis insignia sunt. Hæc Hieronymus. Sed & Prudentius egregium factum Gracchi ita versibus cecinit (b):*

(b) Prud.
adv. Symmach. l. 1.
* Plebico-
las.

*Jam quid Poplicolas * percurram nomine Gracchos
Jure potestatis fultos, & in arce Senatus
Præcipuos, simulacra deum jussisse re-
velli,
Cumque suis pariter lictoribus omnipo-
tenti
Suppliciter Christo se consecrassse re-
gentos?*

Quam autem infenso animo id Gentiles Senatores tulerint, exitus declaravit; siquidem secreto studere cœperunt Maximo tyranno adversus Gratianum Imperatorem.

VI.

Porro Maximus quantumlibet esset Christianus, uxoremque maxime piam haberet; tamen cæca dominandi libidine nullam quamvis homine Christiano indignam prætermisit occasionem, qua universum conciliare sibi posset Imperium. Quod igitur sciret Senatores qui erant Romæ Gentiles, ob sublatas aras & sacrificiorum impensas direptas adversus Gratianum infenso animo esse; eos spe feliciorum eventuum delinitos atque illectos, reddidit sibi devinctos, maximeque sui cupidos; atque adeo ut nomen Maximi ce-
Ann. Eccl. Tomo. V.

PAGIUS

judicet. Anno proximo, nempe CCCLXXVII. eam quoque dignitatem obtinuit: ad eum enim directâ pridie Non. Januar. Lex 3. Codicis Theod. De Quæstionibus. Gracchi meminit Hieronymus epistola 7. ad Latam, & Prudentius lib. I. adversus Symmachum. Quare deceptus est Baronius, qui quæ de Graccho ab utroque dicuntur ad præsentem annum retraxit. Nempe multa eo tempore circa Religionem Paganam sub hoc Graccho emendata. Nam & simulacra portentosa Romæ ab eo excisa, qua de re Hieronymus & Prudentius laudati, & ara Victoriæ jussu Gratiani diruta. Ita Gothofredus in Chronologia Cod. Theod. Cæterum anno CCCXII. num. XVII. & seqq. confutavimus quæ tradit Zosimus de Imperatoribus Christianis, eos sc. Pontificatus Maximi nomen usque ad Gratianum tulisse. Quare videnda quæ ibi diximus.

IX.

Ad num. VII. & seqq. *Gratianus VIII. Kal.*

lebrare & extollere, minime vererentur. Nam inter alia a Zosimo (c) proditum est, quod cum insectando idololatriam, Gratianus nomen pariter abjecisset Pontificis Maximi, quod non superstitionis amore, sed juris ac potestatis conservandæ gratia (ut dictum est) titulo tenus Christiani Imperatores hætenus retinebant; mox illud argutum in Gratianum scomma jactarunt, ex Symmachi puto fallibus depromptum: *Si Princeps non vult appellari Pontifex Maximus, admodum brevi Maximus Pontifex fiet.* Hæc apud Zosimum. Quæ autem illis contulerit Maximus, Gratiano extincto, suo loco dicemus.

(c) Zosim.
l. 4.

Gratianus
rejecit no-
men Pon-
tificis Ma-
ximi.

At nulla interposita mora, hoc eodem anno, mense Augusto, Gratianus occiditur; de cujus nece hæc summam S. Hieronymus (d): *Gratianus ab exercitu suo proditus, & ab obvius urbibus non receptus, ludibrio hosti fuit; cruentæque manus vestigia parietes tui, Lugdunæ, testantur: Hæc ipse. Porro res gesta a Socrate (e) ita describitur: In rheda, quæ lecticæ speciem præsefererat, quæque a mulis gestabatur, Andragathius Maximi dux occultatus præcepit ut satellitibus Imperatoris denunciaretur, Imperatoris Gratiani conjugem in ea vestram esse; Imperatorique fluvium Rhodanum, qui Lugdunum urbem Galliæ præterfluit, trajicienti obviam procedere. Imperator itaque conjugem esse ratus, insidias haudquaquam evitavit, sed in hostis manus, tamquam cæcus in fossam, imprudens incidit. Nam Andragathius e rheda desiliens Gratianum interfecit. Hæc ipse, eademque Sozomenus (f). Cæterum Zosimus (g) longe aliter rem gestam sic breviter narrat: *Conspicatus autem Gratianus primo quidem Mauros equites universos discessionem fecisse, atque Maximum Augustum acclamasse, deinde cæteros etiam paulatim ad Maximi partes transire; despera-**

VII.

Gratiani
obitus.

(d) Hier.
ep. 3.

(e) Socrate
l. 5. c. 11.

(f) Sozom.
l. 7. c. 13.

(g) Zosim.
l. 4.

A a a a a

Septembris hoc anno occisus, ut inquit Marcellinus in Chronico, non vero anno sequenti, ut perperam Prosper in Chronico, ubi asserit, id factum Merobaudis Magistri militum proditione. Legendum enim, ut observat Hadrianus Valeus lib. 2. Rerum Francicarum, Mallobaudis Magistri militum proditione. Merobaudes quippe, qui bis Consulatum gessit, fidem ad ultimum Gratiano præstitit, eoque ab exercitu suo deserto ac prodo, Maximi Tyranni jussu sibi mortem conscivit, ut docet Pacatus in Panegyrico cap. 28. Nec refert, quod Ammianus lib. 30. cap. 3. Mallobaudem Regem appellet; eum idem Auctor lib. 31. cap. 10. prodat; Gratianum Mallobaudem Francorum Regem renunciassse Domesticorum Comitem, anno nempe Christi trecentesimo septuagesimo septimo; & Comites seu rectores Domesticorum, equitum & peditum Præfectorum & Magistrorum militiæ auctoritati proximi fuerint, ideo-

Gratianus
Aug. occi-
ditur.

CHRISTI
383.DAMASI PAP.
17.VALENTIN. 8.
THEODOSII 5. IMPR.

tis rebus, sumptisque secum trecentis equi-
tibus, pleno cursu cum eis versus Alpes
aufugiebat. Eas cum nonnullo munitas præ-
sidio reperisset; versus Rhetias, & Nori-
cum, & Pannoniam, & Mysiam superio-
rem tendebat. Hac illius fuga non negle-
cta, Maximus Magistrum equitum Andra-
gathium oriundum e Ponto Euxino, qui es-
se peramico in ipsum animo videretur, cum
equis laborum tolerantissimis ad eum per-
sequendum mittit. Is impetu continuo Gra-
tianum persequens, cum Sigiduni * pontem
transiturum apprehendisset, occidit. Hæc
Zosimus; qui tamen in eo lapsus errore
est, dum Sigidunum pro Lugduno posuit;
nam omnes alii, iique his temporibus
scribentes, apud Lugdunum ipsum occi-
sum esse testantur, ut Ruffinus (a) qui
cum Hieronymo eadem tradit, nempe suo-
rum magis prodicione, quam vi hostium
Gratianum Lugduni occisum esse: Quem ul-
timis affatibus Ambrosium nominasse, ipse
in oratione habita in funere (b) Valentinia-
ni narrat his verbis: Tu me inter tua pericu-
la requirebas, tu in tuis extremis me ap-
pellabas, meum de te plus dolebas dolorem.

VIII.
Gratiani necem hoc anno, iisdemque
Consulibus, octavo Kal. Septembris con-
tigisse, Marcellinus habet in Chronico.
De annis vero quibus imperavit; Socra-
tes, Sozomenus, & alii tribuunt ejus Im-
perio annos quindecim; cæterum si nume-
res a Consulatu Lupicini atque Jovini,
& ejus anni nono kalendas Septembris,
quo a Valentiniano patre idem Socrates
tradit Gratianum auctum Imperio (ipse
est annus Domini trecentessimus sexagesi-
mus septimus) utique reperies ipsum im-
perasse annos sexdecim & uno die am-
plius. At minime iis assentimur, qui tri-
buunt ætati ejus annos vigintiquatuor:
nam qui adultus (ut habet Ammianus c)
a patre Augustus creatus est, atque annos
sexdecim imperavit, plane numerum illum
excessisse oportuit. Triginta octo eum vi-
xisse apud Victorem legimus: sed puto
legendum, annos vigintiocto, quantum
ex Ammiano colligere licet.

IX.
Prædicantur a Sancto Ambrosio (d)
Gratiani laudatissimi mores, ut illis ver-
bis: Fuit ipse fidelis in Domino, pius at-
que mansuetus, puro corde: fuit etiam
castus in corpore, qui præter conjugium
nescierit femine alterius consuetudinem.

(e) Ambr.
in Psal.
61.

Rursus idem Ambrosius alibi (e) de exi-
tu Gratiani, & fide ipsius: Recordamur

PAGIUS ideoque dignitate eminuerint. Natus erat Gra-
tianus die decima octava mensis Aprilis anni
Christi trecentissimi quinquagesimi noni, ut te-
statur quoad annum Hieronymus in Chronico,
& anno CCCLXVII. ostendimus. Vixit ita-
que annis quatuor ac viginti, ut habet Socra-
tes lib. 5. cap. 11. aut annos circiter quatuor
ac viginti, ut habet Sozomenus lib. 7. cap.

aliquem proxime ab omnibus appetitum, a
suis destitutum ac proditum: qui dudum
in suggestu locatus Imperii, subito egens
omnium, ab ipsis, quorum hæreditarium
fuerat sortitus obsequium, cœpit urgeri,
ingruentibus in exitum, inferentibus mor-
tem, nullo auxiliatore, nullo jam socio
sui, nullo comite. Quid aliud melius di-
xerit, quam quod ex ipso cui se devovit;
acceperat: Nonne Deo subdita erit ani-
ma mea? Hoc est: Quid persequimini?
Quid furitis? Quid insultatis? Carnem
potestis interficere, animam non potestis.
Vitam istam corporis potestis eripere, me-
ritum non potestis extinguere. Scriptum
(f) est enim: Nolite timere eos qui pos- (f) Matt.
sunt occidere carnem, &c. Tota namque 101
illa tractatione quod reliquum est usque
ad finem, idem sanctus commendans Gra-
tiani pietatem atque constantiam, Maxi-
mi crudelitatem exaggerat, Judæque com-
parat proditori, Pilatoque duriolem ap-
pellat, quod cum ille Christi corpus se-
pulturæ mandandum petentibus dederit,
hoc Maximus denegasset. Deplorat hos
mores, hæc tempora idem Sanctus Ambro-
sius, cum in Apologia David ipsum Re-
gem atque Prophetam commendat, quod
cum ei oblata esset occasio nullo negotio
nulloque sui periculo Saul persecutoris a
Deo rejecti Regis occidendi, Regnique
potiundi a Deo sibi unctione prophetica
destinati, abstinuit tunc a nece ipsius, ex-
pectans, ut a Deo mors eidem inferretur.
Ait (g) enim: Quo solo exemplo docuit (g) Ambr.
omnes homines non præripiendum regnum, in Apolog.
etiam si debeat; sed expectandum, ut David. c. 6.
suo tempore deferatur. Utinam hunc virum
imitati essent posterii: non tantas bellorum
pertulissimus acerbitates. Arguis quod u-
num occiderit: non consideras quot docue-
rit; quemadmodum pax orbi Romano per-
petua servaretur. Quam gravi adhuc lui-
mus vastitate! quam publico quodam to-
tius Orbis funere appetiti, necem Regis
exolvimus! Heu dura supplicia! Inde adhuc
nobis barbarus hostis insultat, dum para-
ta adversum se, in nos arma vertuntur.
Sic vires ceciderunt publicæ, sic Romana
virtus suis moribus fracta consenuit, dum
publico rapitur parricidio, quod paterne
solicitudinis religione suscipitur. Hæc ge-
mens Ambrosius.

Sed funus Gratiani denegatum a sævo
tyranno, celebremus nos laudibus, quæ ab
ejus sæculi scriptoribus sunt sine invidia
cu-

13. Accurate uterque: vixit enim Gratianus
annos viginti quatuor & aliquot menses. Baro-
nius tamen Socratem hallucinatum contendit,
quod Ammianus lib. 27. cap. 6. loquens de eve-
ctione Gratiani ad Imperium, quæ anno
CCCLXVII. contigit, scribat, Gratianum adul-
to jam proximum fuisse, eumque annos sedecim
imperasse constet. Addere poterat Baronius Vi-
cto-

CHRISTI
383.

DAMASI PAP.
17.

VALENTIN. 8. IMPP.
THEODOSII 5.

(a) Ruffin.
l. 2. c. 13.

Cumulatæ : non enim a S. Ambrosio tantum, sed laudatur pariter a Ruffino Gratianus, cum ait (a) : *Gratianus pietate & religione omnes pene qui antea fuerunt Principes superabat : usu armorum strenuus, velox corpore, & ingenio bonus erat ; sed juvenili exultatione plus fere latus, quam sufficiebat, & plus verecundus, quam Republicæ intererat.* Multa magnaue Ausonius congescit de virtutibus Gratiani in gratiarum actione pro suo Consulatu, ut inter alia : *In cibus, inquit, cujus sacerdotis abstinentior cerimonia ? in vino cujus senis mensa frugalior ? Operto conclavis tui non sanctior ara Vestalis, non Pontificis cubile castius, nec pulvinar Flaminis tam pudicum. In officiis amicorum non dico paria reddi : antevenis, & quoties in obsequendo præcedimus, erubescis pudore tam obnoxio, quam in nobis esse deberet ab Imperatore præventis.* Et inferius post nonnulla : *Ægrotantes amicos Trajanus visere solebat : hætenus in eo comitas prædicanda est. Tu & visere solitus & mederi, præbes ministros, instruis cibos, fomenta dispensas, sumptum adjicis medellarum, consolaris affectos, revalescentibus gratularis. In quot vias de una ejus humanitate progredieris ? Legionibus universis, ut in communi Marte evenit, si quid adversi acciderat, vidi te circumire tentoria : Satin salvæ, quærere : tractare vulnera sauciorum, & ut salutiferæ apponerentur medelæ, atque ut non cessaretur, instare. Vidi quosdam fastidientes cibos, te commendante, sumpsisse. Audiavi confirmantia ad salutem verba profari, occurrere desiderii singulorum : hujus sarcinas mulis aulicis vehere, his specialia jumenta præbere, illis ministeria perditorum instaurare lixarum : aliorum egestatem tolerare sumptu, horum nuditatem velare vestitu : omnia agere indefesse & benigne, pietate maxima, ostentatione nulla : omnia præbere agris, nihil exprobrare sanatis.* Hæc & alia Ausonius Consul.

XI.

Cum igitur adeo spectata atque commendata vita extiterit Gratianus ; mira-

Ann. Eccl. Tom. V.

mur vehementer Ammianum (b), qui cum ipsum laudet, in vana demum studia Commodi deflexisse tradit : & quæ tandem? quod feras in vivariis sagittis conficere soleret. Quid hoc demum, si rehaud illiberali consuevit juvenis interdum post curas genio indulgere? Quæ hæc collatio, ut qui nec pilum habeat similem Commodi, eundem Commodo comparet? sic quidem Ethnicus scriptor in Christianos Principes parum æquus.

(b) Ammian.
lib. 31.

Post necem vero Gratiani nequaquam extinctus est Maximi furor ; sed cum in alios Gratiani studiosos agentes in Galliis, tum præcipue in Merobaudem Consulem, & Balionem Ducem esse conversum, Pacatus tradit ; occisumque illum, istum vero ob metum crudelium cruciamentorum sibi ipsi mortem intulisse, idem affirmat. Sed S. Ambrosius Balionis mortem eidem exprobravit Maximo, cum Legatum apud eum egit ; nam in relatione ad Valentinianum hæc habet (c) in persona Maximi : *Quos, inquit, occidi ? Respondi ei : Balionem. At quem virum ? qualem bellatorem ? Hæcine fuit justa causa exilii, quod Imperatori suo fidem servavit ? Non ego, inquit, eum jussi occidi. Respondit : hoc audivimus, quod occidi jussus sit. Sed inquit, si ipse sibi vim non intulisset, jufferam eum deduci Cabillonum, & ibi vivum exuri. Ergo propterea & illud creditum est, quod eum occideris. Quis autem sibi parcendum putares, cum occisus sit bellator strenuus, miles fidelis, Comes utilis ?* Hæc S. Ambrosius. Sed Merobaudem injuste Prosper in Chronico infamat de prodicione Gratiani : nam Pacatus virum de fide sincera erga ipsum Imperatorem plurimum laudat.

XII.
Cædes amicorum Gratiani.

(c) Ambr.
epist. 27.

Post vero exatiam Maximi crudelitatem, de stabiliendo sibi Imperio eum cogitare cœpisse, Zosimus (d) tradit, Legatosque misisse ad Theodosium Imperatorem Constantinopolim, ut ejus animum exploraret, vellet ne bello decernere, vel

XIII.
(d) Zosimus
l. 4.

A a a a 2. ad-

PAGIUS

forem in Epitome, qui ait, *Valentinianum sibi socium in Imperio ascivisse Gratianum filium needum plene puberem.* Verum hujusmodi loquendi formulæ facile in errorem inducunt, ut passim similes, quæ ætatem expriment, in hoc Opere explicantes ostendimus.

X.
Imperii e-
jus dura-
tio.

Imperii ejus annos Victor in Epitome recte distinguit : *Imperavit, inquit, cum patre Valentiniano annos octo, dies octoginta quinque, (die scilicet emortuali excluso) eum patre & fratre tres : (post mortem sc. Valentiniani patris) eum eodem fratre ac Theodosio quatuor : & eum his omnibus accedente Arcadio, menses sex ; ubi utrumque extremum mensem incompletum Victor prætermittit : alioquin scribere debuisset, menses septem & aliquot dies ; cum, ut mox visuri sumus, Arcadius die XIX. mensis Januarii Augustus dictus sit.*

XI.

A num. XIII. ad XXII. Zosimus lib. 4. nar-

rata Gratiani cæde, ait, *Maximum Legatos ad Theodosium Imperatorem misisse, & Theodosium consensisse, ut Maximus Imperator esset, sed clam in eum bellum molitum esse.* Ruffinus vero lib. II. cap. 15. ait : *Valentinianus in res pax Italia degens, fratris neco atque hostis metu perterritus, simulatione oblatam pacem a Maximo, simulans ipse quoque libenter amplectitur.* Duæ itaque Legationes distinguendæ, altera Maximi Tyranni ad Theodosium M. altera a Valentiniano juniore ad Maximum. Utra prior fuerit, incertum. A Valentiniano D. Ambrosius Mediolanensis Episcopus ad Maximum missus : Legatio vero ad Theodosium anno sequenti obita, ut tradit Sigonius in libro de Occidentali Imperio. Verum est, Valesium in Notis ad Socratem lib. 5. cap. 12. contendere, eam pertinere ad annum CCCLXXXVII. quo Cynegius Præfectus Prætorio fuit, quod Zosimus lau-

Inter Ma-
ximum &
Imperato-
rum pax
sancita.

CHRISTI
383.DAMASI PAP.
17.VALENTIN. 8. IMPP.
THEODOSII 5.Legatio a
Maximo
ad Theo-
dosium :(a) Socrat.
lib. 5. c. 11.
Sozom. l. 7.
cap. 13.

adsciscere ipsum in collegam Imperii. Ille autem temporis rationem ducens, bona spe aluit tyrannum, ne eodem furore quo cæperat, pergeret, atque superans Alpes, Valentinianum imbellem adolescentulum æque conficeret, totumque sibi Occidentale Imperium vendicaret. Quod vero tradunt (a), post Gratiani necem Valentinianum, Justinam, atque Probum Præfectum Prætorio metu deseruisse Italiam; haud quidem hoc anno contigit, sed cum postea ex improvise Maximus se in Italiam intulit: quando autem id acciderit, suo tempore dicturi sumus. Cæterum ut sævientis tyranni impetus intra Galliarum limites contineretur, qui instar fulguris eodem ferme momento Britannias, Gallias, atque Hispanias reddidit sibi subditas; latentis fuit virtutis, nempe divini numinis, Maximum id prope nescientem coercentis. At quomodo hoc? audi.

XIV.
Ambrosius devo-
vet se sua-
que pro
salute Ita-
liæ.

(b) Ps. 105.

S. Ambrosius audito obitu Gratiani, barbarosque omnes sub Maximo militantes ad totius cladem Imperii esse paratos, ac jam jamque in Italiam grassaturos; ab omnibus & ubique timeri; apud Deum sequester pacis accessit, instarque Moyfi stetit in (b) confectione in conspectu ejus, ut averteret iram ipsius, se suaque pro omnium salute devovens. Obtinuit tandem quod enixis precibus efflagitavit, sed dispendio carissimæ rei, nempe obitu amantissimi fratris Satyri. Testatur quidem id ipse in ejus oratione funebri, cum ait: *Nihil habeo quod querar, sed habeo in quo Deo gratias agam: quia semper optavi, ut si quæ perturbationes, vel in Ecclesiam, vel in me manerent, in me potius ac meam reciderent domum. Deo igitur gratias; quia in hoc omnium metu, cum omnia motibus sint suspecta barbaricis, communem marorem privato dolore transigi, & in me conversum est quicquid timebamus omnes; atque utinam hic consummatum sit, ut dolor meus publici doloris redemptione sit. Nihil quidem habui, fratres carissimi, in rebus humanis tanto fratre pretiosius, nihil amabilius, nihil carius: sed præstant privatæ publicæ, &c.* Præsenti enim anno obitus Satyri fratris contigit; ut ex eo perspicue potest intelligi, cum idem Ambrosius ait, eum litteris Symmachi revocatum ne ex Africa in Italiam veniret, flagrante ipsa Italia bello civili, nimirum cum Maximus in Italiam

Satyri
Ambrosii
fratris ob-
itus.

PAGIUS

laudatus scribat, Theodosium dedisse in mandatis Cynegio Præfecto Prætorii, cum enim ablegaret in Ægyptum, ut imaginem Maximi conspiciendam Alexandrinis exhiberet, publiceque poneret, & consortem hunc Imperii factum esse, habita ad populum oratione declararet. Verum Cynegius Præfectus Prætorio fuit anno CCCLXXXIV. & quinque sequentibus. Cumque Postumianus Præfectus Prætorio Orientis

(ut dicemus) ducturus diceretur exercitum: ille vero contineri non potuit, quo minus periclitanti fratri Ambrosio præsto esset.

Ob cujus prosperum comœatum S. Marcellinam sororem votum nuncupasse S. Laurentio, idem affirmat. Et quidem plane miraculo accidit, ut e maris tempestate, facto naufragio, liber evaderet; cum & sacrum illud pro salute viati cum secum ferret, nempe sacratissimam Eucharistiam sudario obvolutam atque custoditam: cujus antiqui in Ecclesia moris alibi pluribus meminimus. Sed de nuncupato voto sororis hæc ipse Ambrosius: *Tuis enim votis apud Sanctum martyrem Laurentium impetratum esse nunc cognoscimus comœatum: atque utinam non solum comœatum, sed etiam proximum vitæ tempus rogasses, &c.* At quoniam pacto cum periculum evasisset, a Catholicæ communionis Antistite baptizari voluerit, idem profequitur oratione, cum præsentis temporis rerum statum, & ex his quæ gesta essent, quæ proxime futura timerentur, ita describit (c): *Si nunc urgeri Italiam tam propinquo hoste cognosceres; quantum ingemisceres, quantum doleres in Alpium vallo summam nostræ salutis consistere, lignorumque concædibus construi murum pudoris? Qua afflictione mareres, in tanto teneri discrimine tuos ab hoste impuro atque crudeli, qui nec pudicitiam parceret, nec salutem? Quoniam, inquam, hæc modo ferres, quæ nos perpeti, & fortasse quod gravius est, spectare cogemur, rapæ virgines, & avulsos a complexu parentum parvos liberos supra tela jactari, incestari sacrata Deo corpora, & senilem viduæ maturioris uterum in usus desuetos onerum redire, non pignorum? &c.*

XV.

(c) Ambr.
orat. in
funer.
fratr.

De sepultura autem Satyri fratris, Dungalus nobilis suorum temporum scriptor, in commentario edito contra Claudium Taurinensem Episcopum ad Ludovicum Pium, & Clotharium ejus filium Imperatores, his verbis meminit: *Idcirco, ut arbitror, Ambrosius suum fratrem quem nimium dilexerat, juxta sanctum martyrem Victorem sepelivit, de quo tres libros edidit egregios, unum de ejus placentu, alteros duos consolatorios de Resurrectione & Paradiso; cujus epitaphium hoc dictavit tetraſticho.*

XVI.

Uranio Satyro supremum frater honorem.
Mar-

ad extremum hujus anni adhuc fuerit, apparet, Maximum anno tantum sequenti Imperatorem a Theodosio M. agnitum. De Cynegii & Postumiani Præfectura legendus Gothofredus in Chronologia Codicis Theod. ubi variæ Leges exhibentur ad Cynegium Pf. P. anno sequenti inscriptæ. Maximus Victorem filium primum Cæsarem, ac deinde Augustum renuntiavit, ut docet vetus Inscriptio a Sigonio cita-

CHRISTI
383.

DAMASI PAP.
17.

VALENTIN. 8.
THEODOSII 5. IMPP.

*Martyris ad lavam detulit Ambrosius.
Hæc meriti merces, ut sacri sanguinis hu-
mor
Finitimas penetrans adluat exuvias.*

Missa sunt ista nobis haud pridem in-
lucem vindicata a clarissimo viro & eru-
ditissimo Nicolao Fabro I. C. Parisiensi,
cui ex consuetudine litterarum intima a-
micitia conjungimur.

XVII.

His opportune subjiciendum existi-
mavimus epitaphium S. Marcellinæ for-
oris ejusdem S. Ambrosii, quæ juxta san-
ctos fratres maluit sepeliri, quam sepul-
cris patriis condi. Accepimus illud ex
Codice bibliothecæ Basilicæ S. Petri (a),
ubi, post vitam ejusdem S. Marcellinæ,
hæc habetur inscriptio.
*Incipit Epitaphium S. Marcellinæ Vir-
ginis:*

(a) Vit.
sanct. litt.
C. pag.
147.
Epita-
phium S.
Marcel-
linæ.

*Marcellina, tuos cum vita resolveret
artus,
Sprevisti patriis corpus sociare sepul-
cris,
Cumi pia fraterni speras consortia somni,
Sanctorumque cupis cara requiescere
terra:
Nil longinqua domus casto decerpit
amori,
Affectus nec morte perit: nam munere
letibi
Rursus tacta soror, fraternæ redderis
aulæ.
Quamvis magna pio suspiret Roma do-
lore,
Tertia quod sacris patitur jam damna
sepulcris,
Nec tamen angustæ sedem quis dixerit
aulæ.
Corporis hæc domus est: nam te, pia
virgo, supernum
Accipit Imperium, placidæque ad mune-
ra vitæ
Æternæ Christus pretium tibi destinat
aulæ.
Præmia dans castis intactæ matris ho-
nore.
Te Juli medius transcendit fervide
cursus,
Et te virgo tuus transvexit ad æthera
sponsus.*

Apparet ex his S. Marcellinam Romæ
cum virginibus sacris degentem, noluisse
paterno sepulcro condi, sed Mediola-
num transferri corpus suum, ponique apud
sanctos Satyrum & Ambrosium, fra-
tres, ambos æque juxta sanctos martyres
tumulatos.

Quanti fecerit ipse sanctus Ambrosius
apud sanctos martyres sepultura locari
Christianum hominem; ex eo poteris in-
telligere, quod ipse etiam voluit sepeliri
in Ambrosiana a se erecta basilica, in-
quam transtulerat corpora sanctorum mar-
tyrum Gervasii atque Protasii. Porro id
ex majorum instituto usurpatum, idem
affirmat Ambrosius ipse, sive velimus,
Maximus Taurinensis (cujusvis alterutrus
sit sermo ille) cum ista habet (b): *Ideo* (b) *Apud*
a majoribus provisum est, ut sanctorum *Ambros. ser.*
ossibus nostra corpora sociemus; ut dum *77.*
illos tartarus metuit, nos pœna non tan-
gat, dum illis Christus illuminat, nobis
tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis
ergo martyribus quiescentes, evadimus in-
feri tenebras eorum propriis meritis, at-
tamen consocii sanctitate. Hæc & alia
ibi. Quod vero a majoribus id traditum
dicat, plane alludere videatur, quod in
sacris cœmeteriis, in quibus corpora re-
condabantur sanctorum martyrum, Fide-
les quoque cæteri, qui fide constantes in
communicatione Catholica diem clausissent
extremum, sepeliri solerent.

Quin etiam & S. Paulinus (c) Nola-
nus Episcopus imitatus esse videtur S. Am-
brosium, dum ad finem panegyrici Celsi
pueri habet hos versus:

XVIII.
(c) Paulin.
epist. 43.

*Quem Complutensi mandavimus urbe pro-
pinquis
Conjunctum tumuli fœdere martyribus;
Ut de vicino sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purgat in igne ani-
mas.*

Hæc Paulinus, qui & litteris interpella-
vit S. Augustinum, ut eodem argumento
scriberet commentarium: Utrum scilicet
prosit alicui post mortem, quod corpus
ejus apud sancti alicujus memoriam sepe-
liatur. Præstitit id ipse, cum de Cura
agenda pro mortuis ad eundem Paulinum
tractatum scripsit: quem velim consulas:
nobis enim institutum prosequendi onus
incumbit.

Inter hæc autem, cum tot tantaque
mala ob tyrannidem Maximi in Italia tim-
merentur, perdifficilem ac plane despe-
ratam legationem Valentinianus Impera-
tor Ambrosio credidit ad Maximum, si
forte ille veritus sanctitudinem viri ubi-
que spectatam ac prædicatam, furentes
cohiberet animi impetus dominandi libi-
dine incitatos. Immensæ plane agebatur
molis opus, exundantem torrentem ali-
quo posse obice coerceri, incendiumque
extingui, quod vehementioribus flammis
ex

XIX.
Legatio
Ambrosii
ad Maxi-
mum.

PAGIUS to descripta; DD. NN. MAG. CL. MAXI-
MO. ET FL. VICTORI PIIS FELICI-
BUS SEMPER AUGUSTIS BONO R. P.
NATIS. Ubi Maximus duo prænomina habet

Magni scilicet, & Clementis. In Nummis ta-
men dicitur tantum Magnus Maximus; sed Sul-
picius in lib. 2. Hist. eum Maximum Clemen-
tem vocat.

Ad

CHRISTI
383.DAMASI PAP.
17.VALENTIN. 8.
THEODOSII 5. [MPP.]

ex morte Gratiani, universo sibi vindicato Galliarum exercitu, in Maximo maximum acceperat incrementum. At non cunctatus est sanctus sacerdos opus aggredi deploratum, spem sibi concilians ex divina potentia, cujus arbitrio cor Regis agitur. Fuit hæc prior legatio, posterior vero post sequentem annum, licet Paulinus scriptor Vitæ ipsius Ambrosii ambas in unum confundat maximo præjudicio veritatis: semel namque iterumque eodem munere apud Maximum ipsum esse perfunctum, ejusdem Ambrosii testificatione liquet; de utraque enim legatione meminit ipse in oratione in funere Valentiniani habita, his verbis (a): *Ego tuus iterum Legatus repetivi Gallias: & mihi dulce illud officium fuit pro salute tua primo, deinde pro pace atque pietate, qua fraternas reliquias postulabas, nondum pro te securus, & jam pro fraternæ sepulturæ honore sollicitus.* Hæc ipse. Quæ autem extat ejusdem Ambrosii relatio ad eundem Valentinianum, posterioris certum est fuisse legationis; nam in ea ipse mentionem facit de priori, ubi ait: *Non commisisses secundam legationem, nisi primam probasses.* Cujus quidem Acta licet exciderint; tamen quid in ea gestum sit, satis expressum habetur. Nam idem S. Ambrosius in epistola ad forum, qua queritur de contumeliis ab ingratiissima Justina Augusta sibi multis modis frequenter illatis, & inter alia quod ab ea tyrannus nominaretur, hæc habet:

(a) Ambr. orat. in funere Valenti.

(b) Ambr. epist. 33. *Non hoc Maximum dicere, quod tyrannus ego sim Valentiniani: qui se meæ legationis objectu queritur ad Italiam non potuisse transire.* Hæc de priori legatione: posterior autem haud ita felicem finem consecuta est, ut suo loco patebit. Sic igitur uni Ambrosio acceptum ferendum est, quo minus tyrannus non continuo eodem quo cæperat progredi impetu atque furore, universam Italiam imparatam igne ferroque vastarit. Sed & ex his intelligis, turbas illas ab eadem Justina Arianis studente in Ambrosium concitatas, post priorem hanc de qua egimus legationem Ambrosii contigisse; ut scias errare Socratem (c) atque Sozomenum (d) eas ante Gratiani obitum recensentes.

(c) Socrat. lib. 5. c. ult.

(d) Sozom. lib. 7. c. 13.

XX. Gratiani adversus impios ultimum edictum.

Hoc eodem anno, urgente licet Maximi tyrannide, ante obitum Gratiani, mense Maji, iisdem Consulibus, datum reperitur rescriptum Patavii ad Hippantium PP. adversus apostatas & hæreticos: ex quibus plane intelligas optimam mentem ejusdem Gratiani Principis ma-

xime pii, licet interdum indignissima ipsum rescripsisse dixerimus fraude Macedonii Magistri officiorum. Sic patenti exemplo vides, minime apud Deum Principes excusari, cum ministrorum fallaciis ad noxia statuenda decepti aliquando inducuntur. At novissimam hanc Gratiani sanctionem tamquam testem ejus erga Christianam religionem studii describamus, quam ipse in procinctu edidit militari; est verò hujusmodi (e):

(e) l. 5. de Apost. God. Theod.

XXI.

Christianorum ad aras & templa migrantium, negata testandi licentia, vindicamus admissum. Eorum quoque flagitia puniantur, qui Christianæ religionis & nominis dignitate neglecta, Judaicis semet polluere contagiis. Eos vero qui Manichæorum nefanda secreta, & scelerosos aliquid sectari maluerunt secessus, ea jugiter atque perpetuo pœna comitetur, quam vel divalis arbitrii genitor Valentinianus adscripsit, vel nostra nihilominus decreta jusserunt. Auctores vero persuasionis hujus, qui lubricas mentes in proprium deflexerant consortium, eadem quæ reos erroris hujuscemodi pœna comitetur: quin etiam graviora plerumque pro motibus Judicum & qualitate commissi extra ordinem promi in nefarios sceleris hujus artifices supplicia censemus. Sed ne vel mortuos perpetua vexet criminationis injuria, vel hæreditaria quæstiones temporum varietate longorum prorsus emortuæ in redivos semper exagitentur conflictus; hujuscemodi quæstionibus metam temporis adscribimus: Ut si qui defunctum violatæ atque desertæ Christianæ religionis accusat, eumque in sacrilegia templorum, vel in ritus Judaicos, vel ad Manichæorum dedecus transisse contendit, eaque gratia testari minime potuisse confirmat; intra quinquennium iuge, quod cum officiosis actionibus constitutum est, proprias exerat actiones; futurius judicii hujuscemodi sortitus exordium, ut eodem in luce durante, cujus prævaricatio criminanda est, flagitii hujus & sceleris particeps fuisse doceatur, publica sub testificatione testatus probet indicium; neque quam superno nomini tacitus præstitit perfidiam, sceleribus acquiescens, prævaricationem deinceps tamquam ignarus accuset. Dat. XII. Kalend. Junii Patavii, Merobaude II. & Saturnino Coss. At de rebus Occidentalibus hujus anni hætenus: jam ad res Orientis hujus temporis enarrandas stylum convertamus.

Quod in primis occurrit, hoc ipso anno sub iisdem Consulibus Merobaude iterum, & Saturnino, decimoquarto Kalen-

XXII.

PAGIUS XII. Arcadius a patre Augustus dicitur.

Ad num. XXII. Arcadius a Theodosio patre Augustus renuntiatus XIV. Kal. Febr. seu die XIX. Januarii, ut habent Auctor Chronici Alexandrini & Miscella. Quare errant Theodorus Lector in fine libri 2. ubi hoc factum

scribit die decima septima Januarii, Socrates ac Idacius in Fastis, qui id factum tradunt die decima sexta Januarii. Dies XIX. electus, quia Theodosius Magnus eodem Imperium acceperat. Sic Arcadius Theodosium juniorem filium

CHRISTI
383.

DAMASI PAP.
17.

VALENTIN. 8. IMPP.
THEODOSII 5.

Arcadius Iendas Februarii Theodosius Imperator
appella- Arcadium filium majorem natu pronun-
tur Augu- ciavit Augustum: ita Socrates (a), Sozo-
stus. menus (b), Marcellinus, (c) & alii.
(a) Socrat. Erat tunc Arcadius annum ætatis agens
l. 5. c. 10. sextum, natus nimirum sub Con-
(b) Sozo. sulatu Gratiani quarto & Merobaudis,
l. 7. c. 12. triennio ante Theodosii patris Imperium.
(c) Max- At pius Princeps parum sibi visus contu-
cell. in lisse filio, si Romanum illi tradens Im-
Chron. perium, non æque in eum transfunde-
ret pietatem; ad Gratianum Imp. episto-
lam jam scripserat, qua eum rogavit, ut
egregium pietate virum, qui filium do-
ceret, quæreret, inventumque Constans
Constantinopolim mitteret. Scripsit ea de re
Gratianus ad Damasum Romanum Pon-
tificem, qui misit ad eum Arsenium Eccle-
siæ Romanæ diaconum egregia probitate
spectatum & litteris insigniter eruditum.
Cui, cum Constantinopolim pervenisset,
Theodosius filios suos tradidit, moribus
ac litteris imbuendos, atque dixit: *Post-
bac tu magis pater eorum, quam ego.*
Accidit & illud memoria dignum: cum
enim ingressus scholas, vidisset Theodo-
sius Arsenium stantem, Arcadiumque au-
ditorem sedentem, indignatus est, quod
magisterii gradum parum decore servasset,
cum stans ipse doceret, Arcadius vero
sedens addisceret. Arsenius autem cum
se excusaret, atque diceret, haud dece-
re sedentem se docere Imperatorem; in-
dignatione ille commotus abstulit ei Im-
peratoris insigne, sedereque in throno Ar-
senium compulit, filium vero detecto ca-
pite auditorem profiteri; illud inculcans,
tunc prolem suam vere fore dignam Im-
perio, si cum scientia æque imbuta fue-
rit pietate. Hæc quidem pluribus in eju-
dem Arsenii vita (d) narrantur: & li-
cet ibi de duobus Theodosii filiis mentio
habeatur, tamen de Honorio constat hoc
tempore nondum natum esse, quem Pla-
cilla Augusta peperit anno sequenti,
Ricomere, & Clearcho Consulibus: a-

Arsenius
magister
Imperato-
ris.

(d) Apud
Metaph. 8.
Max. Sur.
19. Julii.

PAGIUS filium IV. Idus Januarii, quo Honorius ejus fra-
ter Imperator dictus fuerat, Imperii consortem
fecit, ut infra videbimus. Si jam usus inva-
luisse, ut diebus Dominicis, aut solenni-
bus Festis hujusmodi nuncupationes fierent, er-
rores, qui in numeros irrepere, facilius de-
tegerentur; sed hoc subsidio deficiente, ad con-
jecturas recurendum. Porro eam inauguratio-
nem currenti anno peractam, ex Arcadii Num-
mis, & Themistii Oratione 16. quæ est de pa-
ce & Consulatu Saturnini, hujus anni initio
recitata, certum redditur. Cangius lib. de Fa-
miliis Byzantinis Augustis, duos Arcadii Num-
mos producit, in quorum postica legitur: CON-
CORDIA AAAA. quæ quatuor ultimæ lite-
ræ quatuor Augustos denotant, nimirum Gra-
tianum, Valentinianum juniorem, Theodosium
& Arcadium. Hæc enim Numismata post præ-
sentem annum, quo Gratianus mense Augusto
occisus est, cudi non potuerunt. Parte alia, an-

liquis enim, quod sciret duos fuisse Theo-
dosio filios adjecit Honorium.

Contigit autem postea, ut cum Arse-
nius Arcadio verbera inflixisset; ille ve-
ro meditaretur instar Neronis, magistro
suo mortem inferre; ipse divino monitu
ab aula clam recedens, ad Ægypti ere-
mum se contulerit, ubi vixit egregia
sanctitate toto Orbe conspicuus: unde
S. Hieronymus (e) de S. Paula in Æ-
gyptum peregrinante ait, vidisse Maca-
rios, Arsenios, atque Serapiones. Por-
ro quam pie sancteque Theodosius Impe-
rator filios instituendos curaverit, argu-
mento sunt quæ de ipsorum consobri-
no Nebridio tradit S. Hieronymus (f), ut-
pote qui illis accesserit condiscipulus;
ait enim: *Mirum dictu est: nutritus in
Palatio, & condiscipulus Augustorum,
quorum mensæ ministrat Orbis, & terræ
ac maria serviunt, inter rerum omnium
abundantiam, in primo ætatis flore tantæ
verecundiæ fuit, ut virginalem pudorem
vinceret, & ne levem quidem obsceni ru-
moris in se fabulam daret. Deinde pur-
puratorum propinquus, socius, consobri-
nus, eisdem cum ambobus studiis eruditus
(quæ res etiam externorum mentes sibi
conciliat) non est inflatus superbia, nec
cæteros homines adducta fronte contem-
psit, &c.*

XXIII.

(e) Hier.
epist. 27.

(f) Hiero-
ep. 9.

Eodem quoque anno, mense Junii (ut
auctores sunt Socrates (g) & Sozome-
nus (h) celebratur Synodus Constanti-
nopolis a Theodosio convocata ad dirimen-
das in Ecclesia concitatas ob diversas
hæreses ubique discordias. Agebat hoc
anno Præfectum Prætorio summum magi-
stratum Posthumianus, ut ejusdem Theo-
dosii rescripta (i) indicant iisdem Con-
sulibus ad eum data: ad quem Grego-
rius Nazianzenus scribens, ejus Synodi me-
minit: nam cum in primis ipsius egregiam
eruditionem commendet, deque amplissi-
mo magistratu ob virtutum merita con-
secuto congaudeat, de eadem coacta Sy-
nodo

XXIV.

(g) Socr.
l. 5. c. 10.

(h) Sozo.
l. 7. c. 12.

Concilium
Constanti-
nopolita-
num.

(i) l. 10. de
bon. pro-
scrip. & l.
11. de her.
C. Theod.

te currentem annum Arcadius eam dignitatem
non obtinuit: Themistius enim loco citato Theo-
dosium laudans, quod Saturninum in hunc an-
num Consulem designasset ait: *Cum in potesta-
te esset tua, si nondum tibi tempestivum illum
honorem (nempe Consulatum) judicares, unicum
tuum designare filium; hunc, inquam, cum pro-
te renuntiare liceret; (quod & antiquis & re-
centioribus Imperatoribus solenne fuit, ut illud
tanquam futuri Principatus initium, liberis suis
ante purpuram traderent) cum hac facere tibi
omnia liceret, noluisti tamen. Nondum itaque
hujus anni initio, quo ea Oratio dicta, Arca-
dius Imperator erat.*

Ad num. XXIV. Imperatores Christianos an-
nis, quibus *Quinquennalia* & id genus festa edi-
dere, Religioni consulere, & ad reducendos
Hæreticos *collationes* indicere solitos, variis exem-
plis ostendi. Luculentum hoc anno Theodosii
Magni Quinquennalibus nobilitato, sese offert. Ita.

XIII.

Collatio de
fide a
Theodosio
Mag. indi-
ca.

Post

CHRISTI
383.DAMASI PAP.
17.VALENTIN. 8. IMPP.
THEODOSII 5.

(a) Greg. nodo ita habet (a): *Nihil tam Imperio tuo convenire existima (quandoquidem rursus Episcoporum Synodus celebratur haud scio qua de causa, & quomodo coeuntium) quam ut te praefecto, ac tua opera Ecclesiae ad pacem adducantur, etiam si eos qui dissidiis & factionibus contendunt, asperius objurgare oporteat. Quod si culpam nimium curiosus esse videar, quod cum a negotiis recesserim, non tamen curam & sollicitudinem abiecerim; hoc ne mireris. Non enim quemadmodum a thronis & fastuoso supercilio, ita etiam a pietate secessimus: quin potius eo majorem fidem auctoritatemque apud te habiturus mihi videor, ut qui non rem meam privatam, sed publicam utilitatem curem.* Hæc ad Præfectum Prætorio Gregorius.

XXV. Eodem quoque argumento, nempe ut in Synodo Episcoporum habenda studeat paci Ecclesiae conciliandæ, idem Gregorius eodem tempore litteras dedit ad Saturninum; illum quidem puto, qui hoc anno cum Merobaude Consulatum gessit, creatus hic a Theodosio in Oriente, ille vero a Gratiano & Valentiniano in Occidente. Litteræ autem Gregorii ad Saturninum datæ sic se habent (b):

(b) Greg. Naz. epist. 72.

Gregorius Nazianzenus sollicitus pro Ecclesiae pace.

Non est apud me dubium (alioquin temerarium esset scribere) quin amicitia officium a me requirere. Externis enim licentiam, nobis autem loquendi libertatem tribuis, ut conservis bonis iis qui eo honore digni habiti sunt, ut ad Deum appropinquent. Quocirca te quoque salutamus, & desiderio tuo morem gerentes, rerum nostrarum statum tibi exponimus. Omnia apud nos Dei beneficio recte se habent, hoc uno excepto, quod de Ecclesiis anxii & solliciti sumus tam fœde perturbatis. His quicquid operis afferre poteris, communem concordiam & re, & sermone impigre constitue: quandoquidem Episcopi rursus coeunt; ac metuendum rursus est, ne nunc quoque pudore suffundamur, si hæc Synodus parum præclarum finem habuerit quemadmodum & prius. Nam quæ nobis contigerunt, ea Deo omnia scienti & cognoscenda & judicanda relinquemus; etiam si jucundo animo invidiæ eorum qui id appetebant, cessimus, non tamquam suavem quamdam rem, ut plerisque videtur, sed admodum periculosam relinquentes, ac velut ex aspera & gravi tempestate ad tranquillum quem-

dam & tutum portum appellentes. Hæc ad Saturninum Gregorius. Porro hos magistratus litteris Gregorii admonitos, impigre curasse negotium, rescripta Imperatoris ad eundem Posthuvianum data declarant.

Convocati sunt in hanc Synodum omnium vigentium tunc hæresum defensores, qui inter eos principem locum tenere videbantur; ut si fieri posset humanitate Imperatoris, abjecta hæresi ad Ecclesiam Catholicam revocarentur; qui vero animo refractario recusarent, legibus punirentur. Quid autem coacta in unum Synodo actum sit, perpauca sunt quæ significant. Sed quid de his habeat Sozomenus (c), videamus: *Imperator Nectarium accersit, & cum eo de futura Synodo communicat, & quæstiones eas, quæ hæreses peperissent, ut in disceptationem proponeret, injungit, quo una fieret credentium in Christum Ecclesia, & doctrina consona, qua religio conformari debeat. Nectarius igitur privatim secum meditatus, Angelio Novatiana Ecclesiae Episcopo, ut in fide secum sentienti (in his scilicet quæ ad Nicænum Symbolum pertinent) voluntatem Imperatoris aperuit. Ille vero, qui ut vitæ sanctimoniam operibus representabat, ita in verborum argutiis, & lenociniis minime exercitatus erat, sibi considerandum proponebat, si quid factu opus esset. Sin vero disputandum foret, virum producebat ex lectoribus suis tunc unum, Sysinnium nomine, sed cui postea idem Episcopatus est commissus, ratione & oratione præstantem, qui sacrorum librorum explicationes exacte calleret, & variam eorum cognitionem haberet, quæ tum ab Ethnicis, tum ab Ecclesiasticis auctoribus scripta erant.*

XXVI. Quid Nectarius cum hæreticis.

(c) Sozom. l. 7. c. 12.

Qui quidem vir etiam hoc articulo rectissime consulere visus, auctor fuit ut fugerent institutas cum sectariis disputationes, utpote rixarum atque pugnarum fomites; sed ex ipsis quærerent, reciperent ne eos, qui ante Ecclesiae distractionem interpretes, & doctores fuissent scripturæ sacræ. Etenim si horum testimonia rejecerint, inquit, a suis ipsorum consortibus explodentur: sin autem sufficere eos ad controversias decidendas arbitrabuntur, produci oportet illorum libros. Certo enim sciebat, veteres, qui coæternum cum Patre Filium cognoverant, ausos non fuisse dicere, illum ex aliquo principio duxisse

XXVII.

PAGIUS Post Constantinopolitanam Synodum Oecumenicam a biennio celebratam, qua Eunomiani, Ariani, Macedoniani seu Pneumatomachi inter cæteras hæreses condemnati sub Theodosio M. fuerant, Ecclesiaeque Orthodoxis Episcopis restitui iussæ: vice versa Hæreticorum, præsertim eorundem, cœtus prohibiti Lege 8. Codicis Theod. De Hæreticis, eodem anno data, & Lege 9. ejusdem Codicis De Hæreticis, anno præcedenti emissa. Nihilominus in multis Impe-

rii Præfecturæ Orientalis partibus tumultus exinde exorti, & Hæretici Imperialium Constitutionum executioni omni opete intercessere. Quare Theodosio visum, hoc anno novam Synodum Constantinopoli indicare, quo etiam conventum mense Junio, ut memorant Socrates lib. 5. cap. 10. & Sozomenus lib. 7. cap. 12. eo nempe fine, ut paci Ecclesiae tandem consulere-
retur, atque in unam fidem mutuo Episcoporum congressu coiretur. Et vero Arianorum, Eu-

no-

CHRISTE
383.

DAMASI PAP.
17.

VALENTIN. 8.
THEODOSII 5. IMPP.

se originem. Cum igitur & Nestario id se recte habere videretur, & Imperator edoctus, consilium collaudasset; animos sectariorum pertentabat, quidnam ipsi de veterum interpretationibus sentirent. Illis ea magnifice laudantibus, ipse palam verbis expressis proposuit, num illorum dictis in finiendis quaestionibus staturi sint, & satis ne locupletes doctrinae testes eos esse iudicent. Orta & circa hanc quoque rem inter sectarum principes dissensione (neque enim consimiliter singuli de veterum libris sentiebant) animadvertit Imperator, quod nudis privatarum opinionum altercationibus nixi, definitum aliquid pronunciare detrectarent. Quamobrem damnata hac illorum pervicacia, iussit ut unaquaque secta doctrinae suae libellum ipsi porrigeret.

XXVIII.

Patrum
sententiis
coercen-
tur hære-
tici.

Cum itaque huic negotio conficiendo praestitutus dies adesset; convenerunt in Palatium pro iis qui consubstantialem Trinitatem profitebantur Nestarius & Agellius, pro Ariana haeresi Demophilus ejus Antistes, pro Eunomianis ipse Eunomius, Eleusus autem Cyzici Episcopus pro iis qui vocantur Macedoniani. Acceptis vero singulorum libellis, solos eos approbavit, qui consubstantialem Trinitatem assererebant: reliquos vero ut absurdos dirupit, ac Novatianis quidem hinc praeter sententiam nihil accidit: siquidem conformem cum Ecclesia Catholica opinionem de Deo habent. Ceteri vero suis ipsorum sacerdotibus indignabantur, quod coram Imperatore sibi ipsis inscite fuissent adversati; multique ceteris damnatis, ad sententiam approbatam conversi sunt. Imperator vero lege lata sanxit, ut sectarii neque conventus agerent, neque doctrinam fidei profiterentur, neque Episcopos aut alios ordinarent; atque ut alii urbibus agrisque expellerentur, alii notarentur infamia, & Reipublicae consimiliter ac ceteri participes non essent: & graves quidem legibus adscribebat penas, sed eas non exequebatur: neque enim ut penas irrogaret, sed ut metum incuteret subditis suis studebat, ut sibi in divinis concordis fierent: siquidem & illos laudabat, qui sua sponte convertebantur. Hactenus de his Sotomenus. Porro singulas
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

nomianorum, Macedonianorum antesignani eo convenere, tentatique ibi eorum animi duplici potissimum ratione. Provocati quippe primum ad Patres & Scriptores, qui Ecclesiae distractionem praecesserant; deinde Formula Fidei a singulis exposita; verum irrita haec omnia conatu. Quare ad iussiones & sanctiones animum rursus appulit Theodosius M. Lege 11. Codicis Theod. De Hæreticis, hoc anno emissa; sequenti vero anno Lege 12. ejusdem Codicis De Hæreticis, quæ distriqior & severior. At quam parum, vel quam lente ea Lex executioni tradita fuerit, & quidem in ipsa urbe Constantino-

leges, quas hic recenset, inferius describemus. Habet hæc eadem Socrates (a), (a) Socrat. l. 1. c. 10. & quidem pluribus; addiditque ob rem præclare gestam, consilio Syinnii Novatiani, ipsum Theodosium eidem Novatianis favisse, passumque esse ecclesiam Constantinopoli habere, conventus agere, fruique privilegiis, quæ Catholicis impertita fuissent.

At quoniam suspecta fides est hæreticorum de suis dogmatibus & eorum sectatoribus aliquid affirmantium; æque nobis dubium redditur, immo (ut verius dicam) mendacium esse convincitur totum hoc quod de Nestario ait, in causa tanti momenti Novatianum Episcopum consuluisse, atque (ut illud usurpem) perinde ac si in Israel Deus non esset, deum Accaron adiiisse, Quis sibi persuadeat, in eam Synodum, in qua fortiores hæresum propugnatores audiendi essent, non vocatos esse a Theodosio Catholicos Episcopos, qui doctrina cæteris eminent? ut inter alios Gregorium Nyssenum, quem constat non solum hoc tempore fuisse superstitem, sed & plures adhuc vixisse annos, Amphilochem Iconii Episcopum æque disertum, Diodorum Tarsensem, eundemque Nestarii studiosum, & illos ipsos, quos idem Diodorus dederat eidem Nestario in divinis literis consultores atque doctores; ut Evagrium relictum a Gregorio Nazianzeno prætermittamus, atque alios complures, quibus Synodus creditur abundasse; qui omnes Agelium decrepitem senem, & juvenem Syinnium antecellerent doctrina rerumque peritia. Quis igitur persuadere sibi poterit, his omnibus posthabitis, Nestarium convenisse Novatianos hæreticos, eorumque præscripto dumtaxat rem tantam administrasse, & in tanto negotio, tacentibus reliquis, soli Nestario cum hæreticorum antesignanis sermonem habere permissum esse? At quam re vera egregie digneque qui Synodo interfuerunt Episcopi, fidei causam pertractarint, unius ex iis exemplo facile poteris intelligere.

Cum enim Theodosius Imperator ob id (ut dictum est) præfens Concilium congregasset, ut hæreticos omnes sub una fide
B b b b con-

XXIX.

Novatiani
de Nova-
tianiis pa-
rum since-
ra.

XXX.

politana, ostendit Lex ejusdem Codicis 13. De Hæreticis, haud integris quinque mensibus post Legem 12. data: imo & Lex 14. De Hæreticis, anno CCCLXXXVIII. lata, qua urbibus expelli, contra loca abdita adire Hæretici quicumque jubentur: iidemque Clericos vel Episcopos constituere, habere, coetus agitare, privatim, publiceque prohibentur. Supplicandi tandem sibi contra id Theodosius Magnus aditum Hæreticis intercludit. Vide plura apud Gothofredum in harum Legum Commentariis, & quibus hæc excerpta.

CHRISTI
383.DAMASI PAP. A
17.VALENTIN. 8. IMPP.
THEODOSII 5.

connecteret; eos ad se vocatos, ut beneficentia provocaret, officiis sibi devincere conatus est: cumque indulgentius quam par erat, cum iis agere videretur, Orthodoxorum nonnihil commovit animos; veriti enim sunt, ne Imperator illorum circumventus astutia, præceps abduceretur in hæresin. Quamobrem S. Amphilocheus Iconii Episcopus cum factis, tum verbis redarguit Imperatorem; quo modo autem id se habuerit, res gesta sic a Theodoro describitur (a): *Cum alio tempore Amphilocheus forte intra Palatium esset, videretque astantem Imperatori filium suum Arcadium, qui nuper Imperator creatus fuerat; ipsum Imperatorem Theodosium (ut mos est) salutavit ille quidem, sed filium sine honore dimisit. Imperator autem ratus Amphilocheum oblitum officii, jubet ad filium accedere, eumque osculari. At Amphilocheus respondit, satis esse quod ei honorem habuerat. Itaque Theodosius rem acerbe & graviter ferens, probrum filio objectum, injuriæ loco sibi ipsi illatæ numeravit. Tum sapientissimus Amphilocheus, declarans Imperatori quod animo instituebat, contenta voce: Vides, inquit, o Imperator, quam ægre ignominiam filii tui patiare; immo vero illis, qui in eum insultant, vehementer succenses. Credas igitur mihi velim, hujus universitatis rectorem Deum, eos qui contra filium suum unigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tamquam ingratos erga Salvatorem & patronum suum odio prosequi. Cujus institutum cum hoc pacto intellexisset Imperator, facta ejus dictaque simul admiratus, legem protinus conscripsit, quæ vetabat conventus ab hæreticis agi, &c. Hæc Theodoretus.*

XXXI.

Corrigitur
Theodoretus de
tempore.

Qui tamen in eo corrigendus est, & non ab alio, quam a se ipso, dum superius ait hæc accidisse postquam Theodosius a cæde Maximi tyranni ab Occidente Constantinopolim reversus est: nam cum tradat hæc facta esse, dum nuper Arcadius Imperator creatus esset, plane in hunc ipsum annum ea referenda sunt, quo constat (ut dictum est) Arcadium creatum fuisse Imperatorem. Cæterum si ad reditum Theodosii a cæde Maximi referas, Arcadium tunc invenies habuisse in Imperio annos octo: siquidem anno Domini trecentesimo octogesimo octavo, ipso Theodosio atque Cynegio Cos. ab eo occisus est Maximus; & post triennium in Italia consumptum, anno Domini trecentesimo nonagesimo primo, Titiano & Symmacho Consulibus, Constantinopolim reversus est. Sic igitur aperte vides Acta Amphilochei ad præsentem annum referenda esse, quo Arcadius creatus est Imperator, & Synodus Constantinopoli pro pace Ecclesiæ convenit. Sozomenus (b) eadem de Amphilocheo narrat, additque

(b) Sozo.
l. 7. c. 6.

Placillæ Augustæ enituisse tunc studium, ne vir ejus Theodosius circumveniretur ab Arianis, dum ne eorum colloquio traheretur in hæresin, antevertit.

Causam quoque Antiochenam de alteratione inter Paulinum atque Flavianum, de qua superiori anno in Romano Concilio actum est, in hac eadem Synodo pertractatam Socrates (c) videtur annuere, dum ait, Catholicos inter se fuisse discordes & opinione divisos, faventibus nimirum Syris, Phœnicibus, ac Palæstinis Flaviano, Ægyptiis autem, Cypriis, Arabiæque Episcopis Paulino studentibus; quibus etiam consensisse vidimus superius Gregorium Nazianzenum, qui & recitatis nuper litteris ad Posthuvianum Præfectum Prætorio id pertigisse visus est, dum monet ut dissidentes & factionibus studentes Episcopos, etiam asperius, si opus sit, arguat. At nihil prorsus hac ex parte in Synodo confectum esse, certum est; proculque abfuit ut discordes potuerint in concordiam revocari: nam eam diffensionem post multos annos perseverasse constat.

Quod igitur omnes consentiant, post hanc Synodum a Theodosio Imperatore adversus hæreticos edicta promulgata fuisse; hic eadem describamus, quæ ad nominatum superius Posthuvianum Præfectum Prætorio data habentur. Verum ante ipsam Synodum, quam inchoatam diximus mense Junio, idem Imperator ad eundem Posthuvianum Præfectum Prætorio mense Majo adversus apostatas rescriptum (d) dedit. Rursum vero adversus hæreticos, qui minime in Synodo respuerint, ad eundem Posthuvianum mense Julio hæc edixit (e):

Omnes omnino, quoscumque diversarum hæresum error exagitat, id est, Eunomiani, Ariani, Macedoniani, Pneumachomachi, Manichæi, Encratitæ, Apotactitæ, Saccophori, Hydroparastatæ, nullis circulis coeant, nullam colligant multitudinem, nullum ad se populum trahant, nec ad imaginem ecclesiarum parietes privatos ostendant: nihil vel publice, vel privatim, quod Catholica sanctitati officere possit, exercent. Ac si quis extiterit, qui tam evidenter vetita transcendat: permiffa omnibus facultate, quos recte observantiæ cultus & pulchritudo delectat, communi omnium bonorum conspiratione pellatur. Dat. VIII. Kal. August. Constantinop. Merobaude & Saturnino Coss.

Rursum vero mense Augusto ad eundem Posthuvianum Præfectum Prætorio adversus omnes hæreticos (f) in hunc modum:

Vitiorum institutio Deo atque hominibus exosa, Eunomiana scilicet, Ariana, Macedoniana, Apollinariana, cæterarumque sectarum, quas veræ religionis venerabili cultu Catholica observantia fides sincera condemnat, neque publicis neque pri-

XXXII.

Antiochenum diffidium perseverat.

(c) Soer.
l. 5. c. 10.

XXXIII.

Theodosii edicta adversus hæreticos.

(d) l. 1. de
Apostot. C.
Theod.(e) l. 11.
de hæret.
C. Theod.

XXXIV.

(f) l. 12.
de hæret.
C. Theod.

XXXV.

vã-

CHRISTI
383.

DAMASI PAP.
17.

VALENTIN. 8. IMPP.
THEODOSII 5.

vatis aditionibus intra urbium atque agrorum ac villarum loca, aut colligendarum congregationum, aut constituendarum Ecclesiarum copiam præsumat: nec celebritatem perfidiæ suæ, vel solemnitatem diræ communionis exerceat: neque ullis creatorum sacerdotum usurpet atque habeat ordinationes. Eadem quoque domus, seu in urbibus, seu in agris, in quibus passim turbæ professorum ac ministrorum talium colligentur, Fisci nostri dominio iurique subdantur: ita ut hi qui vel doctrinam vel mysteria conventionum talium exerere consueverunt, perquisiti, ab omnibus urbibus ac locis, propositæ legis vigore, constricti, expellantur a cœtibus, & ad proprias unde oriundi sunt terras redire jubeantur, ne quis eorum aut commeandi ad quælibet alia loca, aut evagandi ad urbes habeat potestatem. Quod si negligentius ea quæ serenitas nostra constituit, impleantur; Officia provincialium Judicum, & Principales urbium, in quibus cœtio vetitæ congregationis reperta monstrabitur, sententiæ damnationique subdantur. Dat. III. Non. Sept. C. P. Merobaudæ II. & Saturnino Coss.

XXXVI. Qui igitur legibus Theodosii vetiti sunt conventus agere, clandestine illos cogere conati sunt, & inter alios quos Saccophoros edictum nominat (erant hi Massaliani hæretici, de quibus supra, qui quod sacco induerentur (a), Saccophori sunt appellati) hos Episcopi diversis in locis venati sunt; de quibus Theodoretus (b), cum de his agit: Porro, inquit, erroris morbum occultare nituntur, & post reprehensiones impudenter negant se eo laborare; & illis qui in eadem sunt opinione, quam ipsi animo complectuntur, ecclesia interdicunt. Ob hanc causam Letojus Episcopus Melitensis Ecclesiæ, vir singulari studio erga pietatem exardescens, cum videret multa monasteria, immo vero speluncas latronum hunc contraxisse morbum, ea incendit, & lupos a grege abegit. Eodem modo præstantissimus ille Amphilochius urbis primariæ Lyconia pastor & moderator totius nationis, cum intellexisset eam perniciem illa loca invasisse, denuo repulit, & greges, quos ipse verbo pavit, illa labe eripuit.

XXXVII. Quinetiam Flavianus Antiochia Episcopus, vir multorum sermone celebratus, cum accepisset hos Edessæ atatem agere, & suum venenum in vicinorum animos infundere; missa ad eos monachorum turba, deduxit Antiochiam; & morbum, quem pernegabant, extorsit ad hunc modum. Primum dixit accusatores calumniari, & mentiri testes. Deinde Adelphium admodum senem, unum ex principibus hæresis, benigne vocat ad se, prope assidere jubet. Tum: Quoniam, inquit, o senex, ad longinquum temporis spatium vitam propa-

gavimus; idcirco & natura humana & fraudulentis demonum adversariorum conatus nobis accuratius perspecti sunt & cogniti: multoque etiam usu, quæ & quanta sint gratiæ dona, edocti sumus. Isti cum sint juvenes, & nihil istarum rerum exquisite norint, sermones spirituales audire vix, aut ne vix quidem ferunt. Itaque tu, quæso, dic mihi, qua ratione affirmetis, & spiritum contrarium recedere a vobis, & sancti Spiritus gratiam adventare?

His verbis senex ille delinitus, venum occultatum exprompsit universum, dixitque divini baptismi lavacrum his qui eo tincti erant, nihil omnino prodesse, sed solas preces ardentes demonem in animis habitantem expellere: nam singulos qui eduntur in lucem, ex primo parente, ut naturam, ita demonum servitutem traxisse: quibus ex animis oratione expulsis, Spiritum sanctum deinceps accedere, suamque præsentiam tum sensibus, tum visui ostendere; & non corpus solum perturbationum motibus liberare, sed etiam animum inclinatione ad deteriora prorsus eripere; adeo ut de cætero neque jejuniis opus sit ad corpus coercendum, neque doctrina ad refrenandam ejus libidinem, & ad danda præcepta, quibus recta vivendi via incedere discat: & qui sit hujus rei compos factus, non modo a lascivis corporis concitationibus liberum fore, verum etiam prævidere futura, & sanctam Trinitatem oculis cernere. Itaque divinus ille Flavianus, fœtido isto fonte effuso, & impiis ejus rivulis patefactis, miserum senem sic affatur: O malis diebus onuste & inveterate, tuum ipsius os te coarguit, haud ego: tua labia contra te testimonium dicunt.

Itaque erroris morbo retecto, Syria exacti erant illi quidem; sed in Pambiliam profecti, eam eadem pernicie refererunt. Hæc Theodoretus, sed perperam sane ad tempora Valentiniiani atque Valentis refert, cum constet Flavianum nonnisi sub Theodosio post Meletii obitum (ut dictum est) sedisse Episcopum Antiochiæ.

Constat etiam adversus eosdem Massalianos congregatam esse his temporibus Synodum Sydæ, de qua hæc Photius in Bibliotheca: Legimus, inquit, Synodum Sydæ factam adversus hæresim Massalianorum, id est, Euchaitarum, vel Adelphiorum. Præfuit Synodo Amphilochius Episcopus Iconii cum Episcopis viginti quinque. Ex ea Synodo ibi est Synodica ad Flavianum Antiochenum Episcopum, qui ea de causa etiam aliam Synodum habuit. In eo Concilio Sydæ habito Adelphius licet penitentiam polliceretur, non est admissus, quamvis hæresim detestari videretur; quoniam non ex corde penitentia & renuntiatio facta esset. Addit de ejusdem Flaviani Episcopi Antiocheni epistolis scriptis

XXXVIII.

Massaliani
ejecti e
Syria.

XXXIX.

Synodus
Sydæ con-
tra Massa-
lianos ha-
bita.

CHRISTI
383.DAMASI PAP.
17.VALENTIN. 8. IMPP.
THEODOSII 5.

ad Osroenos & Armenos de damnatis Massalianis hæreticis Adelphio & sociis. Cæterum haud hoc tempore his remediis hæresis extingui potuit; sed adversus eandem laborandum fuit Attico Episcopo Constantinopolitano & aliis; quorum contra ejusmodi hæreticos scripta idem Photius recenset.

XL.

Augustini
adventus
in urbem.(a) Aug.
Confess. l.
5. c. 36.(b) Aug.
Confess. l.
5. c. 7. 8.

Hoc ipso anno Romam se contulit Carthagine Augustinus; qui sequenti (ut dicemus) Symmacho Urbanam Præfecturam administrante, ab eo Mediolanum missus est. Agebat hoc anno ipse ætatem vigintinovem annorum (ut idem testatur) (a) quo Carthagine novit Faustum Manichæum, cum jam novem ferme annos in secta Manichæorum haberet, de pluribus dubitans; quæ omnia a Fausto fore solvenda, Manichæi polliciti fuerant. At cum longe aliter accidisset; de veritate in ea secta assequenda desperare penitus cepit. Quonam modo autem tunc veniendi Romam consilium inicit, ipsum audi (b): *Posteaquam, inquit, ille Faustus mihi imperitus earum artium, quibus eum excellere putaveram, satis apparuit, desperare cepi, posse eum mihi illa, quæ me movebant, aperire atque dissolvere. Et inferius: Refracto itaque studio, quo intenderam in Manichæi litteras, magisque desperans de cæteris eorum doctoribus, quando in multis quæ me movebant, ita ille nominatus apparuit; cepi cum eo pro studio ejus agere vitam, quo ipse flagrabat in eas litteras, quas tunc jam rhetor Carthaginis adolescentes docebam; & legere cum eo, sive quæ ille audita desideraret, sive quæ ipse tali ingenio apta existimarem. Cæterum omnis conatus meus, quo proficere in illa secta statueram, illo homine cognito, prorsus intercidit. At de sua Romam profectioe idem hæc habet: Egisti ergo mecum, ut mihi persuaderetur Romam pergere, & potius ibi docere quod docebam Carthagine. Ad docendum enim Romæ potius quam Carthagine, non quæstus major (ut subdit) eum movit, sed quod adolescentes qui discerent, quietius illic agerent, quam Carthagine, ubi illorum nimia insolentia omnia perturbaret; nam paulo post: Sed quare hinc abirem, & illuc irem, tu sciebas Deus, nec indicabas mihi, nec matri, quæ me profectum atrociter planxit, & usque ad mare secuta est. Sed fefelli eam, violenter me tenentem, ut aut revocaret, aut mecum pergeret; & finxi me amicum nolle deserere; donec vento facto, navigaret. Et mentitus sum matri, & illi matri, & evasi. Et rursum: Recusanti sine me redire, vix persuasi, ut in loco qui proximus nostræ navis erat, Memoria beati Cypriani maneret ea nocte; sed ea nocte clanculo ego profectus sum; illa autem remansit orando & flendo. Et tamen (subdit ipse) post ac-*

cusationem fallaciarum & crudelitatis meæ, conversa rursus ad precandum te pro me, abiit ad solita, & ego Romam. In Urbem cum venisset, apud Manichæum quemdam hospitio se acceptum tradit (c), ubi & ægrotavit (d). Ut vero convaluit, cum Manichæis ut plurimum versabatur, ita tamen ut ejus sectæ frigidus esset assertor; immo hospitem suum a magna fiducia illius hæresis revocare studeret: sed & Helpidii cujusdam adversus Manichæos coram differentis scripta disputatione non nihil se profecisse testatur, adeo ut contemptui sibi jam illa secta esse cæperit. Romæ igitur cum versaretur, domi docere rhetoricam cœpit, docuitque hoc & sequenti anno, quo a Symmacho Urbis Præfecto, Mediolanum, ut ibi rhetoricam publice profiteretur, ab Imperatore de hoc monito, missus est. De profectioe ergo ipsius Roma Mediolanum anno sequenti agemus.

Hic idem annus ille est, quo Urbs & Italia magna fame laboravit: de qua quidem annonæ penuria, tum S. Ambrosius tum Symmachus meminere. Ac primum quod ad rationem temporis spectat; ut dicamus eam hoc anno accidisse, certum istud est argumentum, quod anno ante relationem Symmachi ad Valentinianum Imperatorem factam esse, S. Ambrosius tradit: quam quidem relationem & ab ipso Symmacho anno sequenti ab illa penuria esse conscriptam, cum Præfecturam Urbanam ageret, & a S. Ambrosio confutatam anno item sequenti, suo loco perspicue demonstrabimus. Ob penuriam quidem illam pauperes ab Urbe pulsos esse, S. Ambrosius doluit, cum in libris Officiorum hæc ait (e): *Quanto hoc utilius, quam illud quod proxime Romæ factum est; ejectos esse Urbe amplissima, incolas scilicet, qui jam plurimam illic ætatem transegerant, stentes cum filiis abiisse: quibus velut civibus amoliendum exilium deplorarent, interruptas complurium necessitudines, diremptas affinitates? Et certe arriserat anni fœcunditas: investitio Urbis sola egebat frumento: potuisset juvari, si peterent ab Italis frumentum, quorum filii expellebantur. Nihil hoc turpius, excludere quasi alienum, & exigere quasi suum. Quid illum ejicis, qui de suo pascitur? Quid illum ejicis, qui te pascit? Servum retines, trudis parentem? Frumentum suscipis, nec affectum impartis? Victum extorques, nec rependis gratiam? Quam deforme hoc, quam inutile? Quo modo enim potest utile esse quod non decet? Quantis corporatorum subsidiis dudum Roma fraudata est? potuit & illos non amittere, & evadere famem, expectatis ventorum opportunis flatibus, & speratarum comætu navium. Hactenus Ambrosius:*

(c) Aug.
Confess. l.
5. c. 10.
(d) Aug.
eod. l. c.
9. 10. 11.

XLI.

Penuria
Urbs la-
borat.(e) Amr.
Offic. l. 2.
c. 7.Ejecti po-
puli ab
urbe ob
famem.

De

CHRISTI
383.DAMASI PAP.
17.VALENTIN. 8. IMPP.
THEODOSII 5.

XLII.

(a) Symmach. l. 2. epist. 7.

Adscribit Symmachus famem sacrilegio.
* quot.

(b) Dio hist. Rom. l. 55.

(c) Symmach. ad Valentin. Imper. apud S. Ambros.

De his & ipse Symmachus in epistola ad Flavianum tunc temporis, ut apparet, conscripta; ubi hæc (a) inter alia: *Defectum, inquit, timemus annonæ, pulsus omnibus, quos exerit & pleno ubere Roma susceperat. Fac ut his remediis convalescamus; quanto nobis odio provinciarum constat illa securitas? Dii patrii, facite gratiam neglectorum sacrorum, miseram famem pellite: quam primum revocentur nostri, quos * invita dimisit.* Hæc Symmachus: & quidem illud facinus jure improbat, quo liberi homines ab Urbe ea de causa ejecti fuerant; nam Augusti tempore (quod Dio restatur b) ingenti afflictata Roma annonæ penuria, non liberi homines, sed gladiatores, venaliaque mancipia tantum ultra octoginta millia passus ab Urbe rejecta fuerunt. Porro Symmachus homo versatilis, ab occasione deducens argumentum, eandem famem ad suum propositum inflectens in relatione, quam anno sequenti ad Valentinianum conscripsit, eandem famem exaggerans, accidisse eam persuadere conatur, quod adempti fuerant sacerdotum redditus, atque agri Vestalium virginum: ita enim ait (c): *Honoraverat lex parentum Vestales virgines ac ministros deorum victu modico, justisque privilegiis: stetit muneris hujus integritas usque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium bajulorum sacræ castitatis alimenta verterunt. Secuta est hoc factum fames publica, & spem provinciarum omnium messis ægra decepit. Non sunt hæc vitia terrarum, nihil imputamus astris, nec rubigo segetibus obfuit, nec avena fruges necavit: sacrilegio annus exaruit. Necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur, &c.* Subdit enim, ad cibum glandium & radices herbarum populum ob famem fuisse conversum: ex quibus persuadere conatur Imperatori, reddi proventus ablatos deorum sacrificis atque Vestalibus, ut terra rependeret quam subtraxerat abundantiam.

At quam scite prudenterque inania ista ab occasione famis deducta a Symmacho argumenta refellat S. Ambrosius, ipsum audi, dum hæc ait (d) post nonnulla de diis: *Quæ autem æquitas, ut paucis sacerdotibus dolentes victum negatum, ipsi omnibus denegarent, cum inclementior esset vindicta, quam culpa? Non est igitur idonea quæ tantam ægritudinem mundi fallentis causa constrinxerit, ut virentibus segetibus, subita spes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos templorum jura toto Orbe sublata sunt. Modone demum diis Gentium venit in mentem suas injurias ulium iri? Propterea nec assueto cursu Nilus intumuit, ut urbicorum sacerdotum dispendia vindicaret, qui non vindicavit suorum? Esto tamen si superiore anno deorum suorum injurias vindicatas putant; cur præsentis anno contemptui fuere? Jam enim nec herbarum vulvis radicibus rusticana plebs pascitur, nec bacca silvestris explorat solatia, nec cibum de sentibus rapit; sed operum lata felicitium, dum messes suas & ipsa miratur, explevit voti satietate jejunium, usurarios nobis reddidit terra proventus. Quis ergo tam novus humanis usibus, ut vices stupeat annorum? & tamen etiam superiore anno plerasque novimus provincias redundasse frugibus. De Galliis quid loquar solito ditioribus? Frumentum Pannoniæ, quod non severant, vendiderunt, & fecunda Rætia fertilitatis suæ novit invidiam: nam quæ solebat tutior esse jejunio, fecunditate hostem in se excitavit. Liguriam, Venetiasque autumnii frumenta paverunt. Ergo nec ille sacrilegio annus exaruit, & iste fidei fluctibus annus effloruit. Negent etiam quod largo foetu vineæ redundaverint; itaque & messem foeneratam recepimus, & liberalioris vindemiæ beneficia possidemus. Hactenus S. Ambrosius. Sed de aliis querelis Symmachi anno sequenti.*

XLIII.

Confutatur Symmachus ab Ambrosio.

(d) Ambros. epist. 31.

JESU CHRISTI
ANNUS
384.

DAMASI PAP.
ANNUS
18.

VALENTIN. 9.
THEODOSII 6. IMPP.

I. **T** Recentissimus octogessimus quartus Christi annus, Consulibus Ricimere, & Clearcho notatur, quo Symmachus (de quo nuper facta est mentio) Præfecturam Urbanam gessit, quod Imperatoris rescripta ad ipsum hoc anno data testantur (a), licet Paulinus ad alia tempora eam referat. Meminit S. Augustinus (b) de ejusmodi Symmachi Præfectura, dum ait, se ab eodem Symmacho Præfecto Roma missum esse Mediolanum. Sed de Augustino inferius. Paulinus autem confundit Præfecturam cum Consulatu, de quo suo loco dicendum. Hoc itaque anno, quo præfecturam Urbanam Symmachus gessit, Prætextatus magni nominis Senator, sed Gentilis, Consul est designatus in annum sequentem: sed infeliciter accidit ut antequam Consulatum adierit, hoc ipso anno moreretur. De tempore obitus satis liquet ex tribus Symmachi epistolis tunc datis de ejus obitu ad Imperatores, quorum postrema de erigenda in ejus honorem statua, sic se habet (c).

(a) l. 4. de sentent. ex peric. recit. & l. 44. de appellat. C. Theod.

(b) Aug. Confess. l. 5, cap. 13.

(c) Symm. l. 10. epist. 23, 24, 25.

DD. Theodosio & Arcadio semper
Augg. Symmachus V. C.
Præfectus Urb.

Licet Vectius Prætextatus naturæ lege solutus sit, vivit tamen in memoria, & amore cunctorum; atque hoc uno punit invidiam, quod tantum ei mors ad gloriam contulit, ut huic quoque fortunæ livor debeat invidere, domini Imperatores. Nam præter illum populi Romani inustatum dolorem, etiam Senatus impatiens dispendii sui, solatium petit de honore virtutis, vestrumque numen precatur, ut virum nostra ætate mirabilem, statuarum diuturnitas tradat oculis posterorum. Non quod ille præmia terrena desideret, qui gaudia corporis etiam cum hominem ageret, ut caduca calcavit, sed quia ornamentis bonorum incitatur imitatio, & virtus æmula alitur exemplo honoris alieni. Hinc factum est, ut rusticis adhuc sæculis optimi quique Civium manu & arte formati in longam memoriam mitterentur. Atque utinam huic decori nihil facilitas adulantium postea derogasset; quamvis paria non sint

Symmachi
de erigenda
Prætextato
Statua ad
Impp. Literæ.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO - ROMANÆ 5877.

SÆC. IV. ☉ I G. 5. P. 24. Mart. Indict. 12.
Anno Urbis 1137.
Olymp. 290. an. 4.
A.C. 384.

JESU CHRISTI 384.

SIRICII PAPÆ 1.

VALENTINIANI JUNIORIS 10.

THEODOSII 6. ARCADIJ 2.

[1] **A**D num. I. Coss. Clearchus & Richomeris, prior Orientalis, posterior Occidentalis, ut liquet ex iis, quæ de utroque habet Gothofredus in Prosopographia Codicis Theodosiani. Is
Consules.

NOTÆ [1] **C**oss. Clearchus & Richomeris. Nonnulli his Consulibus Flavii prænomen, seu nomen malis, tribuunt, quod a lapidibus editis abest. Fabrettus pag. 270. n. 132.

AN..... ET CLEARCHO. CONSULI
BUS. HO.....

Fleettvod pag. 442.

DEPOSITA. PRID. ID. MAR. FL. RICIME
RE. CONSS.

At notat Relandus, hanc inscriptionem referri potius ad A. D. 459. Inscriptio in ædibus Capitolinis.

CASTISSIME. FILIAE. DOMITI
ANE.....
DEPOSITA. DIE. XV. KAL. OCTOBRES
..... RICOMERE. ET. CLAR
CO CONSULIBUS.

Lapis item apud Boldettum pag. 82. n. 17. erutus ex cœmeterio Cyriacæ.

DD. NN. CLEARCHO. ET. RICOMEDE. VV. CC.
CONSULIBUS. BENEMERENTI. OLIBIONI
QUI. VIXIT ANNUS. XV. MENSIS. VI. DIES
XX. DECESSIT. XII. KALENDAS. OCTOBRES
IN. PACE.

Paschalis laterculus in fine Gennadii Vaticani: Ricomede & Clearco. Prosperi Chronicon in eodem codice: Ricomede & Clearcho. In vulgatis Fastis corruptum est Ricomedis nomen; in his enim legitur: Ricomere, Recimere, & Richomere. In codice Theodosiano lib. V. tit. XXX. de Palatinis lex VI. data est Mediolani VII. Kal. Novemb. post consulatum Merobaudis secundo & Saturnini. Vide de his Consulibus Gothofredum in Prosopographia codicis Theodosiani.

CHRISTE
384.

DAMASI PAP.
18.

VALENTIN. 9. IMPP.
THEODOSII 6.

sunt, quæ dispari arte quærentur. Dignum est igitur, ut qui in pectoribus plurimorum manet, sit in ore plurimorum. Ille semper magistratibus suis celsior, in alios temperatus, in se severus, sine contemptu facilis, sine terrore reverendus. Cui si quod commodum successionis evenit, id ad testatoris proximos mox revertitur, qui nullis prosperis fractus est, nullius risit adversa, indecoræ nescius largitatis. Ille quem semper invitum secutus est honor, cuius æquitati conterminus quisque limites suos credidit. Plura de eo vellem, plura de eo deberem, sed clementiæ vestræ testimonio cuncta servanda sunt. Illustrior enim laus est de caelesti profecta iudicio. Ergo ut probitatis patroni bona temporum vestrorum futuris quoque visenda proponite. Certe ille est Prætextatus, quem jure Consulem feceratis, ut Fasti memores celebre nomen extenderent. Aliis utiles fatalia damna reparare. Abierit cum homine premium, sed iudicium post hominem perseveret. Probate, casibus adversus gloriam nihil licere. Nam quod meruit a Civibus singulare est: illud multis commune quod perdidit. Hucusque Symmachi ad Imperatores epistola de licentia erigendæ statuæ Prætextato, more majorum. Non est rejecta petitio, quandoquidem obtinuit quod petiit Symmachus ab Augustis, ut memoria Prætextati statua insigniretur: nam quæ hætenus in ejus basi inscriptio integra conservatur id admonet, quæ paulo inferius recitabitur. Erat adhuc Romæ tunc, cum ista contigerunt, Sanctus Hieronymus sacra volumina Paulæ & Eustochio aliisque sanctissimis feminis Senatoriis explicans: id enim importunè nimis illæ ab eo præsentè extorquere so-

lebant, quod ab eo etiam absente per litteras id facere consueverunt. Porro Romæ cum esset idem S. Hieronymus, hoc tempore, eidem S. Paulæ explicuit Psalmum centesimum decimum octavum, & centesimum vigesimum sextum, necnon hebraicum Alphabetum, quæ extant.

Inter alias etiam studiosas Hieronymi Romæ agentis fuere Felicitas, Afella, & Lea clarissimæ genere æque, & sanctissimæ feminæ, quarum idem meminit in epistola ad Afellam (a); quæ quam insigni enituerit sanctitate, ipse Hieronymus in epistola ad Marcellam (b) declarat.

Accidit autem (quod tacendum non est), ut cum S. Hieronymus Romæ agens ac docens, explicare aggrediretur Psalmum septuagesimum secundum, præsentè inter alias S. Marcella, de S. Leæ viduæ, virginum præfectæ Monasterio, ex hac vitæ migratione nuncium afferretur: quo tempore etiam mori contigerat Prætextatum jam Consulem designatum, hominem Deorum cultorem, & Christianæ Religionis contemptorem; de quo illud ab eodem Damaso dictum superius alia occasione retulimus, cum ait de eo ad Pammachium scribens: *Miserabilis Prætextatus, qui designatus Consul est mortuus, homo sacrilegus, & Idolorum cultor solebat ludens B. Papæ Damaso dicere (c): Facite me Romanæ Urbis Episcopum, & ero protinus Christianus.* De quo, & sæpius Ammianum meminisse diximus, cum de ipsius legationibus agit, ac præfecturis.

Hujus vero qui hoc anno Consul designatus diem obiit, Prætextati extat ejusmodi vetus inscriptio (d):

VETTIO. AGORIO. PRÆTEXTATO. V. C. ET
CORRECTORI. TUSCIÆ. ET UMBRIÆ. CON
SULARI. LUSITANIÆ. PROCONSULI. ACHA
IÆ. PRÆFECT. URBI. PRÆFECTO. PRÆTORI.
ILLYRICI. ITALIÆ. ET. AFRICÆ. CONS. DESI
GNATO. LEGATO. AMPLISSIMI. ORDINIS.
SEPTIES. ET. AD. IMPERANDUM. REBUS.
ARDUIS. SEMPER. OPPOSITO. PARENTI.
PUBLICÆ. PRIVATI. MORE. VERENDO. UT.
ETIAM. STATUÆ. IPSIUS. DOMUS. HONORARE.
INSIGNIA. CONSTITUI. LOCARIQUE. CURAVIT.

(c) Sym-
m. l. 1.
ep. 38. &
seq.
(f) Macrob.
Saturnal.
l. 1. c. 17.
IV.

Porro ad hunc ipsum Prætextatum datæ habentur plures epistolæ Symmachi (e). Macrobius (f) hunc eundem Vettium Prætextatum, sacrorum omnium Præsulem nominat, quem & in suis Saturnalibus interloquentem inducit.

Apposite autem accidit, ut & tunc cum S. Hieronymus ad eum Psalmi versum pervenisset: *Si dicebam, narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum prævaricatus sum; quod Latini Codices habent: Nationem fi-*

liorum tuorum reprobavi; de S. Leæ transitu quoque certior redderetur; cum pergens ille quod tractare fuerat inchoatus; postea utriusque obitum Leæ, & Prætextati, tanquam antithesim memoria dignam voluit scriptis testatum posteris tradere, scripta ea de re ad Marcellam epistola (g), cuius est exordium: *Cum hora ferme tertia hodiernæ diei septuagesimum secundum Psalmum, idest, tertii libri principium legere cepissemus. Et inferius: Repente nobis*

II:
Nobiles
piæque
Romanæ
Feminæ.
(a) Hier.
epist. 99.
(b) Hier.
epist. 15.

III.
De obitu
Leæ, &
Prætextati.

(c) Hier.
epist. 61.

(d) Apud
Aldi Or-
thograph.
pag. 636.

(g) Hier.
epist. 24.

Obitus
S. Leæ;

nun.

CHRISTI
384.DAMASI PAP.
18.VALENTIN. 9. IMP.
THEODOSII 6.

nunciatum est, sanctissimam Leam exisse de corpore; ibique ita te palluisse conspexi, ut vere aut pauca, aut nulla sit anima quæ fracto vase testaceo, non tristis erumpat. Et tu quidem, non quod futuri incerta es, dolebas; sed quod triste funeri obsequium non dedisses. Denique in mediis fabulis, rursus didicimus, reliquias ejus jam Ostiam fuisse delatas.

V.
(a) Rom.
2.

Quæras, quo pertineat ista replicatio? Respondebo tibi verbis Apostoli (a): Multum per omnem modum. Primo quod universorum gaudiis prosequenda sit, quæ calcato diabolo, coronam jam securitatis accepit. Secundo ut ejus vita breviter explicetur. Tertio, ut designatum Consulem de suis sæculis detrahentes, esse doceamus in tartaro. Et quidem conversationem Leæ nostræ, quis possit digno allevare præconio? ita eam totam ad Dominum fuisse conversam, ut Monasterii princeps, mater virginum fieret, post molliciem vestium sacco membra trivisse, infomnes orationibus duxisse noctes, & comites suas plus exemplo docuisse, quam verbis. Humilitatis fuit tantæ, tamque subjectæ, ut quondam domina plurimorum, ancilla omnium putaretur, nisi quod eo Christi magis esset ancilla, dum domina hominum non putatur. Inculta, vestis, vilis cibus, neglectum caput; ita tamen ut cum omnia faceret, ostentationem fu-

geret singulorum, ne reciperet in præsentis sæculo mercedem suam. Nunc igitur pro brevi labore æterna beatitudine fruitur, excipitur Angelorum choris, Abrahæ (b) sinibus confovetur, & cum paupere quondam Lazaro divitem purpuratum, & non palmatum Consulem, sed atratum, stillam digiti minoris cernit inquirere. Porro natalis dies Sanctæ Leæ, quo ex hac vita migravit in cælum perpetuo monumento adscriptus asservatur in publicis Ecclesiæ tabulis XI. Kalend. Aprilis, annis singulis præconio publico celebratus. Subdit vero Hieronymus:

(b) Luc. 6.

O quanta rerum mutatio? Ille quem ante paucos dies dignitatum omnium culmina præcedebant: qui, quasi de subjectis hostibus triumpharet, Capitolinas ascendit arces: quem plausu quodam & tripudio populus Romanus excepit: ad cujus interitum Urbs universa commota est; nunc desolatus & nudus, non in lacteo cæli palatio, ut uxor mentitur infelix, sed in sordentibus tenebris continetur. Hæc vero, quam unius cubiculi secreta vallabant, quæ pauper videbatur & tenuis, cujus vita putabatur amentia, Christum sequitur & dicit (c): Quæcumque audivimus, ita & vidimus in Civitate Dei nostri, & reliqua. Erat æque impia atque vir ejus uxor Prætextati, nomine Paulina, cujus hic meminit Hieronymus; quod sequens tibi inscriptio declarabit (d):

VI.

Obitus
Prætextati.(c) Psal.
47.De Paulina uxore
Prætextati.(d) Inscript.
Antiquar.
apud Smeitium pag.
153. nu. 5.

FABIÆ. ACONIÆ. PAULINÆ. C. F. FILIÆ. ACONIS. CATULLINI. V. C. EX. PRÆF. ET. CONSULIS ORDIN. UXORI. VETTII. PRÆTEXTATI. V. C. PRÆF. ET. CONSULIS. DESIGNATI. SACRATÆ. APUD. ELEUSINAM. DEO. BACCHO. CERERI. ET. CORÆ. SACRATÆ. APUD. LATERNAM. * DEO. LIBERO. ET. CERERI ET. CORÆ. SACRATÆ. APUD. ÆGYNAM. DE ABUS TAUROBOLITÆ. ISIACÆ. HIEROPHANTRIÆ. DE ÆHECATÆ. GRÆCO. SACRATÆ. DE Æ. CERERIS

* LAERNAM.

Hæc inquam Paulina magna sacerdos, inani quadam jactantia, in invidiam Christianorum, effuriebat virum suum Prætextatum inter deos esse receptum; quod deridet Sanctus Hieronymus atque subfanat. Meminit ejusdem Paulinæ conjugis

Prætextati Symmachus ad ipsum scribens (e). Sed & attexamus his aliade eadem Paulina vetera in Urbe haud pridem reperta monumenta, atque illud in primis:

(e) Symm. epistol. 42. lib. . .

FABIA. ACONIA. PAULINA. FILIA C. CATULLINI. V. C. EXPRÆFECTI. CONSULIS ORDINARIII. UXOR. VETTII. AGORII. PRÆTEXTATI PRÆFECTI. ET. CONSULIS. DESIGNATI SACRATA. DE Æ. CERERI

Et alia in basi statuæ repertæ nuper in hortis Federici Cæsii (f):

COFLIÆ CONCORDIÆ VIRGINI VESTALI MAXIMÆ FABIA PAULINA C. F. STATUAM FACIENDAM COLLOCANDAMQUE CURAVIT CUM PROPTER EGREGIAM EJUS PUDICITIAM INSIGNEMQUE CIRCA CULTUM DIVINUM

(f) Exscripti Philip. Vignius Lovanien.

SAN.

CHRISTI
384.

DAMASI PAP.
18.

VALENTIN. 9. IMPP.
THEODOSII 6.

SANCTITATEM TUM
QUOD HÆC PRIOR EJUS VIRO
VETTIO AGORIO PRÆTEXTA
TO V. C. OMNIA SINGULARI
DIGNOQUE ETIAM AB HUIUS
MODI VIRGINIBUS ET SA
CERDOTIBUS COLI STATU
AM COLLOCARAT.

Hæc ipsa inscriptio, ubi primum eam legi, in memoriam revocavit quæ Symmachus habet in epistola ad Flavianum; dum quid actum fuisset inter collegas Pontifices cum de collocanda atque dicanda ejusmodi statua rogarentur sententiæ singulorum, quidve ipse senserit ea de re, his verbis ad eum scribit (a):

(a) Symm.
l. 2. ep. 37.

VII.

*Prætextato nostro monumentum statua dicare destinant virgines sacri Vestalis antistites. Consulti Pontifices, priusquam reverentiam sublimis sacerdotii, aut longa ætatis usum, vel conditionem temporis præsentis expenderent, absque paucis qui me secuti sunt, ut ejus officium statuerent, adnuerunt. Ego qui adverterem neque honestati virginum talia in viros obsequia convenire, neque more fieri quod Numa auctor, Metellus conservator religionum, omnesque Pontifices Maximi numquam ante meruerunt: hæc quidem silui, ne sacrorum æmulis enunciata noxam crearent. Inustatum censentibus, exemplum modo vitandum esse rescripsi, ne res justo orta principio, brevi ad indignos per ambitum perveniret. Ne longum loquar, ipsa verba ad te misi bonis probata, sed numero fortasse vincenda; licet decretis * Pontificum non sit eadem forma quæ Curia est: sed hoc quoque parvi faciet inscientia. Quod si tu adesses, multum duorum sarritas promoveret.* Hactenus de his Symmachus ad suum æque Ethnicum Flavianum, de quo plura suo loco. Sed ex superiori inscriptione vides, in ipso collegio Pontificum, invito & contradicente Symmacho, concessum fuisse Maximæ Vestali statua erigere Prætextato. At hæc occasione Paulinæ de viro suo hoc anno defuncto inaniter prædicantis in cælum inter deos esse receptum, dicta sunt. Credimus (quod & conjectura facile persuadet) eundem Prætextatum mærore confectum ea de causa ex hac vita esse sublatum, quod Imperatores sacris deorum penitus explosis, impensas quoque ad illa peragenda ex publico conferri solitas abstulissent, quin & redditus Vestalibus virginibus antiquo jure debitos pendi vetuissent: de quibus omnibus pluribus egit Symmachus. Cum igitur Symmachus Urbana fungeretur Præfectura, libellum misit ad Valentinianum Imperatorem pro restituendo damnato legibus Gratiani deorum cultu: extat ipse titulo Relationis Symmachi Urbis Præfecti. Opportuna

* in decretis.

Prætextati obitus causa.

Ann. Eccl. Tom. V.

quidem homo dexterrimus usus est occasione obitus Gratiani, & Maximi tyrannidem exercentis; cum Valentinianus puer timore exagitatus, omnes timens, exemplo fratris monitus, qui milites expertus fuerat desertores ac proditores, nihil non concessurus esset magistratibus. Verum ut vires petitionibus Symmachus adderet, Senatus nomine se agere professus est, & non apud unum Valentinianum, quin etiam apud Theodosium atque Arcadium filium eundemque Imperatorem; seque duplici munere, nempe Præfecti atque Legati, causam tractare, ipse docet his verbis: *Ut Præfectus vester Gestu publica prosequor, & ut Legatus civium mandata commendo.* Sed quid petit? illud in primis & generatim cum ait: *Repetimus religionum statum, qui Reipublicæ diu profuit:* speciatim vero, ut concedat reparari aram Victoriæ; erat hæc in Capitolio, de qua Dio (b): *Fulmina namque permulta deciderant, quibusdamque cella Jovis Capitolini, quæ erat in templo Victoriæ, tacta fuerat.* Hæc ibi: verum creditur textus inversus, ut velit dicere tactam esse cellam Victoriæ, quæ erat in templo Jovis Capitolini: nam non cella, sed templum, illudque maximum fuit Jovis Capitolini. Alia etiam erat in Curia ara Victoriæ, de qua Herodianus: *Curiam ingressi, sic ut ultra quoque aram Victoriæ penetrarent.* Cum alioqui & alia in Urbe fuerint monumenta Victoriæ dedicata: nam a Sex. Rufo in Regione, Alta semita dicta, ponitur ædícula Victoriæ; sed & in Regione, Ad templum Pacis, fuisse dicitur ara seu area Victoriæ, & ab aliis alibi ponuntur aliæ.

(b) Dio
hist. Roma.
l. 45.

Verum ad Symmachum redeamus. Petit quoque reddi Vestalibus stipendium ab aliis consuetum Imperatoribus exhiberi, quod vendicaverat sibi Fiscus; redditque agros iisdem virginibus & templorum ministris testamento relictos; utque in posterum liberum esset, cuique quid vellet iisdem deorum sacerdotibus testamento relinquere.

VIII.

Hæc persentiscens S. Ambrosius, festinans occurrit, intercessitque ne quid extorqueretur ab adhuc puero Imperatore; cui litteras dedit, quibus tum primo illud ingessit, nullum alium esse Deum, quam quem coleret Christiana religio, deosque Gentium vere esse dæmonia; abhorreretque debere Christianum Imperatorem non solum ab illorum cultu, sed & ab omni

IX.
S. Ambrosius contra Symmachum agit.

C c c c con-

CHRISTI
384.DAMASI PAP.
18.VALENTIN.
THEODOSII 6. IMPP.

consensu, quo diis sacra peragi permit-
tantur; & quam longe abesse oportere,
ut ejus præcepto aræ dirutæ restau-
rarentur, sumtusque ad peragenda sacri-
ficia redderentur: revocatque eidem in-
memoriam, quanta Gentiles adversus
Christianos eorumque Ecclesias sub Ethni-
cis Imperatoribus perpetrassent: ac ne re-
scindat, admonet, quod a Gratiano pie
noverit esse statutum: *At cum per totum*
(a), inquit, *fere Orbem a pluribus re-*
tro Principibus inhibita, interdicitaque
sint, Romæ autem a fratre clementiæ tuæ
augustæ memoria Gratiano fidei veræ ra-
tione sublata sint, & datis antiquata re-
scriptis; ne, quæso, vel fideliter statuta
convellas, vel fraterna præcepta rescindas.
De negotiis civilibus si quid statuitur,
nemo putat esse temerandum; & præceptum
de religione calcatur? Sed & ne claris-
simi viri Symmachi moveretur auctoritate,
illud inculcat: Deferendum merito claro-
rum virorum & ego suadeo, sed Deum
certe esse omnibus præferendum. Si de re
militari est consulendum, debet exercitati
in præliis viri expectari sententia. Quan-
do de religione tractatus est, Deum cogi-
ta. Nullius injuria est, cui Deus omni-
potens antefertur, &c. Illudque vehemen-
ter cavendum ingerit, ne putet ab uni-
verso Senatu rogari quod per Symmachum
peteretur, sed male ab eo usurpatum esse
Senatus nomen, quod a Gentilibus tan-
tummodo Senatoribus constaret esse de-
cretum: cui si quis Imperator Christianus
annuisse diceretur, talem hac ex parte
reprehensione existimari debere dignum.
Cæterum a paucis Senatoribus Gentilibus
eam docet factam esse suggestionem: ipsam
vero Curiam majori numero Christiano-
rum esse refertam; quibus refragantibus,
taliam illos indigna Christiani Imperatoris
auribus ingessisse.

X.

Quam
caute agat
Ambro-
sius.

Admonuit insuper ut petitionem illam
deferat ad Theodosium Imperatorem, ut
rem gravissimam, neque absque illius ar-
bitrio discernendam; utque in causa re-
ligionis Episcopos consulat. Petiit & re-
lationis exemplum, quo respondeat, ut
ita consultus Theodosius utriusque partis
jura perpenderet. Quod si petitam ab E-
piscopis religionis defensionem Valenti-
nianus ipse impertire negligeret; quid
Ambrosius eidem comminatus sit, audi:
Certe, inquit (b), *si aliud statuitur,*
Episcopi hoc æquo animo pati & dissimu-
lare non possumus. Licebit tibi ad Ecclesiam
convenire, sed illic non invenies sacerdo-
tem, aut invenies resistentem. Quid re-
spondebis sacerdoti dicenti tibi? Munera
tua non querit Ecclesia, quia templa Gen-
tilium muneribus adornasti. Ara Christi
dona tua respuit, quoniam aram simulacris
fecisti, &c. Sed & ne Valentinianus de-
fensionem erroris suam pueritiam excu-

(b) Ambr.
ead. ep. 30.

saret, Ambrosius ista subintulit: *Quid re-*
spondebis his verbis? Puerum esse te la-
psum? Omnis ætas perfecta Christo est:
omnis Deo plena pueritia fidei comproba-
tur: parvuli etiam Christum intrepido ad-
versus persecutores ore confessi sunt. At
hæc omnia Ambrosius non tam ad Valen-
tinianum, quam ad Justinam ejus matrem,
cujus arbitrio ipse moderabatur Imperium,
voluit esse directa, atque plenius innotescere.

Misit petitem Valentinianus ad Ambro-
sium Symmachi petitionis libellum; quem
ipse contrariis scriptis ita redarguit &
confutavit, ut absque perendina dilatione
Ambrosio causa adjudicata fuerit: de qua
victoria illud extat elegans Ennodii di-
stichon:

Dicendi palmam Victoria tollit amico;
Transit ad Ambrosium: plus favet ira
deæ.

Sed & Aurelius Prudentius vir Consula-
ris adversus eandem Symmachi relatio-
nem egregium poema conscripsit, eundem-
que sectum in duos libros, quorum prio-
ri deorum Gentilium vanam mendacem-
que superstitionem redarguit & scite con-
futatur. Crucisque potentiam ac gloriam
prædicat, cujus virtute Roma a pravorum
dæmonum dominio vindicata surrexerat:
posteriori vero quæ a Symmacho suggesta
essent, diserte refellit, penitusque dissolvit.
Cæterum poëma illud sub Honorio Imp. a
Prudentio esse elaboratum constat, ut suo
loco dicturi sumus. Sed miro quodam Dei
consilio his temporibus accidit, ut idem
ipse, qui pro Vestalibus virginibus tanta
cum laude apud Imperatorem Symmachus
egit, earum Primigeniæ, sive dixerimus Vesta-
lium primæ lapsu vehementer oportue-
rit pudore suffundi: de cujus inferendo
antiquo ritu supplicio, idem ipse quasi
sacrorum acerrimus vindex magnopere
laboravit: extant de his duæ ejusdem e-
pistolæ; quarum prior sic se habet (c):

More institutoque majorum, incestum
*Primigeniæ * dudum apud Albam Vestalis*
Antistitis, collegii nostri disquisitio de-
prehendit; quod & ipsius quæ contamina-
vit pudicitiam sacram, & Maximi cum
quo nefandum facinus admisit, confessioni-
bus claruisse, Gestæ testantur. Restat,
ut in eos, qui carimonias publicas abomi-
nando scelere polluerunt, legum severitas
*exeratur *. Quæ tibi actio de proximi*
temporis exemplo servata est. Et ideo di-
gnaberis, Republicæ utilitatem, legesque
considerans, facinus cunctis usque ad hunc
diem sæculis severissime vindicatum, com-
petenter ulcisci. Vale. Ita Symmachus
unus ex Pontificibus ad Urbis Præfectum,
quem in facinus cupit ultorem infurgere,

ut

XI.

Maximæ
Vestalis
lapsus.

(c) Symm.
l. 9. ep. 118.

XII.
Primo-
geniæ.

Symma-
chi episto-
la de lapsu
Vestalis.

* exer-
ceatur.

ut declarant posteriores ejusdem Symmachii scriptæ litteræ; quibus pariter intelligas, jura Pontificis Maximi agendi more patrio & jure antiquo adversus hujusmodi facinorosos reos, ab Imperatore collata fuisse in Præfectum Urbis. Epistola autem sequens sic se habet (a).

(a) Symm.
l.9.ep.119.

XIII.

* Urbi
incestata
Primogeniæ.

Secundum proximæ ætatis exempla, clarissimo & excellentissimo viro fratri nostro Præfecto Urbi * Primigeniæ virginis, quæ sacra Albana curabat, a collegio nostro vindicta delata est: sed quia litteris ejus causâ probabiles asseruntur, quod neque muros urbis æternæ tanti criminis reum fas sit intrare, neque ipse ad longinqua possit occurrere, cum facinus ubi admissum est debeat expiari; necesse esse perspeximus potestatem finitimam convenire, & cui provinciarum jura mandata sunt, ut in Primigeniam quæ publici criminis maculavit arcana, corruptoremque ejus Maximum, qui quidem flagitium non negavit, severitas super * his adhibita criminibus exaratur *. Dignaberis igitur, consideratis confessionibus, quæ nefandi criminis tragediam prodiderunt, injuriam castissimi sæculi reorum supplicii vindicare. Hactenus Symmachus. Quale autem esse soleret supplicium corruptis Vestalibus irrogandum, diximus in notis ad Romanum Martyrologium. Hæc quidem contigisse post relationem Symmachi, atque S. Ambrosii responsum, ex eo facile possumus intelligere; quod cum alia plura in septem illas Virgines (neque enim hunc numerum excedebant) idem exprobrat; certe tantum in easdem facinus exaggerare minime prætermisisset, id exigente pondere magnæ causæ, cujus pro Christianorum parte forte patrocinium suscepisset. Sed reliqua hujus anni ad Symmachum pertinentia prosequamur.

* semper
* exerccatur.

XIV.

Nova querela adversus Symmachum.

Hoc item anno, cum idem Symmachus (ut dictum est) Urbis Præfectum ageret, adversus ipsum a quibusdam ad Imperatores libellus accusationis allatus est, quo querebantur, Christianos ab ecclesiis avulsos, conjectos fuisse ab eo in carcerem; insuper Episcopos e vicinis civitatibus ab eodem petitos, in vincula esse conjectos. Res quidem primo auditu sacrilega, quæ aures Valentiniæ plurimum offendit, e jusque animum in eundem magnopere conturbavit; rescribensque jussit victos liberos relaxari, ipsumque Symmachum durius increpuit. Relatio hæc contra Symmachum forte ab schismatico aliquo provenit, qui Ursicino faveret; eum enim contra legem exilii una cum suis Romam hoc tempore se contulisse, paulo post dicemus. Qui igitur schismaticis obstitisset, in Christianos sæviisse, falso delatus est. At quid pro sui defensione Symmachus (b) ipse rescripserit, videamus:

(b) Symm.
l.10.ep.34.

DDD. AAA. Valentiniæ, Theodosio, Ann. Eccl. Tom. V.

& Arcadio Symmachus Præfectus Urbis.

Scio quidem, natura humana vitio, probitatem subiacere livori; sed miror eo progressas insidias æmulatorum, ut crudo mendacio infantis fama peteretur, DDD. IMPPP. Quid enim non audeant, quidve intentatum relinquunt, qui in arce terrarum Christianæ legis injuriis vindicata sana finxerunt? Flevit, credo, scenæ istius fabricator, cum de ecclesiæ penetralibus raptos ad tormenta simularet, cum de longinquis ac de finitimis urbibus duci Antistites in vincula describeret. Neque enim serenam clementiæ vestra animum sine his argutis compulisset sacro edicto populum convenire, ut asperioribus, quam pietati vestræ mos est, litteris præfectum, quem sine ambitu legistis, argueret. Reddat nunc, quisquis ille est, causas fallaciæ suæ; qui sub occasione justæ inquisitionis, qua me cultum spoliatorum mœnium investigare jussistis, tragicas quæstiones de ministris Catholicæ jactat agitata. Respondeant litteris Episcopi Damasi, quibus affectatores ejusdem religionis negavit ullam contumeliam perulisse. Non magnopere officii mei præterdo responsa; a quo ideo quæsitæ est rerum fides, ne factum aliquod recordationem quæstoris effugeret.

XV.

Symmachii litteræ ad Valentiniæ.

Credatur ejus legis Antistiti, quæ læsa simulatur. Credatur Præfecto, qui perennitatis vestræ admonitus edicto, miratur in procinctu creditum, quod Roma nescit admissum. Omitto injuriam Præfecturæ & conscientiæ meæ; quando eo processit insimulatio, ut vos quoque ipsos auctores honoris mei quadam reprehensione perstringat: nam qui summi loci Judices decolorant, sacri testimonii facilitatem videntur incessere. Jamdudum me Divus genitor numinis tui præcipuo honore dignatus est, ille meritorum arbiter singularis, cujus Imperium cum moribus recepisti. Paternum sequere; tuum tuere judicium. Et post aliqua: Unum illud, inquit, adjiciens, ut me perennitas vestra necessitate inquisitionis ejus absolvat, cujus auctoritatem referri ad scrinia Palatina jussistis. Nam si tantum de me improbis licuit extante præcepto; quid retractatis litteris non licebit? Sane laudabili viro Episcopo denegante ululum e suis aut carcere, aut vinculis attineri. & Officio eadem suggerente, ignoro quos potissimum præceperitis absolvi. Tenent quidem leges variorum criminum reos; sed, ut comperi, a mysterio Christianæ legis alienos. Quid igitur æternitas vestra decernat, devotus opperior, &c.

XVI.

Intelligis ex his ad hunc usque annum etiam, quo Symmachus Urbanam Præfecturam gerebat, Damasum Romanum Pontificem fuisse superstitem; ut & hinc cognoscas Marcellinum Comitem in Chronico errore lapsum, dum ante biennium, sub Consulatu Antonii & Syagrii, mense

XVII.

Damasi obitus tempus.

CHRISTI
384.DAMASI PAP.
18.VALENTIN. 9.
THEODOSII 6. IMPP.

Octobris, Damasum defunctum ponit. Obiit vero ille hoc anno, tertio Idus Decembris; quo die natalis ejus inter sanctos adscriptus antiqua memoria perseverat: quem jam prope octogenarium decessisse, auctor est S. Hieronymus, qui (ut vidimus) Romæ apud eum hoc tempore agebat, nec nisi post ejus ad Deum migrationem ab Urbe recessit. Consultius itaque Prosper in Chronico sub hujus anni Consulibus collocat in laterculo obitum Damasi, licet mendose pro suffecto Siricio Ursicinus legatur: absque enim aliqua controversia electum fuisse Siricium, paulo inferius dicturi sumus.

XVIII.

Sed ut quæ sunt temporis firmius stabiliantur, ex alia quoque ratione deducimus hoc anno Damasum decessisse. Cum enim constet ex his quæ superius dicta sunt, S. Hieronymum una cum Paulino & Epiphano venisse Romam, Antonio & Syagrio Coss. anno Domini trecentesimo octogesimo secundo; idem que dicat (a) pene triennium Romæ mansisse cum Damaso, nec inde recessisse, nisi ipso defuncto; cumque liqueat mense Augusti (b) anni sequentis ex Urbe egressum esse; utique affirmare opus est, hoc anno mense Decembris Damasum ex hac vita migrasse. Obiit igitur hoc anno dicta die II. Decembris, cum sedisset usque ad annum decimum octavum inchoatum per menses tres minus diebus quatuor: nam quem vidimus sedere cœpisse anno Domini trecentesimo sexagesimo septimo; die decima quinta Septembris, perseverasseque usque ad præsentem annum, diemque undecimam mensis Decembris, dictam temporis periodum impleffe eum oportuit.

(a) Hier.
epist. 99.(b) Hier.
Apolog.
adv. Ruff.Anni
Pontifica-
tus Dama-
si.

XIX.

Extant Acta Damasi in Ecclesia olim recitari solita apud nos in duobus codicibus pervetustis, nempe quinto atque decimo tomo VV. SS. exhibet eadem codex Vaticanus, & alius S. Mariæ Majoris, quem vidimus (c); in quibus ad finem hæc leguntur: *Ut plura præteream, ea nullo modo reticebo, quæ Petrus sedis Apostolicae diaconus in sermone quem in honorem beati Damasi edidit, in ejusdem Ti-*

(c) Vol. I.
vit. sanct.
pag. 35.
Miracula
post obi-
tum Da-
masi Pa-
pæ.

PAGIUS

II.
Obitus Da-
masi PP.

A num. XVIII. ad XXI. Damasum Romanum Pontificem præsentis anno demortuum testatur Prosper in Chronico; & evincit Epitaphium Siricii ejus successoris, de quo Epitaphio anno sequenti. Hoc tamen in dubium revocat Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum, quod Marcellinus in Chronico Siricii initium sub præcedentis anni Consulibus consignet. Sed Marcellinus in hujus sæculi rebus referendis ita frequenter in Chronologiam peccat, ut mirum non sit, in Siricii exordio statuendo errasse. Hieronymus in Martyrologio ad IV. Idus Decembris, seu ad diem X. Decembris, ait: *Roma Depositus Sancti Damasi Episcopi*; quod in auctiori Chronico veterum Pontificum die XI. Decembris accidisse

tulo contigisse commemorat; ait itaque fratribus præfati Tituli: *Jam crebro, fratres, vidistis hic demonia effugata, febricitantium corpora sanata, & quod majus est, clynicos & contractos extensos, ut nuper visum est in homine incessu vestigiorum privato; qui hujus ante fores ecclesie positus, cum non diffideret se sanatum iri, eatenus per se cœpit sustentaculis ligneis repere, quatenus huc potuit pertingere; cui sic demum (ut ipse professus est) lux ex improviseo accedens, velut lampas effulsit, & illico pedum vestigia reparavit. Quod vero sequitur, non solum scripta ejusdem Tituli, verum etiam picturæ declarant. Fuerunt duo homines non semper sanæ mentis, quos medici lunaticos vocant, ipsam basilicam frequentantes, & ut salutem reciperent, beatum Damasum continuis precibus exorantes. Quadam itaque die venientes ante sepulcrum ejus, se prostraverunt, lacrymantes plus solito, Dei misericordiam per sancti Damasi subsidium implorantes: cumque ardentem hoc facerent, exauditi sunt; & recuperata salute, Dei magnalia prædicabant; atque percepti beneficii non immemores, coma capitis detonsa, omnibus diebus vitæ suæ ipsorum in eodem loco Domino servierunt. Hæc autem miracula alii beato Laurentio martyri, alii beato Damaso deputant confessori: nos autem in miraculis non dividimus, quos una patria genuit, una Ecclesia (nempe Romana) promovit, una basilica colit in terris, unus Dominus honorat in cœlis. Hæc auctor. Supererant adhuc aliqui addicti Ursicino; qui Damaso, licet defuncto, tantam gloriam invidentes, dicerent, non meritis Damasi, sed intercessione S. Laurentii ea patrari miracula. At ejus intercessione miracula facta esse, qui reperitur ab ægrotantibus invocatus, quis dubitat? sæpeque Deum per confessorum impertiri complura, quæ a martyre accipi minime valuerunt, idque ob illustrandam memoriam confessoris fieri, plurima exempla declarant. Tu de his interim consule quæ S. Augustinus habet in epistola centesima decima septima, ubi agit*

dicatur: *Sepultus est in Basilica sua III. Idus Decembris, cum matre sua & germana. Eundem diem exhibet Catalogus a Papebrocio publicatus, cujus titulus Nomina Apostolicorum. Qua ex diversitate juxta regulam a nobis statutam apparet, Damasum die decima Decembris ad Deum migrasse, & postridie sepulturæ mandatum esse. Quare cum in Catalogo citato de Nominibus Apostolicorum, & in Anastasio legatur, Damasum sedisse annos octodecim, menses duos, dies decem, liquet, eum Pontificatum iniisse die prima mensis Octobris anni trecentissimi sexagesimi sexti: in eam enim diem Dominica incidebat. Anastasius habet dies XXXI. sed mendose.*

Ad

CHRISTI
384.

DAMASI PAP.
18.

VALENTIN. 9. IMPP.
THEODOSII 6.

agit de S. Felice Nolano confessore ultore perjurii. Cæterum qui post mortem miraculis coruscavit, vivens quoque iisdem a Deo insignitus est, quorum unum & perinsigne quidem ex eodem fonte hic describemus.

XX. Dum adhuc itaque superstes in vita Damafus esset, illud ab eo in iisdem Actis miraculum editum legitur; nimirum, cæcum annis tredecim, oculorum luce penitus orbatum occurrisse Damaso redeunti e basilica Vaticana, ubi super altare Petri Apostoli Missam celebrarat; magnaque fide clamasse, ut ejus ad Deum precibus illuminaretur: Cum Damafus aliquantisper cunctabundus, fide tamen persistentis victus, signavit oculos ejus signo Crucis, illa adjiciens verba: Fides tua te salvum faciat. Et confestim aperti sunt oculi ejus, & vidit, & Deo gratias egit, ejusque sanctissimo sacerdoti Damaso. Hæc inquam ex dictis Actis ejus antiquitus scriptis. Putamus quidem ejusmodi tunc di-

vina virtute editum esse miraculum, quo populus Ursicini divisus schismate, eo saltem signo, qui legum sacrarum sancita non nosset, perspicuo intelligeret, qui verus legitimusque Pontifex esset; illumque verum esse non dubitaret Antistitem, cui Deus eo signo fuerat suffragatus.

At non inter sanctos dumtaxat Damafus miraculis clarus adnumeratur, sed & inter scriptores Ecclesiasticos a S. Hieronymo recensetur, multaque metro edidisse traditur: sed & de Virginitate plures scripsisse libros tum carmine, tum soluta oratione, superius ejusdem Hieronymi testimonio dictum est. Porro aureas illas de Virginitate lucubrationes ad sanctam sororem virginem, Irenem nomine, a Damaso scriptas fuisse putamus; quam & defunctam ejusmodi prosecutus est epitaphio, quod diu latens, Dei beneficio his diebus in lucem emerit: sic se habet (a).

XXI.

Damasi scripta.

Epitaphium S. Irenes sororis Damasi Papæ.

(a) Antiq. inscrip. in Append.

pag. 1172, n. 10.

HOC TUMULO SACRATA DEO NUNC MEMBRA QUIESCUNT
HIC SOROR EST DAMASI NOMEN SI QUÆRIS IRENAE
VOVERAT HÆC SESE CHRISTO CUM VITA MANERET
VIRGINIS UT MERITUM SANCTUS PUDOR IPSE PROBARET
BIS DENAS HIEMES NEC DUM COMPLEVERAT ÆTAS
EGREGIOS MORES VITÆ PRECESSERAT ÆTAS
PROPOSITUM MENTIS PIETAS VENERANDA PUELLÆ
MAGNIFICOS FRUCTUS DEDERAT MELIORIBUS ANNIS
TE GERMANA SOROR NOSTRI NUNC TESTIS AMORIS
CUM FUGERET MUNDUM DEDERAT MIHI PIGNUS HONESTUM
QUEM SIBI CUM RAPERET MELIOR TUNC REGIA COELI
NON TIMUI MORTEM COELOS QUOD LIBERA ADIRET
SED DOLUI FATEOR CONSORTIA PERDERE VITAE
NUNC VENIENTE DEO NOSTRI REMINISCERE VIRGO
UT TUA PER DOMINUM PRÆSTET MIHI FACULA LUMEN.

Visuntur adhuc Romæ ipsius nonnulla epigrammata martyrum sepulcris incisa, sed ex eis perpauca integra. Ex quibus (ut aliquid degustes) hic tibi reddimus unum, quod integrum habetur in titulo Equitii.

Martyris hic tumulus, magno sub vertice montis

Gorgonium retinet, servat qui altaria Christi.

Hic quicumque venit, sanctorum limina querat,

Inveniet vicina in sede habitare beatos,
Ad cælum pariter pietas quos vexit euntes.

Damasi Episcopi

Sed quod Deus dedit his diebus in lucem afferri, quæ diutius in tenebris latere ejusdem Sancti Damasi complures in-

PAGIUS Ad num. XXI. Opera S. Damasi a Martio Milefio Zarazano collecta; sed epistola 8. quæ dicitur scripta Stephano Archiepiscopo Concilii Mauritania & universis Episcopis Africana Provincia, supposititia est, ut ostendit subscriptio: Data Flavio & Stilicone VV. CC. Cos. Flavius enim Stilico unus & idem est, qui anno CCCC. Aureliano Collega, & iterum anno CCCCV. Anthemio Collega Consulatum gessit. Præterea prænotatur epistola: Damafus servus servorum Dei, atque per gratiam ejus Episcopus sanctæ Ecclesiæ urbis Romæ: cum tamen ante Gregorium I. Pontifices Romani non sese servos servorum Dei in Epistolis appellarent. Liber etiam Pontificalis, seu Pontificale tomis Conciliorum insertum Damaso perperam attribuitur, ut in-

ter Eruditos convenit. Nec denique Hieronymi ad Damafum, & Damasi ad Hieronymum epistola, inter Opera Damasi numeranda, ut ostendit Schelstratius in 2. parte Antiquit. illustr. Quoad Catalogum veterum Pontificum, qui in Liberio Papa desinit, quique Damasi Chronici nomine a nobis appellatus est, Damasi partum non esse, recte vidit Baronius. Hujus tamen Catalogi, utpotè pervetusti, auctoritas magni ab omnibus faciendâ; cum ad Chronologiam Pontificiam usque ad Liberium ordinandam Opus certius non superfit. Damaso successit Siricius, & quidem currenti anno die XXII. Decembris, in quam Dominica incidebat. Qua de re anno sequenti.

CHRISTI
384.DAMASI PAP.
18.VALENTIN. 9.
THEODOSII 6. IMPR.

inscriptiones, easdem hic, vel alibi in
Annalibus, suis locis affigere volumus,

ut tanti Patris, vel apex non effugiat;
incipiamus ab Eutichio (a):

EUTYCHIUS MARTYR CRUELIA JUSSA TYRANNI
CARNIFICUMQUE VIAS PARITER TUNC MILLE NOCENDI
VINCERE QUOD POTUIT MONSTRAVIT GLORIA CHRISTI
CARCERIS INLUVIEM SEQUITUR NOVA POENA PER ARTUS
TESTARUM FRAGMENTA PARANT NE SOMNUS ADIRET
BISSENI TRANSIERE DIES ALIMENTA NEGANTUR
MITTITUR IN BARATRUM SANCTUS LAVAT OMNIA SANGUIS
VULNERA QUÆ TULERAT TURBANT INSOMNIA MENTEM
OSTENDIT LATEBRA INSONTIS QUÆ MEMBRA TENERET
QUÆRITUR INVENTUS COLITUR FOVET OMNIA PRÆSTAT
EXPRESSIT DAMASUS MERITUM VENERARE SEPULCHRUM:

Eutychii
Mart.(a) Antiq.
inscript. in
appen. pag.
1172. n. 13.

Haftenus Damasi Epitaphium de Sancto
Eutychio Martyre, quod non in antiquis
chartis tantum contigit asservari, sed &
in ipsa etiam marmorea tabula, in qua
primum fuit incisum, quæ extat in Ec-

clesia S. Sebastiani ad Catacumbas. Ac-
cipe & ejusdem Damasi Epigramma de
Tarsicio Martyre sacram Eucharistiam ge-
stante (b):

Tarsicii
Mart.(b) Antiq.
Inscript. in
appen. pag.
1174 n. 2.

PAR MERITUM QUICUMQUE LEGIS COGNOSCE DUORUM
QUIS DAMASUS RECTOR TITULOS POST PRÆMIA REDDIT
JUDAICUS POPULUS STEPHANUM MELIORA MONENTEM
PERCULERAT SAXIS TULERAT QUI EX HOSTE TROPHÆUM
MARTYRIUM PRIMUS RAPUIT LEVITA FIDELIS
TARSICIUM SANCTUM CHRISTI SACRAMENTA GERENTEM
CUM MALE SANA MANUS * PERICRET PULGARE PROFANIS
IPSE ANIMAM POTIUS VOLUIT DIMITTERE CÆSUS,
PRODERE QUAM CANIBUS RABIDIS COELESTIA MEMBRA:

*f. PETE.
RET
VUL-
GARE.

haftenus hic de Damasi Papæ versibus
Quæ vero fertur nomine Damasi brevi-
ter texta series Vitarum Romanorum Ponti-
ficum, alterius potius quam ipsius esse opus,
alibi diximus, ac sæpius inculcavimus.

XXII.

Res gestæ
a Damaso.

Quæ autem de eodem Damaso in ipso
libro de Romanis Pontificibus scripta ha-
bentur (explosis his quæ mendacii ar-
guuntur, ut quæ dicuntur de temporibus

Juliani, de Episcopatu Ursicini, & aliis)
hæc sunt: nempe, duas basilicas ipsum
exædificasse, alteram ad Theatrum Pom-
peji. Extant adhuc de eadem Basi-
lica ejusdem Damasi insignia monumenta,
nempe antiquæ inscriptiones ibidem ab eo
tunc positæ, quæ diu oblivione sepultæ,
veluti postliminio revocatæ, suum reci-
pian locum; sic enim se habent (c):

De S. Lau-
rentio in
Damaso
dicto.(c) Antiq.
Inscript. in
appen. pag.
1164. n. 11.
12. 13. &
pag. 1177.
num. 1.

HINC PATER EXCEPTOR LECTOR LEVITA SACERDOS
CREVERAT HINC MERITIS QUONIAM MELIORIBUS ACTIS
HINC MIHI PROVECTO CHRISTUS CUI SUMMA POTESTAS
SEDIS APOSTOLICÆ VOLUIT CONCEDERE HONOREM
* ARCHIBIS FATEOR VOLUI NOVA CONDERE TECTA
ADDERE PRÆTEREA DEXTRA LEVAQUE COLUMNAS
QUÆ DAMASI TENEANT PROPRIUM PER SECLA NOMEN.

Ibidem.

NON MIRUM EST FALLAX NIMIUM QUOD FLAMMA MINATUR
MARTYRIS AC CORPUS NIL NOCITURA CREMAT.
NAMQUE DOCET FIDEI MAGNAM SINE VINDICE POENA
AD COELUM MEDIIS IGNIBUS ESSE VIAM
HUNC ETENIM FRUITUR MARTYR LAURENTIUS IGNEM
ET MERITIS SUMMIS NE MORIATUR AGIT.

De eadem Ecclesia.

QUISQUIS PLENA DFO MYSTERIA MENTE REQUIRIS
HUC ACCEDE DOMUS RELIGIOSA PATET
HÆC SUNT TECTA PIO SEMPER DEVOTA TIMORI
AUDITUMQUE DEUS COMMODAT HIC PRECIBUS
ERGO LETHIFEROS PROPERA COMPESCERE SENSUS
JAM PROPERA SACRAS LÆTUS ADIRE FORES
UT TRANSACTA QUEAS DEPONERE CRIMINA VITÆ
ET QUICQUID SCELERUM NOXIUS ERROR HABET
ATTICA FELICIS MAGNI CLARISSIMA CONJUNX

SUM.

* AR-
CHIVIS.

CHRISTI
384.

DAMASI PAP.
18.

VALENTIN. 9.
THEODOSII 6. IMPP.

SUMPTIBUS HOC PROPRIIS ÆDIFICAVIT OPUS.

Aliud.

VERBERA CARNIFICES FLAMMAS TORMENTA CATENAS
VINCERE LAURENTI SOLA FIDES POTUIT.
HÆC DAMASUS CUMULAT SUPPLEX ALTARIA DONIS
MARTYRIS EGREGIUM SUSPICIENS MERITUM.

hæc ibi de Basilica Sancti Laurentii. Porro constat eundem Damasum construxisse via Ardeatina alteram; exornatæque locum ad Catacumbas, ubi aliquando jacuerant corpora Apostolorum; struxisseque ibi platoniam, & Epitaphium conscripsisse.

XXIII.

Quod vero ad platoniam pertinet; Ado legit Placoma; nostra scripta Placoton habent, & quidem rectius; per quod puto intelligi Ecclesiæ pavementum tabellismarmoreis variis figuris decore stratum. Tradit enim Zonaras in Constantino Magno, ab eo Constantinopoli extructum, fuisse forum, quod Placoton nominavit: ex eo, inquit, quod ex tabellis lapideis instratum esset. Porro hujuscemodi ornatu, & summa quidem impensa sterni consuevissent olim Ecclesiarum pavimenta; quæ adhuc extant integra, vel aliqua ex par-

te dissipata demonstrant. Quod si Platoniam legendum contemnis, ut aliis plerisque in locis idem nomen invenitur expressum; quid per platoniam intelligendum sit, ut veritatem valeas certius assequi, vide quod habes apud Cassiodorum (a), per platonias posse intelligi marmoreas tabulas ad ornatum comparatas; ac proinde platoniam struere, nihil aliud esse, quam parietes marmoreis tabulis incrustare. Sic & intelligendum, quod in eodem libro legitur de Liberio: *Hic de platonias marmoreis ornavit sepulcrum S. Agnetis*. In compluribus antiquis Romæ Ecclesiis adhuc visere licet ejusmodi platonias superesse. Quod pertinet ad Epitaphium ibidem ad Catacumbas inscriptum, idem in chartis hætenus conservatum, hic tibi integrum reddimus his versibus (b).

(a) Cassiod. Variar. l. 3. epist. 9.

(b) Antiq. Inscript. in appen. p. 1172. n. 12. De loco ubi jacere corpora Apostolorum.

HIC HABITASSE PRIUS SANCTOS COGNOSCERE DEBES
NOMINA QUISQUE PETRI PARITER PAULIQUE REQUIRIS
DISCIPULOS ORIENS MISIT QUOD SPONTE FATEMUR
SANGUINIS OB MERITUM CHRISTUM PER ASTRA SECUTI
ÆTHERIOS PETIERE SINUS REGNAQUE PIORUM
ROMA SUOS POTIUS MERUIT DEFENDERE CIVES
HÆC DAMASUS VESTRAS REFERAT NOVA SIDERA LAUDES

XXIV.

In eisdem Actis Damasi habetur, ab eo absolutam Ecclesiam Sanctarum Virginum, & Martyrum Ruffinæ, & Secundæ in Sylva candida. Rursus de eodem in dicto libro de Romanis Pontificibus legitur, quæsisse insuper corpora Sanctorum Martyrum, atque invenisse; necnon Concilia Martyrum (nempe ut alibi declaravimus in Notis, ubi plura sunt sepulcra

Martyrum, cœmeteria scilicet) versibus pariter illustrasse. Narrantur ibidem dona ab eodem collata Basilicæ S. Laurentii, quam erexit in Titulum. Extant in citato codice alia epitaphia indita aliis Sanctorum Martyrum memoriis, quas si ve ornavit, vel restituit, eodem volumine (c) comprehensa; & inter alia de Mauro puero sic:

(c) Antiq. Inscript. in appen. pag. 1171. n. 1. S. Mauri pueri martyris.

MARTYRIS HIC MAURI TUMULUS PIA MEMBRA RETENTAT
QUEM DAMASUS RECTOR LONGO POST TEMPORE PLEBIS
ORNAVIT SUPPLEX CULTU MELIORE DECORANS
INSONTEM PUERUM CUI POENA NULLA DEJECTI.

Sed & extant ejusdem Damasi versus, quibus alias exornavit Sanctorum Marty-

rum Ecclesias furore barbarico dissipatas, quas ipse restituit, videlicet (d):

(d) Antiq. Inscript. in appen. pag. 1171. n. 4. & supra 1170. n. 13.

DUM PERITURA GETÆ POSUISSENT CASTRA SUB URBE
MOVERUNT SANCTIS BELLA NEFANDA PRIUS
ISTAQUE SACRILEGO VERTERUNT CORDE SEPULCRA
MARTYRIBUS QUONDAM RITE SACRATA PIIS
QUOS MONSTRANTE DEO DAMASUS SIBI PAPA PROBATUS
AFFIXO MONUIT CARMINE JURE COLI.
SED PERIIT TITULUS CONFRACTO MARMORE SANCTUS
NEC TAMEN HIS ITERUM POSSE LATERE FUIT
DIRUTA VIGILIUS NAM MOX HÆC PAPA * GEMESCENS
HOSTIBUS EXPULSIS OMNE NOVAVIT OPUS.

De memoriis martyrum in suburbiis.

* GEMESCENS.

Et

CHRISTI
384.DAMASI PAP.
18.VALENTIN. 9. IMPP.
THEODOSII 6.

Et de alia Ecclesia sita in agro Romano a Gothis demolita tempore obsessæ Urbis:

HIC FUROR HOSTILIS TEMPLUM VIOLAVIT INIQUUS
 CUM PREMERET VALLO MÆNIA SEPTA GETES
 NULLIUS HOC POTUIT TEMERARIA DEXTERA GENTIS
 HÆC MODO PERMISSA EST QUOD PERITURA FUIT
 NIL GRAVAT HOC TUMULO SANCTORUM PESSIMUS HOSTIS
 MATERIAM POTIUS REPPERIT ALMA FIDES
 IN MELIUS SIQUIDEM REPARATO FULGIT HONORE
 CUM SCELERE HOSTILI CREVIT AMOR TUMULIS
 SUSCIPE NUNC GRATUS DEVOTÆ MUNERA MENTIS
 DIOGENES MARTYR CUI DEDIT ISTA VOLENS
 QVISQUIS AD HOC TEMPLUM PETITURUS DONA RECURRIS
 SPES SIBI SIT LARGA EST MUNERE VERA FIDES.

Infuper & de Sanctis Martyribus Felice, & Adaucto, ejusdem Damasi ibidem (a):

De Felice
& Adau-
cto marty-
ribus.

O SEMEL ATQUE ITERUM VERO DE NOMINE FELIX
 QUI INTEMERATA FIDE CONTEMPTO PRINCIPE MUNDI
 CONFESSUS CHRISTUM COELESTIA REGNA PETISTI
 O VERE PRETIOSA FIDES COGNOSCITE FRATRES
 QUI AD COELUM VICTOR PARITER PROPERAVIT ADAUCTUS
 PRESBYTER IS VERUS DAMASO RECTORE JUBENTE
 COMPOSUIT TUMULUM SANCTORUM LIMINA ADORANS.

(a) Antiq.
Inscrip. in
appen. pag.
1171. n. 18.

Sed & in tumulo Sancti Saturnini Martyris via Salaria collocato hos versus incidendos curavit (b):

(b) Antiq.
inscrip. in
appen. pag.
1172. n. 2.* f. VI.
TAM-
QUE.

HORUM MARTYRUM CULTORUM DAMASUS EPISCOPUS SERVUS DEI
 SOLA NUNC CHRISTI FUERAT * CRARTA CINIS AN
 TEMPORE QUO GLADIUS SECUIT PIA VISCERA MATRIS
 SANGUINE MUTAVIT PATRIAM * NAMQUE GENUSQUE
 ROMANUM CIVEM SANCTORUM FECIT ORIGO
 MIRA FIDES RERUM DOCUIT POST EXITUS INGENS
 CUM LACERAT PIA MEMBRA FREMIT GRATIANUS UT HOSTES
 POSTEA QUAM FELLIS VOMUIT CONCEPTA VENENA
 COGERE NON POTUIT CHRISTUM TE SANCTE NEGARE
 IPSE TUIS PRECIBUS MERUIT CONFESSUS ABIRE
 SUPPLICIS HÆC DAMASI VOX EST VENERARE SEPULCRUM
 SOLVERE VOTA LICET CASTASQUE EFFUNDERE PRECES
 SANCTI SATURNINI TUMULUS QUIA MARTYRIS HIC EST.

S. Saturni-
ni marty-
ris.De SS. Et de Proto, & Hyacintho martyribus idem Damasus (c):
Proto & Hyacin-
thu.

EXTREMO TUMULUS LATUIT SUB AGGERE MONTIS
 HUNC DAMASUS MONSTRAT SERVAT QUOD MEMBRA PIORUM
 TE PROTUM RETINET MELIOR SIBI REGIA COELI
 SANGUINE PURPUREO SEQUERIS HYACINTHE PROBATUS
 GERMANI FRATRES ANIMIS INGENTIBUS AMBO
 HIC VICTOR MERUIT PALMAM PRIOR ILLE CORONAM

(c) Antiq.
Inscrip. in
appen. pag.
1172. n. 9.
& p. 1173.
n. 11.

Item Aliud.

ASPICE DESCENSUM CERNE MIRABILE FACTUM
 SANCTORUM MONUMENTA VIDES PATEFACTA SEPULCRIS
 MARTYRIS HIC PROTI TUMULUS JACET ATQUE HYACINTHI
 QUEM CUM JAM DUDUM TEGERET MONS TERRA CALIGO
 HOC THEODORUS OPUS CONSTRUXIT PRESBYTER INSTANS
 UT DOMINI PLEBEM OPERA MAJORA TENERENT.

Sed prosequamur reliqua ab eodem reli-
 giosa excitata ædificia. Quid autem
 operis in Basilica Vaticana idem Dama-
 sus egerit, sic sequens epigramma decla-
 rat, quod affixum olim in pariete ejus-
 dem basilicæ, in codice pervetusto ex-
 scriptum extat inter vetera ejusdem Ec-
 clesiæ monumenta;

Cingebant lacus montem, teneroque
 meatu
 Corpora multorum, cineres, atque ossa
 rigabant.
 Non tulit hoc Damasus, communi lege
 sepultos
 Post requiem tristes iterum persolvere
 pœnas.

CHRISTI
384.

DAMASI PAP.
18.

VALENTIN. 9. IMPP.
THEODOSII 6.

Fons baptis-
matis
in Vati-
cano.

*Protinus aggressus magnum superare la-
borem,
Aggeris immensi dejecit culmina montis.
Intima sollicitate perscrutans viscera terra,*

*Siccavit totum quicquid madefecerat hu-
mor.
Invenit fontem, præbet qui dona salutis.
Hæc curavit Mercurius levita fidelis.*

Ad For-
tem.

His addatur item de fonte Damasi vetus Inscriptio his versibus (a):

NON HÆC HUMANIS OPIBUS NON ARTE MAGISTRA
SED PRÆSTANTE PETRO CUI TRADITA JANUA COELI EST
ANTISTES CHRISTI COMPOSUIT DAMASUS
UNA PETRI SEDES UNUM VERUMQUE LAVACRUM
VINCULA NULLA TENEAT *: ACATHIUS VOTUM SOLVIT:

(a) Antiq.
Inscript. in
appen. pag.
1163. n. 10.

Huic subditur, quod demonstrat egregium
ornamentum, ab eodem Damaso Papa in

Ecclesia S. Anastasiæ positum, aliud Epi-
taphium his versibus (b):

ANTISTES DAMASUS PICTURÆ ORNARAT HONORE
TECTA QUIBUS NUNC DANT PULCHRA METALLA DECUS
DIVITE TESTATUR PRETIOSIOR AULA NITORE
QUOS RERUM EFFECTUS POSSIT HABERE FIDES
PAPÆ HILARI MERITIS OLIM DEVOTA SEVERI
NEC NON CASSIÆ MENS DEDIT ISTA DEO:

* TE-
NENT.
De Eccle-
sia S. Ana-
stasiæ.

(b) Antiq.
Inscript. in
appen. pag.
1164. n. 6.

Sed revertamur ad fontis ornatum posi-
tum in Basilica Vaticana. Porro de
eodem fonte baptismali Prudentius in Pe-
ristephano, cum agit de Passione Petri
& Pauli, deque basilica Vaticana, hæc
habet:

*Dextra Petrum regio tectis tenet aurcis
receptum,
Canens oliua, murmurans fluento.
Namque supercilio saxi liquor ortus ex-
citavit
Fontem perennem chrisimatis feracem.
Nunc pretiosa ruit per marmora, lubri-
catque cliuvm,
Donec virenti fluctu & Colymbo
Interior tumuli par est, ubi lapsibus so-
noris
Stagnum nivali voluitur profundo.
Omni color vitreas pictura superne pingit
undas,
Musci relucent, & virescit aurum,
Cyaneusque latex umbram trahit immi-
nentis ostri.
Credas moveri fluctibus lacunar.
Pastor oves adit, ipse illic gelidi vi-
gore fontis
Videt suture, quas fluenta Christi.*

Hæc Prudentius, alludens ad amplissimum
fontem baptismatis qui nuper a Dama-
so constructus erat.

Porro alterius fontis in atrio positi
structura sic describitur a S. Paulino, qui
hoc etiam tempore claruit, atque vidit.
In epistola enim ad Aletium (c) de fu-
nere ab eo impenso Ruffinæ conjugii, fi-
liæ sanctæ Paulæ, cum agit de eadem ba-
silica Apollolorum, hæc habet: *Præten-
to nitens atrio fusa vestibulo est: ubi
cantharum ministra manibus & oribus no-
stris fluentia ructantem fastigiatus solido*
Ann. Eccl. Tom. V.

*are tholus ornat & inumbrat, non sine
mystica specie quatuor columnis salientes
aquas ambiens, &c.* Declaratque pluribus
structuræ mysterium. Quæ omnia Damasi
operi tribuuntur, cum ante ipsum aquæ
dispersæ nullius usus, sed detrimenti essent
mortuorum sepulcris, ipsi nimirum cœ-
meterio Vaticano. Cæterum quod ad fon-
tem baptismalem spectat, quem ipse ex-
truxerat; illud in Actis ejus miraculum
enarratur, acceptum ex sermone habito
in ejusdem Damasi depositione: extat a-
pud nos tomo quinto Vitarum Sanctorum
manuscripto; ubi auctor: *Nuper, inquit,
res hæc gesta est, quam factam vidimus,
&c.* Ait enim (ut rem paucis comprehen-
damus) Sabbato Paschalis festivitatis,
cum compressio magna esset, baptismi
tempore puerulum e manibus gestantis ho-
minis lapsum, ad imaque fontis delatum,
ab omnibus deploratum esse ut mortuum:
cum autem Damasus oculos ad cælum ele-
vasset, ac pro ipso orasset, post horæ
spatium puerulum jussu Damasi ex pro-
fundo aquarum vix eductum, inventum
esse præter spem & expectationem omni-
um vivum sanumque ut antea erat: tunc-
que ab universo populo immensam Dei
potentiam & Damasi sanctitatem magno
præconio conclamatum fuisse.

Sed rursus ad ea quæ in dicto libro
de Romanis Pontificibus de Damaso scri-
pta habentur, revertamur. Quæ autem
ibi sequuntur, appendicem putamus ad-
jectam; qua de Damaso dicitur, ejus præ-
cepto institutum, ut die noctuque psalmi
in ecclesiis canerentur: quod plane falsum
est. Sed fortasse aliqua potius forma ab
eo præscripta fuit: etenim falso asseritur
cantus psalmorum a Damaso institutus:
siquidem ab ipso exordio nascentis Eccle-
siæ viguisse in Ecclesia Catholica cum

XXVI.

D d d can.

XXV.

Fons atrii
basilicæ
Vaticanæ.

(c) Paulin
epist. 31.

CHRISTI
384.DAMASI PAP.
18.VALENTIN. 9. IMP.
THEODOSII 6.

cantu diurnam nocturnamque psalmodiam certum est. Equidem illud puto; quod ad psalmodiam pertinet, emendatum a S. Hieronymo Psalterium Septuaginta Interpretum, a Damaso canendum Occidentalibus traditum: de ipso enim idem Hieronymus in Apologia adversus Ruffinum hæc habet: *Psalterium quoque certe emendatissimum juxta septuaginta interpretes nostro labore dudum Roma suscepit.*

XXVII.

Acceptis hæc S. Hieronymi lucubrationibus in Psalterium Davidis Damasus, laudem tanti Regis atque Prophetæ his cecinit versibus, quos reperimus in bibliotheca Basilicæ S. Petri, codice primo S. Hieronymi, qui continet expositionem ejus in Psalmos. Habet eodem codex Vaticanæ bibliothecæ, licet utrobique admodum depravati legantur.

Versus Damasi in laudem Davidis.

*Nunc Damasi monitis aures præbete benignas,
Sordibus depositis purgant penetralia cordis,
Curia * cum renovant Christo servire parati.
Prophetam Christi sanctum cognoscere debes.
Pastorem puerum multis e fratribus unum
Angelus ex ovibus rapuit, regemque dicavit,
Organa qui sciret manibus componere solus,
Psallere per citharam populo caelestia regna.
Ingentem, clypeoque gravi, frustra que minantem
Impium, maledicum, phaleras ac tela gerentem,
Surdorum demens coleret qui templa Deorum,
Mactavit saxo tereti, truncumque reliquit.
Judicioque Dei ingenti mox cæde peracta
Monstravit populis, tulerat quæ ex hoste trophæa.
Nam Damasus scit sancte tuos, Deus, ipse triumphos.*

His subjiciuntur sancti Hieronymi versus quos recinens ad S. Damasum misit; habent eos iidem Codices ejusmodi inscriptione.

*Versus Domini Hieronymi presbyteri.
Psallere qui docuit dulci modulamine sanctos,
Noverat iste, decem legis qui verba dedisset.
Quot digitis citharam cordis totidemque dicavit,
Nomina vel signum numerum Crux ipsa notaret.*

Crederet quid dubitas? virtus regit omnia Christi.

Qui varias junxit uno sub carmine linguas,

Ut pecudes, volucresque deum cognoscere possint.

Hic sonus est fidei, mentes qui mulcet amaras.

Sic creatura prior tanto de munere gaudet,

Offerat ut Domino, salvet quos gratia vocis.

Quisque sitit, veniat cupiens haurire fluentia:

Inveniet latices, servant qui dulcia mella.

Oret pro nobis beatitudo tua Beatiss. Pap.

Hic etiam quod ad Damasum spectat XXVIII. non omittendum, sanctum Gregorium tradere, ex Hierosolymorum Ecclesia per sanctum Hieronymum Damasum accepisse, ut Romana Ecclesia concineret Alleluja; sunt enim hæc verba Gregorii (a): *Ut Alleluja hic diceretur, de Hierosolymorum Ecclesia ex beati Hieronymi traditione, tempore beatæ memoriæ Damasi Papæ traditur tractum.* Ita ipse. Quod quidem non sic accipiendum est, ut tempore Damasi cani cœptum sit Romæ Alleluja, sed ut caneretur extra Paschale tempus, ut idem Gregorius supra declarat: nam jus vocis usum Romæ perantiquum fuisse, certum est; siquidem sanctus Augustinus (b) non recentiori usu sed antiqua traditione ab Ecclesia Catholica toto Orbe diffusa, Alleluja cantari solitum tradit. Cæterum peculiarem quemdam ejus vocis usum ab Ecclesia Hierosolymitana Romanam Ecclesiam mutuatum esse, possumus ex verbis Gregorii intelligere: ejus enim vocis usus diversas fuisse consuetudines, idem sanctus Augustinus ad Januarium scribens affirmat (c): idemque alibi (d) tradit, certis tantum diebus moris fuisse solemniter decantari: diebus autem Quadragesimæ ab eo cantico cessari solitum alibi docet, (e). Sed habetur apocrypha illa Hieronymi nomine ad Damasum epistola, qua dicitur, ut Alleluja psalmis omnibus affigatur.

Quod autem de his ad Romanæ Ecclesiæ consuetudinem pertinet; hallucinatur plane Sozomenus (f), dum ait, in ea non nisi semel in anno cani solitum Alleluja: nam Vigilantium hæresiarum ejus institutionis auctorem fuisse, conatumque eam Hierosolymis introducere, testatur Hieronymus in eo quem adversus eundem Vigilantium scripsit commentarium. Cæterum Romæ hisce temporibus Damasi & successorum adeo frequenti usu eam vocem fuisse receptam liquet, ut etiam in Ecclesia caneretur in funere defunctorum: tra.

De Alleluja.

(a) Greg. 1.7. epist. 63.

(b) Aug. in Psalm. 106.

(c) Aug. epist. 119. c. 17.

(d) Aug. in Psalm. 106.

(e) Idem in Psalm. 110.

XXIX.

(f) Sozo. 1.7. c. 19.

CHRISTI
384.

DAMASI PAP.
18.

VALENTIN. 9. IMPR.
THEODOSII 6.

(a) Hier. tradit id sane idem S. Hieronymus (a), in epitaphio Fabiolæ, ubi ait de funere: *Sonabant psalmi, & aurata tecta templorum reboans in sublime quatiebat Alleluja; dum scilicet agerentur Fabiolæ exequiæ.* Extra ecclesiam vero adeo frequens & peculiaris omnibus ista vox, ut ipsi etiam infantes in ejus sonum linguam primum solvere docerentur; quod monstrat S. Hieronymus, cum de filia Paula ad Lætam matrem scribens, (b) tradit infantulam ore balbutiente consuevisse occinere Alleluja. Sic & Hierosolymis adeo in omnium piorum ore Alleluja fuisse, ut agricolæ etiam loco sæcularium cantionum laboris molestias eo cantico allevarent, idem affirmat (c): ejus quoque vocis symbolo solitos convocari inonachos ad synaxim, alibi tradit (d).

(b) Hier. epist. 7. & 27.
(c) Hier. epist. 17.
(d) Hier. epist. 27.

XXX. Atque demum, ut rursus ad Damasum revertamur, hæc ibidem leguntur ad calcem: *Hic fecit ordinationes in Urbe Roma quinque per mensem Decembrem, præsbiteros creavit triginta & unum, diaconos undecim, Episcopos per diversa loca numero sexaginta duos: Qui etiam sepultus est via Ardeatina in Basilica sua, tertio Idus Decembris, juxta matrem & germanam.* Porro inde translatum fuisse in ecclesiam S. Laurentii ad Theatrum Pompeji, quæ dicta sunt superius docent. Cessasse autem Pontificatum dies triginta & unum, ibidem æque legitur, quam-

HIC CONGESTA JACET QUÆRIS SI TURBA PIORUM
CORPORA SANCTORUM RETINENT VENERANDA SEPULCHRA
SUBLIMES ANIMAS RAPUIT SIBI REGIA COELI
HIC COMITES XYSTI PORTANT QUI EX HOSTE TROPÆA
HIC NUMERUS PROCERUM SERVAT QUI ALTARIA CHRISTI
HIC POSITUS LONGA VIXIT QUI IN PACE SACERDOS
HIC CONFESSORES SANCTI QUOS GRÆCIA MISIT
HIC JUVENES PUERIQUE SENES CASTIQUE NEPOTES
* QUIS MAGE VIRGINEM PLACUIT RETINERE PUDOREM
HIC FATEOR DAMASUS VOLUI MEA CONDERE MEMBRA
SED CINERES TIMUI SANCTOS VEXARE PIORUM

* Queis.

XXXII. Hoc eodem anno S. Augustinus, ut ipse testatur (f), a Symmacho Præfesto Urbi, cujus functionem hoc anno contigisse monstravimus, Mediolanum aperiendi causa sibi ludum litterarum, & docendi rhetoricam, mittitur. Accepit libenter eam occasionem, quod docens in Urbe discipulos parum fideles nactus esset: quippe admodum illiberaliter, cum tempus adveniret persolvendæ mercedis, simul conspirantes nonnulli ex ipsis, effecti desertores, ad alium doctorem se conferebant (g). Porro ejus Mediolanum adventus non solum Præfectura Symmachi consignatur, sed etiam Consularibus fastis. Si quidem contra Petilianum agens (h) affirmat, Mediolanum venisse ante Consulatam Bautonis, qui anno sequenti contigit. Sed & ex annis ætatis ejusdem Au-

Ann. Eccl. Tom. V.

obrem subrogationem Siricii successoris non ante sequentem annum contigisse apparet: agemus ergo de ea suo loco.

Ad postremum autem hic subjicimus tibi ejusdem Damasi epitaphium, quod ipse vivens sibi conscripsit, pium valde: acceptum est ipsum ex pervetusto codice bibliothecæ Trevericæ ecclesiæ S. Petri. Exscripsit illud Christophorus Brouverus, Societatis JESU professor, Romam vero ad nos misit Nicolaus Serarius ejusdem Societatis professor, hac inscriptione prænotatum.

Epitaphium Papæ Damasi, quod sibi edidit ipse.

*Qui gradiens, pelagi fluctus compressit
amaros,
Vivere qui præstat, morientia semina
terræ,
Solvere qui potuit Lazaro sua vincula,
mortis
Post tenebras, fratrem post tertia
lumina solis
Ad superos iterum Mariæ donare so-
rori,
Post cineres Damasum faciet quia sur-
gere, credo.*

Rursum vero de loco suæ sepulturæ apud Sanctos Martyres collocandæ, nisi ipsum reverentia absterruisset, extat ejusdem Damasi ejusmodi Inscriptio (e).

XXXI.

Damasus de sua Sepultura.

(e) Antiq. inscrip. in Append. pag. 1172. n. 11.

gustini id etiam exploratum redditur: nam cum alibi dicat (i) se tunc fuisse annorum triginta adhuc, & errore Manichæorum detentum: ex præscripta quidem superius annorum Augustini chronographia plane deprehenditur, annum ætatis ejus trigesimum inchoari cœpisse hoc anno Domini trecentesimo octuagesimo quarto. Sed videamus quid ipse de sua Mediolanum profectioe conscribat:

Postquam, inquit (k), missum est a Mediolano Romam ad præfectum Urbis, ut illi civitati rhetoricæ magister provideretur, imperita etiam evectioe publica: ego ipse ambrosi per eosdem ipsos Manichæis vanitatibus ebrios, quibus ut carerem ibam, sed utrique nesciebam, ut dictioe proposita, me probatum Præfectus tunc Symmachus mitteret. Et veni Mediolanum

(i) Aug. Confess. l. 6. c. 11.

XXXIII. (k) Aug. Confess. l. 5. c. 13.

D d d d 2 ad

CHRISTI
384.DAMASI PAP.
18.VALENTIN. 9. IMPP.
THEODOSII 6.

Ambrosius erga Augustinum belligenus.

ad Ambrosium Episcopum, in optimis notum Orbi terræ, pium cultorem tuum, cujus tunc eloquia strenue ministrabant adipem frumentitui, & lætitiæ olei, & sobriam vini ebrietatem populo tuo. Ad eum autem ducebar abs te nesciens, ut per eum ad te sciens ducerer. Suscepit me fraterne ille homo Dei, & peregrinationem meam satis episcopalter dilexit: & eum amare cœpi primo quidem non tamquam doctorem veri, quod in Ecclesia tua prorsus desperabam, sed tamquam hominem benignum in me. Et studiose audiebam disputantem in populo, non intentione qua debui, sed quasi explorans ejus facundiam, utrum conveniret fama suæ, an major, minorve profueret, quam prædicabatur: & verbis ejus suspendebam intentus, rerum autem incuriosus & contemptor astabam, & delectabar suavitate sermonis, quamquam eruditioris, minus tamen hilarescentis atque mulcentis, quam Fausti erat, quod attinet ad dicendi modum. Cæterum rerum ipsarum nulla comparatio: nam ille per Manichæas fallacias aberrabat, iste autem saluberrime docebat salutem. Hactenus Augustinus de suo Mediolanum adventu, & cum Ambrosio consuetudine; cujus concionibus paulatim est emollitus.

XXXIV.

Profecit vero adeo Augustinus (a), ut quos ante errore duci deprehendisset, jam Manichæos penitus derelinquere animo decreverit, non tamen ut ob id fieret Christianus, sed ad Academicos se conferret: eo namque statu sancta Monica mater ejus, affectata vestigia filii, Mediolanum veniens; ipsum invenit, plurimumque gavisata est, jam prævidens fore etiam aliquando Christianum. Adhæserant (b) Augustino gentiles ejus, Alipius Hipponensis & Nebridius patria vicina Carthagini oriundus: horum prior Romæ ab Augustino inventus, una cum ipso Mediolanum profectus est; posterior ea de causa, relicta Africa, Mediolanum se contulit, ut cum eodem Augustino conviveret. Deducebat interea Alipius (c) eum ab uxore ducenda: Romanianus quoque municeps Hipponensis (ad quem Paulini extant litteræ) arctæ consuetudinis usu eidem Augustino proxime accedebat. Cum inter hæc ejus concubina in Africam unde venerat rediit, relicto illi filio, quem ex eo susceperat, Adeodato: quibus solutus ille vinculis, e tenebris paulatim in lucem cæpit emergere.

XXXV.

Interea autem Monica sanctissima femina pro filii salute sollicita, frequens in sacris conventibus atque assidua in ecclesia erant (d). Tunc accidit, ut cum epulas ferret ad Memoriam martyrum (quæ erogari solebant in cibos pauperum, qui in ecclesiam in martyrum natalitiis ad Agapen convocabantur: id enim non tantum in Africa fieri solitum erat, sed

Romæ quoque in memoriam defunctorum, ut apparet ex epistola Paulini ad Alethium scripta) argueretur ab Ambrosio, qui correxit id Mediolani: cujus exemplum, docente postea Augustino, Africana Ecclesia secuta (e) est, & Oriens didicit a Laodiceno Concilio. Cæterum quam citissime sanctitas Monicæ Ambrosio innotuit; de qua sermonem habens cum Augustino congratulabatur eidem, quod sanctissimam feminam matrem haberet: A qua rogatus de jejunio sabbati (f), sic Ambrosius ipse respondit, ut aliarum Ecclesiarum consuetudini non detrahens, suam servaret, sabbatoque jejunaret, dum Mediolani esset: Romæ autem dum moraretur, Romanæ servaret Ecclesiæ consuetudinem, quam summa coluit observantia: nam de his aliquando agens, hæc addit verba (g): In omnibus cupio sequi Romanam Ecclesiam. Cæterum ejusmodi rituum diversitates non improbari in eis qui una fide Catholica conjunguntur, S. Augustinus pluribus docet in epistola ad Januarium.

Cum igitur (ut ad ipsum Augustinum redeamus) a Manichæis ipse laudabiliter defecisset, Platonicis se dogmatibus totus addixit, coluitque summopere Academicos. Vigebant tunc temporis & magnæ æstimationis erant apud plurimos Gentiles philosophi, præsertim vero Academici; qui quasi soli essent, qui universum mundum veritatis luce perfunderent; quicquid apud alios reperiri posset consentaneum veritati, id a sua ipsorum philosophia acceptum esse, inani jactantia gloriari solerent: & eo usque progressa est eorum temeritas, ut palam effutirent a Platone Christianos accepisse de fide sententias, quas Evangelista Joannes suæ narrationis exordio præ foribus exposuisset pro miraculo omnibus contemplandas. Occurrit quamprimum pesti huic grassanti S. Ambrosius, qui adversus Academicos eruditissime disputans, eos fortissime erroris redarguit; cujus libros contra Platonem conscriptos idem S. Augustinus magnopere celebrat (h): erat eorum librorum titulus, De Sacramentis, sive, De Philosophia: quos idem S. Augustinus in Africam reversus mitti ad se a S. Paulino petiit (i). Hic status erat hoc anno atque sequenti ex parte rerum Augustini, cum inter Academicos sedulo profiteretur; apud quos nihil inveniens affirmari certi, æque desperans de veritate apud eos invenienda, lassus jam, multorum annorum curriculis indagandæ veritatis causa exul effectus; quam despexerat fidem Christianam, in eam conicere cœpit oculos, ipsam attentius contemplatus, num quæ in ea essent, solida firmitate subsisterent. Sed quam egregie has ipse sui animi afflictiones depromat, audi (k):

(e) Aug. epist. 64.

(f) Aug. epist. 118.

(g) Ambr. de Sacram. l. 3. c. 1.

XXXVI. Augustinus respicit tandem.

(h) Aug. de doctr. Christian. l. 2. c. 25 & contra Julianum Pe. lag. c. 7. atque tractat. l. 2. c. 4.

(i) Aug. epist. 84.

(k) Aug. Confess. l. 6. c. 11.

Et

CHRISTI
384.

DAMASI PAP.
18.

VALENTIN. 9. IMPP.
THEODOSII 6.

XXXVII.
Augustinus diu
errans redit ad portum.

Et ego maxime mirabar satagens & recolens quam longum tempus esset ab undevigesimo anno ætatis meæ, quo fervere cœperam studio sapientiæ, disponens ea inventa relinquere omnes vanarum cupiditatum spes inanes & insanias mendaces. Et ecce jam tricenariam ætatem gerebam in eodem luto hæsitans: Et paulo post: O magni viri Academici, nihil ad agendam vitam certi comprehendendi potest. Inmo quæramus diligentius, & non desperemus. Ecce jam non sunt absurda in libris Ecclesiasticis, quæ absurda videbantur, & possunt aliter atque honeste intelligi. Figam pedes meos in eo gradu, in quo puer a parentibus positus eram, donec inveniat per spicua veritas, &c. Accidit plane Augustino, ac si quis e portu solvens, undique ventorum turbinibus exagitatus, jactetur undique fluctibus; qui diu oberans, omni spe prosperæ navigationis amissa, nihil sibi consultius accidere posse intelligit, quam si ad portum, unde solverat, revertatur: ita nempe qui a decimo nono (ut ait) anno, veritatis indagandæ cupidus, nobilis ingenii vela panderat, Manichæorum flatus impetu raptus, cæca offusus diu caligine, & in incerto errans, advertit tandem se longe longius a portu, quem quæsierat, veritatis abesse; a quo & remotius aberrasse, cum imprudens Academiam quæsit: sed cito sensit, quod non veritatis portus, sed revera statio tantum esset male fida carinis. Quamobrem magno desiderio illum cupere ac quærere portum bene cœpit, unde male solvisset; ac licet sero, novit tandem vere illam veritatis tutissimam mansionem, in qua primo ætatis adultæ tempore versatus erat; dum (ut ipse testatur (a) alibi) a parentibus traditus est Ecclesiæ, factusque cathecumenus. Quonam modo autem perfecte postea fuerit affectus certam veritatem, dicemus anno sequenti.

(a) Aug. de utilit. credendi e. 8.

XXXVIII.
Theodosii edictum contra hæreticos.

Quod vero ad res pertinet Orientis; Theodosius Imperator hæreticos sæpe damnatos, sæpeque pulsos, iterum revertentes, seque Fidelium cœtibus in civitatibus insinuantibus, recenti lege proscribit, ita rescribens hoc anno ad Cynegium Præfectum Prætorio (b):

(b) l. 13. de hæret. C. Theod.

Eunomiani, Macedoniani, Ariani, necnon Apollinariani inter sacræ religionis officia pro suis erroribus famosa sunt nomina. Omnes itaque, qui harum professionum vel pontificium sibi vel ministerium vendicarunt, qui se fugati nominis adserunt sacerdotes, quique in criminosa religione ministrorum sibi nomen imponunt; qui docere se dicunt, quod aut nescire*, aut discere sit dedecorosum; omnibus hujus Urbis latebris indagine curiosiore perspectis, sine ulla gratiæ interventione pellantur: in aliis locis vivant, ac penitus a bonorum congressibus separentur. Dat. XII. Kal. Fe-

* scire.

* Ricimer.

bruarii, Constantinop. Richomere * & Clearcho Coss. Hujus quidem iterum sciendæ legis auctor Theodosio fuit Gregorius Nazianzenus, qui licet absens, rurique paterno Arianzi solitariam vitam ageret, tamen haud potuit oblivisci plantatæ a se vineæ, Ecclesiæ scilicet Constantinopolitanæ; quam cum accepisset, dormitante Nectario ejus Episcopo, ab hæreticis proculcari, ad ipsum Nectarium non sine stomacho ejusmodi litteras dedit (c):

(c) Greg. Nazianz. ad Nectar.

Dei cura & providentia, quæ antea tempora nostra Ecclesiis tueri solebat, vitam hanc deseruisse in universum videtur. At mihi calamitatibus ita demersa & obrupta est anima, ut privatas vitæ meæ molestias nec in malorum quidem numero habeam (tot alioqui tamque graves atque acerbas, ut si cui alii accidissent, intolerabiles viderentur) verum ad solas Ecclesiæ afflictiones respiciam: quibus sanandis, nisi hoc tempore cura aliqua adhibeatur, in omnimodam desperationem sensim res provolventur. Qui Arii, sive Eudoxii hæresim profitentur, haud scio a quo in hanc amentiam audaciamque perpulsi atque incitati, velut libertate quadam arrepta, morbum suum insolenter ostentant, Ecclesias colligentes, quasi ex permissu hoc facientes, Hæc Gregorius, plane illud significans, quod Theodosius in recitato edicto postea intexuit; nimirum eo procaciæ hæreticos pervenisse, ut in sua ipsorum ostentanda doctrina jactarent, dedecorosum esse nescire quæ ipsi docerent. Et quod addit, eos ita procaciter hæresim propalare, quod illis hoc facere permissum esset; ad id sane respexit idem Imperatoris edictum, verbis illis: Sine ulla gratiæ interventione pellantur. Sed subdit Gregorius ad Nectarium de aliis in edicto nominatis hæreticis:

XXXIX.
Gregorius Nazianzenus excitat Nectarium adversus hæreticos.

Macedoniani autem factiose contententes, eo temeritatis & vesaniæ proruperunt, ut Episcoporum nomen sibi ipsis adsciscant, atque in his locis appareant, caputque exerant, Eleusium suæ electionis auctorem garrientes. Hos plane Theodosius eodem edicto sugillat, dum ait, eosdem sibi pontificium ac ministerium earum professionum vendicasse. Sed de aliis hæc addit Gregorius: At vero intestinum nostrum malum Eunomius parum jam habet quoquo numero esse; verum nisi omnes in perniciem suam exitiumque pertraxerit, detrimenti loco ducit. Atque hæc tamen ferenda. Quod autem ex omnibus Ecclesiasticis calamitatibus acerbissimum, Apollinarianarum licentia est: quos haud scio quonam modo pietas tua conventuum æque ac nos habendorum auctoritatem sibi arrogasse atque usurpasse, passa fuerit. Quamquam autem omnino Dei beneficio mysteriis divinis instructus & eruditus, non modo recte do-

XL.

CHRISTI
384.DAMASI PAP.
18.VALENTIN. 9. IMPP.
THEODOSII 6.

doctrinæ patrocinium nosti, verum ea etiam omnia quæ adversus sanam & Orthodoxam fidem ab hæreticis excogitata sunt; honorificentiam tamen tuam a tenuitate nostra certiore fieri, haudquaquam intempestivum fuerit, mihi in manibus esse libellum Apollinaris, in quo ea quæ astruuntur, hæreticam omnem perversitatem excedunt. Affirmant enim, &c. Capita hæresis Apollinaris retexit, quæ nos superius recensuimus; atque demum hæc addit: Proinde si his qui talia sentiunt, cætus habere licet; illud velim cogitet & expendat tua in Christo illustris prudentia, quod cum nobis cum eorum dogmatibus non conveniat, cætus habendi illis potestatem factam esse, nihil aliud esse, quam eorum doctrinam nostra veriorum existimare. Nam si illis, ut piis & Orthodoxis, ea quæ sentiunt, docere, libereque promulgare permittitur; quis non videt doctrinam Ecclesiæ condemnari, perinde ac veritate ab illorum partibus stante? Neque enim rerum natura fert, duas de eadem re doctrinas contrarias esse veras.

XLI.

Quomodo igitur excelsus ac præstans animus tuus ad tanti mali depulsionem & correctionem consueta libertate non uti sustinuit? Verum etiam si nondum hoc factum est; nunc saltem inimitabilis tua omnibus numeris absoluta virtus excitetur; pietissimumque Imperatorem doceat, nihil ex reliquo ipsius erga ecclesiam studio rediturum esse utilitatis, si tale malum ad fidei sane eversionem per eorum libertatem licentiamque prævaleat. Hactenus ad Nestarium Theologus. Putamus quidem ipsum cum iisdem a Gregorio scriptis litteris Theodosium convenisse: quibus ille permotus, ea quæ diximus, ad Cynegium Præfectum Prætorio festine rescripserit: etenim ex Gregorii litteris illud videtur summam rescriptum esse collectum, nisi quod loco Eunomii habet Eudoxium, quod hic notior esset Constantinopoli, ubi Episcopus diu sedisset, Eunomio junctus fœdere impietatis.

XLII.

Cæterum ipse Gregorius virtute præstans, qui etsi statu humilis, tamen tamquam e celsiori loco vibrare jacula in delinquentes, cum occasio opportuna daretur, minime prætermisit; non hæreticos solum Ecclesiæ Catholicæ perduelles, sed

& Ecclesiæ quoque filios pravitate morum a disciplina Ecclesiastica aberrantes coercuit. Cum enim (ut vel unum de his hic reddamus exemplum) accepisset Eleusium Præfectum, sibi familiaritate conjunctum, ab Ecclesia jejunium institutum, prætermittere, ut gravis offensæ reum, ad ipsum scribens (a), ita redarguit: *Excepi te etiam tacens, ut silentii quoque sermonem esse intelligas per calamum se proferentem. Loquar autem quæ & amicitia nostra, & hujusmodi temporum conveniunt. Legibus injuriam facis, Judex, qui non jejunes. Et quomodo leges humanas servabis, qui divinas contemnis ac pro nihilo ducis? Purga tribunal tuum; ne duorum alterum tibi accidat, ut aut malus fias, aut existimeris, Fœda spectacula proponere, se ipsum traducere est. In summa, o Judex, futurum scito ut judicaris, & minus peccabis. His nihil melius habebam, quod tibi præberem.* Hactenus Gregorius: ex quo intelligas, quam grave piaculum duceretur, jejunia lege Ecclesiastica instituta violare. Cuinam, rogo te, tutius tu credas, lector, sanctissimo ac doctissimo Patri talia affirmanti, & ea de causa Præfectos corripienti, an apostatis Christianorum sæcibus jejunia Ecclesiastica dissolventibus, & cujusque arbitrio eadem relinquentibus? esto tu judex: certe mihi non alius, quam Gregorii Deus erit, atque Gregorius ipse magister. Reliqua vero de Gregorio in ejus ex hac vita discessu inferius dicenda erunt.

Gregorius redarguit Præfectum non jejunantem.

(a) Greg. Nazianz. epist. 74.

Sed quid præterea hoc anno Theodosius? cohibuit Judæos mancipia Christiana habentes, eademque ad ipsorum superstitionem adducentes (b). Hoc etiam anno, mense Septembris, sub iisdem Consulibus, eundem Theodosium auctum esse filio ex Placilla conjuge, cui nomen, Honorius, inditum fuit, auctor est Marcellinus in Chronico, necnon Socrates (c), qui idem affirmat. Quo pariter anno, paulo ante natum Honorium, defunctum ait Agellium Episcopum Novatianum, & quidem ætate decrepitem, cum memoria sit eum jam fuisse Episcopum tempore Nicæni Magni Concilii.

XLIII.

(b) l. 5. de contrah. empt. C. Theod.

(c) Socr. l. 5. c. 12.

Sed ipsum errare certum est, cum non nisi annos quadraginta illius sedi tribuat: nam quem constat ex his quæ tomo tertio

XLIV.

sup-

PAGIUS

IV.
Honorius postea Imp. nascitur.

Ad num. XLIII. Auctor Chronici Alexandrini sub hujus anni Consulibus ait: *Eodem anno natus est Honorius germanus frater Arcadii Aug. mense Gorpiao seu Septembri, V. Idus Septembres.* Idem habent Socrates lib. 5. cap. 12. & Idacius in Fastis. Mater ejus fuit Placilla, prima Theodosii Magni uxor, ex qua tres liberos suscepit, (Gratianum sc., Arcadium, & Honorium) ut testatur Nyssenus in Oratione Funebris de hujus Reginæ laudibus. Gothofredus hoc anno in Chronologia Cod.

Theod. dicit, Claudianum in quarto Honorii Consulatu V. 153. & V. 372. referre hoc Natale Honorii in annum sequentem. Sed qui Claudiani versus accurate expenderit, hunc tantum obscure locutum fuisse comperiet. Honorius non multo post nativitatem *Nobilissimus*, atque una Consul designatus fuit, ut testatur Theophanes. Unde Idacius in Fastis sub hujus anni Consulibus habet: *Ipsa anno natus est Honorius nob. in purpuris die V. Id. Sept.*

CHRISTI
384.

DAMASI PAP.
18.

VALENTIN. 9. IMPP.
THEODOSII 6.

superius dicta sunt, jam tempore Nicæni Concilii præfuisse suis Novatianis Episcopum, anno nimirum Domini trecentesimo vigesimoquinto, oportuit eum vel minimum annos sedisse sexaginta. Suffectum fuisse ex ejusdem Agelii sententia Marcianum, idem Socrates (a) docet; tenuisseque sedem usque ad annum Domini trecentessimum nonagesimumquintum, quo Ruffini mors contigit, ipse demonstrat. Magistrum hunc fuisse filiae Valentis Imperatoris, idem tradit. Longe vero ab hoc diversus extitit Marcianus presbyter, &

œconomus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, licet & ipse aliquando Novatianis inhæssisset, qui claruit temporibus Leonis Imperatoris; de quo suo loco dicemus. Porro vixit his ferme temporibus Marcianus alius sanctissimus monachus in Syria apud Cyrum Civitatem; de quo plura Theodoretus (b) in libro sanctorum Patrum Deum amantium; cujus natalis dies memoria perpetua consecratus, quarto nonas Novembris, in tabulis Ecclesiasticis perseverat (c).

(a) Socr.
l. 5. c. 20.

(b) Theo.
c. 3.

(c) Mar-
tyr. Rom.
en die.

JESU CHRISTI
ANNUS
385.

SIRICII PAP.
ANNUS
I.

VALENTIN. 10. IMPP.
THEODOSII 7.

I. **C**hristi anno trecentesimo octogesimoquinto Arcadius August. & Bauto creati sunt Consules, ille Constantinopoli, Mediolani autem Bauto: & in cujus ingressu Augustinus panegyricam habuit orationem, ut ipse testatur scribens contra Petilianum, his verbis (d): Cum ego Mediolanum ante Bautonem Consulem viderim, eique Consuli Kalendis Januariis laudem in tanto conventu conspectuque hominum pro mea tunc rhetorica professione recitarem, &c. Cujus orationis occasione idem alibi statum præsentis temporis suæ animæ ærumnosæ deplorat, hæc dicens (e): Inhiabam honoribus, lucris, conjugio; & tu irridebas (Deum enim alloquitur) Patiebar in meis cupiditatibus amarissimas difficultates, te propitio, tan-

to magis, quanto minus sinebas mihi dulcescere quod non eras tu. Vide cor meum Domine, qui voluisti ut hoc recorderer & confiterer tibi. Nunc tibi inhæreat anima mea, quam de visco tam tenaci mortis eruisti. Quam misera erat, & sensum vulneris tu pungebas, ut relictis omnibus converteretur ad te, qui es super omnia, & sine quo nulla essent omnia; converteretur, & sanaretur. Quam ergo miser eram, & quomodo egisti, ut sentirem miseriam meam die illo, quo cum pararem recitare Imperatori laudes (eo enim argumento dici panegyrici in auspicatione Consulatus consueverunt) quibus plura mentirer, & mentienti faveretur ab scientibus, easque curas anhelaret cor meum, & cogitationum tabiscarum febribus æstuaret; transiens per quem-

Augustinus orat
coram Valentiniano.

(d) Aug. advers. lit. Petil. l. 3. cap. 25.

(e) Aug. Conf. l. 1. c. 6.

THEODOSII 7. ARCADII 3.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5878.
SÆC. IV. ☉ 1. E. 6. P. 13. April. Indi. 13.
Anno Urbis 1138. JESU CHRISTI 385.
Olymp. 291. AN. I. SIRICII PAPÆ 2.
A. C. 385. VALENTINIANI JUNIORIS 11.

[1] **A**D num. I. Coss. Flavius Arcadius August. Orient. & Bauto Occident. de quo anno CCCXCIV. quo Eudoxiam filiam Arcadio Aug. uxorem dedit. Arcadii Consulatus juxta primam regulam; eum enim Trajani, aliorumque multorum exemplo in præsentem annum distulit.

I. Consules.

NOTÆ [1] **C**oss. Flavius Arcadius Aug. & Bauto. In Donianis Inscriptionibus cl. XX. n. 103. pag. 548. lapis sepulchralis ex cœmeterio S. Valentini prope Interamnâ in Umbria.

Sic

POST CONSULATUM ARCADII ET BAUTO
NIS (pro BAUTONIS) V. C. CONSS. VI. NON.
MART. DEPOSITA EST NERVINA &c.

Hæc autem ad A. D. 386. pertinent, ex nota post consulatum. Lapis vetus sepulchralis in quo depositio, nempe dies sepulturæ Nestorii Siciliæ consularis memoratur, editus a Dominico Georgio in libris de antiquis Italix Metropolitibus cap. X. pag. 107.

RECESSIT. III. ID. DEC. DEPOSITUS. IDIBUS
DEC. D. N. ARCADIO. ET. BAUTONE. CONSS.

Vulgati Fasti: Arcadio Augusto, & Bautone. Idem habent plures leges utriusque codicis. Prosperi Chronicon editum & MS. ac item Paschalis laterculus in fine Gennadii: Arcadio & Bautone. Quidam Flavii prænomen Bautoni tribuunt.

CHRISTE
385.SIRICII PAP.
I.VALENTIN. IO. IMPP.
THEODOSII 7.

quemdam vicum Mediolanensem, animadverti pauperem mendicum, jam credo futurum, jocantem atque letantem; & ingemui, & locutus sum cum amicis, qui mecum erant, multos dolores insaniarum nostrarum: quia omnibus talibus conatibus nostris, qualibus tunc laborabam, sub stimulis cupiditatum, trabens infelicitatis meae sarcinam, & trabendo exaggerans, nihil vellemus aliud, nisi ad securam lætitiæ pervenire, quo nos mendicus ille jam præcessisset, numquam fortasse illuc venturos. Quod enim jam ille pauculis, & emendicatis nummulis adeptus erat, ad hoc ego tam ærumnosis anfractibus, & circuitibus ambiebam, ad lætitiæ scilicet temporalis felicitatis. Non enim verum gaudium habebat; sed & ego illis ambitionibus multo falsius quærebam. Et certe ille lætabatur, ego anxius eram: securus ille, ego trepidus. Hæc de se ipse. Certe quidem et si rhetoricis litteris adeo excultus erat, ut alios ipse doceret; dicendo tamen publice, in tanto præsertim auditorio haud assueverat; unde timendi magna ipsi manabat occasio: excidit oratio illa, & quidem puto eam ipsum prudentiorem effectum scidisse, quam sciret mendaciis ex adulatione contextam.

II.

Porro hoc anno ipse Augustinus prorsus liber a Manichæorum deliriis & insomniis, totus erat in perscrutandis Academicis quæstionibus, sed ducens vitam (ut ait) peccatis obnoxiam, de finibus bonorum & malorum differebat cum collegis Alipio atque Nebridio. Jam vero & Mathematicorum quoque vanitatem abjecerat, & ab ea inani scientia alios avocare conabatur, inhærescens Platoni, quem Victorinus haud pridem in Latinum converterat; cui plus æquo se tribuisse, postea factus est (a); periissetque ipse (ut ait) in illis, nisi Dominus præsto fuisset, a quo & didicit veritatem, quam per Apostolum Paulum (b) in cor ejus Spiritus sanctus instillavit; atque ut perficeretur, suavit ad Simplicianum (c) virum eruditum, Dei sacerdotem sanctum accedere, tantæ æstimationis & reverentiæ hominem, ut pater putaretur Ambrosii (ipsum enim Ambrosium adire, & prolixius cum eo agere, ob ingruentia illius negotia, impossibile videbatur) a quo cum multa alia, tum Victorini, quam superius recensuimus, conversionem didicit; quam mox animo exarsit ad imitandum (d).

III.

His accessit oportuna occasio a Deo parata: nam contigit (e) cum Potitiano Afro in curia militante habere sermonem, discereque vitam Antonii Magni, ex qua adeo duo viri nobiles Agentes in rebus profecerant, ut relictis sponsis, vitam delegerint solitariam. Erat tunc agens Augustinus ætatis annos triginta & unum, ut ipse testatur (f), quando perfecte ad Chri-

stum conversus est, cum illud affatus ingemiscens in horto (g): Surgunt indocti & cælum rapiunt, & nos in doctrinis nostris sine corde ecce ubi volutamur in carne & sanguine: Cum & illud audiit: Tolle lege, Tolle lege: lectioneque Pauli Apostoli, radiis illustratus Spiritus, quid sibi esset agendum plene didicit (h), cum de suscipiendo sacro baptismate certum firmumque consilium iniit, deque vita casta & a negotiis sæculi remota sectanda firmiter propositum stabilivit. Sed & de relinquenda schola, in qua publice rhetoricam profitebatur, animo decrevit, opereque firmavit (i); arreptaque post sequentem annum oblata occasione vindemialium feriarum, secessit in villam Verecundi grammatici, Cascificiacum dictam, una cum matre de filii victoria exultante, atque Alipio amico carissimo. Ibi cum moraretur, scripsit tres libros contra Academicos (k), de Vita beata commentarium (l), librum de Ordine (m) & Soliloquia (n), ut ipse testatur. Dicavit autem libros contra Academicos Romano prædiviti civi Tagastensi, cujus divitiis a pueritia adjunctus fuerat, cupiens amicum de se adeo benemeritum ad veri cognitionem adducere. Scripsit, inquam, hæc ipse, antequam reverteretur, ut testatur (o).

Cæterum nequaquam eodem anno Mediolanum rediit, sed ut ipse tradit (p), nonnisi tunc cum ad baptismum suscipiendum nomen daturus erat. Reversus (q) vero Mediolanum, Soliloquiis ultimam manum apposuit, commentariumque elucubravat de Immortalitate animæ, & alium de Disciplinis: hæc quidem omnia ante baptismum, a nobis autem hic recensita, occasione conversionis ejus, quam hoc anno ipsius testificatione diximus contigisse. Cæterum a tempore conversionis usque ad baptismum biennium intercurrit: quod quidem expresse probatur ejusdem Augustini assertione illa (r), dum agit de tempore conversionis suæ: Multi mei anni mecum effluxerant, forte duodecim anni, ex quo ab undevigesimo anno ætatis meæ, lecto Ciceronis Hortensio, excitatus eram studio sapientiæ, &c. Rursus in Soliloquiis, quæ scripsit adhuc cathecumenus, idem recolens tempus, quatuordecim numerat annos ab eo tempore, cum teneri cæpit amore sapientiæ; ait enim (s): Cum triginta quatuor annos agam: quatuordecim fere anni sunt ex quo ista cupere destiti, &c. Subdit his de eadem lectione Ciceronis Hortensii. Sic igitur cum ab eo tempore numeret annos duodecim usque ad tempus quo conversus est; ac rursus cum ea scripsit nondum baptizatus, annos numeret quatuordecim; plane necesse est affirmare, annos duos & menses aliquot a conversione usque ad baptismi tempus intercurrisse, cum esset cathecum-

(g) Aug. ib. cap. 12.

Conversio S. Augustini.

(h) Aug. ib. cap. 8.

(i) Aug. Confess. l. 9. c. 1. 2. 3. 4.

(k) Aug. cont. Academicos. l. 2. c. 2.

(l) Aug. Retract. l. 1. cap. 1.

(m) Idem Retract. l. 1. cap. 3.

(n) Idem l. 1. c. 4.

(o) Idem l. 1. c. 5.

IV.

(p) Idem Confess. l. 9. c. 6.

(q) Idem Retract. l. 1. c. 5. 6.

De tempore conversionis S. Augustini.

(r) Aug. Confess. l. 8. c. 7.

(s) Aug. Soliloq. l. 1. c. 10.

(a) Aug. l. 1. Retract. c. 2.

Augustinus adit S. Simplicianum.

(b) Aug. Confess. l. 7. c. 21.

(c) Aug. Confess. l. 8. c. 1. 2.

(d) Aug. Confess. l. 6. c. 3.

(e) Aug. Confess. l. 3. c. 6.

(f) Aug. eod. l. c. 7.

CHRISTI
385.

SIRICII PAP.
I.

VALENTIN. IO. IMPP.
THEODOSII 7.

menus, si dicere velimus eodem quo conversus est anno (ut par est credere) dedisse suum nomen Ecclesie, ut fieri solet, cum quis inter cathecumenos adscribitur. At de S. Augustini conversione hactenus, de baptismo autem suo loco dicendum erit.

V.
Siricius
PP. eligi-
tur.

Hujus quoque anni exordio, nempe pridie Idus Januarii; cum vacasset sedes post obitum Damasi triginta & uno die-

bus, Siricius Romanus ex patre Tiburtio in ejus locum subrogatus est. Fuit Siricius presbyter tituli Pastoris, habuitque comministros presbyterum Sisinium & Tigridem diaconum, ut legitur in antiquis monumentis ejus Ecclesie, quæ in ejus restauratione periisse dolemus; quorum loco hic ex aliis documentis Sisinii atque Tigridis reddimus Epiaphia; atque in primis de Sisinio his versibus (a).

Siricii
Pap. com-
ministri.

(a) Antiq.
Inscript. in
appen. pag.
1173. n.9

PRESBYTER HIC VOLVIT SISSINUS PONERE MEMBRA
OMNIBUS ACCEPTUS POPULIS DIGNUSQUE SACERDOS
QUI SCIRET SANCTÆ SERVARE FOEDERA MATRIS
BLANDUS AMORE DEI SEMPER QUI VIVERE NOSSET
CONTENTUSQUE SUO NESCIRET DIVITIS AULAM.

(b) Ibid.
pag. 1174.
n.1.
* SEDU-
LUS AC
TOTUS.

Et de Tigride Diacono sic (b):

SANCTUS AB OFFICIO VITA GRAVIS INDOLE PRISCUS
SÆCULUS * ATTONITUS LEGIS PRÆCEPTA SECUTUS
NOBILIBUS GRATUS QUORUM MAGIS AUCTOR AMICI
CARMINE LUCTIFICO DECORAT DE MORE SUPREMA
DIACONUS HIC TICRIDA TUMULO CUSTODE FOVETUR
STRINGE DOLOR LACRYMAS QUÆRIS PLEBS SANCTA REDEMPTUM
LEVITAM SUBITO RAPUIT SIBI REGIACÆLI
DULCIA NECTAREO PROMEBAT MELLA CANORE
PROPHETAM CELEBRANS PLACIDO MODULAMINE SENEM
HÆC FUIT INSONTIS VITA * LAUDATA JUVENTUS
INVIDIA INFELIX TANDEM COMPRESSA QUIESCIT
NUNC PARADISUS HABET SUMPST QUI EX HOSTE TROPÆA.

* f. VI.
TÆ.

(c) Ibid.
pag. 1173.
nu.8.

Ibidem & de Tigride presbytero sic (c):

PRÆFIXO MORIENS NATURÆ MUNERE FUNCTUS
HIC MEA TICRIENSUS PRESBYTER OSSA LOCO
SEDIBUS EN PROPRIIS MENS PURA ET MEMBRA QUIESCUNT
ISTA JACENT TUMULO GAUDET AT ILLA POLO
PONO METUM DE FINE MEO SPES UNA SALUTIS
NAM MIHI FIT CHRISTUS QUO DUCE MORS MORITUR
QUIPPE EGO CÆLESTIS CAPTUS DULCEDINE REGNI
DIVERSIS REPARO TECTA SACRATA LOCIS
CULMINA QUÆ HIC LAPSIS TRABIBUS TOTUMQUE NOVANDO
PROMERUI SUPERAS LÆTIOR IRE DOMUS.

Hæc de comministris Siricii Papæ, tunc quidem magnæ existimationis ejus Tituli presbyteri. Sed prosequamur Siricii electionem, quæ quidem contigit non sine tumultu Ursicini schismatici, ut indicant litteræ Valentini Imperatoris ad Pinianum præfectum: erat hic maritus Melaniæ junioris neptis Melaniæ senioris: ipsæ vero litteræ sic se habent, acceptæ ex codice vaticano, in quo descripræ habentur epitolæ complures Romanorum Pontificum.

Ann. Eccl. Tom. V.

Abe * Piniane carissime nobis.
Populum Urbis æternæ gaudere concor-
dia, & optimum eligere sacerdotem, Po-
puli Romani esse credimus institui, &
nostris gratulamur advenire temporibus.
Proinde quoniam religiosum Siricium An-
tistitem sanctitatis, sic præesse sacerdotio
voluerunt, ut Ursinum * improbum accla-
mationibus violarent, nostro cum gaudio
memoratus Episcopus ipse permaneat, Pi-
niane carissime ac jucundissime: siquidem
magnum innocentie, & probitatis exem-
plum

* Ave:
VI.
Epist. Va-
lentiniani
Imp.

* Ursici-
num.

PAGIUS

II.
Siricius
anno præ-
cedenti
Pontifex
Rom. crea-
tus.

Ad num. V. & seq. Sanctus Siricius, non hoc anno, ut Baronius in Annalibus, & Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum existimant, sed præcedenti subrogatus est in locum Damasi. Et ratio est, quia in Epitaphio Siricii de eo legitur.

Ter quinos populum in annos, qui rexit amore,
Nunc requiem sensit caelestia regna potitus.

Cum autem Siricius sub finem anni trecen-

tesimi nonagesimi octavi e vivis excesserit, li-
quet, cum anno præcedenti Pontificatum ini-
isse, & quindecim illos annos utrinque incom-
pletos fuisse. Nec mirum, Poetam, qui Epi-
taphium illud composuit, dies aliquot pro an-
no numerasse; cum etiam Historici hunc lo-
quendi modum aliquando usurpent, ut patet
de Suetonio in Nerone, qui huic ideo annos
triginta duos attribuit, quia a XVIII. Kalend.
Januariæ anni Christi XXXVII. quo die natus
est Nero, ad Kalendas Januarii anni Christi
XXXVIII.

CHRISTI
385.SIRICII PAP.
I.VALENTIN. IO. IMPP.
THEODOSII 7.

plum est, in una acclamatione & ipsum eligi & ceteros improbari. Dat. VII. Kalend. Martii. Hactenus epistola Imperatoris. Sic igitur electus Siricius, quantum temporis federit, dicemus in ejus obitu.

Ipsa vero suæ sedis exordio, nimirum hoc anno, sub iisdem Consulibus, tertio Idus Februarii Siricius Papa scripsit decretalem epistolam ad Himerium Episcopum Tarraconensem, qui de nonnullis rebus dubiis Damasum litteris consuluerat: sed cum illo vita functo, eas successor ipsius Siricius accepisset, ad singula rogata accurate sciteque respondit: quæ quidem non in provincia tantum, Tarraconensi voluit observari, sed (ut iisdem litteris significatur) in Carthaginensi, Bætica, Lusitana atque Gallecia custodiri mandavit. Porro ejus exordio epistolæ quam manifeste declaratur, hoc eodem anno haud pridem ipsius Siricii electionem contigisse.

VII.

Cum autem non ut Damasus fecerat, Siricius Papa in conscribendis ejusmodi litteris, Hieronymi opera uteretur, neque cum, ut ille, quod par erat, amplecteretur, atque foveret; mox Pontificis Romani destitutus præsidio idem Hieronymus acerbissimos pati cœpit persecutores: illos scilicet clericos, quorum mores improbos scriptis editis fugillasset. Quamobrem ut se a concitato turbine liberaret, tranquillum cogitans portum, nempe tutam Hierosolymæ mansionem; illic navigaturus, hoc anno ab Urbe recedens, navim conscensurus, ad Romanum Portum se contulit. Id quidem hoc anno factum esse, ex eo perspicuum redditur: Cum enim ipse testetur (a), se pene triennium Romæ mansisse, pariterque post obitum Damasi recessisse; constatque ex his quæ superius dicta sunt, venisse Romam sub Consulatu Antonii & Syagrii, anno Domini trecentesimo octogesimo secundo; ipsum hoc anno ab Urbe oportuit recessisse. Præsentem igitur anno, Augusti mense ad Romanum Portum se conferens, navem conscendit, prout ipse satis aperte demonstrat in Apologia adversus Ruffinum (b). Sed de navigatione agemus inferius.

Hieronymus recedit ab Urbe.

(a) Hier. epist. 99.

(b) Hier. l. 2. advers. Ruffin.

PAGIUS XXXVIII. annum unum numerat, adeo ut dies XVI. pro anno integro posuerit, ut de Nerone loquentes explicavimus. Sic Theodorus Lector lib. 2. scribit: Arcadius filius ejusdem Magni Theodosii, imperare cœpit mense Januario, die decimo septimo, post annos quinque, quam pater ipse Imperator fuerat nuncupatus; ubi quintus Imperii Theodosiani annus diebus decem & septem coarctatur, annique Theodosii Juliani numerantur, non vero Imperii ejus anni. Similia passim exempla occurrent.

III.

Cæterum, tam in libro Pontificali, quam in auctiori Chronico veterum Pontificum, cessatio

Nunc autem causas ipsas retexamus, quibus qui solutioris disciplinæ erant Romæ clerici, invidia & odio adversus eundem Hieronymum concitati sunt: Invidia in primis quidem exagitati, dum ejus insignis eruditio & vitæ sanctitas, ipsorum inscitiam, & vitæ turpitudinem manifeste redarguere videretur; de ejusmodi enim causa Hieronymus ad Paulinianum (c): *Phariseorum conclamavit senatus, ut nullus Scriba vel fictus, sed omnis quasi indicto sibi prælio doctrinarum, adversum me imperitiæ factio conjuravit.* Odio autem eum persecuti, quod scribens ad Eustochium tractatum seu epistolam de custodia virginitatis, cavendos monuit clericos lautos, delicatos, & leves, quorum esset periculosa consuetudo: qui igitur in ea tractatione propriis certisque coloribus penicillo Hieronymi se esse intellexerunt expressos; in eum magnopere exacerbati sunt: tradit id ipse scribens ad Demetriadem (d), ubi ait: *Ante annos circiter triginta de virginitate servanda edidi librum, in quo necesse fuit mihi ire contra vitia, & propter instructionem virginis, quam monebam, diaboli insidias patefacere: qui sermo offendit plurimos, dum unusquisque in se intelligens quod dicebatur, non quasi monitorem libenter audivit; sed quasi criminatorem sui operis averfatus est. Veruntamen quid profuit armasse exercitum reclamantium, & vulnus conscientie dolore monstrasse? Liber manet, homines præterierunt. Displicuit & Ruffino libertas illa Hieronymi in redarguendis clericis, nam ait: *Quo modo de Urbe Roma, Deo favente, capite Christianorum, ea dicat, quæ dicebantur tunc cum Gentiles in ea populi & persecutores Principes morabantur, &c.**

VIII.
Clerici Romani vexant S. Hieronymum.

(c) Hier. in pref. version. Didymi de Spir. sanct.

(d) Hier. epist. 8.

At hic, lector, attende, hæc a S. Hieronymo scripta de inscitia Romanæ Ecclesiæ ministrorum, non sic quidem accipienda esse, prout hyperbolicus sonat sermo, omnes Romanæ Ecclesiæ clericos fuisse doctrina expertes, cum dicit, quod nullus ibi Scriba vel fictus, nempe doctor, sed Pharisei omnes, nempe scelesti, cautela vero & hypocrisis scelera contegentes. Concedendum aliquid Hieronymo justissima causa indignanti, qui oculos in

IX.

Romani Clerici haud imperiti.

Episcopatus, post Damasi, Siricii, Innocentii & Zosimi regimen, qui immediate sibi successere, male annotatur. Nam in auctiori Chronico post Damasi obitum dicitur cessasse Episcopatum dies XXXVI. post Siricii mortem dies XX. & post Anastasii, Innocentii, & Zosimi Pontificatum dies XXI. quamvis vix contingere potuerit, ut æquali dierum intervallo Sedes per ea tempora vacaverit. Præterquam quod Interpontificia tam diuturna esse non potuere, si Pontifices illi tot annis, mensibus, ac diebus, quos ei Catalogi attribuant, sederint. Cum itaque in libro Pontificali ea melius quam

Cessatio sedis Romæ post mortem Pontificum.

CHRISTI
385.

SIRICII PAP.
I.

VALENTIN. IO. IMPP.
THEODOSII 7.

tos tantum conversos habens, a quibus contumeliis & calumniis impeteretur, omnes illos pravos dixerit & imperitos. Certe quidem qui tempora hæc exacte considerat, intelliget plane hoc tempore coaluisse in Ecclesia Romana clericos doctrina atque scientia claros. Nonne Simplicianus ille magnus, qui in Episcopatu Ambrosio subrogatus est, Romanæ Ecclesiæ presbyter fuit? de cujus singulari peritiam hic repetendum est S. Ambrosii præclarum illud elogium (a): *Sed quid est quod ipse dubites, & a nobis requiras, cum fidei & acquirendæ cognitionis divinæ gratia totum Orbem peragraveris, & quotidianæ lectioni nocturnis atque diurnis vicibus omne vitæ hujus tempus deputaveris, acri præsertim ingenio etiam in intelligibilia complectens? utpote qui etiam philosophiæ libros, quam a vero sint devii, demonstrare soleas, & plerosque tam inanes esse, ut prius scribentium in suis scriptis sermo quam vita eorum defecerit.* Hæc Ambrosius, qui ejus opera atque doctrina (ut dictum est) in suo Episcopatu tyrocinio indigens, ab Ecclesia Romana missum Mediolanum ipsum, Simplicianum accepit. Rursum quanta excultus doctrina & sapientia imbutus fuit Arsenius Ecclesiæ Romanæ diaconus, quem haud pridem missum diximus Constantinopolim magistrum Arcadii Imperatoris? Dices fortasse, hos dignissimos Ecclesiæ Romanæ clericos non fuisse tunc Romæ, cum illa Hieronymus scripsit: ita sane: sed non propterea negaveris ejusdem Ecclesiæ fuisse alumnos atque ministros. At si de iis qui Romæ tunc essent, agas; nonne ex clero Romano erant Anastasius & Innocentius, quorum prior successit Siricio, posterior Anastasio, amboque ab eodem S. Hieronymo commendati? Omittimus dicere de Pamachio sanctitate atque doctrina celebri, quod inter monachos potius quam inter clericos eum scimus adnumeratum, sicut & complures alios idem vitæ genus sectantes, quos rerum divinarum scientia atque prudentia S. Augustinus Romæ verus fatus commendat (b).

(a) Ambrosii
epist. 2.

(b) Augustini
de morib.
Eccl. l. 1. c.
33.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS in illo Chronico non memorentur, ex conjectura eorum Pontificum exordium collocandum. Damasus die X. Decembris anni præcedentis obiit, & dies undecim Sedes vacasse videtur, ad diem nempe XXII. ejusdem mensis, quæ in Dominicam incidebat. Nisi enim Siricius anno antecedenti Pontificatum adeptus esset, in ejus Epitaphio supra laudato non diceretur, eum *ter quinquæ annos* Ecclesiam rexisset.

IV. Papebrocius laudatus, qui Siricii initium cum die V. Januarii currentis anni copulat, arbitratur, subscriptionem epistolæ Siricii ad Hymerium Tarracensem Episcopum datæ III. Idus Februarii Arcadio & Bautone VV. CC. Coss. quam Baronius recitat, ex duplici capite suspectam esse.

At licet hi monachi fuerint, horum tamen laus redundat in clericos, ut idem ipse testatur S. Hieronymus, cum ait de clericis (c): *Quasi & ipsi aliud sint quam monachi, & non quicquid in monachos dicitur, redundet in clericos, qui patres sunt monachorum. Detrimentum peccatoris, pastoris ignominia est; sicut e regione, illius monachi vita laudanda est, quæ venerationi habet sacerdotes Christi, & non detrahit gradui, per quem factus est Christianus.* Hæc ipse; cum alias semper nequaquam gradui detrahat, sed personis; Urbi, non Ecclesiæ: illam namque Babylonem sæpe nominat, hanc fidei petram; ad quam ipse se conferens, ei communionem inhærescere gaudet; sæpe contestans, alienum a cœtu Fidelium esse, qui ab ea dividitur: Ut hac ex parte habeas egregium in Hieronymo quod imiteris exemplum; quippe qui offensus pravis clericorum Romanorum moribus, licet nominet ipsorum collegium modo Senatum Phariseorum, modo scholam eorumdem; tamen nihil antiquius habuit, quam Romanæ Ecclesiæ doctrinam sequi, ipsique insolubili nodo conjungi; quod & aliis persuasit: nam ad Demetriadem scribens, dum Pelagianæ hæresis venena aureo sanctitatis poculo propinarentur, eam sic admonuit: *Illud, inquit, te pio caritatis affectu præmonendum puto, ut sancti Innocentii, qui Apostolica cathedra, & supradicti viri, nempe Anastasii, successor, & filius est, teneas fidem; nec peregrinam, quamvis tibi prudens callidamque videaris, doctrinam recipias.* Hæc ipse: quem (si sapias) & tu imitare; nimirum, ut si velis etiam eandem, quæ sub Hieronymo erat, Romæ propagatam esse in posteros scholam, vel senatum Phariseorum; sed & si deteriora in his quæ ad mores pertinent, tibi fingas; cum eodem tamen Hieronymo eidem doctrinæ cathedræ te jungas, quæ nullo potest pravorum morum labefactari contagio: cogitesque, quod etsi super cathedram Moysi, immo Christi sederint Scribæ & Pharisei, illud tamen agas, quod Dominus docuit (d) illa sententia, nempe:

X.

(c) Hieronymus
epist. 10.

Monachi
affines
Clericis.

(d) Mattheus
21.

E e e e 2

Fa-

se. Primo, quia aliæ hujus Pontificis epistolæ earent Consule, nec in præcedentium Pontificum germanis epistolis, neque in iis, quas Episcopi alii ad Romanos Pontifices, imo & ad hunc Siricium dedere, notatur hæcenus data diei vel Consulatus; ut omnino videatur necdum usus iste in signandis epistolis obtinuisse. Secundo, suspectus merito est communis utriusque Consuli titulus: nemo enim ea ætate sic scripserit, sed bene: *Arcadia Aug. & Bautone V. Clar. Coss.* Ita Papebrocius. Sed cum epistolam legitimam esse appareat, ob ea, aliæque hujusmodi motiva in dubium non revocanda. Nam licet verum sit, Episcopos ad Romanum Pontificem scribentes literas Consulatum nominibus signa-

CHRISTI
385.SIRICII PAP.
I.VALENTIN. 10. IMP.
THEODOSII 7.

Facite quæ vobis dicunt, non quæ faciunt; bibasque aquam de fonte puro, quamvis vas testaceum interdum esse contingat, vel qui haurit sit ægrotans. Sed ad institutam de Hieronymo orationem revertamur.

XI. Quenam vero in Hieronymum, cum

Quæ in Hieronymum obicerentur.

(a) Hier. epist. 25.

adhuc in Urbe esset, jactarentur convicia, licet non privatim, sed sub communi nomine monachorum; illud in primis accipe quod contigit in funere Blesillæ viduæ, sanctæ Paulæ filiæ; quæ durum vivendi genus arripuerat: cum enim eam nimium S. Paula dederet, quinam susurri detrahentium essent, ita demonstrat (a): *Quousque (dicebant) genus detestabile monachorum non urbe pellitur? non lapidibus obruitur? non præcipitatur in fluctus? matronam miserabilem seduxerunt, &c.* Et illud (b): *Nos quia serica veste non utimur, monachi judicamur; quia ebrii non sumus, nec cachinno ora dissolvimus, continentibus vocamur, & tristes; si tunica non canduerit, statim illud erivio: Impostor & Græcus est.* Hæc & alia id genus plura, cum sub nomine monachorum ipse Hieronymus carperetur.

(b) Hier. epist. 23.

XII.

Vana commenta de S. Hieronymo conficta.

(c) Apud Aug. ad frat. de e-rem. serm. 24.

Cæterum quis æquo animo ferat impostorum absurda mendacia, quibus tradiderunt Hieronymum muliebri indutum veste ab Urbe expulsum? Sub Augustini falso nomine frigidus ille fistor ista commentus est, qui cum in aliis sermonibus editis multa delira, vana, & fabulosa sub tanti Patris nomine imprudenter effutiat; in eo ipso (c) ubi ista somniat, qualia quamve portentosa mendacia blateret, superius dictum est. Sed nihilo prudentior incertus auctor ille, qui compingens S. Hieronymi vitam, una cum aliis mendaciis istud ipsum præteriisse noluit, eadem prorsus de S. Hieronymo scribens. O quanti emisset ista Ruffinus, si quis talia suo tempore excogitasset, dum leviora quæque mendacia, quæ in Hieronymum quoquo modo esse jactata audisset, ignominia a se contextæ coronæ connexit! Adeo ut ad imposturam hanc refellendam, illud sufficiens esse dicatur argumentum, quod Ruffinus istud non invexit in eum, quod in fronte fuerat collocandum; unde

certum commentum fuisse probetur: cum præsertim res tanta, in tantum virum, locoque tali admittitur, nec angulum Orbis præteriisse potuerit, ubi non sciretur. Cæterum quæ re vera in ipsum post Damasi obitum a calumniantibus fuerunt objecta, ac stimulante odio atque invidia perpetrata; idem ipse ea epistola, quam navim in Portu Romano conscensurus conscripsit, exacte recenset: ad Asellam enim nobilem Romanam virginem, Christo dicatam, vita sanctissimam, cujus post obitum res præclare gestas conscripsit, hanc epistolam dedit, hic necessario recitandam (d):

(d) Hier. epist. 99.

XIII.

Hieronymi epistola ad Asellam.

Si tibi putem gratias a me referri posse, non sapiam. Potens est Deus super persona mea sanctæ animæ tuæ restituere quod meretur. Ego enim indignus nec æstimare unquam potui, nec optare, ut mihi tantum in Christo largireris affectum. Et licet me sceleratum quidam putent, & omnibus flagitiis obrutum, & pro peccatis meis etiam hæc parva sint; tamen tu bene facis, quod ex tua mente etiam malos bonos putas. Periculosum quippe est, de servo alterius judicare; & non facilis venia, prava dixisse de rectis. Veniet, veniet illa dies, in qua & mecum dolebis, ardere non paucos. Ego probrosus, ego versipellis & lubricus, ego mendax & satana arte decipiens. Quid enim est tutius, hæc vel credidisse vel finxisse de infantibus, an etiam de noxiis credere noluisse? Osculabantur mihi manus quidam, & ore vipereo detrahebant; & dolebant labiis, corde gaudebant. Videbat Dominus & subsannabat illos; & miserum me servum suum futuro cum eis iudicio reservabat. Alius incessum meum calumniabatur & risum, & ille vultui detrahebat, hic in simplicitate aliud suspicabatur. Pene certe triennium cum eis vixi: multa me virginum crebro turba circumdedit: divinos libros, ut potui, nonnullis sæpe differui. Lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerat. Dicant, quid unquam in me aliter senserint, quam Christianum decebat? Pecuniam cujusquam accepi? munera vel parva vel magna non sprevi? in manu mea

PAGIUS

signare solitos non fuisse, Pontifices tamen Romani a Siricio suas Consulatum nominibus munire incepere; quamvis in eo usu constantes non fuerint, eorumque nomina non raro prætermiserint. Præterea non nisi Librarii errore scriptum est, *Viris clarissimis*, cum in exemplari esset, *Vir. clar.* id est, *Viro clarissimo*. Qui error alias sæpe ab Exscriptoribus commissus. Epistola Siricii, anno sequenti data, Consules etiam subscriptos habet, eaque subscriptio immerito a Papebrocio in dubium etiam vocata, ut tunc videbimus. Ob eam subscriptionem ait Papebrocius, priorem epistolam, alioquin probam, laudem integræ undequaque sinceritatis

amittere, & secundam eadem laude novo titulo justius privari. Quare non mirum, si in illis subscriptionibus, variisque loquendi formulis tuendis, majorem operam quam par esse videretur, impendamus; cum ex hujusmodi minutis res magni momenti sæpe pendeant. Hæc prima Decretalium Romanorum Pontificum, quam Eruditi passim tanquam veram agnoscunt, primaque, quæ in antiquis Ecclesiæ Latinæ Collectionibus legitur. Neque ea in dubium revocanda, cum sola in Dionysii Exigui Collectione reperiat, ex eaque desumpta sint quæcumque Cresconius ex Siricii decretis citat.

CHRISTI
385.

SIRICII PAP.
I.

VALENTIN. IO. IMPP.
THEODOSII 7.

mea es alicujus insonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit?

XIV. Nihil mihi aliud objicitur, nisi sermo meus: & hoc numquam objicitur, nisi cum Hierosolymam Paula, & Melania proficiscuntur. Esto crediderunt mentienti: cur non credunt neganti? idem est homo ipse qui fuerat; fatetur insonitem, qui dudum noxium loquebatur. Et certe veritatem magis exprimunt tormenta, quam risus; nisi quod facilius creditur quod aut fictum libenter auditur, aut non fictum, ut fingatur, impellitur. His S. Hieronymus plane demonstrat aliquem adversus se oblocutum, crimenque aliquod in eum effinxisse, eundemque in judicio sub tormentis coactum dicere veritatem, penitus negasse, quod dixerat, sicque dimissum, ut nec opus fuerit Hieronymo causam dicere. Sed subdit: Antequam domum S. Paulæ nossem, totius in me Urbis studia consonabant: omnium pene judicio digno summo sacerdotio decernebar: beatæ memoriæ Damasus meus sermo erat; dicebar sanctus, dicebar humilis & disertus. Numquid domum alicujus lascivioris ingressus sum? Numquid me vestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia Romæ matronarum, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens atque jejunans, squallens sordibus, fletibus, pene cæcata, quam continuis noctibus misericordiam Domini deprecantem Sol sæpe deprehendit? cujus canticum psalmi, sermo Evangelium, deliciæ continentia, vita jejunium? Nulla me potuit alia delectare, nisi illa, quam manducantem numquam vidi? Sed postquam eam pro suæ merito castitatis venerari, colere, suspicere cæpi; omnes me illico deseruere virtutes. O invidia primum mordax tui! o satanæ calliditas, semper sancta persequens!

XV. Nullæ aliæ Romanæ Urbi fabulam præbuerunt, nisi Paula & Melania; quæ contemptis facultatibus, pignoribusque desertis, Crucem Domini, quasi quoddam pietatis levavere vexillum. Si balneas peterent, unguenta eligerent, divitias & viduitatem haberent materiam luxuriæ & libertatis; dominæ vocarentur & sanctæ: nunc in sacco & cinere formosæ volunt videri, & in gebennam ignis cum jejunis & pœdore descendere; videlicet non licet eis, applaudente populo, perire cum turbis. Quod ad Melaniam spectat: cum eam viduam nominet, haud dubium ipsum intelligere de Melania seniori: junioris enim vivebat adhuc vir Pinianus; Nec sic quidem ejus hic meminit, quasi tunc Romæ esset, quam, jam plures ante annos vidimus in Ægyptum primo, inde vero Hierosolymam esse profectam, ibique in præsentī vitam agere: Sed idcirco ejus meminit S. Hieronymus, quod tum

ejus migrationis Hierosolymam occasione, tum Paulæ idem iter capeissent, quo & tendebat ipse Hieronymus, detractores eam calumniandi ansam arripuissent. At subdit:

Si Gentiles hanc vitam carperent, si Judæi; haberent solatium non placendi eis, quibus displicet Christus. Nunc vero, probrefas, homines Christiani, prætermittenda domorum suarum cura, & proprii (a) oculi trabe neglecta, in alieno oculo festucam quærunt: (a) Luc. 6. lacerant sanctum propositum, & remedium pænæ suæ arbitrantur, si nemo sit sanctus, si omnibus detrahatur, si turba sit pereuntium; si multitudo peccantium. Tibi placet lavare quotidie: alius has mundities sordes putat. Tu attagenem ructas & de comesto accipensere gloriaris: ego faba ventrem impleo. Te delectant cachinnantium greges: me Paula, Melaniaque plingentes. Tu aliena desideras: illæ contemnunt sua. Te delibuta melle vina delectant: illæ potant aquam frigidam suaviorem. Tu te perdere existimas, quicquid in præsentī non habueris, comederis, devoraveris: illæ futura desiderant, & credunt vera esse quæ scripta sunt. Esto inepte & inaniter, quibus resurrectio corporum persuasit, quid ad te? Nobis e contrario tua vita displicet. Bono tuo crassus sis: me macies delectat, & pallor. Tu tales miseros arbitraris: nos te miserabiliorem putamus. Par pari refertur, & invicem nobis videmur insanire.

XVII. Hæc, mi domina Asella, cum jam navim conscenderem, raptim stens dolensque conscripsi; & gratias ago Deo meo, quod dignus sim, quem mundus oderit. Ora autem, ut de Babylone Hierosolymam regrediar; ne mihi dominetur Nabuchodonosor (b), sed Jesus filius Josedech: veniat Esdras, qui interpretatur adjuvor, & reducat me in patriam meam. Stultus ego, qui volebam cantare (c) Canticum Domini in terra aliena; & deserto monte Sina, Ægypti auxilium flagitabam: non recordabar Evangelii (d); quia qui de Hierusalem egreditur, statim incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, occiditur. Sed licet Sacerdos despiciat atque levites; Samaritanus ille misericors est, cui cum diceretur (e): Samaritanus es, & dæmonium habes: dæmonium renuens, Samaritem se non negavit: quia quem nos custodem, Hebræi Samaritem vocant. Malesicum quidam me garrunt; titulum fidei servus agnosco. Magum vocant & Judæi Dominum (f) meum. Seductor & Apostolus dictus (g) est. Tentatio me non apprehendat nisi humana. Quotam partem angustiarum perpeffus sum, qui Cruci milito? Infamiam falsi criminis imputarunt: sed scio, per (h) bonam & malam famam perveniri ad regna cælorum. Saluta Paulam, & Eustochium, velit nolit mundus

in

CHRISTI
385.SIRICII PAP.
I.VALENTIN. 10.
THEODOSII 7. IMPR.

in Christo meas. Saluta matrem Albinam Sororemque Marcellam, Marcellinam quoque & sanctam Felicitatem; & dic eis: Ante tribunal Christi simul stabimus; ibi apparebit, qua mente quis vixerit. Memento mei, exemplum pudicitiae & virginitatis insigne, fluctusque maris tuis precibus mitiga. Hactenus Hieronymus ad Afellam.

XVIII.

Profectio
Hieronymi Hierosolymam.

Quod vero vides nullam ab eo salutationem impertiri Melaniae; satis indicatur quod dictum est, ipsum intelligere ea epistola de Melania seniore jam diu ante Hierosolymam profecta, ibique commorante. Quod insuper eadem epistola meminit de Paula Hierosolymam proficiscente; intelligis ex his pariter ejusdem Sancti Hieronymi modestiam, dum noluit navigare cum ea; sed praeveniens ipsam, licet in sarcinis occupatam, Romae reliquit. Porro qui fuerint ipsius Hieronymi in navigatione comites, & quando solverit e portu, idem ipse in Apologia adversus Ruffinum his verbis describit (a): *Vis nosse profectiois meae de Urbe ordinem? Narrabo breviter. Mense Augusto, flantibus etesias, cum sancto Vincentio presbytero, & adolescente fratre (Paulinianus hic erat, quem ultimo loco natum, Romae dum esset, ad se ut veniret, accersivit) & aliis monachis; qui nunc Hierosolymis commorantur, navim in Romano portu securus ascendi, maxima me sanctorum frequentia prosequente. Veni Rhegium: in Scyllaeo littore paululum steti, ubi veteres didici fabulas, & praecipitem fallacis Ulyssis cursum, & Sirenarum cantica, & insatiabilem Carybdis voraginem. Cumque mihi accolae illius loci multa narrent, darentque consilium, ut non ad Protei columnas, sed ad Ionae portum navigarem: illum enim fugientium & turbatorum, hunc securi hominis esse cursum; malui per Maleas & Cycladas Cyprum pergere: Ubi susceptus a venerabili Episcopo Epiphano, cuius tu testimonio gloriaris, veni Antiochiam, ubi fruius sum communionem Pontificis confessorisque Paulini; & deductus ab eo, media hieme & frigore gravissimo, intravi Hierosolymam. Vidi multa miracula: & quae prius ad me fama pertulerat, oculorum iudicio comprobavi. Hactenus Hieronymus de suo adventu Hierosolymam: iter vero ejus in Aegyptum prosequemur anno sequenti, quo contigit.*

XIX.

(b) Hier.
epist. 27.
Prodigio-
sa de Ener-
gumenis.

Sed quae illa miracula, antea tantum audita, nondum visa, quae tunc primum ipsum oculis perspexisse contigit? fortasse illa, quae ad sepulcra sanctorum fieri solita scribit in epitaphio (b) Paulae his verbis, dum agit de ipsa Paula loca sancta Palaestinae visente: *Cernebat variis demones rugire cruciatibus, & ante sepulcra sanctorum ululare homines more luporum,*

*vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum: alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere, suspensisque pede feminis, vestes defluere in faciem. Hæc ibi? His similia narrat S. Hilarius libro de Synodis, necnon S. Paulinus (c), atque Severus (d); qui de feminis arreptitiis illud addunt, quod licet pedibus suspensæ essent, deorsum capite, nihilominus vestes inhærerent divino miraculo pedibus, quo femineo esset pudori consul-
tum.*

Paula autem cum Eustochio filia haud diu profectioem distulit; sed quamprimum in portu Romano navim conscendens, eadem prorsus via qua Hieronymus, navigavit in Orientem. Ut autem hæc certo cognoscas: quod ad tempus pertinet, illud in primis accipe. Cum idem S. Hieronymus affirmet, defunctam esse Paulam Consulibus Honorio sextum & Aristeneto; rursumque dicat, eandem Hierosolymis commoratam esse annos viginti: utique affirmare necesse est, hoc anno eam Hierosolymam profectam esse. Vis & scire, quanto ante Hieronymus praevenerit Paulæ adventum Hierosolymam? illud accipe; ipsum de se testari (e), media hieme & gravissimo frigore Hierosolymam introisse; cum de Paula tradat (f), media hieme profectam esse Antiochia Hierosolymam versus. Quod vero de se ait (ne hoc prætermittamus) a Paulino Antiochiæ fuisse susceptum, & ab eo deductum; ne putes ipsum una cum Hieronymo Hierosolymam perrexisse, sed quod moris esset a temporibus Apostolorum, quos Christiani suscepissent hospitium, eosdem ad aliquod viæ spatium, cum discederent, comitari, secundum illud Joannis epistolæ: (g) *Fideliter facis quod operaris in fratres, & hoc in peregrinos, deducens di-
gne Deo.*

Quod autem ad Paulæ ex Urbe profectioem spectat; dignum plane Christiana fide spectaculum Roma tunc vidit, feminam Consularem, patriæ parentumque splendorem, divitias, caraque pignora, amplius non reversuram relinquere, atque una cum virgine filia Christo dicata, ad Christi cunabula per tot maris spatia & vitæ discrimina navigare. At quanta animositate? Audi Hieronymum (h): *Descendit, inquit, ad Portum, fratre, cognatis, affinibus, & quod his majus est, liberis prosequentibus, & clementissimam matrem pietate vincere cupientibus. Jam carbasa tendebantur, & remorum ductu navis in altum protraheretur: parvus Toxotius supplices manus tendebat in littore: Ruffina jam nubilis, ut suas expectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat: & tamen illa siccos tendebat ad cælum oculos, pietatem in filios pietate in Deum superans. Ne-*

(c) Pauli.
Natal. S.
Felic. 7.(d) Sever.
dialog. 1.3.

XX.

Paula
quando
profecta
est Hiero-
solymam.(e) Hier.
Apol. adv.
Ruffin.
(f) Hier.
epist. 27.(g) Joan.
3.

XXI.

Dignum
Paulæ
constantiae
exem-
plum.(h) Hier.
epist. 27.

scie-

CHRISTI
385.

SIRICII PAP.
I.

VALENTIN. IO. IMPR.
THEODOSII 7.

sciebat se matrem, ut Christi probaret ancillam: torquebantur viscera, & quasi a suis membris distraberetur, cum dolore pugnabat: in eo cunctis admirabilior, quod magnam vinceret charitatem. Inter hostium manus & captivitatis duram necessitatem nihil crudelius est, quam parentes a liberis separari: Hoc contra jura naturæ plena fides patiebatur, immo gaudens animus appetebat; & amorem filiorum majore in Deum amore contemnens, in sola Eustochio, quæ & propositi & uavigationis ejus comes erat, acquiescebat. Sulcabat interim navis mare; & cunctis, qui cum ea vehebantur, littora respicientibus, ipsa aversos tenebat oculos; ne videret, quos sine tormento videre non poterat. Fateor nulla sic amavit filios; quibus, antequam proficisceretur, cuncta largita est, exheredans se in terra, ut hæreditatem inveniret in cælo. Hæc de illa, cum solvit e portu, Hieronymus. Quænam, rogo, umquam Gentilium Romanarum nobilium feminarum tale pro religione specimen edidit? cum alioqui in Ecclesia Dei, non unius solum Paulæ, sed innumerabilium propemodum dixerim mulierum fortissimarum exempla legantur. Paulæ autem peregrinationem Hierosolymam usque, idem Hieronymus scriptis profecutus est. Conveniemus nos eam variis occasionibus sæpius futuris temporibus. Sed quæ sunt reliqua anni hujus, prosequamur.

XXII.

Concilium
Burdegalense.

Hoc item anno adversus Priscillianum cogitur Concilium Burdegalense, a quo idem hæresiarcha appellavit ad Maximum tyrannum; a quo cum suis occiditur: Sub eodem namque Arcadii atque Bautonis Consulatu (inquit Prosper in Chronico) Priscillianus in Synodo Burdegalensi, se damnandum intelligens, ad Imperatorem Maximum provocavit: auditusque Treveris ab Evodio Præfecto Prætorio, ab eodem Maximo gladio addictus est cum Euchrocia Delphidii rhetoris conjuge, & Latroniano, aliisque erroris consortibus. Quo tempore Burdegalæ quadam Priscilliani discipula, nomine Urbica, ob impietatis pertinaciam per seditionem vulgi lapidibus extincta est. Hæc Prosper summam rem gestam complexus. Porro Severus (a) post recensita quæ acta sunt in causa Priscilliani sub Gratiano, quæ suo loco superius retulimus, de his quæ acciderunt sub Maximo tyranno ita prosequitur, usque ad dictorum necem, narrationem: Jam rumor inceperat, Clementem Maximum intra Britannias sumpsisse Imperium, ac brevi in Gallias erupturum. Ita tum Ithacius, Episcopus oppugnator Priscilliani, statuit, licet rebus dubiis, novi Imperatoris adventum expectare; interim sibi nihil agendum. Igitur ubi Maximus oppidum Treverorum victor ingressus est; ingerit preces plenas in Priscillianum ac so-

(a) Sever.
l. 2.

cios ejus invidia atque criminum. Quibus permotus Imperator, datis ad Præfectum Galliarum, atque ad Vicarium Hispaniarum litteris, omnes omnino quos labe illa involverat, deduci ad Synodum Burdegalensem jubet.

Ita deducti Instantius & Priscillianus: quorum Instantius prior jussus causam dicere; postquam se parum expargabat, indignus esse Episcopatu pronunciatus est. Priscillianus vero, ne ab Episcopis audiretur, ad Principem provocavit. Permissumque id nostrorum inconstantia: quia aut sententiam irrefragantem ferre debuerant; aut si hi ipsi suspecti habeantur, aliis Episcopis audientiam reservare, non causam Imperatori de tam manifestis criminibus permittere. Ita omnes, quos causa involverat, ad Regem deducti: secuti etiam accusatores Idacius & Ithacius Episcopi; quorum studium in expugnanis hæreticis non reprehenderem, si non studio vincendi plus quam oportuit certassent. Ac mea quidem sententia est, mihi tam reos quam accusatores displicere. Certe Ithacium nihil pensi, nihil sancti habuisse desinio: fuit enim audax, loquax, impudens, sumptuosus, ventri & gulæ plurimum impertiens. Hic stultitiæ eo usque processerat: ut omnes etiam sanctos viros, quibus aut studium inerat letitionis, aut propositum erat certare jejuniis, tamquam Priscilliani socios aut discipulos in crimen accerseret. Ausus etiam miser est ea tempestate, Martino Episcopo, viro plane Apostolis conferendo, palam objectare hæresis infamiam. Namque tum Martinus apud Treveros constitutus, non desinebat increpare Ithacium, ut ab accusatione desisteret: Maximum orare, ut sanguine infelicium abstineret: satis superque sufficere, ut Episcopali sententia hæretici judicati, Ecclesiis pellerentur: novum esse & inauditum nefas, ut causas Ecclesiæ Judex sæculi judicaret.

XXIII.

Priscillianus cum suis ad Maximum.

Denique quoad usque Martinus Treveris fuit, dilata cognitio est, & mox discessurus egregia auctoritate a Maximo elicit sponsonem; nihil cruentum in reos constituendum. Sed postea Imperator per Magnum & Rufum Episcopos depravatus, & a mitioribus consiliis deflexus, causam Præfecto Evodio permisi, viro acri & severo: Qui Priscillianum gemino judicio auditum, convictumque maleficii, nec diffitentem obscænis se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpium feminarum egisse conventus, nudumque orare solitum: nocentem pronunciavit, redegitque in custodiam, donec ad Principem referret. Gestis ad Palatium delatis, censuit Imperator Priscillianum sociosque ejus capitis damnari oportere. Caterum Ithacius videns, quam invidiosum sibi apud Episcopos foret, si accusato etiam postremis rerum capitalium judiciis asti-

XXIV.

Priscillianus cum suis subiectus gladio.

tisset

CHRISTI
385.SIRICII PAP.
I.VALENTIN. IO. IMPR.
THEODOSII 7.

risset (etenim iterari iudicium necesse erat) subtrahit se cognitioni frustra, calido jam scelere perfecto. At tum per Maximum accusator apponitur Patricius quidam Fisci patronus. Ita eo insistente, Priscillianus capitis damnatus est, unaque cum eo Felicissimus, & Armenus, qui nuper a Catholicis, clerici Priscillianum secuti, desciverant. Latronianus quoque & Euchrocia gladio perempti. Instantius, quem superius ab Episcopis damnatum diximus, in Sylinam* insulam, quæ ultra Britanniam sita est, deportatus.

* Silvi-
nam.

XXV.

Itum deinde in reliquos, sequentibus iudiciis, damnatique Asarinus, & Aurelius diaconus gladio: Tiberianus, ademptis bonis, in Sylinam insulam datus: Tertullus, Potamius, & Joannes tamquam viliores personæ, & digni misericordia, quia ante questionem se ac socios prodidissent, temporario exilio intra Gallias relegati. Hoc fere modo homines luce indignissimi, pessimo exemplo necati, aut exiliis multati: quod initio iure iudiciorum & egregio publico exemplo defensum, postea Ithacius in iurgiis solitus, ad postremum convictus, in eos retorquebat, quorum id mandato & consiliis effecerat: solus tamen omnium Episcopatu detrusus Nardacius, licet minus nocens, sponte se Episcopatu abdicaverat; sapienter id & verecunde, nisi postea amissum locum repetere tentasset. Cæterum Priscilliano occiso, non solum non repressa est hæresis quæ illo auctore proruperat, sed confirmata, latius propagata est: namque sectatores ejus, qui eum prius ut sanctum honoraverant, postea ut martyrem colere cœperunt. Peremptorum corpora ad Hispanias relata, magnisque obsequiis celebrata eorum funera. Quin & jurare per Priscillianum, summa religio putabatur: ac inter nostros perpetuum discordiarum bellum exarserat, quod jam per quindecim annos fœdis dissensionibus agitatum, nullo modo sopiri poterat. Et tunc cum maxime discordiis Episcoporum turbari aut misceri omnia cernerentur, cunctaque per eos odio aut gratia, metu, inconstantia, invidia, factione, libidine, avaritia, arrogantia, somno, desidia essent depravata; postremo plures adversum paucos bene consulentes, insanis consiliis & pertinacibus studiis certabant. Inter hæc plebs Dei, & optimus quisque probro atque ludibrio habebatur. Hactenus Severus: qui sub Stiliconis Consulatu eam se scripsisse historiam superius demonstrat.

XXVI.

Exprobrata fuit in Maximum a Pacato (a) Latin. (a) in Panegyrico Theodosio dicto horum cædes, dum ait: Sed nimirum graves suberant, invidiosæque causæ, ut uno ad pœnam Clarivatis matrona raperetur*; objicibatur enim atque etiam exprobrabatur mulieri viduæ nimia religio

* trahere-
tur.

& diligentius culta divinitas. Quid hoc majus poterat intendere accusator sacerdos? Fuit enim, fuit & hoc delatorum genus, qui nominibus Antistites, re vera autem satellites, atque adeo carnifices, non contenti avitis evoluisse pairimoniis, calumniabantur in sanguinem, & vitas premebant reorum jam pauperum. Quinetiam cum in iudiciis capitalibus astitissent, cum gemitus & tormenta miserorum auribus ac luminibus haussissent, cum licetorum arma, cum damnatorum frena tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant; & cæremonias, quas inæstaverant mentibus, etiam corporibus inquinabant. Hos ille Phalaris in amicis habebat; hi in oculis ejus atque etiam in osculis erant; nec injuria, a quibus tot simul votiva veniebant, avaro divitum bona, cruento innocentium pœna, impio religionis injuria. Hæc Pacatus, nullum Gentilis homo delectum habens inter Catholicos & hæreticos; putans, superstitiosos Gnosticos Priscillianistas, Christianæ religionis exactissimos fuisse cultores.

Quæ Pa-
catus in
Maximum
ob necem
hæretico-
rum.

Quod vero ad Latronianum pertinet, quem eadem ex causa una cum Euchrocia gladio necatum cum Severus, tum Prosper affirmant; apud S. Hieronymum Matonianus legitur, de quo (b) ait: Matronianus provinciæ Hispaniæ vir valde eruditus, & in metrico opere veteribus comparandus, cæsus est & ipse Treveris cum Priscilliano, Felicissimo Juliano, Euchrocia ejusdem factionis auctoribus: extant ejus ingenii opera diversis metris edita. Meminit idem S. Hieronymus de Priscilliano, cum ait (c): Quid loquar de Priscilliano, qui & sæculi gladio & totius Orbis auctoritate damnatus est? Et alibi (d) de eodem tradit, edidisse multa opuscula, habuisseque defensores, qui eum excusarent non senisse cum Gnosticis, sicut adversarii fuerant criminati. Sed frustra ab impietate vindicare curarunt hominem, quem opera probrosa condemnarunt; cujus sordes putidarum libidinum nec Bætis Tagusque abluere valuissent.

XXVII.

Latronia-
nus poeta.
(b) Hier.
de Script.
Eccl. in
Matronia-
no.(c) Hier.
adv. Pelag.(d) Hier.
de Script.
Eccl.

De Tiberiano quoque Bætico, quem Severus eadem ex causa relegatum a Maximo dicit in insulam Sylinam, idem Hieronymus agit his verbis (e): Scripsit pro suspitione, qua cum Priscilliano accusabatur hæreseos, apologeticum, tumentum compositoque sermone. Postea, post suorum cædes tædio victus exilii, mutavit propositum; & juxta sanctam scripturam, canis reversus ad vomitum; filiam, devotam Christo virginem, matrimonio copulavit. Hæc ipse, idemque in Chronico meminit cujusdam Tiberiani viri disertissimi, qui anno trigesimo Imperii Constantini Præturæ titulo Gallias administrabat; quem

XXVIII.

De Tibe-
riano Pri-
scilliani-
sta.(e) Hier.
de Script.
Eccl.

CHRISTI
385.

SIRICII PAP.
I.

VALENTIN. IO. IMPF.
THEODOSII 7.

quem ob temporis discrepantiam ab hoc putamus esse diversum.

XXIX.

Cur improbatum supplicium hæreticorum.

Quod autem impurissimorum hominum condemnatio, qui ob turpissima scelera etiam Gentilium Imperatorum legibus iustissime gladio ferendi erant, notam inusserit indelebilem Episcopo accusatori; illa in primis causa præcessit, quam ex Severo reddidimus, nimirum accusatorem fuisse huiusmodi, qui odio potius quam divinæ legis zelo commoveretur, quod ipse voluptuosos quosque jejunantes etiam Catholicos (ut accidit de Sancto Martino) cum Prisciliano sentire culparet: quodque itidem pœna sanguinis procul abhorreret a mansuetudine muneris pastoralis: nondum enim de Episcopo aliquo auditum in Ecclesia Dei erat, de fontibus pœnam sanguinis exegisse. Quomodo autem sequenti anno ea de causa in Galliis, nempe Treveris, convenit Concilium Episcoporum, qui Ithacium communionem privarunt, suo loco dicturi sumus; ubi & Maximi factum accuratius perpendetur. Jam vero ad res Ecclesiasticas Orientalis Ecclesiæ digrediamur oratio.

XXX.

(a) Socr. l. 5. c. 12.

Timothei obitus, Theophili electio.

(b) Pallad. in Lausiac. c. 12.

(c) Apud Theod. Balsam. in fin.

(d) l. 3. de Epis. judic. C. Theod.

Hoc eodem anno, iisdem Consulibus (ut auctor est Socrates a) Timotheus Episcopus Alexandrinus, cum sedisset annos quinque, decessit; in cuius locum, Theophilus successit. Hujus Timothei, cum Ammonem sanctissimum monachum ob auriculæ spontaneam amputationem effectum irregularem, nihilominus Episcopum ordinavit, sententia hæc fuit (b): *Judæis lex ista servatur. Ego, si dederitis mihi aliquem etiam naribus truncum, sed moribus probum, non eum dubitabo Episcopum facere.* Extat ejusdem apud Græcos epistola canonica (c). Mentio quoque ejusdem Timothei habetur in rescripto Theodosii Imperatoris ad Optatum Præfectum Augustalem Ægypti de Ecclesiastico jure illibate servando, his verbis (d):

XXXI.

* fatigatos.

*Graviter admodum mota est nostra clementia, quedam ab his qui Episcoporum sibi nomina vendicant, perpetrata, & contra leges non minus divinas, quam humanas improba temeritate commissa; vexatos etiam nonnullos Orthodoxorum clericos, quorum ætas huic injuriæ a sacerdotio repugnabat, flagitatos * itineribus, quæstionariis deditos, atque hæc omnia.*

Ann. Eccl. Tom. V.

per eos commissa, qui ad tegumenta frontis, sacerdotis nominis titulos præferabant. Denique lectis in consistorio precibus, quibus Episcopalis pietas aliquid postulans refragatur, denegatque; idcirco continua lege sancimus, nomen Episcoporum, vel eorum qui Ecclesiæ necessitatibus serviunt, ne ad judicia sive ordinariorum sive extraordinariorum Judicum pertrahatur. Habent illi Judices suos, nec quicquam his publicis commane cum legibus; quantum ad causas tamen Ecclesiasticas pertinet, quas decet Episcopali auctoritate decidi. Quibuscumque igitur mota fuerit quæstio, quæ ad Christianam pertineat sanctitatem, eos decebit sub eo Judice litigare, qui Præsul est in suis partibus omnium sacerdotum, idest per Ægypti diœcesin, Optate carissime ac jucundissime. Quare laudabilis auctoritas tua arbitrio temperato, quicquid negotiorum aliunde incidet, terminabit, habituro Pontificium sacræ disceptationis Timotheo Episcopo, quem sibi omnes etiam suo judicio præulere: est enim vir cum omnium sacerdotum susceptione venerandus, tum etiam nostro judicio approbatus. Hucusque Theodosii rescriptum; quod utcumque mendis sit depravatum, perspicue tamen illud insinuat, judicia Ecclesiastica per Episcopos esse tractanda.

Theodosius saluum vult jus Ecclesiasticum.

Hic, lector, accurate hominum primum, ac subinde Dei contemplare judicium. Duo enim hic habes eodem prope narrationis contextu in eadem ferme causa Imperatorum exempla, nempe Theodosii Aug. atque Maximi, tyranni potius digni nomine: quibus ab iisdem personis, nempe pravis Episcopis, adversus alios collegas importuna est facta suggestio. Maximus sibi arrogat causam Episcoporum, desert appellationi hæresiarchæ, judicat causam, adulteros legibus sæculi gladio vindici subicit; quod juste irrogatum supplicium rei multorum scelerum meruissent. Sic plane judicat Maximus: Theodosius vero longe diverse; quippe qui insensissimo primum accepit animo, Episcopos deferre ad Præfectos vel ipsum Imperatorem excessus collegarum, vel crimina inferioris ordinis sacerdotum, subterfugientes Episcopale judicium. Hos rejicit Imperator, nec audiri patitur a Præfectis, quos & dato rescripto ammonuit ab Ecclesiasticis judiciis penitus

XXXII.

Digna collatio.

F f f absti-

PAGIUS

V. Theophilus sit Episcop. Alexandr.

Ad num. XXX. Timotheus Episcopus Alexandrinus obiit die vicesimo sexto mensis Epiphæ, inquit Theophanes, cui suffragatur Auctor Chronici Patriarcharum Cophitarum, qui ait, eum diem concurrisse cum Dominica. Quare cum dies ille XXVI. Epiphæi concurrat cum die vicesimo mensis Julii, qui currenti anno Dominicalis fuit, liquet, Timothei obitum recte a Baronio consignatum. Scripsit, teste Sozomeno

lib. 6. cap. 29. Vitam Sancti Apollonis, & aliorum Monachorum, qui in Ægypto, imperante Theodosio, floruerunt, quo Opere modo non extante Palladium usum, non dubitandum; cum Rufinus lib. 3. cap. 29. alios ante se Sancti Macarii Alexandrini miracula scripsisse testetur. Facundus lib. 4. cap. 2. epistolam ejus ad Diodorum refert, ubi se Divi Athanasii discipulum Timotheus profitetur. Timotheo successit Theophilus. Ad

CHRISTI
385.SIRICII PAP.
I.VALENTIN. IO. IMPP.
THEODOSII 7.

abstinere, quæ ad Episcopos Ecclesiasticarum rerum ac personarum legitimos Judices deferri mandavit. Ita se habere in eadem ferme causa dissimilia ac prorsus inter se diversa duorum Imperatorum judicia. Quodnam autem horum justius fuerit, non solum Synodali fuit postea sententia definitum, sed divini iudicii æqua lance libratum, & alterius jactura vitæ atque Imperii declaratum: cum alioqui Maximus exerens, ut alter Phinees, gladium in turpissimorum hominum necem, sanctificasse manus suas Domino, ob idque ut Phinees perennitatem Imperii commeruisse videri potuisset: quem tamen non cædes fontium culpabilem reddidit, sed arrogatum sibi sacerdotale iudicium, quantumlibet Episcoporum illorum consensione delatum: Ut intelligant omnes, quam gravius delinquant, qui illud, contradicentibus sacerdotibus, sibi vendicant & extorquent. Sed jam reliqua prosequamur.

XXXIII.

Obitus
Placillæ
Augustæ.
(a) Marcel.
in Chron.

Eodem anno creditur defuncta Placilla Augusta, quam superiori peperisse constat Honorium; cum & sequenti anno reperiatur Theodosius Gallam conjugem accepisse (a). Laudavit eam funebri oratione Gregorius Nyssenus, quæ & virtutes illius pluribus profecutus est, locum describens ubi defuncta, in Villa nimirum Scotoumin dicta, quæ a tenebris nomen habens, extinguendæ lucen- tis egregie in Ecclesia facis videbatur esse prænuncia. Meminit ejusdem Placillæ, perperam alibi scriptæ, Flacillæ, S. Ambrosius in funere Theodosii, eamque Deo

PAGIUS

VI.
Obitus
Placilla
uxoris
Theodosii
Magni.

Ad num. XXXIII. & seqq. Placilla seu Flacilla Antonii nuper Consulis filia, quam Theodosius ante Imperium uxorem duxerat, hoc anno obiit, ut Auctor Chronici Alexandrini insinuat. Baronius Flacillam appellatam fuisse contendit; Lambecius vero tomo 2. Bibliothecæ Cæsareæ pag. 586. Placillam: ex Antiquis enim alii eam Placillam, alii Flacillam vocant. Ea defuncta, Theodosius Gallam Valentiniæ senioris ex Justina filiam, uxorem duxit anno CCCLXXXVII. ut recte Baronio observatum. Fuit Placilla mater Arcadii, Honorii, & Gratiani, qui præmature obiit, quique tamen matri superstes fuit, ac præterea Pulcheriæ ante matrem demortuæ. Patent hæc partim ex Gregorio Nysseno Oratione in funere Placillæ sub finem, partim ex Ambrosio in Orat. de obitu Theodosii Magni. Ait Nyssenus: *Dicam etiam aliquod maritalis amoris indicium & argumentum. Oportebat omnino, soluto corporis conjugio, etiam pretiosa bona, quibus abundabat, venire in distributionem. Cum enim tres essent liberi (hæc enim bonorum capita sunt) qui virilis sexus essent, apud patrem reliquit, qui regno ejus præsidio essent. Ad suam vero partem solam filiam pertinere exilimavit. Vides quanto candore atque equitate animi pariter ac indulgentia sit usa, quæ in rebus pretiosis majorem partem viro concesserit. Tertii filii, cujus Cangius in Familiis Byzantinis Augustis non*

conjunctam in coelis affirmat. Sed qualis quantave esset Christiana femina eadem Augusta, Theodoretus ita describit (b), cum Theodosii egregias virtutes eidem sanctæ conjugi Placillæ acceptas fert: *Conjux ejus, nempe Placilla, numquam destitit divinas leges eidem Theodosio in memoriam redigere; seque primum eisdem accurate ipsa erudierat. Siquidem ea non Imperatorio principatu se insolenter extulit; sed divinum, quo flagrabat, desiderium augere studuit. Quippe beneficii magnitudo amorem erga dominum multo reddidit ardentiorum. Itaque ad eos sublevandos, qui mutilata corpora, membraque omnia labefactata haberent, nihil non diligentia & curæ adhibuit; atque ad eam rem non servorum, seu stipatorum opera usa est, sed illa ipsa hoc fungi ministerio, adire eorum hospitia, & singulis necessaria suppeditare voluit: simili quoque ratione, ecclesiarum hospitia visere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, jusculum gustare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia denique alia munera obire, quæ servi & ancillæ exequi solent. Atque illis qui eam ab hoc genere ministerii avocare studebant, respondit: *Aurum distribuere, decere Imperatorem; se autem pro ipso Imperio, ei qui id ipsum dederat, illam operam offerre debere. Quinetiam percrebro solebat marito dicere: *Semper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui jam sis: ista assiduo animo complectens, non te ingratum***

(b) Theod.
l. 5. c. 18.Placillæ
virtutes.

meminit, & filix nomina prodit Ambrosius citatus: *Nunc se Augusta memoria Theodosius regnare cognoscit. . . . nunc sibi Rex est, quando recipit etiam filium Gratianum & Pulcheriam, dulcissima sibi pignora, quæ hic amiserat, quando ei Flacilla adhaeret. Gratianus itaque ante patrem decessit; falliturque Baronius, qui scribit, Gratianum ante matrem vita functum esse.*

Est hic primus annus persecutionis a Justina Augusta adversus Ambrosium Mediolanensem Episcopum excitatæ, quam anno sequenti explicabimus.

Diviso Illyrico in Orientale & Occidentale, quod anno CCCLXXIX. factum fuisse, certum sit ex iis quæ anno CCCLXXX. num. IV. & seqq. & anno CCCXC. num. III. & seqq. in medium adduxi, Pannonia, utrumque Noricum, Dalmatia, Mœsia, Dardania & Creta in Imperio Occidentali remansere; servataque est hætenus Sirmio, quæ Sedes fuerat Præfecti Prætorio Illyrici, sua dignitas, constituto illic Vicario Præfecti Prætorio Italiæ, qui Provincias illas regeret. Sedes vero Præfecti Prætorio Illyrici translata est Thessalonicam, eique contributæ Macedonia, Theffalia, Achaia, Epirus utraque, Prævalis & utraque Dacia. In Ecclesiasticis sicut ante eam divisionem totum Illyricum Episcopo Romano seu Patriarchæ Occidentis suberat; ita & post illam eidem subditum remansit; quia, ut scribit Innocentius

VII.
D. Ambro-
sius vexa-
tur.VIII.
Occasione
divisionis
Illyrici
Theffaloni-
censis Vi-
cariatus
institutus.

Papa

CHRISTI
385.

SIRICII PAT.
I.

VALENTIN. IO. IMPP.
THEODOSII 7.

rum ostendes erga patronum; sed Imperium, quod suscepisti, iuste & legitime gubernabis; atque eo rite administrando cum qui ipsum donaverit, auguste sancteque coles. Eiusmodi sermonibus semper cum viro habitis, semina virtutum animo ejus mandata præclarissime, commodissimeque rigavit. Ista Theodoretus.

XXXIV.

De Pulcheræ infantis obitu.

Genuit hæc Theodosio, præter Arcadium & Honorium, Pulcheriam; sed vivente adhuc matre Placilla, tenella infans cito decessit; in cujus funere idem Gregorius Nyssenus, qui Constantinopoli erat, habuit panegyrim, de qua & in funere Placillæ matris: *Quomodo igitur, inquit, fecit distributionem? Cum tres essent liberi (hæc enim honorum capita sunt) qui virilis sexus essent apud patrem reliqui, qui regno ejus præsidio essent; ad suam vero partem solam filiam pertinere existimavit.* Quanto vero odio eadem Placilla Augusta execrata fuerit impios Arianos, idem Gregorius ad cumulum ejus laudum adjicit hujusmodi corollarium (a): *Simulacrorum odium commune est omnibus qui fidei participes sunt: sed ejus præcipuum, quod Arianam infidelitatem similiter atque simulacrorum cultum abominabatur. Nam eos qui in creatura divinum numen esse existimarent,* Ann. Eccl. Tom. V.

(a) Greg. Nyss. orat. in funere Placilla.

nibilo minora colere atque venerari putabat, quam qui ex materia simulacra efficiunt. At recte ac pie ita judicabat. Nam qui creaturam adorat, etiam si in nomine Christi id faciat, simulacrorum cultor est, Christi nomen simulacro imponentis. Idcirco cum didicisset, quod non sit Deus recens & novus, unam Deitatem adorabat, quæ in Patre & Filio & Spiritu sancto glorificatur. In hac fide crevit, in hac viguit, apud hanc spiritum deposuit, ab hac oblata est sinui patris fidei Abrahami juxta fontem Paradisi, &c. Certe quidem per Arianos occulto tramite diabolum conatum esse restituere idololatram, alibi idem auctor pluribus docet, nosque superius diximus ex sententia Athanasii.

Ad postremum autem corrigendus hic error, in quem nos secuti Græcos auctores, incurrisse fatemur in nomine Placillæ, de cujus obitu agimus; ita quidem Græci omnes appellant Placillam, Gregorius Nyssenus in inscriptione funebris orationis, eodem modo Socrates (b), Sozomenus (c), Theodoretus (d), Suidas, Zonaras & alii; ita etiam inemendato errore reddiderunt Latini interpretes; & alii eodem reperiuntur errore decepti, ut Panvinus (e): Quos secuti æque nos Placillam nominavimus, quæ

XXXV.

(b) Socras. l. 5. c. 12.
(c) Sozo. l. 7. c. 6.
(d) Theod. l. 5. c. 9.
(e) Panvin. de Roman. princ. l. 3.

F f f f 2

re

PAGIUS

Papa Epist. XXX. ad Alexandrum Episcopum Antiochenum, Ecclesiæ dignitati non congruit ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque aut divisiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit Imperator. Hæc tamen divisio Illyrici Episcopis Constantinopolitanis cupiditatem injecit, Orientale suæ Sedi subjiciendi; quod non semel eos tentasse Tomo sequenti visuri sumus, Pontifices Romani, ut eorum consiliis obviam irent, impedirentque quominus Episcopi Illyrici Orientalis a suâ jurisdictione recederent, Episcopum Thessalonicensem Vicarium Sedis Apostolicæ in illis partibus constituendum judicarunt. Erat quippe Thessalonica in civilibus urbs celeberrima *μῆτρὸς πόλεως Μακεδονίας* idest, Mater totius Macedonia, ut legitur in Antipatri Epigrammate lib. I. *ἀπόδος*, & Sedes Præfecti Prætorio Illyrici Orientalis. In Ecclesiasticis vero nna erat ex Apostolicis Ecclesiis a Paulo Apostolo fundata, ut ipsemet Epistola I. ad Thessal. cap. 1. docet, & legitur in Actis Apostolorum cap. 17. Indeque Tertullianus in lib. de Præscript. cap. 20. & 26. enumerans Ecclesias Apostolicas, a quibus cæteras dixerat traducem fidei & semina doctrinæ mutuatas esse, inter illas locat Thessalonicensem; cum paulo ante dixisset, apud ipsas suis locis adhuc præsidere cathedras Apostolorum.

IX.

Ea institutio a Siricio PP. facta.

Non convenit inter Eruditos, quis primus Romanorum Pontificum Episcopos Thessalonicensis hoc honore affecerit; alii eam liberalitatem referunt ad Damasum, cujus tempore Acholius & Anysius Thessalonicensem Sedem tenuere; alii vero, uti Baluzius in Supplemento lib. 5. Marcæ de Concordia Sacerdotii & Imperii cap. 23. Siricium hujus Vicariatus au-

ctorem faciunt. Quæ ultima sententia a Viro doctissimo ibidem pluribus probata, præferenda. Siricius enim scribens ad Anysium Thessalonicensem Episcopum, ut videre est in Collectione Holsteniana, nullam Damasi mentionem facit, haud dubie facturus, si eadem auctoritas ab illo tributa Anysio fuisset. Præterea Leo I. repetens primordia Vicariatus Episcoporum Thessalonicensium in Epistola ad Anastasium, in eadem Collectione edita, a Siricio incipit, omisso Damaso. Verum quidem est, Innocentium I. Nicolaum I. & Joannem III. Pontifices Romanos hujus Vicariatus initium Damaso attribuire. Sed id processit ex eo quod Damasus mandata interdum aliqua, ubi occasio tulit, dedit Acholio & Anysio; quo exemplo invitatus Siricius, vices suas commisit per Illyricum, & præteritæ delegationis occasione expirantem auctoritatem certa tum primum ratione, Ecclesiæ Thessalonicensi commisit. Licet itaque Leo Vicariatum Thessalonicensem a Siricii delegatione repetat; indicat tamen aliquam fuisse antea istiusmodi delegationem in Illyrico, sed quæ certa tum primum ratione firmata sit. In ea enim Epistola quæ extat apud Holstenium pag. 145. dicit Leo, se committere Anastasio Episcopo Thessalonicensi vices suas per Illyricum, additque se id facere exemplo Siricii, simulque arcanum aperit conciliationis a V. Cl. Baluzio allatæ: *Beata recordationis Siricii exemplum secuti*, inquit, *qui Sanctæ memorie Anysio prædecessori tuo bene de Apostolica Sede tunc merito, & rebus post sequentibus approbato, certa tum primum ratione commisit, ut per illam provinciam possis, quas ad disciplinam teneri voluit, Ecclesiis subveniret.* istam observationem confirmant sequentia verba Leonis; qui,

CHRISTI
385.SIRICII PAP.
I.VALENTIN. IO. IMP.
THEODOSII 7.

re vera, Flaccilla dicenda est. Prodit
id in primis vetus numisma, cujus hic

tibi formam cudendam curavimus, quæ
sic se habet.

XXXVI. Neque dubitari potest, quin sit ipsa imago conjugis Theodosii, cum præter hanc Flaccillam nulla legatur Christiana ejus nominis Augusta. Docet hoc ipsum præterea Claudianus in carmine de laude Serenæ, ut ibi: *Flaccillam, Mariamque &c. & inferius: Commotum Flaccilla virum*. Fuisse illi quoque cognomen Ælia, ut in numismate habes expressum, idem docet auctor, ubi ait: *His fontibus Ælia fluxit*. Ducebat & ipsa genus ab Hispania, ubi Ælia familia clarissima erat; ex qua pariter Ælius Hadrianus, quem æque ex Hispania traxisse originem, Spartianus affirmat. Rursum vero in emendatioribus voluminibus S. Ambrosii in funeris Theodosii oratione, Flaccillam & non Placillam invenies appellatam; quem & secutus est Paulus diaconus in Appendice ad Eutropium. Conferat ad hæc, quod hujus neptem, Arcadii filiam, Prosper & Marcellinus in Chronicis, sub Consulatu Cæsarii & Attici, Flaccillam recte nominant. Idem & constat de pronepte, Theodosii minoris filia, quæ Flaccilla item dicitur a Marcellino, sub Consulatu Antiochi atque Bassi. At quod in corrigendis erratis hic simus, emendamus insuper, quod tres tantum diximus fuisse ex Flaccilla Theodosio filios, duos superstites, unam defunctam Pulcheriam: addimus & quartam prolem ad superos æque transmissam, nempe Gratianum infantem, eundemque cito ex hac vita subductum. De his namque omnibus ista habet S. Ambrosius in oratione habita in funere Theodosii: *Nunc te Augusta memoria Theodosius regnare cognoscit, quando in regno Domini Jesu Christi est, & considerat templum ejus. Nunc tibi Rex est, quando recipit etiam*

filium Gratianum & Pulcheriam jam dulcissima sibi pignora, quæ hic amiserat. Hæc Ambrosius. At de Flaccilla hætenus, ejusque ex Theodosio prole suscepta. Ex quibus non solum quæ sunt dicta corrigas, sed & auctores emendes, sive Latinos sive Græcos, qui Placillam loco Flaccillæ nominant, & tres tantum tribuunt filios Theodosio Imperatori.

Hoc eodem anno Theodosius Imperator ad Cynegium P. P. ita rescripsit (a) adversus idololatrias iterum reviviscentes: *Ne quis mortalium ita faciendi sacrificii sumat audaciam, ut inspectione jecoris, extorumque præfagio, vanæ spem promissionis accipiat; vel (quod est deterius) futura sub execrabili consultatione cognoscat. Acerbioris etenim imminet supplicii cruciatus eis, qui contra vetitum præsentium vel futurorum explorare tentaverint veritatem. Dat. VIII. Kal. Junii Constantinop. Arcadio A. I. & Bauto V. C. Coss. Sanxit hæc & alia Theodosius adversus Gentilium superstitionis cultum, quorum meminit Augustinus (b), necnon Ambrosius (c), qui ejus in abolendis idolis studium commendat.*

Sustulit hoc pariter anno, ad eundem P. P. rescribens (d), fidicinas ac psaltrias mulieres civitatum pestes: hisce enim illecebris mores civium corrumpabant: de his namque ait S. Hieronymus scribens ad Furiam (e): *Fidicinas & psaltrias, & istiusmodi chorum diaboli, quasi mortifera sirenarum carmina, proturba ex adibus tuis*.

Quo item anno Valentinianus Imperator de relaxandis vinculis Paschali tempore ejusmodi generale edictum proposuit (f):

Nemo deinceps tardiores fortassis affatur

XXXVII.
(a) l. 9. de Pagan. C. Theod.

Lex Theodosii adversus idololatrias.

(b) Aug. epist. 48.

(c) Ambr. orat. in funer. Theod.

(d) l. 10. de scnic. C. Theod.

(e) Hier. epist. 10.

XXXVIII.

(f) l. 8. de indulg. crim. Cod. Theod.

PAGIUS qui, cum memoriam iniret eorum Episcoporum Thessalonicensium, quibus Romani Pontifices commiserant vices suas, omnino incipit ab Anyso, dum ait, prædecessores suos, commississe vices suas prædecessori decessorique Anastasii, idest Anyso & Rufo, quibus successerat Ana-

stasius. Quare cum horum tantum mentionem faciat Leo, manifestum est, ab Anyso incepisse eum Vicariatum, de quo sæpe Tomo sequenti mentio occurret: cum enim Baronius Collectionem Holstenianam non viderit, ex ea Annales infra supplendi erunt,

CHRISTI
385.

SIRICII PAP.
1.

VALENTIN. IO. IMPP.
THEODOSII 7.

De reo-
rum in-
dulgentia
Paschali
tempore.

tus nostræ perennitatis expectet. Exequantur Judices quod indulgere consuevimus. Ubi primum dies Paschalis extiterit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula solvantur. Sed ab his secernimus eos, quibus contaminari potius gaudia letitiamque communem, si dimittantur, advertimus. Quis enim sacrilego diebus sanctis indulgeat? Quis adultero vel inæsti reo tempore castitatis ignoscat? Quis non raptorem in summa quiete & gaudio communi persequatur instantius? Nullam accipiat requiem vinculorum, qui quiescere sepulchros quadam sceleris immanitate non sivit. Patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulteratorque monetæ. Homicida quod fecit, semper expectet. Reus etiam majestatis, de domino, adversus quem talia molitus est, veniam sperare non debet. Dat. V. Kal. Mart. Mediolan. Arcadio I. & Bautoe Coss. De ejusmodi sane consuetudine & lege Imperatoris meminit S. Ambrosius (a), cum exprobrat in ipsum Imperatorem, quod Justinæ Augustæ matris suasionem, Paschatis tempore pios viros

carceri manciparit, quo vinciti dimitti solerent. Sed de his inferius.

Id ipsum quidem, nempe ut Paschali tempore vinciti relaxarentur, præstare quoque solebant Christiani, qui in Oriente regnabant Imperatores; quod & a Theodosio æque pietatis officium exhibitum est: meminit namque S. Joannes Chrysostomus ejusmodi religiosæ consuetudinis, cum agit de oratione Flaviani Episcopi Antiocheni, quam Constantinopoli coram Theodosio habuit, legatione fungens pro populo Antiocheno sub gladio ira Principis periclitante; nam hæc tunc ad Theodosium Flavianus: Recordare priorum, quando solemnitate hac, nempe Paschali, superveniente, per totum Orbem terrarum epistolam misisti, jubentem carcere detentos dimitti, & illis ignosci crimina: & illis humanitatem tuam demonstrare non sufficientibus, per litteras dicebas: Utinam mihi liceret, & defunctos revocare, & resuscitare, & ad priorem vitam reducere. Erant enim hæc verba in sanctione contexta; quæ non reperitur.

XXXIX.

Theodosius promulgat indulgentiam reorum.

(a) Ambr. epist. 33.

JESU CHRISTI
ANNUS
386.

SIRICII PAP.
ANNUS
2.

VALENTIN. II. IMPP.
THEODOSII 8.

I.

Recentissimus octogesimus sextus Christi annus aperitur Consulatu Honorii & Evodii; erat hic apud Maximum fungens (ut vidimus anno superiori in rebus Priscilliani) Galliarum Præfectura. Quod igitur Fastis adscriptum videas Evodium Maximi hominem, plane intelligis inter ipsum ac Theodosium & Valentianum Imperatores pacis fœdera esse transacta; cujus quidem violator & ruptor Maximus primus fuit, ut suo loco dicitur. Quod vero ad Honorium Consulem crea-

tum spectat; erat plane puer infans, de quo Claudianus:

Inter cunabula Consul
Proverberis signans posito modo nomine
Fastos,
Donaturque tibi qui te produxerat annus
Natum quidem esse Honorium anno superiori, mense septembris, auctor est Marcellinus in Chronico: qua ratione dicendum, ipsum, cum ei Consulatus traditus est, infantem fuisse quatuor mensium.
Anni vero hujus exordio, nimirum ipso men-

Ita

in Occidente: Consulatus Honorii juxta primam regulam; anno enim CCCLXXXV. Puer nobilissimus dictus.

Ad num. II. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum veterum Pontificum, dubitat de integritate epistolæ a Siricio Papa in Concilio Romano hoc anno celebrato scriptæ ad Episcopos Africa, datæ Roma in Concilio Episcoporum octoginta, sub die VIII. Idus Januarii, post Consulatum Arcadii Augusti & Bautois, Virorum clarissimorum Consulium. Insolens, inquit Papebrocius, formula, eoque difficilium recipienda, quod annus per priorem Consulatum signetur, quo tamen anno magistratum illum inivisse sciebantur Honorius N. P. & Fl. Evodius: quanto enim major fuit hujus Consulatus lætitia per Imperium, tanto

II.

Decretalis Siricii non bene impugnata.

PAGIUS ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5879.

ÆC. IV. ☉ 3. D. ☽ 7. P. 5. April. Indict. 14.

Anno Urbis 1139.

JESU CHRISTI 386.

Olymp. 291. all. 2.

SIRICII PAPÆ 3.

A.C. 386.

VALENTINIANI JUNIORIS 2.

THEODOSII 8. ARCADII 4.

I. Consules.

[1] AD num. I. Coss. Honorius Nobilissimus puer, & Evodius; illic in Oriente, hic

NOTÆ

[1] Coss. Honorius nobilissimus puer, & Evodius. Utrisque Flavii prænomen tribuunt nonnulli Fastorum concinnatores. De Honorio nullum est dubium. Vulgares Fasti, puta Idatii, Prosperi Aquitani, & Marcellini Comitum: Honorio nobilissimo (al. puero) & Evodio. Prosperi Chronicon MS. Honorio N. P. scilicet, nobilissimo puero, & Evodio, Paschalis laterculus MS. in fine Genadii; Honorio & Evodio, pro Evodio.

CHRISTI
386.SIRICII PAP.
2.VALENTIN. II. IMPP.
THEODOSII 8.Conci-
lium Ro-
manum.
(a) Siric.
epistol. ad
Episc. A-
fric.

menſe Januarii, celebratum eſt a Siricio Papa Romæ in baſilica ſancti Petri Concilium octoginta Epiſcoporum; cujus extat epiſtola Synodalis (a) data octavo Idus Januarii poſt Conſulatum Arcadii atque Bautonis; quod ſcilicet novorum Conſulum nomina Romæ nondum publicis auſpiciis promulgata eſſent. Porro in hoc Concilio novem Papa capitulis collapſam in Africa Eccleſiaſticam diſciplinam reſtituere conatus eſt.

III.

De Novatianis ac Monteniſibus primo cautum, ut venientes ad Eccleſiam, per manus impoſitionem conciliarentur: hoc enim nomine Romæ noto, Monteniſes, Donatiſtas ſchiſmaticos nominat. Monuit præterea, ne ſacerdotes atque diaconi conjugati, cum ordinati eſſent, cum uxoriſus permanerent. Cæterum cælibatum ſacrorum miniſtrorum nequaquam ex lege Siricii Papæ recens introductum eſſe, ſed ab Apoſtolorum temporibus in Africa acceptum atque retentum ſibi vendicat Concilium Carthaginenſe (b). Hujus decreti Siricii, ut incontinentes a miniſterio Eccleſiaſtico arcerentur, meminit Innocentius (c) Papa in epiſtola ad Exuperium Epiſcopum Tolofanum. Sunt & alia ibi ſtatuta, quæ eadem epiſtola recentur. Sed & recitata fuit hæc Siricii epiſtola in Concilio Teleptenſi * in Africa, ſub Honorio Imp. celebrato; de quo ſuo loco dicendum.

(b) Concil.
Cartbag.
2. c. 2.
(c) Innoc.
ad Exuper.
c. 2.

* Telenſi.

Eodem quoque menſe Januarii, Valentinianus Imperator indignum proſus pio Principe, impulſu haud dubium Juſtinæ Auguſtæ matris, pro Arianis ejuſmodi promulgavit ediſtum (d):

(d) l. 4. de
fide Cathol.
C. Theod.

IV.

Damus copiam colligendi his, qui ſecundum ea ſentiunt, quæ temporibus divæ memorie Conſtantii, ſacerdotibus convocatis ex omni Orbe Romano, expoſitaque fide ab his ipſis qui diſſentire noſcuntur, Ariminenſi Concilio, Conſtantinopoli etiam confirmata, in æternum manſura decreta ſunt. Conveniendi etiam, quibus juſſimus, pateſcat arbitrium: ſcituris his, qui ſibi

Lex pro
Arianis
data.

PAGIUS

to minus debuerunt hæc nomina ſileri. Neque dubites, utrum Romæ ſciri tam cito poterit, quinam Conſtantinopoli declarati fuerint Conſules, cum ſoliti fuerint pluribus menſibus antea nominari & publicari, qui erant cum novo anno maſtratum inſituri; ex eoque die glorioſo designati Conſulis titulo honeſtari. Ita Papebrocius. Sed levis hæc conjectura. Jamdiu enim ea formula in uſum vocata erat; & quia in Occidente initio anni ſæpe ſciri non poterat, qui Conſul in Oriente designatus fuiſſet, & vice verſa, in cujuſque arbitrio relictum uti hæc formula, *poſt Conſulatum*, vel ſolius Occidentalis Conſulis nomine Acta publica ſignare in Occidente, & ſolius Conſulis Orientalis in Oriente, ut in Diſfert. Hypatica oſtendi. Præterea, quando qui anno præcedenti Conſulatum geſſerant, illu-

tantum exiſtimant colligendi copiam contributam, quod ſi turbulentum quippiam contra noſtræ tranquillitatis præceptum faciendum eſſe tentaverint, ut ſeditionis auctores, paciſque turbata Eccleſiæ, etiam majestatis, capite ac ſanguine ſint ſupplicia luituri: manente nihilominus eos ſupplicio, qui contra hanc diſpoſitionem noſtram obreptive aut clanculo ſupplicare tentaverint. Dat. X. Kal. Februarii, Mediolani, Honorio, N. B. P. & Evodio Coſſ. Sed Juſtinæ hunc fuiſſe conatum, audies ex his quæ de eadem lege habet Ruffinus (e).

(e) Ruffin.
l. 2. c. 16.V.
Benevolus
Confessor.

Interim diſtinda adverſus fidem Patrum Imperialia decreta mandantur Benevolito tunc Memoria ſcriniis præſidenti; ſed ille, cui ab incunabulis ſacra fides & venerabilis fuit, abnegat ſe impia verba poſſe proferre & contra Deum loqui. Tum vero ne inceptum Regina fruſtrari videretur, cellior ei honor promittitur, ſi impleret injuncta. Ille qui nobilior in fide eſſe, quam in honoribus cuperet: *Quid mihi*, ait, *pro impietatis mercede altiore promittis gradum? Hunc ipſum, quem habeo, tollite: tantum mihi conſcientia fidei duret illæſa. Hæc dicens, ante pedes impia præcipientium cingulum jecit.* Ita de Benevolito Ruffinus. Erat hic patria Brixianus, a S. Philaſtrio Catholica diſciplina optime informatus: ad quem ejus ſucceſſor S. Gaudentius, cum mittit ad eum editos a ſe ſermones, iſta præſatur, egregium ejuſdem viri factum commemorans (f):

(f) Gaud.
in præfat.
ſerm. Bibl.
ſanct.

VI.

Communis voti fuerat, ut ea quæ de divinis eloquiis per Paſchales dies proxime præteritos explanavi, coram valuiſſes audire. Cum enim ſemper, tum præcipue his diebus feſtis præſentia tua nobis merito grata eſt in Eccleſiæ Brixiana conventu. Nam ſicut honoratorum noſtræ urbis, ita etiam Dominicæ plebis, Domino annuente digniſſimum caput es; quia non minore diligentia ſervare ſtudes Dei præcepta, quam diſcere, robuſtam Catholicæ fidei profefſio-

ſtiores erant, præſata formula ſæpe uſurpata. Quare cum Arcadius Auguſtus eſſet, non mirum ſi in Concilio Romano ea formula adhibita fuerit. Denique valde incertum, an Romæ Honorii designatio hujus anni initio innotuerit: tardius enim Conſules creati videntur, quod in tractatione paciſ Theodoſium, ac Valentinianum inter, & Maximum Tyrannum conventum fuerit, ut Evodius, qui Præſecturam Galliarum ſub Maximo gerebat, Conſul in Occidente procederet. Ex ea itaque ſubſcriptione potiſus inferendum, pacta ſæderis anno præcedenti in finem vergente tranſacta eſſe, eamque ob rem Conſules, qui in hunc annum designati fuerant, tardius nuntiatos. Ex hoc dubio aliud Papebrocio natum, quod nempe epiſtola interpolata fuerit; ſed illo ſublato, iſtud negotium faceſſere non poteſt.

Ad

CHRISTI
386.

SIRICII PAP.
2.

VALENTIN. II. IMPR.
THEODOSII 8.

tionem præclaræ vitæ meritis æquiparare contendens, ut habeat sincera fides opera suæ puritatis nitore condigna. Quæ in re maximus docentis fructus est, & immortalis utilitas audientis, dicente Apostolo (a): Non auditores tantum, sed factores legis justificabuntur apud Deum. Nec mirum, si hodie taliter in timore Domini converferis, qui necdum percepta baptismi gratia, ita pro fidei cœlestis veritate pugnasti, ut imbutum te admirabilibus doctrinis Apostolici per omnia viri Patris nostri Philastrii, tantæ constantiæ testimonium approbarit. Nostri namque temporis Regina Jezabel, Ariana perfidiæ patrona simul & sociæ, cum beatissimum persequeretur Ambrosium Ecclesiæ Mediolanensis Antistitem, te quoque ea tempestate magistrum Memoriam oblitum salutaris fidei arbitrata, contra Catholicas dictare Ecclesias compellebat. Quod ne faceres, ultro & promotionis politicæ dignitatem & ambitionem sæculi gloriamque mundanam pro Dei gloria contempsisti, magis eligens privatus vivere, quam mortuus militare. Hæc Gaudentius ad ipsum Benevolum egregium confessorem,

(a) Rom. 2.

VII.

Gaudentii
Episcopi
Brixiani
electio.

Porro ipse S. Gaudentius, qui ista præfatur ad tractatus quos de Paschate scripsit, haud pridem defuncto S. Philastrio, quem vidimus interfuisse cum Ambrosio Aquilejensi Concilio, in locum ejus subrogatus est, licet immatura ætate, sed præstans doctrina atque virtutibus: verum quali quantavæ adhibita vi, ipse declarat in sermonis exordio; quem de sua ordinatione tunc habuit, cum ait (b): Imperitiæ meæ conscius, & ætatis ipsius immaturæ ad sacerdotii dignitatem pudore deterritus, merito silentii licentiam a summis sacerdotibus postulabam, Metuo enim primum, ne vis verborum cœlestium exiguitatis meæ sermone tenuetur; deinde erubescio, quod tantæ expectationi optatum doctrinæ fructum præstare non valeo. Unde impari vestro per omnia me desiderio sentiens, onus istud totis viribus conatus sum declinare. Sed beatus pater Ambrosius ceterique venerandi Antistites, sacramento, quo temere vos ipsos obligastis, adstricti, sales ad me epistolas, cum ve-

(b) Gaud.
serm. in sua
ordinat.

PAGIUS

III.
D. Ambrosius a Justina Aug.
vexatus.

Ad num. VIII, & seqq. Divi Ambrosii persecutio a Justina Augusta, Valentiniani junioris matre, excitata biennio duravit, eaque anno præcedenti cœpta, currentique continuata, ut ostendit Lex 4. Codicis Theodosiani De Fide Catholica, quæ præfenti anno X. Kal. Feb. Mediolani data est, qua Valentinianus Imp. Ariani Conventus agendi potestatem fecit. Anno itaque trecentesimo octogesimo quinto, Justina Augusta, quæ Ariam sectam amplectebatur, egit cum Divo Ambrosio, ut Basilicam Ariani concederet, ubi suos & ipsi Conventus celebrarent. Ambrosius nullis promissis, aut minis ad id inflecti potuit. Unde in Oratione

stra legatione miserunt, ut sine damno animæ meæ ultra jam resistere non valerem: cui ab Orientalibus quoque Episcopis, nisi meum ad vos reditum pollicerer, salutaris communio negaretur. Tali igitur conclusus articulo, & auctoritate sanctorum præsentium subjugatus, suscepi hoc summæ sacerdotii munus, nec merito dignus, nec ætate aptabilis, nec doctrina maturus. Intuemini ergo quid patiar, &c. Sed quid hic ipse ait ab Orientalibus sese excommunicandum, nisi reditum polliceretur? Accipe quæ ab eodem in alio sermone (c) traduntur; nempe, in Orientem peregrinationem suscepisse pietatis ergo, & inter alia loca advenisse Cæsaream Cappadociæ, ibique à sacris virginibus in monasterio agentibus sacras accepisse reliquias sanctorum quadraginta martyrum, qui sub Licinio Sebeste in Armenia passi fuerant; quas se mutuatas dicebant a S. Basilio Magno ipsarum avunculo, ejus tunc Civitatis Episcopo. Cum autem (ut dictum est) inter hæc contigerit S. Philastrium ex hac vita decedere; omnes sacerdotes ejus Provinciæ, atque potissimum S. Ambrosius, in ipsum Gaudentium, absentem licet, in electione pari consensione conspirant, firmant decretum, atque stabiliunt jurejurando. Cum vero hæc audisset Gaudentius jam electus Episcopus, detrectaretque in Occidentem reditum; missa est ab Episcopis ad ipsum legatio & ad Orientis Antistites, qua rogarunt, ut renitentem redire Gaudentium excommunicatione compellerent: quod (ut vidimus) ab eisdem naviter impletum fuit, coactusque redire, & regimen accipere Ecclesiæ Brixianæ. At de his hæcenus, ad quæ occasione Benevoli non inviti digressi sumus.

(c) Gaud.
serm. in
dedicatione
basilicæ.

VIII.

Persecutio Justinæ
in S. Ambrosium.

Porro quod ejusdem Gaudentii (ut diximus) assertione illud exploratum habeatur, tempore ejusmodi impiæ sanctionis, quam Benevolus dictare renuit, Justinam Augustam, quam jure nominat Jezabelem, aggressam esse Sanctum Ambrosium persequi: hic de eadem persecutione fufius agere, temporis ratio postulat & argumentum. De qua quidem illud in primis considerandum, eandem Justinam sem-

de non tradendis Basilicis, quam anno secundo persecutionis suæ recitavit, ait: Quasi vero superiori anno, quando ad Palatium sum petitus, cum, presentibus Primatibus, ante Consistorium tractaretur, cum Imperator Basilicam vellet eripere, ego tunc aula contemplatione Regalis infractus sim, constantiam non tenuerim Sacerdotis, aut imminuto jure discesserim. Hinc Justinam impotens ira, auctrix Valentiniano fuit, ut Legem illam hujus anni initio publicaret. Quare Prosper in Chronico Imperiali initium persecutionis Sancti Ambrosii recte anno præcedenti, quemadmodum & Sigebertus in Chronico, consignarunt.

semper antea, etiam temporibus Gratiani, S. Ambrosio negotium facesse, ut superius dictum est in electione Anemmi Episcopi Sirmiensis. Cæterum levia illa quidem existimata sunt & nullius ferme momenti, ut quæ nec persecutionis nomine censerentur, respectu habito ad eam quæ his temporibus ingruit, cum pertinacior de tradenda Basilica Arianis ab ea est facta petitio, & violenta exactio consecuta. Quod enim memorato nuper impio Imperatoris edicto professoribus sacrilegii Ariminensis data esset conveniendi facultas; sollicitior Justina fuit, ut Arianis locum, in quem iidem suæ communionis sectarii convenirent, subreptum a Catholicis traderet: cujus rei causa tot tantæque Mediolani concitatae sunt turbæ; quas antequam enarrare aggrediamur, de tempore exactior est habenda discussio: scimus enim has ad tempora Gratiani à Paulino referri, quas nos sub huius anni Cos. & non ante cœptas esse contendimus.

IX.

Tempus persecutionis Justinæ contra Ambrosium.

Miratus sum vehementer, Paulinum clericum ejusdem Ecclesiæ Mediolanensis militantem sub Casto diacono, recensere ejusmodi persecutionem ante obitum Gratiani: At considero non ipsum præterisse, quo potissimum tempore & anno ea acciderint: sed quod nulla in scribendo habita chronographiæ ratione, prout sibi occasio videretur oblata, res gestas pro arbitrio collocaret; narratis his quæ a Justina adversus Ambrosium Sirmii acta essent, ad alia ejusdem argumenti recensenda institutam de his semel prosequitur orationem. Unde fortasse Græcis data est errandi occasio: siquidem Sozomenus ea ante Gratiani necem contigisse refert (a), sicut & Nicephorus (b) atque alii hos secuti: Ruffinus (c) vero contigisse tradit post obitum Gratiani: quod manifestius demonstrat Gaudentii auctoritas citata nuper, juncta edicto pro Arianis Justinæ opera promulgato. Sed ad evidentiorum rerum demonstrationem illud in primis intelligendum est, ejusmodi persecutionem biennio perdurasse: quod evidenter constat Ambrosii auctoritate; cum agens in Auxentium Arianum, cujus nutu Justina ad omne nefas impelleretur, præter illa quæ tum accidisse narrat, ea quæ superiori passus sit anno, in memoriam revocat, dicens (d): *Superiori anno, quando ad Palatium tuum sum petitus, &c.* Quamobrem fatendum est, persecutionem hoc anno cœptam, in annum sequentem fuisse propagatam. His igitur in hunc modum de tempore elucidatis; reliquum est, ut quænam hoc anno, quæ vero sequenti a Valentiniano atque Justina in Ambrosium gesta sunt, æqua discriminatione distincta, certa certis quæque reddamus annis.

(a) Sozom. l. 7. c. 13.
(b) Niceph. l. 11. c. 19.
(c) Ruffin. l. 2. c. 15.

(d) Ambr. in Auxent.

Ipse igitur Ambrosius in nuper citato loco de rebus hoc anno gestis hæc habet (e): *Quasi vero superiori anno, quando ad Palatium sum petitus, cum presentibus primatibus ante Consistorium tractaretur, cum Imperator basilicam vellet eripere, ego tunc aulae contemplatione regalis infractus sum, constantiam non tenuerim sacerdotii, aut imminuto jure discesserim? Nonne meminerunt, quod ubi me cognovit populus Palatium petiisse, ita irruit, ut vim ejus ferre non possent; quando Comiti militari cum expeditis ad fugandam multitudinem egresso obtulerunt omnes se neci pro fide Christi? Non tunc rogatus sum, ut populum multo sermone mulcerem, sponderem fidem, quod basilicam Ecclesiæ nullus invaderet? Et cum pro beneficio meum sit officium postulatum; tamen quod populus ad Palatium venisset, mihi invidia commota est. In hanc igitur invidiam me redire desiderant. Revocavi populum, & tamen invidiam non evasi. Hactenus ipse ibi de rebus hoc anno gestis.*

X.
(e) Ambr. in Auxent.

Ambrosium vocatum ad Imp. sequitur populus.

XI.

Justina cur hoc tempore vexat Ambrosium.

Quidnam est autem, quod Justina Augusta Ambrosio semper infensa, ipsum hoc potissimum anno vehementius exagitare aggressa est? dicam paucis. Morata est ipsa quidem in hoc tempus, in primis quod vivente Gratiano erga Ambrosium propensiore, id tentare non licuit; sed nec eo defuncto: nam cum merus Maximi tyranni eam urgeret, studuit tunc de Ambrosio benemereri, cujus indigebat opera (ut vidimus) ad Maximum coercendum & continendum in Galliis. Isto autem cum eo fœdere, quod res in tuto viderentur collocatæ; nec Deum timens, nec virum sanctissimum verita, immemor accepti beneficii, quo filio conciliatum esset Imperium, impulsa furore, Arianorumque stimulis exagitata, scelus aggreditur omnium maximum. Sed & nova illam ea causa commovit, quod suæ sectæ homines male multatos, indeque pulsos sciret, nec nisi ab ipsa sperare auxilium, ad quam confugissent. Etenim cum Theodosius Imperator (ut demonstravimus) in Oriente Arianos & alios hæreticos compluribus datis edictis e Civitatibus aliisque locis abire jussisset; accidit, ut nonnulli ex iis, quod scirent Justinam Augustam Arianam esse, Arianisque favere, fovereque illos officiis omnibus, ad eam in Occidentem se Mediolanum conferrent: cum vero iidem immenso numero excrevissent, crevit pariter Episcopi ipsorum audacia, cum præsertim magnæ patronæ, nempe ipsius Justinæ niteretur auxilio. Erat hic Auxentius genere Scythæ, subrogatus in locum senioris Auxentii, quod cæteros doctrina antecellere videretur: sed quod sciret Auxentii nomen odiosum esse ob Auxentium seniore Civibus Mediolanensibus, loco Auxentii dici voluit

Mer-

CHRISTI
386.

SIRICII PAP.
2.

VALENTIN. II. IMPP.
THEODOSII 8.

(a) *Ambr. in Auxent.*
Mercurinus ; de quo eleganter Ambrosius (a) : *Unum portentum est , & duo nomina . Etenim ne cognosceretur quis esset , mutavit sibi vocabulum ; ut quia hic fuerat Auxentius Episcopus Arianus , ad decipiendam plebem quam ille tenuerat , se vocaret Mercurinum . Mutavit ergo vocabulum , sed perfidiam non mutavit : exiit lupam , & induit lupum . Nihil prodest quod mutaverit nomen ; quid sit agnoscitur . Alius in Scythiæ partibus dicebatur , alius hic vocatur , &c.*

XII. Sed antequam de rebus ab eo gestis agamus , confutanda est illa sententia , qua duo Auxentii conflantur in unum , seniorque cum juniore miscetur atque confunditur . Jam pluribus alias differuimus adversus aliquos , qui hunc juniorem Auxentium unum eundemque esse putarunt cum seniori ejusdem nominis Episcopo Mediolanensi ; adversus quos satis sit modo aliquas adducere differentias , quibus alter ab altero distinguatur . Seniores in primis Auxentium diem obiisse ante creationem Ambrosii , non Socrates (b) tantum , Sozomenus (c) , atque Theodoretus (d) Græci historici absque controversia ulla confirmant , sed & qui noverunt ipsum & eodem vixerunt tempore atque scripserunt , Paulinus (e) , Hieronymus (f) , necnon Ruffinus (g) expresse testantur : a quibus rem adeo perspicue probantibus desistere , nec vel unum antiquorum invenire contrarium affirmantem , quid aliud est quam apertissimæ veritati contentiose nimis obniti ? Rursum vero si idem cum seniori Auxentius junior erat ; quæ fuit illa causa mutandi nominis , ut Mercurinus nominari mallet , cum etsi non ex nomine , ipso tamen vultu omnibus notissimus esset , utpote qui quatuor ferme lustris (ut vidimus) Mediolani sedisset ? Certe adeo notum facie hominem non superinducta mutatio tantum nominis , sed nec (quod est in fabulis) Orci galea vel annulus Gygis occultare potuissent .

XIII. Sed & tertium illud necessarium accedat argumentum petitum ex verbis Ambrosii , dum ait (b) : *Alius in Scythiæ partibus dicebatur , alius hic vocatur , nomina pro regionibus habet .* Ita ipse : ex quibus apparet , hunc ipsum non Mediolani Auxentium dictum esse , sed in Scythia , quem ejusdem constat auctoritate Mediolani Mercurinum nominari ; cum alioqui de seniori liqueat non alio nomine quam Auxentii nuncupatum . His quoque addimus , Auxentium seniore patriam fuisse Cappadocem , id Athanasio (i) & aliis testantibus ; hunc vero testificatione Ambrosii constat fuisse Scytham . Cum tot igitur alter ab altero discriminantur proprietatibus & differentiis ; duos extitisse Auxentios , nemo jure poterit dubitare ;

Ann. Eccl. Tom. V.

illum priorem nimirum produxisse ætatem usque ad ultimum tempus Valentiniani senioris , latentem ac decipientem Imperatorem Catholico nomine ; istum vero non ante auditum & cognitum , quam post obitum Gratiani , cum a Justina contra Ambrosium elatus est .

Plures quidem causæ ejusdem Justinæ animum in Ambrosium concitarunt , nimirum electio Catholici Episcopi ipsa refragante ante facta in Ecclesia Sirmiensi ; Palladii & Secundiani veterum hæreticorum Episcoporum in Concilio Aquilejensi publica condemnatio ; ea cuncta uno in primis operante Ambrosio : quodque etiam cum adhuc vivente Gratiano (ut vidimus) agere cœpisset de basilica Arianis tradenda , id numquam obtinere potuisset . Coquebat tunc hæc ipsa quidem in stomacho ; sed adhuc Gratiano superstite erga Ambrosium propensiore , evomere opportunum minime fuit : verum nec statim illo necato , data est ipsi facultas in Ambrosium insaniendi , timore Maximi ingruente , cum opus haberet ad placandum & continentum intra limites Alpium Maximum ejusdem Ambrosii opera , quam egregie plane navavit , utiliterque impendit . His igitur jam cessantibus , hoc anno adversus Ambrosium Justina concitat Mercurinum , dictum apud Scythas Auxentium : cujus quidem mutationis nominis non illa dumtaxat , quam diximus , causa præcessit , quod perosum esset Mediolani Catholicis ipsum nomen Auxentii ; sed etiam quia in patria enormia scelera perpetrasset ; ne ex nomine crimen infame notum omnibus redderetur , illo relicto , novoque adscito , Mediolani dici pro Auxentio voluit Mercurinus ; nam de eodem hæc ipse Ambrosius (k) : *Minora fecit in Scythia , & ita erubuit , ut mutaret vocabulum : sceleratiora hic ausus est ; & volet , quocumque perrexerit , nomine suo prodi ?* Minime gentium ; sed potius pro regionibus , diversa foret nomina mutaturus . Verum haud profuit ista mutatio nominis ; siquidem Auxentius usitatus dictus est : ita enim appellant eum Sanctus Ambrosius in publicis monumentis ; atque Hieronymus (l) , & alii omnes .

At quid hoc tempore spurcius iste ? audit tamquam alter Allophilus & incircumciscus Goliath , armis sæcularis potentia fretus , nempè favore pollens Justinæ Augustæ Arianorum patronæ , prodire in campum , & exprobrare agminibus Dei viventis , Ambrosium scilicet ad publicam disputationem provocare ; cum & delegit arbitros pugnae , quos non prodidit , sed Gentiles , sive Judæos , vel fortasse ejusdem sectæ homines Arianos , arbitro etiam ipso Valentiniano Imperatore , licet catechumeno . Exhorruit Dei sacerdos fidei

G g g g cau.

XIV.

(k) *Ambr. in Auxent.*

(l) *Hier. epist. 57.*

XV.

Auxentius provocat ad disputationem Ambrosium .

CHRISTI
386.SIRICII PAP.
2.VALENTIN. II. IMPP. I
THEODOSII 8.

pus renunciare videretur. Quo viso, conversus, fidem, quam expugnabat, cepit ipse defendere. Quæ autem subdit de duobus cubiculariis, temporibus Gratiani contigisse diximus. At de rebus anni hujus hætenus: reliqua enim persecutio- nis Justinæ in Ambrosium, sequenti anno accidisse noscuntur, nosque de eis suo loco.

XXV.

Synodus
Treveren-
sis in causa
Ithacii.

Hoc eodem anno habita est Synodus Treverensis ab Episcopis partis Ithacianæ, qui ipsum Ithacium damnatum a Theognosto Episcopo, quod apud Maximum necem procurasset hæreticorum (qua etiam ex causa complures Episcopi, qui & sanioris viderentur esse consilii ejusdem Ithacii communionem vitabant) ut innocentem absolvunt, patrocinate illi Maximo Imperatore. Res gesta describitur a Severo in Dialogis in hæc verba

(a) Sever.
Dial. l. 3.

(a): Veniam ad illud, quod propter notam temporum Martinus semper occultavit, sed nos celare non potuit: in quo est illud miraculi, quod facie ad faciem cum eo est Angelus collocutus. Maximus Imperator, alias sane bonus, depravatus consiliis sacerdotum, post Priscilliani necem Ithacium Episcopum Priscilliani accusatorem, ceterosque illius socios, quos nominari non est necesse, vi regia tuebatur, ne quis ei crimini daret, opera illius cujuscumque modi hominem fuisse damnatum. Interea Martinus multis gravibusque laborantium causis ad Comitatum ire compulsus, procellam ipsam torius tempestatis incurrit. Congregati apud Treveros Episcopi tenebantur; qui quotidie communicantes Ithacio, communem sibi causam fecerant.

XXVI.

Martinus
circumven-
tus a Ma-
ximo Im-
peratore
communi-
cat cum
Ithacia-
nis.

His ubi nunciatum est inopinantibus adesse Martinum, totis animis labefactati, mussitare & trepidare ceperunt. Et jam pridie Imperator ex eorum sententia decreverat, Tribunos summa potestate armatos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent, deprehensis vitam & bona adimerent. Nec dubium erat, quin sanctorum etiam maximam turbam tempestas ista depopulatura esset, parvo discrimine inter hominum genera: etenim tum solis oculis judicabatur, cum quis pallore potius aut veste, quam fide hæreticus existimaretur. Hæc nequaquam placitura Martino, Episcopi sentiebant: sed male conscis illa vel molestissima erat cura, ne se ab eorum communione adveniens abstinere, non defuturis qui tanti viri constantiam, permissa auctoritate, sequerentur. Ineunt cum Imperatore consilium, ut missis obviam magisterii officialibus, urbem illam propius vetaretur accedere, nisi se cum pace Episcoporum ibi consistentium adfore fateretur. Quos ille callide frustratus, profitetur se cum pace Christi esse venturum. Postremo ingressus

nocturno tempore, adiit ecclesiam tantum orationis gratia; postridie Palatium petiit. Præter multas quas evolvere longum est, has principales petitiones habebas pro Narsete Comite, & Leucadio Præsidente; quorum ambo Gratiani partium fuerant pertinacioribus studiis, quæ non est hujus temporis explicare, iram victoris emeriti. Illa præcipua cura, ne Tribuni cum jure gladiatorum ad Hispanias mitterentur: pia enim erat sollicitudo Martino, ut non solum Christianos, qui sub illa erant occasione vexandi, sed ipsos etiam hæreticos liberaret.

Verum primo die atque altero suspendit hominem callidus Imperator, sive ut rei pondus imponeret; sive quia nimis sibi implicabilis erat, seu quia (ut plerique tum arbitrabantur) avaritia repugnabat; siquidem in bona eorum inhiave- rat. Fertur enim ille vir multis bonis- que actibus præditus adversus avaritiam parum consuluisse, nisi fortasse regni necessitate: quippe exhausto superioribus Principibus Reipublicæ ærario, pene semper in expeditione atque procinctu bellorum civilium constitutus, facile excusabitur quibuslibet occasionibus subsidia Imperio paravisse. Interea Episcopi, quorum communionem Martinus non inibat, trepidi ad Regem concurrunt, prædamnatos se conque- rentes: actum esse de suo omnium statu, si Theognosti* pertinaciam, qui eos solus palam lata sententia condemnaverat, Martini armaret auctoritas: non oportuisse hominem recipi mœnibus; illum jam non defensorem hæreticorum esse, sed vindicem: nihil actum morte Priscilliani, si Martinus exerceat illius ultionem. Postremo prostrati, cum fletu & lamentatione potestatem regiam implorant, ut utatur adversus unum hominem vi sua. Nec multum aberat, quin cogere Imperator, Martinum cum hæreticorum sorte miscere.

Sed ille, licet Episcopis nimio favore esset obnoxius; non erat nescius, Martinum fide, sanctitate, & virtute cunctis præstare mortalibus: alia longe via sanctum vincere parat. Ac primo secreto accersitum, blande appellat; hæreticos jure damnatos more judiciorum publicorum potius, quam insectationibus sacerdotum; non esse causam, qua Ithacii ceterorumque partis ejus communionem putaret esse damnandam. Theognostum odio potius, quam causa fecisse dissidium; eundemque tamen solum esse, qui se a communione interim separavit; a reliquis nihil novatum: quin etiam ante paucos dies habita Synodus Ithacium pronuntiaverat culpa non teneri. Quibus cum Martinus parum moveretur, Rex ira accenditur, ac se de conspectu ejus abripuit; & mox percussores his, pro quibus Martinus rogaverat, diriguntur. Quod ubi Martino compertum jam noctis

XXVII.

Defensio
Ithacii E-
piscopi.* Theo-
gnosti.

XXVIII.

tem-

CHRISTI
386.

SIRICII PAP.
2.

VALENTIN. II. IMPER.
THEODOSII 8.

tempore est, Palatium irrumpit; spondet, si parceretur, se communicaturum, dummodo ut & Tribuni jam in excidium Ecclesiarum ad Hispanias missi retraherentur. Nec mora intercessit: Maximus indulget omnia.

XXIX.
Ordinatio
Felicis E-
piscopi.

Postridie Felicis Episcopi ordinatio parabatur, sanctissimi sane viri, & plane digni, qui meliore tempore sacerdos fieret. Huius diei communionem Martinus inuit, satius aestimans ad horam cedere, quam his non consulere, quorum cervicibus gladius imminerebat. Veruntamen summa vi Episcopis nitentibus, ut communionem illam subscriptione firmaret, extorqueri non potuit. Postero die se inde proripiens, cum revertens in via maestus ingemisceret se vel ad horam noxiae communioni fuisse permixtum; haud longe a vico, cui nomen est, Andethanna, qua vastas solitudines silvarum secreta patiuntur, progressis paululum comitibus, ille subsedit, causam doloris ac facti accusante ac defendente invicem cogitatione pervolvens. Astitit ei repente Angelus: Merito, inquit, Martine, compungeris, sed aliter exire nequisti. Repara virtutem, resume constantiam; ne jam non periculum gloriae, sed salutis incurris. Itaque ab illo tempore satis cavuit cum illa Ithacianae partis communionem misceri. Ceterum cum quosdam ex energumenis tardius quam solebat & gratia minore curaret; subinde nobis cum lacrymis fatebatur, se propter communionis illius malum, cui se vel puncto temporis, necessitate, non spiritu miscuisset, detrimentum sentire virtutis. Sexdecim postea vixit annos; nullam Synodum adiit, ab omnibus Episcoporum conventibus se removit. Haecenus de his Severus. Majore certe constantia Maximo ad id ipsum allicienti, nempe, ut communicaret Episcopis partis Ithacianae S. Ambrosius restitit anno sequenti, cum apud eum legatione fungeretur pro Valentiniano Imperatore. Sed de his suo loco dicendum. Haec eadem de Maximo atque S. Martino Venantius Fortunatus carmine cecinit.

S. Marti-
nus corri-
pitur ab
Angelo.

XXX.

At non praetermittenda sunt reliqua acta S. Martini hoc eodem anno Treveris, cum (ut dictum est) se ad Maximum contulisset, ab eodem Severo (a) alibi descripta; qui cum ea contigisse tradat Evodio Consule; certior redderis haec omnia hoc ipso anno facta esse; ait igitur: Cum ad Imperatorem Maximum, ferocis ingenii virum, & bellorum civilium victoria elatum plures e diversis partibus Episcopi convenissent, & foeda circa principem o-

(a) Sever.
in Vit. S.
Martin. c.
23.

PAGIUS
IV.
Floret S.
Felix E-
piscop. Tre-
virensis.

Ad num. XXIX. Bollandus mense Januario refert Vitam Sancti Felicis Episcopi Trevirensis, sed post Normannorum depravationes, proindeque post annum octingentesimum octogesium secundum scriptam. Anno CCCC. quo

mnium adulatio notaretur, seque degeneri inconstantia, regiae clientelae sacerdotalis dignitas subdidisset; in solo Martino Apostolica auctoritas permanebat. Nam etsi pro aliquibus supplicandum Regi fuit, imperavit potius, quam rogavit; & a convivio ejus frequenter rogatus abstinuit, dicens se mensae ejus participem esse non posse, qui duos Imperatores, unum regno, alterum vita expulisset. Postremo cum Maximus, se non sponte sumpsisse Imperium affirmaret, sed impositam sibi a militibus divino nutu regni necessitatem armis defendisse, & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, penes quem tam incredibile eventu victoria fuisset, nullumque ex adversariis nisi * in acie occubuisse: tandem victus vel ratione, vel precibus ad convivium venit, mirum in modum gaudente Rege, quod id impetrasset.

Quid S.
Martinus
in convi-
vio Ma-
ximi Im-
peratoris:

* nec in

Convivio autem aderant, veluti ad diem festum evocati, summi atque illustres viri, Praefectus idemque Consul Evodius, vir, quo nihil unquam justius fuit, Comitibus duo summa potestate praediti, frater Regis & patruus: medius inter hos Martini presbyter accubuerat: ipse autem, sellula juxta Regem posita confederat. Ad medium fere convivium (ut moris est) pateram Regi minister obtulit, ille sancto admodum Episcopo potius dari jubet, expectans, atque ambiens, ut ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus, ubi ebibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem qui post se biberet; nec integrum sibi fore, si aut Regem ipsum, aut eos qui a Rege erant proximi, presbytero praetulisset. Quod factum Imperator, omnesque qui tunc aderant, ita admirati sunt, ut hoc ipsum eis, in quo contempti fuerant, placeret; celeberrimumque per omne Palatium fuit, fecisse Martinum in Regis prandio, quod in infimorum Judicum convivis Episcoporum nemo fecisset. Eidemque Maximo longe ante praedixit, futurum, ut si ad Italiam pergeret, quo ire cupiebat, bellum Valentiniano Imperatori inferens; sciret se primo quidem impetu futurum esse victorem, sed parvo post tempore esse periturum; quod quidem ita vidimus, &c.

XXXI.

S. Marti-
nus praef-
byterum
Maximo.

Haec sane apud Maximum. Sed quam dignius acceperit Augusta Martinum, convivium illi parans, accipe: Cum interim diebus ac noctibus de ore Martini Regina (ut idem Severus in Dialogis ait b) pendebat, Evangelico illo non inferior exemplo, pedes sancti fletu rigabat, crine tergebat. Martinus, quem nulla unquam femi-

XXXII.

Convivi-
um Augu-
stae exhibi-
tum S.
Martino.
(b) Sever.
dialog. l. 2.
cap. 7.

Concilium Taurinense post D. Martini Turonensis Episcopi mortem celebratum, adhuc extra communionem Episcoporum Catholicorum erat; & post illud in eam receptus, ut ostendit Browerus in Historia Trevirensi lib. 4. cap. 202.

femina contigisset, istius assiduitatem, immo potius servitutem non poterat evadere. Non illa opes regni, non Imperii dignitatem, non diadema, non purpuram cogitabat: divelli a Martini pedibus solo strata non poterat; postremo a viro suo poposcit; deinde Martinum uterque compellunt, ut ei, remotis omnibus ministris, præberet sola convivium. Nec potuit vir beatus obstinatius reluctari. Componitur castus Regine manibus apparatus, sellulam ipsa consternit, mensam admovet, aquam manibus subministrat; cibum, quem ipsa coxerat, apponit. Ipsa, illo sedente, eminus secundum famulantium disciplinam, solo fixa consistit immobilis, per omnia ministrantis modestiam & humilitatem exhibens servientis. Miscuit ipsa bibituro, & ipsa porrexit. Finita cænula, fragmenta panis assumpti, micæque collegit, satis fideliter illas reliquias Imperialibus epulis anteponebat. Et post aliqua: Videant enim, quia Martino semel tantum in vita sua, jam septuagenario, non vidua libera, non virgo lasciviens, sed sub viro vivens, ipso viro pariter supplicante, Regina servivit, & ministravit: hæc edenti assistit, non cum epulante discubuit; nec ausa est participari convivio, sed deferebat obsequium. Discite igitur disciplinam, &c.

XXXIII.

Divisio
Catholico-
rum Epi-
scoporum.

His de rebus gestis a S. Martino Treveris enarratis, jam redeamus ad causam Ithacianam. Vidimus ex his Episcopos Catholicos inter se communicatione divisos; alios Ithacii fuisse partis, qui eum defenderent, impugnarentque qui se ab ejus communionem sejunxissent, vel eum anathemate perculissent; quod Theognostum fecisse vidimus: Alterius vero & adversæ partis illi erant Episcopi, qui adversarentur communionem Ithacii, & sociorum, quod sanguinarii viderentur, proculque abhorre a mansuetudine Christiana, qua exemplo Christi imbuti esse deberent Episcopi. Hic advertit, non reprehensum aliquando adversus hæreticos auxilium Principum implorare; quod S. Augustinus & alii sæpe fecisse probantur; id enim rite legitimeque fieri idem adversus Donatistas disputans, sæpe demonstrat; sed illud in crimen adductum, hos importunius ac sævius agentes in eisdem pænam capitis procurasse. Ob idque caute sanctos Patres egisse vidimus, cum Imperatores, vel eorum Præsides provinciarum interpellantes, ut Ecclesiæ adversus hæreticos suppetias ferrent, sic eos ut illi cohiberentur rogarunt, ut tamen ab inferendo in illos capitali supplicio ipsos magnopere dehortati fuerint: quod fecisse sæpe eundem S. Augustinum & alios, suo loco dicemus. Unde & in Ecclesia Catholica usu receptum est, ut cum quis expetitur a sæcularibus magistratibus opem adversus hæreticos, ne Ithacianæ partis

consors, & sectator esse videatur, contestationem illam consulte præmittat, nimirum sic se correptionem expetere incorrigibilium delinquentium, ut tamen citra pœnam sanguinis puniatur.

Quod vero S. Martinus ab Ithacianæ partis Episcopis non solum communionem divisus esse cupierit, quorum consortium, dum licuit, prorsus exhorruit; sed & magno studio Maximum cohibuerit, ne Tribunos militares in Hispanias ad inquirendum de Priscillianistis hæreticis mitteret: causa quæ a Severo ponitur, visa est esse iustissima: nimirum, quod absque diligentiori examine & delectu, optimi quique Christiani, quorum pallerent ora jejuniis, & ex disciplina gravior esset incessus, & habitus corporis honeste sancteque compositus; mox qui essent hujusmodi, ut hæretici haberentur, quasi illi eadem ex hypocrisis affectassent: cum alioqui ipsi Priscillianistæ, quibus mentiri ac pejerare ex eorum instituto fas erat, ut latere omnimode possent, aut ne proderentur, sæcularibus se potius moribus conformare, & longe longius ab iis qui essent, apparere viderique studerent. Adeo ut persecutio illa, cum alioqui iustissima videretur, in dispendium tantum bonorum foret magno damno protinus convertenda.

Cuinam parcerent exploratores, si (ut vidimus ex Severo) ipse quoque Martinus ob magnam abstinentiam vultu pallens, in crimen ejus hæresis adductus fuit? cum præsertim hostes bonorum, sive Gentiles, sive alii solutis moribus vitam agentes, oblatrare consueverint in eos, quorum vitæ honestate ut telis percuterentur. Accidebat proculdubio in Hispaniis, quod de Urbe Hieronymus tradit (a): *Quam, inquit, viderint pallentem atque tristem, miseram & manichæam-vocant*. Sed quanto majori licentia favore Imperatoris hæc se prævi homines jactare scirent, eo prociacius atque contumeliosius in bonos quosque in Hispaniis effutirent. Hæc igitur prudentia prævidens & consilio præcavens S. Martinus, a mittendis Tribunis inquisitoribus Maximum revocavit; idque ex sententia Domini admonentis parcendum esse zizaniis, si timeatur ne cum eis eadem convulsione evellatur & triticum.

Cæterum quod ad Maximum spectat; plus æquo aliqui in eum hanc ob causam investi esse videntur, quod in hæreticos perditissimos gladium potestatis exeruerit. Id quidem probe utiliterque factum S. Leo Papa commendat ad Turibium Episcopum Asturicensem scribens his verbis (b): *Mérito Patres nostri, sub quorum temporibus hæresis nefanda prorupit, per totum mundum instanter egere, ut impius furor ab universa Ecclesia pelleretur: quando etiam Principes mundi ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem ejus,*

ac

XXXIV.

Cur Martinus dimoverit Maximum ab inquisitione hæreticorum.

XXXV.

(a) Hier. epist. 22.

XXXVI.

Imperatores in hæreticos gladio egere.

(b) Leo epist. 93.

CHRISTI
386.

SIRICII PAP.
2.

VALENTIN. II. IMPP.
THEODOSII 8.

ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent. Videbant enim omnem curam honestatis auferri, omnem conjugiorum copulam solvi, simulque divinum jus humanumque subverti, si hujusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset. Et profuit diu ista distinctio Ecclesiastica lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta judicio cruentas refugit ultiones, severis tamen Christianorum Principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Ex quo autem multas provincias hostilis occupavit irruptio, & executionem legum tempestates interdixere * bellorum: ex quo inter sacerdotes Dei difficiles com meatus, & rari cœperunt esse conventus; invenit ob publicam perturbationem secreta perfidia libertatem. Hæc Sanctus Leo, quod suo tempore eadem Priscillianistarum hæresis in Hispania iterum revixisse comperta esset.

* inter-
cludere.

XXXVII.

Ex his igitur cum Maximi ista legalis ultio, ut Ecclesiæ proficua, veniat commendata; nullus tamen sanctorum Patrum laudavit aliquando id posse vel debere fieri suggestione sacrorum Antistitum: nam inter alios sanctus Ambrosius ad Studium scribens, & de iisdem ipsis damnatis a Maximo connexam explicans quæstionem, hæc habet (a): Sed vehementior facta est, quæstio illa scilicet de plectendis gladio fontibus, posteaquam Episcopi reos criminum gravissimorum in publicis judiciis accusare, alii & urgere usque ad gladium, supremamque mortem, alii accusationes hujusmodi, & cruentos sacerdotum triumphos probare cœperunt, &c. Ipse quidem sanctus Ambrosius (ut dictum est) abstinuit a communione Episcoporum factionis Ithacianæ, adversus quos & litteras dedit; quod & fecisse constat Romanum Pontificem Siricium: nam ejus etiam adversus eosdem litteras prædiisse, expressum habetur in Concilio Taurinensi, in quo dictæ amborum litteræ recitatæ fuerunt, prout ejusdem Synodi canon quintus habet his verbis (b):

(a) Ambr.
epist. 78.

(b) Concil.
Taurinen.
cap. 5.

XXXVIII.

Illud decrevit præterea sancta Synodus, ut (quoniam Legatos Episcopi Galliarum, qui Felici non communicant, destinarunt) si quis ab ejus communione se voluerit sequestrare, in nostræ sanctæ pacis consortium suscipiatur, juxta litteras venerabilis memoriæ Ambrosii Episcopi, vel Romanæ Ecclesiæ sacerdotis dudum latus, quæ in Concilio Legatis præsentibus recitatæ sunt. Hactenus canon. Quod ad Felicem hunc spectat; nullum alium esse putamus, quam illum electum Treveris; cujus electioni sanctus Martinus interfuit, ut superius ex Severo (c) recitatum est & quidem Treverensem Episcopum fuisse, Marianus Scotus (d) affirmat: quod & legum Ecclesiasticarum ratio persuadet: siquidem

(c) Sever.
Dial. l. 3.

(d) Mari.
Scot. an. D.
379.

electiones Episcoporum non alibi quam in ea Ecclesia, ubi decessisset Episcopus, fieri solitæ erant; in ea enim civitate convenientes comprovinciales Episcopi, una simul de electione futuri Antistitis pertractabant. Sed sicut qui cum illo lapsus est sanctus Martinus, pœnitentia tamen ad pristinam atque puriorem etiam revocatus est sanctitatem; ita & Felix iste, qui a Severo (ut vidimus) sanctissimus nominatur, quamvis a factione Ithaciana fuerit ordinatus, per pœnitentiam facinus purgans, dignus factus est ut inter sanctos adnumeraretur. Quod vero ad ipsum Ithacium pertinet, malorum horum omnium architectum, hæc habet Isidorus (e): Ithacius Hispanus Episcopus, cognomento & eloquio clarus, scripsit quemdam librum sub apologetici specie, in quo detestanda Priscillianorum dogmata, & maleficiorum ejus artes, libidinumque ejus probra demonstrat. Et paulo post: Hic autem cum Ursacio Episcopo ob necem ejusdem Priscilliani, cujus accusatores extiterant, Ecclesiæ communione privatus, exilio condemnatur, ibique die ultima fungitur, Theodosio majore & Valentiniano regnantibus. Hæc ipse: quæ quidem accidisse putamus, postquam extinctus est Maximus; cujus præsidio fovebatur.

(e) Isidor.
de vir. ill.
lustr. c. 26

Hoc eodem anno Valentinianus Imperator de construenda basilica Pauli Apostoli via Ostiensi ad Sallustium Urbi præfectum litteras dedit, quas ex codice Vaticano depromptas hic describemus. Sed & quod hoc ipso anno datæ fuerint, illud evidens est argumentum, quod cum ad Sallustium Præfectum Urbi scriptæ noscantur; ipsum hoc eodem anno eundem magistratum gessisse, rescripta (f) ejusdem Imperatoris ad eum certo demonstrant. Quod autem ad constructionem basilicæ spectat; hujus ineundi consilii ratio illa fuit, quod cum illa Constantino Magno eodem in loco ædificata, coarctata limitibus viæ Ostiensis & ripæ fluminis, visa esset angustiior; Valentinianus eam curavit restitui ampliorem, ambitu murorum complectens viam Ostiensem, ut hodie integra visitar. Porro litteræ sic se habent:

XXXIX.

De construenda basilica S. Pauli litteræ Imperatoris.

(f) l. 2. de decuriis Urb. Rom. C. Theod. l. 18. de pi. storib. C. Theod.

Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Sallustio Urbis Præfecto.

XL.

Desiderantibus nobis contemplatione venerationis, antiquitus jam sacratam basilicam Pauli Apostoli pro sanctimonia religionis ornare, pro quantitate conventus amplificare, & pro studio devotionis atollere; gratum fuit tuæ sublimitatis officium, quod ad inspicienda universa, ut res exigebat, detulisti, & omnem situm locorumque faciem sermonis congrui diligentia nostræ serenitatis auribus intimasti. Instructiores enim nos jubere decuit, quæ jubenda sunt. Quare participato examina

Epistola Valentiniani ad Sallustium.

mina

CHRISTI
386.SIRICII PAP.
2.VALENTIN. II. IMPP.
THEODOSII 8.

vine cum venerabili sacerdote, intimatissime omnibus, & magnificentissimo ordini & Christiano populo, quæ jubemus; sublimitas tua rem diligentiori tractatu & plena rerum inspectione discutiat; ac si placuerit tam populo, quam Senatui, iter vetus, quod basilicæ præterit dorsum, quodque ripæ Tiberis amnis adjacet, innovari, ita ut præsens via spatio futuri operis applicetur; eatenus per architectos futuræ basilicæ dirige formam, quatenus se planities extructioni amica protulerit, ne ulla inæqualitas splendorem fabricæ amplificentioris * sublimet. Sic quidem in omnium mœnium facie decor summus est, quem servari oportere, prima statim fronte magnarum ædificationum demonstrat intentio.

XLI.

Jam illud ipsa res exigit, ut & synopsis operis construendi fideli tendatur examine, sumptuumque omnium, juxta pretiarum, quæ in sacratissima Urbe, prætaxatio plenius ordinetur, atque ad nostram clementiam debita maturitate referatur: ut communi omnium consilio nostræ quoque serenitatis nutus accedat, quo facilius id quod devota mens statuit, probatæ religionis meritis explicetur: & alia manu: Divinitas te servet ad multos annos, parens carissime & amantissime. Hactenus Valentiniani litteræ ad Sallustium: ex cujus Præfectura Urbana manifeste cognoscitur, errare eos qui eandem epistolam referunt ad Honorium Imperatorem: nam Præfectura Sallustii ad nullum aliud tempus, nisi ad hunc annum referri potest. Sed & ipse antiquus epistolæ titulus id ipsum satis perspicue fideliterque demonstrat, non sub

THEODOSIUS CAEPIT PERFECIT HONORIUS AULAM
DOCTORIS MUNDI SACRAM TAM CORPORE PAULI
PLACIDIÆ PIA MENS OPERIS DECUS OMNE PATERNI
GAUDET PONTIFICIS STUDIO SPLENDERE LEONIS

His sic enarratis de rebus in Occidentali Ecclesia gestis, ad Orientis Ecclesiastica facta orationem convertamus, invisamusque Sanctum Hieronymum, quem anno superiori summa hieme Hierosolymam pervenisse diximus.

XLII.

S. Hieronymus
peregrinatus in
Ægyptum.

Cum igitur Hierosolymam S. Hieronymus advenisset media hieme, haud dubium ibi moratus; profectus vero postea est in Ægyptum discendi cupiditate pellectus: nam licet Orbis pene totius magister exstitisset, cum eum jam pridem etiam Damasus Papa consulere consuevisset, cujus nomine ad consultationes Episcoporum rescribens, omnes ferme Ecclesias docuisset; ibi tamen Didymum Alexandrinum conveniens, ipsi se tradidit ut discipulum sacris litteris imbuendum: testatur id ipse ad Pammachium scribens his verbis (b): Jam canis spargebatur caput, & magistrum potius, quam discipulum decebat: perrexi tamen Alexandriam; audiivi Didymum, & in multis ei gratias ago; quod

(b) Hier.
epist. 65.

Honorio, verum sub Valentiniano opus coeptum esse: quod absolutum fuit temporibus ejusdem Honorii Imperatoris; de quo Prudentius in Peristephanon hymno duodecimo de Petro & Paulo Apostolis, habet hos versus:

Parte alia Titulum Pauli via servat Ostiensis,

Qua stringit amnis cespitem sinistram.
Regia pompa loci est. Princeps bonus has
sacravit arces,

Clausitque magnis ambitum talentis.

Bracteolas trabibus sublevit, ut omnis aurentia

Lux esset intus, ceu jubar sub ortu.
Subdidit & Parias fulvis laquearibus columnas,

Distinguit illic quas quaternus ordo.
Tunc camurus hyalo insigni varie cucurrit arcus:

Sic prata vernis floribus reident.
hæc de basilica S. Pauli Prudentius, atque ornatu ipsius; qui duobus ultimis versibus ornatum describit majoris arcus, qui (ut etiam in aliis antiquis ecclesiis usque hodie Romæ cernitur) haberet musivo opere diversi coloris ex vitro intextam floribus pancarpium. Ornavit vero Placidia Augusta, suadente S. Leone Papa; quod apparet ex hujusmodi antiqua Inscriptione, qua etiam declaratur, non Valentinianum, sed Theodosium majorem auctorem fuisse condendæ Basilicæ; quod tributum est Valentiniano, eo quod in recitatis litteris primo loco inscribitur VALENTINIANUS; sic enim se habet (a):

(a) Antiq.
Inscript. in
appen. pag.
1170. n. 6.

nescivi, didici; quod sciebam, illo docente non perdidici. Atque alibi ad eundem (c): Cum essem Alexandria, vidi Didymum, & eum frequenter adivi, virum sui temporis eruditissimum; rogavique eum, ut quod Origenes non fecerat, ipse completeret, & scriberet in Osee commentarios; qui tres libros me petente dictavit, quinque quoque alios in Zachariam. Hactenus ad Pammachium: & ad Sanctam Paulam (d): Denique nuper ob hunc, vel maxime causam Alexandriam perrexi, ut viderem Didymum, & ab eo in Scripturis omnibus quæ habebam dubia sciscitarer. Hæc ad Paulam: quibus cum nullam mentionem habeat quod eam comitatus fuerit peregrinantem in Ægyptum; nec alibi (e), cum de ejusdem Paulæ profectio in eandem provinciam agit, se illi comitem inhæsisse dicat; plane conjectura ducimur, Hieronymum nequaquam cum ea peregrinationem illam suscepisse. Cæterum ad modicum temporis

(c) Hier.
proem. in
Oseam.(d) Hier.
in proem.
l. 4. com-
men. in ep.
ad Ephes.(e) Hier.
epist. 27.

CHRISTI
386.

SIRICII PAP.
2.

VALENTIN. II. IMPP.
THEODOSII 8.

ris spatium, nempe triginta tantum diebus commoratum esse Hieronymum Alexandriae, Rufinus exprobrat in investiva: sed an vere, ipse scit.

'XLIII. Hieronymus audit Didymum Alexandriae. (a) Hier. Proem. in epist. ad Galat. (b) Hier. prefat. in Didym. l. de Spiritu sancto. (c) Canf. 4. (d) Hier. epist. 51. (e) Hier. Apolog. advers. Rufin.

Coluit ibi quidem S. Hieronymus Didymum vehementer; quem *Videntem*, licet caecus esset, ob eximiam ingenii perspicacitatem appellare consuevit (a), oculosque (b) eum habuisse columbae, qui laudantur in Canticis Canticorum (c) in sponsa; gloriatusque est, eum se habuisse magistrum; nam ad Domnionem (d): *Gregorium Nazianzenum*, inquit, & *Didymum in scripturis sanctis catechistas habui*. At sic quidem laudavit, ut postea eundem Origenistam compertum ea ex parte damnaverit; unde adversus Rufinum (e): *In Didymo vero*, ait, & *memoriam praedicamus, & super Trinitate fidei puritatem; sed in ceteris quae Origeni male credidit, nos ab eo retrahimus*. Quod vero non sicut Rufinum Didymus, ita & Hieronymum iisdem Origenis erroribus imbuerit: id inde accidisse puto, vel quod sentiens ingenium hominis ab eis procul abhorrentem, non ausus fuerit, viro adeo perspicaci propinare venenum; vel si tentavit, expertus eum renitentem, mox abstinerit, ne apud magni nominis virum concepta semel caderet aestimatione.

XLIV. (f) Hier. cad. Apol. advers. Rufin. (g) Hier. epist. 65.

Ceterum qui aliquantisper Didymum auditorus Alexandriae confedit, antequam rediret in Palaestinam, Aegypti monasteria peragravit; de quibus ipse (f): *Contendi Aegyptum, lustravi monasteria Nitriae, & inter sanctorum choros aspides latere perspexi*. Per aspides enim se significasse Origenistas, ipsemet alias saepe declarat; sed nos de his suo loco pluribus. At quid postea egerit; mox subdit: *Protinus concito gradu Bethlehem meam reversus sum, ubi adoravi praesepe & incunabula Salvatoris. Vidi quoque famosissimum lacum; nec me inertem tradidi otio, sed multa didici, quae ante nesciebam*. At quenam ista? alibi (g) declarat his verbis post recensitum reditum ex Aegypto in Palaestinam: *Putabant me homines post auditum Didymum finem fecisse discendi: veni rursus Hierosolymam & Bethlehem; quo labore, quo pretio Barrabanum nocturnum habui praecceptorem? timebat enim Judaeos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum*. Haec ipse.

XLV. Lucubrationes S. Hieron.

Tunc insuper aggressus est ipse interpretari S. Pauli Apostoli Epistolas, incipiens ab ea quae est ad Philemonem; moxque explicavit ad Galatas scriptam; inde illam ad Ephesios: ipse enim id testatur in praefatione in dictam epistolam ad Ephesios ad Paulam, & Eustochium, necnon in praefatione in epistolam ad Galatas. Sed hic obiter admonendum, hoc eodem tempore quo Alexandria in Pala-

stinam reversus S. Hieronymus aggressus est scribere super Pauli epistolam ad Galatas, ex hac vita migrasse clarissimam illam ac pariter religiosissimam feminam Albinam: fuit ista magnae illius sanctae Marcellae mater, tanta digna filia, ipsa tanta matre dignissima; de cujus ad Deum transitu haec sanctus Hieronymus (b): *(b) Hier. Pauci admodum dies sunt, ex quo epistola Pauli ad Philemonem interpretatus, ad Galatas transcenderam, multis retrorsum in medio praetermissis; & ecce subito litterae mihi de Urbe allatae sunt, nuntiantes, & Albinam venerabilem animum praesentiae Domini redditam, & sanctam Marcellam matris contubernio destitutam. Veneratus est hanc semper ut matrem sanctus Hieronymus confectam senio & religione summa provectam; nam ad Asellam (i): Saluta, inquit, matrem Albinam: Et ad Marcellam filiam (k): Albinam communem matrem valere cupio: de corpore loquor, ut spiritu valeat, non ignorans; eamque per te salutari obsecro, & duplici pietatis officio focillari, quod in una atque eadem Christiana simul diligatur & mater: Haec de Albina Hieronymus.*

(b) Hier. in pref. ep. ad Galat. lib. 1. S. Albinæ transtus. (i) Idem epist. 100. (k) Idem epist. 74.

Sed antequam quae sunt Hieronymi reliqua prosequamur, de sanctae Paulae in Aegyptum peregrinatione pauca haec (cum in eodem argumento versemur) addamus, ipso auctore Hieronymo, qui ait (l): *Post visam Alexandriam venit in oppidum Domini Nitriam, in quo purissimo virtutum nitro sordes lavantur quotidie plurimorum. Quod cum vidisset, occurrente sibi sancto & venerabili Episcopo Isidoro confessore, & turbis innumerabilibus monachorum, ex quibus multos sacerdotales & leviticus sublimabat gradus: letabatur quidem ad gloriam Domini, sed se indignam tanto honore fatebatur. Quid ego narrem Macarios, Arsenios, Serapiones, & reliqua columnarum Christi nomina? Cujus non intravit cellulam? quorum pedibus non advoluta est? Per singulos sanctos Christum se videre credebat; & quicquid in illos contulerat, in Dominum se contulisse letabatur. Mirus ardor, & vix in femina credibilis fortitudo: oblita sexus & fragilitatis corporeae, inter tot millia monachorum cum puellis suis habitare cupiebat. Et forsitan cunctis eam suscipientibus impetrasset, ni majus sanctorum locorum retraxisset desiderium. Atque propter ferventissimos aestus de Pelusio Majumam navigatione perveniens, tanta velocitate reversa est, ut avem putares. Nec multo post in sancta Bethlehem mansura perpetuo, angusto per triennium mansit hospitio, donec extrueret cellulas ac monasteria, & diversorum peregrinorum juxta viam conderet mansiones, in qua Maria & Joseph hospitium non invenerant.*

XLVI. S. Paulae peregrinatio in Aegyptum. (l) Hier. epist. 27.

CHRISTI
386.SIRICII PAP.
2.VALENTIN. II.
THEODOSII 8. IMPP.

Hucusque iter ejus descriptum sit, quod cum multis virginibus & filia comite peragravit: Hæc de Paula.

XLVII. Ipse autem sanctus Hieronymus, etsi totus esset in Hebraicis litteris, quas jam longe ante, nempe in eremo Syriæ (ut dictum est) prægustaverat, immo potaverat, penitus exhauriendis; tamen in fuscipiendis peregrinis Hierosolymam venientibus, eisque fovendis intentissimus erat: quorum gratia, quod adhuc supererat patrimonium in Dalmatia, misso illic fratre Pauliniano, distraxit: quando autem id contigerit, suo loco dicturi sumus. Idem itaque de multitudine peregrinantium Hierosolymam, suoque studio in excipiendis hospitibus ad Eustochium, dum excusat retardationem commentariorum in Ezechielem, hæc ait (a):

(a) Hier. præm. l. 7. in Ezech. Fateor me explanationes in Ezechielem multo ante tempore promississe, & occupatione de toto huc Orbe venientium implere non posse, dum nulla hora, nullumque momentum est, in quo non fratrum occurramus turbis, & monasterii solitudinem hospitii frequentia commutemus: in tantum, ut aut claudendum sit nobis ostium, aut Scripturarum, per quas aperiendæ sunt fores, studia relinquenda, &c. Sed & ad Paulinum (b):

(b) Hier. epist. 13. De toto huc Orbe concurritur, plena est civitas universi generis hominum, & tanta utriusque sexus consipatio, ut quod alibi ex parte fugiebas, hic totum sustinere cogaris. Et ad Marcellam (c), quodnam genus hominum, & ex quibus locis illuc properaret, ita describit: Qui in toto Orbe sunt primi, huc pariter congregati; ad quæ nos loca non ut primæ, sed ut extremæ venimus (Paulæ enim & Eustochii nomine scripta est epistola) ut primos in eis omnium gentium cerneremus. Certe flos quidam, & pretiosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta, monachorum & virginum chorus est. Quicumque in Gallia fuerit primus, huc properat. Divisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo Sole dimisso, querit locum fama sibi tantum & scripturarum relatione cognitum. Quid referamus Armenios? quid Persas? quid Indiæ, quid Æthiopum populos, ipsamque juxta Ægyptum fertilem monachorum, Pontum & Cappadociam, Syriam cœlem & Mesopotamiam, cunctaque Orientis examina? quæ juxta Salvatoris (d) eloquium dicentis: Ubi cumque fuerit corpus, congregabuntur illuc aquilæ; concurrunt ad hæc loca, & diversarum nobis virtutum specimen ostendunt: vox quidem diversa, sed una religio, &c.

(c) Hier. epist. 17.

(d) Matt. 24.

XLVIII. Sed hic advertite, lector, extare libellum, seu epistolam potius dixerimus, Gregorii Nysseni hoc tempore in vita agentis, ac plura scribentis, qua totus

in eo est, ut improbet ejusmodi ad loca sancta peregrinationem. Unde hagiomachi nostri sæculi, sanctorum locorum venerationem improbant, obviis eam manibus excipientes, nomine viri & auctoritate doctrinæ abusi, eadem hæc ipsa damnarunt. Scimus aliquos pro pii cultus defensione eam epistolam ut germanam Gregorii cognoscere minime voluisse. At nos legitimum eum Gregorii partem esse, haud ierimus inficias: sed aliunde absque tergiversatione ulla defensionem paramus. Illud igitur primum scias, Gregorium eas scribere litteras ad monachum quemdam, immo & monachorum Abbatem; nam hæc habet in fine: *Consule ergo, dilecte, fratribus, ut e corpore peregrinentur ad Dominum, non ut e Cappadocia in Palestinam, &c.* Considera insuper ipsum in eo argumento versatum, ut dissuadeat viris, qui selectum vivendi genus, nempe monasticam vitam aggressi fuerant, atque feminis, peregrinandi propositum, asserens inter alia non esse præceptum Domini, nec homines ad hoc teneri; id quidem ipse, quod ob rei frequentissimum usum putarent aliqui se minus Christiano nomine dignos esse, si agere prætermitterent, quod scirent ab aliis impense præstari. Inculcat pluribus, quanto dispendio pudoris & verecundiæ feminæ potissimum ejusmodi longinquam peregrinationem suscipiant; multaque alia, quæ a monachis essent ex instituto vitanda, proponit, in quæ, velint, nolint, in itinere ex necessitate incurrendum esset.

Hæc quidem scite pieque a Gregorio de monachis & feminis esse dicta, prudens nemo negarit; in cujus sententiam sentias simul ire sanctissimos Patres: nam ejus germanus S. Basilius (e), cum ex aliis, tum ex his fugillat infelicem monachum lapsum, in cellula consistere nescientem, ubique vagum, ac propterea misere lapsum: *Totus, inquit, sublimis, & ad transitum conversus, velut peregrinus, eremo agros & urbes permutans, ad Hierosolymam decurrebas.* Hæc ipse. Quid amplius? nonne & ipse sanctus Hieronymus eadem ex causa quod periculosa esset peregrinatio monachis, sanctum Paulinum haud pridem idem vitæ institutum arripientem, multis usus ad persuadendum argumentis, ea quam ad ipsum dedit epistolam, ab eadem peregrinatione dehortatur & revocat, quam alioqui in sæculo agentibus personis, etiam feminis, persuadere pluribus solitus fuit? Ad ipsum enim hæc (f) inter plura: *Revera ut simpliciter motus mentis meæ fatear, considerans & propositum tuum, & ardorem quo sæculo renunciasti; differentias in locis arbitror, si urbibus & frequentia urbium derelicta, in agello habites, & Chri-*

Gregorius Nyssenus quorum peregrinationem impugnet.

XLIX. Monachorum, & virginum peregrinatio reprehensa. (e) Basil. ad monachum lapsum.

(f) Hier. epist. 13.

CHRISTI
386.

SIRICII PAP.
2.

VALENTIN. II. IMPP.
THEODOSII 8.

& Christum quæras in solitudine, & ores solus in monte cum Jesu, sanctorumque tantum locorum vicinitatibus perfruaris; id est, ut & urbe careas, & propositum monachi non amittas. Quod loquor, non de Episcopis, non de presbyteris, non de clericis loquor, quorum aliud officium est, sed de monacho, & monacho quondam apud sæculum nobili; qui idcirco pretium possessionum suarum ad pedes Apostolorum (a) posuit, docens pecuniam esse calcandam, ut humiliter & secreto vitæ vitans, semper contemnat quod semel contempsit. Hæc & alia ad eum dissuadendum Hieronymus. Ceterum longe alio ac plane contrario spiritu Vigilantius primus hoc sæculo aggressus est una cum aliis quas evomit impietates, improbare penitus peregrinationem ad loca sancta: sed de eo suo loco agendum pluribus.

(a) Act. 5.

L.

Hoc eodem anno Theodosius Imperator hæreticos coercuit existimantes facultatem sibi coeundi concessam ad turbandam pacem Ecclesiæ, in hæc verba ad Eufignium Præfectum Prætorio rescribens (b):

(b) l. 1. de his qui reced. C. Theod.

His qui sibi tantummodo existimant colligendi copiam contributam, si turbulæntum quippiam contra nostræ tranquillitatis præceptum faciendum esse tentaverint, ut seditionis auctores, pacisque turbatæ Ecclesiæ majestatis, capite ac sanguine sint supplicia luituri Dat. X. Kalend Februarii Constantinopoli, Honorio nob. puero & Evodio Coss. Quod enim a Valentiniano in Occidente, titulo juncto etiam Theodosii (ur moris erat) promulgata hoc anno lex esset, qua colligendi conventus facultas impartiebatur professoribus Concilii Ariminensis: inde puto accidit, ut Ariani in Oriente, ejusdem legis prætextu, cogendi synaxes datam sibi vendicantes auctoritatem, omnia perturbationibus commiserent; quos Theodosius ejusmodi rescripti auctoritate compescuit.

Theodosius lege cohibet Arianos.

(c) Socr. l. 3. c. 11. (d) Sozo. l. 7. c. 14. (e) l. ult. de Sepulc. violat. C. Theod.

Quo pariter anno Denophilum Episcopum Arianum esse defunctum, suffectumque in locum ejus Marinum, & paulo post Dorotheum Antiochia accersitum, tradunt Socrates (c), atque Sozomenus (d). Sequenti vero mense idem Theodosius Imperator de non distrahendis reliquiis martyrum hæc rescripsit (e):

LI.

Humatum corpus nemo ad alterum locum transferat: nemo martyrem distrahat, nemo merceat. Habeant vero in potestate, si quolibet in loco sanctorum est aliquis conditus, pro ejus veneratione, quod Martyrium vocandum sit, addant quod voluerint fabricarum. Dat. IV. Kalend. Martii Constantinopoli, Honorio nob. puero, & Evodio Coss. Quod enim pseudomonachi circumventes turpis lucri gratia consueverunt venditare reliquias martyrum, ut Sanctus Augustinus affirmat, hujus sancientiæ legis occasio data est.

Reliquiæ martyrum non distrahenda.

Ann. Eccl. Tom. V.

Si quidem callidissimus hostis studuit infamare clarissimum monachorum nomen; de quo ipse Augustinus: Multos, inquit (f), hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dispersit, circumeuntes provincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes; alii membra martyrum, si tamen martyrum, vendiant, &c. Disce tu vero ex his hujus temporis totius Catholicæ Ecclesiæ erga sanctorum martyrum reliquias studiosum cultum, & propensioem amorem; quo abusi improbi nebulones, ex eis nundinationes quas audis, instituebant; adeo ut opus fuerit, tam vendentes, quam ementes, legibus Principum cohiberi.

(f) Aug. de opere monach. c. 28.

Hoc item anno Joannes Chrysostomus, precedentibus prophetiis, presbyter ordinatur: colligimus id ex Marcellino Comite (g), Leone Augusto (h), & antehos ex Palladio in dialogo, dum ajunt, ipsum duodecim annos exegisse in presbyteratu, antequam crearetur Episcopus Consulibus Honorio quartum; & Euty-chiano, anno Domini trecentesimo nonagesimo octavo: magis enim eidem Marcellino assentimur, quam dicentibus quadriennium eum transegisse in presbyteratus functione. A quonam autem duorum Catholicorum Antistitum Flaviano vel Evagrio fuerit ordinatus, diversæ reperiuntur sententiæ: Socrates (i) quidem affirmat ab Evagrio Paulini successore Joannem Chrysostomum sacro presbyteratus ordine initiatum fuisse, cum ante triennium neutrius communioni inhaesisset; ut alterum respueret, solitarius vivens. Porro reliqui Græcorum historici, licet recentiores, eundem Joannem adhæsisse Flaviano testantur, ab eodemque in sacros adscitus ordines diaconatus atque presbyteratus.

LII. S. Jo. Chrysostomus factus Presbyter. (g) Marcell. in Chron. (h) Leo orat. de vita S. Jo. Chrys.

(i) Socr. l. 6. c. 3.

Certe quidem ipsum communicationis Flaviani fuisse, in ecclesiæque ejusdem ministrasse, concionesque ibi ad populum habuisse, nemo inficias ire poterit; nam id ipsum homiliæ tunc in ea dictæ testantur. Quinetiam aliquando videtur sugillare ordinationem Paulini, illa nimirum homilia, quam de Anathemate habuit, de qua suo loco fusius diximus. At non ob hanc causam, quod illi communionem conjunctus fuerit, qui invito sedebat Romano Pontifice, ipsi Paulino atque eius successori Evagrio communicante, ipsum quis putet schismaticorum sacerdotem a schismatico ordinatum. Nam superius dictum est, licet ejusmodi altercationes atque dissidia inter Romanum Pontificem atque Meletium necnon ejus successorem Flavianum extiterint; numquam tamen eo esse ista progressa, ut fuerit interceptio communicationis schisma conflatum, anathematis Flavianus subjectus. Nam spe concordie tolerata res est, atque eo

LIII.

H h h h 2 mo.

CHRISTI
386.SIRICII PAP.
2.VALENTIN. II. IMPP.
THEODOSII 8.

modo quo cæperat, ad plures annos producta.

LIV.
Ordinatio
Chryso-
stomi si-
gnis pro-
bata.
(a) Leo
Aug. orat.
de vita Jo.
Chryso-
st.

Annuisse quidem divinum numen, signisque suffragatum Spiritum sanctum ejusdem Chrysoptomi sacerdotio; qui res ab eo gestas sunt fideliter profecuti, testantur, ut inter alios Leo Augustus, cum ait (a): *Flavianus cum vigilaret, ut consueverat, quadam nocte videt divinum accessisse Angelum, qui ei jubebat ordinare Joannem dicens futurum Joannem novum vas electionis: Ecce, dicens, ego ei de hoc mandatum dabo, & obediet. Ad quem quidem cum accessit Angelus, ei mandavit: prius narravit futura, & quæcumque par est facere eum qui divinus sit futurus minister: & post alia: Cum adesset hora ordinationis, & incruentum perageretur sacrificium, & inferius assisteret multitudo innumerabilis, & Angeli desuper intuerentur, manum imponente Episcopo & preces dicente consuetas, dicitur factum esse illud maxime novum spectaculum: alba columba repente devolans, quomodo illic supra Jesum meum & Deum, in honorem ejus cui manus hic imponebatur, stetit, supra ejus caput. Hoc admiratione quidem affectit & stupefecit eos qui tunc aderant simul, admirabit autem eos quoque qui audiunt; admiratur universa non solum quæ circum circa sita est regio, sed etiam universa quæ extra fines procul remota est Syria. Hæc ipse; idemque subdit miracula tunc Antiochiæ ab eodem Joanne edita, postquam presbyter factus est, usque ad tempus quo accersitur Constantinopolim præficiendus illi Ecclesiæ in locum defuncti Nectarii Episcopus.*

LV.
Jo. Chry-
sostomus
conciona-
ri aggressus.

Cum primum vero presbyter designatus est, primam omnium ad populum habuisse dicitur homiliam, cujus est exordium: *Num vera sunt quæ nobis acciderunt? &c.* At nihil ibi de presbyteratu, sed de suscepta tantum docendi populi functione: quam quidem non ante hunc annum auspiciatum fuisse, ex eo exploratum redditur; dum ipse in una illarum orationum, quas habuit ad populum Antiochenum de imminente clade ob statuas ignominia affectas (quod certum est contigisse post sequentem annum) expresse

PAGIUS

Ad num. LVII. *Sanctus Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus hoc anno ad Deum migravit, ut recte Baronius. Auctor enim Tabularum Theophani insertarum annos ei triginta quinque tribuit. Ex quo & liquet, Episcopatus ejus initium recte a nobis consignatum. Cyrillo successit Joannes, quem Henschenius & Papebrocius in Historia Chronologica Patriarcharum Hierosolymitanorum primum Hierosolymorum Patriarcham faciunt. Verum, Patriarchatus ille sæculo tantum sequenti post Concilium Ephesinum exortus est.*

VI.

Theodosius Imperator Thraciam ab hostibus Grothingis victis & expugnatis vindicavit, ut testatur Claudianus in quarto Consulatu Ho-

testatur se jam in docendi munere benivolum agere; sunt hæc ejus verba (b): *Ecce secundum hunc annum habeo vestra differens charitati, &c.* Quamobrem in eam sententiam ire compellimur, ut quæ reperiuntur scriptæ orationes ab ipso, cum diaconus esset, nempe superius recensitæ adversus Gentiles, Judæos, atque hæreticos, & de Anathemate, eas speciali indulgentia & jussione Flaviani pro concione dixerit; cessasse vero postea usque ad presbyteratum.

Quanta autem dicendi copia & elegantia jam presbyter susceptum munus expleverit; quæ postea ad populum Antiochenum inscriptæ extant orationes certam fidem faciunt, cum tamen longe plures illis ibi ad populum dixisse oportuerit eo duodecim annorum temporis spatium, quo in ea functione versatus presbyter Antiochiæ mansit. Cæterum quamvis Chrysoptomus concionandi munere fungeretur; Flavianus tamen Episcopus, quod esset suarum partium potissimum munus, docere populum, minime prætermisit, immo vero accurate persolvit: quod satis intelligi potest ex ejusdem Joannis Chrysoptomi assertionem, dum ad calcem primæ homiliæ in verba illa Isaia: *Vidi Dominum, ista habet: Hæc servantes, redeamus domum: quin potius hæc servantes excipiamus perfectiorem doctoris exhortationem. Nam nostra quidem, qualiacumque sunt, habent juventutis ostentationem: hujus autem, qualiacumque fuerint, majore prudentia sunt ornata. Ac nostra quidem similia sunt torrenti, qui cum strepitu fertur; illius autem oratio similis est fonti magna tranquillitate fluviis effudenti, qui olei migtis, quam aquarum cursum imitentur.* Hæc ipse, modeste quidem consultum in omnibus volens Episcopi exitimationi & dignitati, ne qui minus eloquens esset, & ea ex parte longe inferior Chrysoptomo appareret, a populo sperneretur: ex quo quidem magnam sibi laudem conciliavit, numeros illos a Domino sic definitos exolvens (c): *Qui gloriam propriam, quæ ab hominibus est, non quaerit, hic verax est.*

Rursum fertur (d) de illo, quod cum

(b) Chrysopt.
ad pop. Antio-
chen. hom.
16.

LVI.
Flavianus
& Chryso-
ptomus
docent
Antio-
chiæ.

(c) Joan.
7.

LVII.
(d) Apud
Metaphr.
in vita
Chrysopt.

norii a v. 621. ad 635. qui id haud obscure huic Honorii Consulatu adscribit, uti Marcellinus in Chronico, Idacius in Chronico, & Idacius in Fastis, qui diem etiam, quo Constantinopolim Theodosius rediit, annotavit: *Hic Coss. inquit, victi atque expugnati, & in Romania captivi adducti gens Grothingorum a nostris. Theodosio & Arcadio deinde cum victoria & triumpho ingressi sunt Constantinopolim die IV. Idus Octob.* Marcellinus in Chronico tantum ait: *Victorque cum Arcadio filio suo urbem ingressus est.* Neque enim vere hoc anno Theodosius triumphavit, sicuti nec anno CCCLXXX. licet Marcellinus in Chronico eo anno scribat: *Hic Coss. Theodosius Magnus, postquam Scythicis*

Theodosii
de Gro-
thingis
victoria.

gen-

CHRISTI
386.SIRICII PAP.
2.VALENTIN. II.
THEODOSII 8. IMPP.

sublime aliquando dicendi genus arripuisset, atque ob eam causam a simplicioribus minus intelligeretur, redargutum fuisse a pia muliercula, quod ejus orationes infrugiferæ essent: ipsum vero mutasse e vestigio juvenilis animi, cujus est alta petere, institutum, dictionemque faciliorem imisauribus accommodasse. Qua ex parte illud est consecutus, ut ab omnibus facillime audiretur, atque publicis frequentibusque acclamationibus, OS AU-REUM, diceretur. Quod perinde ac inditum divinitus nomen, veluti egregius titulus, in ejus scriptis hactenus perseverat.

Nomen
Chryso-
sti. unde.

LVIII. Quam autem, tanto agricola, vomere verbi Dei Antiochena Ecclesia reddita sit frugifera ad alimenta pauperibus præstanda; ex eo poteris intelligere, dum in una (a) earum, quas ad populum Antiochenum habuit homilia, hæc ait: *Habens proventum Ecclesiæ quot per singulos dies viduis sufficiat, quot virginibus, cogita: nam ad trium millium ascendit numerum earum catalogus; & præter has, quot carcerem inhabitantibus, quot in xenodochio laborantibus, sanis & peregrinis, corpora habentibus mutilata, altari assi-*

(a) Chry-
sostom. 33. ad
pop. Antio-
chen.

Quot Ec-
clesia An-
tiochena
pauperes
aleret.

PAGIUS *gentibus triumphavit. Ecclesias Orthodoxis restituit. Semel enim Theodosius, idque de Maximo Tyranno, triumphavit; & Pacatus in Panegyrico, quem tunc Theodosio dixit, hunc alias triumphasse non memorat; licet de Scythicis victoriis numero 22. mentionem faciat, Scythicos triumphos non prætermittitur, si vere ducti fuissent. Hujusmodi itaque loquendi formulis aliud non denotant Scriptores, quam Imperatorum solennem in urbem introitum post insignem aliquam victoriam reportatam. Veri enim triumphi aut eum Decennalibus, & id genus festis fuere conjuncti; vel si aliis annis acti, Imperatores Consulatum capessere, ut sæpius jam dixi. Gestæ porro contra Grothingos narrat Zosimus lib. 4. pag. 762.*

VII. Imperante Constantino Magno licuit adhuc Gentilibus sua solennia vel in totum, vel in partem publice agitare. Reparata dein post Julianum Apostatam Christiana Religione sub Valentiniano seniore, sua quoque Paganis sententia, sui ritus, templaque & templorum solennia relicta fuere. Theodosio demum imperante, & sacrificia aliquandiu agitare licuit, ad annum scilicet Christi CCCXCI. quo Valentinianus junior Theodosii M. consilio Romæ & in Italia sacrificia hostiarum seu victimarum, templorumque ingressum & simulacrorum cultum prohibuit Lege 11. Cod. Theod. De Paganis, eo anno Mediolani emissa, & in Annalibus a Baronio memorata. Quare, ut hoc obiter observem, non debuit mirari Cardinalis doctissimus, quod anno CCCXC. Volusianus quidam Romæ aram quandam ad sacrificia dedicavit, nec existimare, id a Volusiano in propriis ædibus factum ad privatorum sacrorum usum; cum id ante annum CCCXCI. Legibus non inhiberetur. Deinceps, sacrificiis quamlibet interdictis, quædam adhuc solennitates, veluti convivia, festa, ludique Gentilibus permitti. Currenti autem anno XVI. Kal. Jul. Constantinopo-

dentibus, & victus & vestitus causa simpliciter quotidie accedentibus; & nihil ei de substantiis diminutum est. Itaque si decem dumtaxat viri sic erogare voluissent, nullus esset pauper &c. Et quidem admiratione dignum, pauperem adhuc Ecclesiam, quæ usque ad Theodosii tempora persecutionem diram passa fuerat, cum nec in civitate Fideles consistere poterant, sed in campis collectas agebant, unde & Campitæ sunt dicti, adeo in eleemosynis pauperum abundasse; cum præsertim non omnes Antiocheni Christiani cum Meletio convenirent, adhærentibus aliis, Orthodoxis Paulino, hæreticorum vero aliis Vitali Apollinaristarum Antistiti, aliis vero Euzojo Episcopo Ariano, & qui in eorum locum successerunt.

Sed præter hos latuisse inter Christianos Antiochenos etiam Marcionitas hæreticos, ad quos extirpandos idem Chryso-stomus haud mediocres labores insumpsit, satis perspicue constat: Sed quinam hi fuerint, digni plane qui Annalibus intexantur; ex Actis (b) ejus hic iisdem verbis, quibus scripta habentur, accurate reddamus; sic enim se habent: *Qui*

LIX.

(b) Apud
Io. Chry-
sostom. 1. ex Me-
taph. &
Leo Imp.
in encomio
& alii.

li Theodosius M. dedit Legem 12. Codicis Theod. De Decurionibus, in qua ait: *In consequenda Archierosyna ille sit potior, qui patrie plurimè præstiterit, nec tam a Templorum cultu observatione Christianitatis abscesserit. Quam Legem, cum Baronius in Annalibus omiserit, ex Gothofredo in ejus Commentario hic explicabo. Quid esset Archierosyna, & ipso nomine patet, & disertè hæc Lex docet: quæ enim initio ejus Archierosyna dicitur, eadem mox definitur & describitur, munus esse, ad cuius curam Tempora & Templorum solennia pertinent; ubi Templorum appellatione, ut alibi passim, Tempora Gentilium proprie intelliguntur. Ad eum itaque qui huic muneri præficiabatur, pertinebat Templis præesse, & cuique quod conveniret tribuere, externumque ornatum, qui sub sensu caderet, adcurare; Sacerdotes demum in officio continere, honestatique eorum consulere. Solennia vero Templorum erant, quæ votorum, id est, lætitiæ publicæ & religiosæ cælebritates dicuntur in Leg. 8. Codicis Theod. De Paganis. Vota publica Leg. 17. De Paganis. Festi Conventus civium, communisque lætitiæ hominum, dicta Lege 17. Ludi seu priscarum voluptatum solemnitates, Lege 3. de Paganis, quibus scilicet superstitionis Templorum, seu Gentilitiæ aliquid adhærebat. Festa item convivia indidem profecta, eodemve pertinentia, ut colligitur ex Lege 19. De Paganis. Kalendarum item Januariarum per hæc adhuc tempora solennitas, quæ & festis conviviis peragebantur. Vota item proprie ita dicta, quæ tertio die Kal. Jan. pro salute Principis in Templis suscipiebantur, festisque pariter conviviis transigebantur: quæ agitari adhuc sub Theodosio Magno per Asiam fuisse, prodit ejus ævi Scriptor Eunapius, sub finem Vitæ Maximi pag. 113. quæ & ipsa in Synodo Trullensi Canone 62. sordè dicuntur.*

VIII.
Quid fue-
rit Archie-
rosyna.

Ad hæc itaque & similia Templorum solennia

IX.

CHRISTI
386.SIRICII PAP.
2.VALENTIN. II. IMP.
THEODOSII 8.

illo tempore erat Præses civitatis, laborabat morbo dogmatum Marcionis, & favebat illius sectatoribus; & ideo parti Orthodoxæ erat causa malorum innumerebilia. Hujus uxorem, is qui arcane & benigne hæc variat Deus, dimisit laborare morbo torminis interiorum. Illa autem a malo superata, omnem quidem refellit medicinæ artem: omnes vero qui eadem sentiebant, vocantes ad orationem, non eam melius affecerunt, immo vero deterius, mali tempus ei producentes vana spe curationis. Vix tandem autem Joannis gratiæ recordati, cum hoc apud se statuissent, quod si per ipsum fieret a morbo liberatio, simul etiam desisterent a morbo dogmatis, qui est longe gravior: cum sic sibi persuasisset, in lecto decumbentem afferunt mulierem, & eam statuunt pro foribus templi, desiderantes invenire Flavianum & beatum vultum Joannis. Sancti ergo ad eos progrediuntur; neque enim par esse, neque honestum censebant, ut eis templum pateret, quorum anima non patebat dogmatibus pietatis. Primus autem eis dixit verus ille homo Dei, beata, inquam, illa & suavis lingua: Quid vos movit, ut statueritis venire ad templum Christianorum, qui Christum quidem aversamini, Marcionem vero plurimi facitis, & habetis in magno honore? Quod quidem plane satis ostendit, quod illius cultores convocaveritis ad morbi aut alicujus molestiæ liberationem; & quod cum illi peccati essent, non affecuti sitis curationem: quod quidem vobis accidit præter expectationem. Discedite ergo ab hoc sacro templo; quoniam nec vos poteritis omnino Christum tentare, ne hoc stulte putetis. Illi autem dicebant, se parentum er-

röre esse captos, & usque in hodiernum diem fuisse superatos a mala consuetudine: Sed per Christum (ajebant) vos rogamus; miseremini pœnitentium: sic enim cum eo quod corpus recte afficietis, ageris etiam ut anima sit sana. Sciatis enim fore, ut nos nequaquam amplius abstineamus a communionione vestra, quæ est ex vera pietate.

His flexus magnus Joannes, jussit aquam afferri; cui cum divinum signaculum injecisset Pontifex (sic enim illic ei persuasit) mulieri infudit in Christi nomine. Quod quidem cum factum esset; quæ in lecto decunbebat, statim surrexit sana, & cum marito & civibus una voce unanimes Christum magnificabant. Deinde etiam ad sanctorum genua procidentes, petierunt veniam prioris ignorantæ, & domum redierunt: & cum multas quidem pecunias egenis distribuissent, triginta vero libras auri, partim quidem ad sumptum peregrinorum, partim vero egrotantium, partim vero egentium xenodochio tradidissent, & ab illo tempore a Marcionitarum communionione omnino abstinuissent, insaniam & amentiam res illorum vocantes, Christi sacrosanctæ assidebant Ecclesiæ.

Cum autem illi omni adhibito studio, & omni (ut dicitur) rudente moto, nihil omnino perfecissent, & desperassent fieri posse, ut ipsi ad eos redirent: Præstigiatores & Magum Joannem appellabant, & plurimis aliis contumeliis, civitatem obeuntes, eum afficiebant. Ille vero tantum absuit, ut vel minimum curaret contumelias, ut eis potius similiter atque Dominus gloriaretur: alioqui autem divinitus immisam calamitatem ad eos mox esse venturam, ille prædixit. Paucis enim post

LX.

LXI.

PAGIUS nia, eorumque curam, Christianos hoc ævo Gentiles adigendos putabant. Quare & Synodi & Principes, quantum in se fuit, huic rei obviam ivere: & hac quidem Lege Theodosius M. vetitis Christianis ab horum solennium cura, Archierosyna dicta, quæ Curialibus seu Senatoribus civitatum, & potioribus quidem inter eos, quique patriæ plura præstitissent, pro magno delata: in tantum ut Christiani quoque Curiales eam amplecterentur; imo, quod ex hac Lege discimus, magna prensatione ambirent; ideo scilicet quod hoc munus, ut ipsi putabant, superstitione vacuum esset, etsi circa Templum, Templorumque solennia occupatum. Quandiu itaque Templum, Templorumque solennia steterunt, Archierosyna quoque munus stetit, seu Templorum, solenniumque istorum cura: quod Theodosius Magnus hoc anno Lege 12. citata De Decurionibus, interdicit; quod nempe etiam Christiani Archierosyna munus obeuntes, non ipsi quidem Templorum cultu, superstitioneque mentem suam & conscientiam obligarent, etsi etiam solennia illa haud adeo superstitione tum implerentur, attamen vel ipsa Templum, Templorumque solennia curare Christianos, non indecorum modo, verum etiam illicitum visum.

8. Huc pertinet Tertulliani locus de Idolola-

tria cap. 17. Neque sacrificet, neque sacrificiis auctoritatem suam accommodet, non hostias locet, non CURAS TEMPLO-**rum** deleget, non vestigalia eorum **PROCURET**, non spectacula edat de suo, aut de publico, aut edendis præstet. Sunt enim hæc omnia, ut & istud de quo hac Lege, etsi non sacrificia, certe **AD SACRIFICII** saltem genera, quo verbo utitur Tertullianus ibidem cap. 16. eo itaque solo quod Templorum solennia, investaque ea a Gentilibus superstitione sine aliquo essent, atque ita publice celebrarentur in honorem sacrilegi ritus, eorum curam Christianis non competere censuit Theodosius M. superstitione, inquam, sine aliquo investa: exempli gratia votorum celebritates ludique in honorem Deorum ferme instituti erant, ut pluribus exequitur Tertullianus lib. de Spectaculis: quin, ut idem ait, paratura omnis spectaculorum ex idololatria constabat. Sic Lactantius lib. 6. Divin. Instit. cap. 20. Ludorum celebrationes Deorum festa sunt: siquidem ob nativitates eorum, vel Templorum novorum dedicationes sunt constituta. Notumque, natales seu encænia & dedicationes Templorum festos fuisse, & convivia in honorem Deorum instituta. Qua de causa convivia hæc, sicuti & ludi, in Christianis impræbata. Qua de re plura Gothofredus laudatus.

Quod magis probatur.

CHRISTI
386.

SIRICII PAP.
2.

VALENTIN. II.
THEODOSII 8. IMPF.

Marcioni-
tae male
pereunt.

post diebus, cum magnus terræmotus fuisset Antiochiæ: ipsa domus quæ Marcionitarum susceperat congregationem, corruens, & domus quoque plurimæ cum iis qui eadem sentiebant labefacta, perdidit quandam incredibilem eorum multitudinem. Et quod est maxime admirabile, & quod aperte ostendebat eam divinitus immisam fuisse calamitatem; cum tanta periisset multitudo eorum qui male sentiebant, nullus Orthodoxæ fidei simul cum eis periit. Hoc cum ita factum esset, & pios corroboravit, & correxit multos ex iis qui prave sentiebant. Hactenus in rebus gestis Chrysoptomi cum Marcionitis, quos sæpe pro concione publicis in-

(a) Chrysf.
hom. 50. ad
pop. An-
tioch.

(b) Chrysf.
in 1. ad
Corinth.
hom. 40.

LXII.

Ludus
Marcioni-
tarum.

ductivis exagitavit. Sed & contulisse aliquando cum uno illorum, ipse testatur (a) homilia ad eundem populum Antiochenum, qua etiam & partem ejusdem disputationis recenset; derisioni quoque exposuit ritus eorum, cum solerent baptizari pro mortuis; atque ait (b): Vultis primum dicam, quomodo hanc dictionem adulterant qui morbo laborant Marcionis? Atque scio quidem fore ut risum multum moveam. Verum enim vero etiam propterea maxime dicam, ut eum morbum magis fugiatis. Nam postquam cathecumenus quispiam apud eos excesserit, sub lecto mortui abscondito aliquo qui vivit, accedunt ad mortuum & alloquuntur, & rogant velit ne accipere baptismum. Deinde illo nihil respondente; qui est absconditus inferne, pro illo dicit se velle baptizari; & sic eum baptizant pro eo qui excessit, perinde ac si in scena luderent; tantum valuit diabolus in ignavorum animis. Deinde cum accusantur, adducunt hoc verbum, dicentes Apostolum (c) dixisse: Qui baptizantur pro mortuis, &c. Horum quoque causa fortasse in Concilio Carthaginensi tertio haud diu post celebrato, canone sexto monuerunt Patres Africanam Ecclesiam hæc cavenda, cum ista canone sexto promulgavere: Cavendum est etiam, ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat. At pravi Marcionitarum frutices, qui tot sæculis altiores radices fixissent, haud per Joannem Chrysoptomum valuerunt penitus extirpari; adversus quos maximopere fuit laborandum Theodoro Episcopo Cypri, ut suo loco oratio opportuna docebit. Cæterum non postquam creatus est presbyter Antiochiæ dumtaxat hos insectatus est Joannes Chrysoptomus, sed & cum factus Episcopus ageret Constantinopoli; at de his dicendum suo tempore.

(c) 1. Cor.
15.

LXIII.

Sed & quæ adversus Gentiles deorum cultores idem adhuc presbyter certamina inierit, memoriæ commendata a majoribus, hic in medium afferamus ex Actis ejus antiquitus scriptis, a recentioribus

autem exscripta hisce verbis (d): Licet videre in universa regione civitatis, domos quidem oratorias Deo excitari, templa autem simulacrorum, si quæ remanserant, diruta funditus in terram prosterni: viros vero, qui philosophiæ curam gerebant & virtutis, magna que ornati erant intelligentia & acumine ingenii, a magni hujus viri providentia emitti ad multorum salutem. Certum autem ejus quod dicimus testimonium sunt ea quæ facta sunt in monte Amano, ubi eos, qui ibi habitabant impii & feri, & nihil differabant a bestiarum immanitate, ad tantam ille deduxit mansuetudinem & pietatem, ut a patribus quidem datam neglexerint religionem (rem valde difficilem, & quæ si ulla res alia multos vincit absque ratione) prompto autem & alacri animo transfugerint ad lucem veritatis: & nec hactenus steterint, sed etiam multi ex his pietate usi munificentius, viri, inquam, & mulieres, illi quidem monachorum, hæc virginum jugum subierint.

Quæ autem in Casio monte in templo quod illic erat Gentilium (& quidem celeberrimum ore Scriptorum pene omnium celebratum templum Jovis Casii) ab illo viro facta sunt: quis est adeo invidus, aut negligens, aut deses, ut ea sustineat prætermittere? Quo in loco cum tantus error prius esset diffusus, & multitudo quidem assidue veniret innumerabilis, fieret autem immensum animalium sacrificium propter cultum, prob. dolor, dæmonum; perierunt illa omnia & extincta sunt zelo illius magnæ, & quæ a Deo movebatur animæ.

Neque hæc sunt digna quæ mandentur silentio, quæ facta sunt in fastigio civitatis in templo Veneris, & quod non solum studuerit, ut id dirueretur, sed etiam ut in eo loco viri sancti habitarent, terribiles iis qui eo subibant dæmonibus; adeo ut illi quidem procul expulsi fuerint, tamquam armis quibusdam terribilibus intentatis eorum virorum precibus; homines autem qui circum circa habitabant, non solum a læsione illorum liberarentur, sed etiam maximam acciperent utilitatem, cum possent versari cum monachis, qui perfecti erant in Dei timore. Illius mentis & studii etiam est opus, profani templi destructio, quod fuit in arce Beli, & ad solum usque facta ejus demolitio: fuit tanta victoria servata Chrysoptomo; additque: Potest etiam quæ circa Seleuciam habitatur regio, gloriari præclaris factis illius viri: nam & simulacrorum templa illic diruta & divinas ædes extructas & viros virtutis studiosos illic ad habitandum collocatos invenies. Hactenus de rebus ab eo gestis adversus hæreticos & Gentiles Antiochiæ, cum presbyter esset; quæ quidem cum certo anno con-

(d) Extant
1. i. Joan.
Chryf. ex
Metaphr.

Joannes
Chrysoptomus
laborat in
conversione
Gentili-
um.

LXIV.

LXV.

CHRISTI 386.

SIRICII PAP. 2.

VALENTIN. II. THEODOSII 8. IMPP.

signari minime valeant, hic sub eo quo idem est initiatus presbyterio, collocasse volumus; ut plane intelligas hominem, si quis alius, conjunxisse opera stylo, cum primis suis luculentis ac scitis orationibus infectatus sit Gentiles atque a fide Catholica extorres hæreticos, factisque eisdem etiam magno studio exagitarit. Memor enim, Julianum Apostatam, Antiochiæ cum esset, assiduis sacrificiis in Christi contumeliam frequentasse deorum templa, invisisseque longa peregrinatione Jovem Casium; ut primum sub Christiano Imperatore omnium maxime pio Theodosio licuit, magnis sumptis spiritibus, in eadem vindex (a), acerrimus exurrexit. Sed jam quæ anni hujus sunt reliqua absolvamus.

(a) l. 2. de Curat. Kal.

LXVI.

(b) Hier. de Script. Eccl. in Cyrillo.

Hoc eodem Domini anno, qui & octavus Theodosii Imperii numeratur, S. Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus (ut auctor est S. Hieronymus b) ex hac vita migravit; de quo quidem, quod (ut idem ait) sæpe pulsus, ac sæpe in se-

dem receptus, hasque vices passus sit a Constantii temporibus; quantum temporis federit, haud exploratum haberi potest: cujus monumenta ingenii extant Catecheses, quas in adolescentia elaboravit. Huic subrogatus est Joannes, quem tempore persecutionis sub Valente Catholicos averfatum esse, & cum Arianis ac Macedonianis communicasse, non obscure testatur adversus eum scribens S. Hieronymus, cum ait (c): Non eventulabo, si amaveris eos qui talia prædicaverunt; cum quibus fueris quando ista dicentes exilia sustinebant; quis sit ille, qui Theone presbytero Spiritum sanctum Deum in Ecclesia prædicante, clauserit aures, forasque cum suis concitus fugerit, ne tantum audiret piaculum, &c. Sed & sub nomine Prætextati ipsum suggillat, factumque esse Catholicum spe dignitatis, redemptumque ab hæresi pollicitatione Episcopatus affirmat. At de ipso plura inferius.

(c) Hier. epist. 61.

JESU CHRISTI ANNUS 387.

SIRICII PAP. ANNUS 3.

VALENTIN. II. THEODOSII 9. IMPP.

I.

Justina Augusta Ambrosium vexat.

Recentissimus octogessimus septimus Christi annus auspicio novorum Consulium Valentiniani Augusti tertium atque Eutropii aperitur: quo Justina Augusta, una cum Valentiniano filio, quam anno superiori adversus S. Ambrosium per-

secutionem concitare cœperat, majoribus prosequitur incrementis: vehementiori enim odio in sanctissimum virum flagrans, acrioribus iracundiæ stimulis agitata, rabie feminili, mente perversa, correpta furore, instar furis furit, & veluti

PAGIUS SÆC. IV. Anno Urbis 1140. Olymp. 291. an. 3.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 5880.

⊙ 4. C. D 8. P. 25. April. Indict. 15.

JESU CHRISTI 387.

SIRICII PAPÆ 4.

VALENTINIANI JUNIORIS 13;

THEODOSII 9. ARCADIJ 5.

[1] A Num. I. ad XXXVII. Coss. Valentinianus Aug. III. & Eutropius: prior in Occidente; posterior in Oriente, ut ex Propographia Codicis Theodosiani verbo Eutropius, liquet.

secundum Baron. Olymp. 291. A.C. 387. 1. Consules.

Va-

NOTÆ [1] C Ofs. Valentinianus Aug. III. & Eutropius. Huic a quibusdam Flavii prænomen datur, Gruterus pag. MCII. 2.

DEDICATA. KAL. FEB. D. N. FL. VALENTINIANO. AUG. III. ET. EUTROPIO. CONSS. Item: D. N. VALENTINIANO. AUG. TER. ET. EUTROPIO. V. C. CONSS.

Lapis alius in ædibus Capitolinis.

VALENTINIANO. III. ET. EUTROPIO. QU. ONORIO. III. AUG. COS.

Ibidem aliud fragmentum.

XIII. Valentiana O III. ET EUTROPIO CONSS;

Prosperi Chronicon MS. Valentiniano III. & Eutropio. Paschalis laterculus MS. in fine Gennadii & Valentiniano & Eutropio.

CHRISTII
387.

SIRICII PAP.
3.

VALENTIN. 12. IMP.
THEODOSII 9.

Iuti Baccha œstro percita debacchatur. Hoc quidem anno, primum dolo, inde vi, atque omni denique arte, itemque conatu Ambrosium adorta est: excruciabatur enim intrinsecus, cum se frustra Augustam esse, dicens consideraret, cum unius sacerdotis constantia vinceretur; dum nec una sibi pateret ecclesia, in quam liberum esset convenire cum suis: exastuabatque immenso animi dolore, atque invidia tabescebat, quod videret se a populo Mediolanensi contemni, & omni officio omnes studere in omnibus sacerdoti.

II. Quod igitur periculosa alea videretur, obnitente populo, Ambrosium in manu militari captum extra provinciam deportare, quo id absque tumultu perficiat, dolosa consilia mente agit, sed omnia frustra. Testatur id quidem Paulinus, cum ait (a): *Justinae mulieris innumeras infidias sustinuit; quæ muneribus atque honoribus adversus sanctum virum oblati, populum excitabat; sed infirmorum mentes talibus promissis decipiebantur. Promittebat enim Tribunatus & diversas alias dignitates iis qui illum de ecclesia raptum ad exilium perduxissent. Quod cum multi conarentur, sed Deo præfule perficere non valerent; unus infeliciox cæteris, nomine Euthymius, tanto furore excitatus est, ut juxta ecclesiam sibi domum pararet, atque in eadem carrum constitueret, quo facilius raptum superpositum carpento ad exilium perduceret. Sed iniquitas ejus in verticem ipsius descendit. Post annum etenim, eodem die, quo illum rapere se arbitrabatur, eodem carpento impostus, de eadem domo ipse ad exilium destinatus est; reputans sibi ju-*
Ann. Eccl. Tom. V.

(a) Paulin.
in vita S.
Ambros.

Eulhymii
audax
præsum-
ptio.

sto iudicio Dei id in se esse conversum, ut in eodem carpento dirigeretur ad exilium, quod ipse paraverat sacerdoti: cui non minimum solatii sacerdos præbuit, dando sumptus, vel alia quæ erant necessaria. Sed hæc confessio hominis, nec mulieris furorem, nec vesanorum Arianorum amentiam repressit. Hæc Paulinus. Meminit quoque horum Ambrosius in concione, quam ad populum habuit in Auxentium, ubi inter alia (b): *Nemo vos turbet, quod aut carrum præparaverant, aut dura, ut videbatur sibi, Auxentii ipsius, qui se dicit Episcopum, ore jactata. Hæc ipse. Sed quid postea?*

(b) Ambr.
in Auxen.
post. ep. 32.

Quod fraus detecta evanisset; jam aperto Marte congregari, manuque militari agere decrevit Augusta: Auxentio enim omnia quæ velit militaria parat auxilia; quibus ille procax accinctus, omnia furore commiscet: qui etiam elicit ab Imperatore edictum, quod ipse conscripsit, quo juberentur Catholici sacerdotes ejici ab Ecclesiis; & qui renuissent, occidi. Unde increbuit rumor, missos esse spiculatores, qui Ambrosium renuentem basilicam tradere, capite truncarent. His commotus populus, intra basilicam obseratis januis, pluribus diebus ac noctibus vigilantissimo studio custodiebat Ambrosium, obsidentibus interea militibus ecclesiam, ut abriperent sacerdotem. Hæc autem omnia ipse S. Ambrosius refert his verbis (c): *Plerique nar-*

III:
Auxentius
armatur
in Am-
brosium.

(c) Ambr.
in Auxen.

I i i i i c i

PAGIUS Valentiniani Consulatus juxta secundam regulam; ejus enim *Quindecennalia* in hunc annum incidunt. Præterea Idacius in Fastis scribit: *His Conf. Quinquennalia Arcadius Aug. propria cum Theodosio Aug. patre suo editionibus, ludisque celebravit XVII. Kal. Feb. id est, die XVI. Januarii, quo & eum Imperatorem factum jam scripserat. Quare Idacius in errore perstat; Quinquennalia enim die natali Imperii de more acta. Eadem verba recitat Marcellinus in Chronico, die tantum omisso. Difficultatem faciunt illa verba ab utroque prolata, propria cum Theodosio Aug. patre suo. Inde enim sequi videtur, Theodosium hoc anno Decennalia etiam exhibuisse. Verum ea anno CCCLXXXIX. edita infra ostendemus.*

III. Quæ hic narrantur de persecutione S. Ambrosii a Justina Aug. suscitata, ad annum præcedentem, qui secundus fuit persecutionis hujus Sancti, revocanda. Habita enim eo anno a Sancto Ambrosio insignis Oratio de non tradendis Basilicis Hæreticis. Nam, cum Festa Paschalia instarent, jussit Imperator sibi concedi Basilicam Portianam, in qua cura matre, ac cæteris Arianis sacros dies celebraret. Ambrosius in ea Oratione conqueritur *inclinatum jam vel Imperatoris iudicium, quod lata Lege patefecit: & paulo inferius: Hanc ergo Legem quiscquam sequatur, qua firmatur Ariminense Conci-*

lium, in quo creatura dictus est Christus. Quamobrem ea Oratio habita paulo post eam pro Arianis Legem a Valentiniano anno præcedenti latam. Nam si eam recitasset die XVIII. Aprilis, Dominica Palmarum currentis anni, ut vult Baronius, post decimum nempe quintum mensem ab ea Lege emissa, non dixisset Ambrosius, *jam inclinatum Imperatoris iudicium;* cum ante annum & mensem tertium id contigisset. Et sane cur *Justina* irarum, ac minarum plena, ac suis Arianis impotenter favens, ejus Legis executionem in alterum annum, & quidem Mediolani præsens, distulisset? Itaque cum anno CCCLXXXVI. festa Paschalia instarent, Comites e Consistorio Principis Ambrosium convenere, ut eundem ad Basilicam tradendam inclinarent.

Rem fufius narrat Ambrosius in epistola 14. ad Marcellinam sororem, scribens: *Sequenti die (erat enim Dominica) post Lectiones atque Tractatum dimissis Catechumenis, Symbolum aliquibus Competentibus in Baptisterii tradebant Basilica. Erat ea Dominica Palmarum, qua die Symbolum ab Episcopis Competentibus tradebatur, qui postea in pervigilio Paschatis baptizabantur. Addit Ambrosius: Ego in Basilica veteri totum exegi diem, inde domum cubitum me recepi, ut si quis abducere vellet, inveniret paratum. Nam fama erat, Ambrosium Imperato-*

IV.
Ea perse-
cutio ma-
gis expli-
ta.

Baron. n.
XVIII.

ris

CHRISTI
387.SIRICII PAP.
3.VALENTIN. 12. IMPP.
THEODOSII 9.

ici Catholici sacerdotes, resistentes gladio feriri, curiales proscribi omnes, nisi mandatum impleverint? & hæc Episcopi manu scripta & ore dictata: qui se ut probaret doctissimum, vetus non omisit exemplum. Legimus enim in Propheta (a), quod viderit falcem volantem. Hanc imitatus Auxentius, gladium volentem per omnes urbes direxit. Et satanas (b) transfiguratur se in Angelum lucis, & in malum imitatur ejus potentiam. Tu Domine Jesu uno momento mundum redemisti: Auxentius vero uno momento tot populos (quod in ipso est) trucidabit; alios gladio, alios sacrilegio, meam basilicam petit cruento ore, sanguinolentis manibus, &c. Quid autem egerit, ubi ejusmodi Imperatoris edicto de tradenda basilica idem Ambrosius conveniretur, idem ipse recenset.

IV.

Opportune quidem tunc accidit, ut ea die qua ab ipso Ambrosio basilica peteretur, in Ecclesia legeretur historia de Achab (c) atque Nabuthe: cujus exemplo Ambrosius suam defendit ecclesiam; paratusque fuit potius mille subire mortes, quam basilicæ traditor effici; subdit enim hæc ipse: Meministis etiam quod lectum est hodie, Nabuthe sanctum virum possessorem vineæ suæ interpellatum petitione regia, ut vineam suam daret, ubi Rex succisis vitibus olus vile sereret; eumque respondisse: Absit ut ego patrum meorum tradam hæreditatem: & paulo post: Nabuthe vites suas vel proprio cruore defendit: Si ille vineam non tradidit suam; nos trademus ecclesiam Christi? Quid igitur a me responsum est contumaciter? Dixi enim conventus: Absit a me, ut tradam Christi hæreditatem. Si ille patrum hæreditatem non tradidit; ego tradam Christi hæreditatem? Sed & hoc addidi: Absit ut tradam hæreditatem patrum, hoc est, hæreditatem Dionysii, qui ex exilio in causa fidei defunctus est, hæreditatem Eustorgii confessoris, hæreditatem Myroclis, atque omnium retro fidelium Episcoporum. Respondi ego quod sacerdotis est: quod

(c) 3. Reg.
21.

Ambrosius qua constantia resistit adversariis.

PAGIUS

ris jussu in exilium deportandum; quod veritus populus, eidem excubias faciebat. Id testatur Ambrosius statim initio Orationis laudatæ: Video vos præter solitum esse turbatos, atque aservantes mei. Miror quid hoc sit, nihil forte quia per Tribunos me vidistis, aut audistis Imperiali mandato esse conventum, ut quo vellem, abirem hinc, &c. Et inferius: Certe si Dominus huic nos certamini deputavit, frustra pervigiles tot noctibus & diebus custodias exhibeatis. Impletur Christi voluntas. Anno præcedenti Dominica Palmarum incidit in diem vicessimum nonum Martii.

V.

Occupatur Ecclesia in qua erat S. Ambrosius.

In eadem epistola narrationem prosequens Ambrosius, ait: Ante lucem, ubi pedem limine extuli, circumfuso milite occupatur Ecclesia. Erat feria secunda Majoris Hebdomadæ & dies XXX. Martii. Addit Ambrosius: Exactus est totus ille dies in morore nostro; scissa tamen ab illuden-

Imperatoris est, faciat Imperator; prius est, ut animam mihi, quam fidem auferat. Hæc Ambrosius de his quæ ab Auxentio nitente Imperatoris Valentiniani edicto passus est.

Sed majora ingruunt post hæc prælia, ubi missi sunt cum Imperatoris præcepto Tribuni, a quibus ipse Ambrosius jubetur recedere a basilica, tradereque ecclesiæ sacra vasa. Cum populus pastoris sui amantissimi sollicitiori custodia vallat Episcopum, timens ab eo desereri: tunc S. Ambrosius, cum ita populum videret affectum, eum pro concione allocutus, quo ipse animo esset in defendenda Dei Ecclesia, pluribus declaravit. Qua etiam oratione quæ gesta essent cum Tribunis, cum referat, hic ea quæ sunt historiæ describamus; sic enim exorsus est: Video vos præter solitum subito esse turbatos, atque aservantes mei. Miror quid hoc sit. Nisi forte quia per Tribunos me vidistis aut audistis Imperiali mandato esse conventum; ut quo vellem, abirem hinc; & si qui vellet sequendi potestatem haberent. Metuistis ergo ne Ecclesiam desererem, & dum salutem meam timeo, vos relinquerem? Sed quid & ipse mandaverim, potuistis advertere; deserenda Ecclesiæ mihi voluntatem subesse non posse; quia plus Dominum mundi, quam sæculi hujus Imperatorem timerem. Sane si me vis aliqua abduceret ab Ecclesia, carnem meam exturbari posse, non mentem: paratum me esse, ut si ille faceret quod solet esse regie potestatis, ego subirem quod sacerdotis esse consueverit. Quid ergo turbamini? Volens numquam vos deseram; coactus repugnare non novi. Dolere poterō, poterō flere, poterō gemere; adversus arma, milites, Gothos quoque lacrymæ meæ arma sunt: talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere. Fugere autem & relinquere Ecclesiam, non soleo, ne quis gravioris pænæ metu factum interpretetur. Scitis & vos ipsi, quod Imperatoribus soleam de-

V.

Ambrosius a Tribunis jubetur abire.

tibus pueris cortina Regia. Ego domum redire non potui, quia circumfusi erant milites, qui Basilicam custodiebant. Itaque coactus est in Basilica pernoctare. Postea ait: Sequenti die (nempe feria tertia die XXXI. Martii, non autem feria secunda, ut putavit Baronius) lectus est de more liber Jona, &c. Tunc vero populum hymnos ab Ambrosio compositos in Ecclesia cecinisse, idem testatur in citata Oratione: Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt. Interea milites palam Imperatori denuntiarunt, ituros se orandi gratia ad illam Basilicam, in qua foret Ambrosius, nec ulla ratione se pati posse ab ejusdem communione separari. Tunc Imperator militarem tumultum ac iratæ plebis furorē veritus, consilium extorquendæ Basilicæ deposuit. Hæc omnia Card. Norisius in suo Opusculo de Itinerario Divi Augustini post Baptismum.

deferre, non cedere; suppliciis me libenter offerre, nec metuere quæ parantur.

VI.

Ambrosius intrepide agit.

Utinam essem securus quod Ecclesia hæreticis minime traderetur; ad Palatium Imperatoris irem libenter, si hoc congrueret sacerdotis officio, ut in Palatio magis certarem, quam in Ecclesia. Sed in Consistorio non reus solet Christus esse, sed Judex. Causam fidei in Ecclesia agendam, quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat: inclinatum vel Imperatoris iudicium, quod lata lege patefecit, quo impugnat fidem, vel sperata ambientium quorundam studia non requirat. Non committo ut quisquam vendat injuriam Christi. Circumfusi milites, armorum crepitus, quibus vallata est Ecclesia, fidem non terrent meam, sed mentem exagitant, ne dum me tenetis, perniciosum aliquid vestræ oboriatur salutis. Ego enim jam didici non timere, sed vobis timere plus cœpi. Sinite, quæso, vestrum sacerdotem congregari: habemus adversarium qui lacepsit. Adversarius enim noster diabolus, sicut Leo rugiens, circuiti quærens quem devoret, ut Apostolus dixit (a). Et paulo post de requisitis a Tribunis sacris Ecclesiæ vasis hæc addit:

(a) 1. Petr. 5.

VII.

Quid Ambrosius cum dare vasa jubetur.

Cum esset propositum ut Ecclesiæ vasa jam traderemus; hoc responsi reddidi: Me, si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei juris esset, libenter offerre; templo Dei nihil posse decerpere, nec tradere illud quod custodiendum, non tradendum acceperim. Deinde consulere me etiam Imperatoris salutis; quia nec mihi expedit tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi sacerdotis; si vult sibi esse consultum, recedat a Christi injuria. Hæc plena humilitatis sunt, & ut arbitror, plena affectus ejus, quem Imperatori debet sacerdos. Sed quia lucta nobis est non solum adversus carnem & sanguinem, sed etiam (quod gravius est) adversus spiritualia nequitia, quæ sunt in cælestibus (b): tentator ille diabolus per ministros suos certamen auget, vulneribus corporis mei experiendum arbitratur. Scio, fratres, vulnera hæc quæ pro Christo excipimus, non esse vulnera quibus vita amittitur, sed propagatur. Sinite, quæso, esse certamen: spectatores vos esse decet. Considerate, quia si quem habet Civitas, vel athletam, vel alterius nobilis artis peritum, optat offerre certamini: cur in majoribus rebus trepidatis, quod vel in minoribus velle consuevistis? Non metuit arma, non barbaros, qui mortem non timet, qui nulla carnis voluptate retinetur.

(b) Ephes. 6.

VIII.

Ambrosii magna ad Deum fiducia.

Certe si Dominus huic nos certamini deputavit; frustra pervigiles tot noctibus & diebus custodias exhibetis; implebitur Christi voluntas: Omnipotens enim noster est Dominus Jesus: hæc est fides nostra. Ann. Eccl. Tom. V.

Et ideo quod fieri mandat, implebitur; nec convenit nos divinæ obviare sententiæ. Audistis quod hodie lectum sit; Pulchrum (c) sibi asinæ Salvator per Apostolos (c) Luc. 19. iussit adduci, &c. Vides ex hac nota lectionis S. Ambrosium ejusmodi ad populum concionem habuisse in Dominica Palmarum, qua illud ipsum Evangelium consuevit in Ecclesia recitari. Quod igitur in omnibus hisce periculis vult sanctus sacerdos populum inniti absque trepidatione divinæ prudentiæ, cujus arbitrio cuncta disponantur in terris; ut eos metu concepto omnino liberos redderet, hæc subdit: Ergo si vult Dominus, certum est quod nullus obsistat. Quod si adhuc nostra differt certamina, quid veremini? Servum Christi non custodia corporalis, sed Domini providentia sepire consuevit. Sed ut rerum quoque præteritarum experimento magis Deo confiderent, quam humanæ vigilantia, curæ, & sollicitudini; hæc ipse de his quæ accidissent, ita subinfert:

IX.

Turbati estis, quia apertas reperistis geminas fores, quas captus oculis quidam, dum hospitium proprium repetit, patefecisse memoratur. In quo cognoscite, quod nihil suffragetur humana custodia. Ecce unus, qui videndi munus amisit, solvit vestra universa munimina, & custodias ludit: Dominus autem suæ misericordiæ custodiam non amisit. Nonne ante biduum (ut meministis) etiam illud repertum est, quod a parte læva basilicæ ingressus quidam pervius fuit, quem putabatis clausum esse atque munitum? Sepservunt nempe armati basilicam: explorabant hos atque illos aditus: cæcitate perfusi sunt, ut quod apertum erat, videre non possent. Itaque per plurimas noctes quod apertum fuerit, non ignoratis. Desinite ergo sollicitari: quia hoc erit, quod Christus jubet, & hoc esse expedit. Hæc ut confirmet Ambrosius & populo persuadeat, petita ex divina Scriptura exempla adducit in medium, nempe de Elisæo, cum obsideretur a Rege Syriæ Samaria (d), & ut ipse caperetur, missi sunt milites: ac de Petro exemplum, quem Herodes (e) occidendum misit in carcerem; deque eodem, cum Romæ sub Nerone detineretur in vinculis, & rogaretur a Fidelibus liber abire: cui foras progredienti Dominus occurrens, verbis illis admonuit, quibus ipse volens libensque remeavit in carcerem. Sed & de Domino ipso subnectens exemplum, hæc ait:

Providentia Dei erga suos.

(d) 4. Reg. 6.

(e) Act. 12.

X.

Nonne (ut de ipso Domino sumamus exemplum) quando voluit, passus est; & cum quæreretur, inventus est? Quando autem hora non venerat passionis, per medium quærentium transibat, & videntes eum tenere non poterant. Quo utique evidenter ostendit; quia quando Dominus

Ambrosius tutus divina custodia potius quam humana.

CHRISTI
387.SIRICII PAP.
3.VALENTIN. 12. IMPP.
THEODOSII 9.

vult, unusquisque invenitur & capitur; quando autem differt, etiam si quærentium manibus occurrat & oculis, non tenetur. Ego ipse non quotidie vel visitandi gratia prodibam, vel pergebam ad Martyres? non regiam Palatii prætexebam eundo, & redeundo? & tamen nemo me tenuit, cum exturbandi me haberent, ut prodiderunt postea, voluntatem, dicentes: Exi de Civitate, & vade quo vis. Expectabam, fateor, magnum aliquid, aut gladium pro Christi nomine, aut incendium. At illi delicias mihi pro passionibus obtulerunt; sed athleta Christi non delicias, sed passiones suas exigit. Hæc ipse de his quæ in hanc diem ab adversariis gesta essent: atque post multa in Auxentium locutus, refreecat quæ Ariani iactare solerent, ut in ipsum magis commoverent Imperatorem: Ajunt, inquit: Ergo non debet Imperator unam basilicam accipere, ad quam procedat? & plus vult Ambrosius posse, quam Imperator, ut Imperatori prodeunti facultatem neget? Quod cum dicunt, apprehendere sermones nostros gestiunt, sicut Judæi qui Christum versus sermone tentabant, dicentes (a): Magister, licet tributum dare Cæsari, an non? &c. Subjungit distincta esse officia hominum, & cuni omnia Domini sint, pendenda tamen esse Principibus quæ illis debita sunt: quæ autem Deus sibi ipsi tantum custodita voluit atque servata, nequaquam Principibus tribuenda. In quam sententiam ista subdit inferius:

(a) Matt.
22.

XI.

Quales
sint Prin-
cipes qui
exigunt
tributa a
clericis.

Quid igitur non humiliter responsum a nobis est? Si tributum petit; non negamus: agros Ecclesiæ solvunt tributum. Si agros desiderat Imperator; potestatem habet vindicandorum; nemo nostrum intervenit. Potest pauperibus collatio populi redundare. Non faciant de agris invidiam: tollant eos, si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego. Hæc cum ipse dicat de pensatione tributi ex agris Ecclesiæ, secundum Christianam mansuetudinem dicere certum est, juxta sententiam Domini (b): Ab eo qui aufert vestimentum, etiam tunicam noli prohibere: omnipotenti te tribue; & qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. In hanc quoque sententiam Isidorus Pelusiota ad Epagathum presbyterum detrectantem tributum solvere ita scripsit (c):

(b) Luc. 6.

(c) Isid. 1.
1. epist. 48.

XII.

Descriptus est Dominus, cum utero gestaretur, & censum Cæsari pependit: hinc videlicet velut lata lege nobis indicens, ut ei qui imperium tenet, obediamus, modo nihil ad pietatem impedimenti afferat. Quæ igitur ipse Deus noster subdita per dispensationem & consilium paupertate docuit, candido animo imitemur, nec pauperum obtentu tributum pendere detrectemus. Hæc Isidorus, & quidem (ut dictum est) secundum Christianam mansue-

tudinem; cum alioqui ex Domini sententia (d), si non a filiis Reges tributum exigunt, quos subditos habent, multo minus ab eis quos sibi superiores esse cognoscunt, absque nota criminis invasæ tyrannidis, sub quorum cura Principes omnes intelligant se sub pastoribus esse oves, longeque impar esse a pastoribus oves lac & lanam exigere, cum potius ista illæ teneantur pastoribus exhibere. Quidni id Christiani præstent Principes, quod Ægypti sacerdotibus (e) Pharaos ubertim impendit? qui non solum eis latifundia tradidit, quæ illis voluit perpetuo conservata, sed ex horreis publicis statuta iisdem cibaria ministravit. Adeo ut habeant Christiani Principes unde erubescant ex Pharaone, si non id tantum quod ille idolorum sacerdotibus impendebat, ipsi Christianæ legis sacerdotibus non impertiant, sed ab aliis oblata vendicent sibi vel redigant sub tributum.

(d) Matt.
17.(e) Genes.
47.

XIII.

Certe quidem si præterita repetas tempora in his quæ ad tributorum exactiorem pertinent; id primum a Gentilibus Imperatoribus Ecclesiæ passa est, deinde ab Imperatore Apostata, postea ab Ariano Principe in Oriente. Etenim constat, primum omnium Apostatam Julianum post Christianos Imperatores de bonis Ecclesiarum earumque ministris exegisse tributum, ejusque affectatum esse vestigia Valentem Arianum Imperatorem, qui tributum a clericis atque monachis (ut vidimus) exigebat. De Valentiniano & Gratiano nihil hujusmodi in Occidente factum legimus. Sub Valentiniano autem puero Justina Ariana moderabatur Imperium; cujus arbitrio id contigisse videtur, ut Catholicorum Ecclesiis tributum indiceretur ex agris; quod persolvere Ambrosius non recusat, dummodo fidei Catholicæ, Catholicæque communionis basilicis parceretur. Vides nonnisi apostatas atque hæreticos Imperatores exegisse de agris Ecclesiæ censum, hac ex parte Pharaone Ægypti Rege deteriores. Cum alioqui Catholici Principes in ditandis Ecclesiis amplis redditibus munificentissimi semper extiterint: qui si aliquando necessitate ingruentium bellorum pressi indiguerint accipere ab Ecclesiis, id perquam submisso animo a totius Christianæ religionis Antistite Romano Pontifice expetere consueverunt, & ab illo paternæ charitatis affectu pro facultate præstari; cujus rei innumera sunt exempla.

XIV.

Sed ad Ambrosium redeamus hæc itidem de Arianis subdentem: Sed invidiam faciunt, quia aurum erogatur. Nec ego hanc invidiam perhorresco. Habeo ærarios: ærarii mei pauperes Christi sunt: hunc novi congregare thesaurum. Utinam hoc mihi semper crimen adscribant, quia aurum pauperibus erogatur. Quod si obijciunt quod

Magna
Ambrosii
fiducia in
elemosy-
nis pau-
perum.

CHRISTI
387.

SIRICII PAP.
3.

VALENTIN. 12. IMPP.
THEODOSII 9.

quod defensionem ab iis requiram : non nego, sed etiam ambio : habeo defensionem, sed in orationibus pauperum. Cæci illi & claudi, debiles & senes robustis bellatoribus fortiores sunt. Denique munera pauperum Deum obligant; quia scriptum est,

(a) Prov. 19.

XV.

(b) Ambr. in Auxent.

Obiectio Ariano- rum de factis hymnais.

Sed quid rursus in eum Ariani livore tabescentes objicerent, ipsum audi (b): Hymnorum, inquit, quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt. Plane nec hoc abnuo. Grande carmen istud est, & quo nihil potentius. Quid enim potentius, quam confessio Trinitatis, quæ quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes student fidem fateri; Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum norunt versibus prædicare, facti sunt igitur omnes magistri, qui vix poterant esse discipuli. Hæc idcirco S. Ambrosius, quod in omnibus tunc a se editis hymnis, & in Ecclesia canendis populo traditis, ad finem cujusque ipsorum (ut apparet) conglorificatio esset sanctissimæ Trinitatis. Haud enim pridem ejusmodi hymnodiam cæpisse in Ecclesia Mediolanensi, Sanctus Augustinus, qui eam audiebat, & ipsius contentu magnopere demulcebatur animo, testatur his verbis (c): Quantum flevi in hymnis & canticis tuis suaviter sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ infuebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis. Non longe cæperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis, & exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cum Justina Valentini pueri mater hominem tuum Ambrosium persequeretur, hæresis suæ causa, qua fuerat seducta ab Arianis.

(c) Aug. Confess. 1. 9. c. 6. 7.

XVI.

Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, seruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, sollicitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat. Nos adhuc frigidi a calore spiritus tui, excitabamur tamen civitate attonita atque turbata. Tunc hymni & psalmi ut canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est, & ex illo in hodiernum retentum, multis jam ac pene omnibus gregibus tuis, & per cætera Orbis imitantibus. Hæc de hymnodia tunc temporis Augustinus. In Oriente quidem præter Davidicos psalmos, canendi hymnos ea occasione introductum fuisse usum diximus, quod cum qui minus sanæ fidei essent, ejusmodi hymnos suis canendos tradidissent (ut primo factum dicitur a Bardesane Syro, inde a Paulo Samosateno,

denique ab Apollinari Laodiceno) sanctissimi Patres Catholicæ fidei defensores illis adversos scripsere sacros hymnos, quod præstitisse diximus Ephræm Syrum, & alios, atque ultimo loco Gregorium Nazianzenum. De ejusmodi quoque hymnodia atque vigiliis hæc Paulinus (d): Hoc in tempore primo antiphonæ, hymni, ac vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt. Ex quibus plâne videas, quam procul abhorreat a veritate quod efficitur ille sermonum nomine S. Augustini insipienter effutiit (e), a S. Ambrosio vigiliæ esse sublata, quas constat auctore eodem in Mediolanensi Ecclesia hymnis auctas. Verum de his in Notis pluribus egimus.

(d) Paulin. in vit. S. Ambr.

(e) Aug. ad frat. de erem. serm. 25.

Sed idem rursus S. Ambrosius eidem concioni apponens coronidem, quomodo se habeat Imperatoris potestas cum Ecclesiastico jure, hæc ad postremum addit: Solvimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est; non negatur. Ecclesia Dei est; Cæsari utique non debet addici; quia jus Cæsaris esse non potest Dei templum. Quod cum honorificentia Imperatoris nemo dictum potest negare: quid enim honorificentius, quam ut Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est. Bonus enim Imperator quærit auxilium Ecclesiæ, non refutat. Hæc ut humiliter dicimus, ita constanter exponimus. Sed incendia aliqui, gladium, deportationem minantur. Didicimus Christi servuli non timere. Non timentibus numquam est gravis terror, &c. Ita ipse: ex quibus perspicue intelligis, quam velit illibate integreque servatum, custoditumque jus Ecclesiasticum sacerdotibus; & quam longe longius absit, ut Imperatores Ecclesiis, earumque ministris sacerdotibus dominentur.

XVII.

De potestate Imp. & jure ecclesiæ.

Quæ autem contigerint post illam ad populum habitam concionem, idem ipse S. Ambrosius prout gesta sunt, ad sororem Marcellinam exacte describit (f), cum ait: Sequenti die (erat autem Dominica) post lectionem atque tractatum, &c. Per diem illam Dominicam, Palmarum solemnitatem intelligit, qua de asina & pullo solutus atque ad Christum deductis Evangelium (ut dictum est) consuevit in Ecclesia recitari. Quod vero ait, post tractatum habitum; per tractatum utique intelligit habitam more majorum ad populum concionem. Sed & quod subdit, eadem ipsa die tradidisse symbolum competentibus baptizandis; eandem diem Dominicam, Palmarum dictam, significat, qua antiquitus dari symbolum competentibus consuevit, ut Isidorus (g) & alii testantur. Quæ autem tunc ea die contigerint, ut sciamus, ipsam Ambrosii epistolam

XVIII.

(f) Ambr. epist. 33.

Ratio temporis, & continuatio actorum.

(g) Isid. de Divin. offic. c. 27.

hic

(a) Ambr.
epist. 33.
XIX.

Epistola
Ambrosii
ad Mar-
cellinam.

hic recitemus; sic enim se habet (a):
Quoniam omnibus fere epistolis solícite
queris de Ecclesia; accipe quid agatur.
Postridie quam accepi litteras tuas, qui-
bus significaveras quod te exagitarent so-
mnia tua, moles inquietudinum gravium
cepit moveri. Nec jam Portiana, hoc
est extramurana basilica petebatur, sed
basilica nova, hoc est intramurana, quæ
major est. Convenerunt me primo Princi-
pes, virtutum viri, Comites Consistoria-
ni, ut & basilicam traderem, & procurarem
ne quid populus turbarum moveret. Respon-
di quod erat mei ordinis: Templum Dei
tradi a sacerdote non posse. Acclamatum
est sequenti die in Ecclesia. Etiam Præfe-
ctus eo venit; cepit suadere, ut basilica
Portiana cederemus. Populus reclamavit.
Ita tunc discessum est, ut intimaturum se
Imperatori diceret. Hæc omnia hucusque
recitata, duobus diebus ante Dominicam
gesta esse, superius dictum est. Quid
vero postea acciderit, ita subdit:

XX.

Sequenti die (erat autem Dominica)
post lectionem atque tractatum, dimissis ca-
thecumenis, symbolum aliquibus competen-
tibus in baptisteriis tradebam basilicæ. Il-
lic nunciatum est mihi, comperto quod ad
Portianam basilicam de Palatio Decanos
mississent, & vela suspenderent, populi par-
tem eo pergere. Ego tamen mansi in mune-
re: Missam facere cepi.

XXI.

Castulus
Arianus
captus re-
laxatur.

Dum offero, raptum cognovi a populo
Castulum quemdam, quem presbyterum di-
cerent Arianus: hunc autem in platea of-
fenderant transeuntes. Amarissime flere &
orare in ipsa oblatione Deum cepi, ut sub-
veniret, ne cujus sanguis in causa Eccle-
siæ fieret; certe ut meus sanguis pro sa-
lute non solum populi, sed etiam pro ipsis
impiis effunderetur. Quid multa? Missis
presbyteris & diaconibus, eripui injuriæ
virum. Condemnationes illico gravissimæ
decernuntur, primo in corpus omne merca-
torum. Itaque sanctis diebus hebdomadis
ultimæ, quibus solebant debitorum relaxa-
ri vincula, stridunt catenæ, imponuntur
collo innocentium, exiguntur ducenta pon-
do auri intra totum triduum. Respondent
aliqui, se tantum & duplum, si peterentur,
daturus, dummodo servarent fidem.
Erant pleni carceres negotiatoribus: Pa-
latina omnia officia, hoc est Memoriales,
Agentes in rebus, apparitores diversorum
Comitum, temperare a processu jubentur,
specie qua seditioni interesse prohibeban-
tur: Honoratis multa minabantur gravis-
sima; nisi basilicam traderent.

XXII.

Nihil juris
vindicare
Imp. in ec-
clesiam.

Fervebat persecutio, ac si aperuissent
portam; prorupturi in omne facinus vi-
debantur. Convenio ipse a Comitibus &
Tribunis, ut basilicæ fieret matura tradi-
tio, dicentibus, Imperatorem jure suo uti,
eo quod in potestate ejus essent omnia.
Respondi; si a me peteret quod meum es-

set, id est fundum meum, argentum
meum, jus hujusmodi meum, me non re-
fragaturum; quamquam omnia quæ mea
sunt essent pauperum: verum ea quæ di-
vina, Imperatoriæ potestati non esse sub-
jecta. Hæc tunc ipse: ex quibus illud
considera, quam longe absit ut jura Ec-
clesiarum, vel eis deservientium ministro-
rum sibi vindicare valeat Imperator, si
nec in ipsam ædificatam ecclesiam jus a-
liquod sibi legitime valeat usurpare. Quod
si ab his Imperator arcetur, quanta te-
meritate dicam & impietate inferiores
Principes ea sibi audeant vindicare? Sed
quid ad hæc tunc addidit? idem subdit:
Si patrimonium petitur; invadite: si cor-
pus; occurram. Vultis in vincula rapere?
vultis in mortem? voluptati est mihi:
non ego me vallabo circumfusione populo-
rum; nec altaria tenebo, vitam obsecrans,
sed pro altaribus gratius immolabor.

Horrebam quippe animo, cum armatos
ad basilicam Ecclesiæ occupandam missos
cognoscerem; ne dum basilicam vindicant,
aliqua strages fieret, quæ in perniciem
totius vergeret Civitatis. Orabam ne
tantæ urbis, vel totius Italiæ busto super-
viverem. Detestabar invidiam fundendi
cruoris: offerebam jugulum meum. Ade-
rant Gothi Tribuni; adoriebar eos, di-
cens: Propterea vos possessio Romana su-
scepit, ut perturbationis publicæ vos præ-
beatis ministros? Quo transibitis, si hæc
deleta fuerint? Exigebatur a me, ut com-
pescerem populum. Referebam, in meo ju-
re esse, ut non excitarem: in Dei manu,
ut mitigaret. Postremo, si me incentorem
putarent; jam in me vindicari oportere,
vel abduci me in quas vellent terrarum
solitudines. His dictis, illi abierunt:
ego in basilica veteri totum exegi diem;
inde domum cubitum me recepi, ut si quis
abducere vellet, inveniret paratum.

Ante lucem, ubi pedem limine extuli,
circumfuso milite, occupatur basilica: id-
que a militibus Imperatori mandatum di-
citur, ut si prodire vellet, haberet co-
piam; se tamen præsto futuros, si vide-
rent eum cum Catholicis convenire: alioquin
se ad eum cœtum, quem Ambrosius coge-
ret, transituros. Prodire de Arianis nul-
lus audebat, quia nec quisquam de civi-
bus erat, pauci de familia regia, non-
nulli etiam Gothi, quibus ut olim plau-
strum sedes erat, ita nunc plaustrum ec-
clesia est. Quocumque femina ista, nempe
Justina, processerit, secum suos omnes
cœtus vehit. Circumfusam basilicam esse
gemitu populi intellexi: sed dum legun-
tur lectiones, intimatur mihi plenam po-
puli esse basilicam etiam novam, majorem
videri plebem, quam omnes cum essent
liberi; lectorem efflagitari. Quid plura?
Milites ipsi qui videbantur occupasse ba-
silicam, cognito, quod præcepissem ut ab-
sti-

XXIII.

Ambro-
sius redar-
guit Go-
thos.

XXIV.

Milites
missi ab
Imp. a-
gunt pro
Ambrosio.

stinerentur a communionis consortio, ad conventum hunc nostrum venire ceperunt: quibus visis, turbabantur mulierum animi: proripit se una. Ipsi tamen milites, se ad orationem venisse, non ad praetorium, loquebantur. Clamavit aliqua populus, quam moderate, quam constanter, quam fideliter, poscebat ut ad illam, pergeremus basilicam. In illa quoque basilica fertur quod populus praesentiam flagitabat meam: Tunc ego hunc adorsus sermonem sum: Audistis, filii, librum Job hodie legi &c.

XXV.

De jure
Imp. &
Ecclesiae.

At in eodem quem tunc, ad populum sermonem habuit, haec inter alia: Mandatur denique: Trade basilicam. Respondeo; nec mihi fas est tradere; nec tibi accipere, Imperator, expedit. Domum privati nullo potes jure temerare: domum Dei existimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo: Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea quae divina sunt, imperiale aliquod jus habere. Noli te extollere; sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quae Dei, Deo: quae Caesaris, Caesari. Ad Imperatorem palatia pertinent; ad sacerdotem Ecclesiae: publicorum tibi mœnium jus commissum est, non sacrorum. Haec cum adeo constanter atque frequenter affirmet & inculcet Ambrosius; compello te, Christiane Princeps; quem tutius audies, Ambrosium, an recentiorem haereticam omnia Principibus tribuentem? Cui Ambrosius doctrina secundus, si scientiam quaeris? si vitae mores; quem habes, cui eidem, vel minima ex parte conferre queas? si pietatem, certam, tutamque Catholicam fidem; ex miraculis ab eo vivente atque defuncto editis proba doctrinam. In tam aperta luce adeo caecutis, ut adhuc lucem tenebras, & tenebras lucem dicas? Sed quod reliquum est historiae prosequamur; subdit enim haec ipse:

XXVI.

Ambrosii
gratiarum
actio.

Dum haec tracto, suggestum est mihi, cortinas regias esse collectas, refectam autem basilicam praesentiam mei poscere. Statimque eo converti sermonem meum, dicens: Quam alta & profunda oracula sunt Spiritus sancti! Matutinis horis lectum est, ut meministis, fratres, quod summo animi dolore respondemus (a): Deus venerunt Gentes in hereditatem tuam. Et revera venerunt Gentes, & plus etiam quam Gentes venerunt. Venerunt enim Gorbii, & diversarum nationum viri: venerunt cum armis & circumfusi occupaverunt basilicam: hoc nos ignari tua altitudinis dolebamus, sed nostra imprudentia aliud opinabatur. Venerunt Gentes, sed vere in hereditatem tuam venerunt. Qui enim Gentes venerunt, facti sunt Christiani: Qui ad invadendam hereditatem venerunt, facti sunt coheredes Dei: Defensores habeo, quos hostes

(a) Psal.
78.

putabam; socios teneo, quos adversarios existimabam. Completum est illud quod de Domino Jesu David Propheta (b) cecinit: Quia factus est in pace locus ejus, & confregit cornua arcuum, scutum, & gladium, & bellum. Cujus enim hoc munus, cuius opus, nisi tuum, Domine Jesu? Videbas ad templum tuum armatos venire; hinc gemere populum, & frequentem adesse, ne basilica Dei traderetur. Inde vim militibus, Imperatori; mortem ante oculos mihi: ne quid inter haec furori liceret, interuisti te, Domine, medium, & fecisti utraque unum; compescuisti armatos, dicens profecto: Si ad arma concurratur, si in templo meo lis commovetur, quae utilitas in sanguine meo? Gratiarum itaque tibi Christe: non Legatus, neque nuncius, sed tu Domine salvum fecisti populum tuum; concidisti saccum meum, & praecinxisti me letitia.

Haec ego dicebam, ratus Imperatoris animum studio militum, obsecratione Comitum, precatu populi posse mitescere. Interea nunciatur mihi, missum Notarium, qui mandata deferret. Concessi paululum; mandatumque intimat: Quid tibi visum est, inquit, ut contra placitum faceres? Respondi: Quid placitum sit, ignoro; quidve temere factum dicatur, incertum habeo. Ait: Cur presbyteros ad basilicam destinasti? Si tyrannus es, scire volo, ut sciam quemadmodum me adversus te praeparem. Retuli, dicens, me nihil in praedictum fecisse Ecclesiae: eo tempore quo audieram occupatam esse a militibus basilicam, gemitum tantummodo liberiores habuisse; multisque adhortantibus ut eo pergerem dixisse: Tradere basilicam non possum, sed pugnare non debeo: Postea vero quam cognoverim cortinas regias inde esse sublatas, cum populus eo ire deposceret, direxisse presbyteros; me tamen noluisse ire, sed dixisse: Credo in Christo, quod ipse nobiscum faciet Imperator. Si haec tyrannis videtur, habeo arma, sed in Christi nomine; habeo offerendi mei corporis potestatem. Quid moraretur ferire, si tyrannum putaret?

Veteri jure a sacerdotibus donata Imperia, non usurpata. Et vulgo dici, quod Imperatores sacerdotum magis optaverint, quam Imperium sacerdotes. Christus (c) fugit, ne Rex fieret. Habemus tyrannidem nostram. Tyrannis sacerdotis, infirmitas est: Cum infirmior, inquit (d), tum potens sum. Caveret tamen, ne ipse sibi tyrannum faceret, cui Deus adversarium non excitavit. Non hoc Maximum dicere, quod tyrannus ego sum Valentinianni, qui se meae legationis objectu queritur ad Italiam non potuisse transire. Ad didi quia nunquam sacerdotes tyranni fuerunt, sed tyrannos saepe sum passi. Exactus est totus ille dies in mœrore nostro; scissae tamen ab illudentibus pueris cortinae regiae.

(b) Psal.
75.

XXVII.

Nova querela exagitur
Ambrosius.

XXVIII.

(c) Joan.
6.

(d) 2. Cor.
12.

Eminens
supra Imperium
dignitas
Sacerdotalis.

CHRISTI
387.SIRICII PAP.
3.VALENTIN. 12. IMPP.
THEODOSII 9.

regia. Erant illæ veluti affixus titulus, quo significaretur basilica vendicata ab Imperatore: quod enim putaretur illuc venturus Imperator, ex more cortinis tensis locus paratus eidem fuit. Sed pergit: *Ego domum redire non potui; quia circumfusi erant milites, qui basilicam custodiebant. Cum fratribus psalmos in Ecclesia basilica minore diximus.*

XXIX.
Res Ambrosio fecundiores aspirant.

Sequenti die (fuit hæc feria secunda majoris hebdomadæ) lectus est de more liber Jonæ; quo completo, hunc sermonem adorsus sum: *Liber lectus est, fratres, quo prophetatur, quod peccatores in pœnitentiam revertantur. Acceptum est ita, ut speraretur in præsentem futurum: & post pauca: Nec mora, nunciatur, Imperatorem jussisse, ut recederent milites de basilica; negotiatoribus quoque quod exactum de condemnatione fuerat, redderetur. Quæ tunc plebis totius lætitia fuit? qui totius populi plausus? quæ gratia? Erat autem dies quo sese Dominus pro nobis tradidit, quo in Ecclesia pœnitentia relaxatur. Certatim hoc nunciare milites, irruentes in altaria osculis significare pacis insigne. Tunc agnovi quod Deus vermem ante lucanum percusserat, ut tota civitas servaretur. Hæc gesta sunt, atque utinam jam finita; sed graviores motus futuros plena commotionis Imperialia verba indicant. Ego tyrannus appellor, & plus etiam quam tyrannus. Nam cum Imperatorem Comites obsecrarent, uti prodiret ad ecclesiam, idque petitu militum facere se dicerent; respondit: Si vobis jusserit Ambrosius, vinculum me tradetis. Quid post hanc vocem superstit, considerat. Quam vocem omnes cohortuerunt, sed habet a quibus exasperetur.*

XXX.
Calligoni impudentia digno punita supplicio.

Denique etiam speciali expressione, Calligonus præpositus cubiculi mandare mihi ausus est: *Me vivo, tu contemnis Valentinianum? caput tibi tollo. Respondi: Deus permittat tibi, ut impleas quod minaris: ego enim patiar quod Episcopi; tu facies quod spadones. At utinam Dominus avertat eos ab Ecclesia, & in me omnia sua tela convertant, meo sanguine sitim suam expleant. Hactenus ad Marcellinam sororem Ambrosius. At quid post hæc de Calligono præfecto cubiculi adeo impudenti, ultimum supplicium Ambrosio comminanti? Inultam eunuchi procaciam sivit abire Dominus? minime gentium. Sed quid in eum? Res digna memoria, cum ab ipso Ambrosio, tum a Paulino prætermittis, haud voluit Deus ut relinqueretur penitus obvoluta silentio: siquidem S. Augustinus alia occasione agens contra Julianum Pelagianum de eunuchorum concupiscentia, inter alia attingit hæc obiter his verbis (a): *Est tamen concupiscentia spadonum, pudiceque comprimitur, ne concumbendi quamvis irri-**

(a) Aug. soni. Julian. Pelag. l. 6. c. 14.

tus ipse conatus in eam turpitudinem veniat, propter quam Calligonum Valentiniani junioris eunuchum gladio novimus ultore punitum, meretricis confessione convictum. Ita Augustinus. Vides ex his, quam Deus severus sit videx servorum suorum, cum sicut Euthymio ante, ita & Calligono postea æqua lance pensatum reddidit, quod in sanctum fuerant supplicium comminati.

At de rebus triduo illo gestis idem S. Ambrosius epistolam scripsit ad omnes Italiae Episcopos, quæ penitus excidit, tantumque superest breve fragmentum, quod S. Joannes Damascenus ex ea recitat; sic enim ait (b): *At Mediolani Pontifex Ambrosius in epistola quam ad universam Italiam scripsit, hæc habet: Mihi autem, tertia nocte, cum ex inedia corpus laboraret, non dormienti, sed in mentis stupore constituto, sese ostenderunt cum quadam persona beato Paulo Apostolo simili; ut ejus effigies pictura in tabulis expressa facile declarabat. Hæc tantum ibi ex Ambrosio. Utinam ipsa integra extaret epistola.*

XXXI.

Sed quæ post hæc sunt subsequuta, admiratione plane digna. Uni Ambrosio pro Ecclesiastica libertate pugnanti, populus ac milites, subditi atque Principes, terra cœlumque, mortales & superi, viventes atque vita functi, & quid insuper? ipsi denique spiritus adversarii, licet inviti, ei tamen præsto fuere. Dicamus de singulis. Mirandum sane fuit, universum populum Mediolanensem Episcopo potius quam Imperatori, tanto periculo suorum capitum atque bonorum, studere ardentissimis conatibus delegisse; ipsos mercatores lucri cupidos, ut adversus Imperatorem faverent Ambrosio, omnia contempnisset; & nobiles, quos Honoratos vocat, prætulisse Crucis ignominiam Regiæ Pharaonis: sed majoris admirationis illud accessit, milites qui ad expugnandam basilicam accessissent, momento temporis esse conversos in defensores; & qui venerant fundere in basilica sanguinem, mutatos una fudisse cum Catholicis ad Deum preces. Sed quod ne sic quidem emolliretur Justinæ animus, quem impietas in silicem obdurarat, & filium Imperatorem in Ambrosium acrius concitare urgereque femineo furore pergeret; Deus pro Ambrosii defensione Maximum Imperatorem commovit: qui primo (ut par erat) his datis litteris voluit Valentinianum admonuisse (c):

(b) Damas. de Imagin. orat. 2.

XXXII.

Omnia favent Ambrosio juste pugnanti.

Nisi clementiæ nostræ circa serenitatem tuam fides simplex esset, & gratia plena concordia, confido etiam quod commoderationibus meis esse possent hæc, quæ nunc agi dicuntur in partibus tranquillitatis tuæ Catholica legis turbatio atque convulsio. Quid enim tam optandum possit esse

(c) Tom. 1. ep. Rom. Pontif.

XXXIII.

Epistola Maximi Imp. ad Valent. Aug.

se

CHRISTI
387.

SIRICII PAP.
3.

VALENTIN. 12. IMPP.
THEODOSII 9.

se ei, si quis esset inimicus, quam adversus Ecclesias Dei, hoc est adversus Deum ipsum, & aliqua moliri, & ubi error excusabilis non est, ibi velle peccare? Sed quoniam serenitati nostræ, & in Deum religio major, quam violari etiam ab inimicissimo quoque non optabile nobis arbitramur; & circa serenissimam juventutem tuam tam arcta nostri cura, tam sedula est, ut recte facta magis nos sua, quam errata delectent: idcirco perennitatem tuam credidimus commonendam, ut introspecta ratione nominis summi, & majestatis ipsius considerata potentia, quid agere debeas solida mente perpendas. Audivi enim (nam fama non patitur occultari, præsertim quod agatur in populos) novis clementiæ tuæ edictis, Ecclesiis Catholicis vim illatam fuisse, obsideri in basilicis sacerdotes, multam esse propositam, pœnam capitis adjectam, & legem sanctissimam sub nomine nescio cujus legis everti. Hoc quam grave sit, poteris intueri, si Dei magnitudinem volueris cogitare. Erubescio, si quam crediderit serenitas tua astruere velle rationem, & Dei agere causam.

XXXIV.

Innitendum veteri & usu receptæ religioni.

Quid enim si hoc solum esset? Si enim jam per tot sæcula coalita & confirmata mutares, parvam ne excitare discordiam videreris? Ipsi humanis legibus in hac mortalitate habet nostra reverentiam consuetudo; & in re jam vetusta atque usitata aliquid novum fecisse, reprehensio est. Italia omnis atque Africa hoc sacramento credunt; hac fide gloriantur Gallia, Aquitania, omnis Hispania, Roma ipsa venerabilis; cujus etiam in hac parte principatus est, quod Deum sicut sequi voluit, agnovit. Confitebor ipse, quod non sine mærore dictum est; solum dissentiebat Illyricum: utinam quod errasset, non extaret exemplum. Utinam illud incolumè * Arianae legis Mursense oppidum permaneret, & non ad judicium quoddam erroris miseri concidisset; quia ipsos erudisset auctores, ne præcipua irati numinis ulsione procumberent. Periculose, mihi crede, divina tentantur.

* columen

XXXV.

Venerabilis memoriæ divus Valentinianus pater clementiæ tuæ hac fide fideliter imperavit; nihil ille attingere voluit, quod bene constitutum videbat. Hi certe sub eodem, Episcopi jam fuerunt. Quæ tanta mutatio, ut qui antea sacerdotes, nunc sacrilegi judicentur? iisdem certe
Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS VI.

Inventio Reliquiarum SS. Gervasii & Protasii.

Ad num. XXXVII. Anno trecentesimo octogesimo sexto, sub id ferme temporis, quo præcedenti numero narrata contigere, inventa sunt ab Ambrosio corpora SS. Martyrum Protasii & Gervasii. Sanctus Augustinus lib. 9. Confess. cap. 7. ait, opportune detectas eas Sanctorum Reliquias, ad coercendam rabiem femineam, sed Regiam, nam ob patrata miracula, illius inimica animus etsi ad credendi sanitatem non ap-

præceptis, iisdem sacramentis dicati, eadem fide credunt, qua ante crediderunt. An putat venerabilis mihi serenitas tua, conceptam semel in animis hominum religionem, quam Deus ipse constituit, posse convelli? Quantæ ex hoc discordiæ excitabuntur? quantæ contentiones oborientur? quam crebræ ac pestiferæ seditiones? quanta & quæ pervenientia ad Deum vota justorum? cum inter Christianos (quod dictu nefas sit) quædam persecutionis imago nascatur?

Videris in quam partem hanc sedulitatem nostram interpreteris: nullo certe majori genere curam meam circa clementiam tuam probare tibi possem, quam si te horter, ut desinas. Puto enim recognoscas, quod nemo hoc suaderet inimicus. Hæc amabiliter a nobis dicta esse, opto ut intelligas, spero quod credas. Unde æquum admodum est, ne sancto numini dicata convellas; Italiam omnem, & venerabilem Romam, cæterasque provincias suis sacerdotibus reddas, neque te medium intenses; cum fas sit, justius eos qui a Catholica Ecclesia Arianorum interpretatione * discesserint, errorem suum vera religione mutare, quam recte sentientibus suam immittere pravitatem. Hactenus Maximus ad Valentinianum: quibus plane apparet, non Mediolanensem duntaxat Ecclesiam ipsum Valentinianum vexasse, sed omnes existentes in provinciis sibi subditis, illo edito, quod scripsisse Auxentium diximus, edicto, quo jubebantur ab Ecclesiis ejici Catholici sacerdotes, resistentes feriri gladio, Curiales proscribi, nisi Imperatoris mandatum implerent. Porro de Maximi Imperatoris studiis pro defensione fidei, & Ambrosii liberatione, Theodoretus hæc habet (a): Ubi, inquit, Maximus tyrannus de facinore contra præclarissimum veritatis præconem Ambrosium per Valentinianum admissio certior factus esset, scribit ad Valentinianum litteras, hortaturque uti tum a bello contra pietatem faciendo desistat, tum ne paternam pietatem prodere moliat. Postremo minatur bellum, si non obtemperaret, se contra eum suscepturum, &c. Addit ipsum Maximum hac ex causa confestim in Italiam contendisse. Verum, nisi Theodoretus in alias diversas a recitatis Maximi litteris inciderit, de bello indicto nulla in his mentio fit.

At cum nec sic compereretur Justinæ
K k k k in

XXXVI.

* interventione

Persecutio Valentiniani.

(a) Theod. 1.5. c. 14.

XXXVII.

plicitus, a persequendi tamen furore compressus est. Hoc ipsum testatur Paulinus in lib. de Vita Sancti Ambrosii, quem Augustinus nuncupavit, ubi narratis miraculis in depositione corporum Sanctorum Martyrum factis, ait: Denique ex hoc tempore sedari cœpit persecutio, qua Justinæ furore accendebatur, ut Sacerdos de Ecclesia pelleretur. Ambrosius in Epistola ad Marcellinam sororem, narrata Sanctorum Martyrum inventio-

CHRISTE
387.SIRICII PAP.
3.VALENTIN. 12. IMPR.
THEODOSII 9.

in exagitando S. Ambrosium petulantia; e cælo ex sanctis, e terra ex refossis sanctorum martyrum sacris reliquiis impertitur a Deo dignissimo sacerdoti præfidium: quoniam autem modo id acciderit, a S. Augustino, qui interfuit, primum hæc accipe (a): *Tunc memorato Antistiti tuo per visum aperuisti, quo loco laterent martyrum corpora Protasii & Gervasii; quæ per tot annos incorrupta in thesauro secreti tui recondideras, unde opportune promeres ad coercendam rabiem femineam, sed regiam. Cum enim propalata & effossa, digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam basilicam; non solum quos immundi vexabant spiritus, confessis eisdem demonibus sanabantur; verum etiam quidam plures annos cæcus, civis, civitatisque notissimus, cum populitumultuantis lætitiæ causam quæssisset, atque audisset, exilivit, eoque se ut duceret, suum ducem rogavit. Quo perductus, impetravit admitti, ut sudario tangeret ferebrum pretiosæ in conspectu tuo mortis sanctorum tuorum. Quod ubi fecit, atque admovit oculis; confestim aperti sunt. Inde fama discurrens, inde laudes tuæ feruentes, lucentes; inde illius inimicæ animus etsi ad credendi sanitatem non applicitus, a persequendi tamen furore compressus est. Gratias tibi, Deus meus. Hæc in Confessionibus Augustinus, eademque in commentariis de Civitate Dei (b); sed & alibi sic habet (c): *Tantæ, inquit, gloriæ martyrum etiam ego testis fui, ubi Mediolani eram, facta miracula novi, &c.* recenset enim miraculum de cæco tunc luci reddito tactu sacrorum pignorum. *Erant enim dictorum martyrum corpora (inquit Paulinus d) in basilica posita, in qua sunt hodie corpora Naboris & Felicis martyrum. Sed sancti martyres Nabor & Felix celeberrime frequentabantur; Protasii vero & Gervasii martyrum ut nomina, ita etiam sepultura incognita erant, in tantum ut supra ipsorum sepulcra ambularent omnes qui vellet ad cancellos pervenire, quibus sanctorum Naboris & Felicis martyrum corpora ab injuria sepulcri defendebantur, &c.* Subdit de curatione a satana arreptorum, & de illuminatione cæci.*

(a) Aug.
Conf. l. 9.
cap. 7.(b) Aug.
de Civit.
Dei l. 22.
c. 8.
(c) Aug.
serm. de di-
vers. 39.
(d) Paulin.
in vit. S.
Ambr.

Sed hæc eadem pluribus ipse Ambrosius in epistola ad Marcellinam sororem (e), ubi & de occasione horum perquirendorum corporum martyrum oblata ex dedicatione ecclesiæ hæc habet exordio ipsius epistolæ his verbis:

Dominæ sorori vitæ atque oculis præferendæ frater. Quia nihil sanctitatem tuam soleo eorum præterire, quæ hic te gerantur absente; scias etiam sanctos martyres a nobis esse repertos. Nam cum basilicam dedicasset, multi tamquam uno ore interpellare cœperant, dicentes: Sic in Romana basilica dedices. Respondi: Faciam, si martyrum reliquias invenero. Statimque subiit velut cujusdam ardor præsumptii. Quid multa? Dominus gratiam dedit. Formidantibus etiam clericis, jussi eruderari terram eo loci qui est ante cancellos sanctorum Felicis atque Naboris. Inveni signa convenientia: adhibitis etiam quibus per nos manus imponenda foret; sic sancti martyres eminere cœperunt, ut adhuc nobis silentibus arriperetur urna, & sterneretur prona ad locum sancti sepulcri. Invenimus miræ magnitudinis viros duos, ut prisca ætas ferebat, ossa omnia integra, sanguinis plurimum. Ingens concursus populi per totum illud biduum. Quid multa? Condidimus integra ac ordine, transtulimus vespere jam incumbente ad basilicam Faustæ; ibi vigiliæ tota nocte, manus impositio. Sequenti die transtulimus ea in basilicam, quam appellant Ambrosianam. Dum transferimus, cæcus sanatus est. Talis mihi ad populum fuit sermo: Cum tam effusam, &c.

xxxviii.
(e) Ambr.
epist. 85.S. Ambro-
sii epist.
ad foro-
rem.

Voluissimus sermonem integrum descripsisse ex ea Ambrosii epistola, ad renovandam memoriam sacrorum antiquorum Catholicæ Ecclesiæ rituum, de quibus sæpe pluraque superius, nimirum de usu dedicandarum ecclesiarum non sine reliquiis sanctorum martyrum, ipsoque cultu sanctorum; nisi nimia prolixitas fastidium attulisset. Porro de immensitate miraculorum hæc notatu digna eadem oratione ipse Ambrosius (f): *Cognovistis, immo vidistis ipsi multos a demoniis purgatos plurimos etiam ubi vestem sanctorum manibus contigerunt, his quibus laborabant debilitatibus absolutos: reparata vetusti temporis miracula, quo se per adventum*

xxxix.

(f) Ambr.
epist. 85.

Do-

PAGIUS

tionem ait: *Acclamavit populus, ut in Dominicum differretur diem Martyrum Deposito: sed tandem oblatum, ut sequenti fieret die. Reperta fuerant corpora, dum Basilica Ambrosiana a Sancto Ambrosio dedicabatur. Ex quibus intelligimus, nondum hoc tempore Ecclesiarum dedicationes & Reliquiarum Translationes de more die Dominica factas. In Martyrologio Romano Sancti Gervasii & Protasii die XIX. Junii coluntur, qui dies videtur esse Translationis biduo post inventas Reliquias factæ, ut testatur ibidem Ambrosius, qui postquam de dedicatione Basili-*

cæ, & inventionem Martyrum locutus est, ait: Ingens concursus populi per totum illud biduum. Tum: Sequenti die transtulimus ea in Basilicam, quam appellant Ambrosianam. Anno autem præcedenti dies decimus nonus Junii & feria sexta concurrunt. Quare si dies natalis horum Martyrum alius non est a die Translationis Reliquiarum, cum ante hanc inventionem eorum memoria Mediolani obscura esset, liquet, eam Basilicæ Ambrosianæ dedicationem die Dominica factam non fuisse, licet Translationis Reliquiarum dies ex laudatis verbis satis non innotescat.

CHRISTI
387.

SIRICII PAP.
3.

VALENTIN. 12. IMPR.
THEODOSII 9.

Domini Jesu gratia terris major infude-
rat, umbra quadam sanctorum corporum
plerosque sanatos cernitis. Quanta oraria
jactitantur? quanta indumenta super reli-
quias sacratissimas, ut tactu ipso medi-
cabilia reposcantur? Gaudent omnes ex-
trema linea contingere; & qui contigerit,
salvus erit. Hæc ipse summam: quibus
intelligas hujus temporis Fidelium propen-
sionem cultum erga sacras reliquias san-
ctorum martyrum, quarum cultum opera-
tione miraculorum Deus sæpius compro-
bavit. Et in fine orationis: *Acclamavit
populus, ut in Dominicum differretur diem
martyrum depositio; sed tandem obtentum,
ut sequenti fieret die. Sequenti die talis
mibi ad populum sermo fuit: Hesterno
die tractavi versiculum: Dies diei eru-
ctat verbum, &c. Ubi agit de Ariano-
rum perfidia conantium obscurare infide-
litate caliginem claritudinem martyrum
tot miraculis coruscantium; ait enim de
illis (a): Ariani dicunt: Non sunt isti
martyres, nec torquere diabolus possunt,
nec aliquem liberare; cum tormenta dæ-
monum ipsorum voce probentur, & bene-
ficia martyrum remediis cæcorum, & ab-
solutorum indicia declarentur. Negant
cæcum illuminatum; sed ille non negat se
sanatum. Ille dicit: Video, qui non vi-
debam. Ille dicit: Cæcus esse desivi; &
probat factum. Isti beneficium negant, qui
factum negare non possunt. Notus homo
est, publicis cum valeret mancipatus ob-
sequiis, Severus nomine, lanius ministe-
rio; deposuerat officium, postquam inci-
derat impedimentum. Vocat ad testimo-
nium homines, quorum ante sustentabatur
obsequiis; eos iudices suæ visionis accer-
sit, quos habebat testes & arbitros cæci-
tatis. Clamat, quia ut contigit simbriam
de veste martyrum, qua sacra reliquia ve-
stiuntur, redditum sibi lumen sit, &c. In-
ferius autem quo modo ipsi spiritus ne-
quam redarguerent, coacti licet, Aria-
norum impietatem, hæc habet:*

XL.

Testifica-
tio extor-
ta a dæ-
monibus.

*Audivimus hodie dicentes eos, quibus
manus imponebatur; neminem posse esse
salvum, qui Patrem, & Filium, & Spi-
ritum sanctum negaret, qui Trinitatis o-
mnipotentem virtutem non crederet: con-
fiteretur hoc diabolus, sed Ariani nolant fa-
teri: Dicit enim diabolus, sic torqueatur,
quemadmodum ipse a martyribus torque-
batur, qui Spiritus sancti Deitatem ne-
garit. Non accipio a Diabolo testimonium,
sed confessionem: invitus dixit diabolus,
sed exactus & tortus: quod nequitia sup-
primit, extorquet injuria. Cedit diabo-
lus plagis, & adhuc cedere nesciunt A-
riani? Quanta perpeffi sunt? & quemad-
modum Pharao, malis suis indurantur.
Dicebat diabolus, ut scriptum legimus:
Scio te quis sis: Tu es Filius Dei vivi.
Dicebant Judæi: Nescimus quis sit. Di-*
Ann. Eccl. Tom. V.

*cebant hodie & superiori die vel nocte dæ-
mones: Scimus quia martyres estis, & A-
riani dicunt: Nescimus, nolumus intelli-
gere, nolumus credere. Hæc & alia de ve-
ritate miraculorum sanctorum martyrum.*

*Postea vero accidit, quod addit his Pau-
linus, ingens prodigium, quo didicerunt
Ariani in martyres non oblatrare; ait en-
nim: Deus tamen qui gratiam Ecclesie suæ
augere consuevit, non passus est diu in-
sultari a perfidis, sanctis suis. Unus ita-
que ex ipsa multitudine subito arreptus spi-
ritu immundo clamare cepit, ita torque-
ri eos, ut ipse torquebatur, qui negarent
martyres, vel qui non crederent in Trini-
tatis unitatem, quam docet Ambrosius. At
illi hac voce confusi, qui converti debue-
rant, & dignam tali confusione agere pœ-
nitentiam, in piscinam demersum hominem
necaverunt, perfidie homicidium jungen-
tes. Magna hæc: at illud quidem cæteris
excellentiore recte intuenti miraculum
videri potuit, quod furor ille incitatus
flammæ rabiei femineæ a sanctis marty-
ribus, mox ut apparuere, extinctus fuit;
adeo ut qui negabant ore, opere verita-
tem timore martyrum confirmarent; de
quibus hæc Paulinus (b): Denique ex hoc
tempore, quo scilicet inventæ sunt reli-
quie martyrum, sedari cepit persecutio;
quæ Justina furore accendebatur, ut sacer-
dos de Ecclesia pelleretur. Tamen adhuc
intra Palatium multitudo Arianorum cum
Justina constituta deridebat tantam Dei
gratiam, quam Ecclesie suæ Catholice Do-
minus Jesus meritis martyrum suorum con-
ferre dignatus est: venerabilemque virum
Ambrosium narrabat pecunia comparasse ho-
mines, qui se vexari ab immundis spiri-
tibus mentirentur, atque ut ab illo, sic &
a martyribus se torqueri dicerent. Subdit
inferius, ipsos dæmones clamare solitos,
non a martyribus tantum, sed etiam ab
Ambrosio se torqueri: quod etiam S. Au-
gustinus testatur in commentario de Cura
agenda pro mortuis (c). At quo modo
hoc? in puero Probi Præfetti, quem dia-
bolus arripuerat, aperte demonstratum est,
ut idem Paulinus inferius tradit.*

*Absoluta igitur Ambrosius concione,
sacra pignora, ut decebat, suo loco re-
condidit; ita tamen, ut ex eis partem
aliquam sibi fervaret, erogandam in di-
versas Ecclesias, quæ ardentissimo studio
eorundem sanctorum martyrum reliquias
ex diversis locis expeterent, ut in eorum
honorem basilicas vel erigerent, vel in jam
ædificatis reponerent. Allatæ sunt ipsæ
quidem Romam, ubi nomine eorundem
sanctorum a Vestina nobili ac prædiviti
femina erectus est Titulus, qui postea ab
Innocentio Papa fuit dedicatus: id enim
habet liber de Romanis Pontificibus in
Innocentio. Accepit easdem quoque reli-
quias martyrum S. Paulinus, quas collo-*

XLII

Sedatur
Justinae
persecu-
tio.

(b) Paulin.
in vit. S.
Amb.

(c) Aug.
de cura
agend. pro
mort.

XLII.

Reliquiæ
Marty-
rum missæ
ad Eccle-
sias.

CHRISTI
387.SIRICII PAP.
3.VALENTIN. 12.
THEODOSII 9. IMPP.

cavit in nuper a se erecta Fundana basilica; testatur id ipse ad Severum (a) scribens. Insuper Sanctus Gaudentius Brixianus Episcopus acceptas ab eodem Ambrosio ipsas reliquias condidit in Basilica dicta, Concilium sanctorum: tradit id ipse in sermone quem habuit in ejusdem dedicatione. In Gallias quoque easdem perlatas fuisse reliquias, atque in honorem eorumdem martyrum erectas esse Memorias, affirmat Gregorius Turonensis (b). Fuerunt quoque eorumdem martyrum reliquiae perlatæ in Africam, ibique in Victoriana villa triginta millibus ab Hippone collocatæ, ubi ipsorum nomine erectam fuisse Ecclesiam Sanctus Augustinus (c) enarrat. Sed & Eugipius in Actis S. Severini affirmat, ad Noricos etiam pervenisse eorumdem martyrum veneranda pignora. Vide ex his flagrans Catholicorum Fidelium studium erga reliquias sanctorum martyrum: cujus insinuandi antiqui usus causa hæc recensuisse volumus. Sed jam ad res Mediolanenses, ad ipsum inquam S. Ambrosium revocetur oratio.

XLIII. At quid Justina post hæc? Quæ palam Ambrosium persequi rubore suffusa desierat, eundem clam aggredi pertentavit: nam sicarium in eum, pro scelus! immisit; id enim Paulinus (d) testatur his verbis: *Alius etiam gladium ferens ad cubiculum usque pervenit, ut interficeret sacerdotem; sed cum elevasset manum districto gladio, dextera obrigente, remansit. Tunc se missum a Justina postquam confessus est; brachium, quod inique cum extenderetur, riguerat, sanatum est confessione.* Hæc Paulinus. Sed miraris missum esse ad necem Sancti sicarium? Scito ad hoc ipsum obeundum inductos & dæmones: quod non prius cognitum est, quam post ipsius Justinæ mortem; Angelo extorquente a fonte perpetrati delicti confessionem; res gesta ita describitur ab eodem Paulino: *Mortua vero Justina, quidam Aruspex, Innocentius nomine, non opere, in causa maleficiorum cum a Judice torqueretur; aliud quam interrogaretur fateri cœpit: Clamabat enim, ab Angelo majora tormenta sibi adhiberi, eo qui custodiret Ambrosium: quoniam temporibus Justinæ ad excitanda odia populorum in Episcopum, cacumen tecti Ecclesiæ conscendens, medio noctis sacrificave-*

rit: Sed quanto instantius & sollicitius opera maligna exercebat, tanto magis amor populi circa fidem Catholicam & Domini sacerdotem convalescebat. Mississe etiam se & dæmones, qui illum internecarent, fatebatur; sed dæmones renunciasset, se non solum ad ipsum appropinquare minime posse, verum etiam nec ad fores domus, in qua manebat Episcopus: quia ignis insuperabilis omne illud edificium communiret, ut etiam longe positi urerentur; atque ita cessasse artes suas, quibus adversus Domini sacerdotem se aliquid posse arbitrabatur. Hæc Paulinus.

At quis tandem finis adeo immanis in Dei sacerdotem Ambrosium pertinacissimæ feminæ persecutionis? Accidit plane secundum illud propheticum (e): *Inimicos ejus induam confusione; super ipsum autem efflorescit sanctificatio mea.* Ipsa enim etsi non cedens, victa tamen atque confusa, omnibus facta ludibrio remansit Augusta delusa: cum e contra magnus Antistes, de prostrata cum impiis impietate victoris gloriosior, ore omnium prædicaretur; adeo ut dæmones etiam ipsi ejus præconia celebrare, quantumlibet inviti compellerentur. Sed parva adhuc Deo visa hæc sunt sacerdotem suum amplioribus honoribus prosequenti, quos illi exhiberi voluit ab iisdem Principibus qui eum fuerant persecuti, ab ipsa inquam Justina Augusta atque Valentiniano Imperatore, idque hoc ipso anno, ut ex hoc violentior divina demonstraretur exactio, quo celerior fuit ab inimicis extorta: factumque ferme momento temporis, ut qui mille nocendi artibus incessabili indefessoque studio Dei Antistitem appetissent, iidem mox ipsum adirent supplices, ipsumque suæ ipsorum salutis arbitrum & servatorem Imperii profitentes, in summo discrimine constituti, sibi atque Imperio supplicias ab eo quamprimum ferri rogarent. At quænam erant tunc ipsorum præsentissimæ, quibus adeo premebantur, angustæ? Dicam paucis.

XLV. Maximus in Galliis Imperator, quod diu mente conceperat, Alpes cum exercitu superare, summaque rerum potiri Occidentalis Imperii, hoc ipsum proxime expleturus nunciatur. Una in Ambrosio spes; ut, quod alias ante experti fuerant, legatione sua Maximum talia con-

PAGIUS

VII.
Secunda
Ambrosii
ad Maximum
Legatio.

A num. XLV. ad LXI. Legatio Divi Ambrosii ad Maximum Tyrannum, quæ hoc anno contigit, alterum nobis argumentum suppeditat ad ostendendum, nec secundum persecutionis S. Ambrosii annum, nec sanctorum Martyrum Cervasii & Protasii inventionem præsentem anno contigisse. Valentinianus ac Justina præsentem anno Ambrosium Legatum ad Maximum Treviros miserunt, qui re infecta dimissus, ad Valentinianum scripsit epist. 56. *Esse tutior adversus homini nem pacis involucro bellum tegentem.* Quare

Imperator Dominum, alterum pro confirmanda pace Legatum ad Maximum destinavit, quem Maximus ingenti honore exceptum, ac Regiis muneribus decoratum dimittens, illum cum exercitu subsecutus, Cottius ac Juliis Alpibus occupatis, ut tradit Pacatus in Panegyrico ad Theodosium cap. 30. in Italiam descendens, Aquileiam contendit. Valentinianus improviso Tyranni adventu territus, conscensa nave, cum Justina matre Thessalonicam fugit, Theodosii, qui in Oriente imperabat, opem im-

XLIV.

(e) Psal.
102.Ambrosius
rogatur a
Justina obire
legationem.

CHRISTI
387.

SIRICII PAP.
3.

VALENTIN. 12. IMPP.
THEODOSII 9.

nantem coerceat. Sicque magno dispensationis divinæ judicio, qui paulo ante ab iisdem Augustis Ambrosius tyrannus appellabatur, modo ut tyrannum coerceat, in Gallias Legatus proficisci rogatur. Suscepit ipse munus haud invitus, qui sciret cum Christianorum omnium, tum præsertim Antistitis esse muneris, exemplo & doctrina Christi, beneficiorum cumulo acceptas injurias compensare. At non ut prior, ita posterior hæc Ambrosii legatio feliciter cessit: nimirum quod iusta fuisset jam divina sententia definitum, eos qui de pellendis (ut dictum est) ab Ecclesiis Catholicis sacerdotibus promulgasset editum, a suo ipsorum fore expellendos Imperio, & paterna hæreditate privandos, ut sic posteri intelligerent Principes, quanto periculo laceffant Ecclesias & sacerdotes. Quæ autem suscepta ejusmodi legatio continuerit, summa ejus ab eodem Ambrosio (a) alibi sic exprimitur: *Ego tuus iterum Legatus repetivi Gallias, & mihi dulce illud officium fuit, pro salute tua primo, deinde pro pace atque pietate, qua fraternas reliquias postulabas, nondum pro te securus, & jam pro fraternæ sepulturæ honore sollicitus.* Hæc ipse.

Summa
legationis
Ambrosii.

(a) Ambr.
orat. de
obitu Va-
lent.

XLVI.

Porro in hujus muneris functione ita se gessit Ambrosius, ut prætextus omnes, quibus Maximus nitebatur velare tyrannidem, justumque adornare bellum, ipse certis rationibus constantia sacerdotali dissolveret, probaretque Valentinianum injuriam passum esse, nec quid leve in ipsum Maximum contulisse. Sed & prudenter specie petendi cadaveris Gratiani, ejusmodi legationem ad explorandum Maximi animum, velandam putavit; cum tamen re vera ut istud ipsum ageret, mitteretur. Quid autem ab eo hac in legatione actum sit, scripta ab ipso epistola ad Valentinianum Augustum declarat, qua singularum rerum gestarum relatio continetur, quæ sic se habet (b):

(b) Ambr.
epist. 27.

Ann. Eccl. Tom. V.

PAGIUS

ploraturus. Non ante mensem Septembrem Valentinianus Occidentem reliquit; cum VI. Idus Septemb. Mediolani emiserit Legem Codicis Theodosiani 4. De Principibus agentium in rebus. Paulinus in Vita S. Ambrosii post narrata miracula in SS. Gervasii & Protasii Reliquiarum inventionem facta, ac remissum Justinæ furorem, ait: *Sanctus vero Ambrosius Episcopus majoris humilitatis vir factus donatam sibi a Domino gratiam reservabat, crescebatque quotidie Fide & amore coram Deo & hominibus.* Ibi vero paulo post scribit, Ambrosium alteram ad Maximum Legationem suscepisse. Igitur, cum die XIX. Junii sacræ Reliquiæ translata sint, ac postea ob miraculorum famam totius populi ore celebrata, Justinæ iram remiserit, id circa exitum Junii videtur contigisse. Cum Paulinus, antequam narret delatam Ambrosio Legationem, dicat, illum crevisse *quotidie Fide & amore coram Deo & hominibus*, vix ante initum Au-

Ambrosius Valentiniano Imperatori. XLVII.
Etsi superioris legationis meæ fides ita approbata sit tibi, ut ratio ejus a me non quaereretur (satis enim claruit, eo ipso quod aliquot dies retentus sum intra Gallias, me violentiam a Maximo non recepisse, neque iis adstipulatum, quæ ad voluntatem ejus magis, quam ad pacem propenderent; denique non commississes secundam legationem, nisi primam probasses) quia tamen regredienti mihi decernendi secum imposuit necessitatem; ideo hac epistola expositionem legationis meæ insinuandam putavi, ne cujusquam sermo veris prius vana intexeret, quam reditus meus integra & sinceræ veritatis expressa signaculo manifestaret.

Relatio
Ambrosii
de sua le-
gatione.

*Cum pervenissem Treviros, postredie processi ad Palatium. Egressus est ad me vir Gallicanus præpositus cubiculi, eunuchus regius. Poposci adeundi copiam. Quæsiit, num rescriptum haberem clementiæ tuæ. Respondi, habere. Retulit, non posse me nisi in Consistorio videri. Dixi, non esse hunc morem sacerdotalem; certe esse aliqua, de quibus secreto * deberem cum suo Principe confabulari. Quid plura? Consuluit eum; sed eadem referenda credidit, ut liqueret etiam priora ex illius arbitrio deprompta. Dixi tamen, alienum id quidem a nostro munere, sed me recepto officio non defuturum: gratam mihi esse humilitatem in tuo præsertim, & quod verum est, fraternæ pietatis negotio. Ut sedit in Consistorio, ingressus sum, assurrexit, ut osculum daret. Ego inter Consistorianos steti. Hortari cæperunt alii ut ascenderem: vocare ille. Respondi ego: Quid oscularis eum, quem non agnoveris? si enim me agnovisses, non hoc loco videres. Commotus es, inquit, Episcopo. Non inquam injuria, sed verecundia, quod alieno consisto loco. Et prima, inquit, legatione ingressus es Consistorium. Nec illud, inquam, mei erroris fuit: vocantis, non ingredientis vitium est. Cur, inquit, in-*

Ambro-
sius que-
ritur ha-
beri con-
temptui.

* ferio.

K k k k 3

gres-

gustum Legatione functus videtur. Neque enim Justina hominem hesternæ die, ut ita dicam, sibi infensissimum tam cito eo honore exornasset, præsertim cum Maximus Arianos persequeretur.

Hinc patet, memoratam Ambrosii persecutionem anno præcedenti contigisse: neque enim intra trimestre spatium, Ambrosii & iterum Domnini Legationes, ac Maximi in Italiam irruptionem contingere potuisse affirmabit, qui locorum distantiam consideraverit; cum Maximus Treveris, Valentinianus Mediolani vel Aquileia subsisteret. Zosimus scribit, Dominum Aquileia Legatum destinatum. Maximus certe labente autumno Alpes superavit, cum circa hiemem gelu rigeant, exercitibus plane imperviæ. Confirmantur hæc omnia ex Prospero Tyrone, in cujus Chronico per annos Imperii Romanorum Imperatorum ab obitu Valentis usque ad Valentiniani III. necem digesto, anno

VIII.
Ex ea Le-
gatione
persecutio-
nis annus
innotescit.

CCC.

gressus es? Quia, inquam, tunc ut inferiori pacem petebam, nunc ut æquali: Cujus, inquit, beneficio æquali? Respondi: Omnipotentis Dei, qui Valentiniano regnum, quod dederat reservavit.

XLIX.

Querela
Maximi in
Ambrosium.

Ad postremum erupit, dicens: Quoniam me lufisti, ut ille Bauto, qui sibi regnum sub specie pueri vendicare voluit, qui etiam barbaros mihi immisit, quasi ego non habeam quos possim adducere, cum mihi tot millia barbarorum militent, & ammonas a me accipiant. Quod si ego tunc, quando venisti, non essem retentus; quis mihi obstitisset, & virtuti meæ? Ad hæc ego leniter: Non opus est, inquam, ut commovearis, cum causa nulla sit commotionis: sed patienter audias quæ referantur istis. Propterea & ego veni, quia prima legatione dum mihi credis, per me deceptum te esse asserebas. Gloriosum mihi est hoc pro salute pupilli Imperatoris. Quos enim Episcopi magis quam pupillos debemus tueri? Scriptum enim est (a): Judicite pupillo, & justificate viduam, & eruite injuriam accipientem: & alibi (b): Judicis viduarum & patris orphanorum. Tamen non exprobrabo beneficium meum Valentiniano. Ut verum eloquar: Ubi ego tuis legationibus obstiti, quo minus influeres in Italiam? quibus rupibus? qua acie? quibus numeris? An vero corpore meo clausi tibi Alpes? Utinam hoc meum esset: objectionem non timerem, non vererer criminationes tuas. Quibus promissis lusi te, ut paci acquiesceres? Nonne intra Gallias juxta urbem Moguntiacum Comes Victor occurrit mihi, quem direxisti, ut pacem rogaret? In quo ergo te fefellit Valentinianus, qui prius pacem a te rogatus est, quam postulare? In quo fefellit Bauto, qui devotionem Imperatori exhibuit suo? an quia Principem suum non prodidit? In quo ego te circumscripsi? Qui ubi primum veni, cum diceres quod Valentinianus ad te quasi filius ad patrem venire deberet; responderim, non esse æquum, ut aspero hiemis tempore puer cum matre vidua penetraret Alpes; sine matre autem tanto itineri dubiis rebus committeretur. De pace nobis legationem commissam, non de adventu ejus promissionem; spondere nos id non potuisse, certum est; quod mandatum non erat; me certe nihil spondidisse; adeo ut diceres: Expectemus quid Victor responsi ferat. Illum autem, liquet, me retento, pervenisse Mediolanum, negatumque ei quod postulabat: de pace tantum conspirare studia, non de adventu Imperatoris, quem moveri non oporteret. Præ-

sens eram, ubi Victor rediit. Quo modo ergo revocavi Valentinianum?

Legati iterum missi ad Gallias, qui ejus adventum negarent, apud Valentiam Gallorum me repererunt: milites utriusque partis qui custodirent juga montium offendi revertens. Quos ego tuos revocavi exercitus? quas de Italia reflexi aquilas? quos immisit barbaros Bauto Comes? Et quid mirum, si hoc Bauto fecisset Transrhenanus genere, cum tu ministeris Imperio Romano barbarorum auxilia, & turmas translimitanas, quibus com meatu provincialium tributa solvebant? Vide autem quid intersit inter tuas minitationes & Valentiniani Augusti pueri mansuetudinem. Tu flagitabas quod barbarorum stipatus agminibus Italiæ te infunderes: Valentinianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Galliæ per Alemanniæ terras reflexit. Quid habet invidia, si Bauto barbaros cum barbaris fecit decernere? quoniam dum tu militem Romanum occupas, dum is adversum se utrinque præ tendit, in medio Romani Imperii sinu Juthungi populabantur Rhetias, & ideo adversus Juthungum Hunnus accitus est. Idem tamen quia de finitimo proterebat Alemanniam, & jam vicinia mali urgebat Gallias, coactus est triumphos suos deferere, ne tu timeres. Confer utriusque factum. Tu fecisti incurfari Rhetias: Valentinianus suo tibi auro pacem redemit.

Aspice illum quoque qui tibi ad dexteram assistit, quem Valentinianus, cum posset suum dolorem ulcisci, honoratum ad te redire fecit: tenebat eum in suis terris, atque in ipso nuncio necis fraternæ frenavit impetus; nec tibi vicem, etsi non parilis dignitatis, ejusdem tamen necessitudinis retulit. Confer ergo, te iudice, utriusque factum. Ille tibi fratrem tuum viventem remisit; tu illi vel mortuum redde. Quid illi reliquias germani abnegas, qui tibi adversum se auxilia non negavit? Sed vereris, ne exuviarum reditu renovetur militibus dolor: hoc enim allegas. Quem viventem deseruerunt, eum defendent peremptum? Quid eum mortuum times, quem occidisti, cum posses reservare? Hostem, inquis, meum peremi. Non ille tuus hostis, sed tu illius. Ille jam non sentit defensionem: tuam causam considera. Si quis adversum te hodie Imperium in his partibus usurpandum putet; quero, utrum te hostem illius dicas, an illum tibi? ni fallor, usurpator bellum infert, Imperator jus suum tuetur. Ergo quem non debueras occidere, ejus reliquias negas? Habeat Valentinianus Imperator vel fra-

L.

Ambrosius magis
urget Maximimum.(a) Isai.
1.(b) Psal.
67.Ambrosii
fortis defensio.

LI.

Apologia
pro Valentiniano.

PAGIUS

CCCLXXXVI. legitur; Justina mater Valentiniani Arianis favens in Ambrosium & omnem Mediolanensem Ecclesiam diversa injuriarum genera eorgerit. Reliquia Gervasii & Protasii Martyrum ab Ambrosio primum Mediolani reperta. Hymni

Ambrosii compositi, qui nunquam ante in Ecclesiis Latinis modulis canebantur. Hæc docte Card. Norisius in Opusculo laudato, & Hermantius in Vita Gallica Sancti Ambrosii.

CHRISTI
387.

SIRICII PAP.
3.

VALENTIN. 12. IMP.
THEODOSII 9.

fratris exuvias, pacis tuæ obsides. Et quo modo allegabas, quod eum non mandaveras occidi, quem prohibes sepeliri? Poterit igitur credi, quod ei non invideris vitam, cui etiam sepulturam invides?

LII.

Investiva
in Maxi-
mum.

Sed ad me revertar. Audio te queri, quod se ad Theodosium Imperatorem potius contulerit, qui sunt cum Valentiniano Imperatore. Quid igitur futurum sperabas, cum tu refugientes eos ad pœnam posceres, captos necares; Theodosius autem muneribus ditaret, donaret honoribus? Quos, inquit, occidi? Respondi ei, Bailonem: at quem virum? qualem bellatorem? Hæcine fuit iusta causa exitii, quod Imperatori suo fidem servavit? Non ego, inquit, eum jussi occidi. Respondi: Hoc audivimus, quod occidi jussus sit. Sed, inquit, si ipse sibi vim non intulisset, jussuram eum deduci Cabillonum, & ibi vivum exuri. Respondi: Ergo propterea & illud creditum est, quod eum occideris. Quis autem sibi parcendum putaret, cum occisus sit bellator strenuus, miles fidelis, Comes utilis?

LIII.

Ambrosius abstinet a communicatione Episcoporum.

Ita tum discessi, ut se tractaturum diceret. Postea cum videret me abstinere ab Episcopis, qui communicabant ei, vel qui aliquos devios licet a fide ad necem petebant; commotus eis jussit me sine mora regredi. Ego vero libenter, etsi me plerique insidias evasurum non crederent, ingressus sum iter, hoc solo dolore percitus, quod Hyginum episcopum senem in exilium duci comperi; cui nihil jam nisi extremus superesset spiritus: cum de eo convenirem comites ejus, ne sine veste, sine plumatio patereantur extrudi senem; extrusus ipse sum. Hæc est expositio legationis meæ. Vale Imperator, & esto tutior adversus hominem pacis involucro bellum tegentem. Hætenus ad Valentinianum Ambrosius.

LIV.

(a) Paulin.
in Vit. S.
Ambr.

Maximus quomodo excommunicatus ab Ambrosio.

Ad ipsum etiam Maximum idem alludit, dum in oratione habita in funere Valentiniani hæc ait (a): Felicius Episcopos persequantur Imperatores, quam diligant. Quanto mihi beatus Maximus minabatur? in illius odio laus erat, in horum amore supplicii feralis hæreditas. Meminit hujus ad Valentinianum Ambrosii relationis Paulinus, atque ait: Ipsum vero Maximum a communionis consortio segregavit, admouens, ut effusi sanguinis Domini sui, & (quod est gravius) innocentis, ageret pœnitentiam, si sibi apud Deum vellet esse consultum. Hæc ipse: quæ quidem sic intelligenda sunt, quod ibi Treveris cum esset, nec cum ipso voluit communicare, nec cum Episcopis illi communicantibus, quod essent partis Ithacianæ, cujus superius mentio facta est.

LV.

De Hygino Episcopo.

Quisnam autem Hyginus ille fuerit, quem in exilium adeo inhumane crudeliterque deportari a satellitibus tradit Ambrosius; hæud facile colligi omnino potest: scimus tamen ejus nominis Episco-

pum hoc tempore vixisse in Hispania hostem acerbissimum Luciferianorum schismaticorum, in quem Marcellinus ac Faustinus eo libello, quem Theodosio obtulerunt, vehementer oblatrant, more suo Catholicos omnes magni nominis viros calumniis fugillantes. Fortasse hic idem ipse, qui apud Severum Adiginus scriptus reperitur, Episcopus Cordubensis, primus qui adversus Priscillianum hæresiarcham, detegendo nefanda ejus scelera, concitare Episcopos cœpit.

Quod autem ad Valentinianum Imperatorem spectat: imprudens nimis Ambrosii admonitionem illam neglexit; qua cavendum sibi Maximum esse, quod sub pacis involucro bellum tegeter, ultimis verbis epistolæ inculcarat. Sed minime considerans, Dei sacerdotem eo modo, divino spiritu eam tractasse causam, quo dolo agentis Maximi detegeret animum, ut cautum ipsum redderet; ne pulchro pacis & securitatis nomine ab eo decipi posset; incaute nimis alium mox ad eundem Maximum Legatum mittit, Dominum nomine, qui ab eo deceptus est, nesciensque Maximum post se in Italiam duxit. Hæc autem quo modo se habuerint, Zosimus ita describit (b): Itaque Valentinianus Dominum hanc ob causam, ob pacem scilicet firmiorem statuendam, ablegat, hominem natione quidem Syrum, sed notæ melioris familiarem, quippe regni potestatisque particeps, fide pariter & usu rerum præstare cæteris videbatur: & quicquid alioqui Princeps alio nemine conscio facere volebat, huic in primis credendum statuerat. Igitur profectus ad Maximum Dominus, capitibus legationis omnibus expositis, omni cum observantia comitateque receptus est: nam & dignabatur eum honore Maximus eximio, & tanta munerum mole satiabatur, ut Imperatorem Valentinianum nullum huic parem habiturum amicum Dominus existimaret. Ac poterat usque adeo Dominum decipere Maximus, ut etiam partem exercitus sui cum eo mitteret, quæ Imperatori Valentiniano auxilio contra barbaros Pannoniis imminentes esset. Posteaquam hæc consecutus Dominus abiisset, seque jactaret copia & magnitudine munerum, quæ acceperat, & concessorum sibi sociorum satellitio; viam ducentem ab Alpibus imprudens Maximo faciliorem reddebat. Quod Maximus futurum prospiciens, eoque nomine cuncta molitus, universis cum copiis subsequerebatur, tacite præmissis in itineribus custodibus, qui omnem curam adhibebant, ne cursu quis prætergressus, Maximi transitum in Italiam Domini comitibus renunciaret. Quæ sane custodia erat perfacilis: nec enim latere poterant, qui parte Alpium arctissima proficiscebantur. Cum igitur intelligeret, Dominum cum suis

LVI.

Legatio
Domini
qualis.

(b) Zosim;
l. 4.

CHRISTI
387.SIRICII PAP.
3.VALENTIN. 12. IMPP.
THEODOSII 9.

suis Alpes, qua sunt angustissima, cum montibus inuis penetrasse; atque iis præterea locis, quæ post Alpes erant palustria, militumque copias impedire poterant, hostile se nullum agmen adversum inventurum speraret; omni cum celeritate Italiam, nemine præpediente, ingressus, Aquilejam copias ducit. Hæc de adventu clandestino Maximi in Italiam Zosimus.

LVII.

In negotiorum functionibus viri Dei cæteris præstant.

Puto sentis, lector, ambarum legationum exemplis, quam præstent prudentia & consilio, instinctu divini spiritus Dei servi in obeundis magnis negotiis, illis, qui prudentia tantum innitentes sæculi, in gravissimas prolabantur difficultates. Ecce tibi S. Ambrosius spiritu consilii & fortitudinis, quo detegat strophas Maximi, magnis animis in eum Legatus invenitur: Dominus vero vanis deceptus illecebris, cladem secum in Italiam intulit. Quis autem prima facie factum utriusque inspiciens, non Ambrosium inurbanum, illiberalemque eo modo tam asperè dureque agentem cum Maximo iudicasset; Dominum vero dexterrimum virum, & in obeundis negotiis solertissimum, quippe qui arte sua adeo sibi devinxisset, addixissetque Maximum Valentiniano, cum tot tantisque ab eo muneribus donatus & frequentatus officii esset, atque auxiliares ab illo copias ad oppugnandos ingruentes barbaros accepisset? Sed exitus declaravit, cuiusnam functio divini dono consilii administrata fuerit.

LVIII.

Valentiniani fuga cum Justina,

At quid Valentinianus, cum Maximus superatis ex improvise Alpibus, visus est in Italia? pergit narrare Zosimus in hæc verba: *Valentiniano tam repentino casu præter spem omnem oppresso, metus incessabat ipsius familiares, ne Maximus eum vivum in potestatem redactum occideret. Quapropter navem ingressus, Thessalonicam profectus est cum socia navigationis Justina matre, quæ Magnentium prius maritum habuerat (uti diximus) & illo sublato, propter eximiam formæ venustatem Valentiniano Principi iuncta matrimonio fuerat: hæc Gallam quoque filiam secum adducebat. Cum tot emensi maria Thessalonicam appulissent, usi legatione ad Theodosium Imperatorem, petebant, ut in hoc tempore petulantiam adversus omnem Valentiniani familiam exercitam vindicaret. Theodosius ad ipsam rei famam obstupefactus, luxus quidem illius nimis nonnihil obliviscebatur, & paulum de insano voluptatum studio remittebat: verum habito consilio, visum fuit, ut ipse cum nonnullis a Senatu Thessalonicam se conferret. Quod ubi factum fuisset, de integro consultabatur, quid agendum esset; communique decreto placuit, ut Maximi facinora punirentur: non enim illi homini vitam amplius concedendam, qui & Gratianum occidisset, ejusque regnum*

occupasset, & hunc successum adeptus, via quasi quadam progressus fuisset, ac fratrem illius relicto ubi principatu exuisset. Hæc Zosimus, qui addit de foedere nuptiarum hoc eodem anno tunc inito, cum Gallam ex Justina, & Valentiniano seniori genitam Theodosius accepit in conjugem; licet anno superiori id factum Marcellinus tradat in Chronico. Quod vero ad Zosimum spectat: hic præmonuisse lectorem oportuit, ipsum more suo, quod jurasset prælium stylo agere, cum esset Gentilis, adversus omnes Christianos Imperatores, Theodosium sæpe fugillare, hominemque deliciis deditum affirmare, atque foecordiae accusare: quæ quidem quam procul a veritate abhorreant; acta ipsa declarant; ut non sit opus pro eo texere apologiam: quam tamen teste S. Hieronymo, scimus elaboratam fuisse a sanctissimo atque doctissimo viro Paulino.

Theodosii nuptiæ cum Gallam.

Commendatum fuit Theodosii studium atque pietas in suscipiendo Valentiniano profugo Imperatore cum suis; de quo S. Augustinus hæc ait (a): *Post mortem Gratiani, pulsum ab ejus interfessore Maximo Valentinianum ejus parvulum fratrem, in sui partes Imperii, tamquam Christianus, excepit pupillum; paterno custodivit affectu, quem destitutum omnibus opibus nullo negotio posset auferre, si latius regnandi cupiditate magis, quam beneficiendi charitate flagraret. Unde potius cum servata ejus Imperatoria dignitate susceptum ipsa humanitate & gratia consolatus est, &c.* Quantis vero laboribus, periculis, & impensis eum in regnum restituere Theodosius conatus fuerit, inferius subdit: sed de his suo loco. Cæterum hanc ipsam contigisse vindictam ob contemptum atque persecutione exagitatum dignissimum sacerdotem Ambrosium, omnibus ejus sæculi rem considerantibus perspicuum satis fuit, cum recens esset ejusdem anni rei gestæ memoria: quod & Ruffinus (b) atque alii post eum æque confirmant. Factum etiam divino consilio, Pacatus (c) ait, ut & Maximus innocentis Gratiani sanguinis reus, sceleri scelus adderet, quo Theodosio in eum pugnandi vincendique necessitas imponeretur, daretque tandem ille de cruenta violentaque tyrannide pœnas. Sed quæ Maximi sunt reliqua prosequamur.

(a) Aug. de Civit. Dei l. 5, c. 26.

Ultio divina in persecutores Ambrosii.

(b) Ruffin. l. 2. c. 26. (c) Pacat. in Panegyric. Theod.

Auctor est Socrates (d), Maximum misisse Legatos ad Theodosium Imperatorem; a quo nec excepti, neque exclusi fuere, cum tamen ad vindicandum scelus sub silentio expeditionem in sequentem annum pararet; de cujus apparatu dicemus inferius. Porro ipse ingressus Maximi in Italiam, sicut repentinus, ita terribilis visus est: instar enim exundantis torrentis montium angustis coarctati, in planiciem se totum effundentis, cunctaque

LX. (d) Socr. l. 5. c. 22.

que

Clades il-
lata a Ma-
ximo in
Italiam.

(a) Pacat.
in Panegy-
ric. Theod.

(b) Ambr.
epist. 8.

que sibi obvia secum trahentis; eam Ita-
lie partem, quæ ipsi post Alpium descen-
sum occurrit, immensa affecit clade; no-
bilesque tunc Civitates Placentiam, Rhe-
gium, Claternam, Mutinam, Bononiam,
& alias dire exagitavit, prædatis divitiis,
adductis Civibus in captivitatem, ut Pa-
catus (a) affirmat; quæ & pertingit San-
ctus Ambrosius in epistola ad Faustinum,
cum de sororis obitu illum consolatur;
ubi hæc (b) inter alia: *Verum*, inquit,
*hoc nobis commune non solum cum homini-
bus, sed etiam cum Civitatibus, terris-
que ipsis est. Nempe de Bononiensi veniens
urbe, a tergo Claternam, ipsam Bononiam,
Mutinam, Rhegium derelinquebas: in dexte-
ra erat Brixillum: a fronte occurrebat Pla-
centia, veterem nobilitatem ipso adhuc nomi-
ne sonans; ad lævam Apennini inculta mi-
seratus, & florentissimorum quondam po-
pulorum castella considerabas, atque affe-
ctu relegebas dolenti. Tot igitur semiru-
tarum urbium cadavera, terrarumque sub
eodem conspectu exposita funera non te
admonent, unius, sanctæ licet & admira-
bilis femine decessionem consolabiliorem ha-
bendam; præsertim cum illa in perpetuum
prostrata ac diruta sint, hæc autem ad
tempus quidem erepta nobis, meliorem il-
lic vitam exigat? Hæc Ambrosius; quod
adeo immani clade Civitates illæ affectæ
essent, ut plane earum restitutio despera-
ta penitus videri posset.*

LXI.

(c) Ambr.
epist. 57.

Hujus quoque perditissimi temporis i-
dem S. Ambrosius meminit in epistola ad
Severum Episcopum in Campania; ubi in-
ter cætera (c): *Nos autem objecti barba-
ricis motibus, & bellorum procellis, in
medio versamur omnium molestiarum freto,
& pro his laboribus & periculis gravio-
ra colligimus futura vitæ pericula, &c.*
At licet de Maximo nihil expresserit; ta-
men quod ipso existente Mediolanensi E-
piscopo, numquam nisi sub Maximo con-
tingit Galliam Cisalpinam ejusmodi affici
cladibus, sane quidem ea omnia de bel-
lo per Maximum hoc anno illato sunt ne-
cessario intelligenda. Sed & illud obser-
va, hoc ipso anno Ambrosium, quod ipse
testatur, vitam produxisse ad annum æta-
tis quinquagesimum tertium: ex quibus
quot ipse vixerit annos, facile colligi
possit; quod in Vita ejusdem a nobis col-
lecta pluribus disseruimus; quam tamen
(quod posteriores cogitationes juxta il-
lud Pyndaricum perfectiores esse soleant)
in his præsertim quæ ad chronologiam spe-

Ambrosii
ætas.

PAGIUS

Ad num. LXI. Ex epistola 57. Ambrosii ad
Severum, in qua dicit, se ad annum ætatis
quinquagesimum tertium vitam produxisse, Ba-
ronius deducit, *Sanctum Ambrosium* anno tre-
centesimo tricesimo tertio natum. At, ut jam
Viris doctis observatum, ea ad Severum episto-
la, non Maximo, sed Eugenio Tyrannidem exer-

IX.
Ætas S.
Ambrosii.

stant, secundum præsentem Annalium e-
ditionem restitue.

Sed mira quadam dispensatione factum
est, ut licet in S. Ambrosium Maximus
perinensus esse videretur, cum ipsius com-
munionem, & ipsi communicantium Epi-
scoporum (ut vidimus) paulo ante fue-
rit execratus, verbisque durioribus eum-
dem compellarit, adeoque ab eo aliena-
tus discesserit, ut percussores post eum
fore mittendos facile crederetur; nihilo-
minus nec ipsi, nec ejus Ecclesiæ Medio-
lanensi quicquam negotii factitatum appa-
reat. Atqui licet ab incurfione & grassa-
tione hostium liber esset; aliis tamen ea
mala patientibus socium se Christianæ cha-
ritatis unione conjunxit: quippe qui totus
fuit in sublevandis egenis atque redimen-
dis captivis, quorum causa sacra etiam
vasa confregit; ex quo Ariani in eum ob-
latrandi occasionem arripuerunt: ea enim e-
rant vasa, quæ hoc eodem anno (ut vi-
dimus) requisita nomine Imperatoris da-
re negavit. De his autem agens idem S.
Ambrosius hæc habet (d): *Hoc maximum
incentivum misericordiæ, ut compatiamur
alienis calamitatibus, necessitates aliorum
quantum possumus juvemus, & plus interdum
quam possumus: melius est enim pro
misericordia causas præstare, vel invidiam
perpeti, quam prætere inclementiam: ut nos
aliquando in invidiam incidimus, qui
confregerimus vasa mystica, ut capti-
vos redimeremus: quod Ariani displice-
re poterat, nec tam factum displicere,
quam ut esset quod in nobis reprehende-
rent. Quis autem est tam durus, immitis,
ferreus cui displiceat quod homo redima-
tur a morte; femina ab impuritatibus
barbarorum, quæ graviores morte sunt;
adolescens, vel pueruli, vel infantes
ab idolorum contagiis, quibus mortis me-
tu inquinabantur? Quam causam nos et si
non sine ratione aliqua gessimus; tamen
ita in populo profecuti sumus, ut confite-
remur, multoque fuisse commodius astrue-
remus, ut animas Domino, quam aurum
servaremus. Qui enim sine auro misit A-
postolos, & Ecclesias sine auro congrega-
vit. Aurum Ecclesia habet, non ut ser-
vet, sed ut erogat, & subveniat in ne-
cessitatibus. Hæc ipse. Laudasse id in
Ambrosio S. Augustinum, eundemque i-
mitatum esse, Possidius (e) tradit. Egre-
gium factum! erogando aurum, illæsam
tutamque Civitatem servavit; sic ipse dux
loco militum pauperes armans contra ty-
rannum.*
Cum

LXII.

Ambro-
sius totus
in redem-
ptione ca-
ptivorum.

(d) Ambr.
Offic. l. 2.
c. 28.

Frangit
Ambro-
sius sacra
vasa pro
redem-
ptione ca-
ptivorum

(e) Possid.
vit. S. Aug.
c. 24.

cente, scripta videtur. Licet enim in ea neu-
ter Tyrannus nominetur, series tamen vitæ S.
Ambrosii existimandi fundamentum præbet, eum
circa annum CCCXL. natum, ideoque anno
CCCXCIII. quo Eugenius Tyrannus periit, quin-
quagesimum tertium ætatis annum attigisse.

CHRISTI
387.SIRICII PAP.
3.VALENTIN. 12. IMPER.
THEODOSII 9.

LXIII.

Ambrosii
ad suos
exhorta-
tio.

Cum vero exemplo vicinarum Civitatum Cives Mediolanenses sibi quoque timerent; nisi cohibuisset Ambrosius, omnes ferme solum vertentes, solitariam Civitatem reliquissent: ipse vero quod sciret, divina existimo revelatione, cito torrentem illum exsiccandum, crebris eos sermonibus continuit intra mœnia: unum illud vehementer inculcans, ut quoniam propter peccata ejusmodi flagella cœlitus immitterentur, mox fore securos affirmaret, si peccata pœnitentia digna delegerent; nam inter alia (a): *Civitati etiam non nisi propter Civium peccata infertur excidium, Desine ergo peccare, & Civitas non peribit. Quid fugis patriam, si vis salvus esse? tua potius peccata subterfuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus. Hæc & alia pluribus, aliisque sermonibus continens subditos sibi in officio pœnitentiæ. Errare quidem certum est Socratem (b), qui hæc refert ad tempora necis Gratiani: nam tunc Maximus stetit in Gallia, nec Valentinianus tum fugam arripuit.*

(a) Ambr.
ser. 85.(b) Socr.
l. 5. c. 11.

LXIV.

Maximus
mitior
redditus
omnes sibi
conciliare
studet.

Cæterum Maximus eo terrore ita exagitata illa Italiæ parte, cum timorem vehementem aliis Provinciis incussisset, adeo ut nullum sibi jam adversari videret, Imperatoris aggressus est personam agere, non tyranni: & quo sibi, cum Senatum, tum etiam populum conciliaret, cunctis morem gerere etiam plus æquo studebat, indulgere Gentilibus, reddere illis dempta per Gratianum sacrificia, restituereque sublatam in Capitolio aram Victoriæ: quinetiam pro Judæis rescripsit, & alia id genus multa: sed & ne hac ex parte Catholicum populum concitaret, alia via illis inservire videri volebat, nempe in patrocinio Catholicæ fidei. Sed videamus in primis in quibus magno scandalo Judæis favit. S. Ambrosius rem gestam sic narrat (c): *Nonne propterea Maximus destitutus est, quia ante ipsos expeditionis dies, cum audisset Romæ Synagogam incensam, edictum Romam miserat, quasi vindex disciplinæ publicæ? Unde populus Christianus ait: Nihil boni huic imminet: Rex iste Judæus factus est; defensorem istum disciplinæ audivimus, &c.* Hucusque Ambrosius; qui quidem impietati adscribit ejusdem Maximi cladem.

(c) Ambr.
epist. 29.

LXV.

(d) Extat
r. 1. epist.
Rom. Pont.
pag. 48.

Sed ad conciliandos (ut dictum est) Christianorum animos, quam acerrimum se fidei Catholicæ exhibuit defensorem; indicat enim id ejusdem epistola ad Siricum Papam data, quæ sic se habet (d). [1]

Victor Maximus perpetuus triumphator Augustus Domino vere sancto Apostolico viro Siricio Episcopo salutem.

Accepimus litteras sanctitatis tuæ, quæ nobis fuere gratissima, quæque plane & nomini sacerdotis, & dignitati Urbis splendidissima convenirent. Fidei vero Catholica, de qua clementiam nostram consulere voluisti, quo majus circa me & speciale judicium divinitatis experior, hoc me confiteor curam habere majorem; qui videlicet ad Imperium ab ipso statim salutari fonte conscenderim; & cui in omnibus semper conatibus atque successibus Deus fautor affuerit; cujusque hodie, & ut spero, perpetuo protector & custos esse dignetur, Pater carissime. Cæterum de Agricio, quem indebite ad presbyterii gradum conscendisse commemoras, quid religioni nostræ Catholicæ possum præstare reverentius, quam ut de hoc ipso, cujusmodi esse videatur, Catholici judicent sacerdotes? quorum conventum ex opportunitate omnium vel qui intra Gallias, vel qui intra quinque Provincias commorantur, in qua elegerint urbe constituam; ut iisdem residentibus & cognoscentibus, quid habeat consuetudo, quid legis sit, judicetur: hæc enim quæ libris sunt asserenda, & majorum nostrorum religiosissimis constitutis, ipsi possunt melius astruere qui norunt.

Cæterum id nobis animi, & voluntatis esse profiteamur, ut fides Catholica, procul omni dissensione summotâ, concordantibus universis sacerdotibus, & unanimiter Deo servientibus, illæsa & inviolabilis perseveret. Nam noster adventus ita inquinata aliqua, & sceleratorum labe polluta deprehendit, & reperit, ut nisi nostra provisio atque medicina, quæ ex Dei summi timore veniebat, his opem celeriter attulisset, ingens profecto divulsio atque perditio fuisset exorta, & vix sananda postea vitia concrevissent. Cæterum quid adhuc proxime proditum sit Manichæos sceleris admittere, non argumentis, neque suspicionibus dubiis vel incertis, sed ipsorum confessione inter judicia prolatis, malo quod ex gestis ipsis tua sanctitas, quam ex nostro ore cognoscat: quia hujusmodi non modo factu turpia, verum etiam fœda dictu, proloqui sine rubore non possumus: manu Imperatoris: Divinitas te servet per multos annos. Hæc Maximus.

Quod autem ait de Manichæis, puto intelligendum de Priscillianistis; quorum hæreses Manichæis cognatas idem Maximus (ut vidimus) etiam gladio fuerat infecu-

Quid Ma-
ximus ad
Siricum
Papam.

LXVI.

Maximi
studium
pro fide
Catholica.

LXVII.

NOTÆ

[1] **E** Pistolam Maximi Imp. ad Siricum, Constantinus in notis ad hanc epistolam existimat, datam esse A. D. 385. nam in ea de Priscillianistis, sub Manichæorum nomine, inquisitis & punitis mentio fit; quod etiam fatetur Baronius. Priscillianus autem ejusque Socii A. D. 385. damnati sunt.

CHRISTI
387.SIRICII PAP.
3.VALENTIN. 12. IMPP.
THEODOSII 9.

secutus. Quod autem ad Gentiles pertinet, vix credi potest quo plausu Maximus ab illis exceptus fuerit: quippe qui in Gratianum olim infensi, & in Valentinianum puerum, quod ille sacra ipsorum vetuisset, hic autem petita licet non reddidisset; lætis aspiciunt oculis, quem idololatriæ vindicem sacrorumque restitutorem diu desideratum essent consecuti nactique Pontificem. Maximi vero tunc laudes Symmachus Consularis, libro eo argumento conscripto, atque coram ipso (ut ait Socrates *a*) recitato, insigniter persecutus est. At de Maximo hætenus.

(*a*) Socr.
l. 5. c. 14.

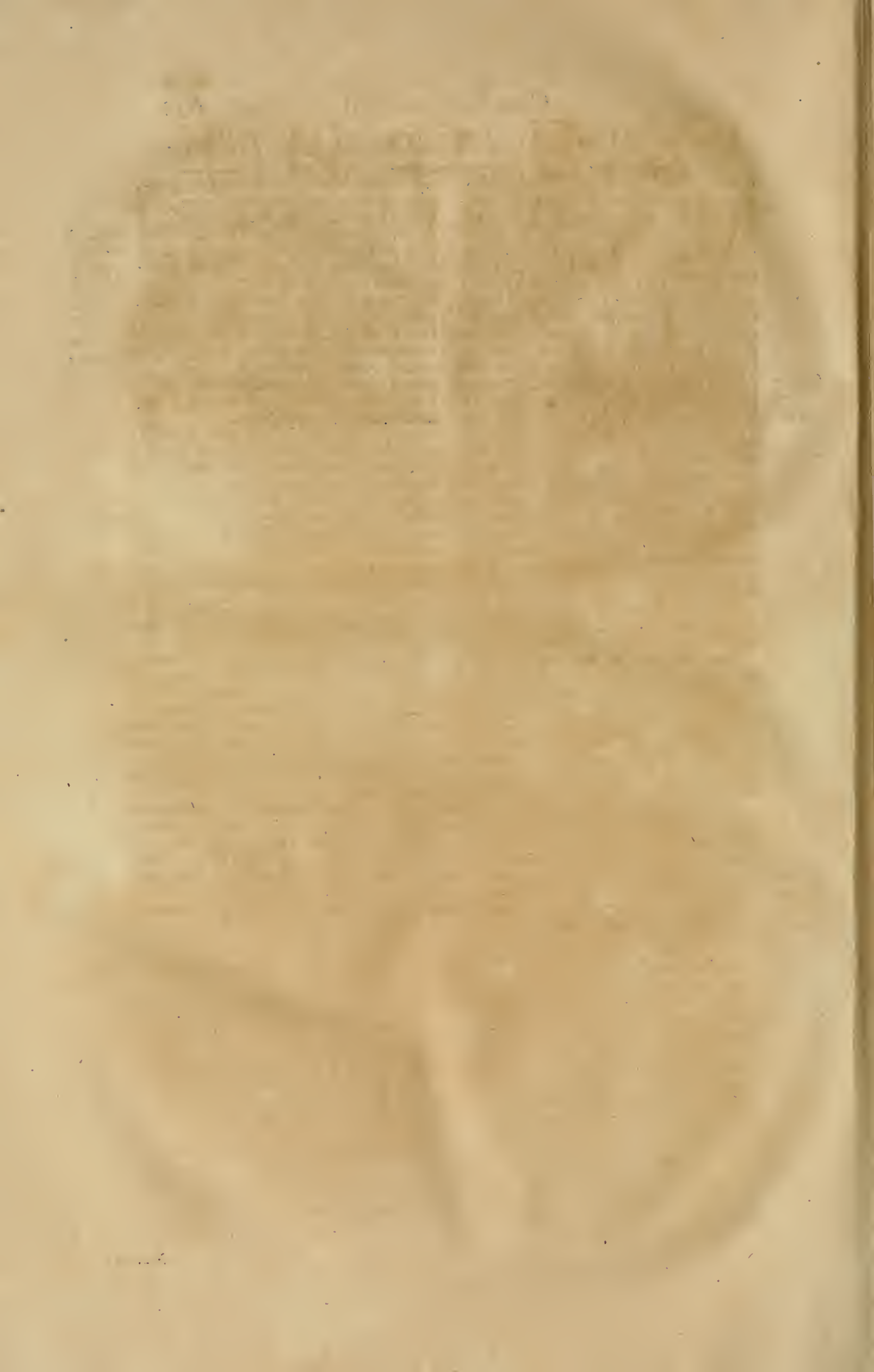
LXVIII.

Ad postremum, illud non excidat; hoc

anno, cum tot turbis Orbis & Urbs rerum novarum moribus concureretur, Urbanam Præfecturam gessisse Pinianum, prout Imperatorum rescripta (*b*) ad ipsum data declarant; qui adhuc Gentilis Melaniam juniorem, senioris neprem duxit uxorem, ut auctor est Palladius (*c*); ab ipsa autem conjugē perfectum esse redditum Christianum, idem affirmat; de quo suis locis plura inferius dicturi sumus. Corrigendum autem tum ex Codice Theodosiano, tum ex ejusdem S. Augustini epistolis, quod interdum Pimanus ab aliis, interdum vero idem Alpianus, vel alio modo dictus reperiatur.

(*b*) l. 4. de
Princ. A-
gen. in reb.
C. Theod.
& l. 13. de
mendic. &
prof. cod. C.

(*c*) Palla.
in Lausiac.

Mutata vel adjecta a BARONIO hoc Tomo his signis   notantur: rejecta hic vides.

A Nno Chr. 360. §. Christianæ, ubi nunc legitur, At Damasus, usque ad ea verba, prout &c. *legebatur*, dedicata vero opere Constantinæ.

Anno Chr. 361. §. Reliqua, ubi nunc legitur, anno Domini trecentesimo trigesimo septimo, *legebatur*, anno Domini trecentesimo vigesimo septimo.

Eodem anno. §. Eustathius, ubi nunc legitur, quod ex Manichæis, usque ad ea verba, quæ cuncta, *legebatur*, quod ex Eunomio videtur accepisse.

Eodem anno §. Si quis, ubi nunc legitur, ex officina Manichæorum, usque ad ea verba, ut plane intel-, *legebatur*, ex officina impii Eunonii, ut dictum est, hoc ipsos mutuatos esse, vel a Manichæis accepisse dici potest.

Anno Chr. 362. §. Hanc quidem, ubi nunc legitur, Libanium Rectorem Antiochenum, usque ad ea verba, Cum tamen, *legebatur*, Libanium Rectorem Antiochenum scriptorum Juliani, ut dictum est, cognitorem & arbitrum.

Anno Chr. 362. §. Quod vero ad tempus, pro his verbis, jam ante Valentis, usque ad ea, sed jam Luciferum, *legebatur*: eum nonnisi Valentis Imperii exordio Antiochiam remeasse. Ex his quoque intelligis, Theodoretum etiam falli, dum apud Meletium se recepisse filium illum Sacerdotis Apollinis, cum cuperet fieri christianus, affirmat. Causa autem tantæ moræ, ut nonnisi post sequentem annum Meletius repetierit Antiochiam, illa esse potuit, quod audisset in ea Ecclesia creatum esse Paulinum Episcopum, quem sciret plurimi a civibus fieri: sed cum percepisset eos, qui suarum partium erant, nequaquam cum Paulino communicare, sed se ipsum expectare, ac pluribus literis sollicitare: cessit tandem, rediitque Antiochiam: sed cum careret Ecclesia, ubi cogeret suos (quod dictum est) foris in suburbia illos ad synaxim colligere opus fuit brevi illo spatio temporis quo ipsum facere sibi licuit. At de ritu ipsius suo loco agendum pluribus.

Anno Chr. 373. §. Quod autem ad hujus anni, ubi nunc legitur, ut vix fuerit aliquando audita, *legebatur*, nec fuerit.

Anno Chr. 377. §. Hoc pariter anno, pro his verbis, hæc inscriptio Symmachi, usque ad §. At visis his, *legebatur*: Adeo homo dexterrimus novit se in amicitiam insinuare Imperatorum, ut quamvis adversariæ religionis cultor atque defensor esset, eos tamen ab iisdem assequeretur honores, quos nullus Christianorum hoc tempore accepisse legatur: ex quo illud quoque indignum accessit, ut fretus gratia Principum, atque potentia, simulque admiranda in dicendo facundia, audacter susceperit Gentiliciæ superstitionis patrocinium, utpote inter Sacerdotes Deorum primarium locum obtinens, creatus eorum major Pontifex, ac summus facile futurus, nisi titulus ille soleret tribui dumtaxat Imperatori.

Sed inconcessa tentanti restitit ei Damasus, expertusque item est S. Ambrosium fortissimum adversarium, ac demum suæ ipsius petulantia Theodosium vindicem. Hæc autem omnia quo modo facta sint, ordine temporum dicenda erunt.

Anno Chr. 381. §. Qui autem Aquileiæ, ubi nunc legitur, primus ejus civitatis creatus Antistes, *legebatur*, primus ejus civitatis post longa dissidia, Ambrosio admonente (a), creatus Antistes.

(a) Ambr.
ad Vercel.
lens. ep.
82.

Anno Chr. 383. §. Quod in primis occurrit, ubi nunc legitur, agens sextum, *legebatur*, agens octavum.

I N D E X

I N T O M U M Q U I N T U M

A N N A L I U M E C C L E S I A S T I C O R U M

B A R O N I I

Nota numeralis communis Annum Christi: Romana vero Numerum Marginalem significat.

A

- A**brahamus monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
- Abſtinentia monachorum Ponticorum, 367. CVII.
- Abſtinentia nimia periculofa, 363. CIII.
- Acacius Lufcus præſbiter Ariannus abolere penitus Concilium Nicænum conatus cum Eudoxio, 360. XXXIII.
- Apud Conſtantium omnium malorum auctor, 360. LII.
- Acacius Epifcopus Cæſareæ hæreticus fidem pro tempore mutat, 363. CXXXIX.
- Acacius Cæſarienfis recantat palinodiam, *ibid.*
- Acacius Epifcopus Cæſareæ Palæſtinæ hæreticus, 366. XXX. Ejus ſucceſſor, *ibid.*
- Acacii lucubrationes, *ibid.*
- Acacius alter claruit Cæſareæ Palæſtinæ, *ibid.*
- Acacius Beroenſis ſolicitus pro fide Catholica, 370. LXXXVI.
- Acacius perſuadet Juliano Sabæ ut veniat Antiochiam, *ibid.* Ipſe comes S. Juliani Sabæ, cum venit Antiochiam, *ibid.*
- Acacius ordinatus Epifcopus Beroenſis ab Eufebio, 378. XLVIII.
- Acacius magni nominis monachus in Syria, 375. XVI. Quid petit ab Epiphania, *ibid.*
- Acaciani exagitati a Semiarianis, 362. CC-XXXVIII.
- Acacianorum & Semiarianorum concordia, 377. V.
- Academicorum jaſtantia, 384. XXXVI.
- Academici a Platone Chriſtianos accepiſſe dogmata jaſtabant, *ibid.*
- Aceſſimas monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
- Acholius Epifcopus Theſſalonicenſis ſuperat Gothos victores, 378. XXX.
- Acholius Epifcopus Theſſalonicenſis baptizat Theodoſium Imperatorem, 380. I.
- Acholius Epifcopus Theſſalonicenſis venit Romam ad Synodum, 382. III.
- Acta Synodi Aquilejenſis, 381. LXXXV.
- Acta aliarum Synodorum. *Vide, Synodus.*
- Adeſinus, ſeu Adiginus, Epifcopus Cordubeniſis idem videtur cum Hygino a Maximo in exilium miſſo, 387. LV.
- Adelphii hæretici, iidem Maſſaliani, 383. XXXIX.
- Adelphius Maſſalianus detectus a Flaviano, 383. XXXVII.
- Adelphius hæreticus damnatur, 383. XXXIX.
- Adoleſcens filius Sacerdotis converſus ad fidem Chriſti, 362. CXXIV.
- Adoleſcens innocens cedit tormentis, & mentitur, 367. XXIII.
- Adoleſcentis Chriſtiani conſtantia, 362. LXXVI.
- Adoleſcentia quibus a Baſilio diſtinguatur annis, 382. LVII.
- Adonæus Julianus dictus, 362. LXXXIV.
- Adulationes Libanii de Juliano, 363. LXXII.
- Adulteria ſeveriſſime vindicat Valentinianus, 367. XXII.
- Ædituus percuffus a Valentiniano, 362. XXXVII.
- Ægypti Eccleſiæ a Juliano vexatæ, 362. CLVIII.
- Ægypti Epifcopi ducti in exilium, 372. LXXXIII.
- Ægypti Epifcopi favent Maximo, 379. XXV. Eorum nomina, *ibid.*
- Ægypti Epifcopi, quod ituduiffent Maximo, non ſunt vocati cum aliis ad Synodum Conſtantinopolitanam, 381. XIX.
- Ægypti Epifcopi veniunt Conſtantinopolim, 381. LIII. Studioſi Gregorii, *ibid.* Qua occasione ei ſunt adverſati, 381. LIV.
- Ægyptiorum Epifcoporum & Græcorum diſcordiæ in Synodo Conſtantinopolitana, 381. LIII.
- Ægyptii monachi in Syria celebres, 370. LXXXIII.
- Ægyptii monachi perſecutione dire vexati ab Arianis, 372. LXXXV.
- Ægyptiorum Deorum abominationes detectæ a Georgio, 362. CLXIII.
- Ægyptiorum ſana & idola a Graccho Præſecto Romæ dejecta, 383. V.
- Ægypti Gentiles Orgia celebrantes, 362. CLX.
- Ægyptii Gentiles ob ſacra Mithræ in Chriſtianos ſæviunt, 362. CLXIII.
- Ægyptii Gentiles ab Apollonio converſi ad fidem, 362. CLX.
- Ægyptii Ethnici quid in Georgium Arianorum Epifcopum, 362. CLXII.
- Æmilianus martyr in Thracia ſub Juliano, 362. LXXX. Fregit idola, *ibid.*
- Ætius cum Eudoxio vitam agit, eademque docet, 360. XXXIV.
- Ætiani dicti Eudoxiani, *ibid.*
- Ætius hæreſiarcha reſtituitur, & honoratur a Juliano, 361. XV.
- Ætius monachus in Syria, 375. XIV.
- Africanæ Eccleſiæ ſtatus ſub Juliano, 362. CCLXI.

- Africana Ecclesia a Donatistis Firmique tyrannide vexatur, 373. XXXIV.
- Africana Ecclesia dejecta erigitur per decreta Romani Concilii, 386. III.
- Africanæ virgines sacræ mitrellis caput orabant, 362. CCLXXII.
- Agapes in natalitiis Martyrum sublatae ab Ambrosio, 377. XIV.
- Agapes ab Ambrosio prohibitae in ecclesia fieri, 384. XXXV.
- Agapetus monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
- Agapetus cum Herennio legatus ad Concilium Alexandrinum, 362. CLXXX.
- Agelius Novatianus mulctatur exilio, 366. XXI.
- Agelius Episcopus Novatianus moritur, 384. XLIII.
- Aginatus Vicarius Romæ, 369. III.
- Agilon iudex in causa aulicorum Constantii, 361. IX.
- Alaphion apud Gazam ab Hilarione curatus fit Christianus, 362. CXLIV.
- Albina mater S. Marcellæ, 375. VII.
- Albina S. Marcellæ mater discendi cupidissima, 382. XXXVIII.
- Albina matris S. Marcellæ transitus, 386. XLV.
- Albinus Pontifex idololatriæ ad Christum conversus, 382. XL.
- Alemanni a Gratiano in Gallia superantur, 378. XXI.
- Alemanni victi a Gratiano, 379. VI.
- Aletius marius Ruffinæ, & gener S. Paulæ, 382. XL. XLIV.
- Alexander sævus iudex Præfectus Antiochenis, 363. XXIX.
- Alexandriæ succenset Julianus, quod Christiana esset, 362. CCXLIV.
- Alexandriæ laudes, 362. CCXLV.
- Alexandrina Ecclesia dire vexata a Georgio post Synodum Antiochenam, 360. LVIII.
- Alexandrina Ecclesia persecutionem patitur sub Juliano, 362. CCXLVII.
- Alexandrina Ecclesia quid a Valente perpeffa, 372. LXXI.
- Alexandrina Ecclesia quæ passa sub Lucio, 362. LXIX.
- Alexandriæ Ecclesiæ Timotheus præficitur, 380. XVI.
- Alexandriæ Ecclesiæ post obitum Athanasii calamitates, 362. LXX.
- Alexandriæ Ecclesiæ Ariani Lucium præficiunt, 362. LXIX.
- Alexandriæ basilicæ conflagratio, 362. CCXLVII. 363. VI.
- Alexandrinum Concilium sub Athanasio, 362. CLXXVI. Eiusdem auctor Liberius Papa creditur, 362. CCVI.
- Alexandrini Concilii canon de recipiendis lapsis Episcopis, 362. CLXXXIII. Transactio inter duos Episcopos unius Ecclesiæ, *ibid.*
- Alexandrini Concilii Synodalis epistola, 362. CXCI.
- Alexandrina Synodus confirmata a Romano Pont. 362. CCVIII.
- Alexandrina Synodus sub Joviano Imperatore, 363. CXXXII.
- Alexandrina sedes prima post Romanam, 382. XIX.
- Alexandrini discernunt & comburunt Georgium Episcopum Arianum, 362. CLXIV.
- Alexandrini arguuntur a Juliano ob relictos deos patrios, 372. CLXVI.
- Alexandrini invidiam patiuntur a Juliano ob Athanasium, 362. CCXLIV.
- Alexandrini in periculum adducti ob maris crescentiam, 365. XXXVIII. Festum diem statuunt pro liberatione, 365. XXXIX.
- Alexandrini Catholici quam gravia passi, ex litteris Basilii potest intelligi, 372. C.
- Alexandrini Catholici quam male habiti, 372. LXXIX. Heliopolim in Palæstinam amandati, *ibid.* Vetiti lugere cladem, 372. LXXXI.
- Alexandrini pueri Catholici quanta passi, *ibid.* & seq.
- Alexandrini Episcopi dignitas & jurisdictio, 381. LIII.
- Alexandrini Episcopi solemne erat quotannis universis Fidelibus Paschatis tempus significare, 380. XVII.
- Alexandrini Episcopi etiam Ariani scribebant Paschales epistolas, *ibid.*
- Alexandrinorum Catholicorum egregia confessio, 372. LXXVIII.
- Alexandrinus populus quam studiosus Athanasii, 362. CLXXIII.
- Alipius Augustini familiaris, 384. XXXIV.
- Alleluja vocis usus Rom. 384. XXVIII. In funere defunctorum cani solita, 384. XXIX. Ejus usus Hierosolymis, 384. XXVIII.
- Alleluja quomodo ab Ecclesia Hierosolymorum Romana accepisse dicatur tempore Damasi, *ibid.*
- Alleluja in ore balbutientium infantium, 382. XLI.
- Almachi Præfectus expurgat templum Matris, deorum, 362. LXXVII. Quid in eum Christi Martyres, *ibid.*
- Altare in domibus privatis ad Missæ sacrificium, 377. XVII.
- Altaria a Donatistis rafa, vel perfracta, & amota, 362. CCLXIX.
- Altare sedes corporis Christi, 362. CLXX.
- Ambitio quam misere homines agitet, 385. I.
- Ambrosius accipit a Probo provincias administrandas, 369. XXXVII.
- Ambrosius cur a Probo iussus agere ut Episcopus, *ibid.*
- Ambrosii primordia, 369. XXXIX.
- Ambrosii integritas, *ibid.*
- Ambrosii natalis tempus, *ibid.*
- Ambrosii parentes & educatio, 369. XXXVII.
- Ambrosius Insubiæ, Liguriæ & Æmiliæ Præfectus eligitur, *ibid.*
- Ambrosio Episcopatum Probus Præfectus imprudens prænnunciat, *ibid.*
- Ambrosii ætas cum Præfectus Mediolani electus est, 369. XXXIX.
- Ambrosii epistola ad Vercellenses quando scripta, 371. CXVI.
- Ambrosii studium in declinando Episcopatu, 374. VI.
- Ambrosius adhuc cathecumenus eligitur, Episcopus, 374. VII.
- Ambrosii electio, 374. III. Quo modo divinitus facta, 374. VI.
- Ambrosius fugit Episcopatum, *ibid.* Ejus laterbræ, 374. VII.
- Ambrosius tandem acquiescit, 374. VIII.
- Ambrosius ordinatus bonis sese spoliavit, 374. IX.
- Ambrosius ordinatus libere arguit magistratus apud Imperatorem, 374. X.
- Ambrosii electionis tempus, 374. IX.
- Ambrosius quid cum Valentiniano Imper. 374. X.
- Ambrosius litteras a S. Basilio accepit, 375. XVIII. Eiusdem Ambrosii cum Basilio necessitudo, 375. XX.
- Ambrosii electio ab omnibus Episcopis probata, 375. XXI.
- Ambrosius quærit a Damaso Simplicianum, 375. XXII.
- Ambrosio Simplicianus a Damaso mittitur, *ibid.*
- Ambrosii vitæ institutio, 375. XXIII. Bonorum curam fratri delegavit, *ibid.* Assiduus in sacrificiis, in concionando, in lites compefendo, 375. XXIV.
- Ambrosii cubiculi ostium nullo oppansum velo, patens omnibus, *ibid.*

- Ambrosii jejunia, *ibid.*
 Ambrosius quotidie celebrare consuevit, *ibid.*
 Ambrosii labores in obeundis muneribus Episcopatus, *ibid.*
 Ambrosii in sæcularibus negotiis sedulitas, *ibid.*
 Ambrosius & pauperes & nobiles viros ad convivium excipere solebat, *ibid.*
 Ambrosius ad convivium accedere non consuevit, *ibid.*
 Ambrosius militiam cuiquam suadere abstinuit, *ib.*
 Ambrosius indulget poenitentibus, 375. XXV.
 Ambrosii insignis humilitas & modestia, *ibid.*
 Ambrosius in pace Ecclesiæ scribere commentarios aggressus, 377. IX.
 Ambrosius scribit in S. Lucam, *ibid.*
 Ambrosius scribit de Virginitate, 377. X.
 Quam cito ex discipulo factus sit doctor, *ibid.* Ad eum e remotis provinciis virgines veniebant sacrandæ, *ibid.*
 Ambrosius vix Christianus de rebus Ecclesiæ scribit, 377. X.
 Ambrosius componit clerum, 377. XIII. Scribit libros de officiis, *ibid.*
 Ambrosius clericos ex corporis habitu quales essent conicere solitus, *ibid.*
 Ambrosius corrigit pravos usus, superstitionem Kalendarum Januarii, Agapes in natalitiis Martyrum fieri solitas, 377. XIV.
 Ambrosius quos ad Ecclesiasticos ordines eligeret, 377. XIII.
 Ambrosii Romæ adventus & miraculum, 377. XVII.
 Ambrosii in evellenda hæresi & Gentilicia superstitione diligentia, 377. XIV.
 Ambrosius Romæ paralyticam sanat, 377. XVII.
 Ambrosius de fide scribit ad Gratianum, 378. XVI.
 Ambrosius victoriam certam Gratiano prænunciat, 378. XVII.
 Ambrosius usus lucubrationibus Basilii, 379. X.
 Ambrosii preces victoriæ Gratiani causa, 379. VII.
 Ambrosius quid in petulantem Arianam feminam, 380. XVIII.
 Ambrosius Sirmii creat Anemmium Episcopum contradicente Justina, *ibid.*
 Ambrosius pati cœpit persecutionem Justinæ, 380. XVIII.
 Ambrosio Sirmii ab Ariana femina injuria facta divinitus vindicatur, *ibid.*
 Ambrosio basilicam aufert Gratianus, quam Arianæ petebant, *ibid.*
 Ambrosii libri de Spiritu sancto, 379. VIII. 381. XII.
 Ambrosius de Incarnatione Domini cur tractaverit, 381. XCVI.
 Ambrosius Macedonio ipsum ad Imperatorem non admittenti minatur id quod evenit, 381. CXI.
 Ambrosii apud Gratianum auctoritas, *ibid.*
 Ambrosius agit contra Priscillianum, 381. CIX.
 Ambrosius veniens ad Gratianum excluditur, 381. CXI.
 Ambrosius liberat damnatum ad mortem ingrediens per theatrum ad Imperatorem, *ibid.*
 Ambrosius venit Romam ad Synodum, 382. II.
 Ambrosius Gerontium diaconum illusionibus demonum credentem corrigit, 382. XXIII.
 Ambrosius admonet Vercellensem Ecclesiam de nova hæresi, 382. XXXI.
 Ambrosii adversus Joviniani hæresim epistola, *ibid.*
 Ambrosius cohibuit furorem Maximi, & liberavit Italiam, 383. XIV.
 Ambrosius in se suosque Deum ulcisci rogavit quid merebantur populi, *ibid.*
 Ambrosius privatur Satyro fratre, *ibid.*
 Ambrosius fratris mortem dolet, 383. XV. Epitaphium scribit, 383. XVI.
 Ambrosius cupidus sepeliri apud Martyres, 383. XVII.
 Ambrosius ad Maximum bis legatur, 383. XIX.
 Effecit ne continuo in Italiam irrueret, *ibid.*
 Ambrosium contumeliis afficit Justina, 383. XIX.
 Ambrosii legatio ad Maximum, *ibid.*
 Ambrosium quando scripsit libros de Fide ad Gratianum, 378. XVI.
 Ambrosius argumenta Symmachi pro restituendo cultu deorum refellit, 383. XLIII.
 Ambrosius respondet, & confutat Symmachum pro idolorum cultu agentem, *ibid.* Vicit Symmachum, 384. IX.
 Ambrosius acriter agit cum Valentiniano, ne Symmacho petita concederet, *ibid.* Vincit, 384. X.
 Ambrosius Symmachi libello respondet, 384. XI.
 Ambrosius erga Augustinum propensior, 384. XXXIII.
 Ambrosius corrigit morem epulas faciendi ad Memorias Martyrum, 384. XXXV.
 Ambrosius de jejuniis Sabbati, quid responderit, *ibid.*
 Ambrosius dicendi genus quale, 384. XXXIII.
 Ambrosius contra Academicos scripsit, 384. XXXVI.
 Ambrosius vexatur a Justina Augusta, 386. VIII.
 Ambrosium adeuntem Imperatorem sequitur populus, 386. X.
 Ambrosii constantia in resistendo Imperatori, 386. IX.
 Ambrosii libellus ad Valentinianum, cum recusat conferre cum Auxentio, 386. XVI.
 Ambrosio concionanti Angelus ministrat verba, 386. XXIV.
 Ambrosius abstinuit se a communione Ithacii ob causam sanguinis, 386. XXXVII. Et alii Episcopi, 386. XXXIII.
 Ambrosius dirissima patitur a Justina, 387. I. Paratur ei exilium, 387. II.
 Ambrosium in exilium perducere destinans Euthymius, ipse perducitur, *ibid.*
 Ambrosius negat dare basilicas, 387. III.
 Ambrosius a populo in basilica custoditur, 387. V. Concionem habet de sua persecutione die Palmarum, 387. XVII. Redarguit Tribunos 387. XXII. & seq.
 Ambrosii constantia in defendendo basilicam, 387. IV. Et vasa sacra, 387. VII. 387. XVII.
 Ambrosius per Tribunos a basilica recedere jubetur, 387. V.
 Ambrosius jubetur dare vasa Ecclesiæ, 387. VII. Resistit magna erga Deum fiducia, 387. VIII.
 Ambrosio insensum reddere Imperatorem conantur Arianæ, 387. X.
 Ambrosius quantum consideret eleemosynis, 387. XIV.
 Ambrosius Hymnos scribit tempore persecutionis, 387. XV.
 Ambrosii epistola ad Marcellinam, 387. XIX.
 Ambrosio favent milites contra eum ab Imperatore missi, 387. XXIII. Maximus ejus causam suscipit, 387. XXXII. & seq.
 Ambrosius periculo basilicæ amittendæ liberatur, & gratias Deo agit, 387. XXVI. Rursus agitur per notarium, 387. XXVII.
 Omnes fluctus sedantur magno Dei miraculo, 387. XXIX.
 Ambrosius superat omnes Imperatoris & adversariorum conatus, 387. XXXII. Ejus opera indigent Imperatores, 387. XLIV. & seq.
 Ambrosius nova querela exagitur, 387. XXVII.
 Ambrosio comminatus Caligonus pœnas dedit, 387. XXX.
 Ambrosio dormienti Paulus Apostolus per visum apparuit, 387. XXXI.

- Ambrosio pro iustitia pugnanti omnia favent, 387. XXXII.
- Ambrosio Martyres Gervasius & Protasius revelati, 387. XXXVII.
- Ambrosii epistola ad Marcellinam de inventione Martyrum, 387. XXXVIII.
- Ambrosii gloria ex certamine, *ibid.*
- Ambrosio cedunt vires dæmonum, 387. XLI.
- Ambrosio Sicarius immisus, 387. XLIII.
- Ambrosium percutere volenti iussu Justinæ brachium obriget, *ibid.*
- Ambrosio nocere nec demones possunt, nec aruspex, *ibid.*
- Ambrosius rogatur a Justina obire legationem ad Maximum, 387. XLIV.
- Ambrosius ad Maximum legatur, 387. XLV. Quid profecerit, *ibid.* Abstinet a communicatione Episcoporum, 387. LIII. Ejus prudentia commendatur, *ibid.*
- Ambrosii legationes duæ ad Maximum, 387. XLV.
- Ambrosii relatio de posteriori sua legatione, 387. XLVII.
- Ambrosius expositus cum Maximo, quod contemptui haberetur, 387. XLVIII.
- Ambrosius urget Maximum, 387. LII.
- Ambrosius abstinet a communione Episcoporum partis Ithacianæ, 387. LIII.
- Ambrosius quo modo excommunicavit Maximum, 387. LIV.
- Ambrosii legatio longe prudentior quam Domini, 387. LVII.
- Ambrosii injuriarum causa vindicta divinitus illata, 387. LIX.
- Ambrosii atas exacte deducta, 387. LXI.
- Ambrosius frangit vasa sacra pro redemptione captivorum, 387. LXII.
- Ambrosii persecutores ulciscitur Deus per Maximum, 387. LIX.
- Ambrosii vita ab Austore scripta, 374. VIII. Ex Annalium chronologia restituenda, 387. LXI.
- Ambrosii studium in redimendis captivis, 387. LXII.
- Ambrosius Mediolanenses continet, ne fugiant metu Maximi, 387. LXIII.
- Amicitia quantum tribuat Nazianzenus, 371. XCVI.
- Ammianus Marcellinus erroris arguitur de ultima voluntate Constantii, 361. XVIII.
- Ammiani locus restitutus, 363. LXXV.
- Ammiani error de electione Joviani refellitur, 363. CXVII.
- Ammianus impudenter extorum inspectionem falso tribuit Joviano, 363. CXVIII.
- Ammianus historicus in Gratianum parum æquus, 383. XI.
- Ammianus monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
- Ammon monachus ne fieret Episcopus, præcedit sibi auriculam, 385. XXX.
- Ampelius Præfectus Urbis Romæ, 371. I.
- Amphilochii de Basilio commentarius spurius, 363. LV. In eo refelluntur quæ de Libanio habet, 363. LXXII. & *seq.* Ejusdem censura, 378. X.
- Amphilochii nomine vita Basilii spuria & falsa, 369. XLIII. Errores in Episcopatu & in morte ejus, *ibid.*
- Amphilochii Iconii Episc. fides laudata lege Theodosii, 381. LXXIV.
- Amphilochius Theodosium factio admonuit; 383. XXX.
- Amphilochius agit contra Massarianos, 383. XXXVI.
- Ampulla chrisimatis projecta, sed non fracta, 362. CCLXVII.
- Anabaptismus ab Hilario diacono quo tempore restitutus, 362. CCXXIV.
- Anastasia dicta ecclesia Novatianorum Constantinopoli, 361. XVI. 378. LVIII.
- Anastasianæ balneæ Constantinopolis a quo denominata, 366. XXI.
- Anastasia ecclesia Gregorii Nazianzeni, 378. LVII.
- Anastasia dicata Dei genitrici Mariæ, *ibid.*
- Anastasia filia Valentis, 366. XXI.
- Anathema an & quando & a quibus inferendum, 382. XLIX. De anathemate non inferendo elucidantur loca Chrysostomi, *ibid.* & *seq.*
- Anathematismi Romani Concilii adversus hæreses hujus sæculi, 373. XI.
- Anathematismi Gregorii Nazianzeni contra Apollinarem, 373. XVI.
- Ancyrana Ecclesia quibus hæresibus vexata, 373. XXXIV.
- Ancyrani Martyres sub Juliano, 362. LXXII.
- Andragathius occisor Gratiani, 383. VII.
- Andronicus philosophus magiæ causa a Valente occidi iussus, 370. XCIX.
- Anemmius Episcopus Sirmiensis interfuit Concilio Aquilejensi, 381. LXXXIII.
- Anemmius Episcopus Sirmiensis venit Romam ad Synodum, 382. III.
- Angelos tutelares datos, etiam assertionem Gentilium constat, 361. XVII.
- Angelus prænuncius ordinationis Joannis Chrysostomi, 386. LIV.
- Angelus visus est ministrasse verba Ambrosio, 386. XXIV.
- Angelus liberat monachos in carcere positos, 362. CLIX.
- Angelus corripit S. Martinum, 386. XXIX.
- Anicii Probi præfectura Prætorii, 369. XXXVII.
- Delegat provincias Ambrosio, *ibid.*
- Animas ejusdem esse substantiæ cum Deo, Priscillianistarum hæresis, 381. CXIV.
- Animalia Ezechielis quid mystice, 361. pag. 34.
- Animas defunctorum juvari precibus viventium, 378. XIII.
- Animas defunctorum levari meritis Martyrum, 383. XVII. *Vide*, Suffragia, Intercessio, Defunctorum animæ.
- Annales signo Dei Genitricis decori, 361. pag. 34.
- Annalium quartus tomus instar diei unius, *ibid.*
- Annonam impediens perstringuntur a Nazianzeno, 367. XXXIII.
- Anomiani hæretici fex Arianorum, 360. LI.
- Anthimi & Basilii altercationes, 371. LXXXII.
- Anthimus Episcopus Tienenfis in Basiliam contumeliosus, 371. LXXXII. & *seq.*
- Anthimus avarissimus clericorum, 370. CXIX.
- Anthimus ob furorem dictus Martius, 371. XC.
- Anthimus vindicare sibi fatagit Gregorium, 371. XCVII. Ira succensus in Gregorium propensorem erga Basiliam, 371. XCVIII.
- Anthimus Gregorium ordinatum Episcopum a Basilio alienare conatur, 371. XCVII.
- Anthimus Gregorio infensus, 371. XCVIII.
- Anthimus Ecclesiam Sasimorum occupat repugnante Gregorio, 371. XCIX.
- Anthropomorphitarum hæresis, 370. CXIV.
- Antichristus ab Arianis inventus, 369. XI.
- Antichristi instare tempus creditum a Basilio, 372. CI.
- Antiochena Synodus in causa Meletii, 360. L. 360. LIV.
- Antiochiæ tres Episcopi eodem tempore, 362. CLXXXI. Et ob eam rem discordiæ Christianorum, 362. CCXIII.
- Antiochiæ & Charris, Juliano mortuo, humana cadavera reperiuntur, quorum extra inspicere solebat, 363. LXXI.
- Antiochiam Julianus quando proficiscitur, 362. LXXXI. Quæ scelera ibidem commiserit, 362. CLXXXV.
- Antiocheni benigne exceperunt Julianum, 362. LXXXI.

- Antiocheni derident Julianum, *ibid.* Carpunt barbam illius, 362. LXXXII.
- Antiocheni Julianum ob nefarium in Christum & Constantium odium vellicant, 362. LXXXVI.
- Antiochenorum in Julianum contumeliæ, 362. LXXXVII.
- Antiocheni exagitati stylo Juliani, 362. LXXXIV. & *seq.*
- Antiocheni frequentabant spectaculum Majumæ, 362. LXXXIX.
- Antiocheni Martyres sub Juliano, 362. XC. CXXVI. & *seq.* CXXXIII. & *seq.*
- Antiocheni genii numisma, 362. CXX.
- Antiochenus adolefcens filius sacerdotis conversus ad Fidem Christi, 362. CXXIV.
- Antiocheni nova arte coguntur vesci cibis profanis, 362. CXXVI.
- Antiocheni quæ beneficia a Juliano acceperunt, 362. CXXXVI.
- Antiochenis Julianus infensus eos vexat, 362. CXXXIV. Iisdem reconciliatus honores tribuit, 362. CXXXVI.
- Antiochenis Julianus beneficia exprobrat, *ibid.*
- Antiochenis sævus Judex a Juliano relictus, 363. XXIX.
- Antiocheni civis Christiani de morte Juliani Vaticinium, 363. XXXII.
- Antiocheni Gentiles quid in Jovianum Imperatorem, 363. CXXIII.
- Antiocheni gravia passi ab Arianis, 370. LXVIII.
- Antiocheni exclusi ab Ecclesia ab Arianis, in agris agunt conventus, 370. LXIX.
- Antiochenum Concilium sub Joviano, 363. CXL. Ejus epistola ad Jovianum, 363. CXXI. Episcoporum subscriptio, 363. CXLII.
- Antiochenos dira passos a Valente S. Basilium consolatus est litteris, 370. LXXXV.
- Antiochenam Ecclesiam divisam schismate Basilium per Athanasium optat in concordiam restituere, 370. LXXXVIII.
- Antiochiæ uno tempore Episcopi quatuor, 371. XII.
- Antiocheni licet inter se divisi, uniti tamen adversus Euzoium, 372. LIV.
- Antiochenum Concilium post obitum Valentis, 278. XXXV.
- Antiocheni Concilii legatio ad Ecclesias Orientis, 378. XLV.
- Antiocheno Concilio recta fides stabilitur, 378. XLIV.
- Antiochenum schisma, 362. CLXXXI. CCXIII. Ejusdem causæ, 381. XL. Quamdiu duraverit, 381. LI.
- Antiocheni cives partis Flaviani in clamabant anathema in Paulinum, 382. LII. & *seq.*
- Antiochena in Ecclesia qui Marcionitæ lateant, 386. LIX.
- Antiocheni Campitæ dicti, *ibid.*
- Antiochenæ Ecclesiæ in quatuor factiones divisio, 372. XLVII.
- Antiochenæ Ecclesiæ status tempore Chrysofolomi, 386. LVIII.
- Antiochena Ecclesia quot pauperes alere solita, *ib.*
- Antiochenæ Ecclesiæ discordiæ sub Valente, 370. LXXXVIII. Sine schismate perseverant, 381. XXVII.
- Antiochenæ Ecclesiæ diffidia subrogato Meletio Flaviano, 381. XCVII.
- Antiochena Sedes tertia, 382. XIX.
- Antiocheni Episcopi electio tractatur in Synodo Constantinopolitana mortuo Meletio, 381. XLII. Conficitur, 381. LJ.
- Antiochenæ dissensionis causa tractatur in Synodo Constantinopolitana, 383. XXXII.
- Antiquitas retinenda, & novitas explodenda, 363. XCIX.
- Antonii Carafæ Cardinalis obitus Ecclesiæ luctuosus, 360. XVI. Ejus scientia & mores, *ibid.* Ejus lucubrationes, *ibid.*
- Antonius Carafa Cardinalis de Ecclesiasticis litteris optime meritus, 360. XVII.
- Antonius martyr Ancyrae, 362. LXXIII.
- Antonii vitæ exemplum duos Agentes in rebus ad vitam solitariam inducit, 385. III.
- Antonii Magni vita quam proficua fuerit Augustino, *ibid.*
- Anthusa mater Joannis Chrysofolomi, 362. CXXXIII. Quam magnæ continentia, *ibid.*
- Annulum ferreum gestabat S. Macrina, 378. XLVI.
- Anisus Acholio sufficitur, 378. XLIII.
- Aphraatis monachi res gestæ sub Valente, 370. LXXI. Equum Imperatoris fanat, 370. LXXIV.
- Aphraates monachus pugnat pro fide adversus Valentem, 370. LXXI.
- Aphraatis miracula edita Antiochiæ, 370. LXXII. & *seq.*
- Apollinaris quantæ fuerit existimationis in Ecclesia, 373. XIV.
- Apollinaris errores, 372. X.
- Apollinaris Laodiceus poeticis excultus facultatibus, 362. CCXC.
- Apollinaris antequam damnaretur haud rejectus a S. Basilio, 371. XLVIII.
- Apollinaris receptus in communionem a Sanctissimis viris antequam damnaretur a Damaso, 371. L. Audivit eum Antiochiæ S. Hieronymus, *ibid.* Receptit eum etiam S. Gregorius Nazianzenus, *ibid.* Se excusat Basilius, 371. XLIX. 372. X.
- Apollinaris Hieronymum habuit auditorem, 371. L. 372. XLIII.
- Apollinaris concinnator novorum Psalmorum, 373. XIX.
- Apollinaris historiam sacram usque ad Saul carmine scripsit, 362. CCXC. Item multa alia, 362. CCXCI.
- Apollinaris hæresi damnata ab Alexandrina Synodo cur ipse non damnatus, 362. CCV.
- Apollinaris ut damnetur Basilius rogat Damasum, 372. X.
- Apollinaris in Romana Synodo sub Damaso damnatur, 373. I. 382. XVI. & *seq.* Item Timotheus quidam, 373. VII.
- Apollinaris errores de mente Christi, 373. III.
- Apollinaris in Antiocheno Concilio damnatus, 378. XLIV.
- Apollinarem hæresim dissimulantem palam convicit Flavianus, 378. XXXVII.
- Apollinari hæresiarcha damnatur in Romano Concilio, 373. I. VII.
- Apollinaris magni nominis in Oriente, 373. XIV. Laudatus primo ab omnibus, ab omnibus pariter est impugnatus, *ibid.* Anathematismi Gregorii Nazianzeni contra Apollinarem, 373. XVI.
- Apollinaris hæreses numerantur ex anathematismis Gregorii Nazianzeni, *ibid.* Et ex aliis locis, 373. XIX.
- Apollinaris antequam damnaretur vitari non solebat, 371. L. 372. X.
- Apollinaris ab Ephrem delusus, 373. XXVII.
- Apollinaris liber glutino colligatis chartis nullius usus, *ibid.*
- Apollinaris obitus tempus, *ibid.*
- Apollinaris scripta, 373. XXVIII.
- Apollinaris aliis hæresibus viam aperuit, 373. XVI.
- Apollinaristæ se a Romana Ecclesia receptos falso jactabant, 373. XX.
- Apollinaristæ Christum hominem Dominicum vocabant, 373. XXIV.
- Apollinaristarum primus impugnator Athanasius, 373. XVII.
- Apollinaristarum progressus prohibitus, 384. XXXVIII.
- Apollinis Daphnitici sacerdos ob incendium templi torquetur, 362. CXII. Idem incendium

- dium Christianis adscribit Julianus, 362. CXIII.
 Apollinis statua descriptio, 362. CXX.
 Apollinis sacerdotis filius adolescens ad Christum convertitur, 362. CXXIV.
 Apollinem Daphniticum colit Julianus, 362. LXXXVII.
 Apollinis idolum cur redditum mutum, 362. XCVI.
 Apollinis templum Romae conflagravit, 363. III.
 Apollinis templum in Daphne divinitus incensum, 362. XCIV. Cur non totum combustum, 362. CXV. Julianus illud luget, 362. CXVII.
 Apollinis Daphnitici simulacrum quale, 362. CXX.
 Apollo Daphniticus Antiochenorum culpa mutus factus, 362. LXXXVII. Ejusdem templi incendium, 362. XCII. Et causa, *ibid.*
 Apollo Daphniticus ob vicinas Reliquias S. Babylonis Martyris obmutuit, *ibid.*
 Apollonius monachus Orgia celebrantes reddit immobiles, 362. CLX.
 Apollonius & focii ab Angelo vinculis liberati, 362. CLIX.
 Apollonius monachus quid sub Juliano, *ibid.*
 Apologeticus Gregorii Nazianzeni de fuga sua, 366. VIII.
 Apostolorum basilicæ dedicatio Constantinopoli, 370. CXXXII.
 Apostolorum memoria celebris, 369. LI. Ejus præconia ex Gregorio Nazianzeno, 369. LII. & *seq.*
 Apostasia Ecebolii rhetoris, 362. XIII.
 Apostasia Juliani, 361. III. Quando facta, *ibid.* Et solemniter ritu consummata, *ibid.*
 Apostatae poena mulctati a Theodosio, 381. LXXXIII.
 Apostatas instabiles facit Theodosius, 381. LXXX.
 Apostatarum supplicia a Deo illata, 362. CVIII.
 Apostrophe in Julianum, 363. LXXVII. & *seq.*
 Apparatus Juliani ad bellum Persicum, 363. XXII.
 Appellare Episcopum ad iudicium sæculare quantum sit nefas, 381. XC.
 Appellans ad Imperatorem Episcopus ab eo rejicitur, & poena afficitur, 369. XL.
 Appellatio ad Imperatorem facta a Prisciliano, 385. XXII.
 Apronianus Præfectus Urbis persecutor, 362. CCLV.
 Apronianus Romam missus Præfectus, hostis Christianorum, 363. III.
 Aproniani præfecturæ, & ejus gesta, 363. IV.
 Aquæ Taurinæ locus exilii Flaviani, 362. CCLIII.
 Aqua salsa exorcizabant parietes Ecclesiarum Donatistarum, 362. CCLXXVI.
 Aquæ omnes a Juliano sacris contaminatæ miraculo exsiccantur, 362. XCVI. 362. CXXVI.
 Aquilejensis Ecclesiæ status tempore Hieronymi, 372. XLII. Quid in ea effecerit Valerianus, 381. LXXXII.
 Aquilejensis Synodi causa, 380. XIX. 381. LXXXI.
 Aquilejense Concilium quando ab Ariani peti- tum a Gratiano, 380. XIX.
 Aquilejensis Ecclesia floret sanctis, 372. XLII.
 Aquilejensis clerus nobilis sanctitate, *ibid.*
 Aquilejensis Concilii convocatio, 381. LXXXI.
 Episcoporum ejusdem catalogus, 381. LXXXII.
 Ejusdem Acta, 381. LXXXV. Epistola ad Imperatores, 381. XCII.
 Aquitania a Prisciliano polluitur, 381. CIX.
 Ara Victorix a Valentiniano Romanis concessa, 371. CXXX.
- Aram Victorix restitui petiit Symmachus, 384. VII.
 Ara Victorix quando sublata a Capitolio, 362. CCXLIX.
 Aram Victorix restituendam petit Senatus nomine Symmachus, 384. VII.
 Ara Victorix ubi Romæ, *ibid.*
 Arbetio iudex in causa aulicorum Constantii, 361. IX.
 Arcadio præceptorem Christianum Theodosius quærit, 383. XXII. Arsenium diaconum a Danafo missum obtinet, *ibid.*
 Arcadius appellatus Augustus, *ibid.*
 Arcadii ætas, *ibid.*
 Arcadium coram magistro sedentem stare sine insignibus cogit Theodosius, 383. XXII.
 Arcadii & Bautois Consulatus, 385. I.
 Archiva Romana iacturam passa, 381. XXXI.
 Areopolis terræmotu prostrata, 365. XLI.
 Arethussi Syriæ quid in Christianos, 362. CXLIX. Quid in Marcum, 362. CLI.
 Ariani Macedonianis conjuncti, 360. XXX.
 Ariani Donatistarum conjuncti, 360. XXXI.
 Arianorum hæresis quot hæreses progenuit, 360. XLIII.
 Ariana hæresis potentia Imperatoris prævalet, 366. XI.
 Ariana hæresis diversis capitibus sibilans, 378. XXXIII.
 Arianorum diversæ sectæ, *ibid.*
 Arianorum conciliabulum adversus Semiarianos, 366. XXVI.
 Arianorum in Gregorium Nazianzenum contumeliæ, 378. LIX.
 Arianorum mos fuit partes suas sæcularibus viribus defendere, 369. IX.
 Arianorum & Catholicorum differentia in Ecclesia propaganda, *ibid.*
 Arianorum fallaciæ & errores, 369. XII.
 Ariani Concilium generale petunt, 380. XIX.
 Ariani extra urbem conventus agunt, 381. IX.
 Ariana hæresis paucos Occidentis Episcopos labefecit, 371. CXXI.
 Ariani enecant baptisinate filium Valentis Imperatoris, 370. XLVIII. LI.
 Ariani vexant Antiochenos, 370. LXVIII.
 Ariani favore Justinæ tumultuari cœperunt, 380. XVIII. Agunt apud Gratianum de cogendo Concilio, 380. XIX.
 Ariani detrahunt Hymnis sacris ab Ambrosio scriptis, 387. XV.
 Ariana hæresis rivuli, 378. XXXIII.
 Ariani lege Gratiani perstricti, 378. XXXIV.
 Ariani Macedonianos exagitant sub Valente, 366. XXII.
 Arianos perstringit Nazianzenus, 366. XIII.
 Ariani non solum Catholicos, sed hæreticos etiam secum non sentientes sub Valente insectantur, 366. XX.
 Ariani commovent Gentiles in Athanasium, 362. CCXXXIX.
 Ariani Athanasio infensum reddere Jovianum conantur, 363. CXLIII. Eorum criminatio- nibus quid responderit Jovianus, 363. CXLIV.
 Ariani insolentius agunt Constantinopoli, 380. VI.
 Arianorum blasphemix, 371. XXVII.
 Ariani Theodosium baptizare affectant, 379. XIV.
 Ariani Edessæ a Juliano exagitati, 362. XIV.
 Ariani Concilium agunt in Galatia, 370. XIII.
 Ariani vexant Nicopolitanam Ecclesiam, 370. XX.
 Ariani procaces non valent edicto Imperatoris cohiberi, 379. XIV. Quanta in Gregorium Nazianzenum, *ibid.* & *seq.*
 Ariani & alii hæretici lege Theodosii cohibiti, 381. VIII.
 Ariani studere obscurare miracula sanctorum Martyrum, 387. XXXIX.

- Ariani negant, & dæmones confitentur, 387. XXXIX. & seq.
 Ariani Episcopi cum torque incedere soliti, 381. XCIII.
 Ariani familiares Justinæ provocant Ambrosium ad disputationem, illudunt ei, sed ipsi male periere, 381. XCV. & seq.
 Arianorum obstinatio in Sanctorum negandis miraculis perstringitur, 387. XL. Eorum detegitur malitia, *ibid.* & 387. XLIII.
 Ariani miracula comprobantem hominem a dæmone obsessum mergunt in piscinam, 387. XLI.
 Arianis duobus Ambrosium ludentibus quid acciderit, 381. XCVI.
 Arianorum effrenata audacia, & furor contra Catholicos, 380. VI.
 Ariani ecclesiis pelluntur a Theodosio, 380. X. Urbe egrediuntur, *ibid.*
 Arianorum dolor ob templum Gregorio datum a Theodosio, 380. XIII.
 Arianorum sub Juliano in Athanasium persecutio, 362. CCXXXIX. Idem edicto Juliani solum mutat, 362. CCXL.
 Arianorum ritus glorificandi Patrem & Filium, 371. LXXI.
 Arianorum erroris confutatio, 370. XXXI. & seq.
 Arianorum crudelitas in Catholicos, 370. XXXIII.
 Arianorum persecutio adversus Ægypti monachos, 372. LXXXV.
 Ariani favore Imperatorum hæresim propagarunt, 369. IX.
 Arianorum persecutio qualis, 369. X.
 Ariani Antichristum invexerunt, *ibid.*
 Arianos idololatriæ simillimos fuisse, 385. XXXVII.
 Arianis conveniendi facultatem facit Valentinianus, 386. IV.
 Ariani post obitum Athanasii grassantur in Ecclesiam Alexandrinam, 372. LXVII. & seq.
 Ariana hæresis in Ecclesia Mediolanensi progressus ante Ambrosii ordinationem, 375. XXV.
 Arianus quidam ad fidem rectam convertitur miraculo viso, 386. XXIV.
 Arianorum Synodus in Galatia, 370. XVI.
 Ariani quid commiserint in Ecclesia Constantinopolitana post Eudoxii obitum, 370. XXVI. Sub Valente, 370. XXX. & seq.
 Ariani ab Oriente pulsi, in Occidentem ad Justinam veniunt, 386. XI.
 Ariani dant pœnas impietatis, 361. X.
 Ariana femina quid in Ambrosium ausa, 380. XVIII. A Deo punita, *ibid.*
 Ariani Episcopi recantant palinodiam sub Joviano in Concilio Antiocheno, 363. CXLII.
 Arianus homo captus relaxatur, 387. XXI.
 Ariani lege Valentiniani, immo Justinæ, permitti libere agere, 386. IV.
 Ariani a Juliano restituti, 361. XV.
 Ariani hominis conversio, 386. XXIV.
 Ariani lapidant Gregorium Nazianzenum, trahunt ad tribunal, 378. LIX.
 Arianorum persecutio acerbissima in Oriente, 371. XXIII.
 Arianorum blasphemiarum, 371. XXVII.
 Ariani persequuntur Novatianos & Macedonianos, 366. XX.
 Ariani Antiochiæ summa rerum potiebantur sub Juliano, 362. CVII.
 Ariani cupiunt videri Catholicos, 363. CXLII.
 Ariani Episcopi profitentes fidem Catholicam permitti agere in suis Ecclesiis, 363. CXLIII.
 Ariani quid Constantinopoli in Catholicos sub Demophilo, 370. XXV.
 Arianorum scelera in sacras virgines & alios, 370. XXX. Eorundem sævitia, 370. XXXIII,
 Ario & Eunomio Anathema dicitur in Synodo Damasi, 373. XI.
 Arius major familiaris Augusti, 362. CCXLV.
 Arius Juliano carus, *ibid.*
 Arianzum rus Gregorii Nazianzeni, 362. LXVIII.
 Ariminensis Concilii res gestæ, 365. XIII.
 Ariminensis prava confessio lege Justinæ concessa, 386. VIII.
 Arintheus dux Catholicus præsto est Catholicis, 370. XXII.
 Arintheus dux exercitus Valentis, 370. LXVII.
 Arintheus Consul Christianus Catholicus, 372. I. Laudatus a S. Basilio, *ibid.*
 Aristæneta clarissima femina & pia quid apud Hilarionem, 361. XI.
 Armeniæ Ecclesias Basilius visitat, 371. XXXIV.
 Armenius Priscillianista occisus a Maximo, 385. XXIV.
 Armoricis sedibus pelluntur a Maximo, 383. III. Eorum regio Britannis data, *ibid.*
 Arsaces Rex Armeniæ captus a Sapore, & male habitus, 370. LXVII.
 Arsaces Rex Armeniæ Christianus a Juliano despicitur, 363. XXVI.
 Arfacius Pontifex idolorum in Galatia, 362. CCCVI. Ad eum Juliani epistola *ibid.*
 Arsenius diaconus Romanæ Ecclesiæ missus a Damaso ad Theodosium, magister datur Arcadio, 383. XXII. Stans docebat Arcadium, *ibid.* Eam ob causam a Theodosio reprehensus, *ibid.*
 Arsenius recedens ab Arcadio petiit eremum, 383. XXIII.
 Arsenii vita emendatur, *ibid.*
 Arsenii laudes, 385. IX.
 Artabius Præfectus, 361. XVIII.
 Artemisæ uxoris Theodori viri clarissimi calamitas, 370. XCVIII.
 Artemius Martyr Antiochiæ, 362. XC.
 Artemius miles sub Constantino & dux Augustalis sub Constantio, *ibid.*
 Artotyritarum hæresis, 373. XXXIV.
 Aruspices adulantur Juliano, 363. XXXIII.
 Aruspices admonent Julianum, 363. XLI. XLVIII.
 Aruspicina a Valentiniano concessa sine magia, 371. CXXIX.
 Aruspices frequentat Julianus, 362. XVII.
 Ascalonitæ Gentiles sæviunt in Christianos, 362. CXLIV.
 Ascalone incensæ Ecclesiæ a Judæis sub Juliano, 363. VI.
 Asclepiades philosophus creditus causa incendii Daphnitici templi, 362. XCV.
 Ascodrogitarum hæresis, 373. XXXIV.
 Ascodroborum hæresis, *ibid.*
 Asella virgo sanctissima, 384. II.
 Asterius magnus Orthodoxus, 370. LXXVI.
 Asterius cum Eusebio Legatus ex Synodo Alexandrina, 362. CXCIII.
 Asterii sophistæ Episcopi Ariani interitus, 370. LXXXI. Ejus scripta *ibid.*
 Athanaricus bellum gerit adversus Phritigerem, 370. CVIII.
 Athanaricus Gentilis idololatra statuam adorandam super currum collocat, 370. CXII.
 Athanaricus Rex Gothorum persequitur Christianos, 370. CV. CXI.
 Athanaricus victus virtute Crucis, 370. CXVI.
 Athanaricus Rex Gothorum pacem componit cum Valente, 370. LXVII.
 Athanaricus Rex Gothorum quando obiit, 381. X. Funus ejus, *ibid.*
 Athanasius adversus impugnatores divinitatis Spiritus Sancti primus insurrexit, 360. XXIII.
 Modestia ejusdem Serapioni scripta sua corrigenda tribuentis, 360. XXIX. Curat deliria quorundam Monachorum, 361. XLI. E latris scribit contra Arianos, 361. LVIII.
 Athanasii reditus Alexandriam, 362. CLXXI.
 Atha-

- Athanasius rediens magna pompa suscipitur, *ibid.*
 Athanasius Episcopus Alexandrinus a Juliano liberatus, 361. XIII.
 Athanasius cum rediit Alexandriam, Concilium convocat, 362. CLXXVI.
 Athanasius diffensiones Catholicorum de substantia & hypostasi conciliat, 362. CLXXXIX.
 Athanasii probatio fidei ad Liberium Papam, 362. CCVIII.
 Athanasium Ariani Alexandria discedere cogunt sub Juliano, 362. CCXXXIX. & *seq.*
 Athanasius Alexandria contra Arianos Concilium convocat, 362. CLXXVI. Eiusdem Synodalis epistola, 362. CXCIIL.
 Athanasii ad Liberium epistola, 362. CCVIII.
 Athanasii epistola ad Ruffinianum, 362. CCIX.
 Athanasius rursus persecutionem patitur ab Arianis, 362. CCXXXIX.
 Athanasius recedit Alexandria, 362. CCXL.
 Athanasius fuga lapsus eludit quærentes se, 362. CCXLIII.
 Athanasius vaticinatus de proximo obitu Juliani, *ibid.*
 Athanasius quid passus a Juliano, 362. CCXLVI.
 Athanasius persecutione gloriosior, 362. CCXLVIII.
 Athanasius clam Alexandriam redit, 362. CCXLIII.
 Pro rectæ fidei defensione laborat, 363. CXXXI.
 Athanasius a Joviano restituitur, 363. CXXX.
 Athanasius percarus Joviano, *ibid.*
 Athanasius scribit ad Jovianum libellum fidei, 363. CXXXII.
 Athanasii epistola sive libellus fidei ad Jovianum, 363. CXXXIII. Emendatur in exordio, 363. CXXXVI.
 Athanasius creato Joviano Synodum Alexandria convocat, 363. CXXXII. Et fidei confessionem ad Imperatorem mittit, *ibid.*
 Athanasius ab Enzoio & Lucio Arianis Episcopis exagitatus, 363. CXLV.
 Athanasius vocatus ab Imperatore venit Antiochiam, 363. CXLVI.
 Athanasium Ariani Imperatori criminantur, *ibid.*
 Athanasius defenditur a populo contra Valentem, 370. III.
 Athanasius fuga evasit persecutionem Valentis, 370. IV.
 Athanasius agit apud Damasum de damnatione Auxentii, 369. XXXV.
 Athanasium ad suam Ecclesiam redire jubet Valens, 370. V.
 Athanasius mire ab Arianis metuebatur. *ibid.*
 Athanasius defenditur a populo, ne expellatur Alexandria, 370. III.
 Athanasius latebras captat, 370. IV.
 Athanasius ad suam Ecclesiam redire jubetur, 370. V. Cur non sicut alii exulavit, 370. VI.
 Athanasius excommunicat Præfectum Libyæ, 370. XCI.
 Athanasii & Basilii labores pro Ecclesia, 371. VII.
 Athanasius mittit Petrum Alexandrinum ad conciliandam Alexandrinam Ecclesiam, 371. VIII. & *seq.*
 Athanasius Basilii opera utitur in rebus magni momenti, 371. XXXIII.
 Athanasii officia erga Basilium, 371. XXXII.
 Athanasius scribit ad Basilium de lapsis recipiendis, *ibid.*
 Athanasius cur adversus Basilium commotus, 371. LI.
 Athanasius grate suscipit Melaniam, donat ei pellem ovinam, 372. XXXIV.
 Athanasius impugnavit Apollinaristas, 373. XVII.
 Athanasii scripta, 372. LXVI. Magna aviditate quærenda, *ibid.*
 Athanasii librum Apollinaristæ corruperunt, 373. XXII.
 Athanasius agit causam pro Paulino apud Damasum, 372. L.
 Athanasius frumenti deportationem impedisse accusatur, 379. XXVI.
 Athanasii obitus, 372. LXIII. Eius laudes & scripta, 372. LXIV. & *seq.*
 Athanasio Petrus in Ecclesia succedit, 372. LXVII.
 Athanasius Episcopus Ancyræ interfuit Concilio Antiocheno sub Joviano, 363. CXLII.
 Athanasius Ancyranus qualis, 371. LII. Eius laudes a Basilio prædicatæ, *ibid.*
 Athanasius Episc. Ancyræ interfuit Concilio Tyanensi, 365. XXVIII.
 Athanasii Ancyrani laudes, 371. LII.
 Attalus presbyter hæreticus, 381. XCIII.
 Attalus Arianus damnatur in Concilio Aquilejensi, 381. XCI.
 Attice loqui vetiti Christiani a Juliano, 362. CCXCIV.
 Avaritia clericorum cohibita lege Valentiniani, 370. CXVII.
 Audeus hæresiarcha, 370. CXIV. Eius errores, *ibid.*
 Audiani hæretici in Gothia, *ibid.*
 Avennius Episc. Sirmienfis creatur ab Ambrosio, 380. XVIII.
 Auguriis vacare vetitum, 382. XX.
 Augustinus impugnat Ticonium, 368. XXIV.
 Augustinus Romæ quid de Romanis scholis & Carthaginensibus, 370. CXXX.
 Augustinus cur Romæ studiis operam dederit, *ibid.*
 Augustini natalis dies, 377. VII. Patris obitus, *ibid.*
 Augustini educatio, & a pietate discessio in Manichæos, *ibid.* De ejus futura conversione præcedens visio, 377. VIII.
 Augustinus Manichæorum auditor, 377. VII. Eorum dolis Carthagine seductus, *ibid.*
 Augustini conversio in somnis matri significatur, 377. VIII.
 Augustini conversionis Signa divinitus data, *ibid.*
 Augustini conversio matris lachrymis adscripta quodammodo, 377. VII.
 Augustinus Romæ licet apud Manichæos, hand Manichæus, 383. XL.
 Augustinus in quibus minor Hieronymo, 382. XXV.
 Augustinus desperat de Manichæis, 383. XL.
 Augustinus Carthagine docens quæ passus, *ibid.*
 Augustini Romam adventus, *ibid.*
 Augustinus Manichæorum imperitiam agnoscit, *ibid.*
 Augustini Romam venjendi consilium, *ibid.*
 Augustinus Carthag. discedit matrem fallens, *ibid.*
 Augustinus Romæ apud Manichæum divertitur, *ibid.* Cum Manichæis versatur, *ibid.*
 Augustini falso adscripti sermones ad fratres in eremo quales, 382. XXVI.
 Augustinus in Helpidii scriptis nonnihil proficit, 383. XL.
 Augustinus Romæ rhetoricam docet, *ibid.*
 Augustinus Mediolanum proficiscitur, 384. XXXII. Eius professionis causa, *ibid.*
 Augustinus ab Ambrosio suscipitur, 384. XXXIII.
 Augustinus Ambrosium audit libenter, *ibid.*
 Augustinus Manichæis renunciat, ut Academicis adhæreat, 384. XXXIV.
 Augustinus ex concubina filium habuit, *ibid.*
 Augustini ætas, 384. XXXVI. 385. IV.
 Augustini resipiscentia ab erroribus, 384. XXXVI.
 Augustinus orat coram Valentiniano, 385. I.
 Augustinus scholam deserit, 385. III. Libros contra Academicos de Ordine, de Vita beata, & Soliloquia scribit, item de Immortalitate animæ, & de Disciplinis, *ibid.*
 Augustinus panegyricum dixit ineunte Consulatum Eutone, 385. I.
 Augustini status cum Mediolani erat, *ibid.*
 Augustinus cupiditatum fluctibus jactatus, *ibid.*
 Augustinus disputat de finibus bonorum & malorum, 385. II.
 Augustinum Platoni nimium tribuisse poenituit, *ibid.*
 Augustinus Simplicianum adit, *ibid.* Vitam Antonii a Potitiano discit, 385. III.
 Augustinus ad fidei veritatem animum applicat, 384. XXXVI.

- Augustini conversio , 385. III. Tempus conversio-
 nis , 385. IV.
 Augustinus quando Mediolanum reversus post con-
 versionem , *ibid.*
 Augustinus secedit in villam , 385. III. Quæ i-
 bi scripsit , *ibid.*
 Avitus monachus in Syria celebris , 370. LXXXIII.
 Aulici Constantii quæ passi a Juliano , 361. VIII.
 Aulici Juliani Christiani persecutionem passi , 362.
 XXIV.
 Aurelius Episcopus communicans schismaticis Ro-
 mæ punitus , 371. CXXIII.
 Aurelii Episcopi Carthaginensis litteræ commenti-
 ciæ , 374. XI.
 Aurelius quando factus est Episcopus Carthaginen-
 sis , *ibid.*
 Auriga Christianus adit S. Hilarionem , 362.
 CXLIII.
 Aufonii Galli Consulatus , 379. I.
 Aufonius Gallus anni sui Consulatus bona , prædi-
 xit , 379. II.
 Auxentius Mediolani exagitur ab Hilario , 369.
 VI. Ejus artes fallaces , *ibid.*
 Auxentius sedet Mediolani favente Valentiniano
 Imp. 369. XII.
 Auxentius , licet Arianus , negat Arium , ut vi-
 deatur Catholicus , 369. XIV.
 Auxentii libellus fidei dolosus , 369. XV.
 Auxentii fallaciæ ab Hilario detectæ , 369. XVII.
 Auxentius decipit populum Mediolanensem & Im-
 peratorem , 369. XVIII.
 Auxentius quid in S. Hilarium , 369. XIII. & seq.
 Auxentius lætus de victoria insultat in Catholicos
 Episcopos , 369. XXVI.
 Auxentius exagitat Eusebium Vercellensem , *ibid.*
 Auxentius exagitat Philastrium Episcopum Brixia-
 num , *ibid.*
 Auxentius ab Evagrio exagitatus , 369. XXVI.
 Auxentius a Concilio Romano damnatur , 369.
 XXVIII.
 Auxentius in diversis Conciliis sæpe damnatus , 369.
 XXXIII.
 Auxentius cur sero damnatus , 369. XXXVI.
 Auxentius numquam expelli valuit ab Ecclesia Me-
 diolanensi , sed sedit usque ad mortem , *ibid.*
 Auxentii obitus , 373. I.
 Auxentii duo , senior & junior , 386. XII.
 Auxentius junior cur nomen mutarit , 386. XIII.
 Auxentius ad publicam disputationem provocat Am-
 brosium , 380. XV.
 Auxentius delegit iudices laicos , *ibid.* Eisdemque
 Gentiles , 386. XXIII.
 Auxentius armatur in Ambrosium , 387. III.
 Auxentius omnia movet in Ambrosium , *ibid.*
- B**
- B** Abylæ reliquias Julianus asportari jubet , 362.
 CI. Earundem celebris translatio , 362. CII.
 Babylæ reliquias mutum reddunt idolum loquax ,
 362. XCII. XCVI.
 Babylonius equus Juliani interiit , 363. XXXIII.
 Balio comes occisus a Maximo , 383. XII.
 Balneæ Anastasianæ , 366. XXI.
 Baptismalis fons in Vaticano , 384. XXIV.
 Baptismi antiquos ritus sustulit Eunomius , 360.
 XI.
 Baptismi virtus , 381. LXXVIII.
 Baptismi virtutem Massaliani negabant , 383.
 XXXVIII.
 Baptismi dilatio usque ad proVectam ætatem re-
 prehensa , 377. XIV.
 Baptismo Arianorum necatus filius Valentis Impe-
 ratoris , 370. XLVII.
 Baptismus Valentis Imper. per Eudoxium Aria-
 num , 366. IV.
 Baptizare mortuos , hæresis Marcionitarum , 386.
 LXI.
- Baptizari pro mortuis quid , 386. LXII.
 Barbam Juliani carpunt Antiocheni , 362. LXXXII.
 Barbam laudat Julianus , *ibid.*
 Barba Juliani , 362. LXXXIII.
 Barbari undique concurrunt in cladem Imperii Ro-
 mani , 364. IX.
 Barbari Crucis virtute depressi , 364. X.
 Barbari ad fidem perducti , 372. CV.
 Barbari Moguntiam invadunt , 368. V.
 Barbari in Oriente grassati sub Valente , 376. VII.
 Barbari insurgunt & prævalent , cum fides Catho-
 lica violatur , 378. XVIII. 378. XXIII. 379.
 XII.
 Barbari sponte se subjiciunt Theodosio , 381. X.
 Barbarorum egressus , & confictatio adversus alios
 barbaros , 379. VII.
 Barfæ Episcopi Edesseni exilium & Sanctitas , 371.
 CI. Suffectus Lupus , 371. CX.
 Basilica Apostolorum Constantinopolis quando con-
 secrata , 370. CXXXII.
 Basilicæ diversæ a templis , illæ permissæ Gen-
 tilibus , hæc verita , 382. LXVII.
 Basilica S. Pauli a Valentiniano construitur , 386.
 XXXIX. De hac Prudentii aliquot versus ,
 386. XLI.
 Basilica Sicinini , 367. VII.
 Basilus oppugnat Eunomium , 360. XXXVI. Auc-
 tor Monachorum cœnobarum in Ponto &
 Cappadocia , 361. LI. Regulæ monachorum ab
 ipso , non ab Eustathio elaborata , 361. LII.
 Basilus Ancyra Martyr , 362. LXXII.
 Basilii Ancyrani duo , 362. LXXIII.
 Basilus Cæsariensis a Juliano accersitus , 362.
 VI. In fidei defensione acriter ei resistit , 362.
 VII.
 Basilii ad Julianum epistolæ fragmentum , *ibid.*
 Basilii fidei assertio per epistolam ad Julianum ,
ibid.
 Basilii Monachi se ab eremo alienant , 362.
 LIV.
 Basilii vitæ institutio , *ibid.*
 Basilii peregrinatio , 362. LV.
 Basilus initiatur presbyteratu , 362. LVI.
 Basilus quæ passus ab Eusebio Episcopo Cæsa-
 reæ , 362. LVII.
 Basilus & Gregorius proficiscuntur in eremum ,
 362. LIX. Seccessionis causa , 362. LXIII.
 Basilii vitæ monasticæ institutio , 362. LXI.
 Basilii fuga in Pontum , *ibid.*
 Basilii de vita sua epistola , *ibid.* Quid ibi de
 vitæ monasticæ ineundæ ratione , *ibid.*
 Basilus in eremo accepit litteras a Libanio , 362.
 LXIII.
 Basilus Gregorium vocat ab eremo Pontica ,
 362. LXX.
 Basilii cum Gregorio joci falsi , 362. LXIX.
 Basilii & Gregorii locus eremi , 363. LXXXII.
 LXXXVII.
 Basilii & Gregorii professionis in eremum tem-
 pus , 362. LXXII.
 Basilio Magno adscribitur interitus Juliani , 363.
 LV. Eiusdem visio de Juliani interitu , *ibid.*
 Basilii cum Libanio congressus omnino falso asse-
 ritur , 363. LXXIV.
 Basilus cum Gregorio destinatus ad necem a Ju-
 liano , 363. LXXX.
 Basilus seorsum a Gregorio degit in eremo ,
 363. LXXXV.
 Basilii & Gregorii in eremo vitæ ratio , 363.
 LXXXIV. & seq. Mutuus amor , *ibid.*
 Basilio ægrotanti Gregorius explicat Psalmos ,
 363. LXXXIX.
 Basilii ad Deum exclamatio de ejus in nos be-
 neficiis , 363. XC.
 Basilii & Gregorii in eremo distincta officia ,
 363. XCI.
 Basilus quanti fecerit Gregorium , 363. XCII.
 Basilus a Libanio laudatus , & in magno ho-
 nore habitus , 363. XCIII.

- Basilii ad Libanium epistola, 363. XCV.
 Basilii discipulus olim Libanii, *ibid.*
 Basilii Libanium observat, *ibid.*
 Basilii eloquentia excellens, 363. XCVIII. C.
 Basilii quæ passus sit a Neocæsariensibus, 363. CI.
 Basilii Apologia adversus calumnias Neocæsariensium, & Sabellianorum, 363. CII.
 Basilii caluniam patitur ob collectos monachos, 363. CIII.
 Basilii accusatur ambitus Episcopatus, 363. CV.
 Basilii collegit monachos, 363. CVI.
 Basilii regulæ vitæ monasticæ cæterarum fontes, 363. CXIII.
 Basilii illustrator vitæ monasticæ, *ibid.*
 Basilii Lampfacum ad Synodum vocatus, 365. II.
 Basilii scribit litteras ad Synodum Tyanensem de ineunda concordia cum Eusebio Episcopo Cæsareæ, 365. XXX.
 Basilii & Gregorius vocantur ex eremo ob persecutionem Valentis, 366. VI.
 Basilii opera Gregorii ab eremo abstrahitur, 366. XII.
 Basilii certamen iniit adversus hæreticos, 366. XV. & seq.
 Basilii Gregorium sibi socium adscivit in oppugnandis hæreticis, 366. XVI.
 Basilii quomodo se habuit cum Eusebio, 366. XVII.
 Basilii qualis in functionibus Ecclesiasticis, 366. XVIII. Explicat divinam Scripturam, 366. XIX.
 Basilii Eunomium scriptis exagitat, 366. XXIV.
 Basilii epistola de formicæ natura quando scripta, *ibid.*
 Basilii tempore famis quid egerit, 367. XXXIII.
 Basilii patrimonium erogavit in pauperes, 367. XXXIV.
 Basilii succedit Eusebio episcopo Cæsareæ, 369. XLI.
 Basilii ingressus in sedem tempus, 369. XLII.
 Basilii quamdiu in Episcopatu sederit, 369. XLIII. Non sine miraculo Episcopus ordinatus, 369. XLIV.
 Basilii officia erga Eusebium, 369. XLV.
 Basilii fugam arripit, ne eligeretur, *ibid.*
 Basilii ad Gregorium epistola post fugam data, 369. XLVI.
 Basilii ad Gregorium epistola de electione personæ suæ in Episcopum, *ibid.*
 Basilii ne eligeretur, ægritudinem simulat, 369. XLVII.
 Basilii laudes ex epistolis Gregorii senioris, 369. L.
 Basilii non sine contradictione creatur Episcopus 369. LX.
 Basilii adversarii ministri Valentis Imper. 369. LVIII. Patitur persecutores, ab exordio, *ibid.*
 Basilii quomodo vicerit adversarios, 369. LIX.
 Basilii creat presbyterum Petrum fratrem suum primo anno sedis suæ, 369. LX.
 Basilii matris obitus, 369. LXI.
 Basilii fratres decem, 369. LXII. & seq.
 Basilii litteræ ad Eusebium Samosatenum exultantem, 370. XV.
 Basilii epistolæ de Phortano hæretico, 370. XX.
 Basilii Nicopolitanus ab Arianis vexatos hortatur constanter agere, 370. XXI.
 Basilii prædicit Nicopolitanis tranquillitatem futuram, 370. XXII.
 Basilii dira laborans ægritudine non relinquit Ecclesiæ curam, 370. XXIV. Mortuus creditur, *ibid.*
 Basilii certamen adversus Valentem, 370. XXXVIII. & seq.
 Basilii cum Modesto præfecto confictatio, 370. XLI.
 Basilii mira constantia, 370. XLII. Vincit Modestum, 370. XLIV.
 Basilii quid in Ecclesia cum Valente, 370. XLV. *Ann. Eccl. Tom. V.*
- Basilii decernitur exilium, 370. XLVII.
 Basilii Modestum Præfectum sanat, 370. XLIX.
 Basilii quid in Demosthenem principem coquorum Valentis, 370. LII.
 Basilii miracula, *ibid.*
 Basilii invito Valente remanet in sua Ecclesia, 370. LIII.
 Basilii Ephræm convenit divinitus monitus, 370. LV.
 Basilii cum S. Ephræm Syro congressus, 370. LVI.
 Basilii cubiculum scrutantur apparitores Eusebii, 370. LIX.
 Basilii coram Eusebio Præfecto sistitur, *ibid.*
 Basilii certamen cum Eusebio Præfecto causa viduæ servatæ, 370. LVII.
 Basilii ignominia affectus ab Eusebio, 370. LIX.
 Basilii expoliari jubetur a Præfecto, 370. LX. A populo liberatur, *ibid.*
 Basilii servat Eusebium Præfectum a nece, 370. LXI.
 Basilii consolatus est litteris Antiochenos dirapassos a Valente Imperatore, 370. LXXXV.
 Basilii agit apud Athanasium, quod Præfectum excommunicasset, 370. LXXXVIII.
 Basilii & Athanasii labores pro Ecclesia, 371. VII.
 Basilii legatio ad Occidentales, 371. IX.
 Basilii tuetur causam Meletii adversus Paulinum, 371. XII.
 Basilii pro curanda legatione ad Occidentales litteras Meletii & Eusebii requirit, 371. XIV.
 Basilii monendum censet Romanum Pontificem, ne sine litteris Catholicorum ex Oriente Romanam venientibus communicaret, 371. XX. & seq.
 Basilii de quibus admonet Romanum Pontificem, *ibid.*
 Basilii legatio & litteræ ad Occidentales, 371. XXII.
 Basilii visitat Armeniæ Ecclesias, 371. XXXIV.
 Basilii recipit Eustathium cum professione fidei Catholicæ, 371. XXXVI. XLI.
 Basilii excusatio ob exceptum Eustathium, 371. XXXVIII.
 Basilii communionem respuit Theodotus Episcopus Nicopolis in Armenia, 371. XXXIX. XLIII.
 Basilii epistola ad Theodotum de rebus gestis cum Eustathio, 371. XLIII.
 Basilii undique exagitatus calumniis, 371. XLV. Male audire cœpit etiam apud suos, *ibid.*
 Basilii famæ detrimento fuit Eustathius, *ibid.* 372. IX.
 Basilii ne ira percitus scriberet, triennio nihil scripsit, 371. XLV.
 Basilii admiranda patientia, 371. XLVI.
 Basilii accusatur hæresis Apollinaris, 371. XLVIII. Quomodo se excuset, quod communicaverit cum Apollinari, 371. XLIX.
 Basilii male audit apud Athanasium Ancyranum, 371. LI.
 Basilii a Neocæsariensibus suis hæreticus habitus, 371. LIII.
 Basilii facilitas in deponenda offensione, *ibid.*
 Basilii semper & ab omnibus habitus Catholicus ante calumnias illatas, 371. LIV.
 Basilii defensio adversus calumniatores suos, 371. LIII.
 Basilii dum confutat Sabellium, trium deorum accusatur assertor, 371. LV.
 Basilii accusatur hæresis de Spiritu sancto, 371. LVI. Scribit libellum de Fide, 371. LVII.
 Basilii oppressus calumniis de omnibus dubitare cogitur, 371. LVIII.
 Basilii deplorat suas ærumnas, *ibid.*
 Basilii doctrinæ juges exploratores, 371. LIX.
 Basilii rursus hæresis accusatur, 371. LX. Ad-

- monet eum Gregorius Nazianzenus, 371. LXI.
 Basilii in convivio accusatur hæresis, sed defenditur a Gregorio, *ibid.*
 Basilii defensio ab Auctore perspicue declarata, 371. LXIV. & seq.
 Basilii in concionando discretio: aliqua tacuit ad tempus, 371. LXVII.
 Basilii cum Gregorio inita conventio, 371. LXIX. A Gregorio laudatur, *ibid.*
 Basilii in scriptis adversus Eunomium a multis impugnatus, a pluribus defensus, 371. LXX.
 Basilii qua in re accusatus fuerit hæresis, 371. LXXI.
 Basilii in hymno glorificationis cum, pro, & usus, 371. LXXI.
 Basilium in hymno glorificationis secuti sunt plures, 371. LXXV.
 Basilii ægrotans usque ad obitum, 371. LXXVII.
 Basilii malis pressus Athanasium litteris interpellat, 371. LXXIX.
 Basilii pressus calumniis Gregorium Nazianzenum accersit, 371. LXXX.
 Basilii altercatio cum Anthimo Episcopo Tyanensi, 371. LXXXII.
 Basilii & Gregorii in prædicatione partita munera, 371. LXXXI.
 Basilii novos Episcopos creat in Cappadocia, 371. LXXXI.
 Basilii curat præficere Sedi Sasimorum Gregorium, *ibid.*
 Basilium acriter accusat Gregorius ob Sasimorum Præfecturam sibi delatam, 371. LXXXVIII.
 Basilii laudatur a Gregorio, 371. XCIII.
 Basilio exoptulat litteris Gregorius, 371. XCIII.
 Basilii præsidio ducum Christianorum se suosque defendit, 372. II. & seq.
 Basilii aliam legationem ad Occidentales mittit, 372. IV. Item quartam, 372. XVI.
 Basilii quantum Damasus deferret, 372. VI. Et Ecclesiæ Occidentali, 372. XVII.
 Basilii desert Eustathium Occidentalibus, 372. VI.
 Basilii ex calumniis adversariorum male audire cœpit apud Damasum & alios Occidentales, 372. IX.
 Basilii se excusat de communicatione cum Apollinari, 372. X.
 Basilii rogat Damasum ut damnet Apollinarem, *ibid.*
 Basilii suggerit Damasus de Paulino Antiocheno, & de Marcelli Ancyrani causa, 372. XI. & seq.
 Basilii magno dolore affectus, cum sentit Damasum a se alienatum, 372. XVI.
 Basilii epistola ad Damasum & alios Occidentales, 372. XVII.
 Basilii falso accusatur apud Romanum Pontificem, 372. XV. Et suspectus Occidentalibus, 372. XXIV.
 Basilii purgat se Romano Pontifici, 372. XX.
 Basilii contestatio de unitate & charitate tenenda, 372. XXII.
 Basilii petit a Damasus mitti legatos in Orientem, 372. XXIV. Quæ communionis iactura intercessit, *ibid.*
 Basilii fugillat Occidentales, 372. XXV.
 Basilii objectio de fastu Romanæ Ecclesiæ diluitur, 372. XXXII.
 Basilium fastus arguit Gregorius Nazianzenus, 372. XXXII.
 Basilii morbus, 372. XXXIX.
 Basilii consolatur Alexandrinos in persecutione Lucii, 372. C.
 Basilii quid humani passus considerans persecutionem Alexandrinæ Ecclesiæ, 372. CI.
 Basilii aliæ litteræ ad Occidentales, 373. XXXI.
 Basilii iusta exoptulatio cum Occidentalibus, 373. XXXII.
 Basilii epist. consolatur monachos a Valente exagitatos, 375. XIV.
 Basilii scribit ad Ambrosium, 375. XVIII. Eiusdem cum Ambrosio necessitudo, 375. XX.
 Basilii corpus S. Dionysii ad Ambrosium misit, *ibid.*
 Basilii quid ad Evaisenam Ecclesiam, 377. V.
 Basilii Magni obitus, 378. I.
 Basilii morientis res gestæ, *ibid.*
 Basilii funus, 378. III. In cælo orat pro his qui agunt in terris, 378. IV.
 Basilii obitus quanto dolori fuerit Gregorio Nazian. 378. I. Quid de obitu Basilii Gregorius Nazianzenus, 378. V. Quid S. Ephræm Syrus, 378. VII.
 Basilii concionanti suggerentem sermonem columbam vidit Ephræm, *ibid.*
 Basilium Gregorius uterque & Ephræm laudant, *ibid.*
 Basilii vita omnibus canon fuit, 378. VIII.
 Basilii abstinentia & paupertas, 378. X.
 Basilii effigies & statura, 378. XI.
 Basilium omnes imitari cupidi, 378. VIII. Hinc Basilii multi, *ibid.*
 Basilii scripta, 378. IX.
 Basilii, ad quem Johannes Chrysostomus scripsit librum de Sacerdotio, 382. LX.
 Basilii Magnus longe diversus ab eo ad quem Johannes Chrysostomus scripsit librum de Sacerdotio, 382. LXI.
 Basilii regulæ monachorum cum Gregorio elucubrata, 378. IX.
 Basilii vita scripta ab Helladio, 378. X. Quæ Amphilochii nomine fertur spuria, *ibid.*
 Bellum Gothicum sub Valente triennale, 366. III.
 Bellum Gothicum sopitum, 370. LXVII.
 Bellum inter Persas & Romanos, 363. L.
 Belli Persici apparatus, 363. XXII.
 Bella adversus impios quo modo Christus gerat, 372. XC.
 Bellorum & cladum causa hæresis & impietas, 378. XVIII.
 Benedicta martyr Romæ sub Juliano, 362. CCLIII.
 Benevolus egregius Confessor sub Valentiniano & Justina, 366. VII.
 Beroensis adolescentis confessio egregia coram Juliano, 363. XXXI.
 Beroensis civis libertas in filio apostata vituperando coram Juliano, *ibid.*
 Berithi ecclesia sub Juliano incensa, 362. VI.
 Berthelia pagus apud Gazam, 362. CXLIV.
 Bibiana martyr Romæ sub Juliano, 362. CCLIII.
 Bibliothecam Constantinopolitanam curat Valens, 372. CXVI.
 Bibliotheca Georgii Episcopi Ariani, 372. CLXX.
 Blanditiis Julianus agit, 362. VII. XIII. & seq. Vide, Persecutio.
 Blefillæ virtus, 382. XLII.
 Blefillæ epitaphium quod extat, cuiusnam sit, 382. XLI'I.
 Blefilla senior mater S. Paulæ, 382. XL.
 Blefilla junior filia S. Paulæ, *ibid.*
 Blefillæ spectata virtus, 382. XLII.
 Blefilla alia item Christiana, 382. XLIII.
 Boas insula locus exilii, 361. IX.
 Bona relinqui clericis vetitum legibus Imperatoris, 370. CXVII. & seqq.
 Bonosus Hieronymi collactaneus, 372. XI.
 Bonosus Aquileiensis monachus, 372. XLII.
 Borboritarum hæresis, 373. XXXIV.
 Bosphorizianus Episcopus Colonix promotor Gregorii Nazianzeni, 371. XCIX. Ei succenset Gregorius, *ibid.*
 Bostreni a Juliano excitantur in Titum, 362. CLIV. Juliani ad eos litteræ, 362. CLV.
 Bostrenorum Episcopi persecutio, 362. CLIV.
 Britannio Episcopus Scytharum restitit Valenti, 371. CXIV.
 Britannionis Episcopi Scythæ fides laudata lege Theodosii, 381. LXXIV. LXXVII.
 Britannioni successit Gerontius, 371. CXV.
 Bri.

Britannæ virgines ad Maximum missæ , 383. III. & seq.
 Burdegalense Concilium contra Priscillianum , 385. XXII.
 Busiris Martyr Ancyrae , 362. LXXV.
 Busiris martyris admiranda constantia , *ibid.*
 Busiris hæretici ac postea Catholici confessio , *ibid.*

C

Cælestium signorum in membra corporis humani vis ex Priscillianistis , 381. CXIV.
 Cælia Concordia Vestalis donata statua , 384. VI.
 Cælia Concordia Maxima Vestalis erexit statuam Prætextato , 384. VII.
 Cælibatus in Ecclesia custoditus , 386. III.
 Cælibatus ministrorum sacrorum ab Apostolorum temporibus introductus , *ibid.*
 Cærimonias Christianorum Julianus transtulit in Gentilismum , 362. CCCII. CCCIV. & seq.
 Cærimoniarum & ritus Christianorum haud humano inventæ consilio , 362. CCCIII.
 Cærimoniarum Ecclesiarum stuporem Valenti Imper. intulerunt , 370. XLVI.
 Cæsaraugustana Synodus contra Gnosticos , 381. CII. Eiusdem Actorum in locum suum restitutio , & emendatio , 381. CIII.
 Cæsaraugustanum Concilium quando celebratum , 381. CVII. Episcopi in eo damnati , 381. CVIII.
 Cæsarea Cappadociæ , antea Mazaca dicta , quando Cæsarea vocari cœpit , 362. XLVI.
 Cæsarea Cappadociæ metropolis , 371. XCVII.
 Cæsarienses quæ passi sub Juliano , 362. XLVI.
 Cæsarienses ob Christianam fidem a Juliano vexati , 362. XLVI.
 Cæsariensium constantia & animus in evertendis deorum templis , 362. XLVII.
 Cæsariensium in eligendo Archiepiscopo contentiones , & Eusebii electio , 362. L.
 Cæsarius frater Gregorii Nazianzeni retinetur a Juliano , & honoribus ornatur , 362. VIII. Arguitur a fratre , 362. IX.
 Cæsario irascitur Julianus , 362. X.
 Cæsarius recedit a Juliano , *ibid.* Idem fidei Confessor , 362. XII. Ejus victoria nobilis , 362. X.
 Cæsarius a Valente Imperatore bene habitus , 364. VIII.
 Cæsarius creatus Comes rerum privatarum , *ibid.*
 Cæsarius Præfectus Urbis creatus quis , *ibid.*
 Cæsarius creatus Quæstor , *ibid.*
 Cæsarii duo apud Valentem Imperatorem , *ibid.*
 Cæsarius Quæstor terræmotu oppressus , sed Deo ope liberatus , 368. VII. Ad eum tunc Gregorii Nazianzeni epistola , 368. VIII.
 Cæsarii obitus , 368. IX.
 Cæsarii funus , 368. X.
 Cæsarius inter Sanctos relatus , 368. XI.
 Cæsarii scripta , *ibid.*
 Calami tres Valentis perfracti non reddunt atramentum in exarando exilium Basilii , 370. L.
 Calendarum Januarii superstitionem Ambrosius abrogat , 377. XIV.
 Calices a Donatistis perfracti , 362. CCLXI.
 Calimerus cum Maximo missus a Paulino Legatus ad Synodum Alexandrinam , 362. CLXXX.
 Calixenes Magnæ matris sacerdos a Juliano creatur Pefinunte , 362. LXXVII. Ejus laudes , *ibid.*
 Calligonus eunuchus Valentiniani mortem Ambrosio minatur , nec impune , 387. XXX.
 Callistus scriptor rerum Juliani , 363. LIII.
 Campitarum dicti Fideles , qui persecutionis tempore in campis agebant synaxes , 386. LVIII.
 Canes lacerant sacrilegos Donatistas , 362. CCLXVII.
 Canon de prærogativa Ecclesiarum Constantinopolitanæ cujus sit fidei , 381. XXXV. Statutus

post discessionem Timothei Episcopi Alexandrini , 381. LXXII.
 Canon Concilii Alexandrini de lapsis Episcopis restituentis , 362. CLXXXIV.
 Canon Synodi Constantinopolitanæ de prærogativa ejus Ecclesiarum erroris arguitur , 381. XXXV.
 Canon de recipiendis lapsis enodatur , 362. CCXI.
 Cantus Psalmorum in Ecclesia semper usitatus , non tamen ubique , 384. XXVI. 387. XV. Mediolani quando cœperit , *ibid.* & seq.
 Cantus in funere Cæsarii , 368. X.
 Capillatæ virgines sacræ in Africa , 362. CCLXXIII.
 Capillorum prolixitas damnata in Monachis , 361. XXXIX.
 Cappadociæ recens facta divisio , & ejus metropolitane civitates , 371. LXXXVI.
 Cappadoces afflictati a Juliano , 362. XLVI. XLVIII.
 Carasæ Cardinalis obitus Ecclesiarum luxuosus , 360. XVI.
 Carcerati ut relaxentur tempore Paschatis Imperatores constituerunt , 367. I.
 Cardinalatus S. Hieronymi assertionem ab ipso Hieronymo confutari , 378. LXV.
 Cardinalatus S. Hieronymi objectiones , 382. XXV. Ejus primi assertores qui fuerint , 382. XXVI.
 Cardinales sine titulo non erant , 369. LXVI.
 Carnis esum execrantur Christiani in Quadragesima , 362. XLIII.
 Carnium esus illicitus Priscillianistis , 381. CXIV.
 Carina martyr Ancyrae , 362. LXXIII.
 Carosa filia Valentis Imperatoris , 366. XXI.
 Carthaginenses scholæ disciplina soluta , 379. CXXX.
 Cartherius Abbas magister Joannis Chrysostomi , 382. LX.
 Casius mons in Arabia , 362. LXXXVIII.
 Casii montis templum a S. Joanne Chrysostomo destructum , 386. LXIV.
 Cassianus Legatus ad Julianum cum sociis pro Donatistis , 362. CCLXI.
 Cassiani erratum in historia , 372. LXXXIV.
 Castimoniales dictæ Virgines sacræ , 362. CCLXVIII. CCLXXII. Quæ passæ a Donatistis , *ibid.*
 Castratio voluntaria a Monachis quibusdam usu recepta , improbata , 361. XLIII.
 Castulus diaconus oratione Ambrosii liberatur , 387. XXI.
 Catevius Comes pietate insignis , 379. XIII.
 Catholica Ecclesia penes quos esse dicenda sit , 368. XX.
 Catholica religio confessione dæmonum comprobata , 387. XL.
 Catholicam Ecclesiam apud se tantum esse Donatistæ profitebantur , 368. XVIII.
 Catholicam Ecclesiam non esse tantum Donatistarum contendit Ticonius Donatista , 368. XX.
 Catholici altercantes de voce hypostasis , 362. CLXXXVI. & seq.
 Catholicos distingui ab hæreticis communionem Romani Pontificis , 378. XXXIV.
 Catholici succensent Gregorio , quod cum Arianis mitius agat , 380. VI. Quæ in eum iactare soliti , 280. VIII.
 Catholici muniti Dei præsidio , 378. LIX.
 Catholici inter se divisi in Oriente , 371. XIX.
 Catholicorum congressus vitant hæretici , 368. XVII.
 Catholicorum & hæreticorum discrimina , 378. LIX.
 Catholicorum præsidia adversus hæreticos , 372. XC.
 Cecrops Julianus dictus , 362. LXXXIII.
 Celsus præfectus occurrit Juliano , 362. LIII.
 Centuriatores & eorum similes fugillantur , 363. CXI.
 Centuriatorum calumnia de Hilario Episcopo , 362. CXLIII.
 Centuriones & milites pro foribus excubant clericorum , 367. XIII.

- Cerealis vir Consularis avunculus Imperatoris, 375.
VII. Quærit Marcellam accipere in conjugem,
ibid. Consulatus ejus quando, *ibid.* De eo in-
scriptio, *ibid.*
- Charis quid egit Julianus, 363. XXXVII.
- Chærens locus Alexandriæ, 362. CLXXIV.
- Chalcidæ cretus, 372. XLIV.
- Christina a Donatistis projectum, 362. CCLXVII.
- Miraculum subsecutum, *ibid.*
- Christi statum æneam demolitus, suam Julianus
ponit, 362. CLVIII.
- Christi nomen expressum per litteram X. Julianus
intelligit, 362. LXXXVI.
- Christum hominem Dominicum vocabant Apollin-
aristæ, 373. XXIV.
- Christus quo modo dictus homo Dominicus, 373.
XXII. Patres usi sunt etiam his vocibus, 373.
XXIV.
- Christum victorem Invitus cogitur Julianus confite-
ri, 363. LVII.
- Christiana religio firmiter solidata demonstratur
ex vita Juliani Apostatæ, 363. LXII.
- Christiana religio quam late pateret tempore Am-
brofii, 387. XXXIV.
- Christiana religio quo magis concutitur, magis fir-
matur, 362. CLXI.
- Christianæ religionis cultum restituit Jovianus, 363.
CXXVI. Et privilegia Ecclesiæ a Constantino da-
ta, *ibid.*
- Christianam religionem quibus crevisse putaverit
Julianus, 362. CCCVI.
- Christianæ fidei propagatio tempore persecutionis,
371. CV.
- Christianæ femine ducentis filium ad martyrium
dignum exemplum, 371. CVIII.
- Christianæ femine constantiæ & fidei dignum exem-
plum, 379. LXXVII.
- Christiani Catholici pati magis delignant Julianum,
quam Constantium, 361. VII.
- Christianis proscriptis bona restituit Julianus, 361.
XVII.
- Christianos contumelia affici, aut cogi ad sacrifi-
candum vetat Julianus, *ibid.*
- Christianorum dissensiones occasionem præbent de-
trahendi Juliano, 362. XIX.
- Christiani Galilæorum nomine fugillati, *ibid.* Vide
Galilæi.
- Christiani iussi lege Juliani dici Galilæi, 362.
CCLXXVIII.
- Christianorum præsentia miraculo sacra Juliani
perturbantur, 362. XXI.
- Christiani sacro Christinate signati, *ibid.*
- Christianus signatus terrore est dæmoni, *ibid.*
- Christiani milites rursus offerre recusant, 362.
XXXIII. Qui incaute obtulerunt, reprehensi
publice scelerum detestantur, *ibid.*
- Christiani soliti prophare in nomine Christi,
ibid.
- Christianorum mos in signando Cruce pocula,
ibid.
- Christiani sub Imperatoribus infidelibus mili-
tantes in quibus non obtemperarent, 362.
XXXVI.
- Christianorum Constantinopoli degentium con-
stantia in abstinento a cibis infectis a Julia-
no, 362. XLIII. Antiochiæ tamen non absti-
nent, 362. CXXVI.
- Christiani zelo religionis idola sub Juliano con-
fringunt, 362. LXXXVI. LXXX. XC.
- Christianorum Ancyranorum de Juliano quere-
læ, 362. LXXVI.
- Christianorum duorum adolescentium sub Julia-
no Ancyre constantia & confessio celebris, *ibid.*
- Christiani se ubi deserunt magistratibus, 362.
LXXVII. CLIV.
- Christianis adscriptum incendium Daphnitici tem-
pli, 362. CXIII.
- Christiani spectis edictis Principum ad Martyres
visendos currunt, 362. CXXVIII.
- Christianorum studium in humandis martyribus,
362. CXXXIX.
- Christianorum libertas in Christo prædicando,
& deorum cultu irridendo, 362. CXXXI.
- Christianos a Gentilibus occidi libenter permit-
tit Julianus, 362. CXI.
- Christiani ab Angelo a vinculis liberati, 362.
CLIX.
- Christianorum cædes Alexandriæ ob sacra Mi-
thræ effossa, 362. CLXIII.
- Christianis quibus dolis bona abriperet Julia-
nus, 362. CCL.
- Christiani Romæ damnantur morte sub Juliano
magis obtentu, 362. CCLV.
- Christianos exuit privilegiis Julianus, 362.
CCLXXX.
- Christiani a Juliano tributis onerati pro bello
Persico, 362. CCLXXXI.
- Christianorum leges justissimæ a Juliano delusæ
362. CCLXXXIII.
- Christianos Julianus cogit ad servanda consilia
Evangelica, qua arte, *ibid.*
- Christiani ut sacrilegi a Juliano vexati legibus,
362. CCLXXXIV.
- Christiani a Juliano vetiti militare, *ibid.*
- Christiani a docendo prohibentur, *ibid.* Non
autem a discendo, 362. CCLXXXIX.
- Christiani humaniores litteras discere vetantur
a Juliano, 362. CCXC. & seq.
- Christiani doctores qui scholas deseruerunt sub
Juliano, 362. CCXCVII. Eosdem docere per-
mittunt Valentinianus & Valens, 364. XX.
- Christiani barbari a Juliano nominati, 362.
CCXCVI.
- Christiani ut faciles ad credendum fugillati a
Juliano, *ibid.*
- Christianorum mos peregrinos comitandi, 385.
XX.
- Christianorum ritus in Gentilismum transfer-
re sinit Julianus, 362. CCCI. & seq. Sed
frustra, 362. CCCV. Item & disciplinam,
362. CCCVI.
- Christianorum res hand imitari a non Christia-
nis valent, 362. CCCIII.
- Christiani in elemosinis effusi teste Juliano,
362. CCCVI.
- Christiani hospitales, *ibid.*
- Christiani soliti destrueret loca diis Manibus di-
cata, 363. XX.
- Christianorum exequiæ ne interdum agantur pro-
hibet Julianus, *ibid.*
- Christiani prænuunciant Juliani interitum, 363.
XXXII.
- Christiani exultarunt obitu Juliani audito,
363. LX.
- Christiani deos Gentium derident, 363. LXVI.
- Christianorum erga Deum fiducia & spes certa,
363. LXXVIII.
- Christiani sub Joviano Imperatore respirant,
363. CXXVI.
- Christiani quomodo deputati custodiæ templo-
rum, 363. XLIII. Prohibitum lege Impera-
toris, *ibid.*
- Christiani magnis animis insipientes in templa
deorum, *ibid.*
- Christianos scenicos esse illicitum, 371. CXXVIII.
- Christianorum effusa largitas in erogando elec-
mosynarum, 382. LXIX.
- Christiani cupidi sepeliri apud Martyres, 383.
XVII.
- Christiani optimi cur calumniam passi hæresis
Priscilliani, 386. XXXIV.
- Christiani optimi cur interdum manichæi vo-
cati, 372. CXIII.
- Chronopus Episcopus damnatus dum appellat
Imperatorem ab eo rejicitur, & pona mul-
datur, 369. XI.
- Chrysofomus. Vide, Joannes Chrysofomus.
- Chrysantius philosophus vocatus a Juliano, 361.
VI. Ci-

- Cibaria omnia inquinata tabo idololatriæ Antiochiæ, 361. CXXVI.
- Cilices præsto sunt Nectario, 381. LXXVIII.
- Cinædi cum Juliano, 362. XVIII.
- Civitates Italiæ a Maximo devastatæ, 387. LX.
- Clades illatæ a Gothis, 378. XXXII.
- Clarivatis matrona Priscillianista unco tracta ad necem, 385. XXVI.
- Claudius & Secundianus Ariani agunt de cogendo concilio Aquilejensi, 380. XIX.
- Claudianus earus Juliano, 362. XVI.
- Claudianus schismaticus partis Ursicini, 381. IV.
- Clearchus eximit a nece Maximum philosophum, 364. XVIII.
- Clementiæ virtus in Imperatore commendata, 364. XIV.
- Clementis VIII. mensa opipara, sed pauperibus parata, 367. XII.
- Clementianus Tribunus minister necis Gordiani Martyris, 362. CCLIV.
- Clerici forum sæculare vitare coguntur, 360. XL. Et sacerdotes de laicis judicant, non contra, 381. XC.
- Clerici patres monachorum, 385. X.
- Clericos immunitate frui ante certum tempus prohibent Valentinianus & Valens, 365. XLVII.
- Clerici extra dioccesim ordinati, 370. XIV.
- Clerici immunes a tributis, 387. XI.
- Clerici non exigunt tributum a Catholicis Principibus, *ibid.*
- Clericis concessum privilegium qui probati essent, 365. XLII.
- Clerici Romæ nonnulli inhiantes bonis sæcularium, 370. CXVII. CXX.
- Clericis aliqui inhiantes morti aliorum, ut rapiant bona relicta, 370. CXX.
- Clericis solis denegatæ successiones, *ibid.*
- Clericos & monachos militare cogit Julianus, 362. CLIX.
- Clerici delictiosi taxantur, 367. XIII.
- Clericis aliquid ex testamento accipere vetitum lege Valentiniani, 370. CXVII.
- Clerici mulierum domos frequentare prohibentur, *ibid.*
- Clerici aucupantes immera seminarum, 370. CXIX.
- Clerici aliquot in Urbe persequuntur S. Hieronymum, 385. VIII.
- Clerici cur aliquando prohibiti fieri monachi, 381. CVII.
- Clericorum tonsura ab Ammiano subobscurè tacta, 362. CLXIV.
- Clericorum Romanorum doctrina tempore Hieronymi, 385. IX.
- Clericorum immunitas a Gratiano concessa, 377. XV.
- Clericorum privilegium a Theodosio indultum, 381. XVI.
- Clericorum & Ecclesiasticorum omnium avaritia cohibita lege Imperatorum, 370. CXVII.
- Clericorum avaritiam compefcuit Gratianus, 379. XIII.
- Clericorum delectum qualem habnerit Ambrosius, 377. XIII.
- Clerici ex corporis habitu ab Ambrosio cogniti, *ibid.*
- Clericorum fores stipatæ a militibus & Centurionibus, 367. XIII.
- Clericorum officium fuisse mortuos humare, 367. XXIX.
- Cocorum princeps insultans Basilio quid responsi ab ipso Basilio accepit, 370. LII.
- Codices sacri sublatis a Donatistis, 362. CCLXXXVI.
- Cœmeteria Urbis visitare solitus S. Hieronymus, 372. XL.
- Collatio Hilarii cum Auxentio præsentibus Episcopis decem coram Quæstore, 369. XIII.
- Collyridiani hæretici, 375. XXX.
- Competentibus quando traderetur symbolum, 387. XX.
- Comes Orientis curatur a Juliano Saba, 370. LXXX.
- Concilium Antiochenum aliud in Causa Meletii, 360. L.
- Concillii Alexandrini Synodalis epistola, 362. CXCIII.
- Concilium Alexandrinum sub Athanasio, 362. CLXXVI.
- Concilium Alexandrinum sub Joviano Imper. 363. CXXXII.
- Concilium Alexandrinum contra Eunomium, divinitatem Spiritus sancti asserit, 362. CLXXXV.
- Concilium Antiochenum sub Joviano Imperatore, 363. CXL.
- Concilium Antiochenum sub Gratiano, 378. XXXV.
- Concilium Aquileiense ab Arianis quando petitum ab Imperatore,
- Concilium Aquileiense, 380. XIX. Episcopi ejus Concilii viri sanctissimi, 380. XVIII. Acta ejusdem, 381. LXXXV. Epistola ad Imperatores, 381. XCII.
- Concilium in Armenia, cui interfuit S. Basilius, 371. XXXVI.
- Concilium Burdegaleuse contra Priscillianum, 385. XXII.
- Concilium in Caria celebratum, 366. XXV.
- Concilium Arianorum in Galatia, 370. XVI.
- Concilium Cæsaraugustanum contra Gnosticos, 381. CII.
- Concilium Constantinopolitanum Oecumenicum, 381. XVII. Collectum opera Damasi, 381. XIX.
- Concilio Constantinopolitano quinam interfuerint, *ibid.* Quæ in eo gesta, 381. XXIII. Eiusdem fidel symbolum, 381. XXIX.
- Concilium Constantinopolitanum ex Damasi epistola elicit doctrinam de Spiritu sancto, 381. XXVI. Ab eodem confirmatum Oecumenici nomen sumit, 381. XXXVIII. Ejus rei causa, 381. XLVIII.
- Concilium Constantinopolitanum quænam hæreses damnatæ, 381. XXX.
- Concili Constantinopolitani canones de Sede Constantinopolitana, 381. XXXV. 381. XIX.
- Concillii Constantinopolitani canones ab Ecclesia Romana recepti, 381. XXXI. Et quare non omnes, 381. XLVII.
- Concilium Constantinopolitanum cur ab Imperatore confirmatione petat, 381. XXXVIII.
- Concillii Constantinopolitani subscriptionum censura, 381. XXXIX.
- Concilium Constantinopolitanum, ut esset Oecumenicum Damasus decrevit, 381. XXXVIII.
- Concillii Constantinopolitani locus Concordia nominatus, 381. LV.
- Concillii Constantinopolitani decretum de probandis Catholicis, 381. LXXV.
- Concillii Constantinopolitani ad Synodum Romanam litteræ, 381. IX.
- Concilium Constantinopolitanum a Theodosio convocatum, 383. XXIV. Quid in eo gestum, 383. XXV.
- Concilium Constantinopolitanum tertium, 383. XXIV.
- Concilium in Illyrico, 365. XVII. Synodica ex eo, 365. XVIII.
- Concilium Lampfacenum quando celebratum, 364. XII. 365. I.
- Concillii Lampfaceni legatio ad diversos Episcopos, 365. VI.
- Concillii Lampfaceni res gestæ, *ibid.*
- Concilium Pariseuse, 362. CCXXXIX.
- Concilium Romanum contra Auxentium, 360. XXVIII.
- Concilium Romanum contra Ursacium & Valentem, 369. XXXIII.

- Concilium Romanum sub Siricio Papa pro rebus Africanæ Ecclesiæ, 386. II.
- Concilium Romæ a Damaso indictum in causa Flaviani & Paulini, 381. XCVII.
- Concilium Romæ sub Damaso habitum, 382. I. Eorum qui interfuerunt nomina, 382. III. Cur Orientales non interfuerint, 382. X. & seqq. Acta ejusdem, 382. XVII.
- Concilium Romanum contra Apollinarem, 373. I. Anathematismi in eo, 373. XI. & seqq.
- Concilium Romanum sub Siricio, 386. II.
- Concilium in Sicilia congregatum de Legatis Orientalium Episcoporum ad Liberium, 365. XVI.
- Concilium Sylicæ habitum contra Massalianos, 383. XXXIX.
- Concilium Tarsense ab Arianis impeditum, 366. XXV.
- Concilium Treverense sub Maximo, 386. XXV.
- Concilium Tyanense in Cappadocia, 365. XXVIII.
- Concilium Tyanense obedit litteris Liberii Papæ in restituendis depositis Episcopis, 365. XV.
- Concilium Valentinum, 374. XII.
- Concilia ab hæreticis celebrata tempore Basilii, 365. II.
- Concilium petentibus congregari ab Imperatore quid responsum a Valentiniano, 364. XII.
- Concilium congregare sine Romani Pontificis auctoritate numquam licuit, *ibid.* & 381. XIX.
- Concionatorem aliquid interdum tacere expedit quod non sit necessarium ad adstruendam fidem Catholicam, 371. LXVII.
- Concordia dictus locus Synodi Constantinop. 381. LV.
- Concordia Occidentalium in fide sub Liberio 365. XIV.
- Confessio Legatorum ad Liberium Papam ab hæreticis data, 365. X.
- Confessio Publicæ sanctorum testimonialis, 362. CXXXI.
- Confessionis auricularis testimonium Paulini, 376. XXV.
- Confessores Alexandrini sub Lucio & Valente, 372. LXIX. & seqq. Heliopolim in Palæstina amandati, 372. LXXIX. & seqq.
- Confessores Edefeni octoginta exules, 371. CXI.
- Conflagratio templi Daphnitici, 362. XCIV. & seqq.
- Confirmatio Synodi petitur a Theodosio, qua occasione, 381. XXXVII. & seqq.
- Confirmationis Sacramentum a Liberio Papa collatum, 367. V.
- Constantia civitas in Palæstina: ejus Ecclesia subjecta Gazensi Episcopo, 362. CXXXVII.
- Constantiæ exempla in non prodendis Christianis, 372. CXIV.
- Constantiæ & fidei dignum exemplum in femina, 370. LXXVII.
- Constantiæ exemplum, 385. XXI.
- Constantii obitu gaudet Julianus, 361. VII.
- Constantii magistratus Christianis infensi, 361. VIII.
- Constantius deterior habitus Juliano, *ibid.*
- Constantius Manichæus conversus ad fidem Christianam, 372. CXIII.
- Constantius per litteram K expressus a Juliano 362. LXXXVI.
- Constantii magistratus male habitus a Juliano, 361. VIII.
- Constantii effusæ expensæ palatii, 361. XII.
- Constantii tonsor prædives, *ibid.*
- Constantina soror Constantii Romæ sepulta, 360. LVI. Epitaphium ei a Damaso Papa scriptum, *ibid.*
- Constantinopolis rerum omnium copia circumfluens, 370. XXVIII.
- Constantinopolis in discrimen adducta liberatur a Sarracenis, 378. XXIX.
- Constantinopolis patria Juliani, 361. I.
- Constantinopolis terræmotu concussa, 363. II.
- Constantinopolim quando venerit Gregorius Nazianzenus, 378. LI. Quandiu ibi fuerit, *ibid.* Coactus eo proficiscitur, 378. LII. A Synodo missus Antiochena, 378. LIII.
- Constantinopolitanam bibliothecam Valens auget & instaurat, 372. CXVI.
- Constantinopolitana Ecclesia ab Arianis vexata, 370. XXIX. & seqq.
- Constantinopolitanæ Ecclesiæ post Eudoxii obitum procellæ, 370. XXVI. Ejusdem status, 378. L.
- Constantinopolitanæ Ecclesiæ status ante adventum Gregorii, 378. LVIII. Ejusdem in discessu, 381. LIX.
- Constantinopolitanæ Sedis prærogativa an decreta in Concilio Oecumenico Constantinopolitano, 381. XXXV. Actum in Synodo de ordinando successore Meletii, 381. XLII. & seqq. Episcoporum altercationes, 381. LIII.
- Constantinopolitanæ Sedis primatus, & de eare canones Concilii Constantinopolitani, 381. XXXV. LXXII.
- Constantinopolitanum Concilium Oecumenicum qua occasione celebrari coeptum, 381. XVII. Collectum opera Damasi, 381. XIX. Episcopi digniores qui interfuerunt, 381. XXII. Acta ejus, 381. XXIII. Primum causa Maximi ventilata, 381. XXIV. Editum in eo volumen fidei Occidentalium, nempe Damasi, *ibid.* Canonum singulorum faciendorum causa, 381. XXVII. Agunt Patres de Spiritu sancti divinitate, 381. XXVIII. Symbolum fidei ibi scriptum, 381. XXIX. Secuta approbatio Nicænæ fidei & damnatio hæreticorum, 381. XXX. De servandis diœcesis limitibus actum, 381. XXXIII. Canones, 381. XXXIV. & seqq.
- Constantinopolitanum Concilium posterius, 382. IV. Epistola Synodalis ad Damasum, 382. IX.
- Constantinopolitanæ Synodi epistolæ ad Theodosium, 381. XXXVII. Petierunt confirmationes Synodi, & cur, *ibid.* & seqq.
- Constantinopolitanæ Synodi subscriptionum censura, 381. XXXIX.
- Constantinopolitanæ Synodi Episcopi tumultuantes quales, 381. XLVII.
- Constantinopolitana Synodus ut esset & diceretur Oecumenica, id ex Damaso, 381. XLVIII.
- Constantinopolitanæ Synodi Episcopi quales, 381. LXVII. Eorumdem jactantia, 381. LXXII.
- Constantinopolitanam Synodum Metropoles non constituisse, 381. LXXV. & seqq.
- Constantinopolitanæ Synodi ad Romanam litteræ, 382. IX. Ejusdem legatio, 382. XII.
- Constantinopolitana Synodus tertia, 383. XXIV.
- Constantinopolitani Catholici legatos mittunt ad Valentinem, 370. XXVII. Legati vero omnes igne & aquis absumpti, 370. XXVIII.
- Constantinopolitani execrantur esum carnium in Quadragesima, 362. XLII.
- Constantinopolitani privilegiis donati a Juliano, 362. XLIV.
- Constantius Constantini Magni Filius scriptis Hilarii acerrime exagitur, 360. III. & seqq. Optimum ei ab eodem Hilario remedium proponitur, 360. VII. Ab eodem Antichristus arguitur, 360. XI. Scelera ejus summum recensita, *ibid.* Ejusdem fraudes, 360. IX. Impietatis antesignanus, 360. LII. Eodem tempore Imperium ei admittitur, quo ipse divinitatem Filio Dei ademit, 360. LV. Superatus a Persis pane precario vivere cogitur, 360. LVII. Impietate sua patat Imperium Juliano, 361. VII. Ejus res gestæ Antiochiæ ante obitum ab Ammiano recensitæ, 361. X. & seqq. Defuncta Eusebia conjuge Faustina ducit, 361. XIV. Ultimum ejus pro Christianis rescriptum, 361. XV. Ultima ejus in Persas expeditio, 361. XVI. Funesta ei visa an-

te obitum oblata, 361. XVII. Ejus obitus, 361. XVIII. de quibus moriens pœnituerit, 361. XIX. Ab Euxoio Ariano Episcopo baptizatur, 361. XX. Quomodo a Gregorio Nazianzeno laudeitur, 361. XXI. Funus ejus quale, 361. XXV. Quia de christiana religione benemeritus, jure laudandus, 361. XXIX. A Patribus interdum excusatur, 361. XXX. Pœnitens in morte creditus, 361. XXXI. Ejus spectata castitas, 361. XXXII. Et mores laudati, *ibid.* Ejus ætas, *ibid.*
 Consules fugitivi Taurus & Florentius, 361. VII. Cor Regis in manu Dei, usurpatum a Themistio, 364. XIV.
 Corona sacerdotalis pretiosa, 373. XXXVI.
 Corpore vitiatos sed probos ordinandos censet Timotheus, 385. XXX.
 Consecratio basilicæ Apostolorum Constantino- poli, 370. CXXXII.
 Consecratio Pontificum, idolorum, 361. IV.
 Confubstantialis vox an ex necessitate fidei exprimenda, 361. LXVI.
 Consuetudines varix in Ecclesia non improban- tur, 384. XXXV.
 Consulatus Honorii infantis in cunis, 386. I.
 Consules cur creati non fuerint anno Christi, 375. I. Et an vere non creati, *ibid.*
 Controversia inter Orientales & Occidentales ob nomen hypostasis, 372. XXVII.
 Controversia inter Paulinum & Meletium quo modo conciliata, 372. LII.
 Conversio filii sacerdotis ad fidem, 362. CXXIV.
 Conversio Augustini, 385. III.
 Convivium a Maximo Imperatore exhibitum Mar- tino, 386. XXXI.
 Convivium Augustæ uxoris Maximi exhibitum Martino, 386. XXXII.
 Convivium quotidianum exhiberi solitum a Cle- mente VIII. pauperibus, 367. XII.
 Convivia in Ecclesiis peragi vetuit Ambrosius, 377. XIV.
 Convivia sanctorum a calumniis defensa, 367. XI.
 Crux coronata in extis animalium Juliano sacri- ficanti apparuit, 362. XX. Item in cælo, & in vestibus, cum templum Hierusalem con- struere parant, 363. XV.
 Crucem ferream gestabat in pectore S. Macrina, 378. XLVI.
 Crucis signum in annulo ferreo, *ibid.*
 Crucis & Reliquiarum cultum irridet Julianus, 362. CCLXXIX.
 Crucis signo militant Gothi, & vincunt, 370. CXVI.
 Crucis signum a Labaro delet Julianus, 362. XXVII.
 Crucis virtute barbari cohibiti, 364. X.
 Crucis signum in capite Urbis Constantinopoli- tanæ a Constantino positum obruitur a Ju- liano, 362. XLIV.
 Crucis cultum objectare solitus Christianis Ju- lianus, 362. CCLXXIX.
 Crucis signum æque ac Julianus recentiores hæ- retici exhorrescunt, *ibid.*
 Crucis signum & reliquias in monili gestandi consuetudo, 378. XLVI.
 Crucis signum apparet in cælo, & in vesti- bus, 363. XV.
 Ctesiphon munitio Persarum, quid ibi Julianus, 363. XLV.
 Ctesiphontis in Persia descriptio, *ibid.*
 Cubicularii Constantii quæ passi sub Juliano, 361. VIII. XV.
 Cubicularius Imperatoris Valentis dat pœnas con- tumeliæ in Aphratem dictæ, 370. LXXIII.
 Cyclus Paschalis Theophili quando cœpit, & quando desivit, 380. XVII.
 Cyri Theodori jambi pro Gregorio adversus Basilium, 371. XC.

Ann. Eccl. Tom. V.

Cyriacus Adanorum Episcopus magister Nectarii, 381. LXXVIII.
 Cyriacus Episcopus Martyr sub Juliano, 363. XIX.
 Cyrinus Notarius male mulctatus, 361. IX.
 Cyrillus diaconus quæ passus ab Heliopolitanis, 362. CXLIX.
 Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus confirma- tus in sede, 382. XV.
 Cyrilli Episcopi Hierosolymorum obitus, 386. LXVI.
 Cyrtiana hæresis ab Ariana propagata, 360. XLIII.
 Cyzicena Ecclesia a Juliano vexata, 362. LXXVIII.
 Cyzici Episcopus Eunomius ordinatur, 366. XXII.

D

Dadaftana locus inter Galatiam & Bithy- niam, 364. I.
 Dæmon Juliani speculator a monacho orationi- bus præpeditur, 363. XXXIX.
 Dæmonibus usus Julianus pro nunciis, *ibid.*
 Dæmon loco Genii exagitat Julianum, 363. XLVIII.
 Dæmones veritatem fidei confitentur, 387. XL. Torquentur & fugantur ab Ambrosio & Mar- tyrum reliquiis, 387. XLI. & *seq.*
 Dæmones ad Ambrosium perdendum missi, eum cadere non possunt, 387. XLIII.
 Dæmones in obsessis confitentur gloriam Mar- tyrum, 386. XL.
 Dæmones confitentur se nihil posse adversus Ambrosium, 387. XLIII. & *seq.*
 Dæmones exhorrent reliquias sanctorum Marty- rum, 362. CXLVIII.
 Dæmones pavent Christianum signaculum, 362. XXI.
 Dafrosa Martyr Romæ sub Juliano, 362. CCLIII.
 Damasci ecclesiæ incensæ a Judæis sub Juliano, 363. VI.
 Damasus legatus cum sociis a Liberio, 365. XXIII.
 Damasi electio, 367. VI. Ante Ursicinum fa- cta, 367. XV. Quæ in eum molitus Ursici- nus schismaticus, 367. XVI.
 Damaso favent Patres omnes, 367. XIV.
 Damasum falso quidam criminantur, 367. XVI.
 Damasi criminatores confutantur, 367. XVII.
 Damasus accusatur adulterii, 367. XVIII.
 Damasus virgo, *ibid.*
 Damasus votum solvit SS. Martyribus, 367. XIX.
 Damasus pro innocenti femina scribit ad Impe- ratorem Valentinianum, 367. XXXI.
 Damaso restituitur basilica rescripto Imperatoris, 368. II.
 Damasus Papa contra Auxentium Romæ Conci- lium congregat, 369. XXVIII.
 Damasi & aliorum Episcoporum epistola contra Auxentium, 369. XXIX.
 Damasus Papa cur non statim damnavit Auxen- tium, 369. XXXVI.
 Damasi tempore plures Synodi Romæ sunt ce- lebratæ, 369. XXXIII.
 Damasus Papa mittit legationem ad Valentem adversus Arianos, 370. XXXVI.
 Damasi epistolæ ad Orientalem Ecclesiam, 371. XXX.
 Damasus accepta legatione Orientalium, con- solatur eos litteris, *ibid.*
 Damasi quæ ad Athanasium rescripsit, 371. XXXI.
 Damasi studium erga Basilium cur frigescere cœ- pit, 371. XLVII.
 Damaso datum rescriptum a Valentiniano Im- peratore adversus clericorum avaritiam, 370. CXVII.

- Damasi consensu lex adversus clericos data creditur, 370. CXXIII.
- Damasus & Occidentales Episcopi in suspicionem inducti de fide Basilii, 372. IX.
- Damasus suspendit iudicium suum de Basilio relatione plurimorum, 372. XV.
- Damasi cum Basilio contentio absque charitatis & communionis detrimento, 372. XXIV.
- Damasus & alii Occidentales a Basilio fugillati turpi nota: sed an jure? 372. XXV.
- Damasus iudicat communicandum cum Paulino Antiocheno, 372. L.
- Damasus quid de tribus hypostasibus scripserit, 372. LIII.
- Damasi Papæ diaconus quid passus Alexandriæ ab Arianis, 372. LXXXII.
- Damasus Paulino & non Meletio communicandum scribit Hieronymo, 372. L. Idem ipse præfat post electionem Flaviani, 381. XCVII.
- Damasi de Meletio sententia, 372. LIII.
- Damasus agit Romæ Concilium contra Apollinarem, 373. I.
- Damasus Papa scribit ad Paulinum de recipiendo Vitali, 373. V.
- Damasi anathematismi, 373. XI.
- Damasus Apollinarem & Timotheum damnat, 373. VII.
- Damasi epistola de damnatione Timothei, 373. VIII.
- Damasi Synodi canones adversus hæreses sui temporis, 373. XI.
- Damasus excommunicat violatores Nicænae fidei, licet defunctos, 373. XIII.
- Damasus damnat hæresim Millenariorum, 373. XIV.
- Damasi Synodus, cujus meminit Justinianus in epistola ad Joannem, 373. XIII.
- Damasi litteræ commentitiæ ad Aurelium, 374. XI.
- Damasus Papa mittit ad S. Ambrosium Simplicianum, 375. XXII.
- Damasus Papa restituit Petrum Alexandrinum, 377. II.
- Damasi laudes, 378. XXXIV.
- Damasi communione probari Catholicos, *ibid.*
- Damasi epistola ad Paulinum Antiochenum a Theodoreto in nomine depravata, 378. XXI.
- In Concilio Constantinopolitano violata, 381. XXVI.
- Damasus sæpe consuluit Hieronymum litteris, 368. LXIII.
- Damasi ad Hieronymum litteræ, *ibid.*
- Damasi fides edicto Theodosii commendata, 380. II.
- Damasus Papa favit Gregorio Nazianzeno, 380. V.
- Damasus agit apud Theodosium pro Ecclesia Orientali ab hæresibus sublevanda, 380. XV.
- Damasus turpissimis calumniis a Schismaticis exagitatus, 381. IV.
- Damasi iudicium quale, 381. V.
- Damasi studio convocari iussi Episcopi ad Synodum Constantinopolitanam, 381. XIX.
- Damasi auctoritate damnatur Macedonius, *ibid.*
- Damasi volumen fidei editum in Concilio Constantinopolitano, 381. XXVI. Receptum a Synodo, *ibid.*
- Damasus statuit ut Concilium Constantinopolitanum diceretur Oecumenicum, 381. XLVIII.
- Damasus Synodum Constantinopolitanam confirmat, & Oecumenicam vocat, 381. XXVIII. XLVIII. Ejus rei causa, 381. LXVIII.
- Damasus ob Flaviani electionem agit cum Imperatoribus de cogenda Romæ Synodo generali, 381. XCVII. Eum justis de causis tolerat, 382. XVIII.
- Damasus subodoratus statuta ab Episcopis Constantinopoli congregatis, de prærogativa Sedium decretum edidit, 382. XIX.
- Damasus apud se retinuit S. Hieronymum, 382. XXIII.
- Damasus Hieronymo utitur in epistolis Synodalibus scribendis, *ibid.*
- Damasus Papa restitit Gentilibus Senatoribus, 382. XLVI. Parentes de filia obitu moerentes scripto epitaphio solatur, 383. I.
- Damasi obitus, 384. XVII. Pontificatus & vitæ anni, 384. XVIII. In ejus Titulo facta miracula, 384. XIX. Vivens cæcum sanat, 384. XX. Puerum in fontem baptismalem lapsum incolumem reddit, 384. XXV.
- Damasi miracula B. Laurentio tribuunt Urficini affectæ, 384. XIX.
- Damasi scripta, 384. XXI. Ejusdem epigramma de fonte baptismatis in Vaticano, 384. XXIV. Ejusdem versus in laudem Regis Davidis, 384. XXVII.
- Damasi Ecclesia & ornatus, 384. XXII. Platonia ab eo frustra ad Catacumbas quid, *ibid.* In basilica Vaticana quid struxerit, 384. XXIV.
- Damasi actis adjecta, 384. XXVI.
- Damasus quomodo acceperit a Hierosolymorum Ecclesia, Alleluja, 384. XXVIII.
- Damasi ordinationes, 384. XXIX.
- Damasus basilicas duas ædificat, unam ad Theatrum Pompeii, 384. XXII. Via Ardeatina alteram, *ibid.*
- Damasus in basilica sua sepultus via Ardeatina, in S. Laurentii basilicam transfertur, 384. XXIX.
- Damaso mortuo dies triginta & unum cessat Pontificatus, 384. XXX.
- Damasum modum psallendi præscripsisse falsa assertio, 384. XXVI.
- Damasi epitaphium quod sibi ipse edidit, 384. XXXI.
- Daphniticum oraculum redditur mutum, 362. XCVI.
- Daphniticum templum quando exustum, 362. XCII. Cur ex parte tantum exustum, 362. CXV. Julianus illud luget, 362. CXVII.
- Daphnitici Apollinis simulacrum, 362. CXX.
- Decimæ & primitiæ persolvendæ, 382. XX.
- Decimas dandas sacerdotibus, Rom. Concil. decretum, *ibid.*
- Decreta impia Juliani prætextu justitiæ, 362. CCLXXXIII.
- Decretum de lapsis Episcopis restituendis elucidatum, 362. CCXI. *Vide*, Lapsi Episcopi.
- Dedicatio Apostolorum Basilicæ Constantinopoli, 370. CXXXII.
- Defunctorum corpora sub terra, non desuper condenda, 372. LXVI.
- Defunctorum animas levari meritis Martyrum, 383. XVII.
- Defunctorum animas precibus adjuvari viventium, 368. XI.
- Delicta sibi effingentibus ad declinanda sacerdotia fidem habendam cautum est, 374. XII.
- Delphinus Episcopus Burdegalensis, 381. CIII. Rejicit Priscillianum, 381. CVIII.
- Demetria filia Flaviani, 362. CCLIII.
- Demophilus subrogatus in locum Eudoxii in Sede Constantinopolitana, 370. XXV.
- Demophilus jubetur a Theodosio ecclesiam reddere Catholicis, 380. X.
- Demophili Episcopi Ariani obitus, 386. L.
- Demosthenes princeps Coquorum Valentis quid a Basilio audivit, 370. LII.
- Deus in nos etiam invitos confert beneficia, 363. XC.
- Deus tempore persecutionis dilatat Ecclesiam, 372. CIII.
- Dei providentia declarata in Juliani interitu, 363. LXXVIII.
- Deum quatenus nos intelligere existimandum, 372. LXXXVII.
- Deorum cultus a Juliano restituitur, 361. II.
- Deorum Mater contumelia affecta, 362. LXXVI.
- Deorum potentia derisa ob Juliani mortem, 363. LXVI.
- Deorum nomen Angelis & Sanctis tributum, 373. XII. Deo-

Deorum Ægyptiorum fana & simulacra a Græcho Præfecto dejecta, 383. V.
 Deuterius Episcopus Donatista, 368. XXII.
 Dii gentium derisi a Christianis post obitum Juliani, 363. LXVI.
 Dii gentium quales sint, in Juliano demonstratum est, 363. XLVII.
 Diaconos conjugatos cum uxoribus permanere in Africa vetat Siricius, 386. III.
 Diſteria Antiochenſium in Julianum, 362. LXXXI. In eundem aulicorum in Gallis, *ibid.*
 Diſtiones, & per, cum, in, variæ in Hymno glorificationis, 371. LX. 371. LXXI. & *ſeq.*
 Die Dominico Priscillianiſtæ jejunabant, 381. XCVII.
 Didymus cognovit interitum Juliani, 363. LXI.
 Didymi Alexandrini lucubrationes, 386. XLII.
 Didymus Alexandrinus laudatus a Ruffino, 372. XCIV.
 Didymus bis cæcus redditus, 372. XCV. Seducit ſequentes ſe Melaniam & Ruffinum, *ibid.*
 Didymus Hieronymum docet, 386. XLII.
 Didymus Alexandrinus magnæ æſtimationis apud Hieronymum, 386. XLIII.
 Dignitatum cupiditas Paulinum ad hæreſim traxit, 378. XV.
 Diocletianus quo anno Chriſti imperare cœperit, 374. XIII.
 Dioclis obitus erudelite Valentiniæ Imperatoris, 367. XXI. Creditus Martyr; ſicut Diodorus & ipſe juſſus innocenter occidi a Valentiniæ, *ibid.*
 Diodori episcopi exulante Meletio res geſtæ Antiochiæ, 370. LXIX.
 Diodorus cum Flaviano curat Eccleſiam Antiochenam poſt Meletii exilium, *ibid.*
 De eodem Diodoro, 370. LXXV. & *ſeq.*
 Diodorus ordinatus Episcopus Tarſi a Meletio, 378. LV.
 Diodorus a S. Baſilio acceptus, 371. L.
 Diodori Tarſenſis ſtudet Neſtario, 381. LXX.
 Diodoris Tarſenſis fides laudata a Theodoſio, 381. LXXI.
 Diœceſum limites ſervandos ex præſcripto Nicæni Concilii ſtatutum in Concilio Conſtantinopolitano, 381. XXXIII.
 Diœceſis Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, 381. XXXVI.
 Dionis locus reſtituitur, 384. VII.
 Dionyſii Mediolanenſis Episcopi e Cappadocia Mediolanum tranſlatio, 375. XX.
 Dionyſii Episcopi Mediolanenſis corpus a S. Baſilio miſſum ad S. Ambroſium, *ibid.*
 Dioſcorus Vicarius Galliarum perſecutor, 362. CCLX.
 Diſputatio publica cum hæreticis decreta coram Theodoſio, 383. XXIX. & *ſeq.*
 Diſputare de fide non eſſe monachorum, ſed Episcoporum, 378. LXI.
 Diſputatio rerum fidei non faciendâ coram iudicibus laicis, 386. XVII.
 Divina providentia in ſuis defendendis, 387. IX.
 Dogmata vera a falſis facile dignoſci ex meritis perſonarum, 360. XXVI.
 Dometius monachus Perſæ redarguit Julianum Niſibi agentem, 363. XXXVIII.
 Dometii monachi Perſæ martyrium, *ibid.*
 Dominica uxor Valentis, 378. XXIX.
 Dominica Palmarum, 387. XVIII.
 Dominico die jejunare, Priscillianiſtarum mos, 381. CV.
 Dominicum Aureum Antiochenum ſub Ariano- rum poteſtate, 362. CVI.
 Domini legatio ad Maximum qualis, 387. LVI. & *ſeqq.*
 Dominus deceptus a Maximo, 387. LVII.
 Donatus Episcopus quæ paſſus a Donatiſtis, 362. CCLXVIII.

Ann. Eccl. Tom. V.

Donatus filius Nini occiſus a Donatiſtis, 362. CCLXVI.
 Donatus grammaticus præceptor S. Hieronymi, 372. XL.
 Donatus episcopus Aretinus Martyr ſub Juliano 362. CCL.
 Donati Carthagenenſis Episc. Donatiſtarum obitus, 371. CXXI.
 Donatiſtarum legatio ad Julianum, 362. CCLXI.
 Donatiſtarum mira adulatio, 362. CCLXIII. Ab Auguſtino reprehenſa, *ibid.*
 Donatiſtæ Arianiſ conjuncti, 360. XXXI.
 Donatiſtæ exules reſtituti a Juliano, 362. CCLXIV.
 Donatiſtarum furor adverſus Catholicos ſub Juliano, 362. CCLXVI.
 Donatiſtæ invadunt Eccleſias, & occidunt miniſtros, *ibid.*
 Donatiſtæ præjiciunt ſacrum Chriſma, 362. CCLXVII.
 Donatiſtæ quid in ſacram Eucharistiã, *ibid.* Miraculum ex eo ſecutum, cum iidem lacerantur a canibus, *ibid.*
 Donatiſtæ impia ſcelera committunt, 362. CCLXVIII. CCLXXII. CCLXXIV.
 Donatiſtæ quid in ſacras virgines, *ibid.*
 Donatiſtæ parietes & pavimenta eccleſiarum quomodo exorcizabant, 362. CCLXIX. CCLXXVII.
 Donatiſtæ frangunt & radunt altaria Catholicorum, 362. CCLXIX.
 Donatiſtæ frangunt calices, 362. CCLXXI.
 Donatiſtæ auferbant mitrellas a ſacris virginibus, 362. CCLXXII. CCLXXIII.
 Donatiſtæ virgines ſacras reddunt profanas, 362. CCLXXIV.
 Donatiſtæ quid in mortuos & ſepultos Orthodoxos, 362. CCLXXVII.
 Donatiſtæ declinant conferre cum Catholicis, 368. XVII.
 Donatiſtæ apud ſe Catholicam Eccleſiam eſſe contendeant, 368. XVIII.
 Donatiſtæ recentiores adverſantur majoribus, 368. XXII.
 Donatiſtas rebaptizantes cohibet Imp. Valentiniæ, 373. XXXV.
 Donatiſtæ rebaptizare prohibentur, & eccleſias ablatis Catholicis reddere jubentur, 377. VI.
 Donatiſtas lege compeſcit Gratianus, *ibid.*
 Doroſtoli paſſus Æmilianus, 362. LXXX.
 Dorotheus Martyr Edeſſæ ſub Juliano, 363. XXXVII.
 Dorotheus cum Probo legatus a Baſilio ad Occidentales, 371. IX. XXIX.
 Duliana hæreſis ex Ariana propagata, 360. XLIII.

E

Eccleſia Catholica penes quos eſſe dicenda ſit, 368. XIX.
 Eccleſia Catholica abſque armis vincit, 372. LXXXIX.
 Eccleſia Dei dilatatur, cum ab hæreticis anguſtiatur, 372. CIII.
 Eccleſia numquam carere potuit miniſtris aliquibus lucri cupidis, 370. CXVIII.
 Eccleſia Romana, *Vide*, Romana Eccleſia.
 Eccleſia Orientalis innumeris cladibus agitata, 373. XXXIII.
 Eccleſia Orientalis innumeris hæreſibus vexata, 373. XXXIV.
 Eccleſia Scythica a Valente invaſa, 371. CXIV.
 Eccleſiæ Catholiçæ ſtatus tempore obitus Conſtantii qualis, 361. XXXIII.
 Eccleſiæ Martyrum juſſæ a Juliano demoliri, vel ſuccendi, 362. CXIV.
 Eccleſiæ vexatæ legibus Juliani, 362. CCLXXXIV.
 Eccleſiæ a Judæis ſub Juliano incenſæ diverſis in locis, 363. VI.

- Ecclesiæ antiquos mores Julianus imitari conatus, 362. CCCII. & seq.
 Ecclesiæ Catholicæ vetera instituta, 369. VIII.
 Ecclesiæ Orientalis sub Valente status miserandus describitur, 371. VII. XVI. Navali pugna comparatus, 371. LXXVII.
 Ecclesiæ Orientalis status sub Gratiano, 382. IX.
 Ecclesiæ Orientalis legatio ad Pontificem Romanum, 371. VIII. XXII.
 Ecclesiæ collata indignissimis administrandæ, 370. XVII, 371. XVII.
 Ecclesiæ laboranti subvenire præstat, quam vitam in solitudine colere, 370. LXXVI.
 Ecclesiæ canonem frumentarium non solvebant Imperatori, 379. XXVI.
 Ecclesiæ unitas non locorum interstitio, sed animorum diversitate, disjungitur, 372. XX.
 Ecclesiæ Ægyptii frumentum ab Imperatore accipiebant, 379. XXVI.
 Ecclesia Hierapolitana exuta donatione M. Aurelii, 362. CCLXXXI.
 Ecclesiæ Orthodoxorum quomodo a Donatistis exorcizata, 362. CCLXX.
 Ecclesiæ in integrum restituta per Jovianum Imperatorem, 363. CXXVI. & seq.
 Ecclesiæ prædia a tributis immunia, 387. XI.
 Ecclesiæ quando pendebant tributum, *ibid.* & 387. XII.
 Ecclesiæ & sæcularium Principum potestas, 387. XVII. In rebus Ecclesiæ, 387. XXII.
 Ecclesiam Dei divinitus regi, 363. LXII.
 Ecclesias inanum sermonum loca non esse, 382. XX.
 Ecclesiis ab Orthodoxis ablatis, Catholici in campo foris coeunt, 371. CVIII.
 Ecclesiæ ritus gloriam dicendi Patri per Filium cum Spiritu sancto, 371. LXXII.
 Ecclesiarum consuetudines quatenus servandæ, 384. XXXV.
 Ecclesiarum Patriarchalium ordo & prærogativa, 382. XIX.
 Ecclesiarum parietes aqua salsa expiati, 362. CCLXXVI.
 Ecclesiarum variæ consuetudines non improbantur, 384. XXXV.
 Ecclesiastica historia qualis esse debeat, quatuor animalium visione designatur, 361. pag. 34.
 Ecclesiastica judicia a quibus tractanda, 376. VI.
 Ecclesiastica judicia diversa, 381. VI.
 Ecclesiastica judicia Episcoporum esse, 385. XXX.
 Ubi tractanda, 387. VI.
 Ecclesiastici capere ex bonis alterius a Valentino vetiti, 370. CXVII. & seq.
 Ecclesiastici adire vetantur sæculares iudices, 369. XL. Qui eorum causas judicare non possunt, 385. XXIII.
 Ecclesiasticorum avaritia, & studium captandi voluptates exagitur, 370. CXVII.
 Ecclesiasticum iudicium seu forum illibatum vult custoditum Theodosius, 385. XXXI.
 Ecdicius Præfectus Ægypti sub Juliano, 362. CCXLII.
 Ecebolius Arianus, 362. XIII.
 Ecebolii rhetoris inconstantia, *ibid.*
 Ecebolii rhetoris apostasiæ & poenitentia, *ibid.*
 Edessæ Martyres sub Juliano, 363. XXXVIII.
 Edessæ Lupus Arianus Episcopus præficitur, 371. CX.
 Edessæ Ecclesiæ persecutio sub Valente, 371. CVIII.
 Edessæ feminæ dignum constantiæ exemplum, *ibid.*
 Edesseni quæ passi a Juliano, 362. XIV.
 Edesseni Fideles in fide constantes, 371. CVIII.
 Edesseni clerici proscripti, 371. CIX.
 Edesseni octoginta exules sub Valente, 371. CXI.
 Edictum Valentis de expellendis Episcopis Catholicis, 370. I.
 Edictum, *Vide*, Lex, Rescriptum.
- Electio Nectarii qualiter se habuit, 381. LXIX.
 Quando facta, 381. LXX.
 Electi in Episcopos simulabant se aliquod admisisse delictum, ne ordinarentur, 374. XII.
 Electio Episcoporum qualiter fieri solita, & qui abusus, cum invaluit ut laici eligerentur, 375. XXI.
 Electio Basilii, 369. XLI. & seq.
 Eleemosynæ Christianorum effusæ laudatæ a Juliano, 362. CCCVI.
 Eleemosynæ Christianorum Romæ abundantes, 382. LXIX.
 Eleemosynas in obitu carorum effusus dandi consuetudo, *ibid.*
 Eleemosynis quantum consideret Ambrosius, 387. XIV.
 Eleemosynis Christiani etiam infidelibus subveniebant, 362. CCCVI.
 Eleusana plebs in Gallia decepta a Priscillianistis, 381. CIX.
 Eleusiniis Julianus Apostata initiatus, 361. V.
 Eleusius Cyzici Episcopus hæresis Macedonianæ propagator insignis, 360. XX.
 Eleusius Cyzici Episc. in vincula traditur a Juliano, 362. LXXVIII.
 Eleusii hæretici obstinatio, 381. XXXII.
 Eleusius Episcopus Cyzicenus quid sub Juliano, 362. LXXVIII.
 Eleusius Macedonianus Episcopus, 362. CCXXXVIII.
 Eleusius propugnator dogmatis Macedoniani, 365. V.
 Eleusius Episcopus jubetur ædificare ecclesiam Novatianorum, 361. XVI.
 Eleusius e sede pellitur, & in locum ejus sufficitur Eunomius, 366. XXII.
 Eliphius Tullensis Episcopus Martyr sub Juliano, 362. CCLVI.
 Elisei Prophetæ reliquæ ubi, 362. CXLVIII.
 Eloquentiæ studia quatenus Ecclesiasticis & Christianis permittuntur, 369. LXVI. & seq.
 Elpidius apostata, 362. CVII. CX.
 Elpidii Juliani avunculi & in sacrilegiis socii interitus, 362. CX.
 Elpidius Martyr sub Juliano, 362. XXV.
 Elpidius legatus a Liberio Papa in Orientem ad Arianos, 365. XVII.
 Emeseni Gentiles insaniant in Christianos, 362. CXLIX.
 Emmelia Basilii mater visitat filium in eremo agentem, 363. LXXXVII. & seq.
 Emmeliæ matris S. Basilii obitus, 369. LXI.
 Quid in obitu, 369. LXII. Et ætas, *ibid.*
 Mater decem filiorum, *ibid.*
 Engumenorum monstruosa spectacula, 385. XIX.
 Ennodii distycon de victoria Ambrosii contra Symmachum, 384. XI.
 Ephræm visio de S. Basilio, 370. LIV. An Græce loquendi ei gratia impertita fuerit a S. Basilio, 370. LVI.
 Ephræm Syri cum S. Basilio congressus, *ibid.*
 Ephræm Apollinarem delusit, 373. XXVII.
 Ephræm Syrus laudat Basilium post obitum oratione panegyrica, 378. VII.
 Ephræm falso dicitur præbyter a Basilio ordinatus, 378. XV.
 Ephræm insaniam simulat, ne Episcopus ordinetur, *ibid.*
 Ephræm Edesseni diaconi tempus obitus, 378. XII. Testamentum Ephræm, 378. XIII.
 Ephræm funeris honorem haberi sibi vetat, 378. XIV.
 Ephræm rogat, cum defunctus est, pro se preces offerri, *ibid.*
 Ephræm scripta quantæ auctoritatis fuerint, *ibid.*
 Publice legi solita in Ecclesia, *ibid.* Quomodo, & a quibus collecta & edita, *ibid.*
 Ephræm quid de Paulino discipulo moriturus admonuit, 378. XV.

- Ephræm discipulus Episcopatus ambitione hæreticus fit, *ibid.*
 Ephræm memoria in Ecclesia, *ibid.*
 Epiphania Domini in Ecclesia solemnitas, 361. I.
 Illam se celebrare simulat Julianus, *ibid.*
 Epiphania primordia, 372. CVIII.
 Epiphanius cum hæreticis Antiochiæ congregatur, 363. CXLVI.
 Epiphanius ob egregiam venerationem, & Paulinus ob sanctitatem a Valente non tanguntur ut alii, 370. VI.
 Epiphanius a Gnosticis, pellicitur, 372. CIX. 373. XIV.
 Epiphania Actorum scriptor mendax, 372. CX.
 Epiphanius scripsit res Hilarionis, cujus erat pernecessarius, 372. CVII.
 Epiphania vita & res gestæ, 372. CVIII. 382. I.
 Epiphania res gestæ haud in omnibus constantes, 372. CX.
 Epiphanius tentatus in exilio a Gnosticis, 372. CIX.
 Epiphania de Sanctorum veneratione sententia, 373. XXX.
 Epiphanius recipit Legatos e Pamphilia, 374. XIII.
 Epiphanius quando & cur scripserit Ancoratum, *ibid.*
 Epiphanius quando & qua de causa scripsit librum de Hæresibus, 375. XVI.
 Epiphania laudes ex laudatis viris, 375. XVII.
 Epiphanius venit Romam ad Concilium, 382. I.
 Hostitatur apud Paulam, *ibid.*
 Episcopalia judicia, 381. VI.
 Episcopatus contemptus exemplum, 374. V. 386. VI.
 Episcopatus Valentis tempore collati vilibus personis, 370. XVII. 371. XVII.
 Episcopatus quibus in primis conferendi, 365. XIX.
 Episcopatus ambitione Paulinus hæreticus fit, 378. XV.
 Episcopatum ut fugerent, quid multi agere soleant, 374. XII.
 Episcopus qualis esse debeat, 372. CIV. 374. II. 381. LX.
 Episcopus prædixit conversionem Augustini, 377. IX.
 Episcopi dignitas, 371. XCVI.
 Episcopi electi, ne ordinarentur, simulabant aliquid admisisse delictum, 374. XII.
 Episcopi Catholici bene habiti a Juliano, 361. XIII.
 Episcopi Ægypti Catholici acti in exilium Diocæsaream, 372. LXXXII.
 Episcopi conveniunt Constantinopoli, ut Gregorium in sede Episcopali collocent, 381. XVIII.
 Episcopi Ægyptii non vocati ad Synodum, eo quod favissent Maximo, 381. XIX.
 Episcopi insigniores, qui interfuerunt Constantinopolitano Concilio, 381. XXII.
 Episcopi qui ex Ægypto venerunt pro Maximo, agunt contra Gregorium, 379. XXV.
 Episcopi frumentarii, 379. XXVI.
 Episcoporum Judicium quale, 381. VI.
 Episcopi Principibus morigeri & additi quales sint, 381. XLVII.
 Episcopi quatuor uno tempore Antiochiæ, 371. XII.
 Episcopi qui a Valente jussi sunt solum vertere, 370. XVII.
 Episcopi multi neophyti & laici post Ambrosii electionem sunt creati, 375. XXI.
 Episcopi nec laici nec neophyti eligi debent, *ibid.*
 Episcopi lapsi poenitentes restituti, qui Arimini cecidisse videri poterant, 362. CXXIII.
 Episcopi lapsi ad Ecclesiam reversi in eodem statu sæpius relictii, 362. CLXXXIII. Declaratur hoc, *ibid.* 362. CCVIII. CCX.
 Episcopi Orthodoxi omni fide majores nominati in edicto Theodosii, 381. LXXIV.
 Episcopi qui interfuerunt Concilio Antiocheno & professi sunt fidem Catholicam, 363. CXLII.
 Episcopi juniores, qui interfuerunt Concilio Constantinopolitano, quales essent, 381. XLVII. LXVII. Eorum jactantia in litteris ad Damasum datis, 381. LXXII.
 Episcopi qui venerunt Romam ad Synodum, 382. III.
 Episcopi & humiles & erecto animo pro temporis ratione esse debent, 370. XLIII.
 Episcopi exules a Juliano restituti, 361. XIII.
 Episcopi exules a Joviano Imperatore restituti, 363. CXXX.
 Episcopi exules revocati a Valente invito, 377. II.
 Episcopi exules liberati a Gratiano, 378. XXXIII.
 Episcopi Thessalonicenses hujus sæculi, 378. XLII.
 Episcopi duo in una civitate esse prohibiti, 366. X.
 Episcopi in exilium acti impulsu Arianorum Alexandria, 372. LXXXIII.
 Episcopi a Firmo Legati de pace mittuntur ad Theodosium, 373. XXXV.
 Episcopi Orientales Catholici expulsi a Valente, 370. I.
 Episcopi Orientales cum Occidentalibus digladiantur in Concilio Constantinopolitano, 381. LIII.
 Episcopi Orientales vocati Romam ad Synodum, 381. XCVII.
 Episcopi Priscillianistæ damnati in Concilio Cæsaraugustano, 381. CII. & seq.
 Episcopi Hispaniarum qui damnarunt Priscillianum & socios, 381. CIII.
 Episcopi quam cavere debent judicium sanguinis, 386. XXXIII.
 Episcopi ex quibus assumendi, e magistratibus primum, deinde ex Ecclesiasticis ordinibus, 365. XIX.
 Episcopi Concilii Tyanensis, 365. XXVIII.
 Episcopi depositi recipiunt suas sedes vigore litterarum Liberii Papæ, 365. XV.
 Episcopi subscripti Alexandrino Concilio, 362. CCIII.
 Episcopi lapsi an ad suam Ecclesiam restituendi essent poenitentes, disputatur in Synodo Alexandrina, 362. CLXXXIII. CCXI.
 Episcopi duo unius Ecclesiæ quando & quomodo passi, 362. CLXXXIII.
 Episcopi cur ex laicis sæpe eligerentur, 375. XXI.
 Episcopi Catholici inter se divisi occasione Ithacii, 386. XXXIII.
 Episcopi electione abstinere Valentinianus, 374. III.
 Episcoporum esse, & non Imperatorum curare Ecclesiastica, 364. XII.
 Episcoporum legatio ad Valentinianum pro Concilio convocando, *ibid.*
 Episcoporum subscriptio Concilii Constantinopolitani inversa, 381. XXXIX.
 Episcoporum electio quanta cura peragenda, 369. XLVIII.
 Episcoporum electio ex decreto Illyricianæ Synodi, 365. XIX.
 Episcoporum electiones ubi agerentur, 386. XXXVIII.
 Episcoporum postulatio quomodo a populo fieret, 369. XLIX.
 Episcoporum vita qualis esse debeat, 381. LX.
 Episcoporum Constantinopolit. Synodi descriptio, 381. LXVII. Eorum jactantia, 381. LXXII.
 Episcoporum esse, & non monachorum, disputare de fide, 378. LXI.
 Episcopos ne sibi eligant hæretici, 384. XXXVIII.
 Episcopos inter se discordes velato prætextu Julianus in concordiam revocare fingit, 361. XVIII.
 Episcopos Ariminensis Concilii Taurus detinet & affligit, 361. VIII.
 Episcopos ultra dioceses suas jura Episcopalia exercere vetitum Concilio Constantinopolitano, 381. XXXIV.
 Episcopos de rebus Ecclesiasticis judicare, 385. XXX. Eisdem a solis Episcopis judicari, 386. XVII. Epi-

- Episcopus Principibus adulari indignum, 386. XXX. Imperatoribus præstare, 386. XXXI.
- Epistola Ambrosii ad Vercellensem Ecclesiam quando scripta, 371. CXVI.
- Epistola Ambrosii de sua legatione ad Valentinianum, 387. XLVII.
- Epistola Ambrosii ad Marcellinam, 387. XIX.
- Epistola Ambrosii ad Marcellinam de inventione SS. Martyrum Gervasii & Protasii, 387. XXXVIII.
- Epistola Arianorum ad Germinium Semiarianum, 366. XXVI.
- Epistola Athanasii ad Ruffinianum, 362. CCIX.
- Epistola Athanasii ad Jovianum Imperatorem de fide, 363. CXXXIII.
- Epistola Basilii consolatoria ad monachos persecutione vexatos, 375. XIV.
- Epistola Basilii consolantis Alexandrinos tempore persecutionis Lucii, 372. C.
- Epistola Basilii ad Ambrosium, 375. XVIII.
- Epistola Basilii ad Athanasium, 371. LXXIX.
- Epistola Basilii consolatoria ad Antiochenos, 370. LXXXV.
- Epistola Basilii ad Occidentales, 372. V.
- Epistola alia Basilii ad Damasum & Occidentales, 372. XVII.
- Epistola Basilii ad Evaisenam Ecclesiam, 377. IV.
- Epistola Basilii ad Gregorium post sagam, 369. XLVI.
- Epistolæ Basilii ad Julianum fragmentum, 362. VII.
- Epistola Basilii ad Libanium, 363. XCIII.
- Epistola Basilii ad Synodum Tyanensem, 365. XXX.
- Epistola Basilii ad Theodotum de rebus gestis cum Eustathio, 371. XLIII.
- Epistola Constantinopolitanæ Synodi ad Theodosium, 381. XXXVII.
- Epistola Damasi de recipiendo Vitale, 373. V.
- Epistolæ Damasi & Aurelii commenticiæ, 374. XI.
- Epistola Episcoporum Italiæ ad Illyricos, 365. XXVI.
- Epistola Germinii Semiariani adversus Arianos, 366. XXVII.
- Epistola Gregorii Nazianzeni agentis in eremo ad Amphiloichium, 363. LXXXVI.
- Epistola Gregorii agentis in eremo ad Basilium, *ibid.* & 363. LXXXIX.
- Epistola Gregorii ad Basilium creatum Episcopum, 369. LVII. Alia de non timendo adversarios, 369. LVIII.
- Epistolæ duæ Gregorii ad Basilium exoptulantis de Sede Sasmorum oblata, 371. XCII.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Basilium, 362. LXVII.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Basilium tempore electionis ejus, 371. LXXXVIII.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Bosphorium de suo reditu, 366. VII.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Bosphorium Episcopum post electionem suam, 371. XCIX.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Cæsarium a terræmotu liberatum, 368. IX.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Cæsarium, cum esset apud Julianum, 362. IX.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Eusebium Cæsariensem, 362. LX.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Eusebium Samosatenum, 369. LIII.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Eusebium Samosatenum exultantem, 370. IX.
- Epistola Gregorii senioris ad Cæsarienses de eligendo Basilio, 369. XLIX. Ibi laudes Basilii, 369. L.
- Epistola Gregorii senioris ad Episcopos coactos ad electionem, 369. LI.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Gregorium Nyssenum reprehendens eum, quod Eloquentiæ nimis vacaret, 369. LXVI.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Eudoxium de Basilii obitu, 378. VI.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Gregorium Nyssenum de obitu Basilii, 378. V.
- Epistola Gregorii Nazianzeni ad Nectarium obiurgatoria, 384. XXXIX.
- Epistola Gregorii Nazianzeni de Synodo ad Posthumianum, 383. XXIV.
- Epistola Gregorii ad Saturninum de Synodo, 383. XXV.
- Epistolæ Gregorii recusantis venire ad Synodum, 382. VII. & *seq.*
- Epistola Hieronymi ad Afellam, 385. XIII.
- Epistola Hieronymi ad Damasum, 372. XLVIII.
- Epistola S. Hilarii de rebus gestis Mediolani cum Auxentio Ariano Episcopo, 369. VIII.
- Epistola Juliani ad Basilium, 362. VI.
- Epistola Juliani ad Arfacium de mutatione rerum Christianorum, 362. CCCVI.
- Epistola Juliani ad Ætium, 361. XVI.
- Epistola Juliani ad Alexandrinos de nece Georgii, 362. CLXVI.
- Epistola Juliani de quærendis libris Georgii Arianii, 362. CLXX.
- Epistola alia Juliani ad Alexandrinos de Athanasio, 362. CCXLIV.
- Epistola Juliani contra Athanasium, 362. CCXLI.
- Epistola alia contra Athanasium, 362. CCXLII.
- Epistola Juliani ad Artabium, qua Christianos nomine Galilæorum sugillat, 361. XIX.
- Epistola Juliani ad Ecebolium, 362. XIII.
- Epistola Juliani ad Bostrenses, 362. CLV.
- Epistola Juliani ad Hermogenem, 361. VII.
- Epistola Juliani ad Libanium, 362. XVI.
- Epistola Juliani ad Judæos, 363. VIII.
- Epistola Juliani ad Zenonem medicum, 361. XIV.
- Epistola Juliani ad Libanium in procinctu militari scripta, 363. XXX.
- Epistola Libanii ad Joannem Chrysoptomum, 382. LVII.
- Epistola Libanii ad Basilium, 362. LXIV.
- Epistola alia Libanii ad Basilium, 363. XCVII.
- Epistola Liberii ad Episcopos Italiæ, 362. CLXXVIII. Eiusdem alia ad Episcopos Orientales, 365. XI. Eiusdem alia de restituendis Episcopis ad eosdem, 365. XV.
- Epistola Maximi ad Valentinianum pro S. Ambrosio, 387. XXXIII.
- Epistola Maximi ad Syricium, 387. LXV.
- Epistola Meletii ad Occidentales, 371. XV.
- Epistola Petri Alexandrini de persecutione Arianorum, 372. LXXXIII. & *seq.*
- Epistola Siricii ad Himerium Episcopum Tarracensem, 385. VI.
- Epistola Synodi Antiochenæ ad Jovianum, 363. CXLI.
- Epistola Synodalis Damasi ex Romano Concilio contra Auxentium, 369. XXIX.
- Epistola Synodalis Episcoporum Galliæ ad Orientales, 362. CCXXX.
- Epistola Synodalis Illyricorum Episcoporum, 365. XVIII.
- Epistola Synodalis ex Concilio Constant. ad Damasum, 381. CIX. & *seq.*
- Epistola Synodalis Concilii Alexandrini, 362. CXCI.
- Epistola Synodi Constantinop. ad Theodosium, 381. XXXVII.
- Epistola Synodalis ex Concilio Antiocheno ad Jovianum, 363. CXLI.
- Epistola Synodalis ex Concilio Aquilejensi, 381. XCII.
- Epistola Valentiniani ad Prætextatum de expellendo Ursicino, 368. II. Alia ad eundem, 368. III.
- Epistola Valentiniani de electione Siricii, 385. VI.
- Epistola Valentiniani de construenda basilica S. Pauli, 386. XXXIX.

- Epistola Valentis Imperatoris de fide Catholica tenenda, 365. XXI. & seqq.
- Epistola Valentis & Valentiniani ad Arianos de recta fide, *ibid.* An Valentiniani etiam vere sit, 365. XXV.
- Epitaphium a Damaso Papa conscriptum, 383. I.
- Epitaphium Picentiae a Liberio Papa consignatae, 367. V.
- Epitaphium S. Marcellinae sororis S. Ambrosii, 383. XVII.
- Epulas faciendi ad Memorias Martyrum mos, 384. XXXV.
- Equus Valentis Imperatoris curatus ab Aphrate monacho, 370. LXXIV.
- Equi Juliani interitus, 363. XXXIII.
- Equulei tortura qualis, 367. XXV.
- Eremus Basilii & Gregorii Nazianzeni qualis, 362. LXX. 363. XCII.
- Error Sozomoni in reditu Basilii ab eremo, 366. XIX.
- Error Sozomeni & aliorum in tempore Valentis persecutionis, 365. V.
- Error Sulpitii & Gregorii Turonensis in tempore obitus Hilarii, 369. XXII.
- Errorres & mendacia de Damaso refelluntur, 367. XV.
- Error cujusdam, Isis imaginem B. Virginis esse arbitrans, 363. XXV.
- Eruditus viris magistratus contulit Julianus, 362. I.
- Etherius tabellarius Damasi ad Hieronymum, 379. LXIII.
- Etruscos Aruspices secum duxit Julianus, 363. XLVIII. *Vide*, Aruspices.
- Evagrius comes quid sub Juliano, 361. IX.
- Evagrius Antiochenus cum Eusebio venit in Italiam, 362. CCXXVI.
- Evagrius agit contra Auxentium, 369. XXVII.
- Evagrius Episcopus delectus a Catholicis Constantinopoli, 370. XXV.
- Evagrius Pampiani Antiochenus rediit ab Occidente, quo profectus cum Eusebio Verceilensi fuerat, 372. IX.
- Evagrius cum Hieronymo peregrinatur in Orientem, 372. XXXVIII. Dives valde & pius Hieronymum alit in eremo, 372. XLIII.
- Evagrius Antiochenus Episcopus, 372. XXXVIII. XLIII.
- Evagrius Ponticus discipulus Gregorii Nazianzeni, 379. XXIII.
- Evagrius Ponticus diaconus Constantinopolitanus, 381. LXXVIII.
- Evagrius Ponticus cum Nectario remansit Constantinopoli, *ibid.*
- Evangelium Joannis repertum in specu templi Hierosolymorum tradit Nicephorus, 363. XIX.
- Evangelica consilia quo consilio Julianus servanda Christianis proponat, 362. CCLXXXII.
- Evangelicae historiae quaternarius numerus quatuor animalibus consignatur, 361. pag. 34.
- Euchaitae haeretici iidem Massaliani, 383. XXXVIII.
- Eucharistia super altare, 362. CCLXX.
- Eucharistiam in itinere deferendi usus, 383. XV.
- Eucharistia manibus accipi solita, 361. III.
- Eucharistiam accipiebant, sed non consumebant Priscillianistae, 381. CVI.
- Eucharistia canibus datur a Donatistis non sine divina ultione, 362. CCLXVII.
- Eucharius Martyr in Gallia sub Juliano, 362. CCLVI.
- Euchrocia & Procula a Priscilliano seductae, 381. CIX.
- Euchrocia occisa a Maximo cum Priscilliano, 385. XXIV.
- Eudoxii arrogantia, 360. XXXII. Aetii in haeresi collega, 360. XXXIV. Item Eunomii *ibid.*
- Eudoxius baptizat Valentem Imperatorem, 366. IV.
- Eudoxus a Lampfaceno Concilio damnatus, 365. IV. V.
- Eudoxius Episcopus Constantinopolitanus sub Juliano, 362. XLII.
- Eudoxius qualis fuerit, 381. XXX.
- Eudoxii Ariani Constantinopolitani Episcopi obitus, 370. XXV.
- Eudoxiani exagitati a Semiarianis, 362. CCXXXVII.
- Eudoxiani damnati Lampfaci, 365. IV. V.
- Eudoxiani in Concilio Constantinopolitano damnantur, 381. XXX.
- Eugenius & Macarius audacter Juliano Antiochiae resistunt, 362. XC. Eorundem martyrium, 362. XCI.
- Eugenius deportatus in Oasim, *ibid.*
- Eugenius Martyr Antiochiae, *ibid.*
- Eugenius eunuchus favet Procopio tyranno, 364. XIII.
- Eulalius creatus Episcopus Nazianzenus, 382. VI.
- Eulogius presbyter Edeffenus egregius Confessor exulatur, 371. CXI. Ejus exilium cum Protogene, *ibid.*
- Eulogius cum Protogene exul convertit infideles ad fidem, 371. CXII.
- Eulogius Episcopus Edeffae ordinatus, 378. XLVIII.
- Eunomius Macedonianae haeresis propagator sceleratissimus, 360. XXII. Ejus & Eudoxii haeresis eadem, 360. XXXIV. Consilio Eudoxii haeresim propalat, *ibid.* Haeresiarcha fuit proacissimus, & ejus res gestae, 360. XXXV. A Sancto Basilio redarguitur, 360. XXXVI. Ejus incredibilis arrogantia, 360. XXXVII. Item aliae blasphemiae, 360. XXXVIII. Recentiorum haereticorum cum ipso antiqua cognatio, 360. XXXIX. Hagiomachus fuit, *ibid.* & Anabaptista, *ibid.* & seq. Novos ritus introduxit, *ibid.* Non tantum doctrina, sed moribus etiam fuit impurissimus, 360. XLI. Diu supervixit, *ibid.* Ejus discipuli, 360. XLII. Ejusdem scripta qualia, *ibid.*
- Eunomius Episcopus Samosatenus Arianus, 370. XI.
- Eunomius ordinatur Episcopus Cyzicenus, 366. XXII.
- Eunomii factus & horrendae blasphemiae, 366. XXIV.
- Eunomii tumorem mentis deprimit S. Basilius, *ibid.*
- Eunomii res gestae, 366. XXII. Ejus blasphemiae & mores, 366. XXIV.
- Eunomius alius Episcopus Samosatae, *ibid.*
- Eunomiani haeretici dicti Hagiomachi, 360. XXXIX. Dicti Trogloditae, 360. XLI.
- Eunomianos etiam Ariani detestabantur, 378. XXXIII.
- Eunomiani edicto Gratiani damnati, *ibid.*
- Evodius Consul quid cum Martino, 386. XXXI.
- Evoltius diaconus relegatus in Oasim, 370. XII.
- Evortius Episcopus Aurelianensis, 374. XII.
- Euphemitae haeretici, 361. XXXV.
- Euphrates fluvius in Tigrim fossa deductus, 363. XLV.
- Eusignius Martyr Antiochiae sub Juliano, 362. CXXXVI. CXXXIV.
- Euppsychius Martyr incensor templi Fortunae, 362. LIII.
- Euppsychii martyrii causae, *ibid.*
- Eusebius Samosatenus Episcopus Meletium ad Sedem Antiochenam promovit, 360. XLVIII. Mira ejus constantia, 360. XLIX.
- Eusebius Episcopus Bononiensis cultor virginittatis, 377. XI.
- Eusebius Bononiensis Episcopus interfuit Concilio Aquilejensi, 381. LXXXII.
- Eusebii Episcopi Caesareae Cappadociae electio ipso invito, 362. L. & seq.
- Eusebius infensus Basilio, 362. LVII.

- Eusebius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ redarguitur, a Gregorio Nazianzeno, 362. LX.
 Eusebius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ interfuit Synodo Tyanensi, 365. XXVIII.
 Eusebius reconciliatur Basilio, 365. XXXI.
 Eusebius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ fovet Basilius, 366. XVII.
 Eusebius Episcopus Cæsareæ moritur, 369. XLI. Succedit ei Basilius, *ibid.* & *seq.*
 Eusebius Eunuchus Arianus præfectus cubili Imperatoris Constantii necatur, 361. X.
 Eusebii Præfecti in Basilius persecutio, 370. LVII.
 Eusebius Præfectus interficiendus a populo liberatur a Basilio, 370. LXI.
 Eusebius Martyr Hadrianopoli sub Juliano, 362. LXXX.
 Eusebius Martyr Gazensis, 362. CXXXVIII.
 Eusebii Samosatani laudes per Gregorium Nazianzenum, 369. LIII.
 Eusebius Samosatenus pulsus in exilium in Thraciam, 370. VIII.
 Eusebius exulans a Gregorio Nazianzeno litteris salutatur, 370. IX.
 Eusebius clam subducit se a suis exulaturus; ne impediretur, 370. VIII.
 Eusebius Samosatenus in habitu militari lustrat Ecclesias Orientis, 370. XIV. Ad ipsum Basilius litteræ, 370. XV.
 Eusebii Samosatani requiruntur litteræ ad Occidentales, 371. XIV.
 Eusebius Samosatenus novos ordinat Episcopos, Acacium Berœæ, Theodotum Hierapolis, Eusebium Chalcedis, Isidorum Cypri, 378. XLVIII.
 Eusebii Samosatani martyrium, 378. XLIX. Occisus a femina Ariana, *ibid.*
 Eusebii Samosatani legatio pro restituendis Ecclesiis, 378. XLVII.
 Eusebius Vercellensis venit Alexandriam ad Concilium, 362. CLXVI.
 Eusebii Vercellensis subscriptio cum fidei professione, 362. CCIIL.
 Eusebius Vercellensis legatus ad erigendas Ecclesias collapsas, 362. CCVI.
 Eusebii Vercellensis reditus in Italiam, 362. CCXXVI. Ejus laudes, *ibid.*
 Eusebius & Asterius legati ex Concilio Alexandrino ad Antiochenos, 362. CXCHL. & *seq.*
 Eusebii res gestæ post reditum, 362. CCXXXVI.
 Eusebius Vercellensis visitat Ecclesias Orientis, 362. CXXII.
 Eusebius commotus in Luciferum, 362. CCXIII. Causa recens, *ibid.* & *seq.*
 Eusebii Episcopi Vercellensis res gestæ, 362. CCXXXVI.
 Eusebii Vercellensis obitus, 371. CXVI. Idem Confessor a majoribus dictus, 371. CXVII. An dicendus sit vere Martyr, 371. CXIX.
 Eusebii Vercellensis vitæ censura, 371. CXVIII.
 Eusebii scripta, 371. CXIX. Ejus miracula post obitum, 371. CXX.
 Eustachius, Elpidius, Marcellus, & socii Martyres sub Juliano, 362. XXV.
 Eustathii Monachi hæreses, 361. XLIII. & *seq.*
 Eustathius Episcopus Sebastenus nequaquam auctor Monachorum Armeniæ & Ponti, 361. XLV. Non tantum non auctor monachorum, sed nec ipse Monachus, 361. XLVIII.
 Eustathius pro Eutacto in Commentario Basilius de Regulis mendose scriptus, 361. LIII.
 Eustathius Macedonianus Episcopus, 362. CCXXXVIII.
 Eustathius a Basilio recipitur cum professione fidei Catholica, 371. XXXVI.
 Eustathius rursus Catholicam fidem deserit, 371. XLII.
 Eustathius Sebastenus legatus cum aliis Romam ad Liberium Papam, 365. VIII.
 Eustathius recipit suam Ecclesiam litteris Liberii Papæ, 365. XV.
 Eustathius Sebastenus exhibet Synodo Tyanensi litteras Liberii Papæ, 365. XXXII. Sedem recepit, *ibid.*
 Eustathii Sebasteni res gestæ ante & postea cum reversus est in suam Ecclesiam, 365. XXXIII.
 Eustathius cur recurrit ad Romanum Pontificem, 365. XXXV.
 Eustathius Episcopus Antiochenus quo tempore vixit, 370. XXIX.
 Eustathius rursus in hæresim lapsus fruit calumnias Basilio, 371. XLII.
 Eustathii simulatio detecta, 371. XLIV.
 Eustathius Sebastenus olim Romæ receptus qualis esset, 372. V.
 Eustathii Sebasteni causa ab exordio repetita, 372. VII.
 Eustathius sæpe lapsus, & sæpe receptus, 365. XXXIII. 372. VII.
 Eustochium filia S. Paulæ, 382. XL. Laudatissima virgo, 382. XLIV.
 Eutactus Monachus Armenus hæresiarcha, 361. LIII.
 Eutactus & Eustathius confusa nomina, *ibid.*
 Euthymius procurat exilium Ambrosii, sed ipse exulavit, 387. II.
 Euthymii in Ambrosium audacia divinitus punita, *ibid.*
 Euzoii duo, ambo Ariani, 366. XXX.
 Euzoii Episcopus Arianus Antiochiæ, 362. CCXIII.
 Euzoii Arianus Episcopus Antiochenus agit contra Athanasium, 363. CXLVI.
 Euzoii Ariani Episcopi Antiocheni obitus, 377. X.
 Euzoii Episcopus Cæsareæ Palæstinæ, 366. XXX.
 Excommunicationis pœna, 370. XCII.
 Excommunicatio jaculata ab Athanasio in Præfectum Libyæ, 370. XCI.
 Excommunicatis communicare non licet, 386. XXIX.
 Excommunicato quæ denegentur, 370. XCII.
 Exequias Christianorum vetat Julianus die agi, 363. XX.
 Exercitus Juliani quasi momento redditus Christianus, eligit Christianum Imperatorem, 363. CXVI.
 Exercitus Romanus premitur angustiis in Perside, 363. XLVI. & *seq.*
 Exercitum ad vincendum armat religio, 378. XVI. XIX.
 Exilium Meletii, 370. LXVII.
 Exilium irrogatum a Valente omnibus Episcopis Catholicis, 370. I.
 Exorcizare parietes & pavimenta Catholicorum opus Donatistarum, 362. CCLXXVI.
 Exucontii hæretici, 360. LI.
 Exules sub Constantio restituti a Juliano, 361. XIII.
 Exules sub Constantio recipiunt sua a Juliano, 361. XVII.
 Exploratores Basilius doctrinæ, 371. LIX.

F

- Fabia Paulina uxor Prætextati, 384. VI.
 Fabri filius parat loculum Juliano, 363. XXXII.
 Faces ardentes in funere Christianorum, 368. X. 381. XLI.
 Fægadius Episcopus in Gallia, 374. XII.
 Fames ingens in Oriente sub Valente, 367. XXXIII.
 Factus insimulatus Basilius an jure, 372. XXXII.
 Factus insimulata Romana Ecclesia an jure, *ibid.*
 Faustina secunda uxor Constantii, ei Filiam post-
 humana

- humam Constantiam dictam peperit, 361. XIV.
 Faustinus schismaticus fivet Ursicino, 367. XIV.
 Federicus Metius translator epistolæ Juliani, 362. CLVI.
 Felix Diabensis Donatista, 362. CCLXVI.
 Felix Idicrensis Donatista pessimus, 362. CCLXVII.
 Felix Præfectus Ærarii dira passus ob sacrilegium, 362. CV. CIX.
 Felicitas Episcopi Treverensis ordinatio, 386. XXIX. XXXVIII.
 Felicissimus Priscillianista occisus cum Priscilliano a Maximo, 385. XXIV.
 Felicitas nobilis Romana discipula S. Hieronymi, 384. II.
 Femina Vercellensis septies ietæ historia, 367. XXII. & seq.
 Feminarum peregrinatio reprehenditur, 386. XLIX.
 Feminae deceptæ a Priscillianistis, 381. CI. Vicitæ a Patribus convenire in sacris cum viris, 381. CV.
 Femina Christianæ magna constantia, 370. LXXVII.
 Femina strigæ magæ, 382. XX.
 Festi Proconsulis idololatæ miserandus interitus, 381. XX.
 Festi dies Juliani Imperatoris initio ubique Gentium ritu celebrabantur, 361. I.
 Festum ab Alexandrinis statutum ob evasum periculum ex maris excrecentia, 365. XXXIX.
 Fidei arma contra hostes Christianis sumenda, 378. XVI.
 Fidei decretum semel sancitum Pontifex Romanus numquam mutat, 373. XXI.
 Fides Catholica eadem semper nec mutanda, 360. IV. & seq.
 Fides hæreticorum temporanea, *ibid.*
 Fides Catholica omnia secum bona affert, 381. XII.
 Fidei Catholicæ commendatio, 370. LXXXVII.
 Fides sanctorum Patrum custodienda, 363. CXXXVI.
 Fidei Christianæ propagatio tempore persecutionis Arianæ, 372. CII. & seq.
 Fidei professio Catholica ex Concilio Illyriciano, 365. XX. & seqq.
 Fidei professio Paulini Antiocheni Episcopi, 363. CXLIX.
 Fidei professio Auxentii, 369. XV.
 Fidei professio Catholica oblata a Macedonianis Liberio Papæ, 365. VI.
 Fidei confessio Basilii ad Julianum data, 362. VII.
 Fidei regula firmata in Concilio Antiocheno, 378. XLIV.
 Fidei veritatem dæmones confitentur, 387. XL.
 Fidei causas ab Episcopis tractandas, 386. XVI. & seqq.
 Fides Catholica armat milites ad vincendum, 378. XVII. XXVIII. 379. XII.
 Fides Catholica cum impugnatur, barbari insurgunt, & superant, 376. VIII. 378. XVIII. XX. XXVIII.
 Fides Christiana cum magis conculitur, tunc solidius firmatur, 362. CLXI.
 Fides Catholica contra Arianos testata miraculis Antiochiæ, 370. LXXII. LXXVII.
 Fides Nicænæ Synodi ab Athanasio celebratur, & narratur, 363. CXXXV.
 Fides Occidentalium concors sub Liberio, 365. XIV.
 Fidicinæ & psaltriæ lege Theodosii prohibita, 385. XXXVII.
 Filii Valentiniiani, & filia, 375. VI.
 Firmi presbyteri martyrium sub Valentiniiano, 372. CXIV.
 Firmus noluit hominem prodere apud se latitantem, *ibid.*
 Firmus tyrannus in Africa, 373. XXXV. Oppugnat eum Theodosius senior, *ibid.* Eiusdem obitus, 373. XXXVI.
 Flacilla nominanda est quam Græci Placillam dixerunt, 385. XXXV. Alia ei cognomen, 385. XXXVI.
 Flavix Jovinæ epitaphium, 367. I.
 Flaviani adversus Paulinum & Apollinarem oratio, 378. XXXVII.
 Flaviani Episcopi Antiocheni causa iterum ventilata Constantinopoli, 383. XXXII.
 Flaviani prudentia in detegendis Massalianis, 383. XXXVII.
 Flavianus expræf. relegatus ad Aquas Taurinas, 362. CCLIII.
 Flavianus Episcopus exulante Meletio quid præstiterit, 370. LXIX.
 Flavianus per calumniam Paulinum accusavit, 378. XXXIX.
 Flavianus & Diodorus curant Ecclesiam Antiochenam post Exilium Meletii, 370. LXIX. LXXV.
 Flavianus quid cum Paulino, 378. XXXVII.
 Flavianus ordinatus successor Meletii in Synodo Constantinopolitana, 381. XLII. LI. LV.
 Flavianus Episcopus Antiochenus eligitur, 381. LI. Eam rem indignatur Damasus, 381. XCVII. Non tamen anathematizat, sed tolerat, 382. XVI. 386. LIV.
 Flavianus profectus Constantinopolim ad Synodum, 382. XLVIII.
 Flavianus simul cum Chrysofomo docet Antiochiæ, 386. LVI.
 Flavianus ab Angelo admonitus de Ordinatione Chrysofomi, 386. LIV.
 Flavianus cum concionatur Antiochiæ, ei defert Joannes Chrysofomus, 386. LVI.
 Florentius Consul fugitivus, 361. VII.
 Florentius Comes quid sub Juliano, 361. VIII.
 Florentius Aquilejensis monachus laudatur, 372. XLII.
 Florentius Puteolanus schismaticus, 381. III.
 Fœdus cum Persis initum a Joviano, 363. CXIX. Fœderis conditiones, 363. CXX.
 Fœdus Theodosii cum Maximo, 386. I.
 Fœnerari vetitum in Romana Synodo, 382. XX.
 Fons baptismalis in Vaticano a Damaso extructus, 384. XXIV.
 Fons atrii basilicæ Vaticanæ, 384. XXV.
 Fontes exsiccati ob Juliani impietatem, 362. CXVI.
 Formula illa, & quod excurrit, quid importet, 368. XV.
 Fortunæ ara in Palatio a Juliano erecta, 362. XXXVII.
 Forum Ecclesiasticum illibatum vult Theodosius, 385. XXXI.
 Forum sæculare clerici vitent, 369. XL.
 Fossa ab Euphrate in Tigridem deducta, 363. XLV.
 Fratres appellati aliquando schismatici & hæretici a Catholicis, 368. XIII.
 Frumentum Hierapolitis a Juliano ademptum, 362. CCLXXXI.
 Fuga Gregorii in solitudinem, 371. C. Revocatur a patre, 371. CI.
 Fuga Basilii, ne crearetur Episcopus, 369. XLV.
 Fuga Hilarionis a persecutione, 362. CXLI.
 Fulgura in pluviam fecit Deus, cum dispersisset linguas super Apostolos pluit, 361. pag. 34.
 Funarius appellatus pater Valentiniiani, 364. V.
 Funera Christianorum magi die prohibet Julianus, 363. XX.
 Funeris honorem moriens haberi sibi vetuit Ephræm, 378. XIV.
 Funus Constantii Imperatoris, 361. XXV.
 Funus infame Juliani Apostatæ, 363. LXIX.

Funus Cæsarii ritu Christiano, 368. X.
 Funus Meletii sumptuosum, 381. XLI. Luminaria in eo, *ibid.*
 Funus ingens in exercitu Romano, 363. XLIX.
 Furor Juliani quam vehemens, 362. XL.

G

G Alatae Martyres, 362. LXXII. & *seqq.*
 Galates filius Valentis, 370. LI.
 Galilæus Christus a Juliano dictus ignominiae causa, 363. LVII.
 Galilæi dicti a Juliano Christiani, quos fugillat ad contemptum, 361. XIX.
 Galilæi a militia reiecti lege Juliani, 362. CC-LXXXIV.
 Galilæorum amentia, in ore Juliani frequens, 361. XV. XIX.
 Galilæorum nomine carpuntur Christiani, 362. LXXXIX.
 Galla nupta Theodosio, 387. LVIII.
 Gallicanus Consularis quid passus sub Juliano, 362. CCL.
 Gallicani Consularis egregium Christianitatis exemplum, *ibid.*
 Gallorum Martyria sub Juliano, 362. CCLVI.
 Gangrensis Synodi tempus, 361. XLIV.
 Gaudentii Episcopi Brixiani electio, 386. VII. Ejus res gestae & peregrinatio, *ibid.*
 Gaufridi de rebus Britannicis libri censura, 383. III.
 Gaza Syriae civitas, 362. CXXXVII. Christianis infensissima fuit, 362. CXXXVIII.
 Gazae incensae ecclesiae a Judæis sub Juliano, 363. VI.
 Gazenses Gentiles persequuntur Christianos, 362. CXXXVIII. CXLI.
 Gazenses a Juliano exagitati, 362. CXXXVIII. Ejus Martyres, *ibid.* & *seq.*
 Gazensis Ecclesia & Mijumatensis unita, 362. CXXXVII.
 Gazensium Martyrum Reliquiae, 362. CXXXVIII.
 Gelasius nullam praeogativam cognovit Sedis Constantinopolitanae, 381. XXXV.
 Gennadii error de temporibus Ticonii, 368. XXIII.
 Gentiles contra Christianos ex licentia Juliani ubique armantur, 362. CXXXIX.
 Gentiles Alexandrini agunt contra Athanasium, 362. CCXXXIX.
 Gentiles ausi sacrificare & aras erigere sub Gratiano, 376. II.
 Gentiles idolorum cultores legibus Theodosii cohibiti, 381. CXVI.
 Gentiles a Joanne Chrysostomo ad fidem conversi, 386. LXIII.
 Gentiles exultant de Maximi imperio, & illi favent, 383. V. 387. XXXIII.
 Gentiles Romanos Senatores Maximus spe demulcet, 383. VI.
 Gentiles Orgia celebrantes Apollonii oratione immobiles fiunt, 362. CLX. Eadem liberati ad Christum convertuntur, 362. CLXI.
 Gentiles exultant ob victoriam de Valente, 378. XXXVI.
 Gentiles frustra ob Valentem haereticum victum exultant, 378. XXXVII.
 Gentiles Senatores legationem mittunt pro cultu deorum, 382. XLVI.
 Gentiles quid in Ecclesiam Alexandrinam, 372. LXIX.
 Gentiles Senatores Romani Maximo favent adversus Gratianum, 383. V. Scommatibus Maximo Imperium augurantur, 383. VI. Venientem excipiunt summa cum lætitia, 387. LXVII.
 Gentilibus imperare recusat Jovianus, 363. CXVI.

Gentiles ægre ferunt Jovianum Imperatorem creatum, 363. CXIV. Saporis Persae malunt quam Joviano Christiano parere, 363. CXV.
 Gentiles derident Jovianum Imperatorem, 363. CXXIII.
 Gentilis hominis querela in Christum de obitu Juliani, 363. LXVII.
 Gentilium templa & sacra a Juliano restituta, 361. XIX.
 Gentilium in nostros sub Juliano sævitia, 362. CXLV. Carnes Martyrum edunt, 362. CXLVIII.
 Gentilium res collapsae Romae sub Gratiano, 383. V. Restituuntur a Maximo, 387. LXIV.
 Gentilium Romae res collapsae, 383. V.
 Gentilium superstitio sub Valentiniano reviviscit, 376. III. Etiam viget sub Valente, 377. I.
 Gentilium turpitudine sacrorum prae-textu, 362. XIX.
 Gentilium Syrorum grassatio in Christianos, 362. CXLV.
 Gentilium turpitudine in prostituendis suis virginibus, 362. CL.
 Georgius post Concilium Antiochenum ecclesiam Alexandrinam dire vexat, 360. LVIII. Pueros quantumvis invitos Clericos ordinat, *ibid.*
 Georgius Arianorum Episcopus quae passus ab Alexandrinis, 362. CLXII.
 Georgius detexit abominaciones Aegyptiorum deorum, 362. CLXIII.
 Georgius Arianus minime adnumerandus inter Martyres, 362. CLXV.
 Georgii Episcopi Ariani scelera patrata, *ibid.*
 Georgii necem ægre ferre simulat Julianus, 362. CLXVI. Arguit leniter de ea Alexandrinos, *ibid.*
 Georgii libros omni studio perquirat Julianus, 362. CLXX.
 Georgii Episcopi Ariani bibliotheca, *ibid.*
 Gernidii Semiariani adversus Arianos epistola, 366. XXVII.
 Gerontii diaconi magiae, 364. II.
 Gervasii & Protasii corpora S. Ambrosio revelata, 387. XXXVII.
 Gervasii & Protasii translatio, & miracula in ea edita, *ibid.* Inventio, *ibid.* Eorum reliquiae ad varias Ecclesias mittuntur, 387. XLII. Romae basilica iisdem statuitur, *ibid.*
 Getarum nomine Gothi intelliguntur, 370. CXVI.
 Gildo tyrannus in Africa, 373. XXXVI.
 Gildo Firmii frater Donatistis favet, *ibid.*
 Gildonianus cognominatus Optatus Donatistarum Episcopus, *ibid.*
 Gladiatoresne sint qui sunt ex familia Imperatoris, 367. I.
 Gloria Patri, &c. in fine cujusque Psalmi dicendum, cautum Concilio Romano, 382. XXI. Orientalis Ecclesia in fine Hymnorum addere consuevit, *ibid.* Et ejus exemplum S. Ambrosius in Ecclesia Mediolanensi secutus, *ibid.* & 387. XV.
 Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto, vel in Spiritu sancto, vel & Spiritui sancto, 371. LXXII.
 Glorificationis Hymnus quomodo a diversis pronunciari solitus, *ibid.* & *seq.*
 Gnostici haeretici ex Aegypto in Hispanias, 381. XCVIII.
 Gnostici tentant Epiphanium, 372. CIX.
 Gnosticorum nonnulla instituta, 381. CIV. & *seq.* Et dogmata, 381. CXIII.
 Gog & Magog pro Gothis ab Ambrosio recepti, 378. XVII. XIX.
 Gordiani Vicarii Urbis Romae sub Juliano martyrium, & aliorum, 362. CCLIV.
 Gordiani Martyris sepulcrum juxta Epimachum, *ibid.*
 Gothia Audiana haeresi inficitur, 370. CXIV.
 Gothi Getae vocati, 370. CXVI.

- Gothi martyres, 371. CXIV.
 Gothi quando Ariani facti, 370. CIX. Et quando Christiani, 370. CX.
 Gothi signo Crucis prælato vincunt Athanaricum, 370. CXVI.
 Gothi magno Romani Imperii damno permitti sunt Istrum transire, 376. VII.
 Gothi sub Valente Orientem depopulantur, 377. IV.
 Gothi Valentem vincunt, 378. XXV.
 Gothi fœderati in diversis locis occidi iussi, 378. XXX.
 Gothi superati a S. Episcopo Acholio, & fugati, *ibid.*
 Gothi devastant Thracias & Græcias, 378. XXXII.
 Gothi victi a Theodosio, 379. IV.
 Gothi in amicitiam recepti a Gratiano, 379. VI.
 Gothi subdunt se Romano Imperio, 381. X.
 Gothi ab Athanarico martyrio coronati, an Catholicici fuerint, 370. CXI. & *seqq.*
 Gothorum Ecclesia persecutionem passa ab Athanarico, 370. CV. & *seqq.*
 Gothorum bellum civile, 370. CVIII.
 Gothorum bella ab Ezechiele prædicta, 378. XVII. An hoc probetur, 378. XIX.
 Gothorum Episcopi Theophilus & Ulphilas, 370. CX. Et Nicetas, 370. CXVI.
 Gothorum qui tantum facti sint Ariani, 370. CXIII.
 Gothorum Ecclesia florens, 370. CXVI.
 Gothorum Ecclesia a Niceta excolitur, *ibid.*
 Gothos litteras Ulphilas docuit, easque primus apud eos invenit, 370. CX. & *seqq.*
 Gothica expeditio Valentis, 364. CXV. Belli exitus, 366. III.
 Gothicum bellum triennale, *ibid.*
 Gothicum bellum cum Valente pace sedatum, 370. LXVII.
 Gracchus Præfectus P. five V. demolitur idola, 383. V.
 Græciæ illatæ clades a Gothis & aliis barbaris, 378. XXXII.
 Græcorum schismaticorum & Donatistarum eadem consuetudo, 362. CCLXXVI.
 Grandinis plaga, qua Oriens afflicta est sub Valente, 367. XXXII.
 Grata filia Valentiniani, 375. VI.
 Gratianus pater Valentiniani senioris cognomento Funarius, 364. V.
 Gratianus creatus Augustus, 367. XX.
 Gratianus post obitum patris cum Valentiniano puero imperat, 375. VI.
 Gratianus Valentiniano honorem Consulatus concedit, 376. I.
 Gratianus adversus hæreticos edit legem, *ibid.* & 378. XXXIII.
 Gratianus prohibet hæreticos conventus agere, 376. I.
 Gratianus quid de ecclesiastico iudicio rescripsit, 376. VI.
 Gratianus mittit copias ad Valentem adversus barbaros, 377. IV.
 Gratiani lex adversus Donatistas, qua prohibentur rebaptizare, & restituere jubentur ecclesias, 377. VI.
 Gratiani lex contra Manichæos, *ibid.*
 Gratiani lex adversus Arianos, 378. XXXIV.
 Gratiani rescriptum de immunitate clericorum, 377. XV.
 Gratianus in expeditione bellica adversus Gothos positus, petit ab Ambrosio libros de fide, 377. XV.
 Gratiani pietas, 378. XVI.
 Gratianus bellum auspicatur quærit fidem pro defensione & armis, *ibid.*
 Gratiano certa victoria prædicta ab Ambrosio, 378. XVII.
 Gratiani & Valentiniani insignia exercitus, 378. XVIII. *Ann. Eccl. Tom. V.*
- Gratiani exercitus quibus constaret, *ibid.*
 Gratianus ingentem victoriam de barbaris consecutus, 378. XXI.
 Gratianus Alemannos in Gallia debellat, *ibid.*
 Gratianus favet Catholicis, edictum pro illis dat post obitum Valentis, 378. XXXII. Revocat exules, *ibid.*
 Gratianus jubet reddi ecclesias Catholicis, 378. XXXIV.
 Gratiani religio, 379. I.
 Gratianus delegit Theodosium Imper. 379. III.
 Gratianus vincit Alemannos, 379. VI.
 Gratiani victoria Ambrosii precibus adscribenda, 379. VII. Piorum vota pro Gratiano, 379. VIII.
 Gratiani litteræ ad Ambrosium, 379. IX.
 Gratiani lex adversus hæreticos, 379. XI.
 Gratiani lex de collatione clericorum, 379. XIII.
 Gratianus Princeps Christianissimus dicitur, 379. X.
 Gratianus petit ab Ambrosio de Spiritu sancto tractationem, *ibid.*
 Gratianus annuit petentibus agi Concilium Aquilejæ, 380. XIX.
 Gratiani rescriptum adversus Ursicinum schismaticum ad Aquilinum, 381. II.
 Gratianus pro Gnosticis rescribit, 381. CX.
 Gratianus nesciens favet Priscilliano, *ibid.* Luit pœnas concessi rescripti, *ibid.* & 383. XX.
 Gratiani, Valent. Theod. leges de basilicis contra Manichæos & mendicantes validos, 382. LXVII.
 Gratianus contra Maximum parat copias, 383. II.
 Gratianus nomen respuit Summi Pontificis, 383. V.
 Gratianus Præfecto Urb. de Gentilium superstitione jurisdictionem tribuit, *ibid.*
 Gratianus injuste Commodo comparatus ab Ammiano, 383. XI.
 Gratianus proditus a suis occiditur, 376. V. 383. VII. Ætas & regni tempus, 383. VIII.
 Gratiani probatissimi mores, 383. IX.
 Gratiani amicos persequitur Maximus, 383. XII.
 Gratianus excusatur ob decreta pro impiis, 383. XX.
 Gratiani ultimum adversus hæreticos & apostatas edictum, *ibid.*
 Gratianus Theodosii ex Flacilla filius, 385. XXXVI.
 Gregorius Nazianzenus Constantium Imperatorem laudat, 361. XXI. In laudibus Constantii excedens ab Auctore excusatur, 361. XXVI.
 Gregorius Hispaniarum Episcopus idem cum Eliberino, 371. CXXI.
 Gregorius Episcopus Eliberinus conjungitur Lucifero Calaritano, *ibid.* Quid pro eo Theodosius, 371. CXXII. A Theodosio liber dimissus, 371. CXXIV.
 Gregorius Eliberinus libellum de fide ad Galam Placidiam dedit, *ibid.*
 Gregorius Eliberinus gloriatur de fide servata, *ibid.*
 Gregorius Eliberinus recantat palinodiam, 371. CXXIV.
 Gregorius Eliberinus cur Orthodoxorum præconiis celebratus, *ibid.*
 Gregorii Eliberini res gestæ cum Osio reseruntur, 371. CXXV.
 Gregorius Nazianzenus una cum Basilio tentatus a Juliano, 362. VII.
 Gregorius Nazianzenus quid ad Cæsarium fratrem agentem apud Julianum, 362. VIII. & *seqq.*
 Gregorii Nazianzeni vitæ institutio cum Basilio, 362. LIV.
 Gregorius Nazianzenus proficiscitur cum Basilio in eremum, 362. LIX. LXV. 363. LXXXII.

- Gregorius Nazianzenus agit apud Eusebium pro Basilio, 362. LX.
- Gregorii Nazianzeni epistola ad Eusebium, *ibid.* In ea Eusebii cum Basilio inimicitiam arguit, *ibid.*
- Gregorius Nazianzenus ordinatus invitus præsbyter, 362. LXV.
- Gregorii ordinationis in præsbyterum tempus, *ibid.*
- Gregorii de Basilio mirum desiderium, 362. LXVI. Ab eo ad eremum vocatur, *ibid.*
- Gregorii Nazianzeni epistola ad Basilium, 362. LXVII.
- Gregorii prima secessio, 362. LXVIII.
- Gregorii pietas erga parentes, 362. LXVI.
- Gregorii cum Basilio joci per litteras, 362. LXIX.
- Gregorii & Basilio tempus profectionis in eremum, 362. LXXII.
- Gregorii Nazianzeni invectiva in Julianum prohibentem Christianos scientias discere, 362. CCXCV.
- Gregorii Nazianzeni invectivæ duæ in Julianum, 363. LXXVII. Ex earum secunda multa in eum referuntur, *ibid.*
- Gregorii Nazianzeni elegans apostrophe in Julianum, *ibid.* & *seqq.*
- Gregorius & Basilius a Juliano destinati ad necem, 363. LXXX.
- Gregorius Nazianzenus quid in eremo cum Basilio, 363. LXXXII.
- Gregorius virtutum cultor, 363. LXXXIII. Ejus in solitudine vitæ institutum, 363. LXXXIV.
- Gregorius seorsum habitat a Basilio, 363. LXXXV.
- Gregorii in eremo epistolæ ad Basilium, 363. LXXXVI. & *seq.*
- Gregorius & Basilius in eremo austerum vitæ genus sectati, 363. LXXXVI. Describitur locus eremi, 363. LXXXVII.
- Gregorii cum Basilio in eremo vitæ ratio, 363. LXXXV.
- Gregorii exercitia corporalia, 363. LXXXVII. LXXXIX.
- Gregorius petente Basilio explicabat illi Psalmos, 363. XC.
- Gregorii epistola ad Basilium de rebus in eremo gestis, 363. LXXXVI.
- Gregorii Nazianzeni & Basilio distincta officia, 363. XCI.
- Gregorius quanti esset apud Basilium, 363. XCII.
- Gregorii modestia in corrigendo quod non probaret, 363. CVIII. & *seq.*
- Gregorius Episcopus Nazianzenus senior interfuit Concilio Tyanensi, 365. XXVIII.
- Gregorius Nazianzenus ad subveniendum Orientali Ecclesiæ ab eremo revocatur, 366. VI.
- Gregorius Nazianzenus & Basilius vocantur ex eremo ob persecutionem Valentis, *ibid.*
- Gregorii epistola ad Bosphorium de suo reditu, 366. VII.
- Gregorius Nazianzenus reversus habuit Apologiam de fuga sua, 366. VIII.
- Gregorius non est factus Episcopus Nazianzenus, sed adjutor patris, 366. X.
- Gregorius munus concionandi arripuit, 366. XI.
- Gregorius Nazianzenus curat abstrahere Basilium ex eremo, 366. XII.
- Gregorii Nazianzeni de plaga grandinis oratio, 367. XXXII.
- Gregorius Nazianzenus scribit ad fratrem a terramotu liberatum, 368. VIII.
- Gregorii pro Cæsario defuncto oratio, 368. XI.
- Gregorius Nazianzenus agit omnibus viribus ut Basilius eligeretur Episcopus, 369. XLVIII.
- Gregorii Nazianzeni epistola ad Basilium de electione ejus, 369. XLVII.
- Gregorii de futura Basilio electione vaticinium, 369. XLVIII.
- Gregorius Nazianzenus epistolam dat ad Eusebium Samosatenum pro electione Basilio, 369. LIII.
- Gregorius audita electione Basilio cunctatus ad eum accedere, 369. LVI.
- Gregorii epistola ad Basilium electum, 369. LVII.
- Gregorius hortatur Basilium non timere adversarios, 369. LVIII.
- Gregorius Nazianzenus ad Basilium se confert, usus moderatione ac verecundia, 369. LIX.
- Gregorius Nazianzenus reprehendit Gregorium Nyssenum quod nimium studeret eloquentiæ, 369. LXVI.
- Gregorius litteris occurrit Eusebio Samosateno exulanti, 370. IX.
- Gregorius Nazianzenus consolatur litteris Gregorium Nyssenum exulantem, 370. XVIII.
- Gregorius Nazianzenus non despicit Apollinarem antequam dampnaretur, 371. L.
- Gregorius & Basilius hæresis insimulantur, 371. LXI.
- Gregorius Nazianzenus admonet Basilium de his quibus accusaretur ab aliis, *ibid.*
- Gregorius & Basilius in convivio acerbe profcinduntur, 371. LXII. Cum alter hæresis, alter tolerantiae malæ accusatur, *ibid.*
- Gregorius Nazianzenus egregiam habuit orationem pro Basilio hæresis insimulato, 371. LXIV.
- Gregorius Basilium defendit, *ibid.*
- Gregorii & Basilio in concionando distincta ratio, & dictio, 371. LXVII. LXXXI.
- Gregorius Nazianzenus vocatur a Basilio, 371. LXXX.
- Gregorius Nazianzenus subjectus Anthimo, 371. LXXXV.
- Gregorius Sedi Sasmorum præficitur a Basilio, 371. LXXXVI.
- Gregorius recusat præfecturam, 371. LXXXIX. Succenset ea de causa Basilio, *ibid.*
- Gregorii querelæ in Basilium ob Sedem Sasmorum, 371. LXXXVIII.
- Gregorius Nazianzenus expostulat litteris Basilio de Sede Sasmorum, 371. LXXXIX. & *seq.*
- Gregorius cogitur tandem accipere Sedem Sasmorum, 371. XC. Ejus ordinatio facta coram Basilio & patre Gregorii, *ibid.*
- Gregorius Nazianzenus orat coram Basilio, patre suo, & Gregorio Nysseno, 371. XCV. Se excusat, 371. XCIII.
- Gregorius tentatus ab Anthimo inhæret magis Basilio, *ibid.*
- Gregorio occupatis ab Anthimo Sasmis non datur locus accedendi ad suam Sedem, 371. XCIX.
- Gregorius succenset Bosphorio Episc. ob sui electionem, *ibid.*
- Gregorius iterum fugit in solitudinem, *ibid.*
- Gregorius a patre revocatur ad curam Ecclesiæ Nazianzenæ, 371. CI.
- Gregorii Nazianzeni natalis contigit ante Episcopatum patris, immo ante baptismum, 371. CII.
- Gregorii Nazianzeni ætas, 371. CIII.
- Gregorius suscepit regimen Ecclesiæ Nazianzenæ vivente adhuc patre, *ibid.* Qua conditione, *ibid.* An fuerit ordinatus Episcopus Nazianzenus, 371. CVI.
- Gregorius Nazianzenus Basilium factus arguit, 372. XXXII.
- Gregorius Nazianzenus post obitum parentis recedit, 372. LXII. Abiit Seleuciam ad Theclæ Memoriam, *ibid.*

- Gregorii Nazianzeni anathematismi contra Apollinarem, 373. XVI.
- Gregorius Nazianzenus Themistium carum habuit, 375. IX.
- Gregorius Nazianzenus quid in epistola ad Gregorium Nyssenum de Basilii obitu, 378. V.
- Gregorii Nazianzeni status post Basilii obitum, 378. VI.
- Gregorii Nazianzeni de obitu Basilii ad Eudoxium epistola, *ibid.*
- Gregorii de suo vitæ statu querelæ, *ibid.*
- Gregorius Nazianzenus Constantinopolim a Synodo mittitur, 378. L. Tempus ejus adventus illuc, 378. LI. Tempus commorationis Constantinopoli, 378. LII.
- Gregorius nonnisi coactus profectus Constantinopolim, 378. LIII.
- Gregorii Nazianzeni primum hospitium Constantinopoli, 378. LVI. Conversum in Ecclesiam Anastasiam, 378. LVII.
- Gregorius Nazianzenus clam docet Constantinopoli apud Nicobolum, *ibid.*
- Gregorii domus, ubi Constantinopoli docebat, in basilicam erecta, *ibid.*
- Gregorius cur Theologus vocatus, 378. LVIII.
- Gregorius primo ingressus Constantinopolim quæ passus, 378. LIX. Appetitus lapidibus, *ibid.* Raptus ad tribunal, *ibid.*
- Gregorii in hæreticorum persecutionibus & in adversis consolatio, *ibid.*
- Gregorii patientia in prædicatione verbi, 379. XIV. Ejus in docendo modestia, *ibid.*
- Gregorius Nazianzenus contemptui habitus atque derisus, 379. XVI. Ejus virtus innotescit in Oriente, *ibid.*
- Gregorium auditurus Constantinopolim venit Hieronymus, 379. XVII.
- Gregorius Nazianzenus Hieronymi magister, *ibid.*
- Gregorii modestia in docendo Hieronymum, 379. XX.
- Gregorii & Hieronymi comparatio, 379. XVIII.
- Gregorius Nazianzenus ignoravit Latinam linguam, 379. XXII.
- Gregorius laudes scripsit Maximi Cynici, 379. XXIV. Quæ illæ sint, 379. XXX.
- Gregorius postulatus a populo Episcopus Constantinopolis, 379. XXV.
- Gregorius laudat pro concione Episcopos Ægypti, *ibid.* Eisdem vituperat, 379. XXXII.
- Gregorius recantat palinodiam de laudato Maximo, 379. XXIX. Multa in eum, *ibid.*
- Gregorius a suburbano redit Constantinopolim, 379. XXXI.
- Gregorius Nazianzenus non patitur fieri Episcopus Constantinopolitanus, 379. XXXII.
- Gregorius conqueritur de Petro Alexandrino, *ibid.*
- Gregorio Nazianzeno favit Damasus Papa, 380. V.
- Gregorius quid contra Maximi scripta adversus se responderit, 380. IV.
- Gregorius cum Arianis mitius agit, 380. VI. Ob id reprehensus a populo, *ibid.* Quid in eum illi, 380. VIII.
- Gregorius cogitat de discessione, 380. IX. Cohibetur ne recedat, *ibid.*
- Gregorius Nazianzenus a Theodosio introducit in templum, 380. XIII.
- Gregorius dum ad templum ducitur, quid mirum acciderit, *ibid.*
- Gregorius tenuit collocari in throno, *ibid.*
- Gregorius a Sicario appetitus quid erga eum, 380. XIV.
- Gregorius miraculo ab Arianorum insidiis elabatur, *ibid.*
- Gregorius ab Episcopis ad hoc vocatis a Theodosio collocatur in Throno, *ibid.* & 381. XVIII.
- Gregorii electionis confirmandæ gratia Synodus convocatur, *ibid.* Confirmatur, 381. XXV.
- Gregorius Nazianzenus subscripsit Concilio Constantinopolitano, quo loco, 381. XXXIX.
- Gregorii Nazianzeni sententia de non eligendo successore Meletii ob pacem Ecclesiæ, sed non accepta, inde mala innumera, 381. XLIII. & seq.
- Gregorius passus invidiam, quod visus esset favore Occidentalibus, 381. XLIV. Eiusdem in eo constantia, 381. L.
- Gregorio adversantur Episcopi juniores, 381. XLV. & seq.
- Gregorius ægerrime fert electionem Flaviani, 381. LI.
- Gregorii electionem impugnant Ægyptii, 381. LIII. Non tamen odio Gregorii, *ibid.*
- Gregorius Nazianzenus concionatur in Synodo de pace custodienda, 381. LIV.
- Gregorius ob pacem Sedi renunciat, 381. LV. Cur hoc permittum a Synodo, *ibid.* Orationem habuit de sedis abdicatione, 381. LIX.
- Gregorius quanto tempore sederit, 381. LXI.
- Gregorius adit Theodosium Imperatorem, *ibid.*
- Gregorius qualem reliquerit Ecclesiam Constantinopolitanam, 381. LXIII.
- Gregorius convivio excipi solitus a Theodosio, 381. LVIII. Quomodo ibi esset, *ibid.*
- Gregorius publice petit missionem a Synodo, 381. LX. Apologia cum reprehensione, 381. LXI. Ultima salutatio, 381. LXIII.
- Gregorius ultimam habet orationem ad centum quinquaginta Episcopos, 381. LIX.
- Gregorius vitæ suæ rationem defendit, *ibid.*
- Gregorii modestia, *ibid.* & seq.
- Gregorium Nazianzenum discedentem nonnulli Episcopi ac lacrymæ populi consequuntur, 381. LXVI.
- Gregorius quando scripserit carmen de vita sua, 381. LXVII.
- Gregorius Constantinopolim ad Synodum revocatur, 382. IV.
- Gregorius Nazianzenus recusat venire ad Synodum, 382. VII.
- Gregorii res gestæ cum reversus est in patriam, 382. V.
- Gregorium Sede privatum fuisse rumor falsus sparsus, 382. VI.
- Gregorius curavit præfici Ecclesiæ Nazianzenæ Eulalium, *ibid.*
- Gregorius ægrotat, 382. VII.
- Gregorii litteræ, quibus se excusat venire ad Synodum, 382. VIII.
- Gregorius eum recuset venire ad Synodum, 382. VII.
- Gregorius Nazianzenus quid ad Posthuvianum de Synodo, 383. XXIV. De eadem Synodo ad Saturninum, *ibid.*
- Gregorius Nazianzenus auctor Theodosio faciendæ legis adversus hæreticos, 384. XXXVIII.
- Gregorius Nazianzenus scribit ad Nectarium adversus Hæreticos, 384. XXXIX.
- Gregorius Eleusium Præfectum non jejunantem redarguit, 384. XLII.
- Gregorius pater Gregorii Nazianzeni restitit Juliano, 362. XLVIII.
- Gregorius senior quid in electione Eusebii Episcopi Cæsareæ Cappadociæ, 362. LI. Restitit Præfecto, 362. LII.
- Gregorius senior per epistolam ad Cæsarienses datam suffragium dat, 369. L. Ibi Basilii laudes, *ibid.*
- Gregorii senioris epistola ad Episcopos de Basilii electione, 369. LI.
- Gregorius senior licet infirmus petit Cæsaream ob electionem Basilii, 369. LII. Operatur ut eligatur Basilii, *ibid.* & 369. LV.
- Gregorii senioris obitus, 369. LXII. Ætas, & tempus præfecturæ, *ibid.*

- Gregorii Nysseni Episcopatus, 369. LXIV.
 Gregorius Nyssenus antea conjugatus, *ibid.*
 Gregorius Nyssenus eloquentiæ studiosus nimis, ob id reprehenditur a Gregorio Nazianzeno, 369. LXV.
 Gregorius Nyssenus ab Arianis damnatus, 370. XVII.
 Gregorius Nyssenus exulare iubetur, *ibid.* Lustrat Ecclesias, 370. XVIII.
 Gregorius Nyssenus convenit Gregorium post ordinationem, 371. XCV.
 Gregorii Nysseni legatio in Arabiam ex Concilio Nicæno, 378. XLV.
 Gregorius Nyssenus Macrinam sororem invisit, & ejus funeri interfuit, *ibid.* Annulum ab ea accepit cum Igno Crucis, 378. XLVI. Scripsit ejus vitam, *ibid.*
 Gregorius Nyssenus librum de Anima & resurrectione scribit, *ibid.*
 Gregorii Nysseni in legatione res gestæ, 378. XLVII.
 Gregorius Nyssenus innotescit Hieronymo, 379. XX.
 Gregorius Nyssenus ad Synodum Constantinopolitanam venit, 381. XXI.
 Gregorii Nysseni fides laudata lege Theodosii, 381. LXXXV.
 Gregorius Nyssenus habuit orationem in funere Placillæ Augustæ, 385. XXXIII. Idem habuit panegyrim in funere Pulcheriæ infantulæ, 385. XXXIV.
 Gregorii Nysseni de peregrinatione sententia explicatur, 386. XLVIII.
 Gregorius Papa inexploratos habuit Eudoxianos hæreticos, 381. XXXI.
 Gregorii presbyteri in vita Nazianzeni error, 362. LIX.
 Gregorii Turonensis error de tempore obitus Hilarii, 369. XXII.
 Gulielmus Lindanus elucidator & confirmator rerum sanctæ Ursulæ, 383. IV.

H

- H Adriani Imper. numisma cum Iside, 363. XXV.
 Hadrianopolitani Martyres, 362. LXXX.

Hæresum certa nomina

- Hæresis Acaciana ex Ariana propagata, 360. XLIII. Ætii ex Ariana quoque propagata, *ibid.* Anomiana sex mera hæresis Ariana, 360. LI. Cyrtiana ex Ariana propagata, 360. XLIII. Duliana ex Ariana exorta, *ibid.* Euchaitarum unde originem suam duxerit, 361. XXXI. Eudoxiana, qualis fuerit, 360. XXXII. & *seq.* Eadem Eunomiana & Ætiana dicta, 360. XXXIV. Hæreseos Ariana germen, 360. XLIII. Eunomiana qualis, 360. XXXIV. Euphemitarum origo, & quid docuerit, 361. XXXV. Unde eadem appellata sit Martyriana, *ibid.* Exucontianorum ex ultima perfidia Arianorum enata, 360. LI. Macedonii, sive Macedoniana quid docuerit, 360. XVIII. Ejus propagatores, 360. XX. Cum Ariana conjuncta, 360. XXX. Ejusdem impugnatores, 360. XXIII. & *seqq.* Martyriana qualis, 361. XXXV. Massalianorum quando exorta, *ibid.* Quid docuerit, 361. XXXVI. Photiniana ex Ariana propagata, 360. XLIII. Item Psatyriana, *ibid.* Sataniana eadem quæ Massalianorum, & unde sic appellata, 361. XXXV. Trogloditarum, eademque Eunomiana qualis, 360. XLI.

Hæreses in Communi

- Hæreses ab Ariana progenitæ, 360. XLII.
 Hæreses ut cognoscantur regula Auctoris, 360. XXVIII.
 Hæresis occupat complures monachos, 360. XXVIII.
 Hæresum defensores & oppugnatores, qualis illa sit doctrina declararunt, 360. XXIV. & *seq.*
 Hæreses Apollinaris & Semiarianorum, 362. CLXXXV. In Synodo Alexandrina damnatæ, *ibid.*
 Hæreses Apollinaris colligi possunt ex Gregorii Nazianzeni anathematismis, 373. XVI.
 Hæresis Antropomorphitarum, 370. CXIV.
 Hæresis Artotyritarum, 373. XXXIV.
 Hæresis Ascodrogitarum, *ibid.*
 Hæresis Borboritarum, *ibid.*
 Hæresis Collyridiana unde dicta & deducta, 373. XXX.
 Hæreses Joviniani, 382. XXXV.
 Hæresis Passaloricitarum, 373. XXXIV.
 Hæresis Polemiana ex Apollinare deducta, 373. XXIX.
 Hæresis Priscilliani capita damnata, 381. CIII.
 Hæresis Priscilliani invalescit in Hispania, 381. XCV. & *seqq.*
 Hæresis convincitur ex consideratione promulgatoris ipsius, 382. XXXIII.
 Hæreses innumeræ vexant Ecclesiam Orientalem, 373. XXXIV.
 Hæresis omnia secum mala affert, 362. CVI. 371. XVI. 379. XII. 381. XII. 386. LXI.
 Hæreses damnatæ in Concilio Constantinopolitano, 381. XXIX.
 Hæreses damnatæ in Synodo Constantinopolitana a Theodosio convocata, 383. XXVIII.
 Hæreses de Trinitate & Christo variæ a Synodo Damasi damnatæ, 373. XII.
 Hæreses quæ provenere ex scriptis Apollinaris, 373. XXIX.
 Hæresiarchas damnat solus Romanus Pontifex, 372. X.

Hæretici

- Euchaitæ, 361. XXXIV. Martyriani, 361. XXXV. Massaliani, 361. XXXIV. Sataniani, 361. XXXV. Trogloditæ, iidem Eunomiani, 360. XLI.
 Hæretici a Lupicino Prætoce necati, 361. XXXV.
 Hæretici Audiani in Gothia, 370. CXIV.
 Hæretici Adelphii, 383. XXXIX.
 Hæretici Euchaitæ. *ibid.*
 Hæretici Eudoxiani damnati, 365. V. 381. XXX.
 Hæretici Novatores quam deteriores Joviniano, 382. XXXIV.
 Hæretici Sarcophori, 383. XXXVI.
 Hæretici Sacramentarii, iidem Donatistæ, quæ in Ecclesias, & Sacramenta, & sacras virgines, 362. CCLXVI. & *seq.*
 Hæretici Sacramentarii æque ac Julianus horrescunt Crucis signum, 362. CCLXXVIII. & *seq.*
 Hæretici convenientes simul ne pacem perturbent, capitali pœna sancit Theodosius, 386. L.
 Hæretici multi a sanctis viris culti & laudati antequam damnarentur, 371. L.
 Hæretici lege Theodosii ejecti, 381. VIII.
 Hæretici varii a Theodosio lege vetiti conventus habere, 383. XXXV. Item ecclesias adificare, 381. LXXX.
 Hæretici exagitati legibus Theodosii. *Vide*, Lex, Rescriptum.
 Hæretici clandestinos habent conventus, 383. XXXVI.

- Hæretici nostri temporis monachis & virginitati infensi perstringuntur, 382. XXXII.
- Hæretici student se Joviano insinuare, 363. CXXXVII. Quid in illos Imperator, 363. CXXXVIII.
- Hæretici pro tempore fidem mutant, 363. CXXXIX.
- Hæretici recantant palinodiam in Concilio Antiocheno sub Joviano, 363. CXLIII.
- Hæretici confutantur Patrum sententiis, 383. XXVIII.
- Hæretici damnati & depositi recognoscunt auctoritatem Romani Episcopi, petentes ab eo restitui, 365. VII.
- Hæretici obstinati gladio sæculari feriendi, 386. XXXVI.
- Hæretici indulgentia Valentiniani in Occidente vigent, 376. I.
- Hæreticis remedium salutare ab Hilario datum, 360. VII.
- Hæreticis non communicandum monet Hilarius, 369. XX.
- Hæreticis favere quale piaculum exemplo Gratiani Imper. 381. CIX. & seq.
- Hæreticorum nostri temporis cum Eunomio afinitas, 360. XXXIX.
- Hæreticorum Episcoporum astutia in ecclesiis recuperandis, 365. VII.
- Hæreticorum conditio, 372. XC.
- Hæreticorum jugis infestatio etiam sub Theodosio, 382. X.
- Hæreticorum cur improbatum supplicium, 385. XXIX.
- Hæreticorum conventus tempore Basilii, 365. II.
- Hæreticorum instabilitas derisa a Themistio, 363. CXLIV.
- Hæreticorum mores depravatissimi, 385. XXVIII.
- Hæreticorum mos, cum nova afferant, vetera se defendere profiteri, 371. LVIII.
- Hæreticos libere sentire quidquid vellent, Jovianus permittit, 363. CXLIII.
- Hæreticos puniri postulant a Gregorio Nazianzeno Catholici, 380. VII.
- Hæreticos e civitate exigendos statuit Theodosius, 384. XXXVIII.
- Hæreticos quantopere execrati sint Catholici, 370. X.
- Hæreticos permittere sua dogmata vulgare est Ecclesiæ doctrinam damnare, 384. XL.
- Hæreticos Principum auxilio punire semper consuevit Ecclesia, 386. XXXVI.
- Hæreticos inquirendos cur Martinus renuit, 386. XXXIV.
- Hagiomachi unde fluxerint, 361. LVII.
- Helena filia Constantini Romæ sepulta, 360. LVI.
- Heliodori peregrinatio in Oriente, 372. XLII.
- Heliodorus recedit ab eremo, 372. XLV.
- Heliodorus episcopus Altinensis Hieronymi familiaris, 381. LXXXIII.
- Heliodorus Episcopus Altinensis interfuit Concilio Aquilejensi, 381. XXXIV.
- Heliopolitani in Palæstina quid in Christianos, 362. CXLIX. Quid Arethufii, 362. CL.
- Heliopolitanorum turpitudine, *ibid.*
- Helladii Cæsariensis Episcopi fides laudata lege Theodosii, 381. LIX.
- Helladius Basilio substituitur in Ecclesia, 378. X.
- Helpidii præfectura, 361. XI.
- Helpidius præfectus quanta passus a Juliano, 362. XXV.
- Helpidius apostata, 362. CVII. Quas dedit poenas, 362. CX.
- Helpidius scriptor adversus Manichæos, ex quo profecit Augustinus, 383. XL.
- Helpidius Episcopus Priscillianista damnatus, 381. CII.
- Helvidii origo, 382. XXX.
- Helvidii hæresis, 382. XXVIII. Confutata a S. Hieronymo, *ibid.*
- Helvidii hæresis de B. Virgine, 373. XXIX.
- Heraclides Episcopus Oxirinchi, 362. CCKIX.
- Herba miræ virtutis in basi Christi statuae, 362. CLIX.
- Hereditates & legata capere clericis interdictum legibus Imperatorum, 370. CXVII.
- Herennius cum Agapeto legatus ad Synodum Alexandrinam, 362. CLXXX.
- Hermes Martyr sub Juliano Hadrianopoli, 362. LXXXI.
- Hermion virgo magni nominis, 362. CCKIX.
- Hermogenes Ægypti Præfectus, 361. VII. Quid ad eum Julianus, *ibid.*
- Hermogenes Episcopus Cæsareæ Cappadociæ, 372. VII.
- Hero Thebanus apostata quæ passus, 362. CX.
- Herodiae comite noctu vagari mulieres se putantes excommunicandas cautum, 382. XX.
- Hierax hæreticus quando vixit, 372. CX.
- Hieroglyphica imagines Serapidis & Isis, 362. XXX.
- Hieronymus, ejus locus de Acacio & Apollinari interpretatus, 360. LII. & seq.
- Hieronymus in Urbe eruditur rhetoricis disciplinis, 367. XVII.
- Hieronymus studiosus scriptorum Hilarii, 369. XXIV.
- Hieronymus audivit Antiochiæ Apollinarem profitentem, 371. L.
- Hieronymus ex Syriæ eremo scripsit ad Damascum, 372. XXXIII.
- Hieronymus ex Syriæ eremo scripsit ad Ruffinum Alexandriam, 372. XXXV.
- Hieronymi adventus in Syriam, & institutio vitæ monasticæ quando contigit, 372. XXXVII.
- Hieronymus cum Evagrio peregrinatur in Syriam, 372. XXXVIII. Eorumdem in Cappadociam adventus, 372. XXXIX. Virtus peregrinationis, *ibid.*
- Hieronymi vitæ primordia, 372. XL. Ejus præceptor Donatus, *ibid.*
- Hieronymus haud ita pauper natus, 372. XL. Quando baptizatus, *ibid.* Visitabat Romæ cœmeteria diebus Dominicis, *ibid.* Peregrinatus in Gallias, quid ibi, *ibid.* Ejus reditus Aquilejam, 372. XLII. Studium in describendis libris, 372. XLI.
- Hieronymus Donati auditor, 372. XL.
- Hieronymo cum Ruffino conjunctio, 272. XLII.
- Hieronymus forem ad meliorem statum restituit, 372. XLIII.
- Hieronymus ad monasticam vitam animum appellit, *ibid.*
- Hieronymi promotor in eremum Theodosius anachoreta, 372. XLIII.
- Hieronymi eremus ubi sita, 372. XLIV. Socii ejus in eremo, *ibid.* Quis illi necessaria supeditaret, *ibid.*
- Hieronymus quæ passus in eremo, 372. XLV.
- Hieronymi in eremo vita, *ibid.*
- Hieronymus in eremo discit litteras Hebraicas, 372. XLVI.
- Hieronymus a schismaticis Antiochenis in diversa distrahitur, 372. XLVII.
- Hieronymus consulit Damascum, 372. XLVIII.
- Hieronymi ad Damascum epistolæ quo tempore scriptæ, 372. XLIX.
- Hieronymus tricenus scribit in Abdiam, 372. LV.
- Hieronymi ætas exacte cognita, 372. LIX.
- Hieronymi lucubrationes in eremo, 372. LXI. Epistolæ ad diversos datæ, *ibid.*
- Hieronymus calumniam passus in Syria discedere cogitur, 378. LX.
- Hieronymus a Meletii fautoribus Sabellianus appellatur quod nomen hypostasis refugeret, *ibid.*
- Hieronymus recedens e Syria abiit Hierosolymam,

- mam, 378. LXII. Linguam Hebraicam ibi ad-
 discit, 378. LXIII.
 Hieronymus ordinatur presbyter a Paulino E-
 piscopo Antiocheno, 378. LXV.
 Hieronymus ordinandus nulli voluit adscribi ti-
 tulo, *ibid.* & *seq.*
 Hieronymi Cardinalatus assertio ab ipso Hie-
 ronymo confutata, *ibid.*
 Hieronymus pergit Constantinopolim ad Grego-
 rium Nazianzenum, 379. XVII. Ab ipso e-
 leganter elusus, 379. XVIII.
 Hieronymus duce Gregorio celsa petit, 379. XIX.
 Scribit Constantinopoli de Isaïæ visione, *ibid.*
 Hieronymus novit Gregorium Nyssenum Con-
 stantinopoli, 379. XX.
 Hieronymus quandiu fuerit Constantinopoli, 379.
 XIX.
 Hieronymus in quibus superavit Gregorium Na-
 zianzenum, 379. XXII.
 Hieronymus favet Gregorio Nazianzeno, 380. V.
 Hieronymus a calumnia Ruffini defenditur, 381.
 XIV.
 Hieronymi reditus Romam Constantinopoli per
 Græciam, 382. II.
 Hieronymus venit Romam ad Concilium, *ibid.*
 Hieronymi Romæ res gestæ, 382. XXIV. Lu-
 cubrationes, 382. XXVII. XXXVII.
 Hieronymus Athenas proficiscitur, 382. II.
 Hieronymus annis tribus moratus Romæ apud
 Damasum, cui erat ab epistolis, 382. XXIV.
 Quantæ æstimationis esset, *ibid.* De ejus Car-
 dinalatu objectio, 382. XXV.
 Hieronymus in quibus Augustino major, *ibid.*
 Hieronymi Cardinalatus assertores primi qui,
 382. XXVI.
 Hieronymus scripsit Romæ contra Helvidium,
 382. XXVIII.
 Hieronymus quando scripsit de virginitate ad
 Eustochium, *ibid.*
 Hieronymus insurgit Romæ contra Jovinianum,
 382. XXIX.
 Hieronymus confutat Luciferianos, 382. XXX-
 VI.
 Hieronymi lucubrationes Romæ elucubratæ, *ibid.*
 & *seq.*
 Hieronymi nomen in studio Scripturarum, *ibid.*
 Hieronymus quomodo cum virginibus versaretur,
 382. XL.
 Hieronymum Romæ quæ piæ feminae colerent,
 382. XXXVI. XXXIX. 384. II.
 Hieronymum Psalterium Occidentalibus canen-
 dum emendasse, 384. XXVI.
 Hieronymus quomodo in Romanam Ecclesiam,
 a Hierosolymitana induxerit Alleluja, 384.
 XXVIII.
 Hieronymi epistola ad Damasum de Alleluja
 Psalmis addendo, 384. XXIX.
 Hieronymus persecutionem passus a Romanis
 clericis, 385. VIII.
 Hieronymus recedit ab Urbe, 385. VII.
 Hieronymus in Romanæ Ecclesiæ clericos sub-
 insensus, 385. X. Ipse tamen obsequens Ro-
 manæ Ecclesiæ, *ibid.* & *seq.*
 Hieronymi de Ecclesia Romana sententia, *ibid.*
 Hieronymus quas passus Romæ calumnias, 385.
 X. & *seq.* Ibi de veste muliebri commentum,
 385. XII.
 Hieronymus suam defensionem scribit in episto-
 la ad Asellam, 385. XIII. Ejus libera con-
 testatio, *ibid.*
 Hieronymi profectio Hierosolymam, 385. VII.
 XVIII.
 Hieronymi discendi studium, 386. XLII.
 Hieronymus jam senescens fit discipulus Dydi-
 mi Alexandrini, 386. XLIII.
 Hieronymus peragravit monasteria Ægypti,
 386. XLIV. Ejus tunc temporis lucubrati-
 ones, 386. XLV.
 Hieronymus scribit in Epistolas Pauli, *ibid.*
 Hieronymus quam sedulus in officio hospitalita-
 tis, 386. XLVII.
 Hieronymi locus elucidatus de Lucifero, 371;
 CXXI.
 Hieronymi Chronici locus restitutus, 363;
 CXLIV.
 Hieropolitana Ecclesia exuta donatione M. Au-
 relii, 362. CCLXXXI.
 Hierosolymitanum templum a Juliano restitu-
 endum curatur, 363. V. Præfagia tunc ostensa,
 363. IX.
 Hierosolymitana peregrinatio quam frequens;
 386. XLVI. Cur aliquando reperitur impro-
 bata, 386. XLVIII.
 Hilarion abbas filios Aristænetæ curat, 361.
 XI. & *seq.*
 Hilarion monachus fugit persecutionem Gazen-
 sium sub Juliano, 362. CXXI. CXLIV.
 Hilarion aurigæ Christiano præstat beneficium;
 362. CXLIII.
 Hilarionis miraculum de equis Circensibus,
ibid.
 Hilarion Alaphionem ad Christum convertit,
 362. CXLIV.
 Hilarion conversionis Sarracenorum fundamenta
 jecit, 372. CIII.
 Hilarion liberat Epidaurum e maris excre-
 scentia, 365. XL.
 Hilarion notus ex magnis miraculis, laudem
 timens, fugam arripuit, *ibid.*
 Hilarionis obitus, 372. CVII. Res ab eo gestæ
 scriptæ ab Epiphanio primum, *ibid.*
 Hilarius Episcopus Pictaviensis, ejus libelli oblati
 Constantio, 360. III. VIII. Quid in Concilio
 Constantinopolitano coram Constantio, 360. IV.
 Mira ejus in dicendo libertas, 360. X. Ex in-
 sperato ab exilio relaxatur, 360. XIV. In Oc-
 cidentem redit, *ibid.* Romam redeunti S.
 Martinus festinavit occurrere, 360. XV.
 Hilarius auriga ab Aproniano tentus, 363. IV.
 Hilarius diaconus Romanus Anabaptista, 362.
 CCXXIV.
 Hilarius Martyr Romæ sub Juliano, 362. CCL.
 Hilarius diaconus loco Hilarii Epif. Pictaviens-
 sis positus, 362. CCXXXVII.
 Hilarius Episcopus qualis, 362. CCXXXVI.
 Hilarii Episcopi reditus, 362. CCXXVI.
 Hilarius Episcopus Pictaviensis quid post redi-
 tum ab exilio, 362. CCXXVIII.
 Hilarii res gestæ a Ruffino confictæ, 362.
 CCXXXIV.
 Hilarii scriptorum laudes, 362. CCXXXVI.
 Hilarii cum Leone Acta commenticia, 362.
 CCXXXV.
 Hilarius Episcopus Pictaviensis scripsit contra
 Sallustium Præfectum persecutorem, 362.
 CCLX.
 Hilarius contra Auxentium agit Mediolani;
 369. VI. Cum eodem congregatur, 369. XIII.
 Hilarii epistola de rebus gestis cum Auxentia,
 369. VIII.
 Hilarius detegit dolos & fallacias Auxentii, 369;
 XVII.
 Hilarius cogitur proficisci Mediolano, 369.
 XXVI.
 Hilarii utilis admonitio de cavendo Auxentio,
 369. XXI.
 Hilarii obitus tempus, 369. XXII. Lucubrationes
 ejus, 369. XXIII.
 Hilarii stylus, 369. XXIV. Scripta sincera, næ-
 vi ejus, 369. XXIV.
 Hilarii defensio a calumnia Centuriatorum, 362.
 CCXXXVII. 369. XXIV.
 Himerius Episcopus Tarraconensis, 385. VI.
 Hispania oppressa ab hæresi Priscillianistarum;
 381. XCV.
 Hispania Gnosticorum hæresi jactatur, duce Pri-
 sciliano, 381. XCVIII.
 Hispaniarum Episcopus Gregorius Eliberinus,
 371. CXXI.

Hispaniarum Episcopi qui damnarunt Priscillianum & socios, 381. CIII.
 Historia Ecclesiastica qualis esse debeat, quatuor animalium visione designatur, 361. pag. 34.
 Historicorum Gentilium fides qualis, 363. L.
 Homo Dominicus Christus quo modo dictus, 373. XXII. XXIV. Usurpatum ab Apollinari-
 stis, 373. XXIV. Et a Catholicis etiam, 373.
 XXV. Haud tamen recte dictum, *ibid.*
 Homines immolati a Juliano reperti post mor-
 tem ejus, 363. LXXI.
 Honorius filius Theodosii quando natus, 383.
 XXII. 384. XLIII.
 Honorii Consulatus in cunis, 386. I.
 Honorius Imperator exponit publice legendum
 libellum Donatistarum Juliano oblatum, 362.
 CCLXV.
 Hormisda Dux, 362. LXXXI.
 Hospitalitas peregrinorum Hierosolymis, 386.
 XLVII.
 Hospitalitas quanti fuerit Hieronymo, 386.
 XLVII.
 Humana fiducia & spes vana, 386. XXXIV.
 Humanas hostias immolare solitum Julianum eo
 mortuo detegitur, 363. LXXI.
 Hunni Istrum transire a Valente permitti, 376.
 VII.
 Hunnorum egressio, *ibid.*
 Hyginus Episcopus in Hispania Priscillianista dam-
 natus, 381. CVII. & *seq.*
 Hyginus Episcopus in Hispania hostis Lucife-
 rianorum, 371. CXXII.
 Hyginus Episcopus in exilium missus a Maxi-
 mo, 387. LII.
 Hylas socius Hieronymi in eremo, 374. XLIV.
 Hymni ab Ambrosio scribuntur, & a populo
 canuntur tempore persecutionis, 387. XV.
 Hymnos canendi in Ecclesia & in eorum sine
 glorificandi Trinitatem ritus, 382. XXI. In
 Ecclesia Mediolanensi, 387. XV.
 Hymnorum sacrorum scriptores, 387. XVI.
 Hypatianus Heracleæ Legatus ad Valentinianum
 Imper. 364. XI.
 Hyperbole in historia cavenda, 371. CII.
 Hypostasis quo modo a Græcis accepta & a
 Latinis, 362. CLXXXVII.
 Hypostasis & substantiæ quæstio in Synodo A-
 lexandrina tractata, *ibid.*
 Hypostasis vocis occasione maximum pæne con-
 flatum est schisma, 362. CLXXXVIII.
 Hypostasis nominis causa altercatio inter Orien-
 tales & Occidentales, 372. XXVII. XXX.
 Hypostasis nomen tandem e Latinis receptum,
 372. XXXI.

I

Jacobi Episcopi Nisibitæ corpus a Nisibi Ju-
 liani jussu exportatur, 363. XXXVIII.
 Januarii Kalendarum superstitionem Ambrosius
 abrogat, 377. XIV.
 Januarius Flamen Pistensis, 362. CCLXVI.
 Idacius Clarus dictus quid adversus Priscillianum,
 381. CXIII.
 Idacius & Ithacius Episcopi in Hispania adver-
 sarii Priscillianistarum, 381. CIII.
 Idacius Hispanus Priscillianistas oppugnat, 381.
 CXIII.
 Idola fracta ab Æmiliano Martyre, 362. LXXX.
 Idola fracta a Graccho Præfecto, 383. V.
 Idola a Gentilibus noctis circumducebantur,
 364. XIX.
 Idolum Daphnitici Apollinis cur redditum mu-
 tum, 362. LXXXVII.
 Idololatrias infestatur Valens Imperator, 364.
 XIX.
 Idololatrias novo edicto Theodosius exagitat.
 385. XXXVII.

Ann. Eccl. Ton., V.

Idololatria a Juliano restitui cœpta, 361. I.
 Idololatriam esse sivit Valentinianus Imper. &
 sacerdotibus deorum privilegia dedit, 371.
 CXXIX. CXXXI.
 Idololatria Romæ sub Gratiano mire collapsa,
 383. V.
 Idolorum templa a Juliano restituta, 361. XIX.
 Idolorum cultus quanta turpitudine exercere-
 tur, 362. XVIII.
 Idolorum templa clausa a Joviano Imperatore,
 363. CL.
 Idolorum cultusetiam tempore Gratiani, 376. II.
 Idolorum cultotes a Theodosio cohibiti, 381.
 CXVI.
 Jejunare die Dominico Priscillianistæ consueve-
 runt, 381. CV.
 Jejunandi Sabbato consuetudo, 384. XXXV.
 Jejunium Ecclesiæ præceptum non transgreden-
 dum, 384. XLII.
 Igne combusti & in mare merisi Legati Catho-
 lici, 370. XXVIII.
 Ignis erupit e fundamentis templi Hierosoly-
 morum, 363. IX.
 Illyricana Synodus sub Valentiniano, 365. XVIII.
 Illyricana Synodus in Sedem suam Eustathium
 restituit, 365. XXXII.
 Illyricorum Episcoporum Synodalis epistola,
 365. XVIII. Eorumque fidei professio Catho-
 lica, 365. XX. XXIV. Decreta, *ibid.*
 Imago Juliani instar Serapidis, 362. XXVII.
 Imaginem Meletii Antiocheni domi habuerunt,
 370. LXV.
 Imagines deorum in Labaris figurat Julianus,
 362. XXVII.
 Imagines sacras se colere profitetur S. Basilius,
 362. VII.
 Immunitates clericorum certo tempore permit-
 tunt Valentinianus & Valens, 365. XLII.
 Imperii Romani status mortuo Juliano, 364.
 IX.
 Imperii Rom. clades ex fide violata, 378. XVIII.
 XXIII. 381. XII.
 Imperium Romanum pessumdatum a Juliano,
 363. LXVIII.
 Imperium Romanum divisum inter Valentinia-
 num & Valentem, 364. XI.
 Imperium Romanum prostratum Theodosius ere-
 xit, 379. IV. V. XII.
 Imperator debet elucere clementia, 364. XIV.
 Imperatori quid debeatur, & quid Ecclesiæ,
 387. XVII.
 Imperatoris lex lecta in Ecclesia publice, 370.
 CXVII.
 Imperatoris Christiani munus erga Ecclesias,
 387. XVII.
 Imperatoris jus in Ecclesias nullum, 387.
 XXII.
 Imperatores non se immiscant causis Ecclesiasti-
 cis, 369. XL.
 Imperatores Episcopis relinquunt curam agen-
 darum rerum Ecclesiasticarum, 364. XII.
 Imperatoribus præstant sacerdotes, 387. XXVIII.
 Imperatorum effigies quatenus Christiani cole-
 rent, 362. XXXII.
 Impietas licet armata, semper corrui, 372.
 XC.
 Incarnationis Verbi mysterium, 362. CC.
 Incarnationis Verbi recta fides Synodi Alexan-
 drinæ, *ibid.*
 Incendium Daphnitici templi, 362. XCIV. CXI.
 Indulgentia Ambrosii in recipiendis pœnitenti-
 bus, 375. XXV.
 Indulgentia impartita vindictis tempore Paschatis,
 385. XXXVIII.
 Injuria severe punit Valentinianus, 364. IV.
 Innocentius magus quid in Ambrosium, 387.
 XLIII.
 Innocentius contubernalis Hieronymi in eremo
 moritur, 372. XLV.

Nnnn In-

- Inscriptio fontis baptismalis in Vaticano posita, 384. XXIV.
 Inscriptio de Cereale, 375. VII.
 Inscriptio de Consulatu Gratiani & Merobaudis, 377. I.
 Inscriptio statuae Symmacho dicatae, 377. XVI.
 Inscriptio de Prætextato Consule designato, 384. II.
 Inscriptiones adulationis plenae de Juliano, 363. LXVIII.
 Inscriptiones de aris & sacrificiis, 376. III. 377. I.
 Inscriptiones de Paulina conjugæ Prætextati, 384. VI.
 Instantius Episcopus Priscillianista damnatus in Concilio Cæsaraugustano, 381. CVIII.
 Instantius Priscillianista relegatus in Syllam insulam, 385. XXIV.
 Intercessio Sanctorum apud Deum, 378. IV. 381. XII.
 Invektivæ orationes Gregorii Nazianzeni in Julianum, 363. LXXXVII.
 Joannis presbyteri martyrium, 362. CCLIII.
 Joannis Baptistæ reliquiæ dispersæ, 362. CLXVI. Eadem crematæ, *ibid.*
 Joannis Baptistæ ossium reliquiæ Hierosolymam delatæ, *ibid.*
 Joannis Baptistæ sepulcrum & Elisei celebre, ac miraculis clarum, 362. CXLVII.
 Joannes ordinatus Episcopus Apameæ a Meletio, 378. LV.
 Joannes Chrysofomus filius Publiæ, 362. CXXXI. CXXXIII.
 Joannis Chrysofomi mater, *ibid.*
 Joannis Chrysofomi ætas tempore obitus matris, 362. CXXXIII.
 Joannis Chrysofomi mater vidua junior quantæ virtutis, *ibid.*
 Joannes Chrysofomus discipulus Libanii, *ibid.*
 Joannis Chrysofomi homilia in natali Meletii, 370. LXV.
 Joannes Chrysofomus occasione inventi libri magicæ artis in periculum adductus, 370. CII.
 Joannes Chrysofomus adversus Gentiles scripsit, 382. XLVII. Idem adversus Judæos & hæreticos, *ibid.* Mira facundia, 362. XLVIII.
 Joannes Chrysofomus qua occasione de anathemate habuit orationem, 382. LIII.
 Joannis Chrysofomi locus elucidatus de anathemate, 382. L. & seqq.
 Joannis Chrysofomi ætas, 382. LV.
 Joannis Chrysofomi vitæ ratio, *ibid.*
 Joannem Chrysofomum quanti fecerit Libanius, & alii viri docti, 382. LVII.
 Joannes Chrysofomus orationem habuit in laudem Valentiniani & filiorum, *ibid.*
 Joannes Chrysofomus quando de Sacerdotio scripsit tractatum, *ibid.* Qualis ille liber, 382. LXI.
 Joannes Chrysofomus quandiu moratus in eremo, 382. LIX.
 Joannes Chrysofomus ad quem Basilium scripsit librum de Sacerdotio, 382. LX.
 Joannis Chrysofomi res gestæ in eremo, 382. LXIV. Scripta ejusdem in eremo, 382. LXV. Reditus Antiochiam morbi causa, *ibid.*
 Joannes Chrysofomus lector ordinatur, 382. LXVI.
 Joannes Chrysofomus Ordines sacros suscipit, *ibid.*
 Joannes Chrysofomus creatus presbyter, 386. LII. Signis ante prænuntiata ejus ordinatio, 386. LIV.
 Joannes Chrysofomus Flaviano an Evagrio ad hæserit, 386. LII. & seqq.
 Joannes Chrysofomus quando concionari aggressus, 386. LV. Omnium ingenio stylo servit, 386. LVIII.
 Joannes Chrysofomus in concionando defert Flaviano, 386. LV.
 Joannes Chrysofomus redarguitur a semina de sublimi genere dicendi, 386. LVII.
 Joanni Chrysofomo unde cognomen, ut Os aureum diceretur, 386. LVII.
 Joannis Chrysofomi studium & labores in hæreticis ab Antiochena Ecclesia pellendi, 386. LVIII.
 Joannes Chrysofomus curat Marcionitam, 386. LX.
 Johannes Chrysofomus injurias Marcionitarum modeste patitur, 386. LXI. Eorum ruinam prædicit, *ibid.* Ineptias perstringit, 386. LXII.
 Joannes Chrysofomus laborat in conversione Gentilium, 386. LXIII.
 Joannes Chrysofomus Casium montem purgavit a dæmonibus, 386. LXIV.
 Joannes Episcopus Hierosolymis sedere cœpit post Cyrillum, 386. LXVI. Qualis hic olim, *ibid.*
 Joannes & Paulus Martyres sub Juliano, 362. CCLI.
 Joannes & Paulus Martyres putati Juliani interfectores, 363. LXIII.
 Joannem Arcam adversus, qui Luciferum Callaritanum Episcopum schismaticum Sanctorum numero adscribit, 371. CXXI. & seqq.
 Jovianus Imperator ab exercitu eligitur, 363. CXIV.
 Jovianus sub Juliano confessor fidei, 363. CXV.
 Joviani genus, *ibid.*
 Joviani electio quasi ex Dei miraculo, 363. CXVI.
 Joviani electio non ritu Gentilicio facta, 363. CXVIII.
 Joviani in respuendo Imperium dignus prætextus, 363. CXVI.
 Jovianum Gentiles milites calumniis lædunt, 363. CXVII.
 Jovianus falso exta inspexisse ab Ammiano insimulatur, 363. CXVIII.
 Jovianus cum Persis socius inire cogitur, 363. CXIX. Eiusdem fœderis condiciones, 363. CXXI.
 Jovianus ab Ethnicis derisus, 363. CXXIII.
 Jovianus Christianos in pristinum statum restituit, 363. CXXVI.
 Jovianus restituit ecclesiis ablata quantum fas fuit, *ibid.* & seqq.
 Joviani lex pro tuendis sacris virginibus, 363. CXXVII. & seqq.
 Joviani lex de raptu virginum C. Justinian. & Theod. emendatur, 363. CXXIX.
 Jovianus profitetur fidem Catholicam, 363. CXXX.
 Jovianus scribit ad Athanasium, ut ab eo doceatur fidem Catholicam, *ibid.*
 Jovianus accipit ab Athanasio fidei libellum, 363. CXXXII.
 Jovianus quid cum hæreticis, 363. CXXXVIII.
 Jovianus laborat, ut reducat ad fidem Catholicam hæreticos, *ibid.*
 Joviani ad Macedonianorum libellum responsio, *ibid.* Eiusdem ad aliorum hæreticorum, 373. CXLIII.
 Jovianus hæreticos sentire quod vellent ratione permittit, *ibid.*
 Jovianus idolorum templa claudi jubet, 363. CL.
 Joviani res pie gestæ in Imperio, *ibid.*
 Jovianus Maximum & Priscum Juliani magos haud punivit, sed recepit, 363. CLI. Ea de causa in se Dei iram provocavit, *ibid.* & 364. III.
 Jovianus incendit templum Trajani, 363. CLI.
 Jovianus quando Antiochia recessit, *ibid.*
 Joviani Imperatoris improvisus obitus, 364. I. Causæ ejus diversæ, *ibidem* & seqq.

Joviani ætas & tempus Imperii, *ibid.*
 Jovianus male a quibusdam Jovinianus vocatus, *ibid.*
 Jovianus inter deos relatus a Gentilibus, *ibid.*
 Jovianus Imperator in quibus deliquit, 364. III.
 Joviano datum crimini, quod exornavit sepulcrum Juliani Apostatæ, *ibid.*
 Joviani corpus translatum Constantinopolim, *ibid.* Sepultum in basilica Apostolorum, *ibid.*
 Jovianus an restituerit Labarum, 363. CXXIV.
 Jovianus hæresiarcha quando prodiit, 382. XXIX. Ejus deliramenta, *ibid.* Metamorphosis, 382. XXXII. Qualis homo, 382. XXXII.
 Jovinianus licet apostata, retinere voluit nomen & habitum monachi, 382. XXXIV.
 Joviani hæresis, 382. XXXV.
 Jovina filia Jovini Consulis, 367. I.
 Jovinæ vetus inscriptio, *ibid.*
 Jovinus Consul, *ibid.*
 Jovis Casii templum a Joanne Chrysofomo purgatum, 386. LXIV.
 Iris amnis in Ponto, 362. LXX.
 Isacius monachus quid in Valentem, 378. XXIV. Novit interitum Valentis, 378. XXVI.
 Isidis imagines, 362. XXVII. 363. XXV. Falfo a quodam B. Virgo existimata, *ibid.*
 Isides duæ, 362. XXIX.
 Isidi Nutrici vota nuncupata, 363. XXV.
 Isidorus Episcopus Cypri ordinatus ab Eusebio Samofateno, 378. XLVIII.
 Isidorus Mercator multa commentus, 374. XI.
 Isidori tractatio de rebus Offi mendacii redarguitur, 371. CXXV.
 Ismael Persa Legatus Martyr, 362. XLIV.
 Istrum Hunni sub Valente pertranseunt, 376. VII.
 Ithaciana factio improbata, 386. XXXIII.
 Ithacius sanctos viros calumniatur, 385. XXIII. Damnatus absolvitur in Synodo Treverensi, 386. XXV.
 Ithacius persecutionem passus a Prisciliano profugit in Gallias, 381. CXII.
 Ithacii Episcopi defensio, 386. XXVII.
 Ithacius Episcopus accusator Priscillianistarum, 385. XXII. & seq. Ejus scripta & obitus, 386. XXXVIII.
 Italia mittere solet confessores fidei milites, 378. XIX.
 Italiæ clades a Maximo illata, 387. LX.
 Italiæ pars a Maximo devastata, *ibid.*
 Judæi bene habiti a Juliano, 363. VI. XIX.
 Judæi incendunt ecclesias Christianorum diversis in locis, 363. VI.
 Judæi quo conatu curant restitutionem templi, 363. XI.
 Judæi ad Christum conversi territi miraculis in extruptione templi visis, 363. XVII. XIX.
 Judæis favet Maximus, 387. LXIV. & seq.
 Judæos Christianos fervos habere vetat Theodosius, 384. XLIII.
 Judæorum confessio & resipiscentia, 363. XVII. XIX.
 Judices dati adversus aulicos Constantii, 361. VIII. & seq.
 Judicia ecclesiastica qualiter moderari voluit Gratianus, 376. VI.
 Judicia Episcoporum diversa, 381. VI.
 Judicia Ecclesiastica qualia esse debeant, *ibid.* & seq.
 Judicium Ecclesiasticum illibatum servandum, 385. XXXI.
 Judicium sæculare appellans damnatur Palladius, 381. XC.
 Judicium Ecclesiasticum seorsum a judicio sæcularium, 369. XL.
 Judicium sanguinis caveant Episcopi, 386. XXXIII.

Julia Eustochia filia sanctæ Paulæ, 382. XL. Vide, Eustochium.
 Julianus Apostata acclamatur Imperator, 360. LV. Uxor ejus Romæ sepulta, *ibid.* Quousque se Christianum simulaverit, 361. I. Festa cum Christianis celebrat, *ibid.* Jam imperare incipienti quæ visiones apparuerint, 361. II. & seqq. Palam Deos colere incipit, 361. V. A Constantio insidias patitur, 361. VI. Quæ ei in Illyrico apparuerint prodigia, 361. VIII. Apud Constantium se excusat, 361. IX. Ejusdem ad Julianum avunculum suum epistola, 361. X.
 Julianus Apostata imperare incipit, 361. I. Quo ætatis anno, *ibid.*
 Julianus quando venit Constantinopolim, *ibid.*
 Juliani patria & ætas, *ibid.*
 Julianus restituere incipit idololatriam, 361. II. XIX. 362. CCCIV.
 Juliani imperii initio templa aperiuntur, sacrificia immolantur, & festi dies ubique ritu Gentium celebrantur, 361. II.
 Julianus Christianismum abdicat, 361. III. Decennio ante clam desciverat, 361. III.
 Julianus viginti annos Christianus permansit, *ibid.* 362. CCXLVI.
 Julianus initiatur summo pontificatu, 361. IV.
 Julianus quando factus Apostata, *ibid.*
 Julianus turpis sacrificus, 361. IV.
 Julianus initiatus Eleusiniis, 361. V.
 Julianus magos ad se vocat & alit, 361. VI. 362. XVII.
 Julianus minores Pontifices creat, 361. VI.
 Julianus gaudet Constantii obitu, 361. VII.
 Juliani in Constantium & ejus amicos odium, *ibid.*
 Julianus Judicio subicit magistratus Constantii, 361. VIII.
 Julianus quæ scripsit ad Hermogenem, 361. VII.
 Julianus respectu Constantii charus etiam Christianis, 361. VII.
 Julianus punit aulicos Constantii, 361. VIII.
 Juliani munificentia erga provincias, 361. XI.
 Juliani parsimonia laudata, *ibid.*
 Julianus apud omnes gratiofus, 361. XII.
 Julianus removet inutiles expensas Palatii, *ibid.*
 Juliani providentia in sublevanda annonæ caritate, 361. XII.
 Julianus bene meretur de Episcopis, 361. XIII.
 Julianus restituit exules Episcopos, 361. XVII.
 Julianus restituit Zenonem medicum, 361. XIV.
 Juliani ad Zenonem epistola, *ibid.*
 Julianus restituit Ætium hæresiarcham, 361. XV. Ejus epistola ad eum data, *ibid.*
 Julianus odio Constantii Catholicos restituit, *ibid.*
 Julianus restituit bona exulibus sub Constantio, 361. XVI. & seq.
 Julianus Christianos, quod quisque vellet, sentire permittit, 361. XVIII.
 Julianus Fidelibus sacrificare volentibus expurgationem præscribit, 361. XVII. Nolentes cogi vetat, *ibid.*
 Julianus studet paci Episcoporum, 361. XVIII. Sed velato prætextu, *ibid.* & seq.
 Julianus ad contemptum Christianos Galilæos vocat, 361. XIX. Et ab omnibus vocari sancit, 362. CCLXXVIII.
 Juliani rescriptum, quo Galilæos fugillat, 361. XIX.
 Julianus detrahit Christianorum dissensionibus, *ibid.*
 Juliani propensior cura in restituendis templis idolorum, *ibid.*
 Julianus mutat Magistratus, 361. XX.
 Juliani studia in Christiana religione evertenda, *ibid.* & 362. LXXIX.

- Juliani persecutio omnium acerbissima, 361. XX. Ab aliis diversa & qualis, 362. XXII.
 Juliani consilium de stabiliendo Imperio, 361. XX.
 Julianus quo modo Maximum excepit, 362. II.
 Julianus eruditus faveat, 362. III.
 Julianus Libanium carum habet, 362. IV. XV.
 Julianus Themistium philosophum praefecit Urbi Constantinopolitanae, 362. IV.
 Julianus quales delegit magistratus, 362. V.
 Juliani ludus, & ad decipiendum blanditiae, *ibid.*
 Julianus desertoribus & apostatis honores tribuit, *ibid.*
 Juliani relaxationes & otia, 362. VI.
 Julianus vocat sanctum Basilium, 362. VI. Acta cum eo, 362. VII.
 Julianus blanditur Gregorio Nazianzeno, *ibid.*
 Ornat Praefectura Caesarium, 362. VIII.
 Julianus aggressus persequi Christianos, 362. X. & *seqq.*
 Juliani in persequendis Fidelibus artes, 362. XXIV. LXXIX. CIX.
 Julianus tentat Caesarium, 362. X. XII.
 Julianus seducit Ecebolium rhetorem Christianum, 362. XIII.
 Julianus quid in Arianos Edeffenos, 362. XIV.
 Juliani epistola ad Ecebolium, *ibid.*
 Julianus coluit Oribasium medicum, 362. XV.
 Julianus Christianam religionem irridet, *ibid.*
 & cultum imaginum, Crucis & reliquiarum Fidelibus objicit, 362. CCLXXIX.
 Juliani epistola ad Libanium, 362. XVI.
 Julianus coluit Nymphidianum & Claudianum, *ibid.*
 Julianus magos & aruspices frequentat, 362. XVII.
 Juliani regia quibus hominibus referta, *ibid.*
 Juliani stipatores meretrices & cinædi, 362. XVIII.
 Juliani turpitudine praetextu religionis, 362. XIX.
 Julianus sacrificans portentis terretur, 362. XX.
 Juliano visa Crux in extis, *ibid.*
 Juliani persecutionis insolitae causa, 362. XXII. & *seqq.*
 Julianus qualem persecutionem parat, 362. XXIII.
 Julianus invadebat Christianis martyrii gloriam, *ibid.*
 Julianus in persequendo versipellis, 362. XXIV.
 Julianus incipit persecutionem a domesticis, *ibid.*
 Julianus sacrificans praesentia Christiani hominis impeditur, 362. XXI.
 Julianus persequitur milites Christianos, 362. XXVI.
 Julianus mutat Labarum, 362. XXVII.
 Julianus abolet Crucis signum, *ibid.*
 Juliani numisma cum Serapide, 362. XXVIII.
 Juliani imago instar Serapidis, 362. CLXIX.
 Julianus imaginibus affectat vocari deus, 362. XXVIII.
 Juliani imago cum Anubi, 362. CLXIX.
 Juliani numismata, 362. XXVIII. Tauro signata, 362. LXXXIV.
 Juliani numisma cum Iside, 362. XXX.
 Juliani statura & figura, 362. XXXVIII.
 Julianus imagine & forma deorum cur fingi voluerit, *ibid.*
 Julianus Thurificatione decipere tentat milites Christianos, 362. XXXIII.
 Julianus milites Praetorianos Christianos ablegat, 362. XXXVI.
 Julianus suis imaginibus studet decipere Christianos, 362. XXVIII.
 Julianus Valentinianum & Valentem rededit in ordinem, 362. XXXVII.
 Julianus in Palatio locat aram Fortunae, 362. XXXVIII.
 Julianum sacrificantem Maris Episcopus publice increpat, 362. XXXIX. Eundem acriter Eusebignus senex arguit, 362. CXXXIV.
 Julianus quid in Marin Episcopum Chalcedonensem, 362. XXXIX.
 Juliani affectata patientia, *ibid.*
 Juliani praecipuus furor & insana rabies, 362. XL.
 Julianus qualis in judicando, 362. XLI.
 Juliani crudelitas, *ibid.*
 Juliani persecutio diversis obumbrata praetextibus, 362. XLII.
 Julianus qua arte decipere tentat Constantinopolitanos Christianos, *ibid.*
 Julianus cibaria inquinat idolothytis, 362. XLIII. Et aquas omnes, 362. CXXVI.
 Julianus quante tempore moratus Constantinopoli, 362. XLIII.
 Julianus bene meretur de concivibus suis Constantinopolitanis, 362. XLIV.
 Julianus venit Nicomediam quid ibi egit, *ibid.*
 Juliani adventus Caesaream Cappadociae: quid ibi, 362. XLV.
 Juliani in Cappadociae Ecclesias immanitates, 362. XLVIII. Et Sacrilegia, 362. CCLXXXII.
 Julianus Byzantium, non Constantinopolim vocat, 362. XLIV.
 Julianus quando recessit Constantinopoli, *ibid.*
 Julianus Chalcedone recepit Legatos Persarum Regis, *ibid.* Quid in eos, *ibid.*
 Julianus quid Chalcedone, *ibid.*
 Julianus sivit Gentiles grassari in Christianos, 362. XLVII.
 Julianus quid in Nazianzenos, 362. XLVIII.
 Julianus proficiscitur in Syriam, 362. LIII.
 Julianus quid in Galatia adversus Christianos, 362. LXXII. & *seqq.*
 Julianus quid in Basilium Ancyranum Episcopum, 362. LXXII.
 Julianus quando venit in Galatiam, 362. LXXV.
 Julianus venit Pessinuntem, *ibid.*
 Julianus Pessinunte sacra & aedes Matris deorum restituit, 362. LXXVII.
 Julianus vindicat ignominiam illatam Matri deorum, 362. LXXVI.
 Julianus quid in Cyzicenos, 362. LXXVIII.
 Julianus quid in Thracas Christianos, 362. LXXX.
 Julianus venit Antiochiam, 362. LXXXI.
 Juliani res gestae Antiochiae, *ibid.* Eiusdem dira scelera ibidem patrata, 362. CXXXV.
 Julianus quo modo exceptus ab Antiochenis, 362. LXXXI.
 Julianus Misopogon de sua barba in Antiochenos, 362. LXXXII. Ob eam jure reprehenditur, 362. LXXXV.
 Julianus disteriis exagitur, 362. LXXXIII.
 Julianus quot & quibus nominibus appellatus, 362. LXXXIV. Derisus impositis nominibus, *ibid.*
 Julianus Victimarius dictus, 362. LXXXIII.
 Julianus Idolianus dictus, 362. LXXXIV.
 Julianus Tauricremus, *ibid.*
 Julianus vecors in altercando cum Antiochenis, 362. LXXXIV.
 Juliani barba qualis, 362. LXXXIII.
 Juliani de sua barba dicta, 362. LXXXV.
 Juliani querelae in Antiochenos, 362. LXXXVI.
 Julianus quibus elementis nomen Christi exprimebat & Constantii, *ibid.*
 Juliani invectiva in Antiochenos, quod Christum & non deos colerent, *ibid.* Item ob cultum sanctorum Martyrum, 362. LXXXVII.
 Julianus cultor Apollinis Daphnitici & Jovis Cassii, *ibid.* & *seq.*
 Julianum apud Jovem Casium conveniunt rhetores

- tores Ægyptii, & de inveniendis Apis spem illi injiciunt, 362. LXXXVIII.
- Julianus quid in Artemium & alios Martyres Antiochenos, 362. XC.
- Juliano Antiochiæ Eugenius & Macarius fortiter resistunt, *ibid.*
- Julianus innumeratas hostias immolat Antiochiæ, 362. XCIII.
- Julianus quam multa & magna sacrificia parabat, 362. XCIV.
- Julianus venas Castalii fontis recludere cogitat, *ibid.*
- Julianus reliquias Babylæ Martyris asportari jubet monitus ab oraculo, 362. CI.
- Julianus Antiochiæ ob gloriosam reliquiarum Babylæ translationem supplicia in fideles constituit, 362. CIII.
- Julianus cur Babylæ reliquias cum honore transportari permiserit, 362. CIV. CXI.
- Julianus timuit Babylam Martyrem, 362. CIV. CXIV.
- Julianus patruus Juliani Apostatæ dira passus ob Impietatem; & quid in morte, 362. CV. CVIII.
- Juliani rescriptum ad Felicem Comitem, 362. CIX.
- Julianus ob incendium templi Apollinis adversus Christianos quæstionem exercet, 362. CXIII.
- Julianus insanit in templa Martyrum, 362. CIV.
- Julianus sæpe signis admonitus, 362. CXVI.
- Juliani luctus de incenso Apollinis templo, 362. CXVII.
- Julianus falsis prætextibus necat Christianos, 362. CXXIX.
- Julianus canticis Ecclesiasticis deridetur, 362. CXXXI.
- Julianus a Publica Sanctione derisus, quid in eam, 362. CXXXII.
- Julianus delusus etiam a mimis, 362. CXXXIII. Et ab Eufignio, sene, *ibid.*
- Julianus quid Tarsi egerit, 362. CXXXIV.
- Julianus exagitat Antiochenos, 362. CXXXV.
- Julianus quæ consulit Antiochenis, 362. CXXXVI.
- Julianus Constantiam Syriæ civitatem Gazæ adjudicat, 362. CXXXVII.
- Julianus Antiochiæ excepit Legatos Persarum Regis, *ibid.*
- Julianus sivit judices agere contra Christianos, atque Gentiles in eos furere, 362. CXL.
- Julianus Fideles a Gentilibus occidi ridet, & permittit, *ibid.*
- Juliani ingratitude erga Marcum Arethesium suum servitorem, 362. CLIII.
- Juliani epistola ad Bostrenses contra Titum, 362. CLV.
- Juliani artes in persequendis Christianis, 362. CLVII.
- Julianus quid in Christi statuam æneam, 362. CLVIII.
- Juliani statua, ubi Christi erat, collocata, de celo tacta, & confracta, 362. CLVIII. & *seq.*
- Julianus exagitat Ægypti Ecclesiam, 362. CLIX. CLXI.
- Julianus mortem Georgii ulcisci velle simulat, 362. CLXVI.
- Juliani epistola ad Alexandrinos de nece Georgii, *ibid.*
- Julianus laudat Serapidem, 362. CLXVI. Ejus cultor propensior, 362. CLXIX.
- Juliani epistola de libris Georgii perquirendis, 362. CLXX.
- Julianus rescribit contra Athanasium, 362. CCXLI.
- Juliani epistola ad Alexandrinos contra Athanasium, in qua eum occidi mandat, *ibid.*
- Julianus nebulæ comparatus, 362. CCXLIII.
- Julianus scribit iterum ad Alexandrinos in causa Athanasii, 362. CCXLIV.
- Julianus objurgat Alexandrinos, *ibid.*
- Juliani odium in Athanasium, *ibid.* & 362. CCXLVI.
- Julianus Arii amicus, 362. CCXLV.
- Juliani ad Christianorum querelas responsio, 362. CCXLVII.
- Juliani persecutio in Romanam Ecclesiam, 362. CCXLIX.
- Juliani artes in spoliandis Fidelibus patrimoniis, 362. CCL.
- Julianus numquam Romæ fuit, 362. CCLV.
- Julianus favet Donatistis, 362. CCLXIV. & *seq.*
- Julianus laxat habenas Donatistis contra Catholicos, *ibid.*
- Juliani rescriptum pro Donatistis proponi jubet Honorius ad ignominiam eorum, 362. CCLXV.
- Juliani consilium, miscere turbas in Ecclesia, *ibid.*
- Julianus cur restituit exules Episcopos, *ibid.*
- Julianus restituit exules Donatistas, *ibid.*
- Juliani rescriptum, quo decernitur Christianos dicendos esse Galilæos, 362. CCLXXVIII.
- Juliani lex de ademptione privilegiorum Christianis, 362. CCLXXIX. De maritis libere ab uxoribus dimittendis, 362. CCCVIII.
- Julianus indicit tributa Christianis, 362. CCLXXXI.
- Julianus prætextu justitiæ multa impia decernit, 362. CCLXXXIII.
- Julianus legem evangelicam male percepta pugnat contra Christianos, *ibid.*
- Julianus excludit a militia Christianos, 362. CCLXXXIV.
- Julianus prohibet Christianos docere publice, 362. CCLXXXV.
- Julianus invidet Christianis scientiam, *ibid.* & *seq.*
- Julianus non prohibuit Christianos discere, sed docere, *ibid.* & 362. CCXC. Hujus legis faciendæ ratio, 362. CCXCII.
- Julianus Attice loqui prohibuit, 362. CCXCIV.
- Julianus imperitiæ insinuat nostros, *ibid.*
- Julianus quæ objectare solebat in Christianos, eos deridens, 362. CCXCV.
- Julianus æmulatus res Christianorum in Gentilismum eas transferre studuit, 362. CCCII. CCCV.
- Julianus ædificare parat monasteria & domos hospitales, 362. CCCII.
- Juliano, haud concessum imitari Christianorum res, 362. CCCV.
- Juliani epistola ad Arsacium de imitatione rerum Christianorum, 362. CCCVI.
- Juliani obitus præfagia, 363. II.
- Julianus in odium Christianorum favet Judæis, 363. IV.
- Julianus Hierosolymitanum templum restituendum curat, 363. V. Divinitus repellitur, 363. IX.
- Judæorum sævitia in Christianos sub Juliano, 363. VI.
- Julianus Judæos in nostros immittit, *ibid.*
- Juliani litteræ ad Judæos, 363. VIII.
- Juliani votum de immolando Christianos Hierosolymis, 363. XIX.
- Juliani lex de sepulcris & funeribus, 363. XX.
- Juliani apparatus ad bellum Persicum, 363. XXII.
- Julianus ante bellum omnia mittit consulere oracula, *ibid.* ludunt eum mendaciis, *ibid.*
- Julianus credi voluit Alexander Magnus, 363. XXIII.
- Julianus decipitur a Maximo philosopho, 363. XXII. Ab eodem & Prisco, 363. XXXIII.
- Julianus credebat transmutationem Pythagoræam, 363. XXIII.

- Julianus a Sallustio revocari tentatur a bello Persico, *ibid.*
 Juliani in auspiciando bello vota, 363. XXIV.
 Juliani numisma de nuncupatis votis Isidi nutrici, 363. XXV.
 Julianus ad bellum recusat auxilia sociorum, *ibid.*
 Julianus Arfacem Regem Armeniæ contemnit, quod Christianus esset, 363. XXVIII.
 Juliani in auspiciando bello temeritas, 363. XXVI.
 Julianus recedit Antiochia profecturus ad bellum Persicum, 363. XXIX.
 Juliani iter in Persas, 363. XXX. Res gestæ, *ibid.*
 Julianus superatus ab adolescente Beroeensi, 363. XXXI.
 Juliani interitus prænnunciatus a Christianis, 363. XXXII.
 Julianus in procinctu scribit ad Libanium de suo itinere, 363. XXX.
 Juliani equus Babylonius interiit, 363. XXXIII.
 Julianus deceptus ab aruspiciibus, *ibid.*
 Julianus in procinctu scribit libros contra Christianos, 363. XXXIV.
 Juliani scripta, 363. XXXVI.
 Julianus Edessam venit: quid ibi, 363. XXXVII.
 Julianus Charris abominanda sacra peragit, *ibid.*
 Julianus Nisibi cum esset, efferri jussit corpus S. Jacobi Episcopi, 363. XXXVIII.
 Julianus Nisibi redarguitur a sancto monacho, 363. XXXVIII.
 Juliani nuntii dæmones, 363. XXXIX.
 Julianus credens suis philosophis male perit, 363. XLI.
 Juliani res gestæ in ingressu Persidis, 363. XLII.
 Julianus rursus decipitur falso oraculo, 363. XLIII.
 Julianus immolans Marti terretur prodigiis, 363. XLIV.
 Julianus cultor Martis, *ibid.* In eum excanduit, *ibid.*
 Julianus pervenit Ctesiphontem: quid ibi, 363. XLV.
 Julianus seducitur a Persa transfuga, 363. XLVI.
 Julianus inducitur ut succendat naves, *ibid.*
 Julianus exercitum in discrimen adducit, *ibid.*
 Julianus exagitur rursus tristibus eventis, 363. XLVIII.
 Julianus ab aruspiciibus seductus labitur in interitum, *ibid.*
 Julianus a diis delusus & derelictus, 363. XLIX.
 Eos execratur, *ibid.*
 Julianus cum Persis ultimo certamine pugnat, 363. LI.
 Julianus in proelio vulneratus, 363. LII.
 Juliani morientis oratio, *ibid.*
 Juliani percussor haud satis exploratus a Gentilibus quis creditus, 363. LIII. & seqq.
 Juliani interitus, 363. LIII.
 Julianus divinitus percussus, 363. LV.
 Julianus a S. Mercurio Martyre creditur percussus, *ibid.*
 Julianus moriens quid in Christum, 363. LV.
 Julianus moriens affectat divinos honores, 363. LVIII.
 Julianum translatum in cælum finxit Gentilitas, 373. LIX.
 Juliani interitus a nonnullis absentibus cognitus, 363. LX.
 Juliani dies obitus, 363. LXIII. Necatus putatur virtute SS. Joannis & Pauli Martyrum, *ibid.*
 Juliani Apostatae vita & obitus firma assertio est Christianæ religionis, 363. LXVI.
 Juliani ætas & tempus Imperii, 363. LXIV.
 Juliani obitus gaudium attulit orbi, 363. LXV.
 Julianus conclamatus destructor Romani Imperii, 363. LXVIII.
 Juliano debet non Joviano adscribi Imperii clades, 363. CXVIII. CXXIII.
 Juliani adulatoriæ inscriptiones, 363. LXVIII.
 Juliani funus quale, 363. LXIX.
 Juliani sepulcrum Tarsi, *ibid.* Prodigia in eo, *ibid.*
 Juliani sacrificia abominanda detecta post mortem ipsius, 363. LXXI.
 Julianus post obitum laudatus a Libanio, 363. LXXII.
 Julianus a Libanio Dæmon laudis gratia nominatus, *ibid.*
 Julianus Apostata philosophus Cynicus, 363. LXXIII.
 Juliani mores quales, 363. LXXV. & seq.
 Julianus proscinditur duabus investivis Gregorii Nazianzeni, 363. LXXVII.
 Julianus exagitur apostrophis & investivis, *ibid.*
 Julianus Basilium & Gregorium destinaverat neci post reditum e Perside, 363. LXXX.
 Juliani amicos persequuntur Valentinianus & Valens, 364. XVIII.
 Julianus Saba monachus novit absens interitum Juliani, 363. LX.
 Julianus Saba Antiochiam a Catholicis accersitur sub Valente, 370. LXXV.
 Julianus Saba monachus præsto est Antiochenis a Valente exagitatus, *ibid.*
 Juliani Sabæ adventus Antiochiam, 370. LXXVIII. Ægrotans curat se & alios, *ibid.* Sanat Comitem Orientis, 370. LXXX.
 Julianus a febre liberatur Antiochiæ, 370. LXXVIII.
 Juliani Sabæ celebris memoria, 370. LXXXII.
 Juliani Sabæ ingentia miracula, 370. LXXVII.
 Julianus Saba puerum hospitis a puteo incolumentem educit, *ibid.*
 Juliani pallio tacto claudus sanatur, 370. LXXIX.
 Julius Magister militiæ Valentis jussit occidi Gothos in civitatibus in pace agentes, 378. XXIX.
 Jupiter Cassius in Arabia, 362. LXXXVIII.
 Jura Pontificis Max. idolorum cultus translata in Præfectum Urbis, 384. XII.
 Jura distincta Regum & Ecclesiarum, 387. XXII.
 Justa filia Valentiniani, 375. VI.
 Justina relicta Decentii uxor Valentiniani, 370. CXXIV.
 Justina Augusta cœpit perturbare Mediolanensem Ecclesiam, 380. XXVIII.
 Justina Augusta Arianis favet, *ibidem* & 381. XCV. Ambrosio injurias infert, 383. XIX.
 Justina legem pro Arianis a Valentiniano extorquet, 386. IV.
 Justina Augusta libertatem concedit Arianis libere agendi, *ibid.*
 Justina persequitur S. Ambrosium, 386. X. & seq. Quo tempore, 386. XI. Quam opportunitatem nacta, *ibid.*
 Justina profugos Arianos suscepit, 386. XI.
 Justina Ambrosium in exilium amandare frustra conatur, 387. I.
 Justina Augusta rursus vexat Ambrosium, *ibid.* Vi armata oppugnat, 387. II.
 Justina edictum elicit ab Imperatore contra Catholicos, 386. IV.
 Justinæ persecutio longe lateque grassata, 387. LXXXVI.
 Justinæ persecutio quomodo sedata, 387. XLI.
 Justina miraculis coacta a persecutione Ambrosii desistit, 387. XXXVII. XLI.
 Justina immittit sicarium in Ambrosium, 387. XLIII.
 Justina tollere tentat Ambrosium etiam per dæmo-

mones & maleficia, licet frustra, *ibid.*
 Justina confusa victa mansit, *ibid.* Ad Ambrosii opem supplex confugit metu Maximi, 387. XLIV.
 Justina fugam arripit, 387. LVIII.
 Justiniani Codicis locus restituitur, 363. CXXXVI.
 Justus Episcopus, Lugdunensis interfuit Concilio Aquilejensi, 381. LXXXII. LXXXIV.
 Juveninus Martyr cum Maximo Antiochiæ sub Juliano, 362. CXXVII. Idem variis dolis tentantur a Juliano, 362. CXXVIII.
 Juvenum sententia in contentione de eligendo Meletii successore obtinet, 381. XLV.

K

Kalendarum Januarii superstitionem abrogat Ambrosius, & jejunium ea die inducit, 377. XIV.

L

LAbari effigies in nummis Valentis & Valentiniani, 364. X.
 Labarum a Juliano mutatur, 362. XXVII. In quam formam conversum, *ibid.*
 Labarum restitutum ab Imperatoribus Valentiniano & Valente, 364. X.
 Labarum a Joviano non invenitur restitutum, 363. CXXIV.
 Labarum, non aquilæ ducunt exercitum Fidei-
 lium Principum, 378. XVIII.
 Læta nurus S. Paulæ, filia Albinus Pontificis idolorum, uxor Toxotii, 382. XL. Mater Paulæ junioris, *ibid.* 382. XLIV.
 Laici quidam pseudomonachi sacrificare præsumentes, 361. XLIII.
 Laici non immisceant se rebus Ecclesiasticis, 369. XL.
 Laici esse non debent arbitri disputationis cum hæreticis, 386. XVI.
 Laici nec ipsi quidem Imperatores judicent causas Ecclesiasticas, 369. XL.
 Laici sæpe ordinati Episcopi, 375. XXI. Et multi post Ambrosii electionem electi sunt, *ibid.*
 Laici etiam conjugati ad Episcopatus postulati, 375. XXI.
 Laicis sacerdotia deferre vetitum, *ibid.*
 Laicos de sacerdotibus judicare non debere neque de rebus fidei, 386. XVI.
 Lampadius Præfectus Urbis post Symmachum, 366. I.
 Lampadius erogat in pauperes expensas ludorum, *ibid.*
 Lampfacenum Concilium quando celebratum, 364. XII. 365. I. Ex dicto Concilio legatio, 365. VI.
 Lampfacenum Concilium ab hæreticis Macedonianis celebratum, 365. II. Res in eo gestæ, 365. IV.
 Lapis super lapidem non relictus in templo Hierosolymitano tempore Juliani, 363. XVII. & *seqq.*
 Lapsi Episcopi an essent in sedem restituendi, agitata in Concilio Alexandrino, 362. CLXXXIII. CXCIV. CXCVI. Idem defendit Hieronymus, 362. CCXXVII.
 Lapsi recipiendi cum abjuracione hæresis, ex sententia Athanasii, 371. XXXIII.
 Lapsos esse restituendos, 385. XXXVI.
 Lapsi Episcopi cum pœnitentia sæpe recepti, 365. XXXIII. Et quando depositi, 365. XXXIV.
 Latitantem prodere noluerunt Christiani etiam cum suæ vitæ detrimento, 372. CXIV.
 Latronianus poeta, idemque Priscillianista, 385. XXVII.

S. Laurentii basilicæ quid contulerit Damasus, 384. XXIV.
 Lea vidua sanctissima, 384. II. De Lea & Prætextato antithesis, 384. IV.
 Leæ viduæ obitus, 384. III. Et elogium, 384. V. Ejusdem Ostiam translatio, 384. IV.
 Legatio missa a Concilio Alexandrino, 362. CXCIII.
 Legatio Antiocheni Concilii ad Ecclesias Orientis, 378. XLV.
 Legatio a Synodo Constantinopolitana ad Damasum, 382. XII.
 Legatio Catholicorum Constantinopoli ad Valentem missa, 370. XXVII.
 Legatio Episcoporum ad Valentinianum pro Concilio convocando, 364. XII.
 Legatio ex Concilio Lampfaceno, 365. VI.
 Legatio S. Ambrosii ad Maximum, 383. XIX.
 Legatio Liberii ad Illyricos, 365. XVII.
 Legatio Liberii Papæ ad Valentem Imperatorem, 365. XXIII.
 Legatio Maximi ad Theodosium post necem Gratiani, 383. XIII. Item Valentiniani ad Maximum, 383. XIX.
 Legatio Petri ad concilianda Antiochenam Ecclesiam, 371. VIII.
 Legatio ad Occidentales a Basilio missa, 371. IX.
 Legatio alia a Basilio missa ad Occidentales, 372. IV. 372. XVI.
 Legatio Suedorum Ecclesiæ ex Pamphilia ad Epiphanium, 374. XIII.
 Legatio Domini ad Maximum qualis, 387. LV.
 Legatio Gregorii Nysseni in Arabiam, 378. XLV.
 Legatio S. Zenobii Episcopi Florentini ad Valentem, 370. XXXVI.
 Legatio Regis Gothorum pro pace ad Valentem, quam spernit, 378. XXV.
 Legatio Reginae Sarracenorum pro accipiendo Episcopo, 372. CIII.
 Legatio missa a Gentilibus Roma ad Valentinianum ob diras de magis quæstiones, 370. CII.
 Legatio Gentilium Senatorum pro cultu deorum ad Imperatores, 382. XLVI.
 Legationes Rægum ad Julianum pollicentes auxilium ob bellum Persicum, 363. XXV.
 Legatio ad Romanum Pontificem pro Ecclesia Orientali, 371. VIII.
 Legationes ex Concilio Antiocheno ad diversas provincias, 378. XLV.
 Legationes diversæ ad Liberium pro reductione hæreticorum, 365. XVII.
 Legationes Ambrosii ad Maximum duæ, 387. XLIV. & *seq.*
 Legationes injunctæ diversis Orthodoxis Episcopis ad explorandam fidem Catholicam diversarum provinciarum ex Synodo Constantinopolitana, 381. LXXIV.
 Legationes ex Gallis & ex Africa ad Concilium Aquilejense, 381. LXXXI. LXXXIV.
 Legati Apostolicæ Sedis ab Imperatore commendati, 365. XXIII.
 Legati missi a Concilio Lampfaceno ad Orientales, 365. VI. Eorum nomina, 365. VIII.
 Legati iterum missi ad Synodum Alexandrinam a Paulino, 362. CLXXX.
 Legati missi ad Occidentales a Basilio Probus & Dorotheus, 371. IX.
 Legati missi Constantinopolim ad Valentem aqua & igne absumpti, 370. XXVIII.
 Legati a Lucifero missi ad Synodum Alexandrinam, 362. CXXX.
 Legati Macedoniani professione Nicænæ fidei susurrantur communicationem Liberii, 365. VIII.
 Legati a Donatistis missi ad Julianum, 362. CCLXI.
 Legati Regis Persarum male habitati a Juliano, effectique Martyres, 362. XLIV.
 Legati Regis Saporis ad Julianum Antiochiæ agentem, 362. CXXXVII.

- Legatus Eusebius Vercellensis ad erigendas collapsas Ecclesias, 362. CCVI. CCXXII.
- Leo Papa nullam prærogativam cognovit Sedis Constantinopolitanæ, 381. XXXV.
- Leonis Pontificis cum S. Hilario Acta commenticia, 362. CCXXXV.
- Leopardus Martyr Romæ sub Juliano, 362. CCLV.
- Letoius Episcopus Melitinenfis exagitat Massalianos, 383. LXXXVI.
- Letoi Melitinenfis Episcopi adversus hæreticos res gestæ, *ibid.*
- Lex Juliani adversus Christianos professores, 362. CCLXXXVII. Hujus legis faciendæ ratio, 362. CCXCI. & *seq.*
- Lex Juliani, quæ Christiani jubentur dici Galilæi, 362. C. LXXVIII.
- Lex lata a Juliano, ne Christiani militarent, 362. CCLXXXIV.
- Lege Juliani arcetur Christiani a docendo, 362. CCLXXXV.
- Lex Juliani de arcendis a scholis Christianis professoribus revocata, 364. XX.
- Lege Juliana sublata privilegia Christianis, 362. CCLXXX.
- Lex Juliani de sepulcris & funeribus, 363. XX.
- Lex Juliani data ad Felicem Comitem, 362. CIX.
- Leges in sacrilegos latæ, adversus Christianos a Juliano conversæ, 362. CCLXXXIV.
- Leges Juliani adversus Ecclesias propositæ, 362. CCLXXXII.
- Lex Gratiani de judicio Ecclesiastico, 376. VI.
- Lex Gratiani adversus Donatistas, 377. VI.
- Lex Gratiani adversus Manichæos, *ibid.*
- Lex Gratiani de immunitate clericorum, 377. XV.
- Lex Gratiani adversus hæreticos, 376. I. 379. XI.
- Lex Gratiani adversus avaritiam clericorum, 379. XIII.
- Lex Gratiani pro Christianis Catholicis exulibus, 378. XXXIII.
- Lex Gratiani adversus apostatas & Manichæos, 383. XX.
- Lex Jovini severa de custodia sacrarum virginum, 363. CXXVIII.
- Lex a Theodosio post baptismum sancita de fide Catholica & adversus hæreticos, 380. II.
- Lex Theodosii adversus hæreticos, ne fabricant ecclesias, 381. LXXX.
- Leges Theodosii adversus hæreticos post tertiam Synodum Constantinopolitanam, 383. XXXIII.
- Lex Theodosii adversus hæreticos, 381. VIII.
- Lex alia Theodosii adversus hæreticos, 384. XXXVIII. Alia, 386. I.
- Lex ejusdem in Manichæos, 382. LXVIII.
- Lex Theodosii adversus Judæos, 384. XLIII.
- Lex alia adversus idololatrias, 385. XXXVII.
- Lex Theodosii adversus idolorum cultores, 381. CXVI.
- Lex Theodosii adversus Paganos, 381. LXXX.
- Lex Theodosii adversus validos mendicantes, 382. LXVIII.
- Lex Theodosii adversus fidicinas & psaltrias, 385. XXXVII.
- Lex Theodosii de basilicis adeundis, 382. LXVII.
- Lex Theodosii adversus violantes divinam legem, 380. III.
- Lex Theodosii de fori Ecclesiastici immunitate servanda, 385. XXXI.
- Lex Theodosii de cultu Quadragesimæ, 380. III.
- Lex Theodosii de relaxandis vinculis tempore Paschali, 385. XXXVIII. 367. I.
- Lex Valentiniani Imperatoris lecta publice in Ecclesia, 370. CXVII.
- Lex Valentiniani revocans legem Juliani de arcendis a scholis Christianis professoribus, 370. CXXIX.
- Lex Valentiniani de Arianis, ut libere coeant & servant professionem Ariminensem, 386. IV.
- Lex Valentiniani contra Manichæos, 372. CXI.
- Lex Valentiniani adversus Donatistas rebaptizantes, 373. XXXV.
- Lex Valentiniani de gladiatoribus, 367. I.
- Lex adversus magos & idololatrias revocata a Valente precibus Prætextati, 364. XIX.
- Lex de duabus uxoribus calumniose Valentiniano adscribitur, 370. CXXIV.
- Lex Valentiniani de Romanis scholis & scholaribus, 370. CXXIX.
- Lex de virginibus, viduis & pupillis a Valentiniano lata, 370. CXXXI.
- Lex de Scenicis a Valentiniano lata, 371. CXXVIII.
- Lex de aruspicina concessa a Valentiniano lata, 371. CXXIX.
- Lex Valentiniani, ne clerici aliquid capiant ex ultima voluntate, 370. CXVII. lata consensu Damasi, 370. CXXIII.
- Lex Valentiniani & Valentis de privilegiis concessis virginibus, viduis, & pupillis, 365. XLIV.
- Lex Valentiniani & Valentis pro synagogis Judæorum, 365. XLV.
- Leges Valentiniani & Valentis de privilegiis clericorum, 365. XLII.
- Lex Arianis pro Arianis de expellendis Episcopis Catholicis, 372. XCI.
- Lex Valentis de monachis ad militiam revocandis, 375. X.
- Lege sæcularium coercendi qui divinam legem contempnunt, 370. CXXI.
- Libanius percarus Juliano, 362. IV.
- Libanii laudes de epistola Juliani, 362. XV.
- Libanius cognitor scriptorum Juliani, 362. LXXXII.
- Libanii orationes pro Antiochenis, *ibid.*
- Libanii luctus de incenso templo Daphnitico, 362. CXVII. Quæ in eum Chrysostronus, 362. CXIX.
- Libanii deliramenta in luctu exusti templi, 362. CXXII.
- Libanius admiratus castitatem feminarum Christianarum, 362. CXXXIII.
- Libanius a Ludimagistro arguta responsione perstrictus, 363. XXXII.
- Libanius laudator Juliani post obitum, 363. LXXII.
- Libanii oratio de Juliano derisa, 363. LXXIII.
- Libanii turpes adulationes de Juliano, 363. LXXII. & *seq.*
- Libanius falso creditus Christianus, 363. LXXIV.
- Fabula de ejus cum Basilio congressus, *ibid.*
- Libanii ingenium & mores, *ibid.*
- Libanius inferviebat tempori, *ibid.*
- Libanii orationes, 363. LXXV.
- Libanii de Basilii eloquentia judicium, 363. XCIII. & *seq.*
- Libanius mirifice laudat Basilium, 362. LXIII. & *seq.* 363. XCII.
- Libanii epistola ad Basilium, 362. LXIV.
- Libanii alia epistola ad Basilium, 363. XCV.
- Libanius cur a Basilio amatus, *ibid.*
- Libanius commendatus, quod etiam doceret pauperes, *ibid.*
- Libanii epistola ad Joannem Chrysostronum, 382. LVII.
- Libaria Martyr in Gallia cum sociis sub Juliano, 362. CCLVI.
- Libelli ab Hilario dati Constantio, 360. III.
- Libelli Hilarii falsa inscriptio arguitur, 360. IX.
- Libellus Ambrosii in Auxentium, 386. XVI.
- Libellus fidei Auxentii, 369. XV.
- Libellus de fide a S. Basilio scriptus, 371. LVII. Li-

- Libellus a Donatistis oblatus Juliano, 362. CCLX.
 & seq. Expositus legendus publice ab Hono-
 rio Imperatore, 362. CCLXV.
 Libellus fidei Catholicæ oblatus Liberio Papa
 ab hæreticis, 365. IX.
 Libellum supplicem dedit Terentius dux ad Va-
 lentem pro fide Catholica, sed ab illo scis-
 sus est, 372. III.
 Liber Apollinaris glutino constrictus, 373. XXVI.
 Libri Georgii Episcopi Ariani a Juliano qua-
 sita, 362. CLXX.
 Libri a Juliano scripti in procinctu contra Chri-
 stianos, 363. XXXV.
 Libri magicæ artis a Valente perquiri iussi,
 370. C.
 Libri magici occasione Joannes Chrysostomus in
 discrimen adductus, 370. CI.
 Libri sacri sublata Donatistis, 362. COLXXXVI.
 Libri Sybillini sub Juliano consulti, 363. III.
 Liberii Papæ ad Episcopos Italiæ epistola, 362.
 CLXXVIII.
 Liberius Papa auctor Synodi Alexandrinæ, 362.
 CCVI.
 Liberii Papæ fidei professionis fragmentum, 362.
 CCVII. Quid ad eum Athanasius, 362.
 CCVIII.
 Liberius Papa confirmat Synodum Alexan-
 drinam, *ibid.*
 Liberius decipitur a Macedonianis sub Catholico
 nomine, 365. IX.
 Liberius Papa recipit legatos Lampfacenos, 365.
 VIII.
 Liberius recepit in communionem Macedonia-
 nios sub confessione Catholica, 365. X.
 Liberius scribit pro Macedonianis litteras com-
 municatorias, 365. XI.
 Liberii litteræ de restitutione damnatorum E-
 piscoporum in sua Sedes, 365. XV.
 Liberii Papæ litteris ab omnibus absque more
 obeditum, *ibid.*
 Liberius Papa magna molitur, nimirum in u-
 nam fidem omnes Christianos adducere, 365.
 XVII.
 Liberius mittit legatos ad diversas provincias, *ibid.*
 Liberii litteræ Synodo Tyanensi exhibitæ, &
 receptæ, & implētæ, 365. XXXII.
 Liberius excusatur, quod receperit Eustathium
 & alios Macedonianos, 365. XXXVII.
 Liberius excusatur, quod facile Orientalibus
 legatis fidem habuerit, *ibid.*
 Liberius Papa velum dedit S. Marcellinæ vir-
 gini forori sancti Ambrosii, in cujus dedi-
 catione habuit sermonem, 367. IV.
 Liberii Papæ obitus tempus, 367. II.
 Liberii Papæ sedis tempus & res gestæ, *ibid.*
 Liberii basilica, 367. III.
 Liberii Papæ memoria nobilis, 367. IV. Lau-
 datus a S. Ambrosio, *ibid.*
 Liberius Papa inter Sanctos adnumeratus, 367.
 IV.
 Libidines suas & probra Julianus Apostata re-
 ligione velat, 362. XIX.
 Libyæ Ecclesia vexata a Præfecto Valentis, 370.
 XCI.
 Libyæ Præfectus ab Athanasio excommunicatus,
ibid.
 Libyæ sive Livix Macellum, 367. III.
 Limenius Episcopus Vercellensis interfuit Con-
 cilio Aquilejensi, 381. LXXXII.
 Litteræ Juliani Apostatæ ad Julianum Avuncu-
 lum, 361. X.
 Litteras scribere, Dei donum, 375. XVIII.
 Loqui Attice prohibiti Christiani, 362. CCXCIV.
 Lucifer Episcopus Calaritanus mittit Legatos ad
 Synodum Alexandrinam, 362. CLXXX.
 Luciferi Episcopus Calaritanus Antiochiæ creat
 Paulinum Episcopum, 362. CLXXXI.
 Luciferi congressus cum Eusebio Antiochiæ, 362.
 CCXIII.
 Lucifer se dividit ab Ecclesia, 362. CCXIV. Cau-
 sâ hujus dissidii, *ibid.*
 Luciferi cum Eusebio altercationis causa quæ
 vere præcessit, 362. CCXV.
 Luciferi reditus in Italiam, 362. CCXIX. E-
 jusdem exitus, 362. CCXX. Et elogium In-
 stitutum, *ibid.*
 Lucifer non dicendus hæreticus, sed schismati-
 cus, 362. CCXXI. & seq.
 Luciferi Calaritani obitus, 371. CXXI. Quo-
 modo dictus immunis ab hæresi Ariana, *ibid.*
 Luciferiani schismatis causa unde manavit, 362.
 CCXIII. & seq. Eiusdem ratio, *ibid.* & 362.
 CCXXII. & seq.
 Luciferiani schismatici procul ab hæresi, 362.
 CCXXI.
 Luciferianis anabaptismus minime impingendus,
 362. CCXXII.
 Luciferiani agentes in angulo Hispaniarum, 371.
 CXXVI. Iidem rejecti ab omnibus, 371.
 CXXVII. Satyrus frater sancti Ambrosii eos
 vitat, *ibid.*
 Luciferiani quando extincti, 362. CXXVIII.
 Luciferiani consutati a S. Hieronymo, 382.
 XXXVI.
 Luciosus Episcopus in Hispania hostis Lucife-
 rianorum, 371. CXXII.
 Lucius suffectus Alexandriæ in locum Georgii
 Episcopi Ariani, 362. CLXXV.
 Lucius Episcopus Alexandrinus Arianus agit con-
 tra Athanasium, 363. CXLV. Lucius rejici-
 tur, 363. CXLVI.
 Lucius Arianus expulsus convenit Valentem Im-
 peratorem, 378. XXII.
 Lucius invadit Ecclesiam Alexandrinam, 362.
 LXIX. Eius immania scelera, *ibid.* & seq.
 Lucii impietatem publice detestatur Moyfes Sar-
 racenorum Episcopus, 372. CIV.
 Lucius Alexandrinus Episcopus Arianus agit
 Constantinopoli apud Demophilum, 380. X.
 Lucius penitus a Sede Alexandrina expulsus,
 380. XVII. Eius scripta, *ibid.*
 Lucius scripsit Paschales epistolas, *ibid.*
 Lucius Samosatenus Arianus Episcopus, 370.
 XII.
 Lustus Juliani de incendio Daphnitico templo,
 362. CXVII.
 Lustus de Luciferi Episcopi casu & ruina, 362.
 CCXXV.
 Ludæ Circenses Gazæ, 362. CXLIII.
 Luminaria in funere, 368. X.
 Lupicinus Prætor plures Euphemitas Martyria-
 nos hæreticos necari mandat, 361. XXXV.
 Lupicinus pugnat adversus Procopium tyran-
 num, 366. II.
 Lupicinus dux exercitus reprehensus, 376. VIII.
 Lupicini Romani ducis avaritia & perfidia quid
 Romanus exercitus passus, *ibid.*
 Lupus Episcopus Edeffæ Arianus, 371. CX.
 Lustratio Donatistarum, cum tangerent res Or-
 thodoxorum, per ignem, 362. CCLXX.
 CCLXXV.
 Luxum & ornatum sacerdotibus non convenire,
 Gregorii Nazianzeni sententia, 381. LXI.
 Luxus clericorum taxatur, 367. XII.

M

- M** Acarius Antiochenus cum sociis deporta-
 tus in Oasim, 362. XCI. Eorum mar-
 tyrium sub Juliano, *ibid.*
 Macarii monachi in Ægypto miracula, 372.
 LXXXVIII.
 Macarius presbyter communicans schismaticis
 Romæ punitus, 371. CXXIII.
 Macedonius abdicatus novam hæresim excogi-
 tat, 360. XVIII.
 Macedonius hæresiarcha damnatur in Concilio
 O o o o Con-

- Constantinopolitano, 381. XIX. Jussu Damasi, *ibid.*
- Macedonius Magister officiorum Gratiani favet hæreticis, 381. CX. Non impune, 381. CXI.
- Macedonius Martyr in Phrygia, 362. LXXVII.
- Macedoniana hæresis, & ejus propagatores, 360. XXII. Cum Ariana conjuncta, 360. XXX.
- Macedoniana hæresis probata Lampfaci invalescit, 365. V.
- Macedoniana hæresis collapsa, 377. V.
- Macedoniani Episcopi præstigiæ, 360. XXI.
- Macedoniani creabant Episcopos, sed cohibiti, 384. XXXVIII.
- Macedoniani Episcopi, 362. CCXXXVIII.
- Macedoniani Legati, profitendo fidem Nicanam, furripiunt communicationem Liberii, 365. VIII.
- Macedoniani persecutionem patiuntur ab Arianis sub Valente, 364. II.
- Macedonianis anathema dictum a Damaso, 373. XI.
- Macedonianorum vasrum consilium de mittenda Legatione ad Liberium Papam, 365. VII.
- Macedonianorum copiæ in Hellesponto, 365. V.
- Macellum Libyæ, sive Liviæ, locus in Urbe sic dictus, 367. III.
- Macrina S. Basilii avia Neocesareæ agebat, 363. CI.
- Macrina soror Basilii, 369. LXII. Tecla ab Angelo dicta, 369. LXIII.
- Macrinæ Gregorii Nysseni sororis virtus & doctrina, 378. XLV.
- Macrinæ obitus, quam Gregorius Nyssenus magistrum appellat, *ibid.* Gestabat crucem ferream & annulum ferreum cum cruce, 378. XLVI. Ejus vitam scripsit Gregorius frater, *ibid.*
- Maclarii dicti Manichæi, & cur, 372. CXIII.
- Magos colit Julianus, 361. VI. 362. XVI.
- Magos secum ad bellum ducit Julianus, 363. XXIII. Ab iis deceptus, 363. XXXIII. XLI. & seq.
- Magi aruspices Juliani ludibrio affecti, 363. LXX.
- Magorum Juliani detectæ imposturæ, 363. LXXI.
- Magi a Valente exagitati, dato rescripto in eos, 364. XVI. XIX.
- Magi & incantatores a Valente diu exagitati, 370. XCIII.
- Magi etiam in Occidente jussi inquiri, 370. CII. 371. VI.
- Magiæ libri a Valente perquiri jussi, 370. C.
- Magicas præstigijs damnat Concilium Romanum, 382. XX.
- Magistratus Juliani quales, 362. V.
- Magistratus Constantii male habiti a Juliano, 361. VIII. XII. Mutati, 361. XX.
- Magistratus ad Episcopatum ante omnes assumendi, 365. XIX.
- Magistratus philosophis & eruditis collati a Juliano, 362. I.
- Magister ludi litterarii delusit responsione Libanium, 362. XXXII.
- Magistris quantus honor habendus, exemplo Theodosii ostenditur, 383. XXII.
- Magistri ludi litterarii esse vetiti sunt Christiani, 362. CCLXXXV.
- Magnus comes Arianus obsequitur Lucio, 372. LXXV. LXXVII. Ejus crudelitas, 372. LXXVII.
- Majuma navale Gazæ dicta Constantia, quid de ea Julianus, 362. CXXXVII.
- Majumæ spectaculum frequentatum ab Antiochenis, 362. LXXXIX.
- Malchus monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
- Maleficia sanctis viris nocere non posse, 387. XLIII.
- Maleficos excommunicandos præcipitur a Romana Synodo, 382. XX.
- Maleficos severissime punit Valentinianus, 371. VI.
- Maleficorum artes plurimum invaluerunt sub Gratiano, 382. XXII.
- Mamertini & Neviæ Consulat, 362. I.
- Mamertinus, Juliano carus, 361. IX. 362. I.
- Mamertinus, qualis, *ibid.*
- Manichæi Romæ quid egerint, 372. CXI. Argunt Romæ conventum, 372. CXII. Detecti, 372. CXIII.
- Manichæi præceptis suis obtemperare nequeunt, *ibid.*
- Manichæi cohibiti lege Valentiniani, 372. CXI.
- Manichæos lege damnandi sub Valentiniano occasio, *ibid.*
- Manichæos lege damnat Gratianus, 377. VI. 378. XXXIII.
- Manichæos lege cohibent Imp. 382. LXVIII.
- Manichæos appellat Priscillianistas Maximus, 387. LXVII.
- Manichæorum vituperatio, 377. VII.
- Manichæorum Auditor qui Romæ eos congregavit, quis fuerit, 372. CXI.
- Manichæorum simulata sanctitas, 372. CXIII.
- Manichæorum nomine cur infamati optimi Christiani, *ibid.* & 386. XXXV.
- Manichæorum hæresis cognata Priscillianistis, 381. CXIII.
- Manichæus nobilis fit Catholicus Christianus, 372. CXIII.
- Manuel Persa Martyr, 362. XLIV.
- Marathonius Episcopus Nicomedie hæresis Macedonianæ propagator, 360. XIX.
- Marcella quæsitæ in conjugem a Cereali, 375. VII.
- Marcellæ argute dictum Cereali nubere recusantis, *ibid.*
- Marcellæ amplitudo, *ibid.*
- Marcella vidua doctissima semper discendi cupida, 382. XXXVI.
- Marcellæ ingenium, virtus, præstantia, *ibid.*
- Marcella Romæ monasteria instituit, 382. XXXVIII.
- Marcellina virgo soror S. Ambrosii, 369. XXXIX. Ejus vitæ institutio, 377. XII.
- Marcellina nuncupat vota S. Laurentio pro felici reditu fratris, 383. XV.
- Marcellinæ epitaphium, 383. XVII.
- Marcellinus schismaticus res Luciferi scripsit, 362. CCXIX.
- Marcellinus schismaticus favet Ursicino, 367. XIV. Eorundem libelli fides, *ibid.* 369. XXXII.
- Marcellini Comitis error in tempore obitus Damasi, 384. XVII.
- Marcellinus Consul avus an pater Melaniæ, 372. XCIII.
- Marcelli Ancyрани hæresis, 371. X. 372. XII.
- Marcelli Ancyрани causa delata a Basilio ad Damasum, *ibid.*
- Marcellus Ancyranus ut damnetur petunt Orientales a Romano Pontifice, 371. X.
- Marcelli Ancyрани obitus, 372. XIV.
- Marcellus tyrannidem post Procopium sumpsit, 366. II. Occiditur, *ibid.*
- Marcellus Martyr sub Juliano, 362. XXV.
- Marcianus Novatianus Episcopus Agelio Novatiano sufficitur, 384. XLIV.
- Marciani plures, *ibid.*
- Marcianus monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII. 384. XLIV.
- Marcianus magister filiarum Valentis, 366. XXI.
- Marcionitæ hæretici inter Antiochenos Catholicos latebant, 386. LIX.
- Marcionitæ vexant Antiochenam Ecclesiam, *ibid.*

- Marcionitæ male perunt, 386. LXI.
 Marcionita curatus a Joanne Chrysoftomo, 386. LX.
- Marcionitarum ludus, 386. LXII.
- Marcus Ægyptius hæreses Gnosticorum invexit in Hispanias, 381. XCIX. CXIII.
- Marcus Arethusus Episcopus quæ passus cum suis Gentilibus, 362. CLI.
- Marcus Arethusus servator Juliani ab intereptione, 362. CLIII.
- Marcus Arethusus Semiarianus aliquando, *ibid.*
- Marci Episcopi Arethusii martyrium, 362. CLI. Eum Catholicum decessisse, 362. CLIII.
- Marcus Verferus illustrator rerum antiquarum, & rerum sanctæ Ursulæ diligens explorator, 383. III. & *seq.*
- Maria Virgo Auctoris signum, 361. pag. 34.
- Maria Dei genitrix pro Deo culta ab hæreticis Collyridianis, 373. XXX.
- Maria post partum Josepho conjuncta, Helvidii hæresis, *ibid.*
- Marianus monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
- Marina Gordiani uxor damnata ad aquas Salvias, 362. CCLIV.
- Marini Martyris reliquiæ, 381. LVI.
- Marini in Demophili locum subrogatio, 386. L.
- Maris prodigiôsa effusio ob terræmotum magnam stragem facit sub Valentiniano, 365. XXXVIII. Quid mali portenderit, 365. XLI.
- Maris Episcopus Chalcedonis quid in Julianum, 362. XXXIX.
- Maris Episcopus Arianus factus, 362. XXXIX.
- Maris Chalcedonis Episcopus profitetur fidem Catholicam in Concilio Antiocheno, 363. CXLII.
- Marius Victorinus deserit scholas, & ad Christum convertitur, 362. CCXCVII. Quo tempore libros de Trinitate scripserit, 362. CCCI.
- Marna Deus Gazensium, 362. CXLII. Idem vidus a Christo, 362. CXLIII.
- Marti immolat Julianus, sed in eum incensus ira fuit deceptus, 363. XLIV.
- Martinus Episcopus Turonensis Hilario ab exilio in Gallias redeunti occurrere festinat, 360. XV.
- Martinus quando creatus est Episcopus, 375. III.
- Martinus pro votis ad jejunia & cilicia confugit, 375. II.
- Martinus Episcopus cum adit Valentinianum, quid mirum accidit, *ibid.*
- Martini annorum ratio, 375. III.
- Martino Episcopo quid per calumniam Ithacius objecerit, 385. XXIII.
- Martinus consentit Maximo, & Episcopis communicat, 386. XXVI.
- Martinus cum Angelo visus colloqui, 386. XXIX. Adventans Treverim Synodum terret, 386. XXV. & *seq.*
- Martinus Ithacio jussus communicare, metu mortis multorum communicat, *ibid.*
- Martinus dolet se Ithacio communicasse, 386. XXIX.
- Martinus corripitur ab Angelo, *ibid.*
- Martinus Maximo prædicit eventum belli Italici, 386. XXXI.
- Martinus ad convivium Imperatoris ire coactus, *ibid.*
- Martinus propinat suo presbytero, *ibid.*
- Martinus quomodo exceptus ab Augusta, 386. XXXII.
- Martinus in hæreticos inquirere vetat Maximum, 386. XXVII.
- Martinus cur dimovet Maximum ab inquisitione hæreticorum, 386. XXXIV.
- Martinus in crimen adductus hæresis Priscillianæ, 385. XXIV. 386. XXXV.
- Martyres Alexandrini sub Lucio Ariano, 372. LXXIX.
- Martyres Ancyrani, 362. LXXII.
- Martyres Antiocheni sub Juliano, 362. XC. CXXVII.
- Martyres Galatæ, 362. LXXII.
- Martyres Galliarum, 362. CCLVI.
- Martyres in Gothia sub Athanarico, 370. CVI. Iidem omnes Catholici *ibid.* CXIV. CXV.
- Martyres Gazenses, 362. CXXXVII.
- Martyres Hadrianopolitani, 362. LXXX.
- Martyres innocentes qui sint apud Ammianum historicum, 367. XXI.
- Martyres sub Juliano dirissima passi, 362. XLI. & *seq.*
- Martyres legati Regis Persarum sub Juliano, 362. XLIV.
- Martyres Romæ sub Juliano, 362. CCL.
- Martyres octoginta in mare merisi sub Valente, 370. XXVIII.
- Martyres Phryges, 362. LXXXVII.
- Martyres Thraces sub Juliano, 362. LXXX.
- Martyres qui dicendi, 362. CLXV.
- Martyres post mortem quales, 362. CXXX.
- Martyres juvare defunctorum animas, 383. XVII.
- Martyriani hæretici, 361. XXXV.
- Martyrum cultus semper in Ecclesia probatus, 360. XXXIX.
- Martyrum constantia, 362. XXIII. CLII.
- Martyrum templa a Juliano jussa succendi vel demoliri, 362. CXIV.
- Martyrum sepulcra a Gentilibus effossa, 362. CXLV. & *seq.*
- Martyrum gloriam falsis criminibus frustra obscurare conatur Julianus, 362. CXXXIX.
- Martyrum corporum virtus, 362. CXXX.
- Martyrum reliquiæ ne distraherentur vetat Theodosius, 386. LI.
- Martyrum reliquiæ divinitus inventæ, 362. CXXXVIII.
- Martyrum reliquiarum cultus, 362. CXXX.
- Martyrum natalitia frequentari solita convivii, 377. XIV.
- Martyrii gloriam invidabat Julianus Christianis, 362. XXIII.
- Martyrium Basilii Ancyrani, 362. LXXII.
- Martyrium trium Christianorum Phrygum, 362. LXXVII.
- Martyrium Legatorum LXXX. Orthodoxorum ad Valentem, 370. XXVIII.
- Martyrium Theodori Antiocheni, 362. CIII.
- Martyrius renuit ordinari diaconus a Nectario, 381. LXXVIII.
- Massaliani hæretici ex Monachis orti, 361. XXXIV. Diversis nominibus appellati, *ibid.* Nugæ eorum & deliramenta, *ibid.* & *seqq.* Fuisse Sacramentarii, 361. XXXV. Omnia tribuebant orationi, *ibid.* Eorum in pauperes crudelitas notata, 361. XXXVII. Mirum eorundem ludibrium a Sancto Augustino relatum, *ibid.* Eorundem habitus improbat, 361. XXXIX.
- Massaliani hæretici in Syria detecti & cohibiti, 383. XXXVI.
- Massaliani a Flaviano detecti, 383. XXXVII.
- Massaliani Saccophori vocati, 383. XXXVI.
- Massalianorum hæreses, 383. XXXVIII.
- Massaliani ejiciuntur e Syria, & damnantur in Synodo Sydæ, *ibid.*
- Mater deorum contumelia affecta, 362. LXXVI.
- Mater ducentis filium ad martyrium dignum exemplum, 371. CVIII.
- Mataza dicta eremus ubi Basilius atque Gregorius agebant, 363. XC.
- Mataza locus eremi Basilii, 362. LXX. Describitur qualis esset, 362. LXXI.
- Mathematicos & magos capite punit Valens, 370. XCIII.

- Mauvia Regina Sarracenorum fidem Christi propagat, 372. CIII.
- Mauvia Regina Sarracenorum liberat Constantinopolim, 378. XXIX.
- Maximini iudicis sæ vitia conflagit invidiam Damasio, 367. XVII.
- Maximinus Vicarius Romæ, 371. II.
- Maximus philosophus Smyrnæ natus, Ephesus dictus, 362. III.
- Maximus philosophus Magus vocatus a Juliano, 361. VI.
- Maximus philosophus quomodo a Juliano exceptus, 362. II. Quanti eum fecerit Julianus, *ibid.* & 364. XVI.
- Maximum philosophum secum duxit ad bellum Julianus, 363. XXIII. Ab eo deceptus, 363. XXXIII.
- Maximus philosophus pollicetur victoriam Juliano, 363. XXII.
- Maximus philosophus derisus a Christianis, 363. LXX.
- Maximus philosophus acceptus Joviano, 363. CL. 364. III.
- Maximus philosophus dira cogitur pati supplicia, 364. XVI. Quomodo liberatus, 364. XVIII.
- Maximus philosophus a Valente occidi iussus ob magiam, 363. CXLIV.
- Maximi philosophi duo Tyrius & Smyrneus, qui & Ephesus dictus, *ibid.*
- Maximus philosophus magus qualis post obitum apparuit, 381. XX.
- Maximus Ephesus non idem ac Tyrius, 370. XCIX.
- Maximi Cynici duo, 362. III.
- Maximus Cynicus venit Constantinopolim, 379. XXIV.
- Maximi laudes a Gregorio Nazianzeno scriptæ, *ibid.* & 379. XXX.
- Maximus Cynicus turbas excitat in Gregorium, 379. XXIV. Adit Gratianum Imp. & offert ei librum, *ibid.*
- Maximi studia pro Sede adipiscenda, 379. XXVI.
- Maximus intruditur in Sedem Constantinopolitanam, 379. XXVIII. Ordinatus in domo scenici, *ibid.* Pellitur a civibus extra urbem, *ibid.*
- Maximum se deceptum laudasse pronuntiat Gregorius, 379. XXIX.
- Maximus primo laudatus, vituperatus postea a Gregorio, 379. XXX.
- Maximus pulsus Constantinopoli, Theodosium convenit: rejectus redit Alexandriam, 380. IV.
- Maximum in hæresim Apollinaris labitur, 380. IV.
- Maximus scribit in Gregorium Nazianzenum, *ibid.*
- Maximus dum sedit Constantinopoli ordinationes habuit, 380. V.
- Maximi causa pertractata in Concilio Constantinopolitano, 381. XXIV.
- Maximum Episcopum non fuisse declaratum a Synodo, *ibid.*
- Maximus cum Calimero legatus a Paulino ad Synodum Alexandrinam, 362. CLXXX.
- Maximus Episcopus Neapolitanus suffectus in locum Zosimi, 362. CCXIX.
- Maximus Martyr Antiochiæ, 362. CXXVII.
- Maximus tyrannus insurgit in Occidente, 383. I. Ex stemmate Constantini asserbatur, *ibid.*
- Maximus pollet Britannorum auxiliis, *ibid.*
- Maximus coloniam in Gallia instituit, 383. III.
- Maximus Gratianum occidi curat, 383. VII.
- Maximus occidit amicos Gratiani, 383. XII.
- Maximus cupiditate regnandi favet Gentilibus, 383. VI.
- Maximus mittit legatos ad Theodosium Imperatorem, 383. XIII. 387. LX.
- Maximi impetus comprimitur Ambrosii votis, 383. XIV. Eiusdem legatione retardatur ab Italiæ invasione, 383. XIX.
- Maximus animadvertit in Priscillianum, 385. XXIV. Carpitur ob eam rem a Pacato, 385. XXVI.
- Maximus arrogat sibi causas Episcoporum, licet hæreticorum, 385. XXXII. Eius cum Theodosio hac ex parte differens collatio, *ibid.*
- Maximi cum Theodosio fœdus ictum, 386. I.
- Maximi uxoris erga sanctum Martinum studium, 386. XXXI.
- Maximus Synodo Treverensi & Ithacio favet, 386. XXVI. Martinum Ithacio communicare compellit, 386. XXVIII.
- Maximi factum exerentis gladium in hæreticos commendatur, 386. XXXVI.
- Maximi & Valentiniani causæ, 387. XLVI.
- Maximi ad Valentinianum epistola pro Ambrosio & Catholicis oppugnatis, 387. XXXIII.
- Maximus Imperator pro S. Ambrosio ad Valentinianum scribit, *ibid.*
- Maximus Alpes transcendere cogitat, 387. XLV. Ad eum legatus Ambrosius libere loquitur, 387. XLVIII. & *seq.*
- Maximus non nisi publice vult audire Ambrosium, *ibid.*
- Maximi querela in Ambrosium, 387. XLIX. Urgetur ab Ambrosio, 387. L.
- Maximus quomodo excommunicatus a S. Ambrosio, 387. LIV.
- Maximus decipit Dominum Legatum, 387. LVII.
- Maximus sese infert clam in Italiam, *ibid.*
- Maximus devastat Italiæ partem, 387. LX.
- Maximus Mediolanensem Ecclesiam incolumem relinquit, 387. LXII.
- Maximus redditus mitior omnes sibi conciliare studet, 387. LXIV.
- Maximus populos suam quemque religionem colere permittit, *ibid.*
- Maximus scribit ad Siricium Papam de Catholica religione, 387. LXV.
- Maximi studium pro fide Catholica, 387. LXVI.
- Maximus libentissime excipitur a Gentilibus, 387. LXVIII.
- Maximum publice laudavit Symmachus, *ibid.*
- Mediolanensis Ecclesia a Justina cœpta turbari, 380. XVIII.
- Mediolanensis Ecclesiæ status ante Ambrosii ordinationem, 375. XXV. 377. IX.
- Mediolanensis Ecclesiæ tranquillitas sub Ambrosio, 377. IX.
- Mediolanensis diocesis Sirmiensis Ecclesia, 380. XVIII.
- Mediolanensis Ecclesia a Justina Augusta perturbatur, *ibid.*
- Mediolanense monasterium sub cura Ambrosii, 382. XXX.
- Mediolanensis populus studiosissimus Ambrosii, 386. X.
- Mediolanensis populus tuetur Ambrosium a Justina, 387. III.
- Mediolanenses parant fugam a Maximo, 387. LXIII.
- Mediolanenses ab Ambrosio continentur, ne fugiant metu Maximi, *ibid.*
- Melanix peregrinatio in Orientem cum Rufino, 372. XXXIII.
- Melania ab Athanasio donata pelle ovina, 372. XXXIV.
- Melania Hegypti eremum lustrat, *ibid.* Erogat in monachos pecunias, *ibid.*
- Melania quanta præstitit monachis tempore persecutionis Lucii Ariani Episcopi, 372. XCI.
- Melania claritudine generis notissima ab omnibus Præfectis in honore habita, 372. LXXXVII. Eius genus, 372. XCIII.
- Melania occultat & pascit monachos, 372. XCII.
- Melanix constantia, *ibid.*

- Melania filia an neptis Marcellini Consulis, 372. XCIII.
- Melania a Didymo depravata, *ibid.*
- Melania ex Ægypto proficiscitur in Palæstinam, 372. XCVI. Quid ibi passa a Præside Palæstinæ, 372. XCVII.
- Melania præfectum Palæstinæ suæ conditionis certiore facit, *ibid.*
- Melania quid egerit Jerosolymis, 372. XCVIII. Tempus ejus commorationis, *ibid.*
- Melania in crimeu objecta Hieronymo, 385. XIV.
- Melassippus Martyr Ancyræ cum Antonio & Carina sub Juliano, 362. LXXIII.
- Meletius Sebastia Antiochiam transfertur, 360. XLIV. Fidem Catholicam profitetur, & exilium patitur, 360. XLVI. & *seq.*
- Meletius Episcopus Antiochiæ degit tempore Juliani, 362. CXXXV. Mittit adolescentem conversum ad Cyrillum, 362. CXXXVI.
- Meletii lapsi, ut reciperet Sedem suam, cur non habita ratio, 362. CCXVI.
- Meletii reditus Antiochiam quando contigit, 362. CCXVIII.
- Meletius seorsum colligit suos, 362. CCXVII.
- Meletii imagines ubique honoris causa positæ, 370. LXV.
- Meletii nomen liberis a parentibus imponi solitum, 370. LXV.
- Meletii effigies & mansuetudo, 370. LXVI.
- Meletii exulantis egregia virtus, 370. LXVII. Defendit Præsidem ab ictibus lapidum, *ibid.*
- Meletius quid passus a Valente Imp. 360. LXIV.
- Meletii exilium, 370. LXV. Quo honore a populo cultus, *ibid.*
- Meletii causam tuetur Basilius adversus Paulinum, 371. XII.
- Meletii requiruntur litteræ ad Occidentales, 371. XV.
- Meletii causam minus exploratam fuisse Damaso putavit Basilius, 372. L.
- Meletio communicandum potius quam Paulino censet Basilius, *ibid.*
- Meletii & Paulini causa quomodo concordata, 372. LII.
- Meletius cum Paulino transfegit, 378. XXXVI.
- Meletii cum Paulino modestissima oratio, 378. XXXVIII.
- Meletius novus ordinat Episcopos, Diodorum Tarsensem, Joannem Apameæ, Stephanum Germaniciæ, 378. LV.
- Meletius visitans monachos Syriæ novit Simeonem Stylitam, *ibid.*
- Meletius venit Constantinopolim, ut Gregorium collocet in throno, 381. XVIII.
- Meletii obitus Constantinopoli, 381. XL. Funus sumptuosum, 381. XLI. Translatio Antiochiam, 381. XLII.
- Meletium Chrysostomus etiam laudavit, *ibid.*
- Meletii memoria cur iij. Id. Febr. adscripta in tabulis Ecclesiasticis, *ibid.*
- Meletio mortuo an alium sufficerent, deliberant Patres Constantinop. Synodi, *ibid.*
- Meletii successor in Synodo decretus Flavianus, *ibid.*
- Meletiani Tarsensibus juncti, 381. XXII.
- Mendacium peccatum non esse, Priscillianistarum hæresis, 381. CXIV.
- Mendicantes validi compressi lege Imperatoris, 382. LXIX.
- Mendicantes cur Romæ tempore Hieronymi abundarent, *ibid.*
- Mendicantes pro foribus ecclesiarum esse solebant, *ibid.*
- Menedemus Legatus Martyr una cum sociis, 370. XXVII.
- Mercurius Martyr percussor Juliani, 363. LV.
- Meretricus & cinædi stipatores Juliani, 362. XVIII.
- Meretricis famosissimæ conversio, 370. CIV.
- Merobaudis & Gratiani Consulatus, 377. I.
- Merobaudis & Saturnini Consulatus, 383. I.
- Merobaudis occiso, *ibid.*
- Merobaudes falso dicitur Gratiano infidus, *ibid.*
- Miles Christianus quibus armis debellet hostes, 378. XVI.
- Milites Christiani quæ passi sub Juliano, 362. XXVI.
- Milites Christiani a Juliano thurificatione probati, 362. XXXIII.
- Milites muli incaute thura offerunt, 362. XXXIV. Agnito errore publice pœnitent, *ibid.*
- Militum Christianorum gloriosa confessio, *ibid.*
- Milites desertores fidei Christianæ respiscunt, 363. CXV.
- Milites in Ambrosium missi agunt pro Ambrosio, 387. XXIV.
- Milites Itali pii, 378. XXVIII. Fortes fide, 378. XIX.
- Milites prohibiti hospitari in synagogis Judæorum, 365. XLV.
- Militare prohibiti Christiani a Juliano, 362. CCLXXXIV.
- Millenariorum hæresis a Damaso Papa damnata, 373. XIV.
- Mimas mons Asiæ nobilitatus nece Valentis, 378. XXVII.
- Mimus Porphyrio per jocum Christianus & Martyr sub Juliano, 362. CXXXII.
- Minervius legatus cum Prætextatio ad Valentinianum Imperatorem causa questionum in magos exhibiturum, 370. CII.
- Miraculum Crucis coronatæ in extis Juliano visæ, 362. XX.
- Miraculum ex præsentia Christiani in sacris Juliani factum, 362. XXI.
- Miraculum de Juliani statua cælitus igne comminuta, 362. CLVIII.
- Miraculum de Gentilibus Orgia celebrantibus, 362. CLX.
- Miraculum S. Ambrosii Romæ, 377. XIV.
- Miraculum de Cæsario e ruina Nicææ servato, 368. VII.
- Miraculum Hilarionis de equis Circensibus, 362. CXLIII.
- Miraculum de obmutescencia oraculi Daphnis ob reliquias S. Babylæ, 362. XCVIII.
- Miraculum de morbo Juliani senioris ob religionis Christianæ contemptum, 362. CV. Alia ob eandem causam facta, 362. CVIII.
- Miraculum a S. Hilarione factum in maris fluctibus compescendis, 365. XL.
- Miraculum insigne de innocenti muliere Vercellensi adulterii damnata, 367. XXIII.
- Miracula Martyrum contra Arianos defenduntur & probantur, 387. XL. & *seqq.*
- Miracula in Ægypto a monachis facta, 372. LXXXIX.
- Miracula post obitum Damasi, 384. XIX. Dum viveret, 384. XX. Pueri in fontem baptismalem delapsi, 384. XXV.
- Miracula Damasi Ursicino schismatico adherentes tribuunt S. Laurentio, 384. XIX.
- Miracula Hierosolymis de energumenis, 385. XIX.
- Miracula de sacrosancta Eucharistia, & de ampulla vitrea Chriftatis projecta, & non fracta, 362. CCLXVII.
- Miracula divinitus edita in constructione templi Hierosolymitani, 363. XI. & *seq.*
- Miracula Aphraatis monachi Antiochiæ, 370. LXXII. & *seq.*
- Miracula Juliani Sabæ, 370. LXXVII.
- Miracula Eusebii Episcopi Vercellensis post obitum, 371. CXX.
- Miracula ingentia ex reliquiis SS. Martyrum, 362. CXLVII.
- Miracula ad sepulcra Joannis Baptistæ & Elisei edi solita, 362. CXLVIII.

- Miracula in inventione & translatione SS. Ger-
vasii & Protasii, 387. XXXVII.
- Miracula saepe Deus per Confessores efficit, 384.
XIX.
- Miracula de suppliciis divinitus erogatis apostat-
is, 362. CVIII.
- Miraculis probata fides Catholica tempore Lucii
Ariani, 372. LXXXVIII.
- Misopogon Juliani in Antiochenos, 362. LXXXII.
- Missas certis horis celebrandas cautum Conci-
lio Romano, 382. XX.
- Missæ agi solitæ in privatis domibus, 377.
XVII.
- Mithræ sacra abominanda refoffa, 362. CLXIII.
- Mitrella pro velo, 362. CCLXXII. CCLXXV.
- Mitrellæ imponi solitæ sacris virginibus in A-
fricana Ecclesia, *ibid.*
- Mitrellarum diversa genera, 362. CCLXXV.
- Modestus Consularis & Præfectus, 370. XL.
- Modestus acriter minatur Basilio, 370. XLII.
- Victus a Basilio, 370. XLIV.
- Modestus ægrotans vocat Basilius, & rogat eum
quem persequeretur, 370. XLIX.
- Modestus Præfectus quid Edessæ, 371. CVIII.
- Modestus Consul Arianus cum Arintheo Catho-
lico, 372. I.
- Moguntina clades illata a barbaris sub Valen-
tiniano, 368. V.
- Monachi in monte Sina sub Abbate Silvano o-
perantur manibus, 361. XL.
- Monachi seipfos castrantes, 361. XLIII.
- Monachi in Ponto ante Basilius, 362. LXXI.
- Monachi favent Basilio adversus Eusebium, 362.
LVIII.
- Monachi collegæ Basilio calumniis sollicitantur,
363. CVI.
- Monachi Ægyptii exagitati a Valente, 372.
XCI.
- Monachi Ægyptii persecutione Lucii Ariani di-
re vexati, 372. LXXXV. A Melania excep-
ti, 372. LXXXVII.
- Monachi relegati in insulam Ægypti terrent
dæmones, & idololatrias convertunt ad fidem,
372. LXXXIX.
- Monachi coniecti in carcerem ab Angelo libe-
rati, 362. CLIX.
- Monachi Palæstini quæ passi sub Valente, 372.
XCVI.
- Monachi in Syria celebres sub Valente Impe-
ratore, 370. LXXXIII.
- Monachi a Valente militare coacti, 375. X.
- De ea re datum rescriptum, 375. XI.
- Monachi tributis vexati a Valente, 375. XII.
- Eos litteris Basilius consolatur, 375. XIII.
- Monachi in Syria gravia passi, 375. X. & *seq.*
- Monachi Epiphanium consulunt de hæresibus,
375. XVI.
- Monachi cur vetiti fieri ex clericis, 381.
CVII.
- Monachi affines clericis, 385. X.
- Monachis quam infensi essent Romani, 385,
XI.
- Monachorum diversæ hæreses, 361. XXXIV.
- Monachorum habitus ab Ecclesia quis reprehen-
sus, 361. XXXIX.
- Monachorum tonsura laudata, *ibid.*
- Monachorum quorundam Ægypti deliria, 361.
XLI.
- Monachorum regulæ elaboratæ a S. Basilio, non
ab Eustathio, 361. LII.
- Monachorum Alexandria, Ægypti & Palæstinæ
vitæ ratio, 362. LXI.
- Monachorum Ponticorum vita sublimis, 363.
CVII. & *seq.*
- Monachorum singularis abstinentia, 363. CVIII.
- De eadem Gregorii Nazianzeni iudicium, 363.
CX. Rursus de eorum institutis, 363. CV.
- Monachorum laudes, 375. XII.
- Monachorum sanctitas miraculis probata, 372.
LXXXVIII.
- Monachorum persecutio dira sub Valente, 375.
X. & *seq.*
- Monachorum peregrinatio an probanda, 386.
XLVIII.
- Monachorum cupiditas coercenda, 370. CXIX.
- Monachorum non esse disputare de fide, 378.
LXI.
- Monachorum Abbatum mos ad pedes Episcopo-
rum se prosternendi, 375. XVII.
- Monachos in exilium mittit Lucius Arianus,
372. LXXXIX.
- Monachos Nazaræos vocat Gregorius Nazian-
zenus, 361. LVIII. Eorum vitam laudat Li-
banus, 362. LXIV.
- Monachos per litteras Basilius consolatur, 375.
XIV.
- Monachos militare cogit Valens, 375. X.
- Monachi munera publica subire coguntur lege
Valentis, 375. X.
- Monachus Massalianus perbelle ab Abbate Sil-
vano delusus, 361. XL.
- Monachismus in toto Oriente propagatus, 362.
LXI.
- Monachismus sub Basilio floret in Ponto, 363.
CVII.
- Monachismus ab hæreticis impugnatus, 363.
CII.
- Monasterium Mediolani sanctissimum, 382. XXX.
- Monasteria monachorum & virginum multa in-
stituta Romæ sub Gratiano, 382. XXXVIII.
- Monastica vita reddita suspecta in Hispania pro-
pter Priscillianistas, 381. CVII.
- Monasticam vitam a calumniis vindicat Basilius,
363. CIII.
- Monica mater S. Augustini quid de futura fi-
lii conversione vidit, 377. VIII. Quid illi
Episcopus de eadem re prædixit, 377. IX.
- Monica mater Augustini venit Mediolanum,
384. XXXV.
- Monicæ sanctitas innotescit Ambrosio, *ibid.* Ab
ipso reprehensa de agape in Ecclesia facienda,
ibid.
- Monica mater S. Augustini vigilabat in ecclesia
tempore persecutionis Ambrosii, 387. XVI.
- Montenses redeuntes ad Ecclesiam per manus
impositionem conciliandi, 386. III.
- Mortui apud sanctos Martyres sepeliri soliti,
383. XVII.
- Mortuos precibus & sacrificiis, non funeris pom-
pa juvari, 378. XIII.
- Mortuos humani officium clericorum, 367.
XXIX. Item ritus offerendi, 368. X. Et se-
peliendi, 378. XLVII. 381. XLI.
- Mortuos baptizare, Marcionitarum hæresis, 386.
LXII.
- Mortuos post quinquennium de hæresi accusari
vetuit Gratianus, 383. XXI.
- Moyse Episcopus Sarracenorum ordinandus re-
spuit Lucium Ariantum, 372. CIV.
- Moyse monachus in Syria celebris, 370.
LXXXIII.
- Mulier innocens septies icta, 367. XXV. Insul-
tat carnificibus, 367. XXVII.
- Mulieres ne convenient ad sacra cum viris qua-
re statutum, 381. CV.
- Mulieres sacrificare alienum ab Ecclesiæ more,
373. XXX.
- Mulieris Christianæ egregium exemplum sub Va-
lente, 371. CVIII.
- Munerum expensas in pauperes contulit Lampa-
dus Præfectus Urbis, 366. I.
- Munus gladiatorum quanti fecerit populus Rom.
ibid.
- Musonius, Proæresius & Victorinus Christiani
ob edictum Juliani deserunt scholas, 362.
CCXCVII.
- Musonius Episcopus Neocæsariensis successor
Leontii, 363. XCIX. Mirifice laudatus, *ibid.*
- Mutum redditum idolum loquax, 362. XCVI.
XCVIII.
- Na-

N

Naboris & Felicis Martyrum corpora, 387. XXXVII.
 Næniæ Libanii ob templi Apollinis Daphnetici conflagrationem, 362. XVIII.
 Navalîs pugnæ similitudine descriptus status miserimus Orientalis Ecclesiæ, 371. LXXXVII.
 Navis una cum Catholicis legatis incensa ab Arianis, 370. XXVIII.
 Naves a Juliano succensæ, 363. XLVI.
 Nazianzum in secunda Cappadocia subjectum Anthimo, 371. LXXXVI.
 Nazianzenæ Ecclesiæ præfectus Eulalius, 381. VI.
 Nazianzeni quæ passus a Juliano, 362. XLVIII.
 Neapolitani Episcopi Zosimus & Maximus, 362. CCXIX.
 Nebridius Augustini familiaris, 384. XXXIV.
 Nebridius affinis & condiscipulus Augustorum, 383. XXIII.
 Nectarii oratio in exordio jejunii Quadragesimalis corrupta, 362. XLII.
 Nectarius Neophytus eligitur Episcopus Constantinopolitanus, 375. XXI.
 Nectarii Episcopi Constantinopolitani electio qualiter se habuit, 381. LXIX.
 Nectarius imperitus retinet viros doctos Cilices, 381. LXXVIII.
 Nectario quid injungat Imperator ab Synodum Constantinopolitanam, 383. XXVI.
 Nectarius usus opera Sisinnii Novatiani in disputando cum hæreticis, *ibid.* An verum, 383. XXIX.
 Neocæsarea in Ponto fedes parentum Gregorii, 362. LXVIII.
 Neocæsarienses Episcopi, 363. XCIX.
 Neocæsariensis Ecclesiæ status felix quando, 363. CI.
 Neocæsarienses a Sabellianis corrupti, 363. CII.
 Neocæsarienses cum hæresi mala omnia sumunt, 363. CVI.
 Neocæsarienses quid in S. Basilium, 363. XCVIII. 371. LIII.
 Neophyti Episcopi eligi non debent, 375. XXI.
 Neophyti multi post Ambrosii electionem creati sunt Episcopi, *ibid.*
 Nestabus Martyr Gazensis, 362. CXXXVIII.
 Nestoris martyrium, 361. CXXXIX.
 Nevista præfectus quæstionibus aulicorum Constantii, 361. IX.
 Nicæa urbs terræmotu concussa, 368. VI.
 Nicæna fides prædicatur, 363. CXXXV.
 Nicænum Symbolum in Constantinopolitana Synodo receptum, 381. XXVIII. Eidem de Spiritu sancto aliquid additum, *ibid.*
 Niceta Gothorum Episcopus, 370. CXVI.
 Niceta Martyr quis: an idem cum Episcopo, *ibid.*
 Nicephori error in tempore Episcopatus Basilii, 369. XLIII.
 Nicolaus Faber Parisiensis, 383. XVI.
 Nicomedia terræmotu concussa, 363. CCCXIX.
 Nicopolitana Ecclesia exagitata ab Arianis, 370. XX.
 Nicopolitani ejeti ab ecclesia, *ibid.* Literis Basilii roborantur, *ibid.* Prædicat illis requiem S. Basilii suis litteris, 370. XXI.
 Nicopolitani data facultas Catholicum deligendi Episcopum, 370. XXII. Basilii ad eos litteræ de dato Episcopo diligendo, *ibid.*
 Nisibi exportatum corpus S. Jacobi jussu Juliani, 363. XXXVIII.
 Nisibis sine corpore Jacobi redditur hostibus, *ibid.*

Nisibis civitas data Persis, 363. CXXI.
 Nocturna sacra prohibita, 364. XIX. Restituta, *ibid.*
 Nomina imposita Juliano derisionis causa, 362. LXXXIII.
 Nomina schismaticorum Ursicino adhærentium, 371. III.
 Novatiani consentiunt cum Catholicis de Fidei divinitate, 361. XVI.
 Novatiani persecutionem patiuntur ab Arianis, 366. XX.
 Novatiani a Theodosio bene habiti, 383. XXIX.
 Novatiani historici de suis plura mentiti, *ibid.*
 Novatiani redeuntes ad Ecclesiam quomodo conciliandi, 386. III.
 Novatianorum ecclesia diruta ab Eleusio mandatur ædificari Juliani jussu, 361. XVI. Eadem Anastasia dicta, *ibid.*
 Novatores hæretici Eunomio doctrina conjuncti, 360. XXXIX.
 Novatores dogmatum & institutorum perstringuntur, 363. XCIX.
 Novatores hæretici quam deteriores Joviniano, 382. XXXIII.
 Novatores quæ in Damasum, ex S. Basilio, 372. XXV. & seq.
 Novitas explodenda & antiquitas retinenda, 363. C.
 Numisma Genii Antiocheni, 362. CXX.
 Numisma Juliani cum Iside Nutrice, 363. XXV.
 Numisma Juliani cum imagine Serapidis & Isidis, 362. XXVII. CLXIX.
 Numisma Juliani cum Anubi, *ibid.*
 Numisma Juliani cum lauro, 362. LXXXIV.
 Numismata Gratiani & Valentiniani junioris, 378. XVIII.
 Numisma Hadriani cum Iside, 363. XXV.
 Numismata Valentiniani & Valentis cum Labaro, 364. X.
 Numismata Valentiniani junioris & Gratiani cum Labaro, 378. XVIII.
 Nuptiæ Spirituales, 362. CLXXXIII.
 Nymphidianus carus Juliano, 362. XVII.

O

Oasena deportatio, 362. XCII.
 Occidentalis Ecclesia præstat Orientali, 381. XLVI.
 Occidentis & Orientis Episcopi digladiantur inter se in Concilio Constantinopolitano, 381. LIII.
 Occidentales omnes Basilii sententia visi sunt condemnati, 372. XXV.
 Occidentales cum Orientalibus verbis non sensu discreparunt, 372. XXVIII.
 Occidentalis Ecclesiæ commendatio ob fidei sinceritatem, 372. XLVIII. 373. XXXIII.
 Orientalium concors fides Catholica, 365. XIV.
 Occidentalium volumen exhibitum in Synodo Constantinopolitana quid, 381. XXVI.
 Occidentis Episcopos paucos hæresis Ariana infect, 371. CXXI.
 Octavianum ex Proconsule fugientem ad presbyterum Sirmiensem prodere ille noluit, 372. CXV.
 Octavianus Proconsul Africa, 363. I.
 Octoginta Legatorum martyrium sub Valente, 370. XXVIII.
 Odium Juliani in Constantium, 361. VII.
 Olybrii Præfectura Urbana, 369. I.
 Olympius monachus peregrinatus Hierosolymam, 378. XLVII.
 Optatus Milevitanus agit contra Parmenianum, 368. XIII.
 Optatus quò tempore scripsit, 368. XIV.
 Optati

- Optati locus emendatus & elucidatus, 368. XV.
 Optatus inter Sanctos & disertos scriptores receptus, 368. XXIV.
 Optati alii plures, sed Donatistæ, *ibid.*
 Optimus Episcopus Antiochenus laudatus lege Theodosii, 381. LXXIV.
 Opus manuum in Monachis commendatum, 361. XL.
 Oracula dicta Juliano Imperatori, 361. II. IV.
 Oraculum Daphnes mutum redditum per reliquias sancti Babylæ, 362. XCVIII. C. CII.
 Oraculum Delphicum & alia muta facta, 362. CXXIV.
 Oraculum falsum & adulatorium de Juliano, 363. XLIII.
 Oraculum commenticium de Juliano translato, ad superos, 363. LVIII.
 Oracula omnia consulit ante bellum Persicum Julianus, 363. XXII.
 Oracula deorum de exitu belli Persici Julianus falsa expertus, *ibid.* 363. XLIII. Alia ambigua, 363. XXXIII.
 Oracula Christianorum de Juliano, *ibid.*
 Orationes investivæ Gregorii Nazianzeni in Julianum, 363. LXXVII. Columnæ eminentes, 363. LXXXI.
 Orationes Libanii in laudem Juliani derivæ, 363. LXXII. LXXIV.
 Orationibus omnia tribuebant Massaliani, 361. XXXVI.
 Ordines sacri qualem virum deceant, 381. LXXVIII.
 Ordinationes præcoquæ & repentinx damnantur, 362. LVI.
 Orgia celebrantes orationibus Apollonii redditi immobiles, 362. CLX.
 Oribasius carus Juliano, 362. XV.
 Oribasius medicus a Valente proscriptus, 364. XVIII.
 Oriens terræmotibus concutitur, 365. XXXVIII. Iterum, 368. VI.
 Orientalis Ecclesiæ post Concilium Constantinopolitanum immensa persecutio, 360. I.
 Orientalis Ecclesia a Valente exagitata, 370. I. Ejus status sub ipso miserandus describitur, 371. VII. XVI. XXXIII.
 Orientalis Ecclesiæ legationes ad Pontificem Romanum, 371. VIII. XIV. XXII.
 Orientalis Ecclesiæ status tempore S. Basilii, 371. LXXVII. 373. XXXIII. Navali pugnx comparatus, 371. LXXXVII.
 Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ divisio ob Meletium & Paulinum, 362. CCXIII. 381. XLII.
 Orientalis Ecclesiæ status sub Theodosio, 382. IX.
 Orientalem Ecclesiam præferendam Occidentali qui dicerent, irrisi à Gregorio Nazianzeno, 381. XLVI.
 Orientalem Ecclesiam innumeræ hæreses vexant, 373. XXXIV. In Orientali Ecclesia vix aliquis reperiri erat purus Catholicus, 377. V.
 Orientales Ecclesiæ collapsæ per Eusebium Vercellensem Episcopum Legatum restituntur, 362. CCVI.
 Orientales Episcopi quales essent ætate Gregorii Nazianzeni, 381. XLVIII.
 Orientales vivunt Romanam Synodum, 382. IV.
 Celebrant ipsi aliam Constantinopoli, 382. V.
 Orientalium cum Occidentalibus controversia ob nomen hypostasis, 372. XXVII.
 Orosii & aliorum error in tempore persecutionis Valentis, 366. V. 370. I.
 Osi res gestæ cum Gregorio Eliberino ut mendaces refelluntur, 371. CXXV.
 Ossa Joannis Baptistæ a Gentilibus dissipata & combusta, 362. CXLVI.
 Ossa Elisei Prophetæ combusta a Gentilibus, *ibid.*
 Ossa Patrophili Ariani dispersa, 362. CLIV.
 Otrejus Melitinus Episcopus interfuit Concilio Tyanensi, 365. XXVIII.
- Otrejus Melitinus laudatus lege Theodosii, 381. LXXV.
 Ousia & inōtracis quid, definitum Concilio Alexandrino, 362. CLXXXVI. De iisdem Basilii & Victorini sententiæ, 362. CLXXXVII. Catholicorum controversiæ, 362. CLXXXVIII. Sententiæ Græcorum & Latinorum, 362. CXC. CXCVI. 372. XXVII.

P

- Pactus Maximo supplicia de hæreticis sumpta objicit, 385. XXVI.
 Palæstini monachi quæ passi sub Valente, 372. XCVI.
 Palatini Constantii male mulctati a Juliano, 361. VIII.
 Palladius & Secundianus hæretici, 381. LXXXI.
 Palladii Ariani Episcopi in Synodo Aquilejensi tergiversationes, 381. LXXXVI. & seq. Eisdem anathema dictum, *ibid.*
 Palladius appellat generale Concilium, 381. LXXXIX.
 Palladius appellat judicium sæculare, 381. XC. Damnatus, *ibid.*
 Palladius Præfectus Gentilis grassatur in Ecclesiam Alexandrinam, 372. LXXIII.
 Palladius Magister Officiorum quid sub Juliano, 361. VIII.
 Pallæ & vela sublata a Donatistis, 362. CCLXXVI.
 Pammachius gener sanctæ Paulæ maritus Paulinæ, 382. XL. XLIII.
 Panarium Epiphanius quando & cur scripsit, 375. XVII.
 Pantaleonis Martyris reliquiæ, 381. LV.
 Pantheon apud Gazam, 362. CXLIV.
 Papa, *vide infra* Romanus Pontifex.
 Parietes Ecclesiarum aqua falsa expiati a Donatistis, 372. CCLXXVI.
 Parisiense Concilium, 362. CCXXIX.
 Parmeniani fastus & arrogantia, 368. XIII.
 Parmenianus subrogatus Donato in Sede Carthaginiensi, 368. XII. Scripsit pro defensione schismatis, *ibid.* Ab Optato Milevitano confutatus, 368. XIII. Item ab Augustino, 368. XXIV.
 Parmenianum confutat Ticonius, licet Donatista, 368. XX.
 Paschalis cyclus Theophili Alexandrini quando incipit, 380. XVII.
 Paschales epistolas scribebat Lucius ex more Alexandrinorum Episcoporum, *ibid.*
 Paschatis tempore victos relaxandos statuit Valentinianus, 380. XVIII. Idem servarunt Orientales Imperatores, *ibid.*
 Paschatis tempus significandi Fidelibus mos Alexandrini Episcopi, 380. XVII.
 Passalorincitarum hæresis, 373. XXXIV.
 Paternus Episcopus Petrogoricensis, 362. CCXXVIII.
 Patrem, Filium, & Spiritum sanctum semper esse negantibus anathema dicitur, 373. XII.
 Patri ut obediat, ab eremo recedit Gregorius Nazianzenus, 366. IX.
 Patris auctoritatem quanti fecerit Nazianzenus, 371. XCVI.
 Patientia Juliani affectata, 362. XXXIX.
 Patriarchales sedes nequaquam institutæ in Concilio Constantinopolitano, 381. LXXV.
 Patriarchalium Sedium prærogativa ex Concilio Romano sub Damaso, 382. XIX.
 Patricius Lydus philosophus a Valente ob magiam occidi iustus, 370. XCIX.
 Patrophili Episcopi Scythopolitani ossa dispersa, 362. CLIV.
 Pavimenta Ecclesiarum, 362. CCLXXVII.
 Paula S. Hieronymi studiosissima, 382. XL. Genus ejus & soboles, *ibid.*

- Paula junior filia Lætæ atque Toxotii, neptis Albini Pontificis, 382. XLI. Nata ex reprobitione Martyris, *ibid.* & 382. XLV.
- Paula in crimine obiecta Hieronymo, 385. XIV.
- Paula profecta Hierosolymam, 385. XX.
- Paula egregium constantiæ exemplum, 385. XXI.
- Paula in Ægyptum cum S. Hieronymo non ivit, 386. XLII.
- Paulæ peregrinatio in Ægyptum, 386. XLVI.
- Paulina filia S. Paulæ, 382. XL. Nupta Pam-machio, *ibid.*
- Paulinianus frater S. Hieronymi, 372. XL.
- Paulinus Episcopus Antiochiæ creatus a Lucifero Legato Sedis Apostolicæ, 362. CLXXX.
- Paulinus Episcopus Antiochenus mittit Legatos ad Synodum Alexandrinam, *ibid.*
- Paulini electio probata ex Concilio Alexandrino, 362. CXCVI.
- Paulini Episcopi Antiocheni confessio & subscriptio, 362. CCIV.
- Paulini electio facta a Lucifero rata habita, 362. CCXV.
- Paulinus Episcopus Antiochenus altercatur cum Vitale, 363. CXLVII.
- Paulinus accusatus a Vitale Sabellianæ hæresis, 363. CXLVIII.
- Paulini Episcopi Antiocheni fidei professio, 363. CXLIX.
- Paulinus Episcopus Antiochiæ cur in ea Ecclesia agere permissus a Valente, & non cum aliis pulsus exilio, 370. VII.
- Paulini cum Meletio causa quo modo concordata, 360. LI. 371. LXXIX.
- Paulini Antiocheni causa a Basilio Damasco proponitur, 372. XI.
- Paulinum Meletio præfert Damasus, 372. XLIX. & *seq.*
- Paulino non communicantes restituti ejus communioni a Melania, 372. XCIX.
- Paulino Episcopo Antioch. delegata causa Vitalis, 373. VI.
- Paulinus transigit cum Meletio, 378. XXXVI.
- Paulinus exagitatus a Flaviano, 378. XXXVII.
- Defenditur a calumnia Flaviani, 378. XXXIX.
- Paulinus Thessaloniciæ pro Paulino Antiochiæ positus a Theodoretto, 378. XLI.
- Paulinus Episcopus Antiochenus ordinat Hieronymum presbyterum, 378. LXV.
- Paulinus Episcopus Antiochenus venit Romam ad Concilium, hospitatur apud Paulam, 382. I.
- Paulino Antiocheno causa a Synodo Romana adjudicata, 382. XVIII.
- Paulinus discipulus Ephrem factus hæreticus, 378. XV.
- Paulini Consulatus quando potuit incidisse, 375. I.
- Pauli Apostoli effigies ex pictura cognita Ambrosio, 387. XXXI.
- Pauli Apostoli Basilica constructa a Valentiniano, 386. XXXVIII.
- Ea de re litteræ ejusdem Imperatoris ad Sallustium Urbis Præfectum, 386. XXXIX.
- Pauli Episcopi Constantinopolitani corpus reducit Constantinopolim, 381. LXXIX.
- Ecclesia Macedonianorum illi data, *ibid.* Ejus caput creditur Pauli Apostoli, 381. LXXIX.
- Paulus cum Joanne Martyr Romæ sub Juliano, 362. CCLI.
- Paulus Emesæ interfuit Concilio Tyanensi, 365. XXVIII.
- Paulus monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
- Paulus monachus in Syria, 375. XVI. Petit ab Epiphano ad se mitti librum de hæresibus, *ibid.*
- Pauperes mendicantes Romæ abundant præ ceteris locis, 382. LXVIII.
- Manebant in portibus Ecclesiarum, 382. LXIX.
- Pauperibus nihil dandum Massaliani dicebant, 361. XXXVII.
- Pauperibus erogantur expensæ ludorum, 366. I.
- Pauperum eleemosynis detrahit Julianus, 362. CCLXXX.
- Pauperum numerus, quos alebat Ecclesia Antiochena, 386. LVIII.
- Pauperum oratio magni ponderis æstimatur ab Ambrosio, 387. XIV.
- Pax inter Romanos ac Persas, ejusque conditiones, 363. CXIX. CXXI.
- Pelagii Laodicensis fides laudata a Theodosio, 381. LXXIV.
- Pelagius Laodiceæ Episcopus interfuit Concilio Antiocheno sub Joviano, 363. CXLII.
- Pelagius Laodicensis interfuit Concilio Tyanensi, 365. XXVIII.
- Pelagius Episcopus Laodicensis in exilium pulsus, 370. XIII.
- Peregrinorum multitudo, qui ad sacra loca Palæstinæ visitanda confluebant, 386. XLVI. & *seq.*
- Peregrinatio Romam ad limina Apostolorum, 362. LXXIV.
- Peregrinatio ad sanctam Theclam, 362. LV.
- Peregrinatio Hierosolymam quam frequens, 386. XLVI. & *seq.* Quando & cur improbata aliquando, 386. XLVIII.
- Peregrinatio non in omnibus laudata, *ibid.*
- Peregrinatio ad loca sancta a Vigilanti improbata, 386. XCIX.
- Peregrinationem quo modo improbet Gregorius Nyssenus, 386. XLVIII.
- Perjurium Massalianis peculiare, 361. XXXIX.
- Persa transfuga decipit Julianum, 363. XLVI.
- Persæ Romanorum propugnacula & munitiones sub Constantio expugnant, 360. LVII.
- Persæ cum Romanis ultimo certamine pugnant, 363. LI.
- Persæ quasi miraculo ineunt fœdus cum Romanis, 363. CXIX.
- Persæ cum Theodosio ultro, fœdere junguntur, 381. X.
- Persæ legatos & munera mittunt ad Theodosium, 381. XII.
- Persis cessit Nisibis civitas, 363. CXXI.
- Item Singara, *ibid.*
- Persarum legati ad Julianum, 362. CXXXVII.
- Persarum Regis Legati Martyres sub Juliano, 362. XLIV.
- Persarum modestia laudatur, 363. CXIX.
- Persici tumultus sub Valente, 364. XV.
- Persicum bellum suscepturus Julianus quæ præmittit, 363. XXII.
- Persecutio Arianorum qualis, 369. X.
- Persecutio dira Arianorum in Orthodoxos sub Valente, 370. XXX.
- Persecutio Arianorum acerbissima in Oriente, 371. XXIII.
- Persecutio ingens in Ecclesia Alexandrina sub Lucio, 362. LXIX.
- Persecutio Ecclesiæ Gothicæ per Athanaricum illata, 370. CVI.
- Persecutio Juliani omnium acerbissima judicatur, 361. XIX.
- Scribitur, 362. XXIV.
- Persecutio Juliani in Christianos qualis, 362. XI. XXII.
- Persecutio Juliani diversa, 362. XXIII.
- Persecutio Juliani a domesticis incipit, 362. XXV. & *seq.*
- Persecutio Juliani in milites Christianos, *ibid.*
- Persecutio Juliani diversis velata prætextibus, 362. XLII.
- Persecutio Juliani in Ægypto, 362. CLIX.
- Persecutio in Athanasium sub Juliano, 362. CCXXXIX.
- Persecutio in Ecclesiam Alexandrinam sub Juliano, 362. CCXLVII.
- Persecutio in Romanam Ecclesiam sub Juliano, 362. CCXLIX.
- Persecutio Ecclesiæ Mediolanensis per Justinam, 380. XVIII.

- Persecutio Justinæ in Ambrosium vehementior, 386. VIII.
- Persecutio Justinæ omnes pertingit Italiæ Ecclesias, 387. XXXVI.
- Persecutio Justinæ sedata, 387. XLI.
- Persecutio Valentis Imperatoris Arianæ, 366. V. *Dira nimis*, 366. XIII.
- Persecutio per Valentem quando excitata, 370. I. *Contra Episcopos*, 370. II.
- Persecutio acerba Valentis in Antiochenos, 370. LXVIII.
- Persecutio Valentis in Ecclesiam Edessenam, 371. CVIII.
- Persecutio Valentis in Scythicam Ecclesiam, 371. CXIV.
- Persecutio Valentis in monachos Ægypti, 375. XII.
- Personæ nomen in divinis quid significet, 362. CXCVIII.
- Pestilentia quæ sub Valente fuit, 376. VII.
- Petrus Alexandrinus legatus ab Athanasio in Orientem, 371. VIII.
- Petrus in locum Athanasii subrogatus, 362. LXVII.
- Fugatus Romam petit, 372. LXVIII.
- Petri Alexandrini epistola circularis de clade ab Arianis illata, 372. LXXIII.
- Petrus Alexandrinus cruentas vestes Romam detulit inspicendas, 372. LXXII.
- Petrus Alexandrinus apud Damasum diu mansit, 377. II.
- Petrus Alexandrinus a Damaso in sedem restitutus vivente adhuc Valente Imperatore, *ibid.*
- Petrus Alexandrinus favet Maximo, 379. XXV. 386. LYI.
- Petrus Alexandrinus moritur; in cuius locum successus est Timotheus, 380. XVI. Quæ in Petrum objecta fuerint, *ibid.*
- Petrus Alexandrinus a calumnia defenditur, 380. XVI. & *seq.*
- Petrus Galata monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
- Petrus Germanus S. Basilii ab eo creatus presbyter, 369. LX.
- Philastrius Brixianus verbera expertus ob defensionem fidei contra Auxentium, 369. XXVI.
- Philastrius Episcopus Brixianus interfuit Concilio Aquilejensi, 381. LXXXIII.
- Philippus Episcopus Martyr sub Juliano, 362. LXXX.
- Philippus Uvinghius Lovaniensis, 362. CXX.
- Philo Episcopus Libyæ numquam recipere voluit Episcopos lapsos, 371. CXXI.
- Philoromus Martyr in Galatia sub Juliano, 362. LXXIV.
- Philoromi peregrinatio Romam ad S. Petrum, *ibid.*
- Philosophi a Juliana bene habitæ, 362. III.
- Philosophi Antiochiæ sub Joviano pallium deponunt, 363. CL.
- Philosophi malis artibus quærunt scire successorem Valentis, 370. XCIV. A Valente occisi, 370. XCIX.
- Philostorgius Arianus discipulus fuit Eunomii, 360. XLI.
- Phortanus dolose ambit Episcopatum, 370. XX.
- Phortanus pseudoepiscopus Arianus datus Nicopolitani invitis, *ibid.* Quid ipse in Catholicos, *ibid.*
- Photino anathema dictum a Damaso, 373. XI.
- Photini obitus & scripta, 376. XXVI.
- Photiniani ne celebrent conventus Sirmii Synodus Aquilejensis petit a Gratiano, 381. XCIV.
- Photinianos convenire lege vetuit Gratianus, *ibid.*
- Phritigernes Rex Gothorum bellum agit adversus Athanaricum, 370. CVIII.
- Phritigernes Gothorum Rex cum suis populis ad Arianos deficit, 370. CIX.
- Phryges Martyres, 362. LXXVII.
- Pigmenii martyrium Romæ sub Juliano, 362. CCLII.
- Pilati innocentia perperam prædicatur, 365. XXIII.
- Pimianus, vel Alpianus, male pro Piniano, 387. LXVIII.
- Piniani conjugis Melaniæ junioris præfectura Urbana, *ibid.*
- Pythagoræam transanimationem credebatur Julianus, 363. XXIII.
- Placilla Augusta valde pia curavit ne suus vir Theodosius deciperetur ab hæreticis, 383. XXXI. Pietas ejus erga ægrotos & pauperes, 385. XXXIII. Odium adversus Arianos, 385. XXXIV.
- Placillæ Augustæ obitus, 385. XXXIII. Ejus virtutes egregiæ, *ibid.* & *seq.* Error in ejus nomine correctus: & Flacillam nominari debere ostensum, 385. XXXV.
- Placoma quid, 384. XXIII.
- Placoton quid, *ibid.*
- Platonæ quid, *ibid.*
- Pœnæ Gentilibus, qui in Cyrillum immaniter sævierant, divinitus infligunt, 362. CXLIX.
- Pœnites libenter recipit Ambrosius, 375. XXV.
- Polemius hæresiarcha, 373. XXIX.
- Polemiana hæresis ex Apollinari, *ibid.*
- Polygamia etiam a Gentilibus explosa, 370. CXXIV.
- Polygamia execrabilis fuit Christianis, 370. CXXVI.
- Polygamiam falso permisisse Valentinianum, 370. CXXIV.
- Pontius legatus cum focis a Donatistis ad Julianum, 362. CCLXI.
- Pontica solitudo, ubi cum Gregorio Basilius, 362. LXX.
- Ponticorum monachorum vitæ institutum, 363. CVII.
- Pontificis Maximi Gentilicii ritus cura translata ad Præfectum Urbis, 384. XII.
- Pontificis Maximi jus ulciscendi probra Vestalium ad Præfectum Urbis translatum, *ibid.*
- Pontificis Maximi nomen Imperatores usque ad Gratianum retinent, 383. V. VI. Invitis Romanis deponunt, 383. VI.
- Pontificatu maximo Julianus quomodo initiatus, 361. IV.
- Pontificum idolorum initiatio, *ibid.*
- Pontifex Romanus. *Vide* Romanus Pontifex.
- Pontificis Romani summa potestas ab hæreticis & Orientalibus Episcopis agnita, 365. XXXVI.
- Pontificis Romani luxus calumniose ab Ammiano sugillatus, 367. VIII. X.
- Porphyrius Mimus delussit Julianum, & factus est Martyr, 362. CXXXIII.
- Portenta in sacris visa Juliano, 362. XIX.
- Posthumianus Præfectus Prætorii quid ad eum Gregorius Nazianzenus, 383. XXIV.
- Posititanus Afer proficuum Augustino, 385. III.
- Præceptoribus quantus honor habendus exemplo Theodosii ostenditur, 383. XXII.
- Præfecturæ Prætorii omnes quatuor erant, 369. XXXVII.
- Præfagia obitus Juliani, 362. CCCVIII. 363. II. XXXII. XLI.
- Præfagia Valentis obitus, 378. XXV. & *seq.*
- Præstigiatrix se noctu ferri putantes cum Herodiade excommunicandas cautum, 382. XX.
- Præstigiator, qui se Eliam & Christum asserabat, 382. XXIII. Alter, qui se Joannem dicebat, *ibid.*
- Præstigiis operam dare quam indignum clerico, *ibid.*
- Prætextatus agit apud Imperatorem de revocando rescripto dato contra idololatrias, 364. XIX.
- Prætextati Urbana præfectura, 368. I. Laudatur ab Ammiano, *ibid.* Ejusdem dictionem in ma-

- majestatem Romani Pontificis, 367. X.
 Prætextatus Legatus missus ad Valentinianum Imperatorem ob quæstiones de Magis adhibitæ, 370. CII.
 Prætextatus Consul designatus obiit, 384. III. Quid Damafo dicere solitus, 367. X. De Prætextato inscriptio, 384. III. De Prætextato & S. Lea antithesis, 384. IV. De Prætextati conjuge Paulina, 384. VI.
 Prætextatæ Romanæ feminæ temeraria præsumptio & infelix exitus, 382. XLV.
 Prætextati obitus causa, 384. VII.
 Prætextato statua a Vestalibus erepta, 384. VI.
 Prætoriani milites Christiani a Juliano vexati, 362. XXXVI.
 Prætorianos milites omnes esse voluit Gentiles Julianus, *ibid.*
 Precatio pro defunctis, 368. XI.
 Precatores dicti hæretici Massaliani, 361. XXXIV. Idem omnia precibus tribuebant, 361. XXXVI.
 Primigenia Vestalis lapsa, 384. XII.
 Primatus cupiditate in hæresim labitur Paulinus, 378. XV.
 Primitiæ cum decimis persolvendæ, 382. XX.
 Primus Episcopus in Africa, 362. CCLXVI.
 Primus filius Januarii occisus a Donatistis, *ibid.*
 Principes Christiani haud exigere debent tributum ab ecclesiis & clericis, 387. XI. & *seq.*
 Principes Christiani admonentur, 376. VIII.
 Principes hæretici vel apostatæ soliti exigere tributum ab Ecclesiis & personis Ecclesiasticis, 387. XIII.
 Principes non excusari si eorum ministri delinquant, 383. XXI.
 Principem palam religionem Catholicam profiteri quantum referat, 363. CXXXIX.
 Principam & Ecclesiæ potestas, 387. XVII. XXV. In rebus Ecclesiæ, 387. XXII. Eorumdem & sacerdotum dignitas, 387. XXVIII.
 Principum opem implorare adversus hæreticos usitatum in Ecclesia, 386. XXXIII.
 Priscillianus Martyr Romæ sub Juliano, 362. CCLIII.
 Priscillianus hæresiarcha invalescit in Hispania, 381. XCVIII. & *seq.*
 Priscillianus qualis, 381. CI. Damnatus, 381. CII.
 Priscillianistæ sumebant, sed non consumebant Eucharistiam, 381. CVI.
 Priscillianus factus Episcopus Abilensis, 381. CVIII. Eiusdem Romam adventus, 381. CIX.
 Priscillianus damnatus appellat Romanum Pontificem, 381. CIX. Rejicitur a Damafo, 381. CIX. Et ab Ambrosio, *ibid.*
 Priscillianus nonnullos in Gallia seducit, 381. CVIII.
 Priscillianus seducit Euchrociam & Proculam ejus filiam, 381. CIX.
 Priscillianus Macedonium corrumpens obtinet rescriptum a Gratiano, 381. CX.
 Priscillianus rediens munitus rescripto Gratiani prævalet in Hispania, 381. CXII.
 Priscillianus in Synodo Burdegalensi damnatus provocat ad Imperatorem, 385. XXIII. Proficiscitur ad Maximum, *ibid.*
 Priscillianus cum suis occisus a Maximo, 385. XXIV.
 Priscillianus ut martyr colitur a suis, 385. XXV.
 Priscillianæ hæresis capita damnata, 381. CIII. & *seq.*
 Priscillianæ hæresis nomine mota quæstio optimis etiam Christianis, 386. XXXIV.
 Priscillianistæ damnati in Concilio Cæsaraugustano, 381. CIII. CVII.
 Priscillianistæ damnati a Maximo, 385. XXIV.
 Priscillianistas nominat Manichæos Maximus Imperator, 387. LXVII.
 Priscillianistarum cum Manichæis affinitas, 381. CXIII.
 Priscillianistarum hæreses quæ, 381. CXIV.
 Priscus Martyr Romæ sub Juliano, 362. CCLIII.
 Priscus Philosophus vocatus a Juliano, 361. VI.
 Priscum Magum secum ducit Julianus ad bellum, 363. XXIII.
 Priscus philosophia & magia celebris, 363. CL.
 Priscus philosophus acceptus Joviano, 364. III.
 Pritannius Episcopus defensor Ithacii, 381. CXII.
 Privilegia adempta Christianis a Juliano, 362. CCLXXX.
 Privilegia sacerdotibus idolorum a Valentiniano concessa, 371. CXXXI.
 Privilegia concessa clericis, 365. XLII.
 Privilegium clericorum a Theodosio indultum, 381. XVI.
 Privilegium Valentiniani & Valentis concessum viduis, pupillis, ac virginibus, 365. XLIV.
 Privilegium Ecclesiæ Constantinopolitanæ ex Concilio Constantinopolitano, 381. XXXV.
 Probus cum Dorotheo Legatus ad Occidentales, 371. IX. XXIX.
 Probus Ambrosio delegat provincias, 369. XXXVII.
 Probus cur jubet Ambrosium agere ut Episcopum, *ibid.* 369. XXXVII.
 Probi præfectura Prætorii, *ibid.* Qualis, *ibid.*
 Procopius tyrannus emergit, 364. XIII. Quis iste, & unde ministratæ vires ad invadendum Imperium, *ibid.*
 Procopius tyrannus male periit, 366. II.
 Proculus Massiliensis interfuit Concilio Aquilejensi, 381. LXXXIV.
 Prodere aliquem quam caverint Christiani, 372. CV.
 Prodigia in Illyrico tempore Juliani Imperatoris visa, 361. VIII.
 Prodigia in contemptores Christianæ religionis, 362. CV.
 Prodigia ob Juliani impietatem, 362. CXVI.
 Prodigia miranda apparere, dum Julianus curat restituere templum Hierosolymitanum, 363. IX.
 Prodigia præcedentia interitum Juliani, 362. CCCIX. 363. XXXIII. Item ante mortem Joviani, 364. I.
 Prodigia immensa ex maris excrefcentia & terræmotu, 365. XXXVIII.
 Proæresius professor deserit scholas, 362. CCXCVII.
 Professores Christiani restituti in cathedras, 364. XX.
 Professio fidei Catholicæ oblata Liberio Papæ a Macedonianis, 365. IX.
 Professio fidei Catholicæ ex Concilio Illyrico, 365. XX. XXIV.
 Professores Christiani a Juliano rejecti, 362. CCLXXXVII.
 Propinatio in Christi nomine fieri solita, 362. XXXIV.
 Prosperi Chronicon sui exordio corruptum ostenditur, 381. LXVI.
 Prosper in Chronico restituitur, 384. XVII.
 Prosperi error in Chronico, 383. XII.
 Protasii & Gervasii inventio & translatio, 387. XXXVII. Eorum reliquiæ ad diversas ecclesias mittuntur, 387. XLII. Romæ basilica iis ædificatur, *ibid.*
 Protogenes exul cum Eulogio, 371. CXI. Fidem ambo prædicant, & convertunt Gentiles ad fidem, 371. CXIII.
 Protogenes ordinatus Episcopus Charris, *ibid.*
 Providentia Dei in suis defendendis, 387. IX.
 Providentia Dei declarata in Juliani interitu, 363. LXXXVIII.
 Provinciæ relevatæ munificentia Juliani, 361. XI.
 Prudentia piorum virorum longe præstantior quam aliorum, 387. LVII.
 Prudentius contra Symmachum quando scripsit, 384. XI.

Prudentius librum contra Symmachum scripsit ad Honorium Imperatorem, *ibid.*
 Prudentii locus adversus Symmachum expositus, 376. IV, 384. XI.
 Prunarum vapore interit Jovianus Imp. 364. I.
 Psalmis in fine subicere Gloria Patri, &c. quando institutum, 382. XXI. In Ecclesia Mediolanensi quando receptum, 387. XVI.
 Psalmorum cantum semper in Ecclesia fuisse, 384. XXVI. Quando inceperit in Ecclesia Mediolanensi, 387. XVIII.
 Psallendi usum Ecclesie defendit Basilius, 363. IV.
 Psalmodia usus in Ecclesia vetus, *ibid.*
 Psalterium Septuaginta Interpretum a S. Hieronymo emendatum, 384. XXVII.
 Psalteriana hæresis ex Ariana propagata, 360. XLIII.
 Publice Antiochenæ confessio gloriosa, 362. CXXXI. Eadem mater Joannis, 362. CXXXIII.
 Publius monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
 Publius monachus retinet dæmonem nuncium Juliani, 363. XXXIX. Hoc facto quid contigerit de divite, 363. XL.
 Pueri Alexandrini Catholici quanta passi, 372. LXXXII.
 Pueri Samosatani quam detestati sint Arianum Episcopum, 370. XII.
 Pulcheria Theodosii filia, 385. XXXIV.
 Pulcheria infantula laudata a Gregorio Nysseno, *ibid.*

Q

Quadorum legatio ad Valentinianum de pace, 375. IV.
 Quadragesimæ venerandus cultus, 380. III.
 Quadragesimale jejunium esu carniæ solvere nolunt Fideles sub Juliano, 362. XLII.
 Quadragesima Martyrum reliquie a S. Gaudenio in Italiam delata, 386. VII.
 Quæstio de substantia & subsistentia agitata in Concilio Alexandrino, 362. CLXXXVI.
 Quæstiones de magis & incantatoribus habitæ Antiochiæ,
 Quæstiones de magis itidem in Occidente agitata, 370. CII.
 Quæstiones dixæ ob incendium Daphniticum, 381. LXXIV. & seq.

R

Raucianus Comes persecutor, 362. CCL.
 Regina Sarracenorum legationem Alexandrinam mittit pro Episcopo accipiendum, 372. CIII.
 Regulæ Monachorum a S. Basilio, non ab Eustathio scriptæ, 361. LII.
 Relatio sancti Ambrosii de sua legatione ad Valentinianum, 387. XLVII.
 Religio Christiana quo magis concutitur, eo magis firmatur, 362. CLXI.
 Religio Catholica quam late pateret tempore Ambrosii, 387. XXXIV.
 Religio cum impugnatur, barbari insurgunt, 376. VIII, 378. XVIII. XX. XXIV.
 Religione ad velandas libidines suas abutitur Julianus, 363. XIX.
 Religionis antiquæ innitendum, 387. XXXIV.
 Religionis Christianæ veritatis & constantiæ manifestum signum vita Juliani Apostatæ, 363. XLI.
 Religionis Catholice veritatem confitentur dæmones, 387. XL.
 Religionis Catholice effecta, 381. XI.

Religionis & fidei res laicis non tractandas censet Valentinianus, 364. XII.
 Religionis contemptus quid pariat, 381. XII. CXII, 386. LXI.
 Religionis veræ cultus quanta secum bona afferat, 381. XI.
 Reliquiæ Babylæ Martyris mutum reddunt idolum loquax, 362. XCII. XCVI. XCIX.
 Reliquiæ Martyrum Gæzensium divinitus inventæ, 362. CXXXVIII.
 Reliquiæ Martyrum a Gentilibus dissipatæ, 362. CXLV.
 Reliquiæ Sanctorum magno in honore habitæ, 362. CXLVII. Ex eis ingentia progredi solita miracula, 362. CXLVIII.
 Reliquiæ SS. Gervasii & Protasii missæ, ad diversas ecclesias, 387. XLII.
 Reliquiæ SS. Martyrum Pantaleonis & Marini Constantinopoli in loco Concordia disto, 381. LV.
 Reliquiæ S. Joannis Baptistæ a Gentilibus dispersæ, 362. CXLV. Eadem collectæ, 362. CXLV.
 Reliquiæ Sanctorum quo modo servandæ ex sententia Athanasii, 372. LXVI.
 Reliquiæ ne distraherentur vetuit Theodosius, 386. LI.
 Reliquiarum Martyrum cultus, 362. CXXX. CXXXVIII. 372. LXVI.
 Reliquias Sanctorum detestantur Eunomius, & Eunomiani, 360. XXXIX.
 Reliquias Martyrum exhorrent dæmones, 362. CXLVIII.
 Reliquias gestandi in monilibus consuetudo, 378. XLVI.
 Reliquiarum Sanctorum virtus, 362. XCVI. Eadem magno in honore habentur, *ibid.* & 373. XXX. 386. LI.
 Reliquiarum sacrarum cultus, 387. XXXIX. XLII.
 Reliquiarum nundinationem exercebant pseudomonachi, 386. LI.
 Reliquiarum Babylæ translatio solemnis, 362. CII. Cur eam celebrari magno cum honore Julianus permisit, 362. CIV. CXI. CXIII.
 Rescriptum Juliani ad Felicem de occultantibus bona proscriporum, 362. CIX.
 Rescriptum Juliani contra Athanasium, 362. CCXXI.
 Rescriptum Juliani pro Donatistis, 362. CCLXV.
 Rescriptum Juliani, quo jubentur Christiani disci Galilæi, 362. CCLXXXVIII.
 Rescripto Juliani adempta Christianis privilegia, 362. CCLXXX.
 Rescriptum Juliani, ne Christiani docerent, 362. CCLXXXV.
 Rescriptum Juliani adversus Christianos professores, 362. CCLXXXVIII.
 Rescriptum Joviani adversus raptos virginum, 363. CXXVIII.
 Rescriptum Valentis adversus monachos, 375. XI.
 Rescriptum Gratiani adversus Donatistas & Manichæos, 377. VI.
 Rescriptum Gratiani de judicio Ecclesiastico, 376. VI.
 Rescriptum Gratiani pro Catholicis, 378. XXXIV.
 Rescriptum Gratiani adversus Ursinum, 381. II.
 Rescriptum Gratiani adversus avaros clericos, 379. XIII.
 Rescriptum Gratiani ad Cæterium Comitem, *ibid.*
 Rescriptum Theodosii de fide Catholica, 380. II.
 Rescriptum Theodosii adversus hæreticos, 381. VIII. Aliud, 381. LXXX. Aliud, 384. XXXVIII. Aliud, 386. L.
 Rescriptum de privilegiis clericorum, 381. XVI.

- Rescriptum Theodosii adversus apostatas, 381. LXXX.
- Rescriptum Theodosii adversus cultores idolorum, 381. CXVI.
- Rescriptum Theodosii de basilicis, 382. LXVIII.
- Rescriptum adversus Manichæos, 382. LXVIII.
- Rescriptum de validis mendicantibus, 382. LXIX.
- Rescripta Theodosii adversus hæreticos post Synodum tertiam, 383. XXXII.
- Rescriptum adversus Judæos, 384. XLIII.
- Rescriptum Theodosii de foro Ecclesiastico illibato servando, 385. XXXI.
- Rescriptum Theodosii adversus Gentiles, 385. XXXVII.
- Rescriptum adversus fidicinas, 385. LXXXVII.
- Rescripta de relaxandis vincis tempore Paschatis, 385. XXXVIII.
- Rescriptum Valentiniani & Valentis Imperatorum ad Cæsarium de confiscatione prædiorum quæ templis essent addicta, 364. VIII.
- Rescriptum Valentiniani contra Manichæos, 372. CXI.
- Rescriptum adversus magos & idololatrias, 364. XIX. Revocatur opera Prætextati, *ibid.*
- Rescriptum Valentiniani & Valentis de professoribus Christianis restituendis contra Juliani edictum, 364. XX.
- Rescripta de privilegiis clericorum, 365. XLII.
- Rescriptum de privilegiis viduarum, virginum, & pupillorum, 365. XLIV.
- Rescriptorum Valentis, ut monachi ab eremo ad militiam revocentur, 375. X.
- Rescriptum Valentis de Constantinopolitana bibliotheca, 372. CXVI.
- Rescriptum pro Synagogis Judæorum, 365. XLV.
- Rescriptum de die Paschatis, 363. I.
- Rescriptum Valentiniani de pellendo Ursicino, 368. II. Aliud ad eundem de indulgentia, 368. IV.
- Rescriptum Valentiniani adversus schismaticos ad Olybrium, 369. III.
- Rescriptum ad Aginatum Vicarium adversus schismaticos, 369. IV.
- Rescriptum Valentiniani adversus Chronopium Episcopum ad eum appellentem, 369. XL.
- Rescriptum Valentis de expellendis Episcopis Catholicis, 370. II.
- Rescriptum Valentiniani de quæstionibus, 370. CII. & *seq.*
- Rescriptum Valentiniani ad Damasum, ne clerici aliquid caperent ex testamento, 370. CXVII.
- Rescriptum Valentiniani de Romanis scholis & professoribus, 370. CXXIX.
- Rescriptum Valentiniani de virginibus & viduis, 370. CXXXI.
- Rescriptum ad Ampelium de revocando Ursicino exule, 371. I.
- Rescriptum aliud ad Maximinum de revocando Ursicino, 371. III.
- Rescriptum de Scenicis volentibus fieri Christiani, 371. CXXXVIII.
- Rescriptum de aruspicina concessa a Valentiniano, 371. CXXXIX.
- Rescriptum de privilegiis sacerdotum idolorum, 371. CXXXI.
- Rescriptum Valentiniani adversus Donatistas rebaptizantes, 373. XXXV.
- Rex a Deo regitur, 364. XIV.
- Regis cor in manu Dei unde a Themistio usurpatum, *ibid.*
- Regis boni erga Ecclesiam officium, 387. XVII.
- Regis Persarum Legati Martyres, 362. XLIV.
- Regum & Ecclesiæ cura distincta, 387. XVII.
- Regum jus in Ecclesias nullum, 387. XXII.
- Ricimeris & Clearchi Consulatus, 384. I.
- Ricomeres dux Gratiani, 377. IV.
- Rituum Ecclesiæ auctor Deus, 362. CCCIII.
- Rodanius Episcopus Tolosanus Confessor, 362. CCXXVIII. Obiit exul, 362. CCXXIX.
- Rodanius Episcopus in Gallia, 374. XII.
- Rodanus Præfectus eunuchorum iussus occidi ob illatam injuriam viduæ, 364. IV.
- Rogatus pater sanctæ Paulæ, 382. XL.
- Rogatianus cum sociis legatus a Donatistis, 362. CCXLI.
- Roma fame laborat, 383. XLI. Ejecti incolæ foras, ne omnes fame perirent, *ibid.*
- Romam qualem quis vult, talem invenit, 370. CXXX.
- Romæ agentes nonnulli clerici & monachi lucro studentes, 370. CXIX.
- Romæ quæ passi dicteria boni Christiani occasione Manichæorum, 372. CXIII.
- Romæ Manichæi conveniunt in domo Constantii eorum Auditoris, 372. CXII.
- Romana archiva jacturam passa, 381. XXXI.
- Romana Ecclesia persecutionem patitur a Juliano, 362. CCXLIX.
- Romana Ecclesia fastus reprehensa an jure, 372. XXXII.
- Romana Ecclesiæ supremum tribunal, 381. VII.
- Romana Ecclesiæ prærogativa, 372. XLVIII.
- Romana Ecclesiæ laudes, 372. XLVIII. Pontificis Romani primatus, *ibid.* & 382. XIX.
- Romana Ecclesiæ principatus, *ibid.* & 385. IX. 387. XXXIV.
- Romana Ecclesiæ auctoritas in rebus fidei, 373. XXI, 378. LX.
- Romana Ecclesiæ clerici aliquot persecuti sunt S. Hieronymum, 385. VIII.
- Romana Ecclesiæ sanctitas & peritia laudata ab Augustino, 385. IX.
- Romana Ecclesiæ quantum tribuat Ambrosius, 384. XXXV.
- Romanam Ecclesiam quanti fecerit Hieronymus, 385. X.
- Romana Ecclesiæ consuetudo canendi Alleluja, 384. XXVIII.
- Romana Ecclesiæ sub Juliano persecutio, 362. CCXLIX.
- Romana Synodus. *Vide*, Concilium, Synodus.
- Romana plebs incitata falsa spe martyrii, 367. XIX.
- Romana illecebræ ad mala atque bona, 370. CXXX.
- Romana scholæ a Valentiniano ad modestiam restituta, 370. CXXIX.
- Romani Martyres sub Juliano, 362. CCLIII.
- Romani clerici haud imperiti, 385. IX.
- Romanorum clericorum mores tempore Hieronymi & doctrina, 385. VIII. IX.
- Romanus exercitus in maximum discrimen adductus a Juliano, 363. LXVIII.
- Romanus exercitus eligit Jovianum Imperatorem, 363. CXIV.
- Romani exercitus strages sub Valente, 376. VIII.
- Romani exercitus clades cum Valentis interitu in Thracia, 378. XXV.
- Romano exercitui insperata pax oblata a Persis, 363. CXXXII.
- Romanus exercitus divisus inter Valentinianum & Valentem, 364. XI.
- Romani Imperii pestis fuit Julianus, 363. LXVIII. CXIX.
- Romani Imperii calamitas Gentilibus insultandi in Catholicos occasionem dedit, 378. XXVII.
- Romani Imperii clades sub Valente hæresi adscribendæ, 378. XXVIII. XXXI.
- Romani imperii status sub Valentiniano & Valente, 364. IX. A barbaris undique invasum, *ibid.* Divino miraculo servatum, 364. X.
- Romani Imperii provinciæ a barbaris vexata, 378. XXXII.
- Romanum Concilium contra Auxentium, 369. XXVIII.
- Ro-

- Romanum Concilium sub Damaso in causa Flaviani, 381. XCVII. 382. I. Quid in eo actum, 382. XX. *Vide* Synodus, Concilium.
- Romanum Concilium sub Syricio Papa de rebus Africanæ Ecclesiæ, 386. II.
- Romanus Pontifex confirmat Synodos, 362. CCVIII.
- Romanus Pontifex arbiter rerum quæ spectant ad fidem, 373. XXI.
- Romanus Pontifex solus damnat hæresarchas, 372. X.
- Romanus Pontifex Basilii & Orientalium legationibus interpellatus, 371. IX. Quæ ab ipso petita fuerint, 371. X.
- Romanus Pontifex excommunicationem & privationem Episcopis comminatur, 369. XXXII. XXXV.
- Romani Pontificis prærogativa, 372. XLVIII.
- Romani Pontificis prius natus, 381. VII. 382. XIX.
- Romani Pontificis auctoritas, 384. XV.
- Romani Pontificis auctoritas in convocandis Conciliis, 369. XXVIII. 381. XIX.
- Romani Pontificis auctoritas in hæreticis damnandis in Oriente, 365. XXXVI. 372. VI. X.
- Romani Pontificis summa auctoritas ex Gregorio Nazianzeno, 373. XXI.
- Romani Pontificis summa auctoritas in restitutione Petri Alexandrini, 377. II.
- Romani Pontificis summa auctoritas declaratur etiam hæreticorum factis, 365. XXXVI.
- Romani Pontificis auctoritatem profitentur etiam hæretici, 365. VII. XXXVI.
- Romani Pontificis auctoritatem requiri ad congregandam Synodum, 381. XIX.
- Romani Pontificis in majestas sub Valente, 367. IX.
- Romani Pontificis iudicium quærunt Episcopi, 381. VI. & *seq.*
- Romani Pontificis communione probari Catholicos, 378. XXXIV.
- Romani Pontificis ad Ecclesiam Orientalem litteræ, 371. XXX.
- Romani Pontificis luxus ab Ammiano fugillatus, 367. VIII. Item a Gentilibus ac hæreticis, 367. X.
- Romano Pontifici calumnia ab Ethnicis illata refellitur, *ibid.*
- Romano Pontifici quantum tribuerit Basilus, 372. VI. 372. L. LI.
- Romano Pontifici non communicantes hæretici censentur lege Gratiani, 378. XXXIV.
- Romanum Pontificem cathedram Petri tenere fatetur Hieronymus, 372. XLVIII.
- Romanum Pontificem consulendum, & certiorum faciendum de Ecclesiæ Orientalis necessitatibus Basilus censet, 371. IX. XIII. XXII.
- Romanum Pontificem reveriti etiam adversarii, 378. LX.
- Romanorum Pontificum auctoritas suprema in restituendis damnatis a Synodo Episcopis, 365. VII.
- Romanus Pontificatus desideratus a Prætextato, 384. III.
- Romani Senatores Legatos mittunt de cultu deorum ad Valentinianum Imperatorem, 382. XLVI. Maximo favent contra Gratianum, 383. V. Scommate Imperium Maximo augurantur, 383. VI.
- Romani Senatores Christiani longe plures quam Gentiles sub Theodosio, 384. IX.
- Romanianus Augustini amicus, 384. XXXIV.
- Romanus Christianus miles Confessor sub Juliano, 362. XXXV.
- Romanus monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
- Ruffina filia S. Paulæ nupta Aletio, 382. XL. SS. Ruffinæ & Secundæ ecclesiam Damasci absolvit, 384. XXIII.
- Ruffinus monachus Aquilejensis, 372. XLII.
- Ruffini peregrinatio in Orientem cum Melania, 372. XXXIV.
- Ruffinus visitat monachos confessores, *ibid.*
- Ruffini jactantia de sua confessione & carcere, 372. LXXXVI.
- Ruffini jactantiam exagitat Hieronymus, *ibid.*
- Ruffinus a Didymo depravatus, 372. XCV.
- Ruffini confessio qualis, 372. LXXXVI. Eiusdem commendatio, 372. XCVIII.
- Ruffini calumnia in Hieronymum de translatis libris de Spiritu sancto, 381. XIII.
- Ruffinus redarguitur de conficta historia de sancto Hilario, 362. CCXXXIV.
- Ruffinus erroris arguitur de Basilii & Gregorii eremi tempore, 366. XIX.
- Ruffini error in solitudinis Basilii causa enarranda, 362. LXVII.
- Ruffini error in tempore professionis Gregorii Nazianzeni Constantinopolim, 378. LII.
- Ruffinus arguitur a Hieronymo, quod Gregorium Nazianzenum interpretatus esset, 379. XXI. & *seq.*
- Ruffini fabula de corruptis scriptis Athanasii ab Apollinaristis exploditur, 373. XXI.
- Ruffinus confutatur in historia librorum Ambrosii de Spiritu sancto, 381. XIII.
- Ruffinus comes Orientis a Juliano electus, 363. II.

S

- Sabæ Gothi martyrium, 372. CXIV.
- Sabbati jejuniu quo ritu servandum, 384. XXXV.
- Sabel Persa Legatus Martyr, 362. XLIV.
- Sabinus Episcopus Placentinus interfuit Concilio Aquilejensi, 381. LXXXIII.
- Sabelliani infestant Neocæsarienses, 363. CII.
- Sabelliani dolis adducunt in errorem Neocæsarienses & in Basilium concitant, *ibid.*
- Sabellii error in Synodo Damasci damnatur, 373. X.
- Saccophori hæretici, 383. XXXVI.
- Sacerdos templi Daphnitici torquetur causa incendii, 362. CXII.
- Sacerdotis idolorum conversio ad fidem Christi, 362. CXXIV.
- Sacerdotes se capitalibus judiciis immiscentes vituperantur, 385. XXVI. Devitantur, 386. XXXIII. Improbantur, *ibid.*
- Sacerdotes a Sacerdotibus judicari debent, 386. XVI. XVIII. Et soli res fidei tractare, 386. XX. XXII.
- Sacerdotes testimonio Ambrosii præstant Imperatoribus, 387. XXVIII.
- Sacerdotes conjugatos cum uxoribus permanere in Africa vetat Siricius, 386. III.
- Sacerdotem Imperatori præferendum ostenditur exemplo Martini, 386. XXXI.
- Sacerdotibus idolorum privilegium a Valentiniano concessum, 371. CXXXI.
- Sacerdotii dignitatem potentioribus, non dignioribus dandi morem exagitat Nazianzenus, 362. LVI.
- Sacra Gentilium obscœna, 362. XIX.
- Sacra Juliani portentis exturbata, 362. XX.
- Sacrificia Juliani quam celeberrima, 362. XCIV.
- Sacrificia Juliani abominanda detecta post mortem, 363. LXXI.
- Sacrificia a Joviano vetita, 363. CL.
- Sacrilegium dire punitum, 362. CVIII.
- Sacrilegia Donatistarum, 362. CCLXX.
- Sacrilegi Christiani crediti a Juliano, & puniti, 362. CCLXXXIV.
- Sæculare iudicium appellans Palladius damnatur, 381. XC.
- Sævitia Gentilium in nostros sub Juliano, 362. CXLV.
- Sallustius Præfectus Prætorio sub Juliano quid in aulicos Constantii, 361. VIII. & *seq.*
- Sallustius Galliarum Præfectus, 362. CCLVI.

- Sallustius scriptis S. Hilarii exagitatus, 362. CCLX.
- Sallustius percarus Juliano Consulatu auctus & Præfectura, 363. I.
- Sallustius revocare conatur Julianum a bello Persico, 363. XXIII.
- Sallustius Præfectus creat Imperatorem Valentinianum, 364. IV.
- Sallustius Præfectus agitat quæstiones de conflagratione templi Daphnitici, 362. CIII.
- Sallustii Præfectura Urbana, 381. XXXVI.
- Salvianus Episcopus Priscillianista damnatus, 381. CII. Obiit Romæ, 381. CXII.
- Samosateni studiosi Eusebii ipsorum Episcopi, 370. VIII. Non recipiunt Arianum, 370. XI.
- Samosatenorum odium in Eunomium & Lucium Arianos Episcopos, *ibid.*
- Sanctimoniales dictæ castimoniales, 362. LXVIII. Quæ passæ a Donatistis, 362. CCLXXI. Gestabant mitrellas, *ibid.*
- Sancti pro nobis orant in cælis, 381. XLI. *Vide supra.* Intercessio, Preces.
- Sanctorum cultum detestatur Eunomius, 360. XXXVIII.
- Sanctorum venerationis & reliquiarum virtus, 362. XCVII. 372. XXX. 387. XXXII.
- Sanctorum reliquias, venditare quidam, solebant, 386. LI.
- Sanctorum locorum veneratio, 386. XLV.
- Sanctorum virorum mores, 372. XXVI.
- Sanctorum qui in cælis sunt preces pro agentibus in hac vita, 378. IV. 381. XLI.
- Sanctorum virorum convivium defenduntur a calumniis, 367. XI.
- Sanguinis iudicium caveant Episcopi, 386. XXXIII.
- Sanguine victimarum Julianus Christianismum ablui putat, 361. III.
- Sapor Rex Persarum Legatos mittit ad Julianum, 362. XLIV.
- Sapor Rex Persarum male habet Arfacem Regem Armeniæ, 360. LXVII.
- Sapor dux exercitus Gratiani venit Antiochiam cum edicto Gratiani, 378. XXXIV.
- Sardicense Concilium nihil ad fidem addidit, 362. CXCVII.
- Sardicensis ficta fides Catholico nomine respuitur, 362. CXCIII.
- Sarmatæ Pannonias invadunt, 375. I.
- Sarraceni liberant Constantinopolim sub Gratiano, 378. XXIX.
- Sarracenorum Regine conversio, 372. CII.
- Sarraceni fidem Christianam suscipiunt, 372. CIII.
- Sarracenorum Regina Legatos mittit Alexandriam pro accipiendo Episcopum, *ibid.*
- Sarraceni quomodo conversi ad fidem, *ibid.*
- Sarracenorum primus Episcopus Moyses detestatur Arianos, 372. CIV.
- Sasima qualia fuerint, 371. XC. Collata Gregorio, 371. XCV. Vendicata ab Anthimo, 371. XCIX. CVII.
- Sataniani hæretici qui & unde appellati, 361. XXXV.
- Saturninus aulicus Constantii male multatus, 361. IX.
- Satyrus frater S. Ambrosii vitat Luciferianos, 371. CXXVII.
- Satyrus frater Ambrosii curam domus Ambrosii suscipit, 375. XXIII.
- Satyri, postquam ex Africa rediit, obitus, 383. XIV. Epitaphium sepulturæ ab Ambrosio scriptum, 383. XVI.
- Scenici rejiciuntur ab Ecclesia, 371. CXXVIII.
- Scenicos nonnisi in fine vitæ Christianos fieri vetuit Valentinianus Imp. 371. CXXIX.
- Scenicos ab Ecclesia recipi debere rescripsit Imp. *ibid.*
- Scenicos esse Christianos vetitum, *ibid.*
- Schisma Antiochenum, 362. CCXIII. Quamdiu duravit, 362. CCXIV.
- Schisma Luciferianum unde obortum, 362. CCXV.
- Schisma Meletii & Paulini sublatum Antiochiæ, 378. XXXVI.
- Schisma inter Damasum, & Ursicinum, 367. VII. XVI.
- Schisma Ursicini Gratianus & Valentinianus lege coercent, 381. II.
- Schismatici Romæ iterum repressi, 368. III. 360. I.
- Schismatici Ursicini agunt extra Urbem in cryptis, 369. II.
- Schismatici vexagitati novis rescriptis Valentiniani Imperatoris, 369. III.
- Schismatici per Olybrium præfectum & Aginatium Vicarium cohibiti, *ibid.*
- Schismatici revocati ab exilio, 371. II. & *seqq.* Eorum nomina edicto comprehensa, *ibid.*
- Schismatici ad tempus quievit, 371. V. Iterum tumultuantes, iterum pulsi, *ibid.*
- Schismatici Romæ puniti, 371. CXXIII.
- Schismatici Damaso constant invidiam, *ibid.*
- Schismatici Ursicini sectatores iterum insurgunt, 381. I. Comprimuntur rursus a Gratiano, 381. II. Poena in eos irrogata, 381. III.
- Scholæ Carthaginenses extra omnem modestiæ disciplinam, 370. CXXX.
- Scholæ Romæ ad modestiam restitutæ, 370. CXXIX.
- Scholares Romæ lege Valentiniani ad modestiam restituti, *ibid.*
- Scientias esse Gentilium tantum dicebat Julianus, 362. CCLXXXV.
- Scommata in Julianum, 362. LXXXIII.
- Scripta in laudem Juliani divino iudicio, perierunt, 363. LXXXI.
- Scriptores Ecclesiastici quam modesti esse soleant, & humiles, 360. XXIX.
- Scythica Ecclesia persecutionem passa a Valente, 371. CXIV.
- Scythæ Theodosio cedunt, 381. X.
- Scythiæ metropolis Tomis, 371. CXIV.
- Scythopolitani gentiles insaniunt in Christianos, 362. CLIV.
- Sebasteni sæviunt in Christianos sub Juliano, 362. CXLV.
- Sebastianus Valentis Imp. dux strenuus, 378. XXV.
- Secundianus Episcopus Arianus extra ecclesiam pulsus, 381. LXXXI. Eiusdem cavillationes & condemnatio, 381. XCI.
- Secundianus & Palladius Ariani Episcopi agunt apud Gratianum de cogendo Concilio Aquilejæ, 380. XIX.
- Secundus pater Joannis Chrysostomi, 362. CXXXIII.
- Sedium Patriarchalium prærogativa ex Concilio Romano, 382. XIX.
- Semiariani agunt contra Eudoxianos & Acacianos, 362. CCXXXVIII.
- Semiariani pugnaturi adversus Arianos Concilium agunt Lampfaci & aliis in locis, 365. II.
- Semiarianorum hæresis damnatur, 362. CLXXXV. 381. XXX. XXXII.
- Senatores Gentiles propensores in Maximum, 383. V. & *seqq.*
- Senatores Gentiles Romæ magiæ intenti, 370. CII. 371. VI. Dira de his quæstio, *ibid.*
- Senatorum nomine facta petitio de sacris deorum, licet Gentiles tantum id petierint, 384. IX.
- Sepeliri apud Martyres Christiani optabant, 383. XVII.
- Sepulcra Christianorum apud sanctos Martyres, *ibid.*

- Sepulcrum Elifæi Prophetæ ubi, 362. CXLVIII.
 Sepulcra Joannis Baptistæ & Elifei miraculis clara, *ibid.*
 Sepulcra illibata fervari voluit Julianus, 363. XX.
 Sepulcra Gentilium & loca diis manibus dicata Christiani soliti demoliri, *ibid.*
 Sepulcra a Donatistis violata, 362. CCLXXVII.
 Sepulcra Martyrum a Gentilibus revulsa, 362. CXLV.
 Sepultura Catholicorum a Donatistis prohibita, 362. CCLXXVII.
 Sepulturam impii curare est grave facinus, 364. III.
 Serapis laudatus a Juliano, 362. CLXVI.
 Serapidis effigies, 362. CLXIX. Ei maxime ad dictus fuit Julianus, *ibid.*
 Serapion Episcopus Thumveos de Macedonianis ad Athanasium scribit, 360. XXIII. Insignis ejus eruditio, ejusdemque lucubrationes, 360. XXVIII. & *seq.* Cur appellatus fuerit Scholasticus, *ibid.*
 Sermonum Augustino adscriptorum ad fratres in eremo censura, 381. XXV. 385. XI.
 Severa uxor Valentiniani, 370. CXXIV.
 Severus martyr Hadrianopoli sub Juliano, 362. LXXX.
 Severus monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
 Severi Sulpitii error de tempore obitus S. Hilarii, 360. XXI.
 Sibyllini libri Romæ de Juliano consulti, 363. III.
 Sicarius immixtus in Gregorium Nazianzenum, 380. XIV.
 Sicarius a Justina immixtus in Ambrosium, 387. XLIV.
 Sicini, sive Sicinini basilica in Urbe, 367. VII.
 Siccitas sub Juliano, 362. CXVI.
 Signa militaria non amplius Aquilæ, sed Labara, 378. XVIII.
 Signa quibus Deus Julianum admonuit, 362. CXVI.
 Signa manifesta veritatis Christianæ religionis ex vita Juliani Apostatæ, 363. LVIII.
 Signis cælestibus membra hominis subesse, Priscillianistarum error, 381. CXIV.
 Silentium Daphnitici oraculi, 362. XCVI. XCVIII.
 Silvanus legatus cum Sociis ad Liberium Papam, 365. IX.
 Silvanus Audianus hæreticus, 370. CXV.
 Silvanus Tarsensis Semiarianus, a quo Tarsenses dicti Semiariani, 372. LIV.
 Silvanus monachus in Syria, 375. XIV.
 Simeon monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.
 Simeon Stylita monachus cognitus Meletio, 378. LV.
 Simeonis Stylitæ habitatio super columnam, *ibid.* Vita genus, *ibid.*
 Simplicianus proficiscus Augustino, 385. II.
 Simplicianus Romanus presbyter Ambrosio subrogatus, 385. IX.
 Simpliciani virtus & doctrina, *ibid.* & 375. XXII.
 Simplicianus Ambrosio a Damaso mittitur in novo munere adjutor, *ibid.*
 Simplicianus præsto est Ambrosio, 375. XXIII. Quælis & quantus fuerit, *ibid.*
 Simulacrum Apollinis Daphnitici, 362. CXX.
 Simulacrum æneum Juliani a fulmine dejectum, 362. CLVIII.
 Simulacrum Christi a Juliano demolitum, *ibid.*
 Singara civitas caput Arabum data Persis, 363. CXXI.
 Singari vagantur per Orbem pulsi laribus, *ibid.*
 Singarorum origo nequaquam ex Ægypto, *ibid.*
 Siricii Papæ electio, 385. V. De ejus electione epistola Valentiniani Imp., 385. V.
 Siricius respondet quæstionibus Himerii, 385. VII.
 Siricius Papa abstinuit a communione Ithacii ob causam sanguinis, 386. XXXVII.
 Siricius Papa accepit litteras a Maximo Imp., 387. LXV.
 Socratis error de annis imperii Juliani, 363. LXIV.
 Socratis error de Concilio Lampsaceno, 365. II.
 Socrates & Sozomenus emendantur de tempore baptismi Valentis, 366. V.
 Socrates erroris arguitur de Eustathio Antiocheno Episcopo, 370. XXIX.
 Socrates confutatur de Gothicis Arianis, 370. CVII. & *seq.*
 Socratis commentum de lege Valentiniani concedente posse duci duas uxores confutatur, 370. CXXV.
 Socratis error in tempore obitus Athanasii, 372. LXIII.
 Socrates & Sozomenus refelluntur in narratione Actorum Synodi Constantinopolitanæ, 381. XXIII.
 Socratis error de tempore creationis Nestarii, *ibid.*
 Socratis error de divisione dioceseos, & institutione Sedium Patriarchalium & Metropolitanarum, 381. LXV.
 Socratis & Sozomeni error in narratione contumeliarum Ambrosii a Justina illatarum, 383. XX.
 Socratis error circa res Ambrosii, 387. LXIV.
 Sophronius avarissimus clericorum, 370. CXIX.
 Sophronius Macedonianus, 362. CCCXXXVIII.
 Sophronius Præfectus urbis Constantinopolis, 368. XI.
 Sortilegiis vacare vetitum, 382. XX.
 Sozomeni historici majores, 362. CXLIV.
 Sozomeni error in historia reditus Athanasii, 362. CLXXV.
 Sozomeni error in tempore Concilii Lampsaceni, & Procopii tyrannidis, 364. XII. 365. II.
 Sozomeni error de Concilio Lampsaceno, 365. II. 365. V.
 Sozomeni error circa tempus terræmotus maximi sub Valentiniano facti, 365. XXXIX. XLI.
 Sozomeni error in reditu Basilii ab eremo, 366. XIX.
 Sozomenus corrigitur de balneis Anastasianis, 366. XXI.
 Sozomenus erroris arguitur de Eustathio Episcopo Antiocheno, 370. XXIX.
 Sozomeni error in tempore profecionis Valentis Cæsaream, 370. XXXVI.
 Sozomeni errores in rebus gestis ab Athanarico, 370. CVII.
 Sozomenus confutatur de Gothicis Arianis, 370. CVII.
 Sozomeni lapsus de creationis Nestarii tempore, 381. XXIII.
 Sozomeni error de usu vocis Alleluja, 384. XXIX.
 Spelunca apud Antiochiam, in qua sanctus Paulus habitasse dicitur, 370. LXXVIII.
 Spirituales dicti hæretici Massaliani, 361. XXXIV.
 Spiritus Sancti divinitas a Semiarianis impugnata, 360. XVIII. & *seq.*
 Spiritus Sancti divinitas asserta in Concilio Alexandrino, 362. CLXXXV.
 Spiritus sancti divinitas cognita & prædicata in Conc. Constantinopolitano, 381. XXVIII.
 Spiritus sancti una eademque cum Patre & filio substantia declaratur, *ibid.*
 Sputa & alia excrementa egerere peccatum esse quidam hæretici asserbant, 361. XLI.
 Statuas quibus dicare fas esset apud Romanos, 384. VI.

- Stephanus Episcopus Germanicæ ordinatus a Me-
 lio, 378. LV.
- Stephanus hæreticus a Juliano restitutus, 362.
 CCLXV.
- Stridon paria sancti Hieronymi subversa a Gb-
 this, 378. XXXII.
- Strigæ magæ feminæ, 382. XX.
- Studiis liberalibus legem posuit Valentinianus,
 370. CXXIX.
- Studiis quietius quam alibi Romæ opera daba-
 tur, 370. CXXX.
- Subscriptio Episcoporum Concilii Constantino-
 politani inversa, 381. XXXIX.
- Subsistentia quomodo accepta, a Græcis & a La-
 tinis diverso modo, 362. CLXXXVI.
- Substantia in quo differat a subsistentia, 362.
 CLXXXVII.
- Substantiæ & subsistentiæ vocum causa dissen-
 siones inter Orientales & Occidentales, 372.
 XXIX.
- Suedrorum Ecclesiæ legatio ad Epiphanium,
 374. XIII.
- Suffragia prodesse defunctis, 378. XIII.
- Sulpitii Severi error in tempore obitus Hila-
 rii, 369. XXII.
- Superstitionem Kalendarum Januarii Ambrosius
 abrogat, 377. XIV.
- Sufanna Martyr in Gallia cum sociis, 362.
 CCLVI.
- Syagrii & Antonii Consulatus, 382. I.
- Sydæ Synodus adversus Massalianos, 381. XXXIX.
- Symbolum Constantinopolitanum editum, 381.
 XXIX. Scriptum a Gregorio Nysseno, 381.
 XXVIII.
- Symbolum Constantinopolitanum quando inter
 sacrorum solemniam a Latinis cani cœpium,
 381. XXIX.
- Symbolum competentibus quando daretur, 387.
 XX.
- Symmachi præfectura & studium erga idolola-
 triam, 365. XLIII.
- Symmachi Consularis domus incensa in Urbe,
ibid.
- Symmachus inessit Valentinianum ad præstan-
 da quæ vult pro deorum cultu, 371. CXXX.
& seq.
- Symmacho statua dicata, 377. XVI.
- Symmachi auctoritas apud Imperatores, *ibid.*
- Symmachus homo dexterrimus patronus super-
 stitionis Gentilicæ, 384. VII.
- Symmachi epistola de statua a Vestali erigenda
 Prætextato, *ibid.*
- Symmachi relatio ad Valentinianum pro deo-
 rum sacris, 383. XLI. Restitit & confutavit
 eum Ambrosius, 383. XLIII. Quando conti-
 git, 383. XLII.
- Symmachi studium pro restituendo deorum cul-
 tu, *ibid.*
- Symmachus apud Imperatores agit pro deorum
 cultu, 384. VII.
- Symmachus defensionem suscipit pro diis Gen-
 tilium occasione famis ingruentis, 383. XLII.
 Quando contigit, 383. XLI.
- Symmachi postulata, 384. VII. Contra ea ac-
 riter agit Ambrosius, 384. VIII.
- Symmachus victus ab Ambrosio, 384. XI.
- Symmachus accusatus apud Imperatores de Chri-
 stianis in carcerem detrusus, 384. XIII. Pur-
 gat sese, 384. XV.
- Symmachi epistola de Primigeniæ Vestalis fa-
 cinore, 384. XIII.
- Symmachi epistola pro sui excusatione, 384. XV.
- Synagogæ Judæorum ne hospitia fierent militum
 inhibita, 365. XLV.
- Synodus Alexandrina sub Athanasio, 362.
 CLXXVI. Eiusdem auctor creditur Liberius
 Papa, 362. CVII.
- Synodus Alexandrina a Romano Pont. confir-
 mata, 362. CCVIII.
- Synodus Alexandrina sub Joviano Imp. 363.
 CXXXII.
- Synodus Antiochena sub Joviano, 363. CXL.
- Synodus Antiochena post obitum Valentis, 378.
 XXXV.
- Synodus Aquilejensis, 381. LXXXI. *& seq.*
- Synodi Aquilejensis epistola ad Imperatores,
 381. XCII. Eorum qui ei interfuerunt nomi-
 na, 381. LXXXII. Eiusdem Acta, 381.
 LXXXIII.
- Synodus Ariminensis, 365. XIII. 369. XXXI.
- Synodus Arianorum in Galatia, 370. XVI.
- Synodo Armeniæ interfuit Basilius, 371. XXXV.
- Synodus Burdegalensis contra Priscillianum, 385.
 XXII.
- Synodus Cæsaraugustana quando celebrata, 381.
 CII.
- Synodi Cæsaraugustanæ Acta suo tempore resti-
 tuuntur & emendantur, 381. CIII.
- Synodus Constantinopolitana Oecumenica, 381.
 XVII. Diversa est ab alia eodem anno con-
 vocata, 381. XVIII.
- Synodus Constantinopolitana collecta opera vel
 assensu Damasi, 381. XIX. Episcopi qui in-
 terfuerunt, 381. XXII.
- Synodus Constantinopolitana ex Damasi epistola
 doctrinam elicit de Spiritu sancto, 381. XXVI.
 Ab eodem confirmata Oecumenica vocatur,
 381. XXXVIII. Et quamobrem, 381. XLVIII.
- Synodi Constantinopolitanæ Symbolum, 381.
 XXIX.
- Synodi Constantinop. canones quos receperit Ec-
 clesia Romana, 381. XXXI. Et cur non om-
 nes, 381. XLVIII.
- Synodi Constantinop. canones de primatu ejus
 Ecclesiæ, 381. XXXV. Eiusdem litteræ ad
 Theodosium, 381. XXXVII.
- Synodi Constantinop. subscriptionum censura, 381.
 XXXIX.
- Synodi Constantinopolitanæ locus cur vocatus
 Concordia, 381. LV.
- Synodus Constantinopolitana posterior, 382. IV.
- Synodi Constantinopolitanæ ad Romanam episto-
 la, 382. IX. Eiusdem legatio, 382. XII.
- Synodus Constantinopolitana a Theodosio con-
 vocata, 383. XXIV. Eius Acta, 383. XXVI.
- Synodi ab hæreticis habitæ tempore Basili,
 365. II.
- Synodus Illyrica sub Valentiniano Imperato-
 re, 365. XVII. Eius decreta, 365. XIX. Et
 fidei professio, 365. XX.
- Synodus Lampfacena quando celebrata, 364.
 XII. 365. I. IV.
- Synodi Lampfacenæ res gestæ, 365. IV.
- Synodus Romana contra Auxentium, 369.
 XXVIII. I. II.
- Synodus Romana contra Ursacium & Valen-
 tem, 369. XXXIII.
- Synodus Romanæ contra Apollinarem, 373. I.
- Synodus Romana sub Damaso in causa Flavia-
 ni, 381. XCVII. 382. I. Episcoporum qui in-
 terfuerunt nomina, 382. III. Cur Orientales
 non interfuerint, 382. IV. XI. XVI. Quid in
 ea actum, 382. XVII.
- Synodus Romanæ sub Siricio, 386. II.
- Synodus in Sicilia congregata, 365. VI.
- Synodus Sydæ contra Massalianos, 365. XXXIX.
- Synodus Tyanensis in Cappadocia, 365. XXVIII.
- Synodus Tyanensis obedit litteris Liberii Papæ,
 365. XV.
- Synodus Treverensis sub Maximo de causa Itha-
 cii, 385. XXIX. 386. XXV.
- Synodus Valentina in Gallia, 374. XII.
- Synodum absque assensu Romani Pontificis non
 licere congregari, 381. XX. XXXVIII.
- Synodi confirmatio petitur ab Imperatore qua
 occasione, 381. XXXVII. *& seq.*
- Synodalis epistola Synodi Alexandrinæ, 362.
 CXCVII.

Synodalis epistola ex Concilio Antiocheno ad Jovianum Imperatorem, 363. CXLI.
 Synodalis epistola ad Imperatores data ex Concilio Aquilejensi, 381. XCII.
 Synodalis epistola Episcoporum Illyricorum, 365. XVIII.
 Synodalis epistola ex Concilio Romano contra Auxentium, 369. XXIX.
 Synodalis epistola ad Damasum, 382. IX.
 Syri Gentiles quid in Christianos, 362. CXLV.
 Syriæ celebriores monachi sub Valente, 370. LXXXIII.
 Syrmii quid gesserit Ambrosius contra Ariano- rum conatus, 380. XVIII. 381. LXXXIII.
 Syrmii Episcopus ordinatur Anemmius, 381. LXXXIII.
 Syrmienſis presbyter mortem maluit sustinere, quam prodece apud se latitantem, 372. CXIV.
 Syinnius Novatianus quid suadet Nestario, 383. XXVII.

T

T Aifali barbari, 376. VII.
 Tarsus civitas infamata sepultura Juliani, 363. LXIX.
 Tarsense Concilium ab Arianis impeditum, 366. XXV.
 Tarsenses sic dicti Semiariani, 372. LIV.
 Taurus comes cur a Juliano Consul fugitivus sit appellatus, 361. VII.
 Taurus Consul quid sub Juliano, 361. VIII.
 Taurus quid in numismate Juliani, 362. LXXXIV.
 Tauricremus dictus Julianus, *ibid.*
 Templum Apollinis Daphnitici, 362. LXXXVII.
 Quando incensum, 362. XCII. XCIV. CXI.
 Templum Daphniticum cur ex parte tantum exustum, 362. CXIV.
 Templum Daphnes incensum lüget Julianus, 362. CXVII. Item Libanius, *ibid.* & 362. CXXII.
 Templum deorum Matris, 362. LXXXVII.
 Templum Hierosolymitanum Julianus curat restituendum, 363. V. X. Prodigia tunc ostensa, 363. XI. & seq.
 Templi Hierosolymitani fundamenta revulsa, 363. XVIII.
 Templum Jovis Casii in Arabia, 362. LXXXVIII.
 Templum Trajani Antiochiæ a Joviano crematur, 363. CLI.
 Tempia idolorum a Juliano restituta, 361. XIX.
 Tempia deorum a Joanne Chrysostomo expurgata, 386. LXIII.
 Tempia idolorum a Joviano Imp. clausa, 363. CL.
 Templis deorum apposita custodia Christiano- rum, ne sternerentur, 365. XLIII. Prohibi- tum ab Imperatore, *ibid.*
 Terentius Dux exercitus Valentis, 370. LXVII.
 Terentius Dux Catholicus favet Catholicis, 370. XXII.
 Terentii Ducis pietas, 372. III.
 Terentius Dux laudatus a S. Basilio, 372. I. A Valente spreus, ejusque libellus scissus, 372. III.
 Terentianus Præfectus Tribunus Prætorianorum persecutor sub Juliano, 362. CCLI. Credit in Christum, *ibid.*
 Terentianus Præfectus Acta SS. Joannis & Pauli Martyrum scripsit, *ibid.*
 Terræmotus ingens excutit fundamenta templi Hierosolymitani, 363. XVI.
 Terræmotus immensis sub Valentiniano & Valente cum maris excreſcentia, 365. XXXVIII.
 Quid mali portenderint, 365. XLI.
 Terræmotus ingentes in Oriente, 368. VI.
 Terræmotus Nicomediæ factus, 363. CCCIX.
 Terræmotus, quo Nicæa collapsa est sub Valente, 368. VI. Et alter, qui Germæ partes multas conturbavit, *ibid.*

Terræmotus Nicææ, Orientalis Ecclesiæ tumul- tus indicia, 368. VI.
 T. H. D. litteræ nominis successoris Valentis, 370. XCIV.
 Theatrum Hierosolymis ad necem Fidelium parat Julianus, 363. XIX.
 Thecla dicta S. Macrina, 369. LXIII.
 Theclæ sanctæ memoria Seleuciæ celebris, 362. LV. 362. LXII.
 Themistius philosophus Aristotelicus a Constancio Præfectura donatus, 361. XVI.
 Themistius philosophus Præfectus Urbis creatus a Juliano, 362. IV.
 Themistius deridet hæreticos fidem pro tempo- re mutantes, 363. CXLIII.
 Themistii philosophi ad Jovianum oratio, 364. I.
 Themistius philosophus admonet Valentem ser- vare clementiam, 364. XIV.
 Themistius ex divina Scriptura illud usurpat, Cor regis in manu Dei, *ibid.*
 Themistii alia ad Valentem admonitio, 366. II.
 Themistius philosophus insanientem in Ortho- doxos Valentem oratione cohibere conatus, 370. LXXXIV, 375. VIII.
 Themistius philosophus procul a magicis præſti- giis, 370. XCIX.
 Themistius amicus Gregorii Nazianzeni, 375. IX.
 Themistius tum Platonius, tum Peripateticus, *ibid.* Carus fuit Theodosio Imp. *ibid.*
 Themistius non solum philosophia celebris, sed potentia apud Imperatores clarus, *ibid.*
 Themistius laudator clementiæ Theodosii, 381. XI.
 Theotecnus apostata quæ cogitur juste pati, 362. CX.
 Theodolus Martyr in Phrygia, 362. LXXVII.
 Theodoretus male cœpit, sed bene consumma- vit, 378. XL. Quid in odium Paulini egerit, *ibid.* Quid in epistola Damasi ad Paulinum, *ibid.*
 Theodoretus in narratione mortis Felicis Co- mitis sacrarum largitionum corrigitur, 362. CIX.
 Theodoretus fallitur in tempore reditus Mele- tii, 362. CCXVIII.
 Theodoretus erroris arguitur de mora Valen- tis Constantinopoli, 378. XXII.
 Theodoretus erroris arguitur in his quæ pro Meletio contra Paulinum scribit, 378. XXXVI.
 Theodoretus in historia Meletii & Paulini sus- pecta fides, 378. XL. LV. 382. XVIII.
 Theodoretus Flaviani in schismate sedator, 378. XL.
 Theodoretus in epistola Damasi mutat nomen Paulini, *ibid.* & 382. XVII.
 Theodoretus in creatione Theodosii error, 379. IV.
 Theodoretus consilium de litteris Damasi ad Paulinum, 382. XVII.
 Theodoretus refellitur in narratione Actorum Synodi Romanæ, *ibid.*
 Theodoretus corrigitur in narratione Actorum Amphilochoi, 383. XXX. Item in Massalia- norum e Syria ejectione, 383. XXXVIII.
 Theodoretus error in his quæ sunt temporis, 362. CCXVIII. 383. XXXI. XXXVIII.
 Theodorus & Theodosiolus in crimen adducti, 370. XCVII.
 Theodorus Legatus Martyr una cum sociis, 370. XXVII.
 Theodorus satelles Imperatoris in suspicionem adductus luit capite pœnam, 370. XCIV.
 Theodorus Mopsuestenus lapsus in hæresim, 382. LXV. Revocatur Chrysostomi opera, *ibid.*
 Relapsus deterior factus, *ibid.*
 Theodori Martyris per visum admonitio ut Chri- stiani frumentum coctum ederent, 362. XLIII.
 Theodori Martyris die anniversaria Constantino- poli frumentum coctum pauperibus erogatur, *ibid.*
 Theo-

- Theodori Siculi casus, 370. XCVIII.
 Theodori supplicium sub Valente, 370. XCIV.
 Theodori omnes conquiruntur a Valente, 370. XCV. Item Theodosii & simili nomine necantur, 370. XCVII.
 Theodorus Martyr Antiochenus, 362. LXXVI.
 Theodori alterius Antiocheni Martyris nobile certamen, 362. CIII. Cum torqueretur pœnas non sensit, 362. CII.
 Theodoriti certamen, 362. CVI.
 Theodosius monachus in Syria Hieronymi promotor in eremum, 372. XLIV.
 Theodosius Senior in Africa ingratis occiditur, 373. XXXVI.
 Theodosius Senior antequam necaretur baptizari voluit, *ibid.*
 Theodosius parens cur occisus, & filius Theodosius in discrimen adductus, *ibid.*
 Theodosii filii spectata virtus in rebus bellicis, *ibid.*
 Theodosius junior ad Orientem sublevandum a Gratiano deligitur, 373. XXXVI.
 Theodosius Imp. favet Gregorio Eliberino, 371. CXXI. Eiusdem ad eum & collegas epistola, 371. CXXII.
 Theodosio fugato barbari Pannonias invadunt, 375. I.
 Theodosius Imperator eligitur, 379. III.
 Theodosii patria, & parentes, nominis significatio, *ibid.*
 Theodosius Imperatoriam purpuram non quaesivit, *ibid.*
 Theodosius debellat Gothos, 379. IV.
 Theodosio ostensa visio, 379. V.
 Theodosius erexit Romanum Imperium prostratum, 379. VI.
 Theodosius Imp. baptizatus ab Acholio, 380. I.
 Theodosii erga religionem Catholicam merita, *ibid.*
 Theodosius legem adversus hæreticos post baptismum sanxit, 380. II.
 Theodosii lex de feriis Quadragesimæ, 380. III.
 Theodosius Maximum refellit, 380. IV.
 Theodosius venit Constantinopolim, 380. IX. Hæreticos ab ecclesiis pellit, 380. X.
 Theodosius quid præcepit Demophilo Episcopo Ariano, *ibid.*
 Theodosius in puniendis Arianis visus est paulo frigidior, *ibid.*
 Theodosii lenitas in crimen adducta, 380. XI.
 Theodosii res gestæ Constantinopoli cum Gregorio, 380. XII.
 Theodosius Constantinopolim ingressus, quibus verbis Gregorium salutavit, *ibid.*
 Theodosius occupat templum, & introducit Gregorium, 380. XIII.
 Theodosius vocat Episcopos qui collocent Gregorium in throno, idque suasionem Damasi Papæ, 380. XV.
 Theodosii adversus hæreticos lex, 381. VIII, LXXIII. LXXX. Et adversus apostatas, 386. L.
 Theodosii clementia in sepeliendo Athanarico Rege Gothorum, 381. X.
 Theodosii clementia ab Ethnicis etiam prædicata, *ibid.*
 Theodosii felicitas, 381. XV. Quot barbari se ei subjecerint, *ibid.*
 Theodosius privilegium impertit Clericis, 381. XVI.
 Theodosii litteris vocati Episcopi ad Synodum Constantinopolitanam, 381. XX.
 Theodosius erga Gregor. Nazianzenum propensior, 381. LVII.
 Theodosius elegit Nectarium Episcopum, 381. LXX. & seq.
 Theodosii edictum de fide Catholica, quo dignosci possent hæretici a Catholicis, 381. LXXIII. Id ipsum decretum ex Synodi arbitrio a Theodosio scriptum & promulgatum 381. LXXV.
 Theodosius revocandas curat reliquias Pauli Episcopi Constantinopolitani, 381. LXXVIII.
 Theodosius vetuit Paganos testari, 381. LXXXI.
 Theodosius exagitat hæreticos, 381. LXXX. 386. L.
 Theodosii edictum adversus idolorum cultores, 381. CXVI.
 Theodosii lex de basilicis Gentilibus restituendis, 382. I. XVII.
 Theodosius Gentilibus ademit templa, non basilicas, *ibid.*
 Theodosii adversus Manichæos edictum, 382. LXVIII.
 Theodosii lex adversus validos mendicantes, 382. LXIX.
 Theodosii cura propensior in instituendis filiis, 383. XXII.
 Theodosius noluit Arsenium stantem docere Arcadium filium, 383. XXII.
 Theodosius probat fidem Consubstantialis, 383. XXVIII. An vere faverit N. vatianis, *ibid.*
 Theodosius ab Amphilochio factis admonitus, 383. XXX.
 Theodosius sancivit alias leges post tertiam Synodum Constantinopolitanam, 383. XXXIV. & seq.
 Theodosii lex alia contra hæreticos, 384. XXXVIII.
 Theodosii rescriptum adversus Judæos, 384. XLIII.
 Theodosius ex Placilla suscepit Honorium filium, *ibid.*
 Theodosii lex de foro Ecclesiastico illibato servando, 385. XXXI.
 Theodosii leges adversus idololatrias & fiducias, 385. XXXVII.
 Theodosii lex de relaxandis vinculis tempore Paschatis, 385. XXXVIII.
 Theodosii cum Maximo societas, 386. I.
 Theodosii lex de non distrahendis reliquiis Martyrum, 386. LI.
 Theodosius Thessalonicam venit ad Valentinianum, 387. LVIII.
 Theodosius consilium capit de puniendo Maximo, *ibid.*
 Theodosius Gallam uxorem accepit, *ibid.*
 Theodosii pietas in suscipiendo Valentiniano, *ibid.*
 Theodosius defenditur a calumnia Zosimi, 387. LVIII.
 Theodotus Episcopus Nicopolis in Armenia subinfensus Basilio ob receptum Eustathium, 371. XXXVII. Recusat communicare cum Basilio, 371. XXXIX.
 Theodotus Episcopus Nicopolitanus restitit persecutoribus Valentis, 371. XXXIX.
 Theodotus Episcopus Hierapolis ordinatus ab Eusebio Samosateno, 378. XLVIII.
 Theonæ Ecclesia Alexandria invasa a Gentilibus opera Lucii Ariani, 372. LXXIII.
 Theophilus Alexandrinus ab anno obitus Petri cœpit deducere Paschales Cyclos, 380. XVII.
 Theophilus creatur Episcopus Alexandrinus, 385. XXX.
 Theophilus Castabolorum Episcopus legatus cum sociis ad Liberium Papam, 365. VIII. X. XII.
 Theophilus Gothorum Episcopus, 370. CX.
 Theosebia uxor Gregorii Nysseni, 369. LXIV.
 Theosebiam laudat Gregorius Nazianzenus, *ibid.*
 Thessalonicenses Episcopi qui hoc tempore vixere, 378. XLII.
 Thessalonicensi Ecclesiæ quis præfesset tempore Constantinopolitani Concilii, 378. XLIII.
 Thomæ Bozii de Signis Ecclesiæ nobilis commentarius, 363. LXII.
 Thraces Martyres, 362. LXXX.
 Thurificatione studet decipere milites Christianos Julianus, 362. XXXIII.

- Tiberianus Priscillianista damnatus, 385. XXIV. XXVIII.
- Tiberina regio Ponti, 362. LXVIII.
- Tiberinæ laudatio & vituperatio, 362. LXIX.
- Ticonius Donatista confutat Parmenianum, 368. XX.
- Ticonii sententia de Ecclesia Catholica, 368. XXI.
- Ticonii scripta, 368. XXII.
- Ticonii regulæ scriptæ, 368. XXIII.
- Ticonius quando vixerit, *ibid.*
- Timotheus cum Apollinari damnatus Romæ, 373. VII.
- Timotheus ordinatus Episcopus Alexandrinus post Petrum, 380. XVI.
- Timotheus Episcopus Alexandrinus venit Constantinopolim, 381. LIII.
- Timothei Episcopi Alexandrini obitus, 385. XXX.
- Timotheus quid de Amnone monacho prædicente sibi auriculam, *ibid.*
- Titus Episcopus Bostrensis quas calumnias a Juliano Imp. passus, 362. CLIV. Interfuit Concilio Antiocheno, 363. CXLII.
- Tomis Scythiæ caput, 371. CXIV.
- Tomis in Scythia a Valente persecutionem passa, *ibid.*
- Tonsor Constantii prædices, 361. XI.
- Tonfores & coqui & similes artifices a Juliano exacti, 361. XII.
- Tonsura Monachorum laudata, 361. XXXIX.
- Tormenta dirissima per Julianum illata, 362. XII.
- Torquem aureum gestabant Episcopi Ariani, 381. XCIII.
- Toxotius senior maritus sanctæ Paulæ, 382. XL.
- Toxotius junior filius sanctæ Paulæ, *ibid.*
- Traditionibus inhærendum, 371. LVII.
- Trajani templum Antiochiæ incensum a Joviano, 363. CLI.
- Trajanus dux sub Valente studiosus monachorum, 370. LXXXIII.
- Trajanus dux pius quid in Valentem de barbaris, 378. XXIII.
- Trajanus in pugna cum Valente occumbit, 378. XXV.
- Transactio inter Episcopos Catholicos & Episcopos lapsos, sed pœnitentes, 362. CLXXXII.
- Transactio inter Meletium & Paulinum, 372. LI. 378. XXXVI.
- Transferentes se ad alias ecclesias excommunicat Damasus, 373. XI.
- Translatio reliquiarum Babylæ Martyris solemnè pompa, 362. CI. CIV.
- Translatio corporis Pauli Episcopi Constantinopolim, 381. LXXIX.
- Translatio corporis Meletii Antiochiam, 381. XLII.
- Treverensis Synodus in causa Ithacii sub Maximo, 385. XXIX. 386. XXV.
- Treverensis Concilii Episcopi infensi Ithacio ei communicant, 386. XXV.
- Treverensis Concilii Episcopi adventu sancti Martini animo consternantur, 386. XXVI.
- Tribulationis utilitas, 370. LXXXVI.
- Tribunal Romanæ Ecclesiæ supremum, 381. VII.
- Tribunal Ecclesiasticum illibatum vult Theodosius, 385. XXXI.
- Tributa a Juliano Christianis indicta, 362. CCLXXXI.
- Tributis vexati monachi a Valente, 375. XII.
- Tributum haud pendendum ab ecclesiis & clericis, 387. XI.
- Trinitatis symbola ab Eunomio sublata, 360. XL.
- Trogloditæ hæretici, iidem Eunomiani, 360. XLI.
- Turbo Episcopus Eleutheropolitanus Arianus, 362. CCXIX.
- Tyanensis Synodus paret litteris Liberii Papæ, 365. XV. XXXVIII. Synodicæ inde ad omnes Ecclesias, *ibid.*
- Tyranni in Africa Firmus & Gildo fratres, 373. XXXVI.
- Tyrannidis affectatæ rei, 370. XCV.

V

- Valentis confessio coram Juliano, 362. XX. XVII. Ejus exilium, 362. XXXVIII.
- Valens creatus Imperator a fratre, 364. VII.
- Valens ab exordio Catholicus fuit, *ibid.*
- Valens Catholicis favet tribuens eis magistratus, 364. VIII.
- Valens ad se vocavit Cæsarium fratrem Gregorii Nazianzeni, *ibid.*
- Valentis numismata cum labari effigie, 364. X.
- Valens in Oriente, Valentinianus in Occidente imperant, 364. XI.
- Valens comitatus fratrem rediit Constantinopolim, *ibid.*
- Valens a Themistio admonetur servare clementiam, 364. XIV.
- Valens frustra a Themistio admonitus, 366. II.
- Valentis adventus Antiochiam quando contigit, 364. XV.
- Valens exagitat amicos Juliani, 364. XVI.
- Valens exagitat magos & idololatrias, 364. XIX.
- Valens indulget Prætextato ut dii colantur, *ibid.*
- Valentis & Valentiniani epistola ad Episcopos Asianos ob sancendam fidem Catholicam, 365. XXI. Perperam in ea de Pilati innocentia, 365. XXIII.
- Valens & Valentinianus vetant Christianis templa Gentilium custodire, 365. XLIII.
- Valens Arianus illectus a conjuge, 366. III.
- Valens Imperator baptizatus ab Eudoxio Episcopo, 366. IV. & seq.
- Valens persequitur Catholicos, 366. V.
- Valentis persecutionis tempus, *ibid.*
- Valentis quam dira persecutio, 366. XIII.
- Valentis Imperatoris ministri ab exordio Sedis Basilii ei adversantur, 360. LVIII.
- Valentis cum Gothis pax, 370. LXVII.
- Valens persecutionem excitat in Orthodoxos, 370. I. Promulgat edictum de expellendis Episcopis Catholicis, *ibid.*
- Valens damnans Episcopos Catholicos cur parcat Athanasio, Epiphonio atque Paulino, 370. III. & seq. 370. VII.
- Valens quos voluit Episcopos exulare, 370. XVII.
- Valens Constantinopolitanæ Ecclesiæ Legatos Catholicos occidi jubet, 370. XXVII.
- Valentis tempore persecutio acerbior quam sub Juliano, 370. XXXIV.
- Valens venit Cæsaream Cappadociæ, 370. XXXVII. Aggreditur expugnare Basilium, 370. XXXVIII. & seq.
- Valens a Basilio victus, 370. XLIV.
- Valens adit ecclesiam Basilii, *ibid.*
- Valens in ecclesia Basilii præstupore animi deliquit passus, 370. XLVI.
- Valentis Præfectus Modestus ægrotans supplex orat Basilium, 370. XLIX.
- Valens decernit Basilio exilium, 370. L.
- Valens non valet scribere exilium Basilii, *ibid.* Calami confracti, *ibid.*
- Valentis uxor dira patitur per visum, 370. LI.
- Valentis filius ægrotans a S. Basilio in meliorem statum deducitur, *ibid.* Ab Arianis baptizatus moritur, *ibid.*
- Valens ex Cappadocia proficiscitur Antiochiam, 370. LXIII.
- Valens Catholicos persequitur, 370. LXVIII.
- Valens quid in Meletium, 370. LXIV.
- Valens Imp. quid in Aphraatem monachum, 370. LXXI.
- Valentis cubicularius contumeliosus in Aphraatem dat pœnas, 370. LXXIII.

- Valentis equus curatus ab Aphraate monacho, 370. LXXIV.
- Valens Themistii oratione cohibitus, 370. LXXXIV.
- Valens Antiochiæ habet diram de magis & incantatoribus quæstionem, 370. XCIII. & seqq.
- Valens ob magorum prognosticum Theodoros & simili nomine homines occidit, 370. XCV.
- Valentis Edeffam adventus, 371. CVIII.
- Valens quid in Edeffanos, *ibid.*
- Valentis peregrinatio Ecclesiæ calamitosa, 371. CXIV.
- Valens persequitur Ecclesiam Scythicam, *ibid.*
- Veritus Scythas persecutionem revocat, 371. CXV. Victus a Britannione Episcopo, *ibid.*
- Valens scidit libellum Terentii ducis pro Fide- libus oblatum, 372. III.
- Valentis persecutio in Ecclesiam Alexandrinam, 372. LXXI.
- Valentis edictum pro Arianis adversus Catholicos Ægypti, 372. XCI.
- Valentis rescriptum de bibliotheca Constantino- politana, 372. CXVI.
- Valens occidendum curat Theodosium seniore, quærit ad necem Theodosium juniorem, 373. XXXVI.
- Valens Antiochiæ agens adversus Orthodoxos acius commovetur, 375. VII. A Themistio ad- monetur, 375. VIII.
- Valens oratione Themistii mitigat furorem in Catholicos, *ibid.* & seqq.
- Valentis in monachos insolita persecutio, 375. X.
- Valens monachos militare cogit, *ibid.* Datum ab eo rescriptum, 375. XI. Quas pœnas de- derit ejus culpæ, 376. VIII.
- Valens a monachis tributum exigit, 375. XII.
- Valentis imperium quibus calamitatibus afflicta- tum, 376. VII.
- Valentis impietas barbaros vocavit in ultionem, *ibid.*
- Valens causa belli Gothici Antiochia digressus, 377. II.
- Valens Antiochia Constantinopolim proficiscit- ur, 378. XXII.
- Valens coactus jubet relaxari exules Episcopos, 377. III. Sed non propriis Ecclesiis restitui, 378. XXIV.
- Valens a Constantinopolitanis insectatus convi- ciis, 378. XXII. Ob id ad bellum proficiscit- ur, *ibid.*
- Valens quid in Trajanum ducem exercitus ve- ra exprobrantem, 378. XXIII.
- Valens arguitur ab Isacio monacho, 378. XXIV.
- Valenti ad bellum proficiscenti interitum & e- exercitus jacturam prædicit Isacius, 378. XXIV.
- Valens quid in Isacium monachum commina- tus, *ibid.*
- Valens invidens Gratiani gloriæ expectare eum noluit contra Gothos pugnaturus, 378. XXV.
- Valens recusat pacem a Gothis oblatam, *ibid.*
- Valentis pugna cum Gothis, *ibid.*
- Valentis interitus dignus scelere, 378. XXVI. Inscriptio super sepulcrum & oraculum, *ibid.* Præfagia Valentis obitus, *ibid.*
- Valens & Ursacius damnati Romæ a Damaso, 369. XXXIII.
- Valens pſeudoepiscopus damnatus in Concilio Aquilejensi, 381. XCI.
- Valentinianus sub Joviano ab exilio libera- tus postliminio redit, 363. CXXVI.
- Valentinianus Nicææ Bithyniæ Imperator ele- ctus, 364. IV. a Sallustio Præfecto creatus, *ibid.*
- Valentinianus quid in Rodanum afficientem inju- ria viduam, *ibid.*
- Valentiniani Imperatoris genus & virtutes, 364. V.
- Valentinianus ex confessore Imperator, 364. VI.
- Valentinianus sedat militares tumultus, *ibid.*
- Valentinianus allegit collegam Imperii Valentem fratrem, 364. VII. Defenditur hæc ejus a- ctio, *ibid.*
- Valentiniani & Valentis rescriptum ad Cæsa- rium, 364. VIII.
- Valentinianus & Valens certant pro Cæsario ha- bendo, *ibid.*
- Valentiniani & Valentis numismata cum Laba- ris, 364. X.
- Valentinianus & Valens Imperium inter se par- tiuntur, 364. XI.
- Valentinianus proficiscitur in Occidentem, *ibid.*
- Valentinianus rebus fidei se immiscere non vult, 364. XII.
- Valentinianus liberum relinquit Episcopis de re- bus Ecclesiasticis agere, *ibid.*
- Valentiniani scite responsum de non immiscen- do se rebus Ecclesiasticis, *ibid.*
- Valentinianus & Valens quos Julianus caros ha- buit persequuntur, 375. XIX.
- Valentinianus & Valens Christianos professores restituunt, 364. XX.
- Valentinianus & Valens idololatris infensi, 364. XIX. Contra sacra nocturna legem ferunt, *ibid.*
- Valentiniani & Valentis leges, 365. XLII.
- Valentinianus exordio Imperii sivit quosque pro arbitrio quas vellent festas sequi, 364. XX. 376. IV. Ob id a Deo punitus, 376. V.
- Valentinianus rescribit pro clericis, 365. XLII.
- Valentinianus & Valens Christianos vetant tem- pla Gentilium custodire, 365. XLIII.
- Valentinianus Imperator concedit privilegia vir- ginibus, viduis, & pupillis, 365. XLIV.
- Valentinianus prohibet milites profanare Syna- gogas Judæorum, 365. XLV.
- Valentiniani sanctio de sanctificando die Do- minicæ resurrectionis, 367. I.
- Valentinianus licet Catholicus, tamen infama- tur tolerantia nimia hæreticorum, 366. XXXI.
- Valentiniani pietas suspecta, *ibid.* & 376. IV.
- Valentiniani sævitia, 367. XXI.
- Valentinianus severissime punit adulteros, 367. XXII.
- Valentiniani rescriptum ad Prætextatum de red- enda basilica Damaso, 368. II.
- Valentinianus Imperator pellendum jubet ab ur- be Ursicinum cum sociis scribens ad Prætex- tatum, 368. III.
- Valentiniani aliud rescriptum ad Prætextatum de indulgentia schismaticis concessa, 368. IV.
- Valentiniani rescriptum ad Olybrium adversus schismaticos, 369. III.
- Valentiniani rescriptum ad Aginatium Vica- rium adversus schismaticos, *ibid.*
- Valentinianus deceptus ab Auxentio, 369. XVII.
- Valentiniani rescriptum adversus Chronopium Episcopum appellansem ad Imperatorem, 369. XL.
- Valentiniani rescriptum de quæstionibus, 370. CII.
- Valentinianus rescripsit ad Damasum, ne cle- rici aliquid caperent ex testamento, 370. CXVII. Causa sancientiæ legis, 370. CXVIII.
- Valentiniano calumniose ascribitur lex de dua- bus uxoribus ducendis, 370. CXXIV.
- Valentinianus defenditur a calumnia Socratis de duabus uxoribus, 370. CXXV.
- Valentiniani lex de scholis & discipulis Romæ profitentibus, 370. CXXIX.
- Valentiniani lex de virginibus, viduis & pu- pillis, 370. CXXXI.
- Valentinianus Imp. revocat Ursicinum ab exilio, 371. I.
- Valentinianus de maleficis Senatoribus quæstio- nem haberi voluit, 371. VI.
- Valentinianus quid de scenicis rescripsit, 371. CXXVIII.
- Valentinianus Imperator aruspicinam concessit, 371. CXXIX.
- Valentinianus Gentilium superstitioni favet, *ibid.*

- Valentinianus sivit idola coli, *ibid.*
 Valentinianus aram Victoriæ concessit Gentilibus, 371. CXXX.
 Valentinianus privilegium dat sacerdotibus idolorum, 371. CXXXI.
 Valentinianus quid lege lata contra Manichæos, 372. CXI.
 Valentinianus Imperator occidi mandat presbyterum nolentem prodere qui apud eum confugerat, 372. CXV.
 Valentinianus Donatistas rebaptizantes cohibet, 373. XXXV.
 Valentiniani lex de baptisate non iterando, *ibid.*
 Valentiniani oratio de Episcopo eligendo, 374. II.
 Valentinianus lætatur Ambrosium electum Episcopum, 374. VI.
 Valentinianus cogitur occurrere Martino sella divinitus conflagrante, 375. II.
 Valentiniani Imp. obitus, 375. IV. Corpus translatum Constantinopolim, 375. VI. Filii ejus & filia, *ibid.*
 Valentinianus junior Augustus nuncupatur, *ibid.*
 Valentiniani junioris sorores, *ibid.* Ejus natalis, 367. XXXI.
 Valentinianus puer a Gratiano allectus in collegam Imperii, 375. VI.
 Valentiniani indulgentia hæretici & Gentiles in Occidente vires sumunt, 376. I.
 Valentinianus Ambrosium ad Maximum legat, 383. XIX.
 Valentiniani Imp. epistola de electione Siricii, 385. VI.
 Valentiniani lex de relaxandis vincis tempore Paschatis, 385. XXXVIII.
 Valentiniani lex pro Arianis data, 386. IV.
 Valentinianus Ambrosium ad disputandum cum Auxentio cogit, 386. XV.
 Valentinianus basilicam S. Paulo Apostolo construit, 386. XXXIX. Hujus consilii ratio, *ibid.*
 Valentiniani epistola de construenda Basilica Pauli Apostoli, *ibid.*
 Valentiniani consulatus iij. & Eutropii, 387. I.
 Valentinianus edictum fert de Catholicis ab Ecclesiis ejiciendis, 387. III. Persequitur Ecclesiam, 387. XXXVI.
 Valentiniani conatus pro basilica Ambrosio auferenda, 387. I. Rei eventus, 387. XXIV. & seq.
 Valentinianus reprehenditur a Maximo ob iniurias Ambrosio & Catholicis illatas, 387. XXXIII.
 Valentinianus supplex orat Ambrosium, ut opem ferat contra Maximum, 387. XLIV. Legat ad eum, 387. XLV. Quid egerit describitur, *ibid.*
 Valentinianus cur Maximum hostem habuerit, 387. LIX.
 Valentinianus Dominum legat ad Maximum, 387. LVI. Incautus a Maximo opprimitur, *ibid.* Ejus audito adventu Thessalonicam cum matre fugit, 387. LVIII.
 Valentinianus Legatos mittit ad Theodosium de rebus Maximis, *ibid.*
 Valentinianus & Justina fugam arripiunt, ut Maximum vitent, *ibid.*
 Valentinum Concilium in Gallia, 374. XII.
 Valerianus Aquilejensis Episcopus in Oriente polens, 372. XLI. Floret sub ipso Ecclesia Aquilejensis, *ibid.*
 Valerianus Episc. Aquilejensis præclarus meritis, 381. LXXXIII.
 Valerianus Episcopus Aquilejus venit Romam ad Synodum, 382. III.
 Varronianus pater Joviani Imp., 363. CXV.
 Varronianus puer filius Joviani Consul creatus, 364. I.
 Vasa sacra profanata a Juliano avunculo Juliani Apostata, 362. CV.
 Vasa sacra in admiratione habita a Gentilibus, 362. CVII.
 Vasa sacra fracta pro redemptione captivorum, 387. LXII.
 Vaticanæ basilicæ aquas noxias exsiccat Damasus, 384. XXIV.
 Vaticanæ basilicæ fons baptismalis, *ibid.* Et qui in arrio erat, *ibid.*
 Vaticanis pauperes, qui pro foribus adstant basilicæ, 366. I.
 Vatinia de interitu Juliani, 363. XXXII. LX.
 Vestius Prætextatus, 384. III.
 Velum sacrarum virginum, 362. CCLXXII.
 Vela & pallæ sublata à Donatistis, 362. CC-LXXVI.
 Veneris simulacrum in ecclesiis Christianorum se collocaturum Julianus minatur, 363. XXIV.
 Veneris templum dirutum a Chrysofomo, 386. LXV.
 Veneficos Romæ morte mulctat Apronianus, 363. IV.
 Venustus Vicarius in Hispania, 363. II.
 Verbi incarnationis mysterium, 362. CC.
 Verbi incarnationis recta fides Synodi Alexandrinæ, *ibid.*
 Verbum loco animæ in corpore fuisse, hæresis a Damaso damnata, 373. XI.
 Verbum a Patre productione & contractione fecerentibus anathema irrogatur, *ibid.*
 Verbum essentia carere, aut moriturum asserentibus, anathema dictum, *ibid.*
 Verbum quo modo humanum corpus suscepit, 373. V.
 Verborum formula, Et quod excurrit, quid significet, 368. XV.
 Vercellensis Ecclesia viduata pastore admonetur a S. Ambrosio de Joviniani hæresi, 382. XXXI.
 Vercellensi Ecclesiæ post Eusebium Limenius præest, 381. LXXXII.
 Vercellensis femina innocens adulterii damnata septies icta, 367. XXII. Insultat in carnifices, 367. XXVII.
 Veritas absque armis vincit, impietas licet armata corrumpit, 372. XC.
 Vestalis Maxima Prætextato erexit statuam, 384. VI.
 Vestalis Maxima lapsa, unde erubescerent Gentiles, 384. XI. Ejus supplicium, 384. XIII.
 Vestalium numerus, 384. XIII.
 Vestalium stipendia reddi petit Symmachus, 384. VIII.
 Vestiana vidua in monasterio sanctæ Macrinæ magni nominis, 370. LXI.
 Vestiana vidua castitatem Basilii ope & viduitatem tuetur, 370. LVII. LXII.
 Vetus institutio & doctrina quantopere sit retinenda, 363. C. Et quantæ auctoritatis, 371. LXXIV. 387. XXXIV.
 Victor historicus a Juliano Secundæ Pannoniæ Consul præficitur, 361. XXXII. In annis Constantii erroris vincitur, *ibid.*
 Victor Dux Juliani, 362. LXXXI.
 Victoriæ ara quando & a quo primum sublata, e Capitolio, 362. CCXLIX.
 Victoriæ ara a Valentiniano concessa Romanis, 371. CXXX.
 Victoriæ aram restituendam petit Symmachus Senatus nomine, 384. VII.
 Victoriæ aræ plures Romæ, & ubi, 384. VII.
 Victoria Deum sequitur, 378. XXIV.
 Victoria sequitur veram religionem, 378. XVII. XX. XXIII. 379. XII.
 Victorinus deserit scholas, 362. CCXCVII.
 Victorini ad Christum conversio, 362. CCXC-VIII. Fidem alta voce vult profiteri, 362. CCXCIX.
 Victorini lucubrationes, 362. CCC.
 Victorinus sero conversus ad sacras litteras, *ibid.*

- ibid.* Donatus statua, 362. CCXCVIII. CCCI.
 Vidricii certamen, 362. CCLVII.
 Vidua a S. Basilio defensa adversus Eusebium Præfectum, 370. LVII. Missa ad monasterium S. Macrinæ sororis, 370. LXII.
 Viduæ minori celebritate nubebant quam virgines, 362. CCLXXIII.
 Viduis pupillis, & sacris virginibus concessa exemptio a censu solvendo, 365. XLIV. 370. CXXXI.
 Vigilantius peregrinationes ad loca sancta primus improbavit, 386. XLIX.
 Vigilantius quid de usu vocis Alleluja, 384. XXIX.
 Vincentius presbyter Luciferianus, 371. CXXII.
 Vincentius collega Hieronymi ordinatus Constantinopoli, 370. XXII.
 Vincentius Hieronymi comes presbyter ordinatur, *ibid.*
 Vindicta ob persecutionem Ambrosii, 387. LIX.
 Virgo vestalis lapsa, 384. XI.
 Virginem a proposito virginitatis dimovere tentanti quid acciderit, 382. XLV.
 Virgines a Gentilibus suis prostitutæ, 362. CL.
 Virgines sacræ lege Joviani defensæ, 363. CXXVIII.
 Virgines sacræ sub Juliano expositæ raptui, *ibid.*
 Virgines sacræ nuptæ Deo, 362. CCXXII.
 Virgines sacræ crinitæ in Africa, 362. CCLXXIII.
 Virgines sacræ quomodo a Donatistis redditæ profanæ, 362. CCLXXIV.
 Virgines sacræ ab Arianis male habitæ, 370. XXXI.
 Virgines sacræ quæ passæ a Donatistis, 362. CCLXVIII. CCLXXII.
 Virgines sacræ gestabant mitrellas, 362. CCLXXII.
 Virgines ad S. Ambrosium ex remotis Orbis partibus sacrandæ veniebant, 377. X.
 Virgines in domo paterna agere solitæ, 377. XII.
 Virginibus concessum privilegium ab Imperatore, 365. XLIV.
 Virginum sacrarum genus duplex, 377. XII.
 Virginum sacrarum velum, 362. CCLXXV.
 Virginum sacrarum in ecclesiis proprius erat locus, 377. XII.
 Virginum Christianarum in irridenda gentilitate coram Juliano libertas, 362. CXXXI.
 Virginum Heliopolitanarum & Arethusiarum martyria, 362. CL.
 Virginum undecim millium Britannarum martyrium, 383. III.
 Virginitatem quantopere Ambrosius suaserit, 377. X.
 Virginitatis sublimis status, 377. XII.
 Virginitatis ofores perstringuntur, 382. XXXIV.
 Virginitatis laudes quorum scriptis fuerint celebratæ, 382. XXVIII.
 Visiones Juliano apparere, 361. II. Aliæ Constantio ante obitum, 361. XVII.
 Visiones sanctorum virorum de Juliano interitu, 363. LX.
 Visionibus delusi Massaliani, 361. XXXVII.
 Vita Juliani Apostatæ manifestum signum Christianæ religionis, 363. LXI. & *seq.*
 Vita Ponticorum monachorum valde austera, 363. CVII.
 Vitæ durissimæ exemplum Simeonis Stylitæ, 378. LV.
 Vitalis Episcopus Antiochenus ex parte Apollinaris, 363. CXLVII.
 Vitalis controversa cum Paulino, *ibid.*
 Vitalis vocatus Romam ad causam dicendam, obtulit libellum Damaso, 373. II. Res ab ea gestæ Romæ, *ibid.* & *seq.*
 Vitalis acceptus in communionem ab Orientalibus litteris Damasi, 373. II.
 Vitalis causam Damaso Paulino delegat, 373. V.
 Vitalis occultat hæresim, 373. VI.
 Vitalis edita confessio dolosa detegitur, *ibid.*
 Vitaliani hæretici, 378. XIII.
 Viventius Præfectus post Lampadium, 367. I.
 Vitia corporis viris probis impedimento esse ad Ordines non censuit Timotheus, 385. XXX.
 Voces usitatas in Ecclesia interdum non usurpare permixtum, 371. LXVII.
 Volumen Occidentalium in Concilio Constanti-nopolitano editum quid, 381. XXVI.
 Votum Juliani de immolandis Christianis diis Gentium, 363. XXIV.
 Vota Juliani in auspiciando bello Persæ, *ibid.*
 Vota Isidi nuncupata, 363. XXV.
 Vota fidelium pro Gratiani victoria, 370. VIII.
 Vota Ambrosii pro salute Italiæ, 383. XIV.
 Vota S. Laurentio nuncupata pro Satyro, a Marcellina, *ibid.*
 Uranius Satyrus frater S. Ambrosii, 383. XVI.
 Uranius Audianus hæreticus, 370. CXV.
 Urbanus Martyr una cum sociis, 370. XXVII.
 Urbanus Formensis scelestissimus Donatistarum, 362. CCLXVII.
 Urbica Priscilliani discipula, 385. XXII.
 Urbica propter pertinaciam lapidibus obruta, *ibid.*
 Urbicus Potentinus Eunomii discipulus, 360. XLI.
 Urbs Roma qualis, 370. CXXX.
 Urbis fames sævissima sub Theodosio, 383. XLI. Ob eam pauperes & incolæ ex Urbe ejecti, *ibid.*
 Ursacius & Valens damnati Romæ a Damaso, 360. XXXIII.
 Ursicini schisma, 367. VII.
 Ursicinus schismaticus ab Urbe pulsus, 368. II.
 Ursicinus schismaticus turbat Romanam Ecclesiam, 367. VII. Instat acrius, 367. XIV. & *seq.*
 Ursicinus cum suis sæpe ab Urbe pulsus, 367. XIX.
 Ursicini affectæ quid moliti Romæ fuerint, 369. I.
 Ursicino studentes iterum compressi, *ibid.*
 Ursicini damnatio in Synodo Romana, 369. XXXIII.
 Ursicinus schismaticus revocatur ab exilio, 371. I.
 Ursicini schismatici affectæ quamdiu quiete vixerint, 371. V.
 Ursicini schisma revirescit, 381. I.
 Ursicini schisma lege coercent Gratianus & Valentinianus, *ibid.*
 Ursicinus relegatur in Gallias, 381. III.
 Ursicinus falso asseritur creatus Episcopus Neapolis, 381. VII.
 Ursicinus tumultuatur in electione Siricii post Damasum, 385. V. & *seq.*
 Ursicinus improbatur ab Ecclesia, & eligitur Siricius, *ibid.*
 Ursula Britanna cum sociis virginibus ab Hannis occisa, 383. III.
 Vulphilas Gothorum Episcopus, 370. CVII. Inventor litterarum Gothicarum, 370. CXI.
 Uxores duas duci posse calumniose a Valentiniano lege sancitum dicitur, 370. CXXIV.
 Uxoribus maritos dimittendi licentiam Julianus lege indulgit, 362. CCCVI.
 Uxoris blanditiis Valens in hæresim labitur, 366. III.

X

X Littera Christum significabat apud Julianum, 362. LXXXVI.

Z

Zachariæ in templo cædes, 365. XXIII.
 Zacchæus monachus hæreticus, ejusque deliria, 361. XLIII.
 Zelis habita Synodus ab hæreticis, 365. II.
 Zenobius Episcopus Florentinus a S. Damaso Papa missus ad Valentem Constantinopolim, 370. XXXVI.
 Zenon medicus Alexandrinus exul restitutus a Juliano, 361. XIV. Quis fuerit ignoratur, *ibid.*
 Zenon monachus in Syria celebris, 370. LXXXIII.

Zenon Tyri Episcopus interfuit Concilio Tyrenensi, 365. XXVIII.
 Zenon Episcopus Tyri vel Majumæ, ordinator Joannis Chrysostomi, 382. LXVI.
 Zenon martyr Gazensis, 362. CXXXVIII.
 Zenon martyr Nicomediæ, 362. XLV.
 Zeugmatensis solitudo in Syria, 370. LXXXIII.
 Zosimus Episcopus Neapolitanus pulsus ab Ariano, 362. CCXIX.
 Zosimi error de loco necis Gratiani, 383. VII.
 Zosimi studium in fugillandis Christianis Imperatoribus, 387. LVIII.

I N D E X

C R I T I C Æ

HISTORICO-CHRONOLOGICÆ

P. ANTONII PAGII
QUÆ HOC TOMO CONTINETUR.

A

Aceptus Episcopus Forojulensis electus, ut dignitatem effugiat, falso se criminum reum in Concilio Valentino pronunciat, 374. IV.

Ægyptiaca Synodus ab Athanasio Damasi PP. temporibus celebrata ad quem annum revocanda, 360. XII. In ea non tantum ad Damasum scripta est epistola adversus Auxentium, sed & ad Episcopos Africanos, ut eos rejicerent qui Ariminense Concilium tuebantur contra Nicænum, *ibid.* Qui sint illi Episcopi Africani, examinatur, *ibid.* Alexandrina Synodus Joviano imperante, ab Athanasio celebratur, 363. VII. In ea non verò Antiochiæ, scripta fidei formula ad Jovianum ab Athanasio transmissa, *ibid.*

S. Ambrosius postea Mediolanensis Episcopus nascitur, 365. XIII. & 387. IX. Non Arelate, sed Treviris, 369. XIV. Et hoc circa CCCXL. Christi annum, 387. VIII. Vivente adhuc Valentiniano ordinatur Episcopus, 374. III. Commentaria in Lucam post annum CCCLXXVI. scripsit, 376. VI. Sirmium petit, non ut orthodoxum Episcopum in ea civitate constitui curet, sed aut ab Episcopo vocatus, aut laboranti Ecclesiæ pacem laturus, 380. XI. A Justina Augusta Ariani favente per biennium vexatur, 385. VII. & 386. III. Quo anno hæc persecutio inchoata fuerit, & quo continuata, demonstratur, *ibid.* & 387. IV. V. & VIII. Ambrosius ad Maximum tyrannum a Theodosio Aug. pro pace stabilienda legatur, & quo tempore utramque legationem obierit, indicatur, 383. XI. & 387. VII.

S. Amphilochius Iconii Episcopus Auctor est Vitæ S. Basilii Cæsareæ Episcopi, 362. V. & seq.

Antiochenum Concilium, in quo Meletius e Sebastena sede ad Antiochensem translatus, anno CCLX. celebratur, 360. V. Cum eo, quod anno sequenti ibidem habitum est, perperam confunditur, *ibid.*

Antiochenum Concilium secundum in causa Meletii quo anno coactum, 360. VI. In hoc Ariani eandem fidei formulam, quam prius Constantinopoli ediderant, recitant, *ibid.*

Antiochenum alterum Concilium post mensem Septembrem anni CCCLXIII. celebratur, 363. VIII. Nicænam fidem confirmat, *ibid.* Eiusdem definitiones male a quibusdam intellectæ Paulino Antiocheno Episcopo adversus illud scribendi occasionem præbent, *ibid.*

Antiochenum alterum Concilium anno CCCLXXX. nono post S. Basilii obitum mense congregatur, 378. VIII. Ad hoc Sapore Dux a
Ann. Eccl. Tom. V.

Gratiano Aug. mittitur, *ibid.* IX. & seq. Legationes ab hoc Concilio factæ explicantur, *ibid.* XII. Concilium Antiochenum Apollinarem damnat, *ibid.* XIII. Fidei formula in eo edita, non solum ad Constantinopolitanam Synodum, sed & ad Romanam omnesque Occidentales Episcopos transmissa, *ibid.* XVI.

Apollinis Daphnæi templum, quo anno flammis consumptum, 362. VIII.

Aquilejensis Concilii Acta non sunt supposititia, 381. XIII.

Arcadius die XIX. Januarii anni CCCLXXXIII. Aug. stus dictus, 383. XII. Consulatum, sed dilatum suscipit ob Augusteam dignitatem adeptam, 385. I. Quinquennialia Imperii exhibet, 387. II.

Archierosyna quid sit explicatur, 386. VIII.

Ariani Constantinopoleos Ecclesiis a Theodotio magno excluduntur, 380. IX.

Ariani Catholicos ad se venientes Liberii Papæ tempore rebaptizabant, 367. III.

Ariminensis Oecumenica Synodus in ea non tantum de fide & Episcoporum causis, sed & de immunitate Ecclesiarum & Clericorum tractatum est, 360. XV. Ejus circa dictam immunitatem statuta ad Constantium perlata, respuuntur, *ibid.*

Aristanete Ælpidii Orientis præfecti uxor, divos Antonium, & Hilarionem summopere colit, 362. XXXIV.

Armorica minor Britannia appellata, & quo tempore, 383. VII.

Artemii maryrium anno suo & mensi redditur, 362. XI. & seq.

Asterii duo Ariani & Sophistæ inter se non confundendi, 370. XXIX. Discriminis inter utrumque notæ referuntur, *ibid.*

Asterius Amasæ Episcopus quo tempore floruerit, indicatur, 370. XXX.

Asterius Petræ in Arabia Episcopus, *ibid.*

Athanasius Gothorum Rex pace cum Valentiniano Aug. inita, regnare incipit, 369. XVIII. qua die Constantinopoli susceptus fuerit, & qua mortuus examinatur, 381. II.

Athanasius quot annis delituerit indicatur, 362. XIV. & XVIII.

Athanasius Alexandriam redit & quo anno, quove mense, 362. XI. & XIV. ab Alexandrinis summa lætitia excipitur, *ibid.* XV. & XIX. Hæc Athanasii exceptio cum paucis comparanda, *ibid.* XX. Recte eam Baronius in Annalibus consignavit, *ibid.* XV. De eadem exceptione intelligenda sunt ea quæ Gregorius Nazianzenus in Encomio Athanasii narrat, *ibid.* XV. & XVII. Athanasius a Julia-

no de novo in exilium deportatus, a Joviano sedi restituitur, *ibid.* XXI. Ad eundem Jovianum Orthodoxæ fidei definitionem, de ea rogatus, mittit, 363. VII. Ægyptiacam Synodum celebrat, 369. XII. Sub Valente persecutionem in Orthodoxos excitante iterum delitescere cogitur, 370. III. & V. Paulo post ejusdem Imperatoris jussu Ecclesiam suam recipit, *ibid.* III. Mortalitem explet, 372. IX. Mortis ejus annus indicatur, certoque testimonio stabilitur, *ibid.* IX. & *seq.* Ecclesiam Alexandrinam quadraginta & sex annos administrasse certum, *ibid.* XI. S. Augustinus postea Hipponensis Episcopus nascitur, 377. III. Rhetoricam docet, *ibid.* IV. Ausonius factis in Occidente nomen dat, 379. I. Eodem anno in finem vergente Gratiano Treviris constituto panegyricum dicit, *ibid.* II.

B

B Abylæ Martyris translatio quo anno facta sit, aperitur, 362. IX. & *seq.*
 Basilus nondum Cæsareæ Episcopus Juliano Cæsaream adventanti occurrit, 362. V. Cur hoc loco Episcopus ab Amphilocho dictus, *ibid.* V. & *seq.* S. Basilii Epistola LXVIII. ad Curiam Tyanensem, scripta perperam creditur ad Synodum Tyanensem, 365. VII. Hujus Pontificis in urbem Cæsaream e Ponto reditus & cum Eusebio Cæsareæ Episcopo reconciliatio anno suo redduntur, 366. V. & 370. XIX. Episcopatus ejus annus primus assignatur, 369. XVI. & 370. IX. & *seq.* Bis a Valente Augusto impetum fuisse ostenditur, 370. XVI. & *seq.* Primo dum adhuc Presbyter esset, *ibid.* XVIII. & *seq.* Basilus sit Episcopus Cæsariensis, sed quo anno ordinatus, incertum, *ibid.* XXII. & *seq.* Iterum ab eodem Valente Aug. vexatur, *ibid.* XXIV. Hujus secundæ vexationis annus stabilitur, *ibid.* XXV. Basilii certamen cum Eusebio Ponti & Cappadociæ Præfecto quo anno consignandum, *ibid.* XXVII. Ejusdem Præfulis Epistolæ quædam in Annalibus extra suos annos recitata, 371. II. Basilus S. Ephremum licet Syrum ordinavit, 378. III. & *seq.* Basilii annus & dies mortis assignantur, *ibid.* II. & VIII.

C

C Æsaraugustanum Concilium adversus Priscillianum hæreticum quo anno congregatum, 381. XIV.
 Cæsarea Cappadociæ, olim Mazaca, a quo Imperatore Cæsareæ nomine donata, 363. IV. Cæsariensis Synodi epocha adducitur, 360. XII. Cæsarius Gregorii Nazianzeni frater præfectura custodiæ thesauri a Juliano Aug. non donatur, 362. II. Inter medicos tamen & a medicos primas tenet, *ibid.*
 Cæsariensis Synodus ad anni CCCLVII. Initium revocanda, 365. VIII.
 Cartaginensium quatuor priorum Episcoporum Donatistarum series, 368. III.
 Chronicon quod sub Damasi nomine circumfertur ejusdem fœtus non est, 384. III.
 Clericorum negotiantium post Ariminense Concilium, jussu Constantii Aug. fit matricula, 360. XVI. In ea tamen Clerici & Copiatæ non comprehensi, qui exiguis mercimoniis victum sibi quærirarent, *ibid.*
 Constantinopolitana Ecclesia Apostolorum dedicatur, 370. XIV.
 Constantinopolitana Synodus anno CCCLIX. Quinque Constantii Augusti Quinquennialibus sacro celebratur, & insequenti continuatur, 360. XIII. & *seq.*

Constantinopolitana Synodus Oecumenica, qua anni parte celebrata fuerit ostenditur, 381. IV. Non a Damaso Papa, sed a Theodosio Magno, inconsulto etiam Damaso, convocata, *ibid.* V. & VII. Vi convocationis oecumenica dici non potest, sed ex solo illius Pontificis & Ecclesiæ Occidentalis consensu, *ibid.* VI. & *seq.*

Constantinopolitanus Patriarchatus in oecumenica Synodo Constantinopolitana institutus, 381. VIII. Provinciæ illi adjudicatæ recententur, *ibid.* IX.

Constantius Constantini M. filius Consul decimum procedit, 360. I. An duobus Conciliis Antiochenis in causa Meletii habitis idem interfuerit, inquiritur, *ibid.* VII. & *seq.* Edictum adversus Ecclesiarum & clericorum immunitatem emittit, *ibid.* XV. Plures ad ipsum Legati post Ariminensem Synodum, confluunt, sed ex Gallis Episcopis nullus, & qua de causa, *ibid.* XVI. & *seq.* Expeditionem in Persas de novo suscipit, *ibid.* XVIII. Hujus Imperatoris cum Maxima Faustina nuptiæ, non illius secundæ, sed tertiæ appellandæ veniunt, 361. III. Constantius hominem exiit, *ibid.* IV. & 362. XVIII. Mortis ejus annus & dies assignantur, 361. IV. Vitæ, imperiique duratio exprimitur, *ibid.* V. Exequiarum ejus, quas Julianus dishonestavit, dies annotatur, *ibid.* VI. Consulatum, Cæsareorum Regulæ contra censors illarum, vindicantur, 383. II. & *seq.*

CONSULES.

Constantius Aug. X. & Julianus Cæsar III.	360.
Taurus & Florentius	361.
Mamertinus & Nevitta	362.
Julianus Aug. IV. & Sallustius	363.
Jovianus Aug. & Varronianus Nobilissimus puer	364.
Valentinianus Aug. & Valens Aug.	365.
Gratianus Nobilissimus puer & Dagalaiphus	366.
Lupicinus & Jovinus	367.
Valentinianus Aug. II. & Valens Aug. II.	368.
Valentinianus nobilissimus puer & Victor	369.
Valentinianus Aug. III. & Valens Aug. III.	370.
Gratianus Aug. II. & Sextus Petronius Probus.	371.
Modestus & Arintheus	372.
Valentinianus Aug. IV. & Valens Aug. IV.	373.
Gratianus Aug. III. & Equitius	374.
Anno CCCLXXV. nulli Consules creati sunt.	
Valens Aug. V. & Valentinianus Junior Aug.	376.
Gratianus Aug. IV. & Merobaudes	377.
Valens Aug. VI. & Valentinianus Junior Aug. II.	378.
Ausonius & Q. Clodius Hermogenianus Olybrius	379.
Gratianus Aug. V. & Theodosius Aug.	380.
Flavius Eucherius & Flavius Syagrius	381.
Antonius & Syagrius	382.
Merobaudes II. & Saturninus	383.
Clearchus & Richomeres	384.
Flavius Arcadius Aug. & Bauto	385.
Honorius Nobilissimus puer & Evodius	386.
Valentinianus Aug. III. & Eutropius	387.
Cyrillus Jerosolymorum Episcopus hominem exiit, 386. V.	

D

D Amasus Liberio in Pontificatu Romano succedit, 366. VI. & 367. IV. Dissidium Ursicinum inter & Damasum pro urbis Romæ

ma Episcopatu quo anno acciderit, indicatur, 367. II. Ubi sedem inivit Damasus, statim Concilium adversus Ariannos convocat, 369. V. & seqq. Gregorii Nazianzeni translationem ad sedem Constantinopolitanam improbat, 370. IX. & seqq. Mortem cum vita commutat, 384. II. Mortis annus & dies, sedis duratio, ejusdemque initium assignantur, *ibid.* Opera huic Pontifici perperam attributa recensentur, *ibid.* III.

Demophilus in locum Eudoxii Constantinopolitani Episcopi ab Arianis sufficitur, 370. VIII.

E

Emelia S. Basilii mater quo anno mortua, 370. XI. & seqq. Ejusdem annus obituali ex Basilii morbo innotescit, *ibid.* XV.

Ephrem extra ordinem a Basilio ordinatur, 378. III. & seqq. Mortis ejus tempus statuitur, *ibid.*

Epiphaniae & Natalis Christi festum eodem die actum, 361. II.

Epiphanius quo anno *Panarium*, seu librum *adversus haereses*, scripserit, 375. X.

Episcopi Galli post Concilium Ariminense Legatos ad Constantium, ut caeteri, non mittunt, & quare, 360. XVII. & 362. XXVIII.

Eudoxius ab Antiochena Ecclesia ad Constantinopolitanam transfertur, 360. XI. & XIII. Moritur, mortisque tempus & sedis duratio indicantur, 370. VIII.

Eusebius Caesareae in Cappadocia Episcopus & Sancti Basilii immediatus decessor, ipse est, quem die XXI. Junii colit Ecclesia, 370. XXI. Ejusdem sanctitas declaratur, 370. XXII. Mortis genus & annus aperitur, *ibid.* XXI. & seqq.

F

Fames quae Cappadociam & Phrygiam vexavit, & de qua Gregorius Nazianzenus, unica tantum fuit, 367. IV. & 370. IX. Quandonam saevierit, indicatur, *ibid.*

Faustina Constantii Aug. uxor tertia, 361. III.

Felix Episcopus Trevirensis floret, 385. IV.

Flavianus per factiosos in locum Meletii Antiocheni Episcopi demortui substituitur, ejusque occasione schisma in Antiochena Ecclesia oboritur, 381. XII.

G

Galla Valentiniani Senioris ex Justina filia Theodosii uxor, 385. VI.

Galliarum variae divisiones ad Chronologiae intelligentiam necessariae adducuntur, 374. VII. & seqq. & XVI. Quae contra quartam earum sub Honorio factam dicit Quesnellus exponuntur & refutantur, *ibid.* XV. & seqq.

Gallicanum Concilium incerto loco habitum cogitur, 376. III. & seqq. Quo sine celebratum sit, examinatur, *ibid.*

Gallicarum Provinciarum & civitatum in iis contentarum Notitia exhibetur, 374. XI. & seqq.

Gangrensis Synodi in causa Eustathii habitae tempus exprimitur, 360. XI.

Georgius ab Alexandrinis, audito Artemii martyrio interemptus, 362. XI. & seqq. & XVIII. & seqq.

Gervasii & Protasii Reliquiarum inventio quo tempore facta, 387. VI. Eorum Reliquiae quo die translae, *ibid.*

Gnosticorum haeresis quandonam agnita, 381. XVI. Gothi ab Hunnis pulsati in Romania a Valente Aug. suscipiuntur & quo anno, 376. V. & 381. II.

Gothici belli a Valente Aug. suscepti epocha stabilitur, 366. III. Quanto tempore illud du-

Ann. Eccl. Tom. V.

raverit, insinuat, *ibid.* & 369. XIII. Pace cum Athanarico facta, finem ei Valens imponit, 360. XVIII. Gothi denuo excursions in Thraciam facientibus redintegratur, 373. VI. & seqq.

Gratianus Valentiniani filius, Nobilissimus puer a patre declaratur, ideoque Fastis dat nomen, 366. I. Augustus creatur, 367. V. Annum iterum aperit & Quinquennalia celebrat, 371. I. Tertium Consul in Occidente procedit, 374. I. Decennalia exhibet, *ibid.* Post patris mortem, etsi Valentinianum Juniolem collegam habeat, solus tamen Occidentale, quo advixit Valens, administrat Imperium, 375. XV. Provinciae, quae in imperii cum eodem Valentiniano divisione, ei obigerunt, enumerantur, *ibid.* Consul quartum procedit ob Quinquennalia, 377. I. Anno CCCLXXVI. Gratianum Romae fuisse, ibique triumphum egisse, falsum, *ibid.* V. Imo eum haec urbem nunquam ingressum demonstratur *ibid.* Alemaunos vincit & quo anno, 378. V. An triumphavit, 379. III. & seqq. Edicto Mediolani emisso omnes haereses, haereticorumque coetus prohibet, 379. VI. Immunitatem Clericis navigantibus concedit, eaque explicatur, *ibid.* VII. Quintum assumit Consulatam ad quem sese prius designaverat, 380. I. Legem tertiam Codicis Theod. *De Apostatis* Merobaudes & Saturnino Coss. latam falso ei adscribunt aliqui, 382. III. Mallobaudis Migistri militum, non Merobaudis proditorem occiditur, 383. IX. & seqq. Dies ejus natalis, vitae & imperii duratio assignantur, *ibid.*

S. Gregorius Nazianzenus Constantinopolitanae Ecclesiae curam suscipit; at ad illum non missus a Synodo Antiochena anno CCCLXXX. coacta, 378. XXII. & seqq. Neque jam defuncto Basilio huic muneri incumbere coepit, *ibid.* Ad Constantinopolitanam sedem e prima quam jam obtinuerat transfertur, eamque translationem Damasus PP. improbat, 379. IX. Vocatus Constantinopolim pergit, *ibid.* XI. Paucis tamen hebdomadibus Constantinopoli sedet, statimque eam relinquit, 381. X. & seqq. Qui eum duodecim annis sedisse asserunt, exploduntur, *ibid.* Unde illis natus error hujusmodi, *ibid.*

Gregorius Nyssae in Cappadocia Episcopus quo anno, & a quo ordinatus, 369. XVII.

H

Helpidius Salustii secundi in Orientis Praefectura decessor, 362. XXXIV.

S. Hieronymus, illius monachatus initium investigatur, 372. IV. & seqq.

Hilarionis Abbatis annus tam natalis, quam e mortualis indicantur, 372. XXIII.

Hilarius Pictavorum Episcopus, quo anno in Galliam redierit, stabilitur, 360. II. Liber ejus contra Constantium ante hujus mortem in lucem emissus, *ibid.* III. Alii Hilarii libri recensentur, *ibid.* IV. Hilarii beneficio Galliae Arianismo liberatae, *ibid.* XVII. Hilarius Concilium Parisiense, & alia, ad evertendos Ariminensis Synodi dolos, celebrari procurat, 362. XXVII. & seqq. Contra Auxentium Mediolani Episcopum apud Valentinianum agit & quo anno, 369. II. Mortis itatem exiit, mortisque annus assignatur, *ibid.* IV. Dies, quo colitur, ad ejus translationem referendus, *ibid.*

Hilarius Romanae Ecclesiae Diaconus, Luciferianorum schismati adhaeret, 362. XXV. Resipiscit, *ibid.* Libri ab illo editi recensentur, & eorum aliqui ab haeresi Pelagiana falso ipsis attributa vindicantur, *ibid.* XXV. & seqq. Tempus quo scripsit, annotatur, *ibid.*

Honorius Aug. Arcadii frater nascitur, 384. IV. Nobilissimus puer renunciatur, simulque Consul designatur, *ibid.* Fastis in Oriente dat nomen, & quare, 386. I.

I

Illyricianum Concilium Trinitatis Consubstantialitatem adstruit, 365. IX. Quo anno habitum fuerit valde obscurum, anno tamen CCLXXII. aut CCCLXXIII. & Damaso PP. collectum fuisse probabilis, *ibid.* X. & 369. VII. Imperatoris litteræ ad Episcopos Asiaticos scriptæ, Synodicis hujus Concilii adjunctæ, Valentiniano, non Valenti Aug. tribuendæ, 365. XI. & *seqq.* Decretum ejusdem Synodi de electione Episcoporum & aliorum Ecclesiæ ministrorum adducitur, *ibid.* XVI.

Illyricum totum Valentiniano subditum fuit, 365. XI. Illius administratio varie a variis composita, *ibid.* Ejusdem divisio in Orientale & Occidentale, nonnisi Theodosio M. in imperii consortium vocato, accidit, *ibid.* & 380. IV. & *seqq.* Ea divisio a Gratiano Aug. facta, 380. V.

Imperatores Consulatum ex præscripto sumunt, 379. III. Id ex oratione Gratiano Aug. ab Aufonio dicta comprobatur, *ibid.* Idem firmius stabilitur ex Themistii oratione ad Theodosium de pace & Consulatu Saturnini, 383. I. & *seqq.*

Imperatores qui ab anno CCCIV. ad CCCIV. Romæ fuerunt indicantur, 376. VI.

Imperium Romanum iterum Valentinianum inter & Valentem Augg. dividitur, 364. IV. Quæ Valentiniano, & quæ Valenti provinciæ obtigerint indicatur, *ibid.*

Imperium Romanum inter Valentinianum Junioem & Gratianum dividitur, 375. XV.

Joannes & Paulus, sub Juliano martyrium faciunt, 362. XXXI. Illorum Acta a Surio recitata pluribus spuria demonstrantur, 362. XXXI.

Joannes Chrysostronus Ecclesiæ Antiochenæ Lector ordinatur, 382. II. Quibus Consulibus hæc ordinatio facta sit, & a quo, aperitur, *ibid.*

Jovianus Aug. Juliano in imperio succedit, 363. VI. S. Athanasium in sedem suam restituit, 362. XXII. Fidei definitionem ab Athanasio exquirat, 363. VII. Fastis dat nomen ob initam anno superiori Augusteam dignitatem, 364. I. Mortalitem exuit, diesque mortis assignatur, *ibid.* II.

Julianus Aug. tertium Consul procedit ut imperii Cæsarei Quinquennalia exhibeat, 360. I. Augustus dicitur, *ibid.* IX. Qua occasione, *ibid.* X. Renuntiationis hujus annus & dies exprimitur, *ibid.* IX. Constantinopolim ingreditur, ut Constantii exequiis intersit, 361. VI. Ejus habitus in funere Constantii describitur, *ibid.* Quanto tempore in ea urbe permanserit, indicatur, *ibid.* & 362. IV. Summum Pontificatum accipit, 361. VII. & IX. Baronii error circa hunc Juliani Pontificatum detegitur, *ibid.* VII. & *seqq.* Julianus Valentinianum postea Imp. relegat quod Christi fidem ejurare nollet, 362. III. Antiochiam pergit, *ibid.* IV. Quo anno Misopogonem composuerit, ostenditur, *ibid.* VII. Nummis suis taurum insculpi jubet, ex quo disteriis ab Antiochenis impetitur, *ibid.* VIII. Christianos & docere & discere vetat, *ibid.* XXXIX. & *seq.* Quartum init Consulatum, 363. I. Imperii Cæsarei Decennalia anno uno anticipata celebrat & persecutionem in Christianos auget, *ibid.* Templum Jerosolymitanum instaurari jubet & quare, *ibid.* II. Funera de die fieri lege prohibet, *ibid.* III. Moritur, mortisque genus probabilis indicatur, *ibid.* IV. Ætas illius

cum occisus fuit, annotatur, *ibid.* V. & *seq.* Ejus cadaver in Ciliciam deportatum, prope Maximini Imperatoris cadaver sepelitur, *ibid.* VI. Imperii ejusdem duratio, a diversis ejus initiis repetenda; post Constantii tamen mortem annum unum & menses circiter octo regnasse, certum, *ibid.* IV.

L

L Ampfacenum Concilium sub Valentiniano & Valente Aug. quo anno celebratum, 364. V. 365. II. & *seqq.*

Liberius e vivis excedit, 366. VII. & 367. II. Sedis ejus duratio, 367. IV.

Lucius Arianorum Episcopus Georgio Alexandrinæ sedis inasori subrogatur, 362. XIII. Sed nonnisi post S. Athanasii obitum, *ibid.*

M

Macedonianorum Legati Liberium Papam anno tantum Christi CCCLXV. conveniunt, 365. V.

Mallobaudes ab Ammiano Francorum Rex appellatus, domesticorum Gratiani Augusti comes, eundem Augustum prodit, 383. IX.

Manichæi magiæ artibus plurimum addicti, 372. XXIV.

Marchus hæreseos Priscillianistarum auctor, diversus a Marco Marcossorum antesignano, 381. XV. & *seq.*

S. Martinus sit Episcopus Turonensis, 375. VI. Annus & dies ordinationis ejus indicantur, *ibid.* Annus ordinationis ex anno Translationis ejus Reliquiarum innotescit, *ibid.* VIII. Ejus ordinatio alio die, quam quo celebratur, peracta, *ibid.* VI.

Mauvia Sarracenorum Regina Christianam fidem amplectitur, 377. XXII. Ejus conversio perperam post Valentiniani senioris mortem dilata, *ibid.*

Maximus tyrannus patria Hispanus erat, 383. IV. Quare dicatur Britannus, *ibid.* Cum Imperatoribus pacem facit, *ibid.* XI.

Maximus Cynicus, Constantinopoleos Episcopus a Petro Alexandrino ordinatur, 379. VII. Baronii error circa Episcoporum numerum ad eam ordinationem peragenda ex Ægypto missorum corrigitur, *ibid.* Maximi invasio explicatur, *ibid.* X. & *seqq.*

Mediolanensis Synodi tertiæ decreta & pax Episcoporum Arimini; & Seleuciæ constituta ad diversos annos pertinent, 369. III.

Melania Marcellini Exconsulis neptis, non filia fuit, 372. XV. In Orientem proficiscitur, & quo anno, *ibid.* XIII. XIV. & XVIII. Filium parvulum Romæ relinquit, non Prætozem, sed sub tutela Prætoris, *ibid.* XVI. & *seq.* Ante S. Athanasii mortem in Ægyptum appulit, *ibid.* XIX. Monachos in persecutione sequitur, *ibid.* XXI.

Meletius Sebastenus Episcopus ad Antiochenam sedem transfertur, 360. V. A Constantio exulare jubetur, *ibid.* VI. Communi Catholicorum & Arianorum consensu Antiochenæ Ecclesiæ præficitur, 362. XXII. Ab Arianis tamen propter Catholicam de Trinitate, quam profitebatur fidem, sede postea pellitur, *ibid.*

A Valente Aug. iterum exilio mulctatur, 370. XXVIII. Mortalitem explet, 381. XII.

Mufonius a Juliano Augusto docere non est prohibitus, 362. XLI.

N

Narbonensis Provincia antiqua a Galliis distincta demonstratur, 374. VII.

Natalis Christi, ejusdemque Epiphaniæ festum uno eodemque die actum, 361. II. No-

Nobilissimi pueri titulo insigniti, non minus quam Cæsares, initio dignitatis, Consulatu exornantur, 364. I. & 366. I.

P

P Alladius, non Publius Tatiani in Præfectura Ægypti successor, Catholicos insequitur, 372. XII.

Parisiense Concilium procurante Hilario Pistorum Episcopo, 360. XVII. Quo anno celebratum, 362. XXVII. Ante Constantii Aug. mortem certo coactum demonstratur, *ibid.* XXVIII. & *seqq.*

Paulinus alter creatur Antiochenus Episcopus, 362. XXI. Sed non nisi in Concilio Alexandrino, vel post illud, *ibid.* XXIII.

Paulus Samosatenus, quo anno Antiochenus Episcopus fuerit creatus, indicatur, 361. VI.

Pelagius Laodiceus Episcopus in exilium mittitur, 370. VII.

Persecutio in Christianos a Juliano Aug. indicitur, 362. XXXIX. Augetur, 363. I.

Persecutio in Orthodoxos a Valente Aug. excitatur & quo anno, 366. IV. & 370. III. & *seqq.* Grassatur in Mesopotamia præsertim & Palæstina, 372. VIII. Ægyptum tamen non affligit, nisi post mortem S. Athanasii, *ibid.* XII.

Persicum aliud bellum sub eodem Constantio initum, 360. XVIII.

Persicum alterum bellum sub Valente & Valentiniano, 369. XIX.

Petrus S. Athanasio in Episcopatum Alexandrinum succedit, 372. XII. Tres Episcopos ex Ægypto mittit ad ordinandum Maximum Cynicum Episcopum Constantinopolitanum, 379. VIII. & *seqq.*

Placilla Theodosii Magni uxor prima Arcadii & Honorii Augustorum mater, 384. IV. Mortis ejus annus indicatur, 385. VI. Flacilla etiam a multis vocata, *ibid.*

Pluvia Saxeæ Constantinopolim infestat, 367. VI. De ea tamen Gregorii Nazianzeni oratio de *plaga grandinis* non intelligenda, *ibid.*

Procopius tyrannidem arripit, 364. VI. & 365. XVII. Annus hujus defectionis scribitur, *ibid.* In Phrygia Salutari victus occiditur, 366. II. Quanto tempore tyrannidem exercuerit, annotatur, *ibid.* & 364. VI.

Prohæresus Sophista Atheniensis Christianus, est a Juliano Aug. docere non prohibeatur, scholam sponse deserit, 362. XL. & *seq.*

Provincia quinque vulgo dictæ a Gallis distinctæ, quæ fuerint examinatur, 374. VI. & XIX. Quo tempore ad Septenarium numerum redactæ, indicatur, *ibid.* V. Inter eas Novempopulana non numeranda, *ibid.* XXI. & *seq.* Nec etiam provincia Alpium Grajarum, *ibid.* XX. & XXV. Gothofredi opinio circa illas adducitur, & evertitur, *ibid.* XXIII. & *seq.*

R

Rebaptizatio ab Arianis usurpata, 367. III. Romana Synodus prior sub Damaso anno CCC. LXVI. adversus Valentem & Ursacium jam pridem damnatos celebratur, 359. V. Hujus Epistola Synodica perperam ab aliquibus ad Synodum Illyricianam relata, *ibid.* Ejus epocha, *ibid.* VI. Romana Synodus sub Damaso secunda ab eodem Pontifice contra Auxentium Mediolanensem Episcopum cogitur, 369. VII. & IX. Hanc ante S. Athanasii mortem habitam fuisse, certum, *ibid.* VII. In ea de Spiritus Sancti consubstantialitate actum, *ibid.* X. Synodica ejus Epistola non ad solos Illyricianos, sed & ad Orientales Catholicos directa, *ibid.* VIII.

Romana Synodus sub Damaso tertia, in qua Appollinaris & Timotheus hæretici condemnati, quo anno celebrata sit, indicatur, 373. II. & *seqq.* Auctorum errores multi circa illam deteguntur, *ibid.*

Romana Synodus sub Damaso quarta quo anno habita, 378. XIV. XVII. & XIX. Quid in ea gestum sit, aperitur, *ibid.* XVI. & *seqq.*

Romania; hujus vocis significationes plures adducuntur, 381. III.

Rufinus & Melania in Orientem se conferunt & quo anno, 372. XIII. & *seqq.*

Rufus Festus breviarium suum componit & Valenti Augusto dicat, 369. XX. Quo anno illud in lucem emisit, indicatur, *ibid.*

S

Salustii duo perperam hætenus inter se confusi discriminantur, 362. XXXII.

Salustius Secundus idem qui Saturninus Secundus, 362. XXXII. & *seq.* Præfectus Prætorio Orientis a Juliano Augusto constituitur, XXXIV. & *seq.* Iterum ad eandem dignitatem post Nebridii mortem a Valente Imperatore assumitur, *ibid.* XXXVI.

Salustius cum Juliano, ut isti opitularetur, in Gallias a Constantio amandatus, 362. XXXVII. Nebridio in Galliarum præfectura succedit, *ibid.* Juliano Collega annum aperit, 363. I.

Salustius Urbis Præfectus sub Valentiniano Juniore Basilicæ S. Pauli Anostoli contruendæ curam gerit, 362. XXXVIII. Christianus fuit & diversus ab aliis duobus ejusdem nominis, *ibid.*

Sapores post multas de Romanis reportatas victorias & septuaginta annorum regnum moritur, 380. XII. Quorundam ejus successorum series texitur, *ibid.*

Sedis Romanæ cessatio post Damasi, Siricii, Innocentii & Zosimi Pontificum regimen, perperam in Auctori Chronico & Libro Pontificali annotata, 385. III.

Sicula Synodus Liberii Papæ temporibus celebratur, 365. VI.

Siricius post Damasum Ecclesiam Romanam obtinet, 384. III. & 385. II. Dies & annus ordinationis illius indicantur, *ibid.* Decretalis hujus Pontificis ad Hymerium Tarracensem Episcopum directa, immerito impugnatur, 385. IV. Epistola item ab eodem in Concilio Romano ad Africæ Episcopos scripta, perperam rejicitur, 386. II. Siricius Thessalonicensem vicariatum instituit, 385. IX.

S. Sophiæ Templi annus dedicationis assignatur, 360. XIII. & *seq.* Ingentes largitiones a Constantio Aug. huic Ecclesiæ factæ describuntur, *ibid.* Qua occasione factæ sint, aperitur, *ibid.* Synodi Dioceseos, quid, 376. II. Quo tempore celebrari coeptæ, *ibid.* Majores, & Plenariæ dictæ, *ibid.* Earum usus & auctoritas, *ibid.* II. & *seq.*

T

Tarsense Concilium, quod instantibus Macedontanorum Legatis anno CCCLVII. habendum erat a Valente Augusto dirimitur, 365. VIII.

Tatianus Ægypti Præfectus sub Valente orthodoxos dire vexat, 370. IV. & *seq.*

Tauropolia sacra, eorumque cæremoniæ describuntur, 361. VII. & *seq.* Baronii error circa illa annotatur, *ibid.* VII. & *seq.*

Templa idolorum evertuntur, 383. VIII. Templorum ad Gentiles pertinentium, eorumque solennium cura Christianis a Theodosio Magno prohibita, 386. VII. & *seq.*

- Terentius Ecclesiam pro Catholicis a Valente Aug. petit, sed non impetrat, 373. VII. Quo tempore id evenerit, indicatur, *ibid.*
- Themistii oratio ad Valentem extat, 375. IX. Eiusdem Oratio gratulatoria ad Theodosium Imp. Cæsareorum Consulatuum regulas confirmat, 383. II. & seq.
- Theodosius Comes, Theodosii Augusti pater, non a Valente, sed a Gratiano Aulicorum & Theodosii inimicorum fraudibus impulsus, inique jugulatur, 373. V.
- Theodosius die XIX. Januarii Imperator dicitur, eique in imperii cum Gratiano & Valentiniano Juniore divisione cedit Oriens & Thracia, 379. V. Annum aperit ob initum imperium, 380. I. Gothos, Hunnos & Alanos profligat, ejusque victoriae annus stabilitur, *ibid.* II. De illis triumphat, *ibid.* X. Constantinopolim pergit & qua die, *ibid.* IX. Orthodoxis civitatis illius Ecclesias ab Arianis per quadraginta annos occupatas restituit, *ibid.* Legem de Hæreticis non nisi post celebratam oecumenicam Constantinopolitanam Synodum, emittit, 381. XII. Eodem fere tempore contra Apostatas, & e Christianis ad Gentilium ritus transeuntes insurgit, *ibid.* Imperii Quinquennalia exhibet, 383. I. Eodem anno pro conciliandis Catholicis & Hæreticis, Collationem fidei Constantinopoli, sed in vanum cogit, *ibid.* XIII. Hinc superioribus edictis ad Hæreticos profligandos animum intendit, eos urbibus arcet, Episcopos & Clericos constituendi & habendi, coetus item habendi facultate privat, *ibid.* Grothingos vincit; nullum tamen propter eam victoriam ducit triumphum, 386. VI.
- Theophilus Timotheo succedit in Episcopatum Alexandrinum, 385. V.
- Theffalonica in Illyrico sita, totiusque regionis Metropolis, 380. III.
- Theffalonicensis vicariatus a Siricio Papa instituitur, 385. VIII. & seq.
- Timotheus Alexandrinus Episcopus Sancti Apollonis, & aliorum Monachorum, qui in Aegypto floruerunt, vitam scribit, 385. V. Hujus Præfulis obitus in Annalibus recte consignatus, *ibid.*
- Tyanensis Synodi epocha ad quem annum revocanda, 365. VI. Ad hanc Synodum perperam directa creditur Epistola Sancti Basilii, LXVIII. ad Curiam Tyanensem scripta, *ibid.*
- V**
- Valens postea Augustus cingulum militare potius deponit, quam Christianam fidem ejuret, 362. III. A Juliano Imp. relegatur, *ibid.* a Valentiniano Imp. in consortium imperii assumitur, & qua die, 364. III. In Oriente annum aperit, 365. I. Quo anno in Maximum & Priscum Philosophos sævierit, indicatur, 364. VII. Adversus Mathematicos & Clericos Curiales leges statuit, 365. XIX. & seq. Ad quem annum hæc sunt referendæ, ostenditur, *ibid.* Adversus Gothos bellum suscipit & quo anno, 366. III. Certamen initurus baptizatur, *ibid.* IV. Eodem tempore persecutionem in Orthodoxos movet, *ibid.* & 370. III. & seq. Fastis iterum dat nomen, & Imperii Quinquennalia Marcianopoli exhibet, 368. I. Cum Athanarico Gothorum Rege pacem sancit, 369. XVIII. Consul tertium procedit, 370. I. De insidiis vitæ suæ structis ultionem habet, & quando, *ibid.* XXXI. Orientalem professionem instituit, *ibid.* XIII. Quo per eam tenderit, & quo redierit, indicatur, *ibid.* XX. & XXVI. Antiochiam tamen anno solum CCCLXXII. pervenisse demonstratur, 371. III. & 372. VI. & seq.
- Valens quartum inquit Consulatuum & Decennalia exhibet, 373. I. Legem adversus Curiales Monachismum professos emittit, & quo tempore, 375. XI. Adversus etiam Monachos aliam statuit, qua militare jubentur, *ibid.* XII. Tempus quo hæc data sit, indicatur, *ibid.* XIII. Diverfam esse a lege contra Curiales ostenditur, *ibid.* Quid per vocem, militare in ea contentam, sit intelligendum aperitur, *ibid.* XII. Hæc lex magis elucidatur, *ibid.* XIV. Quintum in Oriente Consulatuum suscipit, 376. I. Valentem anno CCCLXXVII. Constantinopoli constituisse, ex duabus Cod. Theod. Legibus, quæ ibidem datæ dicuntur, perperam colligit Gothofredus, 377. II. Valens sextum in Oriente Consul Quindecennalia celebrat, 378. I. In Gothos movet, *ibid.* VI. Cum iis infeliciter pugnat, & interit, *ibid.* VII.
- Valentina Synodus celebratur, 374. IV. In ea statuitur, ut quisque de se vera, vel falsa dixerit, fides ei habeatur, *ibid.* Hujus Canonis edendi ansam non præbet *Acceptus* Episcopus Foro-Julienfis, sed aliorum Sacerdotum humilitas, *ibid.*
- Valentinianus Christianam fidem ejurare nolens, a Juliano Aug. exul amandatur, 362. III. Nicææ a militibus Imperator acclamatur, 364. III. In Occidente Fastis dat nomen, 365. I. Virgines, viduas, & pupillos a capitatione reddit immunes, *ibid.* XVIII. Annum denuo aperit, 368. I. Clericis per Africam Proconsularem degentibus privilegia confirmat, *ibid.* II. Multas Ecclesiasticis infidelitas in pauperes erogari præcipit, 369. XV. Consulatuum tertium suscipit & Quinquennalia dilata celebrat, 370. I. Manichæis magiæ usum lege prohibet, 372. XXIV. Quartum Consul procedit ut Valentis sit collega, 373. I. Imperii Decennalia celebrat, 374. II. Moritur, 375. II. Vitæ & Imperii ejus tempus annotatur, *ibid.* Numisma Placidii Valentiniani Valentiniano seniori male adscribi, demonstratur, simulque hujus erroris causa detegitur, 375. III. & seq.
- Valentinianus Junior, Senioris Valentiniani ex Justina secunda uxore filius, adhuc quadrimus patri in imperio succedit, 375. V. Provinciæ, quæ ei post patris obitum cessere, indicantur, *ibid.* XV. Annum in Occidente aperit, ob initam prius Augusteam dignitatem, 376. I. Fastis iterum in Occidente dat nomen, 378. I. Quinquennalia celebrat, 379. I. Legem tertiam Cod. Theod. de Apostatis emittit, 382. III. In Occidente tertium Consulatuum suscipit pro celebrandis Imperii Quindecennalibus, 387. II.
- Valentinianus Junior, qui & Galates dictus, Valentis Aug. ex Dominica uxore filius nascitur, 366. VI. Perperam cum Valentiniano Juniore, senioris filio confunditur, *ibid.* In Oriente Fastis dat nomen ob adeptum *Nobilissimi Pueri* titulum, 369. I. In illius locum male Julius Felix Valentinianus, vir privatus sufficitur, *ibid.* Ejus mortis annus incertus, 375. V.
- Varronianus Joviani Augusti filius Nobilissimus Puer dicitur, eamque ob causam fastis nomen dat, 364. I.
- Vestalium virginum status sub Valentiniani & Valentis Imperio qualis fuerit, describitur, 368. V.
- Victor sub Valente Aug. Militum Magister Consul in Oriente, alius est ab Aurelio Victore celebri Historico, 369. I.
- Victor Maximi tyranni filius a patre Cæsar, & dein Augustus renuntiatur, 383. XI.
- Ursulæ & sociarum Martyrium, quo circiter tempore, & ubi contigerit, statuitur, 383. V. & seq. Multa in earum Actis mendosa annotantur, *ibid.*

I N D E X

ANIMADVERSIONUM

In quo Consules annorum, cætera vero paginarum numero indicantur.

Asteriscus ad Consules indicat novas in Pagium emendationes.

A

S. **A**thanasius quo anno obierit, 370.
Auctores agentes de Juliano, & ejus obitu, 169.

B

Baronius an erret, necne. V. Coustantius.
Bollandiani Socii quid de Meletio, 200.

C

CONSULES.

- Fl. Julius *Constantius* Aug. X. & Fl. *Claudius Julianus* Cæsar III. 360.
* Fl. *Taurus*, & Fl. *Florentius*, 361.
 Mamertinus, & . . . *Nevitta*, 362.
* Fl. *Claudius Julianus* Aug. IV. & Fl. *Sallustius*, 363.
* *Jovianus* Aug. & Fl. *Varronianus* nobilissimus puer, 364.
Fl. *Valentinianus* Aug. & Fl. *Valens* Aug. 365.
Gratianus nobilissimus puer, & . . . *Dagalafus*, 366.
* Fl. *Lupicinus*, & Fl. *Jovinus*, 367.
 Item: Post consulatum *Gratiani*, & *Dagalaiphi*,
Fl. *Valentinianus* Aug. II. & Fl. *Valens* Aug. II. 368.
Fl. *Valentinianus* nobilissimus puer, & Sex. *Aurel. Victor*, 369.
Fl. *Valentinianus* Aug. III. & Fl. *Valens* Aug. III. 370.
* *Gratianus* Aug. II. & Sex. *Anicius Petronius Probus*, 371.
* . . . *Domitius Modestus*, & . . . *Arintheus*, 372.
Fl. *Valentinianus* Aug. IV. & Fl. *Valens* Aug. IV. 373.
* *Gratianus* Aug. III. & C. *Equitius*, 374.
 Post Consulatum *Gratiani*, & *Equitii*, 375.
Fl. *Valens* Aug. V. & Fl. *Valentinianus* junior Aug. 376.
* *Gratianus* Aug. IV. & Fl. *Merobaudes*, 377.
Fl. *Valens* Aug. VI. & Fl. *Valentinianus* junior Aug. II. 378.
* *Decimus Magnus Ausonius*, & Q. *Claudius Hermogenianus Olybrius*, 379.
Gratianus Aug. V. & *Theodosius* Aug. 380.
* Fl. *Eucherius*, & Fl. *Syagrius*, 381.
 Seu *Posthumius Syagrius*, & Fl. *Annius Eucherius*,
* . . . *Antonius*, & *Syagrius*, 382.
 Seu Fl. *Antonius*, & *Postumius Syagrius* II.

- * Fl. *Merobaudes* II. & Fl. *Saturninus*, 383.
* . . . *Ricomeres* seu *Ricomedes*, & . . . *Clearchus*, 384.
Fl. *Arcadius* Aug. & . . . *Bauto*, 385.
Fl. *Honorius* nobilissimus puer, & . . . *Evodius*, 386.
Fl. *Valentinianus* Aug. III. & . . . *Eutropius*, 387.

Coustantius, quo anno putet habitam fuisse Synodum Romanam, in qua exarata est epistola Damasi ad Episcopos Illyrici, 264. Quo anno scriptam esse Synodicam Damasi contra Apollinarem, & Thimotheum, 309. In quo Baronii conjecturam non amplectitur, 401. 529. Minime dolose factum putat, si in fronte Epistolæ Episcoporum Cpoli Concilii desiderantur nomina Episcoporum qui Romæ convenerant, 529. Ab opinione Baronii abit, circa expositionem fidei catholicæ, quam Baronius truncatam esse censet, & a Theodoro dolo malo falsatam, 534. Quid circa Decretum de prærogativa Sedium, 534. Quo anno putet datam Epistolam *Maximi* Imp. ad *Siricium*, 634.

D

Damasi nomen falso præfixum fragmento Gelasiani Decreti, 534.
Decretum de prærogativa Sedium an a Damaso editum, 534.

E

Epistola Damasi ad Episcopos Illyrici quo anno exarata secundum Coustantium, 264.
Ad S. Hieronymum, V. Hieronymus.
Epistola *Maximi* Imp. ad *Siricium* quo anno data secundum Coustantium, 634.

G

Gothofredus, quid emendet in Legibus Theodosianis ad Gracchum datis, 552. An recte, *ibid.*
Gracchus in sua Præfectura Urbana de Christiana religione bene, de Pagana male meretur, 552. Quo circiter anno eam consignet Philippus a Turre, *ibid.*

H

S. **H**ieronymus quo loco & anno Damasi Epistolam acceperit, 469. Quomodo legenda secundum veteres codices, *ibid.*

M

Malela (*Joannes*) quid de obitu Juliani, 169. Quos Auctores in ejus historia secutus sit, *ibid.*
Meletii defensio, 200.

N

Norifius quid de Monte Casio, 73. Imaginem nummi, quam Baronius ad *Daphnem* refert, dicit esse figuram *Orontis* fluvii, 84.

P

P Agius, an omnia recte referat ex Joanne Malela de morte Juliani, 169. Pagii argumenta de anno obitus S. Athanasii diluta a P. Sollerio, 370.

Philippus a Turre quo circiter anno consignet Praefecturam Urbanam Gracchi, 552.
Priscillianus ejusque socii quo anno damnati, 634.

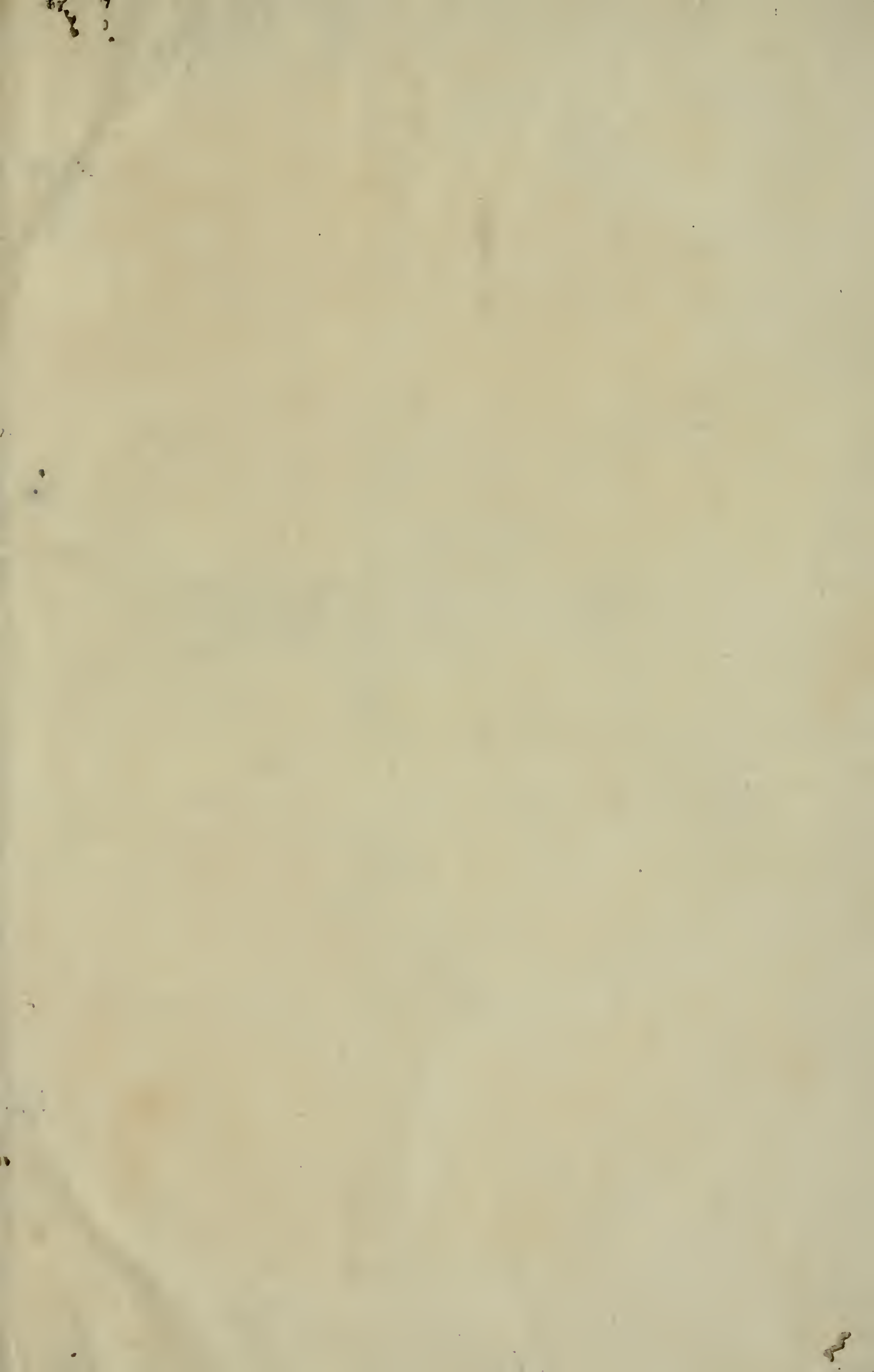
S

Sollerius diluit argumenta Pagii de anno obitus S. Athanasii, 370. Quo anno ipse figat, *ibid.* Quis argumentis, *ibid.*

Spondanus defendit Meletium, 200.

Synodica Damasi contra Apollinarem, & Timotheum quo circiter anno scripta secundum Constantium, 399.

F I N I S.

SPECIAL FOLIO
05-8
15274
v5

